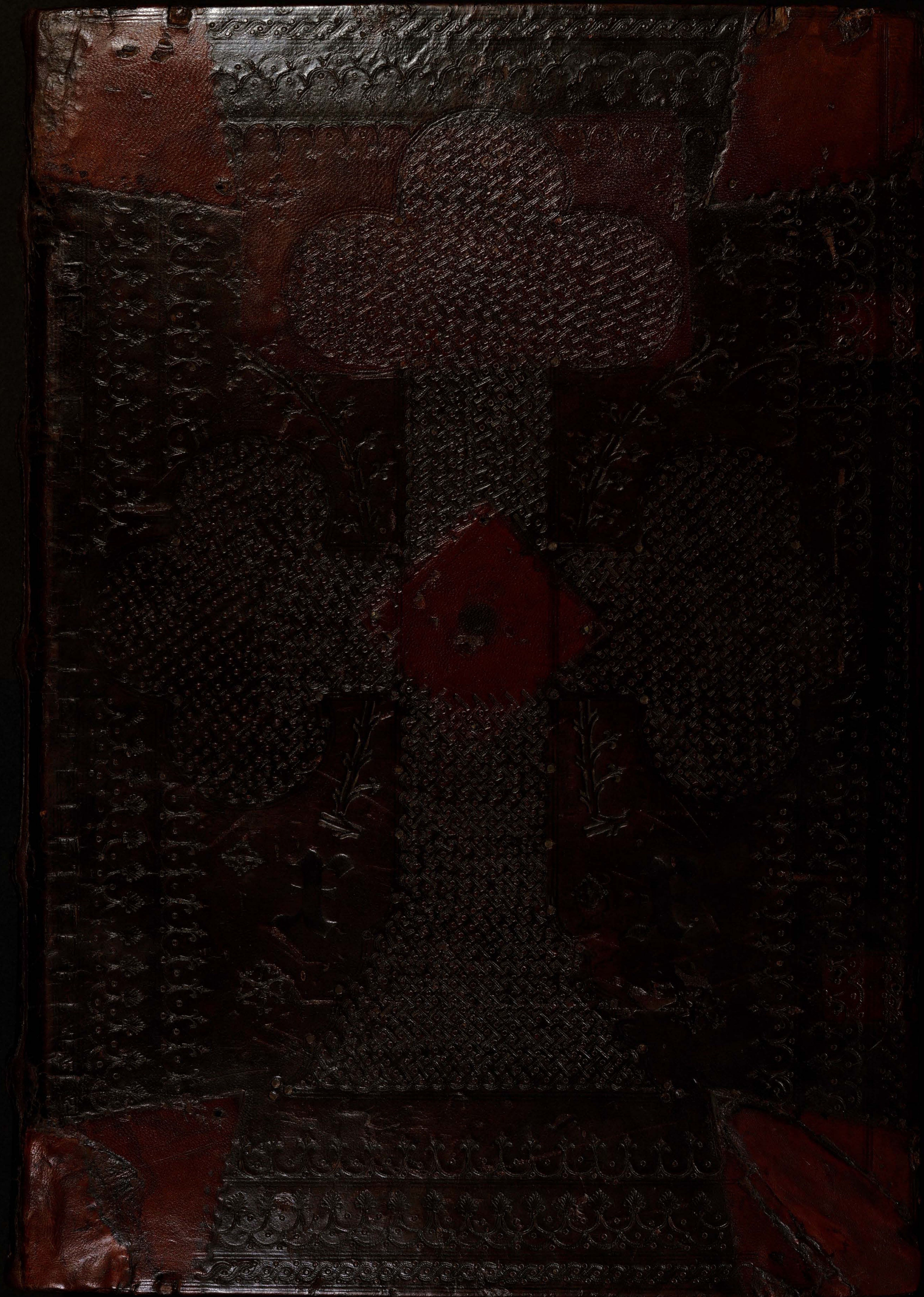
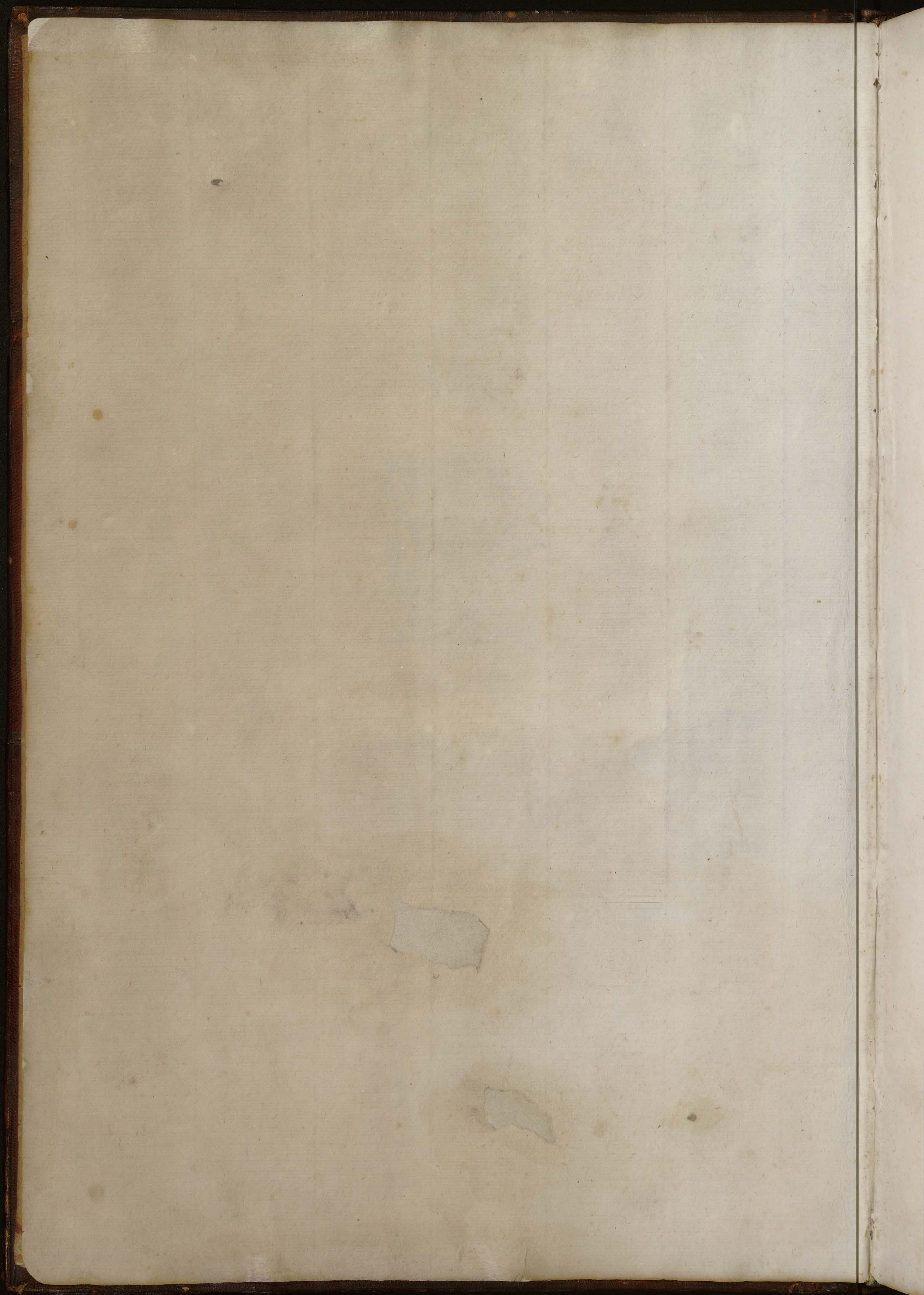

LIBRARIÆ
UNIVERS
IAGELL
CRACOVI

Plinius legatus domini Petri Veyhem domini
Johannem de demmis plebanum ad sanctam
mariam in Costa oretur pro eo

Plinius.

CAIVS PLYNIVS MARCO SVO SALVTEM.

PErgratum eſt mihi:ꝙ tam diligenter libros auunculi mei lectitas: ut hr̃e ões
uelis: quæraſq; qui ſint omnes. Fungar indicis partibus. Atq; etiam quo ſint
ordine ſcripti:notum tibi faciam. Eſt enim hæc quoq; ſtudioſis non iniucū-
da cognitio. De iaculatione equeſtri unus. Hunc cum præfectus alæ militaret:pari
ingenio curaq; cõpoſuit. De uita Pomponii ſecundi duo:a quo ſingulariter amatus
hoc memoriæ amici quaſi debitum munus exoluit. Bellorum germaniæ.xx. quibus
omnia quæ cum germanis geſſimus:bella collegit. Inchoauit cum in germania mili-
taret:ſomnio monitus. Aſtitit enim ei quieſcẽti Druſi Neronis effigies: q̃ germaniæ
latiſſime uictor ibi periit. Commendabat memoriam ſuam:orabatq; ut ſe ab iniuria
obliuionis aſſereret. Studioſi tres quos ĩ ſex uolumina propter amplitudinẽ diuiſit:
quibus oratorem ab incunabulis inſtituit & perfecit. Dubii ſermõis octo ſcripſit ſub
Nerone nouiſſimis annis:cum omne genus ſtudiorum paulo liberius et erectius pe-
riculoſum ſeruitus feciſſet. A fine Aufidi Baſſi.xxxi. Naturæ hiſtoriarū.xxxvii. opus
diffuſum:eruditum:nec minus uariū q̃ ipſa natura. Miraris ꝙ tot uolumĩa multaq;
in iis tam ſcrupuloſa homo occupatus abſoluerit. Magis miraberis:ſi ſcieris illum
aliq̃diu cauſas actitaſſe. Deceſſiſſe anno ſexto & quinquageſimo. Medium tempus
diſtentum impeditumque qua officiis maximis qua amicicia principum egiſſe. Sed
erat acre ingenium:incredibile ſtudium:ſumma uigilãtia. Lucubrare a uulcanalibus
incipiebat:non auſpicandi cauſa ſed ſtudendi ſtatim a nocte multa. Hyeme uero ab
hora ſeptima:uel cū tardiſſime octaua ſæpe ſexta. Erat ſane ſomni parciſſimi. Non-
nunq̃ etiam inter ipſa ſtudia inſtantis & differentis:ante lucem ibat ad Veſpaſianū
imperatorem:nã ille quoq; noctibus utebat̃. Inde ad delegatum ſibi officiū. Reuer-
ſus domū quod reliquum temporis:ſtudiis reddebat. Poſt cibum ſæpe: quẽ interdiu
leuem & facilem ueteꝝ more ſumebat:æſtate ſiquid ocii iacebat ĩ ſole. Liber legebat̃:
ãnotabat:excerpebatq;. Nihil enĩ unq̃ legit:quod nõ excerperet. Dicere etiã ſolebat:
nullum eſſe librum tam malum:ut non aliqua parte prodeſſet. Poſt ſolem plerunq;
frigida aqua lauabatur. Deĩde guſtabat:dormiebatq; minimum. Mox quaſi alio die
ſtudebat in cœnæ tempus. Super hanc liber legebatur:annotabatur:& quidẽ curſim.
Memini quendam ex amicis cum lector quædam pronuntiaſſet perperã:reuocaſſe:&
repeti coegiſſe. Huic auunculum meū dixiſſe:intellexeras? Nẽpe cum ille annuiſſet:
Cur ergo reuocabas? Decem amplius uerſus hac tua interpellatiõe perdidimus. Tãta
erat parſimonia temporis. Surgebat æſtate a luce. Cœna hyeme intra primã noctis:
& tãq̃ aliqua lege cogente. Hæc inter medios labores urbiſq; fremitū. In ſeceſſu ſolū
balinei tempus ſtudiis eximebatur. Cum dico balinei:de interioribus loquor. Nam
dum diſtringitur:tergiturq;:audiebat aliquid:aut dictabat. In itinere quaſi ſolutus
cæteris curis:huic uni uacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus:cuius ma-
nus hyeme manicis muniebantur:ut ne cæli quidem aſperitas ullum ſtudiis tempus
eriperet. Qua ex cauſa romæ quoq; ſella uehebatur. Repeto me correptum ab eo cū
ambularem:Poteras ĩquit has horas nõ perdere. Nam perire omne tẽpus arbitrabat̃:
quod ſtudiis non impartiretur. Hac intentione tot iſta uolumina peregit:electorūq;
cõmentarios centum ſexaginta mihi reliquit. Opiſtographos quidem minutiſſimis
ſcriptos. Qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipſe:potuiſſe ſe:cū pro-
curaret:uendere in hiſpania hos commentarios Lartio Licinio.cccc.milibus nummū.
& tunc aliquanto pauciores erant. Nonne uidetur tibi recordanti quantum legerit:
quantum ſcripſerit:nec in officiis ullis nec in amicicia principum fuiſſe? Rurſus cum
audis:quid officiorū ſtudiis laboris impenderit:nec ſcripſiſſe ſatis:nec legiſſe? Quid
eſt enim quod non ille aut occupatiões impedire:aut hæc inſtantia nõ poſſit efficere?
Itaq; ſoleo ridere:cū me q̃dã ſtudioſū uocant.qui ſi cõparer illi:ſim deſidioſiſſimus.

Ego autem tantum: quem partim publica partim officia amicorũ diſtringunt. Quis
ex iſtis qui tota uita litteris aſſident: collatus illi non quaſi ſomno et inertiæ deditus
erubeſcat? Extendi epiſtolã: cũ hoc ſolũ: quod requirebas: ſcribere deſtinaſſem: quos
ſcilicet libros reliquiſſet. Confido hæc tamen quoq; tibi non minus grata q̃ ipſos li/
bros futura. quæ te non tantum ad legendos eos: uerum etiam ad ſimile aliquid ela/
borandum poſſunt æmulationis ſtimulis excitare. Vale.

SVETONII TRANQVILLI IN LIBRO DE VIRIS ILLVSTRIBVS.

PLynius Secundus Nouocomẽſis equeſtribus militiis ĩduſtrie functus: procu/
rationes quoq; ſplendidiſſimas atq; cõtinuas ſũma integritate adminiſtrauit.
Et tamen liberalibus ſtudiis tantam operam dedit: ut non temere quis plura
in ocio ſcripſerit. Itaq; bella omnia quæ unq̃ cum germanis geſta ſunt. xx. uolumini/
bus comprehendit. Item naturalis hiſtoriæ. xxxvii. libros abſoluit. Periit gades cam/
paniæ. Nã cum miſſenenſi claſſi præeſſet: & flagrante ueſuuio ad explorandas ꝓpius
cauſas lyburnicas prætendiſſet: neque aduerſantibus uẽtis remeare poſſet: ui pulueris
ac fauillæ oppreſſus eſt. Vel ut quidam exiſtimant: a ſeruo ſuo occiſus: quem defici/
ens æſtu: ut necem ſibi maturaret: orauerat. Hic ĩ his libris uigĩti milia rerum digna/
rum ex lectione uoluminum circiter duum milium complexus eſt. Primus autem
liber quaſi index. xxxvi. librorum ſequentium: conſumationem totius operis & ſpe/
cies continet titulorum.

CAIVS PLYNIVS TACITO SVO SALVTEM.

PEtis ut tibi auunculi mei exitum ſcribam: quo uerius tradere poſteris poſſis.
Gratias ago. Nam uideo morti eius: ſi celebretur a te: immortalem gloriã eſſe
propoſitam. Quãuis enim pulcherrimarum clade terrarum ut populi ut ur/
bes memorabili caſu quaſi ſemper uicturus occiderit: quis ipſe plurima ſcripſerit:
plura tamen perpetuitati eius ſcriptorum tuorum æternitas addet. Equidem beatos
puto: quibus deorum munere datũ eſt: aut facere ſcribenda: aut ſcribere legẽda. Bea/
tiſſimos uero quibus utrunq;. Horũ in numero auunculus meus & ſuis libris & tuis
erit. Quo libentius ſuſcipio. Depoſco etiam quod iniungis. Erat miſſeni. claſſemq;
ĩperio præſens regebat. Viiii. kal. hora fere ſeptĩa mater mea indicat ei apparere nubẽ
inuſitata & magnitudine & ſpecie. Vſus ille ſole: mox frigida: guſtauerat iacens: ſtu/
debatq;. Popoſcit ſoleas. Aſcenditq; locum: ex quo maxime miraculum illud conſpici
poterat. Nubes et incertũ procul & intuẽtibus ex quo monte: ueſuuium poſtea fuiſſe
cognitum eſt: oriebatur. cuius ſimilitudinem & formã non alia res magis q̃ pinus ex/
preſſerit. nam longiſſimo uelut trunco flata in altum quibuſdam ramis diffundebat.
Credo & recenti ſpiritu euecta: dein ſeneſcente eo deſtituta: ut etiam põdere ſuo uicta
in altitudinem uaneſcebat: candida interdum: interdum ſordida: & maculoſa: prout
terram cineremue ſuſtulerat. Magnum id propiuſq; noſcendum ut eruditiſſĩo uiro
uiſum. Iubet liburnicam aptari. Mihi ſi uenire una uellem: facit copiam. Reſpondi
ſtudere me malle. Et forte ipſe quod ſcriberem: dederat. Egrediebatur domo. Accepit
codicillos. Retinere claſſiarii imminente periculo exterriti. Nauicula eius ſubiacebat.
Nec ulla niſi nauibus fuga: ut ſe tanto diſcrimini eriperent: orabat. Vertit ille cõſiliũ.
& quod ſtudioſo animo inchoauerat: obit maximo. Deducit quadriremes. Aſcendit
ipſe. Non retinet modum. Sed multis: erat enim frequens amenitas: orat. Laturus
auxilium properat. Alii territi fugiunt. Rectum ipſe curſum rectaq; gubernacula in
periculum tenet. Adeo ſolutus metu: ut omnes illius mali motus omnis figuras ut
deprehenderat oculis: dictaret: enotaretq;. Iam nauibus cinis inciderat: quo propius

accederet calidior: & densior. Iam pumices etiam nigri ambustique & fracti igne la-
pides. iam uadum subitum ruinaque montis. littora obstantia. Contãti paulum an
retro flecteret: mox gubernatori: ut ita faceret: monenti: fortes inquit fortuna iuuat.
Pomponianũ pete: stabit: errat: dirimit sine medio. Nã sensim circũactis turbatisq;
littoribus maxima re ĩfunditur. Ibi q̃q̃ nondũ periculo appropinquante: cõspicuo
tamen: & cum cresceret proximo sarcinas contulerat in nauis artus fugæ si cõtrarius
uentus resedisset. Quo tunc auunculus meus secundissimo inuectus complectitur
trepidantem: consolatur: hortatur: utque timorem eius sua securitate leniret. deferri
ĩ balneum iubet. lotus accubat: cœnat atq; hylaris: aut quod ẽ æque magnum similis
hilari. Interim e uesuuio monte pluribus locis latissime flammæ atq; incẽdia reluce-
bant: quorum fulgur & claritas tenebras noctis excipiebat. Ille agrestiũ trepidatione
ignis relictos desertasq; uillas per solitudinẽ ardere in remedium formidĩs dictabat.
Tum se quieti dedit: & quieuit uerissimo equidem somno. Nam meatus animæ qui
illi propter amplitudinem corporis grauior: & sonantior erat: ab iis qui limini obuer-
sabantur: audiebatur. Sed area ex qua zeta adibatur: ita iã cinere mixtisq; pumicibus
oppleta surrexerat: ut si longior cubiculo mora esset: exitus negaretur. Excitatus ꝓce-
dit. Seq; Pomponiano cæterisq; qui peruigilarant: reddit. In commune consultant:
intra tecta ne subsistant: an in aperto uagentur. Nã crebris uastisq; tremoribus tecta
nutabant. & quasi emota sedibus suis nunc huc nunc illuc abire aut referri uidebãt.
Sub dio rursus q̃q̃ leuium exesorumq; pumicum casus metuebat. quod tamẽ maloꝝ
collatio elegit. Et apud illum quidem ratio rationẽ: apud alios timorem timor uicit.
Ceruicalia capitibus ĩposita linteis constringuntur. Id munimentũ aduersus ĩcidẽtia
fuit. Iam dies alibi: illic nos õibus noctibus nigrior: densiorq;: quã tamen faces mul-
tæ uariaq; lumina soluebant. Placuit egredi in littus: & ex proximo aspicere ecqd iã
mare admitteret: quod adhuc uastum & aduersum permanebat. Ibi super abiectum
linteum recubans: semel atq; iterum frigidam aquã poposcit: hausitq;. Deĩde flãmæ
flammarumque prænuntius odor sulphuris alios in fugam uertunt: excitant illum.
Innixus seruis duobus assurrexit & statim concidit: ut ego coniecto: crassiore caligine
spiritu obstructo: clausoq; stomacho qui illi natura ĩualidus & angustus & frequẽter
interæstuans erat. Vbi dies redditus is ab eo quem nouissime uiderat: tertius corpus
inuentum integrum: illæsum: opertumq;: ut fuerat ĩdutus. Habitus corporis qͥescẽti
similior q̃ defuncto. Interim miseni ego & mater. Sed nihil ad historiam: nec tu ali-
ud q̃ de exitu eius scire uoluisti. Finem ergo faciam. Vnum adiiciam: omnia ea q̃bus
interfuerat: quæq; stati cũ maxĩe uera memorãt: audierat: uera ꝑsecutũ: tu potissimum
excerpes. Aliud est. n. epistolã: aliud historiã: aliud amico: aliud õibus scribere. Vale.

ITEM TERTVLLIANI IN APOLOGETICO.

PLynius secundus cum quandam prouinciam gereret: & in magistratu pluri-
mos christianorum interficeret: multitudine eorum perterritus quæsiuit de
Traiano quid facto opus esset: nuntians præter obstinationem sacrificãdi &
antelucanos cœtus ad canendum cuidam Christo ut deo: nihil apud eos reperiri. Præ-
terea ad confœderendã disciplinã uetari ab iis homicidia: furta: adulteria: latrocinia:
& his similia. Ad quæ cõmotus Traianus rescribit: Hos quidẽ ĩquirendos non esse:
oblatos uero puniri oportere.

ITEM EX LIBRIS DE TEMPORIBVS EVSEBII CAESARIENSIS.

PLynius Secundus Nouocomensis orator & historicus ĩsignis habetur: cuius
plurima ingeni opera extant. Periit dum inuisit Vesuuium.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .I.

CAIVS PLYNIVS SECVNDVS NOVOCOMENSIS DOMITIANO SVO SALVTEM.

PRAEFATIO.

IBROS NATVRALIS HISTORIAE NO/
uitium camœnis quiritium tuorum opus natum
apud me proxima fœtura licentiore epiſtola nar/
rare conſtitui tibi iucundiſſime imperator. Sit.n.
hæc tui præfatio ueriſſima: dum maxīo cōſeneſcit
in patre. Nāq; tu ſolebas putare eſſe aliqd meas
nugas: ut obiicere moliar Catullum conterraneū
meum. Agnoſcis & hoc caſtrēſe uerbum. Ille enī
ut ſcis: permutatis prioribus ſyllabis duriuſculū
ſe fecit: q̄ uolebat exiſtimari a uernaculis tuis: &
famulis. Simul ut hac mea petulātia fiat: quod
proxime nō fieri queſtus es: ī alia procaci epiſto/
la noſtra: ut in quædam acta exeāt. Sciantq; omnes: q̄ ex æquo tecum uiuat impium.
Triumphalis & cenſorius tu ſextumque conſul ac tribuniciæ poteſtatis particeps. Et
quod iis nobilius feciſti: dū illud patri pariter & equeſtri ordini præſtas præfectus præ/
torii eius: omniaq; hæc reipub. Et nobis quidem qualis in caſtrēſi contubernio? Nec
quicq̄ mutauit in te fortunæ amplitudo in iis: niſi ut prodeſſe tantundem poſſes: &
uelles. Itaq; cum cæteris in ueneratione tui pateant omnia illa: nobis ad colendum te
familiarius audacia ſola ſupereſt. Hanc igitur tibi imputabis: & in noſtra culpa tibi
ignoſces. Perfricui faciem: nec tamen profeci. Quando alia uia occurris ingens. Et
longius etiam ſubmoues ingenii facibus. Fulgurat in nullo unq̄ uerius dicta uis elo/
quentiæ. Tibi tribunitiæ poteſtatis facūdia. Quāto tu ore patris laudes tonas? Quā/
to fratris amas? Quantus in poetica es? O magna fœcunditas animi. Quéadmodū
fratrem quoq; imitareris: excogitaſti. Sed hæc quis poſſet intrepidus æſtimare? ſubi/
turus ingenii tui iudicium: præſertim laceſſitum? Neque enim ſimilis eſt conditio
publicantium: & nominatim tibi dicantium. Tum poſſem dicere: quid iſta legis im/
perator? Humili uulgo ſcripta ſunt: agricolarum: opificum turbæ: deniq; ſtudiorū
ocioſis. Quid te iudicem facis? Cum hanc operam condicerem: non eras in hoc albo.
Maiorem te ſciebam: q̄ ut deſcenſurum huc putarem. Præterea eſt quædam publica
etiam eruditorum reiectio. Vtitur illa &. M. Tullius extra omnem ingenii aleam po/
ſitus. Et quod miremur: per aduocatum defēditur. Hæc doctiſſimum omniū Perſiū
legere nolo. Lælium Decimum uolo. Quod ſi hoc Lucillius qui primus cōdidit ſtili
naſum: dicēdum ſibi putauit. Si Cicero mutuandū: præſertim cum de repub. ſcribe/
ret: quanto nos cauſatius ab aliquo iudice diffidimus? Sed hæc ego mihi nunc patro/
cinia ademi nuncupatione. Quāplurimū refert: ſortiatur ne aliquis indicē: an eligat:
Multumque apparatus intereſt apud inuitatum hoſpitem & oblatum. Cum apud
Catonem illum ambitus hoſtem: & repulſis tanquam honoribus ineptis gaudentem:
flagrantibus comitiis pecunias deponerent candidati: hoc ſe facere: pro īnocētia: quod
in rebus humanis ſummū eſſet: profitebāť. Inde illa nobilis. M. Ciceronis ſuſpiratio:
O te fœlicem. M. Porti a quo rem improbam petere nemo audet. Cum tribunos ap/
pellaret. L. Scipio Aſiaticus: īter quos erat Gracchus: hoc atteſtabať: uel inimico iudici
ſe approbare poſſe. Adeo ſummum quiſq; cauſæ ſuæ iudicem facit: quēcunq; eligit:
Vnde prouocatio appellatur. Te quidem in excelſiſſimo humani generis faſtigio po/
ſitum ſumma eloquentia ſumma eruditione præditum religioſe adiri etiam a ſalutā/
tibus ſcio. Et ideo immenſa præter cæteras ſubit cura ut quæ tibi dicātur: cum digna

sint. Verum & diis lacte rustici multæq; gentes supplicant. Et mola tātū salsa litant: qui non habent thura. Nec ulli fuit uitio: deos colere quoquo modo posset. Meæ quidem temeritati accessit hoc quoque: ꝙ leuioris operæ hos tibi dedicaui libellos. Nam nec ingenii sunt capaces: quod alioquin nobis perq̄mediocre erat. Neque admittunt excessus aut orationes: sermonesue: aut casus miserabiles: uel euentus uarios non alia iucunda dictu ac legentibus blanda. Sterili materia rerum natura: hoc est uita narratur. Et hæc sordidissima sui parte: ut plurimarum rerum: aut rusticis uocabulis: aut externis: immo barbaris: cum honoris præfatione ponendis. Præterea interest nō trita auctoribus uia: nec qua peregrinari animus expectet. Nemo apud nos quidem qui attentauerit: nemo apud græcos qui unus omnia ea tractauerit: inuenit. Magna pars studiorum amœnitates quærimus. Quæ uero tractata ab aliis dicuntur: immensæ subtilitatis obscuris reꝝ tenebris premunt. Iā omnia attingenda quæ græci tasidiopædias uocant: & tamen ignota aut incerta ingeniis facta. Alia uero ita multis prodita: ut in fastidium sint adducta. Res ardua: uetustis nouitatem dare: nouis auctoritatem: obsoletis nitorem: obscuris lucem: fastiditis gratiam: dubiis fidem: omnibus uero naturam: & naturæ suæ omnia. Itaque etiam non assecutis: uoluisse: abunde pulchrum atq; magnificum est. Equidem ita sētio: peculiarē in studiis causā eorum esse: qui difficultatibus uicti: utilitatem iuuandi prætulerunt gratiæ placendi. Idq; & in aliis operibus ipse feci. Et profiteor me mirari Liuiū auctorem celeberrimū: in historiarum suarum: quas repetit ab origine urbis: quodam uolumine sic orsum. Iam sibi satis gloriæ quæsitum: & potuisse se desinere: ni animus inquies pasceretur opere. Profecto enim populi gentium uictoris & romani nominis gloriæ: non sibi cōposuisse illa decuit. Maius meritum esset. operis amore: non animi causa pseuerasse. Et hoc populo romano præstitisse: non sibi. Viginti milia reꝝ dignarū cura: quoniā ut ait Domitius Piso: Thesauros oportet esse non libros: lectiōe uoluminum circiter duum milium: quorum pauca admodum studiosi attingūt propter secretū materiæ: ex exquisitis auctoribus centum inclusimus. xxxvi. uoluminibus: adiectis rebus plurimis quas aut ignorauerāt priores: aut postea inuenerat uita. Nec dubitamus multa esse: quæ & nos prærierint. Homines enim sumus: & occupati officiis. Subsiciuisq; qetis temporibus ista curamus: id est nocturnis. Nequid nostris putes cessatū horis. Dies uobis impendimus. Cum somno ualitudinem cōputamus: uel hoc solo premio contenti: ꝙ dum ista (ut ait. M. Varro) mussitamus: pluribus horis uiuimus. Profecto enim uita uigilia est. Quibus de causis atque difficultatibus nihil auso ꝑmittere. Hoc ipsum tu præstas quod ad te scribimus. Nec fiducia operis hæc est: sed indicatura. Multa ualde preciosa ideo uidentur: quia sunt templis dicata. Nos quidem omnes patrem te: fratremq; diximus: opere iusto temporum nostrorum historiā orsi a fine Aufidi Bassi. Vbi sit ea quæres. Iampridem per acta sancit. Et alioqn statutum erat hæredi mandare: nequid ambitioni dedisse uita iudicaretur. Proinde uero occupantibus locum faueo ego & posteris: quos scio nobiscum decertaturos: sicut ipsi fecimus cum prioribus. Argumentum huius stomachi mei habebis: ꝙ in his uoluminibus auctorum nomina prætexui. Est enim benignum (ut arbitor) & plenū ingenui pudoris: fateri per quos profeceris. Non ut pleriq; ex iis: quos attici fecerunt. Scito enim conferentem me auctores deprehendisse a iuratissimis & proximis ueteres transcriptos ad uerbum: neque nominatos. Non illa uirgiliana uirtute ut certarent. Non ciceroniana simplicitate qui in libris de republica Platonis se comitem profitetur. In consolatione filiæ Crantorem inquit sequor. Item Panætium de officiis. Quæ uolumina eius ediscenda nō modo in manibus habēda quotidie nosti. Obnoxii profecto animi & infœlicis ingenii est: deprehendi in furto malle: q̄ mutuū reddere: cū præsertī sors fiat ex usura. Inscriptionis apud græcos mira fœlicitas. Cærion īscripsere: quod uolebāt ītelligi fauū. Alii cæras amaltheas: quod copiæ cornu: uelut lactis gallinacei

ſperare poſſis in uolumīe hauſtum. Iam iam mos pandectæ Enchyridiaſmon Pinax-
chidion inſcriptiones:propter quas uadimonium deſeri poſſit. At cum intraueris:dii
deæq; q̄ nihil in medio inuenies. Noſtri craſſiores ātiquitatum exēploꝝ artiumque.
Quāfacetiſſimi lucubrationem dico: qui ait: Bibaculus erā & uocabar Pantomimus.
Aſſerit Varro ī ſatyris ſuis ſuſtulit & flexibula. Apud græcos deſiit nugari Diodorus.
Et bibliothecis hiſtoriam ſuam inſcripſit. Appion quidam grāmaticus hic quem Ty-
berius Cæſar cymbalū mundi uocabat:quoniā publicæ famæ tympanū potius uideri
poſſet:immortalitate donari a ſe ſcripſit:ad quos aliqua componebat. Me uero non
pœnitet:nullum feſtiuiorem excogitaſſe titulum. Et ne in totum uidear græcos īſec-
tari:ex illis nos uelī intelligi:pingiq; conditoribus:quos in libellis his īuenies abſoluta
opera:& illa quoq; quæ mirando non ſatiamur:pendenti titulo inſcripſiſſe.ut Apel-
les faciebat:aut Polycletus:tanq̄ īchoata ſemper arte:& imperfecta:ut cōtra iudiciorū
uarietates ſupereſſet artifici regreſſus ad ueniam:uelut emēdaturo qcqd deſideraret:
ſi non eſſet interceptus. Quare plenum uerecundiæ illud eſt:ꝙ omnia opera tanquā
nouiſſima inſcripſere:& tanq̄ aliquid ſigulis fato ſit ademptum. Tria non amplius
ut opinor:abſolute quæ traduntur inſcripta:ille fecit:quæ ſuis locis reddam.quo ap-
paruit ſummam artis ſecuritatem auctori placuiſſe. Et ob id magna īuidia fuere oīa
ea. Ego plane meis adiici poſſe multa confiteor. Nec his ſolis: ſed & omnibus quæ
edidi. Vt obiter caueam iſtos homeromaſticas. Ita enim uerius dixerim:quoniā au-
dio & ſtoicos & dialecticos & epicureos quoq;. Nam de grammaticis ſemp expectaui
parturiri aduerſus libellos quos de grammatica edidi. Et ſubinde abortus fecere iam
decem annis:cum celerius etiam elephanti pariant. C. Tuberōis etiā aduerſus Theo-
phraſtum hominem in eloquentia tātum:ut nomen diuinū inde inuenerit:ſcripſiſſe
etiam fœminam:& prouerbium inde natū ſuſpendio arborem eligendam. Nō queo
mihi temperare : quominus ad hoc pertinentia ipſa cenſorii Catonis uerba ponam.
Vt inde appareat:etiam Catoni de militari diſciplina commentanti:qui ſub Africano
immo uero ſub Annibale didiciſſet militare. Et ne Africanū quidem ferre potuiſſet:
qui imperator triumphum reportaſſet:paratos fuiſſe iſtos: qui obtrectatione alienæ
ſcientiæ famam ſibi aucupantur. Quid enim ad te in meo uolumine? Scio ego
quæ ſcripta ſunt. Hæc ſi palam proferātur:multos fore qui inuiti legent. Sed ii po-
tiſſimum qui ueræ laudis expertes ſunt. Eorum ego orationes ſino præterfluere.Nec
Plancus illepide:qui cum diceretur Aſinius Pollio oratiōes in eū parare:quæ ab ipſo
aut liberis poſt mortem Planci ederentur:ne reſpondere poſſet:Cum mortuis nō niſi
laruas luctari. Quo dicto ſic repercuſſit illas:ut apud eruditos nihil impudentius iu-
dicetur. Ergo ſecuri etiam contra uitilitigatores quos Cato elegāter ex uitiis & litiga-
toribus compoſuit. Quid enim illi aliud q̄ litigant:aut litem quærunt? Exequemur
reliqua propoſiti. Quia uero occupationibus tuis publico bono parcendum erat:qd
ſingulis cōtineatur libris:huic epiſtolæ ſubiunxi. Summaq; cura ne perlegendos eos
haberes:operam dedi. Tu per hoc & aliis præſtabis:ne perlegant. Sed ut quiſq; deſi-
derauerit aliquid id tantum quærat.& ſciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit in
litteris noſtris Valerius Soranus in libris quos epoptedon ſcripſit. Vale.

SVMMATIM HAEC INSVNT LIBRIS SINGVLIS.

LIBRO SECVNDO CONtinet de mũdo: & cæleſtibus: & terreſtribus:& aeriis.

liber primus

EX AVCTORIBVS.

M. Varrone: Sulpitio Gallo: Tyberio Cæsare imperatore. Q. Tuberõe: Tul. Cicerone. L. Pisone. T. Liuio: Cor. Nepote: Statio Seboso: Cœlio Antipatro: Fabião: Antiate: Mutiano: Cecina qui de etrusca disciplina scripsit. Tarquitio. L. Iulio: Aquilaq;: Itẽ Sergio.

EXTERNIS.

Platõe: Hipparcho: Timarcho: Petosiri: Neocepso: Pythagoricis: Posidonio Casimandro: Epigene Gnomonico: Euclide: Cerano phõ: Eudoxo: Democrito: Critodemo: Thrasillo: Serapione: Dicearcho: Archimede: Onesicrito: Eratosthene: Pythea: Herodoto: Aristotele: Ctesia: Artemidoro: Ephesio: Isidoro caraceno: Theopompo.

LIBRO TERTIO CONTInentur situs: gentes: maria: oppida: portus: mõtes: flumina: mensuræ: populi qui sunt aut fuerunt.

EX AVCTORIBVS.

Turranio Gracculo: Cor. Nepote. T. Liuio: Catõe Cẽsorio. M. Agrippa. M. Varrõe: Diuo Augusto: Varrõe Atracino: Antiate: Rigino. L. Vetere: Pomponio Mela: Curione pr̃e: Cœlio: Arũcio: Seboso: Licinio Mutiano: Fabritio Thusco. L. Ateio Capitõe: Verrio Flacco. L. Pisone. C. Eliano: Valeriano.

liber p̄m

EXTERNIS.

Artemidoro: Alexandro Polyhistore: Thucydide: Theophrasto: Isidoro: Theopōpo: Metrodoro Scepsio: Callicrate: Xenophonte Lāpsaceno: Diodoro syracusano: Nymphodero: Calliphane: Timagene.

LIBRO QVARTO CONtinentur situs: gētes: maria: oppida: portus: mōtes: flumina mēsuræ: populi qui sunt aut fuerunt.

EX AVCTORIBVS.

M. Varrone: Catone censorio. M. Agrippa: diuo Augusto: Varrone Atracino: Cor. Nepote: Higino. L. Vetere: Pōponio: Mela: Licinio: Mutiano: Fabritio Thusco: Ateio Capitone: Athetophilologo.

EXTERNIS.

Polybio: Hecateo: Hellanico Damasceno: Eudoxo: Dicearcho: Timosthene: Ephoro: Cratete grammatico: Serapione antiochense: Callimacho siculo musico: Alexandro Polyhistore: Thucidide: Dosiade: Anaximandro: Philistide Malore: Dionysio: Aristide: Callidemo: Menechino: Eratosthene: Anticlide: Heralide: Philemone: Aieneponte: Pythea: Isidoro: Philenide: Xenagora Astynomio: Staphylo: Agorastocrito: Metrodoro: Cleobulo: Posidonio.

LIBRO QVINTO CONtinentur situs: gētes: maria: oppida: portus: montes: flumina: mēsuræ: populi qui sunt aut fuerunt.

Mutiano: Mutio: Masurio: Sabino: Agrippino: Claudio Cæsare. M. Cicerone: Asinio Pollioẽ: Messalla: Ruffo: Nepote Cornelio: Virgilio. L. Cordo Melisso: Seboso: Cor. Celso: Maximo Valerio: Trogo: Nigidio Figulo: Põponio Attico: Pediano Asconio: Sabino: Catone censorio: Fabio Vestale.

EXTERNIS.

Herodoto: Aristea: Betone: Sigono Cratere: Agatharcide: Calliphane: Aristotele: Nymphodoro: Apollodoro: Philarcho: Damone: Megasthene: Ctesia: Taurone: Eudoxo: Onesicrito: Clitarcho: Duride: Artemidoro: Hippocrate medico: Asclepiade medico: Hesiodo: Anacreonte: Theopompo: Hellanico damasceno: Ephodoro: Epigene: Beroso: Petosiri: Neocepso: Alexandro: Polyhistore: Onesicrito: Xenophonte: Callimacho: Democrito: Diulio: Polyhistore historico: Stratone qui contra Ephori theoremata scripsit. Heraclide Pontico: Asclepiade qui Tragodumena philosopho: Stephano: Egesia: Archimacho: Thucydide: Mnestygitioẽ: Xenagora: Metrodoro Scepscio: Anticlide: Critodéo

LIBRO OCTAVO CONTInentur animalium terrestrium naturæ peditantum.

Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes. dcc. lxxxviii.

EX AVCTORIBVS.

Mutiano: Icilio: Verrio Flacco. L. Piſone: Cornelio: Valeriano: Catone cẽſorio: Feneſtella: Trogo: Actio: Columella: Virgilio. Varrone. L. Metello: Scipione: Cornelio Celſo: Nigidio: Trebio Nigro: Põponio Mela: Manilio Sura.

EXTERNIS.

Iuba rege: Polybio: Oneſicrito: Iſidoro: Antipatro: Ariſtotele: Demetrio Phyſico: Democrito: Theophraſto: Euante: Apocha qui olympionica: Hierone rege: Attalo rege: Philometere rege: Cteſia: Duride: Philiſto Archita: Philarcho: Amphiloco: Ateneo: Anaxipoli Thaſio: Apollodoro Lẽnio: Ariſtophane Mileſio: Antigono Cineo: Agathocle Chio: Apollonio Pergameno: Ariſtandro Ateneo: Bacchio Mileſio: Bione: Solenſe: Cherea Ateneo: Diodoro Prienneo: Dione Colophonio: Epigene Rhodio: Euagone Thaſio: Euphronio Ateneo: Hegeſia Maroneo: Menandro Prieniio: Heracleote: Menecrate poeta: Androtione qui de agricultura ſcripſit: Eſcrione qui item Dionyſio qui Magonem tranſtulit. Diophane qui ex Dionyſio Epitoma fecit. Archelao rege Nicandro.

LIBRO NONO CONTInentur animalium aquaticorũ hiſtoriæ et naturæ.

EX AVCTORIBVS.

Turranio: Gracchulo: Trogo: Mæcenate: Albo Flauo: Cor. Nepote: Valerio Mimographo: Fabiano: Fenestella Mutiano: Helio Scilone: Statio Seboso: Melisso: Seneca: Cicerone: Macro: Aemilio: Messalla Coruino: Trebonio Nigro: Nigidio.

EXTERNIS.

Aristotele: Archelao regẽ: Callimacho: Democrito: Theophrasto: Thrasillo: Hegesidemo: Cudnio: Alexandro Polyhistore.

LIBRO DECIMO CONTInẽtur naturæ & historiæ animalium uolatilium.

Summa res et historiæ et obseruationes.dcc.xxiiii.

EX AVCTORIBVS.

Manilio:Cornelio:Valeriano:Actio: Vmbricio meliore:Massurio Sabino: Antistio Labeone:Trogo:Cremutio: M. Varrone:Macro Aemilio: Emissio:Mutiano Nepote:Fabio pictore: T.Lucretio:Cor.Celso:Oratio Delusone: Higino:Sasernis:Nigidio:Manilio Sura.

EXTERNIS.

Homero:Phœmonoe: Philemone: Boeto qui ornytogonia illa quæ de auguriis. Aristotele: Theophrasto: Callimacho:Eschylo:Hierone rege: Philometere rege:Archyta: Amphilocho atheniense : Anaxipoli Thasio:

Apollodoro Lēnio Ariſtophane Mileſio Antigono Cymeo: Agathocle Chio: Apollōio pergamēo: Ariſtādro. Athēeo Bacchio: Mileſio: Bione Solēſe: Cherea atherienſe. Diodoro Prienio: Dione Colophonio: Democrito: Diophane nicenſe: Epigene Rhodio: Euagora Thaſio: Euphrōio: Atheneo Iuba Androtione qui de agricultura. Aſcrione qui item. Dionyſio qui Magonem tranſtulit. Dyophane qui ex Dyoniſio epitoma fecit. Nicandro Oneſicrito: Philarcho: Heſiodo.

LIBRO VNDECIMO CONtinentur hiſtoriæ & naturæ paruorum animalium & reptilium.

EX AVCTORIBVS.

Marco Varrone. Higino: Scropha: Saserna: Celso Cornelio: Emilio Macro: Virgilio: Columella: Iulio Aqlio qui de thusca disciplina scripsit. Tarquitio qui item. Vmbritio qui item. Catone Censorio: Domitio Caluino: Trogo: Melisso: Dabiano Mutiano: Nigidio Manilio: Opio.

EXTERNIS.

Aristotele: Femocrito: Neoptolemo qui mella scripsit. Aristomacho qui item. Philisto qui item. Nicandro: Menecrate: Dionysio qui Magonem transtulit. Empedocle: Callimacho: Attalo rege: Apollodoro qui de bestiis uenēatis. Hippocrate: Eriphilo: Erasystrato: Asclepio: Themisōe: Posidoio Stoico: Menandro Priennēse: Heraclide: Euphronio: Ateneo: Theophrasto: Hesiodo: Philometere rege.

LIBRO .XII. CONTINEtur de arboribus.

EX AVCTORIBVS.

M. Varrōe: Mutiano: Virgilio Fabiano: Seboso: Pomponio Mela: Flauio Proculo: Trogo: Higino: Claudio Cæsare: Cor. Nepote: Sex. Nigro: qui græce de medicina scripsit. Cassio Hemina. L. Pisone: Tuditano: Antiate.

EXTERNIS.

Teophrasto: Herodoto: Callistēe: Isigono: Clitarcho: Anaximene: Duride: Nearcho: Onesicrito: Polycrito:

liber p[illegible]

Summa res: historiæ: & obseruationes. d. x.

EX AVCTORIBVS.

Cornelio: Valeriano: Virgilio: Celso: Catone Censorio: Sasernis patre: & filio: Scropha. M. Varrone. D. Syllano: Fabio pictore: Trogo: Higio: Flacco: Verrio: Grecino: Iulio Attico: Columella: Massurio Sabio: Fenestella: Tergilla: Mactio Plãco: Flauio dorsinio: Sceuola: Helio: Attheio Capitõe: Cotta Messallino. L. Pisone: Põpeio Leneo: Fabiano: Sestio Nigro: Bibio Ruffo.

EXTERNIS.

Hesiodo: Theophrasto: Aristotele: Democrito: Attalo rege: Philometere rege: Archyta: Xenophõte: Amphilocho Ateneo: Anaxipoli Thasio: Apollodoro Lemnio: Aristophãe Milesio: Antigono Cymeo: Agathõe: Apollonio Pergameno: Aristãdro Aneo: Botryete: Item Bacchio Milesio: Bione Solense: Cherea atheniense: Cheristo: Item Diodoro Prienneo: Dione Colophonio: Epigene Rhodio: Euagora Thasio: Euphrone Ateneo: Androtiõe qui de agricultura scripsit. Eschyrione qui: item. Lysimaco q item. Dionysio q Magonem transtulit. Dyophãe qui ex Dionysio epitoma fecit: Asclepiade medico: Onesicrito: Erasistrato qui item. Iuba rege.

LIBRO QVINTODECIMO continet̃ de natura frugiferarũ arborum: & cultarum.

EX AVCTORIBVS.

Fenestella:Fabiāo: Virgilio: Cornelio Valeriano: Celso: Catone Censorio : Sasernis patre et filio : Scropha.M. Varrōe:Disymmacho: Fabio pictore: Trogo: Higino: Flacco Verrio: Græcio Attico:Iulio Sabīo:Tergilla:Cotta Messallino:Columella.L.Pisone : Pompeio leneo : Mactio Planco: Flauio Dorsene:Sceuola : Helio : Atteio Capitone : Sestio Nigro : Mumio Ruffino .

EXTERNIS :

Hesiodo:Aristotele:Democrito:Ierōe rege:Archyta: Phylometere rege : Attalo rege:Xenophonte: Amphylocho Ateneo:Anaxipoli Thasio:Apollodoro Lemnio:Aristophane Milesio:Antigone Cymeo:Agathocle Chio:Apollodoro Pergameno: Aristandro Ateneo:Bacchio Milesio:Bione Solense: Cherea Ateneo : Cheristo:Item Diodoro Prienneo: Dione Colophonio : Epigene Rhodio : Euagora Thasio : Euphronio Ateneo : Androtione qui de agricultura scripsit.Eschyrione qui item.Dionysio qui magonem trāstulit.Diophane q ex Dionysio epitoma fecit . Asclepiade medico: Erasistrato item:Comiade qui de conditura uini. Aristomacho qui item . Hycesio qui item. Themisone medico:Onesicrito: Iuba rege.

EX AVCTORIBVS.

M. Varrone: Feciale: Nigidio: Cor. Nepote: Higino: Massurio: Catone: Mutiano. L. Pisõe: Trogo: Calfurnio: Basso: Cremutio: Sestio Nigro: Cornelio: Boccho: Vitruuio: Græcino.

EXTERNIS.

Alexãdro Polyhistore: Hesiodo: Theophrasto: Democrito: Homero: Timeo mathematico.

LIBRO SEPTIMODECIMO continẽtur satiuarum: & cultarum arborum naturæ.

10

EX AVCTORIBVS.

Cor. Nepote: Catone Censorio. M. Varrone: Celso: Virgilio: Higino: Sasernis patre et filio: Scropha: Calfurnio Basso: Trogo: Emilio: Macro: Grecino: Columella: Attico: Iulio: Fabiano: Sura: Mãlio: Decio: Mundo. .C. Epidico. L. Pisone.

EXTERNIS.

Isidoro: Theophrasto: Aristotele: Democrito: Theopompo: Hierone rege: Attalo rege: Archyta: Xenophõte: Amphilocho Atheniense: Anaxipoli Thasio: Apollodoro Lemnio: Aristophane Milesio: Antigono Cimeo: Agatocle Chio: Apollonio Pergameno: Bacchio Milesio: Bione: Cherea Atheniẽse: Cherecto: Itẽ Diodoro Prieneo: Dione Colophonio: Epigene Rhodio: Euagene Thasio: Euphronio: Ateneo: Androtone qui de agricultura scripsit. Aschryone qui itẽ. Lysymmacho qui item. Dionysio qui Magonem transtulit. Diophane qui ex Dionysio epitoma fecit. Aristandro qui de portentis.

LIBRO OCTAVODECIMO
continetur de agricultura.

liber p[illegible]

EX AVCTORIBVS.

Massurio Sabino: Cassio Hemina: Verrio Flacco. L. Pisone: Cor. Celso: Thuranio Gracchulo. D. Syllāo. M. Varrone: Catone censorio: Scropha: Sasernis patre et filio: Domitio Caluino: Higino: Virgilio: Trogo: Ouidio: Græcino: Columella: Tuberone. L. Aruntio qui græce de astris scripsit. Cæsare dictatore qui item. Sergio Paulo: Sabino: Fabiano. M. Cicerone: Calfurnio Basso: Atteio Capitone: Hesiodo: Theophrasto: Aristotele: Democrito: Hierone Rege: Philometere Rege: Attalo Rege: Archelao rege: Archyta: Xenophonte: Amphilocho Ateneo: Anaxipoli Thasio: Aristophane Milesio: Apollodoro Lemnio: Antigene Miceneo: Agathocle Chio: Apollonio Pergameno: Aristandro Ateneo: Bacchio Milesio: Bione solense: Cherea atheniense: Cheresto: Item Diodoro Prienneo: Dione Colophonio: Epigene rhodio: Euagora Thasio: Euphronio Ateneo: Androtione qui de agricultura scripsit. Eschryone qui itē. Lysimacho qui item. Dionysio qui Magonem transtulit. Diophane qui ex Dionysio epitoma fecit. Palete: Eudoxo: Philippo: Callippo: Dositheo: Parmenisco: Melitone: Critone: Oenopide: Zenone: Eutemone: Harpalo: Hecateo: Anaximandro: Sosigene: Hipparcho Arato: Zoroastre: Archibio.

LIBRO NONODECIMO continēt' lini natūa: & mirabilia.

de morbis hortorum remedia

EX AVCTORIBVS.

.M. Actio Planco. M. Varrone. D. Syllano: Catone Censorio: Higino: Virgilio: Mutiano: Celso: Columella: Calfurnio: Basso: Manilio Sura: Sabino: Tyrōe: Licinio macro. Q. Hirtio: Bibio ruffino: Cesenneo qui cepurica scripsit. Castritio: item Firmio: itē Peritio.

EXTERNIS.

Herodoto: Theophrasto: Democrito: Aristomacho: Menandro qui biochrea scripsit. Anaxilao.

LIBRO VICESIMO CONtiēt' medicinæ ex iis quæ ī hortis seruntur.

EX AVCTORIBVS.

Catone Censorio. M. Varrone: Põpeio Leneo: Gallione: Higino: Sestio Nigro qui græce scripsit. Iulio Basso qui item. Celso: Antonio Castore.

EXTERNIS.

Democrito: Theophrasto: Orpheo: Menãdro qui biocrea scripsit. Pythagora: Nicandro.

MEDICIS.

Nicandro: Hippocrate: Chrysippo: Diocle: Ophione: Heraclide: Hyseri: Dionysio: Apollodoro: Tarentino: Apollodoro Citiẽse: Praxagora: Phistonico Medio: Dieuce: Cleopante: Philistione: Asclepiade: Cratecia: Petronio: Diodoto: Iolla: Erasistrato: Diagora: Andrea: Mnesicle: Epicarmo: Damione: Dalione: Sosimene: Hylepolemo: Metrodoro: Solõe Lycio: Olympiade thebana: Thilino: Petridio: Mictione: Claudio: Xenocrate.

LIBRO VICESIMO PRIMO continentur florum: et coronamentorum naturæ.

Summa medicinæ: historiæ: & obseruationes. dcc. xxx.

EX AVCTORIBVS.

Catone Censorio. M. Varrone: Masurio: Antiate. C. Helio Vestino: Vlpio Ruffino: Hegino: Põ. Mela: Põpeio Lenate: Cor. Celso: Calfurnio: Basso. P. Largio: Licinio Macro: Sestio qui græce scripsit. Iulio Basso qui item. Antonio Castore.

EXTERNIS.

Theophrasto: Democrito: Orpheo: Pythagora: Magone: Menandro qui biocrea scripsit. Nicandro: Homero: Hesiodo: Museo: Sophocle: Anaxilao.

MEDICIS.

Mnesteo qui de coronis. Callimacho qui item. Phania Physico: Simo Timãtho: Hippocrate: Chrisippo: Diocle: Opione: Heraclide: Hicesio: Dionysio: Apollodoro Citiense: Apollodoro Tarentino: Protagora: Plistonico: Medo: Euche: Chleophanto: Phylistine: Aschlepiade: Cartecia: Petronio: Diodoro: Iolla: Erasistrato: Diagora: Andrea: Mnesicle: Epicharmo: Damione: Dalione: Sosimene: Theopolemo: Metrodoro: Solone Lycio: Olympiade Thebana: Phillino: Petrieo: Myctione: Claudia: Xenocrate.

LIBRO VICESIMO SECVNdo cõtinet͛ de autoritate herbaꝝ

EX AVCTORIBVS.

Iisdem quibus priore libro: & præter
eos: Chrysermo: Eratosthene: Alceo.

LIBRO VICESIMO TERTIo
continetur de cultis arboribus.

EX AVCTORIBVS

C. Valgio: Pompeio Leneo: Sestio ni-
gro qui græce scripsit. Tul. Basso qui
item. Antonio Castore. M. Varrone:
Cor. Celso: Fabiano.

EXTERNIS.

Theophrasto: Democrito: Orpheo:
Pythagora: Magone: Menandro qui
biocrea scripsit. Nicandro: Homero:

Hesiodo:Museo: Sophocle: Anaxilao. MEDICIS.

Mnesteo:Callimacho : Phania physico : Simo : Timaristo : Hippocrate: Chrysippo:Diocle: Opione: Heraclide : Hidesio : Dionysio : Apollodoro Citiēse: Apollodoro Tarentino: Praxagora: Plistonico Medo : Dieu che: Chleophanto: Philistione : Asclepiade: Crateua: Petronio: Diodoro: Iolla: Erasistrato: Diagora: Andrea : Onorca Mnesicle: Epicharmo: Demione: Datione : Sosimene : Milepoléo: Metrodoro: Solone Lycio:Olympiade Thebana : Phyllino : Petrino : Myctione: Galaucia: Xenocrate.

LIBRO VICESIMO QVARto cōtinētur medicinæ ex arboribus siluestribus.

EX AVCTORIBVS.

C. Valgio : Pompeio Leneo : Sestio Nigro qui græce scripsit. Iulio Basso qui item. Antonio Castore. M. Varrone : Cor. Celso : Fabiano.

EXTERNIS.

Theophrasto:Apollodoro: Democrito:Orpheo:Pythagora:Magone:Menandro qui biocrea scripsit. Nicādro: Hōero:Hesiodo Museo : Sophocle : Anaxilao.

MEDICIS.

Mnesteo:Callīacho:Phania physico : Simo:Timaristo:Hippocrate:Crisippo:Diocle:Opiōe: Heraclide: Hicesio : Dionysio : Apollodoro Citiense : Apollodoro Tarantino : Praxagora : Plystōico medico:Diocle: Cleopatra :

Philistione: Asclepiade: Crateua: Petronico: Diodoro: Iolla: Erasistrato: Diagora: Andrea: Enorta: Marconeside: Epicarmo: Demione: Sosimene: Thopolemo: Solone: Lycro: Metrodoro: Olympiade Thebana: Phyllio: Petrieo: Mictiõe: Glaucia: Xenocrate.

EX AVCTORIBVS

Sex. Gallico: Pompeio Leneo: Sestio Nigro qui græce scripsit. Iulio Basso qui itẽ. Antonio Castore: Cor. Celso.

EXTERNIS.

Theophrasto: Appollodoro: Democrito: Iuba: Orpheo: Pythagora: Magone: Menãdro q biocrea scripsit. Nicandro: Homero: Hesiodo: Museo: Sophocle: Xantho: Anaxilao.

MEDICIS.

Mnesteo: Callimacho: Phania physico: Timaristo: Simo: Hippocrate: Chrisippo: Diocle: Ophyone: Heraclide: Hicesio: Dionysio: Apollodoro Citiẽse: Apollodoro Tarentino: Prakagora: Plistonico medico: Dieuche: Theophanto Philistione: Asclepiade: Crateua: Iolla: Erasistrato: Diagora: Andrea: Mnesicle: Epicharmo: Demione: Sosimene: Theopolemo: Metroppro: Solone Lytio: Olympiade

liber primus

Thebana: Phillino: Petrieo: Myctiōe: Glaucia: Xenocrate.

LIBRO VICESIMOSEXTO cōtinēt reliquæ per morborum genera medicīæ: & de nouis morbis: et de lichene quid sit: et qn̄ primum in italia cœperint: et de carbunculo: elephantiasi: & colo. Ca. i.
Laus Hippocratis. Ca. ii.
De noua medicina: & Asclepiade medico: et qua ratione ueterē medicinam mutauerit. Ca. iii.
Irrisio magicæ artis: et de lichene: & tapsia. Ca. iiii.
Ad strūas: et ad digitos: et ad pectus: et ad tussim medicinæ. Ca. v.
De uerbasco: et chameleuce: uel tussilagine: et bechio: et aquilea: et saluia. Ca. vi.
Ad lateris dolores: et pectoris: et ad hortopnoeas: ad iocineris dolorē cordis dolori pulmoni urinæ tussi pectori ulceribus pulmoni renibus epaticis: ad uomitionē ad singultus pleureticis lateri. Ca. vii.
De oībus uitiis uentris: & remediis eorum quæ circa: uel intra sunt: et de aluo sistēda: uel soluēda. Ca. viii.
De puleo: et argemone. Ca. ix.
De nymphea: & abstinētia: & appetētia ueneris: et de satyrio erythrococco: & crategi: et sideriti. Ca. x.
Medicinæ gn̄ales de pedibus: talis: articulis neruis: et remedia contra morbos: q totum corpus occupant: et de myrtido: et uigiliis: et paralysi: et de febribus frigidis: et febre iumentorū: et frenetycis: et chameacte: et aizoo: & igne sacro. Ca. xi.
Ad eluxata mēbra: & contra morbū regium: et contra furunculos: & fistulas: et inflationes: et ambustionem: & contra alios morbos: ad neruos: & sanguinem. Ca. xii.
De herba eqseto: & stephanomeli: et erisitale: et cōtra uermes. Ca. xiii.
De ulceribus: et ad plagas: et de polycnemo. Ca. xiiii.
De plurimis experimētis ad ificiēdos capillos: et partus eiiciendos: et continendos: et alioꝝ remedia. Ca. xv.
Sūma medicinæ: et historiæ: & obseruationes. M.cc.lxxxxii.

EX AVCTORIBVS.

M. Varrone. C. Valgio: Pōpeio Leneo: Sestio Nigro qui græce scripsit. Iulio Basso qui item. Antonio Castore: Cornelio Celso.

EXTERNIS.

Theophrasto: Apollodoro: Democrito: Iuba: Orpheo: Pythagora: Magone: Menādro q biocrea scripsit. Nicādro: Homero: Hesiodo: Museo: Sophocle: Xantho: Anaxilao.

MEDICIS.

Mnesteo: Callimacho: Phania physico: Cimarcho: Simo: Hippocrate: Chrisippo: Diocle: Opiōe: Heraclide: Hicesio: Dionysio: Apollodoro Citiēse: Apollodoro Tarētino: Praxagora: Plistonico medico: Dieuche: Cheophāto. Philistione: Asclepiade: Crateua: Iolla: Erasistrato: Diagora: Andrea: Mnesicle: Epicarmo: Demiōe: Theopoléo: Metrodoro: Solone Lycio: Thebana Olympiade: Phylino: Petrieo: Myctione: Glaucia: Xenocrate.

LIBRO VICESIMO SEPTIMO cōtinēt reliq̄ herbaꝝ gn̄a.
De aconito: et panthere quæ extinguitur aconito. Ca. i.
Quod omnium creaturarū conditor sit deus. Ca. ii.
De æthiopide: et amaranto: et aloe: et alcea: et alipho: et alsima: et androsace: et ādrosēo: et ābrosia: et āconi: et anagyro: et āonymo. Ca. iii.
De aparine: et arctio: et aspleno: et asclepiade: et ostere uel bubonio: et ascyro uel ascyroide: et aphace: et de alcibio: et alectorolopho. Ca. iiii.
De alo. Ca. v.
De alga: et actea: et de āpelosagria: et absinthio. Ca. vi.
De absinthio: et ballote: et botrye fruticosa: et brauylla: et brio: et bupleuri: et catanante: & calli: & circæa: et circesio: et trategōo: theligōo: et crocodilio

& cynoforchy: et chryfolachano: et cu-
culo: et conferua. Ca. vii.
De cocco gnidio: & driopteris: et dry-
phono: et elatine: et empetro fiue cal-
cifraga: & epicacti: uel helleborine: &
epimedio: et enneaphyllo: & filice pte-
ri: & de femore bubulo. Ca ix.
De glaucio: & glycyfide: & gnaphalio
fiue chamezelo: et galedrago: et hol-
co: et hyofiri: & holofteo: &
hypopefto. Ca. x.
De hypogloffa: & tremulis hydropi-
cis: cōtra imagīes orthopnoeas: para-
lyfis incipientes. Ca. xi.
De medio: et myofota: et myagro: &
natrice: & othone: & onofma: & ono-
pordo: et ofiri: et oxye: & batrachio: &
polygono: & leucāthemo: et plythēa:
& phyllo: & phellandrio: et phaleri: et
polyrrhizo: & ꝓferpinaca: & de rheco-
ma: de refeda: & ftoechade Ca. xii.
De folano: et fmyrnio: et telephio: et
trichomane: et thalietro: et thlafpe: et
thragōia: & tragoni: & trago: & trago-
logo: et fpondile: et ꝙ quidā morbi in
qbufdā nō fūt gētibus. Ca. xiii.
Summa medicinæ: & hiftoriæ: et ob-
feruationes. dc. ii.

EX AVCTORIBVS.

Pompeio Leneo: Seftio Nigro qui
græce fcripfit. Iulio Baffo qui item.
Antonio Caftore: Cor. Celfo.

EXTERNIS.

Theophrafto: Apollodoro: qui item:
Democrito: Ariftogitone: Orpheo:
Pythagora: Magone: Menandro qui
biocrea fcripfit. Nicandro.

MEDICIS.

Mnefteo: Callimacho: Timarifto: Si-
mo: Hippocrate: Chryfippo: Diocle:
Apiōe: Heraclide: Hicefio: Dyonifio:
Apollodoro Citienfe: Apollodoro ta-
rentino: Praxagora: Pliftonide me-
dico Dieuche: Cleophāto: Philiftione:
Afclepiade: Crateua: Iolla: Erafiftra-
fto: Diagora: Andrea: Mneficle: Epi-
carmo: Demione: Sofimene: Theopo-
lēo: Metrodoro: Solone lycio: Olym-
piade Thebana: Phylino: Petrieo.
Myctione: Glaucia: Xenocrate.

LIBRO VICESIMO OCTA-
uo cōtient̄ medicīæ ex aīalibus.
An fit ī medendo aliqua uis uerborū:
& fanari: et depelli. Ca. i.
Remedia ex homine con-
tra magos. Ca. ii.
De qbufdā fortilegiis: et Ca. iii.
faliua hois ieiuni. Ca. iii.
Ad lippitudines oculorū. Ca. iiii.
De fternutamento: & ue-
nere: & cæteris remediis. Ca. v.
De remediis muliebribus. Ca. vi.
Medicīæ ex aīalibus peregrinis: de ele-
phanto: & leone: de camelo: & hyena:
& crocodilo: & chameleōte: & ftico: &
hippopotāo: & lyncibus. Ca. vii.
Medicinæ cōmunes ex feris aīalibus:
aut eiufdem gn̄is placidis. lactis ufus:
& obferuationes. & cafeis
butyro: & adipe. Ca. viii.
Medicinæ de apro: & capris: & eqs fe-
ris: et remedia de beftiis contra omnes
morbos. Ca. ix.
Mira de animalibus. Ca. x.
Sūma medicinæ: et hiftoriæ: et obfer-
uationes. dc. lxxxv.

EX AVCTORIBVS.

.M. Varrone L. Pifōe: Fabiano Ver-
re: Antiate: Verrio Flacco: Catone
Cenforio: Sergio: Sulpitio: Licinio
Macro: Celfo: Maffurio: Seftio Ni-
gro q. græce fcripfit. Bytho dirrhace-
no: Ophilio medico: Granio medicis.

EXTERNIS.

Democrito: Apollonio qui et mirfin.
Mileto: Artemōe: Sextilio: Homero:
Theophrafto: Lyfimacho: Attalo: Xe-
nocrate: Orpheo qui diophios. Arche-
lao qui itē. Demetrio: Sotira: Laide:
Elephātide: Salpe: Olympiade The-
bana: Diotīo: Iolla: Myctione: Smyr-
neo: Efine medico: Hippocrate: Ari-
ftotele: Metrodoro: Icacida medico:
Hefiodo: Dialcone: Cecilio: Bione qui
peri dinameon. Anaxilao: Iuba rege.

LIBRO VICESIMO NONO
cōtinēt̄ medicīæ ex animalibus.
De origene medicinæ: et qn̄ primum
clinice: et quādo primum iatraliptice:

et de Chryſippo : et Eraſiſtrato : et empirice:et Erophilo:et reliq̃s illuſtri-bus medicis.et quotiens ratio medici-næ mutata ſit : et qui primus romæ medicus:et quando:et quid de medi-cis antiqui romani iudicauerint:et ui-tia medicinæ . Ca. i.
De medicinis lanarum. Ca. ii.
De ouorum natura . Ca. iii.
Remedia de cane : et ex aĩalibus quæ placida non ſunt ſed fera . et ex uolu-cribus:et contra morſus phalangiorum. Ca. iiii.
De ſeuo camelino : et cane rabido : et lacerta:et anſeribus:et colũbis: et mu-ſtelis remedia . Ca. v.
Ad alopecias tollẽdas: et ad pilos red-dẽdos: & ad lẽdes tollendas & ad pal-pebras & ad glaucõata: & ad oculos : & ad parotidas remedia. Ca. vi.
Sũma medicĩæ:& obſeruatiões.d.xxi.

EX AVCTORIBVS .

.M. Varrone.L. Piſone: Verrio Flac-co:Antiate:Nigidio: Caſſio Hemina: Cicerone:Plauto:Celſo:Seſtio Nigro q̃ græce ſcripſit . Cecilio medico: Me-tello: Scipione : Ouidio Poeta : Lici-nio Macro .

EXTERNIS.

Philopatore:Homero:Ariſtotele:Or-pheo:Democrito:Anaxilao .

MEDICIS.

Botrieſe:Apollodoro:Orchidemo:A-naxilao:Ariſtone:Xenocrate : Demo-crate:Diodoro:Criſippo philoſopho: Ori: Nicandro:Apollonio: Tyaneo.

LIBRO TRICESIMO CON-tinentur medicinæ ex animali-bus reliquæ prioris libri .
De origine magicæ artis:q̃ñ et a q̃bus cœperit:& a quibus celebrata fuerit . Ca. i.
Vitupatio Nerõis Cæſaris Ca. ii.
De talpis:& reliquæ medicinæ p̃ mor-bos digeſtæ in animalibus quorũ gña placida ſunt aut fera . Ca. iii.
Ad muliebria mala medenda: et con-ceptus maturandos . Ca. iiii.
Promiſcuæ medicinæ. Ca. v.
De miraculis q̃rũdã beſtiaꝝ Ca. vi.
Sũma medĩæ et obſeruatões dccc.liiii.

EX AVCTORIBVS .

.M. Varrõe:Nigidio.M. Cicerõe:Seſ-tio nigro q̃ græce ſcripſit. Licio macro.

EXTERNIS.

Herodoto : Ariſtotele : Hermippo : Homero:Appiõe: Horpheo: Demo-crito: Anaxilao .

MEDICIS.

Botrio:Apollodoro:Mẽãdro: Archĩe-de:Ariſtõe:Xẽocrate:Diodoro: Chry-ſippo:Ori:Nicãdro: Apollõio tyãeo.

LIBRO TRICESIMO PRI-mo cotinent̃ medicinæ ex aq̃tili-bus: & aquarũ mirabilia.
Aquarum mirabilia . Ca. i.
De differentia aquarum medicinis:& obſeruationibus .cc.lxvi. Ca .ii.
De qualitate aquarum inſalubritate: uel cõmoditate earum . Ca. iii.
Aquaꝝ ſubito naſcentiũ aut deſinẽtiũ ratio. Ca. iiii.
Obſeruatio hiſtorica. Ca. v.
Ratio aquæ ducẽdæ:& quomodo me-dicatis utẽdũ:et q̃d proſit nauigatio: & medicĩæ aquæ mariæ. Ca. vi.
De gñibus ſalis: & cõfecturis: & me-dicis:et obſeruatioĩbus. Ca. vii.
De ſcombro piſce:& muria: et alece . Ca. viii.
De natura ſalis:et eius medicinis . Ca. ix.
De nitri gñibus: et confecturis:& me-dicis: et obſeruatioĩbus. Ca. x.
De ſpongiarum nat̃a. Ca. xi.
Summa medicinæ: & hiſtoriæ: et ob-ſeruationes .dcccc.xxiii.

EX AVCTORIBVS .

.M. Varrone: Caſſio Parmenſe:Cice-rone : Mutio : Cornelio Celſo: Tro-go:Ouidio:Polybio: Sorono.

EXTERNIS .

Callimacho : Cecilio: Cteſia Lyndo : Teophraſto: Eudoxo:Theopompo : Polyclito:Iuba : Lyco:Appione: Epi-gene : Pelope : Apelle : Democrito : Traſillo:Nicãdro: Menãdro cõœdo: Attalo : Saluſtio: Dionyſio: Andrea:

Nicecratro: Hippocrate : Anaxilao.

LIBRO TRICESIMO SE-
cundo continentur reliquæ me-
dicinæ ex aquatilibus.

De echeneide piſce:& mirabili eius ꝓ-
prietate:de torpedīe:et marīo lepore:
& mirabilia rubri maris . Ca. i.

De ingeniis:& manſuetudīe quorūdā
piſcium:et ubi ex manu edant : et ubi
reſpōſa dāt ex piſcibus . Ca. ii.

De his quibus in terris et in aqs uic-
tus eſt:et de caſtoreis medicinæ:et ob-
ſeruationes. Ca. iii.

De teſtudine:et multorū piſciū medi-
cinæ:et obſeruationes . Ca .iiii.

Promiſcuæ medicinæ. Ca. v.

Ad febres omnium generum:&
cōtra diuerſas īfirmitates. Ca. vi.

Animalium omnium in mari uiuētiū
.clxvi.genera eſſe . Ca. vii.

Summa medicinæ:& hiſtoriæ : & ob-
ſeruationes .d.cccc.xxviii.

EX AVCTORIBVS.

Licinio Macro: Trebonio Nigro : Se-
ſtio Nigro:qui græce ſcripſit. Ouidio
Poeta:Caſſio Heīa:Mecēate.L.Ateio.

EXTERNIS.

Iuba:Andrea:Salpe:Appiōe:Pelope:
Apelle:Taſio:Traſillo:Nicandro.

LIBRO TRICESIMO TER-
tio cōtinētur naturæ metallorꝫ.

Quæ prima cōmendatio metallorum
auri:& de origene annulorū aureorꝫ:
et modo auri apud ātiquos: et eque-
ſtri ordine:& de iure annu-
lorum aureorum . Ca. i.

De decuriis iudicum:et quotiens no-
mina equeſtris ordinis immutata : &
donis militaribus: et quādo primum
corona aurea. Ca. ii.

De reliquo uſu auri in uiris:et mulie-
ribus:& de nummo aureo: & quando
primum ſignatum eſt æs:argentum:
& aurum . & ante q̄ ſignaretur qui
mos in ære: & quæ maxima pecunia
primo censu: & quotiens : & quibus
tēporibus auctoritas auri Ca. iii.

Ratio naturalis auri inueniēdi : & qn̄
primū aurea ſtatua:&
medicinæ ex auro . Ca. iiii.

De chryſocolla:& mædicinæ ex chriſo-
colla.vi.& mirabilia natæ de glutinā-
dis inter ſe perficiendiſq;
metallis . Ca. v.

De argento:& argento uiuo : & ſtibia
ſiue alabaſtro:& ſcoria argenti : & de
ſpuma argenti . Ca. vi.

De minio quantæ auctoritatis fuerit
apud romanos:& origine ac īuentiōe
eius:& cinnabaris ratione in picturis:
& medicinæ de generibus minii: & ra-
tione eius in picturis . Ca. vii.

De hydrargyro:de argento inaurādo:
de coticulis in argenti generibus : &
experimentis . Ca. viii.

De ſpeculis:& ægyptio
argento. Ca. viiii.

De immodica pecunia : & quorum
maxīe opes fuerint:& quando primū
po.ro.ſtipem ſparſerit . Ca. x.

De luxuria:& frugalitate in uaſis : &
lectis argenteis:et quando
lāces īmodicæ factæ. Ca. xi.

De ſtatuis argenteis: & cælatura argē-
ti:& cæteris quibuſdā. Ca. xii.

De ſile:et cæruleo : et chryſocolla : &
neſtoriano:et cilono : et ꝙ non omni
anno æqualiter ſpecies
uendantur . Ca. xiii.

Sūma medicinæ: & hiſtoriæ:& obſer-
uationes .M.cc.xv.

EX AVCTORIBVS.

.L.Piſōe:Antiate:Varrio.M.Varrōe:
Cor.Nepote: Meſſalla Ruffo:Marſo
Poeta:Butho:Iulio Baſſo q de medi-
cis græce ſcripſit.Seſtio Nigro q item.
Fabio Veſtale .

EXTERNIS.

Democrito:Metrodoro ſcepſio : Me-
nechino qui de toreutice ſcripſit. Xe-
nocrate qui item. Antigono qui item.
Heliodoro qui de athenienſium ana-
thematis . Paxitele q admirabilia opa
ſcripſit.Nymphodoro:Iolla:Apollo-
doro: Andrea : Heraclide : Diagora :
Botrienſe:Archimede: Dionyſio:Ari-
ſtogene : Dēocrito : Mneſicle:Atralo
medico: Xenocrate:Zenōe:Tēneſto.

EX AVCTORIBVS.

L. Pisone: Antiate: Verrio. M. Varrõe Messalla : Ruffo : Marso Poeta: Betho: Iulio Basso qui de medicĩa græce scripsit. Sestio Nigro. Item Furio Vestale.

EXTERNIS.

Democrito: Metrodoro sceptio: Menechino qui de toreutice scripsit. Xenocrate qui item. Antigono qui item. Duride qui item. Heliodoro qui de atheniensium anathemate scripsit. Nymphodoro : Andrea : Heraclide : Diagora: Botriẽse: Iolla: Apollodoro: Archiede: Dionysio: Aristogene: Diomede: Mnesicle: Xenocrate: Zenone: Theomnesto.

EX AVCTORIBVS.

Messalla oratore: Messalla sene: Fenestella attico: Verrio. M. Varrone: Cor. Nepote: Decio Eculeone: Mutiano: Melisso: Vitruuio: Cassio Seuero: Longulano: Fabio Vestale qui de pictura scripsit.

EXTERNIS.

Prasitele: Apelle: Melantio: Asclepiodoro: Euphranore: Parrhasio: Heliodoro qui anatemata scripsit athenis. Metrodoro qui de architectonice scripsit. Democrito: Theophrasto: Appione grãmatico qui de metallica medicina scripsit. Nymphodoro: Andrea: Heraclide: Iolla: Apollodoro: Diagora: Butriense: Archydemo: Dionysio: Aristogene: Demade: Mnesicle Xenocrate Zenonis: Theomnesto.

LIBRO TRICESIMO SEXTO cõtinẽtur natæ lapidũ: et luxuriæ marmorum.

liber prim?

EX AVCTORIBVS.

M. Varronẽ: Celio: Galba. C. Ictio: Mutiano: Nepote Cornelio. L. Pisõe: Tuberõe: Seneca: Fabio uestale: Ammo fæciale: Fabiano: Catone Cẽsorio: Vitruuio.

EXTERNIS.

Theophrasto: Paxitele: Iuba rege: Nicãdro: Sotaco: Sudine: Alexãdro Polyhistore: Apione: Plistonico: Duride: Herodoto: Euemero: Aristagora: Dionysio: Archemidoro: Bucorida: Antisthene: Democrito: Demotele: Lycea.

LIBRO TRICESIMO SEPtimo continetur origo gemmarum.

EX AVCTORIBVS.

.M. Varrone: Actis triumphi: Mecenate: Iaccho: Cornelio: Boccho.

EXTERNIS.

Iuba rege: Xenocrate Zenonis: Sudine: Eschylo: Phyloxene: Euripide: Nicandro: Satyro: Theophrasto: Carete: Phylomene: Democrate: Xenotio: Metrodoro: Sotaco: Pythea: Timeo Siculo: Nicea: Theocresto: Asaruba: Mnasea: Theomene: Ctesia: Mithridate: Sophocle: Archelao rege: Callistato: Democrito: Ismenio: Olympico: Alexandro Polyhistore: Appione: Ori: Zoroastre: Zactalia.

liber Secundus

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .II.

AN Finitus sit mundus: & an unus. Ca.i.

VNDVM ET HOC:QVOD NOMINE alio cælũ appellari libuit: cuius circũflexu tegũt̃ cuncta: numen esse credi par est æternũ: imẽsũ: neq; genitum: neq; iteriturũ unq̃. Huius extera indagare nec interest hominũ: nec capit hũanæ coniectura mentis. Sacer est: æternus: imensus: totus in toto: immo uero ipse totũ: infinitus: ac finito silis. Omniũ rerũ certus & similis icerto. Extra intra cũcta cõplexus in se: ideq; rerũ nat̃æ opus: & rerũ ipsa natura. Furor est mensurã eius animo quosdã agitasse: atq; ꝑdere ausos. Alios rursus occasione hinc sũpta: aut his data inumerabiles tradidisse mũdos: ut totidẽ rerũ nat̃as credi oporteret. Aut si una oẽs icubarẽt: totidẽ tamen soles: totidẽq; lunas: & cætera etiã in uno & immensa & innumerabilia sydera: quasi nõ eadẽ quæstiõe semp in termino cogitatiõis occursura desyderio finis alicuius. Aut si hæc infinitas naturæ oĩũ artifici possit assignari: nõ illud idẽ in uno facilius sit itelligi tãto præsertĩ ope. Furor est ꝑfecto furor egredi ex eo: & tãq̃ iterna eius cũcta plane iam sit nota: ita scrutari extera: quasi uero mensurã ullius rei possit agere: qui sui nesciat: aut mens hominis uidere quæ mundus ipse nõ capiat.

DE Forma eius. Cap.ii.

FOrmã eius in speciẽ orbis absoluti globatã esse nomen in primis & consensus in eo mortaliũ orbẽ appellantiũ. Sed & argumenta rerũ docent: non solũ quia talis figura oĩbus sui partibus uergit in sese: ac sibi ipsa toleranda est: seq; includit & continet nullarũ egens cõpaginũ: nec finẽ aut initiũ ullis sui partibus sentiens: nec quia ad motum quo subinde uerti debeat: ut mox apparebit: talis aptissima est: Sed oculorũ quoq; ꝓbatiõe: ꝙ conuexus mediusq; quacunq; cernat̃: cum id accidere ĩ alia non possit figura.

DE Motu eius. Cap. iii.

HAnc ergo formam eius æterno & irrequieto ãbitu inenarrabili celeritate .xxiiii. horarũ spatio circũagi solis exortus & occasus haud dubiũ reliquere: an sit imẽsus: & ideo sensum auriũ facile excedens tantæ molis rotata uertigine assidua sõitus non equidẽ facile dixerĩ: nõ hercle magis q̃ circũactorũ simul tinnitus sydeꝶ suosque uoluentium orbes. An dulcis quidẽ & incredibili suauitate concentus nobis qui itus agimur iuxta diebus noctibusq; tacitus labit̃ mundus: esse innũeras ei effigies aĩaliũ rerũq; cunctarũ ĩpressas. Nec ut in uolucrum notamus ouis leuitate continua lubricũ corpus: quod clarissimi auctores dixere tenerũ argumẽtis ĩdicat̃: quoniã inde deciduis rerũ oĩũ seminibus innũeræ in mari præcipue: ac plerũq; cõfusis mõstrificæ digenerãt̃ effigies. Præterea uisus probatiõe alibi plaustra: alibi ursi: tauri alibi: alibi lr̃æ figura cãdidiore medio sup uerticẽ circulo.

Cur Mundus dicat̃. Cap.iiii.

SQuidem & consensu gentium moueor. Nã quẽ κόσμον cosmon græci noĩe ornamẽti appellauerũt: eum & nos a perfecta absolutaq; elegantia mundum. Cælum quidem haud dubie cælati argumento diximus: ut interpretatur. M. Varro. Adiuuat rerũ ordo descripto circulo: qui signifer uocat̃: in. xii. aĩaliũ effigies: & p illas solis cursu cõgruens tot sæculis ratio.

DE Quattuor elementis. Cap.v.

HEc de elemẽtis uideo dubitari quattuor esse ea. Ignitũ summo: ĩde tot stellarũ collucẽtium illos oculos. Proximũ spiritus: quẽ græci nr̃iq; eodẽ uocabulo aera appellãt. Vitalẽ hunc: & p cuncta rerũ meabilẽ totoq; consertum: cuius ui suspensam

c

cũ quarto aquaꝝ elemẽto librari medio ſpacii tellurẽ: ita mutuo cõplexu diuerſitatis effici nexũ: & leuia ponderibus inhiberi quominus euolent. Contraq; grauia ne ruãt ſuſpendi leuibus in ſublime tendentibus. Sic pari in diuerſa niſu ui ſua quæque conſiſtere irrequieto mundi ipſius conſtricta circuitu: quo ſemper in ſe currente imã atque mediam in toto terrã: eandemq; uniuerſo cardine ſtare pendentem librantem per quæ pendeat: ita ſolam immobilem circa eam uolubili uniuerſitate: eãdemq; ex õibus necti: eidemq; omnia inniti.

¶ DE Septem planetis. Cap. vi.

INter hanc cælumq; eodẽ ſpiritu pendent certis diſcreta ſpatiis. vii. ſydera: quæ ab inceſſu uocamus errantia: cum errent nulla minus illis. quorum medius ſol fert̃ ãpliſſima magnitudine ac poteſtate: nec temporum modo terrarũq;: ſed ſyderũ etiã ipſoꝝ cæliq; rector. hũc eſſe mundi totius animũ: ac planius mẽtẽ: hũc prĩcipale naturæ regimẽ ac numen credere decet opa eius extimantes. hic lucẽ rebus miniſtrat: aufertq; tenebras. hic reliqua ſydera occultat. hic uices temporum annumq; ſemper renaſcentem ex uſu naturæ temperat. hic cæli triſtitiã diſcutit: atq; etiã nubila hũani animi ſerenat. hic ſuũ lumen cæteris quoq; ſyderibus fœnerat præclarus eximius oĩa intuẽs: oĩa etiã exaudiens: ut principi lr̃aꝝ Homero placuiſſe in uno eo uideo.

¶ DE Deo. Cap. vii.

QVapropter effigiem dei formamq; quærere ĩbecillitatis humanæ reor: quiſquis eſt deus ſi modo eſt alius: & quacunq; in parte totus eſt ſenſus: totus eſt uiſus: totus auditus: totus animæ: totus animi: totus ſui. innumeros quidẽ credere atq; etiã ex uirtutibus uitiiſq; hominum ut pudicitiam: cõcordiã: mentem: ſpem: honorem: clæmentiam: fidem: aut (ut Democrito placuit) duos omnino pœnam & beneficium maiorẽ ad ſocordiã accedit. fragilis & laborioſa mortalitas in partes iſta digeſſit ĩfirmitatis ſuæ mẽor: ut portionibus coleret quiſq; quo maxĩe indigeret. Itaq; noĩa alia aliis gentibus: & numina in iiſdem innumerabilia repimus. Inferis quoq; in genera deſcriptis morbiſq;: & multis etiam peſtibus dũ eſſe placata trepido metu cupimus. Ideoq; etiã publice febri fanũ in palatio dicatũ eſt: orbonæ ad ædẽ lariũ ara: & malæ fortunæ eſqliis. Quãobrẽ maior cælitũ populus etiam q̃ hominũ intelligi põt: cum ſinguli quoq; ex ſemetipſis totidẽ deos faciant: Iunones genioſque adoptando ſibi. Gẽtes uero quædam animalia & aliqua etiã obſcena pro diis habent: ac multa dictu magis pudenda per fœtidos cibos & alia ſimilia iurantes. Matrimonia quidem inter deos credi tantoque æuo ex his neminẽ naſci: & alios eſſe grãdæuos ſemperq; canos: alios iuuenes: atq; pueros atri coloris aligeros: claudos: ouo editos: & alternis diebus uiuentes: morienteſq; puerilũ ꝓpe deliramentoꝝ eſt. Sed ſuper omnẽ ĩpudentiam adulteria inter ipſos fingi: mox iurgia: & odia: atq; etiã furtoꝝ eſſe: & ſceleꝝ numina. Deus ẽ mortali iuuare mortalẽ. & hæc ad æternam gloriã uia. hac ꝓceres iere romãi. hac nunc cæleſti paſſu cũ liberis ſuis uadit maximus omnis æui rector Veſpaſianus Auguſtus feſſis rebus ſubueniens. hic ẽ uetuſtiſſimus referẽdi benemerentibus gr̃am mos: ut tales numinibus aſcribant. Quippe & omniũ alioꝝ noĩa deoꝝ: & quæ ſupra ſydeꝝ rettuli ex hominum nata ſunt meritis. Iouẽ quidẽ aut Mercuriũ: aliterue alios inter ſe uocari: & eſſe cæleſtis nomẽculaturæ quis non interpretatione naturæ fateat̃? Irridendum uero agere curã reꝝ hũanaꝝ illud quicquid ẽ ſummũ. An ne tam triſti atq; multiplici miniſterio nõ pollui credamus dubitemuſue? Vix prope eſt iudicare utrum magis conducat generi humano quando aliis nullus eſt deorum reſpectus: aliis pudendus: externis famulant̃ ſacris: ac digitis deos geſtant: & monſtra quoque: quæ colunt damnãt: & excogitant cibos: imperia dira in ipſos ne ſomno quidẽ q̈eto irrogãt. Non matrimonia non liberos: non deniq; quicq̃ aliud niſi iubentibus ſacris diligunt. Alii in ipſo capitolio fallunt: ac fulminantem peierant Iouem. & hos iuuãt ſcelera: illos ſacra ſua pœnis agunt. Inuenit tamen inter has utraſq; ſentẽtias mediũ ſibi ipſa mortalitas numen: quominus etiã plana de deo cõiectatio eſſet. Toto q̈ppe

mundo & locis omnibus: omnibusq; horis: omnium uocibus fortuna sola inuocat̃. & una nominatur. una accusat̃. una agitur rea. una cogitat̃. Sola laudat̃: sola arguit̃: & cum conuitiis colitur. uolubilisq; a plerisq; uero & cæca etiam existimata: uaga: inconstans: incerta: uaria: indignorumq; fautrix. huic omnia expensa: huic oĩa ferunt̃ accepta. & in tota ratione mortalium sola utranq; paginam facit. Adeoq; obnoxiæ sumus sortis: ut sors ipsa pro deo sit: qua deus probatur incertus. Pars alia & hanc pellit: astroq; suo euẽtus assignat: & nascendi legibus: semelq; in omnes futuros unq̃ deo decretum. In reliquum uero ocium datur. Sedere cœpit sententia hæc: pariterq; & eruditum uulgus & rude in eam cursu uadit. Ecce fulgurum monitus: oraculorum præscita: aruspicum prædicta: atq; etiam parua dictu in auguriis sternutamenta: & offensiões pedum. Diuus Augustus læuum prodidit sibi calceum præpostere idutũ: quo die seditione militari prope afflictus est. Quæ singula improuidam mortalitatẽ inuoluunt: solum ut inter ista uel certum sit nihil esse certi: nec miserius quicq̃ hoĩe: aut superbius. Cæteris quippe animantium sola uictus cura est. In quo spõte naturæ benignitas sufficit: uno quidem uel præferenda cunctis bonis: q de gloria de pecunia ambitione superq; de morte non cogitant. Verum in his deos agere curã rerũ hũanarũ credi ex usu uitæ est: pœnasq; maleficiis aliquando seras occupato deo in tanta mole: nũq̃ autem irritas esse. Nec ideo proximum illi genitum hominem ut uilitate iuxta bæluas esset. Imperfectæ uero in hominem naturæ præcipua solatia ne deum quidẽ posse omnia. Nanque nec sibi põt mortem consciscere: si uelit: quod homini dedit optimum in tãtis uitæ pœnis: nec mortales æternitate donare: aut reuocare defũctos: nec facere ut qui uixit: non uixerit: qui honores gessit: non gesserit. Nullumq; habere ĩ præterita ius præterq̃ obliuionis. Atque (ut facetis quoque argumentis societas hæc cum deo copuletur) ut bis dena uiginti nõ sint. ac multa similiter efficere non posse: per quæ declaratur haud dubiæ naturæ potẽtia. Id quoque esse quod deũ uocamus. In hæc diuertisse non fuerit alienum propter uulgatam assidue quæstionẽ de deo.

DE Natura syderum errantium. Cap. viii.

HInc redeamus ad reliqua naturæ sydera: quæ affixa diximus mundo: non illa ut existimat uulgus singulis attributa nobis & clara diuitibus: mĩora pauperibus: obscura defectis: & pro sorte cuiusq; lucentia ad munera mortalibus. Quia nec cum suo quæq; homine orta moriuntur: nec aliquem extingui decidua significant. Non tanta cælo societas nobiscum est: ut nostro fato mortalis sit ille quoq; sydèrũ fulgor. Illa nimio alimento tracti humoris igneam uim abundantia reddunt: cum decidere creduntur: ut apud nos quoq; id luminibus accensis liquore olei notamus accidere. Cæterum æterna est cælestibus natura intexentibus mundum intextuque concretis. potentia autem ad terrã magnopere eorũ pertinens: quæ propter effectus claritatẽq; & magnitudinẽ in tanta subtilitate nosci potuerunt: sicut suo demõstrabimus loco. Circulorum quoq; cæli ratio in terræ mẽtione aptius dicetur: quando ad eã pertinet tota signiferi modulatio inuentionibus non dilatis. Obliquitatem eius intellexisse: hoc est rerũ fores aperuisse Anaximander milesius traditur primus olympiade .lviii. Signa deinde in eo Cleostratus: & primum arietis ac sagittarii. Sphæram ipsam ante multo Atlas. Nunc relicto ipsius mũdi corpore reliqua inter cælum terrasq; tractẽt̃. Summũ esse quod uocant Saturni sydus: ideoq; minimũ uideri & maximo ambire circulo: ac. xxx. anno ad breuissima sedis suæ principia regredi certum est. Omnium aũt errantium syderũ meatus: interq; ea solis & lunæ cõtrarium mundo agere cursũ: idest læuũ: sẽp illa in dextram præcipiti: & quanuis assidua conuersione immensæ celeritatis attollantur ab eo: rapianturq; in occasum: aduerso tamen ire motu: p suos quæq; passus ita ferri ne conuolutus aer eandem in partem æterna mundi uertigine ignauo globo torpeat: sed findatur aduerso syderum uerbere discretus & digestus. Saturni autem sydus gelidæ ac rigentis esse naturæ: multoque ex eo ĩferiorem Iouis

circulū:& ideo motu celeriore duodenis circūagi annis. Tertiū Martis:quod quidam
Herculis uocant:ignea ardētis solis uicinitate binis fere annis conuerti. ideoq; huius
ardore nimio & rigore Saturni interiectū ambobus ex utroq; tēperari Iouē:salutarēq;
fieri deum. Inde solis meatū esse partiū quidem trecentarum .lx. Sed ut obseruatio
ūbrarꝝ eius redeat ad notas quinos annis dies adiici:superq; quartam partē diei. Quā
ob cām quīto āno unus ītercalaris dies additᷣ:ut tpīm rō facilius solis itīeri cōgruat.
Infra solem ambit ingens sydus appellatū Veneris:alterno meatu uagum: ipsisque
cognominibus æmulum solis & lunæ. præueniens quippe & ante matutinū exoriēs:
luciferi nomen accipit:ut sol alter: diemque maturans. Contra ab occasu refulgens
nuncupatᷣ uesper:ut prorogans lucem:uicemue lunæ reddens. Quam naturam eius
Pythagoras samius primus deprehēdit olympiade circiter .xxxii. qui fuit urbis romæ
annus .c.xlii. Largiori magnitudine extra cuncta alia sydera est claritatis quidē tantæ:
ut unius huius stellæ radiis ūbræ reddantᷣ. Itaq; & in magno nominū ābitu est. Alii
enim Iunonis:alii Isidis:alii matris deum appellauere. Huius natura cūcta generātᷣ
ī terris. Nāq; in alterutro exortu genitali rore cōspergens nō terræ mō cōceptus īplet:
uerꝝ animātiū quoq; omniū stimulat. Signiferi aūt ambitū peragit tricenis & duo-
dequinquagenis diebus:ab sole nunq̄ absistens partibus sex atq; quadragīta lōgius:
ut Timæo placet. Simili rōne: sed nequaq̄ magnitudine scilicet:aut ui proximū illi
Mercurii sydus a quibusdam appellatum Apollinis inferiore circulo fertᷣ .ix. diebus
ociore ābitu mō ante solis exortum:mō post occasū splendēs. nunq̄ ab eo .xxii. ptibus
remotior:ut Ctesias & Sosigenes docent. Ideo & peculiaris horꝝ syderꝝ statio est:neq;
cōmunis cū supradictis. nāq; ea & quarta parte cæli a sole ab esse & tertia: & aduersa
soli sæpe cernuntᷣ. maioresq; aliis habent cuncta plenæ cōuersionis ābitus in magni
anni rōne dicendos.

¶ DE Lunæ natura. Cap. viiii.

SEd omnium admirationē uincit nouissimum sydus terrisq; familiarissimum:
& in tenebrarꝝ remediū ab natura repertum lunæ. Multiformi hæc ābage torsit
ingenia contēplantiū:& ꝓximū ignorati sydus maxīe indignātiū:crescēs semper:aut
senescens. Et modo curuata in cornua:mō æqua ꝓportiōe diuisa:mō sinuata ī orbē.
maculosa:eadēq; subito prænitens. immēsa orbe pleno: ac repente nulla. alias ꝑnox:
alias sera. & parte diei solis lucem adiuuans. deficiens & ī defectu tamen conspicua.
Quæ mensis exitu latet cū laborare non creditᷣ. Iā uero hūilis & excelsa:& ne id q̄dē
uno mō:sed alias admota cælo:alias contigua montibus:nunc in aquilonē elata:nūc
in austros deiecta. Quæ singula in eā deprehendit hominū primus Endymion:& ob
id amore eius captus fama traditus. Non sumus profecto ingrati erga eos:qui labore
curaq; lucē nobis aperuere. In hac luce mira quoq; hūani ingenii peste sanguinem:&
cædes condere ānalibus iuuat:ut scelera hoīum noscantᷣ mundi ipsius ignaris. Proxīa
ergo cardini:ideoq; minimo ābitu uicenis diebus septenisq; & tertia diei parte ꝑagit
spatia eadem:quæ Saturni sydus altissimū .xxx. ut dictum est annis. dein remorata
in coitu solis biduo cū tardissime a tricesima luce rursus ad easdē uices exit. Haud
scio an ōiū quæ in cælo prænosci potuerūt magistra in .xii. spatia mensium oportere
diuidi annū:quādo ipsū totiēs solē redeūdo ad principia cōsequitᷣ. Solis fulgore eam
ut reliqua sydera tegi: siquidē ī totū mutuata ab eo luce fulgere:qualē in repercussu
aquæ uolitare conspicimus. Ideo molliore & īperfecta ui soluere tantū humorē: atq;
etiā augere:quē solis radii absumāt. ideo & inæquali lumine aspici: quia ex aduerso
demū plena reliq̄s diebus tantū ex se terris ostendat:quantū ex sole ipsa cōcipiat. In
coitu quidē nō cerni: quoniā haustū ōem lucis aduersa illo regerat:unde acceperit.
Sydera uero haud dubie hūore terreno pasci: quia orbe dimidio nonnūq̄ maculosa
cernantur:scilicet nondum suppetente ad hauriendum ultra iusta ui. maculas enim
nō aliud esse q̄ terræ raptas cum humore sordes.

¶ DE Defectu solis & lunæ:& de nocte. Cap. x.

DEfectus autem ſuos & ſolis rem in tota contẽplatione naturæ maxime mirã & oſtẽto ſimilem eoꝝ magnitudinũ umbræq; indices exſtitere. Quippe mãifeſtũ eſt ſolem interuentu lunæ occultari: lunãq; terræ obiectu: ac uices reddi. eoſdẽ ſolis radios luna interpoſitu ſuo auferente terræ: terraq; lunæ. hac uero ſubeũte repẽtinas obduci tenebras: rurſũq; illius umbra ſydus hebetari. Neq; aliud eſſe noctem q̃ terræ ũbrã. Figurã aũt umbræ ſimilẽ metæ ac turbini inuerſo: quando mucrõe tãtũ ĩgruat: neq; lunæ excedat latitudinẽ: quoniã nullũ aliud ſydus eodẽ modo obſcuret: & talis figura ſemper in mucronẽ deficiat. Spatio quidem conſumi umbras indicio ſunt uolucrum prææalti uolatus: ergo confinium illis eſt aeris terminus initiumq; ætheris. Supra lunã pura omnia ac diuturnæ lucis plena. A nobis aũt p noctẽ cernũt ſydera: ut reliqua lumina e tenebris. & propter has cãs nocturno tp̃e deficit luna. Stati aũt atq; menſtrui nõ ſũt utriq; defectus propter obliq̃tatẽ ſigniferi: lunæq; multiuagos: (ut dictum eſt) flexus: non ſemper in ſcrupulis partiũ congruente ſyderꝝ motu.

¶ DE Syderum magnitudine. Cap. xi.

HAec ratio mortales animos ſubducit in cælũ: ac uelut inde cõtẽplantibus trium maximarꝝ rerꝝ naturæ partiũ magnitudinẽ detegit. Non poſſet qppe totus ſol adimi terris intercedente luna: ſi terra maior eſſet q̃ luna. Tertio ex utraque uaſtitas ſolis aperitur: ut non ſit neceſſe amplitudinem eius oculorum argumentis atque cõiectura animi ſcrutari. Immenſum eſſe conſtat: quia arborꝝ ĩ limitibus porrectarũ in quotlibet paſſuũ milia umbras paribus iaciat ĩteruallis: tanq̃ toto ſpatio medius. & quia per æq̃noctiũ omnibus in meridiana plaga habitantibus ſimul fiat a uertice. Itẽ quia circa ſolſtitialem circulũ habitantiũ meridie ad ſeptẽtrionẽ umbræ cadant: ortu uero ad occaſũ. quæ fieri nullo mõ poſſent: niſi multo eſſet maior q̃ terra. nec q̃ montẽ idam exoriens latitudine exuperat dextra leuaq; large amplectens: præſertĩ diſcretus tãto ĩteruallo. Defectus lunæ magnitudinẽ eius haud dubia rõne declarat: ſicut terræ paruitatẽ ipſa deficiens. Nãq; cũ ſint tres umbrarꝝ figuræ: conſtetq;: ſi par lumini ſit materia: quæ iactat umbrã: colũnæ effigie iaci nec hr̃e finẽ. Si uero maior materia q̃ lumen: turbinis recti: ut ſit imũ eius anguſtiſſimũ: & ſimili modo infinita longitudo. Si minor materia q̃ lux: metæ exiſtere effigiẽ in cacuminis fine deſinentẽ. taleq; cerni umbrã deficiente luna palam fit: ut nulla amplius relinquatur dubitatio ſuperari magnitudine terram. Id q̃dẽ & tacitis ipſius naturæ indiciis. Cur. n. partitis uicibus anni brumalis abſcedit: ut noctium opacitate terras reficiat: exuſturus haud dubie: & ſic quoq; exurens quadã in p̃te: tanta magnitudo eius eſt.

¶ Quæ quis inuenerit in obſeruatione cæleſti. Cap. xii.

ET rõnẽ q̃dẽ defectus utriuſq; primus romãi generis ĩ uulgus extulit Sulpitius Gallus: q coſ. cũ. M. Marcello fuit. ſed tũ tribunus militũ ſollicitudĩe exercitu liberato: pridie q̃ Perſes rex ſuperatus a Paulo eſt: in concionẽ ab ĩperatore ꝓductus ad præcinendã eclipſĩ: mox & compoſito uolumine. Apud græcos autem ĩueſtigauit primus omnium Thales mileſius olympiadis. xlviii. anno quarto: prædicto ſolis defectu: q ſub Halyatte rege factus eſt urbis conditæ anno. c. lxx. Poſt eos utriuſque ſyderi curſum in ſexcentos annos præcinuit Hipparchus menſes gentium dieſque & horas: ac ſitus locorꝝ: & uicos populorꝝ complexus æuo teſte haud alio mõ: q̃ cõſiliorꝝ naturæ particeps. Viri ingentes ſupraq; mortalium naturam tantorꝝ numinum lege deprehenſa: & miſera hominũ mẽte abſoluta in defectibus ſtellarꝝ ſcelera: aut mortẽ aliquam ſyderꝝ pauentes. quo in metu fuiſſe Steſichori & Pindari uatum ſublimia ora palã eſt deliquio ſolis. & in luna ueneficia arguente mortalitate: & ob id crepitu diſſono auxiliãte. Quo pauore ignarus cauſæ Nicias atheniẽſiũ ĩpator ueritus claſſẽ portu educere: opes eorꝝ afflixit. Macti ingenio & cæli interpretes rerꝝq; natæ capaces argumẽti reptores quo deos homineſq; uiciſtis. Quis. n. hæc cernẽs: & ſtatos ſyderꝝ (quoniam ita placuit appellare) labores nõ ſuæ neceſſitati mortalis genitus ignoſcat.

Nunc confessa de iisdem breuiter atq; capitulatĩ attingam: rõne admodũ necessariis locis strictĩq; reddita. Nam neq; ĩstituti operis talis argumentatio est: neq; omnium reꝝ afferri posse cãs minus miꝝ est: q̃ constare in aliquibus.

DE Defectibus. Cap. xiii.

DEfectus. cc. xxiii. mẽsibus redire ĩ suos orbes certum est. Solisq; defectum non nisi nouissima primaue fieri luna: quod uocant coitum. Lunæ autem non nisi plena: semperq; citra q̃ proxime fuerit. Omnibus autem annis fieri utriusq; syderis defectus statis diebus horisq; sub terra. Nec tamen cum fiant superne ubique cerni: aliquando propter nubila: sæpius globo terræ obstante conuexitatibus mundi. Intra ducentos annos Hipparchi sagacitate comptum est & lunæ defectum aliquãdo qnto mense a priore fieri: solis uero septimo. Eandem bis in trigintã diebus supra terras occultari: sed ab aliis atq; aliis hoc cerni. quæq; sunt in hoc miraculo maxime mira cum conueniat umbra terræ lunam hebetari: nunc ab occasus parte hoc ei accidere: nũc ab exortus. Et quanã rõne cũ solis exortu ũbra illa hebetatrix sub terra esse debeat semel iã acciderit: ut in occasu luna deficeret utroq; super terrã conspicuo sydere. Nã ut in duodecĩ diebus utrunq; sydus quæreret: & nr̃o æuo accidit: impatoribus Vespasianis patre. iii. filio iterum conss.

DE Lunæ motu. Cap. xiiii.

LVnã sẽp auersis a sole cornibus si crescat: ortus spectare: Si minuat: occasus: haud dubiũ est. Lucere dodrantis semuncias horaꝝ ab secunda adiicienté usq; ad plenũ orbẽ: detrahentẽq; in diminutionẽ. intra. xiiii. aũt partes solis semp occultã esse. Quo argumento ãplior errantiũ stellaꝝ q̃ lunæ magnitudo colligit: quãdo illæ & a septenis ĩterdũ partibus emergãt. Sed altitudo cogit minores uideri: sicut affixas cælo solis fulgore interdiu non cerni: cũ æque die ac noctu luceant. idq; manifestum fiat defectibus solis: & præaltis puteis.

Errãtiũ motus: & luminũ canonica. Cap. xv.

ERrantiũ autem tres: quas supra solẽ diximus sitas: occultant meantes cum eo. Exoriunt uero matutino discedentes partibus nunq̃ ãplius undenis. Postea radioꝝ eius contractu tegunt. & ĩ triquetro a partibus. c. xx. statiões matutĩas faciũt: quæ & primæ uocant. mox in aduerso a partibus. c. lxxx. exortus uesptinos. Iterumq; in. c. xx. ab alio latere appropinquante stationes uesptinas: quas & secundas uocant: donec assecutus in partibus duodenis occultet illas: ꝗ uespertini occasus appellãtur. Martis stella ut ꝓpior etiam ex quadrato sentit radios ab. lxxx. partibus: ũde & nomẽ accepit is motus primus & secundus nonagenarius dictus ab utroq; exortu. Eadem stationalis senis mẽsibus cõmorat insignis: alioqn bimestris: cũ cætere utraq; statiõe quaternos menses non ĩpleant. Inferiores aũt duæ occultant in coitu uesptino simili modo: relictoq; sole totidẽ in partibus faciunt exortus matutinos. atq; a longissimis distantiæ suæ metis solẽ insequunt. adeptæq; occasũ matutino condũt ac prætereũt. mox eodẽ interuallo uesperi exoriũt: usq; ad quos diximus termĩos. Ab his retrogradiunt ad solẽ: & occasu uesptino delitescũt. Veneris stella & statiões duas matutinã uesptinãq; ab utroq; exortu facit: a lõgissimis distãtiæ suæ finibus. Mercurii statiões breuiore momento: q̃ ut deprehendi possint. Hæc est luminũ occultationumq; ratio perplexiore motu: multisque inuoluta miraculis. Siquidem magnitudines suas & colores mutant. & eædem ad septentrionẽ accedunt: abeuntq; ad austrum. terrisque ꝓpiores: aut cælo repente cernunt. In qbus aliter multa q̃ priores tradituri fatemur ea quoq; illoꝝ esse muneris: ꝗ primi quærendi uias demonstrauerunt: modo ne quis desperet sæcula ꝓficere semp. Pluribus de causis hæc oĩa accidũt. Prĩa circulorum est quos græci absidas in stellis uocant. etenĩ græcis utendũ erit uocabulis. Sunt autẽ hi sui cuiq; eaꝝ: aliiq; q̃ mundo: quoniã terra a uerticibus duobus: quos appellauerunt polos: centrum cæli est: non signiferi oblique inter eos siti. Omnia aũt hæc constant rõne circini semp indubitata. Ergo ab alio cuiq; centro absides suæ exurgunt. Ideoq;

diuersos hñt orbes motusq; dissiles: quoniã iteriores absidas necesse ẽ breuiores esse.

Quare eadem alias altiora: alias inferiora uideantur. Cap. xvi.

IGitur a terræ centro absides altissimæ sũt. Saturno ĩ scorpione. Ioui ĩ uirgĩe. Marti in leone. Soli in geminis. Veneri in sagittario. Mercurio in capricorno. Mediis omnium partibus. Et econtrario ad terræ centrũ humillimæ atq; proximæ. Sic fit ut tardius moueri uideant̃: cũ altissimo ambitu ferunt̃: non quia accelerent: tardent ue naturales motus: qui certi ac singuli sunt illis: sed quia deductas ab sũma abside lineas coartari ad centrum necesse est: sicut in rotis radios. idemq; motus alias minor centri propinqtate sentit̃. Altera sublimitatum cã: quoniã a suo cẽtro absidas altissimas habent in aliis signis. Saturnus in libræ parte uicesima. Iupiter cãcri. xv. Mars capricorni. xxviii. Sol arietis. xxix. Venus piscium. xvi. Mercurius uirginis. xv. Luna tauri. iiii. Tertia altitudinum rõ cæli mensura non circuli intelligit̃: subire eas: aut descẽdere p ꝓfũdũ aeris oculis æstimantibus. Huic connexa latitudinũ signiferi obliqtatisq; cã est. Per hunc stellæ: quas diximus errãtes: ferunt̃. Nec aliud habitatur in terris: q̃ quod illi subiacet. Reliqua a polis squalẽt. Veneris tantũ stella excedit eũ binis ptibus. Quæ cã intelligit̃ efficere: ut quædã aĩalia & in desertis mũdi nascãtur. Luna quoq; p totã latitudinẽ eius uagat̃: sed õino nõ excedens eum. Ab iis Mercurii stella laxissĩe: ut tamen e duodenis ptibus (tot. n. sũt latitudines) non ãplius octonas perret: neq; has æqualiter. Sed duas medio eius: & supra. iiii. infra duas. Sol deinde medio fert̃ ĩter duas ptes flexuoso draconũ meatu inæqualis. Martis stella quattuor medias. Iouis mediã & sup eam duas. Saturni duas: ut sol. Hæc erit latitudinum rõ ad austrũ descendentiũ: aut aqlonẽ subeũtiũ. Hac constare & tertiã illam a terra subeuntiũ in cælum. Et pariter scandi eam quoq; existimauere plerique falso. Qui ut coarguant̃: aperienda est subtilitas immensa: & omnis eas cõplexa cãs. Cõueĩt stellas in occasu uesptino ꝓximas esse terræ: & latitudĩe & altitudĩe: exortusq; matutinos in initio cuiusq; fieri. Stationes in mediis latitudinũ articulis: quæ uocãt ecleptica. pĩde confessũ ẽ motũ augeri q̃diu in uicino sint terræ: cũ abscedant in altitudinẽ: minui. quæ ratio lunæ sublimitatibus maxime approbat̃. Aeq; non est dubium in exortibus matutinis etiã numeꝝ augeri: atq; a stationibus primis tres supiores diminui usque ad stationes secundas. Quæ cũ ita sint: manifestũ erit ab exortu matutino latitudĩes scandi. quoniam in eo primũ habitu incipiant pcius adiici motus. In statiõibus uero primis & altitudine subire: quoniam tũ primũ incipiant detrahi numeri: stellæque retroire. Cuius rei rõ priuati reddenda est. Percussæ in qua diximus pte & triangulo solis radio inhibent̃ rectũ agere cursũ: & ignea ui leuant̃ ĩ sublime. Hoc nõ ꝑtinus intelligi põt uisu nr̃o. ideoq; existimant̃ stare: unde & nomẽ accepit statio. Progredit̃ deinde eiusdem radii uiolentia: & retroire cogit uapor repcussas. Multo id magis in uesptino eaꝝ exortu toto sole aduerso: cũ in sũmas absidas expellũtur: minimeque cernũtur: quoniam altissime absunt: & minimo feruntur motu. tanto minores cum hoc ĩ altissimis absidũ euenit signis. Ab exortu uespertino latitudo descẽditur: parcius iam se minuente motu: non tamen ante stationes secundas augente cum & altitudo descenditur supueniẽte ab alio latere radio: eademq; ui rursus ad terras deprimente: quæ sustulerit ĩ cælũ ex priore triquetro. tantũ ĩterest: subeãt ne radii: an supueniãt. multoq; eadẽ magis ĩ uespertino occasu accidũt. Hæc ẽ supioꝝ stellaꝝ rõ. Difficilior reliquaꝝ: & a nullo ante nos reddita.

Catholica sydeꝝ errantiũ. Cap. xvii.

PRimũ igitur dicatur cũ sint diuersæ stellæ: cur Veneris stella nũq longius. xlvi. partibus: Mercurius. xx. a sole abscedant. Sæpe citra eas ad solem reciprocent. Conuersas habent utræq; absidas: ut infra solem sitæ: tãtũq; circulis eaꝝ sub terra ẽ: q̃tũ superne prædictarum. & ideo non possunt abesse amplius: quoniam curuatura absidũ ibi non habet longitudinẽ maiorẽ. Ergo utræq; simili rõne admodũ statuunt absidũ suaꝝ margines. ac spatia longitudinis latitudinũ euagatione pensant. At enĩ

lib 2

cur nõ semp ad.xlvi. & ad ptes.xx.perueniunt? imo uero. Sed rõ canonica fallit.naq; apparet absidas quoq; eaꝝ moueri: q nunq̃ transeant solé.itaq; cũ in partem ipsam eius incidere margines alterutro latere: tũ & stellæ ad longissima sua ĩterualla peruẽire intelligunt: cũ citra fuere margines totidé ptibus.& ipsæ ocius redire credunt: cum sit illa sẽp utriq; extremitas sũma. Hinc & rõ motuũ conuersa intelligit. Superiores.n. celerrime ferunt in occasu uespertino: hæ tardissime. Illæ a terra altissime absunt: cũ tardissime mouent: hæ cũ ocissime. Quia sicut in illis ꝓpinqtas centri accelerat: ita ĩ iis extremitas circuli. Illæ ab exortu matutino minuere celeritaté incipiunt: hæ uero augere. Illæ retro cursum agunt a statione matutina usq; ad uespertinam. Veneris a uesptina usq; ad matutinã. Incipit aũt ab exortu matutĩo latitudiné scãdere. Altitudiné uero ac solé inseq a statione matutina ocissima in occasu matutino & altissima. Digredi aũt latitudine motuq; minuere ab exortu matutino retro qdé ire: simulque altitudĩe digredi ab statiõe uespertina. Mercurii rursus stella utroq; modo scãdere ab exortu matutino: digredi uero latitudine a uespertino.consecutoq; sole ad.xv.ptium interuallum consistit quatriduo ꝓpe ĩmobilis. Mox ab altitudine descẽdit: retroque gradit ab occasu uespertino usq; ad exortũ matutinũ. Tãtumque hæc & luna totidé diebus quot subiere: descendũt. Veneris quĩdecies & pluribus subit. Rursus Saturni & Iouis duplicato digrediunt. Martis etiã quadruplicato. Tanta est naturæ uarietas. Sed rõ euidés. Nã quæ in uaporé solis nitunt: etiã descendũt ægre. Multa ꝑmi ãplius circa hæc possũt secreta naturæ legesq;: qbus ipsa seruiat exépli gr̃a. In Martis sydere cuius est maxĩe inobseruabilis cursus: nunq̃ id statioñe facere. Iouis sydere triquetro raro admodũ sexaginta ptibus discreto. Qui nũerus sexangulas mũdi efficit formas. Nec exortus: nisi in duobus signis tantũ cancri: & leonis simul edere. Mercurii uero sydus in piscibus exortus uespertinos raro facere: creberrime in uirgine. In libra matutinos. Ité matutinos in aquario: rarissimos in leone. Retrogradum in tauro & in geminis non fieri. In cancro uero nõ citra.xxv.pté. Lunã bis coitũ cũ sole ĩ nullo alio signo facere q̃ geminis. Non coire aliquando in sagittario tantũ. Nouissimam uero primamq; eadé die uel nocte nullo alio in signo q̃ ariete conspici. Id quoque paucis mortaliũ contigit. Et inde fabula cernendi Lynceo. Non comparere in cælo Saturni sydus & Martis cũ plurimũ diebus.c.lxx. Iouis.xxxvi. Aut cũ minimũ denis detractis diebus. Veneris .lxix. Aut cum minimum.lii. Mercurii.xiii. Aut cum plurimũ.xvii.

¶ Quæ rõ colores eoꝝ mutet. Cap.xviii.

COlores rõ altitudinũ téperat.siqdé eaꝝ similitudiné trahunt: in quarum aera uenere subeundo. Tingitq; appropiquantes utralibet alieni meatus circulus. Frigidior in palloré. Ardentior in ruboré. Vẽtosus in horroré. Sol atque commissuræ absidum: extremæq; orbitæ a terra ĩ obscuritaté. Suus qdé cuique color est. Saturno candidus: Ioui clarus: Marti igneus: Lucifero candens: Vesperi refulgens: Mercurio radians: Lunæ blandus: Soli: cum oritur: ardens: postea radians. His causis connexo uisu: & earum quæ cælo continentur. Nanq; mõ multitudo conferta ĩest circa didios orbes lunæ: placida nocte leniter illustrante eas. Modo raritas ut fugisse miremur plenilunio abscondente: aut cum solis supraue dictaꝝ radii uisus pstrinxere nostros. Et ipsa auté luna ingruentium solis radioꝝ haud dubie differentias sentit. hebetãte cætera inflexos mundi conuexitate eos: præterq̃ ubi recti anguloꝝ competunt ictus. Itaq; in quadrato solis diuidua est: in triquetro semiambitur orbe. Implet autem in aduerso. Rursusq; minuens easdé effigies paribus edit interuallis: simili ratione qua supra solem tria sydera.

¶ Solis motus & dierum inæqualitatis rõ. Cap.xviiii.

SOl aũt ipse q̃ttuor differẽtias habet bis æquata nocte diei: uerno & autumno: in centrum incidens terræ octauis in partibus arietis ac libræ. Bis permutatis spatiis in auctum diei bruma octaua in parte capricorni. Noctis uero solstitio totidé

in partibus cancri. Inæqualitatis cã obliquitas eſt ſigniferi : cum pars æqua mundi ſuper ſubterq; terras õibus fiat momentis. Sed quæ recta in exortu ſuo conſurgunt ſigna: longiore tractu tenent lucẽ. Quæ uero obliqua ociore tranſeunt ſpatio.

¶ Quare Ioui fulmina aſſignent᷑. Cap. xx.

LAtet pleroſq; magna cæli affectatione compertum a prĩcipibus doctrinæ uiris supernoꝝ trium ſydeꝝ ignes eſſe: q decidui ad terras fulminum nomẽ habeãt. ſed maxĩe ex iis medio loco ſiti. fortaſſis quoniã contagiũ nimii hũoris ex ſuperiore circulo: atq; ardoris ex ſubiecto per hunc modũ egerat. Ideoq; dictũ Iouem fulmina iaculari. Ergo ut e flagrante ligno carbo cũ crepitu: ſic a ſydere cæleſtis ignis expuitur præſcita ſecũ afferens: ne abdicata qdem ſui parte in diuinis ceſſante operibus. idque maxĩe turbato fit aere: qa collectus humor habundantiã ſtimulat: aut quia turbatur quodã ceu grauidi ſyderis partu. ¶ Interualla ſydeꝝ. Cap. xxi.

INterualla quoq; ſydeꝝ a terra multi indagare tentauerũt. Et ſolẽ abeſſe a luna undeuiginti ptes: q̃tũ lunã ipſã a terra ꝓdiderunt. Pythagoras uero uir ſagacis animi a terra ad lunã. c. xxv. milia ſtadioꝝ eſſe collegit. Ab ea uſq; ad ſolẽ: duplum. Inde ad duodecĩ ſigna triplicatũ. In qua ſententia & Gallus Sulpitius noſter fuit.

¶ DE Sydeꝝ muſica. Cap. xxii.

SEd Pythagoras interdũ ex muſica rõne appellat tonũ : q̃tũ abſit a terra luna. Ab ea ad Mercurium ſpatii eius dimidiũ. Et ab eo ad Venerẽ. A qua ad ſolem ſeſcuplũ. A ſole ad Martẽ tonũ id eſt quantũ ad lunã a terra. Ab eo ad Iouẽ dimidiũ. Et ab eo ad Saturnũ dimidiũ. Et inde ſeſcuplũ ad ſigniferũ. Ita. vii. tonos effici. quã diapaſon harmoniã uocãt: hoc ẽ uniuerſitatẽ concentus. In ea Saturnum Dorio moueri. Mercuriũ Phthongo. Iouẽ Phrygio. & in reliquis ſilia: iucunda magis q̃ neceſſaria ſubtilitate. ¶ DE Mũdi geometria. Cap. xxiii.

STadiũ. c. xxv. noſtros efficit paſſus. hoc eſt pedes ſexcentos. xxv. Poſidonius non minus. xl. ſtadioꝝ a terra altitudinem eſſe: in qua nubila ac uenti nubeſq; ꝓueniant. Inde puꝝ liquidũq; & imperturbatæ lucis aerem. Sed a turbido ad lunam uicies centũ ſtadioꝝ. Inde ad ſolẽ qnquies milies. Eo ſpatio fieri ut tã immenſa eius magnitudo non exurat terras. Plures autem nongentis ſtadiis in altitudinem ſubire ꝓdiderũt. Incõpta hæc & inextricabilia: ſed tam ꝓdenda: q̃ ſunt ꝓdita. In quis tamen una rõ geometricæ collectionis nunq̃ fallacis poſſit non repudiari: ſi cui libeat altius iſta ꝓſequi. Nec ut menſura (id. n. uelle pene dementis ocii eſt) ſed ut tãtũ cõiectãti animo cõſtet extimatio. Nã cũ trecentis. lx. & fere. vi. partibus orbis ſolis ex circuitu eius patere appareat circulum: per quem meat : ſemperq; dimetiens tertiam partem ambitus : & tertiæ paulominus ſeptimam colligat : apparet dempta eius dimidia : quoniã terra centralis interueniat. ſextã uero partẽ huius immenſi ſpatii: quod circa terram circuli ſolaris animo cõprehẽdit᷑: ineſſe altitudinis ſpatio. Lunæ uero duodecimã: quoniam tanto breuiore q̃ ſol ãbitu currit. ita ferri eã in medio ſolis ac terræ. Miꝝ quo ꝓcedat improbitas cordis hũani paruulo aliquo inuitata ſucceſſu: ſicut in ſupradictis occaſionem impudentiæ rõ largit᷑: auſiq; diuinare ſolis ad terram ſpatia. Eadẽ ad cælũ agunt: quoniam ſit medius ſol ut ꝓtinus mundi quoq; ipſius mẽſura ueniat ad digitos. quantas enĩ dimetientes habeat ſeptimas tantas habere circulum duo & uiceſimas: tanq̃ plane a ꝑpendiculo menſura cæli conſtet. Aegyptia rõ quam Petoſiris & Necepſos oſtẽdere : ſingulas partes in lunari articulo (ut dictũ ẽ) minimo. xxxiii. ſtadiis paulo ãplius patere colligit. in Saturni ãpliſſĩo duplũ. in ſolis quem mediũ eſſe diximus utriuſq; mẽſuræ dĩdiũ. Quæ cõputatio plurimũ habet pudoris: quoniã ad Saturni circulũ addito ſigniferi ipſius interuallo nec numerabilis multiplicatio efficit᷑. ¶ DE Repentinis ſyderibus. Cap. xxiiii.

REſtant pauca de mundo. nãq; & in ipſo cælo ſtellæ repente naſcunt᷑. Plura earũ genera. ¶ DE Cometis & cæleſtibus ꝓdigiis : natura: & ſitu: & generibus

eorum. Cap. uigesimumquintum.

Cometas græci uocant: nostri crinitas: horrentes crine sanguineo: & comarũ mõ in uertice hispidas. Iidẽ pogonias: quibus inferiore ex pte in speciẽ barbæ longæ pmittit iuba. Acontiæ iaculi mõ uibrant ocissimo significatu. Hæc fuit: de qua qnto consulatu suo Tiberius ĩpator Cæsar præclaro carmine pscripsit ad hunc diẽ nouissie uisam. Easdẽ breuiores & in mucronẽ fastigiatas xiphias uocauere: quæ sunt omniũ pallidissimæ: & quodã gladii nitore: ac sine ullis radiis: quos Chryseus auro nomine similis: colore aũt electro raros e margine emittit. Pithetes doliorꝝ cernitur figura in cõcauo fumidæ lucis. Ceratias cornus spẽm habet: qualis fuit: cũ græcia apud salamĩa depugnauit. Lãpades ardentes imitant faces. Hippeus eqnas iubas celerrimi motus: atq; in orbẽ circa se euntis. Fit & candidus cometes argenteo crine ita refulgens: ut uix contueri liceat: specieq; hũana dei effigiem in se ostendens. Fiunt & hirti uillorum specie: & iuba aliqua circundati. Semel adhuc iubæ effigies mutata in hasta ẽ olympiade centesima octaua: urbis anno. ccc. lxxxxviii. Breuissimum quo cernerent spatiũ septem dierum annotatum est. Longissimum octoginta. Mouentur autem alii errantium modo. alii immobiles hærent. omnes ferme sub ipso septentrione aliqua eius parte non certa: sed maxime in candida: quæ lactei circuli nomen accepit. Aristoteles tradit & simul plures cerni nemini compertũ alteri: quod equidem sciã. Vẽtos autẽ ab iis graues: æstusq; significari. Fiunt & hybernis mensibus & in austrino polo: sed ibi citra ullum iubar. Diraq; comperta æthiopum & ægypti populis: cui nomen æui eius rex dedit Typon: ignea specie: ac spiræ modo intorta: uisu quoq; toruo nec stella uerius: q̃ quidam igneus nodus. Sparguntur aliquando & errantibus stellis cæterisq; crines. Sed cometes nunq̃ in occasura parte cæli est. Terrificũ magna ex pte sydus atq; non leuiter piatũ ut ciuili motu Octauio consule. Iterumque Pompeii & Cæsaris bello. In nostro uero æuo circa ueneficiũ quo Claudius Cæsar imperiũ reliqt Domitio Neroni: ac deinde principatu eius assiduum prope ac sæuum. Referre arbitrantur: in quas partes sese iaculet: aut cuius stellæ uires accipiat: quasq; similitudies reddat: & qbus in locis emicet. Tibiarum specie arti musicæ portendere. Obscenis aũt moribus: in uerendis ptibus. Signorum ingenii & eruditionis triquetram figuram quadratamue paribus angulis ad aliquos perennium stellarum situs edunt. Venena fundere in capite septentrionalis: austrinæue serpentis. Cometes in uno totius orbis loco colitur in templo romæ admodum faustus Diuo Augusto iudicatus ab ipso: q incipiente eo apparuit ludis: quos faciebat Veneris genitricis: non multo post obitũ patris Cæsaris in collegio ab eo ĩstituto. Nãq; his uerbis id gaudium pdidit. Iis ipsis ludorum meorum diebus sydus crinitum per septem dies in regione cæli sub septentrionibus est conspectum. id oriebatur circa undecimam horam diei. clarũq; & õibus terris cõspicuum fuit. Eo signo significari uulgus credidit Cæsaris animã ĩter deorũ immortalium numina receptam. quo nomine id ĩsigne simulacro capitis eius: quod mox ĩ foro consecrauimus: adiectum est. Hæc ille ĩ publicum: interiore gaudio sibi illum natum seseq; ĩ eo nasci ĩterpretatus est. & ut uerum fateamur: salutare id terris fuit. Sunt q & hæc sydera perpetua esse credant: suoq; ambitu ire. sed nõ nisi relicta ab sole cerni. Alii uero q nasci humore fortuito & ignea ui: ideoq; solui.

Hipparchus de syderibus per exempla historica: faces: lampades: trabes: bolides: & chasma cæli. Cap. uigesimumsextum.

Idem Hipparchus nunquam satis laudatus: ut quo nemo magis approbauerit cognationem cum homine syderum: aĩasq; nr̃as partem esse cæli nouam stellã & aliam in æuo suo genitam deprehendit. eiusq; motu qua die fulsit: ad dubitationẽ est adductus: an ne hoc sæpius fieret: moueréturq; & eæ: quas putamus affixas. Idẽq; ausus rem etiam deo ĩprobam annumerare posteris stellas: ac sydera ad nomen expãgere organis excogitatis: per quæ singularũ loca atq; magnitudies signaret: ut facile

~~primus~~ secundus

discerni posset ex eo: non mō an obirent: nascerenturq;: sed an omnino aliq̄ trāsirēt: mouerētur ue. Itē an crescerent: minuerentq;: cælo ī hæreditate cunctis relicto: si qsq̄ q rōnē eā caperet: inuentus esset. Emicant & faces non: nisi cū decidunt: uisæ. qualis Germāico Cæsare gladiatoꝝ spectaculū edēte: præter ora populi meridiāo trāscurrit. Duo genera earum. Lāpades uocāt plane faces. Alterum bolidas: quale mutinēsibus malis uisum ē. Distant q̄ faces uestigia longa faciunt priore ardente pte. Bolis uero ppetua ardens longiorē trahit limitē. Emicāt & trabes simili mō: quas docos uocāt. quales cū lacedæmonii classe uicti īperiū græciæ amisere. Fit & cæli ipsius hiatus: quē uocant chasma. ¶DE Cæli coloribus. Cap. xxvii.

FIt & sanguinea specie: quo nihil terribilius mortalium timori est. Incendium ad terras cadens inde. Sicut olympiadis centesimæseptimæ anno tertio cū rex Philippus græciā quateret. Atq; hæc ego ratis tpribus natæ: ut cætera arbitror existere: non ut pleriq; uariis de causis: quas ingenioꝝ acumen excogitat. Quippe ingentium malorum fuere prænuntia. Sed ea accidisse non quia hæc facta sunt arbitror: ueꝝ hæc ideo facta qa incussura erant illa raritate timorem. occultā aūt eoꝝ esse rōnē. Ideoq; non sicut exortus supradictos defectusq; & multa alia nosci.

¶DE Flamma cæli. Cap. xxviii.

CErnunt̄ & stellæ cū sole totis diebus pleꝝq;. & circa solis orbē ceu specie coronæ & uersicoloris circuli: qualiter Augusto Cæsare in pria iuuenta urbem intrante post obitū patris ad nomē ingēs capessēdū. ¶DE Coronis cælestibus. Ca. xxviiii.

EXistunt eædē coronæ circa lunam & circa nobilia astra cælo quoq; inhærentia. Circa solē arcus apparuit. L. Opimio. iii. Q. Fabio. ii. cōss. Orbis. L. Portio. M. Acilio. ¶DE Circulis repentinis. Cap. xxx.

CIrculus rubri coloris. L. Iulio. P. Rutilio conss. Fiūt ꝓdigiosi & longiores solis defectus: qualis occiso dictatore Cæsare & Antoniano bello totius pene anni pallore continuo. ¶Plures Soles. Cap. xxxi.

ET rursus soles plures cernunt̄: nec supra ipsū: nec infra se: sed ex obliquo: nūq̄ iuxta: nec contra terrā: nec noctu: sed aut oriēte aut occidēte. Semel & meridie conspecti ī bosphoro ꝓdunt̄: q ab matutino tpe durauerunt in occasū. Trinos soles antiqui sæpius uidere. Sicut SP. Postumio. Q. Minutio. Q. Martio. M. Portio. M. Antonio. P. Dolobella: &. M. Lepido. L. Plāco conss. Et nr̄a ætas uidit Diuo Claudio principe consulatu eius Cornelio Orsito collega. Plures simul q̄ tres uisi ad hoc æui nunq̄ ꝓdunt̄. ¶Plures Lunæ. Cap. xxxii.

LVnæ quoq; trinæ: ut Cn. Domitio. C. F. L. Annio cōss. apparuere: quos pleriq; appellauerūt soles nocturnos. Dieꝝ lux nocte. Cap. xxxiii.

LVmen de cælo noctu uisū ē. C. Cecilio Cn. Papyrio cōss. Et sæpe alias ut diei spēs noctu luceret. ¶Clypei ardentes. Cap. xxxiiii.

CLypeus ardens ab occasu ad ortū scintillans transcurrit solis occasū. L. Valerio Cn. Mario cōss. Ostentum cæli. Cap. xxxv.

SCitillā e stella cadere & augeri terræ appropīqntē: ac postq̄ ī lunæ magnitudinē facta sit: illuxisse ceu nubilo die. dein cū in cælū se reciperet: lāpadem factam semel unq̄ ꝓdit̄ Cn. Octauio. C. Scribonio cōss. Vidit hoc Licinius Syllanus ꝓcōsul cū comitatu suo. ¶DE Discursu stellarum. Cap. xxxvi.

FIeri uidetur & discursus stellarum nunq̄ temere: ut non ex ea parte truces uenti cooriāt̄: & ex iis tūc ꝓcellæ in mari terrisq;.

DE Stellis castoribus. Cap. xxxvii.

VIdi in nocturnis militum uigiliis inhærere pilis ꝓ uallo fulgurum effigies. Eæ & antennis nauigātiū: aliisq; nauiū partibus ceu uocali quodā sono īsistūt: ut uolucres sedē ex sede mutātes. Graues cū solitariæ uenere: mergentesq; nauigia. & si in carinæ ima deciderit exurentes. Gemmæ aūt salutares: & ꝓsperi cursus prænūtiæ.

quaꝝ aduentu fugari dirã illã ac minacẽ: appellatãq; Helenã ferunt. & ob id Poluci & Caſtori id numen aſſignant: eoſq; in mari deos inuocant. Hominũ quoque capita ueſptinis horis magno præſagio circũfulgent. Oĩa ĩcerta rõne: & in naturæ maieſtate abdita.

Aer

DE Aere. Cap. xxxviii.

HActenus de mundo ipſo ſyderibuſq;. Nunc reliqua cæli mẽorabilia. Nanq; & hoc cælum appellauere maiores: quod alio nomine aera: õe quod inani ſimile: uitalẽ hunc ſpiritũ fundit. Infra lunam hæc ſedes: multoq; inferior. Vt animaduerto ꝑpe modũ conſtare: infinitũ ex ſupiore natura aeris & terreni halitus miſcens utraq; ſorte confundit. Hinc nubila: tonitrua: & alia fulmina. Hinc grandines & pruinæ: hymbres: ꝓcellæ: turbines. Hĩc plurima mortaliũ mala: & reꝝ naturæ pugna ſecum. Terrena in cælum tendentia deprimit ſydeꝝ uis. Eademq;: quæ ſponte non ſubeant: ad ſe trahunt. Decidunt hymbres. Nebulæ ſubeũt. Siccantur amnes. Ruũt grãdines. Torrent radii. Et terram in medium undiq; ĩpellunt. Iidẽ infracti reſiliunt. et quæ potuere: auferunt ſecũ. Vapor ex alto cadit. rurſũq; in altum redit. Venti ingruunt inanes. Iidẽq; cũ rapina remeant. Tot aĩaliũ hauſtus ſpiritũ e ſublimi trahit. At ille contra nitit̃. Telluſq; ut inani cælo ſpiritum infundit. Sic ultro citro cõmeãte nat̃a: ut tormento aliquo mundi celeritate diſcordia accendat̃. Nec ſtare pugnæ licet: ſed aſſidue rapta conuoluit̃. Et circa terrã ĩmenſo reꝝ cãs globo tendit: ſubinde ꝑ nubes cælum aliud obtexens. Ventorum hoc regnum. Itaq; præcipua eorum natura ibi: & ferme reliquas complexa cãs: quoniam & tonitruum & fulminũ iactus hoꝝ uiolẽtiæ pleriq; aſſignant. Quin & ideo lapidibus pluere interim: ꝗ uento ſint rapti: & multa ſimiliter. Quamobrem plura ſimul dicenda ſunt.

DE Aeſtatis tempeſtatibus. Cap. xxxviiii.

TEmpeſtatũ reꝝq; quaſdã ſtatas eſſe cãs: quaſdã uero fortuitas: aut adhuc rõnis incõptæ manifeſtũ eſt. Quis enĩ æſtates & hyemes quæq; in tp̃ibus ãnua uice intelligunt̃: ſydeꝝ motu fieri dubitet? ergo ut ſolis natura temperando ĩtelligit̃ ãno. ſic reliquoꝝ quoq; ſydeꝝ ꝓpria ẽ qbuſq; uis: & ad ſuã cuiq; naturã fertilis. Alia ſunt ĩ liquorẽ ſoluti hũoris fœcũda. Alia concreti ĩ pruinas: aut coacti ĩ niues: aut glaciati in grandines. Alia flatus teporis. Alia uaporis. Alia roris. Alia rigoris. Nec uero hæc tanta debent exiſtimari: quãta cernunt̃: cũ eſſe eoꝝ nullũ minus luna tam immenſæ altitudinis rõ declaret. Igit̃ ĩ ſuo quæq; motu naturam ſuam exercẽt: quod mãifeſtũ Saturni maxĩe tranſitus hymbribus faciunt. Nec meantium mõ ſydeꝝ hæc uis ẽ: ſed multorum etiam adhærentiũ cælo quotiẽs errantium acceſſu impulſa aut coniectu radioꝝ extimulta ſunt. Qualiter ĩ ſuculis ſentimus accidere: quas græci ob id pluuio nomine hyadas appellãt. Quin & ſua ſpõte quædam ſtatiſq; temporibus ut hædorũ exortus. Arcturi uero ſydus nõ ferme ſine ꝓcelloſa grandine emergit.

DE Caniculæ exortu. Cap. xl.

NAm caniculæ exortu accendi ſolis uapores quis ignorat? Cuius ſyderis effectus ampliſſimi in terra ſentiunt̃. Feruent maria exoriente eo. Fluctuant in cellis uina. Mouentur ſtagna. Origẽ appellat ægyptus ferã: quã in exortu eius contraſtare: & contueri tradit: ac uelut adorare cũ ſternuerit. Canes quidẽ toto eo ſpatio maxime in rabiẽ agi non ẽ dubiũ.

Vis temporũ anni ſtatuta. Cap. xli.

QVin in partibus quoq; ſignoꝝ quoꝝdã ſua uis ĩeſt: ut autumnali æquinoctio: brumaq; cum tempeſtatibus confici ſydus intelligimus.

DE Incertis tempeſtatibus. Cap. xlii.

NEc hymbribus tantum tempeſtatibuſq;: ſed multis & corporum & ruris experimentis. Afflant̃ alii ſydere. Alii commouẽt̃ ſtatis temporibus: aluo: neruis capite: mente. Olea & populus alba & ſalices folia ſolſtitio circunagunt. Floret ipſo brũali die ſuſpenſa ĩ tectis arentis herba pulegii. Rumpunt̃ intentæ ſpiritu mẽbranæ. Miretur hoc: qui non obſeruet quotidiano experimento herbam unam: quæ uocatur

heliotropiũ: abeũtẽ ſolẽ ĩtueri ſemp õibuſq; horis cũ eo uerti uel nubilo obũbrante. Iam quidẽ lunari poteſtate oſtrearũ conchyliorũq;: & conchaꝝ õiũ corpora augeri: ac rurſus minui. Quin & ſoricũ fibras reſpondere numero lunæ exqſiuere diligẽtiores. Minimumq; aĩal formicam ſentire uires ſyderis interlunio ſemper ceſſantem. Quo turpior homini inſcitia eſt: fatenti præcipue iumentoꝝ quorũdam in oculis morbos cũ luna increſcere ac minui. Patrocinat᷑ uaſtitas cæli ĩmenſa diſcreta altitudĩe in duo atq; ſeptuaginta ſigna. Hæ ſũt reꝝ aut animantiũ effigies: in quas digeſſere cælum periti. In his qdã mille ſexcentas ãnotauere ſtellas inſignes uidelicet effectu uiſu ue. Exẽpli gr̃a in cauda tauri ſeptẽ: quas appellauere uergilias. In fronte ſuculas. Booten quæ ſeqtur ſeptẽtriones.

¶ DE Hymbribus. Cap. xliii.

EXtra has cauſas nõ negauerĩ exiſtere hymbres uentoſq;. Quoniam humidam a terra alias uero ꝓpter uapores fumidam exhalare caliginẽ certũ ẽ. Nubeſque liquore egreſſo in ſublime: aut ex aere coacto in liquorẽ egreſſo ĩ ſublime: aut ex aere coacto in liquorẽ gigni. Denſitas eaꝝ corpuſq; haud dubio coniectat᷑ argumento: cũ ſolẽ obumbrent. Perſpicuũ alias etiam urinantibus in quanlibet ꝓfundam aquarũ altitudinẽ.

¶ Quare lapides pluant. Cap. xliiii.

IGit᷑ nõ eam inficias: poſſe in has & ignes ſupne ſtellaꝝ decidere: quales ſereno ſæpe cernimus. quoꝝ ictu cõcuti aera ueꝝ ẽ: quando & tela uibrata ſtridũt. Cũ uero ĩ nubẽ ꝑuenerint: uaporẽ diſſonũ gigni: ut candente ferro in aquã demerſo. Et fumidũ uorticẽ uolui. Hĩc naſci ꝓcellas.

¶ DE Tonitruis & Fulguribus. Ca. xlv.

TEt ſi in nube luctet᷑ flatus aut uapor tonitrua edi. Si erumpat ardens: fulmina. Si longiore tractu nitat᷑: fulgetra. His findi nubẽ. illis ꝑrumpi. Et eſſe tonitrua ĩpactoꝝ igniũ plagas. Ideoq; ꝓtinus coruſcare igneas nubiũ rimas. Poſſe & repulſu ſydeꝝ depreſſũ: q a terra meauerit: ſpiritũ nube cohibitũ tonare: natura ſtrangulante ſonitũ: dũ rixet᷑: edito fragore cũ erumpat: ut in membrana ſpiritu intenta. Poſſe & attritu dũ in præceps ferat᷑ illũ: qſquis eſt: ſpiritũ accendi. Poſſe & afflictu nubium elidi: ut duoꝝ lapidũ ſcintillantibus fulgetris. Sed hæc oĩa eſſe fortuita. Hinc bruta fulmina & uana: ut quæ nulla ueniant rõne naturæ. Iis percuti mõtes: iis maria: õeſq; alios irritos iactus. Illa uero fatidica ex alto: ſtatiſq; de cauſis: & ex ſuis uenire ſyderibus. Simili mõ uentos uel potius flatus poſſe & arido ſiccoq; anhelitu terræ gigni non negauerĩ. Poſſe & aquis aera expirantibus q neq; in nebulã denſet᷑: nec craſſeſcat in nubes. Poſſe & ſolis ĩpulſu agi: quoniã uentus nõ aliud intelligat᷑ q̃ fluctus aeris. Pluribuſq; etiam modis. Nãq; & fluminibus & niuibus & e mari uidemus equidem tranquillo: & alios: quos uocant altanos: e terra conſurgere. Qui quidẽ: cum e mari redeunt: tropei uocant᷑. Si ꝓgunt apogei.

¶ Qua rõne Echo reddat᷑. Ca. xlvi.

MOntiũ uero flexus crebriq; uertices: & conflexa ſubito aut confracta ĩ humeros iuga: concaui ualliũ ſinus ſcindunt ĩ æqualiter inde reſultantẽ aera: quæ cauſa etiã uoces multis in locis reciprocas facit.

¶ DE Ventis. Cap. xlvii.

SIne fine uentos generãt iã qdã etiã ſpecus: q̃lis ĩ dalmatiæ ora uaſto ĩ præceps hiatu. In quẽ deiecto leui pondere: q̃uis tranquillo die turbini ſimilis emicat ꝓcella. nomen loco ẽ ſentaquin. Et in cyrenaica ꝓuincia rupes quædã auſtro traditur ſacra: quam profanũ ſit attrectari hominis manu: confeſtĩ auſtro inuoluente arenas. In domibus etiã multis manufacta incluſa opacitate conceptacula auras ſuas habẽt. adeo cã non deeſt. Sed plurimum intereſt flatus ſit an uentus: illos ſtatus atq; perſpirantes: quos non tractus aliquis: uerum terræ ſentiunt: qui non aura: nõ procella maris: ſed appellatione quoq; ipſa uẽti ſunt. Qui ſiue aſſiduo mũdi ĩcitu & cõtrario ſyderum occurſu naſcuntur: ſiue hic eſt ille generabilis rerum naturæ ſpiritus huc illucq; tanq̃ in utero aliquo uagus: ſiue diſparili errantium ſyderum ictu: radiorũq; multiformi iactu flagellatus aer: ſiue a ſuis ſyderibus exeunt his propioribus: ſiue ab illis cælo affixis cadunt: palam eſt illos quoq; legẽ hr̃e naturæ non ignotã: etiã ſi non

libr

dũ percognitã.

Naturæ & obſeruatiões uentorũ. Cap.xlviii.

VIginti & ãplius auctores græci ueteres ꝓdidere de iis obſeruationes. quo magis miror orbe tam diſcordi: & in regna: hoc ẽ ĩ membra diuiſo tot uiris curæ fuiſſe tam ardua inuentu perquirere: inter bella præſertĩ & infida hoſpitia. Piratis etiã õiũ mortaliũ hoſtibus: tranſitus fame tenentibus: ut hodie quædam in ſuo qſq; tractu ex eorum cõmentariis: qui nunq̄ eo acceſſere: uerius noſcant q̄ indigenaꝝ ſcientia. Nunc uero pace tam feſta: tã gaudente prouentu reꝝ: artiũq; principe: omnino nihil addiſci noua inquiſitiõe. immo ne ueteꝝ qdẽ inuenta ꝑdiſci. Non erant maiora premia in multos diſpſa fortunæ magnitudĩe. & iſta plures ſine premio alio q̄ poſteros iuuandi eruerũt. Nanque mores hominũ ſenuere non fructus. Et ĩmenſa multitudo apertũ quocũq; eſt mare hoſpitaliq; littoꝝ õiũ appulſu nauigat. ſed lucri nõ ſciẽtiæ gr̃a. Nec reputat cæca mens & iam tantum auariciæ intenta: id ipſum ſcientia poſſe tutius fieri. Quapropter ſcrupuloſius: q̄ inſtituto fortaſſis conueniat opi: tractabo uentos: tot milia nauigantiũ cernens.

Ventoꝝ genera. Cap.xlviiii.

VEteres quattuor õino ſeruauere ꝑ totidem mũdi ꝑtes. Ideo nec Hõerus plures nominat. Hebeti mox iudicatu ſecuta ætas octo addidit: rõne nimis ſubtili & conſciſſa. Proximis ĩter utraq; media placuit ad breuẽ numeꝝ additis quattuor. Sũt ergo bini in quattuor cæli ꝑtibus. Ab oriente æqnoctiali ſubſolanus. Ab oriẽte brũali uulturnus. Illũ apelioten. Hunc græci eurũ appellant. A meridie auſter. Et ab occaſu brũali africus: noton & liba nominant. Ab occaſu æquinoctiali fauonius. Ab occaſu ſolſtitiali corus: Zephyron & argeſten uocant. A ſeptẽtrionibus ſeptẽtrio. Interq; eũ & exortum ſolſtitialem aquilo: Aparctias dicti & boreas. Numeroſior rõ quattuor iis interiecerat traſceam media regione inter ſeptentrionem & occaſum ſolſtitialem. Itẽq; cætiam media inter aquilonem et exortum æquinoctialem. Ab ortu ſolſtitiali phœnica media regione inter ortum brumalem & meridiem. Item inter liba & noton compoſitum ex utroq; medium. inter meridiem & hybernum occidentem libanotõ. Nec finis. Alii quippe meſen nomine etiãnum addidere inter boream & cæciã. & ĩter eurum & noton euronoton. Sũt etiam quidam peculiares ꝗbuſq; gentibus uenti: nõ ultra certum ꝓcedentes tractum: ut athenienſibus ſcyron: paulo ab argeſte deflexus: reliquæ græciæ ignotus. Aliubi elatior idem olympias uocat᷑. Conſuetudo his õibus nominibus argeſten intelligit & cætiã. Aliqui uocant helleſpontion: & eoſdem alibi aliter. Itẽ in narbonenſi prouincia clariſſimus uentorum eſt circius: nec ulli uiolẽtia inferior. Oſtiam pleꝝq; recto liguſtico mari perferens. Idem non modo in reliquis partibus cæli ignotus eſt: ſed ne uiennam quidẽ eiuſdem prouinciæ urbem attingẽs: paucis ante limitibus iugi modici occurſu tantus ille uentoꝝ eſt coercitus. Et auſtros in ægyptum penetrare negat Fabianus. Quo fit manifeſta lex naturæ uentis etiam & tẽpore & fine dicto. Ver ergo aperit nauigantibus maria. Cuius in prĩcipio fauonii hybernum molliunt cælum: ſole aquarii. xxv. optinente partem. Is dies ſextus ẽ ante februarias idus. Competit ferme & hoc omnibus: quos deinde ponam per ſingulas intercalationes: uno die anticipantibus rurſũq; luſtra ſequenti ordine ſeruantibus. Fauonium quidam ad .viii. cal. martii chelidoniam uocant: ab hirundinis uiſu: nõnulli uero orithyiam uno & ſeptuageſimo die poſt brumam ab aduentu auiũ flantẽ per dies nouem. Fauonio contrarius eſt: quem ſubſolanum appellauimus. Datus eſt autem huic exortus uergiliarũ in totidem ꝑtibus tauri ſex diebus ante maias idus. quod tempus auſtrinum eſt huic uento ſeptẽtrione contrario. Ardentiſſimo autem æſtatis tempore exorit᷑ caniculæ ſydus ſole primam partẽ leonis ĩgrediente. Qui dies .xv. ante auguſti calend. eſt. Huius exortum diebus octo ferme aquilones antecedũt: quos prodomos appellant. Poſt biduũ aũt exortus iidẽ aquilones conſtantius ꝑflant diebus .xl. quos eteſias uocant. Mollire eos creditur ſolis uapor geminatus ardore ſyderis. Nec ulli uentorum magis ſtati ſũt. Poſt eos rurſus auſtri frequentes uſq; ad

sydus arcturi: quod exorit. xi. diebus ante æquinoctiū autumni. Cum hoc corus icipit. corus autumnat. Huic ē contrarius uulturnus. Post id æquinoctiū diebus fere q̄ttuor & .xl. uergiliaꝝ occasus hyemē inchoat. quod tēpus in tertio idus nouēbris incidere cōsueuit: hoc est aquilonis hyberni. multumq; æstiuo illi dissimilis cuius ex aduerso ē africus. Ante brumā aūt septē diebus totidēq; postea sternit mare halcyonū fœturæ. & inde nomē ii dies traxere. Reliquū tēpus hyemat. Nec tamē sæuitia tempestatum concludit mare. Piratæ primū coegere mortis piculo in mortē ruere: & hyberna expiri maria. Nunc idē auaricia cogit. Vētorum etiam frigidissimi sunt: quos a septētrione diximus spirare. Vicinus his corus. Ii & reliquos cōpescunt: & nubes abigūt. Humidi auster africus: & præcipue auster italiæ. Narrant & in ponto cæcian ī se trahere nubes. Sicci corus & uulturnus præterq̄ desinentes. Niuales aquilo & septentrio. Grandines septētrio importat & corus. Aestuosus auster. Tepidi uulturnus & fauonius. Iidem subsolano licciores. & in totum ōes a septentrione & occidente sicciores: q̄ meridie & oriente. Saluberrimus aūt ōium aquilo. Noxius auster & magis siccus: fortassis quia humidus frigidior est. Minus esurire eo spirante creduntur animantes. Etesiæ noctu desinūt flare: & a tertia diei hora oriunt. In hispania & asia ab oriente flatus est eoꝝ. In ponto ab aquilone. Reliqs in ptibus a meridie. Spirant aūt & a bruma: qui uocāt ornithiæ: sed leniores: & paucis diebus. Permutāt & duo naturā cū situ. Auster africæ serenus. Aquilo nubilus. Omnes uenti uicibus suis spirant maiore ex parte. Aut ut contrarius desinēti icipiat cū proxiē cadētibus. Surgunt a leuo latere in dextrum: Vt sol ambiunt. De rōne eorum menstrua quarta maxime luna decernit. Iisdē autē uētis in contrarium nauigat ꝓlatis pedibus: ut noctu plerunque aduersa uela concurrant. Austro maiores fluctus edunt q̄ aquilone: quoniam ille ifernus ex imo maris spirat: hic sūmo. Ideoq; post austros noxii præcipue terræmotus. Noctu auster: iterdiu aqlo uehementior. Et ab ortu flantes diuturniores sunt ab occasu flantibus. Septentriones impari fere desinunt numero. Quæ obseruatio etiam in aliis multis reꝝ natæ ptibus ualet. Mares itaq; existimantur impares numeri. Sol & auget & comprimit flatus. Auget exoriens occidensq;. Comprimit meridianus æstiuis temporibus. Itaq; medio diei aut noctis plerūq; sopiūt: quia aut nimio frigore aut æstu soluūt. Et hymbribus uenti sopiuntur. Expectantur autem maxime unde nubes discussæ adaperuere cælū. Omnium quidem si libeat obseruare minimos ambitus redire easdē uices q̄driēnio exacto Eudoxus putat: non uentoꝝ mō: uerum & reliquarum tempestatū magna ex parte. Et est principium lustri eius semp intercalari anno caniculæ ortu. De gn̄alibus uentis hæc.

¶DE Repentinis flatibus. Cap. L.

NVnc de repentinis flatibus: q exhalant e terra ut dictū ē coorti rursusq; deiecti interī obducta nubiū cute: multiformes existūt. Vagi qppe & ruentes torrētiū mō ut aliquibus placere ostendimus: tonitrua & fulgura edunt. Maiore uero illati pondere icursuq; si late siccam ruperint nubē: procellā gignunt: quæ uocatur a græcis ecnephias. Sin uero depresso sinu arctius rotati effregerint sine igne: hoc est sine fulmine uorticē faciunt: qui typhon uocat: id est uibratus. Ecnephias differt. Hic secū aliquid abreptum e nube gelida conuoluens uersansq; & ruinam suam illo pondere aggrauans: & locum ex loco mutans rapida uertigine: præcipua nauigantium pestis: non antennas mō: uerꝝ ipsa nauigia contorta frangens: tenui remedio aceti ī aduenientē effusi cui frigidissīa est natura. Idē illisu ipso repcussus correpta secū in cælū refert: sorbetq; ī excelsum. Quod si maiore depressæ nubis eruperit specu: sed minus lato q̄ ꝓcella: nec sine fragore: turbinem uocant: proxima quæq; prosternentē. Idem ardentior: accensusq; dū fuerit: prester uocatur amburens cōtacta pariter & ꝓterēs.

¶Alia prodigiosa genera tēpestatū. Cap. Li.

NOn fit aūt aquilonius typhon nec niualis: aut niue iacēte ecnephias. Quod si simul rupit nubem exarsitq;: & ignem habuit: aut postea concepit: fulmen est.

Distat a prestere: quo flãma ab igne. Hic late funditur flatu. Illud conglobatur impetu. Vortex aũt hic remeando distat a turbine quo stridor a fragore. Procella latitudĩe ab utroq; disiecta nube uerius q̃ rupta. Fit & caligo bellua siilis nube dira nauigantibus. Vocatur & colũna: cũ spissatus humor rigensq; ipse se sustinet. Ex eodẽ genere & ĩ lõgã ueluti fistulam nubes aquam trahit.

Quibus in terris fulmina non cadant. Cap. Lii.

HYeme & æstate rara fulmina contrariis de causis: quoniam hyeme densatus aer nubiũ crassiore corio spissatur. omnisq; terrarum exhalatio rigens ac gelida qcquid accipit ignei uaporis extinguit. Quæ rõ imunẽ scythiã & circa rigẽtia a fulminũ casu præstat: & e diuerso nimius ardor ægyptum. siqdem calidi sicciq; halitus terræ raras admodũ: tenuesq; & infirmas densant in nubes. Vere aũt & autumno crebriora fulmina: corruptis in utroq; tpr̃e æstatis hyemisq; cãis. Qua rõne crebra in italia fulmĩa quia mobilior aer mitiore hyeme & æstate nimbosa: semp quodammodo uernat uel autumnat. Italiæ quoq; ptibus iis: quæ a septentriõe descendunt ad teporẽ: qualis est urbis cãpaniæ tractus: iuxta hyeme & æstate fulgurat: quod nõ in alio situ.

Fulgurũ genera & miracula. Ca. Liii.

FVlminum ipsorum plura genera traduntur. Quæ sicca ueniunt non adurunt: sed dissipant. Quæ hũida: non urunt: sed infuscãt. Tertiũ ẽ quod clarum uocãt: mirificæ maxime naturæ: quo dolia exhauriuntur intactis operimentis: nulloque alio uestigio relicto. Aurum & æs & argentum liquatur ĩtus sacculis ipsis nullo mõ abustis: ac ne cõfuso quidẽ signo ceræ. Martia princeps romanarum icta grauida partu exaĩato ipsa citra ullum aliud incommodum uixit. In catilinianis prodigiis pompeiano ex municipio. M. Herennius decurio sereno die fulmine ictus est.

DE Obseruationibus. Cap. Liiii.

THuscorum litteræ nouem deos emittere fulmina existimant. eaq; esse undecim generum. Iouẽ. n. trina iaculari. Romani duo tantum ex iis seruauere. Diurna attribuentes Ioui. Nocturna Summano. Rariora sane eadẽ de causa frigidioris cæli. Hetruria rumpere a terra quoq; arbitratur: quæ infera appellat brumali tempore facta sæua maxime & execrabilia: cũ sint omnia quæ terrena existimant non illa generalia: nec a syderibus uenientia: sed ex proxima atq; turbidiore natura. Argumentũ euidẽs est: q, oĩa a superiore cælo decidentia obliquos habeant ictus. Hæc aũt quæ uocantur terrena rectos. Sed quia ex ppiore materia cadunt: ideo creduntur e terra exire: quoniã ex repulsu nulla uestigia edant: cũ sit illa rõ non inferni ictus: sed aduersi. Saturni ea a sydere pficisci subtiliter ista consectati putãt: sicut cremantia a Martis. Qualiter cum uulsinii oppidum thuscorũ opulentissimũ totũ concrematũ ẽ fulmine. Vocant & familiaria in totam uitã fatidica: quæ prima fiunt familiam suam cuiq; indepto. Cæterũ existimant non ultra decem annos portendere priuata: præterq̃ hæc quæ matrimonio primo facta aut natali die. Publica nõ ultra tricesimũ ãnũ: præterq̃ ĩ deductiõe oppidorũ.

DE Fulminibus euocandis. Cap. Lv.

EXtat ãnaliũ mẽoria sacris qbusdã & precatiõibus uel cogi fulmĩa uel ĩpetrari. Vetus fama ẽ hetruriæ ĩpetratũ uulsiniis & urbe & agris depopulatis: subeũte mõstro: quod uocauere oltã: euocatum & a Porsenna suo rege. & ante eum a Numa sæpius hoc factitatũ: in primo annaliũ suorum tradidit. L. Piso grauis auctor. Quod imitatũ parum rite Tullũ Hostiliũ ictũ fulmine. Lucosq; & aras & sacra habemus: inter quæ statores & tonantes et feretrios eliciũ quoq; accepimus Iouẽ. Varia in hoc uitæ sẽtentia: & pro cuiuslibet animo. Imperari naturæ audacis ẽ credere. Nec minus hebetis beneficiis abrogare uires: quãdo in fulgurum quoq; interpretatione eo profecit scientia: ut uentura alio finito die præcinat: & an peremptura sint fatum: aut apertura potius alia fata quæ lateant: innumerabilibus ĩ utroq; publicis priuatisq; expimẽtis. Quamobrem sint ista (ut rerum naturæ libuit) aliis certa: aliis dubia: aliis probata: aliis

dãnãda. Nos cætera: quæ sũt in his memorabilia: non omittemus.

¶Catholica fulguꝝ. Cap. Lvi.

FVlgetrũ prius cerni q̃ tonitrum audiri cũ simul fiãt: certũ ẽ. Nec miꝝ quoniã lux sonitu uelocior. Ictũ aũt & sonitũ cõgruere ita modulãte natũ. Sed sonitũ profecti esse fulminis: non illati: etiamnum spiritum ociorem fulmine. Ideo quati prius omne & afflari: q̃ ꝑcuti. Nec queq̃ tangi qui prior uiderit fulmen: aut tonitrua audierit. Leua prospa existimãt': quoniã leua ꝑte mundi ortus est. Nec tã aduentus spectatur q̃ reditus: siue ab ictu resiliat ignis: siue opere confecto aut igne cõsumpto spiritus remeet. In. xvi. ꝑtes cælũ in eo respectu diuisere thusci. Prĩa ẽ a septẽtriõibus ad æqnoctialem exortũ. Secunda ad meridiẽ. Tertia ad æqnoctialẽ occasum. Quarta optinet quod reliquũ est ab occasu ad septentriones. Has in quaternas iteꝝ diuisere ꝑtes: ex quibus octo ab exortu sinistras: totidẽ e contrario appellauere dextras. Ex iis maxime diræ quæ per septẽtriones occasũ attingunt. Itaq; perplurimũ refert unde uenerint fulmina: & quo concesserint. Optimũ ẽ in exortiuas redire ꝑtes. Ideo cum a prima cæli ꝑte uenerint: & in eandẽ cõcesserint: sũma fœlicitas portendit': quale Syllæ dictatori ostentũ datũ accepimus. Cætera ipsius mundi portione minus ꝓspera aut dira. Quædam fulgura enuntiare non putant fas. nec audire: præterq̃ si hospiti ĩdicẽt' aut parenti. Magna obseruationis huius uanitas: tacta Iunonis æde romæ deprehẽsa ẽ: Scauro cõs. q mox princeps fuit. Noctu magis q̃ interdiu sine tonitribus fulgurat. Vnũ aĩal hominem nõ semp extinguit: cætera illico: hunc uidelicet natura tribuente honorẽ: cũ tot belluæ uiribus præstẽt. Oĩa cõtrarias ĩcubant ꝑtes: homo nisi cõuertat' ui ꝑcussus non expirat. Supne icti considunt. Vigilans ictus contuentibus oculis: dormiens patentibus reperit'. Hominẽ ita exaĩatũ cremari fas non ẽ. cõdi terra religio tradidit. Nullum aĩal nisi exanimatum fulmine accenditur. Vulnera fulminatorum frigidiora reliquo corpore sunt.

¶Quæ nõ feriant' fulmine. Cap. Lvii.

EX iis quæ terra gignunt': lauri fruticẽ non icit. Nec unq̃ altius quinq; pedibus descendit in terram. Ideo pauidi altiores specus tutissimos putant. Aut tabernacula pellibus belluarum: quas uitulos marinos appellant: quoniã hoc solũ animal ex marinis nõ ꝑcuciat: sicut nec e uolucribus aquilam: quæ ob hoc armiger huius teli fingit'. In italia inter terracinã & ædẽ Feroniæ turres bellicis tpr̃ibus desiere fieri: quia nonnullæ eaꝝ sunt fulmine dirutæ.

¶DE Prodigiosis pluuiis lacte: & sãguĩe: carne: ferro: lana: lateribus coctis. Cap. Lviii.

PRæter hæc inferiore cælo relatũ in monumenta est lacte & sanguine pluisse. M. Acilio. C. Portio cõss. Et sæpe alias carne sicut. L. Volumnio: Ser. Sulpitio cõss. Exq; ea non ꝓputruisse: quod non diripuissent aues. Itẽ ferro in lucanis anno anteq̃. M. Crassus a parthis interemptus est: õesq; cũ eo lucani milites: quorum magnus numerus in exercitu erat. Effigies quæ pluerat spongiaꝝ fere similis fuit. Aruspices cauenda præmonuerunt supna uulnera. L. aũt Paulo. C. Marcello conss. lana pluit circa castellum carissanum: iuxta quod post annum. T. Annius Milo occisus ẽ. Eodẽ cãm dicente lateribus coctis pluisse in eius anni acta relatũ est.

¶DE Crepitu armoꝝ & tubaꝝ de cælo audito. Cap. Lviiii.

ARmorum crepitus & tubæ sonitus auditus e cælo cimbricis bellis accepimus: crebroque & prius & postea. Tertio uero consolatu Marii a mamertinis & tudertibus spectata arma cælestia ab ortu occasuq; inter se concurrentia: pulsis quæ ab occasu erãt. Ipsũ ardere cælũ minime miꝝ ẽ. Et sæpius uisũ maiore ui ignis nubibus correptis.

¶DE Lapidibus e cælo cadentibus. Cap. Lx.

CElebrant græci Anaxagoram clazomenium olympiadis septuagesimæ octauæ secundo anno prædixisse cælestium litterarum scientia: quibus diebus saxum casurũ esset e sole. Idq; factũ interdiu in thraciæ ꝑte ad egos flumen. qui etiam lapis nunc ostenditur magnitudĩe uehiculi colore adusto: comete quoque illis noctibus

flagrante. Quod si quis prædictum credat: simul fateatur necesse ē maioris miraculi diuinitatē fuisse Anaxagoræ: soluiq; rerum naturæ intellectū: & confundi oīa: si aut ipse sol lapis esse: aut unq̄ lapidē in eo fuisse credat̄. decidere tamen crebro non erit dubium. In abidi gymnasio ex ea cā colitur hodieq; modicus qdā: sed quē in media terrarꝝ casurum idē Anaxagoras prædixisse narrat̄. Colitur & Casādriæ: quæ Potidea uocitata ē: ob id deducta. Ego ipse uidi in uocontiorꝝ agro paulo ante delatū.

DE Arcu cælesti. Cap. Lxi.

ARcus uocamus extra miraculū frequentes: & extra ostentum. nam nec pluuios quidē aut serenos dies cū fide portendunt. manifestū ē radiū solis īmissū cauæ nubi repulsa acie in solē refringi colorꝝq; uarietatē mixtura nubiū aeris igniūq; fieri. certe nisi sole aduerso non fiunt: nec unq̄ nisi dimidia circuli forma nec noctu: q̄uis Aristoteles ꝓdat aliquando uisū: quod tamen fatetur idē nō nisi tricesīa luna posse. Fiunt aūt hyeme maxīe ab æqnoctio autumnali die decrescente. Quo rursus crescēte ab æquinoctio uerno non existunt: nec circa solstitiū lōgissimis diebus. Bruma uero hoc ē breuissimis diebus frequenter. Idē sublimes humili sole: humilesque sublimi: & minores occidente uel oriente: sed in latitudinē diffusi: meridie exiles: uerꝝ ābitus maioris. Aestate uero per meridiem non cernunt̄. Post autumni æqnoctiū quacunq; hora. Nec unq̄ plures simul q̄ duo. Cætera eiusdē natæ non multis dubia esse uideo.

DE Grandine: niue: pruina: nebula: rore. Cap. Lxii.

g GRandinē conglaciato hymbre gigni & niuē eodē hūore mollius coacto. Pruinā aūt ex rore gelido. Per hyemē niues cadere: non grandines. Ipsasque grandines interdiu sæpius q̄ noctu: & multo celerius resolui: q̄ niues. Nebulam nec æstate: nec maximo frigore existere. Rores neq; gelu neq; ardoribus neque uentis nec nisi serena nocte. Gelando liquorem minui: solutaq; glacie non eundem inueniri modū.

DE Nubium imaginibus. Cap. Lxiii.

UArietates colorum figurarumque ī nubibus cerni: prout admixtus ignis supet: aut uincat̄.

DE Proprietatibus cæli in locis. Cap. Lxiiii.

PRæterea quasdam ꝓprietates cæli quibusdam locis esse. Roscidas æstate africæ noctes. In italia locris & lacu uelino nullo non die apparere arquus. Rhodi & syracusis nunq̄ tanta nubila obduci: ut non aliqua hora sol cernat̄: qualia aptius suis referent̄ ī locis. Hæc sint dicta de aere.

DE Natura terræ. Cap. Lxv.

de terra mre nra qm bona et benigna est

SEquit̄ terra cui uni rerꝝ naturæ ꝑtiū eximia ꝓpter merita cognomen īdidimus maternæ uenerationis. Sic hominū illa: ut cælū dei. quæ nos nascentes excipit. natos alit. semelq; editos sustinet semp. nouissīe complexa gremio: iā a reliq̄ natura abdicatos: tū maxime ut mater operiens. nullo magis sacramēto: q̄ quo nos quoque sacros facit: etiā monumenta ac titulos gerens: nomenq; ꝓrogās nostrum: & mēoriā extendēs cōtra breuitatē æui. cuius numē ultimū iā nōnullis īprecamur irasci graue: tanq̄ nesciamus hanc esse solā: quæ nūq̄ irascat̄ homini. Aquæ subeunt in hymbres. rigescunt in grandines. tumescunt in fluctus. præcipitant̄ in torrentes. Aer densatur nubibus. furit procellis. At hæc benigna: mitis: indulgens: ususq; mortalium semper ancilla: quæ coacta generat? quæ sponte fundit? quos odores saporesq;? quos succos? quos tactus? quos colores? q̄ bona fide creditū reddit fœnus? quæ nostri causa alit? Pestifera. n. animantia uitali spiritu habente culpā necesse ē illi seminata excipere: & genita sustinere. Sed in malis generantiū noxa ē. Illa serpentē homine percusso non recipit āplius: pœnasq; etiā inertiū nomine exigit. Illa medicas fundit herbas: & sēp homini parturit. Quin & uenena nostri miserta īstituisse credi potest: ne ī tedio uitæ diræ famis mors terræ meritis alienissima lenta nos cōsumeret tabe: ne lacerꝝ corpus abrupta dispergerēt: ne laquei torqueret pœna præpostera: īcluso spiritu cui quæreret̄ exitus: ne in ꝓfūdo quæsita morte sepultura pabulo fieret: ne ferri cruciatus scīderet corpus. Ita est: miserta genuit id: cuius facillimo haustū illibato corpore & cum toto

sanguine extinguueremur nullo labore sitiẽtibus similes. Quo taliter defunctos non uolucres nõ feræ attigerent: terraq; seruaret᷑ q sibi ipse perisset. Et ut uerꝶ fateamur : terra nobis maloꝶ remediũ genuit: nos illud uitæ fecimus uenenum. nos. n. & ferro: quo carere non possumus: simili mõ utimur. Nec tamen quæreremur merito: etiã si maleficii cã tulisset. Aduersus unã quippe naturæ ptẽ ingrati sumus: quasi quæ non ad delicias quasque : non ad contumelias seruiat homini. In maria iacitur: ut freta amittamus. erudit᷑ aqs: ferro: ligno: igne: lapide: fruge. Oibus cruciat᷑ horis: multoq; plus ut deliciis: q̃ ut alimentis nostris famulet᷑. Illa tamen quæ sũma patiatur atque extrema cute tolerabilia uideant᷑. Penetramus in uiscera: auri argentiq; uenas & æris ac plũbi metalla fodiẽtes. gẽmas etiã & quosdã paruulos quærimus lapides scrobibus in profundum actis. Viscera eius extrahimus: ut digito gestet᷑ gemma: quã petimus. Quot manus atterunt᷑: ut unus niteat articulus. Si ulli essent inferi: iã profecto illos auariciæ atq; luxuriæ cuniculi refodissent. Et miramur si eadẽ ad noxa genuit aliqua. Feræ. n. credo custodiũt illã: arcentq; sacrilegas manus. Nõne ĩter serpẽtes fodimus? Et uenas auri tractamus cũ ueneni radicibus? Placatiore tamen dea utimur ob hoc: ꝙ ões hi opulentiæ exitus ad scelera cædesq; & bella tẽdũt : quæq; sãguĩe nr̃o rigamus: insepultis ossibus tegimus. Quibus tamen uelut exprobrato furore tandem ipsa se obducit: & scelera quoq; mortalium occultat. Inter crimĩa ĩgrati animi & hoc dixerĩ: ꝙ naturã eius ignoramus.

¶ DE Forma terræ. Cap. Lxvi.

EST aũt figura prima de qua cõsensus iudicat. Orbẽ certe dicimus terræ globũ: quẽ uerticibus includi fatemur. Neq;. n. absoluti orbis est forma ĩ tãta mõtiũ excelsitate: tanta cãpoꝶ planitie: sed cuius ãplexus: si cuncta linearum comprehẽdat᷑ ambitu: figurã absoluti orbis efficiat. id quod ipsa reꝶ naturæ cogit rõ: nõ eisdẽ causis quas attulimus ĩ cælo. Nãq; in illo caua in se conuexitas uergit. & cardini suo hoc est terræ ũdiq; incũbit. Hæc ut solida atq; cõferta assurgit intumescenti similis: extraque portendit᷑. Mundus in centrum uergit. At terra exit a centro : immensũ eius globum in formã orbis assidua cira eã mundi uolubilitate cogente.

¶ DE Antipodibus an sint. Cap. Lxvii.

INgẽs hic pugna lr̃arũ cõtraq; uulgi opinionẽ circunfundi terræ homines ũdiq; conuersisq; inter se pedibus stare: & cunctis similẽ esse cæli uerticẽ: ac sili modo ex quacunq; parte mediã calcari. illo quærente cur non decidant contra siti: tanq̃ nõ & rõ præsto sit: ut nos non decidere miret᷑ illi. Interuenit sententia quanuis indocili ꝓbabilis turbæ inæquali globo. etsi sit figura pineæ nucis nihilominus terram ũdiq; incoli. Sed quid hoc refert? alio miraculo exoriente : pendere ipsos ac non cadere nobiscum ceu spiritus uis mundo præsertim inclusi dubiũ sit: an possit cadere : natũa repugnante: & quo cadat negante. Nam sicut ignium sedes non est nisi in ignibus : aquarum nisi in aquis: spiritus nisi ĩ spiritu: ita terræ arcentibus cũctis nisi ĩ se locus non est. Globum tamen effici mirum est in tanta planicie maris cãpoꝶq;: cui sẽtẽtiæ adest Dicæarchus uir in primis eruditus regum cura ꝑmensus montes: ex q̃bus altis-simum prodidit pelion. M. cc. l. passuum rõne ꝑpendiculi nullam esse eam portionẽ uniuersæ rotundis colligens. Mihi incerta hæc coniectatio uidet᷑ haud ignaro quosdã alpium uertices longo tractu nec breuiore quinquaginta milibus passuũ assurgere. Sed multo maxĩe hæc pugna est : si coactã in uerticẽ aquaꝶ quoq; figuram credere cogatur. Atq non aliud in reꝶ naturæ aspectu manifestius. Nanq; dependẽtes ubiq; guttæ paruis globant᷑ orbibus. Et pulueri illatæ frondiũq; lanugini ĩpositæ absoluta rotũditate cernũt᷑. Et in poculis repletis media maxĩe tumẽt. Quapropter subtilitate humoris molliciaq; in se residente rõne facilius: q̃ uisu deprehendũt᷑. Idq; etiã magis mirum in poculis repletis addito humore minimo circunfluere quod supersit. cõtra euenire põderibus additis ad uicenos sæpe denarios. Scilicet qa intus recepta liquorẽ ĩ uerticẽ attollant: ut cumulo eminẽte ĩfusa dilabãt᷑. Eadẽ ẽ cã propter quã e nauibus

terra nõ cernat̃:e nauiũ malis cõſpicua. At ꝓcul recedẽte nauigio ſiqd quod fulgeat: religetur in mali cacumine: paulatĩ deſcendere uideat̃:& poſtremo occultet̃. Denique oceanus: quẽ fatemur ultimũ: qua nã alia figura cohæreret: atq; non decideret: nullo ultra margine includente? Ipſũ id ad miraculũ redit: quonam modo etiam ſi globet̃ extremũ non decidat mare? contra quod ut ſint plana maria: & q̃ua uidentur figura: non poſſe id accidere magno ſui gaudio magnaque gloria inuentores græci docent ſubtilitate geometrica. Nãq; cum e ſublimi in inferiora aquæ ferant̃: & ſi hæc natura earũ confeſſa: nec quiſq̃ dubitet: in littore ullo acceſſiſſe eas: q̃longiſſimæ deuexitas paſſa ſit: procul dubio apparere quo qd humilius ſit propius a cẽtro eſſe terræ: õeſq; lineas quæ emittant̃ ex eo ad ꝓximas aquas breuiores fieri: q̃ quæ ad extremum mare a primis aquis. ergo totas: omniq; ex pte aquas uergere ĩ cẽtrum: ideoq; nõ decidere: quoniã in interiora nitantur. Quod quidẽ & ita formaſſe artifex natura credi debet: ut cũ terra arida & ſicca conſtare p ſe ac ſine hũore non poſſet: nec rurſus ſtare aqua niſi ſubſtinẽte terra: mutuo amplexu iungerent̃. hac ſinus pãdente: illa uero pmeãte totã: intra: extra: ſupra: uenis ut uĩculis diſcurrẽtibus: atq; etiã ĩ ſũmis iugis erũpẽte. quo ſpiritu acta & terræ pondere expreſſa ſiphonũ modo emicat. tantũq; a periculo decidendi abeſt: ut in ſũma quæq; & altiſſĩa exiliat. Qua rõne mãifeſtum eſt: quare tot fluminum quotidiano acceſſu maria non creſcãt.

Quomodo aqua ſit terræ innexa. Cap. Lxviii.

ESt igitur in toto ſuo globo tellus medio ambitu præcincta circũfluo mari. nec argumentis hoc ĩueſtigandũ: ſed iam expimentis cognitum.

DE Nauigatione maris & fluminũ. Cap. Lxix.

A Gadibus colũniſq; Herculis hiſpaniæ & galliarũ circuitu totus hodie nauigat̃ occidens. Septẽtrionalis uero oceanus maiore ex pte nauigatus ẽ auſpiciis diui Auguſti. Germaniam claſſe circũuecta ad cimbrorum promõtoriũ. & inde immenſo mari proſpecto aut fama cognito: ad ſcythicam plagam & humore nimio rigentia. Propter quod minime ueriſimile eſt illic maria deficere: ubi uis hũoris ſupet. Iuxta uero ab ortu ex indico mari ſub eodem ſydere pars tota uergens in caſpium mare pnauigata eſt macedonũ armis: Seleucho atq; Antiocho regnantibus. quæ ſeleuchida atq; antiochida ab ipſis appellari uoluere. Circa caſpium quoq; multa oceani littora explorata: paruoq; breuius q̃ totus hinc aut illinc ſeptentrio eremigatus. Vt tamen coniecturæ locum ſic quoq; non relinquã: ingens argumentũ paludis mæoticæ: ſiue ea illius oceani ſinus eſt ut multos aduerto crediſſe: ſiue ãguſto ſinu diſcreti reſta-gnatio. Alio latere gadiũ ab eodem occidente: magna pars meridiani ſinus ambitu mauritaniæ nauigatur hodie. Maiorem quidem eius partẽ & oriẽtis uictoriæ Magni Alexandri luſtrauere: uſq; in arabicũ ſinũ. In quo res gerente. C. Cæſare Auguſti filio ſigna nauiũ ex hiſpaniẽſibus naufragiis ferũt̃ agnita. Et Hanno carthaginis potẽtia florẽte circunuectus a gadibus ad finem arabiæ nauigationẽ eã prodidit ſcripto. Sicut ad extera europæ noſcẽda miſſus eodem tẽpore Himilco. Præterea Nepos Cornelius auctor eſt Eudoxum quemdam ſua ætate cum Lathyrum regem fugeret arabico ſinu egreſſum gades uſq; peruectum. Multoq; ante eum Cœlius Antipater uidiſſe ſe qui nauigaſſet ex hiſpania ĩ æthiopiam commercii gratia. Idem Nepos de ſeptentrionali circuitu tradit. Q. Metello Celeri. C. Afranii in conſulatu collegæ: ſed tum galliæ proconſuli: indos a rege ſueuorum dono datos: qui ex india commercii cã nauigãtes tempeſtatibus eſſent in germaniam abrepti. Sic maria circunfuſa undique diuiduo globo ptẽ orbis auferunt nobis: nec inde huc: nec hinc illo peruio tractu. Quæ contẽ-platio apta detegendæ mortalium uanitati poſcere uidetur: ut totum hoc qcquid eſt in quo ſingulis nihil ſatis eſt: ceu ſubiectum oculis quantum ſit oſtendã.

Quæ portio terræ habitet̃. Cap. Lxx.

IAm primum in dimidio computari mihi uidet̃ tanq̃ nulla portio ipſi decedat

oceano : qui toto circundatus medio & omnes cæteras fundens recipienſque aquas:
& quicquid exit in nubes ac ſydera ipſa tot & tantæ magnitudinis paſcẽs:quo tãdem
amplitudinis ſpatio terra creditur habitari? improba & infinita debet eſſe tam uaſtæ
molis poſſeſſio. Adde ꝙ ex relicto ſpatio plus abſtulit cælum. Nã cũ ſint eius quinq;
ptes:quas uocant zonas:infeſto rigore & æterno premit̃ gelu omne quicqd ẽ ſubiectũ
duabus extremis utrinq; circa uertices:hũc q ſeptentrion uocatur:eũq; qui aduerſus
illi auſtrinus appellat̃. Perpetua caligo utrobiq; : & aliena mollioꝝ ſyderum aſpectu
maligna ac pruina tantũ albicans. Lux uero media terrarum qua ſolis orbita ẽ:exuſta
flammis & cremata comminus uapore torret̃ . Circa quam duæ tantũ inter exuſtam
& rigentes temperant̃. Hæq; ipſæ inter ſe non peruiæ propter incendium ſyderis. Ita
terræ tres ptes abſtulit cælum. Oceani rapina in incerto eſt. Sed & relicta nobis una
portio haud ſcio an etiam in maiore dãno ſit. Idẽ ſiquidẽ oceanus ĩfuſus in multos:
ut dicemus ſinus:adeo uicino acceſſu interna maria allatrat:ut centũ qndecĩ milibus
paſſuũ arabicus ſinus diſtet ab ægyptio mari. Caſpius uero .ccc.lxxv. milibus a põtico.
Idem interfuſus intrat per tot maria quibus africam europã aſiamq; diſptit. Quãtũ
terrarum occupet computetur etiam nunc menſura tot fluminũ tantarum paludũ.
Addantur & lacus & ſtagna. Iam elata in cælũ & ardua aſpectu quoq; iuga . Iã ſiluæ
ualleſq; præruptæ & ſolitudines:& mille cauſis deſerta detrahant̃. Hæ tot portiones
terræ:immo uero ut plures tradidere:mundi punctus :neq;.n.ẽ aliud terra uniuerſa:
hæc ẽ materia gloriæ noſtræ. Hæc ſedes. Hic honores gerimus. Hic exercemus ĩperia.
Hic opes cupimus. Hic tumultuat̃ hũanũ genus. Hic ĩſtauramus bella etiam ciuilia:
mutuiſq; cædibus laxiorẽ facimus terrã. Et ut publicos gẽtiũ furores tranſeam:hæc ĩ
qua conterminos pellimus. furtoq; uicini ceſpitẽ noſtro ſolo affodimus:ut q latiſſĩe
rura metatus fuerit:ultraq; famã exegerit accolas quota terrarũ pte gaudeat. uel cũ ad
menſurã auariciæ ſuæ propagauerit quã tandẽ portionẽ defũctus eius optineat.

Mediã eſſe mundi terram. Cap. Lxxi.

MEdiam eſſe mundi totius terram haud dubiis conſtat argumentis. Sed clariſſĩe
æquinoctii paribus horis. Nam niſi in medio eſſet:æquales dies nocteſque hr̃e
non poſſe deprehenderunt & Dioptræ : quæ uel maxĩe id confirmant:cũ æqnoctiali
tempore ex eadem linea ortus occaſuſq; cernatur. Et ſolſtitialis exortus p ſuã lineam
brumaliſq; occaſus. Quæ accidere nullo mõ poſſent:niſi ĩ centro ſita eſſet.

DE Sydeꝝ inæqualitate:& de eclipſi:& ubi:& quare. Cap. Lxxii.

TRes autem circuli ſupradictis zonis implexi inæqualitates tempoꝝ diſtĩguũt.
Solſtitialis a parte ſigniferi excelſiſſĩa nobis ad ſeptentrionalem plagã uerſus.
Contraq; ad aliũ polũ brumalis. Itẽ medio ambitu ſigniferi orbis ĩcedẽs æqnoctialis.
Reliquorum quæ miramur cã in ipſius terræ figura eſt:quam globo ſimilem & cum
ea aquas iiſdem intelligitur argumentis. Sic enĩ fit haud dubie:ut nobis ſeptẽtriõalis
plagæ ſydera nunq̃ occidant:contra meridianæ nunq̃ oriant̃. Rurſuſq; hæc ab illis nõ
cernantur attollente ſe contra medios uiſus terrarũ globo. Septentriones non cernit
troglodytice:& confinis ægyptus. Nec canopũ italia:& quã uocant berenices crinem.
Itẽ quã ſub diuo Auguſto cognominauere Cæſaris thronon:ĩſignis ibi ſtella. Adeoq;
manifeſto aſſurgens faſtigio incuruatur: ut canopus quartam fere ptem ſigni unius
ſupra terrã eminere alexandriæ intuentibus uideat̃. Eadẽ a rhodo terrã quodãmodo
ipſam ſtringere. In ponto omnino non cernat̃:ubi maxĩe ſublimis ſeptentrio . Idem
a rhodo abſconditur : magiſq; alexandriæ . In arabia nouembri menſe prima uigilia
occultus:ſecunda ſe oſtendit. In meroe ſolſtitio ueſperi pauliſp apparet:pauciſq; ãte
exortum arcturi diebus pariter cum die cernitur. Nauigantium hæc maxime curſus
deprehẽdunt in alia aduerſo in alia prono mari:ſubitoq; conſpicuis:atque ut e freto
emergentibus quæ in anfractu pilæ latuere ſyderibus. Neque enim (ut dixere aliqui)
mundus hic polo excelſiore ſe attollit: ut undiq; non cernant̃ hæc ſydera. Verũ hæc

eadem quibusq; proximis sublimiora credunt̃: eadéq; demersa longinquis. Vtq; nũc sublimis in deiectu positis uidetur hic uertex: sic ĩ illam terræ deuexitaté transgressis illa se attollunt: residentibus quæ hic excelsa fuerãt. quod nisi in figura pilæ accidere non posset. Ideoq; defectus solis ac lunæ uespertinos orientis incolæ nõ sentiũt: nec matutinos ad occasum habitantes: meridianos uero sæpius. Nobili apud arabiam Magni Alexandri uictoria luna defecisse noctis secunda hora est prodita. Eademq; ĩ sicilia exoriens. Solis defectum Vipsano & Fonteio consſ. qui fuere ante paucos ãnos factum pridie calend. maias campania hora diei inter septimam & octauam sensit. Corbulo dux in armenia: inter horam diei decimam & undecimam prodidit uisũ: circuitu globi alia aliis detegẽte & occultante. Quod si plana esset terra simul omnia apparerent cunctis: noctesq; non fierent inæquales: neq; aliis q̃ in medio sitis paria duodecim horarum ĩterualla cernerentur. quæ nunc non in omni parte simili modo cõgruũt.

Quæ rõ diurnæ lucis in terris. Cap. Lxxiii.

IDeo nec nox diesq; q̃uis eadem toto orbi simul est: oppositu globi nocté: aut ambitu diem afferente. Multis hoc cognitum experimentis. In africa hispaniaq; turrium Annibalis. In asia uero propter piraticos terrores simili specularum præsidio excitato: in quis prænuntiatos ignes sexta hora diei accensos sæpe compertũ est: tertia noctis a tergo ultimis uisos. Eiusdé Alexandri cursor Philonides ex sicyone ad elin mille & ducenta stadia nouem diei confecit horis. Indeque quãuis decliui itinere tertia noctis hora remensus est sæpius. Causa ꝙ eũti cum sole iter erat: eũdéq; remeans obuium contrario præuertebat occursu. Qua de causa ad occasũ nauigãtes: q̃uis breuissimo die uicũt spatia nocturnæ nauigationis: ut solé ipsũ comitãtes.

Gnomica de eadé re & horologio primo. Cap. Lxxiiii.

VAsaq; horoscopa non ubiq; eidé sunt usui: trecẽtis stadiis aut longissime etiã quingentis: mutantibus semet umbris. Solis itaq; umbilici quem gnomonem appellant umbra in ægypto meridiano tẽpore æquinoctii die paulo plus q̃ dimidiam gnomonis mẽsurã efficit. In urbe roma nona pars gnomonis deest umbræ. In oppido ancona superest quinta. xxx. In pte italiæ quæ uenetia appellat̃: eisdé horis umbra gnomoni par fit.

Vbi & quãdo nullæ umbræ. Cap. Lxxv.

SImili modo tradunt in syene oppido quod ẽ supra alexandriã quinq; milibus stadiorum solstitii die medio nullam umbram iaci. Puteũq; eius experimenti grã factũ: totum illuminari. Ex quo apparere solé illi loco supra uerticé esse. Quod etiam in india supra flumen hypasin fieri tẽpore eodé Onesicritus scripsit. Cõstatq; in berenice urbe troglodytarum: & inde stadiis quattuor milibus octingentis. xx. eadé gente in ptolemaide oppido quod in margine rubri maris ad primos elephantorum uenatus conditum est: hoc idem ante solstitium quadragenis quinis diebus totidéq; postea fieri: & post eos nonaginta dies in meridiem umbras iaci. Rursus ĩ meroe ĩsula quæ est caput gentis æthiopum quinq; milibus stadiorum a syene ĩ ãne nilo habitat̃ bis anno absumi umbras: sole duodeuicesimam tauri partem & quartãdecimã leonis obtinente. In india gente oreum mons est maleus nomine: iuxta qué umbræ æstate ĩ austrum: hyeme ad septẽtrionem iaciuntur. Quindecim tantum noctibus ibi appet septentrio. In eadé india patalis celeberrimo portu sol dexter oritur. umbræ ĩ meridié cadunt. Septentrionem ibi Alexandro morante annotatum prima tantum noctis pte aspici: Onesicritus dux eius scripsit. Quibus ĩ locis indiæ umbræ nõ sint: septẽtrioné non conspici: & ea loca appellari ascia: nec horas dinumerari ibi.

Vbi bis anno umbræ: & ubi in contrariũ. Cap. Lxxvi.

ET in tota troglodytice umbras bis. xlii. diebus in anno: Eratosthenes ĩ cõtrariũ cadere ꝑdidit.

Vbi longissimus dies: & ubi breuissimus. Ca. Lxxvii.

SIc fit ut uario lucis incremento in meroe longissimus dies duodecim horas æquinoctiales: & octo ptes unius horæ colligat. Alexandriæ uero. xiiii. horas.

In italia.xv. in britannia.xvii. Vbi æſtate lucidæ noctes haud dubie repromittunt id: quod cogit ratio credi: ſolſtitialibus diebus accedēte ſole ꝓpius uerticē mūdi āguſto lucis ambitu ſubiecto terræ continuos dies hr̄i ſenis menſibus.noctesq; e diuerſo ad brumā remoto. Quod fieri ī īſula tile Pythias maſſiliēſis ſcripſit:ſex dieꝝ nauigatiōe in ſeptentrionē a britannia diſtāte. Quidam uero in mona:quæ diſtat a camalduno britanniæ oppido circiter ducentis milibus affirmant.

Item de Horologio. Cap.Lxxviii.

VMbrarū hanc rationē & quam uocāt gnomonicen īueīt Anaximenes mileſius: Anaximandri de quo diximus:& Thaletis diſcipulus. Primuſque horologium:quod appellant ſciotericon:lacedæmone oſtendit.

Quomodo dies obſeruentur. Cap.Lxxix.

IPſū diē alii aliter obſeruauere. Babylōii īter duos ſolis exortus. Atheniēſes īter duos occaſus. Vmbri a meridie ī meridiē. Vulgus ōe a luce ad tenebras. Sacerdotes romāi & q diē defīiere ciuilē: itē ægyptii & Hipparchus a media nocte ī mediā. Minora aūt interualla eſſe lucis inter ortus ſolis iuxta ſolſtitia q̄ æqnoctia apparet: qa poſitio ſigniferi circa media ſui obliqor ē:iuxta ſolſtitiū uero rectior.

Differentiæ gentiū & ratio. Cap.Lxxx.

COntexenda ſūt his cæleſtibus nexa cauſis. Nāq; æthiopas uicini ſyderis uapore torreri:aduſtiſq; ſimiles gigni:barba & capillo uibrato:non ē dubiū. Et aduerſa plaga mundi atq; glaciali candida cute eſſe gentes flauis promiſſas crinibus. Truces uero ex cæli rigore has & illas mobilitates habentes. Ipſorumq; crinium argumento illis in ſupera ſuccum reuocari natura uaporis. His in inferas partes depelli humore deciduo. Hic graues feras. Illic uarias effigies animalium prouenire:& maxīe alitum. Et in multas figuras gigni uolucres. Corporum autem proceritatem utrobique: illic ignium niſu: hic humoris alimento. Medio uero terræ ſalubris utrinque mixtura. Fertilis ad omnes tractus:modicus corporum habitus. Magna & in colore temperies: ritus molles:ſenſus liquidos:ingenia fœcunda:totiuſq; naturæ capacia. Iiſdē īperia quæ nunq̄ extimeſcentibus fuerint: ſicut ne ille quidem his paruerint auulſæ ac pro unitate naturæ urgētis illas ſolitarie.

DE Motu terræ. Cap.Lxxxi.

BAbyloniorum placita motus terræ hiatuſq; & cætera omnia ui ſydeꝝ exiſtimāt fieri. Sed illorum trium:quibus fulmina aſſignant. Fieri autem hæc meantiū cum ſole aut congruentium & maxime circa quadrata mundi. Præclara quædā eſſe & immortalis ī eo (ſi credimus) diuinitas perhibetur Anaximandro mileſio phyſico: quem ferunt lacedæmoniis prædixiſſe:ut urbem ac tecta cuſtodirent:inſtare.n.motū terræ. Et tum urbs tota eorum corruit. Et taygeti mōtis magna pars ad formā puppis eminens: abrupta cladem inſuper eam ruina preſſit. Perhibetur & Pherecydis Pythagoræ doctoris alia coniectatio:ſed & illa diuina.hauſtu aquæ e puteo præſenſiſſe ac prædixiſſe ibi terræmotum. Quæ ſi uera ſunt:q̄tum a deo tandem uideri poſſunt tales diſtare dum uiuant? Et hæc quidem arbitrio cuiuſq; exiſtimanda relinquātur. Ventos ī cauſa eſſe non dubium reor. Neq; enim unq̄ intremiſcunt terræ niſi ſopito mari:cæloq; adeo tranquillo:ut uolatus auium nō pendeant ſubtracto omni ſpiritu qui uehit. Nec unq̄ niſi poſt uentos conditos ſcilicet ī uenas & cauernas eius occulto afflatu. Neq; aliud eſt in terra tremor q̄ in nube tonitruum. Nec hiatus aliud q̄ cum fulmen erumpit incluſo ſpiritu luctante:& ad libertatem exire nitente.

DE Terræ hiatibus. Cap.Lxxxii.

VArie itaque quatit̄.& mira edūtur opera:alibi proſtratis mœnibus: alibi hiatu profundo hauſtis:alibi egeſtis molibus: alibi emiſſis amnibus:nonnūq̄ etiam ignibus calidiſue fontibus:alibi auerſo fluminum curſu. Præcedit uero comitaturq; terribilis ſonus:alias murmur ſimilius mugitibus aut clamori humano:armorumue pulſantium fragori: pro qualitate materiæ excipientis formaq; uel cauernarum uel

cuniculi per quem meat exilius grassante in angusto: eodem rauco. In recuruis resultante: in duris feruente: in humidis fluctuante & stagnantibus. Item feruente contra solida. Itaq; & sine motu sæpe editur sonus: nec simplici modo quatitur unq̃: sed tremit: uibratq;. Hiatus uero alias remanet ostendens quæ sorbuit: alias occultat ore compresso: rursusq; ita inducto solo: ut nulla uestigia extent urbibus plerunque deuoratis agrorumq; tractu hausto. Maritima autem maxime quatiunt̃. Nec mõtosa tali modo carent. Exploratum est mihi alpes apenninas sæpius tremuisse. Et autũno ac uere terræ crebrius mouentur. Sicut fiunt fulmina. Ideo galliæ & ægyptus minime quatiuntur: quoniã hic æstatis causa obstat: illic hyemis. Itẽ noctu sæpius q̃ ĩterdiu. Maximi autem futuri signa motus existunt hi matutini uespertiniq;: sed propinqua luce crebri. Interdiu autem circa meridiem fiunt. Et solis lunæq; defectu: quoniam tẽpestates tunc sopiuntur. Præcipue uero cum seqt̃ hymbrẽ æstus: hymbresue æstũ.

Signa motus futuri. Cap. Lxxxiii.

Nauigantes uero sentiunt non dubia coniectura siue flatu intumescente fluctu subito: aut q̃tiente icti. Intremunt uero & in nauibus posita æque q̃ ĩ ædificiis: crepituq; prænuntiant. Quin & uolucres non impauidæ sedent. Est & in cælo signum præceditq; motu futuro aut interdiu aut paulo post occasum sereno ceu tenuis lineæ nubis in longum porrectæ spatium. Est & in puteis turbidior aqua: nec sine odoris tedio.

Auxilia contra motus futuros. Cap. Lxxxiiii.

Sicut & ĩ iisdem est remedium: quale cloacæ & crebri specus præbẽt. præcõceptũ enĩ spiritum exhalant: quod in certis notatur oppidis: quæ minus quatiuntur crebris ad purgandam eluuiem cuniculis cauata. Multoque sunt tutiora ĩ iisdem illis quæ pendent: sicut neapoli ĩ italia ĩtelligitur: parte eius quæ solida est ad tales casus obnoxia. Tutissimi sunt ædificiorum fornices: anguli quoq; parietũ: postesq; alterno pulsu renitente. Et latere terreno facti parietes mĩore noxa quatiuntur. Magna differentia est & in ipso genere motus. Pluribus siqdem modis quatitur. Tutissimum est cum uibrat crispante ædificiorum crepitu. Et cum ĩtumescit assurgens: alternoque motu residet ĩnoxium. Et cum concurrentia tecta contrario ictu arietant: quoniam alter motus alteri renititur. Vndantis inclinatio & fluctus more quædam uolutatio infesta est. Aut cum in unam partem totus se motus impellit. Desinũt aũt tremores cum uentus emersit. Sin uero durauere: non ante quadraginta dies sistunt̃. Plerunq; & tardius: utpote cum quidam annuo & biennii spatio durauerint.

Portenta terraꝶ semel uisa. Cap. Lxxxv.

Factum est & hoc semel: quod equidem ĩ etruscæ disciplinæ uoluminibus ĩueni: Ingens terrarum portentum. L. Martio. Sex. Iulio conss. in agro mutinẽsi. nãq; montes duo inter se cõcurrerunt crepitu maximo assultantes recedentesq;: inter eos flamma fumoq; in cælum exeunte interdiu spectante e uia æmilia magna equitum romanorum familiariumq; & uiatorum multitudĩe. Eo concursu uillæ omnes elisæ. Animalia permulta: quæ ĩtra fuerant: exanimata sunt: anno ante sotiale bellũ: quod haud scio an funestius ipsi terræ italiæ fuerit q̃ ciuile. Non minus mirum ostentum & nr̃a cognouit ætas anno Neronis principis supremo: sicut ĩ rebus eius exposuimus pratis oleisq; ĩtercedente uia publica in cõtrarias sedes transgressis ĩ agro marrucino prædiis Vectii Marcelli equitis romani res Neronis procurantis.

Miracula terræmotus. Cap. Lxxxvi.

Fiunt simul cum terræmotu & inundationes maris: eodẽ uidelicet spiritu ĩfusi: aut residentis sinu recepti. Maximus terræ memoria mortalium extitit motus Tiberii Cæsaris prĩcipatu. xii. urbibus asiæ una nocte prostratis. Creberrimus punico bello intra eundem annũ septies atq; qnquagies nũtiatus romam. Quo quidem ãno ad thrasimenũ lacũ dimicantes maximũ motũ neq; pœni sensere: nec romani. Nec uero simplex malũ aut in ipso tantũ motu periculũ est: sed par aut maius ostentum.

Nunq̃ urbs roma tremuit:ut non futuri euentus alicuius id prænunciũ eſſet.

Quibus locis maria receſſerint. Cap. Lxxxvii.

SAdem naſcentiũ cauſa terrarꝝ eſt:cũ idem ille ſpiritus attollendo potens ſolo non ualet erumpere. Naſcũť enim:nec fluminũ tantũ inuectu ſicut echinades inſulæ ab acheloo amnę conuectæ:maiorq; pars ægypti a nilo:in quã a pharo inſula noctis & diei curſũ fuiſſe Homero credimus. Nec receſſu maris ſicut idem Circeus. Quod accidiſſe & in ambraciæ portu decemmiliũ paſſuũ interuallo : & athenienſiũ quinq; miliũ ad pyræeũ: memorať. Et epheſi ubi quondam ædem Dianæ alluebat. Herodoto qdẽ ſi credĩus mare fuit ſupra mẽphin uſq; ad æthiopũ mõtes. Itẽq; a plãis arabiæ mare circa iliũ & tota teuthraniæ:q̃q; cãpos intulerit mæander.

Ratio inſularũ enaſcentiũ. Cap. Lxxxviii.

NAſcũtur & alio modo terræ: ac repẽte ĩ aliquo mari emergunt uelut paria ſecũ faciẽte natura : quæq; hauſerit hiatus alio loco reddente.

Quæ & qbus temporibus enatæ ſũt. Ca. Lxxxix.

CLaræ iam pridem ĩſulæ delos & rhodos memoriæ prodũť enatæ. Poſtea mĩores ultra melo:anaphe. Inter lemnũ & helleſpontum nea. Inter lebedum & theon alone. Inter cycladas olympiadis.c.xxxv.anno quarto thera & theraſia. Inter eaſdem poſt annos.c.xxx.hiera:eadẽq; automate. Et ab ea duobus ſtadiis poſt annos .c.x. in noſtro æuo. M. Iunio Syllano:&. L. Balbo conſſ.ad.viii.idus iulii thia.

Quas terras interruperint maria. Cap. Lxxxx.

ANte nos & iuxta italiam inter æolias inſulas. Item iuxta cretam emerſit e mari mille quĩgẽtum paſſuum una. Cum calidis fontibus altera: olympiadis.cxliii. anno tertio in thuſco ſinu flagrans hæc uiolento cũ flatu. Proditur quoq; memoriæ: magnam circa illam multitudinem piſcium fluitantem confeſtim expiraſſe quibus ex iis cibus fuiſſet. Sic & pythecuſas in campano ſinu ferunt ortas. Mox in iis montẽ epopon cum repente flamma ex eo emicuiſſet campeſtri æquatum planitie. In eadẽ & oppidum hauſtum profundo. Alioq; motu terræ ſtagnum emerſiſſe. Et alio ꝓuolutis montibus inſulam extitiſſe prochytam. Nanq; & hoc modo inſulas rerꝝ natura fecit. Auellit ſiciliam italiæ:cyprum ſyriæ:eubœam boetiæ:eubœæ atlãtem & macriã: belbicum bithyniæ : leucoſiam ſyrenum promontorio.

Quæ inſulæ continenti adiunctæ. Cap.xci.

RVrſus abſtulit inſulas mari:iũxitq; terris. Antiſſã leſbo: zephiriũ halicarnaſo: ethuſam mindo:domiſton & pernem mileto:arthemiſiam parthenio promõtorio:hybanda quõdam inſula ioniæ .cc. nunc a mari abeſt ſtadiis. Syriten epheſus in mediterranea habet. Deraſidas & ſophoniam uicinam ei magneſia. Epidaurus & oricon inſulæ eſſe deſierũt.

Quæ terræmotu mari permutatæ: Ca.xcii.

IN totum abſtulit terras. Primum omnium ubi atlanticum mare eſt:ſi Platoni credimus:in medio ſpatio. Mox interno:quæ uidemus hodie merſã acarnaniã ambracio ſinu:achaiam corinthio : europam aſiamq; propontide & ponto. Ad hoc ꝓrupit mare leucada:anthirrhum:helleſpontum:boſphoros duos.

Quæ terræ ipſæ ſe ſorbuerunt. Cap.xciii.

ETq; ut ſinus & ſtagna prætereã:ipſa ſe cõdẽs terra deuorauit. Cybotũ altiſſimũ montem cũ oppido curite: ſiphylum in magneſia. Et prius in eodẽ loco clariſſimam urbẽ quæ tantalis uocabatur. Galanis & calanies urbium in phœnice agros: et cũ ipſis phegium æthiopiæ iugũ excelſiſſimũ:tanq̃ non ĩfida graſſarenť & littora.

Quæ urbes hauſtæ ſint a mari. Cap.xciiii.

PYrrhã & antiſtã circa mæotin pontus abſtulit. Elicen & burã ſinus corinthius : quarum in alto ueſtigia apparent. Ex inſula ææa amplius.xxx. milia paſſuum abrupta ſubito cum plurimis mortaliũ rapuit. Et ĩ ſicilia dimidiã tyndarida urbem: ac quicquid ab italia deeſt. Similiter in boetia & eleuſina.

libz

DE Piaculis. Cap.xcv.

Motus enī uero terræ sileantur & quicquid est:ubi saltem busta urbium extant. simul ut terræ miracula potius dicamus:q̄ scelera naturæ. Et hercule nō cælestia enarratu difficiliora fuerint. Metallorum opulentia tam uaria tam diues tā fœcūda tot sæculis suboriens cum tantū quotidie orbe toto populētur ignes ruinæ naufragia bella fraudes:tantum uero luxuria & tot mortales conterant. Gemmarum pictura tā multiplex. Lapidū tam discolores maculæ. Interq; eos candor alicuius : præter lucem omnia excludens . Medicatorum fontium uis. Ignium tot locis emicantiū perpetua tot sæculis incēdia. Spiritus letales alibi:aut scrobibus emissi: aut ipso loci situ mortiferi. Alibi uolucribus tantum: ut soracte uicino urbi tractu. Alibi præter hominem cæteris animantibus. Nonnunq̄ & homini:ut in sinuessano agro & puteolano sunt. quæ spiracula alii uocant:alii charoneas scrobes mortiferum spiritum exhalantes. Itē in hirpinis amsancti ac mephitis eundem locum : quem qui intrauere moriuntur. Simili modo hierapoli ī asia matris magnæ tantum sacerdoti innoxiū . Alibi fatidici specus:quorum exhalatione temulēti futura præcinūt:ut delphis nobilissīo oraculo. Quibus in rebus quid possit aliud causæ afferre mortalium quispiam : q̄ diffusæ p omne naturæ subinde aliter atq; aliter numen erumpens?

DE Terris semper trementibus. Cap.xcvi.

QVædam uero terræ ad ingressus tremunt : sicut in gabinensi agro non procul urbe roma iugera ferme ducenta equitantium cursu.

DE Insulis semper fluctuantibus. Cap.xcvii.

SImiliter in reatino quædam insulæ semper fluctuant:sicut in agro cecubo . Et eodem reatino:mutinensi:statonensi: in uadimonis lacu. Et ad cutilias aquas opaca silua:quæ nunq̄ die ac noctu eodē loco uisitur. In lydia aquæ uocāt calaminæ: non uentis solum:sed etiam contis uel quolibet impulsu multorum ciuiū mithridatico bello salus . Sunt & in nympheo paruæ saltares dictæ: quoniam im symphoniæ cantu ad ictus modulantium pedum mouentur . In tarquinensi lacu magno italiæ duo nemora circunferuntur: nūc triquetram figuram edentes:nūc rotūdā complexu uentis impellentibus:quadratam nunq̄.

Quibus in terris nō pluat:& aceruata terrarũ miracula:& cæterorum elementorum. Cap.xcviii.

CElebre fanum habet Veneris paphos : in cuius quamdam aream non impluit. Item in nea oppido troadis circa simulacrum Mineruæ. In eodem relicta sacrificia non putrescunt . Iuxta narpasa oppidum asiæ cautes stat horrenda : uno digito mobilis. eadem si toto corpore impellatur:resistens . In taurorum pœninsula ī ciuitate parasino terra est: qua sanantur omnia uulnera. At circa ason troadis lapis nascitur:quo consumuntur omnia corpora. sarcophagus uocatur. Duo sunt montes iuxta flumen indum. Alteri natura est ut ferrū omne teneat. Alteri ut respuat . Itaq; si sint claui in calciamento:uestigia auelli in altero non posse:in altero sisti. Locris & crotone pestilentiam nunq̄ fuisse:nec ullo terræmotu laboratum:annotatum est. In lycia uero semper a terræmotu.xl.dies serenos esse. In agro harpauo frumentū satum non nascitur. Ad aras mutias in ueiente & apud thusculanum & in silua ciminia loca sunt: in quibus in terram depacta non extrahuntur . In crustumino natum fœnum ibi noxium:extra salubre est. Et de aquarum natura complura dicta sūt.

Qua ratione æstus maris accedant & recedant. Cap.xcviiii.

SEd æstus maris accedere & reciprocare maxime mirum est. pluribus q̄dē modis accidit. Verum causa in sole lunaq;. Bis inter duos exortus lunæ affluunt. bisq; remeant: uicenis quaternisq; semper horis. Et primum attollentes se cū ea & mundo ītumescentes. Mox a meridiano cæli fastigio uergente in occasū residentes. Rursusq; ab occasu subter ad cæli ima & meridiano contraria accedente inundantes. Hic donec iterū exoriantur:se sorbentes. Nec unq̄ eodem tempore quo pridie refluit: ut ācillāte

Plinius Secundus

ſydere trahẽteq; ſecũ auido hauſtu maria:& aſſidue aliunde q̃ pridie exoriẽte paribus tamen interuallis reciprocis. Seniſq; ſẽper horis non cuiuſq; diei aut noctis aut loci: ſed ab æquinoctialibus. ideoq; ĩæquales uulgariũ horarũ ſpatio ut cũq; plures in eas aut diei aut noctis illarũ menſuræ cadunt:& æquinoctio tãtũ pares ubique. Ingens argumentum plerunq; lucis ac uicis etiã diurnæ hebetes eſſe qui negent ſubtermeare ſydera:ac rurſus eadẽ reſurgere. ſimileq; terris: ĩmo uero uniuerſæ naturæ & ĩde faciẽ in iiſdẽ ortus occaſuſq; operibus non aliter ſub terra manifeſto ſyderis curſu: alioue effectu: q̃ cũ præter oculos noſtros feratur. Multiplex etiãnum lunaris differentia. Primumq; ſeptenis diebus. Quippe modici noua ad diuiduã æſtus. Pleniores ab ea exundãt. Plenaq; maxime feruent. Inde miteſcunt. Pares ad ſeptimã primis. Iterũq; alio latere diuidua augentur. In coitu ſolis pares. Plane eadem aquilonia & a terris lõgius recedente mitiores:q̃ cũ in auſtros degreſſa propiore niſu uim ſuã exercet. Per octonos quoq; annos ad principia motus & paria incrementa centeſio lunæ reuocãt̃ ãbitu: augente ea cuncta ſolis annuis cauſis duobus æquinoctiis maxime tumentes. & autumnali amplius q̃ uerno. Inanes uero bruma:& magis ſolſtitio. Nec tamen in ipſis:quod dixi:temporum articulis:ſed paucis poſt diebus: ſicuti neq; in plena aut nouiſſima ſed poſtea:nec ſtatim ut lunam mundus oſtendat: occultetue:aut media plaga declinet:uerum fere duabus horis æquinoctialibus ſerius:tardiore ſẽp ad terras omnium:quæ geruntur in cælo:effectu cadente q̃ uiſu: ſicuti fulguris & tonitrui & fulminum. Omnes enim æſtus in oceano maiora integunt ſpatia:inundantque q̃ in reliquo mari: ſiue quia totum ĩ uniuerſitate animoſius eſt q̃ ĩ parte: ſiue qa magni-tudo aperta ſyderis uim laxe graſſantis efficacius ſentit eãdem anguſtiis arcentibus. Qua decauſa nec lacus nec amnes ſimiliter mouentur. Octogenis cubitis ſupra bri-tanniam intumeſcere æſtus Pytheas maſſilienſis auctor eſt. Interiora autem maria clauduntur ut portu. Quibuſdam tamen ĩ locis ſpatioſior laxitas ditiõi paret:utpote cum plura exempla ſunt in tranquillo mari nulloq; uelorum impulſu tertio die ex italia peruectorum uticam æſtu feruente. Circa littora autem magis q̃ ĩ alto deprehẽ-dunt̃ hi motus:quoniã & in corpore extremo pulſũ uenarum: id eſt ſpiritus magis ſentiunt.

Vbi æſtus extra rationẽ. Cap. C.

IN pleriſq; tamen æſtuariis propter diſpares ſyderum in quoq; tractu exortus diuerſi exiſtunt æſtus tempore non ratione diſcordes:ſicut in ſyrtibus. Et quo-rundam tamen priuata natura eſt:uelut taurominitani euripi. Sæpius & in eubœa ſepties die ac nocte reciprocantes. Aeſtus idem triduo in menſe cõſiſtit ſeptĩa:octaua nonaq; luna. Gadibus: qui eſt delubro Herculis proximus: fons incluſus ad putei modum:alias ſimul cum oceano augetur:minuiturq;: alias uero utrunq; contrariis temporibus. Eodem in loco alter oceani motibus conſentit. In ripa bethys oppidum eſt:cuius putei creſcente æſtu minuuntur. augeſcunt decedente: mediis temporum immobiles. Eadem natura in hiſpali oppido uni puteo:cæteris uulgaris. Et põtus ſẽp extra meat in propontidem:introrſus in pontũ nunq̃ refluo mari.

Miracula maris. Cap. Ci.

OMnia plenilunio maria purgant̃: quædam & ſtato tempore. Circa meſſanam & milyas fimo ſimilia expuunt̃ in littus purgamenta. Vnde fabula ſolis boues ibi ſtabulari. His adde:ut nihil quod equidem nouerĩ præteream: Ariſtoteles nullũ aĩal niſi æſtu recedente expirare affirmat. Obſeruatum id multum in gallico oceano: & duntaxat in homine compertum.

Quæ poteſtas lunæ & terrena & marina. Cap. Cii.

QVo uera coniectatio exiſtit haud fruſtra ſpiritum ſydus lunæ exiſtimari. & hoc eſſe quod terras ſaturet:accedenſq; corpora impleat:abſcedenſq; inaniat. Ideo cum incremento eius augeri conchylia. Et maxime ſpiritum ſentire:quibus ſãguis nõ ſit. Sed & ſanguinem hominum etiam cum lumine eius augeri ac minui. Frondes

quoq; & pabula(ut suo loco dicet᷑)sentire: in omnia eadē penetrante ui.

Quæ solis & quare salsū mare. Cap. Ciii.

ITaq; solis ardore siccat᷑ liquor. & hoc esse masculum sydus accepimus torrens cūcta sorbensq; . Sic mari late patenti saporem incoqui salis: aut qa exhausto inde dulci tenuiq; quod facillīe trahat uis ignea: omne asperius crassiusq; linquatur. ideo sūmā æquorū aquā dulciorem profunda. Hāc esse uerioré cām asperi saporis: q̄ ꝙ mare terræ sudor sit æternus. Aut qa plurimū ex arido misceat᷑ illi uapore. Aut qa terræ nat᷑a medicatas aq̄s inficiat. Est in exemplis Dionysio siciliæ tyrāno: cū pulsus est ea potentia: accidisse prodigiū: ut uno die ī portu dulcesceret mare.

Item de natura lunæ. Cap. Ciiii.

E Contrario ferūt lunæ fœmineū ac molle sydus. Atq; nocturnū soluere hūoré. Et trahere: non auferre. Id manifestum est: ꝙ ferarū occisa corpora in tabē uisu suo resoluat. Somnoq; sopitis torporem contractū in caput reuocet. Glacié refūdat. Cūctaq; humifico spiritu laxet. Ita pēsari naturæ uices. Sēperq; sufficere: aliis sydeꝶ elementa cogentibus: aliis uero fundentibus. Sed in dulcibus aquis lunæ alimentum esse: sicut in marinis solis.

Vbi altissimū mare. Cap. Cv.

ALtissimum mare .xv. stadiorum Fabianus tradit. Alii in ponto ex aduerso coraxorum gentis: uocant bathea ponti: trecentis fere a continenti stadiis īmensā altitudinem maris tradunt uadis nunquam repertis.

Miracula aquarum fontium & fluminū. Ca. Cvi.

MIrabilius id faciūt aquæ dulces iuxta mare: ut fistulis emicantes. nā nec aquaꝶ natura a miraculis cessat. Dulces mari inuehuntur leuiores haud dubie. Ideo & marinæ: quarum natura grauior magis: inuecta sustinet. Quædam uero & dulces īter se supermeant alias. Vt in fucino lacu inuectus amnis: in lario addua: in uerbano ticinus: in benaco mintius: in seuinno ollius: in lemanno rhodanus. Hi trans alpes superiores in italiam multorum milium transitu hospitales: suas tātū nec largiores q̄ intulere aquas euehentes. Proditum hoc & in oronte amne syriæ: multisque aliis. Quidam uero odio maris ipsa subeunt uada: sicuti arethusa fons syracusanus: ī quo redduntur iacta in alpheum: qui per olympiam fluens peloponnesiaco littori īfūdit᷑. Subeunt terras rursusque redduntur: lycus in asia: erasinus in agnolica: tigris in mesopotamia. Et quæ ī Aesculapii fonte athenis mersa sūt: in phalerico redduntur. Et in atinate campo fluuius mersus post .xx. milia passuum exit: et in aquileiensi timauus. Nihil ī asphaltice iudææ lacu: qui bitumē gignit: mergi pōt. Nec ī armeniæ maioris arithisso. is quidem nitrosus pisces alit. In salentino iuxta oppidū māduriā lacus ad margines plenus: neq; exhaustis aquis minuitur: neq; infusis augetur. In ciconum flumine & in piceno: lacu uelino lignum deiectum lapideo cortice obducit᷑. Et in surio colchidis flumine adeo ut lapidem plerūq; durans adhuc integat cortex. Similiter in flumine silero ultra surrentum nō uirgulta modo immersa: ueꝶ & folia lapidescunt: alias salubris potus eius aquæ. In exitu paludis reatinæ saxum crescit. et in rubro mari oleæ uirentesq; frutices enascūtur. Sed & fontium plurimorum natura mira est feruore. idq; etiam in iugis alpium: ipsoq; ī mari: & inter italiam & enariam ut in baiano sinu: & in liri fluuio: multisq; aliis. Nam dulcis haustus ī mari plurimis locis ut ad chelidonias insulas & arabum: & in gaditano oceano. Patauinorum aquis calidis herbæ uirentes innascuntur: pisanorum ranæ. Ad uetulonios in hetruria non procul a mari pisces. In casinate fluuius appellat᷑ scatebra frigidus abūdātior æstate. In eo ut in arcadiæ stymphali enascuntur aquatiles musculi. In dodone Iouis fons cum sit gelidus: & immersas faces extinguat: si extinctæ admoueātur accendit. Idem meridie semper deficit: q̄ decausa anapauomenon uocāt. Mox increscens ad medium noctis exuberat. ab eo rursus sensim deficit. In illyriis supra fontem frigidum expāsæ uestes accēdūt᷑. Iouis Hammonis fōs īterdiu frigidus: noctibus feruet. In troglodytis

29

fons solis appellat᷑: dulcis & circa meridiem maxime frigidus. Mox paulatĩ tepescẽs: ad noctis media feruore & amaritudĩe infestat᷑. Padi fons mediis diebus æstiuis uelut interquiescens semper aret. In tenedo insula fons semper a tertia noctis hora ĩ sextã ab æstiuo solstitio exundat. Et in delo insula inopus fons eodem: quo nilus modo ac pariter cum eo decrescit: augeturue. Contra timauũ amnẽ insula parua in mari est cũ fontibus calidis: qui pariter cũ æstu maris crescunt: minuunturq;. In agro pitinate trans appenninum fluuius nouanus: omnibus solstitiis torrens bruma siccatur. In falisco clitumni amnis aqua potata cãdidos boues facit. In boetia amnis melas oues nigras. Cephisus ex eodem lacu profluens: albas rursus nigras penitus. Ruffasq; iuxta iliũ xãthus: ũde & nomen amni. In ponto fluuius astaces irrigat cãpos: ĩ qbus pastæ oues nigro lacte æque gentes alunt. In reatino fons neminia appellatus alio atque alio loco exoritur annonæ mutationem significãs. Brondusii in portu fõs ĩcorruptas præstat aquas nauigãtibus. Lyncestis aqua: quæ uocatur acidula: uini mõ temulẽtos facit: item in paphlagonia & in agro caleno. In andro insula templo Liberi p̃ris fontẽ nonis ianuariis sẽper uini sapore fluere Mutianus ter cons. credit. diostedosia uocat᷑. Iuxta nonacrinam arcadiæ styx nec odore differens: nec colore epota illico necat. Item in beroso taurorum colle tres fontes sine remedio sine dolore mortiferi. In carrinensi hispaniæ agro duo fontes iuxta fluunt: alter omnia respuens: alter absorbens. In eadẽ gente alius aurei coloris omnes ostendit pisces: nihil extra illam aquam cæteris differentes. In comẽsi iuxta lariũ lacum fons largus horis singulis semper ĩtumescit: ac residet. In cydonia ĩsula ante lesbum fõs calidus uere tantum fluit. Lacus sannaus ĩ asia circunnascente abscinthio inficitur. Colophone ĩ Apollinis Clarii specu lacuna est: cuius potu mira redduntur oracula bibentium breuiore uita. Amnes retrofluere & nostra uidit ætas Neronis principis annis supremis: sicut in rebus eius retulimus. Iam ões fontes æstate q̃ hyeme gelidiores esse: quẽ fallit᷑? Sicut illa permira naturæ opera æs & plumbum in massa mergi. Dilatata fluitare. Eiusdẽq; põderis alia sedere: alia inuehi. Onera in aqua facilius moueri. Thyreum lapidem q̃uis grãdem ĩnatare. eundemq; comminutum mergi. Recentia cadauera ad uadum labi. Intumescentia attolli. Inania uasa haud facilius q̃ plena extrahi. Pluuia salinas aquas dulciores esse q̃ reliquas. Nec fieri salem: nisi admixtis dulcibus. Marĩas tardius gelare: et celerius accendi. Hyeme mare calidius esse: autumno salsius. Omne oleo tranquillari. Et ob id urinãtes ore spargere: quoniam mitiget naturam asperam: lucẽq; deportet. Niues in alto mari non cadere. Cum omnis aqua deorsum feratur: exilire fontes. Atq; etiam in ætnæ radicibus flagrantis in tãtum ut quinquagena & centena milia passuum arenas flammarum globus eructet.

Ignium & aquarum iuncta miracula & de maltha. Cap. Cvii.

IAmq; & ignium: quod est naturæ quartum elementum: reddamus aliqua miracula. Sed primum ex aquis. In comagene urbe samosata stagnum ẽ emittẽs limum: maltham uocant: flagrantem. Cum quid attingit solidi: adhæret. Præterea tactus sequitur fugientes. Sic defendere muros oppugnãte Lucullo: flagrabatq; miles armis suis. Aquis etiam accenditur. Terra tantum restingui docuere experimẽta.

DE Naptha. Cap. Cviii.

SImilis est naturæ napthæ: ita appellatur circa babyloniam: & in austagenis parthiæ profluens bituminis liquidi mõ. Huic magna cognatio igniũ. Trãsiliũtq; protinus in eã undecunq; uisã. Ita ferunt a Medea pelicem crematã: postq̃ sacrificatã ad aras accesserat: corona igne rapta.

DE Semp ardentibus locis. Ca. Cviiii.

UErum in montium miraculis ardet ætna noctibus semper: tãtoq; æuo ignium materia sufficit. Niualis hybernis tẽporibus: egestumq; cinerem pruinis opiẽs. Nec in illo tãtum natura sæuit exustionem terris denunciãs. Flagrat in phase lyciæ mons chimæra: & quidem immortalis diebus ac noctibus flãma. Ignem eius accendi

aqua : extingui uero terra aut fœno Gnidius Ctesias tradit. Eadem in lycia ephesti montes tæda flāmāte tacti flagrant adeo: ut lapides quoq; riuorum & arenæ in ipsis aquis ardeāt. aliťq; ignis ille pluuiis. Baculo si quis ex iis accēso traxerit sulcos: riuos ignium sequi narrāt. Flagrat in bactris cophanti noctibus uertex. Flagrat in medis & cestia gente confinio persidis. Susis quidem ad turrim albam. xv. caminis maximo eo℞. Et īterdiu campus babyloniæ flagrat quadam uelut piscina iugeri magnitudīe. Item æthiopum iuxta hesperum montem stellarum modo campi nocte nitēt. Siliter in megalipolitanorum agro: tametsi internus sit ille iucundus: frondemque densi supra se nemoris non adurens: & iuxta gelidum fontem semper ardens. Nymphei crater dira apolloniatis suis portendit: ut Theopompus tradidit. Auget̃ hymbribus egeritq; bitumen temperandum fonte illo ingustabili: alias omni bitumine dilutius. Sed quis hæc miretur? In medio mari hiera insula ardet. Aeolia insula iuxta italiam cū ipso mari arsit per aliquot dies: sotiali bello: & donec legatio sēatus piauit. Maxīo tamen ardet incendio theonochema dictum æthiopum iugum. Torrentesque solis ardoribus flammas egerit. Tot locis: tot incendiis rerum nat̃a terras cremat.

Ignium per se miracula. Cap. Cx.

PRæterea cū sit huius unius elemēti ratio fœcunda: seq; ipsa pariat: & minimis crescat scintillis: quid fore putandum est in tot rogis terræ? Quæ est illa natura quæ uoracitatem auidissimam in toto mundo sine damno sui pascit? Addantur iis sydera innumera: ingēsq; sol. Addantur humani ignes: et lapidum quoq; īsiti natæ: attrita inter se ligna: iam nubium & origines fulminum. Excedit profecto oīa miracula: ullum diem fuisse: quo non cuncta cōflagrarent: cum specula quoque concaua: aduersa solis radiis facilius etiam accendātur: q̃ ullus alius ignis. Quid q̄ īnūerabiles partus: sed naturales scatent? In nympheo exit e petra flamma: quæ pluuiis accendit̃. Exit & ad aquas scancias. hæc quidem inualida cum transit: nec longe in alia durans materia. Viret ex æterno hunc fontem igneum contexens fraxinus. Exit in mutinēsi agro statis uulcano diebus. Reperitur apud auctores subiectis ariciæ aruis si carbo deciderit ardere terram. In agro sabino & sidicino unctum flagrare lapidē. In salētino oppido natiam imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum: protinus flammam existere. In laciniæ Iunonis ara sub diuo sita: cinerem immobilem esse: perflantibus undiq; procellis. Quin & repentinos ignes existere & in aquis. Et in corporibus etiam humanis emicuisse. Thrasimenum lacum arsisse totum. Seruio Tullio dormienti in puericia ex capite flammam emicuisse. L. Martium in hispania interemptis Scipionibus concionantem: & milites ad ultionem exhortantem arsisse simili mō Valerius Antias narrat. Plura mox & distinctius. Nunc enim quadā mixtura rerum omnium exhibentur miracula. Verum egressa mens interpretationem naturæ: festinat legētiū animos per totum orbem ueluti manu ducere.

Terræ uniuersæ mensura longitudo & latitudo. Cap. Cxi.

PArs nr̄a terrarum de qua memoro ambiente (ut dictum est) oceano: uelut īnatās lōgissīe ab ortu & ab occasu patet: hoc est ab india ad Herculis colūnas gadibus sacratas: octogīta qnq; milia sexagītaocto milia passuū: ut Artemidoro placet auctori. Vt uero Isidoro nōagītaocto milia decē & octo. Artemidorus adiicit āplius a gadibus circuitu sacri ꝓmōtorii ad promōtoriū artabrū: quo lōgissīe frōs ꝓcurit hispāiæ octingēta milia nonagintaunū. Id mensuræ duplici currit uia. A gange amne ostioq; eius: quo se in eoum oceanū effundit per indiā parthienenq; ad myriandrum urbem syriæ in issico sinu positā quinquaginta quinq; milia passuū decē & nouē. Inde ꝓxīa nauigatione cyprū insulā patarā lyciæ rhodū astypalæā in carpacio mari in insulas laconicæ tænarum. Lylibæum siciliæ caralium sardiniæ trigīta quattuor. Deīde gades duodecim milia quinquaginta. Quæ mensura uniuersa ab eo mari efficit nonaginta octo milia passuum sexaginta nouem. Alia uia quæ certior itinere terreno maxime

patet a gange ad euphratem amnẽ:quinquaginta milia paſſuũ.xxi. Inde cappadociæ in mazaca.cc. milia.xliiii. Inde per phrygiam:cariam:epheſum : quadrĩgenta milia paſſuum.xcviii. Ab epheſo per ægæum pelagus delum ducenta milia. Iſthmũ ducẽta duodecim milia. Deinde terra & laconico mari & corinthiaco ſinu patras peloponẽſi ducenta duo milia quingenti. Leucadem octingenta ſex milia quingenti. Corcyram totidem. Acroceraunia : centum trigĩtaduo milia quingenti. Brunduſiũ octogĩtaſex milia quingenti. Romam.ccc.milia ſexaginta. Ad alpes uſq; calcincomacum uicum quingenta decem & octo milia. Per galliam ad pyreneos montes illibriũ quingenta quinquagintaſex milia. Ad oceanum & hiſpaniæ oram trecenta triginta duo milia. Traiectu gadis ſeptem milia quingenti. Quæ menſura Artemidori rõne nonaginta efficit ſexagintanouem. Latitudo autem terræ a meridiano ſitu ad ſeptẽtrioné: dĩdio fere minor colligitur : quinquaginta quattuor milium ſexagintaduo. Quo palam fit q̃tum & hinc uapor abſtulerit & illĩc rigor. neq; enim deeſſe arbitror terris:aut nõ eſſe globi formam. Sed inhabitabilia utrinq; incomperta eſſe. Hæc menſura currit a littore æthiopici oceani qua modo habitatur:ad meroen quingenta quinquaginta milia. Inde alexãdriam duodecĩ milia q̃nquaginta. Rhodum quingẽta octogĩtatria. Gnidum octogintaquattuor milia quingenti. Coum.xxv.milia. Samũ cẽtum milia. Chium octogintaquattuor milia. Mytilenen ſexaginta quinq; milia. Tenedõ.xcviiii. milia. Sigæum promontoriũ.xii.milia quingenti. Os ponti.ccc.duodecim milia .d. Carambin promontorium.ccc.l. Os mæotidis.ccc.xii.milia.d. Oſtium tanais .cclxv. milia. Qui curſus cõpẽdiis maris breuior fieri poteſt.lxxxix.M. Ab oſtio tanais nihil modicum diligẽtiſſimi auctores fecere. Artemidorus ulteriora incomperta exiſtĩauit: cum circa tanain ſarmatarũ gentes degere fateretur ad ſeptentriones uerſas. Iſidorus adiecit.xii.milia.l.uſq; ad tilen. quæ coniectura diuinationis eſt. Ego non minore q̃ proxĩe dicto ſpatio ſarmatarꝝ fines noſci intelligo. Et alioq̃n quantũ eſſe debet quod innumerabiles gentes ſubinde ſedem mutantes capiat? Vnde ulteriorem menſuram inhabitabilis plagæ multo eſſe maioré arbitror. Nã & a germania ĩmenſas inſulas nõ pridem compertas cognitũ habeo. De longitudine ac latitudine hæc ſunt:quæ digna mẽoratu puté. Vniuerſũ aũt hũc circuitũ Eratoſthenes ĩ õiũ q̃dẽ litterarꝝ ſubtilitate: & in hac utiq; præter cæteros ſollers qué a cunctis probari uideo ducẽtorꝝ q̃nquagĩta duorum miliũ ſtadiũ prodidit. Quæ menſura romana cõputatione efficit trecenties quindecies centena milia paſſuũ. Improbũ auſũ:uerum ita ſubtili argumentatione comprehenſum:ut pudeat non credere. Hipparchus & in coarguendo eo & ĩ reliqua omni diligentia mirus adiicit ſtadiorum paulominus.xxv.milia.

Harmonica mundi ratio. Cap.Cxii.

ALia Dionyſiodoro fides : neque enim ſubtraham exemplum uanitatis græcæ maximum. Melius hic fuit geometrica ſcientia nobilis. Senecta diem obiit in patria. Funus duxere ei propinquæ : ad quas pertinebat hæreditas. Eæ cum ſecutis diebus iuſta peragerent:inueniſſe dicuntur in ſepulchro epiſtolã Dionyſiodori noĩe ad ſuperos ſcriptam. Perueniſſe eum a ſepulchro ad ĩfimam terram:eſſeq; eo ſtadiorꝝ quadragintaduo milia. Nec defuere geometræ:qui interpretarentur ſignificare epiſtolam a medio terrarum orbe miſſam quo deorſum ab ſummo longiſſimum eſſe ſpatium & idem pilæ medium. ex quo conſecuta computatio eſt: ut circuitu eſſe.cc. quinquagintaquinq; milia ſtadia pronũciarẽt. Harmonica rõ quæ cogit rerũ naturã ſibi ipſam congruere:addit huic mẽſuræ ſtadia ſepté milia. terrãq; nonageſimãſextã milleſimã totius mundi partem facit.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVS. PROOEMIVM.

HACTENVS DE SITV ET MIRACVLIS terræ:aquarũq; ac syderũ:& ratiõe uniuersitatis atq; mensura. Nunc de partibus : quãq̃ infinitũ id quoq; existimatur : nec temere sine aliqua reprehensione tractatum . Haud ullo in genere uenia iustior est:simodo minime mirũ ẽ hominẽ genitũ nõ omnia humana nouisse. Quapropter auctorem neminem unum sequar. Sed ut quéq; uerissimum in quaq; parte arbitrabor:quoniam commune ferme omnibus fuit : ut eos quisque diligẽtissime situs disceret:in qbus ipse ꝓdebat. Ideo nec culpabo:aut coarguã quéq̃. Locorũ nuda nomina & quanta dabitur breuitate ponentur:claritate causisq; dilatis ĩ suas partes. Nunc enim sermo de toto est. Quare sic accipi uelim:ut sicut uidua fama sua nomĩa qualia fuere primordio ãte ullas res gestas nuncupẽtur : & sit quædã ĩ iis nomẽclatũa quidem:sed mundi:rerumq; naturæ. Terrarum orbis uniuersus ĩ tres diuiditur ptes: europam:asiam:africam . Origo ab occasu solis : & gaditano freto : qua irrumpens oceanus atlanticus in maria interiora diffunditur . Hinc intranti dextra africa est . Leua europa. Inter has asia est. Termini:amnes tanais & nilus .Xii.M. passuum in longitudinem quas diximus fauces oceani patent. quinque milium in latitudinem a uico mellaria hispãiæ ad promontorium africæ album:auctore Turãnio Grachula iuxta genito. T. Liuius: ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt: ubi minus .vii. M.passuum:ubi uero plurimũ .x.M. Tam modico ore tã immensa æquorũ uastitas panditur. Nec profunda altitudo miraculum minuit. Frequẽtes qppe tæniæ cãdicãtis uadi carinas territãt. Qua de causa limen interni maris multi eum locũ appellauere. Proxima autem faucibus utrinque impositi montes coercent claustra : abila africæ: europæ calpe laborum Herculis metæ. Quam ob causam indigenæ columnas eius dei uocãt. credũtq; pfossas exclusa antea admisisse maria:& rerũ natæ mutasse faciẽ.

DE Europa. Cap.i.

PRimum ergo de europa altrice uictoris omnium gentium populi : longeque terrarum pulcherrima:quam pleriq; merito non tertiam portionem fecere:uerũ æquam in duas partes ab amne tanai ad gaditanum fretum uniuerso orbe diuiso . Oceanus hoc:quod dictum est: spatio atlanticum mare infundens : & auido meatu terras quæcũq; uenientem expauere demergens: resistentes quoq; flexuoso littorum anfractu lambit: europam uel maxime recessibus crebris excauans. Sed in quattuor præcipuos sinus . Quorum primus a calpe hispaniæ extimo (ut dictum est)monte : locrobrutinum usq; promontorium immenso ambitu flectitur. In eo prima hispãia terrarum est ulterior appellata. Eadem bethyca. Mox a fine tirgitano citerior : eadẽq; tarraconensis ad pyrenea iuga . Vlterior in duas per longitudinem ꝓuĩcias diuidit᷑. Siquidem bethycæ latere septentrionali prætenditur lusitania amne ana discreta . Ortus hic in aminitano agro citerioris hispaniæ:& modo se in stagna fundẽs : modo in angustias resorbens : aut in totum cuniculis condens: & sæpius nasci gaudens in atlanticum oceanum effunditur. Tarraconensis autem hinc affixa pyreneo: totoque eius a latere decurrens & simul ad gallicũ oceanũ hibero mari transuersa se pãdens solorio monte & oretanis iugis carpentanisque & asturũ a bethyca atque lusitania distinguit᷑. Bethyca a flumine eam mediam secante cognominata:cũctas prouinciarũ diuiti cultu & quodã fertili ac peculiari nitore præcedit. Iuridici cõuẽtus ei quattuor.

Gaditanus:cordubenſis: aſtyſitanus:hiſpalenſis. Oppida omnia numero .clxxii. In iis coloniæ ſeptē. Municipia.xviii. Latio ātiquitus donata.xxix. Libertate.vi. Fœdere .iii. Stipendiaria.c.xx. Ex his digna mēoratu aut latio ſermone dictu facilia.a flumīe ana littore oceani oppidum oſſonoba aſturiæ cognominatū. interfluentes luxia & urium arenæ montes. Bethys fluuius. Littus curſenſe inflexo ſinu. Cuius ex aduerſo gadis īter īſulas dicendæ. Promontorium Iunonis. Portus ueſippo. Oppida belon mellaria. Fretum ex atlātico mari. Cartheia:cartheſos a græcis dicta. Mōs calpe. dein littore interno oppido berbeſula cū fluuio. Item ſalduba oppidū: uel malacha cum fluuio fœderatorū. Dein menoba cū fluuio. Sexifirmum cognomīe iuliū. Sexabdera Murgis. Bethycæ finis. Orā eā uniuerſā originis pœnorū exiſtīauit. M. Agrippa. Ab ana autem atlantico oceano obuerſa baſtulorum turdulorumque eſt. In uniuerſam hiſpaniam. M. Varro perueniſſe iberas & pſas & phœnicas: celtaſq; & pœnos tradit. Luſum enī Liberi patris ac Lyſam cū eo bacchantem nomē dediſſe luſitaniæ:& Pana præfectum eius. Vuniuerſa autem quæ de Hercule ac Pyrene uel Saturno tradunt: fabuloſa in primis ut arbitror. Bethys in tarraconenſi prouīcia:non ut aliqui dixere menteſa oppido:ſed tygenſi exoriens ſaltu: iuxta quem tader fluuius q carthaginēſē agrum rigat: ille ocior refugit Scipionis rogū. uerſuſq; in occaſum oceanum atlāticū prouīciam adoptans petit: modicus prīo:ſed multorum fluminum capax. quibus ipſe famā aq̄ſq; aufert. Bethycæ primū ab oſſigetania infuſus amœno blādus alueo. crebris dextra leuaq; accolit oppidis. celeberrīa inter hūc & oceani orā ī mediterraneo ſegeda:quæ augurina cognomīatur. Iulia quæ fidentia. Vrgao quæ alba. Ebura quæ cerialis. Siliberi quod liberini. Libida quæ clauſa. Stici quod iulienſes. Veſci quod fauētia:ſingilia:hegua:auia:ebdanum:agla minor:hebura. Caſtra uaria:epiſimbriū: ipho noua: illyrico:oſca: eſcua: ſuccabon:uditanum. Tuati uetus obuia baſtetaniæ uergentis ad mare. Conuentus uero cordubenſis circa flumen ipſum oſſigi: quod cognominatur laconium. Iliturgi. quod forum iulium. Ipaſturgi: quod triumphale. Sitia &.xiiii. M.p. remotum in mediterraneo. Obulco quod bontificenſe appellatur. Mox ripepora fœderatorum. Sacimaricalium onuba. Et dextra corduba colonia patritia cognominata. Indè primū nauigabili bethyæ. Oppida carbulo decumo. Fluuius ſingilis eodem bethys latere incedens. Oppida hiſpalenſis conuentus: celtiaca:uacamana:acria:ilipa:cognomīe ila italica. Et a leua hiſpali colonia cognoīe romuliēſis. Ex aduerſo oppidum oſſet:quod cognominatur iulia conſtantia. Virgentium:quod Iulii gēitor. Hippo caurasiarum. fluuius menoba & ipſe a dextro latere īfuſus. Ac īter æſtuaria bethys oppidum nebriſſa cognomīe ueneria & colobona. Colonia aſta: quæ regia dicitur. Et in mediterraneo aſida:quæ cæſariana. Singilis fluuius in bethyn quo dictum eſt ordine irrumpēs aſtygitanam coloniam alluit cognomine auguſtā firmā: ab ea nauigabilis. Huius conuentus ſunt reliquæ coloniæ immunes tucci quæ cognominatur auguſta gemella. Ituci quæ uirtus iulia. Atubi quæ claritas iulia. Vrſo quæ genua urbanorum. Inter quæ fuit munda cum Pompeii filio capta. Oppida libera aſtygie uetus:oſtippo: ſtipēdiaria:callet: calucula:caſtragēina:ilipula mīor:merucra: ſucrana:obulcula:onīgis. Ab ora uenti ꝑpe menobā amnē & ipſum nauigabilē haud procul accolunt alontigi:celi:aloſtigi. Quæ autem regio a bethye ad fluuium anam tendit: extra prædicta beturia appellatur in duas diuiſa partes: totidemque gentes. celticos qui luſitaniam attingunt:& hiſpalenſis conuētus. Turdulos qui luſitaniam & tarraconenſem accolunt. iura cordubā petunt. Celticos a celtiberis ex luſitania aduenisſe manifeſtū eſt ſacris lingua oppidorum uocabulis: ſacriſque cognominibus ī bethyca diſtīguuntur. Serica quæ dicitur fama iulia. Vertobrige concordia iulia: Segede:reſtituta iulia:contribute iulia. Vcultuniacū quæ & turiga nūc ē. Lacimurge: conſtantia iulia. Tereſibus fortunales: & callenſibus emanici. Præter hæc in celtica acimbro:arūda:arūci:turobriga:laſtigi:alpeſa:ſepone:ſerippo. Altera beturia quam

diximus turdulorum: et conuentus cordubensis habent oppida nõ ignobilia: Arsam
mellariã mirobicam regiones osintiadis iseponem. Gaditani conuentus ciuium ro-
manorum. Regina latinorum. Regia. Carisa cognomĩe aurelia. Vrigia cognominata
castrꝝ iulium. Item Cæsaris salutariensis. Stipendiaria basaro: belippo: barbes: ulula:
ciprobassis: progallet: cappagum: oleatro: icocio: brana: lisculasa: guntiasa: andorise.
Porro longitudinem uniuersam eius prodidit. M. Agrippa. cccc. lxv. M. p. Latitudinẽ
.cc. lvii. M. Sed cum termini carthaginẽ usq; procederent. Quæ causa magnos errores
computatione mensuræ sæpius parit. Et dum alibi mutato prouinciarũ modo: alibi
itinerũ auctis aut diminutis passibus: incubuere maria tam longo æuo: alibi ꝓcessere
littora. Torsere se et fluminum aut correxere flexus. Præterea aliunde aliis exordiũ
mensuræ ẽ: et alia meatus. ita fit: ut nulli duo concinant.

Bethycæ longitudo & latitudo. Ca. ii.

BEthycæ lõgitudo nũc a castulonis oppidi fine gadis. cc. l. M. Et a murgi maritĩa
ora. xxii. M. p. ãplior. Latitudo a carteiana ora .cc. xxxvi. M. Agrippã quidem ĩ
tãta uiri diligẽtia: præterq; in hoc opere cura cũ orbẽ terrarũ urbi spectãdũ ꝓponeret:
cæce errasse quis credat? & cũ eo diuum Augustũ? Is nãq; complexã eã porticum ex
destinatione & commentariis. M. Agrippæ a sorore eius inchoatã peregit.

Hispania citerior. Cap. iii.

CIterioris hispaniæ sicut compluriũ prouinciarũ aliquãtũ uetus forma mutata
est: utpote cum Pompeius magnus trophæis suis quæ statuebat in pyreneo. d.
.ccc. xlvi. oppida ab alpibus ad fines hispaniæ ulterioris ĩ ditionẽ a se redacta testatus
sit. Nunc uniuersa prouincia diuiditur in conuentus septem. Carthaginensẽ: tarraco-
nensem: cæsaraugustanum: cluniensem: asturum: lucrensem: bracarum. Accedunt
insulæ: quarum mentione sepositæ ciuitates: prouincia ipsa præter contributas aliis
.cc. xciii. continet oppida. In iis colonias. xii. Oppida ciuiũ romanorum. xiii. Latinoꝝ
ueterum. xviii. Fœderatorum unum. Stipendiaria .cxxxii. Primi in ora bastuli: post
eos quo dicitur ordine intus recedentes mentesani: oretani: & ad tagum carpentani.
iuxta eos uaccei: uectones: & celtiberi: atrebaci. oppida oræ proxima urci. Adscriptũq;
bethycæ barea regio mauritania: mox deitania. Dein cõtestania: carthago noua: colo-
nia: cuius a promontorio quod saturni uocatur: cæsaream mauritaniæ urbẽ. clxxxvii.
.M. passuum traiectus. Reliqua in ora flumen tader: colonia immuni. Ilici unde ili-
citanus sinus. in eam contribuuntur icositania: mox latinorum lucentium: dianium:
stipendiarium: sucro fluuius: & quondam oppidum. Cõtestaniæ finis regio idetania
amœno prætendente se stagno ad celtiberos recedens. Valentia colonia .iii. M .p. a
mari remota. Flumen turium: tãtundem a mari sagũtum ciuium romanoꝝ oppidũ.
uide nobile flumen idubeda: regio ilergaonum. Iberus amnis nauigabili commercio
diues ortus in cantabris haud procul oppido iuliobrica. ccccl. M. p. fluens. nauium. p.
.cclx. M. a uaria oppido capax: quem propter uniuersã hispaniam græci appellauere
iberiam. Regio cessetania: flumen subi: Colonia: Tarraco Scipionum opus: sicut car-
thago pœnorum. Regio ilergetũ: oppidum subur: flumẽ rubricatum: a quo laletani
& indigetes. Post eos quo dicetur ordine ĩtus recedẽtes radice pyrenei: ausetani: itani:
lacetani. Perq; pyreneum ceretani: dein uascones. In ora autẽ colonia barcine cognoĩe
fauentia. Oppida ciuium romanorum betulo illuro. Flumen larnum blande fluens
alba. Emporia geminum hoc ueterum incolarum & græcorum: qui phocentium fuere
soboles. Flumen ticher. ab eo pyrenea Venus in latere promontorii altero. xl. M. Nũc
per singulos conuentus reddentur insignia præter supradicta tarracone disceptant
populi. xliiii. quorum celeberrimi ciuium romanorum dertusãi bisgargitani. Latĩorũ
ausetani cæretani: qui iuliani cognoĩant: & qui augustani: sedetani: gerũdẽses: gesso-
riẽses teari: q iulienses. Stipẽdiarioꝝ aquicaldenses: onenses: betulonenses. Cæsarau-
gustana colonia immunis amne ibero affusa: ubi oppidum antea uocabatur saldyba

regionis reditaniæ:recipit populos.lii.Ex iis ciuiū romanorum bellitanos celsenses:
Ex colonia calaturiganos:qui nasici cognomiātur.Ilerdenses surdaonum gētis iuxta
quos sicoris fluuius: oscenses regionis uessetaniæ turiassonenses.Latinorum ueterū
cascantenenses ergauicenses gracchuritanos leonicenses ossigerdenses. Fœderatos
tarragenses. Stipendiarios arcobrienses andologenses arocelitanos bursaonenses
calaguritanos: qui fibularenses cognominantur. Complutenses carenses cincienses
cortoenses damanitanos larnenses lursenses spalenses ilumberitanos lacetanos
iubienses pompolonenses segisenses. Carthaginem conueniunt populi.lxii.exceptis
insularū incolis. ex colonia accitania gemellesenses & libisosona cognomine foroau-
gustana:quibus duabus ius italiæ datum.Ex colonia salariense oppidani latii ueteris
castulonenses:qui cæsariuenales appellantur.Setabitani qui augustani:ualerienses.
Stipendiariorum autem hi celeberrimi albanenses bastiani consaburenses dianenses
egelestani lorcitani laminitani mensani: qui & oritani. Mentesani: qui & bastuli.
Oretani:qui & germani cognominantur. caputq; celtiberiæ segobrigenses carpētani
& toletani tago flumini impositi.dein uicienses uirgilienses. In conuētū cluniēsem
uarduli ducunt populos.xiiii. ex qbus labanenses tātū nominare libeat.Turmodigi
quattuor in quibus segisamonenses & segisamaiulienses.In eundē conuentū carietes
& uennenses quinq; ciuitatibus uadunt. Quarum sunt uelienses:eodē pelleodeones
celtiberorum .iiii.pupulis: quorum numantini fuere clari:sicut in uacceorum.xviii.
ciuitatibus intercatinienses palatini locobrigenses caucenses. Nam in cantabris
quattuor populis iuliobrica sola memoratur.in autrigonum decē ciuitatibus tritiū:
& uirouesca.Areuacis nomen dedit fluuius areua. horum sex oppida raguntia & ibi-
xama:quæ nomina crebro aliis ī locis usurpantur. Præterea segouia & noua augusta
termes:ipsaque clunia celtiberiæ finis. Ad oceanum reliqua uergunt uardulique ex
prædictis & cantabri.Iunguntur iis asturum.xii.populi diuisi in augustanos asturica
urbe magnifica.In his sūt girri pesici lacienses zoelæ. Numerus omnis multitudinis
ad.cc.lx.M.liberorum capitum.Lucensis conuentus populorum est.xvi.præter celti-
cos & leuanios ignominosæ ac barbaræ appellationis. Sed liberorum capitum ferme
.clxvi.Simili modo bracarū.xxiiii.ciuitates.cc.lxxv.capitum. ex quibus præter ipsos
bracaros iuballi celerni galleci equesilici querquerni citra fastidium nominentur.
Longitudo citerioris hispaniæ est ad finem castulonis a pyreneo .d.c.vii.M.p.& ora
paulo amplius.Latitudo a tarracone ad littus olarsonis .ccc.vii. E radicibus pyrenei
ubi cuneatur angustiis inter duo maria paulatim:deinde se pandens: qua contingit
ulteriorem hispaniam:tantundem & amplius latitudinem adiicit.Metallis:plumbi:
ferri:æris:argenti:auri tota ferme hispania scatet.Citerior & specularibus lapidibus.
Betica & minio.Sunt & marmorum lapidicinæ uniuersæ hispaniæ.Vespasianus im-
perator Augustus iactatus procellis reip. latii ius tribuit. Pyrenei montes hispanias
galliasq; disterminant:promontoriis in duo diuersa maria proiectis.

Narbonensis prouincia. Cap.iiii.

NArbonensis prouincia appellatur pars galliarum: quæ interno mari alluitur:
bracchata ante dicta: amne uaro ab italia discreta alpiumque saluberrimis ro-
mano imperio iugis. A reliqua uero gallia latere septentrionali montibus gebenna
& urbibus agrorum cultu uirorum moꝝ; dignatione amplitudine opum nulli pro-
uinciarum postferenda:breuiterq; italia uerius q̄ prouincia.In ora regio sardonum:
ītusq; consuaranorum.Flumina technumner nodubrum. Oppida illiseberæ magnæ
quondam urbis tenue uestigium.Ruscino latinorum:flumen atax e pyreneo rubrēsē
permeans lacum.Narbo martius decumanorum colonia.xii.M. passuum a mari
distans. Flumina araris liria. Oppida de cætero rara præiacentibus stagnis agatha
quondam massiliensium & regio uolcarum tectosagum. atq; ubi rhoda rhodiorum
fuit:unde dictus multo galliarū fertilissimus rhodanus fluuius ex alpibus se rapiēs

per lemãnum lacum:ſegnemq; deferens ararim : nec minus ſe ipſo torrentem iſaram
& truentiam. Libyca appellantur duo eius ora modica . Ex iis alterum hiſpanienſe :
alterum metapinum: tertium idemq; ampliſſimum maſſalioticum. Sunt auctores &
heracleam oppidum ĩ oſtio rhodani fuiſſe: ultra foſſam ex rhodano.c.paſſibus Marii
opere & nomine inſigne ſtagnum. Aſtromela oppidum maritima auaricorũ ſuperq;
campi lapidei Herculis prœliorum memoria. Regio anatiliorum & intus deſuuiatiũ
cauarꝝq;. rurſus a mari tricoriũ & ĩtus tricollorꝝ. Vocontiorꝝ: & ſegouellaunorꝝ : mox
allobrogum ac in ora maſſilia græcorum phocenſium . Fœderata promontorium :
zoachitariſta portuſregio clamatulicorum . Dein ſuelteri: ſupraq; uerucini . In ora
autem hac athenopolis maſſiliẽſium forum Iuliioctauianorum colonia: quæ pacẽſis
appellatur: & claſſica amnis ſiue argenteus. Regio oxibiorum ligaunorumque: ſuper
quos ſuebri quariates adunicantes . At in ora oppidum latinum antipolis . Regio
deciatium. Amnis uarus ex alpium mõte cemeno profuſus. In mediterraneo colonia
arelate ſextanorum: beterræ ſeptumanorum: arauſio ſecundanorum. In agro cauarũ
ualentia: uiẽna: allobrogum. Oppida latina aquæſextiæ ſalubiorum: auenio cauarũ:
aptaiulia uulgientium alebecériorꝝ apollinarium : alba heluorꝝ: auguſta tricaſtinorꝝ:
Abatilia area bormannico macina bellio carcaſũ uulgarũ tectoſagũ ceſſero carban-
torathe: meminorum: cenicenſes: cambolectri: qui atlantici cognominantur. Forum
Voconi: glarum Liuii. Leuteuani: q et foroneroniẽſes. Nemauſũ aremicorũ. Piſcenæ
ruteni ſannagenſes toloſani tectoſagii aquitaniæ contermini ataſcodinitarii cononi-
enſes umbranici. Vocontiorum ciuitatis fœderatæ duo capita uaſgo & lucus auguſti.
Oppida uero ignobilia.xix. ſicut .xxiiii. nemauſenſibus attributa . Adiecit formulæ
Galba imperator ex inalpinis aganticos atq; bodiontios: quorum oppidum dina .
Longitudinẽ prouinciæ narbonenſis .cccc.lxx.M. paſſuũ Agrippa tradit. Latitudinẽ
.cc.lxviii.

Italia: Tyberis: Roma: Campania. Cap.v.

ITalia dehinc: primiq; eius ligures : mox hetruria: umbria: latium: ubi tyberina
oſtia: & roma terrarum caput.xvi.M.p. interuallo a mari . Volſcorum poſtea
littus: & campaniæ: picentium inde: ac lucanum brutiumq;. quo longiſſĩe in meridiẽ
ab alpium pene lunatis iugis in maria excurrit italia. Ab eo græciæ ora. Mox ſalẽtini:
peduculi: apuli: peligni: frẽtani: marrucini: ueſtini: ſabĩi : picẽtes: galli: ũbri: hetruſci:
ueneti: carni: iapides: iſtri: liburni. Nec ignoro ĩgrati ac ſegnis animi exiſtimari poſſe
merito : ſi breuiter atq; in tranſcurſu in hunc modum dicatur terra omnium terrarũ
alumna . eadem & parens numine deum electa : quæ cælum ipſum clarius faceret :
ſparſa congregaret ĩperia. rituſq; molliret: & tot populorum diſcordes feraſq; lĩguas
ſermonis commercio contraheret ad colloquia: & humanitatem homini daret. breui-
terq; una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret. Et quid agam : tãta nobilitas
omnium locorum: quos quis attigerit? tãta rerum ſingularum populorumq; claritas
tenet. Vrbs roma uel ſola in ea & digna etiam feſta ceruice facies quo tandem narrari
debet opere? Et qualiter campaniæ ora per ſe felixq; illa ac beata amœnitas: ut palam
ſit uno in loco gaudentis opus eſſe naturæ. Iam uero tota ea uitalis ac perennis ſalu-
britatis cæli temperies eſt: tam fertiles campi: tam aprici colles: tam innoxii ſaltus: tã
opaca nemora: tam munifica ſiluarum genera: tot montium afflatus : tanta frugum
& uitium olearumq; fertilitas: tam nobilia pecori uellera: tam opima tauris colla: tot
lacus: tot amnium fontiumque ubertas : totam eam perfundens: tot maria: portus .
Gremiumq; terrarum commercio patens undiq; . & tanq̃ ad iuuandos mortales ipſa
auida in maria procurrens. Neq; ingenia rituſq; ac uiros & lingua manuq; ſuperatas
commemoro gentes. Ipſi de ea iudicauere græci: genus ĩ gloriã ſui effuſiſſimũ quotã
partem ex ea appellando græciam magnam . Nimirum id quod in mentione cæli
fecimus: hac quoq; in parte faciendum eſt: ut quaſdam notas ac pauca ſydera attin-
gamus . Legẽtes tantũ quæſo meminerint ad ſingula toto orbe ediſſerenda feſtinari.

Est ergo folio maxīe querno assilata:multo proceritate āplior q̄ latitudine in leuo se flectens cacumine:& amazonicæ figura desinens parmæ.ubi a medio excursu cynthos uocatur per sinus lunatos duo cornua emittens leucopetram dextra laciniū sinistra. Patet lōgitudīe ab alpino fine prætoriæ augustæ per urbem capuam: eq; cursu meāte rhegiū oppidum ī humero eius sitū:a quo ueluti ceruicis īcipit flexus:decies centena & uigīti milia passuum.multoque amplior mensura fieret lacinium usque : ni talis obliquitas in latus digredi uideretur. Latitudo eius uaria est.cccc.x.milium īter duo maria īferum & superum:amnesq; uarum atq; arsiam mediam atq; ferme circa urbē romam ab hostio aterni amnis in hadriaticum mare influentis ad tyberina hostia .c. .xxx.vi. & paulo miuus a castronouo hadriatici maris alpium ad thuscum æquor. Haud ullo in loco.cc.in latitudinem excedens. Vniuersæ autem ambitus a uaro ad arsiam.xxx.M.passuum.lviii.efficit.Abest a circundatis terris histria ac lyburnia: q̄busdam locis.c.milia passuum. Ab epiro & illyrico.l. Ab africa minus.cc. ut auctor affirmat Varro.Ab sardinia.c.xx.milia.A sicilia.M.d.A corsica minus.lxx.Ab issa.l. Incedit per maria cæli regione ad meridiem quidem. Sed siquis diligenti subtilitate id exigat: inter sextam horam:primamq; brumalem. Nunc ambitum eius urbesque enumerabimus : qua in re præfari necessarium est auctorem nos diuum Augustum secuturos:descriptionemq; ab eo factam italiæ totius in regiones.xi. Sed ordine eo q̄ in littorum tractu fiet urbium quidem uicinitates oratione utiq; præpropera seruari non posse.itaq; interiori ī parte digestionem ī litteras eiusdē nos secuturos coloniaꝝ mentione signata : quas ille in eo prodidit numero. Nec situs originesq; pseq̄ facile est. Ingaunis liguribus ut cæteri omittantur agro tricies dato. Igitur ab amne uaro nicea oppidum a massiliensibus conditum.Fluuius pado : alpes populiq; in alpinis multis nominibus: sed maxime capillati oppido uedianciorum : ciuitatisgemellio: portus Herculis:menœchi:ligustica ora.Ligurum celeberrimi ultra alpes saluidecea-tes:moxubii:citrauenæ:mesturi:sotibagieni:stati:ellibi:uelli : aielli : eburiates : cas-monates:ueliates.& quorum oppida ī ora proxima dicemus. Flumē rutuba:oppidū albium: intemilium:flumen merula:oppidum albingaunum:portus uadū:sabaciū: flumen porcifera:oppidum genua:fluuius feritor : portus delphini.Tigulia intus & segesta tigulliorum:flumen macra liguriæ finis. A tergo autem supradictorū omniū apenninus mons italiæ amplissimus perpetuis iugis ab alpibus tendens ad siculum fretum. Ab altero eius latere ad padum amnem italiæ ditissimum: omnia nobilibus oppidis nitēt. Libarna dertona colonia:trira:barderatæ:īduffria:polētia:carea:quod potentia cognominatur.Forofului quod ualentinum. Augusta uaciennorum alba pompeia asta aquæ scatiellorum.Hæc regio ex descriptione Augusti nona est. patet ora liguriæ īter amnes uarū & macram.ccxi.M.p.Adnectitur septimæ : in q̄ hetruria est ab amne macra: & ipsa mutatis sæpe nominibus. Vmbros inde exegere antiq̄tus pelasgi.Hos lydi:a quorum rege tyrrheni:mox a sacrificio ritu lingua græcorū thusci sunt cognominati. Primum hetruriæ oppidum luna portu nobile. Colonia luca a mari rececedens.propiorq; pisa inter amnes auserem & arnum orta a Pelope pisisq;. siue a tenucanis græca gente. Vada uolaterrana:fluuius cecina populorū hetruscorū quondam hoc tantum in littore. Hinc amnes prile : mox umbro nauigiorum capax & ab eo tractus umbriæ portusq; telamon : cosa uolgentium a populo ro. deducta. grauisce castrū nouū:pyrgi : cæretanus amnis:& ipsū cære.Intus mil.passibus q̄ttuor agilla a pelasgis cōditoribus dictū alsiū: phregne. Tyberis amnis a macra.cc.lxxxiiii. .M.p.Intus colōiæ falisca argis orta ut auctor ē Cato:quæ cognoīat hetruscoꝝ lucus. Colōiæ rusellana:saniēsis:critona:de cætero arētini ueteres: arētini fidētiores:arētini: iulienses:amitinēses:aquasenses cognomine taurini blerani cartonienses: capinates. Clusini noui:clusini ueteres. Fluētini præfluenti arno appositi:fesulæ : ferentinum: fescennia:hortamum:herbanum: nepe. Nouē pagi præfecturæ claudiæ. Foro clodi:

piſtoriū:peruſia:ſuanenſes:ſatnini:qui āte aurinini uocabātur:ſubertani: ſcatones:
tarquinienſes:thuſcanienſes: uertulonienſes:uerentani:eſetini. Volaterrani cognoīe
hetruſci. Volſinienſes ī eadem parte:oppidorū ueterū nomina retinēt agri cruſtumi-
nus caletranus. Tyberis antea tybris appellatus:et prius albula e media fere lōgitudīe
apennini finibus aretinorū profluit:tenuis prīo nec niſi piſcinis corriuatus emiſſuſq;
nauigabilis:ſicuti tinna & glanis influentes in eum nouenorum ita conceptu dierum
ſi non adiuuēt hymbres:ſed tyberis propter aſpera & confragoſa. Ne ſic qdē præterq̃
trabibus uerius q̃ ratibus longe meabilis. Fertur per.c.l.M.p.nō procul tiferno puſia
& otriculo hetruriam ab umbris ac ſabinis: mox citra .xiii.M.p.urbis ueientē agrū a
cruſtumino:dein fidenate:latinumq; a uaticano dirimens. Sed intra tinnā & glanim
duobus &.xl.fluuiis auctus:præcipuis autem nare & aniene . qui & ipſe nauigabilis.
Latium includit a tergo:nec minus tamen aquis ac tot fontibus in urbem perductis.
Et ideo quanlibet magnarum nauium ex italo mari capax rerum ī toto orbe naſcētiū
mercator placidiſſimus. Pluribus prope ſolus q̃ cæteri ī omnibus terris amnes accolit
aſpiciturq; uillis. Nulliq; fluuiorum minus licet incluſis utrinq; lateribus. nec tamen
ipſe pugnat quanq̃ creber ac ſubitis incrementis: & nuſq̃ magis aquis q̃ in ipſa urbe
ſtagnantibus. Quīmmo uates intelligit potius ac monitor auctu ſemper religioſus
uerius q̃ ſæuus. Latium ātiquum a tyberi circeios ſeruatū eſt. M. paſſuū.l.lōgitudīe.
tam tenues primordio imperii fuere radices. Colonis ſæpe mutatis tenuere alii aliis
temporibus. Aborigines:pelaſgi:arcades:ſiculi:arunci:rutyli. Et ultra circeios:uolſci:
oſci : auſones unde nomen modo latii proceſſit ad lirin amnem. In principio ē oſtia
colonia a romano rege deducta . oppidum laurentum locus ſolis indigetis : amnis
numicus. Ardea a Dane Perſei matre condita. Dein quondam aphrodiſium antium
colonia. Aſtura flumen & inſula:fluuius nympheus: cloſtra romana. Circeii quondā
inſula immenſo quidem mari circundata(ſi creditur Homero)& nunc plane. Mirum
ē:quod hac de re tradere hominū noticiæ poſſumus. Theophraſtus q prīo externorū
aliqua de romanis diligētius ſcripſit. Nam Theopompus: ante quē nemo mentionē
habuit: urbem duntaxat a gallis captam dixit. Clytarchus ab eo proximus legationē
tantum ad Alexandrum miſſam. hic iā plus q̃ & fama circeiorum inſulæ ad menſurā
poſuit ſtadia.lxxx.ī eo uolumine:quod ſcripſit Nicodoro athenienſiū magiſtratui:
qui fuit urbis noſtræ.cccc.lx.āno. Quicquid eſt ergo terrarum præter.x.M.p.prope
ambitus adnexum īſulæ. Poſt eum annum acceſſit italiæ aliud miraculum a circeiis.
Palus pontina eſt : quem locum.xiiii.urbium fuiſſe Mutianus ter conſul prodidit.
dein flumen ufens ſupra quod tarracina oppidum līgua uolſcorum auxur dictum.
ibi fuere anyclæ a ſerpentibus deletæ . dein lacus fadanus : caieta portus. Oppidum
formiæ antiqua læſtrygonum ſedes. ultra fuit oppidum pyræ:colonia minturnæ lyri
amne diuiſa glanico appellato. Sinueſſa extremum in abiecto latio: quā qdā dixere
ſinopem uocitatam. Hinc felix illa campania eſt. Ab hoc ſinu incipiūt uitiferi colles:
& temulentia nobilis:ſucco per omnis terras īclyto. atq; (ut ueteres dixere) ſummum
Liberi patris cum Cerere certamem. Hīc ſetini & cecubi obtenduntur agri. Iis iungūt
falerni:caleni. Dein conſurgūt maſſici gaurani:ſurrentiniq; montes. ibi leborini cāpi
ſternuntur:& in delicias alice epulant menſis. Hæc littora fontibus calidis rigantur.
Præterq; cætera ī toto mari conchylio piſce nobili annotantur. Nuſq̃ generoſior oleæ
liquor. Et hoc quoq; certamē hūanæ uoluptatis tenuere oſci:græci:ūbri:thuſci:cāpāi.
In ora ſauo fluuius. Vulturnum oppidum cum amne:liternum: cumæ chalcidēſiū:
miſenum:portus baiarū:bauli:lacus lucrinus & auernus. iuxta quē cimeriū oppidum
quondā. dein puteoli colonia dicæarchia dicti:poſtq; phlegræi cāpi. Acheruſia palus
cumis uicina. Littore aūt hoc neapolis chalcidenſium:& ipſa parthenope a tumulo
ſirlnis appellata. Herculanium Pompeii:haud procul expectante monte ueſuuio.
Aleuente uero ſarno amne ager nucerinus eſt. &.viiii.M.paſſibus a mari ipſa nuceria

Surrentum cũ promontorio Mineruæ ſirenum quondam ſede nauigatione a circeiis duo de.lxxx.M.paſ. patet.Regio ea a tyberi prima italiæ ſeruatur ex deſcriptiõe Auguſti.Intus colõiæ capua a.xl.campo dicta:aquinum: ſueſſa:uenafrum:ſora:teanũ: ſidicinum cognomine nola. Oppida abellinum: aritia:alba longa:acerani: alliſani: atinates:aletrinates:anagnini:atellani:ueſulani:arpinates:auxiniates:auxellani: alfaterni .Et qui ex agro latino: item hernico: item labicano cognominati.Bouelle:calatie:caſinum:calenum:capitulum:hernetum:cernetani qui mariani cognominatur. Corani a Dardano troiano orti.Cubulterini:caſtrimonienſes: cingulani:gabienſes. ĩ monte albano foropopulienſes.Ex falerno:fruſinates: ferentinates:freginates: frabaterni ueteres: frabaterni noui.Ficolenſes fregellani:foroappi:forentani:gabini:interãnates: ſuccaſani qui et lirinates uocãtur.Ilionenſes:lauini:norbani: normẽtani. Preneſtini urbe quõdam ſtephane dicta:priuernates:ſetini:ſignini:ſueſſulani:telini: trebulani cognomine balimenſes. Trebani:thuſculani:uerulani:ueliterni:ulubrẽſes: uluarnates.ſuper quæ roma ipſa:cuius nomen alterum dicere arcanis cerimoniarum nefas habetur: optimaq; et ſalutari fide abolitum annuntiauit Valerius ſoranus:luitq; mox pœnas.Nõ alienum uidetur inſerere hoc loco exemplum religionis ãtiquæ ob hoc maxime ſilẽtium inſtitutæ.Nãq; diua Angerona:cui ſacrificatur ad diem.xii. kalẽdas ianuarii:ore obligato obſignatoq; ſimulacrum habet. Vrbem tris portas habentem Romulus reliquit: aut ut plurimis tradẽtibus credamus:quattuor. Mœnia eius colligere ãbitu imperatoribus cẽſoribuſq; Veſpaſianis: ãno cõditæ.d.ccc.xxviii. .M.paſſuum.xiii.M.cc.complexa montes.vii.Ipſa diuiditur in regiões.xiiii. Cõpita ſingularum.cc.lxv.p.eiuſdem ſpatii menſura currente a miliario in capite romani fori ſtatuto ad ſingulas portas:quæ ſũt hodie numero.xxxiiii.ita ut.xii. portæ ſemel numerentur prætereanturq; ex ueteribus ſeptem:quæ eſſe deſierunt. efficit paſſuum per directum.xxx.M.d.v.lxii.ad extrema uero tectorum cũ caſtris prætoriis ab eodẽ miliario per uicos omnium uiarum menſura colligit paulo amplius.lxx.M. paſſuũ. Quod ſiquis altitudinem tectorum addat:dignam profecto æſtimationem cõcipiat: fateaturq; nullius urbis magnitudinem ĩ toto orbe potuiſſe ei comparari.Clauditur ab oriente aggere Tarquinii Superbi inter prima opere mirabili. Nanq; eum muris æquauit:qua maxĩe patebat aditu plano:cætero munita erat præcelſis muris aut abruptis montibus:niſi ꝙ expatiantia tecta multas addidere urbes:in prima regione. Præterea fuere in latio clara oppida ſatricum: pometia: ſcaptia: pitulum: politorium: tellene: tiſata:cecina: ficana:cruſtumium: meridia: medullum:corniculũ: ſaturnia ubi nunc roma eſt.Antipolis quod nunc ianiculum in parte romæ.antẽna: camerium:collatia: amitinũ:norbe:fulmo.& cum iis carnem in monte albano ſoliti accipere populi albenſes.Albani: eſolani:accienſes:abolani:nubetani: bolanitii:ſuetani:coriolani:fidenates:coretii:hortenſes:latinienſes: longani: manates: macrales: muniẽſes:olliculani:octulani:pedani:polletaurini:querquetulani:ſicanni:ſiſolẽſes: tolerienſes:tutienſes: uimiterali:uelienſes:uenetulani:uicellenſes. Ita ex antiquo latio.liii. populi interiere ſine ueſtigiis.In cãpano autem agro ſtabie oppidum fuit uſq; ad Cn.põpeium &.L.Catonem cõſſ.a pridie kalend.maii.quo die Sylla legatus bello ſociali id deleuit:quod nũc in uillas abiit.Intercidit ibi & taurania.Sunt & morientis ſcalini reliquiæ.Præterea auctor eſt Antias oppidum latinoꝝ apiolas captum a.L.Tarquinio rege. ex cuius præda capitolium is ĩ fine inchoauerit.A ſurrentino ad ſilaꝝ amnem.xxx.M.paſſus ager picentinus fuit thuſcoꝝ templo Iunonis argie ab Iaſone cõdito inſignis.Intus oppidum ſalerni: picentia.A ſilaro regio tertia & ager lucanus brutiuſq; incipit. Nec ibi rara incolarum mutatio.Tenuerũt eum pelaſgi: & notri:itali:morgetes:ſiculi: græciæ maxĩe populi: nouiſſime lucani a ſamnitibus orti duce Lucio.Oppida peſtum a græcis poſidonia appellatum:ſinus peſtanus:oppidum elea:quæ nunc uelia promõtorium.Palinuꝝ a quo ſinu recedẽte traiectus ad

coloniam regiam .c. M .passus . Proximum autem huic flumen melphes:oppidum
buxentum græciæ prius magnæ:nunc lucaniæ. Laus amnis : fuit & oppidum eodem
nomine. Ab eo brutium littus:oppidum blanda:flumē baletum:portus parthenius.
& phocēsiū sinus uibonēsis:locus clampeciæ. Oppidū tempsa a græcis temese dictū:
& crotoniensium terina: sinusq; ingēs terinus. Oppidum consentia. Intus ī penīsula
fluuius acheron a quo oppidani acherontini. Hippo : quod nunc uibonem ualentiā
appellamus. portus Herculis:metaurus amnis:tarentum oppidum:portus Orestis &
meddua. Oppidum scylleū:cratis fluuius pater ut dixere Scyllæ. Dein colonia regia:
siculum fretum:ac duo aduersa promontoria ex italia cenis:e sicilia pelorum.xii.sta-
diorum interuallo. Vnde rhegium.xliii.passuum. Inde apennini silua:ꝓmontorium
leucopetra.xii.M passibus ab ea locri cognomīati.li.a promontorio zephyrio absūt:
a silaro.ccc.iii.M. Et includitur europæ sinus primus in eo quem maria nuncupant.
unde irrumpit atlanticum ab aliis magnum:qua intrat porthmos a græcis : a nobis
gaditanū fretum cum ītrauit. Hispanum quatenus hispanias abluit. Ab aliis ibericū
aut balearicū. Mox gallicum ante narbonensem prouinciam: hinc ligusticum. Ab eo
ad siciliam insulam thuscum . quod ex græcis alii notium : alii tyrrhenum:e nostris
plurimi inferum uocant. Vltra siciliam quod est ad salentinos : ausonium Polybius
appellat. Eratosthenes autem īter ostium oceani & sardiniam quicquid est sardonū.
Inde ad siciliam tyrrhenum:ab hac cretam usq; siculum:ab ea creticum. Insulæ p hæc
maria primæ omnium pityusæ a græcis dictæ a frutice pineo : nunc ebusus uocatur :
utraq; ciuitate fœderata:angusto freto interfluente. patent.xlii.M.passibus.absūt ab
dianio.lxx.stad.totidem dianium per continentem a carthagine noua.tantundem a
pityusis in altum baleares duæ: et sucronem uersus colubraria. Baleares funda belli-
cosas:græci gymnasias dixere. Maior.c.M.p.est lōgitudine : circuitu uero .cccc.lxxx.
.M.oppida habet ciuium romanorum palinam & polentiam latinorum ciuium.&
tucini quod fœderatum bochorum fuit:ab ea .xxx.M.p.distat minor : longitudine
.xl.M.circuitu.c.l.M.passuū. Ciuitates habet labonem: saniserā:magonē . a maiore
.xii.passuum in altum abest capraria insidiosa naufragiis:& e regione palinæ urbis
meraria ac tiquadra patria Annibalis. Ebusi terra serpentes fugat : colubrariæ parit:
Ideo infesta omnibus nisi ebusitanam terram inferentibus. græci ophiusam dixere :
Cuniculos ebusis gignit populantes balearium messes . Sunt aliæ.xx. ferme paruæ
mari uadoso . Galliæ autem hinc ora in rhodani ostio metina : mox quæ blasconus
uocatur:& stechades a uicinis massiliensibus dictæ : propter ordinem quo sitæ sunt
erunt nomina singulis prote mese: quæ & pomponiana uocatur : tertia hype. Ab iis
sturium:phœnice:philarero:& lerina aduersū antipolin:ī q̄ uergoani oppidi mēoria:

Corsica. Cap.vi.

IN ligustico mari est corsica:quam græci cyrnon appellauere: sed thusco ꝓpior
a septentrione in meridiem proiecta. longa passuum.cl.M.lata maiore ex parte
.l.circuitu.ccc.xxii.M. Abest a uadis uolaterranis.lxii.M.p. Ciuitates habet .xxxiii.&
colonias marianam a Mario deductam: aleriam a dictatore Sylla . Citra est oglasa :
Intra uero .lx. M . passibus a corsica:planaria a specie dicta æqualis freto : ideoque
nauigiis fallax:amplior gorgona & capraria: quam græci ægilon dixere. Item igiliū:
& dianium quam artemisiam:ambæ contra cosanum littus:& contra littus uaponæ:
menaria:colūbaria: uenaria:ilua:cum ferri metallis circuitu.c.p.a populonio .x.M.
A græcis ætalia dicta. ab ea planasia .xxxviiii.M. Ab iis ultra tyberina ostia ī antiano
stura. mox palmaria sinonia aduersum formias pontiæ . In puteolano autem sinu
pandataria ꝓchyta nō ab Eca Aeneæ nutrice : sed quia ꝓfusa ab ænaria erat. Aenaria
ipsa a statiōe nauium Aeneæ Homero inarimæ dicta. græcis pythecusa: nō asymiarū
multitudine : ut aliqui existimauere : sed a figulinis doliariorum. inter pausilipum
& neapolin megaris . mox a surrento. viii.M. passibus distantes Tyberii prīcipis arce

nobiles capreæ circuitu.xl.M.p.c.x.leucothea. Extra quē conſpectū pelagus africam
attingens.Sardinia minus.viiii.M. paſſibus a corſicæ extremis etiamnum anguſtias
eas arcentibus inſulis paruis:quæ cuniculariæ appellantur.Itemque pinton & foſſæ:
a quibus fretum ipſum taphros nominatur.

Sardinia. Cap.vii.

SArdinia ab oriente patens .c. lxxxviii .M.paſſuū : ab occidente.c.lxxii.milia:a
meridie.lxxiiii.milia': a ſeptētriōe.c.xxii.Circuitu.d.lxii.milia.Abeſt ab africa
calaritano promontorio ducenta milia . a gadibus.xiii.l.habet & a garditano ꝓmō/
torio duas inſulas:quæ uocantur Herculis a ſulcherſi enoſin: a calaritano ficariam .
Quidam haud procul ab ea etiam beleridas ponunt : & callodem:& quam uocant
hieracam.Celeberrimi in ea populorum ilienſes : ſalari:corſi. oppidorum .xiiii. ſul/
chitani:ualentini: neapolitani:bocenſes:calaritani ciuium romanorum:& norenſes.
Colonia autem una: quæ uocatur ad turrim libyſonis . Sardiniam ipſam Timæus
ſandaliotin appellauit ab effigie ſoleæ . Myrſilus ichnuſam a ſimilitudine ueſtigii .
Contra peſtanum ſinum leucaſia eſt a ſirene ibi ſepulta appellata . Contra ueliam
pontia & iſacia: utræque uno nomine œnotrides:argumentum poſſeſſæ ab œnetriis
italiæ:& contra uibonē paruæ quæ uocantur ithaceſiæ Vlyxis ſpecula.

DE Sicilia. Cap.viii.

VErum āte omnes claritates ſicilia ſicania a Thucydide dicta . Trinacria a pluri/
bus aut triquetra a triangula ſpecie:circuitu patens ut auctor eſt Agrippa.d.c.
.xviii. M .paſſibus: quondam brutio agro cohærens:mox interfuſo mari auulſa .xii.
.M.in longitudinem freto.In latitudinem autem.cxd . Iuxta coloniam regiā ab hoc
dehiſcendi argumento:rhegium græci nomen dedere oppido in margine italiæ ſito .
In eo freto eſt ſcopulus ſcylla:item carybdis. Mare uorticoſum : ambo clara ſæuitia.
Ipſius triquetræ ut diximus promontorium pelorus uocatur : aduerſus ſcyllā uergēs
in italiam:pachynam in græciam.cxliiii.M. ab eo diſtante peloponneſo.Lilybeum in
africam.c.lxxx. M . interuallo a Mercurii promontorio: & a calaritano ſardiniæ .c.
uiginti . M . Inter ſe autem hæc promontoria late diſtant his ſpatiis. Terreno itinere
a peloro pachinum.c.lxvi.M.paſſus.Inde lilybeum.cc. M . Inde pelorum.c.lxx.M.
coloniæ ibi urbes ac ciuitates.lxxii.A peloro mare ioniū ora ſpectāte oppidū meſſana
ciuium romanorum:qui mamertini uocantur. Promontorium drepanum : colonia
taurominium:quæ antea naxos:flumen aſines : mons ætna nocturnis mirus īcēdiis.
Crater eius patet ambitu ſtadia .xx. fauilla taurominium & catinā uſque peruenit
feruens.fragor uero ad maronem & gemellos colles . ſcopuli tres Cyclopum . Portus
Vlyxis : colonia catina:flumina ſymethum terias . Intus leſtrigoni campi . Oppida
leontini : megaris : amnis pantagies : colonia ſyracuſæ cum fonte arethuſa . Quā/
quam: & temenitis:& archidemiſa : & magea : & cyane : militiæ fontes in ſyracu/
ſano potātur agro.portus nauſtathmus : flumen florus : promontorium pachynū:
a qua fronte ſiciliæ flumen hirminium . oppidum camarina : fluuius celas : op/
pidum agragas : quod agrigentum noſtri dixere . thermæ colonia:amnes agathema
therypſa celinus.Oppidū lilybeū.ab eo promontorium drepana:mox eryx . Oppida
panormum: ſolinium : hymera cum fluuio cephaledi : ſeleuntinum: agathyrnum:
tyndaris colonia:oppidum myle.Et unde cepimus pelorus . Intus latinæ conditio/
nis centuripini: nepini: ſegeſtani . Stipendiarii : aſſorini: ætnēſes:aggerini:aceſtei:
acrenſes:bidini:citatiarini: drepanitani:argeſtini:aceſtiēſes:erycini:entelletini : neti/
ni:edini:eguini:gelani:galatheni:haleſini:ennenſes:hybleenſes : hebrytenſes:herbē/
ſes:herbulenſes:halicēſes:hadranitani: macarenſes:hypanēſes:ietenſes:mutruſtani :
magellini:murgentini:muticenſes:menanini:naxinonii:petini:paropini : teraphiti/
enſes:ſemellitani:ſeſcherini:ſelinunti:ſimeti:hilarēſes:tiſſinenſes: triocalini:triraci/
enſes :.zandei meſſeniorū. Hoꝝ ī ſiculo freto ſūt inſulæ in africam uerſæ gaulos me/
lita a camarina.lxxxiiii.M.paſſibus.a lilybeo.c.xiii. coſira: erōneſos:cereine:galatha:

Liber

lepadusa: æthusa quam alii ægusã scripserunt. bucion ætnæ. Et a seleũte.lxxv.milia osteades : cõtraq; paropinos usterca. Citra uero siciliã ex aduerso metauri amnis.xxii. ferme passuum ab italia .vii. æoliæ appellatæ . Eædem lipareorum & ephestiades a græcis:a nostris Vulcani. Aeoliæ q Aeolus iliacis tpribus ibi regnabat.

DE Lipara Cap.viii.

LIpara cũ ciuium romanorum oppido dicta a Liparo rege: qui successit Aeolo: antea longinis uel meligonis uocitata.abest .xxii. M .p.ab italia ipsa circuitu paulo minori. Inter hanc & siciliam altera antea therasia appellata : nunc hiera quia sacra Vulcano est:colle in ea nocturnas euomente flammas. Tertia strongyle a lipara mille passus ad exortum solis uergens : in qua regnauit Aeolus : quæ a lipara liquidiore flamma tantum differt .Cuius fumo qui nam flaturi sint uenti in triduo prædiscere incolæ traduntur : unde Aeolo uentos paruisse existimatum. Quarta didyme minor q̃ lipara. Quinta eriphusa. Sexta phœnicusa pabulo proxiarũ relicta. Nouissima eademq; minima euonymos. Hactenus de primo europæ sinu.

DE Locris italiæ fronte. Cap.ix.

A Locris italiæ frons incipit:magna græcia appellata in tres sinus recedẽs ausonii maris:quoniã ausones tẽuere primi. patet.lxxxii.M.passuũ:ut auctor ẽ Varro. pleriq;.lxxii .M. fecere . in ea ora flumina innumera : sed memoratu digna loconus sagra:& uestigia oppidi caulonis:mystia: consilinum castrum : carcinum:quod esse longissimum italiæ promontorium aliqui existimant . Deĩn scyllaceus:& scolagium scyllaceum:& scyletum atheniensibus cum conderent dictum.Quem locũ occurrens therineus sinus peninsulam efficit.& in ea portus qui uocatur castra Annibalis:nusq̃ angustiore italia.xl.M.passuum latitudo est.Itaq; Dionysius maior intercisã eo loco adiicere siciliæ uoluit. Amnes ibi nauigabiles carcinas:crotalus:semyrus : arocha:targines. Oppidum intus petilia:mons clybanus: promontorium lacinium : cuius ante oram insula .x. M .p. a terra dioscoron . altera calypsus quam ogygiam appellasse Homerus existimatur. Præterea tiriseranus amelœssa. Ipsum a caulõe abesse .lxx.M. passibus ꝓdidit Agrippa.

Secundus Europæ sinus. Cap.x.

A Lacinio promontorio secundus europæ sinus incipit:magno ambitu flexus.& acroceraunio epiri finitur promontorio.a quo abest.lxxv. M. passibus oppidũ Croto:amnis neethus. Oppidum thurium ĩter duos amnes cratin & sybarin: ubi fuit urbs eodẽ noĩe . Siliter est inter syrin & acrin heraclea aliq̃ndo syris uocitata. Fluiã thalandrum:casuentum.oppidum metapontum:quo tertia italia regio finitur. Mediterranei brutiorum aprustani tantum. Lucanorum autem hinc atinates: buxẽtini : eburini:grumentini:potentini:sontini:syrini:tergilani:ursentini : uolsẽtani:quibus numestrani iunguntur. Præterea ĩterisse thebas lucanas Cato auctor est.& mardoniã lucanorum urbem fuisse Theopompus: in qua Alexander epirotes occubuerit. Connectitur secunda regio amplexa hirpinos:calabriam:apuliã : salentinos.cc.l.M.sinu qui tarentinus appellatur ab oppido laconum in recessu hoc intimo sito contributa eo maritima colonia:quæ ibi fuerat. Abest.cxxxvi.M.p. a lacinio promontorio : aduersam ei calabriam in peninsulam emittens. Græci messapiam a duce appellauere : & ante peucetiam a Peucetio Oenotri fratre. In salentino agro ĩter promõtoria.c.M. passuum inter sunt. Latitudo penĩsulæ a tarento brundusium terreno itinere .xxxii. :M.passibus patet:multoq; breuius a portu sasina. Oppida ꝑ continentem a tarento uaria cui cognomen apule:messapia:aletium. In ora uero senonum gallipolis : quæ nunc est anxa .lxii.M.passibus a tarento. Inde.xxxiii.M. ꝓmontorium quod acran iapygiam uocant : quo longissime in maria excurrit italia. Ab eo basta oppidum & hydruntum.x.M.ac.viiii.M.passuum:ad discrimen ionii & hadriatici maris.qua in græciã breuissimus transitus. Ex aduerso apollonia oppido latitudĩe ĩtercurrẽtis freti .l.non amplius passuum . Hoc interuallum pedestri continuare transitu pontibus

iactis primum Pyrrhus epiri rex cogitauit. Post eum. M. Varro cũ classibus Pompeii
pyratito bello præesset. Vtrunq; aliæ impediere curæ. Ab hydrũte soletum desertum.
dein fratuertium: portus tarentinus: statio militũ luspia: balessum: celium. Brũdusiũ
.l. M. passuum ab hydrunte: in primis italiæ portu nobile ac uelut certiore transitu:
sicuti longiore excipiente illyrica urbe dirrachio. cc. xxii. M. traiectu. Brũdusio conter-
minus pediculorum ager nouem adolescentes totidemque uirgines ab illyriis. xiii.
populos genuere. Pediculorum oppida rhudia: stegnatia: barion ante iapyx a Dedali
filio: a quo & iapygia. amita pactius: aufidus ex hirpinis mõtibus canusiũ præfluẽs.
Hinc apulia Dauniorum cognomine a duce Diomedis socero: in q̃ oppidum salapia
Annibalis meretricio amore inclytum. Sipontum: uria: amnis cerbalus Dauniorum
finis. portus aggasus. Promontorium montis gargani a salentino siue iapygio. c. xxx.
.iiii. M. passibus ambitu. gargani portus garnæ: lacus pantanus: flumen portuosum
frẽto teanum apulorum. Itemq; larinũ: diternia: tifernus amnis. Inde regio frẽtana. Ita
apulorum genera tria: teani a duce. Gares. Lucani qui subacti a Calchãte tenuere loca
quæ nunc tenent etinates. Dauniorum præter supradicta coloniæ luceria: uenusia.
Oppida canusium arpi aliquando hargos hippium Diomede condente. Mox argi-
rippa dictum. Diomedes ibi deleuit gentes monadorum: dardorumq; & urbes duas
quæ in puerbii ludicrum uertere apinam metaicram. Cætera ĩtus. In secunda regione
hirpinorum colonia una beneuentũ auspicacius mutato nomine: quæ quõdã appellata
maleuentũ. ausculani: aquiloni: abellinates cognomine protropi: compsani: caudini
ligures: qui cognominantur cornelani: & qui bebiani: uescellani: deculani: aletrini:
abellinates cognomĩati marsi. atrani: ecani: alfellani: artinates: arpani: uorcani: colla-
tini: corinenses. & nobiles clade romana cannenses. dirini: forentani: genusini: herdo-
nienses: irini: larinaces: cognomine frentani: etinates. ex gargano mateolani: nerecini:
matini: rubustini: siluini: strapellini: tĩmãtini: uibinates: uenusini: ulurtini. Calabrorum
mediterranei egetini: butuntinenses: deciani: brumbestini: narbonenses: baltonenses:
stulnini: tutini. Salentinorum aletini: basterbini: neretini: ulentini: ueretini.

Regio Italiæ quarta. Ca. xi.

SEquitur regio quarta gentium uel fortissimarum italiæ in ora frẽtanorum a
tiferno flumẽ triniũ portuosum. oppida bistoniũ: buca: ortona. aternus amnis.
Intus anxani cognomine frentani: caretini supnates & infernates lanuenses. marru-
cinorum teatini. pelignorum corfinienses: supequani: sulmonẽses. marsorum anxãtini:
atinates: fucẽtes: lucentes: marruuii. Albensium alba ad fucinum lacũ. Aequculanorũ
cliternini: carseolani. Vestinorum angulani: pẽnienses: peltuinates: quibus iungunt
aufinates: cismontani. Samnitium: quos sabellos & græci saunitas dixere. Colonia
bouianum uetus: & alterum cognomĩe undecumanorum: aufidenates: esernini fagi:
fugali ficolẽses: sepinates treuẽtiates. Sabĩorum amiternini: curẽses: forum decii: forum
nouum: fidenates: ĩteramnates: nursini: nomẽtani: reatini: trebulani: q cognominãt
mutuesti: & qui suffenates: tyburtes: parinates. In hoc situ ex æqculis ĩteriere comini:
tadiates: acedici: alfaterni. Gelianus auctor ẽ lacu fucino haustum marsorũ oppidũ
archippe cõditum a Marsya duce lydorum. Item urticinorum ĩ piceno deletum a ro-
mãis Valeriãus. Sabini (ut quidam existimauere) a religiõe & deorum cultu seuini
appellati uelinos accolũt lacus roscidis collibus. Nar amnis exhaurit illos sulphureis
aquis. Tyberim ex his petẽs replet e mõte fiscello labẽs iuxta uacunæ nemora & reate
ĩ eosdem cõditus. At ex alia parte anio ĩ mõte trebanorum ortus lacus tris amœnitate
nobiles qui nomẽ dedere sublaqueo: defert ĩ tyberin. In agro reatino cutyliæ lacum: ĩ
quo fluctuet ĩsula: italiæ umbilicum esse. M. Varro tradit. Infra sabinos latium est:
a latere picenum: a tergo umbriã apenninis iugis sabinos utrĩq; uallãtibus.

Quinta regio. Ca. xii.

QVita regio piceni est quondam uberrime multitudĩs. ccc. lx. milia picentium ĩ

.62

fidem romāi populi uenere. Orti sūt a sabinis uoto uere sacro. Tenuere ab aterno amne: ubi nūc ager hadrianus & hadria colonia a mari.vii.milium passuum flumē uomanum: ager prætutianus palmēsisq;. Item castrumnouū: flumē batinū: truētum cum amne quod solum liburnorum ī italia: reliquum est. flumīa albulates: suinum: heluinum quo finitur prætuciana regio: & picētium īcipit. Cupra oppidum: castellū firmāorum: & super id colōia asculū piceni nobilissima. Intus nobana: ī ora cluana: potentia: numana a siculis cōdita: Ab iisdem colōia ancon apposita promontorio cūero ī ipso flectētis se ore cubito a gargāo.c.lxxxiii.M.passibus. Intus ausinates: ue-regrani: cīgulāi: cuprēses: cognomīe mōtani: falariēses: pausulāi: plyniēses: ricinēses: septempedani: tollentinates: triacenses cum urbe saluia: polentini.

Sexta regio. Cap.xiii.

IVngitur hic sexta regio umbriam complexa: agrumq; gallicum circa ariminū. Ab ancone gallica ora īcipit: togata gallia cognomine. Siculi & liburni plurimi eius tractu tenuere in primis palmensem: prætutianum hadrianumq; agrum. Vmbri eos expulere: hos hetruria: hanc galli. Vmbrorum gens antiquissima italiæ existiat: ut quos umbrios a græcis putēt dictos: q inundatione terrar hymbribus supfuissēt. Trecenta eorum oppida thusci debellasse reperiuntur. Nunc in ora flumē esis: sene-gallia: metaurus fluuius: colōia fanum fortunæ: pisaur cum amne. Et ītus hispellū: tuder. De cætero amerini: attidiates: asirinates: arnates: esinates: camertes: casuētini: carsulani: doiates cognomine salentini: fulginates: foroflamminienses: foroiuliēses cognomine concubienses: forobremitiani: forosemproniense: inginini: interannates cognomine nartes: meuanates: meuanionenses: matilicates: narnienses: quod oppidū nequinum antea uocitatum est. nucerini cognomine fauonienses: & camellani: otri-culani: ortani: pitulani cognomine pisuertes: ætali: mergentini: pestini: setinates: sarsinates: spoletini: suareani: festinates: suillates: adinates: trebiates: tussicani: tiber-nates cognomine tyburini: & allimetaurenses: uesionicates: urbinates cognomine metaurenses: & allihortenses: metionenses: uindinates: uiuentani. In hoc situ īteriere feliginates: & qui clusiolū tēuere: supra īterannani: & sarranates cum oppidis acerris quæ uafriæ cognominabantur. Turocelo: quod uettiolum. Item solinates: suriates: fallienates. Apienates interiere & arienates cum crinouolo: & uscidicani: & plāgenses: pisinates: cælestini. Ameriam suprascriptā Cato ante Persei bellū cōditam ānis.dcccc. .lxiiii. prodidit.

Octaua Regio. Cap.xiiii.

OCtaua regio determinatur: arimino: pado: apēnino. In ora fluuius crustumiū: ariminum colonia: cum amnibus arimino & aprusa. Fluuius hic rubico quōdā finis italiæ. Ab eo sapis: & uitis: & anemo. Rauēna sabinorum oppidum cum amne bedese ab ancone.c.ii.M.passibus: nec procul a mari umbrorum butriū. Intus colōia bononia felsina uocitata cū pricipis hetruriæ esset. brixillū: mutina: parma: placētia. Oppida cesena: claterna: foroclodii: liuii. Populi truētinor: cornelii: licinii: fauētini: fidētini: otesini: padinates: regiēses a Lepido. Solonates: saltes: q galliani cognomīat. aquinates: tānitāi. Veliates cognomīe ueteti: regiates: urbinates. In hoc tractu īterie-rūt boii: quor tribus.cxii. fuisse auctor est Cato. Item senones: q ceperāt romā.

DE Pado flumīe. Cap.xv.

PAdus e gremio uesuli mōtis celsissimū ī cacumē elati finibus ligur gabiēnorū uisēdo fōte profluēs cōdēsq; sese cuniculo: & ī forouibiēsium agro iter exoriēs: nulli amniū claritate īferior: a græcis dictus eridanus ac pœna Phæthōtis illustratus. Augetur ad canis ortus liquatis niuibus: agris q̄ nauigiis torrētior: nil tamē ex rapto sibi uēdicās. Atq; ubi liqt agros: ubertate largior.ccc.M. passibus a fōte addēs meatu duodenonagīta. Nec amnes tātum apēninos alpinosq; nauigabiles capiēs: sed lacus quoq; immēsos ī eum sese exonerātes omni numero.xxx. flumīa ī mare hadriaticum defert. Celeberrima ex iis apēnini latere iactum: tanarum: trebiam placētinum: tarum

niciam:gabellum:ſculternam:renum. Alpium uero ſturam : morgum:durias:duas: ſeſſitem:ticinum:lambrum:adduam:ollium:mītium:Nec alius amnium tam breui ſpatio maioris īcrementi eſt. Vrgetur qppe aquarum mole : & ī profūdum agitur. grauis terræ quanquam deductus ī flumīa & foſſas īter rauēnam altinumq; paſſuū .c.xx.M.tamē quia largius uomit : ſeptem maria dictus facere. Anguſta foſſa rauēnā trahitur:ubi paduſa uocatur:quondā meſſanicius appellatus. Proximum īde oſtium magnitudinē portus habet: qui uatreni dicitur. quo Claudius Cæſar e britānia triū-phās prægrādi illa domo uerius q̄ naue ītrauit hadriam. Hoc ante eridanum oſtium dictum eſt:ab aliis ſpireticum ab urbe ſpira:quæ fuit iuxta : præualens ut delphicis creditum eſt theſauris cōdita a Diomede. Auget ibi padum uatrenus amnis:ex foro-cornelienſi agro. Proximum inde oſtium capraſiæ:dein ſagis:dein uolane:quod ante alane uocabatur. Omnia ea foſſas fluminaq; primi aſagi fecere thuſci egeſto amnis impetu per trāſuerſum ī hatrianorū paludes:quæ.vii.maria appellātur:nobili portu oppidi thuſcorum hadriæ:a quo hadriaticum mare ante appellatum: quod nunc ha-driaticum. Inde oſtia a plena carbonaria ac foſſiones philiſtinæ : quod alii tartarum uocant:omnia ex philiſtinæ foſſæ abūdatione naſcētia: accedētibus ateſi ex tridētinis alpibus & togiſono ex patauinorum agris. Pars eorum & proximum portum facit brūdulum:ſicut edronem mediacidua ac foſſa clodia. His ſe padus miſcet:ac per hæc effunditur plerunq;:ut in ægypto nilus:quod uocant delta. triquetramque figuram ī alpes atq; oram maris facere proditur ſtad.ii.M.circuitu. Pudet a græcis italiæ rōnē mutuari. Metrodorus tamen Sceptius dicit : quoniam circa fontem arbor multa ſit picea:quæ pades gallice uocetur:padum hoc nomen accepiſſe. Ligurum quidē lingua amnem ipſum bodincum uocari : quod ſignificet fundo carentem. Cui argumento adeſt oppidum iuxta induſtria uetuſto nomine bodincomagum : ubi præcipua alti-tudo īcipit.

DE Italia tranſpadana:regio nona. Ca.xvi.

TRanſpadana appellatur ab eo : regio.ix.tota ī mediterraneo: cui maria cuncta fructuoſo alueo īportat : Oppida uibiforū ſeguſio. Coloniæ ab alpiū radicibus auguſta taurinorum antiqua ligurum ſtirpe:inde nauigabili pado. Dein ſalaſorum auguſta prætoria iuxta gemīas alpium fauces graias atq; pœninas. His pœnos:graiis Herculem tranſiſſe memorant. Oppidum eporedia ſibyllinis libris a po. ro. condi iuſſum. Eporedicas enim galli bonos equorum domitores uocant. Vercellæ libitiorū ex ſaluis ortæ : nouaria ex uertamacoris uocantiorum:hodieq; pagus. Non(ut Cato exiſtimat) ligurum ex quibus leui & marici condidere ticinum non procul a pado : ſicut boii tranſalpes profecti laudem pompeiam : inſubres mediolanū : orobiorum ſtirpis eſſe comum atq; bergomum:& liciniforum:& aliquot circa populos auctor ē Cato:ſed originem gentis ignorare ſe fatetur:quam docet Cornelius Alexāder ortam a græcia:ītepretatione etiam nominis uitam ī mōtibus degentibus. In hoc ſitu īteriit oppidum orobiorum barra:unde bergomates Cato dixit ortos: etiamnum prodente ſe altius : q̄ fortunatius ſiti. Interiere & eaturi gens īſubrum exules:& ſpira ſupra-dicta. Item melpum opulentia præcipuum : quod ab īſubribus & boiis & ſenonibus deletum eſt eo die:quo Camillus ueios cepit:ut Nepos Cornelius tradit.

Venetia decima regio. Cap.xvii.

SEquitur decima regio italiæ hadriatico mari appoſita : cuius uenetia fluuius ſilis ex montibus tauriſanis : oppidum altinum:flumen liquētia ex montibus opiterginis:& portus eodem nomine:colonia cōcordia: flumen & portus romatinū : tiliauentū maius minuſq; : anaſſum:quo uaramus defluit. alſa : natiſo cum turro præfluente aquileiam coloniam.xii.M.paſſibus a mari ſitam. Carnorum hæc regio iunctaq; regiōi iapidum:amnis timauus:caſtellum nobile uino pucinū. Tergeſtinus ſinus:colonia tergeſte. xxx. M. iii: M: ab aquileia:ultra quam ſex milia paſſuum formio amnis. ab rauenna:c.lxxxix.paſſibus:antiquus auctæ italiæ terminus. Nunc

uero iſtriæ: quam cognominatã tradunt a flumĩe iſtro in hadriam effluẽte e danubio amne eodemq; iſtro ex aduerſo padi fauces: contrario eorum percuſſu: mari ĩteriecto dulceſcente. Pleriq; dixere falſo & Nepos Cornelius etiam padi accola. nullus enim ex danubio amni ĩ mare hadriaticum effũditur. Deceptos credo quoniam argo nauis flumine in mare hadriaticum deſcendit: nec procul tergeſte. Nec iam conſtat quo flumine. Humeris trauectam alpes diligentiores tradunt. ſubiiſſe autem iſtro: dein ſao: dein nauporto: cui nomen ex ea cauſa eſt inter hemonaim alpeſq; exorienti.

DE Iſtria. Cap. xviii.

IStria ut peninſula excurrit. Latitudinem eius. xl. M. paſſuum: circuitũ uero. c. xxii. M. prodidere quidam. Item adhærentis liburniæ & panatici ſinus. Alii liburniæ. c. lxxx. M. nonnulli ĩ panaticum ſinum iapidiam promouere: a tergo iſtriæ. c. xxx. M. paſſuũ. dein liburniam. c. l. M. fecere. Tuditanus: q domuit iſtros: ĩ ſtatua ſua ibi inſcripſit ab aquileia ad titium flumẽ ſtad. cc. M. Oppida iſtriæ ciuiũ romãoꝝ agida: parentium. Colonia pola quæ nunc iuliapietas quondam a colchis condita. Abeſt a tergeſte. c. M. n. p. mox oppidum nexantium. & nunc finis italiæ fluuius arſia. Polã ab ancona traiectus. c. xx. M. paſſibus eſt. In mediterraneo regionis decĩæ colonia: cremona: brixia cenomannorum agro. Venetorum autem natri Aceſtæ & oppida acelum: patauium: opitergium: belunium: uicentia: mantua thuſcorũ trans padum ſola reliqua. Venetos troiana ſtirpe ortos auctor eſt Cato. Cenomãnos iuxta maſſiliã habitaſſe. In uolſcis fertini: & tridẽtini: & beruenſes. Rhetica oppida rhetoꝝ & euganeorum Veronã: iuliẽſes carnorum. Dein quos ſcrupuloſe dicere nõ attĩeat: alutraenſes: aſſeriates: flamonienſes: uanienſes tuli cognomine culici: foroiulienſes cognomine trãſpadani: foretani: nedinates: quarqueni: tauriſani: cogiẽſes: uaruani. In hoc ſitu interiere per oram iraminæ: pellaon: paſicium: ex uenetis: atina: & cælina: carnos ſegeſte: & ocra. Tauriſcis: noreia. Et ab aquileia ad duodecimum lapidẽ deletũ oppidum etiam inuito ſenatu a. M. Claudio. L. Marcello. L. Piſo auctor eſt. In hac regione &. xi. lacus inclyti ſunt. amneſq; eorum partus aut alumni ſi modo acceptos reddunt: ut adduam larius: ticinum uerbanus: mintium benacus: ollium ſebinus: lambrum eupilis: omnes incolas padi. Alpes in longitudinem. x. M. paſſuum patere a ſupero mari ad inferum Cælius tradit. Timagenes. xxii. M. paſſuum deductis in in latitudinem. Cornelius autem Nepos. c. M. T. Liuius tria milia ſtadiorum: uterq; diuerſis in locis. Nam & centum milia excedunt aliquando ubi germaniam ab italia ſubmouent. nec. lxx. M. explent. reliqua ſui parte gracilis ueluti naturæ prouidentia. Latitudo italiæ ſubter radices earum a uaro per uada ſabacia: taurinos: comũ: brixiã: ueronam: uicentiam: opitergũ: aqleiã: tergeſte: polã arſiã. dcc. xlii. M. p. colligit.

DE Alpibus & gentibus alpinis. Cap. xix.

INcolæ alpium multi populi: ſed illuſtres a pola ad tergeſtis regionẽ: ſecuſſes: ſubocrini: atali: menocaleni: iuxtaq; carnos quondam tauriſci appellati: nunc norici. His contermini rheti: & uindelici: omnes ĩ multas ciuitates diuiſi. Rhetos thuſcorum prolem arbitrantur a gallis pulſos duce Rheto. Verſo deinde italiã pectore alpium latini iuris euganeæ gentes: quarum oppida. xxxiiii. enumerat Cato. ex iis triumpilini uenalis cum agris ſuis populus. Dein canuni: complureſque ſiles finitĩis attributi municipiis. Lepontios: & ſalaſos tauriſcæ gẽtis idem Cato arbitratur. Cæteri fere lepontios relictos ex comitatu Herculis interpretatione græci nominis credunt: præuſtis ĩtra ſinus alpium niue membris: eiuſdem & graios fuiſſe poſitos ĩ tranſitu. Graiarum alpium ĩſulas præſtãteſq; genere euganeos ĩde tracto nomine. Caput eoꝝ ſtheonos: rhetorũ uennonenſes: ſaruneteſq; ortus rheni amnis accolunt. Lepontiorũ qui uiberi uocantur: fontem rhodani eodem alpium tractu. Sũt præterea latio dõati ĩcolæ: ut octodurenſes & finitimi centrones: cottianæ ciuitates: eturi e liguribus orti. uagienni ligures: & q montani uocãtur. Capillatorumq; plura genera ad confinium

liguſtici maris. Nō alienum uidetur hoc loco ſubiicere īſcriptionem e trophæo alpiū quæ talis ē. Imperatori Cæſari diui filio Aug. pontifici maximo imp. xiiii. tribunitiæ poteſtatis: Senatus populuſq; romanus: q eius ductu auſpiciiſque gentes alpinæ ōes quæ a mari ſupo ad inferum ptinebāt: ſub impium po. ro. ſunt redactæ. Gētes alpīæ deuictæ: triumpilini: canuni: uēnotes: uenonetes: hiſarci: breuni: naunes: focunates. uindelicorum gētes quattuor: conſuanetes: uirucinates: licates: cattenates: ābiſontes: ruguſci: ſuanetes: callucones: brixentes: lepontii: uiberi: nautuates: ſeduni: uaragri: ſalaſſi: acitauones: medulli: ucenni: caturiges: brigiani: ſōtiontii: brodiōtii: nemaloni: edemnates: eſubiani: ueamini: gallicæ: triulatti: ectini: uergunni: eguituri: nemeturi: oratelli: ueruſi: uelauni: ſuetri. Non ſūt adiectæ cottianæ ciuitates. xii. quæ nō fuerāt hoſtiles: ſed item attributæ mūicipiis lege pompeia. Hæc eſt italia diis ſacra. hæ gētes eius. hæc oppida populorū. Sup hæc italia quæ. L. Aemilio Paulo. C. Statilio Regulo conſulibus: nunciato gallico tumultu ſola ſine externis ullis auxiliis: atq; etiam tunc ſine tranſpadanis equitum. lxxx. M. peditum. dcc. M. armauit. Metallorum omniū fertilitate nullis cedit terris. Sed īterdictū id uetere cōſultu patrū italiæ parci iubētiū.

Illyricum. Cap. xx.

ARſia gens liburnorum iūgitur uſq; ad flumen titium. Pars eius fuere mētores: hymani: encheleæ: dudini: & quos Callimachus peucecias appellat. Nūc totum uno nomine illyricum uocatur generatim: populorum pauca effatu digna aut fœlicia nomina. Conuentum ſcardonitanum petunt iapides: & liburnorum ciuitates. xiiii. e quibus lacinienſes: ſcultinos: burniſtas: olbonenſes nominare nō pigeat. Ius italicū habent eo cōuentu alutæ fanates: a quibus ſinus nominatur. Lopſi uarubarini īmuneſq; aſſeriates: & ex inſulis fertinates curittæ. Cæterum per oram oppida aneſactio aluona: flamona: tarſatica: ſema: lopſica: ortoplyma: regium: argiruntum: corinium: enona ciuitas: pauſinus: flumen telaulum: quo finitur iapidia. Inſulæ eius ſinus cū oppidis præter ſupra ſignificata: abſyrtium: arba: tragurium: iſſa: pharos: paros ante. Rurſus in cōtinente: colonia iadera quæ a pola. c. lx. M. p. abeſt. inde. xxx. M. colentū inſula. xviii. oſtium titii fluminis.

Liburnia. Ca. xxi.

LIburniæ finis & initium dalmatiæ ſcardona ī amne. ea. lxii. M. paſſuū a mari: dein tariotarum antiqua regio & caſtellum tariona. Promontoriū Diomedis: uel ut alii peniſula Hillis circuitu. c. M. paſſuum tragurium ciuiū romāoꝝ marmore notum ſiculi. In quem locum diuus Claudius ueteranos miſit. Salona colonia ab iadera. cc. xxii. M. paſſuum. Petunt in ea iura iuribus deſcriptis in decurias. ccc. lxii. dalmatæ. xxii. decuni. cc. xxxix. ditiones. lxix. mazei. lii. ſardiates. In hoc tractu ſunt burnum mandetrium: tribulium. nobilitata prœliis caſtella petunt & ex īſulis ſtati: colentini: ſepari: epetini. Ab his caſtella piguntiæ: rataneum: narona colonia. Tertii conuentus a ſalona. lxxii. M. paſſuum appoſita cognominis ſui fluuio a mari. xx. M. paſ. M. Varro. lxxxix. ciuitates eo uenditaſſe auctor eſt. Nunc prope ſoli noſcuntur cerauri decuriis. xxiiii. diuerſi. xvii. deſitiates. c. iii. docleates. xxxiii. deretini. xiiii. deremiſtæ. xxx. dindari. xxxiii. glīditiones. xliiii. melcomani. xxiiii. nares. c. ii. ſcirtari. lx. xii. ſiculotæ. xxiiii. Populatoreſq; quondam italiæ uardei nō amplius q̃. xx. decuriis. Præter hos tenuere tractū eū œuei: partheni: hemaſi: marſthitæ: armiſthæ. A narone amne. c. M. paſſuum abeſt epidaurum colonia. Oppida ciuium romanorū rhiziniū: aſcriuium: butuanium: olchinium: quod ātea colchiniū dictum eſt a colchis cōditū. amnis dirino: ſuperq; eum oppidum ciuiū ro. ſcodra a mari. xix. M. paſſuū. Præterea multoꝝ græciæ oppidoꝝ deficiens memoria: necnon & ciuitatū ualidarū. Eo nanque tractu fuere labeates enederudini: faſſei: grabei: proprieq; dicti illyrii: & taulanti: & pyrei. Retinet nomen in ora nympheum promontorium. Lyſſū oppidū ciuium ro. ab epidauro. c. M. paſſuum.

Macedonia Cap. xxii.

A Lyſſo macedonia prouincia: gentes parthini & a tergo eorum diſſaretæ. mōtes

candauiæ a dirrachio.lxxix.M.passuum. In ora uero ciuium romanorum epidamnũ colonia propter inauspicatum nomen a romanis dyrrachium appellata. Flumẽ aous a quibusdam eas nominatum. Apollonia quondam corinthiorum colonia. iiii. M : passuum a mari recedens. Cuius in finibus celebre nympheũ accolunt barbari amãtes & belliones. At ĩ ora oppidum oricum a colchis conditum. Inde initium epiri. Mõtes acroceraunii: quibus hunc europæ determinauimus sinum. Oricum a salẽtino italiæ promõtorio distat.lxxxv.M.passus: a tergo carnoꝝ & iapidũ q̃ se effert magnus ister.

Norici. Cap.xxiii.

RHetis iũgũtur norici. Oppida eorum uirunum: celeia: taurnia: agũtũ: uiuana: momnia: claudia: flauium: soluense. Noricis iunguntur lacus peiso: deserta boiorum. Iam tamen colonia diui Claudii sabaria: & oppida carambaria iulia.

Pannonia. Cap.xxiiii.

HAbitãtur inde glandifera pannoniæ: qua mitescentia alpium iuga: ꝑ medium illyricũ a septẽtriõe ad meridiẽ uersa molli ĩ dextra ac leua deuexitate cõsidũt.

Dalmatia. Cap.xxv.

QVæ pars ad mare hadriaticum spectat: appellatur dalmatia & illyricum supra-dictum. Ad septentriones pannonia uergit. finitur inde danubio. In ea colõiæ mona siscia. Amnes clari & nauigabiles ĩ danubium fluũt drauus e noricis uiolẽtior. Sauus ex alpibus carnicis placidior.c.xv.M.p. interuallo. Drauus per serretes: sera-pillos: iasos: sandrizetes. Sauus per colapianos breucosq;. Populorum hæc capita. Præterea ariuates: asali: amantes: belgites: carthari: cornacates: erauisci: hercuniates: latouici: oseriates: uartiani: monsclaudius: cuius in fronte scordisci: in tergo taurisci. Insula in sauo metubarris amnicarum maxima. Præterea amnes memorandi: colapis in sauum influens iuxta sisciam gemino alueo insulam ibi efficiens: quæ segestica appellatur. Alter amnis bacuntius in saum sirmio oppido ĩfluit: ubi ciuitas sirmien-sium & amantinorum. Inde .xlv. M. passuum taurunum ubi danubio miscetur saus. Supra influunt ualdanus urpanus: & ipsi non ignobiles.

Mesia. Cap. uicesimumsextũ.

PAnnoniæ iũgitur prouincia: quæ mesia appellatur ad põtũ usq; cum danubio decurrens. Incipit a confluente supradicto. In ea dardani: celegeri: triballi: tri-machi: mœsi: thraces: pontoq; contermini scythæ. Flumina clara dardanus: margis: pingius: timachus ex rhodope: oescus ex emo: utus: escamus: ieterus. Illyrici latitudo qua maxima est.ccc.xxv.M.p.colligit. Longitudo a flumine arsia ad flumẽ drinium .dccc.M.a drinio ad promontorium acroceraunium.c.lxxii.M. Agrippa ꝑdidit uni-uersum hunc sinum italiæ & illyrici ambitus.xiiii.M. In eo duo maria quo distixius fine inferum siue ionium in prima parte. interius hadriaticum: quod superũ uocãt. Insulæ in ausonio mari præter iam dictas memoratu dignæ nullæ. In ionio paucæ calabro littore ante brundusium: quarum obiectu portus efficicitur. Contra apulum littus diomedea conspicua monumento Diomedis. & altera eodem noĩe a quibusdã teutria appellata. Illyrici ora mille amplius insulis frequentatur natura uadosi maris æstuariisque tenui alueo intercursantibus. clare antea ostia timaui calidorũ fõtium cum æstu maris crescentium iuxta istrorum agrum. Cissa pullariæ & absyrtides graiis dictæ a fratre Medeæ ibi interfecto: nũc absyrtium. iuxta eas electridas uo-cauere: in quibus proueniret sucinum: quod illi electrum appellant uanitatis græcæ certissimum documentum. Adeo ut lissa quas earum designent: haud unq̃ cõstiterit. Contra iader est issa. Quæque appellatæ cõtra liburnos creteæ aliquot. Nec pauciores trucones liburnicæ. Celaduse intra surium bubus & capris laudata battriasa ciuium romanorum reliqua: & cum oppido pharia. ab his corcyra melena cognominata: cũ gnidiorum oppido distat uigintiduo milia passuum. Inter quam & illyricũ melita. Vnde catulos melitos appellari Callimachus auctor est .xxii. M. pas. Ab ea .iii. M.

elaphites. In ionio autem mari ab arico. M. M: p. Saſonis piratica ſtatione nota.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .IIII.

Sinus claritatis lr̃ar̃ & omnis fabuloſitatis.

TERTIVS EVROPAE SINVS ACROCE-
rauniis incipit montibus. Finitur helleſponto.
Amplectitur præter minores ſinus .xix. xxii. M.
paſſuum. In eo epirus: acarnania: ætolia: phocis
locris: achaia: meſſenia: laconia: argolis: megaris:
attica boetia. Iterũq; ab alia mari eadem phocis:
& locris doris: phthiotis: theſſalia: magneſia:
macedonia: thracia. Omnis græciæ fabuloſitas:
ſicut & litterarum claritas ex hoc primum ſinu
effulſit. Quapropter in eo paululum cõmorabi-
mur. Epiros in uniuerſũ appellata: acrocerauniis
incipit montibus. In ea primi chaones: a quibus
chaonia. dein theſproti: antigonenſes: locus aornos: & peſtifera auibus exhalatio. Ce-
ſtrini: perrhebi: quorum mõs pindus caſſopei: driopes: ſellæ: pelopes: moloſſi. apud
quos dodonei Iouis templum oraculo illuſtre. Talarus mons centũ fõtibus circa ra-
dices Theopompo celebratus.

Epirus. Cap. i.

EPirus ipſa ad magneſiam macedoniamq; tendens a tergo ſuo daſſarethas
ſupradictos liberam gentem: mox ferã dardanos habet. Dardanis leuo triballi
prætenduntur latere. Et meſicæ gentes a fronte iunguntur: medi: ac denſelatæ quibus
thraces ad pontum uſque pertingentes. Ita ſuccincta rhodopes: mox & emi uallatur
excelſitas. In epiri ora caſtellum in acrocerauniis chimera: ſub eo aquæ regiæ fons.
Oppida meandria. Ceſtriæ flumẽ theſprotia: uethimius: colonia butrotum: maxĩeq;
nobilitatus ambrocius ſinus faucibus ſpatioſum æquor accipiẽs. Longitudĩs trigĩta-
nouem milia paſſuum: latitudinis quĩdecim milia. In eum defertur amnis acheron
e lacu theſprotiæ acheruſia proflués trigintaſex milia paſſuum: inde & mille pedum
ponte mirabilis omnia ſua mirantibus. In ſinu oppidum ambracia. Moloſſorum
flumĩa: alphas: arathus. Ciuitas anactoria: lacus pãdoſia. Acarnania quæ ãtea curetis
uocabatur. Oppida heraclea chinus. Et in ore ipſo colonia Auguſti actiũ cum templo
Apollinis nobili ac ciuitate libera nicopolitana. Egreſſos ſinu ambracio in ionium:
excipit leucadium littus: promõtorium leucates. dein ſinus: ac leucadia ipſa penĩſula
quondam meritis appellata opere accolarum abſciſa a continenti ac reddita uentorũ
flatu congeriem arenæ accumulantium: qui locus uocatur diorectus ſtadiorũ longi-
tudine trium. Oppidum in ea leucas quondam neritum dictum. Deĩde acarnanum
urbes halyzia: aſtacus: argos amphilochicum cognomĩatum. Amnis achelous e pĩdo
fluens atq; acarnaniam ab ætolia dirimẽs: & artemicã inſulam aſſiduo terræ inuectu
continenti annectens.

Aetolia. Cap. ii.

AEtolorum populi athamanes: tymphei: epirimẽſes: perrhebi: dolopes: marages:
atraces a quibus atrax amnis ionio mari infunditur. Aetoliæ oppidum calidon
eſt ſeptem milium quingẽtorum paſſuum a mari iuxta euenum amnẽ. dein matina
molycria. cuius a tergo chalcis & mons eſt praſus. At in ora promontorium antiriũ:
ubi oſtium corinthiaci ſinus minus mille paſſuum latitudine influentis: ætoloſque
dirimentis a peloponneſo. Promontorium quod contra ꝓcedit: appellatur rhion:
ſed in corinthiaco ſinu. Oppida ætoliæ naupactum: eupalimna. Et in mediterraneo
pleuron: haliſorna. Montes clari: ĩ dodone tõmarus: in ambracia acranos: ĩ acarnania

aracynthus . In ætolia achaton : panetolium : madimium.

Locri. Capitulum.iii.

PRoximi ætolis locri : qui cognominãtur ozolæ immunes . Oppidum eanthe : portus Apollinis pſeſtis:ſinus chryſeus. Intus oppida argon:eupolea:peſtum : calamiſus. Vltra cirrhei phocidis campi:oppidum cirrha:portus caleon. A quo ſeptẽ milia paſſuum introrſus liberum oppidum delphi ſub monte parnaſo:clariſſimi in terris oraculi Apollinis. Fõs caſtalius. Amnis cephiſus præfluẽs delphos ortus in lilea quõdã urbe. Præterea oppidũ chryſa & cũ ulẽſibus : antycira:naulocũ:pyrrha:ãphiſa immunis: tricone:trycorimbus : myrenaque regio taulis appellata . Dein in intimo ſinu ãgulus boetiæ alluit cũ oppidis gymnis:thebis:quæ corſicæ cognoĩatæ ſũt iuxta heliconẽ . Tertium ab hoc mari boetiæ oppidum page unde pelopõneſi ꝓſilit ceruix:

Peloponneſus. Cap.iiii.

PElopõneſus apie ãte appellata:& pelaſgia peninſula haud ulli terræ nobilitate poſtferenda inter duo maria : ægæum & ionium platani folio ſimilis propter anguloſos receſſus:circuitu quingentorum ſexagĩta trium milium paſſuum colligit auctore Iſidoro . Eadem per ſinus pene tantundem adiicit. Anguſtiæ unde procedit : iſthmos appellatur. In eo loco irrumpẽtia e diuerſo quæ dicta ſũt maria a ſeptẽtriõe exortu eius:omnem ibi latitudinem uorando:donec cõtrario incurſu æquoꝶ tantoꝶ in quinq; milium paſſuum interuallo exeſis utrinq; lateribus anguſta ceruice pelo/ponneſum contineat hellas. Corinthiacus hinc : illinc ſaronicus appellatus ſinus . Legeæ hinc cenchreæ:illinc anguſtiarum termini:longo & ancipiti nauium ambitu : quas magnitudo plauſtris tranſuehi ꝓhibet. Quam obcauſam ꝑfodere nauigabili alueo anguſtias tentauere Demetrius rex:dictator Cæſar. C. prĩceps:Domitius Nero: infauſto:ut omnium patuit exitu:ĩcepto. Medio hoc interuallo: quod iſthmi appel/lauimus:applicata colli habitatur colonia corinthus:antea ephyre dicta:ſexagenis ab utroq; littore ſtadiis e ſumma ſua arce:quæ uocatur acrocorinthus. in qua fõs pyrene diuerſa duo maria proſpectans . Octogintaſeptem milium paſſuum ad corinthiacũ ſinum traiectus eſt patras a leucade. Patras colonia in longiſſimo ꝓmõtorio pelopõ/neſi condita ex aduerſo ætoliæ & fluminis eueni minus mille paſſuum:ut dictum eſt interuallo:in ipſis faucibus ſinum corinthiacum octogĩta qnq; milium paſſuum in lõgitudinẽ uſq; ad iſthmon tramittũt.

Achaia. Cap.v.

AChaiæ nomem ꝓuinciæ ab iſthmo ĩcipit:antea egialos uocabatur ꝓpter urbes ĩ littore ꝑ ordinem diſpoſitas. Primæ ibi quas diximus:lecheæ corĩthioꝶ portus. Mox olirus pelleneorum caſtellum. Oppida helice:bura:ĩ quæ refugere hauſtis prio/ribus ſyciõ:egira:egiõ:erineos. Intus cleone:hiſie:palinhormus portus. Demõſtratũq; iam rhium:a quo promõtorium quinq; milium paſſuum abſunt patræ: quas ſupra memorauimus. Locus pheræ in achaiam nouem montium ſcio eſſet. Notiſſimus fõs cymothoe. Vltra patras oppidum olenum: colonia dyme:loca bupraſum hormine : ꝓmontorium auraxus:cyllæ ſinus:ꝓmontorium chelonates. Inde cyllenen duorum milium paſſuum:caſtellum philium. Quæ regio ab Homero arethuſe dicta :poſtea aſophis : inde eliorum ager:qui antea epie uocabatur . Ipſa elis in mediterraneo : & apilo duodecim milibus paſſibus: intus delubrum olympii Iouis ludorum claritate faſtus græciæ complexum. Piſa eorum quondam oppidum præfluẽte alpheo amne . At in ora promontoriũ ichthis. Amnis alpheus nauigabilis prope ſex oppida. Aulon brepium:promontorium platanodes. Omnia hæc ad occaſum uerſa. Ad meridiẽ aũt cypariſſius ſinus cum urbe cypariſſa ſeptuaginta duorum milium paſſuum circuitu. Oppida pilos:metone:lucus elis ꝓmontoriũ acritas:ſinus aſineus ab oppido aſinæ. coroneus a corona . Finiuntur tænaro ꝓmontorio . Ibi regio meſſenia duodeuiginti mõtium. Amnis pamiſus. Intus autem ipſa meſſene:ithome:œchalia:arene:ptœleõ: thryron:doriõ:zancle: uariis temporibus clara. Huius ſinus circuitus octoginta milia

paſſuum. Traiectus uero triginta milia. Dehinc a tænaro ager laconicus liberæ gẽtis. Et ſinus circuitu ducenta ſex milia: traiectu trigintanouem milia. Oppida tænarum amycle: pheræ: leutra. Et intus ſparta: therãne: atque ubi fuere cardami: lepitame: antiane: locuſtiree: egerania. Mõs taygetus: amnis eurotas: ſinus ægilodes. Oppidũ pſammathus. Sinus cytheates ab oppido: ex quo ad cretam inſulã certiſſimus curſus. Omnia autem maleo ꝓmontorio includunt᷑. Qui ſequitur ſinus ad ſcylleũ argolicus appellatur: traiectu quĩquaginta milia paſſuum. Idem ambitu centũ ſeptuagĩtaduo milia. Oppida boea epidaurus limera cognomĩe: zarax: ciphanis portus. Amnes ina-chus: eraſinus: inter quos argos hippium cognominatum. Supra lacũ lernen a mari quadringentis milibus nouẽq; additis milibus micenæ. Et ubi fuiſſe tyrintha tradũt: & locus mantinea: montes arthemius: apeſanthus: aſterion: parparus: aliiq; undecim numero. Fontes niobe: amymone: pſãmathe. A ſcylleo ad iſthmum cẽtum ſeptuagĩ-taſeptem milia paſſibus oppida harmione: troezene coriphaſium appellatum: quæ alias inachium: alias dipſium argos. Portus chenitas: ſinus ſaronicus: olim querno nemore redimitus: unde ei nomen: ita græcia antiqua appellante quercum. In eo epidaurum oppidum Aeſculapii delubro celebre. Pireũ promõtoriũ: portus antedus: & bucephalio: & quas ſupra dixeramus cenchreæ. Iſtmi pars altera cum delubro Neptunni quinquennalibus inclyto ludis. Tot ſinus peloponnẽſem oram lancinãt. tot maria allatrant. Siquidem a ſeptentrione ionium irrumpit. Ab occidente ſiculo pulſatur. A meridie cretico urgetur: ab oriente brumali ægæo: ab oriente ſolſtitiali myrtoo: quod a megarico incipiens ſinu: totam atticam alluit.

DE Arcadia. Capitulum. vi.

Mediterranea eius arcadia maxime tenet undiq; a mari remota: initio drymodis: mox pelaſgis appellata. Oppida eius prophis: mantinea: ſtymphalum: tegea: antigonea: orchomenum: phineum: pallãtium: unde palatium romæ. Megalepolis: cartina: bocalium: crannõ: parrhaſiæ: thelphuſa: mænala: here: phile: pallene: pĩcina: ethelepre: arcalie: parthenium: elee: methydrium: eniſphe maciſtum: lampadia: clitorium: cleone. Inter quæ duo oppida regio nemea eſt thembinadia uocitata. Montes in arcadia phole cum oppido. Itẽ cyllene: lyceus: in quo lycei Iouis delubrũ. menalus: arthemiſius: parthenius: lãpheus: nonacris. Præterq; ignobiles octo. Amnes ladon e paludibus. phineus & erimanthus e monte eiuſdem nominis: in alpheum defluens. Reliquæ ciuitates in achaia dicendæ: alithrei: ab ea tepurgenſes: pereate: paregenite: tortuni: tiphanai: triuſi: trirenſes. Vniuerſæ achaiæ libertatem Domitius Nero dedit. Peloponneſus in latitudine a ꝓmontorio maleæ ad oppidum rhegeum corinthiaci ſinus centum ſexaginta milibus paſſibus patet. At in tranſuerſũ ab elide epidaurum centum uigĩtiquinq; milibus. Ab olympia argos ꝑ arcadiã ſexagĩtaocto milibus. Ab eodem loco ad phliunta dicta menſura eſt centum quinquaginta miliũ paſſuũ. Vniuerſa aũt uelũt penſante æquorum ĩcurſus natura ĩ montes ſex atq; ſep-tuaginta attollit᷑.

Græcia & attica. Cap. vii.

AB iſthmi anguſtiis hellas incipit: a noſtris græcia appellata. In ea prima attica antiquitus atte uocata. attingit iſthmũ ꝑte ſui quæ appellat᷑ megaris a colonia megara e regiõe pagarũ. Duo hæc oppida excurrente pelopõneſo ſita ſũt utraq; ex ꝑte uelut in humeris helladis pagei centum. c. lii. M. paſſibus: & amplius egoſthenenſes contributi megarẽſibus. In ora autẽ hac portus ſchenos. Oppida duo cremion: ſcyro-nia ſaxa ſeptẽ milia lõgitudĩe geranea: megara eleuſin. Fuere & enoa: & ꝓbalĩthos: quæ nunc non ſunt. Ab iſthmo quinquagintaduorum milium paſſuum pyreus: & phalera portus duorum milium paſſuum muro recedentibus athenis iuncti. Libera hæc ciuitas: nec indiga ullius preconii amplius: tanta claritas ſupfluit. In attica fõtes cephiſia: larine: calliroe: nemee: crunos. Montes: brileſſus: ægialus: icarius: hymetus: lycabettus: lacus ſelinos. A pireo quadragĩtaduobus mil. paſſibus ſunium doriſcum

ꝓmōtorium. Polypoſtere:brauron:ion quōdam oppida. Rhamnos pagus. Marathō campus. Triaſſus oppidum:miletum & oropus in confinio boetiæ. Cuius anthedon: onchesthos:theſpiæ liberum oppidum lebedea. Nec cedentes athenis claritate: quæ cognominantur boetiæ thebæ duorum numinum Liberi atque Herculis (ut uolunt) patria. Et muſis natale in nemore helicone aſſignāt. Dat᷑ & his thebis ſaltus citherō: amnis iſmenius. Præterea fontes in boetia œdipodia pſammate dirce:epigranea:arethuſa:hippocrene:aganippe:gargaphie. Mōtes extra prædictos:micaleſus:adiliſius: acontius. Reliqua oppida inter megaram & thebas:leuthre:haliartus:platee:pheræ: aſpledon:hile:ethiſbe:erythre:gliſſa:cophe. Iuxta cephiſum amnem lamie:& anichie medion:phligone:grephis:corone:acharo. In ora autem infra thebas:ocale: etheon: iolcos:ſchenos:peteon: hyrie: mycaleſſus:hyreſeon: pteleon: olyros. Tanagra liber populus. Et in ipſis faucibus euripi quem facit obiectu inſulæ eubœæ aulis capaci nobilis portu boetos. Hyanias antiquitus dixere locri. Deinde pygmenidi cognoīant᷑: olim leleges appellati:per quos amnis cephiſus defertur in mare. Oppida opus:unde opontinus ſinus ginuſæ phocidis. In littore unum daphnus. Introrſus autē lariſſe: clatea. & in ripa cephiſi ut diximus:lilea delphoſq;:uerſenemis & hyampolis. Rurſus in locrorum ora:in qua larymna: tronium: iuxta quod boagrius amnis defertur in mare. Oppida naricum: alope:ſcarpia. Poſtea maliacus ſinus ab incolis dictus: ī quo oppida halcyone:econia:phalarna. Doris deinde in qua ſparchos:erineon:bolon: pīdus cythinum. doridis a tergo mons eſt oetha. Sequitur mutatis ſæpe nominibus hemonia. Eadem pelaſgicum argos. Hellas eadē theſſalia & driopis ſemper a regibus cognominata. Ibi genitus rex noīe Græcus a quo græcia. ibi Hellenes a quo hellenis. Hos eoſdem Homerus tribus noībus appellauit:myrmidonas: & hellenas & achæos. Ex iis phthiotæ nominātur dorica accolentes. Eorum oppida echinus in faucibus ſperchii fluminis. Thermopylarum anguſtiæ: quo argumēto quattuor milia paſſuū in heraclea trechin dicta eſt:mōs ibi callidromus:oppida celebria hellas:halos:lamia: phthia:arne.

Theſſalia. Cap. viii.

IN theſſalia autem amnis orcomenus minilus antea dictus. Et oppidū alimon ab aliis elmon:atrax: palamna: fons hiperia. Oppida theræ:quarum a tergo pierus ad macedoniam ꝓtenditur:lariſſa:gomphi:thebæ:theſſaliæ: nemus pteleon: ſinus pagaſicus:oppidum pagaſa. Idem poſtea demetrias dictum:tricea. Pharſalici campi cum ciuitate libera crannon iletia. Montes phiotidis nympheus quondam topiario naturæ opere ſpectabilis: buzigeus:donaceſa:bromius:daphus:achimaron: athamas:ſtephane. In theſſalia ſunt quattuor atq; trigīta montes:quoꝝ nobiliſſimi cerceti:olympus:pieris: oſſa: cuius ex aduerſo pindus: & othris: laphytarum ſedes ad occaſum uergentes. Ad ortus pelios:omnes theatrali modo inflexi caueatis āte eos ſeptuagītaquiq; urbibus. Flumīa theſſaliæ:apidanus phœnix:enipheus:onochonus: laminiſſus. Fons meſſeis: lacus bebeis. Et ante cunctos claritate peneus: ortus iuxta gomphos:interq; oſſam & olympum nemoroſa conualle defluēs quingentis ſtadiis dimidio eius ſpatio nauigabilis. In eo curſu tempe uocantur quinq; milium paſſuū longitudine: & ferme ſex latitudine ultra uiſū hominis attollētibus ſe dextera leuaq; leniter conuexis iugis. intus ſua luce uiridāte allabit᷑ peneus uiridis calculo amœnus circa ripas gramine:canorus auium concentu. Accipit amnem orcon. Nec recipit: ſed olei modo ſupernatantem (ut dictum eſt ab Homero) breui ſpatio portatum abdicat:pœnales aquas diriſque genitas argenteis ſuis miſceri recuſat.

Magneſia. Capitulū. ix.

THeſſaliæ annexa magneſia eſt:cuius fons libetra. Oppida ormenium: pyrrhas meton:olizon. Promontorium ſepias. oppida caſiana:ſpalatra. ꝓmontorium eantium. oppida meliboea:rhybus:erimne:oſtium penei:oppidum omolium:ortheis thesie:pelin:nathocum:achie: cricon:crannon:acarne:dorion:melite:phila: ceponie.

Epiri:achaiæ:atticæ:theſſaliæ in porrectum longitudo quadringentorum octoginta milium paſſuum traditur:latitudo ducentoꝝ nonagintaſepté miliũ.

Macedonia. Cap.x.

MAcedonia poſtea.cl. populorum duobus inclyta regibus quondamque terrarũ imperio:emathia antea dicta. Hæc ad epiroticas gentes in ſolis occaſũ recedens poſt terga magneſiæ atq; theſſaliæ infeſtatur a dardanis. Partem eius ſeptentrionalẽ penia ac pelagonia protegunt a triballis. Oppida egle: in quo mos ſepelire reges: Beroa & in regione quæ pieria appellatur a nemore egidium. In ora heraclea: flumen apilas. oppida phina:oloros. Amnis haliacmõ. Intus haloritæ: uallei:philacei:cyrrheſtæ:thiriſſei. Pella colonia. Oppidum ſtobici ciuium romanorum. Mox antigone europus ad axium amnem:eodemq; noĩe amnis p quod rhedias fluit:ſcydra:phordea: emiora:gorgidone. Mox in ora ichne: fluuius axius. Ad hunc finem dardani:treres: pieres macedoniam accolũt. Ab hoc amne peoniæ gẽtes:parocei:heordẽſes:halmopi: pelagones:migdones. Montes rhodope:ſcopius: orobellus. Dein præiacente gremio terrarum arecuſi:antiochenſes:idomenenſes:doberienſes:trienſes: allatenſes: acclariſtenſes:morilli:garreti:lynceſtæ: enoriœni:& mãtini liberi:atq; oreſtæ colõia. bullidenſes:edienſes:xylopolitæ:cotiſei liberi:heraclea:ſcyntiga:thimphei:coronei. In ora ſinus macedonici oppidum calaſtia. & intus phileros:lethe. Medioque flexu littoris theſſalonice liberæ conditionis. Ad hanc a dirrachio centum quattuordecim milium paſſuum thermæ. In thermico ſinu oppida dicea:padina:dera:ſcione. Promontoriũ chanaſtreum. Oppida phalene phlegra. Qua in regione montes hypſizorus: epitus: alchione:leuomne. Oppida:niſſos:phryx: eleõ:mende & hippalenſis:iſthmo:quõdã potidea:nunc caſandria colonia:athemus olypixus ſinus:metiberna. Oppida iſcella: ampelos:torone:ſoggoſtedes:fretumq;. Mons athõ:quem Xerſes rex perſaꝝ cõtinẽti abſcidit: in longitudine paſſuum mille quingẽtorum. Mons ipſe a planicie excurrit in mare ſeptuagintaquinq; milia paſſuum. Ambitus radicis cẽtum quĩquagĩta milia colligit. Oppidũ in cacumine fuit acroton. Nunc ſunt uranopolis:paleotrũ:thyrſus: oleon:apollonia. cuius incolæ macrobii cognominantur. Oppidum caſſera: fauceſq; a latere iſthmi. Acanthus:iſtria:gyraſſitonia:heraclea. Regio mygdoniæ ſubiacens:in qua recedẽtes a mari apollonia arethuſa. In ora rurſus poſidium. Et ſinus cũ oppido cermoro:amphibolis. Libera gens byſalthæ. dein macedoniæ terminus. Amnis ſtrymõ ortus in emo. Memorandum in ſeptem lacus eum fundi priuſq̃ dirigat curſum. Hæc eſt macedonia terrarum imperio potita quondam. Hæc aſiam:armeniam: iberiam: albaniam:cappadociam:ſyriam:ægyptum:taurum: caucaſum tranſgreſſa. Hæc in bactris:medis: perſis dominata toto oriente poſſeſſo. Hæc etiam indiæ uictrix per ueſtigia Liberi patris atq; Herculis uagata. Hæc eadem eſt macedonia cuius uno die Paulus Aemilius imperator noſter ſeptuagintaduas urbes direptas uendidit. Tantam differentiã ſortis præſtitere duo homines.

Thracia. Cap.xi.

THracia ſequitur inter ualidiſſimas europæ gentes in ſtrategeas quinquaginta diuiſa. Populorum eius quos nominare nõ pigeat: amnem ſtrimonẽ accolũt dextero latere denſelethæ:& medi byſalthas uſq; ſupradictos. Leuo digerri. Beſſorũq; multa nomina ad neſtum amnem pangei montis ima ambientem:inter heletos:diobeſos:carbileſos:inde briſas:ſapheos. Adomantes odryſarum gens infundit hebrum accolentibus:carbiletis:pyrogeris:drugeris:ceniſtis:biſalthis:benis:corpillis: botieis: edonis. Eodem ſunt ĩ tractu ſyaletæ: priantæ:dobangæ:thynicæ:laletæ maiores emo: mĩores rhodopæ ſubditi. Inter quos hebrus amnis. Oppidũ ſub rhodope pẽcropolis antea:mox a cõditore philippopolis: nunc a ſitu termontium dicta. Emi excelſitas ſex mil.p.ſubitur. Auerſa eius & ĩ iſtrũ deuexa:meſi:getæ:aoti:gaugdæ clariæq;. Sub iis carrei ſarmatæ:quos areates uocant. Scythæque & circa ponti littora moriſenæ: ſcithoniæ:quæ Orphei uatis genitores optinent. Ita finit iſter a ſeptentrione. Ab ortu

põtus ac ꝓpontis. A meridie ægeũ mare: cuius in ora astrumone: apollonia: cesimna: neapolis: batos. Intus Philippi colonia. Absunt a dirrachio .ccc. uigintiquinq; scotusa dipyros ciuitas. Nesti amnis ostium. Mõs pangeus: heraclea: olynthos. Abdera libera ciuitas. Stagnũ bistonum & gens. Oppidum fuit tyrida Diomedis equorum stabulis dirum. Nũc sunt diceæ: ismaron: locus parthenion: phalesina: maronea: prius orthagurea dicta. Mons serium & zonetum. Locus doriscus centum uigĩti milia hominũ capax. Ita Xerxes ibi dinumerauit exercitum. Os hebri. Portus tentoris. Oppidũ enos liberum cum Polydori tumulo. Ciconum quondam regio. A dorisco incuruatur ora ad macronticos centum uigintiduorum milia passuum. Circa quem locum fluuius melas a quo sinus appellatur. Oppida cipselabis: ante macronticos dictum: qui a propontide ad meleam sinum inter duo maria porrectis muris procurrentẽ excludit cheronnesum. nanq; thraciæ altero latere a pontico littore incipiens: ubi ister amnis immergitur: uel pulcherrimas in ea parte urbes habet: istropolin: milesiorum tomos. Scalatinq; quæ antea aceruetis uocabatur: heracliam habuit & bizonen terræ hiatu raptam. Nũc habet dionysiopolin: crunon antea dictam. Alluit ziras amnis. Totum eum tractũ scythæ aroteres dicti tenuere. Eorum oppida aphrodisias: libistos: zigere: brocobe: eumeneda: parthenopolis: gerania. Vbi pygmeorum gẽs fuisse prodit᷑: quos gatizos barbari uocant. creduntq; a gruibus fugatos. In ora a dionysiopoli est odessus milesiorum. Flumen panusus. Oppidum tretanarum locus. Mõs hemus uasto iugo procumbens in pontum. Oppidum habuit ĩ uertice aristeum. Nũc ĩ ora mesembriã: anchileum: ubi mesembria fuerat. Asticæ regio habuit oppidum anthium: nunc est apollonia. Flumina panisa: rira: stearus: orosines. Oppida tinnias: halmidessos: deuelcon cum stagno: quod nunc deultum uocãt: uteranorum: phynopolis: iuxta quã bosphorus. Ab istri ostio ad os ponti passuum quingentoꝝ quinquagintaqnq; mil. alii fecere. Agrippa adiecit quadraginta. Inde ad murum supradictum centum quinquaginta. Ab eo ceron est centum uigintisex mili. Sed a bosphoro sinus casthenes. Portus senum: & alter qui mulierum cognominatur. Promontorium chrysoceras: in quo oppidum byzantium liberæ conditionis: antea lygos dictum. Abest a dirrachio .dcc.xi.mil. passuum. Tantum patet longitudo terrarum inter hadriaticum mare & propontidem. Amnes bithynias: pidaras: siue tidas. Oppida selimbria perinthus latitudine ducentorum pedum continenti annexa. Intus bizia arx regum thraciæ a Terei nefasto crimine inuisa hirundinibus: regio celica: colonia flauiopolis: ubi antea zela oppidum uocabatur. & a bizie quinquaginta mil. passuum apros colonia: quæ a philippis abest centum. lxxxviii. mil. pass. At in ora amnis erginus. Oppidum ganos fuisse fertur & lysimachia. Iam in cheronneso. alius nanque ibi isthmos angustias similes eodem nomine & pari latitudine illustrant: duæ urbes utrinque littora haud dissimili modo tenuere. Pactiæ a propontide: cardia a melane sinu. Hæc ex facie loci nomine accepto utræq; comprehensæ. Post hæc e lysimachia quinq; milia passuum a longis muris. Cheronnesos a propõtide habuit tyristasin: critoten: scissam flumini ego appositam. Nunc habet a colonia a propontide. xxii. mili. seston: et ex aduerso coloniæ pharianæ. Et hellespõtus septẽ ut diximus stadiis europam ab asia diuidẽs: illic inter se contrarias urbes habet: in europa callipolin & seston: in asia lampsacum & abydon. Dein ꝓmontorium cheronnesi mastusia aduersum sigeaco: cuius in frõte obliqua cynossema: ita appellat᷑ Hecubæ tumulus. statio acheroũ. Turris & delubrũ Protesilai. Et in extrema cheronnesi fronte: quæ uocatur eleũ: oppidum eleus Dein petenti melanem sinum portus cœlos: & panormus: & supradicta cardia. Tertius europæ sinus ad hunc modum clauditur. Montes extra prædictos thraciæ edomus: gygemoros: meritus: melampillus. Flumina in hebrum cadentia: bargus: suemus. Macedoniæ: thraciæ: hellesponti longitudo supradicta. Quidam .dcc.xx. M. faciunt. Latitudo .ccc.lxxxiiii. M. est. Egeo mari nomen dedit scopulus inter tenum: & chium

uerius q̄ inſula: ex eo noīe a ſpecie capræ: quæ ita a græcis appellatur: repente ī medio mari exiliens. Cernunt eum a dextera pte andrum nauigantes ab achaia: dirum ac peſtiferum. Aegei pars myroodatus appellatur ab īſula parua: quæ cernit̃ macedoniā a gereſto petentibus haud ꝓcul eubœæ caryſto. Romani omnia hæc maria duobus nominibus appellant. Macedonicum quodcunq; macedoniam aut thraciam attīgit. Græcienſe qua græciam alluit. Nam græci & ionium diuidunt in ſiculum ac creticū ab īſulis. Item icarium quod ē īter ſamum & myconen. Cætera nomina ſinus dedere quos diximus. Et maria quidem gēteſq; ī tertio europæ ſinu ad hūc modū ſe habēt.

Inſulæ īter eas terras īter q̄s creta: euboia: cyclades: ſporades: mæotis: helleſpōtus: ponti: mæotidis: daciæ: ſarmatiæ: ſcythiæ. Cap. xii.

INſulæ autem ex aduerſo theſprotiæ a butroto duodecim mil. paſſibus. eadem ab acroceraunis quinquaginta mil. cum urbe eiuſdem nominis corcyra liberæ ciuitatis & oppido caſſiope: temploq; caſſii Iouis: paſſuum nonagintaſeptem mil. in longitudine patens: Homero dicta ſcheria & pheacia: Callimacho etiam drepane. Circa eam aliquot. Sed ad italiam uergens thoronos: ad leucadiam paxoe duæ quīq; mil. diſcretæ a corcyra nec procul ab iis. Ante corcyram ericuſa: marathe: elaphuſa: maltace: trachie: pythionia: pthichia: taracie. Et a phalacrio corcyræ ꝓmōtorio ſcopulus in quem mutatam Vlyxis nauem a ſimili ſpecie fabula eſt. Ante leucadiā ſibora. Inter leucadiam autem & achaiā permultæ: quarum teleboides eædem quæ thaphiæ ab incolis ante leucadiam appellantur: ſaphioſis: arnoxia: prineſſa. Et ante ætoliam echinades: ægialia: cotonis: thyatira: geoaris: dionyſia: cirnus: chalcis: pinara: myſtus. Ante eas in alto cephalania: zacinthus: utræq; liberæ. Ithacha: dulichium: ſamos: crocilea: paxos. Cephalania quondam melena dicta undecim paſſuum abeſt: circuitu patet quadragintaquattuor. M. Same diruta a romanis: adhuc tamen oppida tria habet. Inter hanc & achaiam cum oppido magnifica & fertilitate præcipua zacynthus aliquādo appellata hyrie cephalaniæ a meridiana parte. xxii. milia abeſt: mons elatus ibi nobilis. Ipſa circuitu colligit trigintaſex mil. Ab ea ithaca duodecim mil. diſtat: in qua mons neritus. Tota uero circuitu patet uigintiquinq; milia paſſuū. Ab eo araxū peloponneſi ꝓmontorium duodecim mil. paſſ. Ante hanc in alto aſteris. Prothe ante zacynthum trigintaquīq; milia paſſuum. In eurum uentum ſtrophades duæ: ab aliis plotæ dictæ. Ante cephalaniā letoia. Ante pilum. iii. ſpageta: & totidem āte meſſenē œnuſta. In ſinu aſineo threſthirides: in laconico teganiſa: cothon. Cythera cū oppido antea porphyris appellata. Hæc ſita ē a maleæ ꝓmontorio quinque milia paſſuum ancipiti ꝓpter anguſtias ibi nauium ambitu. In argolica pythiuſa: irine: ephire cōtra hermonium agrum tiparenus epiropia colonis: ariſtera contra troezenum caulauria quinquaginta mil. paſſuum diſtans a plateis: bellina: laſia: baucidias. Cōtra epidaurū cethiphalos: ſytionneſos. vi. mil. paſſuum abeſt a continente. Ab hac egina liberæ cōditionis. xvii. M. paſſuum: cuius uiginti. M. p. nauigatio ē. Eadem autem a pireo athenienſium portu duodecim mil. paſſuum abeſt: ante enone uocitata. Spireo promōtorio obiacent eleuſa: dendros: graugiæ duæ: cetiæ duæ: ſelacoſa: dacēchris: ſaſpis: ſeptem. Et in megario ſinu ethrurides quattuor. Egila autem. xv. paſſuum a cythara: eademq; a cretæ phalaſarna oppido uigintiquinq; paſſuum. Ipſa creta altero latere ad auſtrum altero ad ſeptentrionem uerſa inter ortum & occaſum: quæ porrigitur centum urbium clara fama. Doſiades eam a creta nympha heſperidis filia: Anaximāder a rege curetum: Philiſtides: Moletes: Crates: primū aeriam dictam: deinde poſtea curetim appellauere. Et macaron nonnulli a temperie cæli appellatam exiſtimauere. Latitudine nuſq̄ quinquaginta milia paſſuum excedens: & circa mediam ſui partem maxime patens. Longitudīe implet. cc. lxx. mil. paſſuum. Circuitu. d. lxxxix. flectēſq; ſe in creticum pelagus ab ea dictum: qua longiſſima eſt ad orientem ſammonium promōtoriū aduerſum rhodo. Ad occidentem criu metopon cyrenas uerſus expellit.

Oppida eius inſignia palaſerne:clea:cyſamon:pergamum:cidon:minoum: apteron:
pantomatrium:amphimala : rhitimna : panormium: cyteum: apollonia: matium:
heraclia:miletos:ãpela: hierapicna:lebena: hierapolis . Et in mediterraneo cortyna :
epheſtum:gnoſſum:polirenum:myrhina:lycaſtus:rhamnus:lyctus:dium:aſiũ: phi-
leros:rhition:clatos:ſphere:olypiſos:laſpha:eleuterne: therapne : manathuſa:githi-
ſos:& aliorum circiter.lx.oppidorum memoria extat.Montes cadiſchus:idæus:dicti-
neus:crocus . Ipſa abeſt a promontorio ſuo quod uocatur criu metopon : ut prodit
Agrippa a cyrenarum promontorio phicunte.c.xxv.p.Item cadiſto a meleo pelopõ-
neſi.lxxx.A carpato inſula:promontorio ſammonio.lx.M.in fauonium uentũ.Hæc
inter eam & rhodum interiacet : reliqua circa eam ante peloponneſum duæ coſicæ :
totidem mylæ & a latere ſeptentrionali dextera cretam habent.Contra cydoniã:leuce
& due budroe. Contra matium drya . Contra itanum promontorium oniſa leuce .
Contra hierapycnam cryſa gaudos.Eodem tractu ophius ſabuto: aramnus circũuec-
tiſq; criu metopon.tres acauſagores appellatæ.Hæ ante ſammonium promõtorium
phocæ:plachiæ:ſirnides:naulocos:armedõ:zephyre. Ac ĩ hellade etiãnũ ĩ egeo lycades
ſcarphia:coreſa :phocaſia . complureſque aliæ ex aduerſo atticæ ſine oppidis & ideo
ignobiles.Sed contra eleuſina clara ſalanus ante eam pſytalia . A ſunio uero helene
.v.M.paſſuum diſtans.Dein coeos ab ea totidem:quam noſtri quidem dixere ceam.
Græci & hydruſam auulſam eubœæ. Quingentis longa ſtadiis fuit quondam : mox
quattuor fere partibus quæ ad boetiam uergebant : eodem mari deuoratis . Oppida
habet reliqua iulida:carthea.Intercidere cereſſa:phœceſſa.Ex hac ꝓfectã delectation
fœminis ueſtem auctor ẽ Varro. Eubœa & ipſa auulſa boetiæ & a modico ĩterfluẽte
euripo ut ponte iungatur ad meridiem promõtoriis duobus geraſto ad atticã uergẽte
& ad helleſpõtũ caphareo inſignis a ſeptentrione ceneo.nuſq latitudinẽ ultra.xl.M.
paſſuũ extẽdit : nuſq̃ ĩfra.xx.M.cõtrahit.Sed ĩ lõgitudinẽ uniuerſæ boetiæ ab attica
theſſaliã uſq; prætẽtã ĩ.c.l.M.paſſuũ.Circuitu uero .ccc.lxv. abeſt ab helleſpõto ꝑte
capharei.cc.xxv.urbibus clara quondam pyrrha:portamo:neſſo:cerintho:oreo: dio :
edepſo:achalia: nunc chalcide:cuius ex aduerſo in continẽti aulis eſt geraſto:eretria:
caryſtos:oroſtane:oritano:arthemiſia: cum fonte arethuſa flumine lelanto : aquiſq;
calidis : quæ elopiæ uocantur.Caryſtus nobilis:notiorq; tamẽ marmore caryſtio ante
uocitata eſt chalcodotis:aut macris : ut Dionyſius:& Ephorus tradunt : ut Ariſtides
macra:ut Challidemus chalcis:ære ibi primum reperto:ut Menechinus abantias :ut
poetæ uulgo aſopis.Extra eam in myrtoo multæ ſed maximæ illuſtres glauconneſos:
& begilia: & a promontorio gereſto circa delum in orbem ſitæ:unde & nomẽ traxere
cyclades.Prima earum andrus cum oppido:abeſt a gereſto.x.M.paſſuũ:a ceo .xxxix.
mil.Ipſam Myrſilus cauron: deinde antandron cognominatam tradit.Callimachus
laſſiam.Alii nonagriam:hydruſã:epagrin. Patet circuitu.xc.iii.M.p. Ab eadẽ andro
paſſus mille:& a delo.xvii. mil. Tenos cum oppido in quindecim milia paſſuũ por-
recta.Quam propter aquarum abundãtiam Ariſtoteles hydruſam appellatam ait .
aliqui ophiuſã.Cæteræ mycone cum monte dimaſto a delo .xvii.mil.paſſuũ. Scyros
ſiphnus ãte eropia & acis appellata:circuitu uigintiocto milia paſſuum:ſeriphus.xii.
præpeſinthus citanos.Ipſaq; longe clariſſima cycladum media a templo Apollinis &
mercatu celebrata delos:quæ diu fluctuata(ut proditur)ſola motũ terræ nõ ſenſit ad
.M.Varrõis ætatem . Mutianus prodidit bis cõcuſſam.Hãc Ariſtoteles ita appellatã
ꝓdidit:quoniã repente apparuerit enata.Egloſthenes cynthiã: alii ortygiã : aſteriã:
lagiã:cerhã:mydiã:cynethũ:pyrpilen:igne ibi primũ repto.Cĩgit quĩq; .M. paſſuũ.
aſſurgit cintho monte.Proxima ei rherene:quã Anticlides celaduſã uocat. Item ar-
themiten Helladius. Syros: quã circuitu patere.xx.M. paſſuũ ꝓdidere ueteres.Mu-
tianus .clx. Olearus paros cum oppido ab delo trigintaocto mil. marmore nobilis
quam primo plateam poſtea minoida uocarunt . Ab ea ſepties quingenta naxus a

delo.xviii.M. cum oppido:quã ſtrongylen : deinde dian:mox dionyſiada a uinearũ
fertilitate:alii ſiciliam minorem aut callipolin appellarunt.Patet circuitu ſeptuagin-
taquinq; milia paſſuum:dimidioq; maior eſt q̃ paros. Et hactenus quidem cycladas
ſeruant.Cæteras: quæ ſequũt: ſparodes.Sũt aũt hellene:phocuſa:hecaria:ſchinuſa:
polegrados.Et a naxo decem & ſepteni milia paſſuum icaros:quæ nomẽ mari dedit.
tantundem ipſa in longitudinem patens : cum oppidis duobus : tertio amiſſo ante
uocata doliche:& maris:& ichthiſuſa.Sita eſt ab exortu ſolſtitiali delo quinquaginta
milia paſſuum.Eademq; a ſamo trigintaquinq; milia:inter eubœam & andrũ decem
milia paſſuum freto.Ab ea gereſtum.c.xii.M.quinquaginta paſſuum . Nec deinde
ſeruari poteſt ordo.Aceruatim ergo ponentur reliquæ.Scyros a naxo quattuordecim
milia paſſuum Homeri ſepulchro ueneranda . Longitudinis uigintiquĩq; mil.antea
phœnice appellata.Odua letãdro gyaros cum oppido circuitu duodecim .M. paſſuũ
ꝑpe.Abeſt ab andro ſexagintaduoꝝ mil.paſſuũ.Ab ea ſyrnos octuagĩta mil.paſſuũ.
Cynethus atelos: ũguẽto nobilis a Callimacho agathuſa appellata.Donyſa pathmos
circuitu trigĩta mil.paſſuum.Caruſa:lebĩthus:gyrus:cynara:ſycinus:quæ ãtea œnos.
cheratia quæ onus.caſos quæ aſtragale . cimolus quæ echinuſa . Melos cum oppido
quam Ariſtides mimblida appellat:Ariſtoteles zephyriam:Callimachus mimallida:
Heraclides ſiphnum & acitiam.Hæc inſularum rotũdiſſima eſt.Poſt machia hypere
quondam patage:& ut alii platage:nunc amorgos polyegas.Philetera cum primum
emerſit caliſte dicta.Ex ea auulſa poſtea theraſia atque inter duas enata : mox auto-
mate. Eadem hiera enata . Diſtat ios a thera uigĩtiquinque mil.paſſuum.Sequũtur
lea:aſcania:canaphe:hippurus:hippurtuſa : aſtiphalea liberæ ciuitatis circuitu octo-
gĩtaocto.M.paſſ. Abeſt a cadiſto crete cẽtũ uigĩtiqnq; mil.ab ea platea ſexaginta mil.
unde caminia trigintaocto milia.Azibinta:laniſe: atragia : pharmacuſa : techedia :
chalcia:calymna.ĩ qua oppidum co.coreſia:olymnos . A qua carpatum:quæ nomen
carpatio mari dedit uigintiquinque mil.paſſuum . Inde rhodum africo uento .l.M.
paſſuum. A carpato ad caſſon.vii.mil.A caſſo ſammonium cretæ promontoriũ.xxx.
.M.In euripo aũt euboico primo fere introitu petaliæ.iiii.inſulæ & in exitu athlante
cyclades:& ſporades: ab oriente littoribus icariis aſiæ : ab occidente myrtois atticæ :
a ſeptentrione ægeo mari: a meridie cretico & carpatio incluſæ.cc.M.paſſuum ĩ lon-
gitudinem:& per.cc.M.in latitudinem iacent . Pagaſicus ſinus ante ſe habet eutyciã
& cynetum:ſyrum ſupradictam. Sed cycladum & ſporadum extimam gerontiã:ſca-
diram:thermeuſim:irheſiam:ſolymniam:eudemiam:neam quæ Mineruæ ſacra eſt .
Athos ante ſe quattuor parethum cum oppido quondam euonum dictam nouem
mil.paſſuum:ſcyathum.xv.mil.imbrum cum oppido.lxxxviii.M.paſſuum. Eadem
abeſt a maſtuſia cherõneſi.lxxv.M.paſſuum.ipſa circuitu.lxii.M.p. Perfũdit' amne
illiſo.Ab ea lẽnos.xxii.M. quæ ab atho.lxxxvii.mil. Circuitu patet.xxii.mil.d.paſſ.
Oppida habet epheſtiam & myrinam:in cuius forum ſolſtitio athos eiaculat' umbrã.
Ab ea thaſos libera .vi.mil.paſſuũ:olim eria uel etria dicta.Inde abdera a continenti
.xxii.M.paſſuum:ad athos.lxii.mil. tantundem ad inſulam ſamothracẽ:quæ libera
ante hebrum ab imbro.xxxii.mil.a lemno.xxii.mil.d.attollitur monte ſaoce .x.mil.
paſſuum portuoſiſſima omnium . Callimachus eam antiquo nomine dardaniam
nominat:inter cheronneſum & ſamothracen:utrinq; fere .xv.mil. Haloneſos ultra
gethone:lamponia:alopeconneſus haud procul a cælo . Cheronneſi portu & quædã
ignobiles:deſertis quoq; redduntur in hoc ſinu quarum.M.inueniri potuerũt noĩa.
Deſticos:ſarnos: cyſſiros:carbruſa:calathuſa:ſcylla:dialeon dicta melantia : dracha-
non:arroneſus:diethuſa:ſcapos:capheris:meſatea:eantiron:phateronneſos:pateria:
calethe:neriphus:polendos . Quartus e magnis europæ ſinus:ab helleſponto ĩcipiẽs
mæotis oſtio finitur. Sed totius ponti forma breuiter amplectenda ẽ:ut facilius ꝑtes
noſcant'. Vaſtũ mare præiacens aſiæ & ab europa porrecto cheronneſi littore expulſũ

angusto meatu irrumpit in terras septem stad. ut dictum est : interuallo europam auferens asiæ. Prīas angustias hellespōtū uocant. Hac Xerxes persarū rex cōstrato in nauibus ponte duxit exercitū. Porrigitur īde tenuis euripus .lxxxvi. M. pas. spatio ad urbem priapum asiæ: qua Magnus Alexander transcendit . Inde expatiatur æquor : rursusq; in arctum coit laxitas. Propontis appellat᷑. Angustiæ thracius bosphorus la-titudine. d. passuum: qua Darius pater Xerxis copias ponte transuexit ; Tota ab hel-lesponto lōgitudo. cc. M. xxxix. M. passuum. Dein uastum mare. Pontus euxinus qui quondā axenus longe refugiētes occupat terras: magnoq; littorū flexu retro curuatus in cornua ab iis utrinque porrigitur: ut sit plane arcus scythici forma . medio flexu iungit᷑ ostio mæotici lacus cīmerius bosphoros: idos uocat᷑. ii. M. d. passuū latitudine. At īter duos bosphoros thracium & cimmerium directo cursu: ut auctor est Polybius .d. passus intersunt . Circuitu uero totius ponti uicies semel milia ut auctor est Varro: & fere ueteres. Nepos Cornelius. ccc. M. l. adiicit . Artemidorus uicies nouies decem nouem milia facit . Agrippa. xxiii. lx. M. Mutianus. xxviii. lxv. M. Simili mō europæ latere mensuram alii q̄ttuordecies. lxxviii. M. pas. determinauere. alii ūdecies .lxx. M. M. Varro ad hunc modum metitur. Ab hostio ponti apolloniam. clxxxviii. .M. d. pas. Calatin tantundem. Ad ostiū istri. cxxv. Ad borysthenen. ccl. M. Cherōnesū heraclidarum oppidum .ccclxxv. M. pas. Ad panticapeum: quod aliqui bosphorum uocant: extremum in europæ ora. cc. M. xxii. d. quæ summa efficit. xiii. mil. xxxvi. M. .d. Agrippa a bizantio ad flumen istrum. dlx. Inde panticapeum .dcxxx. Inde lacus ipse mæotis tanain amnem ex rhipheis montibus defluentem accipiens nouissimū inter europam asiamq; finem. xiiii. M. vi. M. circuitu patere traditur. Ab aliis .xi. M. .xxv. Ab ostio eius ad tanais ortū directo cursu. ccclxxv. M. passus esse constat. Accolæ sinus eius in mentione thraciæ dicti sunt istropolin: inde ostia istri. Ortus hic in ger-maniæ iugis montis arnobæ: ex aduerso raurici galliæ oppidi: multis ultra alpes mili-bus: ac per innumeras lapsus gentes danubii nomine immenso aquarum auctu : & unde primum illyricum alluit: ister appellatur : sexaginta amnibus receptis : medio ferme numero eorum nauigabili in pontum uastis sex fluminibus euoluitur. Primū ostium peuces. Mox ipsa peuce insula: in qua proximus alueus appellatus. xix. pass. magna palude sorbetur . Ex eodē alueo & super istropolin lacus gignit᷑. lxiii. M. pas. ābitu: halmirin uocāt. Secūdū ostiū naracustoma appellat᷑ . Tertiū calostoma iuxta īsulā sarmaticā. Quartū pseudostoma & insula conopōdiabasis: postea boryostoma & spireostoma. Singula autem ora tanta sunt: ut prodatur in. xl. M. pas. longitudīs uinci mare: dulcemq; intelligi haustum. Ab eo in plenum quidem omnes scytharum sunt gentes uarie tamen littori apposita tenuere alias gethæ : daci a romanis dicti : alias sarmatæ: a græcis sauromatæ: eorūq; hamoxobii aut corsi: alias scythæ degeneres & a seruis orti: aut troglodytæ: mox alani: & toxalani. Superiora autem īter danubiū & hyrcinum saltum usq; ad pannonica hyberna carnunti germanorumq; ibi cōfiniū. Campos & plana iagyges: sarmatæ uero mōtes & saltus. pulsi ab his daci ad pathissū amnem amoros siue duria est a sueuis: regnoq; uanniano dirimens eos . Ex aduerso absternæ tenent: haliq;. Inde germani. Agrippa totum eum tractum ab istro ad ocea-num bis ad decies centum milia passus: in longitudine quattuor milibus q̄dringētis. In latitudine ad flumen uischiam a desertis sarmatiæ prodidit . Scytharum nomen usq; quaq; transit in sarmatas atq; germanos. Nec aliis prisca illa durauit appellatio: q̄ qui extremi gentium harum ignoti prope cæteris mortalibus degunt. Verū ab istro oppida crenne scepolium. Montes macrocrennius clarus. Amnis tyra oppido nomen imponens: ubi antea ophiusa dicebatur . In eodem insulam spatiosam incolunt ty-ragetæ. Abest ab pseudostomo istri ostio. cxxx. mil. Mox astacæ cognomines flumini: ultra quos erobizi: flumen rhode: sinus saggaricus: portus ordesus. Et a tyra. cxx. mil. passuum flumen borysthenes: lacusq; & gens eodē nomine & oppidum a mari recedēs

.xv.mil.paſ.Olbiopolis & miletopolis antiquis nominibus. Rurſus ĩ littore portus achæorum. Inſula achillis tumulo eius uiri clara. Et ab ea centum uigintiquinque milia paſſuum: peninſula ad formam gladii in tranſuerſum porrecta exercitatione eiuſdem cognominata dromos achilleos. Cuius lõgitudinem octoginta milia paſſuũ tradidit Agrippa. Totum enim tractum ſardi ſcythæ & ſcyraci tenent. Inde ſilueſtris regio: hyleum mare: quo alluitur cognominant. Enœcadloæ uocantur incolæ. Vltra panticapes amnis: qui nomadas & georgos diſterminat: mox aceſinus. Quidã penticapem confluere intra olbiam cum boryſtene tradunt. Diligentiores hipanin tanto errore eorum: qui illum ĩ aſiæ parte prodidere. Mare ſubit uaſto receſſu donec quĩq; milibus paſſuum interuallo abſit a mæotide: uaſta ambiens ſpatia multaſq; gentes. Sinus garcinites appellatur: flumen placyris. Oppida nauarum: gorcine. A tergo lacus buges foſſa miſſus in mare. Ipſe buges a coreto mæotis lacu ſinu petroſo diſcluditur dorſo. Recipit amnes bugem gerrhum hypanin ex diuerſo uenientes tractu. Nam gerrhus baſilidas & nomadas ſeparat. Hypanis per nomadas & hyleos fluit manu facto alueo in bugem: naturali in coretum. Regio ſcythiæ ſendica nominatur. Sed a carcinte taurica incipit quondam mari circufuſa & ipſa: quaque nunc iacent campi. Deinde uaſtis attollitur iugis. Trigĩta ſunt eorum populi. Ex iis mediterranei.xxvii. Sex oppida: orgocyni: caraſeni: aſſyrani: tractari: arciſſali: tecali: caliordi. Iugum ipſũ ſcythotauri tenent. Clauduntur ab occidente cheronneſo: ab ortu ſcytiſſa taucis. In ora a carcinite oppida tagræ in ipſis anguſtiis peninſulæ. Mox heraclea cherõneſus: libertate a romanis donatum. Megarice uocabatur antea præcipui nitoris in toto eo tractu cuſtoditis græciæ moribus: quinque milibus paſſuum ambiente muro. Inde parthenium promõtorium taurorum ciuitas placia. Symbolum portus. Promõtoriũ criu metopon aduerſum carambico aſiæ promontorio: per medium euxinum percurrens centum ſeptuaginta milia paſſuum interuallo: quæ maxime ratio ſcythici arcus formam efficit. Ab eo taurorum portus multi: & lacus. Oppidum theodoſia a criu metopo.cxxii.M.paſ. A cheronneſo.cxlv.M. Vltra fuere oppida cyte: zephiriũ: acre: nympheum: dia. Reſtat longe ualidiſſimum in ipſo boſphori introitu panticapeum mileſiorum a theodoſia mille trigintaquinque paſſuum: a cimmero uero oppido trans fretum ſito mille .d. ut diximus ſpatium. Hæc ibi latitudo aſiam ab europa ſeparat. eaq; ipſa pedibus plerunq; peruia glaciato freto boſphori cimmerii. Latitudo duodecim.d paſſuum. Oppida habet hermiſium: mirmetium: & intus ĩſulã alopecẽ. Per mæotin autem ab extremo iſthmo: qui locus taphræ uocatur: ab ore boſphori ducenta ſexaginta milia paſſuum longitudo colligitur. A taphris per cõtinẽtẽ introrſus tenent auchetæ: apud quos hypanis oritur. Neuroæ: apud quos boryſthenes geloni: tugaſetæ: budini: baſilidæ: & ceruleo capillo agathyrſi. Super eos nomades. Deinde anthropophagi. A bute ſup mæotin ſauromatæ: & heſſedones. At p oram ad tanain uſq; mæotæ a quibus lacus nomen accepit. Vltimiq; a tergo eorum arimaſpi. Mox rhiphei montes. Et aſſiduo niuis caſu pinnarum ſimilitudine pterophoros appellata regio. pars mundi dãnata a natura rerum: & denſa merſa caligine: neq; ĩ alio q̃ rigoris opere gelidiſq; aquilonis conceptaculis. Pone eos montes ultraque aquilonem gens fœlix (ſi credĩus quos hyperboreos appellauere) annoſo degit æuo: fabuloſis celebrata miraculis. Ibi creduntur eſſe cardines mundi: extremiq; ſyderum ambitus: ſemeſtri luce & una die ſolis auerſi: non ut imperiti dixere ab æquinoctio uerno in autumnũ. Semel in anno ſolſtitio oriunt̃ iis ſoles: brumaq; ſemel occidunt. Regio aprica: fœlici temperie: omni afflatu noxio carens. Domus iis nemora luciq; & deorũ cultus. Viritĩ gregatĩq; diſcordia ignota & ægritudo omnis. Mors non niſi ſatietate uitæ epulatis: delibutiſque ſenibus luxu ex quadam rupe in mare ſalientiũ. hoc genus ſepulturæ beatiſſimum. Quidam eos in prima pte aſiæ littorum poſuere non in europa: q ſunt ibi ſimilitudine & ſitu attacori nomine. Alii medios fecere eos inter utrumq; ſolem

hiperborei

antipodum occasum exorientemq; nostrum. quod fieri nullo mō potest cōstare tam uasto mari ĩteruenientе. Qui alibi q̃ in semestri luce cōstituere eos: serere matutinis: meridie metere: occidente sole fœtus arborum decerpe: noctibus in specus cōdi tradiderunt. Nec libet dubitari de gente ea: cum tot auctores ꝓdāt: frugū primitias solitos delon mittere Apollini: quem præcipue colunt. Virgines ferebant eas hospitiis gētiū p annos aliquot uenerabiles: donec uiolata fide ĩ proximis accolarum finibus deponere sacra ea ĩstituere. Hiq; ad conterminos deferre: atq; ita delum usq;. Mox & hoc ipsum exoleuit. Sarmatiæ: scythiæ: tauricæ: oĩsq; a borystene amne tractus longitudo .d.cccc.lxxx.M. Latitudo .d.cc.xvii.M.a.M. Agrippa tradita ē. Ego ĩcertā ĩ hac terraꝝ pte mēsurā arbitror. Veꝝ ĩstituto ordĩe reliqua huius sinus dicant͛. Et maria qdē eius nūcupabimus. Insulæ ponti. Cap.xiii.

Ellespontus insulas non habet ĩ europa dicēdas. In ponto duæ .M.d. passibus ab europa .xiiii. milia ab hostio cyaneæ: ab aliis symplegades appellatæ: traditæq; fabulis inter se concurrisse: quoniā paruo discretæ interuallo ex aduerso ĩtrātibus geminæ cernebantur: paulumq; deflexa acie coeūtium speciem præbebant. Citra ĩstrū apolloniatarum una octoginta milia a bosphoro thracio. Ex qua .M. Lucullus Capitolinum Apollinem aduexit. Inter ostia istri quæ essent diximus. Ante borysthenem achillea est supradicta. Eadem leuce & macaron appellata. Hanc temporum horum demonstratio a borystene centum quadraginta milia ponit: a tyra .cxx. M. a peuce insula quinquaginta .M. Cingitur circiter .x. milia. pass. Reliquæ in carcinitis sinu cephallones: rhosphodus: amacra. Nō est omittenda multorum opinio priusquam digrediamur a ponto: qui maria omnia interiora illo capite nasci non gaditano freto existimauere: haud improbabili argumento: quoniam æstus semper e ponto ꝓfluens nunquam reciprocetur ad eundem. Deinde est ut extera europæ dicātur: trāsgressisq; in rhipheos montes littus oceani septentrionalis in leua donec perueniatur gades legendum. Insulæ complures sine nominibus eo situ traduntur. ex quibus āte scythiā quæ appellatur bannonia: unam abesse a scythia diei cursu: in quam ueris temperie fluctibus electrum eiiciatur Timæus prodidit. Reliqua littora incerta signata fama. Septētrionalis oceanus amalchium eum Vecatæus appellat a paropaniso amne qua scythiam alluit. quod nomen eius gentis lingua: significat congelatum. Philemon morimarusam a cimbris uocari: hoc est mortuum mare. Inde usq; ad promontorium rubeas. Vltra deinde crenium. Xenophon lampsacenus a littore scytharum tridui nauigatione insulam esse immensæ magnitudinis baltiam tradit. Eandem Pythias basiliam nominat. Feruntur & oonæ: in quibus ouis auium & auenis incolæ uiuant. Alii: in quibus equinis pedibus homines nascantur: hippopodes appellati. Fanesiorū aliæ in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipsorum aures tota ĩtegāt. Incipit inde clarior aperiri fama ab gente ingeuonum: quæ est prima. Inde germaniæ seuo mons ibi immensus: nec rhipheis iugis minor immanem ad cimbrorum usq; promōtorium efficit sinum: qui codanus uocatur refertus ĩsulis. quaꝝ clarissĩa scandinauia est: incompertæ magnitudinis. portionem tantum eius quod sit notum: hilleuionū gente quingentis incolente pagis: quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Nec ē minor opinione eningia. Quidam hæc habitari ad uisulam usq; fluuium a sarmatis benedis: scyris: hyrris tradunt. Sinum clylipenum uocari: & in ostio eius ĩsulā latrin. Mox alterum sinum lagnum conterminum cimbris. Promontorium cibroꝝ excurrēs in maria longe peninsulam efficit: quæ haustisus appellatur: uigintitria milia pass. Inde insulæ romanis armis cognitæ. Earum nobilissimæ burcana fabaria a nr̄is dicta a frugis similitudine sponte prouenientis. Item glessaria a sucino militiæ appellata a barbaris austerania. præterq; actania. Toto autem hoc mari ad scaldin usq; fluuiū germaniæ accolunt gentes haud explicabili mensura: tam immodica prudentium discordia est. Græci & qdā nostri uigĩtiquĩq; milia passuū orā germaniæ tradiderūt.

Agrippa cum rhetia & norico longitudinem.dc. milia octogintaſex milia paſſuum. Latitudinē ducenta quadragītaocto.M.

Germaniæ. Cap.xiiii.

RHetiæ prope unius maiore latitudīe: ſane circa exceſſū eius ſubactis. Nam germania multis poſtea annis nec tota percognita eſt. Si coniectare pmittitur haud multum ora deerit græcoꝝ opinioni:& longitudini ab Agrippa traditæ. Genera germanorū quinq;. Vindili:quorum pars burgundiones:uarinnæ:charini:guttones. Alterum genus īgeuones:quorum pars cimbri:teutoni a cauchorum gente. Proximi autem rheno iſteuones: quorum pars cimbri mediterranei: hermiones quorū ſueui hermūduri:chatti:cheruſi. Quīta pars peucini:baſternæ ſupradictis cōtermini dacis. Amnes clari ī oceanū defluūt:gutallus:uiſtillus ſiue iuſtilia:aluus:uiſurgis: ammiſſuis:rhenus : moſa. Introrſus uero nulla īferius nobilitate hercyniū iugū prætendit.

Inſulæ ī gallico oceano. Cap.xv.

IN rheno autē ipſo prope centū milia paſſuū ī longitudinē nobiliſſīa batauorū īſula & cannenefatū:& aliæ friſiorū:caucoꝝ:friſiabonum:ſturioꝝ: morſatioꝝ: quæ ſternuntur inter helinum : ac fleuum . ita appellantur oſtia in quæ effuſus rhenus ab ſeptentrione in lacus ab occidente in amnem moſam ſe ſpargit: medio inter hæc chore modicum nomini ſuo cuſtodiens alueum.

Britannia Hibernia. Cap.xvi.

EX aduerſo huius ſitus britannia īſula clara græcis noſtriſq; monumentis. Inter ſeptentrionem & occidentem iacet:germaniæ galliæ hiſpaniæ multo maximis europæ partibus magno interuallo aduerſa. Albion ipſi nomen fuit : cum britanniæ uocarentur omnes de quibus mox paulo dicemus. Hæc abeſt a geſoriaco morinorum gentis littore proximo traiecto quinquaginta milia milium . Circuitu uero patere trigintaocto milia paſſus.lxxv.M. Pythias & Iſidorus tradunt:triginta prope iā ānis noticiam eius romanis armis non ultra uicinitatem ſiluæ calidoniæ propagantibus . Agrippa longitudinem octingentorum milium paſſuum credit eſſe . Latitudinem tricentorum milium credit . Et eandem hiberniæ latitudinem . Sed longitudinem ducentorum .M.p.minorem. Super eam hæc ſita abeſt breuiſſimo tranſitu a ſilurum gente .xx.M . paſſuum . Reliquarum mella .cxxv.M. circuitu amplior proditur. Sunt autem hinc .xl.M.paſ. orcades:modicis īter ſe diſcretæ ſpatiis. Septē acmodæ:& triginta hebudes. Et inter hiberniam & britanniā mona:manapia:ricnea: uectis:ſilimnus:andros. Infra uero ſiambis:& axantos . Et ab aduerſo in germanicū mare ſparſæ gleſſariæ quas electridas græci recentiores appellauere : ꝙ ibi electrum naſceretur. Vltima omnium:quæ memorantur:tyle.ī qua ſolſtitio nullas eſſe noctes indicauimus cancri ſignum ſole tranſeunte . Nulloſque contra per brumam dies . Hæc quidam ſenis menſibus continuis fieri arbitrātur. Timæus hiſtoricus a britānia introrſus ſex dierun nauigatione abeſſe dicit inſulam mitterin: in qua cādidū plūbū proueniat. Ad eam britannos uitilibus nauigiis corio circunſutis nauigare. Sunt & q alias prodāt ſcandiam: dumnam:bergos:maximamque omninm uerigon:ex qua in tylen nauigetur. A tyle unius diei nauigatione mare concretum a nonnullis cronium appellatur.

Gallia. Cap.xvii.

GAllia omnis comata uno nomine appellata in tria populorum genera diuidit amnibus maxime diſtincta. A ſcalde ad ſequanam:belgica. Ab eo ad garūnam: celtica . Eademq; lugdunenſis. Inde ad pyrenei montis excurſū:aquitania aremorica ante dicta. Agrippa uniuerſarum galliarum īter rhenum & pyreneum atq; oceanum ac montes cebennam & iuram:quibus narbonēſem galliā excludit:longitudinē .cccc. .xx.M. paſſuum. Latitudinem.ccc.xiii.computauit. Aſcaldi īcolunt:exerni : texādri pluribus noībus. deīde menapii:morini:oromāſaci iūcti pago:qui cerſiacus uocatur. Britāni:ambiani:bellouaci:baſſi. Introrſus catoſlogi : attrebates: neruii liberi : ueromādui:ſueuconi:ſueſſiōes:ueruni liberi:ulmanetes liberi:tūgri:rinuci: friſi:auones:

f

betaſi:leuci liberi:treueri liberi antea:& lingones fœderati:rheni fœderati:medioma-
trici:ſequani:rauraci:heluetii. Colonia equeſtris & rauriaca. Rhenum autē accolētes
germaniæ gētium ī eadem prouīcia:nemetes:triboci: uangiones:īcubi:colōia agrippi-
nēſis : guberni : butani : & quos in īſulis diximus rheni.

Lugdunēſis gallia. Capitulū.xviii.

LVgdunēſis gallia habet lexouios:uellocaſſes:galletos:uenetos:abrīcatuos:oſſi-
ſinos: flumē clarum ligerī . Sed penīſulā ſpectatiorem excurrētem ī oceanū a
fīe oſſiſinoꝝ circuitu.dc.xxv.M.paſ.lōgitudīe. In latitudīe cētū.xxv.M. Vltra eā uā-
netes. Intus aūt hedui fœderati:carauteni fœderati:boii:ſenones. Aulerci q cognoīāt
eburones:& qui cenomani:meldi liberi:pariſii:trecaſſes:andegaui:īducaſſes:bodicaſ-
ſes:uenelli:carioſuelites:diablīdi:rhedones:turones:iteſui:ſecuſii:albii liberi:ī quoꝝ
agro colonia lugdunum.

Aquitania. Cap.xix:

AQuitanicæ ſūt:ābulatri:anagnutes:pictones: ſantones liberi:bituriges liberi:
ſexignani cognomine ubiſci:aquitani unde nomen prouinciæ : ſediboniates .
Mox in oppidum contributi conuenæ:begerbi:tarbelli quattuor:ſignani: cocoſates :
ſexſignani:uenami:enobriſates:belendi : ſaltus pyreneus:infraq; meneoſi:oſqdates:
montani:ſybillates:camponi:bercorcates:pimpedimui:ſaſſumini:uellates:tornates:
conſoranni:auſci:eluſates:ſottiates:oſſidates:campeſtres:ſuccaſſes: latuſates : baſa-
bocates:uaſſei:ſennates:cambolectri : ageſſinates pictonibus iuncti. Hinc bituriges
liberi qui cubi appellātur. Dein lemouices:aruerni liberi:gabales. Rurſus narbonēſis
prouinciæ contermini ruteni:cadurci:antobroges. Tarnæq; amne diſcreti a toloſanis
petrogori. Maria circa oram ac rhenum ſeptentrionalis oceanus: inter rhenū & ſeq̄nā
britannicus:inter rhenum & pyreneum gallicus. Inſulæ complures uenetorum & quæ
ueneticæ appellantur : et inter aquitanicum ſinum .

Citerior hiſpania. Capitulum.xx.

APyrenei promontorio hiſpania incipit anguſtior non gallia modo: uerum etiā
ſemetipſa:ut diximus:immenſum quantum hinc oceano:illinc hiberico mari
comprimentibus . Ipſa pyrenei iuga ab exortu æquinoctiali in occaſum brumalem
breuiores latere ſeptentrionali q̄ meridiano hiſpanias faciunt. Proxima ora citerioris
eſt eiuſdem tarraconenſis ſitus a pyreneo per oceanum baſtonum ſaltus . Aolarſo:
uaſdulorum oppida : moroſgi:menoſta: ueſperies:amanum portus : ubi nūc obrica
flaui colonia ciuitatum nouem. Regio cantabrorum:flumen ſanga: portus uictoriæ
iuliobricenſium. Ab eo loco fōtes hiberi quadragīta milia paſſuū. Portus biendium:
origeni mixti cantabris. Portus eorum ueſei:ueca. Regio aſturum : noega oppidum
in peninſula piſici. Et deinde conuentus lucenſis a flumine nauia. Albiones: cibarci:
egouarri cognomīe namarini:iadoni:arrotebæ: promontorium celticum. Amnes flo-
rius:nelo:celtici cognomine neriæ: ſuperq; tamarci : quorum in peninſula treſaræ :
ſeſtianæ Auguſto dicatæ:& Toporio oppidū noela. Celtici cognomine præſtamartii:
cileni. Ex īſulis nominandæ:corticata:& aunios:acilenſis:conuentus bracharum : he-
leni:groni:caſtellum tide: græcorum ſobolis omnia. Inſulæ cycæ . Inſigne oppidum
abobrica . Minius ānis quattuor. M. paſ. ore ſpatioſus. leuni:ſeurbi:bracharū oppidū
auguſta quos ſuper gallecia. Flumē limia. Durius amnis e maximis hiſpaniæ ortus ī
pelondonibus:& iuxta numātiam . Lapſus dein per areuacos uacceoſq; diſtermīatis
ab aſturia uectonibus:a luſitania gallecis . Ibi quoq; turdulos a bracharis arcēs:oīſq;
dicta regio a pyreneo metallis referta auri argēti ferri plūbi nigri albiq;.

Luſitania. Capitulum.xxi.

ADurio luſitania incipit. Turduli ueteres : peſuri : flumen uagia : oppidū tala-
brica : oppidum & flumen eumenium : oppida conimbrica:colippo : eaburo:
britium. Excurrit deinde in aliud uaſto cornu promōtorium:quod alii artabrum ap-
pellauere:alii magnū:multi ulyſipponēſe ab oppido: terras maria cælū diſterminās:

Illo finit' hiſpaniæ latus. Et a circuitu eius ĩcipit frõs ſeptẽtrionis.

Inſulæ ĩ oceano Cap.xxii.

HInc oceanus q & gallicus occaſus: illinc oceanus atlanticus promõtorii excurſũ .xl. M. prodidere. Alii. xc. M. paſ. ad pyreneum. Inde non pauci duodecim qnq̃ginta milia. & ibi gẽtem artabrũ quæ nũq̃ fuit: manifeſto errore. Arrotebras enĩ quos ante celticum diximus promõtorium hoc ĩ loco poſuere litteris permutatis. Erratum & ĩ amnibus ĩclytis ab minio: quem ſupra diximus. cc. M. paſſuum ut auctor ẽ Varro: abeſt eminius: quem alibi quidam ĩtelligũt: & lineam uocãt: obliuiõis ãtiqs dictus: multumq; fabuloſus. Ab durio tagus. cc. milium paſſuum ĩteruenĩete mũda. Tagus auriferis harenis celebratur. Ab eo cẽtum ſexagĩta mil. paſſuũ promõtorium ſacrum e media prope hiſpãiæ frõte proſilit quattuordecĩ mili. paſſuum. Inde & pyreneum medium colligit ut Varro tradit. Ab ana uero: quo luſitaniam a betica diſcreuimus: cẽtum uigĩtiſex. M. paſſum: a gadibus cẽtum duo. M. paſ. additis gẽtes celticæ t̃duli: et circa tagũ uetones. Ab ana ad ſacrum luſitani. Oppida memorabilia a tago in ora: olyſippo equarũ e fauonio uento conceptu nobile: ſalatia cognominata. Vrbs imperatoria: merobrica promõtorium ſacrum: et alterum ceneus. Oppida oſſonobia balſa myrtili. Vniuerſa prouincia diuiditur in conuentus tres: emericenſem: pacenſem: ſcalabitanum. Tota populorum. xlvi. in quibus coloniæ ſunt quinq; municipiũ ciuium romanorum latii antiqui quattuor. Stipendiaria trigintaſex. Coloniæ auguſta emerita anæ fluuio appoſita: mertallinenſis: pacenſis: norbenſis cæſariana cognomine. Contributa ſunt in eam caſtra iulia: caſtra cecilia. Quinta eſt ſcalabis: quæ præſidiũ iulium uocatur. Mũicipium ciuium romãorum olyſippo: fœlicitas iulia cognoĩatũ. Oppida ueteris latii ebora: quod idem liberalitas iulia & myrtilis & ſalatia quæ diximus ſtipendiariorum: quos nominare non pigeat. Præter iam dictos in betica cognominibus: auguſtobrigenſes: emienſes: aranditani: taxabritenſes: blaxenſes: cæſarobricenſes: caperenſes: caurenſes: colarnici: bilitani: concordienſes: & bocori: interauſẽſes: latiẽſes: mirobrigenſes: qui celtici cognominantur: medubrigẽſes qui plumbarii: ocelenſes: lãciẽſes: turduli qui barduli & tapori. Luſitaniam cũ aſturia & gallecia patere longitudine. d. xl. paſ. latitudĩe. d. trigĩtaſex mil. Agrippa prodidit. Omnes autem hiſpaniæ a duobus pyrenei promotoriis per maria totius oræ circuitu trigĩtanouem. M. duodecim colligere exiſtimantur: ab aliis uigintiſex mili. Ex aduerſo celtiberiæ cõplures ſũt ĩſulæ caſſiterides dictæ a græcis a fertilitate plũbi & e regiõe arrotrebarũ promontorio deoꝝ ſex: quas aliqui fortunatas appellauere. In ipſo uero capite: mox beticæ ab oſtio freti paſſus ſeptuagĩtaquĩq; mil. gadis longa: & (ut Polybius ſcripſit) duodecim mil. lata. iii. mil. paſſuum abeſt a continente. Proxĩa parte minus pedes dcc. Reliqua plus ſeptem mil. ipſius ſpatium quindecim. M. paſſ. eſt. Habet oppidũ ciuium romãorum quod appellatur auguſtana urbs iulia. Gaditani ab eo latere quo hiſpaniam ſpectat: paſſibus fere centum. Altera ĩſula eſt ĩ longum ducentorũ miliũ paſſuum quadragĩta. M. lata. In qua prius oppidum gadium fuit. Vocat' ab Ephoro & Phyllide erithea: a Timæo & Sylæo aphrodiſias: ab indigenis Iunonis. Maiorem Timæus potinuſam a puteis uocitatam ait. noſtri tarteron appellant: quam pœni appellarunt gaditam. Pæonica diruta punica lingua ſeptem ſignificante. Erythea dicta eſt: quoniam tyrii ab origine eorum orti ab erythreo mari ferebantur. In hac Geriones habitaſſe a qbuſdam exiſtĩantur: quorum armẽta Hercules abduxerit. Sũt q aliã eſſe eã: & cõtra luſitaniã arbitrent': eodẽq; noĩe quondã ibi appellant.

Vniuerſæ europæ menſura. Cap.xxiii.

PEracto ambitu europæ: reddẽda cõſũmatio eſt: ne qd ĩ expedito nõ ſit noſcere uolentibus. Longitudinem eius Artemidorus atq; Iſidorus a tanai uſque gades octogĩtaq̃ttuor mil. q̃ttuordecĩ paſſuũ ꝓdiderũt. Polybius latitudĩe europæ ab italia ad oceanum ſcribit. xi. M. quĩquagĩta eſſe etiam tum ĩcomperta magnitudĩe huius.

Est autem ipsius italiæ:ut diximus:duodecī.M.uiginti ad alpes. Vnde lugdunum ad portū morinoꝝ britannicū:qua uidetur mensuram agere Polybius.xiii.M.xviii.Sed certior mēsura ac lōgior ad occasū solis æstiui ostiūq; rheni p castra legionū germāiæ ab iisdem dirigitur alpibus duodecim mil.q̄dragintatriū passuū. Hinc deinde africa atq; asia dicentur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .V.

Africæ descriptio.

AFRICAM GRAECI LIBYAM APPELLAuere:qua mare ante eam libycum īcipiēs ægypto finitur. Nec alia pars terrarum pauciores recipit sinus:longe ab occidente littorū obliquo spatio. Populorum eius oppidorumq; noīa uel maxīe sunt īeffabilia: præterq̄ ipsorum linguis : & alias castella ferme inhabitant.

Mauritania. Cap.primū.

PRincipio terrarum mauritaniæ appellant̄ usq; ad Caium Cæsarē Germanici filium regna : Sæuitia eius ī duas diuisa est prouīcias . Promontorium oceani extimū āpelusia noīatur a græcis. Oppida fuere:lissa:cottæ:ultra columnas Herculis. Nunc est tingi quondā ab Anteo conditum: postea a Claudio Cæsare cū coloniā faceret:appellatū traducta iulia: Abest a belone oppido beticæ proximo traiectu triginta mil. passuū.ab eo uigītiquinq; mil. in ora oceani colonia Augusti:iulia constantia:zubil regū ditioni exēpta et iura ī beticam petere iussa:et ab eo.xxxii.M.passuū colonia a Claudio Cæsare facta lixos:uel fabulosissime ab antiquis narrata.Ibi regia Antei certamenq; cū Hercule:et hesperidum horti.Affunditur autem huic æstuarium e mari flexuoso meatu:in quo draconis custodiæ instar fuisse nunc interpretantur.Amplectitur intra se insulā: quā solam e uicino tractu aliquāto excelsiores non tamen æstus maris inundant.Extat in ea et ara Herculis:nec præter oleastros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minus profecto mirentur portentosa græciæ mendacia de iis et amne lixo prodita:qui cogitēt nostros nup paulominus monstrifica quædam de iisdē tradidisse. Præualidam hanc urbem maioremq; magna carthagine.Præterea ex aduerso eius sitā et prope immēso tractu.Ab tingi quoq; aliā Cornelius Nepos audacissīe credit ab lixo quadragīta mil. passuum.In mediterraneo altera Augusti colonia est babba:iulia cāpestris appellata. Et tertia banasa.lxxv.mil.ualentia cognominata . Ab ea trigintaquinq; mil.passuū: uolubile oppidum:tantundem a mari utroq; distans:et in ora a lixo quinquaginta mil. amnis sububus:præter banasam coloniā defluens:et magnificus et nauigabilis Ab ea totidē milibus passuum oppidum sala eiusdē nominis fluuio impositum:iā solitudinibus uicinum elephantorumq; gregibus infestum.Multo tamē magis: autololum gentem per quā iter est ad montem africæ uel fabulosissimum atlantem . E mediis hunc arenis ī cælum attolli prodiderunt: asperum:squalentem:qua uergat ad littora oceani: cui cognomen imposuit.Eundē opacum nemorosumq; et scatebris fontium riguū qua spectat africam fructibus omniū generū spōte ita subnascētibus ut nunq̄ satietas uoluptatibus desit. Incolarum neminem īterdiu cerni:silere omnia haud alio q̄ solitudinum horrore subire tacitam religionem animos propius accedentium:præterq; horrorem elati super nubila atq; in uicinia lunaris circuli.Eundē noctibus micare crebris ignibus ægypanum satyrorumq; lasciuia. impleri tibiarū ac

fistulæ cantu tympanorumq; et cymbalorum sonitu strepere. Hæc celebrati auctores prodidere: præter Herculi et Perseo laborata ibi. spatiũ ad eum immensum ĩcertũq;. Fuere et Hannonis carthaginensium ducis commentarii punicis rebus florentissimis explorare ambitum africæ iussi: quẽ secuti plerique e græcis nostrisq;. Et alia quædam fabulosa & urbes multas ab eo conditas ibi prodidere: quarum nec memoria ulla nec uestigium extat. Scipione Aemiliano res ĩ africa gerente Polybius annaliũ cõditor ab eo accepta classe scrutandi illius orbis gratia circunuectus prodidit a monte eo ad occasũ uersus saltus plenos feris: quas generat africa: ad flumẽ anatin. cccc. octogĩta quinq; mil. pas. Ab eo lixũ. ccv. M. pas. Agrippa lixũ a gaditano freto cẽtum. xii. mil. pas. abesse. Inde sinum qui uocetur saguti. Oppidum in promontorio mulelacha. Flumina sububam et salat. Portum rutubis a lixo. cccxiii. mil. pas. Inde promontoriũ solis: portum risardir. Gætulos: autoteles: flumen cosenum: gentem selatitos: et masatos: flumen masathat: flumen darat: in quo crocodilos gigni. Deinde sinum. dc. xvi. mil. pas. Includi montes barce promontorio excurrente in occasum: quod appellatur surrentium. Postea flumen palsum: ultra quod æthiopas peroros: quorum a tergo porusios. Iis iungi mediterraneo gætulos daras. at in ora æthiopas daratitas. Flumen bambothum crocodilis & hippopotamis refertum. Ab eo montes perpetuos usque ad eum: quem eonochema dicemus. Inde ad promontorium hesperum nauigatione dierum ac noctium decem. In medio eo spatio atlantem locauit: a cæteris omnibus ĩ extremis mauritaniæ proditum. Romana arma primũ Claudio prĩcipe ĩ mauritania bellauere Ptolemæũ regem a Caio Cæsare interemptum: ulciscente liberto Aedemõe: refugientibusq; barbaris uentum constat ad montem atlantem. Nec solum cõsulatu perfunctis atq; e senatu ducibus qui tum res gessere: sed equitibus quoque romanis qui ex eo præfuere: ibi atlãtem penetrasse gloria fuit. Quinq; sũt ut diximus romanæ coloniæ in ea prouĩcia. peruiumq; famæ uideri potest. Sed id plerunque fallacissimo experimento deprehenditur: quia dignitate indagare uera pigeat: ignorãtiæ pudore mentiri nõ piget. haud alio fidei proniore lapsu: q̃ ubi falsæ rei grauis auctor existit. Et equidem minus miror incomperta quædam esse equestris ordinis uiris. Iam uero & e senatu non aliunde intrantibus q̃ causa luxuriæ: cuius efficacissima uis sentitur atq; maxima cum ebori: cædroq; siluæ exquirantur: omnes scopuli gætuli muricibus ac purpuris. Indigenæ tamen tradunt in ora absala centum quĩquagĩta. M. passuum flumen asanam marino haustu: sed portu spectabile: mox amnem quem uocãt fuut. Ab eo ad dirin hoc enim atlanti nomen esse eorum lingua conuenit. cc. M. passuum interueniente flumine: cui nomen est uior. Ibi fama existere circa uestigia habitati quondam soli uinearum palmetorumq; reliquias. Suetonius Paulinus: quẽ cõsulem uidimus: primus romanorum ducum transgressus quoq; atlantem aliquot milium spatio prodidit de excelsitate quidem eius quæ cæteri. Imas radices densis altisque repletas siluis: incognito genere arborum: proceritatem spectabilem enodi nitore: frondes cupressis similes: præter grauitatem odoris tenui eas obduci lanugine: qbus addita arte posse quales bombice uestes confici. Verticem altis etiam æstate operiri niuibus. Decumis se eo peruenisse castris: & ultra ad fluuium qui niger uocatur: per solitudines nigri pulueris eminentibus interdum uelut exustis cautibus loca ĩhabitabilia feruore: quanq̃ hyberno tempore expertos. Qui proximos inhabitent ei saltus refertos elephantorum ferarumque & serpentium omni genere canarios appellari. Quippe uictum eius animalis promiscuum iis esse: & diuidua ferarum uiscera. Iunctam æthiopũ gentẽ quos perorros uocant satis constat. Iuba Ptolemæi pater: qui primus utriq; mauritaniæ imperauit: studiorum claritate memorabilior etiã q̃ regno similia prodidit de atlante: præterq; gigni ibi herbam euphorbiã noĩe ab inuentore medico suo appellatã. Cuius lacteũ succũ miris laudibus celebrat in claritate uisus cõtraq; serpẽtes & uenena oĩa: priuatĩ dictato uolumĩe. Et satis superq; de atlante.

Tingitania prouincia. Cap.ii.

Tingitaniæ prouinciæ longitudo.clxx.M. passuum est : & gens in ea quondam præcipua maurorũ:unde nomen prouinciæ:quos pleriq; maurusios dixerunt. Attenuata bellis ad paucas reddit familias. Proxima illi massesylorum fuerat:sed sili modo extincta est. Getulæ nunc tenent gẽtes:bamuræ:multosq; ualidissĩi autololes. Et horũ pars quondam nesimi:qui auulsi iis propriã fecere gentem uersĩ ad æthiopas. Ipsa prouincia ab oriente montosa fert elephantos. In abila quoque monte & quos septem fratres a simili altitudĩe appellant freto immĩnẽti iũcti abilæ.ab iis ora ĩterni maris. Flumen tamũda nauigabile quondam & oppidum . Flumẽ laud & ipsũ nauigiorũ capax. Rusaddir oppidũ et portus maluana. Fluuius nauigabilis siga. Oppidũ ex aduerso maluanæ in hispania sitũ. Syphacis regia:alterius iam mauritaniæ. Nãq; diu regũ nomina optinuere:ut bogudiana appellaretur extima. Itemque bocchi quæ nũc cæsariẽses. Ab ea portus magnus harpatio appellatus ciuiũ romanorũ oppidum. amnis mulucha Bocchi massesylorũq; finis . Quizacenitana peregrinorũ oppidum. Arsennaria latinorũ tria mil. passuũ a mari. Carcenna colonia Augusti:legio secũda. Item colonia eiusdem deducta cohorte prætoria gunugii. Promontoriũ Apollinis . Oppidũq; ibi celeberrimũ cæsarea antea uocitatũ iol Iubæ regia a diuo Claudio coloniæ iure donata eiusdẽ iussu deductis ueteranis. Oppidũ nouũ & latio datũ tipasa . Itemq; a Vespasiano imperatore eodẽ mũere donatũ icosio. Colonia Augusti rusguniæ. Rusucuriũ ciuitate honoratũ a Clandio. Ruzasus colonia Augusti. Salde colonia eiusdẽ:gigili oppidũ. Tucca ĩpositũ mari & flumini ampsagæ. Intus colonia augusta quæ item sucha:baritem:tubi:subtu. Ciuitates:tirmici:tigauæ. Flumina isarges : gẽsnabades:sardana : lauerna:bargensina:turebi: flumen usariens nauigabile. flumen ampsaga abest a cæsarea.cc.xxxiii.M.passuum. Vtriusq; mauritaniæ lõgitudo .dccc. .M.pas.xxxix.M.Latitudo.ccccl.xvii.M.p.

Numidia. Cap.iii.

Ab ampsaga numidia est : Masinissæ clara nomine : metagonitis terra a græcis appellata. Numidæ uero nomades a permutandis papilionibus mapalia sua: hoc est domus plaustris circunferentes. Oppida cullurus:ichadæ. Ab ea ad quadragintaocto.M.passuum in mediterraneo colonia cirtha sitianorum cognomine . Et alia intus sicca. Liberumq; oppidum bulla regia. Et in ora tacatua hippo regius . Flumen armua. Oppidum tachabracha ciuium romanorum . Tusca fluuius:numidiæ finis . Nec præter marmoris numidici ferarumq; prouentum aliud insigne.

Africa. Cap.iiii.

A Tusca zeugitana regio:& quæ ꝓprie uocet africa ẽ. Tria ꝓmõtoria:candidum. mox Apollinis aduersũ sardiniæ. Mercurii aduersũ siciliæ ĩ altũ ꝓcurrẽtia duos efficiũt sinus hiponẽsẽ ꝓximum ab oppido quod hipponẽ dirutũ uocant diarrhitũ a græcis dictũ propter aquaꝝ irrigua. Cui finitimũ theudalis immune oppidũ longius a littore. Dein promontorium Apollinis:& in altero sinu utica ciuium romanorum Cathonis morte nobilis . Flumen bagrada . Locus castra cornelia. Colonia carthago magnæ ĩ uestigiis carthaginis:colonia maxulla. Oppida carpi: misua. Et liberꝝ clupea in ꝓmõtorio Mercurii. Itẽ libera curubisne Apollinis. Mox africæ ipsius alia distĩctio. libyphoenices uocantur qui bizantium incolunt:ita appellatur regio.ccl.M.passuum per circuitum fertilitatis eximiæ cum centesima fruge agricolis fœnus reddente terra. Hic oppida libera leptis adrumẽtum ruspina thapsus. Inde thena auesinacõ madestachape:sabrata contingens syrtin minorem.ad quam numidiæ et africæ ab ampsaga longitudo.dlxxx.M.passuum. Latitudo qua cognitum est.cc.M. Ea pars quã africã appellauimus diuiditur in duas prouincias:ueterem et nouam discretas fossa. Inter africanum sequẽtem et reges thenas usq; perducta:quod oppidum a chartagĩe abest .cc.xvii.M.passus. Tertius sinus diuiditur in geminos duarum syrtium uadoso ac reciproco mari. Disrhoos:ad proximam quæ minor est a carthagine .ccc.M.passuũ ut

Polybius tradit. Ipſam centum. M. paſſ. aditu. ccc. M. ambitu. Et terra hæc aũt ſyderꝝ obſeruatione nobilis. Ad eam per deſerta harenis pq; ſerpẽtes iter eſt. Excipiũt ſaltus repleti ferarũ multitudine: & introrſus elephãtorum ſolitudines: mox deſerta uaſta. utrinq; garamãtes ab augylis dierum duodecim itinere diſtantes. Super illos fuere gens pſylli: ſup quos lacus Lycomedis deſertis circundatus. Augyle ipſi medio fere ſpatio locantur ab æthiopia: quæ ad occidentem uergit: & a regione quæ duas ſyrtes interiacet: pari utrinque interuallo: ſed littore inter duas ſyrtes ducentoꝝ qnq̃ginta milia paſſuũ. Ibi ciuitas oenſis. Cyniphos fluuius ac regio. Oppida neapolis: taphra habrothonum. Leptis altera: quæ cognominatur magna. Syrtis maior circuitu cẽtum uigintiquĩq;. M. paſſuũ. aditu aũt. ccc. xiii. M. Inde accolit gens ciſipadum. In ĩtimo ſinu fuit ora lotophagon: quos qdam alachroas dixere: ad philenorum aras. ex arena ſũt eæ. Ab iis non ꝓcul a continente palus uaſta ad amnem tritonem. Nomenq; ab eo accepit: palãtias appellata a Callimacho: et citra minorẽ ſyrtin eſſe dicta: a multis uero inter duas ſyrtes. Promontorium quod maiorem includit burion appellatᷣ: ultra cyrenaica prouincia. Ad hunc finem africa a fluuio Ampſaga populos uigintiſex ha-bet: qui romano parent imperio. In iis colonias ſex præter iam ſupradictas uthinam tuburbin. Oppida ciuium romanorum quindecim ex quibus ĩ mediterraneo dicenda abſuritanum: abutucenſe: aboriente canophicum: chimanenſe: rhimituenſe: thunuſi-dienſe: tuburbienſe: tybidrumenſe: tibigenſe. Vcitana duo maius et minus. uagenſe. oppidum latinum unum uzzalitanum. Oppidum ſtipendiarium unum. Caſtris corneliis oppida libera triginta ex quidus dicenda intus acolitanum: acharitanum: auinenſe: abziritanum: canopitanum: melzitanum: mararenſe: ſalaphitanũ: tuſdri-tanum: diricenſe: thiphicẽſe: tuniſẽſe: ſchoedenſe: tagaſenſe: ſigenſe. uluſuburitanũ: uagienſe aliud: ſigenſe: zianiẽſe. Ex reliquo numero non ciuitates tantũ: ſed pleræq; etiã nationes iure dici poſſũt: ut nattabudes: capſitani: muſulani: ſabarbares: maſſyl-lini ciues uamacures: ethini: muſſini: marchubi: et tota gætulia ad flumen nigrum: q africam ab æthiopia dirimit.

Cyrene. Cap. v.

CYrenaica eadem pentapolitana regio illuſtratur Hãmonis oraculo: quod a cyre-nis abeſt. cccc. M. paſſuum fonte ſolis: pentapolis urbibus maxime quinq; be-renice: arſinoe: ptolemaide: apollonia: ipſaq; cyrene. Berenice in ſyrtis extimo cornu ẽ quondam uocata heſperidum ſupradictarum uagantibus græciæ fabulis. Nec procul ante oppidum fluuius lethon: lucus ſacer: ubi heſperidum horti memorantur. Abeſt ab lepti. ccc. lxxxv. mil. paſ. ab ea arſinoe theutyra uocitata. xliii. M. paſ. Et deĩde pto-lemais antiquo nomine barce. xxii. M. paſ. Mox. ccl. M. promontorium phycus per creticum mare excurrit diſtans. cccl. mil. paſ. a tænaro laconicæ promontorio: a creta uero ipſa. cxxv. mil. Poſt id cyrene a mari. xi. mil. paſ. A phicunte appolloniam. xxiiii. mil. paſ. ad cherronneſum. lxxxviii. mil. paſſuum. Vnde catabathmum. ccxvi. M. paſ. accolunt marmaridæ a pharedoni ferme regione ad ſyrtin uſq; maiorẽ porrecti. Poſt eos acraucæ leſatiani. In ora ſyrtis naſammones: quos antea meſammones græci ap-pellauere ab argumento loci: medios inter arenas ſitos. Cyrenaicus ager quindecĩ. M. paſſuum latitudine a littore arboribus fertilis habetur. Intus eodem ſpatio frugibus tantũ. mox. xxx. M. paſſuum latitudine: et. ccl. M. paſ. longitudine laſeri modo. Poſt naſammonas haſbytæ et macæ uiuunt. Vltra eos Hammanientes. xi. dierum itinere a ſyrtibus maioribus ad occidentem: et ipſi quaquauerſus arenis circũdati: puteos tñ haud difficiles binum fere cubitorũ ĩueniũt altitudine: ibi reſtagnãtibus mauritaniæ aquis. Domos ſale e montibus ſuis exciſo ceu lapide conſtruunt. Ab iis ad troglody-tas hyberni occaſus plaga dierum quattuor iter: cum quibus commertium gemmæ tantum: quam carbunculum uocamus: ex æthiopia uectæ. Iuteruenit ad ſolitudines africæ ſuper minorem ſyrtin dictas uerphazania: ubi gentem phazaniorum urbeſq; alelen et cillabam ſubegimus. Item cidamum e regione ſabrate. Ab his mons longo

ſpatio in occaſũ ab ortu tẽdit: ater a noſtris dictus a natura aduſto ſimilis: aut ſolis repercuſſu accenſo. Vltra eũ deſerta. Matelgæ oppidum garamãtum. Itemq; detris affuſo fonte a medio die ad mediã noctem aquis feruentibus: totidẽ horis ad mediũ diem rigentibus. clariſſimumq; oppidum garadamum caput garadamanthum: oĩa armis romãis ſuperata: et a Cornelio Balbo triumphata: unius omniũ curru externo et quiritiũ iure donato. Quippe gadibus nato ciuitas romana cum Balbo maiore patruo data ẽ. Et hoc mirum ſupradicta oppida ab eo capta auctores noſtros ꝓdidiſſe. Ipſum in triũpho præter cydamum et garradamum omniũ aliarũ gentium urbiũq; numina ac ſimulacra duxiſſe: quæ fuere hoc ordine. Tabidium oppidum. Niteris nationis gligemela oppidum. Bubeium natio uel oppidũ. Enipi natio. Thubẽ oppidũ. Mons nomine niger: nitibrum rapſa oppida: diſcera natio: detri oppidum: flumen nathabur: tapſagum oppidum: nannagi natio: boin oppidum: pege oppidum: flumẽ daſibari. Mox oppida cõtinua baracũ: buluba: alaſi: galſa: balla: maxalla: zizama. Mons gyri: in quo gemmas naſci titulus prodidit. Ad garamantas iter inexplicabile adhuc fuit latronibus gentis eius. puteos qui ſunt non alte fodiendi ſi locorũ noticia aſſit: arenis operientibus. Proximo bello quod cũ oenſibus romani geſſere auſpiciis Veſpaſiani imperatoris compendium uiæ quatriduo deprehenſũ eſt. hoc iter uocatᷣ præter caput ſaxi. finis cyrenaicus catabathmos appellatur oppidum et uallis repẽte conuexa. Ad eum terminũ cyrenaica africa a ſyrti minore decies ſexagĩta. M. paſſuũ in longitudinem patet. In latitudine qua cognitum eſt. d. ccc. paſſuum.

Libya mareotis. Cap. vi.

SA quæ ſequitur regio mareotis libya appellatur ægypto cõtermina. Tenẽt marmarides: adirmachidæ: deinde mareotæ. Mẽſura a catabathmo ad paretoniũ. lxxxvi. M. paſſuum. In eo tractu intus apis intereſt nobilis religiõe ægypti locus. Ab eo paretonium. lxii. M. paſ. Inde alexandriam. c. M. paſſuum. latitudo. clxix. eſt. Eratoſthenes a cyrenis alexandriam terreſtri itinere. d. xxv. M. prodidit. Agrippa totius africæ a mari atlantico cum inferiore ægypto. lxxxv. M. paſſuum longitudinẽ poſuit. Polybius et Eratoſthenes diligentiſſime exiſtimati ab oceano ad carthaginẽ magnã. lxvi. milia paſſuum. Ab ea canopum nili proximum oſtium. xvi. M. paſſuum. xxix. fecerunt. Iſidorus a tingi canopum. xxxv. xcix. M. paſſuum. Artemidorus. xl. minus q̃ Iſidorus.

Inſulæ circa africã: et aduerſaꝝ africæ. Cap. vii.

INſulas non ita multas complectuntur hæc maria. Clariſſima eſt menix lõgitudine. xxxv. paſ. latitudine. xxv. ab Eratoſthene lotophagites appellata. Oppida habet duo meningen ab africæ latere: et altero thoiar. Ipſa a dextro ſyrtis minoris ꝓmontorio paſſibus. cc. ſita. ab ea. c. p. contra leum cercina cum urbe eiuſdem nominis libera: longa. xxv. M. paſſuum: lata dimidium eius ubi plurimum. At in extremo non plus. v. M. paſſus. hinc perparua carthaginem uerſus cercinitis ponte iungitur. Ab iis. l. M. fere paſſuum lipaduſa longa. vi. M. p. Mox gauleegalata: cuius terra ſcorpionẽ dirũ animal africæ necat. Dicuntur et in clupea emori. cuius ex aduerſo coſſyria cum oppido. ac contra carthaginis ſinũ duæ e gremio æreæ aræ. Reuera autẽ ſcopuli uerius q̃ inſulæ: inter ſiciliam maxime et ſardiniã. Auctores ſunt et has quondam habitatas ſubſediſſe. Interiori autẽ ambitu africæ ad meridiẽ uerſus: ſupq; gætulos ĩteruenietibus deſertis primi omniũ libyi ægyptii: deinde leucæ æthiopes habitant.

Aethiopes. Cap. viii.

SVper eos æthiopũ gẽtes nigritæ a quo dictũ eſt flumine. Gymnetes pharuſi etiã oceanum attingẽtes: quos in mauritaniæ fine diximus: perorri. Ab iis omnibus uaſtæ ſolitudines orientem uerſus: uſq; garamãtes: augilaſq; et troglodytas: ueriſſia opinione eoꝝ qui deſertis africæ duas æthiopias ſuperponunt: et ãte omnes Homeri qui biptitos tradit æthiopas ad orientẽ occaſumq; uerſos. Nigri fluuio eadem natura quæ nilo: calamum et papyrum et eaſdem gignit animantes: iiſdemq; temporibus

augescit. Oritur iter tareleos æthiopas: & œcalicas. Horum oppidum mauin quidam solitudinibus interposuerunt. Atlãtas iuxta eos: ægipanas semiferos: & blemmias: & gamphasantas: & satyros: & himantopodas. Atlantes degeneres sunt humani ritus si credimus. Nam neq; nominum ullorum inter eos appellatio est: & solem orientem occidentemq; dira imprecatione contuentur: ut exitialem ipsis agrisq;. neq; ĩsomnia uisũt q̃lia reliq; mortales. Troglodytæ specus excauãt. hæ illis domus. uictus serpẽtiũ carnes. stridorq; non uox: adeo sermonis cõmercio carent. Garamantes matrimonio℞ exortes: passim cum fœminis degunt. Augilæ tantum inferos colunt. Gamphasantes nudi: præliorumq; expertes nulli externo congregantur. Blemmiis traduntur capita abesse: ore & oculis pectori affixis. Satyris præter figuram nihil moris humani. Aegipanis qualis uulgo pingitur forma. Himantopodes loripedes quidam: q̃bus serpẽdo ingredi natura est. Pharusi quondam persæ comites fuisse dicuntur Herculis ad hesperidas tendẽtis. Nec de africa plura: quæ memorentur: occurrunt.

DE Asia. Cap. viiii.

ADhæret asia: quam patere a canopico ostio ad põti ostium Timosthenes .xxvi. xxxviii. M. passuum tradidit. Ab ore autem ponti ad os mæotis Eratosthenes .xv. xlv. M. passuum. Vniuersam uero cũ ægypto ad tanain Artemidorus & Isidorus .lxxxviii. d. ccl. M. passus. Maria eius cõpluria ab accolis traxere nomina: quare simul indicabuntur. Proxima africæ incolitur ægyptus introrsus ad meridiem recedẽs: dõec a tergo prætendãtur æthiopes. Inferiorem eius partem nilus dextra leuaque diuisus amplexu suo determinat canopico ostio ab africa: ab asia pelusiaco. clxx. M. passuum interuallo. Quam ob causam inter ĩsulas quidam ægyptum rettulere: ita se findente nilo: ut triquetram terræ figuram efficiat. Ideo multi græcæ litteræ uocabulo deltam appellauere ægyptum. Mensura ab unitate aluei: unde se primum findit in latera: ad canopicum ostium. cxlvi. M. ad pelusiacum. cclvi. M. est. Summa pars contermina æthiopiæ thebais uocatur. Diuiditur in præfecturas oppidorum: quas nomos uocãt: ombiten: phanturiten: apollopoliten: hermotiten: tiniten: phanturiten: copititen: tentiriten: diopoliten: anteopoliten: aphrõdipoliten: lycopoliten. Quæ iuxta pelusiũ est regio nomos habet barbetiten: bubastiten: thyetroiten: taniten. Reliq̃ autẽ arabicũ hammoniacum tẽdentem ad Hammonis Iouis oraculum osirintiten: leõtopoliten: atribiten: synopoliten: hermopoliten: xoiten: mendesium: sebenniten: sabastiten: letapoliten: heliopoliten: prosobiten: cynopoliten: thermopoliten: brusophiten: omphiten: saiten: ptenethum: pthemphũ: naucratiten: ueratiten: meletiten: gymnopoliten: menelaiten. Alexandriæ regione. Item libyæ mareotis: heracleopolites ẽ ĩ insula nili: longa passus. l. M. ĩ qua & oppidum Herculis appellatum. Arsinoitæ duo sunt. hi & memphites usq; ad summum delta p̃ueniunt. Cui sunt contermini ex africa duo œasitæ. Quidam ex iis aliqua nomina p̃mutant: & substituunt alios nomos: ut heroopoliten: crocodilopoliten. Inter arsinoiten autẽ ac mẽphiten lacus fuit circuitu .ccl. M. p. aut ut Mutianus tradit. ccccl. M. & altitudinis. l. p. manufactus a rege qui fecerat Mœridis appellatus. Inde. lxxii. M. p. p̃pe abest memphis quondã arx ægypti regum. Inde ad Hammonis oraculum. xii. dierum iter est. Ad scissuram autem nili quod appellauimus delta. xv. M. p. Nilus ĩcertis ortus fõtibus: ut p deserta & ardẽtia & immenso longitudinis spatio ambulans famaq; tantum inermi quæsitu cognitus sine bellis: quæ cæteras omnes terras inuenere: originem (ut Iuba rex potuit exquirere) in monte inferioris mauritaniæ non p̃cul oceano habet: lacu p̃tinus stagnante: quẽ uocãt nilidẽ. Ibi pisces repiũtur alabetæ: coracini: siluri: crocodilus quoq;. Inde ob argumẽtũ hoc cæsareæ ortus creditur: ĩ his quæ nili alueo spectantur: hocq; lacu educantur. in heseo dicatus ab eo spectatur hodie. Præterea obseruatũ est: p̃ut in mauritania niues hymbresue satiauerint: ita nilum increscere ex hoc lacu. Rursus indignatur fluere p arenosa & squalentia. Conditq; se aliquot dierum itinere. Mox alio lacu maiore in

cæſarienſis mauritaniæ gente maſeſylum erumpit.& hominum cœtus ueluti circun/
ſpicit iiſdem animalium argumentis. Iterũ arenis receptus conditur rurſus.xx. dierũ
deſertis ad ꝓxĩos æthiopas. Atq; ubi iterꝝ ſenſerit hominẽ ꝓſilit fonte(ut ueriſimile ẽ)
illo quẽ nigrũ uocauere.ĩdẽ africã ab æthiopia diſpeſcẽs etiã ſi nõ ꝓtinus populis feris
tamen & belluis frequens:ſiluarumque opifex:medios æthiopas ſecat cognominatus
aſtapus:quod illarum gentium lingua ſignificat aquam e tenebris ꝓfluentẽ. Inſulas
ita innumeras ſpargit: quaſdamque tam uaſtæ magnitudinis quã q̃ rapida celeritate
ut tamen dierum quinq; curſu non breuiore tranſuolet: circa clariſſimã earꝝ meroen
aſtabores leuo alueo dictus:hoc eſt ramus aquæ uenientis e tenebris . Dextera uero
aſtuſapes : quod latentis ſignificationem adiicit . Nec ante nilus q̃ ſe totum aquis
concordibus rurſus iunxit . Sic quoq; etiamnum gyriſantes nominatus per aliquot
milia:& in totum Homero ægyptus:aliiſq; triton . Subinde inſulis impactus:totidẽ
incitatus iritamentis. Poſtremo incluſus montibus: nec alibi torrentior uectus aquis
properantibus ad locum æthiopum: qui catadupi uocatur:nouiſſimo cataracte inter
occurſantes ſcopulos non fluere imměſo fragore credit̃ ſed ruere. Poſtea lenis & con/
fractis aquis:domitaq; uiolẽtia:alioquin & ſpatio feſſus multis quamuis faucibus in
ægyptium mare ſe euomit. Certis tamen diebus auctu magno per totam ſpatiatus
ægyptũ fœcundus innatat terræ. Cauſas huius incremẽti uarias prodidere:ſed maxĩe
probabiles eteſiarum eo tempore ex aduerſo flãtium repcuſſu ultro in ora acto mari.
Aut hymbres æthiopiæ æſtiuos iiſdem eteſiis nubila illo ferentibus e reliquo orbe.
Timæus mathematicus occultam protulit rationem. Phialam appellari fontem eius:
mergiq; in cuniculos ipſum amnem uapore anhelãtem fumibus cautibus ubi cõdit̃.
Verum ſole per eos dies comminus facto extrahi ardoris ui & ſuſpenſum abundare :
ac ne deuoretur abſcondi. Idq; euenire a canis ortu per introitum ſolis ĩ leonẽ : cõtra
perpendiculum fontis ſydere ſtante:cum in eo tractu abſumantur umbræ. Pleriſque
e diuerſo opinatis largiorem fluere ad ſeptentrionem ſole diſcedente:quod in cancro
& leone euenit. Ideoq; tunc minus ſiccari. Rurſus in capricornum & auſtrinũ polum
uerſo ſorberi:& ob id parcius fluere. Sed Timæo ſiqs extrahi poſſe credat:ũbrarꝝ defe/
ctus iis diebus & locis ſine fĩe abeſt. Incipit creſcere luna noua quæcũq; poſt ſolſtitiũ
eſt ſenſim modiceq; cancrum ſole tranſeunte : abundantiſſime autem leonem . Et
reſidet in uirgine iiſdem quibus accreuit modis. In totum autem reuocatur ĩtra ripas
in libra:ut tradit Herodotus centeſimo die. Cum creſcit reges aut præfectos nauigare
eo nefas iudicatum eſt. Auctus eius per puteos menſuræ notis deprehendunt̃ . Iuſtũ
incrementum eſt cubitorum ſedecim. Minores aquæ non omnia rigant . Ampliores
detinent:tardius recedendo. Hæ ſerendi tempora abſumunt ſolo madente . Illæ non
dant ſitiente. Vtrunq; reputat prouincia. In duodecim cubitis famem ſentit. In.xiii.
etiamnum eſurit. Xiiii.cubita hilaritatẽ afferunt.xv.ſecuritatẽ.xvi.delicias. Maximũ
incrementum ad hoc æui fuit cubitorũ.xviii. Claudio principe. Minimũq; pharſalico
bello:ueluti necem Magni prodigio quodam flumine auerſante . Cum ſtetere aquæ
aptis molibus admittunt̃. Vt quæq; liberata eſt terra:ſerit̃. Idem amnis unus omniũ
nullas expirat auras. Ditionis ægypti eſſe incipit a fine æthiopiæ ſyene:ita uocat̃ ĩſula
.c.M.paſſuum ambitu . In qua ceraſtæ ſunt latere arabiæ : & ex aduerſo inſulæ.iiii.
pile.dc.M.paſſ.& a nili fiſſura:unde appellari diximus deltam. Hoc ſpatium edidit
Artemidorus:& in eo.cc.l.oppida fuiſſe. Iuba.cccc.M.paſſus. Ariſtocreon ab elephã/
tide ad mare.d.ccl.M.paſſuum. Elephantis inſula infra nouiſſimum cataractẽ .cccc.
.M.paſſus:& ſupra ſyenem.xvi.M.habitat̃. Nauigationis ægyptiæ finis ab alexãdria
.dlxxxv.M.paſſuum:intantum errauere ſupraſcripti. Ibi æthiopicæ cõueniũt naues .
Nanq; eas plicatiles humeris tranſferunt quotiẽs ad cataractas uentũ eſt . Aegyptus
ſuper cæteram antiquitatis gloriam.xx. urbium ibi Amaſe regnãte habitata præfert.
Nunc quoq; multis etiam ſi ignobilibus frequẽs celebratur tamen Apollinis : mox

leucothoe:& dioſpolis magna. Eadẽ thebe:portarũ.c. nobilis: fama copioſa ĩdicarũ arabicarumq; mercium nilo proximum emporiũ. Mox Veneris oppidum:& iterum Iouis actentiris:infra quod abydus Memnonis regia & Oſiris tẽplo ĩclytum.vii.dierũ itinere ĩ lybiam remotum a flumine. Deĩde ptolemais: & panopolis ac Veneris iterũ. & in libyco lycon ubi montes finiunt thebaidẽ. Ab iis oppida Mercurii: alabaſtrum canum:& ſupradictum Herculis. Deinde arſinoes:& iam dicta mẽphis: inter quam & aſinoiten nemeon. In libyco turres quæ pyramides uocãtur. Labyrinthus ĩ miridis lacu nullo addito ligno exædificatus:& oppidũ crialon. Vnũ præterea intus & arabiæ cõterminũ claritatis magnæ ſolis oppidũ.

Alexandria. Cap.x.

SEd iure laudetur ĩ littore ægyptii maris alexandria: a magno Alexãdro condita in africæ parte ab oſtio canopico.xii.milium paſſuum:iuxta mareotim lacum: qui lacus antea arapotes nominabatur. Metatus eſt eam Dinocrathes architector pluribus modis memorabili ingenio:quindecim milium paſſuum laxitate inſerta ad effigiem macedonicæ chlamydis orbe gyrato laciniosam dextra leuaque anguloſo procurſu:iam tum tamen quinta ſitus parte regi dicata. Mareotis lacus ad meridianã urbis partem euripo e canopico oſtio mittitur ex mediterraneo commercio. Inſulas quoq; plures amplexus.xxx.M.paſſ.traiectu.cd.ambitu: ut tradit Claudius Cæſar. Alii ſchœnos in latitudinem patere.xl.faciunt:ſchœnumq; ſtadia .xxx. Ita fieri lõgitudiuis.cl.M.paſſuum:tantundem & latitudinis. Sunt in honore & intra decurſus nili multa oppida:præcipue quæ nomina dedere oſtiis nõ omnibus.xi.n.reperiũtur: ſuperq; quattuor quæ ipſi falſa ora appellant. Sed celeberrimi ſeptem:proximo alexandriæ canopico:deinde bolbitino:ſebenitico:phãnitico:mendeſico:tanico: ultĩoq; peluſiaco. Præterea buthos pharbœtos:leontopolis: atribis:Iſidis oppidum: buſiris: cynopolis: aphroditos:ſais:naucratis:unde oſtiũ quidã naucraticũ noĩant:quod alii heracleoticum:canopico: cui.vi.M.paſſus proximum eſt:præferentes.

Arabia. Capitulũ.xi.

VLtra peluſiacum arabia eſt ad rubrum mare pertingens & odoriferam illam ac diuitem & beatæ cognomine inclytam. Hecatabanum & eſbonitarũ & ſcenitarũ arabum uocatur ſterilis:præterq̃ ubi ſyriæ confinia attĩgit:nec niſi caſio mõte nobilis. His arabes iunguntur:ab oriente canchleis:a meridie cedreis quidem:dein ãbo nabatheis. Heroopoloticus uocatur:alterq; lelaniticus ſinus rubri maris ĩ ægyptũ uergẽtis .cl.M.paſſuum interuallo. Inter duo oppida læana:& in noſtro mari gaza. Agrippa a peluſio arſinoen rubri maris oppidum per deſerta centum uigintiquĩq;.M.paſſuũ tradit. Tam paruo diſtat ibi tanta rerum naturæ diuerſitas.

Syria paleſtina phœnicis. Cap.xii.

IVxta ſyria littus occupat quondam terrarum maxima & pluribus diſtincta nominibus. Nanq; paleſtina uocabatur qua contingit arabas. & iudæa & cœle: dein phœnice & qua recedit intus damaſcena: ac magis etiam nunc meridiana babylonia. Et eadẽ meſopotamia inter euphraten & tigrin:quaq; tranſit taurũ: rophœne. Citra uero etiam comagene. Et ultra armeniam adiabene: aſſyria ante dicta. & ubi ciliciam attingit antiochia. Longitudo eius inter ciliciam & arabiam .ccccl xx.M.paſ. eſt. Latitudo a ſeleucia epieria ad oppidum in euphrate zeugmam .dxxv. M.p. Qui ſubtilius diuidunt:circum euphraten ſyriam phœnicem uolunt:& eſſe orã maritimã ſyriæ:cuius pars ſit idumæa & iudæa:deinde phœnicẽ:deĩde ſyriam. Id quod præiacet mare totum:phœnicum appellatur. Ipſa gens phœnicum in gloria magna litterarũ inuentionis:& ſyderum naualiumq;:ac bellicarum artium. A peluſio capriæ caſtra: caſius mons: delubrum Iouis caſii:tumulus magni Pompeii tracine. Arabia finitur a peluſio.lxv.M.paſſuum.

Idumæa ſyria:paleſtina:ſamaria:aſcalũ:azotus:cæſarea. Ca.xiii.

MOx idumæa incipit & paleſtina ab emerſu ſirbonis lacus:quem quidam.cl.M.

paſſ.circuitu tradidere. Herodotus caſio monti applicuit. Nunc eſt palus modica.
Oppida rhino:colura.& intus raphace:gaza:& intus anthedon:mons angaris.Regio
per oram ſamaria:oppidum aſcalo liberum: azotus:ſamnes duæ. Altera intus ioppe
phœnicum antiquior terrarum inundatione ut ferunt. Inſidet colli præiacente ſaxo:
in quo uinculorum Andromedæ ueſtigia oſtendunt. Colitur illic fabuloſa ceto. Inde
apollonia: ſtratonis turris: eadem cæſarea ab Herode rege condita. Nunc colonia
prima flauia a Veſpaſiano īperatore deducta. Finis palæſtines.clxxxix.M.paſſuum a
confinio arabiæ. Deinde phœnices. Intus autem ſamaria. Oppida neapolis quod ātea
mamortha dicebatur. Sebaſtæ in monte altiore gamala. Supra idumæā & ſamariam.

Iudæa:galilæa: hiericho:emmaus:lydda:ioppe. Cap.xiiii.

IVdæa longe lateq; funditur. Pars enim ſyriæ iuncta galilæa uocatur. Arabiæ
uero & ægypto proxima parea aſperis diſperſa montibus: et a cæteris iudæis
iordane amne diſcreta. Reliqua iudæa diuidit̄ ī toparchias decē: quo dicemus ordine.
Hierichontem palmetis conſitam fōtibus irriguā:emmaū: lyddam:iopicam:acraba-
thenam:et zophaniticam:thamiticam:bethole:et tephene:norine in qua fuere hiero-
ſolyma longe clariſſima urbium orientis:nomen iudææ:modo herodiū cum oppido
illuſtri eiuſdem nominis.

Iordanis. Cap.xv.

IOrdanis amnis oritur e fonte paneade: qui cognomē dedit cæſareæ de qua di-
cemus:amnis amœnus:& q̄tinus locoꝝ ſitus patit̄: ābitioſus: accoliſq; ſe præ-
bens uelut īuitus:aſphaltiten lacū dirū natura petit:a quo poſtremo ebibit̄: aquaſq;
laudatas perdit peſtilentibus mixtas. Ergo ubi prima cōuallium fuit occaſio: in lacū
ſe fundit:quem plures geneſaram uocant.xvi.M. paſſuum longitudinis.vi.M.lati-
tudinis:amœnis circunſeptus oppidis:ab oriente iuliade & hippo:a meridie tharicie:
quo et nomine aliqui etiā lacū appellāt: ab occidēte tiberiade aquis calidis ſalubri.

Aſphaltides. Cap.xvi.

ASphaltides nihil præter bitumē gignit:unde et nomē. Nullū corpus aīaliū reci-
pit:tauri cameliq; fluitant. Inde fama nihil ī eo mergi. Lōgitudine excedit cētū
milia paſſuum:latitudine maxima uigintiquinq; implet:minima ſex. Proſpicit eum
ab oriente arabia nomadum: a meridie acharon:ſecunda quondā arx iudææ ab hie-
roſolymis. Eodem latere eſt calidus fons medicæ ſalubritatis:callirhoe aquarū gloriā
ipſo nomine præferens.

Gens heſſenorū. Cap.xvii.

AB occidentali littore heſſeni:quos fugitant uſq;q̄q; nocentes. Gēs ſola et ī toto
orbe præter cæteras mira: ſine ulla fœmina ōi uenere abdicata ſine pecūia ſotia
palmaꝝ. In diem ex æquo conuenarum turba renaſcitur. longe frequētantibus: quos
uita feſſos ad mores eorū fortunæ fluctibus agitat. Ita per ſæculorū milia incredibile
dictu:gens æterna eſt. in qua nemo naſcitur. Tā fœcunda illis aliorū uitæ pœnitentia
eſt. Infra hos engadda oppidum fuit ſecundum ab hieroſolymis fertilitate palmeto-
rumq; nemoribus:nunc alterū buſtum. Inde maſada caſtellum in rupe:& ipſū haud
procul ab aſphaltite. Et hactenus iudæa eſt.

Decapolis. Cap.xviii.

IVngitur e latere ſyriæ decapolitana regio a numero oppidoꝝ: in qua nō omnes
eadē obſeruant. Plurimi tamen damaſcum et opoton riguas amne chryſorhoa.
fertilem philadelphiam:raphanam:omnia ī arabiam recedentia. Scythopolin antea
niſā a Libero pr̄e ſepulta nutrice ibi ſcythis deductis. Gaddara hieramiace præfluēte
et iam dictum hippodion. Pellam aquis diuitem: galaſā eanatā. Intercurrūt cīgūtq;
has urbes tetrarchiæ:regnorum inſtar ſingulæ:& in regna contribuuntur: traconitis
paneas. In qua cæſarea cum ſupradicto fonte abila:arca:ampelœſſa: gabe.

Tyrus & ſidon. Ca.xviiii.

HInc redeūdum eſt ad oram atq; phœnicem. Fuit oppidum crocodi'o. eſt flumē
nemptoria urbi undoſum. Sigaminum promontorium: carmelumq;. Et in
monte oppidum eodem nomine: quondam egabatana dictum. Iuxta getta gebba.

Riuus pagida ſiue belus: uitri fertiles arenas paruo littori miſcēs. Ipſe e palude cēde-
uia a radicibus carmeli ꝓfluit. Iuxta colonia Claudii Cæſaris ptolemais: quæ quondā
acce. Oppidum ecdippa: promontorium album. Tyrus quondā inſula præalto mari
ſeptingentis paſſibus diuiſa. Nunc uero Alexādri oppugnātis opibus continens: olī
partu clara urbibus genitis lepti: utica: & illa romāi imperii æmula terrarum orbis
auida carthagine etiam gadibus extra orbem conditis. Nunc omnis eius nobilitas
conchylio atque purpura conſtat. Circuitus decem nouem mil. paſſuum eſt. Intra
paletyro incluſa. Oppidum ipſum uigintiduo ſtadia optinet. Inde ide ac ſarepta: &
ornithon oppida. Et ſidon artifex uitri: thebarūq; boetiarum parens.

Mons libanus. Cap. xx.

A Tergo eius mons libanus orſus centum quinquaginta ſtadiis zymiram uſque
porrigitur: quæ cœleſyria cognominatur. Huic par interiacente ualle mons ad-
uerſus antelibanus obtenditur quondam muro coniunctus. Poſt eum introrſus de-
capolitana regio eſt. Prædictæq; cum ea tetrarchiæ & palæſtines tota laxitas. At in ora
nunc ſubiecta libano fluuius nagoras: beritus colonia: quæ fœlix iulia appellatur.
Leontos oppidum: flumen lycos: palæbiblos: flumen adonis. Oppida biblos: botris:
ſycarda: trieris: calamos: tripolis quondam. Tyrii et ſidonii et araradii optinent or-
thoſeleutheros flumen: oppida zymira: marathos: contraq; ararados ſeptem ſtadiorū
oppidum. Et inſula ducentis paſſibus a continente diſtans. Regio in qua ſupradicti
deſinunt montes. Et interiacentibus campis bargilus mons incipit. Hinc rurſus ſyria:
deſinente phœnice. Oppida carnebala: neapaltos. Gabala promōtoriū ī quo laodicea
libera: dipolis: heradea: caradrus: poſidium.

Syria antiochia. Capitulum. xxi.

D Einde promontorium ſyriæ antiochenæ. Intus ipſa antiochia libera: epidaph-
næis cognoīata oronte amne diuidit̄. In ꝓmōtorio autem ſeleucia libera pieria
appellata.

Caſius mons. Ca. xxii.

S Vper eam mons eodem quo alius nomine caſius. cuius excelſa altitudo quarta
uigilia orientem p tenebras ſolem aſpicit breui circumactu corporis diē noctēq;
piter oſtendens. Ambitus ad cacumen. xix. M. p. eſt. altitudo p directū. iiii. At in ora
amnis orontes natus īter libanum & antelibanum iuxta heliopolin. Oppidū rhoſos:
& a tergo portæ quæ ſyriæ appellantur interuallo rhoſiorum mōtium & tauri. In ora
oppidum myriandros. Mons amanus: in quo oppidum bomite. Ipſe ab ſyris ciliciam
ſeparat.

Cœle ſyria. Ca. xxiii.

N Vnc interiora dicātur. Cœle habet apameam marſya amne diuiſā. Anazerinoꝝ
tetrarchia bambicen: quæ alio nomīe hierapolis uocatur. Syris uero magog ibi
ꝓdigioſa. Atargatis græcis hoc decreto dicta colitur chalciden cognominata adira
bellum: unde regio chalcidene fertiliſſīa ſyriæ. Et īde cyrreſtica: irneazates: gīdarenos:
gabenos: tetrarchias duas quæ granii comatitæ uocāt̄. Hermiſenos: hylatas. Itureoꝝ
gentem: & qui ex iis betemi uocantur. Mariaminitanos. Tetrarchiam quæ māmiſea
appellatur. Paradiſum: pagnas: penelenitas: ſeleuciam: præter iam dictas duas: quæ
ad euphraten: & quæ ad amellum uocantur. Tardicenſes. Reliqua autem ſyria habet:
exceptis quæ cum euphrate dicentur arbethuſios: berœneſos: epiphanenſes. Ad oriētē
laodicenos: qui ad libanum cognominantur: leucadios: lariſſæos: præter tetrarchias
in regna deſcriptas barbaris nominibus decem & ſeptem.

Euphrates. Cap. xxiiii.

E T de euphrate hoc ī loco dixiſſe aptiſſimū fuerit. Oritur ī præfectura armeniæ
maioris caranitide. Vt prodidere ex iis q proxime uiderunt Domitius Corbulo
in monte aga. Licinius Mutianus ſub radicibus mōtis: quem capoten appellāt: ſupra
zimarā duodecim milia paſſuū initio pyxirates nominatus. Fluit derzenen primum:
mox anetiā: armeniæ regiones a cappadocia excludens. Daſcuſa abeſt a zimara. lxxxv.

mil.p.Inde nauigatur pastonam quinq̄ginta mil.passus. Melitenen cappadociæ ui-
gĩtiseptẽm mil.passus.Elegeam armeniæ.x.mil.p. acceptis fluminibus lyco:arsania:
arsano.Apud eligeã occurrit ei taurus mons.Nec resistit: quãq̄ duodecim mil.pass.
latitudine pforata præualens. omniam uocãt irrumpentem.Mox ubi cornu pfregit:
euphraten.ultra quoque saxosum ac uiolentum arabiã. Inde leua merorum dictam
regionẽ tricena mensura: dextraq; commagenem disterminat.Pontis tamen:etiam
ubi taurum expugnat:patiens. Apud claudiopolin cappadociæ cursum ad occasum
solis agit.Primo hunc illi impugnatus cursum taurus aufert: uictusque & abscissus
sibimet alio modo uincit:ac fractum expellit in meridiem. Ita naturæ dimicatio illa
æquatur:hoc eunte quo uult:illo phibẽte ire qua uelit. A cataractis iterum nauigat
q̄draginta mil.passus inde commagenes apud samosata. Arabia præter supradicta
habet oppida edessam: quæ quondam antiochia dicebatur.Callirhoen a fõte noĩatã
carrhas clade Crassi nobiles.Iungitur præfectura mesopotamiæ originẽ a syris trahẽs
ĩ qua ante musia:& nicephorium oppida.Mox arabes q rhetaui uocãtur. Hoꝝ caput
syngara. A samosatis autem latere syriæ:marsyas amnis influit. Gingla comagenem
finit.Merorum ciuitas ĩcipit.Oppida alluũt:epiphania:& ãtiochia:quæ ad euphratẽ
uocantur.Item zeugma.lxxii.mil.passus a samosatis transitu euphratis nobilis.Ex
aduerso apameam seleucus.Idem utriusq; cõditor ponte iunxerat.Qui cohærent me-
sopotamiæ:rhoali uocantur.At in syria oppida europum:tapsacum quondam:nunc
amphipolis. Arabes schœnitæ ita ferũtur usq; uram locum:in quo conuersus ad ori-
entem relinquit syriæ palmirenas solitudines:quæ usq; ad petram urbem & regionẽ
arabiæ fœlicis appellatæ pertinent. Palmiras. Cap.xxv.

PAlmira urbs nobilis situ diuitiis soli et aquis amœnis:uasto undiq; ambitu
arenis includit agros:ac uelut terris exempta a rerum natura priuata sorte inter
duo imperia.summa:romanorum:parthorumq;.Et prima in discordia:cuius semper
utrinq; cura abest a seleucia parthorum: quæ uocatur ad tigrin:quĩgẽtis trigĩtaseptẽ
mil.passibus.A proximo uero syriæ littore ducentis quinquagintaduobus mil.et a
damasco uigintiseptem mil.pas. Hierapolis Cap.xxvi.

PRropius infra palmiræ solitudines stellendena regio est:dictaq; iam Hierapo-
lis ac berœa & chalcis.Vltra palmirã quoq; ex solitudinibus iis aliquid optinet
hemesatem elatium : dimidio propior petræ q̄ damascus.Arura huic proxima ẽ.Phi-
liscũ oppidũ parthorũ ad euphraten:ab eo seleuciam dierum decẽ nauigatio totidẽq;
fere babylonẽ.Scinditur euphrates a zeugmate.lxxxiiii.mil.passibus circa uicũ massi-
cen.Et parte leua in mesopotamiã uadit per ipsam seleuciam:circaq; eã præfluẽti ĩfu-
sus tigri.Dexteriore autem alueo babylonẽ quondam chaldææ caput petit:mediamq;
permeans.Item quas otrim uocant:distrahitur in paludes.Increscit autem et ipse ni-
li modo statis diebus paulum differens:ac mesopotamiam inundat sole optinente
uicesimam partem cãcri. Minui incipit in uirgine et leone transgresso. In totũ uero
remeat in uicesima nona parte uirginis.

Cilicia: et adiũctæ gentes:pamphilia:isauria:homanadũ:pisidia:lycaonia:taurus
mons:lycia. Cap.xxvii.

SEd redeamus ad oram syriæ:cui proxima est cilicia.Flumen diaphanes:mõs cro-
codilus.pte amani mõtis.Flumina andracus:pynarus:lycus:synus issicus. Op-
pidum issos: idẽ alexandria:flumẽ chlorus:oppidũ aege liberũ:amnis pyramus: por-
tæ ciliciæ:oppida mallos:magirsos:et intus tharsos.Campi alei: oppida cassiponis.
Mopsos liberũ pyramo impositum.thynos:zephyrium:sancile.Amnes saros:cydnus
tharsum lileram urbẽ pcul a mari secans.Regio celendiritis cum oppido.Locus nym-
pheum soloe ciliciæ:nũc pompeiopolis. Adara:cybira:pynare:pedalie:hales:arsinoe:
tabe:dorion.Iuxtaq; mare corisos:eodem nomine oppidum & portus & specus.Mox
flumen callicadnus.Promontorium sarpedon:horrida horme.Mili pmontorium:et

oppidum Veneris:a quo ꝓxime cyprus inſula. Sed & in continente oppida myanda
anemurium:coraceſium:finiſq; antiquus ciliciæ:melas amnis. Intus autem dicendi
anazarbeni : qui nunc cæſarauguſtani : caſtabala : epiphania : quæ antea eniandos:
eleuſa:iconium. Seleucia ſupra amnem callicadnũ traceotis cognomĩe:a mari relata:
ubi uocabatur hormia. Præterea intus flumina lipparis : bombos: paradiſus . Mons
imbarus. Ciliciæ pamphyliã omnes iunxere:neglecta gente iſaurica. Oppida eius ĩtus
iſauria:clybanus:lalaſis fluuius.decurrit hic autẽ ad mare a nemuriæ regione ſupra-
dicta. Simili modo omnibus:qui eadem cõpoſuere: ignorata eſt contermina illi gens
homanadum.quorũ intus oppidum homana. Cætera caſtella.xliiii.inter aſperas cõ-
ualles latent. Inſident uerticem piſidæ quondam ſolymi appellati:quorũ colonia cæ-
ſarea:eadem antiochia. Oppida oronda:agaleſos. Hos includit lycaonia in aſiaticam
iuriſdictionem uerſa: cũ qua cõueniũt philomeliſẽſes:tymbriani:leucolithi:pelteni:
tyrienſes. Datur & tetrarchia ex lycaonia:qua parte galatiæ contermina eſt:ciuitatum
quattuordecim urbe celeberrima iconio. Ipſius lycaoniæ celebrãtur thebaſa in tauro:
idæa in confinio galatiæ atq; cappadociæ. A latere autem eius ſuper pamphyliã uẽiũt
thracum ſoboles nyliæ. Quorũ aricanda oppidum:pamphilia ante moſopia appella-
ta. Mare pamphilium cilicio iungitur. Oppida eius ſydæ:et in monte aſpendum plã-
taniſtum:perga. Promontorium leucolla:mons ſardemiſus. Amnis eurymedon iuxta
aſpẽdum fluẽs caractes:iuxta quẽ lyrneſus & olbia. Vltimaq; eius oræ phaſelis: iũctũ
ei mare lycium eſt:genſq; lycia: unde uaſtus ſinus. Taurus mõs ab eois ueniens litto-
ribus chelidonio promontorio diſterminatur.immenſus ipſe:et innumerarum gen-
tium arbiter:dextro latere ſeptentrionalis:ubi primum ab indico mari exurgit: leuo
meridianus et ad occaſum tendens:mediamq; diſtrahens aſiam: niſi opprimẽti ter-
ras occurrerẽt maria. Reſilit ergo ad ſeptentriones. Flexuſq; ĩmenſum iter quærit:ue-
lut de induſtria rerum natura ſubinde æquora opponente:hinc phœnicum:hĩc põti-
cum:illinc caſpium et hyrcanium:contraq; mæotium lacum torquetur. Itaq; colliſus
inter hæc clauſtra:& tamen uictor flexuoſus euadit uſq; ad cognata riphæorum mõ-
tium iuga numeroſis nominibus:et nouis quocunq; incedit inſignis. Imaus prima
ꝑte dictus:mox edigis:paropaniſus:circius:cambades: pharphariades: choatras: ore-
ges:oroãdes:nypetes:taurus. Atq; ubi ſe quoq; exuperat caucaſus:ubi brachia emittit
ſubinde tentanti maria ſimilis ſarpedon:coraceſius:gargus:iterumq; taurus etiã ubi
dehiſcit:ſeq; populis aperit:portarũ tamẽ nomine unitatem ſibi uẽdicans:quæ alibi
armenicæ:alibi caſpiæ:alibi ciliciæ uocantur. Quin etiam confractus effugiens quoq;
maria plurimis ſe gentium nominibus hinc & illinc implet.et a dextra hyrcanius caſ-
pius:a leua pariedrus moſchicus:amozonicus:coraxicus:ſcythicus appellatus. In uni-
uerſum uero græce ceraunius. In lycia igitur a promontorio eius oppidum ſemena:
mõs chimæra noctibus flagrans. Hepheſtium ciuitas:et ipſa ſæpe flagrantibus iugis.
Oppidum olympus ibi fuit:nunc ſunt montana gage corydalla: rhodiopolis. Iuxta
mare limira cum amne:in quem aricandus influit:et mons maſicitus:andria ciuitas
mira:oppida aperie & antipellos:quæ quondam habeſſus.atq; ĩ receſſu pellus. Deĩde
phyrra. Itemq; xanthus a mari quindecim mil.paſſuum:flumenq; eodẽ nomine. De-
inde patara:quæ prius pataros.et in monte ſydinia. Promõtorium gragus. Vltra par
ſinus prioribus. Ibi pyrama:et in quæ lyciniã finit Telmeſus. Lycia quõdã ſeptuagĩta
oppida habuit : nunc trigintaſex habet . Ex iis celeberrima præter ſupradicta canas:
cãdima:ubi laudatur oeniũ nemus. Pedalia coma præfluẽte . Edeſa cyane:aſcãdialis:
amelas:noſcopium:troa:telendus. Comprehendit & in mediterraneis caballiã: cuius
tres urbes:oemanda:balbura:bubona: Telſmeſo. Aſiaticum mare ſiue carpatium:&
quæ ꝓprie uocatur aſia: in duas eam ꝑtes Agrippa diuiſit. Vnam incluſit ab oriente
phrygia & lycaonia : ab occidente ægæo mari: a meridie ægyptio:a ſeptentrione pa-
phlagonia. Huius longitudinem.cccc.lxx.M.p.latitudinem.ccc.xx.M.fecit. Alteram

determinauit ab oriente armenia minore: ab occidente phrygia lycaonia pāphylia: a ſeptentrione prouincia pontica: a meridie mari pamphylio. Longa .d.lxxv.M.p. lata trigētorum uigintiquinq; mil. In proxima ora caria ē: mox ionia. Vltra eā æolis: media doride. Circunfūditur mari utroq; laterre ambiēte. In ea promōtoriū pedaliū. Amnis glaucus deferēs temedum. Oppidum dædala cyria fugitiuorum. flumē axon: oppidū calinda.

Indus fluuius. Cap.xxviii.

AMnis indus in cybiratarum iugis ortus recipit ſexaginta perennes fluuios: torrentes uero amplius centum. Oppidum caunos liberum: dein pyrnos. Portus creſſa: a quo rhodus īſula paſſuū.xx.mil. Lacus lorima. Oppida thyſanuſa: paridion: larymna. Sinus tymnias. Promontorium aphrodiſias: oppidum hydas. Sinus ſchœnus. Regio bubaſſus. Oppidum fuit acanatus: alio nomīe dulopolis. Eſt ī ꝓmōtorio gnidos libera: triopia: deīde peguſa eſt ſtadia appellata. Ab ea doris incipit: ſed prius teſga. Et mediterraneas iuriſdictiones indicaſſe conueniat. Vna appellatur cybiratica. Ipſum oppidum phrygiæ eſt. Cōueniunt eo.xxv.ciuitates.

Laodicea: apamea: ionia. Cap.xxix.

CEleberrima urbs laodicea impoſita eſt lyco flumini latera alluentibus aſopo & capro: appellata primo dioſpolis: dein rhoas. Reliqui in eo conuentu: quos nominare non pigeat: hydrelitæ: timiſiones: hieropolitæ. Alter conuentus a ſinnade accipit nomen. Cōueniūt lycaones: appiani: corpeni: dorilei: mudei: iulienſes: & reliq ignobiles populi.xv. Tertius apameam uadit: ante appellatam celenas: dein ciboton. Sita eſt in radice montis ſigniæ: circūfuſa marſya: obrima: orba fluminibus ī mæādrū cadentibus. Marſyas ibi redditur ortus: ac paulo mox conditus: ubi certauit tibiarum cantu cū Apolline. Aulocrenes ita uocatur conuallis.x.M.paſſus phrygiā ab apamea petentibus. Ex hoc conuētu deceat nominare metropolitas: dionyſiopolitas: euphorbenos: ac moneſos: peltenos: ſiluianos: reliqui ignobiles.ix. Doridis ſinu leucopolis: amaxitos: eleuſis: & eutene. Deinde cariæ oppida piacium: eutane: halycarnaſus. Sex oppida contributa ei ſunt a magno Alexandro thagele: aſideni: ednaſſa: uraniū: pedaſum: telmeſſum. Habitatur inter duos ſinus ceraunicum: & iaſium. Inde mindos: & ubi fuit palemindus: nariandus: neapolis: arianda: termera libera: bargilia: & a quo ſinus iaſius: oppidum iaſus. Caria interiorum nominum fama prænitet. Quippe ubi ſunt oppida mylaſa libera antiochia: ubi fuere ſeminethos & chranaos oppida. nunc eam circunfluunt mæander & moſſinus. Fuit in eo tractu & mæandropolis. Eſt eumenia cludro flumini appoſita. Glaucus amnis: lyſias oppidum: & othruſa: berecynthius tractus: niſa trallis. Eadem euantia & ſeleucia & antiochia dicta. Alluit eudone amne. Perfunditur thebaide. Quidam ibi pigmæos habitaſſe tradunt. Præterea ſunt thydonos pyrrha: eurome: heraclea: myſon: alabanda libera: quæ conuentum eum cognominauit. Stratonice: alibra libera: hynidos: ceramus: throcene: phorontis. Longīquiores eodem diſceptant foro orthronienſes: halydienſes ſeu hippini: xiſtrani: hydienſes: apolloniatæ: trapezopolitæ: aphrodienſes liberi. Præter hæc coſinus: harpaſa appoſita fluuio harpaſo quo & trallicon cum fuit alluebatur. Lydia autem perfuſa flexuoſi amnis mæandri recurſibus ſuper ioniam procedit: phrygiæ ab exortu ſolis uicina; ad ſeptentrionē myſiæ: meridiana parte carian amplectens: meonia ante appellata. Celebratur maxime ſardibus in latere tmoli montis: qui ante tymolus appellabatur uitibus conſitus: ex quo ꝓfluente pactolo: eodemq; chryſorhoa ac fōte tarne a meoniis ciuitas ipſa lyde myde uocitata eſt: clara ſtagno gygeo. Sardiana appellatur nunc ea iuriſdictio. Conueniuntq; in eā extra prædictos macedones cadueni: loreni: philadelpheni: & ipſi in radice tmoli cogamo flumini appoſiti. Meonii: tripolitani. Iidem & antoniopolitæ mæādro alluūtur. Apolloniheritæ: myſotmolitæ & alii ignobiles. Ionia ab iaſio ſinu incipiens: numeroſo āmbitu littorum flectitur. In eā primus ſinus baſilicus. Poſſideum promontorinm & oppidum: oraculum brancidarum

appellatum:nunc didymei Apollinis a littore ſtadiis.xx.M.& ĩde .clxxx.M. miletus ioniæ caput.Lelegeis antea & phytiuſa & anactoria nominata.ſuper.lxxx. urbium ꝑ cuncta maria genitrix: nec fraudanda ciue Cadmo:qui primus proſaicam orationem condere inſtituit . Amnis mæander ortus eſt lacu in monte aulocrene : plurimiſque affuſus oppidis:& repletus fluminibus crebris ita ſinuoſus flexibus: ut ſæpe credatur reuerti.Apamenam primum peruagat᷑ regionem:mox eumeneticam:ac dein hircalleticos campos:poſtremo cariam placidus:omneſq; eos agros fertiliſſimo rigans limo. Ad decimũ a mileto ſtadiũ lenis illabitur mari.Inde mons latinus.Oppida heraclea . Montis eius cognominis cariæ minus:quod primo cõdidiſſe iones narrantur athenis profecti.naulocum:prienne.In ora quæ trogela appellatur:geſſus amnis.Regio õibus ionibus ſacra:& ideo panionia appellata.Iuxta fugitiuis conditum(uti nomẽ indicio eſt)phygela fuit:& marathesium oppidum.Supra hæc magneſia mæandri cognomĩe ĩſignis a theſſalica magneſia orta.Abeſt ab epheſo .xv.M.paſſus.Trallibus eo ãplius .ccc.M.antea theſſaloce & androlytia nominata & littori appoſita.Deraſidas inſulas ſecum abſtulit mare.Intus & tyana alluitur : & lyco pelopea: aliquando & euhippia cognominata.In ora autem matium : epheſus amazonum opus multis ãte expetita nominibus;Alopes cum pugnatum apud troiam eſt:mox ortygia:& morges : uocata & ſmyrna eſt:cognomĩe thracia:& hemonion:& ptele.Attollitur monte pione.alluit᷑ caſtro in cylbianis iugis orto: multoſq; amnes deferente & ſtagnum pegaſeum quod phyrites amnis expellit. Ab iis multitudo limi eſt:qua terras propagat.Mediiſq; iam campis ſyrien inſulam adiecit.Fons in urbe callippia templum Dianæ complexa : e diuerſis regionibus duo ſelinuntes.Ab epheſo mathiũ aliud colophoniorũ. Et intus ipſa colophon haleſo affluente . Inde Apollinis clarii phanum lebedos fuit:& notiũ oppidum.Promontorium cyreneum:mons mimas.ccl.M.paſſus excurrens:atque in continentibus campis reſidens.Quo in loco Magnus Alexander intercidi planiciẽ eã iuſſerat.vii.M.d.paſſuum longitudine:ut duos ſinus iũgeret : erythraſq; cũ mimãte circunfũderet.Iuxta eos fuerũt oppida pteleon:helos:doryón:nunc eſt aleon.fluuius corineon.Mimantis promontoriũ:clazomene:parthenie:& epiothophoria appellatæ cum inſulæ eſſent.Alexander idem per duo ſtadia continenti adnexuit. Interiere ĩtus daphnus & hermeſia: & ſyphilum quod ante tanealis uocabatur caput meoniæ : ubi nunc eſt ſtagnum ſalocobite & tharceopolis ſubſtituta ſyphilo:& inde illicolpe & hĩc libade regredientibus.Inde abeſt.xii.M.ab amazone condita:reſtituta ab Alexandro. In ora ſmyrna amne melete gaudens non ꝓcul orto . Montes aſiæ nobiliſſimi in hoc tractu fere explicãt ſe: maſtuſia a tergo ſmyrnæ & thermetis olympi radicibus iũctus. Is in dracone deſinit:draco in tmolo:tmolus ĩ cadmo:ille in tauro.A ſmyrne hermus amnis campos facit:& nomini ſuo adoptat . Oritur iuxta adorilaũ phrygiæ ciuitatẽ: multoſq; colligit fluuios : inter quos phrygem : qui nomine gẽti dato: a caria eam diſterminat:hyllum & cryon:& ipſos phrygiæ:meſiæ:lydiæ amnibus repletos . Fuit ĩ ora eius oppidum temnos:nunc in extremo ſinu ſmyrne ceſſeopoli oppidum. Leuce dein ꝓmõtorium quod inſula fuit:finiſq; ioniæ.Smyrneum conuentum magna ꝑs æoliæ:quæ mox dicet᷑:frequẽtat:præterq; macedones hyrcani cognoĩati:et magnetes. A ſyphilo uero epheſum alterum lumen aſiæ:remotiores cõueniũt cæſariẽſes:metropolitæ:cilbiani ĩferiores et ſupiores myſii macedões: metaurẽſes: bruilitæ:hibepeni : dioſieritæ.

Epheſus:æolis:troas:pergamus. Ca.xxx.

AEolis ꝓxima eſt quõdam myſia appellata:et quæ helleſpõto adiacet troas. Ab ea phoecea: aſcanius portus.dein fuerat lariſſa et cymemirina:quæ ſabaſtopolĩ ſe uocat.et intus ægea italiæ poſidea:neanticos:temnos.In ora autem titanus amnis: et ciuitas ab eo cognomĩata.Fuit et grinia:nũc tantum portus ſolis ĩſula apprehẽſa . Oppidũ elea:et ex myſia uẽiẽs caicus amnis:oppida pythane: canaius am.Intercidere canelyſi:macea:atarnea:carene:ciſtene:cylla:cocylle:thebæ:aſtyre:chryſa: palæcepſis:

gergetha:noendros. Nūc est perperene ciuitas. Heracleotes tractus. Coriphas oppidū. Amnis gryliosolius. Regio aphrodisias: quæ ante politiceorgas. Regio scepsis. Flumē euenum: cuius in ripis intercidere lyrnessos et miletos. In hoc tractu ida mons. Et in ora quæ sinum cognominauit et cōuentum adramiteos olim pedasus dicta. Flumina astron: cormalos: cryanos: alabastros: hieros: exida. Intus mons gargara: eodḗq; nomīe oppidum. Rursus in littore antandros edonis prius uocatā: deinde cymerissos: eadē apollonia. Fuit & palamedium oppidum. Promontorium lectum disterminās æolida & troada. Fuit et polymedia ciuitas: et chryssa et larissa alia: zmintium templum durat. Intus colonia intercidit deportans adramiteum negocia apolloniatæ arhīdaco amne eresi milepolitæ pemanetii: macedones ascylacæ polycnei: pionitæ: cilices: mandagandeni: mysani: abreteni: & hellespontii appellati: & alii ignobiles. Troadis prīus locus amaxicus: dein crebenia. Ipsaq; troas antigonia dicta: nunc alexandria colonia romana. Oppidum nee. Scamander amnis nauigabilis: & in promontorio quondam sigæum oppidum. Dein portus achæorum: in quem īfluit xanthus simoenti iunctus stagnūq; prius faciens. Palæscamāder. Cæteri Homero celebrati rhesus: heptaphorus: caresus: rhodius uestigia non habēt. Granicus diuerso tractu in propontida fluit. Est tamen & nūc scamandria ciuitas parua. Ac mille quingentis passibus remotū a portu ilium immune: unde omnis rerum claritas. Extra sinum sunt rhetea littora rheteo & dardanio & arisbe oppidis habitatā. Fuit & achilleon oppidū iuxta tumulū Achillis conditum a mitylenæis: & mox atheniensibus: ubi classis eius steterat. In sigæo fuit & æantion a rhodiis conditum: in altero cornu Aiace ibi sepulto. xxx. stadiorum interuallo a sigæo & ipso in statione classis suæ. Supra æolida & partē Troadis in mediterraneo est: quæ uocatur teutrania: quam mysi antiquitus tenuere. Ibi caicus amnis iā dictus oritur. Gēs ampla per se: etiam cum totum mysia appellaretur. In ea epionie: andera: idale: stabulum: conisium: tegium: balcetiare: teutranie: sarnaca: halyserne. Lycide parthenium: cambre: oxyopum: lygdanum: apollonia. Longeque clarissimum asiæ pergamum: quod intermeat silenus: præfluit titius profusus pindaso monte. Abest haud procul elea: quā in littore diximus. Pergamena uocatur eius tractus iurisdictio. Ad eam conueniūt thiatereni: mygdones: mossini: bregmēteni: hieroconitæ: ppereni: tyareni: hiropolienses: hermacopolitæ: attalenses: pantaenses: appollodoniēses: aliæq; in honore ciuitates. A rheteo dardanium oppidum paruum abest stadia. lxx. M. Inde .xviii. M. promontorium trapeze. Vnde primum concitat se hellespontus. Ex asia interisse gentes tradit Eratosthenes: solymorum: lelegum: bebricum: colycantiorum: trepsedorum. Isidorus arienos & capretas: ubi sit apamea condita a Seleuco rege īter ciliciam: cappadociam: cataoniam: armeniam. Et quoniam ferocissimas gentes domuisset: initio dameam uocatam.

Insulæ ante asiam: pamphilium mare: rhodus: samus: chius. Ca. xxxi.

INsularum āte asiam prima est ī canopico ostio nili a Canopo Menelai gubernatore (ut ferunt) dicta. Altera iūcta pōte alexandriæ colonia Cæsaris dictatoris pharus: quondā diei nauigatione distans ab ægypto: nunc e turri nocturnis ignibus cursum nauium regens. Nanq; fallacibus uadis alexandria tribus omnino adit' alueis maris. Tegamo: posidonio: tauro. In phœniceo deinde mari ē ante ioppe paria. Tota oppidum in qua obiectam beluæ Andromedam ferūt: & iam dicta arados: inter quā & continentem. L. cubita alto mari: ut auctor est Mutianus: e fonte dulcis aqua tuba coriis facta usq; ad uadū trahitur. Pāphyliū mare ignobiles īsulas habet. Cilicium ex quinq; maximis cyprum ad ortum occasumq; ciliciæ ac syriæ obiectam: quōdā nouē regnorum sedem. Huius circuitum Timosthenes .cccc. xxix. M. d. prodidit. Isidorus .ccc l. xxv. M. Longitudinem inter duo promontoria dinareta & acamanta quod est ad occasum. Artemidorus. c lxii. d. Timosthenes. cc. uocatam antea acamantida. Philonides cerastin. Xenagoras et aspeliam: et amathusā et macarā. Astynomus cripton

et coliniam. Oppida ĩ ea.xv.paphos:palæpaphos:curias:cithium:corinæũ:ſalamina: amathus:lamphetos:ſoloe:amaſos:epidarum citri:arſinoe:carphaſium:colee. Fuere et ibi cynidia:maleum:idalium. Abeſt ab emurio calicie.L.p. Mare quod prætendit uocant aulona cilicium. In eodem ſitu eleuſa inſula eſt:& quattuor ãte ꝓmontoria. Ex aduerſo ſyriæ clydes. Ruſuſq; ab altero capite ſtiria. Contra neamphaum hierie & cephia. Contra ſalaminam ſalamine. In ſigæo autem mari illyris: telendos:attæ: leboſa. Cypriæ tres ſteriles:& dionyſia prius caretha dicta. Deinde contra tauri ꝓmõtorium peſtiferæ nauigantibus chelidoniæ totidem. Ab iis cũ oppido leucolla:pactia: eliſia:nymphalis:meris:megiſta cuius ciuitas interiit. Multæ deinde ignobiles. Sed contra chiemerã:dolichiſtæ:chirogylium: crambis:arogæ:enagora.viii.M.paſſus dædaleon duæ cypron tres ſtrogilæ:& contra ſidima antiochia claueumq; uerſus amnem lacuſa macris didyme: helbos cope:aſpis:& ĩ qua oppidum interiit telãdria. ꝓximaq; cunorodoſa. Sed pulcherrima & libera rhodos circuitu.c.xxv.M. paſſuum. Aut ſi potius Iſidoro credimus.c.iii.habitata urbibus:lyndo:camyro: zalyſo: nunc rhodo. Diſtat ab alexãdria ægypti.d.lxxviii.M.ut Iſidorus tradit. Vt Eratoſthenes.cccc.lxix. .M. Vt Mutianus.d.a cypro.c.lxvi. Vocitata eſt ãtea ophiuſa:aſteria:edria:trinacria combira:petoeſſa:atabiria ab rege. Deinde macria & oloeſſa. Rhodioꝶ ĩſulæ:carpatus quæ mari nomen dedit. Caros ac neelimnia ſcyros diſtans ab gnido.xii.M.d. Porphyris antea dicta. Et eodem tractu media inter rhodum gnidumq; ſime. Cingitur .xxxvii.M.d. Portus benigne præbet octo. Præter has citra rhodum cyclops tergamõ: cordylus:adiabethæ.iiii. Hymos:calche cum oppido ſeutluſa:narthecuſa:dymaſtos: Progne & a gnido ciſeruſa:therion:archia:galigne:cum tribus oppidis nououiſtyro: mendetero: & marconneſo. Oppidum ceranyus. In cariæ ora quæ uocantur argiæ numero.xx.ethecuſa: lepſia: hieros. Nobiliſſima uero in eo ſinu co ab halycarnaſo .xv.paſſuum diſtans circuitu.c.M.ut plures exiſtimãt merope uocata. Chea ut Staphylus:meropis ut Dionyſius: dein nymphea. Mons ibi prion et nyſiron. Abruptam illi putant quæ porphyris antea dicta eſt. hinc carianda cum oppido. Nec procul ab halicarnaſo pidoſus. In ceramico autem ſinu priapõneſos: hipponneſos:pſere:mya: lampſa:emindus:paſſala:cruſa:pyrrhe:ſephiuſa:melanum: palumque a continente diſtans:quæ uocata eſt cinædopolis:probroſis ibi relictis a rege Alexandro. Ioniæ ora egeas et corſeas habet:& icaron de qua dictum eſt. Ladem: quæ prius late uocabatꝰ: atq; inter ignobiles aliquot. Diſcumelitas:mileros:lucinas: mycalem: trogilias:treſpylion:argennon:ſcandalion:ſamon liberam circuitu.lxxxvii.M.d. Aut ut Iſidorus :c. Parthemiam primum appellatam: ut Ariſtoteles tradit: poſtea adriiſam: dein anthemuſam. Ariſtocritus adiicit melamphylum: dein cypariſiam. Ab parthenio aruſam:ſtephanẽ. Amnes in ea imbraſus:cheſius:ibetthes. Fontes eucarto:leutothea. Mons gergecius. Adiacẽt inſulæ rhipara: nymphea. Achillea par claritate ab ea diſtat .xciii.M.paſſus cũ oppido. Chios libera quã ethaliam Ephorus priſco noĩe appellat. Metrodorus & Cleobolus Chiã a Chiõe nympha:aliqui a niue.& macrin:& pythiuſã. Montem habet pillineum. Marmor chium circuitu.c.xxv.M.paſſus colligit:ut ueteres tradidere. Iſidorus.ix.M.adiicit. Poſita eſt inter ſamum & leſbum. Ex aduerſo maxime erythrarum. Finititimæ ſunt thelluſa:quam alii dapnuſam ſcribũt: oenus: elaphites:eurianaſſa:arginuſa:cum oppido. Iam hæ circa epheſum: & quæ Piſiſtrati uocãt atinæ.myõneſos:clareuſa. In utraq; oppida intercidere. Poroſelene cũ oppido. cercie:halene:commone:illetia:lepria:& rheſperia:ꝓcuſe:bolbule: pheate: priapos: ſyce:melane:enareſidus:apele:dremuſa:anhydros:ſtopelos:ſicuſa:marathuſa: phyle perhireauſa: multæq; ignobiles. Clara uero in alto theos cum oppido a chio.lxxi.M. .d. Tãtundem ab erythris. Iuxta ſmyrneã ſunt periſterides. Cateria:alopece:eleuſa: bachina:pyſtira: comyonneſos:megale. Ante troada aſcaniæ:plateæ tres. Dein lamiæ plitaniæ duæ: platæ:ſcopelos:getone:artheidon celæ:laguſæ:didyme. Clariſſima aũt

lesbos a chio.lxv.M.p.Hermete:& lasia:pelasgia:egira æthiopiæ macaria appellata.
Fuit nouem oppidis inclyta. Ex iis pyrrha hausta est mari. Arisbe terrarum motu
subuersa. Antissam methymna traxit in seipsā octo urbibus asiæ .xxxvii.M. passuū
uicina. Et agamede obiit:& hiera. Restant ereson:pyrrha:& libera mitylenæ amnibus
.l.potens. Tota insula circuitur: ut Isidorus .clxviii.M. passibus. Vt ueteres.cxcv.
.M. Montes habet lepethymnum:ordimum:macystum:creonem:olympum. A ꝓxĩa
continēte abest.vii.M.d.passus. Insulæ appositæ scandalion. Leucæ.v. Ex eis cydonea
cum fōte calido. Argemmisæ.iiii.passus distāt. Dein phelusa pedna. Extra hellespōtū
aduersa sigæo littori adiacet tenedus:leucophris dicta & phœnice & lyrnessos. Abest a
lesbo.lvi.M.passus:a sigæo.xii.M.d.

Hellespontus:mysia:phrygia:galacia:nicea:bithynia:bosphorus. Ca.xxxii.

IMpetum deinde sumit hellespontus:& mare īcumbit uorticibus:limitē fodiēs
donec asiam abrumpat europæ. Promōtorium id quod appellauimus trapezā
ab eo.x.M.passuum ad abydum oppidum:ubi angustiæ septem stadiorum. Deinde
percote oppidum & lampsacum ātea pyttiussa dictum. Paruum colonia quā Hōerus
adrastiam appellauit. Oppidum priapos:amnis absepus:zelia:ꝓpontis:ita appellatᷣ
ubi se dilatat mare. Flumen granicum artage:portus ubi oppidum fuit ultra īsulam:
quam continēti iunxit Alexander. In qua oppidum milesiorum cyzieū ātea uocitatū
archonnesus:& dolionis & didymis:cuius a uertice mōs didymis. Mox oppida placia
ariacos cylace:quorū a tergo mons olympus mysus dictus. Ciuitas olympena. Amnes
horisius:& thyndacus:ante lycus uocatus. Oritur in stagno artinia iuxta miletopolī.
Recipit mageston & plerosq; alios. Asiam bithyniamq; disterminans. Ea appellata ē
cronia:dein thessalis:deinde malianda:& strymonis. Hos Homerus halizonas dixit:
quando præcingitur gens mari. Vrbs fuit immensa attusa nomine.nunc sūt.xv.ciui-
tates:inter quas gordiocone quæ iuliopolis uocatur:& in ora dastylos. Deinde flumē
gebes:& intus elgas oppidum:quæ germanicopolis:alio nomine booscœte.sicut apa-
mea quæ nunc myria. Colophoniorum flumen ethelecanticus troadis finis: et mysiæ
initium. Postea finis in quo flumen ascanium: oppidum brialion: amnes hylas: &
chios cum oppido eiusdem nominis:quod fuit emporium nō ꝓcul accolētis phrygiæ
a milesiis quidem conditū. In loco tamen qui ascaniæ phrygiæ uocabatᷣ. Quapropter
non alibi aptius de ea dicitur. Phrygia troadi superiecta populisq; a ꝓmontorio lecto
ad flumen celeum prædictis septentrionali sui parte galatiæ contermina. meridiana
lycaoniæ:pysidæ:mygdoniæ.ab oriente cappadociam attingit. Oppida ibi celeberrĩa
præter iā dicta:mangyra:andria:celene:colosse: carina:cotton:cerane:iconiū:mydiū.
Sunt auctores transisse ex europa mysas & brygos & thynos:a quibus appellātᷣ mysi
phryges bithyni. Dicendum simul uidetur & de galatia quæ supposita agros maiori
ex parte phrygiæ tenet. Caputq; quōdam eius gordium. Qui ptem eā īsedere galloꝵ
tolostobagi & uoturi & ambiati uocantur: qui meoniæ & paphlagoniæ regionem.
Troginæ prætenditur cappadocia a septentrione:& solis ortu. Cuius uberrimā ptem
occupauere tectosages:ac teutobodiaci. Et gentes quidem hæ. Populi uero ac tetrar-
chiæ omnes numero .cxcv. Oppida tectogasum: anquira: troginorum: tauinum:
tolostobagorū:pisimius. Præter hos celebres attalenses:alasenses:comēses:didyenses:
hieronenses:lystrene:neapolitani:œandenses:seleucenses:sebasteni: timoniacenses:
thebiseni. Attingit galatiam & pamhyliam gabaliam & mylias:qui circa barin sunt:
& cyllanticum & oronticum pysidiæ tractum. Item lycaoniæ ptem obigenen. Flumĩa
sunt in ea præter iam dicta sangarium:& gallus a quo nomen traxere matris deum
sacerdotes. Nunc reliqua in ora ario intus et bithynia brusa ab Annibale sub olympo
condita. Inde nicea.xxv.M.passus interueniente ascanio lacu. Deinde nicea ī ultimo
ascanio sinu:quæ prius oluia et prusias. Item altera sub hippio monte. Fuere pytho-
polis:parthenopolis:gariphanta. Sunt in ora amnes eluis:bryazon:plataneus: areus:

Liber Septimus incipit

isiros: gendos qui & chrysorboas. Promontorium in quo megarice oppidū fuit. Inde crusipedites sinus uocabatur: quoniam id oppidum uelut ī lacinia erat. Fuit & astacū: unde & ex eo astacenus idem sinus. Fuit & libyssa oppidum: ubi nunc Annibalis tātū tumulus: & ī intimo sinu nicomedia bithyniæ præclara. Leucatas promōtorium: quo includitur astacenus sinus a nycomedia. xlii. M. quingentis passibus. Rursus coeūtibus terris angustiæ pertinentes usq; ad bosphorum thracium. In iis galeadon libera a nycomedia. lxxii. quingentorum procerastis ante dicta: deinde compusa. Postea græcorum oppidum quod locum eligere nescissent: septem stadiis distans a byzeantio tanto fœliciore omnibus modis sede. De cætero intus in bithynia colonia apamena: agrippenses: iuliopolitæ: bithyniotæ. Flumina syriū: lapsias: pharmicas: alces: crynis: lyleus: scopius: hieras qui bithyniam & galathiā distermīat. Vltra calchadona: deīde chrysopolis fuit: deīde nicopolis: a qua nomen etiamnū sinus retinet. In quo portus amyci. deinde naulocium: promontorium estiæ: templum Neptunni. Bosphorus qngentorum passuum interuallo asiam europæ iterum auferens. abest a calchadone. xii. M. d. passuum. Inde fauces primæ. viii. M. cc. l. passuū: ubi spiropholis oppidū fuit. Tenent orā ōem thyni: interiora bithyni. Finis asiæ ē: populoꝝq; cc lxxxii. M. q ad eū locum a fine lyciæ numerantur. Spatium hellesponti & propontidis ad bosphorum thracium. clxxxviii. M. p. diximus. A calchadone sigæum. Isidorus. ccc. xii. M. d. pass. Insulæ in propontide ante cyzicum elaphonesus: unde cizicenum marmor: eadem neuris & proconnesus dicta. Sequuntur ophiusa: cania: plebe: zeopelos: porphyrione: halone cum oppido dephace: polydora: utarceon cum oppido. Est & contra nicomediam demonnesos. Item ultra heracleam aduersa bithyniæ ethynias: quam barbari bithyniā uocent. Est & antiochiæ & cōtra fauces rhyndaci besbicos. xviii. M. pas. circuitu. Est & elea: & duæ rhodiæ: assoe: crebintos: magale: chalcitis: pythiodes.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .VI.

PRAEFATIO.

[P]ONTVS EVXINVS ANTEA AB INhospitali feritate axenos appellatus est: peculiari īuidia naturæ sine ullo fine indulgentis auiditati maris. Et ipse in europā asiamq; funditur. Non fuerat satis oceano ambisse terras: et ꝑtem earū aucta inanitate abstulisse. Non irrupisse fractis montibus calpeque africæ auulsa multo maiora absorbuisse q̄ reliquerit spatia. Nō ꝑ hellespōtū ꝓpontida infudisse: iterum terris deuoratis. A bosphoro quoque in aliā uastitatem pādit͛ nulla satietate: donec expatiāti lacus a mæoti rapinam sibi iungant. Inuitis hoc accidisse terris indicio sūt tot āgustiæ: atq; tā parua naturæ repugnātis interualla: ad hellespōtū octīgētoꝝ. xxv. M. p. ad bosphoros duos: uel bubus meabili transitu. Vnde nomen ambobus: & tanquam in dissotiatione germanitas concors. Alitum quippe cantus: canumque latratus inuicem audiuntur. Vocis etiam humanæ commercia inter duos orbes manente colloquio: nisi cum id ipsum auferunt uenti. Mensuram ponti a bosphoro ad mæotium lacum quidam fecere. xiiii. xxxviii. M. d. passuum. Eratosthenes. c. minorem. Agrippa a calchadone ad phasin. x. M. Inde bosphorum cimerium. ccc. lx. M. Nos interualla generatim ponimus comperta in nostro æuo: quando etiam in ipso ore cimmerio pugnatum est. Ergo a faucibus bosphori est amnis rhebas: quem aliq

thesum dixerunt: deinde ſyris. Portus calpas. Sangaris fluuius ex inclytis. Oritur in phrygia. accipit uaſtos amnes: inter quos tembrogium & gallum. Et idem ſangarius a pleriſq; dictus coralius: a quo incipiunt mariandini ſinus: oppidumq; heraclea lyco flumini appoſitum. Abeſt a põti ore miliaris ducentis portus aconæ ueneno aconito dirus. Specus acheruſia. Flumina pedopiles: callichorum ſonautes. Oppidum titium ab heraclea. xxxviii. M. paſſuum. Fluuius billis.

Gens paphlagonum: & cappadocum. Cap. ii.

VLtra quem gens eſt paphlagonia: quam philemeniam aliqui dixerunt: incluſã a tergo galatia. Oppidum maſtya mileſiorum: deĩde cromna. quo loco henetos adiicit Nepos Cornelius: a quibus in italia ortos cognomines eorum uenetos credi poſtulat. Seſamum oppidum quod nunc amaſtris. Mons ſcytorus a cio. lxiii. M. paſ. Oppida chimolis ſtebane. Amnis parthenius. Promotorium carambis uaſto excurſu abeſt a põti oſtio. ccc. xv. M. paſſus: uel ut aliis placuit. ccc. l. M. Tãtũdem a cĩmerio: aut ut aliqui maluere. ccc. xii. M. d. Fuit & oppidum eodem nomine: et aliud inde armine: nunc eſt colonia ſinopecyteros. Aquitoro. c lxiiii. flumen uaretum. Gens cappadocum. Oppidum caturia iacelum. Amnis halys a radicibus tauri per catoniam cappadociãq; decurrens. Oppida gange: caruſa: de. Amyſum liberum a ſinope. c. xxx. M. paſſuum. Eiuſdemq; nominis ſinus tanti receſſus ut aſiam pene inſulam faciãt: ducentis milibus paſſuum aut amplius: per continentem ad iſſicum ciliciæ ſinũ. quo in omni tractu proditur tres tantum gentes græcas iure dici doricam: ionicã: æolicã. Cæteras barbarorum eſſe. Amyſo iunctum fuit oppidum eupatoria a Mithridate cõditum. Victo eo pompeiopolis utrunq; appellatum eſt.

Cappadocia. Capitulũ. iii.

CAppadocia intus habet coloniam Claudii Cæſaris archelaidem: quam præfluit hylas. Oppido camana: quod ſalius: neoceſſaream quod lycus: amaſiam quod iris. In regiõe hac cazacena in colopena a uero ſabaſtiam & ſabaſtopolin. Hæc parua: ſed paria ſupradictis. Reliqua ſui parte habet melitam a Semiramide conditã haud procul euphrate. Diocæſarieam: tiatam: caſtaliam: magnopolin: zelam. Et ſub monte atarga onyzacam quæ temiſcyra nunc cæſarea nominatur. Cappadociæ ps prætenta armeniæ maiori melitene uocatur: commagenæ cataonia: phrygiæ gauphauritis: ſar-gauraſene cammanene: galaciæ morimeni. ubi diſtermĩat eos cappadox amnis a quo nomen traxere: antea leucoſyri dicti. A neocæſarea ſupradicta minorem armeniam lycus amnis diſterminat. Eſt et ceranus intus clarus. In ora autem ab amyſo oppidum & flumẽ ſcadiſia lycaſtum: a quo themiſyrena regio. Iris flumẽ deferens lycũ. Ciuitas iela intus nobilis clade Triarii & uictoria. C. Cæſaris. In ora amnis thermodoon ortus ad caſtellum: quod uocant phanoriam: præterq; radices amazonii mõtis lapſus. Fuit oppidum eodem nomĩe: & alia qnq; amazonicus: themyſira: ſotira: amaſia: comara.

Themiſtidæ regionis gentes. Cap. iiii.

NVnc matium. Gentes cenarum chalybum. Oppidum cotylorum. Gentes tybareni: maſini notis ſignantes corpora. gens macrocephali: oppidum ceraſus: portus cordulæ. Gẽtes bechyres buxeri: flumẽ melas. Gens macrones ſydoni flumẽq; ſydenum: quo alluitur oppidum balemonium ab amyſo. c. xx. M. paſſus. Inde fluĩa laſonium: melanthium & ab amyſo. lxxx. M. paſſ. Pharnace oppidum: tripolis caſtellum & fluuius. Item philocalia: et ſine fluuio liuiopolis. Et a pharnace. c. M. paſ. Trapezus liberum uaſto monte clauſum. Vltra quod gens armenocalybes: & maior armenia. xxx. M. paſſuum diſtans. In ora ante trapezunta flumen eſt pyſites. Vltra uero gẽs annorumenicorum. Flumen abſarum cum caſtello cognomine in faucibus: a trapezunte. c. xl. M. p. eius loci a tergo montium hiberia eſt. In ora uero eniochi: ampreutelazi. Flumina acampſeonyſis: nogrus: bathis. Gentes colchorum. Oppidum matium. Flumen heracleum: & promõtorium eodem noĩe. Clariſſimuſq;

ponti phasis:oritur ĩ moschis. Nauigatur quanlibet magnis nauigiis .xxxviii.M.d.
passus. Inde mĩoribus lõgo spatio põtibus.c.xx: puius. Oppida ĩ ripis habuit cõplu-
ra. Celeberrima tyrida aceum cygnũ:& ĩ faucibus phasin. Maxime autem inclaruit ea
.xv.M.p.a mari:ubi hippos & cyanos uasti amnes e diuerso in eum confluunt. Nunc
habet syrium tantũ:& ipsum ab amne influente ibi cognominatũ:usq; quo magnaꝝ
nauiũ capacẽ esse diximus. Et alios accipit fluuios magnitudine numeroq; mirabiles:
inter quos glaucum. In ora eius ĩsulæ sine nomine. Abest a sarro.lxxv.M. Inde aliud
flumen garien. Gens saltiæ in antiquis phthirophagi dicti & alasanni.flumen cobũ e
caucaso p suanos fluens:dein rhoan . Regio agritite:amnes sigania : tersos:atelpos :
chrysorboas:gens absylæ: castellum sebastopolis. Aphaside.c.M.p.gens sanigarum :
oppidum cygnus:flumen & oppidũ penius. Deinde multis noĩbus eniochoꝝ gentes.

Regio cholchica anchæi & cæteri eodẽ tractu. Cap.v.

SVbiicitur ponti regio colchica:in qua iuga caucasi ad rhipheos mõtes torquẽt:
ut dictũ ẽ:altero latere ĩ euxinũ & mæotin deuexa:altero in caspiũ & hyrcaniũ
mare. Reliq̃ littora fere nationes tenent melacleni coraxi urbe colchorum dioscuriade
iuxta fluuium antemunta. Nũc deserta:quondã adeo clara: ut Timosthenes in eam
.ccc.nationes:quæ dissimilibus linguis uterentur : descendere prodiderit . Et postea
a nostris.c.xxx.interpretibus negocia ibi gesta. Sunt qui conditam eam ab Amphito
& Telchio:Castoris ac Pollucis aurigis putãt:a quibus ortam eniochorũ gẽtem feram
constat. A dioscuriade oppidum heracleum distat a sebastopoli . Octuaginta milia
passuum anchei mardi cercete. Post eos serri cæphalotomi. In intimo eo tractu phytis
oppidum opulentissimũ ab eniochis direptum est. A tergo eius epagerrite sarmatarũ
populus in caucasi iugis:postq̃ saromatæ . Ad hos confugerat Mythridates Claudio
principe.narrauitq; thalos iis esse cõfines qui ab oriente caspii maris fauces attĩgerẽt.
siccari eas æstu recedente. In ora autem iuxta cercetas flumẽ icarusa cũ oppido hiero:
& flumine ab heracleo.c.xxxvi.M. Inde promontorium cronea quo supciliũ arduum
tentorete. Ciuitas sindica ab hiero.lxvii.M.d.p.flumen sceaceriges.

Bosphorus cimmericus:mæotis. Cap.vi.

INde ad bosphori cimmerii ĩtroitũ.lxxxviii.M.d.p. Sed ipsius peninsulæ inter
pontum & mœtium lacum excurrentis non amplior.lxxxvii.M.d.p.longitudo
est. Latitudo nusquam intra duo iugera:eonem uocant . Ora ipsa bosphori utrinq;
ex asia atq; europa curuatur in mœtin. Oppida in aditu bosphori primo hermonasa.
Dein cepe milesiorum. Mox stratoclia:& phanagoria:& pene desertũ apatos: ultĩoq;
in ostio cĩmeriũ:quod antea cerberion uocabatur.

Gentes circa mæotim. Cap.vii.

INde mæotis lacus in europa dictus. A cimmerio accolunt meotici: hali: serni :
serrei:scizi:gypsi. Dein tanain amnem gemino ore influentem incolũt sarmatæ
medorum(ut ferunt) soboles . Et ipsi in multa genera diuisim. Primo sauromatæ .
gynei:gratumenæ:unde amazonum connubia. Dein euazæ:cottæ:cyzimeni:messeni-
ani:chotobocci:choatæ:cyzæ:tindari:thussagetæ:thuracæ:usque ad solitudĩes saxosis
conuallibus asperas: ultra quas arymphei qui ad harriseos pertinent mõtes. Tanain
ipsum scythæ silin uocant. Mæotin temerinda quod significãt matrem maris. Op-
pidum in tanais quoq; ostio fuit. Tenuere finitima primi cares. Deinde cluzomeni :
& macones. Postea panticapenses. Sunt qui circa mæotin ad ceraunios mõtes altiores
has tradunt gentes:a littore napras:supraq; essedonas: colchis iunctos : ac montium
cacuminibus. Dein carmacas:oranos:nautagas:mazacas:ascantios:acapeatas:agaga-
matas:phycers:rhimosolos:aascomarcos. Et ad iuga caucasi:icatalas:imaduchos : ra-
nos:anclacas:tydios:carastascos:autiandas . Lagoũ amnem ex montibus catheis : in
quẽ defluit opharus. Ibi gentes caucadas:opharitas. Amnem menothaꝝ imituenis ex
montibus scissũ. Inter agdeos:carnapas:gardeos:accisos:gabros : gregaros . Circaque

fonté imittisi:imituos:& aparthenos. Alii influxisse eos cuitas : anheetas:satarneos : asāpatas. Abis tanaitas:& napheonitas uiritim deletos. Aliqui flumen ochariū labip cantecos:& sapeos tradunt. Tanaim uero transisse satareos:herticeos : spondolycos : synhietas:amassos:issos:catacetos:tagoros:catonos:neripos: agādeos : mādareos sathurcheos: spaleos. Armeniæ duæ. Cap.viii.

PEracta est interior ora:omnesq; accolæ. Nunc reddatur ingens ī mediterraneo sinu. In quo multo aliter ac ueteres proditur me nō eo inficias anxia perqsita cura rebus nuper in eo situ gestis a Domitio Corbulone:regibusq; inde missis supplicibus:aut regum liberis obsidibus. Ordiemur autem a cappadocum gente. Lōgissime hæc ponticarum omnium introrsus recedens minorem armeniam maioréq; & cōmagenem leuo suo latere transit. Dextra uero omnes in asia dictas gentes plurimis supfusa populis:magnoq; impetu scandens ad ortum solis & tauri iuga trāsit lycaonia : pysidiam:ciliciam. Vadit super ātiochiæ tractum:& usq; ad cyrestricam eius regioné: pte sua quæ uocat cataonia. Cōtédit itaq; ibi lōgitudo asiæ.xii.l.M.p.efficit . Latitudo.d.c.M.xl.M. Armenia maior. Cap.ix.

ARmenia autem maior incipit a pariedris montibus. Euphrate amne ut dictum est:aufertur cappadociæ: & qua discedit euphrates mesopotamiæ haud minus clara amne tigri. Vtrunq; fundit ipsa. Et initium mesopotamiæ facit inter duos ānes ituræ. Quod interest ibi tenent arabes orei. Sic finem usq; ī adiabenem perfert. Ab ea trāsuersis iugis inclusa. Latitudinem in leua pandit ad cyrum amnem transuersa in araxem. Longitudinem uero ad minorem usq; armeniam absaro amne in pontum defluente & pariedris montibus:qui fundūt absarum:discreta ab illacoriis. Oritur in eniochis montibus quos alii coraxicos uocauere. Araxes eodem monte euphrates quo .vi. M. passuum interuallo auctusq; amne musi & ipse (ut plures existimauere) a cyro defertur in caspium mare. Oppida celebrantur ī minore:cæsarea:zanicopolis. In maiore arsāmote euphrati proximum . Tigri argathiocerta. In excelsis aūt tigranocerta. Et in campis iuxta araxem artaxata. Vniuersæ magnitudinem:Aufidus quinquagies centena milia prodidit. Claudius Cæsar longitudinem a dascusa ad confinium caspii maris.xiii.M. passuum. Latitudinem dimidium eius. A tigranocerta ad hiberiam diuiditur:quod certum est: in præfecturas:quas.ii.strategias uocant . Quasdam ex iis uel singula regna quondam barbaris nominibus.c.xx. Claudūt eam ab oriēte mōtes: sed non statim ceraunii:nec adiabene regio. Quod interest spatiis cepreheni tenent . Ab iis iuga ceraunia . Vltra adiabeni tenent . Per conualles autem proximi armeniæ sunt menobardi : & moscheni . Adiabené tigris & montium sinus munii cingunt . Ab leua eius regio medorum est: & prospectus caspii maris. Ex oceano hoc ut suo loco dicéus:fūdit̃. totūq; caucasi his mōtibus cīgit̃. Hoꝝ īcolæ p cōfiniū armeniæ nūc dicent̃. Albania:hiberia. Cap.x.

ALaniciem omnem a cyro usq;:albanorum gens tenet. Mox hiberum discreta ab iis amne oeazane in cyro:e caucasiis montibus defluente. Præualent oppida albaniæ cabalaca. Hiberiæ pharmasus iuxta flumé neoris. Regio thasiæ:& triare usq; ad partedoros montes. Vltra sunt colchicæ solitudines:quarum a latere ad ceraunios uerso armenochalybes habitāt : & moscorum tractus ad hiberum amnem in cyrum defluentem:& infra eos fucasani.& deinde macherones ad flumen absarū . Sic plana ac deuexa optinentur . Rursus ab albaniæ confinio tota montium fronte gentes siluorum fere:& infra lupeniorum:mox diduri: & sodii.

Portæ caucasiæ. Cap.xi.

AB his sunt portæ caucasiæ magno errore a multis caspiæ dictæ : ingens naturæ opus & montibus interruptis repente ubi fores obditæ ferratis trabibus subter medias amne dyriodori fluente. Citraq; in rupe castello quod uocatur cumania : cōmunito ad arcendas transitu gentes innumeras. ubi loci terrarū orbe portis discluso :

ex aduerſo maxime armaſtis oppidi hiberum a portis caucaſiis per montes gurduuos ualli. Suani indomitæ gentes auri tātum metalla fodiunt. Ab iis ad pontum uſque eniochorū plurima genera: mox acheorum. Ita ſe habet terrarum ſinus e clariſſimis. Aliqui inter pontum & caſpium mare. ccc. lxxv. M. paſſus non amplius intereſſe tradiderunt. Cornelius Nepos. c. l. M. tātis interim āguſtiis infeſtatur aſia. Claudius Cæſar a cimmerio boſphoro ad caſpium mare. c. l. M. prodidit. eaq; perfodere excogitaſſe Nicanorem Seleucum quo tēpore ab Ptolemæo Ceraunio ſit īterfectus. A portis caucaſiis ad pontum . cc. M . paſſus eſſe conſtat fere.

Inſulæ in ponto. Cap. xii.

INſulæ in ponto planiteæ ſiue cyaneæ: ſiue ſymplegades. Deinde apollonia tynnimas dicta: ut diſtingueretur ab ea: quæ eſt in europa. Diſtat a continente paſſibus mille. Cingitur. iii. M. & contra pharnaceā calcheritis: quā græci ariā dixerīt. ſacrāq; Marti. & in ea uolucres cum aduenis pugnaſſe pennarꝝ ictu.

Gentes in ſcythico oceano. Cap. xiii.

NVnc omnibus: quæ ſunt interiora aſiæ: dictis: rhiphæos montes tranſcendat animus. dextraq; littora oceani incedat. Tribus hic e partibus cæli alluēs aſiam ſcythicus a ſeptentrione: ab oriente eous: a meridie indicus uocatur. Varieq; per ſinus & incolas in complura nomina diuiditur. Verum aſiæ hæc quoq; magna portio appoſita ſeptentrioni iniuria ſyderis rigētis uaſtas ſolitudīes habet. Ab extremo aquilōe ad initium orientis æſtiui ſcythæ extra eos ſunt. Vltra aquilonis initia hyperboreos aliqui poſuere: pluribus in europa dictos. Primum inde noſcitur ꝓmontoriū celtice lytarmis. Fluuius carambucis ubi laſſata cum ſyderꝝ ui rhipheorum montiū deficiūt iuga. Ibiq; arimpheos quoſdam accepimus haud diſſimilem hyperboreis gentem. Sedes illis nemora. Alimēta baccæ. Capillus iuxta fœminis uiriſq; in probro exiſtiāt. Ritus clæmentes. itaq; ſacros haberi narrant: inuiolatoſq; eſſe etiam feris accolarum populis. Nec ipſos modo: ſed illos etiam qui ad eos perfugerint. Vltra eos plane iam ſcythæ cimmerii: ciſianthi: georgi: & amazonum gens. Hæc uſq; ad caſpiū & hyrcaniū mare. Nanq; id erumpit ſythico oceano in aduerſa aſiæ pluribus nominibus accolarꝝ appellatum: celeberrimis duobus caſpio & hyrcano. Non minus hoc eſſe q̃ pontum euxinum Clytarchus putat. Eratoſthenes ponit & menſuram ab exortu ad meridiem per caduſiæ & albaniæ orā quinquies q̃draginta ſtadia. Inde per aratiaticos: amarbos: hyrcanos ad oſtium zoni fluminis quater octingenta ſtadia. Ab eo & oſtiū laxatiſum mille quadraginta: quæ ſumma efficit quindecies. lxxv. M. paſſus. Artemidorus hinc detrahit. xxv. M. paſ. Agrippa caſpium mare gēteſq;: quæ circa ſunt & cū iis armeniā diſterminatas ab oriente oceano ſerico: & ab occidente caucaſi iugis: a meridie tauri: a ſeptentrione oceano ſcythico patere qua cognitum eſt. ccccxc. M. paſſus ī lōgitudīē. . ccxc. M. in latitudinem prodidit. Non deſunt uero qui eius maris uniuerſū circuitū a freto. xxv. M. paſſuum tradunt. Irrumpit autem arctis faucibus in longitudinem ſpatioſis. At ubi cœpit in latitudinem pandi: lunatis obliquatur cornibus uelut ad mæotium lacum ab ore diſcedens ſcythici arcus: ut auctor eſt. M. Varro ſimilitudine. Primus ſinus appellatur ſcythicus: utrunq; enim accolunt ſcythæ. & per āguſtias īter ſe commeāt. Hinc nomades & ſauromatæ multis nominibus: illinc abzoæ non paucioribus. Ab introitu dextra mucronem ipſum faucium tenēt udini ſcytharꝝ populus. Deīde p orā albani (ut ferunt) ab Iaſone orti: ante quos mare quod eſt: albanū noīat. Hæc gēs ſuperfuſa mōtibus caucaſiis ad cyrꝝ amnē armeniæ cōfiniū atq; hiberiæ deſcēdit: ut dictum eſt. Super maritima eius udinorumq; gente ſarmatæ: utidorſi: aroteres prætenduntur. Quorum a tergo īdicatæ iam amazones: & ſauromatides. Fluīa per albaniā decurrunt in mare caſos & albaneos. Deinde cambyſes: in caucaſiis ortus montibus: mox cyrus in coraxitis ut diximus. Oram omnē a caucaſo præaltis rupibus inacceſſo patere . cccc. xxv. paſſuum auctor eſt Agrippa. A cyro caſpium mare uocari

incipit.accolunt caſpii.Corrigendus eſt error in hoc loco multorum: & eorum etiã:q in armenia res proxime cum Corbulone geſſere . Nanq; ii caſpias appellauere portas hiberiæ:quas caucaſias diximus uocari.Situſq; depicti & ĩde miſſi hoc nomẽ ĩſcriptũ habent . Et Neronis principis comminatio ad caſpias portas tendere dicebatur:cum peteret illas:quæ per hiberiã in ſarmatas tendunt:uix ullo propter appoſitos montes aditu.Ad caſpium mare ſunt aliæ caſpiis gentibus iunctæ.quod dignoſci nõ poteſt : niſi ĩ comitatu rerum Alexandri Magni.Nanque perſaꝝ regna:quæ nunc parthorum ĩtelligimus : ĩter duo maria perſicũ & hyrcanum caucaſiis iugis attolluntur utrĩq; per deuexa laterum.Armeniæ maiori a frontis ꝑte:quæ uergit in commagenem:cephenia ut diximus copulatur:eiq; adiabene aſſyriorum initium.Cuius pars eſt arbelitis: ubi Dariũ Alexãder debellauit:proxĩa ſyriæ.Totã eã macedones mygdoniã cognoĩauerũt a ſimilitudine . Oppida alexandria item antiochia quam nyſibin uocant . Abeſt ab artaxatis.dcc.l.M.p. Fuit & ninus impoſita tigri ad ſolis occaſum ſpectans quõdam clariſſima . Reliqua uero fronte qua tendit ad caſpium mare atrapatenæ:ab armenia etene regione diſcreta araxe.Oppidum eius gazæ ab artaxatis q̃drĩgenta ꝗnquaginta .M.p.Totidẽ ab ecbathanis medoꝝ:quoꝝ pars ſũt atrapateni.

Media:caſpiæ portæ:caucaſiæ. Cap.xiiii.

EChathana caput mediæ eſt. Seleucus rex condidit.A ſeleucia magna.dcc.l.M. paſſibus : a portis uero caſpiis.xx.M.Reliqua medorum oppida phiſagãzaga: apamea rhaphane cognominata. Cauſa portarum nominis eadem quæ ſupra:interruptis anguſto tranſitu iugis:ita ut uix ſingula meent plauſtra:longitudine .viii.M. paſſuum toto opere manufacto.Dextra leuaq; ambuſtis ſimiles impendent ſcopuli ſitiente tractu per.xxxviii.M. paſſus . Anguſtias impedit corriuatus ſalis e cautibus liquor:atq; eadẽ emiſſus.Præterea ſerpẽtiũ multitudo niſi hyeme trãſitum nõ ſinit.

Gentes circa hyrcanũ mare. Cap.xv.

ADiabenis connectuntur carduci quondam dicti : nunc cordueni : præfluente tigri.Iis pratitæ paredoni appellati:q tenent caſpias portas.Iis a latere occurrũt altero deſerta parthiæ & cythenis iuga. Mox eiuſdem parthiæ amœniſſimus ſitus: ꝗ uocatur choara.Duæ urbes ibi parthorum appoſitæ quõdam medis : cauliope & alia in rupe iſſatis quondam. Ipſius uero parthiæ caput hecatompylos abeſt a portis .c. .xxxiii.M.paſſuum.Ita parthorum quoq; regna foribus diſcludũtur. Egreſſos portis excipit protinus gens caſpica ad littora uſq; : quæ nomen portis & mari dedit . Leua montoſa . Ab ea gente retrorſus ad cyrum amnem produntur .cc.xx. M .paſſuum . Ab eodem amne ſi ſubeatur ad portas .dcc.M.p.Hunc enim deĩde cardinẽ Alexãdri Magni itinera facere. Ab iis portis ad indiæ principium ſtadia .xv.dc.lxxxx.M.procedendo ad bactra oppidum:quod appellant zariaſta:milies tria milia .dcc.M. Inde ad artaxaten amnem.v.M.

Itẽ gentes. Cap.xvi.

A Caſpiis ad orientem uerſus regio eſt apauortene dicta.& in ea fertilitatis ĩclytæ locus.Clareium mõs: gẽtes papyri:nariaci:ſtauri:hyrcani:a quorum littoribus idem mare hyrcanium uocari incipit a flumine ſideri.Citra id amnes maziris:ſtraor: omnia ex caucaſo.Sequit̃ regio margiane apricitatis inclytæ:ſola ĩ eo tractu uitifera . Vndiq; incluſa montibus amœnis: ambitu ſtadiorum mille quingentorũ : difficilis aditu propter arenoſas ſolitudines per.c.xx.M.paſſus.& ipſa contra parthiũ tractũ ſita:in qua Alexander alexandriam condiderat.qua diruta a barbaris Antiochus Seleuci filius eodem loco reſtituit ſeleuciam. Nam interfluente amargo qui corriuatur in zotale.Is maluerat illam antiochiam appellare . Vrbis amplitudo circuitum .lxx. ſtadiis.In hanc Orodes romanos craſſana clade captos deduxit. Ab huius excelſis per iuga caucaſi protenditur ad bactros uſq; gens mardorum fera ſui iuris.Ab eo tractu gentes oceani commori:berdrigei:harmatropi:cemari:commani:mirrhaſi:aremãdri: ianei.Flumina mãdrum: cridinum.Vltraq; coraſini:gaudari:araſini:parcani:arãgæ:

parrhaſini:maratiani:naſotiani:arſilegi:quos græci caduſios appellauere:maticoni.
Oppidum heraclea ab Alexãdro conditum : quod deinde ſubuerſum ac reſtitutum
Antiochus achaida appellauit. Dribrices:quorꝫ medios fines ſecat oaxus amnis ortus
ĩ lacu oaxo:ſyrmatæ:oxii:tagenioci:bateni:ſaraparæ:bactri quorum oppidũ zariaſtes
quod poſtea bactrum a flumine appellatũ eſt. Gens hic optinet aduerſa montis
paropanyſi:& aduerſus fontes indi. Includitur fluĩe ocho. Vltra ſogdiani: oppidum
pãda.& ĩ ultimis eorum finibus alexãdria ab Alexãdro Magno conditum oppidum.
Aræ ibi ſunt ab Hercule & Libero patre cõſtitutæ:itẽ Cyro & Semiramide atq; Alexã-
dro. Finis omnium eorum ductus ab illa parte terrarum: includente flumine laxere:
quod ſcythæ ſylin uocant. Alexander militeſq; eius tanain putauere eſſe. Trãſcendit
eũ ãnẽ Dæmonas Seleuci & Antiochi regũ dux:quẽ maxĩe ſeqmur ĩ iis. araſq; Apol-
lini dydimæo ſtatuit.

Scytharꝫ gentes. Cap.xvii.

Vltra ſunt ſcytharum populi. Perſæ illos ſagas uniuerſos appellauere a ꝓxima
gente. Antiqui arameos. Scythæ ipſi perſas chorſaros : & caucaſum montem
graucaſum : hoc eſt niue candidnm. Multitudo populorum innumera:& quæ cum
parthis ex æquo degat. Celeberrimi eorum ſacæ:maſſagetæ:dahæ : eſſedones:aſtacæ :
rhumnici:perſtithomototi:hiſti:edones:camæ:camacæ:euchatæ: cotieri : antariani :
piacæ:arimaſpi antea cacidiri : aſſai: oetei. Ibi napei interiſſe dicuntur & appellæi.
Nobilia apud eos flumina mandragreum: & caſpaſum. Nec in alia parte maiorem
auctorum inconſtantiam credo propter innumeras uagaſq; gentes. Hauſtum ipſius
maris dulcem eſſe & Alexander Magnus prodidit:&.M. Varro talem perlatũ Põpeio
iuxta res gerenti mithridatico bello:magnitudine haud dubie influentium amnium
uicto ſale. Adiicit idem Pompeii ductu exploratum in bactros .vii. diebus ex india
perueniri ad icarum flumen:quod in oxum influat. Et ex eo per caſpium in cyrum
ſubuectos. Et quinq; non amplius diebus terreno itinere ad phaſin in pontũ indicas
poſſe deuehi merces. Inſulæ toto eo mari multæ. Vulgata una maxime tuzaga a caſ-
pio mari ſcythicoq; oceano. In eam curſus inflectitur ad orientem conuerſa littorum
fronte. Inhabitabilis eius prima pars a ſcythico promontorio ob niues. Proxĩa inculta
ſæuitia gentium antropophagi ſcythæ inſident humanis corporibus ueſcẽtes. Ideoq;
iuxta uaſtæ ſolitudines:ferarumq; multitudo haud diſſimilem hominũ ĩmanitatem
obſidens. Iterum deinde ſcythæ:iterꝫq; deſerta cum belluis uſq; ad iugum incumbens
mari:quod uocant tabin. nec ãte dimidiam ferme lõgitudinem eius oræ: quæ ſpectat
æſtiuum orientem inhabitatur illa regio. Primi ſunt hominum qui noſcantur : ſeres
lanitio ſiluarum nobiles:perfuſam aqua depectentes frondium caniciem. Vnde ge-
minus fœminis noſtris labor redordiendi fila : ruſumq; texendi tã multiplici opere
tam longinquo orbe petitur:ut in publico matrona tranſluceat. Seres mites quidem:
ſed & ipſis feris perſimiles. Cœtum reliquorum mortalium fugiunt:cum commercia
expetant. Primum eorum noſcitur flumen pſitaras:proximum carabi : tertiũ lanos :
a quo promontorium:chryſe ſinus: cyrnaba flumen:attanos ſinus. Et gẽs hominum
attacorũ apricis ab omni noxio afflatu ſecluſa collibus: eadem qua hiperborei degũt
temperie. De iis priuatim cõdidit uolumen Amometus:ſicut Ecatheus de hypboreis.
Ab attacoris gentes thynni & phocari & iam indorum caſyri ĩtrorſus ad ſcythas uerſi
humanis corporibus ueſcuntur. Nomades quoq; indiæ uagantur. Sunt q̃ ab aquilõe
contingi ab ipſis & cyconas dixere:& bryſanos. Sed ĩde(ut plane conſentiunt omnes)
emodi montes aſſurgunt. Indorumq; gens incipit non eo tantum mari adiacẽs:uerꝫ
& a meridiano quod indicum appellauimus:quæq; pars orienti aduerſa recto prætẽ-
ditur ſpatio ad flexum & initium indici maris.xviii.lxxv.M.p. colligit. Deinde qua
flectit̃ in meridiẽ.xxiiii.lxxv.M.paſſus:ut Eratoſthenes tradit uſq; ad ĩdũ:qui eſt ab
occidente finis indiæ. Cõplures autẽ totã ipſius longitudinem.xl.dierũ noctiumque
uelifico nauiũ curſu determinauere. Et a ſeptentrione ad meridiẽ.xxviii.l.M.paſſus.

Indie magnitudo describit[ur]

Agrippa longitudinis.xxxiii.M.latitudinis.xxiii.M.prodidit. Posidonius ab æstiuo solis ortu ad hybernũ exortũ metatus est:eã aduersã galliæ statués: quam ab occidéte æstiuo ad occidentem hybernum metabatur totã a fauonio. Itaq; obuersã eius uenti afflatu iuuari idiã.salubreq; fieri haud dubia ratiõe docuit. Alia illius cæli facies. Alii syderum ortus. Binæ messes in anno. Binæ æstates:media inter illas hyeme etesiarum flatu. Nostra uero brumali. Lenes ibi auræ. Mare nauigabile. Gentes & urbes ĩnũerabiles. Siquis omnes persequi uelit. Etenĩ patefacta est non mõ Alexãdri Magni armis: regumq; qui ei successere:circunuectis etiam in hyrcanium mare & caspium Seleuco & Antiocho:præfectoq; classis eorum Patroclem. Verum & aliis auctoribus græcis:q cũ regibus ĩdicis morati sunt:sicut Megasthenes & Dionysius a Philadelpho missus ex ea causa uires quoque gentium prodidere. Non tamen deest diligentiæ locus:adeo diuersa & ĩcredibilia tradũt. Alexãdri Magni comites ĩ eo tractu ĩdiæ qué subegerãt: scripserũt.xv.M.oppidorũ fuisse. nullũ cominus gẽtiũ.ix.Indiamq; tertiam partem esse terrarũ omniũ:multitudinem gẽtiũ innumerã probabili sane ratione. Indi enim prope gentium soli:nunquam emigrauere finibus suis. Colliguntur a Libero patre ad Alexandrum Magnum reges eorum.cliii.annis.vi.M.cccc.ii. adiiciunt & menses tres. Amnium mira uastitas. Proditur Alexandrum magnum nullo die minus stadia sexcenta nauigasse in indo:nec potuisse ante menses quĩq; enauigare adiectis paucis diebus: & tamen minorem gange esse constat. Seneca etiam apud nos. Megastenes tentata indiæ commentatione.lx.amnes eius prodidit. Gentes duodeuiginti centũq;. Par labor sit montes enumerare. Iunguntur inter se hymaus:hemodus:paropanysus: caucasus.p.a.R.a.quibus tota decurrit in planiciem immensam & ægypto similem. Verum ut terrena demonstratio intelligatur: Alexandri Magni uestigiis insistamus. Diognetus & Betonis itinerum eius mésores scripsere a portis caspiis hecatompylon parthorum quot diximus milia esse. Inde alexandriam arion:quam urbem is rex cõdidit.d.lxxv.M. Inde ad prophitasiam drangarum.cxcix.M. ad cricasiorum oppidũ .d.d.lxv. Inde orthospanum.clxxv.M. Inde Alexãdri oppidum.l.M. In quibusdam exemplaribus diuersi numeri reperiuntur. Hanc urbem sub ipso caucaso esse positã. Ab ea ad flumen chepta:& oppidum ĩdorum peucodatim.cc.xxvii.M. Inde ad flumẽ indum & oppidum taxilla.lx.M.ad hydaspen fluuium clarum.c.xx.M.ad hyspasin non ignobiliorem .lxix.cccxc. M. qui fuit Alexandri itinerum terminus:exuperato tamen amne arisq; ĩ aduersa ripa dicatis. Epistolæ quoq; regis ipsius cõsentiunt his. Reliqua ĩde Seleuco Nicanori peragrata sunt:ad hesidrum.c.lxix.M. Iomané amnẽ tantundem. Exemplaria aliqua adiiciunt .v.M.passus. Inde ad gãgem.cxii.M. ad rhodaphã .clxix.M.alii.ccc.M.xxv.M. In hoc spatio produnt ad callinipaxa oppidũ .clxvii.d.alii.cclxv.M. Inde ad confluentem iomanis amnis & gangis .dc.xxv.M. Pleriq; adiiciunt.xiii.M. ad oppidumque polypodra.cccc.xxv. Ad ostium gãgis .dc.xxxviii.M.d.gẽtes quas memorare non pigeat:a mõtibus hemodis:quorũ ꝓmotoriũ himaus uocatur: incolarum lingua niuosum significante: isari:cosyri:izgi & ꝑ iuga chisotosagi:multarũq; gẽtiũ cognomen bracmanæ quorũ macco calingæ fluĩa pumas & cãnas:quod in gange influit ãbo nauigabilia. Gentes calingæ ꝓxiæ mari & supra mandæi:malli:quorũ mons mallus tractusq; eius finis ganges.

Fluuius ganges. Cap.xviii.

Hunc alii ĩcertis fontibus ut nilum rigantẽq; uicina eodem modo. Alii ĩ scythicis ꝓmõtibus nasci dixerunt. Influere in eũ.xix.amnes. Ex iis nauigabiles præter iã dictos crenacã:uamã:rhumuobã:casphagũ sonũ. Alii cũ magno fragore ipsius statĩ fontis erũpere:deiectũq; ꝑ scopulosa & abrupta ubi primũ molles planicies cõtigat ĩ quodã lacu hospitari. Inde lenẽ fluere: ubi minimum .viii.M.passuũ latitudine: ubi modicũ:stadiorũ cẽtũ. Altitudine nusq̃ minore passuũ.xx.M.

Ganges indiæ. Cap.xix.

NOuiſſiæ gẽtes gangaridũ:calignarũ. Regio pertalis uocatᷣ. Regi. lxx. M. peditũ: equites mille: elephanti .dcc. in procinctu bellorũ excubant. Nanq; uita mitioribus populis ĩdorũ multipartita degitur. Alii tellurẽ exercent. Miliciã alii capeſſũt. Merces alii ſuas euehunt. Res externas inuehunt. Reſpublicas optimi ditiſſimique temperãt. Iudicia reddunt. Regibus aſſident. Quintũ genus celebratæ illic & prope ĩ religionẽ uerſæ ſapientiæ deditũ:uolũtaria ſẽper morte uitã accenſo prius rogo finit. Vnũ ſup hoc eſt ſemiferum : ac plenum laboris ĩmẽſi:a quo ſupradicta continentur uenandi elephantes domandiq;. Iis arant. Iis ĩuehunt. Hæc maxime nouere pecuaria. His dimicant:militantq; pro finibus. Delectũ ĩ bellua uires & ætas:atq; magnitudo faciunt. Inſula in gange ẽ magnæ amplitudinis gentẽ continens unam modogalincã noĩe. Vltra ſiti ſunt modubæ molindæ . Vbere cum oppido eiuſdẽ noĩs magnifico modroeſi:preti:caliſſæ:ſaſuri:ſaſſulæ:colubæ:orculæ:abali:taluctæ. Rex horũ peditũ .l. milia:eqtũ q̃ttuor milia:elephãtorũ.cccc. ĩ armis habet. Validior deĩde gẽs andaræ pluris uicis. xxx. oppidis:quæ muris tribuſq; muniũtᷣ. Regi præbet peditũ cẽtũ milia: eqtũ duo milia:elephãtos mille. Fertiliſſĩi ſũt auri dardæ:ſetæ uero argenti. Sed oĩũ in india prope:non modo in hoc tractu potentiam claritatemq; antecedunt praſi ampliſſima urbe ditiſſimaq; palybotra:unde quidam ipſam gentẽ palybotros uocãt: immo uero tractum uniuerſum a gange. Rege eorum peditum ſexcenta milia:eqtũ .xxx. milia:elephantorum nouem milia per omnes dies ſtipendiãtᷣ. Vnde coniectatio ingens opum eſt. Ab iis in interiore ſitu monedes & ſuari:quorum mons malleus: in quo umbræ ad ſeptentrionem cadunt hyeme: æſtate in auſtrum:per ſenos menſes . Septentriones eo in tractu ſemel in anno apparere:nec niſi. xv. diebus: Beton auctor eſt. Hoc idem pluribus locis indiæ fieri: Megaſthenes. Auſtrinum polum ĩdi dramaſa uocant . Amnis iomanes per gangem & palybothros decurrit:inter oppida methora & cyriſoborca. A gange uerſa ad meridiem plaga tinguntur ſole populi iam quidem infecti:nondum tamen æthiopum modo exuſti. quantum ad indum accedũt:tantũ colore præferunt ſydus. Indus ſtatim a praſiorum gente:quorũ in montanis pygmæi tradũtᷣ. Artemidorus inter duos amnes. xxi. milia paſſuũ:intereſſe tradit.

Indus fluuius. Cap. xx.

INdus ſandus ab incolis appellatus in iugo caucaſi montis:quod uocatᷣ paropanyſus aduerſus ſolis ortum effuſus:& ipſe undeuiginti recipit amnes . Sed clariſſimos hydaſpen quattuor alios afferentem:cantabram tres. Per ſe uero nauigabiles aceſinum & hypaſin. quadam tamen aquarum modeſtia nuſquam latior quinquaginta ſtadiis:aut altior. xv. paſſus: ampliſſimam inſulam efficiens:quæ praſiane nominatur:& aliam minorem quæ pacale. Ipſe per. xii. xl. paſſuum pauciſſimis auctoribus nauigatus : & quodam ſolis comitatu in occaſum uerſus oceano ĩfunditur. Menſuram in ora ad eum ponam ut inuenio generatim : quanquam inter ſe nullæ congruant. Ab oſtio gangis ad promontoriũ galingon & oppidũ dandagula .dccxxv. milia paſſuum. Ad tropina. xii. M. xxv. Ad perimulæ promontoriũ:ubi ẽ celeberrimũ indiæ emporiũ. dccl. ad oppidum in inſula quam ſupradiximus patalam, dcxx. milia paſſuũ. Gentes montanæ inter eum & iomanem : ceſi : cetriboni ſilueſtres. Deinde megallæ:quorum regi quingenti elephanti: peditũ & eqtũ numerus ĩcertus. Chryſei paraſangæ:aſangi:tigri feras ſcatẽtes. Armant peditũ. xxx. milia:elephãtos. ccc. eqtes .dccc. Hos includit indus montium corona circundatos : & ſolitudinibus. dcxxv. milia. Infra ſolitudines dari:ſuræ. Iterũque ſolitudines:per. clxxxvii. milia paſſuum: plerunq; harenis ambientibus haud alio modo q̃ inſulas mari. Infra deſerta hæc maltecoræ:ſingæ:marohæ:rarungæ : moruntes:& maſuæ:pangungæ:ialii. Hi montium qui perpetuo tractu oceani oram tenent:incolæ liberi & regum exptes multis urbibus montanos optinent colles . Nareæ deinde quos claudit mons altiſſimus indicorum capitalia. Huius incolæ alio latere late auri & argẽti metalla fodiunt. Ab iis oraturæ.

Quorũ regi elephanti quidem.x.milia. Sed ãplæ uires peditum . Varetatæ qui sub rege elephãtos nõ alũt fiducia equitũ peditũque. Odõboeræ:salabastræ:horatæ urbe pulchra fossis palustribus munita:p quas crocodili humani corporis auidissimi aditũ nisi põte nõ dãt. Et aliud apud illos laudatur oppidum automela impositum littori quinq; amnium in unum cõfluẽte cõcursu: emporio nobili. Regi eorum elephantos mille. dc. peditum.cl.equitum.v. Pauperior charmarũ rex:elephãtos.lx.paruasque reliquas uires habet. Ab iis gẽs pande sola ĩdoꝝ regnata fœminis. Vnã Herculi sexus eius genitã ferunt:ob idq; gratiorem:regno donatam præcipuo . Ab ea deducẽtes originẽ ĩperitãt.ccc.oppidis:peditũ.cl.milia:elephantis quingentis. Post hanc trecẽtaꝝ urbium syrieni:derangæ:posingæ:buzæ: gogiarei:umbræ:nereæ:brancosi:nobundæ: cocondæ: nesæi:pedatritæ:salobriasæ : olostræ patalam insulam attigentes : a cuius extremo littore ad caspias portas.xviii.xxv.milia produntur. Hinc deinde accolunt indum aduersus eos euidenti demonstratione amatæ:bolingæ: gallitalutæ:dimuri: megari:ordabæ:mesæ:abhisuri:syleni. Mox deserta ĩ.ccl.milia passuũ. Quibus exuperatis organagæ:abaortæ:sibaræ: suertæ . & ab iis solitudines prioribus pares. Dein sorophages:sargæ:baragomatæ. Vmbrittæq; : quorum.xii.natiões:singulisque binæ urbes. Aseni trium urbium incolæ. Caput eorum bucephala Alexandri regis equo:cui fuerat hoc nomen:ibi sepulto cõditum. Mutani super hos caucaso subiecti. Soleadæ: sondræ:transgressisq; indum:& cum eo decurrentibus samarabriæ:sambraceni:brisabritæ:orsiandi : xenitaxilæ cum urbe celebri. Iam ĩ plana demisso tractu cui uniuerso nomen amandræ. Populi quattuor peucolitæ:arsagalitæ: geretæ:asoi. Etenim pleriq; ab occidente non indo ãne determinant:sed adiiciunt quattuor:satrapias:gedrosos : archaotas:arios : paropanysdas:lasdas.

Arii & iunctæ gentes. Cap.xxi.

Vltimo fine cophetæ fluuio:quæ omnia ariorum esse aliis placet. Necnõ & nysã urbem pleriq; indiæ adscribunt:montemq; merum Libero patri sacrum. Vnde origo fabulæ Iouis fœmine editum. Item aspagonas gentem uitis & lauri & buxi : pomorumq; omnium in græcia nascentium fertilem. Quæ memoranda & ꝓpe fabulosa de fertilitate terræ ac genere frugum arborũq; aut ferarum ac uolucrũ & aliorum animalium traduntur : suis quæq; locis in reliqua parte operis commemorabuntur . Quattuor uero satrapiæ mox paulo ad taprobanam insulam festinãte animo . Sed ante sunt aliæ petalæ quã significauimus in ipsis faucibus indi triquetra figura.ccxx. .M.passuum latitudĩe . Extra ostium indi chrysæ & argyræ fertiles metallis ut credo. Nam quod aliqui tradidere aureum argẽteumq; iis solum esse: haud facile crediderĩ. Ab iis.xx.M.passuum crocale. Ab ea.xii.M.passuũ bibaga ostreis & cõchyliis referta. Deĩde toralliba.ix.M.passuũ a supradicta:multæq; ignobiles.

Taprobanæ insula. Cap.xxii.

Taprobanem alterum orbem terrarum esse diu existimatum est antichthonum appellatione. Vt liqueret insulam esse Alexandri Magni ætas resq; præstitere . Onesicritus classis eius præfectus elephãtos ibi maiores bellicosioresq; q̃ ĩ india gigni scripsit. Megasthenes flumine diuidi . Incolasq; palæogones appellari auri margaritarumq; grandium fertiliores q̃ indos. Eratosthenes & mẽsuram prodidit lõgitudinis .vii.milia stadiorum:latitudinis.v.milia.nec urbes esse:sed uicos septingẽtos. Incipit ab eoo mari inter ortum occasumq; solis indiæ prætenta:& quõdam credita.xx.dierũ nauigatiõe a prasiana gente distare:mox quia papyraceis nauibus armamẽtisque nili peteretur ad nostrarum nauium cursus .vii. dierum interuallo taxato. Mare interest uadosum : senis non amplius altitudinis passibus : sed certis canalibus adeo ꝓfũdũ ut nullæ anchoræ sidant. ob id nauibus utrinq; proræ ne per angustias aluei circũagi sit necesse. Syderum in nauigando nulla obseruatio . Septentrio non cernitur. Sed uolucres secum uehunt emitentes sæpius.meatumq; earum terras petentiũ comitãt'.

Nec plusq̃ ternis mensibus in anno nauigant. Cauent a solstitio maxime. c. dies tunc illo mari hyberno. Hactẽus a priscis memorata. Nobis diligẽtior noticia Claudii pri-cipatu cõtigit. Legatis etiam ex insula aduectis. Id accidit hoc modo. Annii Plocamii qui maris rubri uectigal a fisco redemerat: libertus circa arabiam nauigans aqlõibus raptus præter carmaniam quintodecimo die hippuros portum eius ĩuectus hospitali regis clæmẽtia sex mẽsiũ tẽpore imbutus alloqo pcontãti postea enarrauit romanos & Cæsarẽ mirꝫ ĩ modũ inauditos iusticia ille suspexit: ꝙ pares pondere denarii essẽt in captiua pecunia: cum diuersæ imagines indicarẽt a pluribus factos. Et hoc maxime sollicitatus ad amicitiã: legatos quattuor misit prĩcipe eorũ Rhachia. Ex iis cognitũ .d. esse oppida. Portum contra meridiẽ appositum oppido palesimundo omniũ ibi clarissĩo ac regia. cc. p. Lebis stagnũ intus megisba .ccclxxv. M. passuũ ãbitu insulas pabuli tantũ fertiles cõplexũ. Et ex eo duo ãnes erũpe palesimundũ iuxta oppidum eiusdem noĩs influentẽ in portũ tribus alueis. v. stadiorũ artissimo. xv. ãplissĩo. Alterꝫ ad septentrionẽ indiãq; uersus cydara noĩe. Proximũ esse indiæ promontoriũ: quod uocatur colaicum quatridui nauigatione: medio incursu solis insula incurrẽte. Mare id colore puiridi: præterea fruticosum arboribus iubas earꝫ gubernaculis deterẽtibus. Septentriones uergiliasq; apud nos ueluti in nouo cælo mirabantur. Lunam quidem apud ipsos non nisi ab octaua. ad. xv. supra terram aspici fatentes. Canopum lucere noctibus sydus ingens & clarum. Sed maxime mirum iis erat umbras suas in nostrũ cælum cadere non in suum: soléq; a leua oriri & in dextra occidere potiusq̃ e diuerso. Iidem narrauere latus insulæ quod prætenderetur indiæ. x. M. stadiorum esse ab ori-ente hyberno ultra montes emodos. Saeras quoq; ab ipsis aspici: notos etiã cõmercio patriæ mabaciæ commeasse eo aduẽis ibi feras occursare. Ipsos uero excedere hominũ magnitudinem: rutilis comis: ceruleis oculis: oris sono truci nulli commercio linguæ. Cætera eadẽ quæ nostri negociatores. Fluminis ulteriore ripa merces positas iuxta ue-nalia tolli ab iis si placeat permutatio. non aliter odio tristiore luxuriæ q̃ si perducta mens illuc usq; cogitet quid & quod petatur: & quare. Sed ne taprobane quidẽ q̃uis extra orbem a natura relegata nostris uitiis caret. Aurum argentumq; & ibi in precio. Marmor testudinis simile. Gẽmæ margaritæque in honore multo præstantiores. Et totus luxuriæ nostræ cumulus ipsorum opes maiores esse dicebant: sed apud nos opulentiæ maiorem usum. Seruum memini: non in diem aut interdiu sõnũ. Edifi cia modice ab humo extantia. Annonam nunquam augeri. Nõ fora litesue esse. Coli Herculem. Eligi regem a populo senecta clæmẽtiaq; liberos non habentem. Et si po-stea gignat abdicari: ne fiat hæreditarium regnum. Rectores ei a populo .xxx. dari. nec nisi plurium sententia quenquam capite damnari. Sic quoq; appellationem esse ad populum. Lxx. iudices dari: si liberent ii reum: amplius. xxx. iis nullã esse dignati-onem: grauissimo probro. Regi cultum Liberi patris: cæteris arabum. Regem siquid delinquat: morte mulctari nullo interimente: sed auersantibus cunctis: & commercia etiam sermonis negantibus. Festa uenatione absumi. Gratissimam eam tigribus ele-phantisq; constare. Agros diligenter coli. Pomis abundare. Esse & in piscatu uolup-tatem: testudinum maxime. quarum superficie familias habitantium contegi: tanta repiri magnitudine. Vitam hominum centum annis modicam. Hæc comperta de ta-probane. Quattuor satrapiæ: quas ĩ hũc locũ distulimus ita se habẽt.

Capissenæ: dariti: carnania. Cap. xxiii.

A Proximis indo gentibus montana capissenæ habent capissam urbẽ quã diruit Cyrus. Aracosia cum oppido & flumĩe eiusdem nominis: quod quidam cutim dixere a Semiramide conditum. Amnis hermandus perfluens per abesten rhacosio rum. Proximos iis meridie ad patrem arochatarum faciunt dexendrusos: a septẽtriõe paropanysidas. Cartana oppidum sub caucaso: quod postea cecrogonis dictum. Hæc regio est ex aduerso bactrianorũ. Deinde eius oppidum alexandria a cõditore dictũ:

Syndraci:daugalæ:parapianæ:cãtaces:magi. Ad caucasũ cadrusi oppidũ ab Alexãdro cõditum. Infra hæc omnia ora arabindo. Ariana regio ambusta feruoribus desertisq; circundata. Multa tamen interfusa opacitate cultores congregat circa duos maxime fluuios tõderon & arosapen. Oppidũ artaco anarius amnis:q præfluit alexandriã ab Alexandro conditam. Patet oppidum stadia.xxx.multoq; pulchrius:sicut Acticinius tradit artacabene. Item ab Antiocho munitum stadia.L.deinde dorisci gens. Amnes pharnacotis:oppradus:prothasia. Oppidum zaraspaꝝ:drangæ:argetæ:zarangæ: gedrusi. Oppida peucolis lymphorta:methoricum:deserta. Amnis manain. Auguttiri gens. Flumen boru. Gensurbi flumen nauigabile ponamus pandoꝝ finibus. Item cabyrus suaroꝝ ostio portuosus. Oppidum condigramma. Flumen cophes. Influunt in eum nauigabilia saddarus:parospus:sodinus. Arianæ ptẽ esse daratim aliq uolũt. mensuramq; ꝓdunt utriusq; longitudine.xviiii.l.milium passuũ: latitudĩe dimidio minorem q̃ indiæ. Alii gedrusos & syros posuere per.c.xxxiiii.M.p.mox ichthiophagos. Oritas propria non indorum lingua loquentes per .cc.M. passus. Inde posuere arbiorum gentem per.cc.M.passus. Ichthiophagos omnes Alexander uetuit piscibus uiuere. Vltra deserta. Deĩde carmania:ac persis atq; arabia. Sed priusq̃ hæc generatĩ persequamur:indicare conuenit quæ prodit Onesicritus classe Alexandri circũuectus in mediterranea persidis & indiæ narrata proxime a Iuba. Deinde eam nauigationẽ quæ his annis comperta seruatur hodie. Onesicriti & Nearchi nauigatio:nec nomĩa habet mansionum nec spatia. Primumq; xylenopolis ab Alexandro condita: unde cœperunt exordium. Iuxta quod flumen aut ubi fuerit:non satis explanatur. Hæc tamen digna memoratu produntur. Ab iis oppidum a Nearcho cõditũ in nauigatiõe ea. Flumen nabrum nauium capax contra insulam distans .lxx. stadiis. Alexandria condita a Leonato iussu Alexandri in finibus gentis. Argenuus portu salubris. Flumẽ tumberum nauigabile. Circa quod paririæ. Deinde ichthiophagi tam longo tractu: ut .xx.dierum spatio prænauigauerint insulam quæ solis appellatur: & eadem cubile nympharum rubens:in qua nullum non animal absumitur incertis causis. Ori gens. Flumen carmaniæ hytanis portuosum & auro fertile. Ab eo primum septentriones apparuisse adnotauere. Arcturum nec omnibus cerni noctibus: nec totis unquam. Achemenides usq; illo tenuisse. Aeris & ferri metalla & arsenici ac minii exerceri. Inde promontorium carmaniæ est. Ex quo in aduerso ora ad gentem arabiæ macas traiectus distat.L.M.p. Insulæ tres quarum orada tantum habitatur a cosa a continenti .xxv.M.p. Insulæ quattuor intimo ĩ sinu ante perida. Circa has hidri marini uicenũ cubitorum adnatantes terruere classem. Insula acrotadus. Item gauratæ: in quibus chiana gens. Flumen hyperis in medio sinu persico onerariarũ nauium capax. Flumẽ sitiogagus quo spasargadas septimo die nauigatur. Flumen nauigabile phirstimus. Insula sine noĩe. Flumen granius modicaꝝ nauiũ capax p susianẽ fluit. Dextera eius accolũt deximõtani:q bitumẽ pficiũt. Flumẽ zarotis ostio difficili nisi peritis. Insulæ duæ paruæ. Inde uadosa nauigatio palustri similis. Per euripos tamen quosdã pagit. Ostium euphratis. Lacus quem faciunt euleus & tigris iuxta cariacen. Inde tigisusa. Festos dies ibi agentem Alexandrũ inuenerunt septimo mense postq̃ digressus ab iis fuerat patalis tertio nauigationis die. Sic Alexãdri classis nauigauit. Postea ab syagro arabiæ promontorio patalen fauonio quem hypalũ ibi uocant: peti certissimũ uidebatur.xiii.M.xxxii.passuũ æstĩatione. Secuta uero ætas ꝓpiorem cursũ tutioremque indicauit:si ab eodem ꝓmontorio zigerum amnẽ portũ ĩdiæ peteret. Diuq; ita nauigatum est:donec compendia inuenit mercator:lucroque india admota est. Quippe omnibus annis nauigatur sagittariorum cohortibus impositis.etenĩ pyratæ maxime infestabãt. Nec pigebit totum cursũ ab ægypto exponere nunc primum certa noticia patescente. Digna res nullo anno minus hic quingentesimis ĩperii nostri exhauriente india & merces remittente:quæ apud nos centuplicato ueniant. Mille milibus passuũ

Sextus

ab alexãdria abest oppidũ iuliopolis. Inde nauigãt nilo coptũ.ccciii.M.passuum.qui cursus etesiis flãtibus peragitur.xv.diebus. A copto camelis itur aquationum ratione mansionibus dispositis. Prima appellatur hydreum .xxxii. Secunda in monte diei itiere. Tertia ĩ altero hydremate a copto.xcv. Deĩde ĩ mõte. Mox ad hydreũ Apollinis a copto.c.lxxxiiii.M.passus. Rursus ĩ monte. Mox ad nouum hydreum a copto.cc. .xxxiii.p. Est & aliud hydreũ uetus. Troglodyticum noĩat̃: ubi præsidium excubat diuerticulo duũ miliũ. Distat a nouo hydremate quattuor.M. passuũ. Inde berenice oppidum: ubi portus rubri maris a copto.cc.lviii.p. Sed qa maior pars itineris cõficitur noctibus propter æstus: & statim die absumuntur totum a copto berenicen iter duodecimo conficitur die. Nauigare incipiũt æstate media ante canis ortũ: aut ab exortu ꝓtinus. Veniũtq; circiter.xxx.die ocelin arabiæ: aut canen thuriferæ regiõis. Est & tertius portus: qui uocatur muza: quem indica nauigatio non petit: nec nisi thuris odorũq; arabicorumq; mercatores. Intus oppida regia eius: unũ appellatur saphar: aliudque sabe. Indos autem petentibus utilissimum est ab oceli egredi. Inde uento hipalo nauigant diebus.xl.ad primum emporium indiæ. Muzirum nõ expetendum propter uicinos pyratas: qui optinent locum nomine hydras: neque est abundans mercibus. Præterea longe a terra abest nauium statio. lintribusq; efferũtur onera quæ geruntur. Regnabat ibi: cum proderem hæc: Celebothras. Alius utilior portus gentis necanidon: qui uocatur becare. Ibi regnat Paridion: longe ab emporio mediterraneo distãte oppido quod uocatur modusa. Regio autem ex qua piper monoxylis lĩtribus becaren conuehunt: uocatur cõtionara: quæ omnia gẽtium portuumue aut oppidoꝝ nomina apud neminem priorum inueniuntur. quo apparet mutari locorum status. Ex india renauigant mense ægyptio tybi incipiẽte nostro decembri: aut utiq; mechiris ægypti intra diem sextum: quod fit intra idus iañ. nostras. Ita euenit ut eodem anno remeent. Nauigant autem ex india uẽto uulturno: & cum intrauere rubrum mare africo uel austro. Nũc reuertemur ad propositum. Carmaniæ oram patere duodecies .L.M.passuũ Nearchus scripsit. Ab ĩitio eius ad flumẽ sabin.c.M.p. Inde uineas coli & arua. flumẽ iananin.xxv.M.spatio. Regio uocat̃ arnixia. Oppida carmaniæ: zethis alexandria. Irrumpit deinde & in hac parte geminum mare in terras quod rubrum dixere nostri: græcia erythreum a rege Erythra. Aut ut alii solis repercussu talem reddi colorẽ existimantes. Alii ab arena terraq;. Alii tali aquæ ipsius natura.

Sinus persicus & arabicus. Cap.xxiiii.

SEd in duos diuiditur sinus. Is qui ab oriente est: persicus appellatur.xxv.M. passuum circuitu: ut Eratosthenes tradit. Ex aduerso est arabia: cuius .xii.M. passuum longitudo. Rursus altero ambitur sinu arabico nominato oceanum q ĩfluit azanium appellãt. Persicum introitũ.v.M. passuũ latitudinis: alii quattuor fecerũt. Ab eo ad intimum sinũ recto cursu.xi.M.xxv.prope modum constat esse: & sitũ eiusʼ humani capitis effigie. Onesicritus & Nearchus ab indo amne in sinum persicũ atq; illinc babylonem ab Euphratis paludibus scripserũt.xxv.M.passuum esse. In carmaniæ ãgulo sũt chelonophagi testudinũ superficie casas tegẽtes: carne uescẽtes. A fluĩe arabi ꝓmõtoriũ ipsũ ĩhabitãt: præter capita toto corpore hirti coriisq; pisciũ uestiti.

Cascandrus insula: parthorũ regna. Cap.xxv.

AB horum tractu indiam uersus cascandrus deserta insula in oceano .M.passus traditur. Iuxta eam freto influente stoidis quæstuosa margaritis a promõtorio. Carmanis iũgũt̃ armozei. Quidam interponũt arbios.cccc.xii.passus toto littore. Ibi portus macedonum & aræ Alexandri. In ꝓmontorio amnes siccanas: dein dratinus & salsus. Ab eo ꝓmontorium themisteas. Insula aphrodisias habitatur. Inde persidis initium ad flumen oratim: quo diuiditur ab elimaide. Contra persidem insulæ philos casandra aracha cum monte præalto Neptunno sacra. Ipsa persis aduersus occasum sita optinet littora.d.l.M. passus etiam ĩ luxum diues in parthoꝝ iam pridẽ trãslata

piper

nomen. Horũ de imperio nũc paucis. Regna parthoꝝ duodeuiginti sũt omnia. ita enim diuidũt ꝓuincias circa duo: ut diximus: maria rubꝝ a meridie: hyrcanũ a septẽtriõe. Ex iis. xii. quæ ſupiora dicunt: incipiũt a confinio armeniæ caſpiiſq; littoribus. Pertinent ad ſcythas: cũ qbus ex æquo degunt. Reliqua. vii. regna inferiora a ppellãt. Quod ad parthos attinet ſemp fuit parthia in radicibus montium ſæpius dictorum: q omnes eas gentes prætexũt. Habẽt ab ortu arios: a meridie carmaniam & arianos: ab occaſu parthitas medos: a ſeptentriõe hyrcanos. Vndiq; deſertis cincta. Vlteriores parthi nomades appellãtur. Citra deſerta. Ab occaſu urbes eoꝝ: quas diximus: iſſatis & calliope: ab oriente æſtiuo pyropum: ab hyberno mania. In medio necaton pylos. Arſace regio niſea parthienæ nobiles: ubi alexandropolis a cõditore.

Media: meſopotamia: babylon: ſeleucia. Cap. xxvi.

NEceſſariũ eſt in hoc loco ſignare & medoꝝ ſitũ: terraꝝq; faciem circũagere ad pſicũ mare: quo facilius deinde reliqua noſcant. Nanq; media ab occaſu trãſuerſa oblique parthiæ occurrens: utraq; regna includit. Habet ipſa ab ortu caſpios & parthos: a meridie ſithacenem & ſuſianen & perſida: ab occaſu adiabenen: a ſeptentrione armeniam. Perſæ rubrum mare ſemp accoluere: propter quod is ſinus pſicus uocatur. Regio ibi maritima cyribolus. Quia uero ipſa ſubit ad medos elymas megala appellatur locus arduo montis aſcenſu per gradus introitu anguſto ad perſopolin caput regni dirutã ab Alexandro. Præterea habet in extremis finibus laodiceã ab Antiocho conditã. Inde ad orientem magi optinent fraſargida caſtellum: in quo Cyri ſepulchrum eſt. Et horum egbathana oppidum: tranſlatum ab Dario rege ad montes. Inter parthos & arianos excurrunt parathaceni. His gentibus & euphrate inferiora regna includũtur. Reliqua dicemus a meſopotamia excepto mucrone eius arabumq; populis in priore dictis uolumine. Meſopotamia tota aſſyrioꝝ fuit uicatĩ diſperſa: præter babylona & ninum. Macedones eam in urbes congregauere propter ubertatem ſoli. Oppida præter iam dicta habet ſeleuciam: laodiceam: arthemitã. Itẽ in arabum gente qui arroei uocantur & mardani: antiochia: quæ a præfecto meſopotamiæ Nicanore condita: nicanoria uel arabes uocatur. Iungũtur iis arabes. Introrſus eldamarii. Super quos ad pellacontã flumẽ bura oppidum: ſalmani & maſei arabes. Gordiacis uero iuncti aloni: per quos zerbis fluuius in tigrin cadit: azones: ſilices: montani: & orontes. Quorum ad occidẽtem oppidum gauecamela. Itẽ ſue ĩ rupibus. Supra ſiciclaſſi. iii. M. p. per quos lycus ex armenia fert. Abſitris ad hybernũ exortũ. Azochis oppidum. Mox in campeſtribus oppida dioſpage: polyteba: ſtratonigea: anthemus. In uicinia euphratis nicephorion: quod ut diximus Alexander iuſſit condi propter loci opportunitatem. Dicta eſt & in zeumate apamia: ex qua oriẽtem perẽtes excipit oppidum apprime munitum quondam ſtadiorum. lxx. amplitudine & ſatraparum regia appellatum: quo tributa conferebant. Nunc in arcem redactum. Durant ut fuerant hebata. & ductu Pompeii Magni terminus romani imperii oruros. A zeumate. cc. l. M. p. Sunt qui tradunt euphratem Cobaris præfecti opere deductum: ubi eum diximus ſidi: ne præcipiti curſu babyloniam ĩfeſtaret. Ab aſſyriis uero uniuerſis appellatum armalchar: quod ſignificat regium flumen. Qua deriuat oppidum fuit agrani e maximis: quod diruere perſæ. Babylon chaldaicaꝝ gẽtiũ caput diu ſummã claritatem optinuit in toto orbe: ꝑpter quam reliqua pars meſopotamiæ: aſſyriæq; babylonia appellata eſt. lx. M. paſſus ãplexa muris ducenos pedes altis: qnquagenos latis. In ſigulos pedes ternis digitis mẽſura ãpliore q̃ nr̃a: interfluo euphrate mirabili opere utroq;. Durat adhuc ibi Iouis beli templum. Inuentor hic fuit ſyderalis ſciẽtiæ. Cætero a circuitu ſolitudinẽ reddit exhauſta uicinitate ſeleuciæ ob id conditæ a Nicanore intra nonageſimum lapidem in confluentem euphratis foſſa pducti atq; tigris: quæ tamen babylonia cognominatur libera: hodie ac ſui iuris macedonumq; moris. Ferunt ei plebes urbanæ ſexcentæ eſſe. Situm uero mœnium aquilæ pandentis alas.

laodicea

laodicea

Babilonia

agrum totius orientis fertiliſſimum. Inuicem ad hanc exhauriendam & theſiphontẽ
iuxta tertium ab ea lapidem in callonitide cõdidere parthi: quod eſt nunc caput regni.
Et poſtq̃ nihil ꝓficiebatur nup Vologeſus rex aliud oppidum uelogeſocertã ĩ uicino
condidit. Sunt etiam nunc ĩ meſopotamia oppida hipparenum chaldæorũ doctrina
claꝝ. & hoc ſicut babylon iuxta flumen narragam qui dedit ciuitati nomen. Muros
hipparenorum perſæ diruere. Orchani quoq; tertia chaldæorum doctrina in eodem
ſitu locantur: ad meridiem uerſi. Ab iis notitæ & orthophanitæ & greciochantæ. Eu-
phrate nauigari babylonem & perſico mari. cccc. xxii. M. p. tradũt Nearchus & One-
ſicritus. Qui uero poſtea ſcripſere: a ſeleucia. ccccxc. M. Iuba a babylõe caracen. c. lxxv.
. M. d. Fuere aliqui ultra babylonem continuo alueo priuſquam diſtrahitur ĩ irrigua
. lxxxvii. M. Vniuerſo autem curſu. xi. M. paſſuum. Inconſtantiã mẽſuræ diuerſitas
auctorum facit: cũ perſæ quoq; ſchenos & paraſangas alia menſura determinent. Vbi
deſinit alueo munire ad confinium caracis accedente tractu ſtatim infeſtãt attali la-
trones: arabum gẽs. Vltra quos ſenitæ. Ambitu uero euphratis nomades arabiæ uſq;
ad deſerta ſyriæ: unde in meridiem flecti eum diximus ſolitudines palmirenas relin-
quẽtẽ. Seleucia abeſt a capite meſopotamiæ euphraten nauigãtibus undecies. xxv. M.
paſſ. A mari rubro ſi tigri nauiget᷑. ccc. xx. M. A zeumate. d. M. xxvii. Zeuma a ſeleu-
cia ſyriæ ad noſtrum littus. c. xxxii. M. p. Hæc ẽ ibi latitudo terrarum ĩter duo maria.
Parthici uero regni. d. cccc. M. xliiii. p. Eſt etianũ oppidum meſopotamiæ ĩ ripa tigris
circa confluentes: quod uocant digbani.

Flumẽ tigris. Ca. xxvii.

SEd & de tigri ipſo dixiſſe couneniat. Oritur in regione armeniæ maioris: fonte
cõſpicuo in planicie. Loco nomẽ elogoſine eſt. Ipſius qua tardior fluit: diglito.
Vnde concitatur a celeritate tigris incipit uocari: ita appellant medi ſagittam. Influit
in lacum arethiſſam omnia illata pondera ſuſtinentem & nitrum nebulis exhalantẽ.
Vnum genus ei piſcium eſt. & hic aquæ tranſcurrentis non miſcetur alueo: ſicut nec
e tigri piſces in lacum tranſnatant. Fertur autem & curſu & colore diſſimilis. Tranſ-
uectuſq; occurrente tauro mõte ĩ ſpecu mergitur. Subterq; lapſus a latere altero eius
erumpit. Locus uocatur zoroanda. Eũdem eſſe manifeſtũ eſt quod demerſa perfert.
Alterum deinde tranſit lacum qui theſbitis appellatur: rurſuſq; in cuniculos mergi᷑.
& poſt. xxv. M. p. circa nympheum redditur tam uicinum arſaniæ. Fluere eũ ĩ regionẽ
arheni: Claudius Cæſar auctor eſt: ut & cum intumuere confluant: nec tamẽ miſceã᷑.
Leuiorq; arſanias innatat. iiii. M. ferme ſpatio. Mox diuiſus in euphraten mergitur.
Tigris autem ex armenia acceptis fluminibus claris partheni agnice pharione: arabas
oreos adiabenoſq; diſterminans: & quam diximus meſopotamiam faciens luſtratis
montibus choridiorum circa apameam meſenes oppidum citra ſeleuciam babyloniã
. c. xxv. M. paſſuum diuiſus ĩ alueos duos. Altero meridiẽ ac ſeleuciam petit meſenen
perfũdens. Altero ad ſeptentrionem flexus eiuſdem gentis tergocãpos cauchas ſecat.
Vbi remiauere aquæ paſitigris appellatur. Poſtea recipit ex media hydaſpen: atq; ut
diximus inter ſeleuciam & theſiſphontem uectus: in lacus chaldaicos ſe fundit. eoſq;
. lxxv. M. paſſuum amplitudine implet. Mox uaſto alueo profuſus dextra caracis op-
pidi infert᷑ mari perſico decimo ore. Inter duorum amnium oſtia. xxvi. M. paſſuum
fuere. Aut ut alii tradunt ſeptem. M. utroq; nauigabili. Sed lõgo tempore euphraten
præcluſere orcheni & accolæ agros rigantes: nec niſi poſt tigrin defertur ĩ mari. Proxĩa
tigri regio paropotamia appella᷑. In ea dictum eſt de meſene. Oppidũ eius dibitach.
Iunguntur callonitis cum theſiphonte: non palmetis modo: uerum & olea pomiſq;:
aliiſq; arbuſtis nobilis. Ad eam ꝑuenit iagrus mons ex armenia inter medos adiabe-
noſq; ueniens ſupra echatenen & perſidem. Callonitis abeſt a perſide. cccc. lxxx. M.
paſſuum. Tantum a caſpio mari & aſſyria abeſſe compẽdio itinerum aliqui tradunt.
Inter has gẽtes atq; meſſenen ſytacene eſt: eadẽ arbelitis & paleſtinæ dicta. Oppidum
eius ſytace græcorum ab ortu eſt & ſabdata. Ab occaſu autẽ antiochia ĩter duo flumĩa

tigrin & tornadotum. Itē apameæ cui nomē Antiochus matris suæ imposuit: tigris circunfunditur. Hæc diuiditur archoo. Infra ē susiane: ī qua uetus regia persarum. Susa a Dario Histapis filio cōdita. Abest a seleucia babylonia. cccc. l. M. p. Tātūdē ab egbatanis medorum p montē charbantum ī septētrionali. Tigris alueo oppidum ē barbethace. Abest a susis. c. xxxv. M. p. Ibi mortaliū soli aurum in odio cōtrahūt. Id defodiunt ne quo cui sit in usu. Susianis ad orientem uersus iunguntur oxii la/trões & mizeorū. xl. populi liberæ feritatis. Supra eos parent parthusi mardi & saitæ hyi qui prætenduntur supra helimaida: quam persidi in ora iunximus. Susa a persico mari absunt. cc. l. M. passibus: q̄ subiit ad eam classis Alexandri pasitigri ītus ad lacū chaldaicum uocatur aphle. unde susa nauigatione. lxv. M. d. p. absunt. Susianis ab oriente sunt chosiei. supra chosieos ad septentrionem mesabenæ sub monte cābalido qui est caucasi ramus. Inde mollissimo transitu in bactros. Susianen ab helemaide disterminat amnis euleus ortus in medis: medioq; spatio cuniculo cōditus: ac rursus exortus p mesobatenen lapsus circuit arcem susa℞ ac Dianæ templum augustissimū: cum illis gentibus & ipse in magna cerimonia sit. Siquidem reges nō ex alio bibunt: & ob id in longinqua portant. Recipit amnes edippum præter asilum a montibus persarum ueniētem ad unum ex susianis oppidum. Iuxta eum magoga a carace. xv. passuum. Quidam hoc in extrema susiane ponunt solitudinibus proximum. Infra euleum elymas est in ora iūcta persidi. a flumīe orati ad caracen. cc. xl. M. p. Oppida eius seleucia & sosirate apposita monti casyro. Oram quæ præiacet minorū syrtium uice diximus inaccessam ceno plurimum limi deferentibus brixa & ortacea amnibus madente: & ipsa elymaide in tantum ut nullus sit nisi circuitu eius a perside aditus. Infestatur a serpentibus quos flumina deportant: pars eius maxime inuia characene uocat̃ ab oppido arabiæ claudente regna: de quo dicemus exposita prius. M. Agrippæ sententia. Nanq; is mediā & parthiā & persidem: ab oriente indo: ab occidente tigri: a septentrione tauro caucaso: a meridie rubro mari terminatas patere in longitudinē terdecies. xx. M. p. in latitudine. d. ccc. xl. prodidit. Præterea per mesopotamiam ab oriente tigri: ab occasu euphrate: a septentrione tauro: a meridie mari persico inclusā longitudine octingentorum. M. p. latitudine. ccc. lx. Charax oppidum persici sinus intimum: a quo arabia eudemon cognomīata excurrit: habitatur in colle manufacto inter confluentes dextra tigrin leua euleum. iii. M. p. laxitate conditum est. primum ab Alexādro Magno colonis ex urbe regia durine: quæ tum īteriit: deductis militūq; inutilibus ibi relictis alexandriam appellari iusserat: pagumque pelleneum a patria sua quē proprie macedonum fecerat. Flumina id oppidum expugnauere. Postea Antiochus restituit quintus regum: & suo nomine appellauit. Iterumq; infestatum Passiones Sogdonaci filius rex finitimorum arabum: quem Iuba satrapen Antiochi fuisse falso tradit: oppositis molibus restituit: nomen suū dedit emunito situ iuxta in longitudinem. vi. M. p. latitudine paulominus. Primo fuit a littore stadiis. x. & maritimum etiam ipsanda porticus habet. Iuba uero prodente. L. M. passus. Nunc abesse a littore. c. xx. M. Legati arabū nostriq; negociatores: qui īde uenere: affirmāt. Nec ī ulla parte plus aut celerius profecere terræ fluminibus inuectæ. Magis id mirū est æstu longe ultra id accedente non repercussa. Hoc in loco genitum esse Dionysiū terrarum orbis situs recentissimum auctorem constat: quem ad commentāda omnia in orientem præmisit diuus Augustus ituro in armeniam ad parthicas arabicasque res maiore filio. Non me præterit: uec sum oblitus sui quenq; situs diligentissimū auctorem uisum nobis in introitu huius operis. In hac tamen parte arma romana sequi placet nobis. Iubamq; regem ad eūdem Claudium Cæsarem scriptis uoluībus de eadem arabica expeditione.

Arabia: nomades: nabatæi: omani: tilos: & ogyris insulæ. Cap. xxviii.

ARabia gentiū nullis postferenda āplitudine longissīa a monte amano a regiōe

cilicię cōmageniſque deſcēdit ut diximus multis gētibus eoꝝ deductis illo a Tigrane magno: ſponte uero ad mare noſtrū littuſque ægyptiacū ut docuimus. nec nón & in media ſyriæ ad libanū montē penetrantibus nubeis quibus iunguntur ramiſi. deinde teranei. deinde patami. Ipſa uero peninſula arabia īter duo maria rubrū perſicumq; pcurrēs quodā naturæ artificio ad ſimilitudinē atque magnitudinē itali maris etiam circūfuſa. In eandē etiā cæli partem nulla differentia ſpectat. Hæc quoq; ī illo ſitu. Fœlix eius populus. A noſtro mari uſq; ad palmirenæ ſolitudīes diximus. Reliq̄ nūc inde peragemus. Nomades īfeſtatoreſq; chaldæorū ſcenitæ ut diximus: claudunt. & ipſi uagi: ſed a tabernaculis cognominati: quæ ciliciis metāť ubi libuit. Deīde nabathei oppidū incolunt petram nomine ī conualle paulominus. ii. M. p. amplitudinis circundatū montibus inacceſſis: amne interfluente. Abeſt a gaza oppido littoris nr̄i .dc. M. a ſinu perſico. c. xxii. M. Huc conuenit utrunq; biuium eorū: q ſyriæ palmirā petiere: & eorum qui ab gaza uenerunt. A petra incoluerunt omani ad characen oppidis quondam claris ab Semiramide conditis abeſamide & ſoroactia. Nunc ſunt ſolitudīes. Deīde ē oppidū quod characenoꝝ regi paret ī paſitigris ripa forath noīe. In quo a petra cōueniūt characeni. Inde. xii. M. paſ. ſecūdo æſtu nauigāt. E parthico enim regno nauigantibus uicus theredon. Infra confluentem euphratis & tigris leua fluminis chaldæi optinēt: dextra nomades ſcenitæ. Quidam & alia duo oppida lōgis interuallis tigris pernauigari tradunt barbathiam: mox tumatham quod abeſt a petra decem dierum nauigatione. Noſtri negociatores dicunt characenorum regi parere & apameam ſitam ubi reſtagnatio euphratis cum tigri confluat. Itaq; molientes incurſionem parthos: operibus abiectis inundatione arceri. Nunc a charace dicemus oram Epiphanio primum exquiſitam: locus ubi euphratis oſtiū fuit flumē ſalſū. Promōtorium chaldone: uoragini ſimilius: q̄ mari per. L. paſſus ore: flumen achanū: deſerta .c. M. paſſus uſq; ad īſulam barum. Sinus capeus quem accolūt gaulopes & chatei. Sinus gerraicus. Oppidum gerra .v. M. paſſuum amplitudine: turres habet ex ſalis quadratis molibus. A littore. L. M. p. regio attenæ. Ex aduerſo tilos inſula totidem milibus a littore. Plurima margaritis & celeberrima cum oppido eiuſdem nominis. Iuxtaq; altera in ora promontoria eius .xxii. d. paſſuum. Vltra magnas aſpici īſulas tradunt: ad quas non ſit peruentum. Fluuius ambitum. c. xii. M. d. paſſuum a pſide longius abeſſe, adiri uno alueo anguſto. Inſula aſgilia. Gentes nocheti: zurachi: borgodi: catharrei: nomades. Flumen cynos. Vltra nauigationem incompertam ab eo latere propter ſcopulos tradit Iuba. Prætermiſſa mentione oppidi omanoꝝ batraſaues & tomamem: quod priores celebrem portum carmaniæ fecere. Item omen & athane: quæ nunc oppida maxime celebrari a perſico mari noſtri negociatores dicūt a flumine canis: ut Iuba tradit mons aduſto ſimilis. Gentes epimaranitæ. Mox ichthiophagi. Inſula deſerta: gentes bathymi. Eblithei montes. Inſula omœmus portus machorbe. Inſula etaxalos. Onchobrice gens cadei. Inſulæ ſine nominibus multæ. Celebres uero īſura rhinnea & proxima ī qua ſcriptæ ſunt ſtellæ lapideæ lr̄is incognitis. Goboea portus: bragæ inſulæ deſertæ. Gens caludei: dabanegoris regio. Mons orſa cum portu. Sinus duatus. Inſulæ multæ. Mons tricoriphos. Regio cardalena. Inſulæ ſolanidæ: capina. Item ichthiophagorum. deinde glari. Littus hāmaeū ubi auri metalla. Regio canauna. Gentes apitami: gaſani. Inſula deuuade. Fons goralus garpheti. Inſulæ alaea & amnamethus. Gens clare. Inſulæ chelonitis: ichtiophagon: multhe. Eodanda deſerta baſag. Multæ ſabæorum. Flumina tharnar amnū. Inſulæ dolicæ. Fontes daulotes dora. Inſula epteros: labanis: coboris: ſābrachate: et oppidū eodē nomine in cōtinenti. A meridie inſulæ multæ: maxīa camari: flumen myſecros: portus leupas. Scenitæ ſabæi. Inſulæ multæ. Emporium eorū acila: ex quo in indiā nauigatur. Regio amithoſcuta: damnia. Mizi maiores & minores: drimati: naumachæ. Horum promōtoriū contra carmaniam eſt. diſtat. L.

.M.p. Mira res ibi tradit᷑. Numeniũ ab Antiocho rege miſenæ præpoſitũ ibi uiciſſe.
Eodem die claſſe æſtuq; reuerſo: iteꝝ eqtatu cõtra perſas dimicãtẽ & gemina trophæa
eodẽ ĩ loco Ioui ac Neptũno ſtatuiſſe. Inſula ĩ alto ob id iacet ogyris: clara Rutha re-
ge ibi ſepulto. Diſtat a cõtinẽte.c.xxv.M.paſſuum. Circuitu.c.xii.M.d. Nec minus
altera clara in azanio mari dioſcyrida diſtans a ſyagro extimo promontorio.cc.lxxx.
.M.p. Reliq ĩ continẽte a noto etiãnũ autaride: in mõtes octo dierũ tranſitus. Gẽtes
larẽdani: gathaphani: cebranitæ pluribus oppidis: ſed maxĩs nagia & thomna tẽplorũ
.lxv. Hæc eſt amplitudinis ſignificatio hoc promontoriũ: a quo ad continẽtẽ troglo-
dytarum.L.M.paſſuũ thoani: acthei: catamoctitæ: tonabei: antidalei: lexianæ: agrer:
cerbani: ſabei arabũ propter thura clariſſimi: ad utraq; maria porrectis gẽtibus. Op-
pida eorũ ĩ rubro littore maerine: marma: corolia: ſabatra. Intus oppida naſcus: car-
daua: carnus. & quo merces odorũ deferũt tomala. Pars eoꝝ aſcramitæ quoꝝ caput
ſabotale.lx.M.tẽpla muris ĩcludens. Regia tamẽ ẽ omniũ: mare libata. Sinũ optinẽt
.xciiii.M.paſſuũ: refertũ ĩſulis odoriferis. Atramitis ĩ mediterraneo iũgũtur. Minei
mare accolunt: & elamitæ. Oppidũ eiuſdẽ nominis. Iis iũguntur cagulatæ. Oppidũ
ſibi: quod græci appoten uocant arſicodani. Vadei oppido magno: baraſei: lechieni:
ſygaros inſula. quam canes non intrant: expoſitiq; circa littora errando moriuntur.
Sinus intimus in quo leanitæ q nomen ei dedere. Regia eorum agra: & ĩ ſinu leanar:
uel ut alii elana. nam & ipſum ſinum noſtri elaniticum ſcripſere: alii alaniticũ: Arte-
midorus alanaticum: Iuba leniniticũ. Circuitus arabiæ a caraceleana colligere ꝓdit᷑
quadragies octies.lxv.paſſuũ. Iubã paulominus .xl.M.putat. Latiſſĩa ẽ a ſeptẽtriõe
inter oppida horoeum & caracen. Nunc & reliqua mediterranea eius dicant᷑. Naba-
theis thimaneos iunxerunt uetetes. nũc ſũt taueni: ſuelleni: arraceni: arreni. Oppidũ
ĩ quo omnis negociatio cõueĩt. Hemuatæ: analitæ. Oppida domada: egrata: mudei.
Oppidum badanatha: charei. Oppidum chariati achoali. Oppidũ phoda: ac minei a
rege cretæ Minoe (ut exiſtimãt) originem trahentes. quorum charmei oppidum.xiiii.
.M.paſſuum maribba baramalacum: & ipſum non ſpernendum. Item carnon rham-
mei. & hoꝝ origo Rhadamanthus putatur frater Minois. Hemerite maſſala. Oppida:
hamirei: ſannei: chantace bactias: harma. Oppidũ gedranite: ampre: ilíſanite: bachili-
te: ſammei: amathei. Cum oppidis neſſa & cenneſſeri. Zamareni cũ oppidis ſaiace
ſcantate: bacaſchami. Rhiphearma oppidũ quo uocabulo appellant hordeũ. Aurei
& rhaui gyrei & mathatei. Helmodenes cum oppido ebode. Agacturi in montibus
oppido.xxv.M.p. In quo fons emiſchabales: quod ſignificat camelorum oppidum.
Amy elomei colonia mileſiorum. Actrida oppidum calingii. quorum mariba oppidũ
ſignificat dominos omnium. Oppida pallon murannimal. iuxta flumen per quod
euphraten emergere putant. Gentes agrei hammoni. Oppidum athene cauranani:
quod ſignificat ditiſſimos armento. Coranitæ: ceſani: choani. Fuerũt & græca oppida
arethuſa: lariſſa: chalcis deleta uariis bellis. Romana arma ſolus ĩ eam terram adhuc
intulit Aelius Gallus ex equeſtri ordine: Nam Caius Cæſar Auguſti filius proſpexit
tantum arabiam. Gallus oppida diruit nõ nominata ab auctoribus q ante ſcripſerũt:
negran anneſtum: neſcam: maguſum: tammacum: labeciam: & ſupradictam maribã:
circuitu.vi.M.p. Item caripeta: quo longiſſime proceſſit. Cætera explorata rettulit.
Nomades lacte & ferina carne ueſci. Reliquos uinũ ut ĩdos palmis exprimere. Oleũ
ſeſamæ. Numeroſiſſimas eſſe homeritas minoas: fertiles agros palmetis arbuſtis. In
pecore diuites cembanos & areos: armis præſtare maxime chatamonitas. Carreis latiſ-
ſimos & fertiliſſimos agros. Sabeos ditiſſimos ſiluarũ fertilitate odorifera: auri me-
tallis agrorũ riguis mellis ceræq; prouentu. Deĩde de odoribus ſuo dicemus uoluĩe.
Arabes mitrati degũt: aut intonſo crine: barba abraditur: præterq̃ in ſuperiore labro.
Aliis & hæc intonſa. mirumq; dictu ex innumeris populis pars coæqua ĩ commerciis
aut latrociniis degit. In uniuerſũ gentes ditiſſimæ: ut apud quas maxĩe opes romãoꝝ

parthorumq; ſubſiſtant : uendentibus quæ e mari aut ſiluis capiant:nihilq; inuicem
redimentibus. Nunc reliquam oram arabiæ contrariam perſequemur. Timoſthenes
totum ſinum quatridui nauigatione in longitudinem taxauit:bidui latitudinem.
Anguſtias.iiii.M.d. paſſus. Eratoſthenes ab oſtio.xiii.M. in quanq; partem. Arte-
midorus arabiæ latere.xiiii.l.M.

Sinus maris rubri troglodytici & æthiopici. Cap.xxix.

TRoglodytico uero ũdecies.lxxxiii.M.d.paſſus ptolemaida uſq;.Agrippa.xiiii.
paſſus.xxxii.ſine differentia laterum. pleriq; latitudinem .cccc.lxii. prodidere
faucis quæ hyberno orienti obuerſa alii quattuor.M.alii.vii.M.alii.xii.M. paſſuum
patere. Situs autem ita ſe habet. A ſinu leantico aliter ſinus:qué arabes aeant uocãt:
in quo oroon oppidũ eſt.Fuit & cambyſo inter nelos & marchadas: deductis eo ægris
exercitus.Gens tyra. Daneon portus:ex quo nauigabilem alueum perducere ĩ nilum
qua parte ad delta dictum decurrit.Lxii.d.p. interuallo : quod inter flumen & rubꝝ
mare ĩtereſt:primus omnium Seſoſtris ægypti rex cogitauit : mox Darius perſarum:
deinde Ptolemæus ſequẽs: qui & duxit foſſam latitudine pedum.c. altitudine.xxx.
in longitudine.xxxyii.d.'paſſuum uſq; ad fontes amaros. Vltra deterruit ĩundatiõis
metus excelſiore tribus cubitis rubro mari comperto q̃ terra ægypti. Aliqui eam non
afferunt cauſam:ſed ne ĩmiſſo mari corrumperetur aqua nili quæ ſola potus præbet.
Nihilominus iter totum terendo frequentatur a mari ægyptio quod ẽ triplex. Vnũ
a peluſio per arenas in quo niſi calami defixi regant uia non reperitur: ſubinde aura
ueſtigia operiente.Alterum uero duobus milibus paſſuum ultra caſpium montem:
quod a.lx.M.p. redit in peluſiacam uiam. Accolunt arabes autei. Tertium a gerro
quod adipſum uocant. Per eóſdem arabes.lx.p.propius aſperum montibus & inops
aquarum. Eæ uiæ omnes arſinoen ducunt conditam ſororis nomine ĩ ſinu charãdra
a Ptolemæo Philadelpho : qui primus troglodyticen excuſſit amnem : qui arſinoen
præfluit:ac ptolemæum appellauit. Mox oppidum paruum eſt aenum pro quo alii
phileterias ſcribunt. Deinde ſunt azarei.ex troglodytarum connubiis arabes feri. In-
ſulæ ſapirene ſcitala mox deſerta admyos herino.ubi fons tadnos: mons eos : inſula
lambe. Portus multi. Berenice oppidum : matris Philadelphi nomine.ad quod iter
a copto diximus.Arabes autei & gnebadei troglodytice quam priſci michoen alii mi-
doen dixere.Mons pentedactylos.Inſulæ ſtenetyræ aliquot halonneſes nõ pauciores:
cardamin. Topazos quæ gẽmæ nomen dedit.Sinus inſulis refertus ex iis:quæ maren
uocatur:aquoſa quæ eratanos : ſinentes. Regum ii præfecti fuere. Introrſus candei
quos ophiophagos uocant:ſerpentibus ueſci aſſueti : neq; alia regio fertilior earum.
Iuba qui uidetur diligentiſſime proſecutus hæc:omiſit in hoc tractu niſi ſi exẽplariũ
uitiũ eſt:berenicen alterã quæ panchryſos cognoĩata eſt. Tertiam quæ epidires ĩſignẽ
loco: Eſt enim ſita in ceruice longe procurrente:ubi fauces rubri maris quattuor.M.
.d.paſſus ab arabia diſtant. Inſulæ ibi cytis topazium ferens & ipſa ultra ſiluas ubi
ptolemais a Philadelpho condita ad uenatus elephantorũ:ob id epitherias cognoĩata
iuxta lacum monoleum. Hæc eſt regio ſecundo uolumine a nobis ſignificata.In qua
:xl.diebus ante ſolſtitium totidemque poſtea hora ſexta conſumuntur umbræ:& in
meridiem reliquis horis cadunt. Cæteris diebus in ſeptentrionem:cũ in berenice quã
primam poſuimus:ipſo die ſolſtitii ſexta hora umbræ in totum abſumãt́. Nihilque
adnotat́ aliud noui. D.c.ii.M.p.interuallo a 'ptolemaide res ingentis exẽpli:locuſq;
ſubtilitatis immenſæ mundo ibi deprehenſo cum indubitata ratione umbrarum.
Eratoſtheneſq; menſuram terræ prodere inde cœperit. Hinc aſaniũ mare. Promon-
torium quod aliqui hyſpalum ſcripſere. Lacus mandalum. Inſula caſitis:& in alto
multæ : in quibus teſtudo plurima. Oppidum ſace. Inſula dephindis. Oppidum
aduliton.Aegyptiorum hoc ſerui a dominis profugi cõdidere. Maximũ hic emporiũ
troglodytarum etiam æthiopum. Abeſt a ptolemiade.v.dierũ nauigatione. Deferũt

plurimũ ebur. Rhinocerotũ cornua. Hippopotamorũ coria:celtiũ:teſtudinũ ſpĩgia:
mãcipia. Supra æthiopes arroteras ĩſulæ quæ alien uocãt. Itẽ bacchias:& ãtibacchias:
& ſtratioton. Hĩc ĩ ora æthiopiæ ſinus ĩcognitus:quod admiremur cũ ulteriora mer/
catores ſcrutentur. Promõtoriũ in quo eſt fons cutius expetitus nauigantibus. Vltra
iſidis portus.x.dierum remigio ab oppido adulitarum diſtans. In eum a troglodytis
myrrha confertur. Inſulæ ante portum duæ pſeudopylæ uocantur.interiores totidẽ
pylæ.in altera ſtellæ lapideæ litteris incognitis. Vltra ſinus abalitus. Inſula diodori
& aliæ deſertæ. Oppidum gaza. Promõtoriũ & portus moſſilicus:quo cynnamomũ
deuehitur. Hucuſq; Seſoſtris exercitum duxit. Aliqui unum æthiopiæ oppidũ ultra
ponunt in littore baragaza. A moſelite promõtorio atlanticum mare incipere uult
Iuba:præter mauritanias ſuas : gadis uſq; nauigandum choro. Cuius tota ſententia
hoc in loco ſubtrahenda non eſt. A promontorio indorum quod uocatur leptecara:
ab aliis drepanum: proponit recto curſu præter exuſta & malacho inſulam.xv.M.p.
eſſe. Inde ad locum quem uocant ſceneos.cc.xxv.M. Inde ad inſulam ſadanum.c.l.
.M.p. Sic fieri adapertũ mare.xviii.lxxxv.M. Reliqui omnes propter ſolis ardorem
nauigare poſſe non putauerunt. Quin & commercia ipſa infeſtant ex inſulis arabes
aſtytæ appellati:quoniam bubulos utres binos ſternentes ponte pyraticam exercent
ſagittis uenenatis. Gentes troglodytarum Iuba tradit Herotoas a uenatu dictas mire
uelocitatis ſicut ichthiophagos natãtes ceu maris aĩalia. Bargenos:zageras:chalybas:
ſaxinas : ſyrecas : daremas : domazenes . Quin & accolas nili a ſyene non æthio/
pum populos : ſed arabum eſſe dicit uſq; meroen. Solis quoq; oppidum quod non
procul memphi in ægypti ſitu diximus arabas conditores habere. Sunt & q ulteriorẽ
ripam æthiopiæ auferant adnectantq; africæ. Ripas autem incolere propter aquam.
Nos relicto cuiq; arbitrio intelligendi oppida quo traduntur ordĩe:utrĩq; ponemus:
A ſyene & prius arabiæ latere gens cataduppi. Deinde ſcyenitæ. Oppida tacompſon
quam quidam appellarunt thathicen:araman:ſeſamon:ſandura : naſaudum:anau/
doma:cumara:beta:& bochiana:leuphitorga:tantarene:meechindita : noa:gophoa:
gyſtate:megeda:lea:rhẽnia:nupſia:direa:pataga: bagada:dumana : rhadata.in quo
felis aurea pró deo colebatur. Boron in mediterraneo mallo : proximum meroe.Sic
prodidit Bion:Iuba aliter. Oppidum limum in monte megaticos inter ægyptum &
æthiopiam:quod arabes myrſon uocauere. Deinde tacompſon:aranium: ſeſanium:
pidne:mamuda:corambin. Iuxta eã bituminis fontem:hammodata:proſda: parẽta:
mãma:teſſata:gallas:zoton:gaucomene:meumpidi:botas: endonda : cametas. No/
madas in tabernaculis uiuentes:cyſtæ pẽmani:gadagaleni:paroi: prĩmi: nupſii:deſe/
leni:patini:grambreues:magaſne:ſegaſmala:crãda:denna: cadeumna:thena:batha:
alana:macua:ſcãmos:goram. In inſula ab iis ab Alexandro callim : ſeren : mallos:
agocen. Ex africæ latere tradita ſũt eodem nomine tacompſos altera ſiue pars prioris
mogora:ſea:edoſa:pelenaria:epyndis:maguſa:bauma:linitima:ſpyntuma:ſydopta:
genſoa:pindicitora:cugoa:orſima:ſuaſa:mauma:rhuma :'urbuma : mulona : quod
oppidum græci hypatiton uocarunt. Pagoargas:zamnes: unde elephanti incipiant.
Mamblia : berreſa : cetuma. Fuit quondam & epis oppidum contra meroen anteq̃
Bion ſcriberet deletum. Hæc ſũt prodita uſq; meroen ex quibus hoc tempore nullũ
ꝓpe utroque latere extat. Cæteræ ſolitudines. Nuper renunciauere principi Neroni
miſſi ab eo milites prætoriani cũ tribuno ad explorãdũ: inter reliqua bella æthiopicũ
cogitanti. Intrauere autẽ & eo arma romana diui Auguſti temporibus duce.P.Petro/
nio & ipſo equeſtris ordinis præfecto. Aegyptus oppida eorũ expugnauit quæ ſola
inuenerat quo dicemus ordine:ſplegin:primin:boccin:furumin: cambuſin:attenan:
ſtadiſin:ubi nilus præcipitans ſe fragore auditum accolis aufert. Diripuit & nepata.
Lõgiſſimi autẽ a ſyene progreſſus.dccc.lxx.M.p. nec tamẽ arma romana ſolitudinẽ
ibi fecerunt. Aegyptiorum bellis attrita eſt æthiopia uiciſſim imperitando ſeruiẽdoq;

clara & potens etiam uſq; ad troiana bella Mēnone regnāte. Et ſyriæ imperitaſſe eam noſtroq; littore ætate regis Cephei patet Andromedæ fabulis. Simili modo & de mēſura eius uaria ꝓdidere. Primus Dalion ultra meroen lōge ſubuectus. Mox Ariſtocreon & Bion & Baſilis Simonides minor etiā quinquennio in meroe moratus cum de æthiopia ſcriberet. Nam & Timoſthenes claſſium Philadelphi præfectus ſine mēſura dierū.lx.a ſyene meroen iter prodidit. Eratoſthenes.dc.M.xxv. Artemidorus.d.c.M. Seboſus ab ægypti extremis ſexdecies.lxxv.M.p. unde ꝓxime dicti.lxv. Verū omnis hæc finita nuper diſputatio eſt : quoniam a ſyene.dcccc.lxii.M. Neronis exploratores renunciauere his modis. A ſyene hieraniſicamenon.liiii.M.paſſuū. Inde tania.lxxv.M.p.regione enominiton. Aethiopum primi.c.xx.M. Acinam.lxiiii.M. Pitaram.xxv. Tergedum.c.vi.M. Inſulam gagauden eſſe in medio eo tractu. Inde primū uiſas aues pſitacos:& altera quæ uocatur artigula: animal ſpingion a tergēdo cynocephalos. Inde nabatha.lxxx.M. Oppidum id paruum inter prædicta ſolū. Ab eo ad inſulā meroen .ccc.lx.M. Herbas circa meroen demū uiridiores ſiluaꝝq; aliqd apparuiſſe : rhynocerotum elephantorumque ueſtigia. Ipſum oppidum meroen ab introitu inſulæ abeſſe.lxx.M.p. Iuxtaq; aliam inſulam tractu dextro ſubeuntibus alueo quæ portum faceret:ædificia oppidi pauca. Regnare fœminā Candacem:quod multis iam annis nomen ad reginas tranſit. Delubrum hammonis ē ibi religioſum & toto tractu ſacella. Cæterum cum potirentur rerum æthiopes : inſula ea magnæ claritatis fuit. Tradunt armatorū.cc.l.M.dare ſolitam:artificum.iiii.M.alere. Reges æthiopum.xlv.& hodie traduntur.

Multiformes & miræ hominum effigies. Cap.xxx.

VNiuerſa uero gens etheria appellata eſt : deinde atlantia. mox a Vulcani filio Aethiope æthiopia. Animalium hominumq; effigies monſtriferas circa extremitates eius gigni minime mirum:artifici ad formanda corpora:effigieſque celandas mobilitate ignea. Ferunt certe ab orientis parte intima gentes eſſe ſine naribus æq̄li totius corporis planicie. Alias ſuperiore labro orbas:alias ſine linguis. Pars etiā ore concreto & naribus carens : uno tantum foramine ſpirat. Potumque calamis auenæ trahit & grana eiuſdem auenæ ſponte prouenientis ad ueſcendum. Quibuſdam pro ſermone nutus motuſque membrorum eſſe. Quibuſdam ante Ptolemæum latirum regem ægypti ignotus fuit uſus ignium. Quidam & pigmæorum gentem ꝓdiderūt ante paludes:ex quibus nilus oriretur. In ora enim ubi deſiimus continui montes ardentibus ſimiles rubent. Troglodytis & rubro mari a meroe tractus omnis ꝗ ſuppōit a napata tridui itīere ad rubrum littus aqua pluuia ad uſum cōpluribus locis ſeruat: fertiliſſima regione quæ intereſt aari. Vlteriora atabuli æthiopum gens tenet. Deīde cōtra meroen megabarri:quos aliꝗ adiabaras nominauere : oppidū habēt Apollinis. Pars eorum nomades quæ elephantis ueſcitur. Et ex aduerſo ī africæ parte macrobii. Rurſus a megabarris memnones:& danelli dierumq; uiginti interuallo critēſi. Vltra eos dochi. Deinde gymnites ſēp nudi. Mox anderæ : mathitoe: meſagebes hiporeæ atri coloris tota corpora rubrica illinūt. At ex africæ ꝑte medimni. Deinde nomades cynocephalorum lacte uiuentes:olabi:ſorbotæ: qui octonum cubitoꝝ eſſe dicuntur. Ariſtocreon libyæ latere a meroe oppidum tolen dierum quinq; itinere tradit. Inde dierum.xii. eſar ægyptiorum oppidum.quo pſammeti cum fugerent in eo ꝓduntur annis.ccc.habitaſſe. Contra in arabico latere diaron oppidum eſſe eorū. Bion autem ſapen uocat quod ille eſar: & ipſo nomine aduenas ait ſignificari. Caput eorum in inſula ſembobitin : & tertium in arabia ſai. Inter montes autem & nilum ſymbarri ſunt phaliges. In ipſis uero montibus aſchae multis nationibus. Abeſſe a mari dicūt dierum quinq; itinere. Viuunt elephantorum uenatu. Inſula in illo ſambritarum regioni paret. Ab ea nubei æthiopes dierum octo itinere. Oppidū eorum nilo impoſitum tenupſi ſambri: apud quos quadrupedes omnes ſine auribus etiam elephanti.

At ex africæ parte ptoembari tōnemphoæ: qui canem pro rege habēt: motu eius īperia augurātes. Arusbi oppido lōge a nilo sito. Postea achisarim phaliges marigerri casamarri. Bion & alia oppida in insulis tradit. Asembobiti meroen uersus dierum toto itinere.xx. Proximæ insulæ oppidum sebarritarū sub regina. Et aliud asara. Alterius oppidum danden. Tertiam medoen uocant: in qua oppidum asel. Quartam eodem quo oppidum nomine garoden. Inde paropas oppidū. Nauos: modundæ: mādatini: secanduni: colligati: secandæ: nauectabæ: cumi: agropsi: ægyptani: candragori arabum summorum. Regio supra sirbitum: ubi desinūt montes: traditur a quibusdā habere maritimos æthiopas nisicastes: nisitas quod significat ternum & quaternū oculorum uiros: non quia sic sint: sed quia sagittis præcipua contēplatione utūtur. Ab ea uero parte nili quæ supra syrtes maiores oceanūq; meridianum protēditur: dalion uocatos esse dicit pluuia tantum aqua utētes: cisoros lōgoporos. Ab eocalicibus dierū quinq; itinere usibalcos: isuelos: perusios: ualios: cispios. Reliqua deserta. Deinde fabulosa ad occidētē uersus nigroæ: quorum rex unum oculum habeat in frōte. Agriophagi: pantherarū & leonū carnibus maxime uiuētes. Pamphagi oīa mādētes. Anthropophagi hūana carne uescētes. Cynamolgi caninis capitibus. Arthabathitæ q̄drupedū ferarum modo uagi. Deinde hesperiæ sperorgi: quos in mauritaniæ confinio diximus. Pars quædam æthiopum locustis tantum uiuit fumo & sale duratis ī ānua alimenta: Ii quadragesimum uitæ annum non excedunt. Aethiopum terram uniuersam cum mari rubro patere in longitudinem semel & uicies.lxx.M. passus. In latitudinem cū supiore ægypto duodecies.xcvii.M. Agrippa existīauit. Quidā lōgitudinē ita diuiserūt. A meroe sirbitū .xv. dieꝝ nauigatione. Ab ea.xii. ad dabellos. Ab iis ad oceanū æthiopicū.vi. dieꝝ iter. In totū enī ab oceano ad meroen .dcc.M.xxv.M.p. esse inter auctores fere conuenit. Inde syenem quantum diximus. Sita est æthiopia ab oriente hyberno ad occidentem hybernum. Meridiano cardine siluæ hebeno maxime uirent meridiana eius parte imminens mari mons excelsus æternis ardet ignibus æonocauma dictus a græcis: a quo nauigatio quatridui ad promontorium quod hesperion ceras uocatur confine africæ: iuxta æthiopas & hesperios. Quidam & in eo tractu modicos colles amœna opacitate uestitos ægipanū: satyrorūq; produnt.

Insulæ æthiopici maris. Cap.xxxi.

INsulas toto eo mari & Ephorus cōplures esse tradit & Eudoxus & Timosthenes. Clytarchus uero Alexandro regi renūciatam adeo diuitem: ut equos īcolæ talentis auri permutarent. Alteram ubi sacer mons opacus silua reptus esset distillātibus arboribus odore miræ suauitatis. Contra sinum persicum cernen noīat insula aduersa æthiopiæ. Cuius neq; magnitudo neq; interuallum a continente cōstat. Aethiopas tātum populos habere traditur. Ephorus auctor est: a rubro mari nauigātes in eam non posse propter ardores ultra quasdam columnas (ita appellantur paruæ īsulæ) prouehi. Polybius in extrema mauritania contra montē atlantē a terra stadia octo abesse prodidit cernen. Nepos Cornelius ex aduerso maxime carthaginis a cōtinente.p.mille: non ampliorē circuitu .ii.M. Traditur & alia insula contra montem atlantem & ipsa atlantis appellata. Ab ea quinq; dierum nauigatione solitudines ad æthiopas hesperios: & promontorium quod uocamus hesperionceras: inde primum circunagente se terrarum fronte in occasum ac mare atlanticum. Contra hoc quoque promontorium gorgones insulæ narrantur. Gorgonum quondam domus bidui nauigatione distantes a continente ut tradit Xenophon lampsacenus. Penetrauit ī eas Hanno pœnorum imperator. Prodiditq; hirta fœminarum corpora uiros pernicitate euasisse. duarumq; gorgadum cutes argumēti & miraculi gratia in Iunonis templo posuit: spectatas usq; ad carthaginem captam. Vltra has etiamnum duæ hesperides īsulæ narrantur. Adeoq; omnia circa hæc incerta sunt: ut Statius Sebosus a gorgonū insulis prænauigatione atlantis dierum.xl. ad hesperidum insulas cursū prodiderit.

ab iis ad heſperionceras unius. Nec mauritaniæ inſularum certiōr fama eſt. Paucas modo cōſtat eſſe ex aduerſo autologū a Iuba reptas: ī qbus gætulicā purpurā tīguere īſtituerat.

DE Fortunatis īſulis. Cap.xxxii.

SVnt qui ultra eas fortunatas putāt eſſe:quaſdamq; alias:quarum numero idē Seboſus etiam ſpatia cōplexus. Iunoniam abeſſe a gadibus .dcc.l.M:p.tradit. Ab ea tantundem ad occaſum uerſus pluuialiam caprariamq;. In pluuialia non eſſe aquam niſi ex hymbribus.ab iis.cc.l.M.p. Fortunatas cōtra leuam mauritaniæ.viii. .M.p. Oram ſolis uocari in conualle a conuexitate & planaſiam a ſpecie conuallis: circuitu.ccc.M.paſſuum. Arborum ibi proceritatem ad centum quadragintaq̄ttuor pedes adoleſcere. Iuba de fortunatis ita inquiſiuit: ut ſub meridiem poſitas eſſe ꝓpe occaſum a purpurariis .dcc.xxv.M. paſſuum : ſic ut.cc.l.ſupra occaſum nauigetur. Deinde per .ccc.lxxv.M.p. ortus petatur. Primam uocari ombrion nullis ædificiorū ueſtigiis.habere in montibus ſtagnum.arbores ſimiles ferulæ.ex qbus aq̄ exprimatur ex nigris amara:ex candidioribus potui iucunda. Alteram īſulam iunoniā appellari. In ea ædiculam eſſe tātum lapide extructam. Ab ea in uicino eodem noīe minorem. Deinde caprariam:lacertis grandibus refertam. In cōſpectu earum eſſe ninguariam: quæ hoc nomen accepit a perpetua niue nebuloſa. Proximam ei canariam uocari a multitudine canum ingentis magnitudinis.ex quibus perducti ſūt a Iuba duo : qui caperent ibi faſtigia ædificiorum. Cum autem copia omnes pomorum & auium oīs generis abundent : hanc & palmetis cariotas ferentibus ac nuce pinea abundare. Eſſe copiam quoq; mellis. Papyrum quoq; & ſiluros ī amnibus gigni. Infeſtari eas beluis quæ expellantur aſſidue putreſcētibus. At abunde orbe terrarum extra intra īdicato collecta in artum menſura æquior uidetur.

Terræ per menſuras computatæ digeſtio. Cap.xxxiii.

POlybius a gaditano freto lōgitudine directo curſu ad os mæotis.xxxiiii.xxxvii. .M.d.paſſuum prodidit. Ab eodē initio ad oriētē recto curſu ſiciliā:duodecies .lx.M.d.p. Cretam.ccc.lxxv.p. Rhodū.c.lxxxvii.d.p. Cheledonias tantūdē. Cyprū .cc.xxv.p. Inde ſyriæ ſeleuciam pieriam .c.xv. paſſ. Quæ computatio efficit uicies ter.xl.M.paſſus. Agrippa hoc idē interuallum a freto gaditano ad ſinū perſicum per longitudinem directam .xxxiiii.xl.M. paſſuum taxat. In quo haud ſcio an ſit error numeri:quoniā idē a ſiculo freto alexandriam curſus.xii.l.M.p.tradidit. Vniuerſus autē circuitus p ſinus dictos ab eodē exordio colligit intra mæotin lacum.c.lvi.M.p. Artemidorus adiicit.dcc.lvi.M. Idē cum mæotide.c.lxxiii.xc.paſſus eſſe tradit. Hæc eſt menſura inermium & pacata audacia fortunam prouocātium hominum. Nunc ipſarum partium magnitudo comparabitur:utcunq; difficultatem afferet auctorum diuerſitas. Aptiſſime tamē ſpectabitur ad longitudinē latitudine addita. Eſt ergo ad hoc præſcriptum europæ magnitudo.lxxxi.xlviii.M.p. Africæ ut media ex omni uarietate prodētium ſumatur computatio: efficit longitudo.xxxvii.xlviii.M. Latitudo qua colitur nuſq̄m.cc.l.M.p.excedit. Sed quoniā a cyrenaica eius parte.d.cccc.x.M. .p.eā fecit Agrippa : deſerta eius ad garamantas uſq; qua noſcebantur : complectēs: uniuerſā mēſuram quæ uēit ī computationem .xlvi.viii.M.p.efficit. Aſiæ lōgitudo in confeſſo eſt .lxiii.M.dccc.l.M.p. Latitudo ſane computetur ab æthiopico mari alexandriam iuxta nilum ſitam: ut per meroen & ſyenem menſura currat.xviii.lxxv. .M.paſſuum. Apparet ergo europam paulominus dimidia aſiæ parte maiorem eſſe q̄ aſiam. Eandem altero tanto & ſexta parte africæ ampliorem q̄ africam. Quod ſi miſceant̄ omnes ſūmæ:liquido patebit europam totius terræ tertiam eſſe partem & octauam paulo amplius. Aſiam uero quartam & quartamdecimam. Africam autē qntam & inſuper ſexageſimam. His addemus etiamnum unam græcæ inuentionis ſententiam uel exquiſitiſſimæ ſubtilitatis ut nihil deſit in ſpectando terrarum ſitu indicatiſq; regionibus noſcat̄ & quæ cuiq; earū ſocietas ſit ſiue cognatio dierum ac

Lib2 vi€2

noctiū.qbusq; īter se pares ūbræ & æqua mundi conuexitas. Ergo reddet hoc etiam: terraq; uniuersa in membra cæli digeret. Plura sunt aūt hæc segmenta mundi: quæ nostri circulos appellauere: græci paralellos.

Digestio terrarū in paralellos & umbras pares. Cap.xxxiiii.

PRincipiū habet indiæ pars uersa ad austrū. Patet usq; arabiam & rubri maris accolas. Cōtinent gedrosi: persæ: carmani: elimæi: parthienæ: aria: susiane: mesopotamia seleucia cognominata. Babylonia arabia ad petras usq;. Syria cele: pelusiū ægypti. Inferiorq; ora quæ uocat alexādriæ africæ maritima. Cyrenaica oppida omnia. Tapsus: hadrumentū: clupea: carthago. Vtica utraq; hippo. Numidia: mauritania utraq;: atlāticum mare: colūnæ Herculis. In hoc cæli circumplexu æqnoctii die media umbilicus: quem gnomonem uocāt: septem pedes lōgus: umbrā nō āplius quattuor pedes longam reddit. Noctis uero dieique longissima spatia horas.xiiii. æquinoctiales habēt. breuissīa econtrario.x. Sequēs circulus incipit ab india uergēte ad occasum. Vadit per medos: parthos: persepolin: citima persidis: arabiā citeriorem: iudæā: libani mōtis accolas. Amplectitur babylonē: hydumæā: samariā: hierosolymā: ascalonem: ioppā: cæsaream: phœnicem: ptolemaidem: sidonem: tyrū: beritū: botrin: tripolin: byblum: antiochiam: laodiceam: seleuciā: ciliciæ maritima: cyprū: austrinā: cretam: lilybæum in sicilia: septētrionalia africæ: & numidiæ. Vmbilicus æquinoctio .xxxv. pedum: umbram.xxiiii. pedes longam facit. Dies autem noxq; maxima .xiiii. horarum æquinoctialium est: accedente iis quinta parte unius horæ. Tertius circulus ab indis timauo proximis oritur. Tendit per caspias portas: mediæ proximas: cataoniam: cappadociam: taurum: amanum: issum: cilicias portas: solos: tharsū: cyprum: pisidiam: pamphyliam: syden: lycaoniā: lyciam: patharam: xanthum: caunū: rhodū: coum: halycarnasum: gnidum: doriadum: delum: cycladas medias: cithium: malean: argos: laconiam: elin: olympiam: messeniam: peloponnesum: syracusas: catinā: siciliā mediam: sardiniæ austrina: carteiam: gades. Gnomonis cunctæ umbram. lxxvii. unciarum faciunt. Longissimus dies est æquinoctialium horarum.xiiii. atq; dimidiæ cū .xxx. parte unius horæ. Quarto subiacent circulo quæ sunt ab altero latere timaui. Cappadociæ austrina: galatia: mysia: gardus: zmyrna: sypolus: tmolus mons: lydia: caria: ionia: tralis: colophon: ephesus: miletos: samos: chios: icarium mare: cyclades septentrionales: athenæ: megara: corinthus: sicyon: achaia: patare: isthmus: epirus: septentrionalia siciliæ: narbonensis galliæ exortiua: hispaniæ maritima a carthagine noua & inde ad occasum. Gnomoni.xxi. pedū: respondent umbræ.xvii. pedum. Lōgissimus dies habet æquinoctiales horas quattuordecim & duas tertias unius horæ. Quinto continentur segmento ab introitu caspii maris bactria: hyberia: armenia: mysia: phrygia: hellespontus: troas: tenedus: abidos: scepsis: iliū: ida mons: cyzicum: lampsacū: sinope: amisū: heraclea in ponto: paphlagonia: lemnus: imbrus: thassus: casādria: thessalia: macedonia: larissa: amphipolis: thessalonice: pella: edesus: beroea: pharsalia: caristū: eubœa: boeotū: chalcis: delphi: acarnania: ætolia: apollonia: brūdusiū: tarētū: thurii: locri: regiū: lucani: neapolis: puteoli: thuscū mare: corsica: baleares: hispania media. Gnomonis septē pedes: umbris sex. Magnitudo diei sūma horarū æquinoctialium quindecim. Sexta cōprehensio qua continetur urbs roma āplectit caspias gentes: caucasum: septentrionalia armeniæ: apolloniam supra rhyndacum: nicomediā: niceā: chalcedonē: byzantiū: lysimachiā: cheronnesū: melanē sinū: abderā: samothraciam: maroneā: oenū: bessicā: thraciam: medicā: pæoniā: illyrios: dyrrachiū: canusiū: apuliæ extima: campaniam: & etruriam: pisas: lunam: lucam: genuā: liguriā: antipolin: massiliam: narbonē: tarraconē: hispaniam terraconensē mediam: & inde p lusitaniam. Gnomoni pedes nouē: umbræ octo. Longissima diei spatia horarum æquinoctialiū quindecī addita nona parte unius horæ. Aut (ut Nigidio placuit) qnta. Septima diuisio ab altera caspii maris ora incipit. Caditq; supra callatin: bosporum:

Liber Septimus incipit

borysthenem: stomos: thraciæ auersa: triballos: illyrici reliqua: hadriaticum mare: aquileiam: altinum: uenetiam: uincentiam: patauium: ueronam: cremonam: rauēnā: anconam: picenum: marsos: pelignos: sabinos: umbriā: ariminum: bononiā: placētiā: mediolanū. Omniaq; ab apennino. Transq; alpes galliam: aquitaniā: uiennam: pireneum: celtiberiam. Vmbilico. xxxv. pedum: umbræ. xxxvi. Vt tamen in ptē uenetiæ exæquetur umbra gnomoni. Amplissima dies horarū æquinoctialiū. xv. & quītarum partium horarum trium. Hactenus antiquorum exacta celebrauimus. Sequētium diligentissimi quod superest terrarū tribus assignauere segmētis. A tanai per mæotin lacum & sarmatas usq; borysthenem: atq; ita per dacos partemque germaniæ gallias oceani littora amplexi: quod esset horarum. xvi. Alterum per hyperboreos & britāniā horarum. xvii. Postremum scythicū a rhiphæis iugis ī thilem: in quo dies cōtinuarēt ut diximus: noctesq; per uices. Iidem & ante principia quæ fecimus posuere circulos duos. Primum per insulam meroen & ptolemaidem in rubro mari ad elephantorū uenatus cōditā: ubi longissimus dies. xii. horaꝝ esset: dimidia hora amplior. Secūdū per syenē ægypti euntē qui esset horaꝝ. xiii. Ideq; sigulis dimidia horaꝝ spatia usq; ad ultimum adiecere circulis. Et hactenus de terris.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .VII. PROOEMIVM.

DE Animalibus.

MVNDVS ET IN EO TERRAE GENTES maria insulæ insignes urbes ad hunc modum se habent. Animantiū in eodē natura nullius ꝓpe partis contēplatione minor est. Siquidē cū oīa exequi hūanus nequeat animus. Principiū iure tribuetur homini: cuius causa uidetᷣ cuncta alia genuisse natura. magna & sæua mercede contra tanta sua munera: ut non sit satis æstiare: parens melior homini an tristior nouerca fuerit. Ante oīa unū animātium cūctorū aliena alienis uelat opibus. Cæteris uarie tegumenta tribuit: testas: cortices: coria: spinas: uillos: setas: pilos: plumā: pennas: squamas: uellera. Truncos etiā arboresq; cortice īterdū gemino a frigoribus & calore tutata est. Hominē tātū nudū & ī nuda humo natali die abiicit ad uagitus statī & ploratū. nullūq; tot aīaliū aliud ad lachrymas: & has protinus uitæ pricipio. At hercule risus præcox illi & celerrimus ante quadragesimum diem nulli datur. Ab hoc lucis rudimento: quod ne feras quidem inter nos genitas: uincula excipiunt. & omnium membroꝝ nexus atq; infœliciter natum iacet manibus pedibusq; deuinctis flens: animal cæteris īperaturꝝ. & a suppliciis uitam auspicatur: unam tantū ob culpā quia natum est. Heu dementia ab iis initiis existimantium ad superbiam se genitos. Prima roboris spes: primumq; tēporis munus quadrupedi similē facit. Quādo hoīs incessus? quando uox? quando firmum cibis os? q̄diu palpitans uertex? Summæ īter cuncta aīalia ībecillitatis indicium. Iam morbi tot atque medicinæ tot contra mala excogitatæ: & hæ quoque subinde nouitatibus uictæ. Cætera sentire naturam suam: Alia pernicitatē usurpare: alia præpetes uolatus: alia uires: alia nare. Hominē scire nihil sine doctrina: non fari: non ingredi: non uesci: breuiterq; non aliud natꝰ spōte: q̄ flere. Itaq; multi extitere: qui non nasci optimum censerent: ut q̄ ocissime aboleri. Vni animantium luctus est datus. Vni luxuria: & quidē innumerabilibus modis ac

Cum misere homo nascit[2]

per singula mēbra uni ambitio. Vni auaricia. Vni īmensa uiuendi cupido. Vni sup/stitio. Vni sepulturæ cura. Atq; etiam post se defutura. Nulli uita fragilior. Nulli rerū omniū libido maior. Nulli pauor cōfusior. Nulli rabies acrior. Deniq; cætera aīantia in suo genere probe degunt. Congregari uidemus & stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat. Serpentium morsus non petit serpentes. Ne maris qdē beluæ ac pisces nisi in diuersa genera sæuiūt. At hercule hōi plurima ex hoīe sūt mala.

Gentium mirabiles figuræ. Cap. primum.

ET de uniuersitate quidem generis humani magna ex parte in relatione gentiū diximus. Neq; enī ritus moresq; nunc tractamus. Innumeri sunt: totidem pene quot sunt hominum cœtus. Quædam tamen non omittenda duco: maxieque longius a mari degentium. in quibus prodigiosa aliqua & incredibilia multis uisum iri haud dubito. Quis enī æthiopas anteq̄ cerneret credidit? aut cui non miraculo est cum primum in notitiā uenit? Quāmulta fieri non posse: priusq̄ sint facta: iudicāt. Naturæ uero rerū uis atq; maiestas in oībus momentis fide caret: siquis modo partes eius ac non totā cōplectatur animo. Ne pauones ac tigriū pantherarūque maculas & tot animalium picturas cōmemorē: paruū dictu: sed īmensū æstimatione tot gentiū sermones: tot linguæ: tanta loquendi uarietas ut externus alieno pene non sit hoīs uice. Iā in facie uultuque nostro cum sint decē aut paulo plura mēbra nullas duas in tot milibus hominum indiscretas effigies existere. quod ars nulla in paucis numero præstet affectādo. Nec tamē ego in plerisq; eorū obstrigā fidē meā. potiusq; ad aucto/res relegabo: qui de dubiis rogentur omnibus. Modo ne sit fastidio græcos seq: tanto maiore eorum diligentia uel cura uetustiore.

DE Scythis: & aliarum diuersitate gentium. Cap. ii.

ESse scytharum genera & quidem plura: quæ corporibus humanis uescerentur: indicauimus. Id ipsum incredibile fortasse: ni cogitemus in medio orbe terrarū ac sicilia & italia fuisse gentes huius monstri cyclopas & lestrigonas: & nuperrie trans alpes hominem immolari gentium earum more solitum: quod paulo a mandendo abest. Sed & iuxta eos qui sunt ad septentrionem uersi: haud procul ab ipso aqlonis exortu specuq; eius dicto: quē locum gesglithron appellant: produnt arimaspi quos diximus uno oculo in fronte media īsignes: quibus assidue bellum esse circa metalla cum gryphis ferarum uolucri genere quale uulgo traditur: eruente ex cuniculis aurū mira cupiditate & feris custodientibus & arimaspis rapientibus: multi sed maxime illustres Herodotus & Aristeas proconnesius scribunt. Super alios aūt anthropo/phagos scythas in quadam conualle magna timaui montis regio est: quæ uocatur abarimon. in qua siluestres uiuunt homines auersis post crura plantis eximiæ ueloci/tatis: passim cum feris uagātes. Hos in alio nō spirare cælo. Ideoq; ad finitimos reges nō pertrahi. Neq; ad Alexandrum Magnum pertractos Beton itinerum eius mensor prodidit. Priores anthropophagos quos ad septentrionem esse diximus decē dierum itinere supra borysthenem amnem: ossibus humanorum capitum bibere. Cutibusq; cum capillo pro baltelibus ante pectora uti Isigonus niceensis. Idem in albania gigni quosdam glauca oculorum acie a puericia statim canos: qui noctu plusq̄ interdiu cernant. Idem itinere dierum. x. supra borysthenem sauromatas tertio die cibū cape semper. Crates pergamenus in hellespontum circa parium genus hominum fuisse tradit: quod ophiogenes uocat: serpentium ictus contactu leuare solitos. & manu imposita uenena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi: quorum saliuæ contra ictus serpētium medeantur. Similis & in africa gēs psyllorum fuit ut Aga/tharchides scribit a Psyllo rege dicta: cuius sepulchrum in parte syrtium maiorum est. Horum corpori ingenitum fuit uirus exitiale serpentibus: ex cuius odore sopirent eas. Mos uero liberos genitos protinus obiiciendi sæuissimis earum. Eoque genere pudicitiā coniugū experiēdi: nō profugientibus adulterino sāguine natos serpētibus.

Hæc gēs ipſa quidem prope internetione ſublata eſt a naſamonibus: qui nunc tenēt eas ſedes. Genus tamen hominum ex iis qui profugerant: aut cum pugnatum eſt abfuerant: hodieq; remanet ĩ paucis. Simile & in italia marſorum gente durat: quos a Cyrces filio ortos ferunt. & ideo ineſſe iis uim naturalem eam. Et tamen omnibus hominibus contra ſerpentes ineſt uenenum. Feruntq; ictas ſaliua ut feruentis aquæ contactu fugere. Quod ſi in fauces penetrauerit etiam mori. Idq; maxime humani ieiuni oris. Supra naſamonas confineſq; illis maclias androgynas eſſe utriuſq; natæ inter ſe uicibus coeũtes Calliphanes tradit. Ariſtoteles adiicit dextram mammam iis uirilem: leuam muliebrem eſſe. In eadem africa familias quaſdam effaſcinantium Iſigonus & Memphodorus tradũt: quarum laudatione intereant probata: areſcãt arbores: emoriant̃ infantes. Eſſe eiuſdem genetis in triballis & illyriis adiicit Iſigonus qui uiſu quoq; effaſcinent. interimantq; quos diutius ĩtueãt̃: iratis precipuæ oculis: quod eorũ malũ facilius ſentire puberes. Notabilius eſſe: ꝙ pupillas binas in oculis ſingulis habeant. Huius generis fœminas in ſcythia quæ uocant̃ uitiæ: prodit Apollonides. Philarchus & in ponto tibiorũ genus: multoſq; alios eiuſdem natæ: quoꝝ notas tradit in oculo altero geminam pupillam: in altero equi effigiem. Eoſdē præterea nõ poſſe mergi nec ueſte ꝗdē degrauatos. Haud diſſimile his genus pharmacum ĩ æthiopia ꝓdidit Damon: quorum ſudor tabem contactis corporibus afferat. Fœminas quidem ões ubiq; uiſu nocere quæ duplices pupillas habeant Cicero quoq; apud nos auctor eſt. Adeo naturæ: cum ferarum more ueſcendi humanis corporibus in homine rabiem genuiſſet: gignere in toto corpore & quorundam oculis quoque uenena placuit: ne quid uſquam mali eſſet: quod in homine non eſſet. Haud procul urbe roma in faliſcorum agro familiæ ſunt paucæ: quæ uocantur hirpiæ: quæ ſacrificio annuo: quod fit ad montem ſoractem Apollini: ſup ambuſtam ligni ſtruē ambulantes non adurunt̃. & ob id perpetuo ſenatuſconſulto militiæ omniumque alioꝝ muneꝝ uacationē habēt. Quorũdam corpori partes naſcũt̃ ad aliꝗ mirabiles: ſicut Pyrrho regi pollex in dextro pede: cuius tactu lyenoſis medebat̃. Hũc cremari cum reliquo corpore nõ potuiſſe tradũt. Cõditũq; loculo in templo. Præcipue ĩdia æthiopumq; tractus miraculis ſcatent. Maxima in india gignũt̃ animalia. Indicio ſunt canes grandiores cæteris. Arbores quidem tãtæ proceritatis tradũtur: ut ſagittis ſuperari nequeãt. Hæc facit ubertas ſoli: temperies cæli: aquaꝝ abundantia: ſi libeat credere: ut ſub una ficu turmæ condant̃ equitũ. Arũdines uero tantæ proceritatis: ut ſingula internodia alueo nauigabili ternos interdum homines ferant. Multos ibi ꝗna cubita conſtat longitudine excedere. Non expuere: non capitis: non dentiũ aut oculoꝝ ullo dolore affici. Raro aliaꝝ corporis partium: tam moderato ſolis uapore durari. Philoſophos eoꝝ: quos gymnoſophiſtas uocant: ab exortu ad occaſũ perſtare contuentes ſolem immobilibus oculis. Feruentibus arenis toto die alternis pedibus inſiſtere. In mõte cui nomen eſt milo: homines eſſe auerſis plantis: octonos digitos in ſingulis pedibus habẽtes auctor eſt Megaſthenes. In multis autem montibus genus hoĩum capitibus caninis: feraꝝ pellibus uelari: pro uoce latratum edere: ũguibus armatum uenatu & aucupio ueſci. Hoꝝ ſupra. cxx. M. fuiſſe prodũt̃. Cteſias ſcribit in ꝗdã gente indiæ fœminas ſemel in uita parere: genitoſq; confeſtim caneſcere. Itē hoĩũ genus q monoſceli uocarẽt̃: ſingulis cruribus miræ pnicitatis ad ſaltũ. Eoſdēq; ſciopidas uocari: q ĩ maiore æſtu humi iacẽtes reſupini ũbra ſe pedũ ꝓtegãt. Nõ lõge eos a troglodytis abeſſe. Rurſuſque ab iis occidentem uerſus quoſdam ſine ceruice: oculos in humeris habẽtes. Sunt & ſatyri ſubſolanis indoꝝ montibus: catardulorũ dicit̃ regio: pnicissimũ animal tanꝗ quadrupedes tam recte currẽtes: humana effigie ut propter uelocitatem niſi ſenes aut ægri non capiant̃. Choromandarum gentem uocat Tauron ſilueſtrē ſine uoce ſtridoris horrendi hirtis corporibus: oculis glaucis: dẽtibus caninis. Eudoxus in meridianis indiæ uiris plantas eſſe cubitales. Fœminas

adeo paruas ut ſtruthopodes appellētur. Megaſthenes gentem inter nomadas indos nariū loco foramina tantū habētem anguium modo loripedem: uocari ſcyritas. Ad extremos fines indiæ ab oriente circa fontem gangis aſtomorum gentem ſine ore: corpore toto hirtam ueſtiri frōdium lanugine: halitu tantū uiuentem & odore quem naribus trahāt. Nullū illis cibū: nullūq; potum. Tātum radicū florūq; uarios odores ſiluestrium malorū: quæ ſecum portant longiore itinere: ne deſit olfactus. Grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Super hos extrema in parte mōtiū ſpithamæi pygmæiq; narrantur: ternas ſpithamas longitudine hoc eſt ternos dodrātes non excedentes. Salubri cælo: ſemperq; uernante: montibus ab aquilone oppoſitis: quos a gruibus infeſtari Homerus quoq; prodidit. Fama eſt inſidentes arietum caprarūq; dorſis armatos ſagittis ueris tempore uniuerſo agmine ad mare deſcendere: & oua pulloſq; earum alitum conſumere: ternis eam expeditionem menſibus cōfici: aliter futuris gregibus non reſiſti. Caſas eorum luto penniſque & ouorum putaminibus conſtrui. Ariſtoteles ī cauernis uiuere pygmæos tradit. Cætera de his ut reliq. Cirnos indorum genus Iſigonus tradit annis centenis quadragenis uiuere. Item æthiopas macrobios & feras exiſtimant: & qui athon montem incolant. Hos ꝗdē quia uipinis carnibus alantur: itaq; nec capiti nec ueſtibus eorum noxia corpori ineſſe animalia. Oneſicritus quibus in locis indiæ umbræ non ſint: corpora hominum cubitoꝝ qnū & binorum palmorum exiſtere. & uiuere annos. cxxx. nec ſeneſcere: ſed ut medio æuo mori. Crates pergamenus indos qui centenos annos excedant: gymneſtas appellat: non pauci macrobios. Cteſias gentem ex iis quæ appellatur pandoræ: in conuallibus ſitam: annos ducenos uiuere: in iuuenta candido capillo qui in ſenectute nigreſcat. Contra alios q̃dragenos nō excedere ānos iunctos macrobiis: quorum fœminæ ſemel pariant. Idq; & Agatharchides tradit. Præterea locuſtis eos ali: & eſſe pernices. Mandorum nomen iis dedit Clytarchus & Megaſthenes. tricentoſq; eoꝝ uicos annūerāt. Fœminas ſeptimo ætatis anno parere: ſenectam quadrageſimo anno accidere. Artemidorus in taprobana inſula longiſſimam uitam ſine ullo corporis langore traduci. Viros īdorum quoſdā cum feris coire: mixtoſq; & ſemiferos eſſe partus. In colīguis eiuſdem indiæ gente quinquennes concipere fœminas: octauum uitæ annum non excedere. Et alibi cauda uilloſa homīes naſci ꝑnicitatis eximiæ. Alios auribus totos contegi. Soritas ab indis arabis fluuius diſterminat. Ii nullum alium cibum nouere q̃ piſcium: quos unguibus diſſectos ſole torreāt: atq; ita panem ex iis faciūt: ut refert Clytarchus. Troglodytas ſuper æthiopiam ueslociores eſſe equis pergamenus Crates. Item æthiopas octona cubita longitudīe excedere: ſirbotas uocari gētem eā nomadū æthiopum ſecundum flumen aſtragum ad ſeptētrionē uergētem. Gēs meniſminoꝝ appellata abeſt ab oceano dierum itinere. xx. Animaliū quæ cynocephalos uocamus lacte uiuunt: quorum armenta paſcit maribus īteremptis præterq̃ ſobolis cauſa. In africæ ſolitudinibus hominum ſpecies obuiæ ſubinde fiūt: momentoq; euaneſcunt. Hæc atq; talia ex hominum genere ludibria ſibi: nobis miracula īgenioſa fecit natura. Et ſingula quidem quæ facit ī dies aut ꝓpe horas quis enumerare ualeat? Ad detegēdam eius potētiā ſatis ſit īter ꝓdigia poſuiſſe gētes. Hīc ad confeſſa ī homine pauca.

DE Prodigioſis partubus. Cap. iii.

TErgeminos naſci certum eſt Oratiorum Curatiorumque exemplo. Supra īter oſtēta adducitur: præterq̃ ī ægypto: ubi fœtifer potu nilus proxīe ſupremis diui Auguſti ānis Fauſta quædā e plebe oſtiæ duos mares: totidem fœminas enixa famē: quæ ſecuta eſt: portendit haud dubie. Reperitur & ī pelopōneſo binos quater enixa: maioremq; partē ex omni eius uixiſſe partu. Et ī ægypto ſeptenos utero ſimul gigni auctor eſt Trogus. Gignunt & utriuſq; ſexus: quos hermaphroditas uocamus: olim androgynos uocatos & ī prodigiis habitos: nunc uero ī deliciis. Pompeius Magnus in ornamētis theatri mirabiles fama poſuit effigies: ob id diligētius magnoꝝ artificū

Septimus

īgeniis elaboratas. Inter quas legitur Eutice a.xx.liberis rogo illata trallis enixa.xxx. partus. Alcippe elephantum quanq̃ id inter ostenta est. Nãq; & serpentem peperit īter initia marsici belli Ancilla. Multiformes pluribus modis īter monstra partus eduntur. Claudius Cæsar scribit hippocentaurꝫ ī thessalia natum eodem die īterisse. Et nos principatu eius allatum illi ex ægypto in melle uidimus. Est inter exempla in uterum protinus reuersus infans sagunti quo ãno ab Annibale deleta est.

DE Mutatione sexus & geminis partubus. Cap.iiii.

EX fœminis mutari in mares: non est fabulosũ. Inuenimus in ãnalibus Licinio Crasso.C.Cassio Longino conss. Casini puerum factum ex uirgine sub parentibus: iussuq; aruspicum deportatum in insulã desertam. Licinius Mutianus ꝓdidit uisum a se argis Aristontem cui nomen Arestusæ fuisse.nupsisse etiam.mox barbam & uirilitatem prouenisse.uxorem duxisse. Eiusdem sortis & smyrnæ puerꝫ a se uisũ. Ipse in africa uidi mutatum ī marẽ nuptiarꝫ die.L.Cossicium ciuẽ tisdritanũ. Editis geminis rarꝫ esse aut puerperæ aut puerperio præterq̃ alteri uitã. Si uero utriusque sexus editi sint gemini: rariorem utriq; salutẽ. Fœminas gigni celerius q̃ mares: sicuti celerius senescere. Sæpius uero moueri mares in utero: & in dextra fere parte: in leua fœminas cõstat.

DE hoĩe generãdo: & pariẽdi tpr̃a p̃ illustria exẽpla a mẽsibus septẽ ad.xi. Ca.v.

QUaeteris aĩantibus statutum & pariendi & partus egerendi tempus est. Homo toto anno & incerto gignitur spatio. Alius septimo mense: alius octauo: & usq; ad initia decimi undecimique. Ante septimũ mensẽ haud unq̃ uitalis est. Septimo non nisi pridie posteroue plenilunii die aut interlunio cõcepti nascuntur. Tralaticiũ in ægypto est & octauo gigni. Iam quidem & in italia tales partus esse uitales. Cõtra priscorum opiniones uariant hæc pluribus modis. Vestilia .C. Herdicii ac postea Pomponii atq; Orfiti clarissimorꝫ ciuium coniunx ex iis quattuor partus enixa sẽper septimo mense: genuit Suillum Ruffum undecimo: Corbulonẽ septimo: utrunque consulẽ: & postea Cesoniam Caii principis coniugẽ octauo. In quo mensiũ numero genitis intra quadragesimum diem maximus labor grauidis. Quarto autem & octauo mense letales in iis abortus. Masurius auctor est .L. Papyrium prætorem secundo hærede lege agente bonorum possessionem contra eum dedisse: cum mater partum.xiiii.mensibus diceret tulisse: quoniam nullũ certũ tpũs pariendi statutum uideretur.

DE Conceptibus & signa sexus ĩ grauidis pertinentia ante partũ. Cap.vi.

A Conceptu decimo die dolores capitis: oculorꝫ uertigines tenebræq;: fastidium ĩ cibis: redundatio stomachi indices sunt hominis inchoati. Melior color marẽ ferenti: & facilior partus. Motus in utero quadragesimo die. Contraria oĩa in altero sexu. Ingestabile onus. Crurum & inguinũ leuis tumor. Primus autem nonagesimo die motus. Sed plurimum langoris in utroq; sexu capillum germinante partu: & in plenilunio.quod tempus editos quoq; infantes præcipue infestat. Adeoque incessus atq; oẽ qcq̃d dici põt: in grauida refert: ut salsioribus cibis usæ carentem unguiculis partum edant.& si respirauere: difficilius enitãtur. Oscitatio quidem in enixu letalis est: sicut sternuisse a coitu abortiuum.

DE Conceptu hominum & generatione. Cap.vii.

MIseret atq; etiã pudet æstimantẽ q̃ sit friuola aĩaliũ supbissimi origo: cũ pleruq; abortus cã fiat odor a lucernarꝫ extinctu. His principiis nascuntur tyranni. Carnifex his animus. Tu qui corporis uiribus fidis: Tu q fortunæ munera ãplexaris: & te nẽ alumnum quidem eius existimas: sed partũ: Tu cuius semper ĩ uictoria mẽs: Tu qui te deũ credis aliquo successu tumens: tanti tamen perire potuisti. Atqui etiã hodie minoris potes quantulo serpentis ictus dente. Aut etiam ut Anacreon poeta acino uuæ passæ. ut Fabius senator prætor in lactis haustu uno pilo strangulatus. Is

demū ꝓfecto uitā æq̄ lance penſitabit: q ſemꝑ fragilitatis hūanæ memor fuerit.

DE Agrippis. Cap.viii.

IN pedes ꝓcedere naſcentē contra naturā eſt. e quo argumento eos appellauere agrippas ut ægre partos. q̄liter. M. Agrippā ferunt genitū unico ꝓpe fœlicitatis exemplo in omnibus ad hunc modū genitis. quā̄q̄ is quoqꝫ aduerſa pedū ualitudīe: miſera iuuēta exercito æuo inter arma hoſteſqꝫ & ad mortē obnoxio acceſſu: infœlici terris ſtirpe omni: ſed per utraſque Agrippinas maxime: quæ Caium & Domitium Neronem principes genuere: totidem faces generis humani. Præterea breuitate æui quinquageſimo uno raptus anno: in tormentis adulteriorum coniugis ſoceriqꝫ prægraui ſeruitio luiſſe præpoſteri ortus augurium exiſtimatur. Neronē quoque paulo ante principem & toto principatu ſuo hoſtem generis humani pedibus genitū parens eius ſcribit Agrippina. Ritu naturæ capite hominē gigni mos eſt: pedibus efferri.

Monſtruoſi partus exciſi utero. Cap.ix.

AVſpicatius enecta parēte gignūť: ſicut Scipio Africanus prior natus: primuſqꝫ Cæſar a cæſo matris utero dictus. qua de cauſa & Ceſones appellati. Simili mō natus & Manilius: qui carthaginem cum exercitu intrauit.

Qui ſint uopiſci. Cap.x.

VOpiſcū appellabant unū e geminis: qui recenti utero naſceretur altero īterēpto abortu. Nanqꝫ maxima & ſi rara circa hoc miracula exiſtunt.

Exempla numeroſæ ſobolis. Cap.xi.

PRæter mulierem pauca animalia coitū nouere grauida. Vnū qdē omnino aut alterum ſuperfœtat. Extat in monumentis etiā medicoꝝ & qbus talia cōſectari curæ fuit: uno abortu duo puerperia egeſta. Sed ubi paululum tp̄ris īter duos conceptus interceſſit: uterqꝫ eſt perfectus: ut in Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit. Et in ea quæ gemino partu alteꝝ marito ſimilem: alteꝝ adultero genuit. Itē Procōneſiā ancillā quæ eiuſdem diei coitu alteꝝ domino ſimilem: alteꝝ procuratori eius. Et in alia quæ unū iuſto partu: quīqꝫ menſiū alteꝝ edidit. Rurſus in alia quæ ſeptē mēſiū edito puerperio: inſecutis menſibus geminos enixa eſt. Iam illa uulgata eſt uarie. Ex integris trūcos gigni. Ex trūcis ītegros. Eademqꝫ parte truncos. Signa quædam neuoſque & cicatrices etiam regenerari. Quarto partu dacorum originis nota ī brachio redditur.

Exēpla ſimilitudinū. Cap.xii.

IN Lepidoꝝ gente tres ītermiſſo ordīe obducto mēbrana oculo genitos accepimus. Sīles qdē alios auo. Et ex geminis quoqꝫ alteꝝ p̄ri: alteꝝ matri. Annoqꝫ poſt genitū maiori ſimilem fuiſſe ut geminum. Quaſdam ſibi ſimiles ſemꝑ parere: quaſdā uiro: quaſdā nulli: quaſdā fœminā p̄ri: marem ſibi. Indubitatū exemplū eſt Nicei nobilis poetæ byzantii geniti: qui adulterio æthiopis nata matre nil a cæteris colore differente: ipſe in auū degenerauit æthiopem. Similitudinum qdem ī mente reputatio eſt. & in qua credātur multa fortuita pollere: uiſus: auditus: memoriaque. hauſtæ imagines ſub ipſo conceptu. Cogitatio etiā utriuſlibet aīo ſubito trāſuolās effingere ſimilitudinem aut miſcere exiſtimatur. Ideoqꝫ plures in hoīe q̄ in cæteris ōibus aīalibus differentiæ: quoniā uelocitas cogitationū animiqꝫ celeritas & ingenii uarietas multiformes notas īprimit: cū cæteris aīantibus immobiles ſit animi: & ſīles ōibus ſinguliſqꝫ in ſuo cuiqꝫ genere. Antiocho regi ſyriæ e plebe nomine Artēo ītātū ſimilis fuit: ut Laodice coniunx regia necato iā Antiocho munus ꝑ eū cōmēdatiōis: regniqꝫ ſucceſſionis peregerit. Magno Pompeio Vibius quidam e plebe: & Publicius etiā ſeruitute liberatus indiſcreta ꝓpe ſpecie fuere ſimiles: illud os ꝓbū reddentes: ipſūqꝫ honorem eximiæ frontis. Qualis cā p̄ri quoqꝫ eius Menogenis coci ſui cognomen impoſuit Strabonis a ſpecie oculoꝝ nomen habētis uitiū imitata. Et Scipioni in ſeruo Serapione uictimarii negociatoris uili mancipio. Eiuſdem familiæ Scipioni poſt Cneum cognomē Saluntominus dedit. Sicut Spinter Secundanus Retiariuſqꝫ

Pamphylius collegio Lentuli & Metelli consulum. In quo perꝙ infortune fortuitū hoc quoq; fuit: duoꝶ simul consulū in scæna imagines cerni. E diuerso. L. Plancus orator histrioni Rubrio cognomen imposuit. Rursus Curioni patri Burbuleius. Iteq; Messallæ censorio Menogenes perinde histriones. Suræ quidem proconsulis etiam rictum in loquendo contractionemq; linguæ & sermonis tumultum: non imaginem modo piscator quidam in sicilia reddidit. Cassio Seuero celebri oratori armentarii Myrmillonis obiecta similitudo est. Toranius. M. Antonio iam triumuiro eximios forma pueros alterum in asia genitum: alteꝶ transalpes ut geminos uendidit. Tanta unitas erat. Postꝙ deinde sermone pueroꝶ detecta fraude a furente increpitus Antonio est inter alia magnitudinē precii requirente (nā ducentis erat mercatus sestertiis) respondit uersutus ingenii mango ob id ipsum se tanti uendidisse: quoniam non esset mira similitudo ī ullis eodē utero editis. Diuersaꝶ qdē gētiū natales tā cōcordi figura reperiri: sup ōem esse taxationē. Adeoq; tēpestiuā admirationē intulit: ut ille ꝓscriptor animus mero & contumelia furēs nō aliud in censu magis & ī fortuna sua duceret.

Quæ sit generandi ratio. Cap. xiii.

Est quædā priuatim dissotiatio corpoꝶ: & īter se sterilis. At ubi cum aliis iūxere gignunt: sicut Augustus & Liuia. Item alii aliæq; fœminas tantum generant: aut mares. Plerūq; alternant: sicut Gracchorum mater duodecies: & Agrippina Germanici nouies. Aliis sterilis est iuuēta. Aliis semel in uita datur gignere. Quædā nō perferunt partus. Quales siquando medicina & cura uicere: fœminam fere gignunt. Diuus Augustus in reliqua exemplorum raritate neptis suæ nepotem uidit genitum quo excessit anno. M. Syllanum: q cum asiam optineret post consulatum Neronis principis successione ueneno eius interemptus est. Q. Metellus Macedonicus: cū sex liberos relinqueret: undecim nepotes reliquit. Nurus uero: generosq; & omnes qui se patris appellatione salutarent. xxvii. In actis diui Augusti tpr̄um īuenit. xii. cōsulatu eius quem. L. Sylla collega ad. iii. idus aprilis gessit: Crispinum Hylarium ex īgenua plebe fesulana cum liberis nouē: in quo numero filiæ duæ fuerunt: nepotibus. xxvii. ꝓnepotibus. xxix. neptibus nouem prælata pōpa cū ōibus his in capitolio īmolasse.

Item de eodem multiplicius. Cap. xiiii.

Mulier post quinquagesimū annū non gignit. maiorq; pars quadragesimo profluuiū genitale sistit. Nā in uiris Masinissam regem post octogintasex annos generasse filiū: quē Metymathnum appellauerit: claꝶ est. Catonem censoriū octogesīo exacto e filia Salonii clientis sui: ꝙ de causa alioꝶ eius liberoꝶ ꝓpago Liciniani sunt cognoīati. hi Saloniani: ex quibus Vticensis fuit. Nuper etiā. L. Volusio Saturnino in urbis præfectura extīcto: notū ē Corneliā e Scipionū gente Volusiū Satn̄inū q fuit consul post. lxii. annū genuisse. Et usq; ad. lxxv. apud ignobiles uulgaris repit̄ gn̄atio.

DE Menstruis mulieꝶ. Cap. xv.

Solum autem aīal menstruale mulier est. Inde unius utero quas appellarunt molas. Ea est caro informis inanima ferri ictum & aciem respuens mouetur. Sistitq; menses & ut partus: alias letalis: alias una senescens: aliquanto aluo citatior excidens. Simile qddā & uiris in uentre gignitur: quod uocant scyron: sicut Oppio Capitoni prætorio uiro. Sed nihil facile reperitur mulieꝶ ꝓfluuio magis mōstrificū. Acescunt superuētu musta. Sterilescunt lacte fruges. Moriuntur insita. Exuruntur hortorum germina. Et fructus arboꝶ qbus insidere: decidunt. Speculorum fulgor aspectu ipso hebetatur. Acies ferri præstringitur: eborisq; nitor. Aluei apum emoriuntur. Aes etiam ac ferꝶ rubigo ꝓtinus corrumpit: odorque dirus aera. Et in rabiem aguntur gustato eo canes. atq; insanabili ueneno morsus infigitur. Quin & bituminum sequax alioquin & lenta natura ī lacu iudææ qui uocatur asphaltites: certo tp̄e anni supernatans nequit sibi auelli ad ōem contactum adhærens præterꝙ filo quod tale uirus infecerit. Etiā formicis animali minimo inesse sensum eius ferunt: abiiciq;

gestatas fruges:nec postea repeti. Et hoc tale tãtumq; õibus tricenis diebus malum ĩ muliere existit:& trimestri spatio largius. Quibusdã uero sæpius mẽse: sicut aliq̃bus nunq̃.sed tales non gignunt. Quando hæc est generando homini materia germinis e maribus coaguli modo hoc in sese glomerante. quod deinde tp̃re ipso animatur: corporatq;. Ergo cũ grauidis fluxit inualidi aut nõ uitales partus edunt̃ aut saniosi: ut auctor est Nigidius.

Item de rõne partuum. Cap.xvi.

IDem lac fœminæ non corrumpi alenti partum:si ex eodem uiro rursus conceperit arbitratur. Incipiente autem hoc statu atq; desinente conceptus facillimi traduntur. Fœcunditatis in fœminis prærogatiuã accepimus inunctis medicamine oculis:saliuam infici. Cæterꝝ editis primores septimo mense gigni dentes:priusq; in supera fere parte:haud dubium est. Septimo eosdem decidere anno:aliosque suffici. Quosdam & cum dentibus nasci:sicut.M.Curium : qui ob id Dentatus cognoĩatus est:& Cn.Papyrium Carbonem præclaros uiros. In fœminis ea res ĩauspicati fuit exempli regum tp̃ibus:cũ ita nata esset Valeria exitio ciuitati in quã delata esset:futũ responso aruspicum uaticinãte. Sessapiã etiã illa tempestate florẽtissimã deportata est ueridico exitio cõsecuto. Quasdã cõcreto genitali gigni ĩfausto omine. Cornelia Gracchorum mater indicio est. Aliqui uice dentium cõtinuo osse uno gignũt̃:sicuti Prusiæ regis bythyniorum filius superna parte oris. Dentes autem tantum ĩuicti sũt ignibus. Nec cremantur cum reliquo corpore. Iidem flammis indomiti tabe cauant̃ pituitaue. Candorẽ trahũt quodã medicamine. Vsu atterunt̃. Multoq; primum in aliq̃bus deficiunt.Nec cibo tantum & alimentis necessarii.Quippe uocis sermonisq; regimen primores tenent concentu quodã excipientes ictũ linguæ: seriẽq; structuræ: atq; magnitudine mutilantes molientesue aut hebetantes uerba. Et cum defluxere explanationem omnem adimentes. Quin & augurium in hac esse creditur parte. Triceni bini uiris attribuunt̃:excepta turduloꝝ gente. Quibus plures fuere longiora promitti uitæ putant spatia. Fœminis minor nũerus. Quibus in dextra p̃te gemini superne a canibus cognominati:fortunnæ blandimenta pollicentur. sicut ĩ Agrippia Domitii Neronis matre contra in leua. Hominem priusq; genito dente cremari mos gentium non est. Sed mox plura de hoc cum mẽbratĩ historia decurret. Risisse eodẽ die quo genitus esset unũ accepimus hoĩem Zoroastren.Eidem cerebꝝ ita palpitasse ut impositam repelleret manum : futuræ præsagio scientiæ. In trimatu suo cuique dimidiam esse mensuram staturæ certũ est. In plenũ aũt cuncto mortalium generi minorem in dies fieri ꝑpe modũ obseruat̃. Rarosq; patribus proceriores consumẽte ubertatem seminũ exustione in cuius uices nunc uergat æuum. In creta terræmotu rupto monte inuentum est corpus stans.xlvi.cubitoꝝ.quod alii Orionis:alii Etionis fuisse tradunt. Orestis corpus oraculi iussu refossũ septẽ cubitoꝝ fuisse monimentis credit̃. Iã uero ante annos ꝑpe mille uates ille Homerus non cessauit mĩora corpora mortaliũ q̃ prisca conqueri. Neuii Pollionis ãplitudinẽ ãnales nõ tradũt. Sed quia populi cõcursu pene interemptus esset:ꝓdigii uice habitũ. Procerissimũ hominem ætas nostra diuo Claudio principe Gabbaram noĩe ex arabia aduectũ nouẽ pedum & totidẽ unciaꝝ uidit. Fuere sub diuo Augusto semipede addito. Quoꝝ corpora eius miraculi gr̃a in cõditorio salustianoꝝ asseruabãt hortoꝝ. Pusioni & Secũdillæ erant noĩa. Eodẽ præside minimus homo duos pedes & palmum Conopas noĩe in deliciis Iuliæ neptis eius fuit:& mulier Andromeda liberta Iuliæ Augustæ. Maniũ maximũ &.M.Tulliũ eq̃tes romanos binum cubitoꝝ fuisse auctor ẽ Varro. Et ipsi uidimus ĩ loculis asseruatos. Sesq̃pedales gigni quosdam longiores in trimatu implentes uitæ cursũ: haud ignotũ est. Inuenimus ĩ monumentis salaminæ Eutimenis filiũ in tria cubita triẽnio adoleuisse ĩcessu tardũ:sẽsu hebetẽ: & iã puberẽ factũ uoce robusta absumptum contractione membroꝝ subita triennio circunacto. Ipsi non pridẽ uidius eadem ferme oĩa præter pubertatẽ ĩ filio Cornelii Taciti eq̃tis romani belgicæ galliæ

quo die natus risit

corpus 46 cubitorum

minimi homines

Septimus

rõnes ꝓcurãtis. Ectapelos græci uocãt eos. In latino non habent nomen.

Insignia corporum. Cap.xvii.

QVod sit homini spatium a uestigio ad uerticem: id esse sparsis manibus inter longissimos digitos obseruatum est. Sicuti uires quibusdã dextera parte maiores. Quibusdã æquas utraq;. Aliqbus leua manu præcipuas. Nec id ũq̃ ĩ fœminis. Mares præstare pondere. Et defuncta uiuentibus corpora õium aĩaliũ. Et dormiẽtia uigilãtibus. Viroꝝ cadauera supina fluitare. Fœminaꝝ ꝓna: uelut pudori defunctaꝝ parcente naẽa.

Exempla uariaꝝ figuraꝝ. Cap.xviii.

COncretis quosdam ossibus ac sine medullis uiuere accepimus. Signũ eoꝝ esse nec sitim sentire: nec sudorẽ emittere. Quãq̃ & uoluntate sciamus sitim uictã. Eqtẽq; romanũ Iuliũ uiatorẽ e uocontioꝝ gẽte fœderata in pupillaribus annis aquæ subter cutẽ fusæ morbo ꝓhibitũ humore a medicis: naturã fecisse consuetudine: atq; senecta caruisse potu. Nec non & alii multa sibi imperauere.

Diuersorum morum exempla. Cap.xix.

FErunt Crassum auum Crassi in parthis interempti nunq̃ risisse. Ob id Agelastũ uocatum. Sicuti nec flesse multos. Socratem clarum sapiẽtia eodẽ semp uisũ uultu: nec aut hylari magis aut turbato. Exit hic animi tenor aliquando in rigorem quendam toruitatemq; naturæ duram & inflexibilem. Affectusq; humanos adimit: quales apathes græci uocant. Multos eius generis experti: quodq; miꝝ sit: auctores maximæ sapientiæ. Diogenem cynicũ: Pyrrhonem: Heraclitum: Timonẽ. Hũc qdẽ etiam in totius odium generis humani euectum. Sed hæc parua naturæ insignia in multis uaria cognoscunt̃: ut ĩ Antonia Drusi nunq̃ expuisse. In Põponio cõsulari poeta nunq̃ ructasse. Quibus naẽa cõcreta sũt ossa: q sũt rari admodũ: cornei uocãt̃.

DE Fortitudine & uelocitate. Cap.xx.

COrpore uescos esse: sed eximiis uiribus Tritanum in gladiatorio ludo sãnitiũ armatura celebrem: filiũq; eius militem magni Pompeii: & rectos & trãsuersos cancellatim toto corpore habuisse neruos in brachiis etiam manibusq; auctor ẽ Varro ꝓdigiosa uirium elatione. Atq; etiam hostem ab eo ex prouocatione dimicãtẽ ĩermi dextra uno digito superatum: & postremo correptum in castra translatum. A Iunius Valens meruit in prætorio diui Augusti centurio uehicula cum culeis onusta donec exinanirent̃: sustinere solitus. Carpenta cõprehensa una manu retinere obnixius cõtranitentibus iumentis. Et alia mirifica facere: quæ ĩsculpta monumento eius spectantur. Ideo. M. Varro: Rusticellus inquit Hercules appellatus: mulũ suũ tollebat. Fufius Saluius duo centenaria pondera pedibus: totidem manibus: & ducenaria duobus humeris contra scalas ferebat. Nos quoq; uidimus Athanatum noĩe: prodigiosæ ostentationis quinquagenario thorace plumbeo ĩdutum. Coẽnisq; qngẽtorũ pondo calciatum per scenam ingredi. C. Milonem athletam cum constitisset: nemo uestigio educebat. Malum tenenti nemo digitum corrigebat. Cucurrisse mille centũ .lx. stadia ab athenis lacedemonẽ biduo philippidẽ magnũ erat: dõec Canistius cursor lacedæmonius & Philonides Alexandri Magni a sytione helyn uno die .M.ccc.ii. stadia cucurrerunt. Nunc quidem in cyrco quosdam. clx. passus tolerare non ignoramus. Nuperq; Fonteio & Vipsano conss. annos .viiii. genitum puerum a meridie ad uesperum .lxxv. milia passuum cucurrisse. Cuius rei admiratio ita demum solida pueniet: si quis cogitet nocte ac die lõgissimum iter uehiculis tribus Tiberiũ Neronẽ emensũ festĩnãtem ad Drusum fratrem ægrotãtem in germania. In ea fuerũt ducenta milia passuum.

DE Visu. Cap.xxi.

OCuloꝝ acies uel maxime fidem excedentia inuenit exempla. In nuce inclusam iliada Homeri carmen in membrana scriptum tradidit Cicero. Idem fuisse qui puideret .cxxxv. M. passuum. Huic & nomẽ. M. Varro reddidit: Strabonem uocatũ. Solitum autem punico bello a lilybæo siciliæ promontorio exeunte classe carthaginis

portu etiam numeꝝ nauium dicere. Callicrates ex ebore formicas & alia tam parua fecit aĩalia: ut ptes eaꝝ a cæteris cerni non possent. Mermecides quidã in eodem gñe inclaruit. a quo quadrigã ex eadem materia quã musca integeret alis fabricatam: & nauem quam apicula pennis absconderet.

DE Auditu. Cap.xxii.

AVditus unum exemplum habet mirabile. Prœlium quo sybaris deleta est: eo die quo gestum erat: auditum olympiæ. Nam cymbricæ uictoriæ Castoresque romani qui persicam uictoriã ipso die quo cõtigit nunciauere uisus & auditus & numinũ fuere præsagia.

Exempla patiẽtiæ. Cap.xxiii.

PAtientia corporis ut est crebra sors calamitatum: innumera documẽta peperit. Clarissimum in fœminis Leænæ meretricis exemplum: quæ torta non ĩdicauit Harmodium & Aristogitonem tyrannicidas. In uiris Anaxarchides qui sili de causa cũ torqueret̃ præcisã e dentibus linguã: unãq; spẽ indicii ĩ tyrannos expuit.

Memoriæ exempla. Cap.xxiiii.

MEmoria necessarium maximæ uitæ bonũ cui præcipua fuerit: haud facile dictu est: tam multis gloriam eius adeptis. Cyrus rex õibus in exercitu suo militibus noĩa reddidit. L.Scipio populo romão. Cyneas Pyrrhi regis legatus senatui & equestri ordini romæ postero die q̃ aduenerat. Mithridates duaꝝ & uiginti gentium rex: totidem linguis iura dixit: pro contione singulas sine interprete affatus. Carmadas quidam in græcia quæ quis exegerit uoluĩa in bibliothecis legentis mõ repræsẽtauit. Ars postremo eius rei facta & inuenta est a Simonide medico. Consumata a Metrodoro Sceptio: ut nihil nõ iisdem uerbis redderetur auditũ. Nec aliud est æque fragile in homine morborum & casus iniurias atq; etiam metus sentiens alias particulatim: alias uniuersa. Ictus lapide oblitus est lr̃as tantum. Ex præalto tecto lapsus: matris & affinium propinquoꝝq; cepit obliuionem. Alius ægrotus: seruoꝝ etiã. Sui uero noĩs oblitus Messalla Coruinus orator. Itaq; sæpe deficere tẽtat & meditatur uel qeto corpore & ualido. Somno quoq; serpente cõputat ut ĩanis mens quærat ubi sit loci.

Laus.C.Iulii Cæsaris. Cap.xxv.

ANimi uigore præstantissimum arbitor. C. Cæsarem dictatorem. Nec uirtutem constantiamq; nunc commemoro: nec sublimitatem omnium capacem quæ cælo cõtinẽtur: sed proprium uigorem celeritatemq; quodam igne uolucrẽ. Scribere & legere simul dictare & audire solitum accepimus. Epistolas uero tantarum rerum quaternas pariter librariis dictare: aut si nihil aliud ageret: septẽis. Idẽ signis collatis quinquagies dimicauit. Solus. M. Marcellum transgressus qui undequadragies dimicauerat. Nam præter ciuiles uictorias undecies centum & nonagintaduo milia hominum occisa prœliis ab eo: non equidem in gloria posuerim. Tantam etiã coactã humani generis iniuriam: quod ita esse confessus est ipse: bellorum ciuilium stragem non prodendo. Vt iustius Pompeio Magno tribuatur: octingentas quadragintasex naues piratis ademisse. Cæsari propriũ & peculiare fuit præter iã supradicta clæmẽtiæ insigne: qua usq; ad pœnitentiam omnes superauit. Idem magnanimitatis ꝓhibuit exemplum: cui comparari non possit aliud. Spectacula enim ẽdita: effusasque opes aut operum magnificentiam in hac parte enumerare: luxuriæ fauentis est. Illa fuit uera & ĩcomparabilis inuicti animi sublimitas: captis apud pharsaliã Põpeii Magni scriniis epistolaꝝ: iteꝝq; apud tapsũ Scipionis ea optĩa cõcremasse fide: atque non legisse.

Laus Pompeii Magni. Cap.xxvi.

VEꝝ ad decus imperii romani non solum ad uiri unius pertinet uictoriã. Põpeii Magni titulos omnes triumphosq; hoc in loco nuncupare: æquato non modo Alexandri Magni rerum fulgore: sed etiam Herculis prope ac Liberi patris. Igit̃ sicilia recuperata: unde primum Syllanus in reipublicæ causa exoriens auspicatus ẽ. Africa uero tota subacta & in ditionem redacta: Magniq; noĩe spolium inde capto eques romanus id quod antea nemo curru triũphali reuectus est. Et statim od solis occasum

transgressus excitatis in pyreneo trophæis: oppida octigenta. lxxvi. ab alpibus ad fines hispaniæ ulterioris ĩ ditione redacta: uictoriæ suæ ascripsit. Et maiore aĩo Sertorium domuit. Belloq; ciuili quod omnia cõcutiebat externa extincto: iterum triumphales currus eques romanus induxit. Totiens imperator anteq̃ miles. Postea ad tota maria & deĩde solis ortus missus hos rettulit patriæ titulos more sacris certaminibus uĩcẽtiũ. Neq; enĩ ipsi coronant': sed patrias suas coronant. Hos ergo honores urbi tribuit : in delubro Mineruæ quod ex manubiis dicabat. Cn. Pompeius Magnus ĩperator bello .xxx. ãnoꝝ confecto fusis fugatis occisis ĩ deditionem acceptis hominũ centies uicies semel octuagĩta tribus milibus. Depressis aut captis nauibus .dccc.xlvi. Oppidis cas/tellis mille q̃ngentis .xxxviii. ĩ fidem receptis: terris a mæotis lacu ad rubꝝ mare sub/actis uotũ merito Mineruæ. Hoc est breuiarium eius ab oriente. Triũphi uero quem duxit ad. iii. kalen. octob. M. Messalla. M. Pisone consſ. præfatio hæc fuit. Cũ oram maritimam a prædonibus liberasset: & imperiũ maris populo romano restituisset: ex asia : ponto: armenia: paphlagonia: cappadocia: cilicia: syria: scythis: iudæis: albanis: hiberia ĩsula: creta: basternis: & super hæc de regibus Mithridate atq; Tigrane trium/phauit. Sũma sũmaꝝ in illo gloria fuit : ut ipse in contione dixit: cum de rebus suis dissereret. Asiam ultimã ꝓuinciaꝝ accepisse: eãdẽq; mediã patriæ reddidisse. Siquis e contrario simili modo uelit ꝑcensere Cæsaris res: q maior illo apparuit: totũ ꝓfecto terraꝝ orbẽ enumeret: quod infinitum esse conueniet.

Laus Catonis primi. Cap. xxvii.

C Aeteris uirtutũ generibus uarie & multi fuere præstantes. Cato primus portiæ gentis tres sũmas in hoĩe res præstitisse existimatus ẽ: optimus orator: optimus imperator: optimus senator. Quæ mihi oĩa etiã si non prius attamen clarius fuisse ĩ Scipione Aemiliano uidentur. Dẽpto præterea plurimoꝝ odio: quo Cato laborauit. Itaq; sit ꝓprium Catonis quater & quadragies cãm dixisse: nec quenq̃ sæpius postu/latum: & sẽp absolutũ. Itẽ de fortitudine. Cap. xxviii.

F Ortitudo in quo maxime extiterit: immensæ quæstionis est. Vtiq; si recipiatur poetica fabulositas. Q. Ennius. T. Cecilium Teucrũ: fratremque eius præcipue miratus ꝓpter eos sextũ ãnalẽ adiecit. L. Sicinius Dentatus qui tribunus plebis fuit. Sp. Tarpeio. A. Thermo consſ. haud multo post exactos reges innumerosissima suf/fragia habet centies uicies prœliatus: octies ex ꝓuocatione uictor. xlv. cicatricibus ad/uerso corpore insignis nulla in tergo. Item spolia cepit .xxxiiii. Donatus hastis puris duodeuiginti. Phaleris. xxv. Torquibus tribus & .lxxx. Armillis. clx. Coronis. xxxvi. Ciuicis. xiiii. Aureis. viii. Muralibus tribus. Obsidionali una. Fisco æris. x. Captiuis .xx. milibus. Imperatores nouem ipsius maxime opera triũphãtes secutus. Præterea quod optimum in operibus eius reor : uno ex ducibus. T. Romulo ex consulatu ad populũ cõuicto male acti imperii rei militaris. Haud minora forent Manlii Capito/lini decora: ni perdidisset illa exitu uitæ. ante. xvii. annos bina ceperat spolia. Primus oĩu eques coronã muralem acceperat. vi. ciuicas. xxxvii. dona. xxxiii. cicatrices aduerso corpore exceperat. P. Seruilium magistrum equitũ seruauerat: ipse uulneratus hũeꝝ ac femur. Sup omnia capitoliũ sũmãq; rem ĩ eo solus a gallis seruauerat: si nõ regno suo seruasset. Veꝝ' sunt in his quidẽ uirtutis opera magna : sed maiora fortunæ. M. Sergio ut equidẽ arbitror nemo queq̃ hominũ iure prætulerit licet pronepos Catilina grãm nomini derogarit. Secundo stipẽdio dextram manũ ꝑdidit. Stipẽdiis duobus ter & uicies uulneratus est: ob id neutra manu neutro pede satis utilis. Vno tantum seruo plurimis postea stipendiis debilis miles. Bis ab Annibale captus. Neq; enim cũ quolibet hoste res fuit. bis uinculoꝝ eius profugus. xx. mẽsibus nullo non die ĩ cathe/nis aut compedibus custoditus. Sinistra manu sola quater pugnauit : duobus equis insidente eo suffossis. Dextram sibi fecit ferreã : eaq; religata prœliatus. Cremonam obsidiõe exemit. Placentiã tutatus est. Duodena castra hostiũ nõ gallia cepit. Quæ

oĩa ex orõne eius apparent habita cum ĩ prætorio sacris arceretur a collegis ut debilis. Quos hic coronaꝝ aceruos constructurus hoste mutato: etenim plurimũ refert ĩ quæ cuiusq; uirtus tẽpora inciderit. Quas trebia ticinusq; aut thrasimenus ciuicas coronas dedere: Quæ cannis corona merita: unde fugisse uirtutis summum opus fuit. Cæteri profecto uictores hominum fuere. Sergius uicit etiam fortunam. Ingeniorũ gloriæ quis possit agere delectum p tot disciplinaꝝ gñã & tãtã reꝝ operũq; uarietatẽ: nisi forte Homero uate græco: nullũ fœliciorẽ extitisse cõuenit: siue opis fortuna siue materia æstimet.

Diuersæ laudes plurimoꝝ. Cap. xxix.

ITaq; Alexander Magnus: etenim insignibus iudiciis optime citraq; inuidiam tã supba censura paget. Inter spolia Darii persaꝝ regis unguẽtoꝝ scrinio capto quod erat auro: gẽmisq; ac margaritis preciosum: uarios eius usus amicis demõstrãtibus: quando tedebat unguenti bellatorẽ & militia sordidũ: ĩmo hercule inqt: librorũ Homeri custodiæ det: ut preciosissimum humani animi opus q̃ maxime diuiti opere seruaretur. Idem Pindari uatis familiæ penatibusq; iussit parci: cum thebas raperet. Aristotelis philosophi patriam cõdidit: tantæq; reꝝ claritati tam benignũ testimõiũ miscuit. Archilochi poetæ interfectores Apollo arguit delphis. Sophoclem tragici cothurni principẽ defunctum sepelire Liber pater iussit obsidentibus mœnia lacedæmoniis Lysandro eoꝝ rege in qete sæpius admonito: ut pateret humari delicias suas. Requisiuit rex qui supremum diem athenis obisset: nec difficulter ex iis quæ deus significasset: intellexit, pacemq; funeri dedit.

DE Platone: Ennio: Virgilio. M. Varrone: &. M. Cicerone. Cap. xxx.

PLatoni sapientiæ antistiti Dionysius tyrannus alias sæuitiæ superbiæq; natus uittatam nauem misit obuiam. Ipse quadrigis albis egredientẽ ĩ littore excepit. Viginti talentis unã orõne Isocrates uendidit. Aeschines atheniensis summus orator cum accusationem qua fuerat usus: rhodi legisset: legit & defẽsionem Demosthenis: ob quam in illud depulsus fuerat exilium. Mirãtibusq;: tum magis fuisse miraturos dixit: si ipsũ orantem audiuissent: calamitati testis ingens factus inimici. Thucydidẽ imperatorem athenienses in exilium egere: reꝝ conditorem reuocauere: eloquentiam mirati cuius uirtutem damnauerãt. Magnũ & Menandro in comico socco testimõiũ regum ægypti & macedoniæ contigit classe & per legatos petito. Maius ex ipso: regiæ fortunæ prælata lraꝝ conscientia. Perhibuere & romãi proceres etiã exteris testimõia. Cn. Pompeius confecto mithridatico bello intraturus Posidonii sapientiæ ꝑfessione claræ domum: fores percuti de more a lictore uetuit. & fasces lictorios ianuæ submisit is: cui se oriens occidensq; summiserat. Cato censorius in illa nobili trium sapientiæ proceꝝ ab athenis legatione audito Carneade: q̃primũ legatos eos cẽsuit dimittẽdos: quoniã illo uiro argumẽtãte qd ueri esset haud facile discerni posset. Quanta morũ commutatio: Ille semper alioquĩ exitiali appellans nomine uniuersos ex italia pellẽdos censuit græcos. At pronepos eius uticensis Cato unum: ex tribunatu militũ philosophum: alterum ex cypria legatiõe deportauit. Eandẽq; lĩguã ex duobus Catõibus in illo abiecisse: in hoc ĩportasse memorabile est. Sed & nroꝝ gloriã percenseamus. Prior Africanus. Q. Ennii statuam sepulchro suo imponi iussit: claꝝq; illud nomen ĩmo uero spolium ex tertia orbis parte raptũ ĩ cinere supremo cum poetæ titulo legi. Diuus Augustus carmina Virgilii cremari contra testamenti eius uerecundiã uetuit. Maiusq; ita uati testimonium cõtigit: q̃ si ipse sua carmina probauisset. M. Varrõis in bibliotheca: quæ prima in orbe ab Asinio Pollione de manubiis publicata romæ & unius uiuẽtis posita imago est: haud minore (ut equidem reor) gloria prĩcipe oratore & ciue ex illa ĩgenioꝝ quæ tunc fuit multitudĩe uni hanc coronam dante: q̃ cum eidẽ Magnus Pompeius pyratico ex bello naualem dedit. Innumerabilia deĩde sũt exẽpla romana: si persequi libeat: cũ plures una gens in quocunq; gñe eximios tulerit: q̃ cæteræ terræ. Sed quo &. T. M. Tulli piaculo taceam: quoue maxime excellentẽ ĩsigni

Septimus

prædicē: quo potius q̄ uniuersi populi & illius gentis amplissimo testimonio: & tota uita tua ad consulatum tantum operibus electus: Te dicente legem agrariam: hoc est alimenta sua abdicarunt tribus. Te suadēte Roscio theatralis seditionis auctori leges ignouerunt: notatasq; se sedes ignominiæ discrimine æquo animo tulerunt. Te orāte proscriptorum liberos honores petere puduit. Tuū Catilina fugit ingeniū. Tu. M. Antoniū proscripsisti. Salue primus oīū parens p̄riæ appellate. primus in toga triūphū linguæq; laureā merite: & facundiæ lr̄arum latinarum parens æque ut dictator Cæsar hostis quondā tuus de te scripsit: oīū triūphorum laureā adepte maiorem. Quāto plus est ingenii romani terminos intantum promouisse: q̄ imperii.

DE Morum honestate. Cap. xxxi.

Reliquis animi bonis præstitere & apud cæteros mortales sapientia: ob id Cati Corculi apud romanos cognomīati. Apud græcos Socrates oraculo Apollinis Phytii prælatus cunctis.

DE Auctoritate. Cap. xxxii.

Rursus mortales oraculorum socitatē dedere Chiloni lacedæmonio: tria præcepta eius delphis consecrando aureis lr̄is: quæ sunt hæc. Nosse se quenque. Et nihil nimiū cupe. Comiteq; æris alieni atq; litis esse spōsionem. Quin & funus eius: cum uictore filio olympiæ expirasset: gaudio tota græcia ꝓsecuta est.

DE Diuinitate. Cap. xxxiii.

Diuinitas & quædā cælitum societas nobilissīa ex fœminis ī sibylla fuit: ex uiris ī Melāpode apud græcos: apud romāos ī Martio.

DE Nasica. Ca. xxxiiii.

Uir optimus semel a condito æuo iudicatus est Scipio Nasica a iurato senatu. Idē in toga candida bis repulsa notatus a populo. In summa ei in p̄ria mori nō licuit. Nō hercule magis q̄ extra uīcula illi sapiētissīo ab Apolline iudicato Socrati.

DE Pudicitia. Cap. xxxv.

Pudicissima fœmina semel matronarum sententia iudicata est Sulpitia Paterculi filia: uxor Fuluii Flacci electa ex centū præcipuis: quæ simulachrum Veneris ex sibyllinis libris dedicaret. Iterum religiōis expimēto a Claudia inducta romam deorum matre.

DE Pietate. Cap. xxxvi.

Pietatis exempla infinita quidem toto orbe extitere: sed romæ unū cui cōparari cuncta non possint. Humilis in plebe & ideo ignobilis puerpera supplicii cā carcere inclusam matrem cum impetrasset aditum a ianitore semper excussa ne quid inferret cibi: deprehensa est uberibus suis alens eā. Quo miraculo matri salus donata filiæ pietate est. Ambæq; perpetuis alimentis. Et locus ille eidem consecratus ē deæ .C. Quintio .M. Attilio consulibus templo pietatis extructo: in illius carceris sede: ubi nunc Marcelli theatrū est. Gracchorum pater anguibus apprehensis in domo cū responderetur ipsum uicturum: alterius sexu interempto: immo uero inquit meum necate. Cornelia enim iuuenis est: & parere adhuc potest: hoc erat uxori parcere: & rei publicæ cōsulere: idq; mox consecutum est. M. Lepidus Apuleiæ uxoris caritate post repudium obiit. P. Rutilius morbo leui impeditus nuntiata fratris repulsa in consulatus petitione ilico expirauit. Publius Catienus philotimus patronū adeo dilexit: ut hæres omnibus bonis institutus in rogum eius se iaceret.

DE Artiū plurimarum excellentia astrologia: grāmatica: geometria. Cap. xxxvii.

Uariarum artiū scientia innumerabiles enituere: quos tamen attingi par sit florem hominum libantibus. Astrologia Berosus: cui ob diuinas prædictiones athenienses publice in gymnasio statuam inaurata līgua statuere. Grāmatica Apollodorus cui amphyctiones græciæ honorem habuere. Hippocrates medicina pollēs q ueniētē ab illyriis pestilētiam prædixit: & discipulos ad auxiliandum cira urbes dimisit. Cui ob meritum honores illos quos Herculi decreuit græcia. Eandem scientiam in Theombroto Ptolemæus rex megalensibus sacris donauit centum talentis seruato Antiocho rege. Magna & Critobulo fama est extracta Philippi regis oculo sagitta: & citra

deformitatẽ oris curata orbitate luminis. Summa aũt Aſclepiades pruſienſis cõdita noua ſecta ſpretis legatis & pollicitationibus Mithridatis regis: reperta ratione qua uinum ægris medetur: relato e funere homine & conſeruato. Sed maxime ſponſione facta cum fortuna ne medicus crederetur: ſi unq̃ inualidus ullo modo fuiſſet ipſe. & uictor ſuprema in ſenecta lapſu ſcalarum exanimatus eſt. Grande & Archimedi geo-metricæ ac machinalis ſcientiæ teſtimonium .M. Marcelli contigit: interdicto cum ſyracuſæ caperentur: ne uiolaretur unus: niſi fefelliſſet imperiũ militaris imprudẽtia. Laudatus Cteſiphon Gnoſius æde epheſiæ Dianæ admirabiliter fabricata. Philon a-thenis armamẽtario mille nauiũ. Chtheſibius pneumatica rõne & hydraulicis orgãis repertis. Dinocrates metatus Alexandro condente in ægypto alexandriam. Idem hic imperator edixit: ne quis ipſũ alius q̃ Apelles pingeret: q̃ Pyrgoteles ſculperet: q̃ Ly-ſippus ex ære duceret. quæ artes pluribus inclaruere exẽplis.

Itẽ mira opera artificis. Cap.xxxviii.

ARiſtidis thebani pictoris unam tabulã centum talentis rex Attalus licitatus ẽ. Octoginta emit duas Cæſar dictator Medeam & Aiacem Timomachi ĩ templo Veneris genitricis dicaturus. Candaules rex Bularchi picturã magnetum exitii haud mediocris pari rependit auro. Rhodum non incendit rex Demetrius expugnator co-gnoĩatus ne tabulam Protogenis cremaret a parte ea muri locatam. Praxiteles mar-more nobilitatus eſt: gnidiaque Venere præcipue: ueſano amore cuiuſdam iuuenis inſignis & Nicomedis æſtimatione regis grandi gnidiorum ære alieno ꝑmutare eam conati. Phidiæ Iupiter olympius cotidie teſtimõium ꝓhibet: Mentori capitolinus & Diana epheſia: quibus fuere conſecrata artis eius uaſa.

DE Seruitiis. Cap.xxxix.

PRecium hominis in ſeruitio geniti maximum ad hãc diem quod eq̃dẽ cõperĩ fuit grãmaticæ artis Daphnidis Cn. piſaurenſe uendente: &.M. Scauro prĩcipe ciuitatis .iii. M. dcc. ſeſtertiis licente. Exceſſere hoc ĩ noſtro æuo nec modice hiſtriões. Sed libertatẽ ſuã mercati. Quippe cum iam apud maiores Roſcius hiſtrio .iii. M. d. Anniam mercaſſe prodat᷑: niſi ſiquis in hoc loco deſiderat armeniaci belli paulo ãte ꝓpter Tyridaten geſti diſpenſatorem quem Nero .iii. c .xxx. manumiſit. Sed hoc precium belli non hominis fuit. Tã hercule q̃ libidinis non formæ Paronetemi ſpa-donis Seiano .iii. M. d. mercante Sutorio Priſco. Quam quidem iniuriam lucrifecit ille mercatus ĩ luctu ciuitatis: quoniã arguere nulli uacabat.

DE Præſtantia gentium. Cap.xl.

GEntium in toto orbe præſtantiſſima una õi uirtute haud dubie romana extitit. Fœlicitas, cui præcipua fuerit hõi non ẽ hũani iudicii: cũ proſperitatẽ ipſã alius alio mõ & ſuopte ingenio qſq; terminet. Si uerꝫ facere iudiciũ uolũus ac repudiata õi fortunæ ãbitione decernere: mortaliũ nemo eſt fœlix. Abũde igit᷑ atq; indulgenter fortũa decidit᷑ cũ eo: q iure dici nõ ĩfœlix põt. Quippe ut alia nõ ſit: certe ne laſſeſcat fortũa metus ẽ. Quo ſemel recepto ſolida fœlicitas nõ ẽ. Quid ꝙ nemo mortaliũ õi-bus horis ſapit: utinãq; falſũ hoc & nõ a uate dictũ q̃pluri iudicẽt. Vana mortalitas: & ad circunſcribẽdã ſeipſã ĩgenioſa: computat more thraciæ gẽtis: quæ calculos colore diſtinctos pro expimẽto cuiuſq; diei in urnã condit: ac ſupremo die ſepatos dinume-rat: atq; ita de unoquoq; pronunciat. Quid ꝙ iſte calculi candore illo laudatus dies originẽ mali habuit? Quã multos accepta afflixere ĩpia? Quã multos bona ꝑdidere & ultĩs merſere ſuppliciis. Iſta nimirꝫ bona ſi cui ĩter illa hora ĩ gaudio fuit. Ita ẽ ꝓfecto alius de alio iudicat dies: & tamẽ ſupremus de õibus. Ideoq; nullis credẽdũ eſt. Quid ꝙ bona malis paria non ſunt etiam pari numero? Nec læticia ullo minimo mœrore penſanda. Heu uana & ĩprudens diligẽtia. nũerus dierꝫ cõputat᷑ ubi quærit᷑ pondus.

DE Fœlicitate fœminæ. Cap.xli.

UNa fœminarꝫ in õi æuo Lãpido lacedæmonia refert᷑: quæ regis filia: regis uxor:

regis mater fuit. Vna Berenice quæ filia ſoror mater Olympionicarum. Vna familia Curionum: in qua tres continua ſerie oratores extiterunt. Vna Fabiorum: ĩ qua tres cõtinui principes ſenatus. M. Fabius Ambuſtus: Fabius Rutilanus filius. Q. Fabius Gurges nepos.

Varia exẽpla fortunæ. Cap. xlii.

CAetera exẽpla fortunæ uariantis ĩnumera ſunt. Etenĩ quæ facit magna gaudia niſi ex malis? Aut quæ mala ĩmenſa: niſi ex ĩgẽtibus gaudiis?

DE bis proſcriptis. L. Sylla. Q. Metello. Cap. xliii.

SEruauit proſcriptum a Sylla. M. Fiduſtium ſenatorem ãnis. xxxvi. Sed iterum proſcriptus: ſuperſtes Syllæ uixit uſq; ad Antoniũ. Conſtat nulla alia de cauſa ab eo proſcriptum: q̃ quia proſcriptus fuiſſet. Triũphare. P. Ventidium de parthis uoluit quidem ſolum: ſed eundem in triumpho aſculano Cn. Pompeii Strabonis duxit puerum. Quanq̃ Maſſurius auctor eſt bis in triumpho ductum. Cicero mulionem caſtrenſem fuffaraneum fuiſſe. Plurimi iuuentam inopem in caliga militari toleraſſe. Fuit & Balbus Cornelius maior conſul. Sed accuſatus atq; de iure uirgarũ ĩ eum iudicem ĩ exilium miſſus. Primus externorum atq; etiam in oceano genitorũ uſus illo honore: quem maiores latio quoq; negauerunt. Eſt &. L. Fuluius ĩter ĩſignia exempla thuſculanorum rebellantium cõſul: eodem quoq; honore cum tranſiſſet exornatus confeſtim a populo romano: qui ſolus eodem anno quo fuerat hoſtis: romæ triumphauit ex iis: quorum conſul fuerat. Vnus hominum ad hoc æui fœlicis ſibi cognomen aſſeruauit. L. Sylla. Ciuili nempe ſanguine ac patriæ oppugnatione adoptatus: & quibuſdam fœlicitatis ĩductus argumentis: ꝙ proſcribere tot milia ciuiũ ac trucidare potuiſſet. O praua interpretatio & futuro tempore infœlix. Nõ melioris ſortis tunc fuere pereuntes: quorum miſeremur hodie: cum Syllam nemo nõ oderit? Age non exitus uitæ eius omnium proſcriptorum ab illo calamitate crudelior fuit: erodente ſe ipſo corpore & ſupplicia ſibi gignente? quod ut diſſimulauerit: & ſupréo ſomno eius ciui immortuus quodammodo eſt: credamus ab uno illo inuidiã gloria uictam. Hoc tamẽ nempe fœlicitati ſuæ defuiſſe confeſſus eſt: ꝙ capitolium non dedicauiſſet. Q. Metellus in ea oratione quam habuit in ſupremis laudibus patris ſui. L. Metelli pontificis: bis conſulis: dictatoris: magiſtriequitum. Quindeciuiri agris dandis. qui primus elephantos primo punico bello duxit in triũpho. ſcriptũ reliquit. Decem maximas res optimaſq; in quibuſq; quærendis ſapientes ætatem exigerent: cõſummaſſe eum. Voluiſſe enim primarium bellatorem eſſe. Optimum oratorem. Fortiſſimum imperatorem. Auſpicio ſuo maximas res geri. Maximo honore uti. Summa ſapientia eſſe. Summum ſenatorem haberi. Pecuniam magnã bono modo inuenire. Multos liberos relinquere. Et clariſſimum in ciuitate eſſe. Hæc contigiſſe ei: nec ulli alii poſt romam conditam. Lõgum ẽ refellere & ſuperuacuum: abũde uno caſu refutante. Siquidem is Metellus orbam luminibus exegit ſenectam amiſſis incendio cum Palladium raperet ex æde Veſtæ: memorabili cauſa: ſed euentu miſero. Quo fit ut infœlix quidem dici non debeat: fœlix tamen eſſe non poſſit. Tribuit ei populus romanus quod nunq̃ ulli alii ab condito æuo: ut quotiens in ſenatum iret: curru ueheret ad curiã: magnũ & ſublime: ſed ꝓ oculis datum.

DE Altero Metello. Cap. xliiii.

HVius quoq;. Q. Metelli qui illa de patre dixerat filius inter rara fœlicitatis humanæ exempla numeratur. Nam præter honores ampliſſimos: cognomenque macedoniæ a quattuor filiis illatus eſt rogo: uno prætore: tribus cõſularibus: duobus triumphalibus: uno cenſorio. quæ ſingula quoq; paucis contigere. In ipſo tamẽ flore dignitatis ſuæ ab Catinio Labeone: cui cognomen fuit Macerioni tribunoplebis quẽ e ſenatu cenſor eiecerat: reuertens e campo meridiano tempore uacuo foro & capitolio ad tarpeium raptus ut præcipitaretur: conuolante quidem tam numeroſa illa cohorte: quæ patrem eum appellabat. Sed ut neceſſe erat in ſubito tarde & tanq̃ in

exequias cum resistendi sacroq; sanctum repellendi ius non esset: uirtutis suæ opera & censura periturus : ægre tribuno qui intercederet: recepto a limine ipso mortis reuocatus alieno beneficio postea uixit . Bonis inde etiam consecratis a damnatu suo tanq̄ parum esset faucium certe intortarum : expressiq; per aures sanguinis pœnam exactam esse. Equidem & Africani Aemiliani inimicum fuisse inter calamitates duxerim: ipso teste Macedonico. Siquidem liberis dixit : Ite filii celebrate exequias: nunq̄ ciuis maioris funus uidebitis. Et hoc dicebat iā balearicis & creticis diadematis iam Macedonicus ipse. Verum ut illa sola iniuria æstimetur : quis hunc iure fœlicē dixerit periclitatum ad libidinem inimici ? nec Africano saltem perire. Quos hostes uicisse tanti fuit? Aut quos non honores currusq; illa sua uiolentia fortuna retroegit per mediam urbem censore tracto? Etenim sola hæc moriendi ratio fuerat: tracto in capitolium illo: in quod triumphās ipse deorum exuuiis ne captiuos quidē sic traxerat. Maius hoc scelus fœlicitate consecuta factum est periclitato Macedonico : uel funus tantum ac tale perdere: in quo a triumphalibus liberis portaretur in rogū uelut exequiis quoq; triumphans. Nulla est profecto solida fœlicitas: quā contumelia ulla uitæ rūpit: ne dū tanta . Quod superest: nescio maior gloriæ an indignationi dolor accedat: inter tot Metellos tā sceleratā Catinii audaciā semp fuisse iultā.

DE Diuo Augusto. Cap.xlv.

IN diuo quoq; Augusto: quem uniuersa mortalitas in hac censura nuncupat: si diligenter æstimentur cuncta : magna sortis humanæ reperientur uolumina. Repulsa in magisterio equitum apud auunculū: & contra uoluntatem eius prælatus Lepidus. Proscriptionis inuidia in collegam. Collegium in triumuiratu pessimorū ciuium: nec æqua saltē portione: sed prægraui Antonio. Philippensi prœlio: morbo: fuga: & triduo in palude latebra ægroti. Et ut fatēt Agrippa & Mœcenas aqua subter cutem fusa. Turgida latera. Naufragia sicula. Et alia ibi quoq; in spelunca occultatio. Iam in nauali fuga urgente hostiū manu preces Proculeio mortis admotæ. Cura perusinæ contentionis. Sollicitudo Martis actiaci. Pannoniciq; belli. Ruinæ pōtis. Tot seditiones militum. Tot ancipites morbi corporis. Suspecta Marcelli uota. Pudenda Agrippæ ablegatio. Totiens petita insidiis uita. Incusatæ liberorum mortes: luctusq; non tantum orbitate tristes. Adulterium filiæ. Et consilia patricidæ palam facta. Contumeliosus priuigni Neronis secessus. Aliud neptis adulterium. Iuncta deinde tot mala. Inopia stipendii. Rebellio illyrici. Seruitiorꝝ delectus. Iuuentutis penuria. Pestilentia urbis. Fames sitisq; italiæ. Destinatio expirandi. Et quatridui inedia maior pars mortis in corpus recepta. Iuxta hæc uariana clades : & maiestatis eius fœda suggillatio. Abdicatio Posthumi Agrippæ post adoptionem. Desiderium post relegationem. Inde suspicio in Fabium. Arcanorꝝq; proditionē. Hinc uxoris & Tyberii cogitatiōes suprema eius cura. In sūma deus ille cælūq; nescio adeptus magis an meritus hærede hostis suæ filio excessit.

Quos beatissimos dii iudicauerunt. Cap.xlvi.

SVbeunt in hac reputatione delphica oracula uelut ad castigandā hoīū uanitatē a deo emissa. duo sūt hæc. Phedium fœlicissimum qui pro patria proxīo occubuisset. Iterꝝ a Gygē rege tūc amplissimo terrarꝝ cōsultum Aglaum Prophodium esse fœliciorem. Senior hic in angustissimo arcadiæ angulo paruū sed annuis uictibus large sufficiens prædium colebat: nunq̄ ex eo egressus. Atq; ut e uitæ gn̄e manifestū est: minima cupidine minimum in uita mali expertus.

Quem uiuentem ut deū coli iusserunt. Cap.xlvii.

COnsectatus est uiuus sentiensq; oraculi eiusdem iussu & Iouis deorꝝ sūmi astipulatu Eutimus poeta semper olympiæ uictor & semel uictus. Patria ei locri ī italia: Ibi imaginem eius esse: & olympiæ alteram eadem die tactam fulmine. Callimachū ut nihil aliud miratū uideo: ad eūq; iussisse sacrificari. quod & uiuo factitatū

& mortuo. nihilq; adeo mirꝝ aliud q̃ hoc placuisse diis.

DE Spatiis uitæ longissimis. Cap. xlviii.

DE spatio atq; longinquitate uitæ hominũ non locorꝝ mõ situs: uerꝝ exempla ac sua cuiq; sors nascendi: incertũ fecere. Hesiodus q primus de hoc aliq̃ ꝑdidit: fabulose (ut reor) multa de hominum æuo referens cornici nouem nostras attribuit ætates. Quadruplũ eius ceruis. Id triplicatũ coruis. Et reliq̃ fabulosius: in phœnice ac nymphis. Anacreon poeta Argantonio tartesiorum regi. cl. tribuit ãnos. Cynire cypriorꝝ decẽ ãnos ãplius. Aegimio ducentos. Thepompus Epimenidi Gnosio. clvii. Hellãicus quosdã ĩ ætolia epiorꝝ gẽtis ducẽtos explere. Cui astipulatᷣ damiates mẽorãs Pictoreũ ex iis præcipuũ corpore uiribusq; etiã trecẽtis uixisse. Ephodorus arcadũ reges trecẽtis ãnis. Alexãder & Cornelius Dãdonẽ quẽdã ĩ illyrico qngẽtis uixisse. Xenophon Impetrim pulutiniorꝝ ĩsulæ regẽ sexcẽtis. atq; ut parce mẽtitus ẽ filiũ eius octĩgentis. Quæ oĩa inscitia temporum acciderunt. Annum enim alii æstate unum determinabãt: & alterum hyeme. Alii quadripartitis temporibus sicut arcades: quorꝝ anni trimestres fuere. Quidam lunæ senio: ut ægyptii. Itaq; apud eos aliq & singula milia annorum uixisse produntur. Sed ut ad confessa trãseamus. Argantoniũ gaditanum octoginta annis regnasse prope certum est: putant quadragesimo cœpisse. Masinissã. xl. ãnis regnasse indubitatum est. Gorgiã siculum centum octo uixisse. Q. Fabius Maximus sexaginta tribus annis augur fuit. M. Perpenna & nuper. L. Volusius Saturninus omnium quos in consulatu sententiam rogauerãt: superstites fuere. Perpenna septem reliquit ex iis quos censor legerat. Vixit ãnos nonagĩtaocto. Qua ĩ re & illud adnotare succurrit: unũ õĩo quinquẽniũ fuisse quo senator nullus moreretur cum Flaccus & Albinus censores lustrũ condidere: usq; ad proxĩos cẽsores ab anno urbis quingentesimo septuagesimonono. M. Valerius Coruinus cẽtũ ãnos impleuit. Cuius inter primum & sextum consulatum. xlvi. anni fuere. Idem sella curruli semel ac uicies sedit: quotiẽs nemo alius. Aequauit eius uitæ spatiũ Metellus põtifex. Et ex fœminis Liuia Rutilia nonaginta septẽ annos excessit. Statilia Claudio principe ex nobili domo: nonaginta uouem. Terentia Ciceronis. cvii. Clodia Ofeli. cxv. Hæc quidem etiam enixa quĩdecies. Luceia mima centum annis in scæna pronunciauit. Galeria Copiola Emboliaria: reducta est in scænam Cn. Pompeio. Q. Sulpitio consu. ludis pro salute diui Augusti uotiuis: annum centesimumquartum agens. Quæ producta fuerat tyrocinio a. M. Pompeio ædili plebis. C. Mario Cn. Carbone conss. ante ãnos nonagintaunum. Et a Magno Pompeio magni theatri dedicatione anus pro miraculo reducta. Sammullam quoq; centũ decem annis uixisse auctor est Asconius Pedianus. Minus miror Stephanionem qui primus togatus saltare instituit: utrisq; saltaribus ludis saltasse: & diui Augusti & quos Claudius Cæsar consulatu suo quarto fecit quando sexaginta tres non amplius anni interfuere: quãq̃ & postea diu uixerit. In tmoli mõtis cacumine quod uocant tẽpsin. cl. annis uiuere Mutianus auctor est. Totidẽ annos itẽ censũ Claudii Cæsaris censura. T. Fallonium bononiensem. idq; collatis censibus quos ante detulerat: uitæq; argumentis (etenim id curæ principi erat) uerꝝ apparuit.

DE Varietate nascendi. Cap. xlix.

POscere uidetur locus ipse syderalis scientiæ sententiam. Epigenes. cxxii. annos impleri negauit posse. Berosus excedi centum septemdecim. Durat & ea ratio quam Petosyris ac Necepsos tradiderunt. & trimorion appellant a trium signorꝝ portione: qua posse in italia tractu. cxxvi. annos uitæ contingere apparet. Negauere illi quenq̃ nonaginta partium exortiuam mensuram quod anaphoras uocant trãsgredi: & has ipsas ĩcidi occursu maleficorum syderum: aut etiam radiis eorũ solisq;. Rursus Aesculapii sententiam secuti: qui statuta uitæ spatia a stellis accipi dicit. Sed quantũ primum tribuat: incertum est. Rara autem esse dicunt longiora tempora quãdoqdẽ momentis horarum insignibus lunæ dierumue septem atq;. xxiiii. quæ nocte ac die

Ars sideralis inconstans

obseruantur: ingens turba nascatur: scansili annorum lege occidua: quã climacteras appellant: non fere ita genitis quinquagesimumquartum annũ excedẽtibus. Primũ ergo artis ipsius incõstãtia declarat q̃ ĩcerta res sit. Accedunt experimenta & exempla recentissimi census quem intra quadriennium imperatores Cæsares Vespasiani pater filiusq; censores egerunt. Nec sunt oĩa uasaria excutienda. Mediæ tantũ partis inter apenninum montem padumque ponemus exempla. Centum uiginti natos annos parmæ tres edidere. Brexilli unum.cxxv. Parmæ duos.c.xxx. Placentiæ annũ.c.xxxi. Fauẽtiæ unam mulierem.cxxxii.Bononiæ.L.Terentium Marci filium. Arimini uero .M.Apomum.C.&.L.Tertullam.cxxxvii. Citra placentiam in collibus oppidum est uelleiacium: in quo.cc.x.natos ãnos sex detulere: quattuor centenos uicenos: unũ.cl. .M.Mutius.M. filius Galrius Fœlix: ac ne pluribus moremur in re confessa: in regione italiæ octaua centenum annorum censi sunt homines.liiii. Centenum denum hoĩes.lvii.Centenum uicenum quinum hoĩes duo. Centenũ tricenum hoĩes q̃ttuor. Centenum tricenum quinum aut septenum totidem. Centenum quadragenũ hoĩes tres. Alia mortalitatis inconstantia. Homerus eadem nocte natos Hectorẽ & Polydamanta tradit: tam diuersæ sortis uiros. C.Mario.C.Carbone.iii.conss.ad.v.kalen. iunias.M.Celius Ruffus & Cornelius Licinius Caluus: eadem die geniti sũt: oratores quidem ambo: sed tamen dispari euentu. Hoc etiam iisdem horis nascentibus ĩ toto mũdo quotidie euenit. Pariterq; domini ac serui gignũt: reges & inopes.

In morbis uaria exempla. Cap.L.

P.Cornelius Ruffus qui consul cum Manio Curio fuit: dormiẽs oculorum uisũ amisit: cum id sibi accidere somniaret. E diuerso Phalereus iam tũ deploratus a medicis uomicæ morbo: cum mortem in acie quæreret uulnerato pectore medicinã inuenit ex hoste. Q.Fabius Maximus consul apud flumen isaram prœlio commisso aduersus allobrogum regem aruernorumq; gentes ad.vi.idus augustas.cxxx.pduellium cæsis: febri quartana liberatus est in acie. Incertum ac fragile nimirum est hoc munus naturæ quicquid datur nobis. Malignum uero & breue in iis etiam quibus largissime contingit: uniuersum utiq; æui tempus intuentibus. Quid q; æstĩatione nocturnæ quietis dimidio quisq; spatio uitæ suæ uiuit: pars æqua morti similis exigitur: aut pœnæ nisi contigit quies. Nec reputantur infantiæ anni qui sensu carent. Nec senectæ ĩ pœnam uiuacis. Tot periculorũ genera: tot morbi: tot metus: tot curæ: totiens inuocata morte ut nullum frequentius sit uotum. Natura uero nihil hoĩbus breuitate uitæ præstitit melius. Hebescunt sensus. Membra torquẽtur. Præmoritur uisus: auditus: incessus: dentes etiam ac ciborum instrumenta. & tamen uitæ hoc tempus annumeratur. Ergo pro miraculo & id solitarium reperit exẽplũ. Xenophilũ musicum ducentis & quiq; ãnis uixisse sine ullo corporis incõmodo. At hercule reliquis omnibus per singulas membrorum partes qualiter nullis aliis animalibus: certis pestifer calor remeat horis: aut rigor: neq; horis modo: sed & diebus noctibusq; trinis quadrinisue etiam toto anno. atque etiam morbus est aliquis per sapientiam mori. Morbis enim quoq; quasdam leges natura imposuit. Quadrini circuitus febrẽ: nũq̃ bruma nunq̃ hybernis mensibus incipere. Quosdam post sexagesimũ uitæ spatium non accedere. Alios pubertate deponi: a fœminis præcipue. Senes minime sentire pestilẽtiam. Nanq; uniuersis gẽtibus ingruunt morbi: & generatim modo seruitiis: modo procerum ordini: aliosq; per gradus. Qua in re obseruatũ ĩ meridianis ptibus ad occasũ solis pestilentiã sẽp ire. Nec uq̃ fere aliter fieri nisi hyeme: nec ut ternos excedat menses.

Vita nostra breuis

DE Signis mortis. Cap.Li.

IAm signa letalia ĩ furoris morbo risum. Sapiẽtiæ uero ægritudĩe fimbriaꝝ curã & stragulæ uestis plicaturas. A somno moriẽtium neglectũ pegrãdis humoris e corpore effluuium: ĩ oculorum quidem & narium aspectu ĩdubitata maxime: etiam supĩo assidue cubitu. Venaꝝ ĩæquali aut formicãte pcussu. Et alia quoq; Hippocrati

Septimus

pricipi medicinæ obseruata sūt. Et cū inūerabilia sīt mortis signa: salutis securitatisq; nulla sūt. Quippe cum censorius Cato ad filium de ualitudinis quoq; obseruatiõe ut ex oraculo aliquo prodiderit: senilē iuuētam præmaturæ mortis esse signū. Morborum uero tam īfinita est multitudo: ut Pherecides syrius copia serpētiū ex corpore eius erumpente expirauerit. Quibusdam perpetua febris est ut. C. Mœcenati. Eidem triennio supremo nullo horæ momento cõtigit somnus. Antipater sydonius poeta õibus bonis uno die natali tantum corripiebatur febre: & eo cõsūptus ē satis longa senecta. DE his qui elati reuixerunt. Cap. Lii.

AViola cõsularis ī rogo reuixit. Et quoniam subueniri non potuerat præualente flamma: uiuus crematus est. Similis cā in. L. Lamia prætorio uiro tradit̄. Nā Celium Tuberonem prætura functum a rogo relatum Messalla Ruffus & plerique tradunt. Hæc est conditio mortaliū. Ad has & eiusmodi occasiones fortunæ gignimur: uti de homine ne forte morti quidem debeat credi. Reperimus inter exempla Hermotini clazomenii animam relicto corpore errare solitam: uagamq; e longinquo multa annunciare: quæ nisi a præsenti nosci non possent: corpore interim semianimi: donec cremato eo inimici qui Cantaridæ uocabantur remeanti animæ uelut uaginam ademerint. Aristei etiam uisam euolantem ex ore in proconneso corui effigie. Quæ magna queritur fabulositate quam equidem & in gnosio Epimenide simili modo accipio. Puerum æstu & itinere fessum in specus septem & quinquagita dormisse annis: rerum faciem mutationemq; mirantem uelut postero experrectū die. Hinc pari numero dierum senio ingruente: ut tamen in septimum & quīquagesimū atq; centesimum uitæ duraret annum. Fœminarum sexus huic malo uidetur maxīe opportunus conuersione uuluæ: quæ si corrigatur: spiritus restituitur. Huc pertinet nobile illud apud græcos uolumen Heraclidis septē diebus fœminæ exanimis ad uitā reuocatæ. Varro quoq; auctor est uiginti uiris agros diuidentibus capuæ quendam q̄ efferretur feretro domum remeasse pedibus. Hoc idē aquini accidisse. Romæ quoq; Corfidium materteræ suæ maritum funere locato reuixisse: & locatorem funeris ab eo elatum. Adiecit miracula quæ tota indicasse conueniat. E duobus fratribus equestris ordinis Corfidio maiori accidisse: ut uideretur expirasse: apertoq; testamento recitatū hæredē minorem funeri institisse. Interim ei qui uidebatur extinctus plaudendo cõcinuisse mysteria: & narrasse a fratre se uenisse. Commendatam sibi filiam ab eo. Demonstratum præterea: quo in loco defodisset aurum nullo conscio: & rogasse: ut iis funeribus quæ comparasset: efferretur. Hoc eo narrāte fratris domestici ꝓpere annūciauere exanimatum illum. Et aurum ubi dixerat: repertum est. Plena præterea uita est his uaticiniis: sed non conferenda: cū sæpius falsa sint. Sicut ingenti exemplo docebimus. Bello siculo Gabienus Cæsaris classium fortissimus captus a Sex. Pompeio iussu eius incisa ceruice & uix cohærente: iacuit in littore tota die. Deīde cū aduesperauisset: cum gemitu precibusque congregata multitudine petiit: uti Pompeius ad se ueniret: aut aliquem ex caris mitteret. Se autem ab īferis remissum: habereque quod nunciaret. Misit plures Põpeius ex amicis: quibus Gabienus dixit inferis diis placere Pompeii causas & partes pias. Proinde euentum futurum quem optaret: hoc se nunciare iussum. Argumentum fore ueritatis q̄ peractis mandatis protinus expiraturus esset. Idq; ita euenit. Post sepulturam quoq; uisorum exempla sunt: nisi q̄ naturæ opera non prodigia cõsectamur. DE Mortibus repentinis. Cap. Liii.

IN primis aūt uisa miraculo sūt atq; frequētia mortis repētinæ. hæc ē sūma uitæ fœlicitas: quam esse naturalē docebimus. Plurias prodidit Verrius. Nos cum delectu modum seruabimus. Gaudio obiere præter Chilonem de quo diximus: Sophocles & Dionysius siciliæ tyrannus. uterque accepto tragicæ uictoriæ nūcio. Mater pugna illa cannēsi filio incolumi uiso contra falsum nuncium. Pudore Diodorus sapientiæ dialecticæ professor lusoria quæstione non protinus ad interrogationes

Stilbonis diſſoluta. Nullis euidẽtibus cauſis obire dum calciantur matutino duo Cæſares. Prætor: & prætura populi romani functus dictatoris Cæſaris pater. Hic piſis exanimatus: ille romæ. Q. Fabius Maximus in conſulatu ſuo pridie kalend. ianu. in cuius locum. M. Orellius pauciſſimarum horarum conſulatum petiit. Item. C. Vulcatius Gurges ſenator: omnes adeo ſani atq; tempeſtiui: ut de progrediẽdo cogitarẽt. Q. Emilius Lepidus iam egrediens incuſſo pollice limini cubiculi. C. Aufidius cum egreſſus in ſenatum iret offenſo pede in comitio. Legatus quoque qui rhodioꝝ cãm in ſenatu magna cum admiratione orauerat: in limine curiæ protinus expirauit progredi uolens. Cn. Bebius Pamphilus præfectura & ipſe functus: cũ a puero quæſiſſet horas. A Pompeius in capitolio cum deos ſalutaſſet. M. Iuuentius Thalna cõſul: cũ ſacrificaret. C. Seruilius Panſa: cum ſtaret in foro ad tabernam hora diei ſecunda ĩ. P. Panſam fratrem ĩnixus. Bebius iudex: dum uadimonium differri iubet. M. Terẽtius Corax: dum tabellas ſcribit in foro. Nec non & proximo anno: dum conſulari uiro in aurem dicit eques romanus ante Apollinem eboreum qui eſt in foro Auguſti. Super omnes. C. Iulius medicus: dum inungit ſpecillum per oculum trahens. A. Manlius Torquatus conſularis: cum in cœna placentam appeteret. L. Dutius medicus Valla: dum mulſi potionem haurit. Ap. Saufeius: cum a balneo reuerſus mulſum bibiſſet: ouumq; ſorberet. P. Quintius Scapula: cum apud Aquilum Gallum cœnaret. Decimus Saufeius ſcriba: cum domi ſuæ pranderet. Cornelius Gallus prætorius: &. Q. Heterius eques romanus in Venere obiere. Et quos noſtra annotauit ætas duo equeſtri ordis in eodem Pantomimo mythico tum forma præcellente. Operoſiſſĩa tamẽ ſecuritas mortis in. M. Ofilio Hylaro ab antiquis traditur. Comœdiarum hiſtrione: cum populo admodum placuiſſet natali die ſuo: cõuiuiũq; haberet edita cœna calidã potionem in pultario popoſcit: ſimulq; perſonam eius diei acceptam ĩtuẽs: coronam e capite ſuo in eam tranſtulit: tali habitu rigens nullo ſentiente: donec accubantium proximus tepeſcere potionem ammoneret. Hæc fœlicia exempla. At cõtra miſeriaꝝ innumera. L. Domitius clariſſimæ gentis apud maſſiliam uictus: corfini captus ab eodem Cæſare ueneno poto propter tediũ uitæ: poſtq̃ biberat: omni opere ut uiueret: annixus eſt. Inuenitur in actis Fœlicis Ruſſei aurigæ iam igne illato in rogum eius unum e fauentibus iecíſſe ſeſe friuolum dictu ne hoc gloriæ artificis daret: aduerſis ſtudiis copia odorum corruptum criminantibus. Cum ante non multo. M. Lepidus nobiliſſimæ ſtirpis: quem euenti anxietati diximus mortuum: flãmæ ui e rogo eiectus recondi propter ardorem non potuiſſet: iuxta ſarmẽtis aliis nudus crematus ẽ.

DE Sepultura. Cap. Liiii.

IPſum cremare apud romanos non fuit ueteris inſtituti. terra condebantur. At poſtq̃ longinquis bellis obrutos erui cognouere: tunc inſtitutum: & tamẽ multifarie priſcos ſeruauere ritus: Sicut in cornelia domo: nemo ante Syllam dictatorẽ traditur eſſe crematus. Idq; eum uoluiſſe: ueritum talionẽ eruto. C. Marii cadauere. Sepultus intelligit̃ quoquomodo conditus. Humatus uero humo cõtectus.

DE Anima uel de manibus uel de reſurrectiõe uerba gẽtiliũ ĩania. Cap. Lv.

POſt ſepulturam aliæ atq; aliæ manium ambages. Omnibus a ſuprema die eadẽ quæ ante primũ. Nec magis a morte ſẽſus ullus aut corpori aut animæ q̃ ante natalem. Eadem enim uanitas in futuꝝ etiam ſe propagat: & in mortis quoq; tẽpora ipſa ſibi uita mentit̃: alias immortalitatem animæ: alias tranſfiguratione: alias ſenſũ inferis dando & manes colendo: deumq; faciendo qui iam etiam homo eſſe deſierit. Ceu ullo modo ſpirando ratio homini a cæteris animalibus diſtet. Aut nõ diut̃niora in uita multa reperiant̃: quibus nemo ſimilem diuinat immortalitatẽ. Quod autem corpus animæ proſeqt̃ materiam? Vbi cogitatio illi? quomodo uiſus: audituſq;? aut q tangit? qui uſus eius? aut quod ſine his bonũ? Quæ deinde ſedes? quantaue multitudo tot ſæculis animaꝝ? uelut umbraꝝ? Puerilium iſta deliramentoꝝ. Auidæque

nũq̄ desinere mortalitatis commenta sũt. Similis & de asseruandis corporibus hoiũ ac reuiuiscendis promissa a Democrito uanitas qui non reuixit ipse. malique ipsa demẽtia est: iterari uitam mortemq;. Quæ genitis quies ũq;: si in sublimi sẽsus animæ manet: inter ĩferos umbræ? Perdit profecto ista dulcedo credulitasq; præcipuũ natæ bonũ mortem. ac duplicat obitus si dolere etiam post futuri æstimationem euenit. Etenim si dulce uiuere: cui potest esse: uixisse? At quãto facilius certiusq; sibi quenq; credere: ac specimen securitatis antegenitali sumere expimẽto.

Quæ quis inuenerit in uita. Cap. Lvi.

Consẽtaneũ uidet̃ priusq̄ digrediamur a natũa hominum: indicare quæ cuiusque sciẽtia a quocunque inuenta sunt. Emere ac uẽdere instituit Liberpater. Idem diadema regum insigne & triumphum inuenit. Ceres frumenta cum antea glande uescerentur. Eadẽ molere & conficere: ĩ attica italia & sicilia: ob id dea iudicata. Eadẽ prima leges dedit. Vt alii putauere Rhadamanthus. Litteras semper arbitror assyrias fuisse. Sed alii apud ægyptios a Mercurio: ut Gelius. Alii apud syros reptas uolunt. Vtiq; in græciam attulisse e phœnice Cadmum sedecim numero .A.B.C.D.E.G.I. .L.M.N.O.P.R.S.T.V. Quibus troiano bello Palamedem adiecisse quattuor hac figura .ξ.θ.φ.χ. Totidem post eum Simonidem medicum .υ.ζ.κ.ω. Quarum omnium uis in nostris recognoscitur. Aristoteles decemetocto priscas fuisse.α.β.γ. .Δ.ε.ζ.κ.λ.μ.ν.ο.ϖ.ξ.C.τ.υ.χ. Et duas ab Epicharmo additas..θ.χ. q̄ a Palamede mauult. Anticlides in ægypto inuenisse quẽdam nomine Menona tradidit: quindecĩ annis ante Phoroneum antiquissimum græciæ regem. id monumentis approbare conatur. E diuerso Epigenes apud babylonios septingentorum uiginti ãnoꝝ obseruationes syderum coctilibus laterculis inscriptas docet: grauis auctor in primis. Qui minimum Berosus & Critodemus q̄drigentorum octoginta annoꝝ. ex quo apparet æternus litterarum usus. In latium eas attulerunt pelasgi. Laterarias ac domos constituerũt primi Eurialos & Hyperbios fratres athenis: antea specus erant ꝓ domibus. Gelio Doxius Celii filius lutei ædificii inuentor placet: exemplo sũpto ab hirũdinũ nidis. Oppidum cecrops a se appellauit cecropiam: quæ nunc est arx athenis. Aliqui argos a Phoroneo rege ante conditum uolũt. Quidam & sicyonem. Aegyptii multo ante apud ipsos diospholin. Tegulas inuenit Cinyra Agriopæ filius: & metalla æris: utrunq; in insula cypro. Item forcipem: marculum: uectem: incudem. Puteos Danaus ex ægypto aduectus in græciã quæ uocabat̃ argidipsion. Lapidicinas Cadmus thebis. Archeophrasius ĩ phœnice. Trason muros. Turres: ut Aristoteles: Cyclopes. Phœnices ut Theophrastus. Aegyptii textilia. Infecere lanas sordibus lydi. Fusos in lanificio Closter filius Arachnæ. Linum & retia Arachnæ. Fulloniam artem Nitias megarẽsis. Sutrinam Boetius. Medicinam ægyptii apud ipsos uolunt repertam. Alii per Arabum Babylonis & Apollinis filium. Herbariam & medicamẽtariã a Chirone Saturni & Phyllira filio. Aes cõflare & tẽperare Aristoteles Lydum scyten mõstrasse. Throphrastus Delam phrygẽ putat. Aerariam fabricam alii Chalybas: alii Cyclopas. Ferrum Hesiodus in creta eos qui uocati sunt dactyli idæi. Argentum inuenit Erichthonius atheniensis: ut alii Ceacus. Auri metalla & conflaturam Cadmus phœnix ad pangeum montẽ. Vt alii Thoas & Eaclis ĩ panchaia aut Sol Oceani filius: cui Gelius medicinæ quoq; inuẽtionem ex melle assignat. Plumbum ex cassiteride ĩsula primus apportauit Midacritus. Fabricam ferream inuenere Cyclopes. Figulinas Chorebus atheniensis. In iis orbem Anacharsis scythes: ut alii Hyperbeos corinthius. Fabricam materiarum Dedalus: & in ea serram asciam perpendiculum: terebrã: glutinũ: lithocolliam. Normam fornicem autem & libellam & tornum & clauem Theodorus Samius. Mensuras & põdera Phidon Argiuus. aut Palemedes ut maluit Gelius. Ignẽ e silice Pyrodes Cilicis filius. At eundem asseruare in ferula Prometheus. Vehiculum cum q̄ttuor rotis: phryges. Mercaturas pœni. Culturas uitium & arboꝝ Eumolphus

athenienſis. Vinũ aqua miſceri Staphilus Sitheni filius. Oleũ & trapetas Ariſteus athenienſis: idem mella. Bouem & aratrum Briges atheniẽſis: ut alii Triptolemus. Regiam ciuitatem ægyptii. Popularem attici. Poſt Theſeum tyrannus primus fuit Phalaris agrigenti. Seruitium inuenere lacedæmonii. Iudicium capitis in areopago primum actum eſt. Prœlium afri contra ægyptios primi fecere fuſtibus quos uocant phalangas. Clipeos inuenerunt Proetus & Acritus inter ſe bellantes: ſiue Chalcus Athamantis filius. Loricam Mydias meſſenius. Galeam: gladium: haſtam lacedæmonii. Ocreas & criſtas cares. Arcũ & ſagittam Scythem Iouis filium. Alii ſagittas Perſen Pereſei filium inueniſſe. Lanceas ætolas. Iaculum cum amento ferũt ĩuẽiſſe Aetolum Martis filium. Haſtas uelitares Tyrrhenum: pilumq;. Pẽtheſileã amazonẽ ſecurim. Piſeum uenabula. Et in tormentis ſcorpionem Cretas. Catapultam ſyros. Phœnicas baliſtam & fũdam. Aeneam tubam piſeum Tyrrhenum. Teſtudines Artemonem clazomenium. Equum qui nunc aries appellatur: in muralibus machinis Aepium ad troiã. Equo uehi Bellerophõtẽ. Frenos & ſtrata equorum Peletronium. Pugnare ex equo theſſalos qui centauri appellati ſunt: habitantes ſecundum pelium montẽ. Bigas primũ iũxit phrygũ natio. Quadrigas Erichtonius. Ordinẽ exercitus: ſigni dationem: theſſeras: uigilias inuenit Palamedes troiano bello. Specularẽ ſignificationem eodẽ bello Sinon. Inducias Lycaon. Fœdera Theſius. Auguria ex auibus Caras a quo caria appellata. Adiecit ex cæteris aĩalibus Orpheus. Aruſpiciũ Delphus. Igniſpicia Amphiaraus. Auſpicia auium Tyreſias thebanus. Interpretationẽ oſtentoꝝ & ſomnioꝝ Amphictyon. Aſtrologiam Atlas Libyæ filius. Vt alii ægyptii. Vt alii aſſyrii. Sphæram in ea mileſius Anaximander. Ventoꝝ rõnẽ Aeolus Hellenis filius. Muſicam Amphion. Fiſtulam Pan. Monaulũ Mercurius. Obliquã tibiam Mydas in phrygia. Geminas tibias Marſyas. In eadem gente lydios modulos Amphion. Dorios Thamyras thrax. Phrygios marſyas phryx. Citharam Amphyon. Vt alii Orpheus. Vt alii Linus. Septem chordis additis Terpander. Octauam Symonides addidit: nonam Timotheus. Cithara ſine uoce cecinit Thamyras prius. Cum cantu Amphion. Vt alii Linus. Cithara edita carmina compoſuit Terpander. Cum tibiis canere uoce troezenius Dardanus inſtituit. Saltationem armatam curetes docuere. Pyrrhicen Pyrrhus: utranq; in creta. Verſũ heroicũ pythio oraculo debemus. De poematum origine magna quæſtio eſt. Ante troianũ bellum probantur fuiſſe. Proſam orationẽ condere Pherecydes ſyrius iſtituit tpr̃e Cyri regis. Hiſtoriam Cadmus mileſius. Ludos gymnicos in arcadia Lycaon. Funebres Acaſtus in iolcho. Poſt eũ Theſeus in iſthmo. Hercules olympiæ athleticam. Pythus pilam luſoriã. Gyges Lydius picturam ĩ ægypto. In græcia uero Pyrrhus Dædali cognatus ut Ariſtoteli placet. Vt Theophraſto Polygnotus athenienſis. Nauẽ primus ĩ græciã ex ægypto Danaus aduexit: ante ratibus nauigabatur inuentis ĩ mari rubro ĩter ĩſulas a rege Erythra. Reperiuntur qui myſos & troianos priores excogitaſſe in helleſponto putent: cum tranſirent aduerſus thracas. Etiã nunc in britannico oceano utiles corio circũſutæ fiunt. In nylo ex papyro & ſcirpo & arundine. Longa naue Iaſonẽ primũ nauigaſſe Philoſtephanus auctor eſt. Egeſias Parrhalũ. Cteſias Samyrã. Saphanus Semyramin. Archimachus Aegæonem. Biremem Damaſthenes erythreos feciſſe. Triremem Thucydides Amoclen corĩthium. Quadriremẽ Ariſtoteles carthaginẽſes. Quinqueremem inſtituit Neſichthon ſalaminius. Sex ordinũ Zenazoras ſyracuſius. Ab ea ad deciremem Neſigiton. Alexandrum Magnum ferunt inſtituiſſe ad duodecim ordines. Philoſtephanus Ptolemæum Soterem ad quindecim. Demetrium antigoni ad. xxx. Ptolemæum philadelphum ad. xl. Ptolemæum philopatorẽ qui Tryphon cognoĩatus eſt ad. l. Onerariã Hippus tyrius inuenit. Lẽbũ cyrenenſes. Cymbam phœnices. Celocẽ rhodi. Cercirã cyprii. Sydeꝝ obſeruationẽ in nauigãdo phœnices. Remum copæ. Latitudinem eius platæ. Vela Icarus. Malũ & antemnam

Septimus

Dædalus. Hippagū salaminii. Aut ut Pericles: atheniēses. Tectas lōgas tasii. Antea ex ꝓra tātū & puppi pugnabaṫ. Rostra addidit Piseus. Tyrrheni āchorā. Eupalamius eādē bidentē. Anacharsis harpagonas. Et manus Pericles atheniēsis. Amminicula gubernādi Typhis. Classe prīceps depugnauit Minos. Aīal occidit prius Hyperbius Martis filius. Prometheus bouē. In quo primus gentium cōsensus. Cap. Lvii.

GEntiū consensus tacitus primus oīū conspirauit ut ionū lrīs uterenṫ.

DE Litteris antiquis. Cap. Lviii.

VEteres græcas fuisse easdem pene quæ nūc latiæ idicio erit delphica tabula ātiq æris quæ est hodie in palatio dono principum Mineruæ dicata in bibliotheca cū inscriptione tali. ναυσικράτησ τισαμένου ἀθηναιοσ ἀνέθηκεν.

Quando primum tonsores romæ. Cap. Lix.

SEquēs gētiū cōsēsus in tōsoribus fuit: sed romāis tardior. In italiā ex sicilia uenere: post romā conditā āno quadringentesio quinq̃gesimoquarto: adducēte .P. Ticinio Mena: ut auctor est Varro. ante ītonsi fuere. Primus oīū radi quotidie instituit Africanus. Sequens diuus Augustus cultris semper usus est.

Quando primum horologia. Cap. Lx.

TErtius consensus fuit in horaꝝ obseruatione iam hac rōne accedens. Quando & a quo in græcia repertæ diximus in secundo uolumine. Serius etiā hoc romæ contigit. Duodecim tabulis ortus tantum & occasus nominatur. Post aliquot annos adiectus est & meridies accenso consulum id pronunciante cum Curio inter rostra & argeorum thesin prospexisset talem solem. A columna ænea ad carcerē inclinato sydere supremam pronunciauit. Sed hoc serenis tantum diebus usque ad primum punicum bellum. Princeps romanis solarium horologium statuisse ante .xii. annos q̃ cum Pyrrho bellatum est ad ædem Quirini. L. Papyrius Cursor cum eadē dedicaret a patre suo uotam a Fabio Vestali ꝓditur. Sed neq; facti horologii rōnē uel artificis significat: nec unde translatum est: aut apud quem scriptum id inuenerit. M. Varro primum statutum in publico secundum rostra ī columna tradit bello punico primo a. M. Valerio Messalla consule catina capta ī sicilia. Deportatum inde post. xxx. ānos q̃ de papyriano horologio tradiṫ: anno urbis quadrīgētesio septuagesīoseptio. Nec cōgruebāt ad horas eius lineæ. Paruerṫ tamē ei ānis ūdecentū: dōec. Q. Martius Philippus q cū. L. Paulo fuit censor diligentius ordinatū iuxta posuit. Idq; munus īter censoria opa gratissīe est acceptum. Etiamnum tamen nubilo īcertæ fuere horæ usq; ad ꝓximū lustrū. Tūc Scipio Nasica collega Lenati prius aq̃ diuisit horas æque noctiū ac dieꝝ. Idq; horologiū sub tecto dicauit: āno urbis. d. lxxxxv. tā diu po. ro. indiscreta lux fuit. Nūc reuertamur ad reliqua aīalia: primūq; terrestria.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. VIII.

DE Aīalibus terrestribus. Elephantoꝝ commendatio: & de sensu eoꝝ. Ca. i.

AD RELIQVA TRANSEAMVS ANIMALIA: & primum terrestria. Maximum est elephas: proximūq; humanis sēsibus. Quippe ītellectus illis sermōis patrii. Et in primis obediētia. officioꝝq; quæ didicere: memoria. Amoris & gloriæ uoluptas. Immo uero quæ etiam in hoīe rara ꝓbitas: prudentia: æquitas. Religio quoq; syderū solisq; ac lunæ ueneratio. Auctores sunt: ī mauritaniæ saltibus ad quendam amnem cui nomen est anulo nitescente luna noua greges eorū descēdere: ibique se purificantes solenniter aqua circunspergi:

atque ita salutato sydere in siluas reuerti uitulorum fatigatos præ se ferentes. Alienæ quoq; regionis intellectu creduntur maria transituri non ante naues conscendere : q̄ inuitati rectoris iureiurando de reditu. Visiq; sunt fessi ægritudine: quando & illas moles infestant morbi : per herbas supini in cælum iacentes : ueluti tellure precibus alligata. Nā quod ad docilitatē attinet. Regem adorant. Genua sūmittūt. Coronas porrigunt. Indicis arabici minores:quos appellant nothos.

Quando primum iuncti. Cap.ii.

ROmæ iuncti primum subiere currum Pompeii Magni africo triumpho. quod prius india uicta triumphante Libero patre memoratur. Procilius negat potuisse Pompeii triūpho iunctos egredi porta. Germanici Cæsaris munere gladiatorio quosdam inconditos motus edidere:saltantium modo. Vulgare erat per auras arma iacere:non auferentibus uentis:atq; inter se gladiatorios congressus edere : aut lasciuiente pernicitate colludere. Postea & per funes incessere. Lecticas etiam ferentes q̄terni singulas:puerperas imitātes:plenisq; hominum tricliniis accubitu:iere p lectos ita libratis uestigiis:ne quis potantium attingeretur.

DE Docilitate eorum. Cap.iii.

CErtum est unum tardioris ingenii in accipiendis quæ tradebantur:sæpius castigatum uerberibus eadem illa meditantem noctu repertum. Mirum maxime & aduersis quidē funibus subiere. Sed regredi magis utiq; pronis. Mutianus ter cōsul auctor est:aliquem ex iis & litterarum ductus græcarum didicisse:solitūq; perscribere eius linguæ uerbis. Ipse Egio hæc scripsi:& spolia celtica dicaui. Itemque se uidente puteolis cum aduecti de naue egredi cogerētur:territos spatio procul pōtis a cōtinēte porrecti:ut sese longinquitatis æstimatione fallerent:auersos retrorsus isse. Prædam ipsi in se expetendam sciunt solam esse in armis suis quæ Iuba cornua appellat: Herodotus tanto antiquior:& consueto melius dentes. Quamobrem deciduos casu aliquo uel senecta:defodiunt. Hoc solū ebur est. Cæterum & in iis quoq; quod corpus intexit:uilitas ossea.quanq̄ nuper ossa etiam in laminas secari cœpere penuria. etenī rara amplitudo iam dentium præterq̄ ex india reperitur. Cæteꝝ in nostro orbe cessere luxuriæ. Dentium candore ītelligitur iuuenta. Circa hos belli cura summa. Alterius mucroni parcunt:ne sit prœliis hebes:alterius operario usu fodiunt radices. Impellūt moles. Circūuentiq; a uenantibus primos constituunt. quibus sunt munimini : ne tāti prœliū putetur. Postea fessi:īpactos arbori frangunt. Prædaq; se redimūt.

DE Clæmentia eoꝝ:& q̄ pericula sua ītelligāt:& de tigridis truculētia. Cap.iiii.

MIrum in plerisq; animalium scire quare petantur. Sed & per cuncta qd caueāt. Elephas homine obuio forte in solitudine & simpliciter oberrāte clæmens placidusq; etiam demonstrare uiam traditur. Idem uestigio hominis animaduerso priusq̄ homine:intremiscere insidiarum metu. Subsistere ab olfactu. Circunspectare. Iras proflare. Nec calcare:sed cretum proximo tradere. Illum sequenti: nūcio simili usq; ad extremum. Nunc agmen circumagi:& reuerti:aciemq; dirigi. Adeo omnium odori durare uirus illud maiore ex parte : ne nudorum quidem pedum. Sic & tigris etiam feris cæteris truculenta:atq; ipsa elephanti quoq; spnens uestigia:homine uiso transferre dicitur protinus catulos. Quo nam modo agnito? ubi ante conspecto illo quem timet? etenim tales siluas minime frequentari certum est. Sane mirantur ipsā uestigii raritatem. Sed unde sciunt timendos esse? immo uero cur uel ipsius cōspectū paueant:tanto uiribus magnitudine uelocitate præstantiores? Nimirum hæc est natura rerum:hæc potentia eius:sæuissimas ferarum maximasq; quæ nunq̄ uidissent: quod debeant timere:& statī ītelligere cur sit timendum.

DE Intellectu & memoria eoꝝ. Cap.v.

ELephanti gregatim semper ingrediuntur. Ducit agmen maximus natu. Cogit ætate proximus. Amnem transituri: minimos præmittunt. ne maioꝝ ingressu

atterente alueum creſcat gurgitis altitudo. Antipater auctor eſt duos Antiocho regi ĩ bellicis uſibus celebres etiam cognominibus fuiſſe: etenim nouere ea. Certe Cato cũ imperatorum nomina annalibus diſcriberet: eum qui fortiſſime prœliatus eſſet in punica acie ſutrum tradidit uocatum: altero dente mutilato. Antiocho uadum flu- minis experienti: renuit aiax: alioquĩ dux agminis ſemper. Tum pronuntiatum eius fore principatum qui tranſiſſet: auſumque patroclum. ob id phaleris argenteis quo maxime gaudent: & reliquo omni primatu donauit. Ille qui notabatur inedia mortẽ ignominiæ prætulit. Mirus nanq; pudor eſt. Victuſq; uocem fugit uictoris. Terram ac uerbenas porrigit. Pudore nunq̃ niſi in abdito coeunt: mas quinquennis: fœmina decennis. Initur autem biennio: quinis ut ferũt cuiuſque anni diebus: nec amplius. Sexto ꝓfunduntur amne: non ante reduces ad agmẽ. Nec adulteria nouere. Nullaue propter fœminas inter ſe prœlia: cæteris animalibus pernicialia. Nec quia deſit illis amoris uis. nanq; traditur unus amaſſe quandam in ægypto corollas uendentem. Ac nequis uulgariter electam putet: miretur gratam Ariſtophani celeberrimo in arte grammatica. Alius Menandrum ſyracuſanum incipientis iuuentæ in exercitu Ptole- mæi deſiderium eius quotiens non uideret: inedia teſtatus. Et unguentariã quãdam dilectam Iuba tradit. Omnium amoris fuere argumenta gaudium a conſpectu: blã- diciæq; incõditæ: ſtipes quas populus dediſſet ſeruatæ: & in ſinum effuſæ. Nec mirꝫ eſſe amorem: quibus ſit memoria. Idem nanq; tradit agnitum ĩ ſenecta multos poſt annos qui rector in iuuenta fuiſſet. Idem diuinationẽ quãdam iuſtitiæ. Cũ Bocchus rex. xxx. elephantos totidem in quos ſæuire inſtituerat: ſtipitibus alligatos obieciſſet: ꝓcurſãtibus inter eos qui laceſſerent: nõ potuiſſe effici ut crudelitatis alienæ miſterio fungerent.

Quando primum in italia. Cap. vi.

ELephantes italia primum uidit Pyrrhi regis bello. & boues lucas appellauit in lucanis uiſos: anno urbis quadringenteſimo ſeptuageſimoſecundo. Roma autem ĩ triumpho ſeptem annis ad ſuperiorem numerum additis. Eadem plurimos anno quinquageſimoſecũdo uictoria. L. Metelli põtificis in ſicilia de pœnis captos. Cxlii. fuere trauecti ratibus: quas doliorũ conſertis ordinibus impoſuerant. Verrius eos pugnaſſe in cyrco interfectoſq; iaculis tradit penuria conſilii: quoniam neque ali placuiſſet neq; donari regibus. L. Piſo inductos dũtaxat in cyrcum: atq; ut contẽptus eorꝫ increſceret ab operariis haſtas præpilatas habentibus: per cyrcum totum actos. Nec qd dein de iis factum ſit: auctores explicant: q nõ putãt ĩterfectos.

Pugnæ eorum. Cap. vii.

CLara eſt unius e romanis dimicatio aduerſus elephantum: cum Annibal capti- uos noſtros dimicare inter ſe coegiſſet. Nanq; unum qui ſuperat: obiecit ele- phanto & illum dimitti pactus ſi interemiſſet. Solus ergo ĩ harena cõgreſſus magno pœnorum dolore confecit. Annibal cum famam eius dimicationis contemptum al- laturam beluis intelligeret: equites miſit: qui abeuntem interficerent. Promuſcidem eorum facillime amputari Pyrrhi prœliorum experimentis patuit. Romæ pugnaſſe Feneſtella tradit primũ õium in cyrco Claudii pulchri ædilitate curruli. M. Antonio. A. Poſthumio conſſ. ãno urbis ſexcẽteſimo quĩquageſĩoquinto. Item poſt ãnos. xx. Lucullorum ædilitate curruli aduerſos tauros. Pompeii quoq; altero conſulatu dedi- catione templi Veneris uictricis pugnauere in cyrco. xx. aut ut quidam tradunt. xvii. Gætulis ex aduerſo iaculantibus: mirabili unius dimicatione qui pedibus confoſſis repſit genibus in cateruas: arrepta ſcuta iacens ĩ ſublime: quæ decidentia uolubilitate ſpectantibus uoluptati erant in orbem circumacta: uelut arte nõ furore beluæ iacerẽt. Magnum & in altero miraculũ fuit uno ictu occiſo. Pilum ſub oculo adactũ ĩ uitalia capitis uenerat. Vniuerſi eruptionẽ tentauere non ſine uexatione populi circundatis clauſtris ferreis. Qua de cauſa Cæſar dictator poſtea ſimile ſpectaculum editurus

Euripis arenam circundedit : quos Nero princeps sustulit:equiti loca addens. Sed põpeiãi amissa fugæ spe misericordiã uulgi ĩenarrabili habitu quærẽtes supplicauere quadã sese lamentatione complorantes:tanto populi dolore: ut oblitus imperatoris ac munificentiæ honorisue exquisite flens uniuersus cõsurgeret.dirasq; Pompeio:q̃s ille mox luit:pœnas ĩprecaretur. Pugnauere & Cæsari dictatori tertio consulatu eius .xx.contra pedites quingentos. Iterumq; totidem turriti cum sexagenis propugnatoribus:eodem quo priores numero peditum : & pari equitum e diuerso dimicante. Postea singulis principibus Claudio & Neroni in consummatione gladiatoꝝ. Ipsius animalis tanta narrat̃ clæmentia contra minus ualidas:ut in grege pecudũ occurrẽtia manu dimoueat:nequid obterat imprudens. Nec nisi lacessiti noceãt:ideoq; gregatĩ semper ambulent. Minime ex omnibus soliuagi. Equitatu circumuecti ĩfirmos aut fessos uulneratosue ĩ medium agmen recipiunt:ac uelut imperio aut ratione per uices subeunt. Capti celerrime mitificantur hordei succo.

Quomodo capiantur. Cap.viii.

CApiuntur autem in india unum ex domitis agente rectore : qui deprehensum solitarium:abactũue a grege uerberat ferũ. Quo fatigato trãscendit ĩ eum:nec secus ac priorem regit. Africa foueis capit:in quas deerrante aliquo : protinus cæteri congerunt ramos : moles deuoluunt : aggeres construunt . Omnique ui conantur extrahere. Antea domitandi gratia regis equitatu cogebant in conuallem manufactã & longo tractu fallacem. Cuius inclusos ripis fossisq; fame domabãt. Argumentum erat ramus homine porrigente clæmenter acceptus. Nunc dentium causa. Pedes eoꝝ iaculantur alioquin mollissimos. Troglodytæ contermini æthiopiæ qui hoc solo uenatu aluntur: arbores propinquas itineri eorum cõscendunt. Inde totius agminis nouissimũ speculati:extremas in clunes desiliunt. Leua apprehenditur cauda. Pedes stipantur in sinistro fœmine. Ita pendens:alterũ poplitem dextra cedit:ac præacuta bipenni hoc crure tardato profugiens:alterius poplitis neruos ferit: cuncta præceleri pernicitate peragens . Alii tutiore genere : sed magis fallaci intentos ingentes arcus defigunt humi longius. Hos præcipui uiribus iuuenes continent. Alii connixi pari conatu tendunt:ac prætereuntibus sagittarum uenabula infigunt. mox sãguĩs uestigiis sequũt̃. Elephantoꝝ generis fœminæ multo pauidiores.

Quomodo domantur. Cap.ix.

DOmantur autẽ rabidi fame & uerberibus:elephantis aliis admotis qui tumultuantem cathenis coerceant. Alias circa coitus maxime efferantur . & stabula indorum dentibus sternunt. Quapropter arcent eos coitu.fœminarumque pecuaria separant. quæ haud alio modo q̃ armentorum habent. Domiti militãt:& turres armatorum in hostes ferunt : magnaq; ex parte orientis bella conficiunt. Prosternunt acies.proterunt armatos. Iidem minimo suis stridore terrentur. Vulneratique & territi retro semper cedunt:haud minore partium suarum pnicie. Indicũ afri pauẽt. nec contueri audent. Nam & maior indicis magnitudo est.

DE Partu eoꝝ & reliqua natura. Cap.x.

DEcem annis gestare in utero uulgus existimat. Aristoteles biennio:nec amplius q̃ singulos semel gignere:pluresq; uiuere ducentis annis:& quosdam trecentis. Iuuenta eorum sexagesimo incipit. Gaudent amnibus maxime. Et circa fluuios uagantur:cum alioquĩ nare propter magnitudinem corporis non possint. Idẽ frigoris impatientes. Maximum hoc malum:ĩflationemq; & profluuium alui:nec alia morborum genera sentiunt. Olei potu tela quæ corpori eorum inhæserãt:decidere ĩueĩo. A sudore autem facilius adhærescere . Et terram edisse iis tabificum est : nisi sæpius mandant. Deuorant autem & lapides. Truncos quidem gratissimo ĩ cibatu habent.

Octauus

Palmas excelſiores fronte proſternunt. ac ita iacentium aſſumunt fructum. Mandūt ore. Spirant & bibunt: odoranturque haud improprie appellata manu. Animalium maxime odere murem. & ſi pabulum in præſepio poſitum attingi ab eo uidere: faſti-diunt. Cruciatum in potu maximū ſentiunt hauſta hyrudine: quā ſanguiſugā uulgo cœpiſſe appellari aduerto. Hæc ubi in ipſo amne canali ſe uixit: intolerando afficit dolore. Duriſſimum dorſo tergus. Ventres molles. Setarum nullum tegumentum. Ne in cauda quidem præſidium abigendo tedio muſcarum. Nāq; id & tanta uaſtitas ſentit. Sed cancellata cutis & inuitans id genus animalium odore. Ergo cum extenti recepere examina: artatis in rugas repente cancellis comprehenſas enecant. Hoc iis ꝓ cauda pro iuba pro uillo eſt. Dentibus ingens precium: & deorum ſimulacris lau-tiſſima ex iis materia. Inuenit luxuria commendationem. & aliam expetit ī callo ma-nus uim ſaporis. haud alia de cauſa credo q̃ quia ipſum ebur ſibi mādere uidetur. Magnitudo dētium uidetur quidem ī templis præcipua. Sed tamē ī extremis africæ: qua cōfinis æthiopiæ eſt: poſtium uicem in domiciliis præbere. Sepeſq; ī iis & pecorū ſtabulis palos elephantorū dētibus fieri Polybius tradidit auctore Gauluſa Regulo.

Vbi naſcātur & de diſcordia eorum & draconum. Cap. xi.

ELephantes fert africa ultra ſyrticas ſolitudines: & ī mauritania. Ferūt æthiopes & troglodytæ ut dictum eſt. Sed maxīos india. Bellanteſque cum iis perpetua diſcordia dracones tantæ magnitudinis ut & ipſos circunflexu facili ambiant: nexuq; nodi pſtringant. Commoritura dimicatio: uictuſq; corruēs complexū elidit pōdere.

DE Solertia animalium. Cap. xii.

MIra animalium pro ſe cuiq; præcipua ſollertia eſt: ut iis una ſcandendi ī tātam altitudinem difficultas. Draco itaq; iter ad pabula ſpeculatur. Ab excelſa ſe arbore iniicit. Scit ille imparem ſibi luctatum contra nexus. Itaq; arborum aut rupiū attritū quærit. Cauent hoc dracones. obidq; greſſus primū alligant cauda. Reſoluūt illi nodos manu. At hi in ipſa nare caput condunt. pariterq; ſpiritum præcludunt. & molliſſimas lancinant partes. Idem obuii deprehēſi in aduerſos erigunt ſe: oculoſq; maxime petunt. Ita fit ut plerunq; cæci ac fame & mœroris tabe cōfecti reperiantur. Quam quis aliam tantæ diſcordiæ cauſam attulerit: niſi naturæ ſpectaculum ſibi ac paria componentis. Eſt & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidiſſimum eſſe ſanguinem: ob id æſtu torrente præcipue a draconibus expeti. Quamobrē ī ānes merſos inſidiari bibentibus artatiſq; illigata manu ī aurem morſum defigere: quoniā is tantum locus defendi non poſſit manu. Dracones eſſe tantos ut totum ſāguinem capiāt. Itaq; elephantos ab iis ebibi: ſiccatoſq; cōcidere & dracones īebriatos opprimi commoriq;.

DE Draconibus. Cap. xiii.

GEnerat dracones æthiopia indicis pares uicenum cubitorum. Id modo mirum unde criſtatos iuba crediderit. Aſachei uocantur æthiopes: apud quos maxime naſcant̃. Narrat̃ ī maritimis eorum quaternos quinoſq; inter ſe cratium mō īplexos erectis capitibus uelificantes ad meliora pabula arabiæ uehi fluctibus.

DE Serpentibus maximis & bois. Ca. xiiii.

MEgaſthenes ſcribit in india ſerpentes in tantam magnitudinem adoleſcere: ut ſolidos hauriant ceruos: tauroſq;. Metrodorus circa rhindacum amnem ī pōto ut ſuperuolantes q̄uis alte perniciterq; alites hauſtu raptas abſorbeant. Nota eſt in punicis bellis ad flumen bagradam a Regulo imperatore baliſtis tormentiſq; ut op-pidum aliquod expugnata ſerpens centum uiginti pedum longitudinis. Pellis eius maxillæq; uſq; ad bellum numantinum durauere romæ in templo. Faciunt his fidē in italia appellatæ boæ ī tantam magnitudinem exeuntes: ut diuo Claudio principe occiſæ in uaticano ſolidus in aluo ſpectatus ſit infans. Aluntur primo bubuli lactis ſucco unde nomē traxere. Cæterorꝫ aīaliū quæ modo conuecta undiq; italiæ cōtigere

ſæpius:formas nihil attinet ſcrupuloſe referre.

DE Scythicis animalibus & ſeptentrionalibus. Cap.xv.

PAuciſſima ſcythia gignit inopia fructuum. Pauca contermina illi germania. Inſignia tamen boum ferarum genera:iubatos biſontes: excellentique & ui & uelocitate uros: quibus imperitum uulgus bubalorum nomen imponit: cum id gignat africa uituli potius ceruice quadam ſimilitudine. Septentrio fert & equorum greges ferorum:ſicut aſinorum aſia & africa. Præterea alcen ni proceritas aurium & ceruicis diſtinguat:iumento ſimilem. Item natam in ſcadinauia inſula: nec ũq̃ uiſã in hoc orbe:multis tamẽ narratam machlin haud diſſimilem illis:& nullo ſuffraginũ flexu. Ideoq; non cubantem & accliuem arbori in ſomno. eaq; inciſa ad ĩſidias capi. Alias uelocitatis memoratæ. Labrũ ei ſuperius prægrãde. ob id retrogradit᷑ ĩ paſcẽdo: ne in priora tendens inuoluatur. Tradunt in moenia feram quæ bonaſus uocet᷑ eq̃na iuba:cætera tauro ſimilẽ: cornibus ita in ſe inflexis:ut nõ ſint utilia pugnæ:q̃propter fuga ſibi auxiliari: reddentem ea fimum interdum & trium iugerum longitudine. cuius contactus ſequẽtes ut ignis aliquis comburat. Mirum pardos pãtheras leones: & ſimilia condito in corporis uaginas unguium mucrone ne refringant᷑ hebetenturq; ingredi:auerſiſq; falculis currere.nec niſi appetendo prætendere.

DE Leonibus. Cap.xvi.

LEoni præcipua generoſitas tũc cum colla armoſq; ueſtiunt iubæ. id enim ætate contingit e leone conceptis. Quos uero pardi generauere: ſemper inſigni hoc carent. Simili modo fœminæ. Magna iis libido coitus:& ob hoc maribus ira. Africa hæc maxime ſpectat inopia aquarum ad paucos amnes congregantibus ſe feris. Ideo multiformes ibi animalium partus:uarie fœminis cuiuſq; generis mares aut ui aut uoluptate miſcente. Vnde etiã uulgare græciæ dictum:Semper aliquid noui africam afferre. Odore pardi coitum ſentit in adultera leo.totaq; ui cõſurgit in pœnã. Idcirco aut culpa flumine abluitur:aut longius comitatur. Semel autem edi partũ lacerato unguium acie utero in enixu uulgum crediidiſſe uideo. Ariſtoteles diuerſa tradit uir quem in his magna ſecuturus in parte præfandum reor. Alexandro Magno rege ĩflãmato cupidine animalium naturas noſcendi: delegataq; commentatione Ariſtoteli ſummo in omni ſcientia uiro aliquot milia hominum in totius aſiæ græciæq; tractu parere iuſſa omnium quos uenatus aucupia piſcatuſq; alebant. Quibuſque uiuaria: armenta:aluearia:piſcinæ auiaria ĩ cura erãt:nequid uſq̃ genitum ignoraretur ab eo. Quos percontando.L.ferme uolumina illa præclara de animalibus condidit. Quæ a me collecta in artum cum iis quæ ignorauerat:quæſo ut legentes boni conſulant: in uniuerſis rerum naturæ operibus: medioq; clariſſimi regum omnium deſiderio cura noſtra breuiter peregrinãtes. Is ergo tradit leænam primo fœtu parere q̃nq; catulos: ac per annos ſingulos uno minus: ab uno ſterileſcere. Informes minimaſque carnes magnitudine muſtelarum eſſe initio. Semeſtres uix ĩgredi poſſe: nec niſi bimeſtres moueri. In europa autem inter acheloum tantum & neſum amnes leones eſſe: ſed longe uiribus præſtantiores iis quos africa aut ſyria gignant. Leonum duo genera. Compactile & breue criſpioribus iubis. Hos pauidiores eſſe:q̃ longo ſimpliciq; uillo. eos contemptores uulnerum. Vrinam mares crure ſublato reddere: ut canes. Grauẽ odorem:nec minus halitum. Raros in potu. Veſci alternis diebus. A ſaturitate ĩterĩ triduo cibis carere. Quæ poſſint in mandendo ſolida deuorare:nec capiente aluo cõiectis in fauces unguibus extrahere:ut ſi fugiendum ſit:non in ſatieratem abeat. Vitã iis longam docet:argumento ꝙ pleriq; dentibus defecti reperiantur. Polybius Aemiliani comes:in ſenecta hominem appeti ab iis refert. Quoniam ad perſequẽdas feras uires non ſuppetant. Tunc obſidere africæ urbes.eaq; de cauſa crucifixos uidiſſe ſe cũ

Scipione: quia cæteri metu pene similis absterrerentur eadem noxa. Leoni tātum ex feris clæmentia ī supplices. Prostratis parcit. Et ubi sæuit: in uiros priusq̄ in fœminas fremit. Infantes non nisi in magna fame. Credit libya intellectum prouenire ad eos precum. Captiuam certe Getuliæ reducem audiui multorum in siluis impetum a se mitigatum alloquio ausæ se dicere fœminam profugam infirmam supplicem aīalis omnium generosissimi: cæterisq; impetrantis: indignam eius gloria prædam. Varia circa hæc opinio ex ingenio cuiusq; uel casu: mulceri alloquiis feras. Quippe iā serpentes extrahi cātu: cogiq; ī pœnam. Verum falsumue sit: uita decreuerit. Leonum animi index cauda: sicut & equorum aures. Nāq; & has notas generosissimo cuique natura tribuit. Immota ergo placido clæmens blandientiq; similis. quod rarum est. crebrior enī iracundia eius. In principio terra uerberatur. Incremēto terga ceu quodā incitamēto flagellantur. Vis summa in pectore. Ex omni uulnere siue ungue īpresso siue dēte: ater profluit sanguis. Iidem satiati innoxii sunt. Generositas in periculis maxime deprehenditur: nō ī illo tātūmodo ꝗ spernēs tela diu se terrore solo tuetur: ac uelut cogi testatur. Cogiturq; nō tāq̄ periculo coactus: sed tanq̄ amētia iratus. Illa nobilior animi significatio quālibet magna canum & uenātium urgēte ui: contēptim restitansq; cedit in cāpis: & ubi uideri potest. Idem ubi uirgulta siluasq; penetrauerit: acerrimo cursu fertur: uelut deputans absconsiōe turpitudinem. Dum sequit̄: insilit saltu: quo in fuga nō utitur. Vulneratus obseruatione mira percussorem nouit: & in q̄talibet multitudine appetit. Eū uero qui tela quidem miserit: sed tamē nō uulnerauerit: correptum raptatumq; sternit nec uulnerat. Cum pro catulis fœta dimicat: oculorum aciem traditur defigere in terram: ne uenabula expauescat. Cæterum dolis carēt & suspicione. Nec limis ītuētur oculis: aspiciq; simili modo nolunt. Creditū est a moriente humum morderi: lachrymāq; leto dari. Atq; hoc tale tamq; sæuū animal rotarum orbes circūacti: currusq; inanes: & gallinaceorum cristæ cantusq; etiā magis terrēt. Sed maxīe ignes. Aegritudīem fastidii tātū sētit: ī qua medetur ei cōtumelia. ī rabiem agente ānexarum lasciuia simiarum. Gustatus deīde sanguis in remedio ē. Leonum simul pugnam pluriū romæ princeps dedit. Q. Scæuola. P. Fabius ī curruli ædilitate. Centum autem iubatorum primus omnium. L. Sylla: qui postea dictator fuit in prætura. Post eum Pompeius Magnus in cyrco. dc. ac in iis iubatorum. ccc. xv. Cæsar dictator quadringentos. Capere eos ardui erat quondā operis: foueisq; maxīe. Principatu Claudii casus rationē docuit pudēdā pene talis feræ nomine: pastoris gætuli sago contra ingruentis impetum obiecto. Quod spectaculum in arenā protinus translatum est: uix credibili modo torpescente tanta illa feritate: q̄uis leui īiectu opto capite: ita ut deuinciatur non repugnans. Videlicet omnis uis constat in oculis. Quo minus mirum sit a Lysymacho Alexandri iussu simul incluso strāgulatum leonem. Iugo subdidit eos. Primusq; romæ ad currum iunxit. M. Antonius: & quidem ciuili bello: cum dimicatum esset in pharsalicis campis non sine ostento quodam tempore illo generosos spiritus iugum subire prodigio significante. Nam ꝗ ita uectus est cum Mima cytheride supra monstra etiam illarum calamitatum fuit. Primus aūt hominum leonem manu tractare ausus & ostendere mansuefactum Hanno e clarissimis pœnoꝝ traditur. Damnatusq; illo argumento quoniam nihil nō persuasurus uir tam artificis ingenii uidebatur & male credi libertas ei: cui in tantum cessisset etiā feritas. Sunt uero & fortuita eorum quoq; clæmētiæ exempla. Mentor syracusanus in syria leone obuio suppliciter uolutante attonitus pauore: cum refugienti undique fera opponeret sese: & uestigia lamberet adulanti similis: animaduertit in pede eius tumorem uulnusq;: & extracto surculo liberauit cruciatu. Pictura casū hunc testatur syracusis. Simili modo Helpis samius natione in africam delatus naue: iuxta littus conspecto leone hiatu minaci arborem fuga petit Liberopatre inuocato: quoniā tum præcipuus uotorū locus est: cum spei nullus est. Sed neq; profugienti cū potuisset:

fera istiterat:& procumbens ad arborem hiatu quo terruerat: miseratiōnē quærebat.
Os morsu auidiore adhæserat dentibus: cruciabatq; inedia. Tum pœna in ipsis eius
telis suspectantem ac uelut mutis precibus orantem dum fortuitu fidens non ē cōtra
feram. Multoq; diutius miraculo q̄ metu cessatum est. Digressus tādem euellit præ-
benti:& q̄ maxime opus est accōmodanti. Traduntq; quādiu nauis ea ī littore stetit
rettulisse gratiam uenatus aggerendo. Qua de causa Liberopatri templum in samo
Helpis sacrauit: quod ab eo factū græci σωτηρος νεως Διονυσον:id est saluatoris
templum Dionysii appellauere. Miremur postea uestigia hominum intelligi a feris
cum etiam auxilia ab uno animalium sperent. Cur enim non ad alia iere? aut unde
medicas manus hominis sciūt? Nisi forte uis malorum etiā feras omnia expiri cogit.

Saluatoris templum Dyonisii

DE Pantheris. Cap.xvii.

NEque memorandum & de panthera tradit Demetrius physicus. Iacētē ī media
uia hominis desiderio repente apparuisse patri cuiusdam Philinis affectatoris
sapientiæ:illum pauore cœpisse regredi. Feram uero circūuolutari nō dubie blādiētē
sese conflictantem mœrore:qui etiam in panthera intelligi posset. Fœta erat: catulis
procul in foueam delapsis. Primum ergo mirationi fuit:non expauescere. proximū
ei curam intendere. secutusq; qua trahebat uestem unguium leni iniectu: ut causam
doloris intellexit:simulq; salutis suæ mercedem:exemit catulos. eaq; cū iis ꝓsequēte
usq; extra solitudīes deductus læta atq; gestiente:ut facile appareret gratiam referre:
& nihil inuicem imputare. quod etiam in homine rarum est. Hæc fidem etiam De-
mocrito afferunt qui Thoantem in arcadia seruatum a dracone narrat. Eū nutrierat
puer dilectum admodum. pauensq; serpentis naturam & magnitudinem metuens:
in solitudines tulerat. In quibus circumuento latronum insidiis agnitoq; uoce sub-
uenit. Nam quæ de infantibus ferarum lacte nutritis cum essēt expositi: produntur:
sicut de conditoribus nostris a lupa:magnitudini fatorum accepta ferri æqus q̄ feraꝝ
naturæ arbitror. Panthera & tigris macularum uarietate prope solæ bestiarum spec-
tantur. Cæteris unus:ac suus cuiusq; generis color est. Leonum tātum ī syria niger.
Pantheris in candido breues macularum oculi. Ferunt colore earum mire sollicitari
quadrupedes cunctas:sed capitis toruitate terreri. Quamobrem occultato eo reliqua
dulcedine inuitatas corripiunt. Sunt qui tradant in armo iis similem lunæ esse
maculam crescentem ī orbes:& cauantem pari modo cornua. Nunc uarias & pardos
qui mares sunt:appellant in eo omni genere creberrimo in africa syriaq;. Quidam ab
iis pantheras solo candore discernunt. nec ahuc aliam differentiam inueni. Senatus-
consultum fuit uetus: ne liceret africanas in italiam aduehere. Contra hæc tulit ad
populum Cn. Aufidius tribunusplebis: permisitque cyrcensium gratia importare.
Primus autem Scaurus ædilitate sua uarias .cl. uniuersas misit. Deinde Pompeius
Magnus quadringentas decem. Diuus Augustus quadringentas .xx. Idem. Q. Tu-
berone Fabio Maximo conss. iiii. nonas maii theatri Marcelli dedicatione tigrin prīus
oīū romæ ostedit in cauea māsuefactā. Diuus uero Claudius simul quattuor.

DE Tigridis natura:& camelis:& camelopardali: & quādo primū uisa romæ.
Capittulū .xviii.

TIgrin hyrcani & indi ferunt animal uelocitatis tremēdæ: & maxime cognitæ dū
capitur. Totus eius fœtus qui semper numerosus est:ab insidiante rapit̄ equo
q̄maxime pernici atq; ī recentem subinde transfertur. At ubi uacuum cubile repperit
fœta(maribus enim cura non est sobolis)fertur præceps odore uestigans. Raptor ap-
propinquante fremitu abiicit unum ex catulis. Tollit illa morsu & pondere etiam
ocior acta remeat. iterumque consequitur & subinde: donec in nauem regresso irrita
feritas sæuit in littore. Camelos inter armenta pascit oriens: quorum duo genera

bactriæ & arabiæ: differũt: q illi bina habent tubera in dorso: hi singula & in pectore alterum cui incumbant. Dentium superiore ordine ut boues carent in utroq; genere. Omnes autem iumentorum ĩ iis terris dorso fungũtˀ: atq; etiam equitatu in prœliis. Velocitas inter equos. Sed sua cuiq; mensura: sicuti uires: nec ultra assuetũ procedit spatiũ: nec plus instituto onere recipit. Odium aduersus equos gerũt naturale. Sitĩ & q̃triduo tolerant. Implentˀ cũ bibẽdi occasio est & in præteritũ & in futuꝝ: obtˀbata conculcatione prius aqua: aliter potu non gaudent. Viuunt quinquagenis annis. Quidam & centenis. Vtrunq; rabiem & ipsi sentiunt. Castrandi genus etiã fœminas quæ bello præparentur inuentum est. Fortiores ita fiunt coitu negato. Horũ aliqua similitudo in duo transfertur animalia. Nabuna æthiopes uocant: collo similẽ equo pedibus & cruribus boui: camelo capite: albis maculis rutilũ colorem distĩguẽtibus: unde appellata camelopardalis. Dictatoris Cæsaris cyrcẽsibus ludis primum uisa romæ. Ex eo subinde cernitur aspectu magis q̃ feritate conspicua: quare etiam ouis fere nomen inuenit.

DE Chao & cepho. Cap.xix.

Pompeii Magni primum ludi ostenderunt chaum: quem calliraphiũ uocabãt: effigie lupi: pardorum maculis. Iidem ex æthiopia quas uocant cephos: quarũ pedes posterioribus pedibus humanis & cruribus: priores manibus fuere similes hoc animal postea roma non uidit.

DE Rhinocerote. Cap.xx.

Iisdem ludis & rhinoceros unius ĩ nare cornu qualis sæpe uisus. Alter hic gẽitus hostis elephanto: cornu ad saxa limato præparat se pugnæ. In dimicatiõe aluũ maxime petens quam scit esse molliorem. Longitudo ei par. Crura multa breuiora. Color buxeus.

DE Lyncibus: & sphingibus: & crocutis: cercopithecis: indicis bubus: leucrocutis: eale: tauris æthiopiæ: mãticora: monocerote: catoblepa: basilisco. Cap.xxi.

Lyncas uulgo frequentes & sphingas: fusco pilo: mammis in pectore geminis æthiopia generat: multaque alia monstro similia. Pennatos equos & cornibus armatos: quos pegasos uocant. Crocutas uelut ex cane lupoq; conceptos: oĩa dẽtibus frangentes: protinusq; deuorata conficientes uentre. Cercopithecos nigris capitibus: pilo asinino: & dissĩles cæteris uoce. Indicos boues unicornes tricornesq;. Leucrocutã pniciosissimam feram: asini fere magnitudine: clunibus ceruinis: collo cauda pectore leonis: capite melium: bisulca ungula: ore ad aures usq; rescisso: dentium locis osse perpetuo. Hanc feram humanas uoces tradunt imitari. Apud eos & quæ uocatˀ eale magnitudine equi fluuiatilis: cauda elephãti: colore nigra uel fulua. Maxillas apri: maiora cubitalibus cornua habens mobilia: quæ alterna in pugna sistit. uariatque infesta aut obliqua: utcunq; ratio mõstrauit. Sed atrocissimos habet tauros siluestres maiores agrestibus: uelocitate ante omnes: colore fuluos: oculis cæruleis: pilo in contrarium uerso: rictu ad aures dehiscente. Iuxta cornua mobilia. Tergoris duricia silicis: omne respuens uulnus. Feras omnes uenantur. Ipsi non aliter q̃ foueis capti feritate semper intereunt. Apud eosdem nasci Ctesias scribit: quam manticoram appellat triplici dentium ordine pectinatim coeũti. Facie & auriculis hominis oculis glaucis colore sanguineo: corpore leonis. Cauda scorpionis modo spicula infigẽtem. Vocis ut si misceatur fistulæ & tubæ cõcentus. Velocitatis magnæ: humani corporis uel præcipuæ appetentem. In india & boues solidis ungulis unicornes: & feram noĩe axin: hinnuli pelle: pluribus candidioribusq; maculis sacrorum Liberipatris. Orsei ĩndi simias cãdentes toto corpore uenantur. Asperrimam autem feram monocerotẽ: reliquo corpore equo similem: capite ceruo: pedibus elephanto: cauda apro: mugitu graui: uno cornu nigro media fronte cubitorum duum eminente. Hanc feram uiuam negant capi. Apud hesperios æthiopas fons est nigris: ut pleriq; existimauere

Basiliscus

nili caput:ut argumẽta quæ dixius: persuadent. Iuxta hunc fera appellat᷑ catoblepas modica alioquin:cæterisq; mẽbris iners:caput tantũ prægraue ægre ferens: id deiectũ semper in terram. Alias internecio humani generis omnibus:qui oculos eius uidere: confestim expirantibus. Eadem & basilisci serpentis est uis . Cyrenaica hunc generat prouincia.xii. nõ amplius digitoꝝ magnitudine. Cãdida in capite macula ut quodã diademate insigni. Sibilo omnes fugat serpẽtes. Nec flexu multiplici nec ut reliquæ corpus impellit: sed celsus & erectus in medio incedens. Necat frutices nõ cõtactas modo : uerum & afflatas. exurit herbas. rumpit saxa. Talis uis malo est. Creditum quõdam ex equo occiso hasta:& per eam subeunte ui:non equitem modo: sed equũ quoq; absumptum. Huic tali monstro(sæpe .n. enectum concupiuere reges uidere) mustellarum uirus exitio est:adeo naturæ nihil placuit esse sine pari. Interficiũt eos cauernis facile cognitis : sola tabe. Necant illi simul odore:moriũtq;:& natæ pugnã conficiunt.

DE Lupis. Cap.xxii.

SEd ĩ italia quoq; creditur lupoꝝ uisus esse noxius. Vocẽq; homini quẽ priores contemplentur:adimere ad præsens. Inertes hos paruosque africa & ægyptus gignunt : asperos trucesq; frigidior plaga. Homines in lupos uerti: rursusq; restitui sibi:falsum esse confidenter existimare debemus:aut credere omnia quæ fabulosa tot sæculis comperimus. Vnde tamen ista uulgo infixa sit fama in tantũ ut ĩ maledictis uersipelles habeant : indicabitur. Euanthes inter auctores græciæ non spretus tradit arcadas scribere ex gente Antæi cuiusdam sorte familia electum ad stagnum quoddã regionis eius duci.uestituq; in quercu suspenso tranare : atq; abire in deserta : trans figurariq; ĩ lupum: & cum cæteris eiusdem generis congregari per annos nouẽ. Quo in tempore si homine se abstinuerit: reuerti ad idem stagnum : & cum tranatauerit: effigiem recipere ad pristinum habitum addito nouem annorum senio. Addit quoq; Fabius eandem recipere uestem. Mirum est q̃ procedat græca credulitas. Nullum tã impudens mendacium est:ut teste careat. Itaq; Copas qui olympionica scripsit:nar rat Demenetum parrhasium in sacrificio quod arcades Ioui Lyceo humana etiam cum hostia faciebant : immolati pueri exta degustasse & ĩ lupum se cõuertisse. Eũdẽ decimo anno restitutum athleticæ restitisse ĩ pugilatu:uictoremq; uictoria olympia reuersum . Quin & caudæ huius animalis creditur uulgo inesse amatorium uirus: exiguo in uillo.eumq; qui capiatur:abiicere. Nec idem pollere:nisi uiuenti direptũ. Dies quibus coeant:toto anno non amplius .xii. Eundem in fame uesci terra. Inter auguria ad dexteram commeantiũ præciso itiere si pleno id ore fecerit : nullũ õium præstantius. Sũt ĩ eo gñe qui ceruarii uocantur: qualem e gallia in Pompeii Magni arena spectatum diximus. Huic q̃uis in fame mandenti si respexit : obliuionem cibi surrepere aiunt:digressumq; quærere aliud.

DE Serpentibus. Cap.xxiii.

QVod ad serpentes attinet:uulgatum est colores earum plerasq; terras habere in quas occultentur. Innumera esse genera. Cerastis corpore eminere. Cornicula sæpe quadrigemina quorum motu reliquo corpore occultato sollicitent ad se aues. Geminum caput amphesibenæ:hoc est & ad caput & ad caudam tanq̃ parũ esset uno ore fundi uenenum. Aliis squamam esse : aliis picturas. Omnibus exitiale uirus. Iaculum ex arborum ramis uibrari. Nec pedibus pauendas tantum serpentes: sed & missili uolare tormento. Colla aspidum intumescere nullo ictus remedio: præterq̃ si confestim partes contactæ amputentur. Vnus huic tam pestifero animali sensus uel potius affectus est. Coniuga ferme uagantur:nec nisi cum compare uita est. Itaque alterutra interempta:incredibilis alteri ultionis cura. Persequitur interfectorẽ:unũq;

eum in quãtolibet populi agmine noticia quadam infestat. Perrumpit omnes diffi-
cultates. Permeat spatia: nec nisi amnibus arcetur aut præceleri fuga. Non est fateri
rerum natura largius mala aut remedia genuerit. Iam primum hebetes oculos huic
malo dedit eosq; nõ in frõte: nec ex aduerso cernere: sed in temporibus. Itaq; excitat̃
sed sæpius auditu q̃ uisu.

DE Ichneumone. Cap.xxiiii.

HAbet deinde interneciuum bellum cum Ichneumone. Notum est animal hac
gloria maxime in eadem natum ægypto. Mergit se limo sæpius: siccatque sole.
Mox ubi pluribus eodẽ modo se coriis loricauit: in dimicationem pergit. In ea cauda
attollens: ictus irritos auersus excipit: dõec obliquo capite speculatus ĩuadat ĩ fauces.
Nec hoc contentus: aliud haud mitius debellat animal.

DE Crocodilo & hippopotamo. Cap.xxv.

CRocodilum habet nilus quadrupes malũ: & terra pariter ac flumine infestum.
Vnum hoc animal terrestre lĩguæ usu caret. Vnum superiore mobili maxilla
ĩprimit morsum alias terribile: pectinatim stipante se dentium serie. Magnitudine
excedit plerunq; duodeuiginti cubita. Parit oua quanta anseres. Eaq; extra eũ locũ
transferens semper incubat: prædiuinatione quadam ad quẽ summo auctu eo anno
egressurus ẽ nilus. Nec aliud animal ex mĩori origine ĩ maiorẽ crescit magnitudinẽ.
Et unguibus hic armatus ẽ contra omnes ictus cute inuicta. Dies in terra agit: noctes
aqua: tẽporis utrunq; ratione. Hunc saturum cibo piscium: & semper esculẽto ore in
littore somno datum: parua auis: quæ trochilos ibi uocatur: rex auium ĩ italia: ĩuitat
ad hiãdum pabuli sui gratia: os primum eius adsultim repurgans: mox dẽtes: & ĩtus
fauces quoq; ad hanc scabẽdi dulcedinem q̃maxime hiantes. In qua uoluptate sõno
pressum conspicatus Ichneumon per easdem fauces ut telũ aliquod immissũ erodit
aluum. Similis crocodilo: sed minor etiam Ichneumone est in nilo natus scincos:
contra uenena præcipuum antidotum. Item ad inflammandam uirorum uenerem.
Verum ĩ crocodilo maior erat pestis q̃ ut uno esset eius hoste natura contenta. Itaq;
& delphini immeantes nilo: quorum dorso tanq̃ ad hunc usum cultellata ĩest penna
abigentes eos præda: ac uelut in suo tantum amne regnantes alioquĩ impares uiribus
ipsi astu interimunt. Callent enim in hoc cuncta animalia: sciuntq; non modo sua
commoda: uerum & hostium aduersa. Norunt sua tela. norunt occasiones: partesque
dissidentium in bellis. In uentre mollis est: tenuisq; cutis crocodilo. ideo se ut territi
immergunt delphini: subeuntesq; aluum illam secant spina. Quin & gẽs hominum
est huic beluæ aduersa in ipso nilo: & in interiore habitans nitria ab insula ĩ q̃ habitat
appellata. Mensura eorum parua: sed præsentia animi ĩ hoc tantum usu mira. Ter-
ribilis hæc contra fugaces belua est: fugax contra insequentes. Sed aduersum ire
soli hi audent. Quin etiam flumini innatant. Dorsoq; equitantium modo impositi
hiantibus resupino capite ad morsum addita ĩ os claua dextra ac leua tenentes extrẽa
eius utrinq; ut frenis in terram agunt captiuos: ac uoce etiam sola territos cogũt euo-
mere recentia corpora ad sepulturam. Itaq; ei uni insulæ crocodili non adnatant. Ol-
factuq; eius generis hominum ut Psyllorum serpentes fugãtur. Hebetes oculos hoc
animal dicitur habere in aqua: extra acerrimi uisus. Quatuorq; menses hyemis ine-
dia semper transmittere ĩ specu. Quidam hoc unum quãdiu uiuat crescere arbitrãt̃.
Viuit aũt longo tẽpore. Maior altitudine in eodem nilo belua hippopotamus edit̃.
Vngulis binis quales bubus: dorso equi: & iuba: & hinnitu: rostro resino: cauda
torta & dentibus aprorum aduncis: sed minus noxiis. Tergoris ad scuta galeasque
impenetrabilis: præterq̃ si humore madeat. Depascitur segetes: destinatiõe ante ut
ferunt: determinatas in diem & ex agro ferẽtibus uestigiis ne quæ reuertenti insidiæ
comparent.

Quis primus romæ hippopotamũ & crocodilos ostẽdit: & medicinæ ab animalibus repertæ. Cap.xxvi.

PRimus eum & quinq; crocodilos romæ ædilitatis suæ ludis. M. Scaurus temporario euripo ostendit. Hippopotamus ī quadā medendi parte etiā magister existit: assidua nanq; satietate obesus exit in littus: recentes arundinum cæsuras perspeculatus: atq; ubi acutissimum uidet stipitem imprimens corpus: uenam quādam in cute uulnerat. atque ita profluuio sanguinis morbidum alias corpus exonerat: & plagā limo rursus obducit.

Quæ animalia quas herbas ostēderūt cerui: lacerti: hirundines: testudīes: mustela: ciconia: aper: anguis: draco: panthera: elephas: ursi: cerui: palumbes: columbæ: grues: coruus. Cap. xxvii.

SImile quiddam & uolucris ī eadem ægypto monstrauit quæ uocatur ibis: rostri aduncitate per eam partem se perluens: q̄ reddi ciborum onera maxime salubre est. Nec hæc sola multis animalibus reperta sunt usui futura & homini. Dictamum herbam extrahendis sagittis cerui monstrauere percussi eo telo: pastuque eius herbæ eiecto. Iidem percussi a phalangio quod est aranei genus aut aliquo simili: cancros edendo sibi medentur. Est & ad serpētiū ictus præcipua qua se lacerti: quotiens cum his conseruere pugnam: uulnerati refouēt. Chelidoniam uisui saluberrimā hirūdīes monstrauere: uexatis pullorum oculis illa medentes. Testudo cunilæ: quā bubulā uocant: pastu uires contra serpentes refouet. Mustela ruta in murium uenatu cum iis dimicatione conserta. Ciconia origano. Edera apri in morbis sibi medentur. Et cancros uescendo maxime mari eiectos. Anguis hyberno situ membrana corporis obducta fœniculi succo impedimentum illud exuit: nitidusq; uernat. Exuit autem a capite primum: nec celerius q̄ uno die ac nocte replicans: ut extra fiat mēbranæ quod fuerat intus. Idē hyberna latebra uisu obscurato: marathro herbæ sese affricās oculos īungit ac refouet. Si uero squamæ obtorpuere: spinis iuniperi se scabit. Draco uernā nauseam siluestris lactucæ succo restringit. Pantheras per carnes fricatas aconito uenantur iidem barbari. Occupat ilico fauces earum angor. Quare pardalianthes id uenenum appellauere quidam. At uera contra hæc incrementis hominis sibi medet: & alias tam auida eorum: ut a pastoribus ex īdustria in aliquo uase suspensa altiusq̄ ut queat saltu contingere: iaculando ea petendoq; defigi & postremo expirare: alioqn uiuacitatis adeo lētæ: ut eiectis interaneis diu pugnet. Elephas cameleonte concolori fronde deuorato: occurrit oleastro huic ueneno suo. Vrsi: cum mandragoræ mala degustauere: formicas lambunt. Ceruus herba cynare uenenatis pabulis resistit. Palumbes: graculæ: merulæ: perdices: lauri folio annuum fastidium purgant. Columbæ turtures: & gallinacei herba quæ uocatur helxine. Anates anseres cæteræq; aquaticæ herba siderite. Grues & similes iunco palustri. Coruus occiso chameleonte qui etiā uictori nocet: lauro infestū uirus extinguit. Prognostica aīaliū. Cap. xxviii.

MIlia præterea utpote q̄plurimis animalibus eadem natura rerum cæli quoque obseruatione & uentorum & hymbrium & tempestatum præsagia aliis alia dederit. quod persequi immensum est: æque scilicet q̄ reliquam cum singulis hominum sotietatem. Siquidem & pericula præmonent: non fibris modo extisque: circa quod magna mortalium portio hæret: sed alia quadam significatione. Ruinis īminētibus musculi præmigrant. Aranei cum telis primi cadunt. Auguria quidem artē periculis fecere. Apud romanos sacerdotum collegium uel maxime solenne est. In thracia locis rigentibus & uulpes aīal alioquin sollerti auditu: amnes gelatos lacusq; nō nisi ad pastus ituræ rediturǽq; trāseūt. Obseruatū eā aure ad glaciē apposita coniectare crassitudinē gelu. Ciuitates & gētes a minutis animalibus deletæ. Cap. xxix.

NEc minus clara exitii documenta sunt etiam ex contemnendis animalibus. M. Varro auctor est a cuniculis suffossum in hispania oppidū: a talpis ī thessalia: ab ranis ciuitatem in gallia pulsam: ab locustis in africa. Ex gyaro cycladum insula amyclios a muribus fugatos: in italia amyclas a serpētibus deletas. Citra cynamulgos

æthiopas late deserta regio ē a scorpionibus & solipygis gēte sublata. Et a scolopēdris abactos otrerieres auctor ē Theophrastus. Sed ad reliqua feraꝝ genera trāseamus.

DE Hyena & crocuta & manticora & fibris & lutris. Cap.xxx.

HYenis utrāq; esse naturā:& alternis ānis esse marē:alternis fœminā fieri. Parere sine mare uulgus credit. Aristoteles negat. Collum & iuba continuitate spinæ porrigit̄.flectiq; nisi circūactu totius corporis nequit. Multa præterea mira tradūtur. Sed maxīe sermonē hūanū īter pastoꝝ stabula assimulare. Nomēq; alicuius addiscere quē euocatū foras laceret. Itē uomitionē hoīs imitari ad sollicitandos canes:quos inuadat. Ab uno aīali sepulchra erui:inqsitiōe corpoꝝ. Fœminā raro capi. Oculis mille esse uarietates:colorūq; mutatiōes. Præterea umbræ eius cōtactu canes obmutescere. Et qbusdā magicis artibus ōe aīal quod ter lustrauerit:ī uestigio hærere. Huius gnīs coitu leæna æthiopica parit crocutam similiter uoces imitantē hoīum pecoꝝq;. Acies ei ꝑpetua in utraq; ꝑte oris:nullis gingiuis dente continuo.quæ ne contrario occursu hebetet̄: capsaꝝ mō īcludit̄. Hoīum sermōes imitari & māticoran ī æthiopia auctor est Iuba. Hyenæ pluriæ gignunt̄ in africa : quæ & asinoꝝ siluestriū multitudinem fūdit. Mares in eo gn̄e singuli fœminaꝝ gregibus īperitāt. Timēt libidinis æmulos. Et ideo grauidas custodiunt. Morsuq; natos mares castrāt. Contra grauidæ latebras petunt & parere furto cupiūt: gaudentq; copia libidinis. Easdē ꝑtes sibi ipsi pontici āputāt fibri ꝑiculo urgente: ob hoc se peti gnari. Castoreū id uocāt medici:alias aīal horrendi morsus. Arbores iuxta flumina ut ferro cædit. Hominis parte comprehēsa: non anteq̄ fracta concrepuerint ossa:morsu resoluit. Cauda pisciū iis.Cætera species lutræ.Vtrunq; aquaticū. Vtriq; mollior pluma pilus.

DE Ranis & uitulis marinis & stellionibus. Cap.xxxi.

RAnæ quoq; rupetæ:quaꝝ & ī terra & ī hūore ē uita:pluris refertæ medicamibus deponere ea quotidie ac resumere pastu dicunt̄ : uenena tātū sibi reseruantes. Similis & uitulo marino uictus in mari ac terra. Simile fibro & ingeniū. Euomit fel suū:ad multa medicamēta utile. Itē coagulū ad comitiales morbos:ob ea se peti prudēs. Theophrastus auctor ē:angues eo mō & stelliones senectutē exuere:eāq; ꝓtinus deuorare:præripientes comitiali morbo remedia. Eosdem pestiferos ferunt ī græcia: īnocuos esse in sicilia.

DE Ceruis. Cap.xxxii.

CEruis quoq; ē sua malignitas:quāq̄ placidissīo aīaliū urgente ui canū ultra cōfugiunt ad hominē. Et ī pariendo semitas minus cauēt:hūanis uestigiis tritas q̄ quæ secretæ ac feris opportunæ. Conceptus eaꝝ post arcturi sydus. Octonis mensibus ferūt partus:& interdū geminos. A conceptu separāt se. At mares relicti: rabie libidinis sæuiunt. Fodiunt scrobes. Tunc rostra eoꝝ nigrescunt:donec aliqui abluāt hymbres. Fœminæ aūt ante partū purgāt̄ herba quadā quæ seselis dicit̄: faciliore ita utentes utero. A partu duas habent herbas quæ aros & seselis appellant̄. Pastæ redeūt ad fœtū. Illos imbui lactis prīo nolunt succo q̄cūq; de causa. Editos partus exercent cursu:& fugā meditari docent. Ad prærupta ducunt. Saltūq; demonstrāt. Iā mares soluti desiderio libidinis auide petūt pabula. Vbi se præpingues sēsere latebras quærunt:fatentes incommodum pondus:& alias semper in fuga aqescūt:stātesq; respiciunt. Cū ꝓpe uētū ē:rursus fugæ præsidia repetētes. Hoc fit intestini dolore tā īfirmi ut ictu leui rūpat̄ intus. Fugiūt aūt latratu canū audito. Aura sēp secūda ut uestigia cū ipsis abeāt. Mulcent̄ fistula pastorali & cātu. Cū erexere aures acerrimi auditu:cū remisere:surdi. Cæteꝝ aīal sīplex:& omnium reꝝ miraculo stupens: in tātū ut equo aut bucula accedente propius:hominē iuxta uenantē non cernāt:aut si cernunt:arcū ipsū sagittasq; mirent̄. Maria tranāt gregatī nantes porrecto ordine:& capita īponētes præcedētiū clunibus:uicibusq; ad terga redeuntes. Hoc maxīe notat̄ a cilicia cypꝝ traiicientibus. Nec uident terras : sed in odore eaꝝ natant. Cornua mares habent: soliq; aīaliū ōibus annis statuto ueris tpr̄e amittūt. Ideo sub ipsa die q̄maxīe inuia

Liber

petunt. Latent amissis uelut inermes. Sed & ipsi bono suo inuidētes. Dextrū cornu negant inueniri: ceu medicamēto aliquo præditū. Idq; mirabilius fatēdum ē: cū & in uiuariis mutent omnibus annis. Defodi ab iis putant. Accensis aūt utrislibet odore serpentes fugātur: & comitiales morbi deprehendūt. Indicia quoq; ætatis ī illis gerūt singulis annis adiicientibus ramos usq; ad sexennes. Ab eo tpe similia reuiuiscunt. Nec pōt ætas discerni. Sed dentibus senecta declaratur. Aut enim paucos aut nullos habent: nec in cornibus imis ramos: alioquin āte frontē ꝑminere solitos iunioribus. Nō decidunt castratis cornua: nec nascūt. Erūpūt aūt renascentibus tuberibus prīo aridæ cutis similia. Eadē teneris īcrescūt ferulis arūdineas ī pāniculas molli plumata lanugine. Quādiu carent iis: noctibus ꝓcedunt ad pabula. Increscentia solis uapore durant: ad arborē subinde experientes. Vbi placuerit robur: in apta ꝓdeūt. Capti iā sunt edera in cornibus uiridāte ex attritu arboꝝ: ut in aliquo ligno teneris dū expiūt innata. Fiunt aliquando ex candido colore qualem fuisse tradit. Q. Sertorii ceruam: quā esse fatidicam hispaniæ gentibus persuaserat. Et iis ē cū serpēte pugna. Inuestigāt cauernas: nariūq; spiritu extrahūt renitētes. Ideo singulare abigendis serpētibus odor adusto cornu ceruino. Contra morsus uero præcipuum remedium ex coagulo hinnuli in utero occisi. Vita ceruis in cōfesso longa: post centū annos aliqbus captis cū torqbus aureis: quos Alexander Magnus addiderat: adoptis iā cute ī magna obesitate. Febriū morbos non sentit hoc aīal. Quin & medet huic timori. Quasdam nos principes fœminas scimus oībus diebus matutinis carnē eā degustare solitas & longo æuo caruisse febribus. Quod ita demū existimāt ratū: si uulnere uno interierit.

DE Tragelapho & chameleonte & reliqs colorē mutantibus. Cap. xxxiii.

EST eadem specie barba tantū et armoꝝ uillo distans: quem tragelaphon uocant: non alibi q̄ iuxta phasin amnem nascens. Ceruos africa ꝑpemodum sola non gignit. At chameleontem & ipsa: quāq̄ frequētiore india. Figura & magnitudo erat lacerti: nisi crura essent recta & excelsiora. Latera uentri iungunt ut piscibus & spina simili mō. Eminet rostrū ut in paruo sit haud absimile suillo. Cauda prælonga in tenuitatē desinens: & īplicans se uiperinis orbibus. Vngues adunci. Motus tardior ut testudini. Corpus aspeꝝ ut crocodilo. Oculi in recessu cauo: tenui discrimine prægrandes: & corpori concolores. Nunq̄ eos operit. Nec pupillæ motu: sed totius oculi uersatione circumaspicit. Ipse celsus hianti semp ore. Solus aīaliū nec cibo nec potu sēp alitur: nec alio q̄ aeris alimento. Circa caprificos ferus: īnoxius alioqn. Et coloris natura mirabilior. Mutat nāq; eū subīde & oculis & cauda et toto corpore. Redditq; sēp quēcūq; proxime attingit præter rubrum candidūq;. Defūcto pallor est. Caro in capite & maxillis: & ad cōmissurā caudæ admodum exigua: nec alicubi toto corpore. Sāguis ī corde & circa oculos tātū. Viscera sine splene. Hybernis mensibus latet ut lacerta.

DE Tarando: & lycaone: & thoe. Cap. xxxiiii.

MVtat colores scythaꝝ tarandus nec aliud ex iis quæ pilo uestiuntur: nisi ī indis lycaon cui iubata traditur ceruix. Nam thoes lupoꝝ id genus est procerius lōgitudine: breuitate crurum dissimile: uelox saltu. Venatu uiuens: innocuū homini. Habitum nō colorem mutat. Per hyemes hirti: æstate nudi. Tarando magnitudo quæ boui ē. Caput maius ceruino: nec absimile: cornua ramosa: ungula bifida: uillus magnitudine ursoꝝ. Sed cum libuit sui coloris esse: asino similis est. Tergori tanta duricia: ut thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborum fruticum floꝝ locoꝝq; reddit metuens in quibus latet. Ideoque raro capit. Miꝝ esset habitum corpore tam multiplicē dari: mirabilius & uillo.

DE Hystrice. Cap. xxxv.

HYstrices generat india: & africa spina contectas: ac erinaceoꝝ genere: sed hystrici lōgiores aculei: et cū intendit cutē missiles. Ora urgentium figit canū: et paulo longius iaculat. Hybernis autē se mēsibus condit. Quæ nata multis: et āte oīa ursis.

DE Vrsis et fœtibus eorum. Cap. xxxvi.

VOrum coitus hyemis initio : nec uulgari quadrupedum more : ſed ambobus
cubantibus: complexiſq;. Deinde ſeceſſus in ſpecus ſeparatim in qbus pariũt
triceſimo die:ac plurimum quinos. Hi ſunt candida informiſq; caro paulo muribus
maior:ſine oculis ſine pilo. Vngues tantum prominent. Hanc lambendo paulatim
figurãt. Nec quicq̃ rarius homines q̃ pariẽtẽ uidere urſam. Ideo mares quadragenis
diebus latẽt. Fœminæ quaternis menſibus. Specus ſi non habuere:ramo℞ fruticũq;
congerie ædificant impenetrabiles hymbribus : mollique fronde conſtratos. Primis
diebus bis ſeptenis tã graui ſomno premunt̃: ut ne uulneribus quidẽ excitari queãt.
Tunc mirum in modum ueterno pingueſcunt. Illi ſunt adipes medicaminibus apti
contraq; defluuium capilli tenaces. Ab his diebus reſidunt:ac priorum pedum ſuctu
uiuunt. Fœtus rigẽtes apprimendo pectori fouent: nõ alio incubitu q̃ oua uolucres.
Mirum dictu credit Theophraſtus per id tempus coctas quoque urſorum carnes ſi
aſſeruentur increſcere. Cibi tunc nulla argumenta : nec niſi humoris minimum in
aluo ĩueniri. Sanguinis exiguas circa corda tantũ guttas:reliquo corpori nihil ĩeſſe.
Procedunt uere : ſed mares præpingues. Cuius rei cauſa non prompta eſt. Quippe
nec ſomno quidem ſaginatis præter quatuordecim dies:ut diximus. Exeuntes herbã
quãdã aron nomine laxãdis inteſtinis alioquin concretis deuorant. Circaq; ſurculos
dentium prædomãtes ora. Oculi eorum hebetantur crebro. Qua maxĩe cauſa fauos
expetunt:ut conuulneratum ab apibus os leuet ſanguine grauedinem illã. Inualidiſ-
ſimum urſo caput : quod leoni fortiſſimum. Ideo urgente ui præcipitaturi ſe ex aliq̃
rupe:manibus eo operto iaciuntur:ac ſæpe in arena colaphis inflictis exanimantur.
Cerebro ueneficium eſſe hiſpaniæ credunt: occiſorumq; ĩ ſpectaculis capita cremant,
teſtato quoniã potum in urſinam rabiem agat. Ingrediuntur et bipedes. Arborem
auerſi diripiunt. Tauros ex ore cornibuſq; eorum pedibus omnibus ſuſpenſi põdere
fatigant. Nec alteri animalium ĩ maleficia ſtultitia ſollertior. Annalibus notatum ẽ
.M. Piſone. M. Meſſalla conſſ. ad. xiiii. kalendas octobris: Domitium Aenobarbum
ædilem currulem urſos numidicos. c. & totidem uenatores æthiopas in cyrco dediſſe.
Miror adiectum numidicos fuiſſe:cum in africa urſos non gigni conſtet.

DE Muribus ponticis & alpinis:& herinaceis. Cap. xxxvii.

COnduntur hyeme & pontici mures duntaxat alibi. Quorum palatum ĩ guſtu
ſagaciſſimum auctores quonã modo intellexerint:miror. Conduntur & alpini
quibus magnitudo media eſt. Sed hi pabulo ante in ſpecus coniecto:cum qdã narrẽt
alternos:marem ac fœminam ſupra ſe complexo faſce barbæ ſupĩos cauda mordicus
apprehenſa inuicem detrahere ad ſpecum. Ideoq; illo tẽpore detrito eſſe dorſo. Sũt
his pares & in ægypto. Similiter reſident in clunes : & in binis pedibus gradiuntur:
prioribuſq; ut manibus utũtur. Præparãt hyemi & herinacii cibos:ac uolutati ſupra
iacentia poma affixa ſpinis unum non amplius tenentes ore portant ĩ cauas arbores.
Iidem mutationem aquilonis in auſtrũ condentes ſe in cubile præſagiunt. Vbi uero
ſenſere uenantem cõtracto ore pedibuſq; ac parte omni inferiore qua rarã & ĩnocuã
habent lanuginem cõuoluuntur in formam pilæ:nequid comprehendi poſſit præter
aculeos. In deſperatione uero urinam ex ſe reddunt tabificam tergori ſuo ſpiniſque
noxiam:propter hoc ſe capi gnari. Quãobrem exinanita prius urina uenari ars ẽ. Et
tum præcipua dos tergoris. Alias corrupta fragilis putribus ſpinis atq; deciduis : etiã
ſi uiuat ſubtractus fuga:ob id non niſi in nouiſſĩa ſpe maleficio illo pfũdit̃. Quippe
& ipſi odere inſitum ueneficiũ:ita parcentes ſibi:terminumq; ſupremũ opperientes:
ut ferme ante captiuitas occupet. Calidæ poſtea aquæ aſperſu reſoluit̃ pila:appre-
henſuſq; pede altero e poſterioribus ſuſpendio ac fame necatur. Aliter nõ ẽ occidere
& tergori parcere. Ipſum animal non uerentur pleriq; dicere uitæ hominũ ſupuacuũ
eſſe ſi non ſint illi aculei. Fruſtra uellerum mollicies in pecude mortalibus data. Hac
cute expoliuntur ueſtes. Magnũ fraus & ibi lucrũ monopolium inuenit. De nulla

re crebrioribus ſenatuſcõſultis nulloq; nõ principe aditõ querimoniis ꝓuincialibus.
Vrina & duobus aliis animalibus ratione mira eſt.

DE Leontophono:lynce:melibus & ſciuris. Cap.xxviii.

LEontophonon accepimus uocari paruum : nec aliubi naſcens q̃ ubi leo gignit̃.
Quo guſtato tanta illa uis eſt:ut cæteris quadrupedũ imperitans ilico expiret.
Ergo corpus eius aduſtum aſpergunt aliis carnibus polentæ modo inſidiantes feræ:
necãtq; etiam cinere tam cõtraria eſt peſtis. Haud immerito igitur odit leo.uiſumq;
frãgit & citra morſũ exaĩat. Ille cõtra urinã ſpargit prudẽs hãc quoq; leoni exitialẽ.
Lyncũ humor ita redditus ubi gignũt̃:glaciat̃: areſcitue ĩ gemmas carbũculis ſimiles
& igneo colore fulgẽtes:lyncuriũ uocatas:atq; ob id ſucino a pleriſq; ita gñari ꝓdito.
Nouere hoc:ſciũtq; lynces & ĩuidentes:urinã terra operiunt : eoq; celerius ſolidatur.
Illa alia ſollertia in metu melibus ſufflata cute diſtẽtæ ictus hominũ & morſus canũ
arcent. Præuidẽt tẽpeſtatẽ & ſcyuri:obturatiſq; qua ſpiraturus eſt uentus cauernis:ex
alia parte aperiũt fores decretos. Ipſis uilloſior cauda ꝓ tegumẽto eſt. Ergo ĩ hyemes
aliis prouiſum pabulum : aliis pro cibo ſomnus.

DE Vipera:cocleis:& lacertis. Cap.xxxviiii.

SErpẽtiũ uipera ſola terra dicit̃ condi. Cæteræ arboꝝ aut ſaxorũ cauis.& alias uel
annua fame durant:algore mõ dẽpto. Oĩa ſeceſſus tp̃e ueneno orba dormiũt.
Simili mõ & cochleæ. illæ quidem iteꝝ & æſtatibus adhærẽtes maxime ſaxis: ut etiam
iniuria reſupinatæ auulſæq; non tamẽ exeãt. In balearibus uero ĩſulis cauaticæ appel-
latæ nõ prorepũt e cauis terræ neq; herba uiuunt:ſed uuæ modo ĩter ſe cohærẽt. Eſt &
aliud genus minus uulgare. Ad hærẽt operculo eiuſdẽ teſtæ ſe operientes:obrutæ terra
ſẽp. Hæ & circa maritimas tãtũ alpes quondã effoſſæ. cœpere iam erui et ĩ ueliterno.
õium tamen laudatiſſimæ in aſtypalea inſula. Lacertæ inimiciſſimũ genus cochleis.
Negant̃ ſemeſtrẽ uitã excedere. Lacerti arabiæ cubitales. In india uero in niſa monte
.xxiiii. in longitudine pedum:colore fului aut punicei aut cærulei.

DE Canibus. Cap.xl.

De canibus

EX iis quoq; aĩalibus quæ nobiſcũ degũt:multa ſũt cognitu digna. Fideliſſimi
ante omnia homini canes atq; equi. Et pugnaſſe aduerſus latrones canem pro
domino accepimus:confectumq; plagis a corpore non receſſiſſe uolucres & feras abi-
gentem. Ab alio in epiro agnitum in conuentu percuſſorem domini : laniatuque &
latratu adactum:ut cogeretur fateri ſcelus. Garamantem regẽ canes ducenti ab exilio
reduxere prœliantes contra reſiſtentes. Propter bella colophonii : itẽq; caſtabalenſes
cohortes canũ habuere. Eæ primæ dimicabant in acie nunq̃ detrectantes. Hæc erant
fidiſſima auxilia: nec ſtipendiorum indiga. Canes defendere cimbros cæſis dominis
eorum plauſtris impoſitis. Canis Iaſone Lycio ĩterfecto cibum capere noluit: ĩediaq;
conſumptus eſt. Is uero cui nomen hyrcani reddidit Durides accenſo rẽgis Lyſima-
chi rogo:iniecit ſe flammæ. Similiterq; Hieronis regis. Memorat & Pyrrhũ Gelonis
tyranni canem Philiſtus. Memorat̃ & Nicomedis bithyniæ regis uxore eius Cõſynge
lacerata propter laſciuiorem cũ marito iocum. Apud nos Volcatiũ nobilẽ q Ceſeliũ
ius ciuile docuit aſturcone e ſuburbano redeũtẽ cũ adueſperauiſſet canis a graſſatore
defendit. Item Celium ſenatorem ægrũ placẽtiæ ab armatis oppreſſũ. Nec prius ille
uulneratus eſt:q̃ cane interempto. Sed ſuper omnia in nr̃o æuo actis po.ro.teſtatũ
Appio Iunio & .P. Silio conſſ. cum aĩaduerteret̃ ex cã Neronis Germanici filii ĩ. T.
Sabinum & ſeruitia eius:unius ex iis canem nec a carcere abigi potuiſſe:nec a corpore
receſſiſſe:abiecto ĩ gradibus gemitoriis mœſtos edentẽ ululatus magna populi ro.co-
rona circũſtãte.ex qua cũ qdã ei cibũ obieciſſet: ad os defũcti tuliſſe. Innatauit idẽ ĩ
tyberim cadauere abiecto ſuſtentare conatus:effuſa multitudĩe ad ſpectãdã animalis
fidẽ. Soli dominũ nouere. Et ignotũ quoq; ſi repente ueniat:intelligunt. Soli noĩa
ſua: ſoli uocẽ domeſticam agnoſcunt. Itinera q̃uis longa meminere. Nec ulli præter

hominē mēoria maior. Impetus eoꝝ & sæuitia mitigatur ab homine cōsidēte humi. Plurima alia in his quotidie uita inuenit. Sed in uenatu sollertia & sagacitas præcipua est. Scrutatᷣ uestigia atq; persequitᷣ. Comitantē ad feram inquisitorē loro retrahens: quis aquam transiliēs se occultasset: quam significans demonstratio ē cauda primū deinde rostro. Ergo etiam senecta fessos cæcosq; ac debiles sinu ferunt: uētos & odorē captantes: prodentesq; rostro cubilia. E tigribus eos indi uolunt cōcipi: & ob id in siluis coitus tp̄re alligant fœmīas. Primo & secundo fœtu nimis feroces putāt gigni. Tertio demum educant. Hoc idem e lupis galli: quorum greges suū quisq; ductorē e canibus & ducē habēt. Illum in uenatu comitantur: illi parēt. Nāq; inter se exercēt etiam magisteria. Certum est iuxta nilum amnem currentē lābere: ne crocodilorum auiditati occasionē præbeāt. Indiam petēti Alexandro Magno rex albaniæ dono dederat inusitatæ magnitudinis unum: cuius specie delectatus iussit ursos: mox apros & deinde damas emitti cōtēptu immobili iacēte. Eaq; segnicie tāti corporis offensus īpator generosi spiritus eū īterimi iussit. Nūciauit hoc fama regi. Itaq; alteꝝ mittēs addidit mādata: ne ī paruis experiri uellet: sed in leone elephātoue. Duos sibi fuisse. Hoc interempto præterea nullum fore. Nec distulit Alexander leonemq; fractum ꝓtinus uidit. Postea elephantum iussit induci haud alio magis spectaculo lætatus: horrētibus quippe ꝑ totum corpus uillis ingēti primū latratu intonuit. Mox ī ceruicē assultans contraq; beluam exurgens hinc & illinc artifici dimicatiōe: qua maxīe opus esse infestans atq; euitans: dōec assidua rotatū uertigine afflixit: ad casum eius tellure cōcussa. Canum generibus annui partus. Iusta ad pariendum annua ætas. Gerunt ī utero sexagenis diebus. Gignunt cæcos & quo largiore alūtur lacte: eo tardiorem uisum accipiunt: non tamen unq̄ ultra uicesimumprimum diem: nec ante septimum. Quidam tradunt si unus gignatur nono die cernere. Si gemini decimo: idemq; in singulos adiici: totidemque esse tarditatis ad lucem dies. Et ab ea quæ fœmina sit ex primipara genita citius cerni. Optimus in fœtu qui nouissimus cernere incipit: aut quem primum fert in cubile fœta. Rabies canum syrio ardente homini pestifera ut diximus: ita morsis letalis aquæ metus. Quapropter obuiam itur per.xxx. eos dies gallinaceo maxime fimo mixto canum cibis: aut si præuenerit morbus ueratro.

Ad canis rabidi morsum. Cap.xli.

AD morsum uero unicum remedium oraculo quodam nuper repertū radix siluestris rosæ quæ cynorhoda appellatur. Columella auctor ē: si quadragesimo die q̄ sit natus castretᷣ morsu cauda: sūmusq; eius articulus auferatur: sequēti neruo exempto nec caudam crescerere: nec canes rabidos fieri. Canē locutū in ꝓdigiis quod eqdem annotauerim accepimus: & serpentē latrasse: cū pulsus est regno Tarquinius.

DE Natura equorum. Cap.xlii.

EIdem Alexandro & equi magna raritas contigit. Bucephalan eum uocarūt: siue ab aspectu toruo: siue ab insigni taurini capitis armo impressi. Sedecī talentis ferunt ex Philonico pharsali grege emptum etiam tum puero capto eius decore. Neminem hic alium q̄ Alexandrum regio instratus ornatu recepit in sedem: alios passī reiiciens. Idem in prœliis memoratæ cuiusdam perhibetur operæ. Thebaꝝ oppugnatione uulneratus: in alium transire Alexandrum non passus. Multa præterea eiusdē modi. Propter quæ rex defuncto ei duxit exequias: urbem tumulo circundedit nomīe eius. Nec Cæsaris dictatoris quenq̄ alium recepisse dorso equus traditur. Idemque hominis siles pedes priores habuisse: hac effigie locatus ante Veneris genitricis ædē. Fecit & diuus Augustus equo tumulū: de quo Germanici Cæsaris carmē ē. Agrigēti complurium equorum tumuli pyramides habēt. Equum adamatum a Semiramide usq; ad coitum Iuba auctor est. Scythæ quidē equitatus & equorum gloria strepūt. Occiso deniq; ipsorum regulo ex prouocatione dimicāte hostem cum uictor ad spoliandum uenisset: ab equo eius ictibus morsuq; confectum. Alium detracto oculoꝝ

De natura equorum

oculorum operimento & cognito cum matre coitu:petiſſe prærupta:atq; exanimatũ. Equam eadem ex cauſa in reatino agro laceratumq; pariter aurigam ĩuenimus. nãq; & cognationum intellectus in iis eſt. Itaque in grege prioris anni ſorore libentius etiã q̃ matre equa comitatur. Docilitas tanta eſt:ut uniuerſus ſybaritãi exercitus eq-tatus ad ſymphoniæ cantũ ſaltatione q̃dã moueri ſolitus inueniat̃. Iidem præſagiũt pugnã:& amiſſos lugẽt dominos: lachrymaſq; interdũ deſiderio fundũt. Interfecto Nicomede rege : equus eius inedia uitam finiuit. Philarchus refert Centaretrium e galatis ĩ prœlio occiſo Antiocho potitum equo eius. Conſcendiſſe ouantem. At illũ indignatione accenſum:domitis frenis ne regi poſſet præcipitem in abrupta iſſe:exa-nimatumq; una. Philiſtus a Dionyſio relictũ ĩ ceno hærẽtem ut ſeſe euelliſſet ſecutũ ueſtigia domini:examine apum iubæ ĩhærente:eoq; oſtento tyrannidem a Dionyſio occupatã. Ingenia eorum ĩenarrabilia iaculantes obſequio expiũt̃: difficiles conatus corpore ipſo:nixuq; ĩuitãtiũ. Iã tela humi collecta eq̃ti porrigunt. Nam in cyrco ad currus uincti non dubie intellectũ adhortationis & gloriæ fatentur. Claudii Cæſaris ſæculariũ ludoꝝ cyrcenſibus excuſſo ĩ carceribus auriga albati eq palmã occupauere: primatũ obtinuere : oppoſita effũdentes oĩa:quæ contra æmulos debuiſſent:pitiſſio auriga inſiſtente facientes: cũ puderet hominum artes ab equis uĩci : peracto legitĩo curſu ad metã ſtetere. Maius auguriũ circa priſcos plebeiis cyrcẽſibus excuſſo auriga: ita ut ſi ſtaret:in capitolium cucurriſſe equos: ſedemq; ter luſtraſſe. Maximum uero eodem perueniſſe habenas cũ palma & corona effuſo Ratumena q ibi uicerat. Vnde poſtea nomen portæ eſt. Sarmatæ longinqua itinera acturi:inedia pridie præparant eos:exiguũ tãtũ potũ ĩpartientes:atq; ita per centena milia & quinquaginta cõtinuo curſu euntibus inſident. Viuunt annis quidem quĩquagenis. Fœminæ mĩore ſpatio. Eædem quinquennio finem creſcendi capiunt : mares anno addito. Forma equorũ quales maxime legi oporteat : pulcherrime quidem Virgilio uate abſoluta eſt. Sed & nos diximus in libro de iaculatione equeſtri condito : & fere inter omnes conſtare uideo. Diuerſa autem cyrco ratio quæritur. Itaq; cum bimi in alio ſubigant̃ imperio non ante quinquennes ibi certamen accipiunt. Partum ĩ eo genere undenis mẽſibus ferunt:duodecimo gignunt. Coitus uerno æquinoctio bimo utrinq; uulgaris. Sed a trimatu firmior partus. Generat mas ad ãnos trigintatres. Vtpote cum a cyrco poſt uiceſimum annum mittantur ad ſobolem reparandam. Et ad quadraginta duraſſe tradunt:adiutum modo ĩ attollenda priore parte corporis. Sed ad generandũ paucis animalium minor fertilitas. Quadecauſa per interualla admiſſuræ dantur:nec tamẽ quĩdecim initus eiuſdem anni ualet tolerare. Equarum libido extinguit̃ iuba tonſa. Gignunt annis omnibus ad quadrageſimum. Vixiſſe equum ſeptuagintaquinque annis proditur. In hoc genere grauida ſtans parit:præterq; cæteras fœtum diligit. Et ſane equis amoris innaſci ueneficium : hippomanes appellatum in fronte caricæ magnitudĩe:colore nigro.quod ſtatim edito partu deuorat fœta. Aut partũ ad ubera non admittit : ſiquis præreptum habeat. Olfactu in rabiem id genus agit̃. Amiſſa parente in grege armenti:reliquæ fœtæ educant orbum. Terram attingere ore triduo proximo q̃ ſit genitus negant poſſe. Quo quis acrior : in bibendo profundius nares mergit. Scythæ per bella fœminis uti malunt:quoniã urinã curſu nõ ĩpedito reddãt. Cõſtat in luſitania circa ulyxipponem oppidũ & tagũ amnem equas fauonio flante obuerſas animalem concipere ſpiritum:idq; partum fieri:& gigni perniciſſimum ita: ſed triẽniũ uitæ nõ excedere. In eadem hiſpania galleca gens & aſturia eſt equini gñis. Hi ſunt quos tiheldones uocamus. Minori forma appellatos aſturcones gignunt. Quibus non uulgaris ĩcurſu gradus:ſed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Vnde eq̄s colutĩ carpe ĩcurſus tradit̃ arte. Equo fere q homini morbi præterq; ueſicæ conuerſio:ſicut omnibus in gñe ueterino.

DE Aſinis & mulis. Cap.xliii.

ASinum quadringẽtis nummis emptum. Q. Asio senatori auctor est. M. Varro: haud scio an omnium precio animalium uicto opera sine dubio geruli mirifica arando quoq;. Sed mularum maxime pro generatione patria etiam spectat̃ in his. arcadibus in achaia: in italia reatinis. Ipsum animal frigoris maxime impatiens: ideo nõ generat̃ in ponto. nec in æquinoctio uerno ut cætera pecua admittit̃: sed solstitio. mares in remissione operis deteriores. Partus a. xxx. mense ocissimus: sed a trimatu legitimus: Totidem quot equæ & eisdem mensibus & simili modo. Sed incontinens uterus urinã genitalem reddit: ni cogatur in cursum uerberibus a coitu. Raro gemĩos parit. paritura lucẽ fugit: & tenebras quærit: ne conspiciatur ab homine. Gignit tota uita quæ est ei ad. xxx. annum. partus caritas summa: sed aquarum tediũ maius. Per ignes ad fœtus tendunt. Eæ item si riuus minimus intersit: horrent ita: ut pedes oĩo caueant tingere. nec nisi assuetos potant fontes: qui sunt in pecuariis. Atq; ita ut sicco tramite ad potum eant. nec pontes transeant per raritatem plantarum trãslucẽtibus fluuiis. mirumq; dictu sitiunt: & si immutentur aquæ ut bibant: cogẽdæ exonerãdæue sunt: nec nisi spatiose incubant alias atterunt̃. Varia nãq; sõnio uisa concipiunt ictu pedũ crebro: qui nisi per inane emicuerit repulsu durioris materiæ claudicatem ilico affert. quæstus ex his opima prædia exuperat. Notum est in celtiberia singulas q̃dragenis milibus nummorum emi. Ad mularum maxime partus aurium referre in his & palpebrarum pilos aiũt: q̃uis enim unicolor toto reliquo corpore: totidẽ tamẽ colores quot ibi fuere reddit. Pullos earum epulari Mecenas instituit: multum eo tempore prælatos onagris. post eum interiit auctoritas saporis. Sed asino moriente uiso celerrime id genus deficit.

DE Mulis. Capitulum. Lii.

EX asino & equa mulus gignitur mense. xiii. animal uiribus in labore eximium. Ad tales partus equas neq; quadrimis minores: neq; decennibus maiores legũt. arceriq; utrunq; genus ab altero narrant: nisi infantia eius generis quod ineant lacte hausto. Quapropter surreptis statim pullis in tenebris equarum uberi asinarumue eculeos admouent. Gignitur autem mula ex equo & asina: sed effrenis & tarditatis ĩdomitæ. lenta omnia esse uetulis. Conceptum ex equo secutus asini coitus abortu perimit: non item ex asino equi. Fœminas a partu optime. vii. die impleri obseruatũ est: mares fatigatos melius implere. quæ non priusq̃ dentes: quos pullinos appellãt iaciat: cõceperit: sterilis intelligitur: & quæ non primo initu generare cœperit. Equo & asina genitos mares hinulos antiqui uocabant: contraq; mulos quos asini & equæ generarent. obseruatum ex duobus diuersis generibus nata tertii generis fieri: & neutri parentum esse similia. eaq; ipsa quæ ita nata sunt non gignere in omni animalium genere: iccirco mulas non parere. Est in annalibus nostris peperisse sæpe: ueꝝ ꝓdigii loco habitum. Theophrastus uulgo parere in cappadocia tradit: sed esse id animal ibi sui generis. Mulæ calcitratus inhibetur uini crebriore potu. In plurium græcorum est monumẽtis cum equa muli coitu natum: quem uocauerunt hinum. i. paruũ mulũ. Generantur ex equa & onagris mansuefactis mulæ ueloces in cursum: duricia eximia pedum: uerum rugoso corpore: indomito animo sed generoso. onagro & asina geĩtus omnes antecellit. Onagri in phrygia & lycaonia præcipui. pullis eorum ceu præstantibus sapore africa gloriatur: quos lalisiones appellant. Mulum. lxxx. annis uixisse atheniensium monumentis apparet. eo gauisi cum templum in arce facerent: quod derelictus senecta cadentia iumenta comitatu uisuq; exortaretur decretum fecere: quo caueretur: ne frumentarii negociatores ab incerniculis eum arcerent.

DE Bubus. Capitulum. Liii.

BVbus indicis camelorum altitudo tradit̃: cornua in latitudinem quaternorum pedũ. In nr̃o orbe epiroticis laus magna a Pyrrhi (ut ferunt) iam inde regis cura. Id consecutus est non ante quadrimatum ad partus uocandos. Prægrandes itaque fuere: hodieq; reliquiæ stirpium durant. At nunc aniculæ ad fœcunditatem poscunt̃:

tolerantius tamen bimæ. Tauri generationem quadrimi ĩplent. & ſingulis denæ eodẽ ãno traduntur. Si autem poſt coitum in dextram partem abeãt tauri: generatos mares eſſe: ſi in leuam fœminas. Conceptio uno initu peragitur. quod ſi forte pererrauit. xx. poſt die marem fœmina repetit. Pariunt menſe. x. quicquid ante genitum inutile eſt. Sũt auctores ipſa complẽte. x. mẽſem duos parere: nũc raro gemĩos. Coitus a delphini exortu ad pridie nõn. ianuarii diebus. xxx. aliquibus & autũno: gẽtibus q̃dẽ quæ lacte uiuũt ita fœtus diſpẽſantibus: ut õi tp̃re ãni ſupſit id alimẽtũ. Tauri nõ ſæpius q̃ bis die ĩeũt. Boues aĩaliũ ſoli & retro ãbulãtes paſcũt̃: apud garamãtas q̃dẽ haud aliter. Vita fœĩs. xv. ãnis lõgiſſĩa: maribus. xx. Robur ĩ q̃matu. lauatione calidæ aquæ tradũt̃ pĩgueſcere: & ſiq̃s ĩciſa cute ſpiritũ ĩ uiſcera harũdĩe adigat. Nõ degeneres exiſtĩari etiã mĩus laudato aſpectu: plĩmũ lactis alpĩs: q̃bus mĩmũ corporis plĩmũ laboris capite nõ ceruice iũctis. Syriacis nõ ſũt palearia: ſed gibber ĩ dorſo. Carici quoq; ĩ p̃te. Aſiæ fœdi uiſu tubere ſup armos a ceruicibus eminẽte: laxatis cornibus excellentes in opere narrãt̃. Cæteri nigri coloris cãdidiue ad laborẽ dãnãt̃. Tauris minora q̃ bubus cornua tenuioraq;. Doĩtura boũ in trimatu: poſtea ſera: ãte præmatũra. optĩe cũ doĩto iuuẽcus ĩbuit̃. Sotiũ. n. laboris agriq; culturæ habemus. Hoc aĩal tantæ apud priores curæ: ut ſit ĩter exẽpla dãnatus a populo rõano die dicta qui cõcubĩo ꝓcaci rure omaſũ ediſſe ſe neganti occiderit bouẽ: actuſq; ĩ exiliũ tãq̃ colono ſuo interẽpto. Tauris ĩ aſpectu generoſitas torua frõte: auribus ſetoſis: cornibus in ꝓcinctu dimicationẽ poſcẽtibus. ſed tota cõminatio prioribus ĩ pedibus ſtat: ira gliſcẽte alternos replicãs ſpargenſq; ĩ altũ harẽã: & ſolus animaliũ eo ſtimulo ardeſcẽs. Vidimus ex impio dimicãtes: & ideo ſe demõſtratos rotari cornibus cadẽtes excipi: iterũq; reſurgere mõ iacẽtes ex humo tolli bigarũq; etiã curru citato uelut aurigas inſiſtere. Theſſalorũ gẽtis inuentum ẽ equo iuxta quadrupedãte cornu intorta ceruice tauros necare. Primus id ſpectaculum dedit romæ Cæſar dictator: hinc uictimæ optimæ & lautiſſima deorũ placatio. huic tantum animali õniũ q̃bus ꝓcerior cauda nõ ſtatim nato cõſũatæ ut cæteris mẽſuræ: creſcit uni dõec ad ueſtigia ima ꝑueniat. Quãobrẽ uictimarũ ꝓbatio in uitulo ut articulum ſuffraginis cõtingat: breuiore nõ litãt. Hoc quoq; notatũ uitulos ad aras hũeris hominis allatos nõ fere litare: ſicut nec claudicante: nec aliẽa hoſtia deos placari: nec trahẽte ſe ab aris. Eſt frequẽs in ꝓdigiis priſcorũ bouẽ locutũ: quo nũciato ſenatum ſub diuo haberi ſolitum.

DE Apiboue. Capitulum. Liiii.

Bos ĩ ægypto etiã numinis uice colitur. Apim uocant: inſigne ei in dextro latere candicãs macula cornibus lunæ creſcere incipiẽtis nodus ſub lingua quẽ cãtarũ appellant. Non ẽ fas eũ certos uitæ excedere ãnos. merſũq; in ſacerdotũ fonte enecãt quæſituri luctu aliũ: quẽ ſubſtituãt: donec inueniant mœrẽt. Deraſis etiã capitibus nec tãen uſq̃ diu quærit̃. Inuẽtus deducit̃ a ſacerdotibus memphim. Sunt delubra ei gemina quæ uocant thalamos auguria populorũ. alterũ intraſſe lætũ eſt: in altero dira portendit. Reſponſa priuatis dat e mãu conſulẽtiũ cibũ capiẽdo. Germanici Cæſaris manũ auerſatus eſt haud multo poſt extincti. Cætero ſecretius cũ ſe ꝓrupit in cœtus incedit ſũmoto ſtrepitu lictorũ. grexq; puerorũ comitat̃ carmen honori eius canentiũ: intelligere uidet̃ & adorari uelle. hi greges repente lymphati futũa præcinũt. Fœmina bos ſemel ei ãno oſtendit̃ ſuis & ipſa inſignibus q̃q̃ aliis: ſẽperq; eodem die & ĩueniri eam extinguiq; tradũt. Memphi eſt locus in nilo: quẽ a figura uocãt phialã omnibus annis ibi aureã pateram argenteãq; mergentes: diebus quos habent natales apis. ſeptẽ hi ſunt: mirũq; neminẽ per eos a crocodilis attingi. octauo poſt horam diei. vi. redire beluæ feritatem.

DE natura Pecudũ & Pecorum. Ca. Lv.

Magna & pecori gratia uel in placamentis deorum: uel in uſu uellerum. ut boues ſumptum hominum excolũt: ita corporũ tutela pecori debetur. generatio bimis utranq; ad nouenos annos: quibuſdam & ad. x. primi pares minores fœtus. coitus omnibus ad arcturi occaſum: id eſt a tertio idus maias ad aq̃læ occaſum. i. xiii. kalẽ.

augusti. Gerunt partum diebus.cl. postea cõcepti inualidi.cordos uocabant antiqui post id tẽpus natos. Multi hybernos agnos præferũt uernis: quoniam magis intersit ãte solstitium:q̃ ante brumam firmos esse:solumq; hoc animal utiliter bruma nasci. Arieti naturale agnas fastidire: senectam ouiũ consectari:&.ipse senecta melior:illis quoq; utilior. Ferocia eius cohibet᷑ cornu iuxta aurẽ terebrato. Dextro teste præligato fœminas generat:leuo mares. Tonitrus solitariis ouibus abortus ĩferꝝt. Remediũ ẽ cõgregare eas:ut cœtu iuuẽt᷑. Aquilonis flatu mares cõcipi dicũt:austri fœmĩas. Atq; in eo genere arietũ maxĩe spectãt᷑ ora:qa cuius coloris sub lingua habuere uenas: eius & lanitiũ ẽ ĩ fœtu:uariũq; si plures fuere:& mutatio aquaꝝ potusq; uariat. Ouiũ sũma genera duo tectũ & colõicũ. Illud mollius:hoc in pascuo elegãtius: quippe cũ tectũ rubis uescat᷑. Operimẽta eis ex arabicis præcipua. lana autẽ laudatissima apula & quæ ĩ italia græci pecoris appellat᷑:alibi italica. Tertiũ locum milesiæ oues optinẽt:apuliæ breues uillo:nec nisi penulis celebres. Circa tarentũ canusiumq; summam nobilitatẽ hẽnt. In asia uero eodẽ genere laodiceæ. alba circũpadãis nulla præfert᷑. nec libra cẽtẽos nummos ad hoc æui excessit ulla. Oues nõ ubiq; tondẽt᷑. durat quibusdã in locis mos uellendi. Coloꝝ plura genera qppe cũ desint etiam nomina eis:q̃s natiuas appellant aliquot modis.

DE Generibus lanarum & uestium. Ca. Lvi.

Hispania nigri uelleris præcipuas habet:pollẽtia iuxta alpes:canusia rutili: quas erythras uocãt. Itẽ betica ut canusiũ. fuluas tarẽtũ ac pulliginis suæ:& succidis õnibus usus medicatus. hystriæ liburniæq; pilo propior q̃ lanæ pexis aliẽa uestibus:& quã sola ars scutulato textu cõmẽdat. In lusitania similis circa piscĩas ꝓuĩciæ narbonẽsis. Sĩlis & in ægypto:ex qua uestis detrita usu tĩgit᷑:rursusq; æuo durat. Est & hirtæ filo crasso in tapetis ãtiqssĩa grã. Iã certe priscos iis usos Homerus auctor ẽ. aliter hæc galli tingũt:aliter parthoꝝ gẽtes. Lanæ & per se coactæ uestẽ faciunt:& si addat᷑ acetũ etiã ferro resistunt:imo uero etiam ignibus. Nouissimo sui purgamẽto qppe ahenis coquẽtiũ extractæ indumentis usum ueniũt:galliaꝝ (ut arbitror) ĩuentũ. certe gallicis hodie nomĩbus discernunt᷑:nec facile dixerĩ qua id ætate cœperit. Antiqs enim torus e stramento erat:q̃liter nũc etiã ĩ castris gausape. patris mei mẽoria cœpere ãphimala nr̃a:sicut uillosa & etiam uentralia. Nã tunica lati claui in modũ gausape texi nunc primũ ĩcœpit. lanaꝝ nigræ nullũ colorẽ bibunt. De reliq̃ꝝ ĩfectu suis locis dicẽus. In cõchyliis marĩs aut herbaꝝ natura:lanã colo & fuso Tanaq̃lis:quæ eadẽ Caia Cecilia uocata ẽ:ĩ tẽplo. M. Anci durasse ꝓdẽte se auctor ẽ. M. Varro:factãq; ab ea togã regiã ũgulatã ĩ æde fortunæ : q̃ Seruius Tullius fuerat usus. Inde factũ ut nubẽtes uirgĩes coĩtaret᷑ colus cõpta & fusus cũ stamĩe. Ea prĩa texuit rectã tunicã:q̃ sĩul cũ toga pura tyrões ĩduũt᷑:nouæq; nuptæ. Vngulata uestis prĩo lautissĩs fuit:ĩde surriculata defluxit. Togas rasas phrygianasq; diui Augusti nouissĩs tpr̃ibus cœpisse scribit Fenestella. Crebræ papaueratæ ãtiqorẽ hẽnt origĩẽ:iã sub Lucilio poeta ĩ Torq̃to notatæ. Prætextæ apud hetruscos originẽ ĩuenere. Trabeis usos accipio reges. Pictas uestes iã apud Homeꝝ fuisse:unde triũphales natæ. Acu facere idæi phryges ĩuenerũt:ideoq; phrygiones appellati sũt. Auꝝ ĩtexere ĩ eadẽ asia ĩueĩt Attalus rex:unde nomẽ attalicis. Colores diuersos picturæ ĩtexere babylõ maxĩe celebrauit:& nomẽ ĩposuit. Plurimis uero liciis texere:quæ polymita appellãt:alexandria ĩstituit. scutulis diuidere gallia. Metellus Scipioni triclinaria babylonica sestertiũ octĩgẽtis milibus uenisse iam tunc posuit in capitalibus crimĩbus:quæ Neroni prĩcipi q̃drĩgẽtis milibus sestertiũ nuper stetere. Seruii Tullii prætextæ:qbus signum fortunæ ab eo dicatæ cooptum erat:durauere ad Seiãi exitum. miꝝq; fuit nec defluxisse eas:nec teredonum ĩiurias sẽsisse ãnis .dlx. Vidĩus iã & bidẽtium uellera purpura cocco cõchylio sexqpedalibus libris ĩfecta: uelut illa sic nasci cogẽte luxuria. In ipsa oue satis generositatis ostẽdit᷑ breuitate cruꝝ uẽtris uestitu. qbus nudus esset:apicas uocabãt:damnabantq;. Syriæ cubitales ouium caudæ:plr̃imum q; ĩ ea pte lanicii. Castrari agnos nisi qnquemenstres præmaturum

existimant.

DE Muſimonio. Capitulum Lvii.

EST & in hiſpania & maxĩe corſica non maxime abſimile pecori gẽus muſionũ caprino uillo q̃ pecoris uelleri propius: quorum e genere & ouibus uatos priſci umbros uocauerũt. Infirmiſſimũ pecori caput: q̃obrẽ auerſum a ſole paſci cogẽdum. q̃ſtultiſſĩa animaliũ lanata. q̃ timuere ingredi unũ cornu rapto ſequũt̃. Vita lõgiſſĩa annis decem: in æthiopia. xiii. Capris eodem loco. xi: in reliquo orbe plurimum octo. Vtrunque genus intra quartum coitum impletur.

DE Capris & generatione earum. Ca. Lviii.

CApræ pariũt & quaternos: ſed raro admodum. ferũt. v. mẽſibus: ut oues. Capræ pĩguedĩe ſterileſcũt. Trimæ mĩus utiliter generãt & ĩ ſenecta: nec ultra q̃drĩeni um. Incipiunt. vii. menſe & adhuc lactantes. Mutilũ in utroq; ſexu utilius. Primus in die coitus nõ ĩplet: ſequens efficacior: ac deĩde cõcipiunt nouẽbri menſe: ut martio pariãt turgeſcẽtibus uirgultis. Aliquãdo aniculæ: ſẽp bimæ: in trimatu ĩutiles pariunt octõis ãnis. Abortus frigori obnoxius. Oculos capra ſuffuſos iũci pũcto ſãguĩe exonerat: caper rubi. Solertiã eius aĩalis Mutianus uiſã ſibi ꝓdidit ĩ põte prætenui duabus obuiis e diuerſo cũ circũactũ ãguſtiæ nõ caperẽt: nec reciprocationẽ lõgitudo ĩ exilitate cæca torrẽte rapido mĩaciter ſubterfluẽte alterã decubuiſſe: atq; ita alterã ꝓculcate ſupgreſſã. Mares q̃maxĩe ſimos lõgis auriculis ĩfractiſq; armis q̃uilloſiſſĩos ꝓbant. Fœmĩaꝝ generoſitatis inſigne laciniæ corporibus & ceruice binæ depẽdẽtes. Nõ õibus cornua: ſed q̃bus ſunt in his & ĩdicia ãnoꝝ ꝑ incrementa nodoꝝ. Multis lactis maior ubertas. Auribus eas ſpirare: nõ naribus: nec ũq̃ febri carere Archelaus auctor ẽ. Ideoq; fortaſſis ꝙ aĩa his q̃ ouibus ardentior: calidioreſq; cõcubitus. Tradunt & noctu non mĩus cernere q̃ ĩterdiu. & ideo caprinũ iecur: ſi ueſcat̃: reſtituit ueſptinã aciẽ his: quos nyctilopas uocãt. In cilicia circaq; ſyrias uillo tõſili ueſtiũt̃. Capras in occaſũ decliui ſole in paſcuis negant cõtueri inter ſeſe: ſed auerſas iacere. Reliq̃s autẽ horis inter ſe aduerſas & cognitiores. Depẽdet omniũ mento uillus: quẽ arũcũ uocant. hoc ſiquis apprehenſã ex grege unã trahat: cæteræ ſtupentes ſpectant. Id etiã euenire cũ quandã herbã aliqua ex eis momorderit. Morſus eaꝝ arbori exitialis. oliuam lambẽdo quoq; ſterilem faciunt. eaq; ex cauſa Mineruæ immolatur.

DE Suibus & natura earum: Capitulum Lviiii.

SVilli pecoris admiſſura a fauonio ad æquinoctiũ uernũ ætatis. viii. mẽſe: q̃buſdã ĩ locis etiã a. iiii. uſq; ad. viii. ãnũ. partus bis in ãno: tẽpus utero. iiii. menſiũ. Numerus fœcunditatis ad uicenos: ſed educare tã multos nequeunt. Diebus. x. circa brumã ſtatĩ dẽtatos naſci Nigidius tradit. Implent̃ uno coitu qui & gemĩatus ꝓpter facilitatẽ abortiẽdi remediũ ne prĩa ſubactione: neq; ante flacidas aures coitus fiat. Mares nõ ultra trimatũ generãt. Fœmĩæ ſenectute feſſæ cubãtes coeũt. Comeſſe fœtus his nõ ẽ ꝓdigiũ. Suis fœtus ſacrificio die. v. purus eſt. pecoris die. vii. bubus. xxx. Corũcanius rumĩalis hoſtias donec bidentes fierent: puras negauit. Suẽ oculo amiſſo putant cito extingui: alioq̃n uita ad. xv. annos: q̃buſdã uicenos. Veꝝ efferant̃. & alias obnoxiũ genus morbis anginæ maxĩe & ſtrumæ. Index ſuis ĩualidæ cruor ĩ radice ſetæ dorſo euulſæ. Caput obliquũ in inceſſu. penuriã lactis præpingues ſẽtiunt: & primo fœtu minus ſunt numeroſæ. In luto uolutatio generi grata: intorta cauda. Id etiam notatũ facilius iacere ĩ dexterũ q̃ leuũ detortã. pĩgueſcũt. lx. diebus: ſed magis tridui inedia ante ſaginationẽ orſa. Animaliũ hoc maxĩe brutũ: animãq; ei ꝓ ſale datã non illepide exiſtimabat̃. Cõptũ agnita uoce ſuarii furto abactos: merſo nauigio ĩclĩatiõe lateris unius remeaſſe. q̃n & duces in urbe foꝝ nundinariũ domoſq; petere diſcunt. & feri ſapiũt ueſtigia palude cõfũdere: urina fugã leuare. Caſtrant̃ fœminæ ſic quoq; uti cameli poſt bidui inediã ſuſpenſæ pernis prioribus uulua reciſa celerius: ita pingueſcunt: & adhibetur ars iecori fœminarum ſicut anſeꝝ. Inuentum. M. Apicii fico carica ſaginatis ac ſacietate necatis repente mulſi potu dato. neq; alio ex animali

numerosior materia ganeæ.l. ꝓpe sapores cũ cæteris siguli. Hic cẽsoriaꝝ legũ paginæ interdictaq; cœnis abdoĩa glãdia testiculi uuluæ sincipita uerrĩa: ut iã Publii mimoꝝ poetæ cœna: postq̄ seruitutẽ exuerat: nulla mẽoret᷑ sĩe abdomine: etiã uocabulo sumĩs ab eo ĩposito. placuere autẽ & feri uesicæ. Catõis cẽsoris orões aprinũ exprobrãt callũ. In tres tamẽ ꝑtes diuiso apro media ponebãt lũbos aprunos appellata. Solidũ aprũ romanoꝝ primus in epulis apposuit. P. Seruilius Rullus pr̃ eius Rulli: q Ciceronis in cõsulatu legẽ agrariã ꝓmulgauit. tã ꝓpiq̄ origo nũc quottidianæ rei est. & hoc ãnales notarũt hoꝝ. s. ad emendationẽ moꝝ: q̃bus notata q̃dem esset cœna. sed ĩ prĩcipio bini terniq; pariter mãdebãt᷑ apri.

DE Viuariis bestiarum. Cap. Lx.

Viuaria eoꝝ cæteroꝝq; siluestriũ prĩus togati g̃n̄is ĩueĩt Fuluius Hirpĩus: q ĩ tarq̃nẽsi feras pascere ĩstituit. Nec diu imitatores defuere. L. Lucullus: & Q. Hortẽsius. Sues feræ semel ãno gignũt. Maribus ĩ coitu plr̃ima aspitas. tũc ĩter se dimicãt ĩdurãtes attritu arboꝝ costas: lutoq; se tergorãtes. Fœmĩæ ĩ ꝑtu aspiores: & fere sĩliter ĩ õi genere bestiaꝝ. Apris maribus nõ nisi ãniculis g̃n̄atio. In ĩdia cubitales dẽtiũ flexus gemini ex rostro: totidẽ a frõte ceu uituli cornua exeunt. Pilus æreo similis agrestibus: cæteris niger. At ĩ arabia suillũ genus non uiuit ĩ ullo genere.

DE Semiferis animalibus. Cap. Lxi.

NEque facilis mixtura cũ fero: q̄liter natos ãtiq hibridas sues uocabãt. Seĩferos ad hoĩes quoq; ut ĩ Caiũ Antoniũ Ciceronis ĩ cõsulatu collegã appellatiõe trãslata nõ ĩ suibus tãtũ: sed ĩ õibus quoq; aĩaliũ cuiuscũq; generis ullũ ẽ placidũ. Eiusdẽ inuenit᷑ & feꝝ: utpote cũ hoĩũ etiã siluestriũ tot genera prædicta sint. Capræ tñ̄ ĩ plr̃imas sĩlitudines trãsfigurãt᷑. Sunt capræ. sũt rupicapræ. sũt ibices ꝑnicitatis mirandæ. q̄q̄ onerato capite uastis cornibus gladioꝝq; uaginis in hæc se librant: ut tormento aliquo rotati in petris potissimũ & mõte aliquo in aliũ trãsilire cupiẽtes: atq; recursu ꝑnici quo libuerit exultãt. Sũt & origes soli a q̃busdã dicti cõtrario pilo uestiti: & ad caput uerso. Sunt & damæ: & pigargi: & strepsicerotes: multaq; alia haud dissimilia. Sed illa alpes: hæc trãsmarini situs mittũt.

DE Simiis. Cap. Lxii.

SImiaꝝ quoq; genera hoĩs figuræ ꝓxĩa caudis inter se distinguũt᷑. Mira solertia uisco ĩungunt laqueos: calceariq; imitatione uenãtiũ tradunt᷑. Mutianus & latrũculis lusisse fictis cera: nuces uisu distinguere. Cornelius luna caua tristes esse: q̃bus ĩ eo genere cauda sit: noua exultationẽ adoriri. Nãq; defectũ sydeꝝ & cæteræ pauent q̃drupedes. Simiaꝝ generi præcipua erga fœtũ affectio. Gestãt catulos: quos mãsuefactæ intra domos peperere. õibus demõstrant: tractariq; gaudẽt: tractatu gratulatiõẽ ĩtelligẽtes. Itaq; magna ex ꝑte cõplectẽdo necãt. Efferacior cynocephalis natura: sicut mitissĩa satyris. Calitrices toto pene aspectu differũt. barba ẽ ĩ facie: cauda late diffusa priori ꝑte. hoc aĩal negat᷑ uiuere in alio nisi in æthyopiæ: quo gignit᷑: cælo.

DE Leporibus. Cap. Lxiii.

LEpoꝝ plura sũt genera ĩ alpibus cãdidi: q̃bus hybernis mẽsibus ꝑ cibatu niuem credunt esse. Certe liquescẽte ea rutilescunt ãnis oĩbus. Et ẽ aliquod aĩal ĩtolerãdi rigoris alũnũ lepoꝝ generis. Sunt & quos hispania cuniculos appellat fœcũditatis ĩnumeræ: famẽq; balearibus insulis populatis messibus afferẽs. Fœtus uẽtre exsectos uel uberibus ablatos nõ repurgatis interraneis gratissĩo in cibatu hẽnt: laurices uocãt. Certũ ẽ balearicos aduersus ꝓuentũ eoꝝ auxiliũ militare a diuo Augusto petisse. magna ꝓpter uenatũ eoꝝ in terris g̃r̃a ẽ. Iniiciunt eas in specus q sunt multifores ĩ terris: unde & nomẽ aĩali. atq; ita eiectos superne capiũt. Archelaus auctor ẽ quot sint corporis cauernæ ad excremẽta: lepori totidẽ ãnos esse ætatis. Varius certe nũerus repit᷑. Idẽ utrãq; uĩ singulis inesse: ac sine mare æque gignere. Benigna circa hoc nat᷑a ĩnocua & esculẽta animalia fœcunda generauit. Lepus õium prædæ nascẽs solus: præter dasipodẽ supfœtat: aliud educãs: aliud in utero pilis uestitũ: aliud ĩplume: aliud ĩchoatã gerens partẽ. Necnõ & uestes leporino pilo facere tentatum ẽ tactu nõ ꝑinde molli: ut

Explicit Octauus

in cute propter breuitatem pili dilabi. DE Damis. Cap. Lxiiii.

DAmæ manſueſcunt raro: cum feræ iure dici nō poſſint. Cōplura nāq; ſunt nec placida nec fera: ſed mediæ īter utrūq; naturæ: ut ī uolucribus hirūdīes: apes ī campo: in mari delphini. quo in genere multi & hos incolas domus impoſuere.

DE Muribus & Gliribus. Cap. Lxv.

MVres haud ſpernendū in oſtētis etiā publicis aīal. arroſis lauini clypeis argēteis marſicū portēdere bellū: Carboni īpatori apud cluſium faſciis qbus in calciatu utebat̃ exitium. Plura eoꝝ genera in cyrenaica regiōe: alii lata frōte: alii acuta: alii herinaceoꝝ genere pungētibus pilis. Theophraſtus auctor ē in gyaro inſula cum incolas fugaſſēt: ferꝝ quoq; roſiſſe. cōſtat id quod iacturā qdā & ad chalybas fecere ī ferrariis officinis. aurariis qdē in metallis ob hoc aluos eoꝝ excidi: ſēpq; id furtū deprehendi: tantā eſſe dulcedinē furandi. Veniſſe murē. cc. nummis caſilinū obſidēte Hānibale: eumq; qui uēdiderat fame interiſſe: emptorem uixiſſe annales tradunt. Cum cādidi prouenere lætū faciunt oſtentum. Nam ſoricum occentu dirimi auſpicia annales refertos hēmus. Sorices & ipſos hyeme cōdi auctor ē Nigidius: ſicut glires quos cēſoriæ legis principes. Q. Scaurus: & M. ī conſulatu nō alio mō cœnis ademere q̃ cōchylia: aut ex alio orbe cōuectas aues. Semiferꝝ & ipſum aīal: cui uiuaria ī doliis idem q apris inſtituit. qua in re notatum non congregari: niſi populares eiuſdem ſiluæ. & ſi miſceant̃ alienigenæ: niſi amne uel monte diſcreti interire dimicando. Genitores ſuos feſſos ſenecta alunt inſigni pietate. ſeniū finit̃ hyberna qete. Cōditi. n. & hi cubant: rurſus æſtate iuueneſcūt: ſili & muſtellis qete. Quæ aīalia qbus locis nō ſit. Ca. Lxvi.

SIc mirum rerum naturam non ſolum alia aliis dediſſe terris aīalia: ſed in eodē quoq; ſitu quædam aliquibus locis negaſſe. In meſia ſilua italiæ nō niſi in ꝑte repiunt̃ hi glires. In lycia dorcades nō tranſeunt montes ſyris uicinos. Onagri montē q cappadociam a lycia diuidit. In helleſponto in alienos fines non cōmeant cerui & circa argmuſā elaphū mōtē nō excedunt auribus etiā ī mōte fiſſis. ī pordoſelene īſula uiciniam muſtellæ non tranſeunt. In boetia leucadia illatæ ſolum ipſū fugiunt: quæ iuxta in orchomeno tota ſubruunt arua talpæ: quibus e pellibus cubicularia uidimus ſtragula. Adeo ne religio qdem a portentis ſummouet delitias. In ithaca lepores illati moriunt̃. extremis qdem in littoribus. in ebuſo ī littoribus cuniculi ſcatent iuxta hiſpaniā baleareſq;. Cyrenis mutæ fuere ranæ. Illatis e continente uocalibus durat genus earum. Mutæ ſunt etiam nunc cicadæ in ſeripho inſula. Eædem alio tranſlatæ canūt. quod accidere & in lacu theſſaliæ ſicendo tradunt. In italia muribus araneis uenenatus eſt morſus. Eoſdē ulterior appennina regio non habet. Idē ubicunq; ſint orbitam ſi tranſiere moriunt̃. In olympo macedoniæ monte non ſunt lupi: nec ī creta inſula: Ibi quidem non uulpes urſiue: aut omnino ullum maleficum aīal: præter phalāgiū. Aranei id genus de quo dicemus ſuo loco mirabilius ī eadem inſula. ceruos præterq̃ ī cidoneatarum regione nō eſſe. Item apros: & artagenas: herinaceos. In africa autē nec apros: nec ceruos: nec capreas: nec urſos. Quæ aduenis noceant. Ca. Lxvii.

IAm quædā aīalia innoxia indigenis aduenas interimunt ſicut ſerpentes. ꝑcunt in myrinthe quos terra naſci ꝓdit̃. Item in ſyria angues circa euphratis maxīe ripas dormientes ſyros non attingunt. Aut etiam ſi calcati momordere non ſentiunt maleficia alios cuiuſq; gentis infeſti auide & cum cruciatu exanimantes: quāobrē & ſyri non necant eos. Contra in aletenio cariæ monte Ariſtoteles tradit a ſcorpiōibus hoſpites non ledi: indigenas interimi. Sed reliquoꝝ quoq; animaliū: & præterea terreſtrium dicemus genera.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER.XIIII.

DE Aquatilium natura. Cap. .i.

ANIMALIVM: QVAE TERRESTRIA APpellauimus: hominũ quadã conſortione degẽtia ĩdicata natura ẽ. Ex reliqs minimas eſſe uolucres cõueĩt. Quamobrem prius æquorum: amnium: ſtagnorumque dicentur.

Quare in mari maxĩa aĩalia. Cap. .ii.

SVnt autẽ cõpluria in his maiora etiã terreſtribus. Cã euidẽs humoris luxuria. alia ſors alitum qbus uita pendentibus. In mari autem tã late ſupino molliq; ac fertili accremẽto accipiẽte cãs genitales ſublimi ſẽpq; pariente natura pleraq; etiã mõſtrifica repiũť perplexis & ĩ ſemet aliter atq; aliter nunc flatu: nunc fluctu conuolutis ſeminibus atq; principiis. Vt uera fiat uulgi opinio qcqd naſcať in parte naturæ ulla: & in mari eſſe: præterq; multa: quæ nuſq̃ alibi reꝝ qdẽ non ſolum aĩalium ſimulacra ineſſe licet intelligere ĩtuẽtibus uuã: gladiũ: ſerras. Cucumim uero & in colore & in odore ſimilẽ. quo minus mirẽur equorum capita in tam puis eminere cocleis.

DE Indici maris belluis. Cap.iii.

PLurima autem & maxima in indico mari aĩalia. e qbus balenæ q̃ternũ iugerum: priſtes ducenũ cubitoꝝ: qppe ubi locuſtæ q̃terna cubita ĩpleãt. Anguillæ quoq; ĩ gage ãne tricẽos pedes. Sed ĩ mari belluæ circa ſolſtitia maxĩe uiſunť. Tunc illic ruunt turbines: tũc ĩbres: tunc deiectæ montiũ iugis ꝓcellæ ab imo uertũt maria: pulſataſq; ex ꝓfundo belluas cũ fluctibus uoluunt: & alias tanta thynnoꝝ multitudine: ut magni Alexãdri claſſis haud alio mõ: q̃ hoſtiũ acie obuia cõtrariũ agmẽ aduerſa frõte direxerit. Aliter ſpſis nõ erat euadere: q nõ uoce: non ſonitu: nõ ictu: ſed fragore terrẽť: nec niſi ruina ť bãť. Cadara appellať rubri maris peniſula ingens. huius obiectu uaſtus efficiť ſinus. xii. dieꝝ & noctiũ remigio enauigatus Ptolemæo regi: q̃do nullius auræ recipit afflatum. huius loci qete præcipua ad ĩmobilẽ magnitudĩem belluæ adoleſcũt. Cedroſii: qui arabim amnẽ accolunt: Alexandri Magni claſſium præfecto ꝓdidere in domibus fores maxillis belluaꝝ facere: oſſibus tecta cõtignare. ex quibus multa q̃dragenũ cubitoꝝ longitudinis repta. Exeunt & pecori ſimiles belluæ ibi in terrã. paſtæq; radices fruticũ remeãt. & quædã equoꝝ: aſĩoꝝ: tauroꝝ capitibus: quæ depaſcũť ſata. Maximum animal in ĩdico mari priſtis: & balena eſt.

Quæ in quoq; oceano maxima. Cap. .iiii.

IN gallico oceano phyſeter ingentis colũnæ mõ ſe attolens: altiorq; nauiũ uelis diluuiẽ quandã eructans. In gaditano oceano arbor ĩ tantũ uaſtis diſpanſa rãis: ut ex ea cã fretũ nũq̃ intraſſe credať. Apparẽt & rotæ appellatæ a ſimilitudĩe q̃ternis diſtinctæ radiis modiolos earum oculis duobus utrinque claudentibus.

DE Tritonum & Nereidum & Elephantoꝝ marinoꝝ figuris. Ca. .v.

TIberio principi nunciauit oliſiponẽſium legatio ob id miſſa uiſum auditumq; ĩ quodã ſpecu cõcha canentem tritonẽ: q̃ noſciť forma. Et nereidũ falſa opinio nõ ẽ ſquaĩs mõ hiſpido corpore etiã: in quo hũanã effigiẽ hẽnt. Nanq; hæc in eodem ſpectata littore ẽ: cuius moriẽtis etiã gãnitũ triſtẽ accolæ audiuere longe. Et diuo Auguſto legatus galliæ cõplĩes ĩ littore appere exanimes nereidas ſcripſit. Auctores hẽo ĩ equſtri ordĩe ſplẽdẽtes uiſũ ab his ĩ gaditão oceano marinũ hoĩẽ toto corpore abſoluta ſilitudine aſcendere nauigia nocturnis tẽporibus. ſtatĩq; degrauari quas inſederit

ꝑtes:& ſi diutius ꝑmaneat etiã mergi. Tiberio prĩcipe cõtra lugdunẽſis ꝓuĩciæ littus ĩſulaꝝ trecentas ãplius belluas reciprocãs deſtituit oceanus miræ uarietatis & magni- tudĩs:nec pauciores ĩ ſãtonũ littore. Interq; reliq̃s elephãtos & arietes candore tantũ cornibus aſſimilatis:nereidas uero multas. Turanius uero ꝓdidit expulſam belluam ĩ gaditana littora:cuius inter pinnas duas ultĩæ caudæ cubita.xvi.fuiſſent.dẽtes eiuſdẽ .cxx.Maxĩi dodrãtiũ mẽſura:minimi ſẽipedũ.Belluæ: cui dicebat̃ expoĩta fuiſſe An- dromeda:oſſa romæ apportata ex oppido iudeæ iope oſtẽdit ĩter reliq̃ miracula ĩ ædi- litate ſua. M. Scaurus lõgitudĩe pedũ.xl.altitudĩe coſtaꝝ ĩdicos elephãtos excedente: ſpinæ craſſitudĩe ſexq̃pedali.

DE Balenis & Orcis. Cap. .vi.

BAlenæ & in nr̃a maria penetrant. In gaditano oceano nõ añ brumã conſpici eas tradũt. Cõdi autẽ æſtatis tp̃ribus ĩ quodã ſinu placido & capaci mire gaudẽtes ibi parere. Hoc ſcire orcas ĩfeſtã his belluã:& cuius imago nulla repræſẽtatiõe exprimi poſſit alia:q̃ carnis ĩmenſæ dẽtibus truculẽtæ. Irrũpũt ergo ĩ ſecreta:ac uitulos eaꝝ & fœtas uel etiã ĩ ãnũ grauidas lacerãt morſu:ĩcurſuq; ceu liburnicaꝝ roſtris fodiũt. Illæ ad flexũ ĩmobiles:ad repugnãdũ inertes & põdere ſuo oneratæ. Tũc qdẽ & utero gra- ues pariẽdiue pœnis ĩualidæ ſolũ auxiliũ nouere:in altũ ꝓfugere:& ſe toto defẽdere oceano. Cõtra orcæ occurrere laborant:ſeſeq; opponere:& cautiũ ãguſtiis trucidare:in uada urgere:ſaxis illidere. Spectãt̃ ea prælia ceu mari ipſo ſibi irato nullis ĩ ſinu uẽtis. Fluctibus uero ad anhelitus ictuſq;:q̃tos nulli t̃biẽs uoluãt. Orca & in portu hoſtiẽſi uiſa ẽ oppugnata a Claudio principe. Venerat tũc exædificante eo portum inuitata naufragiis tergoꝝ euectoꝝ e gallia:ſacianſq; ſe ꝑ cõplr̃es dies alueũ in uado ſulcaue- rat: accumulata fluctibus in tantũ:ut circũagi nullo mõ poſſet:& dũ ſagenã ꝑſeq̃t̃ ĩ littus fluctibus ꝓpulſa eminẽte dorſo multũ ſuper aq̃s carinæ uice inuerſæ. protendi iuſſit Cæſar plagas multiplices ĩter ora portus.ꝓfectuſq; ipſe cũ prætoriãis cohortibus populo ro. ſpectaculũ præbuit:lãceas cõgerente milite e nauigiis aſſultantibus.quoꝝ unũ mergi uidĩus reflatu belluæ oppletũ ũda. Ora balenæ hẽnt ĩ frõtibus. Ideoq; ſũ- ma aq̃ ãnatantes ĩ ſublime nĩbos efflãt.

An ſpirent piſces:an dormiãt. Cap. vii.

SPirãt autẽ cõfeſſiõe oĩũ & paucıſſĩa alia in mari: quæ ĩternoꝝ uiſceꝝ pulmonẽ habẽt:quoniã ſĩe eo nullũ aĩal putat̃ ſpirare. nec piſciũ brãchias hñtes anhelitũ reddere: ac ꝑ uices recipe extĩant:quoꝝ hæc opĩo ẽ. nec multa alia gñ̃a etiã branchiis carẽtia. in q̃ ſñia fuiſſe Ariſtotelẽ uideo:& multis ꝑſuaſiſſe doctrinã indaginibus. nec me ꝑtinus huic opinioni eoꝝ accedere haud diſſimulo:quoniã & pulmonũ uice aliis poſſũt alia ſpirabilia ĩeſſe uiſcera ita uolẽte natũa:ſicut & ꝑ ſãguĩe multus alius hu- mor. In aq̃s qdẽ penetrare hũc uitalẽ halitũ qs miret̃:q̃ etiã reddi ab his eũ cernat: & ĩ terras tanto quoq; ſpiſſiorẽ naturæ ꝑtẽ ꝑenetrare argumento aĩaliũ:quæ ſẽp defoſſa uiuunt ceu talpæ. Accedit apud me certæ efficaciæ ut credã oĩa in aq̃s ſpirare naturæ ſuæ ſorte:primũ ſæpe ãnotata piſciũ æſtiuo calore quædã anhelatio:& alia trãq̃llo ue- lut oſcitatio. ipſoꝝ quoq; q̃ ſunt in aduerſa opinione de ſõno piſciũ cõfeſſio. Quis .n. ſine reſpiratione ſõno locus? Præterea bullantiũ aq̃ꝝ ſufflatio:lunæq; effectu:cõ- chaꝝ quoq; corpora augeſcẽtia ſuꝑ oĩa ẽ: ꝙ eſſe auditũ & odoratũ piſcibus nõ erit dubiũ ex aeris utrũq; materia. Odorẽ qdẽ nõ aliud q̃ infectũ aera intelligi poſſe. q̃ob- rẽ de his opinet̃:ut cuiq; libitũ erit. Branchiæ nõ ſunt balenis:nec delphinis. hæc duo gñ̃a fiſtulis ſpirãt:quæ ad pulmonẽ ꝑtinent. Balenis a frõte:delphinis a dorſo. & ui- tuli marini:quos uocant phocas:ſpirant & dormiũt ĩ terra. Item teſtudines de q̃bus mox plura.

DE Delphinis. Cap. .viii.

VElociſſimũ oĩm aĩaliũ nõ ſolũ marinoꝝ delphĩus:ſed ocior uolucre:acrior telo. ac niſi multũ infra roſtrũ os illi foret medio pene in uẽtre. Nullus piſciũ cele- ritatẽ eius euaderet:ſed affert morã ꝓuidentia naturæ:qa niſi reſupini atq; conuerſi nõ corripiunt. quæ cã præcipue uelocitatẽ eoꝝ offẽdit. Nã cũ fame concitati fugiẽtẽ in uada ima perſecuti piſcẽ diutius ſpiritũ cõtinuere:ut arcu emiſſi ad reſpirandum

emicāt. tātaq; ui exiliunt: ut pleꝝq; uela nauiū trāſuolent uento. Agunt uere cōiugia. pariunt catulos. x. menſe: æſtiuo tempore. īterdū & binos nutriunt uberibus ſicut balena. atq; etiā geſtant fœtus ī infantia infirmos. qnetiā adultos diu comitātur magna erga ꝑtū caritate. adoleſcunt celeriter. x. annis putant᷑ ad ſūmā magnitudīem peruenire. Viuunt etiā tricenis. quod cognitū præſciſſa cauda ī expimentū. abdunt᷑ tricenis diebus circa canis ortū. occultant᷑q; incognito mō. quod eo magis miꝝ ē: ſi ſpirare ī aqua nequeunt. Solent in terrā erūpere īcerta de cā. nec ſtatī tellure tacta moriuntur: multoq; ocius fiſtula obturata. Lingua ē his cōtra nat᷑ā aq̄tilium mobilis breuis atq; lata haud differens ſuillæ. ꝓ uoce gemitus hūano ſimilis: dorſū repandū: roſtꝝ ſimū. q̄ de cā nomē Simōis ōes miro mō agnoſcūt. maluntq; ita appellari. Delphinus non tātū hoīs amicū aīal: ueꝝ & muſica arte mulcet᷑ ſymphoniæ cātu: & præcipue hydrauli ſono. Hoīem nō expaueſcit ut alienum. obuiam nauigiis uenit. alludit exultans. certat etiā: & q̄uis plena præterit uela. Diuo autē Auguſto principe lucrinū lacum inuectus pauperis cuiuſdā pueꝝ ex baiano puteolos in ludum lr̄aꝝ itātē: cum meridiāo īmorans appellatum eum Simonis noīe ſæpius fragmentis panis: quē ob id ferebat allexiſſet: miro amore dilexit. Pigeret referre: ni res Mœcenatis & Flauiani & Flauii Alfii multoꝝ q; eſſet lr̄is mādata. quocunq; diei tp̄e īclamatus a puero q̄uis occultus atq; abditus ex imo aduolabat: paſtuſq; e manu præbebat aſcenſuro dorſū pennæ aculeos uelut uagina cōdens. receptumq; puteolos ꝑ magnum æquor in ludū ferebat. Sīli mō reuehēs plr̄ibus ānis: dōec morbo extīcto puero ſubīde ad cōſuetū locū uētitās triſtis & merenti ſilis ipſe quoq;: quod nēo dubitaret: deſiderio expirauit. Alius inter hos ānos in africo littore hipponis diaritis ſimili mō ex hominum manibus ueſcens ferenſq; ſe tractandum: & alludens nantibus: īpoſitoſq; portans unguēto punctus a Flauiano ꝓconſule africæ. & ſopitus (ut apparuit) odoris nouitate fluctuatuſq; ſimilis exanimi caruit hominū cōuerſatione: ut iniuria fugatus ꝑ aliquot mēſes. mox reuerſus in eodē miraculo fuit. Iniuriæ poteſtatum in hoſpitales ad uiſendū uenientium hipponenſes in necem eius compulerunt. Ante hæc ſimilia de puero in ialiſo urbe memorant᷑. cuius amore ſpectatus longo tēpore dum abeuntem ī littus auide ſeq̄t᷑: in harenā inuectus expirauit. pueꝝ Alexander Magnus babylone Neptūni ſacerdotio præfecit amorem illum numinis ꝓpitii fuiſſe interpretatus. In eadē urbe ialiſo Egeſidemus ſcribit & aliū pueꝝ Hermiā noīe ſimiliter maria pereq̄tantē eū repētinæ ꝓcellæ fluctibus exanimatus eſſet relatū delphinūq; cām læti fatentē non reuerſum ī maria: atq; in ſicco expiraſſe. Hoc idē & naupacti accidiſſe Theophraſtus tradit: nec modus exēploꝝ. Eadē āphilochii: & tarētini de pueris delphīſq; narrāt. Quæ faciūt: ut credat᷑ Arionem quoq; citharedicæ artis interficere nautis in mari parantibus ad intercipiendos eius quæſtus eblanditum: ut prius caneret cithara. congregatis cantu delphinis cū ſe ieciſſet in mare exceptū ab uno tænaꝝ in littus ꝓuectū. Eſt ꝓuinciæ narbonenſis & in nemuſienſi agro ſtagnū laterna appellatū: ubi cum hoīes delphini ſocietate piſcant᷑: innumera uis mugilū ſtatuto tp̄e āguſtis faucibus ſtagni in mare erūpit obſeruata æſtus reciprocatione. q̄ de cā prætendi non queunt retia: quæ molē pōderis nullo mō tolerent: etiā ſi non ſolertia inſidiet᷑ tp̄i. Sīli rōne in altū ꝓtinus tēdunt: quod uicino gurgite efficere: locūq; ſolum pandendis retibus habilē effugere feſtināt. quod ubi aīaduertere piſcantes: cōcurrit autē multitudo tēporis gnara & magis etiā uoluptatis huius auida: totuſq; populus e littore q̄to pōt clāore conciet Simonē ad ſpectaculi euentū. Celeriter delphini exaudiunt deſideria aq̄lonū flatu uocē proſequente: auſtro uero tardius ex aduerſo referente. ſed tum quoq; improuiſo in auxilium aduolant. propere apparet acies: quæ ꝓtinus diſponit᷑ in loco: ubi coniecta ē pugna. Opponunt ſeſe ab alto: trepidoſq; in uada urgent. Tunc piſcatores circundāt retia: furciſq; ſubleuant. At mugilū nihilominus uelocitas tranſilit. At illos excipiūt delphini: & occidiſſe ad pn̄s cōtenti cibos ī uictoriā differunt. Operæ prælium feruet:

de puero vecto p delphinum

de Arione citareda

ĩcludiq; retibus ſe fortiſſĩe urgẽtes gaudẽt. Ac ne id ipſum fugam hoſtium ſtimulet: inter nauigia & retia natãteſue hoĩes ita ſenſĩ elabunt᷑:ut exitus non appareat. Saltu: quod ẽ alias blãdiſſimũ his: nullus conat᷑ euadere: ni ſũmittãt᷑ ſibi retia. egreſſi ꝓtius ante malũ prælianť. Ita pacta captura quos interemere diripiunt: ſed enixioris operæ q̃ ĩ unius diei premiũ ut cõſcii ſibi opperiũt᷑ ĩ poſteꝝ. nec piſcibus tãtũ: ſed ĩteriectu panis ac uino ſatiant᷑. Quæ de eodẽ gñe piſcãdi in latio ſinu conſul Mutianus tradit: hoc differunt: ꝙ ultro neq; inclamanti præſto ſint: parteſq; e manibus accipiant. & ſuũ quęq; cubantes cũ delphinis ſotiũ hẽant: q̃uis noctu & ad faces. ipſis quoq; inter ſe ẽ publica ſocietas. Capto a rege cariæ alligatoq; in portu delphino ingens reliquoꝝ cõuenit multitudo mœſtitia q̃dã: quæ poſſet intelligi miſerationẽ petens: donec dĩtti rex eũ iuſſit. qn & puos ſẽp aliqs grãdior coĩtat᷑ ut cuſtos. cõſpectiq; ſũt iã defunctũ portãtes ne laceret᷑ a belluis.

DE Torſionibus aq̃tilibus. Cap. viiii.

DElphinoꝝ ſĩlitudinẽ hẽnt q uocãt᷑ torſiones: Diſtant & triſtitia qdem aſpectus. Abẽ. n. illa laſciuia maxĩe: tñ roſtris caniculaꝝ maleficentia aſſimulati.

DE Teſtudinibus quomodo capiantur. Cap. x.

TEſtudines tantæ magnitudĩs indicũ mare eĩttit: ut ſingulaꝝ ſupficie hĩtabiles caſas integant. atq; inter inſulas rubri præcipue maris his nauigent cymbis. Capiũt᷑ multis qdẽ modis: ſed maxĩe euectæ in ſũma pelagi: aut meridiano tp̃e blãdito eminente toto dorſo p tranqlla fluitantes. quæ uoluptas libere ſpirandi in tantũ fallit oblitas ſui: ut ſolis uapore ſiccato cortice nõ queãt mergi. inuitæq; fluitẽt opportũæ uenãtiũ prædæ. Ferunt & paſtũ egreſſas noctu auideq; ſaturatas laxari. atq; ut remearĩt matutĩo ſumma ĩ aq̃ obdormiſcere. id ꝓdi ſtertentiũ ſonitu. Tũq; leuiter capi. Annatare. n. ſigulis ternos. a duobus in dorſũ uerti. a tertio laqueũ inĩici ſupinæ: atq; ita ad terrã a pluribus trahi. In phœnicio mari haud ulla difficultate capiũt᷑. ultroq; ueniunt tp̃e ſtatuto ãni in ãnem eleutherũ effuſa multitudĩe. Dentes nõ ſũt teſtudini: ſed roſtri margines acuti ſupna pte inferiorẽ claudente pixidũ mõ. In mari uiuunt conchyliis tanta oris duricia: ut lapides cõminuant. In terrã egreſſæ in herbis pariunt oua auiũ ouis ſĩlia ad centena numero. eaq; defoſſa extra aq̃s & coopta terra ac pauita pectore & complanata incubant noctibus. educant fœtus annuo ſpatio. qdam oculis ſpectando quoq; oua foueri ab his putant. Fœmĩa coitũ fugere: donec mas feſtucam aliquã ĩponat aduerſe. Troglodytæ cornigeras hẽnt: ut ĩ lyra annexis cornibus latis: ſed mobilibus: quoꝝ ĩ natãdo reĩgio ſe adiuuãt. Celtĩũ gẽus id uocat᷑ eximiæ teſtudĩs: ſed raræ. nãq; q̃ſi ſcopuli præacuti chelonophagos terrent. Troglodytæ autẽ: ad quos annatant: ut ſacras adorant. Sunt & terreſtres: quæ ob id in operibus cherſinæ uocãt᷑ ĩ africæ deſertis: q̃ pte maxĩe ſitiẽtibus harẽis ſq̃llẽt roſcido (ut credit᷑) humore uiuẽtes. neq; ibi aliud aĩal ꝓueĩt.

Quis prĩus Teſtudĩes ſecare ĩſtituerit. Cap. xi.

TEſtudinum putamĩa ſecare ĩ lamĩas lectoſq; & repoſitoria his ueſtire Carbilius Pollio inſtituit prodigi & ſagacis ad luxuriæ inſtrumenta ingenii.

Tegmenta aquatilium. Cap. xii.

AQuatilium tegmẽta plr̃a ſũt. Alia corio & pilis tegũt᷑ ut uituli: hippotami. Alia corio tantũ ut delphini. Cortice ut teſtudĩes. Silicũ duricia ut oſtreæ: & cõchæ: Cruſtis ut locuſtæ. Cruſtis & ſpĩs ut echini. Squamis ut piſcis. Aſpera cute ut ſquatĩa q̃ lignum & ebora polliũt᷑. Molli ut murenæ. Alia nulla ut polypes.

DE Vitulo marino. Cap. xiii.

QVæ pilo ueſtiunt᷑ aĩal pariunt ut priſtis: balena: uitulus. Hic parit ĩ terra pecudũ more. ſecũdo ptus reddit initu. Canũ mõ cohæret & parit nũq̃ geĩis plr̃es. educat mãmis fœtũ. non añ. xii. diẽ deducit ĩ mare: ex eo ſubĩde aſſuefaciens. Interficiunt᷑ difficulter: niſi capite eliſo. Ipſis in ſono mugitus: unde nomẽ uituli accipiunt. Tenent diſciplinã. uoceq; piter & uiſu populũ ſalutant. Condito freĩtu noĩe uocati reſpõdẽt. Nullũ aĩal grauiore ſõno premit᷑. Pẽnis: qbus ĩ mari utũt᷑: humi quoq; uice

pedum ſerpũt. Pelles eoꝝ etiã detractas corpori ſẽſũ æquoꝝ retĩere trãdũt: ſẽpq; æſtu maris recedẽte ĩhorreſcere. Prxterea dextræ pennæ uĩ ſoporiferã ĩeſſe: ſõnoſq; allicere ſubditam capiti. DE Piſcibus pilo carentibus: & quomodo pariant. & quot eorũ genera. Capitulum. xiiii.

PIlo carẽtiũ duo oĩo ut aĩal pariunt: delphinus ac uipera. Piſciũ ſpẽs ſũt. lxxiiii. præter cruſtis intecta quæ ſunt. xxx. De ſingulis alias dicẽus. Nunc. n. naturæ tractantur inſignium. DE Nomĩbus & naturis multoꝝ piſciũ. Cap. xv.

PRæcipua magnitudĩe thynni inuenimus talenta. xv. pependiſſe. Eiuſdẽ caudæ latitudinẽ duo cubita & palmũ. Sũt & in ꝗbuſdã ãnibus haud mĩores: ſylurus in nilo: eſos in rheno: attilus in pado inertia pingueſcens ad mille aliꝗdo libras cathenato captus hamo: nec niſi boum iugis extractus. Atq hũc mĩmus appellatus clupea uenam ꝗdam eius ĩ faucibus mira cupidine appetens morſu exanimat. Sylurus graſſatur ubicũq; eſt omne aĩal appetens equos: innatantes ſæpe demergens præcipue in meno germaniæ ãne ꝓpter liſ boum. & in danubio mari extrahit᷑ porculo marino ſillimus. & in boriſthene mẽorat᷑ præcipua magnitudo nullis oſſibus ſpiniſue ĩterſitis: carne prædulci. In gange indiæ plataniſtas uocant roſtro delphini & cauda: magnitudine autẽ. xv. cubitorũ. In eodem eſſe Statius Seboſus haud modico miraculo affert uermes branchiis binis. lx. cubitorum cæruleos: qui nomen a facie traxerunt. his tãtas eſſe uires: ut elephantos ad potum uenientes mordicus comprehenſa manu eoꝝ abſtrahant. Thynni mares ſub uentre non habent pinnam. Intrant magno mari pontũ uerno tempore gregatim: nec alibi fœtificant. Cordilla appellat᷑ ꝑtus ꝗ fœtas redeũtes in mare autumno comitatur. Limoſæ uero: aut e luto pelamides incipiunt uocari: & cum ãnuũ exceſſere tempus thynni hi membratim cæſi ceruice & abdomĩe cõmẽdãt᷑: atq; edulio recenti duntaxat. & tum quoq; graui ructu cætera ꝑte plenis pulpamẽtis ſale aſſeruantur. Melandrya uocat᷑ cæſis quercus aſſulis ſimillima. uiliſſima ex his quæ caudæ proxima: quia pingui carent. ꝓbatiſſima ea quæ faucibus. At in alio piſce circa caudam exercitatiſſima pelamides ĩ alica coctæ particulatimq; conſectæ ĩ genera ciborum diſpartiuntur. Piſcium genus omne præcipua celeritate adoleſcit maxime in ponto. Cauſa multitudo ãnium dulces inferentium aquas. amiam uocant. cuius incrementum ſingulis diebus intelligitur. cum thynnis hæc & pelamides in pontum ad dulciora pabula intrant gregatim cum ſuis quæq; ducibus. & primi omniũ ſcombri: ꝗbus & in aꝗs ſulfureus color: extra qui cæteris. Hiſpaniæ cœtarias hi replent thynnis non commeantibus. Sed in pontum nulla intrat beſtia piſcibus malefica præter uitulos & paruos delphinos. Thynni dextera ripa intrant: exeunt leua. Id accidere exiſtimat᷑: quia dextro oculo plus cernunt utroq; hebete natura. Eſt ĩ euripo thracii boſphori: quo propontis euxino iungit᷑ in ipſis europam aſiamq; ſeparantis freti anguſtiis ſaxum miri candoris a uado ad ſumma perlucens iuxta calcedonem in latere aſiæ. huius aſpectu repente territi ſemper aduerſus bizantii promontorium ex ea cã appellatum auricornu præcipiti petunt agmine. Itaq; omnis captura bizantii eſt magna calcedonis penuria. M. P. medii interfluentis euripi. opperiunt᷑ autem aquilonis flatum: ut ſecũdo fluctu exeant ex ponto. nec niſi intrantes pontum bizantii capiũt᷑. Bruma non uagantur. ubicũq; deprehenſi uſq; ad æquinoctium ibi hybernant. Iidẽ ſæpe nauigia uelis euntia comitantes mira quadam dulcedine per aliquot horarum ſpatia: & paſſuum milia a gubernaculis nõ ſeparant᷑: ne tridente quidem ĩ eos ſæpius iacto territi. Quidam eos: qui hoc & thynnis faciant: pomphilos uocant. Multi in propõtide æſtuant: pontum non intrant. Item ſoleæ cũ rumbi intrant: nec ſæpia eſt cum loligo reperiat᷑: ſaxatilium turdus & merula deſunt: ſicut conchylia cum oſtreæ abundant. Omnia autem hybernant ĩ ægæo. Intrantium portum ſoli non remeant trichiæ: græcis enim in pleriſq; nominibus uti par erit: quando aliis atq; aliis eoſdem diuerſi appellauere tractus. Sed hi ſoli hiſtrum amnẽ ſubeunt. ex eo ſubterraneis eius

uenis in adriaticum mare defluunt. Itaq; & illic descendentes nec unq̃ subeuntes e mari uisunt᷑. Thynnorum captura ē a uergiliarum exortu ad arcturi occasum. reliquo tēpore hyberno latent in gurgitibus imis: nisi tempore aliquo euocati aut plēiluniis. Pinguescunt & in tantum: ut dehiscant. Vita longissima his biennio. Animal ē paruū scorpionis effigie: aranei magnitudīe. hoc se & thynno & ei: qui gladius uocat᷑: crebro delphini magnitudinem excedenti sub pinna affigit aculeo: tantoq; infestat dolore: ut naues sæpenumero exiliant. Quod & alias faciunt aliorum uim timentes. Mugiles maxīe tā præcipuæ uelocitatis: ut transuersa nauigia interim superiactent.

DE Auguriis & diuersitate piscium. Ca. xvi.

SVnt & piscibus præscita in hac parte auguria. Siculo bello ambulante in littore Augusto piscis e mari ad pedes eius exiliit: quo argumento uates respondere Neptūnū p̄rem adoptantē eū sibi Sexto Pōpeio repudiato. Tāta erat naualis rei gl̃ria sub pedibus Cæsaris futuros: q maria tp̄e illo tenerent. Pisciū fœminæ maiores q̃ mares. In quodā genere omino nō sūt mares: sicut ī erythinis & chromibus. omnes enim ouis grauidæ capiunt᷑. Vagant᷑ gregati fere cuiusq; generis squamosi. Capiūt᷑ añ solis ortū. Tū maxime piscium fallit᷑ uisus. noctibus q̄dem illustribus æque q̃ die cernūt. Aiunt & si iteret᷑ gurges īteresse capturæ. itaq; pl̄res secundo tractu trahi q̃ p̄rio: gustu olei maxime. Dein modicis ībribus gaudent: alunt᷑q;. q̄ppe & hare dīes: q̃uis in palude prognatæ: nō tñ sine ībre adolescunt. & alias ubicūq; pisces in eadē aq̃ assidui: si non affluat exanimant᷑. Prægelidā hyemē omnes sentiunt: sed maxīe q lapidē h̄re ī capite existimant᷑ ut lupi: coracini: sciena: pagri. Cū asperæ hyemes fuere: multi cæci capiūt᷑. Itaq; his mensibus iacēt in speluncis conditi: sicut in terrestriū gn̄e rettulīus. Maxime hippurus & coracinus hyeme non capi: præterq̃ æstatis diebus paucis: & iisdem semp. Item murena & orphus: conger: percæ & saxatiles omnes. terra q̄dem: hoc ē uado maris excauato condi per hyemes torpedinē pistā soleamq; tradunt. Quidā rursus æstus impatientia mediis feruoribus sexagenis diebus latent: ut glaucus: aselli: auratæ. Fluuiatilium sylurus canuculæ exortu syderat᷑: & alias fulgore sopit᷑. Hoc & ī mari accidere cyprio putant: & alioq̄n totum mare sentit exortum eius syderis: quod maxime ī bosphoro apparet. Algæ. n. & pisces superferunt᷑ ab imo uersa oīa.

DE Mugili & aliis piscibus. Et q̄ nō iidē ubiq; placeāt. Ca. xvii.

MVgilum nat᷑a ridet᷑ ī metu capite abscondito totos se occultari credentiū. Iisdē tñ tanta facilitas: ut in phœnice & narbonensi ꝓuincia coitus tp̄e e uiuariis marem linea longinq̃ p̄ os ad brachias religata emissum in mare: eademq; linea retractum fœminæ sequāt᷑ ad littus: rursusq; fœminā mares ꝑtus tēpore. Apud ātiquos piscium nobilissimus habitus accipēser unus omnium sq̃mis ad os uersis cōtra aquā nando meat. nullo nunc in honore ē. quod q̄dē miror: cum sit rarus īuentu. Quidā eū elopem uocāt. Postea præcipuā auctoritatē fuisse lupo & asellis Cornelius Nepos & Laberius poeta mimoꝝ tradidere. Lupoꝝ laudatissimi: q appellant᷑ lanati a candore mollitiaq; carnis. Aselloꝝ duo gn̄a collyri mīores & brachi: q nō nisi in alto capiūt᷑: ideoq; prælati prioribus. at in lupis in amne capti præferūt᷑. nūc scaro dat᷑ p̄ricipatus: q solus pisciū dicitur ruminare: herbisq; uesci: non aliis piscibus mari carpathio maxīe frequēs. Promōtoriū troadis lectū spōte nūq̃ trāsit. Inde aduectos Tiberio Claudio p̄ricipe Optatus Elipertius præfectus classis inter hostiēsē & cāpaniæ orā sparsos disseminauit. Quinquennio fere cura ē adhibita: ut capti redderent᷑ mari. Postea frequentes inueniunt᷑ italiæ littore non añ ibi capti. Admouitq; sibi gula sapores: piscibus satis: & nouū incolā mari dedit: ne q̄s ꝑegrinas aues rōæ parere miret᷑. Proxima ē his mensa generis dūtaxat mustellaꝝ: q̃s miꝝ dictu inter alpes lacusq; reciæ bigrātinus æmulas marinis generat. Ex reliq̃ nobilitate & gr̃a maxīa ē & copia mullis: sicut magnitudo modica: binasq; libras ponderis raro admodū exuperant: nec in uiuariis piscinisq; crescunt. Septentrionalis tantū hos: & ꝓxīa occidētis parte gignit oceāus.

Cætera eorum gn̄a plr̄a. Nā & alga uescūt̄: & ostreis: & limo: & alioꝶ piscium carne. & barba gemina ĩsigniunt̄ inferiori labro. Lutariū ex his uilissimi gn̄is appellant. Hunc sēp comitat̄ sargus nomine alius piscis: & cænū fodiēte eo: excitatū deuorat pabulū. nec littoralibus gr̄a. Laudatissimi conchyliū sapiunt. Nomen his Fenestella a colore mollioꝶ calciamentoꝶ datū putat. Pariūt ter āno. his certe totiens fœtura apparet. Mullū expirantē uersicolori q̄dā & numerosa uarietate spectari proceres gulæ narrāt rubētiū squamarū multiplici mutatione pallescentē: utiq; si uitro spectet̄ inclusus. .M. Apicius ad omnem luxum ingeniū maius in insectoꝶ garo (nā ea quoq; res cognomen inuenit) necari eos præcellens putauit: atq; e iecore eoꝶ alecē excogitare prouocauit. Id. n. ē facilius dixisse: q̄ q̄s uicerit. Asinius Celer e consularibus hoc pisce ꝓdigus Claudio principe unū mercatus octo milibus nūmum. Mullus æq; reputatione aufert transuersū animū ad cōtēplationem eoꝶ: q ĩ conquæstione luxus coquos emi singulos pluris q̄ equos querebant̄. Adhuc coci triumploꝶ preciis pant̄: & coquorum pisces: nullusq; ꝓpe iā mortalis æstimat̄ plr̄is: q̄ q peritissīe censū dn̄i mergit.

DE Mullo Salpa & Salmone. Ca. xviii.

MVllum. lxxx. libraꝶ in mari rubro captū Licinius Mutianus ꝓdidit. Quanta mercatura cū luxuria suburbanis littoribus inuentū ē. & hæc nata ut alii alibi pisces principatū optineant. Coracinus in ægypto zeus idem faber appellat̄. gadibus circa ebusū salpa. obscenus alibi. & q nusq̄ pcoq possit: nisi ferula uerberatus. In aqtania salmo fluuiatilis marīs ōibus præfert̄. Pisciū alii brāchias multiplices hn̄t: alii simplices: alii duplices. his aquam acceptā ore emittūt. Senectutis indiciū squamaꝶ duricia: quæ non sunt omnibus similes. Duo lacus italiæ in radicibus alpiū larius & uerbanus appellant̄: in q̄bus pisces omnibus annis uergiliaꝶ ortu existunt squamis conspicui crebris atq; præacutis clauorum caligarium effigie: nec amplius q̄ circa eū mensē uisūt̄.

DE Exocœto. Ca. xviiii.

MIrat̄ arcadia suum exocœtum appellatum ab eo: q̄ in siccū sōni cā exeat. Circa clitoriū uocalis hic tradit̄ & sine branchiis. Idē aliq̄bus ādonis dictus. Exeunt ĩ terram: & q marini mures uocant̄: & polypi: & murenæ. q̄n & in indiæ fluminibus certū genus piscium: ac deinde resilit. Nam stagna & amnes transeunt. plerisq; & euidēs rō ē: ut tuto fœtus edāt: q̄a non sint ibi: qui deuorent fœtus fluctusq; minus sæuiant. Has intelligi ab his cās: seruariq; tempoꝶ uices magis miret̄ siq̄s reputet quoto cuiq; hominū nosci uberrimā esse capturam sole transeunte piscium signum.

Digestio piscium in figuras corpoꝶ. Cap. xx.

MArinoꝶ alii sunt plani ut rūbi soleæ ac passeres: q a rūbis situ tantum corporū differunt. Dexter resupinatus est illis: passeri leuus. alii longi ut murena: cōger: Ideo pennarum quoq; fiunt discrimina: quæ pedum uice datæ sunt piscibus. Nullis supra q̄nas: quibusdā binæ: quibusdam trinæ: aliquibus nullæ. In fucino tantū lacu piscis ē: qui octonis pēnis natat. binæ omnino lōgis: ut lōbricis: & anguillis: & cōgris. nullæ ut murenis: quibus nec branchiæ. Hæc omnia flexuoso corpoꝶ ĩpulsu ita mari utunt̄: ut serpentes terræ in sicco quoq; repunt. ideo etiam uiuaciora talia. & e planis aliq̄ non habent pennas: ut pastinacæ. Ipsa. n. latitudine natant. & quæ mollia appellātur: ut polypi: quoniā pedes uicē pēnarum illis præstant.

DE Anguillis. Cap. xxi.

ANguillæ octonis uiuūt annis. Durant & sine aq̄ senis diebus aquilone spirāte: austro paucioribus. At hyemē eædē in exigua aq̄ non tolerant: nec in turbida. ideoq; circa uergilias maxīe capiūtur: flumībus tn̄ præcipue turbidis. Pascūtur noctibus: exanimes pisciū solæ nō fluitāt.

DE Lacu benaco. Cap. xxii.

LAcus ē italiæ benacus ĩ ueronensi agro minciū āne transmittens: ad cuius emersus ānuo tp̄e octobri fere mēse autumnali sydere ut palam ē hyemato lacu fluctibus glomeratæ uoluuntur in tātū mirabili multitudine: ut in excipulis eius flumīs ob hoc

ipſum fabricatis ſingulorum milium globi reperiantur.

DE Murena. Cap.xxiii.

MVrena quocũq; tp̄re parit: cũ cæteri piſces ſtato pariãt. Oua eius citiſſi̅e creſcũt ĩ ſicco littore. elapſas uulgus coitu ſerpentium ĩpleri putat. Ariſtoteles myrinum uocat marem: qui generat. Diſcrimen eſſe: ꝙ murena uaria & infirma ſit: myrinus unicolor & robuſtus: denteſq; extra os hẽat ĩ gallia ſeptentrionali. Murenis omnibus dextera in maxilla ſeptenæ maculæ ad formã ſeptentriõis aureo colore fulgent dũtaxat uiuentibus: piterq; cũ aĩa extinguuntur. Inuenit in hoc aĩali documenta ſæuiciæ Vedius Pollio eques ro. ex amicis diui Auguſti uiuariis eaꝝ ĩmergẽs dãnata mãcipia: nõ tanꝗ̃ ad hoc feris terraꝝ nõ ſufficiẽtibus: ſed qa in alio genere totũ piter hominẽ diſtrahi ſpectare nõ poterat. Ferunt aceti guſtu præcipue eas in rabiẽ agi. Tenuiſſimũ his tergus. Contra anguillis craſſius: eoq; uerberari ſolitos tradit Verrius prætexatos: & ob id multã his dicit non inſtitutam.

DE Planis piſcibus. Ca.xxiiii.

PLanoꝝ piſciũ alteꝝ eſt genus: quod ꝓ ſpina carthilaginẽ hẽt: ut rapæ: paſtĩacæ: ſq̃tinæ: torpedo: & quos bouis lamiæ aqlæ ranæ nomĩbus græcia appellat. quo in numero ſũt ſq̃li quoq; ꝗ̃uis non plani. Hæc græce in uniuerſum ſelache appellauit Ariſtoteles prius. Hoc nomẽ eis ĩpoſito nos diſtĩguere nõ poſſũus: ni carthilagĩata appellare libeat. Oĩa autẽ carnoſiora ſũt talia: & ſupĩa ueſcunt̃ ut ĩ delphĩs dixĩus. Et cũ cæteri piſces oua piãt: hoc genus ſolũ ut ea: quæ cete appellãt: aĩal parit excepta: quã ranam uocant.

DE Echino. Cap.xxv.

ESt puus admodũ piſcis aſſuetus petris echinus appellatus. hoc carinis adherẽte naues tardius ire credũt̃: ĩde nomĩe ĩpoſito. Quam ob cãm amatoriis quoq; ueneficiis infamis ẽ: & iudicioꝝ ac litiũ mora. quæ crimĩa una laude penſat. Fluxus grauidaꝝ utero ſiſtens: ptuſq; cõtĩens ad puerperiũ: tñ in cibos nõ admittit̃. Pedes eũ hr̄e arbitrat̃ Ariſtoteles: ita poĩta pennarum ſĩlitudine. Mutianus muricẽ eſſe latiorẽ purpura: neq; aſpero: nec rotundo ore: neq; in angulos ꝓdeunte roſtro: ſed ſĩplice concha utroq; latere ſeſe colligente. qbus inhærentibus plenam uentis ſtetiſſe nauẽ portantẽ nuncios a Periandro ut caſtrarent̃ nobiles pueri: conchaſq; (id præſtiterunt) apud gnidioꝝ Venerem coli. Trebius Niger pedalem eſſe & craſſitudĩe quinq; digitoꝝ naues morari. Præterea hanc eſſe uim eius aſſeruati in ſale: ut auꝝ quod deciderit ĩ altiſſĩos puteos: admotus extrahat.

DE Varietate naturæ piſciũ. Cap.xxvi.

MVtant piſces colorem: candidæ hyeme menæ: & fiunt æſtate nigriores. Mutat & phycis reliquo tp̄re candida: uere uaria. Eadẽ piſciũ ſola nidificat ex alga: atq; in nido parit. Volat hirundo ſane ꝑquamſĩlis uolucri hirundini.

DE Miluo piſce & Dracone marino. Cap.xxvii.

ITem miluus ſubit in ſumma maria piſcis ex argumento appellatus lucerna: lĩguaq; ignea ꝑ os exerta tranqllis noctibus relucet. Attollit cornuta e mari ſexq̃pedalia fere cornua: quæ ab his nomẽ traxit. Rurſus draco marĩus captus atq; ĩmiſſus in harenam cauernam ſibi roſtro mira celeritate excauat.

DE Piſcibus ſanguine carentibus. Cap.xxviii.

PIſciũ qdã ſãguine carent. De qbus dicẽus. Sũt autẽ tria gñ̄a ĩ primis quæ mollia appellant̃. deinde contecta cruſtis tenuibus. poſtrẽo teſtis cõcluſa duris. Mollia ſunt loligo: ſæpia: polypus & cætera eius gñ̄is. His caput inter pedes & in uentre: pediculi octoni omnibus. Sæpiæ & loligini pedes duo. ex his longiſſimi & aſperi qbus ad ora admouent cibos: & in fluctibus ſe uelut anchoris ſtabiliũt: cæteri cirri cũ qbus uenant̃.

DE Loligine: & Sæpiis: & Polypis: & Naupliis. Ca.xxix.

LOligo etiã uolitat extra aquam ſe efferẽs: quod & petũculi faciunt ſagittæ mõ. Sæpiaꝝ generis mares uarii & nigriores: cõſtantiæq; maioris. Percuſſæ tridente fœminæ auxiliantur. At fœmĩa icto mare fugit. Ambo autẽ ubi ſenſere ſe apprehendi effuſo atramẽto: quod ꝓ ſanguine his ẽ: infuſcata aqua abſcondunt̃. Polypoꝝ multa

genera. Terreni maiores q̃ pelagici. & õnes bra͂chiis ut pedibus ac maĩbus utũť: cauda
uero quæ ẽ bisulca & acuta in coitu. Est polypis fistula ĩ dorso: q̃ transmittunt mare:
eãq; mõ ĩ dexterã ptẽ mõ in sinistrã trãsferunt. Natant obliq in caput: quod prædurũ
ẽ sufflatiõe uiuentibus. Cæterũ p brachia uelut acceptabulis dispsis eo hausto quodã-
mõ cui adhærescunt: tenent supini: ut auelli non queant. Vada non apprehendunt: &
grãdibus minor tenacitas. Soli molliũ in siccũ exeũt dũtaxat asperũ. leuitatẽ odere.
Vescunť conchyliorũ carne: quorũ cõchas cõplexu criniũ frangunt. Itaq; præiacẽtibus
testis cubile eorum deprehendiť. Et cũ alioqn brutũ hẽať aĩal: ut quod ad manũ hoĩs
ãnatat: in re quodãmõ faĩliari callet. Omnia in domũ comportat. dein putamĩa rosa
carne egerit. annatantesq; pisculos ad ea uenať. colorem mutat ad sĩlitudinẽ loci: &
maxĩe in metu. ipsũ brachia sua rodere falsa opinio ẽ. Id. n. a congris euenit ei. sed re-
nasci sicut colchotis & lacertis caudas haud falsũ. Inter præcipua autẽ miracula est q
uocať nautilos: ab aliis põpilos. Supinus in sũma æquorũ peruenit: ita se paulatim
subrigens: ut emissa omni p fistulã aq̃ uelut exoneratus sentina facile nauiget. postea
duo prima brachia retorquens membranã inter illa miræ tenuitatis extendit: q̃ ueli-
ficante in auras cæteris subremigans brachiis media cauda ut gubernaculo dirigit: ita
uadit alto liburnicarum gaudens imagĩe. Siqd pauoris interueniat hausta se mergẽs
aqua.

¶DE Onigena Locustis & Cancris Cocleis & Conchis. Ca. xxx.

Polyporũ gñis onigena dicta graui capitis odore. Ob hoc maxĩe murenis ea con-
sectantibus. Polypi binis mẽsibus condũť. ultra bimatũ nõ uiuũt. Pereũt autẽ
tabe semper: fœminæ celerius: & fere a ptu. Nõ sunt prætereunda & L. Lucullo pcõ-
sule beticæ cõperta de polypis: quæ Trebius Niger e comitibus eius pdidit: auidissĩos
esse cõcharũ. Illas ad tactum cõprimi præcidẽtes brachia eorũ: ultroq; escã ex prædãte
capere. Carẽt conchæ uisu omniq; sensu alio q̃ cibi & periculi. Insidianť ergo polypi
apertis: impositoq; lapillo extra corpus ne palpitatu eiiciantur: ita securi grassantur
extrahuntq; carnes. illæ se contrahunt sed frustra discuneatæ: tanta solertia aĩalium
hebetissimis quoq; ẽ. Præterea negat ullum esse atrocius aĩal ad conficiendũ hoĩem
in aqua. Luctať. n. cõplexu: & sorbet acceptabulis: ac numeroso suctu detrahit eũ. In
naufragos urinãtisue impetũ capit: sed si inuertať elanguescit uis. Exporrigunt. n. se
resupinati. Mire omnibus maris expetentibus odorem quoq; eorum: q̃ de cã & nassis
illinũť. Cætera quæ idem rettulit: mõstro ppiora possunt uideri. Carteie ĩ cetariis as-
suetus qdam polypus exire e mari in lacus eorũ aptos: atq; ibi salsamenta populari.
conuertit in se custodum indignationem assiduitate furti immodici. Sæpes erant his
obiectæ: sed has transcendebat per arborem: nec deprehendi potuit: nisi canũ saga-
citate. Hi redeuntem circumuasere noctu: concitiq; custodes expauere nouitatem.
Primũ omniũ magnitudo inaudita erat. Deinde color muria obliti odore diri: qs ibi
polypum expectasset: aut ita cognosceret: cũ monstro dimicare sibi uidebanť. Nãq;
& afflatu terribili canes agebat nũc extremis crinibus flagellatos: nunc robustioribus
bra͂chiis clauarum modo incussos. ægreq; multis tridentibus confici potuit. Ostẽdere
Lucullo caput eius dolii magnitudine amphorarum. xv. capax. atq; (ut ipsius Trebii
uerbis utar) barbas: quas uix utroq; brachio complecti esset: clauarũ modo torosas lõ-
gas pedum. xxx. acceptabulis siue caliculis urnalibus peluium modo. Dentes magni-
tudini respondentes. reliquiæ asseruatæ miraculo pependere pondo septingentorum.
Sæpias quoq; & loligines eiusdem magnitudinis expulsas in littus illud idem auctor
est. In nostro mari loligines quinum cubitorum capiunť: sæpiæ binum. neq; his bi-
matu longior uita. Nauigerã similitudĩem & aliam in propontide uisam sibi pdidit
Mutianus concham esse achati modo carinatam inflexa puppe prora rostrata. In hãc
condi nauplium animal sæpiæ simile ludendi societate sola. duobus hoc fieri gñibus.
Tranquillo: n. uectorẽ demissis palmulis ferre ut remis. Si uero flatus inuitent: easdẽ
in usu gubernaculi porrigi pandiq; concharum sinus aura. huius uoluptatem esse ut

ferat::illius ut regat:simulq; eandem descendere incluso sinu:fluctu hausto:territam uisu.id enĩ ut constat rumore nauigantium humana calamitas in cã ẽ. Locustæ crusta fragili muniunť in eo genere:quod caret sanguine.latent mensibus quinis.Similiter cancri qui eodem tp̃e occultanť:& ambo ueris principio senectutem ãguium more exuũt reuocatione tergorum.Cæteꝝ in aquis natant.Locustæ reptantium mõ fluitãt. si nullus ingruat metus recto meatu cornibus:quæ sunt rotunditate præpilata:ad latera porrectis. Iisdẽ erectis ĩ pauore oblique ĩ latere procedũt.cornibus inter se dĩcãt. Vnũ hoc aĩaliũ nisi uiuum feruenti aqua ĩcoq̃ť:fluida carne nõ hẽt callum.

DE Cancris. Cap.xxxi.

Viuunt petrosis locis: cancri mollibus.hyeme aprica littora sectãť.æstate ĩ opaca gurgitum recedunt.Oĩa eius generis hyeme lædũť. autũno & uere pĩguescunt: & plenilunio magis:qa nocte sydus tepido fulgore mitificat . Cãcroꝝ genera carabi: astaci:tacineæ:paguri heracleotici:leones:& alia ignobiliora . Carabi a cæteris cancris cauda distant.In phœnice hippoe uocanť:tantæ uelocitatis ut conseq nõ sit.Cancris uita lõga:pedes octoni õnes in obliquũ flexi.Fœminæ prĩus pes duplex:mari sĩplex. Præterea bina brachia dẽticulatis forcipibus. superior ps in primoribus his mouetur ĩferiore immobili:dextrũ brachiũ õibus maius . Vniuersi:ubi aliquando cõgreganť: os ponti euincere non ualent.Quãobrẽ egressi circũeunt:apparetq; tritũ iter.Pinnoteras uocať mĩmus ex õni gñe:ideo opportunus ĩiuriæ. huic solertia ẽ inaniũ ostreaꝝ testis se condere:& cum accreuerit:migrare in capaciores.Cancri in pauore etiã retrorsũ pari uelocitate redeunt.dimicant inter se ut arietes aduersis cornibus incursantes. contra serpentium ictus medenť.Sole cancri signum transeunte & ipsoꝝ cũ exaĩati sint:corpus trãsfigurari in scorpiones narranť in sicco. Ex eodẽ gñe sunt echini:qbus spinæ pro pedibus.ingredi ẽ his in orbem uolui.Itaq; detritis sæpe aculeis inueniũť. Ex his echinometræ appellãť:quoꝝ spinæ longissimæ.calices minimi:nec õnibus idẽ uitreus color.Circa turonem candidi nascunť spina pua . oua omniũ amara qna numero:ora in medio corpore in terrã uersa.Tradunt sæuitiam maris præsagire eos:correptisq; opperiri lapillis:mobilitatẽq; pondere stabilientes nolunt uolutatione spĩas atterere.quod ubi uidere nautici statim plĩbus anchoris nauigia infrenant.

DE Cocleis. Cap.xxxii.

IN eodem genere sunt cocleæ aq̃tiles terrestresq; exerentes se domicilio:binaque ceu cornua ptẽdẽtes cõtrahentesq;.oculis carent:ideoq; corniculis prætẽtãt iter.

DE Pectinibus. Cap.xxxiii.

PEctines ĩ mari ex eodẽ genere hẽnť.Reconditi & ipsi ĩ magnis frigoribus ac magnis æstibus:unguesq; uelut igne lucentes in tenebris etiam ĩ ore mandẽtium: Firmioris iã testæ murices:& cõchaꝝ genera:in qbus magna ludentis naturæ uarietas: tot colorũ differentiæ : tot figuræ planis & concauis lõgis lunatis in orbem circũactis dimidio orbe cæsis in dorsũ elatis leuibus rugatis denticulatis striatis uertice mutricatim intorto:margine ĩ mucronem emisso:foris effuso:intus replicato . Iã distĩctiõe uirgulata : crinita : crispa : cuniculatim pectinatim imbricatim undata cancellatim reticulata:in obliquum : in rectũ expãsa:prædensata:porrecta : sinuata: breui nodo ligatis:toto latere connexis:ad plausum apertis:ad buccinam recuruis.Nauigãt ex his neritæ:præbentesq; concauã sibi ptẽ: & alterã auræ opponentes per sũma æquoꝝ uelificant.Saliunt pectines:& extra uolitant:seq; & ipsi carinant.

DE Diuitiis marinis. Cap.xxxiiii.

SEd qd hæc tam pua cõmemoro:cum populatio moꝝ atq; luxuria non aliunde maior:q̃ e concharum genere pueĩat? Iam qdẽ ex tota reꝝ natura dãnosissimũ uentri mare est tot modis:tot mensis:tot piscium saporibus:qbus precia capientium periculo fiunt.

Quomodo nascanť & ubi.Et quomodo inueniũť margaritæ. Capitulum.xxxv.

Nonus

de unionibus

SEd quota hæc portio ẽ reputãtibus purpuras:cõchylia: margaritas? paꝝ ſcilicet fuerat in gulas condi maria:niſi manibus:auribus:capite:toto corpore a fœmĩs iuxta uirisq; geſtarent̃. Quid mari cũ ueſtibus? Quid undis fluctibusq; cum uellere? Nõ recte recipit hæc nos reꝝ natura niſi nudos. Eſto. ſit tãta uentri cũ eo ſocietas. q̃d tergori? Paꝝ ſit niſi ꝗ ueſtimur:periculis etiam ueſtiamur. Adeo ꝑ totum corpus aĩæ hoĩs quæſita maxĩe placent. Principium ergo culmẽq; omnium reꝝ precii margaritæ tenent. Indicus maxime has mittit oceanus. Inter illas belluas tales tantaſq;: q̃s dixĩus ꝑ tot maria uenĩetes tã longo terraꝝ tractu e tantis ſolis ardoribus atq; indicis quoq; inſulis petuntur & admodum paucis. Fertiliſſĩa ẽ taprobane & torois: ut diximus in circuitu mundi. Item perimula ꝓmontorium indiæ. Præcipue autem laudantur circa arabiam in perſico ſinu maris rubri. Origo autem atq; genitura cõchæ ẽ haud multũ oſtrearum conchis differens. Has ubi genitalis anni ſtimulauerit hora:pandentes ſeſe q̃dam oſcitatione ĩpleri roſcido conceptu tradunt. grauidas poſtea eniti. partumque cõchaꝝ eſſe margaritas: ꝓ q̃litate roris accepti. Si purus ĩfluxerit:candorem conſpici. Si uero turbidus & fœtum ſordeſcere. Eundem pallere cælo minante conceptum. Ex eo ꝗppe conſtare:cæliq; eis maiorem ſocietatem eſſe ꝗ̃ maris. inde nubilum trahit colorem:aut ꝓ claritate matutina ſerenum. Si tempeſtiue ſatient̃:grandeſcere & ꝑtus. Si fulguret:comprimi conchas:ac pro ieiunii modo minui. Si uero & tonuerit: pauidas ac repente compreſſas:quæ uocant phyſemata:efficere ſpeciem:ueꝝ inani inflatã ſine corpore. Hos eſſe conchaꝝ abortus. Sani ꝗdem partus multiplici conſtant cute: non ĩproprie callũ ut exiſtĩari corporis poſſit. Itaq; & purgant̃ a peritis. Miror ipſo tantũ eas cælo gaudere. Sole rubeſcere:cãdoremq; perdere ut corpus humanũ. Quare præcipuum cuſtodiunt pelago altius merſæ: ꝗ̃ ut penetrent radii. Flaueſcunt tamẽ & illæ ſenecta:rugiſq; torpeſcunt:nec niſi ĩ iuuenta conſtat ille: qui querit̃ uigor. Craſſeſcunt etiam in ſenecta:conchiſq; adhæreſcũt. nec iis auelli queũt:niſi lima. Quibus una tantum ẽ facies & ab ea rotunditas:auerſis planicies:ob id tympania nominant̃. Cohærentes uidemus in conchis hac dote unguenta circunferentibus. Cætero in aqua mollis unio exẽptus ꝓtinus dureſcit. Concha ipſa cum manum uidet:cõprimit ſeſe: operitq; opes ſuas:gnara propter illas ſe peti. manumq; ſi præueĩat acie ſua abſcidit: nulla iuſtiore pœna:& aliis munita ſuppliciis. Quippe ĩter ſcopulos ꝑs maior ĩueĩt̃. ſed in alto quoq; comitant̃ marinis canibus. nec tñ aures fœminarũ arcentur. Quidã tradunt ſicut apibus: ita concharum examinibus ſingulas magnitudine & uetuſtate præcipuas eſſe ueluti duces: miræ ad cauendum ſolertiæ. Has urinantium cura peti. Illis captis facile cæteras pallantes retibus includi. Multo deinde obrutas ſale in uaſis fictilibus eroſa carne omni nucleos quoſdam corpoꝝ:hoc eſt uniones decidere ĩ ima. Vſu atteri nõ dubium ẽ: coloremq; indiligentia mutari. Dos omnis ĩ cãdore:magnitudine:orbe:leuore:pondere:haud promptis rebus in tantum:ut nulli duo reperiant̃ ĩdiſcreti. Vnde nomen unionũ romanæ ſcilicet impoſuere deliciæ. Nam apud græcos non ẽ:nec apud barbaros ĩuẽtores eius aliud: ꝗ̃ margaritæ. Et in candore ipſo magna differentia. Clarior in rubro mari repertus. Indicus ſpecularium lapidum ſq̃mas aſſimilat:alias magnitudine præcellens. Sũma laus coloris eſt exaluminatos uocari: & ꝓcerioribus ſua gr̃a eſt. Eleucos appellant faſtigata longitudine. Alabaſtroꝝ figura ĩ pleniore orbe deſinentes. Hos digitis ſuſpendere:& binos ac ternos auribus:fœmĩarũ gloria eſt. Subeunt luxuriæ eius nomina & tedia exquiſita perditione potatu. Siq̃dẽ cum id fecere crotalia appellãt:ceu ſono quoq; gaudeant: & colliſu ipſo margaritaꝝ. Affectantq; iam & pauperes lictorem fœminæ: in publico unionem eſſe dictantes. Quin & pedibus:nec crepidarum tãtum obſtragulis: ſed totis ſocculis addunt. Neq; .n. geſtare iam margaritas:niſi calcent:ac ꝑ uniones etiam ambulent:ſatis ẽ. In nr̃o mari reperiri ſolebant:crebrius circa boſphorum thracium:ruffi ac parui in conchis: quas myas appellant. At in acarnania quæ uocat̃ pinna gignit. quo apparet non uno

conchæ gñe naſci. Namq; & Iuba tradit arabicis concham eſſe ſimilem pectini ĩſecto:
hirſutam echinoꝝ mõ. Ipſum unioné in carne ipſa eſſe grandini ſilem. Conchæ non
tales ad nos afferunt᷑. Nec in acarnania añ laudati reperiũt᷑: enormes & feri: coloriſq;
marmorei. Meliores circa actiũ: ſed & ii parui. Et in mauritaniæ maritimis. Alexãder
Polyhiſtor: & Sudines ſeneſcere eos putãt: coloremq; expirare. Eoꝝ corpus ſolidũ eſſe
manifeſtum eſt: ꝙ nullo lapſu frangunt᷑. Non autem ſemper in media carne repiũt᷑:
ſed aliis atq; aliis locis. Vidimuſq; iam extremis etiã marginibus uelut e concha exe-
untes. Et in quibuſdã q̃ternos: qnoſq;. Pondus ad hoc æui ſemunciæ pauci ſingulis
ſcrupulis exceſſere. In britãnia puos atq; decolores naſci certũ é: quoniã diuus Iulius
thoracẽ qué Veneri genitrici in téplo eius dicauit: ex britannicis margaritis factum
uoluerit intelligi. Lolliam Paulinã: quæ fuit Caii principis matrona: ne ſerio quidé
aut ſolenni cerimoniarum aliquo apparatu: ſed mediocrium etiam ſponſaliũ cœna
uidi ſmaragdis margaritiſq; opertam: alterno textu fulgentibus toto capite crinibus
ſpiris auribus: collo monilibus digitiſq;. quæ ſumma q̃dringeſies ſeſtertiũ colligebat.
Ipſam confeſtim patam nuncupationem tabulis ꝓbare. Nec dona ꝓdigi principis
fuerant: ſed auitæ opes ꝓuinciaꝝ ſcilicet ſpoliis partæ. Hic é rapinarum exitus. Hoc
fuit quare. M. Lollius infamatus regum muneribus ĩ toto oriente ĩterdicta amicitia
a Caio Cæſare Auguſti filio uenenum biberet: ut neptis eius quadringeſies ſeſtertium
opta ſpectaret᷑ ad lucernas. Computet nũc aliquis ex alia pte: q̃tum Curius aut Fabri-
tius in triumphis tulerint: & imaginetur eoꝝ fercula: & ex altera pte Lolliam unam
imperii mulierculam accubantem: non illos curru detractos q̃ in hoc uiciſſe malit᷑.
Nec hæc ſumma luxuriæ exempla ſunt. Duo fuere maximi uniones per omne æuũ:
Vtrũq; poſſedit Cleopatra ægypti reginarum nouiſſima per manus orientis regum
ſibi traditos. Hæc: cum exquiſitis quottidie Antonius ſaginaret᷑ epulis: ſupbo ſimul
ac ꝓcaci faſtu ut regina meretrix lauticiã eius omné apparatumq; obtrectans: quærẽte
eo quid aſtrui magnificentiæ poſſit: reſpõdit: una ſe cœna cẽties ſeſtertiũ abſũpturã.
Cupiebat diſcere Antonius: ſed fieri poſſe nõ arbitrabat᷑. Ergo ſpõſiõibus factis: poſte-
ro die quo iudicium agebat᷑: magnificam alias cœnã: ne dies periret: ſed quottidianã
Antonio appoſuit irridenti computationemq; expoſtulanti. At illa corollariũ id eſſe:
conſumpturamq; ſe ea in cœna taxationé confirmãs: ſolãq; ſe centies ſeſtertium cœ-
naturam: inferri mẽſam ſecundam iuſſit. Ex præcepto miniſtri unum tãtũ uas añ eã
poſuere aceti: cuius aſperitas uiſq; in tabé margaritas roſoluit. gerebatq; auribus tum
maxĩe ſingulare illud & uere unicum naturæ opus. Itaq; ſpectante Antonio quidnã
eſſet actura: detractum alterum merſit: ac liquefactum abſorbuit. Iniecit alteri manũ
.L. Plãcus iudex ſponſionis eius: eum quoq; paranti ſimili modo abſumere. Victũq;
Antonium ꝓnunciauit homine irato. Comitet᷑ fama unionis eius paré facta illa tãtæ
quæſtionis uictrice regina diſſectũ: ut eſſet in utriſq; Veneris auribus romæ ĩ pãtheo:
dimidia eoꝝ cœna. Non ferẽt tñ hanc palmã. ſpoliabunt᷑q; etiã luxuriæ glr̃ia. Prior id
fecerat romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius tragœdi Aeſopi filius relictus
ab eo in amplis opibus hæres: ne triumphatu ſuo nimis ſupbiat Antonius pene hiſtri-
oni compatus. Et quidé nulla ſponſione ad hoc ꝓductus: quo id magis regium erat:
ſed ut expiret᷑ in gloria palati quid ſaperent margaritæ: atq; ut mire placuere: ne ſolus
hoc ſciret: ſingulos uniones cõuiuis ad ſorbendum dedit. Romæ in ꝓmiſcuum ac
frequentem uſum ueniſſe: alexãdria in ditioné redacta. Primum auté cœpiſſe circa
ſyllana tpr̃a minutas & uiles Feneſtella tradit manifeſto errore: cum Elius Stilo iugur-
thino bello unionũ nomé impoſitum maxime grandibus margaritis ꝓdat. Et hoc tñ
æternæ ꝓpe poſſeſſionis é. ſeqt᷑ hæredé. In mancipatum uẽit: ut prædium aliquod.
Conchylia & purpuras omnis ora atterit. quibus eadem mater luxuria paria pene etiã
margaritis precia fecit.

DE Natura purpuræ & muricis. Ca. xxxvi.

PVrpuræ uiuũt annis plurimum ſeptenis. Latẽt ſicut murices circa canis ortum.

Nonus

tricenis diebus. Cōgregāt̃ uerno tēpore: mutuoq; attritu lentoré cuiusdā cæræ saliuāt: simili modo & murices. Sed purpuræ floré illum tingendis expetitum uestibus in mediis hēnt faucibus. Liquoris hic ē minimi in cādida uena. Vn̄ preciosus ille bibitur nigrātis rosæ colore sublucēs. Reliquū corpus sterile. Viuas capere contendunt: qa cū uita sua succū illū euomūt. Et maioribus quidem purpuris detracta concha auferūt. minores cum trapetis frangūt: ita demū roré eū excipientes tyrii. Præcipuus hic asiæ. In enynge africæ: & gætulo littore oceani. In læonica europæ. Hinc fasces securesque romanæ uiam faciunt. Idemq; pro maiestate in puericia ē. Distinguit ab eqte curiam: Diis aduocat̃ placādis. omnemq; uesté illumīat. In triumphali miscet̃ auro. q̄propter excusata & purpuræ sit insania. Sed unde conchyliis precia? Quis uirus graue ī succo: color austerus in glauco & irascēti silis mari. Lingua purpuræ longitudīe digitali: qua pascit̃ pforando reliq̄ conchylia: tanta duricia aculeo ē. Aqua dulci enecant̃: & sicubi flumini immergūt̃: alioqn captæ diebus qnq̄genis uiuunt saliua sua. Conchæ omnes celerrime crescunt: præcipue purpuræ. Anno magnitudiné implēt. Quod si hactenus transcurrat expositio: fraudatā se ptinus luxuria credat. Nos indiligētiæ dānet. Quā obrē psequemur etiā officinas: ut tāq̄ in uictu frugum noscit̃ rō: sic omnes qui istis gaudēt premio uitæ suæ calleāt. Concharum ad purpuras & conchylia eadē qdē ē materia: sed distat temperamēto. Duo sunt gn̄a. Buccinum minor concha ad silitudinē eius buccini: quo sonus editur. unde & cā nomini rotunditate oris in margine incisa. Alterum purpura uocat̃ caliculatim pcurrente rostro: & caliculi latere introrsus tabulato qua proferat̃ lingua. Præterea clauatum ē ad turbinē usq;: aculeis ī orbē septenis fere: qui non sunt buccino: sed utrisq; orbes totidem quot hēnt ānos. Buccinum non nisi petris adhæret. Circaq; scopulos legit̃.

Quot sunt gn̄a. Cap. xxxvii.

PVrpuræ nomīe alio pelagiæ uocāt̃. Earꝝ gn̄a plr̄a. pabulo & solo discreta. Lutēse putri limo. & algense enutritum alga uilissimum. Vtrisq; melius teniēse ī tenei maris ora collectū. Hoc quoq; tn̄ etiā nū leuius atq; dilutius. Calculosæ appellantur a calculo maris mire apto conchyliis: & longe optimo purpuris. Dialutense id ē uario soli genere pastū. Capiunt̃ auté purpuræ paruulis rarisq; conchis textu ueluti nassis ī alto iactis. Inē iis esca clusiles mordacesq; concharum: quales uidēus. has semineces: sed redditas mari auido hiatu reuiuiscentes. Appetunt eas purpuræ: porrectisq; līguis infestant. At illæ aculeo extimulatæ claudunt sese: comprimuntq; mordentia: ita pēdentes auiditate sua purpuræ tollunt̃.

Quo capiāt̃ tpr̄e. Ca. xxxviii.

CApi eas post canis ortum aut āte uernum tēpus utilissimum: quoniā cū fœtificauere fluxos hēnt succos. Sed id tingentū officinæ ignorant: cum sūma uertat̃ in eo. Eximit̃ postea uena: quā diximus. Cui addi salem necessarium: sextarios ferme in libras centenas. Macerari triduo iustum. qppe maior uis tanto q̄to recēsior. Feruere in plūbo: singulisq; aquæ amphoris centenas atq; quinquagenas medicaminis libras æquari: ac modico uapore terreri: & ideo lōginque fornacis cuniculo. Ita despumatis subīde carnibus: quas hæsisse uenis necesse ē: decimo ferme die liquatis cortina uellus elitriatū mergit̃ ī expimētum. Et dōec spei satisfiat urit̃ liquor. Rubeus color nigrāte deterior. Quinis lana potat horis. Rursusq; mergit̃ carminata: donec omnem ebibat saniē. Buccinum p se damnat̃: quoniam fucum remittit. Pelagio admodum alligat̃. nimiæq; eius nigriciæ dat austeritatem illam nitoremq;: qui quærit̃ cocci. Ita pmixtis uiribus: alterꝝ altero excitat̃: aut astringit̃. Summa medicamīum in libras. Vellerum buccino ducentæ: Pelagio. cxi. Ita fit amethysti colos eximius ille. At tyrius pelagio primum satiat̃ immatura uiridiq; cortina: mox pmutat̃ ī buccina. Laus ei summa in coloré sanguinis cōcreti nigricās aspectu. Idēq; suppectu refulgens. Vnde & Homero purpureus dr̄ sāguis.

Romæ qn̄ usus purpuræ. Cap. xxxix.

PVrpuræ usum romæ sēp fuisse uideo. sed Romulo in trabea. Nā toga prætexta

& latiore clauo Tullum Hoſtilium e regibus primum uſum : hetruſcis deuictis ſatis conſtat . Nepos Cornelius: qui diui Auguſti prĩcipatu obiit: Me ĩqt iuuene uiolacea purpura uigebat: cuius libra denariis centum uenibat: nec multo poſt rubra tarentĩa. Huic ſucceſſit dibapha tyria: quæ in libras denariis mille non poterat emi. Hac Lẽtulus Spinter ædilis currulis prĩus ĩ prætexta uſus improbabat᷑ . qua purpura qs nõ iã ĩqt triclinaria facit᷑ Spĩter ædilis fuit urbis cõditæ ãno .dcc. Cicerone conſ. Dibapha tunc dicebat᷑: quæ bis tincta eſſet: ueluti magnifico impendio. Qualiter nunc omnes pene commodiores purpuræ tingunt᷑. In cõchyliata ueſte cætera eadem ſine buccino: præterq; ius temperaturæ. Aeque pro indiuiſo humani potus excremento: dimidia & medicamina addunt᷑. Sic gignit᷑ laudatus ille pallor ſaturitate fraudata: tantoq; dilucidior q̃to magis uellera eſuriunt.

DE Precio earum. Cap. xxxx.

PRecia medicamento ſunt quidem ꝑ fertilitate littoꝶ uiliora. Non tñ uſq̃ pelagi libras qnq̃genos nummos excedere: & buccini centenos ſciant: q iſta mercantur immenſo. Sed alia ſunt: nec habent finem uitia. iuuatq; ludere impendio: & luſus gemĩare miſcendo iterum: & ipſa adulterare adulteria naturæ: ſicut teſtudines tingere: argentum auro confundere: ut electra fiant: addere iis æra: ut corinthia.

DE Tingendo amethyſtio: & cocco byſſino. Ca. xxxxi.

NOn ẽ ſatis abſtuliſſe gẽmæ nomẽ. Amethyſtũ rurſũ abſolutus ĩebriat᷑ tyrio: ut ſit ex utroq; nomẽ ĩprobũ. Thyriamethyſtus ſĩli luxuria duplex . Et cũ confecere cõchylia: tranſire melius in tyriũ putant. Pœnitentia hoc primũ debet ĩueĩſſe artifice mutante quod dãnabat. ĩde rõ ẽ nata. Votum quoq; factum e uitio portẽtoſis ĩgeniis: & gemina demonſtrata uia luxuriæ: ut color alius operiret᷑ alio: ſuauior ita fieri leuiorq; dictus. qn & terrena miſcere : coccoq; tinctum tyrio tingere ut fieret his byſſinũ. Coccum galatiæ rubẽs gramen: ut dicemus in terreſtribus : aut circa emeritã luſitaniæ in maxĩa laude ẽ. Veꝶ ut ſimul pagant᷑ nobilia pigmenta: anniculo gramini lãguidus ſuccus. Idẽ a quadrimo euanidus. Ita nec recenti uires: neq; ſeneſcẽti. Abũde tractata eſt rõ: qua ſe uiroꝶ luxa fœmĩarũq; forma credit ampliſſimam fieri.

DE Pinna & Pinnotere: & aq̃tiliũ ſenſu. Cap. xxxxii.

COncharũ gñis & pinna ẽ. Naſcit᷑ in limoſis ſubrecta ſẽp: nec unq̃ ſine comite: quẽ pĩnoterẽ uocãt. alii pĩnophylacẽ: id ẽ ſuilla pua. alibi cãcer: dapis aſſectator. Pandit ſe pinna lumĩbus orbum corpus intus minutis piſcibus præbens. Aſſultãt alii ꝑtinus: & ubi licentia audacia creuit: ĩplent eam : Hoc tempus ſpeculatus index morſu leui ſignificat. Illa ore compreſſo quicqd incluſit: exanimat. ꝑtẽq; ſocio tribuit. Quo magis miror quoſdam exiſtimaſſe aquatilibus nullũ in eſſe ſenſum . Nouit torpedo uim ſuam ipſa non torpens . merſaq; in limo ſe occultat : piſces qui ſecuri natãtes obtorpuere corripiẽs. Huius iecori teneritas nulla præfert᷑. Nec mĩor ſolertia ranæ : quæ in mari piſcatrix uocat᷑. eminentia ſub oculis cornicula t᷑bato limo exerit: aſſultantes piſciculos pertrahẽs: donec tam prope accedant: ut aſſiliat. Sĩli mõ ſq̃tina & rhombus additi pĩnas exertas mouent ſpecie uermiculorũ. Itemq; quæ uocat᷑ raia. Nam paſtinaca latrocinatur ex occulto tranſeuntes radio: quod telum eſt ei figens. Argumenta ſolertiæ huius: quod tardiſſimi piſciũ hi mugilem uelociſſimum omniũ hñtes ĩ uentre repiũt᷑.

DE Scolopendris Vulpibus & Glanis. Ca. xxxxiii.

SColopendræ terreſtribus ſimiles: quas centipedes uocãt: hamo deuorato omnia interanea euomũt: donec hamum egerant. deinde reſorbent. At uulpes marinæ ſĩli in periculo glutiunt amplius uſq; ad infirma lineæ: quæ facile prærodãt. Glaucius qui & glanis uocat᷑ auerſus mordet hamos: nec deuorat: ſed eſca ſpoliat.

DE Ariete piſce. Cap. xxxxiiii.

GRaſſatur aries ut latro. Et nunc grandioꝶ nauium in ſalo ſtantium occultatus umbra: ſiquẽ nãdi uoluptas inuitet: expectat. Nunc elato extra aquam capite: piſcantium cymbas ſpeculatur: occultuſq; adnatans mergit.

DE His quæ tertiam naturam habẽt non aĩalium:neq; fruticum. Et de urticis & ſpongiis. Capitulum.xxxxv.

EQuidem & iis ſenſum ineſſe arbitror:q̃ nec aĩalium:neq; fruticum:ſed tertiam ex utroq; naturã habẽt:urticis dico & ſpongiis. Vrticæ noctu uagantur:noctuq; mutantur:carnoſæ frondis. Iis natura ut carne ueſcantur. Vis pruritu mordax. eadẽq; quæ terreſtris urticæ. Cõtrahit ergo ſe q̃maxime rigens:ac prænatante piſciculo frõdẽ ſuam ſpargit. Complectenſq; deuorat. alias marcenti ſimilis:& iactari ſe paſſa fluctu algæ uice contractos piſces:attrituq; petræ ſcalpentes pruritum inuadit. Eadẽ noctu pectines & echinos pq̃rit. Dum admoueri ſibi manum ſentit:colorem mutat:& contrahitur. Tacta uredinem mittit:paulumq; ſi fuerit interualli:abſconditur. Ora ei in radices eſſe traduntur. Excrementa per ſumma tenui fiſtula reddi. Spongiarum tria genera accipimus:ſpiſſum:ac prædurum:& aſperum. Tragos id uocatur. Spiſſum & mollius. magis tenue denſũq; ex quo penicilli:achilleum. Naſcuntur omnes ĩ petris. Alunt̃ conchis: piſce:limo. Intellectum ineſſe iis apparet:quia ubi auulſorem ſẽſere: cõtractæ multo difficilius abſtrahunt̃. Hoc idem fluctu pulſante faciunt. Viuere eſca manifeſto conchæ minutæ in iis repertæ oſtendunt. Circa toronem ueſci illis auulſas etiam aiunt. & ex relictis radicibus recreſcere. In petris cruoris quoq; inhæret color africis præcipue quæ generant̃ in ſyrtibus. maxime fiunt mancæ. Sed molliſſĩæ circa lyciam. In profundo autem nec uentoſo:molliores. In helleſponto aſperæ. Et denſæ circa maleam. Putreſcunt in apricis locis:ideo optime in gurgitibus uiuentibus idẽq; madentibus nigricans color. Adhærent nec p̃te nec totæ. interſunt. n. fiſtulæ quædam inanes quaternæ fere aut quinæ:per quas paſci exiſtimant̃. Sunt & aliæ: ſed ſupernæ concretæ. Et ſubeſſe membrana quædam radicibus earum intelligit̃. Viuere conſtat longo tempore. Peſſimum omnium genus earum ẽ: quæ aplyſiæ uocant̃:quia erui non poſſunt:in quibus maxime ſunt fiſtulæ: & reliq̃ dẽſitas ſpiſſa.

DE Caniculis marinis. Cap.xlvi.

CAnicularum maxime multitudo circa eas urinantes graui periculo infeſtat. Ipſi ferunt & nubem quãdam craſſeſcere ſuper capita animalium planoꝝ piſcium ſimilem prementem eos:arcentemq; a reciprocando. & ob id ſtilos præacutos lineis annexos hr̃e ſeſe:quia niſi perfoſſæ ita non recedant:caliginis & pauoris (ut arbitror) opere. Nubem. n. & nebulam cuius nomĩe id malum appellant:inter aĩalia illa haud ultra comperit quiſq̃. At cum caniculis atrox dimicatio. Inguina & calces: omnemq; candorẽ corporum appetunt. Salus una in aduerſas eundi:ultroq; terrendi. pauet. n. hominem æque:ac terret. Et frons æqua in gurgite. Vt ad ſumma aquæ uentum eſt: ibi periculum anceps. adempta ratione contra eundi:dum conetur emergere. Et ſalus õnis in ſociis. Funẽ illi religatum ab humeris eius trahunt. Hunc dimicans:ut ſit piculi ſignũ:leua quatit. Dextera apprehenſo ſtilo in pugna eſt. Modicus alias tractus. Vt prope carinã uentũ eſt:niſi præceleri ui repente rapiant:abſumi ſpectant. Ac ſæpe iam ſubducti e manibus auferunt̃:ſi non trahentium ope conglobato corpore ĩ pilæ modũ ipſi ſe adiuuere. Protẽdunt quidẽ tridentes illi. Sed monſtri ſolertia ẽ nauigiũ ſubeundi:atq; ita e tuto præliãdi. Omnis ergo cura ad ſpeculandũ hoc malũ ĩſumit̃.

DE Animantibus quæ ſilicea teſta:& quæ ſine uillo includuntur: & reliquis ſordidis aĩalibus. Capitulum.xlvii.

CErtiſſima eſt ſecuritas uidiſſe planos piſces:quia nũq̃ ſũt: ubi maleficæ beſtiæ. Qua de cauſa urinantes ſacros appellant eos. Silicea teſta incluſis fatẽdum eſt nullum eſſe ſenſum ut oſtreis. Multis eadem natura quæ frutici ut olothyris:pulmonibus:ſtellis. Adeoq; nihil nõ gignit̃ in mari ut cauponaꝝ etiam æſtiua aĩalia pernici moleſta ſaltu:aut quæ capillus maxime celat:exiſtant:& circumglobata eſcæ ſæpe extrahuntur. Quæ cauſa ſõnium piſciũ in mari noctibus infeſtare exiſtimat̃. Quibuſdã uero ipſis innaſcũt̃:quo in numero chalcis accipitur.

DE Venenatis marinis. Cap.xlviii.

NEc uenena cessant dira ut in lepore: qui in indico mari etiam tactu pestilens: uomitum dissolutionemq; stomachi protinus creat. In nostro offa informis: colore tantum lepori similis. In indis & magnitudine & pilo duriore. Tantũ uiuus ibi capitur. Eq; pestiferum aĩal araneus spinæ in dorso aculeo noxius. Sed nullũ usq̃ execrabilius q̃ radius super caudam eminẽs trigonis: quam nostri pastinacã appellãt. Quin conchylii magnitudine arbores infixus radici necat. Arma ut telum perforat & ferri & ueneni malo. DE Morbis piscium. Cap.xlix.

MOrbos uniuersa gña piscium ut cætera aĩalia etiam fera non accipimus sentire. Verum ægrotare singulos manifestum facit aliquorum macies: cum in eodem genere præpingues alii capiant̃. DE Gñatiõe eoꝝ mira. Cap.L.

QVonam modo gñent: desiderium & admiratio hominum differri non patitur. Pisces attritu uentrium coeunt: tanta celeritate ut uisum fallant. Delphini & reliq̃ cete sili modo: & paulo diutius. Fœmĩa piscis coitus tp̃e marẽ seqt̃: uentrẽ eius rostro pulsans. Sub ptu mares fœminam siliter oua uescẽtes eaꝝ. Nec satis ẽ gñationi per se coitus: nisi editis ouis inter se uersando mares & fœminæ uitale aspserit uirus. Non omnibus id contingit ouis in tanta multitudĩe: alioqñ replerentur maria & stagna: cum singuli uteri innumerabilia concipiãt.

Item de generatione. & q pisces oua piãt. Cap.Li.

PIscium oua in mari crescunt. quædam summa celeritate ut murenarum. quædã paulo tardius. Plani piscium: qbus cauda non obest: aculeiq; ut testudĩes & raiæ in coitu superueniunt. Polypi crine uno fœminæ naribus adnexo. Sæpiæ & lolligines linguis componentes inter se brachia: & in contrariũ nãtes: & pariunt ore. Sed polypi in terram uerso capite coeũt. Reliqua mollium tergis: ut canes. Item locustæ & sq̃llæ. Cancri ore. Ranæ superueniũt: prioribus pedibus alas fœminæ mare apprehendente: posterioribus clunes. Pariunt minimas carnes nigras quas gyrinos uocant: oculis tñ & cauda insignes. mox pedes figurantur: cauda findente se in posteriores. Mirumque semestri uita resoluuntur in limum nullo cernente. & rursus uernis aqs renascuntur quæ fuere natæ: perinde occulta rõne cum õnibus ãnis id eueiãt. Et mytuli & pectĩes sponte naturæ in harenosis proueniunt. Quæ durioris testæ sũt: ut murices purpuræ saliuario lentore. Sicut acescẽte humore culices: atque spuma maris incalescẽte cum admissus ẽ hymber. Quæ uero siliceo tegmĩe opiũtur: ut ostrea putrescẽte limo: aut spuma circa nauigia diutius stãte: defixosq; palos: & lignũ maxĩe. Nup cõptũ ĩ ostreariis: humorẽ iis fœtificum lactis modo effluere. Anguillæ atterũt se scopulis. ea strigmẽta uiuescũt. Nec alia ẽ eaꝝ ꝓcreatio. Pisciũ diuersa genera nõ coeũt præter sq̃tinã & ranam: ex qbus nascit̃ priori pte ranæ similis: & nomẽ ex utroq; compositum apud græcos trahit. Quædã tẽpore ãni gignũt̃: & in humore ut ĩ terra. Vere pectines: limaces: hirudĩes. eodẽ tẽpore euanescunt. Pisciũ autẽ lupus & trichias bis ãno parit. Et saxatiles omnes. Mulli ter: ut chalcis: cyprinus: exien. Scorpiones bis ac sargi uere & autũno. Ex planis sq̃tina sola autũno: occasu uergiliaꝝ. Plurimi piscium tribus mẽsibus: aprili: maio: iunio. Salpæ autũno. Spari: torpedo: sq̃li circa æqnoctiuin. Molles uere. Sæpia omnibus mẽsibus. Oua eius glutino atramẽti ad speciẽ uuæ cohærentia masculus ꝓseqt̃ afflatu: alias sterilescũt. Polypi hyeme coeũt. Pariũt uere oua tortili uibrata pampino: tanta fœcunditate: ut multitudĩem ouoꝝ occisi nõ recipiãt cranos capitis: quæ prægnãtes tulere. Ea excludũt qnqgesio die. e qbus multa ꝓpter numeꝝ intercidunt. Locustæ & reliqua tenuioris crustæ ponũt oua supra oua: atq; ita ĩcubãt. Polypus fœmĩa modo in ouis sedet: modo cauernam cãcellato brachiorum implexu claudit. Sæpia in terreno parit: inter harũdines aut sicubi enata alga. Excludit qntodecimo die. Lolligines in alto cõserta oua edũt ut sæpiæ. Purpuræ: murices: eius denicq; generis uere pariunt. Echini oua plenilunüs hñt hyeme. Et cocleæ hyberno tempore

nascũtur. Torpedo octogenos foetus hñs inuenit. Ea quæ ĩtra se parit oua præmollia in alium locum uteri transferẽs: atque ibi excludẽs. Sili modo omnia quæ cartilaginea appellauimus: ita fit ut sola piscium & aĩal pariant: & oua cõcipiãt. Silurus mas solus omnium edita custodit oua: sæpe & quinquagẽis diebus ne absumãt ab aliis. Cæteræ fœminæ in triduo excludunt: si mas attigit. Acus siue belonæ unus piscium dehiscẽte ꝓpter multitudinem utero parit. A ptu callescit uulnus: quod & in cæcis serpẽtibus tradũt. Mus marinus ĩ terras scrobe effossa parit oua: & rursus obruit terra. Tricesio die refossa aperit: fœtumque in aquam ducit.

DE Vuluis piscium. Cap. Lii.

ERrythini & chanæ uuluas habere tradunt. Qui trochos appellat a græcis ipse se inire. Aquatilium omnium fœtus inter initia uisu carẽt.

DE Longissima uita piscium. Ca. Liii.

AEui piscium memorandum nup exẽplum accepimus. Paulisipum uilla ẽ cãpaniæ haud procul neapoli. In ea in Cæsaris piscinis a Pollione Vedio coniectum piscẽ: sexagesimum post annũ expirasse scribit Anneus Seneca. Duobus aliis æqlibus eius ex eodẽ genere etiã tunc uiuẽtibus. Quæ mẽtio piscinaꝝ admonet: ut paulo plra dicamus hac de re: priusq̃ digrediamur ab aquatilibus.

DE Viuariis ostrearum. & qs ea prius inuenerit. Cap. Liiii.

OStreaꝝ uiuaria primus õniũ Sergius Orata ĩuenit ĩ baiano: ætate. L. Crassi oratoris añ marsicũ bellũ. nec gulæ cã: sed auariciæ: magna uectigalia tali ex ĩgenio suo pcipiẽs. Vt q prius pẽsiles ĩueĩt balineas ita mãgonizatas uillas subĩde uẽdẽdo. Iis primus optimũ saporẽ ostreis lucrinis adiudicauit: quãdo eadẽ aq̃tilia genera alibi atq; alibi meliora. Sicut lupi pisces in tyberi amne inter duos pontes: rombus rauennæ: murena in sicilia: elops rhodi: & alia genera similiter: ne culinaꝝ cẽsura pagat. Nondũ britannica seruiebant littora: cum Orata lucrina nobilitabat. Postea uisũ tãti in extrema italia petere brundusium ostreas ac uelitis. Sed ĩter duos sapores nup excogitatum famem longæ aduectionis a brũdusio cõpascere in lucrino. Eadẽ ætate prior Lucinius Murena reliquoꝝ piscĩũ uiuaria ĩuenit. Cuius deĩde exẽplũ nobilitas secuta ẽ. Philippus: Hortẽsius. Lucullus exciso etiã monte iuxta neapolim maiore ĩpendio q̃ uillã ædificauerat: euripũ & maria admisit. Qua de causa Magnus Põpeius Xerxẽ togatum eum appellabat. Quadraginta ipsius piscinæ. A defuncto illo uenire pisces.

Quis primus murenaꝝ uiuaria fecerit. Cap. Lv.

MVrenarum uiuarium priuatim excogitauit Chirrus añ alios: qui cœnis triumphalibus Cæsaris dictatoris sex milia numero murenaꝝ mutua appẽdit. Nam pmutare qdẽ precio noluit: aliaue merce. Huius uillã inter q̃ modicũ. xl. piscinæ uẽdiderũt. Inuasit deinde singulorum piscium amor. Apud baulos in pte baiana piscinã habuit Hortẽsius orator. Murenam adeo dilexit: ut exanimatã flesse credat. In eadẽ uilla Antonia Drusi murenæ quam diligebat in aures addidit: cuius propter famam nõnulli baulos uidere cõcupiuerunt.

DE Cocleaꝝ uiuariis. & qs primus ĩstituit. Cap. Lvi.

QOclearũ uiuaria ĩstituit Fuluius Lupinus ĩ tarqniẽsi paulo añ ciuile bellum: quod cum Pompeio Magno actum ẽ: distictis quidem generibus earum: sepatĩ ut essent: albæ quæ in reatino agro nascũt. sepatĩ illyricæ: qbus magnitudo præcipua. africanæ: qbus fœcũditas. solitanæ quibus nobilitas. Quin & saginã eaꝝ cõmẽtatus est. Sapa & farre: alisq; generibus: ut cocleæ quoq; altiles ganeam implerent. Cuius artis gloria in eam magnitudinem perducta sit: ut octoginta quadrantes caperent singulaꝝ calices auctor ẽ. M. Varro.

DE Piscibus terrenis. Cap. Lvii.

PIscium genera etiã nũ a Theophrasto mira produntur circa babylonis rigua decedẽtibus fluuiis ĩ cauernas aq̃s hñtes remanere. Quosdã ĩde exire ad pabula pennulis gradientes crebro caudæ motu. contraq; uenãtis refugere in suas cauernas:

& ĩ iis obuersos stare. Capita eoꝝ esse ranæ marinæ similia : reliquas partes gobiorũ: brãchias ut cæteris piscibus . Circa heracleã & toroné & lycũ amné esse multipharia. In ponto unum genus esse: quod extremas fluminum aquas sectet᷑ : cauernasq; sibi faciat in terra. atq; in iis uiuat etiam reciprocis ãnibus siccato littore. Effodi ergo. motu demum corporum uiuere eos approbant. Circa heracleam eandem eodemq; lyco ãne decedente ouis relictis in limo generari pisces qui ad pabula petenda palpitent exiguis brãchiis. Quod fieri non indigo humoris : propter quod & anguillas diutius uiuere exemptas aquis. Oua autem in sicco maturari: ut testudinum. Eadem ĩ ponti regione apprehendi in glacie piscium quosdam maxime gobiones non nisi patinaꝝ calore uitalem motum fatẽtes. In iis quidé tametsi mirabilis: é aliqua rõ. Idem tradit in paphlagonia effodi pisces gratissimos cibis terrenos altis scrobibus. in his locis ubi nullæ restagnent aquæ. Mirat᷑q; & ipse gigni sine coitu. Humoris quidem uim aliquã inesse quã puteis arbitrat᷑: cum nonnulli reperiant᷑ pisces. Quicqd é hoc certe minus admirabilem talpaꝝ facit uitã subterranei aĩalis : nisi forte uermium terrenoꝝ & iis piscibus natura é.

DE Muribus nili. Cap. Lviii.

VErum õnibus iis fidé nili ĩundatio affert omnia excedentem miracula. Quippe detergente eo musculi reperiant᷑ inchoato opere genitalis aquæ terræq;: iã parte corporis uiuentes nouissĩa effigie: etiã num terrena.

DE Anthia pisce: & quomodo capiat᷑. Cap. Lix.

NEc de ãthia pisce sileri conuenit. Itaq; plerosq; aduerto credidisse apud chelidonias insulas: q̃s diximus asiæ scopulos in mari ante promontorium sitas . Ibi frequens hic piscis. & celeriter capit᷑ uno gñe: puo nauigio & concolori ueste : eadéq; hora p aliquot dies continuos piscator enauigat certo spatio. escamq; proiicit. qcqd ex eo mutet᷑: suspecta fraus prædæ é. Cauensq; quod timuit: cum id sæpe factum est: unus aliquando consuetudine inuitatus anthias escam appetit. Notat᷑ hic intentiõe diligenti: ut auctor spei: cõciliatorq; capturæ. neq; .n. é difficile cum p aliquot dies solus accedere audeat: tandem & aliquos ĩueĩt: paulatĩ comitatior . Postremo greges adducit innumeros: iam uetustissĩs qbusq; assuetis piscatorem agnoscere: & cibum e manu rapere. Tum ille paulum ultra digitos ĩ esca iaculatus hamum singulos inuolat uerius q̃ capit: ab umbra nauis breui conatu absens: ita ne cæteri sẽtiãt alio ĩtus excipiẽte cẽtonibus raptũ: ne palpitatio ulla aut sonus cæteros abigat. Conciliatoré nosse ad hoc prodest: ne capiat᷑. pcit piscator fugituro in reliquum gregem. Ferũt discordé sotium duci sotii insidiatum pulchre noto cepisse maleficia uoluntate . Agnitum in macello a sotio cuius iniuria erat: & dati dãni formula ex edicto cõdẽnatum . Addit Mutianus æstimata lite decem libris . Idem ãthiæ cum unum hamo teneri uiderint: spinis quas in dorso serratas habent lineã secare traduntur: eo qui tenetur extendẽte: ut præcidi possit. At inter sargos ipse q tenet᷑ ad scopulos lineã terit.

DE Stellis marinis. Cap. Lx.

PRæter hæc claros sapientia auctores uideo mirari stellam in mari. Ea figura est pua admodum caro intus: extra duriore callo . Huic tã igneum feruorem esse tradunt: ut omnia in mari contacta adurat. Omnem cibum statĩ pagat . Quibus sit hoc cognitum experimentis: haud facile dixerim . Multo mirabilius dixerim id cuius experiendi quotidie occasio est.

DE Dactylis eoꝝq; miraculis. Cap. Lxi.

COncharum e gñe sunt dactyli ab humanorum unguium sĩlitudĩe appellati . Iis natura in tenebris remoto lumĩe: alio fulgore clarere : & quãto magis humoré habeãt. Lucere ĩ ora mãdentium. Lucere in manibus: atq; etiam in solo: ac ueste decidẽtibus guttis: ut pculdubio pateat: succi illam naturam esse: quã miremur etiam in corpore.

DE Inimicitiis & amicitiis ĩter se aq̃tilium. Cap. Lxii.

SVnt & inimicitiaꝝ atq; cõcordiæ miracula. Mugil & lupus mutuo odio flagrãt. Cõger & murena caudas ĩter se prærodentes. Polypum in tãtum locusta pauet:

Incipit liber decimus

ut si iuxta uiderit: omnino moriat. Locustã côger. Rursus polypũ côgri lacerãt. Nigidius auctor ẽ prærodere caudã mugili lupũ. eosdéq; statis mẽsibus côcordes esse. Omnes autem uiuere: qbus caudæ sic ãputẽt. At e côtrario amicitiæ exẽpla sũt: præter illos de quorum dixĩus societate. Balenæ musculus quãdoq; prægraui superciliorum pôdere obrutis eius oculis ĩfestãtia magnitudĩem uada prænatãs demonstrat oculorumque uice fungit. Hinc uolucrum naturæ dicentur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. X.

DE Natura auium. Cap. i.

SEQVITVR NATVRA AVIVM: QVARVM grãdissimi & pene bestiarũ generis strutiocameli. Africi uel æthiopici altitudinem eqtis insidentis equo excedunt: celeritate uĩcunt. ad hoc demum datis pennis ut currentem adiuuent. Cætero non sunt uolucres: nec a terra tollunt. Vngulæ iis ceruinis siles: qbus dimicãt: bisulcæ comprehẽdẽdis lapibus utiles: quos ĩ fuga côtra sequentes ĩgerũt pedibus. Concoquẽdi sine delectu deuorata mira natura. Sed non minus stoliditas: ĩ tãta reliqui corporis altitudĩe cũ colla frutice occultauerint: latere sese existimantiũ. Premia ex iis oua ꝑpter ãplitudiem ꝑ qbusdã hĩta uasis: conosq; bellicos & galeas adornantes pennæ.

DE Phœnice. Cap. ii.

AEthiopes atq; indi discolores maxime: & inenarrabiles ferunt aues. Et ãn ões nobilem arabiæ phœnicem. haud scio an fabulose unum in toto orbe: nec uisũ magnopere. Aquilæ narrat magnitudine: auri fulgore circa colla: cætera purpureus: cæruleam roseis caudam pẽnis distinguentibus. Cristis faciem: caputq; plumeo apice honestare. Primus atq; diligentissimus togatorum de eo prodidit Manilius senator ille maximis nobilis doctrinis: doctore nullo. Auctor est neminem extitisse q uiderit uescentem. Sacrum in arabia soli esse. Viuere annis sexcentis sexaginta. Senescẽtem casia: turisq; surculis construere nidum: replere odoribus: & superemori. Ex ossibus deinde ac medullis nasci primo ceu uermiculum. inde fieri pullum. Principioq; iusta funeri priori reddere: & totum deferre nidum ꝓpe pancaiam in solis urbem: & in ara ibi deponere. Cum huius alitis uita magni conuersionem anni fieri prodit idẽ Manilius. Iterumq; significationes tempestatum & syderum eodem reuerti. Hoc autẽ circa meridiem incipere: quo die signum arietis sol intrauerit. Et fuisse eius conuersionis annum prodente se. P. Licinio. M. Cornelio côss. ducẽtesimum quintumdecimum. Cornelius Valerianus phœnicem deuolauisse in ægyptum tradit. Q. Plautio. Sex. Papinio conss. Allatumq; esse in urbẽ Claudii principis censura: anno urbis. dccc. Et in comitio propositum: quod actis testatum ẽ. Sed quæ falsa esse nẽo dubitarit.

DE Aquilis. Cap. iii.

EX iis quas nouimus: aquilæ maximus honos: maxĩa & uis. Sex earum genera. Melenætos a græcis dicta: eadẽq; in ualeria minima magnitudine: uiribus præcipua: colore nigricans. Sola aquilarum fœtus suos alit. Cæteræ (ut dicemus) fugant. Sola sine clãgore: sine murmuratione. Conuersat autem in montibus. Secũdi generis pygargus in oppidis & in campis albicante cauda. Tertii morphos quam Homerus & percnon uocat. aliqui & plancũ & anatariam. Secunda magnitudine & ui. huicque uita circa lacus. Phœmonoe Apollinis dicta filia dentes ei esse prodidit. mutæ alias

carẽti lingua. Eandẽq; aquilarũ nigerrimam: prominẽtiore cauda. cõfẽsit & Boetius. Ingeniũ est ei testudines raptas frangere e sublimi iaciendo: quæ sors interemit poetã Aeschylum: prædictam satis (ut ferunt) eius diei ruinam secura cæli fide cauentẽ. Item quarti generis est percepterus. eadẽ moratᷣ p lacus: uulturina specie: alis minimis: reliquas magnitudine añcellẽs: sed ĩbellis & degener: utpote quam uerberet coruus. Eadẽ ieiunæ semp auiditatis: & querulæ murmurationis. sola aquilarum exanima fert corpora. Cæteræ: cum occidere: considunt. Hæc facit ut quintum genus gnesion uocetur uelut uerum solumq; incorruptæ originis: media magnitudine: colore subrutilo: rarę conspectu. Supest halietus: clarissima oculorum acie: librãs ex alto sese. uisoq; ĩ mari pisce: præceps in eum ruẽs: & discussis pectore aquis: rapiens. Illa quam tertiã diximus circa stagna aquaticas aues appetit: mergẽtes se subĩde: dõec sopitas lassatasq; rapiat. Spectanda dimicatio: aue ad pfugia littorum tẽdẽte: maxime si condẽsa harundo sit. Aquila in deiectu abigente alia: & cum appetit in lacus cadẽte: umbramq; suã nanti sub aqua a littore ostẽdẽte. Rursus aue in diuersa: & ubi minime se credat spectari: emergẽte. Hæc cã ẽ gregatim auibus natãdi: quia plr̃es simul non infestantᷣ: respersu pẽnarum hostẽ occæcantes. Sæpe & aquilæ ipsæ non tolerantes pondus apprehẽsum una merguntᷣ. Halietus tantum implumes etiam num pullos suos pcutiens subinde cogit aduersos intueri solis radios. & si cõniuẽtẽ flẽtẽq; aĩaduertit: præcipitat e nido uelut adulterinum & degenerẽ. Illum cuius acies firma cõtrasteterit: educat. Halieti suum genus non hñt: sed ex diuerso aquilarum coitu nascuntᷣ. Id quidẽ quod ex iis natum ẽ: in ossifragis genus hẽt: e quibus uultures progenerantᷣ minores. & ex iis magni qui omnino nõ generant. Quidam adiiciunt genus aquilæ quam barbatã uocãt: thusci uero ossifragam: tribus primis: & quinto aquilarum gñi medificatᷣ. Nido lapis ætites: quẽ aliqui dixere gagiten: ad multa remedia utilis: nihil igne depdẽs. Est autẽ lapis iste prægnans: ĩtus cum quatias alio uelut in utero sonante. sed uis illa medica: non nisi in nido direptis. Nidificat ĩ petris & arboribus. Pariunt oua terna. Excludũt pullos binos: uisi sunt & tres aliquando. Alterum expellunt: tedio nutriẽdi. Quippe eo tp̃re ipsis cibum negauit natura prospiciens: ne omnium ferarum fœtus raperẽtᷣ. Vngues quoq; earũ inuertuntᷣ diebus iis. Albescunt inedia pẽnæ: ut merito ptus suos oderint. Sed eiectos ab iis cognatum genus ossifragi excipiunt: & educant cum suis. Verum adultos quoq; psequitᷣ parẽs: & longe fugat: æmulos scilicet rapinæ. Et alioqn unum par aquilarum magno ad populandum tractu ut satietᷣ: indiget. Determinãt ergo spatia: nec in proximo prædãtᷣ. Rapta non protinus ferunt: sed primo deponũt. exptæq; pondus tunc demum abeunt. Oppetunt non senio nec ægritudine: sed fame: intantum superiore accrescẽte rostro: ut adũcitas aperiri non queat. A meridiano autem tp̃re operantᷣ: & uolant. prioribus horis diei donec impleantᷣ hominum conuẽtu fora ignauæ sedẽt. Aquilaꝝ pẽnæ mixtas reliquarum alitum pẽnas deuorant. Negant unq̃ solã hãc alitẽ fulmĩe exanimatã. Ideo armigerã Iouis consuetudo iudicauit.

Quãdo legionum signa esse cœperint. Cap. iiii.

ROmanis eam legionibus. C. Marius in secundo consulatu suo proprie dicauit. Erat & antea prima cum quattuor aliis lupis: minotauris: equis: apris: quæ singulos ordines añibant. Paucis añ annis sola in aciem portari cœperat. Reliq̃ in castris relinquebantᷣ. Marius in totum ea abdicauit. Ex eo notatum non fere apud legiones unq̃ hybernatum esse in castris: ubi aquilarum non sit iugum. Primo & secundo gñi non minorum tantum quadrupedum rapina: sed etiam cum ceruis prælia. Multum puluerem uolutatu collectum insidẽs cornibus excutit in oculos: pẽnis ora uerberãs: donec præcipitet in rupes. Nec unus hostis illi satis est. Acrior ẽ cum dracone pugna: multoq; magis anceps etiam si ĩ aere. Oua hic consectatur aquilæ auiditate malefica. At illa ob hoc rapit ubicũq; uisũ. Ille multiplici nexu alas ligat: ita se ĩplicãs ut simul decidat.

Mirum de aquila. Cap. v.

Decimus

EST pcelebris apud seston urbē aquilæ gloria educatam a uirgine rettulisse gratiā: aues primo mox deinde uenatus aggerētē. Defuncta postremo ĩ rogum accēsū eius iniecisse sese: & simul conflagrasse. Quamobcausam incolæ: quod uocant heroū: in eo loco fecere appellatum Iouis & uirginis: quoniam illi deo ales ascribit᷑.

DE Vulturibus. Cap. vi.

VVlturum præualēt nigri. Nidos nemo attigit: ideo etiam fuere qui putarēt illos ex aduerso orbe aduolare falso. Nidificant. n. in excelsissimis rupibus. fœtus q̄dem sæpe cernunt᷑ fere bini. Vmbricius aruspicum in nostro æuo peritissius parere tradit oua tredecim. Vno ex iis reliq̄ oua nidumq; lustrare: mox abiicere. Triduo autē ante aut biduo uolare eos ubi cadauera futura sunt.

DE Sanquale. Cap. vii.

SAnqualem auē atq; ĩmusulū augures romani magnæ quæstioni habēt. Immusulum aliqui uulturis pullum arbitrant᷑ esse: & sanqualem ossifragam. Massurius sanqualem ossifragam dicit esse. Immusulū autem pullum aq̄læ: priusq̄ albicet cauda. Quidam post Mutium augurem uisos nō esse romæ confirmauere. Ego: quod uerisimilius est: in desidia rerum omnium non arbitror agnitos.

DE Accipitribus. Cap. viii.

ACcipitrum gn̄a sedecim ĩuenimus. Ex iis circon claudum altero pede ꝓsperrimi augurii nuptialibus negociis & pecuariæ rei. Triorchē a numero testiū: cui prīcipatum in auguriis Phemonoe dedit. Buteonem hūc appellant romani. Familia etiā ex eo cognominata cum prospero auspicio in ducis naui sedisset. Esaloa græci uocāt: qui solus omni tempore apparet. Cæteri hyeme abeunt. Distinctio generum ex auiditate. Alii non nisi ex terra rapiunt auem. Alii non nisi circa arbores uolitantem. Alii sedentem in sublimi. Aliqui uolantem in aperto. Itaq; & columbæ nouere ex iis pericula: uisoq; considunt: uel subuolant: contra naturam eius auxiliantes sibi: in insula africæ cerno in oceano. Accipitres totius massiliæ humi fœtificant. Nec alibi nascunt᷑: illis assueti gentibus. In thraciæ pte sup amphipolin homines atq; accipitres societate quadam aucupantur. Hi ex siluis & arundinetis excitant aues. illi supuolātes deprimunt. Rursus captas aucupes diuidunt cum iis. Traditum ē missas ĩ sublīe ibi excipere eos: & cum tempus sit capturæ: clangore ac uolatus genere inuitare ad occasionem. Simile quiddam lupi apud mæotin paludem faciunt. nam nisi partem a piscantibus suam accepere: expansa eorum retia lacerant. Accipitres auium nō edūt corda. Nocturnus accipiter cymindis uocat᷑: rarus etiam in siluis: interdiu minus cernēs. Bellum ĩternecium gerit cum aquila. cohærētesq; sæpe prehendunt᷑.

DE Cocyce quæ a suo genere interimitur. Cap. ix.

COcyx ex accipitre uidet᷑ fieri: tempore anni figuram mutans: quoniam tūc non apparēt reliqui: nisi pquāpaucis diebus. Ipseq; modico tempore æstatis uisus: non cernit᷑ postea. Est autem neq; aduncis unguibus solus accipitrum: nec capite silis illis: neq; alio q̄ colore: at rictu columbi potius. Quin absumit᷑ ab accipitre: si quando una apparuere. Sola omnium auis a suo genere interēpta. Mutat autem & uocem. Procedit uere. Occultatur caniculæ ortu. Semperq; parit ĩ alienis nidis: maxime palūbiū maiori ex pte singula oua: quod nulla alia auis: raro bina. Causa subiiciendi pullos putat᷑: ꝙ sciat se inuisam cunctis auibus: nam minuta quoq; infestant. Ita nō fore tutam gn̄i suo stirpem opinat᷑: ni fefellerit. Quare nullum facit nidum. alioq̄n trepidum animal. Educat ergo subditum adulterato fœta nixu. Ille auidus ex nata præripit cibos reliquis pullis. Itaq; pinguescit: & nitidus in se nutricē conuertit. Illa gaudet eius specie. mirat᷑q; sese ipsam: ꝙ talem pepererit. Suos comparatione eius damnat: ut alienos. Absumiq; etiam se inspectāte patit᷑: donec corripit ipsam quoq; iā uolādi potens. Nulla tū auium suauitate carnis comparat᷑ illi.

DE Miluis. Cap. decimum.

MIlui ex eodem accipitrum genere magnitudīe differũt. Notatũ ĩ iis rapaciſſiam
& famelicã ſemp alitẽ: nihil eſculenti rapere ũq̃ ex funeꝝ ferculis: nec olympiæ
ex ara. Ac ne ferẽtiũ q̃dẽ manibus: niſi lugubri municipioꝝ immolãtiũ oſtẽto. Iidem
uident᷑ artẽ gubernandi docuiſſe caudæ flexibus in cælo monſtrãte nat᷑a quod opus
eſſet in profũdo. Milui & ipſi hybernis menſibus latent: non tamen ante hirũdines
abeũtes. Tradũt᷑ autem & ſolſtitiis affici podagra.

Digeſtio auium per genera. Cap. xi.

VOlucrũ prima diſtinctio pedibus maxime cõſtat. Aut. n. adũcos ũgues habent:
aut digitos: aut palmipedũ in genere ſũt: uti ãſeres: & aquaticæ fere aues. Adũ-
cos ũgues habentia carne tantũ ueſcũt᷑ ex parte magna.

DE Inauſpicatis auibus Cornice: Coruis: Bubone. Cap. xii.

COrnices & alio pabulo. Atq; duriciam nucis roſtro repugnãtem uolantes ĩ altũ
in ſaxa tegulaſue iaciunt iterum ac ſæpius: donec q̃ſſatam perfringere queãt.
Ipſa ales eſt inauſpicatæ garrulitatis: a quibuſdam tamen laudata. Ab arcturi ſydere
ad hirundinum aduentum notat᷑: eam in Mineruæ lucis templiſq; raro: alicubi õino
non aſpici: ſicut athenis. Præterea ſola hæc etiam uolantes pullos aliq̃diu paſcit. In
auſpicatiſſima fœtus tempore: hoc eſt poſt ſolſtitium. Cæteræ omnes ex eodem gñe
pellunt nidis pullos: ac uolare cogunt. Sicut & corui: qui & ipſi non carne tantũ alũt᷑:
ſed robuſtos quoq; fœtus ſuos fugant longius. Itaq; paruis in uicis non plus bina
coniugia ſunt. Circa cranonem quidem theſſaliæ ſingula perpetuo. Genitores ſoboli
loco cedunt. Diuerſa in hac & ſupradicta alite quædam. Corui añ ſolſtitium generãt.
Item ægreſcunt ſexagenis diebus: ſiti maxime: anteq̃ fici coquant᷑ autumno. Cornix
ab eo tempore corripit᷑ morbo. Corui pariunt cũ plurimum quinos. Ore eos parere
aut coire uulgus arbitrat᷑. Ideoq; grauidas ſi ederint coruinum ouum: per os partum
reddere. atq; in totum difficulter parere: ſi tecto inferant᷑. Ariſtoteles negat. Non her-
cule magis: q̃ in ægypto ibim. Sed illam exoſculationem: quæ ſæpe cernit᷑: qualem in
columbis eſſe. Corui in auſpiciis ſoli udent᷑ intellectũ habere ſignificationum ſuaꝝ.
nam cum mediæ hoſpites occiſi ſunt: omnes e peloponneſo & attica regione uolaue-
runt. Peſſima eoꝝ ſignificatio cum glutiunt uocem uelut ſtrangulati. Vncos ungues
& nocturnæ aues habent: ut noctuæ: bubo: ululæ. Omnium horum hebetes interdiu
oculi. Bubo funebris & maxime abominatus publicis præcipue auſpiciis. Deſerta ĩ-
colit: nec tantum deſolata: ſed dira etiam: & inacceſſa. Noctis monſtrum: nec cantu
aliquo uocali: ſed gemitu. Itaq; in urbibus: aut omnino in luce uiſus: dirum oſtẽtum
eſt. Priuatorum domibus inſidentem plurimum ſcio non fuiſſe feralem. Volat nũq̃
quo libet: ſed tranſuerſus aufert᷑. Capitolii cellam ipſam intrauit Sex. Papellio Iſtro:
.L. Pedanio conſſ. propter quod nonis martiis urbs luſtrata ẽ eo ãno.

DE Incendiaria. Cap. xiii.

INauſpicata ẽ & incẽdiaria auis: ꝓpter quã ſæpenumero luſtratam urbem ĩ ãna-
libus inuenimus: ſicut. L. Craſſo. C. Mario conſſ. Quo anno & bubone uiſo
laſtrata ẽ. Quæ ſit auis ea nec reperit᷑: nec tradit᷑. Quidam ita interpretãt᷑ incẽdiariam
eſſe: quæcũq; apparuerit carbonem ferens ex aris uel altaribus. Alii ſpinturnicem eam
uocãt. Sed hæc ipſa quæ eſſet inter aues: qui ſe ſcire diceret: non inueni.

DE Cliuina. Cap. xiiii.

CLiuinam quoq; auem ab antiquis nominatam animaduerto ignorari. Quidã
clamatoriam dicunt: Labeo ꝓhibitoriã. Et apud Nigidiũ ſubis appellat᷑ auis:
quæ aq̃laꝝ oua frãgat. DE Auibus incognitis. Cap. xv.

SVnt præterea complura genera depicta in hetruſca diſciplina ſæculis non uiſa:
quæ nunc defeciſſe mirum eſt: cũ abũdẽt etiã quæ gula hũana populat᷑.

DE Auibus nocturnis. Cap. xvi.

EXternorum de auguriis peritiſſime ſcripſiſſe Illapſas nomine putat᷑: Is tradit

noctuã bubonẽ picũ arbores cauãtẽ trogonẽ cornicem a cauda de ouo exire: quoniã pondere capitũ peruersa oua posteriorẽ ptẽ corpoꝝ fouẽdã matri applicẽt.

DE Noctuis. Cap.xvii.

Octuaꝝ contra aues sollers dimicatio. Maiore circundatæ multitudĩe resupinæ pedibus repugnant: collectæq; in arcum rostro & unguibus totæ tegũt᷑. Auxiliat᷑ accipiter collegio quodam naturæ: bellumque partitur. Noctuas sexagenis diebus hyemis cubare: & nouem uoces habere tradit Nigidius.

DE Pico martio. Cap.xviii.

Vnt & puæ aues uncoꝝ ũguiũ: ut picus martius: cognomine insignes & ĩ auspiciis magnæ. Quo in gñe arborum cauatores scandentes in subrectum felium modo. Illi uero & supini percussi corticis sono pabulũ subesse intelligunt. Pullos in cauis educant auiũ soli. Adactus cauernis eoꝝ a pastore cuneus: admota quadã herba ab iis elabi credit᷑ uulgo. Trebius auctor est: clauũ uel cuneũ adactũ q̃ta ui libeat in arbores: in qbus nidũ habeat: statim exilire cũ crepitu arboris: cum insederit clauo aut cuneo. Ipsi principales latio sunt in auguriis: a rege qui nomen huic aui dedit. Vnum eorum præscitũ transire non queo. In capite prætoris urbani. L. Tuberonis ĩ foro iura pro tribunali reddentis sedit ita placide: ut manu apprehenderetur. Respondere uates exitium imperio portendi: si dimitteret᷑. At si exanimaret᷑ prætori. Et ille autẽ protinus concerpsit. Nec multo post impleuit prodigium. Vescunt᷑ & glande in hoc genere: pomisq; multæ: sed quæ carne tantum non uiuunt. Excepto miluo: quod ipsum in auguriis diꝝ ẽ.

DE Vncos ungues hñtibus & digitos. Cap.xix.

Ncos ungues habẽtes omnino non congregant᷑: & sibi quoq; prædãt᷑. Sũt autẽ omnes fere altiuolæ: præter nocturnas: & magis maiores. Omnibus quibus alæ grandes: corpus exiguum. Ambulant difficulter. In petris raro consistunt: curuatura unguium prohibente. Nũc de secundo ordine dicamus: quod in duas diuidit᷑ spẽs: oscines & alites. Illarum gñi cantus oris: his magnitudo differentiam dedit. Itaque præcedẽt ordĩe õnes reliq̃s.

DE Pauonibus: et qs eos prĩus comederit. Cap.xx.

N his pauonum genus cum formam tum intellectum eius & gloriam geminãtes. Laudatus expandit colores: aduerso maxime sole: quia sic fulgẽtius radiãt. Simul umbræ quosdam repercussus cæteris qui in opaco clarius micant conchata quærit cauda. Omnesq; in aceruum contrahit pẽnarum quos spectari gaudet oculos. Idem cauda annuis uicibus amissa cum foliis arborum donec renascat᷑ iteꝝ: cũ flore pudibundus ac mœrens quærit latebram. Viuit annis.xxv. Colores incipit fundere in trimatu. Ab auctoribus non gloriosum tantum animal traditur: sed & maliuolum: sicut anserum uerecundum. quoniam has quoq; quidam addiderunt notas in his: haud probatas mihi. Pauonem cibi gratia romæ primus occidit orator Hortensius a dialicii cœna sacerdotii. Saginare primus instituit circa nouissimum piraticũ bellum. M. Aufidius Lurco. exq; eo quæstu redditus is sestertiũ sexagena milia habuit.

DE Gallis & quomodo castrẽt᷑: & gallinaceo locuto. Cap.xxi.

Roxime gloriam sentiunt & hi nostri uigiles nocturni: quos excitandis ĩ opera mortalibus: rumpendoq; somno natura genuit. Norunt sydera: & ternas distinguũt horas interdiu cantu. Cum sole eunt cubitum. Quartaq; castrensi uigilia ad curas laboremq; reuocant. Nec solis ortum incautis patiunt᷑ obrepere. Diemq; uenientẽ nunciant cantu: ipsum uero cantum plausu laterum. Imperitãt suo generi. Et regnũ in quacunq; sunt domo exercent. Dimicatione paritur hoc quoq; inter ipsos: uelut ideo tela agnata cruribus suis intelligentes. Nec finis sæpe commorientibus. Quod si palma contingit: statim in uictoria canunt: seq; ipsi principes testant᷑. Victus occultatur silẽs: ægreq; seruitium patit᷑. Et plebs tamen æque superba gradit᷑: ardua ceruice: cristis celsa. Cælumq; solum uolucrum aspicit crebro. In sublime quoq; caudã falcatã erigens. Itaq; terrori sunt etiam leonibus generosissimis ferarum. Iam ex his quidã ad

bella tantum & prælia aſſidua naſcunt᷑: quibus etiam patrias nobilitarũt rhodum:ac tanagram. Secũdus eſt honos habitus melicis & chalcidicis:ut plane digni aliti:tantũ honoris præbeat romana purpura. Hoꝝ ſũt tripudia ſolliſtima. Hi magiſtratus nr̃os quotidie regũt:domuſq; ipſi ſuas claudunt:aut reſerant. Hi faſces romanos ĩpellũt: aut retinẽt. Iubent acies aut prohibent. Victoriarum õniũ toto orbe partarũ auſpices. Hi maxime terrarum imperio imperitant. Ex iis etiam fibræ ſũt: quæ haud aliter q̃ optimæ uictimæ diis gratæ. Habent oſtenta ex ſe & præpoſteri eoꝝ ueſptiniq; cãtus. Namq; totis noctibus canendo boetiis nobilem illam aduerſus lacedæmonios præſagiuere uictoriã:ita cõiecta interpretatiõe:quoniam uicta ales illa nõ caneret. Deſinũt canere caſtrati. Quod duobus fit modis:lũbis aduſtis candẽte ferro:aut imis cruribus. Mox ulcere oblito figulina creta. Facilius ita pingueſcũt. Pergami õnibus annis ſpectaculum gallorum publice edit᷑ ceu gladiatorum. Inuenit᷑ in annalibus in ariminenſi agro. M. Lepido. Q. Catulo cõſſ. in uilla Galerii locutũ gallinaceũ ſemel:quod eq̃dẽ ſciam. DE Anſeribus. Et quis primus iecur anſerinum comederit. Et de adipe anſerino comageno. Capitulum. xxii.

ESt & ãſeri uigil cura capitolio teſtata deféſo:p id tempus canum ſilentio ꝓditis rebus. Quam ob cauſam cibaria ãſerum cenſores in primis locant. Quin & fama amoris: argis delecta forma pueri nomĩe Oleni:& Glauces Ptolemæo regi cithara canentis: quã eodẽ tempore & aries amaſſe prodit᷑. Põt & ſapientiæ uideri ĩtellectus iis eſſe: ita comes ꝑpetuo adhæſiſſe Lacydi philoſopho dr̃:nuſq̃ ab eo:nõ in publico: non in balneis:non noctu:non interdiu digreſſum. Nr̃i ſapientiores:q eos iecoris bonitate nouere. Fartilibus in magnam amplitudinem creſcit. Exemptum quoq; lacte mulſo auget᷑. Nec ſine cauſa in quæſtione ẽ: Quis primus tãtum bonum inuenerit: Scipio an Metellus uir conſularis:an. M. Seſſeius eadem ætate eques romanus? Sed (quod cõſtat) Meſſalinus Cotta Meſſalæ oratoris filius palmas pedum ex iis torrere: atq; patinis cũ gallinaceorum criſtis condire repperit. Tribuet᷑.n.a me culinis cuiuſq; palma cum fide. Mirum in hac alite:ex thurinis romam pedibus uenere. feſſi ꝓferũt᷑ ad primos. ita cæteri ſtipatiõe naturali propellunt eos. Candidorum alterum uectigal in pluma. Velluntur quibuſdam locis bis anno. rurſus plumigeri ueſtiunt᷑. molliorq; quæ corpori q̃proxima. Et e germania laudatiſſima. Candidi ibi:uerum mĩores. gãzæ uocantur. Precium plumæ eorum in libras denarii quini. Et inde crimina plerunque auxiliariũ præfectis a uigili ſtatiõe ad hæc aucupia dimiſſis cohortibus totis. Eoque deliciæ ꝓceſſere:ut ſine hoc inſtrumẽto durare iam ne uiroꝝ quidem ceruices poſſĩt. Aliud repperit ſyriæ ps:quæ comagene uocat᷑. adipem eorum in uaſe æreo cũ cĩnamo niue multa obrutum: ac rigore gelido maceratum ad uſum præclari medicaminis: quod ab gente dicitur comagenum. Anſerum generis ſunt penolopes: & quibus lautiores epulas non nouit britannia chenalopeces fere ãſere minores. Decet & erythrotaonas ſuus nitor:abſolutaq; nigricia:in ſuperciliis cocci rubor. Alterum eorum genus uulturum magnitudinem excedit:quorum & colorem reddit. Nec ulla auis excepto ſtruciocamelo maius corpore ĩplẽs pondus:in tantum aucta:ut in terra quoq; immobilis prehendat᷑. Gignunt eos alpes:& ſeptentrionalis regio. In auiariis ſaporẽ perdunt. Moriunt᷑ contumacia ſpiritu reuocato. Proximæ eis ſunt:quas hiſpania aues tardas appellat. Græci otidas:damnatas in cibis. emiſſa enim oſſibus medulla:odoris tediũ extẽplo ſeq̃t᷑. DE Gruibus:Ciconiis:Oloribus:& peregrinis auibus:& Coturnicibus:de Glotte. Cap. xxiii.

INducias habet gens pygmeorum abſceſſu gruum (ut diximus) cũ iis dimicãtiũ. Immenſus eſt tractus quo ueniunt ſiquis reputet a mari eo. Quando ꝓficiſcũt᷑ cõſentiunt. Volant ad proſpiciendum altæ. Ducem quem ſequant᷑:eligunt. In extrẽo agmine per uices qui acclament diſpoſitos habent:& qui gregem uoce cõtineant. Excubias hñt nocturnis tẽporibus:lapillum pede ſuſtinẽtes:qui laſſatis ſomno decidẽs

indiligentiam ſono coarguat. Cæteræ dormiunt capite ſubter alam condito alternis pedibus inſiſtentes. Dux erecto prouidet collo: ac prædicit. Eæ eædem manſuefactæ laſciuiunt: gyroſq; quoſdam indecoro curſu uel ſingulæ peragunt. Certum eſt põtum tranſuolaturas primum õnium anguſtias petere inter duo ꝓmõtoria criumetopum & caramben. mox ſaburra ſtabiliri. cum medium trãſierint: abiici lapillos e pedibus. cum attigerint continentem: & e gutture arenam. Cornelius Nepos: qui diui Auguſti principatu obiit: cũ ſcriberet turdos pauloañ cœptos ſaginari: addidit ciconias magis placere q̃ grues: cum hæc nunc ales inter primas expetatur: illam néo uelit tetigiſſe. Ciconiæ quonam e loco ueniant: aut quo ſe referant: incõptum adhuc ẽ. E lõginquo uenire non dubium: eodem quo grues mõ. Illas hyemis: has æſtatis aduenas. Abituræ cõgregantur in loco certo: comitatæq; ſic: ut nulla ſui gñis relinquat᷑: niſi captiua & ſerua: ceu lege prædicta die recedunt. Nemo uidit agmen diſcedentiũ: cum diſceſſuꝶ appareat: nec uenire: ſed ueniſſe cernimus. utrũq; nocturnis fit temporibus: & quãuis ultra citraue peruolent: nũq̃ tamen adueniſſe uſq̃: niſi noctu exiſtimant᷑. Pithonis comen uocant in aſia patentibus campis: ubi congregatæ inter ſe commurmurant. Eam deniq;: quæ nouiſſimo aduenit: lacerant: atq; ita abeunt. Notatum poſt idus auguſtas non temere uiſas ibi. Sunt qui ciconiis non ineſſe linguas cõfirment. Honos iis ſerpẽtiũ exitio tantus: ut ĩ theſſalia capitale fuerit occidiſſe: eadem legibus pœna: quæ in homicida. Simili anſeres quoq; & olores ratione commeant. Sed hoꝶ uolatus cernit᷑: liburnicarum more roſtrato impetu ferunt᷑: facilius ita findentes aera q̃ ſi recta fronte impellerent a tergo ſenſim dilatante ſe cuneo porrigit᷑ agmen: largeq; ĩpellenti præbet᷑ auræ. Colla imponunt præcedẽtibus. Feſſos duces ad terga recipiunt. Ciconiæ nidos eoſdem repetũt. Genitricum ſenectam inuicem educãt. Olorum morte narrat᷑ flebilis cantus: falſis (ut arbitror) aliquot experimentis. Iidem mutua carne ueſcuntur inter ſe. Verum hæc commeantium per maria: terraſq; pegrinatio non patit᷑ deferri minores quoq; quibus eſt nat᷑a ſimilis. Vtrunq; enim ſupradictas magnitudo & uires corporum inuitare uideri poſſunt. Coturnices etiam ſemp añ ueniunt q̃ grues. Parua auis: & cum ad nos uenit terreſtris potius q̃ ſublimis. Aduolant & eæ ſimili modo nõ ſine periculo nauigantium: cum appropinquare terris. Quippe uelis ſæpe incidunt: & hoc ſemper noctu: merguntq; nauigia. Iter ẽ iis per hoſpitia certa. Auſtro non uolant humido ſcilicet & grauiore uẽto. Aura tñ uehi uolunt: propter pondus corporum: uireſq; puas. Hinc uolantium illa conqueſtio labore expreſſa. Aquilone ergo maxime uolant ortygometra duce: Primam earum terræ appropinquantem accipiter rapit. & ſẽp hĩc remeantes comitatũ ſollicitant. abeuntq; una per ſua ſigna glottis & otus & cenchramus. Glottis plongam exerit linguam: unde ei nomẽ. Hanc in initio blãdita pegrinatione auide prouectam. Pœnitẽtia in uolatu cum labore ſcilicet ſubit. Reuerti incomitatam piget: & ſequi: nec unq̃ plus uno die pagit. In proximo hoſpitio deſerit. Verũ inuenitur alia añcedẽte anno relicta. Simili modo in ſingulos dies. Cẽchramus perſeuerantior feſtinat etiam peruenire ad expetitas ſibi terras. Itaq; noctibus is eas excitat: admonetq; itineris. Otus bubone minor ẽ: noctuis maior: auribus plumeis eminentibus: unde & nomẽ illi. Quidam latine aſionem uocant. Imitatrix alias auis ac paſita: & quodam gñe ſaltatrix. Capitur haud difficulter ut noctuæ: intẽta in aliquo circumeunte alio. Quod ſi uẽtus agmẽ aduerſo flatu cœperit inhibere: ponduſculis lapidum apprehẽſis: aut gutture arena᷑ repleto ſtabilitæ uolant. Coturnicibus ueneni ſemẽ gratiſſimus cibus. Quam ob cauſam eas damnauere mẽſis. Simulq; comitialẽ ꝓpter morbũ deſpui ſuetũ: quẽ ſolæ aĩaliũ ſẽtiunt: præter hominem.

DE Hirũdibus: Merulis: Turdis: & Sturnis: Turtibus & Palũbis. Cap. xxiiii.

ABeunt & hirundines hybernis menſibus ſola carne ueſcẽs auis: ex iis quæ adũcos ungues nõ habẽt. ſed in uicina abeũt africos ſecutæ montiũ receſſus: inuẽtæq; iam ſunt ibi nudæ atq; deplumes. Thebarum tecta ſubire negant᷑: quoniam urbs illa

Ciconie unde veniãt nõ scit

ſæpius capta ſit. Nec bizecis ĩ thracia ꝓpter ſcelera Terei. Cecina uolaterrãus equeſtris ordinis quadrigarum dominus comprehẽſas ĩ urbẽ ſecũ afferẽs uictoriæ nũcias amicis mittebat: in eundẽ nidum remeantes illito uictoriæ colore. Tradit & Fabius Pictor in annalibus ſuis: cum obſideretur præſidium romanum a liguſtinis hirundinẽ a pullis ad ſe cum epiſtola allatam: ut lino ad pedẽ eius alligato nodis ſignificaret: quoto die adueniente auxilio eruptio fieri deberet. Abeunt & merulæ turdiq; & ſturni ſimili mõ in uicina. Sed ii plumam non amittunt: nec occultantur: niſi ſpe cibi: quo hybernum pabulum petant. Itaq; in germania hyeme maxime turdi cernunt᷑. Vere turtur occultat᷑: pennaſq; amittit. Abeunt & palumbes: quonam & in iis incertum. Sturnoꝝ gñi propriũ cateruatim uolare: & quodam pilæ orbe circumagi omnibus in mediũ agmẽ tendentibus. Volucrũ ſoli hirũdini flexuoſi uolatus: uelox celeritas. quibus ex cauſis neq; rapinæ cæteraꝝ alitũ obnoxia ẽ. Eadẽ demũ ſola auiũ nõ niſi ĩ uolatu paſcit᷑.

Quæ auiũ perennes: quæ ſemeſtres: quæ trimeſtres. Cap. xxv.

TEmpoꝝ magna differẽtia auibus. Perennes ut columbæ. Semeſtres ut hirũdĩes. Trimeſtres ut t᷑di: & t᷑tures: & quæ cũ fœtum eduxere: abeũt: ut galguli: upupæ.

DE Auibus mira. Cap. xxvi.

AVctores ſunt omnibus annis aduolare ilium ex æthiopia aues: & confligere ad Memnonis ſepulchrũ: quas ob id memnonidas uocant. Hoc idem ꝗnto quoq; anno facere eas in æthiopia circa regiam Mẽnonis exploratum ſibi Cremutius tradit. Simili modo pugnãt meliagrides in boetia africæ: hoc eſt gallinarum genus gibberꝝ: uariis ſpſum plumis: quæ nouiſſimæ ſunt peregrinarum auium in menſas receptæ ꝓpter ingratum uirus. Verum Meleagri tumulus nobiles eas fecit.

DE Auibus ſeleucidibus. Cap. xxvii.

SEleucides aues uocant᷑: quarum aduentum ab Ioue precibus impetrant caſini montis incolæ fruges eoꝝ locuſtis uaſtantibus. Nec unde ueniant: quoue abeãt compertum: nunꝗ conſpectis niſi cum præſidio earum indiget᷑.

DE Ibi. Cap. xxviii.

INuocant & ægyptii ibes ſuas contra ſerpẽtium aduentum. Et cyrenaici Achorẽ deum muſcaꝝ multitudĩe peſtilẽtiã afferẽte: quæ ꝓtinus ĩtereũt ꝗ litatũ ẽ illi deo.

Quæ aues in ꝗbus locis nõ ſũt: & quæ mutãt colorẽ & uocẽ & luſciniis Capitulum. xxix.

SEd in receſſu auium & noctuæ paucis diebus latere tradunt᷑. Quarum genus in creta inſula nõ eſt. Et etiam ſi qua inuecta ſit: emorit᷑. Nã hæc quoq; mira naturæ differẽtia. Alia aliis locis negat: tanꝗ gñа frugum fruticumue: ſic & animalium non naſci: tranſlatitiorumq; inuecta mori. Miꝝ quidẽ eſt illud unius generis aliti aduerſum. Quæ nã eſt iis naturæ inuidia? aut qui terrarũ dicati auibus termini? Rhodus aquilam non habet. Tranſpadana italia iuxta alpes larium lacum appellat amœnũ arbuſto agrum: ad quem ciconiæ non traſmeant. Sicuti nec octauum circa lapidem ab eo. Immenſa alioꝗn finitimo ĩſubrum tractu examina gracculorum monedulaꝝ: cui ſoli aui furacitas auri argentiq; præcipua mire eſt. Picus martius in tarentino agro negat᷑ eſſe. Nup & adhuc tñ rara ab apœnino ad urbem uerſus cerni cœpere picarum genera: quæ longa inſignes cauda uariæ appellant᷑. Proprium iis calueſcere omnibus annis cum ſerit᷑ rapa. Perdices non tranſuolãt boetiæ fines in attica. Nec ulla auis in põto ĩſula ĩ qua ſepultus eſt Achilles: ĩfeſtat ſacratam ei ædem. In fidenate agro iuxta urbem ciconiæ nec pullos: nec nidum faciunt. At in agrum uolaterranum palũbium uis e mari quot ãnis aduolat. Romæ in ædem Herculis in foro boario nec muſcæ: nec canes intrant. Multa præterea ſimilia: quæ prudẽs ſubĩde omitto in ſigulis generibus faſtidio pcẽs. Quippe cũ Theophraſtus tradat inuectitias eſſe in aſia etiã columbas: & pauones: & ceruos: & in cyrenaica uocales ranas. Alia admiratio circa oſcines: fere mutãt colorem uocemq; tempore anni: ac repẽte fiũt aliæ. Quod ĩ grãdiore alitum

genere grues tãtum. Eæ.n. ſenectute nigreſcũt. Merula ex nigra ruffeſcit. Canit æſtate. hyeme balbutit. circa ſolſtitium muta. Roſtrum quoq; ãniculis in ebur trãſfiguratᷣ: duntaxat maribus. Turdis color æſtate circa collum uarius: hyeme cõcolor. Luſciniis diebus ac noctibus cõtinuis quĩdecim garrulus ſine intermiſſu cãtus: dẽſãte ſe frõdiũ germĩe nõ ĩ nouiſſimũ digna miratu aue. Primum tãta uox tam paruo ĩ corpuſculo: tam ꝑtinax ſpiritus. Deĩde ĩ una ꝑfecta muſicæ ſciẽtia modulatus editᷣ ſonus: & nunc cõtinuo ſpiritu trahitᷣ ĩ lõgũ: nũc uariatᷣ ĩflexo: nũc diſtĩguitᷣ cõciſo: copulatᷣ intorto: ꝓmittitᷣ: reuocatᷣ: ĩfuſcatᷣ ex ĩopinato. Interdũ & ſecũ ipſa murmurat: plenus: grauis: acutus: creber: extentus. ubi uiſũ eſt uibrans: ſũmus: medius imus. breuiterq; omnia tam paruulis in faucibus: quæ tot exquiſitis tibiarum tormentis ars hominũ excogitauit. Vt non ſit dubium hanc ſuauitatem præmonſtratam efficaci auſpicio: cum ĩ ore Steſichori cecinit infantis. Ac ne quis dubitet artes eſſe plures: ſingulis ſunt cantus: & non iidem omnibus: ſed ſuus cuiq;. certant inter ſe: palamq; animoſa contentio ẽ. Victa morte finit ſæpe uitam: ſpiritu prius deficiẽte q̃ cantu. Meditantᷣ aliæ iuniores: uerſuſq; quos imitẽtᷣ accipiunt. Audit diſcipula intẽtione magna: & reddit. uicibuſq; reticent. Intelligitᷣ emendatæ correptio: & in docente quædã reprehenſio. Ergo ſeruoꝝ illis precia ſunt: & quidem ampliora q̃ quibus olim armigeri parabantur. candidam ſcio inconditã: alioquin quod eſt prope inuſitatum ueniſſe: quæ Agrippinæ Claudii principis cõiugi dono daretᷣ. Viſum iam ſæpe iuſſas canere cœpiſſe: & cũ ſymphonia alternaſſe. ſicut homines repertos: qui ſonum earum addita in tranſuerſas labias frõde arundinea quaſi foramine inſpirantis linguæ: ut parua aliqua appoſita mora indiſcreta redderent ſimilitudĩe. Sed eæ tãtæ: tãq; artifices argutiæ a.xv. diebus paulatĩ deſinunt: nec ut fatigatas poſſis dicere aut ſatiatas. mox æſtu aucto in totum alia uox fit: nec modulata aut uaria. Mutatᷣ & color. Poſtremo hyeme ipſa non cernitᷣ. Linguis eaꝝ tenuitas illa prima non eſt: quæ cæteris auibus. Pariunt uere primo: cũ plurimũ ſena oua. Alia ratio ficedulis. nam formam ſimul coloremq; mutant. hoc nomen nõ niſi autũno habent. poſtea melancoryphi uocantᷣ. Sic & erythacus hyeme: idẽ phœnicurus æſtate. Mutat & upupa ut tradit Eſchylus poeta. obſcena alias paſtu auis. criſta uiſenda plicatili: contrahens eam ſubrigenſq; per longitudinem capitis. Oenanthe quidem etiam ſtatos latebræ dies habet: exoriente ſyrio occultata: ab occaſu eiuſdem prodit. Quod miremur ipſis diebus utrũq;. Chlorion quoq; qui totus eſt luteus: hyeme nõ uiſus circa ſolſtitia ꝓcedit.

de philomena

DE Merulis. Cap.xxx.

MErulæ circa cyllenẽ arcadiæ: nec uſq̃ aliubi candidæ naſcuntur. Ibis circa peluſiũ tantum nigra eſt: cæteris omnibus locis candida.

Tempus auium genituræ. Cap.xxxi.

OScines præter exceptas: non temere fœtus faciunt añ æquinoctium uernũ: aut poſt autũnale. añ ſolſtitium autem dubios: poſt ſolſtitiũ uitales.

DE Halcyonibus: & de diebus earum nauigabilibus. Et Gauie: & reliquo aq̃ticaꝝ genere. Cap.xxxii.

NOq; maxime ſunt inſignes halcyones. Dies earum partus qui maria quoq; nauigãt nouere. Ipſa auis paulo amplior paſſere: colore cyaneo ex ꝑte maiore tãtũ purpureis & candidis admixtis pennis: collo gracili ac procero. Alterum genus earum magnitudine diſtinguitᷣ & cantu. Minores in arundinetis canunt. Halcyonem uidere rariſſimum eſt: nec niſi uergiliarum occaſu: & circa ſolſtitia brumamue naue aliquãdo circumuolata: ſtatim ĩ latebras abeuntem. Fœtificant bruma: qui dies halcyonides uocantᷣ: placido mari per eos & nauigabili ſiculo maxime. In reliquis partibus ẽ quidẽ mitius pelagus. Siculum utiq; tractabile. Faciunt autem ſeptem ante brumam diebus nidos: & totidem ſequẽtibus pariunt. Nidi earum admirationem habent: pilæ figura paululum eminenti: ore perq̃anguſto: grandium ſpongiarum ſimilitudine. Ferro ĩtercidi non queunt: franguntᷣq; ictu ualido: ut ſpuma arida maris. nec ũde cõfigãtur

inuenit̃. Putãt ex spinis aculeatis. Piscibus enim uiuunt. Subeunt & in amnes. Pariũt oua quina. Gauiæ in petris nidificãt. Mergi in arboribus. Pariunt plurimum terna. Sed gauiæ æstate: mergi incipiente uere.

DE Diuersitate nidificãtiũ auiũ Agathylis Cĩnamulgis & Perdicibus. Ca. xxxiii.

HAlcyonum nidi figura reliquarum quoq; solertiæ nos admonet. Neq; alia pte ingenia auium magis admirãda. Hirundines luto construunt: stramento roborãt. Siqñ ĩopia est luti: madefactum multa aq̃ pennis puluerem spgunt. Ipsum uero nidum mollibus plumis floccisque consternunt tepefaciendis ouis simul: ne durus sit infãtibus pullis. In fœtu sũma æquitate alternant cibum. Notabili mũdicia egerunt excrementa pullorum. Adultioresq; circumagi docent: & foras saturitatem emittere. Alterũ genus hirundinum est rusticarum & agrestium: quæ raro ĩ domibus diuersos figura: sed eadem materia confingũt nidos totos supinos faucibus porrectis in ãgustum utero capaci. Mirum q̃ peritia occultãdis habiles pullis & substernendis molles. In ægypti heracleotico ostio molé continuatione nidorum euagãti nilo inexpugnabilem opponũt stadii uere unius spatio: quod humano opere perfici nõ posset. In eadem ægypto iuxta oppidum copton insula est sacra Isidi: quam ne laceret ãnis idem muniunt opere incipientibus uernis diebus palea & stramento rostro firmãtes continuatis per triduum noctibus tanto labore: ut multas in opere emori cõstet. eaq; militia illis cum anno redit semper. Tertium est earum genus quæ ripas excauãt: atq; ita in terram fœtificant. Harum pulli ad cinerem ambusti mortifero faucium malo: multisq; aliis morbis humani corporis medent̃. Non faciunt hæ nidos. Migrantque multis diebus añ si futurum est: ut auctus amnis attingat. In gñe uiteriparum est: cui nidus ex musco arido ita absoluta perficit̃ pila: ut ĩueniri non possit aditus. argathylis appellat̃: eadem figura ex lino intexens. Picorum aliquis suspendit̃ in surculo primis in ramis: cyathi modo: ut nulla quadrupes possit accedere. Galgulos quidé ipsos dependentes pedibus sõnũ capere confirmant: quia tutiores ita se sperant. Iã publicũ quidem omnium est: tabulata ramorum sustinendo nido prouide eligere: cameraque ab hymbri aut fronde protegere densa. In arabia cinnamulgus auis appellat̃. cinnami surculis nidificat. Plumbatis igit̃ eos & sagittis decutiunt indigenæ mercis gratia. In scythis auis magnitudine otidis binos parit in leporina pelle semper in cacuminibus ramorum suspensa. Picæ cum diligentius uisum ab homine nidum sensere: oua trãsgerũt alio. Hoc ĩ iis auibus: quaꝝ digiti nõ sint accõmodati cõplectẽdis trãsferẽdisq; ouis miro tradit̃ mõ. Nãq; surculo sup bina oua imposito: ac ferrumĩato alui glutino subdita ceruice medio æqua utrinq; libra deportant alio. Nec uero iis mĩor solertia: quæ cunabula in terra faciunt corporis grauitate prohibitæ sublime petere. Merops uocat̃ genitores suos recõditos pascens pallido intus colore pennarum: supne cyaneo: priori subrutilo. nidificat in specu: sex pedum defossa altitudine. Perdices spina & frutice sic muniunt receptaculum: ut contra feras abunde uallent̃. Ouis stragulum molle puluere contumulant. nec in quo loco peperere: ĩcubãt. neue cui frequentior conuersatio sit suspecta: transferunt alio. Illæ quidem & maritos suos fallunt: quoniã intẽperãtia libidĩs frangunt earum oua: ne cubando detineãt̃. Tunc ĩter se dimicant mares desiderio fœminarum. Victum aiunt uenerem pati. Id quidem & coturnices. Trogus inquit & gallinaceos aliquando. Perdices uero a domitis feros & nouos haud uictos iniri promiscue. Capiunt̃ quoq; pugnacitate eiusdem libidĩs contra aucupis ĩdicem exeũte in prælium duce totius gregis. Capto eo procedit alter: ac subĩde siguli. Rursus circa conceptum fœminæ capiunt̃ contra aucupem fœmina exeũte: ut rixãdo abigat eum. Nec in aĩali alio par opus libidĩs. Si contra mares steterint fœminæ: aura ab iis flãte prægnantes fiunt. Hiantes autem exerta lingua per id tempus æstuant. cõcipiuntq; superuolantium afflatu. sæpe uoce tantum audita masculi. Adeoq; uĩcit libido etiam fœtus caritatem: ut illa furtim & in occulto incubãs cum sit fœmina

aucupe accedēte ad marem recanat:reuocetq;.& ultro præbeat se libidini. Rabie qdē tāta ferūt:ut ī capite aucupātium sæpe cæcæ metu sedeant. Si ad nidum is cœperit accedere:pcurrit ad pedes eius fœta prægrauem aut delumbem sese simulās:subitoq; in procursu:aut breui aliquo uolatu cadit fracta aut ala:aut pedibus.aut procurrit iterum iamiam prehensurum effugiens spe frustrans:donec in diuersum abducat a nidis. Eadem iam pauore libera:ac materna uocante cura in sulco resupina gleba se terræ pedibus apprehēsa operit. Perdicū uita ad sexdecī ānos durare existiat.

DE Columbis. Cap.xxxiiii.

AB iis columbaꝝ gesta spectant maxime simili ratione. Mores īde:sed pudicitia illis pria. et neutri nota adulteria. Cōiugii fidē nō uiolant:cōmunemq; seruāt domum. Nisi cælebs aut uidua domum non relinquit.& imperiosos mares subinde etiam iniquos ferunt. Quippe suspitio est adulterii:quamuis natura non sit. Tunc plenum querela guttur:sæuiq; rostro ictus:mox in satisfactione exosculatio. & circa ueneris preces crebris pedū orbibus adulatio. Amor utriq; sobolis æqualis. Sæpe & ex hac causa castigatio pigrius intrante fœmina ad pullos. Parturienti solatia & misteria ex mare. Pullis primo salsiorem terram collectam gutture in ora inspuunt:præparantes tempestiuitatem cibo. Proprium gnis eius & turturum:cum bibant:colla non resupinare: large bibere iumentorum modo.

DE Palumbibus & differentia columbarum. Cap.xxxv.

UIuere palūbes ad tricesimum ānum:reliquos ad.xl. Aristoteles auctor est. Vno tamen incommodo unguium: eodem & argumento senectæ:qui citra perniciē recidūt. Cantus omnibus similis atq; idem.terno conficit uersu:præterq̄ in clausulæ gemitu.hyeme mutis:uere uocalibus. Nigidius putat cum oua incubāt sub tecto nominata:palumbem relinquere nidos. Pariunt autem post solstitia. Colūbæ & turtures octonis ānis uiuūt. DE Passeribus. Cap.xxxvi.

COntra passeri minimū uitæ:cui salacitas par. Mares negāt āno diutius durare. argumento:quia nulla ueris initio appareat nigritudo in rostro:quæ ab æstate incipit. Fœmīs longiusculū spatium. Verum columbis inest qdam gloriæ ītellectus. Nosse credas suos colores:uarietatemq; dispositam: quæ etiam ex uolatu creduntur plaudere in cælo:uarieq; sulcare. Qua in ostentatione ut uictæ præbentur accipitri:īplicatis strepitu pēnis:qui nō nisi ipsis alarum humeris elidit. Alioqn solito uolatu multum uelociorem speculatur occultus fronde latro: & gaudentem in ipsa gloria rapit. DE Tinungulo. Cap.xxxvii.

OB id cum iis habenda est auis:quæ tinungulus uocat. Defendit.n. illas:terretq; accipitres natali potentia in tantum:ut uisum uocemque eius fugiant. Hac de causa præcipuus columbis amor eorum. Feruntq; si in quattuor angulis defodiāt in ollis nouis oblitis non mutare sedem columbas. Quod auro infectis alarum articulis quæsiuere aliqui:non aliter innoxiis uulneribus:multiuaga alioqn aue. Est enī ars illis inter se blandiri:& corrumpere alias:furtoq; comitatiores reuerti. Quin & internūtiæ ī rebus magnis fuere:& epistolas adnexas earum pedibus obsidiōe mutinēsi in castra cōsulum pertulere. D. Bruto mittente. Quid uallum & uigilum obsidio:atq; etiam retia amne prætenta profuere Antonio:per cælum eūte nūtio? Et harum amore insaniunt multi. ac super tecta exædificant turres iis. nobilitatemq; singularum & origines narrāt:uetere iā exemplo. Laxius eques romanus an bellum ciuile pōpeianū denariis quadringentis singula paria uendicauit:ut. M. Varro tradit. Quin & patriā nobilitauere:in campania grandissimæ prouenire existimatæ. Harum uolatus in reputationem cæterarum quoque uolucrum nos impellit.

DE Volatu & incessu auiū. Cap.xxxviii.

OMnibus aīalibus reliquis certus & uniusmodi:& in suo cuiq; gne incessus est. Aues solæ uario meatu ferunt:& in terra:& ī aere. Ambulāt aliquæ ut cornices.

Saliunt aliquæ ut paſſeres: merulæ. Currũt ut perdices ruſticulæ. Ante ſe pedes iaciũt ut ciconiæ & grues. Expandunt alas pẽdenteſq; raro interuallo q̃tiũt. Aliæ crebrius: ſed & primas dũtaxat pẽnas. Aliæ & tota latera pandũt. Quædam uero maiore ex ꝑte compreſſis uolant. Percuſſoq; ſemel aliquæ & gemino ictu aere ferũt᷑: uelut incluſum eũ prementes. Iaculant᷑ ſeſe in ſublime: in rectũ: in pronũ. Impingi putes aliq̃s. Aut rurſus ab alto cadere has: illas ſalire. Anates ſolæ: quæq; ſunt eiuſdem generis ĩ ſubli-me ꝓtinus ſeſe tollunt: atq; e ueſtigio cælum petũt: & hoc etiam ex aq̃. Itaq; ĩ foueas q̃bus feras uenamur: delapſæ ſolæ euadunt. Vultur & fere grauiores niſi ex procurſu aut altiore tumulo ĩmiſſæ nõ euolãt. Cauda regunt᷑ aliæ. Circunſpectãt aliæ: flectũtq; colla. Nonnullæ ueſcunt᷑ ea: quæ rapuere pedibus. Sine uoce non uolant multæ. Aut econtrario ſemper in uolatu ſilent. Subrectæ: pronæ: obliquæ in latera: in ora. Quædã & reſupinæ ferunt᷑: ut ſi pariter cernant᷑: plura gñа non in eadem nat᷑a meare uideãt᷑.

DE Apodibus. Cap. xxxix.

PLurimum uolant quæ apodes uocant᷑: quia careant uſu pedum. Ab aliis cypſeli appellant᷑ hirundinum ſpecie. Nidificant in ſcopulis. Hæ ſunt quæ toto mari cernunt᷑. Nec unq̃ tam longo naues: tamq; continuo curſu recedunt a terra: ut non circumuolitẽt eas apodes. Cætera gñа reſidunt: & ſiſtunt. His quies niſi ĩ nido nulla. Aut pẽdẽt: aut iacent. & ingenia æque uaria: ad paſtum maxime.

DE Caprimulgis & Plateis. Cap. xl.

CAprimulgi appellant᷑ grãdiores: merulæ aſpectu: fures nocturni. interdiu enim uiſu carent. Intrant paſtorum ſtabula. caprarumq; uberibus aduolant ſuctum ꝓpter lactis. q̃ iniuria uber emoritur. capriſq; cæcitas q̃s ita mulſere: oborit᷑. Platea no-minat᷑ aduolans ad eas: quæ ſe in mari mergunt: & capita illarum morſu corripiens: donec capturam extorqueat. Eadem cum deuoratis ſe impleuit conchis: calore uẽtris coctas euomit. atq; ita ex iis eſculẽta legit teſtas excreãs:

DE Ingeniis auium. Cap. xli.

VIllaribus gallinis & religio ineſt. Inhorreſcũt edito ouo: excutiũtq; ſeſe. & circũ-actæ purificant: aut feſtuca aliq̃ ſeſe & oua luſtrant.

DE Carduele & Pſytaco & auibus quæ loquũt᷑. Cap. xlii.

MInimæ auium cardueles imperata faciunt: nec uoce tantum: ſed pedibus & ore pro manibus. Eſt quæ boum mugitus imitet᷑ in arelatẽſi agro taurus appellata: alioq̃n ꝑua. Eſt quæ equorum quoq; hinnitus anthus nomine: herbæ pabulo aduẽtu eorum pulſa imitat᷑ ad hunc modum ulciſcens. Super omnia humanas uoces reddũt pſytaci: & quidem ſermocinantes. India autem hanc mittit. Sitacem uocant: uiridem toto corpore torque tantum miniato in ceruice diſtinctã. Imperatores ſalutat: & quæ accipit uerba ꝓnũciat. In uino præcipue laſciua. Capiti eius duricia eadẽ quæ roſtro. Hæc cũ loqui diſcit: ferreo uerberat᷑ radio. Non ſẽtit aliter ictus. Cum deuolat roſtro ſe excipit. illi innitit᷑. leuioremq; ſe ita pedum infirmitati facit. Minor nobilitas: quia non ex longinquo uenit: ſed expreſſior loq̃citas certo gñi picarum eſt. Adamãt uerba quæ loquunt᷑. Nec diſcũt tantum: ſed diligunt. meditanteſq; intra ſemet cura atque cogitatione intentionem non occultãt. Conſtat emori uictas difficultate uerbi: ac niſi ſubinde eadem audiant: memoria falli. quærenteſq; mirum in modum hylarari: ſi interim audierint id uerbum. Nec uulgaris iis forma: quamuis non ſpectanda. Satis illis decoris in ſpecie ſermonis humani eſt. Verum addiſcere alias negant poſſe: q̃ quæ ex gñe earum ſunt: quæ glande ueſcunt᷑. Et inter eas facilius quibus quini ſũt digiti ĩ pedibus. Ac ne eas q̃dem ipſas primis duobus uitæ annis. Latior iis eſt lingua õnibus in ſuo cuiq; gñe quæ ſermonem imitant᷑ humanum: q̃q̃ id pene in omnibus cõtingit. Agrippina coniunx Claudii Cæſaris turdũ habuit (quod nũq̃ añ) imitantem ſermões hominũ: cum hæc proderem. Habebant & Cæſares iuuenes item ſturnum: luſcinias græco atq; latino ſermone dociles. Præterea meditãtes ĩ diẽ: & aſſidue noua loquẽtes

longiore etiam cōtextu. Docēt ſecreto: & ubi nulla alia uox miſceat: aſſidēte q crebro dicat ea: quæ cōdita uelit addiſci: aliquo blandiente.

DE Coruoꝝ intelligentia. Cap. xliii.

REddat & coruis ſua gr̄a indignatione quoq; populi romani atteſtata non ſolū conſcia. Tiberio prīcipe ex fœtu ſupra Caſtoꝝ ædem genitus pullus ī oppoſitā ſutrinam deuolauit: etiam religione commendatus officinæ dn̄o. Is mature ſermoni aſſuefactus omnibus matutinis euolans in roſtra: ī forum uerſus Tiberium: deinde Germanicum & Druſum Cæſares nominatim: mox tranſeuntem populum romanū ſalutabat. Poſtea ad tabernam remeās: plurium ānorum aſſiduo officio meritus. Hūc ſiue æmulatione incitatus māceps proxime ſutrinæ: ſiue iracūdia ſubita ut uoluit uideri: excrementis eius poſita calceis macula exanimauit: tāta plebei conſternatione: ut primo pulſus ex ea regione: mox & interemptus ſit. funuſq; innumeris aliti celebratum exequiis. Conſtratum lectum ſuper æthiopum duoꝝ humeros præcedente tibicine: & coronis omniū generum ad rogum uſq;: qui cōſtructus dextra uiæ appiæ ad ſecundum lapidem in campo ridiculi appellato fuit. Adeo ſatis iuſta cā populo ro. uiſa eſt exeqarum ingeniū auis: aut ſupplicii de ciue romano in ea urbe: in q̄ multoꝝ principum nemo deduxerat funus. Scipiōis uero Aemiliāi poſt carthaginem numātiamq; deletas ab eo: nemo uindicauerat morté. Hoc geſtum. M. Seruilio. C. Ceſtio conſſ. ad v. kal. aprilis. Nunc quoq; erat ī urbe roma hæc prodente me eqtis romani cornix e betica primum colore mira admodum nigro. deinde plura contexta uerba exprimens: & alia atq; alia crebro addiſcens. Necnon & recens fama Crateri monocerotis cognomine in troecena regione aſiæ coruorum opera uenantis. eo q deuehebat in ſiluas eos inſidentes humeris. atqui coruiculos illi ueſtigabāt. agebātq;: eo pducta conſuetudine ut exeuntem ſic comitarent̄ & feri. Tradendum putauere memoriæ q̄dam uiſum per ſitim lapides congerentem in ſitulam monumenti: in qua pluuia aq̄ durabat: ſed quæ attingi non poſſet. ita deſcēdere pauentem expreſſiſſe tali cōgerie: quæ poturo ſufficeret.

DE Diomedeis auibus. Cap. xliiii.

NEc diomedeas præteribo aues. Iuba cataractas uocat. Et eis eſſe dentes oculoſq; igneo colore: cætero candidas tradens. Duos ſemper iis duces. Alterum ducere agmen: alterum cogere. Scrobes excauare roſtro: inde crate conſternere: & operire terra quæ an̄ fuerit egeſta. In iis fœtificare. Fores binas omnium ſcrobibus. Oriētē ſpectare quibus exeāt in paſcua: occaſum quibus redeant. Aluum exoneraturas ſubuolare ſēp: & contrario flatu. Hæ in ſolo loco totius orbis uiſuntur: in inſula quam diximus nobilem Diomedis tumulo atq; delubro contra apuliæ oram: fulicarum ſimiles. Aduēas barbaros clangore infeſtant. Græcis tantum adulant̄: miro diſcrimine: uelut gn̄i Diomedis hoc tribuentes. Aedēq; eius quotidie pleno gutture madentibus pennis pluūt atq; purificant. Vnde origo fabulæ Diomedis ſotios ī eaꝝ effigies mutatos.

Quæ aīalia nihil diſcāt. Cap. xlv.

NOn omittendum eſt: cum de ingeniis diſſerimus: e uolucribus hirundines eſſe indociles. Et e terreſtribus mures: cum elephanti iuſſa faciant. Leōes iugum ſubeant. In mari uituli: totque piſcium gn̄a miteſcant.

DE Potu auium. Cap. xlvi.

BIbunt aues ſuctu cæteræ. Sed ex iis qbus longa ſunt colla intermittentes capite reſupinato ueluti infūdentes ſibi. Porphyrio ſolus morſu bibit. Idem ex ꝓprio genere omnē cibum aqua ſubinde tīgens: deinde pede ad roſtrum ueluti māu afferēs. Laudatiſſimi in commagene. Roſtra iis & prælonga crura rubent.

DE Hematopodi & Onocrotali. Et de pegrinis auibus. Cap. xlvii.

HAec qdē & hematopodi multo mīori: quanq̄ eadē cruꝝ altitudīe. Naſcitur in ægypto. Inſiſtit ternis digitis. Præcipue ei pabulū muſcæ. Vita ī italia paucis diebus. Grauiores ōnes fruge ueſcūt̄. Altiuolæ carne tātū. Inter aq̄ticas mergi ſoliti

ſūt deuorare:quæ cæteræ reddūt. Oloꝶ ſimilitudinem onacrotali habent :nec diſtare exiſtimarent omnino:niſi faucibus ipſis īeſſet alterius uteri gēus. huc ōnia īexplebile animal cōgerit:mira ut ſit capacitas:mox perfecta rapina ſēſī inde in os reddita īferā in aluum ruminantis modo defert. Gallia hos ſeptētrionalis proxima oceano mittit. In hercinio germaniæ ſaltu īuſitata gña alitum accepīus:q̄ꝶ plumæ igniū mō cōlu-ceant noctibus. In cæteris nihil præter nobilitatē lōgīqtate factā mēorādū occurrit.

DE Multaꝶ auiū nominibus & nata. Cap. xlviii.

PHalerides in ſeleucia parthorum & in aſia aquaticarum laudatiſſimæ. Rurſus phaſianæ in colchis geminas ex pluma aures ſubmittunt : ſubriguntque. Numidicæ in parte africæ numidia : omneſq; iam in italia . Phœnicopteri līguam præcipui ſaporis eſſe Apicius docuit nepotum omnium altiſſimus gurges. Atagē ma-xime ionius celebrat. uocalis alias:captus uero obmuteſcēs : quondam exiſtimatus ī-ter raras aues. Iam & in gallia hiſpaniaq; capitur:& alpes etiam ubi & phalacrocoraces aues balearium inſularum peculiares. Sicut alpium phyrrhocorax luteo roſtro niger & præcipuo ſapore. Lagopus pedes leporino uillo ei nomē hoc dedere. Cætero cādidæ columbarum magnitudine. Non extra terram in qua naſcit eam ueſci facile:quando nec uiua māſueſcit:& corpus occiſæ ſtatim marceſcit. Et alia nomine eodem a coturnicibus magnitudine tantum differēs croceo tinctu cibis gratiſſima. Viſam ī alpibus ab ſe peculiarē ægypti ibim Megnatius Caluinus præfectus earum ꝓdidit.

DE Nouis auibus & fabuloſis. Cap. xlix.

VEnere in italiam bodriacēſes bellis ciuilibus tranſpadum externæ & nouæ aues. ita. n. adhuc uocāt turdorum ſpecie: paulum infra columbas magnitudine:ſapore gratæ. Baleares inſulæ nobiliorem etiam ſupradicto porphyrionem mittunt. Ibi & buteo accipitrum generis in honore mēſarum ē. Item uipiones. ſic. n. uocant mīorē gruem. Pegaſos equino capite uolucres:& griphas auritos aduncitate roſtri fabuloſos reor. Illos in ſcythia:hos ī æthiopia . Equidē & tragopanadem:quam plures affirmāt maiorem aquila cornua in temporibus curuata habentem ferruginei coloris tantum capite phœniceo. Nec ſirenes impetrauerīt fidem:licet affirmet Dino Clytarchi celebrati auctoris pater in india eſſe. mulceriq; earum cantu:quos grauatos ſōno lacerāt. Qui credit iſta & Melampodi profecto aures lambēdo dediſſe intellectum auium ſermonis dracones non abnuet. Vel quæ Democritus tradit nominando aues:q̄ꝶ cōfuſo ſanguine ſerpēs gignat : quem qſqs ederit intellecturus ſit alitum colloqa . Quæq; de una aue galerita priuatim cōmemorat:etiam ſine iis immenſa uitæ ambage circa auguria. Nomināt ab Homero ſcopes auium genus. Neq; harum ſatyricos motus cū inſidēt pleriſq; memoratos:facile conceperim mēte. Neque ipſæ iam aues naſcuntur. Quaobrem de confeſſis diſſeruiſſe præſtiterit.

Quis gallinas farcire īſtituerit : de auiariis:& qs ea prīus īſtituerit. Cap. L.

GAllinas ſaginare deliaci cœpere. Vñ peſtis exorta opimas aues & ſuopte corpore unctas deuorandi. Hoc primum antiquis cœnarum interdictis exceptū īuenio iam lege. C. Fannii conſulis undecim ānis añ tertium punicum bellum:neqd uolucꝶ ꝓponeret:præter unam gallinam:quæ non eſſet altilis . Quod deinde caput trāſlatū ꝑ omnes leges ābulauit. Inuētumq; diuerticulum ē ī fraude earum gallinaceos quoq; paſcēdi lacte addito cibis. Multo ita gratiores approbantur . Fœminæ qdē nō omnes ad ſaginam eligūt:nec niſi in ceruice pingui cute . Poſtea culinarum artes ut clunes ſpectētur:ut diuidant in tergora:ut a pede uno dilatatæ repoſitoria occupēt. Dedere & parthi cocis ſuos mores. nec tñ in hoc māgonio qcq̄ totum placet:hic clune alibi pectore tantum laudatis. Auiaria primus inſtituit:incluſis omnium generum auibus . M. Lælius Strabo brunduſii equeſtris ordinis . Ex eo cœpimus carcere animalia coercere:qbus nata cælū aſſignauerat.

DE Aeſopi patina. Cap. Li.

MAxime tñ inſignis ē ī hac mēoria Clodii Aeſopi tragici hiſtrionis patina ſexcētis

ſeſtertiis taxata . in qua poſuit aues cantu aliquo aut humano ſermone uocales nummis ſex ſingulas coẽptas: nulla alia inductus ſuauitate: niſi ut in iis imitationẽ homĩs mãderet: ne quæſtus q̃dẽ ſuos reueritus illos opimos & uoce meritos: dignus ꝓrſus filio a quo diximus deuoratas margaritas. Nõ ſit tñ (ut uerum fatear) facile ĩter duos iudicium turpitudĩs: niſi quod minus ẽ: ſũmas reꝝ natᷓæ opes: q̃ hominũ lĩguas cœnaſſe.

DE Gñatiõe auiũ: et præter aues quæ quadrupedes oua ꝑiãt. Ca. Lii.

GEneratio auium ſimplex uidetᷓ eſſe: cum & ipſa ſua hẽat miracula: quoniam & q̃drupedes oua gignunt: chamæleontes: lacertæ: & quæ diximus inter ſerpẽtes. Pẽnatorum autem infœcunda ſunt quæ aduncos hñt ungues gñi. Nulla ex iis ſupra q̃terna edit oua. Tribuit hoc auium gñi natᷓa: ut fœcũdiores eſſẽt fugaces eaꝝ q̃ fortes. Plurima ꝑiunt ſtrutiocameli: gallinæ: perdices ſali. Coitus auibus duobus modis: fœmina humi cõſidẽte ut in gallinis: aut ſtãte ut in gruibus. Ouorum alia ſunt cãdida ut columbis: perdicibus. Alia pallida ut aq̃ticis. Alia punctis diſtincta ut meleagridũ. Alia rubri coloris ut phaſianis: cẽchridis. Intus autem omne ouum uolucrum bicolor. Aq̃ticis lutei pluſq̃ albi: idq; ipſum magis liuidum q̃ cæteris. Piſciũ unus color: ĩ quo nil cãdidi. Auium oua ex calore fragilia. Serpentium ex frigore lenta. Piſciũ ex liquore mollia. Aq̃tilium rotunda. Reliq̃ fere faſtigio cacuminata. Exeũt a rotundiſſima ſui ꝑte: dum pariũtᷓ molli putamine: ſed protinus dureſcente: q̃buſcunq; emergunt portionibus. Quæ oblonga ſint oua: gratioris ſaporis putat Oratius Flaccus. Fœminam edunt quæ rotundiora gignuntᷓ: reliq̃ marẽ. Vmbilicus ouis a cacumine ineſt: ceu gutta eminẽs in putamĩe.

DE Tp̃re & gñatiõe ĩcubatus auiũ & coitu. Ca. Liii.

QVædam omni tempore coeunt ut gallinæ. & pariunt: præterq̃ duobus mẽſibus hyemis brumalibus. Ex iis iuuencæ plura q̃ ueteres: ſed minora. Et in eodem fœtu prima & nouiſſima: Eſt autem tanta fœcunditas: ut aliquæ & ſexagena pariãt. Aliquæ quotidie: aliquæ bis die: aliquæ ĩ tantum ut effœtæ moriantᷓ. Hadrianis laus maxima. Columbæ decies anno pariunt: quædam & undecies. In ægypto etiam brumali menſe. Hirundines: & merulæ: & palumbi: & turtures bis anno pariunt. Cæteræ aues fere ſemel. Turdi in cacuminibus arborum luto nidificantes pene cõtextim in ſeceſſu generant. A coitu decem diebus oua matureſcunt in utero. Vexatæ autem gallinæ & columbæ penna euulſa aliaue ſimili iniuria diutius. Omnibus ouis medio uitelli ꝑua ineſt uelut ſanguinea gutta: quod eſſe cor auium exiſtimant. Primum in omni corpore id gigni opinantes. In ouo certa eſt gutta: ea ſalit: palpitatq;. Ipſũ aĩal ex albo liquore oui corporatᷓ. Cibus eius ĩ luteo eſt. Omnibus intus caput maius toto corpore. Oculi compreſſi capite maiores. Increſcente pullo candor ĩ medium uertitᷓ. luteum circumfunditᷓ uiceſimo die: ſi moueatᷓ ouum. Iam uiuentis intra putamẽ uox auditᷓ. Ab eodem tempore plumeſcit ita poſitus: ut caput ſupra dextrum pedem hẽat: dexterã uero alã ſupra caput. Vitellus paulatim deficit. Aues omnes in pedes naſcũtᷓ contra q̃ reliq̃ animalia. Quædam gallinæ omnia gemina oua ꝑiunt: & geminos ĩterdum excludunt: ut Cornelius Celſus auctor eſt: alterum maiorem. alioquin negant omnino geminos excludi. Plus uicenaq̃na incubanda ſubiici uetant. Parere a bruma incipiunt. Optima fœtura añ uernum æquinoctium. Poſt ſolſtitium nata non ĩplẽt magnitudinem iuſtã: tãtoque minus q̃to ſerius ꝑuenere.

DE Vitiis & remediis incubãtiũ. Cap. Liiii.

OVa incubari infra decem dies edita utiliſſimum. Vetera aut recentiora ĩfœcũda. Subiici impari numero debent. Quarto die poſtq̃ cœpere incubari ſi cõtra lumẽ cacumine ouorum apprehẽſo una manu purus & uniuſmodi perluceat color: ſterilia exiſtimãtur eſſe. proq; eis alia ſubſtituenda. Et in aq̃ eſt experimentum. ĩane fluitat. Itaq; ſidentia: hoc eſt plena ſubiici uolunt. Concuti uero exꝑimento uetant: quoniã non gignãt confuſis uitalibus uenis. Incubationi datur initium poſt nouã lunã: q̃a prius inchoata nõ proueniãt. Celerius excludũtᷓ calidis diebus. Ideo æſtate ũdeuiceſio

educũt fœtũ : hyeme uicesimoqnto. Si in cubatu tonuerit:oua pereũt.& accipitris audita uoce uitiant̃. Remedium contra tonitruũ:clauus ferreus sub stramine ouorũ positus:aut terra ex aratro. Quædam autem & citra incubitum sponte natura gignit: ut in ægypti figmentis est scriptum. De quodam uinipotore reperit̃ syracusis tã diu potare solitum:donec ab eo coopta ĩ terra fœtũ ederẽt oua. Quin & ab hoĩe pficiũt̃.

DE Auguriis ouoꝝ. Cap.Lv.

LIuia Augusta prima sua iuuenta Tiberio Cæsare ex Nerone grauida:cũ parere uirilem sexum admodũ cuperet:hoc usa ẽ puellari augurio. Ouũ ĩ sinu fouẽdũ atq; cum deponendum haberet:nutrici per sinũ tradendo ne ĩtermitteret̃ tepor. Nec falso Augusta auguriata prodit̃ imperatoris inde fœta. Sed ĩuentũ ut oua calido ĩ loco imposita paleis igne modico fouerent̃ homine uersãte piter nocte ac die:& statuto die illinc erumpere fœtus. Tradit̃ quædã ars gallinarii cuiusdã dicentis quid ex q̃q; esset. Narrant̃ & mortua gallina mariti earum uisi succedẽtes inuicem:& reliq̃ fœtæ more facientes:abstinentesq; se a cantu. Sup omnia est anatum ouis subditis atq; exclusis admiratio prima non plane agnoscentis fœtum. Mox incertos concubitus sollicite conuocantis. Postremo lamenta circa piscinæ stagna mergẽtibus se pullis natа duce.

Quæ gallinæ optimæ. Cap.Lvi.

GAllinarum gñositas spectat̃ crista erecta:interdum & gemina:pennis nigris:ore rubicundo:digitis imparibus:aliq̃do & super quattuor digitos transuerso uno. Ad rem diuinam luteo rostro pedibusq; puræ non uident̃. Ad optanea sacra nigræ. Est & pumilionum genus non sterile in iis:quod non in alio genere alitum.sed qbus certa fœcunditas rara & incubatio ouis noxia.

DE Morbis earum & remediis. Cap.Lvii.

INimicissima autem omnium generi pituita:maximeq; inter messis & uidemiæ tẽpus. Medicina in fame:& cubatus in fumo:si utiq; ex lauro aut herba sauina fiat. Penna per transuersas inserta nares:& per omnes dies mota. Cibus allium cum farre aut aqua perfusus in qua lauerit noctua auis cum semine uitis albæ coctus: & quædã alia.

DE Conceptu & numero fœtus auiũ. Cap.Lviii.

COlumbæ proprio ritu osculant̃ añ coitum. Pariunt fere bina oua:ita natura moderante: ut aliis crebrior sit fœtus:aliis numerosior. Palumbes & turtures plurimum terna.nec plusq̃ bis fere pariunt:atq; ita si prior fœtus corruptus ẽ. & q̃uis tria pepererint:nunq̃ plus duobus educant. Tertium quod irritum est:urinũ uocant. Palumbes incubat fœmina post meridiana ĩ matutinum:cætero mas. Columbæ marẽ semper & fœminam pariunt.priorem marem : postridie fœminam. Incubant in eo gñe ambo.interdiu mas:noctu fœmina. Excludunt uicesimo die. pariunt a coitu.v. Aestate qdem interdum binis mensibus terna edunt paria. nãq; octauodecimo die excludũt:statimq; concipiunt. Quare inter pullos sæpe oua inueniunt̃:& alii puolãt. alii erumpũt. Ipsi deinde pulli qnquemestres fœtificãt. Et ipsæ autẽ ĩter se(si mas nõ sit fœminæ æq; saliũt. pariũtq; oua irrita:ex qbus nihil gignit̃:quæ hypenemia græci uocant.

DE Pauone & ãseribus. Cap.Lix.

PAuo a trimatu parit. primo anno unum aut alterum ouum : sequẽti quaterna qnaue : cæteris duodena non amplius. intermittens binos dies ternosue parit. & ter anno:si gallinis subiiciant̃ incubanda. Mares ea frangunt desiderio incubãtiũ. Quapropter noctu & in latebris pariunt:aut in excelso cubantes. & nisi molli strato excepta frangũt̃. Mares singuli qnis sufficiũt coniugibus. Cũ singulæ aut binæ fuere:corrumpit̃ salacitate fœcũditas. Partus excludit̃ diebus ternouenis:aut tardius tricesimo. Anseres ĩ aq̃ coeũt:pariũt uere. Aut si bruma coiere:post solstitium:q̃dragita ppe. Bis ãno si priorẽ fœtũ gallinæ excludant:alias plurima oua sexdecim:paucissima septem. Siqs subripiat pariũt:donec rumpant̃. Aliena non excludunt. Incubanda subiici utilissimum nouem aut undecim. Incubant fœminæ tantum tricenis diebus.

Si uero tepidiores ſint:uiceſioqnto. Pullis eoꝝ urtica contactu mortifera. Nec minus
auiditas:nūc ſatietate nimia:nūc ſuamet ui:quando apprehenſa radice morſu:ſæpe
conantes auellere ante colla ſua abrumpunt. Contra urticam remedium ſtramento
ab īcubatu ſubdita radix eaꝝ.

DE Ardeolis & quomō ſeruēt optīe oua. Ca. Lx.

ARdeolaꝝ tria genera:leucon:aſterias:pellos. Hi in coitu angūt. Mares qdem cū
uociferatu ſanguinem etiā ex oculis profūdūt. Nec minus ægre piūt grauidæ.
Aqla tricenis diebus incubat:& fere maiores alites. Minores uicenis ut miluus & acci-
piter. Sīgulos uere parit:nūq̄ plus ternos. Is q ægolios uocat:q̄ternos. Coruus aliq̄do
& qnos. Incubant totidem diebus. Cornicem incubantem mas paſcit. Pica nouenos.
Melācoriphus ſupra uiginti parit:ſēper numero impari īæq̄lia. nec alias in pluribus
tanta fœcūditas:maior tamē paruis. Hirūdini cæci primo pulli. Et fere omnibus qbus
numeroſior ptus. Irrita oua quæ hypenemia diximus:quæq; aut mutua fœminæ īter
ſe libidīs imaginatione concipiunt:aut puluere:nec columbæ tantum: ſed & gallinæ
perdices:pauones:anſeres:chenalopeces. Sunt autem ſterilia & minora:ac minus iu-
cundi ſaporis:& magis humida. Quidam & uento putant ea gñari:qua de cauſa etiā
zephyria appellant. Hæc autem uere tantum. Vrina fiunt incubatione derelicta:quæ
alii cynoſura dixere. Oua aceto macerata ī tantum emolliunt: ut per annulos trāſeāt.
Seruari ea in lomento:aut hyeme in paleis:æſtate in furfuribus utiliſſimum. Sale ex-
inaniri credūt.

Quæ uolucꝝ ſola aīal piat & lacte nutriat. Cap. Lxi.

VOlucrum animal parit ueſpertilio tantum:cui membrana ceu pēnæ. Eadē ſola
uolucrum lacte nutrit ubera admouens. geminos uolitat amplexa infantes: ſe-
cumq; deportat. Eidem coxendix una tradit:& in cibatu culices gratiſſimi.

DE Cōceptu uiperæ & ptu:& quæ terreſtrium oua piant. Cap. Lxii.

RVrſus in terreſtribus oua pariunt ſerpentes: de quibus nondum dictum ſit.
Coeunt complexu adeo circumuolutæ ſibi:ut una exiſtimari biceps poſſit. Vi-
peræ mas caput inſerit in os:quod illa abrodit uoluptatis dulcedine. Terreſtriū eadē
ſola ītra ſe parit oua unius coloris & mollia:ut piſces. Tertia die intra uterum catulos
excludit. deīde ſingulos diebus ſingulis parit uiginti fere numero. Itaq; cæteri tardi-
tatis impatientes:perrumpunt latera occiſa parente. Cæteræ ſerpentes contecta oua
in terra incubant:& fœtum ſequente excludunt anno. Crocodili uicibus incubāt mas
& fœmina. Sed reliquoꝝ quoq; terreſtrium reddat gñatio.

DE Gñatiōe terreſtrium. Cap. Lxiii.

BIpedū ſolus hō aīal gignit. Homini tātū primi coitus pœnitētia auguriū ſcilicet
uitæ a pœnitēda origīe. Cæteris aīalibus ſtati p tpr̄a anni cōcubitus. Homini (ut
dictū ē) ōnibus horis dieꝝ noctiūq;. Cæteris ſatietas ī coitu:homini ꝓpe nulla. Meſſal-
lina Claudii Cæſaris coniūx hanc regalē exiſtimās palmā: elegit in id certamen no-
biliſſimam e proſtitutis ācillam mercenariæ ſtipis:eamq; die ac nocte ſuperauit qnto
ac uiceſimo concubitu. In hominum gñe:maribus diuerticula ueneris excogitata ōnia
ſcelere naturæ: fœmīs uero abortus. Quantum in hac pte multo nocentiores q̄ feræ
ſumus. Viros auidiores ueneris hyeme:fœmīas æſtate Heſiodus ꝓdidit. Coitus auer-
ſus elephantis:camelis:tigribus:lyncibus:rhinoceroti:leoni:daſipodi:cuniculis:qbus
auerſa genitalia. Cameli etiam ſolitudines aut ſecreta certa petunt.: neq; interuenire
dat ſine pernicie. Coitus tota die eſt tantum iis ex omnibus:qbus ſolida ungula. In q̄-
drupedum gñe mares olfactus antecedit. Auertunt & canes:phocæ: lupi: in medioq;
coitu, inuitiq; etiam cohærent. Supradictorum plerumq; fœminæ priores ſupueniūt.
Reliqs mares. Vrſi autē ut dictum eſt humanitus ſtrati. Herinacii ſtantes ambo īter
ſe complexi. Feles mare ſtante:fœmina ſubiacente. Vulpes in latere proiectæ: marēq;
fœmina amplexa. Taurorum ceruorumque fœminæ uim non tolerant. Ea de cauſa
ingrediunt in cōceptu. Cerui uiciſſim ad alias tranſeunt:& ad priores redeunt. Lacer-
tæ ut ea quæ ſine pedibus ſūt:circūplexu uenerem nouere. Omnia aīalia quo maiore

corpore:eo mĩus fœcũda ſũt. Sĩgulos gignũt elephãti:cameli:equi. Achãtis duodẽos
auis minima. Ociſſime pariũt:quæ plurimos gignũt. Quo maius eſt aĩal:tãto diutius
formatᷣ ĩ utero. Diutius geſtãtᷣ qbus lõgiora ſunt uitæ ſpatia. Neq; creſcẽtiũ tẽpeſtiua
ad generãdum ætas. Quæ ſolidas hñt ungulas ſingulos:quæ biſulcas & gemĩos piũt.
Quorum in digitos pedum fiſſura diuiſa eſt:eo numeroſiora in fœtu. Sed ſupe-
riora omnia perfectos edunt partus:hæc inchoatos. In quo ſunt genere leænæ:urſæ:
& uulpes. Informia etiã magiſ q̃ ſupradicta urſæ pariunt. rarumq; ẽ uidere pariẽtes.
poſtea lãbendo calefaciunt fœtus omnia ea:& figurãt. pariunt plurimũ quaternos.
Cæcos autem gignunt canes:lupi:pantheræ:thoes. Canum plura ſunt genera. Laco-
nicæ octauo mẽſe utrinq; generant. ferunt. lxx. diebus: & plurimum tribus mẽſibus.
cæteræ canes & ſemeſtres coitum patiuntur. Implentur omnes uno coitu. Quæ
ante iuſtum tẽpus cõcepere: diutius cæcos habẽt catulos. nec omnes totidem diebus.
Exiſtimantur in urina attollere crus feræ ſemeſtres:id eſt ſignum conſumati uirium
roboris:fœminæ hoc idem ſidentes. Partus duodeni: quibus numeroſiſſimi: cætero
quini: ſeni: aliquando ſinguli. quod prodigioſum putant: Sicut omnes mares
aut omnes fœminas gigni. Primos quoq; mares pariunt: in cæteris alternant: ſi
ineant opportuno:& recto menſe. Ineuntur a partu ſexto mẽſe: Octonos laconicæ
pariunt. Propria in eo genere maribus laboris alacritas. Viuunt laconici ãnis denis:
fœminæ duodenis. Cætera genera quindecim annos: aliquando uiginti. Nec tota
ſua ætate generant: fere a duodecimo deſinentes. Felium & ichneumonum reliqua
ut canum. Viuunt annis ſenis. Daſipodes omni menſe pariunt. & ſuperfœtant:
ſicut lepores. A partu ſtatim implentur. Concipiunt quãuis ubera ſiccante fœtu.
pariunt non cæcos. Elephanti ut diximus: pariunt ſingulos magnitudine uituli
trimeſtris. Cameli duodecim menſibus ferunt a trimatu: pariunt uere. Iterũq; poſt
annum implentur a partu. Equas autem poſt tertium diem aut poſt unũ ab enixu
utiliter admitti putant:coguntq; inuitas. Mulier ſeptima die cõcipere facillime cre-
ditur. Equarum iubas tonderi præcipiunt:ut aſinorum in coitum patiãtur hũilitatẽ:
comantes enim gloria ſuperbire. A coitu ſolæ animaliũ currunt: ex aduerſo aqlonũ:
auſtrorumue prout marẽ aut fœminam concepere. Colorem illico mutant rubriore
pilo: uel quicunq; ſit: pleniore. Hoc argumento deſinunt admittere etiam uolẽtes.
Nec ĩpedit partus quaſdam ab opere. Falluntq; grauidæ. Viciſſe olympia prægnãtẽ
equam Hecratidis theſſali inuenimus. Equos & canes & ſues initum matutinum
appetere:fœminas autem poſt meridiem blandiri diligentiores tradũt. Equas domi-
tas. lx. diebus equire:anteq̃ gregales. Sues tantum coitu ſpumam ore fundere. Ver-
rem ſubantis audita uoce niſi admittatur:cibum non capere uſq; in maciem. Fœmi-
nas tantum efferari: ut hominem lacerent:candida maxime ueſte indutum. Rabies
ea aceto mitigatur naturæ aſperſo. Auiditas coitus putatur ex cibis fieri. Sicut uiro
eruca:pecori cepa. Quæ ex feris mitigẽtur:nõ concipere ut anſeres:apros uero tarde:
& ceruos:nec niſi ab infantia educatos. Mirum eſt:quadrupedum prægnãtes uenerẽ
arcent:præter equam & ſuem. Sed ſupfœtant & daſipus & lepus tãtũ.

DE Varia gñatiõe auium. Cap. Lxiiii.

QVæcũq; aĩal pariunt: in capita gignunt circumacto fœtu ſub enixum: alia in
utero porrecta. Quadrupedes geſtantᷣ extenſis ad longitudinem cruribus:& ad
aluum ſuam applicatis. Homo in ſemet conglobatus inter duo genua naribus ſitis.
Molas de quibus añ diximus:gigni putãt:ubi mulier nõ ex mare:uerum ex ſemetipſa
tantum conceperit. ideo nec animari:quia non ſit ex duobus. Altricẽq; habere per ſe
uitam illã:quæ ſatis arboribuſq; contingat:ex omnibus quæ pfectos fœtus uel tãtos
& ĩnumeroſos edũt. Itẽ plures cõtra natᷣam ſolidipedũ aut biſulcoꝝ.

DE Murium fœtu. Cap. Lxv.

SVpra cũcta eſt murium fœtus haud ſine contatiõe dicendus. quanquã auctore

Aristotele & Alexandri Magni militibus gn̄atio eorum lambendo constare: non coitu dicat᷑. Ex una genitos. cxx. tradiderunt. Apud persas uero prægnantes ueneris patiētis & utero parientis repertas. Et salis gustatu fieri prægnantes opinant᷑. Ita desinit mirū esse: ūde uis tāta messes populet᷑ murium agrestium. In q̄bus illud quoq; adhuc latet: quonām̄odo illa multitudo repente occidat. Nam nec exanimes reperiunt᷑: neq; extat qui murem hyeme in agro effoderit. Plurimi itaq; ad troadē puenīunt. Et iam inde fugauerūt accolas. Prouentus eorum siccitatibus tradunt. Et iam obituris uermiculū in capite gigni. Aegyptiis muribus durus pilus: sicut herinaceis. Iidē bipedes ābulant: ceu alpini. Cū diuersi quoq; gn̄is coiere animalia: ita demum gn̄ant: si tēpus nascēdi par hn̄t. Quadrupedum oua gignentium lacertam ore parere (ut credit᷑ uulgo) Aristoteles negat. Neq; incubant eædem oblitæ quo sint in loco enixæ: quoniam huic aīali nulla memoria. Itaq; catuli per se erumpunt.

DE Spina hoīs anguem nasci. Cap. Lxvi.

ANguem ex medulla hominis spinæ gigni accepimus a multis. Pleraq;.n. occulta & cæca origine pueniūt: etiam in quadrupedum gn̄e.

DE Salamandra. Cap. Lxvii.

SIcut salamandra aīal lacerti figura stellatum nūq̄ nisi magnis hymbribus pueniēs: & serenitate deficiens. Huic tantus rigor: ut ignem tactum extinguat non alio modo q̄ glacies. Eiusdem sanie: quæ lactea ore uomit᷑: quacunq; pte corporis humani contacta toti defluunt pili. idq; quod cōtactū ē: colorē ī uitiliginē mutat.

DE Iis quæ nascūt᷑ ex nō genitis: & quæ nata nihil gignūt. Cap. Lxviii.

QVædam uero gignunt᷑ ex non genitis: & sine ulla simili origine ut supradicta: & quæcūq; æstas aut uer: statūq; tēpus anni generant. Ex iis quædā nihil gignunt: ut salamandræ. Neq; est ī iis genus masculinum fœmineumue. Sicut neq; ī āguillis: omnibusq; quæ nec aīal nec ouum ex sese generant. Neutrum est & ostreis genus: & cæteris adhærentibus uado uel saxo. Quæ autem p se generant᷑ sicuti infra mares ac fœminas descripta sunt: ita generant quidem ea aliquid coitu: sed imperfectum & dissimile: & ex quo nihil amplius gignat᷑: ut uermiculos muscæ. Id magis declarant naturæ eorum: quæ insecta dicunt᷑. Arduæ explanationis omnia: & priuatim dicato opere narranda. Quapropter ut ingenium prædictoꝝ ita & reliq̄ subtexet disertatio.

DE Sensibus aīalium. Cap. Lxix.

EX sensibus an̄ cætera homini tactus: deinde gustus. Reliqs superat᷑ a multis. Aq̄læ clarius cernunt. Vultures sagacius odorant᷑. Liquidius audiunt talpæ obrutæ terra: tam denso atq; surdo naturæ elemento. Præterea uoce omnium in sublime tēdēte sermonē exaudiunt. & si de iis loq̄re intelligere etiā dicunt᷑: & pfugere. Auditus cui hominū primo negatus est: huic & sermōis usus ablatus. Nec sūt naṫaliter surdi: ut non iidem sint & muti. In marinis ostreis auditum esse non est uerisimile: sed ad sonum mergere se solent. Ideo & silētiū ī mari piscātibus.

Auditum & olfactum esse piscibus. Cap. Lxx.

PIsces quidem auditus nec membra hn̄t nec foramina. Audire tn̄ eos palam est: ut patet cum plausu congregari feros ad cibum consuetudine in quibusdam uiuariis spectet᷑. Et in piscinis Cæsaris gn̄a piscium ad nomē uenire: quosdam sigulos. Itaq; produ̇t᷑ etiam clarissime audire mugil: lupus: salpa: chromis: & ideo in uado uiuere. Olfactum iis esse manifestum patet. Quippe non omnes eadem esca capiūtur. & priusq̄ appetant: odorant᷑. Quosdā & speluncis latentes salsamento illitis faucibus scopoli piscator expellit: uelut sui cadaueris agnitionem fugientes. Conueniuntq; ex alto etiam ad quosdam odores: ut sepiam ustam: & polypum: quæ ob id coguntur in nassas. Sētinæ quidem nauium odorem fugiunt pcul. Maxime tn̄ piscium sāguinē. Nō potest petris auelli polypus. Idem cunicula admota ab odore ptinus resilit. Purpuræ quoq; fœtidis capiūt᷑. Nā de reliquo aīalium gn̄e quis dubitet? Cornus ceruini

odore ſerpētes fugātur. Sed maxime ſtyracis origani aut calcis aut ſulphuris formicæ necantur. Culices acida petūt: ad dulcia non aduolāt.

Tactum communem eſſe omnibus. Cap. Lxxi.

TActus ſēſus omnibus eſt etiam quibus nullus alius. nam & oſtreis & terreſtribus uermibus. Quo exiſtimauerim omnibus ſenſum guſtus eſſe. Cur. n. alios alia ſapores appetūt? In quo uel præcipua naturæ architectiq; uis. Alia dentibus prædāt: alia ūguibus. Alia roſtri adūcitate capiūt. Alia latitudine ruūt. Alia acumine excauāt. Alia ſugunt. Alia lambūt: ſorbēt: mādūt: uorāt. Nec minor uarietas in pedum miſte-rio: ut rapiāt: diſtrahāt: teneāt: premant: pēdeāt: tellurem ſcabere nō ceſſēt.

Quæ uenenis uiuāt: & quæ terra. Cap. Lxxii.

VEnenis capreæ & cotnices (ut diximus) pingueſcūt placidiſſima aīalia: at ſerpē-tes ouis. Spectanda quidem draconum arte: aut enim ſolida hauriūt: ſi iam fauces capiūt: quæ deinde in ſemet conuoluti frāgūt ītus: atq; ita putamīa excutiūt: aut ſi tenerior eſt & catuli adhuc ætas orbe apprehēſa ſpira: ita ſēſim uehēmēterque præſtringūt: ut amputata pte ceu ferro: reliquam: quæ amplexu tenet: ſorbeāt. Simili modo auibus deuoratis ſolidis cōtentione plurima: & cætera oſſa reuomūt. Scorpiōes terra uiuūt. Serpētes cum occaſio eſt: uinum præcipue appetūt: cum alioquin exiguo indigeant potu. Eædem minimo & pene nullo cibo cum adſeruantur incluſæ: ſicuti aranei quoq;: alioquin ſuctu uiuentes. ideo nullum interit fame aut ſiti uenenatū. Nam neq; caloris uim hn̄t: neq; ſanguinis: neq; ſudoris: quæ auiditatem naturalem ſale augent. In quo gn̄e omnia magis exitialia: ſi ſuum genus edere an̄q̄ noceāt. Cōdit in theſauros maxillarum cibum ſpongionum & ſatyrorum genus. Mox inde ſenſim ad mādēdū mātibus exprimit. Et quod formicis in ān̄ū ſolēne ē: his ī dies uel horas.

DE Cibo & potu quorūdā. Cap. Lxxiii.

VNum aīal digitos hn̄tium herba alitur lepus: ſed & fruge. Solidipedes & biſulci ſues omni cibatu & radicibus. Solidipedum uolutatio propria. Serratorū dētiū carniuora ſunt omnia. Vrſi & fruge: frōde: uindemia: pomis uiuunt & apibus: cācris etiam & formicis. Lupi ut diximus & terra in fame. Pecus potu pīgueſcit: ideo ſal illis aptiſſimus: item ueterina. quanq̄ & fruge & herba: ſed ut bibere: ſecedunt. Ruminant præter iam dicta: ſilueſtrium cerui: cum a nobis alunt. Omnia autem iacentia potius q̄ ſtantia: & hyeme magis q̄ æſtate ſeptenis fere menſibus. Pontici quoq; mures ſili modo remādunt. In potu: quibus ſerrati dentes: lambunt. Et mures hi uulgares: q̄uis ex alio gn̄e ſint. Quibus continui dētes ſorbent: ut equi: boues. Neutrū urſi: ſed aquā quoq; morſu uorant. In africa maior ps ferarum æſtate non bibunt īopia hymbriū. Quamobcauſam capti mures libyci ſi biberint moriunt. Orygem perpetuo ſitiētem africa gn̄at: ex natā loci potu carentem cum mirabili modo ad remedia ſitiētiū. Nāq; gætuli latrones eo durāt auxilio repertis ī corpore eorum ſaluberrimi liquoris hauſtu ueſicis. Inſidunt in eadem africa pardi condenſa arbore. occultatiq; eius ramis ī præ-tereuntia deſiliunt: atq; e uolucrū cæde graſſāt. Feles quidem quo ſilētio q̄ lenibus ueſtigiis obrepunt auibus? q̄ occulto ſpeculatu in muſculos exiliunt? Excremēta ſua effoſſa obruūt terra: intelligentes odorē illū īdicē ſui eſſe.

Quæ īter ſe diſſideant: & quæ īter ſe cōueniāt. Cap. Lxxiiii.

ERgo & alios ſenſus quoſdam eſſe q̄ ſupradictos haud difficulter apparet. Sunt enim quædam iis bella: amicitiæq;. unde & affectus præter illa quæ de q̄buſq; eorum ſuis diximus locis. Diſſident olores & aquilæ. Coruus & cloreus noctu inuicem oua exquirentes. Simili modo coruus & miluus illo præripiente huic cibos. Cornices & noctua. Aquilæ & trochilus (ſi credimus) quoniam rex appellat auium. Noctuæ & cæteræ minores aues. Rurſus cum terreſtribus muſtela & cornix. Turtur & pyralis. Ichneumones & ueſpæ. Phalanges & aranei. Aquaticæ anates & gauiæ. Harpæ & tri-orches accipiter. Sorices & ardeolæ īuicem fœtibus inſidiantes. Egithus auis minima

cum asino. Spinetis enim se scabēdi causa atterens: nidos eius dissipat. quod illa adeo pauet: ut uoce omnino rudētis audita oua eiiciat: pulli ipsi metu cadāt. Igitˀ aduolās ulcera eius rostro excauat. Vulpes & milui. Angues & mustelæ & sues. Esalon uocatˀ pua auis oua corui frangens: cuius pulli infestantˀ a uulpibus. Inuicem hæc catulos eius ipsāq; uellit. quod ubi uiderint corui: contra auxiliantˀ: uelut aduersus cōmunem hostem. Et achantis ī spinis uiuit: iccirco asinos & ipsa odit flores spinæ deuorantes. Egithum uero in tātū ut sanguinem eoꝝ credant non coire: multisq; ob id ueneficiis infament. Dissident thoes & leones: et minima æque ac maxima. Formicosā arborem sorices cauent. Librat araneus se filo in caput serpētis porrectæ sub ūbra arboris suæ. tantaq; ui morsu cerebꝝ apprehendit: ut stridēs subinde: ac uertigine rotata: ne filum qdem desup pēdētis rumpere adeo non fugere queat: nec finis añ mortem est. Rursus amici pauones et columbæ: turtᷓes et psitaci: merulæ et turdi: cornix et ardeolæ. Cōtra uulpiū genus communibus inimicitiis. Harpe et miluus contra triorchin. Quin et affectus īdicia sūt etiam in serpētibus immitissimo aīaliū gñe. Dicta sūt quæ arcadia narrat de domino a dracone seruato: et agnito uoce hominis. De aspide miraculū a Philarcho traditˀ. Is enim auctor ē: cū ad mēsam cuiusdam ueniēs ī ægypto aleretˀ assidue enixam catulos: quorum ab uno filium hospitis interēptū. Illam reuersam ad consuetudinem cibi: intellexisse culpam: & necem intulisse catulo: nec postea in tectum id reuersam.

DE Somno aīaliū. Cap. Lxxv.

SOmni quæstio nō obscuram coniectationem habet. In terrestribus omnia: quæ cor habent: dormire manifestum ē. Aquatilium quoq; exiguum quiddam: etiā qui de cæteris dubitant: dormire tamen existimant: non oculorum argumento: quia non habent genas: uerum ipsa quiete cernuntur placida ceu soporata: neq; alia q̄ caudis mouentia: & ad tumultū aliquem expauentia. De thynnis confidentius affirmatˀ. Iuxta ripas enim aut petras dormiunt. Plani autem piscium in uado: ut manu sæpe tollātur. Nam & delphini balenæq; stertentes etiam audiuntˀ. Insecta quoq; dormire silentio apparet: quia nec luminibus quidem admotis excitentur. Homo genitus premitur somno per aliquot menses. Deinde longior in dies uigilia. Somniat statī īfās. Nam & pauore expergiscitur: & suctum imitatur. Quidam uero nunq̄: quibus mortiferum fuisse signum contra consuetudinem somnioꝝ īuenimus exempla. Magnus hic īuitat locus & diuersis refertus documentis: utrum ne sint aliqua præscita animi quiescentis? Qua fiant ratione: an fortuita res sit ut pleraq;? Et si exemplis agatur: profecto paria fiant. A uino & a cibis proxima atq; in redormitione uana esse uisa ꝓpe conuenit. Est autem somnus nihil aliud q̄ animi in medium sese recessus. Præter hominem somniare equos: canes: boues: pecora: capras palam est. ob hoc creditur & in omnibus quæ animal pariunt. De iis quæ oua gignunt incertū est. Sed dormire ea certum. Verum & ad insecta transeamus. Hæc nanque restant immensæ subtilitatis animalia.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VNDECIMVS. PROOEMIVM.

DE Insectis aīalibus: ut sūt Apes: Formicæ: et huiusmodi.

Incipit liber

RESTANT IMMENSAE SVBTILITA-
tis animalia:quãdo aliqui ea neq; ſpirare & ſine
ſanguine eſſe etiam prodiderunt.

DE Inſectorꝶ gñe. Cap.i.

MVlta hæc & multigena terreſtrium uolu-
crũq; uita. Alia pẽnata ut apes. Alia utroq;
modo ut formicæ. Aliqua & pennis & pedibus
carentia. Et iure omnia inſecta appellata ab inci-
ſuris:quæ nunc ceruicum loco: nunc pectorum
atq; alui præcincta ſeparant membra tenui modo
fiſtula cohærentia. Aliquibus uero non tota inci-
ſura eas ambiente rugas:ſed in aluo aut superne
tãtũ ĩbricatis flexiliũ uertebris:nuſq̃ alibi ſpectatiore naturæ reꝶ artificio.

DE Subtilitate naturæ in his. Cap.ii.

IN magnis ſiquidẽ corporibus aut certe maioribus facilis officina ſeq̃ci materia
fuit. In his uero tã paruis atq; tam nullis quæ ratio? quãta uis? tam ĩextricabilis
perfectio. Vbi tot ſẽſus collocauit in culice? Et ſunt alia dictu minora. Sed ubi uiſum
in ea prætẽdit? Vbi guſtatum applicauit? Vbi odoratum inſeruit? Vbi uero truculẽtã
illam & portione maximam uocem ingenerauit? Qua ſubtilitate pennas adnexuit?
Prælongauit pedum crura? Diſpoſuit ieiunam cauam uti aluum? Auidam ſanguinis
& potiſſimũ humani ſitim accendit? Telum uero perfodiẽdo tergori quo ſpiculauit
ingenio? Atq; ut in capaci cum cerni non poſſit exilitas:ita reciproca gñauit arte: ut
fodiẽdo acuminatum pariter ſorbendoq; fiſtuloſum eſſet. Quos teredini ad pforãda
robora cum ſono teſte dentes affixit? potiſſimumq; e ligno cibatum fecit? Sed turri-
geros elephãtorum miramur humeros: taurorumq; colla:& truces in ſublime iactus:
tigrium rapinas: leonũ iubas: cum rerum natᵃ nuſq̃ magis q̃ in minimis tota ſit.
Quapropter quæſo ne noſtra legentes (quoniam ex his ſpernunt multa) etiam relata
faſtidio dãnẽt:cũ ĩ contẽplatione naturæ nihil poſſit uideri ſupuacuũ.

Vtrum ſpirent an habeant ſanguinem. Cap.iii.

INſecta multi negarũt ſpirare id ratione perſuadentes:quoniam uiſceri ĩteriori
nexus ſpirabilis nõ ineſſet. Itaq; uiuere ut fruges arboreſq;. Sed plurimũ ĩtereſſe
ſpiret aliquid:an uiuat. Eadem de cã nec ſanguinem iis eſſe:qui ſit nullis carentibus
corde aut iecore. Sic nec ſpirare ea quibus pulmo deſit. Vnde numeroſa quæſtionum
ſeries exorit. Iidem enim & uocem eſſe iis negant in tanto murmure apum: cicadarũ
ſono:& aliis quæ ſuis æſtimabunt locis. Nam mihi contuenti ſemper ſuaſit rerum
natura nihil incredibile exiſtimare de ea. Nec uideo cur magis nõ poſſint trahere ani-
mam talia & uiuere:q̃ ſpirare ſine uiſceribus. Quod etiam in marinis docuimus:q̃uis
arcente ſpiritum denſitate & altitudine humoris. Volare quidem aliqua & animatu
carere in ipſo ſpiritu uiuentia. Habere ſenſum uictus gñationis atq; operis & de fu-
turo etiam curam. Et q̃uis non ſint membra:quæ uelut carina ſenſus inuehant: eſſe
tamen iis auditum:olfactum:guſtatum:eximia præterea naturæ dona:ſolertiã: ani-
mum:artem:quis facile crediderit? Sãguinem non eſſe iis fateor:ſicut ne terreſtribus
quidem cunctis inter ſe ſimilem quidem:ut ſepiæ in mari ſanguinis uires attramẽtũ
optineat:purpurarũ generi infector ille ſuccus. ſic inſectis quiſquis eſt uitalis hũor:
hic erit ſanguinis loco. Sed exiſtimatio ſua cuiq; ſit. Nobis propoſitum eſt naturas
rerum manifeſtas indicare:non cauſas iudicare dubias.

DE Corpore eorum. Cap.iiii.

INſecta ut intelligi poſſit:non uidentur neruos habere:nec oſſa:nec ſpinas:nec
cartilaginem:nec pinguia:nec carnes:nec cruſtam quidem fragilem:ut quædã
marina. nec iure dicetur cutis:ſed mediæ cuiuſdam inter omnia hæc naturæ corpus

Undecimus

arenti simile neruo mollius: in reliquis partibus siccius uerius q̃ durius. Et hoc solum iis est: nec praeterea aliud. Nihil intus nisi admodum paucis intestinum implicatum. Itaq; diuulsis praecipua uiuacitas: & partium singularum palpitatio. Quia quaecunq; est ratio uitalis: illa non certis inest membris: sed toto in corpore: minime tñ capite. Solumq; non mouet̃ nisi cum pectore auulsum. In nullo gñe plures sunt pedes. Et q/bus ex iis plurimi: diutius uiuunt diuulsa: ut in scolopendris uidemus. Habẽt autem oculos: praeterq; sẽsus tactum & gustatum: aliqua & odoratum: pauca & auditum.

DE Apibus. Cap. v.

SEd inter omnia principatus apibus & iure praecipua admiratio. Solis ex eo gñe hominum cã genitis. Mella contrahunt succumq; dulcissimum atq; subtilissi/mum ac saluberrimum. Fauos confingunt & caeras. Illae ad usus uitae laborem tolerãt. Opera conficiunt. Rempublicã habent: consilia priuatim: ac duces gregatim. Et quod maxime mirum sit: mores habent. Praeterea cum sint neq; mansueti generis neq; feri: tamen tanta est natura rerum: ut prope ex umbra minimi aĩalis incomparabile effe/cerit qddam. Quos efficaciae industriaeq; tãtae comparemus neruos? q̃s uires? quos ra/tione mediusfidius uiros? hoc certe praestantioribus quo nihil nouere nisi commune. Nõ sit de aĩa quaestio. constet & de sanguine: q̃tulum tñ esse in tantulis potest. Aesti/memus postea ingeniũ.

Qui ordo naturae ĩ eis. Cap. vi.

HYeme condũt̃. Unde enim ad pruinas niuesq; & aquilonum flatus pferendos uires? Sane & insecta õnia: sed minus diu. Quae pietibus nr̃is occultata: mature tepefiũt. Circa apes aut temporum locorumue ratio mutata est: aut errauerũt priores. Cõdũt̃ a uergiliarum occasu: sed latent ultra exortum. Adeo non ad ueris initium ut dixere: nec ut quisq̃ in italia de alueis existimat. Añ fabas florẽtes non exeũt ad opera & labores. nullusq; (cum per caelum licuit) ocio perit dies. Primũ itaq; fauos cõstruũt. caeram fingũt: hoc est domos cellasq; faciunt. Deinde sobolẽ: postea mella: caeram ex floribus. Melligenem a lachrymis arborum quae glutinum pariũt salicis ulmi arũdis succo: gummi: resina. Iis primum alueum ipsum intus totum ut quodam tectorio il/linũt: & aliis amarioribus succis contra aliarum bestiolarum auiditates. id se facturas consciae quod concupisci possit. Iis deinde fores quoq; latiores circũstruũt.

DE Vocabulis operis. Cap. vii.

PRima fundamenta operis metyn uocant periti: secunda pissocaeron: tertia propolin. Inter coria caerasq; magni ad medicamina usus. Metys crusta est pr̃ia saporis amari. Pissocaeros super eam uenit picantium modo ceu dilucior caerae initiũ populorumq; mitiore gũmi. Propolis crassioris iam materiae additis floribus. nundũ tamẽ caera: sed fauoꝝ stabilimentum: qua omnes frigoris aut iniuriae aditus obstruũt: odore etiã nunc graui: ut qua pleriq; pro galbano utant̃. Praeter haec conuehet̃ rhithace quam alii sandaracam: alii caerinthum uocant. Hic erit apum dum operant̃ cibus: q saepe inuenit̃ in fauorum inanitatibus sepositus: & ipse amari saporis: sed plenus hu/moris cibus. Gignitur autem rore uerno: & arborũ succo gummi modo: africi mĩor: austri flatu nigrior: aquilonibus melior & rubens. Plurimum in graecis nucibus Me/necrates florem ait esse futurae messis indiciũ: sed nemo praeter eũ.

Ex qbus floribus opera fiant. Cap. viii.

CAeras ex omnium arborum satorumq; floribus confingunt: excepta rumice & chenopode. Herbarum haec gñа. Falso excipitur spartum. quippe cum hispania multa in spartariis mella herbam eam sapiunt. Falso & oleas excipi arbitror. quippe oliuae prouentu plurima examina gigni certum ẽ. Fructibus nullis nocetur. Mortuis ne floribus quidem non modo corporibus insidunt. Operant̃ intra. lx. passus. Et sub/inde consũptis in proximo floribus: speculatores ad pabula ulteriora mittunt. Noctu deprehensae in expeditione excubant supinae: ut alas a rore ꝓtegãt.

DE Amatoribus earum. Cap. ix.

NE quis miretur amore earum captos Ariſtomachum ſoléſem duo de.xl.annis nihil aliud egiſſe. Hyliſcum uero thaſium in deſertis apes colentem Agrium cognominatum: qui ambo ſcripſere de iis.

Ratio operis. Cap.x.

RAtio operis: interdiu ſtatio ad portas more caſtrorum. Noctu qes in matutinū donec una excitet omnes gemino aut triplici bombo: ut buccino aliquo. Tunc uniuerſæ prouolant: ſi dies mitis futurus eſt. Prædiuinant.n.uentos hymbreſq; : & tunc ſe continent tectis. Itaq; temperie cæli (hanc.n.inter præſcita hn̄t) cum agmen ad opera proceſſit: aliæ flores aggerunt pedibus: aliæ aquam ore: guttaſq; lanugine totius corporis. Quarum adoleſcentiores ad opera exeunt: & ſupradicta conuehunt. Seniores intus operant᷑. Quæ flores comportant: prioribus pedibus fœmina onerant propter id nat̄a ſcabra: pedes priores roſtro. totæq; onuſtæ remeant ſarcina pandatæ. Excipiunt eas ternæ: quaternæq; exonerāt. Sunt enim intus quoq; officia diuiſa. Aliæ ſtruunt. Aliæ poliunt. Aliæ ſuggerunt. Aliæ cibum comparant ex eo: quod allatum ē. Neq; .n.ſepatim ueſcūt᷑: ne inæq̄litas operis aut cibi fiat & temporis. Struunt rurſus ea orſa concameratione alui. textumq; uel uſq; ad ſumma tecta deducunt: limitibus binis circa ſingulos actus: ut aliis ītrēt: aliis exeant. Faui ſupiore pte affixi: & paululū etiam lateribus ſimul hærent: & pendent una. alueum non contingunt: nunc obliqui: nunc rotūdi qualiter poſcit alueus. Aliquando & duorum generum: cum duo examīa concordibus populis diſſimiles habuere ritus. Ruentes cæras fulciunt pilaꝶ inſtar īte-rius a ſolo fornicatis: ut ſit aditus ad ſarciēdum. Primi fere tres uerſus īanes ſtruūt᷑: ne promptum ſit quod inuitet furantem. Nouiſſimi maxime implētur melle: ideoq; auerſo alueo faui eximunt᷑. Gerulæ ſecundos flatus captant. ſi cooriat᷑ procella: ap-prehenſis peduſculo lapillis ſe librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta uero terram uolant in aduerſo flatu uepribus hebetato. Mira obſeruatio operis. Ceſſantiū inertiam notant: caſtigant: mox & puniunt morte. Mira mundicia. Amo-liunt᷑ omnia e medio. nullæq; inter opera ſpurciciæ iacent. Quin & excrementa opā-tium intus ne longius recedant: unum congeſta in locum turbidis diebus & operis ocio egerunt. Cū aduesperaſcit: ī alueo ſtrepūt minus ac minus: dōec una circūuolet: eodem quo excitauit bombo: ceu quietem capere imperans. Et hoc caſtrorum more. Tunc repēte ōnes cōticeſcūt. Domos primum plebeiis exædificāt: deīde regibus.

DE Fucis. Cap.xi.

SI ſperat᷑ largior prouētus: adiiciunt᷑ contubernia & fucis. Hæ cellarum minimæ: ſed ipſi maiores apibus. Sūt autem fuci ſine aculeo uelut imperfectæ apes: no-uiſſimæq; a feſſis & iam emeritis inchoatæ: ſerotinus fœtus & quaſi ſeruitia uerarum apum. Quamobrem imperant iis: primoſq; in opera expellunt: tardantes ſine clæ-mentia puniunt. Neq; in opere tantum: ſed in fœtu coadiuuant eas: multum ad calorem conferente turba. Certe quo maior eorum fuerit multitudo: eo maior fiet ex-aminum prouentus. Cum mella cœperint matureſcere: abigunt eos. Multæ ſingulos aggreſſæ trucidant. Nec id genus niſi uere conſpicit᷑. Fucus ademptis alis in alueum reiectus ipſe cæteris adimit. Regias imperatoribus futuris in una parte aluei extruūt amplas: magnificas: ſeparatas: tuberculo eminentes. Quod ſi exprimat᷑: non gignūt᷑ ſoboles. Sexangulæ omnes cellæ: a ſingulorum eæ pedum opere. Nihil hoꝶ ſtatuto tp̄e: ſed rapiunt diebus ſerenis munia. & melle uno alteroue ſummū die cellas replēt.

Quæ natura mellis. Cap.xii.

VEnit hoc ex aere: & maxime ſyderum exortu. præcipueq; in ipſo ſyrio explēdente ſit: nec omnino prius uergiliarum exortu ſublucanis temporibus. Itaque cūm prima aurora folia arborum melle roſcida īueniūt᷑. Ac ſiqui matutīo ſub diuo fuere: unctas liquore ueſtes: capillumq; concretum ſentiunt. Siue ille eſt cæli ſudor: ſiue quædā ſyderum ſaliua: ſiue purgantis ſe aeris ſuccus: ſiue aquæ eſt & purus ac liqdus & ſuæ naturæ: q̄lis defluit primo. Nunc uero e tanta cadens altitudine: multumque

dum uenit sordescẽs & obuio terræ halitu infectus præterea a frõde ac pabulis potus: & ĩ uterculos congestus apũ. Ore enim eũ uomũt. Ad hæc succo florum corruptus & alueis maceratus: totiensq; mutatus: magnam tñ cælestis naturæ uoluptatẽ affert.

Quæ optima mella. Cap. xiii.

IBi optimus semper: ubi optimorum doliolis florum condit̃. Atticæ regionis hic & siculæ hymeto & hybla ab locis: mox callimne insula. Est autem initio mel ut aqua dilutum: & primis diebus feruet ut musta: seq; purgat. Vicesimo die crassescit. Mox obducitur tenui membrana: q̃ feruoris ipsius spuma concrescit. Sorbet̃ optimũ & minime frõde infectũ e quercus tiliæ arundinũ foliis.

Quæ gña mellis in singulis. Cap. xiiii.

SVmma quidẽ bonitatis natiõe cõstat (ut supradiximus) pluribus modis. Aliubi enim faui cæra spectabiles gignunt̃: ut in pelignis: sicilia. Aliubi mellis copia: ut in creta: cypro: africa. Aliubi magnitudine: ut in septentrionalibus: uiso iam in germania octo pedum longitudinis fauo: in caua parte nigro. In quocũq; tñ tractu terna sũt mellis gña. Vernum ex floribus constructo fauo: quod ideo uocat̃ anthinũ. Hoc qdam attigi uetant: ut largo alimento ualida exeat soboles. Alii ex nullo minus apibus reliquũt: quoniam magna sequat̃ ubertas magnorum syder℞ exortu. Præterea solstitio cum thynnis & uua florere incipiũt: præcipua cellarum materia. Est autem in eximendis fauis necessaria dispensatio: quoniam inopia cibi desperant: moriunt̃q;: aut effugiũt. Contra copia ignauiam affert. Maciem melle non rhithace pascũt. Qui autem sunt diligentiores: ex hac uindemia duodecimam partem apibus relinquunt. Dies statutus inchoandi ut quadam lege naturæ si scire: aut obseruare homĩes uelint: tricesimus ab educto examine. fereq; maio mẽse includit̃ hæc uindemia. Alter℞ genus ẽ mellis æstiui: quod ideo uocat̃ horeum a tempestiuitate præcipua ipso syrio explendescente post solstitium diebus. xxx. fere. Immẽsa circa hoc subtilitas naturæ mortalibus patefacta est: nisi fraus hominũ cuncta pernicie corrumperet. Namq; ab exortu syderis cuiuscunq;: sed nobilium maxime aut cælestis arcus si non sequant̃ hymbres: sed ros tepescat solis radiis: medicamẽta non mella gignũt̃ oculis ulceribus: iternisq; uisceribus dona cælestia. Quod si seruet̃ hoc syrio exoriente: casuq; congruat in eũdẽ diem: ut sæpe ueneris aut iouis mercuriiue exortus non alia suauitatis: ususq; mortalium malis a morte uocandis q̃ diuini nectaris fiat.

Quomõ ꝓbent̃ mella. Cap. xv.

MEl plenilunio uberius capit̃: serena die pĩguius. In omni melle quod p se fluxit: ut mustum oleumq;: appellat̃q; tacitum: maxime laudabile est. Aestiuũ õne rutilum ut diebus confectum siccioribus. Aptissimum in æstimatione e thymo coloris aurei: saporis gratissimi: cum sit palam doliolis pingue: marino e rore spissũ. Quod concrescit autem: hoc minime laudat̃. Thymosum non coit: & tactu prætenuia fila mittit. Quod primum grauitatis argumentum est: abrumpi statim & resilire guttas: uilitatis indicium habet̃. Sequens probatio ut sit odoratum & ex dulce reglutinosum perlucidum. Aestiua mellatione decimam partem Thasio Dionysio apibus relinqui placet: si pleni fuerint aluei. Si minus ꝓ rata portiõe: aut si inanes: omnino nõ attigi. Huic uindemiæ attici signum dedere initiũ caprificialẽ diẽ Vulcano sacrum.

DE Tertio gñe mellis: & quomõ Apes ꝓbẽt̃. Cap. xvi.

TErtium genus mellis minime probatum: siluestre quod ericeum uocant. Cõuehit̃ post primos autumni hymbres cum erica sola floret in siluis: ob id arenoso simile. Gignit̃ id maxime arcturi exortu a pridie idus septembris. Quidam æstiuam mellationem ad arcturi exortum proferunt: quoniam ad æquinoctium autumni ab eo supersunt dies. xiiii. Et ab æqnoctio ad uergiliarum occasum diebus. xlviii. Plurimi syderitẽ: atheniẽses tetradicẽ appellãt: eubœa sisarum: putãtq; apibus esse gratissimã: fortassis quia tunc nulla alia sit copia. Hæc ergo mellatio fine uindemiæ & uergiliar℞

occasu idibus nouẽbris fere includitur. Reliqui ex ea duas partes apibus rõ p̃suadet: & semper eas partes fauorum: quæ habeant rhitacem. A bruma ad arcturi exortum diebus.lx.somno aluntˀ sine ullo cibo. Ad arcturi exortum ab æquinoctio uerno tepidiore tractu iam uigilant. Sed etiam tunc alueo se continent: seruatosq; in id tempus cibos repetunt. In italia uero hoc idẽ a uergiliarum exortu faciunt: & in eũ dormiũt. Alueos qdã in eximẽdo melle expendunt: ita dirimentes quantum relinquant. Aeqtas etiam in eis obstringitˀ. Feruntq; societate fraudata alueos mori. In primis præcipitur ut lauti puriq; eximant mella. Furem & mulierum menses odere. Cum eximuntˀ mella: apes abigi fumo utilissimum: ne irascantur: aut ipsæ auidæ uorent. Fumo crebriore etiã ignauia eaꝝ excitatur ad opera. Nã ubi incubauere: fauos liuidos faciunt. Rursus nimio fumo inficiuntˀ: quarum iniuriam celerrime sentiunt mella: uel minimo contactu roris acescentia. Et ob id inter gñа seruatˀ quod acarnon uocant. Album mel nõ fit quod bithymum est: sed oculis & ulceribus aptissimum. Foetus quonammodo p̃generarent: magna inter eruditos & subtilis quæstio fuit. Apum.n.coitus uisus est nunq̃. Plures existimauere oportere confici floribus compositis: apte atque utiliter. Aliqui coitu unius: qui rex in quoq; appelletˀ examine. Hunc esse solũ marẽ præcipua magnitudine: ne fatiscat. Ideo foetum sine eo non edi: apesq; reliquas tanq̃ marem foeminas comitari: non tanq̃ ducem. Quam probabilem alias sententiam fucorum euentus coarguit. Quæ enim rõ ut idem coitus alios perfectos: imperfectos generet alios. Propior uero prior existĩatio fieret: ni rursus alia difficultas occurreret. Quippe nascuntˀ aliquando in extremis fauis apes grandiores: quæ cæteras fugant. Oestrus uocatˀ hoc malum: quonam modo nascens: si ipsæ se finguntˀ. Quod certum ẽ: gallinarum modo incubantˀ. Id quod exclusum est primum uermiculus uidetur candidus iacens transuersus: adhærensq; ita: ut pascere uideatˀ. Rex statĩ mellei coloris ut electo flore ex omni copia factus: neq; uermiculus: sed statim penniger. Cætera turba cum formam capere coepit nymphæ uocantˀ: ut fuci sirenes atq; cephenes. Siqs alterutris capita demat: priusq̃ pẽnas habeant: pro gratissimo sunt pabulo matribus. Tempore procedente ĩstillant cibos: atq; incubant tum maxime murmurantes caloris ut putãt faciendi gr̃a necessarii excludendis pullis: donec ruptis membranis quæ singulos cingunt: ouorum modo uniuersum agmen emergat. Spectatum hoc romæ consularis cuiusdam suburbano alueis cornu laterne translucido factis. Foetus intra.xlv.diem peragitˀ. Fit in fauis quibusdam qui uocatˀ clerus amaræ duricia cæræ: cum foetum ĩde non eduxere morbo aut ignauia: aut in foecunditate naturali. Hic est abortus apum. Protinus autem educti operantˀ quadam disciplina cum matribus. Regemq; iuuenẽ æqualis turba comitatˀ. Reges plures inchoantˀ nec desunt. Postea ex iis soboles cum adulta esse coepit concordi suffragio teterrimos negant: ne distrahant agmina. Duo autem gñа eorum: melior niger: uariusq;. Omnibus forma semper egregia: & duplo q̃ cæteris maior. Pennæ breuiores: crura recta: ingressus celsior. In fronte macula quodã diademate cãdicãs. Multũ etiam nitore a uulgo differunt.

Quæ regiminis rõ. Cap.xvii.

Quærat nũc aliquis: unus ne Hercules fueritˀ: et quod Liberipatris sepulchrumˀ: & reliqua uetustatis situ obruta. Ecce in re parua: uillisq; nostris annexa: cuius assidua copia est: non constat inter auctores. Rex nullum ne solus habeat aculeum maiestate tantum armatus: an dederit eum quidem natura: sed usum esse tantum negauerit. Illud cõstat: imperatorem aculeo non uti. Mira plebeii circa eum obediẽtia: cum procedit una est. Totum examen circa eum conglobatˀ. Cingit: protegit: cerni nõ patitˀ. Reliquo tempore cum populus in labore est: ipse opera intus circuit similis exhortanti solus immunis. Circa eum satellites quidam: lictoresq; assidua custodientes auctoritate. Procedit foras non nisi migraturo examine. Id multo intelligitur ante aliquot diebus murmure intus strepẽte apparatus indicio diem tempestiuũ eligẽtiũ.

Siquis alam ei detruncet:non fugiet examen. Cum processere:se quæq; proximam illi cupit esse:& in officio conspici gaudet. Fessum humeris subleuant. Validius fatigatū ex toto portant. Siqua lassata deficit:aut forte aberrauit:odore prosequitur. Vbicūq; ille consedit:ibi cunctarum castra sunt. Tunc ostenta faciunt priuata ac publica uua dependente in domibus templisue sæpe expiata magnis euentibus. Sedere in ore infantis Platonis:tunc etiam suauitatem illam prædulcis eloquii portendentes. Sedere in castris Drusi imperatoris: cum prosperrime pugnatum apud arbalonem est: haud quaquā perpetua aruspicum coniectura:qui dirum id ostentum existimant. Semper duce prehēso totum tenet agmen. Amisso dilabit:migrantq; ad alios. Esse utiq; sine rege non possunt. Inuitæ autem interimunt eos cum plures fuere:potiusq; nascentiū domos dirimunt. Si prouentus desperat:tunc & fucos abigunt. Quanq̄ de iis uideo dubitari:propriumq; iis genus esse aliquos existimare. Sicut furibus grandissimis ĩter illas:sed nigris:lataq; aluo. Ita appellatis:quia furtim deuorent mella. Certum est ab apibus fucos interfici. Vtiq; regem non hn̄t. Sed quomodo sine aculeo nascant: in quæstione est. Humido uere melior fœtus: sicco mel copiosius. Quod si defecerit alicuius aluei cibus:impetum in proximas faciunt rapinæ proposito. At illæ contra dirigunt aciem:& si custos assit:alterutra pars quem suis fauere sentit:non appetit eum. Et aliis quoq; sæpe dimicāt causis:easq; acies cōtrarias duo ĩperatores ĩstruūt. Maxĩa rixa & ĩ cōuehēdis floribus exorta:& suos qbusq; euocātibus. Quæ dimicatio iniectu pulueris aut fumo tota discutit. Recōciliāt uero lacte:uel aq̄ mulsa.

DE Gn̄e Apum:& quæ inimica apibus. Cap. xviii.

Apes sunt & rusticæ siluestresq;:horridæ aspectu:multo iracūdiores:sed opere ac labore præstantes. Vrbanarum duo gn̄a. Optimæ breues:uariæq;:& ĩ rotūditatē compactiles. Deteriores longæ:& qbus similitudo uesparum: etiamnū deterrimæ ex iis pilosæ. In pōto sunt quædam albæ:quæ bis in mense mella faciunt. Circa thermodoontem autem fluuium duo gn̄a. Aliarum quæ in arboribus mellificāt. Aliarū quæ sub terra:triplici cærarum ordine uberrimi prouentus. Aculeum apibus nat̃a dedit uētri consertum:ad unum ictum hoc infixo. Quidam eas statim emori putant. Aliq nō nisi intantum adacto:ut intestinum sæpe assequat. Sed fucos postea esse:nec mella facere:uelut castratis uiribus. Pariterq; & nocere & prodesse:dein desinere. Est ĩ exēplis equos ab iis occisos. Odere fœdos odores. procul fugiunt:sed & infectos. Itaq; ūguēta redolentes infestant. Ipsæ plurimorum aĩalium iniuriis obnoxiæ. Impugnant eas naturæ eiusdem degeneres uespæ atq; crabrones: & e culicum gn̄e qui uocāt muliones. Populant hirundines & quædam aliæ aues. Insidiant aquantibus ranæ:quæ maxima earum est operatio:tum cum sobolem faciunt. Nec ex tātum quæ stagna riuosq; obsidēt:uerū & rubetæ ueniunt ultro:adrepētesq; floribus opertas sufflant ab hoc spatio prouolant:confestimq; abripiunt. nec sētire ictus apium ranæ tradunt. Inimicæ & oues:difficile se e lanis eax explicantibus. Cancrorum etiam odore siquis iuxta coq̄t: exanimant. Quin & morbos suapte natura sētiunt. Index eorum tristitia torpēs. Et cum an̄ fores in teporē solis promotis aliæ cibos ministrant. Cum defunctas ꝓgerūt. Funerantiūq; more comitant exequias. Rege ac peste cōsumpto:mœret plebs ignauo dolore. Non cibos conuehunt. Non procedunt:tristi tantum murmure glomerantur circa corpus eius. Subtrahit itaq; deducta multitudĩe:alias spectantes exanimē luctū non minuūt. Tūc quoq; ni subueniat:fame moriūt. Hylaritate igit & nitore sanitas æstimat.

DE Moribus apum. Cap. xix.

Svnt & operis morbi:cum fauos non explēt:cleron uocant. Iidē blapsigoniam si fœtum non pagant. Inimica & echo ē resultanti sono: qui pauidas alterno pulset ictu. Inimica & nebula. Aranei quoq; uel maxime hostiles cum præualuere ut intexant:enecant alueos. Papilio etiam ignauus & inhonoratus: luminibus accensis aduolans pestifer: nec uno modo. nam & ipse cæras depascit: & relinq̄t excrementa:

Liber

qbus teredines gignūť. filis etiam araneus quacūq; īcesserit alarū maxime lanugines obtexit. Nascūtur & in ipso ligno teredines: quæ cæras præcipue appetūt. Infestat & auiditas pastus nimia florū satietate uerno maxime tēpore aluo cita. Oleo quidē non apes tātum: sed omnia insecta exanimantur: præcipue si capite ūcto in sole ponātur. Aliq̄do & ipsæ contrahūt mortis sibi cās: cum sēsere exími mella: auide uorantes. Cætero præpcæ: & quæ alioqn ꝓdigas atq; edaces nō secus ac pigras & ignauas pturbēt. Nocent & sua mella ipsis. illitæq; ab aduersa pte moriunť: tot hostibus: tot casibus. & quota portione eorum commemorata: tam munificum animal expositum est. Remedia dicemus suis locis. Nūc.n. sermo de naťa ē.

DE Cōtinēdis apibus: & quomō reparēť. Cap.xx.

GAudent plausu atq; tinnitu æris. eoq; conuocanť. quo manifestum ē auditus quoq; īesse sēsū. Effecto opere: educto fœtu fūctæ munere ōni: exercitationē tñ solemnem hñt. Spatiatæq; in apto: & in altum datæ gyris uolatu editis tum demum ad cibum redeunt. Vita eis lōgissima: ut prospere inimica ac fortuita cedant: septenis annis uniuersa. Alueos nunq̄ ultra decem annos durasse prodiť. Sūt q mortuas si intra tectū hyeme seruēť: deinde sole uerno torreanť ac ficulneo cinere toto die foueāť: putēt reuiuiscere. In totum uero amissas reparari uentribus bubulis recētibus cū fimo obrutis. Virgilius iuuēcoꝝ corpore exanimato: sicut equoꝝ uespas atq; crabrones: sicut asinorum scarabeos mutante naťa ex aliis quædam in alia. Sed hoꝝ omnium coitus cernūť. & tñ ī fœtu eadem prope naťa quæ apibus.

DE Vespis & Crabronibus. Cap.xxi.

VEspæ in sublimi e luto nidos faciunt & in iis cæras: crabrones cauernis ac sub terra. Et hoꝝ omnium sexangulæ cellæ. Cætera autem cortice. Araneis fœtus & ipse inæq̄lis ut barbarus. alius euolat. alius ī infantia est. alius ī uermiculo. Et autūno non uerno omnia ea. Plenilunio maxime crescunt. Vespæ quæ ichneumones uocanť (sūt autem minores q̄ aliæ) unum genus ex araneis pimūt phalangium appellatum. & in nidos suos ferūt. deīde illinunt. & ex iis incubando suū genus procreant. Præterea omnes carne uescūť cōtra q̄ apes: quæ nullum corpus attingūt. Sed uespæ muscas grandiores uenanť. & āputato iis capite: reliquū corpus auferūt. Crabronū siluestres in arborum cauernis degūt. Hyeme ut cætera insecta condūť. Vita bimatū nō trāsit. Ictus eorum haud temere sine febri non est. Auctores sūt ter nouenis pūctis interfici hominē. Alioꝝ qui mitiores uidenť duo gña. Opifices minores corpore q moriūtur hyeme. Matres: quæ biennio durant. ii & clæmētes. Nidos uere faciūt fere q̄drifores: ī qbus opifices gñenť. Iis educatis: alios deinde nidos maiores fingūt: in qbus matres futuras producāt. Iam tūc opifices fūgūť munere: & pascūt eas. Latior matꝝ species: dubiumq; an hēant aculeos: qa non egrediūť. Et his sūt sui fuci. Quidam opinantur omnibus his ad hyemē decidere aculeos. Nec crabronum autem nec uespaꝝ gñi reges aut examīa: sed subīde renouať multitudo sobole.

DE Bombicibus: & Bombyli: & Necydalo: & quis primus bombicinam uestem inuenerit. Cap.xxii.

QVartum inter hæc genus ē bombicum ī assyria proueniēs: maius q̄ supradicta. Nidos luto fingunt salis specie applicatos lapidi: tāta duricia: ut spiculis pforari uix possint. In iis & cæras largius q̄ apes faciūt. Deīde maiorem uermiculum. Et alia hoꝝ origo. Ea grādiore uermiculo gemina ꝓtēdēs sui gñis cornua. Hi erucæ sūt. Fit deīde quod uocať bōbylis: ex ea necydalus: ex hoc in sex mēsibus bōbices. Telas araneorum mō texūt ad uestem luxumq; fœminarum: quæ bōbicina appellať. Prima eas retorqueri rursusq; texere inuenit: in co mulier Pamphile Platis filia non fraudāda gloria excogitatæ rōnis: ut denudet fœminā uestis bōbicina.

DE Bōbice coa. Cap.xxiii.

ET ī co insula nasci tradūť cupressi: terebinthi: fraxini. Quercus florē hymbribus

decussum terræ halitu animante. Fieri autem primo papiliões puos: nudosq; . Mox frigoꝝ impatiẽtia uillis inhorrescere: & aduersus hyemẽ tunicas sibi instaurare dẽsas: pedum aspitate radẽte foliorum lanuginẽ in uellera. Hác ab his quoq; cogi subigiq; unguium carminatione: mox trahi inter ramos: tenuari ceu pectine. Postea apprehẽsã corpori inuolui nido uolubili. Tũc ab homine tolli: fictilibusq; uasis tepore & furfuꝝ esca nutriri. Atq; ita subnasci sui gñis plumas: quibus uestitos ad alia pẽsa dimitti. Quæ uero capta sint lanificia hũore lẽtescere: mox in fila tenuari iũceo fuso. Nec pudu-it has uestes etiam uiros lenitate usurpare ꝓpter onera æstiua. In tantum a lorica gerẽda discessere mores: ut oneri sit etiã uestes. Assyria tñ bõbice adhuc fœmĩs cedíus.

DE Araneis & gñatiõe eorum. Cap. xxiiii.

ARaneoꝝ his nõ absurde iungat̃ natura : digna uel præcipue admiratiõe . Plura autem horum sunt gña: nec dictu necessaria in tanta notitia . Phalangia ex iis appellantur. quorum noxii morsus: corpus exiguum: uarium acuminatum: ad saltũ ingrediẽtium. Altera eorum species nigri prioribus cruribus longissimis. omnibus internodia terna in cruribus lupoꝝ mõ. Minimi non texunt. Maiores in terra cauernaꝝ exigua uestibula præpãdunt. Tertium eorundem genus erudita operatiõe cõspicuũ. Ordit̃ telas: tantiq; operis materiæ uterus eius sufficit : siue ita corrupta alui natura statuto tempore ut Democrito placet: siue est intus quædam lanigera fertilitas: tam moderato ungue: tam tereti filo & tam æq̃li deducit stamina ipso se põdere usus. Texere a medio incipit circinato orbe subtemina adnectens : maculasq; paribus semper interuallis: sed subinde crescentibus ex angusto dilatans indissolubili nodo ĩplicat. Quanta arte celant pedicas scutulato rete ad capiendas muscas circa grassantes? q̃ nõ ad hoc uidet̃ ꝑtinere crebra tapexitas telæ: & quadam politura artis: ipsa ꝑ se tenax rõ textrinæ? q̃ laxus afflatus ad non respuenda quæ ueniant? sinus derelicto laxo prætẽti summa ꝑte: ut arbitrari liceat illa: quæ difficile cernunt̃: atq; ut in plagis lineæ offẽsæ præcipitant̃ in sinum. Specus ipsæ qua cõcameratæ architectura? & cõtra frigora q̃to uillosior? q̃ remotus a medio aliudq; agẽti similis? Inclusus uero sic ut sit nec ne ĩtus aliquis cerni non possit. Age firmitas q̃ta irrumpẽtibus uẽtis ? q̃ puluerum mole degrauãte? Latitudo telæ sæpe inter duas arbores cum exercet artem & discit texere. Lõgitudo fili a culmine: ac rursus a terra ꝑ illud ipsum uelut reciprocatio : subitq; ꝑiter ac fila deducit. Cum uero captura incidit: q̃ uigilans & ꝑatus ad cursum? Licet extrẽa hæreat plaga semper in medium currit: ex quo sic maxime totum concutiẽdo ĩplicet. Scissa protinus reficit ad polituram sarciens. Nanq; & lacertarum catulos uenantur. hos primum tela inuoluentes: & tunc demum labra utraq; morsu apprehendentes ãphitheatrali spectaculo cum contingit. Sunt & ex eo auguria. Quippe ĩcremẽto ãniũ futuro: telas suas altius tollunt. Iidem sereno non texunt: nubilo texunt. Ideoq; multæ araneæ hymbrium signa sunt. Fœminam putant esse quæ texat: marem q uenatur. Ita paria fieri merita. Cõiugio aranei conueniunt clunibus. Pariunt uermiculos ouis similes. Nam nec differri horum genit̃a põt: quoniam insectorum uix ulla alia narratio ẽ. Pariunt autem omnia in telas expansa: quia saliunt atq; ita emittunt. Phalãgius tãtum in ipso specu incubat magno numero. Qui ut emerserit: mr̃em consumit: sæpe & pr̃em. Adiuuat enim ĩcubare. Pariũt autem & tricenos: cæteræ pauciores. Et ĩcubant triduo. Consumũtur aranei quater septenis diebus.

DE Scorpionibus. Cap. xxv.

SImiliter his & scorpiones terrestres uermiculos ouorum specie pariunt: siliterq; ꝑimunt. Pestis importuna ueneni serpẽtiũ: nisi ꝙ grauiore supplicio lẽta ꝑ triduum morte conficiunt. Virginibus lætali semper ictu: & fœmĩs fere in totum. Viris autem in matutino exeuntes cauernis priusq̃ aliquo fortuito ictu ieiunum egerant uenenum . Sẽp cauda in ictu est: nulloq; momento meditari cessat: ne quando desit occasioni. Ferit obliquo ictu & ĩflexu. Venenum ab iis candidum fundi Apollodorus

auctor est in nouem gña descriptis p colores maxime supuacuos: quoniam nõ ẽ scire quos minime exitiales prædixerit. Geminos qbusdam aculeos esse: maresq; seuissios. nam coitum iis tribuit. Intelligi autem gracilitate & longitudine. Venenum omnibus medio die cum incanduere solis ardoribus. Itemq; cum sitiũt: inexplebiles potu. Cõstat & septena caudæ internodia seuiora esse. Pluribus. n. sena sunt. Hoc malũ africæ uolucre etiam austri faciunt: pãdẽtibus brachia ut remigia subleuantes. Apollodorus idem plane quibusdam inesse pẽnas tradit. Sæpe psylli: qui reliq̃rum uenena terrarũ inuehẽtes quæstus sui cã pegrinis malis impleuere italiam: hos quoq; importare conati sunt. sed uiuere intra siculi cæli regionẽ non potuere. Visunt̃ tñ aliq̃do in italia: sed innocui: multisq; aliis in locis: ut circa farum in ægypto. In scythia interimũt etiã sues: alioquĩ uiuaciores contra uenena talia. Nigras quidem celerius si in aquam se ĩmerserit. Homini icto putat̃ esse remedio ipsorũ cinis potus in uino aut oleo mersus. Magnam aduersitatem cum stellionibus putant esse: innocuos duntaxat iis: q & ipsi carent sanguine lacertarum figura. Atq; scorpiones in totum nulli nocere: qbus non sit sanguis. Quidam & ab ipsis fœtum deuorari arbitrant̃. Vnum modo relinq solertissimũ: & q se ipsius mr̃is clunibus imponendo tutus & a cauda & a morsu loco fiat. Hũc esse reliquoꝝ ultorẽ: q postrẽo genitores cõficiat supne. Pariũt̃ autẽ ũdeni.

DE Stellionibus. Cap. xxvi.

CHameleonum stelliones quodammodo naturã hñt rore tãtũ uiuẽtes: præterq; araneis. Sĩlis cicadis uita: q̃ꝝ duo gña. Minores quæ primæ proueniunt: quæue sunt mutæ: & nouissime pereũt. Sunt autem multæ. Sequens est uolatura. Quæ canunt uocant̃ achetæ: & quæ minores ex iis sunt tettigometræ. Sed illæ magis canoræ. Mares cãtãt in utroq; gñe: fœminæ silẽt. Gẽtes uescũt̃ iis ad oriẽtẽ: etiam pthi opibus abũdãtibus. Añ coitum mares præferũt: a coitu fœminas: ouis earum corruptis quæ sunt cãdida. Coitus supinis. Asperitas præacuta in dorso: q̃ excauãt fœturæ locum in terra. Fit primo uermiculus. Dein ex eo quæ uocat̃ tettigometra: cuius cortice rupto circa solstitia euolant: noctu semp. Primum nigræ atq; duræ. Vnum hoc ex iis quæ uiuũt: & sine ore est. Pro eo qddam aculeatum linguis simile. & hoc in pectore: quo rorem lambũt. Pectus ipsum fistulosum. Hoc canunt achetæ ut diximus. De cætero ĩ uentre nihil est. Excitatæ cum subuolant: humorem reddunt. quod solum argumẽtũ est: rore easdem ali. Iisdem solis nullum ad excremẽta corporis foramẽ. Oculis tam hebetes: ut siquis digitum contrahẽs ac remittẽs iis appropinquet: trãseãt uelut folia. Quidam duo alia gña faciũt earum. Surculariam quæ sit grãdior: frumẽtariam quã alii auenariam uocant. Apparet. n. simul cũ frumẽtis arescẽtibus.

DE Cicadis. Cap. xxvii.

CIcadæ non nascũt̃ in raritate arboꝝ. Iccirco non sũt cyrenis circa oppidũ: nec ĩ campis: nec in frigidis aut ũbrosis nemoribus. Est quædam & iis locoꝝ differẽtia. In milesia regione paucis sũt locis. Sed in cephalenia amnis quidam penuriã eaꝝ & copiã dirimit. At in regio agro silent omnes. Vltra flumen in locris canunt. Pẽnaꝝ illis natura quæ apibus: sed pro corpore amplior.

DE Pẽnis ĩsectoꝝ: & Scarabeis: & reliqs scarabeoꝝ generis. Cap. xxviii.

INsectoꝝ quædam binas gerũt pẽnas ut muscæ: quædam q̃ternas ut apes. Mẽbranis ut cicadæ uolant. Quaternas habent quæ aculeis in aluo armant̃. Nullũ cui telum in ore: pluribus q̃ binis aduolat pennis. Illis enim ultionis cã datũ: & his auiditatis. Nullis eorum pennæ reuiuiscũt auulsæ. Nullum cui aculeus in aluo: bipẽne est. Quibusdam pennaꝝ tutelæ crusta superuenit: ut scarabeis. Quorum tenuior fragiliorq; penna: iis negatus aculeus. Sed in quodam gñe eorum grandi cornua prælonga bisulcis dentata forficibus in cacumine (cum libuit) ad morsum coeuntibus. Infantum remediis etiam ex ceruice suspendũt̃. Lucanos uocat hos Nigidius. Aliud rursus eoꝝ genus q e fimo ingentis pilas auersi pedibus uolutant. puosq; in iis cõtra

rigorem hyemis uermiculos foetus sui nidulant̃. Volitant alii magno cũ murmure aut mugitu. Alii focos & prata crebris foraminibus excauant nocturno stridore uocales. Lucent ignium mõ noctu lateꝝ & clunium colore lampyrides: nunc pennarum hiatu refulgẽtes: nũc uero compressu obumbratæ non ante matura pabula: aut post defecta conspicuæ. Econtrario tenebrarum alumnæ blattæ uitam lucemq; fugiunt in balneis maxime humido uapore ꝑgnatæ. Fodiũt ex eodem gñe rutili atq; prægrandes scarabei tellurem aridam: fauosq; ꝑuæ & fistulosæ modo spongiæ medicato melle fingũt. In thraciæ ꝑtibus iuxta olympum locus ẽ ꝑuus: in quo unũ hoc aĩal exãimat̃: ob hoc cantharolethrus appellatus. Pennæ insectis õnibus sine scissura. Nulli cauda: nisi scorpioni. Hic eoꝝ solus & brachia habet: & in cauda spiculũ. Reliquoꝝ qbusdã aculeus in ore ut asilo: siue tabanum dici placet. Item culicibus & quibusdam muscis. Omnibus autem his in ore & pro lingua sunt hi aculei. quibusdam hebetes: neq; ad punctum: sed ad suctum: ut muscarum generi. in quo lingua euidens fistula est. Nec sunt talibus dentes. Aliis cornicula añ oculos prætendunt̃ ignauia: ut papilionibus. Quædam ĩsecta carent pennis ut scolopẽdræ. Insectorum pedes quibus sunt in obliquũ mouẽt̃. Quorũdã extremi longiores foris curuãt̃: ut locustis.

DE Locustis. Cap. xxix.

HAe pariunt in terra dimisso spinæ caule oua cõdẽsa autũni tempore. Ea durant hyeme sub terra. Subsequẽti anno exitu ueris emittunt paruas nigrantes: & sine cruribus: pennisq; reptantes. Itaq; uernis aquis intereunt oua: sicco uere maior ꝓuẽtus. Alii duplicem earum foetum: geminũq; exitum tradũt. Vergiliarum exortu ꝑere. deinde ad canis ortũ obire: & alias renasci. Quidam arcturi occasu renasci. Mori m̃res cum pepererint certum est uermiculo statim circa fauces innascẽte: qui eas strãgulat. Eodem tempore mares obeunt. Tam friuola ratione morientes serpentem (cũ libuit) necant singulæ: faucibus eius apprehensis mordicus. Non nascunt̃ nisi in planis & rimosis locis. In india ternum pedum longitudinis esse tradũt̃: cruribus & foemĩbus serrarum usum præbentes cum inaruerint. Est & alius earum obitus. Gregatĩ sublatæ uento in maria aut stagna decidunt. Forte hoc casuq; euenit: non ut prisci existĩauere: madefactis nocturno humore alis. Iidem qppe noctibus non uolare eas propter frigora tradiderũt. Ignari etiam longinq̃ maria ab iis transiri: continuata plurium dieꝝ profectione. Quod maxime miremur: famẽ quoq;: quam ꝓpter externa pabula præterq; sciunt imminere. Ac dearum iræ pestis ea intelligit̃. Nanq; & grandiores cernũt̃: & tanto uolant pennarũ stridore: ut aliæ alites credant̃: solemq; obumbrent: sollicite suspectantibus populis: ne suas operiant terras. Sufficiunt qppe uires. & tanq̃ parũ sit maria trãsire: immensos permeant tractus. Diraq; messibus contegunt nube: multa contactu adurentes. Omnia uero morsu erodentes: & fores quoq; tectorum. Italiã ex africa magna cohorte infestant: sæpe populo ad sibyllina coacto remedia cõfugere: inopiæ metu. In cyrenaica regione lex est ter anno debellandi eas. Primo oua obterendo: deinde foetum: postrẽo adultas. Desertoris poena in eum qui cessauerit. Et in lemno insula certa mensura præfinita est: quam singuli enecatarum ad magistratus referant. Gracchulos quoq; ob id colũt aduerso uolatu occurentes earum exitio. Necari & in syria militari imperio cogunt̃. Tot orbis ꝑtibus uagat̃ id malum. Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox earum proficisci ab occipitio uidet̃. Eo loco in commissura scapularum habere q̃si dentes existimant̃. eosq; inter se terendo stridorem edere: circa duo æqnoctia maxime: sicut cicadæ circa solstitium. Coitus locustarum: q & ĩsectoꝝ omniũ quæ coeunt: marem portante foemina: in eum foeminaꝝ ultimo caudæ reflexo tardoq; digressu. Minores autem ĩ õni hoc gñe foemĩs mares.

DE Formicis ñratibus. Cap. xxx.

PLurima insectorum uermiculum gignunt. Nam & formicæ similem ouis. Vere & hæ ut apes communicantes laborem. Sed apes utiles faciunt cibos. Hæ cõdũt.

Ac ſiqs comparet onera corporibus earum:fateatˀ nullis portione uires eſſe maiores. Gerunt ea morſu. Maiora auerſæ poſtremis pedibus moliūtˀ:humeris obnixæ. Et iis reip.rō memoria:cura. Semina arroſa condūt:ne rurſus ī fruges exeāt e terra. Maiora ad introitum diuidunt. Madefacta hymbre proferūt atq; ſiccant. Operantˀ & noctu plena luna. Eædem interlunio ceſſant. Iam in opere qui labor? quæ ſedulitas? Et quoniam ex diuerſo conuehūt altera alterius ignara:ut ſigna inuicem recognoſcant:certi dies ad recognitionem mutuam nūdinis dantˀ. Quæ tunc eaꝝ concurſatio? q̃ diligēs? Cum obuiis quædam collocutio atq; ꝑcontatio. Silices itinere eaꝝ attritos uidemus:& in opere ſemitam factam:ne quis dubitet q̃libet ī re q̄d poſſit quātulacūq; ſedulitas. Sepeliūtˀ īter ſe uiuētiū ſolæ:præter hominē. Nō ſūt ī ſicilia pēnatæ.

DE Indicis. Cap.xxxi.

INdicæ formicæ cornua erythris in æde Herculis fixa miraculo fuere. Auꝝ ex cauernis egerunt terræ:in regione ſeptentrionaliū indorum:qui dardæ uocantˀ. Ipſis color felium. Magnitudo ægypti luporum. Erutū hoc ab iis tempore hyberno indi furātˀ:æſtiuo feruore conditis propter uaporem in cuniculis formicis: quæ tamē odore ſollicitatæ ꝓuolant:crebroq; lacerāt: q̃uis præuelocibus camelis fugiētes. Tāta pernicitas feritaſque eſt cum amore auri.

DE Diuerſitate inſectoꝝ. Cap.xxxii.

MVlta autem inſecta & aliter naſcuntˀ. Atq; aſilus in primis. Inſidet ex rore hic raphani folio primo uere:& ſpiſſatus ſole:in magnitudinem milii cogitˀ. Inde oritur uermiculus ꝑuus. & tridua eruca:mox urica:quæ adiectis diebus creſcit immobilis duro cortice. Ad tactum mouetur aranei. Hæc eruca: quam chryſalidem appellant:rupto deinde cortice uolat papilio.

DE Animalibus in ligno & ex ligno naſcētibus. Cap.xxxiii.

SIc quædam ex hymbre g̃nantˀ in terra:quædam & in ligno. Nec.n.& coſſi tātū in eo:ſed etiam tabani ex eo naſcuntˀ:& alia ubicunq; humor ē nimius. Sic ītra hominē tineæ tricenum pedum:aliq̃do & plurium lōgitudine:iam in carne exanimi. uiuētium quoq; hominū capillo. Qua fœditate & Sylla dictator & Alcman ex clariſſimis græciæ poetis obiere. Hoc quidem & aues īfeſtat. Phaſianas uero interimit:niſi pulueranteſ ſeſe. Pilos h̃ntium aſinum tantum immunē hoc malo credunt:& oues. Gignūtˀ autem & ueſtis g̃ne:præcipue lanicio interemptaꝝ a lupis ouium. Aq̃s quoq; q̃ſdam q̄bus lauamur: fertiliores eius g̃nis inuenio apud auctores. Quippe cum & ceræ hoc gignant:quod animaliū minimum exiſtimatˀ. Alia rurſus generātˀ ſordibus aridi ſoli:poſterioꝝ cruꝝ laſciuia petauri & auris. Alia puluere humido in cauernis uolucria.

DE Animali cui cibi exitus nō ē. Cap.xxxiiii.

ESt aīal eiuſdem tp̃ris infixo ſemꝑ ſanguini capite uiuens:atq; ita intumeſcens: unum aīalium cui cibi non ſit exitus:cum nimia dehiſcit ſatietate alimēto ipſo moriens. Nunq̃ in iumentis gignitˀ:in bubus frequens:in canibus aliq̃do:in quibus omnia. In ouibus & in capris hoc ſolum. Aeque ē mira ſanguinis & hirudinum g̃ni in paluſtri aqua ſitis. Nāq; & hæ toto capite cōdūtˀ. Eſt & uolucre canibus peculiare ſuū malū:aures maxīe lācinās:quæ defēdi morſu non queūt.

DE Tineis & Culicibus & diuerſitate earum. Cap.xxxv.

IDem puluis in lanis & ueſte tineas creat:præcipue ſi araneus una includatˀ. ſitit enim:& omnē humorē abſorbēs ariditatem ampliat. Hoc & in chartis naſcitˀ. Eſt earum genus tunicas ſuas trahētium quo cocleæ modo. Sed hoꝝ pedes cernūtur. ſpoliatæ expirant. Si accreuere faciunt chryſalidē. Ficarios culices caprificus generat. Cantharides uermiculi ficorum:& pyri:& peuces:& cynacanthæ:& roſæ. Venenum hoc remedia ſecum habet. Alæ medētˀ:quibus demptis lætale eſt. Rurſus alia g̃na culicū aceſcens natˀa gignit. quippe cū & ī niue cādidi repiantˀ:& uetuſtiores uermiculi in media q̄dē altitudīe rutili. nam & ipſa nix uetuſtate rubeſcit:hirti pilis:grādiores:

torpētesq;.

DE Pyrali siue Pyrausta. Cap.xxxvi.

GIgnit aliq̃ & contrarium nat̃a elementum. Siquidem in cypri ærariis fornacibus ex medio igni maioris muscæ magnitudinis uolat pēnatum q̃drupes. appellat̃ pyralis a qbusdam pyrausta. Quandiu est in igne uiuit. Cum euasit longiore paulo uolatu tunc morit̃. Hypanis fluuius in ponto circa solstitium defert acinoꝝ effigie tenues mēbranas: quibus erumpit uolucris q̃drupes supradictæ modo. nec ultra diem uiuit: unde hemerobion uocat̃. Reliquis talium ab initio ad finem septenarii sūt numeri. Culici et uermiculo ter septeni. Corpus parientibus quater septeni. Mutatiōes et in alias figuras transitus trinis aut q̃drinis diebus. Cætera ex iis pennata: autūno fere moriūt̃. Tabani qdē etiā cæcitate. Muscis hūore exāimatis: si cinere cōdāt̃: redit uita.

Historia naturæ aīalium per singula mēbra. Cap.xxxvii.

ITaq; nunc p singulas ptes corporis præter iā dictas mēbratim tractetur historia. Caput hn̄t cuncta quæ sanguinem. In capite paucis aīalium nisi uolucribus apices. diuersi qdem gn̄is. Phœnici plumarum serie medio eo exeūte alio. Pauonibus crinitis arbusculis. Stymphalidæ cirro. Phasianæ corniculis. Præterea parco: atq; ab illo galerita appellata quōdam. Postea gallico uocabulo etiam legioni nomē dederat alauda. Diximus & cui plicatilē cristā dedisset nat̃a p mediū caput a rostro residentē. Et fulicaꝝ generi dedit cirros. Pico martio & gruibus arieæ. Sed spectatissimū īsigne gallinaceis corpore conserratum: nec carnem id esse: nec cartilaginem: nec callum iure dixerimus: uerum peculiare. Draconum enim cristas qui uiderit: non reperit̃. Cornua multis quidem & aq̃tilium & marinorum & serpētium uariis data sunt modis. Sed quæ iure cornua intelligant̃: q̃drupedi tantum generi. Acteonem.n.& cippum etiam in latina historia fabulosos reor. Nec alibi maior lasciuia naturæ lusit aīaliū armis. Spsit hæc in ramis: ut ceruorum. Aliis simplicia tribuit ut in eodem gn̄e subulonibus ex argumento dictis. Aliorum finxit in palmas: digitosq; emisit ex iis: unde platycerotas uocant. Dedit ramosa capreis: sed pua: nec fecit decidua. Conuoluta ī āfractum arietū generi: ceu cestus daret: infesta tauris. In hoc quidem gn̄e & fœmīs tribuit. In multis tantum maribus. Rupicapris in dorsum adunca: damis in aduersum. Erecta autem rugarumq; ambitu contorta & in leue fastigium exacuta ut lyras decerēt strepsiceroti: quem addacē africa appellat. Mobilia eadem: ut aures phrygiæ armētis. Troglodytaꝝ in terram directa: quadecausa obliqua ceruice pascunt̃. Aliis singula: & hæc medio capite aut naribus: ut dximus. Iam ꝙ aliis ad incursum robusta. Aliis ad ictū pluribus modis: supina: conuersa: connexa: omnia in mucronem migrantia. In quodā gn̄e ꝓ manibus ad scabēdū corpus. Cochleis ad prætentādū iter. In corpore cornua hæc sicut cerastis: aliquando & singula. Cochleis semp bina: & ut prætendant̃: ac resiliant. Vrorum cornibus barbari septentrionales potant: urnasq; binas capitis unius cornua implent. Alii præfixa his pila cuspidant. Apud nos in lamina secta traslucēt. atq; etiam lumen inclusum latius fundunt. multasq; alias ad delicias conferunt̃: nūc tincta: nunc sublita: nunc quæ cerostrata picturæ gn̄e dicūt̃. Omnibus autem caua. & in mucrone demum concreta sunt. Ceruis tantum solida: & omnibus ānis decidua. Boū attritis ūgulis cornua ūguēdo a ruina medēt̃ agricolæ. Adeo seq̃x nat̃a ē: ut ī ipsis uiuētiū corporibus feruēti cæra flectāt̃: atq; īcisa nascētiū ī diuersas ptes torqueant̃: ut singulis capitibus q̃terna fiāt. Tenuiora fœmīs plerūq; sunt: ut in pecore. Multis ouium nulla: nec ceruarum: nec qbus multifidi pedes: nec solidipedum ulli: excepto asino indico: q uno armatus est cornu. Bisulcis bina tribuit. Nulli q superne primores hn̄t dentes. Qui putant eos ī cornua absumi: facile coarguunt̃ ceruarum natura: quæ nec dentes hn̄t: ut neq; mares: nec tamen cornua. Cæterorum ossibus adhærent. Ceruorum tantum cutibus enascunt̃. Capita piscibus portione corporum maxima: fortassis ut mergant̃. Ostrearum gn̄i nulla: nec spongiis: nec aliis fere: qbus solus ex sensibus tactus est. Quibusdam indiscretum caput est: ut cancris. In capite cunctoꝝ

animalium homini plurimus pilus. Iã qdẽ ꝓmiſcue maribus ac fœmĩs. apud ĩtonſas utiq; gentes: atq; etiam nomĩa ex eo capillatis alpium incolis galliæ comatæ: ut tamẽ ſit aliqua ĩ hoc terrarũ differẽtia. Quippe miconii carẽtes eo gignũtur: ſicut in cauno lientoſi. Et quædam aĩalium naťaliter caluent: ſicut ſtrutiocameli & corui aquatici: qbus apud græcos nomen eſt inde. Defluuium eorum in muliere raꝝ. In ſpadonibus nõ uiſum. Nec in ullo añ ueneris uſum. Nec infra cerebrum: aut infra uerticem. Aut circa tpĩa: atq; aures. Caluicium uni tantum aĩalium homini: præterq̃ innatum. Ca/nicies homini tãtũ & equis. Sed homini ſẽper a priori pte capitis: tũ deĩde ab auerſa. Vertices bini homini tãtum. Aliqbus capitis oſſa plana: tenuia: ſine medullis: ſerratis pectinatim ſtructa compagibus. Perfracta non queũt ſolidari. Sed exempta modice nõ ſunt lætalia in uicem eorum ſuccedente corporea cicatrice. Infirmiſſima eſſe urſis: duriſſima pſitacis ſuo diximus loco. Cerebꝝ omnia hñt animalia quæ ſanguinẽ. Aeq; & ĩ mari quæ mollia appellauimus: quamuis careant ſanguine: ut polypi. Sed homo portione maximum & humidiſſimum: omniumq; uiſceꝝ frigidiſſimũ: duabus ſupra ſubterq; membranis uelatum: q̃ꝝ alterutram rumpi mortiferum ẽ. Cætero uiri q̃ fœ/minæ maius. Homĩbus hoc ſĩe ſãguĩe ſĩe uenis: & reliqs ſine pĩgui. Aliud eſſe q̃ me/dullam eruditi docent: quoniam coquendo dureſcat. Omnium cerebro medio inſũt oſſicula pua. Vni hominum ĩ ĩfãtia palpitat: nec roborať añ primũ ſermõis exordiũ. Hoc eſt uiſceꝝ excelſiſſimũ: ꝓximumq; cælo capitis: ſine carne: ſine cruore: ſine ſor/dibus. Hic hẽt ſenſuum arcem. Huc uenarum omnis a corde uis tendit. Hic deſinit. Hic culmen altiſſimum. Hic mentis ẽ regimẽ. Omnium autem aĩalium in priora ꝓ/num: qa & ſenſus ãte nos tendũt. Ab eo ꝓficiſciť ſomnus. Hinc capitis nutatio. Quæ cerebrum nõ hñt: non dormiunt. Ceruis in capite ineſſe uermiculi ſub lĩguæ ĩanitate & circa articulum: qua caput iungiť humero numero. xx. ꝓdũť. Aures homini tãtum immobiles. Ab iis Flaccoꝝ cognomĩa. Nec in alia pte fœmĩs maius ĩpẽdiũ margaritis dependẽtibus. In oriẽte qdẽ & uiris auꝝ geſtare eo loci decus exiſtimať. Aĩalium aliis maiores: aliis mĩores. Ceruis tantum ſciſſæ: ac uelut diuiſæ. Soricibus piloſæ. Sed ali/quæ omnibus aĩal dũtaxat gñantibus: excepto uitulo marino: atq; delphino: & quæ cartilaginea appellauimus: & uiperis. Hæ cauernas tãtũ hñt aurium loco: præter car/tilaginea & delphinum: quem tamen audire manifeſtum ẽ. Nam & cantu mulcenť: & capiunť attoniti ſono. Quonam mõ audiãt: miꝝ. Iidem nec olfactus ueſtigia hñt: cum olfaciãt ſagaciſſime. Pennatorum aĩalium buboni tantum: & oto plumæ uelut aures. Cæteris cauernæ ad auditum. Simili modo ſq̃migeris atq; ſerpẽtibus. In equis & omnium iumentorum gñe indicia animi præferunt. Feſſis marcidæ. Nutãtes paui/dis. Subrectæ furentibus. Reſolutæ ægris. Facies homini tantũ. Cæteris os: aut roſtra. Frons & aliis. Sed homini tãtum triſtitiæ: hilaritatis: clæmentiæ: ſeueritatis index in aſſenſu eius. Supercilia homini & piter & alterne mobilia: & in iis ps animi. Negãus an ãnuimus: hæc maxime indicãt. Faſtus ſuperbia aliubi conceptaculum: ſed hic ſedẽ hẽt. In corde naſciť: hic ſubit: hic pendet. Nihil altius ſimul abruptiuſq; inuenit in corpore: ubi ſolitaria eſſet. Subiacent oculi ps corporis precioſiſſima: & q lucis uſu uitam diſtinguãt a morte. Nõ omnibus aĩalium hi. Oſtreis nulli. Quibuſdã cõchaꝝ dubii. Pectines. n. ſiqs digitos aduerſum hiantes eos moueat: contrahunť ut uidẽtes. Et olentes fugiunt admota ferramenta. Quadrupedum talpis uiſus nõ eſt. Oculorũ effigies ineſt: ſiqs prætentam detrahat membranam. Et ĩter aues ardeolarum genera: quos leucos uocant: altero oculo carere tradunt. Optimi augurii cum ad auſtꝝ uolãt: ſeptẽtrionẽue. Solui enim pericula & metus narrãt. Nigidius nec locuſtis nec cicadis eſſe dicit. Cocleis oculorum uicem cornicula bina prætẽtatu adĩplent. Nec lumbricis ulli ſunt: uermiumue generi. Oculi homini tãtum diuerſo colore. Cæteris ĩ ſuo cuiq; generi ſiles. Et equoꝝ qbuſdam glauci. Sed ĩ homĩe numeroſiſſime diuerſitatis atq; differẽtiæ: grãdiores: modici: pui: ꝓminentes: quos hebetiores putant. Conditi quos

clarissĩe cernere:sicut in colore caprinos. Præterea alii cõtuent̃ longinq̄. Alii nisi ꝓpe admota non cernunt. Multorum uisus fulgore solis cõstat nubilo die nõ cernẽtium: nec post occasũ. Alii ĩterdiu hebetiores:noctu præter cæteros cernũt. De geminis pupillis:aut qbus noxii uisus essẽt:satis dixĩus. Tyberio Cæsari ĩ tenebris clariores ferũt. Ipsi aliam q̄ genitorum mortaliũ fuisse natãm. Orcis in tenebris clariores ferũt. Tyberio Cæsari ipsi aliã q̄ genitoꝝ mortaliũ fuisse natãm:ut expgefactus noctu paulisꝑ haud alio modo q̄ luce clara contueret̃ omnia : paulatim tenebris sese obducentibus. Diuo Augusto equorum modo glauci fuere:supraq; hominẽ albicantis magnitudĩs. Quamobcausam diligentius spectari eos iracunde ferebat. Claudio Cæsari: ab ãgulis candore carnoso:sanguineisq; uenis subĩde suffusi . Caio principi rigentes . Neroni nisi cum cõniueret:ad prope admota hebetes. Viginti gladiatorum paria in Caii prĩcipis ludo fuere. In iis duo omnino q contra comminationem aliquam nõ cõniuerẽt: & ob id inuicti. Tantæ hoc difficultatis est homini. Plerisq; uero naturale : ut nutare non cessent:quos pauidiores accepimus . Oculos unicolores nulli cum cãdore õibus mediusculo differentes. Neq; ulla ex pte maiora indicia animi cunctis aĩalibus : sed maxĩe homini:id ẽ moderationis:clæmentiæ:misericordiæ:odii:amoris:tristitiæ : lætitiæ. Contuitu quoq; multiformes:truces:torui:flagrantes:graues:trãsuersi:limi:sũmissi:blandi. Profecto in oculis animus inhabitat. ardent:incenduntur:humectant: cohibent. Hinc illæ misericordiæ lachrymæ. Hos cũ osculamur:animum ipsũ uidẽur attingere. Hinc fletus & rigantes ora riui. Quis ille humor est in dolore tam fœcũdus & ꝑatus? Aut ubi reliquo tẽpore ? Aĩo autẽ uidẽus . Aĩo cernĩus. Oculi ceu uasa quædã uisibilẽ eius partem accipiunt:atq; transmittũt. Sic magna cogitatio obcæcat abducto intus uisu. Sic in morbo comitiali aperti nihil cernunt animo caligante. Quin & patẽtibus dormiũt lepores:multiq; hominũ:quos corybãtian græci dicunt. Tenuibus multisq; membranis eos natura cõposuit:callosis cõtra frigora:caloresq; ĩ extrẽo tunicis: q̄s subĩde purificãt lachrymationũ saliuis : lubricos propter ĩcursãtia & mobiles. Media eorum cornea fenestrauit pupilla: cuius angustiæ non sinunt uagari incertam aciẽ:& uelut canali dirigunt:obiterq; incidentia facile declinant. aliis nigra:aliis atra:aliis ruffa:aliis glauci coloris orbibus circundatis:ut habili mixtura accipiat̃ circũiecto candore lux:& temperato repercussu non obstrepat. adeoq; iis absoluta uis speculi:ut tam parua illa pupilla totam imaginem reddat homĩs . Ea causa est:ut pleræq; alitum e maĩbus hominũ oculos potissimum appetant : ꝙ effigiem suã ĩ iis cernentes:uelut ad cognata desideria sua tendunt. Veterina tãtũ quædã ad ĩcrementa lunæ morbos sentiunt. Sed homo solus emisso humore cæcitate liberat̃ . Post uicesĩũ ãnũ multis restitutus est uisus. Quibusdam statĩ nascentibus negatus nullo oculoꝝ uitio. Multis repente ablatus sili modo nulla præcedente iniuria. Venam ab iis pertĩgere ad cerebrum peritissimi auctores tradũt. Ego & ad stomachum crediderim. Certe nulli sĩe redundatione eius eruit̃ oculus. Morientibus illos operire : rursusq; in rogo patefacere qritiũ magno ritu sacrum est. Ita more cõdito:ut neq; ab homĩe supremũ eos spectari fas est:& cælo non ostẽdi nefas. Vni aĩaliũ homini deprauãt̃:ũde cognomina strabonũ & pætoꝝ. Ab iisdem:q altero lumĩe orbi nascerẽt̃:coclites uocãt̃. Quis ꝑui utrĩq; ocelli lucini iniuriæ cognomen habuere. Nocturnorum aĩalium ueluti felium ĩ tenebris fulgent:radiantq; oculi ut contueri non sit. Et capræ lupoq; splendẽt: lucemq; iaculant̃. Vitulo marino & hyenæ ĩ mille colores transeunt subinde. Quin & ĩ tenebris multorum piscium refulgent : sicut aridi robustiq; caudices uetustate putresq;. Non cõniuere diximus:quæ non obliquis oculis:sed circũacto capite cernerẽt. Chamæleonis oculos circũagi totos tradũt. Cancri ĩ obliquũ aspiciunt. Crusta fragili ĩclusis rigentes. Locustis sqllisq; magna ex pte sub eodẽ munimento præduri eminẽt. Quorum duri sunt:mĩus cernunt:q̄ quorum humidi. Serpẽtium catulis & hirũdinũ pullis siqs eruat:renasci tradunt . Insectorũ omniũ & qbus testacea operimẽta oculi

mouent̄:ſicut q̄drupedum aures. Quibus fragilia operimenta:iis oculi duri. Omnia talia & piſces & inſecta non hn̄t genas:nec integunt oculos. Omnibus mēbrana uitri mō tranſlucida optendit̄. Palpebræ in genis homini utriq;. Mulieribus etiam infectæ quotidiano:tanta eſt decoris affectatio:ut tingāt̄ oculi quoq;. Alia de cā hoc natura dederat ceu uallum quoddam uiſus & ꝓminens munimentum circa occurſātia aīalia:aut alia fortuitu īcidentia. Defluere eas haud īmerito uenere abundātibus tradūt. Ex cæteris nulli ſunt:niſi q̄bus & ī reliquo corpore pili. Sed q̄drupedi ī ſuperioribus tantum genæ. Volucribus ī īferiore. Et q̄bus molle tergus ut ſerpentibus. Et q̄drupedibus:quæ oua piunt:ut lacertæ. Strutiocamelus alitū ſola ut homo utriq; palpebras habet. Nec genæ q̄dem omnibus:ideo neq; nictatiōes iis:quæ aīal gn̄ant. Grauiores alitum inferiore gena conniuent. Eædem nictant̄ ab angulis membrana obeunte. Columbæ & ſilia utraq; conniuēt. At q̄drupedes quæ oua piūt ut teſtudines:crocodili: īferiore tantum ſine ulla nictatione:ꝓpter præduros oculos. Extremum ābitum genæ ſupioris antiq cilium uocauere:unde & ſupcilia. Hoc uulnere aliquo deductum non coaleſcit. In paucis humani corporis membris. Infra oculos malæ homini tātū: quas priſci genas uocabant.xii.tabularum īterdicto radi a fœmīs eas uetantes. Pudoris hæc ſedes. Ibi maxīe oſtēditur rubor. Infra eas hilaritates riſumq; īdicantes buccæ. Et altior homini tātum:quem noui mores ſubdola irriſione dicauere naſus. Nō alii aīaliū nares eminēt. Auibus:ſerpētibus:piſcibus foramīa tantum ad olfactus:ſine naribus. Et hīc cognomīa ſimoꝝ ſilonū. Septimo mēſe genitis ſæpenumero foramīa auriū & nariū defuere. Labra q̄bus brochi labeones dicti. Et os ꝓbū duriuſue aīal gn̄antibus. Pro iis cornea & acuta uolucribus roſtra. Eadem rapto uiuentibus adunca. Collecto recta. Herbas ruētibus limūq; tedūca ut ſuū generi. Lata ī uſum iumentis uice māus ad colligenda pabula. Ora apertiora laniatu uiuentibus. Mentum nulli præter hominem:nec malæ. Maxillas crocodilus tantum ſupiores mouet. Terreſtres q̄drupedes eodem quo cæteræ more:præterq̄ ī obliquum. Dentium tria gn̄a. Serrati:aut cōtinui aut exerti. Serrati pectinatim coeuntes:ne contrario occurſu atterant̄:ut ſerpentibus: piſcibus:canibus. Continui ut homini:equo. Exerti apro:hippopotamo: elephanto. Continuoꝝ q digerūt cibum lati & acuti. Qui conficiunt:duplices. Qui diſcrimināt eos canini appellant̄. Hi ſunt ſerratis longiſſimi. Cōtinui aut utraq; pte oris ſunt: ut equo. Aut ſupiore primores nō ſunt:ut bubus ouibus:omnibuſq; quæ ruminant. Capræ ſupiores nō ſūt:præter primores geīos. Nulli exerti q̄bus ſerrati. Raro fœmīæ & tamen ſīe uſu. Itaq; cum apri pcutiant:fœmīæ ſues mordent. Nulli cui cornua exerti. Sed ōnes ſui cōcaui. Cæteris dentes ſolidi. Piſcium omnibus ſerrati præter ſcaꝝ. huic uni aq̄tilium plani. Cætero multis eoꝝ ī lingua: & toto ore:ut t̄ba uulnerum molliant:quæ attritu ſubigere non queunt. Multis & in palato atq; etiam in cauda. Præterea in os uergentes:ne excidant cibi nullum habentibus retinendi amminiculū. Sīles aſpidi & ſerpentibus: ſed duo in ſuperna pte dextra leuaq; longiſſimi:tenui fiſtula perforati ut ſcorpionum aculei uenenum infundentes: non aliud hoc eſſe q̄ fel ſerpentium. Et inde uenis ſub ſpina ad os peruenīre:& has per uentrem deſcendere:diligētiſſimi auctores ſcribunt. Quidam unum eſſe eum:& quia ſit aduncus:reſupiari cum momorderit. Aliq tunc decidere eum:rurſuſq; recreſcere facilem decuſſu:& ſine eo eſſe quos tractari cernamus. Scorpiōis caudæ ineſſe eū:& pleriſq; ternos. Viperæ dētes gingiuis cōdūt̄. Hæc eadem prægnās ueneno impreſſo dentium repulſu: uirus fūdit in morſus. Volucꝝ nulli dentes præter ueſptiliōem. Cameli ſoli ex iis:quæ non ſunt cornigera:ī ſupiori maxilla priores non hn̄t. Cornua habentium nulli ſerrati. Et cochleæ dentes hn̄t:indicio eſt a minimis eaꝝ deroſas uites. At in marinis cruſtata & cartilaginea priores hr̄e. Item echinis q̄nos eſſe:unde ītelligi potuerit miror. Dentiū uice aculei inſectis. Simiæ dentes ut homini. Elephanto intus ad mandendum q̄ttuor præterq; eos q ꝓminēt. Maſculis reflexi:fœmīs recti:atq; proni. Muſculus marinus:

q balenã ãcedit:nullos habet. Sed pro iis ſetis intus:os hirtũ:& lĩguã etiã appellatã.
Terreſtriũ minutis q̃drupedibus primores bini:utrinq; longiſſimi. Cæteris cum ipſis
naſcũt᷑. Homini poſtq̃ natus ẽ ſeptimo mẽſe. Reliq̄s ꝑpetui manẽt. Mutant᷑ homini:
leõi:iumẽto:cani:& rumĩãtibus:ſed leoni & cani nõ niſi canini appellati. Lupi dexter
caninus in magnis habet᷑ operibus. Maxillares qui ſũt a caninis nullum aĩal mutat.
Homini nouiſſimi q gemini uocãt᷑:circiter uiceſimũ ãnũ gignũt᷑:multis & octogeſĩo.
Fœmĩs quoq;:ſed q̄bus ĩ iuuẽta nõ fuere nati:decidere ĩ ſenecta:& mox renaſci certũ
ẽ. Zanclen ſamothracenũ ciuẽ:cui renati eſſẽt poſt centum & q̃ttuor ãnos Mutianus
uiſũ a ſe ꝑdidit. Cætero maribus plr̃es q̃ fœmĩs ĩ homĩe pecude capriſue. Timarchus
Nicoclis filius Pappii duos ordĩes habuit maxillarium. Frater eius nõ mutauit prĩo-
res:ideoq; præteriuit. Eſt exẽplum dentis homini & in palato geniti. At canini amiſſi
caſu aliquo nũq̃ renaſcũt᷑. Cæteris ſenecta rubeſcunt. Equo tantum cãdidiores fiunt.
Aetas ueterinorum dentibus ĩdicat᷑. Equo ſũt numero .xl. Amittit triceſimo mẽſe
primores utrĩq; binos. Sequẽti ãno totidem proxĩos:cum ſubeũt dicti columellares.
Quinto anno incipiente binos amittit:q ſexto anno renaſcũt᷑. Vii. omnis habet &
renatos & immutabiles. Equo caſtrato prius non decidunt dentes. Aſinorum genus
triceſimo menſe ſĩliter amittit:deĩde ſenis menſibus. Quod ſi nõ prius pepererint:q̃
decidant poſtremi:ſterilitas certa. Bobus bis mutant᷑. Suibus decidunt nũq̃. Abſũpta
hac obſeruatiõe ſenectus ĩ eq̄s & cæteris ueterinis ĩtelligit᷑ dẽtiũ brochitate:ſupciliorũ
canicie:& circa ea lacunis cũ fere .xvi. ãnorum exiſtimãt᷑. Hominum dẽtibus quoddã
inẽ uirus. Nãq; & ſpeculi nitorem ex aduerſo nudati hebetant:& columbarum fœtus
implumes necãt. Reliq̃ de iis in gñatione hominum dicta ſunt. Erumpẽtibus morbi
corpora infantia accipiũt. Reliq̃ aĩalia quæ ſerratos habent:ſæuiſſima dẽtibus. Lĩguæ
nõ omnibus eodem mõ. Tenuiſſima ſerpentibus & triſulca:uibrans atri coloris: & ſi
extrahas:prælõga. Lacertis bifida & piloſa. Vituliſq; marinis duplex. Sed ſupradictis
capillamenti tenuitate. Cæteris ad circumlambenda ora. Piſcibus paulominus q̃ tota
adhærens: crocodilis tota. Sed ĩ guſtatu linguæ uice carnoſum aquatilibus palatum.
Leonibus ac pardis:omnibuſq; gñis eius etiam felibus imbricatæ aſperitatis: & limæ
ſĩlis:attenuanſq; lambendo cutem homĩs. Quæ cã etiam manſuefacta ubi ad uicinũ
ſanguinem peruenit:ſaliua inuitat ad rabiem. De purpurarum lĩguis diximus. Ranis
prima cohæret. Intima abſoluta a gutture qua uocem mittunt. Mares tum uocãtur
ololygones ſtato id tempore euenit:cientibus ad coitum fœmĩas. Tum ſiq̄dẽ ĩferiore
labro demiſſo ad libramentum modicæ aquæ receptæ in fauces palpitante ſibi lĩgua
ululatus elicit᷑. Tũc extenti buccarum ſinus perlucent. oculi flagrant labore perpulſi.
Quibus ĩ poſteriore parte aculei:iis & dentes & lingua. Apibus etiam prælõga eminẽs
& cicadis. Quibus aculeus in ore fiſtuloſus:iis nec lingua nec dentes. Quibuſdam in-
ſectis intus lingua:ut formicis. Cæterum lata elephanto præcipue. Reliquis ĩ ſuo gñe
ſemper abſoluta. Homini tantum ita ſæpe conſtricta uenis:ut intercidi eas neceſſe
ſit. Metellum pontificem adeo ĩexplanatæ fuiſſe accepĩus:ut multis menſibus tor-
tus credat᷑:cum meditat᷑ in dedicãda æde Opiferæ dicere. Cæteris ſeptĩo fere ãno ſer-
monem exprimit. Multis uero talis eius ars contigit: ut auium & aĩaliũ uocis ĩdiſcre-
te edat᷑ imitatio. Intellectus ſaporum eſt cæteris in prima lingua:homini & ĩ palato.
Tonſillæ in homĩe. In ſue glandulæ. Quod inter eas uuæ nomĩe ultimo dependet
palato:homini tantum eſt. Sub ea minor lingua. Nulli oua gñantium. Opera eius
gemina:duabus interpoſita fiſtulis. Interior earum epigloſſis appellat᷑ arteria ad pul-
monem atq; cor pertinens. Hanc operit in epulando ſpiritu ac uoce illac meante: ne
ſi potus cibuſue in alienum deerrauerit tramitem:torqueat. Altera exterior ẽ. appellat᷑
ſane gula:qua cibus atq; potus deuorat᷑. Tendit hæc ad ſtomachum : is ad uentrem.
Hanc per uices operit:cum ſpiritus tantum aut uox commeat:ne reſtagnatio intem-
peſtiua alui obſtrepat. Ex cartilagĩe & carne arteria:gula neruo & carne cõſtat. Ceruix

De lingua

nulli:nisi q̄bus utraq; hæc. Cæteris collum:q̄bus tantum gula. Sed quibus ceruix e multis uertebratisq; orbiculatim ossibus flexilis ad circunspectum articulorum nodis iungit̃. Leoni tantum:& lupo: & hyenæ singulis rectisq; ossibus rigẽs. Cætero spinæ adnectit̃. Spina lõbis ossea:sed tereti structura per media foramĩa a cerebro medulla descendente. Eandem esse ei naturam:quam cerebro colligunt:quoniã prætenui eius membrana modo incisa statim expiret̃. Quibus longa crura:iis longa & colla. Item aq̃ticis: q̃uis breuia crura hñtibus:sili modo uncos ungues. Guttur homini tantũ & suibus intumescit:aq̃ꝝ quæ potant̃ pleꝝq; uitio. Summum gulæ fauces uocantur: postremum stomachus. Hoc nomĩe est sub arteria iam carnosa ĩanitas adnexa spinæ ad latitudinem ac longitudinem lagenæ mõ fusa. Quibus fauces non sunt:ne stomachus q̄dem est:nec colla:nec guttur:ut piscibus. & ora uentribus iungunt̃. Testudini marinæ lĩgua nulla:nec dentes:sed rostri acie cõminuit õnia. Postea arteria & stomachus denticulatus callo in modum rubi ad conficiendos cibos decrescentibus crenis q̄cq̄d appropĩq̃t uẽtri. Nouissĩa aspitas ut scobina fabri. Cor aĩalibus cæteris ĩ medio pectore ẽ. Homini tantum infra leuam papillam:t̃binato mucrone ĩ priora eminẽs. Piscibus solis ad os spectat. Hoc primum nascentibus formari ĩ utero tradũt. Deĩde cerebrum:sicut tardissime oculos. Sed hos primum mori: cor nouissime. Huic præcipuus calor. Palpitat certe:& q̃si alteꝝ mouet̃. Intra aĩalia præmolli firmoq; optum membranæ inuolucro:munitum costarum & pectoris muro: ut pareat præcipuã uitæ causam & originem. Prima domicilia ĩtra se aĩo & sanguini præbet:sinuoso specu: & in magnis aĩalibus triplici. In nullo non gemĩo. Ibi mens habitat. Ex hoc fonte duæ grandes uenæ in priora & terga discurrunt:sparsasq; ramorum serie p̄ alias minores omnibus membris uitalem sanguinem rigant. Solum hoc uiscerum uitiis nõ maceraț̃:nec supplicia uitæ trahit:læsumq; mortem ilico affert. Cæteris corruptis:uitalitas in corde durat. Bruta existimãt̃ aĩalium q̄bus durum riget:audacia q̄bus p̄uum ẽ:pauida q̄bus prægrande. Maximum autem ẽ pro portione muribus:lepori:asino:ceruo: pantheræ:mustelis:hyenis & õnibus timidis aut propter metũ maleficis. In paphlagonia bina perdicibus corda. In equorum corde & boum ossa repiũt̃:ĩterdũ auguria. Id per singulos annos in homĩe ad binas drachmas ponderis ad q̄nq̃gesimum ãnum accedere. Ab eo detrahi tantundem:& ideo non uiuere hominem ultra centesimum annum defectu cordis ægyptii existimant:q̄bus mos est cadauera asseruare medicata. Hirto corde gigni quosdam homĩes produnt:neq; alios fortiores esse ĩdustria: sicut Aristomenem messenium:q̄.ccc.occidit lacedæmonios. ipse conuulneratus & captus semel:p̄ cauernam latomiarum euasit ãgustias:uulpium aditus secutus. Iteꝝ captus: sopitis custodibus somno ad ignem aduolutus lora cum corpore exussit. Tertio capto lacedæmonii pectus dissecuere causa uidendi. hirsutumq; cor reptum est. In corde summo pinguitudo est quædam lætis extis. Non semper hoc autem in p̄te extorum habitũ est. L. Postumio. L. Albino rege sacrorum: post centesimam uicesimãtertiam olympiadẽ:cum rex Pyrrhus ex italia discessisset:cor in extis aruspices aspicere cœperunt. Cæsari dictatori quo die primum ueste purpurea processit:atq; in sella aurea insedit sacrificãti bis ĩ extis defuit. Vnde quæstio magna de diuinatiõe argumẽtãtibus: potuerit ne sine illo uiscere hostia uiuere? An ad tẽpus amiserit? Negat̃ cremari posse in iis:qui cardiaco morbo obierint. Negat̃ & ueneno interemptis. Certe exeat oratio Vitellii:qua reum Pisonẽ eius sceleris coarguit:hoc usus argumẽto: palamq; testatus non potuisse ob uenenum cor Germanici Cæsaris cremari. Contra gñe morbi defẽsus ẽ Piso. Sub eo pulmo ẽ spirandiq; officina attrahens:ac reddẽs animam:iccirco spongiosus:ac fistulis inanibus cauus. Pauca eũ (ut dictũ ẽ) hñt aq̃tilia:ac cætera oua p̄ĩetia exiguum:spumosum nec sanguineum:ideo non sitiunt. Eadẽ ẽ cã q̃re sub aqua diu ranæ & phocæ urinent̃. Testudo quoq; q̃uis prægrandem & sub toto tegumẽto hẽat: sĩe sanguine tñ hẽt. Quãto mĩor hic corporibus:tanto uelocitas maior. Chamæleoni

Cor homis

Cor hirtu

pulmo

portione maxīus:& nihil aliud intus. Iecur & dextera ī pte ē. In eo quod caput extorū
uocant:magnæ uarietatis. M. Marcello circa mortem cū periit ab Annibale defuit in
extis. Sequēti deīde die:geminum reptum ē. Defuit & Caio Mario cum immolaret
uticæ. Item Caio principi kal. ianuariis cum iniret conſulatum: quo anno īterfectus
ē. Claudio ſucceſſori eius quo mēſe interēptus ē ueneno. Diuo auguſto ſpoleti ſacri-
ficāti prīo poteſtatis ſuæ die:ſex uictimaꝝ iocinera replicata intrinſecus ab ima fibra
repta ſunt. Reſponſumq; duplicaturum intra annum imperium. Caput extoꝝ triſtis
oſtenti uiſum tum quoq; eſt:prꝗterq̄ in ſollicitudīe ac metu. tunc. n. pemit curas. At
bina iocinera leporibus circa briletum:& tharnē: & in cheronneſo ad propontidem.
Miꝝq; tranſlatis alio interit alteꝝ. In eodem eſt etiam fel non omnibus datum aīali-
bus. In eubœæ chalcide nullum pecori. In naxo prægrāde:geminūq;: ut prodigii loco
utrinq; aduenæ. Eq:muli:aſini:cerui:capræ:apri:cameli:delphini non hn̄t. Murium
aliq hn̄t. Hominum paucis non eſt: quorum ualitudo firmior & uita longior. Sunt
qui equo nō quidem in iecore eſſe:ſed in aluo putent: & ceruo in cauda aut īteſtinis.
Ideo tantam hn̄t amaritudinem:ut a canibus non attingant. Eſt autem nihil aliud q̄
purgamentum peſſimi ſanguinis:& ideo in materia eius eſt. Certe iecur nulli eſt:niſi
ſanguinem hn̄tibus. Accipit hoc a corde cui iungit:funditq; in uenas. Sed in felle ni-
gro inſaniæ cauſa homini:morſq; toto reddito. Hinc & ir mores crimen:bilis nomīe.
Adeo magnum eſt in hac pte uirus:cum ſe fundit in animum. Quin & toto corpore
uagum colorē quoq; oculis aufert. Illud quidem redditum etiā ahenis. Nigreſcūtq;
contacta eo:ne quis miret id uenenum eſſe ſerpentium. Carent eo q abſinthio ueſcūt
in ponto. Sed renibus ex pte tantum altera inteſtino iungit:ut coruis:cuturnicibus:
phaſianis. Quibuſdam inteſtino tātum:ut columbis:accipitre:murenis. Paucis auiū
in pectore. Serpentibus portione maxīe copioſum & piſcibus. Eſt autem pleriſque
toto inteſtino:ſicut accipitri:miluo. Præterea in pectore eſt & cæteris auibus. Vitulis
quidem marinis ad multa quoq; nobile. Taurorū felle aureus ducit color. Aruſpices
id Neptunno & humoris potentiæ dicauere. Geminumq; fuit diuo Auguſto:quo die
apud actium uicit. Murium iecuſculis fibræ ad numeꝝ lunæ dieꝝ in menſe cōgruere
dicunt. totidemq; & inueniri quotum lumē eius ſit. Præterea bruma increſcere. Cuni-
culorum exta in betica gemina ſæpe reperiunt. Ranarum rubetaꝝ altera fibra a for-
micis non attingit propter uenenum: ut arbitrant. Iecur maxīe uetuſtatis patiens:
centenis durare annis obſidionum exempla prodidere. Exta ſerpentibus & lacertis
longa. Cecinæ uolaterrano dracones emicuiſſe de extis læto prodigio tradit. Et ꝓfecto
nihil īcredibile ſit exiſtimantibus Pyrrho regi quo die periit præciſa hoſtiarum capita
repſiſſe ſanguinem ſuum lambentia. Exta homini ab inferiore uiſcerum pte ſepant
mēbranis:quæ præcordia appellant:quia cordi prætendūt:quod græci appellauerunt
phrenas. Omnia quidem principalia uiſcera membranis propriis ac uelut uaginis in-
cluſit prouidēs natura. In hac fuit & peculiaris cā uicinitas alui:ne cibis ſupprimeret
animus. Huic certe refert accepta ſubtilitas mentis:ideo nulla eſt ei caro:ſed neruoſa
exilitas. In eadē præcipua hilaritatis ſedes: quod titillatu maxīe intelligit alarum:q̄s
ſubit:non alibi tenuiore cute humana:ideo ſcabendi dulcedine ibi proxīa. Ob hoc in
præliis gladiatorūq; ſpectaculis mortem cum riſu traiecta præcordia attulerūt. Subē
uenter ſtomachum habentibus:cæteris ſimplex:ruminantibus geminus: ſāguīe carē-
tibus nullus. Inteſtinus. n. qbuſdam ab ore incipiens quadam uia eodem reflectitur:
ut ſepiæ & polypo. In homīe adnexus infimo ſtomacho ſilis canino. His ſolis aīalium
inferiore pte anguſtior. Itaq; & ſola uomunt:quia repleto propter anguſtias ſuppri-
mit cibus. Quod accidere nō pōt iis:quoꝝ ſpatioſa laxitas eū ad inferiora trāſmittit.
Ab hoc uentriculo lactes in oue & homine per quas labit cibus. In cæteris eæ ilia:qbus
capaciora inteſtīa ad aluum. Hominiq; flexuoſiſſimis orbibus. Iccircoq; magis auidi
ciborum:qbus ab aluo lōgius ſpatiū. Iidem minus ſolertes:qbus obeſiſſimus uenter.

Aues quoq; geminos ſinus hn̄t. Quædam unū: quo mergūt̃ recentia: ut guttur. alteꝝ in quem ex eo dimittūt concoctione maturata: ut gallinæ: palūbes: colūbæ: perdices. Cætera fere carēt eo: ſed gula patentiore utūt̃: ut gracchuli: corui: cornices. Quædam neutro modo. Sed uentrem proximum habent: quibus prælonga colla & anguſta: ut porphyrioni. Venter ſolidipedum aſper & durus. Terreſtrium aliis denticulatæ aſperitatis: aliis cancellatim mordacis. Quibus neq; dentes utrinq;: nec ruminatio. Hic conficiunt̃ cibi. Hinc ī aluū delabūt̃. Medio hæc umbilico adnexa omnibus. In hoīe ile īfima ꝑte ſile ſuillo: a græcis appellat̃ colon: ubi doloꝝ magna cauſa ē. Anguſtiſſīa canibus. Quadecā uehementi niſu: nec ſine cruciatu leuant eam. Inſatiabilia aīalium ꝗbus a uētre ꝓtius recto īteſtino tranſeunt cibi: ut lupis ceruariis: & īter aues mergis. Vētres & elephāto q̄ttuor. Cætera ſuibus ſīlia. Pulmo q̄druplo maior q̄ bubulo. Auibus uenter carnoſus calloſuſq;. In uētre hirūdinum pullis lapilli candido aut rubēti colore: q chelidonii uocant̃: magicis narrati artibus reperiunt̃. Et in iuuencarū ſecūdo uētre pilæ rotunditate nigricans tophus: nullo pondere: ſigulare (ut putāt) remedium ægre parientibus: ſi tellurem non attigerit. Ventriculi atq; inteſtina pingui ac tenui omento integūt̃: præterq̄ oua gignētibus. Huic adnectit̃ lyen in ſiniſtra ꝑte aduerſus iecur: cum quo locum aliq̄do ꝑmutat: ſed prodigioſe. Quidam eum putant ī eſſe oua piētibus: itē ſerpētibus admodum exiguum. Ita certe apparet ī teſtudīe: & crocodilo: & lacertis: & ranis. Cynocephalo aui non eſſe conſtat: neq; iis quæ careant ſanguine. Peculiare curſus inpedimentum aliq̄do in eo. Quamobrem īurit̃ curſoꝝ laborātibus. Et ꝑ uulnus etiam exempto uiuere aīalia tradunt. Sunt q putent adimi riſum ſimul homini: intemperantiamq; ioci conſtare lyenis magnitudine. Aſiæ regio ſcepſis appellat̃: in qua minimos eſſe pecori tradūt: & inde ad lyenem inuenta remedia. At in brileto & tharne: q̄terni renes ceruis. Contra pennatis ſq̄moſiſq;: nulli. Cætero ſūmis adhærent lumbis. Dexter omnibus ē latior: & minus pinguis: ſicciorq;. Vtriq; autem pinguitudo e medio exit: præterq̄ in uitulo marino. Aīalia in renibus pinguiſſima. Oues ꝗdem lætaliter circum eos concreto pīgui. Aliq̄do in eis inueniūt̃ lapilli. Renes hn̄t omnia quadrupedū: quæ aīal gn̄ant. Oua piētium teſtudo ſola: quæ & alia ōnia uiſcera. Sed homo bubulis ſīles uelut e multis renibus compoſitos. Pectus hoc ē oſſa præcordiis & uitalibus natura circūdedit. At uētri: quē neceſſe erat increſcere: ademit. Nulli aīalium circa uentrem oſſa. Pectus homini tantum latum: reliquis carinatum: uolucribus magis: & inter eas aq̄ticis maxime. Coſtæ homini tantum octonæ: ſuibus denæ: cornigeris tredecim: ſerpentibus triginta. Infra aluum ē a priore ꝑte ueſica: quæ nulli oua gignentium præter teſtudinem. Nulli niſi ſanguineū pulmonē hn̄ti. Nulli pedibus carētium. Inter eam & aluum arteriæ ad pubem tēdētes: quæ ilia appellātur. In ueſica lupi lapillus: qui ſyrites appellat̃. Sed hominum quibuſdam diro cruciatu ſubīde naſcētes calculi: & ſetarum capillamēta. Veſica membrana conſtat: quæ uulnerata cicatrice non ſolideſcit: neq; q̄ cerebrum aut cor inuoluit̃. Plura. n. mēbranarū gn̄a. Fœmīs eadem omnia: præterq; ueſicæ iūctus utriculus: ūde dictus uterus: quod alio nomīe locos appellant. Hoc in reliqs aīalibus: uuluam. Hæc uiperæ & intra ſe pariētibus duplex. Oua gn̄antium adnexa præcordiis. Et in muliere geminos ſinus ab utraq; ꝑte lateꝝ hēt. Funebris quotiēs uerſa ſpiritum incluſit. Boues grauidas negāt: præterq̄ dextero uuluæ ſinu ferre: etiam cum gemīos ferant. Vulua enecto ꝑtu melior q̄ edito. Eiecticia uocat̃ illa. Hæc porcaria. Primiparæ ſuis optīa. Contra effœtis a ꝑtu præterq̄ eodem die ſuis occiſæ liuida ac macra. Nec nouellarum ſuum præterq̄ primipararum probant̃. potiuſq; ueterum: nec dū effœtaꝝ: & biduo an̄ ꝑtū aut poſt partum aut quo eiecerint die. Proxīa eiecticia ē occiſo uno die poſt partum. Huius & ſumē optimum: ſi modo fœtus non hauſerit. Eiecticiæ teterrimum. Antiqui abdomē uocabant priuſq̄ calleret id ſciētes occidere non aſſueti. Cornigera una parte dētata & quæ in pedibus talos hn̄t ſæuo pingueſcunt. Biſulca ſciſſiſue in digitos pedibus &

Vndeam

nō cornigera:adipe. Concretus hic & cum refrixit fragilis:ſēperq; in fine carnis. Cōtra pīgue īter carnem cutēq;:ſucco liqdum. Quædam non pīgueſcunt:ut lepus:perdix. Sterilıora cūcta pīguia:& ī marıbus & ī fœmīs. Seneſcūt celerius præpīguia. Omnibus aīalibus ē quoddā in oculis pingue. Adeps cunctis ſine ſēſu:q nec arterias hēt:nec uenas. Pleriſq; aīalium ē pinguedo ſine ſenſu. quam ob cauſam ſues ſpirantes a muribus tradūt roſas. Quin &. L. Apronii conſularis uiri filio detractos adipes:leuatūq; corpus immobili onere. Et medulla ex eodem uidetᷣ eſſe a iuuēta rubēs : & ſenecta albeſcens. Non niſi cauis hæc oſſibus. Nec cruribus iumētoꝝ aut canū. Quare fracta non feruminantᷣ quod defluēte euenit medulla. Eſt autem pinguis iis : qbus adeps. Seuoſa cornigeris. Neruoſa & in ſpina tantum dorſi oſſa non hn̄tibus ut piſciū gn̄i. Vrſis nulla. Leoni ī fœminum & brachiorum oſſibus paucis exigua admodū. Cæteris enim eſt tāta duricia:ut ignis elidatᷣ:uelut e ſilice. Iis dura quæ nō pīgueſcūt. Aſinoꝝ ad tubas canora. Delphinis oſſa non ſpinæ. animal. n. pariunt. Serpētibus ſpinæ. Aqtilium mollibus nulla. Sed corpus circulis carnis uinctum:ut ſepiæ atq; lolligini. Et inſectis negatᷣ æque eſſe ulla. Cartilaginea aīalium aqtilium hn̄t medullam in ſpina. Vituli marini cartılaginem:non oſſa. Item omnium auriculæ ac nares quæ modicum eminent flexili mollicia:naturæ prouidentia:ne frangerentᷣ. Cartilago rupta non ſolideſcit. Nec præciſa oſſa recreſcūt: præterq̄ ueterinis ab ūgula ad ſuffragina. Homo creſcit in longitudinē ad annos uſq; ter ſeptenos. Tum deīde ad plenitudinē. Maxīe autem pubeſcens nodum quendam ſoluere:& præcipue ægritudīe ſentitᷣ. Nerui orſo a corde:bubuloq; etiam circumuoluti ſilem naturam & cauſam hn̄t in omnibus lubricis applicati oſſibus:nodiſq; corporum q uocātᷣ articuli. Aliubi interuentu: a liubi ambitu:aliubi trāſitu ligantes. Hic teretes:illic lati:ut in unoquoq; poſcit figuratio. Neq; ii ſolidātᷣ inciſi. mirumq; uulneratis ſummus dolor:præſectis nullus. Sīe neruis ſunt quædam aīalia:ut piſces. arteriis. n. conſtant. Sed neq; eæ molli piſcium generi. Vbi ſunt nerui:interiores cōducūt membra:ſuperiores reuocāt. Inter os latēt arteriæ: id ē ſpiritus ſemitæ. Iis īnatant uenæ:id eſt ſanguīs riui. Arteriarum pulſus ī cacumīe maxīe membrorum euidens index fere morborum in modulos certos legeſq; metricas per ætates ſtabilis aut citatus aut tardus deſcriptas ab Eriphilo medicīæ uate:mirāda arte : nimiam propter ſubtilitatem deſertus. Obſeruatio tn̄ crebri aut languidi ictus gubernacula uitæ temperat. Arteriæ carent ſenſu. nam & ſanguīe. Nec omnes uitalé continent ſpiritum:præciſiſq; torpeſcit tantum pars ea corporis. Aues nec uenas nec arterias hn̄t. Item ſerpētes:teſtudīes:lacertæ:minimumq; ſanguīs. Venæ in prætenues poſtremo fibras ſubter totam cutem diſperſæ:adeo in anguſtam ſubtilitatem tenuātᷣ: ut penetrare ſāguis nō poſſit:aliudue q̄ exilis humor ab illo q cacumībus innumeris ſudor appellatᷣ:ī ūbilico uenaꝝ nodoſo coitu.

DE Sāguīe: & quoꝝ celerrīe ſiccetᷣ : quoꝝ nō coeat : quoꝝ grauiſſīus:uel tenuiſſīus:quoꝝ nullus. Cap. xxxviii.

De ſanguine

SAnguis qbus multus & pinguis iracūdia. Maribus q̄ fœmīs nigrior. Et ī iuuēta magis q̄ ſenio. Et īferiore pte pīguior. Magna & ī eo uitalitatis portio. Emiſſus ſpiritus trahit ſecum:& tamen tactū non ſētit. Aīalium fortiora qbus ſāguis craſſior. Sapiētiora:qbus tenuior. Timidiora:qbus minimus. At qbus nullus hebetia. Tauroꝝ celerrime coit atq; dureſcit:ideo peſtifer potu maxime. Aprorum ac ceruoꝝ capraꝝq; & bubaloꝝ omnium non ſpiſſatᷣ. Pinguiſſimus aſinis. Homini tenuiſſimus. Iis qbus plus q̄terni pedes nullus. Obeſis minus copioſus:quoniam abſumitᷣ pingui. Profluuiū eius uni fit ī naribus homini: aliis nare altera:aliis utraq;. Quibuſdam p īferna. Multis per ora ſtatuto tēpore ut nuper Macrio uiro prætorio:& omnibus annis Voluſio Saturnino urbis præfecto:q nonageſimum etiam exceſſit annum. Solum hoc ī corpore temporarium ſētit incremētum. Siqdem hoſtiæ abūdantiorem fūdūt : ſi prius bibere. Quæ aīalium latere certis temporibus diximus:non hn̄t tunc ſanguinē

præter exiguas admodum circa corda guttas:miro opere naturæ. Sicut & in homĩe:uĩ eius ad minima mométa mutari: non modo tantum in ore ſuffuſa materia: uerũ ad ſingulos animi habitus:pudore:ira:metu:palloribus pluribus mõis:itẽ ruboris. Alius enim iræ:& alius uerecũdiæ.nam & in metu refugere & nuſq̃ eſſe certum eſt. Multiſq; nõ trãſfluere trãſfoſſis: quod homini tantum euenit. Nam quæ mutari dixĩus:colorẽ alienũ accipiũt quodã repcuſſu. Homo ſolus in ſe mutat. Morbi ões:morſq; ſãguinẽ abſumũt. An ĩ ſanguine principatus:& tergore:& pilis: & mammis:& ueſtitu.

Cap.xxxix.

SVnt q ſubtilitatem animi conſtare non tenuitate ſãguĩs putẽt:ſed cute:opimẽtiſq; corporꝶ.& tunc magis aut minus bruta eſſe:ut oſtreas & teſtudĩes. Boum tergora:ſetas ſuum obſtare tenuitati innati ſpiritus : nec purꝶ liqdumq; tranſmitti. Sic & ĩ homĩe cum craſſior calloſiorue excludat cutis. Quæ uero rõ crocodilis ſi non cruori ſed duriciæ tergoris tribuatꝰ & ſolertia: Hippopotami corii craſſitudo talis : ut ĩde torreantꝰ eſcæ. Et tñ ẽ quædam ingenio medica diligẽtia. Elephantorum quoque tergora impenetrabiles ſetas hñt:cum tñ omnium q̃drupedum ſubtilitas animi præcipua perhibeatꝰ illis. Ergo cutis ipſa ſenſu caret:maxime in capite . ubicũq; per ſe ac ſine carne eſt uulnerata nõ coit:ut ĩ bucca cilioq;. Quæ aĩal.piũt:pilos hñt. Quæ oua: pennas:aut ſq̃mas:aut corticem:aut teſtam ut teſtudĩes:aut cutem puram ut ſerpẽtes. Pennarum caules omnium auium præciſæ non creſcũt: uulſæ autem renaſcuntꝰ. Mẽbranis uolant fragilibus inſecta. Humẽtibus hirundines in mari. Siccis ĩter tecta ueſptilio. Horꝶ quoq; alæ articulos hñt. Pili a cute exeunt craſſa hirti. Fœmĩs tenuiores. Eqs in iuba largi. In armis leoni. Daſipodi & in buccis intus & in pedibus . Quæ utraq; Trogus & in lepore tradidit . Hoc exemplo libidinoſiores hominum quoque hirtos colligẽs. Villoſiſſimus aĩalium lepus. Pubeſcit homo ſolus: quod niſi cõtĩgat: ſterilis in gignendo eſt:ſeu maſculus:ſeu fœmĩa. Pili in homĩe ptim ſĩul : ptĩ poſtea gignuntꝰ. Congeniti autem non deſinunt:ſicut nec fœmĩs magnopere. Inuentæ tamẽ quædam defluuio capitis inualidæ : uelut languidiores cum menſtrui curſus ſtetere. Quibuſdam poſtgenitæ . Viris ſponte non gignũtꝰ . Quadrupedibus pilum cadere atq; ſubnaſci annuum eſt. Viris creſcũt maxĩe in capite:mox ĩ barba . Reciſi non ut herbæ ab cætera inciſura augẽtꝰ:ſed ab radice exeunt. Creſcunt & in qbuſdam morbis: maxĩe tuſſis:& in ſenecta.defunctorum quoq; corporibus. Libidinoſis cõgeniti maturius defluunt. At nati celerius recreſcunt. Quadrupedibus ſenectute craſſeſcũt:lanæq; rareſcũt. Quadrupedũ dorſa piloſa:uentres glabri. Boum coriis glutinũ excoqtꝰ: taurorũq;:& id præcipuum. Mammas homo ſolus e maribus habet. Cætera animalia mammarum notas tantum. Sed ne fœmĩæ qdem in pectore:niſi quæ poſſunt partus ſuos attollere. Oua gignẽtium nulli. Nec lac niſi aĩal parienti. Volucrum ueſpertilio tantum. Fabuloſũ.n.arbitror de ſtrigibus ubera eas ĩfãtium labris immulgere . Eſſe ĩ maledictis iã ãtiqs ſtrigẽ cõuenit. Sed quæ ſit auiũ cõſtare nõ arbitror.

Notabilia aĩalia quæ mãmis. Cap.xl.

ASinis a fœtu dolent:ideo ſexto menſe arcent ptus:cum equæ anno prope toto præbeant. Quibus ſolida ungula:nec ſupra geminos ptus. Hæc õnia binas hñt mammas:nec aliubi q̃ in femoribus. Eodem loco biſulca & cornigera. Boues q̃ternas. Oues:capræ binas . Quæ numeroſo fœcunda ptu:& quibus digiti in pedibus : hæc plures hñt toto uentre duplici ordine:ut ſues.generoſæ duodenas: uulgares binis minus. Sĩliter canes. Alia uẽtre medio q̃ternas ut pãtheræ. Alia binas ut leænæ. Elephas tantum ſub armis duas:nec in pectore:ſed citra in alis occultas. Nulla in fœminibus digitos hñtium. Primi geniti in q̃q; parte ſues:primas premũt. Etſi eſcæ ſũt faucibus proxĩæ:tñ ſuam nouit qſq; in fœtu quo genitus eſt ordĩe.eaq; alitꝰ:nec alia. Detracto illa alũno ſuo ſterileſcit illico:ac reſilit. Vno uero ex omni tᷓba relicto: ſola munifex quæ genito fuerat attributa:deſcendit. Vrſæ mammas quaternas gerunt . Delphini

binas in ima aluo papillas tantum:nec euidentes:& paulo in obliquũ porrectas. neq;
aliud aĩal in cursu lãbit̃. Et balenæ uituliq; mãmis nutriũt fœtus.

DE Lacte:& unde caseus non fiat. Cap.xli.

MVlieri añ septimum mensem profusum lac inutile. Ab eo mense quod uitalis ē
partus:salubre. Plerisq; autem totis mammis:atq; etiam in alarum sinus fluit.
Cameli lac mulget̃:ne iterum grauescat. Suauissimum hoc existimat̃ ad unã mẽsurã
tribus aquæ additis. Bos añ ptum non habet. Ex primo semper a partu colostra fiunt.
ni admisceat̃ aqua:ĩ pumicis modum coeũt duricia. Asinæ prægnãtes cõtinuo lacte-
scũt. Pullo eaꝝ ubi pingue pabulũ biduo a ptu maternũ lac gustasse lætale est. Genus
mali uocat̃ colostratio. Caseus non fit ex utriq; dẽtatis: quoniam eoꝝ lac non coit.
Tenuissimum camelis:mox eq̃bus. Crassissimũ asinæ:ut coaguli uice utãt̃. Conferre
aliqd & candori in mulieꝝ cute existimat̃. Popea certe Domitii Neronis cõiũx qngẽ-
tas per omnia secum fœtas trahens balneaꝝ etiam solio:totũ corpus illo lacte macera-
bat: extẽdi quoq; cutem credẽs. Omne autem igne spissatũ humore feruescit. Bubulũ
caseo fertilius q̃ caprinũ:ex eadem mensura pene altero tanto. Quæ plures quaternis
mammas hñt caseo inutilia. Et meliora quæ binas. Coagulum inutile leporis. Hædi
laudatum. Præcipuum tñ dasipodis:quod & profluuio alui medet̃: unius utrinque
dentatorum. Miꝝ barbaras gentes:quæ lacte uiuant:ignorare aut spnere casei tot sæ-
culis dotem: densantes id alioqn in acorem iucundum. Et pingue butyꝝ spuma:id ē
lactis concretiusq; q̃ quod serum uocat̃. Non omittendum in eo olei uim esse: &
barbaros omnes infantesque nostros ita ungi.

DE Diuersitate caseoꝝ. Cap.xlii.

LAus caseo romæ:ubi omnium gentium bona iudicant̃:comminus e prouinciis
nemausensi præcipua:lesuræ gabaliciq; pagis. Sed breuis ac musteo tãtum cõ-
mendatio. Duobus alpes generibus pabula sua approbãt. Dalmatiæ docleatẽ mittũt.
Ceutronicæ uatusicum. Numerosior apennino cebanus. Hunc & liguria mittit ouiũ
maxime lactis. Auximatem ex umbria. Mixtoq; etruriæ atq; liguriæ confinio lunẽsẽ
magnitudine conspicuum. Quippe & ad singula milia põdo premit̃. Proximũ autẽ
& urbi uestinum: crustuminũq; & e ceditio campo laudatissimum. Et capraꝝ gregi-
bus sua laus est. In recenti maxime:eam augente gratiam fumo: qualis in ipsa urbe
conficit̃:cunctis præferendus. Nam galliarum sapor medicamenti uim optinet. Trãs
maria uero bithynius fere ĩ gloria est. Inesse pabulis salem etiam ubi nõ det̃:ita ma-
xime ĩtelligit̃:omni in sale caseo senescente. Quales redire in musteum saporẽ aceto
e thymo maceratos certum est. Tradũt Zoroastrẽ ĩ desertis caseo uixisse ãnis.xx.ita
tẽpato:ut uetustatẽ nõ sẽtiret.

Differẽtia membrorum hominis a cæteris aĩalibus. Cap.xliii.

TErrestriũ solus homo bipes. Vni iuguli:humeri. Cæteris armi. Vni ulnæ. Qui-
bus aĩalium manus sunt intus tantum carnosæ:extra neruis & cute constant.
Digiti quibusdam in manibus seni. C. Oratii ex patricia gente filias duas ob id Sedi-
gitas accepi appellatas. Vulcatium Sedigitum illustrem ĩ poetica. Homĩs digiti arti-
culos hñt ternos. Pollex binos. & digitis aduersus uniuersis flectit̃. per se uero ĩ obli-
quum porrigit̃:crassior cæteris. Huic minimus mensura par est. Duo reliq sibi. Inter
quos medius lõgissime protendit̃. Quibus ex rapina uictus quadrupedum qni digiti
in prioribus pedibus:reliquis quaterni. Leones:lupi: canes & pauca in posterioribus
quoq; qnos ungues hñt:uno iuxta cruris articulum dependente. Reliq̃ quæ sũt mi-
nora digitos qnos. Brachia nõ omnibus paria esse. Thracio.n.studioso in.C.Cæsaris
ludo notum est dexteram fuisse proceriorem. Aĩalium quædam ut manibus utuntur
crioꝝ ministerio pedũ. sedẽtq; ad os illis admouẽtia cibos:ut sciuri.

DE Simiaꝝ silitudĩe. Cap.xliiii.

NAm simiaꝝ gña perfectam hoĩs simulatiõem continent facie:naribus:auribus:

de lacte asine

de digit[is]

palpebris. Quæ ſolæ quadrupedũ & inferiorem hñt genam : iam mãmas in pectore: & brachia: & crura in cõtrarium flexa. Siliter in manibus ũgues: digitos: longioremq; medium. Pedibus paulum differunt. Sunt enim ut manus prælongi : ſed ueſtigium palmæ ſilæ faciunt. Iis quoq; pollex & articuli ut homini . Et præter genitale tantũ. & hoc ĩ maribus. Viſcera etiam interiora omnia ad exemplar.

DE Vnguibus. Cap. xlv.

VNngues: qui clauſulæ neruorũ ſummæ exiſtimant᷑: omnibus iis q̃bus & digiti. Sed ſimiæ imbricati: homĩbus lati: & defuncto creſcunt. Rapacibus unci. Cæteris recti ut canibus: preter eum qui a crure pleriſq; dependet. Omnia digitos hñt quæ pedes: excepto elephanto . Huic enim informes numero q̃dem q̃nq;: ſed indiuiſi: ac leuiter diſcreti: ũguliſq; non unguibus ſimiles: & pedes maiores priores. In poſterioribus articuli breues. Idem poplites intus flectit homĩs modo. Cætera aĩalia ĩ diuerſũ. Poſterioribus articuli pedibus q̃ prioribus . Nã quæ aĩal generãt: genua añ ſe flectũt: & ſuffraginum artus in aduerſum. Homini genua & cubiti contraria . Item urſis & ſimiarum gñi: ob id minime pernicibus. Oua parientibus quadrupedum crocodilo. Lacertis priora genua poſt curuant᷑: poſteriora in priorẽ partem. Sũt autem crura his obliqua humãi pollicis modo. Sic & multi pedibus: præterq̃ nouiſſĩa ſaliẽtibus. Aues & q̃drupedes alas in priora curuant: ſuffragines ĩ poſteriora. Hoĩs genibus quædam & religio ineſt obſeruatione gentium. Hæc ſupplices attingunt. Ad hæc mãus tẽdũt. Hæc ut aras adorant : fortaſſis quia ineſt iis uitalitas. Nanq; in ipſa genu utriuſque commiſſura dextra leuaq; a priore p̃te gemina quædam buccarum inanitas ineſt: qua pfoſſa ceu uinculis ſpiritus fugit. Ineſt & in aliis partibus quædam religio: ſicut dextra oſculis auerſa appetit᷑ . In fide porrigit᷑. Antiq̃s græciæ in ſupplicando mentum attingere mos erat. Eſt in aure ima memoriæ locus: quem tangentes atteſtamur . Eſt poſt aurem æq; dextram nemeſios: quæ dea latinum nomen: ne in capitolio quidem inuenit: quo referimus tacto ore proximum a minimo digitum : ueniam ſermonis a diis expoſcentes. Varices in cruribus uiro tantum: mulieri raro. C. Marium: q ſepties conſul fuit ſtantem ſibi extrahi paſſum unũ hominem Oppius auctor eſt . Omnia aĩalia a dextris partibus incedunt: ſiniſtris incubant. Reliq̃ ut libitum eſt: gradiũtur. Leo tãtum & camelus pedatim: hoc ẽ ut ſiniſter pes non tranſeat dextꝝ: ſed ſubſeq̃t᷑. Pedes homini maximi: fœmĩs tenuiores . In omni gñe ſuræ homini tantum & crura carnoſa. Reperit᷑ apud auctores in ægypto quædam non habuiſſe ſuras. Vola homini tantum exceptis quibuſdam. nãq; & hinc cognomĩa inuenta Planci: Plauti: Scauri: Panſæ : ſicuti a cruribus Vari: Vatie : Vatiniiq; uitia . Et ĩ q̃drupedibus ſolidas hñt ũgulas quæ non ſunt cornigera . Igit᷑ ꝑ eis telũ ungula ẽ illis. Nec talos hñt eadẽ. At quæ biſulca ſunt: hñt. Iidem digitos hñtibus non ſunt. Neq; prioribus pedibus omnino ulli. Camelo tali ſiles bubulis: ſed minores paulo . Eſt enim biſulcum diſcrimĩe exiguo pes ſimus ueſtigio carnoſo: ut urſi . Quadecã ĩ lõgiore itinere ſĩe calciatu faticũt.

DE Vngulis. Cap. xlvi.

VNgulæ ueterino tãtum gñi renaſcunt᷑. Sues in illyrico quibuſdam locis ſolidas hñt ungulas. Cornigera fere biſulca. Solida ũgula & bicorne: nullũ . Vnicorne aſinus tantũ indicus. Vnicorne biſulcum: orix. Talos aſinus indicus unus ſolidipedũ habet. Nam ſues ex utroq; gñe exiſtimant᷑: ideo fœtus earum. Hominẽ q exiſtimarũt habere facile conuicti. Lynx tantum digitos hñtium ſimile quiddam talo habet. Leo etiãnũ tortuoſos . Talus autem rectus eſt ĩ articulo pedis uentre eminens: concaua ĩ uertebra ligatus.

DE Pedibus auiũ & ũguibus. Cap. xlvii.

AVium aliæ digitatæ: aliæ palmipedes : aliæ inter utrunq; digitis diuiſis adiecta latitudine. Sed omnibus quaterni digiti: tres ĩ ſuperiore p̃te: unus in calce. Hic deeſt quibuſdam longa crura hñtibus. Lynx ſola utrĩq; binos habet. Eadem linguam ſerpẽtium ſilem in magnam longitudinem porrigit . Circũagit collum ĩ aduerſũ ſe.

Vngues ei grãdes ceu gracchulis. Auium qbusdam grauioribus in cruribus additi radii. Nulli ũcos hñtium ũgues longi pedes. Porrectis ad caudam ex cruribus uolant. Quibus breues contractis ad mediũ. Qui negant uolucrem ullam sine pedibus esse: confirmant & apodas habere: & ocen: & drepanin in eis: quæ rarissimæ apparent. Visæ iam etiam serpentes anserinis pedibus.

DE Pedibus insectoꝝ a duobus ad cẽtũ. Cap. xlviii.

INsectoꝝ aĩalium pedes primi longiores duros hñtibus oculos ut subinde pedibus eos tergant: ceu notamus ĩ muscis. Quæ ex iis nouissimos hñt lõgos: saliũt ut locustæ. Omnibus autem iis seni pedes. Araneis qbusdam prælongi accedũt bini. Internodia singulis terna. Octonos & marinis esse diximus polypis: sepiis: lolliginibus: cancris: q brachia ĩ cõtrarium mouent: pedes ĩ orbem aut ĩ obliquũ. Iidem soli aĩaliũ rotũdi. Cætera binos pedes duces habẽt: cancri tantum quaternos. Quæ hũc numerũ pedũ excessere terrestria ut pleriq; uermes: nõ ĩfra duodenos habent. Aliqua uero & centenos. Numerus pedum ĩpar nulli est. Solipedum crura statim iusta nascuntur mensura: postea exporrigentia se uerius q̃ crescentia. Itaq; in infantia scabunt aures posterioribus: quod addita ætate non queunt: quia longitudo supficiẽ corpoꝝ solam ampliat. Hac de causa inter initia pasci: nisi submissis genibus non possunt: nec usq; dum ceruix ad iusta incrementa perueniat.

DE Pomilionibus: & Genitalibus. Cap. xlviiii.

POmilionum genus in omnibus aĩalibus est: atq; etiam inter uolucres. Genitalia maribus quibus essẽt retro satis diximus. Ossea sunt lupis: uulpibus: mustelis: uiuerræ. Sunt iis etiam calculo humano remedia præcipua. Vrso quoq; simul ut expirauerit cornescere aiunt. Camelino arcus intendere orientis populis fidissimum. Nec non in aliqua gentiũ quoq; in iis discrimĩa. Et sacrorum etiam citra perniciẽ ãputatis matris deũ gallis. Contra mulieꝝ paucis prodigiosa assimilatio sicut hermaphroditis utriusq; sexus. Quod etiã quadrupedum generi accidisse Neronis prĩcipatu primũ arbitror. Ostentabat certe hermaphroditas subiuges carpento suo: & equas ĩ treberico galliæ agro repertas: ceu plane uisẽda res esset: principem terrarum insidere portẽtis. Testes pecori armentoq; ad crura decidui: suibus adnexi: delphino prælongi: ultima condũt' aluo: & elephanto occulti. Qui oua parientium lumbis intus adhærent: q̃lia ocissima in uenere. Piscibus serpentibusq; nulli: sed eorum uice binæ ad genitalia a renibus uenæ. Buteonibus terni. Homini tantum iniuria aut sponte naturæ frangũt'. Idque tertium ab hermaphroditis & spadonibus semiuiri genus habent. Mares in omni genere fortiores: præterq̃ in pantheris & ursis.

DE Caudis. Cap. L.

CAudæ præter hominem ac simias omnibus fere animalibus: & oua gignentibus pro desiderio corpoꝝ. Nudæ hircis & apris: setosæ ut equis. Amputatæ lacertis & serpentibus renascunt'. Piscium meatus gubernaculi modo regunt. Atq; etiam in dextram ac leuam motæ: ut remigio quodam impellunt. Lacertis ĩueniũt' & geminæ. Boum caudis longissimus caulis: atq; in ima pte hirtus. Idem asinis longior q̃ eqs: sed setosus ueterinis. Leoni infima parte ut bubus & sorici: & pantheris non item. Vulpibus & lupis uillosus ut ouibus: qppe ꝓcerior. Sues intorquẽt. Canũ degeneres sub aluũ reflectũt.

DE Vocibus. Cap. Li.

VOcem non habere nisi quæ pulmonem & arterias hñt: hoc est nisi quæ spirãt: Aristoteles putat. Iccirco & insectis sonum esse nõ uocem: intus meãte spiritu: & ĩcluso sonante. Alia murmur edere: ut apes. Alia cum tractu stridorem: ut cicadas. recepto. n. ut duabus sub pectore cauis spiritu mobili occursante membrana intus attritu eius sonare uiscera sat notum est. Cætera simul cum uolatu ĩcipere audiri: & desinere: ut muscas apes. Sonũ enĩ attritu & interiore aura non anima reddi. Locustas pennarum & fœminũ attritu sonare credit' sane. Item aq̃tilium pectines stridere cũ

Liber Undecimus finit

uolant. Mollia & crusta intecta nec uocem: nec sonum ullum habere. Sed & cæteri pisces q̄uis pulmone & arteria careant: non in totum sine ullo sono sunt. Stridorem eum dentibus fieri cauillant̄. Et is qui caper uocat̄ in acheloo amne: grūnitū hēt: & alii de quibus dixius oua parietibus. Sibilus serpentibus longus. Testudini abruptus. Ranis sonus sui generis: ut dictum est: nisi si & in his ferenda dubitatio est: qui mox in ore concipit̄ non in pectore. Multum tamen in his refert & locorum natura. Mutæ in macedonia tradunt̄. Muti & apri. Auium loquaciores quæ minores: et circa coitus maxime. Aliis in pugna uox ut coturnicibus. Aliis āte pugnam ut perdicibus. Aliis cū uicere ut gallinaceis. Iisdē sua maribus. Aliis eadem ut fœmis: ut lusciniarum generi. Quædam toto anno canunt: quædam certis temporibus: ut in singulis dictum est. Elephas circa nares ore ipso sternutamento silē elidit sonum: per nares autem tubaꝝ raucitati. Bubus tantum fœmis uox grauior: in alio omni gn̄e exilior q̄ maribus. In homīe etiam castratis. Infantis nascentis nulla audit̄ anq̄ totus emergat utero. Prius sermo anniculo est. Semestris locutus est Crœsi filius in crepūdiis: quo prodigio totū id concidit regnum. Qui celerius fari cœpere: tardius ingredi incipiunt. Vox roborat̄ a tredecim annis. Eadem in senecta exilior. Neq; in alio aīalium sæpius mutat̄. Mira præterea sunt de uoce magna digna dictu in theatrorum orchestris scobe aut arena superiecta deuorat̄: & in rudi parietum circūiectu. Etiam doliis inanibus currit eadē concauo uel recto parietum spatio: q̄uis leui sono dicta uerba ad alteꝝ caput ꝑferēs si nulla inæqualitas impediat. Vox in homine magnam uultus partem habet. Agnoscimus eam priusq̄ cernamus: non aliter q̄ oculis. Totidemq; sunt eæ: quot in rerum natura mortales: & sua cuiq; sicut facies. Hinc illa gentium: totq; linguaꝝ toto orbe diuersitas. Hic tot cātibus & modulis flexiones. Sed ān ōnia explanatio animi: quæ nos distīxit a feris. Inter ipsos quoq; hoīes discrimē alteꝝ æq; grāde q̄ a belluis fecit.

DE Agnascentibus membris: & dicta Aristotelis de uita hoīs. Cap. LII.

Membra aīalibus agnata: inutilia sunt: sicut sextus homini sēper digitus. Placuit in ægypto nutrire portentum: binis & in aduersa capitis parte oculis hominem: sed iis nō cernentem. Miror quidē Aristotelem non mō credidisse præscita uitæ esse aliqua in corporibus ipsis: uerum etiam prodidisse. Quæ quanq̄ uana existimo: nec sine contatione proferenda: ne in se quisq; & auguria anxie quærat: attingam tamen quæ tantus uir in doctrina non spreuit. Igitur uitæ breuis signa ponit raros dentes: prælongos digitos: plumbeum colorem: pluresq; in manu incisuras: nec perpetuas. Contra longæ esse uitæ incuruos humeris: & in manu una duas incisuras lōgas hn̄tes: & plures q̄. xxxii. dentes habentes: auribus amplis. Nec uniuersa hæc (ut arbitror) sed singula obseruat. Friuola ut reor: & uulgo tamen narrata. Addidit morum aspectus sili modo apud nos Trogus: & ipse auctor seuerissius: quos uerbis eius subiiciā. Frōs ubi est magna: segnē animū subesse significat. Quibus ꝑua mobilem. Quibus rotūda iracūdum: uelut hoc uestigio tumoris apparente. Sup̄cilia quibus porriguntur in rectum: molles significant. Quibus iuxta nasum flexa sunt: austeros. Quibus iuxta tempora inflexa derisores. Quibus in totum dimissa: maliuolos & inuidos. Oculi q̄buscunq; sunt longi: malificos esse indicant. Qui carnosos a naribus angulos habent: maliciæ nota præuenti. Cādidi pars extenta notam impudentiæ habet. Qui idētidem autem operire solent inconstantiæ. Auricularꝝ magnitudo: loq̄citatis & stulticiæ nota ē. Hactenus Trogus.

Aristotil dicta et Iudicia hoīs

DE Aīa: & de hītu aīaliū: & quæ gustata īterimāt: & de uictu hoīs: & q̄bus de causis non coq̄t̄. Cap. LIII.

Animæ leonis uirus graue. Vrsi pestilēs. Cōtacta halitu eius attingit nulla fera: ociusq; putrescunt afflatæ reliquis. Homīs tantum nat̄a infici uoluit pluribus modis: & ciborum ac dentium uitiis: sed maxime senio. Dolorem sentire nō poterat: tactu sensuq; omni carebat sine qua nihil sentit̄. Eadē cōmeabat ab eo recens assidue exitura supremo: & sola ex omnibus superfut̄a. Deniq; hæc trahebat̄ e cælo. Huius

Incipit duodecimus

quoq; tn̄ repta pœna est: ut neq; id ipsum quo uiuit: in uita iuuaret. Parthoꝝ populis hoc præcipue & a iuuenta propter indiscretos cibos: nanq; & uino fœtent ora nimio. Sed sibi pceres medent grano assyrii mali: cuius ē suauitas præcipua ī esculēta addito. Elephantoꝝ aīa serpentes extrahit. Ceruoꝝ itē urit. Diximus hominum gn̄a q uenena serpentium suctu e corporibus exigerent. Quin & suibus serpentes in pabulo sunt. & aliis uenenum est. Quæ insecta appellauimus: omnia olei aspersu necantur. Vultures unguento quidem fugant. Alia alios appetunt odores. Scarabei rosam. Quosdam serpētes scorpio occidit. Scythæ sagittarum ungūt aciem uiperina sanie & humano sanguine. Irremediabile id scelus. Mortem illico affert leui tactu. Quæ animaliū ueneno pascerent: diximus. Quædam innocua alioqn uenenatis pasta noxia fiunt & ipsa. Apros in pamphylia & ciliciæ mōtosis salamandra ab iis deuorata qui edere: moriūt. Nec enim est intellectus ullus in sapore uel odore. Et aqua uinumq; interimit. Salamandra ibi immortua: uel si omnino biberit: unde potet. Item rana quā uocāt rubetā: tantum insidiarum est uitæ. Vespæ serpentes auidæ uescunt: quo alimēto mortiferos ictus faciunt. Ideoq; magna differentia est uictus: ut in tractatu pisce uiuētiū Theophrastus prodit. Boues quoq; pisce uesci: sed nō nisi uiuente. Homini cibus utilissius simplex. Aceruatio saporum pestifera: & condimēta perniciosiora. Difficulter autem perficiuntur omnia in cibis acria: nimia: & auide hausta: & æstate q̄ hyeme difficilius: & in senecta q̄ in iuuēta. Vomitiones homini ad hæc in remedium excogitatæ: frigidiora corpora faciunt. Inimicæ oculis maxime: aut dentibus. Sōno concoquere corpulentiæ q̄ firmitati utilius. Ideo athletas malunt cibos ambulatione perficere. Peruigilio quidem præcipue uincuntur cibi.

hoīe cib' simplex optim'

DE Corpulētia augēda uel minuēda: & quæ gustu famē ac siti sedēt. Ca. Liiii.

AVgescunt corpora dulcibus atq; pinguibus: & potu. Minuunt siccis: & aridis: ac siti. Quædam aīalia & pecudes quoq; in africa quarto die bibūt. Homini nō ante diem septimum lætalis inedia. Durasse & ultra undecimum plerosq;. Certum est mori esuriendi semper inexplebili auiditate animalium uni homini. Quædam rursus exiguo gustu famem ac sitim sedant: conseruantq; uires: ut butyrum: ut titipace: glycyrrizon. Perniciosissimum autē et in omni uita qdē quod nimium. Præcipue tamen corpori. minuiq; quod graue quodlibet modo utilius. Veꝝ ad reliq̄ naturæ trāseāus.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DVODECIMVS. PROOEMIVM.

ANIMALIVM OMNIVM QVAE NOSCI potuere naturæ generatim membratimq; ita se habent. Restant neq; ipsa anima carētia: q̄doqdē nihil sine ea uiuit: terra edita: ut inde eruta dicāt: ac nullum sileat rerum naturæ opus. Diu fuere occulta eius beneficia. Summumque munus homini datum: arbores siluæq; intelligebantur. Hinc primum alimētum. Harum frōde mollior specus: libro uestis. Etiam num gentes sic degūt. Quo magis ac magis admireris ab iis principiis cædi montes in marmora. Vestes a seribus peti. Vnionem in rubri maris profundo. Smaragdum in ima tellure quæri. Ad hoc excogitata sunt aurium uulnera. Nimirum quoniā paꝝ est collo crinibusq; gestari: nisi infoderent etiam corpori. Quamobrem sequi par est ordinē uitæ: & arbores an̄ alia dicere: ac moribus primordia ingerere.

DE Arboꝝ honore: & qn̄ Platanus primū ī italia: & de natūa eaꝝ. Cap. i.

Liber

H Ae fuere numinũ templa: priscoq; ritu simplici rura etiam nunc deo præcellẽtẽ arborem dicant. Nec magis auro fulgentia atq; ebore simulacra q̃ lucos: & ĩ iis silẽtia ipsa adoramus. Arborum gña numinibus suis dicata perpetuo seruant᷑: ut Ioui esculus: Apollini laurus: Mineruæ olea: Veneri myrtus: Herculi populus. Quin & siluanos faunosq; & deoꝝ genera siluis ac sua numina tanq̃ e cælo attributa credimus. Arbores postea blandioribus fruge succis hominem mitigauere. Ex iis recreãs mẽbra olei liquor: uiresq; potus uini: tot deniq; sapores annui sponte uenientes. & mensæ: depugnet᷑ licet earum causa cum feris: & pasti naufraugorum corporibus pisces expe tant᷑: etiamnum tamen secundæ. Mille præterea sunt usus earum: sine quis uita degi non possit. Arbore sulcamus maria: terrasq; admouemus. Arbore exædificamus tecta. Ex arbore & simulacra numinum fuere: nondum precio excogitato belluaꝝ cadaueri: atq; ut a diis nato iure luxuriæ eodem ebore numinum ora spectarẽt᷑: & mẽsaꝝ pedes. Produnt alpibus coercitas & tam inexuperabili munimento gallias hanc primũ habuisse causam superfundendi sese italiæ: q; Elico ex heluetiis ciuis eorum fabrilem ob artem romæ commoratus ficum siccam & uuam: oleiq; ac uini præmissa remeãs secũ tulisset. Quapropter hæc uel bello quæsisse uenia sit. Sed quis non iure miret᷑ arborẽ umbræ gr̃a tantum ex alieno petitam orbe? Platanus ea est. Hæc per mare Ionium in Diomedis insulam eiusdem tumuli gr̃a primum inuecta. Inde in siciliam trãsgressa: atq; inter primas donata italiæ etiam ad morinos usq; peruecta: ad tributarium etiã pertinens solum: ut gentes uectigal & pro umbra pendant. Dionysius prior siciliæ tyrannus regiam in urbem transtulit eas: domus suæ miraculum: ubi postea factum gymnasium. nec potuisse in amplitudinem adolescere. Haud alias fuisse in italia: ac nominatim hispania apud auctores inuenit᷑. Hoc actum circa captæ urbis ætatem. tantumq; postea honoris increuit: ut mero infuso enutriant᷑. Compertum id maxime prodesse radicibus. Docuimusq; etiam arbores uina potare. Celebratæ sũt primum in ambulatione academiæ athenis cubitorum. xxx. sex unius radice ramos antecedente. Nunc est clara in lycia socia gelidi fontis amœnitate itineri apposita domicilii modo caua octoginta atq; unius pedum specu: numeroso uertice: & se uastis protegens ramorum arboribus instar agros lõgis optinens umbris: ac nequid desit speluncæ imagini saxea intus crepidinis corona muscosos complexa pumices extat: tam digna miraculo: ut Licinius Mutianus ter consul: & nuper prouinciæ eius legatus ꝓdẽdum etiam posteris putauerit: epulatum intra eam se cum duodeuicesimo comite. Large ipsa toros præbente fronde: ab omni afflatu securum optantem hymbrium per folia crepitus. Lætioremq; marinorum nitore picturæ uarietate laquearium auro cubuisse in eadem. Aliud exemplum Caii principis in ueliterno rure mirati unius tabulata: laxeq; ramorum trabibus scamna patula & in ea epulanti cum ipse pars esset umbræ quindecim conuiuarum ac ministerii capacem triclinio. quam cœnam appellauit ille nidum. Est gortynæ in insula creta iuxta fontem platanus una insignis utriusq; linguæ monumẽtis: nunq̃ folia dimittens. Statiq; ei græciæ fabulositas superfluit: Iouẽ sub ea cum Europa cõcubuisse. Ceu uero nõ alia eius gñis esset in cypro: sed ex ea primum in ipsa creta: ut est natura hominum nouitatis auida. Platani satæ regenerauere uitium: quandoquidem commendatio arboris eius non alia maior est: q̃ solẽ æstate arcere: hyeme admittere. Inde in italiam quoq; ac suburbana sua Claudio principe Marcelli Esernini libertus: sed qui se potẽtiæ causa Cæsaris libertis adoptasset spado thessalicus prædiues ut merito dici posset. Is quoq; Dionysius transtulit id genus. durãtq; etiã ĩ italia portẽta terraꝝ: præter illa scilicet quæ ipsa excogitauit italia.

DE Chameplatano: & qs totõderit uiridaria. Cap. ii

N Anq; & chameplatani uocant᷑ coactæ breuitatis: quoniam arboꝝ etiam abortus inuenimus. Hoc quoq; ergo in genere pumilionum infœlicitas dicta erit. Fit autẽ & serendi genere & recidendi. Primus Cn. Matius ex equestri ordĩe diui Augusti

amicus fueit nemora tonsilia itra hos.lxxx.ānos.

DE Peregrinis arboribus:& Malo assyrio. Cap.iii.

PEregrinæ cerasi persicæq;:& omnes quarum græca nomīa aut aliena. Sed quæ ex iis incolaꝝ numero esse cœpere:dicēt' inter fructiferas. In præsentia externa prosequemur:a salutari maxime orsi. Malus assyria:quam alii uocant medicam: uenenis medet'. Folium eius est unedonis intercurrentibus spinis. Pomum ipsum alias non mandit':odore præcellit foliorū quoq;:qui transit in uestes una conditus:arcetq; animalium noxia. Arbor ipsa ōnibus horis pomifera ē:aliis cadentibus:aliis maturescentibus: aliis uero subnascentibus. Tentauere gentes transferre ad sese propter remedii præstātiam fictilibus in uasis dato per cauernas radicibus spiramēto. Qualiter ōnia trāsitura longius seri arctissime transferriq; quæ meminisse conueniet:ut semel quæq; dicant'. Sed nisi apud medos & in perside nasci noluit. Hæc est cuius grana pthoꝝ proceres incoquere diximus esculentis:commendandi halitus grā.nec alia arbor laudat' in medis. Lanigeras seꝝ ī mētione gētis eius narrabimus.

DE Indiæ arboribus: uel qn̄ primū romæ Hebenus. Cap.iiii.

ITem indiæ arboꝝ magnitudinem unam:quam peculiarius Virgilius celebrauit hebenum nusq̄ alibi nasci professus. Herodotus eam æthiopiæ intelligere maluit tributi uice regibus persidis e materie eius centenas phalangas tertio quoq; anno pensitasse æthiopas cum auro & ebore prodendo. Nō omittendum id quoq; uicenos dentes elephantorum grandes:quoniam ita significauit: æthiopas eadem cā pēdere solitos:tanta ebori auctoritas erat:urbis nostræ trecentesimodecimo āno. Tunc enim auctor ille historiam eā condidit Thurius in italia. Quo magis mirum est:quod eidē credimus:qui padum amnem non uidisset: nemini ad id tempus asiæ græciæq;: aut sibi cognitum. Aethiopiæ forma ut diximus. Meroen usq; nuper allatam Neroni prīcipi raram arborem hebenum. A meroe usq; ad syenem finem imperii per nongenta nonaginta sex.M.passuum:nullamq; aliam nisi palmarum generis esse docuit. Ideo fortassis in tributorum auctoritate tertia res fuerit hebenus. Romæ eā Magnus Pompeius in triumpho mithridatico ostendit. Accendi eam Fabianus negat. Vritur tamen odore iucūdo. Duo gñа eius. Rarum id quod melius:arboreum trūco enodi:materiæ nigri splendoris:ac uel sie arte ꝓtinus iucūdi. Alteꝝ fruticosū cytisi mō: & tota india dispsū ē.

DE Spina & Ficu indicis. Cap.v.

IBi & spina similis sed deprehensa uel lucernis igni protinus transiliente. Nunc eas exponam:quas mirata est Alexandri Magni uictoria:orbe eo patefacto. Ficus ibi exilia poma habet. ipsa se sēp serens:uastis diffūdit' ramis. quoꝝ pōdera adeo in terram curuāt':ut annuo spatio infigant'. nouamq; sibi propaginem faciant circa parentem in orbes:quodam opere topiario. Intra sepem eam æstiuant pastores:opacā pariter & munitam uallo arboris: decora specie subter intuenti proculue fornicato ābitu. Superiores eiusdem rami in excelsum emicant:siluosa multitudine: uasto mr̄is corpore:ut.lx.passus pleræq; orbem colligant. Vmbræ uero bina stadia operiant. Foliorum latitudo peltæ effigiem amazonicæ habet. Ea causa fructum integēs: crescere prohibet. Rarusq; est:nec fabæ magnitudinem excedens. Sed per folia solibus coctus prædulci sapore digno miraculo arboris gignit' circa acesinē maxīe amnē.

DE Arbore Pala & arboribus indicis sie nomibus & laniferis. Cap.vi.

MAior alia pomo & suauitate præcellentior: quo sapientiores indorum uiuunt. Folium alas auiū imitat' longitudīe trium cubitorum:latitudīe duum. Fructū e cortice mittit admirabilem succi dulcedine:ut uno quaternos satiet. Arbori nomen palæ:pomo arienæ. Plurima est in sidracis expeditionum Alexandri termino. Est & alia similis huic:dulcior pomo:sed intraneorum ualitudini ifesta. Dixerat Alexāder: nequis agminis sui id pomum attingeret. Gñа arborum macedones narrauere:ex maiore pte sine nomibus. Est & terebintho similis cætera:pomo amygdalis: uel minore

tantum magnitudine:præcipuæ ſuauitatis in bactris. Vtiq; hanc aliqui terebinthum
eſſe proprii generis potius q̄ ſimilem ei putauerunt. Sed unde ueſtes lineas faciunt:
foliis moro ſilis calice bombicino. Rhodo ſerunt eam in campis:nec ē gratior ullaꝝ
ꝓſpectus. Oliua indiæ ſterilis:præterq̄ oleaſtri fructu.

DE Piperis arboribus:& Gariophylo:& aliis pluribus. Cap.vii.

PAſſim uero quæ piper gignunt:iuniperis noſtris ſiles:quanq̄ in fronte caucaſi
ſolibus oppoſita gigni tantum eas aliqui tradidere. Semina a iunipero diſtant
paruulis ſiliquis:quales in paſſiolis uidemus. Hæ prius q̄ dehiſcant:decerptæ toſtæq;
ſole faciunt quod uocat̃ piper longum. Paulatim uero dehiſcentes per maturitatem:
oſtendunt candidum piper:quod deīde toſtum ſolibus:colore rugiſq; mutat̃. Verū
& iis ſua iniuria eſt:atq; cæli intēperie carbūculant̃. fiuntq; ſemīa caſſa & īania. quod
uocant brechmaſin:indorum lingua ſic ſignificante abortum. Hoc ex omni genere
aſperrimum:leuiſſimumq;:& pallidum. Gratius nigrum:leniuſq; utroq; candidum.
Nō eſt huius arboris radix:ut aliqui exiſtimauere:quam uocant ſingiuerim: alii uero
gingiberim:quāq̄ ſapore ſili. Id enim in arabia atq; troglodytica in uillis naſcit̃: ꝑuæ
herbæ:radice candida. Celeriter ea cariē ſentit:q̄uis in tāta amaritudīe. Preciū eius
in libras ſex. Piper longum facillime adulterat̃ alexandrino ſinapi. Emit̃ ī libras.xxv.
album.xvii.nigrum.xiiii. Vſum eius adeo placuiſſe mirum eſt. In aliis q̄ppe ſuauitas
cepit:in aliis ſpecies inuitauit. Huic nec pomi nec baccæ commendatio eſt aliq̄. Sola
placere amaritudine:& hanc in indos peti. Quis ille qui primus cibis experiri uoluit?
aut cui ī appetenda auiditate eſurire non fuit ſatius? Vtrūq; ſilueſtre gentibus ſuis ē:
& tamen pondere emit̃ ut aurum uel argentum. Piperis arborem iam etiam hēt italia
maiorem myrto:nec abſilem. Amaritudo grano eadē quæ piperi myrteo credit̃ eſſe.
Deeſt toſta illa maturitas:ideoq; & rugarum:coloriſq; ſilitudo. Adulteratur iuniperi
baccis mire uim trahentibus. In pondere quidem multis modis. Eſt etiamnū ī india
piperis granis ſile:quod uocat̃ gariophylon grādius fragiliuſq;. Tradunt ī īdico luco
id gigni. Aduehitur odoris gr̃a. Fert & in ſpinis piperis ſilitudīem:præcipua amaritu-
dīe:foliis ꝑuis:dēſiſq; cypri modo:ramis triū cubitorum:cortice pallido: radice lata:
lignoſaq;:buxei coloris. Hac in aqua cum ſemīe excepta in æreo uaſe medicamētum
fit:quod uocat̃ lycione. Ea ſpina & in pelio monte naſcit̃:adulteratq; medicamētum.
Item aſphodeli radix aut fel bubulum aut abſīthium uel thus uel amurca. Abſīthiū
aptiſſimū medicīæ quod ē ſpumoſū. Indi ī utribus cameloꝝ aut rhinocerotū admit-
tūt. Spinā ipſā ī græcia q̄dam pixacāthū chironiū uocāt.

DE Machir & arboribus amanæ gentis. Cap.viii.

ET machir ex india aduehit̃ cortex rubēs: radicis magnæ: nomīe arboris ſuæ.
Qualis ſit ea:īcomptum habeo. Corticis melle decocti uſus in medicīa ad dyſē-
tericos præcipuus hēt̃. Saccaron & arabia fert:ſed laudatius india. Eſt autem mel in
arūdinibus collectum:gummium mō cādidum:dentibus fragile. Ampliſſimū nucis
auellanæ magnitudīe: ad medicinæ tantum uſum. Contermīa indis gens ariana ap-
pellat̃:cuius ſpina lachrymarum precioſa:myrrhæ ſilis:acceſſu propter aculeos āxio.
Ibi & frutex peſtilens raphani folio:lauri odore:equos inuitante: qui pene equitatu
orbauit Alexandrum primo introitu. Quod & ī gedroſiis accidit. Item laurino folio.
Et ibi ſpina tradita ē: cuius liquor aſperſus oculis cæcitatem īfert aīalibus omnibus.
Nec non & herba præcipui odoris referta minutis ſerpentibus:q̄ꝝ ictu protinus mo-
riēdum eſſet. Oneſicritus tradit ī hyrcaniæ conuallibus ficis ſimiles eſſe arbores: quæ
uocēt̃ occhi:ex q̄bus defluat mel horis matutīs duabus.

DE Bdellio & arboribus perſici maris. Cap.ix.

VIcina eſt bactriana:ī qua bdelliū nominatiſſimum. Arbor eſt nigra:magnitu-
dīe oleæ:folio roboris:fructu caprifici:naturaq; gummi. Alii brochon appellāt:
alii malachran:alii maldacon. Nigrum uero & in offas conuolutum hadrobalum.

Esse autem debet trãslucidum:sile cæræ:odoratum:& cum fricat̃ pĩgue:gustu amarũ citra acorem. In sacris uino perfusum odoratius. Nascit̃ & ĩ arabia ĩdiaq; & media ac babylone. Aliq peraticum uocãt ex media aduectum. Facilius hoc & crustosius:amariusq; & gummosum. Adulterat̃ amygdala nuce. Cætera eius gña cortice:& scordasti: ita uocat̃ arbor æmula gummi. Sed deprehendunt̃ (quod semel dixisse & ĩ cæteros odores satis sit)odore:colore:pondere:gustu:igne. Bactriano nitor siccus : multique candidi ungues. Præterea suum pondus : quod grauius esse aut leuius non debeat. Precium sincero in libras decem tantum . Gentes supradictas persis attingit rubro mari:quod ibi persicum uocauimus longe ĩ terra æstus agente. Mira arborum natura: nanq; erosæ sale ĩuectis derelictisq; siles sicco littore radicibus nudis polyporum mõ amplexæ steriles harenas spectant̃. Eædem mari adueniẽte fluctibus pulsatæ resistũt immobiles. Quin & pleno æstu operiunt̃ totæ . apparetq; rerum argumẽtis aspitate aquarum illas ali. magnitudo miranda est. species similis unedonis . pomum amygdalis extra : intus contortis nucleis .

DE Arboribus persicæ ĩsulæ:& lanigeris arboribus. Cap.x.

TYlos insula ĩ eodem sinu est:repleta siluis qua spectat orientem : q̃q; & ipsa æstu maris perfundit̃. Magnitudo sigulis arboribus fici. flos suauitate ĩenarrabili. Pomum lupino sile:propter asperitatem intactum omnibus aĩalibus. Eiusdẽ insulæ excelsiore suggestu lanigeræ arbores alio mõ q̃ serum. iis folia ĩfœcunda:quæ ni minora essent:uitium poterant uideri . Ferunt cotonei mali amplitudĩe cucurbitas: quæ maturitate ruptæ ostendũt lanuginis pilas: ex q̃bus uestes precioso lĩteo faciũt.

DE Gosampino:& arboribus ex quibus uestes fiunt:& q̃bus mõis constẽt arborũ fructus. Cap.xi.

ARbores uocant gosampinos fertiliores etiam tylo uero minores:quæ distãt decẽ passibus. Iuba circa fruticem lanugines esse tradit:linteaq; fieri ĩdicis præstantiora. Arabiæ autem arbores ex quibus uestes faciant:cynas uocari : folio palmæ sili. Sic indos suæ arbores uestiunt. In tylis autem & alia arbor floret albæ uiolæ specie:sed magnitudĩe quadruplici sĩe odore quod miremur. In eo tractu ẽ & alia silis foliosior tamen roseiq; floris:quem noctu comprimens aperire incipit solis exortu. meridie expandit. ĩcolæ dormire eum dicunt. Fert eadem ĩsula & palmas:oleasq;:ac uites:& cum reliquo pomorum genere ficos. Nulli arborum folia ibi decidunt. rigat̃q; gelidis fontibus:& hymbres accipit. Vicina iis arabia flagitat quãdam generum distinctionem: quoniam fructus iis constat radice : frutice:cortice:succo:lachryma:ligno:surculo: flore:folio:pomo.

DE Costo & Nardo:& differẽtiis nardi. Cap.xii.

RAdix & foliũ indis est maximo precio. Radix costi gustu feruens:odore eximio: frutice alias ĩutili:primo statĩ ĩtroitu amnis indi ĩ patale ĩsula . Duo sunt eius gña:nigrum:& quod melius candicans. Precium ĩ libras.xvi. De folio nardi plura dicere par est:ut prĩcipali ĩ unguẽtis. Frutex est graui & crassa radice:sed breui ac nigra: fragiliq; q̃uis pĩgui. Situm redolente ut cupressi aspero sapore: folio paruo densoq;. Cacumĩa ĩ aristas se spargunt: ideo gemĩa dote nardi spicas ac folia celebrant. Alterũ eius genus apud gangem nascens damnat̃ in totum ozenitidis nomĩe uirus redolens. Adulterat̃ & pseudo nardo herba:quæ ubiq; nascit̃:crassiore atq; latiore folio & colore languido in candidum uergente. Item sua radice permixta ponderis causa:& gummi: spumaq; argenti aut stibio:cyperiue cortice . Sincerum quidem leuitate deprehẽdit̃: & colore ruffo:odorisq; suauitate & gustu:maxime siccante os:sapore iucundo. Precium spicæ ĩ libras.lxxxx. Folia diuisere ad nouam amplitudinem:quod hadrosphærum uocat̃:maioribus siclis.xxx. Quod mĩore folio est:mesosphærum appellat̃:emit̃ .lx. Laudatissimum microsphærum e minimis folium:preciumq; eius.lxxv . Odoris gr̃a omnibus:maior recentibus. Nardo color qui inueterauerit nigriori melior. In nr̃o orbe proxime laudat̃ syriacum:mox gallicum. Tertio loco creticum: quod alii q̃dem

agrion uocāt: alii aliphū:folio olusatri:caule cubitali geniculato:in purpura albicāte:
radice obliq̄ uillosaq; & imitāte auiū pedes. Baccaris uocat nardū rusticū:de quo di/
cēus iter flores. Sunt autē ea ōnia herbæ:præter indicum. Ex iis gallicum & cū radice
uellit:abluitq; uino. Siccat in umbra. alligat fasciculis in charta nō multum ab idico
differens: syriaco tamen leuius. precium siclis.xiii. In iis probatio una:ne sit fragilia
& arida potius q̄ sicca folia. Cum gallico nardo semper nascit herba quæ hirculus uo/
cat a grauitate odoris & silitudīe: q̄ maxime alteratur. Distat ꝗ sine cauliculo est:&
ꝗ mīoribus foliis:ꝗq; radicis neq; amaræ neq; odoratæ.

DE Assaro Amomo & Amomi:& de Cardamomo. Cap.xiii.

NArdi uim habet & assarum:quod & ipsum aliqui siluestre nardum appellant.
Est autem ederæ foliis:rotūdioribus tantū molliorbusq;:flore purpureo:radice
gallici nardi sile:acinosum saporis calidi:ac uenosi. Montibus ī umbrosis bis anno
floret. Optimum in ponto:proximum ī phrygia:tertium ī illyrico. Fodit cum folia
mittere īcipit. Et ī sole siccat:celeriter situm trahens:ac senescens. Inuenta nup & in
thracia herba est:cuius folia nihil ab īdico nardo distant. Amomi uua ī usu est īdica
uite labrusca ut alii existimauere:frutice uenoso palmi altitudīe. carpitq; cum radice:
manipulatim leniter componit:ꝓtinus fragile. Laudat q̄ maxime punici mali foliis
sile:nec rugosis:colore ruffo. Secunda bonitas pallido: herbaceum peius: pessimūq;
candidū:quod & uetustate euenit. Precium uuæ ī libras sicli.lxx. Friato uero amomo
.xlviii. Nascit & ī armeniæ pte:quæ uocat ocene:& ī media & ī pōto. Adulterat foliis
punicis:& gummi liquido:ut cohæreat:cōuoluatq; se ī uuæ modum. Est & quæ uocat
amomis minus uenosa: atq; durior:ac minus odorata a quo apparet aut aliud esse:
aut colligi īmaturum. Sile iis & nomīe & frutice cardamomum:semīe oblōgo. Metit
eodem mō & ī arabia. Quattuor eius gn̄a. Viridissimum ac pīgue acutis āgulis cōtu/
max fricāti:quod maxime laudat. Proximum eius ruffo candicans. Tertium breuius:
atq; nigrius. Peius tn̄ uarium & facile tritu:odorisq; parui. Quod uerius costo uicini/
us esse debet. Hoc & apud medos nascit. Precium optimi ī libras.xii. Cinamomo
gentilitas proxima erat nilus:ni prius arabiæ diuitias īdicari conueniret:causasq; quæ
cognomen illi fœlicis ac beatæ dedere. Prīcipalia ergo ī illa thus & myrrha. Hæc & cū
troglodytis communis.

DE Thure & arboribus thuris. Cap.xiiii.

THura præter arabiam nullis:ac ne arabiæ quidem uniuersæ. In medio eius sunt
fere attramitæ pago sabæorum capite regni. Sabota ī monte excelso:a quo octo
māsionibus distat regio eorum thurifera. Saba appellat:ꝗ significare græci mysteriū
dicunt:spectans ortus solis æstiui undiq; rupibus īuia:& a dextra maris scopulis īac/
cessa. Id solum e rubro lacteum tradit. Siluarum longitudo est schœnorum.xx. Lati/
tudo dimidium eius. Schœnus patet Eratosthenis ratione stadia.xl. hoc est passus.v.
milia. Aliqui.xxii. stadia singulis schœnis dedere. Attollunt colles alti: decurruntq;
& in plana arbores sponte natæ. Terram argillosam esse conuenit: raris fontibus ac
nitrosis. Attingunt & miniei pagus alius:ꝑ quos euehit uno tramite angusto. Hi pri/
mi commercium thuris fecere maximeq; exercent: a quibus et minieum dictum est.
Nec præterea arabum alii thuris arborem uidēt:ac ne horum quidem omnes. Ferūtq;
.ccc. non amplius esse familiarum: quæ ius per successiones id sibi uendicent. Sacros
uocari ob id: nec ullo congressu fœmīarum funerūq; cum incidant eas arbores:aut
metāt:pollui. Atq; ita religione merces augeri. Quidam promiscuum ius his populis
esse tradunt ī siluis. Alii per uices annorum diuidi. Nec arboris ipsius quæ sit facies:
constat. Res ī arabia gessimus: & romana arma ī magnam partem eius penetrauere.
Caius etiā Cæsar Augusti filius īde gloriam petiit:nec tamen ab ullo (quod eqdē sciā)
latino arborum eaꝝ tradita est facies. Græcorum exempla uariant. Alii folio pyri
minore duntaxat et herbidi coloris prodidere. Alii lentisco similem subrutilo folio.
Quidā terebīthū esse:& hoc uisū Antigono regi allato frutice. Iuba rex iis uolumibus:

quæ ſcripſit ad Caium Cæſarem Auguſti filiū ardētem fama arabiæ tradit cōtorti eſſe
caudicis : ramis aceris maxime ponti. Succum amygdalæ mō emittere . Taleſque in
carmania apparere: et in ægypto ſatas ſtudio Ptholemæoꝝ regnantium. Cortice lauri
eſſe conſtat. Quidam et folium ſimile dixere. Talis certe fuit arbor ſardibus . Nam et
aſiæ reges ſerendi curam habuerunt. Qui mea ætate legati ex arabia uenerunt: omnia
incertiora fecerunt. Quod iure miremur : uirgis etiam thuris ad nos commeantibus
quibus credi poteſt: matrem quoq; teretē & enodi fruticare trunco. Meti ſemel āno
ſolebat mīore occaſiōe uēdēdi. Iā quæſtus alteram uiā affert.

DE Natura thuris & gn̄ibus. Cap.xv.

PRior atq; naturalis uindemia circa canis ortum flagrantiſſimo æſtu īcidētibus:
qua maxime uideat' eſſe prægnans tenuiſſimuſq; tendi cortex. Laxat' hic plaga:
non adimit'. Inde proſilit ſpuma pinguis. Hæc concreta denſat': ubi loci nat'a poſcat
tegete palmea excipiente. Aliubi area circum pauita. purius illo mō: ſed hoc pondero-
ſius . Quod in arbore hæſit : ferro depectitur: ideo corticoſum . Silua diuiſa certis
portionibus mutua innocentia tuta eſt. Neq; ullus ſaucias arbores cuſtodit . Nemo
furat' alteri. At hercule alexādriæ ubi thura interpollant': nulla ſatis cuſtodit diligētia
officinas. Subligaria ſignant' opifici. Perſona adiicit' capiti: denſuſue reticulus. Nudi
emittunt': tanto minus fidei apud nos pœna: q̄ apud illos ſiluæ habent. Autūno legit'
ex æſtiuo ptu. hoc puriſſimum: candidum. Secunda uindemia eſt uere : ad eā hyeme
corticibus īciſis. Ruffum hoc exit: nec comparandum priori. Illud carfiatum: hoc da-
thiathum uocant. Credit' & nouellæ arboris cādidius eſſe : ſed ueteris odoratius. Qui-
dam & ī īſulis melius putant gigni. Iuba ī īſulis negat naſci . Quod ex eo rotūditate
guttæ pepēdit: maſculum uocamus: cum alias non fere mas uocet': ubi nō ſit fœmīa.
Religioni tributum ne ſexus alter uſurparet'. Maſculum aliqui putant a ſpecie teſtiū
dictum. Præcipua autem gr̄a eſt mammoſo cum hærente lachryma priore conſecuta
alia miſcuit ſe. Sīgula hæc manum implere ſolita īuenio. Cum mīori diripiendi aui-
ditate lentius naſci liceret. Græci ſtrygoniam & atomum tali mō appellant : minorē
autem orobiam. Micas concuſſu eliſas mammam uocamus. Etiam num tn̄ īueniunt'
guttæ: quæ tertiā partem minæ: hoc eſt. xxxix. denariorū pondus æquent. Alexādro
Magno ī pueritia ſine parſimonia thura ingerenti aris pædagogus Leonides dixerat:
ut illo mō cum deuiciſſet thuriferas gentes: ſupplicaret . At ille arabia potitus thure
onuſtam nauim miſit ei: large exhortatus ut deos adoraret . Thus collectum ſaborā
camelis conuehit': porta ad id una patente. Digredi uia capitale leges fecere. Ibi decīas
deo: quem uocant Sabin: menſura nō pondere ſacerdotes accipiunt. Nec an̄ mercari
licet. Inde impenſæ publicæ tolerant'. nam & benigne certo iterum numero deus hoſ-
pites paſcit. Euehi non poteſt: niſi per gebbanitas. Itaq; & hoꝝ regi pēditur uectigal.
Caput eorum thōma abeſt a gaza noſtri littoris iudææ oppido. lxxx. xxxvii. milia paſ-
ſuum. Quod diuiditur ī māſiones camelorum. lxii. Sunt & quæ ſacerdotibus dantur
portiones ſcribiſq; regum certæ. Sed præter hos & cuſtodes ſatelliteſq; & hoſtiarii &
miſtri populātur. Iam quacūq; iter eſt aliubi pro aqua: aliubi pro pabulo aut pro mā-
ſionibus: uariiſq; portoriis pēdūt: ut ſūptus ī ſīgulos camelos denarium. dc. lxxxviii.
ad noſtrum littus colligat. Iterumq; imperii noſtri publicanis penditur. Itaq; optimi
thuris libra ſiclorum. vi. precium habet. ſecūda. xii. tertia xiiii. Apud nos adulteratur
reſīæ cādidæ gēma pq̄ſili: ſed deprehēditur qbus dictū ē mōis. Probatur cādore: āpli-
tudīe: fragilitate: carbone. Vt ſtatī ardeat. Itē ne dētē recipiat potius q̄ ī micas frāgat'.

DE Myrrha & arboribus myrrhæ. Cap.xvi.

MYrrham ī iiſdem ſiluis permixtam arborem naſci tradidere aliqui: plures ſepa-
tim. Quippe multis ī locis arabiæ gignitur: ut apparebit ī generibus. Cōuehitur
& ex ſiluis laudata: petūtq; eam etiā a troglodytis ſabæi trāſitu maris . Satiua quoq;
ꝓuenit multum ſilueſtri prælata. Gaudet raſtris & ablaqueationibus . Melior radice

refrigerata. Arbori altitudo ad quinq; cubita: nec ſie ſpina: caudice duro & intorto:
craſſiore q̄ thuris: & ab radice etiã q̄ reliq̄ ſui p̱te. Corticem lenem: ſilemq; unedoni.
Scabrum alii ſpinoſumq; dixere. Folium oliuæ: uerum criſpius: & aculeatum. Iuba
oluſatri: aliq ſilem iunipero: ſcabriorem tantum: ſpiniſq; horridam: folio rotũdiore:
ſed ſapore iuniperi. Nec non fuere qui e thuris arbore utrunq; naſci mentirentur. In-
cidũtur bis & ipſæ: iiſdemq; temporibus: ſed a radice uſq; ad ramos qui ualent. Sudãt
autem ſponte priuſq̄ incidãtur: ſtacten dictã: cui nulla præfertur. Ab hac ſatiua: & in
ſilueſtri quoq; melior æſtiua. Non dãt ex myrrha portiones deo: quoniã & apud
alios naſcitur. Regi tñ gebbãnitarum q̄rtas p̱tes eius pendũt. Cætero paſſim ac uulgo co-
ẽptã ĩ folles cõfarciũt. ipſiq; unguẽtarii digerunt haud difficulter odoris atq; pĩguedĩs
argumẽtis.

DE Gñibus Myrrhæ: & natura: & precio eius. Cap. xvii.

GEenera complura. Troglodytica ſilueſtrium prima. Erythrea ſequens & in
aqua ſtactea & aſtramitica eſt gebbannitica & auſeritis gebbannitarum regno.
Tertia dianitis. Quarta collaticia. Quĩta ſembracena a ciuitate regni ſabæorum mari
proxima. Sexta quam duriſitin uocant. Eſt & candida uno tantum loco: quæ ĩ meſſa-
lum oppidum confert'. Probat' troglodytica pĩguedĩe: & q̱ aſpectu aridior eſt: ſordi-
daq; ac barbara: ſed acrior cæteris. Sembracena prædictis caret uitiis ante alias hylaris:
ſed uiribus tenuis. In plenum autem probatio eſt minutis glebis: nec rotundis. In cõ-
cretu albicantis ſucci & tabeſcentis: utq; confracta candidos ungues habeat: guſtu
leniter amara. Secunda bonitas: intus uaria. Peſſima quæ intus nigra. Peior ſi ſit etiã
foris. Precia ex occaſione ementium uaria. Stacteæ a ſex ad q̄nq̄gita. Statiuæ ſũmũ
ad. xxii. Erythrææ ad. xvi. hãc uolunt arabicam intelligi. Troglodyticæ nucleo ad. xiii.
Seæ uero: quam odorariam uocãt: ad. xiiii. Adulterat' lentiſci glebis & gummi. Item
cucumeris ſucco amaritudinis cauſa: ſicut ponderis ſpuma argenti. Reliqua uitia de-
prehendunt' ſapore: gummi dente lentiſcentis. Facillime autem adulteratur indica
myrrha: quæ ibidẽ quadã e ſpina colligit'. Hoc ſolũ peius india affert facili diſtĩctiõe.
tãto deterior ẽ.

DE Maſtice: Ladano: & Bruta: Enheno: & Strobo: & de Sty-
race. Cap. xviii.

ERgo tranſit in maſticem quæ ex alia ſpina fit ĩ ĩdia. Itemque ĩ arabia lamam
uocant. Sed maſtice quoq; gemina eſt: quoniam & ĩ aſia græciaq; herba repit' e
radice folia emittens: & carduum ſilem alo ſemĩs plenum lachryma: quæ erũpit ĩciſa
parte ſumma: uix ut dinoſci poſſit a maſtice uera. Nec non & tertia ĩ ponto eſt bitu-
minis ſilior. Laudatiſſima autem chia candida: cuius precium ĩ libras. xx. Nigræ uero
. xii. Chia e lentiſco tradit' gigni gũmi mõ. Adulteratur ut thura reſina. Arabia etiã nũ
& ladano gloriat'. forte caſuq; hoc & ĩiuria fieri odores plures tradidere. Capras male-
ficũ alias frondibus aĩal: odoratorum uero fruticum expetentius tãq̄ ĩtelligãt precia
carpere germinum caules prædulci liquore turgentes: diſtilãtemq; ab iis caſus mixta
ſuccum improbo barbarum uillo abſtergere. hunc glomerari ĩ puluerem: & incoqui
ſole. Et ideo ĩ ladano caprarum pilos eſſe. Sed hoc non alibi fieri q̄ ĩ nabathæis: q ſũt
ex arabia contermini ſyriæ. Recentiores ex auctoribus ſtrobon hoc uocant. Traduntq;
ſiluas arabũ paſtu caprarum infrĩgi: atq; ita ſuccum uillis inhæreſcere. Verum autem
ladanum cypri ĩ ĩſula eſſe. Vt obiter quæq; gña odorum dicãt': q̄uis non terrarum ordĩe.
Sĩliter & hoc ibi fieri tradunt & eſſe ceſyphum hircorum barbis genibuſque uilloſis
inhærens. Sed ederæ flore deroſo paſtibus matutinis cum eſt rorulenta cypros. deĩde
nebula ſole diſcuſſa in puluerem madentibus uillis adhæreſcere: atq; ita ladanum
depecti. Sunt qui herbam in cypro: ex qua id fiat: ladã appellent. & enim illi ladanum
uocant: huius pingui inſidere. Itaque attractis funiculis herbam eam conuolui; atq;
ita offas fieri. Ergo ĩ utraq; gẽte bina genera: terrenum: & facticium. Id quod terrenũ
eſt friabile: facticiũ lentum. Nec non & fruticẽ eſſe dicunt in carmania & ſuper ægyp-
tum per Ptholemæos tranſlatis plãtis. Aut ut alii generari & id in iis: ut thuris arbore

colligiq; ut gummi inciso cortice & caprinis pellibus excipi. Precia sunt laudatissimo in libras asses. xl. Adulterat᷑ myrti baccis: & aliis animalium sordibus. Sīceri odor esse debet ferus: & quodāmō solitudinem redolēs. Ipsum uisu aridum: statim tactu mollescere. Accensum fulgure: odore iucundo gratuitum. Myrrhata deprehenduntur: crepitātq; in igne. Præterea sincero calculi potius e rupibus inhærent: q̄ puluis. In arabia & olea dotat᷑ lachryma: q̄ medicamentum conficit᷑ a græcis enhemon dictū singulari effectu contrahēdis uulnerum cicatricibus. In maritimis ex fluctibus æstuq; operiūt᷑. nec baccæ nocet᷑: cum constet & ī foliis salē reliq̄. Hæc sunt peculiaria arabiæ. Et pauca præterea alibi communia dicenda: quoniam in iis uincit. peregrinosq; ipsa myrrhæ odores & ab exteris petit. Tanta mortalibus suarum rerum satietas est: alienarumq; auiditas. Petunt igitur in helimæos arborem brutam cupresso fusæ silem: exalbidis ramis iucundi odoris accensam: & cum miraculo historiis Claudii Cæsaris prædicatā. Folia eius inspergere potionibus parthos tradit. Odorem proximum esse cædro. fumūq; eius contra ligna alia remedio. Nascit᷑ ultra phasin tigrimq; ī finibus opimis scytræ in monte scanthro. Petunt & in carmanos arborem strobum ad suffitus p̄fusā uino palmeo accēdētes. Huius odor redit a cameris ad solum iucundus: sed aggrauās capita: citra dolorem tamen. hoc somnum ægris quærunt. His commerciis carracem oppidum aperuere: quod est illis nundinarium. Inde gabbam omnes petere solebant dierꝫ. xx. itinere: et palæstinam syriam. Postea carracem peti cœptum: ac regna pthorꝫ ex ea causa Iuba auctor est. Mihi & ad persas etiam prius ista portasse: q̄ in syriā aut ægyptum uident᷑ Herodoto teste: qui tradit singula milia talentum thuris annua pēsitasse arabas regibus persarum. Ex syria reuehunt styracem: acri odore eius in focis abigentes suorum fastidium. Cætero non alia ligni genera sunt in usu q̄ odorata. Cibosq; sabæi coquunt thuris ligno: alii myrrhæ. Oppidorum uicorumq; non alio q̄ ex aris fumo atq; nidore. Ad hūc ergo sanandum urunt styracem in pellibus hircinis: suffiūtq; tecta. Adeo nulla ē uoluptas: quæ nō assiduitate sui fastidium pariat. Eūdē & ad serpentes fugandos urūt in odoriferis siluis frequētissīas.

DE Fœlicitate arabiæ. Cap. xix.

NOn sunt eorum cinnamomum aut casia. Et tamem fœlix appellat᷑ arabia falso & ingrati cognomīs: quæ hoc acceptū superis ferat: cum plus ex eo īferis debeat. Beatum illa fecit hominē etiam in morte luxuria: quæ diis ītellexerat genita adhibēs urendis defunctis. Periti rerum adstruxerunt nō ferre tantum annuo fœtu: quantum Nero princeps nouissimo pompæ suæ die concremauit. Aestiment᷑ postea toto orbe singulis annis tot funera: aceruatimq; congesta honori cadauerum: quæ diis p sīgulas micas dant᷑. Nec minus propicii erāt mola salsa supplicantibus. Immo uero (ut palā est) placatiores. Verum arabiæ etiam nunc fœlicius mare est. Ex illo nanq; margaritas mittit. Minimaq; computatione milies cētena milia sestertium annis omnibus īdia & seres penīsulaq; illa imperio nostro adimunt. Tanto nobis deliciæ & fœmīæ cōstāt. Quota enim portio ex illis ad deos quæso iā uti ad īferos p̄tinet?

DE Cinnamomo: & Xilocinnamomo: & Casia. Cap. xx.

CInnamomum & casias fabulosa narrauit ātiquitas princepsue Herodotus auiū nidis: & priuatim phœnicis: in quo situ Liber pater educatus esset ex īuiis rupibus arboribusq; decuti carnis: quam ipsæ īferrent: pondere: aut plumbatis sagittis. Itē casiam circa paludes propugnāte ūguibus diro uespertilionū gn̄e: aligerisq; serpētibus: his commentis augentes rerꝫ precia. Commutata uero fabula est ad meridiani solis rep̄cussus: inenarrabilem quendam uniuersitatis halitum e tota penīsula existere tot generum auris spirāte concētu. Magniq; Alexandri classibus arabiam odore primum nunciatam in altum. Omnia falsa: siquidem cinnamomum: idemq; cinnamū nascit᷑ ī æthiopia troglodytis connubio p̄mixta. Ii mercantes a contermīs uehunt p maria uasta ratibus: quas neq; gubernacula regant: neq; remi trahāt uel impellant: nō uela:

non rō ulla adiuuet:cum omnium instar ibi sint homo tātum & audacia. Præterea hybernum mare exigāt circa brumā euris tum maxime flātibus. Ii recto cursu p sinus impellunt.atq; a ꝓmontorii ābitu argeste deferunt in portum gebbānitarum : qui uocat̃ ocila. Quāobrem illi maxime id petunt. Produntq; uix quinto āno reuerti negociatores:& multos interire. Contra reuehunt uitrea:& ænea:uestes:fibulas:cum armillis:ac monilibus. Ergo negociatio illa fœminaꝝ maxime fide constat. Ipse frutex duoꝝ cubitoꝝ altitudine āplissimus : palmiq; minimus.iiii.digitoꝝ crassitudinis: statim a terra sex digitis surculosus:arido similis. Cum uiret non odoratus: folio origani:siccitate gaudens:sterilior hymbre:ceu diræ naturæ. Gignit̃ quidem in planis: sed densissīs ī uepribus:rubisq;.difficilis collectu. Metit̃ nō nisi permiserit deus. Iouē hunc intelligunt aliqui. Assabinum illi uocant. Xliiii. boum caprarumq; & arietum extis impetrat̃ uenia metendi. Non tamē aut āte ortum solis:aut post occasum licet. Sarmenta hasta diuidit sacerdos:deoq; partem ponit. Reliquum mercator in nassas condit. Est & alia fama:cū sole diuidi:ternasq; ptes fieri.deīde sorte germīa discerni. quodq; soli cesserit relīqui:ac sponte conflagrare. Præcipua bonitas uirgultoꝝ tenuissimis partibus ad longitudinem palmi. Secunda proximis breuiore mensura atque ordīe. Vilissimum quod radicibus proximū:quoniā ibi minimū corticis ī quo sūma gratiæ. Quadecausa præferunt̃ cacumīa:ubi plurimus cortex. Ipsum uero lignum in fastidio est propter origani acrimoniam.xilocinnamum uocat̃. Precium est in libras .xx. Quidā cinnami duo gn̄a tradidere:candidius:nigricansq;. Et quondā præferebat̃ candidum. Nunc contra nigrum laudat̃. Atq; etiam uarium præferunt candido: certissīa tn̄ æstimatione si sit scabrum:atq; ut inter sese tritum tarde frietur. Damnatur in primis molle:aut cui albet cortex. Ius eius a gebbannitarum rege solo proficiscitur. Is edicto mercatu uendit. Precia quondam fuere in libras denariorum mille. Auctum id parte dimidia est incensis(ut ferunt)siluis ira barbarorum. Id acciderit ne ob iniq̃tatem præpotentium:an forte : non satis constat. Austros ibi tam ardenter flare:ut æstatibus siluas accēdant:inuenimus apud auctores. Coronas ex cīnamomo īterrasili auro inclusas primus omnium in templis capitolii atq; Pacis dicauit imperator Vespasianus Augustus. Radicē eius magni ponderis uidīus ī palacii templo:quod fecerat diuo Augusto coniunx Augusta aureæ pateræ impositam : ex qua guttæ editæ annis omnibus ī grana durabantur:donec id delubrum incendio consumptum ē. Frutex & casia est.iuxtaq; cīnami cāpos nascit̃:sed in montibus crassiore sarmento: tenui cute uerius q̃ cortice:quem conteri atq; in cinnamomo leuari & exinaniri precium ē. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Colos triplex. Cū primum emicat cādidus pedali mensura. Deinde rubescit addito semipede. Vltra nigricans. Hæc pars maxīe laudat̃: ac deinde proxima. Damnatur uero candida. Tum secant surculos longitudīe binum cubitorum. Mox præsuunt recentibus coriis quadrupedum ob id interemptorum: ut iis putrescentibus uermiculi lignum erodant:& excauent corticem tutū amaritudīe. Probat̃ recens maxime:& quæ sit odoris mollissimi:gustuue q̃maxīe feruens: potius lento tepore leniter mordens : colore purpureo : quæq; plurima minimum ponderis faciat breui tunicarum fistula & non fragili. Ladam uocant talem barbaro nomine. Alia est balsamodes ab odore simili appellata:sed amara.ideoq; utilior medicis:sicut nigra ūguētis. Precia nulli diuersiora. Optimi ī libras.xl.cæteris.xv.

DE Isocīnamo:& Chancamo:ac Taro. Cap.xxi.

HIs addidere māgones quam daphnoides uocant:isocinnamon cognominatam. Preciumq; eius faciunt.ccc. Adulterat̃ styrace:& propter silitudinē cortice lauri tenuissīs surculis. Quin & in nostro orbe serit̃:extremoq; in margīe imperii:q̃ rhenus alluit. Viuit in aluearíis apum sata. Color abest ille torridus sole:& ob id simul idem odor. Ex confinio casiæ cinnamiq; & chancamum ac tarum inuehit̃:sed p nabathæos troglodytasq; confines : qui consedere ex nabathæis.

DE Serichato & Gabalio:& de Myrobalano. Cap.xxii.

EO comportat’ & ſerichatum & gabalium:quæ intra ſe conſumunt arabes : nr̄o orbi tãtum nomībus cognita:ſed cum cinnamomo caſiaq; naſcentia. Peruenit tñ aliquando ſerichatum:& in unguenta additur ab aliquibus. Permutat’ ī libras.vi. Myrobalanum troglodytis & thebaidi & arabiæ:quæ iudæam ab ægypto diſterminat cõmune eſt:naſcens unguento ut ipſo nomīe apparet. Quo item indicat’ & glandem eſſe:arbori heliotropio:quā dicēus īter herbas:ſili folio. Fructus magnitudīe auellanæ nucis. Ex iis in arabia naſcens ſyriaca appellat’:& eſt cādida : contra ī thebaide nigra. Præfert’ illa bonitate olei quod exprimit’. Sed copia thebaica. Inter hec troglodytica uiliſſima eſt. Sūt qui æthyopicam iis præferāt glādem nigram nec pinguem nucleoq; gracili:ſed liquore q exprimit’:odoratiori naſcentē ī cāpeſtribus. Aegyptiā pīguiorem eſſe & craſſiori cortice rubētem : et quanuis ī paluſtribus naſcat’ breuiorem ſiccioréq;. E diuerſo arabicam uiridem ac tenuiorem:& quoniam ſit montoſa ſpiſſiorem. Lōge autē optimā petream:ex quo diximus oppido:nigro cortice:nucleo candido. Vnguētarii aūt tātū cortices premūt. Medici nucleos tūdūt:affuſa eis paulatī calida aqua.

DE Phœnicobalano:& Calamo odorato. Cap.xxiii.

MYrrhobalano ī unguentis ſilē proximūq; uſū habet palma ī ægypto: quæ uocat’ adipſos: uiridis : odore mali cotonei:nullo ītus ligno. Colligit’ aūt paulo anq̄ incipiat matureſcere. Quod relinquit’:phœnicobalanus uocat’:& nigreſcit:ueſcēteſq; inebriat. Myrrhobalano precium ī libras binas. Inſtitores & fæcem unguenti hoc nomīe appellant. Calamus quoq; odoratus ī arabia naſcens communis īdis atq; ſyriæ ē. In qua uincit omnis a noſtro mari centum ſtadiis. Inter libanum montem aliumq; ignobilem:non(ut quidam exiſtimauere)antilibanum in cōualle modica : iuxta lacū cuius paluſtria æſtate ſiccant’:tricenis ab eo ſtadiis calamus & iūcus odorati gignūt’. Sane enim dicamus & de iunco q̄uis alio herbis dicato uolumīe:quoniam tamen hic unguentorum materia tractat’. Nihil ergo a cæteris ſui gn̄is differunt aſpectu:ſed calamus præſtantior odore ſtatim e longīquo inuitat. mollior tactu. meliorq; q minus fragilis:& q a ſolo ſe potius q̄ q raphani modo frangit’. Ineſt fiſtulæ araneum quod uocant florem. Præſtantior eſt cui numeroſius. Reliqua probatio ut niger ſit. Dānat’ alibi. Melior quo breuior & craſſior:lentuſq; ī frangendo. Calamo precium ī libras.i. iunco.v. Tradūtque iuncum odoratum & in campania inueniri. Diſceſſimus a terris oceanum ſpectantibus ad conuexas in noſtra maria.

DE Hammoniaco & Spagno. Cap.xxiiii.

ERgo æthiopiæ ſubiecta africa hāmoniaci lachrymam ſtillat in arenis ſuis. Inde etiam nomine Hammonis oraculo iuxta quod gignit’ arbor:quam metopion uocant reſinæ modo ut gummi. Gn̄a eius duo traſton maſculi thuris ſilitudīe:quod maxīe probat’. Alterum pingue & reſinoſum quod pyrama appellant. Adultetat’ harenis uelut naſcendo apprehenſis. Igit’ q̄ minimis glebis probat’ & q̄ puriſſīs. Precium optimi in libras aſſes.xl. Spagnos īter eos ſitus ī cyrenaica prouīcia maxime probat’. Alii ibrion uocant. Secundum locum optinet cyprius : tertium phœnicius. Fertur in ægypto naſci. Quin & ī gallia:nec dubitauerim. Sunt enim hoc nomine cani arborū uilli:quales ī quercu maxīe uidemus:ſed odore præſtantes. Laus prima candidiſſimis atq; altiſſīs:ſecunda rutilis:nulla nigris. Et in inſulis petriſque nati improbātur:omneſque:quibus palmarum atq; non ſuus odor eſt.

DE Cypero : & Aſpalathro:& Maro. Cap.xxv.

CYperus ī ægypto eſt arbor ziziphi foliis:ſemine coriandri : candido : odorato. Coquit’ hoc ī oleo : premit’q; poſtea quod cyperus uocat’. Preciū ei ī libras.v. Optimum habet’ e canopica ī ripis nili nata : ſecundum aſcalonæ iudææ : tertium cypro īſula odoris ſuauitate. Quidam hanc eſſe dicunt arborem:quæ ī italia liguſtrū uocet’. In eodē tractu aſpalathros naſcit’ ſpina cādida : magnitudīe arboris modicæ:

flore rosæ. Radix unguentis expetitur. Tradunt in quocunq; frutice curuetur arquus cælestis: eãdem quæcũque sit aspalathro suauitatem odoris existere: sed ĩ aspalathro inenarrabilem quandam. Quidam eum Erisi sceptrum uocant: alii sceptrum Elisei. Cuius probatio est ĩ colore ruffo uel igneo tactuq; spisso & odore castoreo. Permutatˀ in libras. xv. In ægypto nascitur & maron peius q̃ lydium : maioribus foliis ac uariis. Illa breuia ac minuta & odorata.

DE Balsamo: & Opobalsamo: & Xylobalsamo: & Styrace: & Galbana. Ca. xxvi.

SEd õnibus odoribus præfertur balsamum uni terrarum iudææ cõcessum. Quõdã in duobus tãtũ hortis utroq; regio : altero iugerum. xx. nõ amplius : altero pauciorum. Ostendere arbusculam hãc urbi imperatores Vespasiani. Clarũq; dictu a Põpeio Magno in triumpho arbores quoq; duximus. Seruit nũc hæc: & tributa pẽdit cũ sua gente. In totum alia est natura : q̃ nr̃i externiq; ꝑdiderant. Quippe uiti silior est q̃ myrto. Malleolis seri dicitˀ nuper iuncta ut uitis. & implet colles uinearum mõ quæ sine amminiculis se ipsæ sustinent. Tõdetur siliter fruticans : ac rastris nitescit. Properat nasci. Intra tertium annum fructifera. Folium proximum tuberi : perpetua coma. Seuiere in eadem iudæi sicut in uitam quoq; suam. Contra defendere romani. & dimicatum pro frutice est. Seritq; nunc eam fiscus. Nec unq̃ fuit numerosior aut procerior. Proceritas intra bina cubita subsistit. Arbori tria gñ a. Tenui & capillacea coma: quod uocant anthericeum. Alterum scabro aspectu incuruum: fruticosũ: odoratius: hoc stracum appellãt. Tertium eumetes: quia est cæteris procerius: leui cortice. Huic secunda bonitas: nouissima antherico. Semen eius est uino proximum gustu: colore ruffum: nec sine pingui. Peius in grano quod leuius atq; uiridius. Ramus crassior myrto. Inciditˀ uitro: lapide: osseisue cultellis. Ferro lædi uitalia odit. Emoritˀ ꝓtinus. Eadem amputari superuacua patiens. Incidentis manus libratˀ artifici tẽpamẽto: ne quid ultra corticem uiolet. Succus e plaga manat: quem opobalsamum uocant: eximiæ suauitatis: sed tenui gutta. ploratu lanis parua colligitˀ in cornua. Ex iis nouo fictili cõditˀ: crassiori silis oleo: & in musto candida. Rubescit deĩde: simulq; durescit: & translucida. Alexandro Magno res ibi gerente toto die æstiuo unam conchã ĩpleri iustum erat. Omni uero fœcunditate e maiore horto: congios senos. minore sigulos: cum & duplo rependebatˀ argento. Nunc etiam singularum arborum largior uena ter omnibus percutitur æstatibus. Postea deputatˀ. Et sarmẽta quoq; in merce sũt. Dccc. amputatio ipsa surculusq; uenit ĩtra quintum demum annum. Xylobalsamũ uocatˀ: & coquitur in unguentis. Pro succo ipsum substituere officinæ. Corticis etiam ad medicamenta precium est. Præcipua autem gratia lachrymæ: secunda semini : tertia cortici: minima ligno. Ex hoc buxosum est optimum: quod est odoratissimum: mordẽs gustu: feruensq; in ore. Adulteratˀ petreo hyperico quod coarguitur magnitudĩe: inanitate: latitudine: seu longitudĩe: odoris ignauia: sapore piperis. Lachrymæ probatio ut sit pinguis tenuis ac modice ruffa: & in fricando odorata. Secundus cãdido colos. Peior uiridis: crassusq;. Pessimus niger. Quippe ut oleum senescit. Ex omni incisura maxime probatˀ: quod añ semel fluxit. Et alias adulteratˀ semĩe succo: uixq; maleficiũ deprehenditur gustu amariore. Esse enim debet lenis : non subacidus: odore tantum austerus. Vitiatˀ & oleo rosæ cypri: lentisci: balani: terebinthi: myrti: resina: galbano: cæra cypria: prout quæq; res fuit. Nequissime autem gummi: quoniam ipsum quoq; inarescit ĩ manu ĩuersa: & ĩ aqua: sidetq;. Probatio eius gemĩa est. Debet sincerum & inarescere. sed hoc & gummi addita fragili crusta euenit: & gustu deprehenditur. Carbone uero: quod cæra resinaq; adulteratum est: nigriori flamma. Nam melle mutatũ statim contrahit muscas. Præterea sincere densatˀ in tepida aqua gutta sidens ad ima uasis. Adulterata olei modo innatat. Et si metopio uitiatum est: circulo cãdido cĩgitˀ. Summa est probatio: ut lac coagulet: & in ueste maculas non faciat. Nec manifestior alibi fraus. Quippe milibus denariorum sextarii empti uendente fisco. ccc. denarus:

ueneũt. Intãtum expedit augere liquorem. Xylobalsamo precium in libras. vi. Proxĩa
syria iudææ supra phœnicem styracem gignit circa gabala & marathũta & cassium
seleuciæ montem. Arbor est eodem nomĩe: cotoneo malo silis lachrymæ ex austero iu/
cundioris: intus silitudo harundinis: succoq; prægnãs. In hãc circa canis ortum aduo/
lãt pẽnati uermiculi erodẽtes: ob id ĩ scobe sordescit. Styrax laudat᷑ post supradicta
ex pisidia: sidone: cypro: cilicia: creta minime. Ex amano syriæ medicis: sed ũguẽtariis
magis. Colos in quacunq; natiõe præfertur ruffus & pinguiter lentus. deterior furfu/
rosus: & cano sit obductus. Adulteratur cedri resina: uel gũmi: alias melle: aut amyg/
dalis amaris. Omniaq; ea deprehenduntur gustu. Precium optimo. xix. Exit & ĩ pam/
phylia: sed acrior: minusq; succosus. Dat & galbanum syria ĩ eodem amano monte: &
ferulam: quã eiusdem nominis resinæ mõ stagonitĩ appellãt. Quod maxime laudãt:
cartilaginosum: purum: ad silitudinem hammoniaci: minimeq; lignosum. Sic quoq;
adulterat᷑ faba aut sagapeno. Sincerum: si uratur: fugat nidore serpentes. Permutatur
in libras qnq; medicinæ hoc tantum.

DE Panace: & Spondilio: & Malobathro. Cap. xxvii.

PAnacem & unguentis eadem gignit nascentem & in ipso fine arcadiæ. circaque
erymãthi fontes: & in africa & in macedonia ferula sui generis quinq; cubitoꝝ:
foliis quaternis: mox senis in terram iacentibus: ampla magnitudine rotundis: in ca/
cumen uero oleagineis: semine in muscariis dependente ut ferulæ. Excipitur succus
inciso caule messibus: radice in autũno. Laudatur candor eius coacti. Sequẽs pallido
statera: Niger colos improbat᷑. Precium optimo ĩ libras bini asses. Ab hac ferula differt
quæ uocat᷑ spondylion: foliis tantum quia sunt mĩora: & platani diuisura. Non nisi
in opacis gignit᷑. Semẽ eodem nomĩe silis speciem habet: mediciæ tantum utile. Dat
& malobathron syria arborem folio conuoluto: arido colore: ex quo exprimit᷑ oleũ ad
unguenta. Fertiliore eiusdem ægypto: laudatius ex india uenit. In paludibus ibi gigni
tradunt: lentis modo: odoratius croco: nigricans: scabrumq; quodam salis gustu. Mi/
nus probat᷑ candidum. Celerrime situm in uetustate sentit. Sapor eius nardo silis esse
debet sub lingua. Odor uero in uino sufferuefacti añcedit alios. In precio qdẽ ꝓdigio
sile ẽ a sigulis ad. ccc. puẽire libras. Foliũ autẽ ipsum in libras. lx.

DE Oleo omphacio. Cap. xxviii.

OLeum & omphacium ẽ. Fit duobus generibus & totidem modis ex olea & uite.
Olea adhuc alba expressa: deterius ex druppa: ita enĩ uocat᷑ priusq̃ cibo matura
sit: iam tum colorem mutans. Differentia ꝗ hoc uiride est: illud candidum. E uite fit
psytia aut aminea: cum sint acini ciceris magnitudine ante canis ortum. In prima la/
nugĩe demetitur uua: eiusq; melligo. Reliquum corpus sole coquitur. Nocturni rores
cauẽtur. In fictili condita melligo colligit᷑: subĩde cyprio ære seruat᷑. Optĩa quæ ruffa:
acriorq; & aridior. Precium omphacio in libras. vi. Fit & alio mõ cum ĩ mortariis uua
immatura terit᷑. Siccataq; in sole postea digerit᷑ in pastillos.

DE Iryo: & Oenanthe: & de Elate arbore: & Cĩnamo comaco. Cap. xxix.

EOdem & iryon pertinet uua populi albæ. Optima circa gnidum aut cariam in
sitientibus aut siccis asperisq;. Secũda ĩ lycia cædro. Eodem & oenãthe ꝑtĩet.
Est autem uitis labruscæ uua. Colligit᷑ cum flore: cum optime olet. Siccatur in umbra
substrato linteo: atq; in cados condit᷑. Præcipua ex parapotamia: secũda ab antiochia:
atq; laodicia syriæ: tertia ex montibus medicis. Hæc utilior medicinæ. Quidã õnibus
his præferunt eam: quæ in cypro ĩsula nascit᷑. nam quæ in africa fit: ad medicos tãtũ
pertinet: uocat᷑q; masaris. Omnis autem ex alba labrusca præstantior q̃ e nigra est. Est
præterea arbor ad eadẽ unguenta pertinens: quã alii elaten uocant: quod nos albietẽ:
alii palmã: alii spathen. Laudat᷑ hammoniaca maxime: mox ægyptia. Dein syriaca:
duntaxat in locis sitientibus odorata: pingui lachryma: quæ in unguẽta addit᷑: ad do/
mandum oleum. In syria gignit᷑ & cinnamum quod comacon appellant. Hic est

Incipit Liber

ſuccus nuci expreſſus:multum a ſurculo ueri cinnami differens:uicina tamen gratia.
Precium in libras aſſes quadraginta.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVSDECIMVS. PROOEMIVM.

DE Peregrinis arboribus.

HACTENVS IN ODORIBVS HABENT precia ſiluæ. Erantq; per ſe mira ſingula. Iuuitq; luxuriam ea omnia miſcere : & e cunctis unum odoré facere. Ita repta ſũt ũguẽta.

DE Vnguentis:& quando primum ſunt cognita nobis:& de compoſitione. Cap. i.

QVis primus inuenerit:non traditur. Iliacis tẽporibus non erãt:nec thure ſupplicabat᷑. Cædri tãtũ & citri ſuorum fruticum ĩ ſacris fumo conuolutum nidorem uerius q̃ odorem nouerãt. Iam roſæ ſucco reperto. Nominatur.n.id quoq; ĩ olei laude. Perſarum eſſe debet gentis ũguentũ. Sed & bathylli madent eo:& accerſita commẽdatiõe ingluuie natum uirus extĩguũt. Primum quod equidem inueniam:caſtris Darii regis expugnatis ĩ reliquo eius apparatu Alexander cepit ſcrinium unguentorum. Poſtea uoluptas eius a nr̃is quoq; inter laudatiſſima atq; etiã honeſtiſſima uitæ bona admiſſa eſt. Honoſq; iis & ad defũctos pertinere cœpit. Quapropter plura de eo dicemus:q̃ quæ etiam ii nouerunt. Fruticũ ad præſens nomĩbus tantum indicabuntur. Natura uero eorum ſuis reddetur locis. Vnguẽtis cognomina dedere aliis patriæ:aliis ſucci:aliis arbores:aliis cauſæ. Primũq; id ſcire conuenit:mutata auctoritate ad peius tranſiſſe gloriam. Laudatiſſimum fuit antiquitus in delo inſula:poſtea mendeſium. Nec mixtura tantum & compoſitione hoc accidit:ſed iidem ſucci uarie alibi ad quælibet præualuere:aut degenerauere. Iriũ corinthi diu maxime placuit:poſtea cyzici : ſimili modo rhodinum phaſeli. Quam gloriam abſtulere neapolis:capua:preneſte. Crocinum in ſolis ciliciæ diu maxĩe laudatum:mox rhodi. Oenanthinum in cypro:deĩde ĩ ægypto præpoſitum:poſtea adramiteo : amaracinum in co. Poſtea eodem loco prælatum eſt melinum : cyprinum in cypro. Deinde in ægypto ubi mendeſium & metopium gratius factum eſt. Mox hoc abſtulit phœnice. Et cyprini laudem ægypto reliquit. Panathenaicum ſuum athenæ perſeueranter optinuere. Fuerat & pardalium in tharſo : cuius etiam compoſitio & mixtura oblitterata eſt. Narciſſinum quoq; ex flore narciſſo:deſiit componi. Ratio faciendi duplex:ſuccus:& corpus. Ille olei generibus fere conſtat: hoc odorum. Hæc ſtagmata uocant:illa hedyſmata. Tertius inter hæc eſt colos a multis neglectus. Huius cauſa addunt᷑ cinabari & anchuſa. Sal aſperſus olei naturam coercet. Quibus anchuſa adiecta eſt : ſal non addit᷑. Reſina aut gummi adiiciunt᷑ ad continendũ odoré in corpore. Celerrime iis euaneſcit atq; defluit:ſi non ſit hæc addita. Vnguentorum expeditiſſimum fuit:primumq; ut ueriſimile eſt e brio & balanino oleo : de quibus ſupradiximus. Increuit deinde mendeſium. Balanino reſina mixta: magiſq; etiã nũ metopio. Oleũ hoc eſt amygdalis amaris expreſſum ĩ ægypto. Cui addidere õphaciũ: cardamomum:iuncum:calamum:mel:uinum:myrrham:ſemen balſami:galbanum: reſinã therebĩthinã. Et e uiliſſimis quidem hodie eſt:ob id creditum & id ĩ uetuſſimis eſſe. quod conſtat oleo myrteo:calamo:cupreſſo:cypro:lentiſco:malogranati cortice. Sed diuulgata maxime unguenta crediderim roſa:quæ plurima ubiq; gignit᷑. Itaque

simplicissĩa rhodini mixtura diu fuit:additis omphacio:flore rosæ:crocino:cinabari: calamo:melle:iunco:salis flore:aut anchusa:uino. Similis ratio & in crocino additis cinabari anchusa uino. Sĩlis & in sansucino admixtis omphacio:calamo. Optimum hoc in cypro & mytilenis:ubi plurima sansucus. Miscent̃ & uiliora genera olei myrto lauro:qbus addit̃ sansucinum:lilium: fœnogræcũ:myrrha:casia:nardum iuncus:cĩnamomum. E malis quoq; cotoneis & strutheis fit oleum(ut diximus)melinũ: quod in unguenta transit:admixtis omphacio: cyprino:samio:balsamo:iunco:casia:ãbrotano. Susinum tenuissimum omnium est . Constat ex liliis:balano:calamo:mello: cinnamomo: croco : myrrha . Et idẽ cyprinũ ex cypro:& omphacio:& cardamomo: calamo aspalatho:ambrotano. Aliqui & in cyprinum addunt myrrham:& panacen. Hoc optimum sidone:mox ægypto:si non addat̃ selaminum oleum. Durat & q̃driẽnio. Excitatur cĩnamomo. Telinum fit ex oleo recenti cypro:calamo:melliloto:fœnogræco:melle:mello:oraro:amaraco. Hoc erat celeberrimum Menandri poetæ comici ætate. Postea multo successit propter gloriam appellatũ megalium ex oleo balanino balsamo:calamo:iunco xylobalsamo:casia:resina. Huius proprietas ut uentiletur in coquẽdo donec desinat olere. Rursus refrigeratum odorem suum capit. Sĩguli quoq; succi nobilia ũguenta faciunt. In primis malobathrum:postea iris illyrica:& cizicena amaracus. Herbarii in utraq; pauca iis & alia aliis miscẽt. Qui plurima alterutri mel: salis florem:omphacium angnifoliam panacen. Externa omnia . Et prodigiosa cĩnamino precia. Adiicitur cinnamomo balaninũ oleum:xylobalsamum:calamus:iũcus: balsami semina:myrrha:mel odoratum. Vnguentorum hoc crassissimum. Precia ei a denariis.xxxv.ad.ccc.x. Nardinum siue foliatum constat omphacio:balanino:iunco: costo:nardo:amomo:myrrha:balsamo. In hoc genere cõueniet meminisse herbarum: quæ nardum indicum imitentur species nouem a nobis esse dictas:tãta materia adulterandi est. Ommia autem acutiora fiunt costo:amomo:quæ maxime nares feriunt. Crassiora myrrha suauioraq;. Mediciæ autem utiliora croco. Acerrima per se amomo. Hoc & capitis dolores facit. Quidam satis habent aspergere quæ sunt preciosissima: cæteris decoctis:impendio parcentes:sed non eadem est uis:nisi una decoctis. Myrrha & per se unguentum facit sine oleo:stacte duntaxat. Alioquin nimiam amaritudinẽ affert . Cyprino uiride fit:susino ũguinosum:mendesio nigrum:rhodino candidum: myrrha pallidum. Hæc sũt antiquæ inuentionis genera:& postera officinarum furta. Nunc dicet̃ cumulus iste deliciarum:& sũma auctoritas rei.

Quod unguentũ regale uocet̃:& quæ diapasmata:& qualiter seruẽt̃. Cap.ii.

ERgo regale unguentum appellatum:quod parthorꝝ regibus ita tẽpatur. Cõstat myrobalano:costo:amomo:cĩnamomo:comaco:cardamomo:nardi spica:maro:myrrha:casia:stirace:ladano:opobalsamo:calamo:iuncoq; syrio:oenanthe:malobathro:sericato:cypro:aspalato:panace:croco:cyprio:amaraco: colato melle : uino. Nihilq; eius rei causa in italia uictrice omnium. In europa uero tota præter irin illyricã & nardũ gallicũ gignit̃. Nã uinũ & rosa & myrti folia oleũque cõmunia fere õniũ terrarꝝ intelliguntur. Siccis odoribus constant quæ diapasmata uocantur . nam fæces unguenti magmata appellant. Inter ões potentissĩus odor quisquis nouissĩe addit̃. Vnguenta optime seruantur in alabastris: odores in oleo. Quod diuturnitati eorꝝ tãto utilius est:quanto pinguius:ut ex amygdalis. Et ipsa unguenta uetustate meliora. Sol inimicus iis. Quãobrẽ in ũbra coquuntur plũbeis uasis . Experimentum eorum inuersa manu capit̃:ne carnosæ partis calore uitiet̃.

Quanta in unguentis luxuria:& quando primũ romanis in usu. Cap.iii.

HAec est materia luxus e cunctis maxĩe superuacui. Margaritæ enĩ gẽmæq; ad hæredem tñ trãseunt. Vestes prolongant tẽpus . Vnguenta illico expirant:ac suis moriuntur horis: Sũma cõmendatio eorum:ut transeuntẽ fœminã odor inuitet etiã aliud agentẽ . Excedũtq; quadragenos denarios libræ. Tantũ emitur uoluptas aliena.

Etenĩ odorẽ qui gerit: ipse nõ sentit. Sed tñ & hæc aliqua differentia signãda sunt. In. M. Ciceronis monumẽtis inuenitur unguenta gratiora esse quæ terrã: q̃ quæ crocũ sapiant: quando etiã corruptissĩo in genere. Magis tamen iuuat quædã ipsius uitii seueritas. Sed quosdã crassitudo maxĩe delectat: id ipsũ approbantes. Liniq; iã nõ solũ: sed & perfundi unguentis gaudent. Vidĩus etiã uestigia pedũ tingi: quod. M. Othonẽ mõstrasse Neroni prĩcipi ferebãt. Quæso ut qualiter sentiretur iuuari ab ea parte corporis? Nec non aliquem ex priuatis audiuimus iussisse spargi parietes balnearum unguẽto. Atq; Caium principem solitum lauari. Ac ne principale uideatur hoc bonũ: & postea quendam ex seruis Neronis. Maxime tamen mirum est hanc gratiam penetrasse & in castra. Aquilæ certe ac signa puluerulenta illa & custodiis horrida ĩungũt festis diebus. Vtinãq; dicere possẽus: quis prĩus ĩstituisset ista. Nimirꝝ hac mercede orbem terrarum corruptæ deuicere aquilæ. Ista patrocinia quærimus uitiis: ut p hoc ius sumant sub casside unguenta. Quãdo id primum ad romanos penetrauerit: non facile dixerim. Certum ẽ Antiocho rege asiaq; deuictis urbis ãno quĩgentesimo sexagesimoqnto. P. Licinium Crassum: Iulium Cæsarem censores edixisse: neqs uẽderet unguenta exotica: sic enĩ appellauere. At hercules iam quidam etiam in potu addũt. tantiq; amaritudo est: ut odore prodigo fruantur ex utraq; parte corporis. L. Plotium. L. Plotii bis cõsulis cẽsorisue fratrem proscriptum a triumuiris ĩ salernitana latebra unguẽti odore proditum constat. quo dedecore tota absoluta proscriptio est. Quis enim non merito iudicet perisse tales? Cæterum terrarum omnium ægyptus accõmodatissima unguentis. Ab ea campania est proxima copia rosæ.

DE Palmis: & natura earum: & gñibus. Cap. iiii.

IVdæa inclyta est: uel magis palmis: quarum natura nunc dicet. Sunt quidem in europa uulgoq; italia: sed steriles. Ferũt in maritimis hispaniæ fructum: uerꝝ immitem: dulcem in africa: sed statim euanescentem. Contra in oriente ex iis uina. Gentiumq; aliquibus panis. Plurimis uero etiam quadrupedum cibus. Quamobrem iure dicentur externæ. Nulla est in italia sponte genita: nec in alia parte terrarum: nisi in calida. Frugifera uero nusq̃ nisi in feruida. Gignit leui sabulosaq; terra: maiore in parte & nitrosa. Gaudet & riguis: totoq; anno bibere cum amet: anno sitienti. A fimo quidam etiam lædi putant. Et assyriorum pars aliqua si non riuis misceatur. Genera earum plurima. Et prima fruticem non excedentia. Sterilem hanc. Aliubi & ipsam fertilem: breuẽq; ramis obire umbra foliorum. Tectorii uicem hæc parietibus plerisq; in locis præstat contra aspgines. Sunt e procerioribus siluæ arbore ex ipsa foliorum aculeo fruticante circa totas pectinatim: quas siluestres intelligi necesse est. Incerta tñ libidine etiam mitioribus se miscent: Reliquæ teretes atq; proceræ densis gradatisq; corticum pollicibus: ut orbibus faciles se ad scandendum orientis populis præbent. Vtilem sibi arborisq; induuiis circulũ mira pernicitate tum homine subeunte. Coma omnis in cacumine: & pomum est: non inter folia ut in cæteris: sed suos inter ramos palmitibus racemosum. Vtraq; natura uuæ atq; pomi. Folia cultrato mucrone lateribus in sese bifidatis bellas primum demonstrauere gemmas. Nunc ad funes uitiliũq; nexus & capitum leuia umbracula funduntur. Arboribus immo potius omnibus quæ terra gignit: herbisq; etiam utrũq; sexum esse diligentissimi naturæ tradunt. Quod ĩ plenum satis sit dixisse hoc in loco. Nullis tamen arboribus manifestius. Mas in palmite floret. Fœmĩa citra florem germinat tantum spinæ modo. Vtrisq; autem prima nascitur pomi caro: postea lignum intus: hoc est semen eius. Argumẽtum quod puæ sine hoc reperiuntur in eodẽ palmite. Est autem oblongum non ut oliuis orbiculatũ. Præterea cæsum a dorso puluinato & ĩ aluo media fissura: plerisq; umbilicatum: ũde primum spargit radix. Seritur autem pronum: & bina iuxta composita semina: supq; totidem: quoniam infirma singulis plãta est. Quaternæ coalescunt. Multis cãdidisq; lignum hoc a carnibus discindit tunicis aliis corpori adhærentibus: laxeq; distãs: tãtũ

a cacumīs filo adhærens. Caro matureſcit anno. Quibuſdam tn̄ in locis ut cypro: q̄q̄
ad maturitatē nō perueniat: grato ſapore dulcis eſt. & foliū ibi latius. fructus q̄ reliq̄s
rotūdior. Nec ut deuoretur corpus: uerum ut expuatur ſucco mō expreſſo. Et ī arabia
languidæ dulces tradunt̄ eſſe palmæ. Quāq̄ Iuba apud ſcenitas arabas præfert ōnibus
ſaporibus: quā uocāt dabulan. Cætero nō ſine maribus gignere fœminas ſpōte edito
nemore cōfirmāt. Circaq; ſingulos plures nutare in eū pronas blādioribus comis. Illū
erectis hiſpidum afflatu uiſuq; ipſo & puluere etiā reliq̄s maritare. Huius arbore ex-
ciſa uiduas poſt ſterileſcere fœminas. Adeo eſt ueneris ītellectus uti coitus etiā exco-
gitatus ſit ab homine: ex maribus flore ac lanugine : interī uero tantū puluere īſpſo
fœmīs. Serunt̄ autē palmæ & trunco duoꝝ cubitoꝝ lōgitudine a cerebro ipſo arboris
uiridi fiſſuris diuiſo atq; defoſſo. Et ab radice auulſæ uitalis ē ſatus: & ramoꝝ tenerri-
mis. In aſſyria ipſa quoq; arbor ſtrata in ſolo humido tota radicatur : ſed ī frutices
non in arborem. Ergo plantaria inſtituunt: anniculaſq; tranſferunt: & iterum bimas.
Gaudent enim mutatione ſedis: uerna alibi: in aſſyria autem circa canis ortum. Nec
ferro attingunt ibi nouellas: ſed religant comas: ut ī altitudinem exeant. Robuſtas de-
putant: craſſitudīs gratia ſemipedales ramorū relinquentes truncos. Qui deciſi alibi
necant matrē. Diximus ſalſum ab iis ſolum diligi. Ergo ubi nō eſt tale: ſalē aſpgūt:
non radicibus ſed longius paulo. Quædam in ſyria & ægypto in binos diuidunt ſe
truncos: in creta & ternos: quædamq; & in quinos. Ferūt ſtatim in trimatu. In cypro
uero ſyria ægypto quadrimæ aliæ: aliæq; quinquemies: aliæ altitudine homīs : nullo
intus pomi ligno q̄diu ſunt nouellæ: ob id ſpadonum accepto nomīe. Genera earum
multa. Sterilibus ad materias operaq; lautiora utitur aſſyria: & tota perſis. Sunt & cæ-
duæ palmarum quoq; ſiluæ: germinātes rurſus ab radice ſucciſæ. Dulcis medulla eaꝝ
in cacumine quod cerebrum appellant. exemptaq; uiuunt: quod non aliæ. Vocantur
autem chamerepes: folio latiore ac molli: ad uitilia utiliſſimo. Copioſæ in creta : ſed
magis in ſicilia. E palmis prunæ uiuaces: igniſq; lentus. Fructiferarum aliis breuius
lignum in pomo: aliis longius. His mollius: illis durius. Quibuſdā oſſeum: limatūq;
dente contra faſcinantes religione politum. Aliud pluribus ueſtitum paucioribuſue
tunicis: aliud craſſioribus tenuioribuſue. Ita fiunt undequinquaginta genera: ſiquis
omnium perſequi uelit nomina etiam barbara: uinorumq; ex iis differētias. Clariſſīe
omnium: quas regias appellauere ab honoribus: quoniam regibus tātum perſidis ſer-
uarentur babylone natæ uno in horto bagoo. Ita enim uocant ſpadones : qui apud
eos etiam regnauere. Hortus ille nunq̄ niſi dominantis in aula fuit. At in meridiano
orbe præcipuam optinent nobilitatem ſyagri. Proximamq; margarides. Eæ breues: cā-
didæ: rotundæ: acinis q̄ balanis ſiliores. Quare & nomen a margaritis accepere. Vna
earum arbor ī chora eſſe tradit̄: una & ſyagrorum. Mirumq; de ea accepimus cū phœ-
nice aue: quæ putatur ex huius palmæ argumento nomen accepiſſe: iterum mori : ac
renaſci ex ſeipſa: quod erat prius: pomis refertā. Ipſum pomum grāde: duꝝ: horridū:
& a cæteris generibus diſtās: ſapore ferino quem ferme ī apris nouimus: euidētiſſīeq;
cauſa eſt nomīs. Quarta auctoritas ſcandalidum: a ſilitudīe appellatarum . Iam in
æthiopiæ fine quinq; earum nec plurimas arbores tradunt: non raritate magis q̄ ſua-
uitate mirabiles. Ab iis caryotæ maxime celebrantur & cibo quidem: ſed & ſucco uber-
rimæ. ex quibus præcipua uina orienti iniq̄ capiti: unde pomo nomē . Sed ut copia
ibi atq; fertilitas ita nobilitas in iudæa: nec in tota: ſed hiericūte maxime. Quanq̄ lau-
datæ & rachelaidæ: & phaſelidæ: atq; libyadæ gētis eiuſdem conuallibus. Dos his præ-
cipua. Succo pingui lactentibus: quodamq; uini ſapore in melle prædulci . Sicciores
in hoc genere nicolai: ſed amplitudīs præcipuæ . quaterni cubitorum longitudinem
efficiunt. Minus ſpecioſæ: ſed ſapore caryotarum ſorores: & ob hoc adelphides dictæ:
proximam ſuauitatem habent: non tamen eandem. Tertium ex iis genus patet: & ni-
mio liquore abūdat. Rumpitq; ſe pomi ipſius etiam in ſuam matrem ebrietas calcatis

simile. Suum genus sed e sicciore turba iacens dactylis prælonga gracilitate curuatis ĩ
terram. Nam quos ex iis deorum honori dicamus: idæos appellauit iudæa gens con-
tumelia numinnm insignis. In totum arentes thebaides atq; arabicæ: macro corpore
exiles: & assiduo uapore torrentes. Crustam uerius q̃ cutem obducunt. In ipsa quidem
æthiopia friatur hæc: tanta est siccitas. & farinæ modo spissatur in panem. Gignit̃ aũt
in frutice ramis cubitalibus: folio latiore: pomo rotũdo: sed maiore q̃ mali ãplitudĩe.
cæcas uocant. triennio maturescũt. semperque frutici pomum est subnascente alio.
Thebaidis fructus ex templo in cados condit̃: cum sui ardoris animam: ni ita fiat: ce-
leriter expiret: marcescitq; non retostus furnis. Ex reliquo genere plebeiæ uidentur.
Syri hoc & Iuba tragemata uocant. Nam in alia parte phœnicis ciliciæq; populari etiã
nomĩe a nobis appellãt̃ balani. Eoꝝ quoq; plura genera. Differũt figura rotũditatis
aut ꝓceritatis. Differunt & colore nigriores: ac rubentes. nec pauciores fico traduntur
colores. Maxime tamen placent candidi. Distant & magnitudine prout multi cubitũ
effecere. Quidam sũt non ampliores faba. Seruant̃ ii demum: q nascũt̃ in salsis atque
sabulosis: ut in iudæa: & cyrenaica: africa. Non item in ægypto: cypro: syria: seleucia:
assyria. Quãobrem sues & reliqua animalia ex iis saginantur. Vitiati aut uetusti eius
pomi signum est: decidisse cãdidã uerrucam: quæ racemo adhæserit. Alexãdri milites
palmis uiridibus strangulati sunt. In gedrosis id factum est pomi genere. Alibi copia
euenit. Est enim tanta musteis suauitas: ut finis mãdẽdi nõ nisi ꝑiculo fiat.

DE Syriæ arboribus. Cap. v.

SYria præter hãc peculiares habet arbores. In nucum gñe pistacia nota. Prodesse
aduersus serpentium traduntur morsus & potu & cibo. In ficorum autẽ caricas
& minores eius generis: quæ cottana uocant. Item pruna in damasco monte nata &
myxa: utranq; iam familiarem italiæ. Ex myxis in ægypto & uina fiunt. Iuniperi si-
militudine habent phœnices & cædrum minorem. Duo eius gña: lyria & phœnicia.
Differũt folio. Nam quæ durum: acutum: spinosum habet oxycædros uocat̃: ramosa
& nodis infesta. Altera odore præstat. Fructum ferunt myrti magnitudine: dulcem
sapore. Et maioris cædri duo genera. Quæ floret: fructum nõ fert. Fructifera nõ flo-
ret. Et in ea antecedẽtem fructum occupat nouus. Semen eius cupresso simile. Quidã
cædrelatẽ uocant. Ex hac resina laudatissima. Materiæ uero ipsi æternitas. Itaq; & si-
mulacra deorum ex ea factitauerunt. Cædrinus est romæ in delubro Apollo Sosianus
e seleucia aduectus. Cædro similis in arcadia est arbor: quæ ĩ phrygia frutex uocat̃.

DE Terebintho. Cap. vi.

SYria & terebinthum habet. Ex iis mascula est sine fructu. Fœmĩarum duo gña:
Alteri fructus rubet lentis magnitudine: alteri pallidus. Cum uite maturescit:
non grandior faba: odore iucundior: tactu resinosus circa idam troadis. Sed in mace-
donia breuis arbor hæc atq; fruticosa: in damasco syriæ magna. Materies ei admodũ
lenta ac fidelis ad uetustatem: eximii ac nigri splendoris: flos racemosus oliuæ modo:
sed rubens: folia densa. Fert & folliculos emittentes quædam animalia ceu culices: lẽ-
toremq; resinosum: qui & ex cortice erumpit. Etiam rhus syriæ mascula fert: sterili
fœmĩa: folio ulmi: paulo longiore: & piloso: foliorum inter se semper contrariis pedi-
culis: gracili: breuiq; ramo. pelles candidæ conficiuntur. Iis semen lenti simile cũ uua
rubescit: quod uocat̃ rhus: medicamentis necessarium.

DE Ficu ægyptia & cypria. Cap. vii.

ET in ægypto multa arborum genera: quæ non alibi. Ante omnia ficus ob id æ-
gyptia cognominata. Arbor moro similis: folio: magnitudine: aspectu. Pomum
fert nõ ramis: sed caudice ipso. idq; ipsum ficus est prædulcis: sine granis ĩterioribus
perq̃ fœcundo prouentu: scalpendo tantum ferreis unguibus. aliter non maturescit.
Sed cum factum est: quarto die demetitur: alio subnascente: septeno ita numerosa
partu per singulas æstates multo lacte abundante. Subnascitur etiam si nõ scalpatur

fœtus:quater æstate.prioremq; expellit immaturum. Materies proprii generis inter utilissimas. Cæsa statim stagnis mergit̃.hoc est eius siccari. Et primo sidet:postea fluitare incipit.certoq; eam fugit alienus humor: qui aluim omnem rigat. Cũ innatare cœperit:tempestiue habet signum. Huic silis q̃dãtenus quæ uocat̃ cypria ficus ĩ creta. Nã & illa in caudice ipso fert pomum & ramis:cum in crassitudinem adoleuere. Sed hæc germina emittit sine ullis foliis radici silia. Caudex arboris populo silis:folium ulmo. Fructus quaternos fũdit:totiens & germinat. Sed grossus eius non maturescit: nisi incisura emisso lacte. Suauitas & interior fici. Magnitudo sorbi silis.

DE Ceraunia & Siliqua. Cap.viii.

Siliqua quam iones cerauniam uocant: trũco & ipsa fertilis: sed pomo siliquæ. Ob id qdã ægyptiã ficũ dixere errore manifesto. Nõ enim in ægypto nascitur: sed in syria:ioniaq; & circa gnidum:atq; in rhodo:semper comantibus foliis:flore cãdido:cum uehementia odoris. Plantigera imis partibus:& ideo superficie flauescens succum auferente sobole. Pomo antecedentis anni circa canis ortus detracto:statim alteꝝ parit. Postea florẽ p arctuꝝ hyeme fœtus enutriẽte.

DE Persico ægypti & spina ægyptia. Cap.ix.

AEgyptus & persicã arborem sui generis habet silem piro:folia retinẽtẽ. Fertilitas assidua eius subnascente crastino fructu. maturitas etesiarum afflatu. Pomum longius piro inclusum amygdalæ putamĩe & corio:colore herbido. Sed ubi nux illi: huic pomum:differens breuitate ac mollicie. Et q̃uis blandiat̃ prædulcis suauitas:nõ innocuum. Materies bonitate:firmitudine:nigricia quoq; nihil differens a loto. Simulacra ex ea factitauere nõ eadem gratia q̃ fideli materie:ut ex arbore quam balanũ appellauimus:magna ex parte contorta. Naualis itaq; tantum est. At e diuerso cinus in magno honore palmæ silis:quãdo & eius foliis utuntur ad textilia. Differt ꝙ ĩ brachia ramorum spergit̃. Pomo magnitudo:quæ manum impleat:colos fuluus. cõmẽdabilis succo ex austero & dulci. Lignum ĩtus grandis firmæq; duriciæ:ex quo uelares detornant annulos. In eo nucleus dulcis dum recens est. Siccatus durescit ad ĩfinitũ: ut mandi non possit nisi pluribus diebus maceratus. Materies crispioris elegantiæ: & ob id persis gratissima. Nec minus syria spina celebratur in eadem gente dũtaxat nigra:quoniã incorrupta etiam in aquis durat:ob id utilissima nauium costis. Cãdida facile putrescit. Aculeus spinarum & in foliis. Semen in siliquis:quo coria pficiuntur gallæ uice. Flos & coronis iucundus:& medicamentis utilis. Manat & gummi ex ea. Sed præcipua utilitas ꝙ cæsa anno tertio resurgit. Circa thebas hæc:ubi & quercus & persica oliua.ccc.a nilo stadiis:siluestri tractu & suis fontibus riguo.

DE Pruno & arboribus circa memphin. Cap.x.

IBi prunus ægyptia non dissimilis spinæ proxime dictæ. Pomo mespili:maturescẽs bruma:nec folia dimittens. Lignum in pomo grande:sed corpus ipsũ nata copiaq; messiũ instar incolis. Purgatum enim tũdunt:seruantq; eius offas. Siluestris fuit & circa memphin regio tam uastis arboribus:ut terni nequirent uel circumplecti: unius peculiari miraculo: nec pomum propter usumue aliquem:sed euẽtum. Facies enim spinæ.folia habet ceu pennas:quæ tactis ab hoĩe ramis cadũt ꝑtinus:ac postea renascũt̃.

DE Gũmi gñibus:& papyro. Cap.xi.

GVmmi optimum esse ex ægyptia spina conuenit:uermiculatum:colore glauco: purum:sine cortice:dentibus adhærens. Precium eius in libras.xiii. Deterius ex amygdalis amaris:& ceraso. Pessimum ex prunis. Fluit & ex uitibus:ĩfãtiũ ulceribus aptissimum. Et aliq̃do in olea:dentium dolori. Vlmo etiam in corico monte ciliciæ. Ac iunipero ad nihil utile. Ex ulmi uero gummi & culices ibi nascunt̃. Fit & ex sarcocolla:ita uocat̃ arbor:gummi utilissimum pictoribus ac medicis: sile pollini thuris. & ideo candidum q̃ ruffum melius. Precium eius quod supra. Nondum palustria attigimus: nec frutices amnium. Prius tamẽ q̃ digrediamur ab ægypto & papyri nata

dicet̃:cum chartæ uſu maxime humanitas uitæ conſtet & memoria . Et hanc Alexādri Magni uictoria repertam auctor eſt. M. Varro:cōdita in ægypto alexandria. Antea nō fuiſſe chartarum uſum. Palmarum foliis primo ſcriptitatum : deīde quarūdā arboꝝ libris: poſtea publica monumenta plumbeis uolumībus: mox & priuata līteis cōfici cœpta: aut cæris. Pugillarium enim uſum fuiſſe ante troiana tp̄ra inuenimus apud Homerum. Illo uero prodente:ne terra quidem ipſa tota fuiſſe:quæ nūc ægyptus intelligit̃:cum in ſebenniſtico ſaltem eius nomīs charta naſcat̃. Poſtea adaggeratā nilo. Siq̄dem a pharo inſula:quæ nunc alexandriæ ponte iūgit̃:noctis dieiq̄; uelifico nauigii curſu terram fuiſſe prodidit. Mox æmulatione circa bibliothecas regum Ptolemæi & Eumenis ſupprimēte chartas Ptolemæo idē Varro mēbranas pergami tradidit rep/tas. Poſtea promiſcue patuit uſus rei:qua conſtat immortalitas hominum. Papyrum ergo naſcit̃ ī paluſtribus ægypti:aut q̄eſcentibus nili aquis:ubi euagatæ ſtagnant duo cubita nō excedente altitudīe gurgitum. Brachiali radicis obliquæ craſſitudīe:triāgulis lateribus decem nō amplius cubitorum longitudine:in gracilitatem faſtigiatū thyrſi modo cacumen includens. Semīe nullo aut uſu eius alio q̄ floris ad deos coronādos. Radicibus incolæ pro ligno utunt̃: nec ignis tantum gratia:ſed ad alia quoq̄; utēſilia uaſorum. Ex ipſo quidem papyro nauigia texunt. Et e libro uela:tegeteſq̄;:necnon & ueſtem:atq̄; ſtragula:ac funes. Mandūt quoq̄; crudum decoctumq̄;:ſuccum tantum deuorantes. Naſcit̃ & ī ſyria circa quem odoratus ille calamus lacum. Neq̄; ad alios uſus illis q̄ ī funibus. Rex Antigonus in naualibus uſus eſt rebus:nō dum ſparto cō/municato. Nuper & in euphrate naſcens circa babylonem papyrum intellectum eſt eundem uſum habere quem chartæ. Et tamen adhuc malunt parthi ueſtibus litteras intexere. Præparant̃ ex eo chartæ diuiſæ acu in prætenues:ſed q̄latiſſīas filluras.

DE Generibus chartarum:& quomō chartæ fiāt:& de chartaꝝ ꝓbatione & uitiis & glutino earum. Cap.xii.

PRincipatus medio atq̄; inde ſciſſuræ ordīe. Hieratica appellabat̃ antiq̄tus:religioſis tantum uolumībus dicata:quæ ab adulatione Auguſti nomen accepit. Sicut ſecunda Liuiæ a coniuge eius. Ita deſcendit hieratica in tertium nomen. Proximū amphitheatricæ datum fuerat:a confecturæ loco. Excepit hāc romæ Fannii ſagax officina. tenuatamq̄; curioſa interpollatione:principalem fecit e plebeia. & nomen ei dedit. Quæ non eſſet ita recurata:in ſuo manſit amphitheatrica. Poſt hanc ſaitica ab oppido:ubi maxīa fertilitas ex uilioribus ramentis. Propiorq̄; etiam num cortici. Teneotica a uicino loco. pondere iā hæc non bonitate uenalis. Nam amphoretica īutilis ſcribēdo inuolucris chartarum ſegeſtriumq̄; in mercibus uſum præbet:& ideo a mercatoribus cognominata. Poſt hāc papyrum eſt extremumq̄; eius ſcirpo ſīle:ac ne ad funes quidem niſi in humore utile. Texunt̃q̄; omnes tabulæ madentes nili aq̄. Turbidus liquor uim glutini præbet cum primo ſupina tabula. Sceda adlinit̃ longitudīe papyri:quæ potuit eſſe ſegminibus utrīq̄; amputatis. Tranſuerſa poſtea crates pagit̃. Premunt̃ deinde prelis:& ſiccantur ſole:atq̄; inter ſe pagellæ iūgūt̃. A proxīarum ſēp bonitate diminutione ad deterrimas. Nūq̄ plures ſcapo q̄ uicenæ. Magna in latitudīe earum differentia. Xiii. digitorum optimis. Duo detrahūt̃ hieraticæ. Fanniana denos habet. Et uno minus amphitheatrica. Pauciores ſaitica:nec malleo ſufficit. Nam amphoreticæ breuitas ſex digitos nō excedit. Præterea ſpectāt̃ in chartis tenuitas:dēſitas: candor:leuor. Primatum mutauit Claudius Cæſar. Nimia q̄ppe auguſtæ tenuitas tolerandis non ſufficiebat calamis. ad hoc tramittens litteras lituræ metum afferebat aduerſis:& alias īdecoro uiſu per tranſlucida. Igit̃ & ſecūdo corio ſtamina facta ſunt e primo ſubtegmine. Auxit & latitudinem. pedalis erat menſura:& cubitalis macrocolis. Sed ratio deprehēdit uitium unius ſcedæ reuulſione plures infeſtante paginas. Ob hoc prælata omnibus claudia. Auguſtæ ī epiſtolis auctoritas relicta. Liuiana ſuā tenuit:cui nihil e prima erat:ſed omnia e ſecūda. Scabricia leuigat̃ dēte concauo: ſed

caducæ litteræ fiūt. Minus sorbet. Polit & charta magis ut splendeat. Rebellat sæpe humor incuriose datus. Primoq; malleo deprehendit: aut etiam odore cū fuerit īdiligentior. Deprehēdit & lētigo oculis: sed mediis īserta glutinamētis ceu tænia fūgio papyri bibulo ibi uix lr̄a fundente se: tantum īest fraudis. Alius igitur iterum texendis labor. Glutinum uulgare e pollinis flore temperatur feruente aq̄ minimo aceti aspsu. nam fabrili a gummi commissuræ fragiles sūt. Diligentior cura molli panis frumētacii colata aqua feruente minimū hunc modum ītergerit. atq; etiā nili leuitas supat. Omne autē glutinum nec uetustius esse uno die debet: nec recētius. Postea malleo tenuat: & iterꝝ glutino pcurritur. iterūq; costricta erugat: atq; extēdit malleo. Ita sunt longinqua monumenta Tiberii Caiiq; Gracchorum manus: quæ apud Pomponium secundum uatem ciuemq; clarissimum uidi annos fere post. cc. Iam uero Ciceronis ac diui Augusti Virgiliiq; sæpenumero uidemus.

DE Libris Numæ. Cap. xiii.

INgentia quidem exempla contra Varronis sententiam de chartis reperiuntur. Nanq; Cassius Hemina uetustissimus auctor annalium quarto eorum libro ꝑdidit Cn. Terentium scribam agrum suum in ianiculo repastinātem offendisse arcā: ī qua Numa q romæ regnauit situs fuisset. In eadem libros eius repertos. P. Cornelio. L. filio Cethego. M. Bebio. Q. filio Pamphilo cōss. Ad quos a regno Numæ colligūt anni. d. xxxv. & hos fuisse e charta. Maiore etiamnum miraculo: quod tot infossi durauerunt annis. Quapropter in re tanta ipsius Heminæ uerba ponam. Mirabātur alii quomodo illi libri durare potuissent. Ille ita rationem reddebat. lapidem fuisse quadratum circiter in media arca uīctum candelis q̄q̄ uersum. In eo lapide insuper libros impositum fuisse: propterea arbitrarier eum non computruisse. Et libros cædratos: propterea arbitrarier eum tineas nō tetigisse. Nulla in iis libris scripta erāt: nisi phīæ pythagoricæ. Eosq; cōbustos a. Q. Petilio prætore: qa philosophiæ scripta essēt. Hoc idem tradit. C. Piso censorius primo cōmentarioꝝ libro. Sed libros septem iuris pōtificii totidem pythagoricos fuisse. Tuditanus uero tertiodecimo Numæ decretorum libro. xii. fuisse. Ipse Varro humanaꝝ ātiquitatum. vi. Antias secūdos libros fuisse. Ex iis duodecim pontificales latīos: totidem græcos. Præcepta philosophiæ cōtinētes idem tertios ponit. quo comburi eos placuerit. Inter omnes uero conuenit sibyllam ad Tarqniū Supbū tris libros attulisse. Ex qbus igni duo cremati ab ipsa. Tertius cū capitolio syllanis temporibus. Præterea Mutianus ter consul prodidit nuper se legisse cum præsideret lyciæ: Sarpedonis a troia scriptam ī quodam templo epistolæ chartā. Quod eo magis miror: si etiamnum Homero prodente ægyptus non erat. Aut cur si iam hic erat usus: in plumbeis linteisq; uolumibus scriptitatum constet? Cur & Homerus in ipsa illa lycia Bellerophonti codicillos datos nō epistolas ꝑdidit? Sterilitatē sentit hoc quoq;. Factumq; iam Tiberio principe inopia chartæ: ut e senatu darentur arbitri dispensandæ. alias in tumultu uita erat.

DE Arboribus æthiopiæ. Cap. xiiii.

AEthiopia ægypto contermina. Insignes arbores non fere habet: præter liniferas: quarum natura in descriptione indorum atq; arabiæ dicta est. Propior tamen huic natura lanæ. maiorq; folliculus granati mō mali. Silesq; & īter se arbores ipsæ. Præter hāc palmæ quales rettulimus. Insularum arbores ambitu æthiopiæ & nemora odorata in mentione earum dicta sunt.

DE Atlātis arboribus: & citreis: & quæ in his laudentur: & quæ uituperentur. Capitulum. xv.

ATlas mōs peculiari ꝑditur silua: de q̄ diximus. Cōfines ei mauri: qbus plurima arbor cædri & mensarum insania: quas fœmīæ uiris contra margaritas regerūt. Extāt hodie. M. Ciceronis in illa paupertate: & quod magis mirum est: illo æuo ēptæ libris. xi. Cum his memorant & Galli Asinii quæ libris. xi. uenundatæ sunt. Et duæ a

Iuba rege uendẽte. Quarum alteri precium fuit libris .xv. alteri paulominus. Interiit
nuper incendio: quam Cethegiis decedens libris. xiiii. permutauerat lati fũdi taxatiõe
ſiqs prædia tanti mercari malit. Magnitudo ampliſſima adhuc fuit unius commiſſæ
ex orbibus dimidiatis duobus a rege mauritaniæ Ptholemæo quattuor pedum & ſe/
mipedis per medium ambitum: craſſitudĩe q̃drantali. Maiuſq; miraculum in ea eſt
artis latẽte iũctura: q̃ potuiſſet eſſe natura ſolide a Nomio Tiberii Cæſaris liberto
cognomen trahentis tribus ſicilicis infra. iiii. pedes: totidemq; ĩfra ſemipedem craſſi/
tudĩs. Qua ĩ re non omittendum uidet᷑: Tiberio prĩcipi menſam quattuor pedes ſex/
tante & ſicilico excedentem. Tota uero craſſitudĩe ſeſcũciali operimento cõchylii &
laminæ per medium ueſtitam fuiſſe: cum tam optĩa Nomio liberto eius eſſet. Cuius
materia erat tuber hoc ẽ radicis uitium. Maximeq; ĩ eo laudatum quod ſub terra totũ
fuerit & rarius: q̃ quæ ſuperne. quæq; gignunt᷑ etiam ĩ ramis. Proprieq; quod tanti
emit᷑ arborum uitiũ eſt: quarum amplitudo ac radices æſtĩari poſſunt ex orbibus. Sũt
autem cupreſſo fœmĩæ etiamnũ ſilueſtri ſĩles folio: odore: caudice. Anchorarius mõs
uocat᷑ citerioris mauritaniæ: q laudatiſſimam dedit cædrum iam exhauſtus. Menſis
præcipua dos ĩ uena criſpis: uel ĩ uertice paruis. Illud oblongo euenit diſcurſu: ideoq;
tigrinæ appellant᷑. Hoc ĩtorto: & ideo tales pantherinæ uocant᷑. Sunt & undatĩ criſpæ
maiore gr̃a ſi pauonum caudæ oculos imitẽt᷑. Magna uero poſt has gr̃a extra prædic/
tas criſpi denſa ueluti grani congerie: q̃s ob id a ſĩlitudĩe apiatas uocant. Sũma uero
omnium in colore. hic maxime mulli placet ſuis refulgens uenis. Poſt hæc ãplitudo:
etiam totius caudicis. Iuuant plura quoq; ĩ una menſa uitia. Lignum ita uocat᷑. Ma/
teria ſurda & ĩdigeſta ſimplicitas: aut platani foliorum modo digeſta. Iligneæ uenæ
etiam ſĩlitudo: uel coloris: & qbuſdam maxĩe obnoxias fecere æſtus uentiq; rimæ: aut
capillamenta rimas imitata. Poſtea murena nigro tranſcurrens limite: uariiſq; corticũ
punctis apprehenſus papauerum modo: & ĩ totum atro propior colos: maculæue diſ/
colores. Virides terra condunt barbari: & cæra illinũt. Artifices uero frumenti aceruis
imponunt ſeptenis diebus: totidem ĩtermiſſis. Mirumq; ponderi quantum ita detra/
hant. Naufragia docuere nuper quoq; hanc materiam ſiccatam mari duricie & ma/
turitate ĩcorrupta ſpiſſari: non ullo modo uehemẽtius. Nutriunt᷑ optĩæ ſplẽdeſcũtq;.
manuq; ſiccæ fricant᷑: ab alienis maxĩe: ne ab accolis lædãt᷑: ut ĩ iis genitæ. Inter pauca
nitidioris uitæ ĩſtrumẽta hæc arbor ẽ. Quapropter ĩſiſtẽdũ ei quoq; paulũ uidet᷑.

DE Arbore trogete. Cap. xvi.

NOta etiam Homero fuit. Trogete uocat᷑: ab aliis thia. Hãc igit᷑ inter odores uri
tradit ĩ deliciis Circes: quam deã uolebat ĩtelligi: magno errore eoꝝ q odora/
menta ĩ eo uocabulo accipiunt. Cum præſertim eodem uerſu cædrum laricemq; una
tradat. In quo manifeſtũ eſt de arboribus tantum locutum. Theophraſtus q prĩus
a Magni Alexandri ætate ſcribit: quæ circa urbis romæ quadringenteſimum q̃drage/
ſimum geſta ſunt annum: magnum iam huic arbori honorem tribuit memoratas ex
ea referens templorum ueterum cõtignationes: quandãq; immortalitatem materiæ
ĩ tectis cõtra uitia omnia ĩcorruptæ. Radice nihil criſpius. Nec aliũde precioſiora opa.
Præcipuam autem eſſe eam arborem circa Hammonis delubrum. Naſci & ĩ inferiore
cyrenaicæ parte. De mẽſis tamen tacuit. & alias nullius ante ciceronianam uetuſtior
memoria eſt: ex quo nouiciæ apparent. Alia eſt arbor eodem nomĩe malum ferens ex/
ecratum aliqbus odore & amaritudĩe: aliis expetitum: domos etiam decorans: nec di/
cẽda uerboſius.

DE Arbore loto. Cap. xvii.

EAdem africa qua uergit ad nos: inſignem arborem loton gignit: quam uocant
celtin. Et ipſam italiæ familiarem: ſed terra mutatam. Præcipua eſt circa ſyrtes
atq; naſamonas. Magnitudo quæ piro: q̃q̃ Nepos Cornelius breuem tradat. Inciſuræ
ĩ folio crebriores: alioquin ilicis uiderent᷑. Differentiæ plures: eæq; maxime fructibus
fiunt. Magnitudo huic fabæ: color croci: ſed ante maturitatem alius atq; alius: ſicut ĩ

uuis. Nascit densus ī ramis myrti modo: non ut ī italia cerasi. Tam dulcis ibi cibus: ut nomen etiam genti terræq; dederit nimis hospitali aduenarū obliuione patriæ. Ferunt uentris non sentire morbū q eum mandant. Melior sine īteriore nucleo: qui in altero gñe osseus uidet. Vinū quoque exprimit huic sile mulso: quod ultra denos dies negat durare idem Nepos: baccasq; contusas cū siliqua ad cibos doliis condi. Quin & exercitus pastos eo accepimus: ultro citroq; cōmeantes p africam. Ligno colos niger. Ad tibiarū cātus expetit. E radice cultellis capulos breuesq; alios usus excogitauit. Hæc ibi natā arboris. Est autē eodē nomīe & herba: & ī ægypto caulis ī palustrium gñe. Recedētibus.n. aqs nili riguis: pueīt silis fabæ caule foliisq; densa congerie stipatis: breuioribus tantum gracilioribusq;: cui fructus ī capite papaueri silis īcisuris: omnique alio modo. Intus grana ceu milium. Incolæ capita ī aceruis putrefaciunt. mox sepant lauando. & siccata tundunt. eoq; pane utūt. Mirū est quod præter hæc tradit. Sole occidente papauera ea comprimi & integi foliis. Ad ortum autem aperiri: dōec maturescant: flosq; qui est candidus decidat.

DE Scapo ipso: & radice loti. Cap. xviii.

HOc amplius ī ea pte tradūt: & scapum ipsum & florem uespa mergi usque in medias noctes. Totūq; abire ī lacū: ut ne dimissa quidem manu possit īueniri. Verti deīde paulatīq; subrigi: & ad exortū solis emergere extra aquā: ac florē patefacere: atq; etiānū exurgere: ut plāe ab aq̄ absit alte. Radicem lotos hæc habet mali cotonei magnitudīe opertam nigro cortice: qualis & castaneas tegit. Interius candidum corpus: gratum cibis: sed crudum. Gratius decoctum siue aqua siue pruna. Nec aliūde magis q̄ purgamētis eius sues crassescūt.

DE Paliuro: & punico malo: & de flore punici mali. Cap. xix.

CYrenaica regio loton suæ postponit paliuro. Fruticosior hæc: fructuq; magis rubens: cuius nucleus nō simul mandit. Iucūdus per se atq; suauior est uino: quin & uina succo suo cōmendās. Interior africa ad garamantas usq; & deserta palmarū magnitudine & suauitate cōstat. Nobilis maxīe circa delubrum Hammonis. Sed circa carthaginem punicum malum cognomen sibi uendicat. Aliq granatū appellant. Diuisit & ī gña: apyrinon uocando cui lignosus nucleus abest. Sed cādidior ei natura & blādiores sūt acini minusq; amari: distincti mēbranis. Alia structura eorū quædā ut ī fauis cōmunis nucleos habentium. Quinque species: dulcia: acria: mixta: acida: uinosa. Samia & ægyptia distīguūt. Erythrocomis: & leucocomis. Corticis maior usus ex acerbis ad pficiēda coria. Flos balustiū uocat: & medicinis idoneus: & tingendis uestibus: q̄rū color īde nomen accepit.

DE Asiæ & græciæ fructibus. Cap. xx.

IN asia & græcia nascunt frutices. Epicactis: quem alii embolinen uocant: puis foliis: quæ potata contra uenena prosunt. Sicut herices contra serpentes. Et in quo nascit granum gnidium: quod aliqui linum uocant.

DE Timelea siue chamelea: & tragacāthe: & de trago siue scorpione & myrice: & brya: & galla: Cap. xxi.

FRuticē uero timeleā: alii chameleā: alii pyrosachē: alii nestorē: alii coenoron. Est silis oleastro: foliis angustioribus: gūmosis si mordeāt: myrti magnitudīe: sēīe colore: & specie farris: ad medicīæ tantū usū. Tragion fruticē sola creta insula gignit terebītho silē & semine. quod cōtra sagittarū ictus efficacissimū tradūt. Eadē & tragacāthē spīæ albæ radice: multū prælatā apud medos aut ī caucaso nascenti. Preciū eius in libras. xiii. Tragon & asia fert: siue scorpionē: ueprem sīe foliis: ramis rubētibus: ad medicinæ usum. Myricen & italia: quam alii tamaricen uocant. Achaia autem bryan siluestrem: īsignem ī ea: q sativa tātū ferat gallæ silem fructum. In syria & ī ægypto copiosa hæc ē: cuius īfœlicia ligna appellamus: quæ tñ īfœliciora sūt græciæ. Gignit enī arborem ostrin: quam & ostream uocant solitariam circa saxa aquosa: similem

fraxino cortice & ramis & folio:pilis paulo tamen lõgioribus craſſioribuſq;:ac rugoſis ĩciſuris: quæ per totam diſcurrunt. Semĩe ordeo ſili:& colore & materia dura atque firma. qua ĩ domũ illata:difficiles partus fieri produnt:morteſq; miſeras.

DE Enonymo:& andrachna congrygia & thapſia. Cap.xxii.

NEc auſpicatior ĩ leſbo ĩſula arbor quæ uocatᷣ enonymos: nõ abſilis punicæ arbori:ĩterq; eam & lauꝝ folii magnitudĩe : figura uero & mollicia punicæ: flore candidior ẽ: ſtatĩ peſtẽ denũciãs. Fert ſiliq̃s ſeſami ſiles:intus granũ q̃drãgula figura: ſpiſſũ:lætale aĩalibus : necnõ & ĩ folio eadẽ uis. Succurrit aliquãdo præceps alui exĩanitio. Alexãder Cornelius arborẽ eonẽ appellauit:ex q̃ facta eſſet argo ſimilẽ robori uiſcũ ferẽti:quæ nec aq̃ nec igni poſſet corrumpi:ſicuti nec uiſcum:nulli alii cognitã quod eqdẽ ſciam. Adrachnen omnes fere græci portulacæ nomine interpretantur: cũ illa ſit herba et andrachne uocetᷣ unius litteræ diuerſitate. Cæteꝝ adrachne ẽ ſilueſtris arbor:neq; in planis naſcens:ſimilis unedoni folio tãtum minore:et nũq̃ decidente. Cortice nec ſcabro quidem:ſed qui circungelatus uideri poſſit:tam triſtis aſpectu eſt. Sĩlis & congrygia eſt folio:magnitudĩe minor. Proprietatem habet fructuũ amittẽdi lanuginẽ:pappũ uocant:quod nulli alii arbori euenit. Sĩlis & aparache bifera æque q̃ adrachne. Priorem fructũ ĩcipiente pubeſcere una peragit:alterum in initio hyemis. quales eos : non traditᷣ. Et ferulam ĩter externas dixiſſe conueniet:arborumq; generi adſcripſiſſe:quoniam quarũdam naturæ ſicut diſtinguimus:lignum omne corticis loco habẽt:hoc eſt forinſecus: ligni autem loco fungoſam ĩtus medullam ut ſãbuci. Quædam uero inanitatem ut arundĩes. Ferula calidis naſcitᷣ locis : atq; trans maria geniculatis nodata ſcapis. Duo eius genera. Nartheca græci uocant aſſurgentẽ ĩ altitudĩe. Nartheciam uero ſemper humilem a genibus exeuntia folia maxima ut quæq; terræ proxima. Cætero natura eadem quæ anetho:& fructui ſilis. Nulli fruticũ leuitas maior:ob id geſtata facilius baculorum uſum ſenectuti præbet. Semen ferulæ thapſiã quidam uocauere decepti eo:quoniam ferula ſĩe dubio eſt thapſia:ſed ſui generis:foliis fœniculi:ĩani caule:nec excedẽte baculi longitudine. Semen quale ferulæ : radix candida. Inciſa lac emanat:& contuſa ſucco abdicat. Omnia uenenata. Quippe etiã fodientibus nocet. ſi minima aſpiret aura:intumeſcunt corpora:faciẽq; ĩuadũt ignes ſacri:ob id cæroto prius illinunt. Quibuſdam tamẽ morbis auxiliari dicunt medici permixtam aliis. Item ĩ alopeciis ſugillatiſq; ac liuentibus. Ceu uera remedia deſint: ut ſcelera contractent. Sed iſta prætexuerunt noxio inſtrumento:tantumq; ĩpudẽtiæ eſt:ut uenenum artis eſſe perſuadeant. Thapſia ĩ africa uehementiſſima. Quidã caulem ĩcidunt per meſſes:& ĩ ipſa excauant radice:quo ſuccus confluat. arefactumque tollunt : alii folium. Radicem tondunt ĩ pila : & ſuccum in ſole coactum diuidunt in paſtillos. Nero Cæſar claritatem ei dedit:initio imperii:nocturnis graſſationibus conuerberatam faciem illinens ſibi cum thure cæraq;:& ſequenti die cõtra famã cutẽ ſĩcerã circũferẽs. Ignẽ ferulis optĩe ſeruari certũ ẽ:eaſq; ĩ ægypto præcellere.

DE Cappari ſiue cynoſbato aut opheoſtaphyle:& de ſaripha. Cap.xxiii.

IBi & cappari firmioris ligni frutex:ſeminiſq; & cibi uulgati:caule quoque una plerunq; decerpto. Cauenda eius genera peregrina. Siqdem arabicum peſtilẽs. Africum gingiuis inimicum. Marmaricum uuluis:& omnium ĩflationibus. Apulum uomitus facit. Stomachum & aluum mouet. Quidam eum cynoſbaton uocãt : alii opheoſtaphylen:fruticoſi eſt generis. Et ſaripha circa nilum naſcens duorum cubitoꝝ altitudĩe:pollicari craſſitudĩe. Coma papyri:ſilique manditur modo. Radice ferrariis officinis præcipua carbonis uſu propter duriciam.

DE Spina babylonis regia:& de cytiſo. Cap.xxiiii.

NOn omittendum eſt & quod babylone ſeritᷣ in ſpinis:quoniam nõ aliubi uiuit. Eſtq; ſicut uiſcum ĩ arboribus : ſed illud in ſpina tantum:quæ regia uocatur. Mirum ꝙ eadem die germinat quod iniectum eſt. Iniicitur autem ipſo canis ortu:et

celerrime arborem occupat. Condiunt eo uina:et ideo seritur. Spina illa nascitur et athenis ĩ longis muris. Frutex est et cytisus ab Antinomacho atheniẽsi miris laudibus prædicatus:pabulo omnium. Aridus uero etiam suum. Spondetq; iugero eius ãnuos perpluris uel mediocri solo redditus. Vtilitas herbosa : ergo et eo lætior satietas : q̃ perq̃modico pĩguescunt et quadrupedia:ita ut iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia aut melior. Super omnia pecorũ medicĩa a morbis õni usu præstante. Quin et nutricibus ĩ defectu lactis aridum atque ĩ aqua decoctũ potui cum uino dari iubet:et firmiores celsioresq; infãtes fore. Viridem etiam gallinis:aut si aruerit:madefactum. Apes quoq; nunq̃ de flore cytisi pabulum contĩgentes:ꝓmũt Democritus et Aristomachus. Nec aliud mĩoris ĩpendii est. Seritur cum hordeo:aut uere semĩe ut porrum:uel caule autumno ãte brumam. Si semĩe:madidũ. Et si desint hymbres:satum spargitur. Plãtæ cubitales perferuntur scrobe pedali. Seritur post æq̃noctia tenero frutice. Perficitur triennio. Demetit̃ uerno æqnoctio cũ florere desinit: uel pueri uel anus uilissĩa opera. Canus aspectu breuiterq; siquis exprimere uelit silitudĩem:ãgustioris trifolii frutex. Dat̃ aĩalibus post biduũ semper. Hyeme uero quod ĩaruit:madidum. Satiant equos denæ libræ:& portione minora animalia. obiterque inter ordines hoc aĩalium capestrium fertile est. Inuentus hic frutex ĩ cytno ĩsula. inde translatus est ĩ omnes cycladas:mox in urbes græcas magno casei prouentu. Propter quod maxime miror rarum esse in italia. Nõ æstuũ:nõ frigorum:nõ grandinum:aut niuis ĩiuriã expauescit. Adiicit Higinus ne hostium quidem:ꝓpter nullã grãm ligni.

DE Fruticibus & arboribus nr̃i maris atq; rubri & ĩdici. Cap. xxv.

NAscũt̃ & in mari frutices arboresq;. Minores in nostro. Rubrum. n. & totus orientis oceanus refertus ẽ siluis. Non habet lingua alia nomen:quod græci uocãt phycos:quoniã alga herbarum magis uocabulum ĩtelligit̃. hic autem est frutex. Folia lata colore uiridi gignit. quod quidam grason uocant : alii zostera. Alterum genus eiusdem:capillaceo folio:sĩle fœniculo: in saxis nascit̃. Superius inuadit haud ꝓcul littore. Verno utrũq;:& interit autũno. Circa cretam ĩsulam nato ĩ petris purpuras quoq; ĩficiũt. Laudatissimo a parte aquilonis:aut spongiis. Tertium est gramini sĩle: radice geniculata & caule: q̃liter calami. Aliud genus fruticũ bryon uocat̃ folio lactucæ:rugosiore tãtum. Iam hoc nascens. In alto uero abies & quercus cubitali altitudĩe. Ramis earum adhærent cõchæ. Quercu etiam tingi lanas tradũt. Glandem etiã q̃sdã ferre ĩ alto. Naufragiis hæc deprehensa urinantibusq;. Et aliæ tradũt̃ prægrãdes circa sycionem. Vilis enim passim nascit̃. Sed phycos sĩe foliis rubro cortice. Fit & palma fruticũ generis extra Herculis colũnas porri frõde. Nascit̃ frutex & alius lauro & thymo sĩlis:q ambo eiecti ĩ pumicem transfigurant̃. At in oriẽte miꝝ est statim a copto per solitudĩes nihil gigni præter spinam:quæ sitiens uocat̃:& hanc raram admodum. In mari uero rubro siluas uiuere:maxime lauꝝ & oliuam ferentem baccas:& cũ pluat fũgos:q sole tacti mutant̃ in pumicẽ. Fruticũ ipsoꝝ magnitudo ternoꝝ est cubitorũ caniculis referta:uix ut respicere e naui tutũ sit:remos plerũq; ipsos inuadentiũ. Qui nauigauere in indos Alexandri milites frondem marinaꝝ arboꝝ tradidere ĩ aq̃ uiridẽ fuisse:exemptam sole protinus in salem arescentem. Iũcos quoq; lapideos perq̃sĩles ueris per littora:& in alto q̃sdam arbusculas:colore bubuli cornus ramosas:& in cacuminibus rubẽtes:cũ tractarent̃:uitri modo fragiles. In igne autem ut ferrũ exardescẽtes:restinctis colore suo redeũte. Eodem in tractu insularum siluas operit æstus : q̃q̃ altiores sint platanis populisq; altissimis: folia laurea:flos uiolæ: & odore & colore. Baccæ ut oleis:& ipsæ odoris iucũdi autũno nascentes:foliis nũq̃ deciduis. Haꝝ mĩores totas integit mare. Maximaꝝ cacumina extant ad quæ naues religant̃:& cũ decesserit æstus ad radices. Alias quoq; arbores in alto ab eisdem accepimus eodẽ in mari uisas:semper folia retinentes. Fructũ eaꝝ lupino similem. Iuba tradit circa troglodytaꝝ ĩsulas fruticem in alto uocari isidos plomachas corallio sĩlem sine foliis:præcisũ

mutato colore ĩ nigrũ durescere. Cũ cadat: frãgi. Item aliũ q uocet̃ charitoblepharon efficacem ĩ amatoriis. Spatalia eo facere & monilia fœmĩas. Sẽtire eũ se capi: durariq; cornus mõ: & hebetare aciẽ ferri. Quod si fefellerint ĩsidiæ: ĩ lapidẽ trãsfigurari.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XIIII. IN QVO FRVCTIFERAE ARBORES TRADVNTVR. PROOEMIVM.

EXTERNAE ARBORES INDOCILES-que nasci alibi q̃ ubi cœpere: & quæ in alienas nõ cõmeant terras: hactenus fere sũt. Licetq; iam de communibus loq: q̃rꝝ omnium peculiaris parens uideri põt italia. Noscentes tantum meminerint naturas eaꝝ a nobis ĩterim dici: non culturas. q̃q̃ & colendi maxima ĩ natura portio est. Illud satis mirari nõ queo: ĩterisse q̃rũdam memoriam: atq; etiam nominum quæ auctores ꝓdidere: noticiã. Quis enim nõ communicato orbe terrarum maiestate romãi impii ꝑfecisse uitam putet cõmercio reꝝ? Ac societate festæ pacis? omniaque: etiã quæ occulta ante fuerant: in ꝓmiscuo usu facta? At hercule non repiunt̃: qui norint multa ab antiquis prodita: tantum priscorum cura fertilior aut ĩdustria fœlicior fuit: ante milia annorum: inter principia litterarum Hesiodo præcepta agricolis pandere orso: subsecutisq; non paucis hanc curã eius: unde nobis creuit labor. Quippe cũ requirenda sint non solum postea inuenta: uerum etiam ea quæ inuenerant prisci desidia rerum internitione memoriæ indicta. Cuius uitii causas quis alias q̃ publicas mundi inuenerit? nimirum alii subiere ritus. Circaq; alia mentes hominum detinẽt̃: & auariciæ tantum artes colunt̃: antea inclusis gentium imperiis intra ipsas. Ideoq; & ingeniis q̃dam sterilitate fortunæ necesse erat animi bona exercere. Reges ĩnumeri honore artium colebant̃: & in ostentatione has præferebant: opem & immortalitatẽ sibi ꝑ illas prorogari arbitrantes. Quare abundabant & premia & opere uitæ. Posteris laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit: postq̃ senator censu legi cœptus: iudex fieri censu: magistratum ducemq; nil magis exornare q̃ census: postq̃ cœpere orbitas in auctoritate summa & potentia esse: captatio in quæstu fertilissimo: ac sola gaudia in possidendo: pessum iere uitæ precia: omnesq; a maximo bono liberales dictæ artes in contrarium cecidere: ac seruitute sola profici cœptum. Alius hanc alio mõ: & ĩ aliis adorare: eodem tñ habendi quæstu ad spes hominum tendente uoto. Passim uero etiam egregii aliena uitia q̃ bona sua colere malle. Ergo hercule uoluptas uiuere cœpit: uita ipsa desiit. Sed nos oblitterata quoq; scrutabimur. Nec deterrebit quarundam rerum humilitas: sicut nec ĩ aĩalibus fecit. Quãq̃ uidemus Virgilium præcellentissimum uatem eadem causa hortorum dotes fugisse: e tãtisq; quæ rettulit flores mõ rerum decerpsisse. Beatum fœlicemq; græciæ quindecim omnino generibus uuarum nominatis: tribus oleæ: totidem pirorum: malo uero tantum assyrio: cæteris õnibus neglectis. Vnde autem potius incipiemus q̃ a uitibus? q̃rum prĩcipatus ĩtãtũ peculiaris italiæ est: ut uel hoc uno omnia gentium uicisse: quanq̃ odorifera possit uideri bona: q̃q̃ ubicũq; pubescentium odori nulla suauitas præfert̃.

DE Vitiũ natã: & q̃bus modis ferant. Cap. i.

VItes iure apud priscos magnitudine quoq; inter arbores numerabant̃. Iouis simulacꝝ ĩ urbe populonio ex una conspicimus uite tot æuis incorruptum. Item massiliæ pateram. Metaponti templum Iunonis uitigineis columnis stetit. Etiamnũ scalis tectum ephesiæ Dianæ scãdit̃ uite una cypria (ut ferũt) quoniã ibi ad præcipuã

Decimi quart

altitudinẽ exeũt. Nec ẽ ligno ulli æternior nat̃a. Veꝝ iſta ex ſilueſtribus facta cre-
diderim: quando hæ uites tõſura annua coercent̃. & uis eaꝝ omnis euocat̃ ĩ palmites:
aut deprimit̃ in propagines: ſucciq; tantũ gr̃a ex iis pluribus mõis ad cæli mores ſoliq;
ĩgenia. Iam ĩ campano agro populis nubũt: maritaſq; cõplexæ: atq; per ramos earum
ꝓcacibus brachiis geniculato curſu ſcandẽtes cacumĩa æquant: ĩtantum ſublimes: ut
uĩdemiator autoratus rogum ac tumulum excipiat. Nullo fine creſcũt. diuidiq; aut
potius auelli nequeũt. Villas & domos ambiri ſĩgularum palmitibus ac ſeq̃cibus loris
memoria quoq; dignum. Inter prima Valerianus quoq; Cornelius exiſtimauit. Vna
uitis romæ in Liuiæ porticibus ſubdiuales deambulatiões ũbroſis opculis opacat.
Eademq; duodenis muſti amphoris fœcũda. Vlmos qdem ubiq; exupant. Miratũq;
altitudinem eaꝝ ariciæ ferũt legatum regis Pyrrhi. Quin eũ facete luſiſſe ĩ auſteriore
guſtu uini: merito matrem eius pẽdere ĩ tam alta cruce. Rontotinus uocat̃ & alio no-
mĩe populus arbor italiæ pagum tranſgreſſis: cuius tabulata in orbem patula replent:
puroq; ꝓducto dracone ĩ palmam eius ĩde ſubrectos ramoꝝ digitos flagella diſpgũt.
Eædem modici homĩs altitudĩe amminiculatæ ſudibus horrent. uineamq; faciunt: &
aliæ improbo reptatu pampinoꝝq; ſupfluitate pitia domini amplo diſcurſu atria me-
dia cõplentes. Tot differentias uel ſola tantum italia recipit. Stat ꝓuĩciaꝝ aliq̃ꝝ p ſe
uitis ſĩe ullo pedamento: artus ſuos ĩ ſe colligens: & breuitate craſſitudinem paſcens.
Vetant hoc aliubi uenti: ut in africa & narbonenſis ꝓuinciæ ptibus. Excreſcereq; ultra
ſuos pollices prohibitæ: ſemperq; paſtinatis ſĩles herbarum modo uagãt̃ per arua: ac
ſuccum terræ paſſim uuis bibũt: quæ ob ib magnitudinem ĩfãtium pueroꝝ ĩ ĩteriore
africæ parte exuperant uites. Vua non alibi gratior callo: ut ĩde poſſit ĩueniſſe nomen
duracini durus acinus. Nãq; gñ̃a magnitudĩe: colore: ſaporibus acini: innumera etiã-
nũ multiplicant̃ uino. hic purpureo lucẽt colore: illic fulgẽt roſeo: nitẽtq; uiridi. Cã-
didæ enim nigræq; uulgares. Tument uero mãmaꝝ modo bumaſti: prælõgis dactyli
porrigũt̃ acinis. Eſt & illa naturæ laſciuia: ut prægrandibus adhæreant pergulis pui
mites & ſuauitate certantes: leptorogas has uocant. Durant aliæ per hyemem penſili
concameratæ nodo. Aliæ ĩ ſua tantum continent̃ anima ollis fictilibus: & ĩſup doliis
incluſæ ſtipatæ uinaceis circũſudantibus. Aliis gratiam q & uinis fumus affert: fabri-
liſq; iis gloriam præcipuam ĩ fornacibus africæ Tiberii Cæſaris auctoritas fecit. Ante
eum reticis prior mẽſa erat: & ullis ueronenſium agro. Quĩ & a patientia nomẽ acinis
dat̃ paſſis. Cõdũt̃ & muſto uuæ: ipſæq; uino ſuo ĩebriãt̃. Aliæ decoctæ in muſto dul-
ceſcũt. Aliæ uero ſobolem nouam ĩ matre ipſa expectant tranſlucidæ uitro. affertque
acinis tãdem: quam ĩ doliis amphoriſue duratricem illam firmitatem auſteritas picis
infuſa pediculo. Iam ĩuenta uitis per ſe ĩ uino picẽ habens reſpicienſq; uiennẽſẽ agꝛꝝ.
Nobilitas aruerno ſecanoq;: & heluico generibus non pridem illuſtrata. Atque hæc
Virgilii uatis ætate ĩcognita. a cuius obitu nonaginta agũt̃ anni. Quid ꝙ ĩſertæ caſtris
ſummam rerum imperiũque cõtinent? Centurionum in manu uitis: & optĩo premio
tardos ordĩes ad lentas perducit aqlas. atq; etiã ĩ delictis pœnam ipſam honorat. Nec
non uineæ oppugnationum dedere rationem. Nam in medicaminibus adeo magnũ
optinent locum: ut per ſeſe uino ipſo remedia ſint.

DE Generibus uitium. Cap. ii.

GEnera uitium comprehendi numero unus exiſtimauit Democritus cũcta ſibi
græciæ cognita ꝓfeſſus. Cæteri ĩnumera atq; ĩfinita eſſe prodiderũt. Quod ue-
rius apparebit ex uinis. Nec omnia dicent̃: ſed maxime inſignia: qppe quæ totidẽ ſũt
pene: quot agri. Quamobrem celeberrimas uitium aut qbus ẽ aliq̃ proprietate mira-
culum oſtendiſſe ſatis erit. Principatus dat̃ amineis propter firmitatem ſenio quoq;
proficientem utiq;: uiniq; uniuſcuiuſq; uitam. Quinq; eius genera. Ex iis germana
mĩor acino melius defloreſcit. hymbres tempeſtateſq; tolerat. Non item maior ſed in
arbore q̃ in iugo minus obnoxia. Gemellarum qbus hoc nomen uuæ ſemper geminæ

dedere:aſperrimus ſapor:ſed uires præcipuæ.Ex iis minor auſtro lædit᷑:cæteris uentis
alit᷑:ut in ueſuuio monte ſurrentiniſq; collibus. In reliqs italia partibus non niſi ar-
bori accommodata.Quintum genus lanatæ:ne ſeres miremur aut indos:adeo lanugo
eam ueſtit.Prima ex amineis matureſcit ociſſime : atq; putreſcit. Proxima dignitas
nomentanis rubente materia. Quapropter qdã rubellas appellauere uineas. Eæ mĩus
fertiles uinaceis:& fæce nimiæ.Contra pruinas fortiſſimæ:ſiccitate magis q̄ hymbre:
æſtu q̄ algore uexant᷑.Quamobrem in frigidis humidiſq; principatum optinent. Fer-
tilior quæ mĩor acino & folio ſciſſa minus. Apianis apes dedere cognomẽ:præcipue
earum auidæ.Ex iis duo genera:lanugine & ipſæ pubeſcũt. Diſtant ꝙ altera celerius
matureſcit:quanq̄ & altera properante.Situs frigidos non reſpuũt : & tamen nullæ
celerius hymbre putreſcũt. Vina primo dulcia auſteritatẽ annis accipiũt:& rubra fiũt.
nulla magis uite gaudet.Et hactenus potiſſima nobilitas dat᷑ peculiaribus atq; uer-
naculis italiæ.Cæteræ aduenere chio thaſoue. Græcula non inferior amineis bonitate
prætenera acino:& uua tam pua:ut niſi pinguiſſimo ſolo colere non proſit. Eugeniã
taurominitani colles cũ gñoſitatis cognomĩe miſere albano tantum agro : quoniam
tranſlata ſtatim mutat᷑.Nanq; eſt aliqbus tantũ locoꝝ amor:ut omnem in iis gloriã
ſuam relinquant:nec uſq̄ tranſeant totæ.Quod & in retica allobrogicaque:quam ſu-
pra picatam appellauimus:euenit: domi nobilibus nec agnoſcendis alibi. fœcũdæ tñ
bonitatis uice copiam præſtant.Eugenia feruentibus locis:rhetica temperatis:allobro-
gica frigidis:gelu matureſcẽs:& colore nigra.Adhuc ex iis q̄s diximus:ſed etiã e nigris
uina uetuſtate ĩ album colorem tranſeũt.Reliquæ ignobiles. Aliq̄do tamen cæli aut
ſoli opera nõ fallũt uetuſtatem:ſicuti fecenia & cum ea florens biturica. Acino rarior
nũq̄ floris obnoxii:quoniam antecedũt:uentiſq; & hymbribus reſiſtũt. Meliores tñ
algentibus locis q̄ calidis:humidis q̄ ſitientibus. Vix ulla magis tam denſo uuarum
partu impatiens uariantis cæli:ſed contra tenorem unum algoris æſtuſue conſtans.
Quæ minor eſt ex eo gñe mollior.in neglecto ſolo moroſa. pingui putreſcit. gracili
omnino non prouenit.Mediam temperiem delicate quærit : ob hoc ſabinis collibus
familiaris.Vua eius indecora uiſu:ſapore iucũda:niſi matura protinus rapiat᷑:etiam
non putreſcens cadit.Cõtra grandines eam tuet᷑ foliorum amplitudo:atque duricia.
Inſignes iam colore inter purpureas nigraſq; medio heluolæ ſæpius uarianti: & ob id
uarianæ a qbuſdam appellatæ.Præfert᷑ in iis nigrior.utraq; alternis annis fertilis.Sed
melior uino cũ parcior.Et preciæ duo gña magnitudĩe acini diſcernũt᷑. Quibus ma-
teries plurima:uuaq; ollis utiliſſima:folio apio ſilis. Baliſcã dirrhachini celebrant.
Hiſpaniæ cocolobin uocant:rarior uua:æſtus auſtroſq; tolerat.Capiti inimica.Copia
larga. Hiſpani duo gña eius faciũt:unũ oblongo acino:alterum rotũdo:nouiſſimas
uindemiant.Quo dulcior cocolobis:hoc melior. Sed & auſtera tranſit in dulcem ue-
tuſtate:& quæ dulcis fuit:ĩ auſteritatem. Tuncq; albanum uinum æmulant᷑. Tradũt
ueſicæ uitiis utiliſſimum ex iis potum.Albuelis ſummis arboribus eſt fertilior:uiſula
imis.Quamobrem circa eaſdem ſatæ diuerſitate naturæ locupletant. Inerticulã e ni-
gris appellauere iuſtius ſobriam dicturi:inueterato præcipue commendabilem uino:
ſed uiribus ĩnoxiam. Siqdem temulentiam ſola nõ facit.Fertilitas commendat cæte-
ras: principemq; heluenacam.Duo eius genera.Maior quam quidam longam : mĩor
quam arcam appellant:nõ tam fœcũdam:ſed gratiorem hauſtu.Diſcernit᷑ folio circi-
nato. Verum utraq; gracilis:furcas ſubdere iis neceſſarium: alioquin ubertatem ſuã
nõ tolerant.Maritimo afflatu gaudent:roſcido odore. Nulla uitium minus italiam
amat:rara:pua:putreſcens in ea.Vinum quoq;:quod genuit:æſtatem non exuperãs.
Nec alia macro ſolo familiarior.Græcinus qui alioquin Cornelium Celſũ trãſcripſit
arbitrat᷑ nõ naturam eius repugnare italiæ:ſed culturam:auide palmites euocantiũ.
ob id fertilitatem ſuam abſumi:ſi nõ præpinguis ſoli ubertas laſſeſcentem ſuſtĩeat.
Carbunculari negat᷑:magna dote : ſi uerum eſt:aliq̄ in uite e cælo non eſſe ius. Aeſtũ

fert ſpionia: quam q̃dam ſpineã uocãt. Autũniſq; & hymbribus pĩgueſcit. Quĩimmo nebulis una alit᷑: ob id rauennati agro peculiaris. Veniculam ĩter optĩe defloreſcentes: & ollis aptiſſimam campani malũt ſcirculam uocare: alii ſtaculam. Tarracina numiſianam nullas uires ꝓprias habentem: ſed totam perĩde ac ſolum ualeat. Surrẽtinis tñ efficaciſſima teſtis ueſubio tenus. Ibi enim murgentina e ſicilia potiſſĩa: quã pompeianam aliqui uocant. Latio demum feracẽ: ſicut horconia in campania tantũ uilitatis cibariæ: ſed ubertate præcipua. Tolerat & ãnos moerica contra omnes ictus firmiſſima: nigro acino uinis uetuſtate rubeſcentibus.

Item de uitium gñibus. Cap. iii.

ET hactenus publica ſũt gña. Cætera regionum locorumq;: aut ex iis ĩter ſe ĩſito mixta. Siq̃dem thuſcis peculiaris eſt tudernis æque etiam eius nomĩs florẽtia. Eſt opima arretio talpana & eteſiaca & conſeminia. Talpana nigra candidum facit muſtum. Eteſiaca fallax: quæ quo plus tulit: eo laudabilius fũdit. Mirũq; fœcũditate ceſſat. Cõſeminia nigra uino minime durante. Vua maxĩe poſt. xv. dies q̃ ulla alia. Minus fertilis: ſed cibaria. Huius folia ſicuti labruſcæ priuſq̃ decidant: ſãguineo colore mutant᷑. Euenit hoc etiam quibuſdam aliis peſſimi generis argumento. Irtiola umbriæ meuanatiq; & piceno agro peculiaris eſt. Amiternino pumula. Iiſdẽ bãnanica fallax eſt. amant tñ eam. Mutinam uuam Pompeii nomĩe appellãt: q̃uis cluſinis copioſiorem. Mutinam & tyburtes appellauere: quãuis oleaginam nuper inuenerint a ſĩlitudĩe oliuæ. Nouiſſima hæc uuarum ad hoc tempus reperta eſt. Vinaciolam ſoli q̃dem nomĩauerũt ſabini ac laurenti. Nam gauranas ſcio a falerno agro trãſlatas uocari falernas celerrime ubiq; degenerantes. Nec nõ tarentinum genus aliqui fecere: prædulci uua. Capnias & bucuniates & tarrupia ĩ thurinis collibus nõ ante demetũt᷑ q̃ gelauerit. Pharia gaudẽt piſæ. Mutina pruſiniæ nigro acino ĩtra q̃driẽniũ albeſcẽte uino. Mirum ubiq; cum ſole circũagi uuam: quæ ob id ſtreptus uocat᷑. Et ĩ italia gallicam placere. Tranſalpes uero picenam. Dixit Virgilius thaſias & mareotidas & lageas compluresq; externas: quæ nõ reperiũt᷑ ĩ italia: ſed ſũt etiam nũc ĩſignes uua nõ uino ambroſiacã duracina ſĩe ullis uaſis ĩ uite ſeruabilis: tãta eſt contra frigora æſtus tempeſtateſq; firmitas. Nec orthãpelos ĩdiget arbore aut palis ipſa ſe ſuſtinens. Non itẽ dactylides digitali gracilitate. Colũbinæ acinoſiſſimæ. Et magis purpureæ cognomĩe bimãmiæ: qñ nõ racemos: ſed uuas alias gerũt. Item crepidanea: cui nomẽ a mẽſura ẽ. Itẽ ſcripula paſſo acino. Et retica ĩ maritimis alpibus appellata diſſĩlis laudatæ illi. Nãq; hæc breuis conferta acino: degener uino: ſed cute omnium tenuiſſima. Nucleo quem chium uocãt: uno ac minimo. Acinum prægrandem unum alterumue habens. Eſt & nigra aminea: cui ſyriace nomen ĩponũt. Item hiſpana ignobilium probatiſſĩa. In pergulis uero ſerũt᷑ eſcariæ appellatæ eduræ acinis: albæ: nigræq;. Et bumaſti totidem coloribus. Ac nondum dictæ ægia & rhodia & uncialis: ueluti a pondere acini. Itẽ pucina omnium nigerrima. Et coronario naturæ luſu ſtephanitis acinos foliis intercurſãtibus. Et quæ forenſes uocãt᷑ celeres prouentu: uendibiles aſpectu: portatu faciles. Contra damnãt᷑ etiam uiſu cinerea & rhabucula: & aſiniſca. Minus tamen caudã uulpiũ imitata alopecis. Alexãdrina appellat᷑ uitis circa palacraiam breuis: ramis cubitalibus: acino nigro: fabæ magnitudĩe: nucleo molli: & minimo: obliq̃s racemis prædulcibus: folio paruo: & rotũdo ſine diuiſuris. Septimo ab hinc anno in narbonenſis prouinciæ aruo olina inuenta eſt uitis uno die defloreſcens: ob id tutiſſima carbonicã uocant: quam nunc tota prouincia conſerit.

Inſignia culturæ uinearum. Cap. iiii.

CAtonum ille primus triumpho & cẽſura ſuper cætera inſignis magis tñ etiãnũ claritate litterarum: præceptis omnium rerum expetẽdaꝝ datis generi romano. Inter prima uero agrum colendi. Illius uero æui confeſſione optimus ac ſine æmulo agricola pauca attigit uitium genera: quarundam ex iis iam etiam nomĩbus abolitis

toto ſepatim tractatu teſtatus ſententiam. cuius excellentia indicanda eſt: ut in omni
gñe noſcamus quæ fuerint celeberrima. Anno. dc. urbis circa captas carthaginem ac
corinthum cum ſupremum is diem obiit: & quantum poſtea. cc. xxx. annis uita ꝓfe-
cerit. Ergo de uitibus uuiſq; ita prodidit. Qui locus uino optimus dr̃ eſſe: & oſtẽtus
ſolibus. Amineũ minuſculum & geminum eugenium heluinum minuſculum cõ-
ſerito. Qui locus craſſior aut nebuloſior amineum maius aut murgẽtinum apicium
lucanum ſerito. Cæteræ uites miſcellæ maxime in quẽuis agrum conueniũt. In lora
recte cõdũt᷑. Quas ſuſpendas duracinas amineas maiores: uel ad fabrum ferrarium ꝓ-
paſſos: ne recte ſeruant᷑. Nec ſũt uetuſtiora de illa re latinæ linguæ præcepta: tã ꝓpe
ab origĩe rerum ſumus. Amineam proxime dictam Varro ſcantianam uocat. In nr̃a
ætate pauca exempla conſummatæ huius artis fuere. Verum eo minus omittenda: ut
noſcant᷑ etiam premia: quæ ĩ omni re maxime ſpectant᷑. Summam ergo adeptus eſt
gloriam Acilius Stenelius e plebe libertina. lx. iugerum nõ amplius uineis excultis in
nomentano agro: atq; æque. cccc. nũmis uenundatis. Magna fama & Vetuleno Egi-
lao perĩde libertino fuit in campaniæ rure ueliternino: maiorq; etiam fauore hominũ
quoniam ipſũ Africani colebat exilium. Sed maxima eiuſdẽ Stenelei opera Rhẽmiũ
Palæmonem alias grammatica arte celebrem ĩ hiſce. xx. ãnis mercatum. dc. nummũ ĩ
eodem nomẽtano decimi lapidis ab urbe diuerticulo. Eſt autem uſq;quaq; nobilitas
mercis per omnia ſuburbana: ibi tñ maxima: quoniam & neglecta per indiligentiam
prædia pauerat. Ac ne in peſſimis q̃dem elegantioris ſoli hæc agreſſus excolere: non
uirtute animi: ſed uanitate. Quæ primo notata mira in illo fuit. Paſtinatas enim de-
integro uineas cura Steneleum agricolam imitatus ad uix credibile miraculum per-
duxit. Intra octauum ãnum. cccc. nũmum emptori addicta pendente uĩdemia. Cu-
curritq; non nemo ad ſpectandas uuarum in iis uineis ſtrues: litteris eius altioribus
contra id pigra ĩ ciuitate ſibi patrocinante. Nouiſſime Anneo Seneca principatu tra-
ditionis ac potentia: quæ poſtremo nimia fuit ſuper ipſum. Minime utiq; miraturi
Anneum tanto prædii eius amore captum: ut non puderet inuiſo alias & oſtẽto fut᷑o
tradere palmam eam emptis q̃druplicato uineis illis intra decimum fere curæ ãnum:
digna opera quæ in cecubis ſetiniſq; proficeret: quãdo & poſtea ſæpenumero ſeptẽos
culeos ſingula iugera: hoc eſt amphoras centenas q̃dragenas muſti dedere. Ac ne quis
uictam in hoc antiquitatem arbitraret᷑: idem Cato denos culeos redire ex iugeribus
ſcripſit. Efficacibus exemplis non maria plus temerata conferre mercatori: nõ ĩ rubrũ
littus indicumue merces petitas q̃ ſedulum ruris larem. Vino antiq̃ſſima claritas ma-
roneo in thraciæ maritima parte genito: ut auctor eſt Homerus. Neq; enim fabuloſa
aut de origine uarie prodita conſectamur: præter q̃ Ariſteum primum omniũ ĩ eadẽ
gente mel miſcuiſſe uino ſuauitate præcipua: utriuſq; naturæ ſpõte prouenĩẽtis. Ma-
roneum uities tantum addito aquæ miſcẽdum Homerus prodidit. Durat etiam uis
in eadem terra generi uigorq; indomitus. Quippe cum Mutianus ter conſul ex iis: q
nuperrime prodidere: ſextarios ſingulos octogenis aquæ miſceri comperit præſens ĩ eo
tractu. Eſſe autem colore nigrum: odoratũ: uetuſtate pĩgueſcere. Et pramno quod
Homerus celebrauit: etiam nũc honos durat. Naſcit᷑ ſmyrnæ religione iuxta delubꝛ
matris deum. In reliquis generi claritas non fuit alicui. Anno fuit omnium generum
bonitas. L. Opimo conſule: cum. C. Gracchus tri. pl. ſeditionibus agitatis ĩteremptus
ea cæli temperies fulſit: quam cocturam uocant ſolis opere: natali urbis. dc. xxxiiii.
duratq; adhuc uinea ducentis fere annis iam in ſpeciem redacta mellis aſperi. Etenĩ
hæc nat᷑a uinis in uetuſtate eſt: ne potari per ſe queant ſine prouinciæ aqua: uſque in
amaritudinem carie indomita. Sed cæteris uinis cõmendandis minima aliq̃ mixtura
medicamenta ſunt: quo eius temporis æſtimatione in ſingulas amphoras cẽteni nũ-
mi ſtatuant᷑. Ex iis tñ uſura multiplicata ſemiſſibus: quæ ciuilis ac modica eſt. In. C.
Cæſaris Germanici filii prĩcipatu ãnis cẽtũ ſexaginta ſingulas uncias uini conſtitiſſe

nobili exemplo docuimus: referentes uitã Põponii Secũdi uatis: cœnãq; quã principi illi dedit. Tãtũ pecuniaꝝ detinẽt uini apothecæ. Nec alia res maius incrementũ sẽtit. Ad uicesimũ ãnũ maiusue ab eo dispẽdiũ: nõ proficiẽte precio. Rara quippe adhuc fuere: nec nisi ĩportatis: sigulis testis milia nũmũ. Viẽnẽses soli picata sua: quoꝝ gña plura dixius: pluris permutasse: sed ĩter sese amore patrio credũt. Idq; uinũ frigidius reliqs existĩat ĩ frigido potu. DE Natura uini. Cap. v.

Vino natura ẽ exhausto accẽdi calore uiscera intus: foris infuso refrigerandi. Nec alienum fuerit commemorare hoc in loco: quod Androcides sapientia clarus ad Alexandrum Magnum scripsit: intemperãtiam eius cohibens. Vinum potaturus rex: memento te bibere sanguinem terræ. Sicuti uenenum est homini cicuta: ita & uinũ. Quibus præceptis si ille optẽpauisset: profecto amicos in temulentia non iteremisset. Prorsus ut iure dici possit: neq; uiribus corporis utilius aliud: neq; aliud uoluptatibus perniciosius: si modus absit. Vina gñosa. Cap. vi.

Genera autẽ uini alia aliis gratiora esse quis dubitet? Aut nõ ex eodem lacu aliud præstantius potu esse altero? Aliud alteꝝ germanitate præcedere siue testa siue fortuito euẽtu? Quamobrem de principatu se quisq; iudicem statuat. Liuia Augusta .lxxxii. annos uitæ pucino uino rettulit acceptos nõ aquoso. Gignit̃ in sinu adriatici maris: non procul a timauo fõte: saxeo colle: maritimo afflatu: paucas coquente amphoras. Nec aliud aptius medicamẽtis iudicat̃. Hoc esse crediderim quod græci celebrãtes miris laudibus pyctanum appellauerunt ex adriatico sinu. Diuus Augustus setinum prætulit cunctis: & fere secuti principes propter confessa experimenta non timere cruditatibus noxiis. Ab eo saluia nascit̃ supra foꝝ Apii. Antea cecubo erat gñositas celeberrima in palustribus populetis: sinu amiclano quod iam intercidit: & in curia coloni lociq; angustia. Magis tamen fossa Neronis: quam a baiano lacu ostiam usq; nauigabilem inchoauerat: secunda nobilitas falerno agro erat. & ex eo maxime faustiano cura culturaq; id collegerat. Exoleuit hoc quoq; nimietate copiæ potius q̃ bonitati studentium. Falernus ager a ponte campano leua petẽtibus urbanã coloniã syllanam nuper capuæ contributam incipit. Faustianus autem circiter quattuor miliaria a uico prope cedias: qui uicus a sinuessa sex milibus abest. Nec ulli ĩ uino maior auctoritas solo. Vinoꝝ flãma accẽdit̃. Tria eius gña. Austerum: dulce: tenue. Quidã ita distinguũt. Summis collibus gauranũ gigni: mediis faustianum: imis falernum. Nõ omittendum autem nulli eoꝝ quæ celebrent̃: iucũdum saporem uuæ esse. Ad tertiam palmam uariæ uenere. Albanæ urbi uicinæ prædulces: ac raræ in austero. Itẽ surrentina ĩ uineis tãtum nascentia cõualescẽtibus maxĩe probata: propter tenuitatẽ salubritatemq;. Tiberius Cæsar dicebat cõsẽsisse medicos: ut nobilitatem surrentino darent: alioqn esse gñosũ acetum. Caius Cæsar: qui successit illi nobilem uappam. Certant massica æque ex mõte gaurano puteolos baiasq; prospectantia. Nã falerno cõtermĩa statana ad principatus uenere nõ dubie: palamq; fecere. Sua qbusque terris tp̃ra esse secũdum quod rerum prouẽtus occasusq; iũcti. Iis præponi solebãt calena: & quæ ĩ uineis arbustisq; nascũt̃ fũdana. Ex alia uicinia urbis ueliternina priuernatiaq;. Nã quod signiæ nascit̃ austeritate nimia cõtinendæ utile aluo: ĩter medicamẽta numerat̃. Quartum curriculũ publicis epulis optinuere a diuo Iulio (is enim prĩus auctoritatem iis tribuit: ut epistolis eius apparet) mamertina circa messanam ĩ sicilia genita. Ex iis potulana ab auctore dicta: in loco proxima italiæ laudant̃ præcipue. Est & in eadem sicilia & taurominitanis honos lagenis pro mamertino plerũq; subditis. Ex reliquis autem a supero mari pretutia: atq; a neone nascẽtia: & quæ a palma una forte enata palmesia appellant̃. In mediterraneo uero cesẽnatia mecenatiana. In ueronensi item retica falernis tantum posthabita a Virgilio. Mox optima ab ĩtimo sinu maris hadriana. Ab ĩfero autem latinensia: grauicana: stomẽsia. Etruriæ palmã luna habet: liguriæ genua. Inter pyreneum alpesq; massilia: gemino sapore: quando &

Vinum sanguis terre et venenum

cõdiẽdis aliis pĩguius gignit:quod uocãt ſuccoſum. Ceterano ĩter gallias conſiſtit auctoritas. De reliqs ĩ narbonẽſi genitis aſſeuerare nõ ẽ:quoniam officinam eius rei ĩfecere tingẽtes fumo:utinãq; nõ & herbis ac medicamẽtis noxiis. Quippe etiam aloe mercãt̃:quo ſaporem colorẽq; adulterãt. Veꝝ & lõgĩqora italiæ ab auſonio mari non carẽt gloria: tarẽtina: & ſeruitiana:& cõſẽtiæ genita:& tẽpſiæ ac balbiæ lucanaq; añcedẽtibus thurinis. Omnium uero eorum maxĩe illuſtrata meſſalla põtia : & ſalute lagaria nõ procul grumẽto naſcẽtia. Cãpania nuper excitauit nouis nomĩbus auctoritatem:ſiue cura ſiue caſu: ad quartũ neapoli lapidẽ trebellicis: iuxta capuã caulinis: & ĩ ſuo agro trepulanis:alioquĩ ſemper ĩter plebeia & trifollinis gloriata. Nã põpeianis ſũmũ decẽ ãnoꝝ ĩcremẽtũ ẽ nihil ſenecta conferente. Dolore etiã capitũ ĩ ſextã horã diei ſequentis ĩfeſta deprehẽdũt̃. Quibus exẽplis(niſi fallor)manifeſtũ ẽ pr̃iam terrãq; referre:nõ uuã. Et ſupuacuã geneꝝ cõſectationẽ ĩ numeꝝ:cũ eadẽ uitis aliud aliis locis pullulet. Hiſpaniaꝝ luſitana copia nobilitant̃. Elegãtia uero tarracõẽſia: atq; lauronenſia:& balearica ex ĩſulis conferũt̃ italiæ primis. Nec ignoro multa prætermiſſa pleroſq; exiſtĩaturos:qñ ſuũ cuiq; placet:& quocũq; eat̃:fabula eadẽ repiat̃. Diui Auguſti iudicioꝝ ac palati pitiſſimũ e libertis cenſurã uini ĩ epulas eius faciẽtẽ dixiſſe hoſpiti de ĩdigena uino:nouũ quidem ſibi guſtũ eſſe eũ atq; nõ ex nobilibus: ſed Cæſarẽ non aliud potatuꝝ. Nec negauerim & alia digna eſſe fama. Sed de qbus cõſẽſus æui iudicauerũt hæc ſũt.

Vina tranſmarina. Cap.vii.

NVnc ſili mõ trãſmarina dicemus. In ſũma gloria poſt homerica illa:de quibus ſupra diximus:fuere thaſiũ:chiũq;. Ex chio quod aruſiũ uocant. Iis addidit leſbiũ Eraſiſtrati maximi medici auctoritas:circiter.cccc.L.anno urbis romæ. Nunc gr̃a añ õnia ẽ clacomenio:poſtq̃ parcius mari cõdiũt. Leſbiũ ſpõte naturæ ſuæ mare ſapit. Nec tmolio p ſe gr̃a ut uino:ſed cuius dulci admixto reliquoꝝ duricia ſuauitatem accipiat ſimul & ætatẽ:quoniã uetuſtiora ꝓtinus uident̃. Ab iis dignatio eſt ſicyonio:cyprio:telmeſico:tripolitico:berritio:tyrio: ſebennitico. In ægypto hoc naſcit̃ tribus gñibus uuaꝝ:ibi nobilius thaſio & alopece. Poſt hæc auctoritas hippodamãtio:myſtico:cantharitæ:protopo:cnidio:catacæ:caumenitæ: petritæ : miconio. Nã meſogiten capitis dolores facere cõptũ eſt. Nec epheſiũ ſalubre eſſe : quoniam mari & defruto cõdiat̃. Apamenũ mulſo præcipue cõuenire dr̃: ſicut prætutium in italia. Eſt.n.& hæc ꝓprietas geneꝝ:ut dulcia utiq; ĩter ſe non cõgruãt. Exoleuit & ꝓtagion:quod italicis proximũ fecerant Aſclepiadis ſcholæ. Apollodorus medicus ĩ uolumĩe quo ſuaſit Ptolemæo regi quæ uina biberet : italicis etiãtũ ignotis : laudauit in ponto naſpcenitem:mox oroeticũ:eneathẽ:leucadiũ : ambraciotẽ : & quod cũctis prætulit præparẽtiũ. Sed mĩoris famæ eſſe dixit:quoniã ſex ãnos nõ placeret.

DE Vino quod uocat̃ bion gñа ſeptẽ. Cap.viii.

HActenus bonitas uini nationibus debet̃. Apud græcos iure clariſſimũ nomen accepit:quod appellauerũt biõ ad plurĩos ualitudinũ uſus excogitatũ:ut docebimus ĩ pte mediciæ. Fit autẽ hoc mõ. Vuæ paulũ añ maturitatẽ decerptæ ſiccãt̃ acri ſole ter die uerſatæ p triduũ . quarto exprimũt̃ : dein cadis ſole inueterãt̃. Cui marinã aquã largiorẽ miſcent:a ſerui furto origĩe orta ſic menſurã explẽtis. Idq; trãſlatũ in albũ muſtũ leucochrun appellat̃. In aliis autẽ gẽtibus ſili mõ factũ tethalaſſomenon uocãt. Thalaſſiten autem uaſis muſti deiectis ĩ mare. quo gñe præcox fit & uetuſtius. Nec nõ apud nos quoq; coũ uinũ ex italico faciẽdi rõnẽ Cato demõſtrauit. Sup cætera ĩ ſole q̃driẽnio maturãdũ præcipiẽs. Rhodiũ coo ſile eſt:phorineũ ſalſius coo. Omnia trãſmarina ſeptẽ ĩ ſex ãnis ad uetuſtatẽ mediã pueĩre exiſtĩant̃.

DE Dulciũ gñibus.xiiii. Cap.ix.

VInũ õne dulce mĩus odoratũ.quo tenuius:eo odoratius. Colores uinis q̃ttuor. Albus:fuluus:ſãguĩeus:niger. Pſythiũ & melãpſythiũ paſſi gña ſũt ſuũ ſaporẽ nõ uini referẽtia. Ciſibilites uero mulſi ĩ galatia naſcens & baliciũ ĩ ſicilia. Nam

ſyreũ quod alii hepſema:nr̃i ſapam appellãt:ĩgenii nõ naturæ opus eſt:muſto uſque ad tertiã ptẽ menſuræ decocto.quod ubi factũ ad dimidiã eſt: defrutũ uocãus . om-nia ĩ adulteriũ mellis excogitata. Sed priora uua terraq; cõſtãt. Paſſũ a græco ciliciũ ꝓbat̃ & africum:& ĩ italia ꝓuĩciiſq; finitimis. Fieri certũ eſt ex uua quã græci ſticam uocãt:nos appianã. Item ſcirpulã diutius ĩ uite ſole uuis aduſtis aut feruente oleo. Quidã e q̃cũq; dulci dũ præcocta alba faciũt ſiccãtes ſole:dõec paulo ãplius dimidiũ põdus ſupſit. Tuſaſq; leniter uuas exprimũt. Deĩde quãtum expreſſere adiiciũt ui-naceis aquæ puteanæ:ut & ſecũdariũ paſſũ faciant. Diligentiores eodem mõ ſiccatis acinos eximũt:ac ſine ſarmentis madefactos uino excellenti dõec intumeſcãt : expri-mũt.& hoc genus ãte cætera laudãt.ac ſili mõ aq̃ addita ſecundariũ faciunt. Mediũ ĩter dulcia uinũ eſt quod græci aigleuces uocãt: hoc eſt ſemp muſtũ.Id euenit cura: quoniam feruere prohibet̃. Sic enĩ appellãt muſti ĩ uina trãſitũ. Ergo mergũt e lacu ꝓtinus ĩ aqua cados:dõec bruma tranſeat:& cõſuetudo fiat algendi. Eſt etiãnũ aliud genus eius p ſe:quod uocat dulce narbonenſis ꝓuĩcia:& ĩ ea maxĩe uocõtia. Aſſeruat̃ eius gr̃a uua diutius ĩ uite:pediculo ĩtorto. Ab aliis ipſe palmes ĩcidit̃ ĩ medullã. Ab aliis uua torret̃ ĩ tegulis:õnia ex heluennaca uite. Iis adiiciunt aliq quod uocãt dia-chyton:uuis in ſole ſiccatis loco cluſo p dies.vii.ĩ cratibus totidẽ pedibus a terra alte: noctibus a rore defenſis:octauo die calcatis.ita fieri optimi odoris ſaporiſq;. Dulci e gñe eſt & melitites. Diſtat a mulſo quod fit e muſto:cũ qnq; cõgiis auſteri muſti cõ-gio mellis & ſalis cyatho ſufferuefactis auſteꝝ. Sed ĩter hæc gña potuũ ponere debeo & ꝓtropũ.Ita appellat̃ a qbuſdã muſtũ ſpõte defluens ãnq̃ calcent̃ uuæ. Hoc ꝓtĩus diffuſũ lagenis ſuis deferuere paſſi. Poſtea ĩ ſole.xl.diebus torrent æſtatis ſecutæ ipſo canis ortu.

DE Deuteriis & ſecũdariis uini gña tria. Cap.x.

NOn poſſunt iure dici uina quæ græci deuterias appellant:Cato & nos lorã:ma-ceratis aq̃ uinaceis. Sed tamen inter uina operaria numerantur. Tria eorum genera. Decima parte aquæ addita q̃ muſti expreſſa ſit : & ita nocte & die made-factis uinaceis : rurſuſque prelo ſubiectis. Alteꝝ quod hoc modo græci factita-uere:tertia pte eius quod expreſſũ ſit addita aquæ:expreſſoq; decocto ad tertias ptes. Tertiũ eſt fæcibus uini expreſſũ:quod fæcatũ Cato appellat. Nulli ex iis plus q̃ ãno uſus.

Quæ nup ĩ italia gñoſa uina eſſe cœperũt. Cap.xi.

TEꝝ ĩter hæc ſubit mentẽ cũ ſit gña nobilia quæ proprie uini ĩtelligi poſſĩt.lxxx. fere ĩ toto orbe duas ptes ex hoc numero italiæ eſſe. Longe præterea añ cunctas terras:& hĩc deĩde altius cura ſerpit nõ a primordio hanc gr̃am fuiſſe.

DE Vini obſeruatiõe Romulo rege poſita. Cap.xii.

AVctoritatem poſt ſexcenteſimũ forte urbis annũ cœpiſſe. Romulũ lacte non uino libaſſe ĩdicio ſũt ſacra ab eo ĩſtituta:quæ hodie cuſtodiũt morẽ. Numæ regis Poſtumi lex eſt. Vino rogũ ne reſpgito. Quod ſãxiſſe illũ ꝓpter ĩopiã rei nemo dubitet. Eadẽ lege ex ĩputata uite libari uina diis nefas ſtatuit: ratione excogitata ut putare cogerẽt̃ alias aratores & pigri circa arbuſti pericula. M. Varro auctor ẽ Mezẽtiũ etruriæ regẽ auxilium rutulis cõtra latinos tuliſſe uini mercede:quod tum in latino agro fuiſſet.

Qui uini uſus ãtiqs:& de uinis antiquoꝝ. Cap.xiii.

NOn licebat id fœmĩs romæ bibere. Inueniũs ĩter exẽpla Egnati Metentini uxorẽ ꝙ uinũ bibiſſet e dolio:ĩterfectã fuſte a marito.eũq; cædis a Romulo abſolutũ. Fabius Pictor ĩ ãnalibus ſuis ſcripſit:matronã:ꝙ loculos ĩ qbus erant claues uinariæ cellæ reſignauiſſet:a ſuis ĩedia mori coactam. Cato ideo ꝓpĩquos fœmĩs oſculum dare:ut ſcirẽt an temetũ olerent. Hoc tũ nomen uino erat:unde & temulẽtia appel-lata. Cn.Domitius iudex ꝓnũciauit mulierẽ uideri plus uini bibiſſe : q̃ ualitudĩs cã uiro ĩſciẽte.ac dote mulctauit. Diuq; eius rei magna parſimonia fuit. L.Papyrius ĩ-perator aduerſus ſãnites dimicaturus uotũ fecit:ſi uiciſſet:Ioui pocillũ uini. Deniq; inter dona ſextarios lactis datos inuenimus nuſq̃ uini. Idem Cato cum ĩ hiſpaniã

nauigaret : ũde cũ triũpho rediit:nõ aliud ĩqt uinũ bibi q̃ remiges:ĩtãtũ diſſilis iſtis q etiã cõuiuis alia q̃ ſibimetipſis miſtrant:aut ꝓcedẽte mẽſa ſubiiciũt. Laudatiſſima apud priſcos uina erant myrrhæ odore cõdita:ut apparet ĩ Plauti fabula : quæ perſa ĩſcribit᷑:q̃q̃ ĩ ea & calamũ addi iubet. Ideo qdã aromaticis delectatos maxĩe credunt. Sed Fabius Doſẽnus his uerſibus decreuit.

Mittebant uinum pulchrum murrinam. Et in Achariſtione.

Panem & polentam uinum murrinam.

Scæuolam quoq; & Lælium & Atteium Capitonem in eadem ſententia fuiſſe uideo: quoniam in Pſeudulo ſit.

Quod ſi opus ẽ ut dulce ꝓmant idem ecqd hẽant roga.

Murrinam paſſum defrutum mella.

Quibus apparet nõ inter uina modo murrinam:ſed inter dulcia quoq; nominatum.

DE Apothecis & de uino opimiano. Cap.xiiii.

APothecas fuiſſe:& diffũdi ſolita uina:ãno.dc.xxxiii.urbis appet ĩdubitato opimiani uini argumẽto: iã ĩtelligẽte ſuũ bonũ italia. Nõdũ tñ iſta gña ĩ claritate erãt. Itaq; õnia tũc genita unũ hñt cõſulis nomẽ. Sic quoq; diu trãſmarina fuerũt ĩ auctoritate ad attauos uſq; noſtros etiã falerno iã repto: ſicut apparet ex illo comico uerſu Anaxipolis thaſii.

Quinq; thaſii uini inde depromam falerni bina.

.P.Licinius Craſſus &.L.Cæſar cẽſores:ãno urbis cõditæ.dc.lxv.edixerũt ne qs uinũ græcũ amineũq; octonis æris ſigula q̃drãtalia uẽderet. Hæc.n.edicti uerba ſũt. Tãta uero uino græco gr̃a erat:ut ſigulæ potiones ĩ uno cõuictu dare᷑t. Quibus uinis auctoritas fuerit ſua ĩ mẽſa.M.Varro his uerbis tradit. L.Lucullus puer apud pr̃em nũq̃ lautũ cõuiuiũ uidit:ĩ quo plus ſemel græcũ uinũ dare᷑t. Ipſe cũ rediit ex aſia milia cadorũ:cõgioꝝ diuiſit ãplius cẽtũ. C.Cẽſius:quẽ prætorẽ uidĩus:chiũ uinũ ĩ domũ ſuã illatũ dicebat tũ primũ: cũ ſibi cardiaco medicus dediſſet. Hortẽſius ſup.x:cados hæredi reliquit. Hactenus Varro.

DE Liberalitate Cæſaris ĩ uino:& qñ primum gña uini ficticii. Cap.xv.

QVid ni & Cæſar dictator triũphi ſui cœna uini falerni ãphoras cẽtũ : chii cados cẽtũ ĩ cõuiuia diſtribuit. Idẽ hiſpaniẽſi triũpho chiũ & falernũ dedit. Epulo uero ĩ tertio cõſulatu ſuo falernũ:chiũ:leſbiũ:mamertinũ:quo primũ tp̃e quattuor gña uini apposita cõſtat. Poſtea ergo alia õnia ĩ nobilitatẽ uenerũt circiter ſeptĩgẽteſimũ urbis ãnũ.

DE Vinis fictitiis. Cap.xvi.

ITaq; nõ mĩora ĩnumerabilia pene gña ficticii repta multis añ ſæculis:quæ nũc dicẽus õnia ad medicĩæ uſũ ptinẽtia. Omphaciũ quomõ fieret ꝓpter unguẽta dixĩus priore libro. Fit e labruſca:hoc ẽ uite ſilueſtri:quod uoca᷑ oenathinũ. Flores eius libris duabus ĩ muſti cado macerati poſt.xxx.dies mutã᷑. Præter hoc radix labruſcæ & acini coria pficiũt. Ii paulo poſtq̃ defloruere:ſĩgulare remediũ hñt ad refrigerãdũ ĩ morbis corpoꝝ ardores gelidiſſĩa(ut ferũt)na᷑a. Pars eoꝝ æſtu mori᷑:priuſq̃ reliq q ſolſtitiales dicũ᷑. Vniuerſi nũq̃ matureſcũt. Et ſi prius q̃ tota uua matureſcat: ĩcocta de᷑ cibo gallinaceo gñi : faſtidiũ gignit uuas appetẽdi. Ficticioꝝ primũ fit ex ipſo uino:quod uocãt aſſinamõ hoc mõ. Albi muſti ſextarii.xx.aquæ dimidiũ.feruet dõec excoq̃᷑ aquæ mẽſura. Alii marinæ ſextarios decẽ:tãtũdẽ pluuiæ:ĩ ſole.xl.diebus torrẽt. Dãt ægris:qbus uini noxã timent. Proximã fit e milii ſemĩe ma᷑o cũ ipſa ſtipula librã & q̃drãtẽ ĩ cõgios duos muſti macerãt.Et poſt ſeptimũ mẽſẽ trãſfuſo. Ex loto arbore frutice herba dictũ ẽ uti quæq; fierẽt. Fit & e pomis quæ dicẽus:ĩterpretationibus nõ niſi neceſſariis additis. Primũq; ei e palmis:quo pthi & ĩdi utũ᷑:& oriẽs totus. Maritĩaꝝ q̃s uocãt & cycleas modio ĩ aquæ cõgiis tribus macerato expreſſoq;. Sic fit & ſycites e fico:quẽ alii palmiprunũ: alii trocin uocãt. Aut ſi dulce eſſe nõ libeat:pro aqua tãtũdem uinaceoꝝ adiiciũt. Ex cypria fico & acetũ fit præcellens: atq;

alexãdrino quoq; melius uinũ. Fit & ex ſiliqua ſyriaca:& e piris: maloꝝq; omnibus gñibus. Sed e punicis quod rhoiton uocãt. Et e cornis:meſpilis:ſorbis: moris ſiccis: nucleis pineis. Hi muſto madidi exprimũt̃. Supiora ꝑ ſe mitia. Myrtitẽ Cato quẽadmodũ fecerit hoc paulo poſt ĩdicabĩus. Græci uero & alio mõ:ramis teneris cũ ſuis foliis ĩ albo muſto decoctis tuſis libra ĩ tribus muſti cõgiis deferuere faciũt: dõec duo ſupſĩt. Quod ita ſilueſtris myrti baccis factũ ẽ:myrtidanũ uocat̃.hoc manus tĩgunt. Ex iis quæ ĩ hortis gignũt̃ fit uinũ e radice aſparago:mello:origano:apii ſemĩe: ãbrotono:mẽtaſtro:ruta:nepeta:ſerpillo:marrubio. Manipulos bĩos tũdũt ĩ cadũ muſti: & ſapæ ſextariũ:& aquæ marinæ heminã. E napis fit.x.denarioꝝ põdere ĩ ſextarios binos muſti addito. Itẽ e ſcylla radice. Inter flores & roſæ foliis tuſis:ĩ lĩteoloq; ĩ muſtũ collatis cũ põduſculo ut ſidat.xl.põdere denarioꝝ. In ſextarios uicenos muſti: nec añ tres mẽſes uaſe apto. Itẽ ĩ agro caligo:& aliud e ſilueſtri. Aromatiten quoque ĩuenio factitatũ nõ tãtũ ũguẽtoꝝ cõpoſitiõe. Prĩo ex myrrha:ut dixĩus:mox e nardo celtico:calamo:bitumĩe:offis ĩ muſtũ:aut dulce uinũ deſectis. Alii de calamo:iunco: coſto:nardo:ſyriaco:amomo:caſia:cynnamo:croco palma : agaro : ſimiliter & offa. Apud alios nardi: & malobathri ſex libris ĩ muſti cõgios duos additis. Qualia nunc quoq; fiũt pipere & melle addito:quæ alii cõdita:alii piperata appellãt. Inuenitur & nectarites ex herba:quã alii menaliõ:alii medicã:alii ſymphytõ:alii deamoreſtin: alii nectareã uocãt:radice põderis.xl.denarioꝝ ĩ ſextarios ſex muſti addita. Sĩliter ĩ lĩteo. Ex cæteris herbis collatis fit abſĩthites ĩ.xl.ſextariis muſti abſinthii põtici libra decocta ad tertias ꝑtes:uel ſcopis abſĩthii ĩ uinũ additis. Sĩliter hyſopites e lycio hyſopo ũciis tribus ĩ duos cõgios muſti cõiectis aut tuſis ĩ uinũ. Fiũt utraq; & alio mõ circa radices uitiũ ſato. Sic & helleboriten fieri ex ueratro nigro Cato docet. Sic fit & ſcamonites. Mira uitiũ nat̃a ſaporẽ alienũ ĩ ſe trahẽdi:q̃lẽ & ſalicũ redolẽt patauinoꝝ ĩ paluſtribus uĩdemiæ. Sic & helleboꝝ ſerit̃ ĩ thaſo:aut cucumis ſilueſter:aut ſcamonea:quod uinũ ectromatiũ uocãt:quoniã abortus facit. Fit & ex herbis:q̃ꝝ nat̃a ſuo loco dicet̃. Eſt & ocha de radice gẽtianæ:& tragoriano:& dictamo:aſſaro: dauco:elebi:panacea:ſpagora:corĩthimo:mãdragora:iũco. Vocarũt & ſycinũ:& ithacomelin: & lectiſpagiten:quoꝝ iã oblitterata rõ ẽ. Ex fruticũ uero gñe cædri utriuſq; cupreſſi: laurus:iuniperi:pini:piri:terebĩthi:callini:lẽtiſci. Baccas aut lignũ recẽs ĩ muſto decoquũt. Item chameleæ & chamepityos & chamedryos lignũ. Eodẽ mõ & ex flore in cõgiũ muſti decẽ denarioꝝ põdere addito.

DE Hydromelle & oxymelle. Ca.xvii.

FIt uinũ ex aq̃ ac melle tãtũ. Quĩquẽnio ad hoc ſeruari cæleſtẽ iubẽt aliq prudẽtiores. Alii ſtatĩ ad tertias ꝑtes decoquũt & tertiã mellis ueteris adiiciũt. Deinde xl.diebus canis ortu ĩ ſole hñt. Alii diffuſa ita decĩo die obturãt. Hoc uocat̃ hydromel:et uetuſtate ſaporẽ uini aſſeq̃t̃:nuſq̃ laudatius q̃ ĩ phrygia. Quin et acetũ melle tẽpabat̃:adeo nihil ĩtẽptatũ ĩ uita fuit. Oxymel hoc uocarũt:mellis decẽ libris : aceti ueteris heminis qnq;:ſalis marini libra:aquæ pluuiæ ſextarios qnq; ſufferuefactis decies:mox elutriatis:atq; ita ĩueteratis. Omnia ab Themiſione ſũmo auctore dãnata. Et hercule coactus eoꝝ uſus uideri põt:niſi ſiqs naturæ opus eſſe credit aromatiten: et ex ũguẽtis ui. a cõpoſita:aut ut biberẽt̃ genuiſſe ea frutices. Iſta ſũt cognitu iucũda ſolertia humani animi õnia exq̃rẽte. Nihil q̃dẽ ex iis ãno durare:præterq̃ quæ uetuſtate ipſa fieri diximus. Et plura ne tricenis q̃dẽ diebus non erit dubium.

Prodigioſa gña uini. Cap.xviii.

SVnt et ĩ uino ꝓdigia. Dicit̃ ĩ arcadia fieri quod fœcũditatẽ fœmĩs ĩportet:uiris rabiẽ. At ĩ achaia maxĩe circa chariniã abigi ꝑtũ uino: atq; etiã ſi uuã edãt grauidæ:cũ differentia ĩ guſtatu nõ ſit. Troeceniũ uinũ q bibũt : negãt̃ gñare. Thaſios duo gña uini diuerſa facere ꝓdit̃. Vnum quo ſõnus cõciliet̃:alteꝝ uero quo fugetur. Apud eoſdẽ uitis theriace uocat̃ : cuius & uinũ et uua cõtra ſerpẽtiũ ictus medetur. Libadeos thuris odore:ex q̃ diis ꝓlibant. E diuerſo aſpẽdios dãnata a feris. Ferũt eã

nec ab alite ulla attigi. Thasiā uuā ægyptus uocat apud se prædulcē quæ soluit aluū. Est cōtra ī lycia quæ solutā firmat. Aegyptus & ecbolinā hēt abortiuos facientē. Vina ī apothecis canis ortu mutāt’ quædā: posteaq; restituūt’ sibi. Sic et maris nauigio: cuius iactatus iis quæ durauerīt: tātū uetustatis adiicere sentit’: ꝗtū habuerīt.

Quibus uinis ad sacra uti fas nō sit: et ꝗbus gn̄ibus musta cōdiāt’. Cap. xix.

ET quoniā religiōe uita cōstat: ꝓlibare diis nefastū hēt’ uino præter īputatæ uitis: fulmīe tactæ: quāq; iuxta hoīs mors laqueo pependerit: aut uulneratis pedibus calcata: et quod circūcisis uinaceis ꝓfluxerit: aut supne deciduo īmūdiore lapsu aliquo polluta. Itē græca: quoniā aquā hēat. Vitis ipsa quoq; mādit’ decoctis caulibus sūmis: q et cōdiūt’ ī aceto ac muria. Veꝝ et de appatu uini dixisse cōuēiat: cum græci priuatī ea præcepta tradiderint: artēq; fecerīt: sicut Euphronius et Aristomachus et Cōiades et Hicesius. Africa gypso mitigat aspitatē: nec nō aliꝗbus sui ꝑtibus calce. Græcia argilla aut marmore aut sale aut mari lenitatē excitat. Italiæ ī ꝑte aliꝗ rabulana pice ac resīa cōdire musta: uulgare ē ei: ꝓuīciisq; finitimis. Anni prioris uina nō nusꝗ fæce acetoue cōdiūt. Nec nō et ex ipso musto fiūt medicamīa. Decoqt’ ut dulcescat portiōe uiriū. Nec durare ultra ānuū spatiū tale ꝓdit’. Aliꝗbus ī locis decoquūt ad sapas musta: īfusisq; iis ferociā frāgūt. Et ī hoc tn̄ gn̄e & ī ōni alio subministrāt uasa ipsa condimentis picis. Cuius faciendæ ratio proximo dicet’ uolumine.

DE Picis generibus: & resinis: & mustis cōdiēdis: & de aceto & fæce. Cap. xx.

ARboꝝ succo manantiū picē resināq; aliæ ortæ ī oriēte: aliæ ī europa ferūt’. Quæ ītere asia utriq; ꝗsdā hēt. In oriente optimā tenuissimāq; terebinthi fundunt. Deīde lētisci: quā & masticē uocāt. Postea cupressi acerrimā sapore. Liꝗdā ōnes & tātū resinā. Crassiorē uero & ad pices faciēdas cædrus. Arabica resīa alba est: acri odore difficilis coquenti. Iudaica callosior. Et terebīthi quoq; odoratior. Syriaca attici mellis sīlitudinē hēt. Cypria añcedit ōnes. Est autē melleo colore carnosa. Colophonia præter cæteras fulua: si terat’ alba fit: grauior odore. & ob id nō utūt’ ea ūguētarii. In asia quæ fit e picea admodū cādida: spagos uocat’. Resīa ōnis dissoluit’ oleo. Quidā & creta figulinaꝝ hoc fieri arbitrāt’. Pudetq; cōfiteri: maximū iā honorē eius esse ī euellendis a uiroꝝ corporibus pilis. Rō autē cōdiēdi musta ī prīo feruore q nouē diebus cōplurimum pagit’: aspsu picis: ut odor uino cōtīgat: & saporis quædā acumina. Vehemētius id fieri arbitrāt’ crudo flore resinæ. Excitariq; lenitatē. E diuerso crapulā cōpesci: & feritatē nimiā: frāgiq; uirus. Aut ubi pigra lenitas torpeat: uirus addi. Liguriæ maxīe circūpadanisq; mustis utilitas discernit’ hoc mō pugnacibus mustis crapulæ plus īdit’: lenibus parcius. Sunt q & ex utroq; condiri uelīt. Nec nō alia quæ est multa pice nata. Vitiūq; musto ꝗbusdā ī locis iteꝝ sponte feruere: ꝗ calamitate cum deferbuit depit sapor. uappæq; accipit nomē. ꝓbrosū etiā hominū cū degn̄auit aīus. Acetis. n. neꝗciæ īest uirtus magnos ad usus: & sīe ꝗs uita mitior degi nō possit. Cæteroris uinoꝝ medicamīs tāta cura ē: ut cinere apud quosdā ceu gypso alibi ꝗbus dixīus mōis īstaurēt’. Sed cinerē e uitis sarmētis aut quercu præferūt. Quin & marinā aquā eiusdē rei gr̄a ex alto peti iubent: seruariq; ab æꝗnoctio uerno: aut certe nocte solstitio & aꝗlone flāte hauriri: uel circa uīdemiā si hauriat’: decoꝗ. Pix ī italia ad uasa uino cōdēdo maxīe ꝓbat’ brutia. Fit e picea resina. In hispania autē e piceastris minime laudata. Est. n. resina haꝝ amara & arida & graui odore. Differētiā rōnēq; faciendi ꝓxīo uolumīe demōstrabīus īter arbores feras. Vitia præter supradicta acor: aut fumidū uirus: aut picis adustio. Expimētū uero si fragmenta subluceāt: ac sub dente lentescat acore iucūdo. Asia picē īdicā maxīe ꝓbat: græcia piericā: Virgilius nariciā. Diligentiores admiscent nigrā masticē: quæ ī pōto bituminis sīlis ignit’: et iris radicē oleūq;. Nā cærā accipientibus uasis cōptū ē uina acescere. Sed trāsferre ī ea uasa ī ꝗbus acetū fuerit: utilius ꝗ ī ea ī ꝗbus dulce: aut mulsū. Cato iubet uina cōcinnari: hoc enim utit’ uerbo: cineris lexiui cum defruto cocti ꝑte quadrīgentesīa pulegii uel salis

ſeſqlibra. Interi et tuſo marmore. Facit et ſulphuris mẽtionẽ. Reſinæ uero ĩ nouiſſis.
Sup õnia addi matureſcente iã uino iubet muſtũ:quod ille tortinũ appellat:nos in/
telligĩus nouiſſĩe expreſſũ : et adiici muſtis tĩgendi grã coloris:ut pigmentũ aliquod
uini:atq; ita pĩguius fieri. tot ueneficiis placere cogit̃.et miramur noxia eſſe in uitiũ
inclinantes. Expimentũ ẽ laminæ plũbeæ mutatus in eo colos. Propriũ autem inter
reliquos liquores uino mulceſcere:aut ĩ acetũ uerti. Extãtq; mediciæ uolumina. Et
fæx uini ſiccata recipit ignes.ac ſine alimento ꝑ ſe flagrat. Cinis eius nitri natã habet:
eaſdẽq; hẽt uires.hoc ãplius quo pĩguius ſẽtit̃. DE Cellis uinariis. Cap.xxi.

MAgna et collecto iã uino differentia in cella. Circa alpes ligneis uaſis condunt:
circuliſq; cingũt:atq; etiã hyeme gelida ignibus rigorem arcent. Mirꝝ dictu:ſed
aliq̃do uiſũ:ruptis uaſis:ſtetere glaciatæ moles ꝓdigii mõ:quoniã uini natã nõ gela/
ſcit:alias ad frigus ſtupens tãtũ. Mitiores plagæ doliis condũt. Infodiũtq; terræ tota:
aut ad portionẽ ſitus. Item cælũ præbent. Alibi uero ĩpoſitis tectis arcent. Tradũt̃q;
ad hæc præcepta. Latus cellæ uinariæ aut certe feneſtras obuerti in aqlonem oportere:
uel uſq; in exortũ æqnoctialem. Sterqlinia et arborꝝ radices ꝓcul abeſſe. omniaque
odoris euitãdi:facillimo ĩ uina trãſitu. Ficos utiq; et caprificos. Doliis etiã ĩterualla
dari:ne ĩter ſeſe uitia ſerpãt:cõtagione uini ſemꝑ ociſſĩa. Quin et figuras referre.
Ventroſa ac patula mĩus utilia. Picari oportere ꝓtinus a canis ortu . poſtea ꝑfundi
marĩa aq̃ aut ſalſa:ac leui cinere ſarmenti ea aſꝑgi : uel argilla aſꝑſa myrrha ſuffiri:
ipſaſq; ſæpius cellas. Imbecilla uina demiſſis ĩ terrã doliis ſeruãda. Valida expoſitis:
nũq̃ ĩplẽda:& quod ſuꝑſit:paſſo aut defruto pũgẽdũ:admixto croco : pice ueteri:cũ
ſapa. Sic cooꝑcula dolioꝝ medicãda addita maſtice ac pice. Bruma aꝑiri uetãt : niſi
ſereno die.uetãt auſtro flãte:lunaue plena. Flos uini cãdidus ꝓbat̃. Rubens triſte ſi/
gnũ ẽ:ſi nõ is uini colos ſit. Itẽ uaſis ĩcaleſcentibus:oꝑculiſue ſudãtibus. Quod cele/
riter florere cœperit:odorẽq; trahere:nõ fore diutinũ. Ipſa quoq; defruta ac ſapa : cũ
ſit cælũ ſĩe luna:hoc ẽ ĩ ſyderis eius coitu neq; alio die coq iubent. Præterea plumbeis
uaſis:nõ æreis : nucibus iuglãdibus additis. Eas.n.fumũ excipe. Cãpaniæ nobiliſſĩa
expoſita ſub diuo ĩ cadis uerberari ſole luna hymbre ac uẽtis aptiſſimũ uidet̃.

DE Vitanda ebrietate. Cap.xxii.

ACſiqs diligẽtius reputet:ĩ nulla ꝑte opoſior uita ẽ:ceu nõ ſaluberrimũ ad po/
tũ aquæ liquorẽ natã dederit:quo cætera oĩa aĩantia utũt̃. At nos uinũ bibere &
iumẽta cogimus : tãtoq; ope: tãto labore:& ĩpẽdio cõſtat:quod hoĩs mentẽ mutet:ac
furorem gignat:milibus ſcelerꝝ huic deditis tãta dulcedĩe:ut magna ꝑs nõ aliud uitæ
premiũ ĩtelligat. Quinĩmo ut plus capiãus:ſucco frãgĩus uires.& alia iritamenta ex/
cogitãt̃:ac bibendi cã etiã uenena cõficiũt̃. Alii cicutã præſumentibus:ut bibere mors
cogat. Aliis pumicis farinã:& quæ referendo pudet docere. Cautiſſĩos ex iis balineis
quoq; coq uidẽus:exanimeſq; efferri. Iã uero alios lectũ expectare nõ poſſe:ĩmo uero
nec tunicã.nudoſq; ibi ꝓtinus & anhelos ĩgentia uaſa corripere:uelut ad oſtẽtatiõem
uiriũ:ac plene ĩfũdere ut ſtatĩ euomãt:rurſuſq; hauriãt.idq; iterꝝ tertioq;:tãq̃ ad ꝑ/
dẽda uina geniti:& tãq̃ effũdi illa nõ poſſĩt:niſi ꝑ humanũ corpus. Ad hæc ꝑtinent
ꝑegrinæ exercitatiões:& uolutatio ĩ ceno:ac pectoroſa ceruicis repãdæ oſtẽtatio. Per
õnia hæc prædicat̃ ſitis quæri. Iã uero quæ uaſa adulteriis celata:̃ tanq̃ ꝑ ſe parꝝ do/
ceat libidĩes temulẽtia. Ita uina ex libidĩe hauriũt̃:atq; etiã premio ĩuitat̃ ebrietas. Et
ſi diis placet:emit̃ alius ut uel quãtũ biberit tãtũ edat.& preciũ uinolẽtiæ lege acci/
pit. Alius q̃tũ alia quæſierit : tãtũ bibit. Tũc auidi matronã oculi licent̃. Tũc graui
ꝓdũt̃ marito. Tũc animi ſecreta ꝓferũt̃. Alii teſtamẽta ſua nũcupãt. Alii mortifera
loquũt̃.rediturasq; ꝑ iugulũ uoces nõ cõtinẽt : q̃multis ita ĩteremptis. Vulgoq; ue/
ritas iã attributa uino ẽ. Interea ut optĩe cadat:ſolẽ oriẽtẽ nõ uident:ac mĩus diu ui/
uũt. Hĩc pallor:& genæ pendulæ:oculoꝝ ulcera: tremulæ manus effũdentes plena
uaſa.& quæ ſit pœna præſẽs:furiales ſõni:& ĩqes nocturna. Premiumq; ſummum

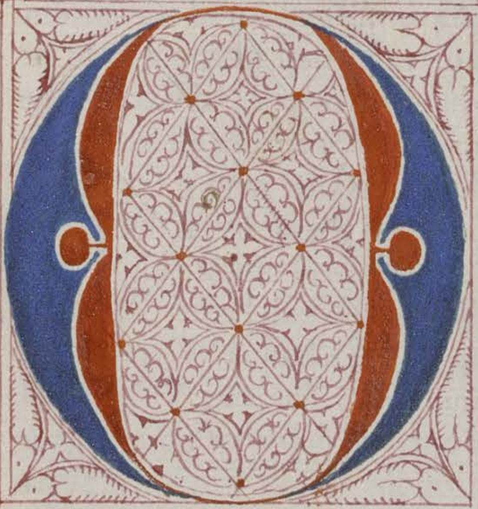
Incipit Liber

ebrietatis libido portentosa : ac iucūdū nefas. Postea die ex ore halitus fetidi. ac fere
rerꝝ ōniū obliuio: morsq; mēoriæ. Rape se ita uitā prædicāt cū priorē diē quotidie p/
dāt. illi uero & uenientē. Tiberio Claudio prīcipe añ hos. xl. ānos īstitutū ut ieiuni
biberent: potusq; uini añcederent cibos: externis & hoc artibus: ac medicorū placitis
nouitate aliq̄ sese cōmēdātiū. Gloriā hac uirtute parthi quærūt. Famā apud græcos
Alcibiades meruit. Apud nos cognomē etiā Nouellius Tricōgius mediolanensis : ad
ꝓconsulatū usq; e prætura honoribus gestis: tribus cōgiis (ūde & cognomen illi fuit)
epotis uno īpetu: spectāte miraculi gr̄a Tiberio prīcipe in senecta iā seuero: atq; etiā
alias sæuo. Sed ipsa iuuēta ad merꝝ ꝓnior fuerat. Eadēq; cōmendatiōe credidere. L.
Pisonē urbis romæ curatorem ab eo delectū: q̄ biduo duabusq; noctibus ꝑpotationē
cōtinuasset apud ipsū iā prīcipem. Nec alio magis Drusus Cæsar regñasse p̄rem Ti/
beriū ferebat. Tricōgia rara glr̄ia: qñ & hæc ars suis legibus cōstat: nō labasse sermōe:
nec leuatū uomitiōe : nō altera corporis pte. Dum biberet matutinas obisse uigilias.
plurimū hausisse uno potu. plurimū præterea aliis mīoribus addidisse. optima fide:
nō respirasse ī hauriendo: neq; expuisse: nihilq; ad elidendū ī pauimentis somnū ex
uino reliq̄sse: diligenti scito legū cōtra bibendi fallacias. Tergilla Ciceronem. M. F.
binos cōgios sīul haurire solitū ipsi obiicit. M. q; Agrippæ a marcido ac temulēto scy/
phū impactū. Etenī hæc sūt ebrietatis opera. Sed nimirꝝ hanc gloriā auferre Cicero
uoluit īterfectori patris sui. M. Antonio. Is. n. añ eum auidissīe apprehenderat hanc
palmā: edito etiā uoluīe de sua ebrietate: quo p̄ocinari sibi ausus approbauit plane
(ut eq̄dē arbitror) q̄ta p temulētiā mala terrarꝝ orbi ītulisset. Exiguo tp̄e añ prælium
acciacū illud uolumē euomuit. quo facile ītelligat̃ ebrius iā sāguīe ciuiū: & tāto ma/
gis eū sitiēs. Nāq; & hæc necessitas uitiū comitat̃: ut bibēdi cōsuetudo augeat auidi/
tatē. Scitūq; ē scytarꝝ legati: q̄to plus biberīt: tāto magis sitire pthos. Est & occidētis
populis sua ebrietas: fruge madida. Pluribusq; mōis p gallias hispaniasq;: nomībus
aliis: sed rōne eadē. Hispani iā & uetustatem ferre ea gñ̄a docuerūt. Aegyptus quoq;
e fruge sibi potus sīles excogitauit. Nullaq; ī pte mūdi cessat ebrietas. Meros q̄ppe
hauriūt tales succos: nec diluēdo ut uina mitigāt. At hercule illic tellus fruges parere
uidebat̃. Heu mira uitiorꝝ solertia īuētū ē quēadmodū aq̄ quoq; īebriaret. Duo sūt
liquores corporibus humanis gratissimi: ītus uini: foris olei. Arborꝝ e gñe ābo præci/
pui. Sed olei necessarius. Nec segniter uita ī eo elaborauit. Quāto tñ ī potu īgenio/
sior appebit ad bibēdū gñibus cētūnonagītaqnq;. Si species uero æstimet̃: pene du/
plici numero excogitatis: tātoq; paucioribus olei. de quo ī sequenti uolumīe dicēus:

Inuentum ut aqua ebriet

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XV.

Naturæ frugiferarꝝ arborꝝ. Cap. i.

OLEAM THEOPHRASTVS CELEBER/
rimus e græcorꝝ auctoribus urbis romæ āno circi/
ter q̄drīgētesīo q̄dragesīo negauit : nisi ītra. xl.
milia passus a mari nasci. Fenestella uero ōnino
nō fuisse ī italia hispania atq; africa Tarquinio
Prisco regnāte: ab annis populi ro. clxxxiii. Quæ
nūc pueīt trās alpes quoq; & ī gallias hispaniasq;
medias. Vrbis q̄dē anno q̄ngētesīoq̄nto: Appio
Claudio Cæci nepote. L. Iunio cōss. olei libræ du/
odenæ assibus ueniere. Et mox anno. dc. octoge/
sīo. M. Seuius. T. F. ædilis currulis olei denas
libras sigulis assibus præstitit populo ro. p totum

ānum. Minus ea miretᷣ:q̄ ſciat poſt annos.xxii.Cn.Pōpeii.iiii.cōſulatu oleū ꝓuīciis
italiā miſiſſe. Heſiodus quoq; ī primis cultū agroꝝ docēdā arbitratus uitā : negauit
oleæ ſatorē fructum ex ea ꝑcepiſſe quēq̄ tā tarda tūc res erat. At nūc etiā ī plantariis
ferūt.trāſlataꝝq; altero āno decerpūtᷣ baccæ. Fabianus negat ꝓuēire ī frigidiſſīs oleā:
neq; ī calidiſſīs. Gn̄a eaꝝ tria dixit Virgilius:orchites:& radios:& poſias.Nec deſide-
rare raſtros aut falcē ullā:aut curā.Sīe dubio & ī iis ſolū maxīe cælūq; referre. Veꝝtn̄
attōdētᷣ ſicut & uites:atq; etiā īterradi gaudēt. Cōſequēs eaꝝ uindemia ē : arſque uel
maior oleo q̄ muſta tēpandi. Ex eadē qppe oliua differūt ſucci. Primū omniū cruda
atq; nōdū īchoatæ maturitatis:hæc ſapore præſtātiſſīo. Quin & ex ea prīa ūda præli
laudatiſſīa : ac deīde ꝑ diminutiōes:ſiue(ut nuꝑ īuētū ē)exilibus tegulis pede īcluſo.
Quāto maturior bacca:tāto pīguior ſuccus:minuſq; gratus. Optīa autē ætas ad de-
cerpēdū:īter copiā bonitatēq; īcipiēte bacca nigreſcere. Nr̄i uocāt drupas: græci uero
drypetas. Cætero diſtat an maturitas illa ī torcularibus fiat:an ramis. Rigua fuerit
arbor:an ſuo tātū bacca ſucco:nihilq; aliud q̄ rores cæli biberit. DE Oleo. Ca.ii.

VEtuſtas oleo tediū affert nō itē ut uino: plurimūq; ætatis annuo ē : prouida ſi
libeat ītelligere natᷣa. Quippe temulentiæ naſcētibus uinis uti neceſſe non eſt.
Quinīmo īuitat ad ſeruādū blāda īueterati caries. Oleo noluit parci.fecitq; ueteratū
ea neceſſitate ꝓmiſcuū. Et uulgo principatū ī hōc quoq; bono optinuit italia toto
orbe:maxīe agro uenafrano:eiuſque ꝑte:quæ licinianū fūdit oleū:ūde & liciniæ glo-
ria præcipua oliuæ. Vnguēta hanc palmā dedere accōmodato ipſis odore. Dedit &
palatū delicatiore ſētētia. Cætero baccas liciniæ nulla auis appetit. Reliquū certamē
īter iſtriæ terrā & beticæ par ē. Vicina bonitas ꝓuīciis:excepto africæ frugifero ſolo.
Cæteris totū id natᷣa cōceſſit. Oleū ac uinū nō īuidit tātū:ſatiſque gloriæ ī meſſibus
fecit. Reliq̄ erroris plena:quē ī nulla parte uitæ numeroſiorem eſſe docebimus.

DE Natura oliuæ & oleæ īcipiētis. Cap.iii.

OLiuæ cōſtāt nucleo:oleo:carne:amurca.Sanies ē hæc eius amara.Fit ex aqs.Ideo
ſiccitatibus minima:riguis copioſa. Suus qdē oliuæ ſuccus ē oleū. idq; præci-
pue ex īmaturis intelligīus:ſicut de ōphacio docuīus. Augetᷣ oleū ab arcturi exortu
ad.xvi.kal.octob.poſtea nuclei īcreſcūt:& caro. Cū ſitiēti hymbres copioſi acceſſere:
uitiatᷣ oleū ī amurcā. Huius color oliuā cogit nigreſcere.Ideoq; īcipiēte nigricia mini-
mū amurcæ : an̄ eā nihil. Et error hominū falſus exiſtīantiū maturitatis initiū:quod
ē uitio ꝓximū. Deīde ꝙ oleū creſcere oliuæ carne arbitrantᷣ:cū ſuccus ōnis in corpus
abeat:lignūq; ītus grandeſcat.ergo tū maxīe rigantᷣ. Quod ubi cura multa ſiue hym-
bribus accidit:oleū abſumitᷣ:niſi ſecuta ſerenitate:quæ corpus extenuet. Omnino.n.
ut Theophraſto placet: ē olei cā calor.q̄re & ī torcularibus & iā ī macellis multo igni
quæritᷣ. Tertia ē culpa ī parſimonia:quoniā ꝓpter īpēdiū decerpēdi expectatᷣ ut deci-
dat oliua. Qui mediū tēpamētū ī hoc ſeruāt:ꝑticis decutiūt cū īiuria arboꝝ ſequētis
āni dāno. Quippe oliuātibus lex ātiqſſīa fuit:Oleā ne ſtrīgito:neue uerberato. Qui
cautiſſime agunt:harūdīe leui ictu:nec aduerſos ꝑcutiūt ramos. Sic quoq; alternare
fructus cogitᷣ decuſſis germinibus. Nec minus ſi expectatᷣ ut cadat. Hærendo enim
ultra ſuum tēpus:abſumūt ueniētibus alimētū:& detinēt locū. Argumentū ē:ꝙ niſi
an̄ fauoniū collectæ:nouas uires nō reſumūt:& difficilius cadūt.Primū ergo ab autū-
ni colligitᷣ initio ope nō natᷣa: poſia cui plurimū carnis:mox orchites:qbus olei:poſt
radios. Has.n.ociſſīe occupat æſtas:qa ſūt tenerrimæ:& amurca cogit decidere. Dif-
ferūtᷣ uero etiā ī martiū menſē calloſæ contra humorē pugnaces:ob idq; minime:lici-
nia cominia. Cōtra ſergia:quā ſabini regiā uocant:nō an̄ fauonii flatū nigreſcētes:
hoc ē ad.vi.idus febr. Tūc arbitrantᷣ eas matureſcere:& quoniā ꝓbatiſſimū fiat ex iis
oleū. Accedere etiā rō prauitati uidetᷣ. Ferūtq; frigore ſterilitatē fieri:ſicut copiā ma-
turitate:cū ſit illa bonitas nō tp̄ris:ſed gn̄is tarde putreſcentis ī amurcā. Sīlis error
collectā ſeruandi in tabulatis:nec priuſq̄ ſudet premendi:cū ōni hora oleū decreſcat:

amurca augeatur. Itaq; uulgo nō amplius ſenas libras ſigulis modiis exprimi dicūt. Amurcæ menſurā nēo agit q̄to eo copioſior repiat̄ ī eodē gn̄e diebus adiectis. Omnino ī uita error publicus: tumore oliuæ creſcere oleū exiſtīantiū: præſertī cū magnitudīe copiā olei nō cōſtare īdicio ſīt quæ regiæ uocant̄: ab aliis maiorinæ : & ab aliis bābiæ grādiſſīæ: alioqn minimo ſucco. Et ī ægypto carnoſiſſīs olei exiguū. Decapoli uero ſyriæ pq̄paruæ: nec cappari maiores: carne tn̄ cōmēdāt̄. Quamobcauſā italicis trāſmarinæ præferūt̄ ī cibis: cū oleo uincāt̄. Et ī ipſa italia cæteris picenæ: & ſidicinæ. Sale illæ priuatī cōdiūt̄: & ut reliquæ amurca ſapaue. Necnō aliquæ oleo ſuo & ſine arte ſua cōmēdatiōe puræ īnatāt. Colībades frāgūt̄. eædēq; herbaꝝ uiridiū ſapore cōdiūt̄. Fiūt & præcoces feruenti aqua pfuſæ : quālibet īmaturæ. mirūq; dulcē ſuccum oliuas bibere: & alieno ſapore īfici. Purpureæ ſūt & ī iis & ī uuis ī nigrū colorē trāſeūtibus. Poſiæ ſunt & ſupbæ præter iā dicta genera. Sūt & prædulces p ſe tātū ſiccatæ: uuiſq; paſſis dulciores. Admodū raræ ī africa: & circa emeritā luſitaniæ. Oleū ipſum ſale uīdicat̄ a pīguitudīs uitio. Cortice oleæ cōciſæ odorē accipit. medicatio alia ut uino. Palati gr̄a nulla ē. Nec tā numeroſa differentia. Tribus ut plurimū bonitatibus diſtat. Odor ī tenui argutior: & is tn̄ etiā ī optīa breuis. DE Nat̄a olei. Cap.iiii.

OLeo nat̄a tepefacere corpus: & cōtra algores munire. Eidē feruores capitis refrigerare. Vſū eius ad luxuriā uertere græci uitioꝝ ōniū genitores in gymnaſiis publicādo. Notū ē magr̄atus honori eius octogēis ſeſtertiis ſtrigmēta olei uēdidiſſe. Oleæ honorē romana maieſtas magnū præbuit: t̄mas eq̄tū idibus iuliis ex ea coronādo. Item mīoribus triūphis ouantes. Athenæ quoq; uictores olea coronant : græci uero oleaſtro olympiæ. DE Cult̄a oliuaꝝ. Cap.v.

NVnc dicent̄ Catonis placita de oliuis. In calido & pīgui ſolo radium maiorem: ſalentinam : orchitem: poſiā: ſergianā: cominianā: albicerā ſeri iubet. Adiicitq; ſīgulari prudentia quam eaꝝ īfimis locis optimā eſſe dicāt. In frigido autē & macro liciniā. Pīgui . n . aut feruēti uitiari eius oleū: arborēq; ipſā fertilitate cōſumi : muſco præterea & robore īfeſtari. Spectare olïueta ī fauoniū loco expoſita ſolibus cēſet.

DE Seruādis oliuis: & quomō faciendū oleū. Cap.vi.

NEc alio ullo mō laudat cōdi oliuas optime orchites & poſias q̄ uel uirides ī muria: uel fractas in lētiſco. Oleū q̄acerbiſſimū diu optimū fieri. Cætero q̄primū e terra colligendā. Si īqnata ſit: lauandā. Siccari triduo ſatis eſſe. Si gelent frigora: quarto die premendā. Hāc & ſale aſpgi. Oleū ī tabulato minui: deteriuſq; fieri. Itē ī amurcā: & flagibus. eæ ſūt carnes: & īde fæces. q̄re ſæpius die decapulādū. Præterea conchas & plūbeas cortinas aere uitiari. Feruentibus omnia ea fieri clauſiſq; torcularibus: & q̄minime uentilatis. ideo nec ligna ibi cædi oportere. Qua de cā e nucleis ipſaꝝ ignis aptiſſimus: & e cortinis ī labra fūdendū: ut fæces & amurca liquent̄. ob id crebrius uaſa mūdāda. Fiſcinas ſpōgia tergendas: ut q̄maxīe pura ſīceritas conſtet. Poſtea īuentū ut lauarent̄: utiq; feruenti aq̄. ptinus prælo ſubiicerent̄ ſolidæ . ita. n. amurca exprimit̄. mox trapetis fractæ premerēt̄. Iteꝝ premi plus q̄ centenos modios nō pbāt. Fructus uocāt. Quod uero poſt molā primū ē: flos fructus. Tres germiniforos a q̄ternis hoībus nocte & die premi iuſtū ē. DE Oleo factitio Cap.vii.

NOn erat tū factitiū oleū. ideoq; arbitror nihil a Catone dictū. Nūc eius genera plura. Primūq; pſequemur ea: quæ ex arboribus fiūt: & īter illas an̄ omnes ex oleaſtro. Tenue id: multoq; amarius q̄ oleæ: tātū ad medicamentū utile. Sīllimum huic īeſt ex chamelea frutice ſaxoſo nō altiore palmo: foliis oleaſtri : bacciſq;. Proximū fit & e cyci arbore ī ægypto copioſæ. alii ſcrotonē: alii rhibī : alii ſiſamū ſilueſtre appellāt. Ibiq; nō pridē. Et ī hiſpania repēte ꝓuenit: altitudīe oleæ: caule ferulaceo: folio uitiū: ſeīe uuaꝝ graciliū: pallidaꝝq;. Nr̄i eā uocant ricinū a ſīlitudīe ſeminis. Coq̄t̄ id ī aq̄: īnatanſq; oleū tollit̄. At ī ægypto ubi abundat ſine igni & aqua ſale aſpſū exprimit̄: cibis fedū: lucernis exile. Amygdalinū quod aliq neopum uocant:

ex amaris nucibus arefactis:& ĩ offã cõtusis aspsũ aqua & iterꝝ tusis exprimit̃. Fit & lauro admixto drupaꝝ oleo. Quidãq; e baccis exprimũt tãtũ. Alii foliis mõ. Alii folio & cortice baccaꝝ. Nec nõ stiracẽ addunt:aliosq; odores. Optima laurus ad id latifolia:siluestris:nigra baccis. Sile ẽ e myrto nigra. Et hæc latifolia melior. Tundunt̃ baccæ aspsæ calida aq̃:mox decoquũt̃. Alii folioꝝ mollissĩa decoquũt ĩ oleo:et exprimũt. Alii deiecta ea ĩ oleũ prius sole maturãt. Eadẽ rõ et ĩ satiua myrto: sed præfert̃ siluestris:mĩore semĩe:quã qdẽ oxymyrsinẽ uocãt:alii chamemyrsinẽ:qa coronæ hẽt silitudinẽ. Hæc ẽ.n.breuis:fruticosa. Fit et ex citro cupresso:nucibusq; iuglandibus: quod caryinõ uocãt. Malis cædri quod cædreleõ. Ex grano quoq; gnidio purgato seĩe et tuso. Itẽ lentisco. Nã et cyprinũ:etiã e glãde ægyptia ut fieret odoꝝ cã dictum est. Indi etiã ex castaneis et sisama atq; oriza facere dicũt̃. Ichthyophagi e piscibus. Inopia cogit aliqñ luminũ cã et e platani baccis fieri aq̃ et sale maceratis. Et oenãthinũ fit de ipsa oenãthe:ut ẽ dictũ ĩ ũguentis. Gleucino mustũ incoqt̃ uapore lento. Ab aliis sĩe igne circundatis uinaceis diebus.xxii.bis sigulis ꝑmixtis. Cõsumit̃q; mustũ oleo. Aliq nõ sãsucũ tãtũ admiscẽt:sed etiã preciosiora odoramẽta. Et in gymnasiis quoq; cõdit̃ odoribus:sed uilissis. Fit et de asphalto : calamo:balsamo:iri:cardamomo:meliloto:nardo:gallico:panace:sansuco:helenio : cinnami radice:õniũ succis in oleo maceratis expressisq;. Sic et rhodinũ e rosis:iuncinũ e iunco:quod ẽ rosaceo silimũ. Itẽ hyoscyamo:lupinis:& narcisso. Plurimũ autẽ ĩ ægypto e raphani seĩe aut gramine herbæ quod cortinõ uocãt. Itẽ e sisama:& urtica:quod agrostinũ appellant. E lilio & alibi fit sub diuo sole luna pruina maceratũ. Suis herbis cõponũt ĩter cappadociã & seleuciã quod seleuticũ appellãt:neruis admodũ utile. Sicut ĩ italia e gũmi. E pice fit quod picinũ appellant:cũ cõcoq̃t̃ uelleribus supra halitũ eius expansis atq; expressis. Probatũ maxĩe e brutia. est.n.pĩguissĩa & resinosissĩa. Color oleo fuluus. Spõte nascit̃ ĩ syriæ maritimis:quod eleomeli uocant. Manat ex arboribus pĩgue:crassius melle: resina tenuius : sapore dulci:& hoc medicis. Veteri quoq; oleo usus ẽad quædã gña morboꝝ. Existĩat̃ & ebori uĩdicando a carie utile esse. Certe simulacꝝ Saturni romæ ĩtus oleo repletũ ẽ.

DE Amurca. Cap.viii.

SVper õnia autẽ celebrauit amurcã laudibus Cato. Dolia olearia cadosq; illa ĩbui:ne bibãt oleũ. Amurca subigi areas terendis messibus ut formicæ rimæque absĩt. Quin & lutũ pietũ & tectoria & pauimẽta horreoꝝ frumẽti. Vestiariũ etiã cõtra teredĩes:ac noxia aĩalia amurca aspgi. Seĩa frugũ ꝑfundi. Morbis q̃drupedũ arboꝝ quoq; mederi illa:efficaci ad ulcera ĩteriora humani quoq; oris. Lora etiã ac coria õnia & calceamĩa:axesq; decocta ũgi atq; æramẽta cõtra erugĩnẽ. Colorisq; gr̃a elegãtioris & totã suppellectilẽ lignea:ac uasa fictilia ĩ q̃s ficũ aridã libeat asseruare. Aut si folia baccasq; & uirgas myrti aliudue id genus sile. Postreo ligna macerata amurca nullius fumi tedio ardere. Oleã si lãbendo capra ligua cõtigerit : depaueritq; primo germinatu sterilescere auctor ẽ.M.Varro. Et hactenus de olea atq; oleo.

Pomorum omnium gña et naturæ. Cap.ix.

REliq arboꝝ fructus uix specie figuraue nõ mõ saporibus succisq; totiẽs ꝑmixtis atq; ĩsitis enumerari queũt.

Nucũ pineaꝝ gña quattuor. Cap.x.

GRandissĩs pineis nucibus altissĩeq; a terra suspẽsis:ĩtus exiles nucleos lacunatis ĩcludi toris uestitos alia ferrugĩs tunica : mira naturæ cura molliter seĩa collocãdi. Haꝝ genus alteꝝ tarentinũ digitis fragili putamĩe auiũq; expositũ furto ĩ arbore. Et tertiũ apinũ picea satiua nucleoꝝ cute uerius q̃ putamĩe adeo molli ut simul mãdant̃. Quartũ pityia uocãt e pinastris: sigularis remedii aduersus tussĩ. In melle decoctos nucleos taurini aqcelos uocãt. Pinea corona uictores apud isthmũ coronãt̃.

DE Malo cotoneo. Cap.xi.

HIs ꝓxĩa amplitudĩe mala quæ uocãus cotonea:& græci cydonea ex creta insula aduecta. Incuruatos trahunt ramos:ꝓhibẽtq; crescere parẽtẽ. Plura eorũ gña.

Chryſomela īciſuris diſtīcta colore ad auꝝ īcliato. Quæ cādidiora nr̄atia cognomīata odoris præſtantiſſimi. Eſt & neapolitanis ſuus honor. Minora ex eodē gn̄e ſtrutea odoratius uibrāt:ſerotino ꝓuētu. Præcocia uero muſtea. Struteis autē cotonea īſita ſuū genus fecere muluianū:quæ ſola ex iis uel cruda mandūt̄. Omnia iā & uirorum ſalutatoriis cubilibus īcluſa ſimulacris noctiū cōſciis īpoſita. Sūt præterea ſilueſtria pua e ſtruteis odoratiſſīa in ſepibus naſcētia. Mala appellamus quāq̄ diuerſī pſica et granata:quæ in punicis arboribus nouē geneꝝ dicta ſūt. His acinus ſub corticeītus. Lignū illis ī corpore. Nec nō et quædā e piris libralia appellata āplitudinē ſibi pōderis noīe aſſerunt.

DE Perſico gn̄a quattuor. Cap.xii.

SEd perſicoꝝ palma duracinis. Nationum hn̄t cognomem gallica et aſiatica. Poſt autūnū matureſcūt. æſtate præcocia:ītra.xxx.ānos repta:et prīo denariis ſingula uenūdata. Supnatia e ſabinis ueniūt: popularia ūdiq;. Pomū innocuū expetit̄ ægris. Preciūq; ſigulis iā triceni nūmi fuere:nullius maiorē. Quod miremur qa nō aliud fugacius. Lōgiſſīa nāq; decerpto bidui mora eſt.cogitq; ſe uenundari.

DE Pruno gn̄a.xi. Cap.xiii.

INgens poſtea tˢba prunoꝝ uerſicolor:nigra:cādicās. Hordearia appellata a comitatu frugis eius. Alia eodē colore ſeriora maioraq; : aſinina cognominata a uilitate. Sunt & nigra ac laudatiora cerina atq; purpurea. Necnon ab externa gente armeniaca:quæ ſola & odore cōmēdāt̄. Peculiaris īpudētia nucibus ē īſitoꝝ quæ faciē parētis:ſuccūq; adoptiōis exhibēt appellata ab utroq; nucipruna. Et hæc autē & pſica & cerina:ac ſilueſtria ut uuæ autūno cadis cōdita uſq; ad alia naſcētia ætatē ſibi ꝓrogāt. Reliquoꝝ uelocitas cito miteſcentiū trāſuolat. Nup ī betica malina appellari cœperūt malis īſita & alia amygdalina amygdalis. His ītus ī ligno nucleus amygdalæ ē.nec aliud pomū īgenioſius gemīatū ē. In pegrinis arboribus dicta ſūt damaſcena a ſyriæ damaſco cognomīata: iā pridē ī italia naſcētia grādiore q̄q̄ ligno & exiliore carne:nec ūq̄ ī ruga ſiccata qn̄ ſoles ſui deſūt. Sīul dici poſſunt populares eoꝝ mixtæ quæ & ipſæ nunc cœpe romæ naſci īſitæ ſorbis. In totū qdē pſica pegrina etiā aſiæ græciæque eſſe ex nomīe ipſo appet:atq; ex pſide aduecta. Sed pruna ſilueſtria ubiq; naſci certū ē. Quo magis miror huius pomi mētiōem a Catone nō hītā:præſertim cū cōdenda demōſtraret quædā etiā ſilueſtria. Nā pſicæ arbores ſero & cū difficultate trāſiere ut quæ ī rhodo nihil ferāt:quod primū ab ægypto eaꝝ fuerat hoſpitium. Falſum ē uenenata cū cruciatu ī pſis gigni:& pœnaꝝ cā a regibus tranſlata:& in ægyptum terra mitigata. Id enī de pſea diligentiores tradūt:quæ ī totū alia ē: mixis rubeſcentibus ſilis.nec extra oriētē naſci uoluit. Eā quoq; eruditiores negauerunt ex pſide ꝓpter ſupplicia trāſlatā:ſed a Perſeo mēphi ſatā.& ob id Alexādꝝ illa coronari uictores ibi īſtituiſſe ī honorem attaui ſui. Sēp autē folia hēt & poma ſubnaſcētibus aliis. Sed pruna quoq; ōnia poſt Catonē cœpiſſe manifeſtum eſt.

DE Diuerſis gn̄ibus maloꝝ gn̄a.xxix. Cap.xiiii.

MAloꝝ plura ſunt gn̄a. De citreis cū ſua arbore dixīus. Medicā autē græci uocāt patriæ nomīe. Aeq; pegrina ſūt zinzipha & tuberes:quæ & ipſa nō pridē uenere ī italiā. Hæc ex africa:illa ex ſyria. Sex.Papinius:quē cōſulē uidīus:prīus utraque attulit diui Auguſti nouiſſīs tpr̄ibus ī caſtroꝝ aggeribus ſata:baccis ſiliora q̄ malis. Sed aggeribus præcipue decora:quoniā & ītecta iā ſiluæ ſcādunt. Tuberꝝ duo genera. Cādidū:& a colore ſericū dictū pene pegrina. Sūt ī uno italiæ agro ueronenſi naſcētia quæ lanata appellant̄. lanugo ea obducit. Struteis qdē pſiciſq;: plurimis tamen peculiare nomē dedit nulla alia cōmēdatiōe īſignibus. Reliq̄ cur pigeat noīatī īdicare:cū cōditoribus ſuis æternā ꝓpagauerint mēoriā:tāq̄ ob egregiū aliqd ī uita factū. Ni fallor appebit ex eo īgeniū īſerendi:nihilq; tā puū eſſe quod nō gloriā pere poſſit. Ergo hn̄t originem a Matio Geſtioq; & Mālio: itē Claudio a qbus cotoneo īſito. Ab Appio e claudia gente appiana ſūt cognomīata. Odor ē his cotoneoꝝ:magnitudoq;.

Sed claudiāīs color rubeus. Ac ne q̄s id ābitu ualuiſſe claritatis & fāiliæ putet ſūt & ſceptiana ab īuentore libertino īſignia rotūditate. Cato adiicit q̄riana:& quæ tradit ī doliis cōdi ſcātiana. Oīū autē nuprime adoptata ſūt p̄ua gratiſſimi ſaporis quæ pe-tiſia nomīāt̄. P̄rias nobilitauere camerina & græcula. Cætera e cauſis traxere nomen. Germanitatis cohærētia & gemella nūq̄ ſingula ī fœtu. A colore ſerica : cognatione melappia: muſtea a celeritate miteſcendi. Quæ nūc melimela dicūt̄ a ſapore melleo. Orbiculata ex figura orbis ī rotūditatē circūacti. Hæc in epiro primū ꝓueniſſe argu-mēto ſūt græci:q̄ epirotica uocāt. Mammaꝝ effigie ortomaſtica. A cōditiōe caſtrati ſeminis:quæ ſpadonia appellāt. Belgemella:a foliis. Foliū.n.unū aliq̄n & geminum erūpit e latere medio. Celerrime ī rugas marceſcūt pānucea. Stolide tumēt pulmo-nea. Sūt q̄bus ſāguineus ē color:origine ex mori inſitu tracta. Cūctis uero quæ fue-rūt a ſole p̄tes:rubēt. Sūt & p̄ua grati ſaporis:atq; etiā acutiora odore: ſilueſtria. Id peculiare īprobitatis & acerbitatis cōuitiū: & uis tāta ut aciem gladii p̄ſtrīgat. Dacis ferme uiliſſimis nomen:q̄q̄ primis aduentu decerpiq; properantibus.

DE Pyris & inſitorum uarietate. Cap.xv.

EAdē cā ī piris taxat̄:ſupba cognomīe. Parua hæc:ſed ociſſīa. Cūctis autem cru-ſtumina gratiſſīa.Proxīa iis falerna a potu:quoniā tāta uis ſucci abūdat. Lactea hæc uocāt̄ ī his:quæ alii colore nigro donāt ſyriæ. Reliquoꝝ nomīa aliter ī aliis atque aliis locis appellāt̄. Sed cōfeſſis urbis uocabulis auctores ſuos nobilitauere. Decumi-ana:& ex eo tractū:quod pſeudodecimianū uocāt. Dolobelliana lōgiſſimi pediculi. Pōponiana cognomīe māmoſa:liceriana:ſeueriana:& quæ ex iis nata ſūt tyranniana lōgitudīe pediculi diſtātia. Fauoniana rubra: paulo ſupbis maiora. Lateriana anici-ana. Poſt autūnalia acidulo ſapore iucūda. Tiberiana appellāt̄ quæ maxime Tiberio p̄ïcipi placuere. Colorāt̄ magis ſole : grādeſcuntq;: alioq̄n eadē eſſēt quæ liceriana. P̄riæ nomīa hn̄t ſeriſſīa oīū amerina:picētīa:numātina:alexādrina:numidiana:græ-ca:& in iis tarentina:ſignina : quæ alii a colore teſtacea appellāt:ſicut onychina pur-purea. Ab odore myrrhappia laurea:nardina. A tēpore hordearia. A collo āpullacea & coriolana. Brutæ gētilitatis cucurbitana. Acidula ſucci. Incerta nominū cā ē bar-baricis uenerii ſq;:quæ colorata dicunt. Regiiſq;: quæ minimo pediculo.Seſſilia p̄ri-ciis uoconiis uiridibus oblōgiſq;. Præterea dixit uolema Virgilius a Catone ſūpta: qui & ſemētina & muſtea noīat. Pars hæc uitæ iā pridē pueīt ad columē:exptis cūcta hoībus. Quippe cū Virgilius īſitā nucibus arbutū:malis platanū:ceraſis ulmū dicat. Nec q̄cq̄ āplius excogitari pōt:nullū certe pomū nouū diu iā īuenit̄. Neq; oīa īſita miſceri fas eſt:ſicut nec ſpinas īſeri:q̄n fulgura expirari nō queūt. Facile quoque gn̄a īſita fuerūt:tot fulgura uno ictu ꝓnūciāt̄. Turbinatior piris figura. In iis ſerotīa ad hyemē uſq; ad matrē pendēt gelu matureſcētia. Græca:āpullacea:laurea:ſicut ī malis amerina:ſcātiana. Cōdūt̄ uero pira ut uuæ:ac totidē mōis nō aliter q̄ ī cadis. Præte-rea quæ pomis ꝓprietas piris quoq; uini. Sīliter iis ægris medentes ī eſcā dāt:ac uino & aq̄ coquūt̄:atq; pulmētarii uicē īplent:quod nō alia præter cotonea & ſtrutea.

DE Pomis ſeruādis & uuis. Cap.xvi.

IN uniuerſum uero de pomis ſeruandis præcipit̄. Pomaria in loco frigido ac ſicco cōtabulari. Septētrionalibus feneſtris ſereno die patere. Auſtros ſpecula-ribus arcere. Aq̄lonis quoq; afflatu poma det̄pāte rugis. Colligi mala poſt æq̄noctiū autūnale:neq; an̄.xvi.lunā:neq; an̄ primā horā. Cadiua ſepari ſtramentis:ſtoreis:pa-leiſue ſuſterni. Rara cōponi:ut limites peruii ſpiritū æq̄lē accipiāt. Amerina maxīe durare: melimela minime.

DE Cotoneis piris & ſorbis. Cap.xvii.

COtoneis īterclūſis ſpiramētū ōne adimēdū. Aut īcoq̄ melle ea:īmergiue opor-tere. Punica aq̄ marina feruēte īdurari:mox triduo ſole ſiccata:ita ne nocturno rore contīgāt̄:ſuſpēdi. Cū libeat uti:aq̄ dulci plui. M.Varro & ī doliis arenæ ſeruari iubet: & immat̄a obrui terra ī ollis fūdo effracto. Sed ſpiritu excluſo:ac ſurculo pice

Sic etiã creſcere amplitudine maiore q̃ poſſint ĩ arbore. Cætera mala foliis ficulneis
præterq̃ cadiuis ſingula conuolui. Ciſtiſque uitilibus cõdi. Vel creta figulinarum
illini. Pira ĩ uaſis fictilibus picatis ĩuerſis obrui ĩter ſcrobes. Tarẽtina ſeriſſime legi.
Anitiana ſeruari & ĩ paſſo. Sorba uero & ĩ ſcrobibus gypſato opculo duũ pedũ terra
ſupĩducta ĩ loco aprico ĩuerſis uaſis. Et ĩ doliis ut uuas cũ ramis ſuſpẽdi. E proximis
auctoribus qdã altius curã petũt. Putariq; ſtatĩ poma ac uites ad hũc uſũ præcipiũt
decreſcente luna: poſt horã diei tertiã cælo ſereno aut ſiccis a uẽtis. Sĩliter delegi & ex
locis ſiccis: & añ pfectã maturitatẽ: addito ut luna ĩfra terrã ſit: uuas cũ malleolo ſar-
mẽtiſue duro dẽptis forcipe corruptioribus acinis ĩ dolio picato recẽti ſuſpẽdi: exclu-
ſa õni aura opculo & gypſo. Sic & ſorba & pira illitis õniũ ſurculis pice. Dolia ꝓcul
ab aq̃ eſſe. Quidã ſic cũ palmite ĩ gypſo cõdũt: capitibus eius ſcyllæ ĩfixis utrinque.
Alii etiam uina hñtibus doliis: dũ ne cõtingãt ea uuæ. Aliq mala ĩ patinis fictilibus
fluitantia quo gñe & uino odorem acqri putãt. Aliq õnia hæc ĩ milio ſeruare malũt.
Pleriq; uero ĩ ſcrobe duum pedũ altitudĩs arena ſubſtrata: & fictili opculo: dein terra
opto. Creta qdã etiã figulina uuas illinũt: ſiccataſq; ſole ſuſpendũt: ĩ uſu diluentes
cretã. Eandẽ pomis ĩ uino ſubigũt. Mala uero gñoſiſſĩa eadẽ rõne cruſtãt gypſo uel
cæra. Quæ niſi maturuerint: ĩcremẽto calicẽ rũpũt. Sẽp autẽ ĩ pediculos collocãt ea.
Alii decerpunt cũ ſurculis: eoſq; ĩ medullã ſãbuci abditos obruũt: ut ſupra ſcriptũ ẽ.
Alii ſigulis malis piriſq; ſĩgula uaſa fictilia aſſignant: & opcula eoꝝ picata dolio iteꝝ
ĩcludũt. Nec nõ aliq ĩ floccis capſiſq; q̃s luto paleato illinũt. Alii hoc idẽ ĩ patinis
fictilibus. Aliq & ĩ ſcrobe ſubiecta arena: ita ſicca opiunt: mox terra. Sũt q cotonea
cæra põtica illita melle demergãt. Columella auctor ĩ puteos ciſternaſue ĩ fictilibus
uaſis pice diligenti cura illitis mergi. Liguria maritĩa alpibus ꝓxĩa: uuas ſole ſiccatas
iũci faſciis ĩuoluit: cadiſq; cõditas gypſo ĩcludit. Hoc idẽ græci platani foliis aut uitis
ipſius: aut fici uno die ĩ ũbra ſiccatis: atq; ĩ cado uinaceis ĩterpoſitis. quo gñe coa uua
& berritia ſeruãt nullius ſuauitati poſtferendæ. Quidã ut has faciãt ĩ cinere lexiuio
tĩgũt ꝓtinus q̃ detraxere uitibus. mox ĩ ſole ſiccãt. tũ foliis ut ſupra dictũ ẽ ĩuolutas
uinaceis ſtipant. Sũt q malũt uuas ĩ ſcobe ramẽtiſue abietis: populi: fraxini ſeruare.
Sũt q ſuſpẽdi ꝓcul malis: ꝓtinuſq; ĩ granariis iubeãt: quoniã optĩe ſit opimẽto pul-
uis pẽſilibus. Cõtra ueſpas remedio ẽ oleo aſpgi ex ore: ut de palmis diximus.

DE Ficis gña. xxix. Cap. xviii.

Reliquo gñe pomoꝝ ficus ãpliſſĩa ẽ. Quædãq; & piris magnitudĩe æmula. De
ægyptiæ cypriæq; miraculis rettulĩus ĩter externas. Iudæa rubet oliuæ magni-
tudĩe rotũdior tãtũ ſapore meſpili. Alexãdrinã hãc ibi uocãt: craſſitudine cubitali
ramoſã: materia ualidã: lentã: ſĩe lacte: cortice uiridi: folio tiliæ: ſed molli. Oneſicri-
tus tradit ĩ hyrcania multũ nr̃is eſſe dulciores: fertilioreſq;: utq; modios. cclxx. ſigu-
læ ferãt. Ad nos ex aliis trãſiere gẽtibus chalcidicæ: q̃ꝝ plura gña. Siqdẽ & lydiæ: quæ
ſũt purpureæ. & mamillanæ ſĩlitudinẽ mãmaꝝ hñt. & calliſtrutiæ ptĩ ſapore præſtã-
tiores ficoꝝ õiũ frigidiſſĩæ. Nã de africanis q̃s multi præferũt cũctis magna quæſtio
ẽ: cũ id genus ĩ africã nuprime trãſierit: pr̃iæ nomẽ optinẽt. Nã alexãdrinæ enixiores.
Cãdicãs terina cognomĩe delicata. Nigra & rhodia ẽ: & tyburtina de præcocibus. Sũt
& auctoꝝ nomĩa iis. Liuiæ põpeiæ ſiccatæ hæ ſolæ ĩ ãnuos uſus aptiſſĩæ cũ mariſcis:
& q̃s arũdinei folii macula uariat. Eſt & herculanea: & albicerata: & aratia alba: pedi-
culo minimo latiſſĩa. Prĩo autẽ ꝓuẽit porphyritis lõgiſſĩo pediculo. Comitat̃ eam e
minimis & uiliſſĩs popularis dicta. Contra nouiſſĩa ſub hyeme maturat̃ chelidonia.
Sũt præterea eædẽ ſerotinæ & præcoces biferæ alba ac nigra cũ meſſe uĩdemiaq; matu-
reſcẽtes. Serotinæ et a corio appellatæ duro. Ex chalcidicis q̃ꝝdã trifero ꝓuentu. Ta-
renti tãtũ prædulces naſcũt̃ q̃s uocãt onas. Cato de ficis ſerẽdis ita mẽorat. Ficus ma-
riſcas ĩ loco cretoſo aut apto ſerito. In loco autẽ craſſiore aut ſtercorato africanas: ſed
et herculaneas: ſagõtinas: hybernas: telianas atras pediculo lõgo. Poſtea tot ſubiere

Quindecim

nomĩa atq; gña:ut uel hoc ſolũ æſtĩantibus appeat mutatã eſſe uitã. Sũt et hybernæ
qbuſdã ꝓuinciis:ſicuti meſiæ:ſed arte nõ nata. Paruaꝝ genus arboꝝ poſt autũnum
fimo cõtegũt: depreheſaſq; ĩ his hyeme groſſos . quæ mitiore cælo refoſſæ cũ arbore
atq; in lucẽ remiſſæ nouos ſoles alioſq; q̃ qbus uixere:auidæ tãq̃ iteꝝ natæ accipiũt.et
cũ ueniẽtiũ flore matureſcũt:aliẽo præcoces ãno:ĩ tractu uel gelidiſſĩo. Sed a Catone
appellata iã tũ africana ammonet et africe ad ĩgens documẽtũ uſo eo pomo. Nanq;
pniciali odio carthaginis flagrãs:nepotũq; ſecuritatis ãxius:cũ clamaret ĩ omni ſẽatu
carthagiẽ delẽdã:attulit quodã die ĩ curia præcocẽ ex ea ꝓuĩcia ficũ. Oſtẽdẽſq; pr̃ibus:
Interrogo uos ĩqt qñ hoc pomũ dẽptũ putatis ex arbore? Cũ ĩter õnes recens eſſe con-
ſtaret. Atq tertiũ ĩqt añ diẽ ſcitote decerptũ carthagĩe:tã ꝓpe a muris hẽmus hoſtẽ.
Statĩq; ſũptũ ẽ punicũ tertiũ bellũ:quo carthago deleta eſt. Quãq̃ Catone ãno ſe-
quẽte rapto. Quid primũ ĩ eo miremur? Curã ĩgenii? an occaſionẽ fortuitã? celerita-
tẽq; curſus? an uehementiã uiri? Sup õnia eqdẽ ẽ quo nihil eqdẽ duco mirabilius:tã-
tã illã urbẽ & de terraꝝ orbe p.cxx.ãnos urbis æmulã unius pomi argumento euerſã.
Quod nõ trebia aut thraſimenus: nõ cãnæ buſto ĩſignes romãi nоĩs pficere potuere.
Nõ caſtra punica ad tertiũ lapidẽ uallata.portæq; colinæ adeqtãs ipſe Annibal tanto
ꝓpius carthaginẽ pomo Cato adiri monuit. Colit̃ ficus arbor ĩ foro ipſo ac comitio
romæ nata ſacra fulguribus ibi cõditis. Magiſq; ob mẽoriã eius quæ nutrix fuit Ro-
muli ac Remi cõditoris appellata:quoniã ſub ea ĩuẽta ẽ lupa ĩfãtibus præbẽs rumen:
ita.n.uocabãt mammã. Miraculo ex ære iuxta dicato tãq̃ in comitiũ ſpõte trãſiſſet.
Adacto nauigio ilico areſcit. Rurſuſq; cura ſacerdotũ ſerit̃. Fuit & añ Saturni ædem
urbis anno ducẽteſĩoſexageſĩo ſublata ſacro a ueſtalibus facto cum Siluani & Iſidis
ſimulacꝝ ſubuerteret̃. Eadẽ autẽ fortuito ſato adiuuit ĩ medio foro:q̃ſi ſidẽtia ĩperii
fundamẽta oſtẽto fatali. Quæ Curtius maxĩs bonis hoc ẽ uirtute ac pietate ac morte
præclara expleuerat. Aeq; fortuita eodẽ loco ẽ uitis atq; olea ũbræ gr̃a:ſedulitate ple-
beia ſatæ. Ara inde ſublata gladiatorio munere diui Iulii:quod nouiſſĩe pugnauit in
foro. Admirabilis ẽ pomi huiuſce feſtinatio unius ĩ cũctis ad maturitatẽ ꝓperãtis arte
naturæ.

DE Caprifico & caprificatione. Cap.xix.

CAprificus e ſilueſtri gñe ficus nũq̃ matureſcẽs:ſed quod ipſa nõ hẽt aliis tribu-
ens: quoniam ẽ naẗalis caꝝ trãſitus:atq; e putreſcẽtibus idẽtidẽ gñatur aliqd.
Ergo culices parti fraudati alimẽto ĩ mr̃e : hoc ẽ putri eius tabe ex q̃ nati ad cognatam
uolãt.morſuq; ficoꝝ crebro hoc ẽ auidiore paſtu aperiẽtes ora eaꝝ:atq; ita penetrãtes
intus ſolẽ prĩo ſecũ ĩducũt.cerealeſq; auras ĩmittũt foribus aptis.mox lacteũ hũorẽ:
hoc ẽ ĩfãtiã pomi abſumũt:quod fit & ſpõte. Ideoq; ficetis caprificus pmittit̃ ad rõẽ
uẽti:ut flatus euolãtes ĩ ficos ferat. Inde reptũ:ut illatæ quoq; aliunde:& ĩter ſe col-
ligatæ ĩiicerẽt̃ fico.quod ĩ macroſo & aqlonio ſitu nõ deſiderat̃: quoniam ſpõte are-
ſcũt:loci ſitu. rimiſq; eadẽ quæ culicũ opa cã pficit. nec nõ ubi multus puluis: quod
euẽit maxĩe frequenti uia appoſita. Nãq; & pulueri uis ſiccãdi:ſuccũq; lactis abſor-
bẽdi:quæ rõ puluere & caprificatiõe hoc quoq; præſtat:ne decidãt abſũpto humore
tenero:& cũ q̃dã fragilitate põderoſo. Ficis mollis õnibus tactus: maturis frumẽta ĩ-
tus. Succus matureſcẽtibus lactis:pcoctis mellis. Seneſcũt ĩ arbore. Anuſq; diſtillãt.
Gũmi lachrymã ſiccãt. Honos laudatas ſeruat ĩ capſis. Ebuſo ĩſula præſtantiſſimas
ãpliſſĩaſq;:& mox in marrucinis. At ubi copia abũdat ĩplent̃ orcæ:ĩ aſia cadi: aut in
ruſpina africæ urbe:paniſq; ſimul & obſonii uicẽ ſiccatæ ĩplent. utpote cũ Cato ciba-
ria ruris opariis iuſta ceu lege ſãciens minui iubet p fici maturitatẽ : cum & obſonii
uicẽ hẽãt recentes ficus. Salis ſiccatis & caſei loco ueſci nup excogitatũ ẽ. Ex hoc gñe
ſũt ut diximus caſtaneæ & caricæ.quæq; cõſcendenti nauĩ aduerſus parthos omẽ fe-
cere.M.Craſſo uenales prædicantis uoce cauneæ. Omnia hæc ĩ albẽſe rus e ſyria ĩtulit
.L.Vitellius q poſtea cenſor fuit:cũ legatus ĩ ea ꝓuĩcia eſſet:nouiſſĩs Tiberii Cæſaris
temporibus.

DE Meſpilis & eoꝝ gñibus tribus. Cap.xx.

Cartago pomo delet[ur] psuasion[e] Catonis

MAlorum piroꝝq; gñi adnumerēt̃ iure meſpila atq; ſorba. Meſpilis tria genera. Anthedō:ſetania. Tertiū degñat. Anthedōi tametſi ſilius ē quod gallicū uocāt: ſetaniæ tñ maius pomū:candidi uſq; acini:molliore ligno. Anthedoni cæteris minus pomū:ſed odore præſtātius:& quod diutius ſeruet̃. Arbor ipſa de āpliſſis. Folia añq̄ decidāt:rubeſcunt. Radices multæ atq; altæ:& ideo inextirpabiles. Nō fuit hæc arbor in italia Catonis æuo.

DE Sorbis gña q̄ttuor. Cap.xxi.

SOrbis q̄druplex differentia. Aliis enim eorum rotunditas mali. aliis t̃binatio piri. aliis ouata ſpecies:ceu maloꝝ aliq̄bus. Hæc obnoxia acri odore & ſuauitate iucunda. Cæteris uini ſapor. Generoſiſſima quibus circa pediculos folia. Quartum genus torminale appellāt:remedio tantū probabile:aſſiduum prouentu: minimūq; pomo:arbore diſſimili:foliis pene platani. Non ferunt ante trimatum. Ex ullo gñe. Cato & ſorba ſapa condi iubet. Ab iis locum amplitudine uindicauerunt quæ ceſſere auctoritati.

DE Nuce iuglande. Cap.xxii.

NVces iuglandes q̄q̄ & ipſæ nuptialium feſcenninorum comites:multum pineis minores uniuerſitate. eædemq; portiōe ampliores nucleo. Nec nō & honor his naturæ peculiaris:gemino protectis operimēto:puluinati primum calicis:mox lignei putaminis. Quæ cauſa eas nuptiis fecit religioſas tot modis fœtu munito. quod eſt ueriſimilius:q̄ quia cadendo tripudium ſōnumue faciant. Et has e pſide a regibus tranſlatas indicio ſunt græca nomina. Optimum quippe earum genus perſicū atq; baſilicon uocant. Et hæc fuere prima nomina. Carion a capitis grauedine propter odoris grauitatem cōuenit dictum. Tinguntur cortice earum lanæ:& ruffat̃ capillus primū prodeuntibus nucleis. Id compertum infectis tractatu manibus. Pingueſcūt uetuſtate. Sola differentia generum in putamine duro fragiliue & tenui:ac craſſo loculoſo & ſimplici. Solum hoc pomum natura compactili operimento clauſit. Nāq; ſunt bifidæ putaminum carinæ. Nucleorumq; illis quadriptita diſtinctio lignea īter-curſante membrana. Cæteris quicquid eſt ſolidum eſt:ut in auellanis & ipſo nucum genere:quas antea abellinas patrio nomine uocabant. In aſiam græciamq; e ponto uenere:& ideo ponticæ nuces uocāt̃. Has quoq; mollis protegit barba. Sed putamini nucleiſq; ſolida rotunditas ineſt. Eæ & torrentur. ūbilicus illis intus in uētre medio. Tertia ab iis natura amygdalis:tenuiore ſed ſimili iuglandium ſummo operimento. Item ſecundo putaminis. Nucleus diſſimilis latitudine:& acriore callo. Hæc arbor an fuerit in italia Catonis ætate dubitatur:quoniam græcas nominat:quas quidam & in iuglandium genere ſeruant. Adiicit præterea auellanas : & galbas : præneſtinas quas maxime laudat. & conditas ollis ī terra ſeruari uirides tradit. Nunc thaſiæ & albenſes celebrant̃ : & tarentinaꝝ duo genera : fragili putamine:ac duro : quæ ſunt ampliſſimæ:& minime rotundæ. Præterea molluſcæ putamen rumpentes. Sunt qui honori nomen interpretentur:& Iouis glandem eſſe dicunt. Nuper conſularem uiꝝ audiui biferas & iuglandes nuces ſe habere profitētem. De piſtaciis & ipſi rettulīus. Et hæc autem idem Vitellius in italiam primus intulit eodem tempore. Simulque ī hiſpaniam Flaccus Pompeius eques romanus:qui cum eo militabat.

DE Caſtaneis gña octo. Cap.xxiii.

NVces uocamus & caſtaneas:q̄q̄ accommodatiores glandium generi. Armatum iis echinato calice uallum:quod inchoatum glandibus. Mirumq; uiliſſīa eſſe quæ tanta occultauerit cura naturæ. Trini quibuſdam partus ex uno calice : cortexq; lentus. Proxima uero corpori membrana:& in iis & in nucibus ſaporem ni detrahat̃ infeſtat. Torrere has in cibis gratius modulantū:laturas præſtanti ieiunio fœminarū quandam imaginem panis. Sardibus eæ prouenere primum. Ideo apud græcos ſar-dianos balanos appellant. Nam diuus Tiberius poſtea balanum nomen impoſuit excellentioribus ſatu factis. Nunc plura earum genera. Tarentinæ faciles:nec opoſo ſunt cibo:planæ figura. Rotundior quæ balanitis uocat̃:purgabilis maxime:& ſpōte

ꝓſiliens. Pura & plana eſt ex eis & ſalariana. Tarẽtina minus tractabilis. Laudatior
corelliana & ex ea facta : quod dicemus ĩ inſitis meterana quã rubens cortex præfert
triãgulis & popularibus nigris:quæ coctiuæ uocant̃. Pr̃ia laudatiſſĩs tarentũ: et ĩ cã-
pania neapolis. Cæteræ ſuũ pabulo gignũt̃:ſcrupuloſæ corticis:ĩtra nucleos quoque
rumĩatiõe.

DE Siliqs & carnoſis põis et moris:et de acinis et baccis. Ca.xxiiii.

HAud ꝓcul abeſſe uidẽt̃ et prædulces ſiliquæ:niſi ꝙ ĩ his cortex ipſe mãdit̃. Di-
gitoꝝ hoĩs lõgitudo illis:et interĩ falcata pollicari latitudĩe. Glãdes inter poma
numerari nõ poſſũt. Quãobrẽ ĩ ſua nat̃a dicẽt̃. Reliq̃ carnoſi ſũt gñis.eaq; baccis at-
que carnibus diſtãt. Alia acinis caro: alia moris:alia unedonibus:et alia acinis inter
cutem ſuccumque : alia mixis:alia baccis : ut oliuis. Moris ſuccus in carne uino-
ſus:trini colores:cãdidus prĩo:mox rubẽs:maturis niger. In nouiſſĩs florẽt. Inter pri-
ma matureſcũt. Tĩgũt manus ſucco. Maturæ ruũt : acerbæ minimũ. In hac arbore
ingenia ꝑfecerũt:nec nomĩbus:nec ĩſitis:nec alio mõ q̃ Põpeii. Magnitudĩe differũt
mora oſtienſia:et thuſculana. Romæ naſcũt̃ et ĩ rubis:multũ differẽte callo. Aliud
corpus eſt et terreſtribus fragis.aliud cõgeneri eoꝝ unedoni:quod ſolũ pomũ ſimile
frutici terræq; gignit̃. Arbor ipſa fruticoſa. fructus ãno matureſcit.piterq; floret ſub-
naſcẽs.& prior coqt̃. Mas ſit an fœmĩa ſterilis ĩter auctores nõ cõſtat. Pomũ ĩhono-
rũ:ut cui nomẽ ex argumento ſit:unum tãtũ edẽdi. Duobus tñ hoc noĩbus appellãt
græci comaron & memecylõ.ex quo apparet totidẽ eſſe gña & apud nos. Alio nomine
arbutus uocat̃. Iuba auctor ẽ:qnq̃genũ cubitoꝝ altitudĩe ĩ arabia eſſe eas. Acinorũ
quoq; magna ẽ differentia. Primũ ĩter uuas ipſas callo:teneritate:craſſitudĩe:ĩteriore
ligno aliis puo:& aliis etiã gemĩo:q minime feraces muſti. Pluriũ uero differũt hede-
ræ ſãbuciq; acini. ĩ figura etiã punici ãguloſi qppe ſoli:nec cutis ulla ſigulis : præter
cõmunẽ quæ ẽ cãdida:totiſq; ſuccus & caro ẽ iis præcipue qbus puulũ ĩeſt ligni. Ma-
gna & baccis differẽtia. aliæ nãq; ſũt oliuis:lauris:& alio mõ loto:cornis:alia myrtis:
lẽtiſco. Aqfolio.n.ac ſpinæ ſine ſucco. Medioq; etiã nũc gñe ĩter baccas acinoſq; ce-
raſis. Pomũ iis prĩo cãdidũ:& fere õnibus baccis.mox aliis uireſcit : ut oliuis lauris.
Rubet uero moris:ceraſis:cornis. Deĩde nigreſcit moris:ceraſis:oliuis.

DE Ceraſis gña octo. Cap.xxv.

CEraſi añ uictoriã mithridaticã.L.Luculli nõ fuere in italia. At urbis ãno ſexcẽ-
teſĩo octogeſĩo is primũ uexit e põto.ãniſq;.cxx.trãs oceanũ ĩ britãniã uſq; ꝑ-
uenere. Eadẽ ut dixĩus ĩ ægypto nulla cura potuere gigni. Ceraſeoꝝ aproniana ma-
xĩe rubẽt.Nigerrima ſũt:ut actia. Cæciliana uero & rotũda. Iulianis gratus ſapor:
ſed pene tãtũ ſub arbore ſua:adeo teneris:ut geſtatũ nõ tolerẽt. Prĩcipatus duracinis:
quæ cãpania plyniana appellat. In belgica uero luſitanis. In ripis etiã rheni. Tertius
iis colos e nigro ac rubẽti uiridiq; ſĩlis matureſcẽtibus ſẽp. Minus qnquẽnio eſt : ꝙ
ꝓdiere quæ uocãt laurea:nõ ĩgratæ amaritudĩs ĩſitæ ĩ lauro. Sũt & macedonica ꝑuæ
arboris:raroq; tria cubita excedẽtis:& minore etiã nũc frutice chameceraſi. Inter prĩa
hoc e pomis colono gratiã ãnuã refert. Septẽtriõe frigidiſq; gaudet. Siccat̃ etiã ſole.
Cõdit̃q; ut oliua cadis.

DE Corno & lentiſco. Cap.xxvi.

QVæ cura & cornis atq; lẽtiſco adhibet̃:ne qd nõ hoĩs uẽtri natũ eſſe uideat̃. Mi-
ſcẽt̃ ſapores:& alio aluis placere cogit̃. Miſcẽt̃ uero & terræ cæliq; tractus. Inq;
alio cibi gñe ĩdia aduocat̃. In alio ægyptus:creta:cyrene: ſigulæq; terræ. Nec ceſſat in
ueneficiis uita:dũ mõ õnia deuoret. Planius hoc fiet in herbarum nat̃a.

DE Gñibus ſuccoꝝ:& de odore. Cap.xxvii.

INterĩ quæ ſũt cõmunia et pomis:õnibuſq; ſuccis ſapoꝝ gña tredecĩ reperiunt̃.
Dulcis:ſuauis: pinguis : amarus: auſterus:acer:acutus:acerbus:acidus:ſalſus.
Præter hæc tria gña ſũt:mirabili maxĩe nat̃a. Vnũ ĩ quo plures piter ſẽtiũt̃ ſapores:
ut uinis. nãq; ĩ iis et auſterus et acutus et dulcis et ſuauis:õnes alieni. Alteꝝ ẽ genus
ĩ quo ſit et alienus qdẽ:ſed et ſuus qdã et peculiaris:ut ĩ lacte. Siqdẽ ineſt ei quod tñ

iure dici nõ põt dulce et pĩgue et suaue: optinẽte lenitate: quæ ipsa succedit ĩ saporis uicẽ. Nullus hic aqs: ne succus qdẽ: ut tñ eo ipso fiat aliqs: ac suũ genus faciat. Sẽtiri qdẽ aquæ saporẽ ullũ: succũue uitiũ ẽ. Magnũ his oĩbus ĩ odore momẽtũ & magna cognatio q & ipse nullus ẽ aqs: aut si sentit̃ omnino uitium est. Miꝝ tria naturæ præcipua elemẽta sine sapore esse sĩe odore sine succo: aqua: aer: ignis.

DE Succis fructuũ & arboꝝ: et coloribus & odoribus: & nat̃a pomoꝝ: & de cõmẽdatione fructuum. Cap. xxviii.

ERgo succoꝝ uinosus piro moro myrto. Minime quod miremur uuis. At pinguis oliuæ: lauro: nuci iuglãdi: amygdalis. Dulcis uuis: ficis: palmis. Aquosus prunis. Magna ẽ & in colore succi differentia. Sãguineus moris: cerasis: cornis: uuis nigris. Idẽ albis candidus. Lacteus ĩ capite ficis: in corpore nõ itẽ. Spumeus malis. Nullus pꝫsicis: cũ præsertĩ duracĩa abũdẽt succo. Sed qs eius ullũ dixerit colorẽ? Sua & ĩ odore miracula. Malis acutus: pꝫsicis dilutus: dulcibus nullus. Nã & uinũ tale sĩe odore. Tenue odoratius. Multoq; celerius talia ad usũ ueniũt: q̃ pĩguia. Quæ odorata: nõ eadẽ ĩ gustu tenera: qa nõ sũt pꝫiter odor & sapor. Quãobrẽ citreis odor acerrimus: sapor ãsꝑrimus: quadãtenus & cotoneis. Nullusq; odor ficis. Et hactenus sit species ac gña pomoꝝ. Nat̃as arctius colligi par ẽ. Alia siliqs gignũt̃: ipsis dulcibus: semẽq; cõplexis amaꝝ. Cũ ĩ pluribus seĩa placeãt: ĩ siliq̃ dãnẽt̃. Alia baccis q̃ꝝ intus lignũ & extra caro: ut oliuis: cerasis. Aliq̃ꝝ ĩtus baccæ foris lignũ: ut ĩ iis quæ ĩ ægypto dixĩus gigni. Quæ baccis nat̃a eadẽ & pomis. Alioꝝ ĩtus corpus & foris lignũ: ut nucũ. Aliis foris corpus: ĩtus lignũ ut pꝫsicis & prunis. uitiũq; cĩctũ fructu: cũ fructus alibi muniat̃ uitio. Putamĩe claudũt̃ nuces: corio castaneæ. Detrahitur hoc iis. At ĩ mespilis mãdit̃. Crusta tegũt̃ glãdes: cute uuæ: corio & mẽbrana punica. Carne & succo mora cõstant: cute & succo cerasi. Quædã statĩ a ligno recedũt: ut nuces & palmæ. Quædã adhærẽt: ut oliuæ: lauroq;. Quoꝝdã gñi utraq; ẽ nat̃a: ut persicis. Etenĩ duracinis adhæret corpus. e lignoq; auelli neqt: cũ in cæteris facile sepet̃. Quibusdã nec ĩtus nec extra lignũ: ut ĩ palmaꝝ gñe. Aliquoꝝ lignũ ipsũ in usũ & pomi uicẽ ut gña mixis: quã ĩ ægypto gigni dixĩus. Quorũdã extra gemina geminãt̃ uitia: ut ĩ castaneis: amygdalis: nucibusq; iuglãdibus. Quorũdã nat̃a trigemina ẽ: corpus: deĩde lignũ: rursusq; semẽ ĩ ligno: ut pꝫsicis. Quædã ĩter se dẽsa: ut uuæ: sorba quæ ramos circũdata ex õni pꝫte uuaꝝ mõ degrauãt. Alia rara ut ĩ pꝫsicis. Quædã alio contĩnẽt̃: ut granata. Dependẽt alia pediculis ut pira: alia racemis ut uuæ palmæ: alia & pediculis & racemis ut hederæ sãbuci. Alia ramo adhærent ut ĩ lauro: quædã utroq; mõ ut oliuæ. Nã & breues pediculi & lõgi. Quædã uasculis cõstãt ut punica et mespila: lothosq; ĩ ægypto: et euphrate. Iã uero diuersa gr̃a et cõmendatio. Carne palmæ placẽt. Crusta thebaicæ. Succo uuæ & caricæ. Callo pira ac mala. Corpore melimela. Mora cartilagĩe. Nuclei grano. Quædã ĩ ægypto cute caricæ. Detrahit̃ hæc ficis uirẽtibus ut putamẽ. Eadẽ ĩ siccis maxĩe placet. In papyris & ferulis spĩaq; alba: caulis ipse pomũ ẽ. Sũt et ficulni caules. In fruticoso gñe cũ caule capparis. In siliqs uero quod mãdit̃: qd nisi lignũ ẽ? Nõ omittenda seĩs eaꝝ ꝓprietas. Nã neq; corpus neq; lignũ nec cartilago dici põt: neq; aliud nomẽ ĩuẽit.

DE Myrto gña eius. xxix. Cap. xxix.

SVccoꝝ nat̃a præcipuã admirationẽ ĩ myrto hẽt: qñ ex una õiũ olei uiniq; bina gña fiũt. Itẽ myrtidanũ ut dixĩus. Et alius usus baccæ fuit apud ãtiquos: añq̃ pip repiret̃: libæ optĩẽs uicẽ. Quodã etiã gñosi obsonii noĩe ĩde tracto: quod etiã nũc myrtatũ uocat̃. Eadẽq; origine aproꝝ sapor cõmendat̃: pleꝝq; ad ĩtĩctus additis myrtis. Arbor ipsa in europa tetriore cælo quod e cerauniis mõtibus ĩcipit: primũ celcei: in Elpenoris tumulo uisa tradit̃. Græcũq; ei nomẽ remanet: quo pꝫegrinã esse appꝫet. Fuit ubi nũc roma ẽ: iã tũ cũ cõderet̃. Quippe ita tradit̃ myrtea uerbena romanos sabinosq; cũ ꝓpter raptas uirgines dimicare uoluissẽt: depositis armis pacificatos in eo

loco:q nunc ſigna Veneris cluacinæ hẽt. Cluere enĩ ãtiq pugnare dicebant. Et in ea
quoq; arbore ſuffimenti genus hẽt. Ideo tñ electa:quoniam cõiũctioni et huic arbori
præeſt Venus. Haud ſcio an primæua etiã õniũ ĩ locis publicis romæ ſata ſit:fatidico
qdẽ et mẽorabili augurio. Iuter ãtiqſſĩa nãq; delubra hẽt Quirini hoc ẽ ipſius Ro-
muli.ĩ eo ſacræ myrti fuere duæ añ ædẽ ipſã p longũ tẽpus. Altera pr̃icia appellata:al-
tera plebeia. Pr̃icia multis ãnis præualuit. Flacceſcẽte plebeia exuberãs ac læta:ꝗdiu
ſenatus quoq; floruit: illa uigens. Plebeia torrida ac ſq̃lida. Quæ poſtꝗ eualuit flacce-
ſcẽte pr̃icia marſico bello:lãguida auctoritas patꝝ facta ẽ:ac paulatĩ ĩ ſterilitatẽ emar-
cuit maieſtas. Quĩ & ara uetus fuit Vẽeri myrteæ:quã nũc myrtiã uocãt. Cato tria gñ̃a
myrti ꝓdidit. Cãdidã nigrã:cõiugalẽ:fortaſſis a cõiugis ex illo cluacĩæ gñ̃e. Nũc & alia
diſtĩctio ſatiuæ aut ſilueſtris:& ĩ utraq; latifoliæ. In ſilueſtri ꝓpria oxymyrſine. Sati-
uaꝝ gñ̃a topiarii faciũt. Tarẽtĩã folio minuto:nr̃atẽ patulo:exoticã dẽſiſſĩo:ſenis fo-
lioꝝ uerſibus. hæc nõ ẽ ĩ uſu. ramoſa utraq; alia. Cõiugalẽ exiſtĩo nũc nr̃atẽ dici. Myr-
tus odoratiſſĩa ẽ ĩ ægypto. Cato docuit uinũ fieri e nigra:ſiccata uſq; ĩ ariditatẽ ĩ um-
bra:atq; ita mulſo ĩdita. Si nõ ſiccẽt baccæ oleũ gigni. Poſtea cõptũ & ex alba uinũ
fieri albũ:duobus ſextariis myrti tuſæ ĩ uini tribus heminis maceratæ:expreſſæq;. Fo-
lia & p ſe ſiccant ĩ farina ad ulceꝝ remedia ĩ corpore humano leniter mordaci pulue-
re:ac refrigerãdis ſudoribus. Quinĩmo oleo quoq; miꝝ dictu ineſt qdam uini ſapor:
ſimulq; pĩguis liquor præcipua ui ad corrigenda uina:ſaccis añ pfuſis. Retinet qppe
fæcẽ:nec præter puꝝ liquorẽ trãſire patit. datq; ſe comitẽ præcipua cõmẽdatiõe liq̃-
to. Virgæ quoq; eius geſtatæ mõ uiatori ꝓſũt in lõgo itinere pediti. Quin & uirgæ
ãnuli exptes ferri ĩguinũ tumori medẽt. Bellicis quoq; ſe rebus inſeruit: triũphanſq;
de ſabinis Poſtumius libertus ĩ cõſulatu: q prĩus õniũ ouãs ĩgreſſus urbẽ ẽ : quoniã
rẽ leuiter ſĩe cruore geſſerat:myrto Veneris uictricis coronatus ĩceſſit . optabilẽq; ar-
borẽ etiã hoſtibus fecit. Hæc poſtea ouantiũ fuit corona:excepto. M. Craſſo q de fu-
gitiuis & ſpartaco laurea coronatus ĩceſſit. Maſſurius auctor ẽ:curru quoq; triũphã-
tes myrtea corona uſos. L. Piſo tradit Papyriũ Maſonẽ:q prĩus ĩ mõte albano triũ-
phauit de corſis myrto coronatũ ludos cyrcẽſes ſpectare ſolitũ. Auus maternus afri-
cani ſequẽtis hic fuit. M. Valerius duabus coronis utebat laurea & myrtea: q & hoc
uouerat.

DE Lauro gñ̃a.xiii. Cap.xxx.

LAurus triũphis proprie dicat uel gratiſſĩa domibus:ianitrix Cæſaꝝ põtificũq;.
Quæ ſola & domos exornat : & ante limina excubat. Duo eius genrea tradit
Cato : delphicam & cypriam . Pompeius leneus adiecit : quam muſtacem appel-
lauit : quoniam muſtaceiis ſubiiceretur . Hanc eſſe folio maximo flaccidoque
& albicante. Delphicam æq̃li colore uiridiorem : maximis baccis : atque e uiridi
rubẽtibus. Hac uictores delphis coronari & triũphãtes romæ. Cypriã eſſe folio bre-
ui nigro p margines ĩbricato criſpã. Et poſtea acceſſere gñ̃a cuius hãc ſilueſtrẽ laurũ
aliq ĩtelligũt: nõnulli ſui gñ̃is arborẽ. Differt color. ẽ. n. cærulea bacca. Acceſſit & re-
gia:quæ cœpit auguſta appellari ãpliſſĩa & arbore & folio:baccis guſtatu quoq; non
aſpo. Aliq negãt eãdẽ eſſe:& ſuũ genus regiæ faciũt lõgioribus foliis latioribuſque.
Iidẽ ĩ alio gñ̃e bacaliã appellãt hãc quæ uulgatiſſĩa ẽ:baccaꝝq; fertiliſſĩa. Sterilẽ ue-
ro eaꝝ (quod maxĩe miror) triũphalẽ. eaq; dicũt triũphãtes uti:niſi id a diuo Auguſto
cœperit:ut docebĩus:ex ea lauru quæ ei miſſa e cælo minima ẽ altitudĩe : folio criſpo
ac breui:quæ ĩuenit rara. Accedit ĩ topiario opere taxa excreſcente ĩ medio folio:par-
uulo ueluti lacinia folii:& ſĩe ea ſpadonia mira opacitatis patiẽtia. Itaque ꝗta libeat
ſub ũbra ſolũ ĩplet. Eſt & chamedaphne ſilueſtris frutex:& alexandrina:quã aliqui
idæã:alii hippoglotthiõ:alii daphnẽ:alii carpophyllõ:alii hypelatẽ uocãt. Rãos ſpgit
a radice dodrãtales topiarii:ac coronarii opis:folio acutiore ꝗ myrti: molliore et can-
didiore. Maiore ſeĩe ĩter folia rubro. Plurĩa ĩ ida et circa heracleam ponti:nec niſi in
mõtoſis. Id quoq; quod danaides uocat genus ĩ nominũ ãbitu eſt. Alii enĩ pelaſgũ

Incipit liber

alii euptalō: alii cephalō Alexādri uocāt. Et hic frutex ē ramosus: crassiore ac molliore q̄ laurus folio. ex cuius gustatu accēdat̄ os: thuris baccis e nigro ruffis. Notatū ātiq̄s nullū genus lauri in corsica fuisse. quod nūc satū & ibi ꝓuenit. Ipsa pacifera: ut quā prætēdi etiā iter armatos hostes: qetis sit idiciū. Romanis præcipue læticiæ uictoriarūq̄ nūcia. Addit̄ lr̄is: & militū lāceis: pilisq̄. fasces īpatoꝝ decorat. Ex iis in gremio Iouis optimi maximi deponit̄: quotiens læticiā uictoria nouā attulit. Idq̄ nō qa ꝑpetuo uiret: nec qa pacifera ē: præferenda utiq̄ myrto & oleæ ē: sed qa spectatissima ī mōte parnaso. Ideoq̄ etiā grata Apollini: assuetis eo dona mittere iā & regibus romanis: teste. L. Bruto. Fortassis etiā ī argumētū: quoniā ibi libertatē publicā is meruisset: lauriferā tellurē illā osculatus ex responso. Et qa manu sataꝝ receptaꝝq̄ ī domos fulmine sola nō icit̄. Ob has cās eqdē crediderī honorē eis hītū in triūphis potius: q̄ qa suffimētū sit cædis hostiū & purgatio: ut tradit Massurius. Adeoq̄ ī ꝓfanis usibus pollui laurū & oleā fas non ē: ut ne ꝓpitiādis qdē numinibus accēdi ex iis altaria aræue debeāt. Laurus qdē manifesto abdicat ignes crepitu: & q̄dā detestatione: interaneoꝝ etiā uitia & neruoꝝ ligno torquente. Tiberiū pricipē tonante cælo coronari ea solitū ferūt cōtra fulminū metus. Sed & circa diuū Augustum euenta eius digna memoratu. Nāq̄ Liuiæ Drusillæ: quæ postea Augusta mr̄imonii nomē accepit: cum pacta esset illi Cæsari: gallinā conspicui cādoris sedenti aqla ex alto abiecit in gremiū illæsā. Intrepideq̄ mirāti accessit miraculū: quoniā tenētē rostro laureū ramū honustū suis baccis. Cōseruari alitē & sobolē iussere aruspices: ramūq̄ eū seri ac rite custodiri. Quodq̄ factū ē ī uilla Cæsaꝝ fluuio Tiberii īposita: iuxta nonū lapidē flaminia uia: quæ ob id uocat̄ ad gallinas. mireq̄ silua ꝓuenit. Ex ea triūphās postea Cæsar lauꝝ ī manu tenuit: coronāq̄ ī capite gessit. Ac deīde īpatores Cæsares cūcti. Traditusq̄ mos ē ramos quos tenuerunt: serēdi. Et durāt siluæ noībus suis discretæ. Fortassis ideo mutatis triūphalibus. Vnius arborū latīa līgua nomē īponit̄ uiris. Vnius folia distīguūt̄ appellatiōe. laureā. n. uocaūs. Durat & ī urbe īpositū loco: q̄do laure tū ī auētino uocat̄: ubi silua lauri fuit. Eadē purificationibus adhibet̄. Testatūq̄ sit obiter & ramo eam seri: quoniam dubitauere Democritus & Theophrastus. Nunc dicemus siluestrium naturas.

Laurus fulmine non feritur

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SEXTVS DECIMVS. PROOEMIVM.

Siluestriū arboꝝ naturæ. Cap. i.

POMIFERAE ARBORES: QVAEQVE mitioribus succis uoluptatē primæ cibis attulerunt: & necessario alimēto delicias īmiscere docuerūt. Siue illæ ultro siue ab hoīe didicere blādos sapores adoptiōe & cōnubio: idq̄ munus etiā feris uolucribusq̄ dedius ītra prædictas cōstāt. Priū erat narrare glādiferas quoq̄: quæ prio uictū mortaliū aluere nutrices īopis ac feræ sortis: ni præuerti cogeret admiratio usu cōpta: quænā q̄lisq̄ esset uita sīe arbore ulla sīe frutice uiuētiū.

Gētes sine arbore: & miracula ī septētrionalis regionis arboribus. Cap. ii.

DIximus & ī oriēte qdē iuxta oceanū cōplures ea necessitate gentes. Sūt uero & in septētriōe uisæ nobis caucoꝝ: q maiores mīoresq̄ appellant̄. Vasto ibi meatu ꝑpetuis bis dierum noctiūq̄ singulaꝝ interuallis effusus ī immensum agit̄ oceanus

æternā opiens rerꝝ naturæ cōtrouersiā. dubiūq; terræ sit:an ps maris. Illic misera gēs
tumulos optinet altos: aut tribunalia structa manibus ad expimēta altissimi æstus:
casis ita īpositis. nauigantibus sīles:cū ītegāt aquæ circūdatæ naufragiis. Cū uero re-
cesserīt:fugiētes cū mari pisces circa tuguria uenāt̄. Nō pecudes hos hr̄e:nō lacte ali:
ut finitīos. Ne cū feris ꝗdē dimicare cōtīgit ōni ꝓcul abacto frutice. Vlua & palustri
iūco funes nectūt ad prætexēda piscibus retia. Captūq; manibus lutū uētis magis q̄
sole siccantes. Terra cibos & rigētia septētriōe uiscera sua urūt. Potus nō nisi ex hym-
bre seruato scrobibus ī uestibulo dōus. Et e gētes certe si uincāt̄ hodie a populo ro.
seruire se dicūt. Ita ē ꝑfecto:multis fortūa pcit ī pœnā. Aliud ī siluis miraculū ī to-
tā reliquā germaniā referūt. Addūtq; frigori ūbras:altissīe tn̄. Haud ꝓcul supradic-
tis caucis circa duos præcipue lacus. Littora ipsa optinēt quercus maxīa auiditate
nascēdi. suffossæq; fluctibus aut ꝓpulsæ flatibus uastas cōplexu radicū īsulas secū af-
ferūt. Atq; ita libratæ stātes uauigāt īgētiū ramorꝝ armamētis. Sæpe territis classibus
nr̄is:cū uelut de īdustria fluctibus agerēt̄:ut ī ꝓspectu stātes noctu:īopesq; remedii
illæ præliū nauale aduersus arbores inirēt.

DE Hyrciniæ siluæ magnitudīe. Ca.iii.

IN eadē septētriōali plaga hyrciniæ siluæ roborꝝ uastitas ītacta & cōgenita mū-
do:ꝓpe īmortali sorte:miracula excedit. Vt alia omittāt̄:fide caritura. Cōstat
attolli colles occursātiū īter se radicū repcussu. Aut ubi secuta tellus nō sit:arcus ad
ramos usq;.& ipsos īter se rixātes curuari portarꝝ patētiū mō:ut tīmas eq̄tū trāsmittāt.

DE Glandiferis. Cap.iiii.

GLandiferi maxīe gn̄is ōnes:quibus honos apud romanos perpetuus.

DE Ciuica corona:& q frōdea corona donati. Cap.v.

HInc ciuicæ corōæ militū uirtutis īsigne clarissīū. Iā pridē uero & clæmētiæ īpa-
torꝝ:postq̄ ciuiliū bellorꝝ ꝓfanatiōe meritū cœpit uideri:ciuē nō occidere. Ce-
dūt iis murales:uallaresq;:& aureæ:q̄q̄ precio ancedētes. Cedūt & rostratæ:q̄uis ī duo-
bus maxīe ad hoc æui celebres. M. Varrone e piraticis bellis dāte Magno Pōpeio. Itēq;
.M. Agrippa tribuēte Cæsare e siculis:quæ et ipsa piratica fuere. Antea rostra nauiū
tribunali præfixa foro decus erant:ueluti populo ro. ipsa corona īposita. Postq̄ uero
tribunitiis seditionibus calcari ac pollui cœpe:postq̄ uires ex publico ī priuatū magis
sīgulisq; ciuiū quæri:& sacrosācta ōnia ꝓfana fecere:tū a pedibus eorꝝ subiere ī capi-
ta ciuiū rostra. Dedit hāc Augustus coronā Agrippæ: Sed ciuicā a gn̄e hūano accepit
ipse. Antiqtus ꝗdē nulla nisi deo dabat̄. Ob id Homerus cælo tātū eas & prælio uni-
uerso tribuit. Viritī uero ne ī certamīe ꝗdē ulli. Ferūtq; primū ōniū Liberꝝ p̄rem īpo-
suisse capiti suo ex hedera. Postea deorꝝ honori sacrificātes sūpsere uictimis sīul co-
ronatis. Nouissīe & ī sacris certamībus usurpatæ:ī q̄bus hodieq; nō uictori dāt: sed
p̄riā ab eo coronari ꝓnūciat̄. Inde natū:ut etiā triūphaturis cōferrēt̄ ī tēplis dicādæ.
mox ut & ludis darēt̄. Lōgū ē:nec ex īstitutiōe opis differere:qs quā romāorꝝ primus
acceperit. neq;.n. alias nouerāt q̄ bellicas. Quod certū ē:uni gētiū huic plura sūt gn̄a
q̄ cūctis. Romulus frōdea coronauit Hostū Hostiliū:q̄ fidenā prīus irrupisset. Auus
hic Tullii Hostilii regis fuit. P. Detiū p̄rem tribunū militū frōdea donauit exercitus
ab eo seruatus:īpatore Cornelio Cosso cōsule sānitiū bello. Ciuica iligna prīo fuit:
postea magis placuit ex esculo Ioui sacra. Variatūq;:& hoc cū quercu ē:ac data ubiq;
quæ fuerat:custodito tn̄ honore glādis. Additæ leges arctæ:& ideo supbæ:q̄sq; cōfer-
re libeat cū illa græcorꝝ sūma:quæ sub ipso Ioue dat̄. Quiq; p̄riæ muros prīus scan-
dēs audētē irrūpe occidit. Quiq; ciuē maluit seruare:q̄ hostē occidere. Vtq; eū locū ī
quo sit actū:optīeret hostis eo die. Vtq; seruatus fateat̄:alias testes nil ꝓsūt. Vt ciuis
fuerit. Auxiliis q̄uis rege seruato decus id nō dāt. Nec crescit honos idē īpatore con-
seruato:quoniā cōditores ī quocūq; ciuē sūmū esse uoluerūt. Accepta licet uti ppe-
tuo ludis. Induēti sēper assurgi etiā ab senatu ī more ē. Sedendi ius ī ꝓxīo senatui.
Vacatio munerum ōniū ipsi:p̄riq; & auo p̄rno. Xiiii. eas accepit Sictius Dētatus ut

rettulimus suo loco. Sex. Capitolinus. Is qdẽ & de duce Seruilio. Africanus de p̃re accipe noluit apud trebiã. O mores æternos:q tãta opa honore solo donauerunt. Et cũ reliq̃s corõas auro cõmẽdarẽt:salutẽ ciuis iis ĩ precio esse noluerũt: clara ꝓfessiõe: seruari qdẽ hoĩem nefas esse lucri cã.

DE Glãde gñ̃a tredecĩ. Cap.vi.

GLãdes opes esse nũc quoq; multaꝝ gentiũ etiã pace gaudẽtiũ cõstat. Nec nõ & ĩopia frugũ arefactis molit̃ farina:spissat̃q; ĩ panis usũ. Quin & hodieq; per hispanias secũdis mẽsis glans ĩserit̃. Dulcior eadẽ ĩ cinere tosta. Cautũ ẽ præterea lege.xii.tabulaꝝ:ut glandem ĩ alienũ fũdũ ꝓcidentẽ liceret colligere. Gñ̃a eaꝝ multa. Distãt fructu:situ:sexu:sapore. Nãq; alia fageæ glãdi figura:alia quernæ:& alia ilignæ. Atq; ĩter se quoq; generꝝ siguloꝝ differẽtiæ. Præterea sũt aliæ siluestres:aliæ placidiores:quæ culta optinẽt. Iã etiam ĩ mõtosis planisq; distãt. Sicut & sexu mares ac fœmĩæ: itẽ sapore. Dulcissĩa õniũ fagi:ut q̃ obsessos etiã hoĩes durasse ĩ oppido chio tradit Cornelius Alexãder. Gñ̃a distĩguere nõ dat̃ nomĩbus:quæ sũt alia alibi. qppe cũ robur quercũq; uulgo nasci uideãus:sed æsculũ nõ ubiq;. Quartã uero gñ̃is eiusdẽ quæ cerrus uocat̃:ne italiæ qdẽ maiori ex pte notam esse. Distĩguẽus ergo ꝓprietate nat̃aq;. & ubi res coget:etiã græcis nomĩbus utẽdũ.

DE Fagina glande:& reliquis glandibus:& carbone:& pastu porcoꝝ. Cap.vii.

FAgi glãs nucleis silis:triãgula cute ĩcludit̃. Foliũ tenue ac leuissimũ:populo simile:celerrĩe flauescẽs:& media pte pleꝝq;. Gignẽs supnæ puulã baccã uiridẽ: cacumĩe aculeatã. Fagi glãs muribus gratissĩa est.& ideo aĩalis eius una ꝓuẽtus. Glires quoq; saginat. Expetit̃ & t̃dis. Arboꝝ fertilitas õniũ fere alternat:sed maxĩe fagi. Glãdẽ quæ ꝓprie ĩtelligit̃:ferũt robur:quercus:æsculus:cerrus : ilex:suber. Cõtinent̃ hispido calice p gñ̃a plus minus. Itẽ cõplectente folia præter ilicẽ:grauia:carnosa: ꝓcera:sinuosa lateribus.nec cũ cadũt flauescẽtia:ut fagi. Pro differẽtia generꝝ breuiora uel lõgiora. Ilicis duo gñ̃a. Ex iis ĩ italia folio nõ multũ ab oleis distãt. Milaces a qbusdã græcis dictæ : in ꝓuĩciis aqfoliæ. Ilicis glans utriusq; breuior & gracilior:quam Homerus aculon appellat:eoq; noĩe a glande distĩguit. Masculas ilices negant ferre. Glãs optĩa ĩ quercu:atq; grãdissĩa:mox æsculo. Nã roboris pua. Cerro tristis : horrida:echinato calice ceu castaneæ. Sed ĩ querna alia dulcior:molliorq; fœminæ : maris spissior. Maxĩe autẽ ꝓbãt̃ latifoliæ ex argumento dictæ. Distãt autẽ ĩter se magnitudĩe:& cutis tenuitate. Itẽ ꝙ aliis subest tunica rubigĩe scabra : aliis ꝓtinus candidum corpus. Probat̃ & ea:cuius ĩ balano utrĩq; ex lõgitudĩe extrẽa lapidescit in duriciam. Melior cui ĩ cortice:q̃ cui ĩ corpore. Vtrũq; nõ nisi mari. Præterea aliis ouata:aliis rotũda:aliis acutior figura. Sicut & colos nigrior:cãdidiorue q præfert̃. Amaritudo in extremitatibus:mediæ dulces. Quin & pediculi breuitas ꝓceritasq; differẽtiã hẽt. In ipsis uero arboribus quæ maximã fert:hemeris uocat̃:breuior:& ĩ orbẽ comosa:alasq; ramoꝝ crebro cauata. Fortius lignũ quercus hẽt & ĩcorruptius:ramosa & ipsa. Procerior tñ̃ & crassior caudice. Excelsissĩa autẽ egilops:ĩcultis amica. Ab hac ꝓxĩe latifoliæ proceritas:sed minus utilis ædificiis. Atq; carbone dotata uitiis obnoxia ẽ:quãobrẽ solido utũt̃ carbone:ærarioꝝ tãtũ officinis cõpẽdio:quoniã desinente flatu protĩus emoriẽs sæpius recoq̃t̃. Cætero pluris scĩtillis. Idẽ e nouellis melior. Aceruĩ cõfertis paleis recentibus luto caminãt̃:accensaq; strue contis pũgit̃ durescens calx : atq; ita sudorẽ emittit. Pessĩa & carbõi & materiæ haliphleos dicta:cui crassissĩus cortex atq; caudex:& plerũq; cauus fũgosusq;. Nec alia putrescit ex hoc gñ̃e:etiã cũ uiuit. Quin & fulmine sæpissime icit̃:q̃uis altitudine nõ excellat. Ideo ligno eius nec ad sacrificia uti fas hẽt̃. Eidẽ raro glãs:& cũ tulerit amara : quã præter sues nullũ attĩgit animal. Ac ne eæ qdem si aliud pabulũ hẽant. Hoc quoq; inter reliq̃ neglectæ religionis ẽ: ꝙ emortuo carbone sacrificat̃. Glãs fagea suẽ hylarẽ facit:carnẽ coctibilẽ:ac leuẽ:& utilẽ stomacho. Iligna suẽ angustã:nitidã:strigosã: põderosã. Querna diffusã ac grauissimã:& ipsa glandiũ equæ dulcissĩa. Proxiam huic cerreã tradit Nigidius:nec ex alia

ſolidiorē carnē: ſed durā. Iligna tentari ſues: niſi paulatī det̃. Hāc nouiſſimā cadere. Fūgoſā carnē fieri æſculo: robore : ſubere. Quæ glādē ferūt ōnes & gallā. Alterniſq; annis glādē. Sed gallā hemeris optimā: & coriis pficiēdis aptiſſimā. Similem huic latifoliā: ſed leuiorē: multoq; minus probatā. Fert & nigrā. Duo. n. gn̄a ſūt. Hæc tīgēdis utilior.

DE Glāde: & q̄ multa præter glādē eædē ferāt arbores. Cap. viii.

NAſcit̃ autem galla ſole de geminis exeūte erūpens noctu ſemp uniuerſa. Creſcit uno die cādidior. Et ſi excepta eſt æſtu areſcit protinus: neq; ad iuſtū īcremētū pueīt: hoc ē: ut nucleū fabæ magnitudīē hēat. Nigra diutius uiret: creſcitq; ut īterdū mali compleat magnitudinem. Optima cōmagena. Deterrima ex robore. Signū eius q cauernæ tranſlucent. Robur præter fructū plurima alia gignit. Nanq; fert & gallæ utrunq; genus: & quædam ueluti mora ni diſtarent arida duricia plerūq; tauri caput imitantia: quibus fructus ineſt nucleis oliuæ ſimilis. Naſcūt̃ ī eo & pilulæ : nucibus non abſimiles. Intus hn̄tes flocculos molles: lucernarum luminibus aptos. Nā & ſīe oleo flagrant: ſicuti galla nigra. Fert & aliam utilem pilulam cum capillo uerno tp̄e tn̄ melligeni ſucci. Gignunt & alii ramorum eius pilulas corpori nō pediculo adhærentes: candicantes umbilicis. Cætera nigra uarietate diſperſa. Media cocci colorem hn̄t. Aptis amara inanitas ē. Aliquādo & culices gignit. Nec nō & e foliis cōuolutas pilulas: & in folio rubētes. Aquoſos nucleos candicantes ac trāſlucidos: q̄diu molles ſint: ī quibus & culices naſcūt̃: matureſcunt ī modum.

DE Canchrye: & cocco grano: & agarico: & ſubere. Cap. ix.

FErunt robora & canchryn: ita uocat̃ pilula in medicina urendi uim hn̄s. Gignit̃ & in abiete: larice: picea: tilia: nuce: platano: poſtq̄ folia cecidere hyeme durans. Cōtinet nucleum pineis ſimilem. Is creſcit hyeme. Aperit̃ uere pilula tota. Cadit cū folia cœperint creſcere. Tam multifera ſūt: et tot res præter glandem pariūt robora. Sed et boletos: ſuilloſq; gulæ nouiſſima iritamenta: quæ circa radices gignūt̃. Quercus probatiſſimos. Robur autem et cypreſſus et pinus noxios. Robora ferūt et uiſcū et mella: ut auctor eſt Heſiodus. Conſtatq; rores melleos e cælo ut diximus cadentes non aliis magis inſidere frōdibus. Cremati quoq; roboris cinerem nitroſum eſſe manifeſtum eſt. Omnes tamē has eius dotes ilex ſolo prouocat cocco. Granū hoc. Primoq; ceu ſpectes frutices paruos aquifoliæ ilicis: quiſquilium uocāt: penſionē alterā tributi pauperibus hiſpaniæ donati. Vſū eius gratiorē in conchylii mentione tradidimus. Gignit̃ et ī gallacia africa piſidia cilicia : peſſimū in ſardinia. Galliaꝝ glādiferæ maximæ arbores agaricum ferūt. Eſt autem fungus candidus odoratus: ātidotis efficax: in ſummis arboribus naſcens: nocte relucens. Signum hoc eius: quod ī tenebris decerpitur. E glandiferis ſola: quæ uocat̃ egylops: fert pannos arentes : muſtoſo uillo: canos: non in cortice modo: ueꝝ et e ramis dependentes cubitali magnitudine: odoratos ut diximus inter unguēta. Suber minima arbor: glans peſſima: rara: cortex tantum in fructu: præcraſſus ac renaſcens: atq; etiam in denos pedes undiq; explanatus. Vſus eius anchoralibus maxime nauium: piſcantiumq; tragulis: et cadoꝝ obturamentis. Præterea in hyberno fœminarum calceatu: quamobrem non infacete græci cortices arborum appellant. Sunt qui fœminam ilicem uocent: atq; ubi non naſcitur ilex: pro ea ſubere utunt̃. In carpētariis præcipue fabricis ut circa elin et lacedæmonē. Nunc in italia tota naſcit̃: aut in gallia omnino.

Quarum ſint ī uſu cortices. Cap. x.

COrtex e fago: tilia: abiete: picea: in magno uſu agreſtium. Vaſa corbeſq;: ac patentiora quædam meſſibus conuehendis uīdemiiſq; faciunt: atq; prætexta tugurioꝝ. Scribit in recēti ad duces explorator incidens litteras a ſucco. nec nō ī quodā uſu ſacrorum religioſus eſt fagi cortex. Sed non durat arbor ipſa.

DE Scandulis et pinu pinaſtro abiete piceaq; larice tæda taxo. Cap. xi.

SCandulæ e robore aptiſſimæ: mox e glādiferis aliis : fagoq;: facillime ex ōnibus

quæ resinam ferunt:sed minime durant:præterq̃ e pino. Scandula contectam fuisse
romã usq; ad bellũ Pyrrhi:annis q̃dringẽtis.lxx.Cornelius Nepos auctor ē. Siluarũ
certe distinguebant̃ insignibus. Fagus italo Ioui etiam nunc ē ubi lucus fageus fuit:
portaq; querculana:colle in quem uimina petebant̃:totq; lucis q̄busdam & geminis:
.Q .Hortẽsius dictator cum plebs secessisset in ianiculum:legem in esculeto tulit:ut
ea quod iussisset:omnes q̄rites tenerent. Peregrinæ tunc uidebant̃ : quoniã nõ erant
suburbanæ:pinus atq; abies. Omnesq; quæ picẽ gignunt:de q̄bus nunc dicẽus. Sĩul
ut tota condiendi uina origo cognoscat̃. Quæ ferunt in asia aut in oriente prædictis
picem. In europa sex gñа cognatarꝶ arborꝶ resinã ferunt. Ex iis pinus: atq; pinaster
folium hñt capillamenti mõ prætenue:lõgũq;:& mucrone aculeatũ. Pinus fert mi-
nimũ resinæ:ĩterdũ ex nucibus ipsis de q̄bus dictũ ē. Vixq; ut ascribat̃ gñi. Pinaster
nihil aliud ē q̃ pinus siluestris:mira altitudine:& a medio ramosa sicut pinus ĩ uerti-
ce. Copiosiorem dat hæc resinã quo dicemus mõ. Gignit̃ & in planis. Easdẽ arbores
alio noĩe esse p̄ oram italiæ quas stibulas uocant:ut pleriq; arbitrant̃:sed graciles:suc-
cinctioresq;:& enodes liburnicarꝶ ad usus:pene sine resina. Picea montes amat atque
frigora:feralis arbor:& funebri indicio ad fores posita:ac rogis uirens. Iã tñ & ĩ domo
recepta:tonsili facilitate. Hæc plurimã resinã fundit:interueniente candida gemma
tam sĩli thuri:ut mixta uisu discerni nõ queat : & ĩde fraus sæpissĩe asiæ. Omnibus
iis gñibus folia breui seta:& crassiore:duraq; ceu cupressis. Piceæ rami pene statĩ ab
radice modici uelut brachia lateribus inhærent. Sĩliter abieti expetitæ nauigiis. Situs
ĩ excelso mõtiũ ceu maria fugerit:nec forma alia. Materies uero præcipua trabibus:&
pluris uitæ opibus. Resina ei uitium. Vñ fructus unus piceæ:exiguũq; sudat:aliq̃do
contactu solis. E diuerso materies quæ abieti pulcherrima:piceæ ad fissiles scãdulas:
cupasq;:& pauca alia secamẽta. Quĩto gñi situs idẽ:eadẽ facies:larix uocat̃: materia
præstantior longe:incorrupta uis humori contumax:rubens præterea:& odore acrior.
Plusculũ huic erũpit liquoris:melleo colore:atq; lẽtiore:nũq̃ durascẽtis. Sextũ genus
genus e tæda ꝓprie dicta:abundantior succo q̃ reliq̃:pcior liq̄diorq; q̃ picea:flammis
ac lumini sacrorꝶ etiã grata. Hãc mares duntaxat ferũt:& eã quã græci stacten uocãt
odoris grauissimi. Laricis morbus ē ut tæda fiat. Omnia aũt hæc gña accensa fuligĩe
ĩmodica carbonẽ repente expuũt:cũ eruptionis crepitu. eiaculant̃q; longe:excepta la-
rice:quæ nec ardet:nec carbonẽ facit:nec alio mõ ignis ui cõsumit̃:q̃ lapides. Omnia
uero ea ꝑpetuo uirẽt:nec facile discernunt̃ in fronde etiã a peritis:tãta nataliũ mixt̃a
ē. Sed picea minus alta q̃ larix. Illa crassior leuiorq; cortice:folio uillosior : pĩguior:
& dẽsior:molliorq; flexu. At piceæ rariora sicciorаq; folia & tẽuiora ac magis algẽtia.
Totaq; horridior ē:& ꝓfusa resina. Lignũ uero abieti similius. Larix ustis radicibus
nõ repullulat:ut in lesbo accidit incenso nemore pyrrheo. Alia etiamnum generibus
ipsis in sexu differẽtia. Mas breuior & durior:fœmina procerior:pinguioribus foliis:
& simplicibus:atq; non rigentibus. Lignum maribus durum:& in fabrili opere con-
tortum. Fœminæ mollius : publico discrimine in securibus. Eæ in quocunq; genere
deprehendunt marem quippe respuuntur:& fragosius sidunt : ægrius reuelluntur.
ipsaq; materies retorrida:& nigrior maribus radix. Circa idam in troade et alia diffe-
rentia est montanæ maritimæq;. Nanque in macedonia & arcadia circa elin permu-
tant nomina. Nec constat auctoribus quod cuiq; generi attribuant:nos ista romano
discernimus iudicio. Abies e cũctis amplissima est. Et fœmina etiam prolixior. Ma-
teria mollior:utiliorq;:arbore rotũdior:folio pinnato dẽsa ut hymbres nõ trãsmittat.
at hilarior intuitu. E ramis generum horum pannicularum modo nucamenta squã-
matim cõpacta dependent:præterq̃ larici. Hæ quoq; abietes masculæ prima in parte
nucleos habent: non item fœminæ. Piceæ uero totis panniculis minoribus graciliori-
busq; minimos ac nigros:propter quod græci phthirophoron eam appellant. In eadẽ
nucamenta compressiora maribus sunt:ac minus resina roscida. Similis his etiã nũc

aſpectu ẽ:ne qd prætereat taxus:minus uirens:gracilíſq; & triſtis:ac dira:nullo ſucco: ex omnibus ſola baccifera. Mas noxio fructu. Letale quippe baccis in hiſpania præcipue uenenum ineſt. Vaſa etiam uiatoria ex ea uinis in gallia facta:mortifera fuiſſe comptum eſt. Hanc Seſtius ſimilacem a græcis uocari dixit. Et eſſe in arcadia tam præſentis ueneni : ut ſiqui dormiant ſub ea cibumue capiant:moriant. Sunt qui & taxica hinc appellata dicant uenena:quæ nunc toxica dicimus:quibus ſagittæ tĩgãt. Repertum innoxiam fieri:ſi in ipſam arborem clauus æreus addicat.

Quibus modis fiant gñá picis:& quomodo fiat cædrum:& de ſpiſſa pice quomõ fiat:& quibus modis reſina coquatur. Capitulum.xii.

PIx liquida in europa e tæda coqt naualibus muniendis:multoſq; alios ad uſus. Lignum eius conciſum furnis ũdiq; igni extra circundato ferro ut prius ſudor aquæ mõ fluat in canali. Hoc in ſyria cædrum uocat:cui tanta uis eſt:ut in ægypto corpora hominum defunctorum eo perfuſa ſeruentur. Sequens liquor craſſior iam: picem fũdit. Hæc rurſus in cortinas æreas coniecta:aceto ſpiſſat:& coagulata brutiæ cognomen accipit:doliis duntaxat:uaſiſq; cæteris utilis:lentore ab alia pice differẽs. Item colore rutilante:& ꝙ pinguior eſt. E tæda omnia illa fiunt. E picea reſina feruentibus coacta lapidibus in alueis ualidi roboris:aut ſi aluei nõ ſint ſtruis cõgerie uelut in carbonis uſu. Hec in uinum addit:farinæ modo tuſa:nigrior colore. Eadem reſina ſi cum aqua leuius decoquat coletq;:ruffo colore lẽteſcit:ac ſtillaticia uocat. Seponunt autem in id fere uitia reſinæ corticiſq;. Alia temperies ad crapulam. nãq; flos crudus reſinæ cum multa haſtula tenui breuiq; auulſus concidit ad cribrum minuta:deinde feruenti aqua donec coquat:perfũdit. Huius expreſſũ pĩgue præcipua reſina fit:atq; rara:nec niſi paucis in locis ſubalpinæ italiæ:conueniens medicis. Reſinæ albæ congiũ ĩ duobus aquæ pluuiæ coquũt. Alii utilius putant ſine aq̃ coquere lento igne tota die.utriq; uaſe æris albi. Item terebinthinam in ſartagine referuenti: hanc cæteris præferentes. Proxima ex lentiſco.

DE Zoſippa & ſapio:& quarum arborum materia in precio. Cap.xiii.

NOn omittendum apud eoſdem zoſippam uocari deraſam nauibus maritimis picem cum cætera:nihil non experiente uita:multoq; efficaciorem ad omnia q̃bus pices:reſinæq; proſunt uidelicet adiecto ſalis callo. Aperit picea e parte ſolari nõ plaga:ſed uulnere ablati corticis:cum plurimum bipedali hiatu:ut a terra cubito cũ minimum abſit. Nec corpori ipſi parcit:ut in cæteris:quoniã haſtula in fructu eſt. Verum hæc terræ proxima laudat. Altior amaritudinem affert. Poſtea humor omnis e tota confluit in ulcus. Item in tæda. Cum id manare deſiit:ſimili modo ex alia pte aperit:ac deinde alia. poſtea tota arbor ſuccidit:& medulla eius urit. Sic & in ſyria terebintho detrahunt cortices:ibi quidem & e ramis ac radicibus cum reſina damnet ex iis partibus. In macedonia laricẽ maſculam urunt:fœminæ radices tantũ. Theopompus ſcripſit in apolloniatarum agro picem foſſilem non deteriorem macedonica ĩueniri. Pix optima ubiq; ex apricis aquilonis ſitu. Ex opacis horridior:uiruſq; præferens. Frigida hyeme deterior:ac minus copioſa & decolor. Quidam arbitrant ĩ mõtoſis copia præſtantiorem fieri ac coloratiorem:& dulciorem quoq; & gratiorem dũ reſina ſit. Decoctam autem minus picis reddere:quoniã in infeꝝ abeat:tenuioreſque eſſe ipſas arbores q̃ ĩ planis. Sed has & illas ſerenitate ſteriliores. Fructũ quædã ꝑxio anno ab inciſu largiunt:aliæ ſecundo:quædã tertio. Explet autem plaga reſina non cortice nec cicatrice: quæ ĩ hac arbore nõ coit. Inter hæc gñá ꝓpriũ qdã fecere ſatiuũ: quoniam ex cognatione eaꝝ ſerit:q̃lis dicta ẽ nucleis. Eiuſq; arboris imas ptes tædas uocãt:cũ ſit illa arbor nil aliud q̃ picea feritatis paulũ mitigatæ ſatu. Satiui aũt materies cæſaꝝ e gñe fit:ſicuti docebius. DE Fraxino gñá eius q̃ttuor. Cap.xiiii.

MAteriæ.n. cã reliquas arbores natᵃ genuit. Copioſiſſimãq; fraxinum. Procera hæc ac teres:pennata & ipſa folio. Multumque Homeri preconio & Achillis

hasta nobilitata. Materies est ad plurima utilis. Ea qdē quæ fit in ida troadis ītantū cædro silis: ut ementes fallat cortice ablato. Græci duo gn̄a eius fecere. Longā enodē: alterā breuē duriorē fusciorēmq;: laureis foliis. Bumeliā uocāt ī macedonia āplissimā lentissimāq;. Alii situ diuisere. Campestrē.n.esse crispam: mōtanā spissā. Folia eaꝝ iumentis mortifera: cæteris ruminantiū innocua græci ꝓdidere. In italia nec iumētis nocet. Contra serpētes uero succo expresso ad potum: & īposita ulceribus opifera: ac nihil æque reperit̃. Tantaq; est uis: ut ne matutinas qdem occidentesue umbras q̄uis sint longissimæ: serpens arboris eius attingat: adeo ipsam ꝓcul fugat. Expta ꝓdius: si fronde ea gyro claudat̃ ignis & serpens: in ignes potius q̄ in fraxinū fugere serpētē. Mira nat̃æ benignitas: priusq̄ hæ ꝓdeāt florere fraxinū: nec an̄ cōditas folia dīttere.

DE Tilia gn̄a duo. Cap.xv.

IN tilia mas & fœmina differūt omni mō. Nanq; & materies maris dura ruffiorq; ac nodosa & odoratior. Cortex quoq; crassior: ac detractus īflexibilis. Nec semen fert aut florē ut fœmina. quæ crassior arbore: materia candida: præcellēsq; est. Miꝝ in hac arbore fructum a nullo aīalium attingi: foliorum corticisq; succum dulcē esse. Inter corticem & lignum tenues tunicas multiplici membrana: e qbus uīcula tiliæ euocant̃. Tenuissimum eorum phillyræ coronaꝝ lēnicis celebres antiquorumque honore. Materies teredinem non sentit: ꝓceritate pq̄modica: ueꝝ utilis.

DE Aceris gn̄ibus.x. Cap.xvi.

ACer eiusdem fere āplitudīs: opeꝝ elegantia ac subtilitate cædro secundū. Plura eius gn̄a. Album quod præcipui candoris uocat̃ gallicum in transpadana italia transq; alpes nascens. Alterum genus crispo maculaꝝ discursu: qui cū excellētior fuit: a silitudine caudæ pauonum nomen accepit. In istria retiaq; præcipuum. E uiliori gn̄e crassiuenium uocat̃. Græci situ discernunt. Campestre.n.cādidum esse: nec crispum: quod glinon uocant. Montanum uero crispius duriusq;: etiam nunc e masculа crispius ad lautiora opera. Tertium genus zygiam rubētem fissili ligno: cortice liuido & scabro. Hoc alii proprii gn̄is esse malunt: & latine carpinū appellant.

DE Brusco mollusco: & staphilodēdro & buxo gn̄a tria. Cap.xvii.

PVlcherrimum uero est bruscum: multoq; excellentius etiamnum molluscum. Tuber utrūq; arboris eius: sed bruscum intortius crispum. Molluscum sīplicius sparsum. Et si magnitudinem mensarum capet: haud dubie præferret̃ cædro. Nunc intra pugillares lectorumq; silicios aut laminas: raro usu spectat̃. E brusco fiūt & mensæ nigrescentes. Reperit̃ & in alno tuber: tāto deterius q̄to ab acere alnus ipsa distat. Aceris mares prius florent. Etiamnum in siccis natæ præferunt̃ aq̄ticis: sicut & fraxini. Est & trans alpes arbor simillima aceri albo in materia: quæ uocat̃ staphylodendron. Fert siliquas: & in iis nucleos sapore nucis auellanæ. In primis uero materies honorata buxo est raro crispanti: nec nisi radice: cætero lenis: quies materia silēti: & q̄dam duricia ac pallore commēdabilis. In ipsa uero arbore topiario opere. Tria eius gn̄a. Gallicum quod in metas emittit̃: amplitudineq; procerior est. Oleastrum in omni usu damnatum grauem fert odorem. Tertium genus nostratis uocant. Siluestre ut credo: mitigatum satu: diffusius: & densitate parietum uirens semper ac tōsile. Buxus pyreneis ac cythero mōtibus plurima: ac berecynthio tractu. Crassissima ī corsica florem non ferendo. Quæ cā amaritudinis mellis. Semen illius cūctis aīantibus īuisum. Hæc in olympo macedoniæ gracilior: sed breuis. Amat frigida: aprica. In igne quoq; duricia quæ ferro: nec flamma nec carbone utilis.

DE Vlmo gn̄a quattuor. Cap.xviii.

INter has atq; frugiferas materiæ uitiumq; amicitia accipit̃ ulmus. Græci duo eius genera nouere. Montosam: quæ fit amplior: campestrem quæ fruticosa. Italia attinias uocat excelsissimas: & ex iis siccanas illis præfert: quæ non sunt riguæ. Alteꝝ genus gallicas: tertiū nostrates: dēsiore folio: & ab eodē pediculo numerosiore.

xvi

At quartum siluestre. Inter quas attiniæ non ferunt. Samariamita uero uocat̃ ulmi semen. Omnesq; e radicum plantis proueniunt. Reliquæ semine.

DE Arborũ natura per situs. Cap.xix.

NVnc celeberrimis arborum dictis: quædam in uniuersum de cunctis indicanda sunt. Montes amant cædrus larix tæda: & cæteræ e quibus resina gignit̃. Item aqfolia buxus ilex iuniperus terebinthus populus ornus cornus carpinus. Est & in apennino frutex q uocat̃ cotinus: ad liniamenta mõ conchylii colore ĩsignis. Mõtes & ualles diligit abies robur castaneæ tilia ilex cornus. Aquosis montibus gaudẽt acer fraxinus sorbus tilia cerasus. Nõ temere in montibus uisæ sunt prunus punicæ oleastri iuglans morus sambuci. Descendunt etiam in plana cornus corylus quercus ornus acer fraxinus fagus carpinus. Subeũt & in montosa ulmus malus pirus laurus myrtus. Sanguinei frutices ilex: tingendisq; uestibus nascentes genistæ. Gaudet frigidis sorbus: & magis etiam betulla. Gallica hæc arbor mirabili candore atq; tenuitate terribilis magistratuum uirgis. Eadem circulis flexibilis. Item corbium sportis. Bitumen ex ea galliæ excoquunt. In eosdẽ situs comitat̃ & spina nuptiarum facibus auspicatissima: quoniam inde fecerint pastores qui rapuerunt sabinas: ut auctor est Massurius. Nunc facibus carpinus & corylus familiarissimæ. Aquas odere cupressi iuglandes castaneæ laburnum. Alpina & hæc arbor: nec uulgo nota. Dura ac cãdida materie: cuius florẽ cubitalem longitudine apes non attingunt. Odit & quæ appellat̃ Iouis barba in opere topiario tonsilis: & in rotunditatẽ spissa argenteo folio. Nõ nisi in aquosis proueniunt salices alni populi siler. Ligustra tesseris utilissima. Item uaccinia italiæ in aucupiis sata. Galliæ uero etiam purpurea tingendi cã ad seruorum uestes. Quæcũq; cõmunia sunt mõtibus planisq; maiora fiũt: aspectuq; pulchriora. Quæ ĩ cãpestribus: meliora materie. Crispiora quæ ĩ mõtibus exceptis malis pirisq;.

Diuisio generum. Cap.xx.

PRæterea arborum aliis decidunt folia. aliæ sempiterna coma uirent. Quã differentiã necesse est añcedat prior. Sũt.n. arborum quædam omnino siluestres: quædam urbaniores: q̃s his placet nomĩbus distinguere. Ergo mites: quæ fructu aut aliq̃ dote ũbrarũue officio humanius iuuant: non improbe dicant̃ urbanæ.

Quibus folia non decidant: & de rhododendro. Cap.xxi.

HAꝝ generi nõ decidunt oleæ lauro palmæ myrto cupresso pinis hederæ rhododendro. Et quamuis herba dicat̃ sabina rhododendron: ut nomine apparet: a græcis uenit. Alii nerium uocarunt: alii rhodophanen: sempiternum fronde rosæ silitudine: caulibus fruticosum. Iumentis caprisq; & ouibus uenenũ ẽ. Idẽ homini cõtra serpẽtiũ uenena remedio. Item quibus folia non decidunt: & quibus nõ õnia folia cadant: & quibus locis nullæ arborum. Capitulum.xxii.

SIluestrium generis folia non decidunt abieti larici pinastro iunipero cædro terebintho buxo ilici aqfolio suberi taxo tamarici. Inter utraq; gñã sũt ãdrachne in græcia: & ubiq; unedo. Reliq̃.n. folia decidunt his præterq̃ in cacuminibus. Non decidunt autem & in fruticum genere quibusdam rubo & calamo. In thurino agro ubi urbs sybaris fuit: ex ipsa urbe prospiciebat̃ quercus una nunq̃ folia dimittens: nec ãte mediam æstatem germinans. Idq; mirum est græcis auctoribus proditum. Apud nos postea sileri. Nam locorum tanta uis est: ut circa memphin ægypti: & in elephãtine thebaidis nulli arbori decidant: ne uitibus quidem.

DE Natura foliorum cadentium: & quibus foliorum uarii colores. Cap.xxiii.

CAeteræ omnes extra prædictas (etenim numerare longum est) folia deperdunt. Obseruatumq; non arescere: nisi tenuia & lata & mollia. Quæ uero nõ decidãt callo crassa & angusta esse. Falsa definitio ẽ non decidere iis quarum succus pĩguior sit. Quis.n. potest in ilice ĩtelligere? Decidere Timæus mathematicus sole scorpionẽ transeũte syderis ui: ut quodã ueneno aeris putat. Cur ergo non eadẽ causa aduersũ

omnes polleat:iure miremur. Cadunt plurimis autũno. Quædam tardius amittunt: atq; in hyemes prorogãt moras. Nec intereſt maturius germinaſſe:utpote cũ quædã primæ germinent:& inter nouiſſimas nudent̃:ut amygdala fraxini ſambuci. Morus autẽ nouiſſime germinat:& cũ primis folia dimittit. Magna & in hoc uis ſoli. Prius decidunt in ſiccis macriſq;:& uetuſtæ prius arbori. Multis etiã añq̃ matureſcat fructus. In ſerotina ficu:& hyberna piro:& malo granato:ẽ pomũ tantũ aſpici in matre. Neq; iis autẽ quæ ſemper retinent comas:eadẽ folia durant:ſed ſubnaſcentibus aliis tũc areſcunt uetera.quod euenit circa ſolſtitium. Maxĩe foliorum unitas ĩ ſuo cuiq; gñe pmanet:præterq̃ populo hederæ crotoni:quam & cinũ diximus uocari.

DE Populo tria gña:& quorum foliorum figura mutet̃. Cap.xxiiii.

POpuli tria gña:alba:& nigra:& quæ libyca appellat̃ minima folio ac nigerrima: fungiſq; enaſcentibus laudatiſſima. Alba folio bicolor:ſupne cãdicans ĩferiore pte uiridi. Huic nigræ quæ & crotoni folia in iuuenta circinnatæ rotunditatis ſunt. Vetuſtiora in angulos exeũt. E contrario hederæ anguloſa rotũdãt̃. Populorũ foliis grandiſſĩa lanugo.euolat cãdidæ.tradita folio numeroſiore candida:& ut uilli:folia: granatis & amygdalis rubentia. Mirꝝ in primis id quod ulmo tiliæq; & oleæ: populo albo & ſalici euenit. Circũagũt̃.n.folia eaꝝ poſt ſolſtitiũ. Nec alio argumẽto certius intelligit̃ ſydus confectũ.

Quæ folia uerſentur omnibus annis: quæ foliorũ eius palmis cura & uſus:& foliorum mirabilia. Cap.xxv.

ESt & publica omnium folioꝝ differentia. In ipſis nanq; ps ĩferior a terra herbido uiret colore. Ab eadẽ leuiora. Neruos callũq; & articulos ĩ ſupiore hñt pte. Inciſuras uero ſubter:ut manus humana. Oleæ ſupnæ cãdidiora:& minus leuia. Itẽ hederæ. Sed õniũ folia quotidie ad ſolẽ oſcitant:interiores partes tepefieri uolẽtia. Superior pars omnium lanuginem quantulancunq; habet. Quæ in aliis gentium lana eſt. In oriente funes ualidos e palmæ foliis fieri dictum eſt:eoſq; in humore utiliores eſſe. Et apud nos uere palmæ a matre integræ decerpunt̃. Meliores enim ſunt quæ non diuiſæ fuerint. Siccantur ſub tecto quaternis diebus. Mox ĩ ſole expãdũt̃. Et noctibus relictæ donec cãdore inareſcant:poſtea in opera diuidunt̃. Latiſſĩa folia ſunt fico uiti platano. Anguſta myrto punicæ oleæ. Capillata pino cædro. Aculeata aquifolio:& ilicum generi. Nam iunipero ſpina pro folio eſt. Carnoſa cupreſſo tamarici. Craſſiſſima alno. Lõga arũdini ſalici. Palmæ etiã duplicia. Circĩnata piro. Mucronata malo. Anguloſa hederæ. Diuiſa platano. Inſecta pectinũ modo piceæ abieti. Sinuoſa toto ambitu robori. Spinoſa cute rubo. Mordacia ſunt quibuſdam: ut urticis. Pungentia pino piceæ abieti larici cædro aquifoliis. Pediculo breui oleæ & ilici:longo uitibus: tremulo populis. Et hiſdem ſolis inter ſe crepitantia. Iam & ĩ pomo ipſo mali quodam in genere parua mediis emicant folia. Interim & gemina. Præterea aliis circa ramos:aliis in cacumine ramorum. Robori et in ipſo caudice. Iã denſa ac rara:ſempq; lata rariora. Diſpoſita myrto. Concaua buxo. Inordinata põis. Plura eodem pediculo exeũtia malis piriſq;. Ramuloſa ulmo:et cytiſo. Quibus adiicit Cato decidua a populo quernaq; animalibus iubens dari non perarida. Bubus q̃dẽ et ficulnea ilignaq; et hederacia. Dãt̃ et ex arũdine ac lauro. Decidũt ſorbo uniuerſa. Cæteri paulatĩ. Et de foliis hactẽus.

DE Ordine naturæ in ſatis : et de flore arboꝝ:et cõceptu: et germinatione:et partu:et quo ordine floreãt. Cap.xxvi.

ORdo autem naturæ annuus ita ſe habet. Primus eſt conceptus flare incipiente uento fauonio. Exinde fere.vi.idus febru. Hoc.n.maritant̃ uiueſcentia e terra. Cum etiam equæ in hiſpania ut diximus. Hic eſt genitalis ſpiritus mundi a fouẽdo dictus:ut quidam exiſtimauere. Flat ab occaſu æquinoctiali uer ĩchoans: cathlitionẽ ruſtici uocant geſtiente natura ſemina accipere:eaq; anima inferente omnibus ſatis. Concipiunt uariis diebus:et pro ſua quæq; natura. Alia protinus ut animalia. Tardius aliqua et diutius grauida partus gerunt.quod germinatio ideo uocatur. Pariũt

uero cum florent:flosque ille ruptis constat utriculis. Sed educatio in pomo ē. Hoc et germinatio arborum. Flos est pleni ueris indicium:et anni renascentis. Flos gaudiū arborum. Tunc se nouas aliasq; q̄ sunt:ostendunt. Tunc uariis colorꝝ picturis in certamē usque luxuriant. Sed hoc negatum plerisq;. Nam nec omnes florēt: sed sunt tristes quædam:quæque non sentiant gaudia ānorum. Nam neque ilex picea larix pinus ullo flore exhylarātur:natalesue pomorum recursus ānuos uersicolori nūtio promittunt. Nec fici atq; caprifici. Protinus enim fructū flores gignunt. In ficis mirabiles sunt et abortus:qui nunq̄ maturescunt. Nec iuniperi florent. Quidā earū duo genera tradunt. Alteram florere:nec ferre. Quæ uero non floreat:ferre protinus baccis subnascētibus quæ biennio hæreant. Sed id falsum:omnibusq; iis dura facies semper. Sic et hominum multis fortuna sine flore est. Omnes autem germināt etiā quæ non florent. Magna et locorum differentia. Quippe cum ex eodem genere quæ sunt ī palustribus priora germinent:mox campestria:nouissima in siluis. Per se autē tardius piri siluestres q̄ cætera. Primo fauonio germīat cornus. Proxīe laurus. Pauloq; ante æquinoctium tilia acer. Inter prīas uero populus ulmus salix alnus nuces. Festinat et platanus. Cæteræ uere concepto aquifoliū terebinthus paliurus castanea glandes. Serotino autem germine malus:tardissimus suber. Quibusdam geminatur germinatio:nimia soli ubertate:aut inuitantis cæli uoluptate:quod magis in herbis segetum euenit. In arboribus tamen nimia germinatio elassescit. Sūt aliæ naturales quidem quibusdam germinationes:piterque uernæ:quæ suis constant syderibus:q̄ꝝ rō aptius reddet᷑ ab hoc tertio uolumīe. Hyberna aquilæ exortu. Aestiua canis ortu. Tertia arcturi. Has duas quidem omnibus arboribus communes putāt. Sentiri autē maxime in fico uite punicis causam afferentes:quoniam in thessalia macedoniaque plurima tunc ficus exeat. Maxime tamen in ægypto apparet hæc rō. Et reliquæ qdē arbores ut primum cœpere continuant germinationem. Robur & abies & larix ītermittunt triptito:ac terna germina edunt. Ideo & inter squammas corticem spargūt. Quod omnibus arboribus in germinatiōe euenit:quoniam prægnantium rumpitur cortex. Est autem prima earum incipiente uere circiter.xv.diebus. Iterum germinant transeunte geminos sole. Sic fit ut dum prima cacumina impellunt᷑:se cutis aperiat geniculato incremento. Tertia est earundem ad solstitium breuissima : nec diutius septenis diebus. Clareq; & tunc cernit᷑ excrescentium cacuminum articulatio. Vitis sola bis parturit:cum primum emittit uuam: iterum cum digerit. Eorum quæ non florēt:ꝑtus tantum est:& maturitas. Quædam statim in germinatione florent:ꝑperantq; in eo:sed maturescūt tarde:ut uites. Serotino quædam germinatu florēt:maturantq; celeriter:ut morus quæ nouissima urbanarum germinat:nec nisi exacto frigore:ob id dicta sapientissīa arborum. Sed cum cœperit in tātum uniuersa germīatio erumpit ut una nocte peragat etiam cum strepitu. Ex iis quæ hyeme:aqla exoriente (ut dixīus)concipiunt:floret prima omnium amygdala:mense ianuario. Martio uero poma matura. Ab ea proxime florent armeniaca: dein tuberes:& præcoces. Illæ peregrinæ:hæ coactæ. Ordine autem naturæ siluestrium primæ sambucus : cui medulla plurima. Et cui nulla cornus mascula. Vrbanarum malus:ꝑuoq; post ut sīul possit uideri:pirus & cerasus & prunus. Sequitur laurus:illāq; cupressus. Deinde punica fici. At uites & oleæ florentibus iam his germinant. Concipiunt uergiliarum exortu. Hoc sydus illarum est. Floret aūt solstitio uitis:& quæ paulo serius incipit olea. Deflorescunt omnia septenis diebus:nō celerius. Quædam tardius. Sed nulla pluribus bis septenis. Omnia & intra.viii.iulii idus etesiaꝝ præcursu. Nec statī fructus seqt᷑ ī aliqbus.

DE Corno & quo tpr̄e quæq; ferāt:& quæ fructū nō ferāt:& quæ īfœlices existīāt᷑:& quæ facillīe fructū ꝑdūt:& qbus fructus anq̄ foliū nascāt᷑. Ca.xxvii.

COrnus.n. circa solstitia reddit primo cādidum:postea sanguineum. Ex eo gn̄e fœmina post autumnum fert baccas acerbas & īgustabiles cūctis animantibus.

Ligno quoq; fũgoſa & inutilis. Sumas e fortiſſimis quæ ſit tanta differentia ab eodẽ
gñe. Et terebinthus meſſibus reddit ſemen:& acer:& fraxinus:nuces:& mala:& pira:
præterq̃ hyberna aut præcocia. Autumno glandiferæ. Serius etiamnum uergiliarum
occaſu. Aeſculus tantum autumno. Incipiente autem hyeme quædam gña mali pi/
riq; & ſuber. Abies flores croci colore circa ſolſtitium. Semen uero reddit poſt uer/
giliaꝝ occaſũ. Pinus autem & picea præueniunt germinatione.xv.fere diebus. Semẽ
uero poſt uergilias & ipſæ reddunt. Cædri & iuniperus & ilex annuæ fere habentur.
nouuſq; fructus in iis cum autumno pendet. In maxima tñ admiratione pinus eſt.
Habet fructum matureſcentem.Habet proximo anno ad maturitatem uenturum:ac
deinde tertio.Nec ulla arbor auidius ſe promittit. Quo menſe ex ea nux decerpitur:
eodem matureſcit alia.& ſic diſpenſat̃:ut nullo non menſe matureſcant. Quæ ſe in
arbore ipſa diuiſere uocant̃ zamiæ. læduntq; cæteras:niſi detrahant̃. Fructum arboꝝ
ſolæ nullum ferunt:hoc eſt ne ſemen quidem tamarix. Scopis tantum naſcẽs popu/
lus alnus ulmus attinia alaternus cui folia inter ilicẽ & oliuam. Infœlices aũt exiſti/
mant̃:damnatæq; religione quæ neq; ferunt̃ unq̃:neq; fructum ferunt. Cremutius
auctor eſt:nunq̃ uirere arborem:ex qua Phyllis ſe ſuſpenderit. Quæ gummi gignũt:
poſt germinationem aperiũt̃. Gummi uero non niſi fructu detracto ſpiſſat̃. Nouel/
læ arbores carent fructu: quandiu creſcunt. Perdunt autem facillime añ maturitatẽ
palma ficus amygdala malus pirus. Itẽ punica:quæ etiam roribus nimiis & pruinis
florem amittit. Qua de cã inflectũt ramos eius:ne ſubrecti humorem infeſtũ excipi/
ant:atq; contineant. Pirus & amygdala etiam ſi non pluat : ſed fiat auſtrinum cælũ
atq; nubilum amittunt florem: & primos fructus ſi cum defloruere tales dies fuerĩt.
Ociſſime autem ſalix amittit ſemen añq̃ omnino maturitatem ſentiat : ob id dicta
ab Homero frugipda. Secutaq; ætas ſcelere ſuo interpretata eſt hanc ſententiam: qñ
ſemen ſalicis mulieri ſterilitatis medicamentum eſſe conſtat. Sed hoc quoq; ꝓuidẽs
nat̃a facile naſcenti & depacto ſurculo incurioſius ſemen dedit. Vna tantum ꝓditur
ad maturitatem proferre ſolita in creta inſula ipſo deſcenſu Iouis ſpeluncæ toruum
ligneumq; magnitudine ciceris. Fiunt uero quædam loci uitio infructuoſa:ſicut in
pharo ſiluacenda:quæ nil fert. Perſicæ arbores in rhodo florent tantum. Fit hæc dif/
ferentia & ex ſexu. In iis eſſe mares quæ non ferunt. Aliqui hoc permutantes mares
eſſe:quæ ferant:tradunt. Facit & denſitas ſterilitatem. Gignentium autem quædam
ex lateribus ramorum & cacumĩbus ferũt:ut pirus punica ficus myrtus. Cætero eadẽ
natura quæ frugibus. nãq; & in eis ſpica in cacumen naſcit̃. legumina in lateribus.
Palma ſola ut dictum eſt:in ſpatulis hẽt fructum racemis propendentem. Reliquis
ſub folio pomum:ut protegat̃:excepta fico:cui folium maximum umbroſiſſimũq;:
& ideo ſupra id pomũ.ei demũ ſerius foliũ naſcit̃ q̃ pomũ. Inſigne prodit̃ ĩ quodã
gñe ciliciæ cypriæ helladis:ficos ſub folio:groſſos uero ſupra foliũ naſci. Ficus & præ/
coces hẽt:quas athenis prodromos uocant. In laconico gñe maximæ ſũt.

DE Biferis & triferis:& quæ celerrĩe ſeneſcãt:& de ætatibus eaꝝ. Cap.xxviii.

SVnt & biferæ in eiſdẽ. In cea inſula caprifici triferæ ſũt. Primo fœtu ſequens
euocat̃:ſequenti tertius. Hoc fici caprificant̃. Et caprifici aũt ab aduerſis foliis
naſcunt̃. Biferæ & in malis ac piris quædã ſicut & præcoces. Malus ſilueſtris bifera.
Sequens eius fructus poſt arctuꝝ: in apricis maxime. Vites qdẽ & triferæ ſunt : q̃s
ob id inſanas uocant:quoniã in iis alia matureſcunt:alia turgeſcũt:alia florent. M.
Varro auctor ẽ:uitẽ fuiſſe zmyrnæ apud matreã triferã: & malũ in agro conſentino.
Hoc autẽ euenit perpetuo in frauẽneſi africæ agro:de quo plura alias:ea ẽ ſoli fertili/
tas. Trifera eſt & cupreſſus. Nãq; baccæ eius colligunt̃ menſe ianuario : et maio: et
ſeptẽbri:ternaſq; eaꝝ gerũt magnitudĩes. Eſt uero et in ipſis arboribus:etiã honuſtis
peculiaris differẽtia. Summa ſui pte fertilior ẽ arbutus. Quercus inferiore:iuglãdes:
fici:mariſcæ. Omnes quo magis ſeneſcunt:eo maturius ferunt:et ĩ apricis locis nec

pingui terra. Siluestriora omnia tardiora. Quædã ex iis õnino nõ maturescũt. Item
quæ subarãt᷑:aut quæ ablaqueãt᷑:celeriora neglectis. hæc & fertiliora. Est etiãnũ ætatis
differẽtia. Amygdala.n.et pirus in senecta fertilissĩæ:ut glandiferæ:et quoddã genus
ficoꝝ. Cætera eius in iuuẽta tardiusq; maturantes. quod notat᷑ in uitibus maxĩe. Ve/
tustioribus.n.uinũ melius:nouellis copiosius. Celerrĩe uero senescit:et ĩ senecta de/
teriorẽ fructũ gignit:malus. Nãq; et minora poma ꝓueniũt:et uermiculis obnoxia.
Quin et ĩ ipsa arbore nascunt᷑. Ficus sola ex õniũ arboꝝ fœtu maturitatis cã medicat᷑.
Iã q̃dẽ ex portentis:quoniã maiora sũt præcocia præposteris. Omnia autẽ celerius se/
nescunt prafœcunda. Quin et protinus moriũt᷑ aliq̃ cælo fœcũditatẽ omnẽ eblãdito.
quod maxĩe uitibus euenit.

DE Moro. Cap.xxix.

COntra morus tardissĩe senescit:fructibus minime laborans. Tarde et ea quorũ
crispa materies:ut acer palma populus. Et subarata ocius senescunt.

DB Siluestribus. Cap.xxx.

SIluestria autẽ tardissime. Atq; ĩ totũ omnis cura fertilitatem adiicit. Fertilitas
senectã. Ideoq; & præflorẽt alia & prægerminant:atq; in totum præcocia fiũt:
quoniã omnis infirmitas cælo magis accidit. Multæ uero plura gignunt: ut diximus
in glãdiferis. Inter quæ laurus uuas suas. maximeq; sterilis quæ nõ gignit aliud:obq;
id a q̃busdã mas existimat᷑. Ferũt & auellanæ iulos cõpactili callo ad nihil utiles.

DE Buxo:& faba græca siue loto. Cap.xxxi.

PLurĩa uero buxus. Nã & semẽ suũ:& granũ quod cartegon uocant:& a septẽ/
trione uiscum:a meridie hyphear:e q̃s plura mox paulo. Interdũq; ꝑiter res q̃/
ternas hñt. Arboꝝ quædam simplices:q̃bus a radice caudex unus & rami frequentes:
ut oliuæ:fico:uiti. Quædam fruticosi gñis:ut paliurus:myrtus. Item nux auellana.
Quinĩmo melior est & copiosior fructu in plures dispsa ramos. In q̃busdã omnino
nullus:ut in suo gñe buxo loto transmarinæ. Quædam bifurcæ:atq; etiã ĩ q̃nas ꝑtes
diffusæ. Quædã ĩdiuiduæ : nec ramosæ:ut sãbuci. Quædã indiuiduæ ramosæ ut pi/
ceæ. Quibusdã ramoꝝ ordo sicut piceæ:abieti. Aliis inconditus ut robori malo piro.
Et abieti q̃dem subrecta diuisura:ramiq; in cælum tendentes:non in latera ꝓni. Miꝝ
cacuminibus eoꝝ decisis morit᷑. Totis uero detrũcatis durat. Et si infra q̃ rami fuere
præcidat᷑:quod supest uiuit. Si uero cacumẽ tantum auferat᷑:tota morit᷑. Alia ab ra/
dice brachiata ut ulmus. Alia in cacumĩe ramosa ut pinus lotos siue fabagræca:quã
romæ a suauitate fructus siluestris q̃dẽ:sed cerasorum pene nat᷑a lotõ appellãt. Præ/
cipueq; domibus expetit᷑:ramoꝝ petulantia:breui caudice latissima expatiãtiũ ũbra:
& in uicinas domos sæpe trãsilientium. Nulli opacitas breuior:nec aufert solẽ hye/
me decidentibus foliis. Nulli cortex iucundior aut oculos excipiẽs blãdius. Nulli ra/
mi lõgiores ualidioresq; aut plures:ut dixisse totidẽ arbores liceat. Cortice pelles tin/
gũt:radice lanas. Malis ꝓpriũ genus. Feraꝝ.n.rostra reddũt:adhærẽtibus uni maxĩo
mĩoribus. Ramoꝝ aliq̃ cæci q̃ nõ germinant. quod nat᷑a fit si nõ eualuere: aut pœna
cũ ãputatos cicatrix hebetauit. Quæ diuiduis in ramo natura est:hæc uiti in oculo:
haꝝdini in geniculo. Omniũ terræ ꝓxĩa crassiora. In longitudinẽ excrescunt abies:
larix:palma:cupressus:ulmus:& siq̃ unistirpia. Ramosaꝝ cerasus etiã in.xl.cubitoꝝ
trabes æq̃li per totum duum cubitorum crassitudine reperit᷑.

DE Ramis & cortice & radicibus arboꝝ. Cap.xxxii.

QVædam statĩ in ramos spgunt᷑:ut mali. Cortex aliis tenuis:ut lauro tiliæ. Aliis
crassus ut robori. Aliis lenis:ut malo fico. Idẽ scaber robori palmæ. Omnibus
ĩ senecta rugosior. Quibusdam rumpit᷑ sponte:ut uiti. Quibusdam etiam cadit:ut
malo unedoni. Carnosus suberi populo. Mẽbranaceus ut uiti harundini. Libris sĩlis
ceraso. Multiplex tunicis:ut uitibus tiliæ abieti. Quibusdam simplex:ut fico haꝝdi/
ni. Magna & radicum differentia. Copiosæ fico robori platano. Breues & angustæ
malo. Sĩgulares abieti larici. Sĩgulis.n.ĩnitũt᷑:q̃q̃ minimis ĩ latera dispsis. Crassiores

lauro:& ĩæq̃les. Itẽ oleæ:cui & ramoſæ. At robori carnoſæ. Robora ſuas ĩ ꝓfundum agũt. Si Virgilio qdẽ credĩus æſculus q̃tũ corpore eminet:tãtũ radice deſcẽdit. Oleæ maliſq; & cupreſſis ꝑ ſũma ceſpitũ. Aliis recto meatu:ut lauro oleæ. Aliis flexuoſo: ut fico. Minutis hæc capillamẽtis hirſuta:ut abies:multæq; ſiluestriũ. E qbus mõtani prætenuia fila decerpẽtes ſpectabiles lagenas & aliã uaſa nectũt. Quidã nõ altius deſcẽdere radices q̃ ſolis calor tepefaciat. Idq; naťa loci tenuiores ſiue grauiſſĩas dixere:quod falſũ arbitror. Apud auctores certe ĩuenit̃ abietis plãtã cum trãſferret̃: octo cubitoꝝ ĩ altitudĩe:nec totã refoſſã:ſed abruptã. Maxĩa ſpatio atq; plenitudĩe & cædri ẽ.ab ea platani:roboris:& glãdiferaꝝ. Quarũdã radix uiuacior ſupficie:ut lauri. Itaq; cũ trũco inaruit reciſa etiã lætius fruticat. Quidã breuitate radicũ celerius ſeneſcere arbores putãt. Quod coarguũt fici:q̃ꝝ radices lõgiſſĩæ:& ſenectus ociſſima. Falſũ arbitror & quod aliq ꝓdidere:radices arboꝝ uetuſtate minui. Viſa &enĩ ẽ ãnoſa quercus euerſa ui tẽpeſtatis:& iugeꝝ ſoli ãplexa. Proſtratas reſtitui pleꝝq;:& q̃dã terræ cicatrice reuiuiſcere:uulgare ẽ. Et faĩliariſſimũ hoc platanis:quæ pluriũ uẽtoꝝ cõcipiũt ꝓpter denſitatẽ ramoꝝ. Quibus amputatis leuatæ onere in ſua ſcrobe reponuntur. Factumq; iam eſt hoc & in iuglandibus:oleiſq;:ac multis aliis.

DE Prodigioſis arboribus:& quibus modis ſponte naſcunt̃:& ꝙ nõ omnia ubiq; naſcantur:& quæ non alibi naſcantur arbores. Capitulum.xxxiii.

ESt ĩ exẽplis & ſĩe tẽpeſtate ullaue cã alia q̃ ꝓdigii cecidiſſe multas:ac ſua ſpõte reſurrexiſſe. Factũ hoc populi ro.qritibus oſtentũ cĩbricis bellis nuceriæ ĩ luco Iunonis ulmo poſtq̃ etiã cacumẽ ãputatũ erat:quoniã in arã ipſã ꝓcũbebat:reſtituta ſpõte:ita ut ꝓtinus floreret. A quo deĩde tpr̃e maieſtas poppli ro.reſurrexit: quæ añ uaſtata cladibus fuerat. Memorat̃ hoc idẽ factũ & in philippis ſalice ꝓcidua atq; detrũcata. Et ſtagiris ĩ muſæo populo alba. Oĩa fauſti ominis. Sed maxĩe miꝝ ãtãdri platanus etiã circũdolatis lateribus reſtibilis ſponte facta: uitæq; reddita. Lõgitudĩe .xv.cubitoꝝ:craſſitudĩe q̃ttuor ulnaꝝ. Arbores q̃s naťæ debeãus tribus mõis naſcũt̃. Sponte:aut ſeĩe:aut ab radice. Cura nũeroſior exiſtit:de q̃ ſuo dicẽus uolumĩe. Nũc enim totus ſermo de naťa ẽ:multis mõis miriſq; mẽorabili. Nãq; nõ oĩa ĩ oĩbus locis naſci docuimus:nec trãſlata uiuere. Hocq; alias faſtidio:alias contumacia: ſæpius ĩbecillitate eoꝝ quæ trãſferũt̃:euenit. Alias cælo ĩuidente:alias ſolo repugnãte. Faſtidio balſamũ alibi naſci naťa q̃ in ſyria noluit fere. Necnõ & palmã naſci ubiq;: aut natã pere:uel cũ ꝓmiſit etiã oſtẽditq; ea educare quæ tãq̃ ĩ uita peperit. Nõ hẽt uires frutex cĩnami ĩ ſyriæ uicina puẽiẽdi. Nõ ferũt amomi nardiq; deliciæ: ne ĩ arabia q̃dẽ ex india naue pegrinari. Tẽtauit.n. Seleucus rex. Illud maxĩe miꝝ ipſas arbores pleꝝq; exorari ut uiuant atq; trãmigrẽt. Aliq̃do & a ſolo ĩpetrari ut alienas alat: aduenaſq; nutriat.cælũ nullo mõ qt flecti. Viuit in italia pipis arbor. Caſiæ uero etiã ĩ ſeptẽtrionali plaga. Vixit & in lydia thuris. Sed ũde ſorbẽtes ſuccũ õnẽ ex iis ſoles coquẽteſq; lachrymã? Illud ꝓxĩe miꝝ mutari naťã ĩ iiſdẽ locis atq; ĩprouiſo ualere. Cædrũ æſtuoſis ptibus dederat.& ĩ lyciis frigidiſq; mõtibus naſcit̃. Frigus inimicum lauro fecerat.ſed ĩ olympo copioſior nulla ẽ. Circa boſphoꝝ cĩmeriũ ĩ pãticapeo urbe õni mõ laborauit Mithridates rex & cæteri ĩcolæ:ſacroꝝ certe cã lauꝝ myrtũq; hr̃e:& nõ cõtigit:cum abũdẽt arbores ibi punicæ ficiq;. Iã mali & piri laudatiſſĩæ. Frigidas naťa eodẽ tractu nõ genuit arbores pinũ abietẽ piceã. Et qd attĩet ad põtũ abire? Iuxta romam ipſã caſtaneæ:ceraſiq; ægre ꝓueniũt. Perſica ĩ thuſculano. Nec nõ nuces græcæ cum tedio inſeruntur. Terracina ſiluis ſcatet eaꝝ.

DE Cupreſſo:& ꝙ ex terra noua aliq̃ ſæpe naſcãt̃ quæ ĩ ea añ nõ fueꝝt. Ca.xxxiiii.

CVpreſſus aduena & difficillĩe naſcẽtiũ fuit:ut de q̃ uerboſius ſæpiuſq; q̃ de omnibus aliis prodiderit Cato. Natu moroſa:fructu ſupuacua:baccis torua:folio amara:odore uiolenta. Ac ne ũbra qdẽ gratioſa:materie rara:ut pene fruticoſi gñis. Diti ſacra: & ideo funebri ſigno ad domos poſita. Fœmĩa ſterilis diu. Mete demum

aspectu non repudiata distinguēdis tantū pinoꝝ ordinibus. Nunc uero tōsilis facta in densitate parietū: coercitaq; gracilitate perpetuo tenera. Trahit̃q; etiā in picturas ope historiali uenatus classesue & imagīes reꝝ tenui folio breuiq; & uirēte supuestiēs. Duo gn̄a eaꝝ. Meta in fastidiū conuoluta quæ & fœmīa appellat̃. Mas spgit extra se ramos: deputat̃q;: & accipit uitē. Vtraq; autē īmittit̃ in ptícas asseresue āputatione ramoꝝ: q. xiii. āno denariis singulis ueneūt. Quæstuosissīa in satus rōne silua. Vulgoq; dotē filiaꝝ ātiq plantaria appellabant. Huic pr̄ia insula creta: q̄q̄ Cato tarētinā eam appellat. Credo ꝙ primum eo uenerit. Et ī enaria succisa regermīat. Sed ī creta quocūq; loco terram mouerit q̄spiam nisi serat̃ alia: hæc gignit̃: ꝓtinusq; emigrat. Illa uero etiam non appellato solo ac sponte: maximeq; in idæis montibus: & quos albos uocant: summisq; iugis ubi niues nunq̄ absunt plurima. Quod miremur: alibi non nisi in tepore ꝓueniens: & nutricem magnopere fastidiens. Nec terræ tātū nat̃a circa has refert aut perpetua cæli: ueꝝ & quædam tp̄aria uis hymbriū. Aliquæ pleꝝq; semina afferunt: & certo fluunt gn̄e. Aliquæ etiam incognito. quod accidit cyrenaicæ regioni cum primum ibi lasserpitiū natum est: ut ī herbaꝝ natura dicemus. Nata ē & silua urbi ei ꝓxīa hymbre piceo crassoq; circiter urbis romæ āno q̄drīgētesīo tricesīo.

DE Hedera. Cap. xxxv.

HEdera iam dr̃ in asia nasci. Negauerat Theophrastus: nec in india nisi ī monte mero. Quin & Harpalum ōni modo laborasse: ut sereret eam in medis frustra. Alexandꝝ uero ob raritatem ita coronato exercitu uictorem ex india redisse exēplo Liberi pr̄is: cuius dei & nunc adornant thyrsos galeasq; etiā ac scuta in thraciæ populis ī solēnibus sacris. Inimica arbor satis ōnibus sepulchraq; ac muros rūpēs. Serpētiū frigori gratissīa: ut miꝝ sit illam in honore ullo hītam. Duo gn̄a eius. Prīa ut reliq̄ꝝ mas & fœmīa. Maior tradit̃ mas corpore: & folio duriore ac pīguiore: & flore ad purpuram accedente. Vtriusque autem flos similis est rosæ siluestri: nisi ꝙ caret odore. Species hoꝝ geneꝝ tres. Est. n. candida: & nigra hedera: tertiaq; quæ uocat̃ helix. Etiānum hæ species diuidunt̃ in alias: quoniam est alia fructu tantum candida: alia & folio. Fructumq; candidum ferentium: aliis densus acinus & grandior racemis in orbē circūactis q uocāt̃ corymbi. Itē sileniciū cuius ē minor acinus sp̄sior racēus. Sīli modo in nigra. Alicui & semen nigrum: alii crocatum: cuius coronis poetæ utuntur: foliis minus nigris: quam q̄dam nysiam: alii bacchicam uocant: maximis inter nigras corymbis. Quidam apud græcos etiamnum duo gn̄a huius faciunt a colore acinorū erythranum & chrysocarpum. Plurimas aūt hēt differētias helix: quoniā folio maxīe distat. Parua sunt et angulosa concinnioraq;: cum reliquoꝝ gn̄a simplicia sīt. Distat et longitudine internodiorum: præcipue tn̄ sterilitate: quoniam fructum non gignit. Quidam hoc ætatis esse non generis existimant. primoq; esse helicem putant fieri hederam uestustate. Hoꝝ error manifestus intelligit̃: quoniam helicis plura genera reperiuntur: sed tria maxime insignia. Herbacea ac uirens quæ plurima est. Altera cādido folio. Tertia uersicolor quæ thracia uocat̃. Etiamnum herbaceæ tenuiora folia: in ordinem digesta: densioraq;. In alio genere diuersa omnia. Et in uersicolori alia tenuioribus foliis ac similiter ordinatis densioribusq;. In altera neglecta omnia hæc. Maiora quoq; ac minora sunt folia, maculaꝝq; hītu distant. Et in candidis alia sūt candidiora. Adolescit in longitudinem maxime herbacea. Arbores autem necat candida: omnemq; succum auferendo tanta crassitudine auget̃: ut ipsa arbor fiat. Signa eius folia maxima atque latissima mammas erigentis quæ sunt cæteris inflexæ. Racemi stantes ac subrecti. Et q̄q̄ omnium generi radicosa brachia huic tamen maxime ramosa ac robusta. Ab ea nigræ. Sed proprium albæ ꝙ inter media folia emittit brachia: utrūque semper amplectens. Hæc est & in muris quanuis ambire non possit. Itaq; etiam pluribus locis intercisa uiuit tamen: duratq;: & totidem initia radicū hēt: quot brachia. Quibus incolumes et solidas arbores suggit: ac strangulat. Est et in

fructu differentia. Albæ nigræq; hederæ:quoniam aliis tãta amaritudo acini: ut aues non attingant. Eſt & rigens hedera:quæ ſine ãminiculo ſtat. Sola omnium generũ ob id uocata ciſſos. E diuerſo nunq̃ niſi humi repens chameciſſos.

DE Hedera quæ uocat᷑ ſimilax. Cap.xxxvi.

SImilis eſt hederæ e cilicia q̃dem primum ꝑfecta:ſed in græcia frequẽtior:quam uocant ſimilacẽ denſis geniculata caulibus:ſpinoſa:fruticoſa ramis:folio hederaceo:paruo:non anguloſo:a pediculo emittente pampinos:flore cãdido:olẽte liliũ. Fert racemos labruſcæ mõ nõ hederæ:colore rubro : cõplexa acinis maioribus nucleos undenos:minoribus ſingulos:nigros duroſq; ĩfauſta omnibus ſacris & coronis:quoniam ſit lugubris: uirgĩe eius nominis propter amorem iuuenis Croci mutata ĩ hũc fruticem. Id uulgus ignorans:pleꝶq; feſta ſua polluit hederam exiſtimãdo. Sicut in poetis aut Libero p̃re aut Sileno:qui omnino neſcit quibus coronet᷑. E ſimilace fiũt codicilli. Propriumq; materiæ eſt:ut admota auribus leuem ſonum reddat. Hederæ mira ꝑdit᷑ nat᷑a ad expiẽda uina. Si uas fiat ex ligno eius:uina trãſfluere:ac remanere aquã ſiq̃ mixta fuerit.

DE Aq̃ticis calamis & fruticibus. Cap.xxxvii.

INterea q̃ frigidis gaudent aquaticos frutices dicere conuenit. Principatum in iis tenebũt harundines belli paciſq; experimentis neceſſariæ:atq; etiam in deliciis gratæ. Tegulo.n.eaꝶ domus ſuas ſeptentrionales populi operiunt:durantq; eius alta tecta. In reliquo uero orbe & cameras leuiſſĩe ſuſpẽdũt. Chartiſq; ſeruiũt calami: ægyptii maxime cognatione quadam papyri. Probatiores tñ gnidii : et q̃ ĩ aſia circa anaeticum lacum naſcuntur. Nr̃atibus fungoſior ſubeſt natura : cartilagine bibula. quæ cauo corpore intus ſuperne tenui inareſcit ligno. Fiſſilis præacuta ſemper acie: geniculata. Cætero gracilitas nodis diſtincta leui faſtidio tenuat᷑ in cacumĩa. Craſſiore peniculo coma:neq; hac ſuperuacua. Aut.n. pro pluma ſtrata cauponaꝶ replet. aut ubi limoſiore callo induruit:ſicut in belgis cõtuſa & interiecta nauiũ cõmiſſuris ferruminat textus:glutino tenacior:rimiſq; explendis fidelior pice. Calamis orientis populi bella conficiunt. Calamis ſpicula addunt irreuocabili hamo noxia. Mortem accelerãt pinna addita calamis. Fitq; & ex ipſo telum aliud fracto in uulneribus. His armis ſolẽ ipſum obumbrant. Propter hoc maxime ſerenos dies optant. Odere uẽtos & hymbres q̃ inter illos pacem eſſe cogunt. Ac ſiquis æthiopas ægyptum arabas ĩdos ſcytas bactras ſarmatarum tot gẽtes & orientis:omniaq; parthorum regna diligẽtius cõputet:æqua ferme p̃s hominum in toto mũdo calamis ſuperata degit. Præcipuus hic uſus in creta bellatores ſuos præcipitauit. Sed in hoc quoq; ut in cæteris rebus uicit italia:quoniã nullus ſagittis aptior calamus q̃ in rheno bononienſi amne:cui plurima ineſt medulla:ponduſq; uolucre. Contra flatus quoq; peruicax libra. Quippe non eadem gratia belgicis. Hæc & creticis commendationibus: quanq̃ præferãt᷑ indi: quorum alia quibuſdam uidetur natura quando & haſtarum uicem præbent additis cuſpidibus. Harundini quidem indicæ arborea amplitudo qualem uulgo in templis uidemus. Differre mares ac fœminas ĩ his quoq; indi tradunt. Spiſſius mari corpus: fœminæ capacius. Nauigiorum etiam uicem præſtãt(ſi credimus)ſĩgula internodia. Circa aceſinẽ amnem maxime naſcunt᷑. Arundo omnis ex una ſtirpe numeroſa. Atq; etiam reciſa fœcundius reſurgit. Radicis natura uiuax:geniculata & ipſa. Folia ĩdicis tantum breuia. Oĩbus uero a nodo orſa complexu tenues per ambitum inducunt tunicas.atq; a medio internodio cum plurimum deſinunt ueſtire: procumbuntque. Latera arundini calamoq; in rotunditatem bina ſuper nodos alterno ſemper ĩguine: ut alterum ad dextram fiat:alterum ſuperiore geniculo ab leua per uices. Inde exeũt aliquando rami qui ſunt calami tenues. Plura autem genera. Alia ſpiſſior denſiorq; geniculis:breuibus internodiis. Alia rarior maioribus tenuior & ipſa. Calamus uero alius totus concauus:quem ſyringiam uocant:utiliſſimus fiſtulis:quoniam nihil eſt ei chartilaginis atq; carnis. Orchomenius eſt cõtinuo foramine ꝑuius:quẽ auleticon

uocant. hic tibiis utilior: fistulis ille. Est alius crassiore ligno & tenui foramine. hunc totum fungosa replet medulla. Alius breuior: alius procerior: exilior: crassiorq;. Fruticosissimus qui uocatur donax: nõ nisi in aquaticis natus: quoniam & hæc differẽtia est multum prælata arũdine quæ in siccis proueniat. Suum genus sagittario calamo ut diximus. Sed cretico longissimis internodiis obsequiumq; quo libeat flecti calefacto. Differentias faciunt & folia non multitudine: uerum robore & colore. Valida laconicis & ab una parte densiora: quales in totũ circa stagna gigni putant. Dissiles amnicis: longisq; uestiri foliis: spatiosius a nodo scandente complexu. Est & obliqua arundo non in excelsitatem nascens: sed iuxta terram fruticis modo se spargens: suauissima in teneritate animalibus. Vocat̃ a quibusdam elegia. Est & in italia nascens adarcha nomine palustris ex cortice tãtum. Sub ipsa coma utilissima dentibus: quoniam uis eadem est quæ sinapi. De orchomenii lacus arũdinetis accuratius dici cogit ammiratio ãtiqua. Characian uocabant crassiorem firmioremq;. Plociam uero subtiliorem. Hanc in insulis fluitantibus natare: illam in ripis expatiantis lacus. Tertia arundo est tibialis calami: quem auleticon uocant. nono hic anno nascebatur. Nam & lacus incrementa hoc temporis spatio seruabat. Prodigiosus siquando amplitudinem biennio extendisset: quod notatum apud cheroniam infausto atheniensium prælio: & apud lebaida sæpe notatur influente cephiso. Cum igitur anno permanserit inundatio proficiunt: in aucupatoriam quoq; amplitudinem. Vocantur zeugitæ. Contra bombyciæ maturius reciproco graciles. Fœminarum latiore folio atq; candidiore: modica lanugine aut omnino nulla spadonum nomine insignibus. Hinc erant armamenta ad inclusos cantus non silendos ex reliquo curæ miraculo: ut uenia sit argento iam potius cani. Cædi solebãt tempestiue usq; ad Antigenem tibicinem cum adhuc simplici musica uterentur: sub arcturo. Sic præparatæ aliquot post annos utiles esse incipiebant. Tunc quoq; multa domandæ exercitatione: & canore tibiæ ipsæ educendæ: cõprimẽtibus se lingulis: quod erat illis theatroꝝ moribus utilius. Postq̃ uarietas accessit & cãtus quoq; luxuriantes. Cædi an̄ solstitia cœptæ & fieri utiles in trimatu apertioribus earum ungulis ad flectẽdos sonos. Quæ inde sunt & hodie. Sed tũc ex sua quaq; tantum arundine congruere persuasũ erat: et ea quæ radicem antecesserat: leuæ tibiæ conuenire: quæ cacumen dexteræ. Immẽsũ quantum iis prælatis quas ipse cephisus abluisset. nunc sacrificæ thuscorum e buxo. Ludicræ uero loto ossibusq; asininis & argento fiunt. Aucupatoria arundo a panhormo laudatissia. Piscatoria ab aritana ex africa. Arũdinis italiæ usus ad uineas maxĩe. Cato seri eam iubet in humidis agris bipalio subacto prius solo: oculis dispositis interuallo ternorum pedum. Simul & corrudam unde asparagi fiant: concordare amicitiam. Salicis uero qua nulla aquaticarum utilior licet populi uitibus placeant: & cecubum ducant. Licet alni sæpes muniant contraq; erumpentium amnium ĩpetus ripaꝝ muro ĩ tutelis ruris excubẽt: ĩ aq̃ satæ: cæsæq; densius innumero hærede ꝓsint.

DE Salice genera eius octo: & quæ præter salicem sit utilia ligaturis: & de rubis. Capitulum. xxxviii.

SAlicis statim plura genera. Nam quædam & ĩ proceritatem magnam emittũt iugis uinearum perticas. Pariuntq; balteo cortice uincula. Et aliæ uirgas seq̃cis ad iuncturas lenticiæ. Aliæ prætenues uiminibus texendis spectabili subtilitate. Rursus aliæ firmiores corbibus ac pluriæ agricolarum supellectili cãdidiores ablato cortice: leuiq; tractatu mollioribus uasis q̃ ut e corio fiant: atq; etiã supinaꝝ ĩ delicias cathedrarũ aptissima. Decidua salici fertilitas densiorq; tonsura ex breui pugno uerius q̃ ramo: non ut remur in nouissimis curanda arbore. Nullius quippe tutior redditus minorisue impendii aut tempestatum securior. Tertiũ locum ei in æstimatione ruris Cato attribuit: prioremq; q̃ oliuetis: q̃q; frumento: aut pratis: nec quia desint alia uincula. Siquidem & genistæ: ithaceæ: & populi: & ulmi: & sanguinei frutices: & betullæ

& arundo fiſſa & arundinum folia : ut in liguria. & uitis ipſa:reciſiſque aculeis rubi
alligāt:& intorta corylus. Mirūq; contuſo ligno alicui:maiores ad uincula eſſe uires.
Salici autem præcipua dos. Finditur enim græca rubens . candidiorque amerina :
ſed paulo fragilior . ideoque ſolido ligat nexu. In aſia tria genera obſeruant. Ni-
gram utiliorem uiminibus. Candidam agricolarum uſibus. Tertiam quæ breuiſſia
eſt helicem uocant. Apud nos quoque multi totidem nomina imponunt. Vimi-
neam uocant eandem purpuream. Alteram nicelinam a colore:quæ ſit tenuior. Ter-
tiam gallicam quæ tenuiſſima. Nec in fruticum nec in ueprium cauliumue : neque
in herbarum aut alio ullo q̄ ſuo genere numerentur iure ſcirpi fragiles paluſtreſque
ad tegulum tegeteſque. E quibus detracto cortice candelæ luminibus & funeribus
ſeruiunt. Firmior quibuſdam in locis earum rigor. Nanq; iis uelificant non in pado
tantum nautici : uerum & in mari piſcator africus præpoſtero more uela intra malos
ſuſpendens. Et mapalia ſua mauri tegunt. Proximeq; æſtimanti hoc uideatur eſſe:
q̄ in interiore mundi parte pari ſunt papyri uſui : ſed fruticoſi generis ſunt. Inter
aquaticas arbores ſunt & rubi atq; ſambuci fungoſi generis:aliter tñ q̄ ferulæ. Quip-
pe plus ligni ac ſucci utiq; ſambuco . ex q̄ magis canoram buccinam tubamq; credit
paſtor ibi cæſæ ubi galloꝝ cantum frutex ille non exaudiat. Rubi mora ferunt & alio
genere ſilitudinem roſæ:qui uocatur cynoſbatos. Tertium genus idæum uocant græ-
ci a loco. tenuior eſt q̄ cætera:minoribuſq; ſpinis & minus aduncis. Flos eius contra
lippitudinem illinitur ex melle:& ignem ſacrum. Contra ſtomachi quoq; uitia bibit̃
ex aqua. Sambuci acinos habent nigros atq; paruos:humoris lenti inficiendo maxīe
capillo:qui & ipſi aqua decocti:manduntur.

DE Succis arborum & natura materiaꝝ:& de cædēdis arboribus. Cap.xxxix.

HVmor & cortici arborum eſt qui ſanguis eaꝝ ītelligi debet:nō idē ōnibus. Ficis
lacteus. Huic ad caſeos figurādos coaguli uis. Ceraſis gūmoſus. Vlmis ſaliuo-
ſus. Lentus ac pīguis malis. Vitibus & piris aquoſus. Viuaciora qbus lētior. Atq; ī
totū corpore arboꝝ:ut reliquoꝝ aīaliū: cutis:ſāguis:caro:nerui:uenæ:oſſa:medullæ.
Pro cute cortex. Mirum in moro medicis ſuccum quærentibus fere hora diei ſecunda
lapide inciſus manat:altius fractus ſiccus uidet̃. Proximi pleriſq; adipes. Ii uocant̃
a colore alburnum. Mollis ac peſſima pars ligni etiam in robore facile putreſcens:te-
redini obnoxia:q̄re ſemper āputabit̃. Subeſt huic caro:cui oſſa:id ē materiæ optimū.
Alternāt fructus quibus ſiccius lignum ut olea:magis q̄ qbus carnoſum:ut ceraſus.
Nec omnibus adeps carneſue largæ:ſicuti nec animalium acerrimis. Neutrum habēt
buxus:cornus:olea:nec medullam:minimumque etiam ſanguinis. Sicuti oſſa non
habent ſorba:carnem ſambuci : & plurimam ambæ medullam. Nec arundines ma-
iore ex parte. In quarūdam arborum carnibus pulpæ uenæq; ſunt. Diſcrimen earum
facile. Venæ latiores cādidioreſq;. Pulpæ fiſſilibus inſunt. Ideo fit:ut aure ad caput
trabis quālibet prælōgæ admota ictus ab altero capite uel grauis ſentiatur: penetrāte
rectis meatibus ſono. Vnde deprehendit̃ an torta ſit materies nodiſq; cōciſa. Qui-
buſdam ſunt tubera:ſicut ſunt in carne glandia. In iis nec uena nec pulpa : quodam
callo carnis in ſe conuoluto. Hoc precioſiſſimum in cædro & acere. Cætera menſarū
genera fiſſis arboribus circinātur in pulpā. Alioquin fragilis eſſet uena ī orbē arboris
cæſa. Fagis pectīes tranſuerſi in pulpa apud antiquos. Inde & uaſis honos. Manius
Curius iurauit ſe ex præda nihil attigiſſe:præter guttū faginū:quo ſacrificaret. Lignū
in longitudinē ita fluctuat:ut quæ pars fuit ab radice:ualidius ſidat. Quibuſdā pul-
pa ſine uenis: mero ſtamine & tenui conſtat. Hæcq; maxīe fiſſilia. Alia frangi cele-
riora q̄ findi:qbus pulpa non eſt:ut oleæ uites. At e contrario totum a carne corpus
fico. Tota oſſea eſt ilex:cornus : robur:cytiſus : morus : hebenos : lotos:& quæ ſine
medulla eſſe diximus. Cæteris nigricans color. Fulua cornus in uenabulis nitet
inciſuris nodata propter decorem. Cædrus & larix & iuniperus rubent.

DE Teredinibus larice. Ca. Lviiii.

LArix fœminam habet: quã græci uocant ægida mellei coloris. Inuentũ ẽ pictoꝝ tabellis ĩmortale: nullisq; fissile rimis. Hoc lignũ proximũ medullæ ẽ: ĩ abiete leucon græci uocauere. Cædrus quoq; durissima: quæ medullæ ꝓxima ut in corpore ossa deraso modo limo. Et sãbuci interiora mire firma tradũť. Nanq; ꝗ uenabula ex ea faciũt: præferũt õibus. Cõstat. n. ex cute & ossibus. Cædi tẽpestiuũ quæ decorticẽť. Vt teretes ad tẽpla cæteraq; usus rotũdi cũ germinãt: alias cortice ĩextricabili & carie subnascẽte ei: materiaq; nigrescente. Tigna & qbus aufert securis corticẽ a bruma ad fauoniũ: aut si præuenire cogamur arcturi occasu: & ãte eũ fidiculæ. Nouissĩa ratiõe solstitio. Dies sydeꝝ hoꝝ reddẽť suo loco. Vulgo satis putãt obseruare: ne quæ dedolãdæ arbores sternanť ãte editos suos fructus. Robur uere cæsũ teredinẽ sẽtit. Bruma aũt neq; uitiať: neq; findiť: alias obnoxiũ etiã ut torqueat sese: findatq;. quod ĩ subere tempestiue quoq; cæso euenit. Infinitũ refert lunaris ratio: nec nisi a uicesima in tricesimã cædi uolũt. Inter ões cõuenit utilissĩe in coitu eius sterni: quẽ diem alii interluniũ: alii silentis lunæ appellãt. Sic certe Tiberius Cæsar cõcremato ponte naumachiario larices ad restituendũ cædi ex retia præfiniuit. Quidã dicunt: ut in coitu & sub terra sit luna. quod fieri non põt nisi noctu. Ac si cõpetãt coitus in nouissimũ diẽ brumæ: illa æterna sit materies: proxĩe cũ supradictis syderibus. Quidã & canis ortum addũt: & sic cæsas materies in foꝝ augustũ. Nec nouellæ autem ad materiem nec ueteres utilissimæ. Circuncisas quoq; ad medullã alii nõ inutiliter relinquũt: ut omnis humor stantibus defluat. Mirum apud antiquos primo punico bello classem Duillii imꝑatoris ab arbore excisa sexagesimo die nauigasse. Contra uero Hieronem regem ducentas. xx. naues effectas diebus. xlv. tradit. L. Piso. Secundo quoq; punico bello Scipionis classis. xl. die a securi nauigauit: tantũ tempestiuitas etiam in rapida celeritate pollet. Cato hominum summus in omni usu: de materiis hæc adiicit. Prælũ e sappino atra potissimũ facito. Vlmeã pineã nuceã: hanc atq; aliã materiem õnem cum effodies: luna decrescente eximito post meridiem sine uento austro. Tunc erit tempestiua: cũ semen suũ maturũ erit. Caueto ne ꝑ rorem trahas: aut doles. Idemq; mox: nisi in trimẽstri lunaq; dimidiata ne tangas materiem. Tunc ne effodias aut præcidas abs terra. Diebus q̃ttuor ꝓximis: quibus luna plena fuerit: optime eximiť. Omnino caueto nigrã materiã ne doles: ne cædas: neue tãgas nisi siccã: neue gelidã: neue rorulentam. Tiberius idem & in capitolio condendo seruauit interlunia. M. Varro aduersus defluuia præcepit obseruandum idem a pleniluniis. Larici & magis abieti succisis humor diu defluit. hæ õiũ arboꝝ altissimæ ac rectissimæ. Nauiũ malis antẽnisq; ꝓpter leuitatẽ præferť abies. cõmuni ab iis pino: quæ aut q̃driptitos uenaꝝ cursus bifidosq; habeat: uel õnino simplices. Fabrorum intestina operaria medulla sectilis optima q̃dripartitis materiis & mollior q̃ cæteræ. Intellectus ĩ cortice ꝑtinus peritis. Abietis quæ pars a terra fuit enodis est. Hacq;: quã diximus: ratione fluuiata decorticatur: atq; ita sappinus uocatur: superior pars nodosa duriorq; fusterna. Et in ipsis aũt arboribus robustiores aquiloniæ partes. Et in totũ deteriores ex humidis opacisque. Spissiores ex apricis: & diuturnæ. Ideo romæ inferna abies supernati præferť. Est per gentiũ quoq; regiones in iis differentia. Alpibus apenninoq; laudatissimæ: in gallia ciuribus ac monte uosego: in corsica: bithynia: ponto: macedonia. Deteriores eneatica & arcadica. Pessimæ parnasia & eubœa: quoniam ramosæ ibi & contortæ putrescentesque facile. At cædrus in creta africa syria laudatissima. Cædri oleo perũcta materies nec tineã: nec cariem sẽtit. Iunipero eadem uirtus: quæ cædro. Vasta hæc ĩ hispania: maxĩæq; bacæ eis. Medulla eius ubicũq; solidior etiã q̃ cædrus. Publicũ omniũ uitiũ uocãt spiras ubi sese cõuoluere uenæ atq; nodi. Inueniunť in qbusdã sicut in marmore centra: id est duritia clauo similis inimica ferris. Et quædã forte accidunt in lapide cõprehenso aut recepto in corpus: aut alterius arboris ramo.

Megaris diu ſtetit oleaſter in foro:cui uiri fortes affixerãt arma : quæ cortice ãbiente
ætas lõga occultauerat.Fuitq; arbor illa fatalis excidio urbis præmonitæ oraculo : cũ
arbor arma peperiſſet.quod ſucciſæ accidit ocreis galeiſq; ĩtus repertis.Ferũt lapides
ita inuentos ad cõtinendos partus eſſe remedio.

DE Materiis. Ca.Lx.

DE Magnitudĩe arboꝝ:& quæ cariẽ & ruinã nõ ſẽtiũt.& de ꝑpetuitate materiaꝝ.

AMpliſſĩa arboꝝ ad hoc æui exiſtimat̃ romæ uiſa:quã ꝓpter miraculũ Tiberius
Cæſar in eodẽ põte naumachiario expoſuerat aduectã cũ reliq̃ materie.Dura/
uitq; ad Neronis principis ãphiteatꝝ.Fuit aũt trabs e larice lõga pedes.cxx.bipedali
craſſitudine æq̃lis.quo intelligebat̃ uix credibilis reliq̃ altitudo faſtigiũ ad cacumen
æſtimãtibus.Fuit & memoria noſtra in porticibus ſeptoꝝ a.M.Agrippa relicta æque
miraculi cauſa:quæ delibatorio ſupfuerat.xx . pedibus breuior:ſeſqpedali craſſitu/
dine . Abies admirationis præcipuæ uiſa in naui:quæ ex ægypto Caii principis iuſſu
obeliſcũ in uaticano circo ſtatutum:quattuorq; trũcos lapidis eiuſdẽ ad ſuſtinendũ
eũ adduxit.Qua naue nil admirabilius uiſũ in mari certũ eſt . Cxx.modii tũc lentis
pro ſaburra ei fuere.Lõgitudo ſpatiũ obtinuit magna ex parte oſtienſis portus latere
leuo.ibi nãq; demerſa eſt a Claudio prĩcipe cũ tribus molibus turriũ altitudine in ea
exædificatis obiter puteolano puluere aduectis.Quæ arboris craſſitudo q̃ttuor hoĩũ
ulnas complectẽtiũ implebat.Vulgoq; audit̃.lxxx.nummoꝝ & pluris malos ad eos
uenundari uſus.Rates uero cõnecti .xl.ſeſtertiis pleraſq;.At in ægypto ac ſyria reges
inopia abietis cædro ad claſſes feruntur uſi.Maxima ea in cypro tradit̃ ad ũdeciremẽ
Demetrii ſucciſa.cxxx.pedũ lõgitudinis:craſſitudinis uero ad triũ hominũ cõplexũ.
Germaniæ prædones ſingulis arboribus cauatis nauigãt:q̃rũ quædã & triginta hoĩes
ferunt.Spiſſiſſima ex omni materie ideo & grauiſſima iudicatur hebenus & buxus:
graciles nat̃a:neutra in aquis fluitat nec ſuber ſi demat̃ cortex : nec larix.Ex reliqs
ſicciſſima lotos:quæ romæ ita appellatur.Deinde robur exalbunatum : et huic nigri/
cans color:magiſq; etiam cythiſo:quæ proxime accedere hebenum uidetur. Qũanq̃
non deſint q ſyriacas terebinthos nigriores affirment. Celebratur & Tericles nomine
calices ex terebintho ſolitus facere torno.Per quã probatur materies: õniũ hæc ſola
ungi uult: meliorq; olea fit.Colos mire adulteratur iuglande ac piro ſilueſtri tinctis
atq; in medicamine decoctis.Omnibus quæ diximus ſpiſſa firmitas.Ab his proxima
eſt cornus:q̃q̃ non poteſt uideri materies ꝓpter exilitatem.ſed lignum nõ alio pene
q̃ ad radios rotarum utile:aut ſiqd cuneãdũ ſit in ligno clauiſue figendũ ceu ferreis.
Ilex item:& oleaſter:& olea:atq; caſtanea:carpinus : populus . Hæc omnia & criſpa
aceris mõ:ſi ulla materies idonea eſſet. Ramis ſæpe deputatis caſtraceo illis eſt:adi/
mitq; uires.De cætero plæriſq; eoꝝ.ſed utiq; robori tanta duritia eſt:ut terebrari niſi
madefactũ nõ queat:& ne ſic qdẽ adactus auelli clauus . E diuerſo clauũ non tenet
cædrus . Molliſſima tilia : eadem uidetur & calidiſſima.argumentum afferunt: ꝙ
citiſſime aſcias retundat.Calidæ morus laurus hedera:& omnes quibus igniaria fiũt.
Exploratoꝝ hoc uſus in caſtris paſtorumq; repperit:quoniam ad excuciendum ignẽ
non ſemper lapidis occaſio eſt.Teritur igit̃ lignum ligno.ignemq; concipit attritu :
excipiente materia aridi fomitis fungi uel foliorum facillime conceptum . Sed nihil
hedera præſtantius : quæ teratur lauro: laurumq; terat.Probat̃ & uitis ſilueſtris alia
q̃ labruſca:& ipſa hederæ modo arborem ſcandens.Frigidiſſima quæcunq; aquatica.
Lentiſſima autẽ:& ideo ſcutis faciẽdis aptiſſima:quoꝝ plaga contrahit ſe protinus:
clauditq; ſuũ uulnus:& ob id contumacius tranſmittit ferrum : in quo ſunt genere
fici: ut ſalix:tilia:betulla:ſambucus: populus utraq;. Leuiſſimæ ex his:ſicut & ſalix:
ideoq; utiliſſimæ.Omnes aũt etiam ad ciſtas quæcũq; flexibili crate conſtãt.Habẽt
& candorẽ rigoremq;:& ĩ ſculpturis facilitatẽ. Eſt lenticia platano:ſed madida ſicut
alno. Siccior eadem ulmo:fraxino:moro:ceraſo:ſed põderoſior.Rigorem fortiſſime

que ligna cariem non sentiunt

seruat ulmus:ob id cardinibus assamentisq; portarum utilissima:quoniam minime torquetur:permutanda tantũ sic ut cacumen ab inferiore sit cardine:radix superior. Palma ẽ mollis. Et suberis materies spissa.& malus pirusq;:necnõ acer:sed fragiles: & quæcũq; crispa. In õnibus siluestris & mascula differentia cuiusq; generis augent. Et infœcunda firmiora fertilibus. Nisi quo in genere mares ferunt:sicut cupressus & cornus. Cariem uetustatemq; nõ sentiunt cupressus:cædrus:hebenus: lotos:buxus: taxus: iuniperus:oleaster:& olea.& ex reliqs tardissimæ larix:robur:suber:castanea: iuglãs. Rimã fissurãq; nõ capit spõte cædrus:cupressus:olea. Buxum maxĩe æternam putãt: hebenũ:& cupressũ: cædrũq;. Claro de õnibus materiis ĩdicio ĩ tẽplo ephesiæ Dianæ utpote tota asia extruente:cũ q̃dringentis annis pactũ sit. Cõuenit tectũ eius esse e cædrinis trabibus. De ipso simulacro deæ ãbigit᷑. Cæteri ex hebeno esse tradũt. Mutianus ter cõsul ex iis: q proxime uiso eo scripsere:uitigineũ:& nunquã mutatũ septies restituto templo. Hanc materiam elegisse eandem Canetiam nomen artificis nũcupans. Quod equidẽ miror:cũ ãtiquiorem Mineruã nõ quoq; mõ Libero patri uetustatẽ attribuat. Adiicit multis foraminibus nardo rigari: ut medicatus humor alat:teneatq; iũcturas:q̃s & ipsas esse modicas admodũ miror. Valuas esse e cupresso: & iam q̃dringentis prope annis durare materiã omnẽ nouæ similẽ. Id quoq; notãdũ ualuas ĩglutinis cõpage q̃driẽnio fuisse. Cupressus ĩ eas electa: quoniã præter cætera uno in genere materiæ nitor maxime ualeat æternus. Nõne simulacrũ Iouis in arce e cupresso durat a condita urbe sexcẽtesĩo sexagesimo primo ãno dicatũ? Mẽorabile & uticæ tẽplũ Apollinis:ubi indicaꝝ cædroꝝ trabes durãt ita: ut positæ fuere prima urbis eius origine annis. M.clxxxviii. Et in hispaniis aiunt templum Dianæ a Zacyntho aduectæ cum conditoribus ãno ducẽtesimo ante excidium troiæ:ut auctor est Bocchus:infra oppidũ ipsum id haberi. Cui pepcit religiõe inductus Annibal iunipi trabibus etiã nunc durãtibus. Sup õnia memorat᷑ ædes in aulide eiusdẽ deæ sæculis ante troianũ bellũ exædificata. Cuius quoniã gñis materiæ sciẽtia oblitterata ĩ plenũ dici nõ potest: utiq; quæ odore præcellãt:ea æternitate præstare. A prædictis morus ꝓxime laudatur:quæ uetustate etiã nigrescit. Et quædã tñ in aliis diuturniora sunt usibus q̃ alia. Vlmus ĩ præflatu firma. Robur defossum. Et in aquis quercus obruta. Eadem super terram rimosa facit opera torquendo sese. Larix in humore præcipua: & alnus nigra. Robur marina aqua corrumpitur. Non improbatur in aqua & fagus & iuglans. Hæ qdem in iis:quæ defodiunt᷑:uel principales. Item iuniperus:eadem & subdialibus aptissima. Fagus & cerrus celeriter marcescunt. Aesculus quoq; humoris impatiens. Ecõtra adacta in terrã ĩ palustribus alnus æterna:onerisq; q̃tlibet patiẽs. Cerasus firma. Vlmus & fraxinus lentæ:sed facile pãdũt᷑:flexibiles tamen stantesq; a circũcisura:siccatæ fideliores. Laricẽ in maritimis nauibus obnoxiã teredini tradũt. Et õia præterq̃ oleastrũ & oleã. Quædã.n.ĩ mari:quædã in terra uitiis opportuniora.

DE Teredinibus. Ca.Lxi.

INfestãtiũ q̃ttuor genera. Teredines capite ad portionẽ grauissimo:rodũt dentibus. hæ tãtũ ĩ mari sentiũt᷑.nec aliã putãt teredinẽ ꝓprie dici. Terrestres tineas uocãt. Culicibus uero similes triphas. Quartũ ẽ & e uermiculoꝝ genere:quoꝝ qdem alii putrescente succo:ipsa materie alii pariunt᷑:sicut in arboribus. Ex eis qui cerastes uocat᷑:cũ tãtũ eroserit:ut circũagat se:generat aliũ. Hæc nasci ꝓhibent in aliis amaritudo:ut cupresso:in aliis duritia:ut buxo. Tradunt & abietem circa germinationes decorticatam q̃ diximus luna:aquis non corrumpi. Alexãdri Magni comites prodiderunt in tilo rubri maris insula arbores esse:ex qbus naues fierent. quas.cc. annis durantes inuentas:& si mergerent᷑ incorruptas. In eadem esse fruticem baculis tantũ idoneæ crassitudinis:uarium tigrium maculis:ponderosum:& cum in spissiora decidit:uitri modo fragilem.

DE Materiis architecti. Et quæ materies ad qd utilis. & quæ firmior materia ĩ tectũ. Ca.Lxii.

APud nos materiæ findũt aliquæ ſponte:ob id architecti eas fimo illitas ſiccari
iubent:ut afflatus non noceant. Pondus ſuſtinere ualide abies larix etiam in
tranſuerſum poſitæ.robur olea incuruant:ceduntq; ponderi:illæ renitũt.nec temere
rũpũt.priuſq; carie q̃ uiribus deficiũt.Et palma arboꝝ ualida:in diuerſũ .n.curuat.
At populus cõtra õia ĩferiora pandit.Palma e contrario fornicat.Pinus & cupreſſus
aduerſus cariẽ tineaſq; firmiſſimæ. Facile pãdit iuglãs.Fiũt.n.& ex ea trabes:frãgiq;
ſe prænũtiat ſtrepitu.Quod ĩ ãdro accidit:cũ e balneis territi ſono ꝓfugerũt.Pinus:
piceæ:alni ad aq̃rũ ductus in ſtobos cauantur. Obrutæ terra plurimis durant annis.
Eædẽ ſi nõ integãt:cito ſeneſcunt:miro modo fortiores ſi humor extra quoq; ſupſit.
Firmiſſima in tectũ abies.Eadẽ ualuarũ repagulis & ad quæq; libeat inteſtina opera
aptiſſima ſiue græco ſiue cãpano ſiue ſiculo fabricæ artis genere ſpectabilis:ramẽtoꝝ
crinibus pãpinato ſemꝑ orbe ſe uoluens ad ĩcitatos rũcinaꝝ raptus.eadẽ & curribus
maxime ſotiabilis glutino in tantum:ut findatur ante q̃ ſolida eſt.

DE Glutinanda materia:& lignis ſectilibus. Ca.Lxiii.

MAgna aũt & glutinatio:ꝓptereaq; ſectilibus laminis:ac in alio genere operiũt.
Stamineã hoc uſu ꝓbãt uenã:& uocãt fertileã argumẽto ſimilitudĩs: quoniã
lacunoſe criſpa.In õni genere & glutinũ abdicãt quædã:& inter ſe & cũ aliis ĩſotia-
bili glutĩo:ſicut robur. Sed nec fere cohærẽt:niſi ſimilia nata:ut ſiqs lapidẽ lignũq;
cõiũgat.Cornũ maxime audit ſorbus: carpinus:buxus:poſtea tilia.Cuicũq; operi fa-
cilia flexilia õia:quæ lẽta diximus:præterq; morus & caprificus.Durabilia ac ſectilia:
quæ modice humida.Arida.n.latius q̃ uiridia ferris cedũt:præter robur & buxũ:quæ
pertinacius reſiſtunt:ſerrarũq; dentes replent æqualitate inerti.qua de cauſa alterna
inclinatione egerũt ſcobẽ.Obedientiſſima quocũq; in opere fraxinus.eadẽq; corylo
haſtis melior:cornu leuior:ſorbo lentior.Gallica uero etiã ad currus flexibilis.Vitem
æmularet ulmus:ni põdus eſſet in culpa.Facilis & fagus:q̃q̃ fragilis & tenore eodem
fictilibus laminis in tenui flexilis. capſiſq; ac ſcriniis ſola utilis. Secatur in laminas
ꝑtenues & ilex:colore quoq; nõ ingrata:ſed maxime fida iis:quæ terunt:ut rotarum
axibus.Ad quos lẽtore fraxinus utilis:ſicut duritia ilex:& utroq; legit ulmus.Sũt ue-
ro & pui uſus fabriliũ miniſterioꝝ ĩſignes.Ideoq; ꝓditũ terebris uaginas ex oleaſtro:
buxo:ilice:ulmo:fraxino utiliſſimas fieri. Ex iiſdẽ malleos. maiores quoq; e pinu &
ilice.Et iis aũt maior ad firmitatẽ cauſa tempeſtiuæ cæſuræ q̃ ĩmaturæ. Quippe cũ
ex olea duriſſimo ligno cardines in foribus diutius ĩmorati plãtæ mõ germinauerĩt.
Cato uectes aquifolios: laureos: ulmeos fieri iubet. Higinus manubria ruſticis
carpinea:iligna:cerrea.Quæ in laminis ſecant: quorumq; operimento ueſtiatur alia
materies:præcipua ſunt citrus:terebinthus:aceris genera:buxum: palma: aquifoliũ:
ilex:ſambuci radix:populus.Dat & alnus (ut dictum eſt) tuber ſectile: ſicut cædrus
acerq;.Nec aliarum tubera in precio.Mediaq; pars arborum criſpior: & quo propior
radici minoribus magiſq; flexibilibus maculis. Hæc prima origo luxuriæ arborẽ alia
ĩtegi:& uiliores ligno precioſiores cortice fieri:ut una arbor ſæpius ueniret.Excogita-
tæ ſũt & ligni bratteæ.Nec ſatis:cœpe tingi animaliũ cornua: dẽtes ſecari: lignumq;
ebore diſtingui:mox operiri. Placuit deinde materiem & in mari quæri. Teſtudo in
hoc ſecta.Nuperq; portentoſis ingeniis principatu Neronis inuentum:ut pigmentis
perderet ſe:pluriſq; ueniret imitata lignum.ſic lectis precia quærũtur. ſic terebĩthũ
uinci iubent.ſic cædrum precioſius fieri.ſic acer decipi.mõ luxuria non fuerat con-
tenta ligno: iam lignum emi teſtudinem facit.

DE Arboꝝ ætate.& quæ genera arborum minime durant. Ca.xvii.

VIta arborum quarundã ĩmenſa credi poteſt : ſiquis profunda mundi & ſaltus
inacceſſos cogitat. Verum ex iis:quas memoria hominum cuſtodit:durãt in
ueliterno Africani prioris manu ſatæ oliuæ. Item myrtus eodem loco conſpicuæ
magnitudinis.Subeſt ſpecus:in quo manes eius cuſtodire draco trahitur.Romæ uero

lotos in Lucinæ area ãno:ꝗ fuit ſine magiſtratibus.ccclxix.urbis æde cõdita.Incertũ
q̃tũ ipſa uetuſtior.eſſe qdem uetuſtiorem non eſt dubiũ:cũ ab eo luco Lucina nomi/
neť.hæc nũc circiter ãnũ.cccel.habet .Antiqor enim illa eſt:ſed ĩcerta eius ætas : quæ
capillata diciť:quoniã ueſtaliũ uirginũ capillus ad eam deferť.Verum altera lotos in
uulcanali:quod Romulus cõſtituit ex uictoria de decimis:æquæua urbi intelligitur:
ut auctor eſt Maſſurius.Radices eius in forũ uſq; Cæſaris per ſtationes municipioꝝ
penetrãt.Fuit cum ea cupreſſus æqualis circa ſuprema Neronis prĩcipis ꝓlapſa:atq;
neglecta.Vetuſtior aũt urbe in uaticano ilex: in q̃ titulus æreis litteris hetruſcis reli/
giõe arborẽ iã tũc dignã fuiſſe ſignat.Tyburtes quoq; originẽ multo ante urbẽ romã
habẽt.Apud eos extant ilices tres etiã Tyburno conditore eoꝝ uetuſtiores:apud quas
inauguratus tradiť.Fuiſſe aũt eum tradunt filiũ Amphiarai : ꝗ apud thebas obierit
una ætate ante iliacũ bellũ . Sũt auctores & delphicã platanũ Agamemnonis manu
ſatã.Et alterã in caphie arcadiæ luco.Sunt hodie ex aduerſo ilienſiũ urbis iuxta hel/
leſpõtũ in Proteſilai ſepulchro arbores:quæ õibus ephebiis eius cũ in tãtũ accreuere:
ut iliũ aſpiciãt:inareſcũt : rurſuſq; adoleſcũt. Iuxta urbẽ aũt quærcus in Ili tumulo
tũc ſatæ dicunť:cũ cœpit iliũ uocari.Argis olea etiã nũc durare diciť:ad quã Ionẽ in
uaccã mutatã Argus alligauerit.In ponto circa heracleam aræ ſunt Iouis Statiui co/
gnomĩe:ibiq; quercus duæ ab Hercule ſatæ.In eodẽ tractu portus Amyci eſt Bebryce
rege interfecto clarus.Eius tumulus a ſupremo die lauro tegiť:quam inſanã uocant:
quoniã ſiqd ex ea decerptũ inferatur nauibus:iurgia fiant:donec abiiciať.Regionem
aulocrenen diximus:ꝑ quã ab apamea in phrygiã itur.ibi platanus oſtendiť: ex qua
pepẽdit Marſya uictus ab Apolline:quæ iã tũ magnitudine electa eſt. Nec nõ palma
deli ab eiuſdẽ dei ætate conſpicitur.Olympiæ oleaſter:ex quo primus Hercules coro/
natus eſt:& nũc cuſtodiť religioſe.Athenis quoq; olea durare tradiť ĩ certamĩe edito
a Minerua . E diuerſo breuiſſima uita eſt punicis:fico:malis. Ex iis præcocibus bre/
uior q̃ ſerotinis:dulcibus q̃ acutis:& dulcior in punicis. Item in uitibus: præcipueq;
fertilioribus .Grecinus auctor eſt ſexagenis annis duraſſe uites. Videnť & aquaticæ
celerius interire. Seneſcunt quidem uelociter:ſed e radicibus repullulant laurus: &
mali:& punicæ.Firmiſſimæ ergo ad uiuẽdũ oleæ:ut q̃s durare annis.cc.ĩter auctores
cõueniat.Et in ſuburbano thuſculani agri colle :qui corne appellať: lucus antiq̃ re/
ligione Dianæ ſacratus a Latio:uelut arte tõſili coma faginei moris. In hoc arborem
mori eximiã ætate noſtra adamauit Paſſienus Criſpus bis conſul orator Agrippinæ
matrimonio:& Nerone priuigno clarior poſtea:oſculari complectiq; eam ſolitus:nõ
mõ cubare ſub ea:uinũq; illi affũdere.Vicina luco eſt ilex & ipſa nobilis.xxxv.pedũ
ambitu caudicis.x.arbores metiens ſingulas magnitudinis uiſẽdæ:ſiluãq; ſola facit.
Hedera necari arbores certũ eſt.Simile quiddã & in uiſco:tãetſi tardiorẽ eaꝝ iniuriã
arbitrãtur.Nãq; & hoc præter fructus agnoſcitur nõ in nouiſſimis mirabile.Quedã
.n.in terra gigni nõ poſſũt:& in arboribus naſcuntur.namq; cũ ſuã ſedẽ nõ habeãt:
in aliena uiuunt:ſicut uiſcũ. Eſt & in ſyria herba:quæ uocatur caſſitias:non tantum
arboribus:ſed ipſis etiã ſpinis circũuoluens ſeſe.Item circa tẽpla theſſalica quæ poly/
podion uocatur:& quæ dolichos:ac ſerpillũ. Oleaſtro quoq; deputato quod gigniť
uocãt phaunos.Quod uero in hiſpiria fullonia hipophactõ caliculis inanibus:foliis
paruis:radice alba.cuius ſuccus ad detractiões in comitiali morbo utiliſſimus habeť.
Viſci tria genera:nanq; eſt in abiete & larice caſſitias. Stelin dicit eubœa naſci. Hy/
phear arcadia. Viſcum aũt in quercu:robore:ilice:pruno ſilueſtri:terebĩtho:nec aliis
arboribus adnaſci.Pleriq; copioſiſſimũ in quercu: quod dryos hyphear uocant. In
omni arbore:excepta ilice : & quercu differentiam facit odor uiruſq; & folium non
iucũdi odoris.In utroq; uiſcum amaꝝ & lẽtũ.Hyphear ad ſaginanda pecora utilius.
Vitia modo purgat primo.dein ea pinguefacit:quæ ſuffecere purgationi . Quibus
ſit aliq̃ tabes intus:negãt durare ea.Edendi ratio ætatis q̃dragenis diebus. Adiciunt

diſcrimen ĩ iis:quæ folia mittãt:& ipſi decidere. Cõtra ĩhærere nato in æterna frõde. Omnino aũt ſatũ nullo modo naſcit'. nec niſi per aluũ auiũ redditũ:maxĩe palũbis & turdis. Hæc eſt nat'a : ut niſi maturatũ in uentre auiũ nõ proueniat. Altitudo eius nõ excedit cubitalem ſemp̃ fruticoſi ac uiridis. Mas fertilis:fœmina ſterilis. aliq̃ndo non fert. Viſcum fit ex acinis:q̃ colligũtur meſſiũ tempore immaturi. Nã ſi acceſſere hymbres: amplitudine q̃dem augent':uiſco uero marceſcũt. Siccãt' deĩde:& aridi tũ-dũt'. ac cõditi in aq̃ putreſcũt duodenis fere diebus. Vnũq; hoc reꝝ putreſcẽdo gratiã inuenit. Inde in ꝓfluẽte rurſus malleo tuſi amiſſis corticibus ĩteriore carne lẽteſcũt. Hoc ẽ uiſcũ pẽnis auiũ tactu ligãdis:iuglãdis oleo ſubactũ cũ libeat inſidias moliri. Nõ eſt omittenda in ea re & galliaꝝ admiratio. Nihil habent druides(ita ſuos appel-lant magos)uiſco & arbore in q̃ gignat'(ſi mõ ſit robur)ſacratius. Iã p̃ ſe roboꝝ eligũt lucos:nec ulla ſacra ſine ea fronde conficiũt:ut inde appellari quoq; interpretatione græca poſſint druides uideri. Enimuero q̃cq̃d adnaſcatur illis:e cælo miſſum putant: ſignũq; eſſe electæ ab ipſo deo arboris. Eſt aũt id raꝝ admodũ inuentu: & repertum magna religione petit'. Et ante õnia ſexta luna:quæ prĩcipia mẽſiũ annorũq; iis facit & ſæculi poſt triceſimũ ãnũ:q̃a iam uiriũ abunde habeat. nec ſit ſui dimidia. omnia ſanãtẽ appellãtes ſuo uocabulo. Sacrificio epuliſq; rite ſub arbore præparatis : duos admouẽt candidi coloris tauros:quoꝝ cornua tũc primũ uinciant'. Sacerdos candida ueſte cultus arborem ſcãdit. Falce aurea demetit. Candido id excipit' ſago. Tũ demũ uictimas immolãt:precãtes ut ſuũ donũ deus ꝓſperũ faciat iis:q̃bus dederit. Fœcũ-ditatem eo poto dari cuicunq; animaliũ ſterili arbitrant'. Contraq; uenena õnia eſſe remedio. Tanta gentium in rebus friuolis plerunq; religio eſt.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SEPTIMVSDECIMVS. PROHOEMIVM.

Arboꝝ precia mirabilia. Ca. i.

NATVRA ARBORVM TERRA MARIQVE ſponte ſua prouenientium dicta eſt. Reſtat earũ quæ arte & humanis ingeniis fiunt: ueriuſq̃ naſcuntur. Sed prius mirari ſuccurrit quæ ab-ſtulimus penuria pro indiuiſo poſſeſſa a feris: depugnãte cũ iis homine circa caducos fructus. Circa pẽdẽtes uero & cũ alitibus. In tãta delitiaꝝ precia uẽiſſe clariſſĩo(ut eq̃dem arbitror) exẽplo .L. Craſſi:atq; Cn. Domitii Aenobardi. Craſſus orator fuit ĩ primis nominis romani. Domus ei magnifica:ſed aliquãto præſtantior in eodẽ pa-latio. Q. Catuli:q̃ cimbros cum. C. Mario fudit. Multũ uero pulcherrima cõſenſu omniũ ætate ea in colle uiminali. C. Aq̃lii equitis romani clarioris etiã tũ q̃ iuris ciuilis ſciẽtia: cũ tñ obiecta Craſſo ſua eſt. Nobiliſ-ſimaꝝ gẽtiũ ambo Craſſus atq; Domitius cenſurã poſt conſulatũ ſimul geſſere ãno cõditæ urbis ſexcenteſĩo ſexageſĩoſecũdo frequentem iurgiis ꝓpter diſſimilitudinẽ moꝝ. Tũc Cn. Domitius ut erat uehemens natura præterea accenſus odio:quod ex æmulatiõe auidiſſimũ eſt:grauiter increpuit tanti cenſorem habitare pro domo eius milia nummoꝝ identidem ꝓmittens. Et Craſſus ut præſens ingenio ſemp̃ & faceto lepore ſollers cõcedere ſe reſpondit:exceptis ſex arboribus. ac ne uno q̃dem denario ſi adimerent':emptã uolente Domitio. Craſſus utrũne igitur ego ſum inquit quæſo Domiti exemplo graui & ab ipſa mea cenſura notandus:qui in domo quæ mihi hæ-reditate obuenit comiter habitem:an tu qui ſex arbores æſtimes? Eæ fuere loti patula ramorum opacitate laſciuæ. Cæcina Largo e ꝓceribus crebro in iuuenta noſtra eas in

domo sua ostētāte. Durauerūtq; (quoniam & de lōgissimo æuo arboꝝ diximus) ad Neronis principis incendia: quibus cremauit urbem: ānis .clxxx. postea cultu uirides iuuenesq;: ni princeps ille accelerasset etiā arboꝝ mortē. Ac neqs uilē de cætero Crassi domū: nihilq; in ea iurgāte Domitio fuisse dicēdū præter arbores iudicet: iā colūnas q̃ttuor hymetii marmoris ædilitatis gratia ad scænam ornādā aduectas in atrio eius domus statuerat: cū in publico nōdū essent ullæ marmoreæ. Tā recens ē opulētia tā/toq; tūc plus honoris arbores dōibus afferebāt: ut sine illis ne inimiciciaꝝ qdē preciū seruauerit Domitius. Fuere ab iis & cognoīa antiqs: Frōdicio militi illi: q præclara facinora uulturnū transnatans frōde capiti imposita aduersus Annibalē edidit. Sto/lonū Liciniæ genti (ita.n.appellat̃ in ipsis arboribus fruticatio inutilis: unde & pam/pinatio īuenta) primo Stoloni dedit nomē. Fuit & arboꝝ cura legibus priscis. cautūq; est duodecim tabulis: ut q iniuria cecidisset alienas: lueret in singulas siclos æris. xxv. Quid existimamus? futuras ne eas credidisse ad supradictam æstimationē illos: qui frugiferas tāti taxauerāt? Nec minus miraculū in pomo est multaꝝ circa suburbana fructu ānuo addito binis milibus nummū maiore singularū reditu: q̃ erat apud āti/quos prædioꝝ. Ob hoc insita & arboꝝ quoq; adulteria excogitata sunt: ut nec poma pauperibus nascerentur. Nūc ergo dicemus quo maxime modo tātum ex iis uectigal cōtingat: uerā colēdi rationē absolutāq; ꝓdituri. Et ideo nō uulgata tractabimus: nec quæ cōstare aīaduertīus: sed incerta atq; dubia: in quibus maxime fallit̃ uita. Nam diligentiā in supuacuis affectare nō nostrū est. Ante ōia aūt in uniuersum & quæ ad cūcta arboꝝ genera ptinēt: in cōmune de cælo terraq; dicemus.

DE Natura cæli ad arbores. & quā partē cæli spectare debeant. Ca.ii.

AQuilone maxime gaudent: densiores ab afflatu eius lætioresq; & materiæ fir/mioris. Qua in re pleriq; fallūt̃: cū in uineis pedamēta nō sit a uento eo oppo/nenda: & id tātū a septentrione seruandū. Quinimmo tempestiua frigora plurimū arboꝝ firmitati cōferūt: & sic optime germināt. alioquin si blandiant̃ austri defati/scentes: ac magis etiā ī florem. Nā si cum defloruere: ꝓtinus sequāt̃ hymbres: ī totū poma depereūt. adeo ut amigdala & piri: etiā si ōino nubilū fiat austrinusue flatus: amittant fœtus. Circa uergilias qdem pluere: inimicissimū uiti & oleæ: quoniā tunc coitus est eaꝝ. Hoc est illud q̃triduū oleis decretorium. hic articulus austrinus nubili spurci quod diximus. Fruges quoq; peius maturescūt austrinis diebus: sed celerius. Illa sūt noxia frigora: quæ septentrionibus aut præposteris fiūt horis. Hyemē qdem aqloniam esse: ōnibus satis utilissimū. Hymbres uero tūc expetendi euidens causa ē: quoniā arbores fœtu exīanitas: & folioꝝ quoq; amissione languidas natūale est auide esurire. Cibus aūt eaꝝ hymber. quare tepidā esse hyemem: ut absumpto partu arborū seq̃tur protinus conceptus: id est germinatio. ac deinde alia florescendi exinanitio: inutilissimū experimentis credit̃. Quinimmo si plures ita cōtinent̃ anni: etiam ipse moriūt̃ arbores: quoniā nemini dubia pœna est in fame laborātium. Ergo qui dixit heymes serenas optādas: nō pro arboribus uota fecit. Nec ꝑ solstitia hymbres uitibus cōducūt. hyberno qdem puluere fieri messes lætiores luxuriātis īgenii fertilitate dictū est. Alioquī uota arboꝝ cōmunia sūt frugūq;: niues diutinas sedere. Causa nō solum qa animā terræ euanescentem exhalatione includūt: & comprimūt: retroq; agunt in uires frugū atq; radices: ueꝝ q; & liquorem sensī præbent: puꝝ præterea leuissimūq;: quādo nix aq̃ꝝ cælestium spuma est. Ergo humor ex iis non uniuersus ingurgitans diluensq;: sed quomodo sitit̃ distillans uelut ex ubere alit omnia: quæ non inundat. Tellus quoq; illo mō fermentescit: & succi plena: ac lactescentibus satis nō effœta cū tempus aperit: tepidis arridet horis. Ita maxime frumenta pinguescunt: præterq̃ ubi calidus semper aer est: ut in ægypto. Continuatio.n. & ipsa consuetudo idem quod modus alibi efficit. Plurimūq; prodest: ubicūq; nō esse quod noceat. In maiore pte orbis cū præcoces excurrere germinatiōes euocatæ indulgentia cæli secutis frigoribs

exuruntur. Qua de cauſa ſerotinæ hyemes noxiæ ſilueſtribus quoq;. quæ magis etiã dolent urgente umbra ſua: nec adiuuante medicina: quoniã ueſtire teneras intorto ſtramento in ſilueſtribus nõ eſt. Ergo tẽpeſtiuæ aquis hybernis primum hymbribus. Deĩde germĩatiõe antecedẽtibus. Tertiũ tẽpus eſt cũ educãt poma: nec ꝓtinus: ſed iã ualido fœtu. Quæ fructus ſuos diutius cõtinẽt: lõgioreſq; deſiderãt cibos: iis & ſerotinæ aquæ utiles: ut uiti: oleæ: punicis. Hæ iã pluuiæ generis cuiuſq; arboribus diuerſo modo deſiderant̃: aliis alio tẽpore maturãtibus. Quapropter iiſdẽ hymbribus quædã lædi uideas: alia iuuari. Et in eodẽ gñe ſicut in piris: alio die hyberna quærũt pluuias: alia uero præcocia. Vt pariter q̃dem õia deſiderẽt. hybernũ tẽpus eſt ãte germĩationẽ quæ aq̃lonẽ auſtro utiliorẽ facit. Ratio eadẽ mediterranea maritimis præfert (ſũt.n. plerunq; frigidiora)& montoſa planis: & nocturnos hymbres diurnis. Magis fruunt̃ aq̃s ſata: nõ ſtatim auferẽte eas ſole. Conuexa & ſitus uineaꝝ arbuſtorũq; ratio ẽ: q̄s in horas debeãt ſpectare. Virgilius ad occaſus ſeri damnauit. Aliqui ſic maluere: q̃ in exortu. A pluribus meridiem probari aduerto. Nec arbitror perpetuum quicq̃ in hoc præcipi poſſe. Ad ſoli naturam: ad loci ingeniũ: ad cæli cuiuſq; mores dirigenda ſollertia eſt. In africa meridiẽ uineas ſpectare & ſi uiti ĩutile: colono ſalubre eſt: quoniã ipſa meridianæ ſubiacet plagæ. Quapropter ibi qui in occaſum aut ſeptentriones cõſeret: optime miſcebit ſolũ cælo: cũ Virgilius occaſus improbet. Nec de ſeptentrione relinqui dubitatio uidet̃. Atq; in ciſalpina italia magna ex parte uineis ita poſitis: cõpertũ eſt nullas eſſe fertiliores. Multũ rationis obtinent uenti. In narbonenſi prouĩcia atq; liguria & parte etruriæ contra circium ſerere imperitia exiſtimatur. Eũdẽq; obliquũ accipe prouidentia. Is.n. ibi æſtatem temperat: ſed tanta plerunq; uiolentia ut auferat tecta.

DE Societate cæli & terræ ad arbores. Ca.iii.

QVidam cælum terræ parere cogũt: ut quæ in ſiccis ſeruantur orientem ac ſeptentriões ſpectent. Quæ ĩ hũidis meridiem. Nec nõ ex ipſis uitibus cauſas mutuãt̃. In frigidis præcoces ſerendo: ut maturitas ãtecedat algorem. Quæ poma uiteſq; rores oderint cõtra ortus: ut ſtatĩ auferat ſol. Quæ ament ad occaſus: uel etiã ad ſeptentriones: ut diutius eo fruãt̃. Cæteri uero fere rationem naturæ ſecuti in aq̃lonem obſeruare uites: & arbores poni ſuaſere. Odoratiorem etiã fieri talem fructũ Democritus putat.

DE Qualitate regionũ. Ca.iiii.

AQuilonis ſitum uentorumq; reliquoꝝ diximus ſecũdo uolumine. Dicemuſq; proxĩo plura cæleſtia. Interĩ manifeſtũ uidet̃ ſalubritatis argumentũ: quoniã in meridiem etiã ſpectãtiũ ſemp ãte decidũt folia: ſimilis & ĩ maritimis cauſa. Quibuſdã locis afflatus maris noxii: in plurimis iidem utiles. Quibuſdã ſatis e lõgĩquo aſpicere maria iucũdũ. Propius admouere ſalis halitũ ĩutile. Similis & fluminũ ſtagnoꝝq; rõ. Nebulis adurũt aut æſtuãtia refrigerãt opacitate: atq; etiã rigore gaudẽt: quæ diximus. Quare experimentis optime creditur. A cælo proximum eſt terræ dixiſſe rationem haud faciliore tractatu. Quippe nõ eadem arboribus cõuenit & frugibus. plerũq; nec pulla qualẽ habet cãpania: ubiq; optima uitibus. Aut quæ tenues exhalat nebulas. Nec lubrica multis laudata. Cretã in albenſiũ põpeianoꝝq; agro & argillã cũctis ad uineã generibus ãteponũt. q̄q̃ præpingues quod accipit̃ ĩ eo genere inuicem ſabulũ albũ. In ticinienſi: multiſq; in locis nigrũ. itemq; rubrũ etiã pingui terræ permixtũ infœcũdũ eſt. Argumenta quoq; iudicantiũ ſæpe fallunt. Non utiq; ſolũ lætũ eſt: in quo ꝓceræ arbores nitent: præterq̃ illis arboribus. Quid enim abiete procerius? Aut quæ uixiſſe poſſit alia in loco eodem? Nec luxurioſa pabula pinguis ſoli ſemp iudiciũ habent. Nã q̃d laudatius germaniæ pabulis? & tamen ſtatĩ ſubeſt harena: tenuiſſimo ceſpitũ corio. Nec ſemp aquoſa eſt terra: cui ꝓceritas herbarum. nõ hercle magis q̃ pinguis adhærens digitis: quod in argillis arguitur. Scrobes q̃dem regeſta in eos nulla complet: ut denſa atque rara ad hunc modum deprehendi poſſit. ferroq; omnis rubiginem obducit. Nec grauis aut leuior iuſto deprehenditur põdere.

Decimus septimus

Quod.n.terræ põdus iustũ ĩtelligi poteſt? Nec fluminibus aggeſta ſemp laudabilis:
quando ſeneſcant ſata quædam aqua. Sed neq; illa quæ laudatur: diu præterq̃ ſalici
utilis ſentit᷑. Inter argumenta ſtipulæ craſſitudo eſt tanta alioquĩ in leborino cam-
paniæ nobili campo: ut ligni uice utant᷑. Sed idem ſolũ ubicũq; arduũ opere: difficile
cultu: bõis ſuis acrius pene q̃ uitiis quem affligit agricolam. Et carbũculus quæ terra
ita uocat᷑. Emẽdari uitẽ hac terra putat᷑. Nã tofus ſcaber nat᷑a fricabilis expetit᷑ quoq;
ab auctoribus. Virgilius & quæ filicẽ ferat: nõ improbat uitibus. Salſæq; terræ multa
melius credũt᷑: tutiora uitiis innaſcentiũ animaliũ. Nec colles opere nudãtur: ſiquis
perite fodiat. Nec cãpi õnes minus ſoles atq; perflatus q̃ opus ſit: accipiunt. Et q̃ſdã
pruinis ac nebulis paſci diximus uites. Omniũ rex̧ ſunt quædã in alto ſecreta: & ſuo
cuiq; corde præuidẽda. Quid quod mutatur ſæpe iudicata quoq; ac diu cõprehẽſa? In
theſſalia circa lariſſã emiſſo lacu frigidior facta ea regio eſt. oleæ deſierunt: quæ prius
fuerãt. Itẽ uites aduri: quod non ãtea thracia ſenſit amoto hebro. Et circa philippos
cultura ſiccata regio mutauit cæli habitũ. At in ſyracuſano agro aduena cultor: ela-
pidato luto: ſole prodidit fruges: donec regeſſit lapides. In ſyria leuẽ tenui ſulco ĩpri-
mũt uomerẽ: qa ſubeſt ſaxũ exurens æſtate ſemina. Iã in quibuſdã locis ſimiles æſtus
ĩmodici & frigox̧ effectus. Eſt fertilis thracia frugũ rigore & æſtibus africa & ægyp-
tus. In chalchia rhodiox̧ inſula locus qdã ẽ in tãtũ fœcũdus: ut ſuo tempore ſatum
demetãt hordeũ: ſublatũq; ꝓtinus ſerãt: & cũ aliis frugibus metãt. Glareoſum oleis
ſolũ aptiſſimũ in uenafrano: pinguiſſimũ in betica. Punica uina in ſaxo coquũtur.
Cecubæ uites in pontinis paludibus madent. Tãta eſt argumẽtorũ & ſoli uarietas ac
differẽtia. Cæſar Vopiſcus cũ cauſã apud cẽſores ageret: cãpos roſiæ dixit italiæ ſemẽ
eſſe: in qbus perticas pridie relictas gramẽ operiret. Sed nõ niſi ad pabulũ probãtur.
Nõ tamen indociles nat᷑a nos eſſe uoluit: & uita cõfeſſa fecit etiã ubi bona certa non
fecerat. Quamobrem prius dicamus crimina.

Genera Terrax̧. Ca. v.

TErrã amarã ſiue macrã ſiqs ꝓbare uelit. Demõſtrãt eã atræ degenereſq; herbæ.
Frigidã aũt retorride nata. Itẽ uliginoſã triſtia. Rubricã oculi. Argilloſã quæ opi
difficillĩa: quæq; raſtros ac uomeres ĩgẽtibus glebis oneret. q̃q̃ aliq̃do nõ quod opi:
hoc & fructui ſit aduerſũ. Itẽ ecõtrario cineraceã: & ſabulũ albũ. Nã ſterilis dẽſa callo
facile deprehendit᷑: uel uno ictu cuſpidis. Cato breuiter: atq; ex ſuo more uitia deter-
minat. Terrã carioſam caue: neue plauſtro neue pecore impellas. Quid putamus hac
appellatione ab eo tantopere reformidari: ut pene ueſtigiis quoq; ĩterdicat? Redeãus
ad ligni cariem. & inueniemus illa: quæ ĩ tantum abominantur uitia: aridæ fiſtuloſæ
ſcabræ caneſcentis exeſæ pumicoſæ. Plus dixit una ſignificatione: q̃ poſſit ulla copia
ſermonis enarrari. Eſt.n. interpretatione uitiox̧ q̃dã nõ ætate: quæ nulla ĩ ea ĩtelligi
poteſt: ſed natura ſua anus terra. & ideo infœcunda ad omnia: atq; etiam imbecilla.
Idem agrũ optimũ iudicat ad radicẽ mõtiũ: planicie in meridiem excurrente: quæ eſt
totius italiæ ſitus. Terram uero teneram quæ uocet᷑ pulla. Erit igit᷑ hæc optima & opi
ſatiua. Intelligere mõ libeat dictam mira ſignificatione tenerã: & qcqd optari debet:
in eo uocabulo ĩueniet᷑. Illa temperate ubertatis. Illa mollis: faciliſq; culturæ: nec ma-
dida: nec ſitiens. Illa poſt uomerẽ niteſcens: q̃lem fons ingeniox̧ Homerus in armis
ab eo cælatã dixit. addiditq; miraculũ increſcentis: quanuis fieret in auro. Illa q̃m re-
centem exquirunt improbæ alites uomerem comitantes: coruique aratoris ueſtigia
ipſa rodentes. Reddatur hoc in loco luxuriæ quoq; ſententia & aliq̃ in ꝓpoſitũ. Certe
Cicero lux doctrinax̧ altera: Meliora ĩqt ũguẽta ſũt quæ terrã: q̃ quæ crocũ ſapiunt.
Hoc.n.maluit dixiſſe: q̃ redolent. Ita eſt profecto. Illa.n.erit optima: quæ unguenta
ſapiet. Quod ſi admonendi ſumus: qualis ſit terræ odor ille: q quæritur: cõtĩgit ſæpe
etiam quieſcẽte ea ſub occaſu ſolis: in quo loco arcus cæleſtis deiecerit capita ſua.
& cũ a ſiccitate cõtinua immaduerit hymbre: tũc emittit illũ ſuũ halitum diuinum
ex ſole conceptum: cui cõpari ſuauitas nulla poſſit. Is eſſe odor in cõmota debebit.

Ubi terra bona & ubi mala

reptusq; neminẽ fallet. ac de terræ odore optĩe iudicabit. Talis fere ẽ ĩ noualibus cæsa uetere silua: quæ cõsẽsu laudat᷑. Et in frugibus qdẽ ferẽdis eadẽ terra utilior ĩtelligit᷑: quotiens ĩtermissa cultura quieuit. quod in uineis nõ fit. Eoq; diligẽtius eligẽda est: ne uera existat opinio eorũ: q iã italiæ terrã existimauere lassã. Opis qdẽ facultas in aliis generibus cõstat e cælo: nec potest arari post hymbres aliq̃ ubertatis uitio lentescens. Cõtra in byzantio africæ illũ cẽtena & quĩquagena fruge fertilẽ cãpum: nullis cũ siccus est arabilẽ tauris: post hymbres uili asello & a parte altera iugi anu uomerẽ trahente uidimus scindi. Terrã. n. terra emendari: ut aliqui præcipiũt: super tenuem pingui iniecta aut gracili: bibulaq; sup humidã ac præpinguẽ: dementiæ operarũ est. Quid enim potest sperare: qui talem colit?

DE Terra: quam Britãnia & Gallia amat. Ca. vi.

Alia est ratio: quã britãnia & gallia inuenere alendi eã: ipsa. quod genus uocant margã. Spissior ubertas in ea intelligit᷑. Est aũt qdã terræ adeps ac uelut glãdia in corporibus ibi dẽsãte se pĩguitudinis nucleo. Nõ omisere & hoc græci.

DE Græcorũ doctrina. Ca. vii.

Quid enĩ intentatũ illis? Laucargyllion uocãt candidam argyllã: qua ĩ megarico agro utũt᷑. sed tãtũ in humida frigidaq; terra. Illas gallias britãniasq; locupletãtis cũ cura dici cõueñt. Duo genera fuerãt. Plura nuper exerceri cœpta ꝓficiẽtibus ingeniis. Est. n. alba: ruffa: colũbina: argyllacea: tofacea: arenacea. Nata duplex: aspa aut pĩguis. Experimenta utriusq; in manus: ususq; geminus: aut ut fruges tãtũ alant aut eædẽ & pabulũ. Fruges alit tofacea alba: quæ si sit inter fõtes reperta: est ad infinitũ fertilis: uerꝫ aspera tractat᷑. & si nimia iniecta est: exurit solũ. Proxima est ruffa: quæ uocat᷑ capnumargos intermixto lapide terræ minutæ harenosæ. Lapis cõtũditur in ipso cãpo: primisq; ãnis stipula difficulter cæditur propter lapides. Impendio tñ minimo leuitate dimidio minoris q̃ cæteræ inuehit᷑. Inspergit᷑ rara: sale eam misceri putãt. Vtrũq; hoc genus semel iniectũ in. l. ãnos ualet & frugũ & pabuli ubertate.

DE Terrarũ generibus. Ca. viii.

Quæ pingues esse sentiũt᷑: ex iis præcipua alba. Plura eius genera. Mordacissimũ quod supra diximus. Alterũ genus albæ cretæ argẽtaria est. Petit᷑ ex alto in centenos pedes actis plerunq; puteis ore angustatis intus ut in metallis spatiante uena. Hac maxĩe britãnia utit᷑. Durãt ãnis. lxxx. Neq; est exemplũ ullius: q bis in uita hanc eidem iniecerit. Tertiũ genus cãdidæ glischromargon uocãt. Est autem creta fullonia mixta pingui terra: pabuli q̃ frugũ fertilior: ita ut messe sublata ãte sementem alterã lætissimũ secet᷑. Dũ in fruge est: nullũ aliud gramen emittit. Durat. xxx. ãnis densior iusto. Cymini mõ strãgulat solũ. Colũbinã gallia suo nomine glaucopelon appellat: glebis excitat᷑ lapidũ modo. Sola gelatione ita soluit᷑: ut tenuissimas bratteas faciat. Hæc ex æquo fertilis. Harenacea utunt᷑ si alia nõ sit in uliginosis uerticibus. & si alia sit: ubi hos gentiũ solos nouimus: q fertilissimũ agrũ colentes: q̃cũq; terra ĩfra pedes tres effossa & pedali crassitudine iniecta lætificẽt. Sed ea nõ diutius ãnis decẽ ꝓdest. Hedui & pictones calce uberrimos fecere agros: quæ sane & oleis & uitibus utilissĩa reperitur. Omnis aũt marga arato iniicienda est: ut medicamentũ rapiatur: & fimi desiderat aliquantulũ. Quæ primo plus aspera & quæ in herbas nõ effũdit᷑. alioquin nouitate quæcũq; fuerit: solum lædet. Ne sic qdẽ primo anno fertilis. Interest & q̃li solo quæratur. Sicca enim humido melior. Arido pĩguius. Temperata alterutra creta uel columbina conuenit.

DE Cineris usu: & de fimo. Et quæ sata uberiorẽ terrã faciãt: & quæ urãt. Ca. ix.

Ranspadanis cineris usus adeo placet: ut anteponant fimo iumentorꝫ. quod qa leuissimũ est: ob id exurũt. Vtroq; tamen pariter non utuntur in eodem aruo: nec in arbustis cinere: nec quasdam ad fruges ut diximus. Sunt qui puluere quoque uuas ali iudicent: pubescentesq; puluerent: & uitiũ arborumq; radicibus aspgant.

Decem et septem

Quod certū est narbonensi ꝓuīciæ & uindemias certius sic eo coqui: qa plus puluis ibi q̄ sol cōfert. Fimi plures differentiæ. Ipsa res ātiq̄. Iam apud Homeꝝ regius senex agrum ita suis manibus lætificans repitur. Argeus rex in græcia excogitasse traditur. Diuulgasse uero Hercules in italia. quæ regi suo Stercuto Fauni filio ob hoc īuentū īmortalitatē tribuit. M. Varro prīcipatū dat turdoꝝ fimo ex auiariis. quod etiam pabulo boum suūq; magnificat. neq; alio cibo celerius pīguescere asseuerat. De nostris moribus bene sperare ē: si tanta apud maiores fuere auiaria: ut ex iis agri stercorarēt. Proximū Columella colūbariis: mox gallinariis facit: natātiū alitū damnato. Cæteri auctores cōsensu humanas dapes ad hoc in primis aduocāt. Alii ex iis præferūt hominū potus in corioꝝ officinis pilo madefacto. Alii per sese aq̄ iterū largiusq; etiam q̄ cū bibitur admixta. Quippe plus iam ibi male domandū est: cū ad uirus illud uini homo accesserit. Hæc sūt certamina q̄bus īuicem ad tellurem quoq; alendam utūtur homines. Proxime spurcicias suū laudant. Columella solus damnat. Alii cuiuscunq; q̄drupedis exitiosū. Aliqui colūbaꝝ præfert. Proximū deīde capraꝝ est. Ab hoc ouiū. Deīde boū. Nouissimus iumentoꝝ. Hæ fuere apud priscos differentiæ. simulq; præcepta non inuenio re tali utendi: quando & hic uetustas utilior. Uisumq; iā est apud quosdā prouīcialiū in tantū abūdāte geniali copia pecudū farinæ uice cribris superiniici: fetore aspectuq; temporis uiribus ī quādā etiā gratiā mutato. Nuper repertum oleas gaudere maxime cinere e calcariis fornacibus. Varro præceptis adiicit equino: q̄ sit leuissimum segetes alēdas. Prata uero grauiore: & quod ex hordeo fiat. Multasq; gignit herbas. Quidā etiā bubulo iumentoꝝ præferūt: ouillūq; caprino. Oibus uero asinīū: quoniā lentissime mādant. E cōtrario usus aduersus utrūq; pronunciat. Inter ōes aū cōstat: nihil esse utilius lupini segete: priusq̄ siliquēt aratro uel bidētibus uersa: manipulisue circa radices arboꝝ uel uitiū obrutis. Etiam ubi non sit pecus culmo ipso uel etiā filice stercorare arbitrant. Cato: stercus unde fiat: stramenta: lupinū: paleas: fabalia: ac frondis iligneas: quernasq; ex segete euellito. Ebulum: cicutam: & circū salicta herbā auctā: uluāq; ea substernito ouibus: frondemq; putridam. Vinea si macruerit: sarmēta sua cōburito: & itidē inarato. Itemq; ubi saturus eris frumentū: oues ibi delectato. Nec non & satis q̄busdā ipsis pasci terrā dicit. Segetem stercorant fruges lupinū faba uicia. Sicut e cōtrario cicer quia uellitur & quia salsū est: hordeū fœnugræcū: eruū. Hæc omnia segetē exurūt: & ōnia quæ uellūt. Nucleos ī segetē ne indideris. Virgilius & lino segetē exuri & auena & papauere arbitratur. Fimeta sub diuo cōcauo loco & qui humorē colligat: stramento intecta ne in sole arescant. Palo e robore depacto fieri iubet. Ita fore ne innascant iis serpentes. Fimum miscere terræ: plurimū refert: fauonio flante ac luna sitiente. id pleriq; praue intelligunt a fauonii ortu faciendū. ac februario mense tantū: cū id pleraq; sata aliis postulent mensibus. Quocunq; tempore fiat: curandum ut ab occasu æquinoctiali flante uento fiat: luna decrescente: ac sicca. Mirū in modū augetur ubertas affectusq; eius obseruatiōe tali.

De Satione arboꝝ: & q̄ auulsione nascūtur arbores. Ca. x.

Abūde prædicta ratione cæli ac terræ. Nunc de his arboribus dicemus: quæ cura hominū atq; arte ꝓueniūt. Nec pauciora ꝓpe sūt gn̄a: tā benigne naturæ gratiā rettulius. Aut .n. semine ꝓueniūt aut plantis radicis: aut ꝓpagine: aut auulsiōe: aut surculo: aut insito & consecto arboris trunco. Nam folia palmaꝝ apud babylonios seri atq; ita arborē ꝓuenire Trogū credidisse demiror. Quædam pluribus generibus serūtur: quædā ōnibus. Ac pleraq; ex iis natura ipsa docuit: & in primis semē serere: cū decidens exceptumq; terra uiuisceret. Sed quædā nō aliter ꝓueniunt: ut castaneæ: iuglandes: cæduis duntaxat exceptis. Ex semine aūt quanq̄ dissimili ea quoq; quæ & aliis modis seruntur: ut uites & mala atq; pira. nanq; iis pro semine nucleus: non ut supradictis fructus ipse. Et mespila semine nasci possūt. Omnia hæc tarda prouētū ac degenerantia. & īsito restituēda. Interdū etiā castaneæ. Quibusdam natura contra

de fimis arabus

omnino nõ degenerandi quoquomodo ferantur:ut cupreſſis:palmis:lauris. Nãq; &
laurus pluribus modis ſerit᷑. Genera eius diximus . Ex iis auguſta & bacalis: et pinus
ſimili modo ſerũt᷑. Bacæ mẽſe ianuario aqlonis afflatu ſiccante legũt᷑: expãdũturq;
raræ:ne calefiãt aceruo. Poſtea quidã fumo ad ſerendũ paratas urina madefaciunt.
alii in qualo pedibus in pfluẽte deculcãt:donec auferat᷑ cutis. Alioquĩ uligo infeſtat:
nec patit᷑ naſci. In ſulco repaſtinato palmi altitudĩe uicenæ fere aceruatĩ mẽſe mar-
tio. Eædẽ & propagine ſerunt᷑. Triumphaliſq; talea tantũ. Myrti genera õnia ĩ cãpãia
baccis ſerunt᷑: romæ ppagine tarẽtina. Democritus & alio modo ſeri docet grãdiſſĩs
baccaꝶ tuſis leuiter ne grana frãgãt᷑:eaq; intrita reſte circunligari:atq; ita ſeri:parietẽ
fore dẽſitatis:ex quo uirgulæ differant᷑. Sic & ſpinas ſepis cauſa ſerũt uomice moris
ſpinaꝶ circũlita. Pilas aũt laurus & myrti inopia a trimatu tempeſtiuũ eſt trãſferre.
Inter ea:quæ ſemine ſerũt᷑:Mago in nucibus operoſus eſt. Amygdalæ in argilla molli
meridiem ſpectanti ſeri iubẽtur. Gaudere eas in dura calidaq; terra. In pĩgui & hũida
mori ac ſterileſcere. Serẽdas q̃maxime falcatas & e nouella: fimoq; diluto maceratas
p triduũ: aut pridie q̃ ſerant᷑ aqua mulſa. Mucrone defigi aciem lateris. In aquilonẽ
ſpectare:ternas ſimul ſerendas:trianguli ratione:palmo inter ſe diſtantes:denis die-
bus adaq̃ri donec grãdeſcãt. Iuglandes nuces porrecte ſeruntur cõmiſſuris iacẽtibus.
Pineæ nucleis ſeptenis fere in ollas pforatas additis:aut ut laurus quæ bacis ſeritur.
Citrea grano & propagine. Sorba ſemine & a radice planta & auulſione proueniunt.
ſed illa in calidis:ſorba & in frigidis:& humidis. Natura & plantaria demonſtrauit:
multaꝶ radicibus pullulãte ſobole denſa:& pariente matre quas enecet. eius quippe
umbra turba indigeſta premit᷑:ut in lauris:punicis:platanis:ceraſis:prunis. Paucorũ
in hoc genere rami parcũnt ſoboli:ut ulmorum palmarũq;. Nullis uero tales pulluli
pueniunt:niſi quaꝶ radices amore ſolis atq; hymbris in ſumma tellure ſpatiantur.
Omnia ea non ſtatim moris eſt in ſua locari:ſed prius nutrici dari: atq; in ſeminariis
adoleſcere:iterũq; migrare. Qui tranſitus miꝶ in modum mitigat etiã ſilueſtres:ſiue
arboꝶ quoq; ut hominũ natura nouitatis ac peregrinatiõis auida eſt:ſiue diſcedẽtes
uirus relĩquũt:mãſueſcũtq; tractatu ceu fere dũ radici auellit᷑ planta. Et aliud genus
ſimile natura præmõſtrauit. Auulſiq; arboribus ſtolones uixere. Quo in genere & cũ
parui ſũt:auellũtur:partemq; aliquã e matris quoq; corpore auferũt ſecũ fimbriato
corpore. Hoc modo plantant᷑ punicæ:coryli:mali:ſorbi:meſpili:fraxini : fici. In pri-
miſq; uites. Cotoneũ ita ſatũ degenerat. Ex eodẽ inuentu eſt:ſurculos abſciſos ſerere.
hoc primo ſepis cauſa factũ ſambucis:cotoneo :& rubis depactis. Mox & culturæ:ut
populis: alnis:ſalici:quæ uel inuerſo ſurculo ſerit᷑. Iã eæ ibi diſponũt᷑:ubi libeat eſſe
eas. Quãobrẽ ſeminarii curã ante cõuenit dici q̃ trãſeat᷑ in alia genera. Nanq; & huic
prĩcipio eligi ſolũ refert:quoniã nutricẽ indulgentiorem eſſe : q̃ matrẽ ſæpe cõuenit.
Sit ergo ſiccũ ſuccoſũq; bipalio ſubactũ:aduenis hoſpitale:& q̃ ſimillimum terræ in
quã tranſferendũ ſit. Ante omnia elapidatum munitumq; ad incurſũ etiã gallinacei
generis. Quamminime rimoſũ:ne penetrãs ſol exurat fibras. Interuallo ſeſqpedum
ſeri ne ſe inter ſe contingant: & noceant. Præter alia uitia etiam uermioſa fiũt. Ideo
ſarriri cõuenit ſæpius:herbaſq; auelli. Præterea ſemina ipſa fruticantia ſupputare: ac
falcẽ pati cõſueſcere. Cato & furcis crates imponi iubet altitudine hominis ad ſolem
recipiendũ. atq; integi culmo ad frigora arcenda. Sic piroꝶ maloꝶq; ſemina nutriri.
ſic pineas nuces. ſic cupreſſos ſemine ſatas & ipſas. Minimis id granis cõſtat:ut uix
perſpici quædã poſſint. Nõ omittendũ naturæ miraculũ : ex tã paruo gigni arbores:
tanto maiore tritici & hordei grano : ne quis fabã reputet. Quid ſimile originis ſuæ
habẽt maloꝶ piroꝶq; ſemina? His prĩcipiis reſpuẽtẽ ſecures materiẽ naſci indomitã:
ponderibus immenſis prela:arboris uelis turribus muriſq; impellẽdis arietibus. Hæc
eſt natura eius. hæc potentia. Sup õnia erit e lachryma naſci aliquid:ut ſuo loco dice-
mus. Ergo e cupreſſo fœmina(mas enim ut diximus:nõ gignit)pilulæ collectæ:qbus

docui mẽsibus siccãt᷑ sole:ruptæq; emittũt semẽ formicis mire expetitũ : ãpliato etiã miraculo tãtuli animalis cibo absumi natalem tantaꝝ arboꝝ. Serit᷑ mense aprili area æq̃ta cylindris:aut uolgiolis dẽsũ.terraq; cribris supcernit᷑ pollicis crassitudĩe . Cõtra ĩmane põdus attollere se nõ ualet.retorquet᷑q; sub terra.ob hoc parcit᷑ uestigiis. Leniter rigatur a solis occasu in trinis diebus:ut æq̃liter bibat donec erũpãt. Differũt᷑ post ãnũ dodrãtali filo.custodita tẽperie:ut uiridi cælo serãtur ac sine aura. Mirũq; dictu periculũ tãtũ eo die ẽ:si rorauerit quantulũcũq; hymbrẽ:aut si afflauerit. De reliquo tutæ sũt perpetua securitate. Aquasq; postea odere. Et zizifa grano serũt᷑ mẽse aprili. Tuberes melius inserũt᷑ ĩ pruno siluestri & malo cotoneo. Et ĩ calabrya ea est. Spina siluestris:quæcunq; optime & mixas recipit:utiliter & sorbos .

DE Transferendis seminariis:& Vlmis serendis & scrobibus. Ca.xi.

PLantas ex seminario transferre ĩ aliud priusq̃ suo loco ponãt᷑:operosæ præcipi arbitror:licet translatione folia latiora fieri spondeãt. Vlmoꝝ priusq̃ folio uestiant᷑. Samara colligenda est circa martias kalen.cũ flauescere incipit:deĩde biduo ĩ umbra siccata serenda densa in refracto terra super minutatim cribrata crassitudine quæ in cupressis. Pluuiæ si non adiuuent:rigandã . Deferendæ ex areaꝝ uenis post annũ in ulmaria interuallo pedali in unanquãq; partẽ . Maritas ulmos autumno serere utilius:quia carent semine. Nã eæ e plantis seruntur. In arbustũ quinquennes sub urbe transferũt᷑:aut(ut q̃dusdã placet)quæ uicenũ pedũ esse cœperũt. Sulco q̃ nouenarius dicitur:altitudine pedũ trium:pari altitudine.& eo amplius circa positas pedes terni undiq; e solido adaggerantur. Arulas id uocant in cãpania. Interualla ex loci natura sumuntur. Aridiores serendas in cãpestribus cõuenit. Populos & fraxinos q̃a festinãtius germinant:disponi quoq; maturius cõuenit. Hoc est ab idibus febru.plantis & ipsas nascentes. In disponendis arboribus arbustisq; ac uineis q̃ncuncialis ordinũ rõ uulgata & necessaria:nõ perflatu modo utilis:ueꝝ & aspectu grata quocunq; mõ intueare in ordinẽ se porrigente uersu . Populis eadẽ ratio semine quã ulmos serendi: transferendi quoq; e seminariis eadem & siluis. Ante omnia igitur in similẽ trãsferri terrã aut meliorẽ oportet.nec e tepidis aut præcocibus in frigidos aut serotinos situs: ut neq; ex iis ĩ illos. Præfodere scrobes ante(si fieri posset)tanto:donec pingui cespite obducantur. Mago ante annũ fieri iubet:ut solẽ pluuiasq; cõbibant:aut si conditio largita non sit:ignes ĩ medios fieri ãte menses duos:nec nisi post hymbres in iis seri. Altitudinẽ eaꝝ in argilloso aut duro solo triũ cubitoꝝ esse in q̃q; partem . In prunis palmo amplius.& ubique caminata fossura ore compressiore sint. Nigra uero terra duo cubita & palmum q̃dratis angulis. Eadẽ mensura græci auctores cõsentiunt:non altiores q̃no semipede esse debere:nec latiores duobus pedibus. Nusq̃ uero serq̃pede minus altos : quoniã ĩ humido solo ad uicina aquæ perueniat. Cato si locus aquosus sit inquit : latas pedes ternos. In faucibus imisq; palmũ & pedem:altitudĩe quattuor pedũ:eas lapide cõsterni:aut si non sit perticis salignis uiridibus. Si neq; eæ sint: sarmentis:ita ut in altitudinem semipedem trahantur. Nobis adiiciendum uidetur ex prædicta arboꝝ natura : ut altius dimittantur eæ:quæ summa tellure gaudent:tanq̃ fraxinus:olea. Hæc & similia quaternos pedes oportet demitti. Cæteris sat est: si altitudinis pedes ternos effecerint. Excide inquit radicẽ istam Papyrius Cursor imperator ad terrorem prenestinoꝝ prætoris. Destringi securius se teste: innoxium abradi partes:quæ se nudauerĩt terra. Aliqui lapides rotũdos subiici malunt:q̃ & cõtineant humorẽ:& trãsmittant. Nõ item planos facere:& a terreno arcere radicẽ existimãtes. Glarea substrata inter utranq; sẽtentiã fuerit. Arborem nec minorẽ bima nec maiorẽ trima transferri quidã præcipiũt. Alii cum annũ impleat. Cato crassiorem quinque digitis non omisit. Idem si abstineret:meridianam cæli partem signare in cortice : ut translata iisdem & assuetis statueret᷑ oris:ne aquiloniæ meridianis oppositæ solibus finderẽtur:& algerẽt meridianæ aquilonibus . Quod e diuerso affectãt etiam q̃dã in.

uite ficoq; pmutantes in cõtrariũ. Densiora. n. folia ita fieri magisq; protegere fructũ & minus amittere. ficũq; sic etiã scansilẽ fieri. Pleriq; id demũ cauẽt: ut plaga deputati cacuminis meridiẽ spectet: ignari fissuris nimii uaporis opponi. Id q̃dẽ in horã diei quĩtã uel octauã spectare maluerim. Aeq; latet non negligendũ: ne radices mora inarescãt: neue a septẽtriõibus: aut ab ea parte cæli usq; ad exortũ brumalem uento flante effodiãt arbores: aut certe non aduersæ iis uentis radices præbeantur. Propter quod emoriũt ignaris causæ agricolis. Cato omnes uentos & hymbrem quoq; in tota translatione dãnat. & hoc ꝓderit q̃plurimũ terræ in q̃ uixerint radicibus cohærere: ac totas cespite circũligari. Cũ ob id Cato in cordibus transferri iubeat. Proculdubio utilissime q̃dẽ sũmã terrã cõtentus est subdi. Quidã punicis malis substrato lapide nõ rũpi pomũ in arboribus tradũt. Radices inflexas poni melius. Arborem ita locari: ut media sit totius scrobis necessariũ. Ficus si in sicilia: bulborum hoc genus est: seritur: ocissime ferre traditur pomũ: neq; uermiculationi obnoxium. Quo uitio non carent reliq̃ poma similiter sata. Radicũ eius magnã adhibendã curã ut exemptas appareat: nõ auulsas: quis dubitet? q̃ tatiõe & reliqua cõfessa omittimus. sicuti terrram circa radices festucato spissandã. Quod Cato primũ in ea re esse censet. Plagam quoque a trunco oblini fimo & foliis præligari præcipiẽs.

DE Interuallis plãtandarꝫ arborꝫ. Et ũbris: & stillicidiis. Et ubi plãtari debeãt. Ca. xii.

HVius loci pars est ad interualla pertinẽs. Quidam punicas: & myrtos: & lauros dẽsiores seri iusserunt. In pedibus tñ nouenis. Malos amplius paulo. uel magis etiã piros. magisq; amygdalas: & ficus. quod optime diiudicabit ramorꝫ amplitudinis rõ: locorꝫq;: & umbræ cuiusq; arboris: quoniã has quoq; obseruari oportet. Breues sunt q̃uis magnarꝫ arborꝫ: q̃ in orbẽ ramos circinent: ut in malis pirisq;. Eædem enormes cerasis: lauris. Iam quædã umbrarꝫ proprietas. Iuglãdiũ grauis & noxia: etiam capiti humano: omnibusq; iuxta satis. Negat germina & pinus. Sed uentis utraque resistit: quoniã & ꝓtecta uinearꝫ ratione egent. Stillicidia pinus: quercus: ilicis põderosissĩa. Nullũ cupressi. umbra minima: & in se circũuoluta. Ficorũ leuis: q̃uis sparsa. ideoq; inter uineas seri non uetantur. Vlmorꝫ leuis: etiã nutriẽs quæcũq; opacat. Sed attico hæc quoq; uidet e grauissimis. nec dubito si emittãt in ramos. Constrictæ q̃dẽ ulmi noxiã esse non arbitror. Iucunda & platani q̃q̃ crassa. Licet gramini credere non soli: haud alia lætius operiente toros. Populo nulla ludentibus foliis. Pinguis alno: sed pascens sata. Vitis sibi sufficit mobili folio: iactatuq; crebro solẽ ũbra tẽperãs. Eodẽ graui protegens in hymbre. Omniũ fere leuis umbra: quorꝫ pediculi longi. Non fastidienda hæc quoq; scientia: atq; non in ultimis ponenda. qñ quibusq; satis ũbra: aut nutrix aut nouerca est. Iuglandiũ q̃dẽ pinorꝫq; & picearꝫ & abietis q̃cũq; attigere: nõ dubie uenenũ est. Stillicidii breuis diffinitio ẽ. Omniũ: quæ ꝓiectu frõdis ita diffũdunt: ut p ipsas non defluat hymbres: stilla sæua est. Ergo plurimum intererit hac in quæstione terra in q̃ seremus: in q̃tũ arbores q̃sq; alat. Iã p se colles minora quærunt ĩterualla. Ventosis locis crebriores seri cõducit. Olea tñ maxĩo interuallo: de qua Catonis italica sententia est. In. xxv. pedibus minimũ: plurimũ. xxx. seri. Sed hoc uariat locorꝫ natura. Non alia maior in betica arbor. In africa uero fides penes auctores erit. Maliarias uocari multas narrat a põdere olei: quod ferãt ãnuo prouentu. Ideo. lxxv. pedes Mago interuallo dedit undiq; etiã in macro solo ac duro atq; uentoso. Cũ minimũ. xlv. Betica q̃dem uberrimas messes inter oleas metit. Illam inscitiam pudendã esse cõueniet: & adultas inter sese luctari iusto plus. & in senectã præcipitare: aut plerunq; ipsis: qui posuere coarguentibus imperitiã suã totas excidere. Nihil est fœdius agricolis: q̃ gestæ rei pœnitentia. multo iam ut præstet laxitate delinquere.

Quæ Arbores tarde crescãt: & quæ celeriter: & de sabina. Ca. xiii.

QVædã aũt natura tarde crescũt. & in primis semine tãtũ nascẽtia: & longo æuo durãtia. At quæ cito occidũt: uelocia sũt: ut ficus: punica: prunus: malus: pirus:

xviii

myrtus: salix: & tamē ātecedūt diuitiis. In trimatu.n. fere incipiūt ostēdentes & ante. Ex iis lētissīa pirus. Ocissima oīū cypirus & pseudocapirius frutex. ꝓtinus.n. floret: semēq; profert. Omnia uero celerius adolescūt stolonibus ablatis: unamq; in stirpem redactis alimētis. Eadē natā & ꝓpagines docuit. Rubi nāq; curuati gracilitate & simul ꝓceritate nimia defigūt rursus in terrā capita. Iteꝝq; nascūt: ex sese repleturi omnia: ni resistat cultura: ꝓrsus ut possīt uideri homines terræ causa geniti. Ita pessima atq; execranda res ꝓpaginē tamē docuit: atq; radicē acq̄ri uiridem. Eadem autem natura ē hederis. Cato ꝓpagari præter uitem tradit ficū oleam punica maloꝝ genera omnia. Laurum: prunos: myrtus: nuces: auellanas: & prenestinas: platanū. Propagationum duo genera: ramo ab arbore depresso in scrobē quattuor pedū quoq;. & post bienniū amputato flexu: plantaq; translata post trimatū: q̄s si longius ferre libeat: in qualis statim aut uasis fictilibus defodere ꝓpagines aptissimū: ut in iis transferant. Alterū genus luxuriosius. radices in ipsa arbore sollicitando traiectis ꝑ uasa fictilia uel q̄los ramis terraq; circūpactis: atq; hoc blādimento īpetratis radicibus: inter poma ipsa & cacumina (in sūma.n. cacumina hoc modo petunt audaci ingenio) arborē aliā longe a tellure faciēdi. Eodē quo supra biennii spatio abscisa propagine: & cū q̄lis illis sata. Sabina herba ꝓpagine serit: & auulsiōe. Tradūt fæce uini aut e parietibus latere tuso mire ali. Iisdē modis rosmarinū serunt: & ramo: quoniā neutri semen. Rododendron propagine & semine.

DE Satione arborum: & insitione. Et quomō inuenta sit tenera inserendi implastratio. Ca. xiiii.

SEmine quoq; inserere natura docuit raptim auium fame deuorato: solidoq; & alui tepore madido cū fœcundo fimi medicamine abiecto in mollibus arborū lecticis: & uentis sæpe translato in aliquas corticū rimas: unde uidimus cerasum in salice: platanū in lauro: laurū ī ceraso: & baccas simul discolores. Tradūt & monedulā cōdentē semina in thesauros cauernaꝝ eiusdē rei præbere causas. Hinc nata inoculatio sutoriæ simili fistula aperiēdi in arbore oculū cortice exciso: semēq; īcludēdi eadē fistula sublatū ex alia. In ficis aūt & malis hæc fuit inoculatio antiq̄. Virgiliana quærit sinū in nodo germine expulsi corticis: gemmāq; ex alia arbore īcludit. Et hactenus natura ipsa docuit. Insitionem aūt casus magister alius: & pene numerosior: ad hunc modū. Agricola sedulus casā sepis munimento cingens: quo minus putrescerent sudes: limē subdidit ex hedera. At illæ uiuaci morsu apprehensæ suā ex alieno fecere uitam: apparuitq; truncū esse pro terra. Aufert ergo serra æqualiter superficies: leuigat falce truncus. Ratio postea duplex. Et prima inter corticem lignūq; inserēdi. Timebāt prisci truncū fidere. Mox inforare ausi medio. Ipsiq; medullæ calamū īprimebāt unū inserētes. neq;.n. plures capiebat medulla subtilior. Postea ratio uel senos adiecit mortalitati eoꝝ ex numero succurrere persuasa per media trūco leniter fisso: cuneoq; tenui fissuram custodiente: donec cuspidatim decisus descendat in rimam calamus. Multa in hoc seruanda. Primū omniū quæ patiat coitū talē arbor: & cuius arboris calamus. Varie quoq; & nō iisdem partibus. Subest omnibus succus. Vitibus ficisq; media ficciora: & e summa parte conceptus: ideo illinc surculi petuntur. Oleis circa medias succus: inde & surculi. Cacumina sitiunt. Facillime coalescunt. Quibus eadem corticis natā: quæq; pariter florentia eiusdem horæ gignationem succorumq; sotietatem habent. Lenta.n. res quotiens humidis repugnant sicca: mollibus corticū duri. Reliqua obseruatio ne fissura in nodo fiat: repudiat quippe aduenā īhospitalis duritia: ut in ꝑte nitidissīa: ne longior multo tribus digitis: ne obliqua: ne trāslucens. Virgilius ex cacumine inseri uetat. Certumq; est ab humeris arboꝝ orientem æstiuū spectātibus surculos petendos: & e feracibus & e germine nouello: nisi uetustæ arbori inserant. ii enī robustiores esse debent. Præterea ut prægnantes: hoc est germinatione turgentes: & q̄ parere illo sperauerint āno. Bimi utiq; nec tenuiores digito minimo. inserunt aūt & inuersi cū id agit: ut minor altitudo in latitudinem se fūdat. Ante oīa

gemmãtes nitere cõueniet: nihil usq̃ ulcerosũ esse aut retorridũ. Spei fauet medulla calami cõmissuræ: si in matre ligni corticisq; iungat᷑. Id. n. satius q̃ foris cortici æq̃ri. Calami exacutio medullam ne nudet. Tenui tñ̃ fistula detegat: ut fastigatio leui descendat cuneo tribus nõ ãplior digitis. Quod facillime cõtingit tinctũ: aq̃ radẽtibus ne excuciat᷑ in uento: ne cortex a ligno decidat alterutri. Calamus ad corticẽ usq; suũ deprimat᷑. Ne laxet᷑ dũ deprimit᷑: neue cortex replicet᷑ in rugas. ideo lachrymãtes calamos inseri nõ oportet. Non hercule magis q̃ aridos: qa illo mõ labat humore nimio cortex: Hoc uitali defectu nõ humescit neq; cõcorporat. Id etiã religionis seruãt: ut luna crescente calamus utraq; deprimat᷑ manu. Et alioquĩ in hoc ope duæ simul manus minus nitũt᷑ necessario tẽperamento. Validius. n. demissi tardius ferunt: fortius durãt. Cõtrariũ ex diuerso: ne hiscat nimiũ rima: laxæq; capiat: aut ne paꝝ exprimat: aut cõpressũ necet. Hoc maxĩe præcauẽdũ: ut præualidæ accipiẽtis trũco ĩ media fissura reliq̃t᷑. Quidã uestigio fissnræ falce in trũcis facto salice præligãt marginẽ ipsũ. postea cuneos figũt cõtinente uĩculo libertatẽ dehiscendi. Quædã in plãtario insita eodẽ die trãsferũt᷑. Si crassior trũcus inserat᷑: inter corticẽ & lignũ inseri melius cuneo optime osseo: ne cortice rũpatur laxato. Cerasi libro dempto findũt᷑. Hæ solæ & post brumã inserũtur: dempto libro habent ueluti lanuginẽ: quæ si cõprehendit insitum: putrefacit. Incolumi cuneo adactũ utilissime astringit᷑. Inserere aptissimũ q̃ ꝓximũ terræ patiat᷑ nodoꝝ trũciq; ratio. Eminere calami sex digitoꝝ longitudine nõ ãplius debẽt. Cato argyllæ uel cretæ harenã fimũq; bubulũ admisceri: atq; ita usq; ad lentorem subigi iubet. idq; interponi & circũlini. Ex iis quæ cõmentatus est: facile apparet illa ætate inter lignũ & corticẽ: nec alio mõ inserere solitos: aut ultra latitudinẽ duũ digitoꝝ calamos dimittere. Inseri aũt præcepit pira ac mala ꝑ uer: & post solstitiũ diebus. L. post uĩdemiã. Oleas aũt & ficos ꝑ uer tãtũ luna sitiente: hoc est sicca. Præterea post meridiẽ: ac sine uento austro. Mirũ ꝙ nõ cõtentus insitũ munisse: ut dictũ est: & cespite ab hymbre frigoribusq; ꝓtexisse ac mollibus bifidorũ uiminũ fascibus: lĩgua bubula (herbæ id genus est) insuꝑ obtegi iubet: eãq; illigari opertã stramẽtis. Nũc aũt abũde arbitret᷑ paleato luto libro fa̋rcire duos digitos insito extante. Verno inserẽtes tẽpus urget: incitantibus se gẽmis: præter q̃ in olea: cuius diutissime oculi parturiũt: minimumq; succi habẽt sub cortice: q nimius insitis nocet. Punica uero & ficũ: q̃q̃ alias sicca sint: recrastinare minime utile. Pirũ uel florentẽ inserere licet: & in maiũ quoq; mensẽ ꝓtendere insitionẽ. Quod si longius afferãt᷑ pomoꝝ calami rapo ĩfixos optime custodire succũ arbitrant᷑: seruariq; inter duos hymbrices iuxta riuos uel piscinas utrinq; terra obstructos.

DE Vite inserenda. Ca. xv.

Vitiũ uero in scrobibus siccis stramento opertos ac deĩde terra obrutos: ut cacumine existãt. Cato uitẽ tribus modis inserit. Præfectam findi iubet ꝑ medullã. In eã surculos exacutos: ut dictũ est: addi. medullas iũgi. Altero ri sese uites cõtĩgãt: utriusq; in obliquũ latere cõtrario adraso iũctis medullis colligari. Tertiũ genus est: terebrare uitem in obliquũ ad medullã: calamosq; addere lõgos pedes binos: atq; ita ligatũ insitũ intritaq; illitum operire terra calamis subrectis. Nostra ætas correxit: ut gallica uteret᷑ terebra: quæ excauat nec urit: quoniã adustio omnis hebetat. atq; ut gẽmascere incipiens ligetur calamus. Nec plus q̃ binis ab insito emineat oculis ulmeo uimine alligatus: binaq; circundaretur acie a duabus partibus: ut inde potius distillet humor: q maxime uites infestat. Deĩde cũ eualuissent flagella pedes binos: uinculum insiti incideret᷑ ubertati crassitudine permissa. Vitibus inserendis tempus dedere ab æqnoctio autumno ad germinationis initia. Satiuæ plantæ siluestriũ radicibus inserũt᷑ natura ficcioribus. Si. n. satiuæ siluestribus inserantur: degenerant in feritatem. reliq̃ cælo constãt. Aptissima insitis siccitas. Huius. n. remedium appositis fictilibus uasis modicus humor per cinerem distillat. Inoculatio rores amat leues.

DE Emplastratione. Capitulum sextumdecimum.

EMplastri ratio & ipsa ex ĩoculatiõe nata uideri potest. Crasso aũt maxĩe cortici
cõuenit sicut est ficis. Ergo ãputatis õibus ramis ne succũ auocẽt: nitidissima in
parte q̃q; præcipua cernatur hylaritas: exempta scutula ita ne descendat ultra ferrum
cortici imprimitur. ex alia cortex par cum sui germinis mãma: sic cõpage densata ut
cicatrici locus non sit. & statim unitas fiat: non humorem non afflatum recipiens.
nihilominus tñ & luto munire & uĩculo melius. Hoc genus nõ p̃ridẽ reptũ uolunt: q
nouis moribus fauẽt. Sed id etiã apud ueteres græcos inuenitur: et apud Catonem:
q oleã ficũq; sic inseri iussit mensura etiã præfinita secũdũ reliquã diligentiã suam.
cortices scalpro excidi quattuor digitoꝝ longitudĩe: & triũ latitudĩe: atq; ita coagmẽ-
tari & illa sua intrita oblini. Eadẽ ratione & in malo. Quidam huic generi miscuere
fissurã in uitibus exempta cortice tessella surculo a latere plano adigendo. Tot mõis
insitã arborẽ. Vidimus iuxta tyburtes tiliã õni genere pomoꝝ onustã alio ramo nu-
cibus: alio baccis: aliũde uite: ficis: piris: punicis: malorumq; generibus. Sed huic fuit
breuis uita. Nec tñ omnẽ experimẽtis assequi naturã possumus. Quædã. n. nasci nisi
sponte nullo modo queunt. Eaq; immitibus & desertis tantũ locis proueniũt. Capa-
cissima insitoꝝ omniũ dicit̃ platanus: postea robur: ueꝝ utraq; sapores corrumpunt.
Quædã õni genere inserunt̃: ut ficus & punicæ. Vitis nõ recipit emplastra: nec q̃bus
tenuis ac caducus rimosusq; cortex. Neq; inoculationem siccæ aut humoris exigui.
Fertilissima omniũ inoculatio: postea emplastratio. Sed utraq; infirmissima. Et quæ
cortice nitunt̃ tãtũ: uel leui aura ocissĩe deplantant̃. Inserere firmissimũ & fœcũdius
q̃ serere.

Exemplũ huius rei. Capitulũ septimũdecimũ.

NOn est omittẽda raritas unius exempli. Corellius eques romanus Aceste gẽitus
inseruit castaneã suomet ipsã surculo in neapolitano agro. Sic facta ẽ castanea
quæ ab ipso nomẽ accepit inter laudatas. Postea hæres eiusdẽ libertus: corellianã iteꝝ
inseuit. Hæc est inter eas differentia illa copiosior. Hæc corelliana melior. Reliq̃ gña
casus ingenio suo excogitauit: ac defractos serere ramos docuit: cũ pali defixi radices
cepissẽt. Multa sic serũt̃. In primisq; ficus: omnibus quidẽ aliis modis nascens: præ-
terq̃ talea. Optime q̃dẽ si uastiore ramo pali modo exacuto adigat̃ alte exiguo super
terrã relicto capite: eoq; ipso harena coopto. Ramo serũt̃ & punica palis laxato prius
meatu: itẽ myrtus. Oĩũ hoꝝ lõgitudine triũ pedũ: crassitudine minus brachiali. Cor-
tice diligenter seruato: trũco exacuto. Myrtus & taleis serit̃. Morus talea tãtũ: quoniã
in ulmo eã inseri: religio fulgurũ p̃hibet. Quapropter de taleaꝝ satu nũc dicẽdũ est.
Seruandũ in eo ante õnia: ut taleæ ex feracibus fiant arboribus: ne curuæ: neue scabræ
aut bifurcæ: ne tenuiores q̃ ut manũ ĩpleat: ne minores pedalibus: ut illibato cortice.
atq; ut sectura ĩferior ponatur sẽp: & quod erit ab radice. accumuleturq; germinatio
terra: donec robur planta capiat.

DE Cultura taleaꝝ. Et q̃bus temporibus insitio fiat. Ca. xviii.

QVæ custodiẽda ĩ taleaꝝ cult̃a Cato iudicauerit: ipsius uerbis optĩe præcipiẽus.
Taleas oleaginas: q̃s ĩ scrobe saturus eris: tripedaneas facito. Diligenterq; trac-
tato: ne liber laboret: cũ dolabis aut secabis. Quas in seminario saturus eris: pedales
facito. Eas sic inserito. locus bipalio subactus sit beneq; glutius. Cũ taleã demittis:
pede taleã opprimito. Si parũ descendat: malleo aut mateola adiicito: cauetoq; ne
librũ scĩdas. Cũ adiicis: palo prius locũ ne feceris quo taleã demittas. Ita melius uiuet
talea. Et ubi trimæ sũt: tum deniq; curæ sint: ubi liber se uertet. Si in scrobibus aut in
sulcis seras: ternas taleas ponito. Eas diuaricato sup terram: nec plus q̃ttuor digitis.
Transuerso semine uel oculis serito. Diligenter eximere oleam oportet: & radices q̃
plurimas cum terra ferre. Vbi radices bene operueris: calcare bene: ne quid noceat.
Si quis quærat quod tempus oleæ serendæ sit: agro sicco per sementem: agro læto per
uer. Oliuetum diebus. xv. ante æquinoctium uernum incipito putare. Ex eo die dies
. xl. recte putabis. Id hoc modo putato. Qua locus recte ferax erit: quæ arida erunt: &

ſi ꝗd uẽtus interfregerit in ea õnia eximito. Qua locus ferax nõ erit: id plus cõcidito: aratoq; bene: enodatoq;. Stirpes leues facito. circũ oleas autũno ablaqueato: & ſtercus adiicito. Qui oliuetũ ſæpiſſime & altiſſime miſcebit: is tenuiſſimas radices exarabit. Radices ſi ſurſũ abibũt: craſſiores fiẽt: & eo in radices uires oleæ abibũt. Quæ genera olearũ uel in quo genere terræ uiuere & ſeri debeãt: ſpectariq; oliueta: dixĩus ĩ ratione olei. Mago in colle & ſiccis & argilla & inter autumnũ & brumã ſeri iuſſit. In craſſo aut humido aut ſubriguo a meſſe ad brumã. Quod præcepiſſe eũ africæ ĩtelligitur. Italia quidẽ nũc uere maxime ſerit. Sed & autumno ſi libeat. Poſt æquinoctium. xl. diebus ad uergiliarũ occaſũ. xiiii. ſoli dies ſũt: ꝗbus ſeri noceat. Africæ peculiare ꝗdẽ in oleaſtro eſt inſerere. Quadã æternitate conſeneſcũt ꝓxime adoptiõe uirga emiſſa: atq; ita alia arbore ex eadem iuueneſcente. Iteꝝq; & quotiens opus ſit: ut eius eadem oliueta cõſtent. Inferit aũt oleaſter calamo & inoculatione. Olea ubi quercus effoſſa ſit: male ponit: quoniã uermes: q raucæ uocãt: in radice quercus naſcũt: & tranſeũt. Nõ inhumare taleas aut ſiccare: priuſꝗ ferant: utilius cõptũ. Vetus oliuetũ ab æquinoctio uerno intra uergiliaꝝ exortũ interradi alternis annis melius inuentum. Item muſcũ circũdare radici. Circũfodi aũt õnibus annis a ſolſtitio duũ cubitorum ſcrobe pedali altitudine. Stercorari tertio ãno. Mago idem amygdalas ab occaſu arcturi ad brumã ſeri iubet. Pira nõ eodẽ tẽpore õnia quoniã neq; floreãt. Eadem oblonga aut rotũda ab occaſu uergiliarũ ad brumã. Reliꝗ genera media hyeme ab occaſu ſagittæ ſubſolanũ aut ſeptentriones ſpectãtia. Laurum ab occaſu aꝗlæ ad occaſum ſagittæ. Confeſſa. n. de tempore ſerendi quæ ratio eſt uere & autumno. Id ex magna pte fieri decreuere. Eſt & alia hora circa canis ortus paucioribus nota: quoniam non omnibus locis utilis pariter intelligitur. Sed haud omittenda nobis nõ tractus alicuius rõnem: uerum naturæ potius indagantibus. In cirenayca regione ſub eteſiarũ flatu cõſerũt. Nec nõ & in græcia oleã: maxĩe in laconia. Co inſula & uites tunc ſerit. Cæteri apud græcos inoculare & inſerere nõ dubitãt. Sed arborẽ nõ ſerũt. Plurimũq; in eo locorũ natura pollet. Nanq; in ægypto omni ſerũt mẽſe. & ubicũq; hymbres æſtiui non ſũt: ut in india & æthiopia. neceſſario poſt hæc autũno ſerũtur arbores. Ergo tria tẽpora eadem germinationis uer & canis arcturiq; ortus. Neq; enĩ animaliũ tantum eſt ad coitũ auiditas: ſed multo maior eſt terræ ac ſatorum omniũ libido. Qua tẽpeſtiue uti plurimũ intereſt conceptus. Peculiare utiq; in inſitis: cũ ſit mutua cupiditas utrinq; coeundi. Qui uer probãt: ab æꝗnoctio ſtatĩ admittũt: prædicãtes germina parturire: ideo faciles corticũ eſſe amplexus. Qui præferũt autũnũ: ab arcturi exortu: quoniam ſtatim radicem quandã capiant: & ad uer parata ueniant: atq; nõ protinus germinatio auferat uires. Quædã tamẽ ſtatutum tempus ãni habent ubiq;: ut ceraſi & amygdalæ circa brumã ſerẽdi uel ĩſerẽdi. De pluribus locoꝝ ſitus optime iudicabit. Frigida & aquoſa uerno conſeri oportet. Sicca & calida autumno. Communis quidem italiæ ratio tempora ad hũc modũ diſtribuit. Mora ab idibus februariis in æquinoctium. Pira in autumnũ: ita ut brumã. xv. ne minus diebus antecedãt. Malis æſtiuis & cotoneis: item ſorbis prunis poſt mediam hyemen in idus februarias. Siliquæ græcæ & perſici ante brumã per autumnũ. Nucibus iuglandi & pineæ & auellanæ græcæ atq; caſtaneæ a kalen. martiis ad idus eaſdẽ. Salici & geniſtæ circa martias kalen. Hanc in ſiccis ſemine: illã in humidis uirga ſeri diximus.

Quæ arbores ſocietate gaudeant. Et de diſciplĩa ablaqueãdi: & aculeãdi. Ca. xix.

EST etiã nũc noua inſerendi rõ: ne quid ſciẽs quidẽ prætereã: quod uſꝗ ĩuenerĩ a Columella excogitata: ut affirmat ipſe. qua uel diuerſæ inſotiabileſq; naturæ arborum copulentur: ut fici: atq; oleæ. Iuxta hãc ſeri ficũ iubet: nõ ãpliore interuallo ꝗ ut contingi large poſſit: ramo oleæ ꝗ maxime ſequaci: atq; obedituro. Eumq; omni ĩterim tempore edomari meditatione curuãdi. poſtea fico adepta uires: quod euenire trimæ: atq; utiq; quinquenni ſolet: detruncata ſuperficie ipſaq; deputata: ut dictũ

eſt adraſo cacumine defigi ĩ cruce fici cuſtoditũ uĩculis:ne curuata fugiat. Ita quodã propaginũ inſitoꝝq; temperamento triennio cõmuni inter duas matres coaleſcere. quarto anno abſciſũ totũ adoptãtis eſſe:nõdũ uulgata ratione haud mihi certe ſatis cõperta. Cæteꝝ eadẽ illa de calidis frigidiſq; & humidis & ſiccis ſupradicta ratio:& ſcrobes fodere mõſtrauit. In aquoſis .n. neq; altos neq; amplos facere cõuenit. Altos æſtiuoſo ſolo & ſicco:ut q̃maxĩe accipiant aquã:contineantq;. Hæc & apud ueteres arbores colendi ratio eſt. Feruentibus enĩ locis accumulãt æſtate radices. operiuntq;: ne ſolis ardor adurat. Alıubi ablaqueant:perflatuſq; admittũt. Iidẽ hyeme cumulis a gelu uindicant. Contra illi hyeme aperiunt. humoremq; ſitientibus quærũt. Vbicunq; circũfodiendi arbores ratio in circuitu pedes in orbẽ ternos: neq; id in pratis: quãdo amore ſolis humoriſq; in ſumma tellure oberrant. Et de arboribus hæc quidẽ fructus gratia ſerendis inſerendiſq; in uniuerſũ ſint dicta.

DE Salicto & harũdineto: & cæteris cæduis ad perticas:palos. Ca.xx.

HInc reſtat earum ratio:quæ propter alias ſerũtur:uineas maxime:cæduo ligno. Principatũ in iis optinent ſalices:q̃ꝝ ſatio fit loco madido tamen refoſſo duos pedes & ſemipedẽ. talea ſeſquipedali:uel pertica:quæ utilior quo plenior. Interuallo eſſe debent pedes ſenos trimæ. pedibus binis a terra putatione coercentur:ut ſic ſe in latitudinem fundant:ac ſine ſcalis tõdeant᷑. Salix .n. fœcundior eſt quo terræ ꝓpior. has quoq; omnibus annis confodi iubent menſe aprili. Hæc eſt uiminalium cultura. Perticalis & uirga & talea ſeritur foſſura eadem. Perticas ex ea iuſtũ eſt cædi quarto fere anno. Et hæ autẽ ſeneſcentiũ propagine ſarciũt locũ. pertica ĩmerſa ac poſt ãnũ reciſa. Salicis uiminalis iugera ſigula ſufficiũt .xxv. uineæ iugeribus. Eiuſdẽ rei cauſa populus alba ſeritur bipedaneo paſtinatu:talea ſeſq̃pedali biduo ſiccata palmipede interuallo:terra ſuperiniecta duoꝝ cubitoꝝ craſſitudine. Harundo etiamnũ dulciore q̃ hæ ſolo gaudet. Seritur bulbo radicis:quem alii oculum appellãt dodrãtali ſcrobe: ĩteruallo duũ pedũ & ſemipedis. reficiturq; ex ſeſe uetere harũdineto extirpato:quod utilius reptũ q̃ caſtrare ſicut antea. Nanq; inter ſe radices ſerpunt. mutuoq; diſcurſu necant᷑. Tempus inſerendi priuſq̃ oculi arũdinũ intumeſcãt:ante kalendas martias. Creſcit ad brumã uſq;:deſinitq; cum dureſcere incipit. Hoc ſignum quod tẽpeſtiuã habet cæſurã. Et hanc autem quotiens & uineã fodiẽdũ putant. Seritur & tranſuerſa nõ alte terra condita. Erũpuntq; ſingulis oculis totidem plantæ. Serit᷑ & deplantata pedali ſulco binis obrutis gemmis:ut tertius nodus terram attĩgat prono cacumine: ne rores concipiat. Cæditur decreſcente luna. Vineis anno ſiccata utilior q̃ uiridis. Caſtanea pedamentis omnibus præfertur facilitate tractatus: perdurandi peruicacia: regerminatione cædua uel ſalice lætior. Quærit ſolũ facile: necnõ harenoſũ:maxĩeq; ſabulũ humidũ aut carbũculũ:uel tofi etiã farinã quãlibet opaco ſeptentrionalique & præfrigido ſitu:uel etiã decliui. Recuſat eadem galliã rubricã cretã:omnemq; terræ fœcunditatem: ſeri nuce diximus:ſed niſi ex maximis non prouenit. nec niſi quinis aceruatĩ ſatis. Perfrĩgi ſolum debet ſupra ex nouembri mẽſe in februariũ:quo ſolutæ ſponte cadũt ex arbore:atq; ſubnaſcũt᷑. Interualla ſint pedalia ũdiq; ſulco dodrãtali. Ex hoc ſeminario trãſferũt᷑ in aliud bipedali interuallo plus biennio. Sũt & ꝓpagĩes nulli quidẽ faciliores. Nudata enim radice:tota in ſulco proſternit᷑. Tũc ex cacumine ſuper terrã relicto renaſcitur & alia ab radice. Sed tranſlata neſcit hoſpitari. pauetq; nouitatem. Biennio fere poſtea proſilit. Ideo nucibus potiuſquã radice plantaria cædua implent᷑. Cultura non alia q̃ ſupradictis fodiendis ſupputandiſq; per biennium ſequens. De cætero ipſa ſe colit umbra ſtolones ſuperuacuos enecãte. Cæditur intra ſeptimum ãnum. Sufficiunt pedamẽta iugeri unius uicenis uinearum iugeribus:qñ etiã ea bifida ſtirpe fiunt. Durantq; ultra alterã ſiluæ ſuæ cæſurã. Aeſculus ſimiliter prouenit cæſura:triennio ſenior. minus moroſa naſci. In quacunq; terra ſerit᷑: naſcit᷑ e balano ſed nõ niſi æſculi:ſcrobe dodrantali:interuallis duorum pedũ ſerit᷑ leuiter

quater anno. Hoc pedamentū minime putreſcit. Læſūq; maxīe fruticat. Præter hæc
ſūt cædua quæ diximus: fraxinus: laurus: perſica: corylus: malus: ſed tardius naſcunt̃.
terramq; defixa uix tolerāt: non modo humorē. Sambucus cōtra firmiſſima ad palū.
taleis ſerit̃ ut populus. Nā de cupreſſo ſatis diximus. Et prædictis uelut armamentis
uineaꝝ.

DE Culturis & diſciplina excolendaꝝ uinearū. Ca. xxi.

REſtat ipſarum natura præcipua tradenda cura. Vitium ſurculis & quarundam
arborꝝ: quibus fungoſior intus natura eſt: geniculatis ramoꝝ nodis interſepiūt
medullā. Ferulæ ipſæ breues: & ad ſumma breuiores articulis utiq; duobus īternodia
includūt. Medulla ſiue illa uitalis anima eſt ante ſe tendit longitudinē impellēs q̃diu
nodi peruia patet fiſtula. Cum uero concreti ademere tranſitum: repercuſſa erumpit
ab ima ſui parte: iuxta priorem nodū alternis laterum ſemper inguinibus: ut dictum
eſt in arundine ac ferula: quoꝝ dextrū ab imo intelligit̃ articulo: leuū in ꝓximo: atq;
ita per uices. Hæc uocat̃ in uite gemma: cū ibi ceſpitē facit. Ante uero q̃ faciat in cō-
cauo oculos: & in cacumine ipſo germen: Sic palmites nepotes uuæ folia pampini
gignunt̃. Mirumq; firmiora eſſe in dextra parte genita. Hos ergo: in ſurculis nodos
cū ſeruntur: medios ſecare oportet: ita ne profluat medulla: & in fico qdē dodrātales
paxilli ſolo patefacto ſeruntur: ſic ut deſcendant: quæ proxima arbori fuerint. Duo
oculi extra terrā emineāt. Oculi aūt in arborꝝ ſurculis proprie uocant̃: ūde germināt.
Hac de cauſa & in plantariis aliquando eodem anno ferūt quos fuere laturi fructus
in arbore: cum tempeſtiue ſati prægnantes inchoatos conceptus aliubi pariūt. Ita ſa-
tas ficos tertio anno transferre facile. Hoc pro ſeneſcendi celeritate attributum huic
arbori: ut citiſſime proueniat. Vitium numeroſior ſatus. Primum omniū nihil ſerit̃
ex iis niſi inutile & deputatum in ſarmento. Opputatur autem quicquid proximo
tulit fructū. Solebat capitulatus utrinq; e duro ſurculus ſeri: eoq; argumēto malle-
olus etiam uocat̃ nunc. Poſtea auelli cum ſua calce cœptus eſt: ut in fico: neq; aliud
eſt uiuacius. Tertiū genus adiectū etiā nū expeditius ſine calce: quod ſagittæ uocāt̃:
cū intorti pangūtur. Id enim cum deciſi nec intorti trigemmes. Plures aūt ex eodem
ſurculo hoc modo fiunt. Serere e pampinariis ſagittas ſterile eſt non niſi fœcundas
oportet. Quæ raros habent nodos: infœcundæ iudicantur. At denſitas gemmarum
fertilitatis indiciū eſt. Quidā ſeri uetant niſi eos qui floruerint ſurculos. Sagittas ſe-
rere minus utile: quoniā in trāſferēdo facile rumpitur quod ītortū fuit. ſerūt̃ pedali
non breuiores longitudine quinq; ſexue nodoꝝ. Pauciores tribus gemmis ī hāc mē-
ſura eſſe nō poterūt. Inſeri eodē die quo putant̃: utiliſſimū. Si multo poſtea neceſſe
ſit ſerere cuſtoditos uti præcipimus oportet caueri utiq; ne extra terram poſiti ſole
inareſcant: uentoue aut frigore hebetentur. Quid diutius in ſicco fuerint prius q̃ ſe-
rantur: in aqua pluribus diebus reuiuiſcant. Solum apricum: & q̃ ampliſſimum in
ſeminario ſiue in uinea bidente paſtinari debet ternos pedes bipalio altæ ī areą reiici
quaternoꝝ pedū fermento. ita ut in pedes binos foſſa procedat. foſſatum purgari &
extendi ne crudum relinquatur. Verum & exigi menſura. Male paſtinatum deprehē-
dunt ſcāna inæqualia. Metienda eſt & ea pars quæ interiacet puluinis. Surculi ſerūt̃
& in ſcrobe: & in ſulco longiore: ſuper quos tenerrima ingeritur terra. Sed in gracili
ſolo fruſtra: niſi ſubſtrato pinguiore. Nec minus q̃ duos integi oportet: & proximam
attingi terram: & eodem paxillo deprimi & ſpiſſari. Intereſſe in plantario ſeſqpedes
inter bina ſemina in latitudinem: in lōgitudinem ſemiſſes. Ita ſatos malleolos. xxiiii.
menſe recidere ad imum articulum: niſi ipſi parcatur. Oculorum inde materia emi-
cat cum aqua. xxxvi. mēſe uiuæ radix tranſfertur. Eſt & luxurioſa ratio uites ſerendi:
ut quattuor malleoli uehemēti uinculo colligēt̃ in parte luxurioſa: atq; ita uel ꝑ oſſa
bubuli cruris uel ꝑ colla fictilia traiecti obruantur: binis eminentibus gemmis. Hu-
meſcunt hoc modo reciſiq; palmitē emittūt. Poſtea fiſtula fracta radix libere capit
uires, uuāq; fert: & omniū corporum ſuorum acinos in alio genere inuentu nouicio

xvii

findit malleolus: medullaq; erasa i se colligāt ipsi caules: ita ut gemmis parcat omni modo. Tū malleolo in terrā fixo: mixta seritur. & cū spargere cœperit caules: decidit: foditurq; sæpius. Talis uuæ acinos nihil intus ligni habituros Columella promittit: cū uiuere semina ipsa p q̄mirū sit & medulla adēpta nasci. Surculis etiā q̄busnā sit articulatio arboris: nō omittēdū uidet. Nāq; buxi tenuissis quinis senisue colligatis depacti proueniunt. Quōdā in obseruatione erat: ut defringeret ex imputata buxo: aliter uiuere nō crediti. Detraxere hæc experimēta seminarii curaq;. Sequit uinearū ratio. quiq; gene℞ hæ. Sparsis per terram palmitibus: aut p se uite subrecta. Vel cū āminiculo sine iugo. Aut pedatæ simplici iugo. Aut cōpluuiatæ quadruplici. Quæ pedatæ ratio erit: eadem intelligitur eius quoq;: in qua sine amminiculo uitis per se stabit. id enī non fit nisi pedamenti inopia. Sīplici iugo constat porrecto ordine: quē canterium appellant. Meliorq; ea uino: quando sibi ipsa nō obumbrat. assiduoque sole coquitur: & afflatum magis sentit & celerius rorē dimittit. Pāpinatiōi quoq; & occatiōi omniq; operi facilior. Super cætera deflorescit utilius. Iugum fit pertica aut arundine aut crine funiculoue: ut in hispania brundusioq;. Compluuiata copiosior uino est: dicta a cauis ædium cōpluuiis. Diuiditur in quaternas partes totidē iugis. Huius serendi ratio dicetur. eadem ualitura in omni genere: in hoc uero numerosior tantum. His uero tribus seritur modis. Optime in pastinato: proxime in sulco: nouissime in scrobe. De pastinatione dictum est.

DE Sulco & uinearū putatione. Ca. xxii.

SVlco latitudo palæ satis est. Scrobibus ternorum pedum in q̄cūq; partem. Altitudo ī quocūq; genere tripedalis: ideo nec uitis minor trāsferri debet. Extatura etiam num duabus gemmis. Emolliri terram minutis in scrobe ima sulcis fimoque misceri necessariū. Cliuosa altiores poscunt scrobes. Præterea puluinatis a deuexitate labris. Quæ ex iis longiores fient: ut uites binas accipiant. e diuerso aliæ locabuntur. Esse uitis radicem in media scrobe oportet. Sed ipsam innixā solido in orientē æquinoctialem spectare. Adminicula prima e calamo accipere. uineas limitari decumano. xviii. pedū latitudīs ad contrarios uehiculo℞ trāsitus: aliisq; cōuersis limitibus. denū pedū distīgui p media iugera. Aut si maior modus sit: totidē pedū cardīe quot decumano limitari. Sēp uero q̄ntanis semitari: hoc ē ī q̄nto quoq; palo sigulæ iugo pagīæ īcludāt. Solo spisso nō nisi repastinato: nec nisi uiuæ radicē seri. Tenero & soluto uel malleolū sulco uel scrobe. In colles sulcos agere trāsuersos: melius q̄ pastīare ut defluuia palis eo℞ contineant. Aquoso cælo uel sicco solo malleolos serere autūno: nisi si tractus ratio mutauerit. Siccus. n. & calidus autūno poscit seri. Humidus frigidusq; etiam ueris exitu. In arido solo uiuæ radix quoq; frustra seritur. Male & in siccis malleolus: nisi post hymbrem. Aut in riguis: uel frondens uitis: & usq; ad solstitiū recte. usq; uer ut in hispania. Quiescere uentos sationis die utilissimū. pleriq; austros optant. Cato abdicat. Interesse medio tēperamento inter binas uites oportet pedes q̄nos. Minimū aūt læto solo pedes quaternos. Tenui plurimū octonos. Vmbri & marsi ad uicenos intermittunt arationis gratia in iis: quæ uocant proculeta. Pluuio & caliginoso tractu rariores poni: sicco densiores congruit. Subtilitas parsimoniæ cōpendia inuenit. cū uinea in pastinato seratur: obiter seminarium faciendi ut uiuæ radix loco suo: & malleolus qui transferatur inter uites ordine serat. Quæ ratio ī iugero circiter. xvi. uiuæ radicem donat. Intra biennium autem fructus: quo tardius in sato ꝓuenit q̄ in translato. Viuæ radix posita in uinea post annum resecatur usq; ad terram: ut unus tantū emineat oculus amminiculo iuxta affixo: & fimo addito. Simili modo & secundo anno reciditur: uiresque concipit: & intra se pascit suffecturas oneri: alias festinatione pariendi gracilescat: ac e mucida (ni cohibeatur) castigatione tali: in fœtū exeat tota. Nihil auidius nascitur: ac nisi ad pariēdum uires seruētur: tota fit fœtus. Pedamēta optima quæ diximus: aut radice: robur: oleaq;: aut si nō sint: pali iunipero:

cupresso:alburno:sambuco.Reliquorum generum sudes omnibus annis reciduntᷣ.
Saluberrima in iugo harundo connexa fasciculis durat qnis annis.Cũ breuiores pal-
mites sarmento iũgũtᷣ inter se funiũ modo:ex hoc arcus funeta dicũtᷣ.Tertius uineæ
annus palmitem uelocem robustũq; emittit:in quem faciat ætas uitem.Hic in iugũ
insilit.Quidã tunc excæcãt eum supina falce auferẽdo oculos:ut noxia ĩiuria lõgius
euocent.Vtilior.n.consuetudo pariendi.satiusq; pãpinos adiudicate detergere: usq;
quo placeat roborari eã.Sũt qui uetant tãgi proxĩo anno:quo translata sit:neq; ante
quadragesimũ mensẽ falce curari.Tũc aũt ad tres gemmas recidi.Alii proximo qdẽ
ãno recidũt.Sed ut ternos quaternosue sĩgulis ãnis adiiciũt articulos.Quarto demũ
perducãt ad iugũ:ideo utriusq; fructũ tardũ.Præterea retorridũ & nodosũ puluino-
sũq; reddit incremento.Optimũ aũt matrẽ esse firmã:postea fœtũ audacẽ.Nec tutũ
est:quod cicatricosum:magno imperitiæ errore.Quicquid est tale:plagis nascitᷣ:non
e matre.totas.n.habet illa uires dũ roboratᷣ:& ãnuos accipit tota fœtus : cũ permissũ
fuerit nasci.Nil natura portionibus parit.Quæ cũ excreuerit:satis firma protinus in
iugo collocari debebit.Si etiãnũ ĩfirmior erit sub ipso iugo hospitari : recisa uiribus
nõ ætate decernitᷣ.Temerariũ est ãte crassitudinem pollicarẽ uiti imperare.Sequenti
anno palmites salutentur pro uiribus matris:singuli aut gemini.Iidem & secundo si
cogit infirmitas:nutriantur.Tertioq; demum anno duo adiiciantᷣ.Nec sũt plures q̃-
ternis unq̃ permittendi.Breuiterq; nõ indulgendũ est:& semp inhibenda fœcũditas.
In ea est.n.natura ut parere malit q̃ uiuere.Quicqd materiæ adimitᷣ:fructui accedit.
Illa seĩa mauult q̃ fructũ gigni:quoniã fructus caduca res est . Sic pniciose luxuriat:
nec ampliat se:sed egerit. Dabit cõsiliũ & soli natura.In macro etiã si uires habebit:
recisa ĩtra iugum moretur ne omnis fœtura sub eo exeat.Minimũ id esse debebit in-
teruallũ:ut attingat iugũ: supetq; non teneat:adeo non recũbat in eo:nec delicate se
spargat.Ita tẽperetur hic modus: ut crescere etiã malit:q̃ parere . Palmes duas tresue
gemmas sub iugo habere debet ex materiis quibus materia nascatur. tunc per iugum
mergi alligariq; ut sustineatur iugo:non pendeat.Vinculo mox astrictius a tertia gẽ-
ma alligari:quoniã & sic coercetur impetus materiæ.Dẽsioresq; citra pãpini exultãt.
cacumen religari uetãt.Natura hæc est:deiecta pars aut præligata fructum dat : plu-
rimumq; ipsa curuatura.Quod citra est: materiem mittit:offẽsante credo spiritu &
illa quã diximus:medulla.Quæ ita emicuerit materia : fructũ dabit anno sequente.
Sic duo genera palmitũ.Quod e duro exit materiãq; in proximũ annũ ꝓmittit:pã-
pinariũ uocatᷣ.aut ubi supra cicatricẽ est:fructuariũ.Alterũ ex amminiculo palmite:
semperq; fructuariũ relinquitur sub iugo.Et qui uocatᷣ custos.Hic est nouellus pal-
mes non longior tribus gemmis:proximo anno materiam daturus:si uitis luxuria se
consumpserit.Et alius iuxta eum uerucæ magnitudine:qui furũculus appellatur. Si
forte custos fallat.Vitis anteq̃ septimũ ãnũ compleat a surculo euocata ad fructum
eiuuenescit:ac moritur.Nec ueterem placet palmitem in longũ & ad quartũ usque
pedamentũ emitti:quod alii dracones:alii iuniculos:ut faciãt quæ masculeta appel-
lant.cum induruit uitis pessimũ in uinea traducere. Quinto anno & ipsi palmites
intorquentᷣ.singulæq; e singulis materiæ emittuntᷣ:ac deinde e proximis. prioresque
amputantᷣ.Semper custodem relinqui melius.Sed is proximus uiti esse debet:nec lõ-
gior q̃ dictũ est.& si luxuriauerint:palmites intorqueri:ut q̃ttuor materias uel duas:
si uniiuga erit uinea:emittat.Si per se uitis ordinabitur sine pedamẽto:qualecũq; tñ
initio ãminiculũ desiderabit : dum stare cõdiscat & recta surgere .Cætera primordia
eadẽ.Diuidi aũt putatione pollicis inæquali examine ũdiq; ne prægrauet fructus pte
aliq̃:obiter idẽ deprimẽs ꝓhibebit in excelsũ emicare. Huic uineæ triũ pedũ altitudo
excelsior nutat:cæteris a quinto:dũ ne excedat hominis longitudinẽ iustã. Iis quoq;
quæ sparguntur in terra:breuis ad ĩnitendũ caueas circũdant:scrobibus per ambitũ
factis:ne uagi palmites inter se pugnent occursantes.Maiorq; pars terrarũ ita supinã

in tellure uindemiā metit. Siquidem & in africa & in ægypto ſyriaq; ac tota aſia & multis locis europæ hic mos præualet. Ibi ergo iuxta terram cōprimi debet uitis. Eodē modo & tēpore nutrita radice: quo iniugata uinea: ut ſemp tantū pollices relīquant fertili ſolo cū tribus gēmis: graciliore quinis. Præſtatq; multos eſſe q̃ longos. Quæ de natura ſoli diximus: tanto potentiora ſentientur: q̃to propior fuerit uua terræ. Genera ſeparari ac ſingulis cōſeri tractibus: utiliſſimū. Mixtura.n. generū etiā in uino: nō modo in muſto diſcors. Aut ſi miſceantur non alia q̃ pariter matureſcentia iūgi neceſſariū. Iuga altiora quo lætior ager: & quo planior. Itē roſcido: nebuloſo: minuſq; uētoſo cōueniūt. Cōtra humiliora gracili: & arido: æſtuoſo: uētiſq; expoſito. Iuga ad pedamentū q̃ arctiſſimo nodo uīciri oportet: uitem leui contineri. Quæ genera uitiū & in quali ſolo cæloq; eſſent conſerenda: cum enumeraremus naturas eaꝝ & uinoꝝ: notauimus. De reliquo cultu uehementer ambigitur. Pleriq; æſtate tota poſt ſigulos rores confodi iubent uineā. Alii uetant gemmantem: decuti enim oculos tactuq; intrantium deteri: & ob id arcendū procul omne quidem pecus: ſed maxime lanatum: quoniā facillime auferat gemmas. Inimicos & pubeſcēte uua raſtros. Satiſq; eſſe uineā ter anno confodi: ab æquinoctio uerno ad uergiliarum exortum: & canis ortum: & nigreſcente acino. Quidā ita determinant: ueterem ſemel a uindemia ante brumā: cum alii ablaqueare & ſtercorare ſatis putent. Iterum ab idibus aprilis āteq̃ cōcipiat. hoc eſt in. vi. idus maii. Deinde priuſq̃ florere incipiat: & cum defloruerit: & uariāte ſe uua. Peritiores affirmant ſi iuſto ſæpius fodiatur: intantum tenereſcere acinos: ut rumpantur. quæ fodiuntur: ante feruentes horas diei fodiendas conuenit. Sicuti lutum neq; arare neq; fodere. Foſſione puluerē excitatum cōtra ſoles nebulaſq; ꝓdeſſe. Pampinatio uerna in confeſſo eſt ab idibus maiis intra dies. x. utique anteq̃ florere incipiat: & eam infra iugū debere fieri. De ſequēte uariant ſententiæ. Cū defloruerit: aliqui pāpinandū putant. Alii ſub ipſa maturitate. Sed de his Catonis præcepta decernent. Nanq; & putationum tradenda ratio eſt. Protinus hanc a uindemia ubi cæli tepor indulget: adoriuntur. Sed hoc fieri nūq̃ debet ratione naturæ ante aqlæ exortū: ut in ſyderum cauſis docebimus proximo uolumine. Immo uero fauonio: quoniam āceps culpa ſit præproperæ feſtinatiōis. Si ſaucias recēti medicina mordeat quædam hyemis ruminatio: certū eſt gēmas earū frigore hebetari. Plagaſq; findi. Et cæli uitio exuri oculos lachryma diſtillante. Nā gelu fragiles fieri quis neſciat? Operarū iſta cōputatio eſt. In latifundis non legitima naturæ feſtinatio quo maturius putātur aptis diebus: eo plus materiæ fundunt: quo ſerius: eo fructū uberiorē. Quare macras prius conuenit putare: ualidas nouiſſime. Plagā omnē obliquā fieri: ut facile decidāt hymbres: & ad terram uerti q̃ leuiſſima cicatrice acie falce exacta: plagaq; cōuelata. Recidi autem ſemper inter duas gemmas: ne ſit uulnus oculis in reciſa parte. Nigrā eſſe eā exiſtimant: & donec ad ſynceram ueniatur recidendā: quoniā e uitioſa materie utilis non exeat. Si macra uitis idoneos palmites nō habeat: ad terram recidi eam: nouoſq; elici utiliſſimū. In pampinatione non hos detrahere pāpinos ꝗ cū uua ſint. id. n. uuas ſupplantat: præterq̃ in nouella uinea. Inutiles iudicantur in latere nati non ab oculo. Quippe etiā uua quæ naſcatur e duro rigeſcēte: ut niſi ferro detrahi nō poſſit. Pedamentum quidam inter duas uites utilius putant ſtatui: & facilius ablaqueantur ita: meliuſq; eſt uniiugæ uineæ: ſi tamen & ipſi iugo ſint uires: nec flatui infeſta regio. In quadripartita q̃ proximū oneri āminiculū eſſe debet: ne tamen impedimentū ſētiat ablaqueatio cubito abeſſe non amplius. Ablaqueari autem priuſq̃ putari iubēt. Cato de omni cultura uitium ita præcipit. Quā altiſſimā uineam facito. Alligatoq; recte: dū ne nimiū cōſtringas. hocq; modo eam curato. Capita uitium putata circūfodito. Arare īcipito. Vltra citraq; ſulcos perpetuos ducito. Vites teneras q̃ primū ꝓpagato. Veteres q̃ minimū caſtrato. Potius ſi opus fuerit deiicito: biēnioq; poſt præcidito. Vitē nouellā reſecari tum erit tēpus: ubi ualebit. Si uinea ab uite caluata erit: ſulcos

inter ponito. Ibiq; uiuam radicem ſerito. Vmbram a ſulcis remoueto:crebroq; fodi-
to. In uinea ueteri ſerito ocimū. Si macra erit: quod granum capit:ne ſerito. Et circū
capita addito ſtercus: paleas uinaceas:aliquid horunce. Vbi uinea frondere cœperit:
pampinato. Vineas nouellas alligato crebro: ne caulis præfringatur. Et quæ iam
in perticam ibit: eius pampinos teneros alligato leuiter:porrigitoq;. Quæ ubi recte
ſteterint:ubi uua uallaria fieri cœperit: uites ſubligato. Vitis inſitio una eſt per uer.
Altera cum uua floret. ea optima eſt. Vineam ueterē ſi in aliū locū tranſferre uoles:
duntaxat brachiū craſſū primum deputato. Binas gemmas nec amplius relinquito.
ex radicibus bene effodito. Et caue radices ne ſaucies. Ita uti fuerit: ponito ī ſcrobe:
aut in ſulco:operitoq;:& bene occultato. eodēq; mō uineam ſtatuito:alligato: floxa-
toq; uti fuerit:crebroq; fodito. Ocimum quod in uinea ſeri iubet:antiq appellabant
pabulū umbræ patiens quod celerrime proueniat.

Ratio arbuſtorū. Ca. xxiii.

SEequitur arbuſti ratio mirum in modum damnata a Saſerna patre filioq;:ce-
lebrata Scrofæ:uetuſtiſſimis poſt Catonem peritiſſimiſq;:ac ne a Scrofa quidē
niſi uni italiæ conceſſa:cum tam longo iudicetur æuo. Nobilia uina non niſi in ar-
buſtis gigni: & in iis quoque laudatiora ſūmis: ſicut uberiora imis:adeo excelſitate
proficitur. Hac ratione & arbores eligunť. Prima omniū ulmus:excepta ꝓpter nimeā
frondem atinia. deinde populus nigra eadē de cauſa minus denſa folio. Nō ſpernūt
pleriq; & fraxinum ficumq; & etiam oleam ſi non ſit umbroſa ramis. Harum ſatus
cultuſq; abunde tractatus eſt. Ante triceſimumſextum menſē attingi falce uetātur.
alterna ſeruantur brachia. Alternis putanť annis. Sexto anno maritanť. Trāſpadana
italia præter ſupradicta:cornu: populo: tilia:acere: orno:carpino: quercu arbuſtat
agros. Venetia ſalice ꝓpter uliginem ſoli. Et ulmus detruncata a media inter ramoꝝ
ſcamna digeritur:nulla fere. xx. pedū altiore arbore. Tabulata earum ab octauo pede
altitudinis dilatanť in collibus ſicciſq; agris. A duodecimo in cāpeſtribus & humidis.
Meridianum ſolem ſpectare palmites debēt. Rami a proiectu digitorum mō ſubrigi
tonſili in iis tenuium quoq; uirgultorum barba ne obumbrent. Interuallum iuſtum
arborum ſi aretur ſolum:quadrageni pedes in terga:frontemq;: in latera uiceni. Si
nō areť:hoc in ōnes partes. Singulis denas ſæpe adnutriunt uites: damnato agricola
minus ternis. Maritare niſi ualidas inimicū:enecante ueloci uitiū incremēto. Serere
tripedaneo ſcrobe neceſſarium:diſtantes inter ſeſe:arboremq; ſīgulis pedibus. Nihil
ibi malleolis atq; paſtinationi. Nulla fodiēdi impendia:utpote cum arbuſti ratio hoc
peculiari dote præſtet:ꝙ in eodem ſolo ſeri fruges & uitibus prodeſt. Superq; ꝙ ui-
dicans ſe altitudo:non ut in uinea ad arcendas animaliū iniurias pariete uel ſepe:uel
foſſarum utiq; impendio muniri ſe cogat in arbuſto. Et prædicta eſt ſola uiuæ radicis
ratio. Item propaginum:& hæc gemina ut diximus. Qualorū in ipſo tabulato maxīe
probata:quoniam a pecore tutiſſima eſt. Altera deflexa uite uel palmite iuxta ſuam
arborem:aut citra proximam cælibem. Quod ſupra terrā eſt e matre radi iubetur:ne
fruticet. In terra non pauciores gemmæ quattuor obruuntur ad radicem capiendam.
extra in capite binæ relinquūť. Vitis in arbuſto quattuor pedes in longo conſtat:ōni
ſulco tres lato:alto duos cum ſemipede. Poſt annum propago inciditur ad medullā.
ut paulatī radicibus aſſueſcat ſuis. Caulis a capite ad duas gemmas reciditur. Tertio
totus mergus abſcidiť:reponiturq; altius in terram:ne ex reciſo frondeat. Tolli uiua
radix a uīdemia protinus debet. Nuper repertum draconem ſerere iuxta arborem: ita
palmitem appellamus emeritum pluribuſq; induratū annis. Hunc præciſū q̄maxīa
amplitudine tribus partibus longitudinis deraſo cortice quatinus obruatur: unde &
raſilem uocant:deprimere ſulco:reliqua parte ad arborē erecta:ociſſimum in uite. Si
gracilis ſit uitis aut terra uſitatum eſt q̄ proxime ſolum decidi:donec firmetur radix:
ſicut neq; roſcidam ſeri: neq; ſeptentrionis flatu. Vites aquilonem ſpectare debent
ipſæ. Palmites autem earundē ad meridiē. Non eſt feſtinandū ad putationē nouellæ:

ſed primo in circulos materies colligenda.nec niſi ualidæ putatio admouēda.Seriora fere āno ad fructū arbuſta:q̃ uitis iugata.Sūt qui ōnino putari uetant:priuſq̃ arboꝝ longitudinē æquauerit.Prima falce ſex pedes a terra recidatur: flagello infra relicto & naſci coacto in curuationem materiæ.Tres ei gemmæ non amplius deputato ſupſint.Exq; iis emiſſi palmites proximo annꝯ imis inferantur ſcamnis: ac per ſingulos annos ad ſuperiora ſcandant:relicto ſēper duramento in ſingulis tabulatis & emiſſario uno:qui ſubeat uſquequo placuerit.De cætero putatione ōni:flagella quæ proxīe tulerint:recidant̃.Noua circūciſis ūdiq; capreolis aſpergant̃ in tabulatis. Vernacula putatio deiectis per ramos uitiū crinibus circunueſtit arborem : crineſq; ipſos uuis. gallica in traduces porrigitur . Emiliæ uiæ in radices atiniarum ambitu frondē earū fugiens.Eſt quorundā imperitia ſub ramo uitem uinculo ſuſpendendi ſuffocātium iniuria:quando contineri debet uimine non arctari . Quinimmo etiā quibus ſalices ſuperſunt:molliore hoc uīculo facere malūt:herbaq; quā ſiculi uocāt āpelodeſmen. Græcia uero uniuerſa iūco cypero ulua. Liberā quoq; uinculo ꝑ aliquot dies uagari: & īconditā ſpargi:atq; in terra quam per totū annū ſpectauerit:recumbere. Nāq; ut ueterina a iugo & canes a curſu uolutatio iuuat : ita tum & uitium porrigi lumbos. Arbor quoq; ipſa gaudet aſſiduo leuata onere ſimilis reſpiranti . Nihil eſt in opere naturæ:quod non exemplo dierum noctiumq; aliquas uices feriarum uelit:ob id ꝓtinus a uindemia putari: & laſſas etiānū fructu edito improbatur:ut putatæ rurſus alligentur alio loco . Nanq; orbita uinculi ſentitur uexatione non dubia . Traducis gallicæ cultura binis utriq; lateribus ſi pars q̃drageno diſtet ſpatio:quaternis.Viceno inter ſe obuii miſcentur alligunturq; uno conciliati uirgultorū comitatu obiter ligati qua deficiant : Aut ſi breuitas nō patiatur ipſoꝝ: adalligato ꝓtēdūt̃ in uiduā arborē iunco.Traducem bimū præcidere ſolebant . Oneratis enim uetuſtate melius donare tempus ut tranſilē faciat̃:ſi largiat̃ craſſitudo.Alias utile toros futuri draconis paſci. Vnū etiānum genus eſt mediū inter hæc & propaginem.Totas ſupplantandi ī terrā uites cuneiſq; findendi : & in ſulcos plures ſimul ex una propagandi gracilitate ſingularum firmata circūligatis haſtilibus:nec reciſis qui a lateribus excurrūt: pāpinis. Nouarienſis agricola traducū turba non cōtentus:nec copia ramoꝝ:impoſitis etiānū patibulis palmites circūuoluit.Itaq; præter ſoli uitia cultura quoq; torua fiūt uina. Alia culpa iuxta urbem uaracinis quæ alternis putantur annis:nō quia id uiti cōducat:ſed quia uilitate redditūum impendia exuperent.Medium temperamentum in carſulano ſequūt̃:carioſaſq; tātū uitis partes incipiētes marceſcere deputādo:cæteris ad uuā relictis detracto onere ſuperuacuo pro nutrimento omni eſt raritas uulneris. ſed niſi pingui ſolo talis cultura degenerat in labruſcam . Arbuſta arari q̃ altiſſime deſiderant:&ſi tantam frumenti ratio non exigit.Pampinari ea non eſt moris:& hoc compendiū operæ.Deputantur cum uite pariter interlocata denſitate ramorum q ſit ſuperuacui:& abſumant alimēta . Plagas ad ſeptentrionem aut ad meridiē ſpectare uetuimus.Melius ſi neq; in occaſus ſolis:diu.n.dolent talia quoq; ulcera & difficile ſaneſcunt algendo minus æſtuandoue . Non eadem in uite quæ in arbuſtis libertas: quoniam certa latera & facilius abſcondere:& detorquere quo uelis.plagas in arborū tonſura ſupinare uelut calices faciendi:ne conſiſtat humor. Viti adminicula addēda quæ ſcandat apprehenſa ſi maiores ſint.

DE Seruandis uuis:& morbis arborum. Ca.xxiiii.

Vitiū generoſarū pergulas quinquatribus putandas : & quarū ſeruare uuas libeat decreſcente luna:tradūt.Quæ uero interlunio ſint putatæ:nullis animaliū obnoxias eſſe.Alia ratione plena luna noctu tondendas:cum ſit ea in leone ſcorpiōe ſagittario tauro:atq; in totum ſerendas plena aut creſcente utiq; cenſent.Sufficiunt in italia cultores deni in centena iugera uinearum.At abunde de ſatu cultuq; arborū tractato:quoniā de palmis ac cytiſo in peregrinis arboribus affatim diximus:ne quid

Libr

deſit:indicanda reliqua natura ſit:magnopere pertinens ad omnia ea. Infeſtant̃ nãq;
& arbores morbis. Quid.n. gentiũ caret iis malis? Et ſilueſtriũ quidem pernicioſos
negãt eſſe. Vexariq; tãtũ grandine in germinatione aut flore. Aduri quoq; feruore
aut flatu fragiliore præpoſtero die q̃ ſuo. frigora etiã obſunt:ut diximus. Quid ergo?
non ne & uites algore intereunt? hoc quidem eſt quo deprehendat̃ ſoli uitiũ:quoniã
non euenit niſi in frigido. Itaq; per hyemes cæli rigorem probamus. Non enĩ ſolum
infirmiſſimæ arbores gelu periclitantur: ſed maximæ. uexatiſq; ita prima cacumina
inareſcunt:quoniam præſtrictus gelu non potuit eo peruenire humor. Arboꝝ quidã
communes morbi: quidã priuati generũ. Communis uermiculatio eſt. Sideratio:&
dolor membrorũ:unde partiũ adhibita ſotietate nominũ quoq; cũ hominũ miſeriis
trunca dicimus certe corpora:& oculos germinũ exuſtos:ac multa ſimili ſorte. Itaq;
laborant & fame & cruditate:quæ fiunt humoris q̃titate. Aliquæ uero & obeſitate:ut
omnia quæ ferunt reſinam:nimia pinguedine in tædam mutant̃. Et cũ radices quoq;
pingueſcere cœpere:intereunt. ut animalia nimio adipe q̃to & peſtilentia per genera:
ſicut inter homines:nunc ſeruitia nunc plebes urbana uel ruſtica. Vermiculantur
magis minuſue quædam:omnes tamẽ fere. Idq; aues caui corticis ſono experiunt̃. Iã
q̃dem & in hoc luxuria eſſe cœpit:prægrandeſq; roboꝝ delicatiores uti in cibo. coſſes
uocãt. Atq; etiã farina ſaginati. Ii quoq; altiles fiũt. Maxime aũt arborũ hæc ſẽtiũt:
piri:mali:fici. minuſq; quæ amaræ ſunt & odoratæ. Eoꝝ qui in ficis exiſtũt: alii na-
ſcũtur ex illis:alios parit qui uocatur ceraſtes. Omnes tamẽ in ceraſtẽ figurãt̃:ſonũq;
edunt paruuli ſtridoris. Et ſorbus arbor infeſtatur uermiculis ruffis piloſis: atq; ita
emorit̃. Meſpila quoq; in ſenecta obnoxia ei morbo eſt. Sideratio tota e cælo cõſtat:
q̃propter & grãdo in iis cauſis intelligi debet. & carbũculatio: quod pruinarũ ĩiuria
euenit. hæc.n. uerno tempore inuitatis & erũpere audentibus ſatis mollibus ĩſidens
adurit lacteſcentes germinũ oculos:quod in flore carbunculũ uocãt. Pruinæ p̃nicio-
ſior natura:quoniã lapſa perſidet:gelatq;:ac ne aura quidẽ ulla depellitur:quia non
fit niſi immoto aere & ſereno. Propriũ tamen ſiderationis eſt ſub ortu canis ſiccitatũ
uapor:cũ inſitæ ac nouellæ arbores moriuntur: præcipue ficus & uites. Olea præter
uermiculationem: q̃m æque ac ficus ſentit:clauũ etiã patitur:ſiue fungũ placet dici
uel patellã. hæc eſt ſolis exuſtio. Nocere tradit Cato & rubrũ muſcũ. Nocet plerũq;
uitibus atq; oleis & nimia fertilitas. Scabies cõmunis omnium eſt. Impetigo & quæ
adnaſci ſolẽt cochleæ peculiaria ficorum uitia. Nec ubiq;. Sunt.n. quædã ægritudĩes
& locoꝝ. Veꝝ ut homini neruorũ cruciatus:ſic & arbori. ac duobus æque modis. Aut
enĩ in pedes hoc eſt radices erũpit uis morbi:aut in articulos:hoc eſt cacuminũ digi-
tos:qui lõgiſſime a toto corpore exeũt. inareſcũt ergo & ſũt apud græcos ſua nomina
utriq; uitio. Vndiq; primo dolor:mox & macies earũ partiũ fragilis:poſtremo tabes
morbuſq; nõ intrãte ſucco:aut non perueniente:maximeq; id fici ſentiũt. Caprificus
omnibus immunis eſt:quæ adhuc diximus. Scabies gignit̃ roribus lentis poſt uergi-
lias. nam ſi rariores fuere perfundunt arborem:non ſcalpunt ſcabie. Cæterũ ſi cadũt.
Siue hymbres nimii fuere. Alio mõ ficus laborat radicibus madidis. Vitibus præter
nermiculationẽ & ſiderationem morbus peculiaris articulatio tribus de cauſis. Vna
ui tempeſtatũ germinibus ablatis. Altera ut notauit Theophraſtus in ſupinũ exci-
ſis. Tertia culturæ ĩperitia læſis. Omnes.n. eaꝝ iniuriæ ĩ articulis ſentiũt̃. Sideratiõis
genus eſt in his defloreſcẽtibus roratio. Aut cũ acini priuſq̃ creſcant:decoquuntur in
callum. Aegrotant & cum alſere:læſis uredine attonſarũ oculis. Ex calore hoc euenit
intempeſtiuo:quoniã omnia modo conſtant:certoq; temperamento fiunt. Et culpa
uinitorum colentiũ:cũ præſtringuntur ut dictum eſt. Aut circunfoſſor ĩiurioſo ictu
uerberauit. Vel etiam ſubarator imprudens luxauit radices:corpuſue deſquãmauit.
Eſt & quædã contuſio falcis hebetioris. Quibus omnibus cauſis difficilius tolerant
frigora aut æſtus:quoniam in ulcus penetrat omnis a foris iniuria. Infirmiſſima uero

malus:maximeq; quæ dulcis eſt. Quibuſdam debilitas ſterilitatẽ nõ necem affert: ut ſiquis pino cacumen auferat uel palmæ. Sterileſcunt.n.nec moriunť. Aegrotãt aliqñ & poma ipſa per ſe ſine arbore: ſi neceſſariis temporibus hymbres aut tepores uel afflatus defuere: aut contrario abundauere. Decidũt.n. aut deteriora fiunt. Peſſimũ eſt inter omnia cũ defloreſcentem uitem & oleã percutit hymber: quoniã ſimul defluit fructus. Sunt eadem cauſa naſcentes & erucæ dirũ animal: erodũtq; frõdẽ: aliæ florẽ. Oliuaꝝ quoq; ut ĩ mileto: ac depaſtam arborem turpi facie relinquũt. Naſcitur hoc malũ tempore humido & lento. Fit aliud ex eodem ſi ſol acrior inſecutus inuſſerit ipſum uitium: ideoq; mutauit. Eſt etiãnum peculiare oliuis ac uitibus: quod araneũ uocant: cum ueluti telæ inuoluunt fructum & abſumunt. Adurunt & flatus quidam eas maxime: ſed & alios fructus. Nam uermiculationem & poma ipſa per ſe qbuſdã annis ſentiunt: mala: pira: meſpila: punica. In oliua ancipiti euentu: quando ſubeunt nati fructum adimunt. Augent ſi in ipſo nucleo fuere erodentes eum. Gigni illos ꝓhibent pluuiæ quæ fiunt poſt arcturum. Eædem ſi auſtrinæ fuere: generãt. In druppis quoq; quæ matureſcẽtes tũc ſũt præcipue caducæ: id riguis magis euẽit: etiã ſi nõ ciderint: faſtidiendis. Sunt & culicum genera aliquibus moleſta: ut glandibus fico q uidẽť ex humore naſci tũc dulci ſubdito corticibus. Et ægrotatio qdẽ fere in iis eſt. Quædã tẽpoꝝ cauſæ aut locoꝝ nõ ꝓprie dicũť morbi: quoniã ꝓtinus necant: ſicut tabes cum inuaſerit arborem: aut uredo. Vel flatus alicuius regionis proprius: ut eſt in apulia atabulus: in eubœa olympias. hic enim ſi flauerit circa brumam: exurit frigore areſaciens: ut nullis ſolibus poſtea recreari poſſint. Hoc genere cõualles & appoſita fluminibus laborãt: præcipueq; uitis: olea: ficus. Quod cũ euenerit: detegiť ſtatĩ in germinatione. In oliuis tardius. Sed in omnibus ſignum eſt reuiuiſcendi: ſi folia amiſere. alioqn q̃s putes præualuiſſe: moriunť. Nonnũq̃ inareſcũt folia: eadẽq; reuiuiſcũt. Aliæ in ſeptentrionalibus: ut in ponto phrygia frigore aut gelu laborãt: ſi poſt brumã cõtinuauere.xl.diebus. Ibi aũt & ĩ reliqs partibus: ſi protinus editis fructibus gelatio magna conſecuta eſt: etiã paucis diebus necat. Quæ iniuria hominũ cõſtant: ſecũdas habent cauſas. Pix: oleũ: adeps inimica præcipue nouellis. Cortice in orbe detracto necanť: excepto ſubere: quod ſic etiã iuuať: craſſeſcẽs enĩ præſtrĩgit & ſtrangulat. Nec andrachne offendiť: ſi nõ ſimul incidať & corpus. Alioquin & ceraſus & tilia & uitis corticẽ mittũt: ſed nõ uitalẽ: nec proximũ corpori: uerũ eũ q ſubnaſcente alio expelliť. Quaꝝdã naťa rimoſus cortex: ut platanis. Tiliæ renaſciť paulomĩuſq̃ totus. Ergo iis quaꝝ cicatricẽ trahit: medenť luto fimoq;: & aliqñ proſũt: ſi nõ uehementior frigoꝝ uel caloꝝ uis ſecuta ẽ. Quædã tardius ita moriũť: ut robora & quercus. Refert & tẽpus ãni. Abieti enĩ & pino ſiqs detraxerit ſole taurũ uel geminos tranſeũte cum germinãt: ſtatĩ moriũť. Eandẽ iniuriã hyeme paſſæ diutius tolerant. Similiter ilex & robur & quercus. Quod ſi anguſta decorticatio fuerit: nil nocet ſupradictis. Infirmiores quidem & in ſolo gracili uel ab una tantũ parte detractus interemit. Similem & decacuminatio rationẽ habet cupreſſi: piceæ: cædri. Eæ enĩ detractio cacumine aut ignibus aduſto: intereunt. Similẽ & depaſtio animaliũ. Oleam qdem etiã ſi lambat capra ſterileſcere auctor eſt Varro: ut diximus. Quædam hac iniuria moriũť. Aliqua deteriora fiũt: ut amygdalæ. ex dulcibus enim tranſfiguranť in amaras. Aliq̃ uero etiã utiliora: ut apud chios pirus quã phocida appellãt. Nam detrũcatio diximus quibus prodeſſet. Intereũt pleraq; & fiſſa ſtirpe: exceptis uite malo fico punica. Quædã uel ab ulcere. Ficus hanc iniuriam ſpernit: & omnia quæ reſinã gignunt. Radicibus amputatis mori: minime mirũ eſt. Pleræq; tamen non õnibus: ſed maximis: aut quæ ſũt inter illas uitales: abſciſis moriũť. Necat inuicẽ inter ſeſe ũbra. Vel dẽſitate atq;a alimenti rapina. Necat & hedera uinciens. Nec uiſcũ prodeſt: & cytiſus: nec aureo quod alimon græci uocant. Quorundã natura non necat quidem: ſed lædit odore aut ſucci mixtura: ut rhaphanus & laurus uitem. Olfractrix enim ĩtelligitur. et tangi eã odore

mirum in modũ.ideoq; cũ iuxta ſit:auerti & recedere:ſaporéq; inimicũ fugere. Hinc ſumpſit Androcides medicinã contra ebrietates rhaphanũ mãdi præcipiens. Odit & caulem:& omne olus. Odit & corylum:niſi procul abſint triſtis atq; ægra. Nitrũ q̃dẽ & alumen marina aq̃ calida & fabæ putamina uel erui ultima uenena ſunt inter uitia arborum.

DE Prodigiis ex mutatione:& de remediis ex arboribus:& quæ irrigatione proficiant:& qualiter rigandũ:& mirabilia de riguis. Ca.xxv.

ESt & prodigiis locus. Inuenimus enim ſub foliis natas uitem ficũ & malũ punicum ſtirpe fructum tuliſſe:non palmite aut ramis:uitẽ uuas ſine foliis:oleas quoq; amiſiſſe folia baccis hærentibus. Sũt & miracula fortuita. Nam & oliua ĩ totũ ambuſta reuixit. Et in boetia deroſæ a locuſtis ficus iterum germinauere. Mutantur arbores & colore. Fiuntq; ex nigris cãdidæ:non ſemper prodigioſæ:& maxime quæ ex ſemine naſcũt̃:ut populus alba in nigram tranſit. Quidam & ſorbum ſi in calidiora loca uenerit:ſterileſcere putant. Prodigio aũt fiunt ex dulcibus acerba poma:aut dulcia ex acerbis. E caprifico fici: et contra. Graui oſtento cum in deteriora mutantur: ex olea in oleaſtrũ:ex cãdida uua & fico in nigras:ut laodiceæ Xerxis aduẽtu platano in oleam mutata. Qualibus oſtentis Ariſtandri apud græcos uolumen ſcatet: ne in infinitũ abeamus. Apud nos uero. C. Epidii commentarii: in quibus arbores locutæ reperiant̃. Subſedit in cumano arbor graui oſtento:paulo ãte Pompeii Magni bella ciuilia:paucis ramis eminentibus. inuentũ ſybillinis libris internicionem hominum fore:tantoq; eam maiorem q̃to propius ab urbe poſtea facta eſſet. Sũt prodigia & cũ alienis locis naſcunt̃:ut in capitibus ſtatuarũ:uel aris. & cũ in arboribus ipſis alienæ. Ficus in lauro nata eſt cyzici ante obſidionem. Simili modo trallibus palma in baſi Cæſaris dictatoris circa bella ciuilia eius. Nec non & romæ in capitolio in capite bis bello perſei enata palma uictoriã triũphoſq; portendit: ac tẽpeſtatibus ꝓſtrata. eodẽ loco ficus enata eſt. M. Meſſallæ. C. Caſſii cenſorũ luſtro. a quo tempore pudiciciam ſubuerſã Piſo grauis auctor ꝓdidit. Super omnia quæ unq̃ audita ſunt:etiã ꝓdigiũ in noſtro æuo Neronis principis ruina factũ in agro marrucino Vectii Marcelli e primis equeſtris ordinis oliueto uniuerſo uiã publicã trãſgreſſo: aruiſq; inde e cõtrario in locũ oliueti profectis.

DE Remediis morborũ arborũ. Ca.xxvi.

NVnc expoſitis arborũ morbis: conſentaneũ ẽ dicere & remedia. Ex iis quædam ſũt cõmunia õniũ:quædã propria quarũdã. Cõmunia: ablaqueatio:accumulatio:afflari radices: aut cooperiri:riguis dato potu uel ablato fimi ſucco refectis. Putatione leuatis onere. Item ſucco emiſſo quibuſdã ueluti detractio ſãguinis circũraſi corticis. uitiũ extenuatio:& domitura palmitũ. Gemmaꝝ (ſi frigus retorridas hirtaſq; fecerit) repumicatio & quædã politura. Arborum iis aliæ magis:aliæ minus gaudẽt. ueluti cupreſſus & aquã aſpernatur et fimũ et circũfoſſurã amputationemq; et õia remedia odit. Quinetiam necatur. Riguis et uites et punicæ præcipue aluntur. Ficus ipſa arbor riguis alitur. Pomũ uero eius inareſcit:amygdalæ ſi colant̃:foſſione florẽ amittũt. Nec inſitas circunfodere oportet:priuſq̃ ualidæ ferre cœperint poma. Pluriæ aũt amputari ſibi uolũt oneroſa ac ſuperuacua:ſicut nos unguẽ et capillũ. Recidũt̃ ueteres totæ. Ac rurſus a ſtolone aliquo reſurgunt: ſed non omnes: nec niſi quarum naturam pati diximus. Rigua æſtiuis uaporibus utilia:hyeme inimica:autũno uaria. et hoc eſt ex natura ſoli. Quippe cũ uindemiator hiſpaniarum ſtagnante ſolo uuas demetat. Cæterum maiore in parte orbis etiam pluuia aut omni aqua ſeri et arari nõ conuenit. Circa canis ortum rigua maxime proſũt:ac ne tũc quidem nimia:quoniã inebriatis radicibus nocent. Et ætas modũ temperat. Nouellæ enĩ minus ſitiũt. Deſiderant autem maxime rigari:quæ aſſueuere. Contra ſiccis locis genita non expetunt humorem:niſi neceſſarium. Aſperiora uina rigari utiq; cupiunt. In ſulmonenſi italiæ agro pago fabiano:ubi et arua rigant̃:mirum ꝙ herbæ aqua illa necãtur:fruges alũt̃. et riguis pro ſarculo eſt. In eodem agro bruma:tanto magis ſi niues ſcateant geletue.

ne frigus uites adurat:circũfũdũt riguis:quod ibi tepidare uocant:memorabili naſa
in amne ſolo.Sed eædem in æſtate uix tolerandi rigoris.

DE Caprificatione & ſtercoratione. Ca.xxvii.

CArbunculi ac rubiginum remedia demonſtrabimus uolumine proximo.Interĩ
eſt & caprificatio quædã ĩ remediis.Cum macie corticis ex ægritudine aſtrĩgēte
ſe:iuſtoq; plus uitalia arborũ cõprimente exactã falcis aciem utraq; manu ĩprimētes
perpetuis inciſuris deducunt:ac ueluti cutem laxant.Salutare id fuiſſe argumēto ſũt
dilatatæ cicatrices:& internato corpore expletæ. Magnaq; ex parte ſimilis hominum
medicina & arborum eſt : quando earũ quoq; terebrãtur oſſa . Amygdalæ ex amaris
dulces fiunt:ſi circunfoſſo ſtipite:& ab ima parte circunforato defluēs pituita abſter-
gatur.Et ulmis detrahitur ſuccus ĩutilis ſupra terrã foratis uſq; ad medullã ĩ ſenecta:
aut cum alimento nimio abundare ſentiunt.Idem & ficorum turgido cortice ĩciſuris
in obliquũ leuibus emittit.Ita fit ne decidant fructus.Pomiferis : quæ germinãt:nec
ferunt fructũ:fiſſa radice indit lapis:fertileſq; fiunt.Hoc idem & amygdalis e robore
cuneo adacto.In piris ſorbiſq; e tæda ac cinere & terra cooperto etiam radices circun-
cidiſſe prodeſt.Vitium luxuriantium:ficorumq; & circu[illegible]is cinerem addidiſſe.Fici
ſerotinæ fiunt:ſi primæ groſſi cũ fabæ mag[illegible]itudine[illegible]:detrahãt.Subnaſcũt
enĩ quæ ſerius matureſcunt.Eædē cum frondere incipiunt : ſi cacumina rami cuiuſq;
detrahãtur : firmiores fertilioreſq; fiunt . [illegible] caprificatione maturata in ea culices
naſci e groſſis manifeſtũ eſt:quoniam cum euolauere:non inueniũt intus grana quæ
ĩ eos uerſa apparet.Exeũdi tãta ē auiditas:ut pleriq; aut pede relicto:aut pēna pariter
erumpant.Eſt & aliud genus culicũ quos uocant centrinas fucis apum ſimiles igna-
uia maliciaq; cum pernicie uerorum & utilium . Interimũt.n.illos atq; ipſi moriũt.
Vexant & tineæ ſemina ficorũ.Cõtra quas remediũ in eadem ſcrobe defodere italicã
lentiſcũ inuerſa parte:quæ fuerit a cacumine.Vberrimas autem ficus lubrica amurca
diluta & cum fimo infuſa radicibus frondere incipientiũ facit . Caprificoꝝ laudant
maxime nigræ : & in petroſis:quoniã frumēta plurima habeat caprificatio ipſa poſt
hymbrem.In primis autem cauendum:ne ex remediis uitia fiant.quod euenit nimia
aut ĩtempeſtiua medicina.Interlucatio arboribus prodeſt:ſed õniũ annoꝝ trucidatio
inutiliſſima.Vitis tantũ tonſurã annuam quærit.Alternã myrtus:punicæ:oleæ:quia
celeriter fruticeſcunt.Cæteræ rarius tondentur.Nulla autumno.Ac ne radunt quidē
niſi uere putatione.Plagæ ad uitalia ſunt omnia quæcunq; non ſuperuacua. Similis
ſtercoratio.Gaudent ea:ſed cauendũ eſt:ne in feruore ſolis admoueatur:ne immatu-
rius:ne ualidius q̃ opus ſit.Vrit uineas ſuillũ:niſi quĩquennio interpoſito:præterq̃
ſi riguis diluatur.Et e coriariorum ſordibus:niſi admixta aqua.item largius.Iuſtum
exiſtimãt:ĩ denos pedes q̃dratos tres medios.Id quidē ſoli natura decernit.Colũbino
ac ſuillo plagis quoq; arborum medentur.Si mala punica acida naſcãt : ablaqueatis
radicibus fimũ ſuillũ adhibent:eo anno uinolenta:proximo dulcia futura.Alii urina
hominis aqua mixta riganda cenſent quater anno:ſingulis amphoris:aut cacumina
ſpargi uino laſere diluto.Si findãt in arbore:pediculũ intorqueri.Ficis utiq; amurcã
adfũdi.Cæteris arboribus ægris fecē uini:aut lupinũ circũ radices eaꝝ ſeri.Aq̃ quoq;
lupini decocti circũfuſa pomis prodeſt.Fici:cũ uulcanalibus tonuerit: cadēt. Reme-
diũ eſt:ut ante ſtipula ordeacea areæ ſtringant.Ceraſos præcoces facit:cogitq; matu-
reſcere calx admota radicibus.Et hæc ante omnia poma interuelli melius eſt: ut quæ
relicta ſunt grandeſcant.

DE Diuerſis medicamētis arboꝝ cõtra uenenata aĩalia:& cõtra formicas:& cõtra noxia animalia. Ca.xxviii.

QVædam pœna emendãtur:aut morſu excitant:ut palmæ & lentiſci.Salis enim
aquis alunt.Salis uĩ & cinis ſed leniorem habet:ideo ficis aſpergũtur rutaq; ne
fiãt uermioſæ:neue radices putreſcãt. Quin & uitium radicibus aquã ſalſam iubent
affundi:ſi ſint lachrymoſæ . Si uero fructus earum decidant : cinerem aceto aſpergi:

ipſaſq; inlini:aut ſādaraca ſi putreſcat uua. Si uero fertiles nō ſūt:aceto acri ſubacto cinere rigari atq; oblini. Quod ſi fructū non maturēt:prius inareſcentē:præciſarū ad radices plagam fibraſq; aceto acri & urina uetuſta madefacere:atq; eo luto obruere. ſæpe fodere. Olearum:ſi parū promiſere fructus:nudatas radices hyberno frigori opponunt. eaq; caſtigatione ꝓficiunt. Omnia hæc annua cæli ratiōe conſtant. Et aliqñ ſerius poſcunt:aliquādo celerius. Nec non ignis aliquid prodeſt:ut arundini. ābuſta nanq; denſior mitiorq; ſurgit. Cato & medicamēta quædā cōponit : menſuræ quoq; diſtinctione ad maiorū arborū radices amphorā ad minorū urnam amurcæ & aquæ portionem æquam : ablaqueatis prius radicibus:paulatim affūdi iubens. In olea hoc amplius:ſtramentis ātea circūpoſitis: item fico. Huius præcipue ueterem terram adaggerari radicibus. Ita futurū ut non decidant groſſi:maiorq; fœcunditas:nec ſcabra proueniat. Simili modo ne conuoluolus fiat in uinea:amurcæ cōgios duos decoctos in craſſitudinem mellis:rurſuſq; cum bituminis tertia parte in ſulphuris quarta ſub diuo uſquequo exardeſcat ſub tecto. Hoc uites circa capita ſub brachiis ungui. ita nō fore conuoluolū. Quidam contenti ſunt fumo huius mixturæ ſuffire uineas ſecūdo flatu continuo triduo. Plerique non minus auxilii & alimenti arbitrantur in urina:q̄ Cato in amurca addita modo aquæ pari portione: quoniam per ſe noceat. Alii uoluocem appellant animal prærodēs pubeſcentes uuas. Quod ne accidat falces cū ſint exacutæ fibrina pelle detergunt:atq; ita putant. aut ſanguine urſino liniri uolūt poſt putationem eaſdem. Sunt arborū peſtes & formicæ. has abigunt rubrica ac pice liq̄da perunctis caudicibus. Necnon & piſce ſuſpenſo iuxta in unū locū congregant. Aut lupino trito cū oleo radices linunt. Multi & talpas amurca necāt. Contraq; erucas & mala:ne putreſcant:lacertæ uiridis felle tangi cacumina iubēt. Priuatim autem cōtra erucas ambiri arbores ſingulas a muliere incitati menſis nudis pedibus recincta. Itē ne quod animal paſtu malefico decerpat frondem : fimo boum diluto aſpergi folia: quotiens hymber interueniat : quoniā abluatur ita uirus medicaminis : mira quædā excogitante ſollertia humana. Quippe cū auerti carmine grandines credant pleriq;. cuius uerba inſerere nō equidem ſerio auſim:quanq̄ a Catone prodita. Contra luxata membra inunguenda harundinū fiſſuræ; Idem arbores religioſas lucoſq; ſuccidi permiſit ſacrificio prius facto. cuius rei rationē notionemq; eodē uolumine tradit.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER OCTAVVSDECIMVS. PROHOEMIVM.

Quod ātiq̄s maximū ſtudiū agriculturæ fuit. Et de hortorum ſingulari diligētia. Ca. i.

SEQVITVR NATVRA FRVGVM: HORtorumq;:ac florū. Quæq; alia:præter arbores:aut frutices benigna tellure ꝓueniūt:uel per ſe tātū herbarū immenſa contēplatione: ſiquis æſtimet uarietatē:numeꝝ:flores:odores:coloreſq;:& ſuccos:ac uires earum : quas ſalutis:aut uoluptatis hominum gratia gignit. Qua in parte primum ōniū patrocinari terræ:& adeſſe cunctoꝝ parenti iuuat:quāq̄ inter initia operis defēſæ:quoniā tñ ipſa materia intus accedit:ad reputationē eiuſdē patiētis & noxia. Noſtris eā criminibus urgēus. culpāq; noſtrā illi īputāus. Genuit uenena : ſed q̄s īuenit illa præter hominē? Cauere ac refugere alitibus: feriſq; ſatis eſt. Atq; cum

in arbores exacuāt:limētq; cornua elephanti: & duro saxo rinocerotes:& utroq; apri
dentiū siccas:sciātq; ad nocendum se præparare animalia. quod tamen eorū tela sua:
excepto homine:uenenis tingit? Nos & sagittas ūgimus:& ferro ipsi nocētius aliqd
damus. Nos & flumina inficimus:& rerū naturæ elementa. Ipsū quoq;:quo uiuitur:
aeré in perniciem uertimus. Neq; est ut putemus ignorari ea ab animalibus:quæ qdē
quæ prępararent contra serpentiū dimicationé:quæ post prælīū ad medédū excogi-
tarét indicauimus. Nec ab ullo præter hominem:ueneno pugnatur alieno. Fateamur
ergo culpā:ne iis quidé:quæ nascunť:contenti. etenī quādo plura eoꝝ genera hūana
manu fiūt. Quid? nō & homines quidā ad uenena nascūť? Atra hominū ceu serpētiū
lingua uibrat:tabesq; animi:contrectata adurit culpantiū omnia. Ac dirarū alitum
modo:tenebris quoq;: & ipsarum noctium quieti inuidentiū gemitu:quæ sola uox
eoꝝ est:ut inauspicataꝝ animātiū uice:obuii quoq; uetent agere:aut prodesse uitæ.
nec ullum aliud abominati spiritus premiū nouere: q̃ odisse omnia. Verū & in hoc
eadem naturæ maiestas:tanto plures bonos genuit ac fruges:q̄nto fertilior in iis:quæ
iuuāt:aluntq;. Quorū æstimatione & gaudio:nos quoq; relictis:exustioni suæ istis
hominum turbis:pergamus excolere uitā:eoq; constantius:quo opere nobis maior:q̃
famæ gratia expetitur. Quippe sermo circa rura est:agrestesq; usus. Sed quibus uita:
honosq; apud priscos maximus fuerit.

Quæ corona primo romæ. Cap. secundum.

ARuorum sacerdotes Romulus in primis instituit:seq; duodecimū fratré appel-
lauit. inter illos ab Acca Laurentia nutrice sua: spicea corona:quæ uitta alba
colligaretur:in sacerdotio ei pro religiosissio insigni data. Quæ prima apud romāos
fuit corona. honosq; is non nisi uita finitur: & exules etiam:captosq; comitať. Bina
tunc iugera populo ro. satis erant: nullique maiorem modum attribuit:quo seruos
pauloante principis Neronis cōtempto:huius spatii uiridia:& piscinas iuuat habere
maiores. gratumque:si non aliquem & culinas. Numa instituit deos fruge colere:&
mola salsa supplicare. atq;(ut auctor est) hemina. far torrere: quoniam tostum cibo
salubrius esset. Id uno modo consecutum:statuendo non esse purum ad rédiuinam:
nisi tostū. Is & Fortunæ caluæ īstituit farris torrendi ferias: et æque religiosas termi-
nis agroꝝ. hos enī deos tunc maxime nouerant. Seiamq; a serendo:Segestā a segeti-
bus appellabāt. quaꝝ simulacra ī cyrco uidemus. Tertiā ex his nominare sub tecto:
est religio. Ac ne degustabant qdé nouas fruges aut uina: anteq̄ sacerdotes primitias
libassent.

DE Iugere & actu:& legibus circa pecora:& quotiens & quibus tē-poribus fiunt sūma utilitas annonæ:& qui agri cultura illustres. Ca. iii.

IVgerū uocabatur: quod uno iugo boum in die exarari potuisset. Actus in quo
boues agerentur:cū aratur uno impetu iusto. hic erat. c. xx. pedū. duplicatusq;
in longitudinem:iugerum faciebat. Dona amplissima imperatorū:ac fortium ciuiū
quantū quis uno die plurimum circūarauisset. Item quartarii farris:aut heminæ cō-
ferente populo. Cognomina etiā prima inde:Pilūni:qui pilum pistrinis inuenerūt.
Pisones a pisendo. Iam Fabiorū:Lentinorū:Ciceronum:ut quisquis aliquod optime
genus sereret. Iuniorum familiæ bubulcū nominarunt:qui bubus optime utebatur.
Quin & in sacris nihil religiosius confarrationis uinculo erat. Nouæq; nuptæ farreū
præferebāt. Agrum male colere:censorium probrum iudicabatur. Atq;(ut refert Cato)
quem uirum bonum colonum dixissent:amplissime laudasse existimabant. Hinc &
locupletes dicebant:loci hoc est agri plenos. Pecunia ipsa a pecore appellabať. Etiam
nunc in tabulis censoriis pascua dicunť omnia:ex quibus populus redditus habet:
quia diu hoc solum uectigal fuerat. Multatio quoque non nisi ouium: boumque
impendio dicebatur. Non omittenda priscarum legum beniuolentia. Cautū quippe
est:ne boué priusq̄ oué nominaret:qui indiceret multā. Ludos boū causa celebrātes:
bupetios uocabant. Seruius rex ouiū boumq; effigie primum aras signauit. Frugem

quidem aratro quæſitam furtim nocte pauiſſe:ac ſecuiſſe puberi duodecim tabulis capitale erat.ſuſpenſũq; Cereri necari iubebant grauius:q̄ homicidio cõuictũ.ĩpubẽ prætoris arbitratu uerberari:noxamue:duplionemue decerni.Iam diſtinctio honoſq; ciuitatis ipſius non aliunde erat.Ruſticæ tribus laudatiſſimæ eorũ:q rura haberent. Vrbanæ uero in quas tranſferri ignominia eſſet deſidiæ probro . Itaq; quattuor ſolæ erant:a partibus urbis:in quas habitabant:ſuburbana:pallatina:collina : eſquilina. Nundinis urbem reuiſitabant:& ideo comitia nundinis haberi non licebat:ne plebs ruſtica auocaretur.Quies ſomnuſq; in ſtramentis erat . Gloriam deniq; ipſã a farris honore:adoriam appellabant.Equidẽ etiam uerba priſcæ ſignificationis admiror.Ita enĩ eſt in cõmentariis pontificum . Augurio coronario augendo dies conſtituantur: priuſq̄ frumenta uaginis exeant:& anteq̄ in uaginas perueniant.Ergo iis moribus nõ modo ſufficiebant fruges nulla prouinciarũ paſcente italiã:ueꝝ etiã annonæ uilitas incredibilis erat.Mannius Martius ædilis plebis primũ frumentũ populo in modios aſſibus donauit.Minutius Augurinus:qui.Sp.Helium coarguerat:farris precium in trinis nũdinis ad aſſẽ redegit:undecimus plebei tribunus:qua de cauſa ſtatua ei extra portam trigeminã a populo ſtipe collata ſtatuta eſt. Trebius in ædilitate aſſibus populo frumentũ præſtitit.quã ob cauſã & ei ſtatuæ in capitolio & palatio dicatæ ſũt. Ipſe ſupremo die populi humeris portatus in rogum eſt.Verũ quo ãno mater deum aduecta romã eſt : maiorem ea æſtate factã eſſe:q̄ antecedentibus annis decem facta eſſet : tradunt.M.Varro auctor eſt:cũ.L.Metellus in triumpho plurimos duxit elephantos:aſſibus ſingulis farris modios fuiſſe . item uini congios . ficiq; ſiccæ pondo .xxx.olei pondo.x.carnis pondo.xii.Nec e latifundiis ſinguloꝝ contingebat arcẽtiũ uicinos. Quippe etiam lege Stolonis Licini incluſo modo quingentorũ iugerum:& ipſo ſua lege damnato:cum ſubſtituta filii perſona amplius poſſideret.luxuriantis iam reipublicæ fuit iſta menſura.Manii quidem Curii poſt triumphos : immẽſumq; terrarũ adiectũ imperio:nota concio eſt : pernicioſũ intelligi ciuem:cui ſeptẽ iugera non eſſent ſatis.Hæc autẽ menſura plebi poſt exactos reges aſſignata eſt . Quænam ergo tantæ ubertatis cauſa erat ? Ipſorũ tunc manibus imperatorũ colebãtur agri (ut fas eſt credere)gaudente terra uomere laureato: & triũphali aratore.Siue illi eadẽ cura ſemina tractabant:q̄ bella:eademq; diligentia arua diſponebant : q̄ caſtra:ſiue honeſtis manibus:omnia lætius proueniũt:quoniã & curioſius fiunt . Serentem inuenerunt dati honores Serranũ:ũde cognomẽ.Aranti q̄ttuor ſua iugera in uaticano: quæ prata quĩtia appellantur:Cincĩnato uiator attulit dictaturam:& quidẽ(ut tradit Norbanus)nudo plenoq; pulueris etiã nũ ore.cui uiator:uela corpus inq̄t : ut ꝓferã ſenatus populiq; romani mandata . Tales tum etiã uiatores erant:quibus id ipſum nomen inditũ eſt: ſubinde ex agris ſenatũ duceſq; accerſentibus. At nũc eadam illa uĩcti pedes:damnatæ manus:inſcripti uultus exercẽt . Non tamẽ ſurda tellure : quæ parens appellatur : coliq; dicit̃ & ipſa:honore hinc aſſumpto: ut nunc inuitata ea:& indigne ferente credat̃ id fieri.Sed nos miramur ergaſtuloꝝ nõ eadẽ emolumẽta eſſe: quæ fuerũt ĩperatorũ.Igitur de cultura agri præcipere prĩcipale fuit:& apud exteros. Siquidẽ & reges fecere Hiero: Philometer: Attalus:Archelaus.et duces Xenophon: & pœnus etiã Mago.Cui quidem tantum honorẽ ſenatus noſter attribuit carthagine capta:ut cũ regulis africæ bibliothecas donaret:unius eius duode.xxx.uolumina cenſeret in latinã linguã tranſferenda:cum.M.Cato præcepta cõdidiſſet:peritiſq; lĩguæ punicæ dãdũ negociũ. In quo præceſſit omnis uir tũ clariſſimæ familiæ.D.Syllanus ſapientiæ cõpoſitiſſiæ.quos ſequeremur prætexuimus in hoc uolumine non ingrate nominãdo.M.Varronem:qui octogeſimũ primum uitæ annũ agens de ea re ꝓdẽdũ putauit.

Ratio de agricultura. Ca.iiii.

APud romanos multo ſerior uitium cultura eſſe cœpit.Primoq;:ut neceſſe erat: arua tãtũ coluere. Quoꝝ nobis ratio nũc tractabitur nõ uulgari modo:uerum

ut adhuc fecius:& uetustis:& postea inuẽtis õni cura perquisitis:causaq; reꝝ & ratiõe simul eruta. Dicemus & sydera. Syderũq; ipsoꝝ terrestria signa dabimus indubitata: quãdoq; dẽ qui adhuc ea diligẽtius tractauere:qbusuis oratoribus potius: q̃ agricolis scripsisse possũt uideri. Ac primũ õniũ oraculis maiore ex parte agemus:quæ non in alio uitæ genere plura:certioraue sunt. Cur enĩ nõ uideãtur oracula a certissimo die: maximeq; ueridico usu profecta? Principiũ aũt a Catone sumemus.

Laus agricolarũ:& quæ obseruãda in agro parando. Ca.v.

Fortissimi uiri & milites strenuissimi ex agricolis gignũt: minimeq; malecogitantes. Prædium ne cupide emas. In re rustica:operi ne parcas. In agro emẽdo: minime. Quod male emptũ est semper pœnitet. Agrũ paraturos ante omnia ĩtueri oportet aquarum uĩ:aut uicinũ. Singula magnas interpretatiões habẽt:nec dubias. Cato in cõterminis hoc amplius æstimari iubet: quo pacto uiuãt. In bono est inqt religione bene utenti. Attilius Regulus ille:punico bello bis cõsul:aiebat:neq; fœcũdissimis locis insalubrem agrũ parandũ:neq; effœtis saluberrimum. Salubritas loci non semper incolarũ colore detegit:quoniã assueti in pestilentibus durant. Præterea sunt quædam partibus anni salubria. Nihil autem salutare est:nisi quod toto anno salubre. Malus est ager:cũ quo dominus luctatur. Cato inter prima spectari iubet:nũ solũ sua uirtute ualeat:qua dictũ est positione. Vt operariorũ copia prope sit. Oppidumq; ualidum. Vt nauigiorum euectus:uel itinerum. Vt bene ædificatus:& cultus. in quo falli plerosq; uideo. Segnitiem.n. prioris domini:pro emptore esse arbitrant. Nihil est dãnosius deserto agro. Itaq; Cato:de bono domino melius emi:nec temere contemnendam alienam disciplinã: agroq; ut homini:q̃uis quæstuosus sit:si tamen & sumptuosus:non multum superesse. Ille in agro quæstuosissimam iudicat uitem: non frustra:quoniã ãte õnia de ĩpensæ ratione cauit. Proxime hortos irriguos:nec id falso:si sub oppido sint. Et prata:quæ ãtiq parata dixere. Ideq; Cato interrogatus:qs esset certissimus quæstus? respõdit:si bene pascas. Qui proximus sit. At bene summa omniũ in hac spectanda fuit:ut fructus is maxime probaretur:q q̃ minimo ĩpendio cõstaturus esset. Hoc ex locorũ occasione:aliter alibi decernitur. Eodemq; pertinet:ꝙ agricolã uendacẽ oportere esse dixit. Fũdũ in adolescentia conserendũ sine cõtatiõe: ædificãdũ nõ nisi cõsito agro. Tunc quoq; contanter:optimũq; est:ut uulgo dixere: aliena insania frui:sed ita:ut uillaꝝ tutela nõ sit oneri.eũ tñ: q bene habitet:sæpius uentitare in agrũ. Frontemq; domini plus ꝓdesse:q̃ occipitiũ: nõ mentiunt.

DE Villarũ positione:& præcepta antiquoꝝ de agro colendo. Ca.vi.

Modus hic probat:ut neq; fundus uillã quærat:neq; uilla fũdũ. Nõ ut fecerint: iuxta diuersum:eadẽ ætate exemplis. L. Lucullus. Q. Scæuola. Cum uilla Scæuolæ fundus careret: uilla Luculli agro. Quo in genere cẽsoria castigatio erat:minus arare:q̃ uerrere. Nec hoc sine arte quadã est. Nouissimus uillam in misinensi posuit .C. Marius. vii. consul: sed peritia castra metandi. sicut comparatus ei in cæteris etiã Sylla fœlix. Quos cæcos fuisse:dicere conuenit. Neq; iuxta paludes ponendam esse: neq; aduerso amne. Quãq̃ Homerus omnino e flumine sẽper ãtelucanas auras insalubres:uerissime tradit. Spectare in æstuosis locis septẽtrionẽ debet:meridiẽ ĩ frigidis. In tẽperatis:exortũ æquinoctialẽ. Agri ipsius bonitas:quibus argumẽtis iudicãda sit: q̃q̃ de terræ optimo genere differentes:abunde dixisse possumus uideri: etiam nũ tñ traditas notas subsignabimus Catonis maxime uerbis. Ebulũ:uel prunus siluestris: uel rubus:bulbus minutus:trifoliũ:herba pratensis:quercus siluestris:pirus:malusq; frumẽtarii soli notæ. Item nigra terra & cinerei coloris. Omnis creta coquit: nisi permacra. Sabulũ etiã:nisi id ꝑtenue ẽ.& multo cãpestribus magis: q̃ cliuosis respõdẽt eadem. Modũ agri in primis seruandũ antiq putauere. Quippe ita censebant: Satius esse minus serere:& melius arare. Qua in sententia & Virgiliũ fuisse uideo. Verumq; confitentibus:latifundia prodidere italiam. Iam uero & prouincias sex: & semissem

domini africæ poſſidebant:cũ ĩterfecit eos Nero princeps.Nõ fraudabo magnitudĩe
hac quoq; ſua Cn.Pompeiũ : qui nũq̃ agrum mercatus eſt cõterminũ.Agro empto:
domũ uendendam ĩclæmenter:atq; nõ ex utilitate publici ſtatus Mago cenſuit.Hoc
exordio præcepta pandere ingreſſus:ut tamẽ appareat aſſiduitatem deſideratã ab eo.
De hinc peritia uillicoꝝ in cura habẽda eſt.Multaq; de iis Cato præcepit.Nobis ſatis
ſit dixiſſe:q̃proximũ domino corde eſſe debere:& tamẽ ſibimetipſi non uideri. Coli
rura ergaſtulis:peſſimũ eſt:ut quicq̃d agit̃ a deſperantibus.Temerariũ uideatur unã
uocẽ antiquorũ poſuiſſe:& fortaſſis incredibile penitus æſtimẽt: Nihil minus expe/
dire:q̃ agrum optime colere.L.Tarius Ruffus infima nataliũ humilitate: conſulatũ
militari induſtria meritus antiquæ alias parſimoniæ circiter mille ſiclos liberalitate
diui Auguſti cõgeſtũ uſq; ad detractionẽ hæredis exhauſit agros in piceno coemẽdo:
colendoq; in gloriã.Internetionẽ ergo:famẽq; cẽſemus? Immo hercule iudico modũ
rerũ omniũ utiliſſimũ.Bene colere neceſſariũ eſt.Optime damnoſũ.Præterq̃ ſobole
ſua colono:aut paſcendis.Alioquin domino aliquas meſſes colligere non expedit:ſi
computet̃ impẽdiũ operæ.Nec temere oliuã:nec quaſdã terras diligenter colere:ſicut
in ſicilia tradũt:itaq; decipi aduenas. Quonã igitur modo utiliſſime colunt̃ agri? ex
oraculo ſcilicet:malis:ac bonis.Sed defendi æquũ eſt abauos:qui præceptis ſuis pro/
ſpexere uitæ.Nãq; cũ dicerẽt malis:intelligere uoluere uiliſſimos. Summũ ꝓuidẽtiæ
illorũ fuit: ut q̃minimum eſſet impendii.Præcipiebant enĩ iſta:q triumphali denas
argenti libras in ſupellectile crimini dabant.q mortuo uillico relinquere uictorias:&
reuerti in ſua rura poſtulabant:quoꝝ prædia colenda ſuſcipiebat reſpub.exercituſq;
ducebãt : ſenatu illis uillicante.Inde illa reliqua oracula.Neq̃ agricolã eſſe:quiſquis
emeret:quod præſtare ei fundus poſſet.Malum patrẽfamilias: quiſquis interdiu fa/
ceret:quod noctu poſſet:niſi in tẽpeſtate cæli.Peiorẽ:q profeſtis diebus ageret:quod
feriatis deberet.Peſſimũ:q ſereno die ſub tecto potius operaretur:q̃ in agro.Nequeõ
mihi temperare:quo minus unũ exemplũ antiquitatis afferã.ex quo intelligi poſſit:
apud populũ etiã de culturis agendi morẽ fuiſſe.qualiter defendi ſoliti ſint illi uiri:
C.Furius Creſinus e ſeruitute liberatus:cũ in paruo admodũ agello largiores multo
fructus perciperet:q̃ ex ampliſſimis uicinitas. In inuidia magna erat:ceu fruges alie/
nas pelliceret ueneficiis.Quãobrẽ ã Sp. Albino curruli die dicta metuẽs dãnationẽ:
cũ in ſuffragiũ tribus oporteret ire:inſtrumentũ ruſticum omne in forum attulit:&
adduxit filiã ualidã:atq;(ut ait Piſo)bene curatã:ac ueſtitã:ferramenta egregie facta:
graues ligones:uomeres põderoſos:boues ſaturos.Poſtea dixit: Veneficia mea q̃rites
hæc ſũt.Nec poſſũ uobis oſtẽdere:aut in forum adducere lucubrationes:uigiliaſq;:&
ſudores.Omniũ ſententiis abſolutus itaq; eſt. Profecto opera:non impenſa cultura
conſtat . Et ideo maiores fertiliſſimũ in agro oculum domini eſſe dixerunt . Reliqua
præcepta reddentur ſuis locis:quæ propria ſingulorũ generũ erunt.Interim cõmunia
quæ ſuccurrũt:nõ omittemus.Et in primis Catonis humaniſſimũ:& utiliſſimum.Id
agendũ:ut diligãt uicini.Cauſas reddit ille:quas exiſtimamus nulli eſſe dubias.Inter
prima idem cauet:ne familiæ malæ ſint . Nihil ſero faciendũ in agricultura omnes
cenſent.Iterũq; ſuo quæq; tẽpore facienda.Et tertio præcepto prætermiſſa fruſtra re/
uocari.De terra carioſa execratio Catonis abunde indicata eſt . Quãq̃ prædicere non
ceſſat is.Quicq̃d per aſellum fieri poteſt utiliſſime conſtat.Filix biennio moritur: ſi
frondẽ agere nõ patiaris.Id efficaciſſime contingit germinãtis ramis baculo decuſſis .
ſuccus enĩ ex ipſa defluẽs necat radices.Aiũt & circa ſolſtitiũ auulſas nõ renaſci.Nec
harundine ſectas.Aut exaratas uomeri harũdine impoſita.Similiter & harundinem
exarari:filice uomeri ĩpoſita præcipiunt.Iuncoſus ager uerti pala debet.At in ſaxoſo
bidẽtibus.Fruteta igni optime tollũt̃. Humidiorẽ agrum foſſione cõcidi:atq; ſiccari
utiliſſimũ eſt.Foſſas aũt retuſis locis apertas reliq̃.In ſolutiore terra ſepibus firmari.
In reprocibus:ac ſupinis lateribus procumbere quaſdam obſerari : & in alias dirigi .

maiores patẽtioreſq́;:ſi ſit occaſio:ſilice uel glarea ſterni: ora utrinq; lapidibus ſtatu-
minari:& alio ſuperĩtegi. Siluæ extirpandæ rationẽ Democritus ꝑdidit. Lupini flore
in ſucco cicutæ uno die macerato:ſparſiſq; radicibus.

DE Frugũ generibus & natura. Ca.vii.

ET quoniã præparatus eſt ager:natura nunc indicabit̃ frugũ. Sũt aũt duo prima
earũ genera. Frumenta:ut triticũ hordeũ. Et legumina:ut faba & cicer. Differẽ-
tia uero notior:q̄ ut indicari deceat. Frumenti ipſius totidem genera:p tempora ſatu
diuiſa. Hyberna:quæ circa uergiliarũ occaſũ terra per hyemem nutriũtur:ut triticũ:
far:hordeũ. Aeſtiua:quæ æſtate ante uergiliarũ exortũ ſerũtur:ut milium:panicum:
ſiſama:horminum:irio italiæ duntaxat ritu. Alioquĩ in græcia & aſia õnia uergiliaꝝ
occaſu ſerũt̃. Quædã aũt utroq; tempore ĩ italia. Ex his quædã & tertio:ueris ſcilicet.
Aliqui uerna:milium:panicũ:lentem:cicer. halicam appellant. Semẽtica aũt triticũ:
hordeum:fabam:napũ:rapã. Et in tritici genere pars aliqua pabuli eſt quadrupedũ
cauſa ſati: ut farrago. Et in leguminibus: ut uitia. At communis quadrupedum:
hominumq; uſui lupinus. Legumina omnia:ſingulas habent radices:præter fabam:
eaſq; ſurculoſas:quia nõ in multa diuidunt̃. altiſſimas autem cicer. Frumenta mul-
tis radicãtur fibris ſine ramis. Erumpit a primo ſatu hordeum die ſeptimo. Legumĩa
quarto:uel cũ tardiſſime.vii. Faba a.xv.ad.xx. Legumina ĩ ægypto tertio die. Ex hor-
deo alteꝝ caput grani in radicẽ exit:alterũ ĩ herbã:quæ & prior floret. Radicẽ craſſior
pars grani fundit:tenuior florem. Cæteris ſeminibus eadẽ pars:& radicem & florem.
Frumenta hyeme in herba ſũt. Verno tempore faſtigiãt̃ in ſtipulã:quæ ſũt hyberni
generis. At miliũ & panicũ in culmẽ geniculatũ & cõcauũ. Siſama uero in ferulaceũ.
Omniũ ſatoꝝ fructus aut ſpicis cõtinetur: ut tritici:hordei. muniturq; uallo ariſtaꝝ
quadruplici:aut includit̃ ſiliquis:ut leguminũ:aut uaſculis:ut ſiſamæ ac papaueris.
Miliũ ac panicũ tantũ pro indiuiſo & paruis auibus expoſita ſunt:indefenſa quippe
membranis continent̃. Panicũ a paniculis dictũ:cacumine languido nutãte: paulatĩ
extenuato culmo:pene in ſurculũ:prædenſis aceruat̃ granis: cum longiſſima pedali
obſimili come granũ cõplexæ:quæ fimbriato capillo curuat̃. Sunt & panico genera.
Mãmoſo:epãno:puis racemato paniculis: & cacumine gemino. Quĩ & colore diſtĩ-
guitur:candido:nigro:ruffo:etiam purpureo. Panis multifarie & e milio fit:e panico
rarius. Sed nullũ frumento ponderoſius:aut quod coquendo magis creſcat. Lx.enim
põdo panis e modio reducunt:modiumq; pultis ex tribus ſextariis madidis. Milium
intra hos decem ãnos ex india in italiam inuectũ eſt:nigrum colore: amplum grano:
harundineũ culmo. Adoleſcit ad pedes altitudine ſeptem:prægrãdibus culmis. Lobas
uocant:omniũ frugum fertiliſſimũ. Ex uno grano terni ſextarii gignunt̃. Seri debet
in humidis. Frumenta quædam:in genu tertio ſpicam incipiunt concipere. Quædã
in quarto:ſed etiamnũ occultam. Genicula autem ſunt tritico quaterna: farri ſena:
hordeo octaua. Sed non ante ſupradictum geniculorum numerum conceptus eſt
ſpicæ. qui ut ſpecie ſui fecerit:quattuor:aut quinq; tardiſſime diebus florere ĩcipiũt.
totidemq; aut paulo pluribus defloreſcunt. hordea uero cum tardiſſime.vii. Varro q̄-
ter nouenis diebus fruges abſolui tradit:& menſe nono meti. Fabæ in folia exeunt:ac
deinde caulem emittunt:nullis diſtinctum internodiis. Reliqua legumina ſurculoſa
ſunt. Ex iis ramoſa cicer:eruum:lens. Quorundã caules ſpargunt̃ in terrã:ſi nõ habe-
ant adminiculum:ut piſoꝝ. quod ſi nõ habuere deteriora fiunt. Leguminũ unicaulis
faba ſola. Vnus & lupinis. Cæteris ramoſus pretenui ſurculo. Omnibus uero fiſtulo-
ſus. Folium quædã a radice mittunt: quædã a cacumine. Frumẽtum uero:& hordeũ
uiciaq;:& quicqd in ſtipula eſt:in cacumine unum folium habet. Sed hordeo ſcabra
ſunt:cæteris leuia. Multiplicia cõtra fabæ:ciceri:piſo. Frumẽtis folium harũdinaceũ.
Fabæ rotundum:& magnæ leguminum parti. Longiora eruiliæ:& piſo. Faſiolis ueno-
ſa. Siſamæ & irioni ſanguinea. Cadunt folia lupino tantum:& papaueri. Legumina

diutius florent:& ex iis eruũ ac cicer:ſed diutiſſime faba.xl.diebus. Non aũt ſinguli
ſcapi tã diu:quoniã alio deſinẽte:alius incipit. Nec tota ſeges ſicut frumenti pariter.
Siliquantur uero omnia diuerſis diebus : & ab ima primũ pte paulatĩ flore ſubeũte.
Frumenta:cũ defloruere:craſſeſcũt:maturantꝗ;.cũ plurimũ diebus.xl.perficiuntur.
Item faba:pauciſſimis cicer. Id enĩ a ſemente diebus.xl.perficit. Milium:& panicũ:&
ſiſama: & õnia æſtiua q̃draginta diebus maturant a flore. Magna terræ:cæliq; diffe-
rentia. In ægypto enĩ hordeũ ſexto a ſatu menſe:frumenta ſeptimo metunt. In hel-
lade hordeum. In pelopõnenſo octauo. et fruméta etiãnũ tardius . Grana in ſtipula
crinito textu ſpicãt. In faba leguminibuſq; alternis lateribus ſiliq̃nt. Fortiora hyeme
frumenta:leguminaq; in cibo . Tunicæ frumento plures. Hordeũ maxime nudũ:&
halica : ſed præcipue auena . Calamus altior frumento : q̃ hordeo. Ariſta mordacior
hordeo. In area exteruntur triticum & ſiligo & hordeũ . Sic & ſerunt pura:qualiter
molũt:quia toſta non ſũt. E diuerſo far: miliũ panicũ purgari niſi toſta nõ poſſũt.
Itaq; hæc cũ ſuis folliculis ſerunt cruda. Et far in uaginulis ſuis ſeruãt ad ſatus:atq;
non torrent. Leuiſſimũ ex iis hordeũ:raro excedit.xv.libras.et faba.xxii. Ponderoſius
far.magiſq; etiamnũ triticũ. Far in ægypto olyra conficitur. Tertiũ genus ſpicæ hoc
ibi eſt . Galliæ quoq; ſuũ genus farris dedere:quod illic brance uocãt:apud nos ſan-
dalã nitidiſſimi grani. Et alia differentia eſt:ꝙ fere quaternis libris plus reddit panis:
q̃ far aliud. Populũ romanũ farre tãtũ e frumento.ccc.annis uſum Verrius tradidit.
Tritici genera plura quæ fecere gentes . italico nullũ equidẽ comparauerĩ candore:ac
pondere.quo maxime decernit. Montanis modo competur italiæ agris externum. In
quo principatum tenuit boetia:deinde ſicilia:mox africa. Tertium põdus erat thra-
cio:ſyrioq;:deinde ægyptio:athletarꝝ cum decreto:quorum capacitas iumẽtis ſimilis:
quem diximus ordinem fecerat. Græcia & ponticũ laudauit:quod in italiam non p-
uenit . Ex omni eodẽ genere grani prætulit oreuntiũ & tragũ dignes:& ſelinuncium
argumento craſſiſſimi calami. Itaq; pingui ſolo hæc genera aſſignabat. Leuiſſimum
& maxime inane:ſeu tenuiſſimi calami ĩ humidis ſeri iubebat : quoniã multo egeret
alimento. Hæ fuere ſententiæ Alexandro Magno regnãte:cum clariſſima fuit græcia
atque in toto orbe terrarum potentiſſima: ita tamen:ut ante mortem eius annis fere
centum quadragintaquĩque Sophocles poeta in fabula Triptolemo : frumentum
italicum ante cuncta laudauerit:ad uerbum tranſlata ſententia.

Et fortunatam italiam frumento caneſcere candido .

Quæ laus peculiaris hodie italico eſt. Quo magis admiror poſteros græcorũ nullam
mentionẽ huius feciſſe frumẽti. Nũc ex iis generibus:quæ romã inuehũt : leuiſſimũ
eſt gallicũ:atq; e cherſonneſo aduectũ:quippe non excedũt in modiũ uicenas libras:
ſiquis granũ ipſũ põderet . Adiicit ſardiũ ſex libras: alexandrinũ & trientes. Hoc eſt
& ſiculi pondus. Boeticũ totã libram addit: africũ & dodrantes. In tranſpadana ita-
lia ſcio uicenaſq;nas libras farris modios pẽdere. Circa cluſiũ & ſenas. Lex natꝰæ certa
eſt:ut in quocũq; genere:pane militari:tertia portio ad grani pondus accedat. Sicut
optimum eſſe frumentũ:quod impactum congiũ aquæ capiat. Quibuſdã generibus
per ſe pondus:ſicut balearico:modio tritici:panis põdo.xxx. reddit. Quibuſdã ĩper-
mixtis:ut cyprio:& alexandrino.xx.prope libras non excedentibus. Cyprium fuſcum
ẽ.panẽ nigrũ facit.itaq; miſcet alexãdrinũ cãdidũ.reddunt q;.xxv.pondo . Thebaicũ
libras adiicit. Marina aqua ſubigi:quod pleriq; maritimis in locis faciunt:occaſione
lucrandi ſalis:uiliſſimum.non alia de cauſa opportuniora morbis corpora exiſtunt.
Galliæ & hiſpaniæ frumẽto in potum reſoluto : q̃bus diximus generibus:ſpuma ita
cõcreta pro frumẽto utunt:q̃ de cauſa leuior illis:q̃ cæteris panis eſt. Differẽtia eſt &
calami. Craſſior q̃ppe melioris eſt generis. Plurimis tunicis thracium triticum ueſtit
ob nimia frigora illi plagæ exq̃ſitum. Eadẽ cauſa & trimeſtria inuenit detinentibus
terras niuibus.quod tertio fere ſatũ mẽſe:ut ĩ reliquo orbe:metit. Totis hoc alpibus

notum:& hyemalibus ꝓuīciis. Nullum hoc frumēto lætius. Vnicalamū præterea:nec usq; capax. seriturq; non nisi tenui terra . Est & bimestre circa thraciū sinum:quod .xl. die quo satum est maturescit. mirumq; nulli frumento plus esse ponderis:& furfuribus carere. Vtit̄ eo & sicilia & achaia:mōtosis utraq; partibus. Euboea quoq; circa caristum. In tātum fallit̄ Columella:q ne trimestris qdē ꝓprium genus existimauerit esse:cum sit āt iqssimum. Græci trimenon uocāt. Tradunt in bactris grana tantæ magnitudinis fieri:ut sigula spicas nostras æquent. Primum ex ōnibus frumētis seritur hordeum. Dabimus & dies serendi cuiq; generi:natura singuloꝝ exposita. Hordeum indis satiuum & siluestre:ex quo panis apud eos præcipuus . Italici qdē maxīe oriza gaudēt:ex q̄ ptisanā cōficiūt:quā reliq mortales ex hordeo. Orizæ qdē folia carnosa: porro similia:sed latiora:altitudo cubitalis:flos purpureus:radix gēmeæ rotūditatis. Antiqssimū in cibis hordeum sicut atheniensium ritu:Menādro auctore:apparet:& gladiatoꝝ cognomine:q hordearii uocabāt̄. Polētā quoq; græci nō aliūde præferunt, pluribus fit hæc modis. Græci perfusū aq̄ hordeū siccāt nocte una:ac postero die frigūt:deīde molis frāgūt. Sūt q uehemētius tostū:rursus exigua aq̄ aspergāt : siccētq; priusq̄ molāt. Alii uero uirētibus spicis:decussū hordeū recēs purgāt. madidūq; ī pila tūdūt:atq; ī corbibus eluūt. ac siccatū sole:rursus tūdūt:& purgatū molūt. Quocūq; aūt gñe præparato:uicenis hordei libris:ternas semis lini:& coriādri selibras:salisq; acetabulo: torrētes āte oīa miscēt ī mola. Qui diutius uolunt seruare:cū polline : ac furfuribus suis cōdūt nouis fictilibus . Italia sine ꝓfusione tostū in subtilem formā molit:iisdē additis:atq; etiā milio. Panē ex hordeo antiqs usitatū uita dānauit:q̄drupedūq; tradidit refectibus . Ptisanæ inde usus ualidissius:saluberrimusq; tantopere probat̄. Vnū laudibus eius uolumē dicauit Hippocrates clarissius medicinæ sciētiæ. Ptisanæ bonitas præcipua uticensi. In ægypto uero ea est:quæ fit ex hordeo: cui sunt bini anguli. In boetia & africa genus ex quo fiat hordei : glabrū appellat Turranius. Idem olyram & orisam eandem esse existimat . Ptisanæ conficiendæ uulgata ratio ē. Simili modo ex tritici semine tragū fit in cāpania tantū & ægypto. Amilū uero ex oī tritico ac siligine. Sed optimū ex trimestri. Inuētio eius chio insulæ debetur:& hodie laudatissimū inde est appellatū ab eo:q sine mola fiat. Proximum trimestri:quod ē minime ponderoso tritico. Madescit dulci aqua in ligneis uasis:ita ut integat̄:qnqes in die mutata. Melius si & in nocte:ita ut misceat̄ pariter:emolitū priusq̄ acescat. linteoq; aut sportis siccatū:tegulæ infundit̄ illitæ fermento:atq; ita in sole densat̄. Post chiū maxīe laudat̄ creticū:mox ægyptiū. Probat̄ autē leuitate:& leuore:atq; ut recēs sit. Iam & Catonis dictū. Apud nos hordei farina & ad medēdū utunt̄. Mirūq; ī usu iumētoꝝ:ignibus durato:ac postea mollito : offisq; humana manu dimissis maiores in aluū uires:torosq; corporis fieri. Spicæ quædā binos ordines habent:quædā plures usq; ad senos. Grano ipsi aliquot differentiæ:lōgius:leuiusq;:aut breuius:aut rotūdius:cādidius:nigrius:uel cui purpura est. Vltimo ad polentā cōtra tēpestates cādido maxima infirmitas. Hordeū frugū oīū mollissimū est. seri non ualet : nisi in sicca & soluta terra:ac nisi læta. palea ex optimis. Stramento uero eius:nullū comparatur. Hordeū ex omni frumento minime calamitosum:quia tollitur anteq̄ triticū occupet rubigo. Itaq; sapientes agricolæ triticum cibariis tantum serunt. Hordeū sarculo seri dicunt:propterea celerrime reddit:fertilissimumq;. Quod in hispania:& carthagine aprili mēse collectū est. hoc seritur eodem mense in celtiberia:eodēq; anno bis nascit̄. Rapitur omne a prima statim maturitate:festinantius q̄ cætera. fragili enim stipula: & tenuissima palea granum continetur. Meliorem etiam polentam fieri tradunt : si non exacta maturitate tollatur.

Non oīa frumenti gña ubiq; nasci. & de reliqs in oriente generibus. Ca. viii.

FRumenti genera nō eadē ubiq;:neq; ubi eadē sūt:iisdē nominibus. Vulgatissīa: far:quod adoreū ueteres appellauere:siligo:triticū. Hæc plurimis terris cōmūia

Arinca galliaꝝ propria. copioſa & italiæ eſt. In ægypto auté: ac ſyria: ciliciaq;: & aſia: ac græciæ parte: peculiares zea: olyra: typhe. Aegyptus ſimilaginé cõficit e tritico ſuo neq̃q̃ italicæ paré. Qui zea utũt᷑: nõ habét far. Eſt & hæc italiæ: in cãpania maxime: ſemenq; appellatur. hoc habet nomé res præclara: ut mox docebimus: propter quam Homerus zederos arura dixit. Nõ ut arbitrãt᷑ aliqui: quoniam uitã donaret. Amy-lũ quoq; ex ea fit: priore craſſius. hæc ſola differentia eſt. Ex omnigenere duriſſimũ far: & cõtra hyemes firmiſſimũ. patit᷑ frigidiſſimos locos: & minus ſubactos: uel æſtu-oſos: ſitienteſq;: prius antiqs latio cibus: magno argumento in adoreæ donis: ſicuti diximus. Pulte aũt: nõ pane lõgo tépore uixiſſe romanos manifeſtũ. quoniã inde & pulmétaria hodieq; dicũt᷑. Et Ennius ãtiquiſſimus uates obſidionis famé deſcribens offã eripuiſſe plorãtibus liberis patres cõmemorat. Et hodie ſacra priſca: atq; nataliũ pulte fritilla conficiunt᷑. uidet᷑q; tã puls ignota græciæ fuiſſe: q̃ italiæ polenta. Tritici ſemine auidius nullũ eſt: nec quo plus alimenti trahat. Siliginem dixerĩ ꝓprie tritici delicias. candor eſt: & ſine uirtute: & ſine pondere: cõueniens humidis tractibus: q̃les italiæ ſunt: & galliæ comatæ. ſed & trans alpes in allobrogũ tantũ aruernorũq; agro pertinax. In cæteris ibi partibus biennio: in triticũ tranſit. Remedium: ut grauiſſima quæq; grana eius ferant᷑.

DE Piſtoriis & molitura & farina. Ca. ix.

e Siligine lautiſſimus panis. piſtrinarũq; opera laudatiſſima. Præcellit in italia: ſi cãpana piſis natæ miſceat᷑. ruffior illa: at piſana candidior: ponderoſior uero cretacea. Iuſtũ é e grano cãpaniæ: quã uocãt caſtratã: e modio redire ſextarios q̃ttuor ſiliginis. Vel e gregali ſine caſtrat᷑a: ſextarios qnq;. Præterea floris ſemodiũ. Et cibarii: quod ſecũdariũ uocãt: ſextãrios. iiii. Furfuris ſextarios totidem. E piſana aũt ſiliginis ſextarios qnq;. Cætera paria ſũt. Cluſina arretĩaq; etiãnũ ſextarios ſiligĩs aſciũt: ĩ reli-qs pares. Si uero pollĩné facere libeat. xvi. põdo panis redeũt. Et cibarii tria. Furfuꝝq; ſemodiũ. molæ diſcrimine hoc conſtat. Nã quæ ſicca molũt᷑: plus farinæ reddũt. quæ ſalſa aqua ſparſa: candidiorem medullã: uerũ plus retinét in furfure. Farinam a farre dictã: nomine ipſo apparet. Siligineæ farinæ modius gallicæ. xxii. libras panis reddit. Italicæ duabus: tribuſue ãplius: ĩ artoptitio pane. Nã furnaceis binas adiiciunt libras: in quocunq; genere.

DE Similagine & Siligine: & de aliis generibus & de piſtura. Ca. x.

SImilago ex tritico fit laudatiſſima. Ex africo iuſtũ é e modiis redire ſemodios. & pollinis ſextarios quinq;. ita enĩ appellant in tritico: quod florem in ſiligine. Hoc ærariæ officinæ chartariæq; utunt᷑. Prætera ſecundarii ſextarios quattuor: furfu-rumq; tantũdem. Panes uero e modio ſimilaginis. c. xxii. e floris modio. c. xvii. Preciũ huic annona media in modio farinæ. xl. aſſes. Similagini caſtratæ octonis aſſibus ã-plius. Siligini caſtratæ duplũ. Eſt & alia diſtinctio: ſimilago. l. pollin aũt. xvii. pondo panis reddere uiſa tritici. xxx. cũ triẽte. & ſecũdarii panis qnas ſelibras: totidé cibarii: & furfurũ ſextarios ſex. Siligo nũq̃ matureſcit pariter: nec ulla ſegetũ minus dilatio-nem patit᷑ ꝓpter teneritatem. iiſq; quæ maturuere ꝓtinus granũ dimittentibus: ſed minus q̃ cætera frumenta in ſtipula periclitat᷑: quoniã ſemper rectã haber ſpicã: nec rorem continet: q rubiginem faciat. Ex africa dulciſſimus panis. ipſa ſpiſſior: q̃ far: & maior. ſpica eadem: & ponderoſior. Raro modius grani nõ. xvi. libras ĩplet. Exterit᷑ in græcia difficulter. Ob id iumentis dari ab Homero dicta: hæc enim eſt: quam uocat olyram. Eadem in ægypto facilis: fertiliſq;. Far ſine ariſta eſt. Item ſiligo excepta ea: quæ laconica appellatur. Adiiciũt᷑ iis gñ̃a: bromos: ſiligo excepticia: & tragos: externa omnia: ab oriente inuecta: orizæ ſimilia. Tiphe & ipſa eiuſdem generis: ex qua fit in noſtro orbe oriza. Apud græcos eſt: & iſia. Tradũtq; eam: ac tiphen: cũ ſit degeneres: redire ad frumentũ: ſi piſtæ ferant᷑: nec protinus: ſed tertio anno. Tritico nihil eſt fer-tilius. hoc enĩ natura ei tribuit: quoniã eo maxime alat hominem: utpote cũ e modio ſi ſit aptũ ſolũ: q̃le in byzantio africæ campo: centeni quĩquageni modii reddantur.

Misit ex eo loco diuo Augusto procurator eius ex uno grano uix credibile dictu qua-
dringenta paucis minus germina. extãtq; de ea re epistolæ. Misit & Neroni similiter
.ccc.xl. stipulas ex uno grano. Cũ centesimo quidem & leontini siciliæ campi fũdũt.
aliiq;: & tota bethyca: & in primus ægyptus. Fertilissima tritici genera: ramosum: aut
quod centigranũ uocãt. Inuentus est iã & scapus unus centũ fabis honustus. Aestiua
fruméta diximus sisamã: miliũ: panicũ. Sisama ab ĩdis uenit. ex ea & oleũ faciũt. Color
eius cãdidus. huic simile est ĩ asia græciaq; erisimũ. ideq; erat: nisi pĩguis esset quod
apud nos uocãt irioné: medicãinibus annumerandũ potius: q̃ frugibus. Eiusdé natæ
& horminũ a græcis dictũ: sed cymino simile: serit̃q; cũ sisama hoc & irione. Nullũ
animal uescit̃ uirentibus. Pistura nõ omniũ facilis. Quippe & hetruria spicam farris
tosti pisente pilo præferrato: fistula serrata: & stella intus denticulata: ut nisi intenti
pisant: concidant̃ grana ferroq; frangant̃. Maior pars italiæ ruido utit̃ pilo: rotis etiã
q̃s aq̃ uerset obiter: & molat. De ipsa ratione pisendi Magonis ꝓponetur sententia.
Triticũ ante perfundi aq̃ multa iubet: postea euelli. Deinde sole siccatũ: pila repeti.
Simili modo hordeũ. huius sextarios. xx. spargi duobus sextariis aquæ. Lenté torrere
prius: deĩde cũ furfuribus leuiter pisi. Aut addito in sextarios. xx. lateris crudi frusto:
& arenæ semodio. Eruiliam iisdem modis: q̃bus lentem. Sisamã in calida maceratam
exporrigi. Deinde confricari: frigidæ immergi: ut paleæ fluctuent. iterumq; exporrigi
in sole super lintea. quod nisi festinato peragatur: lurido colore mucescere. Et ipsa
autem quæ eualuantur: uariam pisturarũ rationé habent. Acus uocat̃: cũ per se pisit̃:
spica tantũ aurificũ ad usus. Si uero in area teritur: cũ stipula: palea: ut maiore in ter-
raꝝ pte: ad pabula iumentoꝝ. Milii & panici & sisamæ appludã uocant purgaméta:
alibi aliis nominibus. Milio campania gaudet præcipue pultéq; cãdidã ex eo facit. Fit
& panis prædulcis. Sarmatarũ quoq; gentes hac maxime pulte alunt̃: & cruda etiam
farina equino lacte: uel sanguine: e cruris uenis admixto. Aethiopes non aliã frugem
q̃ milii hordeiq; nouere. Panico & galliæ quædã præcipue aq̃tania utitur. Sed circũ-
padana italia addita faba: sine qua nihil conficiunt. Ponticæ gentes nullum panico
præferunt cibum. Cætero æstiua frumenta riguis magis etiam q̃ hymbribus gaudent.
Milium & panicum aquis minime: cum in folia exeunt. Vetant ea inter uites: arbo-
resq; frugiferas seri: terram emacrari hoc satu existimantes.

DE Fermétis: & panis faciendi ratio & genera: & quando primum pistores romæ: & de cribris: & alica. Capitulum undecimum.

Milii præcipuus ad fermenta usus e musto subacti in annuũ tempus. Simile fit
ex tritici ipsius furfuribus minutis & optimis: e musto albo triduo maturato
subactis: ac sole siccatis. Inde pastillos ĩ pane faciendo dilutos: cũ similagine seminis
feruefaciunt: atq; ita farinæ miscent: sic optimũ pané fieri arbitrantes. Græci in binos
semodios farinæ satis esse besses ferméti constituere. Et hæc quidem genera uĩdemiis
tantũ fiunt. Quo libeat uero tempore ex aqua hordeoq; bilibres offæ feruenti foco:
uel fictili patina torrentur cinere: & carbone usq; dum rubeant. postea operiuntur in
uasis: donec acescant. hinc fermentum diluitur. Cum fieret autem panis hordeaceus
eruiliæ: aut cicerulæ farinæ ipsæ admixtione fermentabantur. Iustũq; erat duæ libræ
in quinq; semodios. Nunc fermentũ fit ex ipsa farina: quæ subigit̃: priusq̃ addat̃ sal:
ad pultis modũ decocta: & relicta donec acescat. Vulgo uero nec sufferuere faciũt: sed
tantum pridie asseruata materia utunt̃. Palamq; natura est acore fermentari: sicut &
ualidiora esse corpora quæ fermentato pane alũtur. quippe cũ apud ueteres ponde-
rosissimo cuiq;: præcipua tritico salubritas perhibita sit. Panis ipsius uaria genera ꝓ-
sequi superuacuũ uidetur. alias ab obsoniis appellari: ut ostrearii: alias a deliciis ut
artolagani: alias a festinatiõe ut speusici. Necnõ a coquendi ratione ut furnacei: uel
artoptesii: aut in clibanis cocti: nõ pridem etiã e parthis aduecto. qué alii aquaticum
uocant: quoniã aq̃ trahitur a tenui: & spongiosa inanitate. alii parthicũ. Sũma laus

ſiliginis bonitate:& cribri tenuitate conſtat. Quidã ex ouis:aut lacte ſubigũt. Butyro
uero gẽtes etiã pacatæ ad operis piſtorii gña tranſeunte cura. Durat ſua piceno in pa-
nis inuentione gratia:ex alicæ materia:cũ nouẽ diebus macerata: decimo ad ſpeciem
tracta:& ſubacta uuæpaſſæ ſucco eſt.ibi poſtea in furnis ollis indita:quæ rumpant̃:
ibi torrent. Neq; eſt ex eo cibus niſi madefacto:quod fit lacte maxime mulſo. Piſto-
res romæ nõ fuerunt ad perſicũ uſq; bellũ:annis ab urbe condita ſup quĩgẽtos octo-
ginta. Ipſi panes faciebãt quirites:mulierũq; id opus erat.ſicut etiã nũc in plurimis
gentiũ. Artoptesiã Plautus appellat in fabula:quã aulularíam ſcripſit. magna ob id
concertatiõe eruditoꝝ:an is uerſus poetæ ſit illius:certũq; ſit Attei Capitõis ſẽtẽtia:
toſtũ panẽ lautioribus coquere ſolitos:piſtoreſq; tãtũ eos:q far piſebãt:noĩatos. Nec
cocos uero habebant in ſeruitiis:eoſq; ex macello cõducebant. Cribrorũ genera galliæ
ſetis equorũ inuenere : hiſpaniæ lino excuſſoria & pollinaria : ægyptus e papiro atq;
iunco. Sed inter hæc dicatur prima & alicæ ratio:præſtantiſſimæ ſaluberrimæq;. quæ
palma frugũ indubitanter italiam contingit.fit ſine dubio & in ægypto:ſed admodũ
ſpernenda. In italia uero pluribus locis:ſicut ueronenſi piſanoq; agro . In campania
tamẽ laudatiſſimus campus eſt:montibus ſubiacet nimboſis totis quidẽ.xl.milibus
paſſuũ planicie. Gratia terræ eius:ut protinus ſoli natura dicatur: puluerea ſumma:
inferior bibula:& pumicis fiſtulans uice. Montiũ quoq; culpa in bonũ cedit.crebros
enim hymbres percolat:atq; tranſmittit.nec dilui:aut madere uoluit ꝑpter facilitatẽ
culturæ. Eadẽ acceptũ humorẽ nullis fontibus reddat:ſed temperat.& concoquẽs ĩtra
ſe uice fuſi continet. Seritur toto anno:panico ſemel:bis farre. Et tamen uere:ſegetes
quæ interqeuere:fundunt roſã:odoratiorem ſatiua:adeo terra nõ ceſſat parere. Vnde
uulgo dictum:plus apud campanos unguenti:q̃ apud cæteros olei fieri. Quantũ aũt
uniuerſas terras campus circũcãpanus antecedit:tantum ipſũ pars eius: quæ laboriæ
uocãtur:quem phlegræũ græci appellant. Finiuntur laboriæ uia ab utroq; latere con-
ſulari : quæ a puteolis:& quæ a cumis capuã ducit. Alica fit e zea: quã ſemẽ appella-
uimus. Tundit̃ granũ eius in pila lignea . Nã lapidis duritia conteritur.nobilius:ut
notũ eſt:pilo uĩctorum:penali opera. Primori ineſt pixis ferrea:excuſſis inde tunicis.
iterũ iiſdẽ armamentis nudata conciditur medulla. Ita fiunt alicæ tria gña:minimũ:
ac ſecundarium:grandiſſimũ uero apherema appellãt. Nondũ habent candorẽ ſuũ:
quo præcellunt. Iam tamen alexandrinæ præferunt̃.poſtea mirum dictu:admiſcetur
creta:quæ trãſit in corpus:coloremq;: & teneritatem affert. Inuenit̃ hæc ĩter puteolos
& neapolim:in colle leucogeo appellato. Extatq; diui Auguſti decretum:quo ãno ad
uicena milia neapolitanis ꝓ eo numerari iuſſit e fiſco ſuo: coloniam deducẽs capuã.
adiecitq; cauſam afferendi:quoniã negaſſent campani alicam confici ſine eo metallo
poſſe. In eodẽ repitur & ſulphur. Emicantq; fontes oraxi oculoꝝ claritati: & uulneꝝ
medicinæ:dentiumq; firmitati. Alica adulterina fit maxime e zea : quæ ĩ africa dege-
nerat:latiores eius ſpicæ:nigrioreſq;:& breui ſtipula. Piſunt cum arena:& ſic quoque
difficulter conterũt utriculos:fitq; dimidia modii menſura. poſteaq; gypſi pars q̃rta
inſpergit̃:atq; ut cohæſerit:farinario cribro ſubcernũt. Quæ in eo remãſit:exceptitia
appellatur:& grandiſſima eſt. Rurſus quæ tranſit:arctiore cernitur : & ſecũdaria uo-
catur. Item cribraria:quæ ſimili modo in tertio remanſit cribro anguſtiſſimo:& tãtũ
harenas tranſmittente. Alia ratio ubique adulterandi . Ex tritico candidiſſima atque
grandiſſima eligunt grana:& ſemicocta in ollis:poſtea arefaciunt ſole ad initiũ:rur-
ſuſq; leuiter aſperſa molis frangunt. Ex zea pulchrius:q̃ ex tritico fit granum : q̃uis
id alicæ uitiũ ſit. Candorem autem ei pro creta:lacti incoctis mixtura confert.

DE Leguminibus. Capitulum duodecimum .

SEquitur natura leguminũ.inter quæ:maxĩe honos fabæ. Quippe ex qua tenta-
tus ſit etiam panis. Lomentum appellatur farina ea:adgrauaturq; pondus illa
& omni legumine. Iam uero & pabulo uenalis . Fabæ multiplex uſus:õiũ q̃drupedũ

generi:præcipue homini. Frumento etiam miscetur apud plerasq; gentes:& maxime panico:solida:ac delicatius fracta. Quĩ & prisco ritu:fabacia suæ religionis diis ĩ sacra est: præualens pulmentarii cibo: & hebetare sensus existimata:insõnia quoq; facere. ob hoc pythagorica sententia damnata. Vel (ut alii tradidere) quoniã mortuoꝝ animæ sunt in ea:qua de causa parentando utiq; assumitur. Varro & ob hæc flaminẽ ea non uesci tradit: quoniam & in flore eius litteræ lugubres reperiantur. In eadem peculiaris religio. Nanq; fabam utiq; in frugibus referre mos est:auspicii causa:quæ ideo referuia appellat᷑. Et auctionibus eam adhiberi lucrosũ putant. Sola certe frugũ etiã exesa replet᷑ crescente luna. Aqua marina aliaue salsa non percoquit᷑. Seritur ãte uergiliarũ occasũ leguminũ prima:ut antecedat hyemem. Virgilius per uer eã seri iubet circũpadanæ italiæ ritu. Sed maior pars malunt fabalia maturæ sationis: q̃ trimestrẽ fructum eius. Nanq; siliquæ:caulesq; gratissimi sunt pabulo pecori. Aquas in flore maxime concupiscit: cum uero defloruit: exiguas desiderat. Solum in quo sata est lætificat stercoris uice. Ideo circa macedoniã:thessaliamq; cum florere incepit:uertũt arua. Nascitur & sua sponte plerisq; in locis:sicut septentrionalis oceani insulis: q̃s ob id nostri fabarias appellant. Item in mauritania siluestris passim: sed prædura:& quæ percoqui non possit. Nascitur & in ægypto spinoso caule. q̃ de causa crocodili aculeos timentes refugiunt. Longitudo scapo quattuor cubitorum est. Amplissima crassitudo. octona genicula habet:molli calamo. Sĩle caput papaueri: colore roseo. In eo fabæ non supra tricenas. Folia ampla:fructus ipse amarus & odore. sed radix ꝑq̃lata. Incolaꝝ cibus cruda. & omnino decocta:harundinũ radicibus similis. Nascit᷑ & in syria ciliciaq;:et in thorone chalcidis lacu. Ex leguminibus autem nouembri seruntur lens:& in græcia pisa. Lens amat solum tenue magis q̃ pingue: cælum utique siccum. Duo genera eius in ægypto:alterum rotundius:nigriusq;:alterum sua figura unde uario usu translatũ est in lenticulas nomẽ. Inuenio apud auctores æq̃nimitatẽ fieri uescentibus ea. Pisum in apricis seri debet:frigorũ impatiẽtissimũ. Ideo in italia & in austeriore cælo:non nisi uerno tempore:terra facili:ac soluta. Ciceris natura est gigni cum salsilagine:ideo solũ urit. Nec nisi madefactum pridie seri debet. Differẽtiæ plures magnitudine:figura:colore:sapore. Est enim arietino capiti simile:ũde ita appellat᷑. Albũ:nigrũq; est:& columbinũ: quod alii uenerium uocant:cãdidũ:rotũdũ: leue. Arietino minus:quod religio peruigiliis adhibet. Est & cicercula minuti ciceris inæqualis ãgulos habẽs ueluti pisum. Dulcissimum autem id: quod eruo simillimũ: Firmiusq;:quod nigrũ & ruffum:q̃ quod album. Siliquæ rotundæ ciceri: cæterisque leguminum longæ:& ad figuram seminis latæ. Piso cilindraciæ. Fasiolorum cũ ipsis mãduntur granis. Serere eos q̃ uelis terra licet:ab idibus octobris in kalen. nouẽbris. Legumima cum maturescere cœperĩt:rapienda sunt:quoniã cito exiliunt. latentq; cũ decidere:sicut & lupinum.

DE Rapis & napis amiterinis. Capitulum. xiii.

QVanq̃ prius dixisse conueniat de rapis. in trãscursu eas attigere nostri:paulo diligentius græci: & ipsi tamen inter hortensia. Si iustus ordo fiat: a frumento protinus:aut certe faba dicẽdis:quando alii præstantior usus ab iis non est. Ante oĩa nanq; cunctis animalibus nascuntur:nec in nouissimis. satiãnt ruris alitum quoque genera:magisq; si decoquant᷑ aqua. quadrupedes & fronde earũ gaudent. Et homini non minore rapaciorum suis horis gratia:q̃ cimarum. flaccidorum quoq;:& ĩ horreis enecatorum:uel maiore:q̃ uirentium. Ipsa uero durant & in sua terra seruata. & post a passo pene ad alium ꝓuentũ famẽq; sentiri ꝓhibent. a uino:atq; messe tertius hic trãspadanis fructus. Terram non morose eligit. pene ubi nihil aliud seri possit. Nebulis: & pruinis:ac frigore ultro alũtur:amplitudĩe mirabili. Vidi. xl. libras excedẽtia. In cibis quidem nostris pluribus modis cõmendantur. durantq; ad alia sinapis acrimonia domita:etiã coloribus picta: præter suũ semẽ:sex aliis:purpureo quoq;:neq;

aliud ĩ cibis tĩgui decet. Genera eoꝝ græci duo prima fecere: masculinũ fœmininũq;: et ea serendi modo: ex eodem semine. Densiore enim satu: masculescere: itẽ in terra difficili. Semẽ præstãtius quo subtilius. Species uero omnium tres. Aut enim in latitudinẽ fundi: aut in rotunditatem globari. Tertiam speciem siluestrem appellauere: in longitudinẽ radice procurrente: rhaphani similitudine & folio anguloso scabroq;: succo acri. Qui circa messẽ exceptus: oculos purgat: medetˀq; caligini: admixto lacte mulierũ. Frigore dulciora fieri existimãtur & grãdiora. Tepore in folia exeũt. Palma in nursino agro nascentibus. Taxatio in libras: sestertii singuli: & in penuria bini. Proxima in algido natis. Napi uero amiternini: quorum eadem fere natura: gaudent æque frigidis. Seruntˀ & ante kalen. martias: in iugero sextarii quattuor. Diligentiores q̃nto sulco napũ seri iubẽt: rapã q̃rto: utroq; stercorato. Rapã latiorem fieri si palea seminetˀ. Serere nudum uolũt: precantem sibi & uicinis serere se. Satus utriq; generi iustus ĩter duoꝝ numinũ dies festos Neptũni atq; Vulcani. Ferũtq; subtili obseruatione: quota luna: ꝓcedente hyeme: nix prima ciderit: si totidem numinũ die intra prædictum temporis spatium serantˀ: mire prouenire. Seruntˀ & uere in calidis atque humidis.

DE Lupino. Ca. xiiii.

LVpino est usus proxĩus: cũ sit & homini: & q̃drupedũ generi ungulas habenti cõmunis. Remediũ eius ne metentes fugiant exiliendo: ut ab hymbre tollatur. Nec ullius: quæ seruntˀ: natura assẽsu terræ mirabilior est. Primum omniũ: cum sole quotidie circũagitˀ: horasq; agricolis etiã nubilo demõstrat. Ter præterea floret: terrã amat: terraq; operiri nõ uult. Et unũ hoc seritˀ: nõ arato: ubi fuerit maxĩe sabulosa: & sicca: atq; etiã harenosa. Coli utiq; non uult. Tellurem adeo amat: ut q̃uis fruteto solo coniectũ inter folia uepresq;: ad terram tamen radice perueniat. Pĩguescere hoc satu arua: uineasq; diximus. Itaq; adeo non eget fimo: ut optimi uicem repræsentet. Nihilq; aliud nullo ĩpendio cõstat: ut quod ne serendi quidẽ gratia opus sit afferre. ꝓtinus seritur ex aruo. Ac ne spargi quidem postulat: decidens sponte. Primũq; õiũ seritur: nouissimum tollitur. Vtrunq; septembri fere mense: quia si non antecesserit hyemem: frigoribus obnoxiũ est. Impune præterea iacet: uel derelictum etiã: si non ꝓtinus secuti obruant hymbres: ab omnibus animalibus amaritudine sua tutum. Plerunq; tamẽ leui sulco integunt. Ex densiore terra: rubricã maxime amat. Ad hanc alendã post tertiũ florem uerti debet: in sabulo post secundũ. Cretosa tãtũ limosaq; odit: & in iis non prouenit. Maceratum calida aqua: homini in cibo est. Nam bouem unũ modii singuli satiant: ualidumq; præstãt. Quando etiam impositum puerorum uentribus pro remedio est. Condi in fumo maxime conuenit: quoniã in humido uermiculi umbilicũ eius in sterilitatẽ castrant. Si depastum sit in fronde: inarari ꝓtinus solum est opus.

DE Vitia & eruo. Ca. xv.

ET uitia pinguescunt arua. nec ipsa agricolis operosa: uno sulco sata. nõ sarritˀ: non stercoratur: nec aliud q̃ deoccatur. Sationis eius tria tempora. Circa occasũ arcturi: ut decẽbri mẽse pascat: tunc optĩe seritur in semen: æque nanq; fert depasta. Secunda satio mense ianuarii est: nouissima martio: ac tum ad frondem utilissima. Siccitatem ex omnibus: quæ seruntur: maxime amat. non aspernatur etiam ũbrosa. Ex semine eius: si lecta matura est: palea cæteris præfertur. Vitibus præripit succum: languescuntq; si in arbustis seratur. Nec erui operosa cura est. hoc amplius: q̃ uicia runcatur. & ipsum medicaminis uim optinens. Quippe per eum diuum Augustum curatum: epistolis ipsius memoria extat. Sufficiunt singulis boum iugis modii quini sati. Martio mense satum: noxium esse bubus aiunt. Item autumno grauedinosum. Innoxiũ aũt fieri: primo uere satũ.

DE Fœno & farragine & de ocino & medica & cytiso. Ca. xvi.

ET silicia: hoc est fœnũ græcũ: scarifatione seritur: nõ altiore quattuor digitoꝝ sulco. quãtoq; peius tractatur: tanto prouenit melius. Rarum dictu: esse aliq̃d:

cui ꝓsit negligentia. Id autẽ: quod secale atq; farrago appellat᷑: occari tãtũ desiderat. Secale taurini sub alpibus asiã uocãt: deterrimũ: & tãtũ ad arcẽdũ famẽ utile. fœcũda sed gracili stipula: nigricia triste sed pondere præcipuũ. Admiscet᷑ huic far: ut mitiget amaritudinẽ eius: & tñ sic quoq; ingratissimũ uentri est. Nascit᷑ qualicũq; solo: cũ cẽtesimo grano. ipsũq; pro lætamine est. Farrago ex recrementis farris prædẽsa serit᷑: admixta aliqñ & uicia. Eadẽ aliqñ in africa fit ex hordeo. Omnia hæc pabularia. Degeneratq; ex leguminibus: quæ uocat᷑ cracca. intãtũ colũbis grata: ut pastas ea negent illius loci fugitiuas fieri. Apud ãtiquos erat pabuli genus: quod Cato ocinũ uocat. quo sistebãt aluum bubus. id erat e pabulis segete uiridi desecta: anteq̃ gelaret. Sura Manulius id aliter interpretat᷑. & tradit fabæ modios. x. uiciæ duos: tãtũdẽ & eruiliæ ĩ iugero: autũno misceri & seri solitos. Melius & auena græca: cui non cadit semẽ: admixta. hoc uocitatũ ocinũ: boũq; cã seri solitũ. Varro appellatũ a celeritate ꝓueniẽdi a græco: quod ocys oceos dicunt. Medica externa etiam græciæ ut a medis aduecta p bella persarũ: quæ Darius intulit. Sed uel in primis dicenda tãta dos eius: ut cũ uno satu: ãplius q̃ tricenis annis duret. Similis est trifolio caule: foliisq; geniculata: qcqd in caule assurgit: in folia cõtrahitur. Vnum de ea & cytiso uolumẽ Amphilocus fecit cõfusũ. Solũ ĩ quo seratur: elapidatũ: purgatumq;. Subigitur autũno. mox aratũ & occatũ ĩtegit᷑ crate iterũ & tertio: qnis diebus interpositis & fimo addito. Poscit aũt siccũ: succosũ: uel riguũ. Ita præparatũ seritur mense maio: alias pruinis obnoxia. Opus est densitate seminis omnia occupari: internascentesq; herbas excludi. Id præstant in iugera modia uicena. ĩmouendũ ne adurat: terraq; protinus integi debet. si sit humidũ solũ: herbosumue uincitur & desciscit in pratũ. Ideo protinus altitudine unciali herbis omnibus liberanda est: manu potius q̃ sarculo. Secatur incipiens florere: & quotiens refloruit. id sexies euenit per annos: cũ minimum quater. ĩ semen maturescere prohibendum est: quia pabulum utilius est usq; ad trimatũ. Verno seri debet: liberariq; cæteris herbis: ad trimatũ marris a solo radi. Itaq; reliquæ herbæ ĩtereũt sine ipsius damno: ꝓpter altitudinẽ radicum. Si euicerint herbæ: remediũ unicũ est: aratio: sepius uertendo: donec omnes aliæ radices intereãt. Dari nõ ad satietatem debet: ne repellere sanguinem necesse sit: & uiridis utilior est. Arescit surculose: ac postremo in puluerem inutilem extenuatur. De cytiso: cui & ipsi principatus datur in pabulis: affatim diximus inter frutices. Et nunc frugum omniũ nat᷑a peragenda est: cuius in parte de uitiis quoq; dicatur.

DE Vitiis frugum & remediis: & qd in quoq; terræ gñe debeat seri. Ca. xvii.

PRimum omnium frumenti uitium auena est. Et hordeũ in eã degenerat: sicut ipsa fruмẽti fit instar. Quippe cum germaniæ populi edãt eam: neq; alia pulte uiuãt. Soli maxime cæliq; humore hoc euenit uitiũ. Sequentẽ causam habet ĩbecillitas seminis: cum diutius retentũ est terra: priusq̃ erũpat. Eadem est ratio si cariosum fuit: cum sereretur. Prima autẽ statim eruptione agnoscit᷑. ex quo apparet in radice esse causã. Est & aliud ex uicino auenæ uitiũ: cum amplitudine inchoata granum: sed non dum natura: priusq̃ roboretur corpus afflatu noxio cassum & inane a spica euanescit quodam abortiuo. Venti autem tribus temporibus nocent frumento: & hordeo. In flore: aut protinus cum defloruere: uel maturescere incipientibus. Tunc enim exinaniunt grana. Prioribus causis nasci prohibent. Nocet & sol creber e nube. Nascunt᷑ & uermiculi in radice: cum semẽtem hymbribus secutis incluserit repẽtinus calor humorem. Gignuntur & in grano: cum spicæ in pluuiis calor inferuescit. Est & cantharis dictus scarabeus paruus fruмẽta erodẽs. Omnia ea aĩalia cũ cibo deficiũt. Oleum: pix: adeps contraria seminibus. Cauendumq; ne contacta eis tunc serantur. Hymber ĩ herba utilis q̃rto. Florẽtibus aũt frumento & hordeo nocet. Leguminibus ĩnocuus: prætreq̃ ciceri. Maturescentia fruмẽta hymbre læduntur: & hordeũ magis. Nascitur & herba alba: panifico similis: occupans arua: pecori quoq; mortifera. Nam

lolium:& tribulum:& carduum:lappamq; non minus q̃ rubū: inter frugū morbos potius q̃ īter ipsius terræ pestes numerauerī. Cæleste frugū: uineaꝝq; malū nullo minus noxium est rubigo. frequentissima hæc in roscido tractu: cōuallibusq;: ac pflatū nō habētibus. E diuerso carēt ea uētosa:& excelsa. Inter uitia segetū & luxuria est: cū onerata fertilitate procumbunt. Cōmune aūt omniū satoꝝ uitium urica: etiā ciceris: cū salsilaginē eius abluēdo hymber dulcius id facit. Est herba quæ cicer enecat:& eruū circūligando se: uocatur orobanche. Triticum simili modo era. Hordeū festuca quæ uocat̃ ægilops. Lentē herba securidaca: quam græci a similitudine pelecinon uocant. Et hæ qdē cōplexu necāt. Circa philippos aūt antraniū nomināt in pīgui solo herbā: qua faba necat̃. Era nōnūq̃ in macro: cū udā qdā uētus afflauerit. Eræ granum minimū est in cortice aculeato. Cū est in pane: celerrime uertigines facit. Aiuntq; in asia & græcia balneatores: cum uelint turbā pellere: carbonibus id semen iniicere. Nascitur & phalangius in eruo bestiola aranei generis: si hyems aquosa sit. Limaces nascuntur in uitia: aliquando e terra cocleæ minutæ mirum in modum erodentes eā. Et morbi quidem hi sunt. Remedia eoꝝ: quæcunq; pertinent ad herbas in sarculo: & cū semen iactatur cinere. Quæ uero in semine & circa radicem consistunt: præcedente cura cauēt̃. Vino aūt seīa pfusa minus ægrotare existimāt. Virgilius nitro & amurca pfūdi iubet fabam: sic etiam grandescere promittit. Quidam uero si triduo ante satū urina & aqua maceret̃: præcipue adolescere putant. Ter quidē sartā modiū fractæ e modio solidæ reddere. Reliqua semina cupressi foliis tusis si misceant̃: non esse uermiculis obnoxia: nec si interlunio serant̃. Multi ad milii remedia rubetam noctu aruo circūferri iubent: priusq̃ sarriatur. defodiq; in medio inclusam uase fictili: ita nec passerem nec uermē nocere: sed eruēdā priusq̃ metat̃: alioqn amaꝝ fieri. Quī & armo talpæ cōtacta semina uberiora esse. Democritus succo herbæ: quæ appellatur aizoon ī tegulis nascens tabulisessū latine uero seduma (ut dicit ille) medicata seri iubet oīa semina. Vulgo uero si dulcedo noceat:& uermes radicibus inhæreant: remedium est amurca pura: ac sine sale spargere: deinde sarrire. si in articulum seges ire cœperit: runcare ne herbæ uincant. Pestem a milio: atq; panico: sturnoꝝ passerūue agmina scio abigi herba: cuius nomen est ignotū: in quattuor angulis segetis defossa. mirū dictu: ut ōnino nulla auis intret. Mures abiguntur cinere mustelæ: uel felis: diluto & semine sparso: uel decoctarum aqua. sed redolet uirus animalium eorum etiam in pane. ob id felle bubulo semina attingi utilius putant. Rubigo quidem maxima segetum pestis: lauri ramis in aruo defixis: trāsit in earum folia ex aruis. Luxuria segetum castigatur dēte pecoris in herba dūtaxat:& depastæ quidem uel sæpius nullam in spica īiuriā sētiūt. Retonsarum uero etiam semel omnino: certum est granum longius fieri: sed inane cassūq; ac satum non nasci. Babylone tamen bis secant: tertio depascūt: alioqn folia tantum fierent: sic quoq; cum quintodecimo fœnore messes reddit exilitas soli. Veꝝ diligentioribus cum centesimo quinquagesimo. Neq; est cura difficilis. q̃ diutissime aquari gaudent: ut præpinguis & densa ubertas diluatur. Limum aūt non inuehunt euphrates tigrisq;: sicut in ægypto nilus. Nec terra ipsa herbas gignit. Vbertatis tamē tantæ sunt: ut sequente anno: sponte restibilis fiat seges: īpressis uestigio seminibus. Quæ tāta soli differentia ammonet terræ genera in fruges describere. Igitur Catonis hæc sententia est. In agro crasso & læto frumentum seri. Si uero nebulosus sit: idem: Raphanū: miliū: panicū in frigido & aquoso prius serēdū: postea in calido. In solo autē rubricoso: uel pullo: uel arenoso: si nō sit aquosū: lupinū. In cretoso & rubricoso & aquosiore agro: adoreū. In sicco & nō herboso: nec umbroso triticū. In solo ualido fabam. Viciam uero: q̃ minīe aquoso herbidoq;. Siliginem & triticum in aperto loco edito: qui sole q̃ diutissime torreatur. Lentē in fruteto:& rubricoso: qui non sit herbidus. Hordeum in nouali: et in aruo quod restibile possit fieri: trimestre: ubi sementē maturam facere non possit: & cuius crassitudo sit restibilis. Subtilis & illa sententia

Serenda esse ea in tenuiore terra: quæ non multo indigent succo: ut cytisus & cicer: exceptis leguminibus quæ uelluntur e terra: non subsecantur. Vnde & legumina appellata: quia ita legũtur. In pingui aũt quæ cibi sũt maioris: ut olus: triticũ: siligo: linum. Sic ergo tenue solum hordeo dabitur: minus enĩ alimenti radix poscit. Leuior terra: desiorq; tritico. In loco humili far adoreũ potius: q̃ triticũ seret. Temperato & triticum & hordeum. Colles robustius: sed minus reddunt triticũ. Far & siligo & cretosum & uliginosum solum sortiuntur.

DE Prodigiis frugum & arandi disciplina & uomerũ generibus. Ca. xviii.

EST & in frugibus ostentũ. Semel (quod equidem ĩuenerim) accidit. P. Elio Cn. Cornelio conss. quo anno superatus est Annibal. In arboribus enim tunc nata ꝓdunt frumenta. Et quoniam de frugum terræq; generibus abunde diximus: nunc de arandi ratione dicemus: ante omnia ægypti fœlicitate cõmemorata. Nilus ibi coloni uice fũgens euagari incipit (ut diximus) a solstitio: aut noua luna: ac primo lẽte deinde uehementius q̃diu in leone sol est. mox pigrescit: in uirginem transgresso: atq; in libra residet. Si. xii. cubitos nõ excesserit: fames certa est: nec minus si. xvi. exuperauerit. tanto enim tardius decidit: quantõ abundantius creuit: & sementem arcet. Vulgo credebatur ab eius decessu serere solitos: mox sues impellere uestigiis semina deprimentes. & in madido solo credo antiquitus factitatum. Nunc quoq; nõ multo grauiore operá: sed tamen inarari certũ est: abiecta prius semina in limo digressi amnis: hoc est nouembri mense incipiente. postea pauci runcant: quod botanismon uocant. Reliqua pars: non nisi cum falce arua uisit: paulo ante kalen. aprilis. Peragitur autem messis mense maio: stipula nunq̃ cubitali. Quippe sabulum subest: granũq; limo tantum continetur. Excellentius in thebaidis regionibus frumentum: q̃ palustribus ægyptiis. similis ratio: sed fœlicitas maior: babylõiæ ac seleutiæ euphrate: atq; tigri restagnantibus: quoniam ibi rigandi modus manu temperatur. Syria quoque tenui sulco arat: cum multifariam ĩ italia octoni boues ad singulos uomeres anhelãt. In omni quidem parte culturæ: sed ĩ hac maxime ualet oraculum illud. Quid quæq; regio patiatur. Vomerum plura genera. Culter uocatur prædensam prius: q̃ præscindatur: terram secans: futurisq; sulcis uestigia præscribens incisuris: q̃s resupinus in arando mordeat uomer. Alterum genus est uulgare rostratũ uti uectis. Tertiũ: in solo facili: nec toto porrectum dentali: sed exigua cuspide: in rostro latior. hæc quarto generi: sed exacutior in mucronẽ fastigata. eodemq; gladio scindens solum: & acie laterum radices herbarum secans: non pridem inuentum in rhecia. Galliæ uero duas addiderunt rotulas: quod genus uocant plammorati. Cuspis effigiem palæ habet. serunt ita non nisi culta terra: & fere noua. Latitudo uomeris cespites uersat. Semen protinus iniiciũt. Cratesq; dẽtatas supertrahunt. nec sarrienda sunt hoc modo sata. sed prosellis binis ternisq; sic arãt. Vno iugo boum censeri anno: facilis soli q̃dragena iugera: difficilis tricena: iustum est.

DE Temporibus arandi & iunctione boum. Ca. xviiii.

IN arando magnopere seruandũ est Catonis oraculum. Quid est primũ? Agrũ bene colere. Quid secundũ? Bene arare. Quid tertium? stercorare. Sulco uario ne ares. tempestiue ares. Tepidioribus locis a bruma ꝓscĩdi arua oportet: at frigidioribus ab æqnoctio uerno. Et maturius sicca regione q̃ humida: maturius densa terra q̃ soluta: pinguĩ q̃ macra. Vbi siccæ & graues æstates: terra cretosa aut gracilis: utilius inter solstitiũ et autumni æquinoctium aratur. Vbi leues æstus: frequentes hymbres pingue herbosumq; solum: ibi melius caloribus. Altum & graue solum: etiam hyeme moueri placet. Tenue ualde & aridum paulo ante sationis tempus. Sunt & hic suæ leges. Lutosam terram ne tãgito. Vi omni arato. priusq̃ ares: ꝓscindito. hoc utilitatẽ habet: q̃ inuerso cespite herbarum radices necantur. Quidam utiq; ab æquinoctio uerno proscindi uolunt. quodque uere semel aratum est: a temporis argumento:

ueruactũ uocat̃.hoc in nouali atq; reqeto necessarium est. Nouale est:quod alternis
annis seritur. Araturos boues q̄ arctissime iungi oportet:ut capitibus sublatis arent.
sic minime colla contũdunt. Si inter arbores uitesq; aretur fiscellis capistrari:ne ger-
minum tenera præcerpant. Securiculam insitiuam pẽdere:qua intercidãt̃ radices.hoc
melius:q̄ conuelli aratro:bouesq; luctari. In arando uersũ peragi:nec strigare in actu
spiritus. Iustũ est proscindi sulco dodrãtali: iugerum uno die.iterari sesquiiugerũ:si
sit facilitas soli. Si minus proscindi semissẽ:iterari assem. qñ & aĩaliũ labori natura
leges statuit. Omne aruũ rectis sulcis:mox & obliq̃s subigi debet. In collibus:trãsuer-
so tãtũ mõte arat̃:sed modo in superiora:modo in inferiora rostrante uomere. Tan-
tũq; est laboris homini:ut etiam boũ uice fungat̃. Certe sine hoc aĩali montanæ gẽtes
sarculis arãt. Arator:nisi incuruus:preuaricatur. Inde translatum hoc crimen ĩ forũ.
Ibi itaq; caueatur:ubi inuentum est. Purget uomerem subinde stimulus cuspidatus
rulla. Scãna inter duos sulcos cruda ne relinquãt̃:glebæ ne exultent. Male arat̃ aruũ:
quod satis fragilibus occãdũ est. Id demũ recte subactũ erit:ubi non intelliget̃ utro
uomer ierit. In usu est:& collecticias ĩterponere:si ita locus poscat:ãpliore sulco:quæ
in fossas aquam educant.

DE Occando:& quodã arationis gñe:& de iteratione:& refectione Ca.xx.

Iteratione per transuersũ iterata:occatio sequitur:ubi res poscit:crate uel rastro.
Et sato semine:iteratio. Hoc quoq; : ubi consuetudo patitur crate dentata:uel
tabula aratro adnexa: quod uocant lerare: operiẽtes semina.unde primum appellata
deliratio est. Quarto seri sulco Virgilius existimatur uoluisse:cũ dixit optimam esse
segetem:quæ bis solem bis frigora sensisset. Spissius solum sicut plerunq; in italia
quinto sulco seri melius est:in thuscis uero nono. At fabam:& uiciam non proscisso
serere sine dãno:cõpendiũ operæ est. Non omittemus unã etiãnũ arandi rationem:in
transpadana italia bellorum iniuria excogitatam. Salassi cum subiectos alpibus de-
popularentur agros:panicum miliumq; iam excrescens tentauere. postq̄ respuebat
nata ĩararũt. At illæ messes duplicatæ docuere:quod nũc uocãt artrare: id ẽ aratrare:
ut credo tunc dictum. Hoc fit uel incipiente culmo:uel tum iã si aut bina:ternaue
emiserit folia. Nec recens subtrahemus exemplum: in treuerico agro tertio ante hunc
ãnum compertũ. Nã cum hyeme prægelida captæ segetes essent:reseuer̃t:resarriẽtes
campos mense martio:uberrimasq; messes habuerunt. Nunc reliqua cultura tradet̃
p gña frugũ.

DE Cultura terræ. Ca.xxi.

Siliginem:far:triticum:semen:hordeum occato:sarrito runcato:quibus dictum
erit diebus. Sĩgulæ operæ cuiusq; generi ĩ iugero sufficient. Sarculatio ĩduratã
hyberno rigore soli tristiciam laxat temporibus uernis: nouosq; soles admittit. Qui
sarriet:caueat ne frumenti radices suffodiat. Triticum:hordeum : semen : fabam bis
sarrire:melius. Runcatio cum seges in articulo est: euulsis inutilibus herbis:frugum
radicem uindicat.segetemq; discernit a cespite. Leguminum cicer eadem:quæ far de-
siderat. Faba runcari non gestit:quoniam euincit herbas. Lupinum rũcat̃ tãtũ. Miliũ
panicum occatur:& seritur:non iteratur:non runcatur. Sicilia & fasioli occant̃ tãtũ.
Sũt genera terræ:quarum ubertas pectinari segetem in herba cogat. Cratis & hoc ge-
nus dẽtatis stilis ferreis. Eadẽq; nihilominus & depascunt̃. Quæ depasta sũt:sarculo
iterum excitari necessarium. At in bactris:africa:cyrene õnia hæc superflua: quæ fecit
indulgentia cæli.& a semente non nisi nonis mẽsibus in aream redeunt:quia siccitas
coercet herbas:fruges nocturno tactas rore nutriens. Virgilius alternis cessare arua
suadet.& hoc(si patiãt̃ ruris spatia)utilissimũ pculdubio est. Quod si neget cõditio:
far serendum:unde lupinum: aut uicia:aut faba sublata sint:& quæ terram faciant
lætiorem In primisq; & hoc notandum:quædam propter alia seri obiter : sed parum
prouenire: priori diximus uolumine : ne eadem sæpius dicantur. Plurimum enim
refert soli cuiusque ratio.

Exépla diuerſaꝝ & de ſũma fertilitate:& bifera uite:& aq̃ꝝ differẽtia. Ca.xxii.

CIuitas africæ in mediis ſita arenis: ſyrtis petentibus leptin:quæ magna uocat᷑:
Tacape fœlici ſuꝑ omne miraculum riguo ſolo: ternis fere milibus paſſuũ in
omnẽ partẽ. Fons abũdat largus quidẽ:ſed certis horaꝝ ſpatiis diſpẽſatus ĩter ĩcolas.
Palmæ ibi prægrãdi ſubdit᷑ olea. huic ficus:fico pũica:illi uitis. ſub uite ſerit᷑ frumẽtũ:
mox legumẽ:demũ olus. oĩa eodẽ anno:omniaq; aliena ũbra alũt᷑. Quaterna cubita
eius ſoli in q̃dratũ:nec ut apporrectis metiant᷑ digitis ſed in pugnũ cõtractis:q̃ternis
denariis uenũdãt᷑. Suꝑ õnia ẽ:biferã uitẽ bis ãno uĩdemiare. & niſi multiplici partu
exinaniatur ubertas:pereant luxuria ſinguli fructus. Nunc uero toto anno metitur
aliquid. Conſtatq; fertilitati nõ occurrere homines. Aquaꝝ quoq; differẽtia magna
riguis eſt. In narbonẽſi prouĩcia nobilis fõs orge nomine ẽ. In eo herbæ naſcũt᷑ ĩtãtũ
expetitæ bubus:ut merſis capitibus totis eas quærãt uiribus. Sed illas in aq̃ naſcẽtes:
certum eſt non niſi hymbribus ali. Ergo quiſq; ſuã terrã:aquãq; nouerit.

DE Qualitate terræ & ſtercoratione. Ca.xxiii.

SI fuerit illa terra:q̃m appellauimus teneram:poterit ſublato hordeo:miliũ ſeri.
eo condito raphanus:iis ſublatis hordeum:uel triticũ ſicut ĩ campania. ſatiſq;
talis terra arat᷑:cũ ſeritur. Alius ordo:ut ubi adoreũ fuerit:ceſſet quattuor menſibus
hybernis & uernã fabã recipiat:aut antehyemalẽ:ne ceſſet. Necnõ minus pinguis al-
ternari poteſt ita: ſi frumento ſublato legumen tertio ſeratur. Gracilior & in ãnum
tertiũ ceſſet. Frumẽtum quidam ſeri uetant:niſi in ea:quæ proximo anno quieuerit.
Maximam huius loci partem ſtercorationis optinet ratio:de qua & priore diximus
uolumine. Hoc tantũ unum in confeſſo eſt:niſi ſtercorato ſeri non oportere:quanq̃
& hic leges ſint propriæ. Milium: panicum:rapa:napus niſi ĩ ſtercoratione nõ ſerãt᷑.
Nõ ſtercorato frumẽtũ potius:q̃ hordeũ ſerito. Item in noualibus tãetſi in illis fabã
ſeri uolunt:eandẽ ubicunq; q̃ recentiſſime ſtercorato ſolo. Autũno aliquid ſaturus
ſeptembri menſe fimũ inaret poſt hymbrẽ. Vtiq; ſi uerno erit ſaturus:ꝑ hyemẽ fimũ
diſponat. Iuſtũ eſt ueges. xviii. iugero tribui. Diſꝑgere aũt:priuſq̃ areſcat:aut iactato
ſemine. Si hæc omiſſa ſit ſtercoratio:ſequẽs ẽ priuſq̃ ſerat ãte puluerẽ. Quod ut hãc
quoq; curã determinemus:iuſtũ eſt ſingulas ueges fimi denario ire:in ſingulas pecu-
des minores. in maiores denas:niſi hic male ſubſtrauiſſe pecori colonũ appareat. Sũt
q optĩe ſtercorari putẽt ſub diuo retibus incluſa pecoꝝ mãſiõe. Ager ſi nõ ſtercorat᷑
alget:ſi nimiũ ſtercoratus eſt adurit᷑. Satiuſq; eſt id ſæpe:q̃ ſupra modũ facere. Quo
calidius ſolũ eſt:eo minus addi ſtercoris:ratio eſt.

DE Bonitate ſeminum & diſciplina ſeminandi:& quantum ex quoq; genere
frumenti in iugero ſerendũ:& temporibus ſerendi. Ca.xxiiii.

SEmen optimũ ãniculũ:bimũ deterius:trimum peſſimũ:ultra ſterile. Et in imo
õniũ definita genere ratio eſt. Quod ĩ ima areæ ſubſedit:ad ſemẽ reſeruãdũ ẽ.
id .n. optimũ quoniã grauiſſimũ. Neq; alio mõ utilius diſpergit᷑. Quæ ſpica ꝑ inter-
ualla ſemina habebit:abiiciet᷑. Optimũ eſt granũ:quod rubet:& dentibus fractũ eũdẽ
habet colorem. Deterius:cui plus intus albi eſt. Certũ terras alias plus ſemĩs recipe:
alias minus. Religioſũq; inde primũ colonis auguriũ: cũ auidius accipiat eſurire cre-
dit᷑:& comeſſe ſemẽ. Sationem locis humidis celerius fieri ratio eſt: ne ſemẽ hymbre
putreſcat. ſiccis ſerius ut pluuiæ ſequant᷑: ne diu iacens atq; nõ cõcipiẽs euaneſcat.
Itẽq; feſtinata ſatione denſũ ſpargi ſemen: ꝗa tarde concipiat:ſerotina rarum:quia
denſitate nimia necet᷑. Artis quoq; cuiuſdã eſt æqualiter ſpargere. Manus utiq; con-
gruere debet cũ gradu:ſempq; cũ dextro pede. Fit quoq; quorũdã occulta ratione:ꝗ
ſors genialis:atq; fœcũda eſt. Non tranſferendũ eſt ex frigidis locis ſemen in calida:
neq; ex præcocibus in ſerotina. nihilq; in contrariũ præripere quadã falſa diligẽtia.
Serere in iugero tẽperati ſoli:iuſtũ ẽ tritici:aut ſiliginis modios.v. farris:aut ſemĩs:
quod frumenti genus ita appellãus.x. hordei.vi. fabæ quintã partẽ amplius:q̃ tritici.

uiciæ.xii.ciceris & cicerculæ & piſi.iii.lupini.x.lentis.iii. Sed hanc cū fimo arido ſeri uolūt. Erui.vi.ſiciliæ.vi.faſiolorꝫ.iiii.pabuli.xx.milii:panici ſextarios quattuor. Pigui ſolo plus:gracili minus. Eſt & alia diſtinctio. In denſo aut cretoſo: aut uliginoſo ſolo tritici:aut ſiliginis modios.vi. In ſoluta terra:& nuda:& ſicca:& læta quattuor. Macies.n.ſoli maior:niſi rarū culmū habeat:ſpicā minutā facit:& ināné. Pīguia arua ex una ſemīs radice:fruticē numeroſū fūdūt. dēſāq; ſegetem ex raro ſemine emittūt. Ergo inter quattuor & ſex modios: pro natura ſoli:alii quīq; nō minus ſeri:pluresue præcipiūt. Item in conſito:aut cliuoſo:aut macro hoc ptinet. Oraculū illud magnopere cuſtodiendū:ſegetē ne defruges. Adiecit his Accius in praxidico:ut ſereret: cum luna eſſet in ariete:geminis:leone:libra:aquario. Zoroaſtres:ſole.xii.partes ſcorpiōis tranſgreſſo:cū luna eſſet in tauro. Seqt̄ huc dilata:& maxima indigens cura:de tempore fruges ſerendi quæſtio: magnaq; ex parte ratione ſyderū cōnexa. Quamobrem ſententias ōniū in primis ad id pertinentes exponemus. Heſiodus: qui prīceps ōniū de agricultura præcepit:unū tēpus ſerendi tradidit: ad uergiliarū occaſū. Scribebat enī in boetia helladis:ubi ita ſeri diximus. Inter diligentiſſimos cōuenit:ut in alitum q̄drupedūq; genitura:eſſe quoſdā ad cōceptū impetus terræ. Hos græci ita definiūt: cum ſit calida:& humida. Virgilius triticum & far ad uergiliarum occaſū ſeri iubet: hordeū inter æquinoctiū autūni & brumam. Viciam uero:faſiolos:& lentem boote occidente. Quo fit:ut horū ſyderū:aliorūq; exortus & occaſus dirigendi ſint in ſuos dies. Sunt qui & ante uergiliarum occaſum ſeri iubeant duntaxat in arida terra:calidiſq; prouinciis. Cuſtodiri enim ſemen:corrumpente humore:& a proximo hymbre uno die erumpere. Alii ſtatim ab occaſu uergiliarū ſequi hymbres a ſeptimo fere die. Aliq in frigidis ab æquinoctio autumni:in calidis ſerius: ne āte hyemem luxurient. Inter ōnes autem cōuenit:circa brumā ſerendū nō eſſe magno argumento:quoniam hyberna ſemina cū ante brumā ſata ſint ſeptimo die erumpant: ſi poſt brumā:uix .xl. Sunt q properent:atq; ita pronūtient:feſtinatā ſementem ſæpe decipere:ſerotinā ſēp. Ecōtrario alii uel uere potius ſerendū: q̄ male in autūno. Atq; ubi fuerit neceſſe inter fauonium & uernum æquinoctium. Quidā omiſſa cæleſti cura ut inutili:temporibus definiunt. Vere linum:& auenam:& papauer.atq; uti nunc etiā tranſpadani ſeruant:uſq; in quinquatribus fabam. ſiliginem nouembri menſe:far ſeptembri extremo:uſq; in idus octobris. Alii poſt hunc diem in kalend.nouembris. Ita his nulla naturæ cura eſt:illis nimia. Et ideo cæca ſubtilitas:cū res inter ruſticos geratur lr̄arūq; expertes:non modo ſyderum. Et confitendum eſt cælo maxime conſtare ea. Quippe Virgilio iubente prædiſci uentos āte ōnia:ac ſyderū mores. neq; aliter q̄ nauigātibus ſeruari. Spes ardua & immenſa:miſceri poſſe cæleſtem diuinitatem īperitiæ:ſed contemplanda tamen grandi uitæ emolumento. Prius tamen ſyderalis difficultas:quam ſenſere etiam periti:ſubiicienda contemplationi eſt. quo deinde lætior mens diſcedat a cælo:& facta ſentiat:quæ futura prænoſci non poſſunt.

Digeſtio ſyderum in noctes & dies. Ca.xxv.

PRimū ōnium dierꝫ ipſorꝫ anni:ſoliſq; motus: ꝓpe inexplicabilis ratio eſt. Ad .ccc.lxv.adiiciunt etiamnū intercalarios diei noctiſq; q̄drantes. Ita fit ut tradi non poſſint certa ſyderum tempora. Accedit confeſſa rerum obſcuritas: nūc præcurrente:nec paucis diebus:tempeſtatum ſignificatione: quod ꝓchemaſin græci uocāt: nunc poſtueniēte:quod epichemaſin. & plerūq; alias citius:alias tardius cæli effectu ad terrā deciduo. unde uulgo:ſerenitate reddita:cōfectū ſydus audimus. Præterea cū ōnia hæc ſtatis ſyderibus:cæloq; adfixis cōſtent: īterueniunt motus ſtellarꝫ grādines: hymbres:& ipſi non leui effectu ut docuimus. turbantq; conceptæ ſpei ordinem. Idq; ne nobis tantum putemus accidere:& reliqua fallit animalia:ſagaciora circa hoc: ut uita eorꝫ cōſtet. æſtiuaſq; alites præpoſtere:aut præpropere rigore. nec ante hybernos æſtus. Ideo Virgilius errantium quoq; ſyderꝫ rationem ediſcendā præcepit:āmonens

obseruandum frigidæ saturni stellæ transitum. Sunt qui certissimũ ueris indicium arbitrent̃ ob infirmitatem aĩalis: papilionis ꝓuentum. Ideo ipso anno cũ cõmentaremur hæc: notatũ est: ꝓuentũ eoꝝ ter repetito frigore extictum. aduenasq; uolucres ad. vi. kalend. februarii spem ueris attulisse: mox seuissima hyeme conflictatas. Res anceps: primũ õnium a cælo peti legem. Deinde eam argumentis esse quærẽdã. Sup õnia est mũdi cõuexitas: terrarumq; globi differentia: eodem sydere alio tẽpore aliis aperiente se gentibus. Quo fit: ut causa eius nõ iisdem diebus ubiq; ualeat. Addidere difficultatem & auctores: diuersis in locis obseruando: mox etiam in iisdem diuersa prodendo. Tres aũt fuere sectæ: chaldæa: ægyptia: græca. His addit apud nos quartã Cæsar dictator: ãnos ad solis cursũ redigẽs sigulos: Sosigene perito scientiæ eius adhibito. Et ea ipsa ratio postea cõperto errore: correcta est. ita ut duodecĩ ãnis cõtinuis non intercalaretur: quia cœperat sydera annus morari: qui prius antecedebat. Et Sosigenes ipse tribus cõmentationibus: quanq̃ diligentior esset cæteris: nõ cessauit tñ addubitare: ipse semet corrigẽdo. Auctores ꝓdidere ea: quæ prætexuimus uolumini huic: raro illius sẽtentia cũ alio congruente. Minus hoc in reliquis miꝝ: quos diuersi excusauere tractus. Eoꝝ q in eadẽ regione dissidere: unã discordiã ponemus. Exẽpli gratia: occasum uergiliarum matutinum Hesiodus (nam huius quoq; nomine extat astrologia) tradidit fieri: cum æquinoctium autumni conficeretur. Thales. xxv. die ab æquinoctio: Anaximander uigintinouem: Eudemon. xlviii. Nos sequemur obseruationem Cæsaris. maximeq; hæc erit italiæ ratio. Dicemus tamẽ & aliorũ placita. id quoniã nõ unius terræ: sed totius naturæ ĩterpretes sumus: nõ auctoribus positis: id enĩ uerbosũ est: sed regionibus: ut legentes tãtũ meminerint: breuitatis gratia. Cũ attica nominata fuerit simul intelligere cycladas ĩsulas. Cũ macedonia: magnesiam: thraciã. Cum ægyptus: phenicem: cyprũ ciliciam. Cũ boetia: locridẽ phocidẽ & finitimos semper tractus. Cum hellespontus: chersõnesũ: & cõtinentia usq; atho mõtẽ. Cum ionia: asiam & ĩsulas asiæ. Cũ pelopõnesus: achaiã & ad hesperũ iacẽtes terras. Chaldæi: assyriam & babyloniam demonstrabunt. Africã: hispaniam: gallias sileri nõ erit mirum. nemo. n. obseruauit in iis: qui sycerũ proderet exortus. non tamẽ difficili ratione dinoscent̃ in illis quoq; terris digestione circulorũ: quã in sexto uolumine fecimus: qua cognitio cæli non gentiũ modo: uerũ urbiũ quoq; singularũ intelligitur: nota ex iis terris quas nominauimus: sumpta conuexitate circuli pertinentis ad quas quisq; quæret: & terras ad earum syderum exortus: per omnium circulorum pares umbras. Indicãdũ & illud tempestates ipsas ardores suos habere q̃drinis ãnis. & easdẽ nõ magna differẽtia reuerti ratiõe solis: octonis uero augeri easdẽ: cẽtesima reuoluẽte se luna. Omnis aũt ratio obseruata est tribus modis: exortu syderũ: occasuq; & ipsoꝝ temporũ cardinibus. Exortus occasusq; binis modis intelligunt̃. Aut enim aduentu solis occultant̃ stellæ: & conspici desinunt. aut eiusdẽ abscessu proferũt se ĩ emersũ. Hoc melius: q̃ exortũ consuetudo dixisset: & illud occultationẽ potius q̃ occasũ. Illo modo quo die incipiunt apparere: uel desinunt: oriente sole: aut occidente: matutini uespertiniue cognominati: prout alterutris eorum mane uel crepusculo contingit. dodrãtes horarũ: cũ minimũ: interualla ea desiderãt ante solis ortũ: uel post occasũ: ut aspici possint. Præterea bis quædam exoriuntur: & occidũt. Omnisq; sermo de his est stellis: q̃s adhærere cælo diximus. Cardo tẽporũ: quadripartita ãni distinctione cõstat. Per incrementa lucis auget̃ hoc a bruma & æquat̃ noctibus: uerno æquinoctio in diebus. xc. tribus horis. Deĩde superat noctes ad solstitiũ diebus. xciiii. horis. xii. usq; ad æquinoctiũ autũni. & cum æquata die procedit ex eo ad brumam diebus. lxxxix. horis tribus. Horæ nunc in omni accessione æquinoctiales: non cuiuscũq; diei significant̃: õnesq; eæ differentiæ fiunt in octauis partibus singulorũ. Bruma capricorni ad octauo kalend. ianuarii fere. Aequinoctium uernum: arietis. Solstitium: cancri. Alteꝝq; æquinoctium: libræ. Qui & ipsi dies raro: non aliquos tẽpestatũ significatus

habent. Rursus hi cardines singulis etiamnum articulis temporum diuiduntur: per media omnes dierum spatia. quoniam iter solstitium & æquinoctiũ autũni. fidiculæ occasus qui autumnum inchoat dies. xlvi. At ab æquinoctio eo ad brumam uergiliarũ matutinus occasus hyemem: dies. xliiii. Inter brumam & æquinoctiũ dies. xlv. Flatus fauonii uernum tempus. Ab æquinoctio uerno iitium æstatis. dies. xlviii. uergiliarum exortus matutinus. Nos incipiemus a semẽtibus frumẽti: hoc est uergiliarum occasu matutino: nec deinde paruorum syderum mentione: concidenda ratio est: & difficultas rerum augenda: cũ sydus uehemens orionis iisdem diebus longo decedat spatio. Sementibus tempora pleriq; præsumũt. & ab. xi. die autũnalis æquinoctii fruges serunt: adueniente coronæ exortu continuis diebus certo prope hymbrium promissu. Xenophon non anteq̃ deus signũ dederit. Hoc Cicero nouembris hymbre fieri interpretatus est: cum sit uera ratio nõ prius serendi q̃ folia ceperit decidere. Hoc ipso uergiliarũ occasu fieri putãt. Aliqui ad. iii. idus nouembris ut diximus seruant: quoniã id sydus etiam uestis institoris est. & est in cælo notatu facillimũ. Ergo ex occasu eius de hyeme augurantur: quibus est cura negociatoris isidiandi auariciæ. Nubilo occasu pluuiosam hyemem denunciat: statimq; augent lacernarum precia. Sereno asperam & reliquarum uestiũ accendunt. Sed ille indocilis cæli agricola hoc signum habeat inter suos uepres: humũq; suam aspiciens cũ folia uiderit decidua. Sic iudicatur ãni temperies: alibi tardius: alibi maturius. Ita. n. sẽtitur: ut cæli lociq; efficit natura. Idq; in hac ratione præcellit: q eadem & in mundo publica est & unicuiq; loco peculiaris. Miretur hoc qui non meminerit ipso brumali die pulegium in carnariis florere: adeo nihil esse occultum natura uoluit. & serendi igitur hoc signum dedit. Hæc est uera interpretatio argumentum naturæ secũ afferẽs. Quippe se & terra peti suadet: promittitq; quandam stercoris uicem: & contra rigores terram: satusq; operiri a se nuntiat: & monet festinari. Varro in fabæ utiq; satu: hanc obseruationem custodiri præcipit. Alii plena luna serendam. Lentẽ uero a. xxv. ad. xxx. Viciam quoq; iisdem lunæ diebus. ita demum sine limacibus fore. Quidam pabuli causa sic seri iubẽt: seminis autem uere. Est et alia manifestior ratio: mirabiliore naturæ ꝓuidẽtia. In qua Ciceronis sẽtentiam ipsius uerbis subsignabimus.

Iam uero semper uiridis: semperq; grauata
Lentiscus triplici solita est grandescere fœtu.
Ter fruges fundens: tria tempora monstrat arandi.

Ex iis unum hoc erit idẽ & lino & papaueri serendo. Cato de papauere ita tradit. Virgas & sarmẽta: quæ tibi in satione supant: in segete cõburito. ubi eas combusseris: ibi papauer serito siluestre: quod in miro usu est melle decoctum ad faucium remedia. uisq; somnifera etiam satiuo. Et hactenus de hyberna semente

Replicatio totius culturæ: et quid quoq; mense in agro fieri oporteat. Ca. xxvi.

Verum ut pariter omnis culturæ quoddam breuiarium pagatur: eodem tempore conuenit & arbores stercorare: accumulare itẽ uineas. Sufficit in iugerũ opera: et ubi patietur loci ratio: arbusta ac uineas putare: seminariis solum bipalio præpare: foueas aperire: aquã de agro pellere: torcular lauare et recondere. A kalend. nouembris gallinis oua supponere nolito: donec bruma conficiat. In eum diem terna dena subiicito æstate tota: hyeme pauciora: non tamẽ infra nouena. Democritus talẽ futuram hyemẽ arbitratur: qualis fuerit brumæ dies & circa eũ terni. Itẽ solstitio æstatẽ. Circa brumã pleriq; bisseptẽ halcyonũ fœtura uentoꝝ quietem mollius cælũ: sed & ĩ his & ĩ aliis omnibus ex euẽtu significationũ ĩtelligi sydera debebũt: nõ ad dies utiq; præfinitos spectari tẽpestatũ uadimõia. Per brumã uitẽ ne colito. Vina tũ defæcari: etiam diffũdi Higinus suadet a cõfecta ea septimo die utiq; si septima luna cõpetat. Cerasa circa brumam seri. Bubus glandẽ tũc aspgi conuenit in iuga singula modios. largior ualitudinem infestat. & quocũque tempore det̃ si minus. xxx. diebus cõtinuis

data sit:narrant uerna scabie pœnitere. Materiei cædēdæ tempus hoc dedimus. Reliq̃
opera nocturna maxime uigilia constant:cum sint noctes tanto ampliores. Qualos:
crates fiscinas texere.faces incidere.rudicas præparare interdiu.xxx.palos.lx. In lu/
cubratione uespertina rudicas.v.palos.x. Totidem antelucano. A bruma in fauoniū
Cæsari nobilia sydera significant.iii.kalend.ianuarii matutino:canis occidens. Quo
die atticæ finitimis regiōibus aquila uesperi occidere traditur. Pridie nonas ianuarii
Cæsari delphinus matutīo exorit̃:& postero die fidicula. Quo ægypto sagitta uesperi
occidit. Itē ad.vi.idus ianuarii eiusdē delphini uesptino occasu: cōtinui dies hyemāt
italiæ.& cū sol in aq̄riū sentiat̃ trāsire:quod fere.xvi.kalēd.februarii euēit.viii.kalēd.
stella regia uenus appellata Tuberōi ī pectore leōis occidit matutīo. Et pridie nonas
februarii:fidicula uesperi. Huius tēporis nouissimis diebus: ubicūq; patiet̃ cæli ratio:
terrā ad rosaꝝ:& uineæ satū uertere bipalio oportet. Iugero operæ.lx.sufficiūt. Fossas
purgare:aut nouas facere. Antelucāis ferramēta acuere:manubria aptare. Dolia q̄ssa
sarcire:ipsorumq; lanas scabendo purgare: aut nouas facere. Antelucanis a fauonio
in æquinoctiū uernū Cæsari significat.xvii.kalen. martii triduū uarie.&.viii.kalen.
hirūdinis uisu:& postero die arcturi exortu uespertino. Item.iii.nonas martii Cæsar
cancri exortu id fieri obseruauit. Maior pars auctorū uindemitoris emersu.viii. idus
aquilonis piscis exortu:& postero die orionis. In attica miluum apparere obseruatur.
Cæsar & idus martias ferales sibi annotauit scorpionis occasu. Xv.uero kalen.aprilis
italiæ miluum ostendit. Xii kalen.equū occidere matutino. Hoc interuallū temporis
uegetissimū agricolis:maximeq; operosum est. In quo præcipue fallunt̃.neq; enim
illo die uocātur ad munia:quo fauonius flare debeat:sed quo cœpit. Hoc acri ītētiōe
seruandum est.hoc illo mense signum deus habet:obseruatione minime fallaci: aut
dubia. Siquis attendat:unde spiret is uentus: quaq; parte ueniat:diximus secundo
uolumine:& dicemus mox paulo operosius. Interī eo die:quisqs ille fuerit:quo flare
cœperit:nō utiq;.vi.idus februarii: sed siue anteq̄ uer præuenerit:siue postq̄ hyema/
rit:post eam diem inq̄ innumera rusticos cura distringat.& prima quæq; peragātur:
quæ differri nequeunt. Trimestria serantur. Vites putent̃ qua diximus ratione. Oleæ
curentur. Poma serant̃:inserant̃q;. Vineæ pastinentur. Semina digerant̃. Instaurētur
alia. Harundines:salices:genistæ serant̃:cædant̃q;. Serant̃ uero ulmi:populi:platani:
uti dictum est. Tum & segetes conuenit purgare. Sarrire hybernas fruges: maximeq;
far. Lex certa in eo cū quattuor fibrarū esse cœperit. Faba uero nō āteq̄ trium folioꝝ.
Tunc quoq; leui sarculo purgare uerius:q̄ fodere. Florentem utiq;.xv. primis diebus
non attingere. Hordeū nisi sit siccū:ne serito. Putationem æquinoctio pactā habeto.
Vineæ iugerū quaternæ operæ putant:alligantq;. In arbusto singulæ operæ.xv.arbo/
res. Eodem hoc tempore hortorū rosariorumq; cura est. quæ sepatim proximis uo/
luminibus dicentur: eodē & topiariorum. Tunc optimæ scrobes fiūt. Terra ī futurū
ꝓscindit̃: Virgilio maxime auctore:ut glebas sol coquat. Vtilior sententia:quæ non
nisi tēperatū solū in medio uere arari iubet:quoniā in pingui statim sulcos occupāt
herbæ.in gracili insecuti æstus exiccant.certumq; succū futuris seminibus auferunt.
Talia autūno melius arari certū est. Cato uerna opera sic definit.scrobes fieri semi/
naria propagari in locis crassis:& humidis:ulmos:ficos:poma: oleas:prata stercorari
luna sitiente.quæ rigua non erunt:ab afflatu fauonii defēdit. purgari herbas.malas
radicitus erui.ficus interpurgari. seminaria fieri.& uetera sarciri. Hæc anteq̄ uinea
florere incipiat. Itemq; piro florente:arare incipiat macra:harenosaq;. postea utique
grauissima & aquosissima.ita postrēo arato. Ergo hæc aratio has habebit notas lētisci
primum fructum ostendentis:ac piri florentis. Erit & tertio in bulborum satu scyllæ.
Item in coronamentorum narcissi. nanq; & hæc ter florent. primoq; flore primam
arationem ostendunt:medio secundam:tertio nouissimam: quando inter sese alia:
alias notas præbent. Ac non in nouissimis cauetur: ne fabis florentibus attingatur

hedera.id enim noxium & exitiale eſt ei tempus. Quædam uero & ſuas habēt notas ſicuti ficus. Cum folia pauca in cacumine acetabuli modo germinent: tunc maxime ſerendas ficus. Aequinoctium uernū ad.viii.kalen. aprilis peragi uidetur. Abeo ad uergiliarum exortū matutinū: Cæſari ſignificant kalen. aprilis.iii.nonas aprilis: in attica uergiliæ ueſperi occultāt̃. Eædē poſtridie in boetia. Cæſari aūt & chaldæis nonis ægypto orion & gladius eius incipiunt abſcondi. Cæſari.vi.idus ſignificatur hymber libræ occaſu.xiiii.kalend.maii. Aegypto ſuculæ occidunt ueſperi: ſydus uehemens: & terra mariq; turbidum.xvi.atticæ.Xv.Cæſari: cōtinuoq; triduo ſignificat. Aſſyriæ aūt .xii.kalen. hoc eſt uulgo appellatū ſydus paliliciū: quoniā.xi.kalen.maii urbis romæ natalis: quo fere ſerenitas reddit̃. Claritatē obſeruatiōi dedit: niboꝝ argumento: hyadas appellantibus græcis has ſtellas. quod noſtri a ſimilitudine cognominis. Græci propter ſues impoſitū arbitrantes: imperitia appellauere ſuculas. Cæſari ad.viii.kalē. notat̃ dies.vii.kalen. Aegypto hedi exoriūtur. vi.kalen. boetiæ & atticæ canis ueſperi occultatur. Fidicula mane oritur.v.kalend. Aſſyriæ orion totus abſcondit̃. Tertio aūt canis. VI.nonas maii Cæſari ſuculæ matutino exoriūtur. Et octo idus Capella pluuialis. Aegypto autē eodem die canis ueſperi occultatur. Sic fere ī.vi.idus maii: q̄ eſt uergiliarum exortus decurrunt ſydera. In hoc temporis interuallo.xv.diebus primis agricolæ rapienda ſunt ea: quibus peragendis ante æquinoctium non ſuffecerit. Dū ſciat inde natam exprobrationem fœdam putantiū uites per imitationē cantus alitis temperarii: quem cuculū uocant. Dedecus enī habet̃: obprobriūq; meritum: falcem ab illa uolucre in uite deprehendi: ut ob id petulantiæ ſales etiam cum primo uere ludantur. Auſpicio tamen deteſtabiles uidentur. adeo minima quoq; in agro naturalibus trahuntur argumentis. Extremo aūt panici: miliiq; ſatio eſt. Iuſtum eſt hoc ſeri maturato hordeo: atq; etiam in eodē aruo. Eſtq; ſignū illius maturitatis: & hoꝝ ſationis commune: lucentes ueſpere ꝑ arua cicidelæ. ita appellāt ruſtici ſtellātes uolatus. Græci uero lampyridas: incredibili benignitate naturæ.

Ne agricolæ aſpiciant ſtellas: ſed magis tempora ſerendæ frugis & ortus occaſuſq; ſyderis in quibuſdam herbis. & de ſtellarum ortu & occaſu. Ca.xxvii.

IAm uergilias ī cælo notabiles nat̃a fecerat. nō tn̄ iis cōtēta: terreſtres fecit alias ueluti uociferans: Cur cælum ītuetis agricola? Cur ſydera quæris ruſtice iam te breuiore ſōno feſſum premūt noctes. Ecce tibi īter herbas tuas ſpgo peculiares ſtellas: eaſq; ueſpere & ab opere diſurgēti oſtendo. Ac ne poſſis præterire: miraculo ſollicito. Videſne ut fulgor igni ſimilis: alarum compreſſu tegatur? ſecū lucē habeat & nocte? Dedi ecce tibi herbas horarū indices: & ut ne ſic quidem oculos tuos a terra reuoces. Heliotropium ac lupinum circumagūt̃ cū ſole. Cur etiam nūc altius ſpectas? ipſūq; cælū ſcrutaris? Habes ante pedes tuos ecce uergilias. In certis eæ diebus proueniunt. durantq; fœdere ſyderis huiuſce. Partūq; eas illius eſſe certum eſt. Proinde quiſquis æſtiuos fructus ante illas ſeuerit: ipſe fruſtrabitur ſeſe. Hoc interuallo & apicula procedens fabā florere indicat. fabaq; floreſcens eā euocat. Dabitur & aliud finiti frigoris indicium. Cum germinare uideris morum: iniuriā poſtea frigoris timere nolito. Ergo operator. Taleas oliuarum ponere. Ipſaſq; oleas interradere. Rigare prata æquinoctii diebus primis. Cum herba creuerit in feſtucā: arcere aquas. Vineas pāpinare. Et huic lex ſua cū pāpini quattuor digitos lōgitudīe expleuerit. Pāpinat una opera iugerum. Segetes iterare. Serit̃ uero diebus.xx. Ab æq̄noctio: ſartura nocere & uineæ & ſegeti exiſtimat̃. Et oues lauādi hoc idem tempus eſt. A uergiliaꝝ exortu ſignificāt Cæſari poſtridie: arcturi occaſus matutini.iii.idus maii. Fidiculæ exortus. xii.kalend.iunii. Capella ueſpere occidens. Et in attica canis.xi.kalen. Cæſari orionis gladius occidere īcipit.iii.nonas iunii. Cæſari & aſſyriæ aquila ueſpi orit̃.viii.idus. Arcturus matutino occidit. italiæ.viii.&.iiii.idus. Delphinus ueſpi exorit̃. Xvii.kalen.iulii gladius oriōis exoritur. Quod in ægypto poſt quatriduū.xi.kalen. eiuſdem orionis gladius Cæſari

occidere incipit.viii.kalend.Iulii uero longiſſima dies totius anni & nox breuiſſima ſolſtitium conficiunt. In hoc temporis interuallo uineæ pāpinātur.curat'q; ut uinea uetus ſemel foſſa ſit:bis nouella. Oues tōdētur. Lupinū ſtercorādi cauſa uertit'. Terra proſcīdit'. Vicia in pabulū ſecat'. Faba metit':deinde concutitur. DE Pratis & reparatiōe prati:& cotibus:& falcibus:& deſcriptio frugū:& ſydeꝝ. Ca.xxviii.

PRata circa.kalen.iunii cædūt':quoꝝ facillima agricolis cura:ac minimi īpendii. hæc de ſe poſtulat dici. Relinq debent in læto ſolo:uel humido: uel riguo,eaq; aq̄ pluuia rigari uia publica. Vtiliſſimum ſimul & herbæ arare:deinde cratire: ſerere florē ex fœnilibus:atq; ex præſepibus fœno dilapſū ſpargere: priuſq̄ cratiantur, nec primo anno rigari.nec paſci ante ſecūda fœniſecia:nec herbæ uellant':obtrituq; hebetentur. Seneſcūt prata:reſtituiq; debent: faba in iis ſata:uel rapis:uel milio:mox īſequente anno frumento:rurſuſq; in prata tertio relinq. Præterea quotiens ſecta ſint: ſicilire:hoc ē quæ fœniſeces prætereunt ſecari. Eſt enim in primis inutile enaſci herbas ſementaturas. Herba optima ī prato trifolii:proxīa graminis:peſſima mimmuli. Siliqua etiam dira ferendis.inuiſa & equiſelis eſt a ſimilitudine equinæ ſetæ. Secādi tempus cum ſpica defloreſcere cœperit:atq; roborari:ſecādūq; anteq̄ inareſcat. Cato fœnū inquit non ſeces:priuſq̄ ſemen maturum ſit. Quidam pridie rigant ubi ſunt rigua. Noctibus roſcidis ſecari melius. Quædā partes italiæ poſt meſſem ſecant. Fuit hoc quoq; maioris impēdii apud priores:creticis tantū:trāſmariniſq; cotibus notis: nec niſi oleo falcis aciem excitātibus. Igit' cornu propter oleū ad crus ligato: fœniſex incedebat. Italia aquarias cotes dedit:limæ uice īperātes ferro. Sed aquaria protinus uirent. Falciū duo genera. Italicū breuius:ac uel īter uepres quoq; tractabile. Galliaꝝ latifundia maioris compendii:quippe medias cædunt herbas:breuioreſq; prætereūt. Itali fœnum ex una dextera manu ſecant. Iuſtum eſt una opera iugerū ī die deſecari. Alligariq; manipulos tria milia.cc.quaternoꝝ pondo. Sectum uerti ad ſolē:nec niſi ſiccum conſtrui oportet. Ni fuerit hoc obſeruatum diligenter: exhalare matutino nebulam quandā:metaſq; mox ſole accendi:& conflagrari certum eſt. Rurſus rigari deſecta oportet:ut ſecetur autumnale fœnū: quod uocant cordū. Interānæ in ūbria quater anno ſecantur etiā non rigua. Ter uero pleriſq; in locis:& poſtea ī ipſo pabulo non minus emolumēti eſt:q̄ a fœno. Armentorum id cura: iumentoꝝq; ꝑgeneratio ſuum cuiq; conſilium dabit. Optimum maxime quadrigarū quæſtus. Solſtitiū pagi in octaua parte cancri &.viii.kalen.iulii diximus. Magnus hic anni cardo: magna res mundi. Ex hoc uſq; ad brumā decreſcūt dies:qui creuerūt ſex mēſibus. Ac ſol ipſe ad aquilonem ſcandens aſper: ardua emēſus: ab ea meta incipit flecti: & digredi ad auſtrum:aucturus noctes aliis ſex menſibus:ablaturuſq; diei menſurā. Ex hoc deīde conuehēdi:rapiendiq; fructus alios:atq; alios:tēpus. & præparandi ſe contra ſæuam: feramq; hyemē.decebatq; hoc diſcrimē indubitatis notis ſignaſſe natā. Quāobrē eas māibus ipſis agricolaꝝ īgeſſit.uertiq; iuſſit ipſa die folia:& eſſe cōfecti ſyderis ſignū. Nec ſilueſtrium tātum arborū: remotarūq;:ne in ſaltus deuios:monteſq; eūdū eſſet quærentibus ſigna:non rurſus proximarum:urbanarūq;:& quæ topiario tātum uſu colunt':quanq̄ & in iis illa uiſant'. Vertit oleæ ante pedes ſatæ. Vertit tiliæ:ad mille uſus petendæ. Vertit populi albæ:etiam uitibus nuptæ. Adhuc parū eſt īquit ulmū uite dotatam habes.& huius ueterinorum pabulo uerſa folia ſtringis.ſtringēs autem deputas. Aſpice & tenebis ſydus.alia p̄te cælū reſpiciūt: q̄ quā ſpectauere pridie. Salice omnia alligas:humillima arboꝝ: ipſe toto capite altior:& huius folia circūagūt': quid te ruſticū quereris? Non ſtat per me:quo minus cælū ītelligas:& cæleſtia ſcias. Dabo & auribus ſignum. Palumbiū utiq; exaudi gemitus. Tranſiſſe ſolſtitiū cātu ne putes:niſi cum incubantē uideris palumbem. A ſolſtitio uſq; ad fidiculæ occaſū.vi. kalen.iulii Cæſari oriō exorit'. Zona aūt eius.iiii.nonas aſſyriæ. Aegypto uero procyō matutino æſtuoſus: quod ſydus apud romanos non habet nomen: niſi caniculam

hãc uelimus intelligi:hoc eſt minorẽ canẽ. Sane ut in aſtris pingiť. Eſt aũt magnope
pertinẽs:ſicut paulo mox docebimus.iii. nonas chaldæis corona occidit matutino.
Atticæ oriõ totus eo die exoriť. pridie idus iulii.& ægyptiis orion deſinit exoriri. Xvi.
kalend.auguſti aſſyriæ proceron exoritur. Deinde poſtridie fere ubiq; cõfeſſum inter
õnes ſydus indicans:quod canis ortũ uocamus:ſole primã partẽ leonis ĩgreſſo. Hoc
fit poſt ſolſtitiũ.xxiii.dies. Sentiũt id maria & terræ: multæ uero & feræ ut ſuis locis
diximus. Neq; eſt ei minor ueneratio:q̃ deſcriptis in deos ſtellis. Acceditq; ſolem &
magnam æſtus optinet cauſã. Xviii.kalen.auguſti ægypto aquila occidit matutino:
eteſiaꝝq; prodromi flatus incipiũt.quod Cæſar.x.kalen.ſentire italiam exiſtimauit.
Aquila atticæ matutino occidit.iii. kalend. regia in pectore leonis ſtella matutino
Cæſari immergiť:octauo idus auguſti. Arcturus medius occidit.iii.idus fidicula óc-
caſu ſuo autumnũ inchoat:uti is adnotat. Sed & uera ratio id fieri inuenit.vi. idus
eiuſdem. In hoc temporis interuallo res ſũma uitiũ agiť decretorio uuis ſydere illo:
quod caniculã appellauimus:unde carbunculare dicunť ut quodã uredinis carbone
exuſtæ.non cõparantur huic malo grandinis procellæ.nec quæq; unq̃ annonæ intu-
lere caritatem. Agroꝝ quippe mala ſunt illa. Carbunculus autem regionum late pa-
tentium:nõ difficili remedio:niſi calumniari magis naturam rerum homines:q̃ ſibi
prodeſſe mallent. Ferunt Democritum:qui primus intellexit:oſtenditq; cum terris
cæli ſocietatem: ſpernentibus hanc curam eius opulentiſſimis ciuibus prouiſa olei
caritate ex futuro uergiliarũ ortu:qua diximus ratione:oſtendemuſq; iam plenius:
magna uilitate tunc propter ſpem oliuæ:coemiſſe in toto tractu õne oleũ:mirãtibus
qui paupertatẽ:& quietẽ doctrinarũ ei ſciebant in primis cordi eſſe. Atq; ut apparuit
cauſa:& ĩgẽs diuitiaꝝ curſus:reſtituiſſe mercedẽ anxiæ:& auidæ dominoꝝ penitẽtiæ.
contentus ita ꝓbaſſe:opes ſibi:cum uellet in facili fore. Hoc Seſtius poſtea e romãis
ſapientiæ ſectatoribus athenis fecit eadem ratione.tãta litterarum occaſio eſt. Quas
equidẽ miſcebo agreſtibus negociis:q̃ potero dilucide:atq; perſpicue. Pleriq; dixere:
rorem inuſtum ſole agri frugibus rubiginis cauſam eſſe: & carbunculi uitibus.quod
ex parte falſũ eſſe arbitror. omnemq; uredinem frigore tantũ innoxio conſtare ſole.
Id manifeſtũ fiet attẽdentibus. Nam primũ omniũ hoc non euenire niſi noctibus:&
ante ſolis ardorẽ:deprehenditurq;.totũq; lunari ratione conſtat: quoniã talis iniuria
non fit niſi interlunio:plenaue luna:hoc eſt præualente. utroq; enĩ habitu plena eſt:
ut ſæpius diximus.ſed interlunio omne lumen quod a ſole accipit:cælo regerit. Dif-
ferentia utriuſq; habitus magna: ſed manifeſta.nanq; interlunio æſtate calidiſſima
eſt:hyeme gelida. Ecõtrario in plenilunio æſtate gelidas facit noctes:hyeme tepidas.
cauſa euidens. Sed alia reddiť a Fabiano græciſq; auctoribus. Aeſtate enĩ interlunio
neceſſe eſt:ut cũ ſole nobis ꝓxĩo circulo currat: igne eius cõinus recepto candẽs:eadẽ
interlunio abſit hyeme quãdo abſedit & ſol. Itẽ plenilunio æſtiuo ꝓcul abeat auerſa
ſoli,hyeme autẽ ad nos ꝑ æſtiuũ circulũ accedat. Ergo per ſe roſcida: quotiens alget:
infinitum quantũ illo tempore cadentes pruinas congelat. Ante omnia aũt duo gña
cæleſtis iniuriæ meminiſſe debemus. Vnũ:quod tempeſtates uocamus: ĩ q̄bus gran-
dines:ꝓcellæ:cæteraq; ſimilia intelligũť. quæ cum acciderint:uis maior appellatur.
Hæc ab horridis ſyderibus exeũt:ut ſæpius dixĩus:ueluti arcturo: orione: hædis. Alia
ſunt illa:quæ ſilente cælo:ſereniſq; noctibus fiunt:nullo ſentiente:niſi cũ facta ſũt.
publica hæc: & magnæ differentiæ a prioribus: aliis rubiginem:aliis uredinem: aliis
caniculum appellantibus. Omnibus uero ſterilitatẽ. De his nũc dicemus:a nullo ãte
nos prodita:priuſq; cauſas reddemus.

DE Tẽpeſtatibus utriuſq; tẽporis: & remediis ſterilitatũ. Ca.xxix.

QVæ ſunt præter lunarem:paucíſq; cæli locis eſſe conſtat. Nanq; uergiliæ priuatĩ
attinẽt ad fructus:ut quaꝝ exortu æſtas incipiat: occaſu hyems:ſemeſtri ſpa-
tio:intra ſe meſſes:uindemiaſq;:& omniũ maturitatẽ complexæ. Eſt præterea in cælo

q uocatur lacteus circulus:etiam uiſu facilis . Huius defluuio:uelut ex ubere aliquo
ſata cuncta lacteſcunt:duoꝝ ſyderũ obſeruatione: aquilæ in ſeptentrionali parte:& ĩ
auſtrina caniculæ : cuius mẽtionẽ ſuo loco fecimus. Ipſe circulus fertur ꝑ ſagittariũ
& geminos:ſolis centrum infra æquinoctialem circulum ſecans:commiſſuras eorum
optinente hinc aquila:illinc canicula. Ideo effectus utriuſq; ad omnes frugiferas per-
tinet terras : quoniã in iis tantũ locis ſolis terræq; cẽtra congruũt. Igit̃ hoꝝ ſyderum
diebus : ſi purus atq; mitis aer genitalem illum:lacteũq; ſuccũ tranſmiſerit in terras:
læta adoleſcunt ſata. Si luna qua dictũ eſt ratione:roſcidũ frigus aſperſerit: admixta
amaritudo:ut in lacte:puerperium necat. Modus in terris huius iniuriæ:quã fecit in
quacunq; cõuexitate comitatus utriuſq; cauſæ. Et ideo non pariter in toto orbe ſẽtit̃:
ut nec dies. Aquilam diximus in italia exoriri ad.xiii.kalend.ianuarii.nec patit̃ ratio
naturæ quicq̃ in ſatis ãte eum diem ſpei eſſe certæ. Si uero interlunium incidat:õnes
hybernos fructus:& præcoces lædi neceſſe ẽ. Rudis fuit priſcoꝝ uita:atq; ſine litteris:
nõ minus tamen ingenioſã fuiſſe in illis obſeruationem apparebit:q̃ nunc eſſe rõnẽ.
Tria nanq; tempora fructibus metuebãt:propter quod inſtituerũt ferias:dieſq; feſtos
rubigalia : floralia:uinalia. Rubigalia Numa conſtituit anno regni ſui.xi.quæ nunc
agunt̃ ad.vii.kalen.maii:quoniã tunc fere ſegetes rubigo occupat. Hoc tẽpus Varro
determinat ſole tauri partem decimam optinente:ſicut tũc ferebat ratio. Sed uera cã
eſt:ꝙ poſt dies undeuiginti ab æquinoctio uerno:per id quatriduum : uaria gentium
obſeruatione:in.iiii.kalen. maii canis occidit:ſydus & per ſe uehemens:& cui præoc-
cidere caniculam neceſſe ſit. Idem itaq; floralia.iiii.kalend.eaſdem inſtituerunt urbis
anno quingenteſimo ſextodecimo:ex oraculis ſybillæ:ut omnia bene defloreſcerent.
Hunc diem Varro determinat:ſole tauri partem quartamdecimam optinente . Ergo
ſi in hoc quatriduũ inciderit pleniluniũ:fruges & omnia:quæ florebunt:lædi neceſſe
erit. Vinalia priora:quæ ãte hos dies ſunt.ix.kalen.martii: deguſtandis uinis ĩſtituta
nihil ad fructus attinent. Nec quæ adhuc diximus ad uites:oleaſq; : quoniam earum
conceptus exortu uergiliaꝝ incipit ad.vi.idus maii:ut docuimus. Aliud hoc q̃triduũ
eſt:quod neq; rore ſordere uelint . exhorrent enim frigidum ſydus arcturi poſtridie
occidens:& multo minus plenilunium incidere. IIII.nonas iunii iterum aq̃la exorit̃
ueſperi:decretorio die florentibus oleis:uitibuſq;:ſi pleniluniũ in eum incidat . Eq-
dem & ſolſtitium.viii.kalen.iunii:in ſimili caſu dixerim : & canis ortum:poſt dies a
ſolſtitio.xxiii. Sed interlunio accidẽte:quoniam uapore conſtat culpa:aciniq; præco-
quũt̃ ĩ callũ. Rurſus pleniluniũ nocet ad.iiii.nonas iulii cũ ægypto canicula exorit̃.
Vel certe.xvi.kalen . auguſti cum italiæ. Item.iiii.kalen.auguſti cum aquila occidit:
uſq; in.x.kalend.eiuſdem. Extra has cauſas ſunt uinalia altera:quæ aguntur ad.xiii.
kalend.ſeptembris . Et Varro a fidicula incipiente occidere mane determinat:quod
uult initiũ autumni eſſe. Et hunc diem feſtum tempeſtatibus leniendis eſſe ĩſtitutũ:
Nunc fidiculam occidere ad ſextum idus auguſti ſeruatur. Intra hæc conſtat cæleſtis
ſterilitas. Neq; negauerim poſſe eam permutari arbitrio legentium:locoꝝ æſtimãtiũ
naturas. Sed a nobis rationẽ demonſtratam eſſe ſatis eſt. Reliqua obſeruatiõe cuiuſq;
cõſtabunt. Alterutrum quidem fore in cauſa:hoc eſt plenilunium:aut interlunium:
non erit dubium. Et in hoc mirabilem admirari benignitatem naturæ ſuccurrit. Iam
primum hanc iniuriam õnibus annis accidere nõ poſſe:propter ſtatos ſyderũ curſus.
Nec niſi paucis noctibus ãni. Idq; quãdo futuꝝ ſit:facile noſci. Ac ne ꝑ õnes mẽſes
timeret̃ eaꝝ quoq; lege diuiſũ. Aeſtate interlunia præterq̃ biduo:ſecura eſſe . Hyeme
plenilunia. Nec niſi æſtiuis:breuiſſimiſq; noctibus metui . nõ diebus itẽ ualere. Præ-
terea tã facile intelligi:ut formica minimum animal interlunio quieſcat . Plenilunio
etiam noctibus operetur . Auem param oriente ſirio ipſo die non apparere:& donec
occidat . E diuerſo uirionem prodire ipſo ſolſtitii die . Neutrum uero lunæ ſtatum
noxium eſſe:nec noctibus quidem:niſi ſerenis:& omni aura quieſcente . quoniam

floralia instituta

neq; ĩ nube:neq; ĩ flatu cadũt rores. Sic quoq; nõ ſine remedio. Sarmẽta:aut palea℞
aceruos:& euulſas herbas:fruticeſq; per uineas:cãpoſq; cũ timebis:incendito. fumus
medebitur. Hic e paleis & contra nebulas auxiliatur:ubi nebulæ nocẽt. Quidam tres
cancros uiuos cremari iubẽt ĩ arbuſtis:ut carbũculi nõ noceãt. Alii ſiluri carnẽ leuiter
uri a uento:ut per totã uineam fumus diſpergat᷑. Varro auctor eſt:ꝙ ſi fidiculæ occa-
ſu:quod eſt initiũ autumni:uua picta conſecretur inter uites minus nocere tẽpeſta-
tes. Archibius ad Antiochũ ſyriæ regẽ ſcripſit: Si fictili nouo obſerata:obruat᷑ rubeta
rana in media ſegete:nõ eſſe noxias tempeſtates. Opera ruſtica huius iteualli. Terrã
iterare. Arbores circũfodere. Vbi æſtiuoſa regio poſcat:accumulare. Germinãtia:niſi
in ſolo luxurioſo:fodienda non ſunt. Seminaria purgari ſarculo. Meſſem hordeaceã
facere. Aream ad meſſem creta præparare Catonis ſententia:amurca temperata: Vir-
gilii operoſius. Maiore ex parte æquant tantum:& fimo bubulo dilutiore illinunt.
Id ſatis ad pulueris remedium uidetur.

DE Meſſe & tritico & palea & frumento ſeruando. Ca. xxx:

MEſſis ipſius ratio uaria. Galliarũ latifundiis ualli prægrandes:dentibus ĩ mar-
gine infeſtis:duabus rotis per ſegetem impellũt᷑: iumento in contrariũ iũcto.
ita direptæ in uallum cadunt ſpicæ. Stipulæ alibi media falce præciduntur:atq; inter
duas mergites ſpica deſtringitur. Alibi ab radice euellunt. Quod qui faciunt: ꝓſcindi
ab ſe obiter agrum interpretantur: cum extrahant ſuccum. Differentia hæc. Vbi ſti-
pula domos contegunt:q̃ longiſſimam ſeruant. Vbi fœni inopia eſt:ſtramẽto paleã
quærunt. Panici culmo non tegunt. Milii culmũ fere inurũt. Hordei ſtipulam bubus
gratiſſimam ſeruant. Panicum & milium pectine manuali ſigillatim legunt galliæ.
Meſſis ipſa alibi tribulis in area: alibi equorum greſſibus exteritur. Alibi perticis fla-
gellatur. Triticũ quo ſerius metitur:copioſius inuenitur. Quo celerius uero:eo ſpe-
cioſius:ac robuſtius. Lex aptiſſima anteq̃ granũ indureſcat:& cũ iam traxerit colorẽ.
Oraculũ uero:biduo celerius meſſem facere:potius q̃ triduo ſerius. Siliginis & tritici
etiam ratio in area horreoq;. Far (quia difficulter excutitur) conuenit cum palea ſua
condi & ſtipula tantum:& ariſtis liberatur. Palea plures gentium pro fœno utuntur.
Melior ea quæ tenuior:minutiorq;:& pulueri propior. Ideo optima:e milio. Proxia:
hordeo. Peſſima ex tritico: præterq̃ iumentis opere laborantibus. Culmum ſaxoſis
locis cum ĩaruerit:baculo frangunt:ſubſtratu animalium. Si palea deficit: & culmus
terit᷑. Ratio hæc:maturius deſectus:muria diu aſpgit᷑. dehinc in manipulos ſiccatus
conuoluitur: atq; ita pro fœno bubus datur. Sunt qui accẽdunt in aruo & ſtipulas:
magno Virgilii preconio. Sũma aũt ratio:ut herbarũ ſemen exurant. Ritus diuerſi-
tatẽ:magnitudo facit meſſiũ:& raritas operario℞. Connexa eſt ratio frumẽti ſeruãdi.
Horrea operoſa:tripedali craſſitudine:pariete lateritio:exædificari iubẽt aliq̃. Præte-
rea ſuperne impleri:nec adflatus admittere: aut feneſtras habere ullas. Alii ab exortu
tantũ æſtiuo:aut ſeptentrione:eaq; ſine calce cõſtrui:quoniã ſit frumento ĩimiciſſĩa.
Nã quæ de amurca præceperĩt:indicauimus. Alibi contra:ſuſpendũt granaria lignea
columnis:& perflari undiq; malunt: atq; etiam a fundo. Alii omnino pendũt: & ab
afflatu extenuari granum arbitrãtur. & ſi tegulis ſubiaceat: conferueſcere. Multi uẽ-
tilare quoq; uetant. gurgulionem enim non deſcendere infrá quattuor digitos:nec ã-
plius periclitári. Columella & fauonium uentum conferre frumento prædicit:quod
miror equidem ſicciſſimum alioquin. Sunt qui rubetã ranam in limine horrei pede
e longioribus ſuſpenſam inuehere iubeant. Nobis referre plurimum tempeſtiuitas
cõdendi uidebitur. Nam ſi parum toſtum:atq; robuſtum collectum ſit:aut calidum
conditum:inimica innaſci neceſſe eſt. Diuturnitatis cauſæ plures. Aut in ipſius grani
corio: cum eſt numeroſius:ut milio. Aut ſucci pinguedine:qui pro humore ſufficit
tantũ:ut ſiſamæ. Aut amaritudine:ut lupino:& cicerculæ. In tritico maxime creſcũt
animalia:quoniã ſpiſſitate ſua cõcaleſcit:& furfure craſſo ueſtitur. Tenuior hordeo

palea:exilis & legumini. Ideo non generant. Faba crassioribus tunicis operitur: ob hoc efferuescit. Quidam ipsum triticū diuturnitatis gratia aspergunt amurca: mille modios q̄drātali. Alii chalcidica: aut cariotica creta: aut etiā absinthio. Est & olynthi: ac perinthi: euboeæ terra: quæ corrūpi nō sinat. Nec fere condita in spica læduntur. Vtilissime tamen seruāt in scrobibus: quos syros uocāt: ut in cappadocia: & thracia: & hispania: africa. Ante ōnia ut sicco solo fiant curat. Mox ut palea substernantur. Præterea cum spica sua conduntur. Ita frumenta si nullus spiritus penetret: certū est nihil maleficum nasci. Varro auctor est sic conditum triticum durare annis quinq̄-ginta: milium uero centum. Fabam & legumina in oleariis cadis oblita cinere: longo tempore seruari. Idem fabam a Pyrrhi regis ætate ī quodam specu ambratiæ: usq; ad piraticum Pompeii magni bellū durasse: ānis circiter. c. xx. Ciceri tātū nullæ bestiolæ in horreis innascunt. Sūt qui urceis cinere substratis: & illitis: acetū habētibus: legu-minum aceruos superingerāt: ita non nasci maleficia credentes. Alii q ī salsamētariis cadis gypso illinant. Alii qui lentem aceto laserpitiato respergant: siccatamq; oleo inungant. Sed breuissīa obseruatio: quod uitiis carere uelis: interlunio legere. Quare plurimū refert: cōdere qs malit: an uendere. Crescente enim luna fruméta grādescūt.

DE Vindemia & autumni temporibus. Ca. xxxi.

SEquitur ex diuisione temporum. Autūnus a fidiculæ occasu ad æquinoctium: ac deinde uergiliarum occasum: initiumq; hyemis iis interuallis significatur. Pridie idus augusti atticæ equus oriens. Vespa ægypto & Cæsari delphinus occidēs. Xi. kalen. septēbris Cæsari & assyriæ stella: quæ uindemiator appellatur: exoriri mane incipit: uindemiæ maturitatē ꝓmittens. Eius argumētum erūt acini colore mutati. Assyriæ. v. kalen. & sagitta occidit: & etesiæ desinunt. Vindemiator ægypto nō exorit. Atticæ arcturus matutino & sagitta occidit mane. V. idus septembris Cæsari capella oritur uesperi. Arcturus uero medis pridie idus: uehemētissimo significatu terra: ma-riq; per dies quinq;. Ratio eius hæc traditur. Si delphino occidente hymbres fuerīt: non futuros per arcturum. Signum orientis eius syderis seruetur hirūdinum abitus: nanq; deprehensæ intereunt. Xvi. kalen. octobris ægypto spica: quā tenet uirgo: exorit matutino: etesiæq; desinūt. Hoc idem Cæsari. xiiii. kalend. Xiii. assyriæ significant. &. xi. kalen. Cæsari cōmissura pisciū occidens. Ipsumq; æquinoctii sydus. viii. kalend. octobris. Deīde consentiūt (quod est rarum) Philippus: Calippus: Dositheus: Parme-nistus: Conō: Criton: Democritus: Eudoxus: Ion. iiii. kalé. octobris capellā matutino exoriri. Et. iii. kalend. hædos. Vi. nonas octobris atticæ corona exoritur. Mane asiæ & Cæsari. V. kalend. eniochus occidit matutino. III. kalen. Cæsari corona exoriri īcipit. Et postridie occidūt: abditi uesperi. Viii. idus octobris Cæsari fulgens ī corona stella oritur. Et tertio idus uergiliæ uesperi. Ididus corona tota. Vi. kalend. nouēbris suculæ uesperi exoriunt. Pridie kalen. Cæsari arcturus occidit: & suculæ exoriunt cum sole. IIII. nonas arcturus occidit uesperi. V. idus nouēbris gladius orionis occidere īcipit. Deinde tertio idus uergiliæ occidunt. In his tempoꝝ interuallis opera rustica: napos: raphanos serere: quibus diebus dixīus. Vulgus agreste & rapam post ciconiæ discessū male seri putat. Nos ōnino post uulcanalia: & præcocia cum panico. A fidiculæ aūt occasu uiciam: passiolos: pabulū. Et hoc silente luna seri iubent. Et frōdis præparādæ tempus hoc est. Vnus frōdator quattuor frondarias fiscinas complere in die iustum habet. Si decrescente luna præparet nō putrescit. Aridā colligi non oportet. Vīdemiā antiq nunq̄ existimauere maturam āte æquinoctiū. Iā passim rapi cerno. Quāobrē & huius tempora notis: argumentisq; signent. Leges ita se habent. Vuam calidam ne legito: hoc est ī eius siccitate. Ac nisi hymber interuenerit. Hanc nec legito rorulētā: hoc est si ros nocturnus fuerit: Nec prius q̄ sole discutiatur: Vīdemiare incipito: Cū ad palmitem pampinus procumbere cœperit: aut cum exempto acino ex densitate interuallū nō cōpleri apparuerit acinū non augeri. Acino plurimū refert: si cōtingat

crescente luna uindemiare. Pressura una culleos.xx.īplere debet. Hic est pes iustus.
Ad totidē culleos:& lacus. Xx.iugeribus unū sufficit torculū. Premūtq; aliq sigulis.
Vtilius binis:licet magna sit uastitas singulis. Longitudo in iis refert:non crassitudo.
Spatiosa melius premūt. Antiqui funibus:uittisq; loreis ea detrahebant. & uectibus:
intra cannos:inuenta gæcanica:mali rugis per cocleas bullātibus palis: affixa arbori
stella:a palis arcas lapidū attollente se cum arbore:quod maxime probat᷑. Intra.xxii.
hos ānos īuentū paruis prælis:& minori torculari:ædificio breuiore:& malo ī medio
decreto:tympana imposita uinaceis:superne toto pondere urgere:& super præla cō-
struere cōgeriē. Hoc & poma colligendi tempus:& obseruatio:cū aliquod maturitate
non tempestate deciderit. Hoc & fæces exprimēdi. Hoc & defrutū coquendi: silente
luna noctu:aut si interdiu plena. Cæteris diebus:aut ante exortū lunæ:aut post occa-
sū. Nec de nouella uite:aut palustri. Nec nisi e matura uua. Nec nisi e foliis despu-
mandum. Quia si ligno contingatur uas:adustum ac fumosum fieri putant. Iustum
uindemiæ tempus ab æquinoctio ad uergiliarum occasum dies.xliiii. Ab eo die ora-
culum occurrit:frigidum picari pro nihilo ducentium. Sed iam & kalend. ianuarii
defectu uasorum:uindemiātes uidi. piscinisq; musta condi aut uina effundi priora:
ut dubia reciperentur. Hoc non tam sæpe prouentu nimio euenit:q̄ segnitia insidiā-
tium caritati ciuili. Sed æqui patrisfamilias modus est annonæ:cuiusq; āni utilitate.
Id peræque lucrosissimū. Reliqua de uinis affatim dicta sunt. Item uindemia facta
oliuam esse rapiendam. Et quæ ad oleum pertinent: quæq; a uergiliarum occasu agi
debent.

DE Lunari ratione. Ca.xxxii.

His quæ sunt necessaria: adiicientur de luna uentisq; & præsagiis: ut sit tota
syderalis ratio perfecta. Nanq; Virgilius etiā in numeros lunæ quædā digerēda
putauit:Democriti secutus ostentationem. Nos legum utilitas:quæ in toto opere: in
hac quoq; mouet parte. Omnia quæ cæduntur:carpunt᷑:tunduntur innocentius de-
crescente luna:q̄ crescente fiunt. Stercus nisi decrescente luna:ne tangito. Maxīe aūt
intermenstrua dimidiaque stercorato. Verres: iuuencos:arietes hædos:decrescente
luna castrato. Oua luna noua supponito. Scrobes luna plena noctu facito. Arbo-
rum radices luna plena operito. Humidis locis interlunio serito: & circa interlu-
nium quatriduo. Ventilari quoq; frumenta:ac legumina: & condi circa extremam
lunam iubent. Seminaria cum luna supra terram sit fieri. Calcari musta cū luna sub
terra. Item materies cædi:quæq; alia locis suis diximus:neq; facilior est obseruatio:ac
iam dicta a nobis secundo uolumine:sed quod intelligere uel rustici possit. Quotiēs
ab occidēte sole cernit᷑: prioribusq; noctis horis lucebit:crescēs erit. Et oculis dimidi-
ata iudicabitur. Cum uero occidente sole orietur ex aduerso: ita ut pariter aspiciant᷑:
tunc erit plenilunium. Quotiens ab ortu solis oritur:prioribusq; noctis horis detra-
het lumē:& in diurnas extendet:decrescens erit. Iterūq; dimidia. In coitu uero: quod
interlunium uocāt:cum apparere desierit. Supra terras autem erit: quamdiu & sol.
Interlunio:& prima tota die:secūda hora noctis:uno distante sicilico:ac deīde tertia:
usq; ad quintamdecimam multiplicatis horarum iisdem portionibus:quintadecima
tota supra terras noctu erit: eademq; sub terris tota die.xvi.ad primæ horæ nocturnæ
dextātem sicilicum sub terra aget:easdēq; portiones horarū per singulos dies adiicit:
usq; ad interlunium. & q̄tum primis partibus noctis detraxerit:quod sub terris agat:
tātūdem nouissimis ex die adiiciet sup terram. Alternis autē mensibus.xxx.implebit
numeros. Alternis uero detrahet singulos. Hæc erit ratio lunaris.

DE Ventorum ratione. Ca.xxxiii.

Uentorū paulo scrupulosior obseruatio. Solis ortu:quocūq; libeat die:stātibus
hora diei sexta:sic ut ortum eum a sinistro humero habeant: contra mediam
faciem meridies:a uertice septentrio erit:qui ita limes per agrum currit:cardo appel-
latur. Circumagi deinde melius est:ut umbram suam quisq; cernat:alioquin post

hoīnē erit. Ergo pmutatis lateribus: ut ortus illius diei a dextro humero fiat: occaſus
a ſiniſtro: tunc erit hora ſexta: cum minima umbra contra mediū fiat hominem. Per
huius mediam lōgitudinem duci ſarculo ſulcum: uel cinere lineā: uerbi gratia: pedū
.xx. conueniet. mediāq; mēſurā: hoc eſt in decimo pede circūſcribi circulo paruo: q
uocet umbilicus. quæ pars fuerit a uertice umbræ: hæc erit uentus ſeptentrionalis. Illo
tibi putator arborum plagæ nec ſpectēt: neue arbuſta: uineaue niſi in africa: cyrenis:
ægypto. Illinc flante ne arato: quæq; alia præcepimus. Quæ pars lineæ fuerit a pedi-
bus umbræ meridiem ſpectans: hæc uentū auſtrū dabit: quē a græcis notum diximus
uocari. Illinc flatu ueniēte: materiā uineāq; agricola ne tractes. Humidus aut æſtuo-
ſus italiæ eſt. Africæ quidem incendia cum ſerenitate affert. In hunc italiæ palmites
ſpectent: ſed non plagæ arborum uitiumue. Hūc oliueti metator: uergiliaꝝ q̄triduo.
Hunc caueat inſitor calamis: gemmiſq; inoculator. De ipſa regionis eius ora præ-
monuiſſe conueniet. Frondem medio die arborator ne cædito. Cum meridiem adeſſe
ſenties paſtor: æſtat: contrahente ſe umbra: pecudem a ſole in opaca cogito. Cum
æſtate paſces: in occidentem ſpecta ante meridiem: poſt meridiem in oriētem. Aliter
noxium: ſicut hyeme: & uere in rorulentum duceres. Nec contra ſeptentrionē paueris
ſupradictum. Clodunt ita: lippiuntue ab afflatu: & aluo cita pereunt. Qui fœminas
concipi uoles: in hunc uentum ſpectantes iniri cogito.

DE Limitatione agrorum. Capitulum. xxxiiii.

DIximus: ut in media linea deſignaretur umbilicus. Per hunc mediū tranſuerſa
currat alia. Hæc erit ab exortu æquinoctiali: ad occaſum æquinoctialem. Et li-
mes qui ita ſecabit agrum: decumanus uocabitur. Ducant deinde aliæ duæ lineæ: inde
his obliquæ: ita ut a ſeptentrionis dextera: leuaq; ad auſtri dextram ac leuā deſcēdāt.
Omnes per eundem currant umbilicum. Omnes inter ſe pares ſint: ōniū interualla
paria. Quæ ratio ſemel in quoq; agro ineunda erit: uel ſæpius: ſi libeat: ita uite ligno
facienda: regulis paribus ī tympanū exiguū: ſed circinatū adactis. Ratione qua doceo
occurrendū ingeniis quoq; imperitorum eſt. Meridiem excuti placet: quoniā ſemper
eſt idem. Sol autē quottidie ex alio cæli momēto q̄ pridie oritur. Ne quis forte ad ex-
ortū capiendā putet lineam. Ita cæli exacta parte: quod fuerit lineæ caput ſeptētrioni
proximū: a parte exortiua ſolſtitialē habebit exortum: hoc eſt longiſſimi diei: uētūq;
aquilonem: boream a græcis dictum. In hunc ponito arbores: uiteſq;. Sed hoc flante
ne arato. Frugē ne ſerito. Semen ne iacito. Præſtringit enim atq; percellit hic radices
arborū: quas poſiturus afferes. Præmonitus eſto. Alia robuſtis proſūt: alia īfātibus.
Nec ſū oblitus in hac parte uentū a græcis poni: quē cæciā uocāt. Sed idē Ariſtoteles
uir immenſæ ſubtilitatis: qui idipſum fecit: rationem conuexitatis mundi reddit: qa
contrarius aquilo africo flat. Nec tamen eum toto anno in prædictis timet agricola.
Mollit ſydera æſtate media: mutatq; nomen: & eteſias uocatur. Ergo cum frigidum
ſenties: caueto. Ac quacūq; aquilo prædicitur. Tanto pernicioſior ſeptentrio eſt. In
hūc aſiæ: græciæ: hiſpaniæ: maritimæ: italiæ: cāpaniæ: apuliæ arbuſta: uineæq; ſpectāt.
Qui mares cōcipi uoles: in hunc paſcito: ut ſic in eundem ineāt. Ex aduerſo aqlonis
ab occaſu brumali africus: quem græci lyba uocant. In hunc a coitu: cum ſe pecus cir-
cūegerit: fœminas conceptas eſſe ſcito. Tertia a ſeptentrione linea: quam p latitudinē
umbræ duximus: & decumanam uocamus: exortū habebit æquinoctialē: uentumq;
ſubſolanū a græcis apeliotē dictū. In hūc ſalubribus locis uillæ: uineæq; ſpectēt. Ipſe
leniter pluuius: tamen eſt ſiccior fauonio. Ex aduerſo eius ab æquinoctiali occaſu:
zephyrus a græcis nominatur. In hunc ſpectare olieta Cato iuſſit. Hic uer īchoat:
aperitq; terras: tenui frigore ſaluber. Hic uites putandi: frugeſq; curandi: arbores ſe-
rendi: poma inſerēdi: oleas tractandi ius dabit. afflatuq; nutricum exercebit. Quarta
a ſeptentrione linea: eadem auſtro ab exortiua parte proxima: brumalē habebit exortū
uentumq; uulturnum: eurum a græcis dictum: ſicciorem & ipſum: tepidioremq;. In

hunc apiaria:& uineæ italiæ galliarumq; ſpectare debent. Ex aduerſo uulturni flabit chorus:ab occaſu ſolſtitiali & occidẽtali latere ſeptentrionis: a græcis dictus argeſtes. ex frigidiſſimis & ipſe:ſicut omnes qui a ſeptentrionis parte ſpirant. hic & grãdines ĩfert. cauendus et ipſe:non ſecus ac ſeptentrio. Vulturnus ſi a ſerena cæli parte cœpit flare:non durabit in noctem. At ubi ſubſolanus in maiorem partẽ noctis extenditur: qſqs erit uentus:ſi feruidus ſentiet̃:pluribus diebus permanebit. Aqlonẽ prænuntiat terra ſicceſcens. Sed roreſcens repente:auſtrũ immiſcet humeſcens in rore occulto.

Prognoſtica tempeſtatum. Ca.xxxv.

ETenim prædicta ratione uentorũ:ne ſæpius eadem dicantur:tranſire conuenit ad reliq̃ tẽpeſtatũ præſagia. quoniã & hoc placuiſſe Virgilio magnop̃e uideo. Siquidẽ in ipſam meſſem ſæpe concurrere prælia uentorũ damnoſa ĩperitis refert. Tradunt enim eundem Democritũ: metente fratre eius Damaſo ardentiſſimo æſtu: oraſſe ut reliquæ ſegeti parceret:raperetq; deſecta ſub tectum:paucis mox horis ſæuo hymbre uaticinatione approbata. Quĩimmo & arũdinem non niſi impendente pluuia ſeri iubent:et fruges inſecuturo hymbre. Quamobrem & hæc breuiter cõtĩgemus: ſcrutati maxime pertinentia. Primumq; a ſole capiemus præſagia. Purus oriens:atq; non feruens:ſerenum diem nuntiat. At hybernam pallidus grandinem. Si & occidit pridie ſerenus:& oritur:tãto certior fides ſerenitatis. Concauus oriens pluuias prædicit. Item uentos:cum ante exorientem eum nubes rubeſcũt. Quod ſi & nigræ rubẽtibus interuenerint:& pluuias. Cum orientis atq; occidentis radii rubent:coire pluuias. Si circa occidentem rubeſcunt nubes:ſerenitatem futuræ diei ſpondent. Si in exortu ſpargentur:partim ad auſtrum:partim ad aquilonẽ:pura circa eum ſerenitas ſit licet: pluuiam tamen uentoſq; ſignificabunt. Si in ortu:aut in occaſu contracti cernẽtur radii hymbrem. Si in occaſu eius pluet: aut radii in ſe nubem trahent: aſperam in proximum diem ſignificabũt tempeſtatem. Cum oriente radii nõ illuſtres eminebũt: quãuis circundati nube non ſint:pluuiam portendent. Si ante exortũ nubes globabuntur:hyemem aſperã denuntiabũt. Si ab exortu repellent̃:& ad occaſum abibunt: ſerenitatem. Si nubes ſolẽ circũcludẽt:quãto minus luminis relĩquẽt:tãto turbidior tẽpeſtas erit. Si uero etiã duplex orbis fuerit:eo atrocior. Quod ſi in exortu fiet ita: ut rubeſcant nubes:maxima oſtendetur tempeſtas. Si non abibunt:ſed incũbent:a quocũq; uento fuerint:eũ portendẽt. Si a meridie:& hymbrem. Si oriens cinget̃ orbe: ex qua p̃te is ſe aperit:expectet̃ uentus. Si totus defluxerit æqualiter ſerenitatẽ dabit. Si in exortu lõge radios per nubes porriget:& medius erit ĩanis pluuiam ſignificabit. Si ante ortũ radii ſe oſtendent aquam & uentũ. Si circa occidentem cãdidus circulus erit notis:leuem tempeſtatem. Si nebula:uehementiorem. Si cadente ſole:uentũ. Si ater circulus fuerit:ex qua regione is eruperit:uentum magnum. Proxima ſunt iure lunæ præſagia. Quartam eam maxime obſeruat ægyptus. Si ſplendens exorta puro nitore fulſerit:ſerenitatem. Si rubicunda:uentos. Si nigra:pluuias portendere credit̃. In quinta cornua eius obtuſa:pluuiam. Erecta & infeſta uentos ſemper ſignificant. Quarta tamen maxime. Cornu eius ſeptentrionale acuminatũ atq; rigidũ:illũ præſagit uẽtum. Inferius auſtrum. Vtraq; recta: noctem uentoſam. Si q̃rtũ orbis rutilus cinget:uentos & hymbres præmonebit. Apud Varronẽ ita eſt. Si quarto die luna erit directa:magnam tempeſtatem in mari præſagiet:niſi ſi coronam circa ſe habebit & eam ſinceram:quoniam illo modo non ante plenam lunam hyemandum oſtendit. Si plenilunio per dimidium pura erit:dies ſerenos ſignificabit. Si rutila:uentos. Nigreſcens:hymbres. Si caligo orbis nubẽincluſerit:uentos qua ſe ruperint. Si gemini orbes cinxerint:maiorem tempeſtatem. Et magis ſi tres erunt:aut nigri:aut ĩterrupti: atq; diſtracti. Naſcens luna ſi cornu ſuperiore obatro ſurget:pluuias decreſcẽs dabit. Si inferiore ante plenilunium. Si in media nigritia illa fuerit:hymbrẽ in plenilunio. Si plena circa ſe habebit orbem:ex q̃ parte is maxĩe ſplẽdebit:ex ea uentũ oſtendet.

Solis p̄ſagia

Lune p̄ſagia

Si in ortum cornua crassiora fuerint:horridam tempestatem. Si ante quartam non apparuerit uento fauonio flante:hyemalis toto mẽse erit. Si.xvi.uehementius flãmea apparuerit:asperas tempestates præsagiet. Sunt & ipsius lunæ octo articuli:quotiẽs in angulos solis incidit:plerisq; inter eos tantũ obseruantibus præsagia eius. hoc est tertia.vii.xi.xv.xix.xxiii.xxvii.& interlunium. Tertio loco stellarum obseruationem esse oportet. Discurrere eæ uidẽtur interdũ:uentiq; protinus sequunt̃ in quarũ parte ita præsagauere. Cælum cum æqualiter totum erit splendidũ articulis temporũ quos proposuimus: autũnum serenum præsagabunt & frigidũ. Si uer et æstas non sine riguo aliquo trãsierint:autũnum serenũ & densũ:minusq; uentosũ facient. Autũni serenitas uentosam hyemem facit. Cum repente stellarum fulgor obumbrat̃:uti neq; nubilo neq; caligine fluitans:graues denũtiant̃ tempestates. Si uolitare plures stellæ uidebunt̃:quo feruntur albescentes:uentos ex iis partibus nuntiant. Ac si circa pure stabunt certos. Si id in partibus pluribus fiet:inconstantes uentos effũdẽt. Si stellarũ errantium aliquã orbes incluserint hymbres. Sunt in signo cancri duæ stellæ paruæ aselli appellatæ:exiguũ inter illas spatiũ optinente nubecula:quã præsepia appellãt. Hæc cũ cælo sereno apparere desierit: atrox hyems sequit̃. Si alteram earũ aqloniam caligo abstulerit:auster sæuit. Si austrinam aquilo. Arquus cũ sunt duplices:pluuias nuntiant. A pluuiis serenitatem non perĩde certam. Circuli noui circa sydera aliqua pluuiam. Cum æstate uehementius tonuerit:q̃ fulserit: uentos ea parte denuntiat. Ecõtra si minus tonuerit:hymbrem. Cum sereno cælo fulget:pluuiæ erũt & tonitrua & hyemabit. Atrocissime autem cum ex omnibus quattuor partibus cæli fulgurabit. Cum ab aquilone tantum:in posterũ diem aquã portendit. Cum a septentrione uẽtũ. Cum ab austro uel choro aut fauonio nocte serena fulgurauerit: uentum & hymbrẽ ex iisdem regionibus demonstrabit. Tonitrua matutina uẽtum significant. Hymbrẽ meridiana. Nubes cum sereno cælo ferunt̃: a quacũq; parte id fiet: expectent̃ uenti. Si eodẽ loco globabũt̃:appropinquãte sole discutientur. Et hoc si ab aquilone fiat: uentos: si ab austro:hymbres portendẽt. Sole occidente si ex utraq; parte eius cælũ patet:tempestatẽ significabunt. Vehementius atræ ab oriente in noctẽ aquã minãt̃. Ab occidente in posterum diem. Si nubes ut uellera lanæ spargent̃ multæ ab oriente: aquã in triduũ præsagient. Cũ in cacuminibus montium nubes consident hyemabit. Si cacumina pura fient:disserenabit. Nube grauida cãdicãte quod uocãt tempestatẽ albam:grãdo imminebit. Cælo quãuis sereno nubecula quãuis parua uẽtũ ꝓcellosũ dabit. Nebulæ e mõtibus descẽdentes:aut cælo cadentes:uel in uallibus sedẽtes: serenitatem promittunt. Ab his terreni ignes proxime significant. Palladi nãq; murmurantesq;:tempestatum nũtii sentiũtur. Pluuiæ etiã si in lucernis fungi. Si flexuose uolitet flamma:uentum. Et lumina cum præ se flammas elidunt:aut uix accẽdũtur. Item cum in eo pendentes coaceruãtur scintillæ: uel cum tollentibus ollas carbo adhærescit:aut cum contẽtus ignis e se fauillam discutit:scintillamue emittit: uel cũ cinis in foco concrescit:& cum carbo uehementer perlucet. Est & aquarũ significatio. Mare si in tranquillo portu a cursu stabit:& murmurauerit intra se:uentũ prædicit. Si idẽtidem: & hyemem & hymbrem. Littoris ripæq; si resonabunt tranquilla:asperã tempestatem. Item maris ipsius trãquillus sonitus spumæue dispersæ aut aquæ bullantes. Pulmones marini in pelago:plurimum dierum hyemem portendunt. Sæpe & silentio intumescit:flatuq; altius solito iam intra se esse uentos fatetur. Equidem & montium sonitus nemorumq; mugitus prædicunt. Et sine aura quæ sentiatur folia ludentia. Lanugo populi aut spinæ uolitans. Aquisq; pluma innatans. Atq; etiam in campis tempestatem uenturam præcedens suus fragor:& cæli quidem murmur non dubiam habet significationem. Præsagiunt & animalia. Delphini tranquillo mari lasciuiẽtes flatum ex qua ueniũt parte. Item spargẽtes aquam. Item turbãtes tranqllitatem. Lolligo uolitans. Conchæ adhærescentes. Echini affligentes sese:aut harena

Incipit Liber

ſaburrãtes tẽpeſtatis ſigna ſunt. Ranæ quoq; ultra ſolitũ uocales. Et fulicæ matutino clangore. Item mergi anateſq; pennas roſtro purgantes: uentum Cæteræq; aquaticæ aues cõcurſãtes. Grues in mediterranea feſtinantes. Mergi maria aut ſtagna fugiẽtes. Grues ſilentio per ſublime uolantes ſerenitatem. Sic noctua in hymbre garrula. at ſereno tempeſtatẽ. Coruiq; ſigultu quodam latrãtes: ſeq; concutientes: ſi continuabũt: uentos. ſi uero carptim uocem reſorbebũt: uentoſũ hymbrem. Graculi ſero a pabulis recedẽtes: hyemem. Et albæ aues cum congregabunt̃. Et cũ terreſtres uolucres contra aquã clangores dabũt: perfũdentes ſeſe. Sed maxime cornix. Hirũdo tam iuxta aquã uolitans ut pẽna ſæpe percutiat. Quæq; in arboribus habitãt: fugitãtes in nidis ſuis. Et anſeres continuo clãgore intempeſtiui. Ardea in mediis arenis triſtis. Nec mirum aq̃ticas: aut in totũ uolucres præſagia aeris ſẽtire. Pecora exultãtia & ĩdecora laſciuia ludẽtia eandem ſignificationem habent. Et boues cælũ olfactantes: ſeq; lãbẽtes cõtra pilum. Turpeſq; porci alienos ſibi manipulos fœni lacerãtes. Segniterq; & cõtra induſtriam ſuã formicæ abſconditæ concurſantes aut progerentes oua. Item uermes terreni erumpentes. Trifolium quoq; inhorreſcere: & folia contra tempeſtatem ſubrigere certum eſt. Necnõ & in cõuiuiis menſiſq; noſtris uaſa: quibus eſculẽtũ addit̃: ſudorem repoſitoriis linquentia diras tempeſtates prænũtiant.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVSNONVS. PROOEMIVM: IN QVO LINI NATVRA CONTINETVR ET MIRABILIA.

YDERVM QVOQVE TEMPESTATVMQUE ratio uel imperitis facili atque indubitato modo monſtrata eſt. Verũ q̃a intelligẽtibus non minus conferunt rura deprehendendo cælo q̃ ſyderalis ſcientia: Agro colendo proximam multi hortoꝝ curam fecere. Nobis non protinus tranſire ad iſta tempeſtiuũ uidetur. Miramurq; quoſdã ſcientiæ gratia eruditionis ſuæ gloriã ex his petentes tam multa præteriſſe: nulla mẽtione habita tot rerum ſponte curaue prouenientium: præſertim cũ pleriſq; earum precio uſuq; uitæ maior etiã q̃ frugibus perhibeat̃ auctoritas. Atq; ut a cõfeſſis ordiamur utilitatibus quæq; nõ ſolũ terras omnes: uerum etiam maria repleuere: ſerit̃: ac dici neq; inter fruges neq; inter hortenſia poteſt linum. Sed in qua non occurrere uitæ parte? Quod ue miraculum maius. Herbam eſſe quæ admoueat ægyptũ italiæ: ĩtantum ut Galerius a freto ſiciliæ alexandriam ſeptima die peruenerit. Babillus ſexta: ãbo præfecti. Aeſtate uero proxĩa Valerius Marianus ex prætoriis ſenatoribus a puteolis nono die leniſſĩo flatu. Herbã eſſe quæ gadis Herculis colũnas ſeptimo die hoſtiam afferat: et citeriorẽ hiſpaniã quarto: prouinciam narbonenſem tertio: africam altero. quod etiã molliſſimo flatu contingit. C. Flacco legato Vibii Criſpi procõſulis. Audax uita ſcelerum plena aliq̃d ſeri: ut uentos procellaſq; recipiat. Et paꝝ eſſe fluctibus ſolis uehi. Iam uero nec uela ſatis eſſe maiora nauigiis. Sed quãuis amplitudini antẽnarum ſingulæ arbores ſufficiant: ſuper eas tamẽ addi uelorum alia uela. Præterq; alia in proris & alia ĩ pupibus pandi ac tot modis prouocari mortem. Deniq; tam paruo ſemine naſci: quod orbem terraꝝ ultro citroq; portet: tam gracili auena tã non alte a terra tolli: neq; id uiribus ſuis necti: ſed paſſũ tuſumq;: & in molliciem lanæ coactum iniuria naturæ: ac ſũma audacia: & quo peruenire nulla execratio ſufficit contra inuentorem dictũ ſuo loco a

de lino pulcra narratio

nobis: cui satis non fuit hominem in terra mori: nisi periret & insepultus. At nos priore libro hymbres & flatus cauendos frugum causa uictusq; præmonebamus. Ecce seritur hominis manu: metitur eiusdem hominis ingenio quod uẽtos in mari optet. Præterea ut sciamus fauisse pœnas: nihil gignitur facilius. Vt sẽtiamus nolẽte id fieri natura: urit agrum: deterioremq; ipsum facit.

DE Lini satione: & generibus eius: & quomõ pficiatur: & de mappis: & lino non ardente: & quando primum in theatris uela. Ca. i.

SEritur sabulosis locis maxime: unoq; sulco: nec magis festinat aliud. Vere satũ æstate uellitur. & hanc quoq; terræ iniuriã facit. Ignoscat tamẽ aliquis ægypto serẽti: ut arabiæ indiæq; merces apportet. Ita ne & galliæ censent hoc reditu? Mõtesq; mari oppositos esse non est satis: & a latere oceani obstare ipsum quod uocant ĩane. Cadurci: caleti: ruteni: bituriges: ultimique hominum existimati morini: immo uero galliæ uniuersæ uela texunt. Iam quidem & transrhenani hostes. Nec pulchriorem aliam uestem eorum fœminæ nouere. Qua ammonitione succurrit: quod. M. Varro tradit ĩ serranorum familia gentilitiũ esse fœminas linea ueste non uti. In germania autem defossi & sub terra id opus agunt. Similiter in italia ratione alia. Nam inter padum ticinumq; amnes: subiacent abiterna. In europa lino palma secunda. In uicino enim halionis capessunt retouina. Et in æmilia uia fauentina candore. Halionis semper crudis fauẽtina præferuntur. Retouinis tenuitas summa densitasq;. Candor æque ut fauentinis: sed lanugo nulla: quod apud alios gratiam: apud alios offẽsionẽ habet. Neruositas filo æqualior pene q̃ coroneis: tinnitusq; cum dente libeat experiri. Ideo duplex q̃ cæteris precium. Et hispania citerior habet splendorem lini præcipuũ torrẽtis: in quo politur natura: qui aluit terraconem. Et tenuitas mira ibi primũ carbasis repertis. Nam dudum ex eadem hispania zoelicum uenit in italiam plagis utilissimum. Ciuitas ea gallaciæ & oceano propinqua. Est sua gloria & Cumano in campania ad piscium & alitum capturam. Eadem & plagis materia. Neque enim minores cunctis animalibus insidias q̃ nobismetipsis lino tendimus. Sed cumanæ plagæ concidunt apros: & hæ cassesue asperi ferri aciem conuincunt. Vidimusq; iam tantæ tenuitatis: ut anulũ hominis cũ epidromibus transirent: uno portante multitudinem qua psaltus cĩgerẽtur. Nec id maxime mirũ: sed sigula eaꝝ stamina cẽteno quinquageno filo constare: sicut paulo ãte Iulio Lupo q in præfectura ægypti obiit. Mirentur hoc ignorantes in ægyptii quondam regis: quẽ Amasyn uocant: thorace in rhodiorũ insula ostendi in templo Mineruæ. ccc. lxv. filis singula fila cõstare. Quod exemplum per se expertum nuper romæ prodidit Mutianus ter consul: paruasq; iam reliquias eius superesse: hac experientiũ iniuria. Italia & pelignis etiamnum linis honorem habet: sed fullonum tantum in usu. Nullum est candidius lanæue similius: sicut in culcitris præcipuam gloriam cadurci optinent. Galliarum hoc ad tormenta pariter inuentum. Italiæ quidem mos etiam nunc durat in appellatione stramenti. Aegypto lino minimũ firmitatis: plurimum lucri. Quattuor ibi genera tainicium: ac pelusiacũ: buticũ: tentiriticum: cum regionum nominibus: in quibus nascũt. Supior pars ægypti in arabia uergens gignit fruticem: quem aliqui gossipion uocant. Plures xylon: & ideo lina ĩde facta xylina. paruulus est: simileq; barbatæ nucis defert fructũ. cuius in exteriore bombice lanugo netur. Nec ulla sunt eis in candore molliciaue præferenda. Vestes ĩde sacerdotibus ægypti gratissimæ. Quartũ genus orthominum appellant. Fit e palustri uelut arundine duntaxat pannicula eius. Asia genista facit lina ad retia præcipua: in piscando durantia frutice madefacto. x. diebus. Aethiopes indiq; e malis. Arabes cucurbitis in arboribus ut diximus genistis. Apud nos maturitas eius duobus argumentis intelligitur: intumescente semine: aut colore flauescente. Tunc euulsum: & ĩ fasciculos manuales colligatum siccatur in sole pendens: conuersis superne radicibus uno die: mox quinq; aliis in contrarium inter se uersis fascium

cacuminibus ut semẽ in mediũ cadat. Inter medicamina huic uis: & in quodã rustico
ac prædulci italiæ transpadanæ cibo: sed iam pridem sacrorũ tãtũ gratia. Deĩde post
messẽ triticeã uirgæ ipsæ mergunt̃ in aquã solibus tepefactã: põdere aliquo depressæ.
nulli enĩ leuitas maior. Maceratas indicio est mẽbrana laxatior. iterumq; uniuersæ ut
prius sole siccãt̃. mox arefactæ ĩ saxo tũdũt̃ stippario malleo. Quod proximũ cortici
fuit: stuppa appellat̃: deterioris lini: lucernarũ fere luminibus aptior. Et ipsa tamen
pectit̃ ferreis ahenis: donec õnis mẽbrana decorticet̃. Medullæ numerosior distĩctio:
cãdore: mollitia. Linũq; nere & uiris decoꝝ ẽ. Cortices quoq; decussi clibanis & furnis
præbẽt usũ. Ars depectẽdi digerẽdiq;. Iustũ est e quĩquagenis fasciũ libris qnas denas
carminari. Iteꝝ deĩde in filo politur illisũ crebro in silice ex aqua. tectũq; rursus tun/
dit̃ clauis: semper iniuria melius. Inuentũ iam est etiã quod ignibus nõ absumeret̃.
Viuũ id uocãt: ardẽtesq; in focis conuiuiorũ ex eo uidimus mappas sordibus exustis
splẽdescentes igni magis: q̃ possẽt aqs. Regum ĩde funebres tunicæ corporis fauillã
ab reliquo separãt cinere. Nascit̃ ĩ desertis adustisq; sole ĩdiæ: ubi nõ cadũt hymbres:
inter diras serpẽtes. assuescitq; uiuere ardendo. Rarũ inuentu: difficile textu: propter
breuitatem. Ruffus de cætero colos splendescit igni. Cum inuentum ẽ: æquat precia
excellentium margaritarum. Vocatur autẽ a græcis asuestinũ ex argumento naturæ.
Anaxilaus auctor ẽ: lintheo eo circũdatã arborẽ: surdis ictibus & q nõ exaudiãt̃: cædi.
Ergo huic lino prĩcipatus ĩ toto orbe: proxĩus byssino: mulieꝝ maxĩe deliciis circa elĩ
in achaia genito: q̃ternis denariis stipula eius permutata quondã ut auri. Repertaq;
lintheorũ lanugo e uillis nauiũ maritimarũ maxime in magno usu medicinæ est. &
cinis spondii uim habet. Est & inter papauera genus quoddã: quo candorem lintea
præcipuum trahunt. Tentatum est tingi linũ quoq; & uestium insaniã accipere in
Alexãdri Magni primũ classibus indo amne nauigãtis: cum duces eius ac præfecti in
certamine quodam uariassent insignia nauiũ. Stupuerũtq; littora flatu uersicoloria
splendente. Velo purpureo ad accium cũ. M. Antonio Cleopatra uenit: eodẽq; effu/
git. Hoc fuit imperatoriæ nauis insigne. Postea in theatris tãtũ umbrã fecere: quod
primus omniũ inuenit. Q. Catulus cum capitolium dedicaret. Carbasina deĩde uela
primus ĩ theatro duxisse tradit̃ Lentulus Spĩter apollinaribus ludis. Mox Cæsar dic/
tator totum forum romanum intexit. uiamq; sacram ab domo sua ac cliuum usq; in
capitolium. quod murmure ipso gladiatorio mirabilius uisũ tradunt. Deinde & sine
ludis Marcellus: Octauia sorore Augusti genitus in ædilitate sua auunculo. xi. con/
sule. kalend. augusti uelis forũ inũbrauit: ut salubrius litigantes cõsisterent. Quantũ
mutatis moribus Catonis cẽsorii: qui sternẽdũ quoq; forũ muricibus cẽsuerat. Vela
nuper colore cæli stellata per rudentes terræ etiam in amphiteatris prĩcipis Neronis
rubent in cauis ædium: & muscũ ac solem defendũt. Cætero mansit candori pertinax
gratia. Honor etiam & troiano bello. Cur enin non & præliis intersit: ut naufragiis?
Thoracibus lineis: paucos tñ pugnasse testis ẽ Homerus. Hinc fuisse & nauiũ arma/
mẽta apud eũdẽ ĩterpretati sũt eruditiores: quoniã cũ sparta dixit: significauerit sata.

DE sparti natura: & quando primum usus eius: & quomodo perficiatur: & quæ
sine radice nascantur & uiuant. Capitulum secũdũ.

SParti quidẽ usus multa post sæcula cœptus ẽ. Nec ãte pœnoꝝ arma: quæ primũ
hispaniæ ĩtulerĩt. Herba & hæc spõte nascẽs & quæ nõ queat seri. iũcusq; ꝓprie
aridi soli uni terræ dato uitio. Nanq; id malũ telluris est: nec aliud ibi seri aut nasci
potest. In africa exiguum & inutile gignitur: chartagineñ hispaniæ citerioris portio.
Nec hæc tota: sed quatinus parit mõtes quoq; sparto operit. Hĩc strata rusticis eoꝝ.
hinc ignes facesq;. hinc calceamina & pastorum uestis: animalibus noxium: præterq̃
cacuminũ teneritate. Ad reliquos usus laboriose euellit̃. Ocreatis cruribus: mãibusq;
tectis manicis cõuolutum osseis ligneisue conamentis. Nunc iam in hyemem uix: fa/
cillime tñ ab idibus maiis ĩ iunias. hoc maturitatis tempus. Vulsum fascibus ĩ aceruo

adunatum biduo tertio resolutum. Spargitur in sole: siccaturq;. & rursus in fascibus reddit sub tecta. Postea maceratur aqua marina optime: sed & dulci si marina desit. Siccatumque sole iterum rigatur: si repente urgeat desiderium. ꝑfusũ calida in folio: ac siccatũ stans cõpẽdiũ operæ fatetur. Hoc aũt tũdit: ut fiat utile præcipue in aquis: mariq; inuictũ. In sicco præferũt e canabi funes. Et spartũ alitur etiã diuersũ: ueluti nataliũ sit ĩpensa. Est q̃dẽ eius natura interpolis. Rursusq; q̃ libeat uetustum nouo miscet᷑. Veruntamen cõplectetur animo: qui uolet miraculũ æstimare: quãto sit in usu õnibus terris nauiũ armamentis: machinis ædificationum: aliisq; desideriis uitæ. Ad hos omnes usus q; sufficiant minus. xxx. passuum in latitudinem. A littore carthaginis nouæ: minusq; in longitudine esse reperientur. Longius enim uehi ĩpendia prohibent. Iunco græcos ad funes usos nomini credamus: quo herbã eã appellãt. Postea palmarum foliis phyllyraq; manifestum est. Et inde translatũ a pœnis sparti usum perq̃simile est ueri. Theophrastus auctor est: esse bulbi genus circa ripas ãniũ nascens: cuius inter sũmũ corticẽ: eamq; partem qua uescũtur: esse laneã naturam ex qua mapalia: uestesq; quõdã conficiebantur. Sed neq; regionẽ ĩ qua id fiat: neq; q̃cq̃ diligentius: præterq̃ eriophoron id appellari in exemplaribus: quæ equidem ĩueneri: tradit. Neq; omnino ullam mentionem habet bulbi generũ circa ripas amnium nascẽtis. cuius inter summum corticem eãq; partem: qua uescũt᷑: semper habet spartũ. Cuncta cura magna persecutus. cccc. xc. ãnis ante nos: ut alio iam loco diximus: quo apparet post id temporis spatiũ in usum uenisse spartũ. Et quoniã a miraculis rerũ cœpimus sequemur eorũ ordinẽ: in quibus uel maximum est aliq̃d nasci: aut uiuere sine ulla radice. Tubera uocãtur hæc undiq; terra circũdata: nullisq; fibris nixta aut saltem capillamẽtis: nec utiq; extuberante loco in quo gignũt᷑: aut rimã agente. Neq; ipsa terræ cohærent. Cortice etiam includũt᷑: ut plane nec terrã esse possimus dicere: neq; aliud q̃ terræ callũ. Siccis hæc fere & sabulosis locis: frutetosisq; nascũt᷑. Excedũt sæpe magnitudinẽ mali cotonei: etiam librali pondere. Duo eorum genera: harenosa dentibus ĩimica: & altera sincera. Distinguũt & colore ruffo nigroq;: & intus cãdido. Laudatissima quæ africæ crescunt. An ne uitium id terræ? Neq; enim aliud intelligi potest: malum ne id ea protinus globet᷑ magnitudine qua futuꝝ est? Et uiuat ne: an non: haud facile arbitror intelligi posse. Putrescendi enim ratio cõmunis est iis cum ligno. Lartio Licinio prætorio uiro iura reddente in hispania carthagine paucis his annis scimus accidisse: mordenti tuber: ut deprehensus inde denarius primos dentes ĩflecteret. Quo manifestũ erit terræ naturam in se globari. Quod certũ est ex iis quæ nascuntur: & seri non possunt.

DE Mysi & tuberibus: de fũgis pezicis: laserpitio: & magyderi: & rubia: & radicula. Ca. iii.

SImile est quod in cyrenaica prouincia uocãt mysi: præcipuum suauitate: odore ac sapore: sed carnosius. Et quod in trachia cerauniũ. De tuberibus hæc tradũt᷑ peculiariter. Cum fuerit hymbres autumnales ac tonitrua crebra: tũc nasci & maxĩe e tonitribus. nec ultra ãnum durare. tenerrima autem uerno esse. Quibusdam locis acceptant᷑ riguis: & serũt᷑ sicut mitylenis. Negant nasci nisi exundatione fluminum inuecto semine aptiaris. Est autem is locus in quo plurima nascũt᷑. Asiæ nobilissima circa lampsacũ & alopeconesum: græciæ uero circa elin. Sunt & in fungoꝝ genere a græcis dicti pezicæ: qui sine radice aut pediculo nascuntur. Ab his proximum dicetur auctoritate clarissimũ laserpiciũ. quod græci silphion uocant: in cyrenaica prouincia reptum: cuius succum uocant laser. magnificum in usu medicamentisq;: & ad põdus argẽtei denarii pẽsũ. Multis iã ãnis in ea terra nõ ĩuenit᷑: quoniã publicani q̃ pascua cõducunt: maius ita lucrũ sentientes depopulant᷑ pecoꝝ pabulo. Vnus aũt caulis nr̃a repertus memoria Neroni principi missus est. Siquãdo ĩcidit pecus in spem nascẽtis: hoc deprehenditur signo: cũ comederit dormiente ꝓtinus: capra & sternutãte. Diuq; iã nõ aliud ad nos inuehitur: q̃ quod in perside aut media & armenia nascitur laser:

de Tuberibus

multo infra cyrenaicũ. Id quoq; adulteratũ gummi : aut sacopenio : aut faba fracta. Quo minus omittẽdum uidetur. C. Valerio. M. Herennio cõsulibus cyrenis aduecta romam publice laserpitii pondo. xxx. Cæsarẽ uero dictatorem initio belli ciuilis inter aurum argentumq; protulisse ex ærario laserpitii põdo. cxi. Id apud auctores græciæ euidentissimos inuenĩus. Natum hymbre piceo repente madefacta tellure circa hesperidum hortos syrtinq; maiorem. vii. annis ante oppidum cyrenarum: quod conditum est urbis nostræ ãno. c. xliii. Vim autem illam per quattuor stadiorum spatiũ in africa ualuisse. In ea laserpitium gigni solitum rem feram ac contumacem: & si coleretur: in deserta fugiẽtem. Radice multa crassaq;: caule ferulaceo: haud simili crassitudine. Huius folia maspetum uocabãt: apio maxime similia. Semen erat foliaceũ. Folium ipsum uero deciduum. Vesci pecora solita: primoq; purgari: mox pinguescere: carne mirabilẽ in modũ iucunda. Post folia amissa caule ipso & homines uescebãtur decocto asso elixoq;. Eorum quoq; corpora. xl. primis diebus purgante a uitiis. Ex his õnibus succus duobus modis capiebatur: e radice atq; caule. & hæc duo erant nomina rhizias atq; caulias. Vilior ille ac putrescens radice: cortex niger: & ad mercis adulteria. Succũ ipsũ in uasa coniectũ admixto furfure subinde cõcutiendo ad maturitatẽ producebãt: ni ita fecissent: putrescentem. Argumẽtũ erat maturitatis color: siccitasq;: sudore finito. Alii tradunt laserpitii radicem fuisse maiorem cubitali: tuberq; in ea super terrã. Hoc inciso profluere solitum succũ ceu lactis supernato caule: quẽ magydarin uocarunt. Folia aurei coloris pro semine fuisse: cadentia a canis ortu: austro flante. Ex iis laserpitium nasci solitum annuo spatio & radice & caule consummentibus sese. Hoc & circũfodi solitũ prodidere. Nec purgari pecora: sed ægra sanari: aut protinus mori. quod in paucis accidere. Persico Silphio prior opinio congruit. Alterum genus est quod magydaris uocatur tenerius: & minus uehemens: sine succo. Quod circa syriã nascitur: non proueniens in cyrenaica regione. Gignitur & in parnaso monte copiosum: quibusdã laserpitiũ uocãtibus: perq; õnia adulteratur rei saluberrimæ utilissimæq; auctoritas. Ratio sinceri prima in colore modice ruffo: & cũ frãgitur: cãdido intus: mox trãslucente gutta aquæ saliuaq; liquescit. Vsus in multis medicaminibus. Sũt etiamnum duo genera non nisi sordido nota uulgo: cum quæstu nullo polleant. In primis rubia tinguẽdis lanis & coriis necessaria. Laudatissima italica: & maxime suburbana & omnes pœne prouinciæ scatent ea. Sponte prouenit. seriturq; similitudine eruiliæ. Verum spinosus ei caulis & geniculatus hic est quinis circa articulos in orbe foliis. Semẽ eius rubia est. Quot in medicina usus habet: suo dicemus loco. At quæ uocatur radicula: lauandis demũ lanis succum habet: mirum quantum conferens cãdore: mollitiaq;. Aeq; nascitur satiua ubiq;: sed spõte præcipua in asia: syriaq; saxosis & asperis locis. Trãs euphratẽ tamen laudatissima caule ferulaceo tenui: & ipsis cibis indigenarum expetito: & ungenti quicquid sit: cum quo decoquatur: folio oleæ. Isatin græci uocant: floret æstate: grata aspectu: uerum sine odore: spinosa: & caule lanuginoso. Semen ei nullũ: radix magna: quæ conciditur ad quem dictum est usum.

DE Hortorũ cura & digestio terræ nascentium: præter fruges & frutices. Ca. iiii.

AB his superest reuerti ad hortorum curam: & suapte natura memorandum. Et quoniã antiquitas nihil prius mirata est: quam & hesperidũ hortos: ac regũ Adonis & Alcinoi: itemq; pensiles: siue illos Semiramis: siue asyriæ rex Cyrus fecerit: de quorũ opere alio uolumine dicemus. Romani quidẽ reges ipsi coluere. Quippe etiã Superbus Tarquinius nuntium illũ sæuum atq; sãguinarium: filio remisit ex horto. In. xii. tabulis legum nostrarum: nusquam nominatur uilla: semper in significatione ea hortus. In horti uero ædium. Quã rem comitata est: & religio quædam: hortosq; & fores tantũ contra inuidentium fascinationes dicari uidemus. In remedio saturnica signa quanquam hortos tutelæ Veneris assignante Plauto. Iam quidem hortorum nomine in ipsa urbe delitias: agros: uillasq; possidẽt. Prius hoc instituit athenis Epicurus hortorum magister.

Vſq; ad eum moris nō fuerat in oppidis haberi rura. Romæ quidē per ſe hortus: ager pauperis erat. Ex horto plebei macellū: quāto innocētiore uictu. Mergi enim credo in profunda ſatius eſt: & oſtrearum genera naufragio exquiri. Aues ultra phaſidē amnē peti: & fabuloſo quidem terrore tutas: immo ſic precioſiores. Alias in numidia atque æthyopia ī ſepulchris aucupari: aut pugnari cū feris mādi ab eo cupiētē: quod mādat alius. At hercule q̄ uilia hæc: q̄ pata uoluptati ſatietatiq;: niſi eadē quæ ubiq; īdigna-
tio occurreret? Ferēdū ſane fuerit exqſita naſci poma: alia ſapore: alia magnitudine: alia monſtro: pauperibus interdicta. Inueterari uina: ſucciſq; caſtrari. Nec cuiq̄ adeo longā eſſe uitam: ut non ante ſe genita potet. E frugibus quoq; quoddā alimentum excogitaſſe luxuriā: ac medullā tātū earū. ſuperq; piſtrinarū operibus & ex celaturis: uiuere alios pane ꝓcerū: alios uulgi: tot generibus uſq; ad infimam plebē deſcēdēte anima. Etiam ne in herbis diſcrimen inuentum eſt? oluſq; differentiā facere in cibo: etiam uno aſſe uenali? Et in his aliq̄ quoq; ſibi naſci tribus negant: caule intantum ſi-
gnato: ut pauperis menſa non capiat. Siluestres fecerat natura horridos: ut quiſque demeteret paſſī. Ecce altiles ſpectant aſparagi. Et rauēna ternis libris rependit. Heu prodigia uentris: mirum eſſet non licere carduis pecori ueſci: non licet plebei. Aquæ quoq; ſeparant. Et ipſa naturæ elementa ui pecuniæ diſcreta ſūt. Hi niues: illi glaciē potant. pœnaſq; montium ī uoluptatem gulæ uertunt. Seruatur algor æſtibus: exco-
gitaturq; ut alienis menſibus nix algeat. Decoquūt alias quas mox & illas hyemant. Nihil itaq; homini ſic: quomodo rerum naturæ placet. Etiā ne herba aliqua diuitiis tantū paſcit? Nemo ſacros auentinoſq; mōtes: & iratæ plebis ſeceſſus circunſpexerit? mons enim certe æq̄bit: quos pecunia ſepauerit. Itaq; hercule nullū macelli uectigal maius fuit romæ clamore plebis incuſantis apud omnes principes: donec remiſſū eſt portorium mercis huius. compertumq; non aliter quæſtuoſius cenſū haberi aut tu-
tius ac minore fortunæ iure cum credatur penſio ea pauperū. Is in ſolo ſponſor eſt: & ſub die redditus: ſuperficieſq; cælo quocunq; gaudēs. Hortorum Cato prædicat cal-
lentes. Hinc primū agricolæ exiſtimabant priſci: & ſic ſtatim faciebant iudiciū: num quæ eſſet in domo materfamilias. etenim hæc cura fœminæ dicebatur: ubi indiligēs eſſet hortus: quippe e carnario aut macello uiuendū eſt. Nec cautes ut nunc maxime ꝓbabant: damnātes pulmentaria quæ egerent alio pulmentario. Id erat oleo parcere. Nam carnis deſideria etiam erant in exprobratione. Horti maxime placebant: qa non egerent igni: parcerentq; ligno. expetita res & parata ſemper: unde & acetaria appella-
bantur. Facilia concoqui nec oneraturo ſenſum cibo: & quæ minime accenderent ad deſiderium panis. Pars eorum ad condimenta pertinens: fatetur non domi uerſuram fieri ſolitam. Atq; non indicium piper quæſitū: quæq; tranſmaria petimus. Iā quoq; in feneſtris ſuis plebs urbana in imagine hortorū quotidiana oculis rura præbebant: anteq̄ præfigi ꝓſpectus ōnis coegit multitudinis innumeræ ſæua latrocinatio. Quā-
obrem ſit aliquis & his honos: neue auctoritatē rebus uilitas adimat: cū præſertī etiā cognomīa procerū inde nata uideamus. Lactucinoſq; in ualeria familia nō puduiſſe appellari: & contingat aliq̄ gratia operi: curæq; noſtræ: Virgilio quoq; cōfeſſo quā ſit difficile uerbo᷑ honorē tam paruis perhibere. Hortos uillæ iungendos non eſt dubiū: riguoſq; maxime habendos: ſi cōtingat: profluo amne. ſi minus: e puteo pertica orga-
niſue pneumaticis tollendo: non hauſtu rigando. Solum proſcindendū a fauonio: in autumnū præparandū eſt poſt. xiiii. dies. Iterandumq; ante brumam. Octo iugerum operis palarii iuſtū eſt. Fimum tres pedes alte cū terra miſceri. Areis diſtingui: eaſq; reſupinis puluinorū thoris ambiri ſingulis tramitū ſulcis: qua det acceſſus homini: ſcatebriſq; decurſus. In hortis naſcentium alia bulbo commendant: alia capite: alia caule: alia folio: alia utroque: alia ſemine: alia cortice: alia cūte aut chartilagine: alia carne: alia tunicis carnoſis. Aliorum fructus in terra eſt: aliorum & extra: aliorum non niſi extra. Quædā iacent: creſcuntq;: & cucurbitæ: & cucumis. Eadem & pendēt: quāq̄

grauiora multo etiam iis:quæ in arboribus gignunť. Sed cucumis cartilagine. Cortex huic uni maturitate transit in lignũ. Terra condũť raphani:napiq;:& rapa:atq; alio modo inulæ:siser:pastinacæ. Quædã uocauimus ferulacea:ut anetũ maluas. Nanq; tradunt auctores in arabia maluas septimo mense arborescere:bacnlorũ usũ præbere exemplo:sed & arbor & malua in mauritania lixi oppidi æstuario : ubi hesperidum horti fuisse prodũť. cc. passibus ab oceano iuxta delubrũ Herculis ãtiquius gaditano ut ferũt. Ipsa altitudinis pedes. xx. crassitudĩs quã cirũplecti nemo possit. In simili gñe habebiť & canabis. Necnon & carnosa aliq̃ appellabimus:ut spongias in humore pratorum enascentes.

Natura & genera:& historia nascentiũ in hortis rerum. Ca. v.

fungi

FVngorum enim callum in ligni arborũq; natura diximus:& alio genere tuberũ pauloante. Chartilaginei generis:extraque terram est cucumis : mira uoluptate Tiberio principi expetitus. Nulli quippe non die contigit ei pensiles eorum hortos : promouentibus in solem rotis olitoribus. Rursusq; hybernis diebus intra speculariũ munimenta reuocãtibus. Quin & lacte mulso semine eorum biduo macerato: apud ãtiquos græciæ auctores scriptum est seri oportere:ut dulciores fiãt. Crescunt qua cogũtur forma. In italia uirides & q̃minimi. In prouĩciis q̃maximi & citrini aut nigri. Placent copiosissimi africæ ac grandissimi. Ast cum magnitudine excessere: pepones uocantur. Viuunt hausti in stomacho in posterum diem:nec perfici queunt. In cibis non insalubres:tamen plurimum natant. Oleum odere mire. Nec minus aquas diligunt. Desecti quoq; ad eas modice distantes adrepunt. Contra oleum refugiunt. Aut siquid obstet:uel si pendeant curuãtur. Idq; uel una nocte deprehenditur. Si uas cũ aqua subiiciatur a quattuor digitorũ interuallo descendentibus ante posterum dié. At si oleum eodem modo sit in hamos curuatis. Iidem in fistula flore dimisso mira longitudine crescunt. Ecce cum maxime noua forma eorũ in campania ꝓuenit mali cotonei effigie. Forte primo natum ita audio unũ. mox semine ex illo genus factum. melopeponas uocãt. Non pendent hi:sed humi rotũdãť. Mirũ in his præter figurã: coloremq; & odorem:ꝗ maturitatem adepti quãq̃ nõ pendẽtes:statĩ a pediculo recedunt. Columella tradit suum commentum:ut toto anno contingant. Fruticem rubi q̃ uastissimum in apricum locum trãsferre. & recidere duum digitorum relicta stirpe circa æquinoctium uernũ. Ita in medulla rubi semine cucumeris insito terra minuta fimoq; circũaggeratas resistere frigori radices. Cucumerũ græci tria genera fecere. Laconicum:scitalicum:boeticum. Ex iis tantũ laconicũ aqua gaudere. Sunt qui herba quæ uocatur culix nomine trita semen eorũ maceratum seri iubeant:ut sine semine nascantur. Similis & cucurbitis natura duntaxat in nascendo. Aeque hyemem odere. Amant rigua ac fimum. Seruntur ambo semine in terra sesqpedali fossura inter æquinoctium uernum & solstitium. Parilibus tamen aptissime. Aliqui malunt ex kalend. martii cucurbitas:& nonis cucumeres & per quinquatros serere simili modo reptãtibus flagellis scãdentes per artesum aspera in tectum usq; natura sublimitatis auida. Vires sine adminiculo stãdi nõ sunt:uelocitas pernix. leui umbra cameras ac ꝑgulas opperiẽtes. Inde hæc duo prima genera. Camerariũ. Et plebeium quod humi crediť. In priore mire tenui pediculo libratur pondus ĩmobile aure. Cucurbita quoq; omnimodo fastigatur:uaginis maxime uitilibus : coniecta in eas postq̃ defloruit:crescit q̃ cogitur forma. Plerumq; & draconis intorti figura. Libertate uero pensili concessa:iã uisa est nouem pedum longitudinis. Particulatim cucumis floret : sibi ipse sup̃florescens. & sicciores locos patitur:candida lanugine obductus:magisq; dum crescit. Cucurbitarum numerosior usus. Et primus caulis in cibo. Atq; ex eo in totum natura diuersa. Nuper in balnearum usum uenere urceorum uice. Iam pridem uero etiam cadorum ad uina condenda. Cortex uiridi tener. Deraditur nihilominus cibis. Cibos salubres ac leues pluribus modis existimant:qui perfici humano uentre non queant:

pepones

De cucumeribus

cucurbita

ſed nõ intumeſcãt. Semina quæ proxĩa collo fuerĩt: proceras pariũt. Item ab imis: ſed nõ cõparãdas ſupradictis: quæ in medio rotũdas: quæ lateribus craſſas: breuioreſq;. Siccant̃ in ũbra: & cũ libeat ſerere: in aqua macerãt̃. Cibis quo lõgiores tenuioreſq;: eo gratiores. Et ob id ſalubriores: quæ pẽdẽdo creuere: minimũq; ſẽminis tales habẽt: duricia eius in cibis gratiã terminãte. Eas quæ ſemini ſeruãt̃: ãte hyemẽ præcidi non eſt mos. Poſtea fumo ſiccant̃ condẽdis hortenſiorum ſeminibus ruſticæ ſupellectili. Inuenta eſt ratio: qua cibis quoq; ſeruarent̃. Eodemq; modo cucumis uſq; ad alios pœne prouentus. & id quidem iniuria fit. Sed & ſcrobe opaco in loco arena ſubſtrato fœnoq; ſicco opertos: ac deinde terra: uirides ſeruari tradũt. Sũt & ſilueſtres ĩ utroq; genere: & õnibus fere hortenſibus. Sed & his medica tantũ natura eſt. Quamobrem differentur in ſua uolumina. Reliqua cartilaginum naturæ terra occultãt̃ omnia. In quibus de rapis abunde dixiſſe poteramus uideri: niſi medici maſculini ſexus facerẽt in his rotũda. Latiora uero & cõcaua: fœminini: præſtantiora ſuauitate & ad cõdiẽdũ faciliora. Quæ ſæpius ſata tranſeunt in marem. Iidem naporũ quinq; genera fecere: corintheum: cleonæum: lyothaſium: boeticum: & quod per ſe uiride dixerunt. Ex iis in amplitudinem adoleſcit corinthiũ nuda fere radice. ſolum enim hoc genus ſupne tendit: nõ ut cætera ĩ terrã. Lyothaſiũ quidã thraciũ appellant: frigorũ patiẽtiſſimũ. Ab eo boeticũ dulce eſt: rotũditate etiã breui notabile. Neq; ut cleonæum prælongũ in totũ quidem. Quoꝝ tenuiora folia: ipſi quoq; dulciores. Quoꝝ ſcabra & ãguloſa & horrida: amariores. Eſt præterea gẽus ſilueſtre: cuius folia ſũt erucæ ſimilia. Palma romæ amiterninis datur: inde nurſiis: tertia noſtratibus. Cætera de ſatu eoꝝ in rapis dicta ſunt. Cortice & cartilagine conſtãt raphani. Multiſq; eorum cortex craſſior etiã q̃ quibuſdã arborum. Amaritudo plurima illi eſt: & pro craſſitudine corticis. Cætera quoq; aliquando lignoſa. Et uis mira colligendi ſpiritum laxandiq; ructum. Ob id cibus illiberalis utique ſi proxime olus mandatur. Si uero cum oliuis diruptis rarior ructus fit: minuſq; fœtidus. Aegypto mire celebratur propter olei fertilitatem: quod de ſemine eius faciunt. Hoc maxime cupiũt ſerere: ſi liceat: quoniã & quæſtus pluſq̃ e frumento: & minus tributi eſt. Nullumq; copioſius oleum. Genera raphani græci fecere tria folioꝝ differentia: criſpi: atq; lenis: & tertium ſilueſtre. atq; huic leuia qdẽ folia: ſed breuiora ac rotũda: copioſaq; atq; fruticoſa. Sapor aũt aſper: & medicamẽti inſtar ad eliciendas aluos. Et in prioribus tamen differentia ſeminis eſt: quoniã aliq̃ admodũ exiguum ferunt. Hæc uitia nõ cadunt niſi in criſpa folia. Noſtri alia fecere genera. Algidenſe a loco longum atq; tranſlucidum. Alterum rapi figura: quod uocãt ſyriacũ: ſuauiſſimũ fere ac tenerrimũ: hyemiſq; patiens. Præcipuũ tamen eſt: quod e ſyria non pridem aduectum apparet: quoniam apud auctores non reperitur. Id autẽ tota hyeme durat. Etiamnum unũ ſilueſtrem græci cheriam uocant: pontici armõ: alii leucem: noſtri armoraciam fronde copioſius q̃ corpore. In omnibus aũt ꝓbãdis maxime ſpectant̃ caules: in initio enim rotundiores craſſioreſq; ac longis canalibus. Folia ipſa triſtiora: & ãgulis horrida. Seri uult rhaphanus terra ſoluta: humida. fimũ odit: palea contentus. Frigore adeo gaudet: ut in germania infãtium pueroꝝ magnitudinem æquet. Seritur poſt idus febru. ut uernus ſit. Iterũq; circa uulcanalia: quæ ſatio melior. Multi & martio & aprili ſerunt & ſeptembri. Incipiente incremento cõfert alterna folia circũ obruere: ipſos uero accumulare. Nam q extra terrã emerſerit: durus fit atq; fungoſus. Ariſtomachus detrahi folia per hyemem iubet. & ne lacunæ ſtagnent accumulare. Ita in æſtate grandeſcere. Quidam prodidere: ſi palo adacto cauerna palea inſternat̃ in ſex digitorum altitudine: deinde ſemen fimumq; & terra cõgeratur ad magnitudinem ſcrobis creſcere. Præcipue tamen ſalſis alũtur. Itaq; etiam talibus aquis irrigant̃. Et in ægypto nitro ſpargunt̃: ubi ſunt ſuauitate præcipui. In totũ quoq; ſalſugine amaritudo eoꝝ eximit̃. fiuntq; coctis ſimiles. Nanq; & cocti dulceſcunt: & in naporũ uicẽ tranſeunt. Crudos medici ſuadent: ad colligenda acria

Raphanus multiplex

Liber

De pastinaca

uiſceꝝ:dandos cum ſale ieiunis eſſe:atq; ita uomitionibus præparant meatũ. Tradũt & præcordiis neceſſariũ hunc ſuccũ:quando phthiſin cordi intus inhærentẽ nõ alio potuiſſe depelli cõpertũ ſit in ægypto regibus corpora mortuoꝝ ad ſcrutãdos morbos inſecãtibus. Atq; ut eſt græca uanitas:fert̃ in tẽplo Apollinis delphis adeo cæteris cibis prælatus raphanus:ut ex auro duceretur raphanus : beta ex argẽto: rapum e plumbo. Scires nõ ibi genitũ Mãniũ Curiũ imperatorẽ:quem in hoſpitio legatis auꝝ repudiaturo afferentibus:rapum torrentem in foco inuentũ:annales noſtri ꝓdidere. Scripſit & Morchion græcus de raphano unũ uolumen. Vtiliſſimi in cibis hyberno tempore exiſtimãtur. Iidemq; dentibus ſemper inimici:quoniam atterant. Ebora certe poliũt. Odiũ iis cũ uite maximũ. refugitq; iuxta ſatos . Lignoſiora ſunt reliq̃ in cartilaginũ genere a nobis poſita. Mirũq; õnibus uehementiã ſaporis ineſſe. Ex iis paſtinacæ unũ genus agreſte ſponte prouenit. ſcaphylinos græce dicitur . Alterum ſeritur radice uel ſemine prĩo uere uel autũno. Vt Hygino placet:februario:auguſto:ſeptẽbri:octobri: ſolo q̃altiſſime refoſſo. Annicula utilis eſſe incipit : bima utilior:gratior autumno : patiniſq; maxime. Et ſic quoq; uirus intractabile illi eſt. Hibiſcũ a paſtinaca gracilitate diſtat. Damnatum in cibis : ſed medicinæ utile. Eſt & quartum genus in eadem ſimilitudine paſtinacæ:quã noſtri gallicam uocãt : græci uero glaucon. Cuius genera etiam quattuor fecere:inter medica dicendum. Siſer & ipſum Tyberius prĩceps nobilitauit:flagitans õnibus ãnis a germania. Gelduba appellatur caſtellũ rheno ĩpoſitũ: ubi generoſitas præcipua:ex quo apparet frigidis locis conuenire . Ineſt longitudine neruus:q in decoctis extrahitur:amaritudinis tamen magna parte relicta:quæ mulſo in cibis temperata etiam in gratiam uertitur. Neruus idem & paſtinacæ maiori dũtaxat anniculæ. Siſer his ſeritur menſibus:februario: martio:aprili:auguſto:ſeptẽbri: octobri. Breuior his eſt ſed toroſior : amariorq; inula per ſe ſtomacho inimiciſſima . Eadem dulcibus mixtis ſaluberrima. Pluribus modis auſteritate uicta gratiã inuenit . Nanq; & in pollinem tundit̃ arida. liquidoq; dulci temperatur:& decocta poſtea aut adſeruata uel macerata pluribus modis:& tunc mixta defruto : aut ſubacta melle: uuiſue paſſis : aut pinguibus cariotis . Alio rurſus modo cotoneis malis:uel ſorbis: aut prunis. Aliquando pipere aut thymo uariata defectus præcipue ſtomachi excitat. Illuſtrata maxime Iuliæ Auguſtæ quotidiano cibo. Superuacuũ eius ſemẽ:quoniam oculis ex radice exciſis ut harundo ſeritur. Et hæc aũt ſerit̃ & ſiſer & paſtinaca utroq; tempore uere & autũno magnis ſeminũ interuallis. nullaue minus quaternoꝝ pedũ quoniã ſpatioſe fruticat. Siſer aũt trãſferre melius. Proxima his eſt bulborum nat̃a: quos Cato in primis ſerendos præcipit:celebrans megaricos . Verum nobiliſſima eſt ſcylla:quanq̃ medicamini nata acetoq; exacuendo . Nec ulli amplitudo maior:ſicut nec uis aſperior. Duo genera medicæ. Maſculus albis foliis : fœmina nigris. Et tertiũ genus eſt cibis gratum. Epimenidiũ uocat̃:anguſtius folio:ac minus aſpero. Seminis plurimum omnibus. Celerius tamen proueniunt ſatæ bulbis circa latera natis. Et ut creſcant:folia quæ ſunt iis ampla:deflexa circa obruuntur . Ita ſuccum omnem in ſe trahũt capita. Sponte naſcunt̃ copioſiſſime in balearibus ebuſoq; inſulis:ac p hiſpanias. Vnum de iis uolumẽ condidit Pythagoras philoſphus:colligens medicas uires: quas proximo reddemus libro. Reliqua bulboꝝ genera differũt colore:magnitudine: ſuauitate. Quippe cum quidã crudi mandant̃:ut in cherrõneſo taurica. Poſt hos in africa nati maxime laudant̃. Mox apuli genera græci hæc fecere balbinon:ſitanion: pithyon:acrocoriõ:egylops:iſorrynchiõ. In hoc miꝝ:imas eius radices creſcere hyme. Verno aũt cũ apparuerit uiola:minui ac contrahi:tum deinde bulbum pingueſcere. Eſt inter genera quod in ægypto aron uocant:ſcyllæ proximũ amplitudine : foliis lapati:caule recto duũ cubitorum baculi craſſitudine:radice mollioris naturæ:quæ edat̃ & cruda. Effodiũtur bulbi ante uer. At deteriores illico fiũt:ſi finduntur. Signũ maturitatis:folia inareſcentia ab imo . Vetuſtiores improbant. Item paruos & longos .

Contra rubicundis rotūdioribuſq; laus:& grandiſſimis. Amaritudo pleriſq; ĩ uertice
eſt. Media eorū dulcia. Bulbus non naſci niſi ex ſemine: priores tradiderūt. Sed & in
preneſtinis campis ſponte naſcunt̃: ac ſine modo: etiam in remorū aruis.

DE Hortenſiū herbaꝝ radicibus foliis floribus coloribus. Ca. v.

HOrtēſibus ōibus fere ſĩgulæ radices: ut rhaphano: betæ: apio: maluæ. Ampliſſĩa
aūt lapato: ut quæ deſcendat ad tria cubita. Silueſtri minores tumidæ. Effoſſa
quoq; diu uiuit. Quibuſdam tamē capillatæ: ut apio: maluæ. Quibuſdā ſurculoſæ:
ut ocino. Aliis carnoſæ: ut betæ: aut magis etiānū croco. Aliquibus ex cortice & carne
conſtant: ut rhaphano & rapis. Quorūdam geniculatæ ſunt: ut graminis. Quæ rectā
non habent radicem: ſtatim plurimis nituntur capillamentis: ut atriplex: & blitum.
Scylla autem & bulbi & cepe & allium: nō niſi in rectum radicantur. Spōte naſcētiū
quædam numeroſiora ſunt radice q̃ folio: ut calax: perdiotum: crocum. Florent uero
cum fraxino: ſerpillum: ambrotonum: napi: rhaphani: menta: ruta. Et cætera quidem
defloreſcūt cum cœpere. Ocimū autem particulatim: & ab imo incipit. Qua de cauſa
diutiſſime floret. Hoc & in heliotropio herba euenit. Flos aliis candidus: aliis luteus:
aliis purpureus. Folia cadunt a cacuminibus origano: inulæ: & aliquādo rutæ iniuria
leſæ. Maxime concaua ſunt cepe: getio. Allium: cepaſq; inter deos iureiurando habet
ægyptus. Cepe genera apud græcos: ſarda: ſamothracia: halſidena: ſetania: itē ſcirta.
Aſcalonia ab oppido iudææ nominata. Omnibus etiā odor lachrymoſus & præcipue
cypriis: minime gnidiis. Omnibus corpus tutum pinguitudinis earū cartilagine. E
cunctis ſetania minima: excepta thuſculana ſed dulcis. Scirta autem & aſcalonia cō-
duntur. Scirtam hyeme cum coma ſua relinquunt. Vere folia detrahunt. Et alia ſub-
naſcuntur iiſdem diuiſuris: unde & nomen. Hoc exemplo reliquis quoq; generibus
detrahi iubent: ut in capita creſcant: potius q̃ in ſemetipſa. Aſcaloniarum propria
natura. Etenim uelut ſteriles ſunt ab radice. & ob id ſemine ſeri illas: non deponi
iuſſere græci. Præterea ſerius circa uer cum germinãt transferri. Ita craſſeſcere. Et tunc
properare: præteriti temporis penſitatione. Feſtinandū aūt in his eſt: quoniā maturæ
celeriter putreſcunt. Si deponãtur: caulē amittunt: & ſemē. ipſæq; euaneſcunt. Eſt &
colorū differentia. Samo enim & ſardibus candidiſſimæ proueniūt. Sunt in honore
& creticæ: de quibus dubitant an eædem ſit: quæ aſcalonicæ: quoniā ſatis capita craſ-
ſeſcunt: depoſitis caulibus & ſemine. Diſtant ſapore tantum dulci. Apud nos duo
prima genera. Vnū cōdimentarium: quod illi getion: noſtri pallacanam uocãt. Serit̃
menſibus martio: aprili: maio. Alterū capitatū æque ab æquinoctio autumni uel fa-
uonio. Genera eius auſteritatis ordine: affricana: gallica: thuſculana: amiternina.
Optima aūt quæ rotundiſſima. Item ruffa acrior q̃ candida: ſicca q̃ uiridis: & cruda
q̃ cocta: ſicca q̃ condita. Seritur amiternina frigidis & humidis locis. Et ſola allii
modo capite: reliquæ ſemine. Proximaq; æſtate nullum ſemen emittunt: ſed caput
tantum: quod inareſcit. Sequenti autem anno permutata ratione ſemen gignitur.
Caput ipſum corrumpitur. Ergo omnibus annis ſeparatim ſemen cepe cauſa ſeritur.
Sepatim cepe ſeminis. Seruantur autem optime in paleis. Getium pene ſine capite
eſt: ceruicis tantum longæ. & ideo totum in fronde: ſæpiuſq; reſecatur: ut porrum.
Ideo & illud ſerunt: nō deponunt. Cætero cepas ter foſſo ſolo ſeri iubent: extirpatis
radicibus herbarum. In iugere denas libras. Intermiſceri ſatureiā quoniā melius pro-
ueniat. Runcari præterea: & ſarriri ſi nō ſæpius quater. Aſcaloniam menſe februario
ſerūt noſtri. Semen ceparum nigreſcere incipiēs anteq̃ marceſcat: metūt. Et de porro
in hanc cognationem dici conuenit: præſertim cū ſectiuo nuper auctoritatem dederit
princeps Nero: uocis gratia ex oleo æſtatis menſium omnibus diebus. Nihilq; aliud
ac ne pane quidem ueſcendo. Seritur ſemine ab æquinoctio autūno ſi ſectiuū facere
libuerit denſius. In eadem area ſecatur donec deficiat. ſtercoraturq; ſemper. ſi nutrit̃ ĩ
capita: anteq̃ ſecetur: cum increuerit: in aliam aream transferatur ſūmis foliis leniter

recisis ante medullam et capitibus retractis tunicisue extremis. Antiq; silice uel tegula
subiecta capita dilatabāt. Hoc item de bulbis. Nunc sarculo leuiter cōuellūtur radices
ut delumbatæ alant: neq; distrahant. Insingne: ꝗ cū fimo lætoq; solo gaudeat: rigua
odit. et tamen proprietare quadam soli constat. laudatissimus in ægypto: mox orchiæ
atq; ariciæ. Sectiui duo genera. Hoc herbaceū folio incisuris eius euidētibus quo utūt᷑
medicamentarii. Alterū genus suauidioris folii rotundiorisq;: incisuris leuioribus. Fa
rna est Melā equestris ordinis reū ex ꝓcuratione a Tiberio principe accersitū ī sūma
desperatiōe succo porri ad triū denariorū argenteoꝝ pondus hausto: cōfestī expirasse
sine cruciatu. Ampliorē modū negāt noxiū esse. Alliū ad multa ruris præcipue me-
dicamenta prodesse creditur. Tenuissimis & quæ separantur: in uniuersum uelatur
mēbranis: mox pluribus coagmētatur nucleis: & iis sepatim uestitis. Asperi saporis. &
quo plures nuclei fuere: hoc est asperius. Tediū huic quoq; halitu ut cepis: nullum
tamen coctis. Generum differentia in tempore. Præcox maturescit. lx. diebus: tum in
magnitudine. Vlpicum quoq; in hoc genere græci appellauere allium cyprium: alii
antiscordon: præcipue africæ celebratum inter pulmentaria ruris grandius. Allio trito
in oleo et aceto mirū q̄tum increscat spuma. Quidam et allium ulpicum ī plano seri
uetant: castellatimq; grumulis imponi distantibus inter se pedes ternos. Inter grana
quattuor digiti interesse debent. simul atq; tria folia eruperint sarriri. Grādescūt quo
sæpius sarriuntur. Maturescentium caules depressi in terram obruuntur: ita cauetur
ne ī frondem luxurient. In frigidis utilius uere seri q̄ autumno. Cæterum ut odore
careant omnia hæc iubentur seri: cum luna sub terra sit: colligi cum in coitu. Sine iis
Menāder e græcis auctor est: allium edentibus si radicem betæ ī pruna tostā supederīt
odorem extingui. Sunt qui et alliū et ulpicum inter compitalia ac saturnalia seri ap-
tissime putent. Alliū et semine prouenit sed tarde. Primo enī anno porri crassitudine
capite efficitur. sequenti diuiditur. tertio consumatur. pulchriusq; existimatur tale. a
quibusdā ī semē exire uetatur: sed ītorqueri caulis sationis gratia ut caput ualidius
fiat. Quod si diutius alliū cepeq; īueterari libeat: aqua salsa tepida capita ītinguēda
sunt: ita diuturniora fient melioraq; usui: sed in satu sterilia. Alii contenti sūt primo
super prunas suspendisse: abundeq; ita profici arbitrantur: ne germinent. quod facere
alliū cepāq; extra terram quoq; certū est: et cauliculo acto euanescere. Aliqui et alliū
palea optime seruari putant. Alliū est et ī aruis sponte nascēs. alum hoc uocāt: quod
aduersus improbitatem alitum depascētium semina: coctū: ne renasci possit: abiicit᷑.
statimq; quæ deuorauere aues stupentes manu capiuntur. et si paulum cōmorauere
resopitæ. Est et siluestre et quod ursinum uocāt: odóre molli: capite prætenui: foliis
grandibus.

Quoto die quæq; herbæ nascuntur satæ: & quō quæq; formantur uel
digerantur: & quorum singula genera: et quoꝝ plura. Cap. vi.

IN horto satoꝝ celerrime nascuntur ocimum: blitum: napus: eruca. Tertio enī
die erūpunt: anetum quarto: lactuca quinto: rhaphanus sexto: cucumis et cu-
curbitæ septimo: prior cucumis: nasturtium ac sinapi quīto: beta æstate sexto hyeme
decimo: atriplex octauo: cepe. xix. aut. xx. getiū decimo aut. xii. Contumacius corian-
drum. Cunila quidem et origanū post. xxx. diem. Omnium difficillime apium. xl. eī
die cum celerrime maiore ex pte emergit. Aliquid et seminum ætas confert: quoniam
recentiora maturius gignūtur. In porro: getio: cucumere: cucurbita. Ex uetere autem
celerius proueniunt: apium: beta: cardamum: cunila: origanum: coriandrum. Mirum
in betæ semine. non enim tota eodem anno gignitur: sed aliquid sequente: aliquid
tertio. Itaq; ex copia seminis modice nascitur. Quædam āno tātū suo pariūt: quædā
sæpius: sicut apium: porrum: getium. Hæc enim semel sata pluribus annis restibili
fertilitate proueniūt. Semina plurimis rotūda: aliquibus oblonga: paucis foliacea: &
lata: ut atriplici. Quibusdā angusta & canaliculata ut cumino. Differunt & colore:
nigro candidoq;: item duricie. Surculacea in folliculo sunt rhaphano: sinapi: rapo.

Nudum ſemen apii:coriandri:aneti : fœniculi:cumini . Cortice obducta bliti:betæ: atriplicis:ocimi. At lactucis in lanugine. Nihil ocimo fœcundius. Cum maledictis ac probris ſerendum præcipiunt: lætius proueniet . Satum etiam paſcitur terra adacta cuminum:& qui ſerũt præcant':ne exeat. Quæ ĩ cortice ſũt:difficillime matureſcũt : maximeq; ocimum:& gyt. Siccantur omnia ac ſunt fœcunda. Vtiq; meliora naſcunt' aceruatim ſato ſemine : q̃ ſparſo . Ita certe porrum & allium ſerunt in laciniis colli-gatum. Apium etiam paxillo cauerna facta ac fimo ingeſto . Naſcuntur autem õnia aut ſeĩne:aut auulſiõe. Quædã ſeĩne & ſurculo:ut ruta:origanũ. Ocimũ præcidũt.n. & hoc cũ puẽit ad palmæ altitudinẽ. Quædã & radice & ſeĩne:ut cepa:alliũ:bulbi:& ſi quo℞ radicẽ minimi florũ relinquunt. Eorũ uero quæ a radice naſcũt':radix diuturna & fruticoſa eſt:ut bulbi:getii:ſcyllæ. Fruticant alia & non capite:ut apium: & beta. Caule reciſo fere quidem omnia regerminãt:exceptis quæ non ſcabrum caulẽ habẽt. Eſt in uſu uero ocimum:rhaphanus:lactuca. Hanc etiam ſuauiorem putant a reger-minatione. Rhaphanus utiq; iucundior detractis foliis anteq̃ decauleſcat. Hoc & in rapis. Nam & eadem direptis foliis cooperta terra creſcunt:durantq; in æſtate. Sĩgula genera ſunt ocimo:lapato :blito:naſturtio:erucæ:atriplici:coriandro:aneto. Hæc enĩ ubiq; eadem ſunt:neq; aliud alio melius uſq̃ . Rutam furtiuam tantum prouenire fertilius putant. Sicut apes furtiuas peſſime. Naſcuntur etiam non ſata: mentaſtrũ: nepeta:intubum:pulegium. Contra plura genera ſunt eorũ:quæ diximus:dicemuſq; in primis de apio.

Natura & genera & hiſtoriæ ad condimenda in horto ſatarum rerum .xxxvi. Ca.vii .

ID enim quod ſponte in humidis naſcitur:helioſelinũ uocat' uno folio:nec hir-ſutum. Rurſus in ſiccis hipposelinũ:pluribus foliis ſimile helioſelino . Tertiũ eſt oreoſelinum cicutæ foliis:radice tenui:ſemine aneti:minutiore tamen. Eſt autem ſatiuis differentia in folio denſo criſpo aut rariore & leuiore. Item caule tenuiore ac craſſiore. Et caulis aliorum candidus eſt:aliorũ purpureus:aliorum uarius . Lactucæ græci tria fecere genera . Vnum lati caulis:adeo ut urceola & olitoria ex iis factitari prodiderint. Folium his paulo maius herbaceo & anguſtiſſimum: ut alibi cõſumpto incremento. Alterum rotundi caulis. Tertium ſeſſile:quod laconion uocant. Alii co-loris & temporis ſatus genera diſcreuere. Eſſe enim nigras:quarũ ſemẽ mẽſe ianuario ſeratur: albas quarum martio:rubentes quarũ aprili. At õniũ earũ plantas poſt binos menſes differri. Diligentiores plura genera faciunt:purpureas: criſpas:cappadocias: græcas . Longiora his folia:cauliſq; lati. Præterea lõgi & anguſti intubis ſimiles. Peſ-ſimum aũ genus cũ exprobratione amaritudinis appellauere picrida. Eſt etiãnũ alia diſtinctio atræ:quæ miconis uocat' a copia lactis ſoporiferi : quanq̃ omnes ſomnum parere credant'. Apud antiquos italiæ hoc ſolũ genus earũ fuit: & ideo lactucæ nomẽ adeptæ. Purpureã maxĩæ radicis:cecilianã uocãt. Rotũdã uero ac minimæ radicis:latis foliis artylida. Quidamq; eumechion:quoniã hæc maxĩe refraget' ueneri. Eſt quidem natura õnibus refrigeratrix. & ideo æſtate gratæ a ſtomacho faſtidium auferũt: cibiq; appetentiam faciunt. Diuus certe Auguſtus lactuca conſeruatus in ægritudine fertur prudentia Muſæ medici:cum prior eſſet eſca e melle . Religio minime omine caret: intantum recepta commendatione : ut ſeruari etiam in alienos menſes eas oximelite reptũ ſit. Sanguinẽ quoq; augere credũtur. Eſt etiam nũ quæ uocat' caprina lactuca: de qua dicemus inter medicas . Et ecce cũ maxime cœpit irrepere ſatiuis admodum probata:quæ cilicia uocatur:folio cappadociæ niſi criſpũ latiuſq; eſſet. Neq; ex eodẽ genere poſſunt dici:neq; ex alio intubi hyemis impatientiores:uiruſq; præferẽtes:ſed caule non minus grati. Seruntur uerno plantæ eorũ:ultimo uere tranſferuntur . Eſt & erraticum intubum:quod in ægypto cichorium uocãt:de quo plura alias. Inuẽtũ omnes thyrſos uel folia lactucarum prorogare urceis conditos ac recentes in patinis coquere. Serunt' lactucæ anno toto lætis & irriguis ſtercoratiſq; binis menſibus inter

Lactuca

ſemen plantamq; & maturitatem. Legitimum tamen a bruma ſemen iacere:plãtam
in fauonio tranſferre. Aut ſemen fauonio:plantã æquinoctio uerno. Albæ maxime
hyemem tolerant. Humore omnia hortenſia gaudẽt & ſtercore: præcipue lactucæ:
& magis intubi. Seri etiam radices illitas fimo intereſt: & repleri ablaqueatas humo.
Quidã & aliter ãplitudinẽ augent:reciſis cũ ad ſemipedẽ excreuerĩt: fimoq; ſuillo re-
centi illitis. Cãdorẽ uero putãt cõtingere iis duntaxat:quæ ſunt ſeminis albi: ſi arena
de littore a primo incremẽto congeratur in medias: atq; increſcentia folia cõtra ipſas
religentur. Beta hortenſiorum leuiſſima eſt. Eius quoq; a colore duo genera græci fa-
ciunt:nigrã:& candidã:quã præferũt: parciſſimi ſeminis:appellantq; ſiculũ:cãdoris
ſane diſcrimine præferentes ut lactucã. Noſtri betæ genera faciũt uernũ & autũnale:
a tẽporibus ſatiuis. quãq̃ & iunio ferat͛. Transferũt͛ aũt in planta hæ quoq;. & oblini
fimo radices ſuas:locumq; ſimiliter madidũ amãt. Vſus iis & cũ lente ac faba. idẽq;
qui oleris:& præcipuus:ut lenitas excitetur acrimonia ſinapis. Medici innocentiorem
q̃ olus eſſe iudicauere. Quãobrẽ adpoſitas non memini deguſtare etiã religio eſt:utq;
ualidis potius in cibo ſint. Gemina iis natura & oleris & capite ipſo exilientis. Bulbis
ſpecies ſumma in latitudine. ea contingit ut in lactucis: cum cœperint colorẽ trahere
impoſito leui pondere. neq; alii hortenſiorũ latitudo maior. In binos pedes aliquãdo
ſe pandunt:multum & ſoli natura conferente eis. Et in circelenſi agro ampliſſime ꝓ-
ueniunt. Sunt qui betas punico malo florente optime ſeri exiſtiment:tranſferri autẽ
cũ quinq; folioꝝ eſſe cœperint. Mira differentia:ſi uera eſt:candidis ſolui aluos:mo-
dice nigris inhiberi. Et cum braſſica corrũpatur in dolio uini ſapor: odore betæ foliis
demerſis reſtitui. Olus caulesq;:quibus nunc principatus hortorum: apud græcos in
honore fuiſſe non reperio. Sed Cato braſſicæ miras canit laudes:quas in medẽdi loco
reddemus. Genera eius facit tria. Vnam extentis foliis:caule magno. Alteram criſpo
folio:quã apianam uocat. Tertiam minutis caulibus lenem tenerã:minimeq; probat.

Braſſica

Braſſica toto anno ſeritur:quoniam & toto ſecatur. Vtiliſſime tamen ab æquinoctio
autũni. Tranſfertur:cum quinq; foliorũ eſt. Cimas a prima ſectione præſtat proxĩo
uere. Hic eſt quidam ipſorũ caulium delicatior teneriorq; cauliculus Apitii luxuria.
Et per eum Druſo Cæſari faſtiditus non ſine caſtigatione Tiberii patris. Poſt cimã
ex eadem braſſica contingunt æſtiui autumnaleſq; cauliculi:mox hyberni: iterumq;
cimæ. nullo æque genere multifero:donec ſua fertilitate cõſumatur. Tertia circa ſol-
ſtitiũ:ex qua ſi humidior locus eſt æſtate:ſi ſiccior: autũno plantat͛. Humor fimuſq;
ſi defuere:maior ſaporis gratia eſt: ſi abundauere: lætior fertilitas. Fimum aſininum
maxime conuenit. Eſt hæc quoq; res inter opera ganeæ. Quapropter non pigebit uer-
boſius perſequi. Præcipuus fit caulis ſapore ac magnitudine. Primũ omnium ſi in re-
paſtinato feras:dein ſi terrã fugientes cauliculos ſeces:a terraq; proceritate luxurioſa
attollentes ſe exaggerando aliã attumules ita:ne plus q̃ cacumẽ emineat. Tritianum
hoc genus uocatur:bis computabili impendio:tedioq;. Cætera genera complura ſũt.
cumanũ:ſeſſile:folio capite patulũ. Aricinũ altitudine nõ excelſius:folio numeroſius
q̃ tenuius. hoc utiliſſimum exiſtimatur:quia ſub omnibus pene foliis fruticat cauli-
culis peculiaribus. Pompeianũ procerius caule ab radice tenui intra folia craſſeſcit.
rariora hæc:anguſtioraq;:ſed teneritas in dote fit. Frigora non tolerat. Quibus etiam
aluntur britiani prægrandes foliis:caule tenues:ſapore acuti. Sabellico uſq; ĩ ammi-
rationem criſpa ſunt folia. quorũ craſſitudo caulem ipſum extenuat: ſed dulciſſimi
perhibẽt͛ ex õibus. Nuꝑ ſubiere lacuturres ex cõualle aricina:ubi quõdã fuit lacus tur-
riſq; quæ remanet:capite prægrãdes:folio innumeri. Alii in orbem porrecti. Alii in
latitudinẽ toroſi. nec plus ullis capitis poſt tricianũ:cui pedale aliquãdo cõſpicit͛. Et
cima nullis ſerior. Cuicũq; aũt generi pruinæ plurimũ ſuauitatis conferunt. Et niſi
obliquo uulnere defendatur medulla:plurimũ nocent. Semini deſtinati non ſecant͛.
Eſt etiam ſua gratia nõnũq̃ plantæ habitu excellentibus. Halmyridia uocãt: quoniã

niſi in maritimis nō proueniunt. Nauigatiōe quoq; lōginqua uiridibus adſeruatis. Statī deſecti: ita ne humū attingāt: in cados olei quā̄q̄ proxime ſiccatos obturatoſq; cōduntur: omni ſpiritu excluſo. Sunt qui plantā in transferendo alga ſubdita pedi/culo nitroue trito: quod tribus digitis capiatur: celeriores ad maturitatem fieri putēt. Sunt qui ſemen trifolii nitrūq; ſimul tritū aſpgant foliis. Nitrum etiā in coquendo uiriditatem cuſtodit. Aut apitiana coctura oleo ac ſale. priuſq̄ coquāt̄: maceratis. Eſt inter herbas genus inſerendi præciſis germinibus caulis: & in medullam ſemine ex aliis addito. Hoc & in cucumere ſiluestri. Necnō olus quoq; ſiluestre eſt triū foliorū diui Iulii carminibus præcipue iocis militaribus celebratū. Alternis quippe uerſibus exprobrauere lapſana ſe uixiſſe apud dyrrachium premiorū parſimoniā cauillātes. Eſt autem id cima ſiluestris. Omnium hortenſiorum laudatiſſima cura aſparagis. De origine eorum in ſiluestribus curis abunde dictum: & quomodo eos iuberet Cato in arundinetis ſeri. Eſt & aliud genus incultius: aſparago mitius corruda paſſī etiam in montibus naſcens: refertis ſuperioris germaniæ campis: non inſcito Tyberii Cæſaris dicto: herbam ibi quādam naſci ſimillimam aſparago. Nam quod in heſide cāpaniæ inſula ſpōte naſcitur: longe optimum exiſtimatur hortenſium. Seritur ſpongiis. Eſt enim plurimæ radicis: altiſſimeq; germinat. Viret thyrſo primum emicāte. Qui cau/lem educens tempore ipſo quo faſtigatus eſt in toros ſtrīgitur. Poteſt & ſemine ſeri. Nihil diligentius comprehendit Cato. nouiſſimūq; libri eſt: ut appareat repentinam ac nouiciam uiro curam fuiſſe. Locū ſubigi iubet humidū aut craſſum. Semipedali undiq; interuallo ſeri: ne calcetur. Præterea ad lineam grana bina aut terna paxillo di/mitti. Videlicet ſemine tum tantum ſerebantur. Id fieri ſecundum æquinoctium uernū. Stercore ſatiari. Crebro purgari. Caueri ne cū herbis euellantur aſparagi. Pr̄io anno ſtramento ab hyeme protegi. Vere aperiri: ſarriri: runcari. Tertio incendi uerno. Quo maturius incenſus eſt: hoc melius prouenit. Itaq; harundinetis maxīe cōuenit: quæ feſtinant incendi. Sarriri iubet idem non anteq̄ aſparagus natus fuerit: ne in ſarriendo radices uexētur. Ex eo uelli aſparagū ab radice. Nā ſi defringat̄: ſtirpeſcere & intermori. Velli donec in ſemen eat. Id autem matureſcere ad uer: incendique. Ac rurſus cum apparuerint aſparagi ſarriri: ac ſtercorari. Ac poſt annos nouem cum iam uetus ſit: digeri ſubacto ſolo ſtercoratoq;. Tum ſpōgiis ſeri ſingulorū pedū īteruallo. Quin & ouillo fimo nominatim uti: quoniam aliud herbaſceret. Nec quicq̄ poſtea tentatum utilius apparuit: niſi q̄ circa idus fēbruarii defoſſo ſemine aceruatis puulis ſcrobibus ſerūt: plurimū maceratū fimo. Dein nexis inter ſe radicibus ſpōgias factas poſt æquinoctium autūni diſponūt pedalibus interuallis: fertilitate in denos annos durante. Nullum gratius iis ſolum q̄ rauennatiū. Hortorū indicauimus corrudam. hunc intelligimus ſiluestrem aſparagum: quē græci orminū aut myacanthon uocant aliiſue noībus. Inuenio naſci & arietis cornibus tuſis atq; defoſſis. Poterāt uideri dicta omnia: quæ in precio ſunt: niſi reſtaret res maximi quæſtus non ſine pudore dicenda. Certum eſt quippe carduos apud carthaginem magnam cordubamq; præ/cipue ſeſtertia ſena milia e paruis iis reddere: quoniā portenta quoq; terrarū in ganeā uertimus. etiam ea quæ refugiūt quadrupedes conſciæ. Carduos ergo duobus modis ſerunt autumno: planta & ſemine ante nonas martias. Plantæq; quæ ex eo diſponēt̄: ante idus nouembris: aut in locis frigidis circa fauonium. Stercorantur etiā ſi placet: lætiuſq; proueniunt. Ocimū parilibus optime ſeri ferunt. Quidā & autūno: iubētq; cum hyeme ſeratur: aceto ſemen perfundi. Eruca quoq; & naſturcium uel æſtate uel hyeme facillime naſcūtur. Eruca præcipue frigorū contemptrix diuerſæ eſt: q̄ lactuca naturæ. Concitatrix ueneris. Iccirco iungitur illi fere in cibis: ut nimio frigori par fer/uor immixtus temperamentum æquet. Naſturtium nomen accepit a nariū tormēto. Et īde uigoris ſignificatio prouerbio id uocabulū uſurpauit: ueluti torporē excitātis. In arabia mire amplitudinis dicit̄ gigni. Ruta quoq; ſeritur fauonio & ab æqnoctio

autumni. Odit hyemem & humorẽ ac fimũ. Apricis gaudet & ſiccis: terra q̃ maxime lateritia. Cinere uult nutriri. Hic & ſemini miſcet᷑: ut careat erucis. Auctoritas etiam peculiaris apud antiquos ei fuit. Inuenio muſtum rutatum populo datũ a Cornelio Cethego in conſulatu collega. Q. Flaminii comitiis pactis. Amicicia eſt ei & cum fico intantum ut nuſq̃ lætior proueniat q̃ ſub hac arbore. Seritur & ſurculo melius in p̄foratam fabam inditoqꝫ ſucco nutrit comprehendendo ſurculum. Seritur & a ſeipſa. nanqꝫ incuruato cacumine alicuius rami: cum attigerit terram: ſtatim radicatur. Eadẽ & in ocimo natura: niſi ꝙ difficilius areſcit. Sed durata runcatur: nõ ſine difficultate prouenientibus ulceribus: ni munitis manibus id fiat: oleoue defenſis. Conciduntur autem & eius folia: ſeruanturqꝫ faſciculis. Ab æquinoctio uerno ſeritur apiũ: ſemine paulum in pila pulſato. Criſpius ſic putant fieri: aut ſi ſatum calcetur cylĩdro: pedibuſue. Proprium ei: ꝙ colorem mutat. Honos ipſi in achaia coronare uictores ſacri certaminis nemeæ. Eodem tempore ſeritur menta planta: uel ſi nondum germinat. ſpõgia minus hæc humido gaudet. Aeſtate uiret. Hyeme flaueſcit. Genus eius ſilueſtre mentaſtrum eſt. Et hoc propagatur ut uitis: uel ſi uniuerſi rami ſerantur. Mentæ nomen ſuauitas odoris apud græcos mutauit: cum alioquin mintha uocaret᷑. Vnde ueteres noſtri nomen declinauerũt. Grato menta menſas odore percurrit in ruſticis dapibus. Semel ſata diutina ætate durat. Congruit pulegio cuius natura ĩ coronariis refloreſcens ſæpius dicta eſt. Hæc quoqꝫ ſeruant᷑ ſimili genere: mentã dico pulegiũqꝫ & nepitam. Condimentoꝝ tamẽ õniũqꝫ faſtidiis ciminũ amiciſſimũ. Naſcit᷑ ĩ ſũma tellure uix hærens: & in ſublime tendens. In putribus & calidis maxime locis: medio ſerendũ uere. Alterum eius genus ſilueſtre quod ruſticũ uocãt: alii thebaicũ. Si tritũ ex aqua potetur: in dolore ſtomachi prodeſt. In carpetania noſtri orbis maxĩe laudat᷑. Alioquin æthiopico africoqꝫ palma eſt. Quidã huic ægyptiũ præferunt. Sed præcipue oluſatrum miræ naturæ eſt. Hippoſelinũ græci uocãt: alii ſmynion. E lachryma caudicis ſui naſcitur. Seritur & radice. Succum eius qui colligũt murræ ſaporem habere dicũt. Auctorqꝫ eſt Theophraſtus murra ſata natũ. Hippoſelinũ ueteres præceperãt in locis incultis: lapidoſis: iuxta maceriã ſeri. Nũc & repaſtinato ſeritur: & a fauonio poſt æquinoctiũ autũnũ. Quippe cum capparis quoqꝫ ſeratur ſiccis maxime: area in defoſſu cauata: ripiſqꝫ undiqꝫ circũſtructis lapide: alias euagat᷑ per agros: & cogit ſolũ ſterileſcere. Floret æſtate. Viret uſqꝫ ad uergiliarũ occaſũ. Sabuloſis familiariſſimũ. Vitia eius quod trans maria naſcitur: diximus inter peregrinos frutices. Peregrinum: & careum gentis ſuæ nomine appellatum: culmis principale. In quacunqꝫ terra ſeri uult ratione eadem qua oluſatrũ. Laudatiſſimũ tamen in caria: proximum phrygia. Liguſticum ſilueſtre eſt. In liguriæ ſuæ mõtibus ſeritur. Vbiqꝫ ſuauius ſatiuum: ſed ſine uiribus. Panacem aliqui uocãt. Crateias apud græcos cunilam bubulam eo noĩe appellat. Cæteri fere cunizamidẽ: cunilaginem. Thymbram uero quæ ſit cunila. Hæc apud nos habet uocabulũ & aliud ſatureia dicta in cõdimentario genere. Serit᷑ mẽſe februario: origano æmula. Nuſq̃ utrũqꝫ additur: quippe ſimilis effectus. Sed cunilæ ægyptium origanũ tãtũ præfertur. Peregrinum fuit & lepidũ. Seritur a fauonio. Deĩ cũ fruticauerit: iuxta terrã præciditur. Tunc runcat᷑: ſtercoraturqꝫ. Per biennium hæc. Poſtea iiſdem fruticibus utunt᷑: ſi non ſæuicia hyemis ingrauat: quãdo ĩpatiẽtiſſimũ eſt frigoꝝ. Exit & in cubitalem altitudinem: foliis laurinis: ſed mollibus. Vſuſqꝫ eius nõ ſine lacte. Git piſtrinis aniſum: & anetum culinis: & medicis naſcunt᷑. Sagapenũ & ipſum in hortis quidem: ſed medicinæ tãtum. Sunt quædã comitãtia alioꝝ ſatus: ut papauer: nanqꝫ cũ braſſica ſeritur. Ac porculaca & eruca cum lactuca. Papaueris ſatiui tria genera. Candidum: cuius ſemen toſtum in ſecunda menſa cum melle apud antiquos edebat᷑. Hoc & panis ruſtici cruſtæ inſpergitur: adfuſo ouo inhærens. Vbi inferiorem cruſtam apio: gitqꝫ ceriali ſapore condiunt. Alterum genus papaueris nigrum: cuius ſcapo inciſo lacteus ſuccus exprimitur. Tertium genus rhyan uocant

græci : id noſtri erraticum. Sponte quidem: ſed maturius: cum hordeo maxĩe naſcit̃: erucæ ſimile: cubitali altitudine: flore ruffo & ꝓtinus deciduo: unde & nomẽ a græcis accepit. De reliquis generibus papaueris ſpõte naſcentis docebimus ĩ medicinæ loco. Fuiſſe autem in honore apud romanos ſemper indicio eſt Tarquinius Superbus: qui legatis a filio miſſis decutiendo papauera in horto altiſſima: ſãguinarũ illud reſpõſum hac facti ambage reddidit. Rurſus alio comitatu æquinoctio autumni ſeruntur coriãdrum: anetum: atriplex: maluæ: lappati: cerefoliũ. quod pederoton græci uocãt. & acerrimũ ſapore: igneiq; effectus ac ſaluberrimum corpori. Sinapi nulla cultura: melius tamen plãta relata. Quin e diuerſo uix eſt ſato ſemel eo liberare locũ: quoniã ſemen cadens protinus uiret. Vſus eius etiã pro pulmentario in patellis decocto citra intellectum acrimoniæ. Coquunt̃ & folia ſicut reliquorũ olerũ. Sunt autem trium generum: unum gracile: alteꝝ rapi foliis ſimile: tertiũ erucæ. Semẽ optimũ ægyptiũ. Athenienſes napi appellauerũt: alii tapſi: alii ſaurion. Serpylo & ſiſimbrio montes pleriq; ſcatent: ſicut thracia. Aut aquæ deferũt ex iis auulſos ramos: ſeruntq;. Item ſicyone ex ſuis montibus: & athenis ex hymetto. Simili modo & ſiſimbrium ſerunt. Lætiſſimum naſcitur in puteorum parietibus: & circa piſcinas & ſtagna.

DE Fœniculo & canabe. Capitulũ. viii.

RELiq̃ ſũt ferulacei gñis ceu fœniculũ: ãguibus (ut dixĩus) gratiſſimũ: ad cõdiẽda plurima cũ ĩaruerit. Eiq; pq̃ſimilis thapſia: de qua dixĩus ĩter externos frutices. Deĩde utiliſſĩa funibus canabis. ſerit̃ a fauonio. Quo denſior ẽ: eo tenerior. Semẽ eius cũ ẽ matuꝝ ab æqnoctio autũni defrĩgit̃. & ſole aut uẽto aut fumo ſiccat̃. Ipſa canabis uellitur poſt uindemiam. ac lucubratiõibus decorticata purgatur. Optima alabãdica: plagarum præcipue uſibus. Tria ibi eius genera. Improbatur cortici proximum aut medullæ. Laudatiſſimũ eſt e medio: quæ meſa uocatur. Secunda milaſea. Quod ad proceritatem quidem attinet: roſea agri ſabini arborum altitudinem æquat. Ferulæ duo genera in peregrinis fruticibus diximus. Semẽ eius ĩ italia cibus eſt. Cõdit̃ q̄ppe: duratq; in urceis uel anni ſpatio. Duo ea genera: caules & racemi. Corymbiam hanc uocant: corymboſq; quos condiunt.

DE Morbis hortoꝝ: & remedia circa formicas & erucas & culices. Ca. ix.

MOrbos hortenſia quoq; ſentiunt: ſicut reliqua terræ ſata. Nanq; & ocimum ſenecat. degeneratq; rite in ſerpillum: & ſiſimbriũ in calamintham. Et ex ſemine braſſicæ ueteris rapæ fiunt. Atq; inuicem enecat̃ cyminum ab uno dorſo niſi repurgetur. Eſt autem unicaule: radice bulbo ſimili non niſi in ſolo gracili naſcens. Alias priuatim cymini morbus ſcabies. Et ocimũ ſub canis ortu palleſcit. Omnia uero acceſſu mulieris menſtrualis flaueſcunt. Beſtiolarũ quoq; genera innaſcuntur. Napis culices: raphano erucæ: & uermiculi. Item lactucis & oleri. Vtriſq; hoc amplius limaces & cocleæ. Porro uero priuatim animalia: quæ facillime ſtercore iniecto capiũtur: condentia in id ſe. Ferro quoq; non expedire tangi rutam cunilam mentam ocimũ auctor eſt Sabinus Tyro ĩ libro cepuricon: quẽ Mœcenati dicauit. Itẽ cõtra formicas non minimũ hortorũ exitiũ ſi non ſint rigui: remedium mõſtrauit limo marino aut cinere obturatis earum foraminibus. Sed efficaciſſime heliotropio herba necantur. Quidã & aquã diluto latere crudo inimicam eis putant. Naporum medicinæ ſunt: ſiliq̃s una ſeri: ſicut olerum cicer. Arcet enim erucas. Quæ ſi omiſſo iam natæ ſint: remediũ abſĩthii ſuccus decocti inſperſus ſedi: quã anagoꝝ uocãt. Genus hoc herbæ diximus. Semen olerũ ſi ſucco eius madefactũ feratur: olera nulli animaliũ obnoxia futura tradunt. In totum uero nec erucas ſi palo imponãtur in hortis oſſa capitis ex eq̄no gñe fœminæ duntaxat. Aduerſus erucas & cancrũ fluuiatilem in medio horto ſuſpenſum auxiliari narrant. Sunt qui ſanguineis uirgis tangant ea: quæ nolunt his obnoxia eſſe. Infeſtant & culices hortos riguos præcipue ſi ſunt arbuſculæ aliquæ. Hi galbano accenſo fugantur.

Explicit lib' ·19·

Quæ magis ſint fortia uel minus: & quibus ſalſæ aquæ proſint. Ca.x.

NAm quod ad permutationẽ ſeminũ attinet: quibuſdã ex iis firmitas maior eſt:
ut coriãdro: betæ: porro: naſturtio: ſinapi: erucæ: cunilæ: & fere acribus. Infirmi/
ora aũt ſunt atriplici: ocimo: cucurbitæ: cucumi: & æſtiua õnia hybernis magis durãt:
minime autem getium. Sed ex iis: quæ ſũt fortiſſima: nullum ultra quadrimatũ utile
eſt dũtaxat ſerendo. Cunilis & ultra tempeſtiua ſunt. Peculiaris medicina rhaphano:
betæ: rutæ: cunilæ: in ſalſis aqs quæ plurimũ ſuauitati & fertilitati conferunt. Cæteris
dulciũ aquaꝝ rigua proſũt. Vtiliſſiæ ex iis aquæ frigidiſſimæ: & quæ potu ſuauiſſiæ.
Minus utilis e ſtagno: & quas ſilices inducunt: quoniã herbarũ ſemina inuehũt. Præ/
cipue tamen hymbres alũt. Nam & beſtiolæ innaſcentes necantur.

Ratio rigandorũ hortorũ: & quæ tranſlata meliora fiant: & de ſuccis hortenſiorũ
& ſaporibus. Capitulum.xi.

HIs horæ rigandi: matutina: atq; ueſpera: ne inferueſcat aqua ſole. Ocimo tãtum
& meridiana etiam. Satum celerrime erumpere putant inter initia ferueṇti aq̃
aſperſũ. Omnia aũt tranſlata meliora: grandioraq; fiunt: maxime porri: napiq;. In
tranſlatione & medicina eſt: deſinuntq; ſẽtire iniurias: ut getium: porrum: rhaphani:
apium: lactucæ: rapa: cucumis. Omnia aũt ſilueſtria fere ſũt & foliis minora & cauli/
bus: ſucco acriora: ſicut cunila: origanũ: ruta. Solũmodo ex õnibus lapatũ ſilueſtre
melius. Hoc inſatiuum rumex uocatur: naſciturq; fortiſſimũ. Traditur ſemel ſatum
durare: nec unq̃ uitiari terra maxime iuxta aquã. Vſus eius cũ ptiſana tantũ in cibis
leuiorem gratioremque ſaporem præſtat. Silueſtre ad multa medicamenta utile eſt.
Adeoq; nihil amiſit cura: ut carmine quoq; comprehenſũ ꝛepperim: in fabis caprini
fimi ſingulis cauatis: ſi porri: erucæ: lactucæ: apii: intubi: naſturtii ſemina incluſa ſe/
rant: mire ꝓuenire. Quæ ſũt ſilueſtria: eadẽ inſatiuis ſicciora intelligũt: & acutiora.
Nanq; & ſuccoꝝ ſaporũq; dicenda differẽtia eſt: uel maior in iis q̃ pomis. Sunt autẽ
acres cunilæ: origani: naſturtii: ſinapis. Amari abſĩthii: centaureæ. Aq̃tiles cucumeris:
cucurbitæ: lactucæ. Acuti tantum cunilæ. Acuti & odorati: apii: aneti: fœniculi. Salſus
tantum e ſaporibus non naſcitur: aliquando extra inſidit pulueris modo: & circulis
tãtum aquæ ut intelligatur uana ceu plerunq; uitæ perſuaſio. Panax piperis ſaporẽ
reddit. Et magis etiam ſiliquaſtrũ: ob id piperitidis nomine accepto. Libanotis odorẽ
thuris: murra myrræ. De panace abunde dictũ eſt. Libanotis locis putridis & macris
ac roſcidis ſeritur. Radicem habet oluſatri: nihil a thure differentem. Vſus eius poſt
ãnũ ſtomacho ſaluberrimus. Quidã eã nomĩe alio roſmarinũ appellãt. Et ſmyrniũ
olus ſeritur iiſdem locis. Murraq; radicẽ recipit. Eadẽ & ſiliquaſtro ſatio. Reliqua a
cæteris & odore & ſapore differũt ut anetũ. Tantaq; eſt diuerſitas atq; uis: ut nõ ſolũ
aliud alio mutetur: ſed etiam in totũ auferatur. Apio eximi incoctis obſoniis aceto:
in eodem cellario ĩ ſaccis odorem uino grauem. Et hactenus hortenſia dicta ſint ci/
borũ gratia duntaxat. Maximũ quidẽ opus in iiſdem naturæ reſtat: quoniã ꝓuẽtus
tantũ adhuc ſũmaſq; quaſdã tractauimus. Vera aũt cuiuſq; natura non niſi medico
effectu prænoſci poteſt: opus ingẽs occultumq; diuinitatis: & quo nullũ reperiri poſ/
ſit maius. Ne ſingulis id rebus contexeremus: iuſta fecit ratio: cum ad alios medendi
deſideria pertinerent: longis utriuſq; dilationibus futuris ſi miſcuiſſemus. Nũc ſuis
quæq; partibus conſtabunt. poteruntq; a uolentibus iungi.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XX.
PROOEMIVM.

Incipit vicesimus

AXIMVM HINC OPVS NATVRAE ordiemur : & cibos suos homini narrabimus . fateriq; cogēus ignota esse p quæ uiuat. Nemo id paruū ac modicū existimauerit nominū uilitate deceptus. Pax secū in his aut bellū naturæ dicet̃: odia amiciciæq; rerū surdarū ac sensu carentiū . Et quo magis miremur : omnia ea hominum causa:quod græci simpathian appellauere:qbus cuncta constant: ignes aqs restinguētibns : aquā sole deuorante : luna piente . Altero alterius iniuria deficiente sydere . Atq; ut a sublimioribus recedamus:ferrū ad se trahente magnete lapide: & allio rursus abigente a sese. Adamātē opū gaudium infragilem omni cætera ui & inuictū:sanguine hircino rūpēte. Quæq; alia in suis dicemus locis paria:uel maiora mira. Tantū uenia sit:a minimis:sed a salutaribus ordiemur. Primūq; ab hortēsibus.

DE Cucumere siluestri & elaterio. Capitulum.i.

CVcumim siluestrem esse diximus multo infra magnitudinem satiui. Ex eo fit medicamentū quod uocatur elateriū succo expresso e semine. cuius causa nisi maturius incidatur:semen exilit oculorum etiā periculo. Seruatur autem decerptus una nocte. Postero die inciditur harundine. Semen quoque cinere conspergitur ad coercendā succi abundantiā:qui expressus suscipitur aq̄ cælesti:atq; subsidet. Deīde in sole cogit̃ in pastillos:ad magnos mortalium usus. Obscuritates & uitia oculorū sanat : genarumq; ulcera . Tradunt hoc succo tactis radicibus uitiū non attigi uuas ab auibus . Radix autem ex aceto cocta podagris illinitur. Succoq; dentium dolori medetur. Arida cum resina impetiginem & scabiem quā psoram & lichenas uocant. Parotidas & panos sanat. Et cicatricibus colorem reddit. Et foliorum succus auribus surdis cum aceto instillatur. Elaterium tempestiuum ē autumno. Nec ullum ex medicamētis longiore æuo durat. Incipit a trimatu. Siquis recentiore uti uelit : pastillos in nouo fictili igne lento in aceto domet. Idq; melius quo uetustius erit. Quem iam ducentis annis seruatum esse auctor est Theophrastus . Et usq; ad quinquagesimū lucernarum lumina extinguit. Hoc enim ueri experimentum est:si admotū priusq̄ extinguat:scintillare sursum ac deorsum cogat. Pallidum ac leue herbaceo ac scabro melius:ac leniter amarū. Putāt cōceptus adalligato semine adiuuari:si terram non attigerit. Partus uero si in arietis lana alligatum insciētis lumbis fuerit:ita ut ꝓtinus ab ea eximatur:& rapiatur extra domū ipsam. Cucumim qui magnificant:nasci præcipuum in arabia:mox cyrenis. Alii in arcadia tradunt similem heliotropio:cuius īter folia & ramos prouenire magnitudine nucis iuglandis semē. Esse autem ad speciem scorpionis cauda reflexa:sed candida. Aliqui etiam ab eo scorpionū cucumim uocāt. efficacissimum cōtra scorpionū ictus:& semine & elaterio . Et ad purgandum uteꝝ aluosq;. Modus portione uirīū ab dimidio obolo ad solidum. Copiosius necat. Sic & contra phthiriasin bibitur. Et hydropises illitum. Anginas & arterias cū melle & oleo uetere sanat.

DE Anguino cucumere:siue erratico:& de satiuo:& de pepone Cap.ii.

MVlti hunc esse apud nos qui anguinus uocatur:ab aliis erraticus:arbitrāt̃. Quo decocto sparsa mures de eius medecina non attingunt . Idem podagris cum articulorū morbis decoctū ī aceto illinūt præsentaneo remedio. Lumboꝝ uero dolori semine sole siccato:dein trito.xxx.denariorū pōdere in hemina dato aquæ. Sanat & humores subitos illitum cum lacte mulieꝝ. Purgat eas elateriū . Sed grauidis abortū facit. Suspiriosis prodest. Morbo uero regio in nares coniectum. Lentigines & maculas e facie tollit in sole illitum. Multi eadem omnia satiuis attribuunt. Magnū etiam

podagris et articulorum morbis medicina

Pepones

in eis momenti. Nanq; & eorũ ſemen quantũ tres digiti apprehenderĩt: cum cumino tritũ potumq; in uino tuſſientibus auxiliatur. Sed & phreneticis in lacte mulieris. Et dyſentericis acetabuli menſura. Purulenta autem expuentibus cum cumino pari põdere. Et iocineris uitiis in aqua mulſa. Vrinã mouet ex uino dulci. Et in renũ dolore clyſteribus ſimul cum cumino infunditur. Pepones refrigerant: maxime in cibo. Et emolliunt aluum. Caro eorum epiphoris oculorum aut doloribus imponitur. Radix ſanat ulcera concreta in modũ faui: quem cæreon uocant. Eadem contra uomitiones ſiccatur in farina tuſa. Datur quattuor obolis in aqua mulſa: ita ut qui biberit: quĩgentos poſtea paſſus ambulet. Hæc farina & in ſmegmata adiicitur. Cortex quoque uomitionem mouet. faciem purgat. Hoc & folia cuiuſcũq; ſatiui illita. Eadẽ cũ melle epinyctidas ſanant. Cum uino canis morſus. Item multipedem: ipa græci uocant: oblongã piloſis pedibus: pecori præcipue nociuã. Morſũ tumor inſequitur: & putreſcit locus ipſe. Cucumis odore defectũ animi. Coctos deraſo cortice ex oleo aceto & melle iucundiores eſſe certum eſt.

DE Cucurbita ſilueſtri & rapo. Ca. iii.

[C]Vcurbita ſilueſtris quoq; inuenitur ſomphos a græcis appellata inanis: unde & nomen: digitali craſſitudine: non niſi in ſaxoſis naſcens. Huius cõmanducatæ ſuccus ſtomacho admodum prodeſt. Colocinthis uocatur alia: ipſa plena: ſed minor q̃ ſatiua. Vtilior pallida: quando eius ſunt medicinæ. Herbacea arefacta p ſe inanit aluum. Infuſa quoq; clyſteribus inteſtinorum omnium uitiis medetur: & renum: & lumborꝝ: & paralyſi eiecto ſemine. Aqua mulſa in ea coquit̃ ad dimidias: ſic tuſſiẽti infunditur obolis quattuor. Prodeſt & ſtomacho farinæ aridæ pilulis cum decocto melle ſumptis. In morbo uero regio utiliter ſemina eius inſumunt̃: & protinus aqua mulſa. Carnes eius cũ abſinthio & ſale dentium dolorem tollunt. Succus uero cum aceto calefactus: mobiles ſiſtit. Item ſpinæ & lumborũ ac coxarũ dolores cum oleo: ſi infricetur. Præterea mirum dictu: ſemina eius ſi fuerint pari numero adalligata febribus ſanare dicũt̃: q̃s græci perihodicas uocãt. Satiuæ quoq; raſæ ſuccus tepefactus auribus medetur. Caro eius interior ſine ſemine clauis pedũ & ſuppurationibus: quæ græci uocant apoſtemata. Decoctæ aũt uniuerſæ ſuccus dentium motus ſtabilit. Dolores inhibet. Vinum cũ ea feruefactũ oculorũ etiam impetus. Folia eius etiam cum recentibus cupreſſi contuſa & impoſita. Ipſa quoq; toſta in argilla ac trita cum adipe anſeris: uulneribus medetur. Necnon ramentis corticis recentes podagras refrigerat: & ardores capitis: & maxime infãtũ. Et ignes ſacros de ſtrigmentis uelis impoſitis uel ſeminibus. Succus ex ſtrigmentis illitus cũ roſaceo & aceto febriũ ardores refrigerat. Aridæ cinis impoſitus mire combuſta ſanat. Chryſippus medicus dãnabat eas ĩ cibis. Sed omnium conſenſu ſtomacho utiliſſime iudicantur: & interaneorum ueſicarũq; exulcerationibus. Eſt & rapo uis medica. Perniones feruens impoſitum ſanat. Item frigus pellit e pedibus aqua decoctus. Et uis feruens podagris etiam frigidis medet̃. Et crudum tuſum cum ſale cuicunq; uitio pedum. Semen illitum & potum in uino contra ſerpentes & toxica ſalutare eſſe proditur. A multis uero antidoti uim habere in uino & oleo. Democritus in totũ eũ abdicauit in cibis propter inflationes. Diocles magnis laudibus extulit. Etiam uenerem ſtimulari ab eo profeſſus. Item Dionyſius. Magiſq; ſi eruca conditetur. Toſta quoq; articulorum dolori cum adipe prodeſt. Silueſtre rapum in aruis maxime naſcitur: fruticoſum: ſemine candido: duplo maiore q̃ papaueris. Hoc ad albicandam cutem in facie totoq; corpore utuntur mixta urina pari menſura. Nam (ut ſupra diximus) erui: hordei: & tritici: & lupini radix ad omnia inutilis.

DE Naporum differẽtiis & raphano ſilueſtri: & de raphano ſatiuo & paſtinaca. Capitulum. iiii.

[N]Aporꝝ duas differẽtias & in medicina græci ſeruant. Anguloſis foliorꝝ caulibus florentes: & quod bunion uocant: purgationibus fœminarũ & ueſicæ. Et urinæ utile decoctum potũ ex aqua mulſa: uel ſucci drachma. Semen dyſentericis toſtum

tritũ in aqua calida e cyathis q̃ttuor. Sed urinã inhibet: ſi nõ lini ſemen una bibatur. Alterũ genus buniada appellant & raphano & rapo ſimile. Seminis præclari contra uenena: ob id & in antidotis utuntur illo. Rhaphanũ & ſilueſtrem eſſe diximus. Laudatiſſimũ in arcadia: quanq̃ & alibi naſcitur: utilior urinæ dũtaxat eiiciendæ. Cætero bilem detrahit. Præterea cortices in uino. Præterea quæ circa eos dicta ſunt: ſtomachũ purgant. Pituitam extenuant. Vrinam concitant. Eſt æſtiuoſus in italia & armoraciã uocant ſatiuã. Satiui uero decocti mane poti ad ternos cyathos: cõminuũt: & eiiciũt calculos. Iidem in poſca decocti contra ſerpentium morſus illinuntur. Ad tuſſĩ etiã mane ieiunis rhaphanus prodeſt cum melle. Semẽ eorũ toſtũ: ipſũq; cõmanducatũ ad lagaraponon. In aqua foliis eius decoctis bibere uel ſuccum ipſius cyathis binis. contra phlegmoni ipſos illinere tuſos utile. Inchoantibus uero recentem corticem cum melle. Veternoſis autẽ q̃acerrimos mandere. Semenq; toſtum: dein contritũ cũ melle ſuſpirioſis. Iidem & contra uenena proſunt. Cæterũ ceraſtis ſcorpionibus aduerſatur: uel ipſo ſemine infectis manibus impune tractabilibus. Impoſito rhaphano ſcorpionibus moriũť. Salutares & contra fungoꝝ aut hyſtriominæ uenena æque ut Nicãder tradit. Et cõtra uiſcũ quoq; dari Apollodori duo iubẽt ſcyllæus & tarẽtinus. Scyllæus ſemen ex aq̃ tritũ: tarentinus ſuccũ. Lienẽ item extenuant. Iocineri ꝓſunt: et lumborũ doloribus. Hydropicis quoq; ex aceto aut ſinapi ſumpti: & lethargicis. Praxagoras & ilioſis dandos cenſet. Pliſtonices & colicis. Inteſtinorũ ulcera ſanant. Ac purulenta præcordiorũ: ſi cum melle edantur. Quidam ad hæc coquere eos ĩ luto illitos malunt. Sic & fœminas purgari. Ex aceto & melle ſumpti inteſtinorũ animalia detrahunt. Item ad tertias: decocto eorum poto cum uino enterocelis ꝓſũt. Sãguinẽ quoq; inutilem ſic extrahunt. Medius ad hæc & ſanguinem excreantibus coctos dari iubet. Et puerperis ad lactis copiã augendam. Hippocrates capillos mulierũ defluos fricari rhaphanis. Et ſuper umbilicum imponi contra tormenta uuluæ. Reducũt & cicatricẽ ad colorem. Semen quoq; ex aqua impoſitum ſiſtit ulcera: quæ phagedenas uocant. Democritus uenerem hoc cibo ſtimulari putat. Ob id fortaſſis uoci nocere aliqui tradiderunt. Folia quæ in oblongis tantum naſcuntur: excitare oculorũ aciem dicuntur. Vbi uero acrior rhaphani medicina admota ſit: hyſopum dari protinus imperant. Hæc antipathia eſt. Et aurium grauitati ſuccum rhaphani inſtillant. Nam uomituris ſũmo cibo eſſe eos utiliſſimũ ẽ. Paſtinacæ ſimile hibiſcũ quod molochen agrian uocãt: & aliqui pliſtolochiam. Vlceribus: cartilagini: oſſibus fractis medetur. Folia eius ex aqua pota aluum ſoluunt: ſerpentes abigunt. Apũ: ueſparũ: crabronũ ictibus illita medẽtur. Radicẽ eius ante ſolis ortũ erutam inuoluunt lana coloris quẽ natiuũ uocant. Præterea ouis quæ fœminã peperit. Strumiſq; uel ſuppuratis alligãt. Quidam ad hunc uſum auro effodiendam cenſent. Cauendumq; ne terram attĩgat. Celſus podagris quæ ſine tumore ſunt: radicẽ eius ĩ uino decoctã imponi iubet.

DE Staphylino ſiue paſtinaca & gigidio: & ſiſere: & ſeſeli: & inula: & de cepe ſilueſtri. Capitulum. v.

ALterum genus eſt ſtaphylinos: quod paſtinacam erraticam uocant. Eius ſemen contritum & in uino potum tumentem aluum & ſuffocationes mulierũ doloreſq; lenit intantum: ut uuluas corrigat. Illitum quoq; paſſionibus uentri earum prodeſt. Viris uero prodeſt cum panis portione æqua tritum. Ex uino potum cõtra uentris dolores. Pellit & urinam. Et phagedenas ulceꝝ ſiſtit recens cũ melle ĩpoſitũ. Vel aridæ farinæ inſparſam radicem eius. Dieuces contra iocineris: aut lienis: ilium: lumborum: & renum uitia ex aqua mulſa dari iubet. Cleophantus & dyſentericis ueteribus. Philiſtion in lacte coquit. Et ad ſtranguriam dat radicis uncias quattuor. Ex aqua hydropicis: ſimiliter & opiſtotonicis: & pleureticis: & comitialibus. Habẽtes eam feriri a ſerpentibus negantur. Aut qui ante guſtauerint: non lædi. Percuſſis imponitur cum axungia. Folia contra cruditates manduntur. Orpheus amatorium ĩeſſe

staphylino dixit:fortassis quoniā uenerē stimulari hoc cibo certum est. Ideo cōceptus adiuuare aliqui prodiderunt. Ad reliqua & satiua pollet. Efficacior tamen siluestris. Magisq; in petrosis nata. Semen satiuæ quoq; contra scorpionū ictus ex uino aut posca salutare est. Radice eius circunscalpti dentes dolore liberantur. Syria in ortis operosissima. Inde quoq; est prouerbium græcis: Multa syrorum olera. Simillimam staphylino herbā serit: quam alii gigidion uocāt: tenuius tamen & amarius: eiusdéq; effectus est. Coctum crudumq; stomachi magna utilitate. Siccat enim ex alto omnes humores eius. Siser erraticum satiuo simile est: & effectu. Stomachum excitat. Fastidiū abstergit. Ex aceto laserpitiato sumptū: aut ex pipere & mulso: uel ex garo: urinā ciet (ut Opinion credit) & uenerem. In eadem sententia est Diocles. Præterea cordi cōuenire conualescentium. Aut post multas uomitiones perqutile. Heraclides cōtra argentum uiuum dedit. Et ueneri subinde offensantem: ægrisq; se recolligentibus. Hunc Hesius ideo stomacho utile uideri dixit: quoniā nemo tres siseres edendo continuaret. Esse tamen utile conualescentibus: & ad uitā transeuntibus. Satiui priuatī succus cum lacte caprino potus sistit aluum. Et quoniā plerosq; similitudo nominū græcorum confundit: conteximus & de seseli: sed hoc est uulgaris noticiæ. Optimum masiliense. lato enim grano & fuluo est. Secundum æthiopicum nigrius. Creticum odoratissimū omnium. Radix iucundi odoris est. Semen eius esse & uultures dicūt. Prodest homini ad tussim ueterem. Rupta conuulsa: & in uino albo potum. Item opisthotonicis: & iocinerū uitiis: & torminibus: & stranguriæ: duarū: aut triū linguaꝝ mensura. Sunt & folia utilia: ut quæ partus adiuuent: etiam quadrupedum. Hoc maxime pasci dicuntur ceruæ pariturae. Illinitur & igni sacro. Multum in summo cibo concoctionibus confert uel folio uel semine. Quadrupedū quoq; aluum sistit: siue tritum potui infusum: siue mandendo commanducatum e sale. Boum morbis medetur uel si contritum infunditur. Inula quoq; a ieiunis commanducata dentes confirmat: si ut eruta est terram non attigit. Condita tussim emundat. Radicis uero decoctæ succus tineas pellit. Siccata auté in umbra farina tusa & conuulsis: & inflationibus & arteriis medetur. Venenatorum morsus abigit. Folia ex uino lumborum dolori illinunt. Cepæ siluestres nō satiuæ olfactu ipso & delachrymationi & caligini medentur. Magis uero succi inunctione. Somnum etiam facere traduntur. Et ulcera oris sanare cōmanducatæ cum pane. Et canis morsus uirides ex aceto illitæ: aut siccæ cum melle & uino: ita ut post diem tertium soluantur. Sic & tritæ sanant. Tostam ī cinerem epiphoris multi imposuere cum farina hordeacea. Et genitalium ulceribus. Succo & cicatrices oculorum & albugines & argemas inunxere. et serpētium morsus: & omnia uulnera: cum melle. Item auricularum cum lacte mulierum. Et in iisdem sonitum aut grauitatem emendantes cum adipe anserino: aut cum melle: stillauere. Et ex aqua bibendum dederunt repente obmutescentibus. In dolore quoq; ad dentes colluendos instillauere: & plagis bestiarum omnium: priuatim scorpionū. Alopecias fricuere & psoras tusis cepis. Coctas dysentericis uescendas dedere. Et contra lumboꝝ dolores. Purgamento quoq; earū cremata in cinerem illinentes ex aceto serpentium morsibus. In ipsas quoq; multipedes ex aceto. Reliqua īter medicos mira diuersitas. Proximi inutilia esse præcordiis & concoctioni. Inflationemq; & sitim facere dixerūt. Asclepiadis schola ad ualidum quoq; coloré profici in cibo. Et si succum ieiuni quotidie edant firmitaté ualitudinis custodiri. Stomacho utilia esse: ac spiritus agitatiōi. Ventrem mollire. Hæmorrhoidas pellere subditas pro balanis. Succū cū succo fœniculi contra incipientes hydropises mire proficere. Item contra anginas rutæ & melle. Excitari eisdem lethargicos. Varro quæ sale aut aceto pisa est arefactaque uermiculis non infestari auctor est.

DE Porro sectiuo & capitato: & de allio. Capitulum. vi.

de porro

Porro sectiuo ꝓfluuia sanguinis sisti in naribus contrito eo obturatis: uel gallæ

mixto: aut mentæ. Item ex abortu profluuia poto succo cum lacte mulierum.
Tussi etiã ueteri ac pectoris & pulmonis uitiis medet. Illitis foliis sanant ambustæ
epinyctides: ita uocatur ulcus aciem hebetans: et in angulo oculi perpetim humor
emanans. Quidam eodem nomine appellãt pustulas liuentes: ac noctibus inqetãtes.
Et alia ulcera cum melle trito. Vel bestiarum morsus ex aceto. Item serpentiũ aliorũ
uitia cum felle caprino: uel pari mensura mulsi. Stridores cum lacte mulieris. Capitis
dolores si in nares fũdat. Dormiturisue ĩ aurẽ duobus succi coclearibus: uno mellis.
Succus & ad serpentiũ scorpionũq; ictus in potũ bibit cũ mero & ad lũbo; dolores
cũ uino hemina potus. Sãguinẽ uero excreãtibus & phthisicis distillatiõibus lõgis uel
succus ex ipso cibus ꝓdest. Itẽ morbo regio: uel hydropicis. Et ad renum dolores cũ
ptisanæ succo acetabuli mensura. Idem motus cum melle uuluas purgat. Tostus uero
editur & contra fungorum uenena. Imponitur & uulneribus. Venerẽm stimulat. Sitĩ
sedat. Ebrietates discutit. Sed oculorum aciem hebetare traditur. Inflationem quoq;
facere: quæ tamen stomacho non noceat: uentremq; molliat. Voci splendorem affert.
Capitato maior est ad eadem effectus. Sanguinem reiiciẽtibus succus cum caule: aut
thuris farina uel acacia datur. Hippocrates & sine alia mixtura dari iubet. Vuluasq;
contractas aperiri putat. Fœcunditatem etiam fœminarum hoc cibo augeri. Contritũ
ex melle ulcera purgare. Tussim. Et distillationes thoracis. Pulmonis & arteriæ sanat
uitia datũ in sorbitione ptisanæ. Vel crudum præter capita sine pane: ita ut alternis
diebus sumatur. Vel si purulenta excreantur. Sic & uoci uel ueneri: sõnoq; multum
confert. Capita bis aqua mutata cocta aluum sistũt: & inflationes ueteres. Cortex de-
coctus illitusq; ĩficit canos. Allio magna uis: magnæ etiam utilitates contra aquarũ
& quorunlibet locorum mutationes. Serpentes abigit & scorpiones odore. Atque ut
aliqui tradidere: & bestiarum õniũ ictibus medetur. Potu uel cibo uel illitu priuatim
contra hemorrhoidas prodest. Cũ uino reddit uomitum. Ac ne contra araneorũ aut
murium uenenatum morsum ualere miremur: aconitum quod alio nomine pardali-
anches uocatur depellit. Item hyoscyamum contra canũ morsus. Inq; uulnera cum
melle imponitur. Ad serpentium quidem ictus potum cum restibus suis. Efficacissĩe
ex oleo illinitur. Attritisq; corporũ partibus. Vel si uesica intumuerit. Quĩ & suffitu
eo secundos partus euocari existimauit Hippocrates: cinere eorũ cum oleo capitis ul-
cera manãtia sanitati restituens. Suspiriosis coctum aliqui crudũ id dedere. Diocles
hydropicis cum cẽtaurea aut in fico duplici ad euacuandam aluum. Quod efficacius
præstat uiridi cum coriandro in mero potum. Suspiriosis aliqui & tritũ ĩ lacte dede-
runt. Praxagoras & contra morbum regium uino miscuit. Et contra ileum in oleo &
pulte sic illinens. Strumis quoq;. Antiqui & insanientibus dabant crudum. Diocles
phreneticis elixum. Contra anginas tritum imponi & gargarissare prodest. Dentium
dolorem tribus capitibus in aceto tritis imminuit. Vel si decocta aqua colluantur.
addaturq; ipsum in caua dentium. Auribus etiam ĩstillatus succus cũ adipe ãserino.
Phthiriases & prurigines potum. Tusũ item cũ aceto & nitro. Compescit distillatiões
cum lacte coctũ uel tritum permixtumue caseo molli. Quo genere et raucitatem
extenuat. Vel phthisin in fabæ sorbitione. In totum autem coctum utilius est crudo:
elixumq; tosto. Sic & uoci confert. Tineas & reliqua animalia interaneorum pellit
in aceto mulso coctum. Tenasmo in pulte medetur. Temporũ doloribus illitũ elixũ
& pustulis coctum cum melle: deinde tritum. Tussim cum adipe uetusto decoctũ:
uel cum lacte. Aut si sanguis etiam excreet: uel purulẽta sint. Et pituitæ sub pruna
coctum potum & cum mellis pari modo sumptum. Conuulsis & ruptis cum sale &
oleo. Nam cum adipe tumores suspectos sanat. Extrahit fistulis uitia cum sulphure
& resina etiam harundines cum pice. Lepras lichenas lentigines exulcerat. sanatq; cũ
origano. Vel cinis eius ex oleo & garo illitus. Sic & sacros ignes. Sugillata aut liuẽ-
tia ad colorem reducit. Combustum ex melle credunt & comitialem morbum sanare:

ſiquis eo in cibo utatur:ac potione. Quartanas quoq; excutere potū caput unū cū
laſerpitii obolo. In uino auſtero tuſſim. Et alio modo acceptū. Suppuratiões q̄ntaſ-
libet ſanat:fractæ incoctū fabæ atq; in cibo ſumptū donec ſanitatem reſtituat. Facit
& ſomnos atq; in totum rubicundiora corpora. Veneré quoq; ſtimulat cū coriandro
uiridi tritum potūq; e mero. Vitia eius ſunt:ꝙ oculos hebetat:inflationes facit. Sto-
machum lædit copioſius ſumptum. Sitim gignit. Cæterum contra pituitā & gallinæ
& gallinaceis prodeſt. Mixtum farre in cibo iumentis urinam reddere. Atq; non tor-
queri tradunt:ſi eo trito natura tangatur.

DE Lactuca ſiluatica ſiue caprina & eſopo & iſati: & lactuca ſilueſtri. Ca. vii.

LActucæ ſponte naſcentis primum eſt genus eius:quam caprinam uocant. qua
piſces in mare deiecta ꝓtinus necant̃ qui ſunt in proximo. Huius lac expiſſatū
mox in aceto pondere obolorum duum: adiecto aquæ uno cyatho hydropicis datur.
Caule & foliis contuſis aſperſo ſale nerui inciſi ſanātur. Eadem trita ex aceto colluta
matutinis bis e menſe:dentiū dolorem prohibet. Alteꝝ eſt genus:quod græci eſopon
uocant. Huius folia trita & cum polenta illita ulceribus medentur̃. Hæc in aruis na-
ſcitur. Tertium genus eſt in ſiluis naſcēs:iſatin uocant. Huius folia trita cum polēta
uulneribus proſunt. Quarto infectores lanarum utuntur:quod ſiluaticum uocant.
Simile erat lapato foliis:niſi ꝙ plura habet:& nigriora. Sāguinem ſiſtit. Phagedenas
& putreſcentia ulcera:quæ ſerpunt:ſanat. Item tumores ante ſuppurationem. Cōtra
ignem ſacrum radice uel foliis prodeſt:uel ad lyenes pota. Hæc propria ſigulis. Com-
munia autem:ſponte naſcentibus:candor caulis:interdū cubitali longitudine. thyrſo
& foliis ſcabricia. Ex his rotunda folia & breuia habentem ſūt qui hieraciam uocent:
quoniam accipitres ſcalpendo eam : ſuccoq; oculos tingendo obſcuritatem cū ſēſere
diſcutiant. Succus omnibus candidus: uiribus quoq; papaueri ſimilis. Carpitur per
meſſes inciſo caule. Conditur fictili nouo:ad multa præclarus. Sanat omnia oculoꝝ
uitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas:cicatrices:aduſtioneſq; omnes:præcipue
caligines. Imponitur etiam oculis in lana contra epiphoras. Item ſuccus aluū purgat
in poſca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medetur in uino potus. Et folia
toſta thyrſuſq; triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur:maxime contra ſcorpionū
ictus. Verum cōtra longiam commixto uino ex aceto. Aliis quoq; uenenis reſiſtunt:
exceptis quæ ſtrangulando necant:aut iis quæ ueſicæ nocent : itē pſimythio excepto.
Imponunt̃ & uentri ex melle atq; aceto ad detrahenda uitia alui. Vrinæ difficultates
ſuccus emendat. Cratenas eum & hydropicis obolis duobus in aceto cyatho uini dari
iubet. Quidam & e ſatiuis colligunt ſucco minus efficaci. Peculiares earum uires ꝓtī
iam dictæ ſunt. Somnum faciendi:ueneremq; inhibendi: æſtum refrigerādi:ſtoma-
chum purgandi : ſanguinem augendi. Nunc non paucæ reſtant:quoniā & īflationes
diſcutiūt. Ructuſq; lenes faciunt. Concoctiones adiuuant. Cruditatem ipſæ nequaq̄
faciunt. Nec ulla res maiorem in cibis auiditatem incitat:inhibetq;. Eadem in cauſa
alterutrinq; modus eſt. Sic & aluum copioſiores ſoluunt. Modicæ ſiſtunt. Lēticiam
pituitæ digerunt. Atq; ut aliqui tradiderunt:ſenſum purgant. Stomachos diſſolutos
utiliſſime adiuuant. Vrinæ uſus adiuuant & oxyporoboli aſperitatem addito dulci
acrementum aceti temperantes. Si craſſior pituita ſit:ſcyllite aut uino abſinthite. Si
& tuſſis ſentiatur:hyſopite admixto. Dantur cœliacis cum intubo erratico. Et ad du-
riciam præcordioꝝ. Dantur & melancholicis candidæ copioſiores. Et ad ueſicæ uitia.
Praxagoras & dyſentericis dedit. Ambuſtis quoq; proſunt recentibus priuſq̄ puſtulæ
fiant:cum ſale illitæ. Vlcera etiam:quæ ſerpunt:coercent initio cum aſſo nitro. Mox
in uino tritæ. Igni ſacro illinuntur. Conuulſa & luxata caulibus tritis cum polēta ex
aqua frigida leniunt. Eruptiones papularū ex uino & polenta. In colera quoq; coctas
patellis dederunt. Ad quod utiliſſime q̄maxīe caule:ſed amaræ. Quidā lacte īfūdūt.
Deferuefacti ii caules & ſtomacho utiliſſimi traduntur. Sicut ſōno & ſatiua maxīe

lactuca & amara lactésq; quã meconidem uocauimus. Hoc lac & oculorum claritati cum muliebri lacte utilissimum esse præcipitur: dum tempestiue capiti inunguntur. Oculorum quoq; uitiis quæ frigore in iis facta sunt. Miras & alias inuenio laudes. Thoracis etiam uitiis prodesse: non secus q̃ ambrotonum cum melle attico. Purgari & fœminas hoc cibo. Semen satiuarum contra scorpiones dari. Semine trito ex uino poto & libidinũ imaginationes in sõno compescit. Tẽtãtes aquas non nocere lactucã edentibus. Quidam tamen frequentiores in cibo officere claritati oculoꝶ tradiderũt.

DE Generibus betæ & intubis & cichorio & seri genera duo. Capitulum. viii.

NEc beta sine remedio est utraq;. Siue cãdidæ siue nigræ radix recẽs & madefacta suspensa funiculo contra serpentium morsus efficax esse dicitur. Candida beta cocta & cum allio crudo sumpta contra tineas. Nigræ radices ita in aqua coctæ prurigInem tollũt. Atq; in totum efficacior esse traditur nigra. Succus eius capitis dolores ueteres & uertigines. Item sonitum aurium sedat infusus iis. Ciet urinam. Medetur dysentericis iniecta: et morbo regio. Dolores quoq; dentium sedat illitus succus. Et contra serpentium ictus ualet: sed huic radici duntaxat expressus. Ipsa uero decocta pernionibus occurrit. Albæ succus epiphoras sedat fronte illita. Aluminis paruo admixto: ignẽ sacrũ. Sine oleo trita licet adustis medetur. Et cõtra eruptiones papularũ cocta. Eadem contra ulcera quæ serpunt. Illinitur & alopetiis cruda. Et ulceribus quæ in capite manant. Succus eius cum melle naribus inditus caput purgat. Coquitur & cum lenticula addito aceto: ut uentrẽ molliat. Validius cocta fluctuationes stomachi sistit & uentris. Est & beta siluestris: quam limonion uocant. Alii neuroden: multum minoribus tenuioribusq; ac densioribus foliis. Vndecim sæpe caulium. Huius folia ambustis utilia. guttantia astringunt. Semen acetabuli mensura dysentericis ꝓdest. Aquæ e radice coctæ maculas uestium eluere dicũtur: itemq; membranarum. Intubi quoq; non extra remedia sunt. Succus eorum cum rosaceo & aceto capitis dolores lenit. Idemq; cum uino potus iocineribus & uesicæ & epiphoris imponitur. Erraticum apud nos quidã ambugiam appellauere. In ægypto cichorium uocant quod siluestre sit. Satiuum autem serin: quod ẽ minus & uenosius. Cichorium refrigerat. Inde cibũ sumptum & illitũ collectiones: succusq; decocti uentrẽ soluit. Iocineri & renibus & stomacho prodest. Item si in aceto decoquatur: urinæ tormina discutit. Item morbũ regium e mulso: si sine febre sit. Vesicam adiuuat. Mulierum purgationibus quidem decoctum in aqua adeo prodest: ut emortuos partus trahat. Adiiciunt magi succo totius cum oleo pũctos fauorabiliores fieri: & quæ uelint facilius impetrare. Quod qdẽ propter singularem salubritatẽ aliqui chreston appellant: alii pancracion. Et siluestre genus alii edypnoida uocant: latioris folii. Stomachum dissolutum astringit cocta. Crudaq; sistit aluũ. Et dysentericis prodest magis cum lente. Rupta & cõuulsa utroq; genere iuuãtur. Item quibus genitura ualitudinis morbo effluat. Seris & ipsa lactucæ similia duũ generũ est. Siluestris melior. Nigra ista & æstiua. Deterior hyberna: & cãdidior. Vtraq; tamen stomacho utilissima: præcipue quem humor uexat. Cum aceto in cibo refrigerant: uel illitæ. discutiuntq; & alios q̃ stomachi. Cum polenta siluestriũ radices stomachi causa sorbentur. Et cardiacis illinuntur super sinistram mammam: & ex aceto. Omnes hæ & podagricis utiles: et sanguinem reiicientibus. Item quibus genitura fluit: alterno dierum potu. Petronius Diodotus qui antilegomena scripsit: in totũ damnauit seriam multis modis arguens. Sed alioꝶ omnium opinio resistit.

DE Brassica & lapsana: & de brassica marIa & scylla & de bulbis & bulbine. Ca. ix.

BRassicæ laudes longum est exequi: cum & Chrysippus medicus priuatĩ uolumẽ ei dicauerit per singula membra hominis digestum: et Dieuches. Ante omnes autem Pythagoras: & Cato non parcius celebrarint. Cuius sententiã uel eo diligentius persequi par est: ut noscatur qua medicina usus sit annis sexcentis. In tres species diuisere eam græci antiquissimi. Crispam: quam selinada uocauerunt a similtudine

apii foliorum: stomacho utilem: aluum modice mollientem. Alterā elean latis foliis e caule exeuntibus: unde cauloden quidam uocauere: nullius in medicina momenti. Tertia est proprie appellata crambe: tenuioribus foliis & simplicibus: densissimisque amarior: sed efficacissima. Cato crispam maxime probat: dein lenem: grãdibus foliis caule magno. Prodesse tradit capitis doloribus: oculorū caligini: scintillationibusq; uel stomachi præcordiis. Crudam ex aceto & melle: coriandro: ruta: menta. Laseris radicula sumpta acetabulis duobus matutino. Tantamque esse uim: ut qui terant hæc: ualidiores fieri se sentiant. Ergo uel cum uino tritam sorbendam: uel ex olei intinctu sumendam. Podagræ autem: morbisq; articulariis illini cum rutæ coriandri & salis mica hordei farina. Aq̃ quoq; eius decocta: neruos articulosq; mire iuuari. Si foueant uulnera & recentia & uetera. Etiam carcinomata quæ nullis aliis medicamētis sanari possint. Foueri prius aqua calida iubet: ac bis die tritam imponi. Sic etiam fistulas eluxatas & tumores euocari: quæq; discuti opus sit. Insomnia etiam uigiliasq; tollere decoctā si ieiuni edant q̃plurimam ex oleo & sale. Tormina si decocta iteꝝ decoquat: addito oleo & sale cumino polenta. Si ita sumatur sine pane: magis profuturā. Inter reliqua bilem detrahit per uinum nigrum pota. Quin & urinam eius qui brassicam potandā æstimauerit: asseruari iubet. calefactamq; neruis remedio esse. Verba ipsius subiiciam ad exprimendam sētētiam. Pueros pusillos si laues illa urina: nūq̃ debiles fieri. Auribus quoq; ex uino succum brassicæ tepidum instillari suadet. Idq; etiā tarditati audientium prodesse asseuerat. Et impetigines eadē sanare sine ulcere. Græcoꝝ quoq; opīones iam & Catōis cā poni cōuenit ī iis dūtaxat: quæ ille prætermisit. Biles detrahere non percoctam putant. Item aluum soluere. Eādemq; bis coctam sistere. Vino aduersari: ut inimicam uitibus. Antecedente in cibis caueri ebrietatem. Postea sumpta crapulam discuti. Hunc cibum & oculorum claritati conferre multū. Succo uero crudæ angulis uel tantum tactis cum attico melle: plurimum. Facillime cōcoq. Ciboq; eo sensum purgari. Erasistrati schola clamat: nihil esse utilius stomacho: neruisq;. Ideo paralyticis & tremulis dari iubet: & sanguinem excreantibus. Hippocrates cœliacis dysētericis bis coctam cum sale. Item ad tenasmon & renum causas. Lactis quoq; ubertatem puerperis hoc cibo fieri iudicans. Et purgationem fœminis. Crudus quidem caulis si edatur: partus quoq; emortuos pelli. Apollodorus aduersus fūgoꝝ uenena semen aut succum bibendum censet. Philistion opisthotonicis succū ex lacte caprino cum sale & melle. Inuenio & a podagra liberatos edendo eam decoctæq; ius bibendo. Hoc & cardiacis datum: & comitialibus morbis addito sale. Item spleneticis in uino albo per dies. xl. Ictericis necnon & phreneticis radicis crudæ succū gargarissandum bibendumq; demonstrat. Contra uero singultus cum coriandro & aneto & melle ac pipere & aceto. Illitam quoq; prodesse inflationibus stomachi. Itē serpentiū ictibus. Et sordidis ulceribus ac uetustis: uel ipsa aqua cum hordeacea farina. Succū ex aceto uel cū fœno græco. Sic aliq & articulis podagris īponūt. Epinyctidas & q̄cqd aliud serpit in corpore: imposita leuat. Item repentinas caligines. Has & si manditur ex aceto. Sugillata uero & alios liuores. Pura illita lepras & psoras cū alumine rotūdo ex aceto. Sic & fluentes capillos retinet. Epicharmus testiū & genitalium malis hanc utilissime imponi asserit. Efficacius eandem cum faba trita. Item conuulsis cum ruta. Contra ardorem febrium & stomachi uitia semina & ad secundas. Et muris aranei morsus: foliorum aridorum farina alterutra parte exinaniuit. Ex omnibus brassicæ generibus suauissīa est quin et inutilis habet. difficilis in coquēdo et renibus cōtraria. Illud quoq; non est omittendum aquam decoctæ ad tot usus laudatam fetere humi effusam. Stirpium brassicæ aridorum cinis inter caustica intelligitur. Ad coxēdicum dolores cum adipe uetusto. At cum lasere et aceto īuicem psilothri euulsis illitus pilis: nasci alios prohibet. Bibitur et cum oleo subferuefactus: uel per se elixus ad conuulsa et rupta intus: lapsumq; ex alto. Nulla ergo sunt crimina brassicæ? Immo uero

De brassica y totu

apud eosdem. Animæ grauitatem facere. Dentibus et gingiuis nocere. Et in ægypto propter amaritudinē nō estur. Siluestris siue erraticæ immenso plus effectus laudat Cato. Adeo ut aridæ quoq; farinam in olfactorio collectam uel odore tātum naribus adhibito uitia orium: grauem olentiamq; sanare affirmet. Hanc alii petream uocant: inimicissimam uino: quam præcipue uitis fugiat. Aut si non possit fugere: moriatur. Folia habet bina rotūda pua lenia plātis oleris similior. Candidior satiua & hirsutior. Hanc inflationibus mederi. Melancholicis quoq; ac uulneribus recentibus cū melle: ita ne soluantur ante diem septimum. Strumis fistulis in aqua cōtritam Chrysippo auctore. Et alii compescere mala corporis quæ serpūt: nomas uocant. Itē excrescētia absumere. Cicatrices ad planum reducere. Oris ulcera & tonsillas manducatā & coctā succo gargarissato cum melle tollere. Itē psoras & lepras ueteres ipsius tribus ptibus cum duabus aluminis in aceto acri illitis. Epicharmus satis eam esse contra canis rabiosi morsum imponi. Melius si cū lasere & aceto acri. Necari quoq; canes ea si det̃ ex carne. Semen eius tostum auxiliatur contra serpentes: fungorūq; uenena. In tauri sāguine folia cocta: spleneticisq; in cibo data & cruda illita cū sulphure & nitro ꝓsūt. Item mammarum duritiæ. Radicum cinis uuæ ī faucibus tumenti tactu medetur. Et parotidas cum melle illitus reprimit. Serpētium morsus sanat. Virium brassicæ unū & magnū argumētū addemus & mirabile. Crustæ si occupēt intus uasa ōnia in qbus aquæ feruent: intantū ut non sit eas auellere: si brassica in his decoquat̃: abscedunt. Inter siluestres brassicas & lapsana est: pedalis altitudinis: hirsutis foliis: sinapi simillimis: nisi candidior esset flore. Coquit̃ ī cibo. aluum leniter emollit. Marina brassica uehementissime ex omnibus aluum ciet. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne: stomacho inimicissima. Scyllarū in medicina alba est: quæ masculus. Fœminæ nigræ. Scylla quæ candidissima fuerit: utilissīa erit. Huic aridis tunicis direptis quod reliquum e uiuo est consutum suspenditur lino modicis interuallis. Postea arida frusta ī cadum aceti q̄asperrimi pendentia immerguntur: ita ne ulla parte uas cōtingāt. Hoc fit ante solstitium diebus. xlviii. Gypso deinde oblitus cadus ponitur sub tegulis totius diei solem accipiētibus. Post eum numerū dierum tollitur uas. Scylla eximit̃. Acetum transfunditur. Hoc clariorem oculorum aciem facit. Salutare est stomachi laterumq; doloribus parum sumptū binis diebus. Sed tāta uis est: ut auidius haustū extinctæ animæ momēto aliquo speciem præbeat. Prodest & gingiuis & dentibus uel per se cōmanducata. Tineas & reliqua uentris animalia pellit: ex aceto & melle sūpta. Linguæ quoq; recens subiecta præstat: ne hydropici sitim sentiant. Coquit̃ pluribus modis: in olla quæ coniiciatur in clibanum aut furnum: uel adipe: aut luto illita: aut frustatim in patinis. Et cruda siccatur: deinde conciditur. Coquiturq; in aceto. Tum serpentium ictibus imponitur. Tosta quoq; purgatur: & mediū eius iterum in aqua coquit̃. Vsus sic coctæ ad hydropicos: urinam ciendā tribus obolis cum melle & aceto potæ. Item spleneticos & stomachicos: si non sentiant ulcus: quibus īnatet cibus. Ad tormina: regios morbos: tussim ueterem cum suspirio. Discutit & ex foliis strumas: q̄drinis diebus soluta. Furfures capitis & ulcera manantia illita ex oleo cocta. Coqtur & in melle cibi gratia: maxime uti coctionem facias. Sic & interiora purgat. Rimas pedū sanat in oleo cocta & mixta resinæ. Semē eius lumboꝝ dolori ex melle īponit̃. Pythagoras scyllam in limine quoq; ianuæ suspensā malorum medicamētoꝝ ītroitū pellere tradit. Cæterum bulbi ex aceto & sulphure uulneribus in facie medentur. Per se uero triti neruorum contractionem. Et ex uino porrigines. Succum cū melle: canū morsibus. Erasistrato placet cum pice. Sanguinem idem eos sistere tradit illitos cum melle. Alii si e naribus fluat: coriandrū & farinam adiiciunt. Theodorus & lichenas ex aceto bulbis curat. Et erumpentia in capite cum uino austero aut ouo. Et bulbos epiphoris idem illinit: & sic lipitudini medetur. Eorumq; uitia quæ sūt facie rubētes: maxime in sole illitis cū melle & nitro emendat. Lentiginem: cū uino aut cū cumino

coctis. Vulneribus quoq; mire prosũt per se. Aut ut Damion ex mulso: si quinto die soluant̃. Iisdem & auriculas fractas curat. Et testium pituitas. In articuloꝝ doloribus miscẽt farinã. In uino cocti illiti uentri duriciam præcordiorũ emolliũt. Dysẽtericis in uino ex aqua cælesti temperato dant̃. Ad conuulsa intus cum silphio pilulis fabæ magnitudine. Ad sudorẽ tusi illinunt̃. Neruis utiles. Ideo & paralyticis dantur iuxta in pedibus. Qui sunt ruffi ex his citissime sanant cum melle & sale. Venerem maxĩe megarici stimulãt. Hortẽsii partũ cum sapa aut passo sumpti. Siluestres interaneoꝝ plagas & uitia cum silphio pilulis deuoratis sedant. Et satiuorũ semen contra phalangia bibitur in uino. Ipsi ex aceto illinũt̃ contra serpentium ictus. Semen antiqui bibendũ insanientibus dabãt. Flos bulborũ tritus crurũ maculas: uarietatesq; igne factas emẽdat. Diocles oculos hebetari ab iis putat. Elixos assis minus utiles adiiciũt esse. & difficile concoqui ex ui uniuscuiusq; naturæ. Bulbinem græci uocant herbam paracæ foliis: rubicũdo bulbo. Hæc traditur uulneribus mire utilis duntaxat recentibus. Bulbus: quem uomitorium uocant ab effectu: folia habet nigra cæteris longiora: utilissimus stomacho cibus.

DE Asparagis & corruda & libyco & horminio. Ca. x.

ASparagi (ut traditur) cumino quidem addito inflationes stomachi coliq; discutiunt. Ventrẽ leniter molliunt. Pectoris & spinæ doloribus: intestinorũq; uitiis prosunt. Vino cum coquũtur addito: ad lumborum & renum dolores. Semen trium obolorum pondere: parte cumini bibitur. Venerem stimulant. Vrinam cient utilissĩe præterq̃ ꝙ uesicam exulcerant. Radix quoq; plurimorum prædicatione trita & in uino albo pota calculos quoq; exturbat. Lumborum & renum dolores sedat. Quidã ad uuluæ dolorem radicem cum uino dulci propinant. Eadem in aceto decocta cõtra elephantiam proficit. Asparago trito cum oleo perunctum pungi ab apibus negant. Siluestrem asparagum aliqui corrudam: aliqui libycum uocant: attici horminium. Huius ad supradicta omnia efficacior uis: & candidiori maior. Regium morbum extenuant. Veneris causa aquam eorum decoctam bibi iubent ad heminam. Ad idem & semen ualet cum aneto tritum. Ternis utrunq; obolis datur. Et ad serpẽtium ictus succus decoctus. Radix quoq; miscetur radici marathri inter efficacissima auxilia. Si sanguis per urinam reddatur semen asparagi & apii & cumini ternis obolis in uino cyathis duobus quinis diebus Chrisippus dari iubet. Sic & hydropicis contrariũ esse quãuis urinam moueat: docet. Item ueneri. Vesicæ quoq; nisi coctũ aqua. Si canibus detur: occidit eos. In uino decoctæ radicis succus si ore contineatur: dentibus mederi.

DE Apio & apiastro: & helioselino: & oreoselino. Ca. xi.

APio gratia uulgo est. Nanq; rami largis portionibus per iura innatant. Et in cõdimentis peculiarem gratiam habent. Præterea oculis illitum cum melle: ita ut subinde foueantur feruenti succo decocti: aliisq; membrorum. Epiphoris per se tritũ aut cum pane uel polenta impositum mire auxiliatur. Pisces quoque si ægrotent in piscinis: apio uiridi recreantur. Verum apud eruditos non aliud erutum terra in maiore sententiarum auctoritate est. Distinguitur sexu. Chrysippus fœminam esse dicit crispioribus foliis & duris: crasso caule: sapore acri & feruido. Dionysius marẽ nigriorem: breuioris radicis: uermiculos gignentem. Ambo neutrum ad cibos admittendũ: immo omnino nefas. Nam id defunctorum epulis feralibus dicatum. Ipsius quoq; uisus claritati inimicũ. Caule fœminæ uermiculos gigni. Ideoq; eos qui ederint: sterilescere: mares fœminasue. In puerperiis uero ab eo cibo comitiales fieri qui ubera hauriunt. Innocentiorem tamen esse marem. Eaq; causa est ne inter nefastos frutices damnetur. Mammarum duriciam impositis foliis emollit. Suauiores aquas potui incoctum præstat. Succo maxime radicis cum uino: lũborum dolores mitigat. Eodẽ

iure instillato: grauitatem aurium. Semine urinam ciet: menstrua: ac secūdos partus. Et si foueantur semīe decocto sugillata reddit colori: cum oui albo illitum. Aut ex aq̄ coctum potumq; renibus medetur. In frigida tritum oris ulceribus. Semen cum uino uel radix cum ueteri uino uesicæ calculos frangit. Semen datur ex tribus cyathis ex uino albo. Apiastrum Higinus quidem melissophylon appellat. Sed in cōfessa damnatione est uenenatum in sardinia. Contexenda enim sunt omnia ex eodem nomine: apud græcos pendentia. Olusatrum quod hipposelinum uocant: aduersatur scorpionibus. Poto semine torminibus interaneis medetur. Itemque difficultatibus urinæ semen eius decoctum ex mulso potum. Radix eius in uino decocta: calculos pellit & lumborum ac lateris dolores. Canis rabiosi morsibus potum & illitum medetur. Succus eius algentes calefacit potus. Quartum genus ex eodem faciunt aliqui oreoselinon alio frutice recto semine cumino simile. Vrinæ & menstruis efficax. Helioselino uis priuata contra araneas. Sed de oreoselino fœminæ purgant̄ e uino.

DE Petroselino & ocimo. Ca.xii.

ALio genere petroselinon quidam appellant in saxis natum. Præcipuum ad uomicas coclearibus binis succi additi in cyathum marrubii succi: atque ita aquæ calidæ tribus cyathis. Addidere quidam buselinon differens breuitate caulis a satiuo & radicis colore ruffo eiusdem effectus. Præualere contra serpentes potum & litum. Ocimum quoque Chrysippus grauiter increpuit: inutile esse dicens stomacho: urinæ: oculorum quoq; claritati. Præterea insaniam facere & lethargicos & iocineris uitia. Ideoq; capras id aspernari. In hominibus quoq; fugiendū censet. Adiiciunt quidā tritum si operiatur lapide: scorpionem gignere. Commanducatum & in sole positum uermes afferre. Alii uero si eo die feriatur quispiā a scorpiōe qui ederit ocimū: sanari non posse. Quinimmo tradunt aliqui manipulo ocimi cum cancris. x. marinis uel fluuiatilibus trito: conuenire ad eum scorpiones a proximo omnes. Diodorus in emitericis etiam pediculos facere ocimi cibum. Secuta ætas alacriter defendit. Nam id esse capras. Nec minusq̄ mentā & rutam scorpionum terrestrium ictibus marinorumq; uenenis mederi cum uino: addito aceto exiguo. Vsu quoq; compertum deficientibus ex aceto odoratu salutarem esse. Item lethargicis & īflāmatis refrigerationi: illitum capitis doloribus cum rosaceo: aut myrteo: aut aceto. Item oculorū epiphoris impositum ex uino. Stomacho quoque esse utile. Inflationes & ructum ex aceto dissoluere sumptum. Aluum sistere impositum. Vrinam ciere. Sic & morbo regio & hydropicis prodesse. Distillationes eo coli & stomachi inhiberi. Ergo etiam cœliacis Philistio dedit. Et coctum dysentericis: & contra plistonicum. Aliqui & in tenasmo. Et sanguinem excreantibus in uino. Duriciamq; præcordiorum. Illinitur mammis. extinguit quoq; lactis prouentum. Auribus utilissimum: īfantium præcipue cū adipe anserino. Semen tritum & haustum naribus sternutamenta. Et distillationes capitis quoq; illitū. Vuluas purgat ī cibo ex aceto. Verrucas mixto ceramento sutorio tollit. Venerem stimulat. Ideoq; etiā equis asinisq; admissuræ tempore ingeritur.

DE Siluestri ocimo: & eruca: & nasturcio: & ruta. Ca.xiii.

SIluestri ocimo uis efficacior ad eadem omnia. Peculiaris ad uitia quæ uomitionibus crebris contrahuntur. Vomicisque uuluæ. Contraq; bestiarum morsus radix in uino est efficacissima. Erucæ semen scorpionum uenenis & muris aranei medetur. Bestiolas omes innascentes corpori arcet. Vitia cutis in facie cum melle illitum. Lentigines ex aceto. Cicatrices nigras reducit ad candorem cū felle bubulo. Aiunt uerbera subituris potum ex uino duritiam quandam contra sensum induere. In condiendis obsoniis: tanta est suauitas: ut græci euzomon appellauerint. Putant subtrita eruca si foueantur oculi: claritatem restitui. Tussim infātium sedare. Radix

eius in aqua decocta: fracta oſſa extrahere. Nam de uenere ſtimulanda diximus tria
folia ſiluestris erucæ ſiniſtra manu decerpta & trita in aqua mulſa ſi bibantur. Econ-
trario naſturtium uenerem inhibet. Animum exacuit. Vt diximus duo eius genera.
Aluum purgat. Detrahit bilem potum in aqua. x. denariorum pondo. Cum lomento
ſtrumis illitum opertumq; braſſica: præclare medetur. Alteꝝ eſt nigrius quod capitis
uitia purgat. Viſum clarificat. Commotas mentes ſedat ex aceto ſumptum. Lyenem
ex uino potũ uel cũ fico. Tuſſim ex melle ſi quotidie ieiuni ſumãt. Semen ex uino
omnia inteſtinorum animalia expellit. Efficacius addito mentaſtro. Prodeſt & cõtra
ſuſpiria & tuſſim cum origano & uino dulci. Pectoris doloribus decoctum in lacte
caprino. Panos diſcutit cum pice: extrahitq; corpori aculeos. Et maculas illitum ex
aceto. Contra carcinomata adiicitur ouorum album. Et lyenibus illinitur ex aceto.
Infãtibus uero e melle utiliſſime. Seſtius adiicit hoc ſerpentes fugare. Scorpionibus
reſiſtere. Capitis dolorem contritum: & alopecias emendare. Sinapi grauitatẽ auriũ
trito impoſito auribus cum fico. Dentium dolores infuſo in auris ſucco. Pruriginẽ
& ulcera capitis cum adipe anſerino. Furunculos concoquit cum fermento. Carbun-
culos ad ſuppurationem perducit: & rumpit. Phagedenas ulcerũ expurgat cũ melle.
Coxendicibus & lumbis cum polenta ex aceto illinitur. Item licheni. Item unguibus
ſcabris. Quippe natura eius cauſtica eſt. Optimum autem babyloniũ. Siluestri uero
ad omnia ea effectus maior. In præcipuis aũt medicaminibus ruta eſt. Latiora ſatiuæ
folia. Rami fruticoſiores. Siluestris horrida ad effectũ eſt: & ad omnia acrior. Succus
exprimitur tuſa ea & aſperſa modice aqua. Et in pyxide cypria adſeruatur. Hic copio-
ſior datus ueneni noxiam optinet. Macedonia maxime: iuxta flumen anacimum.
Mirumque cicutæ ſucco extinguitur: adeo etiam uenenorum uenena ſunt. Quando
cicutæ ſuccus prodeſt manibus colligentium rutam. Cæterum inter prima ĩmiſcetur
antidotis præcipueq; galaciæ. Quæcunq; autem ruta aut p ſe aut pro antidoto ualet
foliis tritis & ex uino ſumptis. Contra aconitum maxime: & uiſcum. Item fungos
ſiue in potu detur: ſiue in cibo. Simili modo contra ſerpentium ictus: utpote cum
muſtelæ dimicaturæ cum iis rutam prius edendo ſe muniant. Sed ualent & contra
ſcorpionum ictus: & araneorum: apium: crabronum: ueſparum aculeos. Et cãtaridas:
ac ſalamãdras: caniſue rabioſi morſus: acetabuli mẽſura ſi ſuccus e uino bibitur. Et
folia trita uel cõmãducata ĩponũt cũ melle & ſale uel cũ aceto & pice decocta. Succo
uero perunctos aut etiam habentes negant feriri ab iis maleficiis. Serpenteſq; ſi urat
ruta: nidorem fugere. Efficaciſſima tamen eſt ſiluestris radix cum uino ſumpta. Eã-
dem adiiciunt efficaciorem eſſe ſub diuo potã. Pythagoras & in hac marẽ minoribus
herbaceiq; coloris foliis a fœmina diſcreuit: etiam latioribus foliis & colore. Idemque
oculis noxiam putauit. falſo: quoniam ſculptores & pictores hoc cibo utuntur ocu-
lorum cauſa. Cum pane quoq; uel naſturtio ſatiuæ. Atq; ſiluestris propter uiſum. Vt
aiunt multi: ſucco eius cum melle attico inuncti diſcuſſerunt caligines: uel cum lacte
mulieris puerum enixæ: uel puro ſucco angulis oculorum tactis. Epiphoras cũ polẽta
impoſita. Lenit autem capitis dolores pota cum uino: aut cũ aceto: & roſaceo illita.
Si uero ſit cephalea: cum farina hordeacea uel aceto. Eadem cruditates diſcutit: mox
inflationes: dolores ſtomachi ueteres. Vuluas aperit. Corrigitque conuerſas illita in
melle toto uentre & pectore. Hidropicis cũ ficu & decocta ad dimidias partes potaq;
ex uino. Sic bibitur & ad pectoris dolores: laterumq; & lumborum. Tuſſes: ſuſpiria:
pulmonũ: iocinerũ: renũ uitia: horrores frigidos. Ad crapulæ grauedines. Decoquunt
folia poturis. Et in cibo uel cruda uel decocta conditaue prodeſt. Item torminibus in
hyſopo decocta. Et cum uino. Sic & ſanguinem ſiſtit interiorem: & narium indita.
Sic & collutis dentibus prodeſt. Auribus quoq; in dolore ſuccus infũditur: cuſtodito
ut diximus modo. E ſiluestri uero: contra tarditatem & ſonitum cum roſaceo uel
cum laureo oleo aut cumino & melle. Succus & phreneticis ex aceto tritæ inſtillatur

in tempora & cerebrum. Adiecerunt aliqui & serpillum & laurum illinentes capita & colla. Dederunt & lethargicis ex aceto olfaciendum. Dederunt & comitialibus bibẽdũ decoctæ succũ in cyathis quattuor ante accessiones: quarũ frigus intolerabile est. Alsiosisq; crudam dari in cibo. Vrinam quoq; uel cruentam pellit. Fœminarum etiam purgationes: secũdasq;: etiam emortuos partus: ut Hippocrati uidetur: ex uino dulci nigro pota: itaq; illitam & uuluarum causa etiam suffire iubet. Diocles & cardiacis imponit ex aceto & melle: cum farina hordeacea. Et contra ileum decocta farina in oleo ac uelleribus collecta. Multi uero & cõtra purulentas excreatiões siccæ drachmas duas: sulphuris unam & dimidiam sumi censent. Et contra cruentas ramos tres in uino decoctos. Datur & dysentericis cum caseo in uino contrita. Dederunt & cum bitumine infrictam potioni propter anhelitum. Ex alto lapsis seminis tres uncias: olei libra: uiniq; sextario illinitur. Cum oleo coctis foliis partibus quas frigus adusserit. Si urinam mouet (ut Hippocrati uidetur) mirum est quosdã dare uelut inhibẽtẽ potui cõtra ĩcõtinẽtiã urinæ. Psoras & lepras cũ melle & alumĩe illita emẽdat. Itẽ uitiligines uel rugas strũas & silia cũ hircino & adipe suillo ac taurino sepio. Ignẽ sacrũ ex aceto & oleo: uel psimythio. Carbũculũ ex aceto. Nõnulli laserpitiũ una illĩ iubẽt. Sine quo epinyctidas pustulas curant. Imponũt & mammis turgentibus decoctam. Et pituitæ eruptiõibus cũ cæra. Testiũ uero epiphoris cũ ramis laureæ teneris: adeo peculiari ĩuisceribus his effectu: ut siluestri ruta cũ axũgia ueteri illitos ramices sanari prodant. Fracta quoq; membra semine trito cum cæra imposito. Radix rutæ: sãguinẽ oculis suffusum: & in toto corpore cicatrices aut maculas illita emendat. Ex reliquis quoq; quæ traduntur: mirum est: cum feruentem rutæ naturam esse cõueniat. Fasciculum eius in rosaceo decoctum addita uncia aloes perunctis sudorem reprimere. Itemq; generationes impediri hoc cibo. Ideo profluuio genitali datur. Et uenerem crebro per somnia imaginantibus. Præcauendum est grauidis abstineant hoc cibo: necari enim partus inuenio. Eadem ex omnibus satis: quadrupedum quoq; morbis ĩ maximo usu est: siue difficile spirantibus: siue contra maleficorum animalium ictus infusa per nares ex uino: aut si sanguisugam exhauserit: ex aceto: & quocunq; ĩ simili morborum genere ut in homine temperato.

DE Mentastro: & menta: & pulegio: & nepeta: & de cumino. Ca. xiiii.

MEntastrum siluestris menta est: differens specie foliorum quasi figura ocimi: pulegii colore. Propter quod quidam siluestrem pulegium uocant. Iis commãducatis: & impositis sanari elephantiam: sicut Magni Põpeii ætate fortuito cuiusdã experimento propter pudorem in facie illita compertum est. Eadem illinuntur bibũturq; aduersus scolopendras & serpentium ictus drachmis duabus in uini cyathis duobus. Aduersus scorpionum ictus cum sale oleo & aceto. Item aduersus scolopendras uis decocti. Aduersusq; omnia uenena seruantur folia arida ad farinæ modũ. Substratum uel accẽsum fugat scorpiones. Potum fœminas purgat a partu. Sed partus necat. Ruptis: conuulsisq; e partu. Ortopnoicis torminibus cholericis efficacissimum. Item lumbis. Podagris ĩpositum. Succus auribus uermiosis instillat᷑. In regio morbo bibit᷑. Strumis illinitur. Omnia ueneris inhibet. Tineas pellit ex aceto potum. Contra pruriginem ex aceto infunditur capiti in sole. Mentæ ipsius odor animum excitat: & sapor auiditatem in cibis. Ideo in mãmarum mixtura familiares ipsæ accesseræ: ut coire deseriq; lac non patiantur. Quare lactis potionibus additur: ne huius coagulati potu strangulentur. Data in aqua & mulso eadem ui resistere & generationi creditur: cohibendo genitalia densari. Aeque maribus ac fœminis: sistit sanguinem & purgationes fœminarum ĩhibet. Cum amylo ex aqua pota cæliacorum impetus. Syration & uomicas uuluæ curauit. Ille & iocinerum uitia ternis obolis ex mulso datis. Item sanguinem excreantibus in sorbitionem. Vlcera in capite infantiũ

mire ſanat. Arterias humidas ſiccat. Siccas adſtrĩgit. Pituitas corruptas purgat ĩ mulſo
& aqua. Voci ſuccus ſub certamine utilis duntaxat: & qui gargariſſatur uua tumen-
te adiecta ruta & coriandro ex lacte. Vtilis & contra tonſillas cum alumine. Linguæ
aſperæ cum melle. Et conuulſa intus per ſe uitiiſq; pulmonis. Singultus & uomitio-
nes ſiſtit cum ſucco granati ut Democritus monſtrat. Recentis ſuccus: narium uitia.
Spiritus ſubductos emendat. Ipſa trita choleras in aceto quidem pota. Sanguinis
fluctiones intus. Ileum etiam impoſita cum polenta: & ſi mammæ tendantur. Illinit̃
& tẽporibus in capitis dolore. Sumitur et contra ſcolopendras: et ſcorpiones marinos
et ad ſerpentes. Epiphoris illinitur: et omnibus in capite eruptionibus. Item ſedis
uitiis. Impetigines quoq;: uel ſi teneatur tantum: prohibet. Auribus cum mulſo in-
ſtillatur. Aiunt et lyeni mederi eam in horto guſtatam ita ne uellatur: ſi is qui mo-
morderit: dicat ſe lyeni mederi per dies nouem. Aridæ quoque farinæ tribus digitis
apprehenſam et ſtomachi dolorem ſedare in aqua. Et ſimiliter aſperſa in potionem
uentris animalia expellere. Magna ſocietas cum hac ad recreandos defectos animo
pulegio cum ſurculis ſuis in ampullas uitreas aceti utriſque deiectis. Qua de cauſa
dignior e pulegio corona uertigini q̃ e roſis cubiculis noſtris pronunciata eſt. Nam &
capitis dolores impoſita dicitur leuare. Quin & olfactu capita tueri contra frigorum
æſtuſque iniuriam: & ab ſiti traditur. Neq; æſtuare eos qui duos e pulegio ſurculos
impoſitos auribus in ſole habeant. Illinitur etiam in doloribus cum polenta & aceto.
Fœmina efficacior. Eſt autem hæc flore purpureo. Mas cãdidum habet. Nauſeas cum
ſale & polẽta ĩ frigida aqua pota inhibet. Sic & pectoris: ac uentris dolorem. Stoma-
chi autẽ ex aqua interciſiones ſiſtit. Et uomitiones cum aceto & polenta. Inteſtinorũ
uitia melle decocta & nitro ſanat. Vrinam pellit ex uino: & ſi amineũ ſit. Et calculos
& interiores omnes dolores. Ex melle & aceto ſedat menſtrua: & ſecundas uuluas con-
uerſas corrigit. Defunctos partus eiicit. Semen obmuteſcentibus olfactu admouet̃.
Comitialibus in aceto cyathi menſura datur. Si aquæ inſalubres bibendæ ſint: tritum
inſpergitur. Salſitudines corporis: ſi cũ uino tradatur: minuit. Neruorum cauſa & in
contractione cum ſale & aceto & melle confricatur opiſtothono. Imbibitur ad ſerpẽ-
tium ictus decoctum. Ad ſcorpionum in uino tritum: maxime quod in ſiccis naſcit̃.
Ad oris exulcerationes: ad tuſſim efficax habetur. Flos recentis incenſus pulices necat
odore. Xenocrates pulegii ramum lana inuolutum in tertianis ante acceſſionem ol-
factandum dari: aut ſtragulis ſubiici: & ita collocari ægrum: inter remedia tradit. Sil-
ueſtri ad eadem uis efficacior eſt: quod ſimile eſt origano minoribus foliis q̃ ſatiuum:
& a quibuſdam dictamus uocatur. Guſtatũ a pecore capriſq; balatũ concitat. Vnde
quidam græci litteras mutantes blechon uocauerunt. Natura tam feruens eſt ut illi-
tas partes exulceret. Tuſſi ĩterfrictiones fricari ãte balnea conuenit & ante acceſſionũ
horrorem conuulſis & torminibus. Podagris mire prodeſt. Hepaticis cum melle &
ſale bibendum datur. Pulmonum uitia excreabilia facit. Ad lyenem cum ſale utile ẽ.
Et ueſicæ & ſuſpiriis & inflatiõibus decoctum ſucco æqualiter. Et uuluas corrigit. Et
contra ſcolopẽdram terreſtrem uel marinam. Item ſcorpiones. Priuatimue ualet cõ-
tra omnem morſum. Radix contra increſcentia uulnera recens potentiſſima. Arida
uero cicatricibus decorem affert. Item pulegio eſt nepetæq; ſocietas. Decocto enim in
aqua ad tertias diſcutiunt frigora. Mulierumq; menſtruis proſunt. Et æſtate ſedant
calores. Nepeta quoq; uires contra ſerpentes habet. Fumum ex ea nidoremq; fugiũt.
quam & ſubſternere in metu obdormituris utile eſt. Tuſa egilopis imponitur. Et ca-
pitis doloribus recens cum tertia parte panis temperata aceto illinitur. Succus eius
inſtillatus naribus ſupinis: profluuium ſanguinis ſiſtit. Item radix cum myrti ſemĩe
in paſſo tepido gargariſſata anginis medet̃. Cuminum ſilueſtre eſt prætenue q̃ternis
aut quinis foliis ueluti ſerratis. Et in ſatiuo magnus uſus in ſtomachi præcipue re-
mediis. Diſcutit pituitas & inflationes. Tritum & cum pane ſumptum uel potum

ex aqua uinoque tormina quoque & inteſtinorum dolores. Veruntamen omnem pallorē bibentibus gignit. Ita certe ferunt Portii Latronis clari ĩter magiſtros dicendi ad ſectores ſimilitudinem coloris ſtudiis contra æmulos imitatos : & pauloante Iulium Vindicem adſertorem illum a Nerone libertatis captatiōe teſtamentis ſic lenocinatum. Narium ſanguinem paſtillis inditum: uel ex aceto recens ſiſtit. Et oculorū epiphoris per ſe impoſitum tumentibus cum melle prodeſt. Infantibus imponi in uentre ſatis eſt. Morbo regio in uino albo ab alienis datur.

DE Poſca quæ urinam ſtringit : & de cappari : & de liguſtico ſiue panace: & cunila bubula. Capitulum. xv.

AEthiopicum maxime in poſca illinitur cum melle. Africano priuatim urinæ incontinentiam cohiberi putant. Satiuum datur & ad iocineris uitia toſtum tritum in aceto. Item ad uertiginem. Iis uero quos acriore ui urina mordeat in dulci tritum uino. Ad uuluarum uitia in uino. Præterque impoſitis uellere foliis. Teſtium tumoribus toſtum tritumq; cum melle aut roſaceo & cæra. Silueſtre ad omnia eadē efficacius. Præterea ad ſerpentes cum oleo: ad ſcorpiones: ad ſcolopendras. Siſtit & uomitionē: nauſeaſque ex uino: quantum apprehenderint tres digiti. Propter colum quoq; bibitur. Illiniturq; uel penicillis feruens: uel adſtringit͛ faſciis. Strangulationes uuluæ potum in uino aperit tribus drachmis in tribus cyathis uini. Auribus inſtillat͛ ad ſonitus atq; tĩnitus cū ſeuo uitulino uel melle. Suggillatis illinit͛ cū melle & uua paſſa & aceto. Lentigini nigræ ex aceto. Eſt cumino ſillimū quod græci uocant ami. Quidā uero æthiopicū cuminū id eſſe exiſtimāt. Hippocrates regiū appellat: uidelicet qa efficacius ĩ ægypto iudicauit. Pleriq; alterius natæ ĩ totū putāt: quoniam ſit exilius & candidius. Similis autem & huic uſus. Nam & panibus alexandrinis ſubigitur. Et cum alimentis interponitur. Inflationes & tormina diſcutit. Vrinam & menſtrua ciet. Suggillata & oculorum epiphoras mitigat. Cū lini ſemine ſcorpionū ictus in uino potum drachmis duabus. Priuatimq; ceraſtarum cum pari portiōe myrrhæ. Colorem quoq; bibentium ſimiliter mutat ĩ pallorem. Suffitum cum uua paſſa aut reſina: uuluas purgat. Tradunt facilius concipere eas: quæ odorantur id ꝑ coitū. De cappari ſatis diximus inter peregrinos frutices. Non utendum tranſmarino. Innocentius italicum eſt. Ferunt eos qui quotidie id edunt: paralyſi non periclitari. Nec lyenis doloribus. Radix eius uitiligines albas tollit ſi tritæ in ſole fricētur. Spleneticis prodeſt in uino pota. Radicis cortex duabus drachmis dempto balnearum uſu. Feruntque trigintaquinque diebus per urinam & aluum totum lyenem emitti. Bibitur in lumborum doloribus ac paralyſi. Dentium dolores ſedat tritum ex aceto ſemen decoctum: uel manducata radix. Infunditur aurium dolori decoctum oleo. Vlcera quæ phagedenas uocāt folia & radix recens cum melle ſanant. Sic & ſtrumas diſcutit radix. Parotidas uermiculoſq; cocta in aqua. Iocineris quoq; malis medetut. Dant & ad tineas in aceto & melle. Oris exulcerationes in aceto decocta tollit. Stomacho inutiles eſſe inter auctores conuenit. Liguſticum aliqui panacem uocant: ſtomacho utile eſt. Item conuulſionibus & inflationibus. Sunt & quidam qui cunilam bubulā appellauerunt uti diximus falſo. Cunilæ præter ſatiuam plura ſunt in medicina gñа. Quæ bubula appellatur : ſemen pulegii habet: utile ad uulnera commanducatum impoſitumq;: ut quinto poſt die ſoluatur. Contra ſerpentes quoque in uino bibitur. Ac tritum plagæ imponitur. Vulnera ab iis facta perfricantur. Item teſtudines cum ſerpentibus pugnaturæ hac ſe muniunt. Quidamq; in hunc uſum panacem uocant. Sedat & tumores & uiriliū mala. ſicca uel foliis tritis ĩ ōni uſu mire cōgruēs ex uino.

Item De cunila: ſiue origano: & de cunilagone & cunila molli : & libanotide : & cunila ſatiua. Capitulum. xvi.

EStalia cunilacea appellata a nostris:a græcis origanum heracleoticum. Prodest oculis trita addito sale. Tussim quoq; emendat & iocinerꝝ uitia. Laterꝝ dolores cum farina oleo & aceto in sorbitionem temperata. Præcipue uero serpentium morsus. Tertium genus est eius:quæ a græcis mascula:a nostris cunilago uocatur: odoris fœdi:radicis lignosæ:folio aspero. Vires eius uehementissimas in omnibus iis generibus earum tradunt. Manipulo quoq; eius adiecto:omnes etiã a tota domo blattas conuenire ad eam. Priuatim aduersus scorpiones ex posca tollere. Tribus foliis ex oleo peruncto homine fugari serpentes. Econtrario quæ mollis uocat̃:pilosioribus ramis & aculeatis. Trita mellis odorem habet digitis tactu eius cohærentibus. Altera thuris: quam libanotidem appellauimus. Medetur utraq; cõtra serpentes ex uino uel aceto. Pulices etiam cõtritæ cum aqua sparsæ necãt. Satiua quoq; suos usus habet. Succus eius cum rosaceo auriculas iuuat. Ipsa ad ictos bibitur. Fit ex ea montana serpillo similis:efficax contra serpentes. Vrinam mouet. Purgat & a partu mulieres. Concoctionem mire adiuuat:& ad cibos auiditatem. Vtraq; uel in cruditate ieiunis in potione aspersa. Luxatis quoque utilis. Contra uesparũ & similes ictus ex farina hordeacea & posca utilissima. Libanotidis alia genera suis dicentur locis.

DE Piperiti & origano:& othimine prasio:& tragorigano:& heraclio:& lepido: & de gith siue melanthio:& aniso. Capitulum. xvii.

PIperitis: quam & siliquastrum appellauimus: contra morbos comitiales bibitur Castore taliter demonstrante. Caule rubro & longo:densis geniculis foliis lauri:semine albo tenui:gustu piperis. Vtilis gingiuis:dẽtibus:oris suauitati:& ructibus. Origanum quod in sapore cunilam æmulatur ut diximus: plura genera in medicina habet. Othimin uel prasion appellant non dissimile hysopo. Priuatim eius usus contra torsiones stomachi in tepida aqua:& cruditates. Contra araneos:scorpionesque in uino albo. Luxata & incussa in aceto & oleo & lana. Tragoriganon similis est serpillo siluestri. Vrinã ciet. Tumores discucit cõtra uiscum potum uiperæq; ictum efficacissimũ:stomachoq; acida ructanti & præcordiis. Tussiẽtibus quoq; cum melle datur:& pleureticis:& peripneumonicis. Heraclium quoque tria genera habet nigrius latioribus foliis glutinosum. Alterum exilioribus mollibusq; sansuco non dissimile:quod aliqui prasion uocare malunt. Tertium est inter hæc medium: minusq̃ cætera efficax. Optimum autem creticum: nam & iucunde olet. Proximum Smyrneum. Deinde heracleoticum ad potum utilius:quod othimin uocant. Communis autem usus:serpẽtes fugare. Percussis esui dare decoctum. Potu urinam ciere. Ruptis conuulsis mederi cum panacis radice. Hydropicis cum fico aut cum hysopo acetabuli mensuris decoctum ad sextam. Item scabiem:pruriginem:psoras in decessione balnearum. Succus auribus infunditur cum lacte mulieris. Tonsillis quoq; fluuiis medetur. Capitis ulceribus. Venena opii & gypsi extinguit decoctum:si cũ cinere & uino bibatur. Aluum mollit acetabuli mensura. Sugillatis illinitur. Item dentium dolori:quibus etiam & candorem facit cum melle & nitro. Sanguinem narium sistit. Ad parotidas decoquitur cum hordeacea farina. Ad arterias asperas cũ galla & melle teritur. Ad lyenem folia cum melle & sale. Crassiores pituitas & nigras extenuat coctum cum aceto & sale sumptum paulatim. Regio morbo tritum cum oleo in nares infunditur. Lassi perunguntur ex eo:ita ut ne uenter attingatur. Epinyctidas cũ pice sanat. Furunculos aperit cum fico trita. Strumas cum oleo & aceto: & farina hordeacea. Lateris dolores cum fico illitum. Fluctiones sanguinis in genitalibus tusum ex aceto illitum. Reliquias purgationum a partu. Lepidum ĩter urentia intelligitur. Sic & in facie cutem emendat exulcerando: ut tamen cæra & rosaceo facile sanetur. Sic lepras & psoras tollit semper facile:& cicatricum ulcera. Tradunt in dolore dentium adalligatum brachio qua doleat:compescere dolorem. Gith ex græcis alii melãthion:

alii melaſpmon uocant. Optimum q̄excitatiſſimi odoris:& q̄nigerrimum. Medetur ſerpentium plagis & ſcorpionum. Illini ex aceto & melle reperio. Incenſoq; ſerpentes fugari. Bibitur drachma una contra araneos. Diſtillationem narium diſcutit tuſum in linteolo olfactum. Capitis dolores illitum ex aceto:& infuſum naribus. Cum murrino oculorum epiphoras & tumores. Dentium dolores coctum cum aceto. Vlcera oris tritum aut commanducatum. Item lepras & lentigines ex aceto. Difficultates ſpirandi:addito nitro potum. Duricias tumoreſq; ueteres & ſuppurationes illitum. Lac mulierum auget:continuis diebus ſumptũ. Colligitur ſuccus eius ut hyoſcyami. ſimiliterq; largius uenenum eſt. quod miremur:cum ſemen gratiſſime panes etiam condiat. Oculos quoq; purgat. Vrinam & menſtrua ciet. Quinimmo linteolo illigatis tantum granis. xxx. ſecundas trahi reperio. Aiunt & clauis in pedibus mederi tritum in urina. Culices ſuffitu necare. Item muſcas. Et aniſum aduerſus ſcorpiones ex uino bibitur:a Pythagora inter pauca laudatum ſiue crudum ſiue decoctum. Item uiride aridumue omnibus:quæ condiuntur: quæq; intinguntur deſideratum. Panis etiam cruſtis inferioribus ſubditum. Sagis quoq; additur. Cum amaris nucibus uina commendat. Quin ipſum oris halitum iucundiorem facit. Fetoremq; tollit manducatum matutinis cum zmyrneo & melle exiguo. Mox uino collutum uultum iuniorem præſtat. Inſomnia leuat ſuſpẽſum ĩ puluino ut dormientes olfaciant. Appetẽtiã ciborum præſtat. quãdo id quoq; ĩter artificia deliciæ fecere:ex quo labor deſiit cibos poſcere. Ob has cauſas quidam anicetum id uocauere. Laudatiſſimum eſt creticum: proximum ægyptium. Hoc liguſtici uicem præſtat in condimentis. Dolores capitis leuigat ſuffitum naribus. Epiphoris oculorum radicem eius tuſam imponit Iollas. Ipſum cum croco pari modo & uino. & per ſe tritum cum polenta ad magnas fluctiones: extrahendaq; ſiquæ in oculis inciderit. Narium quoq; cardines cõſumit illitũ ex aqua. Sedat anginas cum melle ac hyſopo ex aceto gargariſſatum. Auribus infunditur cum roſaceo. Thoracis pituitas purgat toſtum:cũ melle ſumptũ melius. Cũ acetabulo aniſi nuces amaras. l. purgatas tere in melle ad tuſſim. Facillime uero aniſi drachmæ tres:papaueris duæ miſcẽtur melle ad fabæ magnitudinẽ. Et ternis diebus ſumuntur. Præcipuum autem eſt ad ructus. Ideo inflatiõibus ſtomachi & inteſtinorum torminibus:& cæliacis medetur. Singultus & olfactum decoctum potumq; inhibet. Foliis decoctis digerit cruditates ſuccus decocti. Ipſum cum apio olfactum ſternutamenta inhibet. Potum ſomnum concitat. Calculos pellit. Vomitiões cohibet:& præcordiorum tumores. Et pectorum uitiis. Neruis quoq; quibus ſuccinctum ẽ corpus: utiliſſimum. Prodeſt eius & capitis doloribus inſtillari ſuccum cum oleo decocti. Nõ aliud utilius uentri:& inteſtinis putant. Ideo dyſentericis & in tenaſmis datur toſtũ. Aliqui addunt & opium pilulis in die ternis lupini magnitudine: & in uini cyatho dilutis. Dieuches & ad lumborum dolores ſucco uſus eſt. Semen hydropicis & cæliacis dedit tritum cum menta. Verum & radicem ad renes. Dalion herbarius parturientibus ex eo cataplaſma impoſuit cum apio. Item uuluarum dolori. Deditq; bibendũ cum aneto parturientibus. Phreneticis quoq; illinunt recens cum polenta. Sic & infantibus comitiale uitium aut contractiones ſentientibus. Pythagoras quidem non corripi uitio comitiali in manu habentes. Ideoq; q̄plurimum domi ſerendum. Parere quoq; facilius olfactantes. Et ſtatim a partu dandum potui polenta aſperſa. Soſimenes cõtra õnes duricias ex aceto uſus eſt. Eo & cõtra laſſitudines in oleo decoquẽs: addito nitro. Semine eius poto:laſſitudinis auxiliũ uiatoribus ſpopondit. Heraclides ad inflationes ſtomachi ſemen tribus digitis cum caſtorei obolis duobus ex mulſo dedit. Similiter ad uentris aut inteſtinorum inflationes. Et ortopnoicis quod ternis digitis prehenderit ſeminis: tãtundẽ hyoſcyami cum lacte aſinino. Multi uomituris acetabula eius & folia lauri decem trita in aqua bibenda inter cœnam ſuadent. Strãgulationes uuluæ ſi manducetur: & linatur calidum: uel ſi bibatur cum caſtoreo in

aceto & melle sedat. Vertigines a partu cũ seīe cucumeris & lini pari mensura trinũ digitorum uini albi tribus cyathis discutit. Cleopolemus ad quartanas trinis digitis seminis anisi & fœniculi usus est in aceto & mellis cyatho uno. Lenit articulares morbos cum amaris nucibus illitum. Sunt & qui aspidum uenenis aduersari naturam eius putēt. Vrinam ciet. Sitim cohibet. Venerem stimulat. Cum uino: sudorem leniter præstat. Vestes quoq; a tineis defendit. Efficacius semper recens & quo nigrius. Stomacho tamen inutile est præterq̃ inflato.

DE Aneto & sagapenio: & de papauere albo: & nigro. Et quomõ succus herbaꝝ colligendus est: & de opio. Capitulum. xviii.

ANetum quoq; ructus mouet: & tormina sedat. Aluum sistit. Epiphoris radices illinũtur ex aqua uel uino. Singultus cohibet semen feruens olfactum. Sumptum ex aqua: sedat cruditates. Cinis eius uuam in faucibus leuat. Oculos et genitură hebetat. Sacopenium quod apud nos gignitur: ĩ totum trāsmarino alienatur. Illud enim ammoniaci lachrymæ simile sagapenion uocatur. Prodest laterum & pectoris doloribus: conuulsis: tussibus ueteribus: excreationibusq;. Præcordiorum tumoribus. Sanat & uertigines: tremulos: opisthothonicos: lyenes: lumbos: perfrictiones. Datur & olfactandum ex aceto in strangulatu uuluæ. Cæteris & potu datur & cum oleo infricatur. Prodest & contra mala medicamenta. Papaueris satiui diximus genera: & spõte nascentis alia promisimus. Sed satiui albi calix ipse teritur & bibitur somni causa. Semen elephātis medetur. E nigro papauere sapor gignitur scapo inciso: ut Diagoras suadet: cum turgescit. Vt Iollas cum deflorescit hora diei sereni: hoc est cum ros in eo exaruerit. Incidi iubent sub capite & calice. Nec in alio genere ipsum inciditur caput. Succus & hic: & herbæ cuiusq; lana excipitur. Aut si exiguus est: ungue pollicis ut lactucis: & postero die magis quod inaruit. Papaueris uero largus densatur & in pastillos tritus in umbra siccatur non ui soporifera modo uerum si copiosior hauriat etiam mortifera per somnum: opion uocant. Sic scimus interemptum Licinii Cecinæ prætorii uiri patrem in hispania baiulicum quoniã ualitudo impatibilis odium uitæ fecisset. Item plerosq; alios. Quadecausa magna cõcertatio extitit. Diagoras: & Erasistratus in totum damnauere in mortiferum infundi uetantes. Præterea quoniam usui noceret. Addidit Andron: ideo non protinus excæcari eo: quoniam adulteratur alexandrino. Sed postea usus eius non improbatus est medicamento nobili: quod acidion uocant. Semine quoq; eius trito in pastillos e lacte utuntur ad somnum. Item ad capitis dolores cum rosaceo. Cum his aurium dolori ĩstillatum. Podagris illinitur cum lacte mulierum. Sic & foliis ipsis utuntur ad sacros ignes. Item uulnera cum aceto. Ego tamẽ damnauerim collyriis addi. Multoq; magis quas uocant lexipyretas: quasq; pepticas & cæliacas. Nigrum tamẽ in cæliacis uino datur. Satiuum omne magis rotundat capita. At siluestri longum ac pusillum: & ad omnes effectus ualentius. Decoquitur & bibitur contra uigilias: eademq; aqua fouet ora. Optimus in siccis: & ubi raro pluit. Cum capita ipsa & folia decoquuntur: succus meconium uocatur: multum opio ignauior. Experimentum opii est primum in odore. Sincerum enim perpeti non mox est. Dein in lucernis: ut pura luceat flamma: aut extinctum demũ oleat. Quæ in fucato non eueniunt. Accenditur quoq; difficilius & crebro extinguit. Est sinceri experimentum & in aqua: quia nebula innatat. Fictum in posca coit. Sed maxime mirũ æstiuo sole deprehẽdi. Sincerum enim sudat: & se diluit: donec succo recenti simile fiat. Mnesides optĩe seruari putat hyoscyami semĩe adiecto. Alii ĩ faba.

DE Empractico: & erratico: & glaucio siue paralio: & heraclio siue aphro: & de diacodio. Capitulum xix.

INter satiua est et siluestria medium genus: quod nisi inaruisset: spõte nasceret.

Rhiam uocauimus & empracticum. Quidam id decerptum protinus cum toto calice mandunt. Aluum exinaniunt capita quinque decocta. In uini tribus heminis pota ſomnum faciunt. Silueſtrium unum genus cæraticum uocant: nigrum: cubitali altitudine: radice craſſa & corticoſa: cauliculo inflexo: ut cornicula. Folia minora & tenuiora q̃ cæteris ſilueſtribus: ſemen exile. Tempeſtiuum eſt menſtruis. Aluum purgat dimidio acetabulo in mulſo. Folia trita cum oleo argemas iumentorum ſanāt. Radix acetabuli menſura cocta in duobus ſextariis ad dimidias: datur ad lumborum uitia & iocineris. Carbūculis medētur ex melle folia. Quidam hoc genus glaution uocāt: alii paralion. Naſcit̃ enī in afflatu maris: aut nitroſo loco. Alterum eſt ī ſilueſtribus generibus heraclion: uocatur ab aliis aphron. Foliis ſi procul intuearis ſpeciē paſſerū præſentantibus: radice in ſumma terræ cute: ſemine ſpumeo. Ex hoc lina ſplendorē trahunt æſtate. Tunditur in pila comitialibus morbis acetabuli menſura ſeminis in uino albo: uomitiones enim facit. Medicamento: quod diacodion & aſteriace uocatur: utiliſſimum. Fit autem huius papaueris aut cuiuſcūq; ſilueſtris capitibus. c. xx. in aquæ cæleſtis ſextariis tribus biduo maceratis: in eademq; decoctis: deinde ſiccatis: iterumq; cū melle decoctis ad dimidias partes uapore tenui. Addidere poſtea drachmas ſenas croci: hypociſtidis: thuris: acaciæ: & paſſi cretici ſextarium. Hac oſtētatiōe ſimplex quidem & antiqua illa ſalubritas papauere & melle conſtat.

DE Tichymalo: & archelio: & porculaca ſiue peplio: & coriādro: & de atriplici. Capitulum. xx.

TErtium genus eſt tichymalon: mecona uocant: alii archalion: folio leui albo: capite magnitudinis fabæ. Colligitur uua florente: ſiccatur in umbra. Semē potū purgat aluū dimidio acetabulo in mulſo. Cuiuſcunq; autem papaueris caput uiride uel ſiccum illitum: epiphoras oculorum lenit. Opium ex uino meraculo ſi protinus detur: ſcorpionum ictibus reſiſtit. Aliqui hoc tātum nigro tribuunt ſi capita eius uel folia terantur. Eſt & porculaca: quam peplion uocant: non multum ſatiua efficacior: cuius memorabiles uſus traduntur. Sagittarum uenena & ſerpētium hemorrhoidū: & præſigrum reſtringi. pro cibo ſumpta & plagis impoſita extrahit. Item hyoſcyamo poto e paſſoq; expreſſo ſucco. Cum ipſa non eſt: ſemen eius ſimili effectu prodeſt. Reſiſtit & aquarum uitiis: capitis dolori: ulceribuſq; in uino tuſa & impoſita. Reliq̃ ulcera commanducata cum melle ſanat. Sic & infantium cerebro imponitur. Vmbilicoq; prociduo. In epiphoris uero omnium fronte temporibuſq; cum polenta. Sed ipſis oculis e lacte & melle. Eadem ſi procident prodeſt oculis. foliis tritis cum corticibus fabæ. Puſtulis cum polenta & ſale & aceto ac cæra. Et ulcera oris tumoremque gingiuarum commanducata cruda ſedat. Item dentium dolores. Tonſillarum ulcera ſuccus decoctæ. Quidam adiecere paulum murræ. Nam & mobiles dentes ſtabilit commanducata. Cruditates ſedat: uocemq; firmat: & ſitim arcet. Ceruicis dolores cū galla & lini ſemine & melle pari menſura ſedat. Mammarum uitia cum melle aut cimolia creta. Salutaris & ſuſpirioſis: ſemine cum melle hauſto. Stomachum in acetariis ſumpta corroborat. Ardentibus febribus imponitur cum polenta. Et alias manducata refrigerat: etiam inteſtina. Vomitiones ſiſtit. Diſenteriæ & uomicis datur ex aceto uel bibitur cum cumino. Tenaſmis autem cocta & comitialibus cibo uel potu prodeſt. Purgationibus mulierum acetabuli menſura in ſapa. Podagris calidis cum ſale illita & ſacro igni. Succus eius potus renes iuuat ac ueſicas. Ventris animalia pellit. Ad uulnerum dolores ex oleo cum polenta imponitur. Neruorum duricias emollit. Metrodorus qui epitomenton rhizitomumenon ſcripſit: purgationibus a partu dandam cenſuit. Venerem inhibet: ueneriſq; ſomnia. Prætorii uiri pater eſt hiſpaniæ princeps: quem ſcio propter impatibiles uuæ morbos radicem eius filo ſuſpenſam e collo gerere: præterq̃ in balneis: & ita liberatum incommodo omni.

Quin etiam inueni apud auctores:caput inde litum: diſtillationem toto anno non
ſentire. Oculos tamen hebetare putatur. Coriandrum inter ſiluestria nõ inuenitur.
præcipuum tamen eſſe conſtat ſtatim ægyptium. Valet cõtra ſerpentium genus unũ:
quod amphiſbenas uocant: potum impoſitũq;. Sanat & alia uulnera. Epinyctidas
puſtulas tritum. Sic & omnes tumores: collectioneſq; cum melle aut uuapaſſa. Pa-
nos uero ex aceto tritum. Seminis grana tria in tertianis deuorari iubent aliqui ante
acceſſionem. Vel plura illini fronti. Sunt qui & ãte ſolis ortum ceruicalibus ſubiici
efficaciter putent. Vis magna ad refrigerandos ardores uiridi. Vlcera quoq; quæ ſer-
punt: ſanat cum melle uel uuapaſſa. Item teſtes:ambuſta: carbunculos aures cum
lacte mulieris:epiphoras oculorum:uentris & inteſtinorum fluctiones. Semen ex aq̃
potum bibitur in choleris cum ruta. Pellit animalia interaneorum cum mali punici
ſucco & oleo ſemen potum. Xenocrates tradit rem miram:ſi uera eſt:menſtrua con-
tineri uno die:ſi unum granum biberint fœminæ:biduo ſi duo:& totidẽ diebus quot
grana ſũpſerint. M. Varro coriandro ſubtrito cum aceto:carnem ĩcorruptam æſtate
ſeruari putat. Atriplex & ſiluestre eſt & ſatiuum : accuſatum a Pythagora tanquam
faceret hydropicos morboſq; regios & pallorem. Coquitur difficillime. Ac ne ĩ hortis
quidem iuxta id naſci quicq̃ niſi lãguidum culpauit. Addidere Dionyſius & Diocles
plurimos gigni ex eo morbos. Nec niſi mutata ſæpius aqua coquendum. Stomacho
cõtrarium eſſe. Lentigines & papulas gignere. Miror quare difficulter ĩ italia id na-
ſci tradiderit Solon ſmyrneus. Hippocrates uuluarum uitiis id infundi cum beta.
Lycus neapolitanus cõtra cantaridas bibendum dedit. Panos:furunculos incipiẽtes:
duricias omnes uel cocto uel crudo utiliter illini putant. Item ignem ſacrum cum
melle aceto nitroq;. Similiter podagris. Vngues ſcabros detrahere dicitur ſine ulcere.
Sunt:qui in morbo regio dẽt ſemen eius cum melle. Arterias & tõſillas nitro addito
perfricẽt. Aluum moueant. Cocto aut per ſe aut cum malua aut lenticula concitãtes
uomitiones. Siluestri capillos tingũt. Et ad ſupraſcripta utuntur medicina.

DE Malua:malope:& althea:& lapatio:oxylapato:hydrolapato:& hippolapato:
& bubalapato. Capitulum. xxi.

E Cõtrario ĩ magnis laudibus malua ẽ utraq; & ſatiua & ſilueſtris. Duo gña eaꝝ
amplitudine folii diſcernuntur. Maiorem græci malopen uocant in ſatiuis.
Alteram ab emolliendo uentre dictam putant malachen. E ſilueſtribus : cui
grande folium & radices albæ althea uocatur. Ab excellentia effectus:a quibuſdam
ariſtalthea. Omne ſolum in quo ſerũtur pinguius faciunt. Huic contra omnes acu-
leatos ictus efficacior uis:præcipue ſcorpionum ueſparum:ſimiliumq;: & muriſara-
nei. Quin & trita cum oleo qualibet earum peruncti ãte uel habentes:eas nõ feriũt.
Folium impoſitum ſcorpionibus:torporem affert. Valent & cõtra uenena. Aculeos
omnis extrahunt illitæ crudæ aut cum anetho potæ. Decoctæ uero cum radice ſua:
leporis marini uenena reſtĩguunt. Et ut quidam dicũt:ſi uomatur. De eiſdem mira
& alia traduntur. Sed maxime ſi quotidie quis ſucci ex qualibet eaꝝ ſorbeat cyathũ
dimidium:omnibus morbis cariturum. Vlcera manantia in capite ſanant. In urina
putrefactæ lichenas. Et ulcera oris cũ melle. Radix decocta:furfures capitis:& dẽtiũ
mobilitates. Eius quæ unum caulem habet : radice circa dentem: qui doleat:punge
donec deſinat dolor. Eadẽ ſtrumas & parotidas panoſq; addita hominis ſaliua pur-
gat citra uulnus. Semen ĩ uino nigro potum a pituita & nauſeis liberat. Radix mã-
marum uitiis occurrit adalligata in lana nigra. Tuſſim in lacte cocta & ſorbitionis
modo ſumpta quinis diebus emendat. Stomacho utiles Sex. Niger dicit. Olympia-
des thebanus abortiuas eſſe cum adipe anſeris. Aliqui purgari fœminas foliis earũ
manus plenæ menſura in oleo & uino ſumptis. Vtiq; conſtat parturientes foliis
ſubſtratis celerius ſolui: protinus a partu reuocanda: ne uulua ſequatur. Dant &

ſuccum bibendum parturientibus ieiunis in uino decocta hemina. Quin & ſemen tritū adalligāt brachio genitale nō continentium. Adeoq; eæ ueneri naſcūt̃:ut ſemē unicaulis aſperſum cubitali fœminarum auiditates augere ad infinitum Xenocrates tradat. Item tres radices iuxta adalligatas. Tenaſmo & dyſentericis utiliſſime īfundi. Itē ſedis uitiis:uel ſi foueant̃. Melācholicis quoq; ſuccus dat̃ cyathis ternis tepidus. Et inſanientibus quaternis. Decoctæ comitialibus heminæ ſucci. Hic & calculoſis & inflatione & torminibus aut opiſtothonico laborantibus tepidus illinitur. Et ſacris ignibus:& ambuſtis decocta in oleum folia imponuntur. Et ad uulnerum impetus cruda cum pane. Succus decoctæ neruis prodeſt:& ueſicæ: & īteſtinorum roſiōibus. Vuluas & cibo & infuſione emollit ī oleo. Succus decoctæ pori meatus ſuaues facit. Altheæ in omnibus ſupradictis efficacior radix: præcipue conuulſis ruptiſq;. Cocta inaqua aluum ſiſtit. Ex uino albo ſtrumas & parotidas & mammarum inflationes: & panos. In uino folia decocta & illita tollunt. Eadem arida in lacte decocta q̄libet pernitioſæ tuſſi citiſſime medent̃. Hippocrates uulneratis ſitientibuſq; defectu ſan-guinis radicis decoctæ ſuccum bibendum dedit. Et eam uulneribus cum melle:& re-ſina. Item conuulſis:luxatis:tumentibus:& muſculis:neruis:articulis impoſuit. Et aſmaticis:ac diſentericis in uino bibendum dedit. Mirum aquā radice ea addita:ad-denſari ſub diuo:atq; elacteſcere. Efficacior autem quo recentior. Nec lapatium diſ-ſimiles effectus habet. Eſt autem ſilueſtre : quod alii oxalidem appellant: ſatiuo proximum:foliis aquoſis: colore betæ candidæ:radice minima. Noſtri uero rumicē alii lapatium cantherinū ad ſtrumas cum axungia efficaciſſimū. Eſt & alterū genus fere oxylapaton uocant. Satiuo idem ſimilius:& acutiora habet folia ac rubriora:nō niſi in paluſtribus naſcens. Sunt qui hydrolapaton tradunt in aqua natum. Eſt & aliud hippolapaton maius ſatiuo:candidiuſque ac ſpiſſius. Silueſtria ſcorpionum ictibus medētur:& ferire prohibent habentes. Radix aceto decocta ſi coletur ſuccus: dentibus auxiliatur. Si uero bibatur:morbo regio. Semē ſtomachi īextricabilia uitia ſanat. Hippolapati radices priuatim ungues ſcabroſos detrahūt. Dyſentericos ſemē duabus drachmis in uino potum liberat. Oxylapati ſemen lotum in aqua cæleſti: ſanguinem prodeſt reiicientibus. Adiecta acacia lentis magnitudine prodeſt. Præſtā-tiſſimos paſtillos faciunt ex foliis & radice: addito nitro & uire anguino. In uſu aceto diluunt. Sed ſatiuum in epiphoris oculorum illinunt frontibus. Radice cherias & lepras curāt. In uino uero decocta:ſtrumas & parotidas & calculos. Poto uino & lye-nes. Cæliacos æque & dyſentericos & tenaſmos. Ex eademq; omnia efficacius. Vis lapati & ructus facit & urinam ciet & caliginem oculorum diſcutit. Item pruritum corporis in ſolia balnearum additum: aut prius ipſum illitum ſine oleo. Firmat & commanducata radix dentes. Eadem decocta cum uino ſiſtit aluum. Folia ſoluunt adiecto ſale. Adiecit Solon neq; ut omittamus bulapaton:radicis tantum altitudīe differens eſt. Et erga dyſentericos efficacis effectus potum ex uino.

DE Sinapis tribus gn̄ibus:& marrubio: & ſerpillo:& ſiſymbrio ſiue thymbræo: & de lini ſemine:& blito. Capitulum.xxii.

SInapis:cuius in ſatiuis tria genera diximus:Pythagoras principatum habere ex iis quorum ſublime uis feratur:iudicauit: quoniam non aliud magis in nares & cerebrum penetret. Ad ſerpentium ictus & ſcorpionū tritum cum aceto illinitur. Fungorum uenena diſcutit. Contra pituitam tenetur ī ore:donec liqueſcat:aut gar-gariſſatur cum aqua mulſa. Ad dētium dolorem manditur. Ad uuam gargariſſatur cum aceto & melle. Stomacho utiliſſimum cōtra omnia uitia pulmonibuſq;. Excre-ationes faciles facit ī cibo ſumptum. Datur & ſuſpirioſis. Item comitialibus tepidū cum ſucco cucumerū. Sēſus atq; ſternutamenta capitis purgat. Aluum mollit. Mē-ſtrua & urinam ciet. Et hydropicis imponitur. Cum fico & cumino tuſum ternis

partibus comitiali morbo. Et uuluarum conuerſionem ſuffitum excitat odore aceto
mixto. Item lethargicos. Adiicitur cordylon. Eſt autẽ ſemen ex ſeſe. Et ſi uehemẽtior
ſomnus lethargicos premat: cruribus aut etiam capiti illinitur cum fico & aceto. Ve/
teres dolores: thoracis lumborum coxendicum humerum & in quacunq; pte corporis
ex alto uitia extrahenda ſunt: illitum cauſtica ui emendat puſtulas faciendo. At in
magna duricia ſine fico impoſitum: uel ſi uehementior uertigo timeaťper duplices
pannos. Vtuntur ad alopecias cum rubrica: pſoras: lepras: phthiriaſes: lithannicos:
opiſthotonicos. Inungunt quoque ſcabras genas aut cum gallica inter oculos cum
melle. Succuſq; tribus modiis exprimiť in fictili: caleſcitq; in eo in ſole modice. Exit
& e cauliculo ſuccus lacteus: qui ita cum induruit dentium dolori medetur. Semen
ac radix cum immaduere: muſto conteruntur. Manuſq; plenæ menſura ſorbentur
ad firmandas fauces: ſtomachum: oculos: caput: ſenſuſq; omnes. Mulierum etiam
laſſitudines ſaluberrimo genere medicinæ. Calculos quoq; diſcutit potum ex aceto.
Illinuntur & liuoribus ſuggillatiſq; cum melle: & adipe anſerino: aut cæra cypria. Fit
& oleum ex ſemine madefacto in oleo expreſſoq;: quo utuntur ad neruorum rigores:
lumborumq; & coxendicum perfrictiones. Sinapis naturam effectuſq; eoſdẽ habere
traditur adarca inter ſiluas intacta cortice planiore ſub ipſa coma naſcẽs. Marrubiũ
pleriq; inter primas herbas commendauere: quem græci praſion uocant: alii linoſ/
trophon: nonnulli philopeda: aut philochares: notius q̃ ut indicandum ſit. Huius
folia ſemenq; contrita: proſunt contra ſerpentes: pectorum & lateris dolores: tuſſi
ueterem. Et iis qui ſanguinem eiiciũt: eximie utile: ſcopis eius cum panico aqua de/
coctis: ut aſperitas ſucci mitigetur. Imponitur ſtrumis cum adipe. Sunt qui uiridis
ſemen quantum duobus digitis capiant: cum farris pugillo decoctum addito exiguo
olei & ſalis ſorbere ieiunos ad tuſſim iubeant. Alii nihil comparant. In eadem cauſa
marrubii & fœniculi ſuccis ad ſextarios ternos expreſſis decoctiſq; ad ſextarios duos:
tum addito mellis ſextario rurſus decocto ad ſextarios duos: ſi coclearii menſura
in die ſorbeatur in aquæ cyatho. Et uirilium uitiis tuſum cum melle mire prodeſt.
Lichenas purgat ex aceto. Ruptis conuulſis: ſpaſmatum neruis ſalutare. Potũ aluũ
ſoluit cum ſale & aceto. Item mẽſtrua & ſecundas mulierum. Arida farina cũ melle
ad tuſſim ſiccam: efficaciſſima eſt. Item ad cancrenas & pterygia. Succus uero articu/
lis & naribus: & morbo regio minuendæq; bili cum melle ꝓdeſt. Item contra uenena
inter pauca potens. Ipſa herba ſtomachũ & excreationes pectoris purgat. Cum iride
& melle urinam ciet. Cauenda tamen exulceratæ ueſicæ & renum uitiis. Dicitur ſuc/
cus claritatem oculorum adiuuare. Caſtor marrubii duo genera tradit. nigrũ: & quod
magis probat: candidum. In ouum inane ſuccum adiicit his: ipſumq; ouum infũdit
melle æquis portionibus tepefactum: uomicas rumpere: purgare: perſanare ꝓmittẽs.
Illitis etiam uulneribus a cane factis tuſa cum axungia ueteri. Serpillum a ſerpendo
putant dictum. Quod in ſilueſtri euenit: in petris maxime. Satiuum non ſerpit: ſed
ad palmi altitudinem increſcit. Pinguius uoluntarium: & candidioribus foliis & ra/
mis: aduerſus ſerpẽtes efficax maxĩe cenchrin. Et ſcolopendras terreſtres ac marinas.
Et ſcorpiones decoctis ĩ uino ramis foliiſq;. Fugat & odore cõminus ſi urať. Et cõtra
marinorum ueuena præcipue ualet. Capitis doloribus decoctum in aceto illinitur tẽ/
poribus ac fronti cũ roſaceo. Itẽ phreneticis: lethargicis: contra tormina: & urinæ dif/
ficultatem: anginas: uomitiones drachmis quattuor datur. Ex aqua bibitur & ad
iocinerum dolores. Folia obolis quattuor dantur ad lyenem ex aceto. ad cruentas ex/
creationes teritur in cyathis duobus aceti & mellis. Siſymbrium ſilueſtre a quibuſdã
thymbræum appellatum: pedali non amplius altitudine: quod in riguis naſcitur ſi/
mile naſturtio eſt. Vtrunq; efficax aduerſus aculeata animalia: ut ſunt crabrones &
ſimilia. Quod in ſicco ortum odoratum eſt: inſeritur coronis: ãguſtiore folio. Sedãt
utraq; capitis dolorem. Item epiphoras ut Pilinus tradit. Alii panem addunt. Alii per

ſe decoquunt in uino. Sanat & epinyctidas cutiſq; uitia in facie mulieꝝ intra quartū diem noctibus impoſitum diebuſque detractum. Vomitiones: ſingultus: tormina: ſtomachi diſſolutiōes cohibet ſiue in cibo ſumptum: ſiue ſucco potum. Nō edendū grauidis: niſi mortuo conceptu. Quippe etiam impoſitum eiicit. Mouet urinam cū uino potum. Silueſtre & calculos. Quos uigilare opus ſit: excitat infuſum capiti cū aceto. Lini ſemen cū aliis quidem in uſu eſt. Et per ſe mulierū cutis uitia emēdat in facie. Oculorum aciem ſucco adiuuat. Epiphoras thure & aqua aut cum myrrha. Cum uino ſedat parotidas. Cum melle aut adipe aut cæra ſtomachi ſolutiones inſperſum polētæ modo. Anginas in aqua & oleo decoctum: & cum aniſo illitum. Torret' ut aluum ſiſtat. Cæliacis & dyſētericis imponitur ex aceto. Ad iocineris dolores eſtur cum uuapaſſa. Et ad phthiſin utiliſſime. Semine fiunt & eligmata. Muſculorum: neruorum: articulorum ceruicum duricias. Cerebri membranas mitigat farina ſemīs nitro aut ſale aut cinere additis. Eadē cum fico item cōcoquit ac maturat. Cū radice uero cucumeris ſilueſtris extrahit quæcunq; corpori inhærent. Sic & fracta oſſa. Serpere ulcus ī uino decocta prohibet. Eruptiones pituitæ cum melle emendat. Vngues ſcabros cum pari mō naſturtii. Et teſtium uitia & ramices cum reſina & murra. Et cācrenas ex aqua. Stomachi dolores cum fœnogræco ſextariis utriſq; decoctis ī aqua mulſa. Inteſtinorū & thoracis pernitioſa uitia clyſtere in oleo & melle. Blitum īers uidet' ac ſine ſapore aut acrimonia ulla. unde conuitium fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho īutile eſt. Ventrem adeo turbat: ut cholerā faciat aliq̄bus. Dicitur tamē aduerſus ſcorpiones potum e uino prodeſſe. Et clauis pedum illini. Itē lyenibus. Et temporum dolori ex oleo. Hippocrates menſtrua ſiſti eo cibo putat.

DE Meu: & fœniculo: & hippomarathro: uel myrſeneo: & canabi: & de ferula: & carduis. Cap. xxiii.

MEu ī italia nō niſi a medicis ſerit': & iis admodū paucis. Duo genera eius. Nobilius athamanticum uocant illi tanq̄ ab Athamante inuentum. Hi quoniam laudatiſſimum ī athamante reperiatur: foliis aniſo ſimile: & caule aliquādo bipedali: radicibus multis & obnigris: quibuſdam altiſſimis: minus ruffum q̄ illud alteꝝ. Ciet urinam in aqua potum radice trita uel decocta. Inflationes ſtomachi mire diſcutit. Item tormina & ueſicæ uitia. Vuluarumq; articulis cum melle. Infātibus cum apio illitum imo uentri: urinas mouet. Fœniculum nobilitauere ſerpentes: guſtatu ut diximus ſenectam exuendo: oculorumq; aciem ſucco eius reficiēdo. Vnde intellectū eſt hominū quoq; caliginem præcipue eo releuari. Colligitur hoc caule turgeſcente. In ſole ſiccatur. Inungitur ex melle. Vbiq; hoc eſt. Laudatiſſimum tamen in hiberia e lachrymis fit & ex ſemine recenti. Fit etiam e radicibus prima germinatione īciſis. Eſt & ī hoc genere ſilueſtre: quod alii hippomarathron: alii myrſeneum uocāt foliis maioribus: guſtu acriore: procerius: brachiali craſſitudine: radice cādida. Naſcitur in calidis: ſed ſaxoſis. Diocles & aliud Hippomarathri genus tradit: longo & anguloſo folio: ſemine coriandri. Medicinæ in ſatiuo ad ſcorpionum ictus & ſerpentium: ſeſe in uino poto. Succus & auribus inſtillatur: uermiculoſq; in iis necat. Idipſum cōdimentis prope omnibus inſeritur. Oxyporis etiam aptiſſime. Quin & cruſtis ſubdit' panis. Semen ſtomachum diſſolutum aſtringit uel in febribus ſumptum. Nauſeam ex aqua tritum ſedat. Pulmonibus & iocineribus laudatiſſimum. Ventrem ſiſtit: cū modice ſumitur. Vrinam excitat. Et tormina mitigat totum decoctum. Lactiſque defectu potum mām̄as replet. Radix cum ptiſana ſumpta renes purgat ſiue decocto ſucco: ſiue ſemine ſumpto. Prodeſt & hydropicis radix ex uino cocta. Item conuulſis illinūtur folia tumoribus. Ardentes ex aceto calculos ueſicæ pellunt. Genituræ abundantiam quoquomodo hauſtum facit. Verendis amiciſſimum: ſiue ad fouendū radice cum uino cocta ſiue contrita in oleo illitum. Multi tumoribus & ſuggillatis cū

Explicit

cæra illinũt. Et radice in succo uel cũ melle cõtra canis morsum utuntur. Et contra multipedem ex uino. Hippomarathron ad omnia uehementius. Calculos præcipue pellit. Prodest uesicæ cũ uino leui. Et fœminarum menstruis. Efficacius in eo semẽ q̃ radix. Modus in utroq;:quod duobus digitis trito additur in potionem. Petriclius qui ophiaca scripsit:& Mycon qui rhizitomumena:aduersus serpentes nihil hippomarathro efficacius putauere. Sane & Nicander nõ in nouissimis posuit. Canabis in siluis primum nata est:nigriore folio & asperior. Semen eius extinguere genitură uirorum dicitur. Succus ex eo uermiculos aurium & quodcunq; intrauerit eiicit:sed cum dolore capitis. Tantaq; uis ei est:ut aquæ infusa coagulare eam dicatur. & ideo iumentorum aluo succurrit pota ĩ aqua. Radix contractos articulos emollit in aqua cocta. Item podagras & similes impetus. Ambustis cruda illinit̃:sed sæpius mutat̃: priusq̃ arescat. Ferula semen simile anetho habet. Quæ ab uno caule diuiditur a cacumine:fœmina putatur. Caules eduntur decocti. Commendant̃q; musto ac melle. stomacho utiles. Sin plures sumpti: capitis dolorem faciunt. Radix denarii põdere in uini cyathis duobus bibitur aduersus serpentes. Et ipsa radix imponitur. Sic & torminibus medetur. Ex oleo autem & aceto contra sudores immodicos uel in febribus proficit. Succus ferulæ aluum sistit fabæ magnitudine deuoratusq;. E uiridi ferula ramusculus utilis ẽ ad omnia ea uitia. Ad sanguinem sistendum decem grana seminis bibuntur in uino trita:uel medulla. Sunt qui comitialibus morbis dandum putant:luna q̃rta:sexta:septima:linguæ mẽsura. Natura ferulaꝝ murenis infestissia est. Tactæ siquidem ea moriuntur. Castor radicis succum & oculorum claritati cõferre multum putauit. Et de carduorum satu inter hortensia diximus. Quapropter & medicinam ex iis non differamus. Siluestrium genera sũt duo. Vnum fruticosius a terra statim. Alterũ unicaule:crassius.utriq; folia pauca spinosa muricatis cacuminibus. Sed alter florem purpureum mittit inter medios aculeos celeriter canescẽtem & abeuntem cum aura. Scolimon græci uocant. Hic anteq̃ floreat contusus atque expressus: illito succo alopecias replet. Radix cuiusq; ex aqua decocta potatoribus sitim facere narratur. Stomachum corroborat. Et uuluis si credimus etiam conferre aliquid traditur:ut mares gignant̃. Ita enim Chereas atheniensis scripsit:& Glaucias qui circa carduos diligentissius uidet̃. Mãducatus carduus hic:odorẽ cõmendat oris.

Confectio tyriacæ compositio medicaminis Antiochi. Ca.xxiiii.

SEd ante discessum ab hortensibus unam compositionem ex iis clarissimã subtexemus aduersus uenenata animalia:incisam lapide uersibus in limine ædis Aesculapii. Serpilli duum denariorum pondus. Opopanacis & milii: tantundem singuloꝝ. Trifolii pondus denarii. Anethi & fœniculi seminis & anisi & amii & apii denariorum senũ ex singulis generibus. Erui farinæ duodecim. Hæc tusa cribrataq; uino quantum possit excellenti digeruntur in pastillos: uictoriati pondere. Ex iis singuli dantur ex uini mixti cyathis ternis. Hac tyriaca magnus rex Antiochus aduersus omnia uenena usus traditur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER .XXI. PROOEMIVM.

DE natura florum & coronamentoꝝ:de mira florum uarietate. Ca.i.

Incipit libr vicesimusprimus

IN HORTIS SERI ET CORONAMENta iuſſit Cato inenarrabili florum maxime ſubtilitate: quando nulli poteſt facilius eſſe loqui q̃ rerum naturæ pingere: laſciuienti præſertim & in magno gaudio fertilitatis tã uarie ludẽti. Quippe reliqua uſus alimenti gratia genuit. Ideoque ſæcula annoſq; tribuit iis. Flores uero odoreſq; de die in diem gignit. Magna ut palã eſt admonitione hominum: quæ ſpectatiſſime floreant: celerrime marceſcere. Sed ne pictura qdẽ ſufficiente imagini colorum reddendæ: mixturarumq; uarietati: ſiue alterni atque multiplices inter ſe nectantur: ſiue priuatis generum funiculis in orbem: in obliquum: in ambitum: quædam coronæ per coronas currũt.

DE Strophiolo ſerto: & qui primum flores miſcere cœperint: & quando primum corolla inuenta: uel appellata: & quare. Ca. ii.

GEnuioribus utebantur antiqui: ſtrophia appellantes: ũde nata ſtrophiola. Quĩ & uocabulum ipſum tarde inde cõmunicatum eſt: inter ſacra tantum & bellicos honores coronis ſuum nomen uindicantibus. Cum uero a floribus fierent ſerta: a ſerendo ſeruiæ appellabant. Quod apud græcos quoq; non adeo antiqtus placuit. Arborum enim ramis coronari in ſacris certaminibus mos erat primum. Poſtea uariari cœptum mixtura uerſicolores. Florumq; inuicem odores coloreſq; accendere. Sycion ex ĩgenio Pauſiani pictoris atq; Glyceræ coronariæ dilectæ admodum illi cũ opera eius pictura imitaretur: adinuenit: & illa prouocans uariaret: eſſetq; certamen artis ac naturæ. quales etiã nunc extant artificis illius tabellæ: atq; in primis appellata ſtephanoplocos qua pinxit ipſam. Idq; factum eſt poſt olympiadem centeſimam. Sic coronis e floribus receptis paulo mox ſubiere quæ uocantur ægyptiæ. Ac deinde hybernæ: tum cum terra flores negat: ramento e cornibus tincto. Paulatimq; & romæ ſubrepſit appellatio corollis inter initia propter gracilitatem nominatis: mox & corollariis: poſtq̃ e lamina ærea tenui inaurata aut inargentata dabantur.

Quis primum coronam foliis aureis: & argenteis dedit: & de honore coronarum apud antiquos: & de Scipionis honore: & de pactilibus coronis: & Cleopatræ reginæ facta. Capitulum. iii.

CRaſſus diues primus argento auroq; folia imitatus ludis ſuis coronas dedit. Acceſſerunt quoq; & lenniſci: quos adiici ipſarũ coronarum honos erat ꝓpter etruſcas quibus iungi niſi aurei non debebant. Puri diu fuere ii. Celare eos primus inſtituit. P. Claudius Pulcher. Bracteaſq; etiam phyliræ dedit. Semper tamen auctoritas uel ludicro quæſitarum fuit. Nanq; ad certamina in circum per ludos & ipſi deſcendebant. Et ſeruos ſuos quoſq; mittebant. Inde illa. xii. tabularum lex. Qui coronam parit ipſe pecuniaue eius. Virtutis ergo arguitur: quã ſerui eque meruiſſẽt. pecuniam partam lege dici: nemo dubitauit. Quis ergo honos: ut ipſi mortuo: parẽtibuſq; eius dum intus poſitus eſſet: foriſue ferretur: ſine fraude eſſet impoſita. Alias in uſu promiſcuo ne ludicræ quidem erant. Ingenſq; & iis ſeueritas. L. Fuluius argentarius bello punico ſecundo cum corona roſacea interdiu e pergula ſua ĩ forum proſpexiſſe dictus: ex auctoritate ſenatus in carcerem adductus: non ante finem belli emiſſus eſt. P. Mutianus cum demptam Marſyæ coronã e floribus capiti ſuo impoſuiſſet: atq; ob id duci eũ in uincula triumuiri iuſſiſſent: appellauit trib. ple. nec ĩtercesſere illi aliter q̃ athenis: ubi comeſabundi iuuenes ante meridiem cõuẽtus ſapiẽtiũ

quoq; doctrinæ frequentabant. Apud nos exemplum licentiæ huius non eſt aliud: q̄
filia diui Auguſti: cuius luxuria noctibus coronatum Marſyā litteræ illius degemūt.
Florum quidem populus romanus honorem Scipioni tantum adhibuit. Suario co-
gnominabatur: propter ſimilitudinem Suarii cuiuſdam negociatoris. Ob id erat in
tribunatu plebei admodum gratus: dignuſq; Africanorum familia. Nec ei fuit ī bōis
funeris impenſa. Aſſes ergo contulit populus ac funus elocauit. quaq; parte ferebatᷣ:
flores e proſpectu omni ſparſit. Et iam tunc coronæ deorum honos erant. Et Lariū
publicorum priuatorumq;. Et ſepulchrorum & manium. Summaq; auctoritas pac-
tili coronæ. Sutiles ſaliorum ſacris inuenimus & ſolennes cœnas. Tranſire deinde
ad roſalia. Eoq; luxuria proceſſit: ut non eſſet gratia niſi mero folio. Sutilibus mox
petitis ab india aut ultra indos. Lautiſſimum quidem habetur e nardi folio eas dari
aut ueſte ſerica uerſicolores unguentis madidas. Hunc habet nouiſſime exitū luxuria
fœminarum. Et apud græcos quidem de coronis priuatim ſcripſere Mneſteus atq;
Callimachus medici: ꝙ nocerent capiti: quoniam & in hoc eſt aliqua ualitudinis
portio. In potu atq; hylaritate præcipue odorum ui ſurripiente fallaciter ſollertiam.
Nāq; ſcelerata Cleopatra apparatu belli acciaci gratificationem ipſius reginæ Anto-
nio timente: nec niſi prægustatos cibos ſumente: fertur ab ore eius luſiſſe extremis co-
ronæ floribus ueneno illitis. Ipſaq; capiti īpoſita. Mox ꝓcedente hylaritate īuitauit
Antonium: ut coronas biberent. Quis iſtas timeret inſidias? Ergo cōcerpta in cyphū
incipienti haurire: oppoſita manu: en ego ſum inquit illa care Antoni: quā tu noua
prægustantiū diligentia caues: adeo mihi ſi poſſī ſine te uiuere occaſio & ratio adeſt.
Inde eductam e cuſtodia bibere iuſſit illico expirantem. De coronis extra ſupradictos
ſcripſit Theophraſtus apud græcos. Ex noſtris autem īſcripſere aliqui libros ātholo-
gicon. Flores uero perſecutus eſt nemo: ꝙ equidem inueniam. Nec nos nunc ſci-
licet coronas nectemus. id enim friuolum eſt. Sed de floribus: quæ uidebūtur digna:
memorabimus. Pauciſſima genera noſtri coronamentorum inter hortenſia nouere:
ac pene uiolas roſaſq; tantum.

DE Roſa in coronis: & de generibus eius: & ubi ſeratur. Cap. iiii.

ROſa naſcitur ſpina uerius q̄ frutice: in rubo quoq; prouenies. Illic etiam iu-
cundi odoris q̄uis anguſti. Germinat ōnis primo īcluſa granoſo cortice. Quo
mox intumeſcente & in uirides alabaſtros faſtigato: paulatim rubeſcens dehiſcit: ac
ſeſe pandit: in calicis medio ſui ſtantis complexa luteos apices. Vſus eius in coronis
prope minimus eſt. Oleo maceratur. Idq; iam a troianis temporibus Homero teſte.
Præterea in unguēta tranſit: ut diximus. Per ſe medicas artes præbet. Emplaſtris atq;
collyriis imponitur mordaci ſubtilitate. Menſarum etiam deliciis inungendis: minīe
noxia. Contra genera eius noſtri fecere: celeberrima preneſtinam: & campanā. Addi-
dere alii mileſiam: cuius ſit ardentiſſimus colos nō excedentis duodena folia. Proxi-
mam ei trachimiam: minus rubentem. Mox alabandicam uiliorem: albicantibus
foliis. Viliſſimā uero pluribus uel minutiſſimā ſpinioiam. Differūt. n. multitudine
foliorum aſperitate leuore colore odore. Pauciſſima quina folia: ac deinde numero-
ſiora. Cū ſit genus eius: quā centifoliam uocant: quæ eſt in campania italiæ. Græciæ
uero circa philippos. Sed ibi non ſuæ terræ prouentu. Pangæus nanq; mons in ui-
cino fere eſt: numeroſis foliis ac paruis. Vnde accolæ traſſerentes conferunt. Ipſaque
plantatione proficiunt. Nō autē talis odoratiſſima eſt. Nec cui latiſſimū maximūq;
folium. Breuiterq; indicium eſt odoris: ſcabritia corticis. Cepio Tiberii Cæſaris prin-
cipatu negauit centifoliam in coronis addi: præterq̄ extremos uelut ad cardines: nec
odore nec ſpecie probabilem. Eſt & quæ græcia appellatur a noſtris: a græcis lichnys
non niſi in humidis locis prouenies: nec unq̄ excedens quinq; folia: uiolæ magnitu-
dine: odore nullo. Eſt & alia græcula appellata: conuolutis foliorum panniculis: nec

Vicesimus primus

dehiscēs nisi manu coacta:semperq; nascenti similis:latissimis foliis. Alia funditur e caule maluaceo folia oleacea habens.Musceton uocant. Atq; inter has media magnitudine autūnalis: q̄m coroneolam uocant:omnes sine odore. Coroneola in rubo nata tot modis adulteratur. Et alias uera quoq; plurimum sola præualet. Cyrenis odoratissima est. Ideoq; ibi unguētum pulcherrimum. Carthagine hispaniæ hyeme quoq; tota præcox. Refert & cæli temperies. Quibusdam enim annis minus odorata prouenit. Præterea magis locis omnibus siccis q̄ humidis odoratior. Seri nec pinguibus uult:neq; argillosis locis:nec riguis:contenta raris. Proprieq; ruderatum agrum amat. Præcox campana. Sera milesia. Nouissime tamen desinit prenestina. Fodiūt altius q̄ fruges: leuius q̄ uites. Tardissime proueniunt semine:quod in ipso cortice est sub ipso flore opertum lanugine. Ob id potius caule conciso inseruntur & ocellis radicis: ut harundo. Vnum genus inseritur pallidæ spinosæ: longissimis uirgis quinqfoliæ: quæ a græcula altera est. Omni autem recisione atq; ustione proficit. Translatione quoq; ut uitis optime ocissimeq; prouenit. Surculis quaternum digitorum longitudine aut ampliore post uergiliarum occasum sata. Dein p fauonium translata:pedalibus interuallis: crebroq; circunfossa. Qui præcocem faciunt:pedali circa radicem scrobe aqua calida infundunt:germinare incipiente calice.

DE Lilio tria genera:& ratione ea inserendi. Cap.v.

Lilium rosæ nobilitate proximū est:& quadā cognatione unguenti oleiq; quod lilion appellatur. Et impositum etiam maxime rosas decet:medio prouentu earum incipiens. Nec ullis florum excelsitas maior. Interdum cubitorū trium. Languido semper collo:& non sufficiente capitis oneri. Candor eius eximius:foliis foris striatis:& ab angustiis in latitudinem paulatim sese laxantibus effigie calathi. Resupinis per ambitum labris. Tenuiq; filo & semine stantibus in medio crocis. Ita odor colorq; duplex:& alius calicis alius staminis: differentia angusta. In unguenti uero oleiq; usu:folia non spernuntur. Est flos non dissimilis illi in herba quā cōuoluolū uocant:nascens per fruteta:nullo odore:nec crocis intus.candorem tantum referens: ac ueluti rudimentū naturæ lilia facere condiscentis. Alba lilia iisdem ōnibus modis seruntur quibus rosa. Et hoc amplius lachryma sua: ut hipposelinum. Nihilq; est fœcundius. Vna radice quinquagenos sæpe emittente bulbos. Est & rubens lilium: quod græci crinon uocāt. Alii florem eius cynorhodon. Laudatissimum ī antiochia & laodicea syriæ: mox in phaselide. Quartum locum optinet in italia nascens. Sūt & purpurea lilia:aliquando gemino caule:carnosiore tantum radice:maiorisq; bulbi: sed unius. Narcisū uocant huius alterum genus flore candido calice purpureo. Differentia liliis est & hæc:q narcisis folia in radice sunt probatissimis in lyciæ mōtibus. Tertio generi cætera eadem.calix herbaceus.omnes serotini.post arcturum.n.florēt: ac per æqnoctiū autumnū. Inuenta est in iis & ratio inserendi monstrificis hominū ingeniis. Colliguntur nanq; mense iulio scapi arescentes. Liliaq; suspenduntur in fumo. Dein nudantibus se nodulis in fæce nigri uini uel græci mense martio macerantur:ut colorem accipiant:atq; ita in scrobiculis seruntur heminis fæcis circūfusis. Sic fiunt purpurea lilia. Mirumq; ita tingi aliquid:ut nascatur infectum.

DE Violis & de calta & baccare & combreto. Cap. vi.

Violis honos proximus. Earum plura genera. Purpureæ: luteæ: albæ: plantis omnes ut olus satæ. Ex iis uero quæ sponte apricis & macris locis proueniunt: purpureæ latiore folio statim ab radice carnosa exeūt. solæq; græco nomine a cæteris discernūtur:appellatæ.ita ut ab iis hyacinthina uestis. Sed satiuis maxīa auctoritas luteis. Genera iis thusculana & quæ marina appellat'. Folio aliquanto latiore:sed minus odorato. In totum uero sine odore minutoq; folio calathiana munus autūni

cæteræ ueris. Proxima ei calta est concolori amplitudine. Vincit numero foliorum marinam quinq; folia non excedentem. Eadem odore superatur. Est enim grauis calta. Non leuior ei quã scopã regiam appellant. quanq̃ folia eius oleant:non flores. Baccar quoq; radicis tãtum odoratæ ẽ:a quibusdam nardum rusticum appellatum. Vnguenta ex ea radice fieri solita apud ãtiquos Aristophanes priscæ comœdiæ poeta testis est. Vnde quidam errore falso barbaricam eã appellabãt. Odor est ei cinnamomo proximus. Gracili solo nec humido prouenit. Simillimũ ei combretũ appellatur foliorum exilitate usq; in fila extenuata:& procerius q̃ baccar. Nec hæc sũt tãtũ sed eorum quoq; error corrigendus est:qui baccar rusticum nardum appellauere. Est enim alia herba sic cognominata:quam græci asaron uocant. cuius speciem figurãq; diximus in nardi generibus. Quinimmo asaron inuenio uocitari:quoniam in coronas non addatur. Crocum siluestre optimũ serere in italia minime expedit:ad scrupula usq; singula areis decoquẽtibus. Seritur radicis bulbo. Satiuũ latius maiusq; & nitidius: sed multo leuius degenerans. Sed ubiq; nec fœcundum etiam cyrenis: ubi semper flores laudatissimi. Prima nobilitas cilicio croco:& ibi in corico monte. Dein lycio monte olympo. Mox centuripino siciliæ. Aliqui phlegræo secundũ locũ dedere. Adulteratur nihil æque. Probatio synceri imposita manu crepat ueluti fragile. Humidum enim quod euenit adulteratione:sedet. Altera probatio si manu prolata ad ora leniter faciem oculosq; mordeat. Et per se genus satiui blandissimum uulgo:cum sit mediocre: deliacon uocant. Contra cyreneaico uitium quod õni croco nigrius est:& celerrime marcescit. Optimum ubicunq; quod pĩguissimum & breuibus capillis. Pessimum uero est:quod situm redolet. Mutianus auctor est ĩ lycia ãno septimo aut octauo transferri in locum subactum:atq; ita degenerans reuocari. Vsus eius in coronis nusq̃. Herba enim est folio angusto pene in capillamenti modum. Sed uino mire cõgruit:præcipue dulci tritum ad theatra replenda. Floret Vergiliarũ occasu paucis diebus folio qui florẽ expellit. Viret bruma & colligitur. Siccatᷣ umbra melius:etiam hyberna. Carnosa & illi radix:uiuaciorq; q̃ cæteris. Gaudet calcari:& atteri pede:pereundoq; melius prouenit. ideo iuxta semitas ac fontes lætissimum.

DE Floribus antiquis:& de odoramẽtorũ diuersitate:& saliunca:& polio. Ca. vii.

TRoianis temporibus ei iã erat honos. Et hos certe flores Homerus tris laudat loton:crocon:hyacinthum. Omnium odoramentorum atq; adeo herbaꝝ differentia est in colore & odore & succo. Odorato sapor raro ulli non amarus. Ecõtrario dulcia raro odorata. Itaq; & uina odoratiora mustis. Siluestria magis omnia satiuis. Quorundam odorᷣ suauior e longinquo:propius admotus hebetatur ut uiolæ. Rosa recens a longinquo olet:sicca propius. Omnis autem uerno tempore acrior: & matutinis. Quicq͛d ad meridianas horas diei uergit:hebetatur. Nouella quoq; uetustis minus odorata. Acerrimus tamen odor omnium æstate media. Rosa & crocũ odoratiora cum serenis diebus leguntur. Et omnia ĩ calidis magis q̃ in frigidis. In ægypto tamen minime odorati flores:q͞a nebulosus & roscidus aer est a nilo flumine. Quorundã suauitati grauitas inest. Quædã cũ uirẽt:non olẽt ꝓpter humorem nimium: ut buceros quod est fœnogræcum. Acutus odor non omnium sine succo est:uiolæ: rosæ:croco. Quæ uero ex acutis succo carẽt: eorum omnium odor grauis:ut in lilio utriusq; generis. Ambrotonum & amaracus acres habent odores. Quorundam flos tantum iucundus:reliquæ partes ignauæ:ut uiolæ:ac rosæ. Hortensium odoratissiã quæ sicca:ut ruta:menta:apium:& quæ in siccis nascuntur. Quædã uetustate odoratiora:ut cotonea. eademq; decerpta q̃ in suis radicibus. Quædam nõ nisi defracta: aut ex attritu olent. Alia non nisi detracto cortice. Quædam uero nõ nisi usta:sicut thura myrrhæq;. Flores triti omnes amariores q̃ intacti. Aliq̃ arida diutius odorem continent:ut melilotos. Quædam locum ipsum odoratiorem faciunt: ut iris. Quin

Que herbe maxime olent

& arborem totã cuiuscunq; radices attingũt. Hesperis noctu magis olet: inde nomĩe
inuento. Animaliũ nullũ odoratum: nisi de pantheris quicq̃ dictum est: si credimus.
Illa quoq; non omittenda differentia: odoramentorum multa nihil pertinere ad co-
ronamenta: ut irin: atq; saliuncam: quãq̃ nobilissimi sit odoris utraq;. Sed iris radice
tãtũ cõmẽdat: unguentis aut medicinæ nascens. Laudatissĩa in illyrico. Et ibi quoq;
nõ maritimis: sed ĩ siluestribus drinonis & natrone. Proxĩa ĩ macedonia. Laudatissĩa
hæc & cãdicãs. Et ex illis tertiũ locũ habet africana ãplissĩa inter õnes: gustuq; ama-
rissima. Illyrica quoq; duorũ generũ ẽ. Rhaphanitis a similitudĩe: quæ & melior. Rhi-
zotomos subruffa. Optĩa quæ sternutamenta tactu mouet. Caulem habet cubitalẽ:
& rectum. Floret diuersi coloris specie: sicut arquus cælestis: unde & nomen. Non
improbatur & pisidica. Et fossuri tribus ante mensibus mulsa aqua circũfusa hoc
ueluti placamento terræ blandiuntur circunscriptam mucrone gladioue triplici. &
cum legerint: eam protinus in cælum attollunt. Natura est feruens. Tractataq; pus-
tulas ambusti modo facit. Præcipiturq; ante omnia: ut casti legant. Teredines non
sicca modo: uerum & in terra celerrime sentit. Optimũ antea irinum leucade & elide
ferebatur. Iam pridem enim & seritur. Nunc e pãphylia. Sed cilicum maxĩe laudat:
atq; e septentrionalibus. Saliunca foliosa quidẽ est: sed breuis & quæ necti nõ possit.
Radici numerosæ cohæret. herba uerius: q̃ flos: densa ueluti manu pressa: breuiterq;
cespes sui generis. Pannonia hãc gignit: & norica: alpiumq; aprica urbium eporedia.
tantæ suauitatis ut metallum esse ceperit. Vestibus interponi eã gratissimum. Sic
& apud græcos polion herbam inclytam Musei & Hesiodi laudibus: ad omnia utilẽ
prædicantium. Superq; cætera ad famam etiam dignitatis. Prorsusq; miram: si mõ
ut tradunt: folia eius mane candida: meridie purpurea: sole occidente cerulea aspi-
ciũtur. Duo genera eius. Cãpestre maius. Siluestre quod minus est. Quidã teucriõ
uocant. Folia canis hominis similia: a radice protinus: nunq̃ palmo altiora. Et de
odoratis floribus satis dictum: in quibus unguenta uicisse naturam gaudent.

Iris flos ab arcu dicta celesti

DE Vestiũ æmulatiõe cũ floribus & amarãto & chrysocome siue chrysiti. Ca. viii.

LVxuria uestibus quoq; ꝓuocauit eos flores: q colore cõmẽdãt. Hos aĩaduerto
tres esse principales. Vnum in cocco q in rosis micat. gratius nihil traditur as-
pectu: & ĩ purpuras tyrias dibaphasq; aut laconicas. Aliũ amethystõ: q uiola. & ipse
in purpureum: quemq; hyacinthinum appellauimus. Gñа enim tractamus in spẽs
multas sese spargentia. Tertius est q proprie cõchylii intelligit multis modis. Vnus
in heliotropio & in aliquo ex iis plerunq; saturatior. Alius in malua: ad purpuram
inclinans. Alius in uiola serotina cõchyliorum uegetissima. Paria nunc componũt:
& natura atq; luxuria depugnante. Lutei uideo honorem antiquissimũ ĩ nuptialibus
flammeis totum fœminis cõcessum. Et fortassis ideo non numerari ĩter principales:
hoc est communes maribus ac fœminis quoniam societas principatum dedit. Ama-
ranto nõ dubie uincimur. Est autem spica purpurea uerius q̃ flos aliquis: & ipse sine
odore. Mirũq; ĩ eo gaudere decerpi: & lætius renasci. Prouenit augusto mẽse. Durat
in autumnum. Alexandrino palma: qui decerptus asseruatur. Mirumq; postq̃ defe-
cere cuncti flores: madefactus aq̃ reuiuiscit: & hybernas coronas facit. Summa eius
natura in nomine est: appellato quoniã non marcescit. In nomine est & cyani colos.
Item holochrysi. Omnes autem hi flores non fuere in usu Alexandri Magni ætate:
quoniam proximi a morte eius auctores siluere de illis: quo manifestum est postea
placuisse. A græcis tamen repertos quis dubitet? non aliter italia usurpante nomina
illorum. At hercules petilio ipsa nomen imposuit autumnali circaq; uepres nascẽti.
& tamen colorem commendat qui est rosæ siluestri. Folia parua quina. Mirumq; in
eo flore inflecti cacumine & non nisi retorto folio nasci paruo calice ac uersicolori
luteum semen includente. Luteus & bellio pastillicantibus quinquagenis quinis

barbulis coronat̃. Pratenses hi flores:ac sine usu.& ideo pleriq; sine nõinibus. Quĩ & his ipsis alia alii uocabula imponunt. Chrysocome siue chrysitis nõ habet latinam appellationem. Palmi altitudine est: comantibus fulgore auri corimbis: radice nigra ex austero dulci:in petrosis opacisq; nascens.

DE Honore coronarũ:& cyclamino:& melotro:& trifolio tria gñа eius. Cap.ix.

ET fere peractis colorũ celeberrimis:transeat ratio ad eas coronas:quæ uarietate sola placent. Duo earum genera:quando aliæ flore constant:aliæ folio. Florẽ esse dixerim genistas. Nanq; & iis decerpitur luteus. Item rhododendron. Item zizippa:quæ & cappadocia uocatur. Isq; odoratus similisq; olearum floribus. In uepribus nascit̃ cyclaminũ:de quo plura alias. Flos eius colossinus in coronas admittitur. Folia milacis & ederæ in coronamentum se dedere. Coronæq; earum optinent principatum:de quibus in fruticum loco abunde diximus. Sunt & alia genera nominibus græcis indicanda:quia nostris maiore ex parte nomen dare iis defuit cura. Et pleraq; eorum in exteris terris nascuntur:nobis tamen consectata quoniam de nat̃a sermo non de italia est. Ergo in coronamenta folio uenere melothron:spireon:triganõ:cneoron:quod casiã Higinus uocat. Et quod cunilaginẽ:conyza:melisophyllon: quod apiastrum: meliloton quod sertulam campanam uocant. Est enim in cãpania italiæ laudatissima:a græcis ĩ sunio:mox chalcidica: & cretica:ubicunq; uero asperis & siluestribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas indicio est nomen sertulæ quod occupauit. Odor eius croco uicinus est & flos:ipsa cana. Placet maxime:foliis breuissimis atq; pinguissimis. Folio coronat & trifoliũ. Tria eius genera. Niphãtes uocant græci. Alii asphaltion maiore folio quo utuntur coronarii. Alterum acuto oxytriphyllon. Tertium ex omnibus munitissimũ. Inter hæc neruosi cauliculi qbusdã ut marathro hippomarathro myophano. Vtũtur & ferulis & corimbis & ederæ flore purpureo. Est & in alio genere earum siluestribus rosis similis. Et in iis quoq; colos tantum delectat. Odor autem abest. Et cneori duo genera nigri atq; candidi. Hoc & odoratum. Ramosa ambo. Florent post æquinoctium autumni.

DE Origano:& thymo: & melle attico:& conyza:& Iouis flore:& hilenio:& ambrotono: & leucantemo. Cap.x.

TOtidem & origano in coronamentis species. Alterius enim nullum semen. Id autem cui odor est:creticum uocatur. Totidem & thymi: cãdidum ac nigricãs. Floret autem circa solstitia:cum & apes decerpũt. Et augurium mellis est, Prouentũ enim sperãt apiarii large florescente eo. Læditur hymbribus amittitq; florem. Semẽ thymi non potest deprehendi:cũ origani perq̃minutum non tamen fallat. Sed q̇d interest id occultasse naturam? In flore ipso ĩtelligitur. satoq; eo nascitur. Quid nõ tentauere homines? Mellis attici in toto orbe sũma laus existimat̃. Ergo trãslatum est ex attica thymum. & uix flore:uti docemus:satum. Sed alia ratio naturæ obstitit: non durante attico thymo:nisi in afflatu maris feratur. Erat quidem hæc opinio antiqua in omni thymo. Ideoq; non nasci in arcadia. Tunc oleam non putabãt gigni nisi intra trecenta stadia a mari. Thymis quidem nunc etiam lapideos campos in prouĩcia narbonensi refertos scimus. hoc pene solo reditu e longinq̇s regionibus pecudum milibus conuenientibus ut thymo uescantur. Et conyzæ duo genera in coronamentis: mas & fœmina. Differentia in folio. Tenuius fœminæ & constrictius angustiusq;. Imbricatum maris & ramosius. Flos quoq; magis splendet eius. Serotinus utriq; post arcturum. Mas odore grauior. Fœmina acrior. Et ideo contra bestiarum morsus aptior. Folia fœminæ mellis odorem habent. Masculæ radix a quibusdam libanotis appellatur:de qua diximus. Et tãtum folio coronant Iouis flos:amaracus: hemerocalles:ambrotonũ:helienum: sisymbrium: serpillum. Omnia surculosa rosæ modo. Colore tantũmodo placet Iouis flos. Odor abest. Sicut & illi qui græce phlox uocat̃. Et ramis autem & folio odorata sunt:excepta serpillo. Helenum e lachrymis

Helenæ dicitur natum. Et ideo ĩ helena inſula laudatiſſimum. Eſt autẽ frutex humi ſe ſpargens dodrantalibus ramulis: folio ſimili ſerpillo. Ambrotonum iucũdi odoris eſt & grauis. Floret æſtate. Flos aurei coloris. Vacuum ſponte prouenit. Cacumine ſuo ſe propagat. Seritur autem ſemine melius q̃ radice aut ſurculo: Semine quoq; non ſine negocio plantaria transferuntur. Sic & adonium. Vtrunq; æſtate. Alſioſa enim admodum ſunt. Et ſole nimio læduntur. Sed ubi conualuere: ritu uitis fruticant. Ambrotono ſimile odore leucanthemum eſt: flore albo: folioſum.

DE Amaraco uel ſanſuco: & nyctegreto: & meliloto: & uiola alba: & codiamino: & de ſilueſtribus bulbis: & helichryſo: & lychnis: & de herbis citra mare. Cap. xi.

AMaracum Diocles medicus & ſicula gens appellauere: quod ægyptus & ſyria ſãſucũ. Serit̃ utroq; genere: & ſemine: & ramo: uiuacius prædictis: & odore melius. Copioſũ amaraco æque q̃ ambrotono ſemẽ. Sed ambrotono radix una: & alte deſcendens: cæteris in ſummo terræ leuiter hærens. Reliquorum ſatio autũno fere incipiente: necnon & uere quibuſdam locis quæ umbra gaudent & aq̃ ac fimo. Nyctegreton inter pauca miratus eſt Democritus: coloris ignei: foliis ſpinæ: nec a terra ſe attollentem: præcipuamq; in gedroſia narrat. Eruitur poſt æquinoctium uernũ radicitus. Siccaturq; ad lunam. xxx. diebus: ita lucens noctibus. Magos parthorũque reges uti hac herba ad uota ſuſcipienda. Eãdem uocari chenamychon: quoniã ãſeres a primo conſpectu eius expaueſcant. Ab aliis nyctipolon: quoniam e lõginquo noctibus fulgeat. Melilotos ubiq; naſcitur. Laudatiſſimum tamen in attica. Vbicunq; uero recens: nec candicans: & croco q̃ ſimillima. Quanq̃ ĩ italia odoratior: & cãdida. Florum prima uer nuciãtium uiola alba. Tepidioribus uero locis etiã hyeme emicat. Poſtea quæ appellatur & purpurea. Proxime flammea: quæ & flox uocatur: ſilueſtris duntaxat. Codiaminon bis anno: uere & autumno. Aeſtates hyemeſq; fugit. Seriores ſupradictis aliquanto narciſus: & lilium trans maria. Et in italia quidẽ ut dixĩus per roſam. Nam in græcia tardius etiamnum anemone. Eſt autem hæc ſilueſtrium bulborum flos: aliaq; q̃ quæ dicetur in medicinis. Sequitur oenanthe: melanthiũ: ex ſilueſtribus helichryſos. Deinde alterum genus anemones quæ timonia uocatur. Poſt hanc gladiolus comitatus hiacynthis. Nouiſſima roſa. Eadem prima deficit: excepta ſatiua. Cæterum hiacynthus maxime durat: & uiola alba: & oenãte. Sed hæc ita ſi deuulſa crebro prohibeatur in ſeminibus. Naſcitur locis tepidis. Odor idem q germinantibus uuis: atq; inde nomen. Hiacynthum comitatur fabula duplex luctũ præferens eius: quem Apollo dilexerat. aut ex Aiacis cruore editi: ita diſcurrentibus uenis ut græcarum litterarum figura ea legatur inſcripta. Helichryſos florem habet auro ſimilem: folium tenue: cauliculum quoq; gracilem: ſed durum. Hoc coronare ſe magi ſi & unguenta ſumantur ex auro quod apyron uocãt: ad gratiam quoq; & uitæ gloriam pertinere arbitrantur. Et uerni quidem flores hi ſunt. Succedunt illis æſtiui lychnis: & Iouis flos: & alterum genus lilii. Item typhon: & amaracus quem phrygiũ cognominant: ſed maxime ſpectabilis pothos. Duo genera huius. Vnum cui flos hiacynthi eſt. Alterum candidius qui fere naſcitur in tumulis: quoniã fortius durat. Et iris æſtate florens. Abeunt & hi: marceſcũtq;. Alii rurſus ſubeunt autũno. Tertium genus lilii: & crocus: & oriſin in utroq; genere: unum hebes: alteꝝ odoratum primis omnia hymbribus emicantia. Coronarii quidem & ſpinæ flore utuntur. q̃ppe cum ſpinæ albæ cauliculi inter oblectamenta gulæ quoq; condiantur. Hic eſt trans maria ordo florum. In italia uiolis ſuccedit roſa. Huic interuenit liliũ. Roſã cyanus excipit. Cyanum amarãthus. Nam uĩcaperuinca ſemper uiret in modum lineæ foliis geniculatim circundata. Topiaria herba. Inopiam tamen florum aliquãdo ſupplet. hæcq; a græcis camedaphne uocatur: Vita longiſſima uiolæ albæ eſt trimatu. Ab eo tempore degenerat. Roſa & quinquennium perfert non reciſa nec aduſta. illo enim modo iuueneſcit. Diximus & terram referre plurimum. Nam in ægypto ſine odore

hæc omnia. Tantumq; myrtis odor præcipuus. Alicubi etiam binis mēsibus ātecedit germinatio omnium. Rosaria a fauonio fossa oportet esse: iterumq; solstitio. Et id agendum: ut intra id tempus purgata & pura sint.

DE Cura apum: pabulo: & morbis earum: & remediis. Ca. xii.

VErum hortis coronamentisq; maxime aluearia & apes conueniunt: res præcipui questus: compendiique cum fauit. Harum ergo causa oportet serere thymum: apiastrum: rosam: uiolas: lilium: cytisum: fabā: eruilium: cunilam: papauer: conizā: casiam: melilotum: melissophillum: cerinthen. Est autem cerinthe folio candido: incuruo cubitalis: capite concauo mellis succum habente. Horum florum auidissime sunt: atq; etiam sinapis. quod miremur cum oliuæ florem ab iis non attingi constet. Ideoq; hanc arborem ꝓcul esse melius sit: cum aliquas q̄proxime seri cōueniat: quæ & euolantium examina inuitent: nec longius abire patiantur. Cornum quoq; arborē caueri oportet. Nam flore eius degustato aluo concita moriuntur. Remediū sorbam cōtusam e melle præbere iis: uel urinam hominum: uel boum: aut grana punici mali amineo uino conspersa. Et genistas circunseri aluearíis gratissimum. Mirum est: dignumq; memoratu de alimentis quod comperi. Hostilia uicus alluitur pado. Huius inquilini pabulo circa deficiente imponunt nauibus aluearia. Noctibusq; ad quina milia passuum contrario amne naues subuehūt. Egressæ luce apes: pastæq; ad naues quotidie remeant: mutantes locum: donec pondere ipso pressis nauibus plena aluearia intelligantur: reuectisq; eximuntur mella.

DE Venenato melle: & de remediis mellis uenenati: & mellis insani. Cap. xiii.

SIT in hispania mulis prouehunt simili de causa. Tantumq; pabulum refert: ut mella quoq; uenenata fiant. Heracliæ in ponto quibusdam ānis pniciosissima existunt: ab iisdem apibus facta. Nec dixere auctores e quibus floribus ea fierēt. Nos tamen trademus quæ cōperimus. Herba est alba. Vexatio quidem iumentorum est: sed præcipue caprarum: appellata egolethron. Huius flore concipiunt noxium uirus aquoso uere marcescente. Ita fit ut non omnibus annis sentiatur hoc malum. Venenati signa sunt: ꝙ omnino non densatur: ꝙ color magis rutilus est: odor alienus sternutamenta protinus mouens: ꝙ ponderosius innoxio. Qui edere: abiiciunt se humi refrigerationē quærentes. Nā & sudore diffluunt. Remedia sunt multa quæ suis locis dicemus. Sed quoniam statim repræsentari aliq̄ in tantis insidiis oportet: mulsum uetus e melle optimo & ruta: salsamenta etiam si reiiciātur sumpta crebro. Certumq; est id malum ꝑ excrementa ad canes etiam peruenire: similiterq; torqueri eos. Mulsum tamen ex eo inueteratum innocuum esse constat. Et fœminarum cutē nullo melius emendari cum costo: sugillata & aloe. Aliud genus in eodem ponti situ uiget ex annona mellis: quod ab insania quam gignit: mænomenon uocāt. Id existimatur contrahi flore rhododendri: quo scatent siluæ. Gensq; ea cum cæram ī tributa romanis præstet: mel quoniam exitiale est: non uendit. Et in perside: & ī mauritania cæsariēsis gætulia cōtermina massylis: uenenati faui gignūt: qdāq; a ꝑte: quo nihil esse facilius potest: nisi ꝙ liuore deprehenduntur. Quid sibi uoluisse naturam iis arbitremur insidiis: ut ab iisdem apibus: nec ōnibus annis fierent: aut nō totis fauis? Parum enim erat genuisse rem ī qua uenenum facillime daretur. Etiamne hoc ipsa in melle tot animalibus dedit? Quid sibi uoluit? nisi ut cautiorem minusq; auidum faceret hominem. Non enim ipsi melli sed apibus iam cuspides dederat & quidem uenenatas. Remedium aduersus has utiq; non differendo. Ergo maluæ succo aut foliorum ederæ perūgi salutare ē. Vel percussos eas bibere. Mirum tamen est uenena portantes ore fingentesq; ipsas non mori. Nisi ꝙ illa domina rerum omnium hanc dedit repugnantiam apibus. Sicut cōtra serpentes psyllis: marsisq; inter homines.

DE melle quod muscæ non attingunt: & aluearíis & cura eorum si famem sētiūt apes: & quomodo cæra fiat. Cap. xiiii.

Tricesimus primus

ALliud in creta miraculum mellis. Mōs est carina: nouem milia passuum ābitu. Citra quod spatium muscæ nō reperiūt᷑. Natumq; ibi mel nusq̄ attingunt. Hoc experimento singulare medicamētis eligitur. Aluearia orientem æqnoctialē spectare conuenit. Aquilonem euitent. Nec fauonium minus. Aluearia optima cortice. Secunda ferula. Tertia uimine. Multi ea & e speculari lapide fecere: ut operantes intus spectarent. Circunlini aluearia fimo bubulo utilissimum. Operculum a tergo esse ambulatorium ut properatus intus sit ꝓsper. Si magnus sit uterus aluearíis ꝓuētus autem sterilis: ne operandi desperatione curam abiiciant: id paulatim reduci oportet fallente operis incremento. Aluearia hyeme stramento operiri crebro suffiri: maxime fimo bubulo. Cognatum hoc iis: & innascentes bestiolas necat: araneos: papiliones: teredines: apesq; ipsas excitat. Et araneoꝝ quidem exitium facilius est. Papilionum maior pestis. Tollitur uero cū maturescit malua noctu interlunio cælo sereno accēsis lucernis ante alueos. In eam flammam sese ingerunt. Si cibus deesse sentiat᷑ apibus: uuas passas: siccasue: ficoq; tusas ad fores earum posuisse conueniet. Itē lanas tractas madētes passo: aut defruto: aut aqua mulsa. Gallinaꝝ etiā crudas carnes. Quibusdā etiā æstatibus iidē cibi præstādi cū siccitas cōtinua floꝝ alimenta negat. Alueoꝝ: cū mel eximitur: illini oportet exitus melissophyllo aut genista tritis: aut medios alba uite præcīgere: ne apes diffugiāt. Vasa mellaria aut fauos lauari aq̄ præcipiūt. Hac decocta fieri saluberrimū acetū. Cæra fit ex expressis fauis: sed ante purificatis aq̄. Ac triduo ī tenebris siccatis: quarto die liq̄tis igni ī nouo fictili aq̄ fauos tegente: tunc sporta collatis. rursus in eadem olla coquitur cæra cum eadem aqua. excipiturq; alia frigida: uasis melle circūlitis. Optima quæ punica uocat᷑. Proxima q̄maxime fulua: odorisq; mellei pura. Natione autē pontica. quam constare equidem miror īter uenenata mella. Deinde cretica. plurimum enim ex propoli habet de qua diximus in natura apium. Post has corsica: quoniam ex buxo fit & habere aliquantam uim medicaminis putatur. Punica fit hoc modo. Ventilatur sub diuo sæpius cæra fulua. Deinde feruet in aq̄ marina ex alto petita addito nitro. Inde lingulis eligunt florem: id est candidissima quæq;: transfunduntq; in uas: quod exiguum marinæ habeat frigidæ. & rursus marina decoquunt separatim. dehinc uas ipsum refrigerant. Et cum hæc ter fecere: uinacea crate sub diuo siccant sole lunaq;. hoc enim candorem facit: si sic siccatur. Et ne liquefaciant protegunt tenui lintheo. Candidissima uero fit post insolationē etiamnum recocta. Punica medicinis utilissima. Nigrescit cæra addito chartarum cinere. Sicut anchusa admixta rubet. Variosq; in colores pigmentis trahitur ad reddendas similitudines & innumeros mortalium usus: parietumq; etiam & armorum tutelam. Cætera de melle apibusq; in natura earum dicta sunt. Et hortoꝝ quidem omnis fere ratio peracta est.

DE Herbis sponte nascentibus & aculeatis. Ca. xv.

SEquūtur herbæ sponte nascentes: quibus pleræq; gentium utunt᷑ ī cibis: maximeq; ægyptus frugum fertilissima. Sed ut sola iis carere possit: tanta est ciboꝝ ex herbis abundantia. In italia paucissimas nouimus: fraga: tanum: ruscum: batin marinam: batin hortensianam: quam aliqui asparagum gallicum uocant. Præter has pastinacam pratensem: lupū salictariū: eaq; uerius oblectamenta q̄ cibos. In ægypto nobilissima est colocassia: quam cyamon uocant aliqui. Hanc a nilo metunt: caule cum coctus est arenoso in mandendo. Thyrso autem qui inter folia emicat: spectabilis foliis lautissimis etiam si arbores compentur: ad similitudinem eorum: quæ ꝑsarta innostris manibus uocamus. Adeoq; nili sui dotibus gaudent: ut implexis colocassiæ foliis in uariā speciem uasorum potare gratissimum habeant. Seritur iā hæc in italia. Et ī ægypto proxima auctoritas cicorio est quam diximus ītubū erraticum. Nascitur post uergilias: floret particulatim. Radix ei lenta: quare etiam ad uincula utuntur illa. Antalium longius a flumine nascit᷑ mespili magnitudine & rotūditate.

ſine nucleo ſine cortice folio cyperi. Mandunt igni paratum. Mandũt & oetum cui pauca folia minimaq; uerum radix magna. Aracinde quidem & aracos cũ habeant radices ramoſas ac multiplices: nec folium nec herbam ullam aut quicq̃ aliud ſupra terram habent. Reliq̃ uulgarium in cibo apud eos herbarum nomina: condriala: hypocaris: & caucaris: antheriſcum: ſcandix: quæ ab aliis tragopogon foliis croco ſimillimis: partheniũ: ſtrychnum: corcorus. Et æquinoctio naſcentis aphace: achineæ quã epipetron uocant quæ nunq̃ floret. At econtrario aphace ſubinde marceſcente flore emittit aliũ tota hyeme totoq; uere uſq; in æſtatẽ. Multas præterea ignobiles habẽt. Sed maxime celebrant cnicon italiæ ignotam: ipſis autem oleo non cibo gratã. Hoc faciunt ex ſemine eius. Differentia prima ſilueſtris & ſatiuæ. Silueſtrium duæ ſpẽs una mitior eſt ſimili caule tamen rigido. Itaq; & æolii antiqui utebantur. Exilis: quã quidam atractylida uocãt. Semen eius candidũ: & grande: amarum. Altera hirſutior toroſiore caule: & qui pene humi ſerpat: minuto ſemine. Aculeatarum hæc eſt gñis: quoniam diſtinguenda ſunt & genera. Ergo quædam herbaꝝ ſpinoſa ſunt. Quædã ſine ſpinis. Spinoſarum multæ ſpecies. In totũ ſpina eſt aſparagus: ſcorpio: nullũ enim folium habet. Quædã ſpinoſa foliata: ut carduus: eryngion glycyrrhizon. Vrtica iis enim omnibus foliis ineſt aculeata mordacitas. Aliqua & ſecundum ſpinam habent folium: ut tribulus: & ononis. Quædam ĩ folio habent: & in caule ut phleos: quod aliqui ſtoeben appellauere. Hypophes ſpinis geniculatum. Tributa ꝓprietas quod & fructum ſpinoſum habet. Ex omnibus iis generibus urtica maxime noſcit: acetabulis in flore purpuream lanuginem fundentibus ſæpe altior binis cubitis. Plures eius differentiæ. Silueſtris quam fœminam uocant: mitior. Et in ſilueſtri quæ dicitur cania acrior. Caule quoq; mordaci fimbriatis foliis. Quæ uero etiam odorem fundit: herculanea uocatur. Semen omnibus copioſum: nigrum. Mirum ſine ullis ſpinarum aculeis lanuginem ipſam eſſe noxiam: & tactu tantum leui pruritum puſtulaſq; confeſtim aduſto ſimiles exiſtere. Notum eſt & remedium olei. Sed mordacitas non protinus cum ipſa herba gignitur: nec niſi ſolibus roborata. Incipiens q̃dẽ ipſa naſci uere non ingrato multis etiam religioſo in cibo eſt: ad pellendos totius ãni morbos. Silueſtrium quoq; radix: omnem carnem teneriorẽ facit ſimul cocta. Quæ innoxia eſt morſu carens: aononium uocatur. De ſcorpione dicemus ĩter medicas.

DE Carduo & helxine & tribulo: & anchuſa. Ca. xvi.

CArduus & folio & caule ſpinoſas lanugines habet. Item acorna: leucacanthos: onopygos: helxine: ſcolimos. Cameleon in foliis non habet aculeos. Eſt & illa differentia ꝙ quædam ĩ iis multicaulia ramoſaq; ſunt: ut carduus. Vno autem caule nec ramoſum cnidos. Quædam cacumine tantum ſpinoſa ſunt: ut cringili. Quædã æſtate florent ut atractylis: helixinos. Scolimos quoque floret ſero & diu. Diuacrona colore tantum ruffo diſtinguitur: & pinguiore ſucco. Idem erat atractylis quoq;: niſi candidior eſſet: & niſi ſanguineum ſuccum funderet. Qua de cauſa phonos uocatur a quibuſdam odore etiam grauis: ſero matureſcente ſemine nec ãte autumnũ: quãq̃ id de omnibus ſpinoſis dici poſſit. Verum õnia hæc & ſemine & radice naſci poſſũt. Scolimos carduorum generis ab iis diſtat: ꝙ radix eius ueſcendo eſt decocta. Mirum ꝙ ſine interuallo tota æſtate aliud floret in eo genere: aliud concipit: aliud parturit. Aculei areſcente folio deſinunt pungere. Helxine rara uiſu eſt neq; in omnibus terris eſt: radice folioſa: ex qua media ueluti malum extuberat. Cõtacta ſuaue olet. Huius uertex ſummus lachrymam continet iucũdi ſaporis acanthicen maſtichen appellatã. Ectatos quoq; in ſicilia tantum naſcitur ſuæ proprietatis & ipſa. Cuius ĩ terra ſerpũt caules e radice emiſſi lato folio & ſpinoſo. Cauleſq; uocant cactos. Nec faſtidiunt in cibis inueteratos quoq;. Vnũ caulem rectum habent: quem uocãt tenica: eiuſdem ſuauitatis ſed uetuſtatis impatientem. Semen ei lanuginis: quem pappon uocant: quo detracto ex cortice: teneritas ſimilis cerebro palmæ eſt. uocant aſcaliã. Tribulus

non nisi ĩ palustribus nascitur. Dira res alibi. Iuxta nilum & strymonem amnes excipitur in cibis. Inclinatus in uadum: folio ad effigiem ulmi: pediculo longo. At in reliquo orbe gñã tria. Cicerculæ folia alteri aculeata. Hic & serius floret. Magisque septa obsidet uillarum. Semen ei rotundius nigrum in siliqua. Alteri harenaceum. Spinosorum etiam num aliud genus ononis: in ramis enim spinas habet opposito folio rutæ simili: toto caule foliatum in modum coronæ. sequitur a frugibus: aratro inimicum: uiuaxq; præcipue. Aculeatarum caules aliquarum per terram serpunt: ut eius quã coronopon uocant. Et ex diuerso stans anchusa inficiendo ligno cærisq; radice apta. Est autem mitior iis anthemis: & phyllanthos: & anemone: & aphace: caule foliato est: & crepis & lotos. Differentia foliorũ & hic quæ & in arboribus: breuitate pediculi ac longitudine: angustiis ipsis foliorꝝ: amplitudine: angulis: incisuris: odore: flore. diuturnior hic. quibusdã per partes florentibus ut in ocimo: heliotropio: aphace oenochyte.

DE Differentia herbarum per folia: & quæ herbæ toto anno floreant: & hastula regia: & pistana: & de gladiolo. Cap. xvii.

MVltis ĩter hæc æterna folia: sicut quibusdam arborum. In primisq; heliotropio: adiãto. Aliud rursus spicatarꝝ genus ex quo ẽ stamnios: alopecuros: selapyros: quam quidam ortigyan uocant: alii plantaginem: de qua infra dicemus ĩter medicas. Pyrallis ex iis. Alopecuros spicam habet mollem & lanuginem densam nõ dissimilẽ uulpium caudis: unde ei & nomẽ. Proxima ei est & selapyros: nisi ꝙ illa particulatim floret. Cicorion & similia circa terram folia habent germinantes ab radice post uergilias. Perditio quam & æoliæ gentes & ægyptii edunt: nomen dedit auis id maxime eruens. Crassas plurimasq; habet radices. Item orinthogale caule tenero: cãdido: semipedali radice bulbosa: molli tribus aut quattuor agnatis. Coquitur ĩ pulte. Mirũ loton herbam: & egilopa non nisi post annum e semine suo nasci. Mira & anthemidis natura: ꝙ a summo flore incipit: cum cæteræ omnes quæ particulatim florent: ab ima sui parte incipiãt. Notabile & in lappa quæ adhærescit: quoniam in ipsa flos nascitur: non euidens: sed intus occultus. & intra se germinat uelut animalia quæ in se pariunt. Item circa opuntem opuntia est herba etiam homini dulcis. Mirumq; e folio eius radicem fieri ac semina nasci. Lassine unum folium habet: sed ita implicatũ: ut plura uideant̃. Cyndrilla amara est: & acri in radice succo. Amara & aphace & quæ picris nominatur: & ipsa toto anno florens. nomen ei amaritudo imposuit. Notabilis & scyllæ crociq; natura: quæ cum omnes herbæ folium primum emittant: moxq; in caulem rotundentur: in iis caulis prior intelligitur q̃ foliũ. Et in croco qdẽ flos impellitur caule. In scylla uero caulis exit: deinde flos ex eo emergit. Eademque ter floret: ut diximus: tria tempora sationum ostendens. Bulborum generi quidam adnumerant & cypiri hoc est gladioli radicem. Dulcis ea est: & quæ decocta: panem etiam gratiorem faciat: põderosiorem simul subacta. Similis est: & quæ ctesion uocatur: gustu aspera. Cæteræ eiusdem generis folio differunt. Asphodelus oblongum & angustum habet. Scylla latum & tractabile. Gladiolo simile nomini. Asphodelus manditur & semine tosto: & bulbo. sed hoc in cinere tosto: dein sale & oleo addito. Præterea tuso cum ficis præcipua uoluptate: ut uidetur Hesiodo. Traditur & ante portas uillarum satum remedio esse contra ueneficorum noxam. Asphodeli mentionem & Homerus fecit. Radix eius napis modicis similis est. Neq; alia numerosior: octoginta simul aceruatis sæpe bulbis. Theophrastus & fere græci prĩcipesq; Pythagoras caulem eius cubitalem & sæpe duum cubitorum foliis porri siluestris ãtheriscõ uocauere. Radicem uero id est bulbos asphodelon: nostri illud albucum uocant & asphodelum hastulam regiam. ea est caulis acinosi. Eius duo genera faciunt. Albuco est scapus cubitalis & ãplius purus leuis. De quo Mago præcipit exitu mensis martii & initio aprilis cum floruerit: nondũ semine eius intumescente demetẽdũ: findẽdosq; scapos: & quarto die in solem proferendos. Ita siccatis manipulos faciendos. Item

piſtanam dicit a græcis uocari:quam inter uluas ſagittā appellamus. Hāc ab idibus maii uſque ad finem octobris menſis decorticari.atque leui ſole ſiccari iubet. Idem & gladiolum alterum quem cypiron uocant:& ipſum paluſtrem iulio menſe ſecari iubet ad radicem.tertioq; die in ſole ſiccari:donec candidus fiat.quotidie autē ante ſolē occidentē in tectum referri:quoniam paluſtribus defectis nocturni rores uoceāt.

DE Iunco genera ſex:& de cypero:& de medicamentis earum:& de cypiro & odorato iunco. Capitulum.xviii.

SImilia præcipit de iunco:quem mariſcon appellant:ad texendas tegetes:& ipſū iunio menſe eximi ante iulium medium præcipiens. Cætera de ſiccando eadem quæ de ulua ſuo loco diximus. Alterum genus iuncorum facit:quod marinum & a græcis oxyſchoenon uocari inueni. Tria genera eius:acuti:ſterilis quē marem & oxyn græci uocant:reliqua fœminini ferentis ſemen nigrum:quem melancranin uocant. Craſſior hic & fruticoſior. Magiſq; etiam num tertius qui uocatur holoſcoenos. Ex iis melancranis ſine aliis generibus naſcit̄. Oxys & holoſchenos:eodē ceſpite. Vtiliſ-ſimus ad uitilia holoſchenos:quia mollis & carnoſus eſt. Fert fructum uuarum co-hærentium modo. Naſcitur autem is quem marem appellamus ex ſemetipſo: cacu-mine in terram defixo. Melancranis autem ſuo ſemine. Alioquī omnium radices omnibus annis intermoriūtur. Vſus ad naſſas marinas:uitilium nexus: elegantium lucernarum lumina præcipua medullæ amplitudine. Iuxta maritimas alpes tanta ut inciſo uentre impleant pene unciarum latitudinem. In ægypto uero cribrorum lon-gitudinem non alias utiliorem. Quidam etiamnum unum genus faciunt. Iunci tri-anguli cyperon uocant.multi enim non diſcernunt a cypiro uicinitate nominis.Nos diſtinguemus utrunq;. Cypirus eſt gladiolus ut diximus radice bulboſa:laudatiſſius in inſulis creta: dein naxo:& poſtea phœnice. Cretico candor odorq; uicinus nardo: naxio acrior:phœnicio exiguum ſpirans: nullus ægyptio. Nam & ibi naſcitur. Diſ-cutit duricias corporum. Iam enim remedia dicemus: quoniam & florum odorumq; generi eſt magnus uſus in medicina. Quod ad cypiron attinet: Appollodorum qdē ſequimur:qui negabat bibendum:quanq̄ profeſſus efficaciſſimum eſſe aduerſus cal-culoſos. Eo fœtas fœminas quidem abortus facere non dubitat. Mirumq; tradit barbaros ſuffitū huius herbæ excipiētes ore lyenes conſumere. Et nō egredi domibus niſi ab hoc ſuffitu. Vegetiores enim firmioreſq; ſic etiā fieri. Intertriginum & alarū uitiis perfricationibuſque cum oleo illitum non dubie mederi. Cyperos iuncus eſt qualiter diximus anguloſus:iuxta terram candidus:cacumine niger:pinguiſq;. Folia ima portaceis exiliora:in cacumine minuta:inter quæ eſt ſemen. Radix oliuæ nigræ ſimilis:quam cum oblonga eſt:cyperida uocant:magni in medicina uſus. Laus cy-pero. prima hammoniaco: ſecunda rhodio: tertia thracio: nouiſſima ægyptio quæ & confundit intellectum:quoniā & cypiros ibi naſcitur. Sed cypiros duriſſima uixq; ſpirans. Cæteris odor eſt ipſā nardum imitans. Eſt & per ſe indica herba quæ cy-peris uocatur:gingiberis effigie: commanducata croci uim reddit. Cypero uis in me-dicina pſilothri.illinit̄ pterygis:ulceribuſq; genitaliū & quæ ī humore ſūt oībus:ſicut oris ulceribus. Radix aduerſus ſerpētiū ictus & ſcorpionū præſertī remedio eſt. Vul-uas aperit pota. largiori tāta uis:expellit eas: urinā ciet:& calculos: ob id utiliſſima hydropicis. Illinitur & ulceribus quæ ſerpunt:ſed iis præcipua quæ in ſtomacho ſūt ex uino uel aceto illita. Iunci radix in tribus heminis aquæ decocta ad tertias: tuſſi medetur. Semen toſtum & in aqua potum ſiſtit aluum:& fœminarum menſes:ca-pitiſq; dolores facit. At qui uocatur holoſchœnos eius quæ proxima ſunt radicis cō-manducantur aduerſus araneorum morſus. Inuenio etiam num unum iunci genus quod tropicen uocāt.huius ſemine ſomnum alici.ſed modum ſeruandum: ne ſopor fiat. Ob id & odorati iunci medicinæ dicentur: quoniam & in ſyria cœle:ut ſuo loco rettulimus: naſcitur. Laudatiſſius ex nabathæa iūcus cognomīe theucitis. Proxius

babylonius. Pessimus ex africa ac sine odore. Est autem rotūdus uinosæ mordacitatis ad linguam. Sincerus in confricando odoré rosæ emittit rubentibus fragmentis. Discutit inflationes. Ob id stomacho utilis: bilemq; & sanguinem reiiciétibus. Sīgultus sedat. Ructus mouet. Vrinam ciet. Vesicæ medetur. Ad muliebres usus decoquitur. Opisthotonicis cū resina arida imponitur. excalefactoria uteros astringit: refrigerat. usus eius diuiditur in folia & flores. Capita foliorum partesq; candidæ ungues uocāt. In flore autem aliud est semen: aliud capillus in capite: aliud cortex: aliud calix. Foliū siccatʳ aut tribus modis exprimitʳ. Per se: cū ungues nō detrahuntʳ: ibi enim humoris plurimum. Aut cum detractis unguibus reliqua pars aut oleo: aut uino maceratur in sole uasis uitreis. Quidam & salem admiscent: & āchusam nonnulli: aut asphaltum: aut iuncum odoratum: quia talis maxime ꝓdest uuluæ ac dysentericis. Exprimūtur eadem folia detractis unguibus trita per linteum spissum ī æreum uas. leuiq; igni succus coquitʳ: donec fiat crassitudo mellis. Ad hoc eligi oportet odoratissīa quæq; folia.

EX Rosa medicinæ: & de lilio & de narcisso & ex uiola & de baccare & combreto & asaro. Capitulum. xviiii.

Vinum quomodo fieret e rosa diximus inter gñā uini. Vsus succi ad aures: oris ulcera: gingiuas: tonsillas: gargarissatus. Stomachū: uuluas: sedis uitia: capitis dolores. In febre per se uel cum aceto somnos: nauseas. Folia utuntur ī calliblephar*. Et succis fœmina asperguntur. Epiphoras quoq; arida leniunt. Flos somnum facit. Inhibet fluctiones mulierum maxime albas in posca potus. Et sanguinis excreatiōes. Stomachi quoq; dolores quantum in uini cyathis tribus. Semen iis optimum crocinum: nec anniculo uetustius: & in umbra siccatur. Nigrum inutile. Dentiū dolori illinitur. Vrinam ciet. Stomacho imponitur. Item igni sacro non ueteri. Naribus subductum caput purgat. Capita pota uentrem & sanguinem sistunt. Vngues rosæ epiphoris salubres sunt. Vlcera enim oculorum rosa sordescunt: præterq̄ in initiis epiphoræ ita ut arida cum pane imponatur. Folia quidem uitiis stomachi: rosiōibus & uitiis uentris: & intestinorum: & præcordiis utilissima uel illita. Cibo quoq; lapati modo condiuntur. Cauendus quoq; in iis situs celeriter insidés. Et aridis & expressis aliquis usus. Diaplasmata inde fiunt ad sudores coercendos: ita ut a balneis inarescant corpora: dein frigida abluantur. Siluestris cum adipe ursino alopecias mirifice emendat. Lilii radices multis modis florem suum nobilitauere. Contra serpentium ictus ex uino potæ & contra fungorum uenena. Propter clauos pedum in uino decoquuntur: triduoq; non soluuntur. Cum adipe aut oleo decoctæ pilos quoq; adustis reddūt. E mulso potæ inutilem sanguinem cum aluo trahunt. Lyeniq; & ruptis uulsis prosunt. Et menstruis fœminarū in uino decoctæ. Impositæq; cum melle: neruis præcisis medentur. Contra lychenas & lepras: & furfures in facie emendant. erugant corpora. Folia in aceto cocta in uulneribus imponuntur: si testium in melle cum hyoscyamo & farina tritici. Semen illinitur igni sacro. Flos & folia ulcerum uetustati. Succus qui flore expressus est: ab aliis mel uocatur: ab aliis syrium ad emolliendas uuluas: sudoresq; faciendos: et suppurationes coquendas. Narcissi duo genera in usu medici recipiunt. Vnum purpureo flore. Et alterum herbaceū. Hunc stomacho inutilem & ideo uomitorium: aluos quoque soluentem: neruis inimicum: caput grauātem. Et a narce narcissum dictum: nō a fabuloso puero. Vtriusq; radix ut diximus mulsei saporis est. Ambustis prodest cum exiguo melle. Sic & uulneribus: et luxatis. Panis uero cum melle & auenæ farina. Sic & infixa corpori extrahit ī poléta tritus: oleoq; cōtusus. Medetur & lapide ꝑcussis. Purgat uulnera permixtus farinæ. Nigras uitiligines emaculat. Ex hoc flore fit narcissinum oleum ad emolliendas duricias. Calefaciéda quæ alserit. Auribus est utilissīus. Sed capitis dolores facit. Violæ siluestres sunt & satiuæ. Purpureæ refrigerant. Contra inflammationes illinuntur stomacho ardenti. Imponūtur & capiti in fronte. Oculoꝝ priuatim epiphoris: & sede

ꝓcidēte:uuluaue. Et contra ſuppurationes. Crapulam & grauedines capitis īpoſitis
coronis:olfactuq; diſcutiunt. Anginas ex aqua potæ. Id quod purpureum eſt ex iis
comitialibus medetur : maxime pueris in aqua potum. Semen uiolæ ſcorpionibus
aduerſatur. Contra flos albæ ſuppurata aperit. Ipſa diſcutit. Et alba autem & lutea
extenuant menſtrua. Vrinam ciunt. Minor uis eſt recentibus. Ideoq; aridis poſt an-
num utendum. Lutea dimidio cyatho in aquæ tribus menſes trahit. Radices eius cū
aceto illitæ ſedant lyenem. Item podagram. Oculorum inflationes cum myrrha &
croco. Folia cum melle purgant capitis ulcera. Cum cæra rimas ſedis. Et quæ in hu-
midis ſunt. Ex aceto uero collectiones ſanant. Baccar in medicinæ uſu eſt. Aliqui ex
noſtris perpenſam uocant. Auxiliatur contra ſerpentes. Capitis dolores: feruoreſq;.
Item epiphoras. Mammis tumentibus a partu & egilopis. Incipientibuſq; ignibus
ſacris. Odor ſomnū gignit. Radicem decoctā bibere ſpaſticis euerſis conuulſis ſuſ-
piriosis ſalutare eſt. In tuſſi uetere radices eius tres quattuorue decoquuntur ad ter-
tias partes. Hæcq; potio mulieres ex abortu purgat. Laterum cōpunctiones tollit &
ueſicæ calculos. Tunditur cum diapaſmate. Veſtibus odoris gratiæ inſeritur. Com-
bretum quod ſimile ei diximus tritum cum axungia: uulnera mire ſanat. Aſarum
iocinerum uitiis ſalutare eſſe traditur:uncia ſumptum in hemina mulſi mixti. Aluū
purgat ellebori modo. Hydropicis prodeſt & præcordiis uuluiſq; ac morbo regio. In
muſtum ſi addatur:facit uinum urinis ciendis. Effoditur cum folia mittit. Siccatur
in umbra. Situm celerrime ſentit.

DE Nardo gallico & de croco medicinæ:& croco mago & exſiri & ſaliunca & ho-
lochryſo & chryſocome & meliloto. Cap.xx.

ET quoniam quidam ut diximus nardum ruſticum nominauere radicem bac-
caris:contexemus & gallici nardi remedia in hunc locum dilata cū diſputarēus
de peregrinis arboribus. Ergo aduerſus ſerpentes duabus drachmis in uino ſuccurrit.
Inflationibus coli uel ex aqua uel ex uino. Item iocineris & renum ſuffuſiſq; felle. Et
hydropicis per ſe uel cum abſynthio. Siſtit purgationes mulierū. Impetus uero eius
quam phun eodem loco appellamus. Radix datur potui trita uel decocta ad ſtrāgu-
lationes uel pectoris dolores uel laterum. Menſes quoq; cit. Bibitur cū uino. Crocū
cum melle nō ſoluitur nulloq; dulci. Facillime autem uino:aut aqua. Vtiliſſimum
in medicina. Adſeruatr cornea pyxide. Diſcutit inflammationes omnes quidem. Sed
oculorum maxime ex ouo illitus. Vuluarum quoq; ſtrāgulatus. Stomachi exulcera-
tiones:pectoris:& renum:iocinerum:pulmonum:ueſicarumq; peculiariter. Inflam-
mationi earum uehementer utile. Item tuſſi & pleureticis. Tollit & pruritus. Vrinā
cit. Qui crocum prius biberint:crapulam nō ſentient. Ebrietati eo reſiſtūt. Coronæ
quoq; ex eo mulcent ebrietatem. Somnum facit. Caput leniter mouet. Venerem
ſtimulat. Flos eius igni ſacro illinitur cum creta cimolia. Ipſum plurimis medicami-
nibus miſcetur. Collyrio uni nomen dedit. Ex eo quoq; expreſſo unguento crocino:
quod crocomigma appellant. Habet ſuas utilitates contra ſuffuſiones oculorum.
Vrinas magis excalfacit q̄ crocum ipſum. Optimum quod guſtatum ſaliuam den-
teſque inficit. Iris ruffa melior q̄ candida. Infantibus eam circunligari:ſalutare eſt.
Dentientibus præcipua eſt & tuſſientibus:tinearumue uitio laborātibus inſtillari.
Cæteri effectus eius non multum a melle differunt. Vlcera purgat capitis præcipue.
Suppurationes ueteres. Aluū ſoluit duabus drachmis cum melle. Tuſſim:tormina:
inflationes: pota. Lyenes ex aceto. Contra ſerpentium & araneorū morſus ex poſca
ualet. Contra ſcorpiones duarum drachmarum pondere:in pane uel aqua ſumitur.
Cōtra canum morſus ex oleo imponitr. Et contra perfrictiones. Sic & neruorū dolo-
ribus. Lumbis uero & coxendicibus cum reſina illinitur. Vis ei concalfactoria. Nari-
bus ſubducta:ſternutamenta mouet:caputque purgat. Dolori capitis cum co toneis
malis aut ſtruteis illinitur. Crapulas quoq; & ortopnoeas diſcutit. Vomitiones cit

duobus obolis ſumpta. Oſſa fracta extrahit impoſita cum melle. Ad paronychias
farina eius utuntur. Cum uino ad clauos uel uerrucas. Triduoq; non ſoluitur. Ha-
litus oris commanducata abolet. Alarũq; uitia. Succo duricias omnes emollit. Sõnũ
conciliat. Sed genituram cõſumit. Sedis rimas & condilomata. Omniaq; in corpore
excreſcentia ſanat. Sũt qui ſilueſtrem ſirin uocent. Strumas hæc uel panos uel in-
guina diſcutit. Præcipitur ut ſiniſtra manu lecta ad hos uſus ſeruetur: colligenteſq;
dicant cuius hominis utiq; cauſa eximant. Scelus herbariorum aperietur in hac mẽ-
tione: partem eius ſeruantium: & quarundam aliarum herbarum ſicuti plantaginis
ſubſtituentium ſi parum mercedis tuliſſe ſeſe arbitrantur. Rurſuſq; ut plus operis
acquirant: partem eam quam ſeruauere: eodem loco infodiunt. Credo ut uitia quæ
ſanauerint: faciant rebellare. Saliũcæ radix in uino decocta: ſiſtit uomitiones. Cor-
roborat ſtomachum. Polio Muſæus & Heſiodus perungi iubent dignationis gratia.
Gloriæque auidos polium tractare colere. Polium contra ſerpentes ſubſternitur uel
portatur. Medici in uino decoquunt recens uel aridum: illinuntq; uel ſpleneticis ꝓ-
pinant ex aceto. Morbo regio in uino. Et hydropicis incipientibus in uino decoctũ.
Vulneribus quoq; ſic illinunt. Secundas mulierum partuſq; emortuos repellit. Itẽ
dolores corporis. Veſicas inanit. Et epiphoris illinitur. Nec magis alia herba cõuenit
medicamento quod alexipharmacon uocant. Stomacho tamen inutile eſſe. Caputq;
eo impleri. Et abortum fieri poto. Aliqui negant. Ad religionem addũt: ubi inuẽtũ
ſit: protinus adalligandum contra oculorum ſuffuſionem. Cauendumq; ne terram
attingat. Hi & folia eius thymo ſimilia tradunt: niſi ꝙ molliora ſunt & lanatiore ca-
nicie. Cum ruta ſilueſtri & ſi teratur ex aqua cæleſti aſpidas mitigare dicitur. At nõ
ſecus atq; cyamus aſtringit & cohibet uulnera: ꝓhibetq; ſerpere. Holochryſos medet̃
ſtrãguriæ ĩ uino pota. Et oculorũ epiphoris illita. Cũ fæce uero uini cremata ĩ polẽta:
lichenas emendat. Chryſocomæ radix calfacit & ſtringit. Datur potui ad iocinerum
uitia. Item Pulmonum. Vuluæ dolores in aqua mulſa decocta. Ciet menſtrua. Et
ſi cruda detur: hydropicorum aquã ſiſtit. Meliſſophyllo: ſiue melitena ſi perungant̃
aluearia non fugient apes. nullo enim magis gaudent flore. Copia iſtius examina
facillime continentur. Itẽ præſentiſſimũ eſt contra ictus earum: ueſparumq; & ara-
neorum. Item ſcorpionũ. Item contra uuluarum ſtrangulationes: addito nitro. Con-
tra tormina e uino. Folia eius ſtrumis illinuntur. Et ſedis uitiis cum ſale decocta.
Succus fœminas purgat. Et inflatiões diſcutit. Et ulcera ſanat. Articularios morbos
ſedat. Caniſq; morſus. Prodeſt dyſẽtericis ueteribus. Et cæliacis & ortopnoicis lyeni-
bus. Vlceribus thoracis. Caligines oculorum ſucco cum melle inungi eximiũ habet̃.
Melilotos quoq; oculis medetur cum lacte: aut cum lini ſemine. Maxillarum quoq;
dolores lenit. Et capitis cũ roſaceo. Itẽ aurium e paſſo. Quæq; in manibus intumeſ-
cunt uel erumpunt. Stomachi dolores in uino decocta: uel cruda tritaq;. Idẽ effectus
eſt ad uuluas. Teſtes uero & ſedem prociduam: quæq; ibi ſũt uitia: recens ex aqua de-
cocta: uel ex paſſo. Adiecto roſaceo illinuntur ad carcinomata. deferueſcit in uino
dulci. Peculiariter & cõtra meliceridas efficax.

DE Trifolio & thymo & hemerocalle: & de helenio: & ambrotono. Cap. xxi.

TRifolium ſcio credi præualere contra ſerpentium ictus: & ſcorpionum: ex uino
aut poſca ſeminis granis. xx. potis. Vel foliis & tota herba decocta. Serpẽteſq;
nunq̃ in trifolio aſpici. Præterea celebratis auctoribus contra omnia uenena pro an-
tidoto ſufficere. xxv. grana eius. minianthos ex eo appellauimus tradi. Multa alia
præterea in remediis eius adſcribi. Sed me contra ſententias eorum grauiſſimi uiri
auctoritas mouet. Sophocles enim poeta uenenatũ id dicit. Simus quoq; medicus
decocti aut contriti ſuccum infuſum corpori eaſdem uredines facere quaſi percuſſis
a ſerpente imponatur. Ergo non aliter utendum eo q̃ contra uenena cenſuerunt.
Fortaſſis. n. & iis uenenis ĩter ſe contraria ſit natũ: ſicut multis aliis. Item aĩaduerto

semen eius cuius minima sint folia utile esse ad custodiendam mulierũ cutis gratiã in facie illitum. Thymum colligi oportet in flore & in umbra siccari. Duo autẽ sunt genera eius. Candidũ radice lignosa in collibus nascens quod & præfertur. Alterum nigrius florisq; nigri. Vtraq; oculorum claritati multum conferre existimantur. Et in cibo: & in medicamentis. Item diutinæ tussi eligmate faciles excreationes facere cum aceto & sale. Sanguinem concrescere non patitur e melle. Longas faucium distil-lationes extra illita cum sinapi extenuare. Item stomachi & uentris uitia. Modice tñ utendum est. Condylomata excalfaciunt q̃uis sistunt aluum: quæ si exulcerata sit denarii pondus in sextarium aceti & mellis addi oportet. Item si lateralis dolor sit: aut inter scapulas aut in thorace. Præcordiis medent̃ ex aceto cũ melle. Quæ potio datur & in alienatione mentis ac melancholicis. Datur & comitialibus quos correp-tos olfactus excitat thymi. Aiunt & dormire eos oportere in molli thymo. Prodest & ortopnoicis:& anhelationi. Mulierumq; mensibus retardatis. Vel si emortui sint in utero partus decoctum in aqua ad tertias. Viris uero contra inflationes cum melle & aceto. Et si uenter turgeat. Testesue aut uesicæ dolor exigat. E uino tumores & impetus tollit impositum. Coxendicibus imponitur cum articularibus morbis:triũ obolorum pondere in tribus cyathis aceti & mellis. Et in fastidio tritum cum sale. Hemerocalles pallidum e uiridi & molle folium habet:radicẽ odoratam atq; bulbo-sam. Quæ cum melle imposita uentri aquam pellit:& sanguinem etiam inutilem. Folia epiphoris oculoꝝ:mammarumq; post partum doloribus illinũtur. Helenũ ab Helenæ lachrymis dixius natũ. Fauere credit̃ formæ. Cutem mulieꝝ ĩ facie reliquoq; corpore nutrire incorruptam. Præterea putant usu eius quandam datam gratiam iis: uenerem q; conciliari. Attribuunt & hilaritatis effectum eidem potæ in uino. Eumq; quem habuerit Nepenthes illud prædicatum ab Homero ꝙ ea tristicia õnis aboleat. Est autẽ succi prædulcis. Prodest & orthopnoicis. Traditio radicis eius in aq̃ prodest ieiũnis. Est autem candidus intus & dulcis. Bibitur & contra serpentium ictus ex uino. Mures quoq; contrita dicitur necare. Ambrotonum duorum traditur generũ: cãpestre ac mõtanũ. Hoc fœinã: illud marẽ ĩtelligi uolumus. Amaritudo absinthii ĩ utroq;. Siculum laudatissimum: dein gallaticum. Vsus est & foliis. Sed maior se-mine ad calefaciẽdum. Ideo neruis utile:tussi:orthopnoicis:conuulsis: ruptis:lũbis: urinæ angustiis. Dat̃ bibendum manualibus fasciculis decoctis ad tertias partes. Ex iis quaternis cyathis bibitur. Datur & semen tusum in aqua drachmæ pondere. Pro-dest & uuluæ. Concoquitur panis cum farina hordeacea & oculorum inflãmatiõibus illinitur. Cotonico malo concocto:serpentes fugat. Contra ictus earum bibitur cum uino:illiniturq;. Efficacissimum cõtra ea quorum ueneno tremores & frigus accidũt: ut scorpionum & phalangiorum: & contra uenena alia pota. Prodest & quoquomõ algentibus. Et ad extrahẽda ea quæ inhærent corporibus. Pellit & interaneoꝝ mala. Ramo eius si subiiciat̃ puluino uenerem stimulari aiunt. Efficacissimãq; esse herbã contra omnia ueneficia quibus coitus inhibeatur.

EX Leucanthemo & sansuco medicinæ. Cap.xxii.

Leucanthemum suspiriosis medetur:duabus partibus aceti permixtum. Sãsucũ siue amaracũ in cypro laudatissimũ & odoratissimũ. Scorpionibus aduersat̃ ex aceto & sale illitum. Mẽstruis quoq; multum cõfert impositum. Minor est eidem poto uis. Cohibet & oculoꝝ epiphoras cũ polenta. Succus decocti tormina discutit. Et urinis & hydropicis utile. Mouet & nariũ sternutamẽta. Fit ex eo oleũ quod san-sucinum uocat̃ aut amaracinum ad excalfaciendos emolliendosq; neruos:& uuluas calefacit. Et folia sugillatis cum melle & luxatis cum cæra prosunt.

EX Anemona medicinæ. Cap.xxiii.

Anemonas coronarias tantum diximus. Nũc reddemus & medicas. Sunt qui aphrenion uocent. Duo eius genera. Siluestris prima. Altera in cultis nascens.

Vtraq; sabulosis. Huiusq; plures species. Aut enim phœniceum florem habet: quæ & copiosissima est: aut purpureum aut lacteũ. Harum triũ folia apio similia. Nec temere semipedalem altitudinem excedunt: cacumine asparagi. Flos nunq̃ se aperit: nisi uento spirante: unde & nomen accepit. Siluestri amplitudo maior: latioribusq; foliis: flore phœniceo. Hanc errore ducti argemonem putant multi. Alii rursus papauer: quod rhyan appellauius. Sed distictio magna: q̃ utraq; hæc postea floret. nec aut succum illarum anemonæ reddũt: aut calices habent: nec nisi asparagi cacumen. Prosũt anemonæ capitis doloribus: & inflammationibus: uuluis mulier lacti quoq;. Et menstrua cient cum ptisana sumptæ aut uellere appositæ. Radix commanducata pituitam trahit. Dentes sanat. Decocta oculorum epiphoras. Magi multum q̃dem iis tribuere. Quamprimum auspiciatur eo anno tolli iubentes. dicitq; colligi eas tertianis: & quartanis remedio. Postea alligari florem panno roseo & in ũbra asseruari: ita cum opus sit: alligari. Quæ ex his phœniceum florem habet radice contrita: cuicunq; animalium imposita ulcerum facit stipticam uim. Et ideo expurgandis ulceribus adhibetur.

Ex oenanthe medicinæ. Cap. xxiiii.

OEnãthe herba nascit̃ in petris: folio pastinacæ radice magna: numerosa. Caulis eius & folia cũ melle ac uino nigro pota: facilitatẽ pariẽdi præstant. Secũdasq; purgãt. Tussim e melle tollũt. Vrinã ciẽt. Radix & uesicæ uitiis medet̃.

EX Heliochryso medicinæ. Cap. xxv.

HEliochrysum quod alii chrysãthon uocant: ramulos habet candidos folia subalbida: ambrotono similia: ad solis repercussum aureæ lucis in orbem ueluti corimbis dependentibus: qui nunq̃ marcescũt. qua de causa deos coronãt illo. Quod diligentissime obseruauit Ptholemæus rex ægypti. Nascitur in frutetis. Ciet urinas e uino pota: & menses. Duritias & inflammationes discutit. Ambustis cum melle imponitur. Contra serpentium ictus: & lumborum uitia bibitur. Sanguinem concretũ uentris ac uesicæ absumit cum mulso. Folia eius trium obolorum pondere sistunt ꝓfluuia mulierum in uino albo. Vestes tuetur odore non ineleganti.

EX Hiacyntho medicinæ. Cap. xxvi.

HIacynthus in gallia eximie ꝓuenit. hoc ibi loco hysginum tingit. Radix est bulbacea mangonicis uenalicis pulchre nota. Quæ in uino dulci illita pubertatẽ coercet: & non patitur erumpere. Torminibus & araneorum morsibus resistit. Vrinã impellit. Contra serpentes & scorpiones: morbumq; regium semen eius cum ambrotono datur. Lignys quoque flammea illa aduersus serpentes scorpiones crabrones similiaq; bibitur e uino semine trito. Siluestris eadem e stomacho inutilis. Aluum soluit. Ad detrahendam bilẽ efficacissima duabus drachmis. Scorpionibus adeo cõtraria ut omnino uisa ea torpescant. Radicẽ eius asiani boliten uocant. Qua alligata oculo: albugines tolli dicũt̃.

EX Vincaperuincæ medicinæ. Ca. xxvii.

ET uincaperuinca: siue camedaphne arida tusa hydropicis datur in aqua cocleari mensura. Celerrimeq; reddunt aquam. Eadem decocta in cinere sparsa uino tumores siccat: auribus succo medetur. Aluinis imposita multũ ꝓdesse dicitur. Rusci radix decocta bibitur alternis diebus in calculorum ualitudine: & toruosiore urina: uel cruẽta. Radicem pridie erui oportet: postero mane decoqui. Ex eo sextario uini cyathis duobus misceri. Sũt qui & crudam radicem tritam ex aqua bibant: & in totum ad uirilia cauliculis eius ĩ uino & aceto tritis nihil utilius putãt. Bactis quoq; aluum mollit. Illinitur podagricis tosta & contusa. Acinoen & coronarum causa & ciborum ægyptii serunt. Eademq; erat quæ ocimum: nisi hirsutior ramis ac foliis esset: & admodum odorata. Ciet menses & urinas.

EX Colocasia medicinæ. Cap. xxviii.

COlocasia Glaucias acria corporis leniri putauit: & stomachum iuuari.

EX Anthalio medicinæ. Cap. xxix.

Explicit xxi?

ANthalii quod ægyptii edũt: nullũ aliũ reppi usũ. & hæc ẽ herba. Antilliũ quã alii ãticelliũ uocãt: duoꝝ generꝝ: foliis & ramis lenticulæ sĩilis: palmæ altitudĩe: sabulosis apricis nascẽs subsalsa gustãti. Altera chamepityos sĩilis breuior: & hirsutior. purpurei floris: odore grauis: ĩ saxosis nascens. Prior uuluis aptissĩa. Et ex rosaceo & lacte ĩposita ẽt uulneribus. Bibit̃ ĩ strãguria: renũq; doloribus tribus drachmis. Altera bibit̃ ĩ duritia uuluarꝝ & ĩ torminibus & in comitiali morbo cũ melle & aceto q̃ttuor drachmis.

DE Parthenio medicinæ. Cap. xxx.

COntra ptheniũ alii leucanthen: alii thãnacũ uocãt. Celsus apud nos pelleciũ & muraliũ. nascit̃ ĩ hortoꝝ sepibus: flore albo: odore mali: sapore amaro. Ad ĩsedẽdũ decoctũ ĩ duricia uuluarꝝ: & ĩ inflãmatiõibus. Siccatũ cũ melle & aceto ĩpositũ bilẽ detrahit atrã. Ob hoc cõtra uertigines utilis. Et calculosis. Illinit̃ & sacro igni. Itẽ strumis cũ axũgia ĩueterata. Magi cõtra tertianas sinistra manu euelli eã iubẽt: diciq; cuius e cã uellat̃: nec respicere. dein eius foliũ ægri linguæ subiicere: ut mox in cyatho aquæ deuoretur.

DE Strychne medicinæ. Cap. xxxi.

STrychne quã qdã strychnũ scripsere: utinã nec coronarii ĩ ægypto uterẽt̃: quos ĩuitat hederæ folioꝝ sĩilitudo: ĩ duobus eius gñibus: quoꝝ alterũ cui acini coccinei: granosi folliculi. Halicaccabũ uocãt & halicalliõ: nr̃i aũt uesicariã: quoniam uesicæ & calculis ꝓdest: frutex est surculosus ueriusq̃ herba: folliculis magnis: latisq; & turbinatis: grãdi ĩtus acino q mat̃escit nouẽbri mẽse. Tertio folia sũt ocimi minĩe diligẽter demõstrãda. remedia. n. nõ uẽena tractãus: qppe ĩsaniã facit puo quoq; succo: q̃q̃ & græci auctores ĩ iocũ uertere. Drachmæ. n. põdere lusũ pudoris gigni dixerũt: spẽs uanas imagĩesq; cõspicuas obuersari demõstrãtes. Duplicatũ hũc modũ: legitimã ĩsaniã facere. Quicqd uero adiiciat̃ põderi repræsẽtari mortẽ. Hoc ẽ uenenũ quod ĩnocẽtissĩ auctores sĩpliciter doriõ appellauere: ab eo ꝙ cuspides ĩ præliis tĩgerẽt̃ illo: passĩ nascẽte: quo ꝓtius spectabat̃. Magi cognoĩauere q neqter occultabant: erytrõ: aut neurita: ut nõnulli pisone cauẽdi eqdẽ cã curiosius dñdũ. qn & altũ genus ꝙ halicaccabõ uocãt: soporiferꝝ ẽ: atq; ẽt opio uelocius ad mortẽ: ab aliis moriõ: ab aliis moly appellatũ. Laudatũ uero a locro ad fruẽdũ & timaristo: qdã ẽt carmĩe mĩore obliuionẽ ĩducẽtes. qppe præsẽtaneũ remediũ ad dẽtiũ mobiles firmãdos si colluerẽt̃. Halicaccabo uni exceptionẽ addidere ne diutius id fieret. Delirationẽ. n. gigni eo. Nec demõstrãda remedia: quorũ medicĩa maioris mali piculũ afferat. Cõmẽdat̃. n. cibis t̃tiũ: licet præferat̃ hortẽsis saporibus. Et nihil sit corpis maloꝝ cui nõ salutare sit strychnos Xenocrates prædicet. Nõ tñ auxilia eoꝝ tãti sũt: ut uel ꝓfutura nõ de iis cõmemorare nefas putẽ: præsertĩ tãta copia ĩnoxioꝝ medicãinũ. Halicaccabi radicẽ bibũt: q sũt uaticinãdi callẽtes ꝙ furere ad cõfirmãdas sr̃stitiões aspici se uolũt. Remedio ẽ: id. n. libẽtius retulerĩ aq̃ copiosa mulsa calida potui data. Nec illud prætoribo aspidũ nat̃æ halicaccabum ĩtãtũ aduersã: ut radice eius ꝓpius admota soporet̃: illas sopore enecãs uis earum. Ergo trita ex oleo: pcussis auxiliat̃.

DE Corcoro. Cap. xxxii.

COrcoꝝ alexãdrĩi cibi herba ẽ cõuolutis foliis ad sĩilitudĩe mori. Præcordiis ut fert̃ utilis: alopetiisq; & lẽtigĩ. Boũ quoq; scabiẽ celerrĩe sãari ea ĩuẽio. apud Nicãdrũ qdẽ & serpẽtiũ morsus ãteq̃ floreat. Nec de cnico siue atrallide uerbosius disputet̃. Aegyptia herba est: & magnũ cõtra uenenata aĩalia præbet auxiliũ. Itẽ aduersus fũgos. Cõstat a scorpiõe pcussos q̃diu tẽeãt eã herbã nõ sẽtire cruciatũ.

De psoluta. C. xxxiii.

ET psolutã ægyptus ĩ hortis serit coronarꝝ grã. duo gñã eius: fœĩa: ac mas. Vtraq; subdita uẽerẽ ĩhiberi uiroꝝ maxĩe tradũt.

De mẽsuris & põderibus. Ca. xxxiiii.

de ponderibus

ET quoniã ĩ mẽsuris quoq; ac põderibus crebro græcis noĩbus utẽdũ ẽ: ĩterpretationẽ eoꝝ semel in hoc loco ponẽus. Drachma attica: fere. n. attica obseruatione medici utũt̃: denarii argẽtei habet põdus. Eadẽq; sex obolos põdere efficit. Obolus decẽ calchos. Cyathus pẽdet ꝑ se drachmas decẽ. Cũ acetabuli mẽsura dicit̃ significat heminæ q̃rtã ptẽ idest drachmas. xv. Quã nr̃i minã uocãt pẽdet drachmas atticas centũ.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VI-CESIMVSSECVNDVS.

PROHOEMIVM.

OMPLESSE POTERANT MIRACV-
lũ ſui natura:atq; tellus:reputantium uel prioris
tantum uoluminis dotes:totq; genera herbarum
utilitatibus hominum aut uoluptatibus genita.
Sed quãto plura reſtant: tãto quoq; mirabiliora
inuentu. Illa enim maiore parte cibi:aut odoris:
decoriſue commendatione ad numeroſa expimẽ-
ta duxit. Reliquorum potẽtia approbat nihil ab
rerum natura ſine aliqua occultiore cauſa gigni.

¶DE Gentibus herbis formæ gratia utentibus. Capitulum primum.

SQuidem et formæ gratia rituſq; perpetui ĩ
corporibus ſuis aliquas exterarum gentiũ uti herbis quibuſdam aduerto aĩo. Illinũt
certe aliis aliæ faciem in populis barbarorum fœminæ. Mareſq; etiam apud dacos &
ſarmatas corpora ſua inſcribunt. Simile plantagini glaſtum in gallia uocatur. Britã-
norum coniuges nuruſque toto corpore oblitæ quibuſdam in ſacris nudæ incedũt:
æthiopum colorem imitantes.

¶Quod herbis ueſtes inficiant᷑. Cap.ii.

IAm uero ĩfici ueſtes ſcimus ammirabili ſucco. Atq; ut ſileamus galatiæ:africæ:
luſitaniæ granis coccũ ĩpatoriis dicatum paludamẽtis:tranſalpina gallia her-
bis tyrium atq; conchylium tingit:omniſq; alios colores. nec quærit in ꝓfundis mu-
rices: ſeſeq; obiicientes dum præripiunt eſcam bæluis marinis:intacta etiam ãchoris
ſcrutatur uada:ut inueniat per quod facilius matrona adultero placeat:corruptor in-
ſidietur nuptæ. ſtans et in ſicco carpit quo frugi mõdos exculpat uſu alioquin fulgẽ-
tis. Inſtrui poterat luxuria certe innocentius. Nunc propoſitum iſta conſectari. nec
omittemus: ut ſubiiciendo utiliora luxuriam uilitate circũſcribamus dicturi & alias
herbis tingi lapides parieteſq;. Nec tingendi:nec pingendi tamen rõem omiſiſſemus:
ſi unq̃ ea liberalium artium fuiſſet. Interim fortius augetur auctoritas:quæ quanta
debeat etiam ſurdis:hoc eſt ignobilibus herbis ꝑhibebitur. Siquidem auctores impii
romani conditoreſq; immenſum quiddam & hinc ſumpſere: quoniam non aliunde.
ſagmina in remediis publicis fuere:et in ſacris legationibus:q̃ uerbenæ. certe utroque
nomine idem ſignificatur:hoc eſt gramen ex arce cum ſua terra euulſum. Hac ſemꝑ
et legati cum ad hoſtes clarigatumq; mitterentur uſi:id eſt res raptas clare repetitum:
unus utiq; Verbenarius uocabatur.

¶DE Corona graminea. Ca.iii.

COrona quidem nulla fuit graminea nobilior ĩ maieſtate populi terraꝶ pricipis
premiiſque gloriæ. Gemmatæ:et aureæ:uallares:murales:roſtratæ:ciuicæ:triũ-
phales poſt hanc fuere. Sũtq; cunctæ magno interuallo:magnaq; differẽtia. Cæteras
omnes ſinguli et duces ipſi imperatoreſq; militibus:aut aliquando collegis dedere.

¶DE Raritate eius. Capitulum.iiii.

DEcreuit in triumphis ſenatus cura belli ſolutus et populus ocioſus gramineam
nunq̃:niſi in ſuprema deſperatione. Contigitq; nulli niſi ab uniuerſo exercitu
ſeruato ſeruatori decreta. Cæteras imperatores dedere. Hanc ſolam miles imperatori.
Eadẽ uocat᷑ obſidionalis: liberatis obſidione abominãdoq; exitio totis caſtris. Quod
ſi ciuicæ honos uno aliquo ac uel humillimo ciue ſeruato præclarus ſacerq; habetur:
quid tandem exiſtimari debet unius uirtute ſeruatus uniuerſus exercitus? Dabat᷑ hæc
uiridi e gramine decerpto inde:ubi obſeſſos ſeruaſſet aliquis. Nanq; ſummum apud
ãtiquos ſignum uictoriæ erat:herbam porrigere uictos:hoc eſt terra et altrice ipſa hu-
mo et humatione etiam cedere. Quem morem etiã nunc durare apud germanos ſcio.

Lib.

Qui soli corona ea donati. Capitulum.v.

DOnatus est ea. L. Sictius Dentatus semel cum ciuicas quattuordecim meruisset: depugnassetq; c.xx. præliis semper uictor. Tanto rarius est seruatorem unum a seruatis donari. Quidam imperatores et sæpius donati sunt: ueluti. P. Decius primus uidelicet tribunus militum ab exercitu. Altera ab iis: qui in præsidio obsessi fuerant: quanta esset eius honoris auctoritas confessus religione: siquidem donatus bouem album Marti immolauit: et centum fuluos: qui ei uirtutis causa dati fuerant simul ab obsessis. Hic Decius postea consul et imperio et collegæ se pro uictoria deuouit. Data est et a senatu populoq; romano: qua claritate nihil equidem in rebus humāis sublimius duco: Fabio illi: qui rem omnē romanam restituit nō pugnando. Nec data cum magistrum equitum et exercitum eius seruasset. Tunc satius fuit nomine nouo coronari appellatum patrem ab iis: quos seruauerat. Sed quo dictum est cōsensu honoratus est: Annibale ex italia pulso. quæ corona adhuc sola ipsius imperii manibus imposita est. Et quod peculiare ei est: sola a tota italia data.

Qui solus centurio coronatus. Capitulum.vi.

PRæter hos contigit eius coronæ honos. M. Calphurnio Flammæ tribuno militū in sicilia. Cēturioni uero uni ad hoc tempus Cn. Petreio Acinati cimbrico bello. Primum pilum is capessens sub Catulo exclusam ab hoc legionem suam hortatus tribunum suum dubitantem per castra hostium erumpere interfecit: legionemque eduxit. Inuenio apud auctores eundem: præter hūc honorem astātibus Mario & Catulo cōsulibus prætextatum immolasse ad tibicinem foculo posito. Scripsit et Sylla dictator ab exercitu se quoq; donatum apud nolam legatum bello marsico. idq; in uilla sua thusculana: quæ fuit postea Cicerōis: pinxit. Quod si uerum est: hoc execrabiliorem eum dixerim: quandoquidem eam capiti suo proscriptione detraxit ipse tāto paucioribus ciuium seruatis: q̄ postea occisis. Addat etiam nūc huic gloriæ supbū cognomē fœlicem. Ipse tamē obsessus in toto orbe proscriptus. Hæc corona Sertorio etiam cessit. Aemilianū quoq; Scipionem Varro auctor est donatum obsidionali in africa Manilio consule: cohortibus seruatis: totidēq; ad seruandas eas eductis. Quod et statuæ eius in foro suo diuus Augustus scripsit. Ipsum Augustū cū Marco Cicerōe filio consulem idibus septembribus senatus obsidionali donauit: adeo ciuica nō satis uidebatur. Nec præterea quenq̄ hac iuenimus donatum. Nullæ ergo herbæ fuere certe in hoc honore: sed quæcūq; fuerāt in periculi sede quis ignobiles ignotæq; honorē nobilem faciebant. Quod latere apud nos minus quidem miror: cernens negligi ea quoque: quæ ad ualitudinem conseruandam: cruciatusque corporis propulsandos: et mortem arcendam pertinent. Sed quis non mores iure castiget? Addidere uiuendi precia deliciæ: luxusq;. nunq̄ fuit cupido uitæ maior: nec minor cura. Aliorū hæc operā esse credimus. ac ne mandato quidem nostro alios id agere. medicisq; prouisum esse: proh bonis ipsi fruimur uoluptatis. & quo nihil equidem probrosius duco: uiuimus aliena fiducia. Immo uero plerisque ultro etiam in risu sumus ista commētātes. atq; friuoli operis arguimur. Magna quanq̄ immēsi laboris solatia sperni cum rerum natura: quā certe non defuisse nobis docebimus: et inuisis quoq; herbis inseruisse remedia. Quippe cū medicinas dederit etiam aculeatis. Hæc enim proxime restant ex iis: quas priore libro nominauimus: in quibus ipsius prouidentiā naturæ satis ammirari amplectiq; nō est. Dederat et quas diximus molles: cibisq; gratas. Pinxerat & remedia floribus. uisuque ipsos animos inuitauerat: etiam deliciis auxilia permiscēs. Inde excogitauit aliquas aspectu hispidas: tactu truces: ut cantum non uocem ipsius fīgētis illas rationemque reddentis exaudire uideamur: ne se depascat auida quadrupes: nec procaces manus rapiant: ne neglectu uestigia obterant: ne insidens ales infringat: has muniendo aculeis telisque armando: remediis ut tuta ac salua sint. Ita hoc quoque quod in iis odimus: hominum causa excogitatum est.

Coronа graminea qualis

Medicinæ ex reliquis ornamentis et Erynge. Capitulum.vii.

ET clara in primis aculeatarum erynge est siue eryngion contra serpentes et uenenata omnia nascens. Aduersus ictus morsusque radix eius bibitur drachmæ pondere in uino. Aut si plerunque tales iniurias comitatur et febris ex aqua. Illinitur plagis peculiariter efficax contra chrysodos ac ranas. Omnibus uero contra toxica et aconita efficaciorem Heraclides medicus in iure anseris decoctam arbitratur. Apollodorus aduersus toxica cum rana decoquit: cæteri in aqua. Ipsa dura: fruticosa: spinosis foliis: caule geniculato cubitali et maiore aliquando. Alia albicans: alia nigra: radice odorata. Et satiua quidem est. sed et sponte nascitur in asperis et saxosis. et in littoribus maris durior: nigriorque folio apii.

DE Herba: quam centumcapita uocant. Cap. viii.

EX iis candidam nostri centumcapita uocant. Omnes eiusdem effectus caule et radice in cibos græcorum receptis utroque modo siue coquere libeat: siue cruda uesci. Portentosum est: quod de ea traditur: radicem eius alterutrius sexus similitudinem referre rara inuentu. Et si uiris contigerit mas: etiam amabiles fieri. Ob hoc et Phaonem & Lesbium dilectos a Sappho. Multaque circa hanc non magorum solum uanitates: sed etiam pythagoricorum. Sed in medico usu præter supradicta auxiliatur inflationibus: torminibus: cordis uitiis: stomacho: iocineri: præcordiis: in aqua mulsa. Lyeni in posca. Item ex mulsa renibus: strangurie: opisthotonicis: spasmis: lumbis: hydropicis: comitialibus: mulierum mensibus siue subsidant: siue abundent: uuluarum omnibus uitiis. Extrahit infixa corpori cum melle: strumas: parotidas: panos. Recedentes ab ossibus carnes sanat cum axungia salsa & cærato: item fracturas. Crapulam præsumpta arcet. aluum sistit. Aliqui e nostris sub solstitio colligi eam iussere. Ex aqua cælesti imponi omnibus ceruicis uitiis. oculorum quoque albugines sanare adalligatam tradiderunt.

DE Achano et Glycyrrhiza & Stomachice. Capitulum.viiii.

SVnt qui et achanon eryngio ascribant spinosam breuemque ac latam herbam spinisque latioribus. Hanc impositam sanguinem mire sistere. Alii eryngen falso eandem putauerunt esse et glycyrrhizam: quare subiungi eam protinus refert. Et ipsa sine dubio inter aculeatas est: foliis echinatis: pinguibus: tactuque gummosis: fruticosa: binorum cubitorum altitudine: flore hyacynthi: fructu pilularum platani magnitudinis. Præstantissima in cilicia: ponto secunda radice dulci. et hæc tantum in usu. Capiturque ea uergiliarum occasu: longa ceu uitium: coloris buxei. Meliorque nigra: quæque lenta: quam quæ fragilis. usus in subditis. decocta ad tertias: cætero ad mellis crassitudinem: aliquando & tusa. e quo genere et uulneribus imponitur: & faucium uitiis omnibus. Item uoci utilissimo succo sic ut spissatus est: linguæ subdito. Item thoraci: iocineri. Hac dixius sitim: famemque sedari. Ob id quidam adipson appellauere eam: & hydropicis dedere: ne sitirent. Ideo & commanducata stomachica est: & ulceribus oris inspersa sæpe & ptericis. Sanat et uesicæ scabies: renum dolores: condylomata: ulcera genitalium. Dedere eam quidam potui in quartanis: drachmarum duarum pondere et pipere: hemina aquæ. Commanducata sanguinem sistit. Sunt qui et calculos ea pelli tradiderunt.

DE Tribulo et generibus eius et medicinis. Capitulum.x.

TRibuli unum genus in hortis nascitur. alterum in fluminibus tantum. Succus ex iis colligitur ad oculorum medicinas. Est enim refrigerantis naturæ: et ideo utilis contra inflammationes: collectionesque. Vlcera per se erumpentia et præcipue in ore cum melle sanat: item tonsillas. Potus calculos frangit. Thraces qui ad strymona habitant: foliis tribuli equos saginant. Ipsi nucleo uiuunt panem facientes prædulcem: & qui contrahat uentrem. Radix caste pureque collecta discutit strumas. Semen adalligatum uaricum dolores sedat. Tritum uero & in aquam sparsum pulices necat.

DE Stoebe: & medicinis eius. Capitulum.xi.

STœbe: quam aliqui peon uocant: decocta in uino præcipue auribus purulentis medetur. Item oculis ictu cruentatis. Hæmorrhoiæ quoque & dysenteriæ infusa.

DE Hippophye et medicinis eius. Cap. xii.

HIppophyes ī ſabuloſis:maritimiſq; naſcit̃:ſpinis albis.Ederæ mō racemoſa eſt: candidis et ex parte rubentibus acinis.Radix ſucco madet:q aut per ſe cōditur: aut paſtillis farinæ.Hæc bilem detrahit obolo pōderis:ſaluberrīe cum mulſo. Altera hippope ſine caule ſine flore:foliis tantum minutis.Huius quoq; ſuccus hydropicis mire ꝓdeſt. Debent accōmodatæ eſſe equoꝝ naturæ:neq; ex aliis cauſis nomen accepiſſe.Quippe quædā animaliū remediis naſcunt̃:locupleti diuinitate ad geréda præſidia:ut nō ſit mirari ſatis ingeniū eius diſponentis auxilia in gña:in cauſas:in tpa: ut aliis proſit atq; aliis ab horis:dieſq; nullus prope ſine præſidiis reperiatur.

DE Vrtica & medicinis eius. Cap. xiii.

VRtica qd eſſe inuiſius pōt:At illa præter oleum:quod in ægypto ex ea fieri diximus: uel plurimis ſcatet remediis.Semé eius cicutæ cōtrariū eſſe Nicāder affirmat.item fungis in argento uiuo. Appollodorus & ſalamandris cum iure decoctæ teſtudinis.Item aduerſari hyoſcyamo:et ſerpentibus:& ſcorpionibus.Quin illa ipſa amaritudo mordax uuas in ore:ꝓcidenteſq; uuluas:& infantium ſedes tactu reſilire cogit.Lethargicos expgiſcit tactis cruribus:magiſq; frōte.Eadé cāis morſibus addito ſale medet̃.Sāguiné trita naribus īdita ſiſtit:& magis radice.Carcinomata & ſordida ulcera ſale admixto:ité luxata.Sanat & panos:parotidas:carneſq; ab oſſibus recedentes.Semen potū cū ſapa uuluas ſtrangulātes aperit:& ꝓfluuia nariū ſiſtit impoſitū. Vomitiōes in aqua mulſa ſumptū. a cœna faciles præſtat duobus obolis.Vno autē ī uino poto laſſitudīes recreat.Vuluæ uitiis toſtū acetabuli mēſura.Potū ī ſapa reſiſtit ſtomachi inflationibus.Orthopnoicis prodeſt cum melle.et thoracem purgat eodem eclegmate.Et lateri medet̃ cū ſemine lini.Addūt hyſopum:& piperis aliqd. Illinitur lyeni.Difficilé uētré toſtū cibo emollit.Hippocrates uuluā purgari poto eo ꝓnūciat. Dolore leuari toſto acetabuli mēſura dulci pota:& īpoſito cū ſucco maluæ.Inteſtīoꝝ animalia repellit cū hydromelite & ſale. Defluuia capitis ſeīe illito cohoneſtari.Articularibus morbis:et podagricis plurimi cū oleo uetere:aut folia cū urſino adipe trita īponūt. Ad eadé radix tuſa cū aceto nō minus utilis.ité lyeni.& cocta ī uino diſcutit panos cū axūgia uetere ſalſa.Eadé pſilothrum exiccat. Condidit laudes eius Phanias phyſicus:utiliſſimā cibis coctā cōditāue ꝓfeſſus:arteriæ:tuſſi:uentris diſtillatiōi:ſtomacho:panis:parotidis:perniōibus cū oleo.ſudoré coctā cum conchyliis ciere. Aluū cum ptiſana.pectus purgare:mulieꝝq; mēſes cum ſale.ulcera quæ ſerpunt:ꝓhibere. Succus quoq; in uſu eſt.Expreſſus inlituſq; fronti ſanguiné nariū ſiſtit.Potus urinā ciet.Calculos rumpit.Vuam gargariſſatus reprimit.Semen colligi meſſibus oportet. Alexandrinum maxime laudatur ad omīa hæc.Et mitiores quidē teneræq; efficaces. ſed præcipue ſilueſtris illa.Et amplius lepras e facie tollit in uino pota.Si q̃drupedes fœtum non admittāt:urtica naturā fricandā monſtrat.

DE Lamio & medicinis eius. Cap. xiiii.

EA nunc quoq;: quā lamium inter genera eaꝝ appellauimus:mitiſſima & foliis non mordentibus:medet̃ cum mica ſalis cōtuſis incluſiſq; uſtis:& ſtrumis:tumoribus:podagris:uulneribus.Album hēt ī medio folio:quod ignibus ſacris medet̃. Quidā e nr̃is tpr̃e diſcreuere genera.Autumnalis urticæ radicē alligatam ī tertianis: ita ut ægri nuncupētur:cū eruitur ea radix:& dicat̃ quæ et cui et quoꝝ folio eximat̃: liberari morbo tradiderunt.Hoc idē et contra quartanas pollere. Iidem urticæ radice addito ſale infixa corpori extrahi.Foliis cum axungia ſtrumas diſcutit.Vel ſi ſuppurauerint:erodi compleriq;.

DE Scorpiōe gñibuſq; ac medicis eius. Ca.xv.

EX argumento nomen accepit ſcorpius herba.Semen eni hēt ad ſimilitudinem caudæ ſcorpionis:folia pauca.Valet & aduerſus animal nominis ſui.Eſt & alia eiuſdem nominis:effectuſq; eius ſine foliis aſparagi caule in cacumine aculeū habés.

DE Leucacantha:ſiue phinio:ſiue iſchada & medicinis eius. Cap. xvi.

ET inde nomen leucacantha. quã alii phinion: alii ischada: alii polygonaton appellãt: radice cyperi: quæ cõmanducata dentium dolorem sedat. Item laterũ & lumborum : ut Hicesius tradit semine poto drachmis octo: aut succo. Eadẽq; ruptis conuulsis medetur.

DE Helxine Perdicio Parthenio Sylerite: & medicinis eius. Cap. xvii.

HElxinẽ aliq perdicium uocant: quoniam perdices ea præcipue uescantur. alii syderiten: nonnulli partheniũ. Folia habet mixtæ similitudinis plãtagini & marrubio: cauliculos densos leuiter rubentes. Semina in capitibus lappaceis adhærescẽtia uestibus: unde et helxinem dictã uolunt. Sed nos qualis uera esset helxine: diximus priore libro. Hæc autem inficit lanas. sanat ignes sacros: et tumores: collectiõesq; ões & adusta. Panos succus eius cum psimithio. Ignes sacros: tumores: collectiões: & guttura incipientia turgescere. Item ueterem tussim cyatho hausto. Et omĩa in humido. Sicut tonsillas et uarices cum rosaceo. Imponit̃ & podagris cum caprino seuo: cæraq; cypria. Perdicium siue parthenium (nã syderitis alia est) a nr̃is herba urceolaris uocat̃: ab aliis astericum folio similis ocimo: nigrior tantum: nascens in tegulis: parietinisq;. Medet̃ cum mica salis trita iisdem omnibus: quibus lamium: & eodem modo. Item uomicæ calefacto succo pota. Et cõtra ulcera rupta: lapsusq;: & præcipitia: aut uehiculorum euersiones singularis. Vernula carus Pericli atheniensium principi: cum is in arce templum ædificaret: repsissetq; sup altitudinem fastigii: & ĩde cecidisset: hac herba dicit̃ sanatus mõstrata Pericli somnio a Minerua. quare partheniũ uocari cœpta est. assignaturq; ei deæ. Hinc est uernula: cuius effigies ex ære fusa est: et nobilis ille Sparginoptes.

DE Chamæleone gñibusq; & medicinis eius. Cap. xviii.

CHamæleonem aliqui ixion uocant. Duo genera eius. candidior asperiora folia hẽt. serpit in terra: echini mõ spinas erigẽs: radice dulci: odore grauissimo. Quibusdã in locis uiscum gignit album sub alis foliorum: maxime circa canis ortũ. Quõ thura nasci dicunt̃: unde et ixia appellatur. Hac & mastice utuntur mulieres. Quare et camæleon uocetur a uarietate foliorum euenit. Mutat enim cum terra colores. Hic niger: illic uiridis: alibi cyaneus: alibi croceus: atq; aliis coloribus. Ex iis cãdidus hydropicos sanat succo radicis decoctæ. bibitur drachma in passo. Pellit & ĩteraneorꝝ aĩalia acetabuli mensura succi eiusdem in uino austero cum origani scopis. facit difficultatẽ urinæ. Hic succus occidit canes suesq; in polenta. Addita aqua et oleo contrahit in se mures: ac necat: nisi protinus aquam sorbeant. Radicem eius aliqui concisam seruari iubent funiculis pendentem. decoquuntq; in cibo contra fluxiones: quas græci rheumatismos uocant. Ex nigris aliqui marem dixere: cui flos purpureus esset: et fœminã: cui uiolaceus. Vno nascuntur caule cubitali: crassitudine digitali. Radicibus earum lichenes curantur cum sulphure et bitumine una coctis. Commanducatis uero dẽtes mobiles: aut in aceto decoctis. Succo scabiem etiam quadrupedum sanant. Et ricinos canum necant: iuuencas quoq; anginæ modo. quare a quibusdam ulophiton uocat̃. Est et cynizolõ propter grauitatem odoris. Ferunt et hæc uiscum ulceribus utilissimũ. Omnium autem generum earum radices scorpionibus aduersantur.

DE Coronopo et medicinis eius. Cap. xviiii.

COronopus oblonga herba est cum fissuris. Seritur interim: quoniam radix cœliacis præclare facit in cinere tosta.

DE Anchusa et Pseudanchusa et medicinis earum. Capitulum. xx.

ET anchusæ radix in usu est: digitali crassitudine. Findit̃ papyri modo. manusq; inficit sanguineo colore. præparat lanas preciosis coloribus. Sanat ulcera in cærato: præcipue senum: item adusta. Liquari non potest in aqua: oleo dissoluit̃. Idque sincere experimẽtum est. et ad renum dolores drachma eius in uino. Aut si febris sit ĩ decocto balani. Item iocinerum uitiis et lyeni et bile suffusis. Lepris et lẽtigini illinit̃ ex aceto. Folia trita cum melle et farina luxatis imponũtur. Et pota drachmis duabus

in mulſo aluum ſiſtũt. Pulices necare radix in aqua decocta traditur. Eſt et alia ſimi-
lis pſeudanchuſa ob id appellata: a qbuſdam uero enchiſa: aut doris: & multis aliis
nominibus: lanuginoſior: & minus pĩguis: tenuioribus foliis: & lãguidioribus. Radix
oleum non fundit: ſed rubentem ſuccum. & hoc ab anchuſa diſcernitur. Contra ſer-
pẽtes efficaciſſima potu foliorum uel ſeminis. folia ictibus imponũt. Virus ſerpẽtiũ
fugat. bibitur et propter ſpinam. Folium eius ſiniſtra decerpi iubent magi: et cuius
cauſa ſumatur dici: tertianiſq; febribus alligari. DE Onichylo: Anthe-
mi: Loto: et Lotometra: Heliotropio: Tricocco: et Callitricho. Cap. xxi.

EST alia herba proprio nomine onichylon. quam aliqui anchuſam uocant. alii
archeuion. alii onochelin. aliqui rhexiã. multi enchryſon: puo frutice: flore pur-
pureo: aſperis foliis et ramis: radice meſſibus ſanguinea: cætero nigra. In ſabuloſis
naſcens: efficax contra ſerpentes: maxime uiperas: et radice et foliis: e q; cibo ac potu.
Vires habet meſſibus. Folia trita odorem cucumeris reddunt. Datur in cyathis tribus
uulua procidente. Pellit et tineas cum hyſopo: et in dolore renum aut iocineris in aq̃
mulſa ſi febris ſit. Sin aliter: ex uino bibitur. Lentigini ac lepris radix illinit. Habẽtes
eam a ſerpentibus feriri negantur. Eſt et alia huic ſimilis flore rubro minor: et ipſa ad
eoſdem uſus. Traduntq; commanducata ea ſi inſpuatur mori ſerpentem. Anthemis
magnis laudibus celebratur ab Aſclepiade. aliqui leucanthemida uocant. alii leu-
canthemum. alii arethemida: quoniam uere floreat. Alii themimalon: quoniã odorẽ
mali habeat. Nonnulli melanthion uocant. Genera eius tria. fronde tantum diſtant
palmum non excedẽtia: paruiſq; foliis: ut rutæ cãdidis aut melinis aut purpureis. In
macro ſolo aut iuxta ſemitas colligitur uere: et in coronamenta reponit. Eodẽ tẽpore
& medici folia tuſa in paſtillos digerunt. item florem et radicem. Dant omnia mixta
drachmæ unius pondere contra ſerpẽtium ictus. Pellit mortuos partus. Item mẽſtrua
in potu: & urinam: calculoſq;: inflationes: iocinerum uitia: bilem ſuffuſam: egilopiã.
Cõmãducata ulcerum eruptiones manãtes ſanat. Ex oĩbus iis generibus ad calculos
efficaciſſima eſt: quæ florem purpureum habet: cuius et foliorum & fruticis ãplitudo
maiuſcula eſt. Hanc proprie quidam hierãthemin uocãt. Loton qui arborẽ putãt tã-
tum eſſe: uel Homero auctore argui poſſũt. Is enim ĩter herbas ſubnaſcẽtes deorũ uo-
luptati loton primam nõiauit. Folia eius cum melle oculorũ cicatrices: argemata: nu-
beculas diſcutiũt. Eſt et lotometra: quæ fit ex loto ſata. ex cuius ſemĩe ſimillĩo porri
fiũt panes in ægypto a paſtoribus: maxime aqua uel lacte ſubacto. Negat quicq̃ illo
pane ſalubrius eſſe: aut leuius dum caleat. Refrigeratus difficilius cõcoquitur: fitque
põderoſus. Conſtat eos qui illo uiuãt: nec dyſẽteria: nec tenaſmo: neque aliis morbis
uẽtris ĩfeſtari. Itaque ĩter remedia eorum habetur. Heliotropii miraculũ ſæpius dixi-
mus cum ſole ſe circũagẽtis: etiam nubilo die: tãtus ſyderis amor eſt: nocte uelut de-
ſiderio cõtrahit cæruleum florem. Genera eius duo: tricoctum: & helioſtrophiũ. Hoc
altius: quãq̃ utrũq; ſemipedalẽ altitudinẽ nõ excedat. ab ima radice ramoſũ. Semen
ĩ folliculo meſſibus colligitur. Naſcitur nõ niſi in pĩgui ſolo: cultoque maxime. Tri-
coccum ubique. Si decoquatur: ĩuenio cibis placere. Et in lacte iucũdius aluũ molliri.
Et ſi decocti ſuccus bibatur: efficaciſſime exinaniri. Maioris ſuccus excipitur æſtate:
hora ſexta. miſcetur cũ uino: ſic firmior. Capitis dolores ſedat roſaceo admixto. Ver-
rucas cum ſale tollit ſuccus e folio. Vnde noſtri uerrucariam herbã appellauere: aliis
cognominari effectibus digniorem. Nãq; & ſerpentibus & ſcorpionibus reſiſtit ex ui-
no & aqua mulſa: ut Apollophanes et Apollodorus tradunt. Folia ĩfantium diſtilla-
tionibus: quod ſyriaſin uocant: illita medentur. Itẽ cõtractionibus: etiam ſi id comiti-
aliter accidat. Decocto quoq; foueri eos ſaluberrimum eſt. Potum id pellit tineas: et
renum harenas. Si cuminum adiiciatur calculos frãgit. Decoqui cum radice oportet.
quæ cũ foliis et hircino ſeuo podagris illinitur. Alterum genus: quod tricoccum ap-
pellauimus: & alio noĩe ſcorpiuron uocatur: foliis nõ ſolum minoribus: ſed etiam in

xxii

terrã uergẽtibus.ſemẽ ei eſt effigie ſcorpiõis caudæ.quare nomẽ.Vis ad oĩa uenenata & phalãgias:& cõtra ſcorpiões præcipue illita.nõ feriũtur habẽtes.Et ſi terrã ſurculo helioſtrophii circũſcribat aliquis:negant ſcorpionem egredi.Impoſita uero herba aut ĩde omnio reſperſũ protinus mori. Sic ſeminis grana quattuor pota quartanis pro-deſſe dicuntur.Tria uero tertianis.Vel ſi herba ter circũlata ſubiiciatur capiti.Semen et uenerem ſtimulat.Cum melle panos diſcutit.Et uerrucas hoc utiq; helioſtrophiũ radicitus extrahit.et excreſcentia in ſedibus. Spinæ quoq; ac lumborum ſanguinem corruptum trahit illitum ſemen et potum in iure gallinacei decoctum:aut in beta et lẽte.Cortex uero liuentibus colorem reddit.Magi helioſtrophium quartanis quater: in tertianis ter alligari iubent ab ipſo ægro:precariq; eum cum ſole iterum ſe:& cum nodis liberandum:et ita facere:non exempta herba.Aliud adiãto miraculum. æſtate uiret.bruma non marceſſit.aquas reſpuit:perfuſum merſumq;.Sicco ſimile eſt: tãta diſſociatio deprehenditur:unde et nomen a græcis.Aliqui frutici topiario. Quidam callitrichon uocãt.alii polytrichon.utrũq; eſt ab effectu.Tingit enim capillum:& ad hoc decoquitur in uino cum ſemine apii adiecto oleo copioſe:ut criſpum denſumq; faciat.Defluere autem prohibet.Duo genera eius:candidius:& nigrum breuiuſq;. Id quod breuius eſt polytrichon:aliq trichomanes uocant.Vtrique ramuli nigro colore uirent foliis filicis:ex quibus inferiora aſpera ac fuſca ſunt. Omnia autem contrariis pediculis denſa inter ſe ex aduerſo radix nulla: umbroſas petras: parietũq; aſpgines: ac fontium maxime ſpecus ſequitur & ſaxa manantia:quod miremur:cum aquas nõ ſentiat.Calculos e corpore mire pellit:frangitq;:utiq; nigrum.Qua de cauſa potius q̃ ꝙ in ſaxis naſceretur:et a noſtris ſaxifragum appellatum crediderim. Bibitur e uino quãtũ terni decerpſere digiti.Vrinam cient.Serpentium et araneoꝝ uenenis reſiſtũt. In uino decocti aluum ſiſtunt.Capitis dolores corona ex iis ſedat. Cõtra ſcolopẽdræ morſus illinunt crebro auferendi:ne pereant.Hoc et in alopeciis.Strumas diſcutiũt: furfureſque in facie:& capitis manãtia ulcera.Decoctum ex iis prodeſt ſuſpirioſis:& iocineri:& lyeni:& felle ſuffuſis:& hydropicis.Stranguriæ illinunt:& renibus cũ ab-ſinthio.Secundas cient et menſtrua:Sãguinem ſiſtunt ex aceto:aut rubi ſucco poti. Infãtes quoq; ulcerati perungũtur ex iis cum roſaceo et uino prius.Folium in urina pueri impubis tritum quidem cum afro nitro & illitum uentri mulierum:ne rugoſus fiat:præſtare dicitur. Perdices et gallinaceos purgatiores fieri putãt in cibum eorum additis:pecoriq; eſſe utiliſſimos.

DE Picride:Theſio:& Aſphodelo: Halimo:& Acantho:& Bupreſti:Elaphoboſco:Scandice: & Laſina:& de Caucalide: Sio:Syllibo:Scolymo ſiue Limonio: & Soncho:Condrilo ſiue Condrili:et Boletis. Capitulum uigeſimumſecundum.

PIcris ab inſigni amaritudinis cognominatur:ut diximus: rotundo folio. Tollit eximie uerrucas.Theſium quoq; nõ diſſimili amaritudine eſt.ſed purgat aluũ: in quem uſum terit ex aqua. Aſphodelum de clariſſimis herbaꝝ:quam heroion aliq appellauerunt:Heſiodus & in ſiluis naſci dixit.Dionyſius marem ac fœminã eſſe. De-fectis corporibus et ptyſicis conſtat bulbos eius cum ptiſana decoctos aptiſſime me-deri:panemque ex iis cum farina ſubactum ſaluberrimum eſſe. Nicander & contra ſerpentes ac ſcorpiones uel caulẽ manthericẽ uocamus:uel ſemen:uel bulbos dedit in uino tribus drachmis.Subſtrauitq; ſomno cõtra metus.Datur & contra uenenata ma-rina:& contra ſcolopendras terreſtres.Cochleæ mire in campania caulẽ eũ pſequunt: & ſuggendo arefaciunt.Folia quoq; illinũtur uenenatoꝝ uulneribus ex uino. Bulbi neruis articuliſq; cum polẽta tuſi illinũtur.Prodeſt & conciſis ex aceto lichenas fricare. itẽ ulceribus putreſcẽtibus ex aqua imponere.mãmaꝝ quoq; & teſtiũ ĩflãmatiõibus. Decocti in fæce uini oculoꝝ epiphoris ſuppoſito linteolo medent. Foliis in quocunq; morbo decoctis magis medici utunt.Itẽ ad tibiaꝝ tetra ulcera:rimaſq; corpoꝝ q̃cũq; in parte farina arefactoꝝ.Autumno autẽ colligunt:cum plurimum ualent. Succus

quoq; ex tusis expressus aut decoctus utilis fit corporis dolori cum melle. Item odorẽ corporis iucundum affectantibus cum iri arida & sale exiguo. Folia etiam supradictis medẽtur. Et strumis: panis: ulceribus in facie decocta cum uino. Cinis e radice alope-cias emendat: et rimas pedum. Decoctæ radicis in oleo succus ꝑniones et ãbusta. Et ad grauitatem aurium infunditur. A contraria aure in dolore dẽtium. Prodest et uri-næ pota modice radix: et menstruis: et lateris doloribus. Item ruptis conuulsis: tussi-bus drachmæ põdere in uino pota. Eadem et uomitiones adiuuat cõmãducata. Seĩe sumpto turbatur uenter. Chrysermus et parotidas in uino decocta radice curauit. Itẽ strumas admixta cacia ex uino. Quidam aiunt: si imposita radice pars eius in fumo suspendatur: & quarta die soluatur: una cum radice arescere strumam. Sophocles ad podagras utroq; modo cocta crudaq; usus est. Ad perniones decoctam ex oleo dedit. et suffusis felle in uino: et hydropicis. Venerem quoq; concitari cum uino et melle perunctis aut bibentibus tradiderũt. Xenacrates & lichenas & psoras radice in aceto decocta tolli dicit. Item si cocta sit cum hyoscyamo & pice liquida: alarum quoq; et fœminum uitia. Et capillum crispiorẽ fieri raso prius capite: si radice ea fricet᷑. Simus lapides renum in uino decocta atq; pota eximit. Hippocrates semen eius ad impetus lyenis dari censet. Iumentoꝝ quoq; ulcera ac scabiem radix illita aut decoctæ succus ad pilum reducit. Mures etiam eadem fugantur. Cauerna præclusa moriunt᷑. Aspho-delon ab Hesiodo quidã halimon appellari existimauere: quod falsũ arbitror. Est enĩ suo nomine halimon non parui et ipsum erroris inter auctores. Alii enĩ froticẽ esse dicunt densũ: candidum: sine spina: foliis oleæ: sed mollioribus. Coq᷑ aũt hoc ciboꝝ gratia. Radix tormina discutit drachmæ pondere in aqua mulsa pota. Item conuulsa rupta. Alii olus maritimum esse dixere salsum: & inde nomen foliis in rotunditatem longis: laudatum in cibis. Duoꝝ præterea generꝝ siluestre: & mitius: utrunque ꝓdesse dysentericis & exulceratis cum pane: stomacho uero ex aceto. Vlceribus uetustis illinit᷑ crudum: & uulnerum recentium impetus lenire perhibet᷑: & luxatorum pedum ac uesicæ dolores. Siluestri tenuiora folia. sed in iisdem remediis effectus maiores: et in sanãda hominum ac pecoꝝ scabie. Præterea nitorẽ corpori fieri: dentibusq; cãdorem: si fricent᷑ radice ea. Semine linguæ subdito sitim non sentiri. Hoc quoque mandi. Et utraq; etiam condiri. Crateias etiam tertium genus tradidit longioribus foliis & hir-sutioribus: odore cupressi: nasci sub hedera: maxime prodesse opisthotonicis: cõtracti-onibus neruorum tribus obolis in sextarium aquæ. Acanthos est topiaria & urbana herba: e lato longoq; folio crepidines marginum adsurgentiumq; puluinorum toros uestiẽs. Duo genera eius sunt: aculeatum & crispum: quod breuius. Alteꝝ lene: quod aliq pederoton uocant. alii melamphyllum. Huius radices ustis luxatisq; mire ꝓsũt. Itẽ ruptis conuulsis: ptysin metuẽtibus ĩcoctæ cibo: maxime ptisana. Podagris quoq; illinunt᷑ tritæ et calefactæ calidis. Bupleuron in sponte nascentium herbaꝝ numero græci habent: caule cubitali: foliis multis: longisque: capite anethi: laudatum in cibis: Hippocrate in medicina: Glaucone: et Nicandro. Semẽ cõtra serpẽtes ualet. folia ad secundas fœminaꝝ uel succum ex uino illinũt. Et strumis folia cum sale et uino. Ra-dix contra serpentes dat᷑ in uino: et urinæ ciendæ. Buprestin magna ĩ cõstantia græci ĩ laudibus ciboꝝ etiam habuere. Iidẽq; remedia tanq̃ contra uenenum prodiderũt. Et ipsum nomen indicio est boum esse uenenum: quos dissilire degustata fatent᷑. Qua-propter nec de hac plura dicemus. Est uero causa quapropter uenena mõstremus ĩter gramineas coronas: nisi libidinis causa expetenda alicui uidetur: quam nõ aliter ma-gis accẽdi putãt: q̃ potu. Elaphoboscõ ferulaceum est geniculatum: digiti crassitudĩe: seĩe corimbis depẽdẽtibus: silis effigie: sed nõ amaris: foliis olusatri. et hoc laudatum in cibis. Quippe etiam cõditum ꝓrogatur ad urinam ciendam: lateris dolores sedã-dos: rupta conuulsa sanãda: inflationes discutiendas: coli quoque tormenta. Contra serpẽtium omniumq; aculeatorũ ictus. Quippe fama est hoc pabulo ceruos resistere

ſerpentibus. Fiſtulas quoq; radix nitro addito illitã ſanat. Siccanda autẽ in eos uſus
prius eſt: ne ſucco eius madeat: qui contra ſerpentiũ ictus facit eam deteriorẽ. Scãdix
quoq; in olere ſilueſtri a græcis ponit̃: ut Opion et Eraſiſtratus tradũt. Item decocta
aluum ſiſtit. Semĩe ſingultus confeſtim ex aceto ſedat. Illinitur ambuſtis: urinas cit.
Decoctæ ſuccus prodeſt ſtomacho: iocineri: renibus: ueſicæ. Hæc eſt: quã Ariſtophães
Euripidi poetæ obiicit iocularĩter matrem eius ne olus quidem legitimum uẽditaſſe:
ſed ſcandicem. Eadem erat enteriſcus: ſi tenuiora folia & odoratiora hr̃et. Peculiaris
laus eius: ꝙ fatigato uenere corpori ſuccurrit: marceſcenteſq; ſenio iã coitus excitat.
ſiſtit profluuia alba fœminaꝝ. Et laſinæ olus ſilueſtre habet̃ in terra repens cũ lacte
multo: florem fert candidum. conciliũ uocant. et huius eadẽ cõmendatio ad ſtimulã-
dos coitus. Cruda ex aceto ĩ cibo ſũpta mulieribus lactis ubertatẽ præſtat. Salutaris
eſt ptyſin ſentiẽtibus. Infantium capiti illita nutrit capillum: tenacioreq; eius cutem
efficit. Eſt & caucalis feniculo ſimilis: breui caule: flore candido: cordi utilis. Succus
eius bibitur ſtomacho perq̃commodatus: et urinæ: calculiſq; et arenis pellẽdis: & ue-
ſicæ pruritibus. Extenuat & lyenis iocineris renumq; pituitas. Semen mẽſes fœmĩarũ
adiuuat: bilemq; a partu ſiccat. Datur & contra profluuia genituræ uiris. Chryſippus
& conceptionibus eam putat conferre multum. bibitur in uino ieiunis. Illinitur et
contra uenena marinorum: ſicut Petricus in carmine ſuo ſignificat. His adnumerant
ſion latius apio in aqua naſcens: pinguius: nigrius: copioſũ ſemine: ſapore naſturcii.
prodeſt urinis: renibus: lyenibus: mulierumq; menſibus: ſiue ipſum in cibo ſumptũ:
ſiue ius decocti: ſiue ſemẽ e uino drachmis duabus. Calculos rũpit: aq̃ſq; quæ gignũt
eos: reſiſtit. Dyſentericis prodeſt infuſum. Item lentigini illitum: & mulierum uitiis ĩ
facie noctu illitum: momentiq; cutem emendat: et ramices lenit: et ſcabiem equorũ.
Syllibum chamæleonti albo ſimilem æque ſpinoſam ne in cilicia quidem: aut ſyria:
aut phœnice: ubi naſcitur: coquere tanti eſt: ita operoſa eius culina tradit̃. In medicia
nullum uſum habet. Scolymon quoq; in cibos recipit oriens: & alio nomine limoniõ
appellat. Frutex eſt nunq̃ cubitali altior: criſtiſq; foliorum ac radice nigra: ſed dulci.
Eratoſtheni quoq; laudata in pauperis cœna. Vrinã ciere præcipue traditur. Sanare
lichenas et lepras ex aceto. Venerem ſtimulari in uino: Heſiodo et Alcæo teſtibus: q̃
florente ea cicadas acerrimi cãtus eſſe: & mulieres libidinis auidiſſĩas: uiroſq; ĩ coitũ
pigerrimos ſcripſere: uelut prouidẽtia naturæ hoc adiumẽto tũc ualẽtiſſimo. Itẽ gra-
ueolẽtiam alarum emendat: radicis emedullatæ uncia in uini falerni heminis tribus
decocta ad tertias: & a balneo ieiuno. Itemque poſt cibum cyathis ſingulis pota. Miꝝ
eſt: quod Xenocrates ꝓmittit experimẽto uitiũ id ex alis per urinã effluere. Eſtur &
ſõchos: ut quem Theſeo apud Callimachum apponat Hecate caule uterq; albus: &
niger. lactucæ ſimiles ambo niſi ſpinoſi eſſẽt. caule cubitali ãguloſo: intus cauo: ſed q̃
fractus copioſo lacte manet. Albus qui e lacte nitor utilis orthopnoicis lactucaꝝ mõ.
Eraſiſtratus calculos per urinam pelli eo mõſtrat. et oris graueolẽtiam cõmanducato
corrigi. Succus trium cyathoꝝ mẽſura in uino albo & oleo calefactus adiuuat partus:
ita ut a potu ambulent grauidæ. Datur et in ſorbitione. Ipſe caulis decoctus facit la-
ctis abundãtiam nutricibus: coloremq; meliorem infantium. Vtiliſſimus iis: quæ lac
ſibi coire ſentiant. Inſtillatur auribus ſuccus: calidiſq; in ſtrãguria bibitur cyathi mẽ-
ſura: et in ſtomachi roſiõibus cum ſemine cucumeris: nucleiſq; pineis. Illinit̃ & ſedis
collectionibus. Bibitur contra ſerpentes ſcorpioneſq;. radix uero illinitur. Eademque
decocta in oleo punici mali calice aurium morbis præſidium eſt. Hæc omnia ex albo.
Cleomporus nigro prohibet ueſci: ut morbos faciente: de albo cõſentiens. Agathocles
etiam contra ſanguinem tauri demonſtrat ſucco eius uti. Refrigeratoriam tamẽ uim
eſſe conuenit nigro: ex hac cauſa imponendum cum polenta. Zenon radice albi ſtrã-
guriam docet ſanari. Chondrilon ſiue chõdrile folia habet intubi circũ roſis ſimilia:
caulem minus pedali ſucco madẽtem amaro: radice fabæ ſimili: aliquãdo numeroſã.

De boletis

Habet proximam terræ masticem tuberculo fabæ: quæ apposita fœminarum menses trahere dicit᷑. Tusa cum radicibus tota diuidit᷑ ĩ pastillos cõtra serpentes argumento ꝓbabili. Siquidem mures agrestes læsi ab iis hanc esse dicunt᷑. Succus ex uino coctæ aluum sistit. Eadem palpebrarum pilos inordinatissimos pro gummi efficacissime regit. Dorotheus stomacho et concoctionibus utilem suis carminibus pronunciauit. Aliqui fœminis et oculis: generationiq; uirorum contrariam putauere. Inter ea quæ temere manduntur: boletos merito posuerim. Optimus quidem est is cibus: sed ĩmẽso exemplo in crimen adductus ueneno Tiberio Claudio principi per hãc occasionẽ a coniuge dato Agrippina. quo facto illa terris uenenum alterum sibiq; ante oẽs Neronẽ suum dedit. Quorundam ex iis facile noscũtur uenena: diluto rubore: rancido aspectu: liuido intus colore: rimosa stri pallido per ambitum labro. Non sunt hæc in quibusdam. siccique et nitri similes ueluti guttas in uertice albas ex tunica sua gerunt. Voluam enim terra ob hoc prius gignit ipsum: postea in uolua ceu in ouo est luteũ. Nec tunicæ minor gr̃a in cibo infantis boleti. Rũpit᷑ hoc primo nascente: mox crescẽte in pediculo corpus absumit᷑: raroq; unq̃ geminis ex uno pede. Origo prima causaq; limo: & acescente succo madentis terræ: aut radicis ferme glandiferæ: initioq; spuma lentior. Dein corpus mẽbranæ simile. mox partus: ut diximus illa ꝑnicialia prorsusq; improbanda: si enim caligaris clauus si ferri uel calybis aliqua rubigo: aut pãni marcor affuerit: omnem illico succum alienum saporemq; in uenenum decoq̃t: depreheñdisseq; nisi agrestes possunt: atq; qui colligunt. Ducunt ipsi alia uitia. nunc quidẽ si serpentis cauerna iuxta fuerit: si patescentes primo adhalauerit: capaci uenenorum cognatione ad uirus accipiendum. Itaq; caueri cõueniet prius q̃ se cõdãt serpẽtes. signa erunt tot herbæ tot arbores fruticesq; ab emersu earum ad latebram usq; uernãtes & uel fraxini tantum folia nec postea nascentia: nec ante decidentia. Et boletis quidem ortus occasusq; omnis intra dies septem est.

DE Fungis et Silphio: & de Lasere medo. Cap. xx.

FVngorũ lentior natura: & numerosa genera: & origo non nisi ex pituita arborum. Tutissimi qui rubent callo minus diluto rubore q̃ boleti. Mox candidi: uelut apice flaminis: ĩsignibus pediculis. Tertiũ genus suillis uenenis accommodatissimũ. Familias nuper interemere: & tota conuiuia: Anneum Serenum præfectum Neronis uigilum et tribunos & centuriones quosq;. Voluptas tanta ancipitis cibi. Quidã discreuere arborum generibus: fico: ferula: & gummi ferentibus. Nos item fago aut robore aut cupresso ut diximus. Sed ista quis spondet ĩ uenalibus? Omniũ colos liuidus. his aberit ueneni argumẽtum: quo similior fuerit arborum fici. Aduersus hæc dicemus remedia: dicemusq;. interim sunt aliqua & in iis. Claudius stomacho utiles putat boletos. Siccãtur pẽdentes suilli iunco trãsfixi: quales a bithynia ueniũt. Hi fluxiõibus alui: quas rheumatismos uocant: medentur: excrescẽtibusq; in sede carnibus. minuũt enim eas: et tempore absumunt. Item lentigines & mulierum uitia in facie leuãt. Lauantur etiam ut plumbum in oculorum medicamenta. Sordidis ulceribus: et capitis eruptionibus: canum morsibus ex aqua illinuntur. Libet & coquendi dare aliq̃s cões in omni eorum genere obseruatiões: quando ipsæ suis mãibus deliciæ præparãt hunc cibum solum: & cogitatione ãte pascũt᷑: succineis nouaculis aut argenteo apparatu comitãte. Noxii erunt fungi: qui in coquendo duriores fiunt. Innocentiores: q nitro addito coquẽt᷑: si utiq; percoquãt᷑. Tutiores fient cum carne cocti: aut cum pediculo piri. Prosũt & pira cõfestĩ sumpta. Debellat eos & aceti natura cõtraria his. Hymbribus proueniũt omnia hæc. Hymbre & silphion uenit primo e cyrenis: ut dictum est. Ex syria nũc hoc maxime ĩportat᷑ deterius parthico: sed medico melius: extĩcto omni cyrenaico ut diximus. Vsus silphii ĩ medicina. nam folia ad expurgãdas uuluas: pellẽdosq; emortuos partus decoquũt᷑ in uino albo odorato: ut bibat᷑ mẽsura acetabuli a balneis. Radix prodest arteriis exasperatis: & collectionibus sãguinis illinit᷑. Sed &

xxii

in cibis cōcoquit̃ ægre. Inflationes facit & ructus. Vrinæ quoq; noxia. Suggillatis cū uino & oleo amicissīa: et cū cæra strumis. Verrucæ sedis crebriore eius suffitu cadūt. Laser e silphio profluens quo diximus modo: inter eximia est naturæ dona numeratum. Pluribus compositionibus inserit̃. Per se aūt algores excalfacit. potum neruorū uitia extenuat. Fœminis datur in uino. Et lanis mollibus admouet̃ uuluæ ad menses ciendos. Pedū clauos circūscarificatos ferro mixtū cæræ extrahit. Vrinam ciet ciceris magnitudine dilutum. Andrias spondet copiosius sumptum: nec inflationes facere: & concoctioni plurimum conferre senibus & fœminis. Item hyeme q̃ æstate utilius: ueruntamen aquam bibentibus: cauendumque ne qua sit exulceratio intra. Ab ægritudine recreationi efficax in cibo. Tempestiue enim datum cauterium optin&: assuetis etiam utilius q̃ expertibus. Extera corporum indubitatas confessiones habent. Venena telorum et serpentium extinguit potum: ex aqua uulneribus iis circunlinitur. Scorpionum tantum plagis ex oleo. Vlceribus uero non maturescentibus cū farina hordeacea uel fico sicca. Carbunculis cum ruta uel cū melle: uel per se uisco suplitū ut hæreat. sic & ad canis morsus. Excrescentibus circa semē cum germine punici mali ex aceto decoctum. Clauis pedum: q uulgo morticini appellantur: nitro mixto. Ante subactas carnes replet cū uino & croco: aut pipere: aut muriū fimo & aceto. Perniões ex uino fouet: et ex oleo coctum imponitur. Sic & callo. Clauis pedum suprasis præcipuæ utilitatis. Contra aquas malas: pestilentes tractus: uel dies. In tussi: uua: fellis ueteris suffusione: hydropicis: raucitatibus. confestim enim purgat fauces: uocemq; reddit. Podagras in spungia dilutum postea lenit. Pleureticis in sorbitione uinū poturis datur. contractionibus: opisthotonicis: ciceris magnitudine cæræ circunlitū. In angina gargarissatur. Anhelatoribus & in tussi uetusta cum porro ex aceto dat̃: atq; ex aceto iis: qui coagulum lactis sorbuerint. Præcordiorum uitiis: syntecticis: comitialibus cum uino in aqua mulsa: linguæ: paralysi. Coxendicibus lumborum doloribus cum decocto melle illinitur. Non censuerim: quod auctores suadent: cauernis dentiū in dolore inditum cæra includi: magno experimēto hominis: qui se eadem causa præcipitauit ex alto. quippe tauros inflammat naribus illitis. Serpentes auidissimas uini admixtum rumpit: ideo nec inungi suaserim cum attico melle: licet præcipiāt. Quas habeat utilitates admixtum aliis immensum est referre. & nos simplicia tractamus: quoniam in his naturam esse apparet: in illis coniecturam sæpe fallacem: nulli satis custodita ī mixturis concordia naturæ ac repugnātia. Qua de re mox plura dicemus.

DE Natura mellis & aqua mulsa. Et quare genere ciborū mores īmutētur. Et de melitide: & cæra. Capitulum. xxi.

[margin: Apollini natura]

NOn esset mellis auctoritas ī precio minor q̃ laseris: ni ubiq; nasceret̃. Illud ipsa fabricata sit natura. Sed huic gignēdo animal: ut diximus innumeros ad usus si quotiens misceatur æstimemus. Prima propolis alueorum de qua diximus. aculeos & omnia īfixa corpori extrahit: tubera discutit: dura concoquit: dolores neruorū mulcet: ulceraq; iam desperātia cicatrice īcludit. Mellis quidem ipsius natura talis est: ut putrescere corpora nō sinat iucūdo sapore atq; nō aspero. Alia q̃ salis nat̃a faucibus: tōsillis: āginæ: omnibusq; oris desideriis utilissimum: arescētiq; in febribus līguæ. Iā uero peripneumonicis pleureticis decoctum. item uulneribus: a serpēte percussis. Et cōtra uenena fungorum. Paralyticis in mulso: quāq̃ suæ mulso dotes cōstāt. Mel auribus īstillatū cū rosaceo lēdes & fœda capitis animalia necat. Vsus despumati sēper aptior: stomachū tamē īflat: bilem auget: fastidiū creat: et oculis per se īutile aliqui arbitrant̃. Rursus quidam angulos exulceratos melle tāgi suadēt. Mellis causas atq; differētias natiōesq;: & iudicationem in apium: ac deīde florum natura diximus: cū ratio operis diuidi cogeret miscēda. Rursus naturā rex pernoscere uolētibus ī mellis operibus & aqua mulsa tractari debet. Duo genera eius subitæ ac recentis: alterum ī ueteratæ. Repentina despumato melle præclaram utilitatem hab& ī cibo ægrotātiū

leui.hoc est alicæ elutæ:uiribus recreandis:ore stomachoq; mulcẽdo:ardore refrigerã/do.frigidam enim utilius dari uentri molliendo.Inuenio etiam apud auctores hunc potũ bibẽdum alsiosis.Itẽ animi humilis & præparci:quos illi dixere micropsychos. Est & ratio subtilitatis immẽsæ a Platõe descendens.Corpusculis rer; leuibus scabris ãgulosis rotundis magis aut minus ad aliorum naturã accedentibus:ideo non eadẽ omnibus amara aut dulcia esse.sic & in lassitudĩe proniores esse ad iracundiã:& ĩ siti. Ergo & hæc animi asperitas:seu potius animæ dulciore succo mitigatur.Lenit trãsitũ spiritus:& molliores facit meatus:ne scindãt euntem redeuntẽq;.Experimenta in se cuiq;.Nullius non ira luctusq; tristiciæ.Omnis animi impetus cibo mollitur.Ideoq; obseruanda sunt quæ non solum corpor; medicinã:sed & morũ habent.Aqua mulsa & tussientibus utilis traditur.Calefacta incitat uomitiões.Cõtra uenenum psimythii salutaris addito oleo.Item cõtra hyoscyamum cum lacte maxime asinino. Et contra hallicaccabim:ut diximus.Infundit̃ & auribus:& genitalium fistulis.Uuluis ĩponit̃ cum pane molli.Subitis tumoribus:luxatis:leniendisq; omnibus.Inueteratæ autem usũ dãnauere posteri.Minus ĩnocente aqua:minusq; uino firmũ.Lõga tñ uetustate transit in uinum:ut constat inter omnes:stomacho inutilissimũ:neruisq; contrariũ. Sẽper mulsum ex uetere uino utilissimum:facilliẽq; cum melle concorporatur:quod in dulci nunq̃ euenit.Ex austero factum non implet stomachum.Neque ex decocto melle:minusq; inflat.quod fere euenit.Appetentium quoq; reuocat auiditatem cibi. Aluum mollit frigido potu pluribus:calido sistit.Corpora auget.Multi senectã lõ/gam mulsi tantum intritu tolerauere:neq; alio ullo cibo. Celebri Pollionis Romuli exemplo:quem centesimum annum excedentem cum diuus Augustus hospes inter/rogaret:qua nã ratione maxime uigorẽ illum animi corporisq; custodisset:ille rñdit: Intus mulso:foris oleo.Uarro regium morbum cognominatum aquatorum tradit: quoniã curetur mulso.Melitides quo fieret modo ex musto & melle docuimus in rõe uini.Sæculis iã fieri non arbitror.Hoc genus inflationibus obnoxium. Solebat tamẽ inueteratum alui causa dari in febre.Item articulario morbo:& neruorum ĩfirmitate laborãtibus:et mulieribus uini abstemiis.Mellis naturæ adnexa cæra est:de cuius ori/gine et bonitate nationibusq; suis diximus locis. Omnis autẽ mollit:calfacit:explet corpora.recens melior.Dat̃ in sorbitione dysentericis.Fauiq; ipsi in pulte alicæ prius tostæ.Aduersat̃ lactis naturæ.ac milii magnitudĩe decẽ grana cæræ hausta:nõ patiũt̃ coagulari lac in stomacho.Si inguẽ tumeat:albam cærã in pube fixisse remedio est. Nec huius usus:quos mixta aliis præstat:enumerare medicina possit.sicuti nec cæte/ror; quæ cum aliis prosunt.Ista ut diximus ingeniis constãt. Non fecit cærata mala/gmata:emplastra:collyria:ãtidota:parens illa ac diuina rer; artifex.Officinar; immo uerius auariciæ cõmẽta sunt.Naturæ quidẽ opera absoluta atq; perfecta gignuntur: paucis ex causa nõ ex cõiectura rebus assumptis:ut succo aliquo sicca temperatur ad meatus:aut corpore alio humẽtia adnixus.scrupulatim quidẽ colligere ac miscere ui/res:nõ cõiecturæ humanæ opus:sed impudẽtiæ est.Nos nec indicar; arabicarumque mercium aut externi orbis attingimus medicinas.Nõ placẽt remediis tã longe nascẽ/tia.Nõ nobis gignunt̃.immo ne illis quidẽ:alioquin nõ uenderent. Odorum causa: unguentor;q;:& deliciar;:si placet etiã superstitionis gr̃a emant̃:quoniã thure sup/plicamus & costo.Salutẽ quidẽ sine iis posse constare:uel ob id probabimus:ut tãto magis sui delicias pudeat.Sed medicinas e floribus coronamẽtisq; & hortẽsiis:quæq; mandunt̃ herbis ꝓsecuti:quonã mõ frugum omittemus:nimir; & has indicare con/ueniet.

Cõtra cõpositiões medicorum medicinæ ex frugibus. Cap. xxii.

IN primis sapientissima animaliũ esse constat:quæ fruge uescant̃.Siliginis gra/na combusta & trita in uino amineo oculis illita epiphoras sedãt. Tritici uero ferro combusta iis:quæ frigus usserit:præsẽtaneo sunt remedio.Farina tritici ex aceto cocta neruorum contractionibus:cum rosaceo uero & fico sicca mixisque decoctis.

Furfures tonsillis faucibusq; gargarissatione prosunt. Sex. Pōpeius prætorii uiri pater hispaniæ citerioris princeps cum horreis suis uentilādis præsideret: correptus dolore podagræ mersit ī triticum sese super genua: leuatusq; siccatis pedibus mirabili modo hoc postea remedio usus est. Vis tanta est: ut cados plenos siccet. Paleā quoque tritici uel hordei calidā īponi ramicū incōmodis experti iubent. quaq; decoctæ sunt aqua foueri. Est in farre uermiculus teredini similis: quo cauis dentiū cæra incluso cadere uitiati dicuntur: etiam si fricentur. Olyrā arīcam diximus uocari. hac decocta fit medicamentū: quod ægyptii aterā uocant: infantibus utilissimū: sed & adultos illinunt eo. Farina ex hordeo & cruda & decocta collectiones īpetusq; discutit: lenit & cōcoqt. Decoquitur alias in mulsa aqua: aut fico sicca. Ad iocineris dolores eā ī posca īpositā concoq opus est aut cū uino. Cū uero intercōcoquendū discutiendūq; cura est: tunc ī aceto melius: aut in fæce aceti: aut cotoneis pirisue decoctis. Ad multipedum morsus cum melle. ad serpentiū in aceto: & cōtra suppurantias. ad extrahendas suppuratiōes ex posca: addita resina & galla. Ad concoctiones uero & ulcera uetera cum resina. Ad duricias cū fimo colūbaꝝ: aut fico sicca aut cinere. Ad neruoꝝ inflammationes: aut intestinoꝝ uel auriū uel uirilium dolores cum papauere aut meliloto: & quotiens ab ossibus caro recedit. Ad strumas cū pice & īpubis pueri urina. Cū oleo & fœno græco contra tumores præcordioꝝ: uel in febribus cum melle uel adipe uetusto. Suppuratis triticea farina multo lenior. Neruis cū hyoscyami succo illinitur. Ex aceto & melle lētigini. Zea ex qua alicam fieri diximus: efficatior etiam hordeacea uidetur: trimestris mollior. Ex uino rubro ad scorpionū ictus tepida: & sanguinē excreantibus. Item arteriæ. Tussi cū caprino seuo: aut butyro. Ex fœno græco mollissīa omniū. Vlcera manātia sanat: & furfures corporis: stomachi dolores: pedes & māmas cum uino & nitro cocta. Herina magis cæteris purgat ulcera uetera & grāgrenas. Cum rhaphano & sale & aceto lichenas. Lepras cum sulphure uiuo. Et capitis dolores cū adipe anserino īposita fronti. Strumas et panos cōcoquit in fimo columbino et lini semine decocta in uino. De polētæ generibus in frugū loco satis diximus: locoꝝ ratiōe: quæ a farina hordei distat eo ꝙ torretur. Ad stomachū utilis: aluum sistit: īpetusq; rubicūdi tumoris. Et oculis illinitur & capitis dolori cum mēta: aut alia refrigerāte herba. Itē ꝑnionibus et serpētiū plagis. Itē ābustis ex uino. Inhibet quoque pustulas. Farina in pollinem subacta uī extrahēdi humoris habet: ideo et cruore suffusis in fascias usque sanguinē perducit. efficacius ī sapa. Imponitur et pedum callo: clauisq;. Nam cum oleo uetere ac pice decocta polline cōdylomata et alia omnia sedis uitia q̄maxīe calido mirabilem ī modum curantur. Pulte corpus augetur. Farina qua chartæ glutinantur: sanguinem excreātibus datur tepida sorbēda: efficaciter prodest. Alica res romana est: et nō pridē excogitata: alioquin non ptisanæ potius laudes scripsissēt græci. Nōdū arbitror pompeii magni ætate ī usu fuisse. et ideo uix quicq̄ de ea scriptum ab Asclepiadis schola. Esse quidem eximie utilem nemo dubitat: siue eluta detur ex aqua mulsa: siue in sorbitiōes decocta: siue in pulte. Eadem in aluo sistenda torretur. dein fauoꝝ cæra coqt̃: ut supra diximus. Peculiaris tamen longo morbo ad tabitudinem redactis subuenit: ternis eius cyathis in sextarium aquæ sensim decoctis: donec omnis aqua consumat̃. postea sextario lactis ouilli aut caprini addito per continuos dies mox adiecto melle. Tali sorbitiōis genere emendantur synthexes: quæ sunt ex iis sumptæ. Milio sistitur aluus. Discutiunt̃ tormina: in quem usum torretur āte. Neruorum doloribus et aliis feruēs in sacco ponitur. neque aliud utilius: quoniam leuissimum: mollissimūq; est: et caloris capacissimum. Itaque talis usus eius est ad omnia: quibus calor ꝓfuturus est. Farina eius cum pice liquida serpentium et multipede plagis īponitur. Panicum Diocles medicus mel frugum appellauit. Effectus habet quos milium. In uino potū prodest dysentericis. Similiter iis: quæ uaporanda sunt: excalfactum imponitur. Sistit aluū ī lacte caprino decoctum: & bis die haustum. Sic prodest et ad tormina. Sesama

Milium

Sesama

trita in uino ſumpta inhibet uomitiones. Auriū inflammationi illinitur: et ābuſtis. Eadem efficit & dum in herba eſt. Amplius hoc oculis imponit̃ decocta in uino. Stomacho inutilis cibus: et animæ grauitatem facit. Stellionum morſibus reſiſtit: item ulceribus quæ cacoethe uocant. Et auribus oleum: quod ex ea fit: prodeſſe diximus. Seſamoides a ſimilitudīe nomē accipit: grano amaro: folio minore. Naſcit̃ ī glarioſis. Detrahit bilē in aqua potum. Semē illinitur igni ſacro. Diſcutit panos. Eſt etiā nunc aliud ſeſamoides anticyræ naſcens: quod ideo aliqui anticyricon uocāt: cætera ſimile erigerōti herbæ: de qua ſuo dicemus loco. Granum ſeſamæ datur in uino dulci ad detractiones: quantum trinis digitis capitur. Miſcent & elebori albi unum et dimidium obolum. Purgationē eam adhibētes maxime inſanæ melācholiæ: comitialibus: podagris. Et per ſe drachmæ pōdere exinanit.

Hordeum

Hordeum optimum quod candidiſſimum. Succus decocti in aqua cæleſti digeritur in paſtillos: ut infūdatur exulceratis ītraneis & uuluis. Cinis eius ābuſtis illinitur: et carnibus: quæ recedunt ab oſſibus: et eruptionibus pituitæ: muris aranei morſibus.

dentes

Idē aſperſo ſale ac melle cādorem dentibus & ſuauitatē oris facit.

contra pedū malū

Eos qui pane hordeaceo utunt̃: morbo pedū tētari negāt. Nouēq; granis ſi furunculum quis circunducat: ſingulis ter manu ſiniſtra & omnia in ignem abiiciat: confeſtim ſanari aiunt. Eſt & herba phœnicea appellata a græcis: a nr̃is uero hordeum murinum. Hæc trita ex uino pota præclare ciet mēſes. Ptiſanæ quæ ex hordeo fit: laudes uno uolumine condidit Hippocrates: quæ nunc ōes in halicā trāſeūt. Contra quanto innocentior eſt halica: Hippocrates tantum ſorbitionis gr̃a laudauit: quoniā lubrica ex facili hauriretur: quoniā ſitī arcer&: quoniā ī aluo nō tumeſceret: quoniam facile redderetur. & aſſuetis hic ſolus cibus in febribus die poſſet dari: tantū remotus ab iſtis qui medicinam fame exercent. Sorbitione tamen dari totum uetuit. Aliudue q̃ ſuccum ptiſanæ. Itē uetuit q̃diu pedes frigidi eſſent: tunc qdē nec potionē dandam. Fit & ex tritico glutinoſior: arteriæq; exulceratæ utilior. Amylō hebetat oculos: & gulæ inutile contra q̃ creditur. Item ſiſtit aluum. Epiphoras oculoꝝ inhibet: & ulcera ſanat. Item puſtulas & fluitiones ſanguinis. Genas duras emollit. Datur cum ouo iis: qui ſāguinē reiecerint. In ueſicæ uero dolore ſemuncia amyli cū ouo & paſſis tribus ſufferuefacta a balneo. Quin et auenæ farina decocta in aceto tollit neruos.

Ex pane medicine

Panis ipſe quo uiuitur innumeras pene cōtinet medicinas. Ex aqua enim & oleo aut roſaceo mollit collectiones. Ex aqua mulſa duricias ualde mitigat. Datur ex uino ad diſcutienda ualens: aut quæ præſtringi opus ſit. Et ſi magis etiamnum ex aceto. Aduerſus acutas pituitæ fluxiōes: quas græci rheumatiſmos uocant. Item ad pcuſſa luxata. Ad omnia autē hæc fermentatus: q uocat̃ autopyrus: utilior. Illinit̃ & paronychiis. Et callo pedum in aceto ueteri. Nauticus panis tuſus atq; iterum coctus ſiſtit aluū. Vocis ſtudioſis & cōtra diſtillatiōes ſiccum eſſe primo cibo utiliſſimum eſt. Sitanius hoc eſt trimeſtris incuſſa in facie: aut diſquammata cum melle aptiſſime curat. Candidus ægris aqua calida frigidaue madefactus leuiſſimum cibum præbet. Oculorum tumori ex uino imponitur: ſic et puſtulis capitis: aut adiecta arida myrto. Tremulis panem ex aqua eſſe ieiunis ſtatim a balneis demonſtrant. Quin et grauitatem odoꝝ cubiculis uſtus emendat: et uini in ſaccis addito. Auxiliat̃ et faba. Nāque ſolida fricta feruenſque in acri aceto coniecta: torminibus medet̃. In cibo freſſa et cum allio cocta contra deploratas tuſſes ſuppuratiōeſque pectorum quotidiano cibo ſumit̃: et commanducata ieiuno ore etiam ad furunculos maturādos: diſcutiendoſue imponit̃. Et in uino decocta ad teſtium tumores et genitalium. Lomēto quoque ex aceto decocto tumores maturat: atque aperit. Item liuoribus combuſtis medet̃. Voci eam prodeſſe auctor eſt. M. Varro. Fabalium etiam ſiliquaꝝque cinis ad coxendices: et ad neruoꝝ ueteres dolores cū adipis ſuilli uetuſtate pdeſt. et p ſe cortices decocti ad tertias ſiſtūt aluū.

Ex lente

Lens optima quæ facillime coqt̃. eaq; quæ maxime aquā abſorbet. Aciem qdē oculorum obtundit: et ſtomachum inflat. ſed aluum ſiſtit in cibo: magiſq; diſcocta

cæleſti aqua. Eadẽ ſoluit minus percocta. Puſtulas ulcerꝝ rumpit. Eaq;: quæ intra os
ſunt: purgat: & adſtringit. Collectiões omnes impoſita ſedat: maximeque exulceratas
& rimoſas. Oculorum autẽ epiphoras cum meliloto aut cotoneo. Contra ſuppurãtia
cũ polẽta imponitur. Decoctæ ſuccus ad oris exulcerationes & genitalium adhibetur.
Ad ſedẽ cũ roſaceo aut cotoneo. In iis: quæ acrius remediũ exigũt: cũ putamĩe punici:
melle modico adiecto. Ad id demũ: ne celeriter inareſcat: adiiciunt & betæ folia. Im-
ponit̃ & ſtrumis paniſq; uel maturis uel matureſcentibus ex aceto diſcocta. Rimis ex
aqua mulſa: & grangrenis cum punici germine. Item podagris cum polẽta: & uuluis:
& renibus: & pernionibus. ulceribus difficile cicatricẽ trahentibus. Propter diſſolutio-
nem ſtomachi. xxx. grana lentis deuorantur. In choleris quoq; & dyſenteria efficacior
eſt in tribus aquis cocta. In quo uſu melius ſemper eã torrere: aut tũdere: ut tenuiſſĩa
detur uel per ſe uel cũ cotoneo malo aut piris aut myrto aut intubo erratico aut beta
nigra aut plantagine. Pulmoni eſt inutilis: & capitis dolori: neruoſiſq; omnibus: et
felli: nec ſomno facilis. Ad puſtulas utilis: ignique ſacro & mammis in aqua marina
decocta. In aceto autem duricias & ſtrumas diſcutit. Stomachi quidẽ cauſa polentæ
modo potionibus inſpergitur. Quæ ſunt ambuſta aqua ſemicocta curat. Poſtea trita
& per cribrum effuſo furfure: mox procedente curatione addito melle. Ex poſca coq̃t̃
ad guttura. Eſt & paluſtris lens & per ſe naſcẽs in aqua non fluente refrigeratoriæ
naturæ. Propter quod collectionibus illinit̃: & maxime podagris: & per ſe et cum po-
lenta. glutinat et interanea procidentia. Eſt ſilueſtris et eleliſphacos dicta a græcis: ab
aliis phacos. Ea eſt ſatiua lẽte leuior: & folio minore atq; ſicciore: & odoratiore. Eſt &
alterũ genus eius ſilueſtris: odore graui. hæc mitior. Folia habet cotonei mali effigie:
ſed minora et candida: quæ cum ramis decoquunt̃. Menſes cit: et urinas: et paſtinacæ
marinæ ictus ſanat. Torporẽ aũt obducit percuſſo loco. Bibitur cum abſinthio ad dy-
ſenteriam. Cum uino eadem cõmorantes mẽſes trahit. Abundãtes ſiſtit decocto eius
poto. Per ſe impoſita herba: uulnerum ſanguinẽ cohibet. Sanat et ſerpentiũ morſus.
Et ſi in uino decoquat̃ pruritus teſtiũ ſedat. Noſtri qui nũc ſunt herbarii eleliſphacõ
græce: latine ſaluiam uocant mente ſimilem canam odoratam. partus emortuos ea
appoſita extrahunt. item uermes auriũ ulcerumque. Cicer et ſilueſtre eſt: foliis ſatiuo
ſimile: odore graui. Sed ſi largius ſumatur: aluus ſoluitur: et inflatio contrahitur: et
tormina. Toſtũ ſalubrius habet̃. Cicercula etiam nunc magis in aluo proficit. Farina
utriuſque ulcera manantia capitis ſanat: efficacius ſilueſtris. item comitiales et ioci-
nerum tumores: et ſerpentium ictus. Cit menſes et urinas: grano maxime. Emendat
et lichenas: et teſtium inflammatiões: regium morbũ: hydropicos. Lædũt omnia hæc
genera exulceratam ueſicam et renes. Grangrenis utiliora cum melle et iis: quæ cacoe-
the uocant̃. Verrucarum in omni genere prima luna ſingulis granis ſingulas tangũt.
Eaque grana in linteolo deligata abiiciũt poſt ſe: ita fugari uitium arbitrãtes. Noſtri
præcipiũt arietinum in aqua cum ſale diſcoquere: ex eo bibere cyathos binos in diffi-
cultatibus urinæ. Sic et calculos pelli: morbumque regium. eiuſdem foliis ſarmẽtiſq;
decoctis aqua q̃maxime calida morbos pedum tolli: & ipſum calidum tritũq; illitũ.
Columbini decocti aqua horrorem tertianæ et quartanæ minuere tradit̃. Nigrũ autẽ
cum gallæ dimidio tritum oculorum ulceribus ex paſſo medet̃. De eruo quædã ĩ mẽ-
tiõe eius diximus: nec potẽtiã ei minorem ueteres q̃ braſſicæ tribuere. Contra ſerpẽtiũ
ictus ex aceto ad crocodilorum: hominumque morſum. Si qs eruũ quotidie ieiunus
edat lyenem eius abſumi certiſſimi auctores affirmant. Farina eius (ut ait Varro) ma-
culas ex toto corpore emendat. Serpere uulnera non patit̃. In mammis efficaciſſimũ.
Carbũculos rũpit ex uino. Vrinæ difficultates: inflãmationẽ: uitia iocineris: tenaſmõ
quæ cibum non ſentiãt: atropha appellata: toſtum et in nucis auellanæ magnitudinẽ
melle collectum deuoratumque corrigit. Item impetigines ex aceto coctũ et quarto
die ſolutum. Panos in melle ſuppurare prohibet impoſitum. Aqua decoctum pruriões

ſaluiam

Cicer

De Eruo

Lib. xxii. explicit

Lupini

& pruritus ſanat fouendo. Quin et uniuerſo corpori: ſi quis quotidie ieiunus biberit: meliorē fieri colorē exiſtimāt. Cibis idē hominis alienum. Vomitiōes mouet. Aluum turbat. Capiti & ſtomacho onerosū. Genua quoq; degrauat. Sed madefactū pluribus diebus miteſcit. Bubus iumentiſque utiliſſimum. Siliquæ eius uirides: priusq̄ indureſcāt: cum ſuo caule foliiſque cōtritæ capillos nigro colore inficiunt. Lupini quoq; ſilueſtres ſunt omnimodo minores ſatiuis: præterq̄ amaritudine. Ex omnibus quæ eduntur: ſicco nulli minus pōderis eſt: nec plus utilitatis. Miteſcunt cinere aut aqua calida. Diſcolorē hominem frequētiores in cibo exhilarāt. Amari cōtra aſpidas ualēt. Vlcera atra aridi decorticatique triti ſuppoſito linteolo ad uiuum corpus redigunt. Strumas parotidas in aceto cocti diſcutiunt. Succus decoctorum cum ruta & pipere uel in febri dat̄ ad uētris animalia pellenda minoribus. xxx. annoꝝ. Pueris uero etiam īpoſiti in uentrē ieiunis proſunt. Et alio genere toſti: & in defruto poti uel ex melle ſumpti. Iidem auiditatē cibi faciūt. faſtidium detrahunt. Farina eorum aceto ſubacta papulas prurituſque in balneis illita cohibet: & per ſe ſiccat ulcera. Liuores emēdat. Inflammatiōes cum polenta ſedat. Silueſtrium efficacior uis eſt contra coxendicū et lumboꝝ debilitatem. Ex iiſdem decocta lentigines & fouentium cutem corrigunt. Si uero ad mellis craſſitudinē decoquant̄ ſatiui: uitiligies nigras & lepras emendāt. Satiui quoque rumpunt carbunculos īpoſiti: panos & ſtrumas minuunt: aut maturāt. Cocti ex aceto cicatricibus candidum colorē reddunt. Si uero cæleſti aqua decoquāt̄: ſuccus ille ſmegma fit: quo ſolēt fouere grangrenas: eruptiōes pituitæ: ulcera manātia utiliſſimum. Expedit ad lyenē bibere: & cum melle menſtruis hærentibus. Lyeni crudi cum fico ſicca triti ex aceto īponunt̄. Radix quoque in aqua decocta: urinas pellit. Medent̄ pectori cum chameleone herba decocti: aqua in potum collata. Sanant & ſcabiē quadrupedū omnium ī amurca decocti: uel nitro eo liquore poſtea mixto. Fumus crematorum culices necat. Irionē inter fruges ſeſamæ ſimilem eſſe diximus: & a græcis eryſimon uocari. Galli uelaꝝ appellāt. Eſt autē fruticoſum: foliis erucæ āguſtioribus paulo: ſeīe naſturtii. Vtiliſſimum tuſſientibus cum melle: & in thoracis purulentis excreationibus. Datur & regio morbo: et lumboꝝ uitiis pleureticis torminibus celiacis. Illinit̄ uero parotidum & carcinomatum malis. Teſtium ardoribus ex aqua: alias cum melle. Infantibus quoque utiliſſimum. Item ſedis uitiis & articulariis morbis cum melle et fico. Contra uenena etiam efficax potu. Medet̄ et ſuſpirioſis. Item fiſtulis cum axungia ueteri ne intus addatur. Orminum ſemine (ut diximus) cymino ſimile eſt: cætero porro dodrantali altitudine. Duoꝝ generꝝ: alteri ſemen nigrius et oblongum. Hoc ad uenerē ſtimulandā: et ad oculoꝝ argema et albugines. Alteri candidius ſemen et rotundius. Vtroque tuſo extrahunt̄ aculei ex corpore per ſe illitum ex aqua. Folia ex aceto īpoſita panos per ſe uel cum melle diſcutiunt. Item furunculos: priusq̄ capita faciant: ōeſque acrimonias. Quī et ipſæ frugū peſtes ī aliquo ſunt uſu. Infœlix dictum eſt a Virgilio lolium. hoc tamen mollitum ex aceto coctum īpoſitumq; ſanat īpetigines: celerius quo ſæpius mutatum eſt. Medet̄ et podagris: aliiſq; doloribus cū oximelite. Curatio hæc a cæteris differt. aceti ſextario uno dilui: mellis uncias duas iuſtū eſt. ita tēpatis ſextariis tribus decocta farina lolii ſextariis duobus uſque ad craſſitudinem: calidumque ipſum īponi dolentibus membris. Eadem farīa extrahit oſſa fracta. Miliaria appellatur herba quæ necat milium. Hæc trita et cornu cum uino infuſa: podagras iumentoꝝ dicit̄ ſanare. Bromos ſemen eſt ſpicā ferentis herbæ: naſcit̄ inter uitia ſegetis auenæ græce genere et folio et ſtipula triticum imitat̄. In cacuminibus depēdentes paruulas ueluti lobas habet. Semen utile ad cataplaſmata atq; hordeum et ſimilia. Prodeſt tuſſientibus ſuccus. Orobanchen appellauimus necantem eruum et legumina. Alii cynomorion eam appellant a ſimilitudine canini genitalis: cuius cauliculus eſt ſine foliis pinguis: rubens. Eſtur et per ſe et in patinis: cum tenera eſt decocta. Et leguminibus innaſcuntur beſtiolæ uenenatæ: quæ manus

Incipit vicesimus tercius

pungunt:& periculũ uitæ afferunt. Solifugarum generis. Aduersus has omnia eadẽ medentur: quæ cõtra araneos: & phalangia demonstrantur. Et frugum quidẽ hæc sũt in usu medico. Ex iisdẽ fiunt & potus: zythum in ægypto: celia & cerea in hispania: ceruisia & plura genera ĩ gallia: aliisque prouinciis. quorum omnium spuma cutem fœminarum in facie nutrit. Nã q̃ ad potum ipsum attinet: præstat ad uini transire mentionẽ: atque a uite ordiri medicinas arborum.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VICESIMVSTERTIVS. PROHOEMIVM.

PERACTA CEREALIVM IN MEDENDO quoque natura est. Omniumq; ciborum aut florũ odorumque gratia proueniunt supina tellure: non cessit his pomona: partesque medicas pendentibus quoq; dedit: non cõtenta ꝓtegere: arborumq; alere umbra quæ diximus: ĩmo uelut ĩdignata plus auxilii inesse iis: quæ longius a cælo abessent: quæq; postea cepissent. Primum enĩ homini cibum fuisse inde: & sic inductos cælum spectare: pasciq; & nũc ex se posse sine frugibus. Ergo hercule artes in primis dedit uitibus: nõ cõtenta delicias etiam & odores atq; unguenta omphacio & oenanthæ ac massari: quæ suis locis diximus: nobiliter instruxisse. Plurimũ ĩquit homini uoluptatis ex me est. Ego succum uini: liquorẽ olei gigno. Ego palmas & poma: totq; uarietates. Neq; ut tellus omnia per labores: arãda tauris: terẽda areis: deinde saxis: ut quando quantoue opere cibi fiant. At ex me parata omnia: nec curuo adoranda aratro: nec cura laboranda: sed sese porrigentia ultro. & si pigeat attingere etiam cadentia. Certauit ipsa secum: plusq; utilitatis causa genuit etiã: q̃ uoluptatis. Folio uitium & pampino capitis dolores: inflammationesq; corporum mitigant' cũ polẽta. Folia per se ardores stomachi ex aqua frigida. Cum farina uero hordei articularios morbos. Pampini triti & impositi tumorem omnem siccant. Succus eorum dysentericis infusus medetur. Lachryma uitium: quæ ueluti gũmi est: lepras: & lichenas & psoras nitro ante præparatas sanat. Eadem cum oleo sæpius pilis illitis psilothri effectum habet maximeq; aqua quam uirides accensæ uites exudant: qua & uerrucæ tolluntur. Pampini sanguinem excreãtibus: & mulierum a conceptu defectiõi diluti potu prosunt. Cortex uitium & folia arida uulnerum sanguinem sistunt: ipsumque uulnus conglutinant. Vitis albæ uiridis tusæ succo & thure impetigines tollũtur. Cinis sarmentorum uitiumque & uinaceorum condylomatis et sedis uitiis medetur ex aceto. Item luxatis: et ambustis: et lyenis tumori cum rosaceo et ruta et aceto. Item igni sacro ex uino citra oleum aspergitur: et intertrigines et pilos absumit. Dant & bibendum cinerem sarmentorum ad lyenis remedia aceto conspersum: ita ut uini cyathi in tepida aqua bibantur: utq; qui biberit in lyene iaceat. Clauiculæ ipsæ q̃bus repunt uites tritæ et ex aqua potæ sistunt uomitionum consuetudinem. Cinis uitiũ cum axungia uetere cõtra tumores proficit. Fistulas purgat: mox et persanat: neruorum dolores frigore ortos contractionesque: contusas uero partes cum oleo: carnes excrescentes in ossibus cum aceto et nitro: scorpionum et canum plagas cum oleo. Corticis per se cinis combustus pilos reddit. Omphacium qua fieret ratiõe incipiẽtis uuæ pubertate in unguentorum loco docuimus. Nunc ad medicinam de eo ꝑtinẽtia indicabimus. Sanat ea: quæ in humido sunt ulcera oris: tonsillarum: genitaliũ. Oculorum claritati plurimũ cõfert. Scabriciæ genarum ulceribusq; ãgulorum: nubeculis: ulceribus

liber

q̄cūq; in parte manātibus. Cicatricibus marcidis. Oſſibus purulēte limoſis. Frāgit̃ ue/
hemētia eius melle aut paſſo. Prodeſt dyſētericis: ſāguinē excreātibus: āginis. Ompha/
cio cohæret oenāthe: quā uites ſilueſtres ferunt: dicta a nobis in unguēti ratiōe. Lau/
datiſſīa in ſyria: maxīe circa anthiochiæ et laodiceæ mōtes. Et ex alba uite: refrigerat:
aſtringit: uulneribus inſpergitur: ſtomacho illinitur: utilis urinæ: iocineri. Capitis do/
loribus: dyſentericis: cœliacis: cholericis. contra faſtidia obolo ex aceto pota. Siccat
manantes capitis eruptiōes. efficaciſſima ad uitia quæ ſunt in humidis. Ideoq; & oris
ulceribus: & uerēdis: ac ſedi. Cum melle et croco aluum ſiſtit. Genarū ſcabiē emēdat:
oculoꝝq; lachrymatiōes. Ex uino ſtomachi diſſolutionē. Ex aqua frigida pota: ſāgui/
nis excreatiōes. Cinis eius ad collyria & ad ulcera purganda & paronychia: et pterygia
probat̃. Vritur in furno donec panis percoquatur. Maſſaris odoribus tantum gignit̃
omnia quæ auiditas humani ingenii nobilitauit: rapere feſtinando.

DE Medicinis uuarum recentium: et ſarmentis uuaꝝ: & uinaceis: et de uua theri/
ace: et de uua paſſa: & aſtaphide: & aſtaphiſagria: pituitaria: & labruſca: & de uite al/
ba et nigra: & de muſtis: et uini generibus. Capitulum. ii.

MAtureſcentium autem uuæ uehementiores nigræ: ideoque uinum ex iis minus
iucundū. ſuauiores albæ: quoniā e tralucido facilius accipitur aer. Recentes ſto/
machum & ſpiritum inflant: aluumq; turbant. Itaq; in febri damnāt̃ utiq; largiores.
grauedinem enim capiti: morbumq; lethargicum faciūt. Innocentiores quæ decerptæ
diu pependere: qua uentilatione etiā utiles fiunt ſtomacho ægriſq;. Nā & refrigerant
leniter: & faſtidium auferunt. Quæ autem in uino dulci conditæ fuere: caput tētant.
Proximæ ſunt penſilibus in palea ſeruatæ. nam et uinaceis ſeruatæ et caput et ueſicā
et ſtomachum infeſtant. Siſtunt tamen aluum: ſāguinē excreantibus utiliſſīæ. Quæ
uero in muſto fuere: peiorem uim etiamnum habent: q̄ quæ in uinaceis. Sapa quoq;
ſtomacho inutiles facit. Saluberrimas putant medici in cæleſti aqua ſeruatas: etiā ſi
minime iucundas: ſed uoluptatem earum in ſtomachi ardore ſentient: & in amaritu/
dine iecoris felliſq; uomitiōe. In choleris hydropicis cū ardore febrium ægrotātibus.
At in ollis ſeruatæ et os et ſtomachum et auiditatem excitant. Paulo tamē grauiores
exiſtimantur fieri uinaceorum halitu. Vuæ florem in cibis ſi edere gallinacei: uuas nō
attingūt. Sarmenta eaꝝ in q̄bus acini fuere: aſtringendi uim optinent. Efficaciora ex
ollis. Nuclei acinorū eandē uim optinent. Hi ſunt qui in uino capitis dolorē faciūt.
Toſti tritiq; ſtomacho utiles ſunt. Inſpergitur farina eorum polentæ modo potionis
dyſentericis: et cœliacis: et diſſolutis ſtomacho. Decocto etiam eorum fouere pſoras:
et pruritum utile eſt. Vinacei per ſe minus capiti aut ueſicæ nocent q̄ nuclei. Māmaꝝ
inflationi triti cum ſale utiles. Decoctura eorū ueteres dyſentericos et cœliacos iuuat
et potione et fotu. Vua theriace de qua ſuo loco diximus: cōtra ſerpentium ictus ua/
let. Pampinos quoq; eius edendos cenſent. imponendoſq;: uinumq; et acetum ex iis
factum auxiliarem contra eadem uim habet. Vua paſſa: quam aſtaphida uocant: ſto/
machū uentrē interanea tētaret: niſi ꝑ remedio in ipſis acinis nuclei eſſent. Iis exēptis
ueſicæ utilis habetur et tuſſi alba utilior. Vtilis et arteriæ et renibus: ſicut ex iis paſſū
priuatim e ſerpentibus. Contra emorrhoiam potens. Teſtium inflammationi cum
farina cumini: aut coriandri imponuntur. Item carbunculis: articularibus morbis ſīe
nucleis tritæ cum ruta. Fouere āte uino ulcera oportet. Sanāt epinictidas et dyſēteriā
cum ſuis nucleis: et in oleo coctæ grangrenis illinunt̃ cum cortice rhaphani et melle.
Podagris et unguium mobilibus cum panace: et per ſe ad purgādum os caputq; cum
pipere cōmanducātur. Aſtaphiſagria: ſiue aſtaphis: quā uuam taminiam aliq̄ uocāt
falſo: ſuum enī genus habet: cauliculis nigris rectis foliis labruſcæ: fert folliculos ue/
rius q̄ acinos uirides ſimiles ciceri. In iis nucleum triāgulū. Matureſcit cū uindemia:
nigreſcitque cum taminiæ rubētes norimus acinos. ſciamuſq; illam in apricis naſci.
hāc nō niſi in opacis. His nucleis ad purgationē uti nō cenſuerim propter ancipitem

strãgulationẽ:nec ad pituitam oris siccandam:fauces enim lædunt. Phthiriasi caput et reliquum corpus liberant triti. Facilius admixta sandaraca. item pruritu et psoris. Ad dentium dolores decoquũtur ĩ aceto. Ad aurium uitia:rheumatismum:cicatricũ: ulcerum manãtia. Flos tritus in uino contra serpentes bibit. Semẽ enim abdicauerim propter nimiam uim ardoris. Quidam eam pituitariam uocant:& plagis serpentiũ utiq; illinunt. Labrusca quoque oenanthen fert satis dictã:quæ a græcis ãpelosagria appellatur:spissis & candicantibus foliis geniculata:rimoso cortice. Fert uuas rubentes cocci modo:quæ cutem in facie mulierum purgãt:& uariis coxendicum & lũborũ uitiis tusæ cum foliis et succo prosunt. Radix decocta in aqua & in uini coi cyathis duobus humorem alui ciet:ideo hydropicis datur. Hanc potius crediderim esse:quã uulgus uuam taminiam uocat. Vtrunque ea pro amuleto:& ad expiationẽ sãguinis quoque adhibent nõ ultra gargarissatiões:& ne quid deuoret:addito sale thymo aceto mulso. Iidẽ & purgatiõibus ancipitẽ tentant. Est huic similis:sed in salictis nascẽs: ideo distinguitur nomine cum eosdem usus habeat & salicastrum uocat. scabiem & pruriginẽ hominũ & q̃drupedũ aceto mulso trita hæc efficacius tollit. Vitis alba quã græci ampeloleucen:alii staphylen:alii melothrõ:alii psilothrum:alii arcesostin:alii cedrosin:alii madon appellant. Huius sarmenta lõgis & exilibus ĩternodiis gẽiculata scandunt. Folia pampinosa ad magnitudinem hederæ diuiduntur ut uitium. Radix alba grandis:rhaphano similis initio:ex ea caules asparagi similitudine exeunt. Hi decocti in cibo aluum & urinam ciẽt. Folia & caules exulcerãt corpus:utique ulcerum phagedenis & grangrenis tibiarũque tedio cũ sale illinũtur. Semen in uua raris acinis dependet succo rubente postea croci. Nouere id qui coria perficiũt:illo enĩ utuntur. Psoris & lepris illinitur. Lactis abũdãtiam facit coctum cum tritico potumq;. Radix numerosis utilitatibus nobilis:contra serpentium ictus trita drachmis duabus bibit. Vitia cutis in facie uarosq; & lentigines & suggillata emendat et cicatrices. Eademq; præstat decocta in oleo decocto:datur & in comitialibus potus. item mẽte cõmotis:et uertigine laborantibus drachmæ pondere quotidie anno toto. Et ipsa autem largior aliq̃nto purgat sensus. Illa uis præclara ꝙ ossa fracta extrahit in aqua ĩposita bryenia. quare quidam hanc albam bryeniam uocant. Alia uero nigra efficacior in eodem usu cum melle et thure. Suppuratiões incipientes discutit:ueteres maturat & purgat. Ciet menses & urinam. Eligma ex ea fit suspiriosis et contra lateris dolores:uulsis ruptis. Splenem ternis obolis pota. xxx. diebus consumit. Illinitur eadẽ cum fico & pterygiis digitorum. Ex uino secũdas fœminarum apposita trahit & pituitam drachma pota ĩ aqua mulsa. Succus radicis colligi debet ãte maturitatem seminis. Qui illitus per se et cum eruo lætiore quodam colore et cutis teneritate mangonizat corpora. Serpẽtes fugat. Tũdit ipsa radix cum pĩgui fico:erugatque corpus:si statim bina stadia ambulent:alias urit:nisi frigida statim abluat. Iucũdius hoc idem præstat nigra uitis:quoniam alba pruritum affert. Est ergo et nigra:quã proprie etiam bryeniam uocant. alii chironiam. alii gynæcanthen aut aproniam:similem priori:præterq̃ colore. Huius semen nigrum esse diximus asparago simile. Diocles prætulit ueris asparagis in cibo urinæ ciendæ:lyenique minuendo. In frutetis et harundinetis maxime nascit. Radix foris nigra:intus buxeo colore:ossa ĩfracta efficacius extrahit q̃ supradicta. Cæterum eidem peculiare est:ꝙ iumentorum ceruicibus unice medetur. Aiunt siquis in uilla eã extruxerit:fugere accipitres:tutasq; fieri aues uillaticas. Aliter eadẽ in iumento hoĩeq; flegma aut sãguinem q screat:talo circũligata sanat. Et hactenus de uitiũ generibus. Musta differentias habent naturales has ꝙ sunt cãdida aut nigra:aut inter utrunq;. alia ex aliis. ex quibus uinum fiat. alia ex quibus passum. curaq; differẽtias ĩnumerabiles facit. In plenum ergo hoc dixisse cõueniet. Mustũ omne stomacho ĩutile:uenis iucundum. A balneis raptim et sine ĩterspiratiõe potum necat. cantharidum naturæ aduersatur:item serpentibus maxime hæmorrhoiæ et salamandræ. Capitis dolores:et

gutturi ĩutilis. Prodeſt renibus: iocineri et interaneis ueſicæ: colleuat enĩ ea. Priuatim
cõtra bupeſtrin ualet. Contra meconiũ. lactis coagulationem. Cicutã: toxica: dorycni-
dium ex oleo potum: redditũq; uomitiõibus. Ad omnia infirmius album: iucundius
paſſi muſtũ. & ꝙ minorem capitis dolorem afferat. Vini gña differẽtiaſq; pq̃multas
expoſuimus: & fere cuiuſque proprietates. neque eſt ulla pars difficilior tractatu: aut
numeroſior. Quippe cum ſit tardũ dictu pluribus proſit an noceat. Præterea q̃ ãcipi-
ti euentu potu ſtatim auxiliũ ſit aut uenenum. Etenĩ de eius natura: quæ ad remedia
tantũ pertinent nunc loquimur. Vnum de dando eo uolumen Aſclepiades condidit:
ab eo cognominatũ. Qui uero poſtea de uolumine illo diſſeruere: ĩnumeri. Nos iſta
romana grauitate artiumque liberalium appetẽtia nõ ut medici: ſed ut iudices ſalutis
humanæ diligenter diſtinguemus. De generibus ſingulis diſſerere ĩmenſum & ĩexpli-
cabile eſt diſcordibus medicorũ ſententiis. Surrentinũ ueteres maxime probauere.
Sequens ætas albanum: aut falernum. Deĩde alia alii iniquiſſĩo genere decreti: quod
cuique gratiſſimum: cæteris omnibus pronunciãdo. Quin ut conſtarẽt ſẽtẽtiæ quota
portio tamẽ mortalium iis generibus poſſet uti? Iã uero nec proceres uſq̃ ſinceris. Eo
uenere mores: ut nomina cellaꝝ modo ueneãt: ſtatĩq; in lacubus uĩdemiæ adulterent.
Ergo hercle mirũ dictu innocẽtius iã eſt: quodcunq; et ignobilius. Hæc tamen facere
conſtãtiſſime uident ſententiæ uictoriã: quoꝝ mentionẽ fecimus: ſiquis hoc quoque
diſcrimẽ exigat. Falernum nec in nouitate nec in nimia uetuſtate corpori ſalubre eſt.
Media eius ætas a quintodecimo ãno incipit. Hoc nõ rigido potu ſtomacho utile: nõ
item in calido. Et in diutina tuſſi ſorbetur merum utiliter a ieiunis: item in q̃rtanis.
Nullo æque uenæ excitãtur. aluum ſiſtit. corpus alit. Creditum eſt obſcuritatẽ uiſus
facere. nec prodeſſe neruis: aut ueſicæ. Albana neruis utiliora. Stomacho minus quæ
ſũt dulcia uel auſtera. Falerna utiliora. Concoctionẽ minus adiuuãt. Stomachũ mo-
dice implẽt. At ſurrẽtina nullo modo: nec caput tentãt: ſtomachi & inteſtinorũ rheu-
matiſmos cohibẽt. Cecubum iã nõ gignitur. At quæ ſuperſũnt ſetina cibos concoqui
cogunt. Viriũ plus ſurrentino: auſteritatis albano: uehementiæ minus falerno. Ab iis
ſtatana nõ lõgo interuallo abfuerũt. Aluo citæ ſigninum maxĩe cõducere indubitatũ
eſt: reliqua in cõmune dicẽtur. Vino alũtur uires: ſãguis: coloſq; hominũ. Hoc quoq;
diſtat orbis medius & mitior plaga a circuniectis: quantum illis feritas facit roboris:
tãtum nobis hic ſuccus. Lactis potus oſſa alit. Frugum neruos. Aquæ carnes: ideo mi-
nus ruboris eſt in corporibus illis: et minus roboris: cõtraque labores patientiæ. Vino
modico nerui iuuãtur: copioſiore læduntur. ſic & oculi. Stomachus recreatur. Appe-
tẽtia ciborum inuitatur. Triſtitiæ cura hebetatur. Vrina & algor expellitur. Somnus
conciliatur. Præterea uomitionem ſiſtit. Collectiones extra lanis humidis impoſitis
mitigat. Aſclepiades utilitatem uini æquari uix deorum potẽtia poſſe pronuntiauit.
Vetus copioſiore aqua miſcetur. Magis nouũ urinã expellit: minus ſiti reſiſtit. Dul-
ce minus inebriat: ſed ſtomacho innatat. Auſterum facilius cõcoquitur. Leuiſſimum
eſt: quod celerrime inueteratur. Minus infeſtat neruos quod uetuſtate dulceſcit. Sto-
macho minus utile eſt pĩgue nigrum: ſed corpora magis alit. Tenue & auſteꝝ minus
alit: magis ſtomachum nutrit. Celerius per urinam tranſit: tantoq; magis capita ten-
tat. Hoc & in omni alio ſucco ſemel dictum ſit. Vinum ſi ſit fumo inueteratum in-
ſaluberrimum eſt. Mãgones iſta in apothecis excogitauere. Iã & patreſfamilias ætatẽ
ademere iis: quæ per ſe cariem traxere. quo certe uocabulo ſatis conſilii dedere priſci:
quoniam & in materiis cariem fumus erodit. At nos e diuerſo fumi amaritudine ue-
tuſtatem indui perſuaſum habemus. Quæ ſunt admodum exalbida hæc uetuſtate
ĩſalubria fiunt. Quo generoſius uinum eſt: hoc magis uetuſtate craſſeſcit: & in ama-
ritudinem corpori minime utilem coit. Condire eo aliud minus annoſum inſalubre
eſt. Sua cuiq; uino ſaliua innocentiſſima. Sua cuiq; ætas gratiſſima: hoc eſt media.
Corpus augere uolentibus: aut mollire aluum: conducit inter cibos bibere. Contra

de natura et medicina vini

minuentibus:aluumque cohibentibus ſitire in edendo.poſtea parum bibere. Vinum ieiunos bibere nouitio inuento inutiliſſimum eſt. Curas uigoremq; animi impedit ad procinctum tendentibus. Somno uero accõmodatũ ac ſecuritatibus. Iãq; dudum hoc fuit:quod homerica illa Helena ãte cibum miniſtrauit. Sic quoq; ĩ prouerbiũ ceſſit: Sapientiam uino obumbrari. Vinoſos dicimus homines:ꝙ ſoli animalium nõ ſitiẽtes bibimus. Aquæ potum interponere utiliſſimũ. Itemq; iugi ſuperbibere ebrietati: quam qdem frigidæ potus extẽplo diſcutit. Meracis potionibus per.xx.dies ãte canis ortũ totidẽq; poſtea ſuadet Heſiodus uti. Merum quidẽ remedio eſt contra cicutas: coriandrũ:aconita:uiſcum:meconium:argentũ uiuum:apes:ueſpas:crabrones:phalangia:ſerpentum ſcorpionumque ictus:contraq; omnia quæ refrigerando nocent. Priuatĩ cõtra hemorrhoidas:preſteras:fungos.item contra inflãmationes:roſioneſq; præcordioꝝ:& quorum ſtomachus in uomitiões effunditur. Et ſi uenter aut ĩteranea rheumatiſmũ ſentiant. Dyſentericis:ſudatoribus:in lõga tuſſi:in epiphoris meracũ. At uero cardiacis in mãma leua merum in ſpungia ĩponi prodeſt. Ad omnia autem maxime album inueteraſcens. Vtiliter etiã fouetur uino calido uirilitas iumẽtis:quo etiã infuſo cornu laſſitudinẽ auferri aiũt. Simias quadrupedeſque quibus digiti ſũt: negãt creſcere aſſuetas meri potu. Nũc circa ægritudines ſermo de uinis erit. Saluberrimum liberaliter genitis campaniæ quodcũq; tenuiſſimum. Vulgo uero quod queq; maxime iuuerit:ualidum. Vtiliſſimum omnibus ſacco uiribus fractis. Meminerimus ſuccum eſſe:qui feruẽdo uires e muſto ſibi fecerit. Miſceri plura genera õibus inutile. Saluberrimum cui nihil in muſto additum eſt.meliuſque ſi in uaſis pix affuit. Marmore enĩ & gypſo aut calce cõdita quis nõ etiã ualidus expauerit? In primis igĩ uinũ marina aqua factũ inutile eſt ſtomacho:neruis:ueſicæ. Reſina condita frigidis ſtomachis utilia exiſtimantur. Nõ expedire uomitionibus:ſicut neque muſtũ:neque ſapa: neque paſſum. Nouitiũ reſinatum nulli conducit. Capitis dolorem & uertigĩes facit: ab hoc dicta crapula eſt. Tuſſiẽtibus:& in rheumatiſmo nominata proſunt.item cœliacis:& dyſẽtericis:mulieꝝ menſibus. In hoc genere rubrũ nigrumue magis cõſtrĩgit: magiſque calefacit. Innocentius pice ſola cõditum. Sed & picem meminiſſe debemus nõ aliud eſſe q̃ cõbuſtæ reſinæ fluxum. Hoc genus uini calefacit:concoquit:purgat: pectori uẽtri utile. Item uuluaꝝ dolori ſi ſine febre ſit.ueteri rheumatiſmo:exulcerationĩ:ruptis cõuulſis:uomicis:neruoꝝ ĩfirmitati:ĩflatiõibus:tuſſi:ãhelatiõibus:luxatis in ſuccida lana impoſitum. Ad omnia hæc utilius id quod ſpõte naturæ ſuæ piceum recipit:picatumque appellat̃.heleniatro quoque tamen nimio caput tẽtari cõueniet. Quod ad febrium ualitudĩes attinet:certũ eſt nõ dãdum in febre:niſi ueteribus ægris uinum:nec niſi declinãte morbo. In acutis uero periculis nullis niſi qui mãifeſtas remiſſiões habeãt:& has noctu potius. Dimidia enim pars periculi eſt noctu:hoc ẽ ſpe ſomni bibentibus:nec a partu abortuue:nec a libidine ægrotãtibus:nec in capitis doloribus:nec quorum acceſſiões cum frigore extremitatũ fiant:nec in febri tuſſiẽtibus: nec in tremore neruoꝝque doloribus:uel faucium:aut ſi uis morbi circa illa ĩtelligat̃: nec in duricia præcordioꝝ:uenaꝝ uehemẽtia:neq; in opiſthotonio:tetano:& ſingultientibus:nec ſi cum febre dyſpnoea ſit. Minime uero oculis rigentibus:& genis ſtantibus:aut defectis:grauibuſq;:nec quoꝝ cõniuentium perlucebunt oculi:neu palpebris nõ coeuntibus. Vel ſi dormiẽtibus hoc idem eueniet. Aut ſi cruore ſuffundunt̃ oculi: uel ſi lachrymæ in oculis erunt. Minime lĩgua fungoſa:nec graui:et ſubinde ĩpfecta loquentibus:nec ſi urina difficile reddetur. Neq; expaueſcentibus repente. Nec ſpaſticis:aut rurſus torpentibus:nec ſi per ſomnos genitura effundet̃. Cardiacorum morbo unicam ſpem hãc in uino eſſe certum eſt. Sed id dãdum quidam nõ niſi in acceſſiõe cẽſent:alii in remiſſiõe. Illi ut ſudorem coerceãt. Hi qa tutius putãt minuẽte ſe morbo:quam plurium ſententiam eſſe uideo. Dari utiq; nõ niſi in cibo debet.nec a ſõno: nec præcedente alio potu:hoc eſt utiq; ſitienti:nec niſi in deſperatiõe ſumma:& uiro

A

facilius q̄ fœminæ:ſeni q̄ iuueni:iuueni q̄ puero:hyeme q̄ æſtate:aſſuetis potius q̄
expertibus. Modus dandi pro uehemētia uini:item mixtura. Atq; uulgo ſatis putant
unum uini cyathum duobus aquæ miſceri. Si diſſolutio ſit ſtomachi dandum:& ſi
cibus nō deſcēdat. Inter uini genera quæ fingi docuimus:nec fieri iā arbitror:eſt ſup-
uacaneus eorum uſus:cum ipſis rebus ex quibus fingitur doceamus uti:& alias modū
exceſſerat medicoꝝ in his oſtentatio:ueluti in apiis uinum utile eſſe ab armorū equi-
tatuſue laſſitudine præcipiētiū:atq; ut reliqua omittamus:etiā ī iunipero. Et ſi quis
ſatius cenſeat abſinthite uino utendum potius q̄ abſinthio ipſo. in reliquis omittat̃.
Et palmeū capiti noxium uētriq; tātum molliendo & ſanguinē excreantibus nō inu-
tile. Ficticiū nō poteſt uideri:quod bieon appellauimus:cū ſit ī eo ſola pro arte feſti-
natio. Prodeſt ſtomacho diſſoluto:aut cibos nō perficiēte:pregnantibus:defectis:pa-
ralyticis:tremulis:uertigini:torminibus:iſchiadicis. In peſtilētia quoq; ac pegrinatio-
nibus uim magnā auxiliādi habere dicitur. Vini etiā uitiū trāſit in remedia. Aceto
ſumma uis eſt in refrigerando:non tamē minor in diſcutiendo. Ita fit ut infuſo terræ
ſpumet. Dictū eſt ſæpius:diceturq; quotiēs cum aliis proſit. Per ſe hauſtum faſtidia,
diſcutit. Sīgultus cohibet. Sternutamenta olfactu. Vī in balneis æſtus arcet:ſi cōtine-
atur ore. Quin & cū aqua bibitur. Multorum ſtomacho utiliter gargariſſat̃. Cū eadē
conualeſcētium:& a ſolis ardoribus. Oculis quoque illo modo ſaluberrimū. Plurimū
fotu medetur poſt uredines. Item lepris:furfuribus:ulceribus manantibus:canis mor-
ſibus:ſcorpionum ictibus:ſcolopendrarum:muriſaraneiq;. Contra omniū aculeatoꝝ
uenena & pruritus. item cōtra multipedum morſum. Calidum in ſpungia appoſitū:
aut adiecto ſulphuris ſextante ſextariis tribus aceti aut hyſſopi faſciculo medet̃ ſedis
uitiis. in ſāguinis fluxione poſt exciſos calculos et omnes alias roſiones foris ī ſpūgias
īpoſitum:intus potus cyathis binis q̄ acerrime. Cōglobatum utiq; ſanguinē diſcutit.
Contra lichenas & bibitur & īponitur. Siſtit aluos:& rheumatiſmos īteraneoꝝ īfuſū.
item procidentia ſedis:uuluæque. Tuſſim ueterē inhibet:& gutturis rheumatiſmos:
orthopnœā:dentium labefactionem. Veſicæ nocet:neruoꝝ infirmitatibus. Neſciere
medici quātum contra aſpidas polleret. Nuper ab aſpide calcata percuſſus utrē aceti
ferens:quotiēs depoſuiſſet ſentiebat ictum:alias illæſo ſimilis. Intellectum ibi reme-
dium eſt:potuque ſuccurſum. Neque altero os colluunt uenena exugentes. In totum
uomitrix uis hæc non ciborum modo eſt:uerum & reꝝ plurimaꝝ. Saxa rūpit infuſū:
quæ non ruperit ignis antecedens. Cibos quidem & ſapores non alius magis ſuccus
commendat: aut excitat. In quo uſu mitigatur toſto pane aut uino. Vel accēdit̃ pipe
ac laſare. utique ſale compeſcitur. Non eſt prætereundum in eo exemplum ingens.
Siquidē. M. Agrippa ſupremis ſuis annis cōflictatus graui morbo pedum cum dolorē
eum perpeti nequiret:unius medicorum portentoſa ſciētia ignorante diuo auguſto:
tanti putauit uſu pedum ſenſuq; omni carere:dummō & dolore illo careret:demerſis
in acetum calidum cruribus in acerrimo impetu morbi euaſit.

De aceto vini [marginal note]

p pedibus [marginal note]

DE Aceto ſcyllino:& oxymelle:& ſapa:& fæce uini:aceti:& ſapæ. Cap .iii.

ACetum ſcyllinum inueteratum magis probatur. Prodeſtq; ſup ea quæ diximus:
aceſcentibus cibis. guſtatum enim diſcutit pœnā eam:& iis qui ieiuni uomūt.
Callum enim faucium facit:ac ſtomachi:odorem oris tollit:gingiuas adſtrīgit:dētes
firmat:colorem meliorem præſtat. Tarditatem quoq; aurium gargariſſatiōe purgat:
& tranſitum auditus aperit. Oculorum aciem obiter exacuit:comitialibus:melācholi-
cis:uertiginoſis:uuluaꝝ ſtrangulationibus:percuſſis:aut præcipitatis. Et ob id ſāguīe
conglobato. Neruis infirmis:renum uitiis perq̄utile. Cauendum exulceratis. Oxymel
antiq(ut Dieuces tradit)hoc mō tempabant. Mellis heminas. x. aceti ueteris heminas
qnq;:ſalis marini pondo:thymbræ quadrantem:aquæ marinæ ſextarios. v. pariter co-
quebant decies deferueſcente cortina:atq; diffundebāt:inueterabantq;. Suſtulit totū
id Aſclepiades:coarguitq;. Nam etiam in febribus dabant. Profuiſſe tamen fatentur

contra ſerpentes:quos ſepas uocant:& contra meconium:ac uiſcum:& ãginas calidũ gargariſſatum:& auribus:& oris:gutturiſque deſideriis.quæ nunc omnia oxyhalme cõtigũt.id ſale & aceto recẽte efficacius eſt. Vino cognata res ſapa eſt:muſto decocto: donec tertia pars ſuperſit. Ex albo hoc melius. Vſus cõtra cãtharidas:bupreſtĩ:pinoꝝ erucas:quas pityocampas uocãt.ſalamandras:& cõtra mordẽtia uenenata. Secundas partuſq; mortuos trahit cum bulbis potum. Fabianus auctor eſt:uenenũ eſſe ſiquis ieiunus a balneis id bibat. Cõſequẽs horum eſt fæx uini:ſui cuiuſq; generis. Ergo uini fæci tãta uis eſt:ut deſcẽdentes in cupas enecet. Experimentũ dimiſſa præbet lucerna q̃diu extinguatur deſcenſiõis periculũ denuntiãs. Illota miſcetur medicamenti. Cum iridis uero pari põdere eruptiõibus pituitæ illinitur. Et ſicca uel madida cõtra phalã-gias:& teſtium:mãmarũq; iſlãmatiões:uel ĩ q̃cũq; parte corporis.itẽ cum hordeacea farina & thuris polline in uino decocta crematur:& ſiccatur. Indeq; experimentũ eſt legitimæ coctæ:ut refrigerata linguã tactu uideatur urere. Celerrime exanimatur non incluſo condita. Crematio ei multum uirium adiicit. Vtiliſſima eſt ad compeſcendas lichenas:furfureſq; cum fico decocta. Sic & lepris & ulceribus manantibus imponit᷑. Fungoꝝ naturæ contraria eſt pota:ſed magis cruda. Oculorum medicamẽtis cocta & lota miſcetur. Medetur illita & teſtibus et genitalibus. In uino autem aduerſus ſtran-gurias bibitur. Cum expirauerit quoq; lauandis corporibus & ueſtibus utilis:tuncq; uſum acaciæ hẽt. Fæx aceti pro materia acrior ſit neceſſe eſt:multoq; magis exulceret. Reſiſtit ſuppurationũ incremẽtis:ſtomachum:interanea:uentrẽ illita adiuuat. Siſtit earum partium rheumatiſmos:et mulierum menſes. Panos diſcutit nondum exulce-ratos:et ãginas. Sacros ignes cum cæra. Mãmas lactis ſui impatiẽtes eadem extĩguit. Vngues ſcabros aufert. E ſerpentibus contra ceraſtas ualidiſſima cum polenta. Cum melanthio autẽ contra crocodili morſus:& canis. Et hæc cremata ampliat uires. Tunc addito lentiſcino oleo illita una nocte ruffat capillum. Eadem ex aqua in lĩteolo ap-poſita:uuluas purgat. Sapæ fæce ambuſta ſanãtur. Melius addita lanugine arũdinis. Eadem quoq; fæce decocta potaq; tuſſes ueteres. Decoquitur in patinis cum ſale et adipe:ad tumorem quoq; maxillarum & ceruicum.

DE Oleis et foliis oleæ & flore et cinere:et de oliua alba et nigra:et de amurca. Capitulum quartum.

OLearum proxima auctoritas intelligitur. Folia earum uehementiſſime aſtrĩgũt: purgant:ſiſtunt.itaque manducata ĩpoſita ulceribus medentur:& capitis dolo-ribus illita cum oleo. Decoctum eorum cum melle iis quæ medici uſſerint. Gingiuaꝝ inflammationibus:paronychiis ſordidiſq; ulceribus excreſcentibus. Cum melle ꝓflu-uium ſãguinis e neruoſis partibus cohibet. Succus eoꝝ carbunculantibus circa oculos ulceribus excreſcentibus:et puſtulis:ꝓcidentiq; pupillæ efficax.quapropter ĩ collyria additur. Nam et ueteres lachrymationes ſanat:et genarum eroſiones. Exprimitur aũt ſuccus tuſis:affuſo uino ex aqua cæleſti. Siccatuſque in paſtillos digeritur. Siſtit mẽ-ſes in lana admotus uuluæ. Vtilis et ſaniem emanãtibus.item cõdylomatis.ignibus ſacris:quæq; ſerpunt ulcera.epinyctidi. Eoſdem et flos earum habet effectus. Vrunt᷑ cauliculi floreſcentes ut ſpodii uicem cinis præſtet. Vinoq; infuſo iterum urit᷑. Sup-purationes et panos illinunt cinere eo:uel foliis tuſis cum melle. Oculos uero cum polenta. Succus fruticis recentis accenſi diſtillans ſanat lichenas:furfures:manantia ulcera. Nam lachrymam:quæ ex arbore ipſa diſtillat æthiopicæ maxime oleæ:mirari ſatis non eſt. Reperti ſunt qui dentium dolores illinendos cenſerent:cõtra uenenum eſſe prædicantes:atq; etiam in oleaſtro quærendam. E radice oleæ q̃tenerrime cortex deraſus:in melle crebro guſtatu medetur ſanguinem reiicientibus:et ſuppurata tuſſi-ẽtibus. Ipſius oleæ cinis cum axungia tumores ſanat:extrahitq; fiſtulis uitia:et ipſas ſanat. Oliuæ albæ ſtomacho utiliores:uentri minus. Præclarum habẽt anteq̃ cõdiant᷑ uſum:recentes per ſe cibi modo deuoratæ. Medentur enĩ harenoſæ urinæ:itẽ dẽtibus:

De Amurca

aut attritis:aut conuulſis. Nigra oliua ſtomacho inutilior:uentri facilior:capiti et oculis non conuenit. Vtraque ambuſtis prodeſt trita & illita. Sed nigra cõmãducat᷑: & protinus ex ore impoſita puſtulas gigni prohibet. Colymbades ſordida ulcera purgãt. Inutiles difficultatibus urinæ. De amurca poteramus uideri ſatis dixiſſe Catoné ſecuti:ſed reddenda medicinæ quoq; ratio eſt. Gingiuis & oris ulceribus:dentiũ ſtabilitati efficaciſſime ſubuenit. Item ignibus ſacris infuſa:& iis quæ ſerpunt. pnionibus nigræ oliuæ amurca utilior:item infantibus fouendis. Albæ uero mulierum uuluæ in lana admouetur. Multo autem omnis amurca decocta efficacior. Coq᷑ ĩ cupreo uaſe ad craſſitudiné mellis. Vſus eius cũ aceto:aut uino uetere:aut mulſo:ut quæq; cauſa exigat:in curatione oris:dentium:aurium:ulcerum manantiũ:genitalium:rhagadũ. Vulneribus in linteolis imponitur:luxatis in lana. Ingens hic uſus:utique inueterato medicamento. Tale enim fiſtulas ſanat. Infundit᷑ ſedis genitaliũ:uuluæ exulceratiõi. Illinitur uero podagris incipientibus:item articularibus morbis. Si uero cũ omphacio recoquatur ad mellis craſſitudinem:caſuros dentes extrahit. item iumentoꝝ ſcabiem cum decocto lupino et chamæleonthæ herba mire ſanat. Cruda amurca podagras foueri utiliſſimũ.

DE Foliis oleaſtri & oenanthino oleo:& coccino:& amygdalino:& laurino:& myrteo chamemyrſino:& cupreſſino:& citreo:& caryino. Ca. v.

OLeaſtri foliorum eadem natura. Spodiumq; e cauliculis uehementius inhibet rheumatiſmos. Sedat inflammatiões oculorum. Purgat ulcera. alienata explet. excreſcentia leniter erodit. Siccat:& ad cicatricem perducit. cætera et in oleis. In hoc autem peculiare:ꝙ folia decoquuntur ex melle:danturq; coclearibus contra ſãguinis excreationes. Oleum tamen acrius atq; efficacius. & os quoq; colluitur illo. Ad détiũ infirmitatem imponuntur folia:& paronychiis:& carbunculis:& contra omnem collectionem cũ uino. Iis uero quæ purgãda ſint:cũ melle. Miſcét᷑ oculoꝝ medicamétis: & coctum foliorum:& ſuccus oleaſtri. Vtiliter etiã auribus inſtillatur cum melle:uel ſi pus effluat. Flore oleaſtri condylomata illinuntur et epinyctides. Item cum farina hordeacea uéter. In rheumatiſmo cũ oleo. Capitis doloribus. Cuté ĩ capite ab oſſibus recedentem cauliculi decocti et cum melle impoſiti comprimunt. Ex oleaſtro maturi in cibo ſumpti ſiſtunt aluum. Toſti autem et cum melle triti nomas repurgant. Carbunculos rumpũt. Olei naturam cauſaſq; abunde diximus. Ad medicinam ex olei generibus hæc pertinent. Vtiliſſimũ eſt omphacinum:proxĩe uiride. Præterea ꝗmaxĩe recens: niſi cum uetuſtiſſimum quæritur:tenue:odoratum. quodq; non mordeat:e diuerſo ꝗ in cibos eligitur. Omphacium prodeſt gingiuis. Si cõtineat᷑ in ore:dolorem dentium cuſtodit magis ꝗ aliud. Sudores cohibet. Oenãthino idem eſt effectus: qui roſaceo. Omni autem oleo mollitur corpus:uigorem et robur accipit. Stomacho cõtrarium. Auget ulcerum ĩcrementa. Fauces exaſperat. Et uenena omnia cohibet:hebetatq;. Præcipue pſimythii et gypſi ĩ aqua mulſa. Aut ficorum ſiccarum decoctũ potũ contra meconium. Ex aqua cõtra cãtaridas bupreſtin ſalamandras pityocampas. Per ſe lotum:redditumq; uomitionibus. Cõtra omnia ſupradicta laudatiſſimum:et laſſitudinum perfrictionumq; refectio eſt. Tormina calidum potum cyathis. vi. magiſq; ruta ſimul decocta pellit. item uétris animalia. Soluit aluũ heminæ méſura cũ uino et calida aqua potum:aut ptiſanæ ſucco. Vulnerariis emplaſtris utile. Facié purgat. Bubus infuſũ per nares donec ructét:ĩflationé ſedat. Vetus auté magis excalfacit corpora:magiſq; diſcutit ſudores. Duricias magis diffundit. Lethargicis magis auxiliare et ĩclinato morbo. Oculorũ claritati cõfert aliquid cum pari portione mellis:ac opii. Capitis doloribus remedium eſt:item ardoribus in febri cũ aqua. Et ſi uetuſti non ſit occaſio:decoquit᷑ ut uetuſtaté repræſétet. Oleum coccinũ bibitur ad purgatiões uentris cũ pari caldæ méſura. Priuatĩ dicitur purgare præcordia. Prodeſt et articulorum morbis:duritiis omnibus:uuluis:auribus:ambuſtis. Cum cinere uero muricum ſedis ĩflãmationibus:ité pſoræ. Coloré cutis cõmédat:capillũq; fertili natura euocat. Semé

ex quo fit:nulla animans attingit. Ellychnia ex uua fiunt claritatis præcipuæ. Ex oleo
lumen obſcurum propter nimiā pĩguitudinē. Folia igni ſacro illinũtur ex aceto. Per
ſe autē recētia mãmis:et epiphoris. Eadem decocta in uino ĩflãmatiõibus cũ polenta
et croco. Per ſe autem triduo impoſita faciem purgāt. Oleum amygdalinum purgat.
mollit corpora. cutē erugat. nitorem cõmēdat. uaros cum melle tollit a facie. Prodeſt
et auribus cum roſaceo et melle et mali punici germine decoctum. Vermiculoſque in
his necat:& grauitatem auditus diſcutit:ſonos ĩcertos & tinnitus. obiter capitis do-
lores:& oculorum. Medet̃ furunculis:& a ſole uſtis cum cæra. Vlcera manantia & fur-
fures cũ uino expurgat:cõdylomata cũ meliloto. Per ſe uero capiti illitum ſomnum
allicit. Oleũ laurinũ utilius quo recētius:quoq; uiridius colore. Vis eius excalfactoria:
& ideo paralyticis:ſpaſticis:iſchiadicis:ſuggillatis capitis doloribus ĩueteratis diſtil-
latiõibus auribus in calice punici calfactũ illinitur. Similis & myrtei olei ratio:adſtrĩ-
git:indurat. medetur gingiuis:dentium dolori:dyſenteriæ:uuluæ exulceratæ:ueſicis:
ulceribus uetuſtis uel manãtibus cũ ſquãma æris & cæra:itē eruptiõibus ãbuſtiõibus.
Attritas ſanat & furfures rhagadas cõdylomata:articulos luxatos:odorē grauē corpo-
ris. Aduerſatur cãtharidi bupreſti:aliiſq; malis medicamētis:quæ exulcerãdo nocent.
Chamemyrſinæ:ſiue oxymyrſiæ eadē natura. Cupreſſinũ oleum eoſdē effectus habet
quos myrteũ:itē citreum. E nuce uero iuglãdium:quod caryinum appellauimus:alo-
petiis utile eſt:& tarditati aurium infuſũ:item capitis doloribus illitum. Cæterꝝ iners
et graue ſapore corpori. Enĩuero ſiquid ĩ nucleo putridi fuerit:totus modus deperit.
Ex gnidio grano factũ uĩ habet quã coccinũ. Ex lentiſco factum utiliſſimum acopo
eſt. Idēq; proficeret æq; ut roſaceum:ni durius paulo intelligeretur. Vtunt̃ eo & cõtra
nimios ſudores:papulaſq; ſudorum. Scabiē iumentoꝝ efficaciſſime ſanat. Balaninũ
oleum repurgat uaros:furunculos:lentigines:gingiuas. Cypros qualis eſſet:& quēad-
modum ex ea fieret oleum:docuimus. Natura eius excalfacit:emollit neruos. Folia
ſtomacho illinuntur. et uuluæ cõcitatæ ſuccus quoq; eorum apponitur. Folia recētia
cõmãducata:ulceribus ĩ capite manãtibus:itē oris medēt̃ collectiõibus cõdylomatis.
Decoctum folioꝝ ãbuſtis & luxatis prodeſt. Ipſa ruffãt capillum tuſa:adiecto ſtrutei
mali ſucco. Flos capitis dolores ſedat cum aceto illitus. Idem combuſtus ĩ cruda olla
nomas ſanat:& putreſcentia ulcera per ſe uel cum melle. Odor floris olet:q ſomnum
facit. Aſtrĩgit gleucinum et refrigerat eadem ratione qua et oenãthinum. Balſaminũ
longe precioſiſſimum omnium:ut in unguentis diximus:cõtra ões ſerpentes efficax.
oculorum claritati plurimum cõfert. caliginem diſcutit. item diſpnoeas. collectiones
omnes duriciaſque lenit. ſanguinem denſari prohibet. ulcera purgat. auribus capitis
doloribus tremulis ſpaſticis ruptis perq̃utile. Aduerſat̃ aconito ex lacte potũ. Febres
cum horrore uenientes punctis leuiores facit. utēdum tamen modice:quoniã adurit:
augetq; uitia nõ ſeruato tempamento. Malobathri quoq; naturã et gñã expoſuimus.
Vrinã cit. Oculoꝝ epiphoris uino expreſſum utiliſſime ĩponitur. item frontibus dor-
mire uolentibus: efficacius ſi et nares illinantur:aut ſi ex aqua bibatur. Oris halitus
et ſuauitatem cõmendat linguæ ſubditum folium:ſicut et ueſtium odorem ĩterpoſi-
tum. Hyoſcyaminum molliendo utilius eſt:neruis inutile. Potum quidem cerebri
motus facit. Therminum e lupinis emollit proximum roſaceo effectum habens. Nar-
ciſſinum dictum eſt cum ſuo flore. Rhaphaninum phthiriaſes longa ualitudĩe cõtra-
ctas tollit. Scabriciaſque cutis in facie emendat. Seſaminum aurium dolores ſanat:
& ulcera quæ ſerpunt:et quæ cacoethe uocant ulcera. Lilinum:quod & phyllinum &
ſyrium uocauimus:renibus utiliſſimum eſt:ſudoribuſq; euocãdis:uuluæ molliendæ:
cõcoquēdoque intus. Selgiticum neruis utile eſſe diximus:ſicut herbaceum quoque:
quod eugubini circa flaminiã uiã uendunt. Eleomeli:quod in ſyria ex ipſis oleis ma-
nare diximus:ſapore melleo nõ ſine nauſea aluum emollit. Bilem præcipue detrahit:
duobus cyathis in hemina datis:qui bibere torpeſcunt:excitãturq; crebro. Pugnatores

certaturi præſumunt ex eo cyathum unũ. Piſſino oleo uſus eſt paſſim ad q̃drupedum ſcabiem. Eſt autem uitibus oleiſq; proxima nobilitas palmis. inebriant recẽtes. capitis dolorẽ afferunt: minus ſiccæ. Nec quãtũ uidetur utiles ſtomacho. tuſſim exaſperant. corpus augẽt. Succũ decoctaꝝ antiqui pro hydromelite dabant ægris ad uires recreandas: ſitim ſedandã: in quẽ uſum præferebant thebaicas. Sanguinẽ quoq; excreãtibus utiles: in cibo maxime. Illinuntur caryotæ ſtomacho ueſicæ: uentri inteſtinis. Cum cotoneis & cæra & croco ſugillata emendant. Nuclei palmarum cremati in fictili nouo cinere loto ſpodii uicem efficiunt. miſcenturq; collyriis: & caliblephara faciunt addito nardo.

DE Myrobalano palma: & de palma elata. Cap. vi.

PAlma quæ fert myrobalanum probatiſſĩa in ægypto. Oſſa non habet reliquarũ mõ in balanis. Aluũ & menſes cit in uino auſtero. et uulnera cõglutĩat. Palma elata ſiue ſtate medicinæ confert gramina folia corticem. Folia ĩponuntur præcordiis ſtomacho iocineri: ulceribuſq; quæ ſerpunt cicatrici repugnãtia. Pſoras cortex eius tener cũ reſina & cæra ſanat diebus. xx. Decoquitur & ad teſtiũ uitia. Capillum denigrat ſuffitu. Partus extrahit. Datur bibendus renum uitiis: & ueſicæ: & præcordiorũ. Capiti et neruis inimicus. Vuluæ ac uentris fluctionem ſiſtit decoctũ eius. Itẽ cinis ad tormina potus in uino albo. In uuluarum uitiis efficaciſſimus.

Medicinæ ex ſingulorum generum flore: foliis: fructu: ramis: cortice: ligno: ſucco: radice: cinere. Capitulum. vii.

PRoximæ uarietates generum medicinarumq;: quæ mala habent. Ex iis uerna acerba ſtomacho inutilia ſunt. Aluũ ueſicã circũagunt. Neruos lædunt. Cocta meliora. Cotonea cocta ſuauiora. Cruda tamen dũtaxat matura proſunt ſanguinem excreãtibus: ac dyſentericis: cholericis: cœliacis. Non idem poſſunt decocta: quoniam amittunt conſtringentem illã uim ſucci. Imponunt̃ et pectori in febris ardoribus: et tum decoquuntur in aqua cæleſti: ad eadẽ quæ ſupraſcripta ſunt. Ad ſtomachi autẽ dolores cruda decoctaue cærati modo imponuntur. Lanugo eorum carbũculos ſanat: cocta in uino & illita cum cæra. Alopeciis capillũ reddunt. Quæ ex iis cruda in melle condiuntur: aluum mouent. Mellis autẽ ſuauitati multum adiiciunt: ſtomachoque id utilius faciunt. Quæ uero in melle condiuntur cocta: quidã ad ſtomachi uitia trita cum roſaceo foliis decoctis dant pro cibo. Succus crudorum lyenibus: orthopnoicis: hydropicis prodeſt: item mãmis condylomatis: uaricibus. flos & uiridis & ſuccus ĩflãmationibus oculorum: excreatiõibus ſanguinis: menſibus mulierum. Fit et ſuccus ex iis mitis cum uino dulci tuſus: utilis cœliacis: & iocineri. Decocto quoq; eoꝝ fouent̃: ſi procidant uuluæ & interanea. Fit et oleũ ex iis: quod melinum uocauimus quotiẽs nõ fuerint in humidis nata. Ideo utiliſſĩa quæ ex ſicilia ueniũt. Minus utilia ſcruthia quãuis cognata. Radix eorum circunſcripta terra manu ſiniſtra capitur: ita ut q facit dicat quæ capiat: & cuius cauſa. Sic adalligata ſtrumis medet̃. Melimela & reliq̃ dulcia ſtomachũ & uentrẽ ſoluunt: ſiticuloſa: æſtuoſa: ſed neruos nõ lædunt. Orbiculata ſiſtunt aluũ: & uomitiões et urinas ciunt. Silueſtria mala ſimilia ſunt uernis acerbis: aluumq; ſiſtunt. Sane in hunc uſum immatura opus ſunt. Citrea contra uenenum ĩ uino bibunt̃: uel ipſa uel ſemẽ. faciũt oris ſuauitatẽ decocto eorum colluto aut ſucco expreſſo. Hoꝝ ſemen edendum præcipiunt in malacia pregnantibus. Ipſa uero cõtra infirmitatẽ ſtomachi: & nõ niſi ex aceto facillime mãdunt̃. Punici mali nouẽ genera nunc iterare ſuperuacuum. Ex iis dulcia: quæ apyrina alio nomine appellauimus: ſtomacho inutilia habent̃. inflationes pariunt. dentes gingiuaſq; lædunt. Quæ uero ſapore proxima uinoſa diximus: paruũ nucleũ habentia: utiliora paulo intelliguntur. Aluum ſiſtunt & ſtomachũ duntaxat pauca citraq; ſatietatem. Sed hæc minime danda quanq̃ omnino nulla in febri nec carne acinorum utili nec ſucco. Cauentur æque uomitionibus: ac bilem reiicientibus. Vuam in iis ac ne muſtum quidem: ſed ꝓtinus uinum apuit natura. Vtrunq; uero aſpiore cortice. hic acerbus ĩ magno uſu. Vulgus

coria maxime perficere illo nouit:ob id malicoriū appellāt medici. Vrinā cieri eodem mōstrant:mixtaq; galla in aceto decocto mobiles dētes stabilire. Expetit̄ in grauidaꝝ malacia:et quoniā gustatu moueat īfantē. Diuiditur malū:cælestique aqua madescit ternis fere diebus. Hæc bibitur frigida cœliacis:& sāguinem excreātibus. Ex acerbo fit medicamentū:stomachice uocatur. utilissimū oris uitiis:narium:aurium:oculorum caligini:pterygiis:genitalibus:& iis quæ nomas uocāt:& quæ in ulceribus excrescūt. Contra leporē marinum hoc mō acinis detracto cortice tusis mellis attici selibris. Alii hoc modo faciunt. Punica acida multa tunduntur. Succus in cacabo nouo coquitur mellis crassitudine:ad uirilitatis et sedis uitia:& omnia quæ lycio curant̄:aures purulētas:epiphoras incipiētes:rubras maculas. In manibus rami punicoꝝ serpētes fugāt. Cortice punici ex uino cocti et īpositi perniones sanātur. Cōtusum malum ex tribus heminis uini decoctum ad heminā:tormina & tineas pellit. Punicū ī olla noua operculo indito in furno tostū & cōtritum potumq; in uino sistit aluum. discutit tormīa. Primus pomi huius partus florere incipiētis cytinus uocat̄ a græcis:mire obseruatiōis multoꝝ experimēto. Si quis unum ex iis solutus uiculo omni cinctus & calciatus:atq; etiā annuli decerpserit duobus digitis pollice & quarto sinistræ manus:atq; ita lustratis leui tactu oculis:mox in os additum deuorauerit ne dēte cōtingat:affirmat̄ nullā oculoꝝ ībecillitatē passuꝝ eo āno. Idē cytini siccati tritiq; carnes excrescentes cohibēt. Gingiuis et dētibus medētur. Vel si mobiles sīt:decocto succo. Ipsa corpuscula trita ulceribus:quæ serpunt putrescuntue:illinuntur. item oculorū īflāmatiōi:ītestīorūq;. & fere ad omnia quæ cortices malorum. Aduersat̄ scorpiōibus. Nō est satis mirari curā diligētiāq; priscoꝝ:qui omnia scrutati nihil ītentatum reliquere. In hoc ipso cytino flosculi sunt:āteq̄ scilic& malum ipsum prodeat:erumpētes:quos balaustium uocari diximus. Hos quoq; ergo experti īuenerunt scorpiōibus aduersari. Sistūt potu mēses fœminaꝝ. sanāt oris ulcera:tōsillas:uuam:sāguinis excreatiōes:uētris & stomachi solutiōes:genitalia:ulcera quacunque in parte manātia. Siccauere etiam:ut sic quoque experirētur. Inuenerūtque tusoꝝ farina dysētericos a morte reuocari. Aluū sisti. Quī & nucleos ipsos acinoꝝ experiri nō piguit. Tosti tusique stomachum iuuāt. Cibo aut potiōe īspersi bibuntur ex aqua cælesti ad sistendū aluum. Radix decocta succū emittit:qui tineas necat uictoriati pondere. Eadem discocta in aqua quas lycium præstat utilitates. Est & siluestre punicum a similitudīe appellatū. Eius radices rubro cortice denarii pondere ex uino potæ sōnos faciunt. Semine poto aqua quæ subierit:cutem siccat. Mali punici corticis fumo culices fugātur.

DE Piris:& eorum obseruatiōibus:& de ficorum obseruatiōe:& caprifico:et hermeta:& aliorum generibus medicinæ. Cap. viii.

PIrorum omnium cibus etiam ualētibus onerosus. ægris quoq; uini mō negatur. Decocta eadem mire salubria et grata:præcipue crustumina. Quæcunque uero cum melle decocta stomachum adiuuāt. Fiūt cataplasmata e piris ad discutiēda corporꝝ uitia:et decocto ad duricias utuntur. Ipsa aduersātur boletis atq; fūgis:pelluntq; pōdere & pugnāte succo. Pirum siluestre tardissime maturescit. Cōcidit̄:suspēsumq; siccatur ad sistendam aluum:quod et decoctum eius potum præstat. Decoquunt̄ et folia cum pomo ad eosdem usus. Pirorum ligni cinis contra fungos etiam nunc efficacius proficit. Mala piraque portatu iumentis mire grauia sunt uel pauca. Remedio aiunt esse:si prius edenda dentur aliqua:aut utique ostendantur. Fici succus lacteus aceti naturam habet. Itaque coaguli modo lac contrahit. Excipitur ante maturitatem pomi:et in umbra siccatur ad aperienda ulcera:cienda menstrua appositus cum luteo oui:aut potus cum amylo. Podagris illinitur. Cum farina fœnograeci et aceto. Pilos quoque detrahit. Palpebrarumque scabiem emendat:item lichenas et psoras. aluum soluit. Lactis ficulni natura aduersatur crabronum uesparumq; et similium uenenis:priuatim scorpionum. Idē cum axungia uerrucas tollit. Folia et quæ non maturuere

canũ rabioso[rum]

de ficub[us] mirabilia remedia

fici: strumis illinunt̃. omnibusq; quæ emollienda sunt discutiendaue. Præstant hæc & per se folia. Et alii usus eorum tanq̃ in fricãdo lichenæ et alopeciis: et quæcũq; exulcerari opus sit: et aduersus canis morsus. Ramorũ teneri cauliculi cuti ĩponunt̃. Iidem cũ melle ulceribus: quæ cæria uocantur: illinunt̃. Extrahũt infracta ossa cũ papaueris foliis siluestris. Canum rabiosorum morsus folio trito ex aceto restinguũt. E nigra fi cu candidi cauliculi illinunt̃ furunculis: murisaranei morsibus cum cæra. Cinis earũ e foliis grãgrenis: cõsumẽdisq; quæ excrescunt. Fici maturæ urinã ciũt. aluũ soluunt. sudorem mouent: papulasq;. Ob id autumno ĩsalubres: quoniam sudãtia huius cibi opa corpora refrigescũt. Nec stomacho utiles. Sed ad breue tempus. Et uoci cõtrariæ intelliguntur. Nouissimæ salubriores q̃ primæ. Medicatæ uero nõnunq̃ iuuenũ uires augẽt. Senibus meliorem ualitudinẽ faciũt: minusq; rugaꝝ. Sitim sedãt. Calorem refrigerant. ob id nõ negandæ in febribus constrictis: quas stegenas uocãt. Siccæ fici stomachum lædunt. Gutturi et faucibus magnificæ utiles. Natura iis excalfaciẽdi. Sitim afferunt. Aluum molliunt. Rheumatismis eius et stomacho contrariæ. Vesicæ semp utiles: & anhelatoribus: ac suspiriosis: item iocinerum renum lyenum uitiis. Corpus & uires adiuuant: ob id ante athletæ hoc cibo pascebantur. Pythagoras exercitator primum ad carnes eos transtulit. Recolligentibus se a longa ualitudine utilissimæ: item comitialibus & hydropicis. Omnibusq; quæ maturanda aut discutienda sũt: ĩponũt̃. efficacius calce aut nitro admixto. At coctæ cũ hysopo pectus purgant: pituitã: tussĩ ueterem. Cum uino autem ad sedẽ et tumorem maxillaꝝ et furunculos: panos: parotidas decoctæ illinunt̃. Vtile et decocto earum fouere fœminas. Decoctæ quoq; eædẽ cum fœnograeco utiles sunt pleureticis: & peripneumonicis. Cum ruta coctæ & õibus prosunt tibiaꝝ ulceribus. Cũ æris flore et spasticis et pterygiis. Cum punico malo ambustis: pernionibus. Cum cæra hydropicis coctæ in uino & cũ absinthio & farina hordeacea nitro addito. Aluum sistunt manducatæ. Scorpionum ictibus cum sale tritæ illinunt̃. Carbunculos extrahunt in uino coctæ et ĩpositæ. Carcinomati: si sine ulcere est: q̃pinguissimam ficum imponi: pene sĩgulare remedium est: itẽ phagedenæ. Cinis non ex alia arbore aciem purgat acrior: non conglutinat replet astringit. Bibitur & ad discutiendum sanguinem cõcretum: item percussis: præcipitatis. Conuulsis ruptis cineris cyathis singulis aquæ et olei datur tetanicis et spasticis: item potus uel infusus cœliacis dysentericis. Et si quis eo cum oleo perungatur: excalfacit. item cum cæra et rosaceo subactus ambustis cicatricem tenuissimam obducit. Lusciosos ex oleo illitus emendat: dentiumq; uitia crebro fricatu. Produnt etiã si quis inclinata arbore supino ore aliquem nodũ eius morsu abstulerit nullo uidente: atque in aluta ĩligatum licio e collo suspenderit: strumas et parotidas discutit. Cortex tritus cum oleo uẽtris ulcera sanat. Crudæ grossi uerrucas thymo nitro farina additis tollunt. Spodiiq; uicem exhibet fruticum a radice exeuntium cinis. Bis tostus adiecto psimythio digerit̃ ĩ pastillos ad ulcera oculorum et scabriciã. Caprificus etiamnũ multo efficacior fico. Lactis minus habet. Surculo quoq; eius lac coagulatur in caseo. Exceptum id coactumq; in duriciam suauitatem carnibus affert. Fricatur diluto ex aceto. miscetur exulceratoriis medicamentis. Aluum soluit. uuluam cũ amylo aperit. Pota menses cit cũ luteo oui. Podagris cum farina fœnograeci illinitur. Lepras: psoras: lichenas: lẽtigines expurgat. itẽ uenenatorum ictus: & canis morsus. Dentium quoq; dolori hic succus appositus ĩ lana ꝓdest: aut in cauis eoꝝ additus. Cauliculi et folia admixto eruo contra marinoꝝ uenena prosunt. Adiiciunt et uinum. Bubulas carnes additi caules magno ligni cõpẽdio ꝑcoquũt. Grossi illitæ strumas: et omnium collectionẽ emolliunt & discutiũt. aliq̃tenus et folia. Quæ mollissima sunt ex iis cum aceto ulcera manãtia et epynictidas et furfures sanãt. cũ melle itẽ et foliis cærea sanant: et canis morsus. Recẽtes cum uino phagedenas. Cum papaueris foliis ossa extrahunt. Grossi caprifici inflãmatiões discutiunt suffitu. Resistunt & sãguini taurino poto: & psimythio et lacti coagulato

potæ. Item aqua decoctæ atq; illitæ parotidas ſanãt. Cauliculi aut groſſi eius q̃minu-
tiſſimæ ad ſcorpionum ictus e uino bibuntur. Lac quoq; inſtillatur plagæ: & folia im-
ponuntur: item aduerſus muremaraneum. Cauliculorum cinis uuam faucium ſedat.
Arboris ipſius cinis ex melle: rhagadia. Radix deferuefacta in uino dentium dolores.
Hyberna caprificus in aceto cocta et trita impetigines tollit. Illinuntur ramenta rami
ſine cortice q̃minutiſſima ad ſcobis modum. Caprifico quoq; medicinæ unius mira-
culum additur. Corticem eius impubeſcẽtem puer impubis ſi defracto ramo detrahat
dentibus medullam ipſam adalligatam ante ſolis ortũ prohibere ſtrumas. Caprificus
tauros quãlibet feroces collo eorum circũdata in tantũ rabidam naturã compeſcit: ut
ĩmobiles præſtet. Herba quoq;: quã græci erin uocãt: reddẽda in hoc loco ꝓpter genti-
litatem. Palmo alta eſt cauliculis quinis fere ocimi ſimilitudine flos candidus: ſemẽ
nigrum paruum tritum cum melle attico oculorum epiphoris medetur. manat lacte
multo et dulci. Herba per q̃utilis aurium dolori nitri exiguo addito. folia reſiſtunt ue-
nenis. Pruni folia decocta tonſillis gingiuis uuæ proſunt in uino decocta: et ſubinde
ore colluto. Ipſa pruna aluum molliunt: ſtomacho nõ utiliſſima: ſed breui momẽto.
Vtiliora perſica: ſuccuſq; eorum etiã in uino aut in aceto expreſſus. Nec eſt alius eis
pomis innocentior cibus. Nuſq̃ minus odoris. Succi plus: qui tamen ſitim ſtimulet.
Folia eius trita illita hemorrhoiã ſiſtũt. Nuclei perſicorum cum aceto & oleo: capitis
doloribus illinuntur. Silueſtrium quidẽ prunorum baccæ: uel e radice cortex in uino
auſtero ſi decoquantur ita: ut triens ex hemina ſuperſit: aluũ et tormina ſiſtũt. Satis
eſt ſingulis cyathos decocti ſumi. Et in iis & ſatiuis prunis eſt limus arborum: quem
græci lichen appellãt: rhagadis et cõdylomatis mire utilis. Mora ĩ ægypto et cypro ſui
generis (ut diximus) largo ſucco abundant. Sũmo cortice deſquammato altiore plaga
ſicca mirabili natura. Succus aduerſat̃ uenenis ſerpentiũ. Prodeſt dyſentericis. Diſcu-
tit panos: omneſq; collectiones. Vulnera cõglutinat. Capitis dolores ſedat: itẽ auriũ.
Splenicis bibitur. Illinitur et contra perfrictiones. Celerrime teredinẽ ſẽtit. Nec apud
nos ſucco uſus minor. Aduerſatur aconito & araneis in uino potũ. Aluum ſoluit. Pi-
tuitaſq; ac tineas et ſimilia uẽtris animalia extrahit. Hoc idẽ præſtat & cortex tritus.
Folia tingunt capillũ cũ fici nigræ et uitis cortice ſimul coctis in aqua cæleſti. Pomi
ipſius ſuccus aluũ ſoluit protinus. Ipſa poma ad præſens ſtomacho utilia: refrigerãt:
ſitĩ faciunt. Si non ſuperueniat alius cibus: ĩtumeſcunt. Ex ĩmaturis ſuccus: ſiſtit al-
uum: ueluti animalis alicuius in hac arbore obſeruandis miraculis: quæ ĩ natura eius
diximus. Fit ex pomo pãchreſtos ſtomachice: eadẽ arteriace appellata hoc mõ. Sextarii
tres ſucci e pomo leui uapore ad craſſitudinẽ mellis rediguntur. Poſt additur õphacii
aridi põdo duodecĩ: aut myrrhæ. xi. croci. xi. Sed hæc ſimul mixta uel trita miſcentur
decocto. Neq; eſt aliud oris arteriæ uuæ ſtomachi iucundius remediũ. Fit & alio mõ.
Succi ſextarii duo mellis attici decoquuntur ut ſupra diximus. Mira ſunt præterea
quæ produntur. Mora germinatione prius q̃ in folia exeant: ſiniſtra decerpi iubẽtur
futura poma. rhicinos græci uocant. Hi terrã ſi nõ attigere: ſãguinẽ ſiſtũt adalligati.
ſiue ex uulnere fluat: ſiue ore: ſiue naribus: ſiue hæmorrhoidis. Ad hoc ſeruãt̃ repoĩti.
Idẽ præſtare et ramus dicitur: luna plena defractus incipiens fructũ habere. Si terrã
non attigerit priuatĩ mulieribus alligatus lacerto contra abundantiã menſium. Hoc
& quocunq; tẽpore ab ipſis decerptũ ita: ut terrã non attingat: adalligatũq; exiſtimãt
præſtare. Folia mori trita aut arida decocta: ſerpentiũ ictibus imponuntur. Ad idẽq;
potu proficitur. Scorpionibus aduerſat̃ e radice corticis ſuccus ex uino aut poſca po-
tus. Reddenda eſt ãtiquorum cõpoſitio. Succũ expreſſum pomi maturi immaturiq;
mixtũ coquebant in uaſe æreo ad mellis craſſitudinem. Aliqui myrrha adiecta et cu-
preſſo præduratum uas ſole torrebant: permiſcẽtes ſpata ter die. Hæc erat ſtomachice:
quæ et uulnera ad cicatricem ꝑducebat. Alia ratio: ſuccum ſiccato exprimebãt pomo
multum ſapori obſoniorum conferente. In medicina uero contra nomas et pectoris

pituitas:& ubicunq; opus esset astringi uiscera. Dentes quoq; colluebant eo. Tertiũ
genus succi foliis et radice decoctis ad ambusta ex oleo illinenda. Imponuntur & per
se folia. Radix per messes incisa succum aptissimum dentium dolori collectiõibusq;
& suppurationibus habet. aluum purgat. Folia mori in urina madefacta pilũ coriis
detrahunt. Cerasia aluum molliunt. stomacho inutilia. Eadem siccata aluũ sistunt.
urinam ciunt. Inuenio apud auctores siquis matutino roscida deuoret cum suis nu-
cleis: intantum leuari aluum: ut pedes morbo liberentur. Mespila exceptis setaniis:
quæ malo propriorem uim habent: reliqua astringunt stomachum: sistuntq; aluũ:
item sorba sicca. Nam recentia stomacho & aluo citæ ꝓsunt.

DE Pineis & amygdalis & nuce auellana: & de nuce iuglande: & pistaciis: & casta-
neis: & siliquis: & cornu: & unedine et lauro. Cap. ix.

NVces pineæ quæ resinam habẽt cõtusæ leuiter additis in singulis sextariis aquæ
ad dimidiũ decoctæ sãguinis excreatiõi medẽtur: ita ut cyathi bini bibantur ex
eo. Cortex e pino ĩ uino decoctus cõtra tormĩa datur. Nuclei nucis pineæ sitĩ sedant:
et acrimoniam stomachi: rosionesq; et cõtrarios humores consistentes ibi: et infirmi-
tatem uirilium roborant: renibus & uesicæ utiles. Fauces uidentur exaspare & tussim.
Bilem pellunt poti ex aqua aut uino aut passo: aut balanorum decocto. Miscetur iis
cõtra uehementiores stomachi rosiões cucumeris semẽ & succus portulacæ. item ad
uesicæ ulcera et renes: quoniam et urinam cient. Amygdalæ amaræ radicum decoctũ
cutem ĩ facie corrigit: coloremq; hilariorem facit. Nuces ipsæ somnum faciũt & aui-
ditatem. Vrinam et menses ciunt. Capitis dolori illinuntur. maximeq; in febri: si ab
ebrietate in aceto & rosaceo ex aquæ sextario: et sanguinẽ sistunt. Cũ amylo & menta
lethargicis comitialibusq; prosunt. Capite perunctto epynictidas sanant. E uino uete-
re ulcera putrescentia. Canum morsus cum melle. Et furfures ex facie ante fotu præ-
parata. item iocineris et renum dolores ex aqua potæ. Et sæpe ex eligmate cum resina
terebinthina. Calculosis et difficili urinæ in passo: et ad purgandam cutem in aqua
mulsa tritæ sunt efficaces. Prosunt eligmate iocineri tussi et colo cũ elelisphaco mo-
dice addito. In melle sumitur nucis auellanæ magnitudine. Aiunt quoq; quinis fere
præsumptis ebrietatis non sentiri putores. Vulpesq; si ederint eas nec contigat e uici-
no aquam lambere: mori. Minus ualẽt in remediis dulces: & eæ tamẽ purgãt & urinã
ciunt. Recentes stomachum implent. Nucibus græcis cum absinthii semine ex aceto
sumptis morbus regius sanari dicitur. item illitis per se uitia sedis. Et priuatim cõdy-
lomata. item tussi & sanguinis relictioni prodest. Nuces iuglandes græci a capitis gra-
uedine appellauere. Etenim arborum ipsarum foliorũq; uires in cerebrum penetrant.
hocq; minore momento: sed in cibis nuclei faciunt. Sunt autem recentes iucũdiores.
Siccæ uinosiores: et stomacho inutiles: difficiles concoctu: dolorem capitis inferẽtes.
Tussientibus inimicæ: & uomituris ieiunis. Aptæ tenasmo solo. trahũt enim pituitã.
Eædem præsumptæ uenena hebetant. item ãginam cum ruta & oleo. item aduersãtur
cepis: leniuntq; earum saporem. Aurium ĩflãmatiõi imponũtur cum mellis exiguo.
item ruta mammis & luxatis. Cum cepa autem & sale & melle canis hominisq; mor-
sui. Putamine nucis iuglandis dens cauus inuritur. Putamen combustum tritũque ĩ
oleo aut uino infãtium capite perunctto nutrit capillum: & ad alopecias eo sic utunt̃.
Quo plures quis nuces ederit: hoc facilius tineas pellit. Et quæ perueteres sũt nuces
grangrenis et carbunculis medẽtur: item sugillatis. Cortex iuglandium lichenũ uitio
& dysentericis prodest. Folia trita cum aceto aurium dolori. In sanctariis Mithridatis
maximi regis deuicti Cn. Pompeius ĩuenit in peculiari cõmẽtario ipsius manu cõpo-
sitionem antidoti e duabus nucibus siccis: item ficis totidem: & rutæ foliis. xx. simul
tritis: addito salis grano: & qui hoc ieiunus sumat: nullum uenenum nociturum illo
die. Cõtra rabiosi quoq; canis morsus nuclei a ieiuno homine commanducati illitiq;
præsenti remedio esse dicunt̃. Nuces auellanæ capitis dolorem faciũt & ĩflãmationẽ

ſtomachi:et pinguedini corporis conferunt plus q̃ ſit ueriſimile. Toſtæ et diſtillatiõi medentur. Tuſſi quoq; ueteri tritæ et in aqua mulſa potæ. Quidam adiiciunt grana piperis. Alii e paſſo bibunt. Piſtacia eoſdem uſus et effectus habẽt:quos pinei nuclei: præterq̃ ad ſerpẽtium ictus ſiue edãtur ſiue bibãtur. Caſtaneæ uehemẽter ſiſtunt ſtomachi & uẽtris fluctiões. Aluum ciunt. Sanguinem excreãtibus proſunt. Carnes alũt. Siliquæ recẽtes ſtomacho ĩutiles.aluum ſoluunt. Eædem ſiccatæ ſiſtunt:ſtomachoq; utiliores fiunt. Vrinam ciunt. Syriacas in dolore ſtomachi ternis in aqua ſextariis decoquunt. Quidã ad dimidiũ:eumq; ſuccũ bibunt. Sudor uirgæ cornu arboris lamĩa ferrea cãdẽte exceptus: non contingente ligno illitaq; inde ferrugo ĩcipientes lichenas ſanat. Arbutus ſiue unedo fructum fert difficilẽ cõcoctiõi:& ſtomacho ĩutilẽ. Laurus excalfactoriã naturã habet & foliis:& cortice:et baccis. Itaq; decoctum ex iis maxime e foliis prodeſſe uuluis et ueſicis cõuenit. Illita uero ueſpaꝝ crabronumq; et apiũ. Itẽ ſerpentium uenenis reſiſtunt:maxime ſepis dipſadis & uiperæ. Proſunt et menſibus fœminarum cum oleo cocta. Cũ polẽta autem:quæ tenera ſunt trita ĩflatiões oculorũ cum ruta:teſtiũ cum roſaceo:capitis dolores:aut cum irino. Quin manducata atque deuorata per triduũ terna:liberãt a tuſſi. Eadẽ proſunt ſuſpiriis trita cũ melle. Cortex radicis cauendus grauidis. Ipſa radix calculos rumpit.iocineri prodeſt:tribus obolis ĩ uino odorato pota. Folia pota uomitiões mouent. Baccæ mẽſes trahũt appoſitæ tritæ uel potæ. Tuſſĩ ueterẽ et orthopnoeã ſanãt binæ detracto cortice in uino potæ. Si et febris ſit:ex aqua.aut eligmate ex aqua mulſa aut ex paſſo decoctæ. Proſũt et phthiſicis eodẽ modo:& omnibus thoracis rheumatiſmis. Nam et excoquunt pituitam: et extrahunt. Aduerſus ſcorpiones quaternæ ex uino bibũtur. Epinyctidas ex oleo illitæ et lentigines. Et ulcera manantia:et ulcera oris:et furfures. Cutis pruriginẽ ſuccus baccarũ emendat et phthiriaſin.aurium dolori et grauitati inſtillatur cum uino uetere et roſaceo. Perunctos eo fugiunt uenenata omnia. Prodeſt et contra uenenatoꝝ ictus potus. Maxime autem eius laurus:quæ tenuiora habet folia. Baccæ cum uino ſerpentibus et ſcorpionibus et araneis reſiſtunt. Ex oleo et aceto illinunt̃ & lyeni et iocineri. Grangrenis cum melle:et in fatigatiõe etiam aut perfrictione ſucco eo perungi nitro adiecto prodeſt. Sunt qui celeritati partus multũ cõferre putẽt radice acetabuli menſura pota in aqua. Efficacius recentem q̃ aridam. Quidam aduerſus ſcorpionũ ictus decem baccas dari iubẽt potui. Item et ĩ remedio uuæ iacẽtis quadrãtem põdo baccaꝝ foliorũue decoqui in aqua ſextariis tribus ad tertias.eamq; calidam gargariſſare et in capitis dolore impari numero baccas cum oleo cõterere et calfacere. Laurus delphicæ folia trita olfactaq; ſubĩde peſtilentiæ cõtagia prohibẽt:tãto magis ſi et urant̃. Oleũ ex delphica ad cærata acopumq; ad ꝑfrictiões diſcutiẽdas neruos laxandos lateris dolores febreſq; frigidas utile eſt.itẽ ad auriũ dolorem:in mali punici cortice tepefactũ. Folia decocta ad tertias partes aquæ uuam cohibẽt gargariſſatione.pota alui dolores: inteſtinoꝝq;. Tenerrima ex iis trita in uino papulas prurituſq; illita noctibus proxĩe ualẽt. Cætera lauri genera. Laurus alexãdrina ſiue idea partus celeres facit radice pota trium denariorũ pondere in uini dulcis cyathis tribus. Secundas etiam pellit:mẽſeſq; eodem modo pota. Daphnoides ſiue iis nominibus:quæ diximus ſilueſtris laurus ꝓdeſt:aluum ſoluit recẽti folio uel arido drachmis tribus cum ſale et hydromelite mãducata. Pituitas extrahit folium et uomitus:ſtomacho inutile. Sic et baccæ qnæ denæue purgationis cauſa ſumuntur.

DE Myrto ſatiua et myrtidano:et de myrto ſilueſtri. Cap. x.

m Yrtus ſatiua candida minus utile eſt medicinæ q̃ nigra. Semẽ eius medetur ſanguinẽ excreantibus.itẽ contra fungos in uino potum. Odorẽ oris cõmendat uel pridie cõmanducatũ.item apud Menandrum ſynariſtuſin hoc edunt. Datur et dyſẽtericis denarii pondere in uino. Vlcera difficilia in extremitatibus corporis ſanat cum uino ſubferuefactũ. Imponitur lippitudini cum polenta. Et cardiacis ĩ mãma ſiniſtra.

Et cōtra scorpionis ictus in mero:et ad uesicæ uitia. Capitis dolores et ægilopas:āteq̄ suppurent:item tumoribus. Exemptisq; nucleis in uino uetere tritum eruptionibus pituitæ. Succus seminis aluum sistit. Vrinas cit. Ad eruptiões pustularum pituitæq; cum cærato illinit̄:et contra phalangias. Capillum denigrat. Lenius succo oleum est ex eadem myrto et uinum:quo nunq̄ īebriant̄. Inueteratumq; sistit aluum et stomachum. tormina sanat. fastidium abigit. Foliorum arentium farina sudores cohibet inspersa:uel in febri. Vtilis et cœliacis:et procidentiæ uuluarum: sedis uitiis:ulceribus manantibus:igni sacro fotu:capillis fluentibus:furfuribus:item aliis eruptionibus: ambustis. Additur quoq; in medicamento:quod alephas uocāt:eadem de causa qua oleum ex iis efficacissimū ad ea:quæ in humore sunt:tanq̄ in ore et uulua. Folia ipsa fungis aduersantur trita ex uino:cum cæra uero articularibus & collectionibus. Eadē in uino decocta dysentericis & hydropicis potui dantur. Siccantur in farina quæ inspergitur ulceribus:aut emorrhoiæ. Purgant et lentigines:pterygia et paronychia:et epinyctida:condylomata testes:tetra ulcera:item ambusta cum cærato. Ad aures purulētas & foliis crematis utuntur & succo decocto. Comburuntur & in antidota. Item cauliculi flore decerpti in nouo fictili operto cremati in furno:dein triti ex uino. & ambustis foliorum cinis medetur. Inguen ne intumescat ex ulcere:satis est surculum tantū myrti habere secum nec ferro nec terra contactum. Myrtidanū diximus quomō fieret. uuluæ prodest appositum fotu:et illitu. multo efficacius & cortice:et folio:& semine. Exprimitur et foliis succus mollissimis in pila tusis adfuso paulatim uino austero. Alias aqua cælesti:atq; etiam expresso utuntur ad oris sedisq; ulcera uuluæ. & uentris. Capillorum nigriciam:malarum perfusiones purgationes lentiginū: et ubi constringendū aliquid est. Myrtus siluestris siue oxymyrsine siue chamemyrsine baccis rubentibus et breuitate a satiua distat. Radix eius in honore est:decocta uino ad renum dolores pota. Et difficili urinæ:præcipueq; crassæ et grauiter olenti. Morbo regio et uuluarum purgationi trita cum uino. Cauliculi quoq; incipientes asparagorū modo in cibo sumpti:& in cinere cocti. Semen cum uino potum aut oleo aut aceto calculos frangit. item in aceto & rosaceo tritum capitis dolores sedat:et potū morbū regiū. Castor oxymyrsinen myrti foliis acutis:ex q̄ fiunt ruri scopæ:ruscū uocauit :ad eosdē usus. Et hactenus habēt se medicinæ urbanaꝝ arboꝝ. Trāseamus ad siluestres.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VICESIMVSQVARTVS. PROOEMIVM.

Medicinæ ex arboribus siluestribus.

[N]E SILVAE QVIDEM HORRIDIORq; naturæ facies medicinis carent:sacra illa parente rerum omnium nusq̄ non remedia disponente homini:ut medicina fieret etiam solitudo ipsa: sed ad singula illius discordiæ atq; cōcordiæ miraculis occursantibus. Quercus et olea tā ptinaci odio dissident:ut altera i alterius scrobe depactæ moriantur. Quercus uero & iuxta nucē iugládē. Pernicialia et brassicæ cum uite odia. Ipsumque olus quo uitis fugatur:aduersum cyclamino & origano arescit. Quin & annosas iā & quæ sternātur arbores:difficilius cædi:ac celerius inarescere tradunt:si prius manu q̄ ferro attingantur. Pomorum onera a iumentis statī sentiri. ac nisi prius ostendantur iis:q̄uis pauca portent:sudare illico. Ferulæ asinis gratissiæ

sunt ĩ pabulo: cæteris uero iumētis præsētaneo ueneno. qua de causa id aĩal Libero pri assignatur: cui ferula. Surdis etiam rerum sua cuiq; sũt uenena: ac minimis quoque. Phyllyra coci et poline nimium salem cibis eximunt. Prædulcium fastidiũ sal tēpat. Nitrosæ aut amaræ aquæ polenta addita mitigantur: ut intra duas horas bibi possit. Qua de causa & in saccos uinarios additur polenta. Similis uis rhodiæ cretæ: & argil. læ nostrati concordia ualentium. Pix oleo extrahitur quando utrunq; pĩguis naturæ est. Oleum solũ calci miscetur quando utrũq; aquas odit. Gũmi aceto facilius eluit. Attramentum aqua. Innumera præterea alia: quæ suis locis dicētur assidue. Hic nata medicina. Hæc sola naturæ placuerat esse remedia parata uulgo: inuentu facilia ac sine impendio: ex quibus uiuimus. Postea fraudes hominum et ingeniorum capturæ officinas inuenere istas: in quibus sua cuiq; homini uenalis promittitur uita. Statĩ compositiones & mixturæ inexplicabiles decātantur. Arabia atq; india in medio æstimāt. Vlceriq; paruo medicina a rubro mari imputatur: cũ remedia uera quotidie pauperrimus quisq; cœnet. Nam si ex horto aut petat herba: uel frutex quæratur: nulla artiũ uilior fiet. Ita est profecto: magnitudo populi romani perdidit ritus: uincēdoq; uicti sumus. Paremus externis. Et una artium imperatoribus quoq; imperat. Verũ de his alias plura. Lothon herbam: itemq; ægyptiam eodem nomine: alias et syrticā arborē diximus suis locis.

Lotos. Cap. ii.

HAec lotos: quæ fabagræca appellatur a nostris: aluum baccis sistit. Ramēta ligni decocta in uino prosunt dysentericis: menstruis: uertigini: comitialibus. cohibēt et capillum. Mirũ his ramentis nihil esse amarius: fructuq; dulcius. Fit et e scobe eius medicamentum: ex aqua myrti decocta subacta et diuisa in pastillos: dysentericis utilissimum pondere uictoriati cum aquæ cyathis tribus.

Glans. Cap. iii.

GLans intrita duricias: quas cacoethe uocāt cum salsa axungia sanat: uehemētioresq; lichenas. In omnibus cortex ipse corticiq; tunica subiecta. Hæc decocta iuuat iliacos. Dysentericis etiam illinitur: uel ipsa glans. eademq; resistit serpentium ictibus: rheumatismis: suppurationibus. Folia & baccæ uel cortex uel succus decocti prosunt contra toxica. Cortex illinitur decoctus lacte uaccino serpētis plagæ. Datur & ex uino dysentericis. Eadem et ilici uis.

DE Coco ilicis & galla & uisco pilulis glāde: de cerri radice & subere. Cap. iiii.

COcum ilicis uulneribus ex aceto recentibus imponit. Epiphoris ex aqua. & oculis suffusis sāguine instillat. Est autem genus ex eo in attica fere & asia nascēs: celerrime in uermiculum se mutans: quod ideo scoletylon uocant: ĩ pbātq;. Pricipalia eius genera diximus. Nec pauciora genera gallæ fecimus: solidā: perforatam. itē albā: nigram: maiorem: minorem. Vis omnium similis. Optima comagena. Excrescētia in corpore tollit. Prosunt gingiuis uuæ. Oris exulcerationi. Cræmatæ & in uino extinctæ cœliacis: dysentericis illinuntur. Paronychiis ex melle: et unguibus scabris: pterygiis: ulceribus manantibus: cōdylomatis: uulneribus: quæ phagedenica uocantur. In uino autem decoctæ auribus instillantur: oculis illinuntur. Aduersus eruptiones & panos cum aceto. Nucleus commanducatus dentium dolorem sedat. itē intertrigines: & ambusta. Immaturæ ex iis ex aceto potæ lyenem consumunt. Eædem crematæ et aceto salso extinctæ menses sistunt: uuluasq; procidētes. Potu omnes capillos denigrāt. Viscum e robore præcipuum diximus haberi. et quo conficeretur modo. Quidam in aqua contusum decoquunt: donec innatet. Quidam commāducantes acinos expuũt cortices. Optimum est: quod sine cortice est: quodq; leuissimum: extra fuluum: intus porraceum. quo nihil est glutinosius: emollit: discutit: humores siccat: strumas cum resina & cæra. panos mitigat omnis generis. Quidam & galbanũ adiiciũt pari pōdere singulorum: eoq; modo et ad uulnera utuntur. Vnguium scabricias expellit: si septenis diebus soluantur. nitroq; colluantur. Quidam ad religionem efficacius fieri putāt prima luna collectum e robore sine ferro. Si terram nō attigerit comitialibus mederi.

Cõceptum fœminarum adiuuare:si omnino ſecum habeant. Vlcera commãducatu ĩpoſituq; efficaciſſime ſanari. Roboris pilulæ ex adipe urſino alopecias capillo replẽt. Cerri folia & cortex et glãs ſiccat collectiões:ſuppurationeſq;.fluctiões ſiſtit. Torpẽtes mẽbro℞ ptes corroborat decoctũ eius fotu:cui et ĩſidere expedit ſiccãdis aſtrĩgẽdiſue partibus. Radix cerri aduerſatur ſcorpionibus. Suberis cortex tritus ex aqua calida et potus ſanguinem fluentem ex utralibet parte ſiſtit. Eiuſdem cinis ex uino calido ſanguinem excreantibus mangnopere laudatur.

DE Fago et cupreſſo & cedro magna:de cedride:galbano. Cap.v.

FAgi folia mãducantur in gĩgiuarum labiorumq; uitiis. Calculis glãdis fagineæ cinis illinitur:item cum melle alopeciis. Cupreſſi folia trita ſerpentium ictibus ĩponũt:& capiti cũ polẽta ſi a ſole doleat. itẽ ramici:qua de cauſa & bibunt. Teſtium quoq; tumori cũ cærato illinũt. Capillũ denigrãt ex aceto. Eadẽ trita cũ duabus partibus panis mollis et e uino amineo ſubacta:pedũ ac neruo℞ dolores ſedãt. Pilulæ aduerſus ſerpẽtiũ ictus bibũt. Aut ſi eiiciat ſãguis:collectioĩbus illinũt. Ramici quoq; teneræ tuſæ cũ axungia & lomẽto proſũt. Bibunt ex eadem cauſa. Parotidi et ſtrumæ cum farina imponuntur. Exprimitur ſuccus tuſis cũ ſemine:qui mixto oleo caliginẽ oculorum aufert. Item uictoriati põdere in uino potus illituſq; cum fico ſicca pigui exemptis granis uitia teſtiũ ſanat. Humores diſcutit:et cũ fermento ſtrumas. Radix cum foliis trita potaq; ueſicæ & ſtranguriæ medetur. et contra phalangias. Ramenta pota menſes ciunt. Scorpionum ictibus aduerſantur. Cedrus magna:quã cedrelaten uocant:dat picem quæ cedria uocatur:dentium doloribus utiliſſimam. frangit enim eos:& extrahit:dolores ſedat. Cedri ſuccus ex ea quomodo fieret diximus. Magni ad lumina uſus:ni capitis dolorem inferret. Defuncta corpora ĩcorrupta conſeruat. Viuentia corrumpit mira differentia:cum uitam auferat ſpirantibus:defunctiſque pro uita ſit. Veſtes quoq; corrumpit:& animalia necat. Ob hoc non cenſeam in anginis hoc remedio utendum:neq; in cruditatibus:quod ſuaſere aliqui. Guſtu dentes quoq; colluere ex aceto ĩ dolore timuerim:uel grauitati aut uermibus aurium ĩſtillare. Portẽtum eſt quod tradunt:abortiuum fieri in uenere ãte perfuſa uirilitate. Phthiriaſes perungere eo non dubitauerim:itẽq; prurigines. Suadent et contra uenenum leporis marini bibere in paſſo. Facilius in elephantia:ſi illinãtur & ulcera ſordida & excreſcẽtia in iis. Auctores quidam & oculorum albugines caligineſq; inunxere eo. Et contra pulmonis ulcera cyathum eius ſorbere iuſſerunt:item aduerſus tineas. Fit ex ea oleũ: quod piſſeleon uocant:uehementioris ad omnia eadem uſus. Cedri ſcobe ſerpentes fugari certum eſt:item baccis tritis cum oleo ſiqui perungant. Cedrides hoc ẽ frutices cedri tuſſĩ ſanãt. urinam ciunt. aluũ ſiſtũt. utiles ruptis cõuulſis:ſpaſticis:ſtrãguriæ: uuluis admoti. Cõtra lepores marinos eadẽ:quæ ſupra collectioĩbus ĩflãmatioĩbuſq;. De galbano diximus neq; humidum neq; aridum probatur:ſed quale docuimus. Per ſe bibitur ad tuſſim ueterem:ſuſpiria: rupta conuulſa. Imponit iſchiadicis:lateris doloribus:panis:furunculis:corpori ab oſſibus recedẽti. Strumis:articulo℞ nodis:dẽtiũ quoq; doloribus. Illinitur et cum melle capitis ulceribus. Purulentis ĩfũditur auribus cum roſaceo:aut nardo. Odore comitialibus ſubuenit:& uuluæ in ſtrãgulatu:& ſtomachi defectu. Abortus non exeũtes trahit appoſitu uel ſuffitu. item ramis hellebori circunlitum atque ſubiectum. Serpẽtes nidore urentium fugari diximus. Fugiunt & perunctos galbano. Medetur & a ſcorpione percuſſis. Bibitur et in difficili partu fabæ magnitudine in uini cyatho:uuluaſq; conuerſas corrigit. In myrrha autem et in uino mortuos partus extrahit. Aduerſatur & uenenis maxime toxicis cum myrrha & uino. Serpentes oleo & ſpondylio mixto tactu necat. Nocere urinæ exiſtimatur.

DE Hãmoniaco & ſtyrace:& ſpondylio & ſphano:& terebintho & chamepite et picio et reſinis et picea et lentiſco. Cap. vi.

SImilis hãmoniaci natura atque lachrymæ ꝓbandæ ut diximus. mollit:calfacit:

diſcutit:diſſoluit. Claritati uiſus in collyriis conuenit. pruritum:cicatrices:albugines oculorum tollit. dentium dolores ſedat:efficacius accenſum. Prodeſt diſpnoicis: pleureticis:pulmonibus:ueſicis:urinæ cruentæ:lyeni:iſchiadicis potum. Sic et aluum ſoluit. Articulis & podagræ cũ pari põdere picis aut cæræ et roſaceo coctum. Maturat panos:extrahit clauos cum melle. Sic et duricias emollit. Lyeni cum aceto et cæra cypria uel roſaceo efficaciſſime ĩponitur. Laſſitudĩes perũgi cum aceto et oleo exiguoq; nitro utile. Et ſtyracis naturã in peregrinis arboribus diximus. Placet præter illa quæ diximus:maxime pinguis:purus:albicantibus fragmentis. Medetur tuſſi:faucibus: pectoris uitiis:uuluæ præcluſæ:duriciaue laborãti. Cit menſes potu:appoſituq;.aluũ mollit. Inuenio potu modico triſticiam animi reſolui:largiore cõtrahi. Sonitus auriũ emendat infuſu:ſtrumas illitu neruorumq; nodos. Aduerſatur uenenis:quæ frigore nocent:ideo & cicutæ. Spondylion una demonſtratum. Infũditur capitibus phreneticorum:et lethargicorum. item capitis doloribus longis. Cũ uetere oleo bibitur et in iocinerũ uitiis:morbo regio:comitialibus:orthopnoicis:uuluaꝝ ſtrangulatione. qbus et ſuffitu prodeſt. aluum mollit. Illinitur ulceribus ſerpentibus cũ ruta. Flos auribus purulentis efficaciter infũditur. Sed ſuccus cũ exprimit̃:integẽdus eſt:quoniam mire appetitur a muſcis & ſimilibus. Radix deraſa et in fiſtulas coniecta callum earum derodit. Auribus quoq; inſtillat̃ cum ſucco. Datur et ipſa contra morbum regium:et in iocineris uitio:& uuluaꝝ. Capillos criſpos facit pũcto capite. Sphagnos ſiue ſphacos ſiue bryon:et ĩ gallia(ut indicauimus)naſcitur:uuluis inſidentiũ utilis. Item genibus & fœminum tumoribus mixtus naſturcio et aqua ſalſa tritus. Cum uino aut reſina ſuccus potus urinam pellit celerrime. Hydropicos inanit cum uino et iunipero tritus et potus. Terebinthi folia et radix collectionibus imponũt̃. Decoctum eoꝝ ſtomachũ firmat. Semen in capitis dolore bibitur in uino:& contra difficultatem urinæ. Ventrẽ leniter emollit. Venerem excitat. Piceæ & laricis folia trita & decocta in aceto dentiũ dolori proſunt. Cinis corticũ intertrigini & ambuſtis. Potus aluũ ſiſtit. urinã mouet. ſuffitu uuluas corrigit. Piceæ folia priuatim & iocineri utilia ſunt drachmæ pondere ĩ aqua mulſa pota. Siluas eas duntaxat:quæ picis reſinæq; gratia raduntur:utiliſſimas eſſe phthiſicis:aut qui longa ægritudine non recolligunt uires:ſatis conſtat. et illum cæli aera plus ita q̃ nauigationem ægyptiam proficere:plus q̃ lactis herbidos p mõtiũ æſtiua potus. Chamepitis latĩe aiuga appellat̃. diciturq; propter abortus ab aliis thus terræ. Cubitalibus ramis:flore pinus et odore. Altera breuior & incuruæ ſimilis. Tertia eodem odore:& ideo nomine quoq; paruula collicola:craſſitudine digitali:foliis ſcabris:exilibus:albis:in petris naſcẽs. omnes herbæ:ſed propter cognationẽ nominis nõ differendæ. Proſunt aduerſus ſcorpionum ictus:item iocineri illitæ cum palmis aut cotoneis. Renibus et ueſicæ decoctum earum cum farina hordeacea. Morbo quoq; regio & urinæ difficultatibus ex aqua decoctæ bibunt̃. Nouiſſima cõtra ſerpentes ualet cum melle. Sic et appoſita uuluas purgat. Sanguinem dẽſatum extrahit pota. Sudores facit perunctis ea. Peculiariter renibus utilis eſt. Fiunt ex ea et hydropicis pilulæ cũ ficu aluum trahentes. Lumborum quoq; dolorem uictoriati pondere in uino finit:et tuſſim recentem. Mortuos partus ex aceto cocta potaq; eiicere protinus dicitur. Cum honore & pityuſa ſimili de cauſa dicetur:quam quidam in titymalli genere numerãt. Frutex eſt ſimilis piceæ:flore paruo purpureo. Bilem et pituitam p aluum detrahit. Radix decocti hemina aut ſeminis lingula in balanis. Folia in aceto decocta:furfures cutis emendant. Mammas quoq; mixto rutæ decocto:& tormina:et ſerpentiũ ictus: et in totum collectiões incipientes. Reſinam e ſupradictis arboribus gigni docuimus: et genera eius et nationes in rationæ uini ac poſtea in arboribus. cuius ſũmæ ſpecies duæ ſicca et liquida. Sicca:quæ e pinu et picea fit. Liquida e terebintho:larice:lẽtiſco: cupreſſo. nam et eæ ferunt in aſia et ſyria. Falluntur qui eandem putant eſſe e picea atq; larice. Picea enim pinguem et ſuccoſam fundit. larix gracilem ac mellei liquoris

uirus redolentem. Medici liquida raro utuntur et in ouo fere. Larice propter tussim ulceraq; uiscerum. Nec pinea magnopere in usu. Cæteris non nisi coctis. Et coquendi genera satis demonstrauimus. In arborum differētia placet terebinthina odoratissima atq; leuissima nationū cypria & syriaca utraq; mellis attici colore. Sed cypria carnosi/or: sicciorq;. In sicco genere quærunt ut sit candida: pura: perlucida. In omni autem ut montana potius q̄ campestris: item aquilonia q̄ ab alio uento. Resoluitur resina ad uulnerum usus & malagmata oleo: in potiones amygdalis amaris. Natura in medēdo contrahere uulnera: purgare: discutere collectiones: item pectoris uitia. Therebīthina illinitur & eadem calida membrorum doloribus spasticisq; illinitur in sole: totisque corporibus. Mangonum maxīe cura ad gracilitatem emendandam: spatiis ita laxātiū cutem per singula membra: capacioraq; ciborum facienda corpora. Proximum locū optinet e lentisco. Inest ei uis astringendi. Mouet et ante cæteras urinam. Reliquæ uē/trem emolliunt. cruda concoquunt. tussim ueterem sedant. Vuluæ onera extrahunt etiā suffitæ. Priuatim aduersantur uisco. Panos et similia cum seuo taurino & melle sanant. Palpebras lentiscina commodatissime replicat. Fractis quoque utilissima: et auribus purulentis: item in pruritu genitaliū. Pinea capitis uulneribus optīe medet᷑.

DE Pice spissa & liquida: & palimpissa: & pissasphaltos: & zopissa: et tæda: et lentisco. Cap. vii.

PIx quoque: unde & quibus conficeretur modis: īdicauimus. Et eius duo genera. Spissum liquidumq;. Spissaꝝ utilissima medicinæ est brutia: quoniā pīguissīa & resinosissima: utrasq; præbet utilitates. Ob id magis rutila q̄ cæteræ. Id enī quod in hoc adiiciunt: ex mascula arbore meliorē esse: nō arbitror posse intelligi. Picis natā excalfacit: explet. Aduersatur priuatim cerastæ morsibus cum polenta. item āginæ cū melle. Distillationibus & sternutamentis. Pituitis aurium īfūditur cū rosaceo. Illinit᷑ cum cæra. sanat lichenas. aluum soluit. Excreationes pectoris adiuuat eligmate aut il/lita. Tonsillis cum melle. Sic et ulcera purgat. Explet cum uua passa & axungia. Car/bunculos purgat: et putrescentia ulcera. Quæ uero serpunt cum pineo cortice aut sul/phure. Phthisicis etiam cyathi mensura quidam dederunt: et contra ueterem tussim. Rhagadas sedis & pedum: panosq;: & ungues scabros emendat. Vuluæ duricias & cō/uersiones odore: item lethargicos: strumas. Item cum farina hordeacea & pueri īpubis urina decocta ad suppurationem pducit. & ad alopecias sicca pice utūtur. Ad mulieꝝ mammas brutia ex uino subferuefacta cum poline farraceo q̄ calidissimis impositis. Liquida pix oleūq;: quod pisseleon uocant: queādmodum fieret: diximus. Quidam iterum decoquunt: & uocant palimpissa. Liquida anginæ perunguntur intus & uua. Ad aurium dolores: claritatem oculorum: oris circunlitiōes: suspiriosas: uuluas: tussī ueterem. Et crebras excreationes pectoris: spasmos: tremores: opisthotonos: paralyses: neruoꝝ dolores præstantissimum. Ad canum & iumentoꝝ scabiem. Est & pissasphal/tos mixta bitumini pice: naturaliter ex apolloniatarum agro. Quidam autem ipsi miscent. præcipuum ad scabiem pecorum remedium. Aut si fœtus mammas læse/rit. Maturum optimum ex eo: quod cum feruet: innatat. Zopissam eradi nauibus diximus cæra marino sale macerata. Optima hæc a tyrocinio nauium. Additur autem in malagmata ad discutiendas collectiones. Tædæ decoctæ in aceto dentium dolores efficaciter colluunt. Lentisci & arbores & semen et cortex et lachryma urinam ciunt. aluum sistunt. Decoctum eoꝝ ulceribus quæ serpūt fotu. Illinitur in humidis et igni sacro. gingiuas colluit. Folia dentibus in dolore atterunt᷑. Mobiles decocto colluūtur. Capillum tingunt. Lachryma sedis uitiis prodest: cum quid siccari excalfieriue opus sit. Decoctum et e lachryma stomacho utile ructū et urinam mouens: quod et capitis dolori cum polenta illinitur. Folia uero tenera oculis inflammatis illinunt᷑. Itē masti/ce lentisci replicandis palpebris: et ad exterendam cutē in facie et smegmata. Adhibet᷑ & sanguinem reiiciētibus: tussi ueteri: et ad omnia quæuis. Medet᷑ et attritis partibus

ſiue oleo e ſemĩe eius facto cæræq; mixto: ſiue foliis ex oleo decoctis: ſiue cũ aq̃ uitilia foueantur. Scio Democritũ medicũ in ualitudine conſidiæ. M. Seruilii conſularis filiæ omnem curationem auſteram recuſãtis diu efficaciter uſum lacte caprarum: quas lentiſco paſcebat.

DE Platano et fraxino et acere et alba populo et ulmo et tilia et ſambuco et iunipero. Capitulum. viii.

PLatani aduerſantur ueſpertilionibus. Pilulæ earum in uino potæ. xiiii. pondere omnibus ſerpentiũ & ſcorpionum uenenis: ambuſtis tuſæ aut cum aceto acri magiſq; ſcyllitino ſanguinẽ omnem ſiſtunt: & lentiginem & carcinomata. Melãdrias quoq; ueteres addito melle emendant. Folia & cortex illinuntur collectiõibus & ſuppuratiõibus: & decoctum eorum. Cortex autem in aceto dentium remedium ẽ. Folia eorum tenerrima in uino albo decocta oculorum. Lanugo foliorũ et auribus & oculis inutilis. Cinis pilulaꝝ ſanat ambuſta igni uel frigore. Cortex e uino ſcorpionũ ictus reſtinguit. Fraxinus quam uim aduerſus ſcorpiones haberet: ĩdicauimus. Semẽ foliis eius ineſt: quæ medentur iocineris et lateris doloribus in uino. Aquam quæ ſubit cutẽ extrahunt. Corpus obeſum leuãt onere ſenſim ad maciem reducentia iiſdem foliis cũ uino tritis ad uirium portionem: ita ut puero quinq; folia tribus cyathis dentur. Robuſtioribus. vii. folia quinq; cyathis uini. Non omittendum ramenta eius et ſcobem a quibuſdam cauenda prædici. Aceris radix cõtuſa iocineris doloribus utiliſſĩe ĩponit᷑. Populi albæ uuarũ in unguentis uſum expoſuimus. Cortex potus iſchiadicis & ſtranguriæ prodeſt. Foliorum ſuccus calidus aurium dolori. Virgam populi in manu tenẽtibus intertrigo nõ metuatur. Populus nigra efficaciſſima habetur quæ ĩ creta naſcit᷑. Comitialibus ſemen ex aceto utile. Fundit illa et reſinam exiguam: qua utuntur ad malagmata. Folia podagris in aceto decocta imponunt᷑. Humor e cauis populi nigræ effluens uerrucas papulaſq; ex attritu odoratus tollit. Populi ferunt in foliis guttam: ex qua apes propolin faciunt. Gutta quoq; aquæ propolis ex aqua remediũ q̃ efficax eſt. Vlmi & folia et cortex et rami uim habent ſpiſſandi et uulnera contrahendi. Corticis utiq; interior tilia lepras ſedat: et folia ex aceto illita. Corticis denarii põdus potũ in hemina aquæ frigidæ: aluum purgat. Pituitaſq; & aq̃s priuatim trahit. Imponit᷑ & collectionibus lachryma. Et uulneribus ambuſtiſq; decocto fouere prodeſt. Humor ĩ folliculis arboris huius naſcens cuti nitorem inducit: faciemq; gratiorẽ præſtat. Cauliculi foliorum primi uino decocti tumores ſanant: extrahuntque per fiſtulas. Idem præſtant et tiliæ cortices. Multi corticem commanducatum uulneribus utiliſſimum putant. folia trita aqua aſperſa pedum tumori. Humor quoq; e medulla uti diximus caſtratæ arboris effluens: capillum reddit capiti illitus: defluẽteſq; cõtinet. Arbor tilia leniter tuſa ad eadem fere utilis eſt atq; oleaſter. Folia autem tantum in uſu. & ad infantium ulcera in ore. & commanducata et decocta urinam ciunt. mẽſes ſiſtũt illita. ſanguinem pota detrahũt. Sambucus habet alteꝝ genus magis ſilueſtre: quod græci chameacten: alii hellon uocant multo breuius. Vtriuſq; decoctum in uino ueteri foliorum uel ſeminis uel radicis ad cyathos binos potum ſtomacho inutile eſt: aluo detrahens aquam. Refrigerat etiam inflammationẽ: maxime recentis ambuſti. Et canis morſum cum polẽta moliſſimis foliorum illitis. Succus cerebri collectiões: priuatĩq; membranæ: quæ circa cerebrum eſt: lenit infuſus. Acini eius infirmiores q̃ reliq̃ tĩgũt capillum poti acetabuli menſura. Vrinã mouẽt. Foliorum molliſſima ex oleo & ſale eduntur ad pituitam bilemq; detrahendam. Ad omnia efficacior quæ minor. Radicis eius in uino decocti duo cyathi poti hydropicos exinaniunt. Vuluas emolliunt. Has et foliorum decocto ĩſidentium. Caules teneri minoris ſãbuci in patinis cocti aluum ſoluunt. Reſiſtunt folia et ſerpentium ictibus in uino pota. Podagris cũ ſeuo hircino uehementer proſunt cauliculi illiti. Iidemque in aqua macerãtur: ut ea ſparſa pulices necentur. Foliorum decocto ſi locus ſpargatur: muſcæ necãtur. Boa appellat᷑ morbus

papularum cum rubent corpora. ſambuci ramo uerberatur. Cortex interior tritus ex uino albo potus aluum ſoluit. Iuniperus uel ante cætera omnia excalfacit: extenuat: cedro aſſimilis. Et eius duo genera. altera maior: altera minor. Vtraq; accenſa ſerpētes fugat. Semen ſtomachi pectoris lateris doloribus utile. Inflammationes algoreſq; diſcutit. Tuſſes concoquit et duricias. Illitum tumores ſiſtit. Item aluum: bacis ex uino nigro potis: item uentris tumores illitis. Miſcetur & ātidotis oxyporis. Vrinas cit. Illinitur et oculis in epiphoris. Datur cõuulſis ruptis: torminibus: uuluis: iſchiadicis cũ uino albo potum pilulis quaternis aut decoctis uiginti in uino. Sunt qui & pungant corpus e ſemine eius in ſerpentium metu.

DE Salice & amerina & uitilibus et eriſtro

SAlicis fructus ante maturitatem in araneam abit. Sed ſi prius colligat̃: ſāguinē reiiciētibus prodeſt. Corticis e ramis primis cinis clauum & callum aqua mixta ſanat. Vitia cutis in facie emendat: magis admixto ſucco ſuo. Eſt autem triũ generũ. Vnũ arbor ipſa exudat gummi modo. Alterũ manat in plaga cum flore exciſo cortice trium digitorum magnitudine. Hic ad purgāda quæ obſtent oculis: item ad ſpiſſāda quæ opus ſunt: ciendāq; urinam: & ad omnes collectiones intus extrahēdas. Tertius ſuccus eſt detruncatione ramorum a falce diſtillans. Ex iis ergo aliquis cum roſaceo ĩ calice punico calfactus auribus infunditur. Vel folia cocta & cum cæra trita ĩponunt̃: item podagricis. Cortice et foliis in uino decoctis foueri neruos utiliſſimũ. Flos tritus cum foliis furfures purgat in facie. Folia contrita et pota intemperantiā libidinis coercent: atq; in totũ auferũt uſũ ſæpius ſũpta. Amerinæ nigræ ſemē cũ ſpuma argēti pari pondere a balneo illitum pſilothrũ eſt. Nõ multum a ſalice uitilium uſu diſtat uitex: foliorum quoque aſpectu: niſi odore gratior eſſet. ſed græci ligon uocant: alii agnon: quoniam matronæ in theſmophoriis athenienſium caſtitatem cuſtodiētes iis foliis cubitus ſibi ſternũt. Duo genera eius. Maior in arborem ſalicis modo aſſurgit. Minor ramoſa foliis candidioribus lanuginoſis. Prima arborum florem mittit cum purpureo: quæ et candida uocatur. Nigra: quæ tantum purpureum. Naſcunt̃ in paluſtribus campis. Semen potum uini quēdam ſaporem habet: et dicitur febres ſoluere. Et cum ungātur oleo admixtum ſudorē facere: ſic et laſſitudines diſſoluere. Vrinā ciunt et menſes. Caput tentant uini modo: nam et odor ſimilis eſt. Inflatiões pellũt ĩ inferiora. aluum ſiſtunt. Hydropicis & lyenibus perq̃utiles. Lactis ubertatem faciũt. Aduerſantur uenenis ſerpentium: maxime quæ frigus inferunt. Minor efficacior ad ſerpentes. bibitur ſeminis drachma in uino uel poſca: aut duabus foliorũ tenerrimorum. Illinuntur & utræq; aduerſus araneorum morſus uel perunctis tantũ. Suffitu quoq; aut ſubſtratu fugant uenenata. At ueneræ rei impetus inhibent. Eoq; maxĩe phalangiis aduerſantur: quorum morſus genitale excitat. Capitis dolorem ex ebrietate ſedant cum roſaceo flos teneriq; cauliculi. Seminis decoctum uehemētiorē capitis dolorem diſſoluit fotu: et uuluam etiam ſuffitu uel appoſitu. Purgat aluum cũ pulegio & melle potum. Vomicas panoſq; difficile cõcoquentes cum farina hordeacea mollit. Lichenas & lentigines cum aphronitro & aceto ſemen ſanat: et oris ulcera et eruptiones cũ melle. Teſtium cum butyro et foliis uitium. Rhagadas ſedis cum aqua illitum. Luxatis cum ſale et nitro & cæra & ſemine & folio. Additur in malagmata neruorum & podagras. Semē inſtillatur in oleo decoctum capiti in lethargia & phreneſi. Virgam qui in manu habeant aut cinctu: negantur intertriginem ſentire. Ericen græci uocant fruticem non multum ab ilice differentem colore roris marini: & pene folio. Hoc aduerſari ſerpentibus tradunt. Geniſta quoque uinculi uſũ præſtat. Flores apibus gratiſſimi. Dubito an hæc ſit: quam græci auctores ſparton appellauere: cum ex ea lina piſcatoria apud eos factitari docuerim. Et nunquid hanc deſignauerit Homerus: cum dixit nauium ſparta diſſoluta? Nondum enĩ fuiſſe africanum uel hiſpanum ſpartum in uſu certum eſt. Et cum ſutiles fierent naues: lino tamen nõ ſparto

unq̄ sutas. Semen eius: quod græci eodē nomine appellant: in folliculis passiolorum modo nascens: purgat hellebori uice drachma & dimidia pota in aquæ mulsæ cyathis quattuor ieiunis. Ramis similiter fronde in aceto maceratis pluribus diebus & tusis succum dant ischiadicis utilem cyathi unius potu. Quidam marina aqua macerare malunt: & infundere clystere. Perunguntur eodem succo ischiadici addito oleo. Quidam ad stranguriā utuntur semine. Genista tusa cum axungia genua dolentia sanat. Myricen quam & amaricē uocat Leneus similem scopis amerinis. Sanari dicit ea carcinomata ī uino decocta tritaq; cum melle illita. Arbitrantur quidam hāc esse tamaricam. Sed ad lyenem præcipua est: si succus eius expressus in uino bibatur. Adeoque mirabilem eius antipathiam cōtra solum hoc uiscerum faciunt: ut affirment: si ex ea alueis factis bibant sues: sine lyene inueniri. & ideo homini splenetico cibū potumq; dant in uasis ex ea factis. Grauis autem auctor ī medicina uirgam ex eadem fractam: ut neq; terram neq; ferrum attingeret: sedare uentris dolores asseuerauit īpositam: ita ut tunica cinctuq; corpori apprimeret᷑. Vulgus infœlicem eam arborem appellat: ut diximus: quoniam nihil ferat: nec seratur unq̄. Corinthus & quæ circa est regio: brian eam uocat. Eiusque duo genera facit. siluestrem plane sterilem: alteram mitiorē. Hæc fert in ægypto syriaque etiam abundanter lignosum fructum maiorem galla: asperi gustu: quo medici utuntur uice gallæ: & in compositionibus: quas antheras uocant. Lignum autem & flos & folia & cortex in eosdem usus adhibētur quanq̄ remissiora. Datur sanguinem reiicientibus cortex tritus: & contra profluuia fœminarū: cæliacis quoque. Idē tusus impositusq; collectiones omnes inhibet. Foliis exprimitur succus. Ad hæc eadem & ī uino decoquūtur. Ipsa uero adiecta melle grangrenis illinunt᷑. Decoctum eorum in uino potum uel impositum cum rosaceo & cæra sedat. Sic et epinyctidas sanāt. Ad dentium dolorem auriumque decoctum eorum salutare est: radix ad eadem: similiter folia. Hæc amplius ad ea: quæ serpunt: imponuntur cum polēta. Semen drachmæ pondere aduersus phalangias & araneos bibitur. Cum altiliū uero pīgui furunculis imponitur. Efficax & contra serpentiū ictus præterq̄ aspidū. Necnō morbo regio: phthiriasi: lendibusque decoctum infusum prodest. Abundantiamque mulierū sistit. Cinis arboris ad omnia eadem prodest: si bouis castrati urinæ īmisceat᷑ uel in potu uel in cibo uenerem finiri. Carboq; ex eo genere urina ea restictus in ūbra cōdit᷑. Idē cū libeat accēdere resoluit᷑. Magi et id ex spadonis fieri urina tradiderūt.

DE Virga sanguinea & silere & ligustro: & alno: et edera & cystho: & cisso: et erythrano: & chamecisso: et milace: et de clematida. Cap. x.

NEc uirga sāguinea fœlicior habetur. Cortex eius interior cicatrices: quæ præsanauere aperit. Sileris folia illita fronti capitis dolores sedant. Eiusdem semē tritū in oleo phthiriases coercet. Serpentes et hunc fruticem refugiunt: baculūq; rustici ob id ex eo gerunt. Ligustrum eadē arbor est: quæ in oriente cypros. suos in europa usus habet. Succus eius neruis articulis algoribus: folia ubiq; ueteri ulceri cum salis mica: et oris exulcerationi prosunt. Acini contra phthiriasin: item contra intertrigines: foliaue. Sanant et gallinaceorum pituitas acini. Folia alni ex feruenti aqua certissimo remedio sunt tumori. Hederæ genera. xx. demonstrauimus. Natura omniū ī medicīa anceps. Mentē turbat: et caput purgat largius pota. Neruis intus nocet. Iisdem neruis adhibita foris prodest. Eadē natura quæ et aceto ei est. Omnia genera eius refrigerāt. Vrinam ciunt potu. Capitis dolorem sedāt: præcipue cerebro: continentiq; cerebrum mēbranæ utiliter mollibus impositis foliis cū aceto et rosaceo tritis et decoctis addito postea rosaceo oleo. Illinūtur autem fronti et decocto eorum fouetur os: caputq; perungitur. Lyeni et pota et illita ꝓsunt. Decoquuntur et contra horrores febriū: eruptionesq; pituitæ: aut in uino terunt᷑. Corymbi quoq; poti uel illiti lyenē sanāt: iocinera autem illiti. Trahunt et menses appositi. Succus hederæ tedia narium graueolentiāq; emendat: præcipue albæ satiuæ. Idem infusus naribus caput purgat. Efficacius addito

nitro. Infunditur etiã purulentis auribus aut dolẽtibus cum oleo. Cicatricibus quoq;
decorem facit. ad lyenes efficacior albæ eſt ferro calefactus. Satiſq; eſt acinos ſex ĩ uini
cyathis duobus ſumi. Acini quoq; ex eadẽ alba terni in aceto mulſo poti tineas pellũt.
In qua curatione uentri quoq; ĩpoſuiſſe eos utile eſt. Hederæ: quam chriſolarion ap-
pellamus: bacis aurei coloris uiginti in uini ſextario tritis ita ut terni cyathi potentur:
aquam: quæ cutem ſubierit: per urinam educit. Eraſiſtratus eiuſdẽ acinos. v. tritos in
roſaceo oleo: calefactoſq; in cortice punico inſtillauit dentium dolori a contraria au-
re. Acini qui croci ſuccum habent: præſumpti potu a crapula tutos præſtant. Item
ſanguinem excreantes aut torminibus laborantes. Hederæ nigræ candidiores co-
rymbi poti ſteriles etiã uiros faciũt. Illinitur decocta in uino omnium ulcerũ generi:
etiam ſi cacohetæ ſint. Lachryma hederæ pſilothrum eſt: phthiriaſinque tollit. Flos
cuiuſcũq; generis triũ digitorum carptu dyſentericos et aluum citam emendat ĩ uino
auſtero bis die potus. Et ãbuſtis illinitur utiliter cũ cæra. Denigrant capillũ corymbi.
Radicis ſuccus in aceto potus cõtra phalangias prodeſt. Huius quoq; ligni uaſe ſple-
neticos bibentes ſanari inuenio. Et acinos terunt: moxque comburunt. et ita illinunt
ambuſta prius perfuſa aqua calida. Sunt qui et incidant ſucci gratia. eoq; utantur ad
dentes eroſos. frangiq; tradunt proximis cæra munitis ne lædantur. Gummi etiam ĩ
hedera quærunt: quod ex aceto utiliſſimũ dẽtibus promittunt. Græci uicino uocabu-
lo ciſthon appellãt fruticem maiorẽ thymo foliis ocimi. Duo eius gña. Flos maſculo
roſaceus: fœminæ albet. Ambo proſunt dyſentericis & ſolutionibus uentris in uino
auſtero trinis digitis flore capto: & ſimiliter bis die poto. Vlceribus ueteribus & am-
buſtis cum cæra: & per ſe oris ulceribus. Sub his maxime naſcitur hypociſthos: quam
inter hederas diximus. Ciſſos erythranos ab iiſdem appellatur ſimilis hederæ: coxen-
dicibus utilis e uino potus: item lumbis. tantamq; uim accipiunt: ut ſanguinẽ urina
detrahant. Item chameciſſon appellant hederã uon attolentem ſe a terra. Et hæc con-
tuſa in uino acetabuli mẽſura lyeni medetur. Folia ambuſtis cũ axũgia. Milax quoq;:
qui et autophoros cognomĩatur: ſimilitudinem hederæ habet: tenuioribus foliis. Co-
ronam ex eo factam impari foliorum numero aiunt capitis doloribus mederi. Quidã
duo genera milacis dixere. Alterum immortalitati proximum conuallibus opacis cã-
dentem. Alterum comantibus acinorum corymbis cõtra uenenata omnia efficaciſſĩ:
intantum ut acinorum ſucco infantibus ſæpe ſtillato nulla poſtea uenena nocitura
ſint. Alterum genus culta amare: & in iis gigni nullius effectus. Illam eſſe milacem
priorẽ cuius lignũ ad aures ſonare diximus. Similẽ huic aliq clematida appellauerũt
repentem per arbores geniculatam & ipſam. Folia eius lepram purgant. Semen aluũ
ſoluit acetabuli menſura in aquæ hemina aut aqua mulſa. Datur ex eadẽ cauſa & de-
coctum eius.

DE Harundine & papyro: & hebeno: & rhododendro: de rhuſẽ: & hydro: & canchry & ſabina: & ſelagine: & ſamulo: & gũmi medicis. Cap. xi.

HArundinis genera. xxix. demonſtrauimus: nõ aliter euidentiore illa natũa quam
continuis iis uoluminibus tractamus. Siquidem harũdinis radix cõtrita et im-
poſita filicis ſtirpem corpore extrahit. item harũdinem filicis radix. ex quo plura gña
fecimus. Illa quæ in iudea ſyriaq; naſcitur odorum unguentorumque cauſa: urinam
mouet cum gramĩe aut apii ſemine decocta. Cit & mẽſtrua admotu. Medet̃ cõuulſis
duobus obolis pota: iocineri: renibus: hydropi: tuſſi etiam ſuffitu: magiſq; cũ reſina.
Furfuribus ulceribuſq; manãtibus cum myrrha radix decocta. Excipit̃ et ſuccus eius:
fitq; elaterio ſimilis. Efficaciſſima autem ĩ omni harũdine quæ proxima radici. Effi-
cacia et genicula. Harũdo cypria: quæ donax uocatur: cortice cinere alopecias emẽdat:
item putreſcentia ulcera. Foliis eius ad extrahendos eius aculeos utuntur. Efficacius
et contra ignes ſacros: collectioneſq; omnes. Vulgaris harũdo extractoriam uĩ habet:
et recens tuſa: non in radice tantum. Multum enim et ipſam harũdinem ualere tra-
dunt. Medetur et luxatis: et ſpinæ doloribus radix in aceto illita. Eadem recens trita

& in uino pota:uenerem concitat. Harundinū lanugo illata auribus obtūdit auditū. Cognita res eſt in ægypto de harundine. Papyro præcipuæ utilitates cum inaruerit:ad laxandas ſiccandaſq; fiſtulas:& in tumeſcendo ad introitum medicamentorum apiendas. Carta quæ fit ex ea cremata:inter cauſtica eſt. Cinis eius ex uino potus ſomnū facit. Ipſa ex aqua impoſita:callum ſanat. Ne in ægypto quidem naſcit̃ hebenus:ut docuimus. nec tractamus in medicina alienos orbes. Non omittetur tamen propter miraculum. Scobem eius oculis unice mederi dicūt. Lignoq; ad cotem trito cū paſſo caliginem diſcutit. Ex aqua uero & radice albugines oculorū. Item tuſſim pari modo dracunculi radicis cum adiecto melle. Hebenum medici & ĩter erodentia aſſumunt. Rhododendros ne nomen quidem apud nos inuenit latinum. Rhododaphnen uocant aut nerium. Mirum folia eius quadrupedum uenenum eſſe. Homini uero contra ſerpentes præſidium:ruta addita & e uino pota. Pecus etiam & capræ ſi aquā biberint:in qua folia ea maduerint:mori dicuntur. Nec rhus latinum nomen habet: cum in uſum pluribus modis ueniat. Nam & herba eſt ſilueſtris:foliis myrti cauliculiſq; breuibus:quæ uenena & tineas pellit. & frutex excoriarius appellatur:ſubrutilus: cubitalis:craſſitudine digitalis. cuius aridis foliis & malicorio coria pficiunt̃. Medici autem rhoicis utuntur ad contuſa:item cæliacos & ſedis ulcera:aut quæ phagedenas uocant:trita cum melle & illita cum aceto. Decoctū eorum ĩſtillat̃ auribus purulētis. Fit & ſtomachice decoctis ramis:ad eadē quæ ex moris:ſed efficacior admixto alumĩe. Illiniturq; eadem hydropicorum tumoribus. Rhus quæ erythros appellat̃:frutex eſt: & huius fruticis ſemen uim habet adſtringendi refrigerandique. Aſpergitur pro ſale obſoniis. Aluos ſoluit. Omneſq; carnes cum ſilphio ſuauiores facit. Vlceribus medet̃ manantibus cum melle. Aſperitati linguæ:percuſſis:liuidis:deſquāmatis eodem mō. Capitis ulcera ad cicatricem celerrime perducit:& fœminarum abūdantiā ſiſtit cibo. Erythrodanus quam aliqui ereuthodanum uocant:nos rubiam qua tinguntur lanæ pelleſq; perficiūtur:in medicina urinam ciet. Morbum regium ſanat ex aqua mulſa: Et lichenas ex aceto illita. Et iſchiadicos:& paralyticos:ita ut bibentes lauēt̃ quotidiē. Radix ſemenq; trahunt menſes. Aluum ſiſtunt:& collectiones diſcutiūt. Contra ſerpentes rami cum foliis imponuntur. Folia & capillum tingūt. Inuenio apud quoſdā morbum regium ſanari hoc frutice:etiam ſi adalligatus ſpectetur tantum. Diſtat ab eo qui aliſſon uocatur:foliis tantum et ramis minoribus. Quique nomen accepit ꝙ a cane emorſos rabiem ſentire non patitur:potus ex aceto adalligatuſque. Mirumq; eſt quod additur:inſaniam conſpecto eo omnino frutice ſanari. Tĩgētibus & radicula ramos præparat:quam ſtruthion uocari diximus a græcis. Medet̃ morbo regio ipſa decocta & ius potum:item pectoris uitiis. Vrinam ciet. Aluum ſoluit. & uuluas purgat. quamobrem aureum poculum medici uocant. Ea et ex melle prodeſt magnifice ad tuſſim. Orthopnoeæ coclearis menſura. Cum polenta uero & aceto lepras tollit. Eadem cum panace et capparis radice calculos frangit:pellitq;. Panos diſcutit cū farina hordeacea uino decocta. Miſcetur et malagmatis et collyriis:claritatis cauſa. Ad ſternutamenta utilis inter pauca. Lyeni quoq; ac iocineri. Eadem pota denarii unius pōdere ex mulſa aq̄:ſuſpirioſos ſanat. Sic et pleureticos et ōes lateris dolores. Apocyni ſemen ex aqua frutex eſt:folio hederæ:molliore tamen et minus longis uiticulis: ſeīe acuto diuiſo lanuginoſo:graui odore. Canes et omnes quadrupedes necat ĩ cibo datū. Eſt et roſmarinum. Duo genera eius. alterum ſterile:alterum cui et caulis et ſemen reſinaceum:quod canchrys uocatur. Foliis odor thuris. Radix uulnera ſanat uiridis impoſita et ſedis procidētia:condylomata hemorrhoidos. Succus et fruticis et radicis morbum regium:et ea quæ repurganda ſunt. Oculorum aciem exacuit. Semen ad uetera pectoris uitia datur potui. Et ad uuluas cum uino et pipere. Menſes adiuuat. Podagris illinitur cum erinea farina. Purgat et lentigines:et quæ excalfacienda ſunt: aut cum ſudor quærendus illitum:item conuulſis. Auget et lac in uino potum: item

radix. Ipsa herba strumis cum aceto illinitur: ad tussim cum melle prodest. Canchrys multa genera habet ut diximus. Sed hæc: quæ ex rore supradicto nascit᷑: si fricetur resinosa est. Aduersatur uenenis et uenenatis: præter āguibus. Sudorē mouet. tormina discutit. lactis ubertatem facit. Herba sabina brathy appellata a græcis duorũ generũ est. Altera amaraci similis folio est: altera cupresso. Qua ex re quidā creticā cupressũ dixerunt: utilis in suffitus pro thure assumitur. In medicamentis uero duplicato pōdere eosdem effectus habere quos cynnamum traditur. Collectiões minuit: & nomas compescit. Illita ulcera purgat. Partus emortuos apposita extrahit et suffita. Illinitur igni sacro et carbunculis. Cum melle et uino pota regio morbo medetur. Gallinacei generis pituitas fumo eius herbæ sanari tradunt. Similis herbæ huic sabinæ est selago appellata. Legitur sine ferro dextra manu per tunicā: qua sinistra manu exuit᷑ uelut furāte: candida ueste uestito pureque lotis nudis pedibus. sacro facto prius q̄ legat᷑: pane uinoq;. Fertur in mappa noua. Hāc cōtra omnem perniciem habendam prodidere druidæ gallorum: et contra omnia oculorum uitia fumum eius prodesse. Iidem samolũ herbā nominauere nascētē in humidis. Et hanc sinistra manu legi a ieiunis contra morbos suum boumq;. nec respicere legentem: nec alibi q̄ in canali deponere: ibiq; cōterere poturis. Gũmi genera diximus. Ex iis maiores effectus melioris cuiusq; erunt. Dentibus inutiles sunt. Sanguinem coagulant: & ideo reiicientibus sāguinem prosunt: item ambustis: arteriæ uitiis. Inutilem urinam ciunt. Amaritudines hebetāt astrictis cæterisq;. Et amygdala amara est spissandiq; uiribus efficacior. Habet excalfactorias uires. Præponuntur autem prunorum & cerasorum ac uitium. Siccāt illitæ & astringunt. Ex aceto uero infantium lichenas sanāt. Prosunt et tussi ueteri: quattuor obolis in mixto potis. Credũtur et colorem gratiorem facere: ciborumq; appetētiā: & calculosis prodesse cum passo potæ. Oculorum et uulnerum inutilitatibus maxīe conueniunt.

DE Spina ægyptia & spina alba et acātho: & acatia. Ca. xii.

AB spina ægyptia spinæ arabicæ laudes in odorum loco diximus. & ipsa spissat: stringitq; distillationes omnes: & sanguinis excreationes: mẽsiũq; abundantiā: etiam nunc radice ualentior. Spinæ albæ semen cōtra scorpiões auxiliatur. Corona ex ea imposita capitis dolores minuit. Huic similis est spina illa: quam græci acanthon uocant: minoribus multo foliis aculeatis per extremitates & araneosa lanugine obductis. Qua collecta etiam uestes quædam bombicinis similes fiunt in oriēte. Ipsa folia uel radices ad remedia opisthotoni bibuntur. Est & acaciæ spina. Fit in ægypto alba nigraq; arbore: item uiridi: sed longe melior est prioribus. Fit & in gallatia tenerrima spinosior arbore. Semen omnium lenticulæ simile: minore est tantũ & grano & folliculo. Colligitur autũno: ante collectum nimio ualidius. Spissatur succus ex folliculis aqua cælesti perfusis. mox in pila tusis: exprimit᷑ organis. tunc densatur ĩ sole mortariis in pastillos. Fit ex foliis minus efficax. Ad coria perficiēda semine ꝑ galla utunt᷑. Foliorum succus & galatiacæ acaciæ nigerrimus improbatur: item qui ualde ruffus. Purpurea aut leucophea: & quæ facillime diluitur. Vis summa ad spissandum refrigerandumq; est. Oculorũ medicamentis ante alias utiles. Lauant᷑ in eos usus pastilli. ab aliis torrentur. ab aliis capilli tinguntur. Sanāt ignem sacrum. Vlcera quæ serpũt: & humida uitia corporis: collectiones: articulos contusos: perniones pterygia. Abundantiam mensium in fœminis sistunt: uuluamque et sedem procidētem: itē oculos: oris uitia et genitalium.

DE Vulgari spina: & siluestri: et de syrisceptro: et de appendice spina: et pyracātho: et paliuro: aquifolia: et taxo: et rubis: medicinæ. Cap. xiii.

VLgaris quoq; hæc spina: ex qua uenæ fulloniæ implētur: radicis usus habetur. Per hispanias quidem multi et inter odores et ad unguenta utuntur illa aspalathũ uocantes. Est sine dubio hoc nomine spina siluestris ĩ oriente (ut diximus) candida magnitudine arboris iustæ. Sed et frutex humilior: atque spinosus. In syria et

rhodiorum insulis: quam alii syrisceptrum: alii adipsatheum siue dipsacon siue diacheron uocant. Optimus qui minime ferulaceus: rubeus: et in purpuram uergẽs detracto cortice. nascitur pluribus locis: sed nõ ubiq; odoratus. Quã uim haberet cælesti arquu in eum innixo: diximus. Sanat tetra oris ulcera: et ozenas: genitalia exulcerata: aut carbunculantia: item rhagadia: inflationes potu. Discutit et strangurias cortex. Sanguinem reddentibus medetur decoctũ eius. Aluum sistit cortex. Similia præstare siluestrem quoq; putant. Spina est appendix appellata: quoniã baccæ puniceo colore in ea appendices uocantur. Hæ crudæ per se et aridæ in uino decoctæ aluum citant: ac tormina compescunt. Pyrachanti baccæ contra serpentiũ ictus bibuntur. Paliurus quoq; spinæ genus est. Semen eius afri zurã uocant contra scorpiones efficacissimũ: item calculosis et tussi. Folia astrictoriã uĩ habent. Radix discutit panos: collectiões: uomicas. urinas trahit pota. Decoctum eius in uino aluum sistit. Serpentibus aduersatur. radix præcipue datur in uino. Alioqn folia cõtusa addito sale articulo℞ morbis imponunt. Prosunt baccæ purgatiõi fœminarum: cæliacis: dysentericis: ac cholericis. In uino potæ aluum sistunt. Radix decocta et illita extrahit infixa corpori. Vtilissima est et luxatis tumoribusq;. Aqfolia arbor in domo aut uilla sata ueneficia arcet. Flore eius aquam glaciari Pythagoras tradit. Itemq; baculum ex ea factum in quoduis aĩal emissum etiam si citra ciderit defectu mittentis: ipsum per sese recubitu ꝓpius adlabi: tam præcipuam naturam inesse arbori. Taxi arboris fumus mures necat. Nec rubros ad maleficia tantũ genuit natũa: ideoq; ex eis mora bestiis uel hoĩbus cibos dedit. Vim habent siccandi: astringẽdi. Gingiuis: tonsillis: genitalibus accommodatissimi. Aduersantur serpentium sceleratissimis hemorrhoidi et præsteri flos aut mora. Scorpionum uulnera sine collectionũ periculo iungunt. Vrinas ciunt. Caules eo℞ tũdũt teneri. exprimiturq; succus. mox sole cogitur ĩ crassitudinem mellis sĩgulari remedio contra mala oris oculorumq;: sanguinem excreantes: anginas: uuluas: sedes: cæliacos: potus aut illitus. Oris quidem uitiis etiam folia commãducata prosunt. & ulceribus manantibus: aut quibuscunq; in capite illinuntur cardiacis. uel sic per se imponũtur a mamma sinistra. Item stomachi doloribus: oculisq; procedentibus. Instillatᷣ succus eorum et auribus. Sanat condylomata cũ rosaceo cærato. Calculorumue ex uino decoctum uel præsentaneum remedium est. Item per se in cibo sumpti cymæ modo: aut decocti in uino austero labantes dentes firmant. Aluum sistunt et ꝓfluuia sãguinis: Dysentericis prosunt. Siccantur in umbra ut cinis crematorum uuam reprimat. Folia quoque arefacta et contusa iumentorum ulceribus utilia traduntur. Mora quæ in iis nascũtur uel efficaciorem stomachicẽ præbuere q̃ satiua morus. Eademq; cõpositiõe uel cum hypocistide tantum et melle bibuntur in cholera: & a cardiacis: & contra araneos. Inter medicamenta: quæ styptica uocãt: nihil efficacius rubi mora ferẽtis radice decocta in uino ad tertias partes: ut colluantᷣ eo oris ulcera & sedis foueantur. Tãtaq; uis est: ut spongiæ ipsæ lapidescãt. Alterum genus rubi est in quo rosa nascitᷣ. Gignit pilulam castaneæ similem: præcipuo remedio calculosis. Alia est cynorhoda: quam proximo dicemus uolumine.

DE Cynobato: & idæo rubo: & rhamno: et lycio: & sarcocolla: & oporice medicinæ. Capitulum quartumdecimum.

CYnobaton: quam alii cynospaston: alii neurospaston uocãt: folium hẽt uestigio hominis simile. Fert & uuam nigram: in cuius acino neruum hẽt. unde neruuspassus dicitur. Alia est cappari: quã medici cynobaton appellauerunt. Huius thyrsus ad remedia splenis & inflationes cõditus ex aceto mãditur. Neruus eius cum mastice chia commãducatus os purgat. Ruborum rosa alopecias cum axungia emẽdat. Mora capillum tingunt cum õphacino oleo. Flos mori per messes colligitur: candidus pleureticus præcipuus ex uino potus: item cæliacis. Radix ad tertias decocta: aluum sistit & sanguinem: item dentes collutos decocto. Eodẽ succo fouentur sedis atq; genitaliũ

ulcera. Cinis e radice deprimit uuam. Idæus rubus appellatus est: quoniam in ida nõ alias nascitur. Est autem tenerior ac minor rarioribus calamis innocentioribusq; sub arborum umbra nascens. Huius flos cum melle epiphoris illinitur & ignibus sacris. Stomachicisq; ex aqua bibendus datur. Cætera eadem præstat quæ supradicta. Inter genera ruborum rhamnos appellatur a græcis candidior: & fruticosior. Is floret ramos spgẽs rectis aculeis nõ ut cæteri aduncis: foliis maioribus. Alterũ genus eius siluestre nigrius & quadantenus rubens. Fert ueluti folliculos. Huius radice decocta in aqua: fit medicamẽtũ: quod uocatur lycium. Semen secundas trahit. Alterq; ille candidior astringit magis: refrigerat: collectionibus & uulneribus accommodatior. Folia uero utriusq; & cruda & decocta illinuntur cum oleo. Lycium præstãtius e spina fieri tradunt: quam et pyxacanthon chironiam uocant: quales in indicis arboribus diximus: quoniam longe præstantissimum existimatur indicũ. Coquuntur in aqua tusi rami: radicesq; summæ amaritudinis æreo uase fere per triduum. iterumque exẽpto ligno donec mellis crassitudo fiat. Adulteratur amaris succis: etiam amurca ac felle bubulo. Spuma eius ac flos quidem oculorum medicamentis additur. Reliquo succo faciem purgat. & psoras sanat: erosos angulos oculorum: ueteresq; fluctiones: aures purulentas: tonsillas: gingiuas: tussim: sanguinis excreatiões: fabæ magnitudine deuoratum. aut si ex ulceribus fluat: illitum rhagadas: genitalium ulcera: attritus: ulcera recentia & serpentia ac putrescentia: in naribus clauos: suppurationes. Bibitur et a mulieribus ĩ lacte contra profluuia. Indici differentia glebis extrinsecus nigris intus ruffis: cũ fregeris: cito nigrescentibus. Astrĩgit uehementer cum amaritudine. Ad eadẽ omnia utilis est: sed præcipue ad genitalia. Sũt qui & sarcocollã & spinæ lachrymam putẽt pollini thuris similem cum quadam acrimonia dulcem. Cum uino tusa sistit fluctiones. Illinitur ĩfantibus maxime. Vetustate & hæc maxime nigrescit. melior quo cãdidior. Vnum etiamnum arborum medicinis debetur nobile medicamentum: quod oporicẽ uocãt. Fit ad dysẽtericos stomachiq; uitia in congio musti albi lento uapore decoctis malis cotoneis quinq; cum suis seminibus: puniceis totidem: sorboꝝ sextario & pari mensura eius: quod thun syriacon uocant: croci semuncia. Coquitur usq; ad crassitudinem mellis. His subnectemus ea: quæ græci cõmunicatione nominum in ambiguo fecere an ne arborum essent.

DE Chamedrye & chamedaphne: & chamelea: & chamesice: & chamecisso: & chameleuce: & chamecyparisso: & ãpelopraso: & stachye: & clinopodio: & centunculo: & clematide ægyptia medicinæ. Cap. xv.

CHamedrys herba est: quæ latine trixago dicitur. Aliqui eam chameropem: alii teucriam appellauere. Folia habet magnitudine mentæ colore & diuisura quercus. Alii serratam: & ab ea serram inuentam esse dixere flore pene purpureo. carpitur prægnans succo. In petrosis aduersus serpẽtium uenena potu illituque efficacissima. Item stomacho tussi uetustæ pituitæ in gula cohærescẽti: ruptis conuulsis: lateris doloribus. Lyenem consumit. urinam & menses cit. ob id incipientibus hydropicis efficax manualibus scopis eius in tribus heminis aquæ decoctis usq; ad tertias. Faciũt & ex ea pastillos terentes eam ex aqua ad supradicta. Sanat et uomicas et uetera ulcera uel sordida cum melle. Fit et uinum ex ea pectoris uitiis. Foliorum succus cum oleo caliginem oculorum discutit. Ad splenem ex aceto sumitur. Excalfacit perunctiones. Chamedaphne unico ramulo est cubitali fere: folio tenui lauri similitudine. Semen rubens admixtum foliis illinitur capitis doloribus recens. Ardores refrigerat. Ad tormina cum uino bibitur. Menses succus eius et urinam cit potu: partusq; difficiles in lana appositus. Chamelea similitudinem foliorum oleæ habet. Sunt autem ei mora odorata: in petrosis nascens palmi altitudinem non excedens. Aluũ purgat. Detrahit pituitam bilemq;: foliis in duabus partibus absinthii decoctis: succoq; eo cum melle poto. Foliis impositis & ulcera purgantur. Aiunt siquis ante solis ortũ capiat: dicatq;

ad albugines oculorum ſe capere:adalligata diſcuti id uitium.Quoquo mõ collectã
iumentorum pecorumq; oculis ſalutarem eſſe.Chameſice lentis folia habet nihil ſe
attollentia:in aridis petroſiſq; naſcens.Claritati oculorum et contra ſuffuſiones uti/
liſſia:et cicatrices caligines muriculas nubeculas in uino cocta:inũcta.Vuluæ dolores
ſedat appoſita in linteolo.Tollit et uerrucas omnium generum illita.Prodeſt et or/
thopnoicis.Chameciſſos ſpicata eſt tritici modo:ramulis quinis fere folioſa.cũ floret
exiſtimari poteſt alba uiola:radice tenui.Cuius bibunt iſchiadici folia tribus obolis:ĩ
uini cyathis duobus ſeptem diebus admodum amara potione. Chameleucen apud
nos farranum ſiue farfugium uocant.Naſcit̃ ſecus fluuios:folio populi:ſed ãpliore.
Radix eius imponitur carbonibus cupreſſi.atque is nidor per infurnibulũ imbibitur
ĩ uetere tuſſi.Chamepeuce laricis foliis ſimilis lumborum et ſpinæ doloribus ꝓpitia
eſt.Chamecypariſſos herba ex uino pota contra uenena ſerpẽtiũ omniũ ſcorpionũq;
pollet.Ampelopraſon in uinetis naſcitur:foliis porri:ructu grauis.Contra ſerpentiũ
ictus efficax.Vrinam & menſes cit.eruptiones ſanguinis per genitale ĩhibet potum:
impoſitumq;.Datur & a partu mulieribus:& contra canis morſum.Ea quoque quæ
ſtachys uocatur:porri ſimilitudinem habet:longioribus foliis pluribuſq; et odoris iu/
cundi:coloriſq; in luteũ inclinati.Pellit mẽſtrua.Clinopodion:quod alii clinopictõ:
alii zopyrocheron:alii encimoides appellant:ſerpillo ſimilem:ſurculoſam palmi al/
titudine.naſcitur in petroſis:orbiculato foliorum ambitu:ſpeciem lectipedũ præbẽs.
Bibitur ad conuulſa rupta ſtrangurias:ſerpentium ictus:item decocti ſuccus. Nunc
ſubtexemus herbas mirabiles quidem:ſed minus claras:nobilibus in ſequentia uolu/
mina dilatis.Itali centũculum uocant roſtratis foliis ad ſimilitudinẽ capitis penulaꝝ
iacentem in aruis:græci autem clematidem.Eſt eius egregius effectus ad ſiſtẽdã aluũ
in uino auſtero.Idem ſanguinem ſiſtit tritus cum oxymelite:aut aquæ calidæ cyathis
quinq; denarii unius pondere.Sic & ad ſecundas mulierum efficax.Sed græci clema/
tidas & alias habent:unam quam aliqui echiten uocant:alii laginem:nonnulli tenuẽ
ſcamoneam:& pedales folioſos:nõ diſſimiles ſcamoneæ ramos habet:niſi ꝙ nigriora
minoraq; ſunt folia.Inuenit̃ in uineis aruiſq;.Eſtur uſu ut olus cum oleo et ſale.Al/
uum cit.Eadem a dyſentericis cum lini ſeĩe in uino auſtero ſorbetur.Folia epiphoris
imponuntur cũ polenta:ſuppoſito udo linteolo.Strumas impoſita ad ſuppurationẽ
perducunt.deinde axungia adiecta percurant:itẽ hemorrhoidas cũ oleo uiridi.Phthi/
ſicos iuuant cum melle.Lactis quoq; ubertatem faciunt in cibis ſũpta.Et infantibus
illita capillum alunt.Ex aceto dentium dolores ſedant.Venerem ſtimulãt.Eſt & alia
clematis ægyptia cognomine:quæ ab aliis daphnoides:ab aliis polygonoides uocatur
folio lauri longo:tenuiq;.aduerſus ſerpẽtes ac priuatim aſpides ex aceto pota efficax.
Aegyptus hanc maxime gignit.

DE Aron:& dracunculo:& dracontio:& eri:& millefolio:et herba eiuſdẽ nomĩs:
et pſeudouunio:et myrrhi:et onobryche medicinæ. Cap.xvi.

ESt et aron de qua inter bulbos diximus magnæ cum dracuntio litis.Quidã enĩ
eſſe dixerunt eandem.Glaucias ſatu diſcreuit:dracõtium ſilueſtrem arum pro/
nuntiando.Aliqui radicem aron appellauerunt:caulem uero dracuntium:in totum
alium.Si modo hic eſt:qui uocatur apud nos dracunculus. Nanq; aros radicẽ nigrã
in latitudinem rotundam habet:multo quoque maiorem.et qua manus impleatur.
Dracunculus ſubrutilam et draconis conuoluti modo:unde ei et nomen. Quĩ et ipſi
græci immenſam poſuere differentiam.Semen dracũculi feruens mordaxq; tradẽdo.
tantumq; ineſſe ei uirus ut olfactum grauidis abortum inferat. Aron miris laudibus
extulere:primum in cibis fœminarum præferentes:quoniam mas dulcior eſſet:et ĩ co/
quendo lentior:pectoriſque uitia purgaret.Aridum impoſitiõe inſpſũ aut eligmate:
urinam et menſes cieret.ſic et in oxymelite potum ſtomacho interaneiſq; exulceratis
ex lacte ouillo bibendum. Ad tuſſim in cinere coctum ex oleo dedere.Alii coxere in

lacte: ut decoctum biberetur. Epiphoris elixum imposuere: item sugillatis: tōsillis. Ex oleo hæmorrhoidū uitio īfudere: lentigines ex melle illinentes. Laudauit Cleophantus & pro antidoto contra uenena: pleureticis: peripneumonicis quoq; & tussiētibus. Semen intritum cum oleo aut rosaceo infundens auriū dolori Dieuches. Cleophātus tussientibus aut suspiriosis & orthopnoicis & purulenta excreantibus farina p̄mixtū in pane cocto dedit. Diodotus phthisicis e melle eligmate et pulmonis uitiis. ossibus etiam fractis imposuit. Partus omnium animalium extrahit naturæ circulitū. Succus radicis eius cum melle attico: oculorum caligines: ac stomachi uitia discutit: tussi decocti ius cum melle. Vlcera omnium generum siue phagedenæ sit: siue carcinomata: siue serpant: siue polypi in naribus: succus mire sanat. Folia ambustis prosūt ex uino & oleo cocta. Aluum inaniunt ex sale & aceto sumpta. Etiam luxatis cocta cum melle prosunt. Item articulis podagricis cum sale recentia uel sicca. Hippocrates quaslibet ad collectiones cum melle īposuit. Ad menses trahendos seminis uel radicis drachmæ duæ in uini cyathis duobus sufficiunt. Eadem potio si a partu non purgantur: & secundas trahit. Hippocrates & radicē ipsam apposuit. Dicunt & in pestilētia salutarē esse in cibis. Ebrietatem discutit. Serpentes nidore cum crematur: priuatimq; aspides fugat: aut inebriat: ita ut torpentes inueniantur. Perūctos quoq; areo aut laureo oleo fugiunt. Ideo et contra ictus dari potu in uino nigro putant utile. In foliis ari caseus optime seruari traditur. Dracunculus quem dixi: hordeo maturescente effodit̄ luna crescente. omnino habentem serpentes fugiunt. Ideo percussis prodesse in potu aiunt maiorem: ut & menses: si ferro non attingatur: sistat. Succus eius et auriū dolori prodest. Id autem quod græci dracontion uocant triplici effigie mihi demonstratum est foliis betæ: non sine thyrso: flore purpureo. Hoc est simile aro. Alii radice lōga ueluti signata articulosaq; monstrauere tribus omnino cauliculis. Folia eius ex aceto decoq contra serpentium ictus iubentes. Tertia demonstratio fuit folio maiore q̄ cornus: radice harundinea: totidem ut affirmabant geniculata nodis: quot hēret ānos: totidem esse folia. Hi ea ex uino uel aq̄ cōtra serpentes dabant. Est & eris quæ in eadē ægypto nascitur similis aro: minor tātum: minoribusq; foliis & utiq; radice: quæ tamē oliuæ grandis magnitudinem implet. Alba geminum caulem: altera unum tantū emittens. Medetur utraq; ulceribus manantibus: item combustis ac fistulis. Collyrio īmixta: & nomas sistunt: decoctarum in aqua & postea tritarum rosaceo addito. Sed unū miraculū ingēs: contacto genitali cuiusq; fœminini sexus: animal ī perniciem agi. Myriophyllon: quod nostri millefolium uocāt: caulis est tener. Similis est feniculo plurimis foliis: unde & nomen accepit. Nascitur in palustribus: magnifici usus ad uulnera. Cū aceto bibitur ad difficultates urinæ & uesicæ: & suspiria: præcipitatisq; ex alto. Efficacissima eadem ad dētium dolores. Etruria hoc nomine appellat herbam ī bratis tenuē a lateribus capillamenti mō foliosam: eximii usus ad uulnera: boum neruos abscisos uomere solidari ea: rursusq; iungi addita axungia affirmās. Pseudouunion napi folia habet: fruticans palmi altitudine. Laudatissima in creta. Cōtra tormīa atq; strāguriā: laterum præcordiorumq; dolores bibuntur rami eius quinis cyathis e niue. Myrrhis: quam alii myrrhizam: alii myrrhā uocant simillima est cicutæ. Caule foliisq; & flore minor tātum & exilior: cibo nō īsuauis. Cit mēstrua et partus cum uino. Aiunt quoq; eandem potam in pestilentia salutarem esse. Subuenit & phthisicis in sorbitiōe. Auiditatē cibi facit. Vlcera in facie aut capite succus eius in aqua triduo maceratæ sanat. Onobrychis folia habet lentis lōgiora paulo: florem rubētem: radicem exiguā et gracilem. Nascitur circa fōtes. Siccata in farinæ modum & inspersa uino albo strangurias finit. Aluum sistit. Succus eius peruncitis cum oleo sudores mouet.

DE Coriacesia: & callicia: & menaide: & aliis. xxiii. & medicinis earum: q̄s q̄dam magicas esse dicunt: & de cōsidia: & de aproxi: & recidiuis morbo℞. Cap. xvii.

IN promisso herba℞ mirabilium occurrit aliqua dicere et de magicis. Quæ enī

mirabiliores sũt? Primi eas ĩ nr̃o orbe celebrauere Pythagoras atq; Democritus cõsec-
tati magos. Coriacesiã et calliciã Pythagoras qua aquam glaciari tradit: et quaꝝ men-
tionem apud alios nõ reperio: nec apud eum alia de his. Idem menaidem appellat et
nomine alio corinthadem: cuius decocto in aqua succo protinus sanari ictus serpẽtiũ
si foueantur: dicit. Eundemque effusum in herba qui uestigio contigerint: aut forté
respersi fuerint insanabiles perire: mõstrifica prorsus natura ueneni præterq̃ cõtra ue-
nena. Ab eodem Pythagora aproxis appellatur herba: cuius radix e lõgĩquo concipiat
ignes ut napta: de qua in terræ miraculis diximus. Idem tradit: siqui morbi humano
corpori acciderint florente aproxi: q̃uis sanatos admonitionem eoꝝ sentire quotiens
florere eam cõtigerit: et frumentum: et cicutam: et uiolam similem cõditionẽ habere.
Nec me fallit hoc uolumen eius a quibusdam Cleemporo medico ascribi. Pythagoræ
uero esse pertinax fama antiquitasq; uendicant. Et idipsum auctoritatem uolumĩbus
affert: siquis alius curæ suæ opus illo uiro dignũ iudicauerit: quod fecisse scimus Cleẽ-
porum: cum et alia suo ex nomĩe ederet quis credet? Democriti certe chirocineta esse
constat. At in iis ille post Pythagoram magorum studiosissimus quanto portẽtosiora
tradit? Aglaopotin herbam: quæ admiratione hominum propter eximium colorẽ ac-
ceperit nomen: in marmoribus arabiæ nascentem persico latere: qua de causa & mar-
maritidẽ uocari. Magos utique ea uti: cum uelint deos euocare. Achemenidon colore
est electri sine folio nascens in taradastilis indiæ. Cuius radix ĩ pastillos digesta ĩ dieq;
pota in uino noxii per cruciatus nocte cõfiteantur omnia per uarias numinũ imagi-
nationes. Eãdem hippophoruadem appellat: quoniam equæ præcipue caueant eam.
Theõbrotion. xxx. schoenis a Choaspe nasci pauonis picturis similem odore eximio.
Hanc autem a regibus persarum comedi aut bibi cõtra omnia corporum incõmoda.
stabilitatemq; mentis & iusticiæ uocari. Eãdem deniq; semniona potentiæ maiestate
appellari. Aliã deinde adamãtidem armeniæ cappadociæq; alumnã. Hac admota leo-
nes resupinari cum hiatu laxo. Nominis causam esse ꝙ cõteri nequeat. Arianidem in
arianis gigni igneam colore. Colligi cum sol in leone sit. Huius tactu peruncta oleo
ligna accẽdi. Theriocarna in cappadocia & mysia nascẽte: omnes feras torpescere: nec
nisi hyenæ urinæ aspsu recreari. Ethiopida in meroe nasci. ob id & meroidẽ appellari:
folio lactucæ: hydropicis utilissimã e mulso potã. Ophiusã in elephãtine eiusdẽ ethi-
opiæ liuidã: difficilemq; aspectu: qua pota: terrorem minasq; serpẽtium obuersari: ita
ut mortem sibi eo metu cõsciscãt. ob id cogi sacrilegos illam bibere. Aduersari autem
ei palmeum uinum. Thalasseglen circa indum amnem ĩueniri: quæ ob id nomĩe alio
potamautis appellatur. Hac pota lymphari homines obuersãtibus miraculis. Thean-
gelida in libano syriæ dicteo cretæ montibus & babylone & susis persidis nasci: q̃ pota
magi diuinent. Gelotophyllida in bactris et circa borysthenẽ. Hæc si bibat' cũ myrrha
& uino: uarias obuersari species: ridendiq; finem nõ fieri: ni potis nucleis pineæ nucis
cũ pipere & melle in uino palmeo. Syssitieterida a conuictu in perside noĩari: quoniã
hilarẽtur illa. eadem protomedia: qua primatum apud reges optineant. Casigneten:
quoniã secum ipsa nascatur: nec cum ullis aliis herbis. Eãdem dionysionymphadem:
quoniam uino mire cõueniat. Heliathen uocãt in themisyriaca regione et ciliciæ mõ-
tibus maritimis: folio myrti. Hac cum adipe leonino decocta addito croco et palmeo
uino perungi magos et persarum reges: ut fiat corpus aspectu iucundũ. Ideo eãdem
heliocallidem nominari. Hermesias ab eodẽ uocatur ad liberos generandos pulchros
bonosq;. Nõ herba: sed cõpositio e nucleis pineæ nucis tritis cum melle myrrha croco
uino palmeo. postea admixto theõbrotio & lacte bibere generat'os iubet: et a cõceptu
puerperas partum nutriẽtes. ita fieri excellentes animo et forma: atq; bonos. Haꝝque
omnium magica quoq; uocabula põit. Adiecit his Apollodorus assectator eius herbã
eschynomenem: quoniã appropĩnquante manu folia cõtraheret. Aliã crocidem: cuius
tactu phalãgia morerent'. Crateias oenotheridẽ: cuius aspersu e uino feritas omnium

animaliũ mitigaretur. Anacãpserotẽ celeber arte grãmatica paulo ante. cuius omnino tactu redirent amores uel cũ odio deposita. Et abunde sit hactenus attigisse insignia magorum in iis herbis: alio de his aptiore dicturus loco.

DE Eriphia & lanaria & straccioti medicinæ. Capitulum. xviii.

ERiphiam multi prodidere. Scarabeum hæc in habena habet sursum deorsumq; decurrentem cum sono hedi: unde et nomen accepit. Hac ad uocẽ nihil præstãtius esse tradũt. Herba lanaria ouibus ieiunis data: lactis abundãtiã facit. Eq; nota lactoris uulgo est plena lactis: quod degustatum uomitiones concitat. Eandem hanc aliqui esse dicunt: & alii similem illi: quam militarem uocant: quoniam uulnus ferro factum nullum non intra dies quinq; sanat ex oleo ĩposita. Celebrat̃ autẽ & a græcis straciotes. Est & ea in ægypto tantum: & inundatione nili nascit̃ aizoo similis: ni maiora haberet folia. Refrigerat mire: & uulnera sanat ex aceto illita: item ignes sacros ac suppuratiões. Saguinẽ quoq; q defluit a renibus pota cũ thure masculo mirifice sistit.

DE Herba quæ nascitur ĩ capite statuæ: & de herba de fluminibus: & herba ligua: & cribro: & fimetis: & rhodora: & impia: & ueneris pectine: & nodia: & philanthropo: & canaria lappa: & tordyle: & de graie: & dactylo: & fœno græco: mediciæ. Ca. xviiii.

HErba in capite statuæ nata collectaq; alicuius in uestis panno: & alligata in lino ruffo capitis dolorem cõfestim sedare traditur. Herba quæcunque e riuis aut fluminibus ante solis ortum collecta: ut nemo colligẽtem uideat: contra tertianas adalligata leuo brachio: ita ut æger quid sit illud ignoret tertianas arcere tradit̃. Ligua herba nascitur circa fontes. Radix eius combusta et trita cum adipe suis: adiiciunt ut nigra sit & sterilis: alopecias emẽdat ungẽtiũ in sole. Cribro in limite abiecto: herbæ intus extãtes decerptæ: adalligatæq; grauidis: partus accelerant. Herba quæ gignitur supra fimeta ruris: cõtra anginas efficacissime pollet ex aqua pota. Herba iuxta quã canes urinam fundũt euulsa ne ferro attĩgatur: luxatis celerrime medet̃. Rũbotinũ arborem demonstrauimus inter arbusta. Iuxta hãc uiduam uite nascitur herba: quã galli rhodoram uocãt. caulem habet uirgæ ficulneæ modo geniculatum folia urticæ ĩ medio exalbida. eadẽ procedẽte tẽpore tota rubẽtia: florẽ argenteum: præcipua contra tumores feruoresq; & collectiones. Cum axungia uero ueteri tusa: ita ut ferro nõ attigatur: qui perunctus est: si despuat ad suã dexterã ter: efficacius remedium esse aiũt. si tres quoq; trium nationũ homines perũgant dextrorsus. Herba ĩpia uocat̃ ĩcana: toris marini aspectu thyrsi modo uestita atq; capitata. Inde alii ramuli assurgunt sua capitella gerẽtes. ob id impiam appellauere: quoniam liberi super parentem excellãt. Alii potius ita appellatam: q nullum animal eam attingat: existimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet: præcipuo aduersus anginas succo lacte & uino admixto: mirũq; tradit̃: nunq̃ ab eo morbo tentari qui gustauerint. Itaq; & suibus dari: quæq; medicamẽtũ id noluerint haurire: eo morbo ĩterire. Sunt qui & in auiũ nidis inseri aliqd ex ea putẽt: atq; ita nõ strangulari pullos auidius deuorantes. Veneris pectinem appellant a similitudine pectinum. Cuius radix cum malua tusa omnia corpori infixa extrahit. Veternosa curat: quæ exedũ uocatur. Nodia herba coriariorũ officinis etiã hilaris est: aliisue. Nomas curat. Efficacissimãq; aduersus scorpiones esse potã ĩ uino aut posca reperio. Philãtropõ herbam græci appellant nasutẽ: quoniam uestibus adhærescat. Ex haccorona ĩposita capitis dolores sedantur. Nã quæ canaria appellatur lappa cum plantagine et millefolio trita ex uino carcinomata sanat: ternis diebus soluta. Medetur & suibus hæc effossa sine ferro & addita in colluuiem poturis uel ex lacte & uino. Quidã adiiciunt et fodientem dicere oportere: hæc est herba argemon: quã Minerua repperit suibus iis remediũ: q de illa gustauerint. Tordylen alii semen silis esse dixerũt: alii herbam per se: quã et syreon uocauerunt. Neq; aliud de ea ꝓditũ inuenio q̃ in montibus nasci. Combustam potu ciere menses: et pectoris excreatiões. Efficacior est etiam nunc radice. Succo eius ternis obolis hausto renes sanari. Addi

xxiiii. 2

radicem eius et in malagmata. Gramen ipsũ est inter herbas uulgatissimum. Genicu-
latis serpit internodiis. crebroq; ab iis et ex cacumine nouas radices spargit. Folia eius
in reliquo orbe in exilitatem fastigãtur. In parnaso tantum hederacea specie densius
q̃ usq̃ fruticante: flore odorato candidoq;. Iumentis herba non alia gratior siue uiri-
dis siue in fœno siccata. Tũditur aspersa aqua. Succum quoq; eius in parnaso excipi
tradunt propter ubertatẽ. Dulcis enim hic est. In uicẽ eius in reliqua parte terrarꝝ suc-
cedit decoctũ ad uulnera cõglutinãda: quod et ipsa herba tusa præstat. Tueturque &
ab inflãmatiõibus placat. Decocto adiicitur uinũ ac mel: ab aliquibus & thuris & pi-
peris myrrhæq; tertiæ portiones. Rursusq; coquitur in æreo uase ad dentium dolores
et epiphoras. Radix decocta in uino torminibus medet̃ & urinæ difficultatibus. Vlce-
ribus uesicæ. Calculos frãgit. Semẽ uehemẽtius urinã ĩpellit. Aluũ uomitiõesq; sistit.
Priuatim autem draconum morsibus auxiliat̃. Sunt qui genicula. ix. uel unius uel e
duabus tribusue herbis ad hunc articulorum numerum inuolui lana succida nigra
iubeant: ad remedia strumæ panorumue. Ieiunum debere esse qui colligat. Ita ire in
domum absentis cui medeatur: superuenietiq; ter dicere: ieiuno ieiunũ medicamen-
tum dare. Atq; ita adalligare: triduoque id facere. Quod e graminum genere septem
internodia habet: efficacissĩe capiti contra dolores adalligatur. Quidã propter uesicæ
cruciatus decoctũ ex uino gramẽ ad dimidias e balneis bibi iubẽt. Sũt q & aculeatũ
gramẽ uocãt trium generum: cum in cacumĩe aculei sint plurimũ: quod illi dactylon
uocant: hos cõuolutos naribus inserunt extrahuntque sanguinis ciendi gratia. Altero
quod est aizoo simile ad paronychia & pterygia unguium: & cum caro unguibus ex-
creuerit utuntur cum axungia. Ideo dactylon appellãtes quia digitis medeat̃. Tertiũ
genus dactyli sed tenuis nascitur in parietinis aut tegulis. huic caustica uis est. Sistit
ulcera quæ serpunt. Gramen capiti circundatum sãguinis e naribus fluctiones sistit.
Camelos autem necare traditur in babylonis regione id quod iuxta uias nascitur. Nec
fœnogræco mĩor auctoritas: quod telin uocãt: alii carphos. Aliq buceras: alii egoceras:
quoniam corniculis semẽ est simile: nos siciliam. quod quomodo sereretur: suo loco
diximus. Vis eius siccare: mollire: dissoluere. Succus decocti fœminarꝝ pluribus malis
subuẽit: siue duricia: siue tumor: siue cõtractio sit uuluæ: fouẽtur: ĩsidũt: ĩfusũ quoq;
prodest. Furfures in facie extenuat. Spleni addito nitro decoctum & ĩpositũ medet̃:
itẽ ex aceto. Sic iocineri decoctum. Diocles difficile parientibus semen eius dedit ace-
tabuli mẽsura tritum in nouẽ cyathis sapæ ad tertias partes bibere: ut qui biberint in
calida lauarẽtur. Et in balneo sudãtibus dimidium ex relicto iterum dedit: mox a bal-
neo reliquum pro summo auxilio. Farinã fœnogræci cum hordeo aut lini semine de-
coctã aqua mulsa contra uuluæ cruciatus subiecit. Itemq; imposuit ĩmo uẽtri. Lepras
lẽtigines: sulphuris pari portiõe mixta farina curauit nitro ãte præparata cute sæpius
die illinens: perungiq; præcipiẽs. Theodorus fœnogræco miscuit quartã partẽ purgati
nasturtii acerrimo aceto ad lepras. Damion fœnogræci semen acetabuli dimidia men-
sura cum sapæ & aquæ nouem cyathis ad mẽses ciendos dedit potu. Nec dubitat̃ qn
decoctum eius utilissimum sit uuluis interaneisq; exulceratis: sicuti semen articulis
atq; præcordiis. Si uero cũ malua decoquatur: postea addito mulso potus ante cætera
uuluis interaneisq; laudatur: quippe cum uapor quoq; decocti plurimum prosit.
Alarũq; etiã graueolentiã decoctũ fœnogræci semẽ emendat. Farina prurigĩes capitis
furfuresq; cũ uino et nitro celeriter tollit. In hydromelite aũt decocta addita axungia:
genitalibus medet̃: item pano: parotidi: podagræ: chiragræ: articulis carnibusque quæ
recedunt ab ossibus. Aceto uero subacta luxatis. Illinitur et lyeni decocta in aceto et
melle tantũ. Carcinomata subacta ex uino purgat. Mox addito melle psanat. Sumit̃
et sorbitio e farina ad pectus exulceratũ lõgãq; tussim diu decoqt̃ donec amaritudo
desinat. postea mel additur. Nunc ipsa claritas herbarum dicetur.

Incipit feliciter

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VICESIMVSQVINTVS. PROOEMIVM.

Natura herbarum spōte nascētium. Ca.i.

IPSA QVAE NVNC DICETVR HERbarum claritas: medicinæ tantum gratia gignēte eas tellure in admirationem curæ priscorū diligētiæq; animū agit. Nihil ergo intentatū inexptūq; illis fuit. Nihil deinde occultatū quod nō ꝓdesse posteris uellent. At nos elaborata iis abscondere ac supprimere cupimus: & fraudare uitam etiam alienis bonis. Ita certe recondunt: qui pauca aliq̄ nouere: inuidentes aliis: & neminem docere in auctoritatem scientiæ est. tantum ab excogitādis nouis ac adiuuanda uita mores absunt. Sūmūq; opus ingeniorum diu in hoc fuit: ut intra unumquenq; recte facta ueterum perirent. At hercule singula quosdam inuenta deorum numero addidere: omniumque uitam clariorem fecere cognominibus herbarum tam benigne gratiā memoria referente. Nō æq; hæc cura eorum mira esset in iis: quæ satu blandiuntur aut cibo inuitāt: sed culmina quoq; montiū inuia & solitudines abditas omnisq; terræ fibras scrutati īuenere: quid quæq; radix polleret: ad quos usus herbaꝝ folia ptinerent: etiam quadrupedum pabulo intacta ad salutis usus uertentes.

Qui latine usus herbarum scripserint: & quādo ad romanos notitia eaꝝ ꝑuenerit: & qui primi græcorum de his composuerint: & de herbarum inuentione: & antiqua medicina: & quare minus exerceantur earum remedia: et de cynorhodo: & de dracūculo medicinæ. Capitulum secundum.

MInus hoc q̄ par erat: nostri celebrauere omnium utilitatū & uirtutū rapacissimi. Primusque & diu solus idem ille. M. Cato omnium bonarum artium magister paucis dūtaxat attigit. Boum etiam medicamina nō omissa. Post eum unus illustriū tentauit. C. Valgius eruditione spectatus: imperfecto uolumine ad Diuū Augustū: inchoata etiam præfatione religiosa: ut omnibus malis humanis illius potissimū prīcipis semper medicetur maiestas. Ante condiderat solus apud nos: quod eqdē inueni: Pompeius Leneus Magni Pompeii libertus: quo primum tempore hanc sciētiam ad nostros peruenisse animaduerto. Nāq; Mithridates maximus sua ætate regum: quem debellauit Pompeius: omnium ante se genitoꝝ diligentissimus uitæ fuisse argumentis præterq̄ fama ītelligitur. Vni ei excogitatum quotidie uenenum bibere: præsūptis remediis: ut consuetudine ipsa innoxiū fieret. Prima inuenta genera ātidoti: ex qbus unum etiam nomen eius retinet. Illius inuentum autumant manatum ponticorum miscere antidotis: quoniam ueneno uiuerent. Ad illum Asclepiadis medēdi arte clari: uolumina composita extant: cum sollicitatus ex urbe roma præcepta pro se mitteret. Illum solum mortalium Mithridatē. xxii. linguis locutum certum est. Nec de subiectis gentibus ullum hominem per interpretem appellatum ab eo annis. lvi. quibus regnauit. Is ergo in reliqua ingenii magnitudine medicinæ peculiariter curiosus ab hominibus subiectis: qui fuere pars magna terrarum sigula exquirens: scriniū cōmētationum harum & exemplaria effectusq; in archanis suis reliquit. Pompeius autem omni regia præda potitus: transferre ea sermone nostro libertum suum Leneū grammaticæ artis doctissimum iussit. Vitæque ita profuit nō minus q̄ reipublicæ uictoria illa. Præter hos græci auctores medicinæ ꝓdidere: quos suis locis diximus. Ex iis Crateias: Dionysius: Metrodorus ratiōe blandissīa: sed q̄ nihil pene aliud q̄ rei difficultas

Mithridates xxii linguis locutu

ĩtelligatur. Pinxere nãq; effigies herbarum: atq; subscripsere effectus. Verũ & pictura fallax est ex coloribus tam numerosis: præsertim in æmulatione naturæ. multumque degenerat transcribentiũ sors uaria. Præterea parum est singulas earũ ætates pingi: cũ quadripititis uarietatibus anni faciem mutent. Quare cæteri sermone eas tradidere. Aliqui effigie quidẽ indicata & nudis quidem plerunq; nominibus defuncti: quoniã satis uidebatᷣ potestates uiq; demõstrare quærere uolentibus. Nec ẽ difficile cognitu. Nobis certe exceptis admodum paucis contigit reliquas cõtemplari scientia Antonii Castoris: cui summa auctoritas erat in ea arte nostro æuo. Visẽdo hortulo eius: ĩ quo plurimas alebat: centesimum ætatis annum excedens nullum corporis malũ exptus: ac ne ætate quidem memoria aut uigore concussis. Nec aliud mirata magis antiqtas reperietur. Inuenta iam pridem ratio est prænuncians horas non modo dies ac noctes solis lunæq; defectum. Durat tamen tradita persuasio ĩ magna parte uulgi ueneficiis & herbis id cogi. In eo nanq; fœminaꝝ scientiam præualere. Certe quid non repleuere fabulis colchis Medea: aliæq;? In primisq; italica Circe diis etiã adscripta? ũde arbitror natũ ut Aeschylus e uetustissimis in poetica re refertam italiam herbarũ potẽtia proderet. Multiq; circeios agros ubi habitauit illa: in magno argumento etiamnum durãte in marsis a filio eius orta gente: quos esse domitores serpẽtiũ cõstat. Homerus quidem primus doctrinarũ & antiquitatis parens: multus alias in admiratiõe Circes: gloriam herbarum ægypto tribuit: tum etiam cum rigaretur ægyptus illa non autem esset postea fluminis limo inuecta. Herbas certe ægyptias ab regis uxore traditas suæ Helenæ plurimas narrat: ac nobile illud Nepenthes obliuionẽ tristiciæ ueniamq; afferens: & ab Helena utiq; omnibus mortalibus propinãdum. Primus autem omnium: quos memoria nouit: Orpheus de iis herbis curiosius aliq̃ prodidit. post eũ Museus & Hesiodus polion herbam inq̃tum mirati fũt: diximus. Orpheus & Hesiodus suffitiones commendauere. Homerus & alias nominatim herbas celebrat: quas suis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus sapientia primus uolumen de earum effectu cõposuit: Apollini: Aesculapioq;: & in totum diis immortalibus inuentiõe & origine assignata. Composuit et Democritus: ambo peragratis persidis arabiæ ethiopiæ ægyptiq; magis. Adeoq; ad hæc attonita antiquitas fuit: ut affirmaret etiam incredibilia dictu. Xanthus historiarum auctor in prima earum tradidit occisum draconis catulũ reuocatum ad uitam a parente herba: quam balin nominat. Eademque tillonem quem draco occiderat: restitutum saluti. Et Iuba in arabia herba reuocatũ ad uitã hominem tradit. Dixit Democritus: credidit Theophrastus esse herbam: cuius cõtactu illatæ ab alite: quam rettulimus exiliret cuneus a pastoribus arbori adactus. Quæ etiam si fide carent: admirationem tamen implent: coguntq; confiteri multum esse: quod uero superfit. Inde & plerosq; uideo existimare: nihil non herbarum ui effici posse. Sed plurimarum uires esse incognitas. Quorum numero fuit Herophilus clarus in medicina a quo ferunt dictum quasdam etiam fortassis calcatas prodesse. Obseruatũ certe est: inflammari uulnera ac morbos superuentu eorum: qui pedibus iter confecerint. Hæc erat antiqua medicina: quæ tota migrabat in græciæ liguas. Sed quare nũc nõ plures noscuntᷣ causæ? nisi ꝙ eas agrestes litterarumq; ignari experiuntur: utpote q soli iter illas uiuant. Præterea securitas quærendi obuia medicorũ turba. Multis etiã inuentis nomina desunt: sicut illi quam rettulimus in frugum cura: scimusq; defossã ĩ angulis segetis præstare ne qua uis ĩtret. Turpissima causa raritatis: ꝙ etiam qui sciũt: demõstrare nolunt: tanq̃ ipsis periturum sit quod tradiderint aliis. Accedit ratio inuẽtiõis anceps. Quippe etiam in repertis: alias inuenit casus: alias (ut uere dixerim) deus. Insanabilis ad hosce annos fuit rabidi canis morsus: pauorem aquæ: potusque omnis afferens odium. Nuper cuiusdam militantis in prætorio mater uidit in quiete radicẽ siluestris rosæ: quam cynorhodõ uocant: quãq; blanditã sibi aspectu pridie ĩ fruteto mitteret filio bibendam in lacte. In lusitania res gerebatur hispaniæ proxima parte.

Caſuque accidit:ut milite a morſu canis incipiente aquas expaueſcere ſuperueniret
epiſtola orantis:ut pareret religioni. Seruatuſque eſt ex inſperato. Et poſtea quiſquis
auxilium ſimile tentauit. Alias apud auctores cynorhodi una medicina erat:ſpõgiolæ
quæ in mediis ſpinis eius naſcitur cinere cum melle alopecias capitis expleri. In eadẽ
prouincia cognoui in agro hoſpitis nuper ibi repertum dracunculum appellatũ caulẽ
pollicali craſſitudine uerſicoloribus uiperarum maculis:quam ferebant cõtra omniũ
morſus eſſe remedium. Alius eſt quem nos in priori uolumine eiuſdẽ nominis dixi-
mus:ſed huic alia figura. Aliudq; miraculum exeuntis e terra ad primas ſerpentium
uernationes bipedali fere altitudine. rurſuſq; cum iiſdem in terram ſe condẽtis: nec
omnino occultato eo apparet ſerpens:uel hoc per ſe ſatis officioſo naturæ munere:ſi
tantum præmoneret:tẽpuſq; formidinis demonſtraret.

DE Quodam peſtifero fonte germaniæ:& de britannica:& maximis morborum
doloribus. Capitulum tertium.

NEc beſtiarum ſolum ad nocẽdum ſcelera ſunt:ſed interim aquarum quoq; ac
locorũ. In germania trans rhenũ caſtris a germanico Cæſare ꝓmotis maritimo
tractu fons erat aquæ dulcis ſolus:qua pota intra bienniũ dẽtes deciderẽt. Cõpageſq;
in genibus ſoluerentur. Stomachacen medici uocabant:& ſceletorben. Ei malo repta
auxilio eſt herba:quæ uocatur britannica non neruis modo & oris malis ſalutaris:ſed
contra anginas quoq; & contra ſerpentes. Folia habet oblonga nigra:radicem nigrã.
Succus eius exprimitur et ex radice. Florem uibones uocant:qui collectus priuſq̃ to-
nitrua audiantur:& deuoratus ſecuros in totum reddit. Fida in qua caſtra erãt noſtris
monſtrauere illam. Miror quidem quæ nominis eſſet cauſa:niſi forte confini oceano
britanniæ ueluti propinquæ dicauere. Non enim inde appellatam eam:quoniam ibi
plurima naſceretur:certũ eſt. Etiã tum britannia libera fuit quidem. Nec hic quondã
ambitus nominibus ſuis eas adoptãdi:ut docebimus feciſſe reges:ut res tãta debeat:
herbam inuenire:uitam iuuare:nõ fortaſſis credet aliquis:cum hæc nr̃a friuola quoq;
exiſtimentur:adeo deliciis ſordent:etiam quæ ad ſalutem pertinent. Auctores tamen
quarum inueniuntur in primis celebrare par eſt:effectu earum digeſto ĩ genera mor-
borum. Qua quidem in reputatione miſereri ſortis humanæ ſubit:& præter fortuita
caſuſq; et nomina quæ omnis hora excogitat:ad milia morborum ſigulis mortalibus
timenda. Qui grauiſſimi ex iis ſint:diſcernere ſtulticia prope uideri poteſt:cum ſuus
cuiq; ad præſens quiſq; atrociſſimus uideatur. Et de hoc tamen iudicauere aui experi-
mento aſperrimos cruciatus eſſe calculorum a ſtillicidio ueſicæ. Proximũ ſtomachi.
Tertium eorum qui ĩ capite doleant. Nõ ob aliud fere morte conſcita græcis & noxias
herbas demonſtratas. miror equidem. nec uenenorum tantum:quoniam ea conditio
uitæ eſt:ut mori plerunq; etiam optimi portus ſit:tradatq; Varro Seruium Clodiũ
equitem romanum magnitudine doloris in podagra coactum ueneno crura pũxiſſe:
& poſtea caruiſſe ſenſu omni æque q̃ dolore in ea parte corporis. Sed quæ fuit uenia
monſtrandi:qua mentes ſoluerent? Partus eliderent? multaq; ſimilia? Ego nec abor-
tiua dico. Ac ne amatoria quidem memoro. Lucullum imperatorem clariſſimũ ama-
torio periiſſe. Nec alia magica portenta:niſi ubi cauenda ſunt aut coarguẽda ĩ primis
fide eorum damnata. Satis opere fuit abundeque præſtitum uitæ:ſalutares dixiſſe ac
poſtea inuenta.

DE Moly:& dodecatheo:& pæonia uel pentorobo
uel glycyſide:& panace uel aſclepio:& heracleo panace:chironio:& panace cẽtaureo:
uel pharnaceo:& heracleo ſiderio:& hyoſcyamo uel apollinari ſiue altercangeno.
Capitulum quartum.

LAudatiſſima herbarum eſt Homero teſte:quam uocari ab diis putat moly. Aſt
inuentionẽ eius Mercurio aſſignat. Contraque ſumma ueneficia demonſtrat.
Naſci eam hodie circa pheneum & in cyllene arcadiæ tradunt. Specie illa homerica
radice rotunda nigraque:magnitudine cepæ:folio ſcyllæ. effodi autẽ difficulter. Græci

auctores florem eius luteum pinxere:cum Homerus candidum scripserit. Inueni e
pitis herbarum medicis:qui & ĩ italia nasci eam diceret.afferriq; campania mihi aliquot
diebus effossam inter difficultates saxeas radicis triginta pedes longæ.ac ne sic quidẽ
solidæ:sed abruptæ. Ab ea maxima auctoritas herbæ ẽ:quã dodecatheõ uocãt:omniũ
deorum maiestatem commẽdantes.In aqua potam omnibus morbis mederi tradũt.
Folia eius septem lactucis simillima exeunt:lutea radice. Vetustissima ĩuẽtu peonia
est.Nomenq; auctoris retinet.Quam quidam pentorobon appellãt:alii glycysiden.
Hæc quoq; difficultas est:quod eadem aliter alibi nuncupatur.Nascitur opacis mõtibus
caule inter folia digitorum quattuor ferẽte in cacumine ueluti græcas nuces quattu-
or aut quinq;.Inest iis semen copiosum:rubrum:nigrumq;.Hæc medetur & faunorum
in quiete ludibriis.Præcipiunt eruere noctu:quoniam si picus martius uideat:tuẽdo
in oculos impetum faciat.Panaces ipso nomine omnium morborum remedia pmit-
tit:numerosum & diis inuentoribus adscriptum.Vnum quippe asclepeõ cognoĩat:
quoniam is filiam panaciam appellauit.Succus eius est coactus ferulæ q̃lẽ diximus.
Radix ẽ multi corticis & salsi.Hac euulsa scrobem repleri uario genere frugũ religio
est:ac terræ piamentum.Vbi:& quo fieret modo:& quale maxime probaretur:ĩter pe-
regrina docuimus.Id quod e macedonia affertur:bucolicon uocant:armẽtariis spõte
erumpentem succum excipientibus.hoc celerrime euanescit.Et in aliis aũt generibus
improbatur maxime nigrum ac molle.id enim argumẽtum est cæra adulterati.Alterum
genus heracleon uocant:& ab Hercule inuentum tradũt.Alii origanum heracleoticũ
siluestre:quoniam est origano simile:radice inutili.De origano diximus. Tertiũ pa-
naces chironeon cognominatur ab inuentore.Foliũ eius lappato simile:maius tamẽ
& hirsutius.Flos aureus:radix parua.Nascitur pinguibus locis.Huius flos efficacis-
simus eoq; amplius q̃ supradicta prodest.Quartum genus panaces ab eodẽ Chirone
reptum centaurion cognominatur.Sed & pharnaceon in controuersia inuentionis a
Pharnace rege deductũ.Seritur hoc longioribus q̃ cætera foliis:& serratis.Radix odo-
rata in umbra siccatur:uinoq; gratiam adiicit.Huius genera duo fecere:alterum leuioris
folii:alterum tenuioris.Heracleon siderion & ipsum ab Hercule inuentum est:caule
tenui digitorum quattuor altitudine.Flore puniceo:foliis coriãdri. Iuxta lacus & amnes
inuenitur.Omniaq; uulnera ferro illata efficacissime sanat.Et Chironis inuẽtum am-
pelos quæ uocatur chironia:de qua diximus ĩter uites.Sicuti de herba cuius inuentio
assignatur Mineruæ. Herculi quoq; eã adscribũt:quæ apollinaris apud arabas alter-
cum siue altercangenũ:apud græcos uero hyoscyamos appellatur.Plura eius genera.
Vnum nigro semine:foliis pene purpureis spinosum.Talis nascitur in galacia. Vul-
gare autem candidius est & fruticosius:altius papauere. Tertii semen trionis semini
simile:& omnia insaniam gignentia:capitisq; uertigines.Quartum genus molle:la-
nuginosũ pinguius cæteris.Candidi seminis:in maritimis nascẽs.hoc recepe medici.
Item ruffi seminis nonnũq̃ ante candidum ruffescit:si nõ ematuruit:improbaturq;.
Et alioquĩ nullum:nisi cum inaruerit legitur:natura uini.Ideoq; mentem caputque
infestans.Vsus seminis & per se & succo expresso.Exprimitur separatim:& caulibus
foliisq; utuntur & radice:temeraria ĩ totum(ut arbitror)medicinæ.Quippe etiã foliis
constat mẽtem corrumpi:si plura q̃ quattuor bibantur. Etiam antiqui in uino febrẽ
depelli arbitrabantur.Et oleum fit ex semine ut diximus:quod ipsum auribus ĩfusũ
tentat mẽtem.mireq; cõtra uenenum remedia prodidere iis:qui id bibissẽt:& ipsum
pro remediis.adeo nullo omnia experiendi fine:ut cogerentur etiã uenena prodesse.

DE Linozoste parthenio hermipora siue potius mercuriali:& achillea:& panace
heraclea sideriti millefolio:& de scopa regia:et hermineo teucrio splenio de melãpo-
dio siue helleboro:quotue eorum genera:et de nigro helleboro:et albo medicinæ:et
quando detur:et quomodo sumendum:et quibus non dandum:et quod mures necat.

Capitulum quintum.

LInozostis siue parthenion a Mercurio iuētus est:ideo apud græcos hermupoan multi uocant.Eam apud nos omnes mercurialem. Duo eius genera:masculus & fœmina quæ efficacior:caule cubitali interdū ramoso in cacumine:ocimo āgustio/ribus foliis:geniculis densis:alarꝫ cauis multis:semine in geniculis depēdēte:fœminæ copioso:mari iuxta genicula stāti rariore ac breui:contortoq;.Fœminæ soluto & cā/dido.Folia maribus nigriora:fœminis candidiora:radix supuacua:prætenuis.Nascūt in campestribus cultis.Mirum est quod de utroq; eorum genere proditur.Vt mares gignantur hunc facere:ut fœminæ:illam .Hoc contingere si a conceptu succus pro/tinus bibatur in passo:edātue folia decocta ex oleo uel sale:uel cruda ex aceto.Quidā decoquunt eam in nouo fictili cum heliotropio:& duabus aut tribus spicis donec de/coquatur.Decoctum dari iubent:& herbam ipsam in cibo altero die purgatiōi:muli/eribus per triduū.quarto die a balneo coire eas.Hippocrates miris laudibus ī mulierꝫ usu prædicauit illas.Easq; ad hunc modum adhuc medicorum nemo nouit.Ille eas uuluæ cum melle uel rosaceo uel lilino uel irino admouit:item ad ciendos menses secundasq;. Hoc idem præstare potu fotuque dixit.Instillauit auribus surdis succum inunxitq; cum uino uetere.Aluo folia imposuit:epiphoris:stranguriæ:& uesicæ.De/coctum eius dedit cum myrrha et thure.Aluo quidem soluendæ:uel in febri decoqt quantum manus capiat in duobus sextariis aquæ ad dimidias.bibitur sale et melle admixto:necnon cum ungula suis aut gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putauere aliqui utranq; dandam:siue cum malua decoctum.Thoracē purgāt. Bilem detrahunt.Sed stomachum lædūt.Reliquos usus dicemus suis locis. Inuenit et achilleon Achilles discipulus Chirōis:qua uulneribus mederet:quæ ob id achilleos uocatur.Hac sanasse Telephum dicitur. Alii primum eruginem inuenisse utilissimā emplastris:ideo depingitur ex cuspide decutiens eam gladio in uulnus Telephi.Alii utroque usum medicamento uolunt.Aliqui et hanc panacem heracleō:alii sideriten . Hanc apud nos millefoliam uocāt cubitali scapo ramosam:minutioribus q̄ fœniculi foliis uestitam ab imo.Alii fatentur quidem illam uulneribus utilem:sed uerā achil/leon esse scapo cæruleo pedali:sine ramis ex omni parte sigulis foliis rotūdis elegāter uestitam.Alii quadrato caule:capitibus marrubii folio quercus. Hāc etiam præcisos neruos glutinare faciunt.Alii sideriten in maceriis nascentem cum terit fœdi odoris. Etiamnum aliam similem huic:sed candidioribus foliis et pinguioribus tenuioribus cauliculis in uineis nascentem.Aliam uero quinum cubitorum ramulis exilibus triā/gulis:folio filicis pediculo longo:betæ semine:omnes uulneribus præcipuas. Nostri eam quæ est latissimo folio:scopam regiam uocant.Medetur anginis suum. Inuenit & teucer eadem ætate teucrion:quam quidam hermeneon uocant:spargentem iūcos tenues:folia parua asperis locis nascentem:austero sapore:nunq̄ florentē.Neq; semē gignit.Medetur lyenibus.Constatq; sic inuentam:cum exta super eā proiecta essent: fertur adhæsisse lyeni:eumq; inanisse.ob id a quibusdam splenion uocatur. Narrant sues qui radicem eius edunt:sine splene inueniri:ramis hysopi surculosā folio fabæ. eodem nomine appellant:& colligi florentem adhuc iubent adeo florere nō dubitāt: maximeq; ex ciliciis et pysidiæ montibus laudāt. Melampodis fama diuinationis ar/tibus nota est.

De helleboro

Ab hoc appellatur unum hellebori genus melampodion. Aliq pastorē eodem nomine inuenisse tradunt:capras purgari pastore illo animaduertente:datoq; lacte earum:sanasse parotidas furentes.Quamobrem de omnibus eius generibus dici simul conuenit. Prima duo sunt cādidum ac nigrum.hoc radicibus tantum ītelligi tradūt pleriq;.Alii folia nigri platani similia & minora nigrioraq;:& pluribus diuisu/ris scissa.Alii betæ incipientis.Hæc quoq; nigriora et canaliū dorso rubescētia.Vtraq; caule palmi ferulaceo bulborum tunicis cōuoluto radice fibrata ceparum mō. Nigro equi boues sues necantur.Itaq; cauent id:cum candido uescantur. Tempestiuū esse tradunt messibus. Plurimum autem nascitur in oeta monte. Et optimum uno eius

loco circa epirum. Nigrum ubiq; prouenit: ſed melius in helicone: qui mons & aliis laudatur herbis. Candidum probatur oeteum. Secundum ponticum. Tertio loco heleaticum: quod in uitibus naſci ferunt. Quarto parnaſium quod adulteratur ætolico ex uicino. Nigrum ex iis melampodion uocant: quo & domos ſuffiunt purgantque aſpergentes ſe & pecora. Cum precatione ſolenni hoc & religioſius colligitur. Primũ enim gladio circũſcribitur. Deinde qui ſucciſurus eſt: ortum ſpectat. Et precatur: ut id liceat ſibi concedẽtibus diis facere. Obſeruatq; aquilæ uolatus: fere enim ſecãtibus intereſt. Et ſi prope aduolauerit: moriturum illo anno qui ſuccidit: augurium ẽ. Nec albũ facile colligit͛: caput aggrauans maxime: niſi præſumatur alliũ. & ſubinde uinũ ſorbeatur: celeriterq; fodiatur. Nigrum alii euchymon uocãt: alii polyrrhyſon. purgat per inferna. Candidum autem uomitione. Cauſaſq; morborum extrahit. quondã terribile. poſtea tam promiſcuum: ut pleriq; ſtudiorum gratia ad prouidẽda acrius quæ commentabantur: ſæpius ſũptitauerint. Carneadem reſponſurum Zenonis libris: Druſum quoq; apud nos tribunorum popularium clariſſimum: cui ãte omnes plebs adſtans plauſit: optimates uero bellum marſicum ĩputauere: cõſtat hoc medicamẽto liberatum comitiali morbo in anticyra inſula. ibi enim tutiſſime ſumitur: quoniam ut diximus: ſeſamoides admiſcent. Italia ueratrũ uocat. Farina eorum per ſe & mixta radiculæ: qua lanas diximus lauari: ſternutamentũ facit. Amboq; ſomnum. Leguntur autem tenuiſſimæ radices breueſq; ac uelut decurtatæ etiam hæ. Nã ſumma quæ eſt craſſiſſima cepis ſimilis canibus tantum datur purgationis cauſa. Antiqui radicẽ corticemque carnoſiſſimum eligebant: quo tenuior eximeretur medulla. Hanc humidis ſpongiis opertam turgeſcentemq; in longitudinem findebant. Deinde fila in umbra ſiccabant iis utentes. Nunc ramulos ipſos ab radice ſua grauiſſimi corticis: ita dãtes. Optimum quod acre guſtu feruenſq; in frangendo puluerem emittit. Durare uĩ eius .xxx. annis ferunt. Nigrum medetur paralyticis inſanientibus hydropicis dummodo citra febrim: podagris ueteribus: articulariis morbis. Trahit aluũ & bilem pituitaſq;. Ex aqua datur ad leniter molliendam aluum plurimum drachma: modice quattuor obolis. Miſcuere aliqui & ſcamoneam: ſed tutius ſalem. In dulcibus datum copioſius periculum infert. Oculorum caliginem fotu diſcutit. ob id quidam et ĩunxere. Tritũ ſtrumas ſuppurata duricias concoquit: & purgat: item fiſtulas tertio die exemptum. Verrucas tollit cum ſquamis æris: & ſandaraca. Hydropicorum uẽtri ĩponit͛ cũ farina hordeacea & uino. Pecorum et iumentorum pituitas ſanat ſurculo per aurẽ traiecto: & poſtero die eadẽ hora exẽpto. Scabiẽ quadrupedũ cũ thure et cæra aro pice uel cum piſſeleo. Album optimum: quod celerrime mouet ſternutamenta: ſed multũ terribilius nigro: præcipue ſiquis apparatum poturorum apud ãtiquos legat: cõtra horrores ſtrangulatus intempeſtiuas ſomni uires ſingultus infinitos aut ſternutamẽta ſtomachi diſſolutiones: tardiores uomitus aut longinquiores: exiguos aut nimios. Quippe alia dare ſoliti: quæ concitarent uomitiones: ipſumq; helleborum extraherent medicamentis aut clyſteribus: ſæpe etiam ſanguine uenis emiſſo. Iã uero & cum proſpere cedat terribilibus uiſu in uariis coloribus uomitionũ: & poſt uomitiones obſeruatiõe alui: balnearum diſpenſatione: totius corporis cura antecedente: omnia hæc magno terrore & fama. Nanq; tradunt abſumi carnem ſi coquatur una. Sed antiquoꝝ uitiũ erat: ꝙ propter hos metus parcius dabant: cum celerius erumpat: quo largius ſumit͛. Themiſon binas non amplius drachmas donauit: ſequentes et q̃ternas dedere. Claro Herophili preconio: qui helleborum fortiſſimi ducis ſimilitudini æquabat. Cõcitatis enim intus omnibus: ipſum in primis exire. Præterea mirum inuẽtum eſt: ꝙ inciſum forficulis ut diximus: ſcribãt: cortex remanet. hoc inanito medulla cadit. Hæc ĩ nimia purgatione data: uomitiones ſiſtit. Cauendum eſt fœlici quoq; cura: ne nubilo detur die: quippe impetibiles cruciatus exiſtunt. Nam æſtate potius q̃ hyeme dandum non eſt in dubio. Corpus ſeptem diebus præparandum cibis acribus: abſtinẽtia uini: q̃rto

& tertio die uomitionibus:pridie cœnæ abſtinentia. Albũ e dulci dat̃:aptiſſime uero
in lacte aut pulte. Nuper inuenere diſſectis rhaphanis inſerere helleborum:rurſuſq;
comprimere rhaphanos:ut tranſeat ius:atque eo lenimẽto dare. Reddi poſt quattuor
fere horas incipit. Totum opus ſeptenis peragitur horis. Medetur ita morbis comiti-
alibus ut diximus:uertigini:melãcholicis:inſaniẽtibus:lymphaticis:elephantiæ albæ:
lepris:tetano:tremulis:podagricis:hydropicis:ĩcipiẽtibuſq; tympanicis:ſtomachicis:
ſpaſticis:clinicis:iſchiadicis:quartanis quæ aliter nõ deſinant:tuſſi ueteri:inflãmati-
onibus:torminibus redeuntibus. Vetant dari ſenibus et pueris. Itẽ mollibus ac fœmi-
nei corporis animæue exilibus aut teneris:& fœminis minus q̃ uiris. Itẽ timidis:aut
ſi exulcerata ſint præcordia:uel tumeant. minimeue ſãguinem excreantibus:cauſaris
uel latere:uel faucibus. Medetur extra corporis eruptionibus pituitæ cũ axungia ſalſa
illitum:item ſuppurationi ueteri. Mures polenta admixtum necat. Galli ſagittas in
uenenato helleboro tingunt:circunciſoq; uulnere teneriorem ſentiri carnẽ affirmãt.
Muſcæ quoq; necantur albo trito & cũ lacte ſparſo. Eodẽ & phthiriaſis emendatur.

DE Mithridatia & ſcordoti ſiue ſcordio & polemonia uel philæteria uel chilio-
dynama:et eupatoria & cetaurea ſiue chironia:& de lecto cẽtaureo libadio felle terræ
et triorche medicinæ. Cap. vi.

IPſi Mithridati Crateias adſcripſit unã mithridatiam uocatam. Huic folia duo
a radice achanto ſimilia. Caulis inter utraq; ſuſtinens roſeum florẽ. Alterã lenẽ
ſcordotin ſiue ſcordion:ipſius manu adſcriptam:magnitudine cubitali:quadrãgulo
caule ramoſam quernæ ſimilitudine foliis lanuginoſis. Reperitur in ponto campis
pinguibus humidiſq;:guſtus amari. Eſt & alterius generis:latioribus foliis:mẽtaſtro
ſimilis:plurimoſq; utraq; ad uſus:per ſe & inter alia in antidotis. Polæmoniam alii
philæteriam a certamine regum inuentionis appellãt. Cappadoces aũt chiliodynamã
radice craſſa:exilibus ramis:quibus in ſummis corymbi dependent:nigro ſemine. cæ-
tero rutæ ſimilis. Naſcit̃ in montoſis. Eupatoria quoq; regiam auctoritatem habet.
Caulis lignoſi nigricantis hirſuti:cubitalis aliquando:& amplioribus foliis p ĩterual-
la. v. folia ut cannabis per ambitum inciſis quinq; partito:nigris & ipſis plumoſiſq;
radice ſuperuacua. Semẽ dyſentericis in uino potum auxiliatur unice. Centauria cu-
ratus dicitur Chirõ cum Herculis exceptus hoſpitio ptractanti arma:ſagitta excidiſ-
ſet in pedem. quare aliqui chironium uocant. Folia ſunt lata & oblonga:ſerrata ãbitu
dẽſa ab radice:caules ternum cubitorum geniculati. In iis capita ceu papaueꝝ. Radix
uaſta:rubeſcens:tenera fragiliſq; ad bina cubita madida. Succo amara cum quadam
dulcedine. Naſcitur in collibus pingui ſolo. Laudatiſſima in arcadia:elide:meſſenia:
phoruo & lyceo atq; in alpibus:pluribuſq; locis in lycia. Quidã et ex ea lyciũ faciunt.
Vis in uulneribus tanta ut cohæreſcere etiam carnes tradant ſi coquat̃ ſimul. In uſu
radix tãtũ duabus drachmis bibẽda q̃bus dicetur:ſi febris ſit:ĩ aq̃ trita:cæteris ĩ uino.
Medetur & ouium morbis decoctæ ſuccus. Eſt alterum centaurion cognomĩe lecton:
minutis foliis:quod aliqui libadion uocant:quoniam ſecundum fontes naſcitur:ori-
gani ſimile:anguſtioribus & longioribus foliis anguloſo caule paululũ alto fruticãti
flore lichenidis:radice tenui & ſupuacua ſucco efficax. Ipſa herba autumno legitur.
ſuccus e fronde. Quidam caules conciſos madefaciũt diebus. xviii. atq; ita exprimũt.
Hoc centaurion noſtri fel terræ uocant:propter amaritudinem ſũmã. Galli exacum:
quoniam omnia mala medicamenta potum e corpore exiccat per aluum. Tertia eſt
centauris cognomine triorches. Qui eam ſecat rarum eſt ut non uulneret ſeſe. Hæc
ſuccum ſanguineum mittit. Theophraſtus defendi eam:impugnariq; colligentes tra-
dit a triorche accipitrũ genere:a quo et nomen accepit. Imperiti confundunt hæc oĩa:
& uini generi aſſignant.

DE Climeno & gentiana:& lyſimachia:& parthe-
nide:& artemiſia:& ambroſia:et nymphea:et heracleo ſiue rhopalo:et euphorbia:
medicinæ. Capitulum ſeptimum.

OLimenos a rege herba appellata est hederæ foliis ramosa caule inani:articulis præcicta:odore graui et semine hederæ:siluestribus et mōtosis nascēs. Quibus morbis pota medeatur:dicemus. Sed hic indicandum est dum medeatur:sterilitatem pota etiam in uiris fieri. Græci plantagini similem esse dixerunt:caule quadrato:folliculis cum semine inter se implexis:uelut in polyporum cirris. Et succus autē in usu. Vis eius summa in refrigerando. Gentianam inuenit Gentianus rex illyriorū ubique nascētem:in illyrico tamen præstantissimam folio fraxini:sed magnitudine lactucæ: caule tenero pollicis crassitudine:cauo et inani:ex interuallis foliato:trium aliquādo cubitorum:radice lenta:subnigra sine odore aquosa:montibus subalpinis plurima. Vsus ī radice & succo. Radicis natā ē excalfactoria:sed prægnātibus nō bibēda. Inuēit & Lysimachus herbā lysimachiā:quæ ab eo nomē retinet:celebrata Erasistrato. Folia hēt salicis uiridia:florē purpureū:fruticosū:ramulis erectis odore graui. gignitᷣ ī aquosis. Vis eius tanta est ut iumētis discordantibus iugo īposita asperitatē cohibeat. Mulieres quoqꝫ hac gloriā affectauere. in quibus Artemisia uxor Mausoli adoptata herba quæ ātea parthenis uocabatur. Sūt qui ab artemide artemisiam cognominatā putēt: quoniam priuatim medicatur fœminarum malis. Absinthii autem modo fruticosa maioribus foliis pinguibusqꝫ. Ipsius duo genera. Altera latioribus foliis:altera tenera tenuioribus:& non nisi in maritimis nascens. Sūt qui in mediterraneis eodē nomine appellant simplici caule:minimis foliis flores copiosi erūpentes: cū una maturescit odore non iniucūdo:quam quidam botryn:alii ābrosiā uocant. Talis in cappadocia nascitᷣ. Nymphea nata traditᷣ a nympha Zelotypia erga Herculem rhopalo mortua. qre heracleon uocant aliqui:alii rhopalon a radice clauæ simili. Ideoqꝫ eos qui bibāt eam. xii. diebus coitu genituraqꝫ priuari. laudatissima in orchomeno & marathone boetiæ. Timalon uocāt:quæ semen edunt. Nascitur in aquosis foliis magnis:& in sūma aqua & aliis ex radice ꝓdeuntibus flore lilio simili:& cū defloruerit capiti papaueris. In caule secatur autūno. Radix nigra in sole siccatᷣ. Aduersatᷣqꝫ et allium. Est et alia nymphea in thessalia amne pæonio:radice alba:capite luteo:rosæ magnitudine. Inuenit et patrū nostrorū ætate rex Iuba:quē appellauit euphorbiā medici sui fratris nomine & musæ:a quo diuū Augustū cōseruatū īdicauimus. Iidē frēs īstituere a balneis frigida multa corpora astrīgi. Antea nō erat mos nisi calida tātū lauari sicut apud Homerum etiam inuenimus. Sed Iubæ uolumē quoqꝫ extat de ea herba et clarū preconiū. Inuenit eā in monte atlante. spectatur foliis acāthinis. Vis tāta est:ut uel e lōginquo succus excipiatur incisæ cōto. Suscipitur excipulis uētriculo hædino. Humor lactis uidetur effluere. Siccatᷣ cōto:sic thuris effigiē habet. Qui colligūt clarius uidēt. Contra serpentes medetᷣ. Quacūqꝫ pte percussa uertice inciso & medicamēto addito. Ibi geruli qui legūt:hædino lacte adulterāt. sed discernitur igni. id enī quod sincerū non est:fastidiēdū odorē habet. Multū infra hunc succū est qui in gallia fit ex herba chamelea granū cocci ferēte. Fractus āmoniaco similis est:etiam leui gustu os accēsū diu detinens:et magis ex īteruallo donec fauces quoqꝫ siccet.

DE Plātagīe & buglosso:& cynoglosso:et buphthalmo:et scythica:et de spartania:et hippice:et ischæmōe:et de betōica:et cātabiaca:et cōsiligīe:et hiberida:et chelidonia:et canaria:et elaphobosco:et dictamno:et aristolochia:et ꝙ eius delectatiōe īuoluāt pisces et statim capiantur:et medicinæ cōtra serpentium ictus ex herbis:quas superius nominauit. Capitulū. viii.

CElebrauit et Themison medicus uulgarē herbā plantaginē tanꝙ inuentor uolumine de ea edito. Duo eius genera. minor angustioribus foliis et nigrioribus: linguæ pecorum simillimis:caule anguloso in terram īclinato in pratis nascens. Altera maior foliis laterꝶ modo inclusa: quæ quia septena sūt quidā eā heptapleurō uocauere. Huius et caulis cubitalis ē et napi similis. Nascitᷣ ī humidis multo efficacior. Vis mira in siccando densandoqꝫ corpore cauterii uicē optinens. Nulla res æque sistit

fluctiones:q̃s græci rheumatiſmos uocãt.Iungitur huic bugloſſo boũ linguæ ſimilis: cui præcipuũ ꝙ in uinum deiecta animi uoluptates auget.et uocatur euphraſynum. Iungitur & cynogloſſos caninas imitans linguas:topiariis operibus gratiſſĩa. Aiũtq; eam:quæ thyrſos ſeminis emittat:eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodeſſe: quæ quattuor ad quartanas.Eſt alia ſimilis ei et quæ ferat lappas minutas.Eius radix pota ex aqua ranis & ſerpentibus aduerſatur.Eſt & buphthalmos ſimilis boum oculis:folio fœniculi:circa oppida naſcens fruticoſa caulibus:qui & mãdũt decocti. Quidam chalcian uocant.hæc cum cæra ſcirromata diſcutit.Inuenere herbas & uniuerſæ gentes.Scythia eam primũ:quæ ſcythice,uocatur:circa boetiã naſcẽs prædulcis. Aliam quoq; utiliſſimam quam ſpartaniam uocant.Magna & ea commendatio:ꝙ in ore ea habentes famem ſitimq; non ſentiunt.Idem præſtat apud eos hippice dicta:ꝙ in equis quoq; eundem effectum habeat.Traduntq; his duabus herbis ſcythas etiã in duodenos dies durare in fame ſitiq;.Iſchemonẽ thracia inuenit:q̃ ferunt ſanguinem ſiſti:nõ aperta modo uena:ſed etiam præciſa.Serpit e terra milio ſimilis:foliis aſpis & lanuginoſis.farcitur in nares.Quæ in italia naſcitur:& ſanguinem eodẽ adalligata ſiſtit.Vetones in hiſpania eam:quæ betonica dicitur in gallia.In italia autẽ ſerratula a græcis ceſtron aut pſychroteron ante cunctas laudatiſſima.Exit anguloſo caule cubitorum duum a radice ſpargens folia fere lappati ſerrata ſemine purpureo.Folia ſiccantur in farinam plurimos ad uſus.Fit uinum ex ea et acetum ſtomacho & claritati oculorum. tantumq; gloriæ habet:ut domus in qua ſata ſit:tuta exiſtimetᷣ a piaculis omnibus.In eadem hiſpania inuenta eſt cantabrica per Diui Auguſti tempora a cantabris reperta.Naſcitur ubiq; caule iunceo pedali in quo ſunt floſculi oblongi uelut calathi.In iis ſemen perq̃minutum.Nec alias defuere hiſpaniæ herbis exquirẽdis:ut in quibus etiamnum hodie in numero ſit lætiore conuictu potionem egentẽ herbis mulſo additis credidere ſaluberrimam ſuauiſſimamq;.Nec quiſq̃ genera earum iam nouit aut multitudinem.numerus tamen conſtat in nomine.Noſtra ætas meminit herbam ĩ marſis repertam.Naſcitur & æquiculis circum uicum neruesiæ:uocatᷣ conſiligo.Prodeſt ut demõſtrauimus ſuo loco deploratis in phthiſi. Inuenit nuꝑ & Seruilius Democrates primus medẽtium:quam appellauit hiberidam quanq̃ ficto noĩe inuentioni eius aſſignato carmine.Naſcitur maxime circa uetera monumenta parietinaſq; & occulta itinerum.Floret ſẽper folio naſturtii:caule cubitali: ſemine tã ꝑuo ut uix aſpici poſſit.Radici odor naſturtii.Vſus æſtate efficacior:& recenti tantũ.Tũditur difficulter.Coxendicibus & articulis omnibus cum axungia modica utiliſſima: uiris plurimum quaternis horis:fœminis minus dimidio adalligata:ut dein ĩ balneũ deſcendatur in calidam.& poſtea oleo & uino corpus perungatᷣ.diebuſq; uicenis ĩterpoſitis idem fiat ſiqua admonitio doloris ſuperſit.Hoc modo rheumatiſmos omnes ſanat occultos.Imponitur non in ipſa inflãmatione:ſed imminuta.Animalia quoq; inuenere herbas:in primiſq; chelidoniã.Hac enim hirundines oculis pulloꝝ in nido reſtituunt uiſum:ut quidam uolunt etiam erutis oculis.Genera eius duo.Maior fruticoſo caule:folio paſtinacæ erraticæ ampliore:ipſa altitudine duum cubitorũ.Colos albicans:flos luteus.Minori folia hederæ rotundiora minus candida. Succus croci mordax.Semen papaueris.Florent aduentu hirundinum.Diſceſſu marceſcũt.Florẽtibus ſuccus exprimitur:& in æreo uaſe cũ melle attico leniter cinere feruenti decoqᷣ: ſingulari remedio contra caligines oculorum.Vtuntur & per ſe ſucco in collyriis:quæ chelidonia appellantur ab ea.Inuenerunt & canes canariam:qua faſtidium deducũt. eamque in noſtro conſpectu mandunt:ſed ita ut nunq̃ intelligatur quæ ſit.etenim depaſta cernitur. Notata eſt autem animalis huius malignitas in alia herba maior. Percuſſus enim a ſerpente:mederi quadam ſibi dicitur.ſed illam homine inſpectãte non decerpit. Simplicius ceruæ monſtrauere elaphoboſcon:de qua diximus.item helxinem a partu dictam. Oſtendere(ut indicauimus)dictamum uulneratæ eo paſtæ

stati decidentibus telis. Nõ est alibi q̃ in creta: ramis prætenue: pulegio simile: feruẽs & acre gustu: foliis tãtum utuntur. Flos nullus ei est. Semen ut caulis. Radix tenuis & superuacua. Et in creta autem non spatiose nascitur. mireq; a capris expetitur. Pro eo est et pseudodictamum multis in terris nascens: folio simili: ramulis minoribus a quibusdã condris uocatum. Minoris effectus statim intelligitur. Dictamum enim minima portione accendit os. Qui legere eã: in ferula uel arundine cõdũt: præligãtq;: ne potentia euanescat. Sunt qui dicant utranq; nasci multifariam: sed deteriores in agris pinguibus: ueram quidam dictamum non nisi in asperis. Est & tertium genus dictamnum uocatum: sed neq; facie neq; effectu simile folio sisymbrii: ramis maioribus procedente persuasione illa: quicquid in creta nascitur: infinito præstare cæteris eiusdem generis alibi genitis. Proxime quod ĩ parnaso: alioquĩ herbiferum esse. Et pelium montem in thessalia. Et eletrium in eubœa. Et totam arcadiam ac lycaoniam. Tradunt arcades quidem non medicaminibus uti: sed lacte circa uer: quoniam tunc maxime succis herbæ turgeãt: medicenturq; ubera pascuis. Bibũt autem lac uaccinũ: quoniam boues omnino uoriferæ sunt in herbis. Potẽtia earum per q̃drupedes etiam nunc duobus claris exemplis manifesta fit. Circa abderam & limitem: qui Diomedis uocatur: equi pasti inflammantur rabie: circa pothniam uero & asini. Inter nobilissĩas aristolochiæ nomen dedisse grauidæ uidentur: quoniam esset ariste tecuses. Nostri malumterræ uocant. & quattuor genera eius seruant. Vnum tuberibus radicum rotundis foliis inter maluam et hederam nigrioribus pĩguioribusq;. Alterum masculæ radice longa quattuor digitorum longitudine: baculi crassitudine. Tertium lõgissĩæ tenuitatis uitis nouellæ cui sit præcipua uis: quæ & clematitis uocatur: ab aliis cretica. Omnes colore buxeo: caulibus paruis: flore purpureo. Ferunt baculas paruas ut cappari. Valent radice tãtum. Est et quæ pistolochia uocatur quarti generis: tenuior q̃ proxime dicta: densis radicis capillamentis iunci plenioris crassitudine. Hãc quidã polyrrhizon cognominant. Odor omnium medicatus. Sed oblonga radice tenuiorq; gratior. Carnosi enim est corticis: unguẽtis quoq; nardinis cõueniẽs. Nascũt̃ pinguibus locis et campestribus. Effodere eas messibus tempestiuũ: ita desquãmato terreno seruantur. Maxime tamen laudatur põtica. Et ĩ quocũq; genere põderosissima quæq; medicinis aptior. Rotũda cõtra serpẽtes. Oblõga in summa tamẽ gloria est etiã mõ. A cõceptu admota uuluis in carne bubula mares figurat: ut traditur. Piscatores campaniæ radicem eam: quæ rotũda est: uenenum terræ uocãt. coramq; nobis contusam immixta calce in mari sparsere. aduolãt pisces cupiditate mira: statimque exanimati fluitãt. Quæ polyrrhizos cognominatur: cõuulsis contusis ex alto præcipitatis radice pota ex aqua utilissima esse traditur. Semĩe pleureticis & neruis cõfirmare excalfacere. Eadem satyrion est. Verum et effectus earum ususq; dicendi sunt. Ordiendumq; a malorum omnium pessimo: id est serpentium ictu. Medentur ergo britãnica herba. Panaces generum omnium radix e uino. Chironiæ & flos et semen potum illitumq; ex uino et oleo. Priuatiq; quæ cunila bubula appellat̃. Polymõia uel phileteris radicis drachmis quattuor ex mero. Teucria: sideritis: scordotis: ex uino priuatĩ ad ãgues potæ & illitæ: siue succo siue folio siue decocto. Cẽtauriæ maioris radice drachma ĩ uini albi cyathis tribus. Gentiana præcipue aduersus ãgues duabus drachmis cũ pipere & ruta uini cyathis. vi. siue uiridis siue sicca. Et lysimachiæ odorem fugiũt serpẽtes. Dat̃ ex uino percussis chelidonia. Morsibus imponitur uetonica præcipue: cuius uis tanta perhibetur: ut inclusæ circulo eius serpentes ipsæ sese interimant flagellando. Dat̃ et ad ictus semen eius denarii pondere cum tribus cyathis uini: uel farina drachmis tribus sextario aquæ imponitur. Cãtabricæ: dictami: aristolochiæ radicis drachma ĩ uini hemina sæpius bibenda: prodest et illita ex aceto. Similiter pistolochiæ. Quin & õino suspensa supra focum fugat e domibus serpentes.

DE Argemonia: et agarico: et echyo: & hyoscyamo: & hierabotane: & blattaria: et

lemonia:& quinquefolio:& dauco:& perſolata:& arctio:& cyclamino:& peucedano.

Capitulum nonum.

ARgemonia quoq; radice eius denarii pōdere in uini cyathis tribus potat᷑. Plura de ea cōuenit dici:cæteriſq; quæ primū nominabūt᷑. In eo autem genere medēdi primum conuenit quanq; nominari:in quo maxime ualebit. Folia habet anemonæ æqualia diuiſa apii modo:caput ī cauliculo papaueris ſilueſtris:item radicē. Succum croci colore acrem et acutum. Naſcitur et ī aruis apud nos. Noſtri tria genera eius faciunt. et id demum probāt:cuius radix thus redoleat. Agaricon ut fungus naſcitur in arboribus circa boſphorum:colore cādido. Datur obolis quattuor cōtritum cū binis cyathis aceti mulſi. Id quod in gallia naſcitur:īfirmius habetur. Præterea mas ſpiſſior amariorq;. Hic et capitis dolores facit. Fœmina ſolutior in initio guſtus dulcis:mox ī amaritudinē trāſit. Echyos utriuſq; gñis pulegio ſimilis. Foliis coronata:drachmis duabus ex uini cyathis quattuor datur. Item altera quæ lanugine diſtīguitur ſpinoſa: cui et capitula uiperæ ſimilia ſunt. hæc ex uino et aceto. Quidam echyon perſonatā uocant:cuius folio nullū eſt latius:grandes lappas ferentem. Huius radicē decoctam ex aceto dant potui. Hyoſcyamum contuſū cum foliis ex uino dat᷑ peculiariter contra aſpidas. Nulla tamē romanæ nobilitatis plus habet q̃ hierabotane. Aliq periſtereon:noſtri uerbenacam uocant. Hæc eſt quam legatos ferre ad hoſtes indicauimus. Hac Iouis menſa uerritur. Domus purgantur:luſtranturq;. Genera eius duo ſūt. Folioſa:quam fœminam putant. Mas rarioribus foliis. Ramuli utriuſq; plures:tenues: cubitales:anguloſi. Folia minora q̃ quercus:anguſtioraque:diuiſuris maioribus. Flos glaucus:radix longa:tenuis. Naſcitur ubiq; in planis aquoſis. Quidā non diſtīguunt ſed unum omnino genus faciunt:quoniam utraq; eoſdem effectus habeat. Vtraque ſortiuntur galli:& præcinunt reſponſa. Sed magi utiq; circa hanc inſaniunt. Hac ꝑunctos impetrare quæ uelint:febres abigere:amicicias conciliare:nulliq; non morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere:ita ut ne luna aut ſol conſpiciatur:fauis āte & melle terræ ad piamentū datis. circunſcriptā ferro effodi ſiniſtra manu:et ī ſublime tolli. Siccari in umbra ſeparatim:folia:caulem:radicem. Aiuntque ſi aqua ſpargatur triclinium:qua maduerit:lætiores conuictus fieri. aduerſus ſerpētes conterit᷑ ex uino. Eſt ei ſimilis uerbaſcon herba:quæ ſæpe fallit pro ea capta:foliis minus candidis:cauliculis pluribus:flore luteo. Hæc abiecta blattas in ſe contrahit:ideoq; romæ blattaria uocatur. Lemonium ſuccum lacteum mittit:cōcreſcentem gummi modo humidis locis. Datur denarii pondus in uino. Quinquefolium nulli ignotum eſt:cum etiam fraga gignēdo commēdetur. Græci uocant pētapeton ſiue chamezeleon:ſiue penthaphillon. Cum effoditur rubram habet radicem. Hæc marceſcens nigreſcit & anguloſa fit. Nomen a numero folioꝝ habet. Et ipſa herba incipit & deſinit cum uite. Adhibet᷑ & purgandis domibus. Aduerſus ſerpētes bibitur & eius radix:quæ ſparganion uocat᷑ ex uino albo. Dauci genera quattuor fecit Petronius Diodotus: quæ perſequi nihil attinet:cum ſint differentiæ duæ. Probatiſſimæ in creta:mox in achaia & in ſiccis ubicunq; nati:fœniculi ſimilitudine:candidioribus foliis & minoribus hirſutiſq;. Caule pedali recto:radice ſuauiſſimi guſtus & odoris. Hoc genus in ſaxoſis naſcit᷑ meridianis. Reliqua genera ubiq; naſcuntur terrenis collibus limitibuſq; nec niſi pīgui ſolo: foliis coriādri:caule cubitali capitibus rotūdis:ſæpe pluribus q̃ ternis:radice lignoſa:ſed cum inaruerit ſuperuacua. Semen eius cymino ſimile. prioris milio albū acre odoratū ōibus & feruens. Secundū priore uehementius eſt:ideoq; parce ſumi debet. Si iā maxime tertium genus facere libeat ē ſimile ſtaphylino:quod paſtinacā erraticā appellant:ſemine oblongo:radice dulci. Omnia hæc & hyeme & æſtate ſunt intacta quadrupedi:niſi poſt abortus. Ex aliis uſus fœminis. Ex creta dulcis & magis ad ſerpētes eſt. Bibitur e uino drachma una. Datur et quadrupedibus percuſſis. Theonarca alia q̃ magica & in nr̃o orbe naſcit᷑:fruticoſa:foliis ſubuiridibus:flore roſeo. Serpētes

necat cuicunq; admota fuerit. Et hæc torporem affert. Perſolatā quā nemo ignorat:
græci uero arction uocāt: folia habet maiora etiam cucurbitis & hirſutiora nigrioraq;
& craſſiora: radicem albam & grādem. Hæc ex uino bibitur denariorum duū pōdere.
Item cyclamini radix cōtra ſerpentes omnes. Folia habet minora q̃ hedera nigriora &
tenuiora ſine āgulis: in quibus albicant maculæ. Caule exiguo inani: floribus purpu/
reis radice lata ut rapum uideri poſſit: cortice nigro. Naſcitur in umbroſis. A noſtris
tuber terræ uocat̃. In omnibus ſerenda domibus: ſi uerum eſt ubi ſata ſit nihil nocere
mala medicamenta. Amuletū uocant: narrantq; ea ebrietatem repræſentari. Addita
in uinum radice & ſiccata ſcyllæ modo conſciſa reponit̃: decoquit̃q; eadem ad craſſi/
tudinem mellis. Suū tamen uenenum ineſt ei. traduntq; ſi prægnans radicē trāſgre/
diat̃: abortum fieri. Eſt et altera cyclaminos cognomīe ciſſanthemos geniculatis cau/
libus ſupuacuis a priore diſtans circa arbores ſe uoluens acinis hederæ: ſed mollibus.
Flore candido ſpecioſo radice ſuperuacua. Acini tantum in uſu: guſtu: acri: ſed lenti.
Siccantur in umbra: tuſiq; diuiduntur in paſtillos. Mihi et tertia cyclaminos demon/
ſtrata eſt: cognomīe chameciſſos uno omnino folio: radice ramoſa: q̃ piſces necabāt̃.
Sed inter primas celebratur peucedanū: laudatiſſimum in arcadia: mox ſamothrace.
Caulis eſt ei tenuis longus: fœniculo ſimilis: iuxta terrā folioſus radice nigra craſſa:
graui odore ſuccoſa. Gignitur in montibus opacis. Foditur exitu autumni. Placēt te/
nerrimæ & altiſſimæ radices. Hæ conciduntur in quaternos digitos oſſeis cultellis.
funduntque ſuccum in umbra capite prius & naribus roſaceo perunctis: ne uertigo
ſentiatur. Et alius ſuccus inuenit̃ caulibus adhærens inciſiſq; manat. Probat̃ craſſitu/
dine mellea: colore ruffo: odore ſuauiter graui: feruens guſtu. Et hic in uſu & radix: &
decoctum eius pluribus medicamentis. Succo tamen efficaciſſimo q reſoluit̃ amaris
amygdalis aut ruta. Bibiturq; contra ſerpentes & ex oleo pūctos tuetur. Ebuli quoq;
quem nemo ignorat: fumo fugantur ſerpētes. Priuatim aduerſatur ſcorpionibus po/
lymoniæ radix uel alligata tantum. item phalangio ac cæteris minoribus uenenatis.
Scorpionibus ariſtolochia agaricum obolis quattuor ī uini mixti cyathis totidē. Ver/
benaca & phalangio cum uino aut poſca. Item quinque folium daucum. Verbaſcum
græci plomon uocant. Genera habet prima duo. Album in quo mas intelligit̃. Alterū
nigrum: in quo fœmina. Tertium genus nō niſi in ſiluis īuenitur. Sūt folia braſſicæ
latiora: piloſa: caulis erectus: cubitali amplior. Semen nigrum inutile. radix una craſ/
ſitudine digiti. Naſcuntur & in campeſtribus. Silueſtri folia eleliſphaci: alta: ramis
lignoſis. Sūt & plomides duæ: hirſutæ: rotūdis foliis: humiles. Tertia lichnitis uocat̃.
Ab aliis autem thryalis foliis ternis aut cum plurimum quaternis craſſis pīguibuſq;:
ad lucernarum lumina aptis. Aiūt in foliis eius quam fœminam diximus: ficus ōino
nō putreſcere. Diſtīgui genera hæc pene ſupuacuū eſt: cū ſint omnia eiuſdē effectus.
Cōtra ſcorpiōes bibitur radix cum ruta ex aqua: magna amaritudīe: ſed effectu pari.
Telegonon herba ab aliis ſcorpiō uocatur propter ſimilitudinem radicis: cuius tactu
moriuntur ſcorpiones. Itaq; contra eorum ictus bibitur. Scorpionem mortuum ſiqs
helleboro candido linat: reuiuiſcere aiunt. Telegonon omnē q̃drupedē necat īpoſita
uerendis radice. Folio quidem intra eūdem diem quod eſt ſimile cyclamino. Ipſa ge/
niculata naſcit̃ ī opacis. Scorpiōibus aduerſat̃ & betonicæ ſuccus ac plātaginis. Sunt
& ranis uenena rupetinis maxime uidimuſq; pſyllos in certamine patinis cādefactas
admittētes ociore etiam q̃ aſpidum pernicie. Auxiliatur eis phrynon ī uino pota. Aliq
neurada appellāt: alii polyrrhizon floribus paruis: radicibus multis neruoſis bene olē/
tibus. Item alcima quam alii damaſonion: alii pyron appellant. Folia ei plantaginis:
niſi anguſtiora eſſent: & magis lacinioſa: conuexaq; in terram. Alias etiam uenenoſa
ſimiliter. Caule ſimpliciter tenui: cubitali: capite thyrſi: radicibus denſis: tenuibus:
ut ueratri nigri: acribus: odoratis: pīguibus. Naſcitur in aquoſis. Alter℞ genus eiuſdē ī
ſiluis nigrius maioribus foliis. Vſus in radice utriuſque aduerſus ranas et lepores

marinos drachmæ pondere ĩ uino potum. Lepori marino aduersatur & cyclaminos. Veneni uim canis quoq; rabidi morsus habent: contra quos erit cynorhodum: de quo diximus. Plãtago ad omnes bestiarum morsus pota atque illita prodest. Betonica ex mero ueteri. Peristereos uocat̃ caule alto foliato cacumine in alios caules se spargens: columbis admodum familiaris. Vnde et nomen. Hanc habentes negant latrari a canibus. Proxima ab his malis uenena sunt: quæ sibimetipsis homines excogitãt. Cõtra hæc omnia: magicasq; artes erit primum illud Homericum moly: dein mithridatia et scordotis & centaurium. Pota omnia mala medicamenta exigit per aluum. Betonicæ semen in mulso aut passo uel farinæ drachma ĩ uini ueteris cyathis quattuor uomere cogendi atq; iterum bibere. Iis qui quotidie gustent eam nulla nocit̃a mala medicamenta tradunt. Poto ueneno aristolochia subuenit eadem mensura q̃ cõtra serpẽtes. Quinq; folii succus. Agaricũ postq̃ uomuerint denarii põdere ex aquæ mulsæ cyathis tribus. Antirrinũ uocat̃ siue phanarinon lychnis agria similis lino radice nulla: flore hiacynthi: semine uitulinario. Ex hoc perunctos uenustiores fieri: nec ullo malo medicamento lædi posse aut ueneno: siqs in brachiali habeat: arbitrant̃ magi. Similiter eam quam eupleam uocant: traduntq; ea perunctos cõmendatioris esse famæ. Artemisiam quoq; secum habentibus negant nocere mala medicamenta bestiamue ullã: ne solem quidem. Bibitur & hæc ex uino aduersus opium. alligata priuatim potens tradit̃: potaue aduersus ranas. Pericarpũ bulbi genus ẽ. Duæ eius spẽs: cortice rubro alterum: alterũ nigro papaueri simile. Sed uis maior q̃ priori: utriq; aũt excalfaciẽdo. Ideo contra cicutam dantur: contra quam & thus et panaces: & chironium præcipue. Hoc uero et contra fungos. Verum & generatim membratiq; singulis corpoꝝ morbis remedia subtexemus. Orsi a capite. Alopecias emẽdat nympheæ & cicutæ radix: si una tritæ illinantur. Polytricha distat a callitricha ꝙ iuncos albos habet & folia plura maioraq;. Frutice quoq; maior est: & defluentem capillum confirmat: & densat. Itẽ ligulaca circa fontes nascens: cuius radix admixta combusta teritur cum adipe suis nigræ. id quoq; excipitur ut eius sit suis: quæ nunq̃ pepererit. Sol deinde plurimum confert illitæ. Similis usus est cyclamini radicis. Pruriginem ueratri radix tollit ĩ oleo decocta uel in aqua. Capitis dolori medetur panacis omnium generum radix in oleo cõtrita. Aristolochia & hiberis adalligata hora: uel diutius si pati possit comitãte balnei usu. Medetur & daucum. Purgat autem cyclaminos cum melle in nares addita: & ulcera capitis sanat illita. Medetur & peristereos. Calcalla siue leantides uocatur semẽ margaritis minutis simile dependens inter folia grandia in montibus fere. Huius grana .xv. in oleo macerantur: atque ita aduerso capillo caput ungitur. Fit & ex callitriche sternutamẽtum. Folia sunt lenticulæ similia. Caules iuncis tenuissimis: radice minima. Nascitur in opacis & humidis: gustatu feruẽs. Hysopum ĩ oleo contritũ phthiriasi resistit & prurigini in capite. Est autem optimum cilicium e tauro monte. Dein pamphylium: & smyrnæum. Stomacho contrarium. Purgat cum fico sumptum per inferna: cum melle uomitionibus. putant & serpentium ictibus aduersari tritum cũ melle & sale & cumino. Lonchitis nõ (ut pleriq; existimauerũt) eadẽ ẽ: quæ & xiphiõ: aut phasganion quanq̃ cuspidi similis semine. Habet enim folia porri rubentia ad radicem & plura q̃ in caule capitula personis comicis similia paruam exerentibus lĩguam radicibus prælongis. Nascitur in sitientibus. E diuerso xiphion & phasganion ĩ humidis: cum primum exit: gladii præbet speciem caule duum cubitorum: radice ad nucis auellanæ figuram fimbriata: quam effodi ante messes oportet: siccari ĩ umbra. Superior pars eius cum thure trita æquo pondere admixto uino: ossa fracta e capite extrahit: aut siquid in corpore suppurat: uel si calcata sunt ossæ. Serpentis eadẽ cõtra uenena efficax. Caput ĩ dolore ueratro ĩ oleo uel rosaceo decocto tritoq; ũgi cõuenit. Peucedano ex oleo uel rosaceo et aceto. Tepidum hoc prodest et doloribus: ꝗ plerũq; ex dimidia parte capitis sentiũtur: et uertigini. Perungũt et radice eius sudoris causa

eliciendi:quoniã caustica uis ei est. Psyllion:alii cynoides:alii chrysalion:alii sicelicõ: alii cynomylam appellant:radice tenui:supuacua:sarmentosum:fabæ granis in cacuminibus:foliis canino capiti nõ dissimilibus:semĩe autẽ puniceo:unde et nomẽ hoc ĩ bacis. Ipsa herba in uineis inuenitur. Vis ei ad refrigerandum & discutiendũ ingens. Semẽ in usu. frõti imponitur in dolore:et temporibus:ex aceto et rosaceo:aut posca: ad cætera illinitur acetabuli mensura sextario aquæ densat ac contrahit. Tunc terere oportet:et crassitudinem illinere cuicunq; dolori et collectioni inflãmationique. Et uulneribus capitis medetur aristolochia:fracta extrahens ossa:et in alia quidẽ parte corporis:sed maxime e capite. Similiter plystolochia.

DE Rhysellio:& centaurea:& chelidonia:& panace:& hyoscyamo:& euphorbio. Capitulum decimum.

RHysellium nõ dissimile apio. Huius radix cõmãducata purgat capitis pituitas. Oculorum aciem centaurio maiore putant adiuuari:si addita aqua foueantur. Succo uero minoris cum melle culices nubeculas obscuritatem discuti cicatrices extenuari. Albugines quidem etiam iumẽtorum siderite. Iã chelidonia supradictis õibus mire medetur. Panacis radicem cum polenta epiphoris imponitur. Hyoscyami semẽ bibunt obolo tantundem meconii adiicientes:uinũq; ad epiphoras inhibendas. Adiungunt & gentianæ succum:quem collyriis acrioribus pro meconio miscent. Facit claritatem & euphorbium inunctis. Instillatur plantaginis succus lippitudini. Caligines aristolochia discutit. Iberis adalligata capiti cum quinquefolio epiphoras:& siq̃ in oculis uitia sunt:emendat. Verbascum epiphoris imponit᷑. Peristereos ex rosaceo uel aceto. Ad hypochysis & caliginẽ cyclaminon in pastillos diluũt. Peucedani succũ ut diximus ad claritatem & caligines cum meconio et rosaceo. Psyllion illitum frõti epiphoras suspendit.

DE Anagallide siue acoro:& mandragora:siue circelo:& cicuta:& cremno agrio:et molibdena:et capno:et alia:et acoro:et iride:et cotyledo:et aizoo:et andrachne:et erigero:et de ephemero:& de labro ueneris:et de raminculo medicinæ:et de oris uitiis. Cap. xi.

ANagallida aliqui acoron uocãt. Duo genera eius. Mas flore phœniceo: fœmina ceruleo:nõ altiores palmo:frutice tenero:foliis pusillis rotũdis ĩ terra iacẽtibus. nascuntur in hortis & aquosis. Prior floret cerulea. Vtriusq; succus oculorũ caliginẽ discutit cum melle:et ex ictu cruorem:et argema rubens:magis cum attico melle inunctis. pupillas dilatat:et ideo hoc ĩunguntur ante:quibus paracentesis fit. Iumẽtorũ quoq; oculis medentur. Succus caput purgat per nares ĩfusus:ita ut deinde uino colluatur. Bibitur et contra angues succi drachma in uino. Mirum q̃ fœminam pecora uitant. At si decepta similitudine(flore enim tantum distant)degustauere:statim eã quæ asyla uocatur: in remedio quærunt. Ea a nostris ferus oculus nuncupatur. Præcipiunt aliqui effossuris ante solem ortum priusq̃ quicq̃ aliud loquantur:ter salutare eam. tunc sublatam exprimere. ita præcipuas esse uires. De euphorbio satis dictum est:cuius succus lippitudini si tumor erit:item absinthium cum melle tritum:itemq; betonicæ farina cõueniet. Et egilopas sanat herba eodẽ nomine:quæ in hordeo nascit᷑ tritici folio semine contrito cum farina permixta impositaq; uel succo. Exprimit᷑ hic e caulibus foliisq; prægnantibus dempta spica:et in trimestri farina digerit᷑ in pastillos. Aliqui et mandragora utebantur. Postea abdicatus in hac curatione est. Sed epiphoris:quod certum est:medetur:et oculorum dolori:radix tusa cũ rosaceo et uino. Nam succus multis oculorum medicamentis miscetur. Mandragoram alii circelon uocãt. Duo eius genera. Candidus qui et mas:niger quæ fœmina existimat᷑. Angustioribus foliis q̃ lactucæ. Hirsutis et caulibus:radicibus binis:ternisue ruffulis. Intus albis carnosis:tenerisq; pene cubitalibus. Ferunt mala auellanarum nucũ magnitudĩe. Et iis semen ceupirorum album. Hoc alii arsen:alii morion:alii hypoplomon uocãt. Huius folia alba. Alterius latiora ut lappati satiuæ. Cauẽt effossuri contrariũ uentũ.

Et tribus circulis ante gladio circũſcribunt. Poſtea fodiunt ad occaſum ſpectantes .
Succus fit et e malis et e caule deciſo cacumine et radice:punctis aperta aut decocta
utilis uel ſurculo. Cõciſa quoq; in orbiculos ſeruatur in uino. Succus non ubiq; īue-
nitur:ſed ubi poteſt:circa uindemias quæritur. Odor grauis ei:ſed radicis et mali gra-
uior. Mala maturata in umbra ſiccantur. Succus ex iis ſole dẽſatur. Item radicis tuſæ:
uel in uino nigro ad tertias decoctæ. Folia ſeruantur in muriis efficacius . Albus rore
tantum ſuccus peſtis eſt. Sic quoq; noxiæ uires:grauedinem afferunt etiam olfactu:
quãq̃ mala in aliis terris mãdant̃. Nimio tamen odore obmuteſcũt ignari. Potu qdẽ
largiore etiam moriuntur. Vis ſomnifica pro uiribus bibentium. Media potio cyathi
unius. Bibitur et contra ſerpẽtes:et ante ſectiones punctioneſq; ne ſentiant̃. Ob hæc
ſatis eſt aliquibus ſomnum odore quæſiſſe. Bibitur et pro helleboro duobus obolis in
mulſo. Efficacius helleborum ad uomitiones et ad bilem nigram extrahẽdam. Cicuta
quoq; uenenum eſt:publica athenienſium pœna inuiſa. Ad multa tamen uſus non

Cicuta

omittendi. Semen habet noxium. Caulis autem eſt uiridis:et urit plerunq; ut in pla-
tanis. Leuis hic et geniculatus ut calami nigricans. Altior ſæpe binis cubitis:in cacu-
minibus ramoſus. Folia coriandri tenuiora:graui odoratu. Semen aniſo craſſius: ra-
dice concaua:nullius uſus. Semini & foliis refrigeratoria uis:quæ ſi enecat:incipiunt
algere ab extremitatibus corporis. Remedium eſt:prius q̃ perueniat ad uitalia:uini
natura excalfactoria. Sed in uino pota irremediabilis exiſtimatur. Succus exprimitur
foliis floribuſq;:tunc enim maxime tempeſtiuus eſt & melior. Semine trito expreſſus
& ſole denſatus in paſtillos necat:ſanguinem expiſſando. Hæc altera uis. Et ideo ſic
necatorum maculæ in corporibus apparent. Ad diſſoluenda medicamenta utuntur
illo pro aqua. Fit ex eo ad refrigerãdum ſtomachum malagma. Præcipuus tamen eſt
ad cohibendas epiphoras æſtiuas oculorumq; dolores ſedãdos circunlitum. Miſcetur
collyriis. Et alios omnes rheumatiſmos cohibet. Folia quoq; tumorẽ omnẽ dolorẽq;
& epiphoras ſedant. Anaxilaus auctor eſt mãmas a uirginitate illitas ſemper eſſe ſta-

de cicuta ad mammas

turas. Quod certum eſt:lac puerperarum mammis impoſita extinguit. Veneremque
teſtibus circa pubertatem illita. Remedia liberationi quibus bibẽda cenſet̃:nõ equidẽ
præcepimus. Maxima uis terræ parthoꝝ:mox laconicæ:creticæ:aſiaticæ. In græcia ue-
ro megaricæ:deĩde atticæ. Cremnos agrios gremias tollit oculoꝝ impoſitus:tumorẽ
quoq; polẽta addita. Naſcitur uulgo molibdena ideſt plumbago etiam in aruo:folio
lappati:craſſa:radice hiſpida. Hæc commãducata:ſi oculis ſubĩde religat̃:plumbum
quod eſt genus uitii:ex oculis tollit. Capnos prima quam pedes gallinaceos uocãt:
naſcens ĩ parietinis & ſepibus:ramis tenuiſſimis ſparſiſque:flore purpureo uiridis:
ſucco caliginẽ diſcutit. Itaq; in medicamento oculorum additur. Similis & nomĩe &
effectu alia eſt capnos fruticoſa:prætenera foliis coriãdri:cineracei coloris: flore pur-
pureo. Naſcitur in hortis et ſegetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis de-
lachrymationẽq; ceu fumus:ũde nomẽ accepit. Eadẽ euulſas palpebras renaſci ꝓhibet.
Acorõ iridis folia habet ãguſtiora tãtũ & lõgiore pediculo:radices nigras:minuſque
uenoſas. Cætero & has ſimiles iridis:guſtu acres:odore nõ ĩgratas:ructu faciles. Optĩæ
põticæ:dein galaticæ:mox creticæ. Sed primæ ĩ cholchide iuxta phaſin ãnẽ:et ubicũq;
in aquoſis. Recẽtibus uirus maius q̃ uetuſtis. Creticæ candidiores ponticis. Siccantur
utribus in umbra digitalibus fruſtis. Necnõ inueniũtur qui oxymyrſine radicẽ acorõ
uocãt. Ideoq; quidã hanc acron agriõ uocare malunt. Vis ei ad calfaciendum extenu-
ãdumq; efficax cõtra ſuffuſiões & caligines oculorum ſucco eiuſdem poto:cõtraque
ſerpẽtes. Cotyledõ paruula herba cauliculo tenero:puſillo:pingui:cõcauo:ut coxẽdi-
ces. Naſcit̃ in maritimis petroſiſq; uiridis:radice oliuæ modo rotunda. Oculis medet̃
ſucco. Eſt & aliud genus eiuſdem ſordidis foliis:latioribus:denſioribuſq; circa radicẽ
uelut oculum cĩgentibus:aſperrimi guſtus:lõgiore caule:ſed pergracili. Vſus eius ad
eadem quæ iridis. Aizoi duo genera:maius in fictilibus uaſculis ſeritur:quod aliqui

buphthalmon uocāt:alii zoophthalmon:alii erogennetō:quod amatoriis cōueniat. Alii hypogeson:quoniam in suggrundis fere nascitur. Sunt qui ambrosiam potius uocāt:& qui amerimnon. Itali sedum magnum:aut oculum:aut digitellū. Alterum minusculū:quod eritheles uocant:alii tritheles quia ter floreat:alii chrysotheles:aliq isoetes. Sed alii itali sedum:alii aizoum. Vtrūq; quoniam uireat semper. Aliq semperuiuum. Maius cubiti altitudinē excedit:crassitudine plusq̄ pollicari. Aliud ī cacumīe linguæ simile carnosum:pingue:largo succo:latitudine pollicari. Alia ī terrā cōuexa: alia stantia:ita ut ambitu effigiem imitentur oculi. Quod minus est:ī muris parietinisq; nascitur:et tegulis. Fruticosū a radice & sursum usq; ad cacumen. Foliis āgustis mucronatis:succosis:palmo alto caule. radix inutilis. Huic similis est:quam græci andrachnen agriam uocant. Itali celebrant in pastillos latioribus foliis & breuiori cacumine. Nascitur in petris:et colligitur cibi causa. Omniū harum uis eadē:pfrigerare & astringere. Medentur epiphoris folia imposita:uel succus inunctus. Purgant enim ulcera oculorum explentq;:et ad cicatricem perducunt palpebras deglutināt. Eædem capitis doloribus medentur:succo uel folio tēporibus illitis. Aduersant̄ phalangiorū ictibus. Aconito uero maius aizoum præcipue. A scorpionibus quoq; feriri id habētē negant. Medentur & aurium dolori. Item succus inunctus hyoscyami modice. Item achilleæ:& minoris centaureæ:& plātaginis peucedani cum rosaceo & meconio. Acori succus cum rosa. Omnis autem strigili calefactus infunditur. Cotyledon etiā infūdit̄ purulentis cū medulla ceruina calefacta. Ebuli radices tritæ et succus linteo colatus: mox in sole densatus & cum opus est rosaceo dilutus & calefactus parotidas. Verbanaca quoq;:item plantago sanat:item sideritis cum axungia ueteri. Narium ozenas emendat aristolochia cū cypero. Dentibus remedio sunt panacis radix cōmanducata: præcipue chironiæ:item collutis succo. Radix hyoscyami ex aceto manducata. Item polymoniæ commanducantur:& plantaginis radices:aut colluūtur in aceto decoctæ succo. Et folia sūt utilia. Vel si sanguine gingiuæ putrescant:uel semen eiusdē apostemata:& collectiones gingiuarum sanat. Et aristolochia gingiuas dentesue confirmat. Verbenaca cum radice manducata et decoctæ ex uino aut aceto succus collutus. Item quinquefolii radices decoctæ ad tertias uino aut aceto. Prius uero q̄ decoquant̄:aqua marina aut salsa lauantur. Decoctum diu tenendum in ore. Quidā cinere qnq;folii fricare malunt. Et uerbasci radix decoquitur in uino ad colluendos dentes. Et hysopo colluuntur:& peucedani succo cum meconio uel radicum anagallidis magis fœmīæ succo:ab altera nare quam doleat īfuso. Erigeron a græcis:quæ a nostris uocatur senecio. Hanc si ferro circūscriptam effodiat aliquis:tangatq; ea dentem et alternis ter despuat ac reponat in eundē locum:ita ut uiuat herba aiunt dentem eum postea non doliturum. Herba est therissagum specie & mollicia:cauliculis subrubicūdis. Nascit̄ & in tegulis & in muris. Nomē hoc græci dederunt:quia uere canescit. Caput eius numerosa diuiditur lanugine:qualis e spinæ īter diuisuras exeūte. Quare eam Callimachus acanthida appellat:alii pappum. Nec deinde græcis de ea constat. Alii erucæ foliis esse dixerunt:alii roboris:sed minoribus multo. Radice alii superuacua:alii neruis utili:alii potu strangulante. E diuerso quidam regio morbo cum uino dederunt. Et contra omnia uesicæ uitia:item cordis & iocineris. Renibus extrahere arenam dixere. Ischiadicis drachmam cū oxymelite ab ābulatione propinauere. Torminibus quoq; in passo utilissimam:præcordiis etiam:cibo ex aceto eam prædicantes:serentesque in hortis. Nec defuere qui et alterum genus facerent. Nec quale esset demonstrarent: contra serpentes in aqua bibendam edendamq; comitialibus dantes. Nos eā romanis experimentis per usus digeremus. Lanugo eius cū croco & exiguo aquæ frigidæ trita: illinitur epiphoris. Tosta cum mica salis strumis. Ephemeron folia habet psillii:sed minora:caulem parem:florem cæruleum:semē superuacuum:radicem unā digitali crassitudine dentibus præcipuam:concisam in aceto:decoctāq; ut tepido colluantur.

Incipit feliciter

Et ipſa etiã radix mobiles ſiſtit. Cauis et exeſis imprimitur. Chelidoniæ radix ex aceto trita continetur ore. Eroſis ueratrum nigrum imponitur. Mobiles dentes utralibet decocta in aceto firmantur. Labrum uenerium uocant in flumine naſcentem. Eſt ei uermiculus qui circa dentes ligatur: aut cauis dentium cæra includitur. Cauẽdum ne euulſa herba terram tangat. Ranũculum uocamus: quam græci uatrachion. Genera eius quattuor: unum pĩguioribus q̃ coriandri foliis: & ad latitudinem maluæ accedẽtibus: colore liuido: caule albo gracili & radice alba. Naſcitur in limitibus humidis & opacis. Alterum folioſius pluribus foliorum inciſuris: altis caulibus. Tertiũ minimũ eſt graui odore: flore aureo. Quartum ſimile huic flore luteo. Omnibus uis cauſtica ſi cruda folia imponantur: puſtulaſq; ut ignis faciunt. Ideo ad lepras & pſoras utũt': & ad tollẽda ſtigmata. Cauſticiſq; omnibus miſcent. Alopeciis imponũt: celeriter remouentes. Radix in dolore cõmanducata diutius rumpit dentes. Eadem ſicca conciſa ſternutamentum facit. Noſtri herbarii ſtrumeam uocãt: quoniam medetur ſtrumis et panis parte in fumo ſuſpenſa. Creduntque ea rurſus ſata rebellare quæ curauerint uitia. Quo celere & plantagine utunt'. Oris ulcera intus ſuccus plantaginis emendat & folia radiceſq; commanducata: uel ſi rheumatiſmo laboret os. Vlcera fetoremque quinquefolium. Vlcera pſyllium. Compoſita quoq; ad fetorem uel maxĩe pudendũ uitium trademus. Ergo folia myrti & lentiſci pari pondere gallæ ſyriacæ dimidium põdus ſimul terere in uino uetuſto ſparſa mandere matutino optimũ eſt. Vel ederæ baccas cum caſia & myrrha pari pondere ex uino. Naribus utiliſſimum eſt dracõtii ſemen corticum ex melle: etiam ſi carcinomata in iis ſunt. Suggillata hyſopo emẽdãt'. Stigmata in facie mandragora illita delet.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VICESIMVS SEXTVS. PROOEMIVM.

Reliquæ per morborum genera medicinæ: & de nouis morbis: & de lichene qd ſit: & quãdo primũ in italia cœperint: & de carbũculo: et elephantiaſi: et colo. Cap. i.

SENSIT ET FACIES HOMINVM NOuos omniq; æuo priore incognitos nõ italiæ mõ: uerum etiã uniuerſæ prope europæ morbos. Tũc quoq; nec tota italia nec per illyricum galliaſue aut hiſpanias magnope uagatos: aut alibi q̃ romæ circaque ſine dolore quidem ullo: aut ſine pnicie uitæ: ſed tanta feditate: ut quæcũq; mors præferenda eſſet. Grauiſſimum ex his lichenas appellauere græco nomine: latine quoniã a mento fere oriebatur ioculari primum laſciuia: ut eſt procax natura multorum ĩ alienis miſeriis: mox & uſurpato uocabulo mentagram: occupantem multis & intuitus: totoſque utique uultus oculis tantũ ĩmunibus: deſcendentem uero & in colla pectuſq; ac manus fedo cutis furfure. Non fuerat hæc lues apud maiores patreſque noſtros. Et primum Tiberii Claudii Cæſaris principatu medio irrepſit in italia quodam Perſino equite romano quæſtorio ſcriba cũ in aſia apparuiſſet: inde contagionem eius importãte. Nec ſenſere id malũ fœĩæ aut ſeruitia: plebeſque humilis et media: ſed proceres ueloci tranſitu oſculi maxime fediore multorum: qui perpeti medicinam tolerauerant cicatrice q̃ morbo. Cauſticis nanq; curabatur: nec niſi uſq; in oſſa corpus exuſtum eſſet non rebellante tedio. Aduenerunt q; ex ægypto genitrice talium uitiorum medici hanc ſolam operã afferentes

de lichenis

Liber Vicesimus nonus

magna sua præda. Siquidem certum est Manilium Cornutum ex prætoriis legatum aquitanicæ prouinciæ sestertia. cc. elocasse in eo morbo ad curandum sese. Acciditque sæpius: ut noua contra genera morborum gregatim sétirentur. Quo mirabilius quid potest reperiri? aliqua gigni repente uitia terrarum in parte certa: certisque membris hominum: uel ætatibus: aut etiam fortunis. tanq̄ malo eligente: hæc ī pueris grassari: illa in adultis. hæc ꝓceres sentire: illa paupes. L. Paulo. Q. Martio censoribus primū in italia carbunculum uenisse: annalibus cōscriptum est peculiare narbonēsis ꝓuīciæ malum: quo duo consulares obiere: condentibus hæc nobis. eodem anno Iulius Ruffus: & Q. Lecanius Bassus: ille medicorū inscitia sectus: hic uero pollice leuæ manus euulso acu ab semetipso tam paruo uulnere ut uix cerni posset. Nascitur ī occultissimis corporum partibus: & plerunque sub lingua duricia rubens uariis modis: sed nigricans capite alias liuida corpus intendens neq; ītumescens: sine dolore: sine pruritu: sine alio q̄ somni indicio: quo grauatos in triduo aufert: aliquando & horrorem afferens: circaq; pustulas paruas: rarius feriens stomachum. Faucesque cum inuaserit ocissime exanimans. Diximus elephantiasin ante Pompeii Magni ætaté nō accidisse in italia: & ipsam a facie sæpius incipientem. In nare prima ueluti lenticula mox inualescente per totum corpus maculosa uariis coloribus & inæquali cute alibi crassa: alibi tenui dura ceu scabie aspera: ad posterum uero nigrescente: & ad ossa carnes apprimente intumescētibus digitis in pedibus manibusq;. Aegypti peculiare hoc malū: et cum in reges incidisset: populis funebre. Quippe in balneis solia tépabāt humano sanguine ad medicinam eam. Et hic quidem morbus in italia celeriter restinctus est: sicut & ille quem gemursam appellauere prisci inter digitos pedum nascentem etiā nomine oblitterato. Idipsum mirabile: alios desinere in nobis morbos: alios durare: sicuti colum. Tiberii Cæsaris principatu irrepsit id malum. Nec quisq̄ prior īpatore ipso sensit: magna ciuitatis ambage cum edicto eius excusantis ualitudinem legeret nomen incognitum. Quid hoc esse dicemus? aut quas deorum iras? Parū enim erant homini cætera morborum genera: cum supra. ccc. essent: nisi etiam noua timerentur. Neq; ipsi homines pauciora sibi opere suo negocia important. Hæc apud priscos erāt quæ memoramus remedia medicinam ipsa quodā mō reꝝ natūa faciēte & diu fuere.

Laus Hippocratis. Capitulum secundum.

Hippocratis certe qui primus medendi præcepta clarissime condidit: referta herbarum mentione inuenimus uolumina. nec minus Dioclis Caristii qui secūdus ætate famaque extitit. Item Praxagoræ & Chrysippi: ac deinde Erasistrati. Herophilo quidem quanq̄ subtilioris sectæ cōditori ante omnes celebratam rationem eā paulatī usu efficacissimo rerum omnium magistro peculiariter utiq; medicinæ ad uerba garrulitatéq; descendēte. Sedere nanq; in iis scholis auditioni occupatum gratius erat: q̄ ire per solitudines: & quærere herbas alias aliis diebus anni.

DE Noua medicina et Asclepiade medico: & qua ratione ueterem medicinā mutauerit. Capitulum tertium.

DVrabat tamen antiqtas firma: magnasq; confessæ rei uindicabat reliqas: donec Asclepiades ætate Magni Pōpeii rhetoricæ magister: nec satis ī ea arte quæstuosus ut ad alia sagacis ingenii huc se repente conuertit: atq; ut necesse erat homini qui nec id egisset: nec remedia nosset oculis usuq; pcipiēda torrenti ac meditata quotidie oratione blandiēs: omnia abdicauit. totamq; medicinam ad casū reuocādo cōiecturā fecit. Quinq; res maxime cōmunium auxiliorum professus. Abstinentiam cibi: alias uini: fricationem corporis: ambulationem: gestationesq;: cum unusq̄sq; semetipsum sibi præstare posset intelligere. Fauentibus cunctis ut essēt uera: quæ facillima erant: uniuersum prope humanum genus circūegit in se: non alio modo q̄ si cælo emissus aduenisset. Trahebat præterea mētes artificio mirabili uino promittēdo ægris dādoq; tépestiue tum frigidā aquam. Et quoniam causas morboꝝ prior scrutari Herophilus

Noui modi medicandi

derisit Asclepiades

instituerat:uini ratione͂ illustrauerat Cleophantus apud priscos:ipse cognominari se frigidã dando præferens.& ut auctor est.M.Varro:alia quoq; blãdiméta excogitabat iam suspédédo lectulos:quorum iactatu aut morbos extenuaret:aut sõnos alliceret: iam balneas auidissima hominum cupidine instituẽdo:& alia multa dictu grata atq; iucunda magna auctoritate.nec minore fama cũ occurrisset ignoto funeri:relato homine ab rogo atque seruato:ne quis leuibus momentis tãtam conuersionem factam existimet.Id solum possumus indignari unũ hominem e leuissima gente sine opibus ullis orsum uectigalis sui causa repente leges salutis humano generi dedisse:q̄s tame͂ postea abrogauere multi.Asclepiadem uero adiuuere multi:quorum cura nimis ãxia & rudi aut obruendi ægros ueste sudoresque omni modo ciẽdi:nunc corpora ad ignes torredo:solesue assidue quærendo in urbe umbrosa:immo uero tota italia impatrice tum primum pẽsili balnearum usu ad infinitum blãdiẽte.Præterea ĩ q̄busdã morbis medẽdi cruciatus detraxit:ut in anginis quas curabant in fauces organo demisso.Dãnauit merito & uomitiones tũc supra modũ frequentes.Arguit & medicamentorum potus stomacho inimicos:quod est magna ex parte uetitum.Itaq; nos in primis quæ sunt stomacho utilia signemus.

Irrisio magicæ artis:& de lichene:& tapsia. Capitulum.iiii.

SVper omnia adiuuere eum magicæ uanitates:intãtum euectæ ut abrogare herbis fide͂ cunctis posse͂t.Aethiopide herba amnes ac stagna siccari cõiectu.Tactu clausa omnia apiri.Achemenide coniecta in acie͂ hostium trepidare agmina ac terga uertere.Latacen dari solitam a persarum rege legatis:ut quocunq; uenisse͂t omnium rerum copia abundarent:ac multa similia.Vbi nam istæ fuere:cum cimbri teutoniq; terribili Marte ulularent?Aut cum Lucullus tot reges magoꝝ paucis legionibus sterneret?Curue romani duces primam semper in bellis rationem commercioꝝ habuere? Cur Hercules Cæsaris miles in pharsalica fame͂ sensit:si abundantia omnis cõtingere unius herbæ fœlicitate poterat?Non satius fuit Aemilianũ Scipione͂ carthaginis portas herba patefacere:q̄ machinis claustra per tot ãnos q̄tere?Sicce͂t æthiopide põtinæ paludes:tantumq; agri suburbanæ reddatur italiæ.Nanq; apud eundem Democritũ inuenitur compositio medicamenti:quo pulchri boniq; et fortunati gignãtur liberi. Cur nunq̄ persarum regi talis est dedita?Mirum esset profecto hucusq; prouectã credulitatem antiquorum saluberrimis ortã initiis si in ulla re modum humana ĩgenia nouissent.Atq nos hanc ipsam medicinam ab Asclepiade repertam suo loco ꝓbaturi cessemus:euectam ultra magos etiam. Sed hæc est omni in re animorum cõditio: ut a necessariis orsa primum cuncta uenerint ad nimium.Igitur demonstratarũ priore libro herbarum reliquos effectus dicemus:adiiciemusq; quas ratio dictauerit.Sed in lichenis remediis atq; tam fedo etiam malo:plura undiq; aceruabimus:quanq̄ non paucis iam demonstratis.Medetur ergo plantago trita.Quĩquefoliũ.Radix albuci ex aceto.Ficulni caules aceto decocti.Hibisci radix cum glutino & aceto acri decocta ad quartas. Defricantur etiam pumice.Et rumicis radix trita ex aceto illinitur.Et flos uisci cum calce subactus.Laudatur & tithymalum cum resina decoctũ.Lichen uero herba his omnibus præfertur:inde nomine inuento.Nascitur in saxosis folio uno ad radicem lato:caule uno:paruo:longis foliis dependẽtibus.Hæc delet & stigmata.Teritur cum melle.Est aliud genus lichenis petris tantum adhære͂s:ut muscus:q & ipse illinitur.Hic et sanguinem sistit uulneribus instillatus:& collectiones illitus.Morbũ quoq; regium cum melle sanat ore illito & lingua.Qui ita curantur:aq̄ salsa lauari iubentur:ungi oleo amygdalino:hortensibus abstinere. Ad lichenas & tapsiæ radice utuntur trita cum melle.Anginæ & argemonia medetur sumpta ex uino.Et hysopũ cum uino decoctum & gargarissatum.Peucedanum cum coagulo uituli marini æq̄s partibus.Proserpinata cum muria et ex oleo trita uel sub lingua habita.Item succus de quĩquefolio potus cyathis tribus.Hic et õibus faucium uitiis mede͂t gargarissatus.

Verbaſcum priuatim tonſillis in aqua potum.

AD Strumas:& ad digitos:& ad pectus:& ad tuſſim medicinæ. Cap.v.

STrumis plantago. Chelidonia cum melle & axungia. Quīquefolium. Et radix perſolatæ. Item cū axungia operitur folio ſuo impoſita. Item artemiſia. Radix mādragoræ ex aqua. Sideritis lata folia clauo ſiniſtra manu circunfoſſa adalligantur cuſtodienda ſanatis:ne rurſus ſata diro herbariorum ſcelere:ut in q̄buſdam rebellet. Quod & in iis:quos artemiſia ſanauerit:prædici reperio. Item in iis quos plantago. Damaſion:quæ & caucalis uocatur:ſub ſolſtitio collecta imponitur ex aqua cæleſti folium tritum uel radix cum axungia tuſa:ita ut impoſita folio ſuo operiatur. Sic & ad omnes ceruicis dolores tumoreſq; quacūq; in parte. Bellis in pratis naſcitur:flore albo aliq̄tenus rubente. Hāc cum artemiſia illitā efficaciorem produnt. Condurdon herba ſolſtitialis flore rubeo ſuſpenſa in collo cōprimere dicit̄ ſtrumas. Itē uerbenaca cum plantagine digitorum uitiis omnibus:& priuatim pterigiis. Quinquefoliū medetur pectoris uitiis. Vel quod grauiſſimum eſt tuſſis huic medetur panacis radix in uino dulci. Succus hyoſcyami etiam ſanguinem excreantibus. Nidor quoque accenſi tuſſientibus. Item ſcordotis mixto naſturtio & reſina cum melle tuſa arida. facit & p̄ ſe faciles excreationes. Item centaurium maius:& ſanguinem reiicientibus. Cui uitio & plantaginis ſuccus medetur. Et betonica obolis tribus in aqua cōtra purulentas cōtraq; cruentas excreationes. Perſolatæ radix drachmæ pōderis cum pineis nucleis. xi. Peucedani ſuccus. Pectoris doloribus & acorum ſubuenit:& ideo antidotis miſcetur. Tuſſi daucum:item ſcythiaca herba. Ea demum omnibus pectoris uitiis tuſſi & purulenta excreantibus obolis tribus in paſſo.

DE Verbaſco:& chameleuce uel tuſſilagīe:& bechio:& aq̄legia:& ſaluia. Ca.vi.

TOtidem obolis bibitur uerbaſcū:cuius flos aureus. Tanta huic uis ē:ut iumētis etiam non tuſſientibus modo:ſed ilia quoq; trahentibus auxiliet̄ potus. Quod & de gentiana reperio. Radix chameleuce:quæ tuſſilago dicitur:commanducata:& ī uino madefacta non tuſſi tantum:ſed & faucibus prodeſt. Hyſopi quoque. v. ramis cum duobus rutæ & ficis tribus decoctis thoracem purgāt. Tuſſim ſedat bechiō:quæ et tuſſilago dicitur. Duo eius genera. Silueſtris ubi naſcitur:ſubeſſe aquas credunt:et hoc habent ſignum aquileges. Folia ſunt maiuſcula q̄ hederæ. v. aut. vii. ſubalbida a terra ſupernè pallida:ſine caule:ſine flore:ſine ſemine:radice tenui. Quidam eādem eſſe bechion et alio nomine chameleucen putant. Huius aridæ cum radice fumus per harūdinē hauſtus aut deuoratus ueterem ſanare dicitur tuſſim. Sed ī ſigulos hauſtus paſſum guſtandum eſt. Altera a quibuſdam ſaluia appellatur ſimilis uerbaſco: cōteritur ea et colata calefit. atq; ita ad tuſſim lateriſq; dolores bibitur. Contra ſcorpiones eadem et dracones marinos efficax. Contra ſerpentes quoq; ex oleo perungi ea p̄deſt. Hyſopi faſciculus cum quadrante mellis decoquitur ad tuſſim.

AD Lateris dolores et pectoris ad orthopnoeas ad iocineris dolorē:cordis dolori pulmoni urinæ tuſſi pectori ulceribus renibus epaticis:ad uomitiones ad ſingultus: pleureticis lateri. Cap.vii.

LAteris et pectoris dolores uerbaſcum cum ruta ex aqua. Betonicæ farina bibitur ex aqua calida. Stomachum corroborat ſcordotis ſuccus:centaurium:gentiana ex aqua potæ. Plantago autem per ſe ſumpta in cibo cum lente halicæue ſorbitione. Betonica alias grauis ſtomacho uitia tamē ſanat pota uel foliis commāducata. Item ariſtolochia pota. Agaricum māducatum ſiccum ut ex interuallo merum ſorbeatur. Nymphea heraclea illita. Peucedani ſuccus. Pſyllion ardoribus īponitur uel cotelydō trita cum polenta:uel aizoum. Molon ſcapo eſt ſtriato foliis mollibus paruis radice quattuor digitoꝝ:in aqua extrema potatur. Vocatur a quibuſdam ſyron:ex uino ſtomacho et diſpnoeæ medetur. Centaurium maius eligmate. Plantago ſucco uel cibo. Betonicæ tuſæ pondo libra mellis attici ſemuncia ex aq̄ calida quotidie bibentibus.

Aristolochia uel agaricon obolis ternis ex aq̃ calida aut lacte asini pota. Cissãthemos ad orthopnoeas bibitur. Item hysopum. Et asmaticis. Peucedani succus ĩ iocineris doloribus et pectoris laterisque si febres nõ sũt. Sãguinem quoq; expuentibus subuenit agaricum uictoriati põdere tritum et in mulsa quĩque cyathis datum. Idẽ et amomõ facit. Iocineri priuatim teucria bibitur recẽs drachmis q̃ttuor in poscæ hemina. Betonicæ drachma una ĩ aq̃ calida cyathis tribus ad cordis uitia: in frigida cyathis duobus. Quinquefolii succus iocineris et pulmõis uitiis: sãguinemque reiiciẽtibus et cuicũq; sãguinis uitio intus occurrit. Iocineri anagalides mire prosunt. Capnion herbã qui edere: bilem per urinã trahunt. Acoron iocineri medetur thoraci quoq; et præcordiis. Caucum quæ et ephedra: ab aliis anabasis uocata nascitur uentoso fere tractu scãdẽs arborem: et ex ramis propendens folio nullo: cirris numerosa qui sunt iunci geniculati: radice pallida. Datur ex uino nigro austero trita ad tussim: suspiria tormina et sorbitione facta in quã uinum addi cõuenit. Item gentiana madefacta pridie cõtrita denarii põdere in uini cyathis tribus. Geum radiculas tenues habet nigras beneolẽtes. medetur non modo pectoris doloribus aut lateris: sed et cruditates discutit iucundo sapore. Verbenaca uero omnibus uisceribus medetur lateribus pulmonibus iocineribus thoraci. Peculiariter autem pulmonibus & quos ab iis phthisis tẽtat. Radix uero herbæ consiliginis: quam nuper inuentam diximus: suum quidem et pecoꝝ omnium remedium præsens est. Pulmonum uitio uel traiecta tãtum in auricula. Bibi debet ex aqua: haberiq; in ore assidue sub lingua. Superficies huius herbæ an sit in aliquo usu adhuc ĩcertũ est. Renibus ꝓdest plãtaginis cibus. Betonicæ potus. Agaricũ potũ ut in tussi. Tripolium in maritimis nascitur saxis: ubi allidit unda: neq; in mari neq; ĩ sicco folio satis crassiore: palmo alto in mucrone diuiso: radice alba odorata crassa calidi gustus. Datur epaticis in farre cocta. Hæc herba eadem uidetur quibusdã quæ poliũ: de qua suo loco diximus. Syomphona uel cromphena alternis uiridibus roseisq; per caulem foliis in posca sanguinẽ reiicientibus medetur. Iocineri autẽ herba melãdryũ nascens in segete ac pratis flore albo odorata. Eius cauliculus conteritur ex uino uetere. Item herba chalcetum e uineis contrita imponitur. Faciles præstat uomitiões radix betonicæ hellebori modo quattuor drachmis ĩ passo aut mulso. Hysopum tritum cũ melle utilius præsumpto nasturcio aut irione. Molemonium denarii pondere. Est et psyllibus lacteus succus qui densatus in gummi sumitur cum melle supradicto pondere: præcipueq; bilem trahit. Rursus sistunt uomitionem cyminũ siluestre: betonicæ farina. sumuntur ex aqua: abstergũtq; fastidia. cruditatesq; digerunt daucũ betonicæ farina ex aqua mulsa: plantago decocta caulium modo. Singultus hermionũ sedat. Item aristolochia. Suspiria dimenus. Pleureticis & peripneumonicis cẽtauriũ maius. Item hysopum bibitur. Pleureticis peucedani succus. Halus autẽ: quã galli sic uocant: ueneti cotoneam: medetur lateri. item renibus cõuulsisq; & ruptis. Similis est cunilæ bubulæ cacuminibus thymo dulcis: & sitim sedat: rasæ radicis alibi albæ alibi nigræ. Eosdem effectus lateris doloribus habet chamerops: myrteis circa caules geminos foliis capitibus græculæ rosæ ex uino pota. Ischiadicos dolores & spinæ leuat agaricum potũ ut in tussi. Item & theocadis aut betonicæ farina ex aqua mulsa.

DE Omnibus uitiis uẽtris & remediis: & eorum quæ circa uel intra sũt: & de aluo sistenda uel soluenda. Cap. viii.

Ventre

PLurimum tamen negocii humano generi aluus exhibet. cuius causa maior pars mortalium uiuit. Alias enim cibos non transmittit: alias non continet: alias nõ capit: alias non conficit. Eoq; mores uenere: ut homo maxime cibo pereat. Pessimum corporum uas. Instat ut creditor: et sæpius die appellat. Huius gratia præcipue auaricia expetitur. huic luxuria conditur. huic nauigatur ad phasin. huic profunda uada exquiruntur. Et nemo uilitatem eius æstimat consũmationis feditate. Ergo numerosissima est circa hanc medicinæ opera. Sistit eã scordotis retentis drachma cũ uino

trita uel decocta pota. Polemonia quoqꝫ. Et dyſẽtericis ex uino datur. Verbaſci radix
pota ex aqua duorum digitorum magnitudine. Nympheæ heracliæ ſemen cum uino
potum. Radix ſuperior ex ſylphio drachmæ pondere ex aceto. Semen plantaginis in
uino tritum: uel ipſa ex aceto cocta: aut halica ex ſucco eius ſumpta. Item cũ lẽticula
cocta uel aridæ farina ĩſperſa potioni cum papauere toſto & trito. Vel ſuccus infuſus
aut potus betonicæ ĩ uino ferro calefacto. Eadem cœliacis in uino auſtero datur. Iis &
iberis imponitur: ut dictum eſt. Tenaſmo radix nympheæ heracliæ e uino bibit᷑. Pſyl-
lium ĩ aqua cum radicibus decoctum. Aizoi ſuccus aluũ ſiſtit & dyſenterias & tineas
rotundas pellit. Symphytis radix dyſẽteriam ſiſtit. Item dauci. Aizoum foliis cõtritis
ex uino torminibus reſiſtit. Alcmeæ ſiccæ farina torminibus pota cum uino. Aſtraga-
lus folia habet longa inciſuris multis obliqua circa radicem caules. iii. aut. iiii. foliorũ
plenos: florem hiacynthi: radices uiolloſas ĩplicatas rubras præduras. Naſcit᷑ in petro-
ſis apricis: & iiſdem niualibus: ſicut pheneo arcadiæ. Vis ei ad ſpiſſanda corpora. Aluũ
ſiſtit radix ĩ uino pota. quo fit ut moueat urinam repercuſſo liquore: ſicut pleraque
quæ aluum ſiſtunt. Sanat & dyſentericos in uino rubro tuſa. Difficile autem tundit᷑.
Eadem gingiuarum ſuppurationi utiliſſima eſt fotu. Colligitur exitu autũni cũ folia
amiſerit. Siccatur in umbra. Et ladano ſiſtitur aluus utroqꝫ. Quod ĩ ſegetibus naſcit᷑
contuſo & cribrato: bibitur ex aqua mulſa: item nobili e uino. Ledon appellat᷑ herba
ex qua ladanum fit in cypro barbis caprarum adhæreſcens: nobilius in arabia. Fit tã
etiam in ſyria atqꝫ africa: quod taxicon uocant. Neruos enim in arcu circundatos la-
nis trahunt adhæreſcente roſcida lanugine. Plura de eo diximus inter unguenta. Hoc
grauiſſimum onere eſt: duriſſimum tactu. Plurimum enim terræ colligit: cũ ꝓbetur
maxime purum: odoratum: molle: uiride: reſinoſum. Natura ei mollĩedi ſiccandi co-
quendi ſomnum alliciendi. Capillum fluẽtem cohibet: nigriciamqꝫ cuſtodit. Auribus
cum hydromelite aut roſaceo infunditur. Furfures cutis & manãtia ulcera ſale addito
ſanat. Tuſſim ueterem cum ſtorace ſumptum. Efficaciſſimum ad ructus. Aluũ ſiſtit
& chondris: ſiue pſeudodictamũ: hypociſthis: orobation uel orobarche a quibuſdam
dictum malogranato ĩmaturo ſimilis. Naſcitur ut diximus ſub ciſtho: unde nomen
hoc. Arefacta in umbra ſiſtit aluum: ex uino auſtero nigro utraqꝫ. Duo enim genera
eius cãdida & ruffa. Vſus in ſucco. ſpiſſat: ſiccat. Et ruffa magis ſtomachi rheumatiſ-
mos emendat. Pota tribus obolis ſanguinis excreatiões. Cum amylon dyſẽterias pota
& infuſa. Item uerbenaca ex aqua data aut carentibus febre ex uino amineo cocleari-
bus. v. additis in cyathis tribus uini. Lauer quoque naſcens in riuis condita et cocta
torminibus medetur. Potamogetõ uero ex uino dyſentericis etiam & cœliacis ſimilis
betæ foliis minoribus tantum hirſutioribuſqꝫ paululum ſupereminens extra aquam
peculiariter refrigerant: ſpiſſant. Vſus in foliis cruribus uitioſis utilia. & cõtra ulcerũ
nomas cum melle uel aceto. Caſtor hanc aliter nouerat tenui folio uelut eqnis ſetis:
thyrſo longo & leui in aquoſis naſcentem. Radice ſanabat ſtrumas & duricias. Pota-
mogeton aduerſatur & crocodilis: itaqꝫ ſecum habent eam qui uenãtur illos. Aluum
ſiſtit & achillea. Eoſdẽ effectus præſtat & ſtatice. vii. caulibus ueluti roſæ capita ſuſti-
nens. Ceratia uno folio radice nodoſa & magna in cibo cœliacis & dyſẽtericis medet᷑.
Leontopodion alii liceoron: alii dorypetron: alii toriuẽtoron uocant: cuius radix aluũ
ſiſtit: purgatqꝫ bilem in aqua mulſa addito pondere denariorum duum. Naſcitur in
campeſtri & gracili ſolo. Semẽ eius potum lymphatica ſõnia facere dicitur. Lagopus
ſiſtit aluum e uino pota aut in febri ex aqua. Eadem inguini adalligatur in tumore.
Naſcitur in ſegetibus. Multi ſuper omnia laudant ad deploratos dyſentericos qnque-
folium decoctis in lacte radicibus & potis: & ariſtolochiam in uictoriati pondere in
cyathis uini tribus. Quæ ex ſupradictis calida ſumentur: hæc cãdente ferro temperari
aptius erit. E diuerſo purgat aluum ſuccus cẽtaurii minoris drachma in hemĩa aquæ
cum exiguo ſalis & aceti. bilemque detrahit. Maiore tormina diſcutiuntur. Betonica

aluum ſoluit drachmis quattuor:in hydromelitis cyathis nouē.Item euphorbium
uel agaricum drachmis duabus cum ſale modico potum ex aqua:aut ī mulſo obolis
tribus.Soluit & cyclaminos ex aqua pota aut balanis ſubditis.Item chamæciſſi bala-
nus.Hyſopi manipulus decoctus ad tertias cū ſale pituitas trahit illitus:uel cōtritus
cum oxymelite & ſale.Pellitq; uētris animalia. Pituitā & bilem detrahit peucedani
radix. Aluum purgat anacallis ex aqua mulſa.Item epithymō:qui eſt flos e thymo
ſatureiæ ſimilis.Differētia ꝙ hic herbaceus ē:alterius thymi albus.Quidā hypopheō
uocant:ac ſtomacho minus utilis.uomitiones mouet.ſedat tormina.& inflāmatiōes
diſcutit.Sumitur et ex eligmate ad pectoris uitalia cum melle & aliquādo iride.Aluū
ſoluit a quattuor drachmis ad ſex cum mellis exiguo:ſaliſq; & aceti.Quidam aliter
epithymū tradunt ſine radice naſci tenui ſimilitudine pallioli rubens:ſiccari ī ūbra.
Bibi ex aqua acetabuli menſura.dimidia detrahere pituitam bilemq;.Aluum leniter
ſoluit & nymphæa in uino auſtero. Soluit & pygmocomon erucæ foliis craſſioribus
& acrioribus radice rotunda lutei coloris terram olente caule quadrāgulo modico te-
nui flore ocimi.Inuenitur in ſaxoſis locis.Radix eius in aqua mulſa.xii.pōdere dena-
riorum & aluum & bilem & pituitam exinanit.Semē ſomnia tumultuoſa facit una
drachma in uino potum.Et capnos ſtrumā diſcutit.detrahit bilem polypodion: quā
noſtri filiculā uocāt:ſimilis enim eſt filici.Radix in uſu piloſa:coloris intus herbacei:
craſſitudīe digiti minimi acetabulis cauernoſa ceu polyporum cirri ſubdulcis:ī petris
naſcēs:aut ſub arboribus uetuſtis.Exprimitur ſuccus aqua madefacta:& ipſa conciſa
inſpergitur oleri & betæ uel malu æuel ſalſamento.uel cum pulticula coquit᷑ ad aluū
leuiter ſoluendam uel in febri.Detrahit bilem & pituitam.Stomachū offēdit.Aridæ
farina indita naribus polypum conſumit.floret:et ſemen nō fert. Scamoniū quoq;
diſſolutionem facit.bilem detrahit.aluum ſoluit:præterq̄ ſi adiiciāt᷑ aloes drachmæ
duæ obolis eius duobus. Eſt autem ſuccus herbæ ab radice ramoſæ pinguibus foliis
triangulis albis radice craſſa madida nauſeoſa.Naſcitur pingui et albo ſolo. Radix
circa canis ortum excauatur:ut in ipſā confluat ſuccus:qui ſole ſiccatus digeritur in
paſtillos.Siccatur et ipſa uel cortex. Laudat᷑ natiōe colophonium myſiū priennеſe.
Specie autem nitidum:et q̄ſimillimum taurino glutini fungoſū tenuiſſimis fiſtulis
cito liqueſcens uirus redolēs ſuminoſum linguæ tactu lacteſcens:q̄leuiſſimum cum
diluitur albeſcens.Hoc euenit et adulterino:quod fit herbæ farina et tithymalli ma-
rini ſucco in iudæa fere:quod etiam ſtrāgulat ſumptum.Deprehēditur guſtu.Tithy-
mallus enim linguam excalfacit bulbi more:nec ante nec poſtea utile.Dedere et per
ſe ex aqua uel mulſa et ſale quaternis obolis.Sed utiliſſime cum aloe:ita ut īcipiente
purgatione mulſum bibatur.Fit et decoctum radicis in aceto ad craſſitudinē mellis:
quo lepræ illinuntur.Et caput ungitur in dolore cum oleo. Tithymallū nr̄i herbam
lactariam uocāt:alii lactucā caprinā.Narrātq; lacte eius inſcripto corpore cū īaruerit
ſi cinis inſpergatur apparere litteras.et ita quidam adulteras alloqui maluere:q̄ codi-
cillis.Genera eius multa.Primus cognomīatur carachias:qui et maſculus exiſtimat᷑:
ramis digitali craſſitudine rubris rugoſis quīq; aut ſex cubitali longitudine a radice
foliis peneleæ.in cacuminibus coma iunci.Naſcitur in aſperis maritimis.Legit᷑ ſemē
autumno cum coma:ſiccatum ſole tunditur:et reponitur.Succus uero īcipiente po-
morum lanugine defractis ramulis excipitur farina erui aut fici:ut cum iis areſcat.
Quinas autem guttas ſingulis excipi ſatis eſt.Traduntq; etiam totiēs purgari hydro-
picos fico ſumpta:quot guttas et lactis exceperit.Succus cum colligitur:ne attingat
oculos cauendum eſt.Fit et foliis tuſis priore minus efficax.Fit et decoctum e ramis.
Eſt et ſemen in uſu cum melle decoctum ad catapotia ſoluendæ alui gratia.Semē et
dentium cauis cæra includitur.Colluuntur et radicis decoctæ uino aut oleo.Illinunt
et lichenas ſucco.Bibuntq; eum ut purgēt uomitiones et aluo ſoluta:alias ſtomacho
inutilem.Trahit pituitam ſale adiecto in potu:bilem afro nitro.Si p aluum purgari

libeat in posca. Si uomitione: in passo aut aqua mulsa. Media potio tribus obolis cō-
stat. Ficos a cibo sumpsisse melius est. Fauces urit leniter. Est enim tā feruentis nat̄æ:
ut per se extra corpori impositum pustulas ignium modo faciat: et pro caustico ĩ usu
sit. Alterum genus tithymalli myrsiniten uocant: alii caryoten foliis myrti acutis &
pungentibus: sed mollioribus: & ipsum etiam in asperis nascens. Colligūt' comæ eius
hordeo turgescente. siccatæq; in umbra diebus. ix. in sole inarescunt. Fructus nō piter
maturescit: sed pars anno sequente: & nux uocatur. Inde cognomen græci dedere. De-
metitur cum messium maturitate. Lauatum deinde siccatur: & datur cum papaueris
nigri duabus partibus: ita ut sit totū acetabuli mō. minus hic uomitiōibus q̄ supior:
cæteri iidem. Aliqui sic et folium eius dedere: nucem uero ipsam in mulso aut passo:
uel cum sesama. Trahit bilem & pituitā per aluum. Oris ulcera sanat. Ad nomas oris
foliū cum melle estur. Tertium genus ē tithymalli: paralius uocatur siue tithymalis
folio rotundo: caule palmum alto: ramis rubentibus: semine albo: quod colligit' inci-
piente uua: & siccatum teritur. sumiturq; acetabuli mensura ad purgatiōes. Quartū
genus heliscopion appellant: foliis porculacæ: ramulis stantibus a radice q̄ttuor aut
quinque rubentibus semipedali altitudine succi plenis. Quintum cyparissian uocant
propter foliorum similitudinem: caule gemino aut triplici nascente in campestribus:
cui eadē uis quæ heliscopio aut characiæ. Hoc circa oppida nasci: semĩe albo colūbis
gratissimo: quod colligitur incipiente uua. Nomen accepit: quoniam capita cum sole
circūagit. Trahit bilem per inferna in oxymelite dimidio acetabulo. Cæteri usus qui
characiæ. Sextum platyphillon uocāt: alii corymbiten: alii amygdaliten a similitudĩe.
Nec ullius latiora sunt folia. Pisces necat. aluum soluit: radice: uel foliis: uel succo in
mulso aut aqua mulsa drachmis quattuor. Detrahit priuatim aquas. Septimum dē-
droides cognominant: alii codion: alii leptophyllon in petris nascens: comosissimum
ex omnibus: maxime cauliculis rubentibus: & semine copiosissimum. eiusdē effectus:
cuius characias. Oposscylla siue rhaphanosagria iuncos duos siue tres spargit in terra
rubētes: foliis rutæ: radice cepe: sed amplior. quare quidam rhaphanum siluestrē uo-
cāt. Intus habet mãmã cādidam: extra cortices nigros. Nascitur in montosis & aspis:
aliquando et herbosis. Effoditur uere: tusaq; in fictili mergitur. Deiectoq; quod sup-
natat: reliquus succus purgat utraq; parte sesqobolo ĩ aqua mulsa. Sic & hydropicis
datur acetabuli mensura. Inspergitur & aridæ radicis farina potioni. aiūtq; superiorē
partē eius uomitione biles extrahere: inferiorē per aluum. Tormĩa discutit. quodcūq;
betonica et panaces præterq̄ a cruditate. Peucedani succus: inflatiōes & ructus gignit.
Acori radix daucumue si lactucæ modo sumatur. Ladanum cyprium potum in-
teraneorum uitiis occurrit. Item gentianæ farina ex aqua tepida fabæ magnitudine.
Plantago mane sumpta duabus linguis et tertia papaueris in uini non ueteris cyathis
quattuor datur in somnum euntibus addito nitro seu polenta. Simul si post cibum
detur. Colo infunditur hemina succi: uel in febri. Agaricum potum obolis tribus in
uini ueteris cyatho uno lyeni medetur. E panace omniū generum radix in mulso: sed
teucria præcipue pota arida et decocta q̄tum manus capiat ĩ aceti heminis tribus. Ad
uulnus illinitur eadem cum aceto: aut si tolerari nō possit ex ficu uel aq̄. Polemonia
bibitur ex uino. Betonicæ drachma in oxymelitis cyathis tribus. Aristolochia contra
serpentes. Argemonia. vii. diebus in cibo sumpta lyenem consumare dicitur. Agaricū
ĩ aceto mulso obolis duobus. Nymphea heracliæ radix in uino pota & ipsa cōsumit.
Cissanthemus drachma bis die sumpta ĩ uini albi cyathis duobus per dies. xl. lyenem
dicitur paulatim emittere per urinā. Prodest & hysopum cū ficu decoctū. Lōchitidis
radix decocta priusq̄ semē emittat. Peucedani quoq; radix decocta & lyeni & renibus.
Lyen acoro poto consumitur. Præcordiis & ilibus utilissimæ radices. Climeni semen
potum diebus. xxx. pondere denarii in uino albo. Betonicæ farina ex melle et aceto
scyllite pota. Radix lonchitidis in aqua et teucrium illinitur. Item scordium cū cæra

agaricum cum farina fœnogræci uesicæ malis: contraq; calculos grauiſſis cruciatibus
ut diximus:auxilio eſt. Polemonia ex uino pota:item agaricum. Plantago radice uel
foliis potis ex paſſo. Et betonica ut in iocinere diximus. Item ramici pota atq; illita.
Eadem ad ſtrangurias efficaciſſima. Ad calculos quidam betonicam & uerbenacam &
millefolium æquis portionibus ex aqua pro ſingulari remedio bibere ſuadét. Stran-
gurias diſcutere & dictamnũ certum eſt. Item quinquefolium decoctum ad tertias ĩ
uino ictericis dari atq; illini utiliſſimum eſt. Xiphii quoq; radix ſuperior urinam ciet
infantibus. Enterocœlicis datur ex aqua:& illinitur uesicæ uitiis. Peucedani ſuccus
infãtium ramici:et umbilicis eminentibus pſyllion illinitur. Vrinã cient anagallides:
achoriq; radicis decoctum:uel ipſa trita potaq;.& omnia ueſicæ uitia ſanat.& calcu-
los herba et radix cotelydonis. Itemq; genitalium inflammationem pari pondere: et
caulis et ſeminis & myrrhæ. Ebulũ tenerũ cum foliis tritum ex uino potũ calculos
pellit. Impoſitum teſtes ſanat. Erigeron quoq; cũ farina thuris & uino dulci:teſtiũ
inflammationes ſanat. Symphyti radix illita enterocelas cohibet:& genitaliũ nomas
hypociſthis alba. Artemiſia quoq; dat̃ contra calculos ex uino dulci:& ad ſtranguriã.
Dolores ueſicæ ſedat ex uino nympheæ heracliæ radix. Eadẽ uis crethmo ab Hippo-
crate admodum laudata. Eſt autem inter eas quæ eduntur ſilueſtrium herbarꝝ. Hãcq;
certe apud Callimachũ apponit ruſtica illa hecale. Species quæ elatæ hortẽſis. Caulis
palmum unum altus. Semen feruens:odoratum ceu libanotidis:rotundum. Siccatũ
rumpitur. Habet ĩtus nucleum candidum:quem aliqui cachryn uocant:folio pĩgui:
albicante:ueluti oliuæ:craſſiore:& ſalſo guſtu. radices digiti craſſitudĩe tres aut q̃ttu-
or. Naſcitur in maritimis petroſis. Eſtur crudũ coctumue cum olere odorati ſaporis
& iucundi. Seruatur etiam in muria:præcipueque eius uſus ad ſtranguriam folio uel
caule aut radice ex uino. Colorem quoque corporis gratiorem facit. Verum largior
quoq; inflationes. Aluum ſoluit decocto. Vrinamq;:& a renibus dolorem trahit. Sic
& alcmeæ ſiccæ farina in uino pota ſtranguriam tollit:efficacius addito dauco. Lyeni
quoq; utilis. Aduerſus ſerpentes bibitur. Iumẽtis quoq; in pituita aut ſtrãguria hor-
deo inſpſa ſuccurrit. Anthyllion eſt lenti ſimillima:quæ in uino pota ueſicas uitiis
liberat. Sãguinẽ ſiſtit. Altera eſt anthylis chamæpityos ſimilis:flore purpureo:odoris
grauis:radice ĩtubi:uel magis cepe:ſimilis porculacæ:nigriore radice:ſed ĩutili:naſcẽs
in littoribus arenoſis:guſtu amara. In uino cũ aſparagi radice ueſicæ plurimũ ꝓdeſt.
Eadẽ præſtat hypericon:quã alii chamæpityn:alii corycon appellant:oleraceo frutice:
tenui:cubitali:rubente:folio rutæ:odore acri:ſemine ſiliquæ:nigro:matureſcente cũ
hordeo. Natura ſemini ſpiſſandi. Aluum ſiſtit. Vrinã cit. Ad calculos ueſicæ cũ uino
bibitur. Eſt aliud hypericon:quod alii charõ appellãt:folio tamarici:& ſub ea naſcit̃:
ſed pinguioribus foliis:& minus rubentibus:odoratum:palmo altius:leniter ſuaue:
aculeatũ. Vis ſemini excalfactoria:& ideo ĩflationẽ facit enterocœlicis:ſed ſtomacho
nõ inutile:præcipue ad ſtranguriam ſi exulcerata nõ ſit ueſica. Medetur & pleureticis
ex uino potum. Veſicæ autem callitrichon trita ſimilis cumino medet̃ et data ex uino
albo. Verbenaca quoq; foliis decocta ad tertias. uel radix eius e mulſo calido calculos
eiicit. Itemq; perpreſſa:quæ arretii & ĩ illyrico naſcit̃:in aqua decocta e tribus hemĩs
ad unum & pota. Trifolium ex uino ſumptum:& chryſanthemũ primum. Anthemũ
quoq; calculos eiicit:paruis e radice foliis quinis caulibus longis duobus flore roſeo.
radices tritæ per ſe:uel lauer crudũ. Silaus naſcitur glareoſis & pennibus riuis:cubi-
talis:apii ſimilitudine. Coquit̃ ut olus acidum:magna utilitate ueſicæ. Quæ ſi ſcabiẽ
ſentiat:panacis radice ſanatur. aliter ĩutilis ueſicis. Calculos pellit malum erraticum
radicis libra in uini cõgio decocta ad dimidias. Inde heminæ ſumuntur per triduum.
Reliquum ex uino cũ zio:& urtica marina:et daucum:et plantaginis ſemen ex uino.
Et herba fuluiana trita ex uino:quæ et nomẽ inuẽtoris habet nota tractãtibus urinas
cit. Scordion teſtium tumores ſedat. Hyoſcyamum genitalibus medetur. Peucedani

ſuccus ex melle et ſemen ſtrāguriæ. Agaricū obolis tribus in uini ueteris cyatho uno. Trifolii radix drachmis duabus in uino: dauci una drachma uel ſeminis. Iſchiadici et ſemīe et foliis erythridani tritis ſanantur panace pota. et īfricata polemonia. ariſtolochiæ decoctæ foliis. Agarico quidem et neruus qui platys appellatur: atque humeroꝝ dolor ſanatur obolis tribus ī uini ueteris cyatho uno poto. Quīquefolium iſchiadicis & bibitur & imponitur. Item ſcamonia decocta cum hordei farina. Semen hyperici utriuſq; bibitur ex uino. Sedis uitia & attritus celerrime ſanat plātago. Cōdylomata uero quinquefolium. Sedem cōuerſam cyclamini radix ex aceto. Anagallides cærulea procidentia ſedis retro agit. E diuerſo rubens proritat. Cotelydon condylomata et hæmorrhoidas mire curat. Teſtium tumores acori radix decocta in uino tritaq; et illita. Intertrigines negat fieri Cato abſinthium ponticum ſecum habentibus.

DE Pulegio & argemone. Cap. x.

ALii adiiciunt et pulegium quod ieiunus quis legerit: ſi poſt ſe alliget. Inguinis dolores ꝓhibet aut ſedat cœptos inguinaria: quā quidā argemonē uocāt: paſſim in uepribus naſcens. Vt proſit inguinibus in manu tantum habenda eſt. Panos ſanat panaces cum melle. Plantago cum ſale. Quīquefolium. Perſolatæ radix ut ī ſtrumis. Item damaſonium. Verbaſcū cum ſua radice tuſum uino aſperſum: folioq; īuolutū: & ita in cinere calfactum: ut imponatur calidum. Expertique affirmauere plurimum remedium eſſe: ſi uirgo imponat nuda ieiuna ieiuno: & manu ſupina tangens dicat: Negat Apollo peſtem poſſe creſcere: quā nuda uirgo reſtinguat. atq; ita retorſa manu ter dicat. totienſque deſpuant ambo. Medetur & radix mandragoræ ex aqua: radicis ſcamoniæ decoctum cum melle. Sideritis cum adipe ueteri: uel chryſippea cum ficis pinguibus: quæ hoc ab inuentore habet nomē.

DE Nymphea & abſtinentia & appetentia ueneris: & de ſatyrio erythrococco: et crategi et ſideriti. Capitulum. xi.

VEnerem in totum adimit (ut diximus) nymphea heraclia: eadem ſemel pota ī. xl. dies. Inſomnia quoq; ueneris a ieiuno pota & in cibo ſūpta. Illita quoq; radix genitalibus inhibet non ſolum uenerem: ſed affluentiam genituræ: ob id corpus alere uocēq; dicitur. Appetentiam ueneris facit radix e xiphio ſuperior data potu in uino. Item quā cremnon agrion appellant. Et orminos agrios cum polenta contritus. Sed inter pauca mirabilis eſt orchis herba: ſiue ſarapias: foliis porri: caule palmeo: flore purpureo: gemina radice teſticulis ſimili: ita ut maior: ſiue (ut aliqui dicunt) tenuior: ex aqua pota excitet libidinem: minor ſiue mollior e lacte caprino inhibeat. Quidam folio ſcyllæ eſſe dicunt leuiori ac minori: caule ſpinoſo. Eiuſq; radices ſanant oris ulcera: thoracis pituitas. aluum ſiſtūt e uino potæ. Concitatricē uim habet ſatyrion. Duo eius genera: una longioribus foliis q̃ oleæ: caule quattuor digitorū: flore purpureo: radice gemina ad formam hominis teſtium alternis annis ītumeſcēte ac reſidēte. Altera ſatyrion orchis cognominatur: et fœmina eſſe creditur. Diſtinguitur īternodiis et ramoſiore frutice: radice faſcinis utili. Naſcit᷑ fere iuxta mare. Hæc tumores & uitia ꝑtium earum erūpentia cum polenta illita ſedat: uel ꝑ ſe trita. Superioris radix in lacte ouis colonice data: neruos intendit. Eadē ex aqua remittit. Græci ſatyrion: foliis lilii rubri minoribus et tribus nō amplius e terra exeuntibus tradunt: caule leui cubitali nudo: radice gemina. cuius inferior pars et maior mares gignit: ſuperior ac minor fœminas. Eſt et aliud genus ſatyrion: erythrococcon appellāt: ſemine uiticis: maiore: leui: duræ radicis: cortice rubro: intus album includitur: ſapore ſubdulci. Fert᷑ ī mōtoſis inueniri. Venerem etiam ſi omnino manu teneatur radix ſtimulat. Magis adeo ſi bibatur in uino auſtero. Arietibus quoq; et hircis ſegnioribus ī potu dari. Et a ſarmatis equis ob aſſiduum laborem pigrioribus in coitu: quod uitium proſedamū uocant. Vim eius reſtinguit aqua mulſa aut lactuca ſūpta. In totum quidem græci cū concitationem hanc uolunt ſignificare: ſatyrion appellant. Sic et crategin cognominantes

Lib

ꝯ podogram remedia

& teliconon:quarum ſemen teſtium ſimile eſt. Tithymalli quoque ramoꝝ medullã habentes:ad uenerem proniores fieri dicuntur. Prodigioſa ſunt quæ circa hoc tradit Theophraſtus auctor alioqn grauis:ſeptuageno coitu durare libidinẽ cõtactu herbæ cuiuſdã:cuius nomẽ ſpeciemq; nõ poſuit. Sideritis adalligata uarices minuit et ſine dolore præſtat. Podagræ morbus rarior ſolebat eſſe nõ mõ patrum auoꝝq; memoria: uerum etiã noſtra. Peregrinus et ipſe. Nam ſi italiæ fuiſſet antiquitus:latinũ nomẽ ĩueniſſet. Inſanabilis nõ eſt credendus. quippe quoniam in multis & ſponte deſinit: & in pluribus curatur. Medẽtur panacis radices cum uua paſſa:ſuccus hyoſcyami cũ farina:uel ſemen ſcordion ex aceto. Iberis uti dictum eſt. Verbenaca cũ axũgia trita. cyclamini radix:cuius decoctum & pernionibus prodeſt. Podagras refrigerat radix e xiphio. Semẽ e pſyllio. Cicuta cum lythargyrio aut axungia. Aizoum in primo ĩpetu podagræ rubentis hoc eſt calidæ. Vtrilibet uero conuenit erigeron cum axungia. Plã‑taginis folia trita addito ſale modico. Argemõia tuſa ex melle. Medetur & uerbenaca illita:aut ſi pedes macerentur in eius decocto. Eſt et lappago ſimilis anagallidi niſi eſſet ramoſior ac pluribus foliis:aſpera:rugoſa:aſpioris ſucci:grauis odoris. quæ talis ẽ mollugo uocatur. Similis & aſperioribus foliis aſparago. Supioris ſuccus expreſſus põdere. xi. denariorum in uini cyathis duobus quotidie ſumitur. Præcipue uero libe‑rat eo malo phycoſthalaſſion: id eſt fucus marinus lactucæ ſimilis:qui conchyliis ſubſternitur:nõ podagræ modo:ſed omnibus articulorum morbis impoſitus priuſq̃ exareſiat. Tria autem genera eius. Latum. Et alterum longius:quadantenus rubens. Tertium criſpis foliis:quo in creta ueſtes tinguntur. omnia eiuſdem uſus. Nicander eam & aduerſus ſerpentes in uino dedit. Salutare eſt & ſemẽ eius herbæ:quã pſylliõ appellauimus:madefactum aqua admixtis in heminam ſeminis reſinæ colophoniæ coclearibus duobus:thuris uno. Laudantur & mãdragoræ folia cum polenta tuſa.

Medicinæ generales de pedibus:talis:articulis:neruis:& remedia contra morbos:q totum corpus occupant:& de myrtido:& uigiliis:& paralyſi:& de febribus frigidis: & febre iumẽtorum:& freneticis:& chameacta:& aizoo:& igne ſacro. Cap. xii.

Alis uero tumẽtibus limus aquaticus cum oleo ſubactus mire pdeſt. Articulis ſuccus e centaurio minore. Idem neruis utiliſſimus:item centaurium. Betonica neruis diſcurrẽtibus per ſcapulas humeris:ſpinæ:lumbis:pota ut ĩ iocinere. Articulis quinquefolium impoſitum. Mandragoræ folia cum polenta. uel radix recens tuſa cũ cucumere ſilueſtri:uel decocta in aqua. Cubitorum ac pedum rimis polypodii radix. Articulis ſuccus hyoſcyami cum axungia. Amomi ſuccus cum decocto. Itẽ cẽtũculus decocta:uel muſcus recẽs ex aqua obligatus donec inareſcat. Item lappæ boariæ radix e uino pota. Cyclaminos decocta in aqua perniunculos curat:omniaque alia frigoris uitia. Perniunculos curat & cotelydon cum axungia. folia ex batrachio. epithymi ſuc‑cus. Clauos pedum extrahit ladanum cum caſtoreo. Verbenaca ex uino. Nunc pactis malis:quæ mẽbratim ſentiunt:dicemus de iis:quæ totis corporibus graſſãt. Remedia autem hæc communia inuenio. Ante omnes pota dodecatheũ de qua diximus. Deĩde panacis omnium generum radices peculiariter lõginquis morbis. Et ſemẽ ĩteraneoꝝ uitiis. Ad omnes uero corporis dolores ſuccum e ſcordio. Item betonicæ:quæ pota co‑lorem plumbeum corporis priuatim emendat:gratioremq; reducit. Geranion aliqui myrrhin:alii myrtida appellãt. Similis eſt cicutæ foliis minutioribus & caule breuiori rotundo:ſaporis et odoris iucundi. Noſtri ſic eam tradunt. Græci foliis cãdidioribus paulo q̃ maluæ:caulibus tenuioribus & piloſis ramoſam ex ĩteruallis binum palmoꝝ & in iis foliis:inter quæ in cacuminibus capitula ſunt gruum. Alterum genus foliis anemones:diuiſuris longioribus:radice mali modo rotunda:dulci:reficientibus ſe ab imbecillitate utiliſſima:& fere talis uera eſt. Bibitur contra phthiſin drachma in uini cyathis tribus bis die. Item cõtra inflatiões. quæ & cruda idem præſtat. Succus radicis auribus medetur. Opiſthotonicis ſemẽ drachmis quattuor cũ pipere & myrrha potũ

phthisin sanat. & plātagīs succus: si bibat᷑. & ipsa decocta ī uino cū sale et oleo a sōno
matutino refrigerat. Eadē dat᷑ iis: quos atrophos uocant: interpositis diebus. Betonica
phthisicis eligmate cum melle fabæ magnitudine. Agaricum potum duobus obolis ī
passo uel dauco cum centaurio maiore in uino. Phagedenis: quod nomen sine modo
esurientiū ē: et alias ulcerum: tithymalli medentur cum sesamis sumpti. Inter mala
uniuersi corporis uigiliæ sūt plerisq;. Harum remedio mōstratur panaces: clymenos:
aristolochia: et odore et puncto capite. Ayzoum siue sedum si īuolutum pāno nigro
ignorātis puluino subiiciatur. Et onothera siue onear hilaritatem afferunt in uino.
Amygdalino est folio: flore rosaceo: fruticosa: longa radice: & cū siccata ē uinū olēte.
Hæc in potu data feras quoq; mitigat. Cruditates: quæ nauseam faciunt: digerit beto-
nica. Eadem pota a cœna concoctionem facit in oxymelitis cyathis tribus drachmæ
pondere & crapulā discutit. Item agaricum post cibos in aqua calida potū. Paralysin
betonica sanare dicitur. Item iberis ut dictum est. Eadem & torpētibus mēbris ꝓdest.
Item argemonia omniaq; quæ periclitentur secari discutiendo. Comitiales sanantur
panacis: quam heracleam diximus: radice pota cum coagulo uituli marini: ita ut sint
panacis tres partes. Plantago pota. Betonica in oxymelitis drachma: uel agarici obolis
tribus. Folia quinquefolii ex aqua. Sanat et archezostis: sed cum amineo pota. Sanat
& bacaris radix arida in puluerem contrita cyathis tribus cum coriandro ī aq̄ calida.
Et centunculus trita in aceto aut melle aut in aqua calida. Verbenaca ex uino pota.
Hysopi baccæ ternæ cōtritæ & in aqua potæ diebus sedecim. Peucedanum cū coagulo
uituli marini æquis portionibus potum. Quinquefolii contrita folia ex uino sumpta
diebus. xxx. in betonicæ farinæ pōdo denariorum. xiii. cū aceti scyllitici cyatho mellis
attici uncia. Scamonium obolis duobus cum castorei drachmis quattuor. Febres fri-
gidas leuiores facit agaricum potum in calida aqua. Tertianas sideritis cum oleo. Itē
ladanum: quod in segetibus nascitur: contusū. Plantago ex aqua mulsa duabus horis
āte accessionem pota binis drachmis. Vel succus radicis madefactæ uel tusæ. Vel ipsa
radix trita in aqua ferro calfacta. Quidamq; ternas radices in tribus cyathis aquæ de-
dere. Iidem in quartanis quaternas fecerunt. Buglosso inarescente siquis medullam
e caule eximat: dicatq; ad quem liberādum febre id faciat: & alliget ei. vii. folia ante
accessionem: aiunt a febre liberari. Itemq; betonicæ drachmā in aquæ mulsa cyathis
tribus uel agaricum: maxime in iis febribus: quæ cum horrore ueniunt. Quinquefolii
folia quidam terna tertianis dedere: quaterna quartanis: plura cæteris. aliis omnibus
obolis tribus cum pipere ex aqua mulsa. Verbenaca quidem & iumentorum febribus
in uino medetur. Sed in tertianis a tertio geniculo incisa: quartanis a quarto. Bibitur
& semen hyperici utriusq; in q̄rtanis & horroribus betonicæ farina: quæ ōes horrores
coercet. Item panaces adeo excalfactoria natura: ut per niuem ituris bibere id ac pūgi
eo præcipiant. Et aristolochia perfrictionibus resistit. Phreneticos somnus sanat: qui
contingit peucedano ex aceto capiti infuso anagallidum succo. E diuerso lethargicos
excitari labor est. Hoc præstat euphorbium (ut perhibēt) ex aceto naribus tactis peuce-
dani succo. Cōtra insanias betonica bibitur. Carbunculos rumpit panaces. Sanat be-
tonicæ farina ex aq̄ aut brassica cū thure frequēti potu calidæ: uel e carbone ī cōspectu
extincto fauilla digito sublata et illita: uel plātago tusa. Tithymallus characites hy-
dropicos sanat. panaces. plātago in cibo: cum prius panem siccum commederint sine
potu. Betonica drachmis duabus in duobus cyathis uini aut mulsi. Vel agaricum: uel
semen lonchitidis duabus lingulis ex aqua potum. Psyllium ex uino. Anagallidum
succus. Cotelydonis radix ex mulso. Ebuli recentis radix excussa tantum nec colluta
q̄tum duo digiti comprehendāt: ex uini ueteris calidi hemina. Trifolii radix drachmis
duabus in uino. Tithymallū: platyphyllon cognomine. Semen hyperici: quod charos
appellatur. Actæ quā quidam esse ebulū putant radice contrita in uini cyathis tribus
si febris absit: uel semine ex uino nigro. Itē uerbenaca fasciculo manus plenæ decocta

ĩ aqua ad dimidias. Præcipue tamen chameactæ ſuccus aptiſſimus credit᷑. Eruptiões pituitaſq; emendat plantago. Cyclamini radix cũ melle. Ebuli folia cõtrita & e uetere uino impoſita etiam boam ſanant: ideſt rubẽtes papulas. Pruriginem ſuccus ſtrychni illitus. Igni ſacro medetur ayzoum. Folia trita cicutæ. Mãdragoræ radix. Siccat᷑ ĩ aere ut cucumis: primoq; ſuper muſtum ſuſpenditur: mox in fumo. dein tundit᷑ in uino: aut aceto. Prodeſt & uino myrteo fouere: mentæ ſextãs: uiui ſulphuris uncia ex aceto ſimul trita: fuligo ex aceto. Ignis ſacri plura ſunt genera. Inter quæ medium hominẽ ambiens qui zoſter appellatur. & enecat: ſi cinxerit. Medetur plãtago cũ creta cymolia. & periſtereos ꝑ ſe. Radix perſolatæ. Aliis quæ ſerpũt cotelydonis radix cũ mulſo. Ayzoum. Succus linozoſtis ex aceto

Ad eluxata membra: & contra morbum regium: & contra furunculos: & fiſtulas: & ĩflationes & ãbuſtionẽ: & cõtra alios morbos ad neruos & ſãguinẽ. Cap. xiii.

Radix polypodii illita luxatis medetur. Dolorẽq; & tumores tollũt ſemẽ pſyllii. Folia plantaginis tuſa: ſale modico addito. Verbaſci ſemen ex uino decoctũ & contritum. Cicuta cum axungia. Folia ephemeris tuberibus atq; tumoribus. Illinũt᷑q; etiã dum diſcuti poſſunt. Morbum regium in oculis præcipue. mirari eſt tenuitatem illã denſitatemq; tunicularũ felle ſubeunte. Hippocrates a ſeptimo die in febre mortiferum ſignum eſſe docuit. Nos ſcimus uixiſſe aliquos etiã ab hac deſperatione. Fit uero & circa febres. ĩpugnant᷑q; centaurio maiore ut diximus poto. Betonica: agarici obolis tribus ex uini ueteris cyatho. Item uerbenacæ folio obolis tribus ex uini calidi hemina quatriduo. Sed celerrime quinquefolii ſuccus medetur tribus cyathis potus cum ſale & melle. Cyclamini radix drachmis tribus bibitur in loco calido: & a ꝑfrictionibus tuto. ſudores enim felleos mouet. Folia tuſſilaginis ex aqua. Semẽ linozoſtis utriuſq; inſperſum potioni: uel cum abſinthio aut cicere decoctum. Hyſopi baccæ cũ aq̃ potæ. Lichen herba ſi cum ſumitur: cætero olere abſtineatur. Polytrix ĩ uino data. Struthion in mulſo. Paſſim & in quacunq; parte ac maximo incommodo naſcũtur: qui furunculi uocantur: mortiferum aliq̃ndo malum confectis corporibus. Remedio ſunt pygnocomi folia trita cum polenta: ſi nundum caput fecerĩt. Diſcutiũt & folia ephedri illita. Fiſtulæ quoq; in omni parte ſerpunt: medicorum uitio maleſectis corporibus. Auxilio eſt centaurium minus: collyriis cum melle decocto additis. Plãtagĩs ſuccus infuſus. Quinquefolium cum ſale et melle. Ladanũ cum caſtoreo. Cotelydon cum medulla ceruina calefacta impoſita. Verbaſci radicis medulla collyrii tenuitate ĩ fiſtulã addit᷑. Vel ariſtolochiæ radix. Vel ſuccus tithymalli. Collectiões ĩflãmatiõeſq; ſanãt argemoniæ folia illita. Duricias & collectiões õẽs uerbenaca uel q̃nquefolium: decoctumq; in aceto uerbaſci folia uel radix. Hyſopum e uino impoſitũ. Acori radix decocto eius herbæ fouentibus. Ayzoũ. Itẽ quæ cõtuſa ſĩt: duriciaſq; & ſinus corporis & tela omnia infixa corpori extrahunt. Folia tuſſilaginis. Daucum. Semen leõtopodi tritum in aqua cum polenta. Suppuratiõibus imponuntur pygnocomi folia trita cũ polenta: uel ſemen. Item orchis. Vitia quæ ſunt in oſſibus ſatyrii radice ĩpoſita efficaciſſime ſanari dicuntur. Nomæ et collectiões omnes fuco maris priuſq̃ ĩareſcat. Et alcmeæ radix collectiones diſcutit. Ambuſta ſanãtur plãtagine arctio: ita ut cicatrix fallat. Folia eius in aqua decocta & cõtrita illinuntur. Radices cyclamini cum ayzoo. Herba ipſa hyperici: quod coriſſum appellauimus. Neruis & articulis cõuẽit plãtago trita cũ ſale. Argemonia tuſa ex melle. Peucedani ſucco perungũtur ſpaſtici: tetanici. Neruoꝝ duriciæ egilopi ſucco. Doloribus erigerõ ex aceto illinitur. Epithymo ſpaſticis & opiſthotonicis perungi. ſemine hyperici: quod charos uocatur. Idemque bibere prodeſt. Phrimon dicitur etiã abſciſſos ſanare neruos ſi confeſtĩ imponatur trita uel manſa. Spaſticis tremulis opiſthotonicis alcmeæ radix bibitur ex aqua mulſa. Sic et rigores excalfacit. Sãguinis profluuium ſiſtit herbæ peoniæ ſemen rubrum. Eadem et in radice uis. Cylcaminos uero ſi ore ſãguis reiiciatur: ſiue e naribus: ſiue aluo fluat:

ſiue fœminarũ utero. Item lyſimachia pota uel illita: uel naribus indita. Itẽ plantagis ſemen. Quinquefolium potum & illitum. Cicutæ ſemen in nares ſi inde fluat tritum ex aqua & ĩditũ. Aizoum. Aſtragali radix ſiſtit. Et iſchemon. Et achillea.

DE Herba equiſeto: & ſtephanomeli: & eriſitale: & cõtra uermes. Cap. xiiii.

EQuiſetum hippuris a græcis dicta & in pratis naſcẽs: uituperata a nobis. Eſt aũt puluis terræ equinæ ſetæ ſimilis. lyenis curſorum extinguit decocta fictili nouo ad tertias q̃tum uas capiat: & per triduum heminis pota. unctis eſculentis ante diem unum interdicitur. Græcorum uaria circa hãc opinio. Alii pini foliis ſimilẽ nigricãtẽ eodem nomine appellant: uim eius ammirabilem tradentes: ꝙ etiam ſanguĩs ꝓfluuia uel tacto eo tantum homine ſiſtat. Alii hippurin: alii ephedron: alii anabaſin uocãt. traduntq; iuxta arbores naſci & ſcandentem eas dependere comis iũceis multis nigris ut eſt equorum cauda geniculatis ramis: folia habere pauca: tenuia: exigua: ſemen rotundum ſimile coriandro: radice lignoſa: naſci in ãbuſtis maxime. Vis eius ſpiſſare corpora. Succus ſanguinem e naribus fluentem incluſus ſiſtit. Item aluum. Medetur dyſentericis in uino dulci potus cyathis tribus. Vrinã cit. Tuſſim orthopnoeã ſanat. Item rupta: & quæ ſerpunt. Inteſtinis & ueſicæ folia bibuntur. Entherocelen cohibet. Faciũt & aliam hippurin breuioribus & mollioribus caulibus cãdidioribuſq;: pq̃utilẽ iſchiadicis: & uulneribus ex aceto impoſitam: propter ſanguinẽ ſiſtẽdũ. Et nymphea trita plagis imponitur. Peucedanum cum ſemine cupreſſi bibitur: ſi ſãguis ꝑ os redditus eſt: fluitq; ab infernis. Syderitis tantam uim habet: ut q̃uis recenti gladiatoris uulneri illigata: ſãguinem claudat. Quod facit & ferulæ cinis uel carbo. Fungus uero etiã efficacius qui ſecundum radicem eius naſcitur. Per nares autem fluenti & cicutæ ſemen tritũ ex aqua: ĩditũq; efficax habetur. Itẽ ſtephanomelis ex aq̃. Betonicæ farina e lacte caprino pota ſiſtit ex ubere fluentem. Plantagoq; cõtuſa. Eiuſdẽ ſuccus uomẽtibus ſanguinem datur. Ad erraticum autem radix perſolatæ cũ axungia uetere illita. Potatur a ruptis conuulſiſq; et ex alto deiectis centaurium maius. Gentianæ radix trita uel decocta: uel ſuccus betonicæ. Et hoc amplius addo: iocineris aut lateris cõtortionibus: panaces ſcordion ariſtolochia pota cum agarico. Itẽ contuſis et euerſis potũ duobus obolis in mulſi cyathis tribus. Aut ſi febris ſit: in aqua mulſa uerbaſcũ: cuius flos ſimilis auro ẽ. Acori radix. Ayzoum omne. Sed e maiori ſuccus efficaciſſiẽ. Item ſymphyti radices: uel decoctum. Daucũ crudũ. Eryſithales ẽ flore luteo foliis achãti. Bibitur e uino. Item chamerops: & in ſorbitiones irio uel plantago omnibus modis. Item phthiriaſi: quo Sylla dictator cõſumptus eſt. Naſcuntur quoque in ſanguine ipſo hominis animalia exeſura corpus. Reſiſtitur uuæ taminiæ ſucco: aut ueratri cum oleo pũctis corporibus. Taminia quidẽ in aceto decocta: etiã ueſtes eo tedio liberat.

DE Vlceribus: et ad plagas: et de polycnemo. Cap. xv.

VLcera multorũ ſunt generꝝ: ac multis modis curantur. Panacis omniũ generũ radix ex uino calido illinitur manãtibus. Siccat priuatĩ quã chironiã diximus. Cum melle trita tubera aperit: ulceribuſq; quæ ſerpunt. Deploratis auxilio eſt cũ æris flore uino temperata omnibus modis uel flore uel ſemine uel radice. Eadẽ cũ polenta uetuſtis uulneribus prodeſt. Heraclion quoq; ſidereon. Apollinaris. Pſyllium. Tragacantha. Scordotis cũ melle purgat. Farina eius carnes excreſcẽtes per ſe ĩſpſa cõſumit. Polemonia ulcera: quæ cacoethe uocãt: ſanat. Centaurium maius ĩſperſum uel illitũ. Item minoris coma decocta uel trita: uetera quoque ulcera purgat et ꝑſanat. Folliculi climeni recentibus plagis imponuntur. Illinitur autẽ gentiana ulceribus quæ ſerpũt: radice tuſa uel decocta in aq̃ ad mellis craſſitudinẽ: uel ſucco uulneribus. Ex ea factũ lichium. Lyſimachia recentibus plagis medetur. Plantago omnium generꝝ ulceribus: peculiariter fœminarum ſenum et infantium: igne mollita melior. et cũ cæroto craſſa ulcerũ labra purgat. Nomas ſiſtit. Et tritã ſuis foliis integere oportet. Suppuratiões: collectiones: ſinus ulcerũ. Chelidonia quoq; ſiccantur ulcera: adeo ut etiã pro ſpodio

utantur. Eadem iam deſperatis cum axungia imponitur. Dictamnum pota ſagittas pellit: et alia tela extrahit illita. Bibitur ex aquæ cyatho foliorũ obolo. Proxime pſeudodictamnum. Vtraq; etiã ſuppurationes diſcutit. Ariſtolochia quoq; putrida ulcera exeſt. Sordida expurgat cum melle. Vermeſq; extrahit: itẽq; clauos ĩ ulceribus natos. Et infixa corpori omnia: præcipue ſagittas et oſſa fracta cum reſina. Caua uero ulcera explet per ſe. Et cum iride recentia uulnera ex aceto. Vetera ulcera uerbenaca quĩquefolium cum ſale et melle. Radices perſolatæ uulneribus ferro illatis recentibus imponuntur: folia ueteribus. Cum axungia utraque: & ſuo folio operitur. Damaſonium autẽ et ĩ ſtruma. Folia uerbaſci ex aceto aut uino. Periſtereos ad omnia genera uel calloſorum putreſcentiumque ulcerum facit. Manantia nympheæ heracliæ radix ſanat. Item cyclamini radix: uel per ſe: uel ex aceto: & cũ melle. Eadem & contra ſteatomata efficax: ſicut ad ulcera manantia hyſopum. Item peucedanum. cui ad recẽtia uulnera tanta uis eſt: ut ſaniem oſſibus extrahat. Præſtant hoc & anagallides. cohibẽtq; quas uocãt nomas: & rheumatiſmos. Vtiles & recẽtibus plagis: ſed præcipue ſenũ corpori. Cum ceroto apoſtemata: & ulcera tetra folia mandragoræ recentia. Radix uulnera cũ melle aut oleo. Cicuta conſiligini mixta mero. Aizoum herpetas quoque et nomas ac putreſcentia: ſicut erigeron uermioſa. Recentia autẽ uulnera aſtragali radix: & uetera quoq; ulcera purgat hypociſthis utraque. Leontopodii ſemen tritum in aqua et cum polenta illitum ſpicula ſagittariorum extrahit. Item pycnocomi ſemen: tithymallus. Characites ſucco grangrenas phagedenas putria: uel decocto ramorum cum polẽta et oleo. Orchis radices. Hoc amplius & cacoethe ex aceto cum melle ſiccæ & recentes. Per ſe uulnera onothera efferentia ſeſe ſanat. Scythæ uulnera ſcythicæ curãt. Ad carcinomata argemonia ex melle efficaciſſima eſt. Vulneribus perſonatis aſphodeli radix decocta ut diximus: trita cum polenta et illita. Quibuſcunq; uero apollinaris. Aſtragali radix in puluerem trita humidis ulceribus prodeſt. Item callitrix decocta ĩ aq̃. Priuatĩ uero iis quæ calciamẽto facta ſint: uerbenaca. Necnon & lyſimachia cõtrita. Ac nymphea arida ĩfricata. Polytrix ĩueteratis iiſdẽ utilior. Polycnemõ cunilæ bubulæ ſimils ẽ ſemine pulegii ſurculoſa multis geniculis corymbo odorata acri et dulci odore: quæ ferro factis uulneribus commanducata imponitur. quinto die ſoluitur. Symphyton ad cicatricem celerrime perducit. Item ſyderitis. Hæc ĩponitur ex melle. Verbaſci ſeĩe ac foliis ex uino decoctis ac tritis omnia corpori infixa extrahuntur. Item mãdragoræ foliis cum polenta. Cyclamini radicibus cum melle. Triſaginis folia in oleo contrita maxime adhibentur ulceribus: quæ ſerpunt. Et alga in melle trita. Betonica ad carcinomata. Et melandria: ac ueteres addito ſale. Verrucas tollit argemonia ex aceto uel batrachii radix: quæ & ungues ſcabros aufert. Linozoſtidis utriuſque folia uel ſuccus illitus. Tithymalli omnes genera uerrucarum omnium. Item omnia pterygia: uaroſq; tollunt. Cicatrices cum elegantia ad colorem reducit ladanum.

DE Plurimis expimentis ad inficiendos capillos: & partus eiiciẽdos et cõtinẽdos: & aliarum remedia. Capitulum. xvi.

ARtemiſiam: & eleliſphacũ alligatas qui habet uiator: negatur laſſitudinẽ ſẽtire. Mulieribus morbis medetur maxime in uniuerſum peoniæ herbæ ſemẽ nigrũ ex aqua mulſa. Eadem & in radice uis. Menſes cit. Panacis ſemen cũ abſĩthio menſes & ſudores. Scordotis potu & illitu. Betonica drachma in uiuo cyathis tribus bibitur contra omnia uuluarum uitia. Aut quæ a partu fiunt. Menſes nimios ſiſtit achillea impoſita: & decoctum eius inſidentibus. Mammis imponitur hyoſcyami ſemen ex uino. Loti radix ex cataplaſmate. Et mammis etiam chelidonia. Secundas morantes uel partus emortuos radices panacis appoſitæ extrahunt. Ipſum panacis ſemẽ e uino potum uuluas purgat: appoſitumque cum melle. Polemonia pota ex uino ſecundas pellit. Nidore purgat uuluas centaurii minoris ſuccus potus. fotuq; menſes cit. Item maioris radix in uuluæ doloribus iiſdem modis prodeſt. Deraſa uero & appoſita

extrahit partus emortuos. Plantago ĩponitur in lana in dolore uuluæ. In ſtrangulatu
bibitur. Sed præcipua dictamno uis eſt. Menſes cit. Partus emortuos uel tranſuerſos
eiicit. Bibitur ex aqua foliorum obolo: adeo ad hæc efficax: ut ne in cubiculum quidẽ
prægnantium inferatur. Nec potu tãtum: ſed & illitu & ſuffitu ualet. Proxime pſeu-
dodictamnum. Sed menſes cit cum mero decoctum pondere denarii. Pluribus tamẽ
molochis & ariſtolochia prodeſt. nam & menſes et ſecundas cit. Et emortuos partus
extrahit: mirrha et pipere additis pota uel ſubdita. Vuluas quoque procidẽtes ĩhibet
potu uel ſuffitu uel ſubiectu maxime tenuis. Strãgulatum ab iis menſiumque diffi-
cultatem agaricum tribus obolis tritũ in uini ueteris cyatho potum emendat. Periſte-
ros appoſita in adipe ſuillo recenti. Antirrinon cum roſaceo et melle. Item appoſita
nympheæ theſſalæ radix pota dolori medetur. In uino pota nigro profluuia inhibet.
E diuerſo ciet cyclamini radix pota et appoſita. Et ueſicæ inſidẽtium decocto medet̃.
Secundas pota ciſſanthemos pellit. Vuluam ſanat. Et xiphii radix ſuperior mẽſes cit
drachma ex aceto pota. Peucedanum ſtrangulatus uuluæ nidore uſtũ recreat. Menſes
aluoſq; præcipue pſylliũ drachma in cyathis tribus aquæ mulſæ. Semen quoq; man-
dragoræ potum uuluam purgat. Mẽſes cit ſuccus appoſitus: & emortuos partus. Ni-
mia rurſus profluuia ſiſtit ſemẽ cum uino & ſulphure. Alui ꝓfluuia ſiſtit & cõtrahit
batrachion potu: uel cibo ardens alias ut diximus cruda. Sed cocta cõmẽdatur ſale &
oleo & cymino. Daucum & menſes & ſecundas potũ facillime pellit. Ladanũ ſuffitu
corrigit uuluas. Dolori earum exulceratiſque imponitur. Emortua ſcamonium pellit
potum uel appoſitum. Menſes ciet hypericum: utrũq; appoſitum. Ante alia uero ut
Hippocrati uidetur eryſimon e uino ſeíe uel radice. Cortice trahit & ſecũdis ſuccurrit
& ſtrãgulatiõibus ex aq̃ pota. Itẽ radix e geranio peculiariter ſecũdis ĩflãmatiõibuſq;
uuluaꝝ conueniens. Purgat hippuris pota et appoſita uuluas. Polygonas pota mẽſes
cit. Et alcmeæ radix. Folia plantaginis pellũt. Item agaricũ ex aqua mulſa. Artemiſia
uuluæ medetur trita ex oleo irino aut fico aut cum myrrha appoſita. Eiuſdem radix
pota intantum purgat ut partus enectos extrahat. Menſes & ſecundas cit ramorum
decoctum inſidentibus: item folia pota drachma. Ad eadem omnia ꝓſunt uel ĩpoſita
uentri imo cum farina hordeacea. Acharon quoq; utile eſt interioribus fœminarum
morbis. Et coniza utraq;. Et cremnos. Et cantillides duæ uuluis utiliſſimæ. Tormini-
buſque: & ſecundarum more in uino potæ. Callitrix fotu locis medetur. Albugines in
capite tollit. Capillos inficit oleo trita. Geranion in uino albo potum. & hypociſthis ĩ
rubro ꝓfluuium ſiſtunt. Hyſopum ſuffocationes laxat. Radix uerbenacæ pota ex aq̃
ad omnia in partu aut ex partu mala præſtantiſſima eſt. Peucedano quidam miſcent
in uino nigro ſemen cupreſſi contritum. Nam ſemen pſyllii deferuefactum in aqua
cum intepuerit: epiphoras omnes uteri lenit. Symphyton tritũ in uino nigro euocat
menſes. Partus accelerat ſcordotis pota drachma ſucci in aqua mulſa cyathis q̃ttuor.
Dictamni folia præclare dantur ex aqua. Cõſtat unius oboli põdere: uel ſi mortui ſit
ĩ utero ĩfantes: ꝓtinus reddi ſine uexatiõe puerperæ. Similiter ꝓdeſt pſeudodictãnũ:
ſed tardius. Cyclaminos adalligata. Ciſſanthemos pota. Item betonicæ farina ex aqua
mulſa. Arſenogonon & thelygonon herbæ ſunt habentes uuas floribus oleæ ſimiles:
pallidiores tamen. Semen album: papaueris modo. Theligoni potu fœminam cõcipi
narrant. Arſenogonon ab ea ſemine oleæ nec alio diſtat. Huius potu mares generari
ꝓhibentur: ſi credimus: alii utrãq; ocimo ſimilem tradunt. Arſenogoni ſemen autem
geminum eſſe teſtibus ſimile. Mammarũ uitiis aizoũ: quod digitellũ appellauimus
unice medetur. Erigeron ex paſſo mammas uberiores facit. Sonchum in farre coctũ.
Quæ uero maſtos uocatur ĩdita pilos mammaꝝ e partu naſcentium & tineas aufert
in facie: aliaq; cutis uitia emendat. Gentiana nymphea heraclia illita cyclamini radix
maculas omnes. Caucaliæ grana mixta cæræ liquidæ extendunt cutẽ ĩ facie: erugãtq;.
Vitia omnia acori radix emẽdat. Capillum lyſimachia flauũ facit. Denigrat hypicõ:

Incipit liber

quod & oriston uocatur. Item ophryos herba: denticulato oleri similis: foliis duobus. Nigriciam dat & palæmonia in oleo decocta. Psilothrum nos quidē in muliebribus medicamētis tractamus: uerum etiam uiris in usu est. Efficacissimum autem habet archezostis. Itē tithymalli succo uel in sole cum oleo illito crebro: uel euulsis pilis. Quadrupedum scabiem sanat hysopū ex oleo fotum. Anginas peculiariter sideritis. Verum et reliqua genera herbarū reddamus.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VICESIMVS SEPTIMVS. PROOEMIVM.

Reliqua herbarum genera. Cap. i.

CRESCIT APVD ME CERTE TRACTATU ipso ammiratio antiquitatis. Quātoq; maior copia herbarum dicenda restat: tanto magis adorare priscorum in inueniendo curam: in tradēdo benignitatē subit. Nec dubie superata hoc mō posset uideri etiā rez̄ naturæ ipsius munificētia: si humani operis esset inuentio. Nūc uero deorū fuisse eam apparet: aut certe diuinam: etiam cū homo inuenerit. Eādemque omnium parentem genuisse hæc: & ostendisse: nullo uitæ miraculo maiore: si uerū fateri uolumus. Scythicā herbā a mæotidis paludibus et euphorbeam e monte atlāte: ultraq; Herculis columnas et ipso rerum naturæ defectu. Parte alia britānicā ex oceani insulis extra terras positis: itemq; æthiopidē ab exusto syderibus axe. Alias præterea aliunde: ultro citroq; humanæ saluti in toto orbe terrarum portare īmensa romanæ pacis maiestate non homines modo diuersis inter se terris gentibusq;: uerū etiam montes & excedentia in nubibus iuga pastusq; pecorum & herbas quoq; īuicē ostētāt. Aeternum quæso deorum sit munus istud. Adeo romanos uelut alterā lucē dedisse rebus humanis uidentur.

DE Aconito & panthera: quæ extinguitur aconito. Cap. ii.

SEd antiquorum curam diligentiamq; quis possit satis uenerari? cū cōstet ōium uenenorum ocissimum esse aconitum: & tactis quoque genitalibus fœminini sexus animalium eodem die inferre mortem. Hoc fuit uenenum quo interemptas dormiētes a Calfurnio Bestia uxores. M. Cecilius accusator obiecit. Hinc illa atrox pṓratio eius ī digito eas mortuas. Fabulæ narrauere e spumis cerberi canis extrahente ab inferis Hercule. Ideoq; apud heracleam ponticam ubi monstratur eius ad inferos aditus gigni. Hoc quoq; tamen in usus humanæ salutis uertere. Scorpionum ictibus aduersari experiendo aconitum datū ī uino calido. Ea est natura ut hominē occidat: nisi inuenerit quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur: uelut præsentius īuento solo. hæc pugna est cum uenenum in uisceribus repperit. Mirumq; exitialia p se ambo cum fuerint duo uenena in homine commoriuntur: ut homo supsit. Immo uero etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt: demonstrando quomodo uenenata quoq; ipsa sanantur. Torpescunt scorpiones aconiti tactu: stupentque pallētes & uinci se cōfitentur. Auxiliatur eis helleborum albū tactu resoluente. Ceditq; aconitū duobus malis suo & omnium. Quod siquis illa forte ab homine excogitari potuisse credit: ingrate deorum intelligit munera. Tangunt carnes aconito: necantq; gustatu earum pantheras: nisi hoc fieret repleturas illos situs. ob id quidam pardaliāches appellauere. At illas statim liberari morte excrementorum hominis gustu demōstratū.

Aconitum quasi ...

Vicesimus septimus

Quod certe casu repertum quis dubitet?& quotiens fiat etiam nunc:ut nouũ nasci. quoniam feris ratio & usus inter se tradi non possit.

Quod omnium creaturarum conditor sit deus. Cap.iii.

Hic ergo casus hic est ille:qui plurima inuenit in uita deus. Hoc habet nomẽ:per quem intelligitur eadem & parẽs rerum omnium & magistra utraq; cõiectura pari:siue ista quotidie feras inuenire:siue semper scire iudicemus. Pudendũq; rursus omnia animalia quæ sint salutaria ipsis:nosse ipsa:præter hominem. Sed & maiores oculoꝝ quoq; medicamẽtis aconitũ misceri saluberrie promulgauere:apta ꝓfessiõe: malum quidem nullum sine aliquo bono dicere. Fas ergo nobis erit:qui nulla diximus uenenata:nunc demonstrare quale sit aconitum uel deprehendendi gratia. Folia habet cyclamini aut cucumeris non plura quattuor ab radice leniter hirsuta. Radicem modicam cammaro similẽ marino:quare quidã cãmaron appellauere. Alii lycoctonõ ex qua diximus causa. Radix incuruatur paulum scorpionum mõ:quare & scorpion aliqui appellauere. Nec defuere qui myoctonõ appellare mallent. quoniam ꝓcul & e lõginquo odore mures necat. Nascitur in nudis cautibus:quas aconas uocãt. Et ideo aconitũ aliq dixere nullo iuxta ne puluerem qdẽ nutriente. Hanc aliqui rationẽ nõis attulere. Alii quoniam uis eadem in morte esset:quæ cotibus ad ferri aciem deterẽdã statimq; admota uelocitas sentiretur.

DE Aethiopide:& amaranto:& aloe:& alcea:& alipho:& alsina:& androsace:et androsemo:et ambrosia:et anconi:et anagyro:et anonymo. Cap.iiii.

AEthiopis radix folia habet phlomo similia:magna et multa:& hirsuta ab radice. Caulem quadrangulum scabrum:similem arctio. multis concauum. In aliis semen eruo simile candidũ geminum:radices numerosas lõgas. Plenas molles glutinosas gustu siccãti. Crescuntq; ut cornua possint uideri. Præterea in æthiopia nascũt & in ida monte troadis:& in messenia. Colliguntur autumno:siccãtur in sole aliquot diebus ne situm sentiant. Medentur uuluis potæ in uino albo:ischiadicis:pleureticis: faucibus scabris:decocta potu dantur. Sed quæ ex æthiopia uenit:eximia est atque illico prodest. Amarãton ferulacea est duorum palmorum altitudine origano similis flore:bulbis aureis. Huius ustæ nidor urinam cit. uuluamq; purgat:tanto magis insidentibus. Causa nominis nõ hæc:sed quoniam diutissime nõ marcescit. Aloe scyllæ similitudinem habet maior & pinguioribus foliis ex obliquo striata. Caulis eius tener est rubens medius:nõ dissimilis antherico. Radice una ceu palo ĩ terra dimissa:graui odore:gustu amara. Laudatissima ex india affertur:sed nascitur et in asia:non tamen ea utuntur:nisi ad uulnera recentibus foliis. mirifice enim conglutinat:uel succo. ob id in turbinibus cadorum eam serunt ut aizoum maius. Quidam et caulem ante maturitatem seminis incidunt succi gratia:aliqui et folia. Inuenitur & per se lachryma adhærens. Ergo pauimentandum ubi sata sit censẽt:ut lachryma nõ absorbeat. Fuere q traderent in iudæa super hierosolymam metallicam eius naturam:sed nulla magis improba est. neque alia nigrior est:aut tumidior. Erit ergo optima pinguis ac nitida ruffi coloris friabilis:ac iocineris modo coacta:facile liquescens. Improbanda nigra & dura:harenosa quoq;:quæ & gustu ĩtelligitur. Gummi adulteratur & acacia. Natura eius spissare:densare:& leuiter calfacere. Usus in multis:& prĩcipalis aluũ soluere:cũ pene sit sola medicamentorum:quæ per se id præstant. Confirmat etiã stomachum: adeo ut non infestet ulla uis contraria. bibit drachma. Ad stomachi uero dissolutionẽ in duobus cyathis aquæ tepidæ uel frigidæ:coclearis mensura bis ter ue in die ex ĩteruallis ut res exigit. Purgationis etiam causa plurimum tribus drachmis. Efficacior si pota ea sumatur cibus. Capillum fluentem continet cum uino austero capite in sole contra capillum peruncto. Dolorem capitis sedat temporibus & frõti ĩposita ex aceto & rosaceo. Dilutiorq; infusa:oculorum uitia omnia sanari ea conuenit. Priuatĩ prurigines & scabiem genarum. Item insignita ac liuida illita cum melle:maxime põtico.

Tonsillas:gingiuas:& oĩa oris ulcera. Sãguinis excreationes si modicæ sint:drachmæ pondere ex aqua:si minus ex aceto pota. Vulnerum quoq; sanguinem & undecunq; fluentem sistit per se uel ex aceto. Alias etiam est uulneribus utilissima ad cicatricem perducens. Eadem inspergitur exulceratis genitalibus uirorum:cõdylomatis: simisq; sedis:alias ex uino:alias ex passo:alias sicca per se ut exigit mitiganda curatio:aut coercenda. Hemorrhoidum quoq; abundantiam leniter sistit. Dysenteriæ infũditur. Et si difficilius concoquantur cibi:bibitur a cœna modico interuallo. Et in regio morbo tribus obolis ex aq̃. Deuorãt pilulæ cũ mellis decocto:aut resina terebinthina ad purganda interiora. Digitorum pterygia tollit. Oculorum medicamentis lauat:ut quod sit arenosissimum subsidat. Aut torretur in testa:pennaq; subinde uersatur:ut possit æqualiter torreri. Alcea folia habet similia uerbenacæ:quæ & peristereon cognoĩat. Caules tres aut quattuor foliorum plenos:florem rosæ:radices albas:cum plurimum sex:cubitales:obliquas. Nascitur in pingui solo nec sicco. Vsus radicis ex uino uel ex aqua dysẽtericis:aluo cita:& ruptis cõuulsis. Aliphon cauliculus est molli capite nõ dissimilis betæ acre gustatu ac lentum:mordensq; uehemẽter & accẽdens. Aluũ soluit in aqua mulsa addito sale modico. Minima potio duarum drachmarũ:media q̃ttuor: maxima sex:ea purgatione quibus datur e gallinaceo. Alsine:quã quidã myosoton appellãt:nascit in lucis:unde & alsine dicta est. Incipit a media hyeme. Arescit æstate media cum prorepit:musculorum aures imitatur foliis. Sed aliam docebimus esse quæ iustius myosotis uocet. Hæc eadẽ erat quæ alsine:nisi minor minusq; hirsuta esset. Nascit in hortis & maxime ĩ parietibus. Cum teritur:odorẽ cucumis reddit. Vsus eius ad collectiones:inflãmationesq;. Quin emẽdat omnia quæ alsine:sed ĩfirmius. Epiphoris peculiariter imponitur. Item uerendis:ulceribusq; cum farina hordeacea. Succus eius auribus ĩfunditur. Androsaces herba est alba amara sine foliis:folliculos in cirris habens:& in iis semen. Nascitur in maritimis istriæ maxime. Dat hydropicis drachmis duabus tusa aut decocta in aqua uel aceto uel uino. Vehemẽter enĩ urinas cit. Datur & podagris:illiniturq;. Idem effectus est et seminis. Androsemon:siue(ut alii appellauere)ascyron:non absimile est hyperico:de qua diximus cauliculis maioribus densioribusq; & magis rubẽtibus. Folia alba rutæ figura. Semẽ papaueris nigri. Comæ tritæ sanguineo succo manantes. Odores tres in usus. Gignitur in uineis. Fere medio autumno effoditur:suspenditurq;. Vsus ad purgandam aluũ tusæ cũ semine potæq; matutino:uel a cœna duabus drachmis in aqua mulsa:uel uino uel aq̃ pura: totius potionis sextario. Trahit bilem. Prodest ischiadicis maxime. Sed postera die capparis radicem resinæ permixtam deuorare oportet drachmæ pondere. Iterumque quatridui interuallo eadem facere. A purgatione autem ipsa robustiores uinũ bibere: infirmiores aquã. Imponitur et podagris et ambustis & uulneribus cohibẽs sãguinẽ. Ambrosia uagi nominis est:et circa alias herbas fluctuãs:fruticem unum habẽs dẽsũ ramosum tenuem trium fere palmorum. Tertia parte radice breuiore foliis rutæ:circa imum caulem in ramulis semen est uuis depẽdentibus:odore uinoso:q̃ de causa botrys a quibusdam uocatur:ab aliis artemisia. Coronantur illa cappadoces. Vsus eius ad ea quæ discuti opus sit. Anconin quidam ononida malũt uocare:ramosã similẽ fœnograeco:nisi fruticosior hirsutiorque esset:odore iucundo. Post uer spinosa. estur etiam muria cõdita. Recens uero margines ulcerum erodit. Radix decoquitur ĩ posca dolori dentium. Eadem cum melle pota calculos pellit. Comitialibus dat ĩ oxymelite decocta ad dimidias. Anagyros:quã aliqui acoton uocant:fruticosa est grauis odore: flore oleris. Semen in corniculis non breuibus gignit:simile renibus:quod durescit p menses. Folia collectionibus imponuntur. Difficulterq; parientibus adalligãt:ita ut a partu statim auferantur. Quod si emortuus hæreat:et secundæ mensesq; moretur: drachmæ pondere bibuntur in passo folia. Sic et suspiriosis dantur. & in uino uetere ad phalangiorum morsus. Radix discutiendis concoquendisque adhibetur. Semen

commanducatum uomitiones facit. Anonymos a non inueniendo nomine nomen īuenit. Affertur e scythia celebrata et ab Hicesio non paruæ auctoritatis medico. Item aristogeton in uulneribus præclara ex aqua tusa et īposita. Pota uero mãmis præcordiisq; percussis. Item sanguinem excreantibus. Putauerunt et bibendam uulneratis. Fabulosa arbitror: quæ adiiciuntur: recēte ea si uratur: ferrum aut æs ferruminari.

DE Aparine et arctio: & aspleno: & asclepiade: & astere: uel bubonio: et ascyro: uel ascyroide: & aphace: & de alcibio: & alectorolopho. Cap. v.

Aparinen aliqui omphacocarpon: alii philanthropon uocant: ramosam: hirsutã: quinis senisue in orbem circa ramos foliis per interualla. semen rotundũ durũ: concauum: subdulce. Nascitur in frumentario agro aut hortis pratisue: aspitate etiã uestium tenaci. Efficax contra serpentes semine poto ex uino drachma: & contra phalangia. Sanguinis abudantiam ex uulneribus reprimũt folia īposita. Succus auribus infūditur. Arction aliqui potius arcturion uocant: similis ēst uerbasco foliis: nisi q̃ hirsutiora sunt caule longo molli: semine cymini. Nascitur in petrosis: radice tenera: alba: dulcíq;. Decoquitur in uino ad dentium dolorem: ita ut cōtineatur ore decoctũ. Bibitur propter ischiada & strãguriam ex uino. Ambustis imponitur et pernionibus. fouentur eadem cum radice semine trito in uino. Asplenon sunt q̃ hemionō uocãt: foliis triētalibus multis: radice limosa: cauernosa: sicut filicis cãdida: hirsuta: nec caulē nec florem nec semē habet. Nascitur in petris: parietibus opacis: humidis. laudatissĩa in creta. Huius foliorum iure in aceto decocto per dies. xxx. poto lyenē absumi aiunt. Et illinuntur. Eadem autem sedant singultus: non danda fœminis quoniã sterilitatē facit. Asclepias folia hederæ habet. Ramos longos: radices numerosas: tenues: odoratas: florem aureum: graue semen: serrulatum. Nascit̃ in montibus. Radices torminibus medentur: & cōtra serpentium ictus non solum potum: sed etiam illitum. Aster ab aliquibus bubonion appellatur: quoniam inguinum præsentaneum remedium est. Cauliculus foliis oblongis duobus aut tribus in cacumine capitula stellæ mō radiata. Bibitur aduersus serpentes. Sed et ad inguinũ medicinã: sinistra manu decerpi iubēt: & iuxta cinctus alligari. Prodest et coxēdicis dolori adalligata. Ascyron & ascyroides similia sũt inter se: sed ascyron maiores habet ramos: qui ascyroides uocãt̃ ferulaceos omnino rubentes: capitulis paruis luteis. Semē in cauliculis pusillũ: nigrũ: resinosũ. Comæ tinctæ uelut cruentatæ. qua de causa quidã hanc androsemon uocauere. Vsus seminis ad ischiadicos potus duabus drachmis: ĩ hydromelitis sextario. Aluũ soluit. Bilem detrahit. Illinitur et ambustis. Aphace tenuia admodum folia habet pusilla. Altior lenticula est. Siliquas maiores fert: in quibus terna aut quaterna semina sunt nigriora & madidiora et minora lenticula. Nascitur in aruis. Natura ei ad spissãdum efficacior q̃ lenti. Reliquo usu eosdē effectus habet. Stomachi aluiq; fluctiones sistit semen decoctum. Alcibion qualis esset herba apud auctores non repperi. Sed radicē eius & folia trita ad serpentis morsus imponi et bibi iubēt. Folia q̃tum manus capiat trita cum uini meri cyathis tribus: aut radicem drachmarum trium pondere cum uini eadem mēsura. Alectorolophos: quæ apud nos crista dicitur: folia habet similia gallinaceæ cristæ plura: caulem tenuem: et semen nigrum in siliquis. Vtilis tussientibus cocta cum faba fressa melle addito: et caligini oculorum. Solidum semen coniicit̃ in oculum: nec turbat: sed in se caliginem cōtrahit. Mutat colorem. sed ex nigra albicare incipit. & intumescit: ac per se exit.

DE Alo. Cap. vi.

Alum nos uocamus græci symphytō petreũ: simile cunilæ bubulæ: foliis paruis: ramis tribus aut quattuor: radice a cacuminibus thymi: surculosum: odoratum gustu dulce: saliuã ciens: longa radice rutila. Nascitur in petris: ideoq; petreũ cognominatum. Vtilissimum lateribus: lyenibus: renibus: torminibus: pectoribus: pulmōibus: sanguinem reiicientibus: faucibus asperis. Bibitur radix trita et in uino decocta. & aliquando superlinitur. Quin & commanducata sitim sedat. præcipueq; pulmonē

refrigerat. Luxatis quoq; imponitur et conuulſis. Lyeni interaneis. Aluū ſiſtit cocta ī cineres. Detractis quoq; folliculis trita cum piperis nouē granis & ex aqua pota. Vulneribus ſanandis tanta præſtantia eſt: ut carnes quoque cum coquuntur conglutinet addita. Vnde & græci nomen impoſuere. Oſſibus quoq; fractis medetur.

DE Alga et actea & de ampelo agria et abſinthio. Cap. vii.

ALga ruffa & ſcorpionum ictibus. Actea graui foliorum odore: caulibus aſperis geniculatis: ſemine nigro ut hederæ: baccis mollibus. Naſcitur ī opacis & aſpis & aquoſis. Datur acetabulo pleno interioribus fœminarum morbis. Ampelos agria uocatur herba foliis duris cineracei coloris: qualem in ſatis diximus: uiticulis longis calloſis rubentibus: qualiter flos quē Iouis flammam appellamus: ignobilis. fert ſemē punici mali ſimile ī acinis. Radix eius decocta in aquæ cyathis ternis additis uini coi cyathis duobus aluū ſoluit leniter. Ideo hydropicis datur. Vuluæ uitia & cutis ī facie mulierum emendat. Iſchiadicos quoque uri hac herba prodeſt: tuſa cū foliis & illita cum ſucco ſuo. Abſinthii genera ſunt plura. Santonicū appellatur a galliæ ciuitate. Ponticum a ponto: ubi pecora pingueſcunt illo: & ob id ſine felle reperiuntur. Neq; aliquod præſtantius. Multumq; italico amarius: ſed medulla pontici dulcis. De uſu eius conuenit dicere herbæ facilliæ atq; inter paucas utiliſſimæ. Præterea ſacris populi romani celebratæ peculiariter. Siquidem latinarum feriis quadrigæ certāt ī capitolio: uictorq; abſinthium bibit. Credo ſanitatem premio dari honorifice arbitratis maioribus. Stomachū corroborat: & ob hoc ſapor eius in uina transfertur: ut diximus. Bibit̃ & decoctum aqua ac poſtea nocte & die refrigeratum ſub diuo decoctis ſex drachmis foliorum cum ramis ſuis in cæleſtis aquæ ſextariis tribus. Oportet et ſalem addi. Vetuſtiſſime in uſu eſt. Bibitur & madefacti dilutum. Ita enim appellatur hoc genus. Diluti ratio ut quiſquis fuerit modus aquæ: tegatur per triduum. Tritum raro ī uſu eſt: ſicut & ſuccus expreſſi. Exprimitur autem cum primū ſemē turgeſcit madefactū aqua triduo recēs: aut ſiccum ſeptem diebus. Deinde coctum in æneo uaſe ad tertias. x. heminis in aquæ ſextariis. xlv. Iterumq; percolatum. Herba lente coquit̃ ad craſſitudinem mellis qualiter ex minore cētaurio quæritur ſuccus. Sed hic abſinthii īutilis ſtomacho capitiq; eſt: cum ſit ille decoctus ſaluberrimus. Nāq; aſtringit ſtomachum: bilemq; detrahit. Vrinam cit. Aluum emollit: & in dolore ſanat. Ventris aīalia pellit. Malaciam ſtomachi & inflammationes diſcutit cū ſale et nardo gallico: aceto exiguo addito. Faſtidia abſterget. Concoctiones adiuuat. Cruditates detrahit cū ruta & pipe & ſale. Antiqui purgationis cauſa dabant: cum marinæ aquæ ueteris ſextario ſeminis ſex drachmis: cum tribus ſalis & mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato ſale. Diligenter autem teri debet propter difficultatem. Quidā et in polenta dedere ſupradictū pondus: addito pulegio. Alii contra paralyſin. Alii pueris folia in fico: ſic ut amaritudinem fallerent. Facile thoracem purgat cum iride ſumptum. In regio morbo crudum bibitur cum apio aut adianto. Aduerſus īflationes calidum paulatim ſorbetur ex aq̄. Iocineris cauſa cum gallico nardo. Lyenis cū aceto aut pulte aut fico ſumit̃. Aduerſatur fungis ex aceto. Item uiſco. Cicutæ ex uino: & muris aranei morſibus. Draconi marino. Scorpionibus. Oculoꝝ claritati multum confert. Epiphoris cū paſſo īponit̃. Suggillatis cum melle. Aures eius decoctū uaporis ſuffitu ſanat. Aut ſi manat ſanies cum melle tritum. Vrinam ac menſes ciunt tres quattuorue ramuli cum gallici nardi radice una cyathis aquæ ſex. Menſes priuatim cum melle ſumptum: et in uellere appoſitum. Anginis ſubuenit cum melle et nitro. Epinyctidas ex aqua ſanat. Vulnera recentia priuſq̄ aqua tāgātur impoſitum. Prætereaq; capitis ulcera. Peculiariter ilibus īponitur cum cypria cæra: aut cum fico. Sanat & pruritus.

DE Abſinthio: et ballote: et botrye fruticoſa: et brauylla: et brio: et bupleuri: et catanance: et calla: et circæa: et circeſio: et crategono: et theligono: et crocodilio: et cynoſorchi: et chryſolachano: et cuculo: et conferua. Cap. viii.

NOn dandum in febri. Nauseas maris arcet in nauigationibus potum. Inguinū tumorem in uentrali habitum. Somnos allicit olfactum: aut inscio sub capite positum. Vestibus insertum tineas arcet. Culices ex oleo perunctis abigit: et fumo si uratur. Atramentum librarium ex diluto eius temperatum litteras a muscis tuetur. Capillum denigrat absinthii cinis unguento rosaceoq; permixtus. Est et absinthiū marinum: quod quidam seriphium uocāt: probatissimum in taphnis ægypti. Huius ramum isiaci præferre solēne habent. Angustius priore: minusq; amarum: stomacho inimicum. Aluum mollit. Pellitq; animalia interaneorum. Bibitur cum oleo et sale: aut in farinæ trimestris sorbitione dilutum. Coquitur quantū manus capiat: in aquæ sextario ad dimidias. Balloten alio nomine porrum nigrum græci uocant: herbam fruticosam: angulosis caulibus: nigris: hirsutis: foliis uestientibus: maioribus q̄ porri: & nigrioribus: graue olentibus. Vis eius efficax aduersus canis morsus: ex sale foliis tritis imposita. Item ad condylomata coctis cinere in folio oleris. Purgat et sordida ulcera cum melle. Botrys fruticosa herba est luteis ramulis. Semen circa totā nascit̄. folia cicorio similia. Inuenitur in torrētium ripis. Medetur orthopnoicis. Hoc cappadoces ambrosiam uocāt: alii artemisiam. Brauylla spissandi uim habet cotonei mali modo: nec āplius de ea tradunt auctores. Brion marina herba sine dubitatiōe lactucæ foliis similis rugosa ueluti contracta: sine caule ab ima radice exeū tibus foliis. Nascit̄ in scopulis maxime: testisq; terra comprehensis. Præcipua siccandi ei spissandiq; uis. Et collectiones omnes inflammationesq; cohibendi: præcipue podagræ: & quicquid refrigerare opus sit. Bupleuri semen ad ictus serpētium dari reperio. Fouerīq; plagas decocta ea herba: adiectis foliis mori aut organi. Catanancen thessalam herbam q̄lis sit: a nobis describi superuacuum sit: cum sit usus eius ad amatoria tantum. Illud nō ab re est dixisse ad detegendas magicas uanitates electam ad hunc usum coniectura: quoniam arescens contraheret se ad speciem unguium milui exanimati. Eadem ex causa et cemos silebitur a nobis. Calla duorum generum est. Vna similis aro. Nascit̄ in arationibus. Colligitur anteq̄ inarescat. Vsusq; eosdem habet quos arum. Bibitur quoq; radix huius ad exinaniendas aluos: mēsesq; mulierum. Item caules cum foliis ī leguminibus decocti sanant tenasmon. Alterum genus eius quidam anchusā uocāt: alii rhinoclisiā. Folia lactucæ lōgiora: plumosa: radice rubra: quæ ignes sacros cū folio polētæ sanat īposita. Iocineris aūt uitia ī uino albo pota. Circæa strychno satiuo similis est: flore nigro: pusillo. Paruo semine ut milii nascētis in quibusdam corniculis: radice semipedali: triplici ferme aut quadruplici: alba: odorata: gustus calidi. Nascitur ī apricis saxis. Diluitur in uino. Bibiturq; ad dolorem uuluæ & uitia. Macerari oportet in sextariis tribus quadrātem radicis tusæ per noctem et diem. Trahit eadem potiōe secundas semine. Lac minuit in uino aut mulsa aqua pota. Circesion cauliculus est tener duum cubitorū triangulo similis foliis spinosis circundatus. Spinæ molles sūt. Folia bouis linguæ similia: minora: subcādida: & in cacumine capitulata: purpureasq; soluuntur in lanugines. Hanc herbam radicemue eius adalligatam dolores uaricum sanare tradunt. Crategonon spicæ tritici simile est: multis calamis ex una radice manantibus: multorumq; geniculorum. Nascitur in opacis semine milii: uehementer aspero gustu. Quod si bibāt ex uino ante cœnam tribus obolis in cyathis aquæ totidē mulier ac uir ante conceptum diebus quadraginta: uirilis sexus partum futurū aiūt. Est et alia crategonos: quæ theligonos uocat̄. Differentia intelligitur lenitate gustus. Sunt qui florem crategoni bibentes mulieres intra quadragesimum diem concipere tradant. Eadem sanant ulcera uetera nigra cū melle: explent sinus ulcerū. Et atropha carnosiora faciunt. Purulēta expurgāt. Panos discutiunt. Podagras: collectionesq; ōes leniunt: peculiariter mammarum. Theophrastus arboris genus intelligi uoluit crategonon siue crategona: quam italia aquifolium uocat. Crocodilion chamæleontis herbæ nigræ figuram habet: radice longa æqualiter crassa: odoris asperi. Nascitur in

sabuletis. Pota sanguinem per nares pellit copiosum crassumq;. Atq; ita lyenem consumere dicitur. Cynosorchin uel cynosarcimã: aliq orchin uocãt foliis oleæ mollibus ternis paruisq; semipedis longitudinis in terra stratis: radice bulbosa oblõga duplici ordine: superiore quæ durior est: & inferiore quæ mollior. Eduntur ut bulbi cocti in uineis forte inuenti. Ex iis radicibus si maiorem edant uiri mares generari dicũtur. Si minorem fœminæ: alterum sexum. In thessalia molliorẽ in lacte caprino uiri bibunt ad stimulandos coitus: duriorem uero ad inhibendos. Aduersatur alter alteri. Chrysolachanum ĩ pineto lactucæ simile nascitur. Sanat neruos incisos si cõfestĩ ĩponat̃. Et alibi genus chrysolachani traditur: flore aureo: foliis oleris. Coctum estur ut olus molle. Herba hæc alligata morbum regium habẽtibus: ita ut spectari ab iis possit: sanare id malum traditur. De chrysolachano nec satis dici scio: nec plura reperio: nanq; et hoc uitio laborauere proximi utiq; herbarii nostri: quod ipsis notas ueluti uulgares strictim et nominibus tantum indicauere: tanq̃ coagulo terræ aluum sisti: stranguriã dissolui si bibatur ex uino aut aqua. Cuculi folia trita cum aceto: serpentiũ ictibus: & scorpionum mederi. Quidam alio hãc nomine strumum appellant: alii græce strygnon: acinos habet nigros. Ex iis cyathus succi cum mulsi duobus medetur lũbis. Itẽ capitis doloribus cum rosaceo infusus. Ipsa strumis illita sanãdis peculiaris ẽ: alpinis maxĩe fluminibus. Conferua appellata a conferruminando: spongia aquarũ dulciũ uerius q̃ muscus aut herba uillosæ dẽsitatis atq; fistulosæ. Curatum ea scio omnibus fere ossibus confractis prolapsum ex arbore alta putatorem: circundata uniuerso corpori: aquam suam inspergentibus quotiens inarescet: raroq; nec nisi deficientẽ herbã mutationis causa resoluentibus conualuisse uix credibili celeritate.

DE Cocco gnidio et dryopteris et dryphono: et elatine: et empetro siue calcifraga: et epicacti: uel helleborine: et epimedio: et enneaphyllo: & filice pteri: et de femore bubulo. Cap. ix.

COcco gnidio color cocci. magnitudo grano piperis maior. uis ardens. Itaque in pane deuoratur: ne adurat cum gulam trãsit. Huic uis præsẽtanea cõtra cicutã. Sistit aluum. Dipsacos folia habet lactucæ: bulbasq; spinosas ĩ dorsi medio: caulem duorum cubitorum iisdem spinis horridum: genicula eius binis foliis amplectẽtibus concauo alarum sinu: in quo subsistit ros salsus. In cacumine capitula sunt echinata spinis. Nascitur in aquosis. Sanat rimas sedis. Itẽ fistulas decocta in uino radice usq; dum sit crassitudo ceræ: ut possit in fistula collyrium mitti. Item uerrucas omnium generum. Quidam et alarum quas supra diximus succum illinunt iis. Dryopteris filici similis in arboribus nascitur: tenui foliorum subdulcium ĩcisura: radice hirsuta. Vis ei caustica est. Ideo et psilotrum est radix tusa: illinitur enim usque dum sudores euocet. Iterũq; et tertio: ita ne sudor abluatur. Dryphonon similis herba ẽ: cauliculis tenuibus cubitalibus circundatis utrinque foliis pollicari amplitudine: qualibus & oxymyrsine. Sed cãdidioribus mollioribusq;: flore candido sambuci. Edũt cauliculos decoctos. Semine uero eius pro pipere utuntur. Elatine folia habet casiæ pusilla pilosa rotunda: semipedalibus ramulis quinis senisue a radice statim foliosis. Nascitur in segetibus. Acerba gustu: et ideo oculorum fluctionibus efficax: foliis cum polenta tritis et impositis: subdito linteolo. Eadem cum lini semine cocta sorbitionis usu a dysenteria liberat. Empetron quam nostri calcifragam uocant: nascitur in mõtibus maritimis fere ĩ saxo: quod ꝓpius mari fuerit. Salsa est: potaq; bilẽ trahit ac pituitas: quo longius magisq; teritur: amarior sentitur. Trahit aquã. Sumit̃ aũt in iure aliquo aut in hydromelite. Vetustate uires perdit. Recẽs urinas cit decoctum in aq̃ uel tritũ. calculos frangit. Qui fidem promisso huic quærunt: affirmant lapillos qui subferuefiant una rumpi. Epicactis ab aliis helleborine uocatur: parua herba: exiguis foliis iocineris uitiis utilissima: et contra uenena pota. Epimedion caulis est non magnus hederæ foliis denis atq; duodenis: nũq̃ florens: radice tenui nigra graui odore. Nascit̃

in humidis:et huic spissandi refrigerandiq; natura. Fœminis cauenda. Folia in uino trita uirginum mammas cohibent. Enneaphyllon longa folia nona habet:causticæ naturæ. Imponitur lana circundata ne urat latus:continuo enim pustulas excitat:lũborum doloribus et coxendicum utilissimum. Filicis duo genera nec florem habent: nec semen. Pterin græci uocãt:alii blachnon:cuius ex una radice q̃plures exeũt filices: bina etiam cubita excedentes longitudine:non graues odore. Hanc maré existimant. Alterum genus thelypterin græci uocãt:alii nympheopterin. Est autem sigularis atq; non fruticosa breuior molliorq; et densior foliis ad cananiculata. Vtriusq; radice sues pinguescunt. Folia utrisq; lateribus pinnata:unde nomen græci imposuere. Radices utriq; longæ in obliquum:nigræ:præcipue cum inaruere. Siccari autem eas sole oportet. Nascuntur ubiq;:sed maxime frigido solo. Effodi debent uergiliis occidentibus. Vsus radicis in trimatu tantum:neque ante nec postea. Pellũt interaneorũ animalia. Ex iis tineas cũ melle. Cætera ex uino dulci triduo potæ. Vtraq; stomacho inutilissia. Aluum soluit primo bilem trahens:mox aquam. Melius tineas cum scamonii pari pondere. Radix eius duorum obolorum pondere ex aqua post unius diei abstinẽtiam bibit̃:melle prægustato contra rheumatismos. Neutra danda fœminis:quoniã grauidis abortum:cæteris sterilitatem facit. Farina earum ulceribus tetris ĩspgit̃. Iumẽtorũ quoq; ceruicibus. Folia cimicem necant. Serpẽtem non recipiunt. Ideo substerni utile est in locis suspectis. Vstæ etiam fugant nidore. Fecere medici huius quoque herbæ discrimen. Optima macedonica est. Secunda cassiopica. Femur bubulum appellat̃ herba neruis et ipsa utilis:recẽs ĩ aceto ac trita sale. Galapsis:aut ut alii galactobdalõ uel galion. Caulem et folia habet urticæ:leuiora:& quæ grauem odorem trita reddãt. Flore purpureo. Nascitur circa sepes ac semitas ubiq;. Folia caulesq; duricias et carcinomata sanãt ex aceto trita & imposita. Item strumas. Panos:& parotidas discutiũt. Ex usu est & decocto succo fouere. Putrescentia quoq; & grangrenas sanat cum sale. Glaux antiquitus et galacton uocabatur cythiso et lenticulæ foliis similis auersa cãdidiora. Rami in terram serpunt quini seniue admodum tenues ab radice. Flosculi purpurei exeunt. Inuenit̃ iuxta mare. Coquitur in sorbitione similagis ad excitandã ubertatem lactis. eamq; qui hauserint balneis uti conuenit.

DE Glaucio et glycyside et glaphalio siue chamezelo et galedrago et holco et hyosiri & holosteo & hypopesto. Cap.x.

GLaucion in syria et parthia nascitur humilis herba densis foliis fere papaueris: minoribus tamen:sordidioribusq;:odoris tetri:gustus amari cum astrictione. Granum habet crocei coloris. Hoc in olla fictili luto circũlitum in clibanis calefaciũt. deinde exempto succo exprimunt eiusdem nominis. Vsus est et succi et foliorum si terantur aduersus epiphoras:quæ uniuersæ uno impetu cadunt. Hinc tẽpat̃ collyriũ: quod medici diaglaucion uocant. Lactis quoque ubertas intermissa restituit̃. Sumit̃ eius rei causa ex aqua. Glycyside:quam aliqui peoniam aut pentorobon uocãt:caulem habet duum cubitorum:comitantibus duobus aut tribus subrutilum cute lauri folia qualia issatis pinguiora rotundioraq; et minora. Semen in siliquis aliud grano rubente:aliud nigro. Duo autem genera sũt. Fœmina existimatur:cuius radicibus ceu balani longiores circiter octo aut sex inhærent. Mas plures habet:quoniã non una radice nixus est:palmi altitudine:candidaq;. Ea gustu astrĩgit. Fœminæ folia myrrhã redolent:et densiora sunt. Nascuntur in siluis. Tradunt noctu effodiendas:quoniam pico martio impetum in oculos faciente interdiu periculosum sit. Radix uero cum effodiatur:periculum esse ne sedes procidant. Magna id uanitate ad ostentationem rei fictũ arbitror. Vsus in iis diuersus. Rubra enim grana rubentis menses sistunt.xv. fere pota in uino nigro. Nigra grana uuluis medentur ex passo:aut uino totidẽ pota. Radix omnes uẽtris dolores sedat in uino. aluũq; purgat. Sanat opisthotonũ:morbũ regium:renes:uesicam. Matricem autem et stomachum decocta in uino. Aluumque

ſiſtit. Eſtur etiam contra malũ mentis: ſed in medẽdo. iiii. drachmæ ſatis ſunt. Grana
nigra auxiliantur et ſuppreſſiõibus nocturnis in uino pota quo dictum eſt numero.
Stomacho uero et roſiõibus & eſſe ea et illinire ꝓdeſt. Suppuratiões quoq; diſcutiũ-
tur. Recentes nigro ſemine: ueteres rubro. Vtrunq; auxiliatur a ſerpente percuſſis. Et
pueris contra calculos incipiente ſtranguria. Glaphalium alii chamezelon uocant:
cuius foliis albis mollibuſq; ꝓ lomento utuntur. Sane et ſimilia ſunt. Datur in uino
auſtero ad dyſenteriam: uentris ſolutiões. Menſeſque mulierum ſiſtit. Infũdit̃ autẽ
tenaſmo. Illinitur et putreſcentibus ulceꝝ. Galedragõ uocat Xenocrates leucacãtho
ſimilem paluſtrem et ſpinoſam: caule ferulaceo alto: cui ſummo in capite inhæreat
ſimile ouo. In hoc excreſcente ætate uermiculos naſci tradit: quos pyxide cõditos ad-
alligari cum pane brachio ad eam partem qua dens doleat. mireq; illico dolorẽ tolli.
Valere non diutius anno & ita ſi terram nõ attigerit. Holcus in ſaxis naſcitur ſiccis.
Ariſtas habet in cacumine tenues culmo: quale hordeum reſtibile. Hæc circa caput ad-
alligata: uel circa lacertum educit e corpore ariſtas. Hanc quidam ob id ariſtidam
uocant. Hyoſiris intubo ſimilis: ſed minor: & tactu aſperior. Vulneribus cõtuſa præ-
clare medetur. Holoſteon ſine duricia herba ex aduerſo appellata a græcis: ſicut fel
dulce: tenuis uſq; in capillamenti ſpeciem: lõgitudine. iiii. digitorum ceu gramẽ foliis
ãguſtis aſtringens guſtu. Naſcitur in collibus terrenis. Vſus eius ad conuulſa rupta ĩ
uino pota. Vulnera quoque conglutinat. nam et carnes concoquuntur addita. Hy-
popeſton naſcitur in ſpinis: ex quibus fiunt eneæ fulloniæ ſine cauliculo ſine flore
capitulis tantũ ĩanibus et foliis paruis multis: herbacei coloris: radiculas habẽs albas
molles. Succus earum exprimitur æſtate ad ſoluendam aluum tribus obolis: maxime
ĩ comitialibus morbis & tremulis: hydropicis. Cõtra uertigines: orthopnoeas: palyſes
incipientes.

DE Hypogloſſa: & hypeto: idæa: iſoſphyro: lathyri: leonto-
petalo: lithapſo: lithoſpermo: lapide uulgari: de limeo: leuco. Cap. xi.

Hypogloſſa folia habet figura ſilueſtris myrti cõcaua ſpinoſa: & in iis ceu lĩguas
folio paruo exeunte de foliis. Capitis dolorem corona ex iis impoſita minuit.
Hypecoon ĩ ſegetibus naſcitur: foliis rutæ. Natura eius eadem quæ papaueris ſucco.
Idææ herbæ folia ſũt quæ oxymyrſinæ ahhærentis uelut pampini in qbus flos. Aluũ
menſeſq; & omnem abundantiam ſanguinis ſiſtit. Spiſſandi cohibendique naturam
habet. Iſophyllon uocant aliqui phaſelion: quoniam folium quod eſt aniſo ſimile ĩ
pampinos torquetur. Capitula ſunt in ſũmo capite tenuia plena ſeminis melanthii.
Cõtra tuſſim & cætera pectoris uitia ex melle & aqua mulſa. Item iocineris: utiliſſia.
Lathyris folia habet multa lactucæ ſimilia tenuiora germina multa: in quibus ſemen
tuniculis continetur ut capparis: quæ cum inaruere: eximuntur grana piperis magni-
tudine candida dulcia facilia purgatu. Hæc in cœna in aqua pura aut mulſa pota hy-
dropicos ſanant. Trahunt & bilem. Qui uehementius purgari uolunt: cum folliculis
ipſis ſumunt eam: ſtomachũ lædunt. Itaq; inuentũ eſt ut cũ piſce aut iure gallinacei
ſumerentur. Leontopetalon alii rhopadion uocant folio braſſicæ: caule ſemipedali
leni. cuius ſemẽ in cacumine in ſiliqs ciceris modo. radix rapæ ſimilis grandis nigra.
Naſcitur in aruis. Radix aduerſatur omnium ſerpentium generibus ex uino pota: nec
alia res celerius proficit. Datur et iſchiadicis. Lycapſos longioribus q̃ lactuca ẽ foliis:
craſſioribuſque. Caule longo hirſutis adnatis multis capitulis flore paruo purpureo.
Naſcitur in campeſtribus. Illinitur cum farina hordeacea igni ſacro. Sudores ĩ febri-
bus mouet ſucco aquæ calidæ admixto. Inter omnes herbas lithoſpermo nihil eſt mi-
rabilius. Alii qdẽ hexonychon uocãt: alii dioſpyron: alii heraclion. Herba qncũcialis
fere foliis duplo maioribus q̃ rutæ: ramulis ſurculoſis craſſitudine iunci. Gerit iuxta
folia ſingulas ueluti barbulas: & in earum cacuminibus lapillos candore & rotũditate
margaritarum: magnitudĩe ciceris. Duricia uero lapidea. Ipſi qua pediculis adhæreãt
cauernulas habent & intus ſemẽ. Naſcit̃ & in italia: ſed laudatiſſimum in creta. Nec

quicq̃ inter herbas maiore quidem miraculo aſpexi. Tantus eſt decor uelut aurificũ
arte alternis inter folia candicantibus margaritis tam exquiſita difficultas lapidis ex
herba naſcentis. Iacere atq; humi ſerpere auctores tradunt. Ego uulſam non hærentẽ
uidi. Iis lapillis drachmæ pondere potis in uino albo calculos frangi: pellique cõſtat.
& ſtrãguriã diſcuti. neq; in alia herbarũ fides eſt. Vſus ſtatim ad quãcũque medicinã
natam. Sic eſt autẽ eius ſpecies ut etiam ſine auctore uiſa ſtatim noſci poſſit. Lapis
uulgaris iuxta flumina fert muſcum ſiccum canum. Hic fricatur altero lapide addita
hominis ſaliua. Illo lapide tangitur impetigo. Qui tangit dicit: Pheugete cantharides
lycos agrios hymas dioci. Limeum herba appellat᷑ a gallis: q̃ ſagittas ĩ uenatu tĩgũt
medicamento: quod uenenum ceruarium uocãt. Ex hac in tres modios ſalinati addit᷑
tantum q̃tum in una ſagitta addi ſolet. Ita offa dimittitur in boũ faucibus ĩ morbis.
Alligari poſtea ad præſepia oportet donec purgentur. Inſanire enim ſolent. Si ſudor
inſequitur: aqua frigida perfundi. Leuce mercuriali ſimilis nomen ex cauſa accepit
per medium folium candida linea tranſcurrente. Quare meſoleucon quidã uocãt.
Succus eius fiſtulas ſanat. Ipſa contrita carcinomata. Fortaſſis eadem ſit quæ leucas
appellatur: contra omnia marina uenena efficax. Speciem eius auctores non tradunt
nec aliud q̃ ſiluestrẽ latioribus foliis eſſe: efficaciorẽ hanc ſemine acriore. Leucogra⁄
phis qualis eſſet: ſcriptum non repperi. Quod et magis miror: quoniã utilis prodit᷑
ſanguinem excreãtibus tribus obolis cum croco. Item cæliacis trita ex aq̃ & appoſita.
Profluuio fœminarum. Oculorum quoque medicamentis. Et explẽdis ulceribus: quæ
fiunt in teneris partibus corporis.

DE Medio: et myoſota: & myagro: & natrice: & othone: & onoſma: & onopordo:
et oſiri: & oxye: & batrachio: & polygono: & leucanthemo: & plythema: & phyllo: &
phellandrio: & phuleri: & polyrrhizo: & ꝓſerpinaca: & de rhecoma: de reſeda: & ſtoe⁄
chade. Capitulum. xii.

MEdion folia habet iridis ſatiuæ: caulem tripedalem: & in eo florem grandẽ pur⁄
pureum rotundũ ſemĩe minuto: radicem ſemipedalem. In ſaxis opacis naſcit᷑.
Radix drachmis duabus cum melle menſes fœminarum ſiſtit eligmate per aliquot
dies ſumpto. Semen quoq; in uino tritum contra abundantiam fœminarum datur.
Myoſota ſiue myoſotis leuis herba: caulibus pluribus ab una radice aliq̃tenus ruben⁄
tibus concauis ab imo: foliis anguſtis oblongis dorſo acuto nigris ꝑ ĩterualla aſſidue
geminatis & tenuibus cauliculis ex taleis prodeuntibus: flore cæruleo. Radix digitali
craſſitudine multis capillamẽtis fibrata. Vis ei ſeptica & exulceratrix. ideoq; egilopas
ſanat. Tradunt ægyptii menſis: quem thiatin uocant: die. xxvii. fere in auguſto menſe
incurrente: ſiquis huius herbæ ſucco inungatur mane priuſq̃ loquatur nõ lippiturũ
eo ãno. Myagros herba ferulacea eſt foliis ſimilis rubiæ tripedanea. Semen oleoſũ:
quod et fit ex eo. Medetur oris ulceribus perũctis hoc ſucco. Herba quæ uocat᷑ nigina
tribus foliis longis intubaceis illita: cicatrices ad colorem reducit. Natrix uocat᷑ her⁄
ba: cuius radix euulſa uirus hirci redolet. Hac ĩ piceno a fœminis abigunt: quos mira
perſuaſione fatuos uocant. Ergo ſpecies lymphantium hoc modo animorum eſſe cre⁄
dimus: qui tali medicamento iuuentur. Odontites inter fœni genera eſt: cauliculis
denſis ab eadem radice geniculatis triangulis nigris geniculis. Folia parua hẽt lõgiora
tamen q̃ polygonum. Semen in aliis hordeo ſimile florẽ purpureum: puſillũ. Naſcit᷑
in pratis. Decoctum cauliculorum eius in uino auſtero q̃tum manus capiat: dẽtium
dolori medetur: ita ut cõtineat᷑ ore. Othone in ſyria naſcitur: ſimilis erucæ ꝑforatis
crebro foliis flore troci. quare quidam anemones uocauerunt. Succus eius oculorum
medicamentis conuenit. Mordet enim leuiter & calfacit: aſtringitq; ſiccando. Purgat
cicatrices & nubeculas: & quicquid obſtat. Quidam tradunt lauari: atq; ita ſiccatam
digeri in paſtillos. Onoſma longa folia habet fere ad tres digitos in terra iacẽtia tria
ad ſimilitudinem anchuſæ inciſa ſine caule ſine flore ſine ſemine. Prægnãs ſi edat eã

aut ſupragradiatur: abortum facere dicitur. Onopordon ſi cõmederĩt aſini:crepitus
reddere dicuntur. Trahit urinas et menſes. Aluũ ſiſtit. Suppurationes & collectiones
diſcutit. Oſiris ramulos fert nigros tenues lẽtos:& in iis folia nigra ceu lini. Semeq;
in ramulis nigrum initio:dein colore mutato rubeſcens. Smegmata mulieribus faci-
unt ex iis. Radicum decoctum potũ ſanat arcuatos. Eædem:priuſq̃ matureſcat ſemẽ:
conciſæ et ſole ſiccatæ aluum ſiſtunt. Poſt maturitatem uero collectæ & in ſorbitiõe
decoctæ rheumatiſmis uentris medentur:et per ſe tritæ ex aqua cæleſti bibũť. Oxis
folia terna habet. Datur ad ſtomachum diſſolutum. Edunt & qui enterocelon habẽt.
Polyanthemum:quã qdã batrachion appellant:cauſtica ui exulcerat cicatrices:& ad
colorẽ reducit. Eademq; uitiligines cõcorporat. Polygonum græci uocant quam nos
ſanguinariã:non attolliť a terra foliis rutæ ſimilis gramini. Succus eius infuſus nari-
bus ſupprimit ſanguinem:& potus cũ uino cuiuſlibet partis ꝓfluuiũ excreationeſq;
cruentas inhibet. Qui plura genera polygoni faciunt:hanc marem intelligi uolũt:ap-
pellarique a multitudine ſeminis aut denſitate fruticis calligonon. Alii polygonon a
frequentia geniculorũ:alii halmada:alii carninothrõ:alii dema:multi myrtopetalõ.
Necnon inueniuntur q hanc fœminam eſſe dicant. Marem autem maiorẽ:minuſq;
nigrã et geniculis denſiorem:ſemine ſub omnibus foliis turgeſcentẽ. Quocunq; hæc
modo ſe habeant:uis earum eſt ſpiſſare ac refrigerare. Semine aluum ſoluũt largius
ſumpto. Vrinã cient. Rheumatiſmos cohibent. Qui ſi nõ fuere:nõ ꝓſunt. Stomachi
feruori folia imponunť. Veſicæ dolori illinuntur:& ignibus ſacris. Succus & auribus
purulentis inſtillatur:& oculorum dolori per ſe. Dabatur & in febribus ãte acceſſiões
duobus cyathis ĩ tertianis quartaniſue præcipue. Item cholericis dyſentericis:& in ſo-
lutione ſtomachi. Tertiũ genus oreon uocatur in montibus naſcens:arũdini teneræ
ſimile:uno caule:denſis geniculis:et in ſe fractis. Foliis autẽ piceæ:radicis ſupuacuæ:
ĩefficacius q̃ ſuperiora:peculiare iſchiadicis. Quartum genus ſilueſtre appellať pene
ardoris frutice radice lignoſa ſtirpe cedri rubicundo. Ramis ſparti binum palmorum
nigris geniculorum ternis quaterniſq; articulis. Huic quoq; ſpiſſandi natura. Sapor
mali cotonei. Decoquitur in aqua ad tertias:aut aridi farina inſpergitur:et oris ulce-
ribus:& attritis partibus. Propter gingiuarum uero uitia ipſa cõmanducatur. Nomas
ſiſtit:omniaq;:quæ ſerpunt aut difficilem cicatricem habent. Priuatim uero ſanat a
niue facta ulcera. Herbarii & ad anginas utuntur illa. Et in capitis dolore coronam ex
ea imponũt. Et contra epiphoras collo circundãt. In tertianis quidem ſiniſtra manu
euulſam adalligant:adeo contra profluuia ſanguinis. Nec ullam magis aridam q̃ po-
lygonum ſeruant. Pancration aliqui ſcyllam puſillam appellare malunt:foliis albi
lilii longioribus craſſioribuſq;. Radice bulbi magni:colore ruffo. Aluum ſoluit ſucco
cum farina erui ſumpto. Vlcera purgat. Hydropicis ſpleniciſq; cum melle datur. Alii
decoquunt eam donec aqua dulcis fiat. Eaq; effuſa radicem terentes digerũt ĩ paſtil-
los ſole ſiccatos. & poſtea utuntur ad capitis ulcera:& cætera quæ repurganda ſunt.
Item ad tuſſim q̃tum tribus digitis apprehẽderint:in uino dantes. Et ad lateris dolo-
res aut peripleumonicis eligma dantes. Propter iſchiada in uino bibendum. Et ꝓpter
tormina menſeſq; ciendos. Peplos:quam aliqui ſychẽ:alii meconiõ aphrodes uocãt
ex una radice tenui fruticat:foliis rutæ paulo latioribus : ſemine ſub foliis rotundo:
minus candido q̃ papaueris. Inter uites fere colligitur meſſibus . Siccaturq; cũ fructu
ſuo ſubiectis aquis:in quas excidãt. Hoc poto aluus ſoluiť. Bilis ac pituita detrahiť.
Media potio eſt acetabuli menſura in aquæ mulſæ heminis tribus & cibis ĩſpergitur
obſoniiſq; ad molliendã aluũ. Periclymenos fruticat et ipſa ex interuallo duo folia
habens ſubcandida mollia. In cacumine autem ſemen inter folia durum & quod dif-
ficile uelatur. Nãſcitur in aruis ac ſepibus conuoluens ſe ãminiculis qbuſcũq;. Semẽ
eius in umbra ſiccatum tũditur:& in paſtillos digeritur. Ii reſoluti dantur ĩ uini albi
cyathis tribus tricenis diebus ad lyenem. eumq; urina cruenta aut p aluum abſumit:

quod intelligitur a decimo ſtatim die. Vrinã ciẽt et folia et decocta. quæ & orthopno-
icis proſunt. partum quoq; adiuuant. ſecundaſq; pellũt pota ſimili modo. Pelecinũ
in ſegetibus diximus naſci fruticoſã: cauliculis: foliis ciceris. Semẽ ĩ ſiliquis fert cor-
niculorum modo aduncis ternis quaterniſue: quale git nouimus amarum: ſtomacho
utilẽ. Addit̃ ĩ ãtidotis. Polygala palmi altitudinẽ petit: ĩ caule ſũmo foliis lẽticulæ:
guſtu aſtricto. quæ pota lactis abundantiã facit. Pontirris: aut ut alii uocant paroe-
nion uel neuras large fruticat ſpinis retorrida: lanugine ſpiſſa: foliis paruis: rotundis:
ramulis longis: mollibus: lentis: tenuibus: flore longo: herbacei coloris: ſeminis nulli
uſus: ſed guſtu acuto & odorato. Inuenit̃ in aquoſis collibus. Radices habet duas aut
tres binũ cubitoꝝ ĩ altitudĩe neruoſas cãdidas firmas. Circũfodit̃ autũno & præciſo
frutice dat ſuccũ gũmi ſimilẽ. Radix mira uulneribus ſanãdis tradit̃: præcipueq; ner-
uis uel præciſis illita. Decoctũ quoq; eius cũ melle potũ diſſolutiões neruoꝝ: & infir-
mitates & ĩciſuras iuuat. Phalãgites a qbuſdã phalãgiõ uocat̃: ab aliis leucãthemõ:
uel ut ĩ qbuſdã exẽplaribus ĩuenio leucacatha. Ramuli ſũt ei nũq̃ pauciores duobus
ĩ diuerſa tẽdẽtes. Flos cãdidus lilio rubro ſimilis ſeĩe nigro lato ad lẽticulæ dimidiæ
figurã multo tenuiore: radice herbacei coloris. Huius folio uel flore uel ſeĩe auxiliãt̃
cõtra ſcorpionũ phalãgiorũq; & ſerpẽtiũ ictus: itẽ cõtra tormĩa. Plytema qualis ſit:
deſcribere ſupuacuũ habeo: cũ ſit uſus eius tãtũ ad amatoria. Phyllõ a græcis uocat̃
herba in ſaxoſis montibus fœmina magis herbacei coloris: caule tenui: radice parua:
ſemine totũdo: papaueri ſimili. Hæc ſui ſexus facit partus. Mares aũt ſemine tantũ
differũt: quod ẽ ĩcipiente oliua. Vtrũq; bibit̃ in uino. Phellãdriõ naſcit̃ ĩ paluſtribus
folio apii. Bibit̃ ſemẽ eius ꝓpter calculos & ueſicæ incõmoda. Phaleris thyrſum hẽt
longum tenuẽ ceu calamum in ſummo flore inclinatũ. Semen ſimile ſeſamæ. Et hoc
calculos frãgit potũ ex uino uel aceto uel cũ melle et lacte. Item etiã uitia ueſicæ ſa-
nat. Polytrhizon folia habet myrti: radices multas. Hæ tuſæ dantur in uino con-
tra ſerpẽtes. Proſunt & quadrupedibus. Proſerpinaca herba uulgaris eſt eximii ad-
uerſus ſcorpiões remedii. Eadẽ cõtrita addita muria & oleo ãginã eximie curari tra-
dunt. Præterea in quantalibet laſſitudĩe recreari defeſſos: etiam cum obmutuerint: ſi
ſubiiciatur linguæ. Si deuoret̃: uomitionem ſeq ſalutarem. Rhecoma affert̃ ex iis:
quæ ſupra pontũ ſunt regionibus. Radix coſto nigro ſimilis minor et ruffior paulo
ſine odore: calfaciẽs guſtu & aſtringens. Eadẽ trita uini colorem reddit ad crocum ĩ-
clinãtem. Illita collectiones inflammationeſq; ſedat. Vulnera ſanat. Epiphoras ocu-
loꝝ ſedat ex paſſo illita. Inſignita cum melle. Et alia liuẽtia ex aceto. Farina eius ĩſp-
gitur cõtra cacoethe & ſanguinem reiicientes drachmæ põdere in aqua. Dyſentericis
etiã & cæliacis ſi febri careant in uino. Sin aliter ex aq̃. Facilius terit̃ nocte ãtecedẽte
madefacta. Datur & decoctum eius bibendum duplici menſura ad rupta cõuulſa cõ-
tuſis ex ſublimi deuolutis. Si pectoris ſĩt dolores addit̃ pipis aliqd & myrrhæ. Si diſ-
ſolutio ſtomachi ex frigida aq̃ ſumitur: ſiue intus ſiue extra puruletnis excreatiõibus.
Item epaticis ſpleneticis iſchiadicis ad renum uitia: ſuſpiria: orthopnoeas. Arteriæ
ſcabricias ſanat ex paſſo. tribus obolis potis trita: aut decoctum eius. Lichenas quoq;
ex aceto ĩpoſita purgat. Bibit̃ cõtra inflatiões & pfrictiões: febres frigidas: ſingultus:
tormina: aſpitates: capitis grauitates: melancholicas uertigĩes: laſſitudinem: dolores:
& conuulſiones. Circa ariminum nota eſt herba: quam reſedã uocant. Diſcutit col-
lectiones: inflammatiõeſq; omnes. Qui curãt ea: addunt hæc uerba: Reſeda morbos
reſeda: ſciſne ſciſne qs hic pullos egerit̃: radices nec caput nec pedes habeant. Hæc ter
dicunt: totienſq; deſpuunt. Stoechas in inſulis tantum eiuſdem nominis gignitur:
odorata herba: coma hyſopi: amara guſtu. Mẽſes cit̃ potu. Pectoris dolores leuat.
Antidotis quoq; miſcet̃.

DE Solano: & ſmyrnio: & telephio: & trichomane: & thalietro: & thlaſpe: & tragonia: & tragoni: & trago: & tragologo: & ſpõdile. Et ꝙ quidam morbi in quibuſdam nõ ſunt gentibus. Cap. xiii.

Liber xxvii finit

SOlanũ græci strychnõ uocãt:ut tradit Cornelius Celsus. Huic uis reprimẽdi re/frigerãdiq;. Smyrnion caulẽ hẽt apii:folia latiora & maxĩe circa stolões multos:quoꝝ a sinu exiliũt piguia ad terrã ĩfracta: odore medicato cũ qdã acrimõia iucũdo colore in luteũ lãguescẽte a capitibus cauliũ orbiculato ut apii semine rotũdo nigro: q arescit ĩcipiẽte æstate. Radix quoq; odorata gustu acri mordet succosa mollis. Cortex eius foris niger intus pallidus. Odor myrrhæ habet qlitatẽ:unde & nomẽ. Nascit̃ & in saxosis collibus in terrenis. Vsus eius excalfacere:extenuare. Vrinã et mẽses ciũt folia et radix. Aluum semen sistit. Radix collectiones & suppurationes non ueteres. Item duricias discutit illita. Prodest & contra phalangia ac serpentes admixto cãchri aut polline aut melissophyllo ĩ uino pota.sed particulatim:quoniam uniuersa uomitionem mouet. Qua de causa aliquando cum ruta dat̃. Medetur tussi & orthopnoeæ semen uel radix. Item thoracis aut lyenis & renum & uesicæ uitiis. Radix autẽ ruptis cõuulsis. Partus quoq; adiuuat:& secũdas pellit. Dat̃ ischiadicis cum cretanio in uino. Sudores ciet & ructus. Ideo inflationem stomachi discutit. Vulnera ad cicatricem ꝑducit. Exprimit̃ succus radicis utilis & fœminis & thoracis:præcordioꝝq; desideriis. Calfacit.n.& concoqt & purgat. Semen peculiariter hydropicis datur potum:quibus & succus illinitur & malagmate cortice arido. Et ad obsonia utuntur cũ mulso et oleo et garo maxĩe in elixis carnibus simul. Cõcoctiões facit. Sapore simillima pipi. Eadẽ in dolore stomacho efficax. Telephion porculacæ similis et caule et foliis. Rami a radice septeni octoniq; fruticant:foliis crassis:carnosis. Nascitur in cultis et maxime inter uites. Illinit̃ lẽtigini:& cum inaruit:teritur. Illinit̃ et uitiligini:ternis fere mensibus senis horis noctis aut diei.postea farina hordeacea illinit̃. Medet̃ et uulneribus et fistulis. Trichomanes adianto similis est:exilius modo:nigriusq;:foliis lenticulæ densis:amaris:aduersis inter se. Decoctum eius strangurias sanat in uino albo potũ: addito cymino rustico. Succus cohibet capillos defluentes:aut si effluxerint reparat. Alopeciasq; densat tritum et in oleo illitum. Sternutamenta quoq; gustatu mouet. Thalietrum folia coriandri habet:pinguiora paulo:caulem papaueris. Nascit̃ ubiq;: præcipue in campestribus. Medentur ulceribus folia cum melle. Thlapse duum generũ est angustis foliis digitali lõgitudine et latitudine in terram uersis:in cacumine diuisis:cauliculo semipedali:non sine ramis peltarũ specie: semine incluso lenticulæ effigie:nisi ꝙ infringitur:unde nomen. Flos albicat. Nascitur in semitis et sepibus. Semen asperi gustus. Bilem et pituitã utrunq; extrahit. Modus sumendi acetabuli mensura. Prodest et ischiadicis infusũ:et donec sanguinem trahat. Menses quoque cit:sed partus necat. Alterum thlaspen aliq ꝑsiconapa uocant latis foliis:radicibus magnis. Et ipsum utile ischiadicorum infusioni. Prodest et inguinibus utrũq;. Præcipitur ut q colligit:dicat sumere se contra inguina:et cõtra oẽs collectiões:et contra uulnera.unaq; manu tollat. Tragonia herba qlis sit non traditur. Credo et falsum esse promissum Democriti. Portẽtosum.n.est:adalligatam triduo absumere lyenes. Tragonis:siue tragion nascitur in creta tantum insula in maritimis:iunipero similis et semine et folio et ramis. Succus eius lacteus in gummi spissatus uel semen impositione spicula e corpore eiicit. Tunditur recens:& cum uino illinitur aut siccæ farina cum melle. Eadem lactis abundantiam facit:mammisq; unice medetur. Est et alia herba tragos:quã aliq scorpion uocãt:semipede alta fruticosa:foliis pusillis:racemis rubentibus grano tritici acuto acumine:et ipsa in maritimis nascens. Huius ramoꝝ .x.aut.xii.cacumina trita ex uino pota cæliacis:dysentericis:sanguinem excreantibus mensiumque abundantiæ auxiliantur. Est et tragologon: quem alii comen uocant. Caulem habet paruum:foliis croci:radice lõga:dulci:super caulem calice lato:nigro. Nascitur in aspis sine usu. Et de herbis qdem memoria digna hactenus accepimus: aut comperimus. In fine earum admonere nõ ab re iudicamus:aliis alias uiriũ ætates esse. Lõgissimo tempore durat elaterium:ut diximus. Chameleon niger.xl.annis.

Incipit liber vicesimus octavus

Centaurium nõ ultra duodecĩ. Peucedanũ & aristolochia ac uitis siluẽris ãno ĩ ũbra seruãť. Et animaliũ qdẽ cæteroꝝ nullũ aliud radices a nobis dictas attingit: excepta spõdile: quæ ões pseqť. Genus id serpẽtis est. Ne illud qdẽ dubitať: omniũ radicũ uim effectusq; minui: si fructus prius maturescãt. Item seminum ãte radice propter succum incisa. Resoluiť aũt omniũ uis consuetudĩe. Et desinunt ꝓdesse cum opus ẽ: quæ quotidie ĩ usu fuere: æque q̃ nocere. Omnes uero herbæ uehemẽtiores effectu uiribusq; sunt in frigidis locis & in aqlonis. Item siccis. Sũt & gẽtiũ differentiæ nõ mediocres. Sicut accepimus de tineis lõbricisq; ĩesse ægypti arabiæ syriæ ciliciæ populis. E diuerso græciæ phrygiæ omnino nõ nasci. Minus id mirꝫ q̃ ꝙ in cõfinio atticæ boetiæq; thebanis ĩnascũť: cum absĩt atheniẽsibus. Quæ cõtemplatio aufert nos ad ipsorum animaliũ naturas. Ingenitasq; iis uel certiores morboꝝ omnium medicinas rursus. Enimuero rerum omnium parẽs nullum animal ad hoc tantum ut pasceret: aut alia satiaret: nasci uoluit. Quin artes salutares inseruit & uisceribus. Quippe cũ surdis etiam rebus inseruerit. Tum uero illa animæ auxilia præstantissima ex anima alĩa esse uoluit contemplatione ante cuncta mirabili.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VICESIMVS OCTAVVS. PROOEMIVM.

DE Medicinis ex animalibus. Cap. i.

ICTAE ERANT OMNIVM RERVM naturæ inter cælũ ac terram nascentiũ. restabãtq; quæ ex ipsa tellure fodiũtur: si nõ herbaꝝ ac fruticum tractata remedia auferrent tranuersos: ex ipsis animalibus quæ sananť reperta maiore medicĩa. Qui ergo diximus herbas et floꝝ imagĩes: ac pleraq; inuentu rara ac difficilia: iidem tacebimus: qd in ipso hoĩe ꝓsit homini? cæteraq; gñᾱ remediorũ ĩter nos uiuentia? cum præsertim nisi carenti doloribus morbisq;: uita ipsa pœna fiat. Minime uero. Quĩ omnẽ ĩsumemus operã: licet fastidii piculũ urgeat: quãdo ita decretũ ẽ minorẽ gratiæ q̃ utilitatũ uitæ respectũ hr̃e. Quinĩmo externa quoq; et barbaros etiam ritus ĩdagabimus. Fides tantũ auctores appellet. quã q̃ et ipsi cõsensu ꝓprii iudicii ita eligere laborauimus. potiusq; curæ rerum: q̃ copiæ institimus. Illud ãmonuisse perq̃ necessariũ est: dictas iã a nobis naturas animaliũ: et quæ cuiusq; essẽt inuenta. Neq; enĩ minus profuere medicinas repiendo: q̃ ꝓsunt præbẽdo. Nũc quæ in ipsis auxiliẽť ĩdicari: neq; illic in totũ omissa. Itaq; hæc esse quædã alia: illis tamẽ cõnexa. Incipiemus aũt ab homine: ipsũ sibi exqrẽtes: ĩmensa statĩ difficultate obuia. Sãguinẽ nãq; gladiatoꝝ bibũt: ut bibẽtibus populis ꝓcul sĩt comitiales morbi. Quod spectare facientes eadẽ harena feras quoq; horror est. At hercule illi ex homine ipso sorberi efficacissimum putant calidum: spirãtẽq;: & una ipsã animã ex osculo uulnerũ. cum plagis hoc. Omniũ feraꝝ qdem animo feriore fas sit dixisse: humano. Alii medullas crurũ quærunt: et cerebrum infãtium. Nec pauci apud græcos singulorum uiscerũ mẽbrorumq; etiã sapores dixere. Omnia psecuti usq; ad resegmina unguium. Quasi uero sanitas uideri possit ferã ex hoĩe fieri. Quin morbo dignũ nõ ipsa medicĩæ gr̃a. Egregia hercle frustratiõe si nõ ꝓsit. Aspici humana exta nefas habetur: quãtomagis mãdi? Quis ista ĩuenit ostẽta? Tecũ. n. res erit euersor iuris humani: mõstrorũq; artifex: q primus ea cõdidisti. Fecisti credo ne uita tui obliuisceref. Quis ĩuenit singula

Ex homine medicine

mēbra humana mādere? Qua cōiectura inductus? Quā potest medicina ista originē habuisse? Quis ueneficia īnocētiora effecit: q̃ remedia? Esto barbari externique ritus īuenerint. Etiā ne græci suas fecere has artes? Democriti extant cōmentatiōes ad alia noxii hominis & ex capite ossa plus ꝓdesse: ad alia amici & hospitis. Iā uero ui interempti dēte gingiuas ī dolore scarificari Apollonius efficacissimum scripsit. Miletus oculorum suffusiōes felle hominis sanari. Artemon caluaria īterfecti: igneq; cremati propinauit aquā e fōte noctu comitialibus morbis. Ex eadem suspendio interēpti catapotia fecit contra canis rabidi morsus Antheus. Atq; etiam quadrupedes homīes sanauere: cōtra inflatiōes boum ꝑforatis cornibus inserētes ossa humana. Vbi homo occisus esset aut crematus siliginem quæ ꝑnoctasset: suum morbis dando. Procul a nobis nr̄isq; lr̄is absint ista. Nos auxilia dicemus nō piacula. Sicubi lacertis puerparū usus mederi poterit, sicubi saliua tactusue corporis cæteraq; similia. Vitam quidē nō adeo extēdendā cēsemus: ut quoquomō ꝓtrahenda sit. Quisqs est talis æque moriere etiā cū obscenus uixeris: aut nefādus. Quapropter hoc primū qsq; in remediis animi sui habeat: ex omnibus bonis quæ homini tribuit natura: nullum melius esse tēpestiua morte. In eaq; id optimū: ꝙ illā sibi quisq; præstare poterit.

An sit in medendo aliqua uis uerborum & sanari & depelli. Cap. ii.

EX homine remedioꝝ primū maxīæ quæstiōis et semp īcertæ est: ualeāt ne aliqd uerba & incantamenta carminū. Quod si ueꝝ est: hominis acceptū fieri oportere cōueniet. Sed uiritī sapiētissimi cuiusq; respuit fides. In uniuersum uero ōibus horis hominis credit uita: nec sentit. Quippe uictimas cædi sine precatiōe non uidet̃ referre: nec deos rite cōsuli. Præterea alia sunt uerba impetrantis: alia depulsoris: alia cōmētatiōis. Vidimusq; certis precatiōibus obsecrasse sūmos magistratus. Et ne qd uerboꝝ prætereat̃: aut præposteꝝ dicat̃: de scripto præire aliquē. Rursusq; aliū custodem dare q attendat: aliū uero præponi q faueri linguis iubeat. Tibicinem canere: ne qd aliud exaudiat̃. Vtraq; memoria insigni quotiēs ipsæ diræ obstrepētes nocuerint: quotiensue precatio errauerit. Sic repēte extis adimi capita uel corda: aut gēīari uictima stāte acciderit. Duratq; immenso exēplo Decioꝝ pr̄is filiiq; quo se deuouere carmē. Extat Tuciæ uestalis incestæ precatio: q̃ usa aquam tulit in cribro: anno urbis romæ. dc. nono. Boario uero in foro græcū græcāq; defossos aut aliaꝝ gētiū: cū qbus tū res esset: etiā nr̄a ætas uidit. Cuius sacri precationē qua solet præire quindecemuiꝝ collegii magister: siqs legat: profecto uim carminū fateat̃. Ea omnia approbantibus octingētis. xxx. ānoꝝ euētibus. Vestales nr̄as hodie credimus nōdū egressa urbe mancipia fugitiua retinere in loca precatiōis. Quod si semel recipiat̃ ea ratio: & deos preces aliqs exaudire aut ullis moueri uerbis: cōfitendum sit de tota coniectatiōe. Prisci qdem nr̄i ꝑpetuo talia ꝓdidere. Difficillimumq; ex iis etiā fulmina elici: ut suo loco edocuimus. L. Piso primo annalium auctor est Tullum Hostilium regem ex Numæ libris eodem quo illum sacrificio Iouem cælo deuocare conatum: quoniā parum rite quædā fecisset fulmine ictū. Multi uero magnaꝝ reꝝ fata & ostenta uerbis ꝑmutari. Cū. n. in tarpeio fodientes delubro fundamenta caput humanum inuenissent: missis ob id a se legatis etruriæ celeberrimus uates Olenus Calenus præclarū id fortunatūq; cernens: interrogatione in suā gentem transferre tentauit: scipione prius determinata tēpli imagine in solo āte se. Hoc ergo dicitis romani hic tēplū Iouis optimi maximi futuꝝ est? hic caput inuenimus? Constantissima annalium affirmatione transiturū fuisse fatum in etruriam: ni præmoniti a filio uatis legati romani respondissent: non plane hic: sed romæ inuentum caput dicimus. Iterum id accidisse tradunt cū in fastigium eiusdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creuissent. Et iterum simili mō retentum augurium. Hæc satis sint exēplis ut appareat ostentorum uires & ī nr̄a potestate esse: ac ꝓut quæq; accepta sūt ita ualere. In augurū certe disciplina constat. neq; diras aues: neq; ulla auspicia pertinere ad eos q quāq; rem ingredientes

obſeruare ſe ea negauerint. Quo munere diuinæ indulgentiæ maius nullum eſt.
Quin etiã et legum ipſaꝝ in.xii.tabulis uerba ſunt:q fruges excãtaſſet.Et alibi. Qui
malum carmẽ incãtaſſet. Verrius Flaccus auctores ponit quibus credat:in oppugna-
tionibus ãte omnia ſolitum a romanis ſacerdotibus euocari deum:cuius in tutela id
oppidum eſſet:promittiq; illi eundem aut ãpliorẽ locum apud romanos cultumue.
Durat in pontificum diſciplina id ſacrum. Conſtatque ideo occultatum in cuius dei
tutela roma eſſet:ne qui hoſtium ſimili mõ agerent. Defigi quidem miris deprecati-
onibus nemo non metuit. Huc ꝑtinet:ut ouoꝝ exorbuerit quiſq; calices cochlearũq;
ꝓtinus frangi:aut eaſdẽ cochlearibus perforari. Hinc Theocriti apud græcos:Catulli
apud nos:proximeq; Virgilii incãtamẽtorum amatoria imitatio. Figulinarũ opera
multi rumpi credunt tali mõ. Nõ pauci etiã ſerpẽtes ipſos recãtari. Et hunc unum
eſſe ipſis intellectum:cõtrahiq; marſorum cantu etiã in nocturna q̃ete. Etiã parietes
incendiorum deprecationibus cõſcribuntur. Neque eſt facile dictu.et externa uerba
atq; ĩefficabilia derogant fidẽ. Validius etiã latina inopinata. et quæ ridicula uideri
cogit animus ſemp aliq̃d ĩmenſũ expectãs ac dignum deo mouendo:ĩmo uero quod
numini ĩperet. Dixit Homerus ꝓfluuiũ ſãguinis uulnerato fœmine Vlyxẽ ĩhibuiſſe
carmine. Theophraſtus iſchiadicos ſanari. Cato ꝓdidit luxatis mẽbris carmẽ auxili-
ari. M.Varro podagris. Cæſarẽ dictatorẽ poſt unũ ãcipitẽ uehiculi caſũ ferũt ſemp
ut primum conſediſſet(id quod pleroſq; nunc facere ſcimus)carmine ter repetito ſe-
curitatẽ itineꝝ aucupari ſolitũ. Licet hãc in partẽ ſiguloꝝ quoq; cõſciẽtiã coarguere.
Cur.n. primũ ãni incipientis diẽ lætis precatiõibus inuicẽ fauſtum ominamur? Cur
publicis luſtris etiã nomina uictimas ducẽtiũ ꝓſpere legimus? Cur & faſcinatiõibus
adoratiõe peculiari occurrimus? Alii græcã Nemeſĩ ĩuocãtes:cuius ob id romæ ſimu-
lacrum ĩ capitolio eſt:q̃uis latinum nomen nõ ſit. Cur ad mentionem defunctorum
teſtamur memoriã eoꝝ a nobis nõ ſollicitari? Cur ĩpares numeros ad omnia uehemẽ-
tiores credimus? idq; ĩ febribus dieꝝ obſeruatiõe intelligit᷑. Cur ad primitias pomorũ
hæc uetera eſſe dicimus:alia noua optamus? Cur ſternutamentis ſalutamus? Quod
etiã Tyberiũ Cæſarem triſtiſſimũ(ut conſtat)hominũ in uehiculo exegiſſe tradũt. Et
aliq̃ noĩe quoq; cõſalutare religioſius putãt. Quin & abſentes tinnitu auriũ præſen-
tire ſermones de ſe receptũ eſt. Attalus affirmat ſcorpione uiſo ſiq̃s dicat duo:cohi-
beri nec uibrare ictus. Et quoniã ſcorpio admonuit:in africa nemo deſtinat aliquid:
niſi præfatus africã. In cæteris uero gentibus deos ãte obteſtat᷑:ut uelint. Nã ſi mens
aſſit:nullũ ponere trãſlaticium uidebimur:quoniã multas etiã pollere religiones ma-
nifeſtũ eſt. Alius ſaliua poſt aurẽ digito relata:ſollicitudinẽ animi ꝓpitiat. Pollices
cũ faueamus premere etiã ꝓuerbio iubemur. In adorãdo dextrã ad oſculũ referimus:
totumq; corpus circũagimus. Quod in leuum feciſſe galliæ religioſius credunt. Ful-
getras adorare conſenſus gentiũ eſt. Incendio inter epulas nominato aquã ſub mẽſa
ꝓfũdi. Abominamur recedẽte aliquo ab epulis:ſimul uerri ſolũ. Aut bibẽte cõuiua
menſã uel repoſitoriũ tolli in auſpicatiſſimum iudicat᷑. Seruii Sulpitii prĩcipis uiri
commẽtatio eſt:quãobrem menſa linquenda non ſit. Nondum.n.plures q̃ conuiuæ
numerabant᷑. Nam ſternutamento reuocari ferculum menſãue:ſi non poſtea guſtet᷑
aliq̃d:ĩter dira habet᷑. Omnino aũt eſſe hæc ĩſtituere illi:q omnibus negociis horiſq;
intereſſe credebant deos. Et ideo placatos etiam uitiis nr̃is reliquerũt. Quĩ & repẽte
conticeſcere cõuiuiũ adnotatum eſt:nõ niſi in pari præſentium numero.q̃ in re fame
labor eſt:ad quẽcunq; eoꝝ ꝑtinens. Cibus etiam e manu ꝓlapſus reddebat᷑. Atq; per
menſas uetabãt᷑ mundiciarũ cauſa deflare. Et ſunt cõdita auguria q̃d loquenti cogi-
tãtiue id acciderit:inter execratiſſima. Si põtifici accidat ditis cauſa epulanti:ĩ mẽſa
utiq; id reponi adoleriq; ad larem piatio eſt. Medicamenta priuſq̃ adhibeant᷑ ĩ mẽſa
forte depoſita negant᷑ ꝓdeſſe. Vngues reſecari nundinis romanis tacenti atq; a digito
indice:multorum pecuniæ religioſum eſt. Capillũ uero cõtrectari contra defluuia ac

mēbra humana mādere? Qua cōiectura inductus? Quā potest medicina ista originē habuisse? Quis ueneficia īnocētiora effecit: q̄ remedia? Esto barbari externique ritus īuenerint. Etiā ne græci suas fecere has artes? Democriti extant cōmentatiōes ad alia noxii hominis & ex capite ossa plus ꝓdesse: ad alia amici & hospitis. Iā uero ui interempti dēte gingiuas ī dolore scarificari Apollonius efficacissimum scripsit. Miletus oculorum suffusiōes felle hominis sanari. Artemon caluaria īterfecti: igneq; cremati propinauit aquā e fōte noctu comitialibus morbis. Ex eadem suspendio interēpti catapotia fecit contra canis rabidi morsus Antheus. Atq; etiam quadrupedes homīes sanauere: cōtra inflatiōes boum pforatis cornibus insērētes ossa humana. Vbi homo occisus esset aut crematus siliginem quæ pnoctasset: suum morbis dando. Procul a nobis nr̄isq; lr̄is absint ista. Nos auxilia dicemus nō piacula. Sicubi lacertis puerparū usus mederi poterit. sicubi saliua tactusue corporis cæteraq; similia. Vitam quidē nō adeo extēdendā cēsemus: ut quoquomō ptrahenda sit. Quisqs est talis æque moriere etiā cū obscenus uixeris: aut nefādus. Quapropter hoc primū qsq; in remediis animi sui habeat: ex omnibus bonis quæ homini tribuit natura: nullum melius esse tēpestiua morte. In eaq; id optimū: q̄ illā sibi quisq; præstare poterit.

An sit in medendo aliqua uis uerborum & sanari & depelli. Cap. ii.

Ex homine remedioꝝ primū maxiæ quæstiōis et semp īcertæ est: ualeāt ne aliqd uerba & incantamenta carminū. Quod si ueꝝ est: hominis acceptū fieri oportere cōueniet. Sed uiritī sapiētissimi cuiusq; respuit fides. In uniuersum uero oībus horis hominis credit uita: nec sentit. Quippe uictimas cædi sine precatiōe non uidet referre: nec deos rite cōsuli. Præterea alia sunt uerba impetrantis: alia depulsoris: alia cōmētatiōis. Vidimusq; certis precatiōibus obsecrasse sūmos magistratus. Et ne qd uerboꝝ prætereat: aut præposteꝝ dicat: de scripto præire aliqué. Rursusq; aliū custodem dare q attendat: aliū uero præponi q fauerí linguis iubeat. Tibicinem canere: ne qd aliud exaudiat. Vtraq; memoria insigni quotiēs ipsæ diræ obstrepētes nocuerint: quotiensue precatio errauerit. Sic repēte extis adimi capita uel corda: aut geīari uictima stāte acciderit. Duratq; immenso exēplo Decioꝝ pr̄is filiiq; quo se deuouere carmē. Extat Tuciæ uestalis incestæ precatio: q̄ usa aquam tulit in cribro: anno urbis romæ. dc. nono. Boario uero in foro græcū græcāq; defossos aut aliaꝝ gētiū: cū qbus tū res esset: etiā nr̄a ætas uidit. Cuius sacri precatiōné qua solet præire quindecemuiꝝ collegii magister: siqs legat: profecto uim carminū fateat. Ea omnia approbantibus octingētis. xxx. ānoꝝ euētibus. Vestales nr̄as hodie credimus nōdū egressa urbe mancipia fugitiua retinere in loca precatiōis. Quod si semel recipiat ea ratio: & deos preces aliq̄s exaudire aut ullis moueri uerbis: cōfitendum sit de tota coniectatiōe. Prisci qdem nr̄i ꝑpetuo talia ꝓdidere. Difficillimumq; ex iis etiā fulmina elici: ut suo loco edocuimus. L. Piso primo annalium auctor est Tullum Hostilium regem ex Numæ libris eodem quo illum sacrificio Iouem cælo deuocare conatum: quoniā parum rite quædā fecisset fulmine ictū. Multi uero magnaꝝ reꝝ fata & ostenta uerbis pmutari. Cū. n. in tarpeio fodientes delubro fundamenta caput humanum inuenissent: missis ob id a se legatis etruriæ celeberrimus uates Olenus Calenus præclarū id fortunatūq; cernens: interrogatione in suā gentem transferre tentauit: scipione prius determinata tēpli imagine in solo āte se. Hoc ergo dicitis romani hic tēplū Iouis optimi maximi futuꝝ est? hic caput inuenimus? Constantissima annalium affirmatione transiturū fuisse fatum in etruriam: ni præmoniti a filio uatis legati romani respondissent: non plane hic: sed romæ inuentum caput dicimus. Iterum id accidisse tradunt cū in fastigium eiusdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creuissent. Et iterum simili mō retentum augurium. Hæc satis sint exēplis ut appareat ostentorum uires & ī nr̄a potestate esse: ac ꝓut quæq; accepta sūt ita ualere. In augurū certe disciplina constat. neq; diras aues: neq; ulla auspicia pertinere ad eos q quāq; rem ingredientes

obſeruare ſe ea negauerint. Quo munere diuinæ indulgentiæ maius nullum eſt.
Quin etiã et legum ipſaꝝ in.xii.tabulis uerba ſunt:q fruges excãtaſſet.Et alibi. Qui
malum carmẽ incãtaſſet. Verrius Flaccus auctores ponit quibus credat:in oppugna-
tionibus ãte omnia ſolitum a romanis ſacerdotibus euocari deum:cuius in tutela id
oppidum eſſet:promittiq; illi eundem aut ãpliorẽ locum apud romanos cultumue.
Durat in pontificum diſciplina id ſacrum. Conſtatque ideo occultatum in cuius dei
tutela roma eſſet:ne qui hoſtium ſimili mõ agerent. Defigi quidem miris deprecati-
onibus nemo non metuit. Huc ꝑtinet:ut ouoꝝ exorbuerit quiſq; calices cochlearũq;
ꝓtinus frangi:aut eaſdẽ cochlearibus perforari. Hinc Theocriti apud græcos:Catulli
apud nos:proximeq; Virgilii incãtamẽtorum amatoria imitatio. Figulinarũ opera
multi rumpi credunt tali mõ. Nõ pauci etiã ſerpẽtes ipſos recãtari. Et hunc unum
eſſe ipſis intellectum:cõtrahiq; marſorum cantu etiã in nocturna qete. Etiã parietes
incendiorum deprecationibus cõſcribuntur. Neque eſt facile dictu.et externa uerba
atq; ĩefficabilia derogant fidẽ. Validius etiã latina inopinata. et quæ ridicula uideri
cogit animus ſemp aliqd ĩmenſũ expectãs ac dignum deo mouendo:ĩmo uero quod
numini ĩperet. Dixit Homerus ꝓfluuiũ ſãguinis uulnerato fœmine Vlyxẽ ĩhibuiſſe
carmine. Theophraſtus iſchiadicos ſanari. Cato ꝓdidit luxatis mẽbris carmẽ auxili-
ari. M.Varro podagris. Cæſarẽ dictatorẽ poſt unũ ãcipitẽ uehiculi caſũ ferũt ſemp
ut primum conſediſſet(id quod pleroſq; nunc facere ſcimus)carmine ter repetito ſe-
curitatẽ itineꝝ aucupari ſolitũ. Licet hãc in partẽ ſiguloꝝ quoq; cõſciẽtiã coarguere.
Cur.n. primũ ãni incipientis diẽ lætis precatiõibus inuicẽ fauſtum ominamur? Cur
publicis luſtris etiã nomina uictimas ducẽtiũ ꝓſpere legimus? Cur & faſcinatiõibus
adoratiõe peculiari occurrimus? Alii græcã Nemeſĩ ĩuocãtes:cuius ob id romæ ſimu-
lacrum ĩ capitolio eſt:q̃uis latinum nomen nõ ſit. Cur ad mentionem defunctorum
teſtamur memoriã eoꝝ a nobis nõ ſollicitari? Cur ĩpares numeros ad omnia uehemẽ-
tiores credimus? idq; ĩ febribus dieꝝ obſeruatiõe intelligit᷑. Cur ad primitias pomorũ
hæc uetera eſſe dicimus:alia noua optamus? Cur ſternutamentis ſalutamus? Quod
etiã Tyberiũ Cæſarem triſtiſſimũ(ut conſtat)hominũ in uehiculo exegiſſe tradũt. Et
aliq noĩe quoq; cõſalutare religioſius putãt. Quin & abſentes tinnitu auriũ præſen-
tire ſermones de ſe receptũ eſt. Attalus affirmat ſcorpione uiſo ſiqs dicat duo:cohi-
beri nec uibrare ictus. Et quoniã ſcorpio admonuit:in africa nemo deſtinat aliquid:
niſi præfatus africã. In cæteris uero gentibus deos ãte obteſtat᷑:ut uelint. Nã ſi mens
aſſit:nullũ ponere trãſlaticium uidebimur:quoniã multas etiã pollere religiones ma-
nifeſtũ eſt. Alius ſaliua poſt aurẽ digito relata:ſollicitudinẽ animi ꝓpitiat. Pollices
cũ faueamus premere etiã ꝓuerbio iubemur. In adorãdo dextrã ad oſculũ referimus:
totumq; corpus circũagimus. Quod in leuum feciſſe galliæ religioſius credunt. Ful-
getras adorare conſenſus gentiũ eſt. Incendio inter epulas nominato aquã ſub mẽſa
ꝓfũdi. Abominamur recedẽte aliquo ab epulis:ſimul uerri ſolũ. Aut bibẽte cõuiua
menſã uel repoſitoriũ tolli in auſpicatiſſimum iudicat᷑. Seruii Sulpitii prĩcipis uiri
commẽtatio eſt:quãobrem menſa linquenda non ſit. Nondum.n.plures q̃ conuiuæ
numerabant᷑. Nam ſternutamento reuocari ferculum menſãue:ſi non poſtea guſtet᷑
aliqd:ĩter dira habet᷑. Omnino aũt eſſe hæc ĩſtituere illi:q omnibus negociis horiſq;
intereſſe credebant deos. Et ideo placatos etiam uitiis nr̃is reliquerũt. Quĩ & repẽte
conticeſcere cõuiuiũ adnotatum eſt:nõ niſi in pari præſentium numero.q̃ in re fame
labor eſt:ad quẽcunq; eoꝝ ꝑtinens. Cibus etiam e manu ꝓlapſus reddebat᷑. Atq; per
menſas uetabãt᷑ mundiciarũ cauſa deflare. Et ſunt cõdita auguria qd loquenti cogi-
tãtiue id acciderit:inter execratiſſima. Si põtifici accidat ditis cauſa epulanti:ĩ mẽſa
utiq; id reponi adoleriq; ad larem piatio eſt. Medicamenta priuſq̃ adhibeant᷑ ĩ mẽſa
forte depoſita negant᷑ ꝓdeſſe. Vngues reſecari nundinis romanis tacenti atq; a digito
indice:multorum pecuniæ religioſum eſt. Capillũ uero cõtrectari contra defluuia ac

dolores capitis.xvii.luna:atq;.xxix. Pagana lege in pleriſq; italiæ prædiis cauetur:ne
mulieres p itinera ambulantes torqueāt fuſos:aut omnino detectos ferant:quoniam
aduerſetur id omnium ſpei:præcipue frugum. M.Seruilius Nouianus pĩceps ciui-
tatis nō pridem in metu lippitudinis priuſq̄ eam ipſam nominaret:aliuſue ei prædi-
ceret:duabus lr̃is græcis.ρ.&.α.chartam īſcriptam circūligatā lino ſubnectebat collo.
Mutianus ter conſul eadem obſeruatione uiuentem muſcam in linteolo albo:his re-
mediis carere ipſos lippitudīe prædicātes. Carmina quædam extant cōtra grandines.
Cōtraq; morboꝝ gñā. Cōtra ābuſta. Quædā etiā in ptus. Sed ī ꝓdēdo obſtat ingens
uerecundia in tāta animoꝝ uarietate. Qua ꝓpter de his ut libitū cuiq; fuerit opinet̃.

Remedia ex homine contra magos. Cap.iii.

HOminū mōſtrificas naturas & ueneficos aſpectus plenius diximus in portentis
gētiū:& multas aīaliū ꝓprietates:quæ repeti ſupuacuū ē. Quorūdā hominū
tota corpora ꝓſunt:ut ex iis familiis quæ ſunt terrori ſerpētibus:tactu ipſo leuāt p-
cuſſos ſuctuue modico. Quoꝝ e gñe ſunt pſylli marſiq;:& q oblōgenes uocāt̃ ī īſula
cypro. Ex q̄ familia legatus Hexagō noīe a cōſulibus romæ ī doliū ſerpētiū cōiectus
expimenti cauſa circūmulcentibus līguis miraculū præbuit. Signū eius familiæ eſt
ſi mō adhuc durat uernis tēporibus odoris uirus. Atq; eoꝝ ſudor quoq; medebat̃:nō
mō ſaliua. Nā in inſula nili tentyrii naſcētes tanto ſunt crocodilis terrori:ut uocem
quoq; eoꝝ fugiāt. Hoꝝ omniū geneꝝ ī ſua repugnantia interuētū quoq; mederi cō-
ſtat. Sicut aggrauari uulnera introitu eoꝝ:q unq̄ fuerīt ſerpētiū caniſue dente læſi.
Iidē gallinaꝝ incubitus.pecorū fœtus abortu uitiāt. Tantum remanet uirus excepto
ſemel malo : ut ueneficio fiāt uenena. Paſſī remedio eſt ablui prius manus eorum:
aq̄q; illa eos qbus medearis inſpgi. Rurſus a ſcorpiōe aliqñ pcuſſi nūq̄ poſtea a cra-
bronibus:ueſpis:apibuſue feriunt̃. Minus miret̃ hoc:q ſciat:ueſtem a tineis nō atti-
gi:quæ fuerit in funere. Serpentes ægre præterq̄ leua manu extrahi.

DE Quibuſdam ſortilegiis & ſaliua hominis. Cap.iiii.

PYthagoræ īuētis nō temere fallere:īpoſitiuoꝝ nominum īparē uocaliū numeꝝ
claudıtates:oculorumue orbitatē ac ſimiles caſus:dextris aſſignare ptibus parē
leuis. Ferunt difficiles ptus ſtatī ſolui:cum qs tectum in quo ſit̃ grauida:trāſmiſerit
lapide uel miſſili ex iis quæ tria aīalia ſingulis ictibus interfecerit:hominē:apꝝ:urſā.
Probabilius id facit haſta uelitaris euulſa a corpore hoīs:ſi terrā nō attigerit. Eoſdem
.n.illata effectus hēt. Sic & ſagittas corpore eductas ſi terrā non attigerint ſubiectas
cubantibus amatorium eſſe Orpheus & Archelaus ſcribunt. Quin & comitialē mor-
bum ſanari cibo e carne feræ occiſæ eodē ferro quo homo interfectus ſit. Quorundā
ptes medicæ ſunt ſicuti diximus de Pyrrhi regis pollice. Et elide ſolebat oſtendi Pelo-
pis haſta:quā eburneam affirmabant. Neuos in facie tōdere religioſum habēt etiam
nunc multi. Omnium uero in primis ieiunam ſaliuam cōtra ſerpentes præſidio eſſe
docuimus. Sed & alios efficaces eius uſus recognoſcat uita. Ita deſpuimus comitia-
les morbos:hoc eſt cōtagia regerimus. Simili mō & faſcinatiōes repcutimus ſiniſtræ
dextræq; claudıtatis occurſu. Veniā quoq; a deis ſpei alicuius audacioris petimus in
ſinum ſpuendo. Etiam eadē rōe terna deſpuere deprecatione in omni medicina mos
eſt:atq; effectus adiuuare. Incipientes furunculos ter præſignare ieiuna ſaliua. Nūc
mirum dicemus:ſed expimento facile. Siqs pœniteat ictus eminus cōminuſue illa-
ti:& ſtatim expuat mediam in manum qua pcuſſit:leuat̃ illico pcuſſis a pœna. Hoc
ſæpe delumbata q̄drupede approbat̃:ſtatī a tali remedio correcto animalis ingreſſu.
Quidam uero aggrauant ictus āte conatum ſimili mō ſaliua in manu ingeſta. Cre-
damus ergo & lichenas lepraſq; ieiuno illitu aſſiduo arceri. Itē lippitudines matutīa
uelut quotidie inunctiōe. Carcinomata malo terræ ſubacto. Ceruicis dolorem ſaliua
ieiuni dextra manu ad dextrum poplitem relata leua ad ſiniſtrum. Si quod animal
aurem intrauerit:& inſpuatur exire. Inter amuleta eſt editæ quenque urinæ expuere

ſimiliter in calciamentũ dextri pedis anteq̃ induat̃. Item cum qs trãſeat locũ in quo
aliquod ꝑiculum adierit. Martion ſmyrneus ꝗ de ſimplicibus effectibus ſcripſit rũ-
pi ſcolopendras marinas ſputo tradit. Item rubetas aliaſq; ranas. Ophilius ſerpẽtes
ſiqs in hiatum earum expuat. Salpæ torporem ſedari quocunq; membro inſtupente
ſiqs in ſinum expuat. Aut ſi ſupior palpebra ſaliua tangatur. Nos ſic hæc credamus
rite fieri. Extranei interuentu: aut ſi dormiens expectet̃ infans a nutrice terna expui
quãq̃ religiõe mutat & faſcias. Impatorũ quoq; nõ ſolũ infãtiũ cuſtos qs deus inter
ſacra romana a ueſtalibus colit̃ & currus triũphãtiũ. Sub his pendẽs defẽdit medicus
ĩuidiæ: iubetq; eoſdẽ recipe. Similis medicĩa lĩguæ ut ſit exorata a tergo fortuna glo-
riæ carnifex. Morſus hoĩs inter aſprimos quoq; numerat̃. Medẽt̃ ſordes ex auribus.
Ac ne qs miret̃ etiã ſcorpionũ ictibus ſerpentiũq; ſtati ĩpoſitæ. Melius e ꝑcuſſi auri-
bus ꝓſunt. Ita & rediuiua ſanari. Serpentiũ uero ictũ cõtuſi dentis humani farina.
Capillus puero ꝗ primũ deciſus ẽ podagræ ĩpetus dicit̃ leuare circũligatus. Et ĩ totũ
ĩpubiũ ĩpoſitus. Viroꝝ quoq; capillus canis morſibus medet̃ ex aceto. Et capitũ uul-
neribus ex oleo aut uino. Si credimus a reuulſo cruci q̃rtanis. Cõbuſtus æq; capillus
carcinomati. Pueri ꝗ primus ceciderit dens: ut terrã non attingat incluſus in armillã
& aſſidue ĩ brachio habitus muliebriũ locorũ dolores ꝓhibet. Pollex in pede præliga-
tus ꝓxĩo digito tumores inguinũ ſedat. In manu dextra duo medii lino leuiter colli-
gati diſtillatiões atq; lippitudĩes arcent. Quin et eiectus capillus calculoſo alligatus
ꝗ ſupra pubem leuare cæteros dicitur: ac iocineris etiam dolores. Ac celeritatẽ partus
facere. Addidit Granius efficaciorẽ ad hoc eſſe ferro exẽptũ. Partus accelerat uicinos
ex quo quæq; cõcepit: ſi cinctu ſuo ſoluto fœminã cinxerit. dein ſoluerit: adiecta pre-
catiõe ſe uĩxiſſe eũdẽ & ſoluturũ. atq; abierit. Sanguine ipſius hominis ex q̃cũq; pte
emiſſo efficaciſſĩe ãginã illini tradunt Orpheus & Archelaus. Itẽ ora comitiali morbo
lapſoꝝ. exurgere. n. ꝓtinus. Quidã ſi pollices pedum pungãt̃: exq; iis guttæ referant̃
ĩ faciẽ. Aut ſi uirgo dextro pollice attigat. Hac cõiectura cẽſẽtes uirgines carnes edẽ-
das. Eſchines atheniẽſis excrementoꝝ cinere ãginis medebat̃ & tõſillis: uuiſq;: & car-
cinomatis. Hoc medicamẽtum uocabãt botryon. Multa gñа morborũ primo coitu
ſoluunt̃: primoq; fœminaꝝ mẽſe. Aut ſi nõ id cõtingat: lõginq̃ fiunt: maxĩeq; comi-
tiales. Quin a ſerpẽte ac ſcorpiõe ꝑcuſſos coitu leuari ꝓdũt. uerũ fœminas uenere ea
lædi. Oculorũ uitia fieri negãt: nec lippire eos ꝗ cum pedes lauãt aq̃ inde ter oculos
tãgãt. Immat̃a morte raptorũ manu ſtrumas parotidas gutt̃a tactu ſanari affirmãt.
Quidã uero cuiuſq; defuncti duntaxat ſui ſexus leua manu auerſa. Et e ligno fulge-
re icto reiectis poſt terga mãibus demorderi aliqd ad dẽtẽ qui doleat admoueri: reme-
dio eſſe ꝓdunt. Sunt qui præcipiant dentem ſuffiri dente hoĩs ſui ſexus. Et eũ ꝗ ca-
ninus uocet̃ inſepulto exẽptum adalligari. Terrã ex caluaria pſilothꝝ eſſe palpebraꝝ
tradunt. Herba uero ſiq̃ genita ſit cõmãducata dẽtes cadere. Vlcera nõ ſerpe ex oſſe
hominis circunſcripta. Alii e tribus puteis pari menſura aquas miſcent: & prolibant
nouo fictili. Reliquũ dãt in tertianis acceſſu febriũ bibẽdum. Itẽ in quartanis frag-
mentum claui a cruce inuolutũ lana collo ſubnectunt. Aut ſpartũ e cruce: liberatoq;
cõdunt cauerna quã ſol nõ attingat. Magorum hæc commenta ſunt. Vt cotem qua
ferramenta ſæpe exacuta ſint: ſubiectam ignari ceruicalibus de ueneficio deficientes
euocare. Indicium ut ipſe dicat: qd ſibi datum ſit & ubi & quo tẽpore: auctorẽ tamẽ
non nominare. Fulmine utiq; ꝑcuſſo circũactum in uulnus hominem loꝗ protinus
cõſtat. Inguinibus medent̃ aliꝗ licium telæ detractum alligantes nouenis ſeptenisue
nodis ad ſingulos nominantes uiduam aliquã: atq; ita inguina adalligantes licio. Et
clauum: aliudue quod quis calcauerit: alligatum ipſos iubẽt gerere: ne ſit dolori uul-
nus. Verrucas auellunt a uiceſima luna in limitibus ſupini ipſã intuẽtes ultra caput
manibus porrectis: & quicquid cõprehendere eo fricantes. Clauum corporis cũ cadat
ſtella ſiquis diſtringat: uel cito ſanari aiunt. Cardinibus hoſtiorum aceto affuſis lutũ

frõti illitum capitis dolorem ſedare. Itẽ laqueũ ſuſpendioſi circundatum tẽporibus. Siquid e piſce hæſerit faucibus:demiſſis in aquam frigidam pedibus cadere. Si uero ex aliis oſſibus:impoſitis capiti ex eodem uaſe oſſiculis. Si panis hæreat:ex eodem in utrãq; aurẽ addito pane. Quin & ſordes hoĩs in magnis fecere remediis quæſtuoſoꝝ gymnaſia græcorum:quippe ea ſtrigmenta molliunt:calfaciunt: complent ſudore et oleo medicinam facientibus. Vuluis inflãmatis cõtractiſq; admouent̃. Sic & menſes cient. Sedis inflammationes & condylomata leniunt. Item neruorũ dolores:luxata: articuloꝝ nodos. Efficaciora ad eadem ſtrigmenta a balneis.& ideo miſcent̃ ſuppuratoriis medicamentis. Nam illa quæ ſunt e ceromate ꝑmixto ceno:articulos tantum molliunt:calefaciunt:diſcutiũt efficacius:ſed ad cætera minus ualent. Excedit fidem impudens cura:qua ſordes uirilitatis contra ſcorpionum ictus ſingularibus remediis celeberrimi auctores clamãt. Rurſus in fœminis quas infantium aluo editas in utero ipſo cõtra ſterilitatẽ ſubdi cẽſẽt.meconiũ uocãt. Immo etiã ipſos gymnaſioꝝ raſere pietes. Et illæ quoq; ſordes excalfactoriã uĩ hr̃e dicũt̃. Panos diſcutiũt. Vlceribus ſenũ pueroꝝq; & deſq̃mmatis ãbuſtiſue illinũt̃. Eo minus omitti cõuenit ab aĩo hoĩs pendentes medicinas. Ex ſub abſtinere a cibo nimio:aut potu.alias uino tãtum aut carne.alias balneis cũ q̃d eoꝝ poſtulet ualitudo:in præſentiſſĩs remediis hẽt̃. His remediis adnumerat̃ exercitatio:intẽtio uocis:ũgue fricari cũ rõe. uehemens.n.fricatio ſpiſſat lenit mollit. Multa adimit corpus. Auget modica. In primis uero ꝓdeſt ãbulatio:geſtatio:& ea pluribus mõis. Eq̃tatio ſtomacho & coxis utiliſſĩa. Phthiſi nauigatio. Lõgis morbis locoꝝ mutatio. Itẽ ſõno mederi ſibi aut lectulo aut rara uomitiõe. Supini cubitus oculis cõducũt:at ꝓni tuſſibus. In latera aduerſũ diſtillatiões. Ariſtoteles & Fabianus plurimũ ſõniari circa uernũ & autũnũ tradũt.magiſq; ſupĩo cubitu:at ꝓno nihil. Theophraſtus celerius cõcoq̃ dextri lateris ĩcubitu:difficilius in ſupĩs. Solũ quoq; remedioꝝ maximũ ab ipſo ſibi præſtari põt:ſicuti lĩteorũ ſtrigiliũq; uehemẽtia. Perfũdere caput aq̃ calida ãte balneaꝝ uaporationẽ & poſtea frigida: ſaluberrimũ intelligit̃. Itẽ præſumere cibos:& ĩterponere frigidã eiuſdẽq; potu ſõnos añcedere:& ſi libeat interrũpe. Notãdũ nullũ aliud aĩal calidos potus ſeq̃:ideoq; nõ eſſe nat̃ales. Mero ãte ſõnos colluere ora:ꝓpter halitus. Frigida aq̃ matutinis ĩpari numero ad cauendum dentiũ dolores.

Ad lippitudines oculoꝝ. Cap.v.

ITẽ poſca oculos cõtra lippitudĩes. Certa exꝑimenta ſũt totius corꝑis ualitudĩs in uarietate uictus ĩobſeruata. Hippocrates tradit non prãdentiũ exta celerius ſeneſcere. Verũ id remediis cecinit:nõ epulis. Quippe multo utiliſſĩa eſt tẽpãtia ĩ cibis. L.Lucullus hãc de ſe præfecturã ſeruo dederat. Vltimoq; ꝓbro maius ĩ cibis triũphalibus ſedenti dicebat̃ uel in capitolio epulãti pudẽda re:Seruo ſuo facilius parere q̃ ſibi.

DE Sternutamento & uenere & cæteris remediis. Cap.vi.

STernutamenta pinna grauedinẽ emendãt.& ſiq̃s muco nares(ut tradũt)oſculo attingat ſternutamenta & ſingultũ. Ob hoc Varro ſuadet palmã altera manu ſcalpe. Pleriq; ãnulũ e ſiniſtra in lõgiſſimũ dextræ digitũ trãſferri. Aut in aq̃m feruentẽ manus immergere. Theophraſtus ſenes laborioſius ſternuere dicit. Venerem dãnauit Democritus ut in q̃ homo alius exiliret ex hoĩe. Eſt hercule raritas eius utilior. Athletæ tñ torpentes reſtituunt̃. Venere uox reuocat̃ cum ea cãdida declinat in fuſcã. Medet̃ & lũboꝝ dolori. Oculoꝝ hebetatiõi. Mẽtecaptis ac melãcholicis. Adſidere grauidis uel cũ remedium alicui adhibeat̃ digitis pectinatĩ inter ſeſe amplexis ueneficiũ eſt. Idq; cõptũ tradũt Alcmena Herculẽ pariente. Peius ſi circa unũ ãboue genua. Itẽ poplites alternis genibus ĩponi. Ideo hæc in cõſiliis ducum poteſtatumue fieri uetuere maiores uelut õnẽ actũ ĩpedientia. Vetuere uero & ſacris uotiſue ſimili mõ intereſſe. Capita aũt apiri aſpectu magr̃atuum nõ uenerationis cauſa iuſſere:ſed ut Varro auctor eſt ualitudĩs:quo firmiora cõſuetudĩe ea fierẽt. Cum q̃d oculo inciderit:alterũ cõprimi ꝓdeſt. Cum aq̃ dextræ auriculæ:ſiniſtro pede exultare capite in

Digitis pectinati ãplexis 2c

Si aqua ĩ aure 2c

dextrꝝ humerꝝ deuexo. Inuicē e diuersa aure. Si tussis concitet: saliuā in frōte ab alio afflari. Si iaceat uua: a uertice morsu alterius suspēdi. In ceruicis dolore poplites fricare. Aut ceruicē in poplitū dolore. Pedes in humo deponi si nerui in his cruribusue tēdāť in lectulo. At si ī leua ꝑte id accidat: sinistræ plātæ pollicē dextra manu apprehēdi. Itē e diuerso. Extremitates corporis uel auriū uelicatibus ꝑstrīgi cōtra horrores corporis sāguīēue nariū īmodicū. Lino uel papyro prīcipia gēitaliū: femur mediū: ad cohibēda urinæ ꝓfluuia. In stomachi solutiōe pedes pressare: aut manus in feruentē aq̄m dimittere. Iā & sermōi pci multis de causis salutare est. Triēnio Mœcenatē melissiū accepimus silētiū sibi īparauisse a cōuulsiōe reddito sāguine. Nā e diuerso scādētesq; ac iacētes: siqd ingruat cōtraq; ictus spiritum cohibere singularis præsidii est. Quod inuētū esse aīalis docuimus. Clauū ferreū defigere in quo loco primum caput defixerit corruēs morbo comitiali absolutoriū eius mali diciť. Cōtra renū aut lūborꝝ uesicæq; cruciatus in balnearꝝ soliis ꝓnos urinā reddere mitigatoriū hēť. Ac uulnera nodo Herculis præligare: mirꝝ quātū ocior medicīa ē. Atq; etiā quotidiani cīctus tali mō uī q̄ndā hr̄e utilē dicūť. Quippe cū Herculāneū ꝓdiderit. Numerꝝ quoq; q̄ternariū Demetrius cōdito uolumīe. & q̄re q̄terni cyathi sextariiue nō essēt potādi. Cōtra lippitudīes retro aures fricare ꝓdest: & lachrymosis oculis frōtē. Auguriū ex hoīe ipso nō ē timēdi mortē ī ægritudīe: q̄diu oculorꝝ pupillæ imaginē reddāt. Magna & urinæ nō rō solū: sed etiā religio apud auctores īuenit̄ digesta ī gn̄a. Spadonū quoq; ad fœcūditatis bn̄ficia. Verꝝ ex iis quæ referre fas sit: īpubiū puerorꝝ cōtra saliuas aspidū q̄s ptyadas uocāt: quoniā uenena ī oculos hōīnū expuāt. Cōtra oculorꝝ albugines: obscuritates: cicatricē: argema: palpebras: & cū erui farina cōtra adustiōes. Cōtra auriū pituitas uermiculosq; si decoq̄ť ad dimidias ꝑtes cū porro capitato nouo fictili. Vaporatio quoq; ea mēses fœīnarꝝ cit. Salpa fouet illa cū oculos īfirmitatis causa illinit sole usta cū oui albugīe efficacius strutocameli binis horis. Hac & atramenti lituræ abluūť. Virilis podagris medeť argumēto fullonū: quos ideo tētari eo morbo negāt. Veteri si misceať cinis ostreorꝝ: aduersus eruptiōes ī corpore īfātiū & oīa ulcera manātia. Ea exesis: ābustis: sedis uitiis: rhagadiis: & scorpionū ictibus illiniť. Obstetricū nobilitas nō alio succo efficacius curari ꝓnūciauit corporꝝ pruritus nitro addito ulcera capitū prurigīes nomas præcipue genitaliū. Sua cuiq; aūt quod fas sit dixisse maxīe ꝓdē. Cōfestī ꝑfuso cāis morsu echinorꝝq; spinis īhærētibus & ī spōgia lanisue imposita aut aduersus canis rabidi morsus cinere ex ea subacto. Cōtraq; serpentium ictus. Nā cōtra scolopēdras mirꝝ ꝓdiť uertice tacto urinæ suæ gutta liberari ꝓtinus læsos. Auguria ualitudīs ex ea tradunť. Si mane cādida dein ruffa sit. illo mō cōcoquere: hoc cōcoxisse significať. Mala signa rubræ. Pessīa nigræ. Mala bullātis & crassæ. In q̄ quod subsidit si albū ē: significat circa articulos aut uiscera dolorē īminere. Eadē uiridis morbū uiscerꝝ: pallida bilis: rubēs sāguīs. Mala & ī q̄ ueluti furfures atq; nubeculæ apparēt. Diluta quoq; alba uitiosa est. Mortifera uero crassa graui odore. Et ī pueris tenuis ac diluta. Magi uetāt eius causa cōtra solē lunāq; nudari: aut ūbrā cuiusq; ab ipsa resꝑgi. Hesiodus iuxta obstantia reddi suadet: ne deū aliquē nudatio offēdat. Ostanes cōtra mala medicamēta oīa promisit auxiliari matutinis horis suā cuiq; instillatā in pedem.

DE Remediis muliebribus. Cap. vii.

Quæ ex mulierꝝ corporibus tradūť: ad portētorꝝ miracula accedūt: ut sileamus diuisa mēbratī ī scelera: abortus: mēsiū piacula. quæq; alia nō obstetrices mō: uerꝝ etiā ipsæ meretrices ꝓdidere. Capilli mulieris si cremēť: odore serpētes fugari. Eodē odore uuluæ morbo strāgulatus respirare. Cinere eo qdē si ī testa sūt cremati: uel cū spuma argenti scabricias oculorꝝ ac prurigines emendari. Item uerrucas & īfantium ulcera cū melle. Capitis quoq; uulnera & omniū ulcerū sinus simul addito melle & thure. Panos podagras cū adipe suillo. Sacrꝝ ignē sāguinē sisti illico: & īformicatiōes corporum. De lactis usu conuenit esse dulcissimum mollissimūq;. q̄re & ī lōga febre

morbi comitial cura

Medicine ex muliere

cæliacisq; utilissimũ:maxīe eius quæ iã ĩfãtẽ remouerit. Et ĩ malacia stomachi:ĩ febri-
bus:rosiõibusq; efficacissimũ expiũt. Itẽ mãmarum collectiõibus cũ thure.oculo ab
ictu cruore suffuso & ĩ dolore aut epiphoris si ĩmulgeat:plurimũ ꝓdest.magisq; cũ
melle & narcissi succo:aut thuris polline. Sẽpq; in omni usu efficacius esse eius quæ
marẽ enixa sit:multoq; efficacissimum eius quæ gẽinos pepit mares. Et si uino ipsa
cibisq; acrioribus abstineat. Mixto præterea ouorum cãdido liquore.madidaq; lana
frõtibus ĩpositum fluctiões oculoꝝ suspẽdit. Nã si rana saliua sua oculum aspserit:
præcipuũ ẽ remediũ. Et cõtra morsum eiusdẽ bibit stillatq;. Qui simul mr̃is filiæq;
lacte ĩũctus sit:liberari oculoꝝ metu ĩ totã uitã affirmãt. Auriũ quoq; uitiis medet:
modice admixto oleo. Aut si ab ictu dolẽt:ãserĩo adipe tepefactũ. Si odor grauior sit
(ut pleꝝq; fit)lõgis uitiis diluto melle lana ĩcludit. Et cõtra morbũ regiũ ĩ oculis re-
lictũ ĩstillat cũ elaterio. Peculiariter ualet potũ cõtra uenena quæ data sunt cũ marĩo
lepore buprestiq; ut Aristoteles tradit dorycnidiõ. Et cõtra ĩsaniã quæ facta sit hyo-
scyami potu. Podagris quoq; iubẽt illini cũ cicuta. Alii cũ hysopo & adipe ãserĩo:q̃lr̃
etiã uuluaꝝ doloribus ĩponit. Aluum etiã sistit potũ ut Rabirius scribit. Et menses
ciet. Eius uero quæ fœminã enixa sit ad uitia tãtũ in facie sanãda præualet. Pulmo-
nũ quoq; incõmoda lacte mulieris sanãt:cui admisceat ĩpubis pueri urĩa & mel atti-
cũ. Oĩa siguloꝝ cocleariũ mẽsura. Marmora quoq; auriũ eiici ĩuẽio. Eius quæ marẽ
pepit lacte gustato canes rabiosos fieri negant. Mulieris quoq; saliuã ieiunæ una po-
tẽtẽ diiudicãt oculis cruẽtatis. Et si cõtra epiphoras feruẽtes ãguli oculoꝝ subĩde ma-
dificẽt. Efficacius si cibo uinoq; se pridie ea abstinuerit. Inuẽio & fascia mulieris alli-
gato capite dolores minui. Post hæc nullus ẽ mõus. Iã primũ abigi grãdĩes t̃binesq;
cõtra fulgura ipsa ĩ mẽse cõnudatas:sic auerti uiolẽtiã cæli. In nauigãdo q̃dẽ tẽpesta-
tes etiã sine mẽstruis. Ex ipsis uero mẽsibus mõstrificis alia(uti suo loco ĩdicauimus)
dira & infãda uaticinãt. E q̃bus dixisse nõ pudeat si in defectu lunæ solisue cõgruat
uis illa:irremediabilẽ fieri. Nõ segnius & in silẽte luna coitus suos maribus exitiales
esse atq; pestiferos. Purpurã quoq; ab iis eo tp̃e pollui. Tanto uĩ esse maiorẽ. Quo-
cũq; aũt alio mẽstruo si nudatæ segetẽ ãbiãt:erucas ac uermiculos scarabeosq; ac no-
xia alia decidere. Metrodorus Sepsius in cappadocia inuentũ ꝓdit ob multitudinem
cãtharidũ illas ire p̱ media arua retectis sup̱ clunes uestibus. Alibi seruat ut nudis pe-
dibus eãt capillo cinctuq; dissoluto. Cauẽdũ uero ne id oriẽte sole faciãt:sementẽ.n.
arescere.. Nouella uitis eius tactu ĩ ꝑpetuũ lædit. Vt ad noxiã res medicatissĩa trãsfe-
rat rutã & ederas illico mori. Multa dixĩus de hac uiolẽtia. Sed præter hæc certum ẽ
tactis aluearĩis apes fugere. Linaq; cũ coquãt nigrescere. Aciẽ ĩ cultris tõsoꝝ hebeta-
ri. Aes cõtactũ graue uirus odoris accipe & eruginẽ. Magis si decrescẽte luna id acci-
dat. Eq̃s si sint grauidæ tactas abortũ pati. Quĩ et aspectu õino q̃uis ꝓcul uisas:si
purgatio illa post uirginitatẽ prima sit:aut ĩ uirginea ætate spõtanea. Nã bitumẽ in
iudæa nascẽs sola hac ui spõte supari. Et fila uestis cõtactæ ut docuimus:ne igne q̃dẽ
uĩcũt quo cũcta. Cinisq; etiã ille siq̃s aspgat eum lauãdis uestibus purpuras mutat.
Floribus colorẽ adimit. Ne ipsis q̃dem fœmĩs malo suo ĩmunibus. Abortũ facit illi-
tus.aut si õino prægnãs supgrediat. Quæ Lais & Cleophãtus ĩter se cõtraria ꝓdidere:
de abortiuis carbõe ac radice brassicæ uel miricæ uel tamarici in eo sãguĩe extĩcto. Itẽ
asinas nõ cõcipe tot ãnis:quot grana hordei cõtacta ederint. Quæq; alia nũcupauere
mõstrifica aut inter se pugnãtia:cũ hic fœcũditatẽ fieri iisdẽ mõis q̃bus illa sterilitatẽ
ꝓnuntiaret:melius est non credere. Bythus dyrrhachinus hebetari aspectu specularẽ
nitorẽ tradit. Iisdẽ aduersa rursus cõtuentibus. Omnemq; talẽ uĩ resolui si nullum
piscẽ habeãt secũ. Multi uero ĩesse etiã remedia tãto malo aiũt.Podagras illini:stru-
mas:& parotidas:panos:sacros ignes:furũculos:epiphoras tractatu eaꝝ mulieꝝ leni-
ri. Lais & Salpe canũ rabiosoꝝ morsus & tertianas q̃rtanasq; febres mẽstruo in lana
arietis nigri argẽto brachiali incluso. Diotimus thebanus uestis omnino ita infectæ

menstrua valent con̄ q̄rta-
nam et ꝯ alia multa

portiũcula acu: uel pellicio brachiali īſertæ. Sotira obſtetrix tertiãis q̃rtãiſq; efficaciſſimũ dixit. Plãtas ægri ſubterlini. Multoq; efficacius ab ipſa muliere ẽt ignorãti. Sic & comitiales excitari morboſq; ſanari. Icethidas medicus q̃rtanas coitu finiri īcipiẽtibus dũtaxat mẽſtruis ſpopõdit. Inter ões uero cõuẽit: ſi aq̃ potuſq; formidet a morſu canis ſuppoſita tãtũ calici lacinia mẽſtruo tĩcta tali: ſtatī metũ eũ diſcuti uidelicet præualẽte ſympathia illa græcoꝝ. Cũ rabiẽ canũ eius ſãguĩs guſtatu īcipe dixerimus. Cinere eo iumẽtoꝝ õium ulcera ſanari certũ ẽ. Addita caminoꝝ farĩa & cæra. Maculas aũt e ueſte eas nõ niſi eiuſdẽ farĩa ablui. Cinerẽ p ſe roſaceo mixtũ fœĩnaꝝ præcipue capitis ſedare dolores illitũ frõti. Aſprimãq; uī ꝓfluuii eius eſſe primis ãnis uirginitate reſoluta. Id quoq; cõuẽit: quo nihil eqdẽ libẽtius crediderī: tactis õino menſtruo poſtibus: irritas fieri magoꝝ artes: gñis uaniſſimi ut æſtimare licet. Ponã.n. uel modeſtiſſimũ e ꝓmiſſis eoꝝ. Ex hoĩe ſiqdẽ reſegmĩa ũguiũ e pedibus mãibuſq; cæra pmixta: ita ut dicat̃ tertianæ uel quotidianæ uel q̃rtanæ febri remediũ quæri: ãte ſolis ortũ alienæ ianuæ affigi iubẽt ad remedia ĩ iis morbis: q̃nta uãitate ſi falſũ ẽ: q̃ntaue noxa ſi trãſferũt morbos ad ĩnocẽtiores. Ex iis omniũ digitoꝝ reſegmina unguiũ ad cauernas formicaꝝ abiici iubẽt. eãq; quæ prima cœpit trahere correptã ſubnecti colo: & ita diſcuti morbũ.

Medicĩæ ex aĩalibus pegrinis: de elephãto & leõe: de camelo & hyena: & crocodilo: & chameleõte: & ſtĩco: & hippopotamo: & lyncibus. Ca. viii.

HAec ſũt quæ rettuliſſe fas ſit: ac pleraq; ex iis nõ niſi honore dicto. Reliq̃ ĩteſtabilia & ĩfãda: ut feſtinet oĩo ab hoĩe fugere. In cæteris claritates aĩaliũ aut opũ ſequemur. Elephãti ſãguis præcipue maris fluctiones ões: q̃s rheumatiſmos uocãt: ſiſtit. Ramẽtis eboris cum melle attico ut aiũt: nubeculæ in facie. Scobe paronychia tollũt: efficacius ſi extenuata. Proboſcidis tactu capitis dolor leuatur: efficacius ſi & ſternutet. Dextra ps ꝓboſcidis cũ lemma rubrica adalligata ĩpetus libidinũ ſtimulat. Sãguis & iſchiadicis ꝓdẽ. Iecurq; comitialibus morbis. Leõis adeps cũ roſaceo cutẽ ĩ facie cuſtodit a uitiis: cãdorẽq; ſeruat. & ſanat aduſta niuibus articulorũq; tumores. Magoꝝ uanitates pũctis eo adipe faciliorem gratiã apud reges populoſue ꝓmittunt. Præcipue tñ eo pĩgui quod ſit ĩter ſupcilia: ubi eſſe nullũ põt. Similr̃ dẽtis maxime a dextera pte: uilliq; e roſtro ĩferiori ꝓmiſſa ſũt. Fel aq̃ addita claritatẽ oculis inunctis facit. Et cũ adipe eiuſdẽ comitiales morbos diſcutit leui guſtu: & ut ꝓtinus q ſũpſere curſu id digerãt. Cor ĩ cibo ſũptũ q̃rtanis medet̃. Adeps cũ roſaceo quotidiãis febribus. Perũctos eo beſtiæ fugiũt. Reſiſtere ẽt ĩſidiis uidet̃. Cameli cerebꝝ arefactum potũq; ex aceto comitialibus morbis aiũt mederi. Itẽ fel cũ melle potũ. hoc & ãginæ. Cauda arefacta ſolui aluũ. Fimi cinere criſpari capillũ cũ oleo. Et dyſentericis ꝓdeſt illitus cinis: potuſq; q̃ntũ trinis digitis capit̃: ẽt comitialibus morbis. Vrinã fullonibus utiliſſimã eſſe tradũt. Itẽq; ulceribus manãtibus. Barbaros eã ſeruare q̃nquẽnio. & heminis pota ciere aluũ. Setas e cauda cõtortas: & ſiniſtro brachio illigatas q̃rtanis mederi. Hyenã magi ex õibus aĩalibus ĩ maxima admiratiõe poſuerũt: utpote cui & ipſi magicas artes dederũt: uĩq; q̃ alliciat ad ſe hoĩes mente alienatos. Permutationes ſexus ex iis ãnua uice dixĩus: cæteraq; mõſtrifica nat̃æ eius. Nũc pſeq̃mur quæcũq; medicis ꝓdũt̃. Præcipue pãtheris eſſe ĩ metu hyenæ dicunt̃: ut ne conẽt̃ qdẽ reſiſtere. Et aliqd de corio eoꝝ habentẽ nõ appeti. Miꝝq; dictu ſi pelles utriuſq; cõtrariæ ſuſpẽdãt̃ decidere pilos pãtheræ. Cũ fugiũt uenãtẽ declinãt ad dextrã: ut prægreſſi hoĩs ueſtigia occupẽt. Quod ſi ſucceſſerit: alienari mẽte uel ex equo hoĩẽ decidere. At ſi ĩ leuã detorſerit: deficiẽtis argumentũ eſſe: celerẽq; capturã. Facilius aũt capi ſi cinctus ſuos uenator flagellũq; & ipſos equos ſeptẽis alligauerit nodis. Mox aũt ut ẽ ſollers ãbagibus uanitas magoꝝ capi iubet geminoꝝ ſignũ trãſeũte luna: ſĩguloſq; ꝓpe pilos ſeruari. Capitis dolori alligatã cutẽ ꝓdeſſe quæ fuerit in capite eius. Lippitudini fel illitũ frõtibus. Aut ne omnino lippiat̃ decoctum cũ mellis attici cyathis tribus et croci uncia illitum. Sic & caligĩes diſcuti & ſuffuſiões. claritatem excitari. melius in

Libr

ueterato medicamēto. Afferuari aūt ī cypria pyxide. Eodē ſanari argema:ſcabricias:
excreſcētia ī oculis:itē cicatrices. Glaucomata uero iocineris recētis īaſſati ſanie cum
deſpumato melle īūctis. Dētes eius dētiū doloribus tactu ꝓdeſſe uel alligatos ordīe.
Humeros humeroꝝ & lacertoꝝ doloribus. Eiuſdē dētes ſi de ſiniſtra pte roſtri eruti ſīt
illigatos pecoris aut capri pelle:ſtomachi cruciatibus. Pulmōes ī cibo ſūptos cœliacis.
Vētriculis cinerē cū oleo illitū. Neruis medullas e dorſo cū oleo uetere ac felle. Febri-
bus q̄rtanis iecur deguſtatū āte acceſſiōes. Podagris ſpinæ cinerē cum līgua & dextro
pede uituli marini addito felle taurino oīa piter cocta atq; illita hyenæ pelle. In eodē
morbo ꝓdeſſe:& fel cū lapide aſio. Tremulis iſchiadicis exiliētibus:& qbus cor palpi-
tet:aliqd ex corde mādēdū:ita ut reliquæ ptis cinis cū cerebro hyenæ illinat̃. Pilos ēt
auferri hac cōpoſitiōe illita.aut p ſe euulſos felle:priuſq̄ renaſci nō libeat. Sic & pal-
pebris īutiles tolli. Lūboꝝ doloribus carnes e lūbis edēdas:illinēdaſq; cū oleo. Steri-
litatē mulieꝝ emēdari oculo cū glycyrrhiza & aneto ſūpto ī cibo:ꝓmiſſo in triduum
cōceptu. Cōtra nocturnos pauores ūbraꝝq; terrorē unus e magnis dentibus lino alli-
gatus ꝓdē. Suffiri furētes eodē & circūligari āte pectus ſuū cū adipe renū aut iocinere
aut pelle præcipiūt. Mulieri prægnāti a pectore hyenæ caro:& pili ſeptē & genitale a
ceruice ſi alligēt̃ dorcadis pelle collo ſuſpēſa:cōtineri ptus ꝓmittūt̃. Venerē ſtimula-
ri genitali ad ſexus ſuos ī melle ſūpto:ēt ſi uiri mulierū coitus oderīt. Quīmmo to-
tius domus cōcordiā eodē genitali & articulo ſpinæ cū adhærēte corio cōſeruatis con-
ſtare:quē ſpinæ articulū ſiue nodū atlātion uocāt. Eſt aūt primus. In comitialium
quoq; remediis habēt eū. Adipe accēſo ſerpētes fugari dicūt. Maxillæ pte cōminuta
ī aniſo & ī cibo ſūpta horrores ſedari. Eodē ſuffitu mulieribus mēſtrua euocari. Tā-
tūq; ē uanitatis:ut ſi ad brachiū alliget̃ ſupioris roſtri dextræ ptis dēs:iaculātiū ictus
deerratos negēt. Palato eiuſdē arefacto:& cū alumīe ægyptio calefacto ac ter ī ore p-
mutato:fetores & ulcera oris emēdari. Eos uero q līguā ī calciamēto ſub pede hēant:
nō latrari a cāibus. Siniſtra pte cerebri naribus illita:morbos pniciosos mitigari:ſiue
hominū:ſiue q̄drupedū. Frontis corium faſcinatiōibus reſiſtere. Ceruicis carnes ſiue
mādāt̃ ſiue bibāt̃ arefactæ:lūboꝝ medēt̃ doloribus. Neruis a dorſo armiſq; ſuffiēdos
neruoꝝ dolores. Pilos roſtri admotos mulieꝝ labris:amatoriū eſſe. Iecur potum tor-
mībus & calculis mederi. Iā cor ī cibo potuue ſūptū:ōībūs doloribus corpoꝝ auxilia-
ri. Lyenē lyenibus. Omentū ulceꝝ īflāmatiōibus cū oleo. Medullas doloribus ſpinæ
& neruoꝝ laſſitudini renū. Neruos potos ī uino cū thure fœcūditatē reſtituere adēp-
tā ueneficio. Vuluā cū mali punici dulcis cortice ī potu datā ꝓdeſſe mulieꝝ uuluæ.
Adipe e lūbis ſuffiri difficulter piētes:& ſtatī parere. E dorſo medullā adalligatā cō-
tra uanas ſpēs opitulari. Spaſticis genitale e maribus ſuffitu. Itē lippiētibus:ruptis:
& cōtra īflatiōes ſeruatos pedes tactu leuos dextris ptibus:dexteros leuis. Siniſtꝝ pedē
ſuplatū pturienti letalē eſſe. Dextro illato facile eniti. Mēbranā quæ fel cōtinuerat a
cardiacis potā ī uino uel ī cibo ſūptā ſuccurrere. Veſicā ī uino potā contra urinæ in-
cōtinentiā. Quæ aūt ī ueſica īuenta ſit urina additis oleo & ſeſamo & melle aſiano
hauſtā ꝓdeſſe agrimonio ueteri. Coſtaꝝ primā & octauā ſuffitu ruptis ſalutarē eſſe.
Ex ſpina uero pturientibus oſſa. Sāguinem cū polenta ſūptū tormibus. Eodē tactis
poſtibus ubicūq; magoꝝ īfeſtari artes. Nō elici deos:nec colloq:ſiue lucernis:ſiue ui-
ſu:ſiue pluuiis:ſiue aq̄:ſiue pila:ſiue quo alio gn̄e tētēt̃. Carnes ſi edāt̃:cōtra cāis ra-
bidi morſus efficaces eſſe. Etiānū iecur efficacius. Carnes uel oſſa hoīs ſiquæ ī uētri-
culo occiſæ īueniāt̃ ſuffitu podagricis auxiliari. Si ūgues īueniāt̃ ī iis:mortē alicuius
capientiū ſignificari. Excrementa ſiue oſſa reddita cū īterimit̃:cōtra magicas īſidias
pollere. Fimum q in inteſtinis īuentus ſit:arefactum ad dyſentericos ualere potum.
Illitumq; cum adipe āſerino opitulari toto corpore læſis malo medicamento. A cane
uero morſis adipem illitum. Et corium ſi ſit ſubſtratum. Rurſus tali ſiniſtri cinere
decocto cum ſanguine muſtelæ perunctis omnibus odio euenire. Idem fieri oculo

decocto. Sup oĩa eſt:ꝙ extremã fiſtulã ĩteſtini cõtra ducũ ac poteſtatum ĩiquitates
cõminiſtrãt. Et ad ſucceſſus petitionũ:iudicioꝝq; ac litiũ euẽtus ſi oĩo aliq̃ntulũ ꝗs
ſecũ hẽat. At eiuſdẽ cauerna ſiniſtro lacerto religata ſiꝗs mulierẽ reſpiciat:amatoriũ
eſſe:tã præſens ut illico ſeq̃t̃. Eiuſdẽ loci piloꝝ cinere ex oleo illitũ uiris ꝗ ſit ꝓbroſæ
molliciei nõ mõ pudicos:ſed & ſeueros mores ĩduere. Proxĩe fabuloſus ẽ crocodilus
ĩgenio quoq; illo:cui uita ĩ aqua terraq; communis. Duo.n.gñа eoꝝ. Illius e dextra
maxilla dẽtes adalligati dextro lacerto coitus(ſi credimus)ſtimulãt. Canini eius dẽtes
febres ſtatas arcẽt repleti.ſũt.n. cani:ita ne diebus qnq; ab ægro cernãt̃ ꝗ adalligaue-
re. Idẽ pollere & uẽtre exẽptos lapillos:aduerſus febriũ horrores uenĩẽtes tradũt. Hac
ẽt de cauſa ægyptii pũgũt adipe ægros ſuos. Alter illi ſimilis multũ ĩfra magnitudinẽ
ĩ terra tantum:odoratiſſĩſq; floribus uiuit. Ob id ĩteſtina eius diligẽter exq̃rũt̃ iucũ-
do nidore refracta crocodileã uocãt oculoꝝ uitiis utiliſſimã cũ porri ſucco inunctã &
cõtra ſuffuſiões uel caligĩes. Illita quoq; ex oleo cyprino:moleſtias ĩ facie enaſcentes
tollit. Ex aq̃ uero morbos ões:quoꝝ natã ſerpit ĩ facie:nitoremq; reddit. Lentigines
tollit ac uaros:õeſq; maculas. Et cõtra comitiales morbos bibit̃ ex aceto mulſo binis
obolis. Appoſita mẽſes ciet. Optĩaque ẽ quæ cãdidiſſĩa:& friabilis:mĩmeq; põdero-
ſa:cũ terat̃ ĩter digitos fermẽteſcẽs. Lauat̃ ut cæruſa. Adulterãt amylo aut cymolia:
ſed maxĩe ꝗ captos oriza tãtũ paſcũt. Felle ĩũctis oculis ex melle cõtra ſuffuſiões ni-
hil utilius prædicãt. Inteſtinis & reliquo corpore eius ſuffiri uulua laborãtes ſalutare
tradũt. Itẽ uelleribus circũdari uapore eius ĩfectis. Corii utriuſq; cinis ex aceto illitus
iis ꝑtibus q̃s ſecari opus ſit:aut nidor cremati ſẽſũ õnẽ ſcalpelli aufert. Sãguis utriuſ-
q; claritatẽ uiſus ĩũctis donat & cicatrices oculoꝝ emẽdat. Corpus ipſũ excepto capite
pedibuſq; elixũ mãdit̃ iſchiadicis. Tuſſĩ ueterẽ emẽdat:præcipue ĩ pueris. Itẽ lũboꝝ
dolores. Et adipem habent:quo tactus pilus defluit. Hic pũctos a crocodilis tuetur.
Defluit ĩſtillatq; morſibus. Cor ãnexũ ĩ lana ouis nigræ:cui nullus alius color ĩcurſa-
uerit:& primo ꝑtu genita ſit q̃rtanas abigere dicit̃. Iũgemus illis ſimillĩa & ꝑegrina
æq; aĩalia. Priuſq; chameleõtẽ peculiari uolumĩe dignũ exiſtimatũ Democrito. Et ꝑ
ſĩgula mẽbra deſacratũ nõ ſine magna uoluptate nr̃a cognitis ꝓditiſq; mẽdaciis græ-
cæ uanitatis. Similis eſt magnitudĩe ſupradicto crocodilo:ſpinæ tãtũ uitio:ac recur-
uatã:& caudæ ãplitudĩe diſtãs. Nullũ aĩal pauidius eſſe exiſtimat̃:& ideo uerſicolo-
ris eſſe demutatiõis. Vis eius maxĩa cõtra accipitꝝ genus. Detrahere.n.ſupra uolãtẽ
ad ſe tradit̃:& uolũtariũ præbere lacerãdum cæteris aĩalibus. Caput eius & guttur ſi
roboreis lignis accẽdãt̃ hymbriũ & tonitruũ concurſus facere Democritus narrat. Itẽ
iecur ĩ tegulis uſtũ. Reliq̃ ad ueneficia ꝑtinẽtia quæ dicit:q̃q̃ falſa exiſtimãtes omit-
temus:præterq̃ ĩ riſu coarguẽtiũ. Dextro oculo ſi uiuenti eruat̃:albugĩes oculorũ cũ
lacte caprino tolli. Lĩgua adalligata:ꝑicula puerꝑii. Eũdẽ ſalutarẽ eſſe ꝑturientibus
circa domũ. Sin uero domibus ĩferat̃:ꝑniciosiſſimũ. Lĩguã ſi uiuẽti exempta ſit:ad
iudicioꝝ euentus pollere. Cor aduerſus q̃rtanas illigatum nigra lana primæ tõſuræ.
Pedẽ e prioribus dextꝝ hyenæ pelle illigatũ ſiniſtro brachio:cõtra latrocinia terroreſq;
nocturnos pollere. Itẽ dextrã mamillã cõtra formidĩes pauoreſq;. Siniſtꝝ uero pedẽ
torreri in furno cũ herba:quæ ẽt chameleõ uocat̃. Additoq; ũguento in paſtillos di-
geri. Eos in ligneo uaſe cõditos:præſtare ſi credimus:ne cernat̃ ab aliis ꝗ habeat. Ar-
mũ dextꝝ ad uĩcendos aduerſarios uel hoſtes ualere utiq; ſi abiectos eiuſdem neruos
calcauerit. Siniſtꝝ miꝝ ꝗbus mõſtris cõſecret q̃lĩ ſõnia quæ uelis:& ꝗbus uelis mit-
tãt̃:pudet referre. Oĩa ea dextro pede reſolui:ſicut ſiniſtro latere lethargos: quos fe-
cerit dextꝝ. Capitis dolores inſꝑſo uino in quo latus alterutꝝ maceratum ſit:ſanari
fœmĩs. Si ſiniſtri pedis cineri miſceat̃ lac ſuillũ podagricos fieri illitis pedibus. Felle
glaucomata & ſuffuſiões corrigi ꝓpe credit̃ tridui inunctiõe. Serpentes fugari lyene
inſtillato. Muſtelas cõtrahi in aquam cõiecto. Corpore uero illito detrahi pilos. Idẽ
præſtare narrãt iecur cum ranæ rupetæ pulmone illitum. Præterea iocinere amatoria

diſſoluere. Melācholicos aūt ſanari ſi ex corio chameleōtis herbæ ſuccus hn̄te bibat᷑.
Inteſtīa & fimū eoꝝ cū id aīal nullo cibo uiuat cū ſimiaꝝ urina illita īimicoꝝ ī mane
odiū & ōniū hoīnū iis cōciliare. Cauda flumīa & aq̄ꝝ īpetus ſiſti. Serpētes ſoporari.
Eadē medicata cedro & myrrha illigataq; gēino ramo palmæ ꝑcuſſā aquā diſcuti:ut
quæ ītus ſīt:oīa appareāt. Atq; utinā eo ramo cōtactus eſſet Democritus:quoniā ita
loq̄citates īmodicas ꝓmiſit īhiberi. Palāq; ē:uiꝝ alias ſagacē & uitæ utiliſſimū nimio
iuuādi mortales ſtudio ꝓlapſū. Ex eadē ſimilitudīe ē ſcintus:quē q̄dā terreſtrē croco-
dilū eſſe dixerūt. Cādidiore aūt & tenuiore cute. Præcipua tamē differētia dinoſcit᷑ a
crocodilo aq̄tico ſq̄mmaꝝ ſeta a cauda ad caput uerſa. Maxīus īdicus:deinde arabi-
cus. Afferūt᷑ ſalſi. Roſtꝝ eius & pedes ī uino albo poti cupiditates ueneris accēdunt.
utiq; cū ſatyrio & erucæ ſeīe ſīgulis drachmis omniū ac pipis duabus admixtis:ita ut
paſtilli ſīgulaꝝ drachmaꝝ bibāt᷑. Per ſe lateꝝ carnes obolis binis cū myrrha & pipe pa
ri mō potæ efficaciores ad idē credūt᷑. Prodeſt & cōtra ſagittas uenenatas:ut Apelles
tradit poſtea ſūptus. In ātidota quoq; nobilia addit᷑. Seſtius pluſq̄ drachmæ pōdere
ī uini hemīa potū ꝑniciē afferre tradit. Præterea eiuſdē decoctū cū melle ſūptū:uenerē
īhibere. Eſt crocodilo cognatio quædā affinitaſq; amnis eiuſdē geminiq; uictus cum
hippopotamo reptore trahēdi ſāguīs ut dixīus. Plurimi aūt ſī ſalticā præfecturā. Hu-
ius corii cinis cū aq̄ illitus panos ſanat. Adeps frigidas febres. Itē fimus ſuffitu. Dē-
tes e ꝑte leua dolores dētiū ſcarificatis gīgiuis. Pellis eius e ſiniſtra ꝑte frōtis ī īguina
adalligata:uenerē īhibet. Eiuſdē cinis alopecias explet. Teſticuli drachma ex aq̄ cōtra
ſerpētes bibit᷑. Sāguīe pictores utūt᷑. Peregrinæ ſunt & lynces:quæ clariſſīæ omnium
q̄drupedū cernūt. Vngues eaꝝ ōes cū corio exuri efficaciſſīe ī carpato inſula tradūt.
Hoc cinere poto præpucia uiroꝝ. Eiuſdē aſpſu fœminaꝝ libidīes inhiberi. Itē pruri-
tus corpoꝝ. Vrina ſtillicidia ueſicæ. Itaq; eā ꝓtinus pedibus obruere tradit᷑. Eadem
aūt & ungulaꝝ dolor mōſtrat᷑ ī remedio. Hactenus de externis. Nunc reuertemur
ad noſtꝝ orbē. Primūq; cōmunia animalium remedia atq; eximia dicemus.

Medicinæ cōmunes ex feris animalibus:aut eiuſdē gn̄ibus placidis. Lactis uſus &
obſeruationes. Et caſeis butyro & adipe. Cap.ix.

SIcuti e lactis uſu. Vtiliſſimū cuiq; mr̄nū cōcipe:nutricis exitioſū ē. Hi ſūt.n.
infātes quæ coloſtrati appellāt᷑:dēſato lacte in caſei ſpēm. Eſt aūt coloſtra prīa
a ꝑtu ſpōgioſa dēſitas lactis. Maxīe aūt alit quodcunq; humanū:mox caprinū. Vn̄
fortaſſis fabulæ Iouē ita nutritū dixere. Dulciſſimū ab hoīs camelinū. Efficaciſſimū
ex aſinis. Magnoꝝ aīaliū & corpoꝝ facilius reddit᷑. Stomacho accōmodatiſſimū ca-
prinū:quoniā frōde magiſq̄ herba ueſcūt᷑. Bubulum medicatius. Ouillū dulcius &
magis alit. Stomacho minus utile:quoniā ē pinguius. Omne aūt uernū aq̄tius æſti-
uo. Et de nouellis. Probatiſſimū uero quod in ūgue hæret nec defluit. Innocentius
decoctū:præcipue cū calculis marinis. Aluus maxime ſoluit᷑ bubulo. Minus inflat
quodcūq; decoctū. Sanat uuas lichenas. Ad oīa utile cōtuſa aut luxata. Maxīe renes
ueſicā interanea fauces pulmōes. Foris pruritū cutis eruptiōes pituitæ cibi aut potus
abſtinētia. Nā ut in achaia bubulū biberēt phthiſici ſyncteticiq; dixīus ī rōe herbaꝝ.
Sūt inter exēpla q̄ aſininū bibēdo liberati ſūt podagra chiragraue. Medici ſpēm unā
addidere lactis gn̄ibus:quod ſchiſton appellauere. Id fit hoc mō. Fictili nouo feruet
maxime caprinū:ramiſq; ficulneis recētibus miſcet᷑:additis totidē cyathis mulſi quot
ſint heminæ lactis. Cū feruet ut circūfūdat᷑:præſtat cyathus argēteus cū frigida aqua
demiſſus ita ne q̄d infūdat᷑. Deinde igni dēptū refrigeratiōe diuidit᷑ & diſcedit ſerū a
lacte. Quidā & ipſū ſeꝝ iā multo potētiſſimū decoquunt ad tertias ꝑtes:& ſub diuo
refrigerāt. Bibit᷑ autē efficaciſſīe heminis ꝑ interualla ſanis diebus.v.a potu illius ſo-
litis geſtari. Dat᷑ comitialibus melācholicis paralyticis in lepris elephātiis articulari-
bus morbis. Infūdit᷑ quoq; lac cōtra roſiōes a medicamētis factas. Et ſi urat dyſēteria
decoctū cum marinis lapillis:aut cum ptiſana hordeacea. Itē cōtra roſiōes īteſtinoꝝ

bubulũ aut ouillũ utilius. Recẽs quoq; dysentericis ĩfũdit̃. Ad colũ autẽ crudũ. Itẽ uuluæ:& cõtra serpẽtium ictus phthisicis cãtharidũ:aut salamãdræ aut buprestis aut phytocãpes uenenis. Priuatĩ bubulũ iis q colastꝝ biberĩt aut cicutã aut doricniũ aut leporẽ marinũ:sicut asininũ cõtra gypsũ et cærusã:& sulphur & argẽtũ uiuũ. Item duræ aluo in febri. Gargarissat̃ quoq; faucibus exulceratis utilissĩe.& bibit̃ ab ĩbecillitate uires recolligẽtibus:quos atrophos uocãt. In febri ẽt quæ careat dolore capitis. Pueris ãte cibũ lactis asinini heminã dari cõuenit.aut si in exitu cibi rosiões sentiant. Antiqui in arcanis habuerũt. Sed hoc si nõ esset:habuerũt e caprino. Bubuli seꝝ orthopnoicis prodest ante cætera addito nasturcio. Inunguntur etiam oculi in lactis heminis sesami additis drachmis quattuor:tritis in lippitudine. Caprino lyenes sanãtur post bidui ĩediã tertia die hedera pastis capris p triduũ poto sĩe alio cibo. Lactis usus alias cõtrarius capitis doloribus. Epaticis splenicis neruoꝝ uitio febres hñtibus:uertigini præterq̃ purgatiõis grauedĩe tussiẽtibus lippis. Suillũ utilissimũ tenasmo dysẽteriæ:necnõ phthisicis. Hũc ẽt mulieribus q dicerẽt saluberrimũ fuerũt. De gñibus caseoꝝ dixĩus:cũ de uberibus sigulisq; aĩaliũ mẽbris doceremus. Sestius eosdẽ effectus eq̃no quos bubulo tradit. Hos uocãt hippacen. Stomacho utiles:q nõ sunt salsi:idest recẽtes. Veteres aluũ sistũt:corpusq; minuũt:stomacho utiliores. In totũ salsa minuũt corpus:alunt mollia. Caseus recẽs cum melle sugillata emẽdat. Mollis aluũ sistit. Sedat tormĩa pastillis ĩ uino austero decoctis:rursusq; in patina tostis cũ melle:quod sapꝝ uocãt:q cũ sale & sorbis siccis e uino tritus potusq; medet̃ cæliacis. Genitaliũ carbunculis caprinus tritus & ĩpositus. Itẽ accidus cũ oxymelle. Maculis ĩ balineo illitus oleo ĩterlinit̃. E lacte fit & butyꝝ barbaraꝝ gẽtiũ laudatissĩus cibus:& q diuites a plebe discernat. Plurimum e bubulo:& ĩde nomẽ. Pĩguissimũ ex ouibus. Fit & ex caprino:sed hyeme calefacto lacte æstate expresso tãtũ:crebro iactatu in lõgis uasis ãgusto foramĩe:spiritũ accipiẽtibus sub ipso ore alias præligato. Addit̃ paulum aquæ ut acescat. Quod ẽ maxĩe coactũ ĩ sũmo fluit.at id exẽptũ addito sale oxygala appellãt. Reliq̃ decoquunt in ollis. Ibi quod sup̃natat:butyꝝ ẽ oleosũ nat̃a. Quod magis uirus respuit:hoc præstãtius iudicat̃. Pluribus cõpositiõibus miscet̃ ĩueteratũ. Nat̃a eius astringere:mollire:replere:purgare. Oxygala fit & alio mõ acido lacte addito in recẽs:quod dũ acescit utilissĩũ ẽ stomacho. Effectus dicemus suis locis. Proxima in cõmunibus laus ẽ adipi:sed maxime suillo. Apud ãtiquos ẽt religiosus erat. Certe nouæ nuptæ intrãtes etiãnũ solẽne habẽt postes eo attĩgere. Inueterat̃ duobus mõis:aut cum sale aut sincerus.tãto utilior:q̃nto sit uetustior. Axungiã ẽt græci appellauere in uolumĩbus suis. Neq; ẽ occulta uiriũ causa:quoniã id aĩal herbaꝝ radicibus uescit̃. Itaq; ẽt fimo ĩnumeri usus. Quãobrẽ non de alia loquemur sue multo efficaciore fœĩa:& quæ nõ pep̃it. Multo uero præstãtior ĩ apris ẽ. Vsus igit̃ axungiæ ẽ ad emolliẽda:excalfaciẽda:discutiẽda:purgãdaq;. Medicoꝝ aliq admixto ãseris adipe tauroꝝq; seuo & hysopo ad podagras uti iubent. Si uero p̃manet dolor cum cæra:myrto:resina pice. Sĩcera axungia medet̃ ãbustis uel niue. Perniõibus aũt cũ hordei cinere & galla pari mõ. Prodẽ & cõfricatis mẽbris. Itineꝝq; lassitudĩes & fatigatiões leuat. Ad tussĩ ueterẽ recens decoq̃t̃ q̃drãtis põdere ĩ uini cyathis tribus addito melle. Vetus ẽt phthisin ĩ pilulis sumpta sanat:quæ sine sale ĩueterata ẽ. Oĩo.n.nõ nisi ad ea quæ purgãda sĩt:aut quæ nõ sĩt exulcerata & calida recipit̃. Quidã q̃drãtes axungiæ & mulsi in uini cyathis tribus decoquunt cõtra tussĩ:q̃ntoq; die picẽ liq̃dã ĩ ouo sumi iubẽt circũligatis lateribus & pectoribus & scapulis eoꝝ q phthisĩ sẽtiũt. Tãtaq; ẽ uis ut genibus ẽt adalligata redeat in os sapor:eãq; expuere uideant̃. Esue quæ non pep̃it aptissĩe utunt̃ ad cutẽ mulieres. Cõtra scabiẽ uero q̃uis admixto iumẽtoꝝ seuo p p̃te tertia & pice piterq; subferuefactis. Sincera p̃tus in abortũ uergẽtes nutrit collyrii mõ subdita. Cicatrices cõcolores facit cærusa admixta uel argẽti spuma. At cum sulphure unguium scabricias emendat. Medet̃ & capillo fluẽti. Et ulceribus ĩ capite

Caseus in melle

Butyrum barbarorum ciborum

Axungia podagris

mulieꝝ cum gallæ pte q̃rta. Et ĩfumata pilis oculoꝝ. Dat̃ & phthiſicis unciatim cũ
uini ueteris hẽina decocta:donec tres unciæ e toto reſidãt. Alii & mellis exiguũ adii-
ciũt. Panos ſanat illita cũ calce. Itẽ furũculos: duriciẽq; mãmaꝝ. Rupta & cõuulſa
& ſpaſmata & luxata ſanat. Clauos & rimas coliq; uitia cũ elleboro albo. Parotidas
ãmixta farina e ſalſamẽtaria teſta. Quo genere ꝓficit ad ſtrũas. Pruritus & papulas
ĩ balneo perũctis tollit. Alioq; etiãnũ mõ. Podagricis ꝓdeſt mixto oleo uetere: con-
trito una ſarcophago lapide & qnq; folio tuſa ĩ uino uel cũ calce uel cũ cinere. Facit
& peculiare ẽplaſtrũ. lxxxv. põdere. C. ſpũæ argẽteæ mixtis: utiliſſiũ cõtra ĩflãmatio-
nes ulcerũ adipe uerrino cõfici. Et ĩũgi putãt utile. Iiſq; quæ ſerpãt illĩre cũ reſina.
Antiq maxĩe axibus uehiculorũ perũgẽdis ad faciliorẽ circũactũ rotarũ utebãt̃: unde
nomẽ. Sic quoq;' utili medicina cũ illa ferrugine rotarũ:ad ſedis uitia: uirilitatiſq; .
Et p ſe axũgiã medici ãtiq maxĩe ꝓbabãt rẽibus detractã:& exẽptis uenis aqua cæleſti
fricabãt crebro. decoquebãtq; fictili nouo ſæpius: tũ demũ aſſeruãtes. Conuenitq;
ſalſã magis mollire:excalfacere:diſcutere. utilioreq; eſſe uĩo lotã. Maſurius palmam
lupino adipi dediſſe ãtiquos tradit. Ideo nouas nuptas illo perũgere poſtes ſolitas :
neqd mali medicãẽti ĩferret̃. Quæ ratio adipis eadẽ ĩ iis quæ rũinãt: ſeui ẽ. alus mo-
dis nõ mĩoris potẽtiæ. Perficit̃ õne exẽptis uenis aq̃ marĩa uel ſalſa lotũ. mox ĩ pila
tuſũ: aſpſũ marina. Crebro poſtea coqt̃:donec õnis aboleat̃ odor. Mox aſſiduo ſo-
le ad candorẽ reducit̃. A rẽibus aũt õne laudatiſſiũ ẽ. Si uero uetus reuocet̃ ad curã:
liquefieri prius iubẽt. Mox frigida aqua lauari ſæpius. deĩ liquefacere affuſo uino q̃
odoratiſſĩo. Eodẽq; mõ iterũ ac ſæpius cogũt:donec uirus euaneſcat. Multi priuatĩ
ſic tauroꝝ leonũ pãtheraꝝ ac cãeloꝝ pĩguia curari iubẽt. Vſus dicet̃ ſuis locis. Cõ-
munis & ratio medullaꝝ ẽ. Omnes molliũt:explẽt:ſiccãt:excalfaciũt. Laudatiſſima
ceruĩa: mox uitulina: dein hircina & caprina. Curãt̃ ãte autumnum recẽtes lotæ:ſic-
cataeq; ĩ ũbra p cribrũ. Deĩde liquatæ p lĩtea exprimũt̃. ac reponũt̃ ĩ fictili locis frigi-
dis. Inter oĩa aũt cõmunia aĩalium fel præſtãtius ĩ effectu. Eſt enĩ uis eius excalfa-
cere:mordere:ſcindere:extrahere:diſcutere. Minoꝝ aĩaliũ ſubtilius ĩtelligit̃. Et ideo
ad oculoꝝ medicamẽta utilius exiſtĩat̃. Taurĩo præcipua etiã ĩ ære pellibuſq; colore
aureo ducẽdis. Omne aũt curat̃ recẽs præligato ore lino craſſo dẽiſſũ ĩ feruẽtẽ aquã
ſẽihora:mox ſiccatũ ſine ſole:atq; ĩ melle cõditũ. Dãnat̃ eqnũ tãtũ ĩter uenena. ideo
Flãminio ſacroꝝ equũ tãgere nõ licet:cũ romæ publicis ſacris equus etiam immolet̃.
Quĩ & ſãguis eoꝝ ſtipticã uĩ habet. Itẽ equaꝝ præter q̃ uirginũ erodit:emargĩat:ul-
cerat. Taurinus qdẽ recẽs inter uenena ẽ:excepta egyra. Ibi enĩ ſacerdos terræ uaticĩa-
tura tauri ſãguinẽ bibit:priuſ q̃ deſcẽdat in ſpecus. Tãtũ põt ſympathia illa de qua
loquũt̃: ut aliquãdo religione uel loco fiat. Druſus tribunus plebis tradit̃ caprinum
bibiſſe:cũ pallore & inuidia ueneni ſibi dati inſimulari. Q. Scipionẽ inimicũ uellet.
Hircoꝝ ſãguini uis eſt: ut ferramẽtoꝝ ſubtilitas nõ aliter acuat̃ aut induret̃ aut ſca-
bricia poliat̃:uehementiuſq; q̃ lima. Non igit̃ & ſãguis animaliũ inter cõmunia dici
põt. Et ideo ſuis quæq; dicẽt̃ effectibus. Digeremus enim in animalia ſingula uſus:
plurimũq; cõtra ſerpẽtes. Exitio iis eſſe ceruos nẽo ignorat: ut ſiquæ ſũt extractas
cauernis mãdãt. Nec uero ipſis ſpirãtes tãtũ aduerſãt̃:ſed membratim quoq; fugari
eos nidore cornus eoꝝ ſi urat̃ dictũ ẽ. At e ſũmo gutture uſtis oſſibus cõgregari dicũ-
tur. Pelles eiuſdem aĩalis ſubſtratæ: ſecuros præſtant ab eo metu ſõnos. Coagulum
quoq; ex aceto potum: ab ictu. et ſi õnino tractatum ſit: eo die nõ ferit ſerpẽs. Te-
ſtes quoq; eius inueterati:uel genitale maris:ſalutariter dãt̃ ĩ uino. Item uentres qui
cẽtipeliones uocãt̃ fugiũt. Et õnino aliqd cerui habentes aut medulla pũctos ſeuoue
cerui autũnali. Sũmis aũt remediis præfert̃ hinuli coagulũ in matris utero execti ut
indicauimus. Sanguine quoq; ceruino ſi una urãt̃ dracontion & cunilago & ãchuſa
lentiſci ligno cõtrahi ſerpentes dicunt. Diſſipari deĩde ſi ſãguine detracto addiiciat̃
pyretrum. Inuenio apud auctores græcos:animal ceruo mĩus:& pilo demum ac dente

simili quod ophion uocat᷑. Sardineā eū tātū ferre solitā. Hoc ītereſſe arbitror. Et ideo medicinas ex eo omitto.

Mediciæ de apro:& capris:& eqs feris:& remedia de bestiis cōtra ōes morbos. C.x.

APri quoq; cerebrū cōtra eos laudat᷑ cū sāguīe. Iecur ēt īueteratū potū cū ruta & uino. Itē adeps cū melle resinaq;. Sili mō uerrinū iecur exemptis duntaxat fibris quattuor oboloꝝ pōdere:uel cerebrum ī uino potū. Capraꝝ cornu uel pilis accēsis fugari serpētes dicūt. Cinereq; eoꝝ potū uel illitū contra ictus ualere. Itē lactis haustus cū uua aminea. Vel urinæ cū aceto scyllitico. Caseū caprinum cum origano impositum uel seuū cū cæra. Milia præterea remedioꝝ ex eo animali demōstrāt᷑:sicut apparebit. quod eqdē miror:cū febri neget᷑ carere. Amplior potentia feris eiusdem generis:quod nūerosissimū esse dixīus. Alia uero ex hircis. Democritus etiamnum effectus auget eius q sīgularis natus sit. Fimus quoq; capraꝝ ī aceto decoctus & illitus ī ictus serpētiū placet:& recētis cinis in uino. Atq; ī toto difficilius se recolligētes a serpētiū ictu: ī caprilibus optīe cōualescūt. Qui medicari efficacius uolūt: occisæ capræ aluū dissectā cū fīo ītus repto statī illigāt. Alii carnē recētē hædoꝝ pilo suffiūt. eodēq; nidore fugāt serpētes. Vtūt᷑ & pelle eoꝝ recēte ad plagas: carne & fimo eq in agro pasti. Coagulo leporis ex aceto cōtra scorpionē: & murē araneū. Aiūt aūt non feriri leporis coagulo pūctos. Percussis a scorpione fimū capræ efficacius cū aceto decoctū auxiliat᷑. Lardū iusq; decocti potū iis q buprestī hauserīt. Quin ēt siqs asino ī aurē dixerit ꝑcussū se a scorpiōe trāsire malū ꝓtinus tradūt. Venenataq; oīa accēso eius pulmone fugere. Et fimo uituli suffiri ꝑcussis a scorpione ꝓdest. Canis rabidi morsu facta uulnera circūcidūt ad uiuas usq; carnes qdā. carnēq; uituli admouēt. & ius ex eodē carnis decoctæ dāt potui:aut axūgiā cū calce tusā. Laudāt hirci iecur:quo imposito ne tētari qdē aquæ metu affirmāt. Laudāt & capræ fimū ex uino illitū aut melle. Melis & cuculi & hirūdinis decoctū & potum. Ad reliquos bestiaꝝ morsus caprinū caseū siccū cū origano īponūt:& bibi iubēt. Ad hōinis morsus carnē bubulā decoctā. Efficacius uituli si non āte qntū diē soluāt. Veneficiis rostrū lupi resistere īueteratum aiūt. ob idq; uillaꝝ portis præfigunt. Hoc idē præstare & pellis e ceruice solida manica existimat᷑. qppe tāta uis est aīalis. Præter ea quæ rettulimus & uestigia eius calcata eqs afferūt torporē. Iis q argētū uiuū biberīt:lardū remedio ē. Asinino lacte poto:uenena restīguūt᷑. Peculiariter si hyoscyamū potū sit: aut uiscū:aut cicuta:aut lepus marinus:aut opocarpathū:aut caryce: aut dorycnidiū. Et si coagulum alicui nocuerit. nā id quoq; uenenū ē ī prīa lactis coagulatione. Multos eius & alios usus dicemus. Sed memīsse oportebit recēti utēdū:aut nō multo postea tepefacto. Nullū enī celerius euanescit. Ossa quoq; asini cōfracta & decocta:cōtra leporis marini uenenū dāt᷑. Oīa eadē onagris efficaciora. De eqs feris nō scripserūt græci:quoniā terræ illæ nō gignebāt. uerū tamē fortiora eadē ꝗ ī equis ītelligi debēt. Lacte eqno uenena leporis marini & toxica expugnāt᷑. Nec uros aut bisōtes græci ī expimētis habēt quāq̄ boue fero refertis īdiæ siluis portione tamē eadē efficaciora oīa ex iis credi par ē. Sic quoq; lacte bubulo cūcta uenena expugnari tradūt:maxīe supradicta:& si ephemeꝝ īpactū sit:aut si cātharides datæ uomitione oīa egeri. Sic & caprino iure cātharides. Cōtra ea uero quæ exulceratiōe enecāt:seuū uitulinū seu bubulū auxiliat᷑. Nā cōtra sāguisugas potas butyrū remedio ē cū aceto ferro calefacto. Quod & ꝑ se ꝓdest cōtra uenena. Nā si oleū nō sit:uicē eius repræsētat. Multipedū morsus cum melle sanat. Oīa sesāi quoq; iure poto uenena supradicta expugnari putāt. Priuatī uero aconita & cicutas. Itēq; uitulino seuo. Caprinus caseus recēs iis q uiscū biberīt. Lac uero cōtra cātharidas remedio ē. & cōtra ephemerī potū cū tāinia uua. Sāguis caprinus decoctus cum medulla:cōtra toxica uenena sumitur. Hædinus contra reliqua. Coagulum hædi contra uiscum: & chameleonem album: sanguinemque taurinum:contra quem & leporis coagulū ē ex aceto. Contra pastīacā uero et omniū

marinoꝝ ictus uel morsus coagulũ leporis:uel hædi:uel agni drachmæ põdere ex ui-
no. Leporis coagulũ & cõtra uenena addit̃ ãtidotis. Papilio quoq; lucernaꝝ lumini-
bus aduolãs ĩter mala medicaméta numerat̃. Huic cõtrarium est iecur caprinũ:sicut
fel ueneficiis ex mustela rustica factis. Hĩc deĩde reuertemur ad genera morborum.
Capilli defluuia ursinus adeps mixto ladano & adiãtho cõtinet. Alopeciasq; emẽdat
& raritaté supciliõꝝ cũ fũgis lucernaꝝ ac fuligine quæ ẽ in rostris eaꝝ. Prurigini cum
uino ꝓdest. Ad hãc & cornus ceruini cinis e uino:utq; nõ tediũ aĩalis eius capillis ĩ-
crescat. Ité fel caprinũ cũ creta cymolia & aceto:sic uti paululũ capilli ĩarescãt. Ité fel
hircinũ cũ urina tauri. Si uero uetus sit ét:furfures adiecto sulphure emẽdat. Cinere
genitalis asini spissari capillũ putãt:& e canicie uindicari si rasis illinat̃. Plũboq; tri-
tus cũ oleo dẽsari:& asinini pulli cũ urina.admiscétq; nardũ:fastidii gr̃a. Alopecias
felle taurino cũ ægyptio alumĩe tepefactas illinũt. Capitis ulcera manãtia urina tau-
ri efficaciter sanat. Ité hoĩs uetus si cyclaminũ adiiciat̃ & sulphur. Efficacius tamen
uitulinũ fel. Quo cũ aceto calefacto tollũt̃ & lédes. Seuũ uitulinũ cũ sale tritũ ca-
pitis ulceribus utilissimũ. Laudat̃ & uulpiũ adeps:sed præcipue fel & fimũ cũ sinapi
pari mõ illitũ. Caprini cornus farina uel cinis magisq; hircini addito nitro & tamari-
ci seĩe:& butyro:oleoq; prius capite raso mire cõtinét ita fluété capillũ. Sicut & canis
cinere ex oleo illito sĩcilia nigrescũt. Lacte caprino lédes tolli tradũt. Fimo cũ melle
alopecias expleri. Ité ungulaꝝ cinere cũ pice fluété capillũ cõtineri. Leporinus cinis
cũ oleo myrteo capitis dolores sedat. Ité aq̃ pota quæ de bouis aut asini potu relicta
ẽ. Et si credimus uulpis masculæ genitali circũligato. Cornus ceruini cinis illitis ex
aceto aut rosaceo aut ex irino:oculoꝝ epiphoras. Easq; bubulo seuo cũ oleo cocto il-
linũt. Ceruini cornus cinis scabricias eodé ũguine sanat. Mucrões aũt ipsos efficaci-
ores putãt. Lupi excremẽtis circũlini suffusiões ꝓdest. Cinere eoꝝ cum attico melle
ĩũgi obscuritates. Ité felle ursino. Epinyctidas adipe aprino cũ rosaceo. Vngulæ asi-
ninæ cinis inũctus e suo lacte cicatrices oculoꝝ & albugĩes tollit. Medulla bubula ex
dextro crure priore trita cũ fuligĩe pilis et palpebraꝝ uitiis sigulis occurrit. Callible-
phari pari mõ fuligo in hoc usu tẽpat̃. Optĩe et lichno papiraceo. Oleoq; sesamino.
Fuligĩe ĩ nouo uase pẽnis detersa. Efficacissime tamẽ euulsos ibi pilos coercet. Felle
tauri cũ oui albugĩe collyria fiũt.aq̃q; dissoluta ĩũgunt̃ p q̃triduũ. Seuum uituli cũ
ãseris adipe et ocimi succo genaꝝ uitiis aptissimum est. Eiusdé medulla cum pari põ-
dere cæræ et olei uel rosacei addito ouo duriciæ genaꝝ illinunt̃. Caseo molli caprino
ĩposito ex aq̃ calida epiphoræ sedãt̃. Si tumor sit:ex melle. Vtrunq; uero sero calido
fouẽdũ. Sicca lippitudo lumbulis suum tostis atq; cõtritis et ĩpositis tollit̃. Capras
negãt lippire:quoniã eæ q̃sdã herbas edãt. Ité dorcades. Et ob id fimum earum cæra
circundatum noua luna deuorari iubẽt:quoniã noctu æq; quoq; cernãt. Sãguine hir-
ci sanari lusciosos putãt nyctilopas appellãt græci. Capræ uero iocinere ĩ uino austero
decocto. Quidã ĩassati iocineris sanie ĩungunt. Aut felle capræ:carnesq; eas uesci:et
dum coquãtur:oculos uaporari præcipiunt. Id quoq; referre arbitrãt̃:si rutili coloris
fuerĩt. Volunt et oculos suffiri iocinere ĩ ollis decocto. Quidã ĩassato. Fel q̃dé capri-
num pluribus mõis assumũt cum melle cõtra caligĩes. Cum ueratri cãdidi tertia p̃te
cõtra gleucomata. Cũ uino cõtra cicatrices:et albugĩes:et caligĩes:et pterygia:et arge-
mata. Ad palpebras uero euulso prius pilo cum succo oleris:ita ut unctio inarescat.
Cõtra ruptas funiculas cum lacte mulieris. Ad oĩa auté ĩueterata fel efficacius putãt.
Nec abdicãt fimũ ex melle illitum epiphoris. Cõtraq; dolores medullã. Ité pulmoné
leporis. Sedat caliginé fel cũ passo aut melle. Lupino quoq; adipe uel medulla suũ
fricari oculos cõtra lippitudĩes præcipiunt. Nã uulpinã lĩguã hñtes in armilla lippi-
turos negãt. Auriũ dolori et uitiis medet̃ urina apri ĩ uitro seruata. Fel apri uel suis:
uel bubulũ cũ oleo citreo et rosaceo æquis portiõibus. Præcipue uero taurinum cum
porri succo tepidum:uel cum melle si suppurent. Contraque odorem grauem per se

tepefactũ ĩ mali corio. In ea ꝑte rupta cũ lacte mulieꝝ efficaciter ſanat. Quidã ẽt in grauitate aures ſic pluẽdas putant. Alii cũ ſenecta ſerpẽtiũ & aceto ĩcludũt lana ãte aq̃ calida collutas. Et ſi maior ſit grauitas auriũ fel cũ myrrha & ruta ĩ mali corio excalfactũ ĩfũdũt. Lardũ quoq; pĩgue. Itẽ fimũ aſini recẽs: cui roſaceũ ĩſtillat᷑. Oĩaq; ea tepefacta. Vtilior eq spuma: uel eq̃ni fimi recẽtis cinis cũ roſaceo. Seuũ bubulum cũ adipe ãſerino. butyꝝ recẽs. urina capri uel tauri: aut fullonia uetus calfacta uapore ꝑ lagenæ collũ ſubeũte. Admiſcẽt & aceti tertiã ꝑtẽ. Et aliq̃d urinæ uituli q̃ nõdum herbã guſtauerit. Fimũ ẽt mixto felle eiuſdẽ. Et cutẽ quã reliq̃uũt ãgues: excalfactis prius auribus. Lana autẽ medicamĩa ea ĩcludũt᷑. Prodẽ & ſeuũ uituli cũ ãſeris adipe & ocimi ſucco. cũ eiuſdẽ medulla admixto cumino trito ĩfuſa. Virus uerrinũ e ſcrofa ex coitu exceptũ: priuſq̃ terrã attĩgat cõtra dolores. Auribus fractis glutinũ e naſis uituloꝝ factũ & ĩ aq̃ liq̃tũ. Aliis uitiis adeps uulpiũ. Itẽ fel caprinũ cũ roſaceo tepido aut porri ſucco aut ſi ſit rupta ibi aliq̃ e lacte mulieris. Si grauitas ſit audiẽdi: fel bubulũ cũ urina capræ: uel hirci uel ſi pus ſit. In quocũq; autẽ uſu putãt hæc efficaciora ĩ cornu caprino ꝑ dies. xx. ĩfumata. Laudãt & coagulũ leporis tertia denarii ꝑte dimidia quoq; ſagapeni ĩ amineo uino. Parotidas urſinus adeps cõprimit pari põdere ceræ & taurini ſeui. Addũt q̃dã hippociſtidem: & ꝑ ſe butyꝝ illitum ſi prius foueant᷑ fœnogræci decocti ſucco: efficacius cũ ſtrychno. Proſunt & uulpiũ teſtes: & taurinus ſãguis aridus tritus. Vrina capræ calefacta ĩſtillata auribus. Fimũq; eiuſdẽ cũ axungia illitũ. Dẽtes mobiles cõfirmat ceruini cornus cinis. doloreſq; eoꝝ mitigat: ſiue ĩfricẽt᷑: ſiue colluãt᷑. Quidã efficaciorẽ ad ões eoſdẽ uſus crudi cornus farinã arbitrãt᷑. Dẽtifricia utroq; mõ fiũt. Magnũ remediũ ẽ & ĩ lupoꝝ capitis cinere. Certũq; ẽ ĩ excremẽtis eoꝝ pleꝝq; ĩueniri oſſa. Hæc adalligata eũdẽ effectũ hñt. Itẽ leporina coagula ꝑ aurẽ ĩfuſa: cõtra dolores. Et capitis eoꝝ cinis dentifricium ẽ. Adiectoq; nardo mulcet graueolẽtiã oris. Aliq̃ murinoꝝ capitũ cinerẽ miſcuiſſe malũt. Repit᷑ ĩ latere leporis acui os ſimile. hoc ſcarificari dẽtes ĩ dolore ſuadẽt. Talus bubulus accẽſus eos q̃ labãt cũ dolore admotus cõfirmat. Eiuſdẽ cinis cũ myrrha dẽtifriciũ ẽ. Oſſa quoq; ex ungulis ſuũ cõbuſta eundẽ uſũ præbẽt. Itẽ oſſa ex acetabulis ꝑnaꝝ circa quæ coxẽdices uertũt᷑. Iiſdẽ ſanari dimiſſis ĩ fauces iumẽtoꝝ uerminatiões notũ ẽ. Sed & corruptos dẽtes cõfirmari. Aſinæ quoq; lacte ꝑcuſſu uexatos: aut dẽtiũ eiuſdẽ cinere. Lyene itẽ eq̃ cũ oleo ĩfuſo ꝑ aurẽ. Eſt autẽ hoc nõ hippomães: quod alioq̃n noxiũ omitto. Sed ĩ equoꝝ genibus ac ſr̃ ungulas præterea ĩ corde equoꝝ ĩuenit᷑ os dẽtibus caninis maxĩe ſimile. hoc ſcarificari dolorẽ. aut exẽpto dẽte e mortui eq̃ maxillis ad numeꝝ eius q̃ doleat demõſtrãt. Eq̃ꝝ uirus a coitu ĩ lychnis accẽſũ Anaxilaus ꝓdidit eq̃noꝝ capitũ uiſus repræſẽtare mõſtrifice. Similr̃ ex aſinis. Nã hippomanes tãtas ĩ ueneficio uires hẽt: ut affuſũ æris mixturæ ĩ effigiẽ equæ olympiæ admotos mares equos ad rabiẽ coitus agat. Medet᷑ dẽtibus & fabrile glutinũ ĩ aq̃ decoctũ illitũq; & mox paulo detractum: ita ut cõfeſtĩ colluãt᷑ uino: ĩ quo decocti ſunt cortices mali punici dulcis. Efficax hẽt᷑ & caprino lacte collui dentes uel felle taurino. Taloꝝ capræ recentiũ cinis dentifricio placet. Et oĩũ fere uillaticaꝝ q̃drupedũ: ne ſæpius eadẽ dicãt᷑. Cutẽ ĩ facie erugari & tenereſcere: & cãdorem cuſtodiri lacte aſinino putãt. Notumq; eſt: quaſdã quotidie. dcc. cuſtodito numero fouere. Poppeaq; hoc uxor Nerõis prĩcipis ĩſtituit. Balneaꝝ quoq; ſic ſolio tempato: aſinoꝝ gregibus ob hoc eã comitantibus. Impetus pituitæ ĩ facie butyro illito tollũt᷑. Efficacius cũ ceruſa. Sĩcero uero ea uitia quæ ſerpũt: ĩſup ĩpoſita farina hordeacea. Vlcera ĩ facie mẽbrana e ꝑtu bouis madida. Friuolũ licet uideat᷑ nõ tamen omittendũ ꝓpter deſideria mulieꝝ. Talũ cãdidi iuuenci. xl. diebus noctibuſq; donec reſoluat᷑ ĩ liquorẽ decoctũ & illitũ lĩteolo candorẽ cutiſq; erugationem præſtare. Fimo taurino malas rubeſcere aiũt: nõ ut crocodileã illini melius. ſed foueri frigida & ãte & poſtea iubent. Aeſtates & quæ diſcolorem faciũt cutem fimũ uituli cũ oleo & gũmi manu ſubactũ emendat. Vlcera oris & rimas ſeuũ uituli

hippomanes

uel bouis cũ adipe ãſeris:& ocimi ſucco. Eſt & alia mixta ſeuo uituli cũ medulla ceruí & albæ ſpinæ foliis una tritis. Idẽ præſtat & medulla cũ reſina. uel ſi uaccina ſit. Iuſq; e carne uaccĩa. Lichenas oris præſtãtiſſĩe uĩcit glutinũ factũ e genitalibus uitulorꝝ liq̃tũ aceto cũ ſulphure uiuo ramo ficulneo ꝑmixtum:ita ut bis die recẽs illinat̃. Itẽ lepras ex melle & aceto decoctũ:q̃s & iecur hirci calidũ illitũ tollit:ſicut elephãtiaſin fel caprinũ. Etiãnum lepras ac furfures tauri fel addito nigro. Vrina aſini circa cãis ortum:maculas ĩ facie. Fel utriuſq; ꝑ ſeſe aq̃ infractũ:euitatiſq; ſolibus ac uẽtis poſt detractã cutẽ. Similis effectus & in taurino ſeuo uitulinoue felle cũ ſeĩe cunilæ ac cinere e cornu ceruino:ſi canicula exoriẽte cõburat̃. Aſinino ſeuo cicatricibus ac licheni lepriſq; maxĩe color reddit̃. Hirci fel lẽtigĩes tollit:admixto caſeo & uiuo ſulphure ſpõgiæq; cinere:ut mellis ſit craſſitudo. Aliq ĩueterato felle uti maluere:mixtis calidis furfuribus põdere oboli unius:q̃ttuorq; mellis prius defricatis maculis. Efficax eiuſdẽ & ſeuũ cũ melãthio & ſulphure & iride. Labrorꝝ fiſſuris cũ adipe anſerio ac medulla ceruina reſinaq; & calce. Inuẽio apud auctores iis q lentiginẽ hẽãt negari magicæ ſacrificiorꝝ uſũ. Lacte bubulo aut caprino tõſillæ & arteriæ exulceratæ leuãt̃. Gargariſſat̃ tepidũ ut ẽ expreſſũ aut calefactũ. Caprinũ utilius cũ malua decoctũ & ſale exiguo. Lĩguæ exulceratiõi & arteriarꝝ ꝓdẽ:ius ſi omaſi gargariſſat̃. Tõſillis aũt priuati renes uulpiũ aridi cũ melle triti illitiq;. Anginæ fel taurinũ uel caprinũ cum melle. Iecur melis ex aq̃ oris grauitatẽ. Vlceraq; butyrꝝ citiſſĩe ſanat. Spinã aliudue qd faucibus adhærẽs felis extrĩſecus fĩo ꝑfricatis aut reddi aut delabi tradũt. Strũas diſcutit fel aprinũ uel bubulũ tepidũ illitũ. Nã coagulũ leporis e uino ĩ lĩteolo exulceratis dũtaxat ĩponit̃. Diſcutit & ũgulæ aſini uel eq cinis ex oleo aq̃ illitus & urina calefacta. Et bouis ũgulæ cinis ex aq̃. Fimũ quoq; feruẽs ex aceto decoctũ:teſteſque uulpini. Prodẽ & ſapo gallorꝝ hoc ĩuentũ:rutilãdis capillis ex ſeuo et cinere. Optius fagino et caprino duobus mõis ſpiſſus ac liqdus. Vterq; apud germãos maiore ĩ uſu uiris q̃ fœĩs. Ceruicũ dolores butyro aut adipe urſino ꝑfricãt̃. Rigores bubulo ſeuo: quod & ſtrũis ꝓdẽ cũ oleo. Dolorẽ ĩflexibilẽ opiſthotonõ uocãt:leuat urĩa capræ auribus ĩfuſa:aut fimũ cũ bulbis illitũ. Vngues cõtuſos fel uniuſcuiuſq; aĩalis circũligatũ. Pterygia digitorꝝ fel taurinũ aridũ aq̃ calida diſſolutũ. Quidã adiiciũt ſulphur et alumẽ:pari põdere õiũ. Tuſſĩ iecur lupi ex uino tepido ſanat. Vrſinũq; fel admixto melle. Aut ex cornu bubuli ſũmis ꝑtibus cinis. Vel ſaliua eq:triduo potu eã mori tradũt. Pulmo ceruinus cũ gula ſua arefactus ĩ fumo:deĩ tuſus:ex melle quotidião eligmate. Efficacior eſt ad id ſubulo ſeruorꝝ gñis. Sãguinẽ expuẽtes ceruini cornus cinis. Coagulũ leporis tertia ꝑte denarii cũ terra ſamia et uino myrteo potũ ſanat. Eiuſdẽ fimi cinis ĩ uino ueſpi potus:noctñas tuſſis. Pili quoq; leporis ſuffiti extrahunt pulmõibus difficiles excreatiões. Purulẽtas aũt exulceratiões pectoris pulmõiſq; et a pulmõe graueolẽtiã halitus butyrꝝ efficaciſſĩe iuuat cum pari mõ mellis attici decoctum donec ruffeſcat. et matutinis ſũptum ad mẽſurã lĩguæ. Quidã ꝓ melle laricis reſinã addere maluerunt. Si ſãguis reiciat̃:efficacẽ tradunt bubulum ſãguinẽ modice et cũ aceto ſũptum. Nã de taurino credere temerariũ eſt. Sed glutinum taurinum tribus obolis cum calida aq̃ bibit̃ ĩ uetere ſãguinis excreatiõe. Stomachum exulceratũ lactis aſinini potus reficit. Item bubuli. Roſiones eius caro bubula admixto aceto et uino cocta. Rheumatiſmos cornus ceruini cinis. Sanguinis excreationes hædinus ſanguis recens ad cyathos ternos:cum aceto acri pari modo feruens potus. Coagulũ tertia ꝑte ex aceto potum. Iocineris dolores lupi iecur aridum ex mulſo. Aſininum iecur aridũ cum petroſelini ꝑtibus duabus ac nucibus tribus ac melle tritum et in cibo ſumptũ. Sanguis hircinus cibo aptatus. Suſpirioſis ante omnia efficax eſt potus eqferorum ſanguis. Proxime lactis aſini tepidi cum bulbis decocti: ita ut ſerum ex eo bibatur: addito in tres heminas cyatho naſturcii albi perfuſi aqua:deinde melle diluti. Iecur quoq; uulpinum aut pulmo ĩ uino nigro aut fel urſinũ ĩ aqua laxat meatus ſpirãdi.

Lumborum dolores et quæcunq; alia mollire opus ſit:urſino adipe pfricari cõuenit.
Cinerem aprini aut ſuilli fimi inueterati aſpergi potione uini. Afferunt et magi ſua
commenta. Primum omniũ rabiem hircorum ſi mulceatur barba mitigari. Eadem
præciſa non abire eos in alienum gregem. Huic admiſcẽt fimum caprinum. & ſubdi-
to linteolo ũcto caua manu quantum pati poſſit feruens:ſuſtineri iubent:ita ut ſi le-
ua pars doleat. Hæc medicina ĩ dextera manu fiat:aut econtrario. Fimum quoq; ad
eum uſum acus æreæ punctis tolli iubent. Modus curationis eſt donec uapor ad lũ-
bos ſentiatur puenire. Poſtea uero manum porro tuſo illinunt. Item lumbos ipſo fi-
mo cum melle. Suadẽtq; in eodem dolore et teſtes leporis deuorare. Iſchiadicis fimũ
bubulum imponunt calfactum in foliis cinere feruenti. In renum dolore leporis re-
nes crudos deuorari iubent:aut certe coctos ita ne dente cõtingantur. Ventris qdem
dolore tentari negant talum leporis habentes. Lyenem ſedat fel apri uel ſuis potum
uel ceruini cornus cinis in aceto. Efficaciſſime tamen inueteratus lyen aſini: ita ut in
triduo ſentiatur utilitas. Aſinini pulli fimum quod primum edidit:polean uocant:
ſyri dant in aceto mulſo. Datur et equi lingua inueterata ex uino præſentaneo medi-
camento:ut didiciſſe ſe ex barbaris Cecilius & Bion tradidit. Et lyen bubulus ſimili mõ.
Recẽs autem aſſus uel elixus in cibo. In ueſica quoq; bouis allii capita.xx. tuſa cum
aceti ſextario imponũtur ad lyenis dolorem. Eadem ex cauſa emi lyenem uituli q̃nti
indicatus ſit:iubent magi nulla precii contatione:quoniam hoc quoq; religioſe perti-
neat. Diuiſumq; p longitudinem annecti tunicæ utrinq; & induentem pati recidere
ad pedes. Dein collectum in umbra arefacere. Cũ hoc fiat ſimul reſidere lyenem ægri
uitiatum:liberariq; cum morbo dicitur. Prodeſt et pulmo uulpiũ cinere ſiccatus atq;
in aqua potus. Item hædorum lyen impoſitus. Aluum ſiſtit ceruinus ſanguis. Item
cornus cinis. Iecur aprinum ex uino potum citra ſalem:recenſq;. Item aſſũ:uel ſuillũ
uel hircinum decoctum in uini hemina. Coagulũ leporis in uino ciceris magnitudine:
Aut ſi febris ſit ex aqua. Aliqui et gallam adiiciunt. Alii per ſe leporis ſanguine cõten-
ti ſunt lacte cocto. Equini fimi cinis ĩ aqua potus. Taurini cornus ueteris e pte iam
cinis ĩſperſus potioni aquæ. Sanguis hircinus in carbone decoctus. Corium caprinũ
cum ſuo pilo decoctum ſucco epoto. Coagulũ equi et ſanguis caprinus uel medulla
uel iecur aluum ſoluit. Fel lupi cũ elaterio umbilico illigatũ:uel lactis equini potus.
Item caprini cum ſale et melle. Capræ fel cum cyclamini ſucco et aluminis modico.
Aliqui et nitrum et aquam adieciſſe malunt. Fel tauri cum abſinthio tritum ac ſub-
ditum paſtillo. Butyrum largius ſumptum cæliacis et dyſentericis medet̃. Iecur uacci-
num. Cornus ceruini cinis tribus digitis captus in potione aquæ. Coagulum leporis
ſubactum in pane. Si uero ſanguinem detrahunt in polenta. Aprini uel ſuilli uel le-
porini fimi cinis inſperſus potioni tepidi uini. Vituli quoq; ius uulgariter datũ inter
auxilia cæliacorum & dyſentericorum traduntur. Lactis aſinini potus utilior addito
melle. Nec minus efficax fimi cinis ex uino utriq; uitio. Item polea ſupradicta. Equi
coagulũ:quod aliqui hippacen uocant:etiam ſi ſanguinem detrahant:uel fimi cinis.
dentiumq; eiuſdem tuſorum farina ſalutaris dicitur. Et bubuli lactis decocti potus.
Dyſentericis addi mellis exiguum præcipiunt. Et ſi tormina ſint:cornus ceruini cine-
rem:aut fel taurinum cymino mixtum. Et cucurbitæ carnes umbilico imponere. Ca-
ſeus recens uaccinus immittitur ad utrũq; uitium. Item butyrum heminis quattuor
cum reſinæ terebinthinæ ſextante:aut cũ malua decocta:aut roſaceo. Datur & ſeuũ
uitulinum aut bubulum. Item medullæ excoquuntur cum farina et cæra exiguoq;
oleo:ut ſorberi poſſit. Medulla et in pane ſubigitur. Lac caprinum ad dimidias ptes
decoctũ. Si ſint et tormina:additur protropũ. Torminibus ſatis eſſe remedii ĩ leporis
coagulo poto e uino tepido uel ſemel arbitrantur aliqui. Cautiores et ſanguine capri-
no cum farina hordeacea et reſina uentrem illinunt. Ad omnes epiphoras uentris
illini caſeum mollem ſuadent. Veterem autem ĩ farina tritum cæliacis & dyſẽtericis

dari: cyatho casei in uini cyathis tribus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis. Iecur assum capræ cæliacis subuenit: magisq; etiam hirci cũ uino austero decoctum: potũq; uel ex oleo myrteo umbilico impositum. Quidã uero decoquũt a tribus sextariis aquæ ad heminam addita ruta. Vtuntur et lyene asso capræ hirciue et seuo hirci in pane qui cinere coctus sit: capræ a renibus maxime ut p se hauriatur: protinusq; modice frigidam sorberi iubent. Aliqui et in aqua decoctum seuum ammixta polenta et cymino et aneto acetoq;. Illinunt et uentrem cæliacis fimo cũ melle decocto. Vtuntur ad utrumq; uitium et coagulo hædi in uino myrteo magnitudine fabæ poto: et sanguine eiusdem in cibum formato: quem sanguiculum uocant. Infundunt dysentericis et glutinum taurinum aqua calida resolutũ. Inflationes autẽ discutit uitulinum fimum in uino decoctum. Intestinorũ uitiis magnopere ꝓdest coagulum ceruorum decoctum cum lente betaq;: atq; ita in cibo sumptum. Leporis pilorum cinis cum melle decoctus. Lactis caprini potus decoctus cum malua exiguo sale addito. Et si coagulum addatur maioribus emolumentis fiet. Eademq; uis est et in seuo caprino et in sorbitione aliqua uti protinus hauriatur frigida aqua. Item fœminum hedi cinis rupta intestina sarcire mire traditur. Fimum leporis cũ melle decoctũ et quotidie fabæ magnitudine sumptum ita ut deploratos sanauerint. Laudãt et caprini capitis cum suis pilis decocti succum. Tenasmos id est crebra et inanis uoluntas egerendi tollitur poto lacte asinino: itẽ bubulo. Tinearũ genera pellit ceruini cornus cinis potus. Quæ in excrementis lupi diximus inueniri ossa si terram non attigerint: colo medẽtur adalligata brachio. Polea quoq; supradicta magnopere ꝓdest in sapa decocta. Item suilli fimi farina addito cymino in aqua rutæ decoctæ. Cornus ceruini teneri cinis cochleis africanis cum testis suis tusis mixtus in uini potione. Vesicæ calculorumq; cruciatibus auxiliatur urina apri: et ipsa uesica pro cibo sumpta. Efficacius si prius fumo maceratur utrunq;. Vesicã elixam mandi oportet et a muliere fœminæ suis. Inueniuntur et in iocineribus eorum lapilli haud duricie lapillis similes candidi sicuti in uulgari sue: quibus contritis atq; potis in uino: pelli calculos aiunt. Ipsi apro tam grauis sua urina est: ut nisi egesta fugæ non sufficiat: ac uelut deuinctus opprimatur. Exuri illa tradunt eos. Leporis renes inueterati in uino poti calculos pellunt. In perna suum articulos esse diximus: quorꝫ decoctum ius facit urinæ utilius. Asinini renes inueterati: tritiq; et in uino mero dati uesicæ medentur. Calculos expellunt lyenes equini ex uino aut mulso poti diebus .xl. Prodest et ungulæ equæ cinis in uino aut aqua. Item fimum caprarum in mulso: efficacius siluestrium. Pili quoq; caprini cinis. Verendorum carbunculis cerebrum apri uel suis sanguisq;. Vitia uero: quæ in eadem parte serpunt: iecur eorum combustum maxime iuniperi ligno cum charta armeniaca sanat. Fimi cinis fel bubulum cum alumine ægyptio ac muria ad crassitudinem mellis subactum. insuper beta ex uino cocta imposita. caro quoq; . Manantia uero ulcera seuum cum medulla uituli in uino decoctum: uel caprinum cum melle rubiq; succo. Vel si serpant: fimum etiam prodesse cum melle dicunt: aut cum aceto: et per se butyrum. Testium tumor cũ seuo uituli addito nitro cohibet. Vel fimo eiusdem ex aceto decocto. Vrinæ incontinentiam cohibet uesica aprina si assa mandatur. Vngularum apri uel suis cinis potioni inspersus. Vesica fœminæ suis combusta ac pota. Item hædi. Vel pulmo. Cerebrũ leporis ĩ uino. Eiusdẽ testiculi tosti uel coagulum cum ansetino adipe in polenta. Renes asinini in mero triti potiq;. Magi uerrini genitalis cinere poto ex uino dulci demonstrant urinam facere in canis cubiculo: ac uerba adiicere: ne ipse urinã faciat: ut canis in suo cubiculo. Rursus ciet urinam uesica suis: si terram non attigerit: imposita pubi. Sedis uitiis præclare ꝓdest fel ursinum cum adipe. Quidam adiiciunt spumam argenti ac thus. Prodest et butyrum cum adipe anserino ac rosaceo. Modũ ipsæ res statuunt: ut sit illitu faciles. Præclare medetur et taurinum fel in liteolis concerptis. Rimasq; ꝓducat

ad cicatricem. Inflationibus in ea pte seuū uituli maxime ab inguinibus cum ruta. Cæteris uitiis medetur sanguis caprinus cum polenta. Item fel caprinum condylomatis per se. Item fel lupinum ex uino. Panos & apostemata in quacunque pte sanguis ursinus discutit. Itē taurinus aridus tritus. Præcipuum tamen remedium traditᵉ in calculo onagri: quem dicunt cum interficiatur: reddere urina liquidiorem in initio: sed in terra spissantem se. Hic adalligatus fœmini omnes impetus discutit: omniq; suppuratione liberat. Est autem rarus inuentu: nec ex omni onagro: sed celebri remedio. Prodest et urina asini cum melanthio. Et ungulæ equinæ cinis cum oleo et aqua illitus. Sanguis equi præcipue admissarii. Et sanguis bubulus. Item fel. Caro quoq; eosdem effectus habet calida imposita. Et ungulæ cinis ex aqua aut melle. Vrina caprarum. Hircorumq; carnes in aqua decoctæ. Aut fimum ex iis cum melle decoctum. Fel ursinū siue uerrinū. Vrina suum ī lana imposita. Fœmina atteri aduriq; equitatu notum est. Vtilissimum est ad omnes inde causas spumā equi ex ore inguinibusq; illinire. Inguina et exulcerum causa intumescunt. Remedio sunt equi setæ tres totidē nodis et cestros herba adalligatæ intra ulcus. Podagris medetur ursinus adeps: taurinumq; seuum pari pondere & cæræ. Addunt quidam hippocistidem & gallam. Alii hircinum præferunt seuum cum fimo capræ et croco et sinapi cum caulibus ederæ tritis ac appendicio uel flore cucumeris siluestris. Item bouis fimum cum aceti fæce. Magnificant & uituli qui nondum herbam gustauerit fimum. Aut per se sanguinem tauri. Vulpem decoctam uiuam donec ossa tantum restent. Lupumue uiuum oleo cæroti modo incoctum. Seuum hircinum cum helsines parte æqua: sinapis tertia. Fimi caprini cinerem cum axungia. Quin et ischiadicos uri sub pollicibus pedum eo fimo feruente utilissime tradunt. Articulorumq; uitiis fel ursinum utilissimum esse et leporis pedes adalligatos. Podagras quidam mitigari pede leporis uiuentis abscisso si quis secum assidue habeat. Perniones ursinus adeps: rimasq; pedum omnes arcet. Efficacius alumine addito. Seuum caprinum. Dentium equi farina. Aprinū uel suillū fel. Cum adipe pulmo impositus. Et si subtriti sint contusiue: offensione. Si uero adusti frigore: leporini pili cinis. Eiusdem pulmo contusis dissectus: aut pulmonis cinis. Sole adusta seuo asinino aptissime curantur. Item bubulo cum rosaceo. Clauos et rimas calliq; uitia fimum apri uel suis recens illitum ac tertio die solutum sanat. Talorum cinis pulmo aprinus: aut suillus: aut ceruinus. Attritus calciamentorū urina asini cum luto suo illita. Clauos seuum bubulum cum thuris polline. Perniones uero corium combustum. Melius si ex uetere calciamento. Iniurias a calciatu ex oleo corii caprini cinis. Varicum dolores sedat fimi uitulini cinis cum lilii bulbis decoctis addito melle modico. Itemq; omnia inflāmata ac suppurationes minantia. Eadē res et podagricis prodest et articulariis morbis e maribus præcipue uitulis. Articulorum attritis fel aprorum uel suum linteo calefacto impositum. Vituliq; qui nundū herbā gustauerit fimum. Item caprinum cum melle et aceto decoctum. Vngues scabros seuum uituli emendat. Item caprinum admixta sandaraca. Verrucas uero aufert uitulini fimi cinis ex aceto. Asini urinæ lutum. Comitiali morbo testes ursinos edisse prodest: uel aprinos bibisse ex lacte equino aut ex aqua. Item aprinam urinam ex aceto mulso. Efficacius quæ inaruerit in uesica sua. Dantur et suum testiculi inueterati tritiq; in suis lacte præcedente uini abstinentia et sequente continuis diebus. Dantur et leporis sale custoditi pulmones cum thuris tertia parte in uino albo per dies. xxx. Itē coagula. Eiusdem asini cerebrum ex aqua mulsa infumatum prius in foliis semūcia per dies. Vel ungularū eius cinis coclearibus binis toto mense potus. Item testes sale asseruati et aspersi potioni in asinarum maxime lacte uel ex aqua. Membrana ptus earum præcipue si marem peperint: olfacta accedente morbo comitialium resistit. Sunt qui e mare nigroq; cor edendum cum pane sub diuo prima aut secunda luna præcipiant. Alii carnem: aliqui sanguinem aceto dilutum per dies. xl. bibendum.

Quidam urinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miscent. Eadem potione et lymphaticis medentur. Comitialibus datur et lactis equini potus lichenæq; ĩ aceto mulso bibendum. Dantur et carnes caprinæ in rogo hominis tostæ ut uolunt magi. Seuum earum cum felle taurino pari pondere decoctum: et in follitudo fellis recõditum: ita ne terram attingat. Potum uero sublime ex aqua. Morbum ipsum deprehendit caprini cornus uel ceruini usti nidor. Sideratis urina pulli asinini nardo admixto per coniunctionem prodesse dicitur. Regio morbo cornus ceruini cinis. Sanguis asinini pulli ex uino. Item fimum asinini pulli: quod primum edidit a partu: datum fabæ magnitudine e uino medetur intra diem tertiũ. Eadẽ et ex equino pullo similiterq; uis est. Fractis ossibus præsentaneus maxillarum apri cinis uel suis. Item lardũ elixũ atq; circũligatum mira celeritate solidat. Costis quidem fractis laudatur unice caprinum fimum ex uino uetere: aperit: extrahit: persanat. Febres arcet ceruorum caro ut diximus. Eas quidem quæ certo dierum numero redeunt oculus lupi dexter salsus adalligatusq; si credimus magis. Est genus febrium quod ephemerinum uocãt. Hoc liberari tradunt: siquis e uena auris asini tres guttas sanguinis in duabus heminis aquæ hauserit. Quartanis magi excremẽta felis cum digito bubonis adalligari iubẽt. et ne recedant: non remoueri septeno circuitu. Quis hoc quæso inuenire potuit? Quæ est ista mixtura? Cur digitus bubonis potissimum electus est? Modestiores iecur felis decrescente luna occisæ inueteratum sale ex uino bibendum ante accessiones quartanæ dixere. Idem magi fimi bubuli cinere consperso puerorum urina illinunt digitos pedum: manibusq; leporis cor adalligant. Coagulum ante accessionem propinant. Datur et caseus caprinus recens cum melle diligenter sero expresso. Melancholicis fimum uituli ĩ uino decoctũ remedio est. Lethargicos excitat asini lyen naribus illitus ex aceto. Caprini cornus nidor: aut pilorum: iecur aprinum. Itaq; et ueternosis datur. Phthisicis medentur iecur lupi ex uino. Macræ suis fœminæ herbis pastæ lardum. Carnes asininæ ex iure sumptæ. Hoc genere maxime ĩ achaia curãt id malũ. Fimi quoq; aridi: sed pabulo uiridi pasto boue fumum arundine haustum prodesse tradunt. Bubuli quoq; cornus mucronem exustum duorũ coclearium mensura addito melle pilulis deuoratis. Capræ seuo ĩ pulte halicacia et phthisin et tussim sanari. Vel recenti cum mulso liquefacto: ita ut uncia in cyathũ addatur: rutæq; ramo permisceatur: nõ pauci tradũt. Lupi & capræ seui cyatho uel lactis pari mensura deploratũ phthisicum conualuisse: certus auctor affirmat. Sunt et qui suum fimi cinerem profuisse scripserint in passo. Et cerui pulmonem maxime subulonis siccatum in fumo: tritumq; in uino. Hydropicis auxiliatur urina uesicæ apri paulatim data in potus. Efficacius quæ inaruerit cũ uesica sua. Fimi taurini maxime subulonis: sed et bubuli: de armentinis loquor. Quidã bolbiton uocant. Cinis coclearum trium in mulsi hemina bouis fœminæ in mulieribus: et ex altero sexu in uiris: quod ueluti mysterium occultarunt magi. Fimum uituli masculi illitum. Fimi uitulini cinis cum semine staphylini æqua portione ex uino. Sanguis caprinus cum medulla. Efficaciorem putãt hircorum: utiq; si lentisco pascantur. Igni sacro ursinus adeps illinitur: maxime qui est ad renes. Vitulinum fimum recens: uel bubulũ. Caseus caprinus siccus cũ porro. Ramenta pellis ceruinæ desecta pumice ex aceto trita. Ruborem cum prurigene equi spuma aut ungulæ cinis. Eruptionibus pituitæ: asinini fimi cinis cum butyro. Papulis nigris caseus caprinus siccus ex melle et aceto in balneis oleo remoto. Pustulis suilli fimi cinis aqua illitus: uel cornus ceruiui cinis. Luxatis recens fimum aprinum uel suillum. Item uitulinum. Verris spuma recens cum aceto. Fimum caprinum cum melle. Bubula caro imposita tumorem sanat. Fimum suillum in testa calefactũ tritumq; cum oleo: duricias corporum omnes tollit optime. Adeps e lupis illitus in iis quæ rumpere opus est: plurimum proficit. Fimum bubulum in cinere calefactum: aut caprinum in uino uel aceto decoctum. In furunculis seuum bubulum

Incipit Octauus

cum ſale. Aut ſi dolor eſt: intinctum oleo liquefactum ſine ſale. Similiq; mõ caprinũ
in ambuſtis. Prodeſt urſinus adeps cum lilii radicibus. Aprinum aut ſuillum fimum
inueteratum. Setarum ex iis e penicillis tectoriis cinis cum adipe tritus. Tali bubuli
cinis cũ cæra et medulla ceruina. Fel tauri. Fimũ leporis. Sed caprarum fimum ſine
cicatrice ſanare dicitur. Glutinum præſtantiſſimum fit ex auribus taurorum & ge-
nitalibus. Næc quicq̃ efficacius prodeſt ambuſtis. Sed adulteratur nihil æque qbuſ-
uis pellibus inueteratis calciamentiſq; etiam decoctis. Rhodiacum uero fideliſſimũ.
Eoq; pictores et medici utũtur. Id quoq; quo cãdidius: eo probatius. Nigrũ et ligno-
ſum damnatur. Neruorum doloribus fimum caprinum decoctum in aceto cum
melle utiliſſimum putant: uel putreſcente neruo. Spaſmata et percuſſu uitiata fimo
aprino curant uere collecto et arefacto. Sic et quadrigis agendis tractos: rotaue uul-
neratos. Et quoquo modo ſanguine cõtuſo: uel ſi recens illinatur. Sũt qui id coxiſſe
aceto utilius putent. Quin et in potu farinam eam ruptis conuulneratiſq; et euerſis
ex aceto ſalutarem promittunt. Reuerentiores cinerem eius ex aqua bibunt. Ferũtq;
et Neronem principem hac potione recreari ſolitum: cũ ſic quoq; ſe trigario appro-
bare uellet. Proximam ſuillo fimo uim putant. Sanguinem ſiſtit coagulum ceruinũ
ex aceto. Item leporis: Huius quidem et pilorum cinis. Item ex fimo aſinino cinis. Et
pilorum quidẽ cinis illitus. Efficacior uis e maribus aceto admixto. Et ĩ lana ad omne
profluuium impoſito. Similiter ex equino capite: et fœminæ. Aut fimi uitulorũ cinis
illitus ex aceto. Item caprini cornus uel fimi ex aceto. Hircini uero iocineris diſſecti ſa-
nies efficacior. Et cinis utriuſq; ex uino potus: uel naribus ex aceto illitus. Hircini
quoq; utris uinarii dumtaxat cinis cum pari põdere reſinæ. Quo genere ſiſtitᷣ ſãguis:
et uulnus glutinatur. Hædinum quoq; coagulum ex aceto: et fœminum eius com-
buſtorum cinis ſimiliter pollere traduntur. Vlcera ſanat in tibiis cruribuſq; adeps ur-
ſinus admixta rubrica. Quæ uero ſerpunt: fel aprinum cum reſina et cæruſa. Maxil-
larum apri uel ſuum cinis. Fimum ſuum illitum ſiccum. Item caprinum ex aceto
ſubferuefactum. Cætera purgantur et explentur butyro. Cornus ceruini cinere. Vel
medulla cerui. Felle taurino cũ cyprino oleo. Aut fimo aprino. Aut hircino. Fimum
recens ſuum. Vel inueterati farina illinitᷣ uulneribus ferro factis. Phagedenis et fiſtu-
lis immittitur fel tauri cum ſucco porri aut lacte mulierum. Vel ſanguis aridus cum
cotyledone herba. Carcinomata curat coagulum leporis cum pari pondere capparis
aſperſum uino. Grangrenas urſinum fel penna illitum. Aſini ungularũ cinis ea quæ
ſerpunt ulcera inſperſus. Sanguis equi adrodit carnes ſtiptica ui. Item fimi equini ĩ-
ueterati fauilla. Ea uero quæ phagedenas uocant in ulcerum genere corii bubuli cinis
cum melle. Caro uituli recentia uulnera non patitur intumeſcere. Fimum bubulum
cum melle. Fœminum uituli cinis ſordida ulcera: & quæ cacoethe uocant e lacte mu-
lieris ſanat. Recentes uero plagas ferro illatas glutinum taurinum liquefactũ tertio
die ſolutũ. Caſeus caprinus ſiccus ex aceto ac melle purgat ulcera. Quæ uero ſerpũt
cohibet ſeuum cum cæra. Item addita pice ac ſulphure percurat. Similiter proficit ad
cacoethe hædi fœminini cinis e lacte mulieris. Et aduerſus carbunculos ſuis fœminæ
cerebrum toſtum illitumq;. Scabiem hominis aſininæ medullæ maxime abolẽt. Vri-
næ eiuſdem cum ſuo luto illitæ. Butyrum etiam quod in iumentis proficit cũ reſina
calida. Glutinum taurinum in aceto liquefactum addita calce. Fel caprinum cum
aluminis cinere. Boas fimum bubulum: unde et nomẽ traxere. Canum ſcabies ſanatᷣ
bubulo ſanguine recenti. Iterumq; cum inareſcat illito: et poſtero die abluto cinere
lixiuio. Spinæ et ſimilia corpori extrahuntur felis excrementis. Item capræ ex uino.
Coagulo quocunq;: ſed maxime leporis cum thuris polline et oleo: aut cũ muſci pari
pondere: aut cum propoli. Cicatrices nigras ſeuum aſininum reducit ad colorem. Fel
uituli extenuat calefactum. Medici adiiciũt myrrhã & mel et crocum. æreaq; pyxide
condunt. Aliqui & florem æris miſcent. Mulierum purgationes adiuuat fel taurinũ

lana ſuccida appoſitum. Olympias thebana addidit hyſopum et nitrum. Cornus cer-
uini cinis potus. Item uuluæ laboranti. Illitumquoq; et fel taurinum cũ opio appo-
ſitum obolis binis. Vuluas et pilo ceruino ſuffiri prodeſt. Tradunt ceruas: cũ ſenſerĩt
ſe grauidas: lapillum deuorare: quem in excrementis repertum aut in uulua (nam et
ibi inuenitur) cuſtodire partus adalligatum. Inueniuntur et oſſicula in corde et uulua
perquamutilia grauidis parturientibuſq;. Nam de punice qui in uaccarum utero ſi-
mili modo reperitur: diximus in natura boum. Lupi adeps illitus uuluas mollit. Do-
lores earum iecur. Carneſq; lupi ediſſe parituris prodeſt. Aut ſi incipientibus ꝑturire
ſit iuxta qui ederit. Adeo ut etiam contra illita noxia ualeat. Eundem uero ſupuenire
pernitioſum eſt. Magnus & leporis uſus mulieribus. Vuluas adiuuat pulmo aridus
potus. Profluuia iecur cum ſamia terra ex aqua potum. Secundas coagulum. Cauẽt
ꝑridiana balnea. Illitum quoq; cum croco & porri ſucco: uellere appoſitum abortus
mortuos expellit. Si uuluæ leporum in cibis ſumantur: mares concipi putant. Hoc et
teſticulis eorum et coagulo profici. Conceptum leporis utero exemptum iis: quæ pa-
rere deſierint: reſtibilem fœcunditatem afferre. Sed et pro conceptu leporis ſaniem et
uiro magi propinant. Item uirgini nouem grana fimi ut ſtent ꝑpetuo mammæ. Coa-
gulo quoq;. Ob id cum melle linunt ſanguinem ubi euulſos pilos renaſci nolũt. In-
flationi uuluæ fimũ aprinũ ſuillumue cum oleo illini prodeſt. Efficacius ſiſtit farina
aridi ut aſpergatur potioni: uel ſi grauidæ aut puerperæ torqueantur. Lacte ſuis poto
cum mulſo adiuuantur partus mulierum. Per ſe uero potum deficientia ubera puer-
perarum replet. Eadem circumlita ſanguine fœminæ ſuis minus creſcunt. Si dolent
lactis aſinini potu mulcentur. Quod addito melle ſumptum et purgationes eaꝝ ad-
iuuat. Sanat et uuluarum exulcerationes eiuſdem animalis ſeuum inueteratum: et ĩ
uellere appoſitum duriciam uuluarum emollit. Per ſe uero recens uel inueteratũ ex
aqua illitum pſilothri uim optinet. Eiuſdem animalis lyen inueteratus ex aqua illitus
mammis abundantiam facit. Vuluas ſuffitu corrigit. Vngulæ aſininæ ſuffitæ ꝑtum
maturant: ut uel abortus euocetur. nec aliter adhibetur: quoniam uiuentem partum
necat. Eiuſdem animalis fimum ſi recens imponatur: profluuia ſãguinis mire ſedare
dicitur. Nec non et cinis eiuſdem fimi: qui et uuluæ prodeſt impoſitus. Equi ſpuma
illita per dies .xl. priuſq̃ naſcantur primum pili reſtinguuntur. Item cornus ceruini
decocto. Melius ſi recentia ſint cornua. Lacte equino iuuantur uuluæ collutæ. Quod
ſi mortuus partus ſentiatur: lyen ex aqua dulci potus eiicit. Item ungulæ ſuffitu aut
fimum aridum. Vuluas procidentes butyrum infuſum ſiſtit. Induratam uuluã aꝑit
fel bubulum roſaceo admixto: foris uellere cum reſina terebinthina impoſito. Aiunt
et ſuffitu fimi e mare boue procidentes uuluas reprimi: partus adiuuari. Conceptus
uero uaccini lactis potu. Sterilitatem ob partus uexationem fieri certum eſt. Hanc
emẽdari Olympias thebana affirmat felle taurino et adipe ſerpẽtium et erugine ad-
dito melle medicatis locis ante coitus. Vitulinum quoq; fel ſi ĩ purgationibus fuerit
ſub coitu aſperſum uuluæ etiã duriciã uẽtris emollit: et profluuiũ minuit umbilico
peruncto. atq; in totum uuluæ ꝓdeſt. Modũ ſtatuunt fellis pondere denarii ad apii
tertiam ammixto amygdalino oleo: quantum eſſe ſatis appareat. hoc in uellere im-
ponunt. Maſculi fel uituli cum mellis dimidio tritum ſeruatur ad uuluas. Carnem
uituli ſi cum ariſtolochia inaſſatam edant circa conceptũ: mares parituras ꝓmittũt.
Medulla uituli in uino et ex aqua decocta cum ſeuo exulcerationibus uuluarum im-
poſita prodeſt. Item adeps uulpium: excrementumq; felium cum reſina et roſaceo
impoſitum. Caprino cornu ſuffiri uuluam utiliſſimum putant. Silueſtriũ caprarum
ſãguis cum palma marina pilos detrahit. Cæterarũ uero fel callum uuluarũ emollit
inſperſum: et a purgatione conceptus facit. Sic quoq; pſilothri uis efficit euulſis pilis
triduo ſeruat illitum. Profluuium q̃uis immenſum urina capræ pota ſiſti obſtetrices
promittunt. et ſi fimum illinatur. Membrana caprarum ĩ aqua partu edito ĩueterata

potuq; sumpta in uino: secundas pellit. Hædorum pilis suffiri uuluas utile putant. Et ĩ ꝓfluuio sãguinis coagulum bibi aut hyoscyami semine imponi. E boue siluestri nigro si sãguine ricini lumbi perũgantur: mulieri tedium ueneris fieri dicit Eschines. Idem amoris pota hirci urina ammixto propter fastidium nardo. Infantibus nihil butyro utilius per se et cum melle: priuatim & in dentitione: & ad gingiuas: & ad oris ulcera. Dens lupi adalligatus infantium pauores prohibet: dentiẽtiq; morbos. Quod et pellis lupina præstat. Dentes quidem eorum maximi equis quoq; adalligati infatigabilem cursum præstare dicunt᷑. Leporum coagulo illito ubere sistitur infantium aluus. Iecur asini ammixta modice panace instillatum in os a comitialibus morbis et aliis infantes tuetur. Hoc. xl. diebus fieri præcipiunt. Et pellis asinina iniecta impauidos infantes facit. Dentes: qui equis primum cadũt: facilem dentitionem præstãt infantibus adalligati. Efficacius si terram non attigere. Lyen bubulus ĩ melle editur. Et illinitur ad lyenis dolores. Ad ulcera manantia cũ melle. Lyen uituli ĩ uino decoctus tritusq; et illitus ulcuscula oris. Cerebrum capræ magi per annulum aureum traiectũ prius q̃ lac detur ĩfantibus: instillatur contra comitiales: cæterosq; infãtium morbos. Caprinum fimum inquietos infantes adalligatum panno cohibet: maxime puellas. Lacte caprino uel cerebro leporum perunctæ gingiuæ faciles detitiones faciũt. Somnos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitratur. Vulgus et gratiam corpori in nouẽ dies friuolo quidẽ loco. Cui tamẽ aliq̃ debeat subesse causa ĩ tãta persuasione. Magi felle capræ sacrificatæ dũtaxat illito oculis uel sub puluino posito somnũ allici dicũt. Sudores inhibet cornus caprini cinis e myrteo oleo perunctis. Coitus autẽ stimulat fel aprinum illitum. Item medullæ suum haustæ. Seuum asininum anseris masculi adipe permixto illitũ. Item a coitu equi Virgilio quoq; descriptum uirus et testiculi equini aridi ut potioni inseri possint: dexterue asini testis in uino potus ꝓportione: uel adalligatus brachiali. Eiusdem a coitu spuma collecta roseo panno et ĩclusa argẽto ut Eschines tradit. Salpe genitale in oleum feruens mergi iubet septies: eoq; pungi pertinentes partes. Bialcon cinerem ex eodem bibi uel tauri a coitu urinã: lutoq; ipso illini pubem. At e diuerso muris fimo illito cohibetur uirorum uenus. Ebrietatẽ arcet pulmo apri aut suis assus a ieiuno cibo præsũptus eo die. Item hædinus.

Mira de animalibus. Capitulum. xi.

Mira præterea traduntur in eisdem animalibus. Vestigium equi excussũ ungula (ut solet plerunq;) siquis collectum reponat: singultus remediũ esse recordãtibus quonam loco id reposuerint. Iecur luporum eq̃næ ungulæ simile esse. Et rumpi equos qui uestigia luporum sub equite sequat᷑. Talisq; suũ discordia uim quãdam inesse in incendiis si fimi aliquid egerat᷑ e stabulis facilius extrahi. Nec recurrere oues bouesq;. Hircorum carnes uirus non recipere: si panem hordeaceum eo die quo interficiantur ederint. Laserue dilutum biberint. Nullas uero teredinem sentire luna decrescente induratas sale. Adeoq; nihil omissum est: ut leporem surdum celerius pinguescere reperiamus. Animalium uero medicina. Si sanguis profluat iumẽtis: suillũ fimũ ex uino infundendum. Boum autem morbis seuum sulphur uiuum allium siluestre ouum coctum. Omnia hæc trita in uino danda. aut uulpis adipem. Carnem caballinam discoctam potu suum morbis mederi. Omnium uero quadrupedũ morbis capram solidam cum corio et ranam rubetam discoctas. Gallinaceos non attingi a uulpibus qui iecur animalis eius aridum ederint. Vel si pellicula ex eo collo induta galli interierit. Similia in felle mustelæ. Boues in cypro contra tormina hominum excrementis sibi mederi. Insuper pedes boum si prius cornua pice liquida pungantur. Lupos in agrum non accedere: si capti unius pedibus infractis cultroq; adacto paulatim sanguis circa fines agri spargatur. atq; ipse defodiatur in eo loco ex quo cœpit trahi. Aut si uomerem quo primus sulcus eo anno in agro ductus sit excussũ aratro focus lariũ quo familia conuenit: absumat. Ac lupum nulli animalium nociturum

Libe[r] incipit

in eo agro q̃diu id fiat. Hinc deinde reuertemur ad animalia ſui generis: quæ aut placida non ſunt: aut fera.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VICESIMVSNONVS .PROOEMIVM.

DE Medicina et ĩuentoribus eius. de origine medicinæ: et quando primũ clinice: et quando primũ iatraliptice. et de Chryſippo: et Eraſiſtrato: et Empirice: et Erophilo: et reliquis illuſtribus medicis. Et quotiẽs ratio medicinæ mutata ſit. Et q primus romæ medicus: et quando. Et quid de medicis antiqui romani iudicauerint. Et uitia medicinæ. Capitulum primum.

NATVRA REMEDIORVM: ATQVE multitudo inſtantium ac præteritorum: plura de ipſa medẽdi arte cogũt dicere. q̃q̃ non ignarus ſi nullis ãte hæc latio ſermõe cõdita: ãcepſq; ac lubricũ eſſe rerũ omniũ nouarũ principiũ: nec aliud utiq; gratiæ q̃ ſterilis difficultatis ĩ ꝓmẽdo. Sed quoniã occurrere ueri ſimile eſt omniũ qui hæc noſcant cogitationi: quonã mõ exoleuerint in medicinæ uſu: quæ temperata atq; ꝑtinentia erãt. Mirũq; et indignum ꝓtinus ſubit: nullam artium inconſtantiorem fuiſſe. Et etiã nunc ſæpius immutari contigerit cũ ſit fructuoſior nulla. Diis primum inuentores ſuos aſſignauit: et cælo dicauit. Nec nõ et hodie multifaria ab oraculis medicina petitur. Auxit deinde famam etiam crimine: ictum fulmine Aeſculapiũ fabulata: quoniam Tyndaridam reuocauiſſet ad uitam. Næc tamen ceſſauit narrare alios reuixiſſe opera ſua clara troianis temporibus a quibus fama certior uulnerum duntaxat remediis. Sequentia eius mirum dictu ĩ nocte denſiſſima latuere: uſq; ad pelopõneſiacum bellum. Et tunc eam reuocauit in lucẽ Hippocrates genitus in inſula co: in primis clara et ualida ac Aeſculapio dicata. Is: cum fuiſſet mos liberatos morbis ſcribere in templo eius dei: qui auxiliatus eſſet: ut poſtea ſimilitudo proficeret: exſcripſiſſe ea traditur. Atq; ut Varro apud nos credit iã tẽplo cremato is inſtituiſſe medicinam hanc: quæ clinice uocatur. Nec fuit poſtea quæſtus modus: quoniam Prodicus Selymbriæ natus diſcipulus eius ĩſtituiſſet quam uocant iatralepticen. Reũctoribus quoq; medicorum ac medicis in eis uectigal inuenit. Hoꝝ placita Chryſippus ingenti garrulitate mutauit. Plurimumq; etiam ex Chryſippo diſcipulus eius Eraſiſtratus Ariſtotelis filia genitus. Hic Antiocho rege ſanato centum talentis donatus eſt a rege Ptolemæo filio eius: ut incipiamus et premia artis oſtendere. Alia factio ab experimentis ſe cognominans Empiricen cœpit in ſicilia a Creõte agrigentino Empedoclis phyſici auctoritate commendato. Diſſideruntq; eæ ſcholæ: et omnes eas damnauit Erophilus in muſicos pedes uenarum pulſu diſcreto p ætatũ gradus. Deſerta inde et hæc ſecta eſt: quoniam neceſſe erat in ea litteras ſcire. Mutata et quam poſtea Aſclepiades (ut rettulimus) ĩuenerat. Auditor eius Themiſon fuit. Seq; inter initia ſcripſit. Illo mox recedente a uita ſua placita mutauit. Sed et illa Antonius muſa eiuſdem: auctoritate diui Auguſti: quem contraria medicina graui periculo exemerat. Multos præterea medicos celeberrimoſq; ex iis caſſios carpitanos aruncios albucios rubrios. cc. l. ſeſtertia annua mercede iis fuere apud principes. Quæ Stertinus imputauit principibus: ꝙ ſeſtertiis quingenis annuis cõtentus eſſet. Sexcena. n. ſibi quæſtu urbis fuiſſe numeratis domibus oſtendebat. Par et fratri eius

merces a Claudio Cæsare infusa est: censusque quanq̃ exhaustis opibus neapoli exornata ut hæredi sestertia. ccc. relinqueret: quantum Athena id est Arũcius solus. Exortus deinde est Vectius ualens adulterio Messalinæ Claudii Cæsaris nobilitatus: pariterq; eloquentiæ assectator. Is eam potentiam nactus nouam instituit sectam. Eadem ætas Neronis principatu ad Thessalũ transiliuit delentem cuncta maiorum placita & rabie quadam in omnes æui medicos perorantem. Quali prudẽtia ĩgenioq; æstimari uel uno argumento abunde potest cum monumento suo: quod est appia uia: iatronicen se inscripserit. Nullius histrionũ par: ex quo de comitio e quadrigario comitatu regressus in publico erat. Eum Crinas massiliensis arte geminata ut cautior religiosiorq; ad syderum motus ex ephemeride mathematica cibos dando: horasque obseruãdo auctoritate eum præcessit. Nuperq; sestertia. c. reliquit muris patriæ mœnibus quoq; aliis pene non minori summa extructis. Hi regebant fata: cum repente ciuitatem Charmis ex eadem massilia inuasit: damnatis non solum prioribus medicis uerum et balneis. Frigidaq; etiam hybernis algoribus lauari psuasit. Mersit ægros in lacus. Videbamus senes consulares usq; in ostentationem rigentes. Qua de re extat etiam Annei Senecæ astipulatio. Nec dubiũ est: omnes istos famam nouitate aliqua aucupantes animas statim nostras negociari. Hinc illæ circa ægros miseræ sententiaꝝ concertationes: nullo idem censente ne uideatur assertio alterius. Hinc illa infœlicis monumenti inscriptio: turba se medicorum perisse. Mutatur ars quotidie totiẽs ĩterpollis. Et ingeniorum græciæ flatu impellimur. Palamq; est: ut quisquis inter istos loquendo polleat imperatorem ilico uitæ nostræ necisq; fieri. Ceu uero non milia gẽtium sine medicis degant: nec tamen sine medicina. Sicut populus romanus ultra sexcentesimum annum: neq; ipse in accipiendis artibus lentus: medicinæ uero etiam auidus donec expertã damnauit. Etenĩ percensere insignia priscorum in his moribus conuenit. Cassius Hemina ex antiquis auctor est primum e medicis uenisse romam peloponensem Archagathũ Lysaniæ filiũ. L. Aemilio. M. Liuio consul. anno urbis d. xxxv. Eiq; ius quiritium datum et tabernam in compito acilio ẽptam. Ob id publice uulnerarium fuisse eum tradũt uocatum. Mireq; gratum aduentum eius ĩitio. Mox a sæuicia secandi urendiq; transisse nomẽ in carnificẽ et ĩ tędiũ artis. Omnesq; medicos. quod clarissime ĩtelligi potest ex. M. Catone: cuius auctoritas triũphus atq; censura etiam quanto non minimum conferunt: tanto plus in ipso est. Quamobrẽ uerba ipsa ponemus. Dicam de istis græcis suo loco Marce fili quid athenis exq̃sitũ habeam. Et quod bonum sit illorum litteras aspicere nõ perdiscere. Vincam nequissimum & indocile genus illorum: & hoc puta uatem dixisse. Quandocunq; ista gens suas litteras dabit: omnia corrumpet. Tunc etiam magis: si medicos suos huc mittet. Iurarunt inter se barbaros necare omnes medicina. Sed hoc ipsum mercede faciunt: ut fides iis sit: et facile disperdant. Nos quoq; dictitãt barbaros: et spurios: nosq; magis q̃ alios hippicos appellatione fedant. Interdicit ibi de medicis. Atq; hic Cato. dc. v. anno urbis nostræ obiit: octogesimoquinto suo: nequis illi defuisse publicæ tempora: aut priuatim uitæ spatia ad expediendum arbitretur. Quid ergo? damnatam ab eo rẽ utilissimam credimus? Minime hercule. Subiicit enim qua medicina usus et se et cõiugem usq; ad longam senectam perduxerit: iis ipsis scilicet quæ nũc nos tradimus. Profiteturq; esse etiam commentarium sibi quo medeatur filio: seruis: familiaribus: quæ nos per genera usus sui differimus. Non rem antiqui damnabant: sed artem. Maxime uero quæstum esse immani precio uitæ recusabant. Ideo templũ Aesculapii etiam cum reciperetur is deus: extra urbem fecisse: iterumq; ĩ insula traduntur. Et cũ græcos italia pellerent: diu etiam post Catonem excepisse medicos. Augebo prouidẽtiam illorum. Solam hanc artium græcarum nondum exercuerat romana grauitas. In tanto fructu paucissimi quiritium attigere: et ipsi statim ad græcos transfugæ. Immo uero auctoritas aliter q̃ græce eam tractantibus etiam apud imperitos expertesq;

linguæ non est. Ac minus credunt: quæ ad salutem suam pertinent: si ītelligūt. Itaq; hercule in hac artiū sola euenit: ut cuicunq; medicum se profitenti statim credatur: cum sit periculum in nullo mendacio maius. Nō tamen illud intuemur. adeo blāda est spirandi per se cuiq; dulcedo. Nulla præterea lex quæ puniat inscitiam capitalem. Nullum exemplum uīdictæ. Discūt periculis nostris. Et experimēta per mortes agūt. Medicoq; tantum hominem occidisse summa impunitas est. Quinimmo transit in conuitium. Et intēperantia culpatur. Vltroq; qui periere arguuntur. Sed et decuriæ ꝑ more censuris principum examinantur. Inquisitio per parietes agitur. Et q̄ de nummo iudicet a gadibus columnisq; Herculis arcessitur. De exilio uero non nisi die. xlv. Q uīq; electis uiris datur tabella. At de iudice ipso quales in consilo eunt: statī occasuri? Merito dum nemini nostrū libet scire: quod saluti suæ opus sit. Alienis pedibus āmbulamus. Alienis oculis agnoscimus. Aliena memoria salutamus. Aliena uiuimus opera. Perieruntq; rerum naturæ precia: & uitæ argumēta. Nihil aliud pro nostro habemus: q̄ delicias. Nō deseram Catonem tam ambitiosæ artis inuidia a me obiectū: & a senatu illum qui ita censebat. Itaq; non criminibus artis arreptis ut aliquis expectauerit. Quid enim uenenorum fertilius: aut ūde testamentorum plures insidiæ? Iam uero et adulteria etiam in principum domibus: ut euidens ī Liuia Drusi Cæsaris. Item Valentis in qua dictum est regina. Non sūt artis ista: sed hominum. Nō magis hæc urbi timuit Cato ut equidem credo: q̄ reginas. Ne auaritiam quidem arguam rapacesq; nundinas pendentibus fatis et dolorū indicaturā: ac mortis arma: aut arcana præcepta. Squamam in oculis emouendam potius q̄ extrahendam. Per quæ effectū est: ut nihil magis prodesse uideretur: q̄ multitudo grassantium. Neq; enim pudoris æmuli precia sūmittunt. Notum est ab eodem Archamide unum ægrum ex prouincialibus sestertiis ducentis conductum. Archontio uulnerum medico sestertiis centū condemnato ademisse Claudium principem. Eidēq; ī gallia exulāti et deīde restituto acquisitum nō minus intra paucos annos. Et hæc personis imputentur. Ne fæcem quidem aut inscitiam eius turbæ arguamus: ipsorumq; intemperantiam in morbis aquarum calidarum diuerticulis: imperiosam inediam. Et ab iīsdem deficiētibus cibo sæpius die ingesto. Mille præterea pœnitentiæ modis: culinarum etiam præceptis: et unguentorum mixturis: quando nullas omisere uitæ illecebras. Inuehi peregrinas merces: conciliariq; externa precia displicuisse maioribus crediderim quidem: non tamen hoc Catonem prouidisse: cum damnaret artem. Tyriace uocatur excogitata cōpositio luxuriæ. Fit ex rebus externis: cum tot remedia dederit natura: quæ singula sufficerent. Mithridaticum antidotum ex rebus. liiii. cōponitur. Interim nullo pondere æquali: et quarundam rerum sexagesima denarii unius imperata. Q uo deorum perfidiam istam monstrante? Hominum enī subtilitas tanta esse non potuit. Ostētatio artis et portentosa scientiæ uendicatio manifesta est. Ac ne ipsi quidem illam nouere. Comperiq; uulgo pro cīnabari indica in medicamenta minium addi inscitia nominis: quod esse uenenum docebimus inter pigmenta. Verum et hæc ad sigulorū salutem pertinent. Illa autem quæ timuit Cato: atq; prouidit: innocentiora multo et parua opinatu: quæ proceres artis eiusdem in semetipsis fatentur. Illa ꝓdidere impii mores. Illa quæ sani patimur luctatus cæromata ceu ualitudinis causa instituta. Balneæ ardentes: quibus persuasere in corporibus cibos coqui: ut nemo non minus ualidus exiret. Obedientissimi uero efferrentur. Potus deinde ieiunorum ac uomitiones: et rursus perpotationes: ac pilorum euiratio instituta resinis eorum. Itemq; pectines in fœminis quidem publicati. Ita est profecto: lues morum nec aliūde maior q̄ e medicina. Vatem prorsus quotidie facit Catonem: et eius oraculum: satis esse ingenia græcorum inspicere. Hæc fuerint dicenda pro senatu illo sexcentisq; populi romani annis aduersus artem: in qua conditione insidiosissima auctoritatem pessimis boni faciunt. Simul contra attonitas quorundam persuasiones qui prodesse nisi preciosa

nō putant. Neque enim dubitauerim aliqbus faſtidio futura quæ dicētur animalia.
At non Virgilio nefas fuit nominare formicas nulla neceſſitate: et gurguliones ac lu-
cifugis congeſta cubilia blattis. Non Homero īter prælia deorū improbitatē muſcæ
deſcribere. Non naturæ gignere iſta: cum gignat hominem. Proinde cauſas quiſq;
et effectus non res æſtimet. Ordiemur autem a confeſſis: hoc eſt lanis ouibuſq;. Vt
obiter rebus præcipuis honos in primis habeatur. Quædam etiā ſi alienis locis: tamen
obiter dici neceſſe erit. Nec deeſſet materiæ pompa: ſi quicq̄ aliud intueri liberet: q̄ fi-
dem operis. Quippe inter prima proditis etiam ex cinere phœnicis nidoq; medicinis.
Ceu uero id certum eſſet: atq; non fabuloſum. Irridere eſt uitæ remedia poſt milleſi-
mum annum reditura monſtrare.

DE Medicina lanarū. Cap. ii.

LAnis auctoritatē ueteres romani etiā religioſam habuere poſtes a nubētibus at-
tingi iubentes. Præterq; cultū & tutelā contra frigora. Succidæ plurima præſtāt
remedia ex oleo uinoq;: aut aceto: prout quæq; mulceri moraderiq; opus ſit: et ad ſtri-
gi laxariue: luxatis mēbris dolentibuſq; neruis impoſitæ: & crebro ſuffuſæ. Quidam
etiam ſalem admiſcent luxatis. Alii cum lana rutam tritam adipemq; imponunt. Itē
contuſis tumentibuſq;. Halitus quoq; oris gratiores facere traditur confricatis dēti-
bus atq; gingiuis āmixto melle. Prodeſt & phreneticis ſuffitu. Sanguinem in naribus
ſiſtit cum oleo roſaceo: & allio indita modico auribus obturatis ſpiſſius. Quī & ulce-
ribus uetuſtis īponit cū melle. Vulnera ex uino uel aceto uel aqua frigida et oleo aſp-
ſa ſanat. Arietis uellera lota frigidaq; ex oleo madefacta in mulieribus malis inflam-
mationes uuluæ ſedant. Et ſi procidant: ſuffitu reprimunt. Succida lana impoſita
ſubditaq; mortuos partus euocat. Siſtit etiā profluuia earum. At canis rabioſi morſi-
bus inculcata poſt diem ſeptimum ſoluitur. Reduuias ſanat ex aqua frigida. Eadem
nitro ſulphure oleo aceto: pice liquida feruētibus tīcta q̄ calidiſſima impoſita bis die
lumborum dolores ſedat. Sanguinēq; ſiſtit ex ariete ſuccida: articulos extremitatum
præligans. Laudatiſſima omnis e collo. Natione uero galatica: tarentina: attica: mile-
ſia. Succidam imponunt et deſquammatis percuſſis liuidis contuſis colliſis contritis
deiectis. Capitis et aliis doloribus ſtomachi īflāmtioni ex aceto & roſaceo. Cinis eius il-
linitur attritis uulneratis ambuſtis. Et in oculorū medicamēta additur. Itē ī fiſtulas:
aureſq; ſuppuratas. Ad hæc detonſam eam: alii uero euulſam deciſis ſummis ptibus
ſiccant. Carpuntq; et in fictili crudo componunt: ac melle perfundunt utrunq;. Alii
haſtulis tædæ ſubiectis: et ſubinde interſtratis: oleo aſperſam accendunt. Cineremq; ī
labellis aqua addita confricant manu: et conſidere patiuntur: idq; ſæpius mutantes
aquam donec linguam aſtringat leniter: nec mordeat. Tunc cinerem reponunt. Vis
eius ſtiptica eſt: efficaciſſimeq; genas purgat. Quin ipſæ ſordes pecudum ſudorq; fœ
minum et alarum adhærentes lanis æſopum uocant. Innumeros prope uſus habent.
In atticis ouibus genito palma fit pluribus modis. Sed probatiſſimū lana ab iis pti-
bus recenti concerpta: aut quibuſcūq; ſordibus ſuccidis primū collectis ac lento igni ī
æneo uaſe ſufferuefactis et refrigeratis: pinguiq; quod ſupernatat: collecto in fictili
uaſe: iterumq; decocta priore materia: quæ pinguitudo utraq; frigida aqua lauatur: &
in linteo ſiccatur: ac ſole torretur donec candida fiat ac tranſlucida. Tum in ſtagnia
pyxide conditur. Probatio autem ut ſordium uirus oleat: & manu fricāte ex aqua non
liquetur: ſed albeſcat ut cæruſa. Oculis utiliſſimum contra inflāmationes genarūq;
callum. Quidam in teſta torrendo conficiunt ne pinguedinem amittat: utilē talem
exiſtimātes eroſis et duris genis: angulis ſcabioſis et lachrymātibus. Vlcera nō oculo-
rum modo ſanat: ſed oris etiam et genitalium cū anſerino adipe. Medetur et uuluæ
īflammationibus: et ſedis rhagadis: et cōdylomatis cū meliloto ac butyro. Reliquos
uſus eius ſuo loco digeremus. Sordes quoq; caudarum concretæ in pilulas ac ſiccatæ
per ſe tuſæq; farina et illitæ dentibus mire proſunt etiam labentibus: gingiuiſq; ſi
carcinoma ſerpat. Iam uero pura uellera aut per ſe impoſita cæcis doloribus: aut

De natura ouorum et remediis eius

accepto sulphure et cinis eorum genitalium uitiis. Tantumq; pollēt ut medicamētis quoq; superponantur. Medentur ante omnia et pecori ipsi si fastidio non pascatur. Cauda enim q̄artissime præligata euulsa inde lana statim uescuntur. Tradūtq; quod extra nodum sit e cauda præmori. DE Ouorum natura. Cap.iii.

LAnæ habent et cum ouis sotietatem simul fronti impositæ contra epiphoras. Non opus est eas in hoc usu rudiculis esse curatas. Neq; aliud q̄ candidum ex ouo infundi ac pollinem thuris. Oua per se infuso candido oculis epiphoras cohibēt: urentesq; refrigerāt. Quidam cum croco præferunt: et ꝑ aqua miscēt collyriis. Infantibus uero contra luppitudines uix aliud remediū est: butyro ammixto recenti. Eadē cum oleo trita ignes sacros leniunt betæ foliis superilligatis. Cādido ouorum ī oculis et pili reclinantur hāmoniaco trito ammixtoq;. Et Vari in facie cum pineis nucleis ac melle modico. Ipsa facies illita sole nō aduritur. Ambusta aquis si statim ouo occupētur: pustulas non sentiunt. Quidam ammiscent farinam hordeaceam et salis parū. Vlceribus uero ex ambusto cum candido ouorum tostum hordeum et suillo adipe mire prodest. Eadem curatione ad sedis uitia utuntur. Infantibus quidem etiam siqd ibi procidat. Ad pedum rimas ouorum candido decocto cum cærusæ denariorū duorum pondere pari spumæ argenti myrrhæ exiguo deinde uino. Ad ignem sacrum cādido ouorum trito cum amylo. Aiunt et uulnera candido glutinari. Calculosq; pelli. Lutea ouorum cocta ut indurescant: admixto croco modice: item melle ex lacte mulieris illita dolores oculorum mitigant. Vel cum rosaceo et mulso lana oculis imposita: uel cum trito apii semine ac polenta in mulso illita. Prodest et tussientibus per se luteum deuoratū liquidum: ita ut dētibus nō attigatur. Thoracis distillationibus. Fauciū scabriciæ. Priuatim contra hemorrhoidū morsum illinitur: sorbeturq; crudū. Prodest et renibus: uesicæ: rosionibus: exulcerationibusq;: et cruenta excreantibus. Quinq; ouorū lutea in uini hemina cruda sorbentur dysentericis: cū iure putaminis sui et papaueris succo aut uino. Dantur cæliacis cum uuæ passæ pinguis pari pōdere: et malicorio per triduum æquis portionibus. Et alio modo lutea ouorum trium lardi ueteris et melle quadrantibus. Vini ueteris cyathis tribus trita ad crassitudinē mellis et cum opus sit auellanæ nucis magnitudine ex aqua pota. Item ex oleo fricta terna totis ouis pridie maceratis ī aceto. Sic et illita lyenicis. Sanguinem autē reiicientibus cum tribus cyathis mixti. Vtuntur iisdem ad liuentia si uetustiora sint: cum bulbis ac melle. Sistunt et menses mulierum cocta et ex uino pota. Inflationes quoq; uuluæ cruda cum oleo ac uino illita. Vtiliora sunt et ceruicis doloribus cum anserino adipe et rosaceo. Sedis etiā uitiis durata igni: ut calore quoq; prosint. Et condylomatis cum rosaceo. Item ambustis durata in aqua mox in pruna putaminibus exustis tum lutea ex rosaceo illinuntur. Fiunt et tota lutea: quæ uocant sitista cum triduo incubata tolluntur. Stomachum dissolutum confirmant pulli ouorum cū gallæ dimidio: ita ut ne ante duas horas alius cibus sumatur. Dant et dysentericis pullos in ipso ouo decoctos ammixta uini austeri hemina: et pari modo olei polentæq;. Membrana putaminis detracta siue crudo siue decocto: labiorum fissuris medetur. Putaminis cinis in uino potus sanguinis eruptionibus. Comburi sine membrana oportet. Sic fit et dentifricium. Idem cinis et mulierum menses cum myrrha illitus sistit. Firmitas putaminum tanta est: ut recta nec ui nec pondere ullo frangatur: nec nisi paululum ī flexa rotunditate. Tota oua adiuuant partum cum ruta et anetho et cymino pota ex uino. Scabiem corporum ac pruritum oleo et cedria mixtis tollunt. Vlcera quoq; humida in capite cyclamino ammixta. Ad puris et sanguinis excreationes ouū crudū cum porri sectiui succo: pariq; mensura mellis græci calefactum hauritur. Dantur & tussientibus cocta et trita cum melle: et cruda cum passo oleiq; pari modo. Infūdūtur et uirilitatis uitiis singula cum ternis passi amyliq; semuncia a balneis. Aduersus ictus serpentium cocta tritaq; adiecto nasturtio illinūtur. Cibos quot modis īuenit: notū

est:cum transmittant faucium tumorem calfactuq; obiter foueant. Nullus est alius cibus qui in ægritudine alat:neq; oneret. Simulq; uini usum et cibi habeat. Maceratorum in aceto molliri diximus putamen. Talibus cum farina ĩ pane subactis: cæliaci recreantur. Quidam ita resoluta in patinis torreri utilius putãt. Quo genere non aluos tantum sed et menses fœminarum sistunt:aut si maior sit impetus cruda cum farina ex aqua hauriuntur. Et per se lutea ex iis decocta rursum in aceto donec indurescant. Iterumq; cum trito pipere torrentur ad cohibendas aluos. Fit et dysentericis remedium singulare ouo effuso in fictili nouo eiusdemq; oui mensura:ut paria sint omnia melle mixto mox aceto. Item oleo confusis crebroq; permixtis. quo fuerint ea excellentiora:hoc præsentaneum remedium erit. Alii eadẽ mẽsura pro oleo et aceto resinam adiiciunt rubentem uinumq;:et alio modo temperant o ei tantum mensura pari pineiq; corticis duabus sexagesimis denariorum. Vua eius quod rhun diximus: mellis obolis quinq; simul decoctis: ita ut cibus alius post quattuor horas sumatur. Torminibus quoq; multi medentur oua bina cum alis piscis quattuor una atterẽdo uiniq; hemina calefaciendo atq; ita potui dando. Et ne quid desit ouorum gratiæ:cãdidũ ex iis admixtum calci uiuæ glutinat uitri fragmenta. Vis uero tanta est ut lignũ perfusum ouo non ardeat. Ac ne uestis quidem contacta aduratur. De gallinarum autem ouis tantum locuti sumus:cum et relquarum alitum restant magnæ utilitates sicut suis dicemus locis. Præterea est ouorum genus in magna galliarum fama omissum a græcis. Angues ea numerus est ouorum conuoluti saliuis faucĩu corporũq; spumis artifici complexu glomerantur:anguinum appellatur. Druidæ sibilis id dicũt in sublime iactari. sagoq; oportere intercipi ne tellurem attingat. profugere raptorem equo. serpentes enim insequi:donec arceantur amnis alicuius interuentu. Experimẽtum eius esse si contra aquas fluitet:uel auro cinctum. Atq;(ut est magorum sollertia occultandis fraudibus sagax)certa luna capiendum censent. tanq̃ cõstruere operationẽ eam serpentium:humani sit arbitrii. Vidi equidem id ouum mali orbiculati modici magnitudine. Crusta cartilaginis uelut acetabulis brachiorũ polypi crebris: insigne druidis. Ad uictorias litium ac regum aditus maxime laudatur. Tãtæ uanitatis ut habentem id in lite in sinu equitem romanum euocatum a diuo Claudio principe interemptum non ob aliud sciam. Hic tamẽ complexus anguium et efferatorum cõcordia causa uidetur esse: quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circũdata effigie anguium fecerint. Neq; enim cristatos esse in caduceo mos est. De ãserũ ouis magnæ utilitatis ipsoq; ãsere dicturi hoc uolumine debemus honorẽ & comagenorum clarissimæ rei. Fit ex adipe anserum. Alioquin celeberrimi usus est. At hoc ĩ comagene syriæ cum cynnamo casia pipere albo herba quæ comagine uocatur: obrutis niue uasis:odore iucundo:utilissimum ad pfectiones:cõuulsiones:cæcos aut subitos dolores:omniaq; quæ a copis curantur. Vnguẽtumq; pariter et medicamẽtum ẽ. Fit et in syria alio modo. Adipe auium curato ut dicemus:additis erisceptro xylobalsamo phœniceo tuso:item calamo singulorum pondere qui sit adipis cymino bis aut ter subferuefactis. Fit autem hyeme: quoniam æstate non glaciat nisi accepta cæra. Multa præterea remedia sunt ex ansere quod miror æq; q̃ in coruis. Nanq; cũ ansere coruus ab æstate ĩ autumnum morbo conflictari dicitur. De anserum honore: quem meruere gallorum in capitolium ascensu deprehenso:diximus.

Remedia de cane:et ex animalibus quæ placida nõ sũt sed fera:& ex uolucribus:et cõtra morsus phalangiorum. Cap.iiii.

EAdẽ de causa supplicia annua canes pẽdunt ĩter ædem Iuuẽtutis et Summani uiui in furcas sambucea arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogunt priscorum mores. Catulos lactentes adeo puros existimabant ad cibum:ut etiã placãdis numinibus hostiarũ uice uterentur iis. Genito mane catulo res diuina fit:et ĩ cœnis deorum etiam num ponitur. Catulina addita talibus quidem epulis celebres fuisse

Plauti fabulæ ſunt indicio. Sãguine canino contra toxica nihil præſtantius putatur. Vomitiones quoq; hoc animal mõſtraſſe uidetur. Et alios uſus ex eo mire laudatos referemus ſuis locis. Nunc ad ſtatutũ ordinem pergemus. Aduerſus ſerpentiũ ictus efficacia habentur fimum pecudis recens in uino decoctum illitumq;. Mures diſſecti et impoſiti quoꝝ natura non eſt ſpernenda præcipue in aſcenſu ſyderum ut diximus: cum lumine lunæ fibrarum numero creſcente atq; decreſcente. Tradũt magi iocinere muris dato porcis in fico ſequi dantem id animal. In homine quoq; ſimiliter ualere. ſed reſolui cyatho olei poto. Muſtelarũ duo genera. Alterũ ſilueſtre. Diſtãt magnitudine. Græci uocant ictides. Harũ fel cõtra aſpidas dicitur efficax: cætero uenenũ. Hæc autẽ quæ in domibus noſtris oberrat: et catulos ſuos (ut auctor eſt Cicero) quotidie trãſfert: mutatq; ſedem ſerpẽtes proſequitur. Ex ea inueterata ſale denarii põdus in cyathis tribus datur percuſſis: aut uentriculus coriandro fartus inueteratuſq; et in uino potus. Et catulus muſtelæ etiã efficacius. Quædam pudenda dictu tãta auctorum aſſeueratione commendantur: ut præterire fas non ſit. Siquidem illa concordia rerum aut repugnantia medicinæ gignuntur. Veluti cimicum animalis fetidiſſimi: et dictu quoq; faſtidiẽdi natura contra ſerpentium morſus et præcipue aſpidum ualere dicitur. Item contra uenena omnia. Argumento ꝙ dicũt gallinas quo die id ederĩt nõ ĩterfici ab aſpide. Carnes quoq; earũ percuſſis plurimũ prodeſſe. Ex iis quæ tradunt humaniſſimum illinire morſibus cum ſanguine teſtudinis. Item ſuffitu eorũ abigere ſanguiſugas adhærentes: hauſtaſq; ab animalibus reſtinguere in potu datos. Quãq̄ et oculos quidam iis inungunt tritis cum ſale et lacte mulierum. Aureſq; cum melle et roſaceo ammixtis. Eos qui agreſtes ſint: et in malua naſcantur crematos cinere ꝑmixto roſaceo infundunt auribus. Cætera quæ de iis tradunt: uomicæ et quartanarũ remedia: aliorũq; morborũ quãq̄ ouo aut cæra aut faba incluſos cenſeant deuorãdos falſa nec referenda arbitror. Lethargi tamen medicinæ cum argumento adhibent: quoniam uincatur aſpidum ſomnifica uis ſeptenos ĩ cyatho aquæ dantes puerilibus annis quaternos. Et ſtranguriæ fiſtulæq; impoſuere: adeo nihil illa rerum omnium parens ſine ingentibus cauſis genuit. Quin et adalligatos leuo brachio binos lana ſubrepta paſtoribus reſiſtere nocturnis febribus prodiderunt: diurnis in roſeo panno. Rurſus iis aduerſatur ſcolopendra ſuffituq; necat. Aſpides percuſſos torpore & ſomno necant: omnium ſerpentium minime ſanabiles. Sed et uenenum earum ſi ſãguis attingit: aut recens uulnus ſtatim ĩterimit. Inueteratũ ulcus tardius. De cætero potũ quantalibet copia: non nocet. Non enim eſt tabifica uis: itaq; occiſa morſu earum animalia cibis innoxia ſunt. Contarer in proferendo ex iis remedia: niſi. M. Varronẽ ſcirem. lxxxiii. uitæ anno prodidiſſe aſpidũ ictus efficaciſſime curari hauſta a ꝑcuſſis ipſorum urina. Baſiliſci: quem etiam ſerpentes ipſi fugiunt alios olfactu necantem: qui hominem uel ſi aſpiciat tantum dicitur interimere: ſanguinem magi miris laudibus celebrant coeuntem picis modo et colore dilutum cinnabari clariorem fieri. Tribuunt ei et ſucceſſus petitionum a poteſtatibus: & a diis etiam precum: morborum remedia beneficiorum munere. Quidã id Saturni ſanguinem appellant. Draco nõ habet uenena. Caput eius limini ianuarum ſubditum propitiatis oratione diis fortunatam domum facere promittitur. Oculis eius ĩueteratis et cum melle tritis ĩunctos non paueſcere ad nocturnas imagines etiam pauidos cordis. Pingue in pelle dorcadũ neruis ceruinis adalligatum in lacerto conferre iudiciorum uictoriam. Primũ ſpõdylum aditus poteſtatum mulcere. Dentes eius illigatos pellibus caprearum ceruinis neruis: mites præſtare dominos: poteſtateſq; exorabiles. Sed ſuper omnia eſt cõpoſitio: qua inuictos faciunt magorum mendacia. Cauda draconis et capite uillis leonis e fronte et medulla eiuſdem equi uictoris ſpuma canis unguibus adalligatis ceruino corio: neruiſq; cerui alternatis et dorcadis. Quæ arguiſſe non minus refert: q̄ contra ſerpentes remedia demonſtraſſe: quoniam hæc morborum beneficia ſunt. Draconũ

adipem uenenata fugiunt. Item uirus ichneumonum. Et cutis cinere in aceco pūctos.
Viperæ caput impositum: uel alterius q̄ quæ percusserit: sine fine prodest. Item siqs
eam ipsam in uapore baculo substineat: aiunt eum futura præcinere. Item siquis ex-
ustæ eius cinerem illinat. Reuerti autem ad percussum serpentem necessitate naturæ
Nigidius auctor est. Caput quid dissecant scythæ: īterq; aures eximūt lapillum: quē
aiunt ab ea deuorari territa. Alii ipso toto capite utuntur. Fiunt et ex uipera pastilli
qui theriaci uocantur a græcis: ternis digitis utrinq; amputatis: exemptisq; interaneis
et liuore spinæ adhærente: reliquo corpore in patina ex aqua et anetho discocto: spi-
nisq; exemptis & addita similagine: atq; ita in umbra siccatis pastillis: quibus ad
multa medicamenta utunt̃. Significandum uidetur e uipera tātū hoc fieri. Quidā
purgatæ ut supradictū ē adipē cū olei sextario decoquūt ad dimidias. Ex eo cū opus
sit ternis stillis additis ī oleum perunguntur: ut omnes bestiæ fugiāt eos. Præterea cō-
stat cōtra omniū serpētiū ictus q̄uis īsanabiles ipsarū serpētiū exta īposita auxiliari.
Eosq; q aliq̄ndo uiperæ iecur coctū hauserit: nūq̄ postea feriri a serpēte. Neq; āguis
uenenatus est nisi p mēsē luna īstigatus. Sed ꝓdest uiuus cōprehēsus: & ī aq̄ cōtusus si
foueantur ita morsus. Quin & inesse ei remedia multa credunt̃: ut dicemus. Et ideo
Aesculapio dicat̃. Democritus qdē mōstrat quædā ex iis cōfici: ut possit auiū sermones
ītelligi. Atq āguis æsculapius epidauro romam aduectus est: uulgoq; pascit̃: & ī do-
mibus. Ac nisi incendiis semina exurerentur non esset fœcunditati eorum resistere. In
orbe terrarum pulcherrimum anguium genus est: quod in aqua uiuit. hydri uocant̃.
nullis serpentium inferiores ueneno. Horum iecur seruatum aduersus percussos ab
iis auxilium est. Et scorpio tritus stellionum ueneno aduersatur. Fit enī & e stellio-
nibus malum medicamentum. Nam cum immortuus est in uino faciem eorum qui
biberint lentigine obducit. ob hoc in unguento necant eum insidiantes pelicū formæ.
Remediūq; est oui luteum & mel ac nitrū. Fel stellionum tritum in aqua: mustelas
congregare dicitur. Inter omnia uenenata salamandræ scelus maximum est. Cætera
enim singulos feriunt: nec plures pariter interimunt: ut omittam: ꝙ perire cōscientia
dicuntur homine percusso: neq; amplius admitti ad terras. Salamandra popolos pa-
riter necare improuidos potest. Nam si arbori irrepserit: omnia poma inficit ueneno.
et eos qui ederint: necat frigida ui nihil aconito distans. Quinimmo si contacto ab
ea ligno uel pede crusta panis incoquatur idem ueneficium est: uel si in puteū cadat.
Quippe cum saliua eius quacunq; parte corporis: uel in pede imo respersa omnis in
toto corpore defluat pilus. Tamen talis et tanta uis ueneni a quibusdam animalium
ut suibus manditur: dominante eadem illa rerum dissidentia. Venenum eius extī-
gui primum omnium ab iis quæ uescantur illa: uerisimile est. His uero similia sunt
quæ produntur cantharidum potu: aut lacerta in cibo sumpta. Cætera aduersantia
diximus: dicemusq; suis locis. Ex ipsis quæ magi tradunt contra incendia: quoniam
ignes sola animalium extinguat: si forent uera iam esset expta roma. Sestius uenerē
accendi cibo earum si detractis interaneis et pedibus et capite: in melle seruentur: tra-
dit. negatq; restingui ignem ab iis. Ex uolucribus in auxilio contra serpentes primū
uultur est. annotandum quoq; minus uirium esse nigris pennarū. Ex iis enim si urāt̃:
nidore fugari eas dicunt. Item cor eius alitis habētes tutos esse ab impetu nō solum
serpētium: sed etiam ferarum: & latronum: ac regum ira. Carnibus gallinaceorum
ita ut tepebūt auulsæ appositis: uenena serpētium domātur. Itē cerebro in uino po-
to. Parthi gallinæ malūt cerebrum plagis imponere. Ius quoq; ex iis potum præcla-
re medetur: & ī multis aliis usibus mirabile. Pantheræ leonesq; non attingūt pūctos
eo: præcipue si & allium fuerit incoctum. Aluum soluit. Validius e uetere gallinaceo.
Prodest & contra longinquas febres: & torpentibus membris: tremulisq;: & articula-
riis morbis: et capitis doloribus. Epiphoris: inflammationibus: fastidiis incipienti te-
nasmo: iocineri renibus uesicæ. Contra cruditates: suspiria. Itaq; etiam faciendi eius

extant præcepta. Efficacius enim cocti cum olere marino: aut cibio: aut cappari: aut
apio: aut herba mercuriali: aut polypodio: aut anetho. Vtilissime autē ī cōgiis tribus
aquæ ad tres heminas cum supradictis herbis: et refrigeratū sub diuo dari tempestiuis
antedente uomitione. Non præteribo miraculum quāq̄ ad medicinam nō pertinēs:
si auro liquescenti gallinarum membra misceantur: consumunt illud in se. ita hoc
uenenum auri est. At gallinaceis ipsis circulo e sarmentis addito collo non canunt.
Auxiliatur contra serpentes et columbarum caro recens conscerpta: et hirundinum.
Bubones pedes usti cum pulpagine herba. Nec omittam in hac alite quoq; exēplum
magicæ uanitatis: quippe præter reliqua portentosa mendacia. Cor bubonis imposi-
tum mammæ mulieris dormientis sinistræ: tradūt efficere: ut omnia secreta ꝓnūtiet.
Præterea in pugnam ferentes idem fortiores fieri. Eiusdem ouo ad capillos remedia
demonstrant. Quis autem quæso ouum bubonis uidere potuit cum tam ipsam auē
uidisse prodigium sit? quis utiq; experiri et præcipue in capillo? Sanguine quidē pulli
bubonis etiam crispari promittūt capillum. Huius generis prope uideri possūt quæ
tradunt & e uespertilione: ꝙ si sit circunlatus domui uiuus & per se fenestram īuerso
capite infigatur amuletum esse. Priuatimq; ouilibus circunlatum totiens & pedibus
suspensum sursum in supliminare. Sanguinem quoq; eius cum carduo cōtra serpē-
tium ictus inter præcipua laudant. Phalāgium est italiæ ignotum & pluriū generū.
Vnum simile formicæ: sed multo maius: ruffo capite: reliqua parte corporis nigra:
albis intercursantibus respersus guttis. Acerbior huius q̄ uespæ ictus. Viuit maxime
circa furnos & molas. In remedio est si quis eiusdem generis alterum ꝑcusso ostēdat.
Et ad hoc seruantur cum mortui inueniuntur. Et cortices eorum contriti & poti me-
dentur. Et mustelæ catuli ut diximus supra. Aeque phalangion græci uocant inter
genera araneorum: sed distinguunt lupi nomine. Tertium genus est eodē phalāgii
nomine araneus: lanuginosus: grandissimo capite. quo dissecto inueniri dicūtur ītus
uermiculi duo: adalligatiq; mulieribus ceruina pelle ante solis ortum præstant ne cō-
cipiant: ut Cecilius in comentariis reliquit. Vis ea annua est: quam solam ex omni ta-
cito dixisse fas sit: quoniam aliquarum fœcunditas plena liberis tali uenia indiget.
Vocatur et rhachino nigro similis ore minimo subalbo pedibus breuissimis: tāq̄ im-
perfectis. Dolor a morsu eius qualis a scorpione. Vrina similis araneis textis. Idem
erat Asiortion: nisi distingueretur uirgulis albis. Huius morsu genua labefactantur.
Peior utroq; est cæruleus lanugine nigra: caliginem concitans: et uomitus araneosos:
etiamnum deterior: a crabrone penna tantum differens. Hic & ad maciem perducit.
Myrmecion formicæ similis capite: aluo nigra guttis albis distinguentibus. Vesparū
dolore torquet. Tetraganthii duo genera habent. peior medium caput distinguente
linea alba & transuersum altera. Hic oris tumorem facit. At cinereus posteriori parte
candicās lentior. Minime autem noxius eodem colore qui telas muscis in parietibus
latissime pandit. Contra omnium morsus remedium est gallinaceum cerebrum cū
piperis exiguo potum in posca. Item formicæ quinq; potæ. Pecudū fimi cinis illitus
ex aceto. Et ipsi aranei quicūq; ī oleo putrefacti. Muris aranei morsus sanatᷣ coagulo
agnæ in uino poto. Vngulæ arietinæ cinere cū melle. Mustelæ catulo ut ī serpentibus
dictum est. Si iumenta momorderit: mus recēs cum sale imponitur: aut fel uespti-
lionis ex aceto. Et ipse mus araneus contra se remedio est diuulsus & impositus. Nā
si prægnans momorderit: protinus dissilit. Optimum est: si is imponatur q momor-
derit. Sed & alios ad hunc usum seruant in oleo aut luto circunlitos. Est & contra
morsum eius remedio terra ex orbita. Ferunt enim nō transiri ab eo orbitam torpore
quodam naturæ. Scorpionibus contrarius maxime inuicem stellio traditur: ut uisu
quoq; pauorem iis afferat: & torporem frigidi sudoris. Itaq; in oleo putrefaciunt eū:
et ita eo uulnera perungunt. Quidam oleo illo spumam argenteam decoquunt ad
emplastri genus: atq; ita illinunt. Hunc græci colorem uocāt & ascalabotē & galeotē

Vicesimi nonne

In italia non nascitur. Est enim hic plenus lentigine: stridoris acerbi. Et uescitur. quæ omnia a nostris stellionibus aliena sunt. Prodest & gallinarum fimi cinis illitus. Draconis iecur. Lacerta diuulsa. Mus diuulsus. Scorpio & ipse suæ plagæ impositus aut assus in cibo sũptus: aut potus in meri cyathis duobus. Proprium est scorpionũ q̄ manus palmam nõ feriũt. nec nisi pilos attingere. Lapillus qualiscunq; ab ea pte qua in terra erat: appositus plagæ lenit dolorem. Item testa sicut erat terra operta ex aliqua parte sicut erat imposita: liberare dicitur. Non debent respicere q̄ imponunt. Et cauere ne sol aspiciat. Vermesq; terreni triti impositi prosũt. Multa & alia ex his remedia sunt: propter quæ in melle seruantur. Noctua apibus contraria & uespis crabronibusq; & sanguisugis. Pici quoq; martii rostrum secum habentes: nõ feriunt ab iis. Aduersantur & locustarum minimæ sine pennis: quas atelabos uocant. Est et formicarum genus uenenatum. Non eas nouere in italia. Solifugas Cicero appellat. Salfugas betica. Iis cor uespertilionis contrarium omnibusq; formicis: & salamãdris resistit. Cantharidas diximus. Sed & in iis magna quæstio: quoniam ipsæ uenena sũt potæ uesicæ cum cruciatu præcipuo. Cossinum equitem romanum amicicia Neronis principis notum: cum is lichene correptus esset: uocatus ægypto medicus ad hanc ualitudinem eius a Cæsare: cum cantharidum potum præparare uoluisset interemit. Verum illitas prodesse nõ dubium est cũ succo taminiæ uuæ: & seuo ouis uel capræ. Ipsarum cantharidum uenenum in qua parte sit: non constat inter auctores. Alii in pedibus & capite existimant esse. Alii negant. Conuenit tantum pẽnas earũ auxiliari in quacunq; parte sit uenenum. Ipsæ nascuntur ex uermiculo in spongia maxime cynorhodi: quæ fit in caule. Sed fœcũdissimæ in fraxino. Cæteræq; in alba rosa minus efficaces. Potentissimæ inter omnes uariæ luteis lineis: quas in pennis trãsuersas habent. Multum pingues inertiores minutæ latæ pilosæ. Inutilissimæ uero unius coloris macræq;. Conduntur in calice fictili non picato & linteo colligato congestæ rosa matura. & suspenduntur super acetum cum sale feruens: donec p̄ linteolũ uaporent. postea reponuntur. Vis earum adurere corpus: crustas obducere. Eadẽ pityocampis in picea nascentibus. Eadem buprestі. similiterq; præparantur. Efficacissimæ omnes ad lepras lichenasq; dicuntur. Menses cit: & urinam. Ideo & Hippocrates hydropicis dabat. Cantharides obiectæ sũt Catoni uticensi ceu uenenũ uendidisset ĩ auctione regia: quoniam eas sestertiis. lx. addixerat.

DE Seuo camelino: & cane rabido: & lacerta: & anseribus: & columbis: & mustelis remedia. Capitulum. iiii.

ET seuum autem struto camelinum tunc uenisse sestertiis. lxxx. obiter dictum sit: efficacioris ad omnia usus q̃ est adeps ãserinus. Diximus & mellis uenenati genera. Contra quod utuntur melle: in quo apes sint mortuæ. Idem potum in uino remedium est uitiorum: quæ cibo piscium gignũtur. In canis rabidi morsu tuetur a pauore aquæ capitis canini cinis illitus uulneri. Oportet igne comburi omnia eodẽ modo ut semel diximus ĩ uase fictili nouo argilla circũlito: atq; ita in furnum indito. Idem & in potione ꝑficit. Quidamq; ob id edendum dederunt. Aliqui & uermen e cadauere canino adalligauere. Menstruaue canis in panno subdidere calici aut intus. Ipsius caudæ pilos combustos insuere uulneri. Cor caninum habentem fugiunt canes. Non latrant uero lingua canina in calciamento subdita pollici. Aut caudam mustelæ quæ abscisa dimissa sit habentes. Est limus saliuæ sub lingua rabiosi canis qui datus in potu fieri hydrophouos nõ patitur. Multo tamen utilissime iecur eius qui in rabie momorderit datur. Si possit fieri crudum mandendum. Si minus quoquomodo coctum aut ius incoctis carnibus. Est uermiculus ĩ lingua canum q̄ uocat a græcis lytta: quo exempto infantibus catulis nec rabidi fiunt nec fastidium sẽtiunt. Idem ter igni circumlatus datur morsis a rabioso: ne rabidi fiant. Et cerebello gallinaceo occurritur. Sed id deuoratum anno tantum eo prodest. Aiunt & cristam galli

contritam efficaciter imponi. Et anſeris adipem cum melle. Saliuntur & carnes eorũ
qui rabidi fuerunt ad eadem remedia in cibo dandi. Quin & necantur catuli ſtatim ĩ
aqua ad ſexum eius qui momorderit: ut iecur crudum deuoretur ex iis. Prodeſt & fi-
mum gallinaceum duntaxat ruffum: ex aceto impoſitum. Et muris araneæ caudæ
cinis ita ut ipſe cui abſciſſa ſit: uiuus dimittatur. Gleba ex hirundinum nido illita ex
aceto: uel pulli hirundinis combuſti. Membrana ſiue ſenectus anguium uernatione
exuta cum cancro maſculo trita. Nam etiam per ſe repoſita in arcis armariiſq; tineas
necant. Tanta uis mali eſt ut urina quoq; calcata rabioſi canis noceat maxime ulcus
habentibus. Remedium eſt fimum caballinum aſperſum aceto & calefactum ĩ fico
impoſitum. Minus hoc miretur qui cogitet lapidem a cane morſum: uſq; ĩ ꝓuerbiũ
diſcordiæ ueniſſe. Qui in urinam canis ſuam egeſſerit: torporem lumborum dicitur
ſentire. Lacerta quam hyſepa alii chalcidicen uocant ĩ uino pota: morſus ſuos ſanat.
Veneficiis ex muſtela ſilueſtri factis cõtrarium eſt ius gallinacei ueteris large hauſtũ.
Peculiariter contra aconitum addi parum ſalis oportet. Gallinarum fimũ dũtaxat
candidum in hyſopo decoctum aut mulſo: uenena fungorum boletorumq; aſtrĩgit.
Item inflammationes ac ſtrangulationes. quod miremur cum ſi aliud animal guſta-
uerit id fimum torminibus & inflationibus afficiatur. Sanguis anſerinus cõtra lepo-
res marinos ualet: cum olei æqua portione. Item contra medicamenta mala omnia.
Aſſeruatur cum lemnia rubrica & ſpinæ albæ ſucco paſtillorum drachmis quinq; qui
in cyathis ternis aquæ bibãtur. Item muſtelæ catulus ut ſupra diximus præparatus.
Coagulum quoq; agninum aduerſus omnia mala medicamenta pollet. Itẽ ſanguis
anatum ponticarum. Itaq; & ſpiſſatus ſeruatur uinoq; diluitur. Quidam fœminæ
anatis efficaciorem putant. Simili modo cõtra uenena omnia ciconiarũ uentriculus
ualet. Coagulum pecoris. Caulis ius ex carne arietũ priuatim aduerſus cãtharidas.
Item lac ouium calidum: præter q̃ iis q bupreſtin aut aconitum biberint. Columbarũ
ſilueſtrium fimum priuatim contra argenti uiui potum. Contra toxica muſtela uul-
garis inueterata binis drachmis pota.

Ad Alopecias tollendas: & ad pilos reddendos: & ad lendes tollẽdas: & ad palpebras:
& ad glaucomata: & ad oculos: & ad parotidas remedia. Cap. v.

ALopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprio & melle. Item ungularũ
muli uel mulæ ex oleo myrteo. Præterea (ut Varro noſter tradit) murinũ fimũ
quod item muſcerdas appellat. Et muſcarum capita recentia prius folio ficulneo aſ-
perata. Alii ſanguine muſcarum utuntur. Alii decem diebus cinerem earum illinunt
cum cinere chartæ uel nucum: ita ut ſit tertia pars e muſcis. Alii lacte mulierum cum
braſſica cinerem muſcarum ſubiiciunt. quidam mel tantum. Nullum animal minus
docile exiſtimatur minoriſue ĩtellectus. Quo mirabilius eſt olympiæ ſacro certamine
nubes earum immolato tauro deo quem Myoden uocant extra territorium id abire.
Alopecias cinis e murium capitibus caudiſq; & totius muris emendat: præcipue ſi
ueneficio acciderit hæc iniuria. Item herinacei cinis cum melle: aut corium combuſtũ
cum pice liquida. Caput quidem eius uſtum per ſe etiam cicatricibus pilos reddit.
Alopecias autem in ea curatiõe præparari oportet nouacula & ſinapi. Quidã ex aceto
uti maluerunt. Quæ de erinaceis dicuntur omnia tanto magis ualebunt in hyſtrice.
Lacertæ quoq; ut diximus combuſtæ cum radice recentis harundinis: quæ ut una cre-
mari poſſit: minutatim findenda eſt. Itemq; myrteo oleo permixto cineres capillorũ
defluuia continent. Efficacius uirides lacertæ omnia eadẽ præſtãt. Etiã num utilius
ammixto ſale & adipe urſino & cepa tuſa. Quidam denas uirides in decem ſextariis
olei ueteris diſcoquunt: contenti ſemel in menſe ungere. Pellium uiperinaꝝ cinis
alopecias celerrime explet. Itẽ gallinarum fimum recens illitum. Corui ouum ĩ æreo
uaſe permixtum illitumq; deraſo capite: nigritiam capillis affert. Sed donec ĩareſcat:
oleum in ore habendum eſt: ne & dentes ſimul nigreſcant. Idq; in umbra faciendum

eſt:neq; ante triduum abluendum. Alii ſanguine & cerebro eius utuntur cum uino
nigro. Alii excoquunt ipſum:& nocte concubia in plumbeum uas condunt. Aliqui
alopecias cantharide trita illinunt cum pice liquida:nitro præparata cute. Cauſtica
uis earum:cauendumq; ne exulcerent alte. Poſtea ad ulcera ita facta capita murium
& fel murium:& fimum cum helleboro & pipere illini iubent. Lendes tollūtur adipe
canino:uel anguibus in cibo ſumptis ãguillarum modo:aut uernatione earum quã
exuunt pota. prurigines felle ouillo cum creta cyniolia illita capiti donec inareſcat.
Capitis doloribus remedio ſunt cochleæ ex quæ nudæ ĩueniuntur nondum peractæ
ablato capite:& iis lapidea duritia exempta. Eſt autem ea calculi latitudine: quæ al-
ligatur:& minutæ fronti illinuntur tritæ. Item reſipum oſſa e capite uulturis adalli-
gata:aut cerebrum cum oleo cedrino peruncto capite & intus naribus illitis. Cornicis
cerebrum coctum in cibo ſumptum uel noctuæ idem præſtat. Gallinaceuſq; ſi ĩclu-
ſus abſtineat die ac nocte pari inedia eius q doleat euulſis collo plumis circũligatiſq;
uel criſtis. Muſtelæ cinis illitus. Surculus ex nido milui puluino ſubiectus. Murina
pellis cremata ex aceto illito cinere. Limacis inter duas orbitas ĩuentæ oſſiculum per
aurem cum ebore traiectum: uel in pellicula canina adalligatum. quod remedium
pluribus ſemperq; prodeſt. Fracto capiti aranei tela ex oleo et aceto impoſita:nõ niſi
uulnere ſanato abſcedit. Hæc & uulneribus tonſtrinarum ſanguinem ſiſtit. A cere-
bro uero profluentem ãſeris ſanguis:aut anatis infuſus adeps ſiſtit. Adepſq; earũdẽ
alitum cum roſaceo coctus. Matutino paſcentis harundine caput præciſum maxime
luna plena lineo panno adalligant capitis doloribus licio. Aut cæra alba frõti illinũt.
& pilos caninos panno adalligant. Cerebrum cornicis in cibo ſumptum palpebras
gignere dicitur. Hyſopumq; cum myrrha calidum penicillo illitum. Idem præſtare
muſcarũ:fimi quoq; murini cinerẽ æquis portionibus:ut efficiatur dimidiũ pondus
denarii promittitur:additis duabus ſextis denarii ſextiui ut omnia hyſopo illinantur.
Item murini catuli triti in uino uetere ad craſſitudinem acopi. Pilos in iis ĩcõmodos
euulſos renaſci nõ patitur fel herinacei. Ouorum ſtellionis liquor. Salamandræ cinis.
Cinis lacertæ uiridis:uel ĩ uino albo ſole coactus ad craſſitudinem mellis in æreo uaſe.
Hirũdinis pullorum cinis cum lacte titymalli ſpumaq; cochlearum. Glaucomata di-
cunt magi cerebro catuli ſeptem dierum emundari ſpecillo demiſſo in dexteram ptem
ſi dexter oculus curetur:in ſiniſtram ſi ſiniſter. Aut felle recenti axionis. Noctuarum
eſt id genus maximum:quibus pluma auri modo micat. Suffuſionem oculorum ca-
nino felle malebat q̃ hyenæ curari Apollonius pritaneus cum melle. Item albugines
oculorum. Murium capitum caudarumq; cinere ex melle inunctis claritatem uiſus
reſtitui dicunt. Multoq; magis gliris aut muris ſilueſtris cinere: aut aquilæ cerebro
uel felle. Cum attico melle cinis & adeps ſoricis combuſti tritus. Lachrymoſis oculis
plurimum confert ſtibi. Quod quid ſit:dicemus in metallis. Muſtelæ cinis ſuffuſio-
nibus. Item lacertæ hirundiniſue cerebrum. quæ etiam tritæ coctæue fronti illitæ epi-
phoras ſedant: ſiue per ſe ſiue cum polline ſiue cum thure. Sic & ſolatis id eſt ſole
correptis proſunt. Viuas quoq; cremare:& cinere earum cum melle cretico ĩungi ca-
ligines utiliſſimum eſt. Iumentorum oculis membrana aſpidis quam exuerit cũ adi-
pe eiuſdem claritatem inunctis facit. Viperam uiuam in fictili nouo comburere ad-
dito fœniculi ſucco ad cyathũ unũ & thuris mamma una atq; ita ſuffuſiones oculorum
& caligines inungere:utiliſſimũ eſt. Medicamẽtũ id entheon uocatur. Fit & collyrũ
uipera in olla putrefacta uermiculiſq; enatis cum croco tritis. Exuritur in olla cum
ſale quem lingendo claritatem oculorum conſequuntur & ſtomachi totiuſq; corpo-
ris tempeſtiuitates. Hinc etiam ſal pecori datur ſalubritatis cauſa. & in antidotum
contra ſerpentes additur & attollitur. Quidam & uiperis utuntur in cibis. Primum
omnium occiſæ ſtatim ſalẽ ĩ os addi iubent donec liqueſcat humor quattuor digitorum
mẽſura utrinq; præciſa. exemptiſq; ĩteraneis diſcoquunt ĩ aqua aut oleo ſale anetho

et omnibus aut ſtatim ueſcuntur: aut a pane colligũt ut ſæpius utantur. Ius præter ſupradicta pediculos e toto corpore expellit: prurituſq; etiam ſummæ cutis. Effectũ oſtendit & per ſe capitis uiperini cinis. Vtiliſſime oculos inungunt. Itemq; adeps uiperinus. De felle non audacter ſuaſerim: quæ præcipiunt: quoniam ut ſuo loco docuimus: non aliud eſt ſerpentium uenenum. Anguium adeps erugini mixtus ruptas oculorũ partes ſanat: et mẽbrana ſiue earũ ſenectus uernatione exuta ſi adfricet̃ claritatem oculorum facit. Vlulæ quoq; fel prædicatur ad albugines ſuffuſiones caligines. Adeps ſimiliter ad claritatem. Aquilæ: quam diximus pullos ad cõtuendum ſolem experiri: mixto felle cum melle attico ĩungũtur nubeculæ & caligationes ſuffuſioneſq; oculorum. Eadem uis & ĩ uulturino felle eſt cũ porri ſucco & melle exiguo. Et item in gallinacei felle alligato ad argema: & ad albugines ex aqua diluto. Itẽ ad ſuffuſiones oculorum maxime cãdidi gallinacei. Fimũ quoq; gallinaceorũ dũtaxat rubrum luſcioſis illinendum monſtrant. Laudant & gallinæ fel: ſed præcipue adipẽ contra puſtulas ĩ pupillis. Hos ſcilicet eius rei gratia ſaginãt. Adiuuat mirifice eruptas oculorum tuniculas ammixto ſchiſto & hematite lapidibus. Fimum quoq; earũ dũtaxat cãdidũ in oleo uetere corneiſq; pyxidibus adſeruant ad pupillarũ albugines. Qua in mentione ſignificandum eſt pauones fimum ſuum reſorbere tradi inuidẽtes hominum utilitatibus. Accipiter decoctus in roſaceo efficaciſſimus ad inunctiones omnium uitiorum putatur. Item fimi eius cinis cũ attico melle. Laudatur & milui iecur. Fimũ colũbarum ex aceto ad egylopas. Similiter & ad albugines & cicatrices. Fel anſerinum ſanguis anatum contuſis oculis ita ut poſtea hyſopo & melle ĩungãt̃. Fel perdicum cum mellis æquo põdere. per ſe uero ad claritatem Dioſcoridis: & Hippocratis ut putant auctoritate adiicitur: ꝙ in argentea pyxide adſeruari iubent. Oua perdicum ĩ uaſe æreo decocta cum melle: ulceribus oculorum & glaucomatis medẽt̃. Columbarum turturum palumbium perdicum ſanguis oculis cruore ſuffuſis eximie prodeſt. In columbis maſculæ efficaciorem putant. Vena autem ſub ala ad hũc uſũ inciditur: quoniam ſuo calore utilior eſt. Superimponi oportet ſplenium e melle decoctum: lanamq; ſuccidam ex oleo et uino. Earundem auium ſanguis nyctilopas ſanat. Et iecur ouium. Atq; ut ĩ capris diximus efficacius fuluæ. Decocto quoq; eius oculos abluere ſuadent: & medulla dolores humoreſq; illinunt. Bubonis oculorum cinis collyrio mixtus claritatem oculis facere promittitur. Turturis fimum albugines extenuat. Item cochlearum cinis. Fimum cenchridis accipitrum generis hanc græci faciunt. Argema ex melle omnibuſq; quæ ſupra ſcripta ſũt ſanantur. Mel utiliſſimũ oculis in quo ſũt apes immortuæ. Ciconiæ pullum qui ederit: negat̃ ãnis continuis lippiturus. Item qui draconis caput habeat. Huiuſq; adipe & melle cum oleo uetere incipientes caligines diſcuti tradunt. Hirundinum pullos plena luna excæcant: reſtitutaq; earum acie capita comburuntur. Cinere cum melle utuntur ad claritatem & dolores ac lippitudines & ictus. Lacertas quoq; pluribus modis ad oculorũ remedia aſſumũt. Alii enim uiridem includunt nouo fictili. ac lapillos qui uocantur cenidia: quæ & inguinum tumoribus adalligari ſolent: nouem ſingulos ſignis ſignantes: & ſingulos detrahunt per dies. Nono emittunt lacertam. Lapillos ſeruant ad oculorũ dolores. Alii terram ſubſternunt lacertæ uiridi excæcatæ: & una in uitreo uaſe ãnulos includunt ferro ſolido uel auro. cum recepiſſe uiſum lacertam apparuerit per uitrum emiſſa ea annulis contra lippitudinem utuntur. Alii capitis cinere pro ſtibio ad ſcabricias. Quidam uiridem longo collo in ſabuloſis naſcentem comburunt: & ĩcipiẽtẽ epiphoram inungunt. Et item glaucomata. Muſtelæ etiam oculis pũctu erutis aiũt uiſum reuerti. eademq; quæ in lacertis & annulis faciunt. Serpentis oculum dextrũ adalligatum contra epiphoras prodeſſe ſi ſerpens uiua dimittatur. Lachrymantibus ſine fine oculis cinis ſtellionis capitis cum ſtibio eximie medetur. Aranei muſcarii tela: & præcipue ſpelunca ipſa impoſita fronti ad duo tempora: ita ut a

puero impube & capiatur & imponatur. Nec is triduo se ostendat ei cui medeatur. ne
ue alteruter nudis pedibus terram attingat his diebus: mirabiliter epiphoras mederi
dicuntur. Albugines quoq; dicitur tollere inunctione araneus candidus longissimis
ac tenuissimis pedibus contritus in oleo uetere. Sed is etiã cuius crassissimum textũ
est in contignationibus fere adalligatus panno epiphoras sanare traditur. Scarabei
uiridis natura contuentium uisũ exacuit. Itaq; gemmarum sculptores cõtuitu eoꝝ
acquiescũt. Aures purgat fel pecudis cũ melle. Caniniq; lactis ĩstillatio sedat dolo-
rem. Grauitatem adeps cum absinthio & oleo uetere. Item adeps anserinus. Quidã
adiiciunt succum cepe & allii pari modo. Vtuntur & per se ouis formicarum. nanq;
& huic animali est medicina. cõstatq; ursos ægros hoc cibo sanari. Anserum quoq; et
omnium auium adeps præparatur. exéptisq; uenis omnibus patina noua fictili opta
in sole: subdita aqua feruenti liquatur. Siccaturq; lineis saccis ĩ fictili nouo repositus
loco frigido minus putrescit: addito melle. Murium cinis cum melle instillatus: aut
cum rosaceo decoctus aurium dolores sedat. Si aliquod animal in aurem intrauerit:
præcipuum remedium est murinum fel aceto dilutum. Si aqua intrauerit: adeps an-
serinus cum cepe succo. Gliris detracta pelle: intestinisq; exemptis discoquitur melle
in uase nouo. Sed medici malũt nardo decoqui usq; ad tertias: atq; ita asseruari. de-
inde cum opus sit strigili tepefacta infundere. Constat deplorata aurium uitia eo
remedio sanari. Aut si terreni uermes adipe anseris decocti infundantur. Item ex ar-
boribus rubri cum oleo triti exulceratis & ruptis auribus præclare medentur. Lacerti
inueterati in os pendentium addito sale contusi & ab ictu læsas aures sanant. Effica-
cissime autem ferrugineas maculas habentes. Lineis etiam per caudam distincte.
Millepeda: ab aliis centipeda aut multipeda dicta: animal est e uermibus terræ pilosũ
multis pedibus arcuatim repens tractuq; cõtrahens se: oniscõ græci uocãt: alii tilon.
Efficaciter sanat aurium dolores in cortice punici mali decoctũ & porri succo. Addũt
et rosaceum & in alteram aurem infundunt. Illã autẽ quæ non arcuatur sepa græci
uocant: alii scolopendram minorem perniciosamq;. Cochleæ quæ sunt in usu cibi cũ
myrrha aut thuris polline appositæ. Item minutæ & latæ fracturis aurium illinunt
cum melle. Senectus serpentiũ feruente testa usta instillatur rosaceo ammixto cõtra
omnia quidem uitia efficax: sed contra graueolentiam præcipue. aut si purulentæ sũt
ex aceto. Melius cum felle caprino uel bubulo aut testudinis marinæ. Vetustior ãno
eadem membrana non prodest: nec hymbre perfusa: ut aliqui putant. Item aranei
sanies cum rosaceo: aut per se in lana uel cum croco. Auribus prodest gryllus cũ sua
terra effossus & illitus. Magnam auctoritatẽ huic animali perhibet Nigidius: maiorẽ
magi: quoniam retro ambulet: terramq; terebret: stridat noctibus. Venantur eum
formicæ circũligatæ capillo in cauernam eius coniectæ efflato prius puluere ne sese
condat: & ita formicæ complexu extrahitur. Ventris gallinaceorum membrana quæ
abiici solet inueterata & in uino trita auribus purulentis calida infunditur. Gallinaꝝ
quoq; adeps. Est & quædam pinguitudo blattæ si caput auellatur. Hanc tritã una
cum rosaceo auribus mire prodesse dicunt. Sed lanam qua incluserint postpaulum
extrahendam. celerrime enim id pingue transire in animal: fieriue uermiculum. Alii
binas ternasue in oleo decoctas: efficacissime auribus mederi scribũt: & tritas ĩ lĩteolo
imponi contusis. Hoc quoq; animal inter pudenda est. Sed propter ammirationem
naturæ priscorũq; curã: totum in hoc loco explicandum. Plura earum genera fecerũt.
Molles quas in oleo decoctas uerrucis efficaciter illini experti sunt. Alterum genus
Mylochon appellauere circa molas fere nascens. has capite detracto attritas lepras sa-
nasse Musa & Picton in exemplis reliquerunt. Tertium genus & odoris tedio ĩuisũ
exacuta clune cum pisseleo sanare ulcera tradunt alias insanabilia. Strumas panos
diebus. xxi. impositas: pcussa: cõtusa: cacoethe: scabiẽ: furunculosq; detractis pedibus
et pennis. Nos hæc etiam auditu fastidimus. At hercule Diodorus & morbo regio et

orthopnoicis restitisse tradit cum resina & melle. Tantum potestatis habet ars ea pro medicamēto dandi quicquid uelit. Humanissimi eorū cinerē crematorū reseruādū ad hos usus in cornea pyxide censuere. aut tritas clysteribus infundēdas orthopnoicis aut rheumaticis. Infixa utiq; corpori illitas extrahere cōstat. Mel utilissimū auribus quoq; est in quo apes emortuæ sunt. Parotidas comprimit columbinum stercus uel per se: uel cum farina hordeacea: aut auenacea. Noctuæq; cerebrum uel iecur cū oleo infusum auriculæ aut parotidæ. Multipeda cum resinæ parte tertia illita. Grylli siue illiti siue adalligati. At reliqua morborum genera medicinasq; ex iisdem animalibus aut eiusdem generis sequenti dicemus uolumine.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXX. PRAEFATIO.

DE Origine magicæ artis: quādo & a quibus cœperit: & a quibus celebrata fuerit: et reliquæ ex animalibus medicinæ. Capitulum primum.

AGICAS VANITATES SAEPIVS QVIdem antecedentis operis parte ubicūq; causæ locusq; poscebant: coarguimus. Detegemus etiam nunc in paucis. Tamen res digna est de q̄ plura dicantur: uel eo ipso quo fraudulentissima artiū plurimum in toto terrarum orbe plurimisq; sæculis ualuit. Auctoritatē ei maximā fuisse nemo miretur: quando quidem sola artium tres alias imperiosissimas humanæ mentis complexa in unā se redegit. Natam primū e medicina nemo dubitat: ac specie salutari irrepsisse uelut altiorē sanctioremq; q̄ medicinam: ita blandissimis desideratissimisq; promissis addidisse uires religionis. ad quas maxime etiam num caligat humanū genus. atq; ut hoc quoq; suggesserit miscuisse artes mathematicas nullo non auido futura de sese sciendi: atq; ea e cælo uerissime peti credente. Ipsa possessis hominum sensibus triplici uinculo in tantum fastigii adoleuit: ut hodieq; etiam in magna parte gentiū prævaleat: & in oriente regum regibus imperet. Sine dubio illic orta in perside a Zoroastre ut inter auctores conuenit. Sed utrum unus hic tantum fuerit: an postea & alius nō satis cōstat. Eudoxus qui inter sapiētiæ sectas clarissimā utilissimāq; eā ītelligi uoluit: Zoroastrem hunc sex milibus ānorum ante Platonis mortem fuisse prodidit. Sic & Aristoteles. Hermippus qui de tota ea arte diligētissime scribit: & uities centum milia uersuum a Zoroastre condita indicibus quoq; uoluminum eius positis explanauit. etiam præceptorem a quo institutum diceret: tradidit Agonacem. Ipsum uero quinq; milibus annorū ante Troianum bellum fuisse. Mirū hoc in primis: durasse memoriam artemq; tam longo æuo commentariis nō intercedentibus: præterea nec claris nec continuis successionibus custoditam. Istos enī qsq; cōmuni auditu saltem cognitos habet: qui soli cognominantur: Apuscorū & Zaratū medos: babyloniūq; Marmaridium: et arabem Hippocū: assyrium uero Zarmocenidam. quorum nulla extant monumenta. Maxime tamen mirum est in bello troiano tantum de ea arte silentium fuisse Homero: tantumq; operis ex eadem in Vlyxis erroribus: adeo ut totum opus nō aliunde constet. Siquidem Protea & sirenum cantus apud eum non aliter intelligi uolunt. Circem utiq; & inferorum euocationē solū hac agi. Nec postea quisq̄ dixit: quonam modo uenisset telmesum religiosissimam urbem quondam: transissetq; ad thessalas urbes. quarum cognomen diu optinuit ī

noſtro orbe alienæ gentis. Troianis itaq; temporibus Chironis medicinis contenta eſt ſolo Marte fulminãte. Miror eqdẽ. Ac illis populis famã eius intantum adhæſiſſe: ut Menander quoq; litteratũ ſubtilitatibus peritus in eadem telmeſo genitus theſſa-lam cognominarit fabulam complexam ambages fœminarum detrahentium lunã. Orphea putarẽ e propĩquo primũ ĩtuliſſe ad uicinas uſq; ſuperſtitiones ac medicinæ profectum: ſi non ex perſis eſſet uis tota in thraciamq; magicæ delata fuiſſet. Primus quod extet ut equidem inuenio commentatus de ea erat Hoſthanes: Xerxem regem perſarum bello: quod is græciæ intulit comitatus: ac uelut ſemina artis portentoſæ aſperſiſſe obiter interfecto quacunq; commeauerat mundo. Diligentiores paulo ãte hunc ponũt Zoroaſtrem aliũ procõneſium. Quod certũ eſt: hic maxime Hoſthanes ad rabiem non auiditatem modo ſcientiæ eius græcorum populos egit. Quanq̃ ani-maduertam ſummã litterarũ claritatem gloriamq; ex ea ſcientia antiquitus & pene ſemper petitam. Certe Pythagoras: Empedocles: Democritus: Plato ad hãc diſcẽdã nauigauere: exiliis uerius q̃ peregrinationibus ſuſceptis. Hanc reuerſi prædicauere. hãc ĩ arcanis habuere. Democritus Appollonicen Captidenẽ & Dardanũ e phœnice illuſtrauit uoluminibus Dardani e ſepulchro eius petitis. ſuis uero ex diſciplina eorũ editis. Quæ recepta ab aliis hominum atq; tranſiſſe per memoriam æque ac nihil in uita mirandum eſt. Intantum fides iſtis faſq; omne deeſt. adeo ut ii qui cætera de ui-ro illo probant hæc opera eſſe eius inficientur. Sed fuſtra. Hũc enim maxime affixiſſe animis eam dulcedinem conſtat. Plenũq; miraculi & hoc pariter utraſq; artes efflo-ruiſſe. medicinam dico: magicẽq; eadem ætate illam Hippocrate hanc Democrito il-luſtrantibus circa peloponneſiacum græciæ bellum: quod geſtum eſt a trecenteſimo urbis noſtræ anno. Eſt & alia magices factio a Moſe etiã num & Lotapea iudæis pẽ-dens: ſed multis milibus annorum poſt Zoroaſtrem. Tanto recentior eſt cypria. Nõ leuem & Alexandri Magni temporibus auctoritatem addidit profeſſione ſecundus Hoſthanes cominatu eius exornatus. Planeq; quod nemo dubitet orbem terrarum peragrauit. Extãt itaq; & apud italas gentes ueſtigia eius in .xii. tabulis noſtris aliiſq; argumentis quæ priori uolumine expoſui. Dc.lvii. demum anno urbis Cn. Corne-lio Lentulo. P. Licinio Craſſo cõſulibus: ſenatuſconſultum factum eſt: ne homo im-molaretur. palamq; in tempus ſiluit ſacri prodigioſi celebratio. Gallias utiq; doſſedit et quidẽ ad noſtram memoriam. Nãq; Tiberii Cæſaris principatus ſuſtulit druidas eorũ. & hoc genus uatum medicorũq;. Quid ipſe ego hanc memorẽ artem oceanum quoq; tranſgreſſam: & ad naturæ inane peruectam in britanniam: quæ hodie eã atto-nite celebrat tantis cerimoniis: ut dediſſe perſis uideri poſſit. Adeo iſta toto mundo conſenſere q̃q̃ diſcordi & ſibi ignoto. Non ſatis æſtimari poteſt: quantum romanis debeatur: qui ſuſtulere monſtra: in quibus hominem occidere religioſiſſimum erat. mandi uero etiam ſaluberrimum. Vt narrauit Hoſthanes: ſpecies eius plures ſũt.

Vituperatio Neronis Cæſaris. Cap. ii.

NAnq; ea quæ a ſphæris & ex aere & ſtellis & lucernis ac peluibus ſecuribuſq; & multis aliis modis diuina promittit: præterea umbrarũ: inferorumq; colloqa: Quæ omnia ætate noſtra princeps Nero uana falſaq; comperit. Quippe non citharæ tragiciq; cantus libido illi maior fuit. Fortuna rerum humanarum ſumma geſtiente in profundis animi uitiis. primumq; imperare diis concupiuit: nec quicq̃ generoſius ualuit. Nemo unq̃ ulli artium ualidius fauit. Ad hæc non opes illi defuere: nõ uires: non diſcendi ingenium aliaq; non patiente mundo. Immenſum & indubitatum exẽ-plum eſt falſæ artis quam dereliquit Nero. Vtinãq; inferos potius & quoſcunq; de ſuſpicionibus ſuis deos conſuluiſſet: q̃ lupanaribus atq; proſtitutis mandaſſet inq-ſitiones eas. Nulla profecto ſacra barbari licet feriq; ritus non mitiora q̃ cogitationes eius fuiſſent. Sæuius ſic nos repleuit umbris. Sunt quædam magis perfugia ueluti lentiginem habentibus non obſequi numina ut cerni non poſſint. Forte hoc in illo-

Nihil membris defuit. Nam dies eligere certos liberum erat. Pecudes uero quibus nõ
nisi ater colos esset: facile. Nam hominem immolare etiam gratissimum. Magus ad
eum Mithridates uenerat: armeniacum de se triũphũ afferens: & ideo prouinciis gra-
uis. Nauigare noluerãt: quoniam expuere in maria: aliisq; mortalium necessitatibus
uiolare naturam eam fas nõ putant. Magos secum adduxerat. Magicis etiam cœnis
eum ĩuitauerat. Non tamen cum regnum ei daret hanc ab eo accipere artem ualuit.
Proinde autem ita persuasum sit intestabilem irritam inanem esse: habentem tamen
quasdam ueritatis umbras: sed in iis ueneficas artes pollere: non magicas. Quærat
aliquis quæ sint mentiti ueteres magi cum adolescentibus nobis uisus Appion gram-
maticæ artis prodiderit cynocephaliam herbam: quæ in ægypto uocaretur osirites di-
uinam & contra omnia ueneficia. Sed si ea erueretur: statim eum qui eruisset: mori.
Seq; euocasse umbras ad percontandum: Homerus qua patria quibusq; parentibus
genitus esset. Non tamen ausus profiteri quid sibi respondisse diceret.

DE Talpis: & reliquæ medicinæ p morbos digestæ in animalibus: quorum genera
placida sunt: aut fera. Cap. iii.

de Talpis medicine

PEculiare uanitatis sit argumentum: q animalium cunctorum talpas maxime
mirãt: tot modis a rerũ natura damnatas cæcitatis perpetuæ tenebris etiã nũ
aliis defossas sepultisq; similes. Nullis æque credũt extis. Nullũ religionis capacius
iudicant animal: ut siquis cor eius recens palpitansq; deuorarit: diuinationis & rerum
efficiendarum euentus promittant. Dente talpæ uiuæ exempto: sanari dentium do-
lores adalligato affirmant. Cætera ex eo animali placita eorum suis reddemus locis.
Nec quicq̃ probabilius inuenietur: q̃ muris aranei morsibus aduersari eos: quoniam
& terram ut diximus orbitis depressam auersantur. Cæterum dentium doloribus (ut
iidem narrant) medetur canum qui rabiem præferunt: capitũ crematorum cinis sine
carnibus instillatus ex oleo cyprio per aurem cuius e parte doleant. Caninus dens si-
nister maximus circunscarificato eo qui doleat: aut draconis os e spina. Item enydri-
dis. Est autem serpens masculus & albus. Huius maximo dente circunscarificant. at ĩ
superiore dolore duos superiores adalligant: e diuerso inferiores. Huius adipe pũgũt
qui crocodilum captant. Dentes scarificant & ossibus lacertæ e fronte luna plena ex-
emptis: ita ne terram attingant. Colluunt caninis dentibus decoctis in uino ad dimi-
dias partes. Cinis eorum pueros tarde dentientes adiuuat cum melle. Fit eodẽ modo
& dentifricium e caninis dentibus. Cinis e murino fimo inditus: uel iecur lacertarum
aridum. Angninum cor si mordeatur aut alligetur: efficax habetur. Sũtque ĩter eos
qui murem bis in mense iubeant mandi doloresq; ita caueri. Vermes terreni decocti
in oleo infusiq; auriculæ: cuius e parte doleant: præstant leuamentum. Eorundẽ cinis
exesis dentibus coniectus ex facili cadere eos cogit. Integros dolentes illitus iuuat.
Comburi autem oportet in testa. Prosunt & cum mori radice in aceto scyllite decocti
ita ut colluantur dentes. Is quoq; uermiculus qui in herba: quæ ueneris labrum ap-
pellatur: inuenitur cauis dentium inditus mire prodest. Nam erucæ brassicæ eius cõ-
tactu cadunt. Et e malua cimices infunduntur auribus cum rosaceo. Arenulæ quæ
inueniuntur in cornibus cochlearum cauis dentium inditæ statim liberant dolore.
Cochlearum inanium cinis cum mura gingiuis prodest. Serpentis cum sale in olla
exustæ cinis cũ rosaceo in contrariam aurem infusus. Anguinæ uernationis mẽbrana
cũ oleo tædæq; resina calefacta & auri alterutri infusa. Adiiciunt aliqui thus & rosa-
ceum. Eademq; cauis indita ut sine molestia cadant: præstat. Vanum esse arbitror
canis ortu angues cauda membranam exuere: quoniam neutrum in italia uisum est.
multoq; minus credibile in tepidis regionibus tam sero exui. Hanc autem uel ĩuete-
ratam cũ cæra celerrime dentes euellere tradunt. Et dens anguium alligatus dolores
minuit. Sunt qui & araneum animal ipsum sinistra manu captum tritũq; ĩ rosaceo
& in aurem infusum cuius a parte doleat: prodesse arbitrentur. Ossiculis gallinarũ

Tricesimus

ī pariete seruatis fistula salua adacto dēte uel gingiua scarificata ,piectoq; officulo sta/
tim dolorē abire tradunt. Itē fimo corui lana adalligato: uel passerum cum oleo ca/
lefacto & proximæ auriculæ infuso pruritū quidem intolerabilem facit. & ideo utilius
est passeris pullorū sarmentis crematorum cinerem ex aceto infricare. Oris saporem
commendari affirmant murino cinere cum melle si fricētur dentes. Admiscent qdā
marathri radices. Penna uulturis si scalpant̃ dētes: acidum halitum faciunt. Hoc idē
hystricis penna fecisse ad firmitatem pertinet. Linguæ ulcera & labrorum hirundines
in mulso decoctæ sanant. Adeps anseris aut gallinæ rimas. Esopū cū galla araneorū
telæ candidæ: & quæ intra bulbos puæ texuntur. Si feruentia os ītus exusserint: lacte
canino statim sanabitur. Maculas in facie esopum cum melle corsico quod asprimū
habet̃ extenuat . Itē scobem cutis in facie cum rosaceo impositum uellere. Quidā et
butyrum addunt. Si uero uitiligines sint fel caninum prius acu compūctus. Liuentia
& suggillata pulmones arietum pecudumq; in tenues consecti membranas & calidi
impositi: uel columbinum fimum. Cutem in facie adeps anseris uel gallinæ custodit.
Lichenas & murino fimo ex aceto illinunt: & cinere erinacei ex oleo. In hac curatione
prius nitro ex aceto faciem foueri præcipiunt. Tollit ex facie uitia & cochlearum quæ
latæ & minutæ passim inueniuntur cum melle cinis. Omnium quidem cochlearum
cinis spissat calfacit smectica ui. Et ideo causticis commiscetur: psorisq; & lepris & lē/
tigini illinitur. Inuenio & formicas herculaneas appellatas: quibus tritis adiecto sale
exiguo talia uitia sanentur. Buprestis animal est rarum in italia simillimum scarabeo
longipedi. Fallit inter herbas bouem maxime: unde & nomen inuenit. deuoratumq;
tacto felle ita inflammat: ut rumpat. Hæc cū hircino seuo lichenas illita ex facie tol/
lit smectica ui ut supradictum est. Vulturinus sāguis cum chameleonis albæ: quam
herbam esse diximus: radice & cedria tritus cōtentusq; brassica lepras sanat. Itē pedes
locustarum cū seuo hircino triti. Varos adeps gallinaceus cū cepa tritus & subactus.
Vtilissimum & in facie sæpe mel in quo apes sint emortuæ. Præcipue tamen faciem
purgat atq; erugat cygni adeps. Stygmata delētur columbino fimo ex aceto. Graue/
dinem inuenio finiri: si quis nares murinas osculetur. Vua & faucium dolor mitigat̃
fimo agnorum prius q̃ herbam gustauerint in ūbra arefacto. Vua succo cochleæ acu
transfossæ illita: ut cochlea ipsa in fumo suspendatur. Hirundinum cinere cū melle.
Sic & tōsillis succurritur. Tōsillas & fauces lactis ouilli gargarissatio adiuuat. Multi/
peda trita. Fimum columbinum cū passo gargarissatum etiā cum fico arida ac nitro
impositum extra asperitatem faucium & distillationes leniunt. Cochleæ coqui debēt
in lacte: demptoq; tantum terreno conteri: & in passo dari potui. Sūt q astypaleicas
efficacissimas putent: & in iis smegma earum. Lenit & gryllus infricatus. Aut siquis
manibus quibus eum cōtriuerit: tonsillas attingat. Anginis felle anserino cū elaterio
& melle citissime succurritur. Cerebro noctuæ. cinere hirundinis ex aqua calida poto.
Huius medicinæ auctor est Ouidius poeta. Sed efficaciores ad omnia quæ ex hirūdi/
nibus monstrātur: pulli siluestrium. Figura nidorum eos deprehendit. Multo tamē
efficacissime ripariarum pulli. Ita uocant in riparum cauis nidificantes. Sunt multi
qui cuiuscunq; hirundinis pullum edendum censent: ut toto anno non metuatur id
malum. Strangulatos cum sanguine comburunt in uase: & cinerem cum pane aut
potu dāt. Quidam & mustelæ cineres pari modo ammiscent. Sic & ad strumæ reme/
dia. Dāt & comitialibus quotidie potu. In sale quoq; seruatæ hirundines ad āginam
una drachma bibuntur. Cui malo & nidus earum mederi dicitur potus. Millepedam
illini anginis efficacissimum putant. Alii. xxi. tritas ī aquæ mulsæ hemina dari p arū/
dinem: quoniam dentibus tactis nihil prosunt. Tradunt & murem cum uerbenaca
excoctum si bibatur is liquor: remedio esse. Et corrigiam caninam ter collo circūdatā.
Fimum columbinum uino & oleo pmixtum. Ceruicis neruis & opysthotono ex milui
nido surculus uitis adalligatus auxiliari dicitur. Strumis exulceratis mustelæ sāguis.

lepras sanat

Anginis remedia

Ipſa decocta in uino:non tamen ſectis admouetur. Aiunt & in cibo ſumptam idem
efficere.uel cineri eius ſarmẽtis cõbuſtæ miſcetur axungia.Lacertus uiridis adalliga-
tur. Poſt dies.xxx.oportet aliũ adalligari. Quidam cor eius in argenteo uaſculo ſer-
uant. Ad fœminarum ſtrumas ueteres cochleæ cum teſta ſua tuſæ illinuntur: maxĩe
quæ frutetis adhærent. Item cinis aſpidum cum ſeuo taurino imponitur. Anguinus
adeps mixtus oleo. Item anguium cinis ex oleo illitus:uel cũ cæra. Ediſſe quoq; eos
medios abſciſis utrinq; extremis artubus aduerſus ſtrumas prodeſt. Vel cinerẽ bibiſſe
in nouo fictili ita crematorũ. Efficacius multo ĩter duas orbitas occiſorum. Et gryllũ
illinire cum ſua terra defoſſum ſuadent. Item fimum columbarum per ſeſe:uel cum
farina hordeacea:uel auenacea ex aceto. Talpæ cinere ex melle illinere. Alii iecur eiuſdẽ
contritum inter manus illinunt:& triduo non abluunt. Dextrum quoq; pedem eius
remedio eſſe ſtrumis affirmãt. Alii præcidũt caput:& cũ terra a talpis excitata tuſum
digerunt in paſtillos pyxide ſtagnea.& utuntur ad omnia quæ intumeſcunt: & quæ
apoſtemata uocant:quæq; in ceruice ſunt. Veſciq; ſuilla tunc uetant. Tauri uocãtur
ſcarabei terreſtres hircino ſimiles.nomẽ cornicula dedere. Alii pediculos terræ uocãt.
Ab iis quoq; terram egeſtam illinunt ſtrumis & ſimilibus uitiis:& podagris.triduo nõ
abluunt.prodeſtq; hæc medicina in annum. Omniaq; his aſcribunt quæ nos ĩ gryllis
rettulimus. Quidam & a formicis terra egeſta ſic utũtur. Alii uermes terrenos totidẽ
quot ſunt ſtrumæ adalligant: pariterq; cum iis areſcũt. Alii uiperam circa canis ortũ
circuncidunt ut diximus. Dein mediã comburunt. Deinde cinerem eum dant bibẽdũ
ter ſeptenis diebus quantum præhenditur ternis digitis. Sic ſtrumis medent̃. Aliqui
uero circunligãt eas lino quo præligata infra caput uipera pependerat: donec exani-
maretur. Et millepedis utuntur addita reſinæ terebinthinæ parte quarta. Quo medi-
camento omnia apoſtemata curari iubent. Humeri doloribus muſtelæ cinis cũ cæra
medetur. Ne ſint malæ hirſutæ formicarum oua pueris ĩfricata præſtãt. Item man-
gonibus:ut lanugo tardior ſit pubeſcentium ſanguine e teſticulis agnorũ q caſtrant̃.
Qui euulſis pilis illitus & cõtra uirus proficit. Præcordia uocamus uno nomine exta
in homine:quorũ in dolore cuiuſcunq; partis ſi catulus lactens admoueatur: appri-
maturq; iis partibus:tranſire in eum morbus dicitur. Idq; exenterato perfuſoq; uino
deprehendi uitiato uiſcere illo quod doluerit hominis:& obrui. aliis religio eſt. Eæ
quoq; quas melolonthas uocamus:ſtomachi dolorem ſedant applicatæ ſæpius. Trã-
ſireq; morbos ægritudine eorum intelligitur: plerumq; & morte. Pulmonum uitiis
medentur & mures:maxime africani detracta cute in oleo & ſale decocti: atq; in cibo
ſumpti. Eadem res & purulentis uel cruentis excreationibus medetur. Præcipue uero
cochlearum cibus ſtomacho. In aqua eas ſubferuefieri intacto corpore earum opor-
tet:mox ĩ pruna torreri nihilo addito.atq; ita e uino garoq; ſumi: præcipue africanas.
Nuper hoc compertum plurimis prodeſſe. Id quoq; obſeruant:ut numero impari
ſumant. Virus tamen earum grauitatem halitus facit. Proſunt & ſanguinem excre-
antibus dempta teſta tritæ in aquæ potu. Laudatiſſimæ autem ſunt africanæ. Ex iis
olitanæ aſtypaleicæ. Siculæ modicæ:quoniam magnitudo duras facit:& ſine ſucco.
Balearicæ quas cauaticas uocant:quoniam in ſpeluncis naſcuntur. Laudatæ & ex in-
ſulis caprearum. Nullæ earum autem cibis gratæ neq; ueteres:neq; recentes. Fluuia-
tiles & albæ uirus habent:nec non ſilueſtres.ſtomacho utiles.aluum ſoluunt. Item
omnes minutæ. Contra marinæ ſtomacho utiliores. Efficaciſſimæ tamen in dolore
ſtomachi. Laudatiores traduntur quæcunq; uiuæ cum aceto deuoratæ. Præterea ſũt
quæ aceratæ uocantur late multifariã naſcentes:de quarum uſu ſuis dicemus locis.
Gallinaceorum uẽtris membrana ĩueterata & inſperſa potioni diſtillationes pectoris
& humidam tuſſim:uel recens toſta lenit. Cochleæ crudæ tritæ cũ aquæ tepidæ cya-
this tribus ſi ſorbeantur:tuſſim ſedant. Diſtillationes ſedat & canina cutis cuilibet
digito circundata. Iure perdicum ſtomachus recreatur. Iocinerum doloribus medet̃

mustela siluestris in cibo sumpta uel iocinera eius. Item uipera porcelli modo ĩassa-
ta. Suspiriosis multipedæ ita ut ter septenæ in attico melle diluãtur:& p arundinem
bibantur. Omne enim uas earum nigrescit contactu. Quidam torrentis sextarium
in patina donec candidæ fiãt excoquunt. Tunc mel immiscent. Alii centipedã necãt.
& ex aqua calida dari iubent. Cochleæ in cibos iis quos linquit animus:aut quorum
alienatur mens:aut quibus uertigines fiunt:ex passi cyathis tribus singulæ contritæ
cum sua testa et calefactæ in potu datæ diebus plurimum nouem. Aliq singulas pri-
ma die dedere: sequenti binas:tertio ternas:quarto duas:quinto unam. Sic et suspi-
ria emendãt et uomicas. Esse animal locustæ simile sine pennis: quod tryxalis græce
uocatur. latinum nomen non habet. Aliqui arbitrantur auctores nec pauciores hoc
esse quod gryllus uocet̃. Ex iis.xx.torreri iubent:ac bibi e mulsa contra orthopnoeas
sanguinemq; expuentibus. Est qui cochleis illotis quibusdam protropum infundat:
uel marinam aquam ita decoquat.et in cibo sumat.aut si tritæ cum testis suis sumãt̃
cum protropo. Sic et tussi medentur ac uomicas priuatim sanant melle in quo apes
sint emortuæ. Sanguinem reiicientibus pulmo uulturinus uitigineis lignis cõbustus
adiecto flore mali punici ex parte dimidia. Item cotoneorum liliorumq; iisdem por-
tionibus potus mane atq; uesperi e uino si febris absit. Sin minus:ex aqua in qua
cotonea decocta sunt. Pecudis lyen recens magicis præceptis super dolentem lyenem
extenditur:dicente eo qui medeatur:lyeni se remedium facere. Post hæc iubent eum ĩ
pariete dormitorii eius tectoue includi & obsignari annulo ter:nouiesq; carmen dici.
Caninus si uiuenti exprimatur & in cibo sumatur:liberat eo uitio. Quidam recentẽ
superilligant. Alii duorum dierum catuli ex aceto scyllitico dant ignorãti fel:uel he-
rinacei lyenem. Item cochlearum cinerem cum semine lini & urticæ:addito melle do-
nec persanet. Eliberat & lacerta uiridis eo dolore uiua in olla ante cubiculum dormi-
torii eius cui medetur:suspensa:ut ægrediens reuertensq; attingat manu. Cinis e ca-
pite bubonis cum unguento. Mel in quo apes sunt emortuæ. Araneus & maxime q
lycos uocatur. Vpupæ cor. In lateris doloribus laudatur & cochlearũ cinis ĩ ptisana
decoctarum: quæ & per se illinũtur. Canis rabiosi caluariæ cinis potioni inspergitur.
Lumborum dolori stellio transmarinus capite ablato & ĩtestinus decoctus in uino cũ
papaueris nigri denarii pondere dimidio eo succo bibitur. Lacertæ uirides decisis pe-
dibus & capite in cibo sumuntur. Cochleæ tres contritæ cum testis suis atq; ĩ uino de-
coctæ cum piperis granis.xv. Aquilæ pedes euellunt in auersum a suffragine:ita ut
dexter dexteræ ptis doloribus adalliget̃:sinister leuæ. Multipeda quoq;:quam oniscõ
appellauimus:medetur denarii põdere ex uini cyathis duobus pota. Vermem terrenũ
catillo ligneo ante fisso & ferro uincto impositũ aqua excepta perfundere & defodere
unde effoderis magi iubẽt:mox aquã bibere catillo:mire id prodesse ischiadicis affir-
mantes. Dysẽtericos recreant fœmina pecudum decocta cum lini semine aqua pota.
Caseus ouillus uetus. Seuum ouium decoctum in uino austero. Hoc & ileo medet̃.
Et tussi ueteri. Dysentericis stellio transmarinus ablatis intestinis & capite pedibusq;
ac cute decoctusq; & in cibo sumptus. Cochleæ duæ cum ouo utraq; cũ putamine
contrita:atq; in uase nouo addito sale & passi cyathis duobus:aut palmarum succo
& aquæ cyathis tribus subferuefactis & in potu datis. Prosunt & combustæ ut cinis
earum bibatur in uino addito resinæ momento. Cochleæ nudæ de quibus diximus:
nafrica maxime inueniuntur:utilissimæ dysentericis. Quinæ combustæ cum denarii
pondere dimidii acaciæ. Exq; eo cinere dantur cochlearia bina in uino myrtite: aut
quolibet austero cum pari modo calidæ. Quidã omnibus africanis ita utuntur. Alii
totidẽ africanis:uel latas infũdunt potius.& si maior fluctio sit:addunt acacia fabæ
magnitudine. Senectus anguium dysentericæ & tenasmis in stagneo uase decoquit̃
cum rosaceo:uel si in alio cum stagno illinitur. Ius e gallinaceo iisdem medetur:sed
ueteris gallinacei uehementius. Salsum ius aluum cit. Membrana gallinarum tosta

lyenib cura

desentarie

dyſentericis

& data in oleo ac ſale cæliacorum dolores mulcet. Abſtinere autem frugibus ante et
gallinam & hominem oportet. Fimum columbinum toſtum potumq;. Caro palũbi
in aceto decocta dyſentericis & cæliacis medetur. Turdus inaſſatus cum myrti baccis
dyſentericis. Item merulæ. Item medetur mel in quo ſint immortuæ apes decoctũ.
Grauiſſimum uitium apuleios appellatur. Huic reſiſti aiunt diſcerpti ueſpertilionis
ſanguine. Etiam illito uentre ſubuenire. Reſiſtit & cochlea ſicut diximus in ſuſpirio-
ſis temperata. Item cinis earum quæ uiuæ crematæ ſint potus ex uino auſtero. Galli-
naceorũ iecur aſſum cum uentriculi membrana: quæ abiici ſolet inueterata: ammixto
papaueris ſucco. Alii recentem torrent ex uino bibendam. Ius perdicum & per ſe uẽ-
triculus contritus ex uino nigro. Item palumbus ferus & e poſca decoctus. Lyen pe-
cudis toſtus & in fimo tritus. Fimum columbinum cum melle illitũ. Oſſifragi uẽter
arefactus & potus iis qui cibos non conficiunt: utiliſſimus: uel ſi manu tãtum teneãt
capientes cibum. Quidamq; adalligant ex hac cauſa: ſed continuare non debent:
maciem. n. facit. Siſtit & anatum maſcularum ſanguinem. Inflationem diſcutit co-
chlearum cibus. Tormina ſanat lyen ouium toſtus: atq; e uino potus. Palũbus ferus
ex poſca decoctus. At hippotidis ex uino. Cinis ibidis ſine pennis crematæ potus.
Quod præterea traditur ĩ torminibus. Mirũ eſt anate appoſita uentri tranſire mor-
bũ: anatẽq; emori. Tormina & melle curantur in quo ſunt apes immortuæ decocto.
Coli uitium efficaciſſime ſanatur ab aue galerita aſſa in cibo ſumpta. Quidam ĩ uaſe
nouo cum plumis exuri iubẽt: conteriq; in cinerẽ bibiq; ex aqua coctum cochlearibus
ternis per quatriduum. Quidã cor eius adalligari fœmini. Alii recẽs tepenſq; adhuc
deuorari. Conſularis aſprenatum domus eſt: in qua alter e fratribus colo liberatus eſt
aue hac in cibo ſumpta: et corde eius in armilla aurea incluſo. alter ſacrificio quodam
facto crudis laterculis ad formã camini: atq; ut ſacrũ pactum erat obſtructo ſacello.
Vnum eſt oſſifrago inteſtinũ mirabili natura omnia deuorata conficienti. Huius ptẽ
extremam adalligatam prodeſſe contra colum conſtat. Sunt occulti interaneorum
morbi: de quibus mirum proditur. Si catuli prius q̃ uideant applicentur ſtriduo ſto-
macho maxime ac pectori. & ex ore ægri ſuctum lactis accipiant: tranſire uim morbi.
poſtremo exanimari. diſſectiſq; palam fieri ægri cauſas. Mori & humari debere eos
obrutos terra. Magi quidem ueſpertilionis ſanguine contacto uentre in totũ annũ
caueri dolorẽ tradũt. Aut in dolore ſiquis aquam per pedes fluentem haurire ſuſti-
neat. Murino fimo cõtra calculos illinere uentrem prodeſt. Herinacei carnẽ iucũdã
eſſe aiunt: ſi capite percuſſo uno ictu interficiatur priuſq̃ in ſe urinam reddat. Eos
qui carnem ederint: ſtranguriæ morbum contrahere minime poſſe. Hæc caro ad hũc
modum occiſa ſtillicidia ueſicæ emendat. Item ſuffitus ex eodem. Quod ſi urinam
in ſe reddiderint: eos qui carnem ederint: ſtrãguriæ morbũ cõtrahere traditur. Iubent
& uermes terrenos bibi ex uino aut paſſo ad comminuendos calculos: uel cochleas
decoctas uti ſuſpirioſis. Eaſdem exemptis teſtis tritiſq; tres ĩ uini cyathis bibi: ſequẽ-
ti die duas: tertia die unam ut ſtillicidia urinæ emendent. Teſtarum uero inanium
cinere ad calculos pellendos. Item hydri iecur bibi. Vel cinerem ſcorpionum aut pa-
ne ſumi. Vel ſiquis cum locuſta edit. Lapillos qui in gallinaceorum ueſica: aut ĩ pa-
lũbium uentriculo inueniantur conteri: & potioni inſpergi. Item membranam e uẽ-
triculo gallinacei aridam: uel ſi recens ſit toſtam. Fimum quoq; palumbinum ĩ faba
ſumi contra calculos & alias difficultates ueſicæ. Similiter plumarum cinerem palũ-
bium ferorũ ex aceto mulſo. Et inteſtinorũ ex iis cinerem cochlearibus tribus e nido
hirũdinum. Gryllum dilutum aqua calida. Oſſifragi uentrem arefactum. Turturis
fimum in mulſo decoctum: uel ipſius decoctæ ius. Turdos quoq; ediſſe cum baccis
myrti prodeſt urinæ. Cicadas toſtas in patellis. Millepedam oniſcon bibiſſe. Et in
ueſicæ doloribus decoctum agninorum pedum. Aluũ cit gallinaceorum decoctum
ius: & acria mollit. Cit & hirundinum fimum adiecto melle ſubditum. Sedis uitiis

de herinaceo medicinae

Vicesim 2

efficacissima sunt oesipum. Quidam adiiciunt pompholium & rosaceum. Canini capitis cinis senecta serpentis ex aceto si rhagades sint. Cinis fimi canini candidi cum rosaceo. Aiūtq; inuentum Aesculapii esse. Et eodē uerrucas efficacissime tolli. Murini fimi cinis. Adeps cygni. Adeps bouis. Procidentia alui. Succus cochlearum punctis euocatus irrita depellit. Attritis medetur cinis muris siluatici cum melle uel herinacei uel uespertilionis:& anserinus cum cerebro & alumine & oesipo. Fimum colūbinum cum melle. Condylomatis priuatim araneus dempto capite pedibusq; infricatus. Ne acria perurant:adeps anserinus cum cæra punica cærussa rosaceo. Adeps cygni. Hæc & hæmorrhoidas sanare dicūt. Ischiadicis cochleas crudas tritas cū uino amineo & pipere potu prodesse dicunt. Lacertam uiridem in cibo ablatis pedibus īteraneis capite. Sic et stellionem adiectis huic papaueris nigri obolis tribus. Ruptis conuulsis fel ouiū cum lacte mulierum. Verendorum formicationibus uerrucisq; medetur arietini pulmonis inassati sanies. Cæteris uitiis uellerum eius uel sordidorum cinis ex aqua. Seuum ex omento pecudis & præcipue a renibus ammixto cinere punicis ex sale. Lana succida ex aqua frigida. Carnes pecudis combustæ ex aqua. Mulæ ungularum cinis. Dentis caballini cōtusi farina inspersa. Testibus uero farina ex ossibus canini capitis sine carne tusis. Si decidat testiū alter:spumā cochlearum illitā remedio esse tradūt. Tetris ibi ulceribus & manātibus auxiliantur canini capitis recentis cineres. Cochleæ latæ pu[ta]æ cōtritæ ex aceto uel cinis eius. Mel ī quo apes sūt emortuæ cū resina. Cochleæ nudæ quas in africa gigni diximus tritæ cum thuris polline & ouorum albo. xxx. q; die resoluunt. Aliq pro thure bulbum āmiscent. Hydrocelicis stelliones mire [pro]desse traduntur capite pedibus interaneisq; demptis: reliquum corpus inassatum. In cibo id sæpius datur. Sicut ad urinæ incontinentiā. Caninum adipem cum alumine scisso fabæ magnitudine. Cochleas africanas cum sua carne & testa crematas poto cinere. Anserum trium linguas inassatas in cibo. Huius rei auctor est Anaxilaus. Panos apit seuum pecudū cum sale tosto. Murinū fimum ammixto thuris polline:& sandaraca imposita discutit. Lacertæ cinis: & ipsa diuisa imposita. Item multipeda contrita:āmixta resina terebīthina ex parte tertia. Quidam & sinopidem ammiscent. Cochleæ cōtusæ & per se cinis inaniū cochlearum cæræ mixtus discussoriam uim habet. Fimū columbarum per sese:uel cum farina hordeacea:aut auenacea illitum. Cantharides mixta calce panos scapelli uice auferunt. Inguinum tumorem cochleæ minutæ cum melle illitæ leniūt. Varices ne nascantur: lacertæ sanguine pueris crura ieiunis a ieiuno illinuntur. Podagras lenit oesipum cum lacte mulieris & cærussa. Fimum pecudū quod liquidum reddunt. Pulmones pecudum. Fel arietis cū seuo muris dissecti impositi. Sanguis mustelæ cum plantagine illitus & uiuæ combustæ cinis ex aceto & rosaceo si pēna illinat᷑. Vel si cæra & rosaceum ammisceatur fel caninum ita ne manu attingatur:sed penna illinatur. Fimum gallinarum uermium terrenorum cinis cum melle:ita ut tertio die soluātur. Alii ex aqua illinere malunt. Alii ipso aceto mensura cum mellis cyathis tribus pedibus āte rosaceo perunctis. Cochleæ latæ potæ tollere dicuntur pedum & articulorum dolores. Bibuntur autē binæ in uino tritæ. Eædem illinuntur cum helsines herbæ succo. Quidam ex aceto intriuisse contenti sunt sale. Quidam sale cum uipera crematis ī olla noua & sæpius sumptis aiunt podagra liberari. Vtile esse & adipe uiperino pedes perungi. Et de miluo affirmant:si inueterato tritoq; quātum tres digiti capiant:bibatur ex aqua. Aut si pedis sanguinem cū urtica uel pennis eorum cum primum nascentur:tritis cum urtica. Quin & fimus eorum articularibus doloribus illinitur. Itē cinis mustelæ aut cochlearum & cum amylo uel tragacantho. Incussos articulos aranei telæ commodissime curant. Sunt qui cinere earum uti malint sicut fimi columbini cinere:cū polēta & uino albo. Articulis luxatis præsentaneum est & seuum pecudis cum cinere & capillo mulierum. Pernionibus quoq; imponitur seuum pecudum cum alumine. Canini capitis cinis aut fimum

murinum. Quod ſi putrida ſint ulcera cæra ad cicatricem perducunt: uel gryllorum
crematorum fauilla ex oleo. Item muris ſiluatici cum melle. Vermium quoq; terre-
norum cum oleo uetere. Et cochleæ quæ nudæ inueniuntur. Vlcera omnia pedum
ſanat cinis earum quæ uiuæ combuſtæ ſint. Fimiq; gallinacei cinis. Exulcerationes
columbini fimi cinis ex oleo. Attritus etiā calciamentorū ueteris ſoleæ crematæ cinis.
Agninus pulmo et arietis ſanant. Dentis caballini contuſi farina priuatim ſubleuat.
Lacertæ uiridis ſanguis ſubtritus & hominum & iumentorum pedes ſublitus ſanat.
Clauos pedum urina muli mulæue cum luto ſuo illita. Fimum ouium. Iecur lacertæ
uiridis: uel ſanguiſ flocco impoſitus. Vermes terreni ex oleo. Stellionis caput cum ui-
ticis pari modo tritum ex oleo. Fimū colūbinum decoctum ex aceto. Verrucas uero
omnium generum urina canis recens cum ſuo luto illita. Fimi canini cinis cum cæra.
Fimum ouium. Sanguis recens murinus illitus: uel ipſe mus diuulſus. Herinacei fel.
Caput lacertæ uel ſanguis uel cinis totius. Membrana ſenectutis anguium. Fimum
gallinaceum cum oleo ac nitro. Canthandes cum uua taminia intritæ exedunt. Sed
ita eroſas aliis quæ ad perſananda ulcera monſtrauimus: curari oportet. Nūc autem
reuertemur ad ea: quæ totis corporibus medēda ſūt. Fel canis nigri maſculi amuletū
eſſe magi dicunt domus totius. Suffitæ eo purificatæue contra omnia mala medica-
menta. Item ſanguine canis reſperſis parietibus: genitaliq; eius ſub limine ianuæ de-
foſſo. Minus mirentur hæc qui ſciunt fœdiſſimum animal quantum magnificent
ricinum: quoniam uni nullus ſit exitus ſaginæ nec finis alia q̃ morte: diutius in fame
uiuēti. Septenis ita diebus duraſſe tradunt. At ī ſatietate paucioribus dehiſcere. Sūt
qui hunc ex aure ſiniſtra canis omnes dolores ſedare adalligatū. Fūditii eū ī augurio
uitalium habent. Nam ſi æger ei reſpondeat qui intulerit a pedibus ſtanti: interro-
gantiq; de morbo: ſpem uitæ certam eſſe. Moriturum nihil reſpondere. Adiiciunt: ut
euellatur ex aure leua canis cui non ſit alius q̃ niger color. Nigidius fugere tota die
canes conſpectum eius qui e ſue id animal euellerit ſcriptum reliquit. Rurſus magi
tradunt lymphatos ſanguinis talpæ aſperſura reſipiſcere. Eos uero qui a nocturnis
diis fauniſq; agitentur: draconis lingua & oculis & felle: inteſtiniſq; ī uino & oleo de-
coctis: ac ſub diuo noctu refrigeratis perūctos matutinis ueſptiniſq; liberari pfrictio-
nibus. Remedio eſſe tradit Nicander amphiſibenam ſerpētem mortuam adalligatā
uel pellem tantū eius. Quinimmo arbori quæ cædatur adalligata nō algere cædētes:
faciliuſq; ſuccidere. Itaq; ſola ſerpentium frigori ſe committit prima omniū pcedēs
& ante cuculi cantum. Aliud eſt cuculo miraculū: quo quis loco primum audiat alitē
illā: ſi dexter pes circunſcribatur: ac ueſtigiū id defodiatur: non gigni pulices ubicūq;
ſpargatur. Paralyſin cauentibus pinguia glyrium decoctorum & ſoricum utiliſſima
tradunt eſſe. Millepedas ūt in anginis diximus potas. Phthiſin ſentientibus lacertā
uiridem decoctam in uini ſextariis tribus ad cyathum unum ſingulis cochlearibus
ſumptis per dies: donec conualeſcant. Cochlearum cinerem potum in uino. Comiti-
alibus morbis oeſipum cū myrrhæ momento & uini cyathis duobus dilutum magni-
tudine nucis auellanæ a balneo potum. Teſticulos arietinos inueteratos tritoſq; di-
midio denarii pōdere in aqua uel lactis aſinini hemina. Interdicit̃ uini potus quinis
diebus ante & poſtea. Magnifice laudatur & ſanguis pecudum potus. Item fel cum
melle præcipue agninum. Catulus lactens ſumptus abſciſo capite pedibuſq; ex uino
& myrrha. Lyen mulæ potus in oxymelite cyathis tribus. Stellionis tranſmarini cinis
potus in aceto. Tunicula ſtellionis quam eodem modo ut anguis exuit pota. Quidā
& ipſum arundine exenteratum inueteratūq; bibendum dedere. Alii ī cibo in ligneis
uerubus inaſſatum. Operæ precium eſt quomodo præripiatur ſcire cum exuitur
mēbrana hyberna alias deuoranti eā. quoniā nullum animal fraudulentius inuideri
tradunt. Inde ſtellionum nomē aiunt: in maledictum tranſlatum. Obſeruāt cubile
eius æſtatibus. Eſt autē in locis hoſtiorum feneſtrarumq;: aut cameris ſepulchriſue.

Ibi uere incipiente fissis arundinibus textas opponunt casas:quarum angustiis etiam
gaudet:eo facilius exuens circundatū torporem. Sed eo derelicto nō potest remeare.
Nihil ei remedio in comitialibus morbis præfertur. Prodest & cerebrum mustelæ īue/
teratum potumq;:& iecur eius. Testiculi:uuluæq; aut uentriculus inueteratus cum
coriandro ut diximus:item cinis. Siluestris uero tota in cibo sumpta. Eadem omnia
prædicantur ex uipera. Lacerta uiridis cum condimentis quæ fastidium abstergant:
ablatis pedibus & capite. Cochlearum cinis addito semine lini & urticæ cum melle in/
unctos sanāt. Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis alligata ceruinis neruis.
Vel lapilli e uētre pullorum hirundinum sinistro lacerto annexi. Dicuntur.n.excluso
pullo lapillum dare. Quod si pullus iis detur incipienti in cibo:quem primū peperit:
cum quis primū tentatus sit:liberatur eo malo. Postea medetur hirundinum sāguis
cum thure:uel cor recēs deuoratum. Quin & e nido earū lapillus impositus recreare
dicitur cōfestim:& adalligatus perpetuo tueri. Prædicatur & iecur milui deuoratum
& senectus serpentium. Iecur uulturis tritum cum suo sanguine ter septenis diebus
potum. Cor pulli uulturini adalligatum. Sed & ipsum uulturem in cibo dari iubent:
& quidem satiatum humano cadauere. Quidā pectus ei bibendum censent:& ī cerri/
no calice. Aut testes gallinacei ex aqua & lacte antecedente quinq; dierum abstinentia
uini ob id inueteratos. Fuere & qui.xx.unam muscas ruffas:& quidem emortuas in
potu darent:infirmioribus pauciores. Morbo resistunt regio sordes aurium: aut mā/
marum pecudis denarii pondere cum myrrhæ momento & uini cyathis duobus. Ca/
nini capitis cinis in mulso. Multipeda in uini hemina. Vermes terren iin aceto mluso
cū myrrha. Gallina si sit luteis pedibus prius aqua purificatis:dein collutis uino quod
bibatur. Cerebrum perdicis:aut aquilæ in uini cyathis tribus. Cinis plumarum aut ī/
teraneorum palumbi sed in mulso ad cochlearia tria. Passerum cinis sarmentis cre/
matorum cochlearibus duobus in aqua mulsa. Auis Icterus uocatur a colore:quæ si
spectetur:sanari id malum tradunt:& auem mori. Hanc puto latine uocari galgulū.
Phreneticis prodesse uidetur pulmo pecudum calidus circa caput alligatus. Nam nō
modo muris cerebrum dari potui ex aqua:aut cinerem mustelæ:uerum etiam inuete/
ratas herinacei carnes quis possit furenti etiam si certa sit medicina? Bubonis quidem
oculorū cinerem inter ea quibus prodigiose uitam ludificātur:acceperim. Præcipueq;
febrium medicina placitis eorum renunciat. Nanq; & in.xii.signa digessere eam sole
transmeante:iterunq; luna:quod totum abdicandum paucis exemplaribus docebo.
Siquidem crematis tritisq; cum oleo perungi iubent ægros:cum geminos transit sol
cristis & auribus & unguibus gallinaceorum. Si luna rasis barbis eorum. Si uirginem
alteruter hordei granis. Si sagittarium uespertilionis alis. Si leonem luna tamaricis
fronde:& adiiciūt satiuæ. Si aquarū e buxi carbonibus tritis. Ex istis cōfessa aut certe
uerisimilia ponemus:sicut & lethargum olfactoriis excitari. Inter ea fortassis mustelæ
testiculis inueteratis:aut iocinere usto. Iis quoq; pulmonē pecudis calidū circa caput
adalligari putant utile. In quartanis medicinæ clinice prope modum nihil pollet.
Quamobrem plura eorum remedia ponemus. Primumq; eū quem adalligari iubent
puluerem in quo se accipiter uolutauerit lino rutilo in linteolo. Canis nigri dentem
longissimum. Pseudospecen uocant uespam:quæ singularis uolitat.hāc sinistra ma/
nu apprehensā subnectunt. Alii uero quam quis eo anno uiderit primam. Viperæ
caput abscisum in linteolo:uel cor uiuentis exemptum. Muris rostellū auriculasq;
summas roseo panno:ipsumq;.dimittunt. Lacertæ uiridis dextrum oculum effossū
mox cum capite suo deciso in pellicula caprina. Scarabeus qui pilulas uoluit. Prop/
ter hūc ægypti magna pars scarabeos inter numina colit curiosa Appionis interpreta/
tione qua colligit solis operum similitudinem huic animali esse ad excusandos gētis
suæ ritus. Sed & alium adalligant magi cui sunt cornicula reflexa sinistra manu col/
lectum. Tertium qui uocatur fullo albis guttis dissectum utriq; lacerto adalligant.

Cætera ſiniſtro. Cor anguinum ſiniſtra manu exemptũ uiuentibus. Scorpionis cau/
dæ quattuor articulos cum aculeo panno nigro:ita ut nec ſcorpionem dimiſſum nec
eum qui alligauerit:uideat æger triduo.poſt tertium circuitum id condat. Erucam in
linteolo ter lino circundant totidem modis ad ſingulos dicentes quare faciant:q me/
debuntur. Limacem in pelliculam uel quattuor limacum capita præciſa harundine.
Multipedam lana inuolutam. Vermiculos ex quibus tabani fiunt:anteq̄ pennas ger/
minẽt. Alios e ſpinoſis frutetis lanuginoſos. Quidã ex illis q̄ternos ĩcluſos iuglãdis
nucis putamine adalligant. Cochleaſq; quæ nudæ inueniuntur. Stellionem incluſũ
capſulis ſubiiciunt capiti:& ſub deceſſu febris emittunt. Deuorari autem iubent cor
mergi marini ſine ferro exemptũ:inueteratumq; cõteri:& in calida aqua bibi. Corda
hirundinum cum melle. Alii fimũ drachma una:in lactis caprini uel ouilli uel paſſo
cyathis tribus ante acceſſiones. Sunt qui totas cenſeant deuorandas. Aſpidis cutem
pondere ſexta parte denarii cum piperis pari modo parthorum gentes in remedium
quartanæ bibunt. Chryſippus philoſophus tradidit phryganion adalligatum reme/
dio eſſe quartanis. Quod eſſet animal nec ille deſcripſit:nec nos inuenimus qui no/
uiſſet. Demonſtrandum tamen fuit a tam graui auctore dictum:ſi cuiuſq̄ cura effi/
cacior eſſet ad inq̄rẽdum. Cornicis carnes eſſe:& nidum illinere in longiſſimis morbis
utiliſſimum putãt. Et in tertianis fiat poteſtas experiendi: quoniam miſeria ſpei de/
iecta:an ne aranei quem lycum uocant tela:ipſo ſpecu toto reſina cæraq; impoſita
utriſq; tẽporibus:& frõti ꝓdeſt. Aut ipſe calamo adalligatus:qualiter & aliis febribus
prodeſſe traditur. Item lacerta uiridis adalligata uiua in eo uaſe: quod capiat. Quo
genere & recidiuas frequẽter abigi affirmãt. Hydropicis oeſipum ex uino addita myr/
rha modice potui datur nucis auellanæ magnitudine. Aliq addunt & anſerinũ adipẽ
& oleum myrteum. Sordes ab uberibus ouium eundẽ effectum habent. Item carnes
inueteratæ herinacei ſumptæ. Vomitus quoq; canum illitus uentri: aquam trahere
promittitur. Igni ſacro medetur oeſipũ cum pompholonio & roſaceo. Ricini ſãguis.
Vermes terreni ex aceto illiti. Gryllus contritus in manibus. Quo genere præſtat:
ut qui id fecerit anteq̄ incipiat uitium:toto eo anno careat. Oportet autem eum ferro
cum terra cauernæ ſuæ tolli. Adeps anſeris. Viperæ caput aridum aſſeruatũ & com/
buſtum:dein ex aceto impoſitum. Senectus ſerpentium ex aqua illita a balneo cum
bitumine & ſeuo agnino. Carbunculus fimo columbino deletur per ſe illito:uel cum
lini ſemine ex aceto mulſo. Item apibus quæ in melle ſunt immortuæ impoſitis. Po/
lentaq; impoſita inſpſa. Si ĩ uerẽdis ſit:cæteriſq; ibi ulceribus occurrit e melle oeſipũ
cũ plũbi ſquamis. Item fimũ pecudũ incipiẽtibus carbunculis. Tubera et quæcunq;
emolliri opus ſit:efficaciſſime anſerino adipe curantur. Idem præſtat & gruũ adeps.
Furunculis mederi dicitur araneus ſi prius q̄ nominetur ſit impoſitus:& tertia die ſo/
lutus. Mus araneus pẽdens necatus ſic ut terrã nec poſtea attingat:ter circundatus
furunculo totiens expuentibus medente & cui medebitur. Ex gallinaceo fimo quod
eſt ruffũ:maxime recẽs illitũ ex aceto. Ventriculus ciconiæ decoctus. Muſcæ impari
numero ĩfricatæ digito medico. Sordes ex pecudum auriculis. Seuum ouium uetus
cum cinere e capillis mulierum. Seuum arietis cum cinere punicis & ſalis pari põdere.
Ambuſtis capitum canis cinis medetur. Item glirium cum oleo. Fimum ouium cum
cæra commixtum. Murium cinis & cochlearum. Eoq; ſic ut ne cicatrix quidem appa/
reat. Item adeps uiperinus. Fimi columbini cinis ex oleo illitus cyprino. Neruorum
nodis medetur capitis uiperini cinis ex oleo cyprino illitus. Terreni uermis cinis cum
melle illitus:etiam dolores tollit. Item amphiſbena mortua adalligata. Adeps uul/
turinus cum uentre arefactus contrituſq; cum adipe ſuillo inueterato. Cinis e capite
bubonis in mulſo potus cum lilii radice:ſi magis credimus. In contractione neruorũ
caro palumbina in cibis prodeſt:& ĩueterata. Herinacei ſpaſticis. Item muſtelæ cinis.
Serpentiũ ſenectus in pelle taurina adalligata ſpaſmos fieri prohibet. Opiſthotonicis

milui iecur aridum tribus obolis in aquæ mulſæ cyathis tribus potum. Rediuiuas &
quæ in digitis naſcuntur pterygia tollunt canini capitis cinis aut uulua decocta ī oleo
ſuper illito butyro ouillo cū melle. Itē folliculus cuiuſlibet animalis fellis. Vnguium
ſcabriciam cātharides cum pice tertio die ſolutæ:aut locuſtæ frictæ cum ſeuo hircino.
Pecudum ſeuum. Aliqui miſcent uiſcum & portulacam:uel æris florem. Ita ut tertio
die ſoluant. Sanguinem ſiſtit e naribus ſeuum ex omento pecudum illitum. Item
coagulum ex aqua maxime agninum ſubditum uel infuſum etiam ſi alia non ꝓſīt.
Adeps anſerinus cum butyro pari pondere paſtillis ingeſtus. Cinis cochlearum terre-
narum. Sed & ipſæ extractæ teſtis. E naribus fluentem ſanguinem ſiſtunt cochleæ
contritæ fronti illitæ. Aranei telæ ſuppoſitæ. Gallinacei cerebellum:uel ſāguinis pro-
fluuia a cerebro. Item colūbinus ſāguis:ob id ſeruatus concretuſq;. Si uero ex uulne-
re immodice fluat fimi caballini cum putaminibus ouorum cremati cinis impoſitus
mire ſiſtit. Et uulneribus medentur eſipum cū hordei cinere & erugine æquis ꝑtibus.
Ad carcinomata ac ſerpentia quoq; ualet. Erodit & ulcerū margines. Carneſq; quæ
excreſcunt:ad æqualitatem redigit. Explet quoq;:& ad cicatricem perducit. Magna
uis & in cinere pecudū fimi ad carcinomata addito nitro:aut cinere ex oſſibus fœminū
agninorum:maxime in iis ulceribus quæ cicatricem non trahunt. Magna & pulmo-
nibus præcipue arietum. Excreſcentes carnes in ulceribus ad æqualitatem efficaciſſime
reducūt. Fimo quoq; ipſo ouium ſub teſta calefacto & ſubacto tumor uulnerū ſedat᷑.
Fiſtulæ purgātur ſanāturq;. Itē epinyctides. Sūma uero uis in canini capitis cinere.
Excreſcentia omnia ſpodii uice erodit & ꝑſanat. Item murino fimo eroduntur. Itēq;
muſtelæ fimi cinere. Duricias etiā in alto ulcerum & carcinomata ꝑſequit᷑ multipeda
trita:admixta reſina terebinthina & ſinopide. Eademq; utiliſſima ſunt in iis ulceribus
quæ uermibus periclitātur. Quin & uermium ipſorum genera mirandos uſus habēt.
Coſſes qui in ligno naſcuntur:ſanant ulcera omnia. Nomas uero combuſti cū pari
pondere aniſi & ex oleo illiti. Vulnera recentia conglutinant terreni adeo:ut neruos
quoq; abſciſos illitis ſolidari infra ſeptimū diem Democritus ꝑſuaſerit. Itaq; ī melle
ſeruandos cenſet. Cinis eorum margines ulcerum duriores abſumit cum pice liquida
uel ſymbolo & melle. Quidam arefactis in ſole ad uulnera ex aceto utuntur:nec ſol-
uunt niſi biduo intermiſſo. Eadem ratio & terrenarum cochlearum eſt:quæ exempto
tuſæq; & impoſitæ:recentia uulnera cōglutinant:& nomas ſiſtunt quæ non adhærēt.
Herpes quoq; animal a græcis uocatur:quo præcipue ſanantur quæcunq; ſerpunt.
Cochleæ quoq; proſunt cum teſtis ſuis tuſæ cum myrrha quidem & thure etiā præci-
ſos neruos ſanare dicunt᷑. Draconū quoq; adeps ſiccatus in ſole magnopere prodeſt.
Item gallinacei cerebrum recentibus plagis ſale uiperino in cibo ſumpto. Tradunt &
ulcera tractabiliora fieri & ſanari celerius. Antonius muſa medicus cum incidiſſet ī-
ſanabilia ulcera:uiperas edendas dabat:miraq; celeritate ꝑſanabat. Tryxalidum cinis
margines ulcerum duros aufert cum melle. Item fimus columbinus cum arſenico &
melle ea quæ erodenda ſunt. Bubonis cerebro cū adipe anſerino mire uulnera dicūt᷑
glutinari quæ uocantur cacoethe. Cinis etiam fœminum arietis cum lacte muliebri
diligenter prius elutus linteolis ſanat. Vlula quoq; auis cocta in oleo cui liquato
miſcetur butyrum ouillum & mel:ad ulcera ſananda ualet. Vlcerum labra duriora
apes in melle mortuæ emolliunt. Et elephātiaſin ſāguis & cinis muſtelæ. Verberum
uulnera atq; uibices pellibus ouium recentibus impoſitis oblitterantur. Articulorum
fracturis cinis fœminum pecudis peculiariter medetur. Efficacius cum cæra. Idem
medicamentum fit ex maxillis ſimul uſtis:cornuq; ceruino & cæra mollita roſaceo.
Oſſibus fractis caninum cerebrum linteolo illito ſuperpoſitis lanis:quæ deinde ſub-
fundantur fere quattuordecim diebus ſolidat. Nec tardius cinis ſilueſtris muris cum
melle:aut cum uermium terrenorum cinere. Qui etiam oſſa extrahit. Cicatrices ad
colorem reducit pecudum pulmo præcipue ex ariete ſeuum ex nitro. Lacertæ uiridis

cinis. Vernatio anguium ex uino decocta. Fimum columbinum ex melle. Item uiti-
ligines albas ex uino. Ad uitiliginem & cantharides cum rutæ foliorum duabus pti-
bus in sole donec formicet cutis: tolerandæ sunt. Postea fouere : oleoq; perungere
necessarium:iterumq; illinere:idq; diebus pluribus facere cauētes exulceratioņē multā.
Ad easdem uitiligines & muscas illini iubent cum radice lappatoria. Gallinarū fimū
candidum seruatum in oleo uetere cornea pyxide. Vespertilionum sanguinem. Fel
herinacei ex aqua. Ad scabiem uero bubonis cerebrum cum afro nitro. Sed ante om-
nia sanguis caninus. Sedant pruritum cochleæ minutæ latæ contritæ illitæ. Harun-
dines & tela quæq; alia extrahēda sunt corpori:euocat mus dissectus impositus. Præ-
cipue uero lacerta dissecta:& uel caput eius tantum contusum cum sale impositum.
Cochleæ ex iis quæ gregatim folia sectantur contusæ impositæq; testis:& eæ quæ mā-
duntur exemptæ testis. Sed cum leporis coagulo efficacissimæ. Ossa anguium eūdē
cum coagulo cuiuscunq; quadrupedis intra tertium diem approbant effectum.

AD Muliebria mala medenda:& conceptus maturandos. Cap.iiii.

LAudant & cātharides tritæ cum farina hordeacea. Muliebribus malis mēbranæ
a ptu ouium proficiunt:sicut in capris rettulimus. Fimum quoq; pecudum
eosdem usus habet. Locustarum suffitu stranguriæ maxime mulierum iuuantur.
Gallinaceorum testes subinde si a conceptu edat mulier:mares in utero fieri dicunt.
Partus conceptos histricum cinis potus continet. Maturat caninum lac epotū. Euo-
cat membrana e canum secundis si terram non attigerit. Lumbos parturientium po-
tus lactis. Fimū murinū aqua pluuia dilutum mammas mulierum a ptu tumescētes
reficit. Cinis herinaceorum cum oleo punctarum custodit partus contra abortus. Fa-
cilius enituntur quæ fimū āserinū cū aquæ cyathis duobus sorbuere. Aut ex utriculo
mustelino per genitale effluentes aquas. Vermes terreni illiti in ceruices & scapulas
ne nerui doleant:præstant. Grauidis secundas pellunt in passo poti. Item per sese
impositi:mammarum suppurationes concoquunt & aperiunt. extrahuntq;: & ad ci-
catricem perducunt. Lac deuocant poti cum mulso. Inueniuntur & in gramine uer-
miculi:qui adalligati collo cōtinent partum. Detrahūtur autem sub partu:alias eniti
non patiuntur. Cauendum etiam ne in terra ponantur. Conceptus quoq; causa dāt
in potu quini aut septeni. Cochleæ in cibo sumptæ accelerant partum. Item cōceptū
impositæ cum croco. Eædē ex amylo & tragacantho illitæ profluuia sistunt. Prosunt
& purgationibus sumptæ in cibo & uuluam auersam corrigunt cum medulla ceruina
ita ut uni cochleæ denarii pōdus addatur & cypri. Inflationes quoq; uuluarū discu-
tiunt exemptæ testis:tritæq; cum rosaceo. Ad hoc astypaleicæ maxime eligunt. Alio
modo africanæ binæ cum fœnograeco quod tribus digitis capiatur: additis mellis co-
chlearibus quattuor. Illinunt aluo prius irino succo punctæ. Sunt & minutæ lōgæq;
candidæ cochleæ passim oberrantes. Eæ arefactæ ī sole tegulis:tusæq; ī farina miscēt
lomento æquis portionibus. Cādoremq; & liuorem corpori afferunt. Scabendi desi-
deria tollunt minutæ & latæ cum polenta. Viperam mulier prægnans si transcende-
rit:abortum faciet. Item amphisbenam mortuam duntaxat. Nam uiuam habētes ī
pyxide impune transeunt etiam si mortua sit. Atq; adseruata partus faciles præstat
uel mortua. Mirum si non adseruatā trāscenderit grauida: innoxiam fieri:si ptinus
transcendat adseruatam. Anguis inueterati suffitus menstrua adiuuant. Anguium
senectus adalligata lumbis faciliores partus facit: protinus a puerperio remouenda:
Dant & in uino bibendū cum thure. Aliter sumpta abortū facit. Baculus quo angui
rana excussa sit:parturientes adiuuat. Tryxalidum cinis illitus cū melle purgationes.
Item araneus q filum ducit ex alto:capi debet manu caua tritusq; admoueri. Quod
si redeuntem prehenderit:inhibebit idem purgationes. Lapis aetites in aquilæ reptus
nido custodit partus cōtra omnes abortuū insidias. Penna uulturina subiecta pedi-
bus adiuuat parturientes. Ouū corui grauidis cauendum constat: quoniā trāsgressus

Tricesimus

abortus aſperos facit. Fimum accipitris in mulſo potum uidetur fœcundas facere.
Vuluarum duritias & collectiones adeps anſerinus:aut cygni emollit. Mãmas a ptu
cuſtodit adeps anſeris cum roſaceo & araneo. Phryges & lycaones mãmis puerperio
uexatis inuenere otidum adipem utilem eſſe:& iis quæ uulua ſtrãgulentur.& blattas
illinunt. Ouorum perdicis putaminum cinis cadmiæ mixtus & ceræ ſtantes mãmas
ſeruat. Putãt & ter circũdatam ouo perdicis non inclinari. Et ſi ſorbeantur eadem:
fœcunditatem facere:lactis quoq; copiam. Cum anſerino adipe perunctis mammis:
dolores minuere. Molas uteri rumpere. Scabiem uuluarun ſedare ſi cum cimice trito
illinantur. Veſpertilionum ſanguis pſilothri uim habet:ſed malis puerorum illitus:
non ſatis proficit niſi erucæ uel cicutæ ſemen poſtea ĩducatur. Sic enim aut in totum
tolluntur pili:aut non excedũt lanuginem. Idem & cerebro eorũ profici putant. Eſt
autem duplex rubens utiq; et candidum. Aliqui ſanguinem & iecur eius ammiſcẽt.
Quidã in tribus heminis olei diſcoquunt uiperam exemptis oſſibus & pſilothri uice
utuntur:euulſis prius pilis:quos renaſci uolunt. Fel herinacei pſilothrum eſt utiq;
mixto cerebro ueſpertilionis & lacte caprino. Item per ſe cinis cum lacte.canis primi
ptus euulſis pilis quos renaſci nolunt:uel nondum natis perunctis partibus:alii non
ſurgũt. Idẽ euenire tradit̃ ſãguine ricini euulſi cani. Itẽ hirũdinino ſãguine uel felle.

Promiſcuæ medicinæ. Capitulum.v.

QVis formicarum ſupercilia denigrari cum muſcis tritis tradunt. Si uero oculi
nigri naſcentium placeant:ſoricem prægnanti edendum. Capilli ne caneſcãt:
uermium terrenorum cinere præſtari ammixto oleo. Infantibus qui lacte concreto
uexãtur:præſidium eſt agninũ coagulum ex aqua potum. Aut ſi uitium coagulato
lacte acciderit:diſcutit̃ coagulo ex aceto dato. Ad dentitionẽ cerebrũ pecoris utiliſſi-
mũ eſt. Oſſibus in canino fimo inuentis aduſtio ĩfantiũ quæ uocatur ſiriaſis adalli-
gatis emendatur. Ramices infantium lacertæ uirides admotæ dormientibus morſu
emendantur. Poſtea harundini adalligatæ:ſuſpenduntur in fumo. Traduntq; piter
cum ea expirante ſanari infantem. Cochlearum ſaliua illita infantium oculis: palpe-
bras corrigit:gignitq;. Ramicoſis cochlearum cinis cum thure ex oui albi ſucco illitus
p dies.xxx.medetur. Inueniuntur in corniculis cochlearum arenaceæ duriciæ.eæ den-
titionem facilem præſtant adalligatæ. Cochlearum inanium cinis admixtus ceræ pci-
dentium interaneorum partes extremas prohibet. Oportet autem cineri miſceri ſaniẽ
punctis emiſſam e cerebro uiperæ. Cerebrum uiperæ illigatum pelliculæ dentitiones
adiuuat. Ad idem ualent & grandiſſimi dentes ſerpentium. Fimum corui lana adal-
ligatum infãtium tuſſi medetur. Vix eſt ſerio complecti quædam non omittenda ta-
men:quia ſunt prodita. Ramici infantium lacerta mederi iubent. Marem hanc pre-
hendi. Id intelligi & q ſub cauda unam cauernam habeat. Id agendum ut p aurum
aut argentum aut oſtrum mordeat uitium. Tum in calice nouo illigatur : & in fumo
ponitur. Vrina infantiũ cohibetur muribus elixis in cibo datis. Scarabeorũ cornua
grandia denticulata adalligata in iis amuleti naturam optinent. Bouis capiti lapillũ
tradunt ineſſe:quẽ ab eo expui ſi necem timeat:inopinatis præciſo capite exemptum
adalligatumq; mire prodeſſe dentitioni. Item cerebrum eiuſdem ad eundem uſum
adalligari iubẽt. Et limacis lapillũ ſiue oſſiculũ quod inuenitur in dorſo. Magnifice
iuuat & ouis cerebrum gingiuis illitum. Sicut aures adeps anſerinus cum ocimi ſucco
impoſitus. Sũt uermiculi in ſpinoſis herbis aſperi lanuginoſi.hos adalligatos ptinus
mederi tradũt infantibus : ſiquid ex cibo hæreat. Somnos allicit oeſipũ cũ myrrhæ
momento in uini cyathis duobus dilutum:uel cum adipe anſerino & uino myrtite.
Auis cuculus leporina pelle adalligatus. Ardeolæ roſtrũ ĩ pelle aſinina frõti adalliga-
tum. Putant & p ſe roſtrum eiuſdem effectus eſſe uino collutum. E diuerſo ſomnũ
arcet ueſpertilionis caput aridum adalligatum. In urina uirili lacerta necata uenerem
eius qui fecerit:cohibet. Nã ĩter amatoria eſſe magi dicũt. Inhibet et fimum cochleæ

et columbinum cum oleo & uino potum. Pulmonis uulturini dexteræ ptes: uenerem cōcitant uiris adalligatæ gruis pelle. Item ſi lutea ex ouis qnq; columbarum admixta adipis ſuilli denarii pondere ex melle ſorbeantur. Paſſeres in cibo uel oua eorū. Gallinacei dexter teſtis arietina pelle adalligatus. Ibicum cineres cū adipe anſeris & irino perunctis ſi conceptus ſit: partus continere. Cōtra īhibere uenerem: pugnatoris galli teſticulis āſerino adipe illitis adalligatiſq; pelle arietina tradūt. Item cuiuſcunq; galli gallinacei ſi cum ſanguine gallinacei lecto ſubiiciantur. Cogūt cōcipere inuitas: ſetæ ex cauda mulæ ſi iunctis inter ſe colligentur in coitu. Qui in urinam canis ſuā īgeſſerit: dicitur ad uenerem pigrior fieri. Mirum & de ſtellionis cinere ſi uerum eſt in linamento inuolutum in ſiniſtra manu uenerem ſtimulare. Si transferatur in dextram: inhibere. Item ueſpertilionis ſanguinem collectum flocco ſuppoſitumq; capiti mulierum libidinem mouere: aut anſeris linguā in cibo uel potione ſūptam. Tyria uero mactato corpore pota. Et membrana ſenectutis anguium triduo inhibet. Ac ſerum exempto caſeo potum cum exiguo ſale. Caſeos ſi cerebrum muſtelæ coagulo addatū: negant corrumpi uetuſtate: aut a muribus attingi. Eiuſdemq; muſtelæ cinis ſi detur ī offa gallinaceis pullis & columbinis tutos eſſe a muſtelis. Iumentorum urinæ tormina ueſpertilione adalligato finiuntur. Vermicatio ter circunlato uerendis palumbo mirum dictu palumbus emiſſus moritur: iumentumq; liberatur confeſtim. Ebrioſis oua noctuæ per triduum data in uino: tedium eius adducunt. Ebrietatem arcet pecudum aſſus pulmo præſumptus. Hirundinis roſtri cinis cum myrrha tritus & in uino quod bibatur inſperſus: ſecuros præſtabit a temulentia. Inuenit hoc Horus aſſyriorum Rex. Præter hæc ſunt notabilia animalium ad hoc uolumen pertinentium. Gromphenam auem in ſardinia narrant grui ſimilem ignotam iam etiam ſardis: ut exiſtimo. In eadem prouincia eſt ophion ceruis tantum pilo ſimilis: nec alibi naſcens. Iidem auctores nominauere ſirulugum. Quod nec quale eſſet animal: nec ubi naſceretur tradiderunt. Fuiſſe quidem non dubito: cum & medicinæ ex eo ſit demōſtratæ. M. Cicero tradit animalia bituros uocari: qui uites in campania rodant.

DE Miraculis quarūndam beſtiarum. Cap. vi.

REliqua mirabilia ex iis quoq; dicemus. Non latrari a cane membranam ex ſecundis canis habentem: aut leporis fimum uel pilos tenentem. In culicum genere muliones non amplius q̄ uno die uiuere. Eoſq; qui arborarii pici roſtrum habeant & mella eximant ab apibus non attingi. Porcos ſequi eos a quibus cerebrū corui acceperint in offa. Puluerem in quo ſe mula uolutauerit corpori inſperſum mitigare ardores amoris. Sorices fugari: ſi unus caſtratus emittatur. Anguina pelle & ſale & farre cum ſerpillo contritis uno die: deiectiſq; cum uino in fauces boum uua matureſcente: toto anno eos ualere. Vel ſi hirundinum pulli tres tribus offis dentur. Puluere e ueſtigio anguium collecto: ſparſas apes in aluearia reuerti. Arietis dextro teſte præligato oues tantum gigni. Non laſſeſcere in ullo labore qui neruos ex alis & cruribus gruis habeant. Mulas non calcitrare cum uinum biberint. Vngulas tantum mularum repertas: neq; aliam ullam materiam quæ non perroderetur a ueneno ſtygis aquæ: cum id dādum Alexandro Magno Antipater mitteret memoria dignū eſt: magna Ariſtotelis infamia excogitatum. Nunc ad aquatilia reuertemur.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER. XXXI.

PROOEMIVM.

Incipit Tricesimus primus

Medicinæ ex aquatilibus: Aquarum mirabilia. Cap. i.

AQVATILIVM SEQVVNTVR IN MEdicina beneficia: opifice natura ne ĩ illis qdẽ cessãte et p̄ũdas fluctusq; ac reciprocos æstus amniũq; rapidos cursus ĩprobas exerẽte uires. Nusq̃ potẽtia maiore si uer̃ fateri uolumus. Quippe hoc elementũ cæteris omnibus imperat. Terras deuorant aquæ. Flammas necant. Scandunt in sublime: & cælũ quoq; sibi uendicant. Ac nubiũ obtentu uitalem spiritum strãgulãt. Quæ causa fulmĩa edidit: ipso secum discordante mundo. Quid esse mirabilius potest aqs ĩ cælo stantibus? At illæ ceu parũ sit in tãtam puenire altitudinẽ: rapiunt eo secum piscium examina. Sæpe etiam lapides subuehunt portantes aliena pondera. Eædem cadentes omnium terra nascentium causa fiunt: prorsus mirabili natura. Siquis uelit reputare ut fruges gignantur arbores fruticesq; uiuant in cælum migrare aquas animamq; etiam herbis uitalem inde deferre uicta confessione. omnis quoq; terræ uires aquarũ esse beneficii. Qua propter ante omnia ipsarum põtentiæ exempla ponemus. Cunctas enim quis mortalium enumerare queat?

DE Differentia aquarum medicinis: & obseruatioibus. cc. lxvi: Cap. ii.

EMicãt benigne passimq; in plurimis terris alibi frigidæ: alibi calidæ: alibi iũctæ sicut in trebellis aqtanica gente. Exin in pyreneis montibus tenui interuallo discernente. Alibi tepidæ gelidæq; auxilia morbor̃ conferentes. Et e cũctis animaliũ hominum tantum causa erumpentes. Augent numerum deorum numinibus uariis urbesq; condunt. sicut puteolos in campania: statielas in liguria: sestias in narbonẽsi ꝓuincia. Nusq̃ tamen largius q̃ in baiano sinu: nec pluribus auxiliãdi generibus: aliæ sulphuris: aliæ aluminis: aliæ salis: aliæ nitri: aliæ bituminis: nonnulla etiam acida salsaue mixtura. Vapore quoq; ipso aliquæ prosunt. tãtaq; est uis ut balneas calefaciãt: ac frigidam etiam in soliis feruere cogant: quæ in baiano posideanæ uocantur nomine accepto a Claudii Cæsaris liberto. Obsonia quoq; percoquũt. Vaporãt & in mari ipso quæ Licinii Crassi fuere. Mediosq; inter fluctus existit aliquid ualitudini salutare. Iã generatim neruis prosunt pedibusue: aut coxendicibus: aliæ luxatis: fractisue. Inaniũt aluos. sanant ulcera. capiti auribusq; priuatim medentur. Oculis uero ciceronianæ. Digna memoratu uilla est ab auerno lacu. puteolos tendentibus imposita littori: celebrata porticu ac nemore. Quã & uocabat. M. Cicero academiam ab exemplo athenarum: ibi compositis uoluminibus eisdem nominibus. In qua & monumentum sibi instaurauerat. Ceu uero non & in toto terrarum orbe fecisset. Huius in parte prima exiguo post obitum ipsius: Antistio Vetere possidente eruperunt fontes calidi pq̃salubres oculis celebrati carmine Laureæ Tullii qui fuit e libertis eius. Vt ꝓtinus noscatur etiam ministerium eius haustus ex illa maiestate: ponam enim ipsum carmen dignum ubiq; & non ibi tantum legi.

Quod tua romanæ uindex clarissime linguæ
Silua loco melius surgere iussa uiret.
Atq; academiæ celebratam nomine uillam
Nunc reparat cultu sub potiore Vetus.
Hic etiam apparent lymphæ non ante repertæ:
Languida quæ infuso lumina rore leuant.
Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
Hoc dedit: hac fontes cum patefecit ope.

michil aqua fortius

Vt quoniam totum legitur ſine fine per orbem:
Sint plures oculis quæ medeantur aquæ. In eadem campaniæ regione ſinueſſanæ aquæ ſterilitatem fœminarum & uirorũ ĩſaniam abolere produntur. In enaria ĩſula calculoſis mederi. Et quæ uocat᷑ acidula ab teano ſidicino quattuor milibus paſſuũ frigida. Item in ſtabiano quæ dimidia uocatur:& in uenafrano ex fonte acidulo. Idem contingit in uelino lacu potantibus. Item in ſyriæ fonte iuxta taurum montẽ. Auctor eſt. M. Varro. Et in phrygiæ gallo flumine Gallimachus. Sed ibi in potando neceſſarius modus:ne lymphatos agat. Quod in æthiopia accidere iis:qui e fonte rubro biberint Cteſias ſcribit. Iuxta romam albulæ aquæ uulneribus medent᷑. Prægelidæ eæ. Sed ſubcutilæ in ſabinis gelidiſſimæ ſuctu quodã corpora inuadunt:ut prope morſus uideri poſſit. aptiſſimæ ſtomacho:neruis:uniuerſo corpori. Theſpi eorum fons cõceptus mulieribus repræſentat. Item in arcadia flumen elatũ. cuſtodit autem partum. Linus fons in eadem arcadia abortus fieri non patit᷑. E diuerſo in pyrrhea flumen quod aphrodiſium uocatur: ſteriles facit. Lacus Amphion uitiligines tollit. Varro auctor eſt Ticium quẽdã prætura functũ marmorei ſigni faciẽ habuiſſe ꝓpter id uitiũ. Cidnus ciliciæ amnis podagricis medet᷑:ſicut apparet in epiſtola Caſſii parmenſis ad. M. Antoniũ. Contra aquaꝝ culpa in troezene:omniũ pedes uitia ſẽtiunt. Tungri ciuitas galliæ fõtem habet ĩſignẽ plurimis bullis ſtillãtem:ferruginei ſaporis quod ipſũ nõ niſi ĩ fine potus ĩtelligit᷑. Purgat hic corpora. Tertianas febres diſcutit: calculorũq; uitia. Eadẽ aqua igne admoto turbida fit. ad poſterum rubeſcit. Leucogei fontes inter puteolos & neapolim oculis & uulneribus medẽt᷑. Cicero ĩ admirandis poſuit reatinis tantũ paludibus ungulas iumentorum indurari. Eudicus ĩ heſtia eutiche fontes duos tradit eſſe:ceronẽ ex quo bibentes oues nigras fieri:mellẽ ex quo albas : ex utroq; autem uarias. Theophraſtus in thuriis catharin candorem facere: ſybarim nigritiam bobus ac pecoribus. Quin & homines ſentire differentiã eã. Nã qui ſybarin bibãt:nigriores eſſe:durioreſq; & criſpo capillo. Qui ex cathari:cãdidos: mollioreſq; ac porrecta coma. Item in macedonia quæ uelint ſibi candida naſci ad halialmonẽ ducere : quæ nigra aut fuſca ad axium. Idẽ omnia fuſca qbuſdã in locis tradit naſci:& fruges quoq;:ſicut in meſſapiis. At in leucis arcadiæ quodã fonte mures terreſtres bibere & conuerſari. Erythris aleos amnis pilos gignit in corporibus. In boetia ad Trophonium deum:iuxta flumẽ erynum duo ſũt fõtes:quorum alter memoriam:alter obliuionem affert: inde nominibus inuentis. In cilicia apud oppidum iuſgum riuus fluit unus:ex quo bibẽtium ſubtiliores ſẽſus fieri Varro tradit. In cea inſula fontẽ eſſe qui hebetes facit. Zame ĩ africa ex quo canoras uoces. Vinũ tedio uenire iis q ex clitorio lacu biberint. At Eudoxus & Theopompus ĩebriari fõtibus iis quos diximus aſſerũt. Mutianus ãdriæ fõte Liberi patris ſtatis diebus ſeptenis eiuſdẽ dei uinũ fluere. Si auferatur e cõſpectu tẽpli ſapore ĩ aquã trãſeunte. Polyclytus explere olei uicẽ iuxta ſolos ciliciæ fontem. Theophraſtus hoc idem fieri in æthiopia eiuſdẽ uirtutis fõte. Lycos in indiæ terris fõtẽ eſſe:cuius aqua lucernæ ardeãt. Idem ecbathanis traditur. Theopompus in ſcottis lacũ eſſe dicit:qui uulneribus medetur. Iuba ĩ troglodytis lacũ ĩſanũ malefica ui appellatum:ter die fieri amarũ ſalſumq;:ac deĩde dulcẽ:totiẽſq; etiã noctu ſcatẽtẽ albis ſerpẽtibus uicenũ cubitorũ. Idẽ in arabia quoq; fontẽ exilire tãta ui ut nullũ nõ põdus impactũ reſpuat. Theophraſtus marſyæ fontẽ in phrygia ad celenarũ oppidum ſaxa egerere. non ꝓcul ab eo duo ſũt fõtes cyllon & gyllon:ab effectu græcorum nominũ dicti. Cyzice fõs Cupidinis uocatur:ex quo potãtes amorẽ deponere Mutianus credit. Gannone eſt fõs calidus citra ſũmum feruorẽ q ĩ uinũ additus triduo calorẽ potionis cuſtodit in uaſis. Sunt & mattiaci in germania fõtes calidi trans rhenum:quorũ hauſtus triduo feruet. Circa margines uero pumicem faciũt aquæ. Quod ſiquid fide carere ex iis aliqua arbitratur: diſcat in nulla pte naturæ maiora eſſe miracula:quãq̃ ĩter uitia opis abunde multa rettulimus.

De fontib[us] fluminib[us] [illegible] mirabilia

Ctesias tradit ſiderĩ uocari ſtagnũ ĩ indis:ĩ quo nihil ĩnatet:ſed oĩa mergant̃. Celius apud nos ĩ auerno ait etiã folia ſubſidere. Varro aues quæ euolauerĩt emori. Cõtra ĩ africæ lacu apuſcidamo oĩa fluuitãt:nihil ĩmergit̃. Itẽ ĩ ſiciliæ fõte phinthia:ut Apion tradit. Et ĩ medorũ lacu puteoq; Saturni. Neptunni fõs limire trãſire ſolet in loca uicĩa portẽdẽs aliq̃d. Mirũ quoq; eſt ꝙ cũ piſcibus trãſit. Reſpõſa ab iis petunt ĩcolæ cibo:quẽ rapiũt ãnuẽtes. Si uero euẽtũ negẽt:caudis abigũt. Amnis olachas in bithynia Brietũ alluit.hoc eſt & tẽplo & deo nomen.cuius gurgite piuri necãt̃ parthi uelut flãma urente. In cãtabria fõtes tamarici ĩ augurio habent̃. Tres ſũt octonis pedibus diſtãtes.ĩ unũ alueũ coeũt uaſto amne.ſĩgulis ſiccãt̃ duodecies diebus aliq̃ndo uicies citra ſuſpitionẽ ullã aquæ:cũ ſit illis uicinus fõs ſĩe ĩtermiſſiõe largus. Dirũq; eſt nõ ꝓfluere eos aſpicere uolẽtibus:ſicut ꝓxime Lartio Licinio legato poſt præturã poſt ſeptem dies accidit. In iudæa riuus ſabbatis oĩbus ſiccat̃. E diuerſo miracula alia dira Cteſias ĩ armenia ſcribit eſſe fõtẽ:ex quo nigros piſces illico mortẽ afferre ĩ cibis. Quod & citra danubii exortũ audiui:donec ueniat̃ ad fõtẽ aluio appoſitũ: ubi finit̃ id genus piſciũ. Ideoq; ibi caput eius amnis ĩtelligit fama. Hoc idẽ & ĩ lydia ĩ ſtagno nymphaꝶ tradũt. In achaia ad pheneum aqua ꝓfluit e ſaxis ſtyx appellata:quæ illico necat ut diximus. Sed eſſe piſces ꝑuos ĩ ea tradit Theophraſtus letales & ipſos:quod nõ ĩ alio gñe mortiferoꝶ fõtiũ. Necare aquas Theopõpus & in thracia apud cychros dicit. Lycus ĩ leontinis tertio die ſi qſq̃ biberit. Varro ad ſoracten ſcripſit eſſe fõtẽ: cuius ſit latitudo quattuor pedũ:ſole oriente eũ exũdare feruẽti ſimilem:aueſq; quæ guſtauerĩt:iuxta mortuas iacere. Nãq; & hæc ĩſidioſa cõditio ꝙ quædã etiã blãdiunt̃ aſpectu:ut ad nonacrin arcadiæ. Oĩno eĩ nulla deterrent qualitate:ſed hanc putant nimio frigore eſſe noxiã: utpote cũ ꝓfluens ipſa lapideſcat. Aliter circa theſſalica tẽpe quoniã uiſus oĩbus terrori eſt. Tradũtq; etiã æs ac ferrũ erodi illa aqua. Profluit ut ĩdicauimus breui ſpatio.Mirũq; ſiliqua ſilueſtris ãplecti radicibus fõtẽ eũ dicit̃ ſẽp florẽs purpura. Et quædã ſui gñis herba ĩ labris fõtis uiret. In macedonia nõ ꝓcul ab Euripidis poetæ ſepulchro duo riui cõfluũt:alter ſaluberrimi potus:alter mortiferi. In perpẽrenis fõs eſt:ꝗ quãcũq; rigat lapideã facit terrã. Itẽ calidæ aquæ ĩ eubœa. Lebeonẽq; alluit riuus:ĩ quo ſaxa ĩ altitudĩem creſcũt. In eurimenis deiectæ coronæ in fõtẽ lapides fiũt. In coloſſis flumẽ eſt:ĩ quo lateres coniecti lapides extrahũt̃. In ſcyretico metallo arbores quæcũq; fluĩe alluũt̃ ſaxa fiũt cũ ramis. Diſtillãtes quoq; guttæ ĩ lapides dureſcũt. In ãtris coryciis nãmioze. In macedonia etiã pẽdẽtes ĩ ipſis cameris. At in corintho cum decidere in quibuſdam ſpeluncis utroq; modo columnas faciunt ut in phauſia cherſonneſi rhodo in antro magno etiam diſcolori aſpectu. Et hactenus contenti ſimus exemplis:

DE Qualitate aquarum:inſalubritate uel cõmoditate earum. Cap.iii.

QVæritur ĩter medicos cuius gñis aquæ ſit utiliſſĩæ. Stagnãtes pigraſq; merito damnãt:utiliores quæ ꝓfluũt exiſtimantes. Curſu.n. ꝑcurſuq; ipſo extenuari atq; ꝑficere. Eoq; miror ciſternaꝶ ab aliq̃bus maxĩe ꝓbari. Sed ii rationem afferunt quoniã leuiſſĩa ſit hymbriũ aqua:ut quæ ſubire potuerit ac pendere ĩ aere. Ideoq; et niues præferũt̃ nubibus: niuibuſq; etiã glacies uelut ad ĩfinitũ coacta ſubtilitate. Leuiora eĩ hæc eſſe:& glaciẽ multo leuiorẽ aqua. Horũ ſẽtẽtiã refellere ĩtereſt uitæ. In primis.n.leuitas illa deprehẽdi aliter q̃ ſẽſu uix poteſt:nullo pene momento põderis aquis ĩter ſe diſtãtibus. Nec leuitatis ĩ pluuia aqua argumẽtũ eſt ſubiſſe eã ĩ cælũ:cũ etiã lapides ſubire appareat:cadẽſq; ĩficiatur halitu terræ. Quo fit ut pluuiæ aquæ ſordiũ ĩeſſe plurimũ ſẽtiat̃. citiſſimeq; ideo calefiat aq̃ pluuia. Niuẽ q̃dẽ glaciẽq; ſubtiliſſimũ elemẽti eius uideri miror:appoſito grãdinũ argumẽto e q̃bus peſtilentiſſimũ potũ eſſe cõuenit. Nec uero pauci ĩter ipſos e cõtrario:ex gelu ac niuibus ĩſaluberrimos potus prædicãt:quoniã exactũ ſit ĩde:quod tenuiſſimũ fuerit. Minui certe liquorẽ omnẽ cõgelatione deprehẽdit̃:& rore nimio ſcabiẽ fieri. Pruina uredinẽ

ſſc

Liber

cognatis & niuis cauſis. Pluuias qdē aq̄s celerrīe putreſcere cōuenit:minimeq; dura-
re ī nauigatione. Epigenes autē aquā quæ ſepties putrefacta purgata ſit:phibet āpli-
us nō putreſcere. Nā ciſternas etiā medici cōfitētꝰ īutiles aluo duricias faciētes fauci-
buſq; etiā limi nō aliis īeſſe plus:aut aīaliū quæ āplius faciūt tediū cōfitendū habēt.
Nec ſtatī amniū utiliſſimas eſſe. ſicuti nec torrētiū ullius. lacuſq; plurimos ſalubres
maxīe. Quædā igitꝰ & huius gn̄is aptiſſiæ aliæ alibi. Parthoꝝ reges ex coaſpe & euleo
tātū bibūt. Eæ q̄uis ī lōgīq̄ comitātꝰ illos. Et hoꝝ placere potū nō qa ſit amnes appa-
ret:quoniā nec e tigri nec euphrate nec e multis aliis bibūt. Limus aquaꝝ uitiū ē:ſi
tamē idē amnis āguillis ſcateat:ſalubritatis īdiciū habetꝰ. Sicuti frigoris tineas ī fōte
gigni. Ante oīa damnātꝰ amaræ:& quæ ſcrobē ſtatī īplēt. quod euenit troezene. Nā
nitroſas atq; ſalmacidas & fæculētas ī deſertis rubrū mare petētes addita polēta utiles
ītra duas horas faciūt:ipſaq; ueſcūtꝰ polēta. Damnātꝰ ī primis fōtes q cenū faciunt:
quiq; malū colorē bibētibus referūt:& ſi uaſa ære īficiūt:aut ſi leguīa tarde pcoquūt.
Si liquatæ leniter terrā reliquūt:decoctæq; craſſis obducūt uaſa cruſtis. Eſt etiā nū
uitiū nō fetidæ mō ueꝝ oīno quicq̄ recipiētis iucūdū ſit illud licet gratūq;:& ut ſæpe
ad uicina lactis accedēs. Aquā ſalubrē aeri q̄ſimillimā eſſe oportet. Vnus ī toto orbe
traditꝰ fōs aquæ iucūdæ olētis ī meſopotamia cabille. Fabulæ rationē afferūt: quoniā
eo Iuno pfuſa ſit. De cætero aquaꝝ ſalubriū ſapor odorue nullus eſſe debet. Quidā
ſtatera iudicāt de ſalubritate:fruſtrāte diligētia:quādo perraꝝ ē ut leuior ſit aliq̄. Cer-
tior ſubtilitas īter pares meliorē eſſe quæ calefiat refrigeretꝰq; celerius. Quī exhauſtā
uaſis ne manus pēdeāt depoſitiſq; ī humū tepeſcere affirmāt. Ex quonā ergo genere
maxīe pbabilis cōtīgitꝰ Puteis nimirū ut in oppidis cōſtare uideo. Sed iis qbus exer-
citationis ratio crebro hauſtu cōtingit:& illa tenuitas colāte terra. Salubritati hæc ſa-
tis ſūt. Frigori & opacitas neceſſaria. Vtq; cælū uideāt ſuper omnia obſeruatio una.
Eadē & ad pēnitatē ptinet ut illa uado exiliat uena nō e lateribus. Nā ut tactu gelida
ſit:etiā arte cōtingit. Si etiā expreſſa in altū:aut e ſublimi deiecta uerberatu corripiat
aera. In natādo qdē ſpiritū cōtinētibus frigidior ſētitꝰ eadem. Neronis principis in-
uentū eſt decoquere aquā uitroq; demiſſā in niues refrigerare. ita uoluptas frigoris cō-
tingit ſine uitiis niuis. Omnē utiq; decoctā utiliorem eſſe cōuenit. Item calefactam
magis refrigerari ſubtiliſſimo inuento. Vitioſæ aquæ remediū eſt ſi decoquatꝰ ad di-
midias ptes. Aqua frigida iniecta ſiſtitꝰ ſāguis. Aeſtus in balneis arcetꝰ ſiqs ore teneat.
Quæ ſūt hauſtu frigidiſſimæ:nō pinde & tactu eſſe alternāte hoc bono multi fami-
liari exemplo colligūt. Clariſſima aquaꝝ omniū in toto orbe frigoris ſalubritatiſq;
palma præconio urbis martia eſt inter reliqua deū munera urbi tributa. Vocabatur
hæc quōdā aufeia. Fons autem ipſe piconia. Oritꝰ in ultimis mōtibus pelignoꝝ. Tran-
ſit marſos & fucinum lacū romam non dubie petens. Mox ſpecu merſa in tyburtina
ſe apit nouem milibus paſſuū fornicibus inſtructis p inductū. Primus eā in urbem
ducere auſpicatus eſt Ancus Martius unus e regibus. Poſtea. Q Martius rex in præ-
tura. Rurſuſq; reſtituit. M. Agrippa. Idem & uirginem adduxit ab octaui lapidis di-
uerticulo:duo milia paſſuū:præneſtina uia. Iuxta eſt herculaneus riuus:quem refu-
giens uirginis nomen optinuit. Hoꝝ amniū compatione differentia ſupradicta de-
prehenditꝰ cū quātū uirgo tactu præſtat:tātum præſtet martia hauſtu. Quāq̄ utri-
uſq; iāpridem urbi periit uoluptas ambitione auariciaq; in uillas ac ſuburbana de-
coquentibus publicā ſalutem. Nō abre ſit quærendi aq̄s iunxiſſe rōem. Repiuntur
in cōuallibus maxime:& quodā cōuexitatis cardine aut montium radicibus. Multi
ſeptentrionales ubiq; ptes aquoſas exiſtimauere. q̄ in re uarietatem naturæ apuiſſe
cōueniet. In hyrcanis mōtibus a meridiāo latere nō pluit:ideo ſiluigeri ab aqlōis tan-
tum pte ſunt. At olympus oſſa pnaſus appenninus alpes undiq; ueſtiuntꝰ: amni-
buſq; pfunduntꝰ. Aliq ab auſtro ſicut in creta albi mōtes. Nihil ergo in iis perpetuæ
obſeruationis indicabitur. Aquaꝝ ſunt notæ iuncus aut harundo:aut herba de qua

dictum eſt. Multumq; alicui loco pectore incubāſ rana. Salix enim erratica & alnus
aut uitex aut hedera ſpōte ꝓueniunt & corriuatiōe aquæ pluuiæ in locum humilio-
rem e ſupioribus defluentis augurio fallaci. Certior multo nebuloſa exhalatio ē ante
ortū ſolis lōgius ītuētibus. Quod ex edito qdā ſpeculāť ꝓni terrā mēto attīgēte. Eſt
& peculiaris æſtimatio peritis tātū nota: quā feruētiſſimo æſtu ſequūtur dieiq; horis
ardētiſſimis: qualis ex quoq; loco repcuſſus ſplēdeat. Nā ſi terra ſitiēte humidior eſt
ille: īdubitata ſpes ꝓmittiť. Sed tāta ītētione oculoꝝ opus eſt ut īdoleſcāt. Quod fu-
gientes ad alia expimēta decurrūt loco ī altitudinē pedū quīq; defoſſo. Olliſq; e figu-
lino ope crudis: aut pūcta pelui ærea coopto lucernaq; ardente cōcamerata frōdibus:
dein terra. Si figulinū humidū ruptūue: aut ſi ī ære ſudor: uel lucerna ſine defectu olei
reſtīcta: aut etiā uellus lanæ madidū repiať: nō dubie ꝓmittūt aquas. Quidā & igne
prius excolūt locū: tāto efficaciore uaſoꝝ argumēto. Terra uero ipſa ꝓmittit cādicā-
tibus maculis: aut tota glauci coloris. In nigra enī ſcaturigīes nō fere ſūt pennes. Fi-
gularis creta ſēp adimit ſpes. Nec āplius puteū fodiūt coria terræ obſeruātes: ut a ni-
gra deſcēdat ordo ſupradictus. Aqua ſēp dulcis in argilloſa terra. Frigidior in tofo.
Nāq; & hic ꝓbať. Dulces enī leueſq; facit: & colādo cōtinet ſordes. Sabulū exiles li-
moſaſq; ꝓmittit. Glarea īcertas uenas ſed boni ſaporis. Sabulū maſculinū & harēa
carbunculoſa certas ſtabileſq; & ſalubres. Rubra ſaxa optimas ſpeiq; certiſſimæ. Ra-
dices mōtiū ſaxoſæ: & ſilex: hoc āplius rigētes. Oportet autē fodiētibus humidiores
aſſidue reſpōdere glebas: faciliuſq; ferramēta deſcēdere. Depreſſis puteis ſulphurata
uel aluminoſa occurrētia putearios necāt. Expimētū huius periculi eſt demiſſa ardēs
lucerna ſi extīguať. Tūc ſecūdū puteū dextra ac ſiniſtra fodiūť æſtuaria quæ grauio-
rem illum halitū recipiant. Fit & ſine his uitiis altitudine ipſa grauior aer: quā emen-
dant aſſiduo linteorum iactatu euentilando donicū ad aquam uentum eſt. Sine ha-
rena tofus ſurgit: ne uenæ obſtruātur. Quædā aquæ uere ſtatim incipiente frigidiores
ſunt: quaꝝ nō ī altum origo eſt: hybernis enī cōſtant hymbribus. Quædā canis ortu
ſicut in macedonia apparet. Vtrunq; ante oppidum pellam. Incipientē enim æſtate
frigida eſt paluſtris. dein maximo æſtu in excelſioribus oppidi riget. Hoc & in chio
euenit ſimili ratione portus & oppidi. Athenis & neachronos nimboſa æſtate frigidi-
or eſt. deinde maxīo æſtu q̄ puteus ī Iouis horto at ille ſiccitatibus riget.

Aquarū ſubito naſcentium: aut deſinentium. Cap. iiii.

MAxime autē putei circa arcturum. Nam ipſa æſtate deficiunt. omneſq; quatri-
duo eo ſubſidunt. Iam uero multi hyeme tota ut circa olympum uere primū
aquis redeūtibus. In ſicilia quidem circa meſſanam & mylas hyeme in totū īareſcūt
fontes. Aeſtate exundant. amnemq; faciunt: Appolloniæ in ponto fons iuxta mare
æſtate tantū ſuperfluit: & maxime canis ortu: parcius ſi frigidior ſit æſtas. Quædam
terræ hymbribus ſicciores fiunt: uelut in narmenſi agro: quod admirādis ſuis īſeruit
M. Cicero: ſiccitate lutū fieri ꝓdēs: hymbre autē puluerē. Omnis aqua hyeme dulcior
eſt. Aeſtate autem minus. Autūno minime. Minuſq; per ſiccitates. Neq; æqualis
amnium plerunq; guſtus eſt: magna aluei differentia. Quippe tales ſūt aquæ qualis
terra per quam fluūt. qualeſq; herbarum quas lauant ſucci. Ergo iidem amnes parte
aliqua reperiuntur inſalubres. Mutant ſaporem & influentes riui ut boryſthenem:
uictiq; diluūtur. Aliqui uero & hymbre mutantur. Ter accidit in boſphoro: ut ſalſi
deciderēt: necarētq; frumēta. Totiēs & nili rigua pluuiæ amara fecere: magna peſti-
lentia ægypti. Naſcūtur fontes deciſis plerunq; ſiluis: quos arborū alimenta cōſume-
bant. Sicut in hemo obſidente gallos Caſſandro: cum ualli gratia ſiluas cecidiſſent.
Plerunq; uero damnoſi torrentes corriuantur detracta collibus ſilua cōtinere nymbos
ac digerere cōſueta. Et coli moueriq; terram callumq; ſummæ cutis ſolui aquarum ī-
tereſt. Proditur certe in creta expugnato oppido: quod uocabatur arcadia: ceſſaſſe
fontes amneſq; qui in eo ſitu multi erant. Rurſus condito poſt ſex annos emerſiſſe

uti quæq; cœpiſſent partes coli.

Obſeruatio hiſtorica. Cap.v.

TErræ quoq; motus profundunt ſorbentq; aquas ſicut circa pheneum arcadiæ
quīquies accidiſſe conſtat. Sicut & in corico mōte amnis erupit: poſteaq̄ cœp-
tus eſt coli. Illa mutatio mirabilis: nulla euidente cauſa apparet: ſicut in magneſia
calidas factas frigidas alias non mutato ſapore. Et in caria ubi Neptumni templum
eſt amnis qui fuerat ante dulcis mutatus in ſalem. Eſt & illa miraculi plena arethu-
ſam ſyracuſis fimum redolere propter olympia: uerīq; ſimile: quoniam alpheus in ea
inſula ſub ima maria permeet. Rhodiorū fons in cherronneſo nono anno purgamē-
ta egerit. Mutantur & colores aquarū: ſicut babyloniæ lacus æſtate rubras habet die-
bus undecim. Et boryſthenes æſtatis temporibus cæruleus fertur: quāq̄ omniū aqua-
rum tenuiſſimus. Ideoq; innatans hypani. In quo & illud mirabile. Auſtris flātibus
ſuperiorem hypanin fieri. Sed tenuitatis argumentū & aliud eſt: quod nullū halitū
non modo nebulam emittit. Qui uolunt diligentes circa hoc uideri: dicunt aquas
grauiores poſt brumam fieri.

Ratio aquæ ducendæ: & quomodo medicatis utendum: & quid proſit nauigatio:
& medicinæ aquæ marinæ. Capitulum.v.

CAeterum a fonte duci fictilibus tubis: utiliſſimum eſt: craſſitudine binum di-
gitorum: commiſſuris pyxcidatis ita ut ſuperior intret calce uiua ex oleo leui-
gatis. Libramentum aquæ in centenos pedes ſurſum elici: minimum erit ſi uno cu-
niculo ueniet in binos actus: laminæ eſſe debebunt: per quas ſurgere in ſublime opus
fuerit: e plumbo. ſubit altitudinē exortus ſui: ut ſi longiore tractu ueniat ſubeat cre-
bra: deſcendatq; libramenta ne pereant. Fiſtulas denum pedum longitudinis eſſe: le-
gitimum eſt. Et ſi quinariæ erunt: ſexagena pondo pendere. Si octonariæ centena. Si
denariæ cētena uicena. Ac deinde ad has portiones. Denaria appellatur: cuius laminæ
latitudo anteq̄ curuetur digitorum decem eſt. dimidioq; eius quinaria. In omni an-
fractu enim collis quinariam fieri: ubi dometur impetus: neceſſarium eſt. Itē caſtella
prout res exiget. Homerum calidorum fontium mentionem non feciſſe demiror: cū
alioquī lauari calida frequēter indiceret. uidelicet quia medicina tunc non erat hæc:
quæ nunc aquarum perfugio utitur. Eſt autem utilis ſulphurata neruis. Aluminata
paralyticis: aut ſimili morbo ſolutis. Bituminata aut nitroſa qualis cutilia utilis eſt
bibendo: atq; purgationibus. Pleriq; in gloria ducunt: plurimis horis perpeti calorē
earum: quod eſt inimiciſſimū. Nanq; paulo diutius q̄ balneis uti oportet. ac poſtea
frigida dulci nec ſine oleo diſcedentibus: quod uulgus alienū arbitratur: idcirco non
alibi corporibus magis obnoxiis. Quippe & uaſtitate odoris capita replētur: & frigo-
re infeſtantur ſudantia: reliqua corporū pte merſa. Similis error quo quidam pluriō
potu gloriātur. Vidiq; iam turgidos bibendo: in tantum ut annuli integerentur cute:
cum reddi non poſſet hauſta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri conuenit ſine cre-
bro ſalis guſtu. Vtuntur & ceno fontium ipſorū utiliter: ſed ita ſi in litum ſole ina-
reſcat. Nec uero omnes quæ ſint calidæ: medicatas eſſe credendū: ſicut in ſegeſta ſi-
ciliæ: lariſſa: troade: magneſia: melo: lipara. Nec decolor ſpecies æris argētiue: ut mul-
ti exiſtimauere: medicaminū argumentū eſt. quando nihil eorū in patauinis fōtibus
ne odoris quidem differentia aliqua deprehenditur. Medendi modus idem & in ma-
rinis erit: quæ calefiunt ad neruorū dolores ferruminata & fracturas oſſaq; contuſa.
Itē ad corpora ſiccāda. Qua de cauſa & frigido mari utūtur. Præterea eſt alius uſus
multiplex. Principalis uero nauigandi pthiſi affectis ut diximus: aut ſanguinē ege-
rentibus: ſicut proxime Anneū Gallionem feciſſe poſt conſulatū meminimus. Neq;
enim ægyptus propter ſe petitur: ſed propter longinquitatem nauigandi. Quin &
uomitiones ipſæ inſtabili uolutatione commotæ pluribus morbis capitis oculorum
pectoris medentur. Omnibuſq; propter quæ helleborum bibitur. Aquā uero maris

per sese efficaciorē discutiendis tumoribus putant medici: si illa decoquatur hordeacea farina ad parotidas. emplastris etiā maxime albis & malagmatis miscent. Prodest & infusa cerebro ictu. Bibitur quoq; quis non sine iniuria stomachi ad purgāda corpora bilemq; atram: aut sanguinem concretum reddendum alterutra pte. Quidam & in quartanis dedere eam bibendā. Et in tenasmis articularibusq; morbis adseruatam: & in hoc uetustate uirus deponentem. Aliqui decoctam: omnes ex alto haustā nullaq; dulciū mixtura corruptam. Inquo usu præcedere uomitum uolunt. Tunc quoq; acetum aut uinum aqua miscent. Qui puram dedere raphanos supermandi ex mulso aceto iubent: ut ad uomitiones reuocent. Clysteribus quoq; marinam infūdunt tepefactam. Testiū quidē tumori fouendo: non aliud præferunt. Item pnionū uitio ante ulcera. Simili modo pruritibus psoris & lichenū curationi. Lendes quoq; & tetra capitis animalia hac curantur. Et liuentia reducit eadē ad colorem. In quibus curationibus post marinam aceto calido fouere: plurimum prodest. Quin & ad ictus uenenatos salutaris intelligitur: ut phalangiorum & scorpionum & phthiade aspide respersis. Calida autem in iis assumitur. Suffitur eadem cū aceto capitis doloribus. Tormina quoq; & choleram calida infusa clysteribus sedāt. Difficilius perfrigescūt marina calefacta. Mammas rigētes præcordia: maciemq; corporis piscinæ maris corrigunt. Aurium dolores capitis grauitates cum aceto feruentium uapor. Rubiginem ferro marinæ celerrime exterunt. Pecorum quoq; scabiem sanant: lanasq; emolliunt. Nec ignoro hæc mediterraneis superuacanea uideri posse. Verū & hæc cura præuidit inuenta ratione qua sibi quisq; aquam maris faceret. Illud in ea ratione mirum: si plusq̄ sextarius salis cum quattuor aquæ sextariis mergatur: uinci aquam saleq; nō liquari. Cætero sextarius salis cum quattuor aquæ sextariis salsissimi maris uim & naturam implet. Moderatissimum autem putant supradictam aquæ mensurā octonis cyathis salis temperari: quoniam ita & neruos calefaciat: & corpus non exasperet. Inueteratur quod uocatur thalassomeli æquis portionibus maris: mellis: hymbris ex alto. & ad hunc usum aduehunt: fictiliq; uase & picato condunt. Prodest ad purgationes maxime sine stomachi uexatione & sapore grato & odore. Hydromeli quoq; ex hymbre puro cum melle tēperabatur quōdā quod daretur appetentibus uinū ægris: ueluti innocētiore potu. Damnatum iā multis annis iisdē uitiis quibus uinum: nec iisdē utilitatibus. Quia sæpe nauigātes defectu aquæ dulcis laborāt: hæc quoq; subsidia demōstrabimus. Expansa circa nauim uellera madescunt accepto halitu maris quibus humor dulcis exprimitur. Item demissæ reticulis in mari cōcauæ e cæra pilæ. uel uasa inania obturata dulcem intra se colligunt humorem. Nam in terra marina aqua argilla percolata: dulcescit. Luxata hominum corpora & quadrupedum natando in cuiuslibet genis aquā: facillime in artus redeunt. Est & ī metu pegrinātiū: ut tentent ualitudinē aquæ ignotæ. Hæc cauēt a balneis egressi statī frigidā suspectā hauriendo. Muscus qui in aqua fuerit podagris illitus prodest. Item oleo ammixto talorū dolori tumoriq;. Spumaq; aquæ affrictu uerrucas tollit. Nec non harena litorū maris: præcipue tenuis & solibus candens: in medicina est siccandis corporibus cooptis hydropicorū aut rheumatismos sētiētiū. Et hactenus de aquis. Nūc & de aquatilibus. Ordiemur autē ut ī reliqs a pricipalibus eorū: quæ sūt sal & spōgia.

DE Generibus salis: & cōfecturis: et medicinis: et obseruationibus. Cap. vii.

SAl omnis aut fit: aut gignitur. Vtrunq; pluribus modis: sed causa gemina: coacto humore uel siccato. Siccatur in lacu tarentino æstiuis solibus. totumq; stagnum ī salē abit: modicū alioquī altitudine genua nō excedens. Item in sicilia in lacu qui cocāicus uocatur: et alio iuxta gelam. Horū extremitates tantum iarescunt: sicut in phrygia cappadocia. Aspendi: ubi largius coquitur et usq; ad mediū lacum. Aliud etiam in eo mirabile: q̄ tātundem noctu subuenit: quātū die auferas. Omnis est alius sal minutus: atq; non gleba est. Aliud genus ex aquis maris sponte gignitur

Sal oīs aut fit aut gignitur

ſpuma ĩ extremis littoribus ac ſcopulis relicta. Hæc enim omnis rore denſatur. Et eſt
acrior quæ in ſcopulis inuenitur. Sunt etiam num naturales differentiæ tres. Nanq;
in bactris duo lacus uaſti:alter ad ſcythas uerſus:alter ad darios ſale æſtuant. Sicut
ad ſtytium in cypro & circa memphin extrahunt lacu.dein ſole ſiccant. Sed & ſũma
fluminum denſantur in ſale:amne reliquo ueluti ſub gelu fluente:ut apud caſpias
portas quæ ſalis flumina appellantur. Item circa mardos & armenios. Præterea apud
bactros amnis ochus et xerxes ex appoſitis montibus deferunt ſalis ramenta. Sũt et
in africa lacus & quidẽ turbidi ſalem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes ſicut
pegaſei. Et hactenus habent ſe genera ex aquis ſponte prouenientia. Sũt & montes
natiui ſalis:ut in indis oromenus:in quo lapidicinarum modo cæditur renaſcens.ma-
iuſq; regum uectigal ex eo eſt:q̃ ex auro atq; margaritis. Effoditur & e terra ut palã ẽ
humore denſato in cappadocia. Ibi quidem cæditur ſpecularium lapidum modo.
Pondus magnum glebis:quas micas uulgus appellat. Carrhis arabiæ oppido muros
domoſq; maſſis ſalis faciunt:aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta peluſium Ptole-
mæus rex cum caſtra faceret:quo exemplo poſtea inter ægyptũ & arabiã etiam ſqua-
lentibus locis cœptus eſt inueniri detractis arenis. Qualiter & per africæ ſitientia uſq;
ad Hammonis oraculum. Iis quidem creſcens cum luna noctibus. Nam cyrenaici
tractus nobilitantur hammoniaco & ipſo quia ſub arenis inueniatur:appellato. Si-
milis eſt colore alumini:quod ſchiſton uocant:lõgis glebis:neq; perlucidis : ingratus.
ſapore : ſed medicinæ utilis. Probatur q̃maxime perſpicuus rectis ſciſſuris ĩſigne. de
quo proditur:ꝙ leuiſſimus intra ſpecus ſuos in lucem uniuerſam prolatus:uix credi-
bili pondere ingraueſcat. Sed cauſa euidens cuniculorũ ſpiritu madido ſic adiuuãte
moliẽtes ut adiuuent aquæ. Adulteratur ſiculo quẽ cocanicũ appellauimus; necnon
&cyprio mire ſimili. In hiſpania quoq; citeriore e gelaeſte cæditur glebis pene trãſlu-
centibus. Cui iam pridem palma a pleriſq; medicis inter omnia ſalis genera ꝑhibet̃.
Omnis locus in quo reperitur ſal:ſterilis eſt.nihilq; gignit:& in totum ſpõte naſcẽs.
Inter hæc ſunt factitii uaria genera. Vulgaris plurimuſq; in ſalinis mari adfuſo:non
ſine aquæ dulcis riguis : ſed hymbre maxime iuuante:ac ſuper omnia ſole multo:
non aliter inareſcens. Africa circa uticam conſtruit aceruos ſalis ad collium ſpeciem;
Qui uero ſole lunaq; induruere:nullo humore liqueſcunt: uixq; etiã ferro cædunt̃.
Fit tamen & in creta ſine riguis in ſalinas mare infundentibus. Et circa ægyptũ ipſo
mari influente in ſolum ut credo nilo ſuccoſum. Fit & e puteis in ſalinas ingeſtis.
Prima denſatio babyloniæ in bitumen liquidum cogitur oleo ſimile:quo & ĩ lucer-
nis utuntur. Detracto ſubeſt ſal. Et in cappadociæ puteis ac fonte quem in ſalinas
ingerunt. In chaonia excoquunt aquam ex fonte:refrigerandoq; ſalem faciunt ĩertẽ
nec cãdidum. Galliæ germaniæq; ardẽtibus lignis aquã ſalſam infũdunt. Hiſpaniæ
quadam ſui parte puteis hauriunt muriam appellantes. Et illi quidem etiã lignum
referre arbitrãtur. Quercus optima ut quæ ꝑ ſe cinere ſincero uim ſalis reddat. Alibi
corylus laudatur. Ita infuſo liquore ſalſo. Carbo etiam in ſalem uertitur. Quicunq;
ligno conficitur ſal niger eſt. Apud Theophraſtum inuenio imbros harundinis &
iunci cinerem decoquere aqua ſolitos:donec exiguum ſupereſſet humoris. Quin & e
muria ſalſamentorum recoquitur.iterũq; conſumpto liquore ad naturam ſuã redit
uulgo heminis iucundiſſimis. Marinorum maxime laudatur cyprius a ſalamine. At
e ſtagnis tarentinis. Ac e riguis qui tateus uocatur. Hi duo oculis utiles. A cappado-
cia uero qui in laterculis affertur:cutis nitorem dicitur facere. Magis tamen extendit
is quem ſtytium appellauimus. Itaq; a partu uentrem eo cum melanthio illinunt.
Salſiſſimus ſal qui ſicciſſimus. Suauiſſimus omnium tarẽtinus atq; cãdidiſſimus.
Et de cætero fragilis qui maxime candidus. Pluuia dulceſcit omnis. Suauiorẽ tamẽ
rores faciunt. Sed copioſum aquilonis flatus. Auſtro non naſcitur. Flos uero ſalis
non fit niſi aquilonibus. In igni nec crepitat nec exilit tragaſeus. neq; acanthius ab

oppido appellatus. Nec ullius ſpuma aut ramentum aut tenuis. Agrigentinus igni-
um patiens:ex aqua exilit. Sunt et colorum differentiæ. Rubeus memphi. Ruffus ē
circa oxum. Centuripis purpureus. Circa gelam in eadem ſicilia tanti ſplendoris: uti
imaginem recipiat. In cappadocia croceus effoditur tranſlucidus et odoratiſſimus.
Ad medicinæ uſus antiqui tarentinum maxime laudabant. Ab hoc uero quæcunq; e
marinis ex genere eo:præcipue ſpumeū. Iumentorū uero et boum oculis trageſeum
et beticum. Ad obſonium et cibum utilior quiſquis facile liqueſcit. Item humidior.
minorem enim amaritudinem habēt: ut atticus et euboicus. Seruandis carnibus ap-
tior acer & ſiccus ut megaricus. Conditur etiam odoribus additis:et pulmentarii uicē
implet excitans auiditatem inuitanſq; in omnibus cibis:ita ut ſit peculiaris ex eo ī-
tellectus inter innumera condimenta. Ita eſt in mandendo quæſitus garo. Quin et
pecudes armentaq; et iumenta ſale maxime ſollicitantur ad paſtum:multum largi-
ores lacte:multoq; gratiore etiam in caſeo dote. Ergo hercule uita humanior ſine ſale
nequit degere.adeoq; neceſſarium elementum eſt: ut trāſierit intellectus ad uolup-
tatem. Animi quoq; ſammia ſales appellantur.omniſq; uitæ lepos & ſumma hilari-
tatis laborūq; requies non alio magis uocabulo cōſtat. Honoribus etiam militiæq; ī-
terponitur ſalariis inde dictis:magna apud antiquos auctoritate:ſicut apparet ex no-
mine ſalariæ uiæ:quoniam illa ſal in ſabinos portari conſuerat. Ancus Martius rex
ſalis modia ſex milia in congiario dedit populis.& ſalinas primus inſtituit. Varro
etiam pulmentarii uice uſos ueteres auctor eſt.eſitaſſe enī ſalem cum pane & caſeo:
ut prouerbio apparet. Maxime tamen in ſacris intelligitur actoritas quādo nulla cō-
ficiūtur ſine mola ſalſa. Salinarū ſynceritas ſūmam fecit ſuam differentiā. Quædā
enī fauilla ſalis:quæ leuiſſima ex eo eſt & candidiſſima flos ſalis appellatur. Et flos
quidem ſalis in totum diuerſa res humidioriſq; naturæ & crocei coloris:aut ruffi ue-
luti rubigo ſalis. Odore quoq; ingrato ceu gari diſſentiens a ſale non modo a ſpuma.
In ægypto inuenitur uideturq; nilo deferri. Et fōtibus tamen quibuſdam innatat.
Optimum ex eo quod olei quādam pinguitudinem reddit. Eſt enim in ſale pingui-
tudo.quod miremur. Adulteratur autem tingiturq; rubrica:aut plerūq; teſta trita.
Qui fucus aqua deprehenditur diluente factitium colorem:cum uerus ille non niſi
oleo reſoluatur:& unguentarii propter colorem eo maxime utantur. Canicia in uaſis
ſumma eſt. Media uero pars humidior ut diximus. Floris natura aſpera excalfactoria
ſtomacho inutilis. Sudorem cit. Aluum ſoluit in uino & aqua acopicis & ſmegma-
ticis utilis. Detrahit & ex palpebris pilos efficaciſſime. Fæces imæ cōcutiūtur ut color
croci redeat. Præter hæc etiamnum appellatur in ſalinis ſalſugo:ab aliis ſalſilago to-
ta liquida marina aqua ſalſior ui diſtās. Aliud etiānū liquoris exquiſiti genus quod
garon uocauere inteſtinis piſcium cæteriſq; quæ abiicienda eſſēt:ſale maceratis:ut ſit
illa putreſcentium ſanies. Hoc olim conficiebatur ex piſce:quem græci garon uoca-
bant. Capite eius uſto ſuffitu extrahi ſecundas morantes.

DE Scombro piſce:& muria:& alece. Cap viii.

NVnc e ſcombro piſce laudatiſſimum in finibus carthaginis ſpartarie & cetariis
ſotiorum appellatur ſingulis milibus nummum pmutātibus congios pene bi-
nos. Nec liquor ullus pene præter unguēta maiore in precio eſſe cœpit : nobilitatis
etiam gētibus. Scombros quidem & mauritania beticaq; & carteia ex oceano intrātes
capiunt:ad nihil aliud utiles. Laudatur & clazomene garo. Pompeiiq; & Leptis.
Sicut muria antipolis ac thuria. Iā uero & dalmatia. Vitiū huius eſt alex impfecta
nec colata fæx. Cœpit tamen & priuatim ex inutili piſciculo minimoq; confici. Apuā
noſtri aphyen græci uocant:quoniam is piſciculus e pluuia naſcitur. Foroiulienſes
piſcem ex quo faciunt lupum appellant. Tranſiit deinde in luxuriam creuerūtq; ge-
nera ad infinitum:ſicuti garum ad colorem mulſi ueteris:adeoq; dilutā ſuauitatem
ut bibi poſſit. Aliud uero ad caſtimoniarum ſuperſtitionē:etiam ſacris iudæis dicatū:

quod fit e piscibus squamma carentibus. Sic alex peruenit ad ostreas echinos urticas cammaros mullorum iocinera. Innumerisq; generibus ad saporẽ gulæ cœpit sal tabescere. Hæc obiter indicata sint desideriis uitæ:& ipsa tamen nonnulli usus in medendo. Nanq; & alece scabies pectoris sanatur infusa per cutem incisam. Et contra canis morsus draconisq; marini prodest. In linteolis autẽ conceptis imponitur. Et garo ambusta recentia sanantur:si quis infundat ac non nominet garum. Cõtra canũ quoq; morsus ꝓdest:maximeq; crocodili:& ulceribus quæ serpũt:aut sordidis. Oris quoq; & aurium ulceribus:aut doloribus mirifice prodest. Muria quoq; siue illa salsugo:spissat:mordet:extenuat:siccat. Dysentericis utilis est etiam si nomẽ ĩtestina corripit. Ischiadicis cæliacis ueteribus infunditur. Fotu quoq; apud mediterraneos aquæ marinæ uicem pensat.

DE Natura salis:& eius medicinis. Cap.ix.

Natura salis

SAlis natura est per se ignea & inimica ignibus fugiens eos:omnia erodẽs. Corpora uero astringens:siccans:alligans. Defuncta autem ac putrescentia ita uẽdicans ut duret ea per sæcula. In medendo uero mordens: adurens : repurgans:extenuans:dissoluens. Stomacho tantum inutilis præterq̃ ad excitandam auiditatem. Aduersus serpentium morsus cum origano:melle:hysopo. Contra cerasten cũ origano & cæra aut pice aut melle. Auxiliat̃ cõtra scolopendras ex aceto potus. Aduersus scorpionum ictus cum quarta parte lini seminis:& oleo uel aceto illitus. Aduersus crabrones uero:uel uespas similiaq; ex aceto. Ad hecerocranas capitisq; ulcera & pustulas papulasue & incipientes uerrucas cum seuo uitulino. Item oculorum remediis: & ad excrescentes ibi carnes totiusq; corporis pterygia. Sed in oculis peculiariter. Ob id collyriis emplastrisq; additur. Ad hoc maxime probatur etateus:aut caunites. Ex ictu uero suffusis cruore oculis suggillatisq; cum myrrhæ pari põdere ac melle:aut cũ hysopo ex aqua calida:utq; foueatur salsugine. Ad hæc hispaniensis eligitur:cõtraq; suffusiones oculorum cum lacte in coticulis teritur. Priuatim suggillationibus ĩ linteolo inuolutus crebroq; ex aqua feruenti impositus. Vlceribus oris manantibus in linteolo concerpto. Gingiuarum tumori infricatus. Et cõtra scabriciem lĩguæ frictus comminutusq;. Aiunt dentes non erodi neq; putrescere si qs quotidie mane ieiunus salem contineat sub lingua:donec liquescat. Lepras idem:& furunculos:& lichenas: & psoras emendat cum passa uua exempto eius ligno:& seuo bubulo atq; origano ac fermento uel pane:maxime thebaicus. Hic & ad pruritus eligitur. Tõsillis & uuis cũ melle prodest. Quicunq; ad anginas. Hic amplius cum oleo & aceto. Eodem tẽpore extra fauces illitus cum pice liquida. Emollit & aluum in uino mixtus. Idem noxia: & tinearum genera pellit in uino potus. Aestus balnearum cõualescentes ut tolerari possint:linguæ subditus præstat. Neruorum dolorem maxime usurpanda obseruatione circa humeros & renes in saccis aqua feruenti crebro madefactus leuat. Colum torminaq; & coxarum dolores potus:& ĩ iisdem saccis impositus candens. Podagras cum farina ex melle & oleo tritus.ibi maxime obseruanda usurpatione qua quidem totis corporibus nihil esse utilius sale et sole dicunt. Itaq; cornea uidemus corpora piscatorum. Sed hoc præcipuum dicatur in podagris. Tollit et clauos pedum. Item perniones. Ambustis ex oleo imponitur:aut commanducatus. pustulasq; reprimit. Ignibus uero sacris ulceribusq; quæ serpunt:ex aceto aut hysopo. Carcinomatis cum uua taminia. Phagedenis ulcerum tritus cum farina hordei superimposito linteolo madente uino. Morbo regio laborantes donec sudent ad ignem contra pruritus quos sentiunt:ex oleo et aceto infricatus iuuat:et fatigatos ex oleo. Multi et hydropicos sale curauere:feruoresq; febrium cum oleo perunxere:et tussim ueterem linctu eius discussere. Clysteribus infudere ischiadicis. Vlceribus excrescẽtibus uel putrescẽtibus imposuere. Crocodilorum morsibus ex aceto in linteolis:ita ut battuerentur ãte ictũ ulcera. Bibitur et contra oppium ex aceto mulso. Luxatis imponitur cum farina et

melle. Item extuberationibus. Dentium dolori cum aceto rorus et illitus cum reſina
prodeſt. Ad omnia autem ſpuma ſalis iucundior utiliorq;. Sed quicunq; ſal acopis
additur ad excalfactiones. Item ſmegmaticis ad extendendam cutem leuandamq;.
Pecorum quoq; ſcabiem et boum illitus tollit. Datuſq; lingendus: et oculis iumētoꝝ
inſpuitur. Hæc de ſale dicta ſint.

DE Nitri generibus: et cōfecturis: et medicinis: et obſeruationibus. Cap. x.

NOn eſt differenda et nitri natura non multum a ſale diſtans. et eo diligentius
dicenda: quia palam eſt medicos qui de eo ſcripſere: ignoraſſe naturam. Nec
quēq̄ Theophraſto diligentius tradidiſſe. Exiguum fit apud medos caneſcētibus ſic-
citate conuallibus: quod uocant halmigara. Minus etiam in thracia iuxta philippos
ſordidum terra: quod appellant agrium. Nam quercu cremata nunq̄ multū factita-
tum eſt: et iam pridem in totum omiſſum. Aquæ uero nitroſæ pluribus locis repiūť:
ſed ſine uiribus denſandi. Optimum copioſumq; in clitis macedoniæ: quod uocāt
caleſtricum candidum purumq; proximum ſali. Lacus eſt nitroſus exiliente e medio
dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa canis ortum nouenis diebus: totidemq; ceſſat ac
rurſus innatat: et deinde ceſſat: quo apparet ſoli naturam eſſe quæ gignat: quoniā
cōpertum eſt nec ſoles proficere quicq̄: cum ceſſet: nec hymbres. Mirum eſt & illud
ſcatebra fonticuli ſemper emicante: lacum nec augeri nec effluere. Iis autem diebus
quibus gignitur ſi fuere hymbres: ſalſius nitrum faciunt. aquilones deterius quia ua-
lidius commouent limum. Et hic quidem naſcitur. In ægypto autē cōficitur multo
abūdantius: ſed deterius. Nam fuſcum lapidoſumq; eſt. Fit pene eodem modo quo
ſal: niſi ꝙ ſalinis mare infundunt. nihilum autem nitrariis. Excedente nilo ſiccātur:
decedente madent ſucco nitri. xl. diebus cōtinuis: non ut in macedonia ſtatis. Si etiā
hymbres affuerint: minus de flumine addunt. ſtatimq; ut denſari eſt cœptum: rapiť
ne reſoluatur in nitrariis. Sic quoq; olei natura interuenit. Ad ſcabiem animalium
utilis. Ipſum autem conditum in aceruis durat. Mirum in lacu aſanio & quibuſdā
circa chalcida fōtibus ſūmas aquas dulces eſſe: potariq;: inferiores nitroſas. In nitro
optimum quod tenuiſſimum: & ideo ſpuma melior. Ad aliqua tantum ſordidū tāq̄
ad inficiendas purpuras: tīcturaſq; omnes. Magnus & nitro uſus q dicetur ſuo loco.
Nitrariæ egregiæ ægyptiis. Nam circa achatin & memphin tātum ſolebant eſſe. Cir-
ca memphin deteriores. Nam & lapideſcit ibi in aceruis. multiq; ſunt tumuli ea de-
cauſa ſaxei. Faciunt ex iis uaſa. Necnon frequenter liquatum cum ſulphure coquē-
tes in carbonibus. Ad ea quoq; quæ inueterari uolunt illo nitro utuntur. Sunt ibi
nitrariæ: in quibus & ruffum exit a colore terræ. Spumam nitri quæ maxime laudať:
antiqui negabant fieri: niſi cum ros cecidiſſet: prægnātibus nitrariis: ſed nōdū pariē-
tibus. Itaq; non fieri incitatis etiam ſi caderet. Alii operimentorum fermento gigni
exiſtimauere. Proxima ætas medicorum aphronitrum tradidit in aſia colligi in ſpelū-
cis molibus diſtillans. Specus eos colligas uocant. Dein ſiccant ſole. Optimū putať
lydium. Probatio ut ſit minime ponderoſum: & maxime friabile. Colore pene pur-
pureo. Hoc in paſtillis affertur. Aegyptium in uaſis picatis: ne liqueſcat. Vaſa quoq;
ea ſole inareſcentia perficiūtur. Nitri probatio: ut ſit tenuiſſimum & q̄maxime ſpō-
gioſum fiſtuloſumq;. Adulteratur in ægypto calce. Deprehenditur guſtu. Sincerū
enim facile reſoluitur. Adulteratum pungit. Calce aſperſum reddit odorē uehemēter.
Vritur in teſta opertum ne exiliat. alias igni non exilit nitrum. nihilq; gignit aut alit.
Cum in ſalinis herbæ gignantur: & in mari tot animalia: tantum algæ. Sed maiorē
eſſe acrimoniam nitro apparet: nō hoc tantum argumento: ſed & illo ꝙ nitrariæ cal-
ciamenta protinus conſumunt. Alias ſalubres: oculorūq; claritati utiles. In nitrariis
non lippiunt. Vlcera allata eo celerrime ſanantur. Ibi facta tarde. Cit & ſudorem cū
oleo perunctis: corpuſq; emollit. In pane ſalis uice utuntur caleſtrico. Ad rhaphāos
ægyptio: teneriores eos facit. ſed obſōia alba & deteriora: olera uiridiora. In medicina

autem calfacit:extenuat:mordet:spissat:siccat:exulcerat. Vtile iis quæ euocanda sit aut discutienda & lenius mordēda atq; extenuāda:sicut in papulis pustulisq;. Quidam in hoc usu accensum uino austero restinguunt:atq; ita trito in balneis utuntur sine oleo. Sudores nimios inhibet cum iride arida adiecto oleo uiridi. Extenuat & cicatrices oculorum & scabricias genarum cum fico illitum aut decoctum in passo ad dimidias partes. Item contra argemas oculorum. Vngues decoctum in passo in mali punici calice adiuuat nitrum. Claritatemq; uisus cum melle inunctum. Prodest dētium dolori ex uino si cum pipere colluantur. Item cum porro decoctum. Nigrescētes dentes crematum dentifricio ad colorem reducit. Capitis animalia & lendes necat cum samia terra illitum ex oleo. Auribus purulentis uino liquato infunditur. Sordes eiusdem partis erodit ex aceto. Sonitus & tinnitus discutit siccum additum. Vitiligines albas cum cymolia creta æquo pondere ex aceto in sole illitum emendat. Furunculos ammixtum resinæ extrahit:aut cū uua alba passa:nucleis eius simul tritis. Testium inflammationi occurrit. Item eruptionibus pituitæ in toto corpore cū axūgia. Contraq; canis morsus addita resina initiis cum aceto illinitur. Sic & serpētium morsibus:phagedenis:& ulceribus quæ serpunt:aut putrescunt cum calce ex aceto. Hydropicis fico tusum datur:illiniturq;. Discutit & tormina si decoctum bibatur pondere drachmæ cum ruta uel anetho uel cymino. Reficit lassitudines cum oleo ex aceto perunctorum:& cōtra algores horroresq; prodest:manibus pedibusq; cōfricatis cum oleo. Comprimit & pruritus suffusorum felle:maxime cum aceto datum. Succurrit & uenenis fungorum ex posca potum. Aut si buprestis pasta sit ex aqua : uomitionesq; euocat. Iis qui sāguinem tauri biberint cum lasere datur. In facie quoq; exulcerationes sanat cum melle & lacte bubulo. Ambustis tostum donec nigrescat tritumq; illinitur. Infūditur urceis & renum doloribus:aut rigori corporum: neruorumq; doloribus. Paralysi in lingua cum pane imponitur. Suspiriosis in ptisana sumitur. Tussim ueterem sanat flore mixto galbani:resinæ terebinthinæ pari pondere omnium:ita ut fabæ magnitudo deuoretur. Coquitur dilutumq; postea cum pice liquida sorbendum in angina datur. Flos eius cum oleo cyprio:articulorū doloribus in sole iucundus est. Regium quoq; morbum in uino exterminat potum. Et īflatiōes discutit. Sanguinis profluuiū sistit e naribus ex feruenti aqua uapore naribus rapto. Pruriginē alumine permixto tollit. Alarum uirus ex aqua quotidiano fotu. Vlcera ex pituita nata cæra permixtum. Quo genere neruis quoq; prodest. Cæliacis īfundit. Perungi āte accessiones frigidas nitro & oleo:multi præcepere. Sic & aduersus lepras lentigines. Podagricis in balneis uti solia nitri ꝓdest:atrophis:opisthotonis:tetanis. Sal nitrum sulphuri concoctum in lapidem uertitur.

DE Spongiarum natura. Capitulum.xi.

SPongiarum genera diximus in naturis aquatilium marinorum. Quidam eas ita distinguunt. Alias ex iis mares existimauere tenui fistula spissioresq; persorbentes:& quæ tinguntur in deliciis aliquando & purpura. Alias fœminas maioribus fistulis ac ꝑpetuis maribus duriores. Alias quas appellant tragos tenuissimis fistulis æq; densissimis. Candidæ cura fiunt:e mollissimis recentes per æstatem tinctæ salis spuma:ad lunā & pruinas sternūtur inuersæ:hoc est qua parte adhæsere:ut candorē bibant. Animal esse docuimus etiam cruore inhærente. Aliqui narrant & auditu regi eas:contrahiq; ad sonum:exprimentes abundantiam humoris:nec auelli petris posse ideo abscindi & saniem emittere. Quin & eas quæ ab aquilone sint genitæ præferunt cæteris. Nec usq̄ diutius durare spiritum medici affirmant. Sic & prodesse corporibus:quia nostro suum misceant:& ideo magis recentes:magisq; humidas. Sed minus in calida aqua minusq; unctas:aut ūctis corporibus impositas. Et spissas minus adhærescere. Mollissimū genus earum penicelli oculorum tumores leuant ex mulso impositi. Itē abstergēdæ lippitudini utilissimi. Eam quæ tenuissima est mollissimā

Incipit Tricesimus secundus

quoq; esse oportet. Imponũtur spongiæ ipsæ epiphoris ex posca:& ex aceto calido ad capitis dolores. De cætero recentes discutiũt:molliũt:mitigãt. Veteres conglutinant uulnera. Vsus earũ ad abstergẽda:fouenda:opiẽda a fotu dũ aliud imponat. Vlcera quoq; humida & senilia impositæ siccãt. Fracturæ & uulnera spõgiis utilissĩe fouẽt. Sanguis rapitur in secando ut curatio pspici possit. Et ipsæ uulnerũ inflãmationibus imponuntur:nũc siccæ:nũc ex aceto inspersæ:nũc e uino:nũc ex aqua frigida. Ex aq̃ uero cælesti impositæ siccant.recentia non patiuntur intumescere. Imponuntur et integris ptibus & fluctuatione occulta laborantibus quæ discucienda sint:& iis quæ apostemata uocant melle decocto perunctis. Item articulariis alias aceto salso madidæ:alias e posca. Si ferueat impetus ex aqua eadem e callo salso madidæ. At contra scorpionum ictus ex aceto. In uulnerum curatione & succidæ lanæ uicem implent. Nunc ex uino & oleo:nũc ex eadem. Differentia hæc ꝙ lanæ emolliunt: spongiæ coercent rapiuntq; uitia ulcerũ. Circunligantur & hydropicis siccæ:uel ex aqua tepida poscaue utcunq; blandioribus opus est opeririue:aut siccare cutem. Imponuntur & iis morbis:quos uaporari oporteat:feruenti ex aqua perfusæ expressæq; inter duas tabulas. Sic & impositæ stomacho prosunt:& in febri contra nimios ardores. Sed spleneticis e posca. Ignibus sacris ex aceto. Efficaciores quãdo aliud ĩponi oportet:sicut sanas quoq; partes spatiose operiant. Sanguinis profluuium sistunt ex aceto:aut frigida. Liuorem ab ictu recentem ex aqua salsa calida sæpius mutata. Tollũtq; testiũ tumoré doloremq; ex posca. Ad canũ morsus utiliter concisæ imponuntur ex aceto aut frigida:aut melle abunde subinde humectandæ. Africanæ cinis cum porri sectiui succo sanguinem reiicientibus haustu salis ex frigida prodest. Item cinis cũ oleo uel aceto fronti illitus tertianas tollit. Priuatim africanæ ex posca tumorem discutiunt. Omnium autem cinis cum pice crematarum sanguinem sistit uulnerum. Aliq raras tantum ad hoc cum pice urunt. Et oculorum causa comburuntur in cruda olla figulini operis:plurimum proficiente eo cinere contra scabricies genarum: excrescentesq; carnes:& quicquid opus sit ibi destringere:spissare:explere. Vtilius in eo usu lauare cinerem. Præstant & strigilum uicem linteorumq; affectis corporibus:& cõtra solem apte protegunt capita. Medici ĩscitia ad duo nomina eas redegere. Africanas : quarũ firmius sit robur. Rhodiacasq; ad fouendum molliores. Nũc auté mollissimæ circa muros antipolis urbis reperiuntur. Trogus auctor est:circa lyciam penicillos mollissimos nasci in alto unde ablatæ sint spongiæ. Polybius super ægrum suspensos:qetiores facere noctes. Nunc præuertemur ad marina animalia:& aquatilia.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRICESIMVS SECVNDVS. PROOEMIVM.

Medicinæ ex aquatilibus.

VENTVM EST AD SVMMA NATVRAE exemplorumq; per rerum ordinem:& ipsum sua sponte occurrit immensum potẽtiæ occultæ documentum:ut prorsus nec aliud ultra quæri debeat:nec par aut simile possit inueniri : ipsa se uincẽte natura.et qdé numerosis modis declarãte. Quid enim uiolentius mari uentisue:& turbinibus ac procellis quo maiore hominũ ingenio ĩ nulla sui parte adiuta est: q̃ uelis remisq;? Adddatur his & reciproci æstus inenarrabilis uis:uersumq; totum mare in flumen.

De echeneide piſce

DE Echeneide piſce : & mirabili eius proprietate : de torpedine:& marino lepore : & mirabilia rubri maris. Capitulum.i.

TAmen omnia hæc pariterq; eodē impellētia:unus ac ꝑuus admodū piſciculus echeneis appellatus in ſe tenet. Ruant uēti licet:et ſeuiant procellæ imperat furori:uireſq; tātas cōpeſcit:et cogit ſtare nauigia. quod nō uīcula ulla:nō anchoræ pondere irreuocabili factæ. Infrenat impetus:& domat mundi rabiem:nullo ſuo labore:nō retinēdo:aut alio modo q̄ adhærēdo. Hæc tantilla eſt ſatis cōtra tot impetus ut uetet ire nauigia. Sed armatæ claſſes imponūt ſibi turriū ꝓpugnacula:ut in mari quoq; pugnet͛:uelut e muris. Heu uanitas humana cū roſtra illa ære ferroq; ad ictus armata ſemipedalis īhibere poſſit:ac tenere deuīcta piſciculus. Fertur acciaco marte tenuiſſe prætoriam nauim Antonii ꝓperātis circuire & exhortari ſuos donec trāſiret ī aliā. Ideoq; cæſariana claſſis impetu maiore ꝓtinus uenit. Tenuit & noſtra memoria Caii principis ab aſtura antium remigātis ut res eſt:etiā auſpicalis piſciculus. Siquidē nouiſſime tum ī urbē reuerſus ille imperator:ſuis telis cōfoſſus eſt. Nec lōga fuit illius moræ admiratio ſtatī cauſa ītellecta:cū e tota claſſe quīq;remis ſola non ꝓficeret. & exilientibus ꝓtinus q id quærerēt circa nauim īuenere adhærētē gubernaculo:oſtēderūtq; Caio īdignāti hoc fuiſſe quod ſe reuocaret:quadrīgētorūq; remigū obſeqo cōtra ſe ītercederet. Conſtabat peculiariter miratū quō adhærēs tenuiſſet:nec idē polleret ī nauigiū receptus. Qui tūc poſteaq; uidere:eū limaci magnæ ſimilem eſſe dicūt. Nos plurimorū opiniones poſuimus ī natura aq̄tiliū cū de eo diceremus. Nec dubitamus idē ualere ad oīa genera cū celebri & cōſecrato etiā exēplo apud gnidiam Venerē cōchas quoq; eiuſdē potētiæ credi neceſſe ſit. E noſtris q̄dā latinis remorā appellauere eū. Mirūq; e græcis:alii lubricos ꝑtus atq; ꝓcidētes cōtineri ad maturitatē alligato eo ut diximus ꝓdiderūt. Alii ſale adſeruatū adalligatū grauidis ꝑtus ſoluere:ob id alio noīe odinolyontē appellauere. Quocūq; mō iſta ſe habeāt:quis ab hoc tenēdi nauigia exēplo de ulla potētia naturæ atq; effectu ī remediis ſpōte naſcētiū rerū dubitare debeat? Quin & ſine hoc exēplo p ſe ſatis eſſet. Ex eodē mari torpedo etiā ꝓcul & e longinquo: uel ſi haſta uirgaue attigat͛:q̄uis præualidos lacertos torpeſcere. q̄libetq; ad curſum ueloces alligari pedes ꝓdit͛. Quod ſi neceſſe habemus fateri hoc exēplo eſſe uim aliquā quæ odore tātū & quadam aura ſui corporis afficiat mēbra : quid nō de remediorū omnium momētis ſperādū eſt? Non ſūt minus mira quæ e lepore marino tradūt͛. Venenū eſt aliis ī potu:aut ī cibo datus:aliis etiā uiſus. Siquidē grauidæ ſi oīno aſpexerit fœminā ex eo genere dūtaxat ſtatī nauſea & redūdatione ſtomachi uitiū fatēt͛:ac deinde abortū faciūt. Remedio ē mas ob id īduratus ſale ut in brachialibus habeant. Eadem res ī mari & tactu quidem nocet. Veſcitur eo unū tātum animaliū ut nō intereat. Mullus piſcis:& tenereſcit tantum:& ingratior uiliorq; fit. Homines quibus ī paſtu eſt:piſcē olēt:hoc primo argumēto ueneficium id deprehenditur. Cætero moriūtur totidē diebus quot uixerit lepus. Incertiq; tēporis ueneficiū id eſſe auctor eſt Licinius macer. In īdia affirmāt nō capi uiuētē. Inuicemq; ibi hominē illi pro ueneno eſſe:ac uel digito omnino in mari tactū mori. Eſſe autē āpliorē multo ſicut reliqua animalia. Iuba in iis uoluminibus quæ ſcripſit ad Caium Cæſarē Auguſti filiū de arabia:tradit uitulos marinos ternas heminas capere. Cetos ſexcentorū pedū lōgitudinis:& trecentorū ſexagīta latitudinis ī flumen arabiæ intraſſe:pīguiq; eius negociatores :& omnium piſcium adipe camelos perungi in eo ſitu:ut aſilos ab iis fugent odore.

DE Ingeniis : & manſuetudine quorundam piſcium : & ubi ex manu edant:& ubi reſponſa dantur ex piſcibus. Cap.ii.

MIhi uidentur mira & quæ Ouidius ꝓdidit piſciū ingenia in eo uolumine quod halieuticon inſcribitur. Scarum īcluſum naſſis nō fronte erūpere:nec infeſtis uiminibus caput īſerere:ſed auerſū caudæ ictibus crebris laxare fores:atq; retrorſum

ita erũpere. Quem luctatum eius si forte alius scarus extrinsecus uideat: apprehensa
mordicus cauda adiuuare nisus erumpentis. Lupũ piscem rete circũdatũ harenas ara-
re cauda: atq; ita cõditum trãsire rete. Murenã maculas appetere ipsas cõsciã teretis
ac lubrici tergi: tum multiplici flexu laxare: donec euadat. Polybum hamos appetere
brachiisq; cõplecti: nõ morsu: nec prius dimittere q̃ escã circũroserit: aut harundine
leuatũ extra aquã. Scit & mugil esse in esca hamum: insidiasq; nõ ignorat: auiditas
tamen tãta est: ut cauda uerberãdo excutiat cibos. Minus ĩ ꝓuidendo lupus sollertiæ
habet: sed magnũ robur in pœnitendo. Nã ut hæserit ĩ hamo: tumultuoso discursu
laxat uulnera donec excidãt insidiæ. Murenæ ãplius deuorãt hamũ admouentq; den-
tibus lineas: atq; ita erodũt. Pytheas id tradit. Idem infixã hamo ĩuertere se: quoniã
sit dorso cultellato: spinaq; lineã præsecare. Licinius Macer murenas tãtũ fœminini
sexus esse tradit: & cõcipere e serpentibus ut diximus: ob id sibilo a piscatoribus tanq̃
serpẽtibns euocari & capi. Pinguescere lactatu. Fuste non interimi. Easdem ferula
ꝓtinus. Animam in cauda habere certũ est: eaq; icta celerrime exanimari. at capitis
ictu difficulter. Nouacula & ferrũ quæ pisce tacta sũt: olẽt. Durissimum esse pisciũ
constat qui orchis uocet᷑. rotũdus est: & sine squãmis: totusq; capite cõstat. Miluago
quotiẽs cernat᷑ extra aquã uolitãs: tẽpestates mutari Trebius Niger auctor est. Xiphiã
id est gladiũ rostro mucronato esse: ab hoc naues pfossas mergi in oceano ad locum
mauritaniæ qui cotta uocetur: nõ ꝓcul a lyxo flumine. Idẽ lolligines euolare ex aqua
tradit: tanta multitudine ut nauigia demergãt. Et manu uescũtur pisces in pluribus
quidẽ Cæsaris uillis. Sed quæ ueteres prodidere in stagnis non piscinis ammirati in
helore siciliæ castello nõ ꝓcul syracusis. Itẽ in labra Cnidii Iouis fõte ãguillas. Et eæ
inaures additas gerũt. Similiter in chio iuxta senũ delubrũ. In mesopotamiæ quoq;
fõte chabura de quo diximus pisce. Nam in lycia myris in fonte Apollinis: quẽ curiũ
appellant ter fistula euocati ueniũt ad augurium. Diripere eos carnes abiectas lætum
est consultantibus: caudis abigere dirum: Hierapoli syriæ in lacu Veneris æditourum
uocibus parent uocati: exornati auro ueniunt adulantes. Scalpũtur. ora hiantia ma-
nibus inserendis præbent. In stabiano cãpaniæ ad Herculis petram: melanuri ĩ mari
panem abiectum rapiũt. Iidemq; ad nullum cibum in quo hamus sit: accedũt. Nec
illa in nouissimis mira: amarissimos esse pisces ad apellem insulã & ad clazomenas.
Contra ad scopulum siciliæ: ac leptin africæ & eubœam & dyrrhachium. Rursus ita
salsos: ut possint salsamenta existimari. Circa cephaloniam & ampeloporon & deli
petras in portu eiusdem insulæ dulces. Quam differentiam pabulo constare: non est
dubium. Appion maximum piscium esse tradit porcum: quem lacedæmonii ostago-
ristum uocant. Grunnire eum cum capiatur. Esse uero illam naturæ accidẽtiam quod
magis miremur etiam in locis quibusdam: apposito occurrit exemplo. Siquidẽ salsa-
menta omnium generum in italia beneuenti recentia refici constat. Pisces marinos ĩ
usu fuisse ꝓtinus a condita roma: auctor est Cassius Hemina: cuius uerba de ea re hic
subiiciam. Numa cõstituit: ut pisces q squãmosi nõ essẽt ni pollincerẽt patrimonia
ad cõuentus & cõuiuia publica: & priuata cœnasq; ad puluinaria facilius cõpararent᷑:
ni qui ad pollinctum emerent: precio minus parcerent: eaq; præmercarentur. Quan-
tum apud nos indicis margaritis precium est de quibus suo loco satis diximus: tãtũ
apud indos in chorallio. Nanq; ista psuasione gẽtiũ cõstãt. Gignit᷑ qdem & ĩ rubro
mari: sed nigrius. Item in persico uocatur iace. Laudatissimum in gallico sinu: circa
orcadas insulas. Et in siculo circa heliam & drepanum. Nascitur & apud grauiscas: &
ante neapolin cãpaniæ: maximeq; rubens sed molle: & ideo uilissimũ erythris. Forma
est ei fruticis: color uiridis. Baccæ eius candidæ sub aqua ac molles. Exemptæ cõfesti
durantur & rubescunt: quasi corna satiua specie atq; magnitudine. Aiunt tactu pro-
tinus lapidescere si uiuat. Itaq; occupari euelliq; retibus: aut acri ferramento præci-
di. Hac de causa cheralium uocitatum interpretãtur. Probatissimũ q̃ maxime rubet

& q̄ramosissimum:nec scabrosum aut lapideum:uel rursus inane aut concauum. Auctoritas baccarum eius non minus indorum uiris quoq; preciosa est: q̄ fœminis nostris uniones indici. Aruspices eorum uatesq; in primis religiosum id gestamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaq; & decore & religione gaudent. Priusq̄ hæc notescerent:galli gladios:scuta:galeas:adornabant eo. Nunc tanta penuria est uendibili merce:ut pq̄raro cernatur in suo orbe. Surculi infantiæ adalligati:tutelam habere creduntur. Contraq; torminum ac uesicæ & calculorum mala:in puluerem igne redacti:potiq; cū aqua auxiliantur. Simili modo ex uino poti:aut si febris sit:ex aq̄ somnum afferunt. Ignibus diu repugnant. Sed eodē medicamine sæpius poto tradunt lyenem quoq; absumi. Sauguinem reiicientibus excreantibusue medent̄. Cinis eorum miscetur oculorū medicamentis. Spissat enim: ac refrigerat. Vlcerum caua explet. Cicatrices extenuat. Quod ad repugnantiam rerum attinet:quā græci antipathiā uocant:nihil est uenenatius usq̄:q̄ in mari pastinaca:utpote cum radio eius arbores necari dixerimus. Hanc tamen persequitur galeos. Idem & alios qdē pisces sed pastinacas præcipue. Sicut in terra serpentes mustela. Tanta est auiditas ipsius ueneni. Percussis uero ab ea medetur & hic qdem:sed & mullus ac laser.

DE hiis quibus in terris & in aquis uictus est:& de castoreis medicinæ : & obseruationes. Capitulum.iii.

PEctabilis naturæ potentia in iis quoq; quibus & in terris:& in aqua uictus est: sicut & fibris quos castores uocant:& castorea testes eorum. Amputari hos ab ipsis cum capiuntur negat Sestius diligentissimus medicinæ. Quinīmo paruos esse substrictosq; & adhærentes spinæ:nec adimi sine uita animalis posse. Adulterari autem renibus eiusdem qui sint grandes:cum ueri testes parui admodum reperiantur. Præterea ne uesicas quidem esse cum sit gemīæ quot nulli animaliū. In iis folliculis inueniri liquorem:& asseruari sale. Itaq; inter probationes falsi esse folliculos geminos ex uno nexu dependentes:quod ipsum corrumpi fraude coniicientibus gummi cum sale:aut hammoniacum:quoniam hāmoniaci coloris esse debeant circundati liquore ueluti mellis cærosi:odoris grauis:gustu amaro:& acri friabiles. Efficacissime e ponto galaciæ:mox africæ. Sternutamenta olfactu mouent. Somnum conciliāt cū rosaceo:& peucedano perunctо capite. Et per se poti in aqua. Ob id phreneticis utiles. Item lethargicos odoris suffitu excitant. Vuluarūq; exanimationes uel subditi. & menses ac secundas ciunt duabus drachmis ex aqua cum puleio poti. Medētur & uertigini:opisthotonis:tremulis:spasticis:neruorū uitiis:ischiadicis:stomachicis: paralyticis:perunctis omnibus:uel triti ad crassitudinem mellis cum semine uiticis ex aceto:aut rosaceo. Sic & cōtra comiciales sumpti. Poti uero cōtra inflationes: tormina:uenena. Differētia tātum contra genera est mixturæ. Quippe aduersus scorpiōes ex uino bibuntur. Aduersus phalāgia & araneos ex mulso:ita ut uomitione reddāt̄. Aut ut retineantur:cum ruta. Aduersus chalcidas cum myrtite. Aduersus cerasten & præsteras cum panace:aut ruta ex uino. Aduersus cæteros serpentes cum uino. Dari binas drachmas satis est:eorum quæ adiiciantur singulas. Auxiliantur priuatī cōtra uiscum ex aceto. Aduersus aconitum ex lacte:aut aqua. Aduersus helleborum albū ex aqua mulsa nitroq;. Medentur & dentibus infusi cum oleo triti in aurem a cuius parte doleant. Aurium doloribus melius si cum meconio. Claritatem uisus faciunt cum melle attico inuncti. Cohibent singultus ex aceto. Vrina quoq; fibri resistit uenenis:& ob id ī ātidota additur. Adseruatur autē optīe ī sua uesica ut aliq existimāt.

DE Testudīe. Et multorū pisciū medicīæ:et obseruationes. Cap.iiii.

GEminis similiter uictus in aquis terraq; et testudinum:effectusq; par ī honore habendo:uel propter excellens in usu precium figuræq; ueræ proprietatē. Sūt ergo testudinum genera:terrestres:marinæ:lutariæ:quæ in dulci aqua uiuunt. Mas quidem e græcis emydas appellant. Terrestriū carnes suffitionibus ꝑprie : magicisq;

artibus refutandis:et contra uenena ſalutares produntur. Plurimæq; in africa. Hæ ibi amputato capite pedibuſq; pro antidoto dari dicuntur:& ex iure in cibo ſumptæ. Strumas diſcutere ac lyenes tollere. Itē comitiales morbos. Sanguis earum claritatē uiſus facit.ſuffuſioneſq; oculorum tollit. Et contra ſerpētium omnium et araneorū et ſimilium:et ranarum uenena auxiliatur. Sanguine ſeruato in farina pilulis factis: et cum opus ſit in uino datis. Felle teſtudinum cum attico melle glaucomata inūgi prodeſt. Et ſcorpionum plagæ inſtillari. Tegumēti cinis uino et oleo ſubactus:pedū remas ulceraq; ſanat. Squammæ e ſumma parte deraſæ:et in potu datæ uenerē cohibēt. Eo magis hoc mirum:quoniam totius tegumenti farina accēdere traditur libidinē. Vrinam earum aliter q̄ in ueſica diſſectarum:inueniri poſſe:nō arbitror:et ītra eam eſſe.Hæc quoq; portētoſa magis demonſtratur aduerſus aſpidū ictus ſīgulare remedium. Efficacior eſt tamē ut aiunt cimicibus ammixtis. Oua durata illinuntur ſtrumis et ulceribus frigore:aut aduſtione factis. Sorbentur in ſtomachi doloribus. Marinarum carnes ammixtæ ranarum carnibus contra ſalamandras præclare auxiliantur. Neq; eſt teſtudine aliud ſalamandræ aduerſius. Sanguine alopeciarum ſanitas & prurigo omniaq; capitis ulcera curantur. Inareſcere autem eū oportet:lēteq; ablui. Inſtillatur & dolori aurium cum lacte mulierum. Aduerſus comitiales morbos mādirur cum polline frumenti. Miſcetur autem ſanguis heminis tribus aceti hemina uini addita iis:& cum hordeacea farina:aceto quoq; ammixto:ut ſit quod deuoretur fabæ magnitudine. Hæc ſingula & matutina & ueſpertina dantur:dein poſt aliquot dies ueſpera. Comitialibus inſtillatur ore diductis labris iis : q modice corripiantur. Spaſmo cum caſtoreo clyſtere infunditur. Quod ſi dentes per annū colluātur teſtudinum ſanguine immunes a dolore fiunt. Et anhelitus diſcutit:q̄ſq; orthopneas uocant:ad has in polenta datur. Fel teſtudinum claritatem oculorum facit. Cicatrices extenuat. Tonſillas ſedat:& anginas:& omnia oris uitia. Priuatim nomas ibi. Item ardentium teſtium. Naribus illitū. Comitiales erigit:attollitq;. Idem cū uernatione anguium aceto ammixto:unice purulentis auribus prodeſt. Quidam bubulum fel ammiſcent:decoctarumq; carniū teſtudinis ſuccum addita æque uernatione āguiū. Sed diu in uino teſtudinem excoquunt. Oculorum quoq; uitia omnia fel inunctum cum melle emendat. Suffuſiones etiam marinæ felle:uel cum fluuiatilis ſanguine & lacte mulierum capillus inficitur. Fel & contra ſalamandras: uel ſuccum decoctum bibiſſe:ſatis eſt. Teſtudinum eſt tertium genus in ceno & paludibus uiuētium. Latitudo iis ī dorſo pectori ſimilis:nec cōuexo incurua calice:īgrata uiſu. Ex hac quoq; tamen aliqua contingunt auxilia. Tres nanq; in ſuccenſa ſarmenta coniectæ & diuidentibus ſe tegumentis rapiuntur. Tū euulſæ carnes earum coquūtur in aquæ cōgio ſale modice addito. Ita decoctarum ad tertias partes ſuccus paralyſin : & articularios morbos ſentientibus bibitur. Detrahit item fel pituitas:ſāguinēq; uitiatum. Siſtitur ab eo remedio aluus aquæ frigidæ potu. Ex quarto genere teſtudinū quæ ſūt ī amnibus diuulſarum pinguia cum aizoo herba tuſa ammixto unguento & ſemine lilii āte acceſſiones perunguntur ægri:præter caput mox conuoluti:calidam aquam bibunt: quartanis liberari dicuntur. Hanc teſtudinem.xv.luna capi oportere:ut plus pinguium reperiatur. Verum ægrum . xvi.luna perungi tradunt. Ex eodem genere teſtudinum ſanguis inſtillatus crebro capitis dolores ſedat. Item ſtrumas. Sunt qui teſtudinum ſāguinē cultro æreo ſupinarum capitibus præciſis excipi nouo fictili iubeant. Ignem ſacrum cuiuſcunq; generis ſanguine illini. Item capitis ulcera manantia:et uerrucas. Iidem promittunt teſtudinum omnium fimo panos diſcuti. Et licet incredibile dictu ſit:ut aliqui tradunt:tardius ire nauigia:teſtudinis pedē dextrū uehentia. Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia:nō quia ignoremus gratiorē eſſe uniuerſitatem animalium:maioriſq; miraculi. Sed hoc utilius eſt uitæ cōtributa habere remedia:cum aliud alii proſit. Aliud alibi facilius inueniatur. Venenatū mel

diximus ubi naſceretur. Auxilio eſt piſcis aurata in cibo. Vel ſi ex melle ſincero faſtidium cruditaſue quæ ſit grauiſſima incidat. Teſtudinem circuncíſis pedibus:ca- pite:cauda decoctam antidotum eſſe:auctor eſt Helopi Scincoq; Apelles. Qui eſſet Scincus diximus. Sæpius uero quantum beneficium præſtaret menſtruis mulierum. Contra omnia ea auxiliatur:ut diximus:mullus. Item contra paſtinacam & ſcorpiões terreſtres marinoſq;:& dracones & phalãgia illitus ſumptuſue in cibo. Eiuſdẽ recẽtis e capite cinis cõtra omnia uenena:priuatim contra fungos. Mala medicamenta ĩfer- ri negant poſſe:aut certe nocere ſtella marina uulpino ſanguine illita:& affixa limini ſuperiori:aut clauo æreo ianuæ. Draconis marini ſcorpionumq; ictus carnibus earũ impoſitis : item araneorũ morſus ſanantur. In ſumma contra omnia uenena:uel potu:uel ictu:uel morſu noxia. Succus earũ ex iure decoctarũ:efficaciſſimus habet᷑. Sunt et ſeruatis piſcibus medicinæ. Salſamentorũq; cibus prodeſt a ſerpẽte ꝑcuſſis: & contra beſtiarũ ictus mero ſubinde hauſto:ita ut ad ueſperam cibus uomitione reddatur. Peculiariter a chalcide ceraſte:aut quas ſepas uocant:aut helope diſpadeue percuſſis. Contra ſcorpiones largius ſumi. Sed non euomi ſalſamenta prodeſt:ita ut ſitis toleretur:& imponere ea plagis conuenit. Contra crocodilorum ꝗdem morſus non aliud præſentius habetur. Priuatim contra præſteris morſum ſarda prodeſt. Im- ponuntur ſalſamenta & contra morſum canis rabioſi:uel ſi non ſit ferro uſtæ plagæ corporaq; clyſteribus exinanita. Hæc per ſe ſufficit. Et contra draconem marinum ex aceto imponitur. Iidem & ex cybio profectus. Draco enĩ marinus ad ſpinæ ſuæ qua ferit uenenum ipſæ impoſitus:uel cerebro toto prodeſt. Ranarum marinarũ ex uino & aceto decoctarum : ſuccus contra uenena bibitur:& contra ranæ rupetæ uenenum: & contra ſalamandras. Fluuiatiles ſi carnes edantur iuſue decoctarum ſorbeat᷑ ꝓſũt: & contra leporem marinum:& cõtra ſerpentes ſupradictas. Cõtra ſcorpiões ex uino. Democritus quidem tradit:ſiquis extrahat ranæ uiuenti linguam nulla alia corporis parte adhærente:ipſaq; dimiſſa in aqua imponat ſupra cordis palpitationẽ mulieri dormienti:quæcunq; interrogauerit:uera reſponſuram. Addunt etiã nũc alia magi: quæ ſi uera ſunt:multo utiliores uitæ exiſtimantur ranæ ꝗ leges. Nanq; harundine tranſfixa natura per os:ſi ſurculus in menſtruis defigatur a marito:adulterorũ tediũ fieri. Carnibus earum:uel hamo additis:præcipue purpuras certum eſt allici. Iecur ranæ geminum eſſe dicunt.obiiciq; formicis oportere.eam partem quam appetant: contra omnia uenena eſſe pro antidoto. Sunt quæ in uepribus tantum uiuunt:ob id rupetarum nomine ut diximus:quas græci phrynos uocant:grandiſſimæ cunctarũ: geminis ueluti cornibus plenæ ueneficiorũ. Mira de his certatim tradunt auctores. Illatis ĩ populũ ſilẽtiũ fieri. Oſſiculo quod ſit ĩ dextro latere ĩ aquã feruẽtẽ deiecto refrigerari uas:nec poſtea feruere niſi exẽpto. Extẽplo id ĩueniri. Nã obiecta rana for- micis: carnibuſq; eroſis ſigula ĩ oleũ addi. Et aliud eſſe ĩ ſiniſtro latere: quo deiecto feruere uideat᷑: apocynõ uocari. Canũ ĩpetus eo cohiberi. Amorẽ concitari: & iurgia: addito ĩ potionẽ. Venerẽ adalligatũ ſtimulare. Rurſus a dextro latere refrigerari fer- uẽtia. Hoc & ꝗrtanas ſanari alligato ĩ pellicula agnina recẽti:aliaſq; febres. Amorẽ ĩhiberi eo. Itẽ ex iis ranis lyẽ cõtra uenena quæ fiãt ex ipſis:auxiliat᷑. Cor uero etiã effi- cacius ẽ. Coluber ẽ ĩ aqua uiuẽs. huius adipẽ & fel habentes qui crocodilos uenentur: mire adiuuari produntur: nihil contra bælua audente. Efficacius etiã num ſi herba potamogeton miſceatur. Cancri fluuiatiles triti potiq; ex aqua recentes ſeu cinere adſeruato:contra uenena omnia proſunt:priuatim contra ſcorpionum ictus cũ lacte aſinino.uel ſi non aſſit:caprino uel quocunq;. Addi & uinum oportet. Necant eos triti cum ocimo admoti. Eadem uis contra uenenatorum omnium morſus : priuatĩ ſcytalen:& angues:& contra leporem marinum:ac ranam rupetam. Cinis eorũ ſer- uatus ꝓdeſt pauori. Prodeſt periclitãtibus ex canis rabioſi morſibus. Quidã adiiciũt gentianam:& dant in uino. Nam ſi iam pauor occupauerit:paſtillos uino ſubactos

de Ranis medicine et mirabilia

de Cancris

deuorandos ita præcipiunt. Decem uero cancris cum ocimi manipulo adalligatis: omnes qui ibi ſunt ſcorpiones ad eum locum coituros magi dicunt. Et cum ocimo ipſos cineremue eorum percuſſis imponunt. Minus in omnibus iis marini proſunt: ut Traxillus auctor eſt. Nihil autem æq; aduerſari ſerpentibus q̄ cancros. Sueſq; pcuſſas hoc pabulo ſibi mederi. Cũ ſol ſit in cancro: torqueri ſerpentes. Ictibus ſcorpionũ carnes fluuiatilium cochlearum reſiſtũt crudæ uel coctæ. Quidā ob id ſalſas quoq; adſeruant. Imponunt & ipſis plagis. Coracini piſces nilo quidem peculiares ſunt. Sed nos hæc omnibus terris demonſtramus. Carnes eorum aduerſus ſcorpiões ualent impoſitæ. Inter uenena ſunt piſcium porci marini ſpinæ in dorſo cruciatu magno læſorum: remedium eſt limus ex reliquo piſcium eorum corpore. Canis rabidi morſu potum expaueſcentibus faciem perũgunt adipe uituli marini. Efficacius ſi medulla hyenæ & oleum e lentiſco & cæra miſceatur. Murenæ morſus ipſarũ capitis cinere ſanantur. Et paſtinaca contra ſuum ictum remedio eſt cinere ſuo ex aceto illito: uel alterius. Cibi cauſa extrahi debet e dorſo eius quicquid ſimile eſt croco: caputq; totum. Et hanc autem & omnia teſtacea modice collui in cibis: quia ſaporis gratia perit. Leporis marini ueneficium reſtinguũt poti hippocāpi. Cōtra dorycniũ echini maxime proſunt. Et iis qui ſuccum carphati biberint: præcipue eius iure ſũpto. Et cancri marini decocti ius contra dorycnium efficax habetur. Peculiariter uero contra leporis marini uenena & oſtrea aduerſantur. Idem uidetur: nec poteſt uideri ſatis dictum eſſe de iis cum palma menſarum diu iam tribuatur illis. Gaudēt dulcibus aquis: & ubi plurimi influunt amnes. Ideo pelagia parua & rara ſunt. Gignunt tamen in petroſis: carētibuſq; aquarum dulcium aduentu: ſicut circa grymũ & muriam. Grandeſcunt ſyderis quidem ratione maxime: ut in natura aquatiliũ diximus. Sed priuatim circa initia æſtatis multo lacte prægnantia: atq; ubi ſol penetret ĩ uada. Hæc uidetur cauſa quare minora in aliis locis reperiuntur. Opacitas enim prohibet ĩcrementum: & triſticia minus appetunt cibos. Variant coloribus. Ruffa ĩ hiſpania. Fuſca in illyrico. Nigra & carne & teſta circeis. Præcipua uero habentur in quacunq; gente ſpiſſa: nec ſaliua ſua lubrica. Craſſitudine potius ſpectāda q̄ latitudine. Neq; in luto capta: neq; in arenoſis. Sed ſolido uado ſpondylo breui atq; non carnoſo: nec fibris laciniosſo: ac tota in aluo. Addunt peritiores notam: ambiente purpureo crine fibras eoq; argumento generoſa interpretantur callibia parata appellantes. Gaudēt & peregrinatione transferriq; in ignotas aquas. Sic brunduſina in auerno. Contra iſta & ſuum retinere ſuccum: & a Lucrinio adoptare creduntur. Hæc ſĩt dicta de corpore. Dicemus & de nationibus: ne fraudētur gloria ſua littora. Sed dicemus aliena lingua digna quæq;. Peritiſſima huius cēſura in noſtro æuo fuit. Sũt ergo Mutiani uerba quæ ſubiiciam. Cyzizena maiora lucrinis: dulciora britannicis: ſuauiora edulis: acriora lepticis: pleniora lucenſibus: ſicciora coryphatenis: teneriora iſtricis: cādidiora circeienſibus. Sed iis neq; dulciora: neq; teneriora eſſe ulla compertum eſt. In ĩdico mari Alexandri rerum auctores pedalia inueniri ꝓdidere. Nec non inter nos nepotis cuiuſdam nomenculator tridacna appellauit: tantæ amplitudinis intelligi cupiēs ut ter mordenda eſſent. Eorum dos in medicina hoc in loco tota dicetur. Stomachũ unice reficiunt. Faſtidiis medētur. Addiditq; luxuria frigus obrutis niue: ſũma mōtium & maris ima miſcens. Molliunt aluũ leniter. Eadem cocta cũ mulſo tenaſmo qui ſine exulceratione ſit: liberant. Veſicarum ulcera quoq; repurgant. In conchis ſuis cocta ſiue uti clauſa uenerint: mire diſtillationibus proſunt. Teſtæ oſtreorum cinis uuam ſedat: & tonſillas ammixto melle. Eodem modo parotidas: panos: mammarumq; duricias: capitum ulcera ex aqua: cutemq; mulierum extendit. Inſpergitur & ambuſtis. Et dentifricio placet. Pruritibus quoq; & eruptionibus pituitæ ex aceto medetur. Crudæ ſi tondantur ſtrumas ſanant: & perniones pedum. Purpuræ quoq; contra uenena proſunt. Et algam maris theriacen eſſe Nicander tradit. Plura eius

genera: uti diximus. Longo folio & latiore: rubente: aliaue crispo. Laudatissima quæ in creta insula iuxta terram in petris nascitur. Tinguendis etiam lanis ita colorem alligans: ut elui postea non possit. E uino iubet eam dari. Alopecias: replet hippocampinus cinis nitro & adipe suillo mixtus: aut sincærus ex aceto. Præparant cutem sepiarum crustæ farina medicamentis. Cutem replet & muris marini cinis cū oleo. Item echini cum carnibus suis cremati cinis. Fel scorpionis marini. Ranarū quoq; trium si uiuæ in olla crementur cinis cum melle. Melius cum pice liquida. Capillū denigrant sanguisugæ: quæ in uino nigro diebus. xl. computruere. Alii in aceti sextariis duobus sanguisugarum sextarium in uase plumbeo iubent putrescere totidem diebus: mox illini in sole. Sornatius tantam uim habere tradidit: ut nisi oleum ore contineant qui tingunt: dentes quoq; eorum denigrari dicat. Capitis ulceribus muricum: uel purpurarum testæ cinis cum melle utiliter illinitur conchyliorum: uel si non urantur farina ex aqua doloribus. Castoreum cum peucedano & rosaceo. Omnium piscium fluuiatilium marinorumq; adeps liquefactus oleo ammixto melle oculorum claritati plurimum confert. Item castoreum cum melle. Callionymi fel cicatrices sanat: & carnes oculorum superuacuas consumit. Nulli hoc piscium copiosius: ut existimauit Menāder quoq; in comœdiis. Idem piscis & uranoscopos uocat̃ ab oculo quem in capite habet. Et coracini fel excitat uisum. Et marini scorpionis ruffi cum oleo uetere: aut melle attico incipientes suffusiones discutit. Inungi ter oportet intermissis diebus. Eadem ratio albugines oculorum tollit. Mullorum cibo aciem oculorum hebetari tradunt. Lepus marinus ipse quidem uenenatus est: sed cinis eius in palpebris pilos inutiles euulsos cohibet. Et ad hunc usum utilissimi minimi. Item pectunculi salsi triti cum cædria. Ranæ quas diphthitas & calamitas uocant: sanguis earum cum lachryma uitis si euulso pilo palpebris illinatur. Oculorum tumorem ruboremq; sepīæ cortex cum lacte mulieris illitus sedat: & per se scabricias emendat. Inuertunt itaq; genas id agentes: & medicamentum auferunt post paulū. rosaceoq; inungunt: & pane imposito mitigant nocte. Eadem cortice & nyctilopes curantur in farina trita: & ex aceto illita. Extrahit & squammas eius cinis. Cicatrices oculorum cum melle sanat pterygia cum sale: & cadmia singulis drachmis. Emendat & albugines oculorum iumentorum. Adiiciunt & ossiculis eius genas si terantur sanari. Echini ex aceto epinyctidas sanant. Eundem comburi cū uiperinis pellibus: ranisq;: & cinerem aspergi potioni iubent magi claritatem uisus promittentes. Ichthyocolla apellat̃ piscis cui glutinosū ē coriū. Idemq; nomen glutino eius. Hic epinyctidas tollit. Quidam ex uentre non ex corio fieri dicunt. Ichthyocolla ut glutinū taurinum laudatur. Pōtica cādida: & carēs uenis squāmisq;: & quæ celerrīe liquescit. Madescere autē cōcisa ĩ aq̄: aut aceto nocte ac die. Mox tūdi maris lapidibus: ut facilius liquescat. Vtilē eā in capitis doloribus affirmant: & tetanicis. Ranæ dexter oculus dextro: sinistro leuus suspēsi e collo natiui coloris pāno lippitudīes sanāt. Quod si per coitum ranæ eruantur: albuginem quoq;. Alligati similiter in putamine oui. Reliquæ carnes impositæ suggillationem rapiunt. Cancri etiam oculos adalligatos collo mederi lippitudini dicunt. Est parua rana in arundinetis: & herbis maxime uiuens muta: ac sine uoce uiridis si forte hauriatur: uentres boum distendens. huius corporis humorem penicillis derasum claritatem oculis inunctis narrant afferre. Ipsasq; carnes doloribus oculorum superponunt. Ranas etiam quindecim coniectas in fictili nouo iuncis configunt quidam: succumq; earum qui ita effluxerit admiscent lachrymæ: quæ ex alba uite emanat: atq; ita palpebras emendant inutilibus pilis exemptis acu instillantes hunc succum in uestigia euulsorum. Meges psilothrum palpebrarum faciebat in aceto enecans putrescentes. & hoc utebatur in multis uariisq; p aquationes autumni nascentibus. Idem præstare sanguisugarum cinis ex aceto illitus putatur. Comburi eas oportet in nouo uase. Iidem cheni iecur siccatum pondere

.xiiii.cum oleo cædrino perunctis pilis nouem mensibus. Auribus utilissimum batiæ piscis fel recens:sed inueteratum uino. Item bacchi quem quidam myzen uocant. Item callionymi cum rosaceo infusum. Vel castoreum cum papaueris succo. Vocāt & in mari pediculos eosq; tritos instillari ex aceto auribus iubent. Et per se cōchylio infecta lana magnopere prodest. Quidā aceto et nitro madefaciunt. Sūtq; qui præcipue cōtra oīa auriū uitia laudent gari excellentis succum cyathum mellis dimidio amplius aceti cyathum in calice nouo lenta pruna decoquere. Deinde spuma pennis detersa:et postq̄ desierit spumare tepidum infundere. Si tumeant aures coriandri succo prius mitigandas iidem præcipiunt. Ranarum adeps instillatus statim dolores tollit. Cācrorum fluuiatilium succus cum farina hordeacea aurium uulneribus efficacissime prodest. Parotides muricum testæ cinere cum melle:uel cōchyliorum ex mulso curantur. Dentium dolores sedantur ossibus draconis marini scarificatis gingiuis. Cerebro caniculæ in oleo decocto adseruatoq;:ut ex eo dentes semel anno colluātur. Pastinacæ quoq; radio scarificare gingiuas:& in dolore utilissimum. Conteriturq; iis:& cum helleboro albo illitus dentes sine uexatione extrahit. Salsamentorū etiā fictili uase combustorum cinis:addita farina marmoris inter remedia est. Et cyria uetere eluta in nouo uase & inde trita:prosunt doloribus. Aeq; prodesse dicuntur omnium salsamentorum spinæ combustæ tritæq; & illitæ. Decoquuntur & ranæ singulæ in aceti heminis:ut dentes ita colluātur: cōtineaturq; in ore succus. Si fastidiū obstaret:suspendebat pedibus posterioribus eas Salustius Dionysius:ut ex ore uirus deflueret in acetum feruens:idq; e pluribus ranis. Fortioribus stomachis ex iure edēdas dabat. Maxillaresq; ita sanari dentes præcipue putant. Mobiles uero supradicto aceto stabiliri. Ad hoc quidam ranarum corpora binarum præcisis pedibus in uini hemina macerant:& ita collui dentes labentes iubent. Aliqui totas adalligant maxillis. Alii denas in aceti sextariis tribus decoxere ad tertias partes:ut mobiles dentium stabilirent. Nec non.xxxvi. ranarum corda in olei ueteris sextario sub ærea testa discoxere:ut infunderent per aurem dolentis maxillæ. Alii iecur ranæ decoctum & tritū cum melle imposuere dētibus. Omnia suprascripta ex marina rana efficaciora. Si cariosi & fetidi sunt centum in furno arefieri per noctem præcipiunt. Postea tātundē salis addi atq; fricari. Enydris uocatur a græcis coluber in aqua uiuens.huius quattuor dentium superioribus in dolore superiorum gingiuas scarificant:inferiorum inferioribus. Aliqui canino tantum earum contenti sunt. Vtuntur & cancrorū cinere: nam muricum cinis dentifricium est. Lichenas & lepras tollit adeps uituli marini. Murenarum cinis cum mellis obolis ternis. Iecur pastinacæ in oleo decoctum. Hippocampi & delphini cinis ex aqua illitus. Exulcerationem sequi debet curatio quæ perducit ad cicatricem. Quidam delphini iecur in fictili torrent:donec pinguitudo similitudine olei fluat:ac perungunt. Muricum uel conchyliorum testæ cinis maculas in facie mulierum purgat cum melle illitus:cutemq; erugat : extenditq; septenis diebus illitus:ita ut octauo candido ouorum foueantur. Muricum generis sūt quæ uocant græci colytia:alii corythia:turbinata æque. Sed minora multo : efficaciora etiam & oris halitum custodientia. Ichthyocolla erugat cutem : extenditq; in aqua decocta horis quattuor:dein contusa:colluta:& subacta ad liquorem usq; mellis. Ita præparata in uase nouo conditur:& in usu quattuor drachmis eius binæ sulphuris:& anchusæ totidem:octo spumæ argenteæ adduntur:aspersaq; aqua teruntur una. Sic illita facies post quattuor horas abluitur.

Promiscuæ medicinæ. Capitulum.v.

MEdetur & lentigini cæterisq; uitiis ex ossibus sepiarum cinis. Idem & carnes excrescentes tollit: & humida ulcera. Psoras tollit rana decocta ī heminis qnq; aquæ marinæ. Excoqui debet:donec sit crassitudo mellis. Fit in mari halcyoneum appellatum ex nidis(ut aliqui existimant) halcyonum & cæycum : ut alii e sordibus

ſpumarum craſſeſcentibus. Alii e limo: uel quadam maris lanugine. Quattuor eius
genera. Cinereum ſpiſſum odoris aſperi. Alterum molle lenius odore fere algæ. Ter-
tium candidioris uermiculi. Quartum pumicoſius: ſpõgiæq; putri ſimile pene pur-
pureum. Quod optimum id & mileſium uocatur. Quo cãdidius autem hoc minus
probabile eſt. Vis eorum ut exulcerent: purgent. Vſus toſtis & ſine oleo mire: lepras
lichenas: lentigines tollunt cũ lupino: & ſulphuris duobus obolis. Halcyoneo utunt
& ad oculorum cicatrices. Andrias ad lepras cancri cinere cum oleo uſus eſt. Attalus
thynni recentioris adipe ulcera. Menarum muria & capitum cinis cum melle ſanat
ſtrumas. Pungi piſcis eius qui rana in mari appellatur: oſſiculo de cauda: ita ut non
uulneret prodeſt. Id faciendum quotidie: donec procurentur. Eadem uis & paſtina-
cæ radio & lepore marino impoſito: ita ut celeriter remoueatur. Echini teſtis cõtuſis
& ex aceto illitis. Item ſcolopendræ marinæ e melle. Cancro fluuiatili contrito: uel
combuſto ex melle. Mirifice proſunt: & ſepiæ oſſa cum axungia uetere contuſa & il-
lita. Sic & ad parotidas utuntur: & ſcauri piſcis marini iocineribus. Quin & teſtis
cadi ſalſamentarii tuſis cum axungia uetere: muricumq; cinere ex oleo ad parotidas
ſtrumaſq;. Rigor ceruicis mollitur cũ marinis: qui pediculi uocantur drachma pota.
Caſtoreo poto cum pipere ex mulſo mixto ranis decoctis ex oleo & ſale ut ſorbeatur
ſuccus. Sic & opiſthotono medẽtur: & tetano: ſpaſticis pipere adiecto. Anginas me-
narum ſalſarum ex capitibus cinis ex melle illitus abolet. Ranarumq; decoctarum ex
aceto. Succus hic & contra tonſillas prodeſt. Cancri fluuiatiles triti ſinguli in hemi-
nam aquæ: anginis medentur gargariſſati: aut e uino: aut calida aqua poti. Vuæ me-
detur garum cochlearibus ſubditum. Vocem ſiluri recentes ſalſiue in cibo ſumpti
adiuuant. Vomitiones mulli inueterati tritiq; in potione cõcitant. Suſpirioſis caſto-
reo cum hammoniaci exigua portione ex aceto mulſo ieiunis utiliſſime pota. Eadem
potio ſpaſmos ſtomachi ſedat ex aceto mulſo calido. Tuſſim ſanare dicũtur piſciũ
modo e iure decocto in patinis ranæ. Suſpenſæ autem pedibus: cum diſtillauerit in
patina ſaliua earum exenterari iubentur: abiectiſq; interaneis condiri. Eſt rana pua
arborem ſcandens: & ex ea uociferans. In huius os ſiquis expuat ipſamq; dimittat:
tuſſim liberare dicuntur. Præcipiunt & cochleæ crudæ carnem tritam bibere ex aqua
calida in tuſſi cruenta. Iocineris doloribus ſcorpio marinus in uino necatur ut inde
bibatur. Conchæ longæ carnes ex mulſo potæ cum aqua pari modo: aut ſi febres ſĩt:
ex aqua mulſa. Lateris dolores leniunt hippocampi toſti ſumpti. Theteæq; ſimiles
oſtreæ in cibo ſumptæ. Iſchiadicorum muria ſiluri clyſtere infuſa. Dantur autem
conchæ ternis obolis dilutæ in uini ſextariis duobus per dies quindecim. Aluũ emol-
lit ſilurus e iure & torpedo in cibo. Et olus marinum ſimile ſatiuo ſtomacho ĩimicũ
aluum facillime purgat. Sed propter acrimoniam cum pingui carne coquitur. Et
omnium piſcium ius. Idem & urinas cit e uino maxime. Optimum e ſcorpionibus
& duride: & ſaxatilibus nec uirus recipientibus. Coqui debent cum anetho : apio: co-
riandro: porro: additis oleo et ſale. Purgant et cybia uetera: priuatimq; cruditates pi-
tuitas bilem trahunt. Purgant et myes: quorum natura tota ĩ hoc loco dicetur. Acer-
uantur muricum modo: uiuuntq; in algoſis: gratiſſimi autumno: et ubi multa dulcis
aqua miſcetur mari: ob id in ægypto laudatiſſimi. Procedente hyeme: amaritudinẽ
trahunt: coloremq; rubrum. Horum ius traditur aluum et ueſicas exinanire. Intera-
nea diſtringere. Omnia adaperire. Renes purgare. Sanguinem adipemq; minuere.
Itaq; ntiliſſimi ſunt hydropicis: mulierum purgationibus: morbo regio: articulari:
inflationibus. Item prodeſſe felli pituitæq; pulmonis : iocineris ſplenis uitiis: rheu-
matiſmis. Fauces tantum uexant: uoceſq; obtundunt. Vlceraq; quæ ſerpant: aut ſit
purganda ſanant: item carcinomata. Cremati autem ut murices et morſus canum
hominumq; cum melle: lepras: lentigines. Cinis eorum potus emendat caligines.
Gingiuarum & dẽtium uitia: eruptiones pituitæ: & contra dorycnium: aut opocarpũ

antidoti uicem optinent. Degenerant in duas ſpecies in mitulos:qui ſalem uiruſq;
recipiunt:muſcaſq;. Quæ rotunditate differunt : minores aliquanto atq; hirtæ te-
nuioribus teſtis:carne duriores. Mituli quoq; ut murices cinere cauſticam uim ha-
bent:& ad lepras lentigines maculas. Lauantur quoq; plumbi modo ad gingiuarũ
craſſitudines:& oculorum albugines :caligineſq;. Atq; in aliis partibus ſordida ulce-
ra:capitiſq; puſtulas. Carnes uero eorum ad canis morſus imponuntur. Et pelorides
emolliunt aluum. Item caſtorea ex aqua mulſa:drachmis binis. Qui uehementius
uolunt uti:addunt cucumeris ſatiui radicis ſiccæ drachmam:& afronitri duas. The-
teæ torminibus & inflationibus ſuccurrunt. Inueniuntur hæ in foliis marinis ſuggẽ-
tis:fungorum uerius generis q̃ piſcium. Eædem & tenaſmum diſſoluunt : renumq;
uitia. Naſcitur & in mari abſinthium:quod aliqui ſeriphum uocant:circa tapoſyrin
maxime ægypti:exilius terreſtri. Aluum ſoluit:et noxiis animalibus inteſtina liberat.
Soluunt & ſepiæ. In cibo dantur cum oleo et ſale:& farina decoctæ. Menæ ſalſæ cũ
felle taurino illitæ umbilico:aluum ſoluunt. Ius piſcium in patina coctorum cum
lactucis tenaſmum diſcutit. Cãcri fluuiatiles triti ex aqua poti:aluum ſiſtũt. Vrinã
ciunt. In uino aluum. Ademptis brãchiis calculos pellunt tribus obolis cum myrrhæ
tritæ ſingularibus eorum drachmis. Ileos & inflationes caſtoreum cum dauci ſemĩe
& petroſelini quantum ternis digitis ſumatut ex mulſi calidi cyathis quattuor. Tor-
mina uero cum aceto uino mixto. Erythini in cibo ſumpti:ſiſtunt aluum. Dyſen-
tericis medentur rana cum ſcylla decoctæ:ita ut paſtilli fiant. Fel ſiue cor earum cũ
melle tritum ut tradit Niceratus. Morbo regio ſalſamentum cum pipere:ita ut reli-
qua carne abſtineatur. Lyeni medetur ſolea piſcis impoſitus. Item torpedo. Item
rhombus uiuus:dein remittitur in mare. Scorpius marinus necatus in uino: ueſicæ
uitia & calculos ſanat. Lapis qui inuenitur in ſcorpionis marini cauda põdere oboli
potus. Enhydri iecur. Blendiorum cinis cum ruta. Inueniuntur & in branchia piſcis
uel capite ceu lapilli. Hi poti ex aqua calculoſis præclare medentur. Aiuntq; & ur-
ticam marinam in uino potam prodeſſe. Item pulmonem marinum decoctum in
aqua. Oua ſepiæ urinam mouent:renumq; pituitas extrahunt. Rupta conuulſa cã-
cri fluuiatiles triti in aſinino lacte maxime ſanant. Echini uero cum ſpinis ſuis con-
tuſi:& e uino poti calculos. Modus ſingulis hemina bibitur: donec proſit:& alias in
cibis ad hoc proficiunt. Purgatur ueſica & pectinum cibo. Ex iis mares dorcas uocãt
fœminas onychias. Vrinam mares mouent. Dulciores fœminæ ſunt unicolores.
Sepiæ quoq; oua urinam mouent:renes purgant. Euterocelæ lepus illinitur tritus cũ
melle. Iecur quoq; aquatici colubri. Item hydri tritum potumq; calculoſis prodeſt.
Iſchiadicos autem liberant ſalſamenta ex ſiluro infuſa clyſtere:euacuata prius aluo.
Sedis attritus cinis e capite mugilum mullorumq;. Comburuntur autem in fictili
uaſe. Illini cum melle debent. Item capitis menarum cinis ad rhagadas:& ad condy-
lomata utilis:ſicut pelamidum ſalſarum capitum cinis : uel cybiorum cum melle.
Torpedo appoſita procidentis interanei morbum ibi coercet. Cancrorum fluuiatiliũ
cinis ex oleo & cæra:rimas in eadem parte emendat. Item et marini cancri polline.
Panos ſalſamenta coracina diſcutiunt. Sanant interanea et ſquammæ combuſtæ.
Scorpio in uino decoctus:ita ut foueantur ex illo. At echinorum teſtæ contuſæ et ex
aqua illitæ incipientibus panis reſiſtunt. Muricum uel purpurarum cinis utroq; mõ:
ſiue diſcutere opus ſit incipientes:ſiue concoctos emittere. Quidam ita componunt
medicamentum:cæræ et thuris drachmas.xx. Spumæ argenti.xl. Cineris muricum.x.
Olei ueteris heminam. Proſunt per ſe ſalſamenta cocta. Cancri fluuiatiles triti
uerendorum puſtulas diſcutiunt. Cinis ex capite menarum. Item carnes decoctæ et
impoſitæ. Similiter percæ ſalſæ e capite cinis melle addito. Pelamidum capitis cinis
aut ſquatinæ piſcis cutis combuſta. Hæc eſt q̃ diximus lignum poliri:quia et e mari
fabriles uſus exeunt. Proſunt et ſmarides illitæ. Item muricũ:uel purpurarum teſtæ

Con podagram et articulares morbos

cinis cum melle. Efficacius crematarum cum carnibus suis. Carbunculos uerendorū priuatim salsamenta cocta cum melle restinguunt. At testem si descenderit: cochlearum spuma illini uolunt. Vrinæ incontinentiam hippocampi tosti: & in cibo sæpius sumpti emendant. Item ophidion pisciculus scombro similis cum lilii radice. Pisciculi minuti ex uentre eius quos deuorauerit: exempti & cremati: ita ut cinis eorum bibatur ex aqua. Iubent & cochleas africanas cum sua carne comburi: cineremq; ex uino signino dari. Podagris articularibusq; morbis utile est oleum: in quo decocta est rana: & ipsarum intestina: & rupetæ cinis cum adipe uetere. Quidam & hordei cinerem adiiciunt trium rerum æquo pondere. Iubent & lepore marino recenti podagram fricari. Fibrinis quoq; pellibus calciari maxime pontici fibri. Item uituli marini. Cuius & adeps prodest. Item & bryon de quo diximus lactucæ simile: rugosioribus foliis: sine caule. Natura est ei stiptica. Impositum lenit impetus podagræ. Itē alga: de qua supradictum est. Obseruaturq; in ea: ne arida imponatur. Perniones emendat pulmo marinus. Cancriq; marini cinis ex oleo. Item fluuiatiles triti sicq; cinere & oleo subacti: & siluri adeps. Et in articulis morborum impetus sedant ranæ subinde recentes impositæ: quas quidam dissectas iubent imponi. Morbos abigit ius mitulorum: & concharum comitiales: & ut diximus coagulum uituli marini bibunt cum lacte equino asininoue: aut cum punici succo. Quidam ex aceto mulso. Nec non aliqui per se pilulas deuorant. Castoreum in aceti mulsi cyathis tribus ieiunis datur. Iis uero qui sæpius corripiuntur: clystere infusum mirifice prodest. Castorei drachmæ duæ esse debebunt: mellis & olei sextarius: & aquæ tantundem. Ad præsens uero correptis olfactu subuenit cum aceto. Datur & mustelæ marinæ iecur. Itē muris uel testudinum sanguis.

AD Febres omnium generum: & contra diuersas infirmitates. Cap. vi.

FEbrium circuitus tollit iecur delphini gustatum ante accessiones. Hippocāpi necantur in rosaceo ut perungantur ægri in frigidis febribus. Et ipsi adalligāt ægris. Item ex asello pisce lapilli qui plena luna inueniuntur in capite alligantur in linteolo. Pagri fluuiatilis longissimus dens capillo adalligatus: ita ut quinq; diebus eum qui alligauerit: non cernat æger. Ranæ uero in triuio decoctæ oleo abiectis carnibus perunctos liberant quartanis. Sunt qui strangulatas in oleo ipsas clam adalligent: oleoq; eo perungant. Cor earum adalligatum frigora febriū minuit. Et oleū in quo intestina decocta sint. Maxime autem quartanis liberant: ablatis unguibus ranæ & adalligatæ & rupetæ. Iecur eius: uel cor adalligatur in panno leucopho. Cācri fluuiatiles triti in oleo & aqua perunctis ante accessiones in febribus prosunt. Aliqui & piper addunt. Alii decoctos ad quartas in uino e balneo egressis bibere suadent in quartanis. Aliqui uero sinistrum oculum deuorari iubent. Magi quoq; oculis earum ante solis ortum adalligatis ægro: ita ut cæcas dimittant ī aquam: tertianas abigi promittunt. Eosdemq; oculos cum carnibus lusciniæ in pelle ceruina adalligatos: præstare uigiliam: somno fugato tradunt. In lethargumq; uergentibus coagulo balenæ: aut uituli marini ad olfactum utuntur. Aliqui sanguinem testudinum: & lethargicis illinunt. Tertianis mederi dicitur: & spondylus percæ adalligatus. Quartanis cochleæ fluuiatiles in cibo recentes. Quidam ob id asseruāt sale: ut dent tritas in potu. Strombi in aceto putrefacti lethargicos excitant odore. Prosunt & ī cardiacis. Cachecticis quorum corpus macie conficitur. Theteæ utiles sūt cū ruta ac melle. Hydropicis medetur adeps delphini liquatus: & cum uino potus. Grauitati saporis occurritur tactis naribus unguēto: aut odoribus: uel quoquomodo obturatis. Strōbi quoq; carnes tritæ: et in mulsi tribus heminis pari modo aquæ: aut si febres sint: ex aqua mulsa datæ proficiunt. Succus cancrorum fluuiatiliū cum melle. Ranæ quoq; aquaticæ in uino uetere et farre decoctæ: ac pro cibo sumotæ ita ut bibatur ex eodem uase. Vel testudo decisis pedibus capite cauda et intestinis exemptis: reliqua carne

ita condita:ut citra fastidium sumi possit. Cācri fluuiatiles ex iure sumpti:et phthisicis prodesse traduntur. Adusta sanantur cancri marini:uel fluuiatilis cinere. Et ea quæ feruenti aqua combusta sint. Hæc curatio etiam pilos restituit cum cancrorum fluuiatilium cinere. Putantq; utendum cum cæra:et adipe ursino. Prodest et febri ranarum fellis cinis. Ignes sacros restinguunt ranarum uiuentium uentres impositi: pedibusq; posterioribus pronas adalligari iubēt:ut crebriore anhelitu prosint. Vtūt̄ et silurorum capitum cinere salsamentorum ex aceto. Pruritum scabiemq; nō hominum modo:sed et quadrupedum efficacissime sedat iecur pastinacæ decoctum ī oleo. Neruos præcisos purpurarum callum quo se operiunt:tusum glutinat. Lethargicos coagulum uituli adiuuat in uino potum oboli pōdere. Item hichthyocollæ. Tremulos iuuat castoreum si ex oleo perungantur. Mullos in cibo inutiles neruis inuenio fieri. Sanguinem piscium putant cibo sisti polypo tuso:illitoq;. De quo et hæc traduntur muriam ipsum ex sese emittere:& ideo non debere addi. In coquendo secari harundine:ferro eminente: in uitiumq; trahere natura deserente. Ad sanguinem sistendum & ranarum illinunt cinerem uel sanguinem arefactum. Quidam ex ea rana quam græci calamiten uocant:quoniam inter arundines fruticesq; uiuat:minima omnium & uiridissima cinerem fieri iubent. Aliqui & nascentium ranarum in aqua quibus adhuc cauda est:in calice nouo combustarum cinerem si per nares fluat: inficiendum. Diuersus hirudinum quas sanguisugas uocant : ad extrahendum sanguinem usus est. Quippe eadem ratio earum quæ cucurbitarum medicinalium ad corpora leuanda sanguine spiramenta laxanda iudicantur. Sed uitium quod admissæ semel desiderium faciunt circa eadem tempora anni semper eiusdem mediciæ. Multi podagris quoq; admittendas censuere. Decidunt satietate & pondere ipso sanguinis detractæ:aut sale aspersæ. Aliquando tamen adfixa relinquunt capita .quæ causa uulnera insanabilia facit:& multos interimit: sicut Messallinum e cōsularibus patriciis cum ad genua admisisset. Inueniunt uirus remedio uerso:maximeq; ruffæ ita formidantur. Ergo suggentia ora forficibus præcidunt:ac ueluti siphonibus defluit sanguis:paulatimq; morientium capita se contrahunt:nec relinquuntur. Natura earum aduersatur cimicibus:& suffitu necat eos. Fibrinarum pellium cum pice liquida combustarum cinis:narium profluuia sistit succo porri mollitus. Extrahit tela corpori inhærentia. Sepiarum testæ ex aqua salsamentorum carnes. Cancri fluuiatiles triti. Siluri fluuiatilis:qui & alibi q̄ in nilo nascitur:carnes impositæ recentes: siue salsæ. Eiusdem cinis extrahit & adeps. & cinis spinæ eius uicem spodii præbet. Vlcera quæ serpunt:& quæ ex iis excrescunt ex capite menarum cinis:uel siluri coercet. Carcinomata per earum capita salsarum:efficacius si cineri earum misceatur sal & cunila capitata:oleoq; subigantur. Cancri marini cinis usti cum plumbo carcinomata compescit. Ad hoc & fluuiatilis sufficit cum melle:lineaq; lanugine. Sed aliq malunt alumen melq; miscere cineri. Phagedenæ siluro inueterato:& cum sādaraca trito. Cachoete & nomæ & putrescentia cybio uetere sanantur. Vermes uero innati ranarum felle tolluntur. Fistulæ aperiuntur siccanturq; salsamentis cum liteolo immissis. Intraq; alteram diem callum omnem auferunt:& putrescentia ulcerū quæq; serpunt emplastri modo subacta:& illita. Ethalpe expurgat ulcera in linteolis concerptis. Item echinorum testæ cinis. Carbunculos coracinorum salsamenta illita discutiunt. Item mullorum salsamenti cinis. Quidam capite tantum utuntur cum melle:uel coracinorum carne. Muricum cinis cum oleo tumores tollit. Cicatrices fel scorpionis marini. Verrucas tollit glauci iecur illitum. Capitis menarum cinis cum allio tritus ad thymia crudis utūtur fel scorpionis marini ruffi. Smarides tritæ illitæ. Hallex deferuefacta unguium scabriciam cinisq; e capite menarum extenuat. Mulieribus lactis copiam facit glaucus e iure sumptus:et smarides cum ptissana sūptæ: uel cum fœniculo decoctæ. Mammas ipsas muricum:uel purpuræ testarum cinis cū

de sanguisugis

sale aspersæ decidunt

de ulceribus quæ serpunt

melle efficaciter ſanat. Cancri fluuiatiles illiti:uel marini pilos in mamma: uel mu/
ricum carnes appoſitæ tollunt. Squatinæ illitæ creſcere mammas non patiuntur.
Delphini adipe linamenta accenſa excitant uuluæ ſtrangulatu oppreſſas. Itẽ ſcõbri
in aceto putrefacti. Percarum uel menarũ capitis cinis ſale ammixto:& cunila oleoq;
uuluæ medetur. Suffitione quoq; ſecundas extrahit. Item uituli marini adeps ĩſtil/
latur igni naribus intermortuarum uuluæ uitio:& cum coagulo eiuſdem in uellere
impoſitus. Pulmonis marini cinis adalligatus egregie profluuia purgat. Echini uiuẽ/
tes tuſi:& in uino dulci poti. Siſtunt & cancri fluuiatiles triti in uino potiq;. Item
ſiluri ſuffitu præcipue africi faciliores partus fieri dicuntur. Cancri ex aqua poti pro/
fluuia ſiſtere. Ex hyſopo purgare. Et ſi partus ſtrangulet:ſimiliter poti auxiliantur.
Eoſdem recentes:uel aridos bibunt ad partus continendos. Hippocrates ad purgati/
ones mortuoſq; partus utitur illis cum quinis lappati radicibus cum ruta & fuligine
tritis:& in mulſo datis potui. Item in iure cocti cum lappato & apio menſtruas pur/
gationes expediunt. Lactiſq; ubertatem faciunt. Item in febri quæ ſit cum capitis
doloribus:& oculorum palpitatione. Mulieribus in uino auſtero poti prodeſſe dicũ/
tur. Caſtoreũ ex mulſo potum purgationibus prodeſt. Contraq; uuluam olfactum
cum aceto & pice:aut ſubditum paſtillis. Ad ſecundas etiam uti eodem prodeſt cum
panace in quattuor cyathis uini. Et a frigore laborantibus ternis obolis. Sed ſi caſto/
reum fibrumue ſuperegrediatur grauida:abortum facere dicitur:& periclitari partus
ſi ſuperferatur. Mirum & quod de torpedine inuenio. Si capiatur cum luna in libra
fuerit:triduoq; aſſeruetur ſub diuo faciles partus facere : poſtea quotiens inferatur
adiuuare. Et paſtinacæ radius adalligatus umbilico exiſtimatur idem facere ſi uiuẽ/
ti ablatus ſit:ipſaq; denuo in mare dimiſſa. Inuenio apud quoſdam oſtreatium uo/
cari:quod aliqui onychen uocant. hoc ſuffitum uuluæ pœnis mire reſiſtere. Odorem
eſſe caſtorei:meliuſq; cum eo uſtũ proficere. Vetera quoq; ulcera & cacoethe eiuſdẽ
cinere ſanari. Nam carbunculos & carcinomata in mulierum parte præſentiſſimo
remedio ſanari tradunt cancro fœmina cum ſalis flore contuſo poſt plenam lunam:
& ex aqua illita. Pſilothrum eſt thynni ſanguis:fel: iecur ſiue recentia ſiue ſeruata.
Iecur etiam tritũ:mixtaq; cædro plumbea pyxide aſſeruatum. Ita pueros pubeſcere
negauit Mãgo Salpe obſtetrix. Eadem uis eſt pulmonis marini. Leporis marini ſan/
guine & felle:uel ſi in oleo lepus hic necetur. Cancri ſcolopendræ marini cinis cum
oleo. Vrtica marina trita ex aceto ſcyllito. Torpedinis cerebrum cum alumine illitum
.xvi. luna. Ranæ paruæ quam in oculorum curatione deſcripſimus:ſanies efficaciſſiẽ
pſilothrum eſt:ſi recens illinatur:& ipſa arefacta ac tuſa:mox decocta tribus heminis
ad tertias:uel in oleo decocta æreis uaſis. Eadem menſura alii ex quindecim ranis
conficiunt pſilothrum:ſicut in oculis diximus. Sanguiſugæ quoq; toſtæ in uaſe
fictili:& ex aceto illitæ eundem contra pilos habent effectum. Et ſuffitus urentium
eas necat cimices ĩuectas. Caſtoreo quoq; cũ melle pro pſilothro uſi pluribus diebus
reperiuntur. In omni autem pſilothro uellendi prius ſunt pili. Infantium gingiuis
dentitionibuſq; multum confert delphini cum melle dentium cinis:& ſi ipſo dente
gingiuæ tangantur. Adalligatuſq; idem pauores repentinos tollit. Idem effectus &
caniculæ dentis. Vlcera uero quæ in auribus:aut ulla corporis parte fiant cancrorum
fluuiatilium ſuccus cum farina hordeacea ſanat. Et ad reliquos morbos triti in oleo
perunctis proſunt. Siriaſiſq; infantium ſpongia frigida cerebro humefacto rana
inuerſa adalligata efficaciſſime ſanat:quam aridam inueniri affirmant. Mullus in
uino necatus:uel piſcis rubellio:uel anguillæ duæ. Item una marina in uino putre/
facta iis qui inde biberĩt:tedium uini affert. Venerem inhibet:& cinis hippopotami
frõtis:e ſiniſtra parte pellis in linteolo adalligata. Fel ue torpedinis uiuæ genitalibus
illitum. Concitant cochlearum fluuiatilium carnes ſale adſeruatæ:& ĩ potu ex uino
datæ. Erythini in cibo ſumpti. Iecur ranæ dyrophetes & calamites in pellicula gruis

alligatum: uel dens crocodili maxillaris annexus brachio: uel hippocampus: uel nerui rupetæ dextro lacerto adalligati. Amorem finit in pecoris recenti corio rupeta alligata. Equorum scabiem ranæ decoctæ in aqua extenuãt: donec illini possit. Aiũtq; ita curatos non repeti postea. Et salpe negat canes latrare: quibus in offa rana uiua data sit. Inter aquatilia dici debet: & calamochnus latine adarcha appellata. Nascit circa harundines tenues spuma aquæ dulcis ac marinæ ubi se miscent. Vim habet causticam. Ideo acopis additur contra perfrictionum uitia. Tollit & mulierum lentigines in facie. Et calami simul dici debent. Phraxmatis radix recens tusa luxatis medetur: & spinæ doloribus ex aceto illita. Cypri uero qui et donax uocatur cortex: alopeciis medetur ustus: et ulceribus ueteratis. Folia extrahunt quæ infixa sunt corpori: et igni sacro. Paniculæ flos si aures intrauerit: exurdat. Sepiæ atramento tanta uis est: ut in lucerna addito æthiopas uideri ablato priore lumine Anaxialaus tradat. Rupeta decocta & ĩ aq̃ potu data suum morbis medetur : uel cuiuscunq; ranæ cinis. Pulmone marino si confricetur lignum ardere uidetur: adeo ut faculã ita præluceat.

Animalium omnium in mari uiuentium. clxxvii. genera esse. Cap. vii.

Peracta aquatilium dote non alienum uidetur indicare per tot maria tam uasta et tot milibus passuum terræ infusa: extraq; circundata mensura pene ipsius mundi quæ intelligantur animalia centum. lxxvii. omnium generum esse : eaq; nominatim complecti: quod in terrestribus uolucribusq; fieri non quit. Neq; enim omnis indiæ æthiopiæq; aut scythiæ desertorumue nouimus feras aut uolucres cum hominum ipsorum multo plurimæ sint differentiæ quas inuenire potuimus. Accedat his taprobane insulæq; aliæ oceani fabulose narratæ. profecto cõueniet: nõ posse omnia genera in contemplationem uniuersam uocari. At hercule in tanto mari oceano quæq; nascuntur: certa sunt: notioraq; quod miremur quæ profundo natura mersit. Vt a beluis ordiamur : arbores physethres: balenæ: pistrices: tritones: nereides: elephanti: homines qui marini uocantur. rotæ: orcæ: arietes: musculi : & alii piscium forma arietes delphini: celebresq; Homero uituli. Luxuriæ uero testudines: & medicis fibri: quorum genera nusq̃ mari accepimus mergi: tantum marina dicentes. Iam caniculæ: drynones: cornutæ: gladii: serræ: communesq; mari terræ amni hippopotami: crocodili. Et amni tantum ac mari: thynni: thynnides: siluri: coracini: percæ. Peculiaris autem maris accipẽser: aurata: asellus: acarne: aphia: alopeca: aguilla: araneus: box: batia: bachus: batrachus: belonæ: quos aculeatos uocamus: balanus: coruus: citharus. Rhomborum genera chalcis gobio. Collurus asellorum generis ni minor esset colla: siue parianus: siue saxtanus. a patria baetica: lacertorum minima : abysmon : elesse: cybium. ita uocatur concisa pelamis: quæ post. xl. dies a ponto in mæotin reuertitur. Cordula & hæc pelamis pusilla: cum in pontum e mæotide exit : hoc nomen habet cantharus. callyonimus. siue uranoscapus. cinædi. soleæ. phiscinulæ. cnidæ. quã nos urticam uocamus. Cancrorum genera chamecistite. chameleos. chamepotorides. generis uarietate distantes et rotunditate. chameglycia. menides. quæ sunt maiores q̃ pelorides. glycia siue corophia. Concharum genera ĩter quæ & margaritiferæ cochleæ quarum generis pentadactylides. melicembales. echinophoræ dicuntur quibus cantant. Extra has sunt rotundæ in oleario usu cochleæ. cucumis. cynopos. camymarus. cynosdexia. draco. Quidam aliud uolunt esse dracunculum. Est autem graculæ similis. Aculeos in branchiis habet ad caudam spectantis. Sic & scorpio lædit dũ manu tollitur. erythinus. echeneis. echinus. Elephanti locustarum generis nigri pedibus quaternis bisulcis. Præterea brachia duo binis articulis singulisq; forficulis denticulatis. Fabri siue zaegaucisci. glaneus. conger. gyres. galeos. garus. hippus. hippuros. hirundo. ale. pleumon. hippocampos. heparcotinos. Sunt lacertorum genera. lolligo uolitans. locustæ. lucernæ. liparis. lamyrus. lepus. leones quorum brachia cãcris similia sunt : reliqua pars locustæ. mullus. merula. inter saxatiles laudata. mugil.

Incipit liber

melanurus.mena.metis.murena.mismylus.miscus.murex.oculata.ophidion.ostria eotia.orcynon.hic est pelamidum generis maximus. Neq; redit in mæotim : similis tritoni:uetustate melior. Orphus.orthagoriscus.phager.pichus saxsatiliūq; pelamis. Earum generis maxima apolectus uocatur.durius.triton.phorcus.phitharus. passer. pastinaca. Polyporum genera pectines maximi & nigerrimi æstate. Laudatissimi autem mitylenis rhyas.tyndarides salonis.altimatia in insula alexandriæ.in ægypto pectunculi.purpuræ.pegrides.pinna.pinnothere.rhina quem squatinam uocamus. Rhombus scarus principalis hodie.solea.sargus.scylla.sarda:ita uocatur pelamis lō-ga ex oceano ueniens.scomber.salpa.horus.scorpena.scorpios.scyascia.sciena.scolo-pendra.myrus.ægypta.strombus.solen siue aulos siue donax siue onyx siue dacty-lus.spondylus.maristella. spongia. Turdus inter saxatiles nobilis. tynnus tranus: quem alii xiphiam uocant. Stassa. torpedo.tethea. triphonon: pelamidum generis magni:ex eo serena cymbia fiunt Veneri. Euax.xyphi. Hiis adiiciemus apud Ouidi-um posita nomina:quæ apud neminem alium reperiuntur. Sed fortassis in ponto nascuntur:ubi id uolumen supremis suis temporibus inchoauit. Bopgyrum in sco-pulis uiuentem. Orphum rubentem.rhacinumq; pullum:pictas mormyras: aureiq; coloris chryson. Præterea paruum teragum:& placentem cauda labrum. Epodas lati generis. Prærer hæc insignia piscium tradit : channem ex seipsa concipere. Glaucum æstate nunq̄ apparere. Pompium qui semper comitetur nauigiorum cursus. Chro-min qui nidificet in aquis. Helopem quoq; dicit esse nostris incognitum undis. Ex quo apparet falli eos:qui eundem accipenserem existimauerunt. Helopi palmam saporis inter pisces multi dedere. Sunt præterea a nullo auctore nominati sudis latīe appellata:a græcis phyren ostreæ similis nomine:magnitudine inter amplissimos ra-rus:sed tamen non degener:& pernæ concharum generis circa pontias insulas frequē-tissimæ. Stant uelut suillo crure longo in harena defixæ.hiantesq; qua limpitudo ē: pedali non minus spatio. Cibum uenantur. Dentes in circuitu marginum habent pectinatim spissatos. Intus pro spondyli grandis caro est. Et hyenam piscem uidi in oenaria insula captum caput exerentem. Præter hæc purgamenta aliqua relatu in-digna:& algis potius annumeranda q̄ animalibus.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRICESIMVS TERTIVS. PROOEMIVM.

Metallorum naturæ.

METALLA NVNC IPSAEQVE OPES ET rerum precia dicentur:tellurem intus exquirente cura multiplici. Modo quippe alibi diuitiis fo-ditur:quærente uita aurū argentum æs electrū. Alibi deliciis gemmas: & parietum digitorumq; pigmenta. Alibi temeritati ferrum auro etiam gratius inter bella cædesq;. Persequimur omnes eius fibras uidemusq; superexcauatos montes mirantes dehiscere aliquando: aut intremiscere illam. Ceu uero nō hoc etiam exemplum īdigna-tionis sacræ parentis exprimi possit. Imus ī uisce-ra eius : & in sede manium opes quærimus: tāq̄ parum benigna fertiliq; qua secetur. Inter hæc minimum remediorum gratia scru-tamur. Cui enim fodiendi causa medicina est: Quanq̄ & hæc summa sui pte tribuit ut minime pca:facilisq; in omnibus quæ prosunt. Illa nos premūt:illa nos ad īferos

agunt quæ occultauit atq; demersit. Illa quæ non nascuntur: ut repente mens ad inane euolans reputet quis deinde futurus finis est: sæculis omnibus exhauriendi eam quousq; penetret auaricia? Quã ĩnocẽs q̃ beata: immo uero & delicata esset uita: si nihil aliud de ea nisi quod supra terras concupisceret: haberetq; non nisi quod secũ est? Eruitur quidem aurum & chrysocolla iuxta: ut preciosior uideatur nomẽ ex auro custodiens. Parum enim erat naturæ unam inuenisse uitæ pestem: nisi in precio etiã esset sanies auri. Quærebat argentum auaricia. Boni consuluit interim inuenisse minium: rubentisq; terræ excogitauit usum. Heu prodigiosa ingenia quot modis auximus precia rerum? Accessit ars picturæ: & aurum argentumq; cælando carius fecimus. Didicit homo naturam prouocare. Auxere & artem uitiorum iritamenta. In poculis libidines cælare iuuit: ac p obscenitates bibere. Abiecta sunt deinde hæc: & sordere cœpere: & auri argentiq; nimium fuit. Murina & crystallina ex eadem terra effodimus: quibus precium faceret ipsa fragilitas. Hoc argumentum opum: hæc uera luxuriæ æstimata est gloria: habere quod posset statim totum perire. Nec hoc fuit satis: turba gemmarum potamus: & smaragdis teximus calices: ac temulentiæ causa tenere indiam iuuat: & aurum iam accessu eius.

Quæ prima commendatio metallorum auri: & de origine annulorum aureorum: & modo auri apud antiquos: & equestri ordine: & de iure ãnulorum aureorũ. C.i.

Utinamq; posset e uita totũ abdicari aurũ sacra fames: ut celeberrimi auctores dixere: proscissum conuitiis ab optimis quibusq;: & ad perniciem uitæ repertũ. Quantum fœliciore æuo cum res ipsæ permutabantur inter se: sicut & troianis temporibus factitatum Homero credi conuenit. Ita enĩ (ut opinor) commercia uictus gratia inuenta: alios coriis boum: alios ferro captiuisq; rebus emptitasse tradit. quãq̃ & ipse miratus aurum æstimationes rerum ita fecit: ut centum boum arma aurea permutasse Glaucum diceret cum Diomedis armis nouẽ boum. Ex qua cõsuetudine multa legum antiquarum pecore constat etiam romæ. Pessimum uitæ scelus fecit: qui annulum primus induit digitis. Nec hoc quis fecerit traditur. Nam de Prometheo omnia fabulosa arbitror. quanq̃ illi quoq; ferreum annulum dederit ãtiquitas: uinculumq; id non gestamen intelligi uoluerit. Midæ quidem annulum quo circũacto habentem nemo cerneret: quis non etiam fabulosiorem fateatur? Manus & prorsus sinistræ maximam auctoritatem conciliauere auro: non quidẽ romani quorũ more ferendum erat bellicæ uirtutis insigne. De regibus romanis non facile dixerim. Nullũ habet Romuli in capitolio statua: nec præter Numæ Seruiiq; Tullii alia. Nec .L. quidem Bruti. Hoc in Tarqniis maxime miror: quorum egregia fuit origo: unde hic annulorum usus uenit. quanq̃ nunc lacedæmone ferreo utantur. Sed a Prisco Tarquinio omnium primo filium cum in prætextæ annis occidisset hostem bulla aurea donatum constat: unde mos bullæ durauit: ut eorum qui equo meruisset filii id insigne haberent: cæteri lorum. Et ideo miror Tarquinii eius statuam sine annulo esse. Quanq̃ & de nomine ipso ambigitur. Id græci a digitis appellauere. Apud nos prisci ungulum uocabant. Postea & græci & nostri symbolum. Longo certo tẽpore ne senatum quidem romanum habuisse aureos: manifestum est. Siquidem iis tantũ qui legati ad exteras gentes ituri essent: annuli publice dabantur credo: quoniam exterorum honoratissimi intelligebantur. Neq; aliis uti mos fuit: q̃ qui ex ea causa publice accepissent: uulgoq; sic triumphabant. Et cum corona ex auro etrusca sustineretur a tergo: annulus tamen in digito ferreus erat: æqua fortuna triũphantis & serui coronam sustinentis. Sic triumphauit de Iugurta. C. Marius. Aureum non ãte tertiũ consulatum sumpsisse traditur. Ii quoq; qui ob legationem acceperant aureos: in publico tantum utebantur: intra domos uero ferreis. Quo argumento etiã nũc spõsæ annulus ferreus mittitur: isq; sine gemma. Nec iliacis temporibus ullos fuisse annulos uideo: nusq̃ certe Homerus dicit: cũ & codicillos missitatos epistolarum gratia

indicet:& conditas arte uestes:ac uasa aurea argenteaq;:& ea colligata nodi nō ānuli nota. Sortiri quoq; contra prouocationem duces non annulis tradit. Fabricæ etiam deum fibulas:& aliam muliebris cultus:sicut inaures in primordio factitasse sine mentione annulorum. Et qui primus instituit:contanter id fecit:leuisq; manibus ac latentibus induit:cum si honos securus fuisset: dextra fuerit ostentandus. Quod si impedimentum potuit in ea aliquod intelligi:etiam insertorii usu argumentum ē: maius in leua fuisse qua scutum rapitur. Est quidem apud eundem Homerum uirorum crinibus aurum implexum. Ideo nescio an prior usus a fœminis cœperit. Romæ quidem non fuit aurum:nisi admodum exiguum longo tempore. Certe cum a gallis capta urbe pax emeretur:non plus q̄ mille pondo effici potuere. Nec ignoro.M. Crassum duo milia pondo auri rapuisse suo:& Pompeii tertio consulatu e capitolini Iouis solio a Camillo ibi condita:& ideo a plerisq; existimari duo milia pondo collata. Sed quod accessit:ex gallorum præda fuit:detractumq; ab his in parte captæ urbis delubris. Gallos autem cum auro pugnare solitos Torquatus indicio est. Apparet ergo gallorum templorumq; tantundem nec amplius fuisse. Quod quidem in augurio intellectum est:cum capitolinus duplum reddidisset. Illud quoq; obiter indicari conuenit:quoniam de annulis sermonem repetimus: æditum custodiæ eius deprehensum fracta in ore annuli gemma statim expirasse:& indicium ita extinctū. Ergo ut maxime duo tantum milia pondo cum capta est roma anno trecentesimo lxiiii.fuere:cum iam capitum liberorum censa essent.c.lii.milia quingenti.lxxxiii. Eadem post annos.ccc.vii.quod ex capitolinæ ædis incendio cæterisq; omnibus delubris.C.Marius filius preneste detulerat tredecim milia pondo sub eo titulo in triūpho transtulit Sylla. Et argenti.vii.milia. Idē ex reliqua omni uictoria pridie trāstulerat auri pondo.xv.milia :argenti pondo.c.xv.milia.Frequentior autem usus annulorum non ante Cn.Flauium Annii filium deprehenditur. Hic nanq; publicatis diebus fastis:quos populus a paucis principum quotidie petebat : tantam gratiam plebis adeptus est:alioquī libertino patre genitus:& ipse Appii Cæci scriba: cuius hortatu exceperat eos dies:consultando assidue sagaci ingenio promulgaueratq;:ut ædilis currulis crearetur cum.Q. Anitio prenestino:qui paucis ante annis hostis fuerat:præteritis.C.Petilio & Domitio : quorum patres consules fuerant. Additum Flauio:ut simul Tribunusplebis esset. Quo facto tanta senatus indignatione exarsit:ut annulos ab eo abiectos fuisse in antiquissimis reperiatur annalibus. Fallit plerosq; qui tum & equestrem ordinem id fecisse arbitrantur. Etenim adiectum hoc quoq;. Sed & phalera posita propter quæ nomen equitum adiectum est. Annulos quoq; depositos a nobilitate in annales relatum est: non a senatu uniuerso. Hoc actum.P. Sempronio Longo.L. Sulpitio conss. Flauius uouit ædem Concordiæ si populo reconciliasset ordines. Et cum ad id pecunia publica non decerneret: ex multaticia fœneratoribus condemnatis ædiculam æream fecit in gratorasio: qui tunc supra comitium erat. Inciditq; in tabula ærea eam ædem . ccc. quattuor annis post capitolinam dedicatam. Ita quadringentesimo.xlviii.a condita urbe gestum est:& primum annulorum uestigium extat. Promiscui autem usus alterum secūdo punico bello. Neq; enim aliter potuissent trimodia illa annulorum carthaginem ab Annibale mitti. Inter Scipionem quoq; & Drusum ex annulo in auctione nauali inimiciciæ cœpere. Vnde origo sotialis belli:& exitia rerum. Ne tum quidem omnes senatores habuerunt:utpote cum memoria auorum multi prætura functi in ferreo consenuerint: sicut Calpurniū & Maniliū:qui legatus.C.Marii fuerat: iugurthino bello Fenestella tradit. Et multi.L.Fufidium illum quē Scaurus in uita sua scribit. In Quītiorum uero familia aurum ne fœminas quidē habere mos fuerit. Nullosq; omnino annulos maior pars gentium hominumq; etiam qui sub imperio nostro degunt hodie habeat. Non signet oriens aut ægyptus etiam nunc litteris contenta

solis. Multis hoc modis ut cætera omnia luxuria uariauit: gemmas addendo exquisiti fulgoris: censuq; opimo digitos onerando. sicut dicemus in gemmarum uolumine. Mox & effigies uarias cælando: ut alibi ars: alibi materia esset in precio. Alias deinde gemmas uiolari nefas putauit: ac ne quis signandi causa in annulis esse intelligeret: solidas induit. Quasdā uero neq; ab ea parte: quæ digito occultatur: auro clusit aurumq; milibus lapillorum uilius fecit. Contra uero multi nullas admittunt gemmas: auroq; ipso signant: ut Claudii Cæsaris principatu repertum. Nec non & seruitia iam ferrum auro cingunt: alia per sese mero auro decorant: cuius licentiæ origo nomine ipso ī samothracia id institutum declarat. Singulis primo digitis gerere mos fuerat: qui sunt minimis proximi. Sic in Numæ & Seruii Tullii statuis uidemus. Postea pollici proximo induere etiam deorum simulacris. Dein iuuit & minimo dare. Galliæ britanniæq; in medio dicuntur usæ. Hic nunc solus excipitur: cæteri omnes onerantur: atq; etiam priuatim articuli minoribus aliis. Sunt qui tres uni minimo congerant. Alii uero & huic unum tantum: quo signanda signent. Conditurq; ille ut res rara: & ad iniuriæ usus indigna: uelut e sacrario promitur. Et unum in minimo digito habuisse preciosioris est in recondito supellectilis ostentatio. Iam alii pondera eorum ostentant. Aliis plures q̄ unum gestare labor est. Alii bratteas inserunt leuiore materia: & propter casum gemmarum totam sollicitudinem putant. Alii sub gemmis uenena cludunt: sicut Demosthenes summus oratorum græciæ: annulosq; mortis gratia habent. Demumq; & plurima opum scelera annulis fiunt. Quæ fuit illa priscorum uita: qualis innocentia in qua nihil signabatur? At nunc quoq; cibi ac potus uindicantur annulo a rapina. Hoc profecere mancipiorum legiones: & in domo turba externa acta. Seruorum quoq; causa nomenclator adhibendus. Sed aliter apud antiquos. Singuli marsiferes lociferesue dominorum gentiles: omnem uictū in promiscuo habebant: nec ulla domi custodia a domesticis opus erat. Nunc rapiendæ comparantur epulæ: pariterq; qui rapiant eas. Sed & claues quoq; ipsas signare non est satis: grauatis somno: aut morientibus annuli detrahuntur: maiorq; uitæ ratio circa hoc instrumentum esse cœpit. incertum a quo tempore. Videmur tamen posse in externis auctoritatem eius rei intelligere circa Polycratem sami tyrannum: cui dilectus ille annulus in mare abiectus capto relatus est pisce ipso circiter ducentesimum. xxx. annum urbis nostræ interfecto. Celebratiorē quidem usum cum fœnore cœpisse argumento est consuetudo uulgi ad sponsiones etiamnum annulo exiliente: ab eo tempore quo nundum erat arra uelocior: ut plane affirmare possimus: nummos ante apud nos cœpisse: mox annulos. De nummis paulopost dicetur. Annuli distinxere alterum ordinem a plebe: ut semel cœperant esse celebres: sicut tunica ab annulis senatum tantum. quanq̄ & hoc sero: uulgoq; purpura latiore tunica usos inuenimus etiam præcones: sicut patrem. L. Elii Stellionis Præconini ob id cognominati. Sed annuli plane medium ordinem tertiumq; plebi & patribus inseruere. Ac quod antea militares equi nomen dederant: hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt. Nec pridem id factum. Diuo Augusto decurias ordinante: maior pars iudicum in ferreo annulo fuit. Iiq; non equites: sed iudices uocabantur. Equitum nomen subsistebat in turmis equorum publicorum. Iudicum quoq; non nisi quattuor decuriæ fuere primo. Vixq; milia singula in decuriis inuenta sunt: nondum prouinciis ad hoc munus admissis. Seruatumq; in hodiernum diem est: ne quis e nouis ciuibus in iis iudicaret.

DE Decuriis iudicum: & quotiens nomina equestris ordinis īmutata: & donis militaribus: & quando primum corona aurea. Cap. ii.

DEcuriæ quoq; ipsæ pluribus discretæ nominibus fuere Tribunorum æris: & Selectorum: & iudicum. Propter hoc etiamnum Nongenti uocabantur

Annuli ubi et quo debent deferri

Nõgenti uocabãt̃ ex omnibus Selecti ad custodiẽda suffragiorum scita in comitiis. Et diuisus hic quoq; ordo erat superba usurpatione nominum: cum alius se Nõgentum: alius Selectum: alius Tribunum appellaret. Tyberii demũ prĩcipatus nono ãno in unitatẽ uenit equester ordo annulorumq; auctoritati forma cõstituta ẽ. C. Asinio Pollione. C. Antistio Vetere cõss. anno urbis conditæ. dcc. septuagesimoqnto. Quod miremur futuli pene de causa: cum. C. Sulpitius Galba iuuenalem famã apud prĩcipem popinarum pœnis aucuparetur: occupatusq; in his esset questus ĩ senatu uulgo institores eius culpæ defẽdi ãnulis. Hac de causa cõstitutũ: ne cui ius eius esset: nisi cui ingenuo ipsi patri auoq; paterno sestertia. cccc. cẽsus fuissẽt: & lege iulia theatrali ĩ. xiiii. ordĩbus sedẽdi. Postea gregatim ĩsigne id appeti cœptũ. Propterq; hæc discrimina Caius Princeps decuriam qntã adiecit: tantumq; natum est fastis: ut quæ sub Diuo Augusto impleri non potuerant decuriæ nõ capiãt eũ ordinẽ: passimq; ad ornamenta ea etiã seruitute liberati transiliant. quod antea nũq̃ erat factũ: quoniam ĩ ferreo annulo equites iudicesq; intelligebantur: adeoq; ꝓmiscuum id esse cœpit: ut apud Claudium Cæsarem in censura eius unus ex equitibus Flauius Proclus. cccc. ex ea causa reos postularet. Ita dum separatur ordo ab ĩgenuis: communicatus est cũ seruitiis. Iudicum autẽ appellatione separari eum ordinem primi omnium ĩstituere Gracchi discordi popularitate ĩ cõtumeliã senatus. mox ea debellata: auctoritas nominis uario seditionum euentu circa publicanos substitit. & aliquandiu tertiæ uires publicani fuere. M. Cicero demũ stabiliuit equestre nomen in consulatu suo ei senatũ cõcilians: ex eo se ordine ꝓuectũ esse celebrãs: & eius uires peculiari popularitate quærẽs. Ab illo tẽpore plane hoc tertium corpus in re publica factũ est. Cœpitq; adiici senatui populoq; romano equester ordo. Qua de causa & nũc post populum scribitur: quia nouissime cœptus est adiici. Quin etiam ipsum eqtum nomẽ sæpe uariatũ est: in iis quoq; q ad equitatum trahebãtur. Celeres sub Romulo regibusq; appellati sunt. Deinde flexumines. Postea trossulli: cũ oppidũ ĩ thuscis citra uolsinios hoc nomine passuum. ix. milia sine ullo adiumẽto peditũ cepissẽt. Eius uocabuli uis durauit ultra. C. Gracchũ. Iunius certe q ab amicicia eius Gracchanus appellatus est scriptũ reliquit his uerbis. Quod ad equestrẽ ordinẽ ptinet ãtea trossullos uocabãt: nũc equites uocãt. Ideoq; qa nõ intelligũt trossullus nomẽ quid ualeat: multos pudet eo nomĩe appellari: & causã quæ supra dicta est: exponit. Inuitosq; etiam num tamen trossullos uocari. Sunt adhuc aliquæ nõ omittendæ in auro differẽtiæ. Auxiliares quippe externos torquibus aureis donauere: at ciues nõ nisi argẽteis. Præterq; armillas ciuibus dedere: quas non habent externi. Iidem quod magis miremur coronas ex auro dedere ciuibus. Quis primus dõatus sit ea nõ inueni. Sed quis primum donauerit a. L. Pisone traditur. A. Postumius dictator apud lacum regillum castris latinorũ expugnatis ei cuius maxĩe opera capta essẽt: hãc coronã ex præda dedit. Item. L. Lẽtulus cõsul Seruilio Cornelio merende samnitum oppido capto. Sed quinq; librarũ corona Piso frugi filium ex priuata pecunia donauit. eamq; coronam testamento reipublicæ legauit.

DE Reliquo usu auri ĩ uiris: & mulieribus: & de nummo aureo: & quãdo primũ signatũ est æs argentũ & aurũ: & ãteq̃ signaretur qui mos ĩ ære: & quæ maxĩa pecũia primo cẽsu: & quotiẽs: & qbus tẽporibus auctoritas auri. Cap. iii.

OEorũ uero honori ĩ sacris nihil aliud excogitatũ ẽ: q̃ ut auratis cornibus hostiæ maiores dũtaxat ĩmolarẽt̃. Sed ĩ militia quoq; ĩ tãtũ adoleuit hæc luxuria: ut. M. Bruti ĩ philippicis cãpis epistolæ reperiãt̃ fremẽtes fibulas tribunicias ex auro geri. At Hercules idẽ tu Brute mulierũ pedibus aurũ gestari tacuisti. Cuius sceleris nos coarguimus illũ primũ: q auro dignitatem p ãnulos fecit: ut habeãt ĩ lacertis iã qdẽ & uiri quod e dardanis uẽit: itaq; & dardanũ uocabãt̃. Viriolæ celticæ dicunt̃. Viriles celtibericæ. Habeãt fœminæ ĩ armillis digitisq; totis collo auribus. Per has discurrãt

catenæ circa latera:& inserta margaritaꝝ pōdera e collo dominarum auro pendeāt: ut in somno quoq; unionum conscientia assit. Etiam num pedibus induitur: atq; inter stolam plebemq; hunc medium fœminarum equestrē ordinē facit. Honestius uiri pedagogis id damus:balneasq; diues puerorū forma conuertit. Iam uero etiam Herpocratem statuasq; ægyptiorum numinum ī digitis uiri quoq; portare īcipiunt. Fuit & alia Claudii principatu differentia insolens iis quibus admissionē liberti eius dedissent:imaginem principis in annulo ex auro gerendi:magna criminum occasione. Quæ omnia salutaris exortus Vespasiani principis aboleuit:æqualiter publicādo principem. De annulis aureis eorumq; usu hactenus dictum sit. Proximum scelus fecit:qui primus ex auro denariū signauit.quod & ipsum latet auctore incerto. Populus romanus ne quidem argento signato ante Pyrrhum regem deuictum usus est. Libralis unde etiam nunc libella dicitur:& dipōdius appendebatur assis. Quare æris grauis pœna dicta. Et adhuc expensa in rationibus dicuntur. Item intendia:& pondera. Quin & militum stipendiorum:hoc est stipis ponderandæ pensatores libripēdes dicuntur. Qua consuetudine in iis emptionibus quæ mancupi sunt:etiam nunc libra interponitur. Seruius rex primus signauit æs. Antea rudi usos romæ Timeus tradit. Signatum est nota pecudum:unde & pecunia appellata. Maximus cēsus.cx. milia assium fuit illo rege. Et ideo hæc prima classis. Argentum signatum est anno urbis quingentesimooctogesimoqnto.Q.Fabio consule quinq; annis ante primum bellum punicum.Et placuit denarius ꝑ decē libris æris: quinarius ꝑ quīq;: sestertium pro dipondio ac semisse. Libræ autē pondus æris imminutum bello punico prīo cū impensis respublica non sufficeret. Constitutumq; ut asses sextantario pondere ferirentur. Ita qnta pte facta lucri dissolutum æs alienum. Nota æris fuit ex altera pte Ianus geminus:ex altera rostrum nauis. In triente uero & quadrante æs quadrās antea triuncis uocatus a tribus ūciis. Postea Annibale urgēte.Q.Fabio Maxīo dictatore asses unciales facti. Placuitq; denarium.xvi.assibus pmutari: quinariū octoīs: sestertium quaternis. Ita respub.dimidium lucrata est. In militari tamē stipendio sēp denarius ꝑ decē assibus datus. Nota argēti fuere bigæ:atq; quadrigæ:& īde bigati quadrigatiq; dicti. Mox lege papyriana semunciales asses facti. Liuius Drusus in tribunatu plebis:octauam partem æris argento miscuit. Qui nunc uictoriatus appellatur:lege clodia pcussus est. Antea enim hic nummus ex illyrico aduectus mercis loco habebať. Est autē signatus uictoria:& inde nomen. Aureus nummus post ānū sexagesimūsecūdū pcussus est q̃ argēteus:ita ut scrupulum ualeret sestertiis uicenis. quod efficit in libras ratione sestertii:q tūc erāt:sestertios nōgētos. Post hæc placuit .xl.milia signari ex auri libris: paulatīq; prīcipes imminuere pōdus. minutissimus uero ad.xlv.milia. Sed a nūmo prima est origo auariciæ excogitata fœnore quæstuosaq; segnicia. Hæc paulatī exarsit rabie q̃dā nō iā auaricia:sed fames auri. utpote cū Sepeius Claudius.C.Gracchi familiaris auro repensū caput eius excisum ad Opimiū tulerit.plūboq; ī os addito paricidio suo rēpublicā etiā circūscripserit. Nec iā quiritium aliquo:sed uniuerso nomine romano īfami:rex Mithridates Aqlio duci capto aurū ī os īfūdit.Hæc parit habēdi cupido. Pudet ītuētem tātū oīa ista quæ subinde noua græco sermone excogitāť expresso argēteis uasis auro aut incluso:qbus deliciis ueneūt tā aurea q̃ īaurata cū sciamus īterdixisse castris suis Spartacū ne qs aurū haberet:aut argētū. Tāto fuit plus āimi fugitiuis nostris. Messalla orator ꝑdidit Antoniū triūuirum aureis usū uasis in oībus obscenis desideriis:pudendo etiam crimine Cleopatræ. Sūmæ apud exteros licētiæ fuerat poculo aureo puluīo subdito Philippū regē dormire solitū. Agomēcelū Alexandri Magni præfectum aureis clauis suffigere crepidas. Antonius Sopus ī cōtumeliā naturæ uilitatē auro fecit opus proscriptione dignū. Sed præter alia eqdē miror populum romanum uictis gētibus in tributo sēp argentum imperasse:non aurum sicut carthagini cū Annibale uictæ argenti pondo

Qn̄ es signatu͂ est et quare pecunia vocata

annua in quĩquaginta ãnos nihil auri. Nec poteſt uideri penuria mũdi id eueniſſe. Nam Mida: ſed & Crœſus: infinitũũ poſſederãt. Iã Cyrus deuicta aſia põdo.xxxiiii. milia inuenerat: præter uaſa aurea aurumq; factum: & in eo folia ac platanũ uiteq;. Qua uictoria argenti quingenta milia talentorum reportauit: & craterem Semiramidis: cuius pondus.xv.talentorum colligebat. Talentum autem ægyptium põdo.lxxx. patere Varro tradidit. Iam regnauerat in colchis Salauces & Eſubopes: qui terram uirginem nactus plurimũ argenti auriq; eruiſſe dicitur in ſuanorum gẽte: & alioqn uelleribus aureis inclyto regno. Sed & illius aureæ cameræ: & argenteæ trabes narrantur: & columnæ atq; paraſtate uicto Soſeſtre ægypti rege tam ſuperbo: ut ꝓdatur annis quibuſq; ſorte reges ſingulos e ſubiectis iungere ad currum ſolitus: ſicq; triũphare. Et nos fecimus quæ poſteri fabuloſa arbitrentur. Cæſar qui poſtea dictator fuit primus in ædilitate munere patris funebri omni apparatu arenæ argẽteo uſus eſt: feraſq; argenteis uaſis inceſſere tum primum uiſum. Mox quod etiam in municipiis æmulantur. C. Antonius ludos ſcæna argentea fecit. Item. L. Murena & Caius princeps in cyrco pecma duxit. In quo fuere argenti pondo.cxxiiii. Claudius ſucceſſor eius: cum de britannia triũpharet: inter coronas aureas unam.vii.põdo habuit: quam cõtuliſſet hiſpania citerior: alteram.ix.quam gallia comata ſicut titulus indicauit. Huius deinde ſucceſſor Nero Pompeii theatrum operui auro in unum diem: quo Tyridati regi armeniæ oſtenderat. Et quota pars ea apparatus fuit aureæ domus ambientis urbem? Auri in ærario populi romani fuere Sex. Iulio. L. Aurelio cõſſ. ſeptem annis ante bellum punicum tertium põdo.dcc.xxvi.argenti nonagĩtaduo milia & extra numerũ.ccc.&.lxxv.milia. Item Sex. Iulio. L. Martio cõſſ. hoc eſt belli ſotialis ĩitio: octĩgẽta.xlvi.auri põdo. Cæſar primo ĩtroitu urbis ĩ ciuili bello ſuo ex ærario ꝓtulit laterũ aureorũ.xxvi.milia: & ĩ numero põdo.ccc. Nec fuit aliis tẽporibus reſpu. locupletior. Intulit & Aemilius Paulus Perſeo rege macedonico deuicto: prædã põdo triũ miliũ: a quo tempore populus romanus tributũ pẽdere deſiit. Laquearia quæ nũc & ĩ priuatis domibus auro tegũtur: poſt carthaginem euerſã primo ĩaurata ſũt in capitolio cenſura. L. Mũnii. Inde trãſiere ĩ cameras. In parietes quoq;: qui iã & ipſi tãq̃ uaſa ĩaurãtur: cũ ſua ætas uaria de Catulo exiſtimauerit: ꝗ tegulas æreas capitolii inauraſſet primus. Inuentores auri ſicut metallorũ fere omnium: ſeptimo uolumine diximus. Præcipuã gratiã huic materiæ fuiſſe arbitror: non colore qui in argento clarior eſt: magiſq; diei ſimilis: & ideo militaribus ſignis familiarior: quoniã is longius fulget. manifeſto errore eorum qui colorem ſyderum placuiſſe in auro arbitrantur: cum in gemmis aliiſq; rebus non ſit præcipuus. Nec pondere aut facilitate materiæ prælatum eſt cæteris metallis: cum cedat per utrunq; plumbo. Sed quia rerum uni nihil igne deperit: tota etiã in incendiis rogiſq; durante materia. Quinĩmo quo ſæpius arſit: proficit ad bonitatem. Auriq; expimento ignis eſt: ut ſimili colore rubeat ignis. atq; ipſum obrizum uocant. Primum autem bonitatis argumentũ eſt q̃ difficillime accendi. Præterea mirũ prunæ uiolentiſſimæ ligni indomitum palea citiſſime ardeſcere. atq; ut purgetur: cum plumbo coqui. Altera cauſa precii maior: ꝗ minimum uſus deterit: cum argento ære plumbo lineæ ducantur: manuſq; ſordeſcant decidua materia. Nec aliud laxius dilatatur: aut numeroſius diuiditur: utpote cuius unciæ in ſeptuagenas & quinquagenas pluresq; bratteas quaternum utræq; digitorum ſpargantur. Craſſiſſimæ ex iis preneſtinæ uocantur: etiam num retinentes nomen Fortunæ inaurato ibi fideliſſime ſimulacro. Proxima brattea quæſtoria appellatur. Hiſpania ſtrigiles uocat auri paruulas maſſas: quod ſuper omnia ſolum in maſſa auramento capitur. Cum cætera in metallis reperta igni perficiantur: hoc ſtatĩ aurum eſt: conſummatamq; materiam protinus habet cum ita inuenitur. Hæc enĩ inuentio eius naturalis eſt. Alia quam dicemus coacta. Super cætera nõ rubigo ulla: non erugo: non aliud ex ipſo quod conſumat bonitatem: minuatue pondus. Iã cõtra

Aurum textile

ſalis & aceti ſuccos domitores rerum conſtantia ſupq; omnia netur:ac texitur lanæ modo:& ſine lana. Tunica aurea triũphaſſe Tarquiniũ Priſcum Verrius tradit. Nos uidimus Agrippinam Claudii principis:edente eo naualis prælii ſpectaculum aſſidẽtem ei:indutam paludamento:auro textili ſine alia materie. Attalicis uero iãpridẽ intexitur inuento regum aſiæ. Marmori & iis quæ candæ fieri non poſſunt oui candido illinitur.ligno glutini ratione compoſita:leucoporon uocant. Quid ſit hoc:aut quẽadmodum fiat:ſuo loco docebimus. Aes inaurari argento uiuo:aut certe hydrargyro legitimum erat.de quibus ut dicemus illorum naturam reddentes: excogitata fraus eſt. Nanq; æs cruciatur in primis accenſumq; reſtinguitur ſale aceto alumine. poſtea exarenatur:an ſatis recoctum ſit:ſplendore deprehendente. iterumq; exhalatᷣ igni:ut poſſit edomitũ mixtis pumice alumine argento uiuo inductas accipere bratteas. Alumen in purgando uim habet. tale eſt qualem eſſe diximus plumbo.

Ratio naturalis inueniendi auri:& quando primum aurea ſtatua:& medicinæ ex auro. Capitulum.iiii.

Aurum inuenitur in noſtro orbe:ut omittamus indicum : atq; a formicis: aut gryphibus apud ſcythas erutum. Apud nos tribus modis fluminum ramentis: ut in tago hiſpaniæ:pado italiæ:hebro thraciæ:pactolo aſiæ:gange indiæ. Nec ullũ abſolutius aurum eſt:ut curſu ipſo tritũq; perpolitum. Alio modo puteorum ſcrobibus effoditur:aut in ruina montium. Quare utraq; ratio dicetur. Aurum q̃ quærunt:ante omnia ſegullum tollũt:ita uocatur indicium. alueus ubi id eſt: arenæq; lauantur.atq; ex eo quod reſedit:coniectura capitur:ut inueniatur aliquando in ſũma tellure protinus rara felicitate:ut nuper in dalmatia principatu Neronis ſigulis diebus etiam quinquagenas libras fundens cum iam inuentum eſt in ſũmo ceſpite. Alutationem uocant ſi & auro ea tellus ſubeſt. Cæterum montes hiſpaniæ aridi ſteriliſq;:& in quibus nihil aliud gignatur:huic bono coguntur fertiles eſſe. Quod puteis foditur:canalitium uocant:alii canalienſe mamoris gloriæ inhærens:nõ illo mõ quo in oriẽte ſapphyro atq; thebaico aliiſq; in gemmis ſcĩtillat. Sed micas amplexũ marmoris:hi uenarum canales per marmor uagantur & latera puteorum & huc illuc: inde nomine inuento.telluſq; ligneis columnis ſuſpenditur. Quod effoſſum eſt tũditur:lauatur:uritur:mollitur in farinam.nam quod in pilis cudunt apilaſcudem uocant argentum quod exit a fornace.ſudoremq; equi camino iactatur. Spurcicia in omni metallo uocatur ſcoria. Hæc in auro coquitur iterum & tunditur. Catini fiunt ex taſconio.Hæc eſt terra alba ſimilis argillæ.Neq; enim alia afflatum ignemq; & ardentem materiam tolerat. Tertia ratio opera uicerit gigantum. Cuniculis per magna ſpatia actis cauantur montes ad lucernarum lumina. Eadem menſura uigiliarum eſt.multiſq; menſibus non cernitur dies. Arrugias id genns uocant. ſiduntq; rimæ ſubito:& opprimunt operarios:ut iam minus temerarium uideatur e profũdo maris petere margaritas:tãto nocẽtiores fecimus terras. Relinquũtur itaq; fornices crebri mõtibus ſuſtinẽdis. Occurſãt ĩ utroq; genere ſilices. Hos igni & aceto rũpũt. Sæpius uero:quoniã ĩ cuniculis uapor & fumus ſtrangulat:cædunt fractaris.cl. libras ferri agentibus. Egerũtq; humeris noctibus ac diebus p̃ tenebras proximis tradẽtes. lucẽ nouiſſimi cernũt. Si lõgior uidetᷣ ſilex:latus ſequitur. Foſſã ambit q̃te. Tamẽ in ſilice facilior exiſtimatur opa. Eſt nanq; terra ex quodam argillæ genere glareæ mixta:candidam uocãt:prope inexpugnabilis. Cuneis eã ferreis aggrediuntur: & iiſdem malleis.nihilq; durius putãt.niſi q̃ inter oĩa auri fames duriſſima eſt. Peracto ope ceruices fornicũ ab ultĩo cædũt.dantq; ſignũ rima. Eamq; ſolus intelligit in cacumine mõtis eius puigil.Hic uoce ictuue repẽte reuocari operarios iubet: pariterq; ipſe deuolat. Mõs fractus cadit a ſeſe lõgo fragore:qui cõcipi humana mente non poſſit:& flatu incredibili. Spectãt uictores ruinã naturæ. Nec tamẽ adhuc aurũ eſt. Nec ſciere eſſe cũ fodere. Tantaq; ad pericula euincenda fuit ſatis cauſæ ſperare quod

cuperēt. Alius par est labor uel hoc maioris impēdii flumīa ad lauādā hāc ruinam iugis mōtiū duxere obiter a cētesio plerunq; lapide. Corrugos uocant a corriuatione credo. nimirū & hic labor est. Præcepisse libramēto oportet ut fruaris quādo īfluat. itaq; altissīs partibus ducit. Conuallis & interualla substructis canalibus iunguntur. Alibi rupes īuiæ cædūt: sedēq; trabibus cauatis præbere cogūt. Is q cædit: funibus pē-det: ut procul intuētibus spēs nefaria qdē: sed alitū fiat. Pendētes maiore ex parte librāt: & lineas itineri præfigūt. Itaq; īsistētis uestigiis hoīnis locus nō ē. Manes tra-hūt ad hoīnes: ut uitiū īportēt. Id genus terræ uriō uocāt. Ergo p silices calculosue ducūt: & uriū euitāt. Ad capita deiectus ī supciliis mōtiū piscinæ cauāt: ducenos pe-des ī q̄sq; ptes: & ī altitudinē denos. Emissaria ī iis qna pedū q̄dratoꝝ ternū fere lī-quūt: & repleto stagno excussis obturamētis erūpit torrens: tāta ui ut saxa ꝓuoluat. Alius etiā nūī plano labor. Fossæ ī q̄s ꝓfluat cauāt: agāgas uocāt. eæ sternūt gradatī. Frutex ē ulex roris marini similis asp aurūq; retinēs. Latera cludūtur tabulis: ac p præ-rupta suspēdūt: canali ita ꝓfluēte de terra ī mare. His de causis iā ꝓmouit hispania ī priore gn̄e: quæ exhauriūt īmēso labore ne occupēt puteos ī hoc rigāt. Aurū arrugia quæsitū nō coqt: sed statī suū ē. Inueniūt ita massæ. Necnō ī puteis etiā denas ex-cedētes libras. Palacas hispani: alii palacranas: iidē quod minutū ē: balucem uocāt. Vlex siccatus urit: & cinis eius lauat substrato cespite herboso ut sidat aurum. Vicena milia pōdo ad hūc modū ānis sīgulis asturiā atq; galletiā & lusitaniam præstare qdā tradiderūt: ita ut plurimū asturia gignat. Neq; ī alia pte terrarū tot sæculis hæc fer-tilitas. Italiæ pcitū ē uetere interdicto patrū: ut diximus. alioqn nulla fœcūdior me-talloꝝ quoq; erat tellus. Extat lex cēsoria uictimiliaꝝ aurifodinæ: qua in uercellensi agro cauebat: ne plus qnq; hominū ī ope publicani haberēt. Auꝝ faciēdi ē etiā num una ratio ex auripigmēto: quod ī syria fodit pictoribus ī sūma tellure auri colore: sed fragili lapidū specularium modo. Inuitaueratq; spes Caium pricipē auidissimū auri: q̄mobrē iussit excoq magnū pōdus: & plane fecit aurū excellēs: sed ita pui pōderis ut detrimētū sētiret illud ꝓpter auariciā exptus: q̄q̄ auripigmēti libræ. xiiii. pmutarent. nec postea tentatū ab ullo est. Omni auro īest argētū uario pondere: alibi dena: alibi nona: alibi octaua pte. In uno tantum galliæ metellæ loco: quod uocāt albucrarense .xxxvi. portio īuenitur: ideo cæteris præest. Vbicūq; quinta argenti portio est: electrū uocatur. Scrobes eæ reperiuntur in canaliensi. Fit & cura electrum argento addito. Quod si quintā portionem excessit: incudibus nō resistit. Est electro auctoritas Ho-mero teste qui Menelai regiam auro: electro: argento: ebore fulgere tradit. Mineruæ templū habet lindos insula rhodiorum: in quo Helena sacrauit calicem ex electro. Adiicit historiam mammæ suæ mēsura. Electri natura est ad lucernaꝝ lumīa clarius argēto splēdere. Quod ē natiuū & uenena deprehendit. nāq; discurrūt ī calicibus ar-quus cælestibus similes cū igneo stridore: & gemina ratione prædicunt. Aurea statua prima omniū nulla īanitate: & ātēq̄ ex ære aliqua illo mō fieret: quā uocāt holosphy-ratō ī tēplo Anaetidis posita dicit. Quod ī situ terrarū nomē hoc significauimus: nu-mine gētibus illis sacratissīo. Direpta ē Antonii parthicis rebus. Scitūq; narrat dictū unius ueteranoꝝ bononiæ hospitali diui Augusti cœna cum īterrogaret: esset ne ueꝝ: eū q primus uiolasset hoc numen: oculis mēbrisq; captā exspirasse: respondit. n. tum maxīe Augustū de cruore eius cœnare: seq; illū esse: totūq; sibi cēsū ex ea rapina esse. Hominū primus & aureā statuā & solidā Gorgias Leōtinus delphis in tēplo sibi po-suit. lxx. circiter olympiade. Tātus erat docēdæ oratoriæ artis quæstus. Aurū pluribus mōis pollet ī remediis. Vulneratisq; & īfātibus applicat: ut minus noceat: quæ infe-rantur ueneficia. Est & ipsi superlato uis malefica gallinarū quoq; & pecoꝝ fœturis. Remedium est abluere illatū & spargere eos quibus mederi uelis. Torretur & cū salis grūmo pōdere triplici misso: & rursū cū duabus salis portiōibus & una lapidis quem schistō uocāt: ita uirus tradit rebus una crematis ī fictili uase ipsū puꝝ & īcorruptū.

Medicine ex auro

Reliquus cinis seruatus in fictili & ex aqua illitus: lichenas in facie sanat. Lomento id conuenit ablui. Fistulas etiã sanat: & quæ uocantur hemorrhoides. Quod si trito spuma adiiciatur putria ulcera & tetri odoris emendat. Ex melle uero decoctum cum melãthio & illitũ ũbilico leuiter soluit aluũ. Verrucas curari eo. M. Varro est auctor.

DE Chrysocolla & medicinæ ex chrysocolla. vi. & mirabilia naturæ de glutinandis inter se perficiendisq; metallis. Capitulum. v.

CHrysocolla humor est in puteis quos diximus: per uenam auri defluens crassescente limo rigoribus hybernis usq; in duriciam pumicis. Laudatiorem eãdem in ærariis metallis: & proximam in argentariis fieri cõpertum est. Inuenitur & ĩ plũbariis uilior etiam auraria. In omnibus autem iis metallis fit & cura multum infra naturalem illam: immissis in uenam aquis leuiter hyeme tota: usq; in iunium mensẽ. Dein siccatis in iunio & iulio ut plane intelligatur nihil aliud chrysocolla q̃ uena putris. Natiua duritia maxime distat. uuam uocant. Et tamen illa quoq; herba: quam luteam appellant: tinguitur. Natura est quæ lino lanæue ad succum bibendum. Tũditur in pila. deinde tenui cribro secernitur: postea molitur: ac deinde tenuius sic cribrat᷑. Quicqd non transmeat: reperitur in pila: dein molitur. Puluis semper ĩ catinos digeritur: & ex aceto maceratur: ut omnis duricia soluatur. Ac rursus tunditur dein lauatur in conchis. siccaturq;. tũc tinguitur alumine schisto & herba supradicta. pingiturq; anteq̃ pingat. Refert q̃ bibula docilisq; sit. Nam nisi rapuit colorem: addũt᷑ & scytanum atq; turbystum. ita uocant medicamenta sorbere cogentia. Cum tinxere pictores: turessobitin uocant. Eiusq; duo genera faciunt. Elutam quæ seruatur in lomenta. Et liquidam globulis sudore resolutis. Hæc utraq; genera in cypro fiunt. Laudatissima in armenia. Secunda in macedonia. Largissima in hispania. Summæ commẽdationis est ut colorem herbæ segetis lætæ uirentis q̃simillime reddat. Visũq; est iam Neronis principis spectaculis arenam cyrci chrysocolla sterni: cum ipse concolori panno aurigaturus esset inducta opificum turba. Tribus eam generibus distinguunt. Asperam quæ taxatur ĩ libras. vii. Mediam quæ denariis quinis. Attritam quam & herbaceam uocant: quæ. xiii. Sublinunt autem arenosam: priusq̃ inducant atramento & paretonio. Hæc sunt tenacia eius & colore blanda. Paretoniũ: quoniã est natura pinguissimum & propter leuorem tenacissimũ atramento aspergit᷑: ne paretoni cãdor pallorem chrysocollæ afferat. Luteam putant a lutea herba dictam: quã ipsam cæruleo subtritam chrysocolla inducũt: uilissimo genere atq; fallacissĩo. Vsus chrysocollæ & in medicina est ad purganda uulnera cum cæra & oleo. Eadem per se arida siccat: & contrahit. Dat᷑ & in angina ortopnoeaue miscẽda cum melle. Cõcitat uomitiones. Miscetur & collyriis ad cicatrices oculorum: ac uiridibus emplastris. Ad dolores mitigandos & cicatrices trahendas. Hanc chrysocollam medici acesin appellant quæ non est orobitis. Chrysocollam & aurifices sibi uendicant agglutinãdo auro & inde omnes appellatam similiter utentes dicunt. Temperatur autem ea cypria erugine & pueri impubis urina: addito nitro. Teritur cyprio ære in cypriis mortariis. santernam uocant nostri. Ita ferruminatur aurum quod argẽtosum uocant. Signumq; est si addita santerna nitescit. E diuerso erosum contrahit se: hebetat᷑q;. & difficulter ferruminatur aurꝝ. At id glutinum fit auro & spuma argenti ad supradicta additis: unaq; contritis. Contexi par est reliqua circa hoc: ut uniuersa naturæ contingat ammiratio. Auri glutinum est tale. Argilla ferro. Cadmia æris massis. Alumen laminis. Resina plumbo & marmori. Sed plumbum nigrum albo iungitur. Ipsũq; album sibi oleo. Item stagnum æramentis stagno argentum. Pineis optime lignis æs ferrumq; funditur. Sed & ægyptia papyro. Paleis aurum. Calx aqua accenditur: & trachinius lapis. Idemq; oleo restinguit᷑. Ignis autem aceto maxime & uisco & ouo. Terra minime flagrat. Carboni maior uis exusta. Iterumq; flagranti.

DE Argento & argento uiuo: & stibia siue alabastro: & scoria argẽti: & de spuma

argenti. Capitulum.vi.

AB his argenti metalla dicantur: quæ sequens insania est. Non nisi in puteis reperitur. nullaq; sui spe nascitur: nullis ut in auro lucentibus scintillis. Terra est alia ruffa: alia cineracea. Excoqui non potest nisi cum plumbo nigro: aut cũ uena plumbi. Galenam uocant quæ iuxta argenti uenas plerunq; reperitur. Et eodẽ ope ignium descendit pars in plumbum. argẽtum autem superne innatat: ut oleum aqs. Reperitur in omnibus pene prouinciis: sed in hispania pulcherrimum. Id quoque in sterili solo atq; etiam in montibus. Et ubicunq; una inuenta uena est: non procul inuenitur alia. Hoc quidem & in omni fere materia: ũde metalla græci uidẽt dixisse. Mirum adhuc per hispanias ab Annibale inchoatos puteos durare sua ab inuentoribus nomina habentes. Ex quis bebelo appellatur hodieq; qui. ccc. pondo Annibali subministrauit in dies. Ad mille quingẽtos iam passus cauato monte per quod spatium aquitani stantes diebus: noctibusq; egerunt aquas lucernarũ mensura: amnẽq; faciunt. Argenti uena quæ in summo reperta est: crudaria appellatur. Finis antiquis fodiendi solebat esse alumen inuentum. ultra nihil quærebatur. Nuper inuenta æris uena infra alumen alba nullum finem spei fecit. Odor ex argentifodinis inimicus omnibus animalibus: sed maxime canibus. Aurum argentũq; quo mollius eo pulchrius. Lineas ex argẽto nigras fieri produciq; miramur. Est & lapis ĩ iis uenis: cuius uomica liquoris æterni argentumuiuũ appellatur. Venenũ rerum omniũ ẽ. Exedit ac perrumpit uasa permanẽs tabe dira. Omnia ei innatant præter aurum. Id unum ad se trahit. Ideo & optime purgat cæteras eius sordes expuẽs crebro iactatu fictilibus in uasis ita uitiis abiectis: ut & ipsum ab auro discedat. In pelles subactas effunditur. perq; eas sudoris uice defluens purum relinquit aurum. Ergo & cum æra iaurantur: sublitum bratteis pertinacissime retinet. Verum pallore detegit simplices aut prætenues bratteas. Quapropter id furtum quærentes oui liquore candido usum eum adulterauere. Mox & hydrargiro: de quo suo dicemus loco. Et alias argentumuiuum non largum inuentum est. In iisdem argenti metallis inuenitur: ut proprie dicamus: spumæ lapis cãdidæ nitentisq;: nõ tamen translucentis. stimini appellant: alii stibiã: alii alabastrum: aliqui turbasin. Duo eius genera mas & fœmina. Magis probãt fœminam. Horridior est mas: scabriorq; & minus ponderosus: minusq; rabians & arenosior. Fœmina cõtra nitet friabilis: fissurisq; non globis dehiscẽs. Vis eius astrĩgere ac refrigerare. Principalis autem circa oculos. nanq; ideo etiam platyophthalmon id appellauere: quoniam in callibus mulierumq; epiphoris dilatet oculos & fluctiones inhibeat oculorum: exulcerationesq;. Farina eius & thuris gummi ammixto sistit & sanguinem e cerebro profluentem. Efficacior & contra recentia uulnera. Et cõtra ueteres canum morsus inspersa farina. Et contra ambusta igni cum adipe ac spuma argena cærussaq; & cæra. Vritur autem offis bubuli fimi circumlitum in clibanis. Deĩ restinguitur mulierum lacte. Teriturq; in mortariis ammixta aq̃ pluuia. Ac subinde turbidum transfunditur in æreum uas. Et mundatur nitro. Fæx eius intelligitur plumbosissima quæq; subsedit in mortario: abigiturq;. Dein uas in quo turbida trãsfusa sunt: opertum linteo per noctem relinquitur. & postero die quicquid innatat effunditur: spongiaq; aqua tollitur. Quod ibi subsedit: flos intelligitur. ac linteo interposito in sole siccatur non ut perarescat. Iterumq; in mortario terit̃: & ĩ pastillos diuiditur. Ante omnia autem urẽdi modus necessarius est: ne plumbum fiat. Quidã non fimo utuntur coquẽtes: sed adipe. Alii tritum in aqua triplici linteo siccant: fæcemq; abiiciunt. idq; quod defluxerit transfundunt. Ac quicquid subsidet id colligentes: emplastris collyriisq; miscent. Scoriam ĩ argento græci uocãt helcysma. Vis eius astringere & refrigerare corpora. Additur emplastris: ut molibdena: de qua dicemus in plumbo. Cicatricibus maxime glutinandis: & contra tenasmos: dysenteriasq; infusa clysteribus cum myrteo oleo. Addunt & in medicamenta quæ uocant liparas

xxxiii

ad excrescentia ulcerum aut ex attritu facta aut in capite manantia. Fit & in iisdem metallis: & quæ uocatur spuma argẽti. Genera eius tria. Optima quã chrysitin uocãt. Secunda: quã argyritin. Tertia quã molibditin. Et plerunq; omnes hi colores ĩ eisdẽ tubulis inueniuntur. Probatissima est attica. Secũda hispaniensis. Chrysitis ex ipsa uena fit: Argyritis ex argento. Molibditis plumbi ipsius fusura quæ fit puteolis: & inde habet nomen. Omnis autem fit ex cocta sua materia ex superiori catino defluẽs in inferiorem. Ex eo sublata ueruculis ferreis: atq; in ipsa flamma conuoluitur ueru/culo: ut sit modici ponderis. Est autem ut ex nomine ipso intelligi potest ferueſcẽtis & futuræ materiæ spuma. Distat a scoria quo potest spuma a fæce distare. Alterum purgãtis se materiæ: alterum purgatæ uitium est. Quidam duo genera faciũt spumæ quæ uocant stelerythida & peumenen. Tertium molibdenam in plumbo dicendã. Spuma ut sit utilis: iterum coquitur: cõfractis tabulis ad magnitudinem annulorũ. ita accensa follibus ad seperandos carbones cineremq;. Abluitur aceto aut uino. Si/mulq; restinguitur. Quod si sit agyritis: ut candor ei detur: magnitudine fabæ con/fracta in fictili coqui iubet ex aqua addito in linteolis tritico: & hordeo nouis: donec ea purgentur. Postea sex diebus terunt in mortariis ter die abluentes aqua frigida. Et cum desinant calida: addito sale fossili in libram spumæ obolo. Nouissimo die condunt in plumbeo uase. Alii cum faba candida & ptisana coquunt & ĩ sole siccãt. Alii in lana candida cum faba donec lanam non denigrent. Tũc salem fossilem ad/iiciunt: subinde aqua mutata: siccantq; diebus .xl. calidissimis æstatis. Nec nõ in uẽ/tre suillo in aqua coquunt exemptamq; nitro fricant. & ut supra terunt in mortariis cum sale. Sunt qui non coquant: sed cum sale terant. & adiecta aqua abluant. Vsus eius ad collyria: & nitrum ad muliebrium cicatricum fœditates tollẽdas: maculasq;. & abluendum capillum. Vis autem: siccare: mollire: refrigerare: temperare: purgare: explere. Vlcerum tumores lenire. Talibusq; emplastris supradictis: ignes etiã sacros tollit cum ruta: myrtoq; & aceto. Itemq; perniones cum myrto & cæra & abdomine.

DE Minio q̃ntæ auctoritatis fuerit apud romanos & origine ac inuẽtiõe eius: & cinnabaris rõne ĩ picturis & medicĩæ de gñibus minii & rõne eius ĩ picturis. Ca. xii.

INuenitur in argentariis metallis minium quoq;: & nũc inter pigmenta magnæ auctoritatis: & quõdã apud romanos nõ solũ maximæ: sed etiã sacræ religiõis. ut auctor est Verrius: & cuius sit necesse credere auctoritati. Iouis ipsius simulacri faciem diebus festis minio illini solitam: triumphãtumq; corpora. Sic Camillum tri/umphasse. Hac religione etiam nunc addi in unguenta cœnæ triumphalis: & a censo/ribus in primis Iouem miniandum locari. Cuius rei equidem causam miror. quanq̃ & hodie id expeti constat æthiopum populis: totosq; eo tingui proceres: huncq; ibi deorum simulacris colorem esse. Quapropter diligentius prosequemur õnia de eo. Theophrastus .xc. annos ante Praxibulum atheniensium magistrum. quod tempus exit in urbis nostræ ducentesimum quadragesimum .ix. annum: tradit inuẽtũ miniũ a Callia atheniense initio spetãte aurum posse excoqui arena rubente in metallis ar/genti. Hanc fuisse originem eius. Reperiri autem iam tum in hispaniis sed durum & arenosum. Item apud colchos in rupe quadã inaccessa ex qua iaculãtes decuterẽt: id esse adulterum. Optimũ uero supra ephesum. Cilbianis agris. Arenã cocci colorẽ habere. Hanc teri. Dein lauari farinam. Et quod subsidat iterum lauari. Differẽtiã artis esse: q alii minium faciunt prima lotura. Apud alios id esse dilutius. Sequentis autem loturæ optimum. Auctoritatem colori fuisse non miror. Iam enim troianis temporibus rubrica in honore erat Homero teste: qui naues ea cõmendat. Alias circa picturas pigmenta quæramus. Militon uocãt græci minium: quidã cinnabari. Vnde natus error indico cinnabaris nomine. Sic enim appellant illi saniem draconis elisi elephantorum morientium pondere permixto utriusq; animalis sãguine: ut dixĩus. Neque alius est color qui in picturis proprie sanguinem reddat. Illa cinnabaris

antidotis medicamentisq; utilissia est. At hercule medici quia cinnabarin uocāt pro ea utuntur hoc minio: quod uenenum esse paulo mox docebimus. Cinabari ueteres quæ etiā nunc uocant monocromata: pingebant. Pinxerunt & ephesio minio: quod derelictū est quia curatio magni operis erat: prætereaq; utrunq; nimis acre existimat. Ideoq; trāsire ad rubricam & sinopidem: de quibus suis locis dicam. Cinnabaris adulteratur sāguine caprino: aut sorbis tritis. Precium sinceræ nummi quinquaginta. Iuba minium nasci & in carmania tradit. Hermogenes & in æthiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos: nec fere aliunde q̄ ex hispania. Celeberrimum ex sisaponēsi regione in betica miniario metallo uectigalibus populi romani nullius rei diligētiore custodia. Nō licet id ibi perficere excoquiq;. Romam perfertur uena signata ad dena milia fere pondo annua. Romæ autem lauatur. In uendendo precio statuta lege ne modum excederet. lxx. in libras. Sed adulteratur multis modis: unde præda societati. Nanq; est alterum genus in omnibus fere argētariis: itemq; plūbariis metallis: quod fit exusto lapide uenis permixto non ex illo cuius uomicam argentumuiuum appellauimus (is enim & ipse in argentum excoquitur) sed aliis simul repertis. Steriles etiam plumbi deprehenduntur solo colore nec nisi in fornacibus rubescentes: exustique tunduntur in farinam. Et hoc est secundarium minium perq̄paucis notum: multum infra naturales illas harenas. Hoc ergo adulteratur minium in officinis sotiorum. Item syrico. quonam modo syricū fiat: suo loco dicemus. Sublini aut syrico minium compendii ratio demonstrat. Et alio modo pingentium furto opportunum ē plenos subinde abluentium penicillos. Sidit autem in aqua: constatq; furantibus. Sinceri cocci nitor esse debet. Secundarii autem splendor in parietibus sentit imaginem. Quanq̄ hoc rubigo quædā metalli est. Sisaponensibus aūt miniariis suæ uenæ arena sine argento excoquit̄. Auri modo probatur. Auro cādēte fucatum nigrescit. Sincerum retinet colorem. Inuenio & calce adulterari. Ac simili ratione ferri cādētis lamina: si non sit aurum: deprehendi illico. Solis atq; lunæ contactus inimicus. Remedium ut parieti siccato cæra punica cum oleo liquefacta candens setis inducatur. Iterūq; admotis gallæ carbonibus adurat̄ ad sudorem usq;. Postea candelis subigat̄ ac deinde linteis puris sicut & marmora nitescunt. Qui minium in officinis poliūt: faciem laxis uesicis illigant: ne in respirando pernitialem puluerem trahant: & tamē ut per illas spectēt. Minium in uoluminum quoq; scriptura usurpatur. Clarioresq; litteras uel in auro uel in marmore etiam in sepulchris facit.

DE Hydrargyro: de argento inaurando: de coticulis in argenti generibus & experimentis. Capitulum. viii.

EX secundario inuenit uita & hydrargyrum in uicem argenti uiui paulo ante dilatum. Fit autem duobus modis: æreis mortariis pistillisq; trito minio ex aceto aut patinis fictilibus impositum ferrea concha calice coopertum argilla superillita. Dein sub patinis accensum follibus cōtinuo igni. atq; ita calicis sudore deterso: q fit argēteo colore: & aquæ liquore. Idem guttis diuidi facilis & lubrico humore cōfluere. Quod cū uenenum esse conueniat: omnia quæ de minio ī medicinæ usu traduntur: temeraria arbitror. præterq̄ fortasse q illitum capiti uentriue sanguinem sistit: dū ne quid prætereat in uiscera: ac uulnus attingat: aliter utendum non equidem censeam. Hydrargyro argentū inauratur solum nunc prope: cum & ī æra simili modo duci debeat. Sed eadem fraus quæ ī omni uitæ parte ingeniosissima est: uiliorē excogitauit materiam: ut docuimus. Auri argentiq; mentionem comitatur lapis quem coticulā appellant: quondam non solitum inueniri nisi in flumine hymocho ut auctor est Theophrastus. Nunc uero passim quem alii heraclium alii lydium uocant. Sūt aūt modici: q̄ternas: uncias lōgitudinis: binasq; latitudinis non excedētes. Quod a sole fuit in iis melius: q̄ q a terra. Iis coticulis periti cum e uena lima rapuerint experimentum: ꝓtinus dicunt quantum auri sit in ea: quantum argenti uel æris scrupulari

differentia mirabili ratione non fallente. Argenti duæ differentiæ. Batillis ferreis candentibus ramento imposito quod candidum permaneat: probatur. Proxima bonitas ruffo: nulla nigro. Sed experimento quoq; fraus interuenit. seruatis enim in uirorum urina batillis inficitur ita ramentum obiter dum uritur: candoremq; mẽtiť. Est aliquod experimẽtũ politi & in halitu hominis si sudet ꝓtinus nubẽq; discutiat.

DE Speculis & ægyptio argento. Cap. ix.

LAminas duci & specula fieri nõ nisi ex optimo posse creditum fuerat. Id quoq; iam fraude corrumpitur. Sed natura mira est imagines reddendi: quod repercusso aere atq; in oculos regesto fieri conuenit. Eadem ui in speculis usu polita crassitudine: paulumq; propulsa dilatatur in immensum magnitudo imaginum. Tantũ interest: repercussum illum respuat: an accipiat. Quin etiam pocula ita figurantur: expulsis intus crebris ceu speculis: ut uel uno intuẽte populus totidem imaginũ fiat. Excogitantur & monstrifica: ut in templo smyrnæ dicata. Id euenit figura materiæ. Plurimũq; refert: cõcaua sint & poculi modo an media depressa an elata an auersa an obliqua supina an festa qualitate excipientis figuræ torquente uenientes umbras. Neq; enim est aliud illa imago: q̃ digesta claritate materiæ excipientis umbram. Atq; ut omnia de speculis peragantur hoc loco: optima apud maiores fiebant brundusina: stagno & ære mixtis. Prælata sunt argentea. Primus fecit Praxiteles Magni Pompeii ætate. Nuperq; credi cœptum: certiorẽ imaginem reddi auro apposito auersis. Tĩgit & ægyptus argentum: ut ĩ uasis Anubem suum spectet: pingitq; nõ celat argentum. Transiit inde materia & ad triumphales statuas. mirumq; crescit precium fulgoris excæcati. Id autem fit hoc modo. Miscetur argento tertia pars æris cyprii tenuissimi quod coronarium uocant: & sulphuris uiui quantum argenti. Conflantur in fictili circumlito argilla. Modus coquendi donec se ipsa opercula operiant. Nigrescit oui indurati luteo: ut tamen aceto & creta deteratur. Miscuit denario triumuir Antonius ferrum. Miscuit æri falsæ monetæ. Alii e pondere subtrahunt: cum sit iustũ. lxxxiiii. e libris signari. Igitur ars facta denarios probare tam iucunda e lege plebe: uti Mario Gratidiano uicatim totas statuas dicauerit. Mirũq; ĩ hac artium sola uitia discũtur. & falsum denarii spectatur exemplar. pluribusq; ueris denariis adulterinus emitur.

DE Immodica pecunia: & quorũ maximæ opes fuerint: & quãdo primũ populus ro. stipem sparserit. Capitulum. x.

NOn erat apud antiquos numerus ultra centum milia. Itaq; hic & hodie multiplicatur ut decies centena milia: aut sæpius dicantur. Fœnus hoc fecit nũmusq; percussus: & sic quoq; æs alienum etiam num appellať. Postea diuites cognominati. dum modo notum sit: eum qui primus acceperit hoc nomen: decoxisse creditoribus suis. Ex eadem gente. M. Crassus negabat diuitem esse: nisi qui redditu annuo legionem tueri posset. In agris suis sestertium. xx. milia possedit. Quiritium post Syllam ditissimus. Nec fuit satis nisi totum parthorum esurisset aurum. Atq; ut memoriã quidem optimo occupauerit. Iuuat enim insectari inexplebilem istã habendi cupiditatem. Multos postea cognouimus seruitute liberatos opulentiores pariterque tres Claudii prĩcipatu Pallantem Callistum & Narcissũ. Atq; ut hii omittãť tanq̃ adhuc rerum potianť. C. Asinio Gallo. C. Martio Cyrino Conss. ad. vi. ka. febru. C. Cecilius Claudius Isidorus testamento suo edixit: quãuis multa ciuili bello perdidisset: tamẽ relinquere seruorum quattuor milia: centum. xvi. Iuga boum tria milia sexcẽta. Reliqui pecoris. cc. quinquaginta. vii. milia. In numerato põdo sexcenta milia. Qui funerari se iussit sextertiis. xi. milibus. Congregatæ & excedẽtes numerũ opes. Quota tamen portio erunt Ptolemæi: quem Varro tradit Põpeio res gerente circa iudæam: octona milia equitum sua pecunia tolerauisse. Mille conuiuas totidem aureis potoriis imitantem uasa cum ferculis saginasse. Quota uero illæ ipsæ (neq; enim de regibus loquor) portio fuerit Pythis bythinii q platanum auream: uitemq; nobilem

illā Dario regi donauit? Xerxis copias:hoc est septies.lxxxviii.milia hominū excepit epulo. Stipendium quinq; mensium frumentumq; pollicitus:ut e quinq; liberis senectuti suæ in delectu unus saltem concederetur. Hunc quoq; ipsum aliquis cōparet Crœso regi. Quæ malum amentia est:id in uita cupere: quod aut etiam seruis contigerit:aut ne in regibus quidem inuenerit finem? Populus romanus stipē spargere cœpit: Sp. Postumio. Q.Martio Cōss. Tanta pecunia erat:ut eam conferret. L. Scipioni:ex qua is ludos fecit. Nam q; Agrippæ Menenio sextantes æris in funus cōtulit:honoris id necessitatisq; propter paupertatē Agrippæ:nō largitionis esse dixerī.

DE Luxuria & frugalitate in uasis & lectis argenteis:& quando lances īmodicæ factæ. Capitulum.xi.

VAsa ex argento mira inconstantia humani ingenii uariat:nullum genus officiæ diu probando:nunc furniana:nunc clodiana:nunc gratiana. Etenim tabernas massis adoptauimus:nūc anaglypha:in asperitatemq; excisa circa linearum picturas quærimus. Iam uero & mensas repositoriis imponimus.& ad sustinenda obsonia interradimus altera. & interest q̃plurimum lima perdiderit. Vasa coquinaria ex argento Caluus orator fieri queritur. At nos carrucas ex argento cælare inuenimus. Nostraq; ætate Pompeia coniunx Neronis principis delicatioribus iumentis suis soleas ex auro quoq; induere solebat. Libras.xxxii. argenti Africanus sequens hæredi reliquit. Idemq; cum de pœnis triumpharet:quattuor milia.cccc.lxx. pōdo trāstulit. Hoc argentum tota carthago habuit illa terrarum æmula:quod nunc in mensarum est apparatu. Postea uicta numantia & deleta:idem Africanus ī triumpho militibus .xvii.milia pondo dedit. O uiros illo imperatore dignos:quibus hoc satis fuit. Frater eius allobrogicus primus omnium mille pōdo habuit. At Liuius Drusus ī tribunatu plebis.xi. milia. Nam propter quinq; pondo notatum a censoribus triūphalē senē: iam fabulosum uidetur. Item Catum Elium cum legati ætolorum in consulatu prandentem in fictilibus adissent missa ab iis uasa argentea non accepisse:neq; aliud habuisse argenti ad supremum uitæ diem q̃ duo pocula:quæ.L. Paulus socer ei ob uirtutem deuicto Perseo rege donasset. Inuenimus legatos carthaginensium dixisse: nullos hominum benignius inter se uiuere q̃ romanos. Eodem enim argento apud omnes cœnitauisse seipsos. At hercules Pompeium Paulini equitis arelatensis filiū: paterna quoq; gente pulsum:q;.xii.pondo argenti habuisset apud exercitum ferocissimis gentibus oppositum scimus. Lectos uero mulierum iam pridem totos operiri argento & triclinia quædam quibus argentum addidisse primus traditur Caruillius Pollio eques romanus:non ut opere:aut delicata specie faceret:sed punica. Idem & aureos fecit. Nec multo post argentei deliacos imitati sunt. Quæ omnia expiauit bellum ciuile syllanum. Paulo enim ante hæc facta sunt. Lancesq; e centenis libris argenti:quas tunc super quingentas numero romæ fuisse constat:multosq; ob eas proscriptos dolo concupiscentium. Erubescant annales qui bellum ciuile talibus uitiis imputauere. Nostra ætas fortior fuit Claudii prīcipatu. Seruus eius Drusillanus nomine Rotūdus: dispensator hispaniæ citerioris quinquagenariam lancem habuit cui fabricandæ officina prius exædificata fuerat. Et comites eius octingentas qnq̃gintaocto librarum. Quare quæso?nisi ut q̃ multi eas cōserui inferrent:aut quibus cœnantibus. Cornelius Nepos tradit ante Syllæ uictoriam duo tantum triclinia romæ fuisse argentea. Repositoriis argentum addi sua memoria cœptum Fenestella dicit: qui obiit nouissimo Tyberii Cæsaris principatu. Sed & testudinea tum in usum uenisse. Ante se autem paulo lignea rotunda solida nec multo maiora q̃ mensas fuisse. Se quidem puero : quadrata & compacta aut acere operta ac cædro cœpisse. Mox additum argentum in angulos lineasq; per commissuras. Tympana uero se iuuene appellata tumateras & lances quas antiqui magiras appellauerant. Nec copia tātum argenti fuerat uitæ:sed ualidius pœnæ metu preciū.Idq; iam pridem ut ignoscamus

xxxiii

nobis. Delphinos quinis milibus sestertiis in libras emptos. C. Gracchus habuit. L. uero Crassus orator duos scyphos Mentoris artificis manu cælatos sestertiis centum. Confessus est tamen nunq̃ se iis uti propter uerecundiam ausum. Sicut eundem. vi. milia sestertiis in singulas libras uasa empta habuisse. Asia primum deuicta luxuriã misit in italiam. Siquidem. L. Scipio transtulit in triumpho argenti cælati pondo milia quadringenta. l. Et uasorum aureorum pondo. cc. milia ãno conditæ urbis quĩgentesimo sexagesimoquĩto. Eadem asia domita: multo etiã grauius afflixit mores: inutiliorq; uictoria illa hæreditas Attalo rege mortuo fuit. Tum enim hæc emendi romæ in auctionibus regiis uerecundia exempta est: urbis anno. dc. xxvi. mediis. lvii. annis erudita ciuitate amare etiam & non solum ammirari opulentiam externam. Immenso & achaicæ uictoriæ momento ad impellendos mores: quæ & ipsa hoc interuallo ãno urbis. dc. viii. parthica signa & tabulas pictas inuexit: ne q̃d deesset. Pariterq; luxuria nata est & carthago sublata: ita congruentibus fatis: ut & liberet ãplecti uitia: & liceret peccare ex dignatiõe. Hinc aliqui ueterum ut. C. Marius post uictoriã cimbricam cantharis potasse: Liberi patris exemplo traditur: ille arator arpinas & manipularis imperator.

DE Statuis argenteis: & cælatura argenti: & cæteris quibusdam. Cap. xii.

Argenti usum in statuas primum ad honorem diui Augusti in adulationem temporum transisse falso existimatur. Iam enim triumpho Magni Pompeii reperimus translatam Pharnacis: qui primus regnauit in ponto: argenteam statuã. Item Mithridatis Eupatoris & currus aureos argenteosq;. Argento succedit ex ea re aliquãdo & auro luxus: fœminarũ plebis: compedes sibi ex eo facientium. q̃s ĩduere aureas mos tristior uetat. Vidimus & ipsi Ialerium Tuscum motum equestri ordine ob insignem calumniam cum celebritate expectarentur adolescentium scholæ ex argento annulos habẽtem. Et quid hoc attinet colligere cum capuli militum ebore ẽt fastidito cælentur argento: uaginæ catillis: baltei laminis crepitent. Iam uero a pædagogis ad transitum uirilitatis custodiantur. Argento fœminæ lauentur & nisi argẽtea solia fastidiant: eademq; materia & cibis & probris seruiatur. Videret hæc Fabritius & stratas argento mulierum balineas: ita ut uestigio locus non sit cum uiris lauãtiũ. Fabritius inq̃ qui bellicosos imperatores plusq̃ pateram & salinum ex argẽto habere uetabat. Videret hĩc dona fortiũ fieri: aut ĩ hæc frangi. Heu mores. Fabritii nos pudet. Mirum in auro cælando inclaruisse neminem: argento multos. Maxime tamen laudatus est Mẽtor: de quo supra diximus. Quattuor paria deniq; ab eo õnino facta sunt: ac iam nullum extare dicitur. Ephesiæ Dianæ tẽplum iacet. Capitoliũ ĩcendiis. Varro & æreum signum eius habuisse scripsit. Proximi ab eo ammiratione Acragas & Boetus & Mys fuere. Extant hodie omnium opera in ĩsula rhodiorum boeti apud lyndiã Mineruã in templo. Acragantis in templo Liberi patris in ipsa rhodo bacchæ centauriq; cælati in cyphis. Myos in eadem æde & Silenus & Cupido & ueneratio in scyphis. Magna fama post hos celebratus est Antipater quiq; Satyrum in phyala grauatum somno collocauisse uerius q̃ cælasse dictus est Stratonicus. Mox Cyzicenus Tauricus. Itẽ Ariston & Onychus Mithylene laudat᷑. Et Hecateus. Et circa Magni Pompeii ætatẽ Praxiteles Posidonius Ephesius Ledus Stratites: q̃ prælia armatosq; cælauit. Zopyrus qui areopagitas & iudicium Orestis in duobus cyphis pondo. xii. æstimatis. Fuit dein Pytheas cuius duæ unciæ uiginti uenierũt. Vlyxes & Diomedes erant ĩ phialæ emblemate palladiũ surripentes. Fecit idem & cocos Magiresia appellatos paruulis potoriis. Sed e quibus ne exemplaria quidem liceret exprimere. Tam opportuna iniuriæ subtilitas erat. Habuit & Teucer Crustarius famam. Subitoq; hæc ars ita exoleuit: ut sola iam uetustate censeatur usq; adeo attritis cælaturis ne figura discerni possit: auctoritas constet. Argentum medicatis aquis inficitur atque etiam afflatu falso sicut in mediterraneis hispaniæ. In argenti & auri metallis

Incipit liber

nascūť etiam nunc pigmenta. Fit enim cæruleum quod proprie limus est. Optimū ex eo quod atticum uocatur. Precium in pondo libras.xxii. Proximum marmorosū sub dimidio attici precio. Tertium genus est pressum: quod alii syricum uocant ex insula scyro. Iam quidem & ex achaia quo utuntur ad picturæ umbras. Precium in libras huius.hs.bini. Dipondiis uero detractis quod lucidum uocāt e gallia ueniēs. Hoc autem & attico ad lumina utuntur. Ad abacos non nisi marmoroso: quoniam marmor in eo resistit amaritudini calcis. Effoditur & ad.xx. ab urbe lapidem in mō tibus. Postea uritur pressum appellantibus qui adulterant. Sed esse falsū adustūq; amaritudine apparet: quoniam resolutum in puluerem est.

DE Sile & cæruleo & chrysocolla & nestoriano & cilono: & q non omni anno æqliter species uendantur. Capitulum.xiii.

SIle primi instituere pingere. Sed Polygnotus & Micon attico duntaxat. Hoc secuta ætas ad lumina usa ē. Ad ūbras aūt scyrico & lydio. Lydium sardibus emebať: quod nūc obmutuit. Cæruleum arena est. Huius genera tria. Antiquus ægyptium. quod maxime probať scyricū. hoc diluiť facile. Cūq; teritur: in q̄ttuor colores mutať: candidiorē nigrioreue: crassiorē: tenuioreue. Præferť huic etiānū cypriū. Accessit his puteolanū & hispaniense: arena ibi confici cœpta. Tinguiť aūt ōne & ī sua coqť herba: bibitq; succū. Reliqua cōfectura eadem quæ chrysocollæ. Ex cæruleo fit: quod uocať lomētū. Perficitur id lauādo terēdoue & hoc ē cæruleo cādidius. Precia eius.xxiii.in libra. Cærulei.xviii. Vsus in creta calcis īpatiens. Nup accessit & nestorianū ab auctore appellatū. Fit ex ægyptii leuissīa parte. Preciū eius.xl. in libras. Idē & puteolani usus: præterq; ad fenestras. Vocant coelon. Nō pridē apportari & indicū est cœptū. Cuius preciū.xvii.in libras. Ratio ī pictura ad incisuras. hoc ē ūbras diuidēdas ab lumine. Est & subtilissimū genus lomēti quod dāt tritū quinis assibus æstimatū. Cærulei siceri experimētū ī carbone ut flagret. Fraus uiola arida decocta in aqua: succoq; p līteū expresso ī cretā erethriam. Vis eius ī medicina ut purget ulcera. Itaq; & ēplastris adiiciūt. Itē causticis. Teriť difficillīe sile. In medio leuiter mordet. astrīgitq; & explet ulcera. Vriť ī fictilibus ut ꝓfit. Precia reꝝ quæ usq̄ disposuimus: nō ignoramus alia in aliis locis esse. & oībus pene ānis mutari ꝓut nauigatiōes cōstiterint: aut ut qsq; mercatus sit: aut aliquis præualens manceps annonā flagellet: nō obliti Demetrium tota helladia Neronis principatu accusatū apud consulem. Poni tamē necessarium fuit: quæ plerunq; erant romæ ut exprimeretur auctoritas rerum.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRICESIMVS QVARTVS. PROOEMIVM

Aeris metalla. Ca.i.

PROXIMA DICANTVR AERIS METALla: cui & in usu proximū est preciū; Immo uero āte argētū: ac pene etiā ante auꝝ corinthio. Stipis quoq; auctoritas ut dixius. Hīc æra militū: tribuni ærarii & ærarium: & obærati ab ære dicti. Docuimus q̄diu populus romanus ære signato tātū usus esset: & alia quæ uetustas tradidit cum æqualē urbi auctoritatē eius declararet a rege Numa collegio tertio fabrū ærarioꝝ instituto. Vena quo dictum est mō effodiť: igniq; pficiť. Fit & e lapide eroso: quē uocāt cadmiā. Celebritas ī asia: & quondā in campania: nūc ī bergomatiū agro: extrema parte italiæ. Ferūtq; nuper in germania etiam prouincia repertum.

Genus æris: quæ corinthia: quæ deliaca: quæ æginetica. Cap.ii.

FIt & ex alio lapide: quem chalcitem uocāt in cypro: ubi prima fuit æris īuentio: Mox uilitas præcipua repto ī aliis terris præſtantiore: maxime aurichalco: quod ob præcipuā bonitatē āmirationē diu optinuit. Nec repit̃ longo iā tēpore effœta tel-lure. Proximū bonitate fuit ſaluſtianū in centronū alpino tractu non longi & ipſū æui. Succeſſit & liuianū in gallia. Vtrūq; a metalloꝝ dominis appellatum: illud ab amico diui Auguſti: hoc a coniuge: uelocis defectus. Liuianū quoq; certe admodū exiguū inuenit̃. Summa gloria nūc ī marianū cōuerſa: quod & cordubenſe dicitur. Hoc a liuiano cadmiā maxime ſorbet: & aurichalci bonitatem imitatur in ſeſtertiis dipōdiariiſq; cyprio ſuis aſſibus cōtēto. Et hactenus nobilitas in ære nat̃alis ſe habet. Reliqua genera artificio conſtant quæ ſuis locis reddentur: ſūma claritate ante ōnia indicata. Quondā æs cōfuſe auro argētoq; miſcebat̃: & tamē ars precioſior erat. Nūc incertū eſt peior hæc ſit an materia. Mirūq; cū ad infinitū opeꝝ præcia hæc creuerīt: auctoritas artis extincta eſt. Quæſtus enim cauſa: ut omnia: exerceri cœpta eſt: quæ gloriæ ſolebat. Ideo ēt deoꝝ adſcripta operi cū ꝓceres gentiū claritatē & hac uia quæ-rerēt: adeoq; exoleuit fundendi æris precioſi ratio: ut iā diu ne fortuna q̄dē in ære ius artis habeat. Ex illa autē antiqua gloria corinthiū maxime laudat̃: hoc caſus miſcuit. Corintho cum caperetur incēſa: mireq; circa id multorū affectatio fuit. Quippe cum tradatur non aliena de cauſa Verrē quē Cicero dānauerat ꝓſcriptū eſſe ab Antonio: q̄ ꝙ corinthiis ſe ei ceſſurū negauiſſet. At mihi maior pars eorū ſimulare eā ſcientiā uidetur: ad ſegregandos ſe a cæteris: magis q̄ ītelligere aliquid ſubtilius. & hoc paucis docebo. Corinthus capta eſt olympiadis centeſimæ quīq̄geſimæſextæ anno tertio: noſtræ urbis ſexcenteſīooctauo: cū āte in ſæculo fictores nobiles eſſe deſiſſent: quorū iſti ōnia ſigna hodie corinthia appellāt. Quapropter ad coarguendos eos ponemus artificum ætates. nam urbis noſtræ annos ex ſupradicta cōparatione olympiadū col-ligere facile erit. Sunt ergo uaſa tātū corinthia quæ iſti elegantiores nūc æs ſculpēdo trāſferūt modo in lucernas modo in trullas: nullo mūdiciaꝝ deſpectu. Eius tria gn̄a. Candidū argento nitore q̄ proxime accedens: in quo illa mixtura præualuit. Alterū ī quo auri fulua natura. Tertiū in quo æqualis ōniū tēperies fuit. Præter hæc eſt: cuius ratio nō poteſt reddi quāq̄ hominis manu facta dederit fortuna temperamētū ſimu-lacro ſigniſq;. Illud ſuo colore precioſum ad iocineris imaginē uergens: quod ideo hepatizon appellant: procul a corinthio. Longe tamen ante egineticum atque deliacum: quæ diu obtinuere principatum. Antiquiſſima æris gloria deliaca fuit mercatus in delo concelebrāte toto orbe. & ideo cura officinis tricliniorum pedibus fulcriſq;. Ibi prima nobilitas æris. Peruenit deinde ad deū ſimulacra: effigiemq; ho-minū: & alioꝝ animaliū. Proxima laus eginetico fuit. Inſula ipſa ē nec gignens: ſed officinaꝝ tēperatura nobilitata. Bos æreus inde captus in foro boario eſt romæ. Hic eſt exemplar egenetici æris. Deliaci autē Iupiter in capitolio in Iouis tonātis æde. Illo ære Myromilas uſus ē. Hoc Polycletus æqualis atq; cōdiſcipulus. Aemulatio aūt & in materia fuit.

DE Candelabris & templorum ornamentis. Cap.iii.

PRiuatīq; ægina cādelabrorū ſupficiē duntaxat elaborauit: ſicut tarētū ſcapos. ī iis ergo iūcta cōmēdatio officinaꝝ eſt. Nec pudet tribunatum militariū ſa-lariis emere: cum ipſū nomē a candelabrorū lumine impoſitū appareat. Accēſo cāde-labri talis fuit: ut auctor eſt Dion. Iuſſu preconis Cleſippus fullo gibbere & præterea alio fœdus aſpectu fabricatus ē: emente id Gegania ſeſtertiis. l. eodemq; oſtentante ī cōuiuio emptū: ludibrii cauſa nudatus. atq; impudentia libidinis receptus in totū mox teſtamentum prædiues numinum uice illud candelabrum coluit. & hāc corīthus fabulā adiecit uīdicatis tamen moribus nobili ſepulchro ꝑ quod æterna ſupra terras Geganiæ dedecoris memoria duraret. Sed cū eſſe nulla corinthia candelabra cōſtet: nomen id præcipue in iis celebratur: quoniam Mummii uictoria corinthum quidem

diruit: sed cōpluribus achaiæ oppidis simul æra dispersit. Prisci limina ēt ac ualuas ī tēplis ex ære factitauere. Inuenio & a Cn. Octauio: q de Perseo rege naualē triūphū egit factā porticū duplicē ad cyrcū flaminium: quæ corinthia sit appellata a capitulis æreis columnarū. Vestæ quoq; ædē ipsā syracusana superficie tegi placuisse. Syracusana sūt in Pantheo capita colūnarꝫ a. M. Agrippa posita. Quī etiā priuata opulētia eo mō usurpata ē. Camillo. n. crimini obiecit. Sp. Caruilus quæstor: q̄ ærata hostia haberet in domo. Nam triclinia ærata abacosq; & monopodia Cn. Manlium asia deuicta primū īuexisse triūpho suo: quē duxit urbis anno qngētesīo sexagesīoseptio L. Piso auctor est. Antias quidē. L. Crassū hæredē. L. Crassi oratoris multa etiā triclinia ærata uēdidisse. Ex ære factitauere & cortinas tripodiū noīe delphicas: quoniā donis maxime Apollinis delphici dicabant. Placuere & lychni pensiles in delubris: arborum modo mala ferentium lucentes. Qualis est in tēplo Apollinis palatini: quē Alexander thebarum expugnatione captum in cyma dicauerat eidem deo. Transit deīde ars ubiq; uulgo ad effigiē deorum.

Quādo primū simulacrū romæ factū & de origine statuarꝫ & honore statuarū & generibus & figuris. Capitulum. iiii.

Romæ simulacrū ex ære factū Cereris primū reperio ex peculio. Sp. Cassii: quē regnū affectātē pater ipsius interemerat. Transiit & ab diis ad hominū statuas atq; imagines multis modis. Antiq pingebāt eas bitumine: quo magis mirū est: placuisse auro integere. Hoc nescio an romanum fuerit īuētū. Certe etiā romæ nō habet uetustatē. Effigies hominū nō solebāt exprimi nisi aliqua illustri causa ppetuitatē merentiū: & primo socrorū certaminū uictoria: maximeq; olympiæ ubi ōniū qui uicissent: statuas dicari mos erat. Eorꝫ uero q ter ibi superauissent: ex membris ipsorū similitudine expressa: quas econas uocant. Athenienses nescio an primi omnium Harmodio & Aristogitoni tyrānicidis publice posuerint statuas. Hoc actum est eodē anno: quo & reges romæ pulsi. Excepta deinde res est a toto orbe terrarū hūanissima ābitione. Et iam omniū municipiorū & fori statuæ ornamentū esse cœpere: prorogariq; memoria hominū & honores legi æuo: & basibus inscribi: ne in sepulchris tātū legerētur. Mox forū & in domibus priuatis factū. atq; in atriis: honos clientiū instituit sic colere patronos. DE Statuis & qbusdā aliis: & qbus primū ī columna: & quādo rostra: & quādo primū publice: & quæ primū statuæ romæ. Cap. v.

Togata effigie ātiqtus statuæ dicebāt. Placuere & nudæ tenētes hastā ab ephęborū gymnicis exēplaribus: quas achilleas uocāt. Græca res est nihil uelare. At ecōtra romana ac militaris thoracas addere. Cæsar qdē dictator loricatā sibi dicari in foro suo passus est. Nā lupercorꝫ habitu factæ tā nouiciæ sūt: q̄ quæ nuper ꝑdidere penulis indutæ. Mācinus eodē habitu sibi īstituit quo deditus ē. Notatū ab auctoribus & L. Actiū poetā ī camœnarꝫ æde maxima forma statuā sibi posuisse: cū breuis admodū fuisset. Equestres uero statuæ mō romanā celebrationē habēt: orto sine dubio a græcis exēplo. Sed illi cælatas tātū dicabāt in sacris uictores. Postea uero & qui bigis uel quadrigis uicissent. Vnde & nr̄i currus nati in iis q triūphauissēt. Serū hoc & in iis nō nisi a diuo Augusto seiuges: sicut & elephanti. Non uetus & bigarū celebratio in iis qui prætura functi curru uecti essent p cyrcum. Antiqor colūnarū: sicut. C. Menio q deuicerat priscos latinos: qbus ex fœdere tertias prædæ populus romāus præstabat. Eodēq; in consulatu in suggestu rostra deuictis āntiatibus fixerat āno urbis. cccc. xvi. Itē. C. Duilio q primus naualē triūphū egit de pœnis: quæ ē etiā nūc ī foro. Itē. P. Minutio præfecto annonæ: extra portā trigeminā ūciaria stipe collata. Nescio an primo honor talis a populo. Antea. n. a senatu erat. præclara res: nisi friuolis cœpisset initiis. Nanq; & Atti Nauii statua fuit ante curiā: cuius basis cōflagrauit curia incensa. P. Clodii funere. Fuit & Hermodori ephesii in comitio legum: qs decemuiri scribebāt: interpretis publice dicata. Alia cā & alia auctoritas maior ī Oratii Coclitis

statua:quæ durat hodieq; cum hostes a ponte sublicio solus arcuisset. Equidem & sibyllæ tres iuxta rostra sunt minores sint licet. Vna quā Pacuuius Taurus ædilis plebis instituit. Duæ quas.M.Messalla. Primas putarem has & Atti Nauii positas ætate Tarquinii Prisci:nisi regum antecedētiū essent in capitolio.

DE statuis sine tunicis & qbusdam aliis:& quæ prima romæ statua equestris:& qn̄ omnes statuæ priuatim & publice sublatæ:& quibus romæ mulieribus:& quæ primæ ab exteris publicæ posite. Capitulum.vi.

EX iis Romuli est sine tunica:sicut & Camilli in rostris:& āte ædem Castoꝝ fuit .M.Tremellii equestris togata:q samnites bis deuicerat. Captaq; anagnia populum stipendio liberauerat. Inter antiquissimas sunt & Tullii Celii. L.Roscii. Et Sp. Matici Fulcini in rostris a fidenatibus in legatione interfectoꝝ. Hoc a romano populo tribui solebat iniuria cæsis:sicut.P.Iunio:&.T.Corūcanio:qui ab Teusa illyricoꝝ regina interfecti erāt. Non omittēdū quod annotauere annales:tripedaneas iis statuas in foro statutas. Hæc uidelicet mensura honorata tūc erat. Nō præteribo.C. Octauiū ob unū uerbū quo regem Antiochū dilaturum se responsū dicentem uirga quā tenebat forte circūscripsit:& prius q̄ egrederet̄ circulo illo:respōsū dare coegit. In qua legatione interfecto senatus statuā poni iussit q̄ oculatissimo loco in rostris. Inuenitur & statua decreta & Taraciæ Caiæ siue Suffeciæ uirgini uestali:ut poneret̄ ubi uellet.quod adiectū non minus honoris habet:q̄ ꝙ fœīæ esset decreta. Meritū eius ipsis ponā annaliū uerbis. Quod cāpū tyberinū gratificata ea esset populo. Inuenio & Pythagoræ & Alcibiadi ī cornibus comitii positas cū bello sānitico Apollo pythius fortissimo græcoꝝ gentis iussisset & alteri sapientissimo simulacra celebri loco dicari: donec Sylla dictator ibi curiam faceret. Mirumq; est illos patres Socrati cunctis ab eodem deo sapientia prælato Pythagoram prætulisse:aut tot aliis uirtute Alcibiadem aut quenq̄ utroq; Themistocli. Colūnarū ratio erat:attolli supra cæteros mortales: ꝙ & arcus significant nouitio inuento. Primus tamen honos cœpit a græcis. Nulliq; arbitror plures statuas dicatas q̄ Phalerio Demetrio athenis. Siquidē.ccc.lx.statuere:qs mox lacerauerūt:nōdum anno hūc numeꝝ dieꝝ excedente. Statuerāt romæ etiā in ōnibus uicis.C.Mario Gratidiano tribus ut diximus.easdēq; subuertere Syllæ introitu. Pedestres sine dubio romæ fuere ī auctoritate longo tempore. Equestrium tn̄ origo perq̄ uetus est cū fœminis etiā honore cōmunicato. Cochliæ enim statua ē equestris:ceu parū esset toga eā cingi:cū nec Lucretiæ:nec Bruto qui expulerāt reges propter quos Cochlia inter obsides fuerat:decernerentur. Hāc primā & Oratii Coclitis publice dicatā crediderī. Ante.n. sibi ac sibyllæ Tarquiniū & reges ipsos posuisse uerisimile ē:nisi Cochliæ positā quoq; Piso traderet ab iis q una obsides fuerant redditis a Porsenna.Honorem eius habuit e diuerso Annius fæcialis. Equestrē statuā cōtra Iouis Statoris ædē ī uestibulo superiore domus Valeriæ fuisse Publiciæ cōsulis filiæ:eāq; solam fugisse. Tyberimq; transnatauisse: cæteris obsidibus qui Porsennæ mittebant̄:interemptis Tarquinii insidiis. L.Piso prodidit. Idem auctor est.M Aemilio.C. Pōpilio.ii.conss.a censoribus. P. Cornelio Scipione &.M Popilio statuas circa forū eoꝝ qui magistratus gesserant sublatas omnes: præter eas quæ populi aut senatus sententia statutæ essent. Eam uero quam apud ædem Telluris statuisset sibi Sp.Cassius: qui regnum affectauerat:etiam conflatam a censoribus. Nimirum ī ea quoq; re ambitioni prouidebant illi uiri. Extant Catonis in censura uociferationes: mulieribus romanis in ꝓuinciis statuas poni. Nec tamē potuit īhibere:quo minus romæ poneret̄:sicuti Corneliæ Gracchoꝝ matri:quæ fuit Africani prioris filia Sedēs enim huic posita:soleisq; sine amento insignis in Metelli publica porticu. Quæ statua nunc est in Octauiæ operibus. Publice autē ab exteris posita est romæ a.C. Elio tribuno plebis lege perlata in Stenniū Statiliū Lucanum:qui thurinos bis infestauerat.Et ob id Elium thurini statuā & corona aurea donarunt. Iidem postea Fabritium

donauere statua liberati obsidione. Passimq; statuæ ĩ clientela sunt receptæ. Et adeo discrimen omne sublatum: ut Annibalis etiã statuæ tribus locis uisantur in ea urbe intra cuius muros solus hostium emisit hastam.

DE Antiqs statuariis & preciis signoꝝ ĩmodicis: & colossis ĩ urbe celeberris. Ca. vii.

FVisse aũt statuariam artẽ familiarem italiæ quoq; & uetustã indicant Hercules ab Euandro sacratus ut produñt: in foro boario: q triũphalis uocat: atq; p triũphos uestit habitu triũphali. Præterea Ianus geminus a Numa rege dicatus: q pacis belliq; argumento colit. Digitis ita figuratis: ut trecẽtoꝝ quĩquagintaqnq; dierum nota p significationẽ ãni tẽporis & æui se deũ indicaret. Signa quoq; thuscanica p terras dispersa: quæ in etruria factitata non est dubium. Deorum tantũ putarem esse: ni Metrodorus Sceptius cui cognomẽ romani nomĩs Odioso inditũ est. Vulsinios pulsatos propter centũ & .x. statuaꝝ signa obiecerit. Mirũq; mihi uidetur cum statuarũ in italia tam uetus origo sit: lignea potius aut fictilia deoꝝ simulacra in delubris dicata usq; ad deuictã asiã: unde irrepsit & luxuria. Similitudines exprimendi quæ prima fuerit origo: in ea quã plasticen græci uocant dici conuenientius erit. Etenim prior quã statuaria fuit. Sed hæc ad infinitũ effloruit multoꝝ uoluminũ opere siquis plures persequi uelit. Omnia enĩ quis possit? In. M. Scauri ædilitate tria milia signorũ in scæna tãtũ fuere tẽporario theatro. Mũmius deuicta achaia repleuit urbẽ. Ipse excessit non relicturus filiæ dotem. Cur enim non cũ excusatione ponat? Multa & Luculli inuexere. Rhodi etiamnũ. lxx. tria milia signorũ esse Mutianus ter consul ꝑdidit: nec pauciora athenis & olympiæ. Delphis superesse credũtur. Quis ista mortaliũ perseq possit? aut qs usus noscẽdi intelligat? Insignia tñ maxĩe & aliqua de cã notata: uoluptariũ sit attigisse. artificesq; celebratos nominauisse singulorum quoq; inexplicabili multitudine cũ Lysippus ad sexcenta. x. opera fecisse tradat. Ante õnia ut arti claritatem possent dare uel singula. Numerũ apparuisse defuncto eo cũ thesauꝝ effregisset hæres. solitũ. n. ex immani precio cuiusq; signi denarios seponere aureos singulos. Euecta supra humanã fidẽ ars est successu: mox etiã audacia. In argumentũ successus: unũ exẽplũ afferã: nec deorũ nec hominum similitudinis expressæ. Aetas nostra uidit ĩ capitolio: priusq̃ id nouissime conflagraret a Vitellianis ĩcẽsũ in cella Iunonis canem ex ære uulnus suũ lambẽtẽ. Cuius eximiũ miraculũ & ĩdiscreta uerisimilitudo nõ ex eo solũ intelligit: ꝙ ibi dicatus fuerat: ueꝝ & noua satisdatiõe. nã sũma nulla par uidebat capite tutelarios cauere ꝑ eo instituti publici fuit. Innumera sũt exẽpla. Moles qppe excogitatas uidẽus statuaꝝ: q̃s colossos uocãt turribus pes. Talis ẽ ĩ capitolio Apollo trãslatus a Lucullo ex apollonia põti urbe. xxx. cubitoꝝ. c. l. talentis factus. Talis ĩ campo martio Iupiter a Claudio Cæsare dicatus: qui ideo uocatur põpeianus a uicinitate theatri. Talis & tarẽti factus a Lysippo. xl. cubitoꝝ. Mirum in eo ꝙ manus ferunt moles ea ratione libramenti: ut nullis cõuellat ꝑcellis. Id quidẽ prouidisse & artifex dicit: modico ĩteruallo. Vnde maxime opus erat flatũ frangi opposita colũna. Itaq; propter magnitudinẽ difficultatemq; moliendi: non attigit eum Fabianus Verrucosus: cum Herculem qui est in capitolio: inde trãsferret. Ante omnes autem in ãmiratione fuit Solis colossus rhodi: quẽ fecerat Chares Lyndius Lysippi supradicti discipulus. Septuagĩta cubitorũ altitudinis fuit. Hoc simulacrum post quĩquagesimũsextũ annũ terræmotu ꝓstratũ. Sed iacẽs quoq; miraculo ẽ. Pauci pollicẽ eius ãplectunt. Maiores sunt digiti q̃ pleræq; statuæ. Vasti specus hiant defractis membris. Spectantur intus magnæ molis saxa: quorũ pondere illud stabiliuerat constituens. Duodecim annis tradunt effectum. ccc. talentis: quæ contulerant ex apparatu regis Demetrii relicta mora & tedio obsessa rhodo. Sunt alii minores hoc in eadem urbe colossi centum numero. Sed ubicunq; singuli fuissẽt nobilitaturi locum. Præterq; hos deorũ quinq; quos fecit Braxis. Factitauit colossos & italia. Videmusq; certe Apollinem in bibliotheca templi Augusti thuscanicum

.l.pedũ a pollice:dubium ære mirabiliorem an pulchritudine. Fecit & Sp. Caruilius Iouem qui est in capitolio uictis samnitibus sacrata lege pugnantibus e pectoralibus eorũ ocreisq; & galeis. Amplitudo tanta est:ut conspiciat̃ a Latiario Ioue. Reliqisq; limæ suã statuam eam fecit quæ est ante pedes simulacri eius. Habent in eodem capitolio ammirationem & capita duo:quæ. P. Lentulus consul dicauit. Alterũ a Charete supradicto factum. Alterum fecit Decius comparatione in tãtũ uictus:ut artificium minime probabilis artificis uideatur. Verũ omnẽ amplitudinẽ eius generis statuarum uicit ætate nostra Zenodorus Mercurio facto in ciuitate galliæ aruernis per annos.x. pedum.cccc.in magno precio. Is postq̃ satis ibi artem approbauerat:romã accitus ẽ a Nerone:ubi destinatum illius principis simulacrum colossum fecit cẽtum.x.pedũ longitudine: qui dicatus Solis uenerationi est damnatis sceleribus illius principis. Mirabamur in officina non modo ex argilla similitudinem insignem uerũ & de puis admodũ surculis quod primũ operis instaurati fuit. Ea statua indicauit interisse fũdendi æris scientiam:cum & Nero largiri aurum argentumq; paratus esset:& Zenodorus sciẽtia fingẽdi cælandiq; nulli ueterum postponeretur. Statuam aruernorum cum faceret:prouinciæ Vibio Auito præsidente duo pocula Calamidis manu cælata: quæ Cassio Syllano auunculo eius præceptori suo Germanicus Cæsar adamata donauerat æmulatus est:ut uix ulla differentia esset artis. Quãtoq; maior ĩ Zenodoro præstantia fuit: tanto magis deprehendi æris oblitteratio potest.

Nobilitates ex ære operum & artificum. ccclxvi. Cap.viii.

Signis quæ uocant corinthia pleriq; in tantũ capiũtur:ut secũ circũferant: sicut Hortensius orator sphingẽ Verri reo ablatam. Propter quã Cicero illo iudicio in altercatione neganti ei se enigmata intelligere:respõdit debere:quoniã sphingem domi haberet. Circumtulit & Nero princeps amazonem:de qua dicemus. Et paulo ante.C.Cestius consularis signũ:quod secum etiã in prælio habuit. Alexandri quoq; Magni tabernaculũ sustinere traduntur solitæ statuæ:ex quibus duæ ante Martis ultoris ædem dicatæ sunt:totidem ante regiam. Minoribus simulacris signisq; innumera prope artificum multitudo nobilitata est. Ante omnes tamen Phidias atheniẽsis Ioue olympiæ facto ex ebore qdẽ. Sed & ex ære signa fecit. Floruit aũt olympiade octogesima tertia circiter.ccc.nostræ urbis anno. Quo eodem tempore æmuli eius fuere Alcamenes: Critias: Nestocles: Hegleas. Et deĩde olympiade octogesimaseptia Agelades: Callon: Polycletus: Phradmõ: Gorgias: Lacon: Myron: Pythagoras: Scopas: Perelius. Ex iis Polycletus discipulos habuit Argium: Asopodorum: Alexin: Aristidẽ: Phrinonem: Dinonẽ: Athenodorũ: Demeam: Clitorium: Myronem Lycium. Nonagesima.v.olympiade floruere Naucides: Dinomedes: Chanacus: Patroclus. Centesimasecunda Polycles: Cephisodotus : Leuiares: Hypatodorus. Centesimaquarta Praxiteles: Euphranor. Centesimaseptima: Echion: Thermachus. Centesimaquartadecima Lysippus fuit:cum & Alexander Magnus. Item Lysistratus & frater eius Stennius: Euphronides: Sostratus: Ion: Syllanion. In hoc mirabile:q nullo doctore nobilis fuit ipse.discipulosq; habuit Theusin:& Iadẽ. Centesima.xx. Eutyclides: Eutycrates: Lahippus: Cephisiorotus: Timarchus: Pyromachus. Cessauit deĩde ars:ac rursus olympiade centesima.lv.reuixit cum fuere longe quidem infra prædictos pbati tamẽ Antheus: Callistratus: Polycles: Atheneus: Callixenus: Pythocles: Pythias: Tymoles. Ita distinctis celeberrimorũ ætatibus:rapti trãscurrã reliquã multitudinẽ & passim dispersam. Venere autem & in certamen laudatissimi q̃q̃ diuersis ætatibus geniti quoniam fecerant amazonas:quæ cum in templo Ephesiæ Dianæ dicarentur: placuit eligi probatissimã:ipsorum artificum qui præsentes erãt iudicio:cũ apparuit eam esse:quã omnes secundã a sua quisq; iudicassent. Hæc est Polycleti. Proxima ab ea Phidiæ. Tertia Chressilæ. Quarta Cyclonis. Quinta Phradmonis. Phidias præter Iouem olympium quem nemo æmulatur: fecit & ex ebore æque Mineruam

athenis quæ est in parthenonia stans. Ex ære uero præter amazonem supradictam Mineruam tam eximiæ pulchritudinis: ut a forma cognomen acceperit. Fecit & clydicum & aliam Mineruam: quã romæ ad ædem Fortunæ Aemilius Paulus dedicauit. Item duo signa: quæ Catulus in eadem æde posuit: palliata. Et alterum colossicon nudum. Primusque artem toreuticen aperuisse atq; demõstrasse merito iudicatur. Polycletus sicyonius Ageladis discipulus Diadumenum fecit molliter iuuenem. c. talentis nobilitatum. Item & Doryphorum uiriliter puerum. Fecit & quem canona artifices uocant: liniamenta artis ex eo petentes uelut a lege quadam: solusq; hominum artem ipse fecisse artis opere iudicatur. Fecit & destringentem se. Et nudum talo incessentem. Duosq; pueros. Item talis nudos ludentes: qui uocantur astragalizontes. Et sunt in Titi imperatoris atrio: quo opere nullum absolutius pleriq; iudicant. Itẽ Mercurium qui fuit lisymachiæ. Herculem qui romæ Antheum a terra sustinentem. Artemona qui Phaenaporretos appellatus est. Hic consummasse hanc scientiam iudicatur: & toreuticen sic erudisse: ut Phydias aperuisse. Proprium eiusdem: ut uno crure insisterent signa excogitasse: ut ait Varro: & pene ad unum exemplum. Myronem eleuteris natum: & ipsum Ageladis discipulum bucula maxime nobilitauit celebratis uersibus laudata: quando alieno pleriq; ingenio magis q̃ suo commendãt. Fecit & canem: & discobolon: & Persea: & cristas: & satyrum admirantem tibias: & Mineruam: delphicos pentathlos pancratiastas. Herculem etiã qui est apud cyrcum maximum in æde Pompeii Magni. Fecit & Cicadæ monumentum: & locustæ sicut carminibus suis Erina significat. Fecit & Apollinem quem a triumuiro Antonio sublatum restituit ephesiis diuus Augustus ammonitus in quiete. Primus hic multiplicasse uarietatẽ uidetur: numerosior in arte q̃ Polycletus: & in symmetria diligẽtior. Et ipse tamen corporum tenus curiosus: animi sensus non expressisse. Capillũ quoq; & pubem non emendacius fecisse q̃ rudis antiqtas instituisset. Vicit eũ Pythagoras ex italia Reginus Pancratiaste delphis posito. Eundem uicit & Leontius cum fecit hastadie dromonstylon: qui olympiæ ostenduntur. Et Iolpis puerum tenentem tabellas eodem loco: & mala ferentem nudum. Syracusis autem claudicantem: cuius ulceris dolorem sentire etiam spectantes uidentur. Item Apollinem citharedum: serpentemq; eius confici sagittis: qui Dircæus appellatus est: quoniam cum thebæ ab Alexandro caperentur: aurum a fugiẽte conditum sinu eius cælatũ esset. Hic primus neruos & uenas expressit capillũq; diligẽtius. Fuit & alius Pythagoras samius initio pictor: cuius signa ad ædem Fortunæ huiusce deæ sunt seminuda: unde & laudata sunt. Hic supradicto facie quoq; indiscreta similis fuisse traditur. Regini autem discipulus & filius sororis fuisse traditur Sostratii Lysippus Sicyonius. Duris negat. Tullius fuisse discipulum affirmat. Sed primo ærarium fabrum. Audẽdi rationem cepisse pictoris Eupompi responso. Eum enim interrogatum quem sequeretur antecedentium: dixisse demonstrata hominum multitudine: naturam ipsam imitãdam esse: non artificem. Plurima ex õnibus signa fecit: & ut diximus fœcũdissimæ artis: inter quæ distringentem se: quem. M. Agrippa ante thermas suas dicauit: mire gratũ Tyberio principi: qui non quiuit temperare sibi in eo: quanq̃ ĩperiosus sui ĩter initia principatus transtulitq; in cubiculum: alio ibi signo substituto. Cum quidem tanta populi romani contumacia fuit: ut magnis theatri clamoribus reponi Apoxyomenõ conflagitauerit: princepsq; quanq̃ adamatum reposuerit. Nobilitatur Lysippus & temulenta tibicina & canibus ac uenatione. In primis uero quadriga cum sole rhodiorum. Fecit & Alexandrũ Magnum multis operibus: a pueritia eius orsus. Quam statuam inaurari iussit Nero princeps delectatus admodum illa. Dein cum precio perisset gratia artis: detractum ẽ aurum preciosiorq; talis existimatur etiã cicatricibus operis atq; conscissuris in quibus aurum hæserat remanẽtibus. Idẽ fecit Ephestionẽ Alexandri Magni amicum: quem quidam Polycleto ascribunt: cum is centum prope

annis ante fuerit. Item Alexandri uenationẽ quæ delphis ſacrata eſt. Athenis ſatyroꝝ
turmã. Alexandrum amicorumq; eius imagines ſumma õniũ ſimilitudine expreſſit.
Has Metellus macedonia ſubacta tranſtulit romam. Fecit & quadrigas multorum
generum. Statuariæ arti plurimum traditur contuliſſe capillum exprimẽdo. Capita
minora faciendo q̃ antiqui. Corpora graciliora ſiccioraq;: per quæ proceritas ſignorũ
maior uideretur. Nõ habet latinũ nomẽ ſymmetria: quã diligẽtiſſie cuſtodiuit noua
intactaq; ratione quadratas ueterum ſtaturas permutando. uulgoq; dicebat: ab illis
factos quales eſſent homines: a ſe quales uiderentur eſſe. Huius proprie uident̃ eſſe
argutiæ operum cuſtoditæ in minimis quoq; rebus. Filios & diſcipulos reliquit lau-
datos artifices Lahippum & Bedam: ſed ante omnes Eutychratem. quanq̃ is cõſtãtiã
patris potius æmulatus q̃ elegantiam auſtero maluit genere q̃ iucundo placere. Itaq;
optime expreſſit Herculem delphis & Alexãdrum Theſpin uenatorem & theſpiadũ
præliũ equeſtre. Simulacrum Strophonii ad oraculũ. Quadrigas Medeæ cõplures.
Equum cum fiſcinis. Canes uenantium. Huius quoq; diſcipulus fuit Thyſicrates &
ipſe ſityonius: ſed Lyſippi ſectæ propior ut uix diſcernantur complura ſigna: ceu Se-
nex Thebanus Demetrius rex: Peuceſtes Alexandri Magni ſeruator. Digni tanta
gloria artifices. Qui compoſitis uoluminibus condidere hæc miris laudibus celebrãt
& Telaphanem Phoceum ignotum alias: quoniam in theſſalia ubi habitauerit: latu-
erint opera eius: alioquĩ ſuffragiis ipſorum æquatur Polycleto: Myroni: Pythagoræ.
Laudant eius Lariſſam: & Spinarum: Pentachlon: & Apollinem. Alii nõ hanc igno-
bilitatis fuiſſe cauſam: ſed quoniam ſe regnum Xerxis & Darii officinis dediderit:
exiſtimant. Praxiteles quoq; marmore fœlicior: ideo clarior fuit. Fecit tamen ex ære
pulcherrima opera. Proſerpinæ raptum. Item Catagl yſam: & ebrietatẽ: & Liberum
patrem: nobilemq; una ſatyrum: quem græci Periboeoton cognominant. Signa etiã
quæ ante Fœlicitatis ædem fuere. Veneremq; quæ cum ipſa æde ĩcendio cremata eſt
Claudii principatu: marmore nulli ſuper terras inclyto parem. Item ſtephuſam.
Spelumenen: Oenophoꝝ: Harmodiũ & Ariſtogytonem tyrannicidas: quos a Xerxe
perſarum rege captos uicta perſide atheniẽſibus remiſit Magnus Alexander. Fecit &
puberem Apollinem ſubrepenti lacertæ cõminus ſagitta inſidiãtẽ: quem Saurroctonõ
uocant. Spectantur & duo ſigna eius diuerſos affectus exprimentia flentis matronæ
& meretricis gaudentis. Hanc putant Phrynem fuiſſe. deprehenduntq; in ea amorem
artificis & mercedem in uultu meretricis. Habet ſimulacrum & benignitas eius. Ca-
lamidis enim quadrigæ aurigam ſuũ impoſuit. Et ne melior in equoꝝ effigie hoĩem
deuiciſſe crederetur ipſe Calamis & alias quadrigas bigaſq; fecit: equis ſemper ſine
æmulo expreſſis. Sed ne uideatur in hominum effigie inferior: Achamene nullius eſt
nobilior. Achamenes Phidiæ diſcipulus & marmorea fecit: & æreum petalũ: q uocat̃
encrinomenos. At Polycleti diſcipulus Ariſtides quadrigas & bigas. Et Iphicratis
leæna laudat̃. Scortũ hæc lyræ cantu familiaris Harmodio & Ariſtogytoni conſilia
eorum de tyrannicidio uſq; ad mortem excruciata a tyrannis nõ prodidit. Quãobrẽ
athenienſes eam honore habere uolentes: ne tñ ſcortũ celebraſſe uiderentur: animal
nominis eius fecere. Atq; ut intelligeretur cauſa honoris in opere linguã addi ab arti-
fice uetuerunt. Bryaxis Aeſculapium & Seleucum fecit. Bedas adorantem Batton
Apollinem & Iunonem: qui ſunt romæ in templo Concordiæ. Creſilas uulneratum
deficientem: in quo poſſit intelligi: quantum reſtat animæ. Et Olympium Periclem
dignum cognomine. Mirumque in hac arte eſt: ꝙ nobiles uiros nobiliores fecit.
Cephiſidorus Mineruam mirabilem in portu athenienſium. Et aram ad templum
Iouis Seruatoris in eodem portu: cui pauca comparantur. Canachus Apollinem
nudum: qui Phileſius cognominat̃ in Didymeo eginetici æris temperatum. Ceruũq;
una ita ueſtigiis ſuſpẽdit: ut linũ ſubter pedes trahatur alterno morſu digitis calceq;
retinentibus ſolum. ita uertebrato dẽte utriſq; in partibus ut a repulſu p uices reſiliat.

Idem celetizōtas pueros fecit. Chereas Alexandrum Magnum. Et Philippum patrē eius fecit. Clesilaus Dorophoron: & amazonem uulneratam. Demetrius Lysi/machen:quæ sacerdos Mineruæ fuit ānis.lxiiii. Idem & Mineruam quæ musica ap/pellatur:quoniam dracones in gorgone eius ad ictus citharæ tinnitu resonant. Idem equitem Sarmonem:qui primus de equitatu scripsit. Dedalus & ipse inter fictores laudatus pueros duos distringētes se fecit. Dynomenes Protesilaum:& Pythodemū luctatorem. Euphranoris Alexander Paris est.in quo laudatur:ꝙ omnia simul intel/ligantur. Iudex dearum: amator Helenæ: & tamen Achillis interfector. Huius est Minerua romæ:quæ dicitur Catuleana īfra capitolium a.Q .Luctatio Catulo dicata: Et simulacrum boni euentus dextra pateram:sinistra spicam ac papauer tenens. Itē Latona puerpera Apollinem & Dianam infantes sustinens in æde Concordiæ. Fecit quadrigas bigasq;. Et Clyticon eximia forma. Et uirtutem egregiam:utrasq; colos/treas. Mulierem ministrantem & adorantem. Item Alexandrum & Philippum in quadrigis. Eutyclides eurotan fecit: ī qua artem ipsam liquidiorem plurimi dixere. Hegiæ Minerua Pyrrhusq; rex laudatur. Et celetizontes pueri. Et Castor:ac Pollux ante ædem Iouis tonantis. Agesie in pario colonia Hercules Isidori. Buthyreus Ly/cius Myronis discipulus fuit:qui fecit dignum præceptore puerum sufflantem lan/guidos ignes & argonautas. Leocras:aquilam sētientem quid rapiat in Ganymede: & quid ferat:parcentem unguibus etiam per uestem. Puerum Antolycum Pācratio uictorem. Propter quem Xenophon symposium scripsit. Iouemq; illum Tonantem in capitolio ante cuncta laudabilem. Item Apollinem diadematum. Luciscus Lan/gonem puerum subdole ac fucate uernilitatis. Lycius & ipse puerum suffitorem. Menichini uitulus genu premitur: replicata ceruice. Ipseq; Menechinus scripsit de sua arte. Naucides Mercurio & Discobolo immolante arietem censetur. Naucerus luctatorem anhelantem fecit. Niceratus Aesculapium & Hygiam qui sunt in Con/cordiæ templo romæ. Phyromachi quadriga regitur ab Alcibiade. Polycles Herma/phroditum nobilem fecit. Pyrrhus Hygiā & Mineruā. Phœnix Lysippi discipulus Epidyrsam. Stypax Cyprius uno celebratur signo Splachnorte. Periclis olympii uernula. Hic fuit exta torrens: ignem oris pleni spiritu accendens. Syllanion Apol/lodorum fecit fictorem & ipsum:sed inter cunctos diligentissimum artis & inimicū sui iudicem crebro perfecta signa frangentem:dum satiare cupiditatem nequit artis. & ideo insanum cognominatum. Hoc in eo expressit.Nec hominem ex ære fecit:sed iracundiam. Et Achillem nobilem. Item Epistatem exercentem athletas. Strongiliō amazonem: quam ab excellentia crurum Eucnemon appellant. Ob id in comitatu Neronis principis circumlatam. Item fecit puerum:quē amando Brutus philippēsis cognomine suo illustrauit. Theodorus qui labyrinthū fecit sami:ipse se ex ære fudit præter similitudinem nobilem:fama magnæ subtilitatis celebratus. Dextra limam tenet:leua tribus digitis quadrigulam tenuit translatam preneste: tantæ paruitatis : ut totam eam currumq; & aurigam integeret alis simul facta musca. Xenocrates Tisicratis discipulus:aut ut alii Eutycratis:uicit utrosq; copia signorū.& de sua arte composuit uolumina. Plures artifices fecere Attali & Eumenis aduersus gallos præ/lia.Isigonus:Phyromachus:Stratonicus: Antigonus: qui condidit uolumina de sua arte. Boeti quanq̄ argento melior infans eximie anserem strangulat. Atq; ex ōnibus quæ rettuli clarissima quæq; in urbe iam sunt dicata a Vespasiano principe ī templo Pacis:aliisq; eius operibus uiolentia Neronis in urbem conuecta:& ī sellariis domus aureæ disposita. Præterea sunt æqualitate celebrati artifices:sed nullis operū suorum præcipui. Ariston qui & argentum cælare solitus est. Callases: Desias: Cantharus Sytionius: Dionysiodorus Critiæ discipulus Deliades: Euphorion:Eunicus & He/catæus. Argenti cælatores: Lesbocles : Prodorus Pythodicus : Polygnotus. Idem pictores nobilissī. Itē ex cælatoribus:Stratonicus Scinnus:qui fuit Critiæ discipulus

Nunc percenſebo eos:qui eiuſdẽ generis opera fecerũt:ut Apollodorus:Androbolus:
Aſclepiodorus: Aleuas philoſophus: Apellas:& adorantes fœminas Antigonus. Et
luctatores Peryoxyomenon. Tyrãnicidaſq; ſupradictos: Antimachus: Athenodorus:
Fœminas nobiles Ariſtodemus:& luctatores bigaſq; cum auriga. Philoſophos Anus
Seleucum regem. Habet quoq; huius gratiam Doryphorus. Cephiſodori duo fuere.
E priore eſt Mercurius Liberum patrem in infantiam nutriens. Fecit & concionantẽ
manu elata. Perſona in incerto eſt. Sequens philoſophus fecit Coclites qui cum
Phidia Iouem olympium fecerat. Philoſophus item Cleon & Cenchranus & Galli-
cles:& Cephis: & Chalcoſchenes: & comœdos: & athletas: Dahippus: Pella:Iome-
non Daiphron:& Democritus: & Dæmon. Philoſophus Epigenon omnia fere præ-
dicta imitatus præceſſit in tubicine & matrem interfectam: & infantem miſerabi-
liter blandientem. Eubolides digitis computans. Mycon athletis ſpectatur. Me-
nogenes quadrigis. Nec minus Niceratus omnia quæ cæteri aggreſſus: repræſẽtauit
Alcibiadem:lampadeq; accenſa matrem eius Demareten ſacrificantem. Tiſicrates
bigæ Piſto mulierem impoſuit. Idemq; fecit Martem & Mercurium qui ſunt in
Concordiæ templo romæ. Perillum nemo laudat ſæuiorem Phalaride tyranno: cui
taurum fecit mugitus hominis pollicitus igne ſubdito. & primus eum expertus eſt
cruciatum iuſtiore ſæuitia. In hoc a ſimulacris deum: hominumq; deuocauerat
humaniſſimam artem. Ideo ne tot conditores eius elaborauerant:ut ex ea tormenta
fierent? Itaq; una de cauſa ſeruãtur opera eius:ut quiſquis illa uideat:oderit manus.
Sthenius Cererem: Iouem: Mineruam fecit: qui ſunt romæ in Concordiæ templo.
Idem flentes matronas & adorantes: ſacrificanteſq;. Simon canem & ſagittarium
fecit. Stratonicus cælator ille philoſophus. Scopas utraſq;. Athletas autem & ar-
matos & uenatores:ſacrificanteſq; Batton. Eunuchir: Glaucides: Heliodorus: Hy-
canus: Lophon: Lyſon: Leon: Menodorus: Myagarus: Polycrates: Polydus: Py-
thocritus: Protogenes. Iidemque pictura clariſſimi:ut dicemus. Patrochles:Phyllis:
Phyſidonius: qui & argentum cælauit nobiliter natione epheſius. Periclimenus:
Philon: Simenus: Thimotheus: Theomneſtus: Thimarchides: Thimon: Thyſias:
Thraſon. Ex omnibus autem maxime cognomine inſignis eſt Callimachus ſemper
calumniator ſui:nec finem habẽs diligentiæ:ob id Cacizotechnos appellatus. Memo-
rabilis exemplo adhibendæ curæ modum. Huius ſũt ſaltantes Lacænæ emendatum
opus. Sed in quo gratiam omnem diligentia abſtulerit. Quem quidem & pictorem
fuiſſe tradunt. Non ære captus nec arte unam ſolummodo Zenonis cypriam ſta-
tuam in expeditione non uendidit Cato. Sed quia philoſophi erat. Vt obiter hoc
quoq; naſcatur tam inane exemplum in mentione ſtatuarum. Eſt & una non præte-
reũda licet auctoris incerti iuxa roſtra Herculis tunicati. Eleo habitu romæ:torua
facie ſentienteque ſuprema in tunica. In hac tres ſunt tituli. Vnus.L.Luculli im-
peratoris de manubiis. Alter qui pupillum Luculli filium ex.S.C.dedicaſſe. Tertius
qui.T.Septimium Sabinum ædilem currulem ex priuato in publicũ reſtituiſſe. Tot
certaminum tãtæq; dignationis ſimulacrum id fuit. Nunc reuertemur ad differẽtias
æris & mixturas. In cyprio coronarium & regulare eſt:utrunque ductile. Coronariũ
tenuatur in laminas: taurorumq; felle tinctum ſpeciem auri in coronis hiſtrionum
præbet. Idemq; ĩ uncias additis auri ſcrupulis ſenis prætenui pyropi brattea igneſcit.
Regulare & in aliis fit metallis. Itemq; chaldariorum differentia:ꝙ chaldarium fũ-
ditur tantum:malleis fragile: quibus regulare obſequitur:ab aliis ductile appellatũ.
quale omne cyprium eſt. Sed & in cæteris metallis cura diſtat a chaldario. Omne.n.
purgatis diligentius igni uitiis excoctiſq; regulare eſt. In reliquis generibus palma
campano. Simile in multis partibus italiæ prouinciiſq;. Sed octonas plumbi libras
addunt:& bene recoquunt propter inopiam ligni. Quantum ea res differentiæ affe-
rat:in gallia maxime ſentitur:ubi inter lapides candefactos funditur. Exurente enim

coctura:nigrum atq; fragile conficit᷑. Præterea ſemel recoquunt. quod ſæpius feciſſe bonitati plurimum confert. Id quod notaſſe:non ab re eſt.

Differentiæ æris & mixturæ: & de ſeruando ære. Cap. ix.

AEs omne frigore magno melius fundi. Sequenſq; temperatura ſtatuaria eſt. Eademque tabularis hoc modo. Maſſa proflatur in primis: mox ĩ proflatum additur tertia portio æris collectanei:hoc eſt ex uſu coempti. Peculiareq; in eo condi-mentum attritu domiti & conſuetudine nitoris:ueluti manſuefacti. Miſcentur & plumbi argentarii pondo duodena: ac ſelibra e centenis proflata. Appellatur etiam nunc & formalis temperatura æris tenerrimi: quoniam nigri plumbi decima portio additur: & argentarii uiceſima. maximeq; ita colorem bibit: quem græcanicũ uocãt. Nouiſſima eſt quæ uocatur ollaria:uaſe nomen hoc dãte. Ternis aut quaternis libris plumbi argentarii in centenas æris additis. Cyprio ſi addatur plumbum:colos pur-puræ fit inſtatuarum prætextis. Aera exterſa rubiginem celerius trahũt:q̃ neglecta: niſi oleo perungantur. Seruari ea optime in liquida pice tradunt. Vſus æris ad per-petuitatem monumentorum iam pridem tranſlatus eſt. Tabulis æreis in quibus pu-blicæ conſtitutiones incidantur.

DE Cadmia medicinæ. Capitulum. x.

METalla æris multis modis inſtruunt medicinam: utpote cum ulcera omnia ibi ocisſime ſanentur. Maxime tamen prodeſt cadmia. Fit ſine dubio hæc & in ar-genti fornacibus: candidior ac minus ponderoſa: ſed nequaq̃ comparanda ærariæ. Plura autem genera ſunt. Nanq; ipſe lapis ex quo fit æs cadmia uocatur fuſuris ne-ceſſarius:medicinæ inutilis. Sic rurſus in fornacibus exiſtit aliamq; nominis ſui ori-ginem recipit. Fit autem egeſta flammis atq; flatu tenuiſſima parte materiæ:& ca-meris lateribuſue fornacium pro quantitate leuitatis applicata. Tenuiſſima eſt in ipſo fornacium ore:qua flammæ eluctantur. appellata capnitis:exuſta:& nimia leui-tate ſimilis fauillæ. Interior optima:cameris dependẽs:& ab eo argumẽto botryſẽtos cognominata. Ponderoſior hæc priore. Leuior porro ſecuturis. Duo eius colores. Deterior cinereus. Puniceus melior:friabilis:oculorumq; medicamentis utiliſſima. Tertia eſt in lateribus fornacium:quæ propter grauitatem ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicit᷑ placitis:& ipſa ab argumento cruſta uerius q̃ pumex intus:uarias ad pſoras utilior:& ad cicatrices trahendas. Fluunt ex ea duo alia genera. Onychitis extra pene cærula:intus onychiti maculis ſimilis. Oſtracitis toga nigra & cæterarum fortiſſima:uulneribus maxime utilis. Omnis autem cadmia in cypri fornacibus op-tima. Iterum a medicis coquitur carbone puro atq; ubi in cinerem rediit:extinguitur uino amineo quæ ad emplaſtra præparatur: quæ uero ad pſoras aceto. Quidam in ollis fictilibus tuſam urunt:ac lauant in mortariis. poſtea ſiccant. Nymphodorus lapidem ipſum q̃grauiſſimum ſpiſſumq; urit pruna:& exuſtum chio uino reſtĩguit: tunditq;. mox linteo cribrat:atq; in mortario terit. mox aqua pluuia macerat. iterũq; terit quod ſubſedit: donec cæruſæ ſimilis fiat:nulla dentium offenſa. Eadem Lolliæ actio:ſed q̃puriſſimum lapidem eligit. Cadmiæ efectus:ſiccare:ſanare:ſiſtere flucti-ones: pterygia: ſordes oculorum purgare: ſcabritiem extenuare:& quicquid in plũbi effectu dicemus. Et æs ipſum ad omnia eadem uritur:præterq; albugines oculorum: & cicatrices. Vlcera quoq; oculorum cum lacte ſanat. Idq; ægyptii collyrii modo te-runt in coticulis. Facit & uomitiones e melle ſumptum. Vritur autem cyprium in fictilibus crudis cum ſulphuris pari pondere:uaſe circumlito ſpiramento ĩ caminis: donec uaſa ipſa percoquantur. Quidam & ſalem addunt. Alii alumẽ pro ſulphure. Alii nihil ſed aceto tãtum aſpergunt. Vſtum teritur mortario thebaico. aqua pluuia lauatur. minor effectu. iterumq; adiecta largiore teritur. & dum conſidat:relinquit᷑. hoc ſæpius:donec ad ſpeciem minii redeat. Tũc ſiccatũ ĩ ſole:ĩ ærea pyxide ſeruat᷑.

DE Scoria:& flore:& ſquama æris:& ſtoniace:& erugine:& hyeratio. Cap. xi.

ET ſcoria æris ſimili modo lauatur: minor effectu q̃ æs ipſum. Sed & æris flos medicinæ utilis eſt. Fit ære fuſo:& in alias fornaces trãſlato:ibi flatu crebriore excutiunt̃ uelut milii ſquammæ:quas uocant lepidas:& ſic adulteratur flos:ut ſquã ma ueneat pro eo. Eſt autem ſquamma æris decuſſa ui clauis in quos panes ærei fer ruminantur. In cypriis maxime officinis omnia. Differentia hæc eſt:ꝙ ſquamma ex cutitur ictibus iiſdem panibus. Flos cadit ſpõte. Squammæ eſt alterum genus ſub tilius ex ſumma ſcilicet lanugine decuſſum:quod uocant ſtomõma. Atq; hæc õnia medici(quod pace eorum dixiſſe liceat)ignorant. Pars maior & nomina:in tantum a conficiendis iis medicaminibus abſunt:quod eſſe proprium medicinæ ſolebat. Nũc quotiens incidere in libellos:componere ex iis uolentes aliq̃:hoc eſt ĩpẽdio miſerorũ experiri commentaria: credunt ſemplaciæ ea omnibus quidem fraudibus corrũpẽti: factaq; iam pridem emplaſtra & collyria mercant̃:tabeſq; mercium:fraus ſemplaſiæ ſic exteritur. Et ſquamma autem & flos urũtur in patinis fictilibus aut æreis. dein lauantur ut ſupra ad eoſdẽ uſus. Et amplius narium carnoſa uitia. Itemq; ſedis:& grauitates aurium:per fiſtulas in eas flatu impulſa. Et ulcera oris farina admota. Tollit & tõſillas cum melle. Fit & ex candido ære ſquãma cypria longe inefficacior. Nec nõ urina pueri prius macerant clauos paneſq;. Quidam uero excuſſã ſquãmã terunt:& aqua pluuia lauãt. Dant & hydropicis duabus drachmis in mulſi hemina: & illinunt cum polline. Eruginis quoq; magnus uſus. Sed pluribus fit ea modis. nanq; & e lapide ex quo coquitur æs deraditur:& ære candido perforato:atq; in cadis ſuper acetum ſuſpenſo æreo:obturatumq; operculo:multo probatiore q̃ ſi hoc idem ſquammis fiat. Quidam uaſa ipſa candidi æris fictilibus condunt in aceto raduntq; x.die. Alii uinaceis contegunt:totidemq; poſt dies radunt. Alii delimatam æris ſco bem aceto ſpargunt:uerſantq; ſpatis ſæpius die:donec abſumatur. Eandemq; ſcobẽ alii terere in mortariis æreis ex aceto malunt. Ocisſime uero cõtrahit coronariũ eru ginem reciſamentis in acetum additis. Adulterant marmore trito maxime rhodiam eruginem. Alii pumice aut gummi. Præcipue autem fallit atramento ſutorio adulte rata. Cætera enim dente deprehenduntur:ſtridentia in frendendo. Experimentum ĩ batillo ferreo. Nam quæ ſincæra eſt: ſuum colorem retinet: quæ mixta atramento rubeſcit. Deprehenditur & papyro galla prius macerato. Nigreſcit enim ſtatim eru gine illita. Deprehenditur & uiſu maligne uirens. Sed ſiue ſincæram ſiue adulterã aptiſſimum eſt eius ſiccatam in patina noua uri & uerſari:donec ut fauilla fiat. Poſ tea teritur:& reconditur. Aliqui ĩ crudis fictilibus urunt:donec figlinum percoquat̃. Nonnulli & thus maſculum ammiſcent. Lauatur autẽ erugo ſicut cadmia. Vis eius collyriis oculorum aptiſſima:& delachrymationibus mordendo proficiens. Sed ab lui neceſſarium penicillis calidis:donec rodere deſinat. Hieracium uocat̃ collyrium quod ita maxime conſtat. Temperatur autem idem hammoniaci unciis quattuor: eruginis cypriæ duabus:atramenti ſutorii:quod chalcantum uocant:totidem. Miſy uero una: croci.vi. Hæc omnia trita aceto thaſio colliguntur in pilulas:excellentis remedii contra glaucomatum initia & ſuffuſionum. Contra caliginem & ſcabritias & albugines ac genarum uitia. Cruda autem erugo:uulnerariis emplaſtris miſcet̃. Oris etiam gingiuarumq; exulcerationem mirifice emendat:& labiorum ulcera cum oleo. Quod & ſi cæra addatur:purgat & ad cicatricem perducit. Erugo & callum fiſtularũ erodit:uitiorumq; quæ circa ſedem: ſiue per ſe ſiue cum hammoniaco illita:uel col lyrii modo in fiſtulas adacta. Eademq; cum reſinæ terebinthinæ tertia parte ſubacta lepras tollit.

DE ſcolecia:& calciti:& pſoro:& calcanto. Cap.xii.

EST & alterum genus eruginis:quam uocant ſcoleciam in cyprio ære. Hoc trito alumine & ſale aut nitro pari pondere cum aceto albo q̃acerrimo. Nõ fit hoc niſi æſtuoſiſſimis diebus circa canis ortum. Teritur autem:donec uiride fiat:contra hatq; ſe in uermiculorum ſpeciem ; unde & nomen. Quod uitiũ ut emendetur:duæ

partes q̄ fuere aceti miſcentur urina pueri impubis. Idem autem in medicamentis & ſanterna efficit qua diximus aurum ferruminari. Vſuſque utriuſq; qui eruginis. Scolecia fit & per ſe raſa ab ærario lapide: de quo nunc dicemus. Chalcitin uocant lapidem: ex quo & ipſum æs coquitur. Diſtat a cadmia: ꝙ illa ſuper terram ex ſubdialibus petris cæditur: hæc ex obrutis. Item ꝙ chalcitis friat ſe ſtatim mollis natura: ut uideatur lanugo concreta. Eſt & alia diſtinctio: ꝙ chalcitis tria genera continet æris: & miſyos & ſorios. de quibus ſingulis dicemus ſuis locis. Habet aūt æris uenas oblongas. Probatur mellei coloris gracili uenarum diſcurſu friabilis: nec lapidoſa. Putant & recentem utiliorem eſſe: quoniam inueterata ſori fiat. Vis eius ad excreſcentia in ulceribus ſanguinem ſiſtere: gingiuas uuam tonſillas farina compeſcere. Vuluæ quoq; uitiis in uellere imponitur. Cum ſucco uero porri uerendorum addiẽ emplaſtris. Maceratur autem in fictili ex aceto circumlito fimo diebus.xl. Et colorẽ croci trahit. Tūc ammixto cadmiæ pari pōdere medicamentum efficit ſoricon dictū. Quod ſi duæ partes chalcitidis tertiæ cadmiæ temperentur: acrius hoc idẽ fiet. Acrius etiamnū & uehementius factum ſi aceto q̄ uino tẽperentur. Toſta uero efficacior fit ad eadem omnia. Sori ægyptium maxime laudatur: multum ſuperato cyprio hiſpanienſi & africo: quāq̄ oculorum quoq; curationi quidam utilius cypriū putāt. Sed in quacunq; natione optimum: cui maximum uirus olfactu: trituq; pinguiter nigreſcens: & ſpongioſum. Stomacho res contraria in tantum: ut quibuſdā olfactu modo uomitiones moueat. Et ægyptium quidem tale. Alterius nationis contritum ſplendeſcit. Et miſy eſt lapidoſius. Prodeſt autem & dentium dolori ſi contineatur: atq; colluat. Et oris ulceribus grauibus: quæq; ſerpunt. Vrit̃ carbonibus ut chalcitis. Miſy aliqui tradiderunt fieri exuſto lapide in ſcrobibus flore eius luteo miſcente ſe ligni pinea fauilla. Re uera autem e ſupradicto fit lapide concretum natū diſcretūq; & optimum in cypriorum officinis: cuius notæ ſunt friati aureæ ſcintillæ: & cum teratur arenoſa natura ſiue terra chalcitidi ſimilis. Hoc autem miſcent qui aurū purgant. Vtilitas aūt eius infuſi cū roſaceo auribus purulentis: & lana impoſiti capitis ulceribus. Extenuat etiam ſcabritias oculorum inueteratas. Præcipue utile tonſillis. contraque anginas & ſuppurata. Ratio ut.xvi.drachmæ in hemina aceti coquantur addito melle: donec lenteſcat. Sic ad ſupradicta utile eſt. Quotiens opus ſit molliri uim eius: mel aſpergitur. Erodit & callum fiſtularum ex aceto fouētium: & collyriis additur. Siſtit & ſanguinem: ulceraq; quæ ſerpāt: quæue putreſcant. Abſumit & excreſcentes carnes. Peculiariter uirilitatis uitiis utile: & fœminarum profluuiū ſiſtit. Græci cognationem æris fecerunt nomine & atramento ſutorio. Appellant enĩ chalcantum. Nec ullius æque mira natura eſt. Fit in hiſpania e puteis ſtagniſue habentibus id genus aquæ. Decoquitur ea āmixta dulci pari menſura: & ĩ piſcinas ligneas funditur. Immobilibus ſuper has tranſtris dependent reſtes lapillis extentæ: quibus adhæreſcēs limus: uitreis acinis imaginem quandam uuæ reddit. Exemptū ita ſiccat̃ diebus.xxx. Color eſt cæruleus: perq̄ ſpectabili nitori: uitrumq; eſſe credit̃. Diluēdo fit atramentum tinguendis coriis. Fit & pluribus modis genere eo in ſcrobe cauato. Quarum e lateribus diſtillantes hyberno gelu ſtyrias ſtalagmiam uocāt: neq; eſt purius aliud. Sed ex eo candidum colorem ſentientem uiolam leucanthon appellant. Fit & in ſaxorum catinis pluuia aqua corriuato limo gelāte. Fit & ſalis modo flagrātiſſimo ſole admiſſas dulces aquas cogente. Ideo duplici quidam differentia foſſile aut facticium appellant. hoc pallidius: & quantum colore: tantum bonitate deterius. Probant maxime cyprium in medicinæ uſu. Sumitur ad depellenda uētris animalia drachmæ pondere cum melle. Purgat & caput dilutum ac naribus inſtillatum. Item ſtomachum cum melle aut aqua mulſa ſumptum. Medetur & oculorum ſcabriciei doloriq;: necnon & caligini & oris ulceribus. Siſtit & ſanguinem narium. Item hæmorrhoidum. Extrahit oſſa fracta cum ſemine hyoſcyami. Suſpendit epiphoras

penicillo fronti impositum. Efficax & in ēplastris ad purgāda uulnera: & excrescētia ulcerum. Tollit & uuas uel si decocto tangantur. Cum lini quoq; semine supponit̄ emplastris ad dolores tollendos. Quodque ex eo candicat: in eo usu præfertur uio- laceis. Et grauitati aurium per fistulas inspiratur. Vulnera etiam per se illitum sanat: sed tinguit cicatrices. Nuperq; inuentum ursorum in harena & leonum ora aspergere illo: tantaq; est uis in astringendo: ut non queant mordere.

DE Pōpholyge: & spōdio: & antispondio: & diphryge: & triente seruilio. Ca. xiii.

ETiam nunc in ærariis reperiuntur quæ uocant pompholygem: & spodion. Dif- ferētia: q̄ pōpholyx lotura parat̄. Spodios illota est. Aliqui id quod sit cādidū leuissimūq; pompholygem dixere: & esse æris & cadmiæ fauillam. Spodion nigriorē ponderosioremq; esse: derasam parietibus fornacium mixtis scintillis aliquando & carbonibus. Hæc aceto accepto odorem æris præstat: & si tangatur lingua saporem horridum. Conuenitq; oculorum medicamentis quibuscunq; uitiis occurrens: & ad omnia quæ spodion. Hoc solum distat q̄ huius elutior uis est. Addit̄ et ī emplāstra: quibus lenis quæritur refrigeratio & siccatio. Vtilior ad omnia quæ uino lota est. Spodios cypria optima. Fit autem liquescentibus cadmia & ærario lapide. Leuissīe hæc efflatur & ocius: euolatq; e fornacibus: & tectis adhærescit. A fuligine distans cā- dore. Quod minus candidum ex ea: immaturæ fornacis argumentum est. Hoc qdā pompholygem uocant. Quod uero rubicundius ex iis inuenitur: acriorē uim habet. exulceratq; adeo: ut cum lauatur si oculos attingat excæcet. Est & mellei coloris spo- dios: in qua plurimum æris intelligitur. Sed quodcunq; genus lauando fit utilius. Purgatur ante pinna: dein crassiore lotura. Digitis scabriciē exterunt. Media uis eius est quæ uino lauatur. Est & aliqua in genere uini differentia. leni enim lota collyriis oculorum nimium uigiliis fatigatorum apta putatur. Eademq; efficacior ulceribus quæ manant: uel oris: quæ madent: & omnibus medicamentis quæ parantur contra grangrenas. Fit & in argenti fornacibus spodios: quam uocant lauriotin. Vtilissima autem oculis confirmatur: quæ fit in aurariis. Nec in alia parte magis est uitæ inge- nia mirari. Quippe ne inquirenda essēt metalla uilissimis rebus: utilitates eadem ex- cogitauit. Antispodion uocant cinerem fici arboris uel caprifici uel myrti foliorum cum tenerrimis ramorum partibus uel oleastri uel cytonii mali uel lentisci. Item ex moris immaturis id est cādidis in sole arefactis: uel e buxi coma: uel pseudocyperi aut rubi aut therebinthi uel oenantis. Taurini quoque glutinis: aut linteorum cinerem similiter pollere inuentum est. Vruntur omnia ea crudo fictili in fornacibus: donec figlina percoquatur. In ærariis officinis & smegma fit: iam liquato ære atq; p̄cocto: additis etiamnum carbonibus: paulatimq; accensis: ac repente uehementiori flatu expuitur æris pala quædam. Solum quo excipiatur: stratum esse debet. Maxili ab ea discernitur aqua in iisdem officinis. Diphryga uocant græci ab eo q̄ bis torreatur. Cuius origo triplex. Fieri enim traditur ex lapide pyrite cremato ī caminis: donec ex- coquatur in rubricam. Fit & in cypro ex luto cuiusdam specus arefacto prius: mox paulatim circundatis sarmentis. Tertio fit modo in fornacibus æris fæce subsidēte. Differentia est quidem: q̄ æs ipsum in catino defluit: scoria extra fornaces: flos sup- natat. Diphryges remanet. Quidam tradunt in fornacibus globos lapidis q coquāt̄: ferruminari: circa hunc æs feruere. Ipsum uero non percoqui nisi translatum in alias fornaces: & esse nodum quendam materiæ. Id quod excocto superest: diphryga uo- cant. Ratio eius in medicina similis supradictis. Siccare & excrescentia consumere & perpurgare. Probatur lingua: ut eam siccet tactu statim: saporemq; æris reddat. Vnū etiamnum æris miraculum non omittemus. Seruilia familia illustris in fastis triētē æreum pascit auro & argento: consumentem utrunq;. Origo atq; natura eius īcōpta est mihi. Verba ipsa de ea re Messallæ senis ponam. Seruilio℞ familia habet triētē sacrum: cui summa cum cura magnificentiaq; sacra quot annis faciunt: quem ferūt

alias creuisse alias decreuisse uideri:& ex eo aut diminutionem aut honorem familiæ significari.

DE Ferro & ferreis metallis:& differentiæ ferri. Cap.xiiii.

PRoxime indicari debent metalla ferri:optimo uitæ pessimoq; instrumento. Siquidem hoc tellurem scindimus : serimus arbusta: ponimus pomeria: uites squalore deciso annis omnibus cogimus iuuenescere. Hoc extruimus tecta:cædimus saxa.omnesq; ad alios usus ferro utimur. Sed eodem ad bella cædes latrocinia non cominus solū:sed ēt missili uolucriq;:nūc tormētis excusso:nūc lacertis:nūc uero pēnato quā sceleratissimā humani ingenii fraudem arbitror. Siquidem ut ocius mors perueniret ad hominem:alitem illam fecimus:pennasq; ferro dedimus. Quamobrē culpa eius non natura fiat accepta. Aliquot experimentis probatum est posse īnocēs esse ferrū. In fœdere quod expulsis regibus populo romano dedit Porsenna:noīatim comprehensum inuenimus: ne ferro nisi in agricultura uteretur. Et cū stilo scribere intutum ut uetustissimi auctores prodiderunt. Magni Pompeii in tertio consulatu extat edictum:in tumultu necis clodianæ prohibentis ullum telum esse in urbe. Et tamen uita ipsa non defuit honorem initio habere ferro quoq;. Aristonidas artifex cum exprimere uellet Athamantis furorem Chlearcum filium præcipitare uolentis & præcipitato illo residentis pœnitentiam : ferrum & æs miscuit:ut rubigine eius per nitorem æris relucente: exprimeretur uerecundiæ rubor. Hoc signum extat hodierno die. Est in eadem urbe & ferreus Hercules:quē fecit Halicon laborum dei patientia inductus. Videmus & romæ scyphos e ferro dicatos in templo Martis Vltoris. Obstitit eadem naturæ benignitas exigentis a ferro ipso pœnas rubigine. eademque prouidentia nihil in rebus mortalibus faciente:q̄ quod infestissimum mortalitati. Ferri metalla ubiq; propemodum reperiuntur. Quippe insula etiam italiæ ilua gignente.minimaq; difficultate cognoscuntur ipso colore terræ manifesto. Sed ratio eadem excoquendis uenis. In cappadocia tantum quæstio est aquæ an terræ fiat acceptum:quoniam pfusa certo fluuio terra neq; aliter ferr; e fornacibus reddit. Differentia ferri numerosa. Prima in genere terræ cæliue. Alias enim molle tantum plumboq; uicinius subministrāt. Alias fragile & erosum rotarumq; usibus:& clauis maxime fugiendum:cui prior ratio conuenit. Aliud breuitate sola placet: clauisq; caligariis. Aliud rubiginem celerius sentit. Stricturæq; uocantur eæ omnes:quod nō in aliis metallis a stringenda acie uocabulo imposito. Et fornaciū maxima differētia est. In hiis quidem nucleus ferri excoquitur ad indurandam aciem. Aliquæ modo sunt ad densandas incudes malleorumue rostra. Summa autem differentia in aqua est:cui subinde candens immergit̄. Hæc aqua alibi atq; alibi utilior nobilitauit loca gloria ferri:sicuti bilbilin in hispania & turiassonem. Comum in italia cum ferraria metalla in iis locis non sint. Ex omnibus autem generibus palma serico ferro est. Seres hoc cum uestibus suis pellibusq; mittunt. Secunda parthico: neq; alia genera ferri eximia acie temperantur cæteris enim admiscētur. Mollior complexus ī nostro orbe. Aliubi uena bonitatem hanc præstat:ut in noricis. Aliubi factura:ut sulmone aq̄ uti diximus. Quippe cum in exacuendo oleares cotes:& aquariæ æq; differāt. oleo delicatior fiat acies. Mirumq; cum excoquat̄ uena:aquæ modo liquari ferrum: postea in spongias frangi. Tenuiora ferramenta oleo restingui mos est: ne aqua in fragilitatem durentur. A ferro sanguis humanus se ulciscitur. Contactum nanq; eo celerius subīde rubiginem trahit. De magnete lapide suo loco dicemus: concordiaq; quam cum ferro habet. Sola hæc materia uirus ab eo lapide accipit:retinetq; longo tempore. Aliud apprehendens ferrum:ut annulorum cathena spectetur interdum. Quod imperitum uulgus appellat ferrum uiuum:uulneraq; ex tali asperiora fiant. Lapis hic & in cantabria nascitur:non ille magnes uerus caute continua: sed sparsa bubbatione ita appellant:nescio an ultro fundendo perinde utilis:nondum enim expertus est qsq̄:ferri utiq; inficit aciem:ut magnes. De magnete lapide Dinocrates

Magnes

architectus Alexandri Arsinoes templum cōcamerare inchoauerat: ut in eo simulacrū eius e ferro pendere in aere uideretur. Intercessit mors & ipsius & Ptolmæi regis: qui id sorori suæ iusserat fieri. Metallorum omnium uena ferri largissima est. Cantabriæ maritimæ parte qua oceanus alluit: mōs prærupte altus: incredibile dictu: totus ex ea materie est: ut in ambitu oceani diximus. DE Temperatura ferri: & medicinæ ex ferro: & ex erugine: & rubigine: & squāma ferri: & hygremplastro. Cap. xv.

FErrum accensum igni: nisi duretur ictibus: corrumpitur. Rubens nō est habile tundendo: neq; anteq̄ albescere incipiat. Aceto & alumine illitum fit æri sile. a rubigine uindicatur cærussa & gypso & liquida pice. Hæc est temperatura a græcis anthipatia dicta: Ferunt quidam & religione quadam id fieri. Et extare ferream catenam apud euphratem amnem in urbe quæ zeugma appellatur: qua Alexander Magnus ibi uinxerit pontem: cuius annulos qui refecti sunt rubigine infestari: carētibus ea prioribus. Medicina e ferro est: & alia q̄ secandi. Nanq; circunscribi circulo terue cicumlato mucrone & adultis & infantibus prodest contra noxia medicamēta. & præfixos in limine e sepulchro euulsos clauos: aduersus nocturnas lymphationes. Pungiq; leuiter mucrone quo percussus homo sit: cōtra dolores laterum pectorumue subitos qui punctionem afferant. Quædam ustione sanantur. Priuatim uero canis rabidi morsus. Quippe etiam præualente morbo expauentesque potum: usta plaga illico liberantur. Calefit etiam ferro candente aqua in multis uitiis: priuatimque dysentericis. Est & rubigo ipsa in remediis. & sic Telephū proditur sanasse Achilles siue id ærea siue ferrea cuspide fecit. Ita certe depingitur ex ea decutiens gladio. Sed rubigo ferri deraditur humido ferro clauis ueteribus. Vis eius: ligare: siccare: restrīgere. Emendat alopecias illita. Vtuntur & ad scabritias genarum: pustulasq; totius corporis cum cæra & oleo myrteo. Ad ignes uero sacros ex aceto. Itē ad scabiem. Paronychia digitorum & pterygia ī linteolis. Sistit & fœminarum ꝓfluuia īposita uelleribus. Plagis quoq; recētibus uino diluta & cum myrrha subacta. Et condylomatis ex aceto prodest. Podagras quoq; illita lenit. Squamma quoq; ferri in usu est ex acie aut mucronibus maxime simili: sed acriore ui: q̄ rubigo. Quamobrē & contra Epiphoras oculorum assumitur. Sanguinemq; sistit: cum uulnera maxime ferro fiant. Sistit & fœminarum profluuia. Imponitur & contra lyenum uitia. Hemorroidas compescit ulcerumque serpentia. Et genis prodest farinæ modo aspersa paulisper. Præcipua tamen commendatio eius in irge emplastro ad purganda uulnera fistulasq;: & omnem callum erodendum & rasis ossibus carnes recreandas. Cōponitur hoc modo. Obolis ex cimolia creta duobus: drachmis sex ex ære: totidem ex squamma ferri: totidem cæræ: ex oleo sextarius. His adiicitur cū sunt repurgāda uulnera aut replenda cæratum.

DE Plumbi metallis & albo plumbo & nigro. Capitulum. xvi.

SEquitur natura plumbi. Cuius duo genera: nigrum atq; candidum. Preciosissimum candidum a græcis appellatum cassiterium: fabuloseq; narratum in insulas atlantici maris peti: uitilibusq; nauigiis circumsutis corio aduehi. Nunc certum ē in lusitania gigni & in gallicia summa tellure arenosa & coloris nigri. Pōdere tantum ea deprehēditur. Interueniunt & minuti calculi: maxime torrētibus siccatis. Lauant eas harenas metallici: & quod subsedit coquūt ī fornacibus. Inuenitur & in aurariis metallis quæ alutia uocant. aq̄ īmissa eluūt calculos nigros paulū cādore uariatos: qbus eadē grauitas quæ auro. Et ideo ī colatis ī qbus aurꝫ colligit' remanēt cū eo. postea caminis separāt'. Cōflatiq; ī albū plūbū resoluūt'. Nō fit ī gallicia nigrū: cum uicina cantabria nigro tantum abundet. Nec ex albo argentum: cum fiat ex nigro. Iungi inter se plumbum nigrum sine albo non potest. Nec hoc ei sine oleo. Ac ne album quidem secum sine nigro. Album habuit auctoritatem & iliacis temporibus teste Homero crissiritum ab eo dictum. Plumbi nigri origo duplex est.

Aut enim sua prouenit uena: nec quicq̄ aliud ex se parit: aut cum argento nascitur: mixtisq; uenis conflatur. Eius q primus fluit in fornacibus liquor: stagnū appellat̄. Qui secundus argentum. Qui remansit in fornacibus: galena quæ portio est tertia addita uenæ. Hæc rursus conflata dat nigrum plumbum deductis partibus duabus.

DE Stagno & plumbo argentario: & quibusdam aliis. Cap. xvii.

STagnum illitum æreis uasis saporem gratiorem facit: & compescit eruginis uirus: mirūq; pondus non auget. Specula quoq; ex eo laudatissima (ut diximus) brundusii temperabantur: donec argenteis uti cœpere & ancillæ. Nunc adulteratur stagnum addita æris tertia portione candidi in plumbum album. Fit & alio modo: mixtis albi plumbi nigriq; libris. Hoc nunc aliqui argentarium appellant. Iidem & tertiarium uocant in quo duæ nigri portiones sūt: & tertia albi. Precium eius ī libras .xxx. Et hoc fistulæ solidantur. Improbiores ad tertiarium additis æquis partibus albi: argentarium uocant. & eo quæ uolunt incoquunt. Precia huius faciunt in pōdo .cxxx. In libras albo per se sincæro precia sunt. xxx. nigro. xvii. Albi natura plus aridi habet. Contraq; nigri tota humida est. Ideo album nulli rei sine mixtura utile est. Neq; argentum ex eo plumbatur: quoniam prius liquescit argentum. Confirmantq; si minus albo nigri q̄ satis sit misceatur: erodi ab eo argētum. Album incoquit̄ æreis operibus galliarum inuento: ita ut uix discerni queat ab argento. eaque incoctilia uocant. Deinde & argentum incoquere simili modo cœpere: equoꝝ maxīe ornamētis iumentorumq; iugis. In alexia oppido reliqua gloria biturigum fuit. Cœpere deīde & esseda baculis & petorita exornare. Similiq; modo ad aurea quoq; & argentea uehicula inanis luxuria peruenit: quæq; in scyphis cerni prodigū erat: hæc ī uehiculis atteri cultus uocatur. Plumbi albi permixtum in charta est: ut liquefactum pondere uideatur non calore rupisse. India neq; æs neq; plumbum habet: gemmisque suis ac margaritis hæc permutat. Nigro plumbo ad fistulas laminasq; utuntur laboriosius ī hispania eruto: totasq; per gallias. Sed in britannia summo terræ corio adeo large: ut lex ultro dicatur: ne plus certo modo fiat. Nigri generibus hæc sunt noīa. Iouetanum: caprariense: oleastrense. Nec differentia ulla scoriæ modo sit excocta diligenter. Mirumq; in his solis metallis ꝙ derelicta fertilius reuiuiscunt. Hoc uidetur facere relaxatis spiramētis ad satietatem infusus aer: æque ut fœminas quasdā fœcundiores abortus facere. Nuper id compertum in betica satarensi metallo quod locari solitum. x. libris per ducentos ante annos: postq̄ oblitteratum erat. lxv. locatū est. Simili modo antonianū. In eadem prouincia pari locatione peruenit ad pondo .cccc. uectigalis. Et mirum aqua addita non liquescere uasa e plūbo constat. Eadem in aqua calculus æreusue quadrans si addatur: uas peruri.

Medicinæ de plumbo: & scoria plumbi: de molibdena: siue galena: de psymithio & sandaraca. Capitulum. xviii.

IN medicina p se plumbi usus est cicatrices reprimere: adalligatisq; lumborū & renū parti laminis frigidiore natura inhiberi impetus ueneris. Visaq; in qete uenería sponte naturæ erūpentia usq; in morbi genus his laminis Caluus orator cohibuisse tradit̄: uiresq; corporis studiorum labore custodisse. Nero quoniā ita diis placuit: princeps lamina pectori imposita sub ea cantica exclamans alendis uocibus demonstrauit rationem. Coquit̄ ad medicinæ usus patinis fictilibus substrato sulphure minuto laminis impositis tenuibus opertisq; sulphure & ferro mixtis. Cum coqtur: munienda in eo opere foramina spūs conuenit: alioqn plumbi e fornacibus halitus noxius sentit̄ & pestilens: & canibus ocissime. Omnium uero metallorum muscis & culicibus. Quamobrem non sunt ea tædia in metallis. Quidam ī coquēdo scobē plūbi lim aquæsitam sulphuri miscent. Alii cærussam potius q̄ sulphur. Fit & lotura. Plumbi usus in medicina: cum se ipso teritur ī mortariis plumbeis: addita aq̄ cælesti: donec crassescat. Postea supernatās aqua tollitur spongiis: quod crassissimū

fuit siccatũ diuidit̃ ĩ pastillos. Quidã limatũ plũbũ sic terũt. Quidã etiã plũbaginẽ ammiscẽt. Alii uero acetũ: alii uinũ: alii adipẽ: alii rosã. Quidã in mortario lapideo & maxĩe thebaico plumbeo pistillo terere malunt. Candidiusq; fit ita medicamẽtũ. Id aũt quod ustũ est plũbũ lauatur & stibiis & cadmiæ potest astringere: sistere: contrahere cicatrices. Vsus enim ex eodem & ĩ oculorum medicamentis: & maxime cõtra procidentiam eorum & inanitatem & ulcerum excrescẽtia: rimasq; sedis aut hæmorrhoidas & condylomata. Ad hæc maxime lotura plumbi facit. Cinis autem usti ad ulcera serpentia aut sordida. Eademque quæ chartis ratio profectus. Vritur autem in patinis per laminas minutas cũ sulphure uersatũ rudibus ferreis aut ferulaceis donec liquor mutetur in cinerẽ. Dein refrigeratũ teritur in farinã. Alii elimatam scobem in fictili cado coquunt in caminis: donec percoquatur figlinum. Aliqui cærussam miscent pari mensura: aut hordeum: teruntq; ut in crudo dictum est. & præferũt sic tritum plumbum spodio cyprio. Scoria quoq; plumbi in usu est. Optimaq; quæ ad luteum maxime colorẽ accedit sine plumbi reliqiis: aut sulphuris specie & terra carẽs. Lauatur hæc in mortariis minutim fracta: donec aqua luteum colorem trahat. & trãsfunditur in uas purum: idq; sæpius: usq; dum subsidat: quod utilissimũ est. Eosdẽq; effectus habet quos plumbum: sed acriores. Mirari succurrit experientiam uitæ: ne fæce quidem neu rerũ excrementorumq; fœditate intentata tot modis. Fit & spodiũ ex plumbo eodem quo ex cyprio ære diximus. Lauatur in linteis raris in aqua cælesti. separaturque terrenum transfusione: cribratumq; teritur. Quidam puluerem cum pennis detergere malunt: ac terere in uino odorato. Est & molibdena quam alibi galenam uocauimus: plumbi & argenti uena cõmunis. Melior hæc: q̃nto magis aurei coloris: quãtoq; minus plumbosa friabilis & modice grauis. Cocta cũ oleo iocineris colorem trahit. Adhærescit & auri & argenti fornacibus. Et hanc metallicam uocant. Laudatissima quæ in zephyrio fiat. Probantur minime terrenæ minimeq; lapidosæ. Coquuntur lauanturque scoriæ modo. Vsus in lippara ad lenienda refrigerandaque ulcera. Emplastrisq; quæ non alligantur sed illita ad cicatricem perducunt in teneris corporibus mollissimisq; ptibus. Cõpositio eius est libris tribus & cæræ libra una olei tribus heminis. Quod in senili corpore cum amurca additur. Temperat̃ & cũ spuma argenti & scoria plumbi: ad dysenteriam & tenasmum fouendo calida. Psymmythiũ quoq; hoc est cærussam plumbariæ dant officinæ. Laudatissimum in rhodo. Fit autẽ ramentis plumbi tenuissimis super uas aceti asperrimi impositis atq; ita distillãtibus. Quod ex eo cecidit in ipsum acetum arefactum molitur & cribratur. Iterumq; aceto mixto in pastillos diuiditur: & ĩ sole siccatur æstate. Fit & alio modo addito ĩ urceos aceti plumbo obturatos per dies. x. derasoq; ceu situ ac rursus deiecto: donec deficiat materia. Quod derasum est teritur: & cribratur: & coquit̃ in patinis: misceturq; rudiculis donec ruffescat: & simile sandaracæ fiat. Dein lauatur dulci aq̃: donec nubeculæ omnes eluantur. Siccatur similiter postea: & in pastillos diuiditur. Vis eius eadem quæ supradictis. Leuissima tantum ex omnibus præter quæ ad candorem fœminarũ adhibetur. Est autem letalis potus: sicut spuma argenti. Postea cærussa ipsa si coq̃t̃ ruffescit. Sandaracæ quoque propemodum dicta natura est. Inuenitur autem & in aurariis & in argentariis metallis: melior quo magis ruffa: quoq; magis uirus redolens ac pura friabilisq;. Valet purgare: sistere: excalfacere: perrodere. Sũma eius dos septica. Explet alopecias ex aceto illita. Additur oculorum medicamentis. Fauces purgat cum melle sumpta. Vocem lympidam ac canorã facit. Suspiriosis tussiẽtibusq; iucunde medetur cum resina terebinthina in cibo sumpta. Suffita quoq; cum cædro: ipso nidore eis medetur. Et arsenicum ex eadem est materia. Quod optimũ: coloris etiam in auro excellentius. Quod uero pallidius aut sandaracæ similius est: deterius existimatur. Est & tertium genus quo miscetur aureus color sandaracæ. Vtraq; hæc squammosa. Illud uero siccum purumq;: gracili uenarum discursu fissile. Vis eadẽ

Incipit liber

quæ supra: sed acrior. Itaq; & causticis additur ex psilotris. Tollit & pterygia digitorum carnesque narium: & condylomata: & quicqd excrescit. Torret: ut ualidius prosit in noua testa: donec mutet colorem.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRICESIMVS QVINTVS. PROOEMIVM.

Honos picturæ & imaginum.

METALLORVM QVIBVS OPES CONstāt: adnascentium quoq; eis natura indicata ꝓpemodū est: ita connexis rebus ut immensa medicinæ silua & officinarum tenebræ & morosa cælādi pingendiq; ac tingendi subtilitas simul diceret. Restant terræ ipsius genera lapidūq;: uel numerosiores ærariæ: plurimis singula a græcis præcipue uoluminibus tractata. Nos ī iis breuitatē sequemur utilem instituti modo: nihil necessariū aut naturale omittētes. Honos picturæ. Cap. i.

PRimumq; dicemus quæ restant de pictura arte quondam nobili: tunc cum expeteretur a regibus populisq;: & alios nobilitāte quos esset dignata posteris tradere. Nūc uero in totū marmoribus pulsa tum quidem & auro: nec tantum ut parietes toti operiātur: uerū & interraso marmore: uermiculatisq; ad effigies rerum & aīaliū crustis. Nō placēt iam abaci: nec spatia montis in cubiculo dilatantia. Cœpimus & lapidem pingere. Hoc Claudii principatu inuentum. Neronis uero maculas quæ non essent in crustis inserendo unitatem uariare: ut ouatus esset Numidicus: ut purpura destīgueret Synnadicus inuenit: qualiter illos nasci optassēt deliciæ. mōtiū hæc subsidia deficiētiū. Nec cessat luxuria id agere: ut q̄plurimū īcēdiis perdat. Honos imaginū. Cap. ii.

IMaginum qdē pictura: q̄maxīe similes ī æuū ꝓpagabātur figuræ: quod in totum exoleuit. Aerei ponūtur clipei: argentea facies: surdo figurarū discrimīe statuarū capita permutātur. Vulgatis iā pridē salibus etiā carminū: adeo materiā malūt cōspici ōnes q̄ se nosci. Et īter hæc pinacothecas ueteribus tabulis cōsuunt: alienasq; effigies colūt: ipsi honorē nisi in precio ducētes: ut frāgat hæres furis detrahat laqueus. Itaq; nullius effigie uiuente: imagines pecuniæ nō suas relinquūt. Iidē palæstras athletarum imaginibus: & ceromata sua exornant: & uultus Epicuri per cubicula gestant: ac circumferunt secum. Natali eius uicesima luna sacrificāt: feriasq; ōni mēse custodiūt: quas icadas uocāt: ii maxime qui se ne uiuentes quidem nosci uolunt. Ita ē ꝓfecto: artes desidia perdidit. & quoniam animorum imagines nō sunt: negliguntur etiam corporum. Aliter apud maiores in atriis hæ erant: quæ spectarentur: non signa externorum artificum: nec æra aut marmora. Expressi cæra uultus singulis disponebantur armariis: ut essent imagines quæ comitarentur gentilicia funera. Semperq; defūcto aliquo: totus aderat familiæ eius qui unq̄ fuerat populus. Stemmata uero lineis discurrebant ad imagines pictas. Tabulina codicibus implebantur: & monumentis rerū in magistratu gestarum. Aliæ in foribus & circa limina animorū ingētium imagines erant: affixis hostiū spoliis: quæ nec emptori refrigere liceret: quæ etiā dominis mutatis: domus ornamenta erant. Eratq; hæc stimulatio sūma & ingens exprobrātibus tectis quotidie imbellem dominū ītrare ī alienū triumphū. Extat Messallæ oratoris indignatio quæ prohibuit inseri genti suæ bleuinorum alienam imaginem. Similis causa Messallæ seni expressit uolumina illa quæ de familiis condidit: cum Scipionis

Pōponiani tranſiſſet atriū:uidiſſetq; adoptione teſtamentaria Saluitonis: hoc enim ei fuerat cognomē: Africanoꝝ dedecore notā irrepētē Scipionum nomini. Sed pace Meſſallaꝝ dixiſſe liceat:etiā mētiri claroꝝ imagines:erat aliqs uirtutū amor:multoq; honeſtius q̃ mereri:ne qs ſuas expeteret. Nō ē prætereundū & nouitiū īuētū. Siqdē nō ſolū ex auro argentoue aut certe ex ære in bibliothecis dicant̄ illi:quoꝝ īmortales animæ in iiſdē locis ibi loquūt̄:qnimmo ēt quæ nō ſūt:fīgūt̄.pariūtq; deſideria non traditi uultus:ſicut ī Homero euenit:quo maius(ut eqdē arbitror)nullū ē fœlicitatis ſpecimen:q̃ ſēp ōes ſcire cupere qualis fuerit aliqs. Aſinii Pollionis hoc romæ īuētū: ꝗ primus bibliothecā dicādo:īgenia hominū rēpublicā fecit. An priores cœperīt alexādriæ & pergami reges ꝗ bibliothecas magno certamīe īſtituere:nō facile dixerī. Imaginū amore flagraſſe quōdā teſtes ſūt:& Atticus ille Ciceronis:edito de iis uolumīe: &.M.Varro benigniſſīo īuēto īſertis uoluminū ſuoꝝ fœcūditati nō noībus tantum ſeptīgētoꝝ illuſtriū:ſed & aliquo mō imagībus:nō paſſus ītercidere figuras:aut uetuſtatē æui cōtra hoīes ualere īuētiōi muneris. Etiā diis īuidioſis:qn̄ īmortalitatē nō ſolū dedit:ueꝝ etiam in ōnes terras miſit:ut præſentes eſſe ubiq; & claudi poſſent.

Quando primum clipei imaginū publice:quādo in domibus poſiti:& de picturæ initiis:& monochromatō: & primis pictoribus:& ātiqtate picturaꝝ ī italia. Cap.iii.

ET hoc qdē alienis ille præſtitit. Suoꝝ clipeos in ſacro uel publico priuatī dicare primus inſtituit(ut reperio)Ap.Claudius:qui cōſul cū Seruilio fuit:anno urbis ducēteſimo.lix. Poſuit.n.in Bellonæ æde maiores ſuos: placuitq; in excelſo ſpectari & titulos honoꝝ legi. Decora res utiq; ſi liberoꝝ turbæ paruulis imaginibus ceu nidū aliquē ſobolis pariter oſtendant. Quales clipeos nemo non gaudēs fauenſq; aſpicit. Poſt eū.M.Aemilius collega in conſulatu.Q.Luctatii non in baſilica modo æmilia uerum & domi ſuæ poſuit.id quoq; martio exemplo. Scutis.n. q̄libus apud troiam pugnatū eſt:continebant̄ imagines. Vnde & nomē habuere clipeoꝝ:nō ut peruerſa grammaticorum ſubtilitas uoluit a cluendo. Origo plenam uirtutis faciem reddi in ſcuto cuiuſque qui fuerit uſus illo. Pœni ex auro factitauere & clipeos & imagines. ſecumque in caſtris tulere. Certe captis eis talem Haſdrubalis inuenit. Q.Martius Scipionum in hiſpania ultor. Iſq; clipeus ſupra fores capitolinæ ædis uſq; ad īcēdiū primum fuit. Maiorum quidem noſtrorum tanta ſecuritas in ea re annotatur:ut.L. Manlio.Q.Fuluio conſſ. anno urbis quīgenteſimo.lxxv.M. Aufidius tutelæ capitolii redemptor docuerit patres argenteos eſſe clipeos:qui pro æris per aliquot iam luſtra aſſignabantur. De picturæ initiis incerta nec inſtituti operis quæſtio eſt. Aegyptii ſex milibus annorum apud ipſos inuentam priuſq̃ in græciam tranſiret: affirmant. Vana prædicatione ut palam eſt. Græci autem alii apud ſicyones:alii apud corinthios repertam:omnes ab umbra hominis lineis circumducta. Itaq; talē primā fuiſſe. Secundam ſingulis coloribus & monochromaton dictam:poſtquā operoſior inuenta erat. duratq; talis etiamnum. Inuentam linearē dicunt a Phylocle ægyptio uel Cleante corinthio. Primi exercuere Ardices corinthius & Telephanes ſycionius ſine ullo etiam hoc colore. Iam tamen ſpargentes lineas intus. Ideo & quos pīgerent aſcribere īſtitutum. Primus inuenit eos colores:teſte ut ferunt Arato: Cleophantus corinthius. Hunc aut eodē nomine aliū fuiſſe:quem tradit Cornelius Nepos ſecutū in italia Demaratum Tarquinii Priſci romani regis patrem fugientem a corintho iniurias Cypſeli tyranni:ut mox docebimus. Iam enim abſoluta erat pictura etiam in italia. Extant certe hodieq; antiquiores urbe picturæ ardeæ in ædilibus ſacris ꝗbus equidem nullas æque miror tam longo æuo durantes in orbitate tecti ueluti recētes. Similiter lanuuii ubi Atlanta & Helena cōminus pictæ ſūt nudæ:ab eodē artifice. utraq; excellentiſſima forma:ſed altera ut uirgo:ne ruinis quidem templi concuſſæ. Pōtius legatus Caii principis eas tollere conatus eſt libidine accenſus:ſi tecti natura permiſiſſet. Durauere & cæteræ antiquiores & ipſæ. Fatebiturq; ꝗſquis eas diligēter

æstimauerit:nullā artiū celerius cōsūmatā:cū iliacis tēporibus nō fuisse eā appareat.

DE Pictoribus romanis:& quando primū dignitas picturæ:& qui uictorias suas pictura proposuerunt:& quādo externis picturis dignitas romæ. Capitulum.iiii.

APud romanos quoq; honos natæ huic arti contigit. Siquidē cognomina ex ea pictorꝝ traxerūt Fabii clarissimæ gētis.princepsque eius cognominis ipse ædem Salutis pinxit anno urbis conditæ.cccc.l.quæ pictura durauit ad nostram memoriā: æde Claudii prīcipatu exusta. Proxime celebrata est ī foro boario æde Herculis Pacuuii poetæ pictura. Ennii sorore genitus hic fuit:clarioreq; eam artē romæ fecit gloria scænæ. Postea non est spectata honestis manibus:nisi forte quis Turpiliū equitem romanū e uenetia nostræ ætatis belle referat: hodieq; pulchris eius operibus ueronæ extātibus. Leua is manu pinxit: quod de nullo ante memoratur. Paruis gloriabatur tabellis:extinctus nup in longa senecta. Aterius Labeo prætorius etiam ꝓcōsulatu ꝓuinciæ narbonensis functus. Sed ad res in risu:& iam cōtumelia erat. Fuit & prīcipū uirorū nō omittendum de pictura celebre consiliū.Q.Pedius Nepos.Q. Pedii consularis triumphalisq; a Cæsare dictatore cohæredis Augusto dati cū nata mutus esset:eū Messalla orator:ex cuius familia pueri auia erat:picturam docendum cēsuit. Idq; etiam diuus Augustus cōprobauit. Puer magni profectus in ea arte obiit. Dignatio aūt præcipua romæ increuit(ut existimo)a. M. Valerio Maximo'consule:cum Messalla princeps tabulam picturæ prælii:quo carthaginenses & Hieronem in sicilia deuicerat:proposuit in latere curiæ hostile:anno ab urbe condita quadringentesimo nonagesimo. Fecit hoc qdē &.L.Scipio.Tabulāq; uictoriæ suæ asiaticæ in capitolio posuit. Idq; ægre tulisse fratrē Africanū tradūt iratū haud īmerito:quoniā filius eius illo prælio captus fuerat.Nō dissimilē offēsionē & Aemiliani subiit.L.Hostilius Mācinus: qui primus carthaginem irruperat:situm eius expugnationemq; depictas proponendo in foro:& ipse assistens populo spectanti sīgula enarrando.Qua comitate proximis comitiis consulatum adeptus est. Habuit scæna ludis Claudii Pulchri magnam ammirationem picturæ:cum ad tegulaꝝ similitudinem corui decepti imagine aduolarent. Tabulis autem externis auctoritatē romæ fecit primus ōniū.L.Mūmius cui cognomē Achaici uictoria dedit. Nam cum in præda uendenda res distraxisset:& rex Attalus sex milibus sextertium emisset Aristidis tabulam Liberumpatrem continentem:preciū miratus suspicatus aliquid ī ea uirtutis quod ipse nesciret: reuocauit tabulam Attalo multum querente:& in Cereris delubro posuit. Quā primū arbitror picturam externā romæ publicatam. Deinde uideo & in foro positas uulgo. Hinc enim Crassi oratoris ille lepos agentis:cui cum reus sub ueteribus contextis compellatus instaret:dic ergo Crasse qualem me reris? Talem inquit:ostendēs in tabula pictū infacetissime gallum exerētem linguam. In foro fuit & illa pastoris senis cū baculo: de qua teutonorum legatus interrogatus quanti eum æstimaret: respōdit sibi donari nolle talem uiuū uerumq;. Sed præcipuam auctoritatem fecit publice tabulis Cæsar dictator Aiace & Medea ante Veneris genitricis ædē dicatis. Post eū.M. Agrippa uir rusticitati q̄ deliciis propior. Extat certe eius oratio magnifica et maximo ciuium digna de tabulis omnibus signisq; publicandis. Quod fieri satius fuisset:q̄ in uillarū exilia pelli. Verum eadem illa toruitas tabulas duas Aiacis & Veneris mercata est a cizicenis.xiii.milia pondo. In thermarum quoq; calidissima parte marmoribus incluserat paruas tabellas:'pauloante cum refringerentur sublatas. Super ōnes diuus Augustus in foro suo in celeberrima parte posuit duas tabulas: quæ belli pictam faciem habent & triumphum. Idem Castores ac uictoriā posuit:& quas dicemus sub artificum mentione in templo Cæsaris patris. Idem in curia quoq;:quam in comitio consecrabat:duas tabulas impressit parieti. Nemean sedentem supra leonem. Palmigeram ipsam astante cum baculo sene. Cuius supra caput tabula bige dependet: quam Nicias scripsit se inussisse:tali enim usus est uerbo. Alterius tabulæ admiratio

Tricesimi quintus

ē puberem filium seni patri similem esse: salua ætatis differentia: superuolante aqla draconem complexa. Philochares hoc suum opus esse testatus est. Immensam uel unam siquis tātum hanc tabulam æstimet: potentiam artis: cum propter Philocharē ignobilissimos alioquī Glauconem filiumq; eius Aristippum senatus populusq; romanus tot sæculis spectet. Posuit & Tyberius Cæsar minime comis imperator in templo ipsius Augusti quas mox indicabimus.

Ratio pingendi de pigmentis. Capitulum.v.

HActenus dictum sit de dignitate artis moriētis. Quibus coloribus singulis primi pinxissent: diximus cum de pigmentis traderemus in metallis. Qui monochromatea genera picturæ uocauerint: qui deinde & quæ & quibus temporibus inuenerīt: dicemus ī mentiōe artificū. quoniā īdicare naturas colorum causa instituti operis prior est. Tandem se ars ipsa distinxit: & inuenit lumen atq; umbras differētia colorum alterna uice sese excitante. Deinde adiectus est splendor: alius hic q̄ lumē: quē quia inter hoc & umbram esset: appellauerunt tonon. Commissuras uero colorū & transitus: armogen.

DE Coloribus natiuis & facticiis. Cap.vi.

SVnt autem colores austeri aut floridi. Vtrūq; natura aut mixtura euenit. Floridi sūt: quos dominus fingenti præstat: minium: armenium: cinabaris: chrysocolla: indicum purpurissimū. Cæteri austeri. Ex omnibus alii nascuntur. Alii fiunt. Nascuntur sinopis: rubrica: parethonium: melinum: eretria: auripigmentum. Cæteri finguntur. Primumq; quos in metallis diximus. Præterea e uilioribus ochra: cærussa usta: sandaraca: sandix: syricum: atramentum. Sinopis inuenta est primū in ponto. Inde nomen a sinope urbe. Nascitur & in ægypto: balearibus: africa: sed optima in lemno & in cappadocia. Effossa & in spelūcis. Quæ saxis adhæsit: excellit. Glebis suus colos: extra maculosus. Hacq; usi sunt ueteres ad splendorē. Species sinopidis tres: rubra: & minus rubens: & inter has media. Precium optimæ in libra.xii.denariis. Vsus ad penicillum: aut si lignum colorare libeat. Eius quæ ex africa uenit: octoni asses. cicerculum appellant. Quæ magis cæteris rubet: utilior abacis. Idem precium eius: quæ pressior uocatur: & est maxime fusca. Vsus eius ad bases abacorum. In medicina uero blandus: emplastrisq; & malagmatis siue sicca compositione eius siue liquida. Facilis contra ulcera in humore sita: uelut oris sedis. Aluum sistit infusa. Fœminarū profluuia pota denarii pondere. Eadem adusta: siccat scabritias oculorū: uino maxime. Rubricæ genus in ea uoluere intelligi quidam secundæ auctoritatis. Palmam enim lemniæ dabant: minio proximam. Hæc est antiquis multū celebrata cum insula in qua nascitur. Nec nisi signata uenūdabatur: unde & sphragidem appellauere. Hac minium sublinunt: adulterantq;. In medicina præclara res habetur. Epiphoras enim oculorum mitigat & dolores circūlita. Egilopias manare prohibet. Sanguinem reiicientibus ex aceto datur bibenda. Bibitur & contra lyenum renumq; uitia & purgationes fœminarum. Item & contra uenena & serpentiū ictus terrestriū marinorūq;. Omnibus ideo antidotis familiaris. Ex reliqs rubricæ generibus: fabris utilissima ægyptia: & africana: quoniam maxime sorbentur. Picturis autem apta nascitur: & in ferrariis metallis. Ex ea fit ochra: exusta rubrica in ollis nouis luto circumlitis. Quo magis arsit in caminis: hoc melior. Omnis autem rubrica siccat. Ideoq; & emplastris conuenit: igni etiam sacro. Sinopidis ponticæ selibra silis lucidi libris.x.& melini græciensis duabus mixtis: tritisq; una per dies.xii. eucophorum fit. hoc est glutinum auri cum inducitur ligno. Parethonion nomen loci habet ex ægypto: spumam maris esse dicunt solidatam cum limo: & ideo conchæ minutæ inueniuntur in eo. Fit & in creta insula atq; cyrenis. Adulteratur romæ creta cimolia decocta conspissataque. Precium optimo in pondo sex librarum e candidis coloribus pinguissimum: & tectoriis tenacissimum: propter liuorem. Melinum candidum & ipsum est. Optimum in melo insula. In samo quoq; nascitur. Sed eo nō utunť.

pictores propter nimiam pinguedigem. Accubantes effodiunt ibi inter saxa uenas
scrutantes. In medicina eundem usum habet quem eretria creta. Præterea linguam
tactu siccat. Pilos detrahit & mitigat. Precium in libra sestertiis singulis. Est & co/
los tertius e candidis cærussæ: cuius rationē in plumbi metallis diximus. Fuit & ter/
ra per se in Theodoti fundo inuenta smyrnæ:qua ueteres ad nauium picturas ute/
bantur. Nunc omnis ex plumbo & aceto fit:ut diximus. Vsta casu reperta ĩ incēdio
pyræ cærussa in hortis cremata. Hac primus usus est Nicias supradictus. Optima
nunc asiatica habetur: quæ & purpurea appellatur. Precium eius in libras æris.v.
Fit & romæ cremato sile marmoroso & restincto aceto. Sine usta non fiunt umbræ.
Eretria terræ suæ habet nomen. Hac Nicomachus & Parrhasius usi. Refrigerat
emollitque. Explet uulnera si coquatur. Ad siccanda præcipue utilis:& capitis do/
loribus: & ad deprehendenda pura. Subesse enim ea intelligitur si ex aqua illita non
arescat. Sandaracam & ochram Iuba tradit in insula rubri maris topazono nasci.
Sed inde non peruehuntur ad nos. Sandaraca quo modo fieret:diximus. Fit adulte/
rina & ex cærussa ĩ fornace cocta. Colos esse debet flammeus. Precium in libras asses
quini. Hæc si torreatur: æqua parte rubrica ammixta sandicem facit. Quanq̄ ani/
maduerto Virgilium existimasse herbam id esse:illo uersu.
Sponte sua sandyx pascentes uestiet agnos.
Precium in libras dimidium eius quod sandaracæ. Næc sunt alii colores maioris pō/
deris. Inter facticios est & syricum:quo minium sublini diximus. Fit aūt sinopide &
sandyce mixtis. Atramentum quoque inter facticios erit.quanq̄ est & terra geminæ
originis. aut enī salsuginis mō emanat:aut terra ipsa sulphurei coloris ad hoc ꝓbat᷑.
Inuenti sunt pictores qui e sepulchris carbones infectos effoderent. Sed importuna
hæc omnia ac nouicia. Fit enim & fuligine pluribus modis: resina uel pice exustis.
Propter quod officinas etiā ædificauere:fumū eū nō emittentes. Laudatissimū eodē
modo fit e tædis. Adulterat᷑ fornaciū balnearꝫq; fuligine:quo ad uolumina scribēda
utunt᷑. Sūt qui & uini fæcem siccatā excoquāt:affirmātq; si ex bono uino fæx fuerit:
indici speciē id atramētum præbere. Polygnotus & Mycō celeberrimi pictura athenis
e uinaceis fecere:stigmon appellant. Apelles commentus est ex ebore cōbusto facere:
quod elephantium uocant. Apportat᷑ & indicū ex india:inexploratæ adhuc ĩuētionis
mihi. Fit etiam apud infectores ex flore nigro: qui adhærescit æreis cortinis. Fit & e
tædis ligno combusto tritisq; in mortario carbonibus. Mira in hoc sepiarꝫ natura:sed
ex iis non fit. Omne aūt atramentū sole perficit᷑. Librariū: & tectorium glutino am/
mixto. Quod autem aceto liquefactum est: ægre eluit᷑. E reliquis coloribus quos a
dn̄is dari diximus propter magnitudinem precii ante omnes est purpurissum e creta
argētaria cū purpuris pariter tinguitur: bibitq; eū colorē celerius lanis. Præcipuū est
primū:feruēti aheno rudibus medicamētis inebriatū. Proximū egesto eo addita creta
in ius idē. Et quotiēs id factū ē:leuat᷑ bonitas pro numero dilutiore sanie. Quare pu/
teolanū potius laudat᷑ q̄ tyriū aut gætulicū uel laconicū: ūde preciosissimæ purpuræ.
Causa est ꝙ id genus maxīe inficit᷑:rubiāq; cogit᷑ sorbere. Vilissimū a canusio. Pre/
ciū huic a singulis denariis in libras ad.xxx. Pingētes sandyce subdita mox ouo indu/
centes purpurissum:fulgorem minii faciunt. Si purpurā facere malunt: cæruleum
sublinūt:mox purpurissum ex ouo inducūt. Ab hoc maxima auctoritas indico. Ex
india uenit arūdinum spumæ adhærescente limo cū terit᷑ nigrū. At in diluendo mix/
turam purpuræ cæruleiq; mirabilem reddit. Alterꝫ genus eius ē ĩ purpurariis officinis
innatans cortinis & ē purpuræ spuma. Qui adulterant uero indico tīgūt stercora co/
lūbina aut cretā silenusiā uel annulariā ultro ĩficiūt. Probat᷑ carbone. Reddit.n.quod
sincerꝫ ē flāmā excellētis purpuræ:& dū fumat odorē maris olet. Ob id qdā e scopulis
id colligi putāt. Preciū ĩdico denarii.xx.ĩ libras. In medicina indicū rigores et ĩpetus
sedat. Siccat oris ulcera. Armenia mittit quod eius nomine appellatur. Lapis ē hic

quoq; chrysocollæ modo infectus. Optimũq; est quod maxime uiride ẽ:cõmunicato colore cũ cæruleo. Solebant libræ eius tricenis nũmis taxari. Inuenta per hispanias harena est similem curam recipiens. Itaq; ad denarios senos uilitas rediit. Distat a cæruleo candore modico:q teneriorẽ hũc efficit colorem. Vsum in medicina ad pilos tantũ alendos habet: maximeq; in palpebris. Sunt etiamnũ nouitii duo colores e uilissimis uiride quod appianũ uocat᷑: et quod chrysocollã lotũ mẽtit᷑. Ceu paꝝ multa sit mẽdacia eius. Fit ex creta uiridi æstimatũ sestertiis ĩ libras. Annulare quod uocãt candidũ ẽ:quo muliebres picturæ illuminãtur. Fit & ipsum ex creta ammixtis uitreis gemmis ex uulgi annulis:unde & annulare dictum.

Qui colores udo non indicantur:& quibus coloribus antiqui pinxerunt:& quãdo primum gladiatorum pugnæ propositæ sunt. Cap.vii.

EX omnibus coloribus cretulã amare: udoq; illini recusant purpurissum indicũ cæruleũ melinũ auripigmẽtũ appianũ. Cærussa ceræ tinguntur iisdẽ coloribus ad eas picturas quæ inurunt᷑ alieno parietibus gñe:sed classibus familiari. Iã uero & onerariis nauibus :quoniã & picula expĩgimus:neqs miret᷑ & rogos pingi. Iuuatque pugnaturos ad mortẽ aut certe cædẽ speciose uehi. Qua cõtẽplatiõe tot colorũ tanta uarietate subit ãtiqtatẽ mirari. Quattuor coloribus solis ĩmortalia opera illa fecere: ex albis melino:ex silaceis attico:ex rubris sinopide põtica: ex nigris atramẽto: Apelles Echion Melanchius Niconachus clarissimi pictores: cum tabulæ eorum singulæ oppidoꝝ uenirẽt opibus. Nũc & purpuris in parietes migrãtibus & ĩdia cõferẽte fluminũ suorũ limũ & draconũ & elephãtoꝝ saniẽ nulla nobilis pictura ẽ. Omnia ergo meliora tũc fuere:cũ minor copia. Ita ẽ:quoniã(ut supra dixius)reꝝ nõ animi preciis excubatur. Et nostræ ætatis ĩsaniam ex pictura non omittam. Nero prĩceps iusserat colosseũ pingi.c.xx.pedũ in linteo incognitũ ad hoc tempus. Ea pictura cũ peracta esset in lamianis hortis:accensa fulmine cũ optima hortoꝝ pte cõflagrauit. Libertus eius cum daturus esset Antii munus gladiatoriũ publicas porticus occupauit pictura ut constat:gladiatoꝝ ministroꝝq; õniũ ueris imaginibus redditis. Hic multis iã sæculis summus animus in pictura. Pingi autem gladiatoria munera: atq; in publico exponi cœpta a.C. Terentio Lucano. Isq; auo suo a quo adoptatus fuerat.xxx. paria in foro per triduũ dedit. Tabulamq; pictã in nemore Dianæ posuit.

DE Aetate picturæ operũ & artificũ iudicatura nobilitates.cccv. Cap.viii.

NVnc celebres in ea arte q̃maxima breuitate pcurrã:neq;.n. ĩstituti opis est talis executio. Itaq; quosdã uelut in trãscursu & in aliorum mẽtione obiter noĩasse satis erit:exceptis opeꝝ claritatibus:quæ & ipsa cõueniet attingi:siue extãt:siue ĩtercidere. Nõ cõstat sibi ĩ hac pte græcoꝝ diligẽtia q̃ multas post olympiadas celebrãdo pictores q̃ statuarios auctores. Primũq; olympiade nonagesima: cũ & Phidiã ipsũ initio pictorẽ fuisse tradat᷑: clipeumq; athenis ab eo pictum. Præterea in confesso fit octogesimatertia fuisse Paneũ fratrem eius:q clipeũ intus pinxit elide Mineruæ quã fecerat Colotes Phidiæ discipulus:& in faciendo Ioue olympio adiutor. Quid᷑q; in confesso perinde ẽ Bularchi pictoris tabula:in qua erat magnetũ prælium:a Cãdaule rege lydiæ heraclidarum nouissimo: qui & Myrsilus uocitatus est : repensam auro᷑ Tanta iã dignatio picturæ erat. Id circa ætatem Romuli acciderit necesse est.duo.n. deuicesima olympiade interiit᷑ Candaules:aut ut quidam tradunt eodem anno:quo Romulus: nisi fallor: manifesta iam tum claritate artis adeo absolutiore. Quod si pcipit᷑:necesse ẽ siul appareat multo uetustiora prĩcipia esse: eosq; q monochromata pinxerunt:quorum ætas non traditur. Aliquanto ergo ante fuisse Hygiemonẽ Monochromadã:qui primus in pictura marem fœminãq; discreuerit :Eumaꝝ atheniẽsẽ figuras omnes imitari ausum. Quiq; inuenta eius excoluerit Cimonem Cleoneum. Hic Cataglypha inuenit: hoc est obliq̃s imagines:& uarie formare uultus respiciẽtes suspicientesue:& despicientes. Articulis etiam membra distinxit. Venas protulit.

præterq; in ueste rugas & sinus inuenit. Paneus quidem frater Phidiæ etiam præliũ atheniensium aduersus persas apud marathonem factum pinxit. Adeo iam colorũ usus increbruerat: adeo ars perfecta erat: ut ĩ eo prælio iconicos duces pinxisse tradat: atheniẽsium Milciadẽ: Callimachum: Cynegyrũ. Barbarorum Dariũ: Thyssapherne.

Primum picturæ certamen: & qui primi penicillo pinxerunt. Cap. ix.

QVinimmo certamen picturæ etiam florente eo institutum est corinthi ac delphis. Primusque omnium certauit cum Timagora chalcidense: superatusq; est ab eo Pythis: quod & ipsius Timagoræ carmĩe uetusto apparet: chronicorũ errore nõ dubio. Alii quoque post hos clari fuere nonagesima olympiade: sicut Polygnotus Thasius: qui primus mulieres lucida ueste pinxit: capita earum mitris uersicoloribus operuit: plurimumq; picturæ primus contulit. Siquidẽ instituit os adaperire: dẽtes ostendere: uultum ab antiquo rigore uariare. Huius est tabula in porticu Pompeii: quæ ante curiam eius fuerat. In qua dubitatur ascendentem cum clipeo pinxerit: an descendẽtem. Hic delphis ædem pinxit. Hic & athenis porticum quæ poetile uocat gratuito: cum patrem eius Mycon mercede pingeret. Vnde maior huic auctoritas. Siquidem amphictyones: quod est publicum græciæ concilium: hospitia ei gratuita decreuere. Fuit alius Mycon qui minoris cognomine distinguitur: cuius filia Timarete & ipsa pinxit. Nonagesima autem olympiade fuere Aglaophon Cephisodorus Phrylus Euenor pater Parrhasii & præceptor Maximi pictoris: de quo suis annis dicemus. Omnes hi iam illustres: non tamen in qbus hærere expositio debeat: festinãs ad lumina artis: in quibus primus refulsit Apollodorus atheniensis nonagesĩatertia olympiade. Hic primus species exprimere instituit: primusq; gloriam penicillo iure contulit. Eius est sacerdos adorans: & Aiax fulmine incensus: qui pergami spectatur hodie. Neq; ante eum tabula ullius ostenditur: quæ teneat oculos. Ab hoc artis fores apertas Zeusis heracleotes intrauit olympiadis nonagesimæquĩtæ anno quarto: audentemq; iam aliquid penicillum (de hoc enim adhuc loquimur) ad magnam gloriã perduxit. A quibusdam falso ĩ octogesimanona olympiade positus: cũ fuisse necesse est Demophilum hymereum: & Neseam thasium. Quoniã utrius eorum discipulus fuerit: ambigitur. In eum Apollodorus supradictus uersus fecit: Artem ipsis ablatã Zeusin ferre secum. Opes quoq; tantas acquisiuit: ut in ostẽtatione earum olympiæ aureis litteris in palliorum tesseris intextum nomen suum ostentaret. Postea donare opera sua instituit: q ea nullo satis digno precio permutari posse diceret: sicuti Alcmenam agrigentinis: Pana Archelao. Fecit & Penelopen: in qua mores pinxisse uidetur: & Athletam. Adeoq; sibi ĩ illo placuit: ut uersum subscriberet celebrem ex eo inuisurũ aliquẽ facilius q̃ imitaturũ. Magnificus est Iuppiter eius in throno astãtibus diis. Et Hercules infans dracones strangulans Alcmena matre coram pauente & Amphitryone. Deprehenditur tamen Zeusis grandior in capitibus articulisq;. Alioquĩ tantus diligentia: ut agrigentinis facturus tabulam: quã in templo Iunonis laciniæ publice dicarent: inspexerit uirgines eorũ nudas: & quinq; elegerit: ut quod in quaq; laudatissimum esset: pictura redderet. Pinxit & monochromata ex albo. Aequales eius & æmuli fuere Timanthes: Androgydes: Eupompus: Parrhasius.

DE Auibus per picturam deceptis: & quid difficillimũ inpictura. Cap. x.

DEscendisse hic cum Zeuside in certamen traditur. Et cum ille detulisset uuas pictas tãto successu ut ĩ scænã aues aduolarẽt: ipse detulisse lĩteũ pictũ tradit: ita ueritate repræsẽtata: ut Zeusis alitũ iudicio timẽs flagitaret tãdem remoto linteo ostẽdi picturã: atq; intellecto errore cõcederet palmam ingenuo pudore: quoniã ipse aues fefellisset: Parrhasius autẽ se artificẽ. Fertur & postea Zeusis pinxisse puerum uuas ferentem: ad quas cum aduolarent aues: eadem ingenuitate processu iratus opi & dixit: uuas melius pinxi: q̃ puerũ. nã & si hoc cõsummassem: aues timere debuerãt. Fecit & figlina opera quæ sola in ambracia relicta sunt: cum inde musas Fuluius

nobilior romã transferret. Zeusidis manu romæ Helena est in Philippi porticibus. Et in Concordiæ delubro Marsyas religatus. Parrhasius ephesi natus : & ipse multa constituit. Primus symmetriam picturæ dedit. Primus argutias uultus : elegantiam capilli : uenustaté oris confessione artificum in lineis extremis palmã adeptus. Hæc est in pictura summa subtilitas. Corpora.n.pingere & media rez͛:est quidem magni operis:sed ĩ quo multi gloriam tulerint. Extrema corpoz͛ facere: et desinẽtis picturæ modum includere:rarum in successu artis ĩuenit͛. Ambire.n.debet se extremitas ipsa: et sic desinere:ut promittat alia posse:ostendatq; etiam quæ occultat. Hanc ei gloriã concessere Antigonus et Xenocrates qui de picturis scripsere:prædicantes quoque nõ solum confitentes alia multa. Graphidis uestigia extant in tabulis ac membranis ex quibus proficere dicũt͛ artifices. Minor tamen uidet͛ sibi compatus in mediis corpo-ribus exprimendis. Pinxit et dæmonem atheniensium argumento quoq; ĩgenioso. Volebat nanq; uarium:iracũdum: ĩiustum : ĩconstãtem. Eundem uero exorabilem: clæmẽtem: misericordem:excelsum:gloriosum:humilem:ferocem:fugacemq;:et oĩa pariter ostendere. Idem pinxit et Thesiam qui romæ in capitolio fuit. Et Nauarchũ thoracatum. Et in una tabula quæ est rhodi:Meleagrum:Herculem:Persea. Hæc ibi ter fulmĩe ambusta:neq; oblitterata hoc ipso miraculum auget. Pĩxit et Archigallũ: quam picturam amauit Tiberius princeps.atq; ut auctor est Detius Epulo.lx.sester-tiis æstimatam cubiculo suo inclusit. Pinxit & Cressam nutricem:infantemq; ĩ ma-nibus eius. Et Philiscũ & Libez͛ patrẽ astante uirtute:& pueros duos:in qbus spectat͛ securitas & simplicitas ætatis. Item sacerdotem astante puero cum acerra & corona. Sunt & duæ picturæ eius nobilissimæ hoplitides. Alter in certamine ita decurrens:ut sudare uideat͛. Alter arma deponens:ut anhelare sentiat͛. Laudat͛ & Aeneas Castorq; ac Pollux ĩ eadem tabula. Item Telephus:Achilles:Agamemnon:Vlyxes facũdus ar-tifex. Sed quo nemo insolentius & arrogantius sit usus gloria artis. Nã & cognomĩa usurpauit abrodietum se appellando:aliisq; uerbis principem artis:& eam ab se con-sũmatam. Super õnia Apollinis se radice ortum.& Herculem quem lyndi fecerat talem a se pictum:qualem sæpe in quiete uidisset. Ergo magnis suffragiis superatus a Timanthe est sami in Aiace:armorum quoq; iudicio Herois nomine. Et se moleste ferre dicebat:ꝗ iterum ab indigno uictus esset. Pinxit & in minoribus tabellis libidĩes eo genere & petulantibus iocis se reficiens. Nam Timanthi uel plurimum affuit in-genii. Eius.n.est Iphigenia oratorum laudibus celebrata. Qua stante ad aras pitura cum mœstos pinxisset omnes:præcipue patruum:cum tristitiæ omnem imaginẽ con-sumpsisset:patris ipsius uultum uelauit:quem digne non poterat ostendere. Sunt & alia ingenia eius exemplaria:ueluti Cyclops dormiens in paruula tabula. Cuius & sic magnitudinem exprimere cupiens pinxit iuxta satyros thyrso pollicem eius metiẽtes. atq; in oĩbus eius operibus intelligitur plus semper q̃ pingit͛. Et cum ars summa sit: ingenium tamen ultra artem est. Pinxit & Heroa absolutissimi operis:arte ipsa cõ-plexus uires pingendi.quod opus nunc romæ in tẽplo Pacis est. Euxinidas hac ætate docuit Aristidem præclarum artificem. Eupompus Pamphilum Apellis præceptorẽ. Est Eupompi uictor certamine gymnico palmam tenens. Ipsius auctoritas tanta fue-rit:ut diuiserit picturam in genera tria:quæ ante eum duo fuere helladicũ & asiaticũ. Asiaticum appellabant propter hunc qui erat sycionius. Diuisio helladico tria facta sunt. Ioniũ sicyoniũ atticum. Pamphili pictura est cognatio et prælium ad philiũ-tem et uictoria atheniensium. Item Vlyxes in rate. Ipse macedo natione:sed primus in pictura omnibus litteris eruditus:præcipue arithmetice et geometrice: sine quibus negabat artem perfici posse. Docuit neminem minoris talento annis decem . quam mercedem et Apelles et Melantius ei dedere. Et huius auctoritate effectum est sicyo-ne primum : deinde et in tota græcia : ut pueri ingenui ante omnia antigraphicem: hoc est picturã in ludo docerentur:recipereturq; ars ea in primum gradum liberaliũ.

Semper quidem honos ei fuit:ut ingenui eam exercerent : mox ut honesti perpetuo interdicto:ne seruitia docerentur. Ideo neq; in hac:neq; in toreutice ullius qui serui-erit opera celebrantur. Clari etiam centesimaseptima olympiade extitere Echion: & Therimachus. Echionis sunt nobiles picturæ Liber pater : item tragœdia & comœ-dia: Semiramis ex ancilla adipiscens regnum : anus lampadas præferens : et noua nupta uerecundia notabilis. Verum & omnes prius genitos futurosque postea supe-rauit Apelles eousque olympiade centesima.xii.in pictura prouectus:ut plura solus prope q̃ cæteri omnes contulerit:uoluminibus editis quæ doctrinam eam continent.

Apelles

Præcipua eius in arte nenustas fuit: cum eadẽ ætate maximi pictores essent:quorum opera cum ammiraretur:collaudatis omnibus : deesse iis unam illam uenerem dice-bat:quam græci charita uocant. Cætera omnia contigisse. Sed hac soli sibi neminem parem. Et aliam gloriam usurpauit:cum Prothogenis opus immensi laboris ac curæ supra modũ anxie miraretur. Dixit enim omnia sibi cum illo paria esse:aut illi me-liora:sed uno se præstare:ꝙ manũ ille de tabula nesciret tollere:memorabili præcep-to:nocere sæpe nimiã diligentiam. Fuit autẽ non minoris simplicitatis q̃ artis. Nec cedebat Amphioni de dispositione:nec Asclepiodoro de mensuris:hoc est quanto qd a quo distare deberet. Scitum est inter Prothogenem & eum quod accidit. Ille rhodi uiuebat. Quo cum Appelles annauigasset:auidus cognoscendi opera eius fama tãtũ sibi cogniti:continuo officinam petit. Aberat ipse:sed tabulam magnæ amplitudinis in machina aptatam picturæ anus una custodiebat. Hæc Prothogenem foris esse respondit:interrogauitque a quo quæsitum diceret. Ab hoc inquit Apelles:arreptoq; peniculo lineã ex colore duxit summæ tenuitatis per tabulam. Reuerso Prothogeni quæ gesta erant anus indicauit. Ferunt artificem protinus contemplatum subtilitatẽ dixisse:Apellem uenisse. Non enim cadere in alium tam absolutum opus. Ipsũ tunc alio colore tenuiorem lineam in ipsa illa duxisse:præcepisseque abeuntem si redisset ille:ostenderet.adiiceretque hunc esse quem quæreret.atq; ita euenit. Reuertitur.n. Apelles:sed uinci erubescens:tertio colore lineas secuit:nullum relinquens amplius subtilitati locum. At Prothogenes uictum se confessus in portum deuolauit:hospi-tem quærens. Placuitque sic eam tabulam posteris tradi:omnium quidem: sed arti-ficum præcipue miraculo. Cõsumptam eam constat priore incendio domus Cæsaris in palatio. Auide ante a nobis spectatam spatiosiore amplitudine:nihil aliud conti-nentem:q̃ lineas uisum effugientes. Inter egregia multorum opera inani similem & eo ipso alliciẽtem omniq; opere nobiliorẽ. Apelli fuit alioqn ꝑpetua cõsuetudo nũq̃ tã occupatã diẽ agẽdi:ut nõ lineã ducẽdo exerceret artẽ:quod ab eo ĩ ꝓuerbiũ uenit. Idem ꝑfecta opa ꝓponebat ĩ ꝑgula transeuntibus. Atq; post ipsã tabulã latens: uitia quæ notarentur ascultabat:uulgum diligentiorem iudicem q̃ se præferens. Ferũtq; a sutore reprehensum ꝙ in crepidis una intus pauciores fecisset ansas. Eodem postero die suꝑbe emendationẽ pristinæ ãmonitiõis cauillãte circa crus indignatũ ꝓspexisse: denunciantem ne supra crepidã sutor iudicaret . quod & ipsum in ꝓuerbium uenit. Fuit.n.& comitas illi:propter quam & gratior Alexandro Magno erat:frequenter in officinã uentitanti. Vnde ut iam diximus:ab alio pingi se uetuit inueterato edicto. Sed & in officina imperite multa disserenti silentium comiter suadebat : rideri eum dicẽs a pueris qui colores tererent. Tantum auctoritatis & iuris erat ei in regem alio-quin iracũdum. Quanq̃ Alexander ei honorem clarissimo præbũit exemplo. Nãq; cum dilectæ sibi ex pallacis suis præcipue nomine Campaspen nudam pingi ob am-mirationem formæ ab Apelle iussisset:eumq; cum paret captum amore sẽsisset:dono dedit eam. Magnus aĩo maior imperio sui : nec minor hoc facto q̃ uictoria aliqua. Quippe se uicit:nec thorum tantum suum:sed etiam affectum donauit artifici : ne dilectæ quidem respectu motus ut quæ modo regis fuisset modo pictoris esset. Sunt qui Venerem Dionæam illo pictam exemplari putãt. Apelles & in æmulis benignus

Campaspes

Protogeni dignationem primus rhodi constituit. Sordebat ille suis : ut plerumque domestica. Percontantiq; quanti licitaretur opera effecta: paruum nescioqd dixerat. At ille quiquagenis talentis poposcit: famamq; dispsit se emere ut pro suis uẽderet. Ea res concitauit rhodios ad intelligendum artificem : nec nisi augentibus precium cessit. Imaginum ille similitudines adeo indiscrete pinxit: ut incredibile dictu Appiõ grammaticus scriptum reliquerit: quendam ex facie hominum addiuinantem: quos Metopus uocant ex iis dixisse aut futuræ mortis annos: aut præteritæ. Non fuerat ei gratia in comitatu Alexandri cum Ptolemæo quo regnante alexandriã ui tẽpestatis expulsus subornato fraude æmulorum Planoregio inuitatus ad regis cœnam uenit. Indignantiq; Ptolemæo: & uocatores suos ostendenti ut diceret a quo eorũ inuitatus esset: arrepto carbone extincto e foculo: imaginem in pariete deliniauit : agnoscente uultum Planoregio ex inchoato protinus. Pinxit & Antigoni regis imaginem altero lumĩe orbã prius excogitata ratiõe uitia condẽdi. obliquã nãq; fecit: ut quod corpori deerat: picturæ potius deesse uideret. Tãtũq; ea in pte a facie ostendit: quã totã poterat ostẽdere. Sunt inter opa eius expirãtium imagines. Quæ autem nobilissima sint: non est facile dictu. Venerem exeuntem e mari diuus Augustus dicauit in delubro patris Cæsaris: quæ anadyomene uocat: uersibus græcis tali ope dũ laudat: uicta : sed illustrata. Huius.n. inferiorem ptẽ corruptã qui reficeret: non poterat inueniri. Verũ ipsa iniuria cessit in gloriã artificis. Consenuit hæc tabula carie. aliamq; pro ea Nero in principatu substituit suo Dorothei manu. Apelles ĩchoauerat aliã Venerem coiis: supaturus etiam suam illam priorem. Inuidit mors pacta pte. nec qui succederet opi ad præscripta liniamenta inuentus est. Pinxit & Alexandrũ Magnum fulmen tenẽtẽ in templo ephesiæ Dianæ. xx. talentis auri. Digiti eminere uidentur : & fulmen extra tabulam esse. Sed legentes meminerint: omnia ea constare quattuor coloribus. Immane tabulæ precium accepit aureos mẽsura non numero. Pinxit & Megalysi sacerdotis Dianæ ephesiæ pompã: Clytum equo ad bellum festinantem: & ei galeã poscẽti armigerum porrigentẽ. Alexandrũ & Philippum quotiẽs pinxerit: enumerare supuacuum est. Mirantur eius Abronem samii. Et Menandrum regem cariæ rhodii. Item Anceum. Alexandriæ Gorgonas tenentem Tragœdum. Romæ Castorem & Pollucẽ cum uictoria & Alexandro Magno. Item belli imaginem restrictis a tergo manibus Alexandro in curru triumphante. Quas utrasq; tabulas diuus Augustus in fori sui partibus celeberrimis dicauerat simplicitate moderata. Diuus Claudius pluris æstimauit. In utrisq; excisa facie Alexandri diui Augusti imagĩes dedere. Eiusdẽ arbitrãt manu esse & in Antoniæ templo Herculem auersum: ut quo est difficillimum faciem eius ostendat uerius pictura q̃ promittat. Pinxit & Heroa nudum: ad quam picturã natura eum prouocauit. Est & equus eius siue fuit pictus in certamine quod iudiciũ ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus. Nãque ambitu æmulos præualere sentiens singulorũ picturas ĩductis equis ostendit. Apellis tantum equo adhĩniuere. idq; & postea semper illius expimẽtum artis ostentatur. Fecit & Neoptolenium ex equo aduersus persas. Archelaum cum uxore & filia. Antigonum thoracatũ cũ equo incedentem. Peritiores artis præferunt omnibus eius operibus eundem regem sedẽtẽ in equo. Dianam sacrificantium uirginum choro mixtam : quibus uicisse Homeri uersus uidetur idipsum describentis. Pinxit & quæ pingi non possunt: tonitrua: fulgetra: fulguraq;: bronten: astrapen: ceraunobolon appellant. Inuenta eius & cæteris eius profuere in arte. Vnum imitari nemo potuit : quod absoluta opera atramento illinebat ita tenui: ut idipsum repcussu claritates oculorum excitaret : custodiretq; a puluere & sordibus: ad manum intuẽti demum appareret. Sed & cum ratiõe magna: ne colorum claritas oculorum aciem offenderet ueluti p lapidem specularem intuẽtibus e longinquo. Et eadem res nimis floridis coloribus austeritatem occulte daret. Aequalis eius fuit Aristides thebanus. Is omniũ primus animũ pinxit: & sẽsus õnes

expressit: quos uocant græci ethe. Item perturbationes: durior paulo in coloribus. Huius pictura: oppido capto ad matris morientis ex uulnere mammam adrepēs ĩfās. Intelligiturq; sentire mater: & timere ne e mortuo lacte sanguinem infans lambat. Quam tabulā Alexander Magnus transtulerat pellam in patriam suam. Idē pĩxerat prælium cum persis centum homines ea tabula complexus pactusq; in sĩgulos mnas denas a tyranno elatensium Mnasone. Pinxit & currentes quadrigas. Et supplicantem pene cum uoce. Et uenatores cum captura. Et Leontionem pictorem. Et Anapauomenon propter fratris amorem morientem. Item Liberum patrem & Ariadnen spectatos romæ in æde Cereris. Tragœdum & puerum Apollinis. Cuius tabulæ gratia interiit pictoris inscitia: cui tergendam eam mandauerat. M. Iunius prætor sub die ludorum apollinarium. Spectata est & ĩ æde Fidei in capitolio imago senis cum lyra puerum docentis. Pinxit & ægrum sine fine laudatum. Qua in arte tantum ualuit: ut Attalus rex unam tabulam eius centum talentis emisse tradatur. Simul ut dictū ē & Protogenes floruit patria phicaunus gentis rhodiis subiectæ. Summa eius pauptas initio: artisque summa intentio: & ideo minor fertilitas. Quis eum edocuerit: non putant constare. Quidam & naues pinxisse usq; ad annum quinquagesimum. Argumentum esse: ꝙ cum athenis celeberrimo loco Mineruæ delubro Popyleō pĩgeret ubi fecit nobilem Paralum & Hammoniadam: quam quidam nausicam uocant: adiecerit paruulas naues longas in iis: quæ pictores parerga appellant: ut apperet a qbus initiis ad arcem ostētationis opera sua peruenissent. Palmam habent tabularum eius Ialysus: qui est usque hodie romæ dicatus in templo Pacis: quem cum pingeret: traditur madidis lupinis uixisse: quoniam simul famem sustinerent & sitim: ne sensus nimia dulcedine obstrueret. Huic picturæ quater colorem induxit contra subsidia iniuriæ & uetustatis: ut decedente superiore inferior succederet. Est in ea canis mire factus: ut quem pariter casus & ars pinxerit. Non iudicabat se exprimere ĩ eo spumā anhelantis cum in reliqua omni parte quod difficillimum erat: sibi ipse satisfecisset. Displicebat autē ars ipsa: nec minui poterat: & uidebatur nimia ac lōgius a uarietate discedere: spumaq; illa pingi nō nasci ex ore anxio animi cruciatu cum in pictura uerū esse non uerisimile uellet: absterserat sæpius mutaueratq; penicillum: nullo mō sibi approbans. Postrēo iratus arti quod intelligeretur: spongiā impegit ĩuiso loco tabulæ. ex illaq; reposuit ablatos colores qualiter cura optauerat. fecitque in pictura fortuna naturam. Hoc exemplo similis et Nealtem successus in spuma eq similiter spongia impacta secutus dr̄ cum pĩgeret Popizonta retinente pane. Cum ita Protogenes mōstrauit & fortuna. Propter hunc Ialysum ne cremaret tabulas Demetrius rex: cū ab ea parte sola posset rhodum cape: nō ĩcēdit. parcēteq; picturæ fugit occasio uictoriæ. Erat tunc Protogenes in suburbano hortulo suo: hoc est Demetrii castris. Neq; interpellatus præliis inchoata opa intermisit omnino: sed accitus a rege interrogatusque q̄ fiducia extra muros ageret: respōdit: scire se illi cū rhodiis bellum esse nō cū artibus. Disposuit ergo rex in tutelam eius stationes: gaudens: ꝙ posset manus seruare qbus iam pepercerat: & ne sæpius auocaret: ultro ad eū uenit hostis. Relictisq; uictoriæ suæ uotis inter arma & murorum ictus spectauit artificem. Sequiturque tabulam eius temporis hæc fama: ꝙ eam Protogenes sub gladio pinxerit. Satyrus hic est: quē Anapauomenō uocant: ne quid desit temporis eius securitati tibias tenēs. Fecit & Cydippen Triptolemū: Cyliscū tragœdiarum scriptorem meditātē & Athletam: & Antigonū regē: & imagiē matris Aristotelis philosophi: q ei etiā suadebat: ut Alexandri Magni opera pingeret: ꝓpter æternitatem rerū. Impetus animi & libido in hæc quædam artis eum potius tulere. Nouissime pĩxit Alexandrum ac Pana. Fecit & signa ex ære: ut diximus. Eadem ætate Asclepiodorus fuit: quem ĩ symmetria mirabatur Apelles. Huic Mnason tyrannus pro. xii. diis dedit in singulos mnas tricenas. Idemq; Theomnesto in singulos heroas mnas centenas. His ānumerari debet Nichomachus

Ariſtodemi filius:ac diſcipulus. Pinxit hic raptum Proſerpinæ. Quæ tabula fuit in capitolio in Mineruæ delubro ſupra ædiculam iuuentatis. Et in eodem capitolio alia quã Plancus imperator poſuerat:uictoria q̃drigam in ſublime rapiens. Hic primus Vlyxi addidit pileum. Pinxit & Apollinem & Dianam. Deumq; matrẽ in leone ſedẽtem. Et item nobiles uaccas arreptantibus ſatyris. Scyllamq; quæ nunc eſt romæ in templo Pacis. Nec fuit alius in ea arte uelocior. Tradunt nanq; conductum eum ab Ariſtrato ſicyonioꝝ tyranno ad pingẽdum:quod is faciebat Teleſti poetæ monumẽtũ:præfinito die intra quẽ pageret. nec multo añ ueniſſe:acceſo in pœnã tyrãno: paucisq; diebus abſoluiſſe celeritate & arte mira. Diſcipulos habuit Ariſtidem fratrẽ et Ariſtoclẽ filium & Philoxenum eretriũ. Cuius tabula nullis poſtferenda Caſſãdro regi picta: continuit Alexandri prælium cum Dario. Item pinxit & laſciuiam:in qua tres Sileni comeſant. Hic celeritatem præceptoris ſecutus:breuiores etiamnum q̃ſdã picturæ uias & compendiarias inuenit. Annumeratur his & Nicophanes elegans & cõcinnus:ita ut uetuſta opa pingeret ꝓpter æternitatẽ reꝝ ĩpetuoſi animi:& cui pauci comparẽt. Coturnus ei & grauitas artis. Multũ a Zeuſide & Apelle abeſt Apellis diſcipulus Perſeus: ad quẽ de hac arte ſcripſit q huius fuit ætatis. Ariſtidis thebani diſcipuli fuerũt & filii Niceros & Ariſtippus:cuius ẽ Satyrus cum ſcypho coronatus. Diſcipuli eius fuerunt Antorides & Euphranor:de quibus mox dicemus. Nanq; ſubtexi par eſt : minoris picturæ celebres in penicillo e quibus fuit Pyreicus:arte paucis poſtferendus. Propoſito neſcio an deſtruxerit ſe:quoniam humilia quidem ſecutus humilitatis tñ ſummam adeptus eſt gloriam. Tõſtrinas ſutrinaſque pinxit & aſellos & obſonia ac ſimilia:ob hoc cognominatus Rhyparograuos. In iis conſummatæ uoluptatis. Quippe eæ pluris ueniere q̃ maximæ multorum. E diuerſo mediana ut ĩqt Varro:omnia operiebat Serapionis tabula ſub ueteribus. Hic ſcænas optĩe pĩxit: ſed hominem pingere non potuit. Contra Dionyſius nihil aliud q̃ homines pinxit : ob hoc Anthropographus cognominatus. Parua & Calicles fecit. Item Caleces: comicis tabellis. Vtraq; Anthiphilus. Nam & Heſionam nobilem pinxit:& Alexandrum ac Philippum cum Minerua:qui ſunt in ſchola ĩ Octauiæ porticibus & Philippi. Liberꝝ patrem:Alexandrum puerũ: Hippolytum tauro emiſſo expaueſcentem. In Põpeia uero Cadmum & Europen. Idemq; iocoſo nomine & gryllum ridiculi habitus pĩxit. Vnde hoc genus picturæ gryllus uocat̃. Ipſe in ægypto natus didicit a Cteſidemo. Decet nõ ſileri & ardeatis templi pictorem præſertim ciuitate donatũ. Ibi & carmĩe quod eſt in ipſa pictura his uerſibus.

Dignis digna loco picturis condecorauit
Reginæ iunonis ſupremæ coniugis tẽplum.
Marcus ludius elotas ætolia oriundus.
Quẽ nũc & poſt ſẽper ob artẽ hãc ardea laudat. Eaq; ſũt ſcripta ãtiqs lr̃is latinis.

Non fraudando & Ludio et diui Auguſti ætate:qui prius inſtituit amœniſſimã pietũ picturam uillas:et porticus:ac topiaria opera:lucos:nemora colles:piſcinas: euripos: amnes:littora:qualia quis optaret:uarias ibi obambulantium ſpecies:aut nauigãtiũ: terraq; uillas adeuntiũ aſellis aut uehiculis. Iam piſcantes:aucupanteſq; aut uenãtes aut etiam uindemiãtes. Sunt in eius exemplaribus nobiles plauſtri acceſſu uillæ:ſub colliũ ſpõſione mulieres labentes trepidæq; ferunt̃ plurimæ. Præterea faciles argutiæ: facetiſſimi ſales. Ideq; ſubdialibus maritĩas urbes pĩgere inſtituit blandiſſĩo aſpectu minimoq; ĩpendio. Sed nulla gloria artificum eſt:niſi eorum qui tabulas pinxere: eoq; uenerabilior apparet antiquitas. Non enim parietes excolebant dominis tantũ: nec domos uno in loco mãſuras:quæ ex incẽdiis rapi nõ poſſent. Caſula Protogenes contentus erat in hortulo ſuo. Nulla in Apellis tectoriis pictura erat. Nõdũ libebat parietes totos pingere. Omnis eorum ars urbibus excubabat:pictorq; res communis terrarum erat. Fuit et Arellius romæ celebris paulo ante diuum Auguſtum : niſi

flagitio insigni corrupisset artē semper alicuius amore fœminæ flagrans.& ob id deas pingens:sed dilectarum imagine:itaq; in pictura eius scorta numerabantur. Fuit & nup grauis ac seuerus:ideq; floridus humilis rei pictor Amulius. Huius erat Mineruā spectantem aspectans quacunq; aspiceret. Paucis die horis pingebat: id quoq; cum grauitate: ꝙ semper togatus quanq̄ in machinis. Carcer eius artis domus aurea fuit:& ideo non extant exempla alia magnopere. Post eum fuere in auctoritate Cornelius Pinus & Actius Priscus:qui Honoris & Virtutis ædes imperatori Vespasiano Augusto restituenti pinxerunt. Sed Priscus antiquis similior.

DE Auium cantu compescendo: & qui encausto & penicillo primus lacunaria & cameras pinxerit:sparsimq; precia mirabilia picturarum. Cap.x.

NOon est omittenda in picturæ mentione celebris circa Lepidum fabula. Siqdē in triūuiratu quodam loco deductus a magistratibus ī nemorosū hospitium: minaciter cum iis postero die expostulauit:somnum ademptum sibi uolucrum concentu. At illi draconem in longissima membrana depictum circūdedere loco. Eoque terrore aues tunc siluisse narrantur.& postea cognitum est ita posse compesci. Cæris pingere ac picturam inurere quis primus excogitauerit:non constat. Quidam Aristidis inuentum putant:postea consummatam a Praxitele. Sed aliquanto uetustiores encausticæ picturæ extitere:ut Polygnoti & Nicanoris & Maresilai pariorum. Lysippus quoq; eginæ picturæ suæ inscripsit Eneten:quod profecto nō fecisset:nisi encaustica inuenta. Pamphilus quoq; Apellis præceptor non pinxisse tantum encaustica: sed etiam docuisse traditur Pausiam sicyonium primum in hoc genere nobilē.Brietis filius hic fuit:eiusdemq; primo discipulus. Pinxit & ipse penicillo parietes thebis cū reficerentur quondam a Polygnoto picti:multumq; comparatione superatus existimabatur:quoniam non suo genere certasset. Idem & lacunaria primus pingere instituit. Nec cameras ante eum taliter adornari mos fuit. Paruas pingebat tabellas maximeq; pueros. Hoc æmuli eum interpretabantur facere: quoniam tarda picturæ rō esset illa. Quāobrē daturus celeritatis famam:absoluit uno die tabellam quæ uocata est hemeresios puero picto. Amauit in iuuenta Glyceram municipem suam īuētricē coronarum:certandoq; imitatione eius ad numerosissimam florum uarietatem pdūxit artē illā. Postremo pinxit illam sedentem cum corona. Quæ nobilissima tabula appellata est stephanoplocos:ab aliis stephanopolis:quoniam Glycera coronas uēditando sustinuerat paupertatem. Huius tabulæ exemplar: quod apographon uocant .L.Lucullus duobus talentis emit athenis. Pausias autem fecit & grandes tabulas: sicut spectatam in Pompeii porticibus boum īmolationē. Eam.n.picturam primus inuenit:quam postea imitati sunt multi:æq̄uit autem nemo. Añ oīa cū longitudinē bouis ostendere uellet:aduersum eū pīxit:non transuersum. Vnde & abūde ītelligit̄ amplitudo. Dein cum omnes quæ uolunt eminentia uideri:candifaciant: coloremq; condiant nigro. Hic totū bouē atri coloris fecit:ūbræq; corpus ex ipso dedit. Magna prorsus arte in equo extantia ostendens:& in confracto solida omnia. Sicyone & hic uitam egit:diuq; fuit illa patria picturæ. Tabulas inde omnes ex publico propter æs alienum ciuitatis addictas Scauri ædilitas romam transtulit. Post eū eminuit longe añ omnes Euphranos isthmius olympiade scilicet centesimaquarta. Is est qui inter fictores dictus est a nobis. Fecit & colossos & marmora ac scyphos sculpsit. Docilis ac laboriosus añ omnes:& in quocunq; gñe excellens ac sibi æqualis. Hic prīus uidet̄ & expressisse dignitates ī signa heroum:& usurpasse symmetriam. Sed fuit ī uniuersitate corporum exilior:capitibus articulisq; grandior. Volumina quoq; composuit de symmetria & coloribus. Opera eius sunt: equestre prœlium.xii.dii:Theseus: in quo dixit: eūdem apud parrhasium rosa pastum esse:suum uero carne. Nobilis eius est tabula ephesi:Vlyxes simulata uesania bouem cum equo iungens: et Palamedes dux fasce gladium condens. Eodem tp̄e fuit et Cyclias:cuius tabulam Argonautas

talentis.c.xliiii. Hortensius orator mercatus est. eiq; ædem fecit in thusculano suo. Euphranoris aũt discipulus fuit Antidotus. Huius ẽ clipeo dimicans athenis et luctator tibicẽq; ĩter pauca laudatus. Ipse diligentior:q̃ numerosior:et ĩ coloribus seuerus. Maxĩe inclaruit discipulo Nicia atheniensi:q diligentissĩe mulieres pĩxit. Lumẽ et umbras custodiuit.atq; ut eminerent e tabulis picturæ:maxime curauit. Opa eius nemea aduecta ex asia romam a Syllano:quam in curia diximus positam. Item Liber pater in æde Concordiæ. Hiacynthus:quem Cæsar Augustus delectatus eo secum deportauit alexãdria capta. Et ob id Tiberius Cæsar in templo eius dicauit hanc tabulã Dianæ. Ephesi uero est Megalysi sacerdotis ephesiæ Dianæ sepulchrum. Athenis necromantia Homeri. Hanc uendere noluit Attalo regi talentis.lx.potiusque patriæ suæ donauit:abundans opibus. Fecit & grandes picturas:in quibus sunt Calypso: et Io:et Andromeda. Alexander quoq; in Pompeii porticibus præcellens:et Calypso sedens. Huic quidem ascribuntur quadrupedes. Prosperrime canes expressit. Hic est Nicias de quo dicebat Praxiteles interrogatus:quæ maxime opera sua probaret in marmoribus:quibus Nicias manum admouisset. Tantum circunlitioni eius tribuebat. Non satis discernitur alius eodem nomine. At hunc eundem quidam faciunt olympiade centesima . xii . Niciæ comparatur : & aliquanto præfertur Athenion Maronites Glautionis corĩthii discipulus: et austerior colore: et ĩ austeritate iucũdior:ut in ipsa pictura eruditio eluceat. Pinxit ĩ templo Eleusinæ Philarchum. Athenis frequentiam:quã uocauere polygenneton. Item Achillem uirginis habitu occultatũ Vlyxe deprehendente. Et in una tabula quaque maxime inclaruit : agasonem cum equo. Quod nisi in iuuẽta obisset: nemo ei cõpararetur. Est et nomẽ Heraclidi macedoni. Initio naues pinxit. Captoque rege Perseo athenas commigrauit:ubi eodem tempore erat Metrodorus pictor:idemque philosophus magnæ in utraque scientia auctoritatis. Itaq; cum.L.Paulus deuicto Perseo petisset ab atheniẽsibus ut q̃probatissimum philosophum mitterent sibi ad erudiendos liberos : itemque pictorem ad triumphum excolendum : athenienses Metrodorum elegerunt:professi eundem in utroq; desiderio præstantissimũ.quod edicto quoq; Paulus indicauit. Timomachus bizantinus Cæsaris dictatoris ætate Aiacem ei pinxit & Medeã ab eo in Veneris genitricis æde positas : octoginta talentis uenundatas. Talentum autem atticum ut ait Varro.xvi.sestertiis taxatur. Timomachi æque laudãt Orestes : Iphigenia in tauris: et Lecythion agilitatis exercitator : cognatio nobilium palliati: quos dicturos pĩxit: alterum stantem:alterum sedentem. Præcipue tamen ars ei fauisse ĩ Gorgone uisa ẽ. Pausiæ filius & discipulus Aristolaus e seuerissimis pictoribus fuit:cuius sunt Epaminundas:Pericles:Medea:Virtus:Theseus. Imago atticæ plebis : boum ĩmolatio. Sunt quibus & Mechopanes eiusdem Pausiæ discipulus placeat diligentia:quam intelligant soli artifices. Alias durus in coloribus:sed & multus. Nã Socrates iure omnibus placet. Talesq; sunt eius picturæ. Cum Aesculapio filiæ Higia: Aegle: Pane: Calasus:& Piger qui appellatur Ocnos spartũ torquẽs quod asellus arrodit. Hactẽus indicatis genere in utroq; proceribus:non silebuntur & primis proximi. Aristoclides: qui pinxit ædem Apollinis delphis. Anthiphilus puero ignem cõflante laudatur:ac pulchre alias domo splendescente:ipsiusq; pueri ore. Item lanificio:in quo ꝓperant omnium mulierum pensa : Ptolemæo uenante. Sed & nobilissimo satyro cum pelle pantherina:quem apocoptonta appellant. Aristophon Anchalo uulnerato ab apro cum socia doloris Astipale. Numerosaq; tabula:in qua sunt Priamus:Helena: Credulitas:Vlyxes:Deiphebus:Dolus. Androbius pinxit Scyllã anchoras persicæ classis præcidentem. Artemon Danen mirantibus eam prædonibus. Reginam Stratonicẽ: Herculem & Deianiram. Nobilissimas autem quæ sunt in porticibus Octauiæ opibus. Herculem ab oeta monte exusta mortalitate consensu deorum in cælũ euntem. Laomedontis circa Herculem & Neptunnum historiam. Alcimachus:Dioxippum:

q Pācratio olympiæ circa pulueris iactū:quod uocāt aconiti:uicit. Coenus stēmata. Ctesilochus Apellis discipulus petulanti pictura innotuit Ioue Liberum parturiente depicto mitrato & muliebriter ingemiscente inter obstetrices & dearum clamorem. Testidemus oecaliæ expugnatione & laodamia. Clesides reginæ Stratonices iniuria: nullo enim honore exceptus ab ea: pinxit uoluptatem cum piscatore:quem reginam amare sermo erat. eamque tabulam in portu ephesi proposuit.ipse uelis raptus est. Regina tolli uetuit:utriusque similitudīe mire expressa. Cratinus comœdus athenis Pompeium pīxit. Euchides bigam regis cum uictoria. Eudorus scæna spectatur. Idē & ex ære signa fecit. Iphis Neptunno & Victoria. Abron amicitiam & concordiā pinxit:& deorum simulacra. Leontiscus Aratum uictorem cum trophæo psaltriam: Leon Sappho. Nicæarchus Venerem īter Gratias & Cupidinem. Herculem tristem insaniæ pœnitentia. Nealces Venerem solers in arte ingenioso operi superpinxit. Siquidem cum prælium nauale ægyptiorum & persarum pinxisset:quod in nilo cu/ius aqua est mari similis:factum uolebat intelligi. Argumentoque declarauit: quod arte non poterat. Asellum enim in littore bibentem pinxit:& crocodilum insidiantē ei. Oenias Syngenicon. Philiscus officinam pictoris:ignem cōflāte puero. Phaleriō Scyllam. Simonides Agatharchum & Mnemosinem. Simus iuuenem requiescentē officinam fullonis quinquatriis celebrātem. Idemque Nemesin egregiam. Theodo/rus uero emungentem. Idem ab Oreste matrem & Aegisthum interfici. Bellumque iliacum pluribus tabulis:quod est romæ in Philippi porticibus:& Cassandram quæ ē in Concordiæ delubro. Leontius Epicurum cogitantem. Demetrium regem Theon. Orestis insaniam. Thamyram citharœdum. Tauriscus Discobolum:Clytemnestrā: Paniscum: Polynicem regnum repetentem:& Capanea. Non omittetur īter hos in/signe exemplum. Nanque Erigonus tritor colorum Nealcæ pictoris in tantum ipse profecit:ut celebrem etiam discipulum ipse reliquerit Pasiam fratrem Egenitæficto/ris. Illud uero perq̄rarum ac memoria dignum etiam suprema opera artificum im/perfectasque tabulas:sicut Irin Aristidis: Tindaridas Nicomachi:Medeam Thimo/machi : et quam diximus Venerem Apellis:in maiori ammiratione esse:q̄ perfecta. Quippe in iis liniamenta reliqua:ipsæque cogitationes artificum spectantur:atque ī lenocinio commēdationis dolor est. Manus cum id agerent extinctæ desiderantur. Sunt etiam num non ignobiles quidem in transcursu tamen dicendi:Aristonides: Anaxander: Aristobolus syrus: Arcesilas Tisicratis filius: Coribas Nicomachi disci/pulus: Carmanides Euphranoris: Dionysiodorus colophonius: Diogenes qui cum Demetrio rege uixit. Eutymedes: Heraclides macedo : Mydon solus Philomachi statuarii discipulus: Mnasitheus sicyonius: Mnasidemus Aristonidis filius & disci/pulus: Nessus Habronis filius: Polemon alexandrinus: Theodorus samius & Ta/dius Nicosthenis discipuli: Xenon Neoclis discipulus sicyonius. Pīxere & mulieres. Timarete Myconis filia Dianam in tabula quæ ephesi est in antiquissimis picturæ. Irene Cratini pictoris filia & discipula puellam quæ est eleusinæ. Calypso senem & præstigiatorem Theodorum. Alcisthene saltatorem. Aristarete Nearchi filia & disci/pula Aesculapium. Lala cizicena perpetua uirgo. Martia.M.Varronis iuuēta romæ & penicillo pinxit:& cestro in ebore imagīes mulierum maxime:& Neapolitanum in grādi tabula. Suam quoque imaginem ad speculum. Nec ullius in pictura uelocior manus fuit. Artis uero tantum:ut multum immanitate precii antecederet celeberrīos eadem ætate imaginum pictores Sopylon & Dionysium:quorum tabulæ pinacothe/cas implēt. Pinxit & quædam Olympias:de qua hoc solum memoratur:discipulum eius fuisse Antobolum. In encaustice pingendi duo fuisse antiquitus genera constat: cæra & ebore cestro id est uiriculo:donec classes pingi cœpere. Hoc tertium accessit: resolutis igni cæris penicillo utendi:quæ pictura in nauibus nec sole nec sale uentisq; corrumpitur. Pingunt & uestes in ægypto inter pauca mirabili genere. Candida uela

postq̄ attriuere illinentes non coloribus:sed colorem sorbētibus medicamentis. Hoc cum fecere non apparet in uelis: sed in cortina pingi. In feruentes aquas mersa post momentum extrahuntur picta. Mirumq; cum sit unus in cortina colos: ex illo alius atq; alius fit ĩ ueste accipientis medicamĩs qualitate mutatus. Nec postea ablui pōt: ita cortina nō dubie confusura colores si pictos acciperet. Digerit eos ex uno: pĩgitq; dum coquit. Et adustæ uestes firmiores fiunt:q̄ si non urerentur.

Plastices primi inuētores:de simulacris & uasis fictilibus & precio eorū. Cap.xi.

DE pictura satis supq;. Contexuisse his & plasticē cōueniat:eiusdē opæ terræ fi/gere ex argilla sĩlitudĩes:Dibutades sicyonius figulus prĩus ĩuenit corĩthi filiæ opa. quæ capta amore iuuenis:illo abeūte pegre:ūbrā ex facie eius ad lucernā ĩ piete lineis circunscripsit. Quibus pater eius impressa argilla typum fecit: & cum cæteris fictilibus induratum igni proposuit.eumque seruatum in nympheo:donec corinthū Mummius euerteret:tradunt. Sunt qui in samo primos omnium plasticen ĩuenisse Ideochum Rhetum & Theodorum tradant multo ante Battiadas corintho pulsos. Demoratum uero ex eadem urbe profugum qui in etruria Tarquinium Priscum regē populi romani genuit:comitatos fictores Eucirapum & Eugrammum. Ab iis italiæ traditam plasticen. Dibutadis inuentum est rubricam addere: aut ex rubia cretam fingere. Primusque personas tegularum extremis imbricibus imposuit:quæ ĩter ini/tia protypa uocauit. Postea idem ectypa fecit. Hĩc & fastigia templorum orta ꝑpter hunc plaste appellata. Homĩs autem imaginem gypso e facie ipsa primus omnium expressit:cæraq; in eam formam gypsi infusa emēdare instituit Lysistratus sycionius frater Lysippi de quo diximus. Hic & similitudinem reddere instituit. Ante eum q̄pulcherrimas facere studebatur. Idem & de signis effigiem exprimere inuenit. Cre/uitque res in tantum:ut nulla signa statuæue sine argilla fierent. Quo apparet an/tiquiorē hanc fuisse scientiā:q̄ fundendi æris. Plastæ laudatissimi fuere Dimophilus & Gorgasus. Idemque pictores qui Cereris ædem romæ ad cyrcum maximum utro/que genere artis suæ excoluerunt: uersibus inscriptis græce quibus significarunt a dextera opera Dimophili esse:a parte leua Gorgasi. Ante hanc ædem thuscanica oĩa in ædibus fuisse auctor est.M. Varro. Ex hac cum reficerentur:crustas parietū excisas tabulis marginatis ĩclusas esse. Item signa ex fastigiis dispersa. Fecit & Calcosthenes cruda opera athenis:qui locus ab officina eius ceramicos appellatur. M.Varro tradit sibi cognitum romæ Possunium nomine a quo factas romæ tubas. Item pisces:quos aspectu discernere a ueris uix posses. Idem magnificat Arcesilaum.L.Luculli fami/liarem:cuius proplasticen pluris uenire solitam ab artificibus ipsis q̄ aliorum opera. Ab hoc factam Venerē genitricem in foro Cæsaris: & priusq̄ absolueretur:festinatiōe dedicandi positam. Deinde ei a Lucullo sestertiis.lx.signum fœlicitatis locatum:cui mors utriusque inuiderit. Octauio equiti romano cratera facere uolenti exemplar e gypso factum talento. Laudat & Praxitelem qui plasticem matrem statuariæ sculp/turæq; & cælaturæ esse dixit. & cū esset in omnibus his summus:nihil unquam fecit: anteq̄ finxit. Præterea elaboratam hāc artem italiæ & maxime etruriæ:Turianumq; a fregellis accitum:cui locaret Tarquinius Priscus Iouis effigiem ĩ capitolio dicandam. Fictilem eam fuisse:& ideo mirari solere. Fictiles in fastigio templi eius quadrigæ:de quibus sæpe diximus. Ab hoc eodem factum Herculem:qui hodieque materiæ nomē in urbe retinet. Hæ enim tū effigies deū erant laudatissimæ. Nec pœnitet nos illorū qui tales coluere. Aurum enim et argentum ne diis quidem conficiebant. Durant etiamnum plerisque in locis talia simulacra. Fastigia quidem templorum etiā ĩ urbe crebra et municipiis mira cælatura et arte firmitateque æui certiore auro certe innocē/tiore. In sacris quidem etiam inter has opes non murinis crystallinisue:sed fictilibus prolibatur sympulis innocentius. Inenarrabili terræ benignitate:siquis singula æsti/met:etiam ut omittātur ĩ frugum uini pomorum herbarum fruticum medicamētorū

metallorum generibus beneficia eius:quæque adhuc diximus : uel quæ assiduitate satiant. Figlinarum opera: imbricibus tabulis tegulisque ad balneas mammatis uel ad tecta coctilibus laterculis fundamentisque : aut quæ rota fiunt etiam fictilibus doliis ad uina excogitatis:& ad aquas. Propter quæ Numa rex septimum collegium figulorum instituit. Quin et defunctos sese multi fictilibus soliis condi maluere:sicut .M. Varro pythagorico mō in myrti et oleæ atq; nigræ populi foliis. Maior quoque pars hominum terrenis utitur uasis. Samia etiamnum in æsculentis laudant. Retiēt hanc nobilitatem & arretium in italia & calicum tantum surrentum : asta pollentia in hispania & saguntū : in asia pergamum. Habent & trallis opera sua : et utina in italia:quoniam & sic gentes nobilitantur. Et hæc quoque per maria terrasq; ultro citroque portantur. Insignibus rotæ officinis erythris. Hodieque in templo mōstrāt duæ amphoræ propter tenuitatem consecratæ discipuli magistrique certamine uter tenuiorem humū circunduceret. Cois laus maxima : hadrianis firmitas. Nonnullis circa hoc seueritatis quoque exemplis. Q .Coponium inuenimus ambitus dānatum: quia uini amphoram dedisset dono ei:cuius suffragii latio erat. Atq; ut luxu aliqua quoq; auctoritas contingat figlinis : tripatinum inquit Fenestella appellabat̄ sūma cœnarum lauticia. Vna erat murenarum:altera luporum:tertia myxonis piscis. Inclinatis iam scilicet moribus ut tamē eos præferre græciæ etiam philosophis possiius. Siquidem in Aristotelis hæredum auctione .lxx. patinas uenisse traditur. Nam nos cum unam Esopi tragœdiarum histrionis in natura auium diceremus sestertiis centū stetisse:non dubito indignatos legentes. At Hercules Vitellius in principatu suo.cc. sestertiis condidit patinam. Cui faciendæ fornax in campis exædificata erat: quoniā eo peruenit luxuria:ut etiā fictilia pluris constent:q̄ murrina. Propter hāc Mutianus altero consulatu suo in conquæstione exprobrauit patinarum paludes Vitellio. Memoria nō illa fœdiore:cuius ueneno Asprenati reo Cassius Seuerus accusator obiiciebat interisse.c.xxx.conuiuas. Nobilitantur iis oppida quoque: ut regium:& cumæ. Samia testa matris deum sacerdotes:qui galli uocantur : uirilitatem amputant. Nec aliter citra perniciem:si.M.Celio credamus:qui linguam sic āputandā obiecit graui probro:tanq̄ & ipse iam tunc eidem Vitellio malediceret. Quid non excogitauit ars? fractis etiam testis utendo sic ut firmius durent tusis calce addita : quæ uocant signina. Quo gn̄e etiā pauimēta excogitauit.

Terræ uarietates: & de puluere puteolano:& aliis terræ gn̄ibus quæ ī lapidē uertūt. Cap.xii.

VErum & ipsius terræ sunt alia segmenta. Quis.n.satis miret pessimam eius ptē medioq; puluerem appellatum in puteolanis collibus opponi maris fluctibus: mersumq; protinus fieri lapidem unum inexpugnabilem ūdis:& fortiorē quotidie: utiq; si cumano misceat cemento. Eadem ē terræ natura in cycizena regione: sed ibi nō puluis:uerum ipsa terra qualibet magnitudine excisa & demersa in mare lapidea extrahit. Hoc idem circa cassandream produt fieri. Et in fonte gnidio dulci ītra octo menses terram lapidescere. Ab oropo quidem aulidem usq; quicquid terræ attingit mari:mutatur in saxa. Nō multū a puluere puteolano distat e nilo harena tenuissīa sui parte:non ad sustinenda maria fluctusq; frangendos : sed ad debellanda corpora palæstræ studiis. Inde certe Patrobio Neronis principis liberto aduehebatur. Quin & Leonato & Cratero ac Meleagro Alexādri Magni ducibus sabulum hoc portari cū reliqs militaribus cōmerciis repio. Plura de hac pte nō sū dicturus:nō hercules magis q̄ de terræ usu ī cæromatis:qbus exercēdo iuuētus nr̄a corpora uires aīoz pdidit.

DE Parietibus fornaceis & lateritiis & eorum ratione. Cap.xiii.

QVid ? non & in africa hispaniaq; ex terra parietes : quos appellant fornaceos (quoniam fornacum modo circūdati utrinq; duabus tabulis infarciunt uerius q̄ instruunt) æuis durant:incorrupti hymbribus:uento:ignibus: omnique cemento firmiores. Spectat etiam nunc speculas Annibalis hispania terrenasque turres iugis

montium impositas. Hinc & cespitum natura castrorum uallis accommodata contra fluminũ ĩpetus aggeribus. Illini quidẽ crates parietũ luto: & lateribus crudis extrui qs ignorat? Lateres non sunt e sabuloso: neq; arenoso: multoque minus calculoso ducẽdi solo: sed e cretoso & albicãte: aut ex rubrica. Vel si iam ex sabulo e masculo certe. Finguntur optime uere. Nam solstitio rimosi fiunt: quos ædificiis non idoneos probant. Quin & intritum ipsum eorum priusq̃ fingantur: macerari oportet. Gña eorum tria. Lidoron quo utimur: longum sesquipede: latum pede. Alterum tetradoron. Tertium pentadoron. Græci enim antiqui doron palmum uocabant: & ideo dora munera: quia manu darentur. Ergo a quattuor & quinq; palmis prout sunt: nominantur. Eadem est & latitudo. Minore in priuatis operibus: maiore in publicis utuntur. In græcia pithacne. In asia & in ulterioris hispaniæ ciuitatibus massilia & calento fiunt lateres: qui siccati non merguntur in aqua. Sunt enim e terra pumicosa: cum subigi potest utilissima. Græci: præterq̃ ubi e silice fieri poterat structura: parietes latericios prætulere. Sunt enim æterni si ad perpendiculum fiant. Ideo & ad publica opera & regias domos adduntur. Sic extruxere murum athenis: qui ad montẽ hymetum spectat. Sic patris ædes Iouis & Herculis quamuis lapideas columnas & epictylia circundarent. Domum regiam Attali trallibus. Item sardibus Crœsi: quam gerusia fecere. Halicarnasi mausolea: quæ etiam nunc durant. Lacedæmone quidem excisum latericiis parietibus opus tectorium propter excellentiam picturæ ligneis formis inclusum romam deportauere in ædilitate ad comitium exornandum Murena & Varro. Quod opus cum per se mirum esset: translatũ tñ magis mirabãt. In italia quoq; latericius murus acreti & meuaniæ est. Romæ nõ fiunt talia ædificia: quia sesquipedalis paries: non plusq̃ unam contignatiõem tolerat. Cautumq; est: ne communis crassior fiat: nec intergerinorum ratio patitur.

DE Sulphure & alumine & generibus eorum & medicinæ. Cap. xiiii.

HAec sint dicta de lateribus. In terræ autem reliquis generibus uel maxime nata mira est sulphuris: quo pluria domantur. Nascitur in insulis æoliis inter siciliã & italiam: quas ardere diximus. Sed nobilissimum in melo insula. In italia quoque inuenitur in neapolitano campanoq; agro collibus: qui uocantur leucogabi: quod e cuniculis effossũ: perficitur igni. Genera quattuor. Viuum: quod græci apyron uocãt: nascitur solidum: hoc est glebosum. Eo solo ex omnibus generibus medici utũt. Cætera enim liquore constant: & conficiuntur oleo ĩcocta. Viuum autem effoditur: translucetq;: & uiret. Alterum genus appellant glebam: fullonum tantum officiis familiare. Tertio quoq; generi unus tantum est usus ad suffiendas lanas: quoniam cãdorẽ tãtum molliciemq; confert. Egula uocat hoc genus. Quarto autem ad lychnia maxime cõficienda. Cætero tanta uis est: ut morbos comitiales deprehendat nidore: impositum igni. Lusit & Anaxilaus eo cãdens in calice nouo prunaq; subdita circũferẽs: ex ardescẽtis repercussu pallorẽ dirum uelut defũctorum effundente cõuiuiis. Natura eius excalfacit: concoqt. Sed & discutit collectiões corporum: ob hoc talibus emplastris malagmatibusq; miscetur. Renibus quoq; & lumbis in dolore cum adipe mire prodest impositum. Aufert & lichenas a facie cum terebinti resina: & lepras. Harpacticon uocat a celeritate auellendi. auelli. n. subinde debet. Prodest & suspiriosis linctum. Purulenta quoq; extussientibus: & contra scorpionum ictus. Vitiligines uiuum nitro mixtum: atq; ex aceto tritum & illitum: tollit. Item lendes in palpebris: aceto sandaracato ãmixto. Habet & in religionibus locũ ad expiandas suffitu domos. Sẽtit uis eius et in aquis feruentibus. Neq; alia res facilius accenditur: quo appet: igniũ uim magnam etiam ei inesse. Fulmia et fulgura quoq; sulphuris odorẽ habent: ac lux ipsa eorum sulphurea est. Et bituminis uicina est natura: alibi limus: alibi terra. Limus a iudææ lacu ut diximus emergens. Terra in syria circa sydonem oppidum maritimum. Spissantur hæc utraque: et in densitatem coeunt. Est uero

liquidum bitumen sicut zacynthium & quod a babylone inuehitur. Ibi quidem & candidum gignit. Liquidum est & apolloniaticum: quæ omnia græci pissasphalton appellant: ex argumento picis et bituminis. Gignitur et pingue liquorisque oleacei in sicilia: agragantino fonte inficiens riuum. Incolæ id arundinũ panniculis colligũt citissime sic adhærescens. Vtunturque eo ad lucernarum lumina olei uice. Item ad scabiem iumentorum. Sunt qui et naphthen de qua in secundo diximus uolumine: bituminis generi ascribunt. Verum ardens eius uis ignium naturæ cognata procul abest ab omni usu. Bituminis probatio ut q̃maxime splendeat: sitque ponderosum ac graue. Leue autem modice: quoniam adulteratur pice. Vis bituminis quæ sulphuris: sistit: discutit: attrahit: glutinat. Serpẽtes nidore fugat accensũ. Ad suffusiones oculorum et albugines babylonium efficax traditur. Item ad lepras lichenas pruritusque corporum. Illinitur et podagris. Omnia autem eius genera incõmodos oculoꝝ pilos replicant. Dentium doloribus medentur simul cum nitro illita. Tussẽ ueterem et anhelitus cum uino potum emendat. Dysentericis etiam datur eodẽ mõ. Sistitque aluum. Cum aceto uero potum discutit cõcretum sanguinem: et detrahit. Mitigat lumborum dolores: item articulorum. Cum farina hordeacea impositum: emplastrum peculiare facit sui nominis. Sãguinẽ sistit. Vulnera colligat. Glutinat neruos. Vtuntur etiam ad quartanas bituminis drachma & hedyosmi pari pondere cum myrrhæ obolo subacti. Comitiales morbos ustũ deprehendit. Vuluarum strãgulationes olfactum discutit: cum uino & castoreo. Procidentia sedis suffitu reprimit. Purgationes fœminarum in uino potum elicit. In reliquo usu eramentis illinitur: firmatque ea contra ignes. Diximus & tingi solitas ex eo statuas & illini. Calcis quoque usum præbuit: ita ferruminatis babylonis muris. Placet in ferrariis fabrorum officinis tingendo ferro: clauorumque capitibus: & multis aliis usibus. Nec minor aut ab eo dissimilis est aluminis opera: quod intelligitur salsugo terræ. Plura & eius genera. In cypro candidum & nigrum: exigua coloris differentia: cum sit usus magni: quoniam inficiendis claro colore lanis candidum liquidumque utilissimum est. Contraque fuscis aut obscuris nigrum. Et aurum nigro purgatur. Fit autem omne ex aqua limoque: hoc est terræ exudantis natura. Corriuatum hyeme æstiuis solibus maturatur. Quod fuerit ex eo præcox: candidum fit. Gignitur autem ĩ hispania: ægypto: armenia: macedonia: ponto: africa. Insulis sardinia: melo: lipara: strongyle. Laudatissimum in ægypto: proximum in melo. Huius quoque duæ species: liquidum: spissumque. Liquidi probatio: ut sit lympidum lacteumque sine offensis fricandi: cum quodam igniculo caloris. Hoc phorimon uocant. An sit adulteratum: deprehenditur succo punici mali. Sĩcærum enim mixtura ea nigrescit. Alterum genus est pallidæ & scabræ naturæ & quod inficitur galla. Ideoque hoc uocãt paraphoron. Vis liquidi aluminis astringere: indurare: rodere. Melle ammixto sanat oris ulcera: papulas: pruritusque. Hæc curatio fit in balneis duabus mellis partibus: tertia aluminis. Virus alarum sudoresque sedat. Sumitur pilulis cõtra lyenis uitia. Pellendumque pruritum: ac per urinam sanguinem. Emendat & scabiem nitro ac melanthio admixtis. Concreti aluminis unum genus schiston appellant græci in capillamenta quædam canescentia dehiscens. Vnde quidam trichitin potius appellauere. Hocque fit ex lapide: ex quo & id chalcitin uocant: ut sit sudor quidam eius lapidis in spumam coagulati. Hoc genus aluminis siccat: minusque sistit humorem inutilem corporibus. Sed auribus magnopere prodest infusum: uel illitum: uel oris ulceribus: dentibusq; si saliua cum eo contineatur. Et oculorum medicamẽtis ĩserit apte: uerẽdisq; utriusq; sexus. Coquitur in patinis: donec liquari desinat. Inertioris est & alterum genus quod strigilin uocant. Duæ eius species: fungosum atq; omniũ ore dilui facile: quod in totum damnatur. Melius pumicosum: & foraminũ fistulis spongiæ simile: rotundumq; natura: candido propius: cum quadam pĩguedine sine

arenis friabile: nec inficiens nigricia. Hoc coquitur per se carbonibus puris: donec cinis fiat. Optimū ex omnibus quod melinum uocant: ab insula melo: ut diximus. Nulli uis maior neq; astringēdi: neq; denigrandi: neq; indurandi. Nullum spissius. Oculorum scabricias extenuat. Combustum utilius epiphoris inhibendis. Sic & ad pruritus corporis. Sanguinem quoq; sistit in totū foris illitum. Vulsis pilis ex aceto illitū: renascentem mollit lanuginem summam. Omniū generum uis ī astringēdo. Vnde nomen a græcis. Ob id oculorum uitiis aptissima sunt. Sanguinis fluctiones inhibent cum adipe. Sic & infantium ulcera. Putrescentia ulcerum compescit cum adipe. Et hydropicorum eruptiones siccat. Et aurium uitia cum succo punici mali. Et unguium scabricias: cicatricūque duricias: & pterygia: ac perniones. Phagedenas ulcerum ex aceto: aut cum galla pari pondere cremata. Lepras cum succo olerum. Cum salis uero duabus partibus uitia quæ serpunt. Lendes & alia capillorum aīalia permixtum aquæ. Sic & ambustis prodest: et furfuribus corporum cum pice. Infū- ditur & dysentericis. Vuam quoq; in ore comprimit: ac tonsillas. Ad omnia quæ ī cæteris generibus diximus efficacius intelligitur ex melo aduectum. Nam ad reliquos usus uitæ in coriis lanisq; perficiendis: quanti sit momenti: significatum est. Ab his per se omnia ad medicinas pertinentia terræ genera tractabimus.

DE Terra samia & eretria & chia & sibanisia & phiniti & appelliti medicīæ. Ca.xv.

SAmiæ duæ sunt: quæ syropicon: & quæ aster appellantur. Prioris laus ut recēs sit: & lenis: līguæq; glutinosa. Altera globosior: candida. Vtraq; urit̄: ac lauat̄. Sunt qui præferant priorem. Prosunt sanguinem expuentibus. Emplastrisq; quæ siccandi cā componūtur. Oculorum quoq; medicamentis miscentur. Eretria totidē differentias habet. Nanq; & alba est & cinerea: quæ præfertur in medicina. Probatur mollicie: & quod si ære producatur: uiolaceum reddit colorem. Vis & ratio eius ī me- dendo dicta est inter pigmenta. Lauatur omnis terra. In hoc enim loco dicemus: p- fusa aqua siccataque solibus: iterum ex aqua trita ac reposita: donec cōsidat: & digeri possit in pastillos. Coquitur in calicibus crebro concussu. Est ī medicamībus & chia terra candicans. Effectus eius qui samiæ. Vsus ad mulierum maxime cutem. Idem & selinusiæ. Lactei coloris est hæc: & aqua dilui celerrima. Eademque lacte diluta: tectoriorum albaria interpolantur. Phnitis eretriæ simillima est: grandioribus tantū glebis & glutinosa: cui effectus idē qui cimoliæ: infirmior tantum. Bitumini simillia est ampelitis. Experimentum eius: si in cæra accepta olei modo liquescat. Et si nigri- cans colos maneat tostæ. Vsus ad molliendum discutiendumque. Ad hæc medica- mentis additur: præcipue in calliblepharis & inficiendis capillis.

Cretæ gn̄a ad uestium usus cimolia: sarda: umbrica: saxum: argentaria. Cap.xvi.

CRetæ plura genera. Ex iis cimoliæ duo ad medicos pertinentia. Cādidum & ad purpurissū inclinans. Vis utriq; ad discutiendos tumores: & sistendas fluctio- nes aceto assumpto. Panos quoq; & parotidas cohibet. Et lichenas illita: pustulasq;. Si uero aphronitrū & cyprium admisceatur & acetum: pedum tumores sanat: ita ut in sole curatio hæc fiat: & post sex horas aqua salsa abluatur. Testium uero tumori- bus cypria cæra addita prodest. Et refrigerandi quoq; natura cretæ est. Sudoresque ī- modicos sistit illita. Atq; ita papulas cohibet ex uino sūpta in balneis. Laudat̄ maxīe thessalica. Nascitur & lycia creta circa bubonem. Est & alius cimoliæ usus ī uestibus. Nam sarda quæ affertur de sardinia: candidis tantum assumitur. Inutilis uersicolo- ribus. Est & utilissima omnium cimoliæ generum. preciosior umbrica: et quā uocāt saxum. Proprietasq; saxi: ꝙ crescit in macerando: atq; pondere emitur: illa mensura. Vmbrica non nisi poliendis uestibus assumitur. Neq; enim pigebit hanc quoq; ptē attingere: cū lex metella extet fullonibus dicta: quam. C. Flaminius: et. L. Aemilius cēsores dedere ad populum ferendam. Adeo oīa maioribus curæ fuere. Ergo ordo hic ē. Primū abluit̄ uestis sarda. dein sulphure suffitur. mox desquammatur cimolia:

quæ est coloris ueri. Fucatus.n.deprehēdit᷑: nigrescitq; & effundit᷑ sulphure. Veros autem & preciosos colores emollit cimolia: & quodā nitore exhilarat cōtristatos sulphure. Candidis uestibus saxū utilius a sulphure. Inimicum coloribus. Græcia pro cimolia tympharico utit᷑ gypso. Alia creta argentaria appellat᷑: nitorē argenteū reddēs. Est & uilissima qua cyrcum prædυcere ad uictoriæ notā pedesq; uenaliū trans mare aduectoꝝ denotare instituerunt maiores. Taleq; Plociū mimicæ scenæ conditorē & astrologiæ cōsobrinū eius Mālium ātiochū: itē grāmaticæ Staberiū Erotē eadē naue aduectos uidere proaui. Qui & quoꝝ liberti præpositi. Cap.xvii.

SEd quid hos refero aliquo lraꝝ honore commendatos? Talē in catasta uidere Chrisogonū Syllæ: Amphionem.Q.Catuli iterfectorē: Heronem.L.Luculli: Demetriū Pōpeii: Augēq; Demetrii.quanq̄ & ipsa Pōpeii credita est. Et Hipparchū .M.Antonii: Menā & Menecratē Sex.Pōpeii: aliosq; deīceps: quos enumerare iā nō ē: e sanguīe qritiū & ꝓscriptionū licentia ditatos. Hoc ē insigne uenaliciis gregibus: opprobriūq; insolentis fortunæ: q̄ & nos adeo potiri reꝝ uidius: ut prætoria quoq; ornamētis decerni a senatu iubente Agrippina Claudii Cæsaris uiderimus libertis. Tātūq; non cū laureātis fascibus remitti illo unde cretatis pedidus aduenissent.

Terra excalata: terra clupea: terra balearica: terra ebusitana. Cap.xviii.

PRæterea sūt gn̄a terræ ꝓprietatis suæ: de qbus iā diximus. Sed & hoc loco reddēda natura. Ex galata insula & circa clupeam africæ scorpiones necat balearis & ebusitana serpentes.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRICESIMVS SEXTVS. PROOEMIVM.

Natæ lapidū ac marmoꝝ luxuria. Cap.i.

LAPIDVM NATVRA RESTAT: HOC EST præcipua moꝝ insania: etiā ut gēmæ cū sucinis atq; cristalli cū murrinis sileant᷑. Oīa nanq; quæ usq; ad hoc uolumē tractauimus homini aliq̄ ex cā genita uideri possūt. Montes natā sibi fecerat ad quasdā cōpages telluris uisceribus densandis. simul ad īpetus fluminū domandos: fluctusque frangendos: ac minime quietas ptes coercendas durissīa sui materia. Cædimus hos: trahimusque nulla alia q̄ deliciaꝝ cā: quos transcēdisse quoq; miꝝ fuit. In portēto ꝓpe habuere maiores alpes ab Annibale exupatas: & postea a cimbris. Nunc ipsæ cædunt᷑ in mille gn̄a marmoꝝ. Promontoria apiunt᷑ mari: & reꝝ natā agit᷑ ī planū. Euehimus ea quæ sepandis gētibus ꝓ terminis cōstituta erāt: nauesq; marmoꝝ cā fiunt: ac p fluctus sæuissimā reꝝ naturæ ptē: huc illucq; portant᷑ iuga montium: maiore etiānū uesania: q̄ cū ad frigidos potus uas petit᷑ in nubila. Cæloq; ꝓxīe rupes cauant᷑: ut bibatur glacie. Secū qsq; cogitet quæ precia hoꝝ audiat: q̄s uehi trahique moles uideat. Sed & q̄ sine his multorum fuerit beatioꝝ uita: ad q̄q; multoꝝ neces sit necesse ista facere: īmo uerius pati mortales: quos ad usus: q̄sq; ad uoluptates alias nisi ut inter maculas lapidum iaceant: ceu uero non tenebris noctium dimidiæ pti uitæ cuiusq; gaudia hæc auferētibus. Ingens ista reputantē subit etiā ātiqtatis rubor. Extāt cēsoriæ leges glādia ī cœnis gliresq; & alia dictu minora apponi uetātes. Marmora inuehi: & maria huius rei cā transiri: quæ uetaret lex nulla lata est.

Quis primus in publicis operibus ostenderit. Capitulum.ii.

Dicat fortassis aliqs:nō.n.īuehebāť. Id qdē falso.ccc.lx.colūnas.M.Scauri ædilitate ad scenā theatri tpřarii & uix uno mēse futi ī usu uiderūt portatas silētio legum. Sed publicis nimiꝝ īdulgentes uoluptatibus. Id ipsū curť aut q̄ magis uia irrepūt uitia q̄ publica? Enīuero nō alio mō in priuatos usus illa uenere: ebora:aurū: gēmæ.aut qd oīmodis reliquimus? Veꝝ esto īdulserīt publicis uoluptatibus: etiāne tacuerūt maxīas eaꝝ atq; adeo duodeq̄dragenū pedū luculllei marmoris ī atrio Scauri collocari:nec clā illud occulteq; factū ē. Satisdari sibi dāni infecti egit redēptor cloacaꝝ cū ī palatio extraheret. Nō ergo ī tā malo exēplo moribus caueri utilius fuerat: q̄ tacere tantas moles in priuatam domū trahi præter fictilia deorum fastigia.

Quis primus peregrino marmore columnas habuerit romæ. Cap.iii.

Nec pōt uideri Scaurus rudi & huius mali īprouide ciuitati obrepsisse quodā uitæ rudimento. Iā.n.L.Crassū oratorē illū q prius pegrini marmoris colūnas hūit in eodem atrio: hymetias tū nec plures sex aut longiores duodenū pedū: quem.M. Brutus in iurgiis ob id Venerē palatinam appellauerat. Nimiꝝ ista omisere moribus uictis:frustraq; interdicta quæ uetuerant: cernentes:nullas potius q̄ irritas esse leges maluerunt. Qui nos sequent:meliores nos esse probabūt. Quis.n.tātaꝝ hodie colūnarum atriū hēt? Sed prius q̄ de marmoribus dicamus:hominū in iis præferenda iudicamus precia. Ante igitur artifices censebimus.

Qui primū laudati in marmore scalpendo: & quibus temporibus. Cap.iiii.

Marmore scalpendo primi omniū īclaruerūt Dipoenus et Scylus geniti in creta īsula etiānū medis īpantibus:priusq; q̄ Cyrus ī psis regnare incipet:hoc ē olympiade circiter qnq̄gesīa. Ii sicyonē se cōtulere: quæ diu fuit officinaꝝ ōniū metalloꝝ pria. Deoꝝ quorūdā simulacra publice siul locauerant sicyonii: quæ priusq̄ absoluerent:artifices iniuriā questi abierūt ī ætolos. Protinus sicyonios fames inuasit ac sterilitas:mœrorq; dirus. Remediū petentibus Apollo pythius affutuꝝ respondit: si Dipoenus et Scylus deoꝝ siulacra pfecissēt. Quod magnis mercedibus obsequiisq; īpetratū ē. Fuere aūt siulacra Apollis:Dianæ:Herculis:Mineruæ.quod e cælo postea tactū ē. Nobilitates operum et artificum in marmore.c.xxvi.de marmore pario et mausoleo. Capitulum.v.

Qum ii essent:iā fuerant ī chio insula Malas sculptor:dein filius eius Micciades: ac deīde nepos Anthermus chius:cuius filii Bupalus et Anthermus clarissimi in ea sciētia fuere Hipponactis poetæ ætate quē certū ē.lx.olympiade fuisse. Quod siqs hoꝝ familiā ad pauū usq; retro agat:īueniet artis eius originē cū olympiadū origine cœpisse. Hipponacti notabilis fœditas uultu erat:quaobrē imagīē eius lasciuia iocoꝝ ii proposuere ridētiū circulis. Quod Hipponax īdignatus:amaritudīe carminū distrixit eos in tātū:ut credat aliquos ex iis ad laqueū cōpulisse:quod falsū ē. Cōplura .n.ī finitimis insulis simulacra postea fecere:sicut in delo:qbus subiecerūt carmē: nō uitibus tantum cēseri chiū: sed & opibus Anthermi filioꝝ. Ostēdūt & lasii Dianam māibus eoꝝ factā. Et ī ipsa chio narrata ē opis eoꝝ Dianæ facies ī sublimi poita: cuius uultū ītrātes tristē:abeūtes exhylaratū putant. Romæ signa eoꝝ sūt ī palatīa æde Apollinis ī fastigio. Et oībus fere quæ diuus Augustus fecit. Pris quoq; eoꝝ & deli fuere opa:& in in libedo insula. Dipoeni qdē ābracia: argos: cleone: opibus refertæ fuere. Omnes aūt tātū cādido marmore usi sunt e paro isula:quē lapidē cœpere lychnitē appellare:quoniam ad lucernas ī cuniculis cæderet:ut auctor est Varro:multis postea cādidioribus repertis. Nup etiā in lunensiū lapidicinis. Sed ī parioꝝ mirabile pdit:gleba lapidis unius cuneis diuidentiū soluta imaginē Sileni ītus extitisse. Nō omittēdū hāc artē tāto uetustiorē fuisse q̄ picturā aut statuariā: qꝝ utraq; cū Phidia cœpit octogesīatertia olympiade:post ānos circiter.ccc.xxxii. Et ipsū Phidiā tradunt sculpsisse marmora. Venereq; eius esse romæ ī Octauiæ opibus eximiæ pulchritudīs. Alcmanē atheniēsē(quod certū ē)docuit ī primis nobilē:cuius opa atheniēses cōplura

in ædibus ſacris poſuere. Præclaraq; Veneris imaginem extra muros quæ appellatur
aphrodite exopolis. Huic ſũmã manum ipſe Phidias ĩpoſuiſſe dr̃. Ipſius diſcipulus
fuit Agoracritus parius ei ætate gratus. Itaq; e ſuis opibus pleraq; nõi eius donaſſe
fert̃. Certauere aũt ĩter ſe ãbo diſcipuli ĩ Venere facienda. Vicitq; Alcmanes nõ ope:
ſed ciuitatis ſuffragiis cõtra pegrinũ ſuo fauẽtis. Quare Agoracritus ea lege ſignum
ſuũ uẽdidiſſe tradit̃:ne athenis eſſet:& appellaſſe nemeſĩ. Id poſitũ ẽ rhãnũte pago
atticæ:quod.M.Varro oĩbus ſignis prætulit. Eſt & ĩ mr̃is magnæ delubro ĩ eadẽ ciui-
tate Agoracriti opus. Phidiã clariſſimũ eſſe p õnes gentes quæ Iouis olympii famam
ĩtelligũt:nemo dubitat. Sed ut & merito laudari ſciãt etiã q opa eius nõ uiderũt ꝓfe-
remus argumẽto ꝑuo & ĩgenii tãtũ. Neq; ad hoc Iouis olympii pulchritudĩe utemur:
nõ Mineruæ athenis factæ ãplitudĩe:cũ ſit ea cubitoꝝ.xxvi. Ebore hæc & auro cõſtat:
ſed ĩ ſcuto eius in quo amazonũ præliũ cælauit ĩtumeſcẽte ãbitu parmæ eiuſdẽ cõca-
ua ꝑte deoꝝ & gigãtũ dimicationẽ. In ſoleis uero laphitaꝝ & cẽtauroꝝ:adeo momẽta
oĩa cõpacta artis illi fuere. In baſe aũt quod cælatũ ẽ Pãdoras geneſĩ appellauit.Ibi
dii ſũt.xx.nũero noſcẽtes uictoriã mirabili & præcipuo precio. Miramur & ſerpentẽ:
& ſub ipſa cuſpide æreã ſphĩgẽ. Hæc licet ſint obiter dicta de artifice nũq̃ ſatis lau-
dato ſĩul ut noſcat̃ illã magnificentiã æq̃lẽ fuiſſe & ĩ ꝑuis. Praxitelis ætatẽ ĩter ſtatua-
rios dixĩus:q marmoris glr̃ia ſupauit etiã ſemet. Opa eius ſũt athenis ĩ ceramico:ſed
añ oĩa & nõ ſolum Praxitelis:ueꝝ & ĩ toto orbe terraꝝ Venus:quã ut uiderent multi
nauigauerũt gnidũ. Duas fecerat:ſĩulq; uẽdebat. Alterã uelata ſpecie quã ob id q̃dẽ
prætulerũt optione:quoꝝ cõditio erat coĩ:cũ alterã etiã eodẽ precio detuliſſet:ſeuerũ
id ac pudicũ arbitrantes. Reiectã gnidii emerũt:ĩmẽſa differentia famæ. Voluit eam
poſtea a gnidiis mercari rex Nicomedes:totũ æs ciuitatis alienũ:quod erat ĩgẽs : diſ-
ſolutuꝝ repromittẽs. Oĩa ꝑpeti maluere:nec ĩmerito. Illo.n.ſigno Praxiteles nobi-
litauerat gnidũ. Aedicula eius tota apit̃:ut cõſpici poſſit ũdiq; effigies deæ : fauente
ipſa ut credit̃ facto. Nec mĩor ex q̃cũq; ꝑte ãmiratio ẽ. Ferũt amore captũ quẽdã: cũ
delituiſſet noctu ſimulacro cohæſiſſe:eiuſq; cupiditatis eſſe ĩdicẽ maculã. Sũt ĩ gni-
do & alia ſigna marmorea illuſtriũ artificũ. Liber pr̃ Bryaxidis:& alter Scopæ:& Mi-
nerua. Nec maius aliud Veneris praxitelicæ ſpecimẽ: q̃ quod ĩter hæc ſola memorat̃.
Eiuſdẽ ẽ Cupido obiectus a Cicerone Verri ille ꝓpter quẽ theſpiæ uiſebãt̃. Nunc in
Octauiæ ſcholis poſitus. Eiuſdẽ & alter nudus ĩ pario colonia ꝓpõtidis par Veneri
gnidiæ nobilitate & ĩiuria. Adamauit.n.eũ Alchidas rhodius:atq; in eo quoq; ſimile
amoris ueſtigiũ reliq̃t. Romæ Praxitelis opa ſũt:Flora:Triptolemus: Ceres in hortis
ſeruilianis. Boni euẽtus & bonæ fortunæ ſimulacra ĩ capitolio. Itẽ Menades:& quas
Thyeladas uocãt:& Carſatidas:& Sileni ĩ Aſinii Pollionis monumentis: & Apollo &
Neptũnus. Praxitelis filius Cephiſodo rei & artis hæres fuit. Cuius laudatũ ẽ perga-
mi Symplegaꝝ ſignũ nobile:digitis corpori uerius q̃ marmori ĩpreſſis. Rõæ eius opa
ſũt Latona ĩ palatii delubro: Venus in Aſinii Pollionis monumẽtis: et ĩtra Octauiæ
porticus ĩ Iunonis æde Aeſculapius ac Diana. Scopæ uero laus cũ his certãtis. Fecit
Venerẽ & Pothõ & Phæthõtẽ:q ſamothraciæ ſãctiſſis ĩ cerimoniis colũt̃. Itẽ Apolli-
nẽ palatinũ. Veſtã ſedẽtẽ laudatã in ſeruilianis hortis : duaſq; chameteras circa eã:
quoꝝ pares ĩ Aſinii monumẽtis ſũt. Vbi & Canephorus eiuſdẽ. Sed ĩ maxĩa digna-
tione Cn.Domitii delubro in cyrco flaminio Neptũnus ipſe & Thetis atq; Achilles.
Nereides ſupra delphinos & cete & hippocãpos ſedentes. Itẽ tritones:choruſq; Phor-
ci:& piſtrices:ac multa alia marina. Eiuſdẽ mãus oĩa. Magnũ & præclaꝝ opus etiã
ſi totius uitæ fuiſſet. Nũc uero præter ſupradicta quæq; neſcĩus:Mars ẽ etiãnũ ſedẽs.
Coloſſus eiuſdẽ ĩ tẽplo Bruti Callaici apud cyrcũ eũdẽ ad lauicanã portã eũti. Præte-
rea Venus ĩ eodẽ loco nuda praxitelicẽ illã gnidiã añcedẽs:& quæcũq; aliũ locũ nobi-
litant. Romæ q̃dẽ magnitudo opeꝝ ẽ iam oblitterata a magnis officioꝝ negocioꝝq;
aceruis: quæ õnes a cõtẽplatiõe taliũ abducũt:quoniã ocioſoꝝ:& ĩ magni loci ſilẽtio

apta ãmiratio talis ẽ. Qua de cã ignorat̃ artifex eius quoq; Veneris: quã Vespasiãus ĩpator in operibus Pacis suæ dicauit ãtiquorũ dignã fama. Par hæsitatio ẽ in templo Apollinis sosiani Nioben cũ liberis morientem Scopas an Praxiteles fecerit. Item Ianus pater ĩ suo tẽplo dicatus ab Augusto: ex ægypto aduectus: utrius manu sit: iam qdem & auro occultatus. Siliter ĩ curia Octauiæ quærit̃ de Cupidine fulmen tenen-te. Id demũ affirmat̃: Alcibiadẽ esse prĩcipẽ forma in ea ætate. Multa ĩ eadem schola sine auctoribus placẽt. Satyri q̃ttuor: ex qbus unus Liberꝝ patrẽ palla uelatũ Veneri præfert. Alter Liberã similiter. Tertius ploratũ ĩfantis cohibet. Quartus cratere alte-rius sitim sedat. Duæq; nimphæ uelificantes sua ueste. Nec mĩor quæstio est: in sep-tis Olympũ & Pana Chironemq; cũ Achille q fecerĩt: præsertĩ cũ capitali satisdatiõe fama iudicet dignos. Scopas hũit æmulos eadem ætate Bryaxĩ: & Timotheũ: & Leo-carẽ: de qbus simul dicendũ est: quoniã piter cælauere mausoleũq; hoc est sepulchrũ ab uxore Artemisia factũ Mausulo cariæ regulo: q obiit olympiadis centesimæ anno secundo. Opus id ut esset inter septem miracula: ii maxime artifices fecere. Patet ab austro & septentrione sexagenos ternos pedes. Breuius a frõtibus toto circuitu pedes q̃dringentos.xi. Attollit̃ in altitudinem . xxv. cubitis. Cingit̃ colũnis.xxxvi. Ab ori-ente cælauit Scopas: a septentrione Bryax: a meridie Timotheus: ab occasu Leocares. Priusq; q̃ pagerẽt: regina Artemisia: quæ mariti mẽoriæ id opus extrui iusserat: obiit. Nõ tñ recesserũt: nisi absoluto iã. id gloriæ ipsoꝝ artisq; monumentũ iudicãtes. ho-dieq; certant manus. Acessit & qntus artifex. Nãq; supra pteron pyramis altitudine inferiorẽ æq̃uit.xxiiii. gradibus in metæ cacumẽ se cõtrahens. In sũmo ẽ q̃driga mar-morea: quã fecit Pythis. Hæc adiecta.cxl. pedũ altitudĩe: totũ opus ĩcludit. Timothei manu Diana romæ ẽ ĩ palatio Apollinis delubro: cui signo caput reposuit Aulanius Euander. In magna ãmiratiõe ẽ & Hercules Mnestrati. Et Hecate ephesi in templo Dianæ post ædem in cuius cõtẽplationẽ ãmonẽt æditui pcere oculis: tanta marmoris radiatio est. Nõ postferũt̃ & charites ĩ ꝓpyleis atheniẽsiũ: q̃s Socrates fecit: alius ille q̃ pictor: idẽ ut aliq putãt. Nã Myronis illius: q ære laudat̃: anus ebria est smyrnæ in primis inclyta. Pollio Asinius ut fuit acris uehementiæ: sic quoq; spectari monumen-ta sua uoluit. In iis sũt cẽtauri nymphas gerẽtes: Archesitæ: Thespiades: Cleomenis: Oceanus & Iupiter Entochi. Hermerotes Taurisci nõ cælatoris illius: sed Tralliani. Iupiter hospitalis. Pappipi Praxitelis discipuli Zetus & Amphion & Dirce & Tau-rus: uinculũq; ex eodẽ lapide. A rhodo aduecta opa Apollonii & Taurisci parentũ. Ii certamen de se fecere Menecraten uideri ꝓfessi: sed esse naturalẽ Artemidorũ. Eodẽ loco Liber pr̃ Eutychidis mãu laudat̃. Ad Octauiæ uero porticũ Apollo Philisci rho-dii in delubro suo. Itẽ Latona & Diana: & musæ nouẽ: & alter Apollo nudus. Eũ q citharã ĩ eodẽ tẽplo tenet: Timarchides fecit. Intra Octauiæ uero porticus in æde Iu-nonis: ipsã deã Dionysius & Polycles. Aliã Venerẽ eodẽ loco Philiscus. Cætera signa Praxiteles. Itẽ Polycles & Dionysius Timarchidis filii Iouẽ q ẽ in ꝓxĩa æde fecerũt. Pana & Olympũ luctantes. Eodẽ loco Heliodorus: quod est alteꝝ in terris symplega nobile. Venerẽ lauantẽ sese. Dædalũ astantem Polycharmus. Ex quo appet ĩ magni honoris auctoritate hĩtũ Lysiæ opus: quod in palatio super arcũ diuus Augustus ho-nori Octauii pr̃is sui dicauit in ædicula columnis adornata. Id ẽ q̃driga currusq;: & Apollo ac Diana ex uno lapide. In hortis seruilianis repio laudatos Calamidis Apol-linẽ illius cælatoris. Dactylidis Pythias. Amphistrati Callisthenẽ historiaꝝ scriptorẽ. Deĩde multorũ obscurior fama ẽ: quorũdã claritati ĩ opibus eximiis obstãte numero artificũ: quoniã nec unus occupat gloriã: nec plures piter nuncupari possũt: sicuti in Lachoõte: q ẽ ĩ Titi ĩpatoris domo: opus õibus & picturæ & statuariæ artis præponẽ-dum. Ex uno lapide eũ & liberos: draconũq; mirabiles nexus de consilii sentẽtia fe-cere summi artifices Agesãder & Polydorus & Athenodorus rhodii. Siliter palatinas domos Cæsarum repleuere probatissĩs signis Craterus cũ Pythodoro. Polydectes cũ

Hermolao:Pythodorus alius cum Artemone. Et singularis Aphrodisius trallianis. Agrippæ Pãtheũ decorauit Diogenes atheniensis & Carsatides. In colũnis tẽpli eius ꝓbant̃ inter pauca opeꝝ sicut in fastigio posita signa:sed ꝓpter altitudinẽ loci minus celebrata. In honore est ĩ tẽplo illo Hercules ad quẽ pœni oĩbus annis hũana sacrificauerunt uictĩa humi stãs:ãn aditũ porticus agnationes sitæ. Fuere & Thespiades ad ædem Fœlicitatis:q̃ꝝ unã amauit eques romanus Iunius Pisciculus:ut tradit Varro. Ammirat̃ & Pasiteles:q etiã qnq; scripsit uolumina nobiliũ opeꝝ ĩ toto orbe. Natus hic in græcia italiæ ora & ciuitate romanã donatus cũ iis oppidis. Iouẽ fecit eburneũ ĩ Metelli æde:q̃ cãpus petit̃. Accidit uero ei:ut cũ in naualibus ubi feræ africanæ erãt: p caueã ĩtuẽs leonẽ cælaret:ut ex alia cauea pãthera erũpet nõ leui piculo diligẽtissimi artificis. Fecisse opa cõplura dr̃:sed quæ fecerit noĩatĩ nõ refert̃. Arcesilaũ quoq; magnificat Varro:cuius se marmoream hũisse leænã tradit aligerosq; ludẽtes cũ ea Cupidines quoꝝ alii religatã tenerent:alii e cornu cogerent bibere:alii calciarent soccos: omnes ex uno lapide. Idem et a Coponio .xiii. nationes quæ sunt circa Pompeium factas auctor est. Inuenio et Canacum laudatum inter statuarios:fecisse marmorea. Nec minus Sauron atq; Bathracum oblitterari conuenit:qui fecere templa Octauiæ porticibus inclusa natione ipsi lacones. Quidam & opibus præpotẽtes fuisse eos putant:ac sua impensa construxisse:inscriptionem sperantes. Qua negata:hoc tamen alio loco & modo usurpasse. Sunt certe etiamnum in columnarũ epystiliis ĩsculpta nominum eorum argumenta rana atq; lacerta. In Iouis æde extitisse picturam cultusq; reliquos õnes fœmineis argumentis constat. At.n.facta Iunonis æde cũ ĩferret̃ signa:pmutasse geruli tradunt̃:& id religioni custoditum : uelut ipsis diis sedem ita partitis. Ergo & ĩ Iunonis æde cultus est:qui Iouis esse debebat. Sũt & ĩ paruis marmoreis famam consecuti Myrmecides:cuius quadrigam cum agitatore cooperuit alis musca. Et Callicrates:cuius formicarum pedes atq; alia membra peruidere non est.

Quando primum marmorum in ædificiis usus:& quis primus romæ crustauerit parietes:& quibus ætatibus quæq; marmora in usum uenerint romæ: & quis primus marmora secuerit & ratio secandi de arena. Cap.vi.

HAec sint dicta de marmorum sculptoribus:summaque claritate artificum:quo in tractu subit mentem non fuisse tum auctoritatem maculoso marmori: quã fecere e tapso cycladum insularum una:æque & e lesbio:liuidius hoc paulo uersicolores quidem maculas habens. Et in totum marmorum apparatum Menander etiã diligentissimus luxuriæ interpres primus & raro attigit. Columnis demum utebant̃ ĩ templis:nec læticiæ causa:nõ dum enim ista intelligebantur:sed quia firmiores aliter statui nõ poterant. Sic est inchoatum athenis templum Iouis olympii:ex quo Sylla capitolinis ædibus aduexerat columnas. Fuit tamẽ inter lapidem atq; marmor differentia iam apud Homerum. dicit enim Paridem os marmoreo saxo percussum. Sed hactenus. Regias quoque domos laudatissime tum præter æs: aurum: electrum:argentum : ebore tantum adornans. Primum(ur arbitror)uersicolores istas maculas chiorum lapidicinæ ostẽderunt:cum extruerent muros:faceto ĩ id.M.Ciceronis sale. Omnibus enim ostendebant ut magnificum. Multo inquit magis mira res esset: si tyburtino lapide fecissetis. Et hercules non fuisset picturæ honos ullus : non modo tantus:aliqua marmorum auctoritate. Secandi marmor in crustas : nescio an cariæ fuerit inuentum. Antiquissima quod equidem inueniam:Halicarnasi Mausoli domus proconneso marmore exculpta est:latericiis parietibus. Is obiit olympiadis centesimæsextæ anno secundo. Vrbis romæ anno.ccc.secundo. Primum romæ parietes crusta marmoris operuisse totius domus suæ in cælio mõte Cornelius nepos tradidit Mamurram formiis natum equitem romanũ præfectum fabiorũ.C.Cæsaris ĩ gallia. Neq; id indignatio sit tali auctore inuenta re. Hic nanq; est Mamurra Catulli ueronensis carminibus proscissus:quẽ ut res ẽ:domus ipsius clarius q̃ Catullus dixit hr̃e:

quicquid habuisset comata gallia. Nanque adiecit idem Nepos eum primum totis ædibus nullam nisi e marmore columnam habuisse: omnes solidas e carystio aut lunensi. Denique. M. Lepidus Catuli in consulatu collega primus omnium limina ex numidico marmore in domo posuit: magna reprehẽsione. Is fuit consul anno urbis .dc.lxvi. Hoc primum inuecti numidici marmoris uestigium inuenio: non in colũnis tãtum crustisue ut Mamurra carystium posuit: sed in massa & uilissimo liminũ usu. Post hunc Lepidum ferme quadriennio. L. Lucullus consul fuit: qui nomen (ut apparet ex re) luculleo marmori dedit: admodum delectatus illo. Primusque romam inuexit atrum alioquin: cum cætera maculis aut coloribus commendentur. Nascitur autem in nilo insula. solumque pene horum marmorum ab amatore nomẽ accepit. Inter hos primum (ut arbitror) marmoreos parietes habuit scena. M. Scauri: nõ facile dixerim sectos an solidis glebis politos: sicuti est hodie Iouis tonantis ædes in capitolio. Nondum enim secti marmoris uestigia inuenerat italia. Sed quisquis primum inuenit secare luxuriamque diuidere: importuni ingenii fuit. Arena hoc fit: & ferro uidetur fieri serra in prætenui linea premente arenas uersando tractuque ipso secãte. Aethiopica ad hoc maxime probatur. Nam id quoque accessit: ut ad æthiopas usque peteretur: quod faceret marmora. Immo uero etiam in indos unde margaritas quoq; peti seueris moribus indignum erat. Hæc proxime laudatur. Mollior tamen quæ ex æthiopia. Illa enim nulla scabricie secat. Indica non æque leuigat: sed ea combusta polientes marmora fricare iubentur. Simile & naxiæ uitium est & coptidi: quæ uocatᷣ ægyptia. Hæc fuere antiqua genera marmoribus secandis. Postea reperta est ars: non minus probanda: ex quodam hadriatici maris uado æstu nudante obseruatione non facili. Iã quidem quacunque arena secare e fluuiis omnibus fraus artificum ausa ẽ: quod dispendium admodum pauci intelligunt. Crassior enim arena laxioribus segmentis terit. & plus erodit marmoris. maiusque opus scabricia polituræ relinquit. Ita sectæ attenuantur crustæ. Rursusque thebaica polituris accommodatur. Et quæ fit e toro lapide aut e pumice. Signis e marmore poliendis: gemmisque etiam scalpendis atque limandis.

DE Naxio & harmonio & de generibus marmorum. Cap. vii.

NAxium diu placuit ante alia uti. ita uocantur cotes in insula cypro genitæ. Vicere postea ex armenia uectæ. Marmorum genera & colores non attinet dicere in tanta noticia. Nec facile ẽ enumerare in tanta multitudine. Quoto enim quoque loco non suum marmor inuenitur? Et tamen celeberrimi generis dicta sunt ĩ ãbitu terrarum cum gentibus suis. Non omnia autem in lapidicinis gignuntur. Sed multa & sub terra sparsa. Preciosissimi quidem generis lacedæmonium uiride: cunctisque hilarius. Sic & augusteum: ac deinde tiberium: in ægypto Augusti ac Tiberii primũ principatu reperta. Differentiaque eorum est ab ophite: cum sit illud serpentium maculis simile: ũde & nomen accepit: ꝙ hæ maculas diuerso mõ colligũt. Augusteũ undatim crispum in uertices. Tiberium sparsim conuoluta canicie. Neq; ex ophite colũnæ: nisi paruæ admodum ĩueniuntur. Duo eius genera: molle candidũ: nigricãs durum. Dicũtur ambo capitis dolores sedare adalligati: & serpentium ictus. Quidã phreneticis ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra serpentes autem a quibusdam laudatur præcipue ex his quem tephriam appellant a colore cineris. Vocatur & memphites a loco gemmantis naturæ. Cuius usus conuenit iis quæ urenda aut secanda sunt: ex aceto illitus. Obstupescit enim ita corpus ut nõ sentiat cruciatũ. Rubet porphyrites in ægypto ex eo candidis interuenientibus punctis: leucostyctos uocatur. Quantislibet molibus cædendis sufficiunt lapidicinæ. Statuas ex eo Claudio Cæsari procurator eius ĩ urbem ex ægypto aduexit tris Asinius Pollio nõ admodũ probata nouitate. Nemo postea certe imitatus est. Inuenit eadem ægyptus ĩ æthiopia quem uocant basalten: ferrei coloris atq; duriciæ. Vnde & ei nomen dedit. Nũꝗ

is autem maior repertus est q̄ in templo Pacis ab imperatore Vespasiano Augusto dicatus. Argumento ipse liberis circa ludentibus: per quos totidem cubiti summi incrementi augentes se annis eius intelliguntur. Non absimilis illi narratur in thebis delubro Serapis ut putāt Memnonis statua dicatus: quem quotidiano solis ortu cōtactum radiis crepare dicunt. Onychiten etiam tum in arabiæ montibus nec usq̄ alibi nasci putauere nostri ueteres. Sed & in germania potoriis uasis ide factis primū dein pedibus lectorum sellisque Cornelius Nepos tradit magno fuisse miraculo: cum. P. Lentulus Spinter amphoras ex eo & urceos magnitudine cadorum ostendisset. Post quinquennium deinde triginta duorum pedum longitudine columnas uidisse. Variatum in hoc lapide postea est. Nanque pro miraculo insigni quattuor modicas in theatro suo Cornelius Balbus posuit. Nos ampliores triginta uidimus in scena quā Callistus Cæsaris Claudii libertorum potentissimus exædificauerat.

DE Alabastrite & ligdino alabandico. Cap. viii.

HVnc aliqui lapidem alabastriten uocant: quē cauant ad uasa unguentaria: quoniam optime ea incorrupta seruare dicitur. Idemq; etiam exustus: emplastris conuenit. Nascitur circa thebas ægyptias: & damascum syriæ. Hic cæteris candidior. Probatissimus uero in carmania: mox in india. Iam quidē & in syria asiaq;. Vilissius autem & sine ullo nitore in cappadocia. Probant̄ q̄maxime mellei coloris in uertice maculosi atq; nō trāslucidi. Vitia uero ī iis corneus color aut candidus: & quicquid simile uitro est. Paulum distat ab eo ad unguentorum fidem: uti existimant: lygdinus in tauro repertus amplitudine qua lances craterasq; non excedat. Antea tantum ex arabia aduehi solitus candoris eximii. Magnus & contrariæ inter se naturæ duobus honos. Coralitico in asia reperto: mensuræ non ultra bina cubita: candore proximo ebori & quadam similitudine. E diuerso niger est alabandicus terræ suæ nomine: quanq̄ & mileti nascens: ad purpuram tamen magis aspectu declinante. Idemque liquatur igni: ac funditur ad usum uitri. Thebaicus intercinctus aureis guttis inuenitur in africæ parte ægypto ascriptæ coticulis ad terenda collyria quadam utilitate naturæ alia conueniens. Circa syenem uero thebaidis simites: quem ante pyrrhopœcilon uocabant. Trabes ex eo fecere reges quodam certamine obeliscos uocantes solis numini sacratos. Radiorum eius argumentum in effigie est: & ita significatur nomīe ægyptio. Primus omnium id instituit Mitres qui in solis urbe regnabat sōnio iussus: & hoc ipsum inscriptū est ī eo. Etenim sculpturæ illæ effigiesq; q̄s uidemus: ægyptiæ sunt litteræ. Postea & alii regum in supradicta urbe. Sothis quattuor numero: quadragenoꝝ & octonum cubitorum longitudine. Ramises autem is quo regnante iliū captum est: quadraginta cubitorum. Idemq; digressus inde: ubi fuit Mneuidis regia posuit alium longitudine undecentenis pedibus: per latera cubitis quattuor.

DE Obelisco & thebaico alexandrino: & de illo qui est in circo magno. Cap. ix.

OPus id fecisse dicūtur uiginti milia hominum. Ipse rex cum subrecturus esset: uereretur que ne machinæ ponderi non sufficerent: quo maius periculum curæ artificum denunciaret: filium suum adalligauit cacumini: ut salus eius apud moliētes prodesset lapidi. Hac ammiratiōe operis effectum est: ut cum oppidum id expugnaret Cambyses rex: uentumque esset incendio ad crepidines obelisci: extingui ignē iuberet molis reuerentia qui urbis nullam habuerat. Sunt & alii duo. Vnus a Myrne positus: alter a Phio sine notis quadragintaocto cubitorum. Alexandriæ statuit unū octoginta cubitorum Ptolemæus Philadelphus: quem exciderat Nectabis rex purū. Maiusque opus fuit in deuehendo statuendoue multo q̄ in excidendo. A Satyro Architecto aliqui deuectum tradunt. Rate ut Callixenus dixit a phœnice fossa pducta usque adiacentem obeliscum e nilo. Nauesque duas in latitudinem patulas: pedalibus spatiis ex eodem lapide ad rationem geminati per duplicem mensuram ponderis oneratas ita ut subirent obeliscum pendentem extremitatibus suis in ripis utrinque:

postea egestis laterculis alleuata naue excepisse onus statutum. Excisos autem sex talis in monte eodem & artificem donatum talentis quinquaginta. Hic autem obeliscus fuit in arsinoe positus a rege supradicto: munus amoris in coniuge: eademque sorore Arsinoe. Inde eum naualibus incommodum Maximus quidam præfectus ægypti transtulit in forū reciso cacumine dum uult fastigium addere auratum: quod postea amisit. Et alii duo sunt alexandriæ ad portum in Cæsaris templo: quos excidit Mesphees rex quadragenum binū cubitorum. Super omnia accessit difficultas mari romam deuehendi: spectatis admodum nauibus. Diuus Augustus priorem aduexerat miraculi gratia: puteolisq; naualibus perpetuis dicauerat. Sed incendio cōsūptus est. Diuus Claudius aliquot per annos asseruatum eum quem Caius Cæsar importauerat: oībus quæ unquam in mari uisa sūt: mirabiliorem turribus puteolis ex puluere exædificatis perductum ostiam portus gratia mersit. Alia ex hoc cura nauium quæ tyberi subuehebāt. quo experimento palam fuit: non minus aquarum huic amni esse q̄ nilo. Is autem obeliscus quem diuus Augustus in cyrco magno constituit: excisus a rege Semneserteo: quo regnante Pythagoras in ægypto fuit: centum uigintiquinq; pedum est: & dodrātis: præter basin eiusdem lapidis. Is uero qui est in campo martio nouem pedum minor ē a Sesotide. Inscriptam ambo rerum naturæ interpretatiōem ægyptiorum opere & philosophiæ continent.

DE Illo qui est in campo martio pro gnomone. Cap. x.

SI q ē ī cāpo diuus Augustus addidit mirabilē usum ad deprehendendas solis ūbras: dierq; ac noctiū magnitudīes: strato lapide ad obelisci magnitudinem: cui pàr fieret umbrarum romæ confecto die sexta hora paulatimque per regulas quæ sunt ex ære inclusæ singulis diebus decresceret: ac rursus augesceret. Digna cognitu res & ingenio fœcundo. Manlius mathematicus apici auratam pilam addidit: cuius uertice umbra colligeret in semetipsam alia atq; alia incrementa iaculātē apice: ratione ut ferunt: a capite hominis intellecta. Hæc dierum obseruatio triginta iam fere annis nō congruit: siue solis ipsius dissono cursu & cæli aliqua rōne mutato: siue uniuersa tellure aliquid a centro suo dimota: ut deprehēdi & in aliis locis accipio: siue urbis tremoribus ibi tātū gnomone ītorto: siue inūdationibus tiberis sedimēto molis facto. quanq̄ ad altitudinē īpositæ rei ī terrā quoq; dicant iacta fundamenta.

DE Tertio obelisco romæ in uaticano. Cap. xi.

TErtius est in uaticano Caii & Neronis principum cyrco: ex omnibus unus omnino fractus in molitione eius: quem fecerat Sesotidis filius Nuncoreus. Eiusdem remanet & alius centum cubitorum: quem post cæcitatem uisu reddito ex oraculo soli sacrauit.

DE Pyramidibus ægyptiis & sphinge. Cap. xii.

DIcantur obiter & pyramides in eadem ægypto regum pecuniæ ociosa ac stulta ostentatio. Quippe cum faciendi eas causa a plerisque tradatur: ne pecuniam successoribus aut æmulis insidiantibus præberent: aut ne plebs esset ociosa. Multa circa hoc uanitas illorum hominum fuit: uestigiaque complurium inchoatarū extāt. Vna est in arsinoe urbe: duæ in memphi non procul a labyrintho: de quo & ipso dicemus. Totidem ubi fuit meridis lacus: hoc est fossa grandis. Sed ægyptus inter mira ac memorāda narrat harum cacumina extrema: quæ eminere dicuntur. Reliquæ tres: quæ orbem terrarum impleuere fama: sane cōspicuæ undique ānauigantibus: sitæ sunt in parte africæ monte saxeo sterilique inter memphin oppidum: & quod appellari diximus delta a nilo minus quattuor milibus passuum: a memphi septem. d. pass. a uico apposito quem uocant busirin. In quo sunt assueti scandere illas. Ante has est sphinx uel magis miranda: qua siluestria sunt accolentium. Amasin regem putāt in ea conditum: & uolunt inuectam uideri. Est autem saxo naturali elaborata: & rubrica. Capitis monstri ambitus per frōtem centum duos pedes colligit: lōgitudo

pedum centum quadragintatriũ est. altitudo a uentre ad summam aspidem ĩ capite sexagintaduum. Sed pyramis amplissima ex arabicis lapidicinis constat. Trecenta sexaginta hominum milia ãnis uiginti eam construxisse produntur. Tres uero factæ ãnis septuagintaocto & mensibus quattuor. Nempe qui de iis scripserunt sunt Herodotus: Euhemerus: Duris samius: Aristagoras: Dionysius: Artemidorus: Alexander Polyhistor: Butarides: Antisthenes: Demetrius: Demoteles: Appion. Inter õnes uero eos nõ cõstat a quibus factæ sit iustissimo casu oblitteratis tãtæ uanitatis auctoribus. Aliqui ex iis prodiderunt in raphanos et allium ac cepas mille octingẽta talenta erogata. Amplissima octo iugera optiet soli: quattuor angulorum paribus interuallis p octigentos octogintatres pedes singulorum laterum altitudo. A cacumĩe pedes qndecim. Alterius interualla singula per quattuor angulos pares. dcc. trigintaseptem comprehendũt. Tertia minor prædictis: sed multo spectatior. Aethiopicis lapidibus consurgit. ccc. sexaginta tribus pedibus inter angulos. Vestigia ædificationum nulla extant. Arena late pura circum lentis similitudine: qualis in maiori parte africæ. Quæstionum summa est quanam ratione in tantam altitudinem subuecta sint cementa. Alii enim nitro ac sale adaggeratis cum crescente opere. At peracto fluminis irrogatione dilutis. Alii lateribus e luto factis extructos pontes in priuatas domos distributos. Nilum enim non putant rigare potuisse multo humiliorẽ. In pyramide maxima est intus puteus octogintasex cubitorum: flumen illo admissum arbitrantᷓ. Mensuram altitudinis earum: omniumque similium deprehendere inuenit Thales milesius umbram metiendo: qua hora par esse corpori solet. Hæc sunt pyramidum miracula. Supremumque illud: ne quis regum opes miretur: minimam extitisse laudatissimam a Rhodope meretricula factam. Aesopi fabularum philosophi conserua quondam & contubernalis hæc fuit: maiore miraculo tantas opes meretricio esse cõqsitas quæstu. Magnificatur & alia turris a rege facta in insula pharo portũ optinẽte alexandriæ: quam constituisse. d. ccc. talentis tradunt: magno animo ne qd omittãus Ptolemæi regis: ꝙ in ea permiserit Sostrati cassidis architecti structuræ ipsius nomen inscribi. Vsus eius nocturno nautarum cursui ignes ostendere ad prænũtianda uada portusque introitum. Sicut iam tales compluribus locis flagrãt: ut potneosicæ ac rauennæ ad uitandum periculum etiam in corriuatione. Flagrant cum eo sita ea crassienne. Periculum in corriuatione ignium ne sydus existimetur: quoniam e longinquo silis Flammaꝝ aspectus ẽ. Hic idẽ Architectus prius õniũ pẽsilẽ ãbulationẽ gnidi fecisse traditur.

DE Labyrinthis ægyptio: lemnio: italico. Cap. xiii.

Dicamus & labyrinthos: uel portentosissimum humani ingenii opus. Sed nõ ut existimari possit falsũ. Durat etiam nunc in ægypto in heracleopolite nomos qui primus factus est ante annos ut tradunt tria milia sexcentos a Petesuco rege: siue Tithoe. Quanq̃ Herodotus totum opus regum esse dicat: nouissimeq; Psammetici. Causas faciẽdi uarie ĩterpretãᷓ. Demoteles regiam Motherudis fuisse. Lycias sepulchrum Meridis. Plures soli sacrum id extructum: quod maxime creditur. Hic utiq; sumpsisse Dædalum exemplar eius labyrĩthi quẽ fecit ĩ creta: nõ ẽ dubiũ: sed centesimã tantũ porrionẽ eius imitatum: quæ itineꝝ ambages occursusq; ac recursus inexplicabiles continet. Non ut in pauimentis puerorũue ludicris cãpestribus uidemus breui lacinia milia passuum plura ãbulationis continentem: sed crebris foribus ĩditis ad fallendos occursus: redeundũq; in errores eosdem. Secundus hic fuit ab ægyptio labyrinthus: tertius in lemno: quartus ĩ italia. Omnes lapide polito fornicibus tecti. Aegyptius quod miror equidem in introitu lapideis e paro columnis. Reliquæ erãt syenitæ: molibus compositis quas dissoluere: ne sæcula quidem possint: adiuuãtibus Heracleopolitis: qui id opus in uisu mire infestauere. Positionem operis eius: singulasq; partes enarrare non est: cum sit in regiones diuisum atque in præfecturas: quas uocant nomos: sedecim nominibus eoꝝ totidem uastis domibus attributis. Præterea

Rodope meretricula
Ezopi fabulaꝝ phi

templa omnium ægypti deorum continet : ſuperque Nemeſes quindecim ædiculis incluſæ. Sunt pyramides complures quadragenarum ulnarum ſenos radice muros optinentes. Feſſi iam eundo perueniunt ad uiarum illum inexplicabilem errorem. Quin & cœnacula prius excelſa:porticuſque aſcenduntur nonagenis gradibus ōnes. Intus columnæ de porphyrite lapide : deorum ſimulacra : regum ſtatuæ : mōſtrifi/cæ effigies. Quarundam autem domorum talis eſt ſitus:ut adaperientibus fores to/nitruum intus terribile exiſtat. Maiore autem in parte tranſitus ē per tenebras.aliæq; rurſus extra murum labyrinthi ædificiorum moles pteron appellant. Inde aliæ per/foſſis cuniculis ſubterraneæ domus. Refecit unus omnino pauca ibi ex monte phado Thebis rex ante Alexandrum Magnum annis quingentis. Id quoq; traditur fulſiſſe trabibus ſpinæ oleo incoctæ dum fornices quadrati lapidis aſſurgerent. De ægyptio & cretico labyrinthis ſatis dictum eſt. Lemnius ſimilis illis columnis tantum centū/quinquaginta memorabilior fuit:quarū in officina turbines ita librati pependerūt: ut puero circumagente tornarentur. Architecti illum fecere Zmilus & Rholus & Theodorus indigena. Extantq; adhuc reliqæ eius:cum cretici italiciq; nulla ueſtigia extent. Nanq; & italicū dici conuenit:quem fecit ſibi Porſenna rex etruriæ ſepulchri cauſa:ſimul ut & externorum regum uanitas quoq; ab italis ſuperaretur. Sed cū ex/cedat oīa fabuloſitas:utemur ipſius.M. Varronis ī expoſitiōe eius uerbis. Sepultus ē iqt ſub urbe cluſio:in quo loco monumētum reliquit lapide q̄drato. Sīgula latera pedum lata tricenum:alta quinquagenum. Inque baſi quadrata intus labyrinthum īextricabilem. Quo ſiqs īproperet ſine glomere lini:exitum īuenire nequeat. Supra id q̄dratum pyramides ſtant qnq;. Quattuor in angulis & ī medio una. In imo latæ pedum ſeptuagenumquinum:altæ centum quinquagenum:ita faſtigiatæ:ut ī ſūmo orbis æneus & Pegaſus unus omnibus ſit īpoſitus:ex quo pendeant excepta catenis tintinnabula:quæ uento agitata longe ſonitus referant:ut dodonæ olim factum. Su/pra quem orbem quattuor pyramides inſup ſingulæ extant altæ pedum cētenum. Supra quas uno ſolo quinq; pyramides:quarum altitudinem Varronem puduit ad/iicere. Fabulæ etruſcæ tradunt eandem fuiſſe: quam totius operis : adeo ueſana de/mentia quæſiſſe gloriam impendio nulli profuturo. Præterea fatigaſſe regni uires: ut tamen laus maior artificis eſſet.

DE Penſili horto & oppido:& templo Dianæ epheſiæ. Cap.xiiii.

Leguntur & penſiles hortos:immo uero totum oppidum feciſſe ægyptiæ thebæ: exercitus armatos ſubito educere ſolitis regibus nullo oppidanorum ſentiente. Etiamnum hoc minus mirum:q̄ ꝙ flumine medium oppidum interfluente : quæ ſi fuiſſent:non dubium eſt dicturum Homerum fuiſſe:cum centum portas ibi prædi/caret. Græcæ magnificentiæ uera ammiratio extat templum epheſiæ Dianæ ducentis uigīti annis factum a tota aſia. In ſolo id paluſtri fecere:ne terræmotus ſentiret: aut hiatus timeret. Rurſus ne in lubrico atq; inſtabili fundamenta tantæ molis locarēt: ante calcatis ea ſubſtrauere carbonibus:dein uelleribus lanæ. Vniuerſo templo lon/gitudo eſt quadringentorum uigintiquinque pedum: latitudo ducentorum uiginti. Columnæ cētum uiginti ſeptem a ſingulis regibus factæ:ſexaginta pedum altitudīe. Ex iis triginta ſex cælatæ. Vna a Scopa. Operi præfuit Cteſiphō architectus. Sūma miracula:epyſtilia tātæ molis attolli potuiſſe. Id conſecutus eſt ille beronibus arena plenis molli puluino ſuper capita columnarum exaggerato paulatim exinaniens ab imo ut ſenſim totum in colle ſederet. Difficillime hoc contigit in limine ipſo: quod foribus imponebat. Etenim ea maxima moles fuit:nec ſedit. In cubili ergo anxio ar/tifici mortis deſtinatione ſuprema. Traduntque in ea cogitatione feſſum nocturno tempore in quiete uidiſſe præſentem deam:cui templum fiebat:hortantem ut uiue/ret.ſe compoſuiſſe lapidem:atque ita poſtero die apparuit:pondereq; ipſo correptus uidebatur. Cætera eius operis ornamenta plurium librorum inſtar optinent:nihil ad

specimē natæ ptinētia. DE Delubro Cyzici:& lapide fugitiuo: & de echo septies resonante:& ædificio sine clauo:& mirabilia ædificiorum romæ. Cap.xv.

OVrat & Cyzici delubrum:in quo filū aureū cōmissuris oībus politi lapidis subiecit artifex eburneum Iouē dicaturus intus coronante eo marmoreo Apolline. Tralucēt ergo picturæ tenuissīs capillamentis:leniq; afflatu sīulacra refouēte: præter ingeniū artificis ipsa materia quāuis occulta in precio opis ītelligit. Eodē ī oppido ē lapis:fugitiuus appellatus: Argonautæ eo pro anchora usi ibi reliquerant. Hunc e prytaneo:ita uocatur locus:sæpe profugum fixere plumbo. Eadem ī urbe iuxta portā quæ thracia uocatur turres.vii.acceptas uoces numerosiore repercussu multiplicant. Nomēq; huic miraculo echo ē a græcis datum. Et hoc quidem natura locoꝶ euenit. Et plerunque conuallium : ibi casu accidit. Olympiæ autem arte mirabili modo in porticu quam oppidani heptaphonō appellant:quoniam septies eadem uox reddit. Cyzici & buleuterion uocant ædificium amplum sine ferreo clauo ita disposita contignatione ut eximantur trabes sine fulturis ac reponantur. Quod item romæ ī pōte sublicio religiosum est:postea q̄ Coclite Horatio defendente ægre reuulsus est. Verū & ad urbis nostræ miracula transire conuenit:nongentorūque annoꝶ dociles scrutari uiros:& sic quoq; terraꝶ orbem uictum ostendere:quod accidisse totiens pene:quot referēt miracula:appebit. Vniuersitate uero aceruata & ī quēdā unū cumulū cōiecta: nō alia magnitudo exurget:q̄ si mūdus alius qdā ī uno loco narret. Nā ut cyrcum maximum a Cæsare dictatore extructū lōgitudīe stadioꝶ triū: latitudīe unius:sed cū ædificiis iugeꝶ quaternū ad sedem ducentoꝶ.lx.miliū inter magna opera dicamus. Nonne inter magnifica basilicam Pauli columnis e phrygibus mirabilem : forumq; diui Augusti : templum Pacis diui Vespasiani imperatoris Augusti : pulcherrima operum quæ unq̄ Pantheon Ioui ultori ab Agrippa factum : cum theatrum ante texerit romæ Valerius ostiēsis architectus ludis Libonis Pyramidas regum miramur opera:cum solum tantū foro extruendo sestertiis mille ducentis Cæsar dictator emerit. Et siquidem impensæ mouent captos auaricia animos.P.Clodius quem Milo occidit:sestertiis.cxlviii.milibus domo empta habitauerit. Quod eqdē non secus ac regum insaniam miror. Itaq; & ipsum Milonem sestertia septīgēta milia æris alieni debuisse inter prodigia animi humani duco. Sed tunc senes aggeris uastum spatium & substructiones insanas captiosi mirabātur. Præterea cloacas operum omniū dictu maximum:suffossis mōtibus:atq; ut pauloante rettulimus:urbe pensili:subterq; nauigata. Id.M.Agrippa fecit ī ædilitate post consulatum per meatus corriuatis septē amnibus cursu præcipiti torrentium modo rapere:atque auferre omnia coactis. Insuper mole hymbrium concitati uada ac littora quatiunt. Aliquando tiberis retro īfusi recipiunt fluctus. Pugnantque diuersi aquarum impetus intus: & tamē obnixa firmitas resistit. Trahuntur moles internæ tantæ non succumbentibus causis operis. Pulsant ruinæ spōte præcipites:aut īpactæ incēdiis. Quatitur solum terræmotibus. Durant tamen a Tarquinio Prisco annis octingentis prope inexpugnabiles. Non omittendo memorabili exēplo uel eo magis:quoniam celeberrimis rerū cōditoribus omissum est. Cum id opus Tarquinius Priscus plebis manibus faceret:essetq; labor incertum longior an periculosior:passim conscita nece quiritibus tedium fugiētibus: Nouum & inexcogitatum ante posteaq; remedium inuenit ille rex : ut omnium ita defunctorum figeret crucibus corpora:spectanda ciuibus:simul & feris uolucribusq; lacerāda. Quamobrē pudor romani nominis propius qui sæpe res perditas seruauit in præliis:tunc quoq; subuenit. Sed illo tempore imposuit iā erubescens:cū puderet uiuos tanq̄ puditurum esset extinctos. Amplitudinem cauis eam fecisse proditur ut uehem fœni large onustam transmitteret. Parua sunt cuncta quæ diximus : & ōnia uni comparanda miraculo:anteq̄ noua attigam. M.Lepido.Q.Catulo cōss.ut constat inter diligentissimos auctores domus pulchrior non fuit romæ:q̄ Lepidi ipsius.

At hercule intra annos.xxxv.eadem centeſimum locum non optinuit. Computet in
hac æſtimatione qui uolet:marmorum molem:opera pictorum : īpendia regalia. Et
cum pulcherrīa laudatiſſimaq; certantes cētū domos:poſteaq; eas ab īnumerabilibus
aliis in hunc diem uictas. Profecto incendia puniunt luxum:nec tamē effici poteſt:
ut mores aliquid ipſo in homine mortalius eſſe intelligant. Sed eas ōnes duæ domus
uicerunt. Bis uidimus urbem totam cingi domibus principum:Caii & Neronis. Et
huius quidem ne quid deeſſet aurea. Nimirum ſic habitarunt illi qui hoc imperium
fecere:tantas ad uincendas gētes triumphoſq; referendos ab aratro aut foco exeūtes :
quorum agri quoq; minorem modum optinuere q̄ cellaria iſtorum. Subit uero cogi-
tatio quota portio harum fuerint areæ illæ:quas inuictis imperatoribus decernebant
publice ad exædificandas domos. Summuſq; illarum honos erat:ſicut in.L. Valerio
Publicola:qui primus conſul fuit cum.L.Bruto poſt tot merita:& fratre eius qui bis
in eodem magiſtratu ſabinos deuicerat : adiici decreto : ut domus eorum fores extra
aperirēt:& ianua in publicum reiiceretur.hoc erat clariſſimum inſigne inter triūpha-
les quoq; domos. Nō patiemur duos Caios uel duos Nerones ne hac quidem gloria
famæ frui. Docebimuſq; etiam īſaniam eorum uictam priuatis operibus.M.Scauri:
cuius neſcio an ædilitas maxīe proſtrauerit mores ciuiles:maiuſq; ſit Syllæ malū tāta
priuigni potentia q̄ proſcriptio tot milium. Hic fecit in ædilitate ſua opus maximum
omnium quæ unq̄ fuere humana manu facta:non temporaria mora:uerū etiā æter-
nitatis deſtinatione. Theatrum hoc fuit. Scæna ei triplex altitudine.ccc.lx.colūnarū
in ea ciuitate quæ ſex hymetias non tulerat ſine probro ciuis ampliſſimi. Iam pars
ſcænæ e marmore fuit. Media e uitro inaudito etiam poſtea genere luxuriæ. Summæ
tabulis inauratis columnæ ut diximus:imæ duodequadragenum pedum. Signa ærea
inter columnas ut indicauimus:fuerunt tria milia numero. Cauea ipſa cepit hominū
lxxx.milia:cum Pompeii amphitheatri totiens multiplicata urbe tantoq; maiore po-
pulo ſufficiat large.xl.milia. Sed & reliquus apparatus tantus:attalica ueſte:tabulis
pictis:cæteraq; cura fuit:ut ī tuſculanā uillam reportatis quæ ſupfluebāt quotidiani
uſus deliciis incenſa uilla ab iratis ſeruis concremarēt ad ſeſtertia.M. Aufert animū
& a deſtinato itinere digredi cogit contemplatio tam prodigæ mētis:aliamq; cōnecti
maiorem inſaniam. E ligno.C.Curio qui bello ciuili in cæſarianis partibus obiit:
funebri patris munere cum opibus apparatuq; nō poſſet ſuperare Scaurū. Vnde.n.
illi uictricus Sylla?& Metella mater proſcriptionū ſectrix?unde.M.Scaurus pater
totiens princeps ciuitatis:& marianis ſodaliciis rapinarum prouincialiū ſinus?cum
iā ne ipſe quidem comparari ſibi poſſet.quando hoc certe incendii illius premiū ha-
buit conuectis ex orbe terrarum rebus:ut nemo poſtea par eſſet inſaniæ illi. Ingenio
ergo ſuo erat utendum:Curioniq; aliud excogitandum fuit. Operæ precium eſt ſcire
quid inuenerit:& gaudere moribus noſtris:ac noſtro mō nos uocare maiores. Thea-
tra duo iuxta fecit āpliſſima e ligno cardinū ſigulorum uerſatili ſuſpenſa librамēto.
in quibus utriſq; antemeridiano ludorum ſpectaculo edito inter ſeſe auerſis:ne īuicē
obſtreperēt ſcænæ:& repente circūactis ut conſtiterant. Poſtremo iā die diſcedētibus
tabulis & cornibus inter ſe coeūtibus faciebat āphitheatrꝝ:& gladiatorum ſpectacula
edebat:ipſum magis auctoratum populum romanum circunferens. Quid.n.miret
quiſq; in hoc primum?inuētorem?an inuentum?artificem?an auctorē?auſū aliquē
hoc excogitare?an ſuſcipere?parere?an iubere? Super omnia erit populi furor ſedere
auſi tam infida inſtabiliq; ſede. En hic eſt ille terrarum uictor & totius dominator
orbis:qui gentes & regna diriperet:iura exteris mitteret:& quoſdam in numero deorꝝ
immortaliū:generis humani portio in machina pendens:& ad piculum ſuū plaudēs.
Quæ uilitas animarum iſta?aut quæ querela de cannis?aut quantū mali potuit acci-
dere?Hauriri urbes terræ hiatibus publicus mortaliū dolor eſt. Ecce populus ro.uni-
uerſus uelut duobus nauigiis īpoſitus binis cardinibus ſuſtiet:& ſeipſū depugnantē

ſpectat:periturus momēto aliquo luxatis machinis:& per hoc queritur in tribuniciis concionibus gratia:ut penſiles tribus faceret. Qualia hic in roſtris? Quid non auſurus apud eos quibus hoc perſuaſerit? Vera nanque confitentibus populus romanus funebri munere ad tumulum patris eius depugnauit uniuerſus. Variauit hanc magnificētiam ſuam feſſis turbatiſque cardinibus:& amphitheatri forma cuſtodita nouiſſimo die diuerſis duabus per medium ſcænis athlætas edidit:raptiſq; e cōtrario repēte pulpitis eodem die uictores e gladiatoribus ſuis produxit. Nec fuit rex Curio aut gentium imperator:non opibus inſignis:uti qui nihil in cenſu habuerit : præter diſcordiam principum. Sed dicāť uera æſtimatione inuicta miracula:quæ.Q.Martius rex fecit. Is iuſſus a ſenatu aquaꝶ appiæ & anienis tegula ductus reficere : nouā a nomine ſuo appellatā cuniculis per montes actis intra præturæ ſuæ tēpus adduxit. Agrippa uero ī ædilitate ſua:adiecta uirginea aqua:cæteriſq; corriuatis atq; emēdatis lacus.dcc.fecit. Præterea fontes.cv.caſtella.cxxx.compluraq; etiam cultu magnifica & operibus. His ſigna.ccc.ærea aut marmorea impoſuit : & columnas ex marmore q̄dringentas:eaq; omnia ānuo ſpatio. Adiecitq; ipſe in ædilitatis ſuæ cōmemoratiōe & ludos unde ſexaginta diebus factos:& gratuita præbuit balnea cētū.lxx.quæ nunc romæ ad infinitum auxere numerū. Vicit antecedentes aquarum ductus nouiſſimū impēdium operis inchoati a Caio Cæſare:& peracti a Claudio. Quippe a lapide.xl. ad eam excelſitatem:ut in omnes urbis montes leuarentur:influxere curtius atq; cæruleus fontes. Erogata in id opus ſeſtertia qngenta.lv.milia. Quod ſiquis diligētius æſtíauerit aquarum abundantiam in publico balneis piſcinis domibus euripis hortis ſuburbanis uillis ſpatioq; aduenientis extructos arcus:mōtes pfoſſos:cōualles æq̄tas: fatebitur nihil magis mirandum fuiſſe in toto orbe terrarum. Eiuſdem Claudii inter maxía eqdē ac memoranda duxeri:quāuis deſtitutū ſucceſſoris odio mōtē pfoſſū ad lacū fucinū emittēdū:īenarrabili ꝓfecto īpendio:& opariorꝶ multitudine p tot ānos: cū aut corriuatio aquaꝶ:q̄ terrenus mons erat egereret in uertice machinis : aut ſilex cæderet. Oíaq; intus in tenebris fierēt:quæ neq; concipi aío niſi ab iis q uidere:neq; humano ſermone enarrari poſſunt. Nā portus oſtienſis opus prætereo. Itē uias īter montes exciſas. Mare thirrhenum a lucrino molibus ſecluſum. Tot pontes tantis īpēdiis factos. Et īter pluría alia italiæ miracula : ipſa marmora ī lapidicinis creſcere auctor ē Papyrius Fabianus natæ reꝶ peritiſſimus. Exēptores quoq; affirmāt cōpleri ſpōte illa mōtiū ulcera. Quæ ſi uera ſūt:ſpes ē:nūq̄ defuturā luxuriam.

DE Magnetis gn̄ibus & medicinis. Cap.xvi.

A Marmoribus digredienti ad reliquoꝶ lapidū inſignes naturas:qs dubitet ī prīs magnetem occurrere? Quid.n.mirabilius?aut q̄ in pte naturæ maior īprobitas dederat uocem ſaxis ut diximus: reſpondentem homini:immo uero & obloquentē. Quid lapidis rigore pigrius? Ecce ſenſus manuſq; tributi illi. Quid ferri duricia pugnacius? Sed cedit:& patiť mores . trahiť nanq; a magnete lapide. Domitrixq; illa rerum omnium materia ad inane neſcioquid currit:atq; ut propius uenit:aſſiſtit.teneturq;:& complexu hæret. Sideritin ob hoc alio nomine appellant:qdā heradeon. Magnes appellatus eſt ab inuentore:ut auctor eſt Nicander in india repertus. Nāq; & paſſim inueniť:ut in hiſpania quoq;. Inueniſſe autem fertur clauis crepidarum & baculi cuſpide hærentibus:cū armenta paſceret. Quinque genera magnetis Sotacus demonſtrat. Aethiopicum: & magneſiacum a macedonia & contermina a beboncea locatum petentibus dextra. Tertium in echio boetiæ. Quartum circa alexandriam troadem. Quintum in magneſia aſiæ. Differētia prima mas ſit an fœmina. Proxía in colore. Nam qui in macedonia & magneſia reperiunť : ruffi nigriq; ſūt. Boetius uero ruffi coloris plus habet q̄ nigri. Is qui in troade inuenitur: niger eſt & fœminei ſexus:ideoq; ſine uiribus. Deterrimus autē in magneſia aſiæ candidus:neq; attrahēs ferrum ſimiliſq; pumici. Compertum tāto meliores eſſe:quanto ſūt magis cærulei.

Aethiopicis laus ſumma datur:pōduſq; argento rependitur. Inuenit᷑ hic ī æthiopia
zmiri:ita uocatur regio arenoſa. Ibi & hematites ſanguinei coloris:ſanguinēq; reddēs
ſi teratur. Sed & crocū. In attrahendo ferrū nō eadem quæ magneti hematite nat᷑a.
Aethiopici argumentum eſt:ꝙ magnetem quoq; alium ad ſe trahit. Omnes autē hi
oculoꝝ medicamentis proſunt ad ſuā qſq; portionē. Maxīeq; epiphoras ſiſtūt. Sa-
nāt & aduſta cremati tritiq;. Alius rurſus ī eadē æthiopia nō ꝓcul mōs gignit lapidē
theameden:q ferꝝ omne abigit:reſpuitq;. De utraq; nat᷑a eius ſæpius diximus.

DE Lapidibus qui cito abſumunt corpora in eis cōdita:& de his q diu ſeruāt: &
de thaſio lapide & medicinis eius. Cap.xvii.

LApidem e ſcyro inſula integrum fluctuare tradunt: eundem cōminutū mergi.
In aſſo troadis ſarcophagus lapis fiſſili uena ſcinditur. Corpora defunctorum
condita in eo abſumi conſtat ītra.xl.diē:exceptis dentibus. Mutianus ſpecula quoq;
& ſtrigiles & ueſtes & calciamenta illata mortuis lapidea fieri auctor ē. Eius generis
& in lycia ſaxa ſunt & in oriente:quæ uiuentibus quoq; adalligata:erodunt corpora.
Mitior eſt autem ſeruandis corporibus nec abſumendis chemites ebori ſimillimus: ī
quo Darium conditum ferunt. Parioq; ſimilis candore & duricia:minus tñ pōdero-
ſus qui porus uocatur. Theophraſtus auctor eſt & trāſlucidos lapides in ægypto in-
ueniri quos ophionitæ ſimiles ait:quod fortaſſis tunc fuerit:quoniam & ii deſinunt:
& noui reperiuntur. Aſſius guſtu ſalſus podagras lenit pedibus in uaſe ex eo cauato
inditis. Præterea omnia crurum uitia in iis lapidicinis ſanantur:cum in metallis ōni-
bus crura uitientur. Eiuſdem lapidis flos appellat᷑. in farinam redigendam mollis ad
quædam perinde efficax. Eſt autē ſimilis pumici ruffo. Ammixtus æri cyprio mam-
maꝝ uitia emēdat. Pici autē reſinæue ſtrumas & panos diſcutit. Prodeſt & phthiſicis
lictu. Cū melle uetera ulcera ad cicatricē perducit. Excreſcentia erodit. Et ad beſtiaꝝ
morſus utilis. Repugnantia curationi ac ſuppurata ſiccat. Fit cataplaſma ex eo po-
dagricis mixto fabæ lomento.

DE Ebore foſſili & lapidibus oſſeis & palmatis & alioꝝ gñibus. Cap.xviii.

IDem Theophraſtus & Mutianus eſſe aliquos lapides:qui pariāt credūt. Theo-
phraſtus auctor eſt & ebur foſſile candido & nigro colore inueniri:& oſſa e terra
naſci:inueniriq; lapides oſſeos. Palmati circa mundam in hiſpania:ubi Cæſar dicta-
tor Pompeium uicit:reperiuntur : idque quotiens fregeris. Sunt & nigri : quorum
auctoritas uenit in marmora:ſicut tænarius. Varro nigros ex africa firmiores eſſe tra-
dit:q̄ in italia. E diuerſo albos coranos duriores:q̄ parios. Idem lunenſē ſilicē ſerra
ſecari. At tuſculanū diſſilire igni. Sabinū fuſcum addito oleo etiā lucere. Idē molas
uerſatiles uolſine inuentas. Aliquas & ſponte motas inuenimus in prodigiis. Nuſq̄
autē hic utilior q̄ in italia gignit᷑:lapiſq; nō ſaxū ē. In quibuſdā uero prouīciis omni-
no nō īuenit᷑. Sunt qdā in eo gñe molliores:qui & cote leuigantur:ut ꝓcul ītuētibus
ophitæ uideri poſſint. Neq; ē alius firmior:qñ & lapidis natura ut lignum ſimiliter
hymbres ſoleſq; aut hyemes non patitur. In aliis atq; aliis generibus. Sunt q & lunā
nō tolerent:& q uetuſtate rubiginem trahant:colorēue cādidum oleo mutent.

DE Corallio uel pyrite:& medicinis eius & oſtracite:de amātho lapide & medicīs
eius:de militino lapide & uiribus eius:de gagate lapide & medicinis eius:de ſpongiis
& phrygio lapide et natura eius. Cap.xix.

COrallium lapidem quidam pyriten uocant:quoniam ſit plurimus ignis illi.
Sed eſt alius etiamnum pyrites ſimilitudine æris. In cypro eum reperiri uolūt:
et in metallis quæ ſunt circa acamaniam : unum argenteo colore : alterum aureo.
Coquūtur uarie. Ab aliis iterum tertioque in melle : donec conſumatur liquor.
Ab aliis pruna prius : dein melle : et poſtea lauantur ut æs. Vſuſque eorum in me-
dicina excalfacere: ſiccare:diſcutere:humorem extenuare:et duricias nimias mollire.
Vtuntur et crudis tuſiſque : ad ſtrumas atque furunculos. Pyritarum etiamnum

aliq genus unũ faciunt plurimũ habẽs ignis:quos uiuos appellãus & põderosissimi sunt. Hi exploratoribus castrorum maxime necessarii:qui clauo uel altero lapide pcussi:& scintillas edũt:quæ exceptæ sulphure aut fũgis aridis uel foliis:dicto celerius ignem trahunt. Ostraticæ similitudinem testæ habent. Vsus eorum pro pumice ad leuigandam cutem. Poti sanguinem sistunt:& illiti cum melle ulcera doloresq; mãmaꝝ sanãt. Amiãtus alumini silis nihil igni deperdit. Hic ueneficiis resistit oĩbus: priuatim magorum. Geoden ex argumento appellant:quoniã amplexus est terram: oculoꝝ medicamentis utilissimus. Itẽ mammarum & testium uitiis. Melitites lapis succũ remittit dulcẽ:mellitũq; tusus. Et cæræ mixtus eruptiõibus pituitæ maculisq; corporis medet̃:et faucium exulcerationi. Epinyctidas tollit:et uuluaꝝ dolores ĩpositus uelleri. Gagates lapis nomen loci et amnis habet gagatis lyciæ. Aiunt et ĩ leuco colla expelli mari:atq; infra duodecim stadia colligi. Niger est: planus: pumicosus: non multum a ligno differens: leuis: fragilis:odore si teratur grauis. Fictilia ex eo inscripta non delentur. Cum uritur:odorem sulphureum reddit. Mirumq; accendit̃ aq̃:oleo restinguit̃. Fugat serpentes ita recreatq; uuluæ strangulationes. Deprehẽdit sonticum morbum & uirginitatem suffitus. Item ex uino decoctus:dentibus medet̃. Strumisq; cæræ permixtus. Hoc dicuntur uti magi in ea quam uocant necyomãtiã. Id peruri negant si euenturum sit:quod aliquis optet. Spongiæ lapides inueniunt̃ ĩ spongiis: et sunt natiui. Quidam eos cysteolithos uocant: quoniam uesicæ medẽt̃. Calculos rumpunt in uino poti. Phrygius lapis gentis nomen habet. Est autẽ gleba pumicosa. Vritur ãte uino perfusus:flaturq; follibus:donec ruffescat:ac rursus dulci uino restinguitur:& hoc trinis uicibus. Tingendis uestibus tantum utilis.

DE Hematite & qnq; generibus eius & schisto. Cap.xx.

Schistos & hematites cognationem habent. Hematites inuenitur in metallis. Vstus minii colorem imitatur. Vritur ut phrygius:sed non restinguitur uino. Adulteratur schisto. Hematiten discernunt uenæ rubentes: & friabilis est natura. Oculis cruore suffusis mire conuenit. Sistit profluuium mulierum potus. Bibunt eum & qui sanguinem reiecerunt cum succo punici mali. Et in uesicæ uitiis efficax. Bibit̃ & in uino cõtra serpentium ictus. Infirmior ad omnia eadem est:quẽ schiston appellant. Sed in iis commodior croco similis: peculiarius splẽdet. Proficit oculorũ lachrymis in lacte muliebri. Procidentesq; oculos præclare cohibet. Hæc est sẽtentia eorum qui nuperrime scripsere. Sed Sotacus e uetustissimis auctoribus quinq; gñã hematitarum tradit præter magnetem. Principatum dat ex iis æthiopico: oculorum medicamentis utilissimo. Et iis quæ panchresta appellant. Item ambustis. Alterũ atrodamanta dicit uocari:colore nigro: pondere ac duricia insignem: & inde nomen traxisse: præcipueque in africa repertam. Trahere autem in se argentum æs ferrum. Experimentum eius esse in cote ex lapide basanite. Reddere enim succum sãguineũ: & esse ad iocineris uitia præcipui remedii. Tertium genus arabici facit:simili duricia: uix reddentis succum ad cotem aquariam aliquando croco similem. Quarti generis elatiten uocari quandiu crudus sit: coctum uero militen: utilem ambustis. Ad õnia utiliorẽ rubrica. Quinti generis schistos hæmorrhoidas reprimit. In totum autem hematitas omnes tritos in oleo trium drachmarum pondere a ieiunis sumendos: ad uitia sãguinis. Idem auctor est schiston esse alterius generis q̃ hematiten tradit:quẽ uocãt atractiten. Nasci in africa nigrum attritum reddere aquariis cotibus ab ea pte quæ fuerit ab radice nigrum colorem:ab altera parte croci. Ipsum utilem esse oculoꝝ medicamentis.

DE Quattuor gñibus aetitis:& calamo:& samio:& arabo:& pumicibus. Ca.xxi.

AEtites lapis etiam argumento nominis magnam famã habet. Repitur in nidis aqlaꝝ:sicuti ĩ decĩo uolumĩe diximus. Aiunt binos inueniri:marẽ et fœminã. Nec sine iis parere q̃s diximus aqlas: et ideo binos tantum. Genera eorum quattuor.

In africa naſcẽtẽ puſillũ & mollẽ ĩtra ſe ac uelut in aluo habẽtẽ argillã ſuauẽ:cãdidã.
Ipſũ friabilẽ quẽ fœminei ſexus putãt. Marẽ aũt q in arabia naſcit:durũ gallæ ſimilẽ:
aut ſubrutilum in aluo habentem durum lapidem. Tertius in cypro inuenit:colore
illis in africa naſcentibus ſimilis:amplior tamen atq; dilatatus. Cæteris enĩ globoſa
facies. Habet in aluo arenam iucundam & lapillos. Ipſe tam mollis ut etiam digitis
fricetur. Quarti generis Taphiuſius appellatur naſcens iuxta leucadem:in taphiuſa
qui locus eſt dextra nauigantibus ex hac ad leucadem. Inuenitur in fluminibus cã-
didus & rotundus. Huic eſt in aluo lapis qui uocatur callimus:nec quicq̃ tenerius.
Aetitæ õnes grauidis adalligati mulieribus uel quadrupedibus in pelliculis ſacrificati
uteri animaliũ continent partus:non niſi parturiãt:remouẽdi: alioqn uuluæ excidiũ
fit. Sed niſi parturientibus auferantur:omnino non pariunt. Eſt & lapis ſamius in
eadem inſula ubi terram laudauimus:poliẽdo auro utilis. Vtilis & in medicina ocu-
lorum ulceribus cum lacte quo ſupradictum eſt modo contra ueteres lachrymatiões.
Prodeſt & contra uitia ſtomachi potus. Vertigines ſedat. Mẽteſq; cõmotas reſtituit.
Quidam & morbis comitialibus utiliter dari putant. Et ad urinæ difficultates:acopis
etiam miſcetur. Probatur grauitate:& candore. Vuluas & partus contineri adalli-
gato eo tradunt. Arabius lapis ebori ſimilis : dentifriciis accommodatur crematus.
Priuatim hæmorrhoidas ſanat cum lanugine linteorum: linteolis inſuper impoſitis.
Non prætermittenda eſt & pumicum natura:ſiquidem ita appellãtur quidã lapides
ita eroſi amne:in ædeficiis muſea uocant dependentia ad imaginem ſpecus arte red-
dẽdã. Sed & ii pumices qui ſunt in uſu corporũ leuigandoꝝ fœminis iã qdẽ & uiris
atq; ut ait Catullus liberis:laudatiſſimi ſunt in melo cſyro & æoliis inſulis. Probatio
in candore & in minimo pondere:& ut q̃maxime ſpongioſi aridiq; ſint:ac teri faciles
nec arenoſi in fricando. Vis eorum in medicina:extenuare:ſiccare.in uſtrina ter ſic-
cantur:ita ut torreantur carbone puro ac totiens uino reſtinguantur albo. Lauantur
deinde ut cadmia: & ſiccati conduntur q̃nihil uliginoſo loco. Vſus farinæ eius ocu-
lorum maxime medicamentis. Vlcera purgant eorum leuiter:explentque cicatrices
& emendant. Quidam tertia uſtione refrigeratos potius q̃ reſtinctos terere malunt
ex uino. Adduntur etiam ad malagmata capitum uerendorumq; ulceribus. Vtiliſ-
ſima fiunt ex iis dentifricia. Theophraſtus autem auctor eſt potores in certamine
bibendi præſumere farinam eius:ſed niſi uniuerſo potu impleãtur:piclitari. Tãtãq;
refrigerãdi natã eſſe:ut muſta feruere deſinãt pumice addito. DE Lapidibus
mortarioꝝ medicinaliũ:& mollibus lapidibus:& ſpeculari lapide & ſilicibus & phen-
gite & cotibus & reliqs ad ſtructurã lapidibus igni & tẽpeſtatibus reſiſtẽtibus. Ca.xxii.

AVctoribus curæ fuere lapides mortariorũ quoq; nec medicinaliũ tantũ aut ad
pigmẽta pertinẽtiũ. Etheſiũq; lapidẽ in iis prætulere cæteris:mox & thebaicũ:
quẽ pyrrhopecilion appellauimus. Aliq pſaroniũ uocãt. Tertiũ ex calazio chryſiten.
Medici autẽ & baſaniten. Hic enĩ lapis nihil ex ſeſe remittit. Ii aũt lapides q ſuccũ
reddunt oculorum medicamentis utiles exiſtimantur. Ideoq; æthiopici maxime ad
ea probantur. Tenarium uero lapidem & pœnicum et hematiten iis medicamentis
prodeſſe tradũt:quæ ex croco componantur. Ex alio tenario qui niger eſt:& ex pario
lapide non æque medicis utilem. Potiorem ex lapide Alabaſtrite ægyptio : uel ex
ophite albo. Eſt enim hoc genus ophitis: ex quo uaſa & etiam cados faciunt. In
ſyphno lapis eſt qui cauatur: tornaturq; in uaſa coquendis cibis utilia:uel ad eſcu-
lentorum uſus. Quod in comenſi italiæ lapide accidere ſcimus. Sed in ſyphno ſi-
gulare ꝙ excalfactus oleo nigreſcit:dureſcitq;. Natura molliſſimus tanta q̃litatum
differentia eſt. Nam mollicie & tranſalpis præcipua ſũt exempla. In belgica ꝓuĩcia
candidum lapidem ſerra qua lignum: faciliuſq; etiam ſecãtium ad tegulaꝝ & ibricũ
uicẽ. Vel ſi libeat:ad quæ uocant pauonacea tegendi genera: & igne quidem durati
iidem ſectiles ſunt. Specularis uero quoniam & hic lapis nomen optinet: faciliore

multo natura finditur in q̄libet tenues crustas. Hispania hunc olim citerior tantum dabat:nec tota sed intra centum milia passuum circa segobricam urbem. Iam & cy/ pros et cappadocia et sicilia:et nuper inuentum africa. Postferendos omnes tamen hispaniæ: et cappadociæ mollissimis & amplissimæ magnitudinis: sed obscuris. Sunt & in bononiensi italiæ parte breues maculosi complexu silicis alligati:quorum tamen appareat natura similis eis q in hispania puteis effodiuntur ꝓfūda altitudīe. Necnō & saxo inclusus sub terra inuenitur:extrahiturq;:aut exciditur. Sed maiori parte fossili natura absolutus segmenti modo: nunq̄ adhuc quinq; pedū lōgitudine amplior. Humore hunc terræ quidā autumant quadā anima crystalli mō glaciari. Et in lapidem concrescere manifesto apparet: q̄ cum fere decidere ī puteos tales & medullæ ex ossibus earum in eadem lapidis natura post unam hyemem figurantur. Inuenitur & niger aliquando. Sed candido natura mira cum sit mollicia nota perpe/ tiendi solis rigorisq;:nec senescit si modo iniuria absit:cū hoc etiā ī cemētis multorū generum accidat. Inuenere & alium usum in ramentis quoq; cyrcum maximū ludis cyrcensibus sternendi:ut sit in cōmendatiōe candor. Nerone principe in cappadocia repertus est lapis duricia marmoris candidus atq; translucens:etiam qua parte fuluæ inciderant uenæ:ex argumento phengites appellatus. Hoc construxerat ædē fortunæ quam seiam appellant: a Seruio rege sacratam aurea domo complexus. Quare etiā foribus apertis interdiu claritas ibi diurna erat haud alio q̄ specularium modo: tāq̄ inclusa luce: non transmissa. In arabia quoq; esse lapidem uitri modo translucidū: quo utuntur pro specularibus:Iuba auctor est. Nunc ad operarios lapides transisse conueniat: primumque cotes ferro acuendo. Multa earum genera. Creticæ diu maximam laudem habuere. Secundā laconicæ ex taygeto monte:utræq; oleo indi/ gentes. Inter aquarias naxiæ laus maxima fuit:mox armeniacæ:de quibus diximus. Ex oleo & aqua ciliciæ pollent: ex aqua arsinoeticæ. Repertæ sunt & in italia aqua trahentes aciem acerrimo effectu. Necnon & transalpes:quas pascernices uocant. Quarta ratio est saliua hominis proficientium. Quæ in tonstrinarum officinis in/ utilis est: fragili mollicia. Flaminitanæ ex hispania citeriore in eo genere præcipuæ. Reliqua multitudo lapidum in totum ædificiis inutilis est morositate. Quædā tamē loca morem illum habent: sicuti carthago in africa exercetur halitu maris: fricatur uento:& uerberatur hymbri. Sed cura tuentur:picando parietes quoniam & tectoria calx roditur. Sciteque dictum est: ad tecta eos pice ad uinum calce uti: quoniam sic musta condiunt. Alia mollicia circa romam fidenati & albano. In liguria quoque umbria & uenetia albus lapis dentata serra secatur. Hi tractabiles in opera laborē quoq; tolerant sub tecto duntaxat. Aspergine & gelu pruinisq; rumpunt̄ in testas. Nec contra humores & auram maris robusti. Tyburtini ad reliqua fortes: uapore dissiliunt. Nigri silices optimi:quibusdam in locis & rubētes. Nōnusq̄ uero & albi: sicut in tarquiniensi & anitianis lapidicinis circa lacum uolsiniensem. Et in stra/ tonensi sūt:qbus ne ignis quidem nocet. Iidē et ī monumēta sculpti cōtra uetustatē quoque incorrupti permanēt. Exq; iis formæ fiunt:in qbus æra funduntur. Est et uiridis lapis uehementer igni resistens:sed nusq̄ copiosus. Et ubi inuenit̄ lapis non saxum est. E reliquis pallidus in cemento raro utilis. Globosus cōtra iniurias fortis: sed ad structuram infidelis:nisi multa suffrenatione deuinctus. Nec certior fluuia/ tilis semper ueluti madēs. Remediū est in lapide dubio æstate eum eximere:nec āte biennium eum inserere tecto:domitum tempestatibus. Quæ ex eo læsa fuerint:in subterranea structura aptantur utilius. Quæ restiterint: tutū est cælo committere. Græciæ lapide duro ac silice æquo cōstruunt ueluti lateritios parietes. Cum ita fece/ rint: isodomos uocant genus structuræ. At cum inæquali crassitudine structa sunt pseudisodomon. Tertium est euplecton tantūmodo frontibus politis. Reliqua for/ tuito collocant. Alternas coagmentationes fieri:ut commissuras antecedentiū medii

lapides optineant:necessarium est:in medio quoq; pariete si res patiatur. Si minus: utiq; a lateribus. Medios parietes sarcire fractis cementis. Dictyotheton uocant reticulatam structuram:q̃ frequẽtissime romæ struunt:rimis opportunam. Structurã ad normam & libellam fieri & ad perpendiculum respondere oportet.

DE Cisternis & calce et harenæ gñibus:et mixtura calcis:et harenæ:et uitiis structuræ et coctariis et columnis. Cap.xxiiii.

AT cisternas arena pura & aspera qnq; partibus:calcis q̃uehementissimæ duabus construi cõuenit:fragmẽtis silicis non excedentibus libras. Ita ferratis uectibus calcari solũ parietesq; similiter. Vtilius geminos esse:ut in priore uitia cõsidãt aquæ: atq; p collũ in proximas transeat maxime pura aqua. Calcẽ e uario lapide Cato Cẽsorius ĩprobat. Ex albo melior q̃ ex duro & structuræ utilior. Quæ ex fistuloso:tectoriis. Ad utrunq; dãnatur ex silice. Vtilior eadem ex effosso lapide q̃ ex ripis fluminũ collecto. Vtilior e molari:quia est quædam pinguior natura eius. Mirum aliquid postq̃ arserit:accendi aquis. Arenæ tria genera. Fossicia cui quarta pars calcis addi debet. Fluuiatili aut marinæ tertiæ. Si & testæ tusæ tertia pars addatur melior materia erit. Ab apennino ad padum non inuenitur fossicia : nec marina. Ruinarum urbis ea maxime causa : q; furto calcis sine ferrumine suo cementa componuntur. Intrita quoq; quo uetustior eo melior. Vnde & in antiquarũ ædium legibus inueniť ne recentiore trima uteretur redemptor quisq̃. Ideoque nulla tectoria eorum rimæ fœdauere. Tectoriũq;:quod nisi ter arenato & bis marmorato inductũ est:non satis splendoris habet. Vliginosa & ubi salsugo testatio uitia sublini utilius. In græcia tectoriis etiam arenarum quod inducturi sunt : prius in mortario ligneis uectibus subigunt. Experimentum marmorati est in subigendo: donec rutro non cohæreat. Contra in albario opere : ut macerata calx ceu glutinum hæreat. Sed macerari non nisi a gleba oportet. In elide ædes est Mineruæ : in qua frater Phidiæ Panenus tectorium induxit lacte & croco subactum:ut ferunt:ideo quæ si teratur in ea hodieque saliua pollice:odorem croci saporemq; reddere traditur. Columnæ eedere dẽsius positæ:crassiores uidentur. Quattuor earum genera. Quæ sextam partem altitudinis in crassitudine ima habent : doricæ uocantur : quæ nonam ionicæ : quæ septimam thuscanicæ. Corinthiis eadem ratio quæ ionicis. Et differentia:quoniam capitularis corinthiarum eadem est altitudo quæ colligitur crassitudine ima:ideoque graciliores uidentur ionicis:capitelli enim altitudo tertia præstat crassitudinis. Antiq̃ ratio erat columnarum altitudinis tertia pars latitudinum delubri. In ephesiæ Dianæ æde:de qua prius fuit sermo:primum columnis spiræ subditæ:& capitella addita.placuitq; altitudinis octaua pars in crassitudine. & ut spiræ haberent crassitudinis dimidium septimæq; partis detrahentibus sũmarũ crassitudini. Præter has sunt quæ uocãtur atticæ columnæ quaternis angulis pari laterum interuallo.

DE Medicinis calcis & maltha & gypso. Cap.xxiiii.

CAlcis & in medicĩa magnus usus. Eligiť.n.recẽs:nec aspsa aquis:urit:discutit: extrahit: ĩcipiẽtesq; serpe ulcer ĩpetus coercet. Aceto & rosaceo tẽperata pducit ad cicatricem. Luxatis quoq; cum adipe suillo aut liquida resina ex melle medetur. Eadem compositione & strumis. Malta e calce fit recenti. gleba uino restinguitur. Mox tunditur cum adipe suillo & ficu duplici linamento. Quæ res õniũ tenacissĩa: & duriciã lapidis antecedens. Quod maltať oleo pficiť ãte. Cognita calci resgypsũ est. Plura eius genera. Nam e lapide coquitur ut in syria ac thuriis. E tertia foditur ut in cypro:ac perrhebie summa tellure:& hymeticum est. Qui coqť lapis nõ dissimilis alabastrite esse debet:aut marmoroso. In syria durissĩos ad id eligũt : coquũtq; fimo bubulo ut celerius urantur. Omnium autem optimum fieri cõpertũ ẽ e lapide speculari squamam uitalem habente. Gypso madido statim utendum est:quoniam celerrime coit ac siccatur. Tamen rursus tundi & in farinam resolui patitur. Vsus

gypſi ĩ albariis ſigillis ædificiorum & coronis gratiſſimus. Exemplumq; illuſtre. C. Proculeium Auguſti Cæſaris familiarem in maximo ſtomachi dolore gypſo poto cõ/ ſciuiſſe ſibi morté. DE Pauimẽtis:& qñ primũ romæ & ſubdiualibus pauimẽtis: & græcanicis:& quando primum cameræ. Capitulum.xxv.

PAuimenta originem apud græcos habent elaborata arte picturæ ratione:donec lithoſtrota expulere eam. Celeberrimus fuit in hoc generoſus: qui pergami ſtrauit quem uocant Euſaroton Oecon: quoniam purgamenta cœnæ in pauimento quoq; euerri ſolent:ueluti relicta. Fecerat paruis e teſtulis tinctiſq; in uarios colores. Mirabilis ibi columba bibens: & aquam umbra capitis infuſcãs abripiente alia eſcã. Dentes uideres in canthari labro. Apricantur aliæ ſcabentes ſeſe. Pauimenta credo primum facta:quæ nunc uocamus barbarica:atque ſubregulanea. In italia e feſtucis cannea.hoc aperte ex nomine ipſo intelligi poteſt. Romæ ſcalpturatum in Iouis capitolini æde primum factum eſt poſt tertium punicum bellum initũ. Frequentata uero pauimẽta ãte cimbricũ magna gratia animoꝝ indicio eſt lucillianus ille uerſus. Ante pauimenta atq; emblemata uermiculata.

Subdialia græci inuenere talibus domos contegentes facili tractu & tepente. Sed fallax ubicunq; hymbres gelant. Neceſſariũ binas per diuerſũ taxationes ſubſterni. Capita earum præfigi ne torqueant᷑. Et ruderi nouo tertiam partem teſtæ tuſæ addi. Deinde rudus in quo duæ quintæ calcis miſceant᷑ pedali craſſitudine feſtucari. Tũc nucleo craſſo ſex digitos induci & e teſta grandi non minus alia duos digitos ſtrui. Faſtigium uero ſeruari in pedes denos & ſeſcuncem. Ac diligenter cote deſpumare: uerniſq; axibus contribulare. Quæ torquentur inutilia putant. Immo & ſilice aut palea ſubſterni melius eſſe quo minor uis calcis perueniat. Neceſſariũ & globoſum lapidem ſubiici. Similiter fiunt ſpicata teſtacea. Non negligendum etiamnũ unũ genus græcanicum. Solo feſtucato iniicitur rudus aut teſtaceum pauimentũ. Dein ſpiſſæ calcatis carbonibus inducitur ſabulo calce ac fauilla mixtis.materia craſſitudĩe ſemipedali ad regulam & libellam exigitur:& eſt forma terrena. Si uero cote depo/ litum eſt:nigri pauimenti uſum optinet. Lithoſtrota cœptauere iam ſub Sylla par/ uulis certe cruſtis. Extatque hodie quod in Fortunæ delubro preneſte fecit. Pulſa deinde ex humo pauimenta in cameras tranſiere:ut pronum uitium. Et hoc certe inuentum ab Agrippa in thermis quas romæ fecit. Figlinum opus encauſto pinxit. In relqs albaria adornauit. Non dubie uitreas facturus cameras: ſi prius id inuẽtũ fuiſſet:aut a parietibus ſcænæ ut dixĩus: Scauri ꝑueniſſet ĩ cameras. Quãobrẽ originẽ uitri dicemus. DE Origine uitri & rõne faciẽdi:& de obſiano uitro:& generibus multiformibus uitri. Capitulum.xxvi.

PArs eſt ſyriæ quæ Phœnice uocatur finitima iudææ ĩtra montis carmeli radices paludem habens quæ uocat᷑ candebea. Ex ea credit᷑ naſci belus amnis quinq; miliũ.p.ſpatio ĩ mare ꝓfluẽs iuxta ptholemaidem coloniã. Lẽtus hic currit:ĩſalubris potu ſed cerimoniis ſacer:limoſus:uado profundus. Non niſi refuſo mari harenas fatẽt᷑. Fluctibus.n. uolutatæ niteſcunt detritis ſordibus. Nũc & a marino credunt᷑ aſtringi morſu:non prius utiles. Quĩgẽtoꝝ ẽ paſſuũ nõ ãplius littoris ſpatiũ. Idq; tantũ multa ꝑ ſæcula gignẽdo fuit uitro. Fama eſt appulſa naue mercatoꝝ nitri cum ſparſi ꝑ littus epulas pararẽt:nec eſſet cortinis attollẽdis lapidũ occaſio:glebas nitri e naue ſubdidiſſe. Quibus accẽſis ꝑmixta harena littoris tranſlucẽtes nobilis liquoris fluxiſſe riuos:& hãc fuiſſe originẽ uitri. Mox ut eſt aſtuta & ĩgenioſa ſollertia nõ fuit cõtẽta nitrũ miſcuiſſe: cœptus addi & magnes lapis:quoniã in ſe liquorẽ uitri quoq; ut ferrũ trahere credit᷑. Simili mõ & calculi ſplẽdẽtes multifariã cœpti uri:deĩde con/ chiæ & foſſiles arenæ. Auctores ſũt ĩ ĩdia e cryſtallo fracta fieri:& ob id nullũ cõparari indico. Leuibus aũt aridiſq; lignis coqt᷑ addito cyprio ac nitro maxime ophirio. Cõ/ tinuis fornacibus ut æs liquatur:maſſæq; fiunt colore pingui nigricantes. Acies tãta

est:quacunq; ut citra ullum sensum ad ossa consecet quicqd afflauerit corporis. Ex massis rursus fundit̃ in officinis tinguit̃q;. Et aliud flatu figurat̃. Aliud torno terit̃. aliud argẽti mõ cælat̃. Sidone quõdã iis officinis nobili:siqdẽ etiã specula excogita/uerat. Hæc fuit antiq̃ ratio uitri. Iã uero & in uulturno mari italiæ arena alba nascẽs sex miliũ passuũ a littore inter cumas atq; lucrinũ:quæ mollissima est: pila molaq; teritur. Dein miscetur tribus partibus nitri pondere uel mensura: ac liquata in alias fornaces transfũditur. Ibi fit massa quæ uocat̃ hammonitrum. Atq; hæc recoquit̃ & fit uitrum purũ ac massa uitri candidi. Iam uero & per gallias hispaniasq; simili mõ arenæ temperant̃. Ferunt Tyberio principe excogitatũ uitri tẽperamentũ ut flexibile esset: & totam officinam artificis eius abolitam:ne æris argenti auri metallis precia detraherent̃. Eaq; fama diu crebrior q̃ certior fuit. Sed quid refert. Neronis princi/patu reperta uitri arte quæ modicos calices duos:quos appellabant petrotos.hs. sex milibus uenderet. In genere uitri & obsidiana numerantur:ad similitudinẽ lapidis quẽ in æthiopia inuenit Obsidius nigerrimi coloris:aliquãdo & translucidi:crassiore uisu atq; in speculis parietum pro imagine umbras reddente. Gẽmas multi ex eo fa/ciũt. Vidimusq; & solidas imagines diui Augusti:capti materia huius crassitudinis. Dicauitq; ipse pro miraculo in templo Concordiæ obsidianos quattuor elephantos. Remisit & Tyberius Cæsar heliopolitarum cerimoniis repertam ibi ĩ hæreditate eius q̃ præfuerat ægypto : obsidianã imaginẽ Menelai. Ex quo apparet antiq̃or materiæ origo nũc uitri similitudine ĩterpolata. Xenocrates obsidianũ lapidẽ ĩ ĩdia & ĩ sãnio italiæ & ad oceanũ in hispania nasci tradit. Fit & tincturæ genere obsidianũ ad esca/ria uasa totũ rubens uitrum atq; non translucens: hematinon appellatũ. Fit & albũ & murrhinũ aut hyacinthos saphirosq; imitatũ:& õnibus aliis coloribus. Nec ẽ alia nũ materia seq̃cior:aut etiam picturæ accommodatior. Maximus tñ honos ĩ cãdido translucente q̃proxima crystalli similitudine. Vsus uero ad potãdũ argenti metalla & auri pepulit. Est autem coloris impatiens ni præcedat frigidus liquor: cum addita aqua uitreæ pilæ sole aduerso ĩ tantum excandescant: ut uestes exurant. Fragmenta teporata agglutinãt̃ tãtũ.rursus adfũdi nõ queũt præterq̃ abrupto sibimet tĩgui ue/luti cũ calculi fiũt:quos qdã abaculos appellãt:aliquos ẽt pluribus mõis uersicolores. Vitrũ sulphuri concoctũ ferruminatur in lapidem. At peractis õnibus quæ constant ingenio artem natura faciente:succurrit mirari nihil pene non igni perfici.

Ignium miracula & medicinæ prodigia. Capitulum.xxvii.

IGnis accipit arenas:ex qbus alibi uitrũ alibi argentũ:alibi miniũ:alibi plumbi gñã:alibi pigmẽta:alibi medicamenta fundit. Igne lapides in æs soluũt̃. Igne ferrũ gignit̃:ac domat̃. Igne cremato lapide cemẽta ĩ tectis alligãtur. Alia sæpius uri ꝓdest. Eadẽq; materia aliud gignit̃ prĩs ignibus:aliud secũdis:aliud tertiis. Quãdo ipse carbo uires habere ĩcipit restinctus:atq; ĩteresse creditus:maioris fit uirtutis. Im/mẽsa & improba reꝝ naturæ portio. Et ĩ q̃ dubiũ sit plura absumat:an pariat. Est & ipsis ignibus medica uis. Pestilentiæ quæ solis obscuratione cõtrahitur ignis suffitu multiformiter auxiliari certũ est. Empedocles & Hippocrates id demõstrauere diuer/sis locis. Ad conuulsa uiscera aut contusa ut.M. Varro auctor est. Ipsis.n.uerbis eius utar. Lix cinis ẽ inqt foci. Inde enĩ cinis luxatis potus medetur. Vt licet uidere gla/diatores cum deluserint hac iuuari potione. Quin & carbũculum genus morbi:quo duos cõsulares nuper absumptos ĩdicauimus: querneus carbo tritus cũ melle sanat. Adeo in rebus damnatis quoq; ac iam nullis sunt aliqua remedia:ut in carbone ecce & cinere. Non prætenbo & unum foci exemplum romanis litteris clarũ. Tarquinio Prisco regnante tradunt repente in foco cõparuise genitale e cinere masculini sexus. Eãq;:quæ ĩsederat ibi: Tanaqlis reginæ ãcillã Ocrestẽ captiuã cõsurrexisse grauidã. Ita Seruiũ Tulliũ natũ qui regno successit. Inde & ĩ regia cubãti puero caput arsisse uisũ creditũq; Laris familiaris filiũ. Ob id cõpitalia & ludos Laribus primũ ĩstituisse

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRI-CESIMVSSEPTIMVS ET VLTIMVS. PROOEMIVM.

Origo gemmarum.

VT NIHIL INSTITVTO OPERI DE-
ſit:gemmæ ſuperſunt:& in artum coacta rerum
naturæ maieſtas a multis nulla ſui parte mirabi-
lior. Tantũ tribuũt uarietati coloribus materiæ
decori. Violare etiã ſignis gẽmas nefas ducẽtes.
Aliquas uero extra precia ulla taxationemq; hu-
manarum opũ arbitrantes ut pleriſq; ad ſũmam
abſolutamq; rerum naturæ contemplationẽ ſatis
ſit una aliqua gemma. Quæ fuerit origo gẽmarꝝ
& quibus initiis in tantũ hæc ãmiratio exarſerit
diximus quodã tenus ĩ mẽtione auri ãnulorũq;.
Fabulæ primordiũ a rupe caucaſea tradũt Pro-
methei uĩculorꝝ ĩterpretatiõe fatali. primũq; ſaxi fragmẽtũ incluſum ferro ac digito
circumdatum.hoc fuiſſe annulum & hoc gemmam.

DE Gẽma Polycratis tyrãni & Pyrrhi regis:& qui ſculptores optimi:& nobilita-
tes artificũ:& qui primus dactylothecam romæ habuit. Capitulum.i.

HIs initiis cœpit auctoritas in tantum amorem elata ut Polycrati Seuero ſamio
inſularum ac littorum tyranno fœlicitatis ſuæ: quã nimiam fatebatur eſſe ipſe
ſatis piamẽti in unius gẽmæ uolũtario damno uideret̃: ſi cũ fortunæ nobilitate pa-
ria faceret. Planeq; ab inuidia eius abunde ſe redimi putaret:ſi hoc unum doluiſſet.
Aſſiduo gaudio luxus eo ꝓfectus a nauigio in altum annulum merſit. At illũ piſcis
eximia magnitudine regi natus eſcæ uice raptũ ut faceret oſtentũ: in culinã domini
rurſus fortunæ ĩſidiãtis manui reddidit. Sardonicẽ eã gẽmã fuiſſe conſtat.oſtẽdũtq;
romæ:ſi credimus:in Concordiæ delubro cornu aureo Auguſtæ dono incluſã:& no-
uiſſimus: prope locum tot prælatis optinentem. Poſt hunc ãnulum regia fama eſt
gẽmæ Pyrrhi illius ꝗ aduerſus romanos bellũ geſſit. Nãq; habuiſſe tradit̃ acathen:ĩ
q̃ nouẽ muſæ & Apollo citharã tenens ſpectarẽt̃: nõ arte ſed ſpõte naturæ ita diſcur-
rentibus maculis:ut muſis quoq; ſigulis ſua redderent̃ ĩſignia. Nec deinde alia quæ
tradat̃ magnopere gẽmarꝝ claritas extat apud auctores:præterꝗ̃ Iſmeniã Choraulen
multis fugientibuſq; uti ſolitum comitãte fabula uanitatẽ eius in dicto in cypro ſex
aureis denariis ſmaragdo in qua fuerat ſculpta Amymone. Et cum duo relati eſſẽt:
ĩminuto precio:male me hercules curatũ dixiſſe. Multũ.n.detractũ erat gemmæ di-
gnitati. Hic uidet̃ ĩſtituiſſe ut omnes muſicæ artis hac quoq; oſtẽtatiõe cenſerentur:
ueluti Dionyſiodorus æqualis eius & æmulus : ut ſibi quoq; par uideret̃. Tertius
ꝗ eodẽ tẽpore fuit ĩter muſicos Nicomachus multas gẽmas habuiſſe tradit̃:ſed nulla
peritia electas:ſed ſorte quadã. His exẽplis initio uoluminis oblatis aduerſus iſtos ꝗ
ſibi hãc oſtentationẽ arrogãt:ut palã ſit eos tibicinũ gloria tumere. Hoc ĩ Polycratis
gẽma quæ demõſtratur illibata ĩtactaq; ab Iſmeniæ ætate poſt multos ãnos apparet
ſcalpi etiã ſmaragdos ſolitos. Cõfirmat hãc eãdẽ opinionẽ edictũ Alexandri Magni:
quo uetuit ĩ gẽma ſe ab alio ſcalpi ꝗ̃ a Pyrgotele nõ dubie clariſſĩo artis eius. Poſt eũ
Apollonides & Cronius in gloria fuere. Quiq; diui Auguſti imaginẽ ſimilẽ expreſſit
qua poſtea principes ſignabãt Dioſcorides. Sylla dictator traditiõe Iugurtæ ſẽper ſi-
gnauit. Eſt & ĩter auctores Catienſem illũ cuius patrẽ Scipio Aemilianus ex ꝓuoca-
tiõe interfecerat:pugnæ eius effigie ſignaſſe uulgato Stillonis Præcontini ſale: Quid
nã fuiſſe acturũ eũ ſi Scipio a patre eius ĩterẽptus eſſet̃ Diuus Auguſtus inter initia

sphinge signauit. Duas autem in matris ānulis iā indiscretæ similitudinis īuenerat. Altera p bella ciuilia absēte eo amici signauere epistolas & edicta. Quæ ratio tēporū nomīe eius reddi postulabat:nō īfaceto lepore accipiētiū enigmata afferre eā sphīgē. Quī ēt Mecenatis rana p collationē pecuniaꝝ ī magno terrore erat. Augustus postea ad deuitāda cōuitia sphingis Alexādri Magni imagine signauit. Gēmas plures:quod peregrino appellāt nomine dactylothecā:primus oniū habuit romæ priuignus Syllæ Scaurus. Diuq; nulla alia fuit: donec Pōpeius magnus eam:quæ Mythridatis regis fuerat:inter dona in capitolio dicaret:ut.M.Varro: aliiq; eiusdē ætatis auctores con-firmant:multū prælatā Scauri. Hoc exēplo Cæsar dictator sex dactylothecas in æde Veneris genitricis consecrauit. Marcellus octauia genitus in palatina Apollinis æde unā. Victoria tamē illa Pōpeii primū ad margaritas gēmasq; mores īclinauit. Sicut .L.Scipiōis:& Cn.Mālii ad cælatū argentū & uestes attalicas & triclinia ærata. Sicut .L.Mummii ad corinthia & tabulas pictas. DE Gēmis translatis in triumpho Pōpeii:& natura crystalli & medicīs: & luxuria circa eā:& qn̄ primū īuēta myrrhina: & luxuria circa eā & nat̄a myrrhinoꝝ:& quæ mētiti sūt auctores de succino. Cap.ii.

I D uti planius noscat̄:uerba ex ipsis Pōpeii triūphoꝝ actis subiiciā. Ergo tertio triūpho quē de piratis:asia: ponto gentibusq; & regibus in septimo opis huius uolumīe indicatis.M.Pisone.M.Messalla conss.pridie kalendas octobris:die natalis sui egit:transtulit alueum cum tesseris lusoriū e gēmis duabus latū pedes tres:longū pedes quattuor. Et neq; de ea re dubitet:nulla gēmaꝝ magnitudine hodie prope ad hāc āplitudinē accedēte. In quo fuit luna aurea:pōdo.xxx.miliū. Lectos tricliniares tres. Vasa ex auro & gemmis abacorū nouem. Signa aurea tria: Mineruæ matris:& Apollinis coronas ex margaritis.xxx.tres. Montē aureū q̄dratū cū ceruis & leonibus & pomis ōnis generis circūdata uite aurea. Musæum ex margaritis:in cuius fastigio horologiū erat. Imago Cn.Pompeii e margaritis:illa regio honore grata:illius probi oris uenerādiq; p cunctas gētes illa inq̄ ex margaritis:seueritate uicta & ueriore luxu-ria q̄ triūpho. Quod ꝑfecto inter illos uiros durasset cognomen Magni: si prima uictoria sic triūphasses de margaritis Magne:tam prodiga re & fœminis reperta:quā habere gereq; fas nō sit. Hinc sic fieri tuos uultus? sic te preciosū uideri? Nōne illa similior tui est imago:quā pyrenæi iugis imposuisti? Graue profecto fœdūq; probrū erat:ni uerius sit eū deorū ostentū credi oportere. Clareq; intelligi posset iam tum illud caput oriētis opibus sine reliquo corpore ostentatum. Cætera triumphi eiusdē q̄uerissime subiiciam. Reip.datum mille talentum. Legatis & quæstoribus:qui oras maris defendissent sestertia bina milia. Commilitibus singulis quinquaginta. To-lerabiliorem tamen fecit causā Caii principis:q sup omnia muliebria oculos īduebat e margaritis. Et Neronis principis qui sceptra personis histrionū & cubicula uiatoria unionibus consternebat. Quinimmo etiam ius uidemur pdidisse corripiēdi gēmata potoria & uariæ supellectilis genera annulos transeuntes. Quæ.n.non luxuria in-nocentior existimari possit? Eadem uictoria primum in urbem murrina inuexit. Primusq; Pompeius sex pocula ex eo triūpho capitolino Ioui dicauit. Quæ ꝑtinus ad hominū usū trāsiere: abacis etiam escariisq; uasis inde expetitis. Excrescitq; in dies eius rei luxus murrino. lxxx.sestertiis ēpto capaci plane ad sestarios tres. Cali-ceq; potauit ex eo ante hos annos consularis ob amorē abraso eius margine ut tamē iniuria illa precium augeret. Neq; est hodie murrini alterius præstātior indicatura. Idem in reliquis generis eius quantum ualuerit licet æstimare ex multitudine: quæ tanta fuit ut auferente liberis eius Nerone Domitio theatrū peculiare trans tyberim hortis exposita occuparēt:hoc a populo impleri cauētes. Et dū pompeianis præludit: etiam Neroni satis erat:qui uidit tunc annumerari unius scyphi fracta mēbra:quæ in dolorē credo sæculi inuidiamq; fortunæ tanq̄ Alexandri Magni corpus ī cōditorio seruari ut ostentarentur:placebat. T. Petronius cōsularis moriturus inuidia Nerōis

principis ut mensam eius exhæredaret: trullā murrinam. ccc. sestertiis emptā fregit. Sed Nero ut par erat principem uicit omnes. cccc. sestertiis capedinem unā parando. Memoranda res tanti imperatorem patremq; patriæ bibisse. Oriens murrina mittit. Inueniuntur enim ibi in pluribus locis nec insignibus: parthici regni. Præcipua tn̄ in carmania. Humorem putant sub terra calore densari. Amplitudine nusq̄ paruos excedunt abacos. Crassitudine rara quanta dictum est uasi potorio. Splendor iis sine uiribus: nitorq; uerius q̄ splendor. Sed in precio uarietas colorum: subinde circumagentibus se maculis in purpurā candoremq;: & tertiū ex utroq; ignescēte ueluti per transitum coloris purpura rubescente aut lacte candescente. Sunt q̄ maxime in iis laudent extremitates: & quosdā colorum repercussus: quales in cælesti arquu spectantur. His maculæ pingues placent. Translucere quicquā aut pallere uitium est. Item sales uerrucæq; non eminentes: sed ut in corpore etiam plerunq; sessiles. Aliq̄ & in odore commendatio est. Contraria huic causa crystallum facit: gelu uehemētiore concreto. Nec aliubi certe reperitur: q̄ ubi maxime hybernæ niues rigent. glaciemq; esse certum est: unde & nomen græci dedere. Oriens & hāc mittit. Sed indicæ nulla præfert. Nascit & in asia: uilissima circa alabandā & hortosiam finitimisq; mōtibus: item in cypro. Sed laudata in europa alpium iugis. Iuba auctor est & in quadam insula rubri maris ante arabiam sita nasci quæ neron uocetur. Et in ea quæ iuxta gemmam topacion ferat. Cubitalemque effossam a Pythagora Ptolemæi regis præfecto. Cornelius Bocchus & in lusitania perquāmirandi ponderis immensis iugis deprehensis ad libramentū aquæ puteis. Mirū & quod Xenocrates tradit ephesius aratro in asia & cypro excitari. Non enim inueniri in terreno: nec nisi inter cautes: creditum fuerat. Similius ueri est quod idem Xenocrates tradit torrentibus sæpe deportari. Sudines uero negat nisi ad meridiem spectantibus locis nasci. Quod certū est: nō. n. reperitur in aquosis quanq̄ in regione prægelida: uel si ad uada usq; glaciēt amnes. Cælesti humore paruaq; niue id fieri necesse est: ideo caloris īpatiens ī frigido potu abdicatur. Quare nascatur angulosis lateribus: non facile ratio inueniri potest. eo magis q̄ neque mucronibus eadem species est: ita absolutus est laterum leuor: ut nulla id arte possit æquari. Magnitudo āplissīa adhuc uisa nobis erat: quā ī capitolio Liuia Augusta dicauerat: librarum circiter. L. Idem Xenocrates auctor est: uas amphorale uisum. Et aliqui ex india crystallum sextariorum quattuor. Nos liquido affirmare possumus in cautibus alpium nasci adeo inuiis ut plerunq; fune pendētes eā extrahāt. Peritis signa & indicia nota sūt. Infestāt plurimis uitiis: scabro ferrugīe maculosa nube occulta aliquando uomica: præduro fragiliq; centro a sole appellato. Est & ruffa aliquibus rubigo. Aliis capillamētum rimæ simile. Hoc artifices litura occultāt. Quæ uero sine uitio sūt: puras esse malūt asyntheta appellātes: nec spumei coloris lympidæq;. Postrema uero auctoritas in pondere est. Inuenio medicos quæ sunt urenda corporum nō aliter utilius id fieri putare q̄ cristallina pila aduersis apposita solis radiis. Alius hic furor. hs. centum. L. milibus trulla una non ante multos annos mercata a matrefamilias nec diuite. Item Nero amissarum rerū nūtio accepto duos calices crystallinos in suprema ira fregit illisos. Hæc fuit in uitio sæculum suū punientis: ne quis alius ex iis biberet. Fragmenta sarciri nullo modo queunt. Mireq; ad similitudinem accessere uitri: sed prodigii mō ut suum precium auxerint: crystalli non diminuerint. Proximum locum in deliciis fœminarum tamen adhuc tantum sucina optinēt: eandēq; omnia hæ quā gemmæ auctoritatē. Sane maiorem aliqbus de causis crystallina & murrina. Rigidi potus utraq;. In sucinis causā ne deliciæ qdē adhuc excogitauerunt. Occasio est uanitas græcorum diligenter. Legentes modo æque perpetiant me de ortu eorū: cum hoc quoq; intersit uitæ scire posteros quicqd illi pdidere mirādū. Phæthōtis fulmīe icti sorores fletu mutatas ī arbores populos lachrymis electrū ōnibus annis fūdere iuxta eridanū amnem: quem padum uocamus.

Opiniones et mendacia de Succino et Electro

Et electrum appellatum : quoniam ſol uocitatus ſit electros : plurimi poetæ dixere:
primiq; ut arbitror:Eſchylus:Philoxenus:Nicander : Euripides:Satyrus. Quod eſſe
falſum italiæ teſtimonio patet. Diligentiores eorum electridas inſulas ĩ mari hadri-
atico eſſe dixerunt:ad quas dilaberet̃ padus. Qua appellatione nullas unq̃ ibi fuiſſe
certum eſt. Nec uero ullas ibi appoſitas eſſe in quas quicq̃ curſu padi deuehi poſſit.
Nam ꝙ Eſchylus in hyberia hoc eſt in hiſpania eridanũ eſſe dixit:eũdemq; appellari
rhodanum:Euripides rurſus & Apollonius in hadriatico littore confluere rhodanum
& padum:faciliorem ueniam facit ignorati ſucini:in tanta orbis ignorãtia. Modeſti-
ores : ſed æque falſum prodidere in extremis hadriatici ſinus rupibus inuiis arbores
ſtare:quæ canis ortu hoc effunderent gummi. Theophraſtus ĩ liguria effodi dixit.
Phæthontem ĩ æthiopia Hammonis obiſſe. Ob id delubrum ibi eſſe atq; oraculum.
Electrumq; gigni. Philemon foſſile eſſe: & in ſcythia erui duobus locis. Candidum
atq; cærei coloris : quod uocaretur electrum. In alio loco fuluum quod appellaretur
ſualternicum. Demonſtratus lyncurion id uocat:& fieri ex urina lyncum beſtiarum.
E maribus fuluum & igneum:: e fœminis lãguidius atq; candidum . Alii dixere lan-
gurium:& eſſe in italia beſtias langurias. Zenothenis langas uocat eaſdem : & circa
padum iis uitam affirmat. Sudines arborem quæ gignat in liguria. In eadẽ ſentẽtia
& Metrodorus fuit. Sotacus credidit in britannia arboribus effluere:quas electridas
uocauit. Pytheas gutonibus germaniæ genti accolis æſtuarium metonomon nomine
ab oceano ſpatio ſtadiorum ſex milium. Ab hoc diei nauigatione inſulam abeſſe
abalum. Illo uere fluctibus aduehi:& eſſe concreti maris purgamentum. Incolas pro
ligno ad ignem uti eo:proximiſque teutonis uendere. Huic & Timæus credidit : ſed
ĩſulam baliſiam uocauit. Philemon negauit flammam ab electro reddi. Nicias ſolis
radiorum ſuccum intelligi uoluit. Hos circa occaſum credit uehementiores in terrã
actos pinguem ſudorem in ea parte oceani relinquere:deinde æſtatibus ĩ germanorũ
littora eiici. Et in ægypto naſci ſimili modo : et uocari ſacal. Item in india:gratiuſq;
thure eſſe indis. In ſyria quoq; fœminas uerticillos inde facere:& uocare harpaga:qa
folia & paleas:ueſtiumq; fimbrias rapit. Theophraſtus oceano id exæſtuante ad py-
renei promontorium eiici. Quod Xenocrates credidit: qui de iis nuperrime ſcripſit.
Viuit adhuc Aſarubas:qui tradidit iuxta atlanticum mare eſſe lacũ cephiſida': quem
mauri uocent electrum. Hunc ſole excalfactum e limo dare electꝛ fluitãs. Mneſias
africæ lacum ſicyonem appellatum:& cratinam amnem in oceanum effluentẽ e lacu:
in quo aues quas meleagridas & penolopas uocat uiuere. Ibi naſci ratione eadẽ qua
ſupra dictum eſt de electride lacu. Theomenes dicit: iuxta ſyrtin magnam hortum
heſperidum eſſe : ex quo in ſtagnum cadat. Colligi uero a uirginibus heſperidum.
Cteſias indis flumen eſſe hypobarum : quo uocabulo ſignificetur omnia uaſa ferre
bona:fluere a ſeptentrione in exortum oceanum iuxta montem ſilueſtrem arboribus
electrum ferentibus. Arbores eas aphytacoras uocari : qua appellatione ſignificetur
prædulcis ſuauitas. Mithridates ĩ germaniæ littoribus eſſe inſulam: uocarique eam
cædron:cædri genere ſiluoſã : inde defluere in petras. Xenocratis nõ ſucinum tãtum
in italia:uerum etiã thieum uocari : a ſcythis uero ſacrium quoniam & ibi naſcatur.
Alios putare in humidia gigni. Super omnes eſt Sophocles tragicus poeta : quod
equidem miror tanta grauitate cothurni & præterea uitæ fama alias principali loco
genitus athenis rebus geſtis exercitu adiecto. Hic ultra indiam fieri dixit e lachrymis
meleagridum auium Meleagrũ deflẽtiũ. Quod & credidiſſe eũ:uel ſperaſſe aliis per-
ſuaderi poſſe quis non ueret̃? quãue puericiam aut imperitiam poſſe reperiri quæ
auium ploratus annuos credit:lachrymaſue tã grandes:aueſq; e græcia ubi Meleager
periit ploratum iſſe ĩ indos? Quid ergo? Non multa æque fabuloſa produnt poetæ?
Sed hoc ea ĩ re quæ quotidie ĩuehat̃:atq; abundet: & hoc mendacium coarguat ſerio
queq̃ dixiſſe : ſũma hominũ contemptio eſt:& intolerãda mẽdacioꝝ ĩpunitas.

DE Ortu & medicinis & generibus & luxuria succinorum: & lyncurio & medicinæ. Capitulum. iiii.

Certum est gigni ĩ insulis septentrionalis oceani & a germanis appellari glessũ: itaq; & a nostris unã ĩsularum ob id glessariam appellatam: Germanico Cæsare ibi classibus rem gerente: austrauiam a barbaris dictam. Nascitur autem defluente medulla pinei generis arboribus: ut gummi in cerasis: resina pineis erumpit humoris abundantia. Densatur rigore uel tempore aut mari. Cũ uero intumescens æstus rapuit ex insulis: certe in littora expellitur: ita uolubile ut pendere uideatur. Quod arboris succum esse etiam prisci nostri credidere: ob id succinum appellantes. Pineæ autem arboris esse indicio est pineus in attritu odor: & quod accensum tædæ modo ac nidore fragret. Affertur a germanis in pannoniam: mox per prouĩciam. Inde ueneti primum quos græci enetos uocãt: rei famam fecere. Proximæ pannoniæ id accipiẽtes circa mare hadriaticum. Pado uero adnexa fabulæ uidet causa: hodieq; trãspadanarum agrestibus fœminis: monilium uice succina gestãtibus maxime decoris gratia. Sed & medicinæ: quando tõsillis creditur resistere: & faucium uitiis uario genere aquarum iuxta illos infestante guttura ac uicinas carnes. Centum fere milibus passuum abest a carnunto littus pannoniæ ex quo id germaniæ inuehitur. præcognitum nup. Vidit enim eques romanus missus ad id comparandum a Iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis. Qui hæc cõmercia & littora peragrauit: tanta copia ĩuecta ut retia coercendis spodium protegentia succinis nodarentur. Arma uero & libitina totusq; unius diei apparatus esset e succino. Maximum põdus iis glebæ attulit. xiii. librarum. Nasci & in india certum est. Archelaus qui regnauit in cappadocia illinc cortice inhærente tradit aduehi rude: poliriq; lacte incoctum. Liquidũ prĩo destillare argumento sunt quædam intus translucentia: ut formicæ aut culices: lacertæq; quas adhæsisse musteo: non est dubium: & ĩclusas ĩdurescenti. Genera eius plura. Candida odoris præstantissimi. Sed nec his nec tetris precium. Fuluis maior auctoritas. Ex iis etiamnũ amplior translucentibus: præterq̃ si nimio ardore flagrent: imagineq; igneam inesse: non ignem placet. Summa laus falernis a uini colore dictis molli fulgore perspicuis. Sunt & in quibus decocti mellis lenitas placeat. Verum hoc quoq; notum fieri oportet quocunq; modo tingui libeat: hædorum seuo & anchusæ radice. Quippe etiam conchylio inficiuntur. Cæterum attritu digitorum accepta ui caloris attrahunt in se paleas & folia arida: ut magnes lapis ferrum. Ramenta quoq; succini oleo addito flagrant dilucidius diutiusq; q̃ lini medulla. Taxatio in delitiis tanta ut hominis q̃uis parua effigies uiuorum hominum uigentiumq; precia superet: prorsus ut castigatio una non sit satis. In corinthiis æs placet auro argentoq; mixtum: ĩ cælatis ars & ingenia. Murrinorum & crystallinorum diximus gratiam. Vniones quod capite circũferunt: gemmæ digitis. In omnibus deniq; aliis uitiis ostẽtatio aut usus placet. In succinis delitiarum tantũ conscientia. Domitius Nero in cæteris uitæ suæ portẽtis capillos quoq; coniugis suæ Popeæ in hoc nomen adoptauerat quodã etiam carmine succinos appellando. Et quoniam nullis uitiis desunt preciosa nomina ex eo tertius hic quidem colos cœpit expeti a matronis. Vsus tamen succinorum inuenitur aliq̃s in medicina: sed non ob hoc fœminis placent. Infãtibus alligari Amuleti rõne ꝓdest. Callistratus & cuicũq; ætati contra lymphatiões prodesse tradit. Et urinæ difficultatibus potum: alligatumq;. Hic & differentiam nouã attulit appellando chrysolectrũ quasi coloris aurei: & matutino grauissimi aspectus. Rapacissimum ignium: & si iuxta fuerint celerrime ardescens. Hoc collo alligatum: mederi febribus & morbis. Tritum cum melle ac rosaceo aurium uitiis. Et si cum melle attico conterat̃: oculorũ quoq; obscuritatibus. Stomachi etiam uitiis uel per se farina eius sumpta: uel cum mastice ex aqua pota. Succina etiã gemmis quæ sunt trãslucidæ: adulterãdi magnũ habẽt locum. maxime amethystis: cum omni ut diximus colore tingant̃. DE lyncurio

proxime dici cogit auctorũ pertinacia. Quippe etiam si non electrũ id esset lyncuriũ tamen gemmam esse contendunt. Fieri aũt ex urina quidẽ lyncis. Sed egestam terra protinus bestia operiente eam: quoniam inuideat hominum usui. Esse autem qualẽ ĩ igneis succinis colorem: scalpiq;. Nec folia tantum aut stramenta ad se rapere: sed æris etiam ac ferri laminas: quod Diocles quidẽ & Theophrastus credidit. Ego falsũ id totum arbitror. Nec uisã ĩ æuo nostro gẽmã ullã ea appellatione. Et quod de medicina simul proditur calculos uesicæ eo poto elidi: & morbo regio occurri: si ex uino bibatur aut si porterur. Et tamen nunc gemmarum cõfessa dicemus a laudatissimis orsi. Nec uero id solum agemus: sed ad maiorem utilitatem uitæ obiter coarguetur magorum infanda uanitas: quando illi uel plurima prodidere de gemmis medicinæ ex iis species blando prodigio transgressi.

DE Adamantis gñibus & medicinis & margaritis. Cap. v.

MAximũ in rebus humanis non solum ĩter gemmas precium habet adamas: diu nõ nisi regibus: & iis admodũm paucis cognitus: unus modo ĩ metallis reptus: perq̃ raro comes auri: nec nisi in auro nasci uidebatur. Veteres eum in æthiopũ tãtũ metallis inueniri existimauere: inter delubrum Mercurii atq; insulam meroen. dixeruntq; non ampliorem cucumeris semine aut colore dissimilẽ inueniri. Nũc genera eius sex noscuntur. Indici non in auro nascentis: sed quadam crystalli cognatione. Siquidem & colore translucido non differt. Et laterum sexangulo leuore turbinatus in mucronem: aut duabus cõtrariis partibus: quo magis miremur: ut si duo turbines latissimis suis partibus iungantur magnitudine uero etiam auellani nuclei. Similis est huic quidem arabicus: minor tantum. Similiter & nascens: cæteris pallor gentis & in auro non nisi excellentissimo natalis. Incudibus hi deprehenduntur: ita respuentes ictum ut ferrum utrinque dissultet: incudesque etiam ipsæ dissiliant. Quippe duricia inenarrabilis est: simulque ignium uictrix natura: & nunq̃ incalescens. Vnde & nomen indomita uis græca interpretatione accepit. Vnum ex iis uocant cenchron: quod est milii magnitudine. Alterum macedonicum in philippico auro repertum: & hic est cucumi semine par. Post hos cyprius uocatur in cypro repertus uergens in æreũ colorem. Sed in medicina ut dicemus efficacissimus. Post hũc est sidirites ferrei splendoris: pondere ante cæteros: sed natura dissimilis. Nam & ictibus frangit̃: & alio adamante perforari potest. Quod & cyprio euenit. Breuiterq; ut degeneres nõis tantum auctoritatem habent. Idque quod totis uoluminibus his docere & mandare conati sumus de discordia reꝝ cõcordiaq;: quã antipathiã ac sympathiã appellauere græci non aliter clarius intelligi potest. Siquidẽ illa inuicta uis duaꝝ uiolentissimæ naturæ rerum ferri ignisq; contẽptrix hircino rumpitur sanguine ac ne aliter q̃ recenti calidoq; macerata: & sic quoque multis ictibus: tunc etiam præterq̃ eximias incudes malleosq; ferreos frangens. Cuius hoc ingenio ĩuentum? Quoue casu repertũ? Aut quæ fuit coniectura experiendi rem immensi secreti: & in fœdissimo aĩaliũ omnium. Profecto muneris talis ĩuentio hominis est. Nec quærenda in ulla pte naťæ ratio: sed uoluntas. Vt cum feliciter rumpere contingit: in tam paruas frangantur crustas: ut cerni uix possint. Expetunt̃ a scalptoribus: ferroq; includunt̃: nullã non duriciam ex facili cauantes. Adamas dissidet cum magnete lapide in tantũ: ut iuxta positus ferꝝ nõ patiat̃ abstrahi: aut si admotus magnes apprehenderit: rapiat: atq; auferat. Adamas & uenena irrita facit: et lymphatiões abigit: metusq; natos expellit a mẽte: ob id quidã eũ anchiten uocauere. Metrodorus Sceptius in eadẽ germania in balista ĩsula nasci ĩ q̃ & succinũ quod eqdẽ legerĩ: solus dicit: & præfert arabicis. Quod falsũ esse qs dubitet? Proximũ apud nos indicis arabicisq; margaritis precium est: de quibus ĩ nono diximus uolumine ĩter res marinas.

Adamas dissidet cum Magnete

DE Smaragdi generibus: & gemmis uiridibus et trãslucidis. Cap. vi.

TErtia auctoritas smaragdis perhibet̃ pluribus de causis: nullius coloris aspectus

iucũdior ẽ. Nã herbas quoq; uirentes frõdeſq; haud deſpectamus. Smaragdos uero
tãto libentius:quoniã nihil õino uiridius cõparatũ illis uiret. Præterea ſoli gemmaꝝ
contutu oculos implent : nec ſatiant. Quin et ab intentione alia obſcurata aſpectu
ſmaragdi recreat̃ acies. Scalpentibuſq; gemmas nõ alia gratior oculorum refectio ẽ:
ita uiridi lenitate laſſitudĩe mulcent. Præterea lõginquo amplificantur uiſu:ĩficiẽtes
circa ſe repercuſſum aera non ſole mutati: non umbra:nõ lucernis: ſemperq; ſenſim
radiantes:et uiſum admittentes : ad craſſitudinem ſui facilitate tranſlucida. Quod
etiam in aquis non fit. Iidẽ plerũq; et concaui ut uiſum colligant. Quapropter de/
creto hominũ iis parcit̃ ſcalpi uetitis. Quanq̃ ſcythicoꝝ ægyptioꝝq; tãta duricies eſt
ut nequeãt uulnerari. Quoꝝ uero corpus extẽſũ ẽ: eadẽ q̃ ſpecula rõne ſupini ima/
gines reꝝ reddũt. Nero prĩceps gladiatoꝝ pugnas ſpectabat ſmaragdo. Genera eorũ
duodecĩ nobiliſſimi ſcythici ab ea gente ĩ qua reperiuntur: appellati. Nullis maior
auſteritas nec minus uitii. Et quantum ſmaragdi a gemmis diſtant : tantum ſcythici
a cæteris ſmaragdis . Proximam laudem habent ſicut et ſedem bactriani : quos
in commiſſuris ſaxorum colligere dicuntur eteſiis flantibus. Tunc enim tellure
ĩternitẽt q̃a iis uentis maxĩe arenæ mouentur. Sed hos minores multo ſcythicis eſſe
tradunt. Tertiũ locũ ægyptii habent q̃ eruũt̃ circa copton oppidũ thebaidis ĩ collibus
et cautibus. Reliqua gñа ĩ metallis ærariis inueniuntur. Quapropter prĩcipatũ ex iis
ægyptii optinent:doſq; eorum ut ĩ colore liq̃do nec diluto:ueꝝ ex humido pinguique
quaq; perſpiciatur imitante tranſlucidũ mare:pariterq; trãſlucet & nitet:hoc ẽ colorẽ
expellit:et aciem recipit. Ferũt et ĩ ea ĩſula tumulo reguli Hermiæ iuxta cetarias mar/
moreo leoni fuiſſe inditos oculos e ſmaragdis ita radiãtibus etiã ĩ gurgitẽ: ut territi
inſtrumenta refugerent thynni:diu mirantibus nouitatem piſcatoribus: dõec muta/
uere oculis gemmas. Sed & uitia demõſtrari oportet reperta. Sũt̃ q̃dẽ õium eadem.
Quædã tamen nationũ peculiaria:ſicut in homine. Ergo cyprii uarie glauci:magiſq;
ac minus ĩ eodẽ ſmaragdo aliis partibus tenorem illũ ſcythicæ auſteritatis non ſemp
cuſtodiunt. Ad hoc q̃buſdã intercurrit umbra ſurduſq; fit colos q̃ ĩprobat̃: etiã dilu/
tior. Hincq; gña diſtĩguũt̃. Et ſunt aliqui obſcuri : quos uocãt cæcos. Alii denſi nec
e liq̃do trãſlucidi. Quidam uaria nubecula improbati. Aliud ẽ hoc q̃ umbra: de qua
diximus. Nubecula .n. albicantis eſt uitiũ cũ uiridis nõ ptrãſit aſpectus ſed aut ĩtus
occurrit aut excipit in fine uiſũ candor. Hæc coloris uitia : iſta corporis capillamẽtũ
ſal:plumbago. Ab iis æthiopici laudant̃ a copto dieꝝ triũ itinere:ut auctor eſt Iuba:
acriter uirides : ſed non facile puri aut concolores. Democritus in hoc genere poſuit
hermieos & perſicos. Illos extumeſcentes pinguiter: perſicos uero nõ trãſlucidos:ſed
iucundi tenoris. Viſũ ĩplere quẽ nõ admittãt. Feliũ pantheraꝝq; oculis ſĩles. Nanq;
& illos radiare nec perſpici. Eoſdẽ ĩ ſole hebetari : umbris refulgere:& longius q̃ cæ/
teros nitere. Omniũ hoꝝ etiãnũ uitiũ ꝙ felis colorẽ aut aeris habẽt. In ſole dilucidi
q̃dẽ ac liq̃di :ſed nõ uirides. Hæc uitia & atticis maxime ſẽtiũt̃ ĩ argentariis metallis
reptis:ĩ loco q̃ thyricos uocatur:ſemper minus pingues & e longinquo ſpecioſiores.
Frequens & iis plũbago:hoc eſt ut in ſole plũbei uideãt̃. Illudq; peculiare: ꝙ q̃dã ex
iis ſeneſcunt:paulatĩ uiriditate euanida:& ſole lædũt̃. Poſt hos medici plurimũ uiri/
ditatis habent interdũ & e ſaphyro. Ii ſunt fluctuoſi:& reꝝ imagines cõplexi:ut uerbi
gr̃a papaueꝝ aut auiũ pinnaꝝq; uel catuloꝝ aut ſiliũ. Qui tamen uirides naſcunt̃:
quoniã oleo meliores fiũt. Neq; ẽ alioꝝ magnitudo amplior. Carchedonii neſcio an
ĩ totũ exoleuerĩt:poſtq̃ metalla æris ibi defecerũt: & ſẽp tamen uiliſſimi fuere mini/
miq;. Iidem fragiles ſed colore ĩcerti et uirentiũ ĩ caudis pauonũ colũbarumq; collo
plumis ſĩles:ad ĩclinationẽ magis aut minus lucidi. Venoſi q̃dẽ: ſquamoſiq;. Pecu/
liare erat ĩ iis uitium ſarcion appellatum. Hoc eſt quædam gemmæ caro. Mox iuxta
carchedonem ĩ qua legebat̃: ſmaragdites uocatus eſt. Iuba eſt auctor ſmaragdũ quẽ
cholan uocant: in arabia ædificioꝝ ornamentis includi. Et lapidẽ quem alabaſtriten

ægyptii uocãt. Cõplures uero e proxĩo laconicos in taygeto mõte erui medicis siles:& alios in sicilia. Inseritur smaragdis & quæ uocat tanos: e persis ueniens gẽma ingrate uiridis:atq; intus sordida. Item chalcosmaragdos e cypro turbida æreis uenis. Theophrastus tradit: ĩ ægyptioꝝ commentariis reperiri:regi eoꝝ a rege babylonio missum smaragdũ munere.iiii.cubitorũ longitudine & triũ latitudine. Et fuisse apud eos in Iouis delubro obeliscũ e quattuor smaragdis quadraginta cubitoꝝ longitudĩe. Latitudine uero in una parte quattuor: & ĩ altera parte duoꝝ. Se aũt scribente esse ĩ tyro Herculis templo stentenam planã e smaragdo: nisi si potius pseudo smaragdus sit. Nã & hoc genus reperiri:& in cypro inuentum ex dimidia pte smaragdũ: ex dimidia iaspidem:nondũ humore ĩ totũ transfigurato. Appion cognoĩatus Plistonices:pauloãte scriptũ reliqt:esse etiãnũ ĩ labyrĩtho ægypti colosseũ Serapin e smaragdo nouẽ cubitoꝝ. Eãdẽ multis naturã aut certe simile hr̃e berylli uidentur: in india originem habentes:raro alibi reptos. Poliunt oẽs sexangula figura artificũ ingeniis: quoniam hebescunt:ni color surdus repcussu anguloꝝ excitet. Aliter.n.politi non habent fulgorẽ eundem. Probatissimi sunt ex iis qui uiriditatem puri maris imitãtur. Proximi q uocãt chrysoberylli & sunt paulo pallidiores:sed ĩ aureũ colorem exeunte fulgore. Vicinum genus huic est pallidius:& a quibusdã ꝓprii generis existimat:uocaturque chrysopylon. Quarto loco numerãt hyacinthizontes. Quinto quos heroides uocãt. Post eos autem cerini. Ac deinde oleagini:hoc est colore olei. Postremi crystallis fere similes. Hi capillamenta habent:sordesque:alioquin euanidi:quæ sunt oĩum uitia. Indi mire gaudẽt longitudine eoꝝ:solosq; gẽmaꝝ esse prædicãt q carere auro malĩt. & ob id pforatas elephãtoꝝ setis religant. Et alios cõuenit nõ oportere pforari:quoꝝ sit absoluta bonitas umbilicis statĩ ex auro capita cõprehendẽtibus. Ideoq; cylindros ex iis facere malunt q̃ gẽmas:quoniã est sũma cõmendatio ĩ longitudĩe. Quidam & angulosos putant statĩ nasci : & pforatos gratiores fieri medulla candoris exempta: additoq; auro repcussa aut oĩno castigata cã pspicuitatis ad crassitudĩe. Vitia præter iã dicta eadem fere quæ ĩ smaragdis & pterygia. In nr̃o orbe aliquando circa pontum inueniri putãtur. Indi & alias qdẽ gemmas crystallo inuento adulterare reppererũt: sed præcipue beryllos.

DE Opali gñibus & uitiis & experimẽtis:& uariis gemmis. Cap.vii.

OPinimũ : iidemq; plurimum q ab iis differunt opali : smaragdis tantũ cedẽtes. India solum & horum est mater. Atq; ideo eis preciosissimã gloriã cõpositores gemmaꝝ & maxime inenarrabilem difficultatem dederunt. Est .n. in iis carbunculi tenuior ignis. Est amethysti fulgens purpura. Est smaragdi uirens mare : & cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. Alii sũmo fulgoris augmento colores pigmẽtorũ æquauere. Alii sulphuris ardentem flãmã: aut etiam ignis oleo accensi. Magnitudo nucem auellanam æquat : insigni apud nos historia. Siqdẽ extat hodieq; huius gñis gemma: ꝓpter quã ab Antonio proscriptus Nonius sẽator est filius Strumæ Nonii eius:quem Catullus poeta ĩ sella curuli uisũ indigne tulit. Auusq; Seruilii Noniani quem consulem uidimus. Illeq; ꝓscriptus fugiens hunc e fortunis suis oĩbus ãnulũ abstulit secum. Quem certum est sestertiis.xx. milibus æstimatũ. Sed mira Antonii feritas atq; luxuria propter gemmã ꝓscribentis. Nec minor Nonii contumacia proscriptionem suã amantis cũ etiã feræ abrosas ptes corporis relinquant bestiæ propter q̃s se periclitari sciant. Vitia opali:si color ĩ flore herbæ quæ uocat heliotropiũ exeat: aut crystallũ aut grãdinem. Si sal interueniat aut scabritia : aut cuncta oculis occursãtia:nullosq; magis ĩdia silitudĩe indiscreta uitro adulterat. Expimentũ ĩ sole tãtũ. Falsis.n.contra radios libratis digito a pollice:unus atque idem trãslucet colos in se consumptus. Veri fulgor subinde uariat:& plus huc illucq; spargit:& fulgor lucis in digitos funditur. Hãc gemmã ꝓpter eximiã grãm pleriq; appellauere pederota. Sũt & q priuatum eius genus faciunt:sangenonq; ab indis uocari dicunt. Tradunt nasci

& in ægypto & in arabia:& uilissimi in ponto. Item in galatia ac thaso & cypro qppe opali grām habet. Sed mollius nitet:raro non scaber. Summa coloris ex aere & purpura constat. Viriditas smaragdi deest. Constatq; melior ille color:cuius fulgor uini colore fuscatur:q̃ q diluitur aqua. Hactenus de principatu conuenit mulierū maxīe senatuscon. Minus certa sunt de quibus & uiri iudicāt. Singulo℞.n.libido singulis precia facit:& præcipue regum. Claudius Cæsar smaragdos induebat & sardonycas. Primus autem romano℞ sardonyce usus est prior Africanus ut tradit Demostratus. Et inde romanis hanc gemmā fuisse celeberrimā. Quāobrem ꝓximum ei dabimus locum. Sardonyces olim ut ex noīe ipso apparet intelligebātur candore in sarda:hoc est uelut carnibus ungue hoīs īposito & utroq; trāslucido. Talesq; esse īdicas tradūt Ismenias:Demostratus:Zenothemis:Sotacus. Hi qdem duo reliquas oēs quæ traluceāt cæcas appellantes: quæ nunc nomen abstulere. Nullo sarda℞ uestigio arabicæ sunt. Cœperuntq; pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi : radice nigra:aut cæruleū imitante & unguem: creditum enim candido pingi. Nec sine quadam spe purpuræ candore in minīū transeunte. Has indis non habitas in honore Zenothemis scribit tantæ alias magnitudinis:ut inde capulos factitarent. Etenim constat ibi torrētibus detegi. Et placuisse in nostro orbe initio quoniā sole ꝓpe gemma℞ scalptæ cærā non auferrent. Persuasimus deinde & īdis ut ipsi quoq; iis gauderent. Vtiturq; perforatis utiq; uulgus tātū in collo. Et hoc est nunc indicarum argumentū. Arabicæ excellunt candore circuli prælucido atq; non gracili:neq; in recessu gemmæ aut in deiectu renidente:sed in ipsis umbonibus nitente. Præterea substrato nigerrimi coloris. Et hoc ī īdicis cæreū:aut corneū īuenit͛:etiā circuli albi:quædāq; ī iis cælestis arquus āhelatio ē. Superficies uero locusta℞ maris crustis rubentior. Iā melleæ aut fæculentæ(hoc.n. nomē ē uitio) īprobant͛:& si zona alba fūdat se:nō colligat. Sīli mō si ex alio colore ī se admittat aliqd enormiter. Nihil.n. in sua sede alieno interpellari placet. Sunt & armeniacæ ut cæteræ īprobandæ:sed pallida zona. Exponenda ē & onycis ipsius nat͛a ꝓpter noīs societatē hoc in gēma trāsilit & a lapide ex carmania. Sudines dicit ī gēma esse candorē unguis humani sīlitudine. Item chrysolithi colorē & sardæ & iaspidis. Zenothemis indicā onycem plures hr̄e uarietates:igneā:nigrā : cingentibus candidis uenis oculi mō īteruenientibus: quarundā oculis obliqs uenis. Sotacus & arabicam onycem tradit. Sed eā a cæteris distare ꝙ īdica igniculos habeat albis cingētibus zonis singulis pluribusue:aliter q̃ ī sardonyce īdica. Illic.n.momentū esse:hic circulū. Arabicas onycas nigras īueniri candidis zonis. Satyrus carnosas esse īdicas pte carbūculi pte chrysolithi & amethysti. Totūq; id gēus abdicat. Verā aūt onycē plurīas uariasq; cū lacteis zonis hr̄e uenas:oīum in transitu colore inenarrabili: & in unum redeunte concentū suauitate grata. Nec sardæ nat͛a differenda ē diuiduæ ex eodē noīe. Quapropter omnium obiter gemma℞ ardentiū natura indicanda.

DE Gn̄ibus carbūculo℞ & uitiis & expimētis & gemmis ardentibus. Cap.vii.

Principatū habent carbunculi a sīlitudīe igniū appellati:cum ipsi non sentiant ignes:ob id a qbusdā apyrustæ uocati. Ho℞ gn̄a:indici et garamātici : quos et carchedonios uocauere:ꝓpter opulentiā carthaginis magnæ. Adiiciunt æthiopicos et alabandicos ī ortosiaca caute nascentes. Sed q pficiant͛ abandicos. Præterea in omni gn̄e masculi appellant͛ acriores : at fœminæ lāguidius refulgētes. In masculis quoq; obseruāt liqdioris alios flāmæ:nigrioris alios: et quosdā lucidius ac magis cæteris in sole flagrātes. Optīos uero amethystizontas:hoc ē quo℞ extremus igniculus ī amethysti uiolam exeat. Proximos illis quos uocant syrtitas pinnato fulgore radiantes. Inueniri autem ubicunq; : maxime solis repercussu. Satyrus indicos non esse claros dicit:ac plerūq; sordidos:ac semp fulgoris retorridi. Aethiopicos pingues: luceq; nō emittentes:sed conuoluto igne flagrare. Callistratus fulgorem carbunculi debere cādidum esse posuit extremo uisu nubilantem:et si ita attollatur:exardescentem.ob id

ā plerisq; hunc carbūculum candidum uocari. Qui languidius et liuidius ex indicis lucent liuicontas appellari. Carchedonios multo minores esse. Indicos etiam minus sextarii unius mēsura cauari. Archelaus carchedonios nigrioris aspectus esse: sed igne uel sole et inclinatione acrius q̄ cæteros excitari. Eosdē obumbrante tecto purpureos uideri. Sub cælo flammeos. Contra radios solis et scintillare. Cæras signantibus iis liquescere quāuis in opaco. Multi indicos carchedoniis candidiores esse: et e diuerso inclinatione hebetari scripsere. Etiamnum ī carchedoniis maribus stellas ītus ardere. Fœminas uniuersum fulgorem fūdere extra se. Abandicos cæteris nigriores esse scabrosq;. Nascūt' et in thracia coloris eiusdē ignem minime sentientes. Theophrastus auctor est et in orchomeno arcadiæ inueniri et in chio. Illos nigriores: e quibusdam et specula fieri. Esse & troecenios uarios interuenientibus maculis albis. Itē corinthios ex pallidiore candidos. Massilia quoq; īportari Boccus & Vlyxippone scripsit magno labore ob argillam sole adustis saltibus. Nec est aliud difficilius: q̄ discernere hæc gña: tanta est in iis occasio artis: subditis per quæ translucere cogantur. Aiunt ab æthiopibus hebetiores in aceto maceratos quattuordecim diebus nitescere: totidem mensibus durante fulgore. Adulterant' uitro simillimæ. Sed cote deprehenduntur sicut aliæ gēmæ facticiæ. Mollior. n. materia & fragilis & centrosa scobe deprehēdūt' & pondere quod minus est uitreis: aliquando & pustulis argenti modo relucentibus. Est & anthracitis appellata: in tesprotia fossilis: carbonibus similis. Falsum arbitror quod & in lyguria nasci tradiderunt: nisi forte tunc nascebant'. Esse in iis & præcincti candida uena traduntur. horumq; igneus color ut superiorum est. Peculiare quidem ꝙ lacte uelut intermortui extinguuntur. Contra aquis perfusi exardescunt. Cognata est huic sandastros: quā aliqui garamantiten uocant. Nascit' in india loco eiusdem nominis. Gignitur & in arabia ad meridiem uersa. Commendatio summa ꝙ uelut in translucido stellantes intus fulgent aureæ guttæ: semper in corpore: nunq̄ in cute. Accedit religio narrata a syderum cognatione ab inspectoribus: quoniam fere stellaꝝ hyadū & numero & dispositione stellantur. Ob hoc a chaldæis in cerimoniis habitæ & hic mares austeritas distincta quodam uigore apposita tinguescens. Indicæ quidē etiam hebetare uisus dicuntur. Blandior fœminis flamma: alliciens magisq̄ accēdēs. Sūt q præferāt arabicas īdicis. Numidæq; chrysolitho illas similes dicunt. Ismenias uero negat poliri sandastros propter temeritatem & ob id magno uenire. Sunt qui sandasita uocent. Inter omnes constat: quantū numero stellarum accedat: tantum & precio accedere. Affert errorem aliquando similitudo nominis. Sandaser Nicander sandeferion uocauit: alii sandareson. Quidam uero hanc sandastron: illā sādareson: in india nascētem illam quoque & loci nomen custodientem. Malicoloriam ut olei uiridis: omnibus improbatam. Ex eodem genere ardentium lychnites appellata a lucernarum accensarum præcipua gratia. Nascitur circa orthosiam: totaq; carmania ac uicinis locis. Sed probatissima in indis. Quam quidam remissiorem carbunculū esse dixerūt. Secunda bonitate similis est ionis appellata a prælatis floribus. Et alias inuenio differentias. Vnam quæ purpura radiet. Alterā quæ cocco: a sole excalfactas aut digitorum attritu: paleas & carthaꝝ fila ad se rapere. Hoc idem & carchedonius facere dicitur: quāq̄ multo uilior prædictis. Nascit' apud nasamonas in montibus ut incolæ putant hymbre diuino. Inuenitur ad repercussum lunæ: maxime plenæ. Carthaginē quondam deportabatur. Archelaus & in ægypto circa thebas nasci tradidit: fragiles: uenosas: morienti carboni similes. Potoria uasa & ex hoc lapide & ex lychnite factitata inuenio. Omnia autem hæc genera scalpturæ contumaciter resistūt: partēq; cæræ in signo tenent. E diuerso ad hæc sarda utilissima: quæ nomen cum sardonyce cōmunicauit. Ipsa gemma uulgaris: & primum sardibus reperta. Sed laudatissima circa babyloniam cum lapidicinæ quædam aperientur: hærens in saxi corde. Hocque modo metallum apud persas defecisse traditur. Sed inueniuntur compluribus aliis

locis: sicut in ephire & asso in india trium generum rubrum: et quod demiũ uocãt a pinguedine: tertium quod argenteis bratteis sublinitur. Indicaque perlucente crassiores sunt arabicæ. Inueniuntur & circa leucada epiri & circa ægyptum quæ brattea aurea sublinuntur. Et in his autem mares excitatus fulgent. Fœminæ pigriores sũt: & crassius nitent. Nec fuit alia gemma apud antiquos usu frequentior. Hac certe apud Menandrum & Philomenem fabulæ superbiunt. Nec ullæ trãslucenti tardius suffuso humore hebetãtur: oleoque magis q̃ alio liquore. Damnantur ex his melleæ & ualidius testaceæ.

DE Gñibus topatii & callaite: & de gẽmis uiridibus nõ trãslucentibus. Ca. viii.

EGregia etiamnum topatio gloria est: suo uirẽti genere: & cum repta ẽ prælatæ omnibus. Id accidit in arabiæ insula: quæ chytis uocatur. In qua troglodytæ prædones: cum diutius fame & tempestate pressi herbas radicesq; effoderent: eruerũt topazion. Hæc Archelai sententia est. Iuba tobazion insulã in rubro mari a cõtinẽte stadiis. ccc. abesse tradit: nebulosam: & ideo quæsitam sæpe a nauigãtibus: ex ea causa nomen accepisse. Topazin enim troglodytarum lingua significationẽ hr̃e quærẽdi. Ex hac primum importatam Berenicæ reginæ: quæ fuit mater sequentis Ptolemæi a Philemone præfecto regis: ac mire placuisse. & inde factã statuam Arsinoe Ptolemæi Philadelphi uxori quattuor cubitorum sacratam ĩ delubro quod aureũ cognoĩabat. Recentissimi auctores & circa thebaidis alabastre oppidũ nasci dicunt. Et duo eius genera faciũt prasoidẽ: atq; chrysopteron similẽ chrysoprasio. eius enim tota sĩlitudo ad succum porri dirigitur. Est autem amplissima gemmarum. Eadem sola nobiliũ limam sentit. Cæteræ saxo & cote poliuntur. Hæc & usu atteritur. Comitatur eam similitudĩe propior: q̃ auctoritate callais uiride pallens. Nascitur post aduersa indiæ apud insulas caucasi mõtis phicaros ac asdathas amplitudine cõspicua: sed fistulosa ac sordium plena. Sincærior multo præstantiorq; in carmania. Vtrobique autem in rupibus inuiis & gelidis: oculi figura extuberans: leuiterque adhærens: nec ut annata petris: sed ut apposita. Quapropter scãdere ad eam pigricia pedũ equestres populos tedet: simul & periculũ terret. Ergo euntes e longinquo incessunt: & cũ toto musco excutiunt. Hoc uectigal hocq; gestamen diutius in ceruice gratissimum norunt. Is census: hæc gloria a puericia deiectorum numerum prædicantium. In quo uaria fortuna. Quidam ictu primo cepere præclaras. Multi in secundo nullas. Et qdẽ callaides tali sectura formantur: alias fragiles. Optimus color smaragdi ut tamen apparet ex alieno est ꝙ placeant. Inclusæ decorantur auro. Aurumque nullæ magis decent. Quæ sunt earum pulchriores: oleo: unguento: & etiam mero colorẽ depdũt. Viliores constantius repræsentant: neq; est mutabilior alia aut mendacior uitri. Sunt qui in arabia inueniri eas dicant in nidis auium quas melancholicos uocant. Viridantium & alia plura sunt genera. Vilioriq; est turbæ prasius. Cuius alterũ genus sanguineis punctis abhorret. Tertium uirgulis tribus distinctum est candidum. Præfertur his Chrysoprasius porri succum & ipsa referente: sed & paulum declinans a topazio in aurum. Huic et amplitudo ea est: ut cymbia etiã ex ea fiant. Cylindri qdẽ celerrime. India has generat et nilion fulgoris si ante habeas breuis: et cum intueare fallacis. Sudines uero dicit et in syuero atticæ flumine nasci. Est autem color fumidæ topazii aut aliquando melleæ. Iuba in æthiopia gigni tradit: et in littoribus amnis quẽ nilum uocauimus: et inde nomen trahere. Non translucet malachites spissius uirẽs: a colore maluæ nomine accepto: reddendis laudata signis: et infantium custodia qdã innato contra pericula ipsorum medicamine. Viret et sæpe trãslucet iaspis: etiam si uictus a multis antiquitatis tamen gloriam retinens. Plurimæ ferunt eam gentes. Smaragdo similem indicæ. Cyprii dicunt glaucum pinguemq;. Persæ aeri similem: ob id uocatur aerizusa talis. Et iaspis est cærulea circa thermodoontem amnem. In phrygia purpurea. In cappadocia ex pupurea cærulea atque non refulgens. Thracia

indicæ similem mittit. Chalcidia turbidam. Sed minus refert nationes q̃ bonitates distinguere. Optima ergo quæ purpuræ quicq̃ habet: secunda quæ rosæ: tertia quæ smaragdi. Singulis autem græci nomina ex argumento dedere. Quarta apud eos uocatur boria cælo autumnali matutīo similis. & hæc erit illa quæ uocatur aerizusa. Similis est & sardæ: imitata & uiolas. Non minus multæ species reliquæ: sed omnes in uitio: cæruleæ aut crystallo similes aut myxis. Item beterizusa ī proprio uti arbitror cognomine: uelut e multis eiusdem generis composita gemmis. Quamobrem præstantiores fūda clauduntur: id est patentes nec præterq̃ margines auro amplectente. Vitium est & breuis in iis nitor & longe splendēs: & sal: & omnia quæ in cæteris. Et uitro adulterantur: quod manifestum fit: cum extra fulgorem spargunt: atq; nō in se continent: nec in diuersa quæ sphragidas uocāt. Publico gemmarū dominio ī his tātū dato: quoniā optime signent.

DE Iaspidum generibus. Cap. ix.

Totus uero oriens pro mauletis tradit̄ testari ea: quæ ex iis smaragdo similis est e petra per transuersū linea alba præcigitur: & grāmatias uocatur. Quæ pluribus polycalamos. Libet obiter uanitatem magicam hic quoq; coarguere: quoniam hanc concionantibus utilem esse prodiderunt. Est & onychipūcta quæ iasponyx uocatur: & nubem complexa: & niues imitata: quæ stellata rutilis punctis est: & sali megarico similis: & ueluti fumo infecta quæ capnias uocatur. Magnitudinem iaspidis. xi. unciarum uidimus: formatamq; inde effigiem Neronis thoracatam. Reddetur & per se cyaneo gratia accommodato pauloante iaspidis nomine: colore cæruleo. Optima scythica: dein cypria: postremo ægyptia. Adulteratur maxime tinctura: idq; in gloria regis ægyptii adscribitur: qui primus eam tinxit. Diuiditur aūt hæc in mares fœīasq;: Inest aliquando & aureus puluis non qualis in sapphirinis. Sapphirus enī & aureis punctis collucet. Cæruleæ & sapphiri raroq; cū purpura. Optimæ apud medos: nusq̃ tamen perlucidæ. Præterea inutiles scalpturæ interuenientibus crystallinis centris. Quæ uero sunt ex iis resani coloris: mares existimātur. Alius ex hoc ordo purpureis dabitur: & ab iis discedentibus. Principatum amethysti indicæ tenent. Sed ī arabia ex ea quoque parte quæ finitima syriæ petria uocatur: et in armenia minore: et in ægypto: & in galatia reperiuntur. Sordidissimæ autem atque uilissimæ in tharso & cypro. Causam nominis afferunt: ꝙ usque ad uini colorem accedens: priusquam eum degustet: in uiolam desinit. Fulgorque quidam in illa purpuræ non ex toto igneus: sed ī uini colorem deficiens. Perlucent autem omnes uiolaceo colore: scalptis faciles. Indicæ absolutum purpuræ colorem habent. Ad hancque tinguentium officinæ dirigunt uota. Fundit autem eum aspectu leniter blandum: neque in oculos ut carbunculi uibrat. Alterum earum genus descendit ad hyacinthos. Hunc colorem indi sacon uocant: talemq; gemmam sacondion. Dilutior uero ex eodem sapinos uocatur. Eadem & paranites in contermino gentis arabiæ. Quartum genus colorem uini habet. Quintum ad uicinia crystalli descendit albicante purpuræ deiectu. Hoc & minime probatur: quando præcellens debet esse in suspectu uelut ex carbunculo refulgens quidam in purpura leuiter roseus nitor. Tales aliqui malunt pæderotas uocari. Alii anterotas. Multi Veneris gemmam quod maxīe uidet̄ de re et specie et colore extremo gemmæ. Magorum uanitas resistere ebrietati eas promittit: et inde appellatas. Et præterea si lunæ nomē ac solis scribatur in iis: atq; ita suspendāt̄ collo e capillis cynocephali uel plumis hirūdinis: resistere ueneficiis. Iā uero quoquomodo adesse reges adituris. Grandinem auertere quoq; ac similia prospere & locustas: precatione addita: quā demonstrant. Nam e smaragdis quoq; similia promisere: si aqlæ scalperentur: aut scarabei. Quæ quidem scripsisse eos non sine contēptu et irrisu gn̄is humani arbitror. Multum ab ea distat hyacinthos: tamen e uicino descendens. Differentia hæc: ꝙ ille emicans in amethysto fulgor uiolaceus dilutus ē in hyacintho.

Primo quoq; aſpectu gratus:euaneſcit anteq̃ ſatiet:adeoq; non ĩplet oculos ut pene
non attingat:marceſcens celerius nominis ſui flore. Hyacinthos æthiopia mittit &
chryſolithos:aureo colore tranſlucentes. Præferuntur iis indicæ. Et ſi uariæ non ſint:
bactrianæ. Deterrimæ autem arabicæ: quoniam turbidæ ſunt & uariæ: & fulgoris
interpellati nubilo macularum: etiam quæ lympidis cõtigere:ueluti ſcobe ſua refer-
tæ. Optimæ uero ſunt:quæ in collatione aurum albicare quadam argenti facie co-
gunt. Funda includuntur perſpicuæ. Cæteris ſubiicitur aurichalcum. Tam&ſi iam
expertes gemmarum uſu appellantur aliqui & chryſelectri in colorẽ electri declinan-
tes.matutinus aſpectus iucundior. Ponticas deprehendit leutias. Quædam in iis
duræ ſunt ruffæq;: quædam molles & ſordidæ. Bocchus auctor eſt & in hiſpania re-
pertas:quo in loco cryſtallum dicit ad libramentum aquæ puteis defoſſis inde erutã.
Et chryſolithon.xii.pondo a ſe uiſam. Fiunt & leucochryſi:interueniente cãdida ue-
na. Sunt in hoc genere capniæ. Sunt & uitreis ſimiles ueluti croco refulgentes. Vi-
treæ uero ut uiſu diſcerni non poſſint. Tactus autem deprehendit tepidior ĩ uitreis.
In eodem genere ſunt melichryſi:ueluti per aurum ſincæro melle tranſlucente: quas
india mittit:quanq̃ ad iniuriam fragiles. Eadem & xyſtion parit plebeiam ibi gem-
mam. Cãdidarum dux eſt pederos: quãq̃ poteſt quæri:an in colore numerari debeat
totiens iactari per alienas pulchritudines nominis:adeo decoris prærogatiua in uoca-
bulo facta eſt. Eſt & ſuum genus expectatione tanta dignũ. Coeunt enim ĩ tranſlu-
cidam cryſtallum uiridis ſuo modo aer ſimulq; purpura:& quidã uini aureus nitor:
ſemper extremus in uiſu.ſed purpura coronatus madere ſingulis uidetur his & piter
omnibus. Nec gemmarum ulla eſt liquidior capiti iucunda:ſuauis & oculis. Lauda-
tiſſima eſt ĩ indis:apud quos argenon uocatur. Proxima apud ægyptios:ubi ſenites.
Tertia in arabia:uerum ſcabra. Mollius radiat põtica & aſiatica. Ipſæ uero molliores
ſunt galatica:& tragica:& cypria. Vitia earum langor:aut alienis turbari coloribus:
& quæ cæterarum. Proxima candicantium eſt aſteria principatum habens proprie-
tate naturæ:q; incluſam lucem pupillæ modo quandam continet:ac tranſfundit cũ
inclinatione uelut intus ambulantem ex alio atq; alio loco reddens:eademq; contra-
ria ſoli regerens candicantis radios:unde & nomen accepit. difficilis ad cælandum.
Indicæ præfertur in carmania nata. Similiter cãdida eſt quæ uocatur aſtrios cryſtallo
propinquans in india naſcens:& in pallenes littoribus intus a centro: cui ſtella lucet
fulgore lunæ plenæ. Quidam cauſam nominis reddunt:q; aſtris oppoſita fulgorem
rapiat:ac regerat. Optimam in carmania gigni: nullamq; minus obnoxiam uitio.
Ceraunium enim uocari quæ ſit deterior. Peſſimam lucernarum lumini ſimilem.
Celebrant et aſtroiten: miraſq; laudes eius in magicis artibus Zoroaſtrem ceciniſſe.
Quidam diligentius de ea produnt. Aſtrobolon Sudines dicit oculis piſcium ſimilẽ
eſſe:et radiare candido ut ſolem. Eſt inter candidas et quæ ceraunia uocatur:fulgorẽ
ſyderũ rapiens. Ipſa cryſtallina ſplendoris cærulei in carmania naſcens.Albã eſſe Ze-
nothemis fatetur:ſed habere intus ſtellam concurſantem. Fieri et hebetes ceraunias:
quas nitro et aceto per aliquot dies maceratas concipere ſtellam eam:quæ poſt toti-
dem mẽſes relãgueſcat. Sothacus et alia duo genera fecit cerauniæ nigras rubẽteſq;.
Ac ſimiles eas eſſe ſecuribus.Per illas quæ nigræ ſũt et rotũdæ urbes expugnari et claſ-
ſes:eaſq; betulos uocari. Quæ uero lõgæ ſũt cerauneas. Faciũt et aliã raram admodũ
et parthorum magis quæſitam:quoniam nõ alibi ĩueniatur:q̃ in loco fulmine icto.
Proximum cerauniæ nomen apud eos habet:quæ appellatur iris. Effoditur in quadã
inſula rubri maris:quæ diſtat a beronice urbe.lx.milia paſſuum. cætera ſui pte cryſ-
tallus. Itaq; quidam radicem cryſtalli eſſe dixerunt. Vocatur ex argento iris. Nam
ſub tecto percuſſa ſole:ſpecies et colores arquus cæleſtis in proximos parietes eiacu-
lat:ſubĩde mutans:magnaq; uarietate ammirationem ſui augens. Sexangulam eſſe
ut cryſtallum cõſtat. Sed eſſe aliquas ſcabris lateribus et ãgulis inæqualibus dicunt.

In sole apto proiectas: radios in se recandētes discutere. Aliqs uero ante se proiecto nitore: adiacentia illustrare. Colores uero non nisi ex opaco reddūt: nec ut ipsæ habeant: sed ut repcussu parietem illidant: optimaq; quæ maximos arquus facit: similimosq; cælestibus. Est & alia iris cæræ similis: & prædura. Quā Horus crematā tusāq; ad ichneomonū morsus remedio esse. Nasci autē in perside tradit. Similis ē aspectu: sed non eiusdem effectus quæ uocatur zeros alba nigraq; macula in transuersū distīguente crystallum. Expositis per genera colorum principalium gemmis: reliquas litterarum ordine explicabimus.

DE Quibusdam gemmis per alphabeti ordinem. Cap. ix.

AChates in magna fuit auctoritate: nunc in nulla. Reperta primum in sicilia iuxta flumen eiusdem nominis: postea plurimis locis: excedens amplitudine numerosa: uarietatibus diuersis mutantibus cognomina eius. Vocat̄. n. phaspachates: cerachates: sardachates: hæmachates: leucahates: dendrachates: uelut arbuscula insignis. Antachates cū uritur myrrham redolēs. Coraloachates guttis aureis sapphiri modo distincta: qualis copiosissima in creta sacra appellata. Putant eam contra araneorum et scorpionum ictus prodesse. Quod in siculis utiq; crediderim: quoniā primum eius prouinciæ afflatu scorpionum pestis extinguitur. Et in india inuentæ contra eadem pollent: & aliis magnis miraculis. reddunt enī species fluminū nemoꝶ & iumentorū: etiā ederæ & statunculas: & equorū ornamenta. Medici coticulas īde faciunt. Spectasse etiā prodest oculis. Sitimq; sedant in os additæ. Phrygiæ uiridia non habent. Thebis ægyptiis repertæ carent rubentibus uenis: et albis. Et hæ quoq; contra serpentes ualidæ. Eademq; auctoritas & cypriis est. Sunt etiā qui maxime ꝓbent uitreā perspicuitatem in his. Reperiuntur & in thracia circa oetham. Et in parnaso: & in lesbo: ac messene: similes illitis floribus: & rhodo. Aliæ apud magos differentiæ. Leoninæ pelli similes: potentiam habere contra scorpiones dicuntur. In persis uero suffitu earum tempestates auerti: & præterea flumina sisti. Argumentū esse si in feruentes cortinas additæ refrigerent. Sed ut prosint leoninis iubis alligandas. Nam hyænæ pelli similem abominant̄: discordialem domibus. Eam uero quæ unius coloris sit inuictam athlætis esse. Argumentum eius ꝙ in olla plena olei cocta cum pigmentis: & intra duas horas subferuefacta: unum colorem ex omnibus faciat minii. Acopis nitro similis est: pumicosa: aureis guttis stellata. Cū hac oleū sufferuefactum perunctis lassitudinē: si credimus: soluit. Alabastrites nascitur ī alabastro ægypti: & in syriæ damasco candore intercincto uariis coloribus. Quæ cremata cum fossili sale: ac trita grauitates oris & dentium extenuare dicitur. Alectorias uocant ī uētriculis gallinacioꝶ inuentas crystallina specie: magnitudine fabæ. Quibus Milonem crotoniensem usum in certaminibus inuictum fuisse: uideri uolunt. Androdamas argenti nitorem habet ut adamas: quadrata: & semp tessellis similis magnis. putantq; nomen impositū ab eo: ꝙ impetus hominū: & iracūdias domet. Eadem sit an alia argyrodamas: auctores non explicant. Antiphates nigra contra lucet. Experimētum eius si coquatur in lacte: facit enim hoc myrrhæ simile immissa. Eamq; contra effascinationes auxiliari magi uolunt. Arabica ebori simillima est: & hoc uideretur: nisi abnueret duricia. Quamq; putant contra dolores neruoꝶ ꝓdesse habentibus. Aromatitis et ipsa in arabia tradit̄ gigni. Sed et in ægypto circa pisas ubiq; lapidosa: et myrrhæ coloris et odoris ob hoc reginis frequētata. Asbestos in arcadiæ montibus nascit̄: coloris ferrei. Aspilaten Democritus in arabia gigni tradidit ignei coloris. Eā oportere cameli fimo splenicis alligari. Inueniriq; ī nido arabicarum alitum. Et aliā eodē nomine ibi in leucopetra nasci argentei coloris: contra lymphatum habendam. Atizoem in india et persidis acidiæ mōte nasci tradit argenteo nitore fulgētē: magnitudine triū digitorū ad lēticulæ figurā odoris iucūdi: necessariā magis regē cōstituētibus. Augites multis nō alia uidet̄ esse q̄ quæ calais. Amphitane alio noīe appellat̄

chrysocolla in indiæ pte: ubi formicæ eruũt aurũ: in qua ĩuenit̃ auro similis: q̃drata figura. affirmaturq; natura eius quæ magnetis: nisi ꝙ augere quoq; aurum traditur. Aphrodisiace ex candida ruffa est. Apistos septenis diebus calorem tenet excalfacta igni: nigra ac põderosa distinguẽtibus eã uenis rubẽtibus. Putãt ꝓdesse cõtra frigo/ra. Agyptillã Iacchus ĩtelligit per albũ sarda: nigraq; uena trãseũte. Vulgus autem in nigra radice cæruleam facit. Balanitæ genera duo habent subuirides: & corinthii æris similitudine illa a copto. Hæc ex troglodytica regione ueniũt medias secãte flã/mea uena. Batrachitas mittit & coptos. Vnam ranæ similem colore. Alteram ebori. Tertiã rubẽtis e nigro. Baptes mollis: alioqn odore excellit. Beli oculus albicãs pu/pillã pingit nigrã e medio aureo fulgore lucẽtem. Hæc ꝓpter suã speciem: sacratissi/mo assyriorũ deo dicat̃. Aliã autẽ quã belũ notant in arbelis nasci Democritus tradit nucis iuglandis magnitudine uitrea specie. Baroptenus: siue botrypes nigra: sangui/neis & albis nodis alligata dicit̃: ueluti portentosa. Botrytes alia nigra est: alia pam/pinea incipiẽti uuæ similis. Bostrychitẽ Zoroastres uocat crinibus mulieꝝ similiorẽ. Bucardia bubulo cordi similis: babylone tãtum nascitur. Broniea capitibus testudinũ similis: & tonitrua cadentia ut putãt: restrigit: & fulmĩe icta restinguit: si credimus. Bolæ nimbo inueniuntur glebæ similitudine. Cadmites eadẽ esset: quam ostraciten uocãt: nisi ꝙ hanc cæruleæ interdũ bullæ cingũt. Calais sapphirũ imitatur: cãdidior & littoroso mari similis. Chamites quibusdam uidetur suũ genus habere plurimis spiris fumida: ut suo loco diximus. Cappadocia & in phrygia nascitur ebori similis. Calamiten uocant e turbido: feruntq; plures calaicas cõiũctas simul inueniri. Cato/chites corsicæ lapis est cæteris maior mirabilis: si uera traduntur: impositam manum ueluti gummi retinẽs. Catopyrites e cappadocia prouenit. Cepites siue cepocapites candida est uenarum nodis coeuntibus cãdore imaginẽ regerens. Ceramites testæ co/lorem habet. Cynodiæ inueniunt̃ in cerebro piscis eiusdẽ nominis cãdidæ & oblõgæ: euentuq; mirandæ: si mõ est fides: præsagare eas habitum maris nubilo colore aut tranqllitate. Cærites ceræ similis ẽ: Circos piris: Corsoides caniciei hoĩs: Coralloacha/tes corallo: aureis guttis distinctæ. Corallis minio gignit̃q; in india & syene. Crateri/tes inter chrysolithũ & electrũ colorẽ habet prædurræ naturæ. Crocallis ceras repræsẽ/tat. Cissites circa copton nascit̃ cãdida: & uidet̃ intus habere partũ qui sẽtiat̃ etiam si creditur. Chalcophonos nigra est: sed illisa æris tinnitũ reddit tragœdis ut suadent gestãda. Chelidoniæ duoꝝ sũt generũ: hirundinũ colore: & alia pte purpureæ nigris interpellãtibus maculis. Chelonia oculus est indicæ testudinis: uel portentosissima magoꝝ mẽdaciis: melle enĩ collũto ore impositam linguæ futurorum diuinationem præstare ꝓmittũt quĩtadecimã luna & silẽte tota die: decrescente uero ãte solis ortũ. Cæteris diebus a prima in sextã horã. Sũt & chelonitides testudinũ similes: ex qbus ad tempestates sedãdas multa uaticinant̃. Eam uero quæ sit aureis guttis cũ scara/beo deiectã in aquã feruẽtem: tempestates tueri. Calorites herbacei coloris est: quam dicũt magi eam inueniri in syllæ auis uentre congenitam ei: ferroq; includi iubent ad quædam ꝓdigiosa moris sui. Choaspites a flumĩe dicta est uiridis: fulgoris aurei. Chrysolampis in æthiopia nascit̃ pallidi coloris die: & noctu ignei. Chrysophis aurũ uidetur esse. Cepionidæ in æolide nũc ad arneũ pagũ quondã oppidũ nascunt̃ mul/tis coloribus translucentes: alias uitreæ: alias crystallinæ: alias iaspideæ. Sed & sordi/dis tãtus ẽ nitor: ut imagines reddãt ceu specula. Daphniã Zoroastres & Orchastres morbis comitialibus demonstrant. Diadochos beryllo similis est. Diphris duplex cã/dida ac nigra: mas ac fœmina: gentile utriusq; sexus distinguente linea. Dionysias nigra ac dura mixtis rubentibus maculis. Quæ ex aqua trita: saporem uini facit: & ebrietati resistere putatur. Draconites siue dracontia e cerebro fit draconum: sed nisi uiuentibus abscisso: nunq̃ gemmascit: inuidia animalis mori se sentientis. Igit̃ mos est: ut dormientibus animalibus caput amputent. Sotacus: qui uisam eam gemmã

sibi apud regem scripsit: bigis uehi quærentes tradit: & uiso dracone spargere omnia medicamenta: atq; ita præcidere. Esse autem candore translucido: nec postea poliri: aut artem admittere. Ecardia cognominat̃ ecardiste. Vna in qua nigra effigies cordis eminet. Altera eodem nomine uiridi colore: cordis speciem repræsẽtat. Tertia nigrũ cor ostendit reliqua sui pte candida. Enorchis candida est: diuisaq; fragmẽtis testiũ effigiem repræsentat. Exhebenũ Zoroastres speciosã & candidam tradit: qua aurifi-ces aurum poliunt. Eristalis cum sit candida: ad inclinationes rubescere uidet̃. Ero-tylos eadem quæ mepicoros & hieronnemon a Democrito laudatur in argumentis diuinationum. Eumetis in bactris nascitur: silici similis: & capiti supposita uisa noc-turna oraculi modo reddit. Eumetren beli gẽmam sanctissimi deorũ sibi assyrii ap-pellant porracei coloris superstitionibus gratam. Eupetalos quattuor colores habẽt: cæruleũ: igneũ: minii: mali. Eureos nucleo oliuæ similis ẽ: strictæ cõchaꝝ mõ nõ adeo candida. Eurotias situ uidet̃ operire nigriciã. Eusebes ex oleo lapide est: ex quo tra-ditur Tyri in Herculis tẽplo facta sedes: ex qua dii facile surgebant. Epimelas fit: cũ in cãdida gẽma supne nigricat colos. Galaxiã aliq galactiten uocãt: similem ꝓxime dictis. Sed intercurrentibus sanguineis: aut candidis uenis. Galactites ex uno colore lactis est. Eandẽ dicũt leucogageã & leucographiã appellãt: & synephiten lactis succo ac sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcũditatẽ: infãtiũ quoq; alli-gata collo saliuã facere dicit̃. In ore autẽ liquescere. Eandẽ memoriã adimere dicũt. Mittit eã & achelous amnis. Sũt q smaragdũ albis uenis circũligatũ galactiten uo-cent. Galaicos argyrodamãti similis est: paulo sordidior. Inueniuntur autẽ binæ uel ternæ. Gasidanen medi mittũt coloris olorini ueluti floribus spersã. Nascitur & in arbellis. Hæc quoq; gẽma cõcipere dicitur: & intra se partũ fateri cõcussa. Concipere autẽ trimestri spatio. Glosopetra linguæ similis humanæ magnæ ĩ terra nõ nascit̃: sed deficiẽte luna cælo decidere: & lenocinãti necessaria credit̃. Quod ne credamus: ꝓmissi quoq; uãitas facit. Vẽtos.n.ea cõprimi narrãt. Gorgõia nihil aliud ẽ q̃ coral-liũ: nominis causa: ꝙ ĩ duriciã lapidis mutat̃. Emollit marina fulminibus: & typhoni resistere affirmãt. Genianen eadẽ uanitate ĩimicoꝝ pœnas efficere ꝓmittũt. Helio-tropiũ nascit̃ in æthiopia: africa: cypro: porracei coloris: sãguineis uenis distincta. Causa nominis: quoniã deiecta in uas aquæ fulgorẽ solis accedẽtem pcussu sãguineo mutat: maxime æthiopica. Eadẽ extra aquã speculi mõ solẽ accipit: deprehẽditq; de-fectus subeũtẽ lunã ostendens. Magoꝝ impudentiæ uel manifestissimũ hoc quoq; exemplũ est: quoniã amixta herba heliotropio: qbusdã quoq; additis præcationibus gerentem conspici negent. Hepisthites quoq; speculi naturam habet in reddendis imaginibus: q̃q̃ rutila. Experimentũ est si feruentem aquã addita statĩ refrigeret: aut si in sole addita aridam materiam accendat. Nascit̃ ĩ coryco. Hermodochos ex argu-mento uiriditatis in candida gẽma uel nigra: & aliquando pallida: ambiente circulo aurei coloris appellatur. Hexeconthalithos in pua magnitudine multicolor: hoc sibi nomen adoptauit. Repit̃ ĩ troglodytica regione. Hieracites alternat tota miluinis nigricãs ueluti plumis. Hymnites ouis pisciũ similis est: & alia uelut nitro cõposita prædura alioqn. Hammonis cornu ĩter sacratissĩas æthiopiæ gemmas aureo colore arietini cornus effigiem reddens: ꝓmittit̃ prædiuinans oĩa repræsentare. Hormesion ĩter gratissĩas aspicit̃ ex igneo colore radians auro: portante secũ ĩ extremitatibus cã-didam lucem. Hyeniæ tabido ĩ uase ĩueniri dicũt̃: & si credimus lĩguæ hoĩs subditæ futura prædicere. Hæmatites ĩ æthiopia qdem principalis. Sed & in arabia & africa ĩuenit̃: sanguineo colore: nõ admittenda promissis ad coarguendas barbaroꝝ ĩsidias. Zacthalias babylonius ĩ his libris quos scripsit ad regem Mithridatem humana gemmis attribuit fata: has non contentus oculorũ & iocinerum medicĩa decorasse. A rege etiam aliquid petituris dedit: & litibus iudiciisq; interposuit. In præliis etiam eas salutares pronuntiauit. Est et alia eiusdem generis: quæ uocatur henui ab indis:

xanthos appellata a græcis e fuluo cãdicãs. Idæi dactyli in creta ferreo colore pollicẽ hũanũ exprimũt. Icterias lurido similis:ideo existimat̃ salubris cõtra regios morbos. Est & alia eodẽ noĩe liqdior. Tertia folio uiridi similis:latior prioribus pene sine põdere uenis luridis. Quartũ genus ĩ eodẽ colore nigris uenis descẽdẽtibus. Iouis gẽma cãdida ẽ:nõ põderosa:tenera. Indica gẽtiũ suaꝝ habet nomẽ:subruffo colore:ĩ attritu sudorẽ purpureũ emanat. Alia eodẽ noĩe cãdida:puluereo aspectu. Ion apud indos uiolacea ẽ:sed raro sat̃o colore lucet. Lepidotes:squãmas pisciũ uariis coloribus imitat̃. Lesbias lesbi patriæ nomẽ habẽs. Inuenit̃ & ĩ idia. Leucophthalmos rutila alias oculi spẽm cãdidã nigrãq; cõtinet. Leucopetalos:cãdorẽ niuis ex auro distĩguit. Libanochros thuris similitudinẽ ostẽdit:sed succũ mellis. Limoniates eadẽ uidetur: quæ smaragdus. De lipare hoc tãtũ tradit̃:suffita ea:oẽs bestias euocari. Lysimachus rhodio marmori similis ẽ aureis uenis.polit̃ ex marmore:ãplitudĩe ĩ ãgustias coeũte: ut ĩutilia exterãt̃. Leucochrysos fit chrysolitho ĩteralbicãte. Memnonia q̃lis sit non tradit̃. Medea nigra est:a Medea illa fabulosa ĩuenta. Habet uenas aurei coloris sudorẽ reddit croci:saporẽ autẽ uini. Meconites papauera exprimit. Mitrax a persis est accepta:& rubri maris mõtibus:multicolor cõtra solẽ uarie refulgens. Meroctes porracea lacte sudat. Morion indica:quæ nigerrimo colore trãslucet:uocat̃ ꝓmnion:in q̃ miscet̃ & carbũculi colos. Alexãdriũ ubi sardæ. Nascit̃ ĩ cypro tyro & galatia. Xenocrates & sub alpibus nasci tradit. Hæ sunt gemmæ quæ ad sculpt̃as aptant̃. Myrites myrrhæ colorem habet:faciemq; minimæ gemmæ unguenti odorem attrita etiã nardi. Myrmedia nigra habet eminentias similes uerrucis. Myrsinites melleũ colorem habet:myrrhæ odorem. Mesoleucos est mediam gemmã candida distĩguente linea. Mesomelas nigra uena quemlibet colorem secãte p mediũ. Nasomonites est sãguinea nigris uenis. Nebrides Liberopr̃i sacra nomen traxit a nebridũ eius similitudine. Sũt & aliæ nigræ gñis eiusdẽ. Nympharena urbis & gentis psicæ nomẽ habet similis hypodatæ. Olca barbari noĩs e nigro fuluoq; ac uiridi & cãdido placet. Ombria quã aliq notiã uocant:sicut ceraunia & broniena:cadere cũ hymbribus & fulmibus dicit̃. eũdemq; effectũ hr̃e quem bronea narrat̃. Præterea ĩ aras addita ea tradit̃ libamenta nõ ãburi. Orites globosa specie a qbusdã & siderites uocat̃:ignẽ nõ sentiens. Ostracias siue ostracites est testacea durior altera achatæ similis:nisi ꝙ achates polit̃a pinguescit duriori. Tantaq; inest uis:ut aliæ gemmæ scalpãt̃ fragmentis eius. Ostracidi ostrea nomen & similitudinem dedere. Opphicardelõ barbari uocãt:nigrũ colore binis lineis albis includentibus. De obsidiano lapide diximus superiore libro. Inueniũt̃ et gemmæ eodem noĩe ac colore:nõ solũ ĩ æthiopia ĩdiaq;:sed etiã ĩ samo ut aliq putãt:& ĩ littoribus hispaniensis oceani. Pãchros fere ex oĩbus coloribus cõstat. Panconus lõgior digito:ne crystallus uideat̃ numero pluriũ anguloꝝ cauet. Paneros q̃lis sit:a Metrodoro nõ dicit̃:sed carmẽ Timaridis reginæ in eadem dicatum Veneri nõ ĩelegãs põit.ex quo intelligit̃:addictã ei fœcũditatẽ. Quidã hãc pansebaston uocãt. Põticaꝝ plura sũt gñа. Est stellata nũc sãguineis:nũc atris guttis:quæ ĩter sacras habet̃. Alia ꝓ stellis eiusdẽ coloris lineas hẽt. Alia mõtiũ cõualliũq; effigies. Philogynos quẽ & chrysiten uocãt ostreæ atticæ assimilata:ĩuenit̃ in ægypto. Phœnicites ex balani similitudĩe appellat̃. Phycites oliuæ. Perileucos fit ab ore gẽmæ ad radicẽ usq; cãdido descendente. Pæãtides q̃s qdã grauidas uocãt prægnantes fieri & parere dicũt̃:mederiq; ꝑturiẽtibus.Natales in macedõia iuxta monumẽtũ Tiresiæ ĩueniũt̃: spẽsq; eis est aquæ glaciatæ. Solis gẽma candida est:& ad speciẽ syderis in orbem fulgentes spargit radios. Sagdam chaldæi adhærescentem nauibus hñt:inuenit̃ prasini coloris. Samothracia insula eiusdẽ nominis gẽmã dat nigram ac sine pondere:ligno similẽ. Sauriten in uentre uiridis lacerti arũdine desecti tradũt inueniri. Sarcites bubulas carnes præsentat. Selenites ex candido translucet melleo fulgore:imaginẽ lunæ cõtinẽs. Redditq; eã in dies singulos crescẽtis minuẽtisq; numero. Nasciq; putat̃ in

arabia. Siderites ferro similis: & litigio illata discordias facit quæq; nascitur ĩ æthiopia. Sideropœcilos ex ea fit uariantibus guttis. Spongites: spongiæ nomen repræsentat. Synodontites e cerebro piscium est: qui synodontes uocantur. Syrtitæ in littore syrtium iam quidem lucania inueniuntur melleo colore: croco refulgentes. Intus autẽ stellas continent languidas. Syringites stipulæ internodio similis: ꝑpetua fistula cauatur. Tricus ex africa niger est: sed tres succos reddit: a radice nigrũ: medio sanguineũ: sũmo candidum. Telirrhizos cinerei coloris aut ruffi candidis radicibus spectatur. Telicardios colore cordis persas: apud quos gignit̃: magnopere delectat. Mucula quã appellant thraciã trium generũ est: uiridis aut pallidior. tertia sãguineis guttis. Thephrites nouæ lunæ speciem habet curuatæ in cornua: q̃uis cinerei coloris. Telicos oleæ nucleo similis uidet̃: neq; est gemmæ honos: sed lingentium calculos frangit pellitq;. Veneris crines nigerrimi nitoris continent in se speciem ruffi crinis. Veientana italica gemma est ueiis repta nigrã materiam distinguente limite albo. Zathenen ĩ media nasci Democritus tradit: electri colore. Et siqs terat ĩ uino palmeo & croco: ceræ mõ lentescere odore magnæ suauitatis. Zmilaces in euphrate nascit̃: proconneso marmori silis: medio colore glauco. Zoronysios in indo flumĩe nascit̃: Magoꝝ gemma esse narrat̃: neq; aliud amplius de ea.

De Gemmis quæ a membris hominum cognominant̃: & quæ ab animalibus: & de his quæ cæteris rebus. Ca. xi.

EST etiãnum alia distinctio quã eqdem fecerim subĩde uariata expositiõe. Siquidem a membris corporum habent nomina. Hepatites a iocinere. Steatites singuloꝝ animalium adipe numerosa. Adureneis. Triopthalmos ionice nascit̃ tres hoĩs simul oculos exprimẽs. Ab anĩalibus cognomĩant̃. Carcinias marini cancri colore. Echites uipæ. Scorpites scorpionis aut colore aut effigie. Scarites: scari piscis. Triglites muli. Aegophthalmos caprino oculo. Item alia suillo. Et a gruis collo geranites. Hieracites: accipitris. Aetites a colore aqlæ candicante cauda. Myrmecites innatã repentis formicæ effigiem habet. Scarabeoꝝ cantharias. Lycophthalmos quattuor est colorum ex rutilo: & sanguineo in medio nigrum candido cingit̃: ut lupoꝝ oculi: illis per omnia similis. Taos pauoni est similis. Itemq; aspidi: quã uocari timicloniã inuenio. Arenaꝝ similitudo est ĩ hãmocryso uelut auro harenis mixto. Cenchrites milii granis uelut sparsis. Dryites: e truncis arboꝝ: hæc & ligni mõ ardet. Cissites in candido collucet ederæ foliis quæ totam tenent. Narcissites uenis etiam ederæ distinguit̃. Cyamea nigra est: sed fracta ex se fabæ similitudinem parit. Pyrene ab oliuæ nucleo dicta est. huic aliquãdo inesse pisciũ spinæ uidentur. Chalazias grandinum & colorem & figuram habet: adamantinæ duriciæ. Narrant etiam ĩ ignẽ additæ manere suum frigus. Pyrites nigra quidem: sed attritu digitos adurit. Polizonos nigra multis zonis candicat. Astrapiæ in candido aut cyaneo discurrunt e medio fulminis radii. In phlegonitide intus ardere quædã uidetur flamma quæ non exeat. In anthracitide scintillæ discurrere aliq̃ndo uidentur. Enais semp rotunditatis absolutæ in candore est leuis. Sed admotum fluctuat intus in ea ueluti in ouis liquor. Polythrix ĩ uiridi capillat̃: sed defluuia comaꝝ facere dicitur. Sunt & a leonis pelle: & panteræ nominatæ leontios pardalios. Colos appellauit chrysolithum aureus. Chrysoprasum herbaceus. Melleus melichrota quãuis plura eius genera sint. Melichros est geminus parte flauus: parte melleus. Crocias a croco. Polia caniciem q̃ndã sparti ĩducit: eãdẽ duriorem. Nigra spartopolia. Rhodites a rosa est. Melites mali coloris. Chalcites ærei. Sicites fici. Ratio nominum nõ est in borsycite in nigro ramosa candidis aut sanguineis frondibus. Nec gemite uelut in petra candidis manibus inter se cõplexis. Ananchitide ĩ necromantia dicunt euocari imagines deorum. Synochitide ũbras inferoꝝ euocatas teneri. Dẽdritide alba defossa sub arbore quæ cædat̃: securis aciẽ nõ hebetari. Et sunt multo plures: magisq; monstrificæ quibus

barbari dedere nomina : confessi lapides esse. Nobis satis erit in his coarguisse dira mendacia.

De gemmis nascentibus: & facticiis: & figuris gemmarum. Ca. xii.

Gemmæ nascũtur repente nouæ : ac sine noĩbus: ut lampsaci ĩ metallis aurariis una inuenta: quæ propter pulchritudinem Alexandro regi missa fuit: ut auctor est Theophrastus. Coclides quoq; nunc uulgatissimæ famæ fiunt uerius q̃ nascunt̃ in arabia repertis ĩgentibus glebis. Melle excoq tradunt : septenis diebus noctibusq; sine intermissione: ita omni terreno uitiosoq; puluere decusso purgatã glebã artificũ ingenio uarie distribui in uenas ductusq; macularum q̃maxĩe uendibili ratiõe sectãtiũ. Quondamq; tantæ magnitudinis fecere: ut equis regum in oriente frontalia atq; pro phaleris pensilia facerent. Et alias omnes gemmæ mellis decoctu nitescunt: præcipue corsici. In omni alio usu acriora abhorrentes. Quæ uariæ sunt: & ad nouitatem accedere caliditate ingeniorum contingit: ut nomen usitatum non habeant. Physes appellant: uelut ipsius naturæ admirationem ĩ iis uendicantes: cũ finis nominum non sit. quæ persequi non equidem cogito : innumera ex græca uanitate conficta. Indicatis nobilibus gẽmis : immo etiã plebeiis rariorum generum dictu dignas distrixisse satis erat. Illud mõ meminisse conuenit increscentibus uarie maculis atq; uerrucis linearum quæ interueniunt multiplici ductu: & colore mutata sæpius nomina in eadem plerunq; materia. Nũc cõmuniter ad omniũ gemmarũ obseruationem pertinentia dicemus opiniones secuti auctorum. Cauæ aut extuberãtes uiliores uidentur æqualibus. Figura oblonga maxime probatur. deinde quæ uocatur lenticula. postea clipeidos & rotunda. angulosis minĩa gratia. Veras a falsis discernendi magna difficultas. Quippe cum inuentum sit ex ueris gemmis in alterius generis falsas traducere. Sardonyces e ceraunii s glutinantur gemmis ita: ut deprehendi ars non possit : aliũde nigro : aliũde candido: aliunde minio sumptis: omnibus in suo genere probatissimis. Quĩ immo etiam extant cõmentarii auctorum : quos non equidem demonstrarim : q̃bus modis ex crystallo tingantur smaragdi: aliæq; translucentes. Sardonyx e sarda. Itẽ cæteræ ex aliis. Neq; est ulla fraus uitæ lucrosior.

De ratione probandarum gemmarum. Ca. xiii.

Nos contra rationẽ deprehendendi falsas demonstrabimus: quando etiã luxuriã aduersus fraudẽ muniri decet. Præter illa quæ ĩ principalibus q̃busq; generibus priuatim diximus. Translucentes matutino probari censent : aut si necesse est in quartam horam: postea uetant. Experimenta pluribus modis constant. Primum pondere: si grauiores sentiuntur. Post hæc corpore. Ficticiis pustulæ ĩ profundo apparent. Scabricia in cute. In capillamento frigoris inconstantia : priusq̃ ad oculos perueniat desinens nitor. Decussi fragmenti paulum quod in lamina ferrea teratur efficacissimũ experimento excusãt mãgones gemmarum. Recusãt similiter & limæ probationem. Obsianæ fragmenta ueras gemmas nõ scarificant. Ficticiæ scarificationis candicãtiam fugiunt. Tantaq; differentia est: ut aliæ ferro scalpi non possint: aliæ non nisi retuso: uerum omnes adamante. Plurimum autem in his terebrarum proficit feruor. Gẽmiferi amnes sũt axis: mater : ganges. Terrarum autem omniũ maxime india. Etiã pactis omnibus naturæ operibus: discrimẽ quoddã rerum ipsarum facere cõueniat. Ergo in toto orbe: & in quæcunq; cæli cõuexitas uergit: pulcherrima est õniũ rebus meritoq; prĩcipatũ natæ optinens italia rectrix parẽsq; mũdi altera: uiris: fœminis: ducibus: militibus: seruitiis: artiũ præstãtia: ingeniorum claritatibus. Iã situ: ac salubritate cæli atq; temperie: accessu cunctarum gentium facili: littoribus portuosis : benigno uentorum afflatu. Ei enim contigit recurrentis positio in partem

utilissimam: & inter ortus occasusq; mediam: aquarum copia: nemorum salubritate: montium articulis: ferorum animalium innocentia: soli fertilitate: pabuli ubertate. Quicquid est quo carere uita non debeat: nusq̃ est præstantius: fruges: uinum: olea: uellera: lina: uestes: iuuenci. Ne equos quidem in tricariis præferri ullis uernaculis animaduerto. Metallis auri: argenti: æris: ferri quandiu libuit exercere: nullis cessit. Et iis nunc in se grauida pro omni dote uarios succos: & frugum pomorumq; sapores fūdit. Ab ea exceptis indiæ fabulosis proxīe qdē duxerī hispaniā quæcūq; ābit̄ mari.

CAII PLYNII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBRI TRICESIMISEPTIMI ET VLTIMI FINIS IMPRESSI VENETIIS PER NICOLAVM IENSON GALLICVM .M.CCCC.LXXII. NICOLAO TRONO INCLYTO VENETIARVM DVCE.

Iohannisandreæ episcopi aleriensis ad pontificem summum Paulum secundum uenetum epistola.

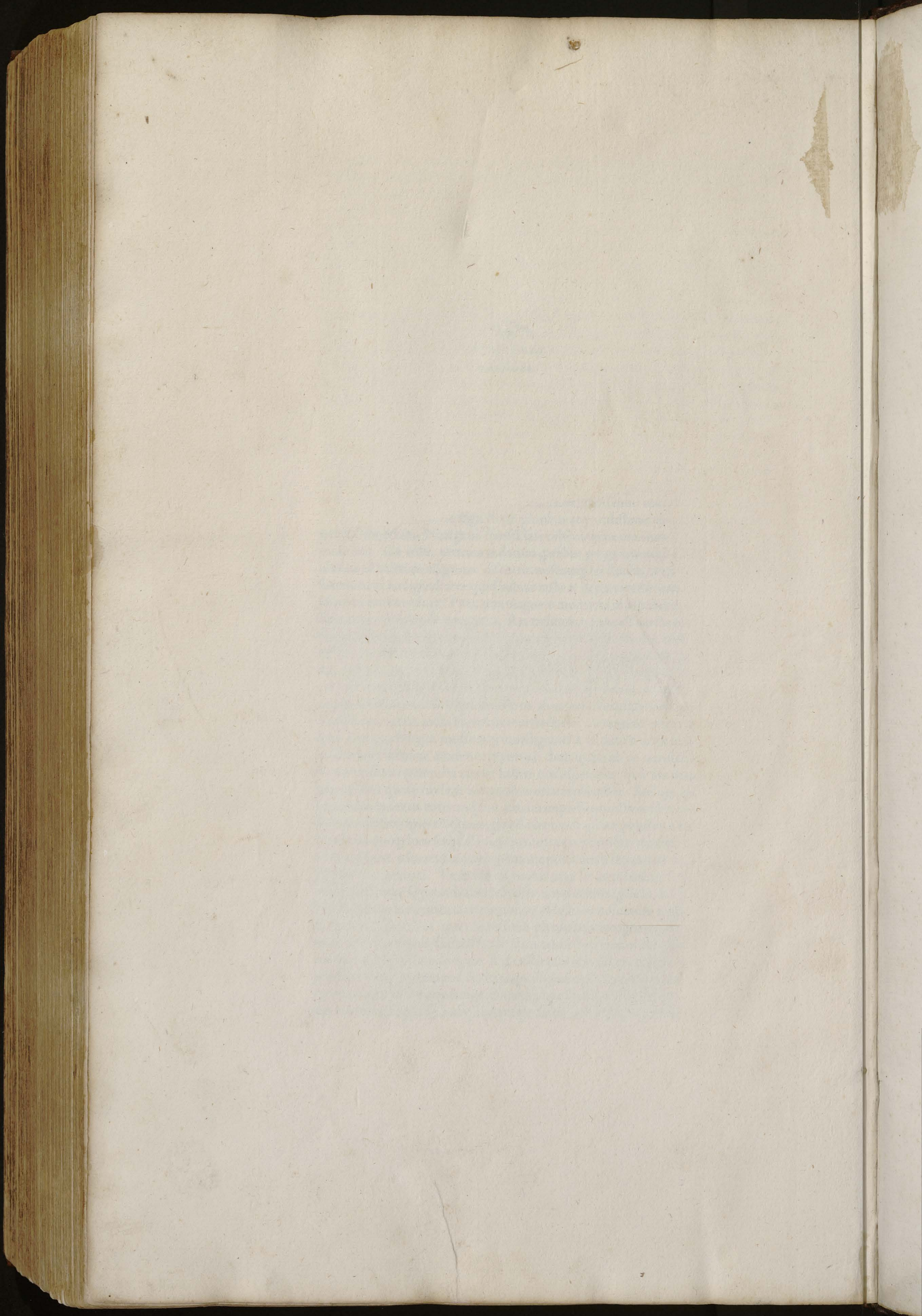
PRoperatio omnis iure reprehēdi solet pater beatissīe Paule secunde uenete pōtifex maxīe: iis in operibus: quæ uix satis maturari queunt. quod ipse cū multis aliis in rebus sim expertus: in plyniana tamen recognitione potissimum: quæ eiusmodi quidem est: ut semper incipi posse: nunq̃ digne absolui ac pro auctoris merito uideatur. Sed quid facerem? tot undiq; flagitantibus in nonū annū premi non potuit emendatio: ne futura quidem exacta post nonagesimū. Versandi erant etiam atq; etiam scriptores omnes latini græciq;. Consulendiq; non tantum sapientiæ principes: uerum officinarū quoq; omnium opifices. Ac penita abstrusaq; in artificiis omnibus: & perscrutanda diligentissime: & eruenda planissime. Iuuit sane ac mirifice iuuit conatus meos: quod minime dissimulandū arbitror: uir summæ eruditionis & sapientiæ Theodorus meus gaza: atq; ita quidem ut absq; illo neq; ego nec (pene dixerim) mundus hoc munus fuerit impleturus. Codicum nostrorū lectio ubi in manus hominum uenerint: periculum de sese præbebit nostræ diligentiæ. Cōferentur cum iis uoluminibus quæ prius habebātur omnia: & ex librorum collatione iudicii censura cōstabit. Quæ mihi sint uisa plus habere difficultatis: emolumenti uero rectissime etiam inuenta minus: ea sunt locorum quorundam nomina: & dimensionum numeri in situ terrarum positi. Potuissent tamen longissimo tempore ea quoq; partī ex cosmographis: partim ex historicis: partī deniq; ex poetis atq; oratoribus sparsī attentata: & expressa nōnunq̃ colligi. Sed diuturnitatis prope immēsæ opus illud fuisset. Et legentium plurimi sibi per sese multa ī dies efficient eo studio meliora. Qua in parte omnes humanitatis sectatores obsecro: ut ad communem utilitatem ipsi quoq; sollertia eorum inuenta proponant in medium. Nihil enim unq̃ aut tam exiguum & paruum fuit: aut adeo ingens atq; immensum: quod non fieret a pluribus melius. Rudimēta sunt: & inchoata quidē rudimēta nostræ recognitiones experiēdo utiq; assidue profecturæ. Quod si in suis quiq; regionibus animaduertentes iam minus resistentē lectori Plynium fuerint annisi cognitos sibi situs sollertius emendare: & uetustatis tenebris ex parte īcognitis præsentium nominū lucem præferre: & more doctissimo tum uiros excellentissimos tum res ampliter gestas: quæ

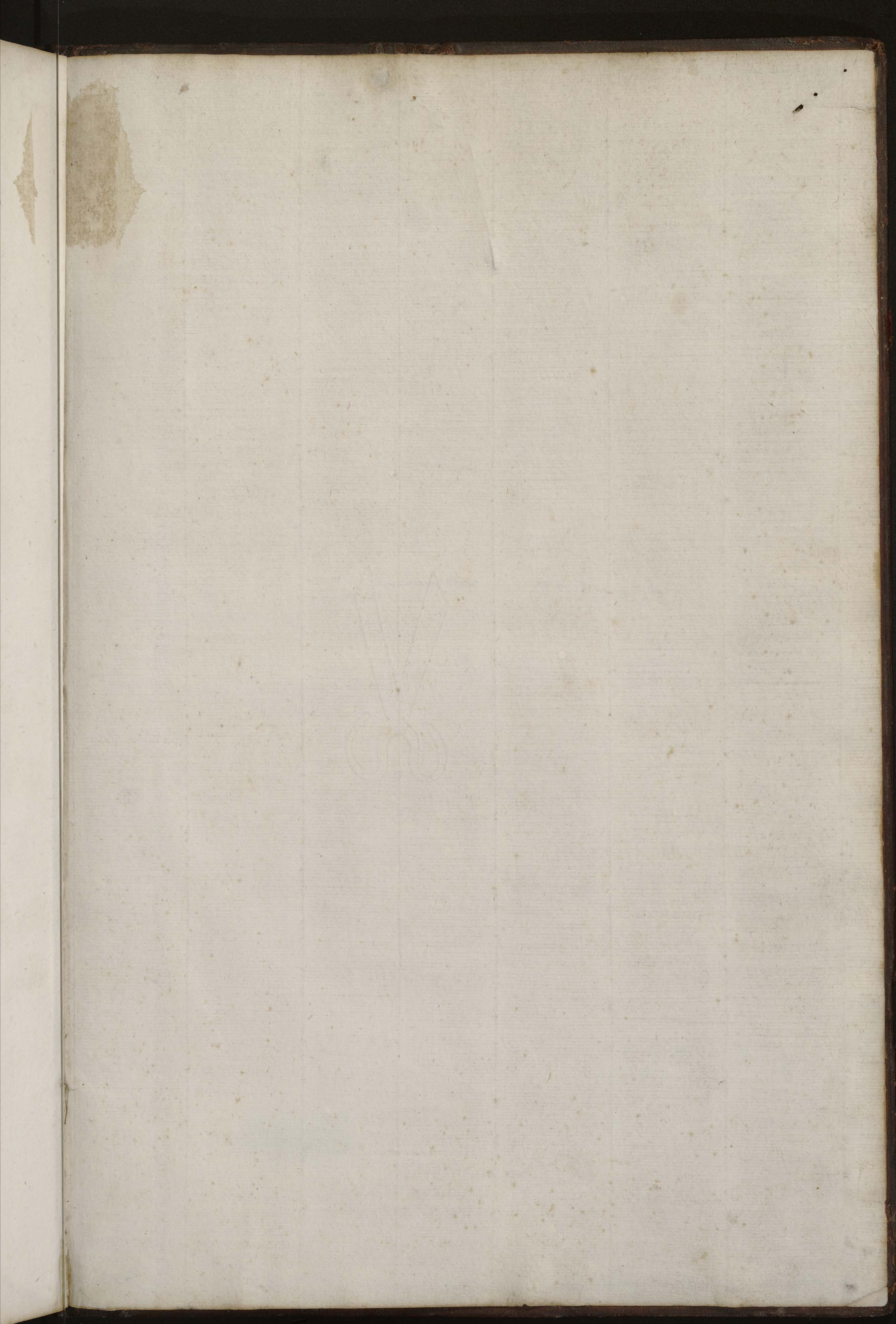
ex hiſtoriis maiorũ qua ex geſtis recentioribus ſuis locis adiungere : ingens fiet illis gloria: legentibus utilitas mira:& uoluptas impẽdio ſingularis. Iuuare poteſt mul-
tis in locis hanc partem diuini uir ingenii: & facundiæ compoſitiſſimæ prædeceſſor tuus Pius pontifex maximus Aeneas ſenenſis nomine:qui recto more pontificum apud romanos gentiles adhuc maximorum:q ſoli maximos annales ſcriptitabant : hiſtorica dignitate pluria ſcripſit elegantiſſie ſimul atq; doctiſſime. Poſſunt ꝓdeſſe præſules multi immo uero omnes perdocti ſuarum dioceſum loca deſignãdo. Eu-
ropam certe longe melius maxima ſui parte ac uerius nos poſſumus: q̃ ueteres õnes noſſe. Hæc ipſa tamẽ ego quoq; ſi uixero: pro mea uirili adhuc ſũ diligenter tracta-
turus. Sed eſt hoc quidem opus dierum multorum hominũq; doctiſſimorum atq; plurimoruum. Menſuræ quidem & fuere hactenus certe:& erunt omni tempore in-
conſtantes rationibus innumerabilibus quæ in prõptu ſunt õnibus. Verũ de coſmo-
graphia hactenus. Cætera ſunt ut ratione ad attingendum faciliora: ita propter rerũ magnitudinem:pondus:uarietatem prope infinita:dum a cælo exorſus Plynius qc-
qd in recognitionem hominum ſcitu dignum ad ætatem ſuam uenerat: quicqd opi-
fex rerum deus:& deinceps parens natura crearat:atq; progenuerat: inexplicabili hoc ingentiſſimoq; opere nulla oratione unq̃ ſatis laudato eſt complexus. In hac tamen tanta rerum ſumma illud eſt maxime animaduerſu dignum:& ante omnia memo-
randum: diſcere quantum quaue in parte uita ex eo tempore ad noſtram profecerit tempeſtatem. Detriuit illa quidem quod facile aſſenſerim: multis in rebus iiſq; cla-
riſſimis. Sed aucta eſt in digniſſimis pluribus atq; utiliſſimis:de quibus exempli gr̃a pauca ſubnectam. Nauigatio ſparſũ late orbẽ maxime omnium artium ſemper una coniunxit. Illa enim extrema indorum gadibus prope annexuit : & ab æthiopibus ultimis ad balteum uſq; mare diſcurrit.miſcuitq; res iuicem ortas cælo diuerſiſſimo. Cæterum in nauigandi arte quid habuit iuſte ac in parte rudis uetuſtas cũ poſterioꝝ inuentis conferendum? Pyxis una magnete moderata plus habet commodi: q̃ omnis ãtiqua in contẽplando nauigatio. Res militaris nonne eſt euecta magnopere bõbar-
dis pyxidibuſq;:& id genus multis quas a ſonitu ſclopettos:aut zarbatanas:aut aliter ruſticæ appellãt:ex cogitatis:quibus uix montes nedum arma muriq; poſſũt reſiſtere? &ſi in hac parte ſcio multa ueteres habuiſſe miri ingenii:& artificii immortalis. Mel cannæ ſaccar a Galleno dictum a nobis ſuccarũ uix ueteres nouere:cuius hodie tam multiplex:& numeroſa cõpoſitio eſt: ut ab ea parte ſuauitas deliciarum omnis ſit ad excolendam uitam induſtrie maxime introducta. Attingãne cætera quæ exquiſitiſ-
ſime Lampus Biragus multumq; inueſtigauit?& ut puto redegit in uolumẽ. Huiuſ-
modi multa lectione erudimur plyniana: dum quæri ab eo cernẽtes ſingula acerrĩe: & minutiſſime: permulta tamen habere nos experimur: quæ ille non paucis uolũi-
nibus ſi ſuis quoq; fuiſſent temporibus orta:explicuiſſet. Sed age quid in omnibus hominum inuentis tanti unq̃ fuit:ut cum impreſſoꝝ noſtroꝝ libraria arte digne con-
ferri:& anteferri queat? Quam gloriã æternus deus tuæ potiſſimũ fœlicitati tribuit: quod alio quoq; loco ſcripſiſſe me memini: ut te pontifice maximo id romæ ſplẽdo-
ris & utilitatis aduexerit:unde ingenia monumentaq; ſapientum nulla unq̃ ſit mũ-
di ſenectute peritura. Vnde futura omnis ætas ſit incredibiliter ſeſe litterarum gñe omni excultura. Quæ induſtria ſi fuiſſet apud ueteres:ꝓfecto & Plynii noſtri excel-
lentiſſima alia monumenta:& cæterorum cæleſtium hominum noſtra ætate nõ deſi-
derarentur. Equidem pater beatiſſime plynianam recognitionem ampliſſimo do-
mino meo temporali Galiazſfortiæ Vicecomiti duci mediolani inclytiſſimo ſtatuerã tua fauente mageſtate delegare. Sed exiſtimaui aliquid me adhuc poſſe addere huic præſtantiſſimo operi:quod ſit deinceps illi principi plus præbiturum uoluptatis.q̃re ĩ proximam additionem recognitionemq; hoc illi munus reſeruaui . Tu ſi uides me iam tantopere uigilaſſe : ut quod prope factu uidebatur impoſſibile: iam aliqua ex

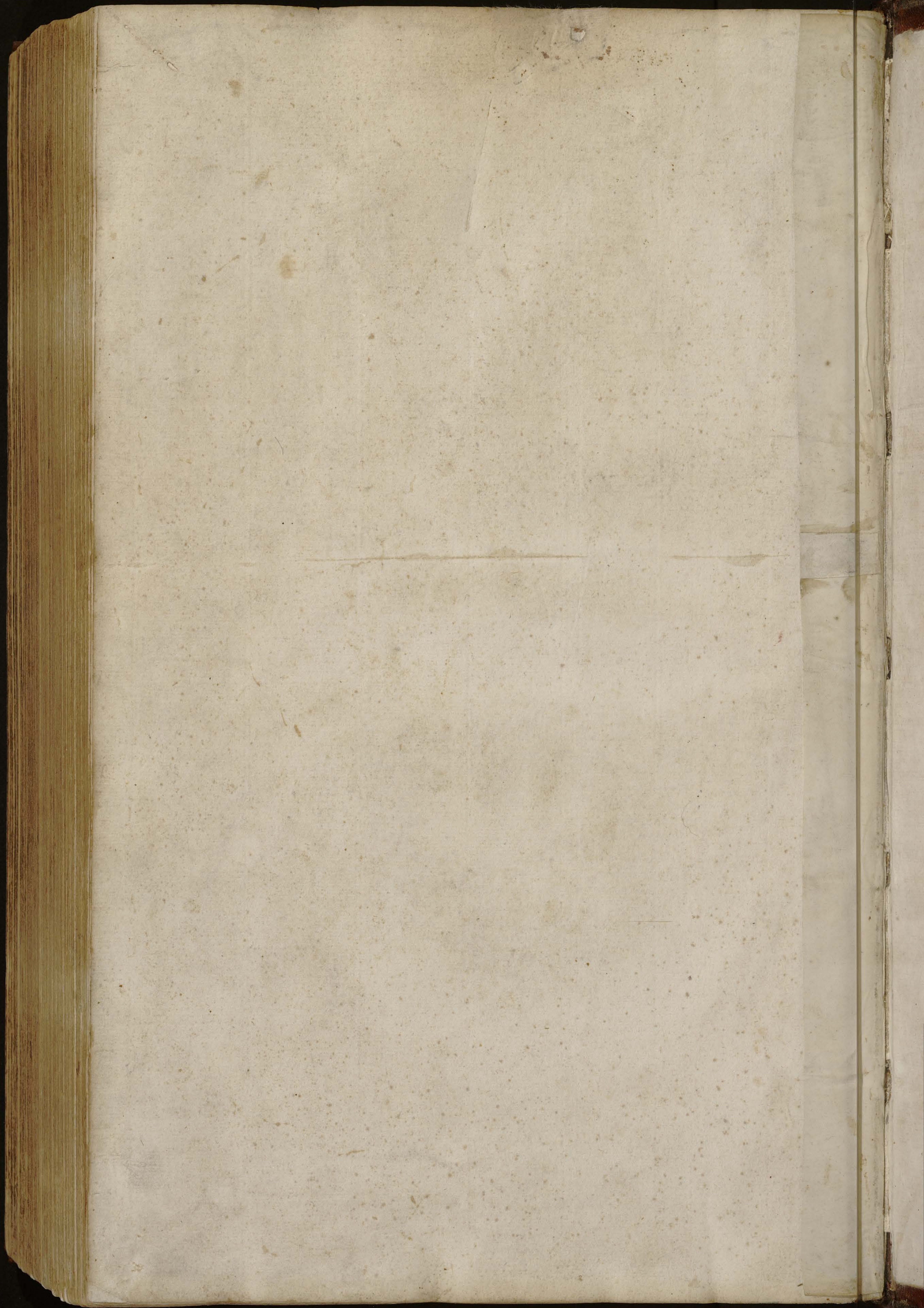
parte sit inchoatum: nunq̄ enim dicā perfectū: hanc meam uoluntatem conatumq;
munificentissime pater pro opere computa: & uolentem tanq̄ assecutum quod tam
enixe cōcupiui gremio foue: iuuaq; auxilio. Tibi det sancta trinitas: cælitesq; omnes
chori: & primi omnium præsides throni immortalis tui Petrus & Paulus apostolorꝝ
principes: ut te florentissimo & faustissimo diutissime pontifice christianus populus
de orbe triūphet infideliū: & contumaciā debellet hæreticorꝝ impietatis. quod ille im-
pleat: q ē sēp benedictus ī sæcula amē. Romæ pōtificatus tui fœlicissimi anno sexto.

Hereneus lugdunensis episcopus: item Iustinus ex philosopho martyr: item cum
diuo Hieronymo Eusebius cæsariensis: serio posteritatem adiurarunt: ut eorum des-
cripturi opera conferrent diligenter exemplaria: & sollerti studio emendarent. Idem
ego tum in cæteris libris omnibus tum maxime ī Plynio ut fiat: uehementer obsecro:
obtestor: atq; adiuro: ne ad priora menda: & tenebras īextricabiles tanti sudoris opus
relabat᷑. Instauratū aliquātulū sub romano pōtifice maximo Paulo secūdo ueneto.

BIBLIOTHECA
VNIV. IAGELL.
CRACOVIENSIS

Konserwacja oprawy
1990 r. - BJ

